שו״ת · אחרונים · זית רענן

זית רענן חלק א

רבי משה יהודה לייב זילברבגר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

זית רענן חלק א

רבי משה יהודה לייב זילברבגר

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/זית-רענן-חלק-א/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 4
חלק אורח חיים 70
הלכה א - דינים חדשים 70
הלכה ב - בדין קטן אוכל נבלות אם מצווין להפרישו 80
הלכה ג - בדיני חמץ 105
הלכה ד - בדיני כותח הבבלי 112
הלכה ה - פתיחה בדיני הואיל 117
הלכה ו - בסוגי' דש"מ ומשצ"ל 140
הלכה ז - בדין מתוך 158
הלכה ח 187
הלכה ט - דין הכשר סוכה והכשר ד' מינים 190
השמטה שייך להלכה ג 229
חלק יורה דעה 254
הלכה א 254
הלכה ב 264
הלכה ג - בהל' זוז"ג 391
הלכה ד - בדיני חילופי וגידולי א"ה 412
הלכה ה - בדיני דברים שאין מתבטלין .422
הלכה ו - בדין דבר שיש לו מתירין 448
הלכה ז - בדיני בהמה דקה 474
הלכה ח - דיני הקזה לבהמה בג"ה 480
הלכה ט 495
הלכה י - בדיני איזסוה"נ שלכ"ד הנאתן 499
הלכה י - בדיני מעילה 513
הלכה יב - בהלכות נדה 526
הלכה יב - בהלכות תרומה 538
הלכה יג - בהלכות מעילה 542
הלכה יד - בהלכות איסורי מזבח 548
הלכה טו - בהלכות דין בכור אדם 554
הלכה טז - בסוגיא דחצי עבד וחצי ב"ח 559
הלכה יז - בהלכות תרומות 569
השמטה 587
חלק אבן העזר 590
הלכה א - בדיני יחוד 590
הלכה ב - בדיני מינקת 591
הלכה ג - תקנת עגונות 592
הלכה ד - בסוגיא דקידשה על תנאי ... 703
הלכה ה - בדיני כל דמקדש וכו' 716
הלכה ו - הלכות גירושין 759
בסוגיא דאאחע"א, ואיסור כולל 782
בדיני מליחה 952
בדין דבר גוש 958
בדין נ"ט בר נ"ט 962
השמטה לדיני נדה הלכה יב 974
בסוגיא דטעם כעיקר 1000
שו"ת בדבר עגונה 1012
בסוגיא דרבוצה 1093
השמטות 1114

הקדמה

הקדמת הגאון המחבר נ"י

יודע המחשבות ובוחן הלבבות חוקר כליות ולב, מה אכף ומה אשכר אקרבהו לגדולת קדושת שמו יתברך לעד ולנצח נצחים, אשר בחבלי עבותות אהבה משכני מנעורי והביאני עד הלום, לסתור בצל כנפי תורתו הקדושה והתמימה ולחסות באברותיה בירקרק חרוץ בעיון רב ובתשוקה נמרצת בכפלים לתושיה מכל חמדה והון עתק ושלל רב, ולא נטשתני להתרפס ברצי כסף ועבודה רבה, ולא הרהיב בנפשי לתענוגי תבל וחמודות הזמן, רק בסנסני מאור תורתו נאחזתי ובמאור שמשה החמותי, הן החילותי לדבר ורק אפס קצהו תראה והן המה אחת מאלף אלפי אלפים, ואם אספרה כמו, כל היריעות לא יבצעם ואלף שנים לא יכילם ומה אשיב לה', ולו דומיה תהלה, ואני תפלה, ותחנונותי יאזרני חיל ויאמצני ויפתח סגור לבבי וסרעפי לעבדהו מיראה ואהבה אני וזרעי וזרע זרעי וכל הנלוים לנו מעתה ועד עולם, כרצונו וכרצון יריאיו ועבדיו הנאמנים ולא אט כמלא נימא וזיז כ"ש מדברי רבותינו בשני התלמודים בבלי וירושלמי, אשר כל דבריהם כגחלי אש ורשפי רשפים ושלהבתי', וכאשר הורו והאירו לנו עיני העדה, רבותינו הראשונים והאחרונים, ה"ה בכתובים בספרותיהם הנחמדים והמסולאים מפז ומפנינים, ומדבריהם הקדושים לא יצא צעדינו כי רק הן המה לנו למשמרת ולמחי' ולפליטה, ולולי דבריהם היינו ממששים בצהרים כאשר ימשש העור באפילה, והנה עד כה לא עזב חסדו ואמתו ממני ובלימוד תורתו הקדושה והתמימה רביתי, ועם בחורי חמד התעלסתי, להורות למו דרכי העיון המיושרים, ולהבין עומק חקקי לבב דברי רבותינו הקדמונים לאשורם, ולהשתרע בשפה ברורה נועם חמדת מילולם הקדושים והטהורים, ולהדריכם במסילת מישרים ואל מטרת עומק כוונתם תשלחנה פארות ופרחים בדברים כנים ומיוסדים כמסמרות נטועים כראי מוצקים, וממכשולים ומבלולים מסוקלים, מכל עבר ופינה אשר תסובינה בלכתן, ובעזרתו יתעלה כמה וכמה מתלמידי גדלו והצליחו ועשו פרי עד למעלה ראש, ועד הנה התלבטתי בלימוד תלמידים מופלגים ולא עזבתים, להגדיל תורה ולהאדירה, ולהאמיצם בחכמה ותבונה בדרך הקרובה והפשוטה, ולבל ירחיקו ללכת ולא יבעטון אורחותם ולא יטו מנלם מן קוטב מרכז האמיתים, ורק באלו נחמתי מגודל עצבוני בהביטי בעוני ומך ערכי וגודל קיצורי בעבודתו ית"ש, ועל קוטב זה נטיתי קו לחבר מחברת הזאת, לחלקם בתוך אמוני ב"י השוקדים על דלתות התורה ותשוקתם ומאוויים בעיון הישר להבין ולהשכיל בעמקי רבותינו הראשונים נ"ע בדרך הקרובה לעומת מטרת מרכז התיכונה, ומובטחני בעזר הצור כי לא לריק יגעתי, וכל מי

מהתלמידים המופלגים והחריפים אשר ישימו עיונם היטב בסוגיא מהסוגיות ובדברי רבותינו הראשונים והאחרונים, ואח"ז ישימו עיונם בעין פקיחא בספרי, ויסירו הקנאה והמשטמה מלבבם, וישימו עיונם הדק היטב בספרי הערוכה על סוגיא זו, ואם יקשה למו בתחילת השקפה לא יחפזו ולא ירהו לסתור דבר מן הדברים, וידעו שגם לי חלק ה' בבינה ויגעתי בתורתו הקדושה זה יותר מארבעים שנה, ולא הצגתי הנה להראות חריפות ובקיאות, רק את הנראה לפענ"ד לאחר עיון הדק היטב ליקוטא בתר ליקוטי וכן ימצא המעיין בשכל הישר ונמרץ ע"פ רוב בעזה"ש בסוגיות אשר למדתי זה כמשלש שנים אשר גמרתי בדעתי לחבר מחברת הזאת ומועטים המה אשר היו רשומים אצלי משנים כבירים כנודע לתלמידיי המופלגים, וכמעט אחד מאלף מחדושים אשר רשמתי בקונטרסי' לגודל טרדותי בשיעורין כסידרן וצורכי ציבור, ומהם כמה וכמה חידושים וקונטרסים אשר נשמטו ממני לא אדע אי' אפוא המה, ורובן היו בסדר ישועות, למלאות חפץ התלמידים רק איזהו שו"ת ומעט מחידושים אשר נשארו תח"י מה שלמדתי בק"ק דאברי ובק"ק שעפס יע"א ומהם בק"ק קוואהל יע"א, אולם רובם ככולם אשר טרחתי ועמלתי וטפחתי ורביתי זה כמשלש שנים בק"ק לאסק ופה ק"ק קוטנא יע"א, בלימודי את בני המופלגים והחריפים, ותלמידים מופלגים, ועזבתי כו"כ מחידושים אשר הבינותי שרחוקים המה מממטרת קו האמיתי, ורק אחת מני אלף אשר הצגתים כה לחדוד התלמידים [והמבין ישכיל ויבין] לכן הרימותי ידי שכאשר יחפזו ויתורו המופלגים והחריפים בספרי הנה והנה בכמה סוגיות שונות אזי יעלו ויצליחו בכפלי כפלים לתושי' מני אשר למדו אצלי זה כמה, ויעלו על במתי האושר בלימוד ועיון הקרוב לאמת כחפץ וכתשוקת המאושרים חכמי לבב ויודעי בינה, ויתאזרו חיל ויחליפו כח בבינה במועצות ודעת ביתר שאת ויתר עז, והנה לא באתי הלום לעומת הגדולים והגאונים בתפוצת הגולה אשר קטנם עבה ממתני, ואולי לפעמים לגודל בינתם ידעו כאלו בתחילת השקפתם ועיונם, ועוד יפוצו אנה והולך לבנות ולהרוס לעקור ולנטוע יתדם במקום נאמן וגבוה, אשר נעלם ממני לפי שעה או אשר לא נודעתי מעודי, אליהם אשים תחנונותי, אחלי הורוני נא ואדע, כי אולי מאהבת הקיצור וגם מחמת שנשמט מדפוס כמה וכמה ענינים עמוקים ורחבים הובאתי לידי המשגה הזאת, והמה ימצאו עוד אצלי בכתובים אזי אודיעם באהבה ובחיבה יתירה. ואם לאחר כל אלה שגיתי, אודה ולא אבוש כי האמת אהוב אצלי מכל מחמדי תבל ומלואה, כנודע לתלמידי ויודעי ומכירי מימים ימימה גם זאת אבקש מאת ידידי ואוה"נ אולי ימצאו אחר החיפוש איזהו דבר מחידושיי הערוכים בספרי באיזה ספר מראשונים או מהאחרונים, לבל יחפזו לחשדני חלילה כי

לא כן דרכי מעודי, וגם שיחה נאה הן בלימוד והן בש"ד לא הסכנתי להמירם בשמי, והנה כאשר חדשתי איזהו מחידושים פקדתי וצויתי לבני ולתלמידי המופלגים שיחפשו ויתורו אנה ואנה אולי ימצאו באמתחת הספרים אפס מנהו, וכאשר מצאו עזבתים ולא רשמתים עלי הלוח הנה, ומובטחני כי מעט מזעיר אשר לא השיגו ידם לחפש ולתור אחריהם במקומות מפוזרים אנה הולך, וגם מעט מזעיר אשר מצאו אחרי אשר רשמתים בספרי, ולא יכולתי למוחקם לגמרי, אם מפני סידורם אשר יריתי קו עליהם, או להלאה והילך או מפני שכתוב בספריהם רק ראשית הדברים, ועיקר מגמתי רק על התולדות אשר בניתי ויסדתי מזה, וע"פ רוב רשמתי שכן מ"כ אח"כ, כשהכילם פני הגליון, וה' יודע כי חף אני ונקי מהם ומהמהם ומשמץ מנהו מעודי ועד עתה, גם זאת לא אטמין בחובי, שכל עיקר לימודי מיום עמדי על דעתי הי' רק על מטרת עוז בכדי לידע להבין ולהשכיל בעמקי תורתינו הקדושה, להיישיר בדרך ומסלול הישרה, וכאשר ראיתי איזה קושיא עצומה עלי א' מרבותינו הקדמונים הן באחד מן המחברים או ממה שנפלאתי בעצמי אזי נדמיתי בעיני כחבול ופצוע לאשר נודעתי שלא נעלם מעינם הבדולח מאומה, ועומק בינתם בשני התלמודים ובכולהי תלמודים הי' נפוצים אנה ואנה, בכל עת ועונה ובכל עבר ופנה משפה ולחוץ, ובשגם לפעמים נמצא שהקשו הראשונים בעצמם זע"ז מכמה סוגיות, הלא גם המשיגים ידעו בעצמם שכביר מצאו ידי המושגים ליישב תמיהתם רק שהקשו מפשטות הדברים, או סיומא דמילתא לאחר כל שו"ט שנחלקו רק באיזהו סברא כאשר כבר רימז הרמב"ן בעצמו בהשגותיו על הרז"ה בהקדמה על סדר זרעים יעו"ש, לכן על יסוד מוסד הלזה טרחתי ועמלתי במקום שדבריהם נפלאים ונלאו רבותינו למצוא הפתחה, ולא שלותי ולא שקטתי ולא נתתי תנומה לעפעפי עד שהאלקים ראה את עניי וגודל צערי על דבריהם הקדושים שטחו עיני מראות עוצם כוונתם ואינה לידי מקורות נובעות ממעיינות הקדושים למצוא מסלול נכונה לסקל ולהתגולל מעליהם אבנים הגדולות אשר השליכו על פני הבאר, והנה על מצב כוונה זו יריתי אבן פנתי בלימודי עד הנה, והדברים ערוכים בתלמודא דידן [נדרים ד' ס"ב ע"א] ר"א ב"ר צדוק אומר עשה דברים לשם פעלם ודבר בהם לשמם, וזה לשון רבינו אשר שם כל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיו לשם התורה כדי לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול ולא לקנטור ולהתגאות עכ"ל הטהור, והצנתי כזאת הנה למען ילמדו בני גילי ותלמידי המופלגים להתהלך בעקבותי שהרגלתי א"ע מעודי, וסהדי במרומים שכן הדברים ולא כממשיל משלים לבד הצבתים כה רק שקלתי הדברים בפלס מאזני צדק כאשר היה באמנה אתי:

והנה יש אשר יוציאו מילין בעמקי שפה, הכי אין סיפק לנו בחיבורים גדולים ועמוקים מני ים מרבותינו הראשונים והאחרונים הגאונים והצדיקים וחסידים נ"ע, ומה יוסיפו לנו כח ואומץ בחיבורים החדשים, אמרתי כן הדברים ובשגם אני לא אלחם במנעמיהם להכחש או להעקש אפס מנהו מטעמיהם ובשגם לא נתפש אחרי איש הבינים, אשר ישתרע במליצותיו להשלים ביני וביניהם, שהלא נודעת שכל טיף אמרותם במעגלי צדק נדרכים, והמה ישרים ונכוחים ושכולה אין בהם, אולם שימו נא עיניכם בעיון הדק בספרי ואחר תדברון, הלא תדעו ותבינו שכל עיקר מגמתי בספרי לא להלוך בגדולות ובנפלאות בפלפולים שונים, רק להבין ולהשכיל דברי רבותינו הראשונים בספריהם הערוכים לפנינו, לא בדרך רחוקה ונפלאה וגם לא בסברות דקות כקורי עכביש ולא בדחוקים שונים ושדופות קדים, רק בדרך הממוצע והישרה, בדברים נכוחים למבינים וישרים למוצאי דעת, הנלקטים והנאספים מעומק הסוגיא מתמצית אמרים ושרשים גדולים כחומה נשגבה, הן ממקומם או ממקומות מפוזרים מסוגיות שונות או איזה יסוד מוסד מפי הראשונים נ"ע, ומדבריהם הגו תולדת אמיתים ונכונים.

ועתה הרימותי ידי לאל עליון בתפלה ותהלה בעד כל מי ומי מקטן ועד גדול אשר עזרני ובכל כוחם תמכוני עד אשר הביאו את ספר הזה עד הלום ובראשם ה"ה יד"נ הרבני המופלג הירא ותמים במעשיו מוה' יעקב זאב נ"י, אשר כל משאו בבית הדפוס ושאר טרחות ויגיעות רבות קיבל על עצמו באהבה ובחיבה יתירה ובסבר פנים יפות, וגם כבוד בניו הנחמדים הרבנים המופלגים נ"י נסתבכו והשתרגו עולי עליהם בכל אומץ ועיזוז, וגם תלמידי הרבני המופלג השנון האברך מו"ה אברהם יעקב במהו"נ נ"י, הפליא לעשות והעתיק יותר משלשים ניירות, וגם עשה כל המפתחות מהחל ועד כלה, וגם העתיק את כל השמטות, יהיו נא כולם מבורכים לה' ויהיה מקורם ברוך, ויפתח לבבם בחכמה ובבינה יתירה לתורה ולתעודה, ולעבודה מיראה ואהבה, ולעבדו בשמחה ובטוב לבב מרוב כל. ויזכו לראות זרעם וז"ז מסובלים בתורה ובתעודה אמן סלה:

הן ידעתי שכמה וכמה מהרבנים הנגידים מכמה קהלות קודש אשר עמדו על ימיני לתמכני בלקיחת הפרענומעראנטין להגדיל תורה ולהאדירה, ומגודל טרדותם במסחרם לא יוכלו להאציל למו מעיתותם לשום עיונם בספרי, יהיו נא מבורכים בבנין רבנן וחתנין רבנן אשר המה ישלימו חוקם, ולבל יהיו לפניהם כעת כדבר שאין בהם חפץ ותועלת כלל, אציגה פה איזהו דרושים הנוחים לכל נפש, ומובטחני בעז"ה ית' כי ימצאו בהם דברים מחודשים ויתענגו בהם, ואולי אזכה להבנות מהם, כאשר ימצאו ויכנסו בקירות

לבב אחד מני אלף להיטיב דרכו מאשר הסכן עד כה, ויוטב לפני ממוצא שלל רב והון עתק. וזה החלי בעז"צ וגואלי:

לבאר באיתן התשובה. ומאי דקשי' עלי' לפ"ר

הן מקור איתן תקותינו וכל אומץ ועיזוז אילותינו, עלי תשובה צפינו בציפיתינו, כמאמר חז"ל אין לך דבר שעומד בפני התשובה, וכהנה רבו מאמרים במדרשים ובגמ' ואלמלא כל אלו לא נשאר בנו עוד רוח בקרבינו להשיבם על נדנם מפני רוע מעלילינו אשר גברו וחלפו ופרצו עד למעלה ראש, ועליה הושת תבל ומלואה ומצוקות הארץ ומוסדיה, אלי' פניהם מועדת, וכאשר נשכילה ונביטה מראשית הבריאה ומתוך ומאחרית מסיפורי תורתינו הקדושה, הלא יכהה מאור עינינו ויצר מצעדינו וימעדו קרסולינו, ונלאה ידינו למצוא עוד מזור ותרופה למכאובי נפשינו, הלא אם הברושים הרעלו במה יוכן הסובך, הן מראשית כזאת נודענו כי מבחר הנבראים מיצורי כפיו נכשל בעץ הדעת, והלא שב עד למכביר בעינויים מרודים וסיגופים כבדים במשך מאה ושלשים שנה מותאמים כמאמרם בש"ס ובמדרשים, ובכל אלה לא נגרע מאומה מדורי דורות אחריו מאשר הושת עליהם מתחילה ועודנו חמת המלך לא שככה, ומאז סר מר המות, וצירי' וחבלי' על פני התבל נתכת, ועוד נשיתה לבבנו ונתורה אחרי חטא העגל אשר נואלנו במדבר, ואחרי הבטחתו ית' בתוה"ק למשה עבדו וינחם ה' על הרעה א"ד לל"ע, ואחרי אשר התמהמה משה בעלותו השמימה ארבעים יום וארבעים לילה והחליא עצמו עליהם בתפלתו בעדם ומסר נפשו עליהם כדכתיב ואם אין מחני נא וכו' כדאי' שם בגמ' [עי' ברכות ל"ב ע"א שדרשו כן מלשון ויחל משה] ואחרי אשר עשה בהם כמה שפטים ויתייסרו ביסורים כבדים וקשים כשלשת אלפי איש נהרגו וכמה מהם מתו במגיפה וכמעט כל העדה לאשת מדינים ותשטה ותמעל מעל בבעלה נשתוו, כי כולמו משפטם נחרצה במי המאררים למרים, ואח"כ חזרו בתשובה שלימה כמאמרם על פסוק וראה כל העם וכו' והשתחוו איש פתח אהלו, שהתקשרו כל לבבם וכל סרעפם לבורא יתברך בסתר, ומדי נפתחו רעיונם להרהר בדבר מן הדברים התקשרו והתדבקו מתחילה ליוצרנו ית"ש, וזהו דכתיב והשתחוו איש פתח אהלו, ולאחר כל אלה משפטם כלה נחרצה, וביום פקדי ופקדתי ע"ח, ומידי דור דור עודנו לא נקתה, בשגם שכבר חלפו ועברו כמה וכמה דורות כשרים ומוכתרים בצדיקים וחסידים וישרים, עודנו לא נתמוגגה כל סעיפי' עד היסוד בה, ועוד בה שלישיה אשר כבדה משאת, מי לנו גדול ממשה בחירו אשר עמד בפרץ לפניו, ולא קם כמוהו כתיב, ומעודו ירה כמטרה לחץ על מטרת התיכונה שבתיכונית כרצון בוראינו ית"ש ככתוב ובכל ביתי נאמן הוא, ונסער בסערה כחוט השערה במי

מריבה, ובכל תפלתו וצעקתו לא העלה רפאות תעלה ולעוצם שאלתו לא נענה ולא עלתה ארוכה, ובשגם בכל אלה הלא לא למען רבות נחלתו ונחלת מטהו הטהו להרבות תחנונותיו שהלא בטרם כל אלו כתב בתורת ה' ובתוך בני ישראל לא יו"נ, ומי פתי יסור לבבו מחשוב או להעלות על לבבו מחשבת פיגול כזה וכיוצא בהם על אדון הנביאים, ומעודו התרפק והתרפס רק למלאות רצון הבורא ית"ש ושיחר ודרש וביקש והתחנן רק לכללות עמינו עד דור אחרון, ואם בשלשה מצוקי ארץ הראשון היה מבחר היצורים והשני הי' דור דיעה כמים לים מכסים והשלישי איש האלקים נאמן ביתו ורגזה תבל ומלוא' מהם ולא הועילו באומץ ובעזוז תשובתם אשר התרפקו במו בכל לבבם ובכל נפשם בזמנים כבירים ומה נקוה עוד אנחנו קרוצי החומר שהיינו בעינינו כחגבים גם לעומת הקטון שבקטנים מדור המדבר, ומה כוחנו כי נייחל, הלא תקצה נפשינו עוד מללחום עוד בלחם הקלוקל היצר הזה אם בפסיעה אחת כי נפשע נהי' נידונים חלילה לצמיתות בלי תקומה, לכן אנופף ידי לבאר זה באר היטב, לבל ישאר כמלא נימא מכובד הקושיות הללו ונדע בכל מבצר כסלנו שכל דברי רבותינו אמיתים, ושכולה אין בהם, וכל הרוחות שבעולם לא יזיזו אפס מנהו ממקומם ומדבריהם לא יפול צרור ארצה ומבטחנו חזקה ובצורה שאין לך דבר שעומד בפני תשובה אפי' בחמורות שבחמורות, איברא כל זה כשחטא בעצת נפתל הוא היצר הוא הנמסך בקרבינו, אזי כשעשה תשובה והתחרט למפרע מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו באחרונה שמתחילה נעשתה כל אלו בבלי דעת, רק בטעות ובבלי השכל, בעצת הנפתל, וכמבואר בבעלי העקרים במאמר ד' פ' ך"ז יעו"ש, אבל אם כשחטא מתחילה טרם שנמסך היצר בקרבו, הרי שגם מתחילה עשה במועצת ודעת, ומה יועילנו עוד החרטה ועזובה שאח"כ הכי בחרטתו נבנה ההרוס כקו' בעל העקרים שמה, ובזה מתורץ כל הקושי' הנ"ל בדרך כלל וכאשר נבאר להלן בפרטות, ותמצית הדברים הללו מבואר במאמרם [ברכות ל"ב ריש ע"א] אמר רב חנינא בר חמא, אלמלא שלש מקראות הללו נתמוטטו רגליהן כו' חד דכתיב ואשר הרעותי וכו' וז"ל רש"י שם רישא דקרא אוספה הצוליעה והנדחה אקבצה, אשר הרעותי אני גרמתי להם שבראתי היצ"הר, הכוונה דלולא זאת שהבורא בעצמו כמתאונן על בריאותו של יצ"הר, אם לא הועילו התשובה מאומה, רק מפני מעשיו וחרטתו ועזיבת החטא באחרונה, בצירוף השאור שבעיסה שכוחו עצום ורב, התכוננו רגלי התשובה להתרצות בזה לפני ה' יתברך שמו ובזה מובן מאמרם נפש החוטאת במה תתכפר זה אמר בכה וזה אמר בכה, רק הקב"ה בעצמו אמר יעשה תשובה ויתכפר מפני שבלתי אפשרי שאחד מן הנאצלים או מהנבראים גם משרפים ואופנים וחה"ק שיהרהר אחרי הבורא ית"ש

במה שכבר נעשתה בתחילת הבריאה במאמרו יתעלה, וכיון שברא היצ"הר המשגה והמחשיך והמעוור עיני הנפש והשכל של בריותיו, וברא את האדם אח"כ ונתן לנו את תורתו, ופקד עלינו בכמה וכמה אזהרות, לבל נסור לשמוע לעצת הנפתל הלזה שוב נסתתמו כל המתלאות בזה כי מי ומי אשר ירהיב בנפשו לומר שהרע הבורא יתעלה בבריאת היצר הלזה וקול קורא אומר וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד זה יצ"הר כמבואר במ"ר פ"ט אבל הבורא בעצמו אשר ברוב חסדיו, מתאונן עליו, על דבר שנתן לו כח עצום הזה, כדכתיב ואשר הרעותי לכן בצירוף אמתלא רבה כזאת הוא שחותר חתירה, להמציא ולהתבונן מקום מאושר להתקרב לפניו ע"י תשובה ועזיבה וחרטה, לכן רק הוא בעצמו הוא שחרץ משפטו, ואמר יעשה תשובה ויתכפר:

[ב] **ועתה** נשימה לבבינו בכמה כתובים בפ' עץ הדעת שפרושן סתום בפשטותן, כתיב והנחש הי' ערום וכו' ויאמר אל האשה אף כי אמר אלקים ל"ת מכל עה"ג הלא ראה אותם אוכלים כקושי' רש"י שם, ותאמר האשה אל הנחש מפרי עץ הגן נאכל ומפרי העץ וכו' ל"ת ממנו ולא תגעו בו פן תמותון איך מלאה לבבה להכחיש בפקודת הבורא יתעלה שהזהיר בפירוש בבירור ולא בספק כדכתיב לעיל כי ביום אכלך ממנו מות תמות והיא אמרה פן תמותון ודוחק לומר שקאי על נגיעה לחוד, ויאמר הנחש אל האשה לא מות תמותון הוא תמוה הלא הכתוב העיד עלינו שהי' ערום מכל חית השדה, ואי' איפוא חכמתו בזה להכחיש את הבורא בהחלט, ויותר תמוה שהיטו אדם וחוה את לבבם אחריו להאמין לאחד מן הנבראים המכחיש את פני הבורא יתברך אשר שמעו בעצמם מפי הבורא ית"ש הנשמע כזאת, ועוד שגם דרכו של היצ"הר אינו כן שיבא ויפתה מיד להכחיש את הבורא ית"ש כמאמרם ז"ל היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר וכו' עד שאומר לו וכו' גם הפסוק כי יודע אלקים כי ביום אכלך ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים יודעי טו"ר לא נדע לכלכלו במשפט במה ידומה הנוצר ליוצרו כשידע טו"ר, גם בתחילת הציווי יש לדקדק דכתיב ויצו ה' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן, דמילת לאמר מיותר ונראה לפרש מפי המבואר מספרים וסופרים דאלמלא שחטאו בעץ הדעת לא נתגרה השטן כלל בכל הבריות מדור דור, אין הכוונה דלולא זאת לא ניתן לו רשות כלל ולא הי' בכוחו לפתות את בני אדם להטותם אחרי עקלקלות, שהרי התורה קדמה לב"ע ועיקר התורה הוא להשקיט לנו מימי הרעה ולכן נלכוד ברשתו כמאמרם בראתי יצ"הר בראתי תבלין והיא התורה שהיא רפאות תעלה לכל מכאוביו ופתויו, ועוד שעיקר טענתו של משה רבינו נגד מה"ש בעת שעלה למרום לקבל את התורה הי' שיותר מקושר לנו כתר התורה, מן מה"ש מפני שיש בנו יצ"הר כמאמרם שבת ד' פ"ט שוב מה כתיב בה

לא תרצח לא תנאף ול"ת, קנאה יש בכם יצ"הר יש בכם ועוד שקודם שאכל מעץ הדעת היפלא לעשות עד שהחטיאם בפתויו לאכלו וכאשר בנותי מספרים וסופרים קדושים כן הדברים שמתחילת הבריאה נברא השטן היצ"הר להטעות בני אדם ולעומתו חנן הבורא ית"ש את בני אדם בנפש השכלי והאיר להם בבינה ובהשכל ללחום כנגדו ולא יטו אזנם לשמוע לעצתו הנבערה, אולם נדמה השטן אז כאויב העומד נגדו מרחוק כמטחוי קשת ומורה חיציו נגדו בחלקת לשונו דהנפתה השומע לפתויו, נמשך אחריו מעט מעט, עד שיספחהו הביתה ונלכד בשחיתותיו, אולם טבעי עץ הדעת הי' שנמסך השטן בקרבו בכל עשתונותיו ובכל סרעפי לבבו ובכל חלקי הנפש ובכל כחותי'. ונכנס האויב הצר הצורר אחריו בכל כוחותיו הפנימות מעת שיצא הולד מבטן אמו עד שמלחמתו כבדה עלינו כפלי כפלים, יומם לא ישבות ולילה לא ינוח מעת שנברא עד שובו אל האדמה ולא עוד אלא שגם יתחפש נגדו ויתנכר בקרבו, ובכל רעיוני לבבו וכליותיו ואוהב תמים ושלם שאין כמוהו יותר ויותר מהוריו ויולדיו, ויתן כתף סוררת לאביו ולאמו ויט שכמו לסבול עול יצרו האורב לו לאבדו משני עולמים עד כי הוצרך מעיון רב ושכל נמרץ ושיקול דעת בבינה יתירה עד שיתפתחו לעומתו עיני השכל האמיתיים ויאירו לו מאורי הבינה עד שיכיר ויתוודע לו בין אויב ואורב לנפשו האמיתי לאוהבו, וישנס מתניו ויתאזר במלחמתו נגדו בשקידה רבה ובזריזות יתירה במועצות ודעת ובתחבולות רבות, אזי מבטחינו חזקה ובצורה כי נוכל לו, ואזי כאשר נתגבר עלינו נעלה על במתי עב, ונרום עד למעלה ראש יותר ויותר ממה"ש כמאמר הכתוב כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, ועוד מצינן במאמר חז"ל אי בעי צדיקי איברא עלמא שנאמר לולא עוונותיכם מבדילים ביניכם ובין אלקיכם וכבר כתוב מההפרש הזה בין קודם החטא מעץ הדעת לאחר החטא בספר נפש החיים, ועוד מצינן הבדל ומרחק רב בין קודם החטא מעץ הדעת לאח"כ שקודם שחטא מעץ הדעת הי' תכלית הבריאה שיחפש האדם ויתור בכל יכלתו להכיר בין האמת והשקר, ויתהלך רק בדרך האמת ויניח השקר ויתרחק ממנו הרחק הלאה אבל ההבדל בין טוב לרע, לא ניתן לאדם כלל, ולא חלק לו בבינה זו כלל וכלל לידע מאומה בין טוב לרע, והי' הדרך קרובה מאוד להתהלך במישרים ובארחות צדיקים, ולבחור באמת ולהשליך השקר מנגדו, אמנם עץ הדעת הי' בטבעו שע"י ידע גם בין רע לטוב לבד מאמת והשקר, ונמצא דרך העבודה כבידה עלינו בכפלי כפליים שהרי לפעמים יחליפו וימירו המדרגות עצמם זה בתחומו של זה, והעבודה קשה להתמצע ולהתווכח בין במות הגדיים האלו כנודע וכמובן לכולם לאיש ואיש כפי בינתו, ולפורטם הנה תקצר היריעה מהכיל] ובשגם שכבר נכנס האויב בקרבינו, והתנכר לנו בכל מבחרי

חלקינו ונפשינו כאשר כתבנו לעיל, לכן בעבור כפילות העבודה הקשה הזאת הצדיקים מועטים בכל דור ודור אולם הצדיקים המתגברים על יצרם גם בעבודה קשה וכבידה הזאת נתעלו במעלה כפולה ומכופלת ונתקרבו למקום באהבה נפלאה ובחיבה יתירה יותר ממה"ש וזה הי' בבלתי אפשרי שיבואו ויכנסו למדריגה זו קודם שאכלו מעץ הדעת שהי' הדרך קרובה לעבודת הש"י והמבחן והנסיון קטנה מהכיל לעומת עבותות העבודה הקשה שנתכפלה בכו"כ מדריגות שונות ונודעם מאמרם ז"ל לפום צערא אגרא:

ג **ולאחר** שיתחזקו הקדמות האלו בעיני הקורא יתיישבו הכתובים הללו והקושיות הנ"ל על מכונם ופשטותו ובכדי לבאר כל הפרשה כסדרן הוכרחנו עוד להקדים הקדמה אחת עיין זבחים דף ס"ה בסוף ע"ב אומר הי' ר"א בר שמעון שמעתי בחטאת העוף שמבדילין ומאי לא יבדיל אינו צריך להבדיל, א"ל ר"א ברי' דרבא לר' אשי אלא מעתה גבי בור דכתיב ולא יכסנו ה"נ דאינו צריך לכסות הכי השתא התם כיון דכתיב בעה"ב ישלם עילוי' הוא דרמי לכסוי' וכו' יעוש"ה בתד"ה אלא מעתה וז"ל מכל לאוין כגון לא תחסום ל"ת כל נבילה לא תלבש שעטנז לא קשי' לי' דלמאי כתבינן אם לא ללאו אבל הכא דמסברא הוה אמינא דמבדיל לפי שצריך לדם אמרינן דכי כתיב ולא יבדיל אין צריך להבדיל קאמר וגבי בור נמי מסברא הוה אמינא דחייב לכסותו, וכי כתיב לא יכסנו אין צריך לכסותו קאמר עכ"ל יעו"ש היטב תמצית הדברים דגבי כל הלאוין שבתורה דלא יעלה על הדעת שמחויב לאכול נבילה וללבוש שעטנז אזי בודאי דפשטא דקרא מוכיח שהכוונה הוא להיפך שאינו רשאי ומוזהר עליהם, והנה מתחילה כשפקדו הש"י וציוה לו בזה"ל כדכתיב ויצו ה' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל, ומעץ הדעת טו"ר ל"ת ממנו, ניתן מקום להשטן להפוך הכוונה ולומר דהכוונה הוא שמכל עץ הגן מחויב לאכול כמו אכילת קדשים ומצה בפסח שהוא מ"ע בקו"ע, ומדכתיב לאמר משמע כן שצוהו שיאמר ויצוה כן לדורותיו, ונמצא דהא דכתיב ומעץ הדעת טו"ר לא תאכלו ממנו, הכוונה רק שאינו מחויב לאכול כמו משאר אילנות ודומה ללא יבדיל דכתיב בחטאת העוף ומאי דכתיב כי ביום אכלך ממנו מות תמות אין זה עונש רק אזהרה כיועץ האמיתי שמייעץ לחבירו, אל תסחור מעבר לים הגם שמשם תצליח תעלה בעשירות מופלגת אבל הסכנה עצומה וקרוב הדבר שתאבד הכל, כי קרוב להפסד ורחוק משכר, כן על קוטב זה ציוו לו באכילת עץ הדעת, הגם שיכול להיות שיזדמן א' מאלף שיעמוד בנסיון העבודה הקשה הזאת ויצליח במעלה יתירה, אבל קרוב הדבר לאחר שתכפל עלינו עבודה כבידה כזו שיכניסהו ויספחהו בקירות לבבו הפנימית את האויב והאורב לו שיאבדהו משני עולמים, וזהו דכתיב מות תמות, אולם אמיתות כוונת הכתוב

אינו כן וכאשר נבאר להלן והנה הנחש השמיע כזאת ברמיזת דבריו מתחילה ואמר אף כי אמר אלקים ל"ת מכל עץ הגן שאזי לא ניתן להטות פסיעה אחת מציווי הבורא יתעלה דבודאי הכוונה שאינכם רשאין באזהרה ועונש כמו בכל לאוין שבתורה, אבל לקושטא ידע הנחש שהקדים להם ואמר לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל ומזה נתן מקום בקריצתו שהכוונה הוא להיפך שמכל עץ הגן נצטוו בקו"ע אבל מעץ הדעת אינו צריך לאכול כי קרוב הדבר להפסד יותר משכר, לכן על כוונה זו נטתה אחריו, ופירשה כן את ציווי עץ הדעת שהוא רק בדרך עצה טובה וזהו שאמרה בסיפא דקרא פן תמותון רק אעפ"כ לא רצתה לנטות אחרי השטן, מפני עצות הבורא יתעלה עד שהתחכם הנחש נגדה להטיל בה ארסו, גם נגד עצתו האמונה, והוא בדמיון לאחד שהי' לו סך מסוים והסית בו סירסור אחד אשר רצה להרויח בזה והמתיק לפניו את המסחר של מעבר לים כי בזה יצליח ויעלה עד למעלה והלך האיש והתיעץ עם דודו שהי' גביר מפורסם וגם הוא הסחיר במסחר זה ויעץ לו באמת ובתמים שלא נכון לפניו הדרך הזה, ומוטב לפניו שיסחר במסחר המדינה שקרובה לשכר ורחוק מהפסד וגם אני לא התחלתי לסחור במסחר הזה מעבר לים רק לאחר שהי' לי סך עצום ומסחרים שונים בתוך המדינה, אזי ערב לבי להתהלך לאט לאט גם במסחר ההוא ושוב לא רצה לשמוע עוד לדברי הסרסור ההוא, אמנם הלך הסרסור והתחכם בזה ואמר לפניו, אל תשמע לדברי דודך שרק מפני שירא לנפשו, שתתגדל בהון עתק, ושלל רב ותזכה לכבוד עצום כמוהו, דבר כאלה, כן הנחש בדמות הזה אמר לה שדרך עצתו היא הנכונה שמוטב לפני' שתאכל מעץ הדעת ותתחזק נגד השטן המסית והמדיח, ואז תצליח ברוב המזלות מפני שתעמוד בניסיון רב כזה כמאמר הכתוב לולא עוונותיכם מבדילים ביניכם ובין אלקיכם וכו', וזה הוא שאמר הנחש לא מות תמותון, הכוונה שגם השי"ת לא אמר כן רק בדרך עצה טובה, לפי שאין זה עונש על אזהרה שגם אזהרה לא כיון רק שמכל עץ הגן הוא בקו"ע ומעץ הדעת אינו בקו"ע כמו שכתבתי רק לעצה טובה, וכמו שהבינה היא בעצמה ע"י פיתוי הנחש וכמו שכתבתי לעיל, ועצה הזאת רק למענו, כי יודע אלקים וכו', ונפקחו עיניכם דהיינו לאחר שתעמודו בנסיון ומבחן רב בעבודה קשה כזו, והייתם כאלקים לאחר שתדעו טו"ר, ואעפ"כ תתחכמו ותעמדו בדרך האמת והטוב אזי תדמו כמעט לאלקים כמאמר הכתוב הנ"ל רק עוונותיכם הם המסך המבדיל, אולם השי"ת לגודל עוצם חטאם שחטאו בזה עד שלא נמסך היצר בקרבם והם נתקרבו אליו ושמעו בקולו, להפוך ולשרש כוונת ציווי הבורא ית"ש הנאמרים על מצב נכון בדרך הפשוט ולא בדרך עקום ועקלקלות והוא שמעץ הגן רשאי לאכול בדרך רשות ומעץ הדעת טו"ר לא תאכל

ממנו הוא באזהרה, ובעונש מיתה בהחלט ואף אם תקשה לך בהשקפה ראשונה באיזה מילה חסירה או יתירה משום הכי אין להפק ולשרש עיקר כוונת המאמר וגם החסר ויתיר יתיישב ג"כ לאחר ענין שהוא השי"ת הינחוה בג"ע לעבדו ולשמרו, ואלולי שחטאו בעץ הדעת הי' פרים ורבים דורי דורות בג"ע התחתון לעבדו ולשמרו ומן הדין אין הפועל רשאי לאכול בכרם שאינו שלו רק בשעת גמר מלאכה דהיינו בשעה שתולש הפירות, בעד הבעה"ב גם הוא רשאי לאכול, אבל כשעובד במחובר אינו רשאי לאכול, וכדאיתא להדיא במשנה ב"מ דף פ"ז, וכל עבודתם לצורך הגן לא הי' רק במחובר, ומן הדין אינם רשאים לאכול וכדי להוציא עצמם מן החשד בדורות הבאים ציוה עליהם לאמר מכל עץ הגן ניתן לנו רשות לאכול מן בעל הגן עצמו, ובזה נסתר כל בנינו של המשחית שרצה להשחיתם בדרך מעוקל ולהפוך ולשרש כוונה האמיתית מפשטן, ולא בזה לבד, שכן דרכן של אינם מאמינים שנוטין מפשטא דקרא לגמרי, לכן כל מי שיראת ה' נוגע ללבבו ירא לנפשו מאוד לבל יטה ימין ושמאל מפשטי' דקרא משום קו' ודיקדוק שבעולם ובזה מתורץ היטב שלא נתקבלו תשובתם דכל עיקרו של תשוב' הוא רק מפני שהבורא בעצמו מתאונן עליו כדכתיב אשר הרעותי והיינו לאחר שנתגבר כחו והוא נמסך בקרב סרעפי ורעיוני בני אדם אבל הם שגרמו לגרם העצום הזה וחטאו עד שעודנו העמיד מרחוק במיעוט המדריגות לכן לא הי' מקום כלל לתשובתם וכמ"ש לעיל באות ב', וזהו שאמר הש"י ועתה פן ישלח ידו ולקח מעץ החיים ואכל וחי לעולם דכיון שאין מקום לתשובתו וכמ"ש שוב בלתי אפשרי שיתכפר לו רק ע"י יוה"כ ומיתה ממרקת עיין היטב במס' שבועות דף י"ג ע"א ברש"י ד"ה ורבנן:

ד **ומטעם** זה נמי בחטא העגל של דור המדבר לא ניתן למחול גם ע"י תשובה שבשעה שעמדו על הר סיני פסקה הזוהמא ונחלש כחו עד אשר לוקח מקרבינו והעמידו הרחק הלאה מאתנו רק שבחטא העגל התגרו בעצמם והתקרבו אליו והכניסו את האורב הצורר אותם בקרבם מחדש, ומש"ה לא הועילו בתשובתם מאומה כמו גבי אדם הראשון, וצרורה ושמורה חטאתם לדורי דורות, וזהו שכתיב וביום פקדי ופקדתי ע"ח, שיעור הכתוב כן הוא, שמידי דור דור שיגיע העת ללמד זכות עליהם ולהקטין עונותם, מפני עוצם כחו של הצר הצורר אותם הוא יצרם הרע כדכתיב ואשר הרעותי, אזי ממילא יתעורר המדת הדין לקטרג ולהעיר חטא העגל ואותם שחטאו בעצמם בלא פגיעתם כלל, וזהו דכתיב וביום פקדי שהוא לשון חסרון (כדכתיב ויפקד מקום דוד) כשאחסור מהם חוטי עונותם ודוק רשעם, וכמ"ש אזי מזה עצמו תתעורר חטאתם שחטאו בעגל עד שלא נאחזו בסבך עבותות עבודה כבידה כזו ונקל מאוד לפניהם להסתולל בדרך

הישרה והנכונה, בהדרגה קטנה, ורק בדבר והפוכו לחפש אחרי האמת ולהרחיק מן השקר הרחק הלאה, והי' התנגדות לעבודת ה' ית"ש רק כקורי עכבש ונוחה לכבשו לכן כתיב בתחילת הבריאה וירא את כל אשר עשה והנה טוב מאוד זה יצה"ר שהתנגדות כזה מסלסל העבודה במעשי) שכל עבודה שהיא בפשיטות בלא התנגדות כלל יצאה מכלל העבודה לגמרי ונקרא בסוג מקבל שכר שהרי לא ימצא שכר גדול מזה שעובד את מלך מהקב"ה ועל דרך שהמלאכי' והגלגלים עובדין אותו שעבודתן הוא עיקר מגמת שכרן אולם לאחר שחטאו בעץ הדעת ונתכפלו עבותות הבחינות והמדריגות, וכן אח"כ כשחטאו בעגל, לאחר שפסקו הזוהמא וחזרו והעירו את כחו של ההתנגדות עד למעלה עד שיקשה מאד לכבשו על זה מתאונן הש"י כדכתיב ואשר הרעותי:

[ה] **ובמסילה** זו נקומה ונעלה להאיר עינינו ממחשכי עפעפינו, בדבר שלא נענה אדון הנביאים במי מריבת קדש לאחר כל התפילו' והצעקות, וטרם כל נסורה נא ונראה אשר דיבר אדון הנביאים פעמים (דברים א' פ' ל"ז גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבא שם ד' פ' ק"א וה' התאנף בי על דבריכם וישבע לבלתי עברי את הירדן וכו' הכי יתעלה אחד מהשלמים כשנלכד באשמו כשיכחידנה במתק שפתיו ויצמידנה לאחת מן המסיבות באמרו שרק המה היו בעוכריו שהאליצוהו לזה כדי שיצטדק את עצמו, עוד חזות קשה מאלו ראה ראינו בתחילת נבואתו שמאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו, ולגאלם מעבודת הפרק מיד פרעה ומיד נוגשיו ושוטריו וימאן בטענות שונות ובמסיבות קרובות ורחוקות הלא זה משה האיש אשר השליך נפשו מנגד בעד כללות עמו ולעת אשר תצלנה אזניו שהגיע קול התור לגאלם מיד מצרים יטמון ידיו בצלחת ויכביד אזניו משמוע וירא מגשת אליהם ככתוב בשמות ד', ובשגם לאחר שפרק הבורא יתברך ממנו כל מעמסו בעילות שונות ובהשכילו במעגלי צדק ופנים מסבירות להתם כל מדברותיו מהחל ועד כלה בשבעה ימים מתאומים כאשר ערוכים שמה בפרשה שלימה עודנו נתן מגרעת בלא מאומה באמרו באחרונה שלח נא ביד תשלח, ולדעתינו השפלה אם תקראנה אותנו כאלה גם לעומת שר ומושל מן השרים אשר יבקש מאתנו להיטיב עמדו בחטיבה אחת, ונחפשה ונתורה אחרי מסיבות שונות אשר יוכלו להתגולל מזה כשנמלא משאלתו והמושל השכיל אותנו בנועם מדברותיו והחכמנו ברוב תבונתו ועזוז נוראותיו כי לא יפול משערות ראשינו ארצה ולא תגרעו אפס מנהו ועוד עלה תעלו על במתי עב וגפי מרומי קרת ולאחר אריכות הדברים הנה והנה ונתבונן כי צדקו דברי המושל ההוא ואין דרך לנטות ימין ושמאל מדברים המאושרים, עוד נפעור פינו באחרונה לאמר, אנחנו לא חפצנו באלה הכי קצרה ידך לשאול כזאת מאחרים הלא

תגדל עונותינו מנשוא הלא חרה יחרה אפו במו באמרו כהתל באנוש כמוכם תהתלו בי, ומה לכם להלאות אותי מימים ימימה, בטענות נפוצות אנה והילך הלא תטיבו אם דברתם כן בראשונה והנה טרם כל נפרוק מעלינו עיקר הקושיא בכללות, מה ראה רועה נאמן על ככה שלאחר שהשתרגו אחיו בעול עבודה קשה ערב לנפשו לעמוד מרחוק הלאה ואימץ לבבו והתעצל בשליחותו [ואח"כ נפרש בעזה"י על סדר הפרשה שם ונראה לפענ"ד דהן נתורה נא ונראה במשל ומליצה, אם בא יבא אליהו נביא, לאיש ירא ושלם, ויאמר לו צר לי עליך אחי, בראותי כי תתמרמר מדי יום יום במלחמתך הקשה והכבידה נגד היצר יומם לא תשבות ולילה לא תנוח, אנכי אשים נפשי בכפי, ואשא רנה ותפלה לה' צבאות בעדך כי ירחיק הצפוני ממך הרחק הלאה, ואז תעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב בכל נפשך כחפץ ותשוקת לבבך והנה במשקל הראשון נראה כי דבר גדול דיבר הנביא ושמח ישמחהו ויחייהו, אולם לאחר שיקול דעתו הדק היטב השב ישיבהו, אם כנים הדברים, כי אליהו הנביא אתה מדוע חרצת משפטי להמיתים כי כל מה אשר יבוחר אל כל החיים, ויש בבטחון שטרם שנלך וניסע מעל פני תבל', נזכה לעשות נחת רוח ליוצרינו ית"ש, כאשר נעמוד במבחן נגד יצרינו הרע שבקרבינו, ונלחום נגדו בכל מעוזינו, ואזי נשלים תכלית הבריאה, אשר שולחנו הנה, והן עתה אשר חפצתי לבערו ולהתימו מכל וכל מקרבי הנמצא כמוהו איש אשר רוח אלקים בו, שיחפוץ עוד בחיים כאלו, שאל תכלית המתואר לכל חי לא יגיע עוד, שכל פינה ועבודה שאין בהם התנגדות מה, גם אם ירבו מספרם, הכי נחשב מאומה, ובעמל אנוש ימצא ועם בני אדם ינגע, והן זה מושג מעצמו ומבואר מספרים קדושים שכל נביא ונביא אשר ישולח מאת המקום לכללות העדה הקדושה בתדירות, ובפרט הנביא אשר ישולח, להנתן דת ותורה על ידו אזי הדבר מתחייב שיגער ה' בהשטן לבל יפרץ פרץ כנגד הנביא השליח הנאמן ההוא ולבל ישלוט בו מאומה מקטן ועד גדול, למען לא יתחלל חלילה קדושת שמו יתברך אם יחטיאו היצר באחד מן החמורות ובפרט בכבוד העדה כולו שמצינו שחס הקב"ה על כבודן של צדיקים יותר מכבודו ובאם יפשע חלילה הנביא הנאמן אח"כ באחת מן החמורות הללו כל העדה הקדושה והצדיקים והחסידים והישרים שבקרבם, יהי' לשמצה בקמיהם ולחרפת עולם ולקיקלון ודראון לכל בשר לכן לוקח ממשלתו של היצר מן הנביא והשליח ההוא לגמרי לבל יתרוס נגדו כמלא נימא לכן הבורא יתעלה שחפץ חסד הוא בכללות כל עם ועם, וגם בפרטות לכל איש ואיש כמעשהו כן יופיע אור חסדו עליו בהשגחה נפלאה עד למכביר לכן אם חפץ יחפוץ ה' בדור מני הדורות להגלות למו מעגלי צדק בדרכי עבודתו הקדושה ויבחר לו אחד המיוחד שבעדה, ויופיע לו בזיו חסדו

שפע נבואתו בשפע רב וימסור בידו כל הטבעיים להטותם לכל אשר יחפוץ ויעשה על ידו נסים ונפלאות למען יאמינו כי עבד נאמן הוא לפניו, וה' שלחו להורות להם הדרך אשר ילכו בו והמעשה אשר יעשון ולוקח ממנו את שלטון היצר לבל יחטיאו חלילה וכמ"ש לעיל וחלילה לאל מרשע גם לאיש אחד בעבור יטיב לעדה שלימה במה שיפיר יצרו ממנו ובגלל זה ישביתו מעבודתו השלימה לכן ישקיף ה' וירא לו ויבחר באיש אשר כבר השלים חוקו בדרכי העבודה וה' ית"ש ברוב רחמיו וחסדיו יאריך ימיו כדי להצדיק את בריותיו על ידו, או שגלוי וידוע לפניו שכבר עמד במבחן ובנסיונות שונות שהגביר על יצרו וגלוי וידוע לפניו שלא יטה עוד אחרי יצרו לכן לא יוגרע אפס מנהו במה שישביתנו ויפירנו מאתו ועפ"י הוצעות הדברים הללו לא יתקשה לנו עוד על אדון הנביאים על דבר שהרחיק א"ע מלילך בשליחותו לגאול את עמו, כי לגודל ענוותנותו נדמה לפניו שעודנו לא החל לעבוד את הבורא ית"ש, ולגודל תשוקתו והתלהבות לבבו לעבדיהו בעבודה שלימה ביותר ויותר מני אשר יחפוץ העור לעינים והחרש לאזנים ונכה רגלים לתהלכות מישרים בתשוקה נמרצת עודנו ביתר עוז יתלהט בקרבו כאש מתלקחת רבות התשוקה בעבודתו ועתה שעודנו באיבו ובאיתן תשוקתו יקטפהו ה' וישביתו מעבודתו, כי כאשר ילך בשליחותו תמיד אזי ישבית יצרו ממנו, ושוב יצא מגדר העובד לגמרי ויכנס בכלל מקבלי פרס בעולמם כמו שנזכה לעיל שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשן ונהנין מזיו השכינה, הנמצא כמוהו מתן שכר גדולה מזו הלא כל חפצים לא ישוו לה שמתענג ומתעדן בעידון גדול הרוחני כזה, כשגלה ממ"ה הקב"ה ומדבר אתו פא"פ בעודנו בעולמו מה שלא יזכו לזה כמה צדיקים בעידן עידנים לאחר פטירתם מן העולם ולפי שהכל גלוי לפני ה' ית"ש וידע מתחילה שרק מפני ענוותנותו הגדולה אימץ לבבו לבקש כאלו שיניחנו מן השליחות מפני עוצם תשוקתו וחמדת לבבו בערה בקרבו שבכל ימי חיותו בעולמו ועבדהו בעבודה שלימה ובהתגברות ובעיזוז כחו ובר לבב וללחום מלחמת ה' נגד כל התנגדות האפשרי מן היצר שיאמיץ נגדו בכל אומץ ועיזוז כמאמרם כל הגדול מחבירו יצרו גמ"מ לכן הרהיב בנפשו עוז לפרוש כפיו ולבקש שיבור לו השי"ת איש אחר הגדול ממנו בזה שכבר השלים חוקו בעבודתו עד תומם וכמ"ש לכן לא נחשב לו בעיני ממ"ה לשום חטא וחסרון בזה אלא לנחת רוח הי' לפניו שנמצא כזה בעולמו שישליך מנגדו כל חמדת תבל ומלואה וכל התענוגים והעדונים אשר התעתדו ליום אחרון כאפס וכאין יחשבו בעיניו נגד אשר תתיקרנה עבודת אלקים לבד לעומתו וכאשר תתחקה אפס מנהו כטיפה מן הים בקירות לבב הדורות הבאים אחריו אזי ממנו נקח לעבוד את ה' אלקינו בתשוקה נמרצת כאשר נשים אל לבבינו כי

כל זה עבר עליו לעת אשר עזב את ארץ מולדתו ואת עמו ואת משפחתו הרמה והנשאה והי' במדריגה התחתונה וירודה שהעמיד עצמו לרועה צאן בארץ נכרי' אצל עובד גלולים יתרו חותנו ולא קותה נפשו לשוב עוד אל ארץ מולדתו וכאשר הציץ בין החרכים כי פתח לו פתח תקוה במרומי קרת שישלוט על כל עמו ועל פרעה וכל עמו ועולה על גביהם שיתענג בעידון וזיו הרוחני לדבר עם מלך מההקב"ה ולילך בשליחותו אשר אין מדריגה למעלה הימנו ובכל אלה לא יחליפנה ולא ימירנה תחת עבודתו לאלקים ובשגם שכל זה עבר עליו טרם שנכנסנו לברית וטרם שנתקשרנו בעבותות כבלי התורה במעמד ה"ס וטרם שנתפרסם שמו הקדוש והנורא בנסים ונפלאות רבות עד אין מספר והראה לנו חיבה יתירה באהבה נפלאה בתתו לנו לעדה שני לוחות הברית במכתב ידו חרותים עלי לוחות בפלאי פלאות ואיך לא נכסה בחרפה את פנינו ונשכבה בכלימתנו ונהי' לבוז ולקיקלון בעינינו שעזבנו את עבודתו כמה וכמה בעבור חמדת ותאות העולם שחלף ועבר וכמעט רגע כלה ותמה והדברים עתיקים ואיש הנבוב ילבב, וה' ית"ש יעזרנו ויאזרני חיל, ונשוב ונתרפס בעבודתו השלימה ונזכה לתקן את אשר פגמנו עד כה:

ו **עפ"י** הוצעת דברינו הללו, נלקטה הנה הכתובים בפרשה הנ"ל הקשורים והעטופים לדרוש זה והנה לאחר שהציע השי"ת שם שמות ג' מפסוק ז' עד פסוק י"א] שנכמרו רחמיו על ישראל וחפץ לגואלם ולהביאם על אדמתם, ויאמר משה אל האלהים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בנ"י ממצרים, ויש להבין הכי שאל ממנו שהוא יגאלם בכחו או בזכותם הלא בפירוש דיבר לו שילך בשליחותו של הקב"ה וכמ"ש בפסוק ח' וארד להצילו ובפסוק י' ועתה לכה ואשלחך וכו', גם מה שהשיב לו הקב"ה שם בפסוק י"ב ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, הלא כל האותות ומופתים לדבר רק כשיקרה האות והמופת יאומן גם בדבר העתיד לבא, ואיך יפול דבר אות העתיד לבא על דבר ההוה ונראה ליישב על נכון דמבואר בסנהדרין דף צ' גבי חנני' בן עזור שמתחילתו נביא אמת ולבסוף היה נביא שקר, ולמ"ש בשם ספרים קדושים שמכל הנביאים כלה והתם מהם מסער פתוי היצר, איך נהייתה כזאת שנתהפך לגמרי וכן גבי שלמה מצינו להדיא שנראה ה' אליו ומ"מ נשיו הטו לבבו, איברא לק"מ דזהו בנביא שנתנבא בקביעות ובתדירות, אבל היכא שלא התנבאו אלא דרך עראי עודנו לא נשתנה מתורת כל אדם, וזהו שהשיב משה מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציאם בפעם אחת הלא ידעתי קשי ערפו ואצטרך לבצוע הדבר עד כלה שאלך בשליחותו של מקום בקביעות ובתדירות ועל דבר אשר עודנו לא הורגל בנביאות נסתפק בעצמו אם הוא נבואה אמיתית מאין סוף

ב"ה אם לא לכן הניח זה על בחינה אמיתית, אם ידע מכאובי לבבו הטמון בקרבו ידע שנבואה אמיתית הוא כי אין מי שיודע מחשבת לבב בני אדם רק הש"י לבדו לכן השיב לו הש"י כן הדברים שלא בפעם ופעמים ישלחם ואנכי אהיה עמך בתדירות ויצטרך שיתבטל ויתבער היצר מקרבך לגמרי, ורק בעבור זה תתמרמר נפשך, ולכן הנני מבשרך כי בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים וכו' ויזכו למתן תורה על ידך, וכל המזכה רבים זכות רבים תלוי בו, ומה שיעבדו כל ישראל את הש"י בהתגברותם על יצרם ע"י התורה שאתן על ידך כמאמרם בראתי יצה"ר בראתי תבלין וזהו התורה הכל יחשב לך כאלו אתה התגברת ולחמת מלחמתם ושיעור הכתוב כך הוא, וזה לך האות שיתברר לך בבירור גמור כי אנכי שלחתיך לאשר תראה שידעתי עיקר מגמת לבבך הצפון בקרבך, שדאגת ונצערת במר נפשך על שביתת צד התנגדות מקרבך, ונחמתיך ורפאיתי לך במה שהודעתיך עתה כי אתה תהיה שליח הנאמן שאתן התורה להם על ידך ותזכה לזכות דור אחר דור וזכותם תלוים בך, ואחר זה קבל על עצמו משא השליחות רק שתחזיר על כל צד מהצדדים לאמת השליחות בכל עבר ופינה ולהטיב לכללות בני ישראל שתתקיים נבואה זו חיש מהר ולא ידחה ע"י שום מסטין וקטרוג כנגדם או שאולי יוסיפו לחטוא עוד ממה שחטאו עד הנה, וירא לנפשו כדרך שמצינו ביעקב וירא ויצר לו, שירא שמא יגרום החטא ורצה אדון הנביאים לעמוד בפרץ הזה וכמו שנבאר:

ז **הנה** רבותינו הראשונים הקשו קושי' עצומה דמצינו בירמי' ך"ח פ' ז' כשהתווכח ירמי' עם חנניא בן עזור לפני הכהנים ולעיני כל העם וכו' ויאמר אך שמע נא הדבר הזה אשר אנכי דובר וכו' הנביאים אשר היו לפני ולפניך מן העולם וינבאו אל ארצות רבות וכו' למלחמה ולרעה ולדבר, הנביא אשר ינבא לשלום בבוא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת, תמצית הדברים כשמתנבא לרעה ונתהפך לטוב בזה לא נוכל להחזיקו לנביא שקר כי ע"י תשובה נחם ה' על הרעה כאשר היה בנינוה בנבואת יונה, אבל כשמתנבא לטובה ולשלום ולא נתקיימה נבואתו נדע בבירור כי בזדון דברו הנביא ההוא ולא מפי ה' יצאו הדברים כי הנבואה אשר שלחו ה' לטובה בלתי אפשרי שתתבטל ושם י"ח פסוק ז' אמר בהיפוך מזה רגע אדבר על גוי ועל ממלכה לנתוש ולנתוץ ולהאביד ושב הגוי ההוא מרעתו אשר דברתי עליו ונחמתי על הרעה אשר חשבתי לעשות לו, ורגע אדבר על גוי וע"מ לבנות ולנטוע ועשה הרעה בעיני לבלתי שמוע בקולי ונחמתי על הטובה אשר אמרתי להטיב אותו, הרי שגם כשיתנבא לטובה אפשר שלא תתקיים מפני רוע מעלליהם ורמב"ם מפרק קושיא הזאת בידו החזקה, ויצא לחלק דכל כמה שלא ציוה הקב"ה לנביא ההוא שיבשר הטובה ההוא רק שמראה לו את העתיד לבא

ע"ג וע"מ [וכדרך שמצינו באברהם המכסה אני מאברהם אשר אני עושה] אזי אפשר שיתבטל הטובה ההוא שיחטאו אח"כ, והיכא שיצוהו הקב"ה שילך בשליחותו ויתנבא בשמו הטובה ההוא, אזי תתקיים בבירור ולא תתבטל לעולם גם כשיחטאו אח"כ מ"מ תתקיים הנבואה ההוא בכדי שלא יתכזב הנביא ויחזיקהו חלילה לנביא שקר, והוא עד שמצינו שיותר הקב"ה חס על כבודן של צדיקים יותר מכבודו [כמו שמצינו גבי ירבעם מלכים י"ג] ולעוצם כוונה זו החזיר אדון הנביאים לכל הצדדים שתתקיים הנבואה ההוא בהחלט ולא תתבטל ע"י שום קטרוג שבעולם ובשגם שאריכות הגלות וישיבתם במצרים הי' בעוכרם שיוסיפו לחטוא מידי יום ביומו כמ"ש וירעו אותנו המצרים וכש"פ השל"ה הקדוש, לכן רעדה אחזתהו מפני הקטרוגים שיעלו עליהם ותתבטל חלילה הנבואה ההוא או שידחה לעדני עדני וכמו דאי' במ"ר פ' וישלח אמר ר' יודן אמר לו המקום שוב אל ארץ אבותיך אעפ"כ וירא יעקב מאוד אלא מכאן שאין הבטחה לצדיק בעוה"ז וכו' ר"פ בשם רחגין דצפורין אמר ויען בניהו ב"י את המלך ויאמר אמן כן יאמר וכו', והלא כבר נאמר הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה אלא אמר הרבה קטגורין יעמדו מכאן ועד גיחון, ולפי תירוצו של הרמב"ם הנ"ל וכמ"ש בכוונתו על ציר זה סובבין והולכין דברי המדרש שכ' שאין הבטחה לצדיק היינו מה שהבטיח הקב"ה בעצמו וכן במה שהביא המדרש מדברי הימים א' ך"ב הנה בן נולד לך וכו' שלא ע"י נביא נשלח לו נבואה זו רק לדוד עצמו כמ"ש בפסוק ח' ויהי עלי דבר ה' לאמר כו' וע"ז קאי מ"ש להון ועי' בגבורות ה' פ"ז יתיישב בזה מה שהקשה שם על דברי הרמב"ם הנ"ל, והנה בהשקפה ראשונה שם משה עיונו בדברי ה' ית"ש [שמות ג] ויאמר ראיתי את עני עמי אשר במצרים וכו' וארד להצילו ולהעלותו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה ורחבה וכו' שכל זה הוא כמתאונן על ישראל ומגלה תעלומות לבבו לעבדו הנאמן והוא כדרך אמרו המכסה אני מאברהם אשר אני עושה, ונמצא שעיקר גאולה זו הוא רק בדרך הבטחה ולא בתורת שליחות שהרי לא צוה לו שילך בשליחות ויאמר כן, ומה שאמר לו בנבואה זו לכה ואשלחך אל פרעה נמשך על מה שמפרש לקמן שיאמר לו נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר כו' סוף כל הדברים שעודנו לא נשלח בסוג השליחות על גאולה שלימה, לכן סיבב משה בדברים שאמר והן לא יאמינו לי עד שהוציא ויפיק מפיו של הקב"ה שיחול ענין השליחות על גאולה שלימה כמו שגילה לו הקב"ה מתחילה באמרו וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה ורחבה וכו' כן יקים בשליחות מיהת לישראל עצמם, וגם חשקה נפשו שיתגלה הנבואה זו בפועל דמיוני כמו שהאריך וגילה לנו רמב"ן בזה שנבואה שכבר נקבע והושרש בפועל דמיוני, כן יקום לעולם בלי קטרוג,

וזה ג"כ בכלל תשובתו שהשיב מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את ביממ"מ וכיון שלא אוציאם מיד בשליחות הראשונה יש לחוש הרבה לכמה קטרוגים ושמא יתלכלכו בחטאים אח"כ, לכן סיבב בטענות שונות עד שאמר לו השי"ת שיעשה אותות ומופתים לעיני ב"י ובזה כבר הפליא לעשותן בעד עמו ולטובתם עד למכביר בראשון שיחול תורת שליחות על הגאולה שלימה ולהעלותם לארץ ישראל בנבואתו בפה מלא לזקני ישראל שצוהו שיאמר להם שנשלח מאת הש"י בנבואה זו ובשגם שיהיה בפועל דמיוני באותות האלו כאשר כתבו בזה המפרשים שלפנינו בכדי שיתקיים הדבר בלא דיחוי לזמנים אחרים, עי' באלשיך ובמעשה נסים, אולם מתחילה עלה על דעתו שהקב"ה ירפא ויקיל כבידות פיו ולשונו למען ירוץ השומע בשליחותו וכאשר עברו עליו שבעה ימים ולא השתנה מאומה, צעק ואמר בי אדוני לא איש דברים אנכי גם מתמול כו' הגם שבטחונו חזקה ואמוצה שה' ית' יהי' עמו, אולם חכה בדבריו למען יוציא הדברים ברורים כשמלה, וכל זה אימץ וחיזק רק לטובת עמו בכל פרטותיהן, ולכן כאשר השיב לו הש"י ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך המכוון שהשכינה בעצמו מדברת מתוך גרונו של משה כמ"ש במדרשים במפורשים ונמצא שכל דבורו לא יהיה כלל בתורת שליחות כיון שהקב"ה בעצמו ידבר כן, לזאת רעדה אחזתהו שעודנו לא יצאו מכלל זה שאולי תתבטל הנבואה ההוא לגמרי וכמ"ש לעיל או שידחה לזמן כביר, ותתמרמר נפשו בקרבו וצרח במר לבבו ויאמר בי אדוני שלח נא ביד תשלח שהרי על ידי לא יהיה עוד בתורת שליחות לכן מוטב שתשלח ע"י מי שידבר בעצמו למען יקום דבר ע"י שליחות ששוב אי אפשר לעולם שתתבטל וזהו שביקש שלח נא ביד תשלח ע"י מי שיכול להיות שליח בבשורת הגאולה, אולם הש"י חרה אפו עליו והוא כדרך שמצינו במ"א שאמר לו עד שאתה מצוה אותי על בני צוה את בני עלי, יען שעיקר היסוד שנכנסת בעובי הקורה עד כה לבל יגרום החטא שתתבטל הנבואה זו בכללו לא ישרה בעיני השי"ת ליסוד נשגב לבנות דיק עליו שהרי לא אמרתי לך עד הנה שתוציאם בזכותם או בזכות אבותם שתתירא שאולי ע"י שיחטאו יתמעטו הזכיות רק למען ידעון כל יושבי תבל כי ה' הוא אלקים ע"י נסים ונפלאות שיעשה אותם ולמען בריתי אשר כרתי עם אבותיהם בחרתי בזרעם אחריהם וגם לפום דבריך הלא אהרן אחיך כו' והוא יהי' לך לפה, הרי ע"י יתקיים השליחות בהחלט שהרי הוא ידבר בעצמו ע"י שליחותיך ברצוני שהרי צויתיך לשלחו בשליחות הנכבד הזה ועי' לקמן בדרוש ג' ממתן תורה שם נבאר אי"ה באריכות שכל הנסים והנפלאות שהיה קודם מתן תורה וגם לאחר מתן תורה מה שהיה ע"פ הכרח כגון המן והבאר ועננ הכבוד בכל אלו וכדומה לא ניכה להם מזכיותיהן אפס מנהו שהקב"ה הפליא לעשותן למען יתגדל

ויתקדש שמו הגדול בעולמו, ויכירו וידעו שגם הטבע וכל המקריים הן המה שלוחי השגחה מאתו וכולן עושין רצונו כאשר נגזר עליהם מאת השי"ת:

ח **ובמה** שכתבנו יומתקו לנו הכתובים בפ' פנחס בן אלעזר וכו' השיב את חמתי כו' בקנאו כו' ולא כליתי את ב"י בקנאתי. לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל, ולא נוכל לכלכל בפשט' דקרא במה יתלכד משפט השלום בין אדם לקונו, וגם יש לדקדק במאי דכפל הקרא לאמר תחת אשר קנא לאלקיו שהרי כבר התחיל בזה בתחילה, ונראה דהנה בח"ה פ"ה בשער יחוד המעשה מביא מעשה בשם חסיד א' שפגע אנשים שבים ממלחמות אויבים ושללו שלל אחר מלחמה חזקה אמר להם שבתם מן המלחמה הקטנה שוללים שלל התעתדו למלחמה הגדולה אמרו לו ומהו המלחמה הגדולה אמר להם מלחמת היצר וחייליו וכו' יעו"ש, וכאשר נשים אל לבבנו בפנחס אשר חרף נפשו וכפסע בינו ובין המות, בדבר שאם בא לישאול ולמלוך אין מורין לו כדאי' בסנהדרין פ"ב ע"א אתמר נמי אמר רבב"ח אמר ר"י הבא לימלוך אין מורין לו ולא עוד אלא שאם פירש זימרי וכו' נהפך זמרי והרג לפנחס אין נהרג עליו שהרי רודף הוא שם רש"י בד"ה אמר ר"ח קנאי הבא לימלך בסנהדרין בשעת מעשה אם יפגע בו אין מורין לו שלא נאמרה אלא למקנא מעצמו ואינו נמלך וכיון שקינא לה' צבאות בדבר שלא נצטוה לעשותו בהחלט שהרי אם בא לישאול אין מורין לו והשליך נפשו מנגד רק לעשות רצון הבורא יתברך לבד בדבר שאם הניחו ולא עשאו לא נתייירא ממד"ה או מאיזה קטרוג בעידן רותחי שגם התורה לא חייבתו בכך רק לאשר הלהבה נפשו בקרבו והשקט לא יכול לחוס על נפשו ולעזוב רצון קונו ורוח קנאה לבשתו למלאות רצון קונו לבד, לכן בפלס מאזני צדקו שפטהו ה' יתברך כשם שהערה נפשו נגד ארבעה ועשרים אלף שבטו של שמעון בדבר שהעליונים ודרי מטה לא יכולין לחייבו, רק למען קנאת ה' צבאות, לכן גם הוא מעתה לא יעמוד תחת שלטון מעליונים או מתחתונים רק תחת שלטון וממשלת הבורא ית"ש לבד ושום נברא לא יהי' לשטן ולמפגע נגדו, וכיון שעיקר מלחמתן של בני אדם הוא מלחמת היצר והוא הושת להשטין ולמפגע בבריותיו לכן כאשר לוקח ממשלתו ממנו אין לך שלום גדול מזו וזהו ששלח לו הש"י הנני נותן לו את בריתי שלום, שמעתה אשביתהו ואפירהו ממנו מכל וכל ולבל יעלה הכורת עליו ולבל יחשיכהו במחשכי מזימותיו ותחבולותיו ובשגם שכבר הודעתי [לעיל באו' ה] שזאת נודע לכל משכיל שתמימי'וישרי' לא יחפצו בעבודה כזאת שלא ימצא בהם התנגדו' מה ומאוד בחלה נפשו בעבודה פשוטה כזאת, אולם נבונה ונשכילה הלא גם בעבודה שיש בה התנגדות

היצר ותחבולותיו הלא לא תמצאנה ולא תכוונה רק טרם שהחל לעשות רצון קונו הן בלימודו הן בעשותו אחת מן המצות שציונו, אבל כשהתגבר על יצרו והחל לעשותן שוב יהיה כל כחותיו וחושיו ורעיוניו ושכלו ונפשו מקושרים בעבותות האהבה לעשות רצון קונו בלא שום התחלקות לבב ומחשבה אחרת וכמאמרם ז"ל בכל לבביך שלא יהי' לבך חלוק עה"מ וגם בשני יצריך וכזאת הוא עבודה הכשירה הנבחרת לנחלת עובדי ה', אבל חלילה לו שישאר לפניו עוד פרסה שיסיתהו גם בשעתן כשעושה המצוה או בשעה שמתפלל לפניו כי כזאת רק עבודת הפכפך ואיש זר, לא באלו יבחרו הצדיקים ותמימים, ועתה שקול נא הדבר במאזני צדק את גודל התגברות של פנחס בשעה זו שהצליחו מעשה שטן עדי שמים לרום שהמית והדיח כמה וכמה אלפים מבנ"י בתועבות רבות כאלו בזנות וע"ג שצמדו לבע"פ והחל הנגף בעם הלא התגברות והתנגדות כזאת אשר הי' לפנחס בשעה זו, לא נמצאנה לאלף צדיקים לו יחיה אלף שנים, ונצטרך כל התגברותם של כל שעה ושעה אם במאזנים יעלו הן המה כעלה נדף נגד התגברותו של פנחס בשעה זו לבדו, ואם יחלק התגברותו של שעה זו לבדו לכל ימי חייו עוד יתרון לו במלחמתו להתנגדות יצרו מכמה וכמה צדיקים של כל ימי חייהם וזהו שמסיים הכתוב שאל יחוש ואל ירא לנפשו לקבל את בריתי שלום תחת אשר קנא לאלקיו ויכפר על בנ"י, הכוונה בזה שהרי כיון שלא נצטוה על זה בהחלט, רק קנאת ה' צבאות לבד, והשליך נפשו מנגד, ובשעה ששלטו מעשה השטן שפרש רשתו והצליח ידו וכחו ברוב עוז על כל בנ"י, ומזה תוכל להשכיל ולהבין את גודל כחו והתגברותו נגד פנחס שיכלא בביתו ואל יסכן בעצמו שהלא כמו שער בנפשו של היצר שבעשות פנחס כזאת יורידהו עשר מעלות אחורנית ויבתרהו בתוך וישליכוהו מאיגרא רמי לב"ע ובכל אלו התאזר פנחס חילו ואימץ נגדו והפליא לעשות כאלו, הלא ספק יספוק לו התגברות כזאת גם אם תחלקנה לכל ימי חייו, יחדיו יהיו תואמים כעבודה אחת שלימה הנמשכת מאז עד עת סילוקו מן העולם, לכן יתענג וינעם כעידן הנצחיי במה שאסירהו ממנו ויבטח בטח רבה כל ימי חייו יהיה עבודתו תמה וברורה כמלאך משרת בקדושה ובטהרה רבה ועצומה נוראה נשגבה, וזהו ששנה לן רבי תנחומא במדרשו דמה דכתיב גבי רחב [יהושע ב'] ותקח האשה את שני האנשים ותצפנו בלשון יחיד מפני שפנחס וכלב הי' ופנחס עמד לפניהם ולא ראוהו לפי שהיה כמלאך, לפי שעיקר ההבדל והגבול בין בני אדם ובין מה"ש הוא מפני התחלקות והתנגדות שבקרבו, ולפעמים מנצחהו ופעמים ינצחוהו ומה"ש עומדים ומשרתים לפני מם"ה בעבודה ברורה ותמה בלא התחלקות מאומה ובתדירות, לכן גבי פנחס שנתן לו ברית שלום התגבר בעבודתו ונזדכך גוויתו כמלאך משרת ועת

שהתקשר והתדבק עצמו בכל קירות לבבו וכל עשתנותיו וסרעפי לבבו בבורא יתעלה, ואפ"ל בדרך רמז מה דכתיב גבי פנחס תחת אשר קנא לאלוקיו שהרי מרגלא בפומא דתלמודא לדמות ולכנות העולם הזה בשם ער"ש ועוה"ב בשם שבת כמאמרם מי שלא טרח בע"ש מה יאכל בשבת, ולפי שבעוה"ז טרדותיו רבות ומלחמה רבה עליו מדי יום ביומו כמאמרם יצה"ר של אדם מתגבר עליו בכל יום ויום, ועוה"ב כולו שבת ששם מנוחה שלימה ושליו ושאנן והשקט וצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם שמשיגים תעלומות רבות בהשגות נשגבות בפנימיות תה"ק ולכן כיון שהסיר גירוי ופיתוי היצר מפנחס מכל וכל גם העוה"ז נדמה לפניו כשבת שכולו מנוחה וזהו דכתיב הנני נותן לו את בריתי שלום תחת אשר דהיינו האותיות שאחרי תיבות אשר שהן אותיות שבת שזכה לזה מפני שקינא לאלקיו:

ולפי דברינו הנ"ל ניחא מה שאמר אדון הנביאים גם בי התאנף ה' בגללכם, שלא להקל מעצמו חטאו דיבר כזאת רק להגדיל כחו של תשובה שתשובה עומדת אפי' לחמורה שבחמורות והא דלא ניתן לו למחול גם לקל שבקלות הוא מפני שהיה שליחו של הש"י וסרסור בין קונו ובין עמו ונתן התורה ע"י לזאת לוקח ממנו כל צד התנגדות והתחלקות שבעולם וכיון שחטא בלא גירוי היצר ותחבולותיו לכן לא ניתן למחול וכמ"ש לעיל באות ג' ד', וכל זה נסתבב ונתגלגל לו מפני הכרחיות של עמינו ב"י שהיו צריכין לכך וזהו שאמר בגללכם שעל ידיכם נחשב לי הקל שבקלות כחמורה שבחמורות, ולא ניתן למחול גם על ידי תשובה חזקה ובצורה:

ט **ולפמ"ש** גם עיקר הדבר מה שסירב מתחילתו היה מפני גודל ענוותנותו, ונמשל לו כאלו עודנו לא התחיל לעבדהו, ובשגם שהענוה הוא המדה הגדולה שבכל המדות מ"מ באחד מני האלף יגרר ממנו איזה דבר שלא כרצונו, וזהו שכתבו כמה רבוותא שמעה שאכלו מעץ הדעת נתערב טוב ברע ור"ב ואפי' בכל המדות טובות ורעות וגם בתורתינו הקדושה עצמו יש איזה אחיזה כטיפה מן הים וז"ש לא זכה נעשה לו סם המות ועי' בבה"ע שעיקר החטא של מי מריבה לדעתו היה רק מפני ענותנותו הגדולה שנאמר שם ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן וירב העם כו' ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל פתח אה"מ כו' דנראה או לפני העדה שברחו ויסתרו מפניהם והי' חה"ש לפי שעתו והיה לו למשה לומר מעצמו אל הסלע שיתן מימיו ולבטוח בטח שכן יקים ויהיה כיון שהדבר בעצמותו היה מן הכרחי, ומזה למד יהושע תלמידו במלחמתו בגבעון שאמר מעצמו שמש בגבעון דום כו' כיון שהיה הענין נחוצה, אולם מפני ענותנותם יראו לנפשם שאינם כדאי לזה ושמעתי בשם הגאון הצדיק החכם הכולל מוה"צ רב דק"ק

ברלין זצ"ל שפי' בכוונת הכתוב תהלים קי"ט זדים הליצוני עד מאוד מתורתך לא נטיתי וכו' זלעפה אחזתני מרשעים עוזבי תורתיך, מתחילה דיבר נגד הלצים שכפרו בתורה לא יראתי מאומה ואני מתורתך ל"נ, אולם זלעפה אחזתני מאותן שמביאים עוד עזר לדבריהם המוטעים מדברי התורה הקדושה, ולשון עזבי הוא מגזירת עזוב תעזוב עמו ודפח"ח, ונראה הא דכתיב בד"ה ובנביאי אל תרעו דה"פ אל תאיצו לחטוא בדיעות זרות ותחזיקו דבריכם מדברי הנביאים עצמם, ועי' נדרים ל"ח גדול מה שנאמר בשמואל יותר משנאמר במשה דאלו במשה רבינו כתיב לא חמור אחד מהם נשאתי דאפי' בשכר פירוש בע"כ אפי' בשכר הא ברצון בעלים הי' שוכר, ואלו גבי שמואל אפי' ברצון לא שכרו דכתיב ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו כו' משמע אפי' מרצונו] ודייקא בלשנא ואמרו גדול מה שנא' ולא אמרו שמואל יותר ממשה, דבודאי לגדולתו של משה רבינו לא הגיע, רק דמשה משום גודל ענותנותו לא עלתה ע"ד שיחניפו לו או שיכספו מפניו ויוזילו לו משער השכירות או שלא יתרצה בל"ש רק מפני כיסופא כנגדו, מפני שניהג א"ע עם כל איש ואיש כדבר איש אל רעהו והחזיק לכ"א מהם שהצטדק יותר ממנו, לפי שכלו וחכמתו של כל איש ואיש, ומה שאמרו שקול שמואל כנגד משה ואהרן, שקלו ג"כ במאזני הצדק ואמרו בלשון משקל ולא אמרו גדול שמואל וזהו שמצינן שמידה של ענוה גדולה מכולן והוא השרשי כמעט לכל המדות טובות ומפעלים ישרים וצדיקים לכן מפני שכבר נקנה לו מידה זו לקנין עצום כבר נסתעפו ונאחזו כל המדות טובות ומפעלים צדיקים וישרים בכללו עד שנקל לפניו להתנהל בכל המדות טובות ולקיים כל התורה כולה בלא עמל ויגיעה רבה אבל מי שאיננו שלם במידה זו אזי בכל מידה ומידה שיזדמן לפניו יש לו טורח ויגיעה רבה ועצומה לבל יטה מנלו ימין או שמאל ויתנהלם לאטם בדרך התורה וכרצונו ית"ש, ובדמיון זה נראה בשני עשירים נצים והא' הוא עשיר מיניע כפו אשר אסף וקיבץ זה זמן כביר ממסחרו ומשא ומתנו באמונה, והשני יש אתו הון רב בכפלים ממנו מאשר נפל לו בירושה מקרובו, הלא הראשון יאמר לשני הגם כי קטנה רכושי משלך אולם שקולה בכפלי כפלים משלך שבכל פרוטה מסוכה עבודתי ועמלי ואמונתי, וזהו שאמרו במליצה נקיה שקול שמואל כו' דבמשקל כבדו מעשיו יותר משלהם משום שטרח ועמל ויגע בכל דבר שהזדמן נגדו וזה נכון ופשוט:

י **ובזה** ינעימו לנו הכתובים בפ' קרח שהם אמרו ומדוע תתנשאו על קהל ה' וישמע משה כו' ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי, המעט מכם כי הבדיל כו' להקריב אתכם אליו לעבוד את עבודת משכן ה' ולעמוד לפני העדה לשרתם כו' ובקשתם גם כהונה דמתחילת דבורו משמע שרצה להתווכח אתם בטענה נוצחת, ואמר להם המעט מכם

כו' הלא זה מובן בהשקפה ראשונה, שבקשו גדולה יתירה ממה שיש להם לפניהם, וע"ז היצו ונכנסו בעובי הקורה, ונראה דאיתא בסוף מסכת מנחות ק"ט ע"ב אמר ר"י בן פרחיה בתחילה כל האומר עלה לה' אני כופתו ונותנו לפני הארי עתה כל האומר לי לירד ממנה אני מטיל עליו קמקום של חמין שהרי שאול ברח ממנה כו', ונראה דפירושו דמתחילה ירא לנפשו פן יתגאה ויתנשא והוא מידה ותכונה רעה עד שאמרו כל המתגאה כאילו כו' וגם שאם מתגאה הקב"ה משפילו כמ"ש על ממדבר מתנה כו' ומבמות הגיא לכן הצדיקים שהתנשאו שלא מרצונם ייראו לנפשם לבל יתנשאו בלבבם ויטרחו ויאמיצו בזה שיקנו להם לקנין מדת הכנעה ושפלות עד שהשפיל דעתן עליהן יותר ויותר מקודם שהתנשאו ועלו לגדולה וכבוד הזה וז"ש ר"י בפ' מתחילה כו' אני כופתו ונותנו לפי הארי מפני שירא לנפשו לבל ירום בלבבו מזה, ועתה כאשר התנשא ודאג מזה שיכל בבינתו להכנע ולהשפיל א"ע והרגיש בעצמו שנשבר ונכנע לבבו בקרבו יותר מטרם שעלה לגדולה והוא מפני שעד שלא עלה לא דאג ופחד מזה ולא אזר חיל ואומץ להכניס הכנעה ושפלות בכל יום ויום ולא השיח דעתו מזה בכל עת ועונה לכן נתדבק במידה זו בקנין שלם ומשה"ט גופה שוב לא רצה לירד ועי' ברכות ל"ד ע"ב הדיוט כמ"ש וכהן גדול תחילת כל כו' כיון שכרע שוב אינו זוקף שנאמר ויהי ככלות שלמה להתפלל כו' הרי דכל אחד ואחד לפי גדולתו ירגיל בהכנעה ושפלות ביותר ועי' חולין דף פ"ט שדרשו על פסוק לא מרובכם כו' כי אתם המעט אמר להם הקב"ה לישראל חושקני בכם שאפי' בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני נתתי גדולה לאברהם אמר לפני ואנכי עו"א למשה ואהרן אמר ונחנו מה לדוד אמר ואנכי תולעת כו' יעו"ש פירשו דלשון כי אתם המעט אין הכוונה על מיעוט הכמות דזה נראה בעליל והכוונה על דקאי מעט האיכות והן הכנעה ושפלות, וזהו שהתווכח משה אתם המעט מכם כו' הכי כבר התקטנתם והשפלתם בקירות לבבכם כ"כ עד שבקשתם גם כהונה ועי',

נתיב ב במהות ואיכות התשובה

א **הן** זחלתי ואירא לדבר בדברים רמים וגבוהים כאלו ובפרט שכבר דיברו בזה כמה ספרים קדושים, שקטנם עבה ממתני אולם כפי הכרחיי בדורות הללו וכאשר בינותי מפי ספרים וסופרים אדבר בעדי ולנגד ב"ג ובני ותלמידי שהעיקר בזה שמתחילה ירגיל את עצמו לדבר נכוחות נגד כל פני גבר וגבר הן מבני עמינו והן לא"י וכמאמר חז"ל שאסור לגנוב דעה"ב דייקו בריות כל מין האנושי משמע וכל משאו ומתנו יהיו באמת ובתמים ולא ידבר תהפוכות בערמה ותרמית, רק הדברים היוצאים מקירות לבבו באמת ובתמים

וזה שנה בתד"א פ' ח"י ד"א לא תלך רכיל שלא תהא רך בפיך וקשה בלבבך וכשירגיל עצמו בזה יעלה מעלה מעלה, וישא ק"ו בעצמו אם לאיש כמוני, אני מרחיק א"ע לדבר דברים שאינן יוצאין מלבי לפני ממ"ה הקב"ה על אחת כו"כ וישפוך שיחו לפניו בדברים כנים ואמתיים שישים עיוני הדק היטב בהם ויאמינם על עצמו בקירות לבבו ובכל סרעפי לבבו ובכל עשתונותיו ואחר שהאמינם על עצמו, הגה יצאו מפיהו וישפוך שיחו ותפילתו לפניו יתברך וזהו שאמר דוד המע"ה האמנתי כי אדבר וכו' כל האדם כוזב כלומר טרם שדברתי לפניו הן בקבלת עול מ"ש והן בשירות ותשבחות האמנתי הדברים על כל כוחות הנפשיות אשר בקרבי ואח"כ דברתי ואל תדמה בנפשך שזהו דבר קל לכן אמר אני עניתי מאוד, כי לצמצם כליותו ולבבו תמיד לחשוב מתחילה עד שלא יוציא מפיו דבר עד שלא יאמינם על עצמו באמונה, חלטית, הוא עינוי ורידוי למאד, אמנם קבלתי על עצמי כל זה באהבה כי בחפזי כל האדם כזב, כשמדבר רק משפה ולחוץ נחשב כדובר כזב לפני המקום ב"ה, אמנם המתנהל עצמו בתרמית ובמרמה אשר בעו"ה בעתים הללו לחכם חרשים יחשב ובלשונינו הקדושה איש כזה לא יכונה בשם חכם רק נוכל הוא וכליו רעים וחטאים לאלקים ואדם, ואפי' בשעה שרוצה להתוודות ע"ח ולהתפלל בכוונה לבו נצורה בתרמית ומרמה וכבר נחשך בקרבו ובקירות לבבו ובכל כחותיו מאורות האמת וגם אם יחפשנה בנרות לא ימצאנה בשכבר נשפך בקרבו דיק וסוללה מתרמית ומרמה אשר הסכן עצמו עד כה ואין מרפא למכאובו עד שישליך מקרבו התלאות האלו וירחיק א"ע כמטחוי קשת מלדבר תהפוכות וירגיל עצמו לאט לאט בדרך אמת ואז ישוב וירפא וכל זמן שהשקר והתרמית נמסך בקרבו נגד בני אדם נדע בבירור שבלתי אפשרי לו לשפוך שיח ותחנונים גם לפני ממ"ה הקב"ה ולהתוודות לפניו בדברים כנים ואמתיים וגם לפני איש כזה קשים מאד דרכי התשובה שהרי הש"י ברוב רחמיו וחסדיו מעורר לבבות בני אדם שיעירו מתרדמת אולת ושלא יכלו ימיהם בהבלי הבלים ובתעונות בני אדם, לכן שלח לפניהם ללכדם ביסורים שונים כפרי איש ואיש ומעללו בכדי שישים אל לבבו ושב ורפא לו ומן המידה של בעל הרחמים שיסורים שנלכדו במו יהיו מעין החטאים אשר החטיא את נפשו כדי שיאירו עיניו וידע במה חטא ובשבילם שולחו הנה אבל לאיש נוכל ומרמה הוא מן המידה ששולח לפניו מכשולים בכדי שלא ירגש לכן בעת שמתנהל את עצמו בעבירות שונות וחמורות אז יצליח ויגדיל ובשעה שנפנה לעשות מצוה ולשמור שבת וכדומה אזי נלכד ונשחת עד שנדמה לפניו שאלולי ששמר את יום השבת או שעשה מצוה אחרת אשר נלכד ברשתם לא הוקרה לפניו מכשולים כאלו ומזה תקשיח לבו מיראתו ולא ישוב עוד, איברא גם זה הוא כמידתו

וכשם שמתנהל עצמו עם בני אדם בתרמית ובתהפוכות כן יתנהל עמו ממ"ה הקב"ה כפרי מעללו, וכאשר ישים אל לבבו אשר כמדתו נהייתה לו כל אלה וישליך המידות הרעות מקרבו הרחק הלאה ואח"כ ישיב לפניו אזי באברתו יסכהו ונרצה לו וזהו שקונן ירמי' עליהם ה' ך"ז ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה על כן גדלו ויעשירו דייקא במילת ע"כ שהסיבות יסבו לפניו שבעשותו המרמה הגדיל והצליח ע"י המרמה עצמו וזה שאמר שם ט' ד' ה' ואיש ברעהו יהתלו ואמת לא ידברו למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו שבתך בתוך מרמה, במרמה מאנו דעת אותי נאום ה', שיעור הכתוב כך הוא מדוע תקשו ערפכם ולשוב לפניו מפני כשנלכדתם ביסורין היו כשפניתם לדבר מצוה ובעת שחטאתם עד למכביר התגדלתם בהצלחה יתירה ובעת שכלאו מחטוא נלכדו ברשתם [וכמו שכתוב שם מ"ד ח"י ומן אז חדלנו לקטר למלכת השמים וכו' חסרנו כל ובחרב וברעב תמנו] ומזה תשפטו שיסורין הללו לא נפגשו בכם בעבור רוע מעשיכם שמידת בעה"ר להענש מכ"מ, לכן צעק ואמר הלא כחשם בפניהם יענה, שהרי שבתך בתוך מרמה ומדוע לא תדעו ולא תבינו, שגם אני מתנהג עמכם כמדתכם ומדוע מאנתם לדעת אותי שהרי אני מתנהג עמכם במרמה כמוני כמוכם ובמידה ובמשורה עשיתי כן למען תבינו שאך הם הנה בעוכרכם כי תועבת ה' המה:

ב

וזה כמה אמרנו לפרש הכתובים משלי סוף י"א פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם. הן צדיק בארץ ישולם אף כי רשע וחוטא דמשמע שגם הרשע ישולם בעודנו בארץ והוא להיפך מן הכתוב בתורה ומשלם לשונאיו על פניו להאבידו גם מתחיל ברשע ומסיים בחוטא שהן נודע ששכר מצוה בהאי ע"ל מפני שנתייקרו למאוד עד בלתי שוער לכן משלם להם ג"כ בעה"ב שהוא ג"כ בלתי משוער אולם ישנם כמה מצות שעושין פירות ומפירות ישולם להם בעה"ז אולם הצדיקים שגם הפירות רבו עד למעלה ראש וקשורים בעבותות אהבה בכוונה רצוי' בלא פני' ומחשבה זרה אזי גם הפירות נצמדו ויתלכדו יחד לקרנם לתשלום בלי משוער ונדמה זה לעושר גדול שעסק במסחרים גדולים ולא נאות לפניו ליקח גם מן הריוח לכלכל טרפו וטרף ביתו שגם הריוח יגבר ויגדל עד מאד לכן לוקח איזהו סך מסוים ומשתף א"ע לאיש נאמן שהוא יעסוק במסחר ההוא ומריוח זה הביא טרפו וצורך ב"ב ובדמיון זה השכיל לנו באמרו פרי צדיק עץ חיים שגם הפירות יפרו וירבו ויצטרפו בהדי הקרן לכן לוקח נפשות חכם, הכוונה שמזכה רבים וזכות רבים תלוים בו ובתוך רבים ימצאו כמה וכמה משום הצלחות העולם הזה לחוד אזי גם הוא אוכל ממעשיהם בעה"ז שכל שנעשו משום כוונה בלתי רצונו שכרו לא יקופח

אבל לא בבלתי תכלית וגבול שהוא בעה"ב רק משלם להם שכרם בעה"ז והנה תמצית העולה מפי ספרים וסופרים שע"פ הרוב הצדיקים משלם להם הקב"ה על מיעוט חטאם שחטאו ומענישם ביסורין בעה"ז בכדי שלא יקופח משכרם לעה"ב, והרשעים ואינם מאמינים הוא בהפך שמשלם להם על מיעוט מצות שעשאו בעה"ז בכדי שלא יהי' ליום שהם תביעה בעה"ב איברא כל זה ברשע שלא יתחפש ויתנכר עצמו לומר צדיק אני, אזי מגיע לו משורת הדין שכרו משלם בעה"ז אבל מי שלבש בבגדי צדיקים ובקרבו ישים ארבו והי' במחשך כל מעשהו בתרמית ומרמה וכשנתפס על דבר חטא ועון שלא יכול להכחישו יכחידהו במתק שפתיו ויאמר שגיתי ובמשגה אינה לידי ואין צדיק בארץ אשר י"ט ולי"ח אזי עפ"י שורת הדין אין כל מאומה בידו ונדחה משני עולמים ועולה בדמיון כאומר לא לויתי ועדים מעידין שלוה ופרע שצריך לשלם שהרי הודה בעצמו שלא פרע ולחובתו עדיפי הודאתו מהודעת עדים ומה שאמר לא לויתי לפטור א"ע אזלינן בתר עדים שמכחישין אותו ובמשקל זה במאזנים לעלות יחדיו יצמדו שהרי לקושטא גלוי וידוע לפני הקב"ה שהוא רשע ערום ואיך יתענג בעידון הרוחני לעה"ב וגם לשכר עה"ז לא הגיע שהרי מחזיק עצמו בצדיק לתומו ובזה אזלינן בתר הודאות פיו ומעוטה במעטה הצדיקים בבושת ובכלימה בעה"ז וזה שאמר שלמה הן צדיק בארץ ישולם מפני שאין שכר לצדיקים בעה"ז אף כי רשע לאמיתו ואומר שרק בשגגה קרהו כמעשה הצדיקים שלפעמים יתפשו בשגגה לכן לחובתו יגיע לו כמשפט הצדיקים שאין בידם משלות רשעים בעה"ז כאשר הודה בעצמו ולמעשה צדיקים בעה"ב לא יגיע שהרי גלוי וידוע לפניו כל תעלומות לבבו ומעשהו הרעים וזדון לבבו:

ג **גם** זאת מיסוד התשובה שלא יחניף לעצמו ולתלות ולחפש אחרי אמתלאות שונות, בשגם אם ידומה לפניו ששגג במעשהו או לתלות באיזהו דבר אולי כאשר נצרף למעלה בצירוף אחר צירוף יבורר וילובן שגם זה הוא בכלל מרד ופשע, ועי' בב"ע, שעיקר ההבדל שבין דוד לשאול, שדוד עלה והצליח ושאול בכל אשר יפנה ירשיע הוא מפני שדוד הגדיל להתוודות לפני הבורא אף במקום שהי' לפניו אמתלאות וטענות צודקת בא וראה עד כמה הפליא בחטא ב"ש וכינהו בשם פשע באומרו כרוב רחמיך מחה פשעי אבל שאול לא הי' בכחו לעשות כמוהו וסר אחרי אמתלאות להצדיק את עצמו כמו שאמר [שמואל א' ט"ו ך"ד ויאמר שאול אל שמואל חטאתי כי עברתי את פי ה' ואת דבריך כי יראתי את העם ואשמע את בקולם תלה חטאו מפני יראת העם ודוד אע"פ שהי' לו איזהו טענות צודקת כמאמר כל היוצא למלחמת ב"ד גכ"ר כתב לאשתו הגדיל מעל שמים חטאו ויחשב בעיניו כפשע ומרד, כי אין זה כבודו של ממ"ה הקב"ה להקטין

חטאו לעומת גדלו ותפארתו יעו"ש וזהו הנראה בכוונת הכתוב תהלים ל"ב ה' חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי אמרתי אודה עלי פשעי לד' ואתה נשאת עון חטאתי סלה שיעור הכתוב שדוד השכיל והתודה על כולם בשם פשע וציער את נפשו וקיבל עליו יסורים כמו עלי פשע, וחלילה לאל מרשע, הלא לפניו נגלו כל תעלומות לב ואת אשר יצורף וילובן רק לחטא ושוגג מוטב לפני שהקב"ה בעצמו וב"ד יחשבם רק לשוגג וזה שאמר חשבתי דרכי ואמרתי אודה עלי פשעי ל"ד שאני אתודה עליהם בתורת פשע ומרד, ומה שיש עליהם איזהו זכות להוציאם מפשע ומרד ולהכניסם רק לשם עון או לחטא שהוא כשוגג הלא לו נתכנו עלילות וידע בצדק ובפלס מאזני משפטו, וכל אשר יקרא לו בשם ההוא כן יקום ואתה נשאת עון חטאתי שהקב"ה בעצמם ימעיטם ויקטינם כרוב רחמיו וכרוב חסדיו תמצית הדברים דבזה דרך רשעים צלחה כשמגדילים ומעצמים גם את חטאתם, למרד ולפשע לעומת גדולת הבורא יתברך אזי יליצו מלאכי רחמים וכבודו יתברך בעדו לבקש אמתלאות ודרכים שונים בכדי להצדיקו, אבל כשחוטא בעצמו מקטין חטאיו אזי מעורר את מדה"ד להשטין ולקטרג עליו, באמרם מה אנוש ותחשבהו, כהתל ברעהו יהתל לעומת השוכן מעונות ועודנו סר ומחפש בדרך איתנים, להקטין את חבל חובלים כקורי עכביש ועליו נאמר ומכסה פשעיו לא יצליח, ובהוצעת הדברים הללו יומתק לנו דברי תדב"א פ' ח"י דף ן' ע"ב וז"ל חייב אדם שיברך וישבח ויפאר וירומם ויגדל ויקדש לשמו של הקב"ה על כל מה שבאה לו לאדם בין טובות ובין רעות, הא כיצד פגע בו ארי ולא אכלו יברך וישבח לשמו של הקב"ה, שמא לארי הי' מזומן וחס עליו הקב"ה ולא אכלו פגע בו דוב ולא אכלו כו' פגע בו נחש או עקרב ולא עקצו כו' הכהו קוץ במקום בשר ולא הכהו במקום גידים ועצמות, יברך וישבח לשמו של הקב"ה שלא הכהו במקום גיד ועצם, וכל המתפללים ונותן הודאה על הקלות כאילו התפלל ונתן הודאה על החמורות שנאמר על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא כו' עכ"ל, ויש להבין ראי' זו דאכתי מנ"ל דהודאה על הקלות חשובין כחמורות ולדברינו הנ"ל ניחא דאיזהו סמיכות לפסוק זה של תפילה לענין ווידוי הפשעים שהזכיר למעלה אולם האיש הדבוק בהשגחת הבורא יתברך משים על נפשו לכל אשר קרהו מן הפגעים מקטן ועד גדול, הן המה שלוחי השגחה לעוררו ולהקיצו מחשכת היצר אשר הטיח עיניו מראות ואזניו השע לראות ולשמוע גדולת וקדושת הבורא יתעלה עד אין סוף, וגודל קדושת תורתו ואיש החכם הנלבב המשים אל לבבו כן בקטנה מן הקטנות ולא יתלהו במקרים ופגעי הזמן אזי מטיב לנפשו לאחריתו ומפיל חבלתו בנעימים וגם שוקד בעולמו שליו ושאנן כי לא יצטרך עוד הבורא יתברך להחרידו במקלות חובלים ביסורים קשים ומרודים שגם

מקטנה שבקטנות יחתהל וירא ושב ורפא לו וידבק ויתקשר בבוראו ובתורתו הנאמנה, אולם הכסיל בחושך לא ישוב מדרכו השובב, בכל המקרים אשר יסבו בלכתן ממדריגה למדריגה [כמאמרם ז"ל אין בעה"ר פוגע בנפשות תחילה] ויעבטון בסבך המקרים עד כי יפליא להורידו פלאים בעונשים וביסורים רבים ועצומים על כי חדלו פרצות המקרים חדלו ואוי לנפשו ואוי לעולמו וזה שאמר דוד המע"ה כשם שהשכלתי להתוודות גם על חטאים ועצמתי והרבתי בתשובה עליהם וכניתים לפשעים בכדי שיליצו מה"ר בעדי ויחפשו ויתורו לנקני וכמ"ש לעיל הרחיב במליצתו ואומר על זאת כלומר בסגנון זה עצמו, ישכילו החסידים בהשכל לבותם ויתפללו עליך לעת מצוא כלומר לכל קורות העתים ולא יתלם במקרה הטבעים וירע כי בנפשו הוא והן המה שלוחי השגחה יתעלה וברוב רחמיו וחסדיו יורהו בחצים הקלים האלו למען יחתהו ויפחדהו שיתדבק ויתאמץ בעבודתו ובתורתו בחיבה יתירה ובתשוקה נמרצת והחסידים הישרים יחתו וימסו לבבם בקרבם גם ממצוא העתים וממקרים קטנים האלו לבד וישיבו ויתקשרו בעבותת אהבתו ותורתו, אזי מלבד שהטיבו לאחריתם, יטיבו גם בעודנם חיים על האדמה שלא יתייסרו עוד בפלאי פלאות ולשטף מים רבים אליו לא יגיעו:

ד **והנה** השב ישום אל קירות לבבו שכל מגמתו ירוץ כדי שיתקרב לעבודתו ולתורתו בעיון נמרץ ובשקידה רבה, ולחדש חדושין בתורה בדברים הקרובין לאמיתן של תורה ולא יחוש לכבודו שע"י כן לא יכול עוד להזדיין לבני אדם ולהתערב אתם בשיחות וסיפורים מקצה ארץ ושלא יכול להרבות במסחרים ויתמעט הונו וחילו ורכושו וידל מכבודו אשר לבשתו מרוב עשרו וקנינו שים נא אל לבבו שכל עיקרן של חטאת ירבעם ב"נ הי' רק מפני שחשש שירדוהו מגדולתו וממשלתו כמאמרם סנהדרין דף ק"א ע"ב אמר ר"נ גסות הרוח שהי' בו בירבעם טורדתו מן העולם שנאמר ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה' בירושלים ושב לב העם הזה אל אדוניהם אל רחבעם מ"י והרגוני ושבו אל רחבעם מ"י אמר גמירו אין ישיבה בעזרה אלא למלכי ב"י בלבד כיון דחזו לי' לרחבעם דיתיב אנא קאימנא סברי הא מלכא והא עבדא ואי יתיבנא מורד במלכות הואי וקטלין לי ואזלו בתרי' מיד ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב כו' עי"ש ובזה יומתק לנו היטב דברי מליצתם וחודותם שם דף ק"ב סוף ע"א אחר הדברים הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה מאי אחר אמר ר' אבא אחר שתפשו הקב"ה לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן אמר לו מי בראש, בן ישי בראש, אי הכי לא בעינא, שזה תמוה דהאיך נוכל לצייר בשכלינו שהקב"ה ידבר עם ע"ג ועשה תועבת האלו כמוהו ועוד מה ששאל מי

בראש, הלא כבר שמע מפי הקב"ה לאמר אני ואתה וב"י הרי הבטיח לו שהוא בראש וגם איך השיב לו בהיפוך כששאלו על זה וגם לא מצינו כזאת שהקב"ה יתפשנו למי בבגדו שישוב מדרכו השובבה הכי בלעדו שתות תבל יהרסון ויתירו מעדנות כימה, לכן נראה בפירושן שכל זה הי' רק הערת נפש השכלי אשר עררהו אז לאחר שראה בעין שכלו העצום ובפועל ממש שכמו רגע יבשה ידו כאשר המריא נגד שליח ה', וכשהתפלל בעדו שבה לאיתנה וגם שמע את אשר יסר ה' את הנביא ההוא לאשר נתפתה לדברי נביא שקר יעו"ש ואח"כ כתיב אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה כו' ואחר משמע סמוך דמשמע דתיכף ומיד כשהראה לו השי"ת כל אלו ושמם על לבבו, ושקלם בפלס מאזני שכלו היקשה ערפו ולא שב לזאת הקיפו חז"ל בעוצם בינתם את כל סרעפי לבבו וכל עשתונותיו אשר נפלו לו ברעיון לבבו הרעה, ובגלל זה היקשה ערפו והוא שזדון לבו השיאו אשר לא מ"ד נהייתה המסיבה הזאת שהרי עמד ומקטר למשטרי השמים ואין פגע ובשביל ששלח ידו בבן אדם ילוד אשה כמוהו יתייסר מיד וכדרך שאמר אחאב לאלי' גבי חיאל בית האלי כאשר בנה את יריחו עי"ש סנהדרין דף קי"ג ע"א השתא לווטתא דמשה לא קא מקיימא דכתיב וסרתם ועבדתם כו' לווטתא דיהושע תלמידיה מקיימא מיד אולם משפטי ה' צדקו יחדיו שהוא מפני שחס הקב"ה על כבודן של צדיקים יותר מכבוד עצמו כאשר הורנו חז"ל, אולם ירבעם לגודל רשעו, לא שם לבו לזה ודן בנפשו מפני כן שע"י כח אחר נעשה כל זה אולם כאשר נביטה ונשכילה בתחילת חטאת ירבעם שהעמיד העגלים והתעה את לבב העדה להטותם אחרי גלולים הללו, הגם שידע שיגדיל עונו מנשוא שחטא והחטיא רבים והוא ידע את רבונו ומופלא שבסנהדרין הי' עד שדרשה עליו חז"ל ושניהם לבדם בשדה שכל ת"ח דומין לפניהם כעשבי השדה, וא"ד שכל טעמי תורה מגולין להן כשדה, [שם ק"ב] אולם רוח עועים הטהו שכל אלו הותרו לו בכדי שלא יתכזבו נבואת אחי' השלוני מלכים א' י"א ל"א ויאמר לירבעם קח לך עשרה קרעים כי כה אמר ה' אלקי ישראל הנני קורע את הממלכה מיד שלמה ונתתי לך את עשרת השבטים כו' ואתך אקח ומלכת בכל אשר תאוה נפשך כו' ולאשר השכיל בחכמתו שאם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה' בירושלים, תסוב המלוכה לבית דוד וכמ"ש למעלה ותתבטל נבואת אחי' השלוני ויתכזב לכן הרהיב בנפשו לעשות את כל התועבת האלו בכדי שלא תתכזב נבואתו כי יותר הקב"ה חס על כבודן של נביאים יותר מכבוד עצמו ונדמה לו שכל זה בכלל גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה, שכן דרכו של יצר שיתחכם עליו, בהתחכמות שונות ויטיח עיניו מראות ויסבכהו גם בשני הפכים יחד, ומעתה נמתק לנו דברי חידותם הנ"ל שאמרו מאי אחר שאיזהו דרך

שם לפניו למפלט לבלתי ישוב עוד לאחר שראה את המראה הגדולה והנוראה רק מפני שנתקשה דהאיך אפשר שהקב"ה ינקום מיד מפני כבודן של ילוד אשה, ועל כבוד עצמו יאריך אפו גם כשיחטיא את כל העדה בחטאים עצומים כאלו ולא שקטה רוחו בקרבו שהוא מפני שחס הקב"ה על כבודן של צדיקים כו' לכן אם כה תאמר האיך ערב לנפשך להחטיא רבים בניאוצים עצומים כאלו מפני שתתקיים נבואת אחי', שהרי לדבריך עוד יקרה בעיניו כבוד עצמו מכבוד הנביאים ובפרט לדחות את עיקרי התורה לגמרי לכן עתה נתפס בתוך גדר מזה וגדר מזה ולא נשאר לפניו עוד לנטות ימין או שמאל ואם כה יאמר שגדולה כבודן של צדיקים כו' לכן אין להאשימו כל כך במאי שעלה ע"ד עד כה בכדי שלא יתכזבו דברי אחי' מדוע לא יטה אזניו לשמוע לדברי הנביא ההוא אשר התנבא לפניו והראה פלאות תמים דעים ומה שנענש מיד על כבודו ולא על כבודו של ממ"ה הקב"ה הוא מפני שיקרה לפניו כבודן מכבוד עצמו וכל זה הי' אשר עררהו נפשו השכלית אשר בקרבו שגם המה שלוחי השגחתו יתברך גם הערה לעומתו את גודל כחו של תשובה וכל מי שיחטא ביותר וישוב בתשובה שלימה בכל גדרי' וסוגי' על כל חטא וחטא עוד תתעלה מעלתו והדרגתי כמו שאמרו חז"ל כי כל עונותיו נהפכו לזכיות ובמקום שב"ת עומדין כו' והנה נודע כי בגדו של אדם הוא המחסה מזרם וממטר מקור וחום, וזהו שאמרו במליצתם הנעים אחר שתפסו הקב"ה לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך הכוונה שרוח השכלי הקיפוהו במה שהי' לפניו למחסה ולכסות עינים עד כה, שהרבה לפשוע ולהדיח כדי שתתקיימו דברי אחי' ולא יתכזב, ובסוג זה זה עצמו היה לו לבל יטה מנלו מדברי הנביא ההיא שעמד לפניו והוכיחו על מפעליו והראהו במופת שכנים דבריו ושכולה אין בהם שנקרע ונשפך המזבח עד תומו ושנהפך ידו כאבן דומם וחזרה לאיתנה ע"י תפילתו וכמ"ש לעיל ובשגם שהקב"ה וירבעם וישי יטיילו בג"ע אולם אח"ז נתעורר היצר לעומתו, כן הדברים שתגדל כחך ומדריגתך בג"ע יותר מדוד מפני שהרבית לפשוע אולם כעת מי בראש הכי תעלה על דעתך שתעמוד עוד בממשלתך כשתשוב ותבער את העגלים הללו הלא תסוב הממשלה בכללו לבן ישי, כשיעלו לרגל לעזר, והוא ישב בראש ואתה תעמוד כנגדו כעבדא קמי מארי', ומפני זה הקשה את לבבו ולא שב, וזה נכון בכוונתם לכן ממוצא הדברים נשכילה ונדע לבל נביטה אחרי כבוד המדומה מה שמנגד אפס דבר לעבודתו התמימה וכבר אמרו חז"ל מוטב שתהי' שוטה כל ימיך ולא תרשיע שעה אחת לפני המקום ב"ה וכאשר נכתב מזה לקמן בפ' העקידה ומקרא מלא דבר הכתוב שאהרן שהיה כה"ג מאחיו הרים את הדשן מעל המזבח ורחץ את הקרב ואת הכרעים, וכן משה רבינו בכבודו ובעצמו בשבעת ימי המילואים:

ה **ועתה** נבא לבאר בדרך שכבר האריכו בספרים שלפנינו ובראשם בעל ח"ה בדבר שהתעו רוב בני אדם שמבלים ימיהם ושנותם בטרדות שונות ומבוכות רבות בעולמם, ושלא יספיק למו כל הון עתק שהשיגו ידם ועוד יוסיפו כח ויעלו אברם להרבותם בכפלים כמאמר חז"ל אין אדם מת וחצי ט"ב, וכאשר נחקרה לדעת מדוע הרבה ה' ית"ש תאוה זו בקרב תבל בכל דור ודור ולא הטביע ה' בטבעם שיספיק למו בכל אשר ימצא להם וכבר עמד בזה בעל ח"ה בפ"ג משער הבטחון בהקדמה חמשית הצריך לענינו וז"ל והשני כי אלו לא הוצרך האדם לטרוח ולחזור ולסבב להבאת טרפו היה בועט ורודף אחר העבירות ולא הי' משגיח על טובת האלקים עליו כמ"ש [ישעי' ח'] והי' כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פועל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו, ואמר וישמן ישורון ויבעט שמנת עבית כשית ויטוש אלוה עשהו, ואמרו ז"ל יפה ת"ת עם דרך ארץ כו', כ"ש מי שלא שם לבו אפי' לאחת מהן, והי' מחמלת הבורא יתעלה על האדם שהטרידו בעניני עולמו ואחריתו, להתעסק כל ימי חייו בזה ולא יבקש מה שאינו צריך לו ולא יכול להשיגו בשכלו כמו עניני התחלה והתכלה [פירושו שיצא מאמונתו לגמרי ויחקור במה שאינו רשאי לשום עיונו בהם כגון מה לפנים ומה לאחור] כמ"ש החכם [קהלת ג] גם את העולם נתן בלבם מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף, ואם הוא מגביר עבודת האלקים ובוחר ביראתו ובוטח בו בעניני תורתו ועולמו וסר מן הדברים המגונים וכוסף למדות הטובות לא יבעט במנוחה ולא יטה אל השלוה לא ישיאהו היצר ולא יפת בכשפי העולם יסתלק מעליו טורח הגלגול והסבות בהבאת טרפו מפני הסתלקות שני הפנים מעליו הבחינה והבעיטה בטובה, ויביאהו טרפו בלי טורח ויגיעה כפי סיפוקו ומזונו כמ"ש [משלי י'] לא ירעיב ה' נפש צדיק עכ"ל, ובזה מובן לנו היטב מאמרם [ברכות ל"ב ע"א] מאי ודי זהב אמרי דבי ר' ינאי כך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די הוא גרם שעשו את העגל אמרי דבי ר"י אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר אמר רב אושעיא משל לאדם שהית' לו פרה כחושה וכו' יעו"ש שהביאו ראיות שונות לזה מטבעים ומכמה וכמה כתובים ובסוף המאמר שם אמר רשב"נ אמר ר"י מנין שחזר הקב"ה והודה לו למשה שנאמר וכסף הרבתי להם וזהב עשו לבעל, ויש לדקדק במאמר זה טובא דאכתי מנ"ל שהודה למשה שזו טענה צודקת להקל מהם שהרי לא נראה שם שהקל עונשם בשביל זה ואדרבא שפיל לסיפי' דקרא שהחמיר ענשם ברעב ובצמא ובערום בלי כסות לכסות ערותן ובחרפה וקלון שהרי כתב שם לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו כו' והצלתי צמרי ופשתי לכסות א"ע ועתה אגלה את נבלתה כו' והשבתי

כל משושה חגה חדשה ושבתה כו', וא"כ נראה בעליל דפירושא דקרא דכסף הרביתי לה כו' הוא טענה שעליהם יען הטיבותי אתם והשפעתי להם שפע רב והם פשעו בי לכן אקניאם בכל אלו, ועוד בעיקר המליצה שהמליץ בעדם שחטאו בשביל כסף וזהב שהשפעת להם כו' הכי יעלה ע"ד שהקב"ה יקל לעשיר יותר מלעני, ולדברי ח"ה ניחא שהרי ראינו שהקב"ה גדר בעולמו שלא יספיקו להם ספק במה שהשיג ונתן בלבם ענין רע שיחמדו לאסוף ולהרבות בכדי שלא יתפקרו ויצאו מאמונתם, ועתה נראה ונחפשה לדעת דכל עיקרן שיצאו ממדת הסתפקות הוא לטובתם מרוב חמלת הבורא עליהם איברא כל אלו כשהם על ארץ נושבת ויגביר עליהם קנאת איש מרעהו להרבות מקנה וקנין בבתים ומגדלים ולהרבות כפרים ועיירות ובארוחת שולחנם במאכל ובמשתה ומלבושים יקרים לכן לעולם לא יספיק להם כל מה שיש להם בעולמם, אבל עדת ישראל כשהיו במדבר שהי' להם הון עתק ושלל רב ממצרים ומביזת הים ולא נטרדו במוהר ובמתן ובמשאת מאומה כי שולחן אחד לכולם במאכל ובמשתה במן ובאר וכסותם הספיק למו לכל ארבעים שנה, וזהו שהמליץ אדון הנביאים בעדם רבש"ע אתה גרמת להם בשביל כסף וזהב כו' עד שאמרו די, והלא כזאת לא יקרה עוד כל ימות עולם שיספיקו ספק במה שהשיגו ולא יבקשו עוד רק כשהיו במדבר שלא היה לכסף מוצא להרבות במו יקר וכבוד וגדולה, לכן שלו שאנן והשקט, ולא נטרדו במשאת מדהבה מאומה ובשביל זה התפקרו מהם ועשו את העגל, שהרי הבורא ית' עצמו ברוב חמלתו וחנינותיו גדר בזה מתחילת הבריאה שירבו תשוקתם ולא יספיקו בשביל שלא יצאו ויתפקרו ויעזבו האמונה מכל וכל כי עיר פרא אדם יולד ובעודם במדבר שנהרס הגבול הזה אין להאשימם עד תומם בשביל אשמה רבה הזאת, ובזה ניחא מה שסיימו שם מנין שחזר הקב"ה והודה למשה שנאמר וכסף הרביתי להם וזהב כו', והוא מוקשה שמתחיל בכסף ומסיים בזהב לכן צריכין לומר דה"פ שהשם יתעלה התרעם עליהם בדורו של הושע ושיעור הכתו' כך הוא וכסף פירושו תאוה וחמדה כמ"ש כי נכסף נכספת לבית אביך [בראשית ל"א והרי הרביתי להם בטבעם מתחי' שיכספו ויחמדו למקנה וקנין למען יטרדו בהבליהם ולא ירבו לפשוע וידבקו באמונת אבותיהם, ובכל זה פרצו פרץ עד למכביר ועבדו לבעל לכן גם אני אייסרם בעונשים כבירים למעלה מן הטבע כשם שחטאו ופרצו נגד גדרן הטבעי, ונשמע ממילא דבדורו של משה שלא נטרדו באלה המשאות שלא הענישם עד בלי חוק מפני טענת ומליצתו של משה רבינו עצמם שנתקבל לרצון לפניו כאמרי נכוחים ודע שכל זה טוב ינעם עד שלא נשרש באמונה אמיתית ועודנו לא טעם בנעימות התורה ועודנו משובב כזאבי ערב וכעיר פרא אבל כאשר כבר

נשרש ונחקק בקירות לבבו האמונה אמיתית והתאוו לבבו בתורת ה' תמימה וכבר עבר בפנותי' וערב לפניו נעימותי' ואחרי כן השליכם אחרי גיוו ופנה אל רהבים ושטי כזב או מי יחיה משומו אלה משאת המדהבה על שכמו ומעול התורה והיראה והעבודה יפרק צווארו יעזב יעזבנה לאיש שלא חלק לו בבינה ולא ידע בין ימינו לשמאלו גם בעניני עולמו ואיך ישא אברתו ויפן לשוט בים התלמוד והפוסקים העמוקים מני ים ורחבים מאפסי ארץ וכבר רמזו לנו רבותינו בזה ברכות ל"ה ע"ב] אמר רבב"ח אר"י כו' בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים דה"ר עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זו וזו נתקיימה בידן דהא"ח שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי זו"ז לא נתקיימה בידן, ואפ"ל בדרך זה מ"ש דוד המע"ה תהילים פ"ח ט"ז עני אני וגוע מנער נשאתי אמיך אפונה שיעור הכתוב שהוא כמתאונן על האנשים האלו שטרודים כל ימיהם בטרדת העולם וכאשר יזרזהו עמיתו קבע עתים לתורה או לך נא בדבר מצוה רבה בצדקה וג"ח השב ישיבהו לא אוכל להאציל מעתותי לאלו הדברים כי צרורים המה ונכליהם בדבר אשר פערה פיה לבלי חוק, הן המה הומיות תבל ופנותיו להרבות המסחרים ומקנה וקנינים שונים אשר עקבותיהם לא נודע ולא יכלו עד עת קץ לכן נשארה נפשו בקרבו דלה וריקה מפני שלא יכול לעזוב מטרדות המדהבה מעל שכמו, אולם כאשר ישים אל לבבו הלא כאשר יסרני ה' ויטלנו על ערש דוי יום או ימים חלילה ועשתנותי נפוצות בדוי חליי, אזי מוטב שאפנה למלאות רצון קוני בעודני באיתני, וז"ש עני אני מתורה ועבודה וגוע מנוער מפני שלא אוכל לנער טרדותי מעלי עד עת פטירתי מן העולם אולם נשאתי אמיך כאשר אתייסר חלילה אוי אפונה אהי' פנוי מכל טרדותי לכן מוטב לפנות עתה ולהאצילם לתורתו הקדושה ולצורך גבוה ולהלן נדבר עוד מזה:

נתיב ג הושע י"א ג'

ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו ולא ידעו כי רפאתים בחבלי אדם אמשכם בעבתות אהבה ואהיה להם כמרימי עול על לחיהם ואט אליו אוכל כו'. ועמי תלואים למשובתי ואל על יקראהו יחד לא ירומם ע"כ, ונלאו למצוא הפתחה לפרשם על פשוטן ונראה ע"פ דברי ח"ה בפ"ד משער הבטחון שהאריך שם בזה הענין ותמצית דברי קדשו הצריכים לענינו שלכל מחסורי אדם בפרנסה וכלכלה וחיים ורפואה עיקרם תלויים בביטחון שיבטח בשם ה' כי הוא הזן ומפרנס ומכלכל וחותך חיים לכל חי ורופא נאמן, רק עלינו מוטל הנטל הלזה להחל ולהשתדל בהם, וה' ית"ש כאשר נבטח בשמו יתעלה בתום לבבינו יעזרינו ויפלטנו מהחל ועד כלה, והעיקר תלוי ועומד רק בה' ית' שמו והוא המתווך והמבצע בכל פינות אלו, אולם במה שנוגע לתורתו ועבודתו ויראתו, אזי

העיקר תלוי בבחירה בטוב ולמאוס ברע בכל קירות לבבינו וכחות נפשינו ולכוף את גוויתינו וכל אברינו לזרזם לעשותם ולקיימם, אולם מה' נבקש עזר ותומך שיעזרנו וליחד לבבינו לאהבה וליראה כמאמרם ז"ל לולא הקב"ה עוזרו לא הי' יכול לו, אולם יצרנו הרע מהפך הקערה על פיה והוא שבעבודתו יתברך ובתורתו שמנו מבטחינו בשם ה' ובצפיתנו צפינו רק לעזרתו וישועתו ומפעלינו במו קטנה מהכיל וכמעט רגע כלינו מעשינו, אולם בצרכי הגוף ומחי' וכלכלה שמנו ותמנו כל מפעלינו וכלינו במו כל כחותינו והתאזרני חיל בעבודתם בכל מבחר עתותינו, יומם לא נשבות ולילה לא ננוח, ובה' שמנו מבטחנו שיהי נועם ה' עלינו ולא ניגע לריק ולבהלה, ויצליחנו במעשה ידינו לבל נתום כחינו להבל וריק וכל אלו המה מפעלי האורב וצודה לנפשינו אשר בקרבנו, שבכל אלה המרבה לא ירבה והממעוט לא יחסיר, והעיקר תכלית ופינת הבריאה אשר שולחנו הנה רק להרבות ולהגביר נפשותינו בעבודתו יתעלה ולהתאזר חיל וכל מגמותינו וכחינו ופינות עתותינו לתורה ולתעודה ואז נקוה שה' יתברך שמו יעזרינו ויושיענו מידי האורב שבקרבנו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, שגם בכל צרכינו יריק לנו ברכה כו' ברכה עד בלי די ובכל משלח ידינו נשא ברכה מאת ה', אם נחלק ממבחר עתותינו לעבודת ה' ולתורתו, ועי' בס' ח"ה שלא בלבד בגדר הבטחון לחוד מהפך עלינו אורחות מישרים בדרך עקלתון אלא שבכל המידות אשר הטביע ה' יתעלה בקרבינו כגון הנדיבות והכילות והצדק והרשע והבושת והעזות והתקוה והיראה והאהבה והשנאה וההנאה והצער והגאוה והענוה ייחד הבורא לנו יועץ חכם נאמן כשתשאלי אותו יורה אותך והוא השכל התיעצו עמו בכל דבריך כי הוא יצווך להשתמש בכל המדות האלו באופנים המועילים לתורתו ועבודתו ותשובנה המידת המגונות משובחות כאשר יעשה הרופא החכם שמרפא בסמים הממיתים ואם תמרי את עצתו ותטי לדעת היועץ השני שהוא כנגדו בכל ענייניו ותשתמש בהם כאשר ייעצך אזי תשובנה מדותיך המשובחות מגונות כרופא הכסיל אשר ימית בסמים המועילים מפני סכלותו באופני שמושם בהם עי' שם בפ"ט משער ע"ה, ועפ"י דבריו פרשנו הכתוב מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך ויש לדקדק על לשון מעמך דהו"ל למימר מאתך, ולדברי ח"ה הנ"ל ה"פ הלא השי"ת בר"ר איננו מבקש מאתנו חדשות אשר איננו אתנו בתחילות הבריאה, רק שתדע לכלכל בצדק ובמשפט במידות הללו אשר בראם ונטעם בקרב כל איש ואיש וז"ש מה ה' אליך שואל רק מעמך במידות אשר ישנם עמך רק ליראה את ה' שתכלכלם במשפט לעבודתו ית'"ש וזה כמה פרשנו הכתובים בהושע ו' לכו ונשובה אל ה' כו' ונדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מוצאו ויבא כגשם לנו כמלקוש יורה ארץ דהנה

שנים אלו אשר הטיב ה' בעולמו בתמידות, הא' מאור היום שהאיר ליושבי תבל והשני הגשם והמלקוש לכל זרע הזרוע להחיות יושבי תבל ומלואה, אולם ההבדל שביניהם, שבמאור היום לא עמלנו ולא יגענו מאומה אולם הגשם והמלקוש אם לא עמלנו וטרחנו מתחילה בעבודת האדמה לחרוש ולזרוע אזי לא יועיל הגשם מאומה וז"ש ונדעה לשון אהבה וחפץ נרדפה לדעת את ה' שכולנו חפצנו בעבודתו ית"ש רק שנשיגם חיש מהר ובנקל נבוא לכל המדריגות והמידות טובות ולשוב לפניו שהשי"ת יעזרני ויושיענו לכל אלו כשחר נכון מוצאו דהיינו שיהי' בבחינת מאורי השחר אשר בלא עמל וטורח אנחנו נהנים מאורו, בבחינה זו חפצנו כולנו בעבודתו ובהשגת עמקי תורתו יתעלה אמנם לא כן הוא, שכ"ז שלא נטרוח ונתאמץ בכל כחנו לתורתו ועבודתו יעמיד עזרתו מרחוק ולא יושיענו לקנות כל המעלות והמדריגות בלא עמל ויגיעה רבה, אבל לא תעלה על דעתך שלעולם לא יקימנו לפניו לעזרנו לכל המידות הללו לכן אמר ויבא ויושיענו רק בבחינת הגשם והמלקוש שאם נטרוח בכל מעוזינו מתחילה, אז גם הוא יקימנו ויעזרנו שנזכה לעבדהו ולהשגת כל מעלות החמודות אשר התעדתו לנו:

ב ועתה נתבונן ונראה ההפרש שבין אל לעל והנה מורגש במבטא ד"מ אם נאמר ראובן נתן הונו ורכושו אל שמעון משמעו שהוציא הונו מידו ורשותו ומסרם לשמעון אם במתנה גמורה לחלוטין או שישא ויתן בהם מדעתו בכל אשר תאוה נפשו ונמצא שידו של שמעון שלטה מעתה בהונו ורכושו של ראובן ושמעון מפקח בהם בכל עת ועונה רק שלפעמים ולפרקים גם ראובן נותן עיניו בהם גם אם נתנם לחלוטין לשמעון מפני שהי' שלו מתחלה וחפץ ומבקש ששמעון יצליח בהם ומייעצו לטובתו בכל האפשרי וכשנאמר ראובן נתן הונו ורכושו על שמעון עודנם ברשותו של ראובן כבתחילה רק שנתנם על שכמו לשאת אותם והוא כמו שנאמר שנתנם על השולחן ולא יכון לומר נתנם אל השולחן מה"ט גופה, קיצור הדברים דבמילת אל, עיקר הדבר ברשות המקבל ולהנותן לא נשאר בהם רק מעט מזעיר, ובמילת על הוא להיפך דעיקרו ברשות הנותן רק מעט מזעיר בבחינה קטנה מהכיל ישנו ביד המקבל ועיקר חילוק זה למדנו מדברי תו' במס' עירובין ד' ל"א ע"ב בד"ה כאן בע"ת כו' בתה"ד וז"ל וההיא דמעילה דנתנו על הקוף דהוי עירוב מיירי נמי בעומד ורואהו דכשאינו עומד ורואהו לא הוי עירוב כדתניא בשמעתין נתנו לקוף והוליכו אין זה עירוב ולכך קתני במעילה על הקוף משמע דאינו סומך על חכמתו והכא בשמעתין קתני לקוף משמע דסומך עליהם עכ"ל עי"ש היטב דוק ותשכח חילוק והבדל זה להדיא שהרי אין חילוק בין לקוף או אל הקוף שהלמד הוא יחוס שאליו כמ"ש רש"י בכ"ד, ולפמ"ש לעיל בשם ח"ה בגדר הבטחון שבכל צורכי תבל ומלואה

עיקר הפועל הוא השי"ת, והאדם רק מעט מזעיר פעולתו בהם, שהרי אם יחרוש ויזרע ויעבוד את אדמתו יומם ולילה אם יכלא הגשם והמטר מעל פני האדמה הלא לתוהו ולריק כחו כלה וכל פעולתו למפח נפש אולם בחלקי העבודה לה' ית"ש הוא להיפך שעיקרן תלוין בבני אדם ולבסוף לאחר כל היגיעה ועמל שעמלנו אזי ה' ישלח עזרתו מקודש לסייענו ולא יעזבנו, אבל האורב והצודה לנפשינו אשר בקרבנו מהפך המשורה מהיפך להיפך כמ"ש באות א', דלעניין עבודת ה' ית"ש, רצוננו שיהי' כל המידות טובות והשגות השלימות מתוקנים לפנינו, כשחר נכון מוצאו בלא טורח ועמל ויגיעה שלנו ואז נלך בדרך טובים ובנתיבות מישרים ובמעגלי צדק, ובצורכי גוויתנו נלכה ונתעה ונצרור כל תשוקתינו והמיות לבבינו ונתעלסה בהם יומם ולילה וז"ש הנביא מפי השי"ת להתווכח אתנו על רוע בחירתנו ומברר ומצרף לפנינו את אשר אנחנו מותעים בשני הפכיים בשני הקצוות באמרו בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה הכוונה ששינה ושילש לנו בתורתו הקדושה והזהרנו בכל לשון של חיבה ואהבה שאנחנו נתאמץ ונאזר חיל ונרדוף לעבדתו בכל עוז ותעצומות ונהי' עמלים בעסק תה"ק עד שאמר לנו כי לא דבר רק הוא ממך כי הוא חייך וא"י שנרדוף אחרי עבודתו והשגת תה"ק כנוטה למות אחרי רוח חיים, הלא לאחר כל אלה רבות עשה, תמים דעים נוכח פני גבר ומה תבקשי עוד מאת ה' אולם המה התלבטו בדיעות זרות ונפסדות כו' ואהי' להם כמרימי עול על לחיהם ושברוע בחירתנו הרע שמנו כל אלה רק במדריגת

על, ובדמיון ראובן שנתן הונו על שמעון שהכוונה ששמעון ינטלם וינשאם על שכמו וראובן מושל בהם כחפצו כן חפצנו שבכל המידות טובת, והשגות שלימות יהי' הכל מתוקנים לפנינו שהבורא יתעלה יהפך את לבבינו הרעה וישלח בקירות לבבינו עיוניים זכים וצלולים ומחשבות טהורות ונקיות כשמש בצהרים ואנחנו נהי' מסובלים ונטל ונשא עולו עלינו ונקיימה ככל החוקים והמשפטים אשר צוונו ובחלקי צורכינו בכל חיותנו עלי אדמה שמנו בסרפעי לבבינו ששפעות הללו ניתן לנו מאת הבורא ית"ש במדריגת

אל, והוא שאומר ואט אליו אוכיל, הכוונה כמ"ש שאנחנו המה השרשים במפעלות הללו הן במועצת ודעת יומם לא נשבות ולא נסורם מלבבינו והן במפעלים קרובים ורחוקים הכל מסורים בידינו ואמר במאמר המוסגר כמפסיק ומרמז באמצע עד שלא כילה עיקר המאמר ואמר לא ישוב אל ארץ מצרים כלומר לא הי' לכם לבקש ולתור אחרי מסיבות רחוקת כאלו ואח"כ חזר על עיקר ויסוד המאמר שהתחיל מתחילה, ואמר ועמי תלואים למשובתי, כלומר שהם חפצים שהבורא יתעלה הוא יהפך לבבנו ויסקל וישרש

מאתם כל הדיעות זרות ונפסדות והוא יהי' העיקר בזה ויכוף את לבבינו שנשובה לפניו בטהרת לבב ובעיונות נשגבות וזהו שמסיים ואל, על יקראהו, מה שהוא באמת במדריגת אל דהיינו בחלקי עבודתו ותורתו נתהפך לנו למדריגת על, ובחלקי צורכי עולם שהוא רק במדריגת על לתהפך לנו לאל, לכן יחד לא ירומם לא יעלו ולא יצליחו גם באחד מהם וכמאמר חז"ל שכתבנו דורות האחרונים כו' זה וזה לא נתקיימה בידם ונראה דתחילת המאמר של נבואה זו נמי קאי על שטחיות כוונה כזאת וה"פ ואנכי תרגלתי לאפרים, שהטבתי עמם בתמידות בלא הפסק כמ"ש הח"ה בהקדמת השער הבחינה יעו"ש קחם על זרעותיו דשם זרוע הוא כינוי לעוז וגבורה כמ"ש ביד חזקה ובזרוע נטוי', וקאמר שלא בלבד הנוראות והנפלאות בעצמותם שעשיתי למענם, אלא שתאריתם בחוג ובתואר שתראה ליושבי תבל שבכח ידם ועזוז גבורתם ועוצם בינתם עשו את כל החיל הזה למען יהי' להם לכבוד ולתפארת וזה שכתוב קחם התנהלתי הנוראות האלו שהטבתי אתם על זרעותיו שיקרא על שמם ויראו מהם וז"ש על זרעותיו ולא על זרעותי אולם גם המה העלימו עין שכלם ולא ידעו כי רפאתיו:

ג **ועל** כוונה נראה לפרש המקראות בישעי' נ"ו ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' לאמר הבדל יבדילני ה' מעל עמו ואל יאמר הסריס הן אני עץ יבש, כי כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ובחרו בשאר חפצתי כו', ובני הנכר הנלוים על ה' לשרתו ולאהבה את שם ה' להיות לו לעבדים כו' והביאותים אל הר קדשי כו' דהנה בן הנכר מכונה בפסוק זה נגד מי שהתנכר מעשיו לאבינו שבשמים והרבה לפשוע ואח"כ מתחרט על מעשיו הרעים ורוצה להשיב לפניו, וסריס מכונה על מי שלא חטא רק שלא זכה לעלות במדריגות נשגבות, ולא נזדמנו לפניו מצות יקרות לקיימם בבחינות גדולות וזה ההיפוך מתולדות שמע"ט של צדיקים נקראים תולדות, ומי שלא זכה לזה נקרא סריס ולפעמים הוא פיתוי היצר באמרו כיון שזה זמן כביר שלא זכיתי לכך, לעלות במעלות ולעשות מע"ט הרבה, מתי תגיע עוד ובזה דואג ומיצר לבבו ועי"ז הוא מחטיאו לא לאח והנה כבר כתבנו לעיל באות א' ב' שבחלקי עבודה לה' ית"ש, וכן במדריגות התשובה הן המה לנו במדריגות

אל שאנחנו העיקרים והשרשים בפעולתינו לקנות לב חדש במועצת ודעת ונגד ה' ית"ש הן המה רק במדריגות

על, שמסייענו רק לבסוף כמאמרם הבא לטהר כו' וזהו לאחר שיגענו וטרחנו בכל מעוזנו הן בפועל והן במועצת ודעת ותחבולות שונות, ושיעור הכתוב ואל יאמר בן הנכר הרוצה לשוב ולדבק עצמו בתורתו ובעבודתו וז"ש הנלוה אולם בזאת יבערו שחפצים שדרכי

עבודה וקדושת תורתו וטהרת לבבם יפתחו להם מאת ה' ית"ש טרם שנתייגעו ועמלו א"ע בזה וכאשר רואים שעודנם מבחוץ ועודנה לא נתעודדו לתורה ולתעודה יעלו ע"ד הנבערה שד' ית"ש לא יחפוץ בקרבתם אליו וז"ש הנלוים אל ד' שעולה ע"ד שמדריגה זו פונה לה' צבאות בבחינות

אל לאמר הבדל יבדילנו ה' שסוף הדבר שיאמרו כן לכן אני מזרז אתכם לבל תבערו בדיעה הכוזבת הזאת והשיב להם אל תכשילו כן עשו ותצליחו ואמר ובני הנכר הנלוים יהי' לה' רק בכינוי

על ועיקר ושורש העבודה מתחילה מוטלת עליכם עד שתכניסו בקרבכם אהבת ה' ותרגילו א"ע בהרגל רב להיות לו לעבדים ואח"כ אעזרם גם אני וז"ש והביאותים אל הר קדשי כו' וגם לסריסים השיב לבל תקוצו בנפשותיכם מפני מיעוט הכמות ממעשים טובים שלכם, הלא אם תשכילו בעשותם בהשכל, ובחרתם לקיים כל אשר יזדמן לפניכם ממצות ה' תעלו מעלה מעלה ותשכילו וז"ש אשר ישמרו את שבתותי שתחוקו בלבבכם ביום ש"ק שתשבתו ממלאכה בעבור שד' ית"ש שבת ביום זה בתחילת הבריאה לאחר ששת ימי המעשה ומגודל אהבתו נתן לנו חמדה גנוזה זאת, והוא לעדה שחפץ בנו בחיבה יתירה שנשוה לו כביכול בכל אשר נוכל ובזה תתחקה ותשרש בקרביך אמונה אמיתית ואהבה נפלאה ואמר ג"כ ובחרו באשר חפצתי אזי מעלה אני עליכם כאילו קיימתם בפועל וכמאמרם כל העוסק בתורת עולה כו':

ד **ובסיגנון** זה נראה לפרש הכתובים שמואל ב' ג' ל"ג] ויקונן המלך אל אבנר ויאמר הכמות נבל ימות אבנר ידיך לא אסורות ורגלך לא לנחושתים הוגשו כנפול לפני בני עולה נפלת ויספו כל העם לבכות עליו, והנה גבי דוד כתיב ב"פ אל ויבך אל קבר אבנר ויבכו כל העם, גם ויקונן המלך אל אבנר, ולגבי העם אח"כ שהוסיפו לבכות כתיב עליו, ונראה לפרש ג"כ על מטרת כוונה הנ"ל והוא שאם צדיק גדול ישא הספידו על קטן ממנו אזי עיקר הספידו נמשך על הצדיק שמת דלו חיה יחיה, אזי הרבה בתורה ובמצות ועלה במדריגות נשגבות ובהשגות נפלאות הגם שנפשו של צדיק החי תאבל בקרבו דלפעמי' היטב לו בתפלתו בעדו ומצינן שהגדול ביותר לא נענה בתפלתו והקטן ממנו נענה, עיין ברכות ל"ד ע"ב גבי ריב"ז שאמר אלו הטיח בן זכאי את ראשו ב"ב כל היום כולו לא היו משגיחין עליו אמרה לו אשתו וכי חנינא גדול ממך א"ל לאו אלא הוא דומה כעבד וכו' ואני דומה לשר כו' וכן כ"פ במס' תענית לא מפני שזה גדול מזה כו', מ"מ עיקר הספידו ושרשו קאי על הצדיק שמת, אולם הבינונים והחטאים עיקר הספידם על עצמם, כמ"ש הצדיק אבד לדורו אבד ומשלו למרגליות שבכ"מ שהיא מרגליות שמה לא אבדה

אלא לבעלה עי' מגילה ט"ו ע"א, אמנם כשנתבונן בזה הנה עיקר ההספד והבכיה ביותר ויותר הוא לרשעים שבעודנו הצדיק חי בעולמו התאמץ והשתטח גם בעד רשעים גמורים ולימד זכות עליהם כמו שמצינו גבי אברהם אבינו שבעודנו בחיים התפלל והתאמץ גם בעד אנשי סדום ולאחר שנסתלק מן העולם והיה בעלמא דקשוט אמר בעצמו בשעת החורבן ימחו על קדושת שמיך, ומצינן שמאוד יקרה בעיני ה' המלמד זכות על דורו אע"פ שיש להשיב ע"ז בכמה וכמה עקולי ופשורי שכן מצינן גבי גדעון שופטים ו' י"ג ויאמר אליו גדעון בי אדני ויש ה' עמנו ולמה מצאתנו כל זאת ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו לאמר הלא ממצריים העלנו ה' ועתה נטשנו ה' ויתננו בכף מדין ויפן אליו ה' ויאמר לך בכחך זה ודרשו חז"ל שגדעון המליץ בעד דורו דכשם שהעלנו ממצרים ועשה לנו כל הנפלאות האלו כך יצילנו מכף מדין, דאם צדיקים היו דור המדבר יצילנו בזכותם ואם רשעים היו הלא כשם שהצלתם ממצרים אע"פ שחטאו כן יצילם גם עתה, ואע"פ שיש להשיב ע"ז בכו"כ תשובות אעפ"כ נתקבלה מליצתו שיצא מקירות לבבו באמת לאמיתו, והשיבו ה' ית"ש לך בכחך זה, אבל בעד הצדיקים והכשרים והבינונים יתפללו הצדיקים שנסתלקו מן העולם בעדם, וגדולים הצדיקים במיתתם יותר מבחייהם כמ"ש דוד המע"ה טובתי בל עליך לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם, וכן איתא להדיא ב"מ פ"ה ע"ב אליהו הוי שכיח במתיבתא דרבי יומא חד כו' נגה ליה ולא אתא א"ל מ"ט נגה לי' למר א"ל אדאוקימנא לאברהם ומשיני ידי' ומצלי ומגינא לי' וכן ליצחק וכן ליעקב ולוקמינהו בהדי הדדי סברי תקפי' ברחמי ומייתי לי' למשיח בלא זמני' הרי להדי' שגם לאחר מיתתן מתפללים ומפישים ברחמים בעד החיים ושמעתי דבר יקר בשם אא"ז הגאון הצדיק המפורסם מהר"ז רב דמדינת הנובר זצוק"ל דזהו שאמר השם יתעלה למשה לך ואספת את זקני ישראל שהם אברהם יצחק ויעקב שיאספם יחד כיון שהגיע העת לגאלם ממצרים ודפח"ח, וע"פ דברים האלו יתיישבו המקראות הנ"ל דמעיקרא כתיב וישא המלך את קולו ויבך אל קבר אבנר הכוונה שעיקר הבכיה נקשרה באבנר גופא שבעודנו חי היה מסגל עוד מעשים טובים והתעלה במדריגה העליונה וזהו דכתיב אל אבנר ויבכו כל העם בשוה לו, ולא הוסיפו לבכות יותר מדוד, ובפסוק שאח"כ שהתעורר דוד ויקונן עליו ופירש עיקרן של מיתת צדיקים ואמר הכמות נבל ימות אבנר אשר במיתתן חלף והלך כל תקותם וחמדת לבבם, אבל אבנר כשם שבחייו טרח ועמל בעד דורו הלא גם עתה לא נמר טעמו ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחושתים הוגשו שגם עתה ישא רנה ותפלה בעד דור ודור, אולם כנפול שכינוי של נפילה לא אוכל לכנות עליו בעצמותו רק לפני בני עולה נפלת, שבעודנו חי המליץ גם בעדם והתפלל עליהם כמ"ש

גבי אברהם וגדעון אולם עתה שהוא בעלמא דקשוט שוב לא ישא רנה ותפלה בעדם וכאשר שמעו העם כל אלו הדברים וישימו הדברים על לבבם ויוסיפו כל העם לבכות עליו שעיקר בכייתם יסבו בלכתן על עצמם לכן הוסיפו לבכות ביותר ויותר מדוד וזהו דכתיב גבי דוד אל וגבי העם עליו ועי':

ה **ובדרך** זה נראה לפרש הא דאיתא בר"ה ך"ו ע"ב לא הוי ידעי רבנן מאי השלך על ה' יהבך יומא חד הוה אזילנא בהדי ההוא טייעא הוה דרינא לטונא ואמר לי שקול יהביך ושדי אגמלאי משום דקשי' להו לרבנן מאי

על, שהרי אמונה האמיתית והוא הידיעה הישרה שרק על פי ה' יצאו וע"פ ה' יבואו כל צרכי הגוף ולעמלים בתורה ובמצות לא ניתנה העמל והטורח בהם ביותר וכן יתן לידידו שנה, וא"כ הו"ל לכתוב

אל ה' דעל ה' משמע שעיקר העמל והטורח לפעולתן תלוי בנו והוא היפך מדרך הישרה והאמיתית, שהרי כל צרכי הגוף וצרכי העולם בכללו עיקרן תלוים ועומדים בהשגחת הבורא יתעלה ופעולותינו קטנה מהכיל לתווך ולבצע הדברים עד תומם וכמ"ש לעיל באות א' ב', לזה מתרץ דקושטא כן הוא דפירושו דיהבך לא קאי על צרכיו דפירושו הוא לשון משא והכוונה הוא על משא של כל איש ואיש שיש לו מקרוביו ומעניי העיר לא תעלה על דעתך שאם ברצון ה' ית"ש שאנכי אעמוד בשבילם לעת צרתם או לכלכלם ישלח להם רחמים בלבבם ואחננם לא כן הוא שבכל אלו הדברים עיקרן ושרשם תלוי בך ועליך הדבר חובה שתתעורר לרחם עליהם בכל מאמצי כחך וה' יתעלה יהיה בעזרתך ומש"ה כתיב

על, אולם בכל צורכך תדע כי ה' הוא יכלכלך:

ו **ונסתיים** דרוש זה בפ' התשובה דברים למ"ד יעו"ש וקשרי הכתובים משוללים הבנה לבד מדקדוקים ושנוים רבים ומכפילות התשובה שלשה פעמים שמתחיל בפסוק ב' ושבת עד ה' אלהיך ובפסוק ח' כתיב ואתה תשוב ובפסוק י' מסיים כי תשוב אל ה' כו' ועוד בפסוק ה' כתיב והטיבך והרבך מאבותיך ובפסוק ט' כתיב כאשר שש על אבותיך דמשמע בשוה ולא ביותר מהם, ועוד דלאחר שהבטיח לנו את מתן שכר הגבוה שבכל המדריגות העליונות והוא ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה כו' בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך שנדע ונבין בשכלינו שאהבת ה' המה כל חיינו, כתב אח"כ ונתן ה' אלקיך כו', שהוא מעלה וטובה פחותה לאנשים פחותים ומצוררים בקשרי עבותת הגשמיות המבקשים רעת אויביהם וקמים עליהם, ומי שהוא במדריגה עליונה כזאת לא יעלה על לבבו לחשוב ולבקש כזאת, ועוד שאח"כ מסיים רק בהצלחת הזמן בפסוק ט'

והותירך כו' בכל מעשה ידך כו' בפרי בהמתך ובפרי אדמתך שכל אלו כלא נחשבים לעומת האיש שאוהב את ה' בכל לבבו ובכל נפשו וכ"מ בחזקיהו מלך יהודה שהי' אוכל ליטרא ירק בסעודה סנה' צ"ד ע"ב הרי דמפאת גודל יקרת נפשו לא היו כל תענוגי הגוף נחשבים לפניו, ועוד בפסוק ב' כתיב ככל בכף הדמיון ככל אשר אנכי מצוך היום ובפסוק ח' כתיב אשר אנכי מצוך היום גם בפסוק ח' כתיב ועשית את כל מצותיו ובפסוק יו"ד כתיב בלשון שמירה ולא בעשי' דכתיב לשמור מצותיו, ונראה לפרש בעז"ה התכת הכתובים הללו על מכונם, ומתחילה נבאר את הענין של כל מלה ומלה ואח"כ נבאר היתוך הכתובים ונראה לפרש דכוונת הענין של ושמעת בקולו אין המכוון בהם על שמירת המצות של עשה ול"ת לבד אלא שמלבד זה שם עיונו הדק להבין ולהשכיל בהם את רצונו העמוק והעטוף בדיבורו ודבר זה נשמע מהרמת הדיבור הזה או מנעימת הנחת הדיבור בנחת או משטחיות וקישור הדברים שלפניו ושלאחריו, והוא בדמיון לעבד נאמן ששמע איזה פקודה וציוי מאת אדוניו שמלבד שנזהר לנפשו לשמור מאוד הפקודה עצמה אלא שיורד לדקדק מן הנעימה והקול ושטחיות הדברים, לכוין מהם תוכן כוונת אדונו בציווי ההוא בכל סעיפיה והנה חז"ל כבר התחכמו בזה בכמה וכמה ענינים ולמדו הרבה הלכות וחידושי דינים וכמה מוסרים נוראים ע"פ שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהם, וננקוט ד"מ איזהו ענינים שלמדו רק מן השמעת קולו לחוד כגון המעלים עין מן הצדקה כאלו עבד ע"ג מדכתיב גבי צדקה השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגבי ע"ג נמי כתיב תיבה זו יצאו אנשים בני בליעל הרי דלמדו רק מן השמעת קול לבד כיון שהשמיע גבי צדקה מלה הקשה כזו שנכתב גבי ע"ג מכלל דשניהם בסוג אחד נכנסים וכן כל המתגאה כו' כל הכועס כו' שכל אלו נלמדו מהרמת קולו במלה כבידה והרבה למדו משטחיות המאמר דדרשו סמוכין עי' סנה' ק"ז ע"א אמר מ"ט קנסיבת יפ"ת א"ל יפ"ת רחמנא שרי' א"ל לא דרשת סמוכין דסמיך כי יהי' לאיש בין סורר ומורה כל הנושא יפ"ת יש לו בן סו"מ והרבה כאלו מצינן בכ"מ גם מובן מעצמו דמדריגת שמירת המצוה היא יותר מעולה מן עשיית המצוה א' דשמירה הוא שעושה בזריזות ובזהירות יתירה ב' ששמורה בלבבו כחמדה גנוזה ואבן יקרה ועוד שהוא מלשון ואביו שמר את הדבר שמצפה בכל תשוקת לבבו מתי תגיע לידו ויקיימנו, והנה תכונת ויסוד הפרשה זו ללמדנו שלשה מדריגות בתשובה ובתחילה משמיענו שתי הקצוות הראשונה היא היותר מעולה במדריגה העליונה שאין למעלה הימנו והשנית היותר פחותה שאין למטה הימנה והשלישית היא הממוצעת בין שתי הקצוות והנה ההבדל בין שתי הקצוות מלבד ההבדל והפרש שבין פעולת ומעשים וטהר' וקדוש' של שב זה לזה, אולם שגם בעיקר

ההערה אשר העירו והקיצו לשוב לפניו יש מרחק רב בין זה לזה והתכת הכתובים הכי קאי דמתחילה נקט ההערה של השב בתשובה המעולה ביותר דהיינו שנתעורר מעצמו מצד שכלו העצום והרב כמ"ש בס' ח"ה וזהו שמתחיל והי' כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכ' והקלל' דהיינו שיעברו עליך כל גלי הים פעמים בהצלחה רבה ופעמים להיפך ותהיו נפוצים בד' כנפות הארץ והרשעים והאינם מאמינים יהיו לעולם בהצלחה גדולה וממשלה והשבות אל לבבך כו' יעו"ש נשמע מזה שעיקר ההערה יש לו יסוד חזק ונשגב שאין בהם שום צד תלי' מן המקרות שקרה אותם אז, וגם מפעליו של השב ההוא יקרו וגדלו עד למכביר וזהו דכתיב ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום כלומר כל הנשמע מקולו ישמרו בכל זהירות כמו המצות עצמם, והוא שישמור א"ע מן הגאוה והכעס כמו מע"ג ויזהר למאוד בצדקה ובג"ח לבל יכנוס בסוג ע"ג וכדומה לזה בשאר מדות המגונו' ובמפעלים הנלמדים מקולו לחוד דהיינו משטחיו' המאמר וגם מפאת גודל האהבה והתשוקה שבקרבו יתאמץ בכל מעוזו שגם בניו אחריו יעשו כן כאשר כתוב גבי אברהם כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגם שכל עיקר מגמתו בכל אלו לא יתערב בהם שאין דבר בעבור גדולה וכבוד בעה"ז או בבא וגם לא מפאת יראת עונש רק מפאת גדולת הבורא יתברך נקטה נפשו בקרבו שברי' שפילה כמונו ימרה ויסור לבבו מהבורא יתעלה שהוא ממ"ה הקב"ה שגם השכלים הנבדלים שרפים ואופנים וחה"ק חיל ורעדה יאחזון בכל עת שיתקרבו לפניו ויזכירו שמו הקדוש והנורא וזהו שמסיים בפסוק ב' אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך, ולעומת השב בבחינה כזאת אזי גם שכרו בלתי משוער ובלתי מוגבל וזהו ושב כו' והביאך כו' למען תעלה עוד במדריגה יתירה ע"י קדושת ארצינו הקדושה והטיבך והרבך מאבותיך יותר מאבותיך שגדול המצוה ועושה יותר משאינו מצוה ועושה ומסיים שם בפסוק במדריגה היותר מעולה וזהו ומל ה' אלקיך כו' לאהבה שנזכה שאין למעלה הימנו, וזהו אהבת ה' בכ"ל ובכ"נ, ובבחינה היותר מעולה למען חייך שכל הכוחות החיוני שבקרבך יהי' צרורים וקשורים רק באהבתו יתעלה. ובפסוק זיין ונתן ה' אלקיך את כל כו' מתחיל להשתרע את קצה השני הפחותה שאין למטה הימנו ועיקר יסודה היא רק מפאת יראת עונש, שמפני שרואה בעיניו גודל ועוצם העונש וחבל חובלים לעומת הרשעים ואינם מאמינים וזהו דכתיב ונתן כלומר אם אשר התעוררת מתרדמת האולת אשר אחות עד כה הוא בעבור שיראת לעצמך מפאת שראית בעיניך וזהו שכתב ונתן ה' כו' ויראת ונבהלת שתסוב גם עליך ובפסוק ח' מצייר לנו את כשרון מפעלים ומדריגותו שמפני שיראת מעונש תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו ופירושו שע"י שתשמע

ותאזין בקול ה' ותבין מזה עד היכן הדברים מגיעים שצריכין לשמור א"ע מכל מחשבה והרהורי עבירה לבל ילכד ח"ו ברשת הגאוה והכעס ותדע בעצמך שישנם כמה צדיקים וחסידים שמשמרים א"ע בכל גדרים וסיוגים ומרחיקים א"ע ממדות הללו בכל מאמצי כוחם ובעבור זה תכוף את יצרך לעשות לכה"פ את המצות המעשיות התלוים בפועל ממשי וז"ש ושמעת המכוון שתבין בקול ה' אולם לא תכוף את לבבך לשמרם ולקיימם כי ירחיק ממך הלאה לגשת אליהם רק בעבור שתדע ותבינם במאזני שכלך תכבוש מהם את יצרך שתה' לכה"פ מן הבינונים ועשית את כל מצותיו [ושוב לא כתיב אתה ובנך שגם כל עוצם עבודתו רפוי' למאוד לכן לא ייסר את בנו בכל מאמצי כחו ויכלתו] לכן גם שכרו קצוב לו רק בעולמו כשם שיראתו ועבודתו המה רק מפני שירא לעצמו ואין הקב"ה מקפח שכר שום ברי' ומשלם לו גמולו בעולמו וז"ש והותירך ה' אלקיך בכל מע"י בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך לטובה, ע"כ חלקי הקצה השני ואח"כ מתחיל מדרך השב הממוצע בין שתי הקצוות ומתחיל מזה ונמשך גם למעלה וכאומר אבל תדע בעצמך שהבורא יתעלה לא ישוש אתך בעבודה הפחותה ההוא רק בדמיון העבד שרבו משליך לו פרס מנגדו וזה שכתוב כי ישוב ה' לשוש עליך לטוב כאשר שש על אבותיך כי תשמע בקול ה' אלהיך לשמור מצותיו כלומר ממה שתבין ותפנה לידע כל המידות טובות היוצאת מהן ותבא מהם לכלל שמירת המצות שהפרש גדול בין עשיות המצוה לחוד לבין שמירות מצותיו כאשר כתבנו לעיל שע"י שתשכיל במידות הנולדות מקול ה' שתבא על ידם לידו לידי שמירת המצות שיש בכללו זהירות וזריזות יתירה ובכלל זה שנזהר בנפשו לשמור גם החוקים וכיון שהתחיל לעלות במעלות אזי באחרית הימים יוכל להיות שמקיים ויזהר גם במידות הללו וזהו דרך הממוצע שבין שתי הקצוות ובשב כזה ישיש ה' עמו כאשר שש על אבותינו וה' יאזרנו חיל וילמדנו בינה לשוב לפניו באמת ובתמים ויראנו מתורתו נפלאות ויצילנו משגיאות:

דרוש ב בפ' עקידה

א עיין ברש"י שם שמביא את מד"ר אין נא אלא לשון בקשה כו' את בנך אמר לו שני בנים יש לי א"ל את יחידך כו' וליתן לו שכר על כל דבור ודבור עכ"ל, א] ויש להתבונן דמשמע לכאורה שאברהם חפש בכל צדי צדדין כדי להציל את יצחק כנגד רצון הבורא יתעלה ב] וגם מ"ש כדי לתת שכר על כל דו"ד דמאיזהו טעם יקבל שכר על שהחמיר על כל הצדדין הללו כדי להצילו, ג] גם מ"ש וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק נראה שמיותר לגמרי ואי לאשמעינן שלא הי' במהירות כדי להגדיל בחינת העקידה, הו"ל למימר ביום השלישי ויאמר אברהם אל נעריו, ד] גם אמרו ואני והנער

נלכה ע"כ דמאיזהו טעם קרא ליצחק שהי' אז בן ל"ז שנה בשם נער שע"פ הרוב הוא כינוי לגנאי עי' סוטה מ' ע"ב מאי ונערים קטנים א"ר אלעזר שמנוערים מן המצות קטנים שהיו מקטני אמנה ואי משום דכתיב נערים קטנים דסתרי אהדדי א"כ לימא שהי' נערים כמשמען ולדרוש לקטנים לחוד ועוד שהרי יצחק נמי כבר יצא מימי הנעורים] ה] וביותר יש לדקדק לקמן בשעה שהי' יצחק על העקידה ואמר המלאך ג"כ אל תשלח ידך אל הנער הלא הקב"ה חס על כבודן של צדיקים וכינה אותו בכל לשון של חיבה, ו] גם מ"ש נלכה עד כה דאיתא במ"ר אמר ריב"ל נלך ונראה מה יהי' בסופו של כה עכ"ל וגם רש"י בפירושו הביאו דנראה שהי' כפוסח על שתי סעיפים, וחלילה לחשוב כן, ז] גם יש לדקדק דקרא זה ויאמר יצחק אל אברהם אביו כו' ויאמר הנה האש והעצים כו' יש לדקדק דמה אתי לאשמועינן במאי שקראו אבי ובמה שענהו והו"ל למכתב רק הצריך לענין שהוא ויאמר יצחק אל אברהם אביו הנה האש והעצים כו', ח] גם מ"ש והנה איל אחר דמלת אחר אין לו ביאור בפשטות הדברים, ט גם מאי דכתיב וישא אברהם את עיניו נראה כמיותר דאיזהו תועלת יש לנו בזה אם נשא את עיניו או שראוהו מיד י] גם הפסוק י"ד ויקרא אברהם שם המקום כו' יראה, הוא מקושי הבנה יא] שם ט"ז ויאמר כו' ולא חשכת את בנך את יחידך ולא כתב ממני כמו בראשונה, יב] פסוק י"ז כי ברוך כו' וירש זרעך כו' דמשמע דמשום נסיון הגדול הזה לבד יזכו לזה, ולא תלה הדבר בזכותן ובכה"ת לא כתוב כן וכן נראה בחוש לעינינו, יג] גם מה דכתיב בפסוק ד' ביום השלישי וישא אברהם את עיניו כו' לא נדע לכלכלם בפשטות דלאיזהו תועלת נכתב בתה"ק, יד] וגם לאיזהו תועלת נתעכב עד שלשה ימים ועמדו בזה רבותינו במ"ר יעו"ש, טו] גם איתא שם במ"ר דדרש על ויקם וילך אל המקום כו' ניתן לו שכר קימה ושכר הליכה צריך ביאור דאיזהו שכר יגיע על הקימה שהוא רק לצורך ההליכה ומחמת קו' ודקדוקים אלו נפרש בעזרתו יתעלה כל הפרשה על מכונו בפשטות, ומראשית כל הדברים נביטה נא בשכל האנושי, באם יקרה לאיש חלילה איזהו צרה ומצוקה ויגדל כים שברו, באם עודנו חפץ בחיים ובשכלו אשר חננהו ה' ית"ש, לבל יצא מן הדעת ולבל ימית א"ע בגודל שברונו וכאב לבבו אזי החכמה והשכל מחייבים שיקל על עצמו ויקטין לפניו את השבר והמצוקה ההוא בכל האפשרי, ויתלה ויסבב את פני הדבר בפן ואולי למען יקטין בעיניו המצוקה ההוא ויתנחם, ואפי' בדברים שרחוקים מן האמת כשר הדבר לפניו בעת ההיא למען יכלא מבוא בדמים להמית עצמו טרם שהגיע עתו ולבל יאבד לב מתנה וננקוט בדרך משל כפי ענין הפרשה בעושר מופלג ונכבד שחננו ה' לעת זקנותו בבן יחיד יקיר וחכם בשכל נמרץ ומחודד ומידות טובות וישרות, עד להפליא, ולכל אשר

יפנה ישכיל, וקרהו שנפל הילד ההוא למשכב על ערש דוי, ואביו ואמו הוזילו זהבם וכספם ברופאים שונים, וגם התאזרו בכל אילותם ובטרדותם רק על הילד הזה ויפנו מכל העסקים שלהם, וישעו רק על הילד הזה ולא עלתה לו ארוכה ובמשך הימים הגיע לאזנם מרופא מומחה אחד במרחקים המפורסים לרופא נאמן ולאיש מצליח, ומכרו את כל אשר להם ושלחו אחריו, ובבא רופא הנורא הלזה על מפתן בית הילד, ונתן עיניו בו וראה שלא יגהה מזורו ובקרב הימים יסע וילך לעולמו, ואפס תקוה מאת הילד הלזה, וישקף וירא את פני אביו ואמו והנם זועפים וידע כי רעה נגד פניהם במות הילד, גם נפשם ברעה תתמוגג, ושיכל הרופא ההוא את פיהו ושאל לאם הילד בפני אביו על כל הקורות אותם בעת הריון והלידה, ולאחר שהשיבו לו על כל שאלתיו, ויען הרופא ויאמר הלא לפי קורתיו אשר קרהו בן המות הוא מעת שיצא לאויר העולם ופלאי פלאות נעשו עמדו שחי' עד הנה ולמען הצילם מני שחת, הערים הרופא ההוא בחכמתו וכיחש להם לבל יפרצו פרץ וימסו לבותם בקינות ונהי, ויותרו עוד בין החיים בהחשבם, כי לא ילד חי לוקח מאתנו, כי מראשיתו בן מות הי', והנה הנורא עלילות למען יעמוד זכות עקידה הזאת לדור אחרון, הגדיל עצה והפליא תושי' ורצה שיהי' מבחן ונסיון העקידה על קוטב היותר מעולה ובנקודה העליונה הנפלאה שלא מכשרון המפעל ההוא לבדו ירום ויתעלה ויחפיר את פני השטן לדור דור, רק כשיגביר ויאזור חילו בחכמתו הנפלא' ויכניס בלבבו את גודל אהבתו לשי"ת כאש מתלקחת בקרבו בעיון רב ובהשגה נמרצת, ואזי יתחשבו כל אהבת כולם לעומת גודל האהבה ההיא כנרגיר החרדל לעמת עפרות תבל ומלואה לכן רצה השם יתעלה שישאר האהבת איתן בקרבו על בנו יצחק יחידו כאשר בערה בקרבו עד כה ולא יקטנה ולא יבערנו באפס מנהו ולבל תשאר לפניו פרסה שיתנחם בזה בפן ואולי, ועל כל אלו יגדיל אהבת ה' יתעלה בקרבו עד בלתי משוער ומוגבל ומגודל אהבה זו יחשבו כל עניני אהבה המתנגדות לה כאפס וכאין וכלא נחשבים, וז"ש רש"י הגם ידעתי כי לא תפיל דבר ממה שאצוך, אמנם כזאת אבקש ממך שתתחכם בזה הרבה לבל תפיל מני האהבה הנפלאה שתוקד בקרבך על יצחק בן יחידך לכן מתחיל ואמר את בנך לבל תתנחם במשאות שוא ומדוחים ולבל תפליג בדרך רחוקה ותאמר פן ואולי אינו בני ומאבימלך נתעברה ובגלל הדבר הזה צוהו לבערו מן העולם הגם שידע מימים ימימה שלא כן הוא יסב את פני הדבר למען יחרש הומיות לבבו מבן יקיר ויחיד כזה ולא ימס לבבו בקרבו כדונג מפני אש, לכן אמר לו לא כן הדברים ואל תתעלם מזה כי בנך הוא, ולבל יקטין בנפשו ויאמר כשם שחנני ה' לעת זקנתי כן יפרו ויולידו בנים אחרים, ולבל תתנחם לומר שאין זה יצחק אשר אמרתי לך כי ביצחק יקרא לך זרע ואולי

מישמעאל או משאר בניו יולד להם יצחק אחר לזה אמר את יצחק זהו הוא יצחק אשר הבטחתי לך עליו ולא על אחר, ושיעור הכתוב כך הוא שאת בלשונינו למדרש חז"ל פי' עם כמו שאמרו ודרשו באת ה' אלקיך תירא ועל קוטב זה צוה לאברהם אוהבו קח נא את בנך עם האהבה הצרורה בקרבך על בנך וגם עם האהב' שתוקד בקירות לבנך על יחידך, והאהב' הנפלאה אשר בערה כאש עלי יצחק אשר הבטחתיך עליו כי ביצחק יקל"ז כלמו יחד תעלהו לעולה על אחד כו', ולבל תפול ותקטין אפס מנהו ועל כלמו תגביר באיתן חכמתך את אהבתך הנפלאה עלי ואזי כולמו יסערו וישביתו ויפירו לעומתו כאור הנר נגד אבוקה ויען כי שם על לבבו כי עבודה עצומה ויקרה עד למאוד ולא יעשה בהפוך רגע לכן התמהמה לו השם יתעלה עד שיתחקה וישרש כל אלו בקירות לבבו ובכל כחותיו לאמיתן ואברהם לגודל חכמתו ועוצם בינתו ושיער בנפשו שגם אם יקטין אהבתו מבנו עבודה רבה ועצומה לפניו לעומת מדתו אשר התנהל א"ע עד כה להגדיל ולהפרות חסדיו הנאמנים ע"פ תבל ומלואה, וגם שיער בנפשו כי לא זהו הדרך לתמימים וישרים שיעלו בפעם אחת למדריגה האחרונה שבעליונות, כי אז איננו בדרך האמת לאמתן רק בדמיון השוא והנתעה, לכן החל ממדריגה הקטנה והתחיל להקטין אהבתו מבנו לאט לאט ולעומתן יגביר וישכיל באהבתו יתעל' ממדריגה למדריגה עד שנתעצם באהבתו יתעלה באהבה נפלאה ואח"כ שם עוצם בינתו להגדיל גם אהבת בנו בקרבו עד שנתאמת לו שקטנה מהכיל אהבת בנו [גם לאחר שהתעצם באהבתו בכל עבר ופנה כאשר היה עד כה] לעומת אהבתו יתעלה אזי החל בכשרון המפעל העקידה ההיא וזהו דכתיב ויקם וילך שהתהלך מתחילה לאטו להקטין אהבת בנו בעיניו בכדי שיבטח אח"כ אל המקום כוונתו אל הנקודה הנפלאה כאשר אמר לו האלקים, ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק הכוונה שצירף וליבן בעין שכלו הזך וראה שעודנו עומד מרחוק הלאה מן הבחינה אשר ציוהו, לכן התאמץ עוד בבחינה ראשונה כאשר כתבנו ויאמר אברהם א"נ שבו כו' ואני והנער לאשר החזיקו בלבבו כעת לנער וריק והוא כי מתאנה הוא לפניו במעשיו ולבבו בקרבו לא כן הוא כאשר נראה לעינים לכן כאשר החליט אז בלבבו כן הוציא מפיו וכינהו בשם נער בלשון גנאי ושפלות, אולם נלכה ונתייגע עד שאגיע להשגה הנפלאה שזהו יצחק אשר הבטחני עליו ובו אפרה זרעו ע"פ תבל ועתה הלכה וכלה ולא יתקיים עוד, ומ"מ מגודל אהבת ה' יתעלה לא אפיל צרור ארצה וזה שאמר נלכה עד כה, שאחליט לצמיתות בקרבי כי כה יהיה זרעך נאמרה רק עליו ולא על אחר, אח"כ שם עוצם בינתו להגדיל אהבתו בקרבו כאהבת האב על בנו וז"ש ויקח את עצי העולה וישם על יצחק בנו, והנה הבן יקיר שהרגיש בנפשו

שאביו יקריבהו לעולה לה' ונתייקר בעיניו גודל תשוקת העבודה הזאת מכל מחמדי תבל ומלואה, אולם אוותה נפשו שיקים דבר על מבחן היותר נפלאה והוא שלא יקטין אהבתו ויעצימהו כאשר היה, ולכל אלו יגביר ויתאמץ באהבתו יתעלה וכמ"ש ותפעם רוחו בקרבו אולי השליך אביו את כל אהבתו אחרי גיוו כאשר הטבע והשכל מחייבים ונפשו עליו תאבל כי עולה ההוא לא עלה תעלה ולא לריח ניחוח יהי' כי הוא רק בבחינת הקטנות לכן אמרה נפשו בזאת אבחנהו הלא נודע שהאב שיש לו געגועין על בנו יחידו יקרת מצפין לבבו ועומד ומצפה בכל עת שישאול ויבקש ממנו דבר וימלא שאלתו ברוב גילה וחדוה ולא עוד אלא בשגם כשפוער פיו וקראו אבי ישיבהו הנני למלא כל חמדת לבבך שאל בני שאל חמדת נפשי, ועל מבחן זה נסהו יצחק ויאמר אבי, ולא ביצע אמרתו, ויאמר הנני בני למלאות כל אשר תשאל נפשך, שכבר כילה אברהם אז כל מלאכתו כאשר ציוהו אלקים ונתאמץ באיתן אהבתו וכמ"ש וכאשר ראה יצחק שעודנו נפלאה אהבתו אליו, ותעלוזנה כל סרעפי לבבו ועשתנותיו בקרבו שהגיע לעת ההיא שיהי' עולה לריח ניחוח לה' בהדרגה המעולה עד אין קץ וזכרונו יעלה לרצון לפני ה' ית"ש לדורי דורות, ושמעתי דבר נכון ויקר מאבי זקיני הגאון האמיתי מוה"ז הרב דמדינת הנובר זצוק"ל בפירוש הפסיק ויאמר הנה האש והעצים ואי' השה לעולה, שהן נודע שאש הגשמי לא ישלוט בצדיקים הגדולים וכמו דאיתא ב"מ פ"ח ע"א גבי ר"ז כל תלתין יומא הוי בדק נפשי' שגר תנורא סליק ויתיב בגוי' כו' וכן בנדב ואביהו שלא שלטה בהם אש של הדיוט לזאת שאל לאביו לאמר הנה האש והעצים הגשמיים ואי' השה הגשמיי לעולה שכל אלו לא תכוננו יחד שעולה כמוני שתעלה לריח ניחוח במדריגה המעולה יכלה לאפר ע"י אש הגשמיי ודפח"ח, נחזור לענינו שנראה מקשרות והתכת המקראות האלו שכבר נתקשר אברהם בחבלת אהבתו ליצחק בנו כמקדם ושהתגבר והתאזר בעומק עיונו בעבותות אהבת הקב"ה עד שכל עניני האהבה שישנם במציאות האפשרי הם כנעורת מול לפיד אש ושלהבתיה של אהבת המקום ב"ה ולכן הזכירו הכתוב בשם בני בכל המקראו' הללו, לעולה בני, ויעקוד את יצחק בנו, להורות שבכל אלו לא זז מחיבתו, והנה ה' ית"ש לאשר לא עלה ע"ד מתחילה שישחטהו לעולה רק להתגלות מצפון לבבו ואת גודל אהבת ה' ית"ש שתוקד בקרבו ונעשה רצונו במדריגה העליונה שבעליונות, ושלח מלאך פניו לבל ישלח ידו בו וידע את גודל ענותניתו כי יפג לבבו בקרבו, ויאמר שלאחר שנשקלו כל מעשיו בפלס מאזני צדקו, לכן כלה ונחרצה שלעומת קטנות הדרגתו בעבודת ה' עד כה עודנו לא נאות לפניו עבודה הקדושה ורבה כזאת שישחוט בעצמו את בנו יחידו ויקרת חמדת תבל כמוהו שכן מצינו להדיא בב"ק נ"ט

סוף ע"א גבי אלעזר זעירי הוה מסיים מסאני אוכמי כו' א"ל דקא מאבילנא על ירושלים א"ל את חשיבא להתאבולי על ירושלים סברי יהורא הוה אתיוה וחבשוה כו', ועי' בש"ש פ' ז' סי' מ"א מובא במ"א סי' ס"ג ס"ק ב', לכן אמר לו אל תשלך ידך אל הנער כו' שיעור הכתוב אילו לא הי' אלא נער המנוער וריק מכל לא אשאל כזאת ולא עלתה על לבבי רק להודיע את גודל יקרת נפשך כי עתה נודע וגלוי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני כלומר כל אהבתך הנצמדת והקשורה בקרבך לבנך יחידך כל אלו לא חשכת ממני ושכל אלו יחד העלית לריח נחוח לפני, ועתה נבאר לפי סדר המשכת הענין, דהנה ע"פ שכל האנושי לא יצטייר שיקרה בכדומה לזה לאיש גדול ויקר ערך כמוהו וכמעט רגע החליצהו ה' ית"ש ממצוקה הזאת, הלא בחלה נפשו בקרבו וכמו שער בנפשו שיצטייר במחשבתו עוד את כל המצוקה ההוא מהחל ועד כלה כי נמס ונמוג רוחו בקרבו אשר ברגע אחד כבר איבד שברו וכל עוצם תקותו עלי תבל אולם אברהם לעוצם אהבתו להשי"ת גם כאשר שלח מלאכו לפניו לבל ישלח ידו בבנו יחידו ונזדמן לפניו האיל ושחטו לעולה עודנו תוקד אהבתו בקרבו למלאות רצון השי"ת בזה בכל האפשרי וכל מה שעשה לאיל בשחיטה ובזריקה ובניתוח אבריו, הצטייר לפניו כאילו עשה כל אלה בחיבה ובאהבה יתירה לבנו יחידו ולא סר ממחשבתו הטהורה עד אשר כילה את כל מעשה האיל ועשאו לאפר והפריש כפיו בתפלתו בכל דבר שעשה באיל וחינן את פני קונו ואמר יה"ר שיהי' חשוב ומקובל לפניך כאילו עשיתי כן בבני יחידי וז"ש ויעלהו לעלה תחת בנו וכמ"ש המפורשים לכן כתיב ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית, ויאמר כו' כי יען אשר עשית את הדבר הזה שנתעוררת מעצמך גם בדבר אשר לא צויתיך ולא חשכת את בנך את יחידך, ולא סרת ממחשבתך עוצם הבהלה ומצוקה ההוא גם בעת שהקרבת את האיל לפני לעלה ובזה הראית בעליל את עוצם אהבתך ותשוקתך לעשות נ"ר להבורא ית"ש ולעומת אהבתו נתבטלו כל אהבת שבקרבך לכן לא כתיב בזה ממני שהרי עוצם אהבה זו היתה קשורה וצרורה רק בקרבו בשעה שהקריבו לעלה את האיל, ולא הסיח דעתו ממה שנצטוה בראשונה ונדמה ונצטייר בקרבו כאילו עשה בכל עבודת האיל ליצחק בנו יחידו, ועתה נפרש את הפסוק ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה הכוונה שהנה כל הצדיקים היקרים מדי עמדו על בחינה רבה ונסיון גדול ועצום בפעולתן בעבודתן להשי"ת הלא מסתירים מעשיהם בכל אשר יוכלו ולא יגלו גם לבניהם וקרוביהם לבל ירומו לבבם ויפלו ח"ו ברשת הגאות והתפארת אולם קודם מותם יגלו זאת לבניהם למען ידעו גם המה עד היכן מגיעים הדברים בעבודתינו ולמען ילמדו גם המה וילכו בעקבות אבותיהם והן נודע כי

אברהם הי' איש מצוין ונכבד ויקר ערך שאין כמוהו בכל הדור ההוא וכשמן תורק שמו בכל אפסי ארץ לאיש חכם גדול ועצום ובחסדיו הרבים שהפיץ ע"פ תבל ומלואה ובכל עבר ופינה ובכל תהלוכתיו שהי' מאירים עפ"י האדמה שכולם נסקלים בפלס מאזני עוצם תבונתו ועתה בעקידה זאת שהי' שני נעריו אתו ועמדו מרחוק ולא שמעו ולא ידעו מאומה אולם בעיניהם ראו מעשים זרים כאלו שבנה מזבח ועקד את יצחק בנו וישימהו על המזבח ופשט את המאכלת כנגדו ולא עשה לו מאומה ויקחהו ויקריב את האיל על המזבח כי הם לא שמעו בקול המלאך שציוהו כן [שקול נבואה לא נשמע דבר לאחרים רק לנביא עצמו שכ"מ גבי משה שהקול מדבר אליו] והי' כל מעשהו בעיני הנערים שראו מרחוק כזר מעשהו, ולאיש הפכפך ידמהו וכאלו יצא מן הדעת יחשבוהו וידע בנפשו שדרכן של בני אדם שיתורו ויחפשו אחרי איש גדול ונכבד כמוהו למען ישחתו תוארו בעיני הבריות וילכד ברשת הבוז וכלימה תמורת הכבוד הגדול אשר לבשתו עד כה כי רבות הקנאה והמשטמה ילחיצום לזה וידע אברהם בעוצם בינתו שיתפרסם מעשה העקידה זו בעולם וששיחו בו יושבי שער ויהי לבוז ולקיקלון בעיניהם וידמה בעיניהם כאיש שוגה ופתי וגם לספר לפניהם כאשר הי' באמת ירא לנפשו משני טעמים א' שאולי לא יאמינו לו, ובשגם שלא הי' ביכולתו שישא על שפתיו לספר ולהגדיל א"ע בנסיון גדול כזה לפני הבריות אולם לגודל אהבתו את יוצרו ית"ש עודנו התענג בזה ונדמה לפניו כהולך בחליל שעשה נ"ר ליוצרו בדבר שיהי' לבוז ולקלון בעיני הבריות והוא כאלם לא יפתח פיהו לעומתם להצטדק עצמו לפניהם וכמ"ש אולם בעיקר הדבר חשקה נפשו שיתגלה הדבר למען ידעו עד היכן מגיע חובות היראה והאהבה להבורא ית"ש וידעו עד כמה תכבד העבודה רק שיתגלה לאחר שיסתלק מעולמו בעת שאבדה הקנאה והמשטמה וגאות ותפארת ושיעור הכתוב כך הוא ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה כו' הכוונה שהתפלל לפני קונו כמ"ש התרגום ופלח וצלי וכך הי' אומר ה' יראה בעין פקיחא דילי' אשר יאמר היום בשמעם את מעשה העקידה ההוא, וכהתל באיש רק ובוז יהתלו בו והלצים יליצו ויפערו פיהם לבלי חוק ובכל אלה נתרציתי והי' כצפיחת בדבש לפני אולם בהר ה' יראה הכוונה בשעת מתן תורה יתגלה ויתראה כל מעשה העקידה וכל הנסיון הגדול והנורא הזה לפני מקבלי התורה למען ידעו אז וילכו בניו אחריו בעקבי אביהם וכן הי' כי נתקבלה תפילתו וגילה הבורא יתברך את כל ונוכחת למשה נביאו לפני מתן תורה ועתה נפרש גם הפסוק וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר שעמדנו לעיל בקו' ח' ט' נראה שאברהם השכיל בעין חכמתו שכל אשר קרהו בעת העקידה לא נפל במקרה והזדמן והכל במידה ומשורה ומורה בצדק ובמשפט לכל

אשר יקרה ויזדמן לדורות הבאים אחריו והנה כאשר ראה את האיל שהלך מיער ליער ונסתבך בעצי היער ועי' במ"ר בפ' אמור פ' כ"ט על פסוק זה וישא אברהם כו' והנה איל אחר נאחז בקרניו מלמד שהראה הקב"ה לאברהם אבינו את האיל ניתש מחורש זה ונסבך בחורש אחר כך עתידין בניך להיות נאחזים בעונות ונסבכים בצרות וסופן ליגאל בקרניו של איל הכוונה למ"ש לבאר כאשר ראה מעשה האיל כי הצקתהו רוחו בקרבו והרגש בכל תנועותיו של האיל שמאוד המר לו על שנברא בקרנים ולולא המה הי' בעוכריו לא קרהו כל אלה אולם כן הוא רוח הבהמיי שהרי רק לטובתו נברא בקרנים למען ילחם בהם נגד אויביו ושרק הוא בעצמו שהלך בדרך שובב, הן המה גרמו לו כל אלה וזה כוונת הכתוב אחר נאחז בסבך תולה המקרה ההוא רק בקרניו וזה מרמז ג"כ לדורות הבאים אחריו שכל הצרות והמצוקת שילכדו בהם יתלו הכל בטובת הש"י שהשפיע להם לגודל חסדו נגד בריותיו ורק מעשיהם המכוערים הן המה שגרמו להם כל המוצאות אותם ובדרך שכתבנו לעיל בדרוש א' נתיב ב' אות א' יעו"ש וכבר כתב מזה בעל ח"ה בהקדמתו לשער הבחינה בחקירה השלישית במשל נאה ומתקבל וז"ל ומה נדמו בזה אל אנשים עורים הובאו אל בית מוכן להם בכל תועלותיהם והושם כל דבר בו על מכונתו הטובה וזימן להם בו עם כל זה כחלים מועילים, ורופא חכם לרפאם בהם, כדי שייטיב ראיתם והם התעלמו מעסוק ברפואת עיניהם ולא שמעו אל הרופא אשר הי' מתעסק ברפואתם והי' הולכים בבית בענין רע מעורונם וכל אשר הלכו בבית נכשלו בדברים המוכנים לתועלותם ונפלו על פניהם והי' מהם מי שנפצע כו' והי' מתרעמים על בעל הבית והבונה אותו וגנו את מעשהו והי' בעיניהם במקצר וכמנהיג רע וחשבו כו' וגרם להם זה לכפור בטובת בעל הבית וחסדו כמו שאמר החכם [קהלת יא] וגם בדרך כשסכל הולך לבו חסר ואומר לכל סכל הוא עכ"ל ושיעור הכתוב כך הוא וישא אברהם את עיניו שהתבונן בעין שכלו לכל אשר ראה בעיניו וזהו והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו שראה מחשבות ההבל ותוהא של האיל ההוא שתלה כל קורותיו ההם בקרניו שחננו הבורא לטובתו כן יקרה לדורות אחריו וכמ"ש וזהו כוונת המדרש הנ"ל ועתידין ליגאל בקרני של איל כששמו אל לבבם ויבינו וישרשו בקירות לבותם עשתנותיהם שרוח עועים הטתום לכל אלה ובעורין ובסנורים הוכו עד כה והוא רק רוח הסכלי הבהמיי כמו שנדמה לאיל בקרניו וישום נא המעיין עיונו בכל זה ויתיישבו היטב כל הקו' הנ"ל גם קו' א' ב' בכוונת המדרש הנ"ל נראה דמצינן אמירה לפעמים רק לכוונה ומחשבה לחוד כמ"ש ויאמר עשו בלבו ויאמר המן בלבו ושגם בענין העקידה שרצה ה' ית"ש שיהי' על נקודה היותר נפלאה וגדר ה' בעדו לבל יחשוב בלבבו שעודנה לא אבדה שברי

ותקותי שהרי שני בנים יש לי ואולי ישמעאל יחזור בתשו' ויתעלה עוד יותר ממני לכן גדר ה' בעדו לבל יחשוב כאלו וכמ"ש לעיל גם קו' ט"ו שקיבל שכר על הקימה ועל הליכה הכוונה על שהתקומם מתחילה לשנוא את יצחק ולהדמותו רק לאחד מן הנערים שמנוערים מכל מעלות החמודות כמ"ש ואני והנער נלכה עד כה גם על זה קיבל שכר שכל עוצם מגמתי הי' לבל ילך בדרך שובב ובדמיון הכוזב בשעת העקידה וכמ"ש לעיל ובכדי שיתבררו ויתלבנו כל מצפון לבבו למען יקיים וימלא הנסיון הזה באמת לאמיתו וכמ"ש ולא נשאר לפנינו עוד רק לתרץ מה שהוקשה לעיל בקו' י"ב בפסוק כי ברוך כו' וירש כו' דהנה כשנשים עיונינו בברכה שבירך יצחק את עשו בנו בפ' תולדות ואת אחיך תעבד והי' כאשר תריד ופרקת עולו מעל צואריך, דלכל הפירושים איננו מדקדוק לשון הכתוב דלפירושם העיקרי קאי כאשר תריד על יעקב והי' צריך לומר והי' כאשר יריד בלשון נסתר ונראה לפרש בדרך נכון קרוב לאמת ולקצר אני צריך והמבין יבין דהן נודע מאמר חז"ל אין ברכה כו' אלא בשביל המאמינים לאמתן בבורא יתעלה וכן להיפך חלילה אין הקללה כו' ונמצא כל השתלשלות וכל שפעות העולם תלוים רק במאמינים בבורא יתברך, ומקיימים תורתו ועפ"י יתחלקו את שפעם בכל תהלוכתם, אולם כשעושים רצונו של מקום בכל המידות טובות ומעשיהם ישרים לפני הבורא ית"ש אזי המה נוטלים חלק בראש משפעת הבורא יתעלה, וכשאינם עושים רצונו ש"מ אזי כפי מעשיהם יתמעט חלקם ושפעם, אולם עודנה כל המפתחות ושפעת תבל תלוי' רק בזכות המאמינים ועפ"י יצאו וע"פ יבאו וז"ש והי' כאשר תריד שכל המאמר עטוף יחד לנושא אחד ונמשך למאי שכתוב למעלה ואת א"ת לזה גילה לו שורש הדברים ואמר שזה לא יתבטל ויופר לעולם ולנצח נצחים ובשגם כאשר תריד מ"מ כל המפתחות כולן נתלו רק בזכות המאמינים, וז"ש כאן את שער ג"כ על מטרת עוצם כוונה זו ולא כתב את ארץ כו', שרק השערים והמפתחות נתלו בזכותם אולם בקבלת השפע תלוי במעשיהם וז"ש אח"כ והתברכו בזרעך, שכל הברכות והשפע הבאים לעולם תלוים במעשיהם של המאמינים ועיין וזה הנראה לפענ"ד בפרשה זו:

ב **ע"פ** מ"ש לעיל בדברי המדרש על פסוק ויקם וילך ניתן לו שכר קימה ושכר הליכה ששכר קימה הי' על שהתקומם מתחילתו נגד בנו יצחק והשליך אהבתו מרחוק כמ"ש ואני והנער כו' והלך ממדריגה למדריגה עד שלבסוף נתקשר באהבת בנו אלא שנתעצם לעומתו באהבת הבורא ית"ש, ובשגם שבתחילה עודנו לא נכנס רק למדריגה הפחותה ובזה לא מילא רצון הבורא יתעלה ואפ"ה לא קיפח הקב"ה שכרו גם בעד זה מפני שגם זה עשה כדי שיבא לתכלית המבוקש למלאות רצון הבורא יתעלה באמת לאמיתו לבסוף,

וכה"ג מצינו במדרש בפ' ח"ש פ' ס"ב וז"ל כד דמך ר' אבוהו אחזי לי' תלת עשר נהרי אפרסמון אמר להון אילין למאן אמרו לי' דידך אמר אילין דאבוהו ואני אמרתי לריק יגעתי לתוהו והבל כחי כליתי אכן משפטי את ה', והקשה שם הי"מ וז"ל תימא איך חשב לריק יגיעו הלא אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ונראה דר' אבוהו ה"ק הן נודע שהקב"ה משלם שכר בעד כל מצוה ומצוה, אולם מה שיגעתי במועצות ודעת ותחבולות שונות כדי לכוף ולשפוט את יצרי שבקרבי כדי לקיימם בשלימות, בעד טרחה ועמל זה לא ישולם לי מאומה, הכי יעלה ע"ד שישולם לסוחר אחד בעד סחורתו שהשיגו בטורח ועמל, ביותר ממה שישולם לאחר שהשיג סחורה זו בלא ליאות ויגיעה, שהרי הקונה נותן עיניו רק על מחיר הקנוי לו, וכיון שראה ר"א שהגדיל מתן שכרו כ"כ בכפלים מני המצות שקיים בימי חייו הבין מעצמו שמשלם לו גם בעד טרחתו ויגיעו בכל ימי חייו וז"פ הפסוק בישעיה סי' מ"ט ואני אמרתי לריק יגעתי לתוהו והבל כחי כליתי שהיגיעות והכחות אשר עצמתי בהם יהיו למגן, אכן משפטי הכוונה מה שנתווכחתי עם יצרי במועצות ודעת ותחבולות שונות וכליתי כחי עד שעצמתי עליו, זה נקרא בשם משפט ע"ד דאיתא בברכות פ' הרואה צדיקים יצ"ט שופטן רשעים יצה"ר שופטן בינונים זה וזה שופטן] את ה' שהוא מדת רחמים שמשלם גם בעד טורח ויגיעה זו ופעולתו את אלקים שהם פעולת המצות עצמם גם מצד מדה"ד לא יקופח, ובזה נסיים הדרוש הזה ומאת ה' ית"ש נלכה ונדרשה שיזכור לנו זכות העקידה כדרך שמתפללין בתפילתנו הסדורה אנא מלך חנון ורחום זכור והבט לברית בין הבתרים אשר אז בכרות הברית הלזה נתייחדו יצחק וזרעו עד דור אחרון לזרעו של אברהם ובהם יתקיים כל הכריתות הברית ההיא ורק על יצחק וזרעו היה כל איתן תקות אבינו אברהם ואחר כל זה נתעצם אבינו בכל מעוזו למלאות רצון אבינו שבשמים וז"ש אחר שתבט בברית בין הבתרים אח"כ תראה לפניך עקידת יחיד, למען יגדילו פארות מבחן העקידה עד אין קץ, וז"ש למען ישראל א"ס:

דרוש ג בענין מתן תורה

עיין שבת פ"ח ויתייצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם הקב"ה הר כגיגית ואמר להם כו' אם תקבלו התור' מוטב וא"ל שם תהא קבורתכם אמר ראב"י מכאן מודעא רבה לאורייתא, אמר רבא אעפ"כ הדר קבלוה בימי אחשורוש כמ"ש קימו וקיבלו קיימו מה שקיבלו כבר, ושם באותו עמוד, דריש ר"ס בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים רבוא של מה"ש לכל אחד ואחד מישראל וקשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכיון כו', שם אמר רא"ל בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה

בת קול ואמרה להן מי גילה רז זה לבני שמ"ה משתמשין בו דכתיב ברכי ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברישא עושי והדר לשמוע, אמר רב חמא בר חנינא מאי דכתיב כתפוח בעצי היער כו' למה נמשלו ישראל לתפוח לומר לך מה תפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע, א] והמאמר הזה תמוה בעיני כל הרואה דלאיזה ענין נחוצה כפה עליהם ההר ונשתנו סידרי בראשית כיון שהיו להוטים אחרי קבלת התורה בכל מאוויים והקדימו נעשה לנשמע, וגם לאזהרה גדולה ורבה כזו שאמר להם ואם לאו שם תהא כו' הי' או שלא לצורך, ב] מ"ש מכאן מודעא רבה לאורייתא האיך יעלה ע"ד שעד שלא קבלוה בימי אחשורוש לא נענשו בשביל טענת מודעא זו, דא"כ אמאי נענו ונחרב הבית ראשון ודוחק לומר בשביל ע"ג לחוד וע' תוס' שם, ג] יש לדקדק אמאי תלוי דבר יקר כזה בימי אחשורוש ביותר הו"ל למימר הדר קבלוה בימי מרדכי ואסתר ד] מי גילה רז זה לבני ובפשטות הדברים לא נדע תכונת הרז הזה, ה] גם במה שהמשילו לתפוח איננו מובן כל כך דהתם אפשר שיהי' פרי בלא העלין, אבל עשי' זולת השמועה בלתי אפשרי, ו גם בעיקר הרעש הזה ע"ד שהקדימו נעשה לנשמע איננו מובן כלל דמה קול הרעש הגדול הזה, בשביל שהקדימו תיבה אחת להשנות שלא במשפט המיתון והישרה, וליישב זה צריכין להקדים הפרשה זו בכללו הצריכין לענין המאמר הנורא הזה (פ' יתרו י"ט ג' ומשה עלה וכו' ויקרא אליו כו' כה תאמר לב"י ותגיד לבני ישראל אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים כו' ואביא אתכם אלי ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה כו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש ויבא משה ויקרא לזקני ישראל וישם לפניהם את כל כו' ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה וישב משה את דברי העם אל ה' ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם כו' ויגד משה את דברי העם אל ה', א) יש לדקדק דנראה דלשון ועתה אם שמוע דמילת ועתה נראה כמיותר דהו"ל לומר ואם, אם שמוע כו' ב] בפסוק ח' כל אשר דבר ה' נעשה, דלשון דיבר פירושו לשעבר, והו"ל לומר כל אשר ידבר, וגם לא אמרו אלא נעשה, וכן בשעת כריתות הברית בפ' משפטים בפסוק ג' כתיב ויאמרו כל הדברים אשר דיבר ה' נעשה ג"כ בלשון עבר וג"כ נעשה לחוד רק שם בפסוק ז' בשעת זריקת הדם כתיב ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, ג] בפסוק ח' בפ' יתרו שם כתיב וישב משה את דברי העם כו' ובפסוק ט' כתיב עוד הפעם ויגד משה את דברי העם כו' הלא כבר השיב את דברותם, ד] גם השינוי לשון דמתחילה כתוב וישב ואח"כ ויגד, ונראה לפרש המשכת הכתובים בדרך פשוט וברור, אשר לא ראיתי במפורשים עד הנה, ומתחיל' נבאר הכתובים הנמשכים למאמר הנ"ל

ואח"כ נפרש בס"ד את שני כתובים הראשונים, ונבאר בס"ד את אשר השיבו בני ישראל ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה דבהשקפה ראשונה נראה מדבריהם שהם בדמיון כאיש אחד שהתעורר ודיבר לרעהו לכו נא ונמתיקה יחד בעבודת ה' ית"ש בדרכים חדשים ועיוניות עמוקים אשר לא שערום אבותינו עד כה והנה רעהו ישיב לו אם חדשים המה כאשר דברת לא יתחקו צוף אמרתיך במורשי לבבי, לו יחזקיני ה' ית"ש ויאמצני, להקים את אשר נודעתי עד הנה, גם בישנות שידעתי יפול חבלי בנעימים, ומדוע אשעה ואתור עוד אחרי חדשות, והנה בשג זה נוכל לומר שכן השיבו כל העם יחד, הלא יש לנו שבע מצות שנצטוה אדם הראשון מפי הבורא ית"ש, ועשרה מצות שנצטו במרה [עי' סנהד' נ"ו] לו נחזיק במו ונקיימם, וזהו שהמתיקו בלשונם ואמרו כל אשר דיבר ה' נעשה, הכוונה אשר דיבר כבר עד כה, ודעת לנבון נקל מקוצר אמרים הללו, שאינם להוטים אחרי חדשות, רק שהשכילו בשפתותם לבל יכשלו בלשונם לדבר דבר נגד רצונו אולם לקושטא יסתעפו דבריהם במענה הזאת לענין גבוה ותלול.. לאשר התבוננו אז מעצמם קודם מתן תורה בגודל חכמתם ובעוצם בינתם את פני הדבר שנודע לנו עתה מפי ספרים וסופרים קדושי עליון וכבר האריכו בזה בספרים קדושים בכמה ראיות עצומות, שכל מעשה בראשית וגם העולמות עליונים בכללם יתכוננו ויאמצו ע"י המאמינים הצדיקים והישרים והתמימים שהולכים בעומק עיונם בהשגות אמיתות ונשגבות רמות עד למעלה ראש ומיישרים דרכיהם בכל המדות טובות ומעשים טובים וצדיקים, אזי שפטן של כל העולמות תלוים עפ"י יצאו וע"פ יבואו, וזהו שענו ואמרו הן אנחנו להוטים בכל מאמצי כחינו, ובכל קירות לבבינו, לקבל את התורה הקדושה הזאת, יען אשר כל דבר ה' נעשה הכוונה שכל הנבראים אשר נתהוו עפ"י דיבורו של הש"י (אשר בעשרה מאמרות נברא העולם) יתכוננו ויתאמצו על ידינו והכל יפנה אחרי למקבלי תורה הקדושה, ומקיימים אותם על מכונם, ומשימים כל עומק עיונם בהשגות נפלאות ונוראות עד שכל העולמות ושפעם תלוים בהם, וכמ"ש בפירושם על פסוק והנה מלאכי אלקים עולי' ויורדים בו, שכל עלייתם וירידתם תלוים בבני אדם, וכן בספר בינה לעתים, על מימרא דמה לילוד אשה ביננו שפי' כן שהבינו המלאכים שע"י קבלת התור' יהי' כל שפעם תלוי' בבן אדם יעו"ש, לכן כתיב וישב משה את דברי העם אל ה' מפני שנסתפק בעצמו בעצם כוונתם לכן לא שינה דבר מדבורם, והיודע מחשבות ובוחן לבבות ירד מעצמותו לסוף דעתם, אולם אח"כ כשאמר לו השי"ת הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך כו' הכוונה כאשר כבר פירשו שאמר למשה שיגלה לו בשעת מתן תורה רק בעב הענן ולא במדריגה העליונה שבנבואה בעבור שגם העם ישמעו, הכוונה שגם המה

יתפקחו עיניהם וישיגו עין שכלם בהשגת מדריגה ההוא, לא כן אם אתגלה לך במדרגה הגבוה כראוי לך וכפי מדרגתו של משה הרי ילאו השגתם מבא שמה ותחשכנה עיניהם מראות ומתניהם ימעדו ולא יתעודדו במראות הנבואה ההיא ועוד תגדלנה הפסידם משכרם, לכן כאשר שמע משה כאלו, תצלנה אזניו, שמעתה יכרתו כל חמדתן ששרשן יסבו בלכתן שיתכוננו כל מעשה בראשית על ידיהם, ובהשגה המצערת כזאת לא יגיעו הנה ולו יספיקו לנפשם לבדנה, ואם כה תתמעטנה השגתם במעמד הגדול והנורא הלזה לעת אשר התרפק השי"ת להתאבק ולהתאחד אתנו ברב גיל וששון בעתות הקדושין והנשואין, הכי ישאר עוד פתח תקוה לבאים אחריהם שעוד תגדלנה עומק השגתם שעל פיהם יגיעו לאשר קותה נפשם, לזאת רוחו הציקתהו וערדה אחזתהו והלחיצהו לשפוך שיחו לעומת הש"י וכה אמר הלא כל בני ישראל השיבוני בדברותם כל אשר דבר ה' נעשה לו יהי כאשר כתבנו בפן השני, הלא עוצם תשוקתם שיבואו ויגיעו למדריגה הנפלאה והנוראה כזאת, ואם תתקטנה השגתם גם עתה שרק במראה עב הענן אליהם יתוודע, אה אשיב שולחי דבר, ומוזר הייתי לאחי ואיככה עוד אפצה פי לעומתם וז"ש ויגד משה את דברי העם אל ה' שנית ובלשון הגדה שהיא המשכת דברים לירד לכל קוץ וקוץ בעומק דבריהם, כלומר אם חלילה לפן הראשון שכתבנו נתכוונו, הלא נתנו כמעט כתף סוררת ולא אבו שמוע ואיך אתן לפניהם חמדה גנוזה כזאת אשר לא יחפצו, ובשגם נאמר שכלתה נפשם אליה אך במדריגה העליונה וגבוה וכמ"ש, ועתה אם בשפל קול המצב הלזה יתייצבו הנה בתחתית ההר, מה אשיבם ומה אומר אליהם, אכן כל זה כאשר הבין משה רבינו אז שכולמו ישוו השגתם במעמד ההוא ויצרו מצעדם בלכתן הנה ואל מכסוף לבם לא יגיעו עוד, אולם מחשבות תמים דעים מי יכילם ומי ישיגם, לא עלה כן במחשבה לפניו רק למען דלות העם אשר עודנם צרורים בנכליהם בחמור חמרתים, אבל המתוארים במעלות השכלית המה יעצמו בהשגתם במראות המעמד הנורא הזה עד למאוד כאשר קותה נפשם, ולעוצם כוונה זאת ציווהו השי"ת ואמר לו לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם, אשר מלבד הציווי כפשוטו תרום פארותיה אל מול הכנת השכלי, וזהו עיקר הקדושה שיתקדשו מחשבתם בעיוניות זכות וצלולות וירחיקו הלאה מתאות הגופניות וז"ש וכבסו שמלותם שהוא כינוי ללבוש הגוף העכור למען יגדלו ויפרו בהשגתם לכל אחד כעוצם חכמתו ובינתו וקדושתו, ובעבור ציוי ההוא כבר מצא אביר הרועים די מעניתו לאשר פחדה נפשו בתחילה, אולם עדיין לא יצא לתכלית הפועל את כוונתם במה שהשיבו למשה כל אשר דבר ה' נעשה אם בפן הראשון או בפן השני, וגם השי"ת לא גילה בפירוש למשה את כוונתם הרצוי' י'

בזה למען לא יהיו כמוכרחים לזה לפרש כן כאשר נודע דברי האלשיך על מאמר חז"ל ואילו צדיק ורשע לא קאמר שכ"ז שהם במחשבה עודנו הברירה חפשית ולא כן כשיצא לבחינת הדיבור, עד שאמרו כל עדת בני ישראל מעצמם בשעת כריתות הברית כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, אזי נתבררה עוצם חמדתם ותשוקתם לקבלת התורה ועיקר חפצם ורצונם מתחי' ועד סוף באופן השני שכתבנו לעיל:

ב **ובהוצעות** דברים האלו יתפרשו דברי חז"ל במאמר הנ"ל דהנה השי"ת השקיף ממעון קדשו וראה את עוצם בינתם שירדו כל עדת בני ישראל בעומק עיונם לאמיתן שכחו של תורה גדלה ונשגבה עד למכביר שגם השכליים הנבדלים יתלכדו אחרי המקיימים וההוגים בהם בעיון נמרץ והשגות נשגבות בקדושה ובטהרה מבני אדם השוכנים בתי חומר ונתחבבו מפני השגה זו בעיני הבורא ית' עד למאוד אולם שיהי' כל עיקר קבלת התורה רק על אופן זה, לא ישרה בעיניו ועיקר רצונו הי' שקבלת התור' יהיו בפלס ובנתיב החיים שחנן הש"י את בני אדם שיחיו עד עת בא פקודתם בין בעתות הטוב' והצלח' על גפי מרומי קרת ובין בעתות הצרות והמבוכות אשר יאפפוהו ופניו קבצו פארור ואור חשך בעדו ובכל אלה חיה יחי' וחליל' לו לשלוח ידו בנפשו עד עת בא חליפתו, וז"ש כי הוא חייכם, שתהי' אצלך במשקל החיים בעצמותן ועל עוצם כוונה זו להראות להם כי לא מחשבותיו כמחשבותיכם, כפה עליכם הר כגיגית להראותם שקבלתה הכרחיי, ובשגם כי יתאבכו גאות עשן ורבה העזובה, ותלאו להתהלך ברחבה בעמקי השגה לא תטו ימין ושמאל מני התורה אשר תשמעון, מפני פחד ה' ומהדר גאונו, זה היה עיקר רצונו של הש"י, אולם המה לא נתרצו מתחיל' רק שישכנו שליו ושאנן למען ישכילו ויעלו על במתי עב בעמקי השג' האפשרית, ועל קו זה יסבו דברי ראב"י שאמר מכאן מודעא רבא לאורייתא כוונתו שיקבלו עליהם גם בעתות שיצר צעדם בהשגות נשגבות, יטו שכמם ויסבלו עול סבלו מחתת אלהים לבד, ע"ז יש להם פתחון פה שהיו כמוכרחים גם לאופן זה מפני שכפ' עליהם ההר וז"ש [דברים ך"ו] ובאו עליך כו' והי' בך לאות ולמופת ובזרעך ע"ע תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמח' ובטוב לבב מרוב כל כלומר כובד ומשא העונשים העצומים האלה אשר יסבבוך מפני שאין לכם דבר התנצלות וטענות אונס בזה מאומה שהרי נתתי לכם כל טוב והשפעתי לכם עד בלי די והשיגה ידכם להתהלך בעמקי השגות כחפץ לבבכם שנתרציתם מתחילה, ברוב עוז וחדוה, ובגלל הדבר הזה תשאו עונותיכם אתם וזרעכם, [האף אומנם שזרעכם אשר יוולדו לכם בעתות הרעות המקיפות והמצוקות שיסבו אתכם בכל עבר ופנה יש לפניהם טענות מודעא זו, אולם בעון אבותיהם ימקו גם המה כדכתיב פוקד עון אבות ע"ב ע"ש

וע"ד, ומפני זה אפ"ל שהגלות הראשון הי' בלתי אפשרי שיתארך כ"כ שהרי לאחר דור רביעי כבר נקו מעון אבותיהם ונגד עון עצמם במשך הגלות הי' לפניהם טענות מודעא לא כן עתה שכבר נסתלקו כל הטענות שהרי הדרי וקיבלוה בימי אחשורוש שכבדו עליהם עולו עד למידי ואעפ"כ קיבלו עליהם מעצמם ומעתה יתפרשו דברי המאמר הלז על מכונם גם מ"ש שקשרו להם מה"ש שני כתרים א' כנגד נעשה והשני כנגד נשמע שלולא שפירשו את דבריהם ואח"כ לא ידעו ממה"ש ולא יבינו מחשבותיהם דאולי כוונו למ"ש בראשונה ומטים למיאון וסירוב, אולם כאשר אמרו אח"כ נעשה ונשמע נתגלה חביון לבבם ועומק עיונים, בדרך נוכחה ומישרה לאמיתן וראוין להתעלס אתם בשמחות וגיל, גם על אשר אמרו מתחילה, כל אשר דבר ה' נעשה, שגם אז הרהיבו בנפשם שע"י קבלת התורה יתכוננו כל מעשה בראשית בגלל שיתהלכו ברחבה בעמקי סודותיה הנפלאים והנוראים ועתה נפרש כו' ועתה נפרש דברי ר' אלעזר בדברים נכוחים וישרים וזהו שכביכול השי"ת בעצמו התפלא ואמר מי גילה רז זה לבני וזהו שהתחכמו בעומק בינתם שמלאכי השרת משתמשין בו הכוונה שכל שפעם וכל פעולתן מטוב ועד רע תלוין בו כלומר בבן אדם וזהו עצמו הוא הרז שהשיגו בעומק בינתם העצומה מעצמן, ועל זה מביא ראי' מקרא דכחיב גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, דלשון זה אינו נופל גבי מלאכי שרת, שאינם עושים גבורת בכח רק ברצון או במאמר ובע"כ צ"ל דהא דכתיב גבורי כח, קאי על דבר שהצריכין להתגבר נגד מחבואי רצונם [והוא כעין שאמרו איזהו גבור הכובש א"י] שהרי התאמצו מתחילה בכל מעוזם לבלתי ירדו ממעלותם להתלת כל שפעם ומתכונתם בקרוצי חומר ילודי אשה, כמ"ש תנה הודך עה"ש, מה לילוד אשה בינינו, מה אנוש כי תזכרנו כו' רק מפי ה' יצאו הדברים ומי יפירם ובעל כורחם שלא בטובתם נתווכחו לזה וזהו דכתיב גבורי כח שמתגברים נגד רצונם עושי דברו של הקב"ה לשמוע בקול דברו של בני אדם ושיהי' הכל תלוי בבני אדם וכמ"ש גם מ"ש על פסוק כתפוח בעצי היער למה נמשלו ישראל לתפוח כו' נמשך נמי לכוונה זו, שהרי כל אילנות מתלבטים מתחילה עד שיגיעו לחניטת פרי לא כן התפוח שפריו קודם לעליו, לדמיון זה נמשלו דור דיעה שבאותו הדור שהגיעו להשגה זו מעצמן, בעומק עיונם לבד, דבר אמיתי ונוכחה כזאת, מה שבכל דור ודור צריכין להתלבט ולהתייגע בלמודים שונים בשנים כבירים ובשקידה רבה, עד שיוציאו מלבן תואר פרי הנחמד הלזה, שהשגה האמיתית נמשל לפרי, והיגיעה והחיפוש והלמודים המביאים להשגה ההוא נמשלו לעלין כמובן:

ג ונבא לבאר את הכתוב אתם ראיתם אשר עשיתי כו' ועתה אם שמע תשמעו בקולי כו', כי הנה כשנחפשנו לדעת ונסורה ונבונה, עלי הניסים והנוראות והנפלאות שנעשו בתמידות ובשקידה רבה במשך ארבעים שנה שהיו במדבר וגם מעת ששלח מלאכו לפניהם להוציאם ממצרים הלא נודעת המה בירידת המן והבאר ועמוד אש ועמוד ענן ושמלתם לא בלתה כו' ורגלם לא בצקו, מלבד הנעשים במצרים, ובתואר ההוא לא נהייתה מדי דור דור וכשנתורה לדעת שורשי הדברים, הן נודענו שהניסים היוצאים מגדר הטבעי לא למתנת חנם שולחו הנה, רק בעבור גודל זכותם וכשרון מעשיהם של הדור ההוא או של האיש הפרטי הזה, וע"י הנס והפלא ינוכה מזכיותיהם, בפלס תמים דעים, וה' חפץ למען צדקו, ועצר בעד הניסים הנוראות ומכלכלם בתהלוכת הטבעים בכל האפשרי למען יעמוד להם זכותם למשמרת, וכדרך זה מצינו ביעקב אבינו שאמר קטנתי מכל החסדים, שכבר נכו לו מזכיותיו ועי' שבת נ"ג ע"ב ת"ר מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק ולא הי' לו שכר מניקה ליתן ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו, אמר ר"י בא וראה כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה, אמר לי' אבייי אדרבה כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית, ע"כ ונראה בעליל לכל מעיון בצדק דל"פ, ור"י קאמר לגבי מעיקרא שהי' אדם גדול בכשרון מעשים צדיקים ואבייי קאמר כלפי השתא שכבר נכו לו מזכיותיו ונשאר ערום וערי', איברא נראה ברור שהניסים שנעשו בשעת יציאת מצרים וכן לדור המדבר לא נכנסו כלל בסוג זה שלא נעשו מתחילתן בשביל זכותן של אותו הדור ההוא רק שהבורא יתעלה רצה בכל אלה מרצונו לבד כדי להשריש ולנטוע בכל יושבי תבל אמונה האמיתית ולהגדיל ולהקדיש שמו הגדול והנורא בעולמו, ולמען ידעו וישרישו בקירות לבבם שכל העולמות וכל הנבראים תלוים ועומדים במאמרו וברצונו לבד וע"י הניסים והנפלאות יכירו וידעו כל יושבי תבל ושוכני ארץ, שגם המילדות הטבעיית חיות הנה בהשגחתו יתעלה ואל יתעו עוד להתהלך בקרי והזדמן ויסקלו הדיעות הכוזבת והנפסדות מקרבם ולתלות עוד כל הקורות אותם בהנהגת ומהלוך הטבע. ועל מטרת כוונה זו המשיל ישעי' בנבואת [ישעי' ך"ח ך"ג ך"ד] האזינו ושמעו קולי הקשיבו ושמעו אמרתי הכל היום יחרש החורש לזרוע יפתח וישדד אדמתו, הלא אם שוה פניה והפיץ קצת וכמן יזרק ושם חטה שורה ושערה נסמן וכסמת גבלתו, ע"כ התנבא בזה ואמר לבל תתמהו על החפץ מדוע נפסקו ונכרתו מני תבל הנהגות הנסים והנפלאות שנעשו לאבותינו בימי קדם לכן נשא משלו ואמר הכל היום יחרש החורש לזרע, וכשם שחרישה הוא רק להמית ולהשריש מני האדמה העשבים הרעים לבל יפסידו זרע הזרוע כן הנסים והנוראות האלו הי' רק למען יתמו

ויכלו האמונות כוזבת והדיעות נפסדות, מקירות לבבינו, ואחר זה נזרע ונטע בקרבנו האמונת האמיתיות והדיעות המישרות וכשרון המעשים והמידות טובות, כל איש ואיש כחכמתו ותבונתו אשר חננו ד' ית"ש, ועל חוג המתואר הזה פקד ד' ית"ש לאדון הנביאים כה תאמר כו' אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים, כאומר הלא ראיתם ניסים ונפלאות תמידים יוצאים מגדר הטבעי, אולם תדעו שכל זה הי' רק בעבור תדעו שאין כמוני בכל הארץ ותדבקון אחרי וזה שאמר ואביא אתכם אלי, והנה עוררתי את לבבכם, למען תרדפו אחרי עבודתי אכן מהיום והלאה לא תהי' כזאת ולא תתנהלו עוד על אופן זה רק אם שמע תשמעו בקולי והייתם לי סגולה כו' וז"ש ועתה כאומר לא ינתנו עוד הניסים עפ"י תבל, במתנות חנם רק עפ"י כשרון המעשים ומפעלים צדיקים ומישרים:

ד **ובסגנון** זה יתבארו הכתובים [דברים ז' ז'] לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם, ויבחר בכם כי אתם המעט מכל העמים כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבועה אשר נשבע לאבותיכם הוציא ה' אתכם ביד חזקה ויפדך מבית עבדים כו' והוא תמוה בפשטות הדברים דהאיך יעלה ע"ד לטעות בדבר הנראה לעינים, [עי' חולין פ"ט מה שדרשו חז"ל] לכן נראה דיש לפרש בזה כוונה אחרת ושורש הדברים שאדון הנביאים ילמדנו את גודל אהבתו ית"ש אלינו ומרוב אהבתו אלינו עשה לנו כל הניסים והנפלאות בהוציאו אותנו ממצרים ביד חזקה ולמען יתגדל שמו הגדול והנורא ע"י בניו האהובים לפניו אהבת איתן ובגלל זה יושרש גם כן בקרבינו שגם אנחנו נאהוב את ה' ית"ש בעבותות אהבה רשפיה רשפי אש ושוט שטף כי יעבור לא ישטפוה ובעד כל הון ושלל לא יחליפנה ולא ימירנה, והנה עיקר הדברים בכתובים הללו נראה להקדים בדומה לזה לאיש גביר ונכבד שאסף וכינס לתוך ביתו ילדים קטנים עניים ושפלים הולכים קרועים ובלוים והלבישם בבגדי יקר וכבוד, מפתו אכלו ומשוקיו שתו ובביתו לנו ונתגדלו לא הפיל דבר מהם מבניו הקטנים שהי' לו, והוליכם עם בניו הקטנים לבית חינוך נערים ללמדם ולהורותם בדרך ארץ וכמשפט בניו יעשה להם לשנים שהגדילו הנערים והוציא עליהם הון עתק שלחם למקום אסיפת חכמים להורותם אח"כ התקשר בחתונים אתם עם גדולי המדינה ופיזר להם נדה רבה וטרח ויגע ונסע אתם לא הפחית דבר מאשר עשה לבני הגבירה אולם טרם שאסף אותם הביתה שלח הגביר הלזה אחרי אביהם של הילדים השובבים האלו והציע לפניהם אשר בחרה נפשו להיטב אתם יען כי אהבתם ואהבת אבותיהם יאליצוהו להתחסד אתם ותחי רוח אביהם כשמעם אמרי נועם וזיוי חסדו יוצאים מפי הגביר וישקל עפרות רגליו באלף תודות ועודנו לא שלחם הגביר מאת פני

הודו עד שקפץ ונשבע להם שלא יגרע מהם דבר וכמשפט בני הגבירה כה יתחסד אתם הן בהון ושלל הן בטורח ועמל ואחר כן שלח את אביהם ואסף את בניהם ברוב שמחה וגילה והתחסד אתם עד למכביר והנה בכל שנה ושנה נתרבו הוצאתם וטרחם ועמלם ונתפרסם חסדו בכל מחוז ההוא וכאשר נשמע הדבר הגדול הזה עפ"י חוצות והתערבו מקצתם זה לעומת זה מקצתם התחקרו שרק למען שיתגדל שמו בקרב הארץ עשה את כל החסדים האלו וכשמן אפרסמון תורק שמו ע"פ תבל ומלואה ולכן בחרה נפשו בענים שפלים הללו למען יתראה חסדו נגד בני אדם שאם לאהבת החסד נדבה נפשו לעשות חסדים גדולים כאלו הכי לא מצא ידו להתחסד בסתר עם בנים יקרים בני מכובדים ומקצתם אומרים שמקור חסדיו נובעים מזיו חסדו ומנדבות לבבו הטהורה ולבעבור שידע את אביהם מימי הנעורים נכמרו רחמיו וחסדיו על בניהם עודנו מדברים מזה בא השלישי ואמר ספרו נא לי את כל הקורות אותם בעת שהתנדב לאביהם בשפעת חסדים הללו ויהי כשמעו את השבועה שנשבע לאביהם אמר הנני אכריע ביניכם במאזני צדק שרק למען רבות חסדיו הנאמנים הנטועים בקירות לבו הטהו לעשותם כן ויבחר בהם באהבתו אותם למען אהבתו מימי נעוריו לאביהם לכן קפץ ונשבע לבל יעזבם כי ידע רבות הקנאה והמשטמה שבקרב יושבי תבל וישטינו בפניו עליהם ועלי אביהם למען יעזוב חסדיו מהם וכיון שהוציא כבר שבועה מפיו שוב לא ישעה אחריהם לא כן יעשה האיש שרק להראות חסדיו ע"פ תבל יעשה כמתכונתו לא ישא שפתיו להבטיח לאביהם ולא שמע שבועה מפיו למען יגדיל חסדו מדי יום ביומו ויתעצמו תהלותיו בכל עת ועונה אשר לא יעף ולא יגע בטרחו ועמלו ובהונו ורכושו אשר מדי יום ביומו יתרבו ויפרצו ואז יתמלא עפ"י תבל משמעו ההולך וגדול לא כן כאשר נשבע אז על זה עוצם חסדיו לא תזכרנה שרק מפני חומר השבועה יאליצהו ככה, וכל חסדיו רק בעת שנשבע לאביהם לבד, ומעת ההיא והלאה משם חסדים תעברנה ואך נאמן רוח תקבנה וכאשר שמעו אמריו כי נעמו התאמת לפניהם שאין לנטות מדבריו ימין או שמאל ובדמיון זה יסבו פני הכתובים הללו הן נודע כי רבים לא על הכמות לבד יאמר ולפעמים פירשו על איכותם [עי' תהלים ג'] רבים אומרים לנפשי ופרש"י שם בני אדם גדולים דואג ואחיתופל [ירמי' ל"ט י"ג] וכל רבי מלך בבל וז"פ לא מרובכם כו' לא להגדיל אתכם כו' ויבחר בכם כי אתם המעט שבגלל זה בחר בכם מפני שאתם המעט והשפילה וכי פירושו אשר כלומר מפני שאתם המעוטים והשפלים ורק להגדיל שמו לבד עשה אתכם את כל הנוראות האלו כי לשון אלא] מאהבת ה' אתכם וראי' ברורה לזה משמרו את השבועה וכמ"ש לעיל ומובן מעצמו:

ה **ועתה** נשכילה בדרך תמים גם בפ' מתאוננים שהם מקושי הבנה והרבה דקדוקים עצומים ונאחז בדרך קצרה כי עתה נסיימה מדרושים ורק מפני התקשרותם בדברינו הנ"ל אציגם כה לעומת הקורא נעים [במדבר יא ד'] והאספסף כו' וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר א] קשה להצטייר שבני ישראל שהמה יקירי ערך וגדולי המדע יבכו על בשר גם הלשון מוקשה הלא יוכלו לאכול מעצמם רק שלא נזדמן לפניהם והו"ל למכתב תנו לנו בשר או מי יתן לנו בשר, ב] זכרנו כו' אשר אכלנו במצרים חנם בלא מצות שנראה חלילה שהתרעמו על המצות בכללן, ג] ועתה נפשינו יבשה אין כל כו' דהו"ל גוויתנו יבשה וגם אין כל אין לו ביאור שהרי לא חסר לפניהם רק בשר לבד, ד] וישמע משה את העם כו' ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע, הלא ה' מלא רחמים וחסדים ולא הביט עון כו' כתיב ואיך יחרה אף ה' יותר ממשה, ה] ויאמר משה אל ה' כו' לשום את משא כל העם הזה עלי דלשום אינו מדוקדק דמשמע שרצונו בכך והו"ל ששמת את משא כו', ו] האנכי הריתי כו' כאשר ישא האומן את היונק והו"ל האומנת ז] מאין לי בשר כו' תנה לנו בשר ונאכלה דתי' ונאכלה מיותר שם ונתן ה' לכם בשר ואכלתם ג"כ נראה דתי' זו מיותר, ח] ויאמר משה שש מאות כו' שכבר צווחו בזה רבותינו קמאי דקמאי ונראה לפרש בס"ד בהקדם מ"ש לעיל באות ג' שכל הניסים והנפלאות מנכים הרבה מזכיותיו וכ"מ להדי' גבי יעקב אבינו שאמר קטנתי מכל החסדים ודבר זה נקבע בלבותם מיעקב אביהם וגם מצינן בתלמוד שקראו לאותו האיש שנעשה לו נס גדול שנפתחו לו דדין כאשה ואמרו כמה גרוע איש זה מפני שנגרעו זכיותיו מפני הנס הזה אולם כבר כתבנו לעיל שכל הניסים שנעשו לדור המדבר לא נעשו בעבור מעשיהם ולא ניכו מהם דבר רק להגדיל שמו הגדול והנורא ולהראות חיבתו לבניו ובזה יתפרשו כל הכתובים הללו וסדר המקראות כך הוא והאספסף אשר בקרבו התאוו תאוה שהם חמדו רק למלאות תאותם אולם אל אצילי בני ישראל שלחו ידם בתרמית ובמרמה והתלבשו בלבושי היראה ודואגים לאחריתם וכה אמרו מה יהי' באחריתנו ובמה נחיה נפשינו הלא גם אם נגדיל כשרון מעשינו כהנה וכהנה לא ישאר אתנו מאומה שכולם ישאו רק על הלחם והמים לבד שהם המן והבאר, לזאת התגברו בבכי מאין הפוגת והתלקטו כל הדברים והמליצות אלו בקוצר אמרים ואמרו מי יאכלנו בשר שאם יותן לפנינו בשר כדרך המן והבאר ע"פ חוקי הניסים ברוח נברח מהם ולא נגע בהם זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם פירושו בלא מצות שלא הוצרכנו לשלוח בהם את זכיותינו מפני שהיו בחוקי הטבעיי ועתה נפשינו יבשה לא נשאר לנפשינו צידה לדרך רחוקה הזאת אין כל כי לא ישאר מזכיותינו ומכל כשרון מעשינו מאומה בלתי אל המן עינינו הלא

רק על פת לחם לבד נפשע ונשלוח את כולמו וזהו דכתיב ויחר אף ה' מאד מפני שנודע לפניו רוע מחשבתם וגם כשיתן להם בשר בחוקי הניסים כמו הבאר והמן יאכלו למלאות תאוותם ורק מתאנים המה בצעקתם והתחפשו במדי היראה אבל בעיני משה רע כסבור שמעומק לבבם יצעקו כן מפני שקיבלו מאביהם שהניסים ממרקים את זכיותיהם אבל עיקר הדרך לא ישרה גם בעיניו כי לא זהו הדרך אצל הדור הזה וכמ"ש לעיל באות ג' ואפ"ל שזהו שאמר משה ולמה לא מצאתי חן בעיניך לשום משא כל העם הזה עלי כי הקשה מכולם כשיתחפשו העם ויצעקו אל מוריהם במעגלות היראה והתורה ובזה לא יטו אזנם לשמוע בקולו מפני שכל דבריהם ילכו לדעתם רק בנתיבי התורה והיראה האמיתית לזה אמר ולמה לא מצאתי חן בעיניך לשום את משא כו' הכוונה שישים כל משאם עליו ושיתנהגו ויגיעו כל צורכם בחוקי הטבע ומוטב לי לשאת עול הכבד הזה משאת קול זעקתם על רוע אחריתם ואיבוד נפשם שמפני זעקתם תקצר נפשי עד רדתה בקרבי ובחרתי מחנוק נפשי משמע צעקות כאלה אשר לא יאמינו לי גם כי אזעק ואשוע, שכבר נשרש בלבותם יסוד הרוע הזה האנכי הריתי כו' שאסבול צעקתם כי גדלו ורבו כו' כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האומן את היונק פירוש שנשתנו לו סדרי בראשית שנפתחו לו דדין כו', הכוונה שכל שפעם וחיותם הוא רק ע"י ניסים ונוראות ועל זאת לחמם ושקוים בבכי מסוכות ומפני שהקב"ה יודע מחשבותם ותעלומת לבותם ידע שכל צעקתם בזה מפני יראתם על אחריתם על שבכה יתהלכו רק בדמדומי מחשבות ואינם ברורות וצלולות מקירות לבבם לכן השיבהו ה' ואמר ואל העם תאמר כו' ונתן ה' לכם בשר הכוונה שאתן לפניהם בשר כמו המן והבאר בחוקי הניסים ואעפ"כ כשיגיע לפניהם לא יחדלו ויאכלו ומפני שלא רצה ה' לומר בפירוש למשה למען לא יהיו שוב כמוכרחים בדבר כמ"ש באות א' בשם האלשיך לכן הבין משה שע"פ חוק הטבעי מלא שאלתם ובלתי אפשרי שיתן להם למחרתו ובחוק הנסיי לא יאכלו וז"ש משה שש מאות ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו דשניהם יחד שיתן להם ליום מחרת ויאכלו לא אדע לכלכלם יחד וזהו מפני שהאמין לצעקתם וכפיהם כן לבבם ובכל אלה לא רצה הש"י לגלות למשה בפירוש תוכן הדברים ואפ"ל ממה שאמר לו עתה תראה היקרך דברי אם לא שמתכונת הדברים האלו תדע לבסוף שכל הדברים שיצאו מפי לא ישתנו לעולם כיון שתרא לבסוף שגם בתת להם בשר מן השמים יאכלו אזי תבין שמפני כך לא הגדתי לך בפירוש למען יענשו על רוע בחירתם ולא יתלכדו במצודת ההכרחו מפני שהלכו בתרמית ומרמה והוא הסילון המכאיב ביותר בעבודת ה' ית"ש, לכן לא יאבה לסלוח

להם וכמ"ש כו' וכמ"ש לעיל בדרוש א' נתיב ב' וה' ינחנו במעגלי צדק ונשכילה בדרך תמים א"ס:

ו **עפ**"ו דברינו האלו נקל לנו באורח מישור לפרש איזהו כתובים (תהלים ק"ג) בעיקר המליצה על מה אדני' הוטבעו ואגבן נפרש את כל המאמר בכללו והנה הדקדוקים רבים וגם התכת הכתובים אינם מתואמים ומתחילה השווה ודימה כל ספק צרכינו לנאות דשא ולבסוף לדישון השמן וגם שכבר סיים בעידון הנפשי נפשי ישובב כו' גם כי אלך בגיא צלמות כו' ואחר זה חזר והכפיל עוד הפעם בעידון הגופי תערוך לפני כו' דשנתי בשמן ראשי, ושילש בסוף והתלכדם יחד הגופי והנפשי אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית ה' לאורך ימים שהוא יום שכולו ארוך גם לא אחסר אינו מדוקדק כיון שהנשוא המשפט נישא עלי נטל הכלכלה הו"ל לומר לא תחסור כדכתיב ארץ אשר לא תחסר כו' ונראה דאיתא (במס' תענית ח' ע"ב) בימי ר' שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא אמר היכי נעביד ניבעי רחמי אחרת לא אפשר אלא ליבעי רחמי אמותנא וכפנא נסבול אמר להו ר' שמואל בר נחמני ניבעי רחמי אכפנא דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב דכתיב פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון, ע"כ וזהו שאמר ה' רועי לא אחסר, אזי כשהשי"ת מבטחוני להספיק צורכיי בו בטח לבי כי אחי' ואשבע מהטוב אשר יאציל לי כמו דאמרינן דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב לא כן אם יבטיחני מושל נאמן רוח הגם שהמזונות מובטחים עודנו איננו מובטח בעצמו ומי יודע מה יולד יום אכן השתרע מליצתו במועצת ודעת וברוח קדשו כי לשתים יחצו הנה גדרי השפע אם בצימצום ודי ספק לבד אם במרחב רב בהון עתק ורכוש כביר ובפנים מסבירות והנה הכלכלה די סיפוק לבד מגיעים מצד הדין והמשפט מן הבורא לנבראים ואינם נעצרים לולא החטאים (עי' קדושין פ"ב) ראית מימיך חי' ועוף כו' אלא שהורעתי מעשי וקפחתי את פרנסתי ועי' בתוס' יו"ט ברכות פ"ז מ"ג בד"ה נברך כו' וז"ל, אמנם זה מבואר כי המזון הדין נותן לכלכל את ברואיו ולפיכך תיקנו זה השם (נברך אלקינו) שהוא מידת הדין והוראתו אלהות ואדנות כו' עכ"ל, וכיון שמגיעים מצד הדין אין בהם ניכוי זכיות כלל, אבל המגיעים בשפע רב הגם שהם עפ"י סדרי המערכת ותהלוכת הטבעי, מגרעת עושין בבית גנזיו הן המה מעשים טובים וכשרון המפעלים הגם שהשידוד המערכת מגרעין ביותר ויותר, אבל גם השפעה הרבה ביקר וגדולה וכבוד שאינם מגיעים מצד הדין והמשפט, אינם יוצאים בלא גרעון ממעשיו אשר מהם חיים ונובעים עי' סנהדרין ק"א ע"א כ"ז שאני רואה ר' שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה כו' אמרתי שמא חס ושלום קיבל ר' עולמו ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שומח יעו"ש

אולם עודנו באפשרי שגם השפעה הרבה נותכים הנה בלא נכיון מאומה כשנשלחו הנה לצרור בהן את אויביו וה' חפץ לדכאם ולהחליאם עד רדתם ולמען נקטו נפשם בקרבם ויקוצו בחייהם וסר עונם וחטאתם תכופר ובדמות הדברים הללו נמתקו הכתובים הללו, וזהו סדרן בקצרה בנאות דשא ירביצני, הן המה למשל המזונות הכרחיים כדי סיפוקו לבד על מי מנוחות ינהלני, שאינם מטרידים גוויתו בעבודה אשר לא יוכל שאת ואינם מטרידים נפשו בדאגות שונות וגם נפשי ישובב, שכל צדקותיו וכשרון מפעליו שלמים הם אתו להשארת נפשו בעידון הנצחי, גם כי אלך בגיא צלמות כו' לא אירא מדינו של גיהנם הגם שאין צדיק בארץ שלא יחטא מפני כי שבטך ומשענתיך הן המה היסורים והפגעים העוברים על ב"א המה ינחמוני שיסורים ממרקים, אולם זאת אבקש תערוך נא לפני שולחן הם בדמיון השפעה רבה ביקר וגדולה באופן שיהי' בבחינה זו שיהי' נגד צוררי, לרדות בהם צורריו ובזה יכופר עונם וכסאי יגדל בהשפעה רבה בפנים מסבירות וז"ש דשנת בש"ר כ"ר, ואזי גם נפשו יבטח הגם שאך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי, שתתעדן גם בנועם הנצחי, מפני שהשפעה כזאת שעיקרן כדי שיתכפרו עון הצוררים אותו לא יעלו בגרעון מאומה וכל צדקותיו צרורים ושמורים לנפשו לאחי' ולפליטה גדולה בעידון הנצחי וגם הצוררים והחוטאים בנפשם לא יצטרכו להתייסר בעונשים קשים וכבדים הראוים להם כעוצם חטאם וכשגם דכתיב גם ענוש לצדיק לא טוב ומאמר חז"ל כל שחבירו נענש ע"י כו' ועתה שרק מפני עוצם גדולתי יתייסרו המה יתמצע הדבר, על צד ואופן היותר טוב לי ולהם וזהו שמסיים ושבתי בבית ה' כל ימי חיי עוד מצינן במדרשי חז"ל דבר נחמה וישועה, לשועים וגבירים ויקרים היושבים ברומו של עולם לבל יפוג לבבם שכבר קיבלו עולמם ומובא ג"כ בפרש"י בפ' בלק בפסוק כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו כו' והוא במ"ר שם וצריך להבין טעמא דמילתא אמאי לא יעלו בחשבונם ועוד שזה נראה כסותר לדברי ר"ע ור"א בסנהדרין ק"א שהשיב ר"ע לר"א כ"ז שאני רואה ר' שאין יינו מחמיץ כו' אמרתי שמא ח"ו קיבל ר' עולמו כו' הרי להדי' שכל השפעת טובה עולין מחשבונו ואמרתי ליישב זה בהקדם מ"ש לקמן דף קי"ג אות ט"ו ליישב דברי תוס' גיטין ע"ה המתמוהין לכל רבותינו האחרונים ידרשנו פני המעיין משם שהוא דבר נכון ומתקבל בעזהש"י וחמצית דברי שם מקורו הערה מהא דאיתא ב"מ פ"ו ע"ב כל מה שעשה אברהם למה"ש בעצמו עשה הקב"ה לבניו בעצמו וכל שעשה ע"י שליח עשה הקב"ה לבניו ע"י שליח שנאמר ואל הבקר רץ אברהם ורוח נסע מאת ה' יעו"ש שהוכיח זה מכמה כתובים הרי דמידת הקב"ה כך הוא לעולם ולא ישווה לנצח שכל המצות שעושין בעצמם לא יפרע ע"י שליח רק בכבודו ובעצמו והניתן

ע"י שליח לא יעלו בחשבון שילום שכרן של המצות שעשו בעצמם שכן מחייבת מידת טובו של השי"ת והנה מבואר שם בתוס' שרוב המצות יכולין לקיים ע"י שליח וא"כ גם השכר יכול לשלם ע"י שליח ומשה"ט מהני בהו תנאי דכתיב אם בחוקותי תלכו אמנם נראה דזהו כפי מנין המצות הכתובין בתורה דהיינו כשישראל שרוים על אדמתם והבמ"ק קיים דאזי רוב המצות יכולין לקיים ע"י שליח שהרי כל הקרבנות וכל המנחות ותרומות ומעשרות ובכורים ופיאה בשדהו ופרט ועוללת ושכחה ולבנות בית הבחירה ולערוך הנרות וסידור לה"פ והקטרת קטורת ולהלביש הכהנים בבגדי כהונה וכן עוד הרבה כיוצא בזה כולהן מקיימין ע"י שליח שהרי הכהנים שלוחים הם ש"ד או שד"ר, מ"מ לא נתקיימו כל המצות אלו בגופן, ובקרבנות עצמם יש כו"כ מצות חלוקים וכן במנחות אבל כשאינם שרוים על אדמתם ובה"מ חרוב הרי המצות שיכולין לקיים ע"י המה מועטים לא יעלו בכללם יותר משלשים מצות כגון שחיטה וכיסוי מילה צדקה פדיון הבן ופט"ח מזוזה ופרקה וטעינה מעקה השבת אבידה השבת המשכון לשלם שכר שכיר בזמנו, ועוד כיוצא בהם דוק ותשכח ברמב"ם במנין המצות בתחילת ספרו ביד החזקה וכיון שנתבטלו גם הסמיכה לאחר חורבן הבית נתבטלו כמה דינים הרי נראה בעליל שרוב המצות שבזמנינו אינן יכולין לקיים ע"י שליח וכיון שכן גם מתן שכרן לא ניתנו לתשלומים ע"י שליח ומש"ה ניחא שפיר דאין עולין מן החשבון כיון שרוב המצות צריכין לקיימם בגופם ואי אפשר לקיימם עי"ש ובכל ארבע כנפות הארץ כל השפע באים בעולם עי"ש ומש"ה שכר מצוה בהאי עלמא ליכא רק בעולם הנשמות שנהנין מזיו השכינה עצמו אבל ר"א ור"ע שהיו בארץ ישראל ששפעה מהקב"ה בעצמו לכן נתיירא שכבר קיבל עולמו ופירוש הכתוב נפת תטפנה במליצה ישרה ונעימה כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו הכוונה כששרוים על אדמתם ובימי דוד ושלמה שנתפרסמו לגוי קדוש ועם חכם ונבון ומצויינים בעולם וכשמן תורק שמם ע"פ תבל ומלואה שנאמר ואמרו רק עם חכם ונבון כו' לאחר החורבן היו סחובים ומושלכים בקצוות הארץ מ"מ יתעלו בעילוי הזאת לי"ת, שלא יעלו להם לחשבון לנכוי שכר בעידון הנצחי (דכיון שנתבטלו המצות התלויות בארץ שוב רוב המצות אי אפשר לקיים עי"ש רק בגופן לכן אינן עולים לחשבון לתשלום שכר כל טובתם בעוה"ז שמקבלין עי"ש:

ואני כזית רענן בבית אלקים בטחתי בחסד אלקים עולם ועד כאשר לא עזבני עד כה כן לא ימוש ספר התורה הזה מפינו ומפי זרענו וז"ז עד עו"ע וכפי פרושת השמים לאבינו שבשמים, שיעלה לזכרון לפני ה' תמיד ולהעלות לריח ניחוח לפני קדושת שמו יתברך ויכתב בספר זכרון לפניו את גודל חסדו הורי היקרים ה"ה אדוני אבי הרבני המופלג

הירא ותמים וחכם השלם מו"ה בנימין בינוש זללה"ה, וחסדי אמי הצדקית החכמה המפורסמת מ' בשא זצל"ה הוזילו זהבם וכספם וכל מאודם עלי, וגם השכינו את ביתם על סך גדול על רווחים כדי להעלות לי רפאות תעלה בימי ילדותי שהייתי מוטל על ערש דוי ר"ל באיזהו שנים נפוגתי ונדכיתי עד מאוד וכמה פעמים כפסע ביני ובה"מ נהייתי ובהון עתק ובגודל טרחם ויגיעם וחסדי ה' על כולמו, הצלוני והביאני עד הלום ופזרו נגדי גם בעת דחקם להחזיקני ביד רב ומורה ומכרו מכל מחמדיהם אשר הי' להם מימי קדם ושלמו בעדי לרב ומורה ביד רחבה בפנים מסבירות, כאחד מן הנגידים וכשנכנסתי לשלש עשרה שנים ולא הי' לפני רב בעיר מולדתי אזי בעצת אדוני אבי זקני הגאון הצדיק מוה"זו רב דק"ק לונטשיץ זצ"ל, נסע אדוני אבי אתי לעיר אחרת לגדול מפורסמים ולא הייתי לפניהם למשא גם בתוצאות כפלים בשילום שכרו כראוי לגברא רבה דכוותי' והוצאות צרכי הן המה קצות דרכיהם ולא לי לבד שהייתי לפניהם לילד שעשועים כי בשגם לכל אנשי משפחתנו היקרים הן לאבי והן לאמי גם עד דור עשירי יחדיו היו תואמים וכאב וכאם הי' למו, במאודם וטרחם ועמלם בתשואת חן במתק שפתים ובאמרי נועם וזכרתי שכמה שנים גידלו יתומים בתוך ביתם וכל ספק צורכם עליהם, וגם לכל רוח נכאה ומטה ידו, ברוח נדיבותם תמכתהו, הן במועצת ודעת בעוצם בינתם, והן בטרחם ועמלם ומאודם, גם בכל גודל טרחו ויגיעו, מעולו הכבד לכלכל טרף ביתו, ועול המדהבה נדד שינתו מעפעפיו ועסק בביתו בתורה בלילה וגם גודל ענותנותו נגד כל איש ואיש, אין די באר, עוד אזכיר מזיו חסדם אשר הזבדני זבד טוב, והפילו חבלי בנעימים, היא האשה אשר עמדי הרבנית הצדקית הצנועה מנשים באוהל תברך מ' משא בת הרב החריף והבקי מו"ה ליבוש בוש זצ"ל, שהי' שנים כבירים דיין מצוין ומורה הוראה בק"ק לונטשיץ עיר מולדתי זכרה לה אלקי לטובה, אשר מזיו חסדה, שלא חפצה בתהלוכות בנות שחץ, ולהתעדן בעדונים זכיתי לחסות בצל כנפי התורה והתעודה וגם זכיתי להבנות ממנה בן יחידי הנחמד יפה פרי תואר, ולחתנא רבנן, ואקוה לה' כי ה' יהי' בעוזרתם ויחזקם ויאמצם לתורה ולתעודה ויהי' לגפן אדרת וגודל טובם וחסדם שעשו עמדי והאירו מזיו חסדם גם לאחרים, יהי' למו לסתרה, ויחסו בצל כנפי השכינה, ויתענגו בדשן נפשותם ויתעדנו בעידון הנצחי לעד ולנצח נצחים א"ס, עוד הרימותי ידי בתפילה לאל חי, יהי נא למזכרת חסד ויחוק בעט ברזל וצפורן שמיר בגנזי מרומים את גודל חסדו וטובו אשר האיר בזיו חסדו עמדי ה"ה הרבני הגביר נדיב ושוע ירא אלקים ותמים במעשיו המפורסים מו"ה פינחס הכהן נ"י בווארשויא ונות ביתו הגבירה הצדקית תי', ויעלו מעלה מעלה ויבלו שנותיהם בטוב ובנעימים הם וזרעם וז"ז מעתה

וע"ע ויגדלו ויפרו וירבו במאוד מאוד ויזכו לראות בהצלחת ובאושר רב טוב ובנעימים בבניהם וחתניהם נ"י, ויסיר מהם כל מחלה ותוגה ויגון ואנחה ויתחדשו כנשר נעוריהם וירוו דשן ויפרחו כשושנה ואם אמרתי אספרה נא מזיו חסדם תקצר היריעה מהכיל, ומלבד אשר הטיבו עמדי בכל עבר ופינה ותמכוני זה איזהו שנים בשגם יצא בראשונה בנדבות לבבו הטהור בסך מסוים, והוא שהרהיב בנפשו עוז, להדפיס ספרי ונתנם מיד בראשונה בתשואת חן, ישלם ה' פעלם ותהי משכורתם שלימה ע"ע ולא ימושו חסדם מאתם ומזרעם וז"ז א"ס זאת משלי וה' יוסף להם כהם א"פ וארובת השמים יפתחו להם ויריק להם ברכה ושפע רב טוב עד בלי די א"ס, ויהי נא כן למזכרת חסד לאנשי קהלתינו ק"ק קיטנא, קרתא רבה ויקירא וקדישא, וכל מקהלת קדושות אשר חניתי בדגלם, יהי נא מקורם ברוך וישאו ברכה מאת ה'.

הן קראתי שם הספר זית רענן, כי שמי ושם אבי בקרבו, ומספר זית עולה כשמי משה יהודה ליב, וגם ספר

זית רענן ר"ת [ספר] זה יפיק תעלומות רבות עומקם נוכח נבונים וזה עולה במספר כחתימתי הק' והצעיר משה יהודה ליב בן הרבני מוהרר בנימין בינוש זללה"ה, ועתה אחלי, מאת ה' ית"ש יפוצו נא מעיונתי חוצה, וינובו פרי זיתי ויתקבלו באהבה ויסיר ממני כל שנאה וקנאה ותחרות ונזכה ללמוד וללמד תורתינו הקדושה לשמה אני וזרעי וזרעו זרעי מו"ע אמן סלה:

חלק אורח חיים

הלכה א - דינים חדשים

סימן א

עיין בסי' ח' ובסי' כ"ה ובהג"ה שם סעיף י"ב ובמ"א שם דאם חלצן ע"מ להחזירם דא"צ לחזור ולברך, ויש לספק במי שיודע בעצמו שדעתו הי' להחזירם ולגמור התפלה בטליתו ובתפילין, אבל לא חישב בשעה שחלצן ע"מ להחזירם אם דנין הדבר כאילו חישב, מפני שכבר נהגו כולם להיות מעוטפים בציצית ומוכתרים בתפילין עד גמר התפילה, א"ד כל כמה דלא חישב בשעה שחלצן הוי הפסק וצריך לברך, ועי' ערובין מ"ה מי שישן בדרך ולא ידע שחשכה יש לו אלפים אמה לכל רוח דברי ריב"נ וחכ"א אין לו אלא ד"א, ופסקינן כריב"נ ולא מטעם דחפצי הפקרא **(דיני הפקר היו נוהגין בארץ ישראל ובזמן הבית ואין נוהגין בזמן הזה רק ע"פ דינא דמלכותא, אבל לברר ענין תפלין נאמרים פה.)** קונין שביתה במקומן אלא משום הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה, והתם

מבואר הטעם משום דהלכה כדברי המיקל בעירוב, ומשמע להדי' דבמידי דעלמא דתלי' בסברא זו, פסקינן מסתמא כרבנן דאין הלכה כיחיד נגד רבים בין להקל ובין להחמיר, וא"כ בנידון דידן נמי, דכל שלא חישב אע"ג שעומד לחשוב לאו כלום הוא רק שיש לומר דעירוב שאני שהוא משום קנין וכ"כ שלא נתכוין ל"ק מידי דהוי לעודר בנכסי הפקר וכסבור שהוא שלו דאע"ג שאלו ידע הי' מתכוין, מ"מ לא נשלם הקנין בהעדר הכוונה, וזה הטעם עצמו לישלמ"ד, אבל בכל הדברים שאינם בגדר הקנאה וקנין אפ"ל דכל שידוע שדעתו לחשוב כאלו חשב דמי, אמנם יש לפשוט הדבר מהא דתנן בסוף טבול יום התורם את את הבור ואמר הרי זה תרומה ע"מ שתעלה שלום שלום מן השבר וכו' נשברה אינה מדמעת וכו' ר' יוסי אומר אף מי שהי' בו דעת להתנות ולא התנה נשברה אינה מדמעת מפני שהוא וכו' ועיי"ש בר"ש דמתחילה רצה לפרש דר"י ורבנן קא מפלגי כששכח בשעה שתרם רק מתחילה כשרצה לתרום הי' בדעתו להתנות, ובשעה שתרם שכח להתנות ולא התנה, וס"ל לר"י דאפ"ה הואיל ובדעתו הי' כך קודם לכן אע"פ שעכשיו שכח, אזלינן בתר דעתו שהי' לו מעיקרא כשרצה לתרום וכ"ע א"נ חכם ובר דעת שיודע שראוי להתנות על כך, ועי' בתוי"ט וז"ל וזה נראה יותר דאילו הי' בדעתו אע"פ ששכח מודו רבנן דאזלינן בתר דעתו דמעיקרא כשרצה לתרום, ורי"א שאפילו לא עלה על דעתו מעולם, אלא דאנן ידעי' בי' שהוא חכם ובר דעת שיודע שראוי להתנות כן אע"פ שעל תרומה זו לא עלה בדעתו מעולם, הואיל וכבר ידע שראוי להתנות וכו' מתנה על כל היודע שיהא כאילו הי' כן בלבו עכשיו על תרומה זו וכו' ואנן פסקינן דלא כר"י, ונשמע מזה דה"ה בנ"ד נמי כל דלא חישב צריך לברך, גם נשמע דהיכא שחישב קודם שחלצן, שיחלצם ע"מ להחזירם, ואח"כ שכח בשעה שחלצן דמהני כוונה ראשונה, וכן בכל מידי דבעי כוונה כגון בחליצה דבעינן שיתכוונו שניהם בשעת חליצה, והמורים מזהירם ע"ז ואח"כ שכחו להתכוון בשעה שחלץ לה, דמהני כוונה ראשונה וכמו שהכריע התיו"ט, וכן מסתבר למהרי"ט מובא בח"צ ס"א וז"ל איברא דלא אמרי' בגמרא עד שיתכוונו שניהם אלא לאפוקי חליצה מוטעת וכו', אבל היכא דסברו לי' וסבר שבחליצה זו נפטרת ממנו א"צ שיהי' בכוונת הלב באותו שעה וכו' עכ"ל, וא"ל מהא דאמרי' ביבמות וכתובות בקדושי קטנה ובקידשה בפחות משו"פ ובעל דחזקה דאין אדם בועל ב"ז, ואע"ג דידעינן שלא נתכוונו לשם קידושין כלל דתורה אחת לכולנו, ואפי' בבני אדם פחותי ערך וקשי' מעירובין ומעודר בנכסי הפקר דמהתם משמע דכל העדר הכוונה שהוא מחמת חסרון ידיעה משלים בחוק הקנין, ואפשר לחלק בין דבר רשות לדבר עבירה דאנן סהדי שאילו ידע הי' מתכוון כי היכא דלא למיעבד איסורא, אמנם

יותר נראה דהתם שאני כיון שנתכוון מעיקרא לקנותה, אלא שאז קנינו רפוי' מצטרפין אח"כ קנין אלים שיכול לקנותה אז בהדי כוונה ראשונה, וכמ"ש התיו"ט דלא בעינן שיכוון דווקא בעידן הפרשה, ודי גם בכוונה ראשונה שנתכוון בשעה שרצה להפריש ובסוגי' דקידשה על תנאי הארכנו בפרט זה יעו"ש, ועי' קידושין מ"ד ובפוסקים שם דאם נתרצה האב אח"כ בפירוש מהני, ה"ט משום דעיקר הקידושין כבר נעשה בפועל, שהרי אין האשה מקנית ומכנסת א"ע לרשות הבעל כמ"ש ר"ן נדרים דף למ"ד וראי' שהרי להפך בנתרצה הבן אח"כ ל"מ מידי למפרע ועי' במהרי"ק שורש ל"ב ע"ב וצע"ק בזה:

ב עיין סימן מ"ו במ"א ס"ק טי"ת שמביא בשם הב"ח דלפי מ"ש בס"ה גבי מתיר אסורים ה"ה אם בירך שלא עשני אשה בראשונה ששוב לא יברך שני ברכות הראשונות ובט"ז מביא זאת לקושי' על הטור דהי' לו להזהיר ג"כ שאם בירך שלא עשני אשה, ששוב לא יברך שלא עשני עבד וכו', ולפענ"ד נראה דעבד **(דיני עבד כאלה אינם נוהגין בזמן הזה ולא במדינות אייראפא:)** איננו בכלל אשה לענין ברכה, משום שיש לו מצוה יתירה שאינה נוהגת בנשים שכן מחויב בהקפה משא"כ בנשים כמבואר בי"ד סימן קפ"א דאשה פטורה דכל שאינה בהשחתה אינ' בהקפה, משא"כ בעבדים, אבל משום מצות מילה לית לי' מעליותא לגבי אשה, דאשה כמאן דמהילה דמי', כדאיתא בפ' א"מ ד' כ"ז, ולא קחשיב לי' בב"ק פ"ח, רק לפירכא על קו', וקצת קשה דה"ל למימר מה לעבד שישנו בהקפה ועי"ש בתד"ה שכן ישנו במילה] וכן קשי' במסקנא שם דיליף במה הצד, דהא עדיין יש לפרוך מה לאשה וקטן שאינן בהקפה

ג עיין באה"עו סימן ס"ו בסעיף ח' וז"ל פסק הש"ע יכול להניח תפילין אז בין גאולה לתפילה ולא יברך עליהם עד אחר התפלה, ואם נזדמנו לו טלית ותפילין עד שלא גמר גאל ישראל יכול להניחן אז ולא יברך עליהם ורמ"א פסק עד שלא גמר גאל ישראל יברך על התפילין והכי נהוג עכ"ל, והנה ע"פ מקור הדברים יש לתמוה על פסק הב"י ורמ"א ע"כ אציע לפניך מקור הדין ויתבררו הדברים בס"ד, ותו פסק הש"ע דאין לענות קדיש וקדושה בין גאולה לתפלה, כיצד עושה ממתין בשירה חדשה כדי לענות עכ"ל, והנה ע"פ בירור הדברים יתברר דדעת הפוסקים אינו כן אלא דעונין קדיש וקדושה בין גאולה לתפילה, ויתברר דאין להמתין בשירה חדשה לענות קדיש וקדושה בפרק ב' דברכות דף י"ד אמר רב הוי קרי ק"ש ואנח תפילין וצלי, ופריך היכא עביד הכי להניח תפילין אחר ק"ש והתני' וכו' ומשני רב כר"י בן קרחא ס"ל דמקדים קבלת מלכות שמים לעשי' דמצוה וכו' ובירושלמי מסיק במסקנא תירוץ זה דרב כריב"ק ס"ל, וכתבו התוס' מכאן משמע דמותר להניח תפילין בין גאולה לתפילה, וכן מצינו שר"י ב"ר יהודא שלח אחר

טליתו ושהה השליח וכבר קרא ק"ש וברכותי' ונתעטף בטליתו וגמר י"ח והביא ראי' מהא דרב מ"מ יש לחלק בין טלית לתפילין ע"ש, אך הר"מ מקוצי הי' אומר דגם לתפילין אין ראי' מכאן דמצי למימר הניח תפילין בלא ברכה ולאחר י"ח בירך עליהם עכ"ל ופסקו הרשב"א וראש ומרדכי וטור וכל הגאונים כולם הסכימו לדעת ר"י בר"י שבתוס' ולא הביאו כלל דעת הר"מ מקוצי, והנה לכאורה קשה לי טובא בדעת תוס' הנ"ל, חדא שהרי התוס' כתבו לעיל דף י"ג ע"ב דבאמצע פרק דק"ש צריך לענות קדיש וקדושה דלא גרע מהשבת שלום מפני כבוד דשרי, אבל בין גאולה לתפלה יש ראי' מפ' אין עומדין דאסור לענות קדיש וקדושה, ור"ת הי' רגיל להמתין בשירה חדשה כדי לענות קדיש וקדושה עכ"ל תוס' הרי דס"ל לתוס' דבין גאולה לתפל' חמור מבאמצע פרק דק"ש א"כ קשה מנ"ל לתוס' ומרדכי וטור ללמוד מהא דרב דמותר להניח תפילין בין גאולה לתפלה עם הברכה אימא רב הוי מנח תפילין בעושה פלא דאז לענות קדיש נמי שרי אבל בין גאולה לתפלה דאסור לענות קדיש אימא דאסור להניח תפלין אז, תו יש לתמוה לדעת ר"ת וסייעתו דבין גאולה לתפל' חמור מבאמצע הפרק לפי האמת למסקנת הירושלמי ומשני בש"ס דילן ג"כ דרב כריב"ק ס"ל קשה למה הניח רב תפלין בין גאולה לתפלה למה לא הניח תפלין קודם שירה חדשה, והיותר תמוה למה לא הניח רב תפלין בין פ' שמע לוהיה אם שמוע או בין פ' והיה לפ' ויאמר דהוא בין הפרקים דקילא אפילו מבאמצע פרק וכ"ש מבין גאולה לתפלה דהא לרב יכול להניח תפילין אחר גמר פ' שמע שהוא קבלת מלכות שמים עכ"ל, ודבריו תמוהים מרישא לסיפא ודברי רבותינו נכונים דוודאי פשיטא להו מדאמרינן קרי ק"ש ואנח תפילין ומצלי, משמע שהניח תפילין סמוך לתפלה ממש, והטעם לפי דרב כריב"ק ס"ל ואיהו מפרש במתניתין שם למה קדמה פ' שמע לוהי' אם שמוע וכו' והי' אם שמוע לויאמר שזה נוהג בין ביום ובין בלילה וכו' ולטעם זה כל הפרשות כולם וגם אמת ויציב עד גמירא קודמין לתפילין שכולם נוהגים בין ביום ובב"ל מחמת יציאת מצרים דאית בהו, משא"כ תפילין שאין נהוגים בלילה ובשבתות ויו"ט, ואף שוהי' קדמה לויאמר אע"פ דאית בה י"מ מ"מ קדמה והי' שכל הפרשה נוהג בב"י ובב"ל משא"כ ויאמר וכן משמע להדי' ברש"י במתניתין ד"ה ויאמר וכיון שכל הפ' קודמין לתפילין ה"נ גם או"י עד גמירא קודם ג"כ לתפלין שכולה חדא טכסיסא ע"ש י"מ נתקנה.

ד עוד כתוב שם בס"ק הנ"ל תו יש לדקדק וכו' וזה דנראה לע"ד הא דר"ת שהתיר להמתין קודם שירה חדשה משום דלשיטתו קאי דהוא סבר דבין גאולה לתפלה חמור מבאמצע פרק, וע"כ סבר ר"ת דאין לענות קדיש בין גאולה לתפלה ובאמצע פרק רשאי

לענות, וכיון דלר"ת בין גאולה לתפלה חמיר מבאמצע פרק לשיטתו זאת יש ראיה ברורה לר"ת דמותר להפסיק בשתיקה באמצע פרק אפי' ללא צורך כלל וליכא בהפסק שתיקה באמצע פרק שום נדנוד איסור כלל, ע"כ היה ממתין ר"ת בשירה חדשה כדי לענות קדיש אבל לדעת הפוסקים דס"ל דבין גאולה לתפלה קילא מבין הפרקים לכן ס"ל להפוסקים דמן הסברא דאסור להפסיק בשתיקה באמצע הפרק ואביא לקמן עוד ראיה לזה וכיון דאסור להמתין בשתיקה באמצע פרק וודאי דאסור להמתין בשירה חדשה כדי להשיב שלום לאדם נכבד שיבא אליו דלא התירו אלא אם כבר צריך להשיב שלום מפני הכבוד התירו להפסיק להשיב אבל להמתין להפסיק כדי להשיב שלום וודאי אסור, וא"כ ה"ה להמתין כדי לענות קדיש דאסור דהא אין ראיה לנו להתיר לענות קדיש באמצע הפרק אלא דאנו למדין מהשבת שלום מפני כבוד וא"כ דיו לבא מה"ד וכו' והיינו משום דלר"ת דס"ל דבין גאולה לתפלה חמיר מבאמצע פרק, לשיטתו זאת קשי' לי' לר"ת למסקנת הירושלמי, וכן למאי דס"ד דש"ס דילן דמשני רב כריב"ק ס"ל למה נטר רב להניח תפילין בין גאולה לתפלה הו"ל להניח באמצע פרק, וע"כ צ"ל לדעת ר"ת דבאמת הניח רב תפלין קודם שירה חדשה דע"כ רב הניח אחר שגמר ק"ש כמבואר בש"ס ועכצ"ל לפ"ז דרב הניח בלא ברכה דאי ס"ד דהניח עם ברכה קשה טפי הו"ל לרב להניח בין הפרקים בין פ' ראשונה לשניה או בין שניה לשלישית דבין הפרקים קיל יותר מבאמצע פרק אלא ע"כ שלא הפסיק כלל בדיבור שהניח בלא ברכה קודם שירה חדשה, וע"כ שפיר הניח באמצע פרק כיון דלא הפסיק בדיבור אבל בין גאולה לתפלה אפילו להפסיק בשתיקה אסור דבעינן תיכף לגאולה תפלה וכו' עכ"ל גם בזה דבריו תמוהים, ולפענ"ד שגה ברואה מה דפשיטא לי' דהנחת תפילין שתיקה בעלמא הוא ולכן לר"ת כיון שהניח בלא ברכה אין בהם הפסק עיין כ"ד ע"ב ומשמש בבגדו אבל לא היה מתעטף ועי' ברש"י וז"ל אם נפלה טליתו כשהוא מתפלל לא היה נוטלה ומתעטף שלא להפסיק ועיין תוספ' ושאר פוסקים שכולם פה אחד דמעשה הוי הפסק ואף שהתפילין תיקון ק"ש ותפלה מ"מ היה לו להניח בין הפרקים ולא באמצע הפרק וע"ז סובב והולך יסוד פלפולו וראיותיו ועוד אף לדידי' בל"ז קשה כיון שיכול להניח בין הפרקים מוטב להניחם קודם ולא לאחרם עד שירה חדשה דאם לאו דס"ל כריב"ק היה מניחם קודם ק"ש השתא נמי אמאי לא הניח קודם והיה א"ו דאין לנטות מאשר בארנו לעיל ויתר קו' מתורצים ממילא למעיין:

ה עוד כתב שם וז"ל והנה אף שדברי הנ"ל אינן צריכין חיזוק מ"מ לרווחא דמילתא אברר עוד שדברי תוס' ור"ת בשני הדינים הנ"ל אינן מוסכמים לדעת הפוסקים שהרי תלמידי ר"י כתבו פ"ק דברכות אהא דאמרו וותיקין היה גומרין אותה עם הנץ החמה כדי

שיסמוך גאולה לתפלה כתבו משום דעיקר מצות ק"ש קודם הנץ החמה ועיקר תפלה אחר שיעלה השמש ולאו דוקא וכו' הא אחר שאינו מותיקין היה קורא ק"ש משיכיר בין תכלת כו' ולא היה סומך גאולה לתפלה עכ"ל הרי מבורר דוקא וותיקין היה סומכין גאולה לתפלה ולא אחרים הרי דבין גאולה לתפלה קיל יותר מבאמצע הפרק דאל"כ אחר שאינו מוותיקין למה אינו סומך גאולה לתפלה טפי הוי עדיף לי' לסמוך גאולה לתפלה ולהפסיק קודם שירה חדשה אלא ע"כ מבורר דבאמצע הפרק חמיר מבין גאולה לתפלה, וגם מבין הפרקים הוא קיל כיון דסמיכת גאולה לתפלה אינו אלא לוותיקין וא"כ כיון דבאמצע פרק עונין קדיש ק"ו בין גאולה לתפלה דעונין קדיש עכ"ל יוע"ש, וראייתו מר"י לפענ"ד אין בה שום נדנוד ראיה דלאו מטעם הפסק אתינן עלה ששתיקה לא הוי הפסק אפילו לגמור את כולו כל שלא נאנס בפרט לצורך מצוה עי' מ"א סי' ס"ה ס"ק א' רק כמו דעיקר מצות ק"ש לכתחילה קודם הנץ ה"נ גם הברכות דזמן אחד לכולם וע"ש, ומכאן תוכחה מגולה לאותן המורגלים בשאיבת טובאק ופותחין כליו ונוטלין להריח במקום שאינו רשאי להפסיק בתוך הפרק ובין הפרקים שאינם רשאים להפסיק לזה שכל מעשה אפי' בדרך עראי נקרא הפסק

ח עיין א"ח סי' ק"ח סעיף ח' וז"ל מי שלא התפלל בעוד שיש לו זמן להתפלל מפני שסבור שעדיין ישאר לו זמן אחר שיגמור אותו עסק שהיה מתעסק וב"כ וב"כ עברה לו השעה וכו' כולם חשובין כאנוסין ויש להם תשלומין וע"ש במ"א ס"ק י"א שמביא דברי האגודה שחולק ע"ז והביא ראיה לדבריו מבתי ע"ח דתנן בערכין בראשונה היה נטמן ביום ש"ע חודש כדי שיהא חלוט בידו התקין הילל הזקן שיהא חולש מעותיו ללשכה וכו' מכאן נראה שאדם שנשבע לעשות דבר בתוך ירח ימים וביומא דמשלם זמנו קרהו אונסא דמוכח לא מיקרי אונס, מדהוצרך הילל לתקוני דהא הכא הרי הוא כאילו קרהו אונס ביום אחרון ועי' בקה"ח שתמה על דבריו ובמקצת דבריו כבר עמד עליו בט"ז בי"ד סי' רל"ב ס"ק י"ט בקצרה ועי' בסי' נ"ה שהקשה וז"ל הא אמרו בפ' מי שאחזו ע"ד אמר רבא מתקנתו של הילל נשמע הרי זה גיטך ע"מ שתתני לי וכו' ונתנה לו מדעתו מגורשת בע"כ א"מ מדאיצטריך לי' להילל לתקוני לבע"כ דהוי נתינה מכלל דבעלמא לא הוי נתינה וכו' ע"ש והא אם אינו רוצה לקבל ודאי הוי אונס שרוצה ליתן ואינו רוצה לקבל וא"כ למה לי' להילל לתקוני' [וכן קשיא מלישנא בתרא שהוכיח מזה דהוי נתינה מדלא תיקן הילל אלא שלא בפניו ג"כ קשיא דמנ"ל דהוי נתינה בגט דכיון לצעורה רק דהתם בבתי ע"ח מהני משום שאין לך אונס גדול מזה] לכן נראה דבבתי ע"ח לא מהני אונסא דידי' לחיובי לאידך כמבואר בסי' כ"א בראש המדברים שם ומביא ראי' דלא כאגודה

מרפ"ק דכתובות בהא דפריך מדתנן אם ל"ב מכאן ועד יב"ח ומת בתוך יב"ח אינו גט טעמא דמת אבל חלה לא ע"ש דהוכיחו מזה דאב"ג ודילמא חלה לא משום דהיה יכול לבא קודם שחלה וכו' אלא מוכח דכל שנאנס בסוף הזמן הוי אונס עכ"ל, ונראה ליישב דברי אגודה וראיתו דבירושלמי בקדושין פ' האומר מובא בסי' כ"א פליגי בזה ר"י ור"ל דר"ל ס"ל אונסא כמאן דעביד ולכן כשקידש אשה ע"מ שיכניסנה ליום פלן וחלה ביום זה דר"ל ס"ל הרי היא מקודשת ואנן פסקינן כר"י בזה דא"מ דכמאן דלא עביד ולפ"ז מביא האגודה ראיה לדבריו ממתניתין דערכין מתקנות הילל כלומר דא"כ קשיא לר"ל ממתניתין א"ו דכל כה"ג לא מיקרי אונס וכיון שכן צריכין לומר בע"כ לר"ל ממילא נשמע שגם לר' יוחנן הדין כן דבזה ל"פ ותו לא קשיא מה שהקשה לתרי לישנא דהתם בנתינה בע"כ דסוגיא בודאי קאים לדידן וכדפסקינן כר"י דכמאן דלא עביד ואונס ר"פ אבל לא נתחייבה היא להתקדש לו משום אונסא דידי' ומכ"ש בגט שלא נתחייב הבעל לגרשה משום אונסא דידה כיון דלא נתקיים התנאי ומה שהקשה בס"ד מטעמא דמת וכו' וקו' זו קשי' ביותר מהאי דפסקה מברא דאיתא להדיא שם דבסו' תלתין יומין וכן בגיטין ל"ד באיזהו עובדא דהתם דאיתא שם כי מטו תלתין יומין א"ל הא טרחנא אלמא שלא נאנס אלא ביום האחרון ואפ"ה הוי דינא כאונסא, נלפענ"ד דע"כ ל"ק האגודה אלא בדבר שהוא בקום ועשה כגון שנשבע ליתן לפלוני עד ל"י שעיקר השבועה על המעשה וגם קבע זמן לקיומו במשך ל"י ונמצא דבכל שעה ושעה במשך ההיא הוי זמנו ולכן גם כשנאנס על זמן א' מהזמנים מ"מ לא נפטר משבועתו מפני שיכול להתקיים בשאר הזמנים אבל בתנאי שהוא בשב ואל תעשה כגון אם לא באתי מכאן ועד שלשים יום שכל השלשים ימים רצופים מתחלתן ועד סופן נכללים בדיבורו רק כדבר אחד ומעיקרא לא נתרצה לגרשה רק כשיעברו עליו מתחלתן ועד סופן ולא יבא וכיון שחלה ביום האחרון הרי לא נתקיים התנאי שהוא התנה על שלשים ימים ועתה נבוא לגרוע חלק אחד מחלקי התנאי כשנימא ונאמר שהי' לו לבא ביום כ"ט וכאילו לא התנה רק על כ"ט יום, ומש"ה אמרינן דכשנאנס ביום האחרון עדיין לא נתקיים התנאי שהרי צירף בתנאי כל הימים יחד ועשאן לתנאי אחד מתחילתן ועד סופן וא"ל דא"כ גם כשחלה באמצע הזמן ועדיין הי' יכול לבא בכל יום ויום עד סוף הזמן נמי נימא הכי דז"א, שהרי סופו הוכיח על תחילתו דלא משום שחלה וקרהו אונסא הוא שלא קיים התנאי שהרי עודנו יכול לקיים ולבא אח"כ, אלא מרצונו הוא דלא בא ודמי ממש כאילו לא נאנס גם באותו היום ומגורשת אבל כשנאנס ביום אחרון דמ"מ ביום זה מיהת הרי הוא אנוס ואינו יכול לקיים תנאו מאי אמרת הרי הי' לו לבא ביום שלפניו, הרי הוא לא גירשה רק

על משך כל הזמן יחד וע"ש בתומים שרצה לפרש דברי הירושלמי הנ"ל דפליגי ר"י ור"ל בפלוגתא דאגודה ורמה הנ"ל, ולמ"ש שתנאי מילתא אחריתי הוא וכל שקיבל כל הימים יחד ועשאן לתנאי אחד גם אגודה מודה דכל שנאנס ביום האחרון דמ"ט לא נתקיים התנאי אבל בבתי ע"ח שהתורה נתנה לו זמן לפדות במשך שנה וחייבו רחמנא ללוקח להחזירו לו, שפיר קאמר אגודה דלא מיקרי אונס כשנאנס ביום האחרון, שהרי יכול לפדותו קודם לזה, דהתם לא נעשה המכירה ע"ת רק רחמנא דקבעו לו זמן זה, ותלי' שפיר בפלוגתא דר"י ור"ל בירושלמי אי לאו משום טעמא דאגודה, ולדברינו הנ"ל יש לגמגם טובא בראי' זו שהביא מ"א מסי' ך"א לדברי רמה ודלא כאגודה דהרי בתנאי גם האגודה מודה ואינו נכלל כלל בסוג ובאגודה אשר זרחה עין שמשו עלינו.

ז עיין סימן נ"ח בזמן ק"ש ש"ש סעיף ו' דעד שעה ד' קורא בברכותי' ונלפענ"ד דמי שנתאחר ע"י אונס עד זמן קצר לסוף שעה ד' בעצמו שאם יקרא ק"ש עם הברכות כדין אזי כשיגיע לק"ש תעבור השעה הרביעית שמן הנכון שיקרא ק"ש בתוך שעה הרביעית ואח"כ יאמר הברכות וק"ש דאע"פ כשיגיע לברכות כבר עבר זמנו מ"מ רשאי לומר הברכות כיון שקרא שמע בעודנו מחויב בברכות תו לא איכפת לן במאי שאומר הברכות אפילו שלא בזמנו וחילי דידי מדברי תשו' רשב"א מובא בב"י בסימן רל"ה בד"ה והר' יונה כתב שם וכו' וז"ל וקודם שהביא דברי רבינו האיי כתב תיקון אחר שבב"ה יקרא ק"ש עם ברכותיה ויתפלל ולא יתכוון לצאת י"ח ק"ש באותה קריאה אלא לעמוד בתפלה מתוך ד"ת ויוצא ידי קריאת הברכות ואחר יציאת הכוכבים קורא אותה ויתכוון לצאת י"ח ואם לא ירצה לקרות אלא השני פרשיות סגי לי' בהכי דכיון שהזכיר יציאת מצרים כשקרא אותה בב"ה לא מצריכים לי' להזכירה פעם אחרת וכדי שלא יקרא אותה בלא ברכה כתב שאומר ברכת אהבת עולם לבדה עכ"ל וא"ת היאך הוא אומר ברכות ק"ש בבה"כ כיון שאינו יוצא י"ח ק"ש באותו קריאה הרי הן ברכות לבטלה כבר כתב הרשב"א בתשו' אל תתמה דברכות ק"ש אינן ברכות של ק"ש ממש כברכת התורה וברכת המצות שאם כן היה לנו לברך לקרות את שמע אלא ברכות הן שנתקנו בפני עצמן אלא שתיקנו לאמרם לפני ק"ש ולאחריו, וכן הסכימו הגאונים ע"כ ולפי דברי הנ"ל הוא הדין בק"ש של שחרית דמ"ש באם קורא הברכות קודם זמן חיובו של ק"ש או שקורא הברכות לאחר זמן ק"ש:

ח ונראה דאדם חלוש שאינו יכול להניח תפילין בכל זמן ק"ש דמ"מ מוטב שיקרא ק"ש בלא תפילין בזמנו משיעבור זמן ק"ש ואע"ג דאמרינן בברכות דף י"ד ע"ב אמר עולא כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו אמר רחב"א אר"י כאילו הקריב

עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים מ"מ יצא ידי חובת ק"ש אלא שמצד אחר עשה שלא כהוגן ועי' בתר"י ולמ"ב היכא דאנוס שמצוה עליו לקרות ק"ש גם בלא תפילין משיעבור זמן ק"ש וראיה מרב דמשי ידי' וקרא ק"ש ואנח תפילין, ובמסקנא שם שליח הוא דעוית ועי"ש ברש"י בתה"ד וז"ל והגיע זמן ק"ש והוזקק לקרות כדי שלא יעבור הזמן ומשמע להדיא דקרא בתוך ג' שעות בעיקר זמן ק"ש בלא תפלין כדי שלא יעבור עיקר הזמן ולא המתין עד שעה ד', גם לולי דברי רבותינו היה נראה דלר"י דדימו לעולה בלא מנחה ונסכים הרי יכול לקרות ק"ש ולהניח תפילין אח"כ כמו דאמרינן אדם מביא קרבנו היום ומנחה ונסכים לאחר זמן אלא שרבותינו לא פירשו כן מ"מ גם לדידהו מ"מ טפי עדיף שיקרא בלא תפילין משיעבור זמן ק"ש לגמרי:

ט עיין בדינים המחודשים מהרב הגאון אב"ד דק"ק ליסא בברכת הנהנין דין ו' וז"ל ענבים קודם שנגמרו שקורין אום צייטיג ואינן גדולין כפול בפה"א ושאר כל הפירות כשהן ראוין לאכול חיין ע"י הדחק בפה"ע ואם אינן ראוין לאכול חיין אפילו ע"י הדחק רק ע"י טיגון שהכל, ונראה דדימה זה לגרעינים, וצ"ע דמ"ש מעלי וורדים דמבואר בסימן ר"ד סעיף י"א דמברכין עליהן אחר שמתקן כברכתן ול"מ לדעת אה"עו שמביא בשם הרשב"א יותר נוטה לברך בפה"ע כיון דהוי פרי משיוצא ונטעי אדעתא דהכי משא"כ בגרעינים אלא אף לדעת בעל מג"א כיון שצריך לחלק גרעינים מעלי וורדים וכן משמע להדיא מדבריו ס"ק י"ז וא"ל דדמי לשקדים הרכים דבל"ז צריכין לחלק כל הפירות שלא נגמרו בישולם משקדים הרכים דש"ה שאינו אוכל גוף הפרי רק הקליפה ולא נטעי אדעתי' דקליפה משא"כ הכא שנטע אדעתי' דפרי ותיכף משיוציאו שם פרי עליו וא"כ אפילו באינם נאכלין ע"י הדחק כיון שמתוקן שפיר דמי לעלי וורד:

י עוד שם בדיני דברים המטוגנים דין ט"ו וז"ל מי בישולי פירות עמ"א סימן ר"ה ס"ק ו' דכשמבשלין אותן רק למימיהן שהכל, וקשה לי דבברכות ל"ט אמרי' דמיא דשבתא מברך בפה"א ושבת אחר הבישול אין ראוי לאכילה כלל ואין בו אפילו משום איסור תרומה דעץ בעלמא הוא ע"ש וע"כ אין מבשלין אותו רק למימיהן וברכתו בפה"א גם מ"ש שהמים בטילין לגבי הפירא קשה דהא שבת ברכתו שהכל כמבואר בסי' ר"ד ואמי' דשבתא בפה"א עכ"ל ושני הקושי' שהקשה על בעל מג"א נלפענ"ד דבל"ז קשה על דברי רא"ש מובא במג"א שם סק"ו וז"ל מיא דסלקי כסלקי כיון דעיקר בישולו בשביל הירקות הילכך כיון שנתנו הירקות בהם טעם הולכין אחר הטעם וקשה ג"כ משבת וצ"ל דש"ה דלטעמא עבידי ועיקר נטיעתה רק לטעמא ועיין סי' ר"ד ס"ק י"א והרא"ש בא לחלק שם מיא דסלקי ממי' דשעורים וחידש אף שעיקר הפרי עומד לאכול בפ"ע מ"מ כיון

שגם עתה עיקר הבישול בשביל הירקות משא"כ במי פירות לשתיה שעיקר הפרי עומד לאכלם בפ"ע ואדעתי' דהכי נטעי והוא בישלם בשביל מימיהם כ"ע מודים דמברך שנ"ב משא"כ בשבת דאדעתי' דהכי נטעי להו וכעין סברא זו מובא בט"ז סוף סימן ר"ב ס"ק י"ג בשם הטור על קנים שעושים סוקר וחדא מתרתי בעינן או עיקר נטיעה בשביל מימי' או עיקר הבישול בשביל הפרי ועיין:

יא יש להזהר מאוד הן בעודו שופך תחנונים לפני ממ"ה הקב"ה מתחילה ועד סוף ואפילו באמירת תהלים או בלימוד תנ"ך אסור לו לרוק כל היכא דאיכא שם שמים בהאי ענינא או בפסוק אחד ודבר זה אסור מצד דינא דגמרא כדאיתא בשבועות ט"ו ע"ב אמר ר"י ברוקק שנו לפי שאין מזכירין שם שמים על רקיקה וע"ש בפירש"י דרוקק קודם שמתחיל הפסוק כל המחלה ואסור מפני שמסיים כי אני ה' רפאך ומשמע שאפילו כשאינו לוחש על המכה שהרי אמרינן דלהכי אסור בלוחש מפני שאין מזכירין ש"ש וכו' וכ"מ להדיא מכל הפוסקים ועיין בי"ד סימן קע"ט ועיין בט"ז שם ס"ק ה' ו' דלדעת הטור אפילו כשמזכיר השם ואח"כ רוקק אסור לכן כל מי שיראת ה' נוגע בלבבו יזהר בזה וכשצריך לרוק ירוק לתוך מטפחת או בשולי בגדו כמבואר בא"ח סי' צ"ז וקצת קשה דא"כ מ"ש בעומד בתפלה דוקא שהרי בתפלה איכא בכל ענין וענין הזכרת השם בכל ברכה וברכה צריך לומר דעיקר טעמא דקתני בעומד בתפלה משום שדומה לעומד בפני וכו' הוא משום תחנונים שלאחר התפלה דאפשר בלא הזכרת שם שמים, ויש לדקדק על מ"א שכתב שם בס"ק ב' וז"ל נראה לי דאפילו בתחנונים של אחר התפלה אסור וכו' שהרי בע"כ צריכין לומר כן דעיקר דינא משום תחנונים שלאחר תפלה נשנה בעומד להתפלל:

יב הן דבר מצוי ונוגע בא' מאבות מלאכות בשבת החמורה מאוד מאוד ושכוח בשעתי' בבשר עוף מבושל שעודנו עליו נוצות קטנות שאסור לתלוש אותו והוא אב מלאכה כדאיתא בבכורות דף כ"ה דכל שאורחי' בתלישה אזי לכ"ע תולש בכלל גוזז וא"ל דהיינו דוקא מחיים שהרי מילתא דפשיטא להו לרמב"ן ואשרי שם וז"ל שם ואיכא חיובא בגוזז לאחר מיתה כמו בגוזז מחיים דלא אשכחן בי' פלוגתא בגמרא עכ"ל רק דלדעת תוס' ואשרי דהוי כמלאכה שא"צ לגופה דפטור מחטאת לדידהו אבל מ"מ הוי איסור חמור וחמורה משאר איסורא דרבנן כדמשמע בשבת דף מ"ו ע"ב כל היכא דקא מכוין איכא א"ד וה"ט משום דמלאכה עצמו הוא מדאורייתא וע"ש בתוס' וברשב"א בתירוץ השני דמשמע כמ"ש ולדעת רמב"ם דפוסק כר' יהודה במלאכה שא"צ לגופה הוי מלאכה

גמורה מדאורייתא לכן באתי כמזכיר בזה למי ששכוח אצלו לבל יהיה קל בעיניו כי בדבר קל יכנוס חלילה בכלל מחללי שבתות:

יג ואגב גררא באתי כמזכיר לבל ליתן לקטנים אפי' ליונקי שדים מהדברים שמוחזק בתולעים בימי קיץ דלא מבעי' לדעת הרמב"ם וש"פ (וכ"מ מתוס' דס"ל כרמב"ם בזה עיין ר"ה דף ל"ג ע"א ד"ה תניא שגם באיסורין דרבנן לא מספינן להו בידים (אלא אפי' לדעת הרשב"א ור"ן דס"ל דבאיסור דרבנן שרי ואיכא למימר כיון דמדאורייתא בטיל ברוב רק מדרבנן הוא דל"ב משום ברי' דז"א דכל היכא דאפשר לברר איסורו לית בי' משום ביטול וה"נ אפשר לחבוט בפת עד שיפלו המילבין מתוכו רק לגדולים גם לאחר חביטה אסור משום שכבר נתחזק בתולעים וברי' ל"ב משא"כ בקטנים לדעת רשב"א ור"ן אמנם גם בזה חלילה להקל נגד רמב"ם ותוס':

הלכה ב - בדין קטן אוכל נבלות אם מצווין להפרישו

לבאר איזהו פרטים וליישב כמה קושי' שהקשו ברבותינו הראשונים זע"ז וברבותינו האחרונים:

סימן א

א מתחלה נבאר בדין טומאת כהנים דלדעת רמב"ם שוה לכל איסורין שבתורה דאין מצווין להפרישם אלא דלא מטמאין אותם בידים ודעת הטור דמצווין להפרישן עי' בט"ד סימן שע"ג ועיין בתשובת הרשב"א סי' קכ"ח שדעת הרב ר' יהונתן כדעת הטור בזה ולדעת הטור דפוסק בכל איסורין שבתורה דאמ"ל אם רק טומאת כהנים לחוד יצא מן הכלל או שישנם עוד איזהו איסורין השווין לטומאה ונראה דהנה מדברי הטור שם בהשיגו על הרמב"ם משום דדרשא דאמור ואמרת להזהיר הגדולים עה"ק משמע דמצווין להפרישן ויש מקום לומר שטומאת כהנים יצא מן הכלל אמנם דבריו תמוהין שהם נגד הסוגיא ערוכה בס"פ החרש והב"י בסימן שמ"ג בא"ח הניף ידו הגדולה בעוצם חריפתו ליישב דברי הטור ודעת ר"י והוא דקשיא לן על צריכותא דש"ס דאכתי קשי' דלכתוב רחמנא טומאה ודם ולייתי שרצים מנייהו דכי פרכת מה לכהנים שכן ריבה בהן הכתוב מצות יתירות איכא למימר דם יוכיח וכי פרכת מה לאיסור דם שכן כרת טומאה יוכיח וחזר הדין וכו' וכיון דליתא לצריכותא אי אפשר לומר דקרא אתי דלא ליספו ודלא לטמאן בידים דא"כ הוי הנך תלתא דרביא רחמנא שלשה כתובין הבאין כאחד וא"כ יהי' מותר בכל איסורין אפילו דליספו להו בידים והא ליכא מאן דס"ל הכי א"ו דרבויי דקראי אתי להפרישן ומשום דהויין שלשה כתובים הבאים כאחד אין מלמדין מהם לכל איסורין ופסקינן דאין מצ"ל ושם בסוגי' דמקשי מכל חדא באפי נפשי' ולא ידע דאיכא עוד לרבוי

אחרינא וק"ל דנלמוד ממנו, לכן הוכרח לתרץ דרבוי דקרא אתי דלא ליספו לב"י אכן למסקנא דאיכא תלתא רבוין והצריכותא ליתא הדרינן לפשטא דקרא דאיירי להפרישן ואפ"ה אין אנן מצווין להפרישן רק בהנך תלתא לחוד נמצא מבואר דל"ד בטומאת כהנים אלא ה"ה בדם ובשרצים אנן מצווין להפרישן לדעת הטור וסייעתי':

ב ועודנו נשאר לנו עוללות בראשי אמרות טהורות דמרן זקיני מלחזק תרוצו שעודנו ימררו לנו מימיו המתוקים דאיך נוכל לעלות על דעתינו שצריכותא דש"ס הוא ל"ד ומופרך ועוד דקשיא לר"י דס"ל דמצווין להפרישו והנך תלתא רבוין בע"כ להפרישן איירי והרי איכא תלתא כתובין דא"מ ולכן נראה דבוודאי צריכותא דש"ס הוא בדיוק נמרץ ודברי הטור נכונים עפ"י מוסדי הב"י דהנה המהרש"א שם דף קי"ד תירץ על קו' זו דאי כת"ר טומאה ודם ליכא למילף לשרצים מנייהו דבתרווייהו איכא כרת שהרי גם בטומאת כהנים איכא כרת אם נכנסו למקדש או שאכלו קדשים בטה"ג משא"כ בשרצים דאין בהן כרת על אכילתן דאין מטמאין במשא כדאי' בריש כלים וגם טומאת מגע דמטמאין זהו בח' שרצים דוקא וזהו כוונת דבריהם קי"ד ע"ב בד"ה משום וכו' וז"ל דבהדיא אמרינן במעילה דשרצים לוקין עליהם **(בכל מקום שתמצא בספר זה או בשאר ספרים דיני מלקות, הכונה שהיו נוהגין בדינים סמוכין וכעת בטלה הסמיכה מאתנו זה זמן רב) בכזית וכו' דאע"ג דאמרינן התם להדיא דבמיתתן לוקה עליהן בכעדשה דזהו דוקא במובדלין דהיינו בח"ש ודעת רש"י דמ"מ שאני שרצים דמצינן בהם חיוב אכילה בכעדשה ונראה להמציא בזה דבר ברור ונכון דתירוצו דמהרש"א עולה במישרים לפום מאי דמוקמינן דרבוי דקרא איירי דלא ליספו עלי' בידים ומשה"ט כשיטמאו אותן בידים ונכנסו אח"כ למקדש יש מקום להסתבך ולומר דשאני טומאה דאית בי' כרת ומש"ה החמירה רחמנא ואסרה דלא לטמאותן בידים כי היכי דלא ליתי לידי עבירה חמורה, איברא כד נקיטנא לומר דרבוי דקרא להפרישן איירי תו לא איכפת לן בגרמא דממילא דאתי אח"כ ואין הדבר חובה אלא להפרישן מאיסורין העומדין לפנינו ולא על המעותד לבא אחר זה דבשלמא היכא דעיקר הדבר נעשה מתחילה בפועל ממש אזי גם הגרמא שנתגלגל אח"כ נתגלגל בתר פעולה הקודמת ונתרבה חיוב הקדום ע"י גרמא שנסתעף אח"כ ע"י פעולתו משא"כ היכא שמתחילה לא נעשה בפועל ממש שוב אין בהגרמא אח"כ להגדיל את חיוב הקדום, ובסגנון זה מצינו בכמה ענינים נפרדים וננקוט חדא לדוגמא עי' ב"ק דף ל"ד דכיחשא וכו' משום דקרנא דתורא קבירה בי' שם דף י' ע"ב בתד"ה לא נצרכה וכו' ובנ"י שם בפ"ק שם וז"ל אבל לא הודיע לבעלים עד שסרחה הבהמה ופחתה פשיעותה וכו' ולמ"ב שומר וכו' אלא אפילו מזיק נמי וכו' הרי אע"ג דלא

נעשה שומר שלו מעולם מ"מ נתגוללו כל הגרמות בתר מעשה הראשונה ואמרי' קרנא דתורך **(דיני נזקים ושומרים וכל דיני ממונות בזמן הזה נוהגים ע"פ דינא דמלכותא, ודינא דמלכותא דינא:)** קב"ב ובגורם אמרינן בשבועות לענין עידי קינוי דפטורין מקרבן דהוו גורם דגורם עי"ש דף ל"ב ועיין עוד ב"ק ס"ב הזהרי בו של כסף הוא וכו' וכהנה רבות בש"ס ובפוסקים ומעתה לפ"ז יש לפנינו שני דרכים להיישיר העיקרים המיוסדים לנו למסקנא ויהיו תואמים יחדיו עם תלתא רבוים דרבי רחמנא הדרך הא' המבואר להדיא בש"ס דרבוי' דקראי אתיא דלא ליספו בידים וכן הדין בכל האיסורין שבתורה דא"ל כיון דאיכא שלשה כתובין אזי מן הדין דבכל התורה מספינן בידים דנגד זה איתא צריכותא דגמרא ואין להקשות כקו' המזרחי הנ"ל דנכתוב רחמנא טומאה ודם ונייתי שרצים מינייהו [דהשתא איכא מיהת שני כתובין דפסקינן אנן ג"כ דא"מ] דתירוצו דמהרש"א יעלה במישרים דמאי להנך תרתי דמייתי לידי כרת דגם בטומאת כהנים שהן בלאו מ"מ איפשר לגרור מזה ח"כ על ידי מעשה הקודמת שנעשה בפועל ולכן ילפינן מינייהו דלא לספינן להו בידים בכל איסורין שבתורה ואין מצווין להפרישן אולם בזה האופן ההכרח להוציא את הרבוין מפשטותן ולאוקמם בכה"ג כמבואר בב"י הנ"ל הדרך השני דרבויין דקראי אירי כפי פשטותן וכדמשמע מאמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים דהיינו ע"י אמירה והגדה להפרישן ומ"מ הדינים מצומדים דבכה"ת כולה אין מצווין להפרישן משום דאיכא שני כתובין דא"מ לכל איסורין דהא בסגנון זה נפלה הצריכותא בכללו דעדיין תיקשי כקושי' המזרחי הנ"ל דנכתוב לטומאה ודם ונייתי לשרצים מינייהו, ותירוצו דמהרש"א לא נאמר ולא נשנה באופן זה דאיזה חומר יש למצוא בטומאה משום דמביאה לידי כרת דמאי איכפת לי' לגדולים בזה ודי להם למחות בהם במה שעושין לפניהם ולא להתגולל ולנפול עליהם בגרמות המסתעפות ע"י אחיזת עיניהם לבד, והשתא דלמסקנא ישנם לשני דרכים לפנינו ועפ"י שניהם לא נצא ממוסדת העיקרים הנכונים לנו לדינא כמלא החרדל אזי מוטב לנו להניח הרבוין בפשטותן דאתי' להפרישן בהנך תלתא ואזי ממילא נסתלק הצריכותא ואיכא לכה"פ ב' כתובין דסוגיין דסתמא דש"ס דגם מב"כ אין מלמדין והא דלא נבחר גם לתלמודא לאוקמי בדרך זה היותר נכונה היינו משום דנמשך ואזיל בתר מעיקרא, דלא ידע אלא מחדא רבוי', דא"א לאוקמי בלהפרישן כקושיתם דנלמוד ממנו לכה"ת, וכמ"ש בב"י, ולר' יוחנן דמספ"ל אם מצ"ל אפ"ל דס"ל כר' יהודה בסנה' ד' ס"ז ע"ב דש"כ מלמדין דלמסקנא נסתלק הצריכותא רק מחדא וכנ"ל, עוד שם בב"י שהקשה דנכתוב רחמנא בנבילה וטומאת כהנים ונייתי שרצים ודם מק"ו מנבילה, דהרי ליתא אלא בלאו, ואפ"ה

אסורין דלא ליספו בידים דם דבכרת לא כ"ש וכן שרצים נילף ג"כ מנבילה מק"ו שהן בכ"ש משא"כ בנבילה ויש לדחות דלא מצינן למילף לדם דאע"ג דבכרת, כיון דנתרבה שיעורא לרביעית משא"כ נבילה וטומאת כהנים שהן בכזית וע"כ אפי' בעצם כשעורה דכל שהנזיר מגלח עליו הכהנים מוזהרים, [ועיי' שבת ע"ז ע"א ע"כ ל"ק ר"נ הכא דבעי רביעית אלא ביין דקלוש אבל בדם דסמוך כזית לא בעי רביעית, הרי דברביעית איכא טפי מכזית קרוש] ועוד שגם בזה שייך תירוצו דמהרש"א דמה להנך שמביאין לידי כרת משא"כ בשרצים וכמש"ל, דבשאר שרצים אינן מטמאין והא תינח למאי דמוקמינן למטמאין בידים וכמש"ל:

ג עיין בא"ח סי' שמ"ג בהג"ה דמביא דעת תוס' בפ' כ"כ דף קכ"א דבקטן שהגיע לחינוך מצווין גם אחרים להפרישן, ויש לספק אם הוא מדאורייתא, ובפשטות נראה שאינו אלא מדרבנן כמו בחינוך דמצות, אולם כשנדקדק נראה מדברי תוס' עצמן שהוא מדאורייתא, וז"ל שם בד"ה ש"מ קטן וכו' וכל הנהו דפריך ביבמות הוה מצי לשנוי' כשהגיע לחינוך, ושם ביבמות לא נמצא אלא תרי פרכי דפרכינן מקטן חדא מהאך דשבת וחדא מרבוי' דקראי, והנך רבוי' דקראי דרשה גמורה נינהו ולא אסמכתא בעלמא כדמשמע להדי' מפשטא דמילתא וכן הוא להדי' בפרש"י ביומא דף ע"ח ע"ב בד"ה אינשי וז"ל גדולים עשו לו והתורה הזהירה גדולים על הקטנים שלא יעשוה להם בידים דבר האסור כדאמרי' במס' יבמות לא תאכלום לא תאכילום להזהיר גדולים על הקטנים עכ"ל, וכ"מ להדי' מרשב"א יבמות שהבין כן בדבריהם שהרי היקשה על דבריהם וז"ל וגדולה מזו אמרו שם בפ' יוצא דופן גבי מופלא סמוך לאיש לא צריכא לאותן המוזהרים עליו ואקשי' שמעית מינה קטן אוכל נבלות אנחנו מצווין להפרישו, אלמא מאן דא"ל אין מצווין אפילו בקטן מופלא סמוך לאיש קאמר וצ"ע עכ"ל ובפשטא דמילתא נראה דשנוי' דגמרא לאותן המוזהרין עליו היינו מדאורייתא שהרי אח"כ הוא דמשני לי' לתלמודא דמדרבנן הוא ולאיסור בל יחל מדרבנן ורש"י דפירש שם מדרבנן כבר עמדו בזה כל המפרשים ודי לנו לדחוקי נפשין ולתרץ דברי רש"י ולא להוסיף ולהקשות בסתמא עפ"י פירושו ולסתור מזה פסקי תוס', א"ו שגם הרשב"א הבין כן בדבריו שהוא מדאורייתא ולהכי קא קשי' לי' מסוגי' דשם, וצריך להבין שהרי פשיטא להו דהגיע לחינוך לענין מצות שהוא רק מדרבנן, עי' במגילה דף י"ט ובר"ה דף ל"ג ועוד דמהיכא רמיזא באורייתא כיון דלמסקנא מוקמינן הנך קראי דלא מספינן להו בידים דוקא, וצ"ל דמזה גופא נלמוד כיון דכתוב בהדי' דלא מספינן להו בידים שמעית מינה מיהת שעבירות הנעשית ע"י קטנים עבירה הוא כמו ע"י גדולים, אלא דרחמנא חס עלייהו שלא יענשו כמבואר להדי'

בסנהדרין נ"ה ע"ב והא הכא דקלון איכא ותקלה ליכא וכו' כיון דמזידה היא תקלה נמי איכא ורחמנא הוא דחס עלה וכו' וכיון דכתיב בקבלה חנוך לנער עפ"י דרכו מסתברא להו דבאסורין הוא מדאורייתא ממש כיון דאיסורין הנעשה על ידיהם לא נגרע מאומה מן הנעשה ע"י גדולים, ורק במצות עשה דאינן מצווין כלל, ואין בעשייתם שום תועלת רבנן הוא דתיקנו לחנך אותם כעין דאורייתא, במצות ל"ת ואי לא דרבי רחמנא דלא ליספו להם בידים ה"א דאין בעשייתם מאומה וכאילו לא נעשה ומצות ל"ת ומצות עשה שווין לגבייהו, אבל השתא נראה בעליל דשאני בין כל ל"ת שבתורה ובין המצות בקו"ע, ולכן במ"ע החינוך רק מדרבנן ותיקנו כעין דאורייתא, בכל מצות ל"ת שבתורה ולפ"ז נקל מעלינו ליישב תמיהת הרשב"א שהשיג עליהם ממס' נידה הנ"ל, כיון דמקור דבריהם הוא מרבוי' דקראי וכמ"ש, ולדעתם קאי הצריכותא גם במסקנא ומהם ילפינן לכה"ת דלא מספינן להו בידים, וכשנרד לדעת אם נוכל ללמוד מרבויין הללו גם לאיסורין שיש להם היתר, כגון לנדר ושבועה וכדומה, אזי כשנחפשה אחרי כיוצא בזה משמע מכמה סוגיות דדברים שיש להם היתר קילי אסורייהו מדברים שאין להם היתר ננקוט תרי מינייהו חדא בפסחים דף מ"ד ע"ב דמעיקרא בעי ללמוד דטכ"ע דאורייתא ממשרת דכתיב בנזיר דמה נזיר וכו' ויש היתר לאיסורו וכו' דלשאר איסורין שבתורה ליתא אלא בתרתי שאין איסורו איסור עולם ויש היתר לאיסורו, וגם למסקנא דילפינן מכלי מדין היקשו בתוס' שם בד"ה אלא דאכתי היכא ידעינן בנזיר דהא נזיר קל מכל איסורין שבתורה שאין איסורו איסור עולם ויש היתר לאיסורו יוע"ש, ועוד מצינן ביבמות ה' ע"א דבכל התורה אין עשה דוחה ל"ת ועשה רק בנזיר שכן ישנו בשאלה, ומעתה ע"פ שנים עדים הללו יציבא מילתא דמכל הנך רבויין א"א ללמוד לאיסורין שיש להם היתר, ולהכי גם במופלא סמוך לאיש אע"פ שכבר הגיע לחינוך, אעפ"כ אין אחרים מצווין להפרישן, אלא למאן דא"ל דאפי' בקטנים שלא הגיעו לחינוך מצ"ל [וכאשר נבאר להלן] מפני דכשהגיע לחינוך לא גרע מהיכא דמספינן לב"י, דלא גילתה רחמנא אלא בדברים שאין היתר לאיסורן [דא"ל דגם דם יש היתר ע"י בישול דהתם טעמא אחרינא משום שנשתנה דנפסל להקרבה ותדע דאל"כ הדרי קו' תוס' לדוכתי' דאכתי בדם האברים מנ"ל דטכ"ע, ותירוצם שתירצו על נזיר לא שייכא לאיסור דם, ואנן קיימ"ל בכה"ת דטכ"ע דאורייתא] היפלא בין דם לאיסורין דעלמא, ועוד ראי' מוכרחת מירושלמי שהיקשה ר"פ כ"ש על ר' אבהו מדם ותירץ כמו תלמודא דידן, ועל חדש תירץ שנייה היא שקבע הכתוב זמן, ומדלא תירץ כן על דם דעדיף דבידו להתירו ע"י בישול ש"מ דשאני בישול שנשתנה ועוד מדלא מתרפק בי' בצריכותא דיבמות, ועי' עוד שם ברשב"א הנ"ל וז"ל שהיקשה על הא

דמתרצינן מעיקרא על הא דתנן יתומה שנדרה בעלה מפר לה, אא"ב מופלא סמוך לאיש דרבנן אתו נשואין דרבנן וכו' אלא אי אמרת מסלד"א כר"י אתו נשואין דרבנן ומבטלין נדרא דאורייתא, ופריק וכו' מפר לה ממ"נ, ואי דאורייתא הוי קטן אוכל נבילות ואמצ"ל וכו' והיכא מתרץ לי' רבא אליבא דר"י משום דאין מצ"ל והא ר"י גופי' ספוקי מס"ל אי מצ"ל אי לא, ועוד קשי' לי' דהא תני' הכא לא יאמר לו הבא לי חותם והבא לי מפתח והתם כיון דמפר לה בעל הרי זה כאילו אמר לה קומו אכלי, ואפי' בעושה ע"ד אביו, אמרינן הכא דמצ"ל גבי קטן שבא לכבות וכו', ומהכא משמע לי דמחוורתא דגרסי' אלא כדר"פ ותו לא צרכינן לטעמא דרבא ב"ש וכו' עכ"ל, ועודנו לא נמתק לנו דנימא דרבא ב"ש לא ידע מהא דלא מספינן לה בידים דנלמוד מרבוי' דקרא ועפ"י דברינו הנ"ל ישנו דרך נכון ליישב דברי רבא וכאשר נבאר להלן,

ד ומתחילה נפרוק מעלינו קו' המ"ל בפ' י"ז מה' מ"א ה' כ"ז וז"ל אך ראיתי לתו' ז"ל בסוגי' שלא היקשו אלא הקו' ראשונה שהיקשה הרשב"א דהיינו דר"י ספוקי מספקא לי' משמע דס"ל דמה שמיפר הבעל לא חשיב מאכל בידים והוא תימא בעיני עכ"ל, ולדברינו ניחא עפ"י דברי רשב"א שם וכן כתב הנ"י ור"ן במס' יומא בפ' יוה"כ דלדידן דפסקינן דאמצ"ל רק דלא מסלב"י וזהו באיסורין דאורייתא אבל בדרבנן מסלב"י, כל שהוא להנאתו של קטן, ולמאן דא"ל דמצ"ל בדאורייתא, אזי באד"ר אין מצ"ל אבל לא מסלב"י אפי' באדר"ב, וכן מוכח מסוגי' דמוקמינן למ"ד דהא דמצא בידו פירות אין זקוק לו בדמאי דרבנן, דמשמע דלא מספלב"י, וכ"ה ברשב"א שם, ובשלמא מהביא לי מפתח ל"ק משום שהוא לצורך הגדולים המצווים יוע"ש, ולכן הגם שכבר הוכחנו דהיכא דיש היתר לאיסורי' לא נוכל ללמוד מרבוי' דקראי, אבל מ"מ אפשר לומר דלא גרעו מאיסורין דרבנן דלא מספלב"י למאן דא"ל דמצ"ל בדאורייתא ומשה"ט לא היקשו התוס' אלא מדר' יוחנן דבל"ז לא קשי' כקו' רשב"א דהרי הפרה דומה לאומר קומי אכלי, וכמאן דמסלב"י דלדידן דאמצ"ל אפי' בדאורייתא, אזי נוכל לומר דלא מספלב"י רק בדאורייתא אבל בדר"ב מספלב"י, ולהכי בנדרים שיש היתר לאיסורו, ואינו דומה לשאר איסורין שבתורה דחמירן מנדרים, תו לא נוכל ללמוד מהנך רבוין **(כל יודע ספר יבין לאשורו, שהפרת נדר ואיסור קאי רק על אותן שנוגעין להנודר והאוסר א"ע בלי שום היזק ועול לאיש אחר.)** דאתיין לשאר איסורין, והוא דלא מספלב"י, אבל לר"י דא"ל דבכל איסורין צריך להפרישן, דמוקי להנך רבוין להפרשה, ואזי בנדרים דקילי מהם אמצ"ל אבל מ"מ לא מספלב"י דלא קילי מאסדר"ב, ומש"ה קשי' מיהת לר"י כיון דהפרה דבעל כמאן דמספלב"י דמי

ה והשתא דאתינא להכי נוכל ליישב גם קו' תוס' הנ"ל דאיתא בר"ה ד' ל"ב ע"ב שופר של ר"ה אין מעבירין עליו את התחום ואין מפקחין עליו את הגל וכו' מ"ט שופר עשה הוא וי"ט עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה, ועי' בר"ן דבל"ז ל"ד משום דבעידנא וכו' רק דמילתא דפסיקא נקיט דקושטא כן הוא די"ט עול"ת ואפי' דרבנן לא נדחו משום עשה דאורייתא, [ועיין בש"ל מובא במ"א סי' תמ"ו סק"ב וכיון דאין עשה דאורייתא דוחה לל"ת ועשה דרבנן ובנזיר נדחה גם לל"ת ועשה דאו' משום דאיתא בשאלה הרי שהחמירו יותר באיסורין דרבנן דליתא בשאלה מדאורייתא דאיתא בשאלה ולפ"ז יש מקום לומר דתירוצו דרבא ב"ש ניחא גם אפי' לר"י רק דמילתא פסיקא נקט משום דכן מסתבר לי' דאין מצ"ל כמו דפסקינן, אבל מיהת לר"י ל"ק דיש מקום לומר דהיכא דאיתא בשאלה קילי אפי' מאיסורין דרבנן דעלמא, ולפ"ז נקל לנו ליישב גם דעת רש"י שם בנידה דף מ"ו ע"ב דמשני לאותן המוזהרים עליו ופרש"י וז"ל ומשני לעולם מדרבנן ואיסורא אמאן קאי על אותן המוזהרים עליו להפריש מאיסורא, והיקשה הרשב"א מובא במ"ל הנ"ל חדא דמנ"ל לרש"י דתירוצא דגמרא אליבא דמ"ד מופלא סמוך לאיש דרבנן קאי, שהרי גם למ"ד דאורייתא נמי ניחא, עוד היקשה מקושית הש"ס אח"כ ש"מ קטן אוכל נבלות מצ"ל, ופרש"י דפלוגתא הוא בפ' החרש, ולמ"ד דמופלא סמוך לאיש דרבנן, ליכא למ"ד דמצ"ל, א"ו דשנוי' קאי למ"ד מופלא סמוך לאיש דאו' ומה שתירץ הרשב"א שם כבר היקשה עליו במ"ל ומה שהעלה להעמיס בדבריו דמצינן לומר דרבוי דקרא איירי להאכילו בידים הדר וסתר דברי עצמו יוע"ש, ולי נראה דאפ"ל דרש"י ס"ל כדעת תוס' בפ' כ"כ הנ"ל דבהגיע לחינוך הרי הוא כאילו מספינן לב"י וגם ס"ל דמופלא הסמוך לאיש ליתא בשאלה, אע"ג דנדרו נדר דדוקא לענין נדרים הוא דנתרבו אבל לא לענין שאלה, וכן צ"ל בדעת רשב"א הנ"ל שהיקשה קו' הנ"ל על דבריהם כמ"ש לעיל דס"ל דמופלא הסמוך לאיש ליתא בשאלה, וכבר נסתפק בזה בעל המ"ל בפ"ב מה' נזירות ה' י"ג או משום דאיפשר לאוקמי כשנדרה עד"ר דליתא בשאלה ומש"ה פרש"י דשנוי' דגמרא קאי אפי' למ"ד דרבנן כי היכא דניהווי מקום לקו' הגמרא אח"כ ומעתה למ"ד דמופלא סלד"א ניחא ולק"מ שהרי אפי' למ"ד דאמצ"ל הלא בהגיע לחינוך מודה, וכדעת תוס' הנ"ל לכן מפרש רש"י דבעי לשנוי' אפי' למ"ד דרבנן, ומש"ה מקשה שפיר ש"מ קא"נ מצ"ל דאז איפשר לומר כיון דביונקי שדים מצ"ל בדאורייתא , אזי בהגיע לחינוך מצ"ל אפי' בדרבנן אבל למ"ד דאין מצ"ל בדאורייתא רק בהגיע לחינוך אזי בדרבנן אפי' בהגיע לחינוך אין אחרים מצ"ל אפי' לדעת הרמב"ם דגם בדרבנן לא מספינן לקטן בידים, וכן הוא להדי' דעת הרמב"ם בפ' כ"ד מה"ש ה' י"א דבהגיע לחינוך מצוה על

אביו להקדישו ולהפרישו אפי' מאיסורי דרבנן, אבל אין מוחה באביו אם אינו מפרישו מאיסורין דרבנן, ודרך זה על סגנון שכתב הרשב"א בענין זה דהא דלא מסלב"י בדרבנן מיתלא תלי באם מצ"ל בדאורייתא, אמנם הרמב"ם וש"פ חולקים עליו וס"ל שגם דאין מצ"ל בדאורייתא אעפ"כ לא מסלב"י בדרבנן, אבל לענין חינוך דאחרים גם אם נאמר כדעת תוס' בפ' כ"כ הנ"ל דבהגיע לחינוך מצ"ל מדאורייתא ואפי' על אחרים מוטל הדבר למחות בידם, אבל בדרבנן בודאי לא מצינן חינוך דאחרים דדמי לתרי דרבנן, וכמ"ש הרמב"ם בפ' כ"ד מה"ש רק למ"ד דמצ"ל אפי' ביונקי שדים ואפי' אחרים מצווין בכך, אזי איכא למימר, דבדרבנן מיהת מצווין בהגיע לחינוך, ברם מאי דכתיבנא לעיל במאי דמתרץ בגמרא על יתומה שנדרה דבעלה מפר לה ממנ"פ וכו' אי דאורייתא קטן אוכל נבלות הוא ואין מצ"ל דל"ק לדבריהם בפ' כ"כ דבהגיע לחינוך בוודאי מצ"ל, וכן תיפק לי' דהפרה כקומי אכלי דמי וכמאן דמלב"י, ועוד דעודנו לא מתורץ לר' יוחנן דמספ"ל, וכתבנו דכל שיש לו היתר בשאלה תו לא מצינן למילף מהנך רבויין עיין באות ד' יציבין פתגמא גם לדעת מ"ל דמופלא סמוך לאיש אינו יכול לשאול על נדרו, גם אפי' כשנדרה עד"ר, משום דשאני ושאני נדרי קטנות שהגיעו לעונת נדרים מנדרי קטנים שהרי כל קטנות דעלמא יש להן הפרה ע"י אביה או בעלה כשנישאת ע"י אביה, אפי' כשנדרה עד"ר, דכל שמפירין שלא מדעתן יכולין להפר מעצמן אפי' כשנדרה עד"ר כמ"ש תוס' גיטין ל"ה ע"ב ד"ה אבל, וכיון שבכל קטנות דעלמא יש היתר לאיסורין, וקילי אסורי דידהו מכל איסורין שבתורה במאי יתעלה ויתרבה איסורי של קטנה זו שנתייתמה טרם שנישאת ולית לה משבית ומיפר לנדריה, דבשלמא בקטנים שהגיעו לעונת נדרים, דכולהון שוין וליתנהו בשאלה, מפני שאין להם דעת לשאול, והתורה לא ריבתה דדעתן בזה מהני רק לקיום הנדר, אזי אפ"ל דכיון שנדרן קיימין עד שיגדילו, אזי ממילא חמורין בשעתן מנדרי גדולים שיכולין לשאול מיד ולעקור נדרן לגמרי [ועיין נזיר ד' מ"ז כה"ג ונזיר וכו' הי' מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה ר' אליעזר אומר יטמא כה"ג ואל יטמא נזיר וכו' דגם לר"א דאית לי' דנזיר חמור מכהן, ש"ה משום דקרבן חמירא לי', משא"כ בהגיעו לעונת נדרים דפטורין מקרבן כדתני' להדי' בברייתא ד' מ"ו בסוגי' הנ"ל בפ' י"ד לפי שמצינו שהשוה הכתוב הקטן כגדול לזדון שבועה וכו' יכול יהא חייב על הקדשו קרבן וכו'.

סימן ב

א עיין רמב"ם פ"י מה' כלאים ה' ל"א וז"ל המלביש את חבירו כלאים אם היה הלובש מזיד הלובש לוקה **(מקום שתמצא בספר זה או בשאר ספרים דיני מלקות, הכונה

שהיו נוהגין בדינים סמוכין וכעת בטלה הסמוכה מאתנו זה זמן רב.)** והמלביש עובר משום ולפני עור לת"מ ואם לא ידע הלובש שהבגד הוא כלאים והיה המלביש מזיד המלביש לוקה והלובש פטור עכ"ל, וכן פוסק לענין טומאת כהנים בפ"ג מה' אבל ה' ה' ובפ"ה מה' נזירות ה' כ' פוסק וז"ל המטמא את הנזיר אם היה הנזיר מזיד הנזיר לוקה, וזה שטמאו עובר משום ולפני עור לת"מ ואם היה הנזיר שוגג וזה שטמאו מזיד אין אחד מהם לוקה ולמה לא ילקה המטמא את הנזיר לפי שנאמר יטמא את ראש נזרו אינו לוקה עד שיטמא עצמו מדעתו עכ"ל, ועל דברי רמב"ם הנ"ל כבר צווחו בו קמאי דקמאי ועיין בתשו' הרא"ש שכתב לרשב"א והפליא על דברי רמב"ם הנ"ל דמאיזה מקום יתחייב המלבש והמטמא כיון דאינו לוקה משום ל"ע כמו שפוסק בשניהם מזידין, ועיין בלח"מ פ"ג מה"א שהוסיף להפליא דכיון דגילה רחמנא בנזיר לפטור המטמא נילוף מיני' לשעטנז וט"כ ולדעתי הקלושה נראה דמקור דינו של רמב"ם נובע מהנך תלתא רבוין דרבי רחמנא גבי קטן דלא ליספי' לי' ושלא לטמאותן בידים ולמסקנא דפ' החרש דקאי הצריכותא וכיון שכן ילפינן מינייהו לכל איסורין שבתורה) ומשמע דהמאכיל עובר על לאו זה עצמו כמו האוכל שהרי מקרא דלא תאכל מרבינן להו, והוא דרשה גמורה כמ"ש רש"י במס' יומא דף ע"ח ד"ה אינשא וכו' גדולים עשו לו והתורה הזהירה גדולי' על הקטנים שלא יעשו להם בידים דבר האסור כדאמרי' במס' יבמות לא תאכלום לא תאכילום להזהיר גדולי' על הקטני' עכ"ל וכן בטומאת כהני' דדרשי' מאמור ואמרת דהיינו שאזהרה הנאמרה בפרשה נאמרה ג"כ על כל גדולים אפי' מישראלים שלא לטמאות את כהנים הקטנים, וכן בדם נאמר ונאסר בלאו על המאכיל מלאו יתירה דכתיב בי', ומזה הוליד הרמב"ם דה"ה כשהי' האוכל או הכהן או הלובש שוגג, שלא ידע כלל שהבגד הוא כלאים דלא גרעו השוגגים מקטנים דעלמא דמ"ש, רק כשהיה גם הוא מזיד, אזי אינו עובר המלביש, רק משום ולפ"ע, מפני שכבר יצא הלובש מכללא דקטנים שאין להם דעת, ולכן אינו עובר המלביש והמטמא רק משום לפני עור, אבל היכא שהלבוש והנטמא שוגגים שגם הגדולים הללו ימששו בצהרים כאשר ימשש הקטן בקטנותו, לכן חיובא דמלביש את הגדול בשוגג או את המטמא לכהן כשהגיע לכלל שנותיו, והוא שוגג, כאשר ילביש או יטמא את הקטן, שעובר על הלאו דכתיב בי' כאשר עבד בגופו, איברא זהו בכל איסורין שבתורה, אבל בנזיר דאיתא בשאלה, אי איפשר ללמוד מהנך רבויים ולהכי אינו עובר המטמא, והא דמצרכינן בנזיר ליתורא דקרא מדכתיב יטמא את ראש נזרו, הוא משום שלשה טעמים, חדא כי היכא דלא לילף מק"ו מתגלחת כדאיתא להדי' בנזיר מ"ד, ועוד כי היכא דלא נילף מטומאת כהנים וכר"א דס"ל דנזיר חמור

מכהן, משום שחייב קרבן על טומאתו משא"כ בכהן, ועוד דגם כשהזיר עד"ר דליתא בשאלה אפ"ה פטור המטמא, ותו ל"ק דנילף לשעטנז מנזיר חדא דרחמנא גילתה לנו בנזיר דלא מחייבינן לי' משום שעיקר אסורי' איתא בשאלה, ועוד אף את"ל דכשנדר עד"ר שווה לכל איסורי' שבתורה מ"מ ילפינן כל איסורי' שבתורה מהנך רבוין, ולא ילפינן מנזיר להקל, דכלל גדול דקולא וחומרא לחומרא מקשינן, ונתחייב בכל חומר כמו צד החמור דמקשינן לי' אומנם כן הוא לאיסור לאו לחוד ולכל חומר הלאו שבו אבל לא לענין כרת דקראי דכתיבי בלאווין הוא דאיתרבאי, ולא לחומר כרת וחטאת, וראי' מדלא נאמר בהנך צריכותא דס"פ חרש דדם לא אתי' מנייהו שיתחייב כרת, א"ו שגם השתא דכתיב גם גבי דם גופא לחומר האיסור ולענין לעבור בלאו בלבד הוא דכתיב, וראי' לעיקר הדבר הנ"ל דילפינן לכל התורה כולי' שיתחייב המאכיל כאוכל באותו הלאו עצמה דכתיב גבי האוכל והעושה התועבה ההיא מירושלמי ר"פ כ"ש ע"ב בהא דפליגי ר"א ור"י התם דר"י כדחזקי' ס"ל דהיכא שנאמר לא יאכל בציר"י הוא דאסור בהנאה, וז"ל שם מתניתא מסייע לדין ומתניתא מסייע לדין, מתניתא מסייע לר"א לא יאכל חמץ לעשות את המאכיל כאוכל, ואתה אומר לעשות את המאכיל כאוכל או אינו אלא לאסרו בהנאה, וכשהוא אומר לא תאכל עליו חמץ הי' למדנו שהוא אסור בהנייה מה ת"ל לא יאכל חמץ לעשות את המאכיל כאוכל דברי ר' יאשי' ר' יצחק אומר אינו צריך ומה שרצים קלים עשה בהם את המאכיל כאוכל חמץ החמור אינו דין שנעשה בהם את המאכיל כאוכל ומה ת"ל לא יאכל חמץ לא בא הכתוב אלא לאסרו בהנייה כגון כן כתיב לא יאכל הא מלא תאכל לית שמע מינה כלום והדא מסייע לר"י ע"כ הרי דילפינן משרצים לחייב את המאכיל כאוכל, וירושלמי הלז ראי' לדברי רמב"ם דפוסק בפ"ג מה"א דלמסקנא קיימי הנך רבויין לדלא מסלב"י, ודלא כדעת הטור, ואפ"ל דס"ל לטור דזהו גופי' טעמא דר' אבהו דלא יאכל אתי לחייב את המאכיל כאוכל ולא יליף משרצים משום דלמסקנא אמרינן דהנך רבויין להזהרה אתי וכיון דאיכא ב' כתובים א"מ ואנן פסקינן כר"א ולא כר' יצחק דס"ל כחזקי'

ב יש לספק בחולה עני שכל הרופאים אומרים שאין לו רפאות תעלה בקרב הרופאים זולת כשיסע למקום בית נכאות במקום קבוץ רופאים רבים ומומחים גדולים יחד, וזולת זה הוא בסכנה עצומה, וקבעו לו עת ידוע שביום ההוא יבא שמה לבית רפאות ולא יאחר מעגלותיו, שבאם יאחר יתיישן חליו, בשגם המה לא יועילו, ומכר העני את כל אשר לו ולקח במחירם עגלה וסוס לנסוע שמה, וא"א לו שיבא שמה על יום התעתדו לו, בלתי שיסע גם בשבת קודש ולא ינוח, ומדי עברו בקרב מקהלת ישורון ביום עש"ק לעת ערב

לדרכו הנחוצה, אף דמצד המשורה ונכונה, הוא שקהל ההוא יחזיקו את החולה העני אצלם ביום ש"ק, וישלחהו אח"כ על הב"ד למען שיבא בקרב בית תעלה ביום הנועד, אולם אם לא עשו כן, והניחוהו לנסוע לדרכו ביום ש"ק, אם חטאם גדולה ואשמתם רבה, שבעבור בצע הכסף הניחוהו לחלל את השבת או לא, כיון שהוא עשאו משום סכ"נ, ונ"ל דמצד עיקר הדין אין הדבר חובה כ"כ, והעיקר בזה רק משום ג"ח דמסתמא נפשו עגומה עליו, על קשות ימיו שבא לכלל זה וגם מצד קידוש השם, והטעם כיון שהחולה עובר בחילל שבת באונס גמור דפטור ומותר הרי לא גרע מקטן אוכל איסורין דאין מצ"ל, ועוד עדיף ממנו, דקטן מיהת עבירה קעביד, כמ"ש לעיל בסי' א' אות ג', וראי' לדברינו מדברי נ"י ר"פ האשה רבה וז"ל ועוד דבירושלמי דמס' נזיר פירשו להדיא דקורא ואחרים עונים אותו זהו שהכהן הבא ליטמא קורא לאחרים לקברו ואין עונים אותו, ולפיכך אמרה התורה שיטמא לו הכהן עצמו, ואפי' הי' מוצא אנשים לקברו בשכר אינו צריך לשכור אלא הוא בעצמו מטמא אם ירצה עכ"ל הרי אע"ג שהוא בעצמו אפשר לו להשכיר אחרים אפ"ה אינו מחויב כיון דכמו שהוא לפנינו מוטל עליו לקברו משום כבוד הבריות, ואע"ג שהוא עצמו מוטל עליו לעשות כל טצדקאי דמצי למיעבד וליתן כל אשר לו ולא יעבור, זהו משום דקמי שמיא גליא, דכל שאיפשר לפדות עצמו מידי סכנת נפשות, לא נכנס כלל בסוג אונסא לפוטרו, מטעמא דאונס רחמנ' פטרי' אבל היכא שקרהו מקרה בסכנת נפשות, ואין בידו לפדות את עצמו מחילל שבתות אזי גם על אחרים אין הדבר חובה להפרישן ע"י הוצאה מרובה רק מצד גמילות חסד וקידוש השם.

ג עיין במ"ל בפ' י"ז מהמ"א ה' כ"ז שהקשה על הרשב"א דס"ל דלדידן דפסקינן דאין מצ"ל בדאורייתא אזי בדרבנן נחתינן חד דרגא ומותר אפי' למלב"י בס"פ ר"ע בשבת דמקשינן א"ה אפי' טהור נמי וכו' דהא כל איסורי' אינו אלא משום בל תשקצו שהוא רק מדרבנן כמ"ש הפוסקים ותרוצו שם דחיקא טובא דנימא דקו' הגמרא בפשיטות קאי דנפשוט מיני' דאין מצ"ל כיון דקושטא כן הוא ונלפענ"ד דבל"ז צריכין להבין דמנ"ל לס"ד לחוש ולומר שיאכלנו חי שאין דרכו בכך דילמא טעמא דחיישינן בטמא רק משום דמיית ואכיל לי', ומה"ת לנטות מפשטא ולהדורי בתר קו' ונראה כשנשים עיונינו להבין לאשורו עיקר פלוגתא דרמב"ם ורשב"א באיסורין דרבנן אם מסלב"י אם לא, במאי קמפלגי, דלכאורה מצד הסברא הפשוטה נראה דמנ"ל בין דרבנן לדאורייתא ולא אמרינן כל דתיקון רבנן כעין ד"ת, רק משום דזאת מצינן בסוגי' להדי' שגם דלמאן דאית לי' בדאורייתא דמצ"ל אבל בדרבנן לכ"ע אמצ"ל וזהו גופי' טעמי מאי שהרי משמע דאפי' היכא דאית לי' עיקר מה"ת אין מצ"ל, ועי' גיטין ס"ד ע"א, אמנם בזה הטעם מבואר עפ"י

הדברים שכבר נתבארו בראיות ברורה לעיל בסי' א' א"ג דמעשה קטנים בכל איסורין כמעט קט כמעשה גדולים יחשב רק שאינן בר עונשין דרחמנא הוא דחס עלייהו שלא יענשו, ולכן ס"ל דכשם דח"ר עליהם שלא יענשו, כן הדבר חובה על הגדולים לחוס עלייהו מתחילה שלא יתלכדו בחטאתם בנפשותם ולבל יחטאו, ולכן באיסורין דרבנן, דלא תיקנו איסורין שלהם מתחילה על הקטנים דקטן לאו בר קבולי תקנתא דרבנן הוא כמ"ש רש"י להדי' בנידה דף מ"ו ע"ב בד"ה איסורא לכן לכ"ע אין מצ"ל, ולדידן דפסקינן דאפילו בדאורייתא אין מצ"ל צ"ל דעיקר הציווי להפריש את חבירו מן האיסורין הוא משום דרחמנא חס עלייהו שלא יענש חלילה, ולכן מטעם זה לחודא ציוונו להפריש חבירנו בכל טצדקאי דמצינן למיעבד כי היכא דלא ימשוך על עצמו ועל העולם בכללו עונש רב המעותד לאותו החטא, ולכן בקטן דלאו בר עונשין הוא אפי' בידי שמים אין עלינו חובה להפרישם וגם משום ערבות דגדולים ליכא כיון שהחוטא בעצמו לאו בר תשלומין ובר עונשין הוא] רק דרחמנא הזהיר אותנו דלא ליספי' לי' בידים וס"ל לרשב"א דתכלית עצומו של איסור זה הוא משום איסורו דקטן הוא כלומר שלא לגרום שע"י יחטא הקטן בנפשו) ולכן בדרבנן כיון שאין במעשה הקטן באיסורין דרבנן כלום, ולא מידי עביד ולכן מצד הדין ומצד הסברא מותרין לספות להו אפי' בידים ממש רק למאן דס"ל דבדאורייתא מצ"ל מעתה אם נימא דבדרבנן שרינן אפי' לספי' לי' בידים ומקילינן בדרבנן כל האי גם בשתי הדרגות מדאורייתא אזי חיישינן לדילמא אתו לזלזולי באיסורין דרבנן לגמרי, ומשה"ט מבואר מן הסוגי' דלמ"ד דמצ"ל בדאו', אזי גם בדרבנן לא מסלב"י, אע"ג דמצד שורת הדין אין מקום לאסור בזה, ורמב"ם ס"ל דגבול איסורו משום מעשה הגדול הוא אפי' היכא דליכא גרם להחטיא הקטן, ומשה"ט גם באיסורין דרבנן כעין דאורייתא הוא דחיזקו דבריהם דכשם דבעבירה דאורייתא אסרה רחמנא לבל לעשותו בגופו, ולבל יעשה מעשה כזה גם לאחרים דלאו בענ"ש נינהו, כן רבנן באיסורין דידהו יתהלכו במידה ובמשורה הזאת, וכשנשקול הדברים היטב נראה לכאורה כדמות ראי' לרשב"א דעיקר ועצם תכליתו של האיסור זה דלא לסלב"י הוא מפני שלא יחטיאו נפשות הקטנים ע"י שהרי למסקנא דחגב טמא אין נותנין לקטן לשחק בו משום דילמא מיית לי' ואכיל לי' אע"ג שמסרו לידו לשחק בו, ואז לא הי' ראוי' לאכילה כלל רק אח"כ שהומת ע"י הקטן אפ"ה אסור, כיון דסוף סוף הקטן בא לידי עבירה ע"י גרמא דגדול, אכן אם נימא דמשום מעשה שלו בעצמותו הוא דאסרה רחמנא הא תינח כשנעשה בכח ראשון אזי נקראת הפעולה על שמו והוא ילכוד בחטאו בפועל ההוא, ולכן כשנותן לקטן דבר איסור לידו חיישינן דילמא מיד יאכלנו כי כן מצוי והוה בקטנים, וכמו דמצינן באין

פורסין מצודה ע"י במ"א סי' שין סק"ט הפורש מצודה ובשעת פרישתו נכנס חי' לתוכה חייב, אבל אם נכנס אח"כ לתוכה פטור אבל אסור שא"י אם יצוד אם לאו וכו' עי"ש אבל הכא שאינו ראוי לאכילה מיד רק לאח"כ כד מיית לי' ודמי לכח שני דאיתא בחולין ד' ט"ז בנעץ סכין במוכני דכד אזלי מיא בכח שני כבר נתבטלו פעולת הפועל ראשון, ודמי כאילו נשחט מעצמו, א"ו דתכליתו של איסור זה משום עוצם חטא דקטנים הוא דאתינן עלי', וכיון דסוף סוף יתלכד בזה תו אין לחלק בין כח ראשון לכח שני ונמצא לפ"ז הרי בכל אחד משני טעמים הללו יש בו להקל ולהחמיר, והא כיצד דהרי אם נימא דתכליתו של איסור הוא לבל יחטא הקטן, אזי לא מספינן לב"י אפי' בדבר שלא יבא לחטוא מיד רק בגרם ובכח השני, ולהקל כנגד זה דבאיסורין דרבנן שהקטן לא יחטא מאומה, אזי מסלב"י, אבל אם נימא דעצם האיסור משום מעשה הגדול לבד, אזי גם באיסורין דרבנן לא מסלב"י, כיון דמ"מ האיסור בתקפו על הגדולים הוא דקאי, וכנגד זה יש להקל היכא שלא יתעבד עתה מאומה רק בכח שני, דאזי נסתלק פעולתו לגמרי, ומשה"ט התלכד מעיקרא לומר דע"כ טעמא דמתניתין דאין מוסרין לידו חגב טמא משום דחיישינן לדילמא יאכלנו מיד משום דקסבר דתכלית איסורו דלא מסלב"י הוא משום מעשה הגדול, דלא חילקו התורה בין כשעושה בגופו או בגופן של ישראלים אחרים, ומעתה א"א לומר משום דמיית לי' דא"כ לא עדיף מכ"ש, ועפ"י קו מידה זו היקשה לו למקשין דאם כן אפי' טהור נמי דאיכא משום איסורי דרבנן שהרי עוצם איסורו משום מעשה הגדול הוא דאתינן עלי' וע"ז מתרץ לי' דעיקר הדבר ליתא כדקא סלקא דעתך מעיקרא אלא דעוצם איסורו לבל יחטאו הקטנים, ותו ליכא לאפלוגי בין כח ראשון לכ"ש ושפיר חיישינן דילמא מיית לי' ומשה"ט עצמו ס"ל לרשב"א דבאסורין דרבנן דל"ש לטעם זה מותר לספינן בידים, אומנם רמב"ם ס"ל דחיישינן להנך תרי טעמא לחומרא, דבכ"ש אסרינן לחומרא משום טעמא דקטן, ובדרבנן אסרינן למסלב"י משום פעולתו וכחו דגדול, ונוליד מזה דין מחודש דבאיסור דרבנן דלא חזי' לי' כשהוא חי בשעה שנתנו לידו אזי לכ"ע מספינן לב"י כמובן:

ד עיין בתו' חולין ט"ז ד"ה אבל בכ"ש גרמא בעלמא הוא וכו' אע"ג דאם היה סוף מים לבא וכו':

ועיין במס' שבת ק"כ דגרם כיבוי מותר וכן פסקינן, וכן לענין מחיקת השם לא נאסר גרמא, אפי' בכ"ר, ועיין בכורות ל"ד דתני' מום לא יהיה בו אין לי אלא שלא יתן בו מום מנין שלא יביא דבילה ובצק ויניחנה על האוזן כדי שיבא כלב ויאכלנה ת"ל כל מום, ולכאורה י"ל דהשתא דרבי רחמנא לגרמא ילפינן מיני' לכל איסורין והא דגרם כיבוי

מותר משום שהכיבוי לא נעשה מיד וכחלוקו של מ"א בסי' רנ"ב ס"ק כ', (וכן איתא להדי' בתוס' פ' כירה מ"ז ד"ה מפני, וז"ל פירוש דגזרינן ע"ש אטו שבת ובשבת יכול לבא לידי כיבוי אם יגביה הכלי בשעת נפילת הניצוצות עכ"ל) אבל בדבילה חיישינן דילמא תיכף אם סילק ידו יעשה בו מום וגורם כזה נתרבה מכל מום, וקשי' דבסוגיין דעלמא אמרינן חולין מקדשים לא ילפינן ואנן פסקינן דגורם אסור בכל האסורין וכן כאן בסוגי' שאין נותנין חגב טמא אפילו לשחק משום דילמא אכיל לי' שהוא רק גרמא בעלמא), וגם לא יתיישב דגבי מחיקת השם מסתמא נעשה מיד בבאו למים, וגם לסברת תוס' הנ"ל אף את"ל דלא נעשה מחיקה מיד מ"מ כל שמקרב א"ע למים ה"ז כאילו מביאו המים עליו, והוי להו לתלות בדבר שאינו מתכוין ובפ"ר, א"ו דדוקא היכא דכתיבי עשי' הוא דפטרינן לגרמא, אפי' כשמקרב א"ע כמו במחיקה ובכיבוי, ואפי' כשעושה מחיצה של שלג רחוק מאש, אבל כל היכא דלא כתיבי עשי' אזי העיקר תלוי בכ"ר או בכ"ש וכשמקרב א"ע או לאחרים, אפי' כשסוף המים לבא הרי זה כמו כח ראשון, והא דמצרכינן ליתורא דכל מום, היינו דבקדשים אפי' בכ"ש חייבו רחמנא שהרי התם דומיא דכ"ש הוא, כן נראה לכאורה לפ"ר ועדיין צ"ע היטב ואי"ה לעת הפנאי אשים עיוני עוד בזה כי עדיין לא נתיישב בהאי דתניא היה שם כתוב על בשרו דיורד וטובל, הא למה זה דומה כנותן לתוך המים ממש, ומצאתי אח"כ בח"ר שהיקשה כן ועיי"ש שתירץ כן כיון שאין הדבר בודאי שימחוק, שוב לא נדון רק כגורם דפטרינן לי' היכא דכתיב בי' עשי' ואינו נידון כמקרב לתוך המים, לדידן דפסקינן כרב יהודה בטלית שאחז בו אור ורשב"א מהדר שם לתרוצי' אפי' לדעת הרי"ף דפוסק דלא כר' יהודה לכן צריך לדחוק קצת בזה, אבל לדידן דפסקינן כר' יהודה ושגם מחיצה של שלג רחוק קצת מן האש מותר לעשותו תירוצו מבואר דכל שאינו בודאי אע"ג שנותן ידו לתוך מים נידון רק כמו סמוך למים וסוף המים לבא דמותר בהנהו דכתיב בהו מעשה דוקא:

ה ועיין שעה"מ פ"א מה' שביתות עשר ה"ג וז"ל וכן למדנו מפי השמועה שאסור לרחוץ בו או לסוך בו כו' הנה הר"ן היקשה לדעת רבינו מהך דתני' פ' יוה"כ דף ע"ח ע"ב התנוקת מותרין בכולן חוץ מנעילת הסנדל ומוכח בגמ' התם דמותרים לכתחילה קתני שאם בא לימלך אומרים לו האכילהו רחוץ אותו והא ודאי לתענוג עבדי ואי מנעי חד יומא מינייהו לא מסתכני ואי מדאורייתא היכי שרינן והא כתיב לא תאכלום להזהיר גדולים על הקטנים אלא מוכח דמדרבנן כן שהוא לצורך התינוק מאכילין אותו איסור דרבנן בידים עכ"ל יע"ש וק"ל על דבריו דלפי דעתו נמי תיקשי' לי' שהרי ממ"ש הר"ן בפ' כ"כ אמתני' דקטן שבא לכבות אין אומרים לו כבה כו' מבואר דהא דאיסור דרבנן

מאכילין אותו בידים היינו למאן דס"ל בפ' חרש דקטן אוכל נבילות אין אנו מצווין להפרישו ומש"ה באיסורין דרבנן נחתינא חד דרגא דמאכילין אותו בידים, אמנם לר"י דספוקי מס"ל התם אי אנן מצווין וכו' וכיון שכן קשה דתיקשה לי' לר"י הך ברייתא דקתני התנוקת מותרים בכולן דאף על גב דאיסורין דרבנן הוא מכל מקום להאכילו בידים אסור וצ"ע כעת עכ"ל, ונראה דלדעתו בהבנת דברי הר"ן טפי הו"ל להקשות דהא בגמ' מבואר להדי' אלא הנך דלאו רביתיהו גזרו בהו רבנן הנך דרביתיהו לא גזרו בהו רבנן דאמר אביי וכו' וכיון דבתורה לא כתיבה רחיצה אלא עינוי לכן לא נאסר אלא רחיצה וסיכה של תענוג, משא"כ רחיצה וסיכה דתינוקת, אלא צ"ל דהכי קא קשי' לי' דאי נימא דמדאורייתא נאסרו רחיצה וסיכה של תענוג, גבי תינוקת אמאי התירו וכי כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקו"ע ואע"ג דהנך רביתיהו מ"מ לא סגי דלא מתענגי התינוקת בהם, ואע"ג דגדולים עבדו להו משום דכן רביתיהו, מ"מ המה מתענגים בהם, ולא עדיף מנותן חגב טמא לתינוק לשחק בו והתינוק אכלם אע"ג שהגדול לא מתכוין כלל לצורך אכילה מ"מ אסור משום דלא מספינן לב"י מכש"כ הכא דלא סגי בלא"ה שלא יתענגו בהם א"ו דמדרבנן הוא דאסורי ובכל כה"ג דמשום רביתיהו הוא דעבדי לא גזרו מתחילה על כל כה"ג אע"ג דאי אפשר שלא יתענג בהן, אבל אם נימא דמדאורייתא אסורין כל רחיצה וסיכה של תענוג האיך התירו לגדולים לסוך את הקטנים כיון דסוף סוף הקטנים מתענגים ולו יהי' דאיכא בסיכה משום תרווייהו בהדי הדדי משום רביתיהו ומשום תענוג, איך התירו לגדולים דאסורים מדאורייתא לספות להו בידים ואפי' בדבר דלא איפשר ולא קא מכוון לא התירו אלא בשאר הנאות ולא בהנאות של אכילה ושתי' כמבואר בר"ן בפ' גה"נ גבי בת תיהא יוע"ש וסיכה כשתי' דמי, א"ו דמדרבנן בעלמא הוא ובדרבנן מותר לסב"י ותו ל"צ לומר משום דהנך רביתיהו אלא כי היכא דתיתי אליבא דכ"ע אפי' לר"י דמספ"ל דבדאורייתא מצ"ל ואזי בדרבנן לא מסלב"י, צריכין לומר דמשום רביתיהו לא אסרו מתחילה אפילו היכא דמתענגו בי' דהם אמרו והיתנו כן מתחילה שכל כה"ג לא נכנס בתקנתן וזה ברור ופשוט:

ו **לפום** דעת רשב"א ור"ן דבאיסורין דרבנן מסלב"י כל שהוא לצורך התינוק, אבל לצורך עצמינו אסור כמ"ש ר"ן בפ' כ"כ ה"ט משום דדילמא אתי למיסרך, וכל כה"ג גזרינן אפי' במידי דלא קביעי ובמידי דמיצעי שהוא לצורך עצמינו ולצורך התינוק כגון בזמן ביה"כ דאמרינן היכא ליעבד נטעמי' לינוקא אתי למיסרך, אזי דווקא במידי דקביעי הוא דגזרינן אבל במידי דלא קביעי כגון מילה ביה"כ לא גזרו רבנן לדעת תוס' ועי' בא"ח תרכ"א סעי' ב', אבל כל שהוא לצורך עצמינו אזי לכ"ע אפי' במידי דלא קביעי גזרו משום דאתי

למיסרך שהרי בעובדא דר' משרשי' במס' שבת קל"ט ע"א דגזרינן דילמא אתי למיסרך אע"ג דלא קביעי ומשם הוכיח הרשב"א דבדרבנן מסלב"י מקו' הגמרא וליתן לי' לתינוק ישראל, דאע"ג שגם לדעתו אסור למסלב"י כל שהוא לצורך הגדול אפי' בדרבנן, דזהו רק משום דאתי למיסרך ועי' בתשו' הגאון הקדוש מוהע"א זצוק"ל שהיקשה על תשו' הרשב"א ולמ"ש ניחא, וכן מ"ל מח"ר יבמות קי"ג יוע"ש, ואגב גררה נציגה הנה את הנראה לפענ"ד להגיה בדברי רשב"א שם וז"ל עוד כתב הוא ז"ל אף עפ"י שאין אנחנו מצווין להפרישו לקטן מצוה על אביו להפרישו ולגעור בו וכו' ונראין הי' דבריו שהרי קטן שהגיעו לחינוך מחנכין אותו למצות וכו' אלא שאין נראה כן מן הסוגי' הזו וכו' ובפרק יוצא דופן נמי אמרינן ל"צ לאותן המוזהרין עליו ואקשינן ש"מ קא"נ מצ"ל ואם איתא לימא ל"צ לאביו שמוזהר עליו ואע"פ שאמרו קטן שהגיע לחינוך מחנכין אותו למצות דילמא הכא כשלא הגיע לחינוך, אלא דק"ל ממתני' דקטנה בת ישראל שנישאת לכהן דהא התם ודאי משמע אפי' בשהגיעה לחינוך ואפ"ה אקשינן בגמרא וליכול קא"נ הוא, ובנדה פרק יוצא דופן נמי איבעי' לן מסל"א דאו' או דרב' ואמרינן ת"ש קטנה שנדרה כו' אלמא אפי' במסל"א אמרינן הכי וגדולה מזו אמרו שם גבי מסל"א ל"צ לאותן המוזהרין עליו ואקשינן ש"מ קא"נ מצ"ל דאלמא דמאן דאמר א"מ אפילו במסל"א קאמר וצ"ע עכ"ל והנה דבריו תמוהים בין למתקשרות הדברים כמובן ועוד דמעיקרא הסיר קו' מפרק יוצא דופן דלא נודע במאי והסיב קו' מקטנה בת ישראל דאקשינן בגמרא וליכול והוא תמוה דליתא שם כלל בגמרא קו' זו על קטנה רק על חרשת ובחרשת לא שייך כלל הגיעה לחינוך לכן נראה לפענ"ד להגיה וכצ"ל ואם איתא לימא ל"צ לאביו שמוזהר עליו אלא ודאי דאין לחלק כלל בין אביו לאחרים וגם קשה לומר דאע"פ שאמרו וכו' דילמא הכא כשלא הגיע [וזו דעת תוס' בפ' כ"כ] אלא דק"ל [פי' שמפני זה המציאו לחלק לבין הגיע לחינוך ובין לא הגיע] ממתני' דקטנה בת ישראל וכו' ואפ"ה אקשי' בגמרא כוונתו דהא דמקשי' בריש האשה רבה למ"ד דאין כח ביד חכמים וכו'] ואמאי וליכול קא"נ הוא [אלא משום דמשמע להו דאפי' בשהגיעה לחינוך] אלא דק"ל מנדה פ' יוצא דופן דאיבעי' מופלא סמוך לאיש דאורייתא או דרבנן ואמרינן ת"ש קטנה שנדרה בעלה מיפר לה ופרקינן הו"ל קא"נ וכו' אלמא דאפי' במסל"א אמרינן הכי וגדולה מזו אמרו וכו' ל"צ לאותן המוזהרין עליו וכו' כן נראה לי להגיה והא שהכביד הקו' באחרונה לדעת תוס' מקטנה שנדרה ולא היקשה כן בתחילה לדעת הרמב"ם דס"ל לחלק בין אביו לאחרים משום דבפשטא איירי בקטנה שאין לה אב אבל לדעת התוס' דלא מחלקו בין אבי' לאחרים קשי' ביותר דאע"ג דאיכא קטנה שנעשית כיתומה בחיי אבי' מ"מ לא קשי'

כל כך לדעת רמב"ם מדברי רשב"א אלו משמע דס"ל דאין לחלק בזה בין זכרים לנקיבות ועיי' במג"א סימן שמ"ג ס"ק א':

ז עיין במ"ל בפרק י"ז מהמ"א ה' כ"ז וז"ל ועיין בההיא דאיבעי' לן בר"פ הערל כהן קטן שלא נמול מהו לסוכו בשמן של תרומה כו' וסיכה לזר כפי סברת רוב הפוסקים הוא מדרבנן וקרא דלא יחללו אסמכתא בעלמא ודוק עכ"ל ונראה מדבריו דק"ל לדעת רשב"א ור"ן דבאיסורין דרבנן מספינן להו בידים ותמוה דהתם משום איסורי של הגדול הוא דמיבעי' לן שהרי כשם דאמרינן דכהן ששכר פרה מישראל לא יאכילנה כרשינה אע"ג שמזונותי' עליו כן הדבר זה וכן מה שמעורר שם מהאי דר"פ אלו מגלחין בקטן הנולד במועד דשם ג"כ משום איסורו של המגלח והוא שהיקשה עליו מאבילות דשם ל"ש איסורי דאחרינא ואעפ"כ משמע דדמי להדדי א"ו שגם כשנולד קודם המועד מותר גם כן לגלח וכן מה שהיקשה מנידה ל"ב דתרומת ח"ל אסור לסוך לתינוקת נידה הוא ג"כ משום איסורו של הסך המטמא את התרומה.

סימן ג

א עיין נידה מ"ו ע"ב בגמ' בעלה מיפר לה ממ"נ אי דרב' דרבנן הוא אי דאורייתא קטן אוכל נבלות הוא ואין מצוין להפרישו, ויש לדקדק טובא חדא כיון שכל הקו' סובב רק למ"ד מופלא סמוך לאיש דאורייתא ולדידהו לא מתרץ מידי דל"ל הפרה ולמה מועיל הפרתו ולאחר עיון נראה דה"פ עפ"י דבריהם ד"ה ר"י ור"ל וז"ל וא"ת והא סבר ר"ל התראת ספק לא שמה התראה בהתערובות גבי נותר ופיגול שבללן זה בזה והכא התראת ספק הוא דשמא לא יביא ב' שערות עד ב' שנים או ג' ונמצא דאכתי לא הוי מופלא סמוך לאיש ואי מיירי שאכלו אחרים לאחר שהגדיל א"כ הו"ל למימר כשאכלו הוא בעצמו וכו' וי"ל דאזלינן בתר רוב שמביאין ב' שערות בזמנם דהיינו בני י"ג ויום אחד עכ"ל ומשטחיות דבריהם נראה דלר"י איכא למימר כשאכלו אחרים מיד ולוקין כשיגדיל הקטן ויביא שני שערות בזמנן רק לר"ל בע"כ צ"ל דחזקה דרבא חזקה אלימתא הוא אפי' להקל אבל לר"י איכא למימר דחזקה דרבא הוא רק להחמיר לענין מיאון אבל לא לענין חליצה, וכדאיתא לעיל מ"ו ע"ב ותלי' בשני תרוצי הגמרא שם ולפ"ז איכא למימר דגם שמואל מספקי לי' בזה והכי קא מתרץ אי דרבנן כלומר הא דמחזקינן מהשתא למופלא הסמוך לאיש הוא רק מדרבנן דחזקה דרבא הוא רק להחמיר לענין מיאון, הרי מדרבנן יכול ג"כ להפר לה ואי מדאורייתא קטן אוכל נבלות הוא וכו' וא"ל דאפי' אם נימא דלאו חזקה אלימתא הוא, מ"מ ספיקא דאורייתא הוא ומאי מהני הפרתו, דז"א דבע"כ צ"ל דכ"ז דנקטינן רק לספיקא שוב לא נידון כמופלא הסמוך לאיש, תדע שהרי כמה אמוראי

קסברי דתוך זמן כלאח"ז ואמרינן לקמן מ"ז ע"ב דאינו נבדקות ע"י נשים דסד"א הוא, וא"כ קשי' מתניתן דקתני להדי' דלפני זמן הזה, אע"פ שאמרו וכו' אין נדריהן נדר וכו' ואמאי סד"א הוא דילמא יביא שני שערות בשנה שלפני גדלות והרי הוא עתה כמופלא הסמוך לאיש וכבר הגיע לעונת נדרים, אלא בע"כ צ"ל שכל זמן דנקטינן משום ספיקא תו לא נידון כמופלא מדאורייתא רק היכא שהוא בוודאי ס"ל והטעם לזה איפשר משום דמוקמינן על חזקת קטנות דמעיקרא ויהיה נא מאיזה טעם שיהי' מ"מ נשמע ליסוד מוסד דכ"ז שהוא בספיקא אם יגיע בשנה שאחרי' לאיש, שוב א"א לדונו במופלא והא דחיישינן בשנה שלפני הגדלות למאן דאית לי' דחזקה דרבא הוא רק להחמיר מדרבנן לענין מיאון, ול"ח ג"כ בשנה שלפ"ז למאן דא"ל דתוך זמן כלאחר זמן שהרי גם בשנה שלפני הגדלות נידון כספיקא ואפ"ה לית מאן דפליג בזה דקתני להדי' קודם זמן הזה אפי' אמרו יודעין אנו לשם מי נדרנו וכו' אולם שרשן של דברים כן הוא והוא כשנרד לחקור בזה לדינא דאורייתא במופלא, והביא אח"כ שערות בשעה שהגדיל למאן דא"ל דחזקה דרבא הוא רק להחמיר מדרבנן ואמרי' נמי דכ"ז שלא נודע בבירור שיגיע לאיש אין דנין כמופלא כאשר הוכחנו ליסוד מוסד מר' יוחנן וריב"ל דאית להו דתוך זמן כלאחר זמן, אם נימא דמ"מ כשהביא שני שערות אמרינן איגלאי מילתא למפרע דמופלא הי' והגיע אז לעונת נדרים וזה כמה דמיתי דלדידן דפסקינן דחליצת מעוברת, ל"ש חליצה, גם הכא לא אמרינן אגלאי מילתא למפרע, ומצאתי באחרונים שכתבו כן, אומנם לאחר עיון נראה, דל"ד דדוקא בחליצת מעוברת שאינו עומדת לכך שתפול ולדה, שרובם אינן מפילות, הוא דל"א איגלאי למפרע, אבל במופלא, מ"מ הדבר קרוב יותר שיביא שערות בזמנן, ולכן כשנסתיים אח"כ והביא, אזי גם לדידן אמרינן דלמפרע הי' מופלא, וכן מצינו בישל"מ דמחלקינן בין דבר שאין בו סי' לדבר שיש בו סי' משה"ט, [ואע"ג דאנן פסקינן כאביי, זהו מטעמא אחרינא דקנין שאני דא"א לקנות בלא דעת בעלים] ולכן חשו רבנן שיאסור הדבר מיד ע"י נדרו של מופלא, אע"ג דמדאו' לא חיישינן למופלא בספק, מ"מ כיון שגם מדאורייתא אם יביא שערות בזמנן אזי למפרע נדרן נדר, ומש"ה גדרו רבנן בזה במופלא שיאסור מיד, כדי שלא יגיע הדבר לאיסור דאוריית' וכעין זה מצינו בכמה דוכתי' [כמו בקטן וקטנה, אע"ג שאם תמצא אילונית עביד איסורא למפרע, מ"מ ל"ח לזה רק דהתם דמנגד לרובא, גם רבנן לא חששו לזה לאסור מדרבנן, אבל מופלא חששו מיהת לאסור מדרבנן בכדי שלא יגיע הדבר לידי עבירה דאורייתא בשוגג] אבל בקודם זמן הזה שאין הדבר קרוב שיביא סימני גדלות בתוך זמן דאזי גם כשנסתיים מילתא והביא ס"ג תוך זמן מ"מ לא אמרי' בי' דאיגלאי מילתא למפרע שהי' אז כמופלא,

דנידון זה דמי לחליצת מעוברת דפסקינן דלא אמרינן איגלאי מילתא למפרע, וכיון שאי איפשר שיולד מזה שום איסור דאורייתא אפי' בשגגה, לכן לא מצאו בזה בקעה לגדור בו ומשה"ט דינו פסוק לכ"ע דקודם זמן הזה אין נדרן נדר ולפ"ז תירוצו דשמואל קאי לדינא לדידן דפסקינן דחליצת מעוברת לא שמיה חליצה, וגם מספ"ל אי חזקה דרבא הוא חזקה אלימתא או לא, ולכן מתרץ לי' הכי אי מדרבנן כלומר דמדאורייתא עודנו לא נוכל להחזיקה למופלא דאולי לא תביא סימני גדלות כשתגדל, רק דעיקר איסורו קודם שנתברר הדבר הוא מדרבנן. כדי שלא יגיע הדבר לאיסור דאורייתא בשגגה, הרי לזה מהני הפרתו שהוא בעלה מד"ר ואי מדאורייתא קטן אוכל נבלות הוא וכו' וא"צ להפרה [אומנם לר"ל דצ"ל כתירוצו דתו' דחזקה דרבא הוא חזקה אלימתא וכן לר"י דס"ל דחליצה מעוברת שמה חליצה ואמרינן אפי' בדבר שאינו עומד לכך דאיגלאי מילתא למפרע וא"כ הדרי קושי' לדוכתי' מקודם זמן הזה אלא בע"כ צ"ל דגם לר"י אית לי' דהוי' חזקה אלימתא ונמצא דמופלא הוא מדאורייתא מיד טרם שנתברר ובאמת א"צ להפרתו כלל, רק משום קטן אוכל נבלות הוא דשרי', כמו דנקטינן בפשטא דתירוצו של ר' יהודא ע"ש, איברא עדיין יש להתבונן, חדא דקתני בעלה מיפר לה דכיון שאין בהפרתו שום תועלת לדידהו דמופלא מדאורייתא, ועוד למאי שהוכחנו לעיל בסי' א' אות ג' דקטן מיהת איסורא קעביד רק דרחמנא חס עלי' כמבואר בסנהדרין ד' נ"ה ע"ב והאיך מכשילין לה ע"י הפרתו של בעלה דלאו כלום הוא ונראה להטעים הדבר, דלמאן דא"ל דמופלא דאורייתא גם בשעתו טרם שנתברר הדבר מ"מ אמרינן לה ושרינן לעבור על נדרה כעת דאל"כ יוציאנה בעלה בלא כתובה **(בזמנים הללו עניני מלקות גרושין וכתובה נוהגין ע"פ דינא דמלכותא, ואסור לנו לגרש בע"כ בלי ידיעת ורשיון שופטי הממשלה)** כמו בנדרה היא וקיים לה בעלה למ"ד היא נותנת אצבע בין שיניה דיכול להוציאה בלא כתובה, ומכ"ש בזה לכ"ע שהרי בעלה אינו יכול להפר לה, וגם בשאלת חכם אי איפשר בעודנה קטנה כמ"ש המ"ל בפ"ב מ"ה נזירות ה' י"ג וכיון דרחמנא חס עלי' שלא תהי' בת עונשין מקטן ועד גדול ועתה אם נימא שתצא בלא כתובה אין לך עונש גדול מזה, ועוד אם תקיים נדרה הרי יגרשנה בעלה, וגדולה עשה דגדול השלום לדחות אסורא זוטא דקעבדא השתא, והרי כשתגדיל תוכל לשאול על נדרה, רק במי שהוא בר עונשין חלילה לו לעבור על נדרו על סמך זה ואיסורא קעביד וממשיך עליו שטף עונש רב בידי שמים, אבל בקטנה כזו דעודנו לאו בת עונשין הוא, מוטב לה שתעבור על נדרה בקטנותה ותשאל אח"כ על נדרה משתגרום להפריד בין הדבקים, והא דקתני בעלה מיפר לה, כלומר שזוכה בה להקפיד על נדרה כמו בכל אשה דעלמא ולא

עוד אלא שיכול להוציאה בלא כתובה וכעין דקתני בעלה זוכה במציאתה וכו' ובהפרת נדרי' דזכתה לי' רחמנא שיכול להקפיד ולסרב בנדרה ולא תימא דאיהו דאפסיד אנפשי' כשנשאה כשהיא קטנה, דנדרה נדר במופלא ואין בהפרתו כלום, אלא הקפדתו הקפדה ויכול להוציאה ומשום ה"ט עצמו מוטב לה שתציית לסירובו מפני עשה דגדול השלום עיין חולין קמ"א, ואע"ג דמדאורייתא יוצאת בלא גט, מ"מ איכא משום גדול השלום כמובן, ועיין בי"ד סי' רל"ד סעיף ד"ג ובתשו' מהרי"ק שורש נון דמשמע להדי' מדבריו דמצד עיקר הדין אין לחלק בין קיים לה בעלה או החריש לה דלדעת המרדכי ומהרי"ל שוב לא תוכל לשאול על נדרי', ולדעתם איפשר לומר דמש"ה קתני דבעלה מיפר לה אע"ג שאין בהפרתו כלום כדי שתוכל לשאול אח"כ כשתגדיל ועיין ברמ"א שם שהכריע דעיקר כדיעה הראשונה גם יש מקום לומר דמש"ה מיפר לה. כדי שיכול להוציאה בלא כתובה ולא תוכל עוד לתלות בו דמיסניא הוא דסני לה עי' כתובות ע"א ע"ב ובר"ן שם.

ב עיין ב"ב קנ"ו תוס' ד"ה בודקין, וקשה דמשמע מדבר בד"ה דלקדושין משמע בין באיש ובין באשה ובדידה מה נפקותא בבדיקה דאם משכח סמנין דקמא קידושין, וגם אי לא משכחי דקמא קדושין דחיישינן שמא נשרו, וליכא למיחוש דילמא הגיעה הסימנין בין קדושי ראשון לשני דהא כמו דמשכחי סמנים לפנינו לא חיישינן דילמא עתה הביאה ונקטינן בבירור דמשעה שהגיע' לכלל שנותי' הביאה, וה"נ אם באנו לחוש שהי' לה סי' ונשרו, דכיון דחיישינן שהי' לה סימנין אזי אי איפשר לזוז מזה שבוודאי משהגיעה לכלל שנותי' הי' לה סי' גדלות, והראה לי שהרב הגאון החסיד מוהע"א הקשה זו בספרו סי' זיין ועוד הקשה מדבריהם נידה מ"ח ד"ה ואב"א דהא דחישינן לשמא נשרו הוא ע"י חזקה דרבא, וא"כ א"א לחוש שהביאה סי' בנתיים ונשרו דכיון דחיישינן דלא הביאה סי' משהגדילה תו ל"ח לשמא הביאה אח"כ ונשרו והניח קו' אלו בצע"ג ולפענ"ד נראה דמבואר בפרק ב"ש דקדושי' הן הן מיאונה **(דיני מיאון אינם נוהגים בזמן הזה גם אסור ע"פ דינא דמלכותא להשיא את הקטנות)** וא"כ כ"ז דלא נבדקה והיא רוצית להשאר אצל השני אין הראשון יכול לכונסה מדינא בע"כ דדילמא לית לה סימנין ודילמא לא נשרו מעולם והיא אשתו של שני מספק ולהכי בדקינן אותה דכשנבדקה ומשכחי סי' כונסה הראשון ואי לא משכחי מגרש ראשון ונושא שני וא"ל דממ"נ הראשון רשאי לכונסה דאף אם לא ימצאו סימנים והרי היא מקודשת לשני שכבר מיאנה בראשון בקבלת קידושין, מ"מ קידושי שני רק מדרבנן דממ"נ אם הי' לה סימנן אזי אמרינן משהגיע לכלל שנותי' הביאה ואי ל"ל הרי היא קטנה ומקודשת רק מדרבנן ולגבי קידושין דרבנן מותרת לראשון דספיקא דרבנן לקולא ואמרי' שמא נשרו, דז"א דע"כ לא

מקילנן בלא בעל, רק דל"ח לשמא נשרו אבל להקל ולחוש לשמא נשרו אין זה מן הסברא ויותר מזה איתא ברמב"ן ור"ן נידה ד' מ"ה בקטנה שלא נודע אם הגיעה לכלל שנותי' והביאה סי' דאינה ממאנת אפי' בלא בעל, דלא תלינן בשומא לקולא, ונשמע מזה דכ"ש דל"ח לשמא נשרו להקל דגם בספק השקול אינה יכולה למאן אפי' בלא בעל, ועוד ראי' מתוס' שם מ"ח ע"ב בד"ה איבעית אימא וכו' וא"ת ומאי קאמר דנאמנות לומר גדולה היא שלא תמאן מה צריך לנאמנות, הא בלאו הכי לא ממאנת ואפי' אמרה קטנה היא אינה נאמנות כדקתני סיפא אבל אינה נאמנת לומר קטנה היא ותמאן וי"ל דנפקה מינה שאם בדקו אנשים אחר בדיקתה ולא מצאו שערות אפ"ה לא תמאן, ואי לאו נשים הוה ממאנת שפיר דאפילו למ"ד חוששים שמא נשרו היינו דווקא לאחר הפרק לר' יהודה משום דרבא דחזקה שהביאה סימנים אבל תוך הזמן לר"י דליכא חזקה, או אחר זמן לר"ש דלית לי' חזקה דרבא אין חוששים שמא נשרו והשתא שאמרו הנשים שהי' שערות נאמנות ולא תמאן ואע"ג דאפי' תוך הזמן לר' יהודה דליכא חזקה, או אח"ז לר"ש אינה ממאנת אהני חזקה דרבא לבדקו ולא מצאו שערות דמשום חזקה אמרי' דנשרו וכו' עכ"ל הרי דקשי' להו דל"ל חזקה דרבא כלל ולא מצאו נפקותא רק בלא מצאו, ואמאי הרי בלא בעל משהגדילה דמספיקא יכולה למאן דסדר"ב לקולא ומשום חזקה דרבא אינה יכולה למאן וגם בקו' ראשונה שהקשו דמה צריך לנאמנות הרי בלא"ה לא ממאנת הו"ל לתרוצו ג"כ דאיירי בדלא בעל בתוך הפרק דמצי למאן מספיקא, והשתא דאמרו דגדולה היא אינה ממאנת, דלהחמיר נאמנות אפי' בדרבנן כמ"ש הפוסקים והא דקתני בסיפא אבל אינה נאמנות לומר קטנה היא ותמאן מיירי כשבעל דאיכא סד"א, ואי משום דלא דמי סיפא לרישא, שהרי גם לתירוצם לא איירי בחד גוונא ולעולם לא איפשר לאשכוחי בחד גוונא שיהי' צריכין לנאמנות שלא תמאן ולא ולא נאמין להם שתמאן א"ו דבכגון זה לא אמרי' ספיקא דר"ב לקולא שתמאן מספיקא, וכ"נ מדברי רשי' שם מ"ז ע"ב בד"ה להחמיר במאי שהיקשה על ל"א שפירש לענין מיאון וחליצה שהרי כל הסימנין בבגרות נאמרו יוע"ש ומאי קושי' נימא בדלא בעל ולא בדקו אחרי שערות דבלא סי' עליון תמאן מספיקא, ול"ל דאכתי איכא נפקותא כשבדקו ולא מצאו סי' התחתון דממ"נ כשבעל בלא סי' עליון, חיישינן שמא נשרו ואי כשלא בעל אמאי ניחוש לחומרא, כיון דחזינן ריעותא לפנינו שאין לה סי' התחתון והסי' עליון איננו מבורר. (דין מופלא סמוך לאיש) **ג ועי"פ** הדברים אשר כתבנו לעיל באות ח' נראה ליישב דברי ראב"ד בפ"ב מה' נזירות ה' י"ג קטן שהגיע לעונת נדרים ונדר בנזיר הרי זה נזיר ומביא קרבנותיו ואעפ"י שעדיין לא הביא שתי שערות וכו' וכתב בהשגות א"א דבר זה אינו מחוור למ"ד מופלא סמוך

לאיש דרבנן היכי מייתו חטאת שהיא חולין לעזרה, ואיפשר דהילכתא כמאן דאמר דאוריי' דרב כהנא ור"י ור"ל פליגי ור"י ור"ל ס"ל דאורייתא בפ' יוצא דופן עכ"ל ועיין בכ"מ ולח"מ שתמהו על דברי הר"א דלמה כתב כן בדרך איפשר דמילתא דפשיטא הוא דלית הילכתא כרב כהנא לגבי ר"י ור"ל ועוד דאמאי שתק עד השתא ולא השיג בפי"א מה' נדרים שהביא להדי' דמופלא הס"ל דאורייתא בהלכה ד' ה' ולהנך ניחא דודאי פסיקא לי' דהילכתא כר"י ור"ל דמופלא דאורייתא והיינו דנדרו והקדישו מהני מדאורייתא והוא כשנתברר אח"כ שהביא שערות משהגדיל, ואז נידון למפרע כמופלא מדאו' אומנם כל כמה דלא נתברר, שיביא השערות בזמנן אזי רק מדרבנן הוא דחששו, איברא מריש לקיש ור"י בסוגיא דש"ו דהתם וקשי' קו' תוס' כיון דנראה מסוגיא דבעי לאוקמי כשאכלו מיד וא"כ לר"ל הוי התראות ספק וצריך לומר דס"ל דחזקה דרבא הוי חזקה אלימתא לכן מהני גם בשעתו מדאורייתא אבל לדידן דפסקינן דלא כר"ל בזה איכא למימר כתירוץ השני שם דף מ"ו ע"א דחזקה דרבא לא הוי אלא למיאון אבל לא לחליצה היינו מדינא ולא מצד שהחמירו בחליצה, וכן יש להוכיח ג"כ מר' יוחנן דאיהו בע"כ ס"ל דחזקה דרבא הוי חזקה אלימתא מדאורייתא כיון דס"ל דתוך זמן כלא"חז שם מ"ה וקשי' כדכתיבנא דא"כ גם קודם זמן הזה אמאי אין נדרן נדר אפי' כשיודעין, וניחוש מספיקא שמא יביא בתוך זמן ודינו בקודם הזמן כמופלא, וליכא למימר משום שאינו עומד לכך להכי לא אמרינן איגלאי מילתא למפרע שהרי ר' יוחנן ס"ל דחליצת מעוברת ש"ח משום דאיגלאי מילתא למפרע אפי' בדבר שאינו עומד לכך וא"כ הי' לנו לחוש גם בקודם הזמן, כמו בכל ספיקא דאורייתא שהרי איתא להדיא שם מ"ח ע"ב דלמ"ד ת"ז כלאח"ז נידון כספק השקול לענין סמנין וגדלות, אלא בע"כ צריכין לומר דהא דלא חיישינן מספיקא גם בקודם הזמן משום דעיקר דין מופלא אינו אלא בשהוא סמוך לודאי איש, ולא לספק איש ובהגיע לעונת נדרים משום דסמוך לודאי איש, משום דחזקה דרבא הוא חזקה אלימתא והא דלחליצה צריכה בדיקה לאו מעיקר דינא אלא משום דאיכא לברורי החמירו רבנן אולם לדידן דפסקינן דלא כר' יוחנן בחליצת מעוברת, עודנו יש להסתבך בזה ולדון ולומר דחזקה דרבא הוא כחזקה קלישתא ורק למיאון, אבל לא לחליצה מצד עיקר הדין, והא דלא חששו בקודם הזמן לכ"ע חדא דאנן פסקינן דת"ז כלפני זמן:

ועוד כדכתיבנא לעיל דרק מדרבנן הוא דחששו טרם שנתבררו סימני הגדלות, כי היכא דלא ליפגע באיסור דאורייתא בשגגה, שהרי כשיביאו סימנין אזי אמרינן איגלאי מל"ל דהוי אז כשנה שלפני הגדלות ודינו כמופלא ואע"ג דפסקינן דחליצת מעוברת לש"ח,

היינו משום דבסתמא אינה עומדת לכך, אבל בדבר העומד לכך פסקינן דאמרינן איגלאי מילתא למפרע, ומה"ט לא חששו בקודם זמן הזה, משום דכל שאינו עומד לכך לא אמרינן דאיגלאי למפרע ואי איפשר שיפגע בזה באיסור דאורייתא, מש"ה לא חששו רבנן, ולכן יש מקום לספק לדינא אם פסקינן כר"י ור"ל בזה דס"ל דמופלא דאורייתא טרם שנתברר, משום דבכל הני דמיסרך סריכי בהו לא פסקינן כוותייהו וכדכתיבנא א"ד דמ"מ עיקר מילתי' יציבא וקיימא כיון דמ"מ מוכח מינייהו דס"ל דמופלא דאורייתא גם בשעתו ולא מצינן מאן דפליג בהדי' עלי' בזה רק ר"כ דס"ל דעיקר דינו דמופלא מדרבנן, מנ"ל לבדות פלוגתא חדשה, וזהו דמספקא לי' לראב"ד לכן כתב ואיפשר דהילכתא כמ"ד דאורייתא דהיינו שגם השתא טרם שנתבררו סי' הגדלות, ור"י ור"ל ס"ל דאורייתא, דהיינו מר"ל מוכח כקו' תוס' ומר"י ג"כ מוכחא מילתא כדכתיבנא ול"מ מי שיחלוק עליהם רק ר"כ לחוד דס"ל דעיקר מופלא הוא מדרבנן, ואע"ג דלדידן נסתלקו הכרחיות כמו שהענין מכריח לר"י דס"ל ח"מ ש"ח מ"מ אפ"ל דהילכתא כוותייהו בזה, והיינו טעמא דלא מצא הראב"ד מקום קפידא אלא בהלכות נזירות שכתב הרמב"ם ומביא קרבנותיו ואעפ"י שעדיין לא הביא שערות דמשמע להדיא דמביא קרבנותיו מיד אעפ"י שעדיין לא נתברר, אבל בהלכות נדרים, אודי' קא מודי לי' משום דעיקר דינא דמופלא דאורייתא והיינו כשנתברר אח"כ שהי' אז בשעה שנדר כשנה שלפני גדלות, אבל טרם שנתברר איכא למימר דחששא דרבנן הוא ולהחמיר כי היכא שלא יבא לידי איסור דאורייתא והא דלוקין היינו לאחר שנתברר לפנינו שהגיע אז בשעה שנדר לעונת נדרים, אבל בה' נזירות דפסק שמביא קרבנותיו מיד אע"ג שרמב"ם בעצמו פוסק דחולין שנשחטו בעזרה דאורייתא לשחיטה ואכילה ואין לומר דה"פ במאי שתירצו בנידה מ"ו בד"ה ר' יוחנן וכו' וז"ל וי"ל דאזלינן בתר רוב שמביאין ב' שערות בזמנן וכו', דאע"ג דחזקה דרבא לא הוי חזקה אלא למיאון ולא לחליצה מצד עיקר הדין, היינו כשדנין עליו בשעה שהגדיל, אם דינו כגדול לענין חליצה וש"ד, אבל כשהנידון בשעה שהגיעו לעונת נדרים, אזי אמרינן דמסתמא יביא ב"ש בזמנן, ודמי להא דאמרינן בגיטין דף ך"ח לחלק בין שמא מת לשמא ימות, וטעמא דמילתא דחיישינן לשמא ימות משום דאין מוציאין אותו מחזקת חי, במאי דחיישינן לשמא ימות לאח"ז, משא"כ בשמא מת, וכן מחלקין בקידושין דף מ"ה ע"ב בד"ה בפירוש בין שמא קידש לשמא יקדש, אומנם לקושטא לא מחוור שהרי התם לא חיישינן אלא לשמא ימות וחיישינן מספק ולא תאכל בתרומה, כשאמר לה הרי זה גיטך שעה אחת לפני מותי משום שעל ידי זה דחיישינן לשמא ימות אח"כ אין אתה מוציאו מחזקת חי אבל הכא אם נימא דחזקה דרבא לאו חזקה אלימתא

הוא, מידי טעמא משום חזקת קטנות דמעיקרא לבד הוא, שהרי יומא הוא דקא גרים ויום הוא דעשוי להשתנות כמו דאמרי' בקידושין דף ע"ט ביומא דמשלי' שית יוע"ש בתוס' ובריטב"א, אלא דחזקה בעצמותו מילתא דקלישתא הוא, ובמה יתחזק הרפה ויהי כחזקה גמורה על זמן העתיד לבא, יותר משכבר הגיע ושמעתי שש"מ פירש כן בדבריהם והנ"ל כתבתי והבוחר יבחר:

ד מכללות הדברים נשמע דלדעת הרמב"ם צ"ל דחזקה דרבא חזקה אלימתא הוא גם להקל מצד עיקר הדין, רק דרבנן החמירו דלא נסמוך עלי' לכתחילה לענין חליצה ובכל מילין דאורייתא כדי להקל, והוא במקום דאיכא לברורי מיד, אבל לענין מופלא ס"ל דליכא לברורי מיד סמכינן על חזקה זו גם להקל ולראב"ד מספקא לי' בזה וכדכתיבנא, אומנם כל אלה אם ננקוט דעת הרמב"ם בפשטא דמילתא כדעת כה"פ וכדמשמע מפשטא דסוגיא דגם כשהגיע לכלל שנותיו, אין נדרן נדר כ"כ דלא ידעו לשם מי נדרו עד שיביאו ש"ש, והא שכתב רבינו בפ' י"א מה' נדרים ה' ג' וז"ל ואחר הזמן הזה שנמצא הבן בן י"ג שנה וי"א וכו' אע"פ שאמרו אין אנו יודעין לשם מי נדרנו וכו' דבריהם קיימים וכו' ואעפ"י שלא הביאו שתי שערות הוא מפני דחיישינן מספיקא לשמא נשרו אכן לא מחייבינן על נדרן כלום, אזי כל הדברים הנ"ל שרירן וקיימין בדעת הרמב"ם, אכן אם ננקוט שיצא לדון לענין נדרים והקדש בדין מחודש דלא תלי' בשערות כלל, שוב ליכא ראי' ולא מידי ממופלא הסמוך לאיש דחזקה דרבא אלימתא הוא ואדרבא יש מקום לומר דמשום דקשיא לי' במופלא גופי' אמאי מהני מדאורייתא כיון דלמסקנא ל"מ חזקה זו לחליצה א"ו משום דלענין נדרים והקדש לא תלי' מידי בשערות אלא בהגיע לכלל שנים לבד

ה ועיין בלח"מ שתמה על הרמב"ם בפ"ב מה' נזירות ה' י"ג שפוסק דמופלא דאורייתא ופוסק ג"כ בה' ט"ו כרבי דיכול להדיר את בנו בנזיר עד שיגדיל ויעשה איש ולכולהו תרוצי שם דף ך"ט אמרינן להיפך דרבי ס"ל דמופלא דרבנן ורצה לדחוק שם דרמב"ם ס"ל כדס"ד מעיקרא דרבי דס"ל הלכה הוא בנזיר שוב לא נדחה נזירות אביו גם כשהגיע למופלא אפי' אם מופלא דאורייתא ולבסוף הניח בצ"ע דמן הראוי לפסוק כמסקנא, וחוץ מזה דחוק טובא להפליג בין למאי דס"ד ובין המסקנא בדבר שאינו מהכרחי וכיון דבמסקנא נראה דלמ"ד דאורייתא אי אפשר שיתקיים לנזירות אביו רק עד שיגיע לעונת נדרים, מסתמא גם לס"ד מעיקרא מודי בזה ונראה ליישב דברי קדשו דבל"ז קשי' לתרוצי דגמרא שם דתרווייהו סברו כדי לחנכו במצות ומופלא דרבנן, ותירוץ זה קאי לר"ל דס"ל כדי לחנכו הוא דמתרץ לי' הכי כי היכא דלא נימא כתנאי והא ר"ל ס"ל בנידה דמופלא

דאורייתא, וכן קשי' לתירוץ ראשון דקאי אליבא דר"י ומוקי לי' דפליגי במופלא, דאכתי כתנאי הוא שהרי תרווייהו ס"ל בנידה דף מ"ו ע"ב דמופלא דאורייתא, וכן קשי' לס"ד מעיקרא לפירוש התוס' דרבי ור"י סברו דמופלא דרבנן דהו' לי' להקשות דלא ס"ל אפי' כחד מינייהו שהרי ר' יוחנן ור"ל ס"ל דמופלא דאורייתא, ועוד כיון דלכול' אקומתא מוכח מיהת דרבי ס"ל מופלא דרבנן, ומאי קשי' להו לגמרא בנידה מיתומה שנדרה דבעלה מיפר לה, נימא דרבי היא ואינהו כר' יוסי ועוד צריכין להבין בעיקר מילתא דפשיטא לי' לגמרא דלמ"ד מופלא דאוריי' אין אביו יכול להדירו ואפי' קודם שהגיע לעונת נדרים, כשיכנס מימי נזירות בתוך עונת נדרים כמבואר בתו"ט מפני שנכנס לרשותו לנדרים ומאי שייכות יש לנדרי אביו שהדירו בנזירות במאי שהגיעו לעונת נדרים דנדריו קיימין, שהוא רק לגבי אחרים אבל לא לגבי עצמו, שהרי קטן אוכל נבילות אין מצווין להפרישו ואם נדר בנזירות כשהגיע לעונת נדרים וחילל נזירתו פטור מכלום, וכן כשקיים ומילא ימי נזירתו אינו מביא אביו קרבנות דטהרה וכשהדירו אביו בנזירות חיובו על אביו לדקדק אתו בימי נזירתו ומחויב בקרבנות דטומאה ודטהרה, והאיך אתי מילתא קלישתא דנזירות עצמו דלא מסתיימי מיני' כלום בביטולו, ודחי לנזירות אביו דאלים טובא ולכן מסתברי דהא דאמרינן בפלוגתא דר' ור' יוסי דתלי' במופלא דרבנן או דאורייתא אין הכוונה כמו דאמרינן בעלמא דעיקר נדרו הוא מדרבנן, אפי' לגבי אחרינא, אלא לגבי עצמו ומאן דאמר דמופלא דאו' הוא דס"ל דשאני נדרים כיון שנתרבה למופלא מהני גם לגבי עצמו וכמו דס"ל לרב הונא התם דכל שישנו בהפלאה ישנו בבל יחל ועל כוונה זו עצמו מצינן התם בגמרא ע"ב אי מופלא הסמוך לאיש דאורייתא וכו' ועי"ש בתוס' דהאי שפירשו כן דאם מופלא דאורייתא גם לגבי עצמו לענין איסורא וכו' מילנ"ל וה"נ בסוגיא דנזיר אזדי על כוונה זו ומאן דס"ל דמופלא דאו' אפי' לגבי עצמו וישנו בבל יחל מש"ה מפקיע לנזירות שהדירו דאביו דאלים טובא מיני' שעובר בכל יחל אבל לדינא פסקינן דלגבי עצמו לית בי' שום דבר מדאורייתא משה"ט גופי' לית בי' שום יפוי להפקיע לנזירות אביו וה"ט דרבא דס"ל דמופלא דרבנן לגבי עצמו ואע"ג דלגבי אחריתי הוי דאורייתא וראי' מוכרחת לזה שהרי פוסק בפי"א מה' נדרים דמשהגיע הבן לי"ג שנה אעפ"י שא"י לשם מ"נ נדריו קיימין, והרי מפורש בדברי רבי שפוסק כוותי' עד מתי מדיר את בנו בנזיר עד שיביא שתי שערות וכן כל הסוגיא שם בנזיר בברייתא דר' חנינא שהדירו אביו בנזיר והביאו לפני ר"ג לבדקו אם הביא ב"ש, אלמא דכולה מילתא תלי' בשערות ולא בשנים לחוד וקשי' לרמב"ם ולמאי דכתיבנא ניחא דכל כמה שלא הגיע לבר עונשין על חילול נזירתו עודנו לא נפקע לנזירות אביו דאלים ממנו שמחויב בקרבן

כשנטמא, ודבר זה מפורש ברמב"ם שם ה' ד' וז"ל אעפ"י שנדריהן קיימין אם חיללו נדרן או נשבעו והחליפו אינן לוקין עד שיגדילו ויביאו ב' שערות עכ"ל אלמא דבנדרים גופי' אע"ג דנדרן נדר אעפ"י שא"י לשמ"נ מ"מ עודנו לא הגיע לעונש נדרים לשום דבר ומכ"ש לענין קרבן על חילול נזירתו שהרי אפי' אחרים שלוקין על נדרן והקדשן פטורין מקרבן כמ"ש:

ו אח"ז ראיתי שכל אחרונים נקטו דברי רמב"ם הנ"ל כמו שהבין בדברי קדשו הבעל מש"ל דבהגיע לי"ג שנים ולא הביא ב' שערות דנדרן נדר ומה שהקשו מגמרא מפורשת נידה מ"ה ע"ב ה"ד אי דלא אייתי שתי שערות קטן הוא ונלאו האחרונים ליישב תמוה זו ועי' בש"ש ה' פ' י"א ובתשו' סי' י"ג ולי נראה דלק"מ לרמב"ם מזה שהרי בפרק זה שנה רבי כל הזמנים משנולד והלאה ואם איתא דאיירי בדלא הביא ב"ש ונדרן נדר דקתני היינו לאחרים אבל הן עצמן לא הגיעו לכלל עונשין אפי' לנדרים, האיך איפשר שישמיט רבי עיקר הזמן שכל יסודי הדת תלוין בו והו"ל לשנות עוד עיקר הזמן מתי שיגיע לכלל עונשין וזהו דקשי' לי' קטן הוא, ואע"ג שנדרן נדר לגבי אחרים מ"מ עודנו כקטן לגבי עצמו ולכל מילין דאורייתא ואיך ישבוק לן זמן הכולל כמה סוגים ויציע לפנינו משנתו רק בפרט מן הפרטים כנ"ל ברור ופשוט:

הלכה ג - בדיני חמץ

סימן א

א עיין בתשו' הגאון הקדוש מוה' ע"א זצ"ל סי' י"ט שהיקשה לשיטת תוס' פסחים כ"ט דלאו דב"י הוי ניתק לעשה, א"כ אמאי אמר במכות דף ט"ז דלא משכחת ביטלו ולא ביטלו אלא בשלוח הקן ופיאה עיי"ש, הרי משכחת עוד בטלו בידים לענין חמצו דהלאו ניתק לעשה ובטלו בידים ברוב היתר דבוודאי לא מקיים בזה עשה דהשבתה, וא"א לו עוד לקיים העשה, דאף אם ישבית אותו הא משבית דבר המותר וביטל העשה בידים גם לשיטת רש"י ותוס' דפסקי להלכה כר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה תיקשי הא משכחת בחמץ ביטול העשה בידים בהשליכו לנהר עיי"ש ונלפענ"ד לתרץ בשום לב להבין הסוגי' דקיימו ולא קיימו, וכאשר הורו לנו רבותינו הראשונים הדרך אשר נעלה בה, אזי יתיישרו הדברים על נכון וכל אחד על מקומו יבא בשלום איתא שם אמר ר"י כל ל"ת שקדמו עשה לוקין ופריך מאונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה אמאי ל"ת שקדמו עשה הוא ולילקי וכו' אלא אמר רבא כל ימיו בעמוד והחזיר וכו' אמר ר"פ לרבא והא לא דמי לאווי' ללאו דחסימה א"ל משום דכתב רחמנא עשה יתירא מיגרע גרע א"ה לאו הניתק לעשה נמי לימא משום דכתיב בי' עשה יתירא מיגרע גרע א"ל

ההוא לנתוקי לאו הוא דאתא הניחא למאן דאמר ביטלו ול"ב אלא למ"ד קיימו ולא קיימו מאי איכא למימר מידי הוא טעמא אלא לר"י האמר לי' ר"י לתנא תני ביטלו חייב ולא בטלו פטור וכו' ור"ל אומר קיימו ול"ק במאי קא מיפלגי בהתראת ספק מ"ס ה"ס ש"ה ומ"ס ה"ס ל"ש התראה וכו' עיי"ש כן הוא הגירסא לרש"י ותוס' ולפי דבריהם קו' הש"ס הניחא קאי על דברי רבא דמתרץ כל ימיו בעמוד והחזיר בשלמא למאן דאמר בו"ב א"ל דכל ימיו בעמוד והחזיר קאי, דהא לא מחייב מלקות **(עונש מלקות היו נוהג בזמנים העברו מאז ולא בזמן הזה כידוע לכל יודעי ספר:)** עד שיבטל העשה בידים ומסתמא לא יבטלנו אלא למ"ד קיימו ול"ק האיך עומד בעמוד והחזיר כל ימיו לפטרו ממלקות דהא כל שלא קיים העשה מיד לוקה, ומתרץ מידי טעמא אלא לר"י הא אמר ר"י תני בו"ב ור"ל תני קו"ק ומיפלגי בה"ס ופי' רש"י דאי אמרת בו"ב כי מתרינן בי' בשעת עבירות הלאו הוי ה"ס דמי יימר דיבטל את העשה כי היכא דלילקי, ואי קשי' לר"י נמי א"ל בהתראות וודאי ויתרו בו כשבא לבטל את העשה שהוא עקירת הלאו, לעולם התראה בשעה שעובר על אזהרתו בעינן כמו דאמרינן בשבועות כ"ח שבועה שלא אוכל זו אם אוכל זו וכו' אבל למאן דא"ל קיימו ול"ק כי מתרינן בי' בשעת עבירות הלאו הוי התראת וודאי דהא אם לא יקיים העשה מיד לוקה לאלתר ויש לנו לומר שלא יקיימנה לעולם כמו שהוא עושה עכשיו עיי"ש בתוס' ד"ה במאי הלכך ר"ל דסבר ה"ס לא שמי' התראה לא מצי תני אלא קו"ק אבל ר"י דס"ל שמי' התראה מצי בו"ב ולפי פי' רש"י ותוס' אזי כל דאפשר לומר בו"ב הסברא מסתבר לאוקמה לה דכיון דניתק לעשה הכי עדיף לה למיפטרי' ממלקו' כל מאי דאפשר טפי, והלכך תני ר"י בו"ב אבל ר"ל לא מצי סבר בו"ב כיון דא"ל ה"ס לא שמי' התראה, ולכך תני קו"ק תמצית העולה מדבריהם דלר"י דא"ל בו"ב אזי ס"ל ל"ת שקדמו עשה לוקין אבל לר"ל דא"ל קו"ק ס"ל דל"ת שקדמו עשה ולאו הניתק לעשה שוין דהדרי קו' הש"ס לדוכתי' מאונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר וא"ל אמאי ל"ת שקדמו עשה הוא, דלדידי' ליכא למימר כל ימיו בעמוד והחזיר דהא כל שלא קיום העשה מיד לוקה אבל הרי"ף ורמב"ם גרסו להיפוך הניחא למ"ד קו"ק אלא למ"ד בו"ב מא"ל מידי טעמא אלא לר"י הא אמר ר"י תני קו"ק ור"ל אמר בו"ב וכו' ולפי גירסתם קו' הש"ס קאי על דאמר ההוא לנתוקי לאו הוא דאתי הניחא למ"ד קו"ק שפיר נוכל לומר לנתוקי לאו הוא דאתי לפוטרו ממלקות שהרי אילו לא קיים העשה לוקה, אבל למ"ד בו"ב שאפי' לא יקיים העשה אינו לוקה עד שיבטל העשה בידים היכי אמרי' דאתו עשה לתקוני לאו הא בלא קיום העשה נמי לא לקי ואמרינן הא ר"י תני קו"ק ור"ל תני בו"ב ומיפלגי בה"ס דלמאן דתני קו"ק הוי התראה בשעת עבירת הלאו והוי התראת

ספק דיכול לומר אקיים העשה דהא בידו לקיים, אבל למאן דתני בו"ב הוי התראת וודאי דמתרינן בי' בשעת ביטול העשה שאם יבטל יתחייב מלקות על הלאו למפרע דהשתא הוא דמטי זמן חיובי' והא דקשי' לי' לרש"י דבעי התראה בשעה שעובר על הלאו ומדמה לי' לשבועה שלא אוכל זו וכו' כבר תירץ הריטב"א במכות שם דלא דמי דהתם אין בכחר התנאי שום חלק איסור של הלאו אבל הכא ביטול העשה שנתלה בו המלקות מגופו של ל"ת הוא חשיב לענין התראה ולפי פי' הרי"ף ורמב"ם הוא להיפוך כל שיש מקום לומר קו"ק יותר מסתבר מלומר בו"ב ולכך ר"י דסובר ה"ס ש"ה מצי תני קו"ק אבל ר"ל דא"ל לש"ה לא מצי תני קו"ק דהוי ה"ס ולכך תני בו"ב תמצית העולה מדבריהם דאי אמרינן קו"ק אזי בל"ת שקדמו עשה לוקין עליו אבל אי אמרינן בו"ב אזי מוכרחין לומר דל"ת שקדמו עשה ולאו הניתוק לעשה שוין הם דהא נשאר קו' הש"ס דלא דמי לאוי' ללאו דחסימה ותירוץ הש"ס דההוא לנתוקי לאו הוא דאתי ניחא אי אמרינן קו"ק אבל אי נימא בו"ב, לא מצינן למימר דאתי עשה לנתוקי לאו דבלא קיום העשה נמי לא לקי עד שיבטל העשה בידים ועיין בריטב"א שם דלדבריהם תיקשי מאי מקשה הש"ס לקמן אר"י דאמר אין לנו אלא זאת וע"א הניחא למ"ד קו"ק אלא למ"ד בו"ב למ"ל הא ר"י א"ל קו"ק ופי' דר"י ד"ה אמרה בין למ"ד קו"ק בין למ"ד בו"ב דלא משכחת מלקות כשלא קיים או שביטל אלא בשתים ומעתה לק"מ קו' הגאון הנ"ל לכל הפירושים דגבי חמץ הוי נמי ל"ת שקדמו עשה דעשה דתשביתו הוי מחצי י"ד והלאו דלא יראה הוא מהלילה ולפי' רש"י ותוס' דר"י א"ל בו"ב אזי ממילא בל"ת שק"ע לוקין ל"ק דמשכחת גבי חמץ ביטול העשה דהא בלא ביטול העשה נמי לקי דל"ת שקדמו עשה לוקין ור"י לשיטתי' שפיר קאמר אין לנו אלא זאת וע"א ואי דתיסוב קושיתו לפי' הרי"ף ורמב"ם דאי אמרינן בו"ב אזי ל"ת שק"ע ולאו הניתק לעשה שוין שם ומשכחת בחמץ ביטול העשה מ"מ גם לדבריהם ל"ק דהא מוכרחין לומר כדברי ריטב"א הנ"ל לר"י קאמר אין לנו אלא זאת וע"א הוא דמשכחת בין למ"ד קו"ק בין למ"ד בו"ב וגבי חמץ לא משכחת אלא למאן דסבר בו"ב אבל למאן דסבר קו"ק לא משכחת לה דהא לדידי' אמרינן דל"ת שק"ע לוקין וא"כ בלא ביטול העשה דתשביתו נמי לקי אומנם דעת התוס' בזה נבאר להלן:

ב אומנם עוד נשאר לנו לבאר בעיקר דברי תוס' דהא בפסחים צ"ה השיג הר"י על רש"י שפירש דלא תוציא הכתוב גבי פסח הוי ניתוק לעשה והיקשה הא הוי לאו שקדמו עשה ומדוע החליט להלכה דבל יראה הוי ניתוק לעשה הא לא נופל הוא מזה וכבר עמדו בזה הש"א בסי' פ"ב והשעה"מ בפ"א מה' חו"מ ה"ג והניחו בצ"ע ונרא' עפ"י הדברים הנ"ל ועוד נקדים לזה אשר נראה בעליל מסוגי' דפסחים צ"ה גבי פסח שני דכתיב בי' עשה

ול"ת דמרבינן שם בברייתא דבאיזה דברים דמי לפסח ראשון דמכללי' דמצות ומרורים יאכלוהו קא מרבינן צלי אש ומכללי' דלא ישאירו ממנו עד בוקר קא מרבה לי' לא תוציא מן הבית דמפסל ביוצא משום דדמי לי' דהאי מפסיל בנותר והאי מיפסל ביוצא ומפרטי ממעטינן לא יראה ול"י דדמי לי' בלאו הניתוק לעשה הרי דלא מרבינן וממעטינן רק מה דדמי לנותר לגמרי בחיוב ובעונש ואף דבר החמור מנותר לא מצינן למילף מיני' וכן מבואר להדי' בכ"מ פ"י מ"ה ק"פ ה' ט"ו שפי' דברי רמב"ם שפוסק דפ"ש אינו מיפסל ביוצא והוא נגד ברייתא דפסחים צ"ה ותירץ הכ"מ דהא דמרבינן לי' משום דדמי לנותר דהסוגי' קאי דלאו דלא תוציא הוי נמי נ"ל ול"ל הא דתני' בכיצד צולין פ"ה האוכלו ה"ז בל"ת אלא מותר להחזירו ולאכלו ומאחר דקיימ"ל כהאי תנא דמוצא חייב, תו ליכא לרבויי יוצא מנותר דהוי ניתוק לעשה ויוצא אינו ניתוק לעשה ע"כ דבריו וכיון דלא מרבינן מנותר רק מה דדמי לי' לגמרי אכתי קשה האיך יליף יוצא מנותר הא נותר הוי לאו שאין בו מעשה וה"ס משא"כ ביוצא וצ"ל דהאי תנא דברייתא ר' יהודא הוא דא"ל גבי נותר מכות ט"ז דלאו שאב"מ לוקין וה"ס ש"ה עיי"ש ושפיר הוי בדדמי לי' ומעתה כביר מצאה ידו של הר"י להשיב על רש"י כיון שזה הוא יסוד מוסד דהאי תנא א"ל ה"ס ש"ה ממילא אית לי' בו"ב כנ"ל באות א' לדעת רש"י ותוס' וכיון דס"ל בו"ב אזי יסוב הדין דלאו שקדמו עשה לוקין דאליבי' נשאר תירוץ הגמרא כחומה נשגבה דגבי אונס כל ימיו בעמוד והחזיר קאי וא"כ לאו דלא תוציא הוי נמי לאו שקדמו עשה ולוקין עליו אכן לדינא פוסק הר"י כמ"ד קו"ק כיון דעיקר פלוגתא זו נאחז בסבך הפלוגתא דה"ס ותוס' החליטו להלכה בכ"מ בש"ס דה"ס לא ש"ה וננקוט איזה מקומות בשבת דף ד' תוס' ד"ה קודם שהקשו שם דרדיית הפת הוי ה"ס דבשעה שהדביק הפת בתנור שמא הי' בדעתו לרדותה קודם וכן בכתובות דף ל"ג תוס' ד"ה ניתרי וכו' גבי עז"מ הוקשו ת"ל דהוי ה"ס דאין אנו יודעין אם מעידין שקר ומאי קו' אי הסוגי' אזלי אליבא דהילכתא א"ו דפסקו כן וכיון דה"ס לא ש"ה ממילא מוכרחין לומר קו"ק עיין לעיל אות א' [ואין זה בכלל דהלכתא כר"י נגד ר"ל משום דפלוגתא זו מישך שייכי בפלוגתא דתנאי גבי ה"ס עיין ב"מ דף מ"ח תוס' ד"ה נתנה דהיכא דר"ל לא אמר משמי' דנפשי' ג"כ לא נכלל בכלל זה מכ"ש בזה דמיתלי תלי בפלוגתא דתנאי] וכיון דפסקו קו"ק אזי יקוב הדין את ההר דלאו שקדמו עשה ולאו הניתוק לעשה שוין הם כמו שמוכח מאונס שגירש ותירוץ הש"ס דכל ימיו בעמוד והחזיר נסתר אליבי' כנ"ל אות א' והוכיח הר"י דינו מתירוצו דר"א פסחים כ"ט ע"ב דס"ל קו"ק דאל"כ אמאי מעל לר"י הא מיד שיפדה אותו הוא שלו א"ו דא"ל קיימו ולא קיימו ולכך כשמשהה ע"מ לבערו אינו עובר כשמבערו לבסוף כמו

בלאו הניתוק לעשה דאינו לוקה כשמקיים העשה לבסוף ומטעם זה עצמו פסקו התוס' להלכה דה"ס לא ש"ה כיון דר"א שהוא בתרא סובר קו"ק אזי ממילא הדין דה"ס לא ש"ה ולאו שקדמו עשה ולאו הניתוק לעשה שוין הם.

סימן ב

א עיין בספר אבני מילואים חלק ב' בשו"ת סימן ט' אם מותר להריח בחמץ של אחרים תוך הפסח וז"ל תשובה כבר נסתפק בזה בהגהת או"ה כלל ל"ט דין ל"ג בחמצו של א"י אם אסור בהנאה ע"ש אמנם בתשו' הריב"ש סימן ת' הוכיח בראיות דחמץ של א"י אסור בהנאה וז"ל שם ועוד מתבאר זה בסוגי' דשקלינן וטרינן התם על הא דתני' האוכל חמץ של הקדש במועד מעל וי"א לא מעל ואמרינן התם דכ"ע אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ובדבר הגורם לממון קמפלגי מר סבר דבר הגורם לממון כממון דמי ומ"ס לאו כממון דמי פי' דכ"ע אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ולא לאחרים וחמץ של הקדש אי איפשר להקרא ממון אא"כ יש בו צד היתר לישראל והני תנאי כלהון ס"ל כר"ש דחמץ של אחרים או של הקדש שעבר עליו הפסח מותר לישראל אפי' באכילה ומ"ד מעל קסבר אע"ג דהשתא לא חזי הואיל ולקמי' חזי' גורם לממון הוא וכממון דמי ומ"ד לא מעל קסבר לאו כממון דמי אלמא תוך הפסח לא חזי כלל חמץ של הקדש לישראל ואפי' בהנאה דאי בהנאה הוי שרי לכ"ע הו"ל למימר דמעל ואע"פ שאסור באכילה דהא ממון גמור הוא ולאו גורם הוא כדאמר התם באוקומתא דר' אשי דמ"ד מעל סבר כר"י הגלילי דאמר חמץ אינו אסור בהנאה אפי' תוך הפסח אלא ודאי חמץ של הקדש וכן של אחרים אסור תוך הפסח ואפי' בהנאה עכ"ל הריב"ש, אמנם קשה לי בראי' זו דהא כבר כתבו תוס' שם דלר"י הגלילי הא דחזי למפרקי' ולהסיקו תחת תבשילו אע"ג דאם יפדנו יהי' שלו ויעבור עליו בבל יראה ע"ש שכתבו ז"ל ומכאן מוכיח ר"י שהמשהה חמץ בפסח ודעתו לבערו אינו עובר באותו שהיה דאי אמרת עובר אכתי אמאי מעל לר"י הגלילי הא מיד כשיפדה הוא שלו ומודה ר"י דשלך אי אתה רואה אלא ודאי לא עבר עכ"ל וא"כ לרבנן דס"ל חמץ של ישראל אסור בהנאה ודאי תו לא חזי לפדותו דאם יפדנו הרי היא שלו ואסור בהנאה דחמץ של ישראל הוא והא דאמרו שם בש"ס דר' אחא בר יעקב סבר דהוקש שאור דאכילה לשאור דראי' וכו' והדר בי' ראב"י מהא דתני' האוכל חמץ של הקדש במועד מעל וי"א וכו' ראב"י אמר דכ"ע דבר הגורם לממון כממון דמי והכא בפלוגתא דר"י ור"ש קמפלגי מ"ד לא מעל כר"י ומיד מעל כר"ש והא רב אחא הוא דאמר יליף שאור דאכילה משאור דראי' אלא הדר בי' רב אחא מההוא ע"ש התם שפיר מוכח לי' דהדר בי' ראב"י כיון דאמר דכ"ע ס"ל דבר הגורם לכמ"ד ומ"ד מעל כר"ש דאמר

חמץ לאחר הפסח מותר בהנאה ומש"ה מעל כיון דחזי לפדותו אחר הפסח ומ"ד ל"מ כר"י דאמר לאחר הפסח נמי אסור והשתא פריך שפיר כיון דר"י יליף שאור דאכילה משאור דראי' ואתה אוכל של אחרים א"כ לאחר הפסח ודאי שרי לפדותו ולאכלו ואע"ג שיהיה שלו לאחר הפסח כיון דתוך הפסח של אחרים היה והיה מותר תו לא נאסר אחר הפסח בזה שהוא שלו וע"ש בתד"ה בדין הוא דאפי' ת"ז מותר שהיקשו היכי מש"ל שאכל של אחרים ולא יהי' שלו בשעת אכילה וכתבו שם דל"ד אוכל אלא בהנאה הוא דשרי אי נמי אח"ז קאמר וכיון דלאחר זמנו אוכל של אחרים ראוי נמי לפדותו לאח"ז כיון דת"ז של גבוה הי' אבל להך לשנא דדבר הגל"מ לכמ"ד אלא מ"ד מעל סבר כר"י הגלילי דחמץ בפסח מותר בהנאה אבל לרבנן דאסור בהנאה אי איפשר לפדותו דא"כ יהי' שלו ושל ישראל ודאי אסור בהנאה ומה שיהי' מותר לאחר הפסח לא מהני דהא ס"ל עכשיו דדבר הגל"מ לאו כמ"ד נמצא דלא מוכח כלל דחמץ של א"י אסור בהנאה תוך המועד ואמנם כן הדין אמת ויציב דודאי אסור בהנאה ואין חילוק בין ש"י לא"י וכמו שהביא הריב"ש עוד ראיות וכמ"ש בשם הגאון אבל ראי' זו שהביא אינו מכיר וצ"ע עכ"ל ונראה דראיות הריב"ש נכונה וטרם נקדים לזה את אשר ראיתי בתשו' לב"א שדעתו להתיר את החלב מן הבהמות שאכלו חמץ בפסח אם הבהמות אינם של ישראל רק שחכרו בשכירות לחלבן והטעם דכיון שגופן אינן של ישראל והחמץ נתעכל טרם שהגיע לרשות ישראל הרי זה דומה לחרכו קודם זמנו דמותר בהנאתו לאח"ז ולבבי לא כן ידמה דדוקא קודם זמנו שלא הי' או שום סרך איסורא ונפסל אז מאכילת כלב הוא דשרי בהנאה לאח"ז משא"כ בחמץ של א"י שכבר נאסר לישראל טרם שנתעכל ליהנות ממנו וכיון שכבר נאסר לכל ישראל בהנאה תו לא יצא מכלל איסורו אף שנפסל בתוך הפסח מאכילת כלב כמו חמצו של ישראל עצמו דלא מהני מידי אם נפסלו מא"כ לאח"ז רק כשנעשו עפר ואפי' בגחלים לוחשות נמי אסור לכ"פ ואפי' המתירין לא התירו רק את הפת שנאפה בהם אבל הגחלים עצמן לכ"ע אסורין בהנאה וראי' נכונה לזה מדברי תוס' שם ר"ט בד"ה אין פודין וז"ל תימא לר"י אע"ג דאין פודין נמעול דהא לאחר שנשרף ונעשה אפר יכול לפדותו ומותר בהנאה וי"ל דכיון דכמו שהוא עכשיו לא שוי מידי לא שייכא בי' מעילה והיינו נמי טעמא דכל איסורי הנאה דאין מקדשין בהן האשה אע"ג דכל הנשרפין אפרן מותר ואפי' אי דהגל"מ כמ"ד ימעל לא דמי דהתם חזי לאחר הפסח כמו שהוא בעין עכ"ל ומלבד דמדיקדוק דבריהם בקושיתם נראה להדי' כן שגם בחמצו של א"י ושל גבוה ל"מ כשחרכו בתוך הפסח דאע"ג שאינו מחויב לבערם מ"מ כיון שכבר חל עליו טרם שחרכו שנאסר ליהנות ממנו תו לא נפקע שהרי בקושיתם היקשו

ודיקדקו מלאחר שנשרף ונעשה אפר ולא סתמו דבריהם בזה כי היכא דלשתמע מיני' דתיכף משחרכו ונפסל מא"כ אע"ג שממשו קיים כמתחילה ג"כ מותר לפדותו וליהנות ממנו והו"ל להקשות בקצרה דמשעה שהתחיל לשרפו מותר לפדותו א"ו דבכה"ג ל"ד לחרכו קודם זמנו דהתם לא חייל עליו כלום טרם שחרכו משא"כ הכא דתיכף כשהגיע זמן איסורו כבר נאסר ליהנות ממנו משום איסור חמץ נוסף על איסור הקדש שבו משום שגם חמץ של אחרים נאסר עליו בהנאה וכמסקנות תשו' ריב"ש הנ"ל אומנם גם מעיקר תירוצם שם נראה בעליל ראי' מוכרחת לדברינו הנ"ל שגם בחמצו של גבוה ושל א"י לא מהני כשנחרכו לאח"ז דאל"כ הדרי קושיות תוס' לדוכתי' דאכתי נמעול שהרי כשחרכו יכול לפדותו ובזה תו לא שייך תירוצם דכמו שהוא עכשיו לא שוי מידי שהרי הרשב"א בחידושיו בקידושין דף נ"ו ע"ב [בד"ה מתני' המקדש בערלה ובכ"כ וכו'] מתרץ לבסוף כמו שתירצו בתוס' הנ"ל והוסיף בביאורו וז"ל ומסתברא דלעולם אינה מקודשת אפי' קדשה בסאה של פירות ערלה משום דהשתא מיהא לית להו דמים דאסור למוכרן ואי משום אפרן הא אינו בעולם ולכי קלי לי' הוי לי' כגופא אחרינא ולאו זהו מה שקידשה בו הילכך אינה מקודשת ואע"ג דאסיקנא בפ' האומר לקמן גבי הרי את מקודשת לי לאחר וכו' דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי התם הוא דאין הגוף משתנה אבל כל שהגוף משתנה לגמרי לא עכ"ל ומעתה גם לענין מעילה צריכין לסברת רשב"א משום שגופו נשתנה לגמרי והא תינח לגבי אפרן אבל בחרכו שגופו וממשו קיים כבראשונה אלא שנשתנה טעמו ומראיתו כמו שפי' רש"י ר"א ע"ב בד"ה לא צריכי ולא גרע מאומר עיסה זו יהי' חלה על קמח זה לכשיהיה נילוש דדבריו קיימין משום דבידו ללוש אע"ג דנשתנה טעמו ומראיתו אלמא דדוקא גבי אפרן הוא דל"מ משום דבידו מפני שנשתנה לגמרי ואין גופו וממשו קיים אבל לגבי חרכו בוודאי חשיבי כבידו א"ו דחרכו לאח"ז לא מהני אפי' בשל גבוה ואחרים ולפ"ז ראיות הריב"ש נכונה בלי גימגום דהתינח כשנעשה ליסוד מוסד שגם חמצו של גבוה וש"א אסור בהנאה משום איסור חמץ שבו אבל כדתימא שמותר בהנאה אזי פשיטא מילתא דמהני כשחרכו גם בתוך הפסח דכיון דלא חיילי לאסור במידי כ"ז שהוא של אחרים וגבוה גם טרם שחרכו אזי דמי לחרכו קודם זמנו ואין לומר דמ"מ כיון שאסור באכילה תו ל"מ חרכו דז"א דלדעת תוס' אי איפשר שיהיה של אחרים כשאכלו ואנן בחמצו של אחרים קיימינן דליהנו כשחרכו כיון דלא חיילי במידי כ"ז שהוא של אחרים גם טרם שנחרכו ואכתי לימעול לכ"ע א"ו שגם חמצו ש"א ושג"ב אסור בהנאה אפי' כשעודנו ברשות אחרים והשתא ניחא דלא מהני חרכו לאח"ז משום

שכבר חיילי עליהם איסור הנאה וכיון דחיילי תו לא נפקע רק כשנעשו אפר לגמרי ובזה אתי שפיר תירוצו דתוס' ורשב"א, דלענין אפרן לא מהני מה שבידו:

ב מתחילה אמינא למימר לראי' מוכרחת דחמץ ש"א וש"ג אסורין בהנאה בפסח מדקא שקיל וטרי בר"פ כל שעה בסוגיא דחזקי' ור"א ללמוד על חמץ שאסור בהנאה ות"ל מק"ו דערלה שלא נעבדה בו עבירה ואי משום שלא היה לו שעת הכושר כלאי כרם יוכיח וחזר הדין שהרי גם חמץ אינו אלא בגדולי קרקע וכדאיתא שם ד"ד ע"ב בבשר בחלב אלא מדמצרכינן למיהדר בתר יתורי דקראי ש"מ שעיקר הדבר על חמצו ש"א ושל גבוה הוא דיצא שלא נעבדה בה עבירה איברא למאי דכתיבנא בשמעתא דאיסורי הנאה ליתא דלדעת רש"י ורמב"ם דס"ל שם דחולין שנב"ע לאו דאורייתא היינו ליאסור בהנאה אבל לשחיטה ובאכילה אסור מן התורה וא"כ איכא למימר חולין שנב"ע יוכיח שנעבדה בו עבירה ומותר בהנאה וליכא למימר דניליף חולין שנב"ע גופי' מק"ו דערלה וכנ"ל דשאני ערלה וכ"כ שהן בל"ת משא"כ חולין שנב"ע שהוא לאו המכ"ע ולדעת תוס' דסברי דחולין שנב"ע ל"ד לגמרי כמ"ש בפסחים ד"ב בד"ה חולין ג"כ אי איפשר למילף אפי' לחמצו של ישראל שנעבדה בה עבירה מק"ו דתוס' לשיטתייהו דלוקין על הנאה כמ"ש בפסחים ד"ד בד"ה הכל מודים גם לטעמייהו דס"ל בב"ק דתקרובת מותר בהנאה מן התורה ואיכא למימר תקרובת יוכיח ובתקרובת גופי' לא קשי' כמ"ש שם יוע"ש

הלכה ד - בדיני כותח הבבלי

סימן א

א עיין טור ס' תמ"ב שמביא דברי ר"א דחמץ ע"י תערובת בלאו ומסיים דכ"ש בחמץ נוקשה והיקשה ב"י שדבריו הם נגד הסוגיא שהביא ת"כ דר"י שחמץ ע"י תערובת חמור מנוקשה ולפענ"ד דוודאי עפ"י סברא פשוטה חמץ ע"י תערובת חמור מנוקשה דהא איתא להדיא בר"ן דאף לרבנן דלא מרבינן מקרא חמץ ע"י תערובת מ"מ אסור מדאו' ואף לדעת הטור דלא הוי אלא לקיוהא בעלמא מ"מ לדעת הפוסקים דיבש ביבש מין בשאינו מינו לא בטל מדאורייתא אף שאינו נותן טעם גם חעי"ת לא נגרע ממנו ואסור מדאורייתא אבל חמץ נוקשא לרבנן מדאורייתא ליתא בי' שום איסורא אך נראה ע"פ מה דאיתא במס' ע"ג דף ס"ז ע"ב דפליגי ר"מ ור"ש בנ"ט לפגם וכן פליגי בנבילה שאינו ראוי לאכילת אדם לר"ש מותר ולר"מ אסור רק בסרוחה מעיקרא מותר עוד שם אמר עולא מחלוקת בהשביח ולבסוף פגום וכו' ור"י אמר בפגום מעיקרא מחלוקת וכו' נפק דק ואשכח דתניא שאור של חולין וכו' אמר ר"ז שאני עיסה הואיל וראוי לחמע בה כמה עיסות אחרות עיי"ש עד סוף הסוגיא אלא ש"מ בפגום מעיקרא מחלוקת ש"מ עכ"ל

נמצא לעולא דסובר דפגם מעיקרא ד"ה מותר צריכין לומר דשאני עיסה הואיל וראוי לחמע בה כע"א אבל לר"י לפי המסקנא לית לן תירוצו דר"ז ור"מ דאוסר בעיסה אוסר בכל נ"ט לפגם ור"ש דמתיר בנט"ל מתיר ג"כ בעיסה ועיין ר"ן בפרק כ"ש בהא דקדירות בפסח ישברו ומסיים שם דגם בפסח מותר נט"ל והא דפת שעיפשה וניפסל מאוכל אדם דצריך לבער אף דנבילה שאינו ראוי לאכילה מותר בשאר איסורן שאני חמץ הואיל וראוי לחמע בה ע"א וכן איתא להדיא ר"פ א"ע הטעם כן מוכח להדיא דאף שנפסל מאוכל אדם מ"מ ראוי לחמע ע"א ואין להקשות א"כ חמץ נוקשה אף שאינו ראוי לאכילה מ"מ לא יצא מפת שעיפשה כבר רימז זה המ"א ותירץ שאני נוקשה דתיכף מתחילת חימוצו לא היה ראוי לאכילת אדם ולכאורה סברא הנ"ל דעובר על פת שעיפשה מטעם דראוי לחמע בה מוכח מקרא שהזהיר על שאור כמו על חמץ אף דשאור אינו ראוי לאכילה וא"כ ניחזי אנן לר"י דסבר דפגם מעיקרא מחלוקת ולית לי' בשאר אסורן הואיל דראוי לחמע בו ע"א וגם אנן פסקינן כר"ש דנבילה שאינו ראוי לאכילה מותר הרי חזינן להדיא שהתורה חידשה בחמץ מה שא"כ בשאר איסורן שהרי הזהירה על השאור אף שאינו ראוי לאכילה מפני שראוי לחמע בו ובשאר איסורין אף שראוי לחמע מותר ממילא אם מרבינן מקרא דחייב בחמץ עי"ת מה שאין כן בשאר איסורין אע"ג דעודנו לא נשמע חוץ מזה שום דבר השתנות בין חמץ לשאר איסורין בחמץ שעל ידי תערובת אפ"ה ריבתה רחמנא לחייב בחמץ עי"ת דבכה"ג פטור בכל איסורין כ"ש דמרבינן חמץ נוקשה מחמת שראוי לחמע ע"א דכבר יצא דין חמץ משאר איסורין במה שאסר הכתוב להדיא בשאור אף שאינו ראוי לאכילה כדאיתא להדיא ריש ביצה וכן ברש"י בסוגין ואף דנוקשא גריע משאור והוי כסרוח מעקרא כיון דחזינן דריבה הכתוב בשאור מחמת דראוי לחמע בו כן ה"נ איכא לרבוי מיתורא דקרא בנוקשא דהא אליבא דידן ליכא נפקותא בשאר איסורין בין בסרוחה מעקרא לנסרחה אח"כ רק מצד הסברא הסרוחה מעיקרא ל"צ קרא דעפרא בעלמא הוא כמבואר שם וזה לא שייך בנוקשא כמובן שם במ"א בסי' תמ"ב וכ"ז לר"ש דפסקינן כוותי' אבל לר"מ דסובר דגם בשאר איסורין לא התיר הכתוב אלא בסרוחה מעיקרא מצד גזה"כ ולית לי' מסברא דעפרא בעלמא הוא כן בחמץ אף דאסר הכתוב שאור עדיין יש מרחק רב בינו לנוקשא דנוקשא הוי כסרוחה מעיקרא משא"כ שאור דבתחילת חימוצו היה ראוי לאכילה והוי כנבילה שאר"ל דאסור לר"מ אף בשאר איסורין ולפ"ז סברות ר"י דעי"ת חמור מנוקשא ומוקי מתניתין כר"מ דאית לי' נוקשא בלאו הרי דחדית לן חיובא אף בסרוחה מעיקרא דמותר בשאר איסורין שפיר אמרינן דכ"ש חמץ עי"ת דלכל הפחות אית בו איסור דאוריי' בשאר איסורין אבל לר"ש דפסקינן כוותי' גם

ר' יהודא מודה דבחמץ עי"ת קיל מנוקשה ור"ן דפליג אף לר"מ יש לומר דסובר כעולא דפגם מעיקרא ד"ה מותר ועיין תוס' ע"ג שם ד"ה אמר עולא וכו' דלדידי' לא פליגי כלל בקרא ולפ"ז גם לר"מ מותר בא"ר לאכילה ולפ"ז ע"כ צ"ל מה דאסרה התורה שאור הטעם מחמת הואיל דראוי לחמע ע"א א"כ אף שריבתה התורה נוקשה עדיין לא נוכל לילף תערובת מיני' ותניא כוותי' ה"נ אזלא כיון דר"א פרט בפירש כל הדינין מה שריבתה התורה וחמץ נוקשה לא קתני ש"מ נוקשה לר"א לית לי' וע"כ גם הוא סובר כר"מ דמתיר בשאר איסורין דייקא בסרוחה מעיקרא ולדידי' אין אנו מוכרחים במה דאסרה התורה שאור להדי' לומר שהטעם הוא מחמת הואיל רק שהשווה התורה חמץ לשאר איסורין א"כ ממילא הסברא פשוטה דחמץ על ידי תערובת חמור דאית בו איסור דאורייתא בשאר איסורין משא"כ חמץ נוקשה דהוי כסרוחה מעיקרא לענין זה דמותר לכתחילה מדאורייתא בשאר איסורין כיון דמיתורא דקרא אתי' לי' ולא מצד הסברא דעפרא בעלמא הוא הרי גם חמץ נוקשה בדדמי לי' ומש"ה לא מרבינן לנוקשה מיתורא רק לחמץ שע"י תערובת אבל אנן פסקינן כר"ש דמותר בש"א אף שנסרחה אח"כ ובהא דאסרה התורה שאור נתגלה לנו הטעם מחמת הואיל דראוי לחמע בו עיסת אחרת שפיר נוכל לילף גם לענין חמץ נוקשה דחמור מעי"ת שאם ריבתה התורה עי"ת לית בו לאו בשאר איסורין כ"ש חמץ נוקשה שכבר חידשה רחמנא בשאור דעובר עליו ובע"כ צריכין לומר משום דראוי לחמע ע"א גם נוקשה לא יפול מכללו ואי משום דסרוחה מעיקרא דהא כל כמה דל"ש בי' דעפרא בעלמא אין לחלק לדידן בזה

ב עיין רמב"ם בפ"ד מהלכות חו"מ שפוסק דכותח הבבלי לוקה עליו **(עונש מלקות היו נוהג בזמנים העברו מאז ולא בזמן הזה כידוע לכל יודעי ספר)** מרבויא דכל מחמצת ודווקא בשאכל כזית בכדי אכילת פרס ואפ"ה פטור מכרת ועיין בכ"מ ובאחרונים שהאריכו לתמוה על דבריו אם פוסק כר"א הא מבואר להדיא דלר"א חייב אפילו לא אכל אלא כזית מחמת היתר מצטרף לאיסור כמו שמקשה להדיא א"ה לענין חמץ בפסח נמי ואי פוסק כרבנן חדא הא לרבנן לית להו דרשא דכל ועוד ליתחייב גם כרת על אכילתו ועיי"ש ונראה לפענ"ד דהנה לכאורה קשה לשיטת רבינו יקר במס' ע"ג הנ"ל היכי דליתא לאיסורא בעינא מודה ר"ש דצריך כזית אף דאית לי' כ"ש למכות דווקא היכא דאיסור בפ"ע וקשה דא"כ היכי משני הכא אין ה"נ ולאפוקי מדאביי דאמר יש הקטרה לפחות מכזית ועיין בתוס' ד"ה כמאן ותמצית דבריהם דלאביי דרשינן כל על מקצתו וכי כל על עירובו לענין שלא יתבטל א"כ לא מחייבינן לי' מחמת היתר מצטרף לאיסור עיי"ש ולר"י קשה דמנ"ל דחייב על עירובו אף שאין בין הכל כזית והא דמחייב

אביי על מקצתו זהו דווקא היכי שהאיסור בפ"ע וא"כ גם לאביי מחייבינן לי' מטעם היתר מצטרף לאיסור אך נראה דהא בלא זה קשה לאביי גופי' דמנ"ל דיתורא דכל אתא לרבויא על מקצתו וחייב אף על כ"ש אף שבכל איסורין שבתורה אינם אלא בשיעור ידועה לימא דכל אתא להיתר מצרף לאיסור כמו בחמץ בפסח וכי כל אתא לחייבו על מקצתו נמצא דלעולם לא מחייבינן לי' אלא בחד מהנך גוונא או שהקטיר חמץ לחוד ואז חייב אפי' על כל שהוא או בחצי זית חמץ ומצה מעורבים ובין הכל כזית וחייב מטעם היתר מצרף לאיסור אבל אם אין בין הכל כזית אז באמת בטל השאור וע"כ מוכרחים לומר דאביי סובר שאני יתורא דכל משאר רבוים דאמרינן תפסת מועט תפסת אבל מכל מרבינן אף את המרובה ועיין במ"ל בפרק מהלכות חו"מ להכי מרבה את מקצתו מיתורא דכל ולה"נ מחייב אף במקצתו ע"י תערובת אף שאין בין הכל כזית ושפיר משני לאפוקי מדאביי דלדידי' לא צריך כלל לצרף את ההיתר ועיין במס' נזיר ל"ו תוס' ד"ה אה"נ שהקשו לאביי אמאי לא דרש נמי בחמץ לר"א מיתורא דכל לחייבו על מקצתו ותירצו דשאני גבי חמץ דכתיב בי' אכילה ואין אכילה בפחות מכזית עכ"ל הרי דזולת זה דרשינן לאביי אף את היותר מסתבר לפטור רק מפני שהתורה מיעטה בפירוש לפטור האוכל פחות מכזית נמצא לפ"ז לאביי דרשינן כל דחמץ לענין היתר מצטרף לאיסור ואוכל כזית מן התערובת שבכגון זה נקרא אכילה אף שנוכל לומר דיתורא דכל אתא על כזית בכדי אכילת פרס אף דבטלי דעתי' אצל כל האדם אך לאביי מרבינן את היותר רחוק ותפסינן את המרובה ולולא מיעטה התורה את האוכל חצי זית בפירוש הוה דרשינן את כל גם על חצי זית ולפ"ז מה שהקשו א"ה לענין חמץ בפסח נמי זהו דווקא לאביי אבל לדידן לא תפסינן אלא את המועט ולהכי לא מחייבינן לי' אלא על כזית בכדי אכ"פ וראי' דהא לעיל מביא תניא כוותי' דר"י וכו' ואילו נוקשא לר"א לא קתני ש"מ נוקשה לר"א לית לי' הרי שלא תפסינן אלא על המועט ודווקא עי"ת חייב ועוד ראי' דאל"כ תיקשה לר' יוחנן גופי' קו' תוס' מנחות דף ך"ו ד"ה אין וכו' דסובר ר"י יש הקטרה פחות מכזית וא"כ לחשוב חמץ בפסח וע"פ הנ"ל מיושב אף דאית לי' יש הקטרה פחות מכזית אבל לא מיתורא דכל כאביי רק מיתורא דוכי כל וכל אתא להיתר מצרף לאיסור וכי כל על מקצתו וא"כ לא מחייבינן לי' על תערובת שאין בין הכל כזית וצריך דווקא לצרף את ההיתר וממילא מוכח לר"י דאף מיתורא דכל לא תפסינן רק את המועט ושפיר פוסק הרמב"ם דדווקא באוכל כזית בכדי אכילת פרס וכר"א ועיין

ג עוד בסוגיא דלעיל עיין מנחות דף נ"ח ד"ה אביי בסה"ד וז"ל ולפי טעם זה מאן דאמר התם יש הקטרה איפשר דמודה הכא דאין הקטרה עכ"ל וקשה דהא מאן דסבר יש

הקטרה לעיל ך"ו ס"ל דיש קומץ פחות משני זיתים וא"כ ע"כ ס"ל דמקצתה מרבינן מכי כל ול"מ לר"א דס"ל דאיכא תרי ריבוי' בוודאי חייב אף על חצי זית ואף אליבא דרבנן דלא דרשינן אלא כי כל מ"מ מרבינן מקצתה גם לעיל דף ך"ו ע"ב ד"ה אין כל דברי התוס' תמוהין מרישא עד סיפא ועיין בס' צה"ק וע"פ הנ"ל נראה לענ"ד ליישב הכל על נכון דעוד יש לדקדק דבמה פליגא ריש הסוגיא והמסקנא שם בפרק א"ע דמעיקרא סבר בין לר"א ובין לר"מ ליכא אלא חדא ריבה ומרבינן היותר קל ולמסקנא בת"כ הוא להיפך דלא מרבינן אלא היותר חמור ועיין רש"י שם דמשמע דליכא אלא חד ריבה ודלא כמ"ל שם פ"א מהלכות חמץ ומצה וע"פ הנ"ל נראה דוודאי לאביי מרבינן היותר קל דאל"כ הו"ל לרבוי קודם את עירובו ואח"כ את מקצתו ובעינן ע"י תערובת כזית ע"י צירוף משא"כ עתה דמרבינן קודם את מקצתו מחייבינן ע"י תערובת אף בפחות מכזית וע"כ צ"ל דלאביי שאני ריבה דכל משאר רבוים דמרבינן גם את היותר קל משא"כ לר"י דס"ל יש קומץ פחות מב' זיתים ואעפ"כ משמע דס"ל דווקא אם הקטיר קומצה פעמיים כשירה ועיין מנחות נ"ח דיוק זה בתוס' שם אבל אם הקטיר רק את מקצתה פסולה ואע"ג דאיכא חד ריבה אף לרבנן לא מרבינן רק את היותר מסתבר דהיינו ע"י תערובת בצירוף כזית ולר"א דאיכא ב' ריבוי מרבינן מקצתה מריבוי השני משא"כ לרבנן פטור על מקצתה דלא מרבינן רק ע"י תערובת בצירוף כזית דלדידי' ל"ש בין ריבוי זו לשאר רבוים ולפ"ז מיושב שפיר דברי תוס' נ"ח הנ"ל דאף דסבירא לי' לר"י דיש קומץ פחות משני זיתים מ"מ לא מיחייב על פחות מכזית דלא מרבינן רק את היותר מסתבר והוא ס"ל כת"כ בברייתא דלעיל דלר"א ל"מ רק ע"י תערובת ולא בחמץ נוקשא והס"ד אתי' כאביי אך לכאורה קשה (קו' על דברי תוס' פסחים דזעירי ס"ל כרבא) דמנ"ל דילמא סובר כר"י רבי' לפ"ז הא דאמרינן ולאפוקי מדאביי קשה דמנ"ל דזעירי תלמידו דר' יוחנן פליג אר"י רבי' וסובר כרבא דאין קומץ פחות משני זיתים כמבואר בתוס' שם דהשתא שפיר נוכל לומר דסובר כר"י ואעפ"כ אשמעינן דאין הקטרה פחמ"כ רק מקודם מרבינן מתערובות ואח"כ מרבינן מקצתו ע"י צירוף כשיטות ר"י בע"ג הנ"ל אך נראה כיון דסוף סוף חייב על חצי זית תו ליכא שום חידוש במה דחייב ע"י צירוף היתר לכזית דהרי חזינן דבעלי התוס' פליגי עם ר"י לר"ש דמחייב אכל שהוא דאף בעי"ת ל"צ כשיעור ואף לר"י דצריך כשיעור אבל לא הוי שום חידוש במה דחייב על כשיעור ואינו דומה לחמץ דצריך כשיעור בבעין איכא רבותא דמחייב בהיתר מצרף לאיסור משא"כ בשאור להקטרה אלא ע"כ דסובר כרבא ועפ"ז מיושבים שפיר דבריהם לעיל ך"ו והכי אזלא ק"ו דבוודאי ר"י כאביי ס"ל בהא דיש קומץ פחות משני זתים ולהכי לא קתני שאור דר"י

לטעמי' דדוקא הקטיר קומצה פעמיים כשירה אבל אם לא הקטיר אלא מקצתו פטור וע"כ צ"ל דס"ל דל"מ אלא את היותר מסתבר דהיינו ע"י תערובת ואח"כ את מקצתו וכיון דסוף סוף מחייבינן אמקצתו תו ליכא שום חידוש במה דמצטרף היתר להשלים כנ"ל וא"כ שפיר קשה אמאי ל"ק חמץ בפסח ואהא מתרצים דאשמעינן דוכל דרשינן לכ"ע ותו לא קשה דליתני גם את שאור דלא נקט אלא לאשמעינן דדרשינן וכל אף לרבנן אבל הא דדרשינן כי כל כבר מבואר בברייתא דמרבינן את הנשים וסברא זו מבואר ג"כ בשעה"מ דאתי לאשמעינן הא דוכל דרשינן לכ"ע ותו לא קשה דלינקט אחרינא בהדי' וע"ז שפיר היקשו וצ"ע דממשרת קא דרש וכיון שכן תו ליכא רבותא במה דדרשינן תיבה יתירה רק דבא לאשמעינן דהיתר מצרף לאיסור בנזיר לבד אף לרבנן ולפ"ז שפיר קשה אמאי לא נקיט גם את שאור לרבנן דליכא אלא חד ריבוי ומרבינן את היותר מסתבר דהיינו עי"ת ועיין ועפ"ז מיושב שפיר קו' מהרש"א לקמן בדברי תוס' מ"ה בד"ה משום כיון דר"ע דריש כל אמאי לא קתני שאור דאדרבא כיון דס"ל דל"מ רק את היותר מסתבר ומרבינן אתערובת ואח"כ ע"מ תו ליכא שום חידוש במה דמצטרף ההיתר לאיסור רק במה דמצריכינן דווקא כזית אף דבעינא חייב אפחות מכזית ואין להקשות מנ"ל לגמרא דזעירי אליבא דר"א קאמר הלא לדעת התוס' שביארנו אתי אף כרבנן וכר"י רבי' ס"ל דיש קומץ פחות משני זיתים ומרבינן כזית עי"ת וי"ל דתוס' לשיטתם במנחות דר"י נפקא לי' בנזיר מוכל משרת וחידש לנו אף לרבנן דל"ל כל אבל וכל איתי להו ואם זעירי נקט ג"כ אליבא דרבנן אתי' מה משמעינן דרבנן דרשי כי כל הא כבר ידעינן ממה דמרבינן נשים בחמץ א"ו אתי לאשמעינן אליבא דר"א וכרבא וכנ"ל:

הלכה ה - פתיחה בדיני הואיל

א יש לחקור לענין הואיל דמלאכת יו"ט דעל ידו הותרה מדאורייתא כמבואר בפוסקים אם נסתבך באוכל זה איזה איסור מדרבנן אם נאמר בי' כיון שאסור באכילה מדרבנן גם לאורחים שוב הדר דינו ועבר על לא תעשה כל מלאכה מדאורייתא ונפקותא רבה כמובן או דילמא כיון שסוף סוף אין עיקר איסורו אלא מדרבנן לא נגרע מהתירא דהואיל מיהת לענין דאורייתא ולכאורה נראה שיש לחלק בנידון המאורע דאם איסור דרבנן האוסרה באכילה כבר חל עליו מעיו"ט אזי נידון הדבר כעובר על דאורייתא ממש כיון דהתירה דהואיל כבר נסתלק בשעת חלות איסור מלאכת יו"ט ואם ביו"ט עצמו נסתעף איזה איסור מדרבנן אזי דנין את פני הנידון בתר דאורייתא לבד וכיון שמן התורה הותרה ע"י הואיל שוב אין האיסור האוסרה באכילה מדרבנן עומד לעומתו לנגדו כאשר כבר תקענו בזה מסמרות נטועים בראיות מוצקים כאשר הארכנו בזה במקום אחר עיין לקמן

ביו"ד בכיסוי דם ובדיני קדושין באה"ע וראי' מבוררת לזה מע"ג דף ס"ג גבי אתנן לענין קרבן דמוקמינן לשם דאמר לה התבעלי לי בטלה זה ופרכינן שם דהא מחסרא משיכה ומפרשי בתוס' שם אפילו לר' יוחנן דאמר ד"ת מעות קונות גבי אתנן לא קנתה וכשר להקרבה דכשם שהפקיעו חכמים קניות מעות בזה ואוקמוה אמשיכה גם ממנה הפקיע ואין כאן אתנן כלל וז"ל שם ולא דמי להההיא דפרק הזהב נתנו לסיטון מעל שקניות הכסף מועיל דכיון דמעל מן התורה מי יפקיע המעילה ממעות הקדש עכ"ל ונראה שבאו ליישב סוגיות הש"ס דסותרות אהדדי דגבי מעילה אזלינן בתר דינא דאורייתא וגבי אתנן אזלינן בתר תקנתא דרבנן אולם תירוצם מרפסין איגרא אמרתי לפרש דבריהם, דהא עיקר תלוי בזה דבכל ענין דרבנן שמנגד לענין דאורייתא והענין דרבנן כבר חייל טרם שנובע ממנו לענין דאורייתא אזי כיון שכבר חייל מדרבנן אשר גם עליהם הוזהרנו מדאורייתא דכתיב לא תסור מדברי' אזי הענין דאורייתא שמתגלגל אחרי כן נידון כאילו היה דאורייתא ממש כיון שכבר חייל בשעתי' טרם שנוגע הניגוד לדאורייתא אבל בכל ענינים דרבנן שנולדו בשעה שמנגד לדאורייתא אזי פשיטא דאזלינן רק בתר דינא דאורייתא ובכגון זה מצינו בתמורה ד' כ"ה אמר על הבכור עם יציאת רובו עולה כו' ואמר אביי מה תיבעי לי' דברי הרב ודברי התלמוד דברי מי שומעין שם בפי' רש"י מה תיבעי לי' וודאי הואיל ובהדי הדדי אתי למיחל דברי הרב ודברי תלמוד וודאי דברי הרב קודמין וקודשא ב"ה וכו' לפ"ז גבי אתנן כיון דחייל אפקעתא דרבנן טרם שהגיע פני הדבר לענין דאורייתא אבל לגבי מעילה שנולד הענין דרבנן בשעה שמנגד לדאורייתא אזי אמרי' דברי הרב ודברי תלמוד דברי מי שומעין ועיקר חילוק זה מצאתי בקצרה בלח"מ בפ"ג מה"מ ולפ"ז הוא הדין לענין מלאכת יו"ט מתלי תלוי ג"כ באם איסור דרבנן כבר חייל עליו טרם שחייל עליו איסור מלאכת יו"ט כגון שבישל בשר שנטרפה מדרבנן מעיו"ט אזי נידון הדבר כאילו עבר על דאורייתא ממש כיון דהתירא דהואיל כבר נסתלק ואם בשעת מלאכה נסתעף איזהו איסור מדרבנן אזי דנין בתר דאורייתא לבד וכיון שמן התורה הותרה ע"י הואיל שוב אין האיסור מדרבנן מנגדו אכן לקושטא נראה דשאני דין הואיל דהרי אפילו בדבר שאסור מדאורייתא ממש אבל קל אסורו מן האיסור שעשה עתה אפ"ה אמרינן הואיל ולא נדון אלא בתר הקל שהרי לדעת ריב"א חולין קמ"א אמרינן הואיל בחרישה דחזי לכיסוי דם צפור הגם שאסור לכסות משום עשה דיו"ט מ"מ הל"ת שבו כבר נדחית ע"י הואיל ומשום זה נמי לא יתייפה האיסור דרבנן שכבר חייל מאיסור דאורייתא ממש וכן הוא בש"א לדינא דמשום איסור דרבנן לא נסתלק לי' להתירא דהואיל שהרי מדאורייתא הותרה ואמינא זה כדמות ראי' למבוכה זו מביצה ד' ד' גבי אשפזיכני' דר"א ב"א הוו

לי' הנך ביצים מי"ט לשבת אתא לקמי' אמר לי' מאי דעתיך רב ור"י הלכה כר"י אפילו ר"י לא קשרי אלא לגומעה למחר אבל ביומא לא והתני' אחת ביצה שנולדה בשבת ואחת שנולדה בי"ט אין מטלטלין אותה וכו' ועי"ש ברש"י בד"ה מאי דעתיך דפש"ל דלמחר מיהא שרי משום דקימ"ל רב ור"י הלכה כר"י מיהא בטלטול האידנא וכו' אבל ביומא לא אפילו בטילטול עכ"ל דרש"י מדקדק בזה דלמה לו להביא הברייתא כלל שהרי בדברי ר"י עצמו מבואר שלא התיר אלא למחר רק דא"ל דבאכילה הוא דאסורה אבל לא בטילטול ומש"ה מביא מן הברייתא דמבואר דאף בטילטול אסור ביומא ונמצא דעיקר קו' דר"א ב"א הוא רק משום איסור טילטול דרבנן ואם נאמר דגם גבי הואיל נתגלגל מדרבנן לדאורייתא עדיפי מזה הו"ל להקשות מני' ובי' בלא סיוע מברייתא כיון דאושפזיכני' כר"י ס"ל דשתי קדושות הם ונמצא דצורכי שבת אינם נעשים ביו"ט רק ע"י הואיל [עיין פסחים מ"ו ע"ב ברש"י ד"ה מדאו' צורכי שבת נעשים ביו"ט] וכיון דביומא אסור לאכלו וכבר חייל איסור בגופו מדרבנן וא"כ בצלי' זו ששאלו עליו ועשה מלאכה דאורייתא מפני דכבר נסתלק התירו דהואיל וע"כ ל"פ ר"ח התם וס"ל דצורכי שבת נעשים ביו"ט אלא משום דקסבר קדושה אחת וא"כ לר"י דקסבר שתי קדושות הם ומש"ה מתירו למחר א"כ א"א להתיר מלאכת שבת ביו"ט רק משום הואיל ואם אמרת דע"י איסור דרבנן נסתלק התירו דהואיל ונעשה מלאכה דאורייתא ולוקין עליו **(עונש מלקות הין נוהג בזמנים העברו מאז ולא בזמן הזה כידוע לכל יודעי ספר)** למה שביק ר"א ב"א איסור חמור שבו ונקיט לאיסור קל שבו של טילטול בעלמא גם לפירושו של תוס' שם ד"ה ואי אמרת צורכי שבת נעשים ביו"ט יש מקום לקו' זו כמובן א"ו דהואיל שאני דלא יפה כח דאיסור דרבנן ואיסור דאורייתא ממש דלא נדון בתר החמור שבו כמו שהוא עתה רק אחר הקל שיהיה בשעת הואיל ועוד ראי' מא"ח סי' תקי"ג במ"א ס"ק י"ג דהמביא בצים ביו"ט שחל בא' בשבת אינו נאמן במסיח לפי תומו משום דחיישינן שמא נולדה היום ואסורה מדאורייתא אבל במביא בהשכמה דא"א לומר שנולדה היום נאמן במל"ת שנולדו מע"ש דגם אם נולדו בשבת אינו אסור אלא מדרבנן הרי דע"י איסור דרבנן שאסורה בשבת דתו א"א לומר דשבת לעצמו הכין אפ"ה לא נתגלגל מזה הכנה מדאו' משום דמדאו' שבת לעצמו הכין אמנם נראה לחלק באיסור דרבנן בין שאיסורו מגופו לאיסור שדבר אחר גרם לו מקורו הערה מפסחים מ"ח ואי אמרת מוקצה דאו' מה לי איסור גופו ומה לי איסור דבר אחר מוכח מפשטא דמילתא דגמרא דבאיסור דרבנן יש לחלק בין איסור גופו לאיסור דבר אחר ועוד ראי' מדברי רמב"ם פ"ה מהלכות איסורי מזבח ה"ט דאין יוצא בנסכים של טבל ובשל ערלה כלאי כרם שמצוה באה בעבירה

ובשל מוקצה כשר ולעיל מפורש בש"ס שם דמצה של טבל אינו יוצא ידי חובתו משום מצוה הבאה בעבירה אפילו בטבל דרבנן וגם בעבירה דרבנן הוי מצוה הבאה בעבירה ובע"כ צריכין לומר דהא דיוצא בשל מוקצה אפי' לכתחילה משום דאיסור דבר אחר גרם לו ועיין במסכת סוכה ד' כ"ג העושה סוכתו בראש האילן או ע"ג גמל כשירה ואין עולין לה ביו"ט ומפרש שם דמדאורייתא מחזא חזי' משמע שם דאע"ג שכבר חל עליו האיסור שבות דרבנן קודם סוכות אפ"ה יוצא בה אע"ג דבכל איסור דרבנן שחל עליו טרם שנתגלגל לענין נידון כדאורייתא ממש כמו שכתבנו לעיל רק דהכא שאני משום דאיסור דבר אחר גרם לה ועיין בתשו' הגאון הקדוש מוהע"א זצוק"ל שמביא ראי' לתשו' ש"א בסי' ה' דאל"כ האיך יבשל ויאפה מיו"ט לשבת מי שדר בכפר ולא נמצאו אורחים תוך התחום ולהנ"ל יש לשדות בו נרגא דכל בדרבנן ואין איסורו בגופו אזי לאו כל כמיני' שיתגלגל מזה איסור דאורייתא כמו בסוכה בראש האילן לעיל ועיין במ"א סי' תק"ו ס"ק יוד שמביא בשם הב"ח דבאם לש בעיו"ט דאסור לאפות ביו"ט ולהפריש חלה מן המשויר משום דאיפשר למיפלג בלישה אלא דאיסורא דרביע עלי' דאין מגביהין חלה ביו"ט עכ"ל הב"ח והשיג המ"א וז"ל ונ"ל ראי' ברורה דשרי ממתניתין פ"ג דפסחים כמ"ש סי' תנ"ז ס"ב דהתם ג"כ מותר להפרשה רק שעושה משום איסור חמץ עכ"ל ולהנ"ל יש לשדות בו נרגא וליתן מקום לדברי הב"ח שלא יהיה כטועה בדבר משנה ח"ו והוא דגם את"ל דגם התם הוא רק משום איסור חמץ דרבנן דהרי יכול לבטל טרם שיתחמץ מ"מ האיסור חמץ הוא בגופו של עיסה וכשם דנסתעף מאיסור שבגופו לדבר דאורייתא בין להקל ובין להחמיר ה"ה בזה יוגרם ג"כ היתר אפי' כיון דא"א למיפלגי' בלישה משום איסור שבגופו אבל הכא שהוא רק מפני איסור של ד"א לא הותרה החתיכה למלאכת האפי' כיון דאיפשר לחלק העיסה בלא שום נידנוד איסור שבגופו רק משום איסור שמחוץ לגופו ויש לדחות קצת כיון דבעידנא דיפרש לית בי' שום איסור בגופה רק דמתירא מפני איסור שיעבור אח"כ לא עדיף מאיסורו של חוץ לגופה אבל מ"מ אין דברי הב"ח תמוהין כ"כ גם בביטול גופו אם מועיל בטובת הנאה או בדבר שאין בו זכות רק ע"י הואיל וכבר האריכו האחרונים בזה ואין כאן מקומו.

ב ודע דהא דאמרינן הואיל ואי מיקלעי לי' אורחים לאו משום שהדבר בספק דאיפשר דעודנו יהי' חזי לצורך או"נ אלא אפי' בדלא איפשר כלל שיבואו אורחים לאחר בישול ואפי' משום הואיל שיש לו צד היתר לאורחים שהיה לפניו ותדע שהרי עיקר התירא דהואיל נאמר בדבר דחזי' לאוכל נפש וממנה למידין ומקשינן דה"ה היכא דחזי' לצורך מצוה ואמרינן מה"ט בחורש דלא מחייבינן לי' משום הואיל דחזי לכיסוי דם צפור ובע"כ

צ"ל דדנין כאילו כבר היה שם דם צפור בשעת חרישה דאין לומר משום שאיפשר שיזדמן אח"כ דבכה"ג לא ניתן לדחות שהרי בעידנא דעבר אלאו עודנו לא קיים העשה ואפי' כשנזדמן אח"כ מ"מ כבר נתחייב על הל"ת שעבר טרם שהגיע לקיום העשה אלא בע"כ צריכין לומר דדנין כאילו כבר היה לפניו דם ציפור טרם חרישה ובעידנא דחריש קא מכסי לי' וכיון שיש לחרישה זו צד היתר מש"ה פטרינן לי' אפילו היכא שלא עלה על לב שיהיה שם דם שחיטה לעולם אלמא דעיקר טעמא דהואיל משום שיש ללאו זה צד היתר ומכש"כ בהתירא דאו"נ דהואיל דידי' עדיפי דלאו דוקא משום דעודנו באיפשרי שיזדמן אלא אפי' בדלא איפשר כלל שיזדמן עוד דנין משום צד התירא כאילו כבר היה ולכן אפי' בא' שדר בכפר יחידי ורחוק מן הישוב דלא איפשר שיבואו אורחין כיון שיש לבישול זה צד היתר לאיש שלא סעד עודנו ועי' באות א' ומשה"ט בסמוך לחשיכה דווקא בדליכא שעות שיגמור בישולו ולאכול ממנו כזית אבל משום שהיות האורחים לית לן בי' וכ"מ קצת מלשונם בד"ה רבה אומר פסחים מ"ו ע"ב וז"ל א"נ ברודה סמוך לשקיעת החמה שאפי' יבאו אורחים אין שהות ביום לאכול:

ג שבת ע"ד אלא אמר אביי בורר ואוכל לאלתר וכו' ולבו ביום לא יברור ואם בירר נעשה כבורר לאוצר וחייב חטאת וכ"פ כה"פ ואין להקשות שגם כשבירר לבו ביום נפטרהו משום הואיל דאכיל לי' לאלתר ואפי' כשאינו צריך עוד לאותו סעודה נימא הואיל דאי מיקלעי לי' אורחים כמו דאמרינן בורר ומניח דהיינו לאורחים דז"א דהואיל ל"א אלא היכא דבין כך ובין כך נעשית המלאכה אבל בבורר ואוכל לאלתר דלאו שם בורר עלי' בזה ל"ש כלל לפטרו היכא דעשה המלאכה משום הואיל דלא עשה ועי' פסחים מ"ז ע"ב ד"ה כתישה דלפרשב"ם פטרינן לי' אחרישה ביו"ט משום דחזי לדם ציפור דאז יפטור משום מלאכה שאצ"ל אלמא דלדעת רשב"ם אמרינן הואיל כהאי וצ"ל דהתם שאני דבמחשבתו תלי' ולכן פטרינן לי' גם משום הואיל כהאי כיון דבמעשה שוין אבל בבורר ואוכל לאלתר דהיינו בשעה שמיסב על השולחן כמ"ש האשרי שם ונמצא דניכר ממעשיו דלאו בורר הוא ולדעת רשב"ם אם בורר בשעה שמיסב על השולחן לצורך סעודה אחרת פטרינן לי' אע"ג שאינו צריך עוד לאותו סעודה משום הואיל דאורחין ולתוס' שחולקין על רשב"ם שם גם בזה חייב משום בורר דבמחשבתו תלי' מילתא וכשם דל"א הואיל במלאכה שאצ"ל גם בבורר ליתא להואיל כזה

סימן א

א תוספת ד"ה לא תקרא בסה"ד דגזרינן לצורך אטו שלא לצורך ואין לומר דהא גם שלא לצורך מותר מה"ת מפני הואיל כעין דאמרינן לקמן אהבערה לא מיחייב הואיל

דחזי לי' לצורכו וצריך לומר דכוונתם שלא לצורך וקודם שקיעת החמה דל"ש הואיל כמבואר לקמן ע"ב ד"ה רבה וכן לעיל ה' ע"א ד"ה כל מלאכה וכו' ואר"י דסברא הוא דקרא דתשביתו מיירי בכל עניין אפי' אינו צריך לגחלתו כוונתם ג"כ דאיירי אפי' בחמץ הרבה דטרם שיעשה גחלת יהיה סמוך לשקיעות החמה וזה פשוט לכאורה נראה בעליל דדברי ר"י סותרין הדדי דהכא ס"ל דמותר לשרוף ביו"ט תרומה לצורך ולקמן בד"ה ואי אמרת צורכי שבת וכו' בנוי ליסוד מוסד בפירוש הגמרא דלמ"ד אין צורכי שבת נעשת ביו"ט לא שרינן אלא היכא דעיקרו משום שמחת יו"ט וא"כ ה"נ כיון דעיקרו משום מצות שריפה יאסור אף לצורך ועיין בשבת וביצה לקמן ר"ו ובכל המקומות מסקינין כדברי הר"י דהכא ולדידהו קשי' סוגיא דלקמן במאי שהקשה הש"ס משתי לחם ונראה ברור דכוונת דבריהם לקמן גבי שתי הלחם דגם האכילה עצמו אין עיקרו משום הנאתו אלא משום זבח ובזה פליגי רבה ור"ח ותלי' באם צורכי שבת נעשין ביו"ט אבל היכא דלצרכו הוא משום הנאות עצמו לחודא אף שעיקר המלאכה נעשית בשביל צורך אחר לצורך מצוה וכדומה בזה לכ"ע שרי כיון דאיכא במלאכה זו מיהת חלק א' מני אלף לצורכו לחוד והתם גבי שתי הלחם שאני שגם בחלק זו דלצורכו עיקרו היא משום חלק גבוה לצורך זבח אעפ"י שאין צריך לעצמו כלל ועיין:

ב ד"ה הואיל אי בעי וכו' תימא לרשב"א וכו' דמצות מעשר שני אין יוצא י"ח בפסח לר"מ דס"ל מע"ש מג"ה ולא חשיב מצתכם הא הואיל אי בעי מתשיל עלי' מחשבינין לי' כשלו ויש להתבונן מנ"ל להפריז על המידה ולהקשות דע"כ לא מצאנו אלא לענין חמץ לעבור בבל יראה דהרי ריבה רחמנא אף גם דהגל"מ דלאו כממונא דמי מדכתיב לא ימצא ואף לדעתו דרש"י דהתיר גם לאפות ע"י הואיל זה שאני מלאכת יו"ט דהרי גם ע"י מציאות כ"ד שרי רחמנא כמו הואיל דאי מיקלעי לי' אורחים וכהאי גוונא אבל לאו במאי דבעינין שיהיה שלו לגמרי וכן מבואר בתשו' רשב"א תשמ"ז מובא ברמ"א סי' תרמ"ט גבי אתרוג שאסר על עצמו או על אחרים ומנ"ל להקשות כנגד זה ונלענ"ד דהכי קא קשי' להו כיון דבע"כ צ"ל דהואיל זה עדיף מדבר הגור' לממון דהרי בגל"מ אסור במלאכת יו"ט ואפי' בגורם לאוכל נפש עצמו עיין ביצה ך"א ע"א גבי בלשת באה לעירנו ושחטנו להם עגל בשביל שבאו לחטוף את כל העיר א"ל תמה אני אם לא יצא שכרכם בהפסדכם שהרי אמרה תורה לכם ול"נ עיי"ש ומפשטא דמילתא משמע אף שיחטפו גם את אוכל נפש שהכינו לעצמם אעפ"כ אסור אף דלגבי חמץ אמרינין דדבר הגורם לממון כממון דמי אפ"ה לעניין מלאכת יו"ט אסר רחמנא אמנם בהואיל זה דאי בעי מתשיל עלי' דמהני אף לגבי מלאכת יו"ט לדעת רש"י ורשב"א מסכים בזה לדעתם לעיל בד"ה

הואיל ומעתה אם נניח עוד דמ"מ אינו שלו לצאת י"ח גבי מצה הרי בע"כ צריך לומר דאיכא תלתא דרגא בזה חדא דהגל"מ דריבה רחמנא לענין ב"י והשניות לו הואיל זה דאי בעי מתשיל עלי' דמהני גם למלאכת יו"ט והשלישית שיהיה שלו לגמרי לצאת ידי חובתו במצה ואם נאמר כן תיקשה לן מנא לן להש"ס דהאי דריבה מלא ימצא הוא לענין מדריגה הפחותה דאף בגל"מ עובר דילמא לא ריבה רחמנא אלא למדריגה השני' כגון גבי הואיל דאי בעי מ"ע דעדיף ממנו אלא וודאי בע"כ צריך לומר דלדעת רש"י כשם דמהני למלאכת יו"ט ה"ה לענין לכם ורשב"א בתשובה הנ"ל בע"כ צריך לומר דס"ל כדעת ר"י לעיל דע"י הואיל כזה לא שרי גבי מלאכת יו"ט ג"כ ומעתה הרי שוה רק לגורם לממון עוד נוכל לומר דגם רשב"א בתוס' מסכים לדעת רשב"א בתשו' דלעיל ושאני מצה מד' מינים כעין שמוכרחין לחלק לעיל גבי חלות תודה עיין ל"ח ע"א בד"ה חלות תודה יוע"ש בסה"ד והא דלא פריך שאין נעשה להיות מצתכם אלא לגבוה כיון דלא כתב בהדי' פסול דמצתכם עכ"ל כן נוכל לחלק לענין הואיל כזה דדוקא גבי ד' מינים דכתיב בהדיא לכם ובעת שיוצא בו אינו עומד לכך להיו' שלו כמו בפסול דאנינות דכתיב בהדיא גבי מצה דפסול בכהאי גוונא אף שלא נתקדשו עדיין שלא נשחט עליהם הזבח אבל לענין לכם דלא כתיב בהדי' גבי מצה רק דילפינין מחלה לא קפדינין בזה וחשיב שלו אף שאינו עומד להיות שלו כן הכי לענין הואיל כזה ועפ"י דברינו יש לפקפק על בעל ט"ז בס"ס תמ"א בחמצו של א"י והירהינו אצל ישראל והיתנה במעכשיו והגיע זמנו לאחר הפסח דעובר עליו בבל יראה בפסח מטעם דספק קניין עדיף מגורם לממון יוע"ש ** (כל זה מדבר לענין איסור חמץ ומה שנוגע לדיני ממונות נוהג ע"פ דינא דמלכותא כי דינא דמלכותא דינא) ולדברי הדק"ל דמנ"ל לש"ס דריבוי דקרא קאי על גורם לממון דילמא לא ריבוי אלא על ספק קניין בלבד וכהאי גוונא דזה עדיף מגורם לממון

ג עוד נראה לענייות דעתי ליישב דברי רשב"א בתוס' במאי שהיקשו ממעשר שני ובמ"ה שעמדנו לעיל בזה וגם דברי הרי"ף במאי שתקע יתדו ליסוד מוסד שהלכתא כרבה מדפסקינין כר"א שעובר בבל יראה ע"י הואיל דאי בעי מתשיל עלי' והקשו עליו דאיך נוכל ללמוד להקל מחמור שהרי החמירה התורה בב"י יותר מכללות הסוגים דהרי אף בדבר הגורם עובר בב"י וביותר קשה על קו' רשב"א דמאי ענין בדבר שהצריכה תורה שיהי שלו לגמרי לענין חמץ שעובר אף בגורם לחודא דבכל התורה לאו כממון דמי ונראה בהקדם מה שחדשתי זה יותר מעשרים שנה על דברי רבותינו האחרונים שנתקשו במאי דמדמה הש"ס את ט"ה לענין קדושין וכהאי גוונא לענין חמץ דהא אף אם אמרינין דט"ה אינו ממון לש"ד מ"מ לא גרע מדבר הגל"מ והמצאתי דהרי אף אומנם שחידשה

התורה לנו בשני דברים לגבי חמץ משאר דברים שבממון חדא דאף חמץ שלו לגמרי אינו ברשותו ועשאן הכתוב והשנית דאף בדבר הגל"מ דלאו כמ"ד ובחמץ כמ"ד ומ"מ אם נזדמנו שניהם ונצמדו יחד בכגון זה לא ידעינין דהרי בשניהם אם יתלכדו לא ריבתה לנו התורה מיתורא דקרא ובוודאי נשאר הענין על הסברא לבל נוציאו מן הכלל ומעתה נבא ונחקורה באחד שנפלה לו ירושה חמץ בע"פ לאחר שש דאינו עובר על בל יראה דאיסורא לא ניחא לי' דליקני כמבואר באחרונים ובפסח קיבל בפקדון חמצו של אינו יהודי והותנה בפירוש רק על אחריות של חמץ זה שנפלה לו בירושה דהשתא אינו באחריתו על ממון גמור רק על חמץ זה אזי נאמר דאינו עובר כיון דלא הוי גל"מ רק גורם לדבר שאינו ברשותו דאף דעשאן הכתוב כה"ב זהו בחמץ שלו אבל לא כשיתלכדו יחד בהדי' גל"מ אכן בזה יש לדון דגם בל"ז אינו עובר דגם בחמץ שנפל לו אינו שלו כעתה רק דהוי גל"מ שלאחר הפסח יהיה שלו ודמי לגורם דגורם בשבועות דף ל"ב ע"א ועיין סי' שפ"ו סק"ג אכן אם נפלה לו קודם פסח נכסים במדינת הים ולא ידע מהם עד יו"ט או שמצא חמץ ביו"ט וקיבל בפקדון עד טרם יבא השמש ויעריב יהי' באחריותו על חמץ שמצא בביתו דווקא דאז בהתאמת לנו את דברינו הנ"ל אזי אינו עובר על הפקדון שקיבל דתו לא נכלל בשם גל"מ רק גורם לדבר שאינו שלו רק ע"י שעשאן הכתוב ובגורם לחודא מנ"ל דעשאן אף בכהאי גוונא ובזה יתיישבו על מכונם כל קו' הנ"ל דלהכי אם אמרינין דטה"מ א"מ לענין כל הדברים תו לא נאמר דאפ"ה יעבור בחמץ ודלא גרע מדבר הגל"מ וה"נ הטובת הנאה שיש לו בגוה מביאו לידי ממון שהרי עינינו רואות דגרע נגרע כיון דעתה לא ישיג מאומה רק אם אמרינן דע"י ט"ה הוי כשלו לגמרי אזי אף שבפסח אינו שוה כלום אפ"ה לא גרע מחמץ שלו דעובר עליו מפני דעשאן הכתוב וכו' אבל אם נבוא להוציאו מכלל ממון גמור תו לא נוכל להכניסו בסוג דגורם דהתם הוי גורם לממון גמור וכן קו' הרשב"א והוכחת הרי"ף קמים ונצבים כחומה נשגבה דבשלמא אם ננקוט ליסוד מוצב דע"י הואיל דאי בעי מתשיל עלי' חשוב כשלו לגמרי דכיון שיש לו זכות זה בגוה לא יצא מרשותו להכי עובר בב"י אזי דומה לגמרי לחמץ שלו אף אומנם שגם שלו אינו שלו כבר ריבתה התורה בזה דעובר עליו משא"כ אם נאמר דע"י הואיל לא ניכנס לכלל ממון גמור כיון שעתה איננו שלו הרי שכבר יצא מסוג ממונו ולידי גורם לא הגיע ד בהאי ענינא שהערכתי לעיל ומוסכם גם מרבותינו האחרונים בספרותיהם דע"כ בהאי דאי בעי מיתשיל עלי' האף אומנם שלעולם לא יתשל עלי' כדי שלא יעבור עליו אפ"ה עובר עליו לפי דאנן צריכין לדון מעיקרא כאלו לא נתחמץ כלל ואז דנין בקו המשקל אם ממונו הוא אם לאו וכיון שאם לא נתחמץ היה ממונו מפני הואיל או כהאי גוונא ומשום הכי עובר

עליו כאשר עובר על חמץ שלו אף שאינן שלו רק דעשאן הכתוב וכו' ובסוג זה הארכנו לעיל ונתחדש לנו בעזה"י כמה עניינים אשר לא שיערו רבותינו האחרונים ולכאורה יש לדון בזה דלמא גבי חלה שהפריש טעם הדבר שעובר עליו מפני שעד שנתחמץ היה שלו ע"י הואיל ולכן בשעה שנתחמץ עובר עליו אכן לקושטא דמילתא מוכח דבכהאי גוונא אינו עובר עליו דאל"כ היכא אשכחין פחרא לכולי' מילתא דביטול בלב דמהני אף בפסח טרם שנתחמץ והלא הביטול אינו חל מעיקרא כלל עד שנתחמץ כדברי הר"ן ריש פסחים שהוא רק מפני שאינו ברשותו ונמצא שהביטל אינו חל עד שנתחמץ ושמעת מינה שכל שחימוץ וביטל חלין כאחת תו אינו עובר עליו' ומעתה אם נאמר בחלה שכיון שבוודאי לא יתשל עלי' משנתחמץ שוב אינו שלו כלל' רק מפני שנדון הדבר כשלו עד שנתחמץ מ"מ לא נופל הוא מכל ביטול דעלמא וגם מתוס' מוכח שתרצו בהקדש כיון שנתחמץ שוב לא יפדנו דאכתי יעבור מפני שהי' שלו עד שנתחמץ ומזה מוכח שאם מכר עיסתו לא"י טרם שנתחמץ שהמכירה יחול רק בשעה שיתחמץ דתו אינו עובר עליו כמו בביטול דעלמא בפסח שמבואר בש"ס בהי' יושב בבהמ"ד

ה ועוד תירוץ כיון שנתחמץ שום אדם לא יפדנו וצריך ביאור דהא גם לשאול שייך ג"כ האי טעמא ואעפ"כ עובר ע"י הואיל וצריך לומר כיון שחמץ שהוא שלו לגמרי ג"כ אינו ברשותו אלא שעשאן הכתוב כאה"ב לעבור עליו ולהכי ג"כ בחלה אנו דנין כאלו לא נתחמץ ואז הוי כממונו ע"י הואיל ולהכי עתה אף שבוודאי לא ישאל עליו כיון שנתחמץ שוב אמרינן בי' דאפ"ה עובר עליו ע"י עשאן אמנם נראה דכוונתם בזה דבל"ז יש לדקדק הלא תירוצם הראשון דאי בעי פריק דמי דאי בעי קני לי' יש בו די לסלק הקו' לגמרי בפשטות אמנם נראה דעדיין קשיא לן דיש לחלק דהתם לא היה שלו מעולם אבל הכא שהיה שלו ועדיין נשאר לו זכות לפדותו והוא קודם לכל אדם חדא שבעלים מוסיפים חומש ועוד דגם בל"ז לא דמי להואיל אי בעי קנה לי' דהתם הברירה ביד המוכר אבל הכא הגזבר צריך למוכרו לו כשנותן שווי' ואינו רשאי לומר אחזיקנו עד שיזדמן קונים אחרים שיתנו יותר משווי' דאין להקדש אלא שעתן ונמצא דעדיין יש לו זכות בגוה כנגד אחרים שאינו רשאי להחזיק בעדן וע"ז תירוץ שפיר דכיון שנתחמץ שום אדם לא יפדנו ונמצא דלית לי' שום דבר זכות לגבי אחרים כיון דלכולא עלמא לא שווי' מידי ואף דעשאן כאילו הן ברשותו זהו לגבי דידי' אבל לאחרים לא עשאן ולא שווין מידי לעלמא וממילא לא נשאר לו זכות בחמץ זה ודמי לחמץ דעלמא וא"ל דהרי בפשטות יש לחלק מהואיל אי בעי קני לי' דהתם לא היה שלו מעולם וע"י הואיל לא נכנס לרשותן אבל הכא כיון שהיה שלו עדיין לא יצא מרשותו כעין שחילקו תוס' לעיל גבי בהמות

ארנונא ד"ה התם דף וי"ו ע"א דז"א דעדיין יקשה בחמץ שלו שמכרו אטו יעלה על דעת שיעבור עליו בסה"ד וזה לשונו וצ"ע בהנהו הואיל דכל שעה הואיל ולא לה קרא עלי' שם וצ"ב דמאי קשי' להו דא"ל דגם בחלה או בחמץ של הקדש ג"כ נאמר הואיל ולא קרא עלי' שם הלא כבר הגבילו בזה לעיל ומוכרח מתוך הסוגיא דלנגד עצם הדבר שנשתנה בזה לא אמרינן הואיל כזה כמו במצה של מע"ש ובכורים יוע"ש בד"ה או דילמא אמנם נראה דהכי קאי קושיתם עפ"י תמצית ותוכן מדבריהם דלנגד עצם הדבר שנשתנה עתה ל"א הואיל גרוע כזה ואולם היכא דאית לן הואיל דעדיף מיני' כגון גבי מע"ש דאית לן הואיל דר"א ועתה ע"י גילגול דברים שנתהוו אח"כ נסתלק ההואיל שהיה לו מקדם כגון שהפריש חלה ממע"ש אזי לסלק את הגורם לחודא מהני' ג"כ הואיל גרוע הזה דאילו לא קרא לה שם יוע"ש היטב נמצא דה"נ קא קשי' להו דלגבי הקדש אף שמסרו ליד הגזבר כאשר תירצו דהרי קודם שמסרו איכא גבי הואיל דאי בעי מתשיל עלי' ואחר שמסרו ליד הגזבר אף שנסתלק ההואיל שוב נימא בי' הואיל דאילו לא קרא לה שם לסלק את הגורם לחודא אמנם נראה לפענ"ד לחלק כיון דגבי מתנות כהונה צריך נתינה ליד כהן נמצא דנתינה ליד הכהן אינה סיבה מחויבת לגבי קריאות השם ולהכי אף שכבר נתנו ליד כהן אמרינן בי' גם הואיל הגרוע דאלו לא קרא לה שם דאף שכבר ניתק מרשותו ונתרוקן ממנו ומרשותו לגמרי אפ"ה אמרינן שפיר דנאכל בכל מושבות ע"י הואיל זה כיון דגם בלא קריאת שם בידו ליתנו לכל מאן דבעי וגם עתה לא בא ליד כהן רק ע"י נתינתו ולהכי יוצא בו הכהן שגם אילו לא קרא לה שם והיה נותנו ליד כהן היה יוצא בו מה שאינו כן גבי הקדש דכל עיקר נתינתו ליד הגזבר הוא רק ע"י שהקדישו לדמים ועתה ע"י שעשה מעשה ונתנו לידי גזא דרחמנא שוב לא מהני' בי' שאלה דשאלה ל"מ רק על אמירה לחוד ולא ע"י מעשה ושוב האיך נאמר הואיל גרוע כזה לאוקמי ברשותו ולעקור עשייתו שנתנו בי' גזא דרחמנא דאם לא קרא לה שם אין בנתינתו כלום ועיין:

ויו ועתה נתבונן נא בתהלוכות הסוגיא במקומו אתמר האופה מיו"ט לחול וכו' ועיי"ש בתוס' ד"ה רבה וכו' א"נ ברודה סמוך לשקיעות החמה וכו' ולכאורה קשה מקו' דש"ס לקמן ואי אמרינן הואיל אהבערה לא מיחייב הואיל דחזי לי' לצורכו דילמא מיירי בסמוך לשק"ה ומצאתי באחרונים שהרעשו בזה ונראה לפענ"ד דיש לדקדק במה דנקט האופה מיו"ט לחול דווקא ולא נקט בסתמא בעושה מלאכה מיו"ט לחול דאף בשחיטה ובישל וכדומה שייכא פלוגתא זו ונראה דלרבותא נקטי דאף דבפת דכל א' צריך עריכה ואפי' לעצמו ול"ש למימר בי' הואיל שיכול לאכול כזית אף לאחר שגמר סעודתו כעין דאיתא לקמן במסוכנת לרבה והאי הואיל עדיפי דבידו הוא ולכן בשחיטה ובישל וכדומה שייך

הואיל זה ועיין ביצה דף י"ז באמת אמרו ממלאה אשה כ"ה בשר וכו' אבל לאפות אינו אופה ואיפשר דאף ר"ח דלית לי' הואיל מודה בשחיטה ובישל דאינו לוקה **(עונש מלקות היו נוהג בזמנים העברו מאז ולא בזמן הזה כידוע לכל יודעי ספר)** דכמו דאית לי' במסוכנת דמשום הפסד ממונו גמר בלבו לאכול כזית מכש"כ בהשחתת גופו ואפילו חזינין לי' שאינו אוכל אח"כ לא אמרינין שיעבור למפרע גבי מלאכת יו"ט כאשר נאריך לקמן בזה וכדמשמע לקמן גבי עיסת כלבים ביצה ד' ר"א דמוקמינין אליבא דר"ח כגון דאית לי' נבילה וכו' ואף שלא פייסן בנבילה אפ"ה אינו עובר למפרע ואף אם תמצא לומר דבכהאי גוונא עובר למפרע לר"ח דש"ה דמעיקרא הותר ע"י הואיל ולהכי אינו עובר למפרע דהואיל כהאי דבידו מודה ר"ח ואף איסור דרבנן ליכא כיון שהוא בידו אבל גבי מסוכנת דלאחר שגמר סעודתו לית לי' לר"ח הואיל דאי בעי מינס עצמו ולא שרי אלא מפני שגמר בדעתו ומשום הפסד ממונו וכשאינו אוכל בסוף עובר למפרע אבל מ"מ אינו לוקה דהוי התראות ספק דמסתמא גמר בדעתו והוי כאכלו לאיסורו והדר אכל לתנאי ולהכי נקטי לפלוגת' גבי אפי' דל"ש לומר הואיל דאי בעי אניס עצמו לאכול כזית דמ"מ עבר אאידך דכל פת צריך אפי' לעצמו ואף לרשב"א דס"ל דגם בפת מותר מפני שהפת נאפה יפה זהו דווקא היכא שצריך באמת לאכול הימנו כזית אבל לאחר הסעודה דאינו מותר אלא ע"י הואיל לרבה בכהאי גוונא וודאי ל"א להוסיף עוד נוספת על אהואיל ויתר מזה מבואר שם ר"א ד"ה עיסה דגם רשב"א לא התיר אלא היכא דשייך גבי אחריני' טעמא דהואיל ואף לתוס' דהכא דס"ל דמפני שהפת נ"י לחודא מותר זהו בקודם שסעד דצריך לכל הפחות לפת אחד ומעתה גם מה שחדשו התוס' דסמוך לשקיעות החמה ל"ש הואיל דאי מיקלעי לי' אורחים זהו דווקא בחילוק מלאכות דומי' דאפי' וגם ברודה חלת דבש דעביד לאיסור תלישה מתחילה ועד סוף ולא מצאנו לפוטרו ע"י הואיל דאי בעי אניס עצמו לכזית כיון דבכל כזית וזית עבר לי' אתלישה דתליש לי' וליכא למפטרי אלא משום אורחים דהוי צריך לכולהו ולהכי בסמוך לשקיעות החמה ל"ש הואיל זה אבל לקמן בהבערה דשייכא בי' גם כהואיל דמסוכנת דאי בעי אניס עצמו לכזית צלי או להחם חמין ב"ד בזה לא נמ"ל מידי בסמוך לשקיעה וכיון דאיכא שעות שיתבשל הגיד כמאכל ב"ד לפחות דהא מחייבינן לי' משום מבשל ביו"ט הרי היה יכול להחם חמין בתחילת העברה לצורכו ועפ"י דברינו הנ"ל נלפענ"ד ליישב הסוגיא דלקמן שהיקשה הש"ס אהבערה לא לחייב הואיל וחזי לי' לצורכו ובמכות מקשה הש"ס בל"ז מחמת דאין חילוק מלאכות ליו"ט כאשר עמדו בזה בעה"ת ומדוע לאחר שמסיק הש"ס בעצי מוקצה ניחא לי' להקשות מזה ולא אהבערה גופי' וגם יש להבין בקו' הש"ס

מכות ך"ב על רבה דאין חילוק מלאכות ליו"ט משום הבערה לא מחייב דהא אחייב' לי' משום בשולו דהא בשתי התראות ולא עשאן בב"א אפי' לרבה חייב שתים דלא גרע מנזיר והיתרו בו אל תשתה ושתה וחזר והיתרו בו דחייב שתים ועיין בריטב"א מכות שם וכיון דסתם הבערה הוא קודם בשולו אפי' לרבה חייב שתים ונראה לומר דהכי קא קשי' לי' דכיון דעל הבערה דקודם בישול איכא הואיל לרבה דאף בסמוך לחשיכה דמ"מ איכא הואיל דאי בעי אניס את עצמו וכיון דסוף סוף איכא שעות לבישל ב"ד הרי חזי לצורכו בעת ההיא לכזית אבל אכתי איכא עוד גם הבערה דשעת בישול כגון שחתה בגחלים סמוך לגמר בישולו וכבר הי' סמוך לחשיכה כ"כ דליכא תו שעות אף לבישל ב"ד מחדש לצורכו אולם בזה אף דלא שייכא לפוטרו ע"י הואיל מ"מ פטור מחמת דאין חילוק מלאכות ליו"ט כיון שהבערה זו היא בב"א עם הבישול ולהכי מקשי הש"ס הכא אהבערה דקודם בישול דלא לחייב ע"י הואיל דאז אין לפוטרו מפני אידך דרבה ולבתר דמשני הש"ס דאיירי בעצי מוקצה דעל טלטול לחודא פטר מדאורייתא רק על תשמיש שמשמש במוקצה דמדאורייתא אינו חייב רק משום הכנה ומוקצה לטילטול הוא מדרבנן לכ"ע ועיין רש"י ד"ה ועייל ע"מ וכיון דכל חיובא רק על שמשמש במוקצה והוא בשעת בישול ע"ז מקשה הש"ס שפיר דכיון שהוא בשעת בישל ליפטור מאידך דרבה דאין ח"מ ליו"ט ובמכות מקשי הש"ס לבתר דמסקינן הכא דרבה דאית לי' הואיל דלא מחייבינן אתחילת הבערה דקודם בישול אפי' בסמוך לחשיכה אך עודנו נוכל לומר דמחייב לי' אהבערה דסוף הבישול שהוא סמוך לחשיכה ממש לכן מקשי מהא דאין חילוק מלאכות יו"ט נמצא דחדא קו' בחברתי' מישך שייכא וא"ל דא"כ אמאי לא מקשי הש"ס גם לר"ח לדברינו לעיל דנוכל לומר דאף לר"ח בדבר שאין בו חילוק מלאכה כגון בשחיטה ובישול דפטור אף לאחר שגמר סעודתו מפני דאמרינן שגמר בדעתו לאנוס עצמו כמו במסוכנת ותיקשה גם לדידי' אהבערה לא לחייב דנוכל לומר דס"ל התראות ספק שמי' התראה, ואולי יאמיץ הקורא לומר דלרבה לס"ד דמוקצה דאורייתא אסור אף בטילטול מדאורייתא ישים נא עיניו לדברי מ"א סי' תק"ט ס"ק ט"ו דאף דמוקצה מותר בטילטול לצורך אוכל נפש אבל אסור לאכלו ולהשתמש בו וז"ל שם וכ"מ סי' תק"א דאסור לבשל בעצי מוקצה יוע"ש דאף דמוקצה מותר בהונאה מ"מ אסור להשתמש בו בשעת בישול נמצא דעל הבערה דקודם בישול ליכא לחיובי' דאכתי' איכא הואיל דחזי לי' לצורכו רק על תשמישו בשעת בישול ואז פטור מפני דאין חילוק מלאכות ליו"ט עיין בלח"מ פ"ט מהל"ש ה' ד' וז"ל ועוד י"ל דמשום מבעיר א"ח אלא בצריך לאפרו וכו' וכאן אינו צריך לאפרו אלא לבישול וכבר היה לוקה על הבישל וצ"ע מברייתא זו

דמחייבינן לי' אהבערה ובישול ביו"ט זולת טעמא דרבה מפני הואיל ואפ"ל דברייתא זו ס"ל דמקלקל בהבערה חייב:

תוס' ד"ה כתישה וכו' ועוד תימא היכא פריך הכא דליתי עשה דכיסוי וידחה לאו דיו"ט הא אין יו"ט נדחה מפני עשה וכו' דאין עשה דוחה ל"ת ועשה ונראה לתרץ עפ"י דבריהם במס' קדושין דף ל"ד ע"א ד"ה מעקה וכו' וז"ל וי"מ דמ"מ איכא נפקותא כשיהיה לאשה לקיים מצות עשה דאי ה"א דנשים פטורות מעשה שאין הזמן גרמא כ"כ יהיה פטורות מן הלאוין דא"ל דאתי עשה ודחי לא תעשה וכו' עי"ש ומה שהקשה שם ר"י מא"י משמן שריפה עיין בפ"י שדבריו מוכרחים דע"כ צריך לומר דקו' ר"י הוא משמן שריפה דהיינו תרומה טמאה אבל משריפת קדשים לק"מ דכיון שאין שורפין קדשים בלילה וא"כ נשים פטורות גם ממ"ע זו דהוי מ"ע שהז"ג וקו' ר"י הוא רק מת"ט ולשיטתי' דס"ל דמדאורייתא בשריפה אבל לדעת רש"י ותוס' שם שהוא רק מדרבנן משום תקלה לק"מ נמצא דלדידן נשאר סברות הי"מ ליסוד מוסד דבנשים ליכא ביו"ט רק ל"ת לחוד ועיין נזיר נ"ח ע"ב דבלאו שאינו שוה בכל אתיא עשה ודחי ל"ת ועשה עיין יבמות ה' ד"ה ואכתי וא"כ הכי אזלי קו' הש"ס אחרישה לא לחייב הואיל וחזי לכסוי ד"צ כיון דבנשים ליכא ל"ת דחרישה מפני הואיל כיון דבדידהו ליכא עשה דיו"ט ואם נזדמן להו כסוי מותרים לחרוש וממילא תו לא שייך בהו ללאו דחרישה מפני הואיל וכיון שהלאו א"שב ע"י הואיל אזי ממילא גם גבי אנשים שייך ג"כ הואיל זה ולא מחייבו אחרישה אבל בשריפת קדשים לא שייך לומר כן חדא דהא ליתא בנשים לעשה זו ועוד מכמה טעמים כמבואר ומתרצינן באבנים מקורזלות דאינן ראיות לכסוי והדר הוי לי' לאו השוה בכל כיון דמשכחת לי' ללאו גם בנשים ושוב לא דחי אפי' היכא דראוי לכיסוי דאין עשה דוחה לל"ת ועשה וקא ש"ו דמ"מ הרי ניתן לדחות ע"י נשים משום דראויות לכותשן וקא מתרץ לי' וכתישה ביו"ט מי שרי וא"כ בכתישה גופה צריכין לדון משום דחי' ומ"מנ תו לא משכחת לי' אפי' בנשים דאם יחרוש ואח"כ יכתוש הרי עבר על החרשה שהרי בעידנא דמעיקר לאו לא מקיים לעשה ואם יכתוש ואח"כ יחרוש הרי יעבור על הכתישה שעודנו לא הגיע לקיום העשה וחזר והיקשה דעודנו איפשר שיכתוש קודם שיחרש וכלאחר יד ואמאי חייב על החרישה כיון שהלאו אינו שוה בכל דליתא בנשים שלעולם ניתן לדחות מפני הואיל ומתרץ בצונמא פירוש וכיון דאיכא חרישה דלא ניתן לדחות שוב נידון כל חרישה כלאו השוה לכל ומקשי וצונמא בר זריעה הוא פי' כיון שכן לא חייב גם על החרשה דתורה לא חייבי' אלא בחרשה במקום שראוי לזריעה וקא ש"ו ומסקינן במתונתא דאינו ראוי לכיסוי וכיון שכן הדר דיני' דכל חרשה ביו"ט ללאו השוה בכל שהרי גם בנשים איתא

במקום שאינו ראוי לכיסוי ועפ"ז ייתישב לן מה שלא הביאו הפוסקים שחורש ביו"ט אינו חייב אלא במתונתא ולדברינו הנ"ל ניחא כמובן דלקושטא הרי י"ט עשה ול"ת הוא רק דקא שקלא וטרי משום דליתא בנשים שהרי לגבי דידהו ניתן הל"ת לחודא לדחות במקום מצוה ושוב נסוב פני הדבר גם לגבי אנשים משום לאו שאינו שו"ב וכיון דמש"ל במתונתא שוב נידון כל חרשה ביו"ט כלאו השו"ב ובפירוש זה שפרשנו בש"ו יתישב גם דעת ריבא בש"ו זו דס"ל דכל היכא דאיכא עשה ול"ת דמ"מ נדחה הל"ת והוכיח זה מקו' הגמרא אחרשה לא לחייב יוע"ש מובא בחולין קמ"א בתד"ה לא צריכא ועדיין אינו מבואר בקו' השני' וכתישה ביו"ט מי שרי וגם יתיישב קו' תד"ה כתישה ביו"ט מי שרי וגם יתיישב לפי מה שכתבנו דש"ו קאי לדעת הי"מ דנשים ליתא בעשה זו מה דק"ל בסוגי' דמתוך באות ך"ב דמאי משני בצונמא דאכתי לישתרי מדאורייתא משום מתוך שהותרה לצורך מצוה דכשם דאמרינן הואיל משום מצוה הגם דעיקרו דהואיל לא נשנה אלא באו"נ ואפ"ה פש"ל לש"ס דאמרינן הואיל דאשתרי במקום מצוה ואמאי לא נימא כמו כן בהתירא דמתוך וכשם דאיתא למתוך משום התירא דאו"נ נימא נמי להתירא דמתוך משום מצוה ואפי' בדבר דלא הותרה מלאכה זו לצורך או"נ] וקשי' לכאורה לדעת הפוסקים דס"ל דמדאורייתא אמרינן מתוך אפי' שלא לצורך כלל ולהנ"ל ניחא כיון שגם במקום מצוה לא נוכל להתיר אלא משום דלא משכחת לן שלא במקום מצוה כי היכא דנימא דנידון הלאו שבו כלאו שאינו שו"ב אבל כיון דמש"ל זימנן שלא במקום מצוה שוב גם במקום מצוה אי איפשר להיתר עד שנתיר בהדי' גם שלא במקום מצוה ול"ד כלל לכל מתוך שאינו התירו דלצורך קשור וצרור בהתירא דשלא לצורך משא"כ הכא שא"א לפתוח שער ההיתר דלצורך עד שנימא שגם שלא לצורך יותר בהדי' וא"ל דל"א התירא דמתוך אלא היכא דהותרה והוא באו"נ דוקא אבל משום מתוך דבמקום מצוה דלא שרי אלא משום דחי' כמ"ש תוס' יבמות ך' ע"ב ד"ה אטו דא"כ מאי קשי' לי' לרבה דאית לי' הואיל מחרישה ביו"ט ודילמא גם הואיל לית לי' אלא במקום שהותרה ולא היכא דדחוי':

ז **ועיין** באחרונים שתמהו על הרמב"ם בפ"ה מה"ת שמביא בהלכותיו דאין שתי הלחם דוחה יו"ט דכתיב לכם ולא לגבוה כתירוצו דש"ס דהא לרבה בלא זה ניחא דאין צורכי שבת נעשין ביו"ט ונראה דלפום פרש"י בע"כ צ"ל לס"ד דלרבה דאין צורכי שבת נעשין ביו"ט גם שתי הלחם אין דוחין יו"ט משום דבההיא שעתא לא חזי עד ששחטו הכבשים ויזרוק דמן וכיון שעדיין לא הוכשרו לאכילה אסור לאפותן כיון שהכשירן בא להם מצ"א כמבואר בתוס' אבל למ"ד דצורכי שבת נעשין ביו"ט מותר לאפותן אף שהכשירן מצ"א

כשם שמותר מיו"ט לשבת אף לאחר שגמר סעודתו מפני דקדושה אחת היא כמבואר ברש"י ותוס' ונמצא אתה אומר דבלילה לאחר שגמר סעודתו אסור לבשל לצורך מחר אף ביו"ט עצמו כשם שאסור לאפות שתי הלחם אף דחזי לאחר שעה כיון דבע"כ צריכין אנחנו לשקול הדבר עין בעין דלאחר שגמר סעודתו שוה לדבר שהכשר אכילתו בא מצ"א ואף דלרבה אכתי איכא הואיל ומיקלעי לי' אורחים מ"מ מדרבנן מיהת ליאסור ודבר חדש כזה לא מצאנו בשום רמז בש"ס ובע"כ צריך לומר דכ"ז הוא לס"ד דש"ס דש"ה אינו נאפות מפני דאין צורכי שבת נעשין ביו"ט אבל למסקנא גם לרבה דפסקינן כוותי' הוא מפני דמיעוט רחמנא לכם ולא לגבוה וממילא דמותר לבשל בלילה לאחר שגמר סעודתו לצורך מחר ולכוונה זו הביאו הרמב"ם כי היכא דלא נוליד מזה חומרא כזבית ולפירוש התוס' נראה לתרץ דבריו דבל"ז קשה אמאי אינו דוחה יו"ט לרבה ולא אמרינן בי' מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ואיכא צורך היום גם גבי שתי הלחם כמו בנדרים ונדבות דאיכא צ"ה מפני שלא יהיה שולחנך מלא ה"נ גבי ש"ה דהרי חזינן שהש"ס שקלו להו בפלס יחד ביצה ך' ע"ב דאמר ר"ה לד"ה נדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט ל"ת מדאורייתא מיחזי חזי וכו' דהא ש"ה יוע"ש הרי דגם בשתי הלחם איכא צ"ה בלחם שאפוי מהיום אלא ודאי צריך לומר דרבה לשיטתי' דלית לי' מתוך שם דף י"ב אבל לדידן דאית לן מתוך בע"כ צ"ל מפני דמיעט רחמנא לכם ולא לגבוה:

ח בדברי רבינו אלפס הנפלאים שמביא ראי' דפסקינן כר"א כיון דפסקינן כאידך דר"א דסל מצרפן וכבר עמדו עליו בזה רבותינו הראשונים נ"ע וכן לקמן שמביא ראי' דפסקינן כרבה דהואיל ומקל"א כיון דפסקינן כר"א דאית לי' הואיל ואי בעי מתשיל עלי' עיין בר"ן שתמה עליו חדא דמנא לן דטעמא דר"א מפני הואיל דילמא טעמא משום דטה"מ ועוד דמפני מה הניח רבינו את היתר האפי' המפורשים בדברי ר"א ונראה לפענ"ד דיש להתבונן בקו' דר"פ וקו' דרב שישא שהם מהיפך להיפך ועוד סברת ר"פ איננו מובן כלל דמ"ש איסור מלאכת יו"ט משאר איסורין שבתורה שנתערבו דכל היכא דלא בטיל האיסור נאסר גם ההיתר ובזה נאמר להיפך ובזה ל"ש ביטל מכמה טעמים חדא דככרות בעה"ב הוי ד"ח אף שאיסורו בתוך התערובת כמו דמצינו במעילה ולא דמי לדבר שיל"מ גבי יין בגיגית מובא ברמ"א סי' ק"ב ועוד דהא קודם הפרשה כולו טבל ואסור באכילה רק דסמכינן על הפרשה שיפריש אח"כ כיון שהוא בידו ואז ניכר האיסור והשתא כולו אסורא וכבר תרצתי בזה לישב בפשטותן אמנם רבינו האלפס בחר לנפשו בזה דרך נכון וישר ועוד מקשים על ר"א ורש"י דמנ"ל דבעינן צירוף סל כשנילש יחד דבמתניתין לא תני דברי ר"א אלא בעושה עיסתו קבין אף דנוכל לומר דלרבותא קתני דאפי' בפחות

משיעור בעת לשה מהני צירוף סל אבל כיון דלא קתני בשום מקום מנ"ל לחדש כהאי ונראה דהנה כשנלקטה בשבלים אחת לאחת בבירור העולה משיקול הסוגי' נמצא יחד דשלשה גוונא איכא בהואיל חדא במאי דמודים כ"ע דאמרינן ובחדא פליגי ועוד הואיל היותר גרוע דלכ"ע ל"א וזהו הואיל דבידו כגון האופה ביו"ט לצורך יו"ט וקודם הסעודה הניחם לחול ואפה אחרים תחתיהם לצורך יו"ט והניח את הראשונים לצורך חול ואפי' כשאפה מתחילה על ספק שבאם לא ישרו בעיניו יאפה אחרים תחתיהם וכן עשה הרי הואיל כהאי דלכ"ע מותר ודאי' מדיקדוק לשון רש"י שפירש גבי פלוגת' דאופה מיו"ט לחול דאיירי לאחר שגמר סעודתו ועוד מפורש הדבר בש"ס גבי עיסת הכלבים דהיכא דאית לי' נבילה מותר לאפות ביו"ט אף שלא שם דעתו ולבו לפייסן בנבילה ואפה לצורך כלבים לבד וכן עשה אלא ודאי כיון דבידו בשעת מלאכה לעשותו לצורך אוכל נפש אדם אף שלבסוף נתברר הדבר למפרע שהוא לצורך אוכל בהמה אפ"ה אינו עובר למפרע גבי מלאכת יו"ט ואיפשר דאף בשאר איסורים של תורה אינו עובר למפרע וכן קצת ראי' לזה מהא דאיתא גבי שלוח הקן גבי נטלו ע"מ לשלחו דלאו ליכא עשה איכא חולין קמ"א רק באיסורן שבדה מלבו מצינו דעובר למפרע כגון באכל לאיסורו והדר אכל לתנאי וגבי קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר כיון שהתורה נתנה רשות לאסור על עצמו מה שיחפוץ יכול לאסור גם באופן זה אבל באיסורין של תורה איפשר דאין לנו שיעבור למפרע ואינו דומה לשני לוגין שאני ע"ל דחיישינן לשמא יב"ה ונמצא שותה ט"ל וכן גבי אשת איש באם נתן לה גט על תנאי וזינתה קודם ואח"כ לא נתקיים התנאי דהווית א"א למפרע גיטין בפ' מ"ש גבי מה היא באותן הימים דהתם שאני שאיסורן ממילא רק שבא לסלק את איסורו על תנאי בזה עובר למפרע אבל היכא שעושה האיסור בעצמו על תנאי איפשר שאינו עובר למפרע ויוצא מזה גם במשהה חמץ עמ"ל דאינו עובר אף שנאנס אח"כ ולא ביערו דלא עבר למפרע ואיפשר שזהו כוונת ב"ע מ"א בסי' תמ"א ס"ק ד' בישראל שהלוה לאינו יהודי והירהינו אצלו במעכשיו דאינו עובר בתוך הפסח לפי שלא מצינו שיעבור למפרע אמנם לאחה"פ אסור מדרבנן שהרי גם באינו יהודי שהילווה לישראל בלא מעכשיו אסור לאחה"פ אף לדעת הגאונים דהפקדון אצל אינו יהודי אין המפקיד עובר אפ"ה אסור לאחר הפסח כמבואר בר"ן אמנם עדיין נוכל לומר גבי ישראל שהילווה לאינו יהודי כיון שעובר אף בשו"ת גם כיון שאיסורו מקושר בקנינו וכיון דלגבי קנין מהני לקנות למפרע **(כל זה מדבר לענין איסור חמץ ומה שנוגע לדיני ממונות נוהג ע"פ דינא דמלכותא כי דינא דמלכותא דינא)** גם צד האיסור שבו ממילא נמשך אבתרי' עוד יש לעיין דא"כ אם קידש ח"ל ע"ת לא יעבור למפרע למ"ד קידש לוקה

(עונש מלקות היו נוהג בזמנים העברו מאז ולא בזמן הזה כידוע לכל יודעי ספר:) ואף לאידך אם בעל לקי אף על הקידושין הרי דעבר למפרע והדברים ארוכים וצ"ע ואין כאן מקומו אבל מ"מ גבי מלאכת יו"ט בודאי אינו עובר למפרע ומותר אף מדרבנן כמבואר בר"ן ביצה שם ובהואיל אי מל"א פליגי רבה ור"ח ובהואיל דא"ב בצע לי' מכל חתיכה וחתיכה גרע קצת מהואיל דרבה כקו' ר' שישא והואיל דא"ב פריק לכ"ע ל"א והואיל דאי בעי מתשיל עלי' לדעת רש"י במ"ק שוה להואיל דרבה שהרי מתיר אף בקרא שם לאפותו ביו"ט וכן בקו' על גירסא זו מר' יהושע דלא גרס הואיל דאי בעי מתשיל עלי' דשוה להואיל דרבה ולדעת תוס' ורש"י במ"ב גרע מהואיל דרבה ועתה נחזה אנן לקו' ר' שישא דהואיל דאי בעי בצע לי' מכל חו"ח גרע מהואיל דרבה לפי שמסתמא לא יפסיד פתו זהו דווקא באחת משתים אם נאמר כשלש כשיעור אינו צריך סל כלל או כר' יהושע לקמן דס"ל דתנור מצרפן נמצא דבשעת אפי' הברירה בידו אם לבצוע מכל חו"ח או שיתן חלה אחת על כולן וכיון דמסתמא לא יבצע מכל חו"ח נמצא שעבר בשעת אפי' על מלאכת יו"ט בהאי דלא חזי' אולם לדעת רי"ף ורש"י דאף כשלש כשיעור צריך צירוף סל דווקא נמצא הרי כמו שהן עתה בתנור בשעת אפי' ואז עדיין לא נצטרפו הרי בע"כ צריך לבצוע מכל חו"ח נמצא דלא עבר בשעתו רק אח"כ יעשה מחדש לצרפם בסל תו לא איכפת לן בזה כיון שכבר הוכחנו דאינו עובר למפרע ולא עוד אלא דאף לר"ח מותר בכהאי גוונא כיון שבידו שלא לצרפם בסל ואף שמסתמא צרפם אח"כ בסל כיון שבשעתו אינו עובר תו ליתא למפרע גבי מלאכת יו"ט ודמי לעיסת כלבים הנ"ל וזהו קו' ר"פ מנ"ל דאית לי' לר"א הואיל דא"ב בצע לי' דשאני הכא דבעידנא דמעייל לתנורא כל חתיכה וחתיכה חז"ל והוא דר"א לטעמי' דסבירא לי' דסל מצרפן נמצא דבשעתו צריך לבצוע מכל חו"ח רק ע"י מעשה חדש שנעשה אח"כ מפריש אחת ע"כ תו אינו עובר למפרע ר"ש מקשה להיפך לר"י דר"י לטעמי' דתנור מצרפן נמצא דאיכא בשעתא חדא דלא חז"ל והואיל דא"ב ל"א דעוד גרע מהואיל דרבה ורמב"ח דא"ל דפליגי בהואיל א"ב בצע לי' או דס"ל דפליגי באפי' לדעת ר"י בזה לקמן דס"ל דתנור מצרפן כדמשמע מברייתא שהיקשה לדידך הרי עובר בבל יראה דמשמע לי' דאף לדעת ר"י טוב יותר לאפותו מלהניחו והיינו משום דאית לי' הואיל דאי בעי בצע אבל ר"פ מקשה דילמא ר"א לטעמי' וכן ר"ש מקשה לר"י נמצא דדעת ר"פ ור"ש יחדיו תאומים ומכוונים לאמתן ושכולה אין בהם ועיין היטב נמצא דברי רבינו אלפס מכוונים דודאי לדידן מותר לאפותן כיון שאין דבר העומד לנגדינו בזה רק דלא שרינן ע"י הואיל ובפרט הואיל כזה דגרע לכן האיר עינינו בזה דכיון דפסקינן לקמן כר"א דסל מצרפן תו אינו צריך לומר הואיל

דא"ב בצע לי' מכל חתיכה וחתיכה כיון דבשעתן לא עבר מידי ומה שהיקשה הר"ן דילמא טעמי' דר"א מפני דטה"מ נראה דקשה לי' לפרש"י ותוס' דפליגי בטה"מ ומותר לר"א לאפות מפני הואיל דא"ב בצע לי' והא אף לרבה דאית לי' הואיל מ"מ מדרבנן אסור דהואיל ל"מ רק נגד איסור דאורייתא כמו מיו"ט לשבת דצריך ע"ת נגד איסור דרבנן ואם כן מוטב שיפרוש חלה שיכול לבטל קודם שתחמץ ולא יעבור רק על ביעור מדרבנן בשו"ת משיעבור על איסור מדרבנן בקום ועשה כמבואר ברש"י ד"ה מילתא דק"ל ועוד לס"ד דכ"ע אית להו דט"ה א"מ ופליגי בהואיל דיו"ט לרש"י במ"ב אמאי שרי לר"א לאפותו ע"י הואיל הלא עדיין אסור מדרבנן וכשיפריש לא יעבור כלל ובשלמא אי פליגי בהואיל א"ב מ"ע אזי אף שהוא שלו לעבור עליו מ"מ אינו יכול לבטל כיון שעתה אינו שלו ואף לדעת תוס' לעיל דהוי שלו אף לצאת בו י"ח מצה זהו דווקא לענין זה בלבד כיון שלא מיעט הכתוב בפירוש דבעינן לכם כאשר בארנו לעיל ומזה הכריח רבינו דע"כ דטעמי' דר"א מפני הואיל דא"ב מ"ע האף אמנם דלדעת ר"א דכיון דפסקינן כר"א דסל מצרפן תו א"צ לבוא לכלל הואיל מ"מ עדיין איכא איסור מדרבנן כקו' תוס' ד"ה הואיל כיון דאיפשר למפלגי' בלישה רק מפני תק"ח שרינין לי' בדלא איפשר וליישב דעת רש"י צ"ל דס"ל כדעת תוס' ביצה דף ך"א ד"ה עיסה דמפני שפת נאפה יפה לא שרי רק בדאיכא הואיל בהדי' דליכא איסור דאורייתא ואירי הכא כשאופה בתנור אבל ר' אלפס ס"ל כדעת תוס' פסחים דמפני שפת נ"י שרי בלא הואיל וצ"ל דאירי באופה תחת הגחלים ולכן מוכרחים לומר דטעמי' דר"א מפני הואיל א"ב מ"ע דאז כשיפריש יעבור מדאורייתא ועתה ליכא רק איסור דרבנן דקליש טובא מפני דאיפשר למב"ל ושרינן לי' מפני תק"ח וגם לא מצי להביא ראי' מהיתר אפי' כנ"ל כיון דפסקינן כאידך דר"א דסל מצרפן תו לא נכנס בסוג דהואיל כלל:

ט עיין שעה"מ פ"ג ה"ט ה' יו"ט שהניח קו' עצומה על בעה"מ דס"ל דפסקינן כר"ח דלית לי' הואיל כיון דפסקינן כריב"ל דאין מזמנין את אינו יהודי ביו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו ש"מ דאם מרבה בשבילו עבר מדאורייתא הרי בע"כ דלא אמרינן הואיל והא דפסקינן כר"א דמותר לאפות קודם קריאת שם הוא כקו' דר"פ דהתם שאני דכל חתיכה וחתיכה ח"ל והיקשה דא"כ הדרי קושי' דאף שירבה בשבילו מותר מן התורה דהרי כל חו"ח ח"ל ונראה לפענ"ד עפ"י הדברים שהערונו לעיל דמאי טעמא דר"פ ומאיזה טעם ישונה מלאכת יו"ט מכל איסורין שנתערבו בפרט דהכא דמי להוכר האיסור כיון שיתברר אח"כ וכבר פרשנו בזה לעיל עפ"י סברות רבינו ר"א אמנם הרז"ה וסייעתי' שהקשו עליו בזה עלינו לחתור ולמצא דרך סלולה בשום לבי להבן קו' ר"פ וקו' ר'

שישא ששני הנושאים יסתרו מקצה אל קצה אמנם זהו שנים כבירים פרשנו עפ"י דברי תוס' שפירשו בהאי דשני נזירים דברשות היחיד טמאים מספק וברשות הרבים טהורים הוא מטעם כיון שכל הדברים שאינו יכול להיות לא נוכל ללמוד מסוטה ולהכי ברה"ר טהורים לגמרי דכיון דכבר יצא הדבר מכלל הילכתא גמירי הדר והושווה לכלל דינא דאורייתא דמוקמינן לכל חתיכה וחתיכה אחזקת טהרה עיין ריש נדה בתוס' ד"ה והילל ועיין בח"צ בט"ז סי' ל"ד שרצה להעמיס את דברי ר"ה דפסקינן כוותי' בשני כ"ע המכחישים זא"ז כעין סברא זו ועפ"י דברי תוס' הנ"ל נמצא יסוד מוצב לתמצית דבריו ולהכי עפ"י יסוד זה אזלי שק"ו דהכא כיון דאיירי כשנטמא העיסה לאחר לישה כפרש"י במתניתן ומבואר הדבר בירושלמי דאם נטמאת קודם לישה מוטב לעשותו קבין קבין יוע"ש וכיון קודם שנטמאת הותר לאפותו כולו ולאחר שנטמאת ואיכא חדא דלא חז"ל מ"מ מותר לאפותן מפני דמוקמינן כל חו"ח אחזקת היתר דמעיקרא ודמי לשני נזירים הנ"ל ואף את"ל דהכי דמי לבאו לשאול בב"א הא גם התם מדאורייתא שניהם טהורים רק כי היכא דלא למהוי מילתא דרבנן כחוכא החמירו מדרבנן ולכאורה יש לדקדק דגם בשני נזירים אמאי לא נטמאו שניהם מדרבנן דהתם דמי לבאו לשאול בב"א עפ"י דבריהם ב"פ הא"ש דף ך"ז ד"ה בבא דכיון דצריכין להזכיר את שניהם בספיקו הוי בב"א וי"ל והכי גבי אפי' התירו אדר"ב כי היכא דלא אסרינין לרבה מפני הואיל אף דמ"מ איכא אדר"ב כי היכא דלא ליתי לאסורא דב"י ומפני הכא לר"א דאי איפשר לחלק ולהפריד את האיסור מן התערובות ושגם שאין הדבר יכול להיות לאסור את שניהם להם הותרו כולם מפני ח"ה דמעיקרא דמוטב להתיר כולם אף שאין הדבר יכול להיות כי היכא דלא ניזל נגד חזקה דמעיקרא מלומר להיפך שהוא נגד האמת ונגד חזד"מ אמנם כן לר"א דס"ל דעובר בב"י ואי איפשר להפריד האיסור מן ההיתר ולא נשאר לנו רק או לאסור את שניהם או להתיר את שניהם לכן מוקמינין אחזד"מ אבל לר"י כיון דאיפשר להפרידם דלדידי' דאינו עובר בב"י תו לא נוכל להתיר לאפותם כיון דסוף סוף איכא חדא דלא חזי לי' ועיין ודעת לנבון נקל דמעתה דדברי ר"פ ור"ש עולים בקנה אחד וקו' הנ"ל מתורץ היטב דרז"ה ס"ל כר"פ וזהו כשנטמאת לאחר לישה דאיכא חז"ה דמעיקרא אבל התם שלא הותר מעולם לאפות יותר מצורכו תו לא נוכל להיתר מפני דכל חו"ח חזי לי':

יוד עוד שם היקשה על הר"ן וי"מ ביצה דף ך"א דר"ח דס"ל בחצי' של אינו יהודי דאסור לאפותו דאיירי כשיש בחלקו לבד למלאות כל התנור דתו לא שייך טעמא דרשב"א וא"כ צריך לומר דגם מתניתין דחלה בעיסת הכלבים איירי ג"כ כשיש בחלק של הרועים למלאות דאל"כ לא מקשה הש"ס מידי על ר"ח וצ"ל שכן משמע לי' מסתימות הלשון

וקשי' לי' למחבר הנ"ל דא"כ גם בלא דר"ח קשי' אמתניתן דחלה מברייתא דלעיל דפליגי רשב"א ורבנן אם מותר לאפות כשאינו צריך אלא לפת א' דהא רבנן אסרי לגמרי ורשב"א דמתיר רק מפני שנאפה יפה ובמתניתין דחלה מתיר אפי' היכא דל"ש טעמא דרשב"א ונראה דלק"מ דבלא דברי ר"ח אזי אמרינן דבכל חתיכה וחתיכה ישנו לחלקו של ישראל בהדי' כמו כל דבר של שותפות קודם חלוקה ועיין ר"ן בפ' השולח גבי ע"כ הא אמר לכולו וכן מבואר לעיל פסחים מ"ו ד"ה הואיל בקו' הר"י שם שהיקשו דאף כי בצע מכל חו"ח אסור מדר"ח יוע"ש ולהכי מותר אף כשיש בחלקו של ישראל לבד כדי למלאות התנור דקודם חלוקה לא טרח בשל אחרים בפ"ע כלום דבכל חו"ח איכא לחלקו של ישראל אבל באינו צריך אלא לפת אחד הרי טרח לצורך חול ובעיסת הכלבים כשרועים אוכלין ממנו איירי ג"כ שאוכל מכל אחד ואחד אבל לר"ח דס"ל כיון דאיפשר למפלגה בלישה אסור קשי' לי' ממתניתין:

יא שם תוס' ד"ה עיסה חצי' של אחרים וכו' וא"ת תימא דאתי' לת"ק וכו' וי"ל דש"ה דכל הפת של ישראל וכו' ועוד דילמא מיקלעי לי' אורחים עכ"ל ועיין במהר"ם שיף שהיקשה מקו' הש"ס מעיסת הכלבים דהדרי ק"ל מפני שנאפה יפה ונראה דבל"ז צריכין להמתיק דבריהם דמאיזה טעם וסברא נגבב יחד טעמי' דהואיל אף לר"ח לטעמי' דרשב"א גם קשי' לכאורה דאכתי אמאי לא נתיר מפני טעמי' דרשב"א לחוד דהרי הטעם שהפת נאפה יפה לא גרע מצורך היום דאמרינן מתוך שהותרה לצורך וכו' ומצאתי בפ"י שעמד בזה ותירץ דצורך אחרים דומיא דלגבוה אף דאיכא צורך היום אסרה התורה ויש לגמגם טובא חדא דלדבריו הוה לי' לתרוצי קושיתם מרשב"א הכי ול"ל להדורי' בתר טעמי' דהואיל אף לר"ח דאזלי הש"ו לדידי' ועוד אף דגבי גבוה חידש לן רחמנא אף דאיכא צ"ה אסור זהו כשצורך היום הוא ג"כ מפני גבוה אבל הכא דצורך היום הוא בא"נ שלו כדי שחלקו יאפה יפה תו לא איכפת לן באם הוא של גבוה או לצורך חול דמ"ש ונלענ"ד בכוונות דבריהם אף דאמרינן שהותר אף שלא לצורך היכא דאיכא צ"ה זהו כשעיקר המלאכה נעשה בשביל צורך היום כגון במוציא לר"ה את הקטן ואת הלולב אבל היכא שעיקר המלאכה נעשית לכוונה אחרת דהיינו לצורך אחרים או לצורך חול משום אוכל נפש דידהו אף שמעורב בו גם הנאתו לצורך היום מ"מ בטל צורכו המועט מפני העיקר מלאכת אוכל נפש דידהו וכ"כ תוס' פסחים מ"ו בד"ה לא תקרא כיון דעיקרו לגבוה וכו' וראי' לזה מהא דאיתא התם תמה אני אם לא יצא שכרכם בהפסדכם שהרי אמרה תורה לכם אף שרצו וביקשו לחטוף את כל העיר ומשמע מפשטות הדברים שביקשו לחטוף גם את אוכל נפש דידהו לצורך יו"ט אפ"ה אסור מפני שעיקר המלאכה נעשה

בשביל אחרים אף שאין צורך היום גדול מזה לזה חידשו בדבריהם דטעמי' דרשב"א לא שזהו אוכל נפש עצמו רק דטעמי' דנאפה יפה דמי לצורך היום ומותר מפני מתוך רק כיון שעיקר המלאכה נעשה לצורך חול ובכגון זה ל"מ צ"הי ולזה המציאו כיון דכל חו"ח חז"ל או מטעמי' דמקלעי לי' אורחים הרי אית לי' בגוה בחלקו של אוכל נפש עצמו שיכול לברור מה שירצה לצורכו תו ליכא לאפלוגי מכל דינא דמתוך דאמרינן בכל מלאכת יו"ט היכא דשרי לגמרי דאיכא צה"י ועיין ברי"ף לקמן שמביא ראי' דפסקינין כריה"ג דנפש בהמה אסור ביו"ט ממתניתין דחלה ורז"ה חולק עליו דש"ה שאין הכלבים צריך לפת אפוי ועיין ברמב"ן שם שחולק דכיון דהותרה משום אוכל נפש הותרה לגמרי מ"מ שמעינן מזה שאין עיקרו של מלאכה נעשית בשבילם ולזה מקשי הש"ס דע"כ מתניתן דחלה איירי אפילו באופה ע"ג גחלים דאל"כ אמאי נקט בזמן שאוכלין ממנו אזי נאפת ביו"ט ומעתה אם נאמר דעיקר טעמי' דמתניתין מפני שהפת נאפה יפה אזי אף שאין הרועים יכולין לאכול מפת זה מותר לאפות אם נאפה בתנור פת אחד לרועים ובמתניתן משמע דווקא כשרועים אוכלין ממנו דומיא דאינך דתני במתניתין דמערבין ומשתתפן וכו' אבל עודנו נוכל לומר דעיקר טעמי' דמתניתין מפני שהפת נאפה יפה והוא דצריך במתניתן דווקא כשרועין אוכלין ממנו כי היכא דליצטרף בהדי' טעמי' דכל חתיכה וחתיכה חזי לי' כתירוצם בזה הדיבור אבל כשאין הרועים אוכלין ממנו דתו לא שייך טעם זה אזי מפני שנאפת יפה לחודא לא שרינין לאפות אכן בהקדמת דברינו הנ"ל דמידי טעמא דלא שרינין אף דלא גרע מצה"י דשרינין לדידן הוא רק מפני שעיקר המלאכה לא נעשה בשביל צ"ה רק לצורך א"נ לאחריני' או לחול או לבהמה אבל בהאי דעיסות הכלבים דעיקר אפי' לא נעשית לצורכם כדברי הרז"ה ורמב"ן לעיל הרי שרי ממילא מפני טעמא דמתוך לחודא דשרינין בעלמא היכא דאיכא צורך היום לחוד:

יב עיין ביצה כ"א, ד"ה עיסה ועיין במהר"ם שיף שהיקשה דא"כ בעיסת כלבו דשייך גבי הואיל דכל חדא וחדא חזי' לי' גם ר"ח מודי גם היקשה דסתרו דבריהם במס' פסחים מ"ו ד"ה עד שתאפה וז"ל ואפי' נאמר דאסור לאפות מפני שאסור לטלטלו מ"מ כי לא קרא שם אמאי צריך לטעמא דהואיל גם בכו"פ היקשה על תרוצים בפסחים דא"כ בשתי הלחם אמאי אינו דוחה יו"ט דנאפת בתנור ולפענ"ד נראה לתרץ בח"מ דצריך להבין דבריהם במה נסתפקו דבריהם לענין טילטול דמבואר להדי' בחלה שנטמאת דאסור לטלטל עי' ביצה ד' כ"ז אך נראה כיון דמוקצה מותר לטלטל לצורך אוכל נפש רק שנסתפקו כיון שאין זה גוף אוכל נפש רק שגורם לאפות יפה ונסתפקו אי גורם זה חשוב כאוכל נפש לענין טילטול ולהכי היקשה התוס' דאף אם נאמר שגם לענין איסור

טילטול לא עשאו שבח אפי' כאוכל נפש עצמו מ"מ כי לא קרא שם אמאי צריך וכו' ועל כוונה זו סובב והולך דבריהם בביצה דהא דהפת נאפה יפה לא הוי כאוכל נפש עצמו רק היכא דפקע איסור דאורייתא ע"י הואיל ונשאר איסורא דרבנן לבד לזה מהני שבח אפי' והא דתירצו מעיקרא מטעם דכל חדא וחדא חזי' לי' ועוד מטעם הואיל אין זה תרי פירוקא רק חדא תרוצא ובכוונה עצומה והוא שרצו לחפש דדינא דר"א יהא אליבא דכ"ע ובפסחים מ"ח ע"א פליגא שם ר"א ור"י דר"א ס"ל דכל חדא וחדא חזי' לי' עדיף מהואיל דמיקלעי לי' אורחים ור"י ס"ל כיון דאיכא חדא דלא חזי' לי' גרע מהואיל וסברא ראשונה אליבא דר"א והשני אליבא דר"י דלזה היקשה הש"ס מעיסת הכלבים אף דשייך לומר דכל חדא וחדא חזי' לי' מ"מ קשי' לר"י דא"ל כיון דאיכא חדא דלא חזי' לי' אסור והא דא"ל בפסחים דאף בלא הואיל מותר היינו לפי דחלה בזה"ז אף בימי עזרא אינו אלא מדרבנן לכ"ע עי' תוס' י"ט חלה פ"ד משנה ה' וכיון דמדאוריית' מותר לגמרי רק מדרבנן אסור ולגבי איסור דרבנן מהני שבח אפי' ומיושב גם קו' כו"פ הנ"ל:

יג שמעתי מחכם אחד שעורר בזה על הא דפסקינן בש"ע סימן שכ"ח סעיף י"ב היכא דאיכא אחרים לפנינו ואיפשר לעשות על ידו בלא איחור כלל אזי לא ניתן לישראל רשות לדחות במקום ס"נ והיקשה דאף בדליכא אחרים לפנינו האיך ניתן לדחות ע"י ישראל הרי איפשר לעשותו ע"י שנים דגבי שנים פטור אבל אסור ומותר מן התורה לגמרי ומ"ש מהיכא שאיפשר לעשותו ע"י אחרים ונראה דהנה לכאורה לא במקום זה בלבד קשי' רק בכל קרבנות צבור למ"ד דשבת דחוי' בצבור (יומא מ"ז ע"ב) ואמאי לא יתחייב לגמרי כיון דאיפשר לעשות ע"י שנים ונראה עפ"י דברי רבותינו בעה"ת שהיקשו דא"כ אכל מלאכת שבת לא יתחייב הואיל דניתן לדחות במקום סכנות נפשות ותירצו דמקום סכנה ל"ש ולכן השתא דאין דנין על חולה שיש בו סכנה ואתינין לחיובי' כיון שאפשר לעשותו בשנים אזי בוודאי לא נוכל לחייבה דהרי הואיל היכא דליכא שנים שרינין לי' לחודא גם עתה אי איפשר לחייבהו שהרי הואיל זה עוד עדיף מן הואיל שע"י מעשה דמצינן בסוגי' כגון הואיל דחזי' לכסוי ד"ב וכדומה ומכ"ש הואיל שהוא ע"י העדר מעשה רק שגם היכא דאיכא הואיל מכל מקום אסור מדרבנן דלהכי אסור לבשל מיו"ט לשבת רק ע"י ע"ת להתיר איסורא דרבנן ולהכי פסקינן שפיר דניתן לדחות ע"י אחד שהרי אפי' אם יעשה ע"י שנים לא פלטינן מאיסורא דרבנן ובאם עשאו לבדו ג"כ פטור ומותר מה"ת ע"י הואיל ומאיסורא דרבנן לא ינצל לעולם אבל היכא דאיפשר ע"י אחרים אינו רשאי לכתחילה לעשותו האף אומנם דב"כ וב"כ ליכא אלא איסורא דרבנן מ"מ שאני' ושאני'

שבות דאית בי' מעשה לשבות דלית בי' מעשה עיין עירובין ס"ח ע"א בש"ס ומי לא שאני לך בין שבות דאית בי' מעשה וכו' ועיין ב"ק פ' ע"ב תוס' ד"ה אומר וכו' בסה"ד:

יד עיין שבועות ט"ו ע"ב אלמא לא אפשר דמקדש בשתי לחם בעצרת משום דל"א היכא נעביד וכו' אין בנין ביהמ"ק דוחה יו"ט יוע"ש ועיין שבת צ"ה ע"א תוס' ד"ה הרודה בסה"ד ומיהו תימא לר"י כיון דמותר לגבן מה"ת אפילו באיפשר וכו' א"כ נפל ביתו ביו"ט יהי' מותר לבנותו ביו"ט דמתוך שהותר בנין לצורך דמגבן הוי משום בונה וכו' הותר נמי שלא לצורך ובלבד שיהי' צורך היום לאכול בתוכו שלא יכנו שרב ושמש וי"ל דאסור מדרבנן דהוי עובדא דחול עיי"ש ולדבריהם קשה כיון דמדינא לא מצי מקדש אלא בחמץ דמקשינן לירושלים ואין היקש למחצה אי לאו משום דלא איפשר והרי מצי מקדש לי' בשתי לחם ואי משום דאין בנין בה"מ דוחה יו"ט הא מדאורייתא שרי' כקו' התוס' הנ"ל והרי יש בו צורך היום משום ביטל קרבנות ציבור ול"ש בזה משום לכם ולא לגבוה דזהו בנדרים ונדבות אבל בקרבנות ציבור דדוחין שבת ויו"ט ובשבילם בוודאי אין לך צורך היום גדול מזה ול"ש לומר כתירץ התוס' חדא דאין שבות במקדש ועוד דמשמע מפשטות הסוגיא דמדאורייתא מקדש רק בשירי מנחה ולא בשתי לחם וצריך עיון קצת:

טו עיין בש"א סי' ס"ד שהאריך לתמוה שם על הא דאיתא במס' ביצה ל"ד גבי דרסה או שטרפה בכותל דאיבעי' להו אם מותר לשוחטו ביו"ט מהאי דתנן לעיל ך"ה דמותר לשחוט מסוכנת ביו"ט אף דצריך פירכוס בשעת שחיטה ואמאי לא אפשט לי' ממתניתן ועי"ש דמתרץ בדוחק רב דמסוכנת דהתם אינו כמסוכנת דחולין ובפרט לדעת ר"ן דס"ל למסקנא דאסור לשחטו ביו"ט דהוי ס"ד וקשי' ממסוכנת וצ"ל גם למסקנא כתרוצא ואינו במשמעות כה"פ ולפום מה שהארכנו לעיל דגבי מלאכת יו"ט אם היה בשעתו תחת האיפשר שיהיה לצורך אוכל נפש אף דלבסוף לא נסתיים כן אינו עובר למפרע כמו גבי עיסת כלבים היכא דאית לי' נבילה אזי יכול לאפותו לכ"ע אפי' לר"ח אף דלבסוף לא פייסם בנבילה וגם מסתמא לא יפייסם בדבר שראוי למוכרו אפ"ה אינו עובר למפרע ולהכי גבי מסוכנת כיון דמסוכנת שרי' בשעתי' תו לא חיישינן לדילמא לא תפרכס שהרי אף אם לא תפרכס לא יעבור מיציאת הנפש והלאה דמחתך בשר בעלמא הוא רק דאגלאי מילתא ששחט מתחילתו שלא לצורך אוכל נפש וכיון דגבי מלאכת יו"ט אינו עובר למפרע ואפילו לכתחילה מותר בכגון זה כאשר בארנו לעיל שהרי התם אף שלא שם דעתו ולבו כלל לפייסם בנבילה שראוי למכרו אפ"ה מותר משא"כ גבי דרסה וטרפה בכותל כיון דמחזקינן ריעותא וחיישינן שכבר נטרפה ותו לא חזי' לאוכל נפש

גם בתחילתו מש"ה מיבעי' לי' ומלבד זה נראה דל"מ ליפשוט מסוכנת כיון דגם בדרסה איירי שאינה יכול' לעמוד כמבואר ברש"י ולא יצאה מחשש מסוכנת ג"כ לבד חשש שבירת עצמות וחה"ש ואיך נפשוט ממסוכנת לחוד וגם לדעת ר"ן נוכל לתרץ כן דשאני גבי דרסה דאיכא כעין ס"ס להחמיר נגד ח"ה דאתי' מכח רובא משא"כ במסוכנת לחוד דאיכא חזקה דאתי' מכח רובא נגד הריעותא דמסוכנת ועיין בכר"פ סי' י"ז דאף במסוכנת איכא רובא דרוב מפרכסים כדינא עוד ראיתי שם דבר תימא שמביא ראי' דגבי דרסה מותר לשחטו ביו"ט מהא דאיתא בחולין גבי בית הרחם אין בו משום ר"א מעגל שנולד ביו"ט ודמו דאיירי כשהפריס ע"ג קרקע והרי עדיין צריך בדיקה דלא עדיף מעמדה ותמה אקרא שהרי הבדיקה הוא רק משום חשש שבירת עצמות וח"הש וזהו דווקא בנפילה ממש ממקום גבוה י"ט אבל גבי לידה דכורעת לילד ל"ח לשבורה אף לס"ד דחיישינן לריסוק משום שיוצאת ממקום צר כדפרש"י שם:

הלכה ו - בסוגי' דש"מ ומשצ"ל

יתבארו כמה ענינים ומבוכות רבות אשר יש להסתבך בהן וקושיות הנמצאים בסוגיא דדבר שאינו מתכוון ומלאכה שאינו צריך לגופו

סימן א

א עיין שבת ע"ה קושי' תוס' שם ד"ה טפי וכו' ותימא דבסוף פ"ק דחגיגה וכו'

ב קושי' תוס' מ"ב ע"א אפילו של עץ נמי וא"ת ומאי ס"ד דמקשה וכו'

ג שם סה"ד אך היקשה דמשמע דאי הוי סבר שמואל מלאכה שאין צריך לגופא וכו'

ד קושי' תוס' כתובת וי"ו ע"ב תוס' ד"ה ואם להוציא ממנו ליחה בסה"ד ותימא דהא שמואל במלאכה שאין צריך לגופא סבר לה כר"י ועוד דמדבר שאינו מתכוין דשרי ר"ש הוי לי' לאקשוי' ולא ממלאכה שאינו צריך לגופא כיון דרוב בקיאין ולא הוה פסיק רישי'

ה דברי האשרי פי"ד שבת התמוהים כאשר כבר עמדו בזה ברכי זבח ומ"א חדא שסותר דברי עצמו ועוד דמאי מביא מדברי המקשן דהא מסקי' דלר"ש שרי ועיין במ"א סי' ש"ך ס"ק ך' ולכל התירוצים לא נתיישב דמאי ראי' ממקשן דלר"ש אסור דנוכל לומר דסמך א"ע על הקו' שהיקשה אח"כ דשמואל כר"י ס"ל

ו גם דברי שאלתות תמוה כמו שהיקשה האשרי

ז ועוד צריך להבין כיון דלר"ש בחובל ומבעיר אף מקלקל ומתעסק חייב דלא בעינן מלאכת מחשבת ואפי' הכי באינו צריכה לגופא פטור אף דגם זהו מטעם מלאכת מחשבת אלמא דמיגרע גרע מחשבתו היכא שאין צריך לגופא מן מקלקל ומתעסק ולר' יהודא נאמר להיפך דמקלקל ומתעסק פטור ומלאכה שאינו צריכה לגופא חייב ונראה

לפענ"ד ליישב כל הקושיות הנ"ל בשום לב מקדם להבין דברי הערוך דפסיק רישי' דלא ניחא לי' מותר לכתחילה דהא בהנחנקין דף פ"ד ע"ב איתא דמטעם מלאכה שאינו צריכה לגופא מותר גבי מחט של יד והאיך נוכל לחדש לזה שם אחר ולהתיר לכתחילה נגד דברי הש"ס וגבי מלאכה שאינו צריכה לגופא מבואר בכל מקום דפטור אבל אסור ונראה בהקדם להבין דברי כ"מ פ"א מה"ש ה' ז' וז"ל מצאתי כתוב ההפרש שיש בין מלאכה שאינו צריכה לגופא ובין פסיק רישי' הוא דגבי פס"ר אינו מכוון למלאכה כל עיקר אלא שהיא מעשה בהכרח אבל מלאכה שאינו צריכה לגופא הוא מתכוון לגוף המלאכה אלא שאינו מתכווין לתכליתה עכ"ל ומבואר מדברי' דלהכי בפס"ר דניחא לי' חייב דאנן סהדי דלולא איסור שבת בוודאי אילו שם על לבו שיבוא ממעשיו גם מלאכה זאת בוודאי היה נתכוון גם לתכלית המלאכה ולהכי חייב אבל בפס"ר דלא ניחא לי' שלא נתכוון לשם מלאכה כלל פטור ולדעת הערוך מותר לגמרי כיון דלא נתכוון לשם המלאכה דמלאכה שאצ"ל בכהאי גוונא מותר לכתחילה כיון שלא נתכוון אף לשם המלאכה דכל כמה דלא נוכל לומר דאנן סהדי דניחא לי' אזלינן בתר כוונתו וכיון שלא נתכוון לשם המלאכה כלל מותר אף לכתחילה וכן מבואר בתוס' יומא דף ל"ד דפסיק רישא לא הוי אלא היכי דאנן סהדי דניחא לי' ועי"ש בד"ה הני מילי ולפי זה הא דאמרינן בחגיגה דמלאכה שאינו צריכה לגופא פטור מפני מלאכת מחשבת הוא בשלא עשה לתכלית המלאכה אבל היכי שלא נתכוון לשם המלאכה אף בשאר איסורין פטור לר"ש כשם שפטור לדידי' גבי שבת היכא דלא נתכוון לתכלית המלאכה מטעם מלאכת מחשבת ה"נ פטור בשאר איסורין היכא דלא נתכוון לשם מלאכה ובזה ניחא ליישב קושי' (א) דאף דגבי חובל ומבעיר לא בעינן מלאכת מחשבת אפ"ה פטור היכא דלא נתכוון לשם המלאכה כלל ועיקר חילוק זה אל תהי קל בעיניך לדחותו בגילא דחיטתא שכבר מרומז בדברי המ"מ בשם ספר הבתים פרק יו"ד מה"ש הלכה י"ז וכן בתוס' יומא הנ"ל נתעוררו בחילוק זה במה שפירשו דהא דאמרינן בכריתות דפליגי בדבר שא"מ כוונת הש"ס מחמת מלאכה שאינו צריכה לגופא רק דנקיט דבר שאינו מתכוון לרבותא דר"י דאף שלא נתכוון למלאכה כלל דהיינו אף לשם המלאכה אפ"ה חייב לר"י ומיושב ג"כ היטב קושי' זיי"ן הנ"ל דהא דפטור לר"ש גבי חלזון מטעם מלאכה שאינו צריכה לגופא לאו מחמת מלאכת מחשבת הוא רק מחמת שלא נתכוון לשם מלאכה דלר"ש נחתינן חד דרגא ובזה נתיישבו כל קושי' התוס' בסנהדרין פ"ד מה שהיקשו על רש"י דפירש דלר"ש דמחייב בחו"מ מקלקל ומתעסק דאף גם במלאכה שאינו צריך לגופא חייב והרעשו מכמה סוגיות דכוונת רש"י דכיון דלא בעינן מאמ"ח מחויב ג"כ במלאכה

שאינו צריכה לגופא אף דלא נתכוון לתכלית המלאכה אבל היכא דלא נתכוון לשם המלאכה פטור אף בחו"מ ולהכי במחט של יד ובצד חלזון פטור אף בחו"מ ולא נשאר לנו רק גבי הריגת מזיקין דפטרינן לר"ש אף שנתכוון לשם המלאכה וצ"ל כתירוץ המ"מ לדעת רמב"ם שם דבאמת פליגי בזה הנך לישנא דא"ד לי' אהא שבת ק"ז ע"ב ולדידן פטור גבי הריגת מזיקין דמזיק לרבים דינו כסכנות נפשות אבל לר"י כיון דמחייב בעקרב אפי' בצידה להכי מחייב ג"כ בשאר הריגת מזיקים ועיין בזה ברשב"א פ' הכירה מ"ב ועוד נראה ביותר דרש"י ס"ל בזה כרמב"ם דחובל חייב משום מפרק ולא משום נטילת נשמה ולפ"ז לא גלי לן קרא רק גבי מפרק דלא מצריכינן למלאכת מחשבת אבל לא גבי נטילת נשמה ולהכי מפטרינן גבי הריגת המזיקין מטעם מלאכה שאינו צריכה לגופו וראי' לזה דרש"י מפרש פרק י"ד דשמונה שרצים מחויב משום צובע והיקשו עליו בתוס' אמנם תהילה לאל כוונתי בעזה"י לדברי רש"י עצמו בפ' המניח ד"ה בצריך לכלבו יוע"ש ועפ"י זה יתיישב קושי' התוס' בפרק ד"ה מה שהקשה הש"ס למימרא דשמואל כר"ש ס"ל וכו' דמאי ענין דבר שאינו מתכוון למלאכה שאינו צריכה לגופא דכיון דמבואר הדבר בכריתות גבי נתכוון לכבות העליונות והובערו התחתונות מאליהן דפטור לר"ש אף דעיקר הכוונה ע"י שאינו צריך לגופא נקט הש"ס בלישנא דפליגי בדבר שאינו מתכוון לפי דשאני בין מלאכה שאינו צריכה לגופא דעלמא לזה דהתם נתכוון לשם המלאכה ולא לתכליתה אבל הכא לא נתכוין אף לשם המלאכה ואפ"ה חייב לר"י כמבואר בתוס' יומא הנ"ל וכבר בארנו דפסיק רישא דלא ניחא לי' היינו משאצ"ל אך הבדיל ביניהם דזה לא נתכוון אף לשם המלאכה ולהכי לכול' עלמא פטור מחטאת כמבואר שבת ד"ג בארעא דחברי' ולדעת הערוך מותר לכתחילה אמנם לר"י חייב אף בזה חטאת כדאיתא בכריתות ולהכי מקשה הש"ס בפ' כל התדיר צ"ב כיון דהוי פסיק רישא דלא ניחא לי' כדאיתא בתוס' לדעת הערוך ואף דהתם הוא בשאר איסורין דלא בעינן מלאכת מחשבת אפ"ה פטור לשמואל דלא גרע מחובל ומבעיר לר"ש דאף דלא בעינן מלאכת מחשבת אפ"ה פטור היכא דלא נתכוון לשם מלאכה כמו בחלזון בפ' כלל גדול ה"נ בשאר איסורין אמנם כן לרש"י אבל לר"י דמחייב במלאכה שאינו צריכה לגופא אפי' גבי שבת בכהאי גוונא כגון בנתכוון לכבות העליונות לזה מקשה דהא שמואל כר"י ס"ל גבי מלאכה שאינו צריכה לגופא וע"ז מתרץ הש"ס דשמואל מכריע ומפליג בזה דדווקא במלאכה שאצ"ל כגון שלא נתכוון לתכליתה ס"ל כר"י אבל בדבר שא"מ כר"ש ס"ל הכוונה בזה כמו בכריתות דנקט דבר שאינו מתכוון אף שעיקר הפטור ע"י מלאכה שאין צריך לגופא כיון שעיקר ההבדל שביניהם שזה לא נתכוון לשם המלאכה ומלאכה שאצ"ל כה"ג ס"ל

לשמואל דפטור אף דס"ל כר"י גבי היכא דלא נתכוון לתכלית' עוד נקדים בזה דבר מה שהיקשה המהרש"א בשבת פרק כירה דף מ"ב בד"ה דמה בכך דהוי מלאכה שאצ"ל דהא בוודאי מסתמא ניחא לי' ודמי לארעא דידי' דחייב לכ"ע ולענ"ד דבריו תמוהים בזה דזהו דווקא בפסיק רישא אזי היכא דניחא לי' חייב אבל בצירוף דלאו פסיק רישא הוא כמבואר בכל הסוגי' מה בכך דניחא לי' דמ"מ מלאכה שאינה צריכה לגופא הוא ואף דאיירי במתכון אין הכוונה שנתכוון לצרף להדי' אלא שנתכוון שבאם יקרה ויעלה לשיעור כדי לצרף אזי ניחא לי' וכן צ"ל בפסחים ך"ה ע"ב דלאביי מותר ל"א ומכווין בע"כ צריך לומר דקא מכוון לספק דאולי יקרה ויעלה בידו המלאכה דאיך יעלה על הדעת להתיר כל איסורין שבתורה בדלא איפשר כ"א ע"י טורח קצת כמו בכלים גדולים הס מהזכיר ולהעלות על לב ובזה מיושב מה שהקשיתי בשבת קל"ג גבי בהרת דעדיין קשה לאביי למסקנא דמודה ר"ש בפסיק רישא מ"מ לר"י למה לי קרא אף דהוי פסיק רישא לא עדיף מתכוון להדי' דלדידי' מותר לר"י בלא איפשר וקא מכוון וצורך מצוה לא גרע מלא איפשר אלא וודאי כיון דפסיק רישא הוי כאלו נתכוון להדי' ולאביי לא הותרה לר"י רק בנתכוון על הספק וראי' מוכרחת מהא דמקשה בכתובות לשמואל ממפיס מורסא ולפום מה דס"ד דס"ל לדם הוא צריך ובע"כ דמתקן אצל הפתח דאי מקלקל לכ"ע פטור כמבואר שם ואפ"ה מקשה ממפיס מורסא דלפטור מפני מלאכה שאצ"ל אלא וודאי כיון דלא פסיק רישא הוא דרוב בקיאין הן אף דניחא לי' בפתח אפילו הכי לא נפקא מכלל מלאכה שאצ"ל ובזה יש ליישב (קושי' ד') דלא מצי להקשות בפשטות דהא שמואל כר"ש ס"ל בגרירה לפי דנוכל לומר כפשטות הסוגיא דפרק הנחנקין דבשגגות סקילה אף לר"ש אסור כאשר החזיקו בעה"ת שם ד"ה ורש"י ואף דלבסוף הוכיחו מדברי שמואל להיפך דהא ס"ל מלאכה שאינו צריכה לגופא חייב כר"י ואפילו הכי סבירא לי' גבי מצרף דמותר אמנם על כרחך לא קהדרי בזה אלא מפני תירוצם דאביי ביומא ל"ד דלפרושם וגירסתם נראה דמצרף מלאכה דאורייתא הוא ולהכי השוו בזה גם את דברי שמואל אמנם להקשות על שמואל לא נוכל דעודנה מצינא למימר דסבירא לי' דמצרף מדרבנן הוא ולהכי היקשה ממפיס מורסא דמותר לכתחילה וממילא מתורץ גם קושי' השני' דאף אומנם דשמואל סבירא לי' במלאכה שאינו צריכה לגופא כר"י זהו דווקא היכא שנתכוון לשם המלאכה ולא לתכליתה אבל היכא דלא נתכוון לשם המלאכה אף דהוי פסיק רישא כיון דלא נתברר הדבר דניחא לי' דינו כדבר שאינו מתכוון לדידי' כדאית לי' בכירה מ"ב ובפ' כה"ת וקושי' (ויו) הנ"ל נראה דכוונת השאילתות כיון דאנן לא פסקינן כשמואל דמזלפו על גבי האישים וכסתמא דברייתא דיין על גבי

ספלים האף אומנם דהוי פסיק רישא דלא ניחא לי' וכאשר בארנו לעיל דזהו עדיף מן מלאכה שאינו צריכה לגופא כיון דלא נתכוון לשם מלאכה כלל שמע מני' דבדבר שאינו מתכוון כזה פסקינן כר"י בשאר איסורין כיון דהוי פסיק רישא אף דלא ניחא לי' וכן פסק הרמב"ם שם דלא כשמואל (קושי' ה') בדברי האשרי שם נראה על נכון לדבר' בעה"ת אשר הורה לנו הדרך ביומא שם דלדעת הערוך בע"כ צריך לומר דפסיק רישא דלא ניחא לי' אף בשאר איסורין מותר מן התורה עי"ש במה שפירשו ראייתו משבת אי דאיכא אחר ליעבד אחר הרי דאם היה אסור מן התורה בשאר איסורין גם בשבת יאסור מדרבנן אבל אם נאסר מדרבנן בשאר איסורין אם לא בזה יש לדון ולהתווכח אנה ואנה דלדעת השאלתות מותר אף מדרבנן בשאר איסורין לר"ש לזה מביא האשרי ראיתו מקושי' הש"ס והא קא מכבה ש"מ דעכ"פ אסור מדרבנן אף לר"ש דאין לומר דקושי' הש"ס קאי לר"י דשמואל כר"י סבירא לי' כאשר היקשו אח"כ דהא לר"י אף בשבת דבעינן מלאכת מחשבת אסור מדאורייתא ומכש"כ בשאר איסורין דא"כ מאי משני התם כיבוי דמצוה שאני כיון דאסור מדאורייתא אף במקום מצוה אסור כמבואר בשבת דף קל"ג לא נצרכה אלא לר"י וכן בכתובות דלדם הוא צריך ופתח ממילא קא אתי' ואסור לר"י אף במקום מצוה וזה פשוט וא"צ לזה לברר כי מבואר בכ"מ וע"ז משני הא ר"י והא ר"ש כיון דבקראי תלי' אם דרשינן אשה לד' שיתנהו ע"ג אישים או לענין ריח נחוח ולהכי לר"ש כיון דמותר מדאורייתא אף בשאר איסורין אזי נקטינן כפשטא דקרא כמבואר רש"י שם ולהכי אף דרבנן אסרו אח"כ גבי פסיק רישא בשאר איסורין תו לא אסרו חז"ל במה שהתירו התורה בפירוש ואף מדרבנן מותר ואין ביכלתם לאסור בדבר שהתירו התורה בפירוש כמובא בט"ז סי' קי"ז ס"ק א' בפרושו בתוס' יוע"ש ואף שאסרו בשאר ענינים אבל בזילוף שהותר התורה בפירוש אינו יוצא מידי התירו אבל לר"י כיון דאסור מדאורייתא ע"כ דנדינן מפשטא דקרא ונדרוש לענין ריח ניחוח, (עיין בדברי האשרי שם דכל דבריו בזה סובבים לדעת הערוך וכיון דלדעתו מוכח בבירור דלר"ש מותר מדאורייתא אף בשאר איסורין לזה היקשה הש"ס דלר"ש אסור מדרבנן וע"ז משני כיון דבקרא תלי' להכי מותר אף מדרבנן ובזה ניחא ג"כ במה שמביא בפי"ג ראי' לדעת הערוך מתירוץ הש"ס דהכל הולך על יסוד אחד דאם נאמר שלא כדעת הערוך בע"כ נאמר דפסיק רישא דלא ניחא לי' אף לר"ש אסור בשאר איסורין מדאורייתא כאשר הוכחנו מתוס' יומא ל"ד הנ"ל דזה בזה תלי') עוד נראה לענ"ד ליישב קושי' שני' של תוס' כתובות דמאי מקשה ממפיס מורסא דהא שמואל כר"י ס"ל במלאכה שאינו צריכה לגופא דצ"ל הא דפליגי בשבת ק"ז ע"ב איכא דמתני לה אהא המפיס מורסא דבמאי פליגי

הנך לישנא ונראה ע"פ פירש רש"י דפירש אם לעשות פה שמתכוון ליפותה ולהיות לה פתח זה ליום מחר ועיין בלשונו שבת ק"ז ע"ב ד"ה להוציא ממנו ליחה וז"ל מלאכה שאצ"ל היא שהפתח היא המלאכה וזה אין צריך להיות כאן פתח מעכשיו עכ"ל דנראה יתור לשון ויותר מדוקדק לומר וזה אין צריך לפתח ונראה בעליל דנראה מלשון המשנה דהכל הולך בתר שעת מלאכה דאם כוונתו אז להוציא ליחה אף שאח"כ נמלך והניחו לפה לצורך מחר אפ"ה מותר ולא עביד איסורא ולהיפך אסור אף דעיקר פתח הוא לצורך מחר דכיון דבשעת מלאכה עשאו לצורך מחר אף שאח"כ נמלך הוי כאילו עשה פתח ונמלך לסותרו ונראה דזה דמי להא דאמרינן בסוכה דף ל"ג היכא דאית לי' הושענא אחריתי דתלוי' בפלוגתא דר"י ור"ש ופירשו בזה בתוס' כתובות דף וי"ו ד"ה האי דכיון דאיפשר דלא יצטרך לה ונמצא שלא תיקן כלי והילכך לאו פסיק רישא הוא אבל לר"י אסור דשמא יצטרך לה ואגלאי מילתא דכלי עביד עכ"ל להכי נמי בלהוציא ליחה אף שאח"כ הניחו לפה לאו פסיק רישא הוא אבל לר"י איפשר דאסור דלא גרע מדבר שאינו מתכוון גרידא ובזה מיושב היטב קושי' הבה"ג ס"פ כל התדיר צ"ב ד"ה במלאכה שאצ"ל אכן נראה לפום פשטות הסוגיא בפרק הנחנקין גם דבר שאינו מתכוון באיסור סקילה אסור אמנם בתוס' הוכיחו שם מדברי שמואל דדווקא בפסיק רישא ולפי זה נוכל לומר דהנך לישנא בהא פליגי דמאן דמתני לי' אמפיס מורסא ס"ל דע"י דבר שאינו מתכוון לחודא לא יצא מכלל איסורא באיסור סקילה להכי מפרשי לי' מפני מלאכה שאינו צריכה לגופא דאז אף אם נתכוון שבאם ימלך אח"כ ויניחו לפה אפ"ה כיון דבשעת מלאכה לא עשאו לפתח להדי' דמי למלאכה שאצ"ל וכיון דבנתכוון לספיקא לא הוי איסור סקילה להכי באינו מתכוון מותר לכתחילה ודמי להא דפירשו בתוס' סנהדרין פ"ה ד"ה ור"ש וכו' ועוד דאצ"ל יוע"ש ומאן דמתני לה אאידך ס"ל גבי מפיס מורסא מותר לכתחילה דאף באיסור סקילה מותר בשאינו מתכוין כשמואל גבי מצרף כמסקנות תוס' סנהדרין שם ובזה מיושב היטב קושי' הבה"ג שהביאו בתוס' זבחים צ"ב דשמואל לטעמי' מותר מפני דבר שאינו מתכוון ופסיק רישא לא הוי כיון שעשאו לצורך ליחה לא דמי לבנין כלל וניחא ליישב קושי' תוס' שבת ק"ז ע"א ד"ה וממאי דבין לס"ד ובין למסקנא ראייתו עצומה ממחט של יד כמבואר למעיין ולהכי בכתובות מקשה שפיר ממפיס מורסא לשמואל דלדידי' לאו מחמת מלאכה שאינו צריכה לגופא הותרה רק מפני דבר שאינו מתכוון לחודא ואף באיסור סקילה מותר וליישב קושי' תוס' שבת מ"ב גבי צירוף נראה עפ"י המבואר ברמב"ם פי"ב מה"ש דמכבה ומבעיר חייב בין בשל עץ ובין בשל מתכות ועיין שם בהשגות ה' ב' ואיתא שם וז"ל במכוון חייב שכן דרך

לוטשי ברזל עושין מחמים את הברזל עד שיעשה גחלת ומכבים אותו במים כדי לחסמו וזהו לצרף שהעושה אותו חייב והיא תולדות מכבה ועי"ש במ"מ דדומה לקטימת קיסם ועי"ש בלחם חמודת הטעם דפטור אבל אסור בגחלת ש"מ מפני שהוא מקלקל גבי כיבוי וכוונת דבריו אף דלר"י מחייב בכל כיבוי שהוא לצורך מפני שהוא מתקן כגון בצריך לנר או לפתילה דאז אם יניח ולא יכבה יפסיד את העצים אבל בשל מתכות דאף אם לא יכבה לא יפסיד את שלו דממילא יצטנן הרי זה מקלקל מן מלאכתו שהיתה ודוגמא לזה מבואר בתוס' צ"ג ד"ה ר"ש בתה"ד וז"ל במקלקלים כגון מכבה וסותר וקורע מסתברא דצריך שיהא ע"מ לתקן כמו במשכן עי"ש נמצא דכל היכא דמבטל את מלאכתו מאשר היתה הרי זה מקלקל ולר"ש אינו חייב אלא דווקא דוגמא דמשכן ועוד נו"ל דלהכי באינו מכוון פטור אבל אסור לפי דבמתכוון ועושה כדרך לוטש ברזל חייב חטאת מפני מכבה ולהכי באינו מכוון פטור אבל אסור לר' יהודא דגם לדידי' אינו חייב בשבת דבעינן מלאכת מחשבת לדעת התוס' (האף אומנם דמבואר במ"מ דאף לר"י פטור בזה איפשר ג"כ דכוונתו לפטרו מחטאת כדעת תוס' אך פשטות דבריו לא משמע כן אבל מ"מ גם לדעת המגיד לאו כ"ע הוא תדע דגם במפיס מורסא פ"י ה' י"ז מפרש ג"כ דלעשות לו פה חייב משום מכה בפטיש ואפ"ה פליגי בזה דאיכא מאן דמתני לי' אמפיס מורסא דדווקא לר"ש פטור משום מלאכה שאצ"ל הרי דאף דגם בלהוציא ליחה דדמי ג"כ לקטימת קיסם ואפ"ה פטור אבל אסור כמו בכל מלאכה שאינו צריכה לגופא עיין ק"ז ע"ב רק דרמב"ם פוסק כאידך לישנא ועתה קושי' הש"ס שבת מ"ב הכי אזלי למימר' דשמואל כר"ש ס"ל דבשלמא דסבר כר"י באינו מתכוון להכי פוטר בשל מתכות כדי שלא יזיקו בה רבים אבל בלא"ה אסור מדרבנן כר"י דס"ל דבר שאינו מתכוון אסור אבל בשל עץ דמתכוון לכבות לגמרי חייב חטאת דדווקא בשל מתכות דכיבוי גמורה אינו חייב אלא דווקא כשכיוון לעשותו כלי כדרך שלוטשי ברזל עושין ולהכי כשלא כיוון לעשותו כלי לאו כיבוי הוא אבל מ"מ לר"י אסור מדרבנן אבל השתא דס"ל כר"ש תו ליתא לטעם זה ונשאר לנו טעם השני מחמת מקלקל כמבואר בלחם משנה ועפ"ז סובב קושי' הש"ס על אופן זה דהרי יש יסוד מונח דמתניתין דמחט של יד אתי' ככ"ע כאשר האירו לנו בתוס' סנהדרין פ"ד עי"ש היטב ותוכן דבריהם דלר"י דמלאכה שאינו צריכה לגופא חייב בע"כ מקלקל בחבורה פטור גם זה יסוד מוסד מבואר לקמן קושי' דלר"י דסבירא לי' דמקלקל בחבורה פטור וקשי' לי' ממילה והבערה דבת כהן א"ו דצורך מצוה לדידי' חשיב תיקון גמור וכיון דשמואל סבר במשאצ"ל כר"י בע"כ מקלקל בחבורה פטור וצורך מצוה חשיב תיקון א"כ גם בגחלת של מתכות יתחייב חטאת דצורך מצוה בכדי שלא יזוקו בה רבים

חשיב תיקון לדידי' והדרי קושי' אגחלים ש"מ ועיין מהרש"א ב"ק ל"ד דהריגת המזיקין לר"י דס"ל דצורך מצוה הוי תיקון כדמוכח ממילה ומהבערה דב"כ דגם זה תיקון גמור דידי' וע"ז מתרץ הש"ס דדווקא היכא דמתכוון לשם מלאכה ולא לתכלית המלאכה בזה ס"ל לשמואל כר"י אבל היכא דלא נתכוון אף לשם המלאכה דגם בזה אף דהוי פסיק רישא כיון דלא ניחא לי' נקרא בשם דבר שאינו מתכוון כדאיתא להדי' בכריתות בנתכוון לכבות העליונות דפליגי בדבר שא"מ כהאי גוונא ובזה סבירא לי' כר"ש כאשר בארנו לעיל ועיין היטב וכיון שכן גם לדידי' אתי' מתניתין דמחט של יד כיון שלא נתכוון לשם מלאכה כלל ונמצא מקלקל בחו"מ לדידי' חייב וצורך מצוה לאו תיקון הוא ולהכי ס"ל דמכבין גחלים של מתכות כדי שלא יזוקו אבל בלאו הכי פטור אבל אסור מפני דהוי מקלקל בכיבוי כטעם הלחם משנה הנ"ל:

ב עיין שבת ע"ה תוס' ד"ה טפי וכו' ורש"י פירש דהא דמודה ר"ש בפסיק רישא הני מילי במידי דלא איכפת לי' אי מתרמי וליתא דהא מזרד זרדין בארעא דחברי' פטר ר"ש בפ' הבונה והתם לא איכפת לי' אי מתרמי אלא כדפי' ותימא בפרק קמא דחגיגה משמע דהא דפטר ר"ש מלאכה שאינו צריכה לגופא היינו משום דבעי מלאכת מחשבת וא"כ בחבורה דלא בעי מחשבת לחייב בה מלאכה שאצ"ל עכ"ל ונראה לענ"ד דרש"י מודה דאף במידי דלא איכפת לי' פטר ר"ש כדמוכח מפרק הבונה אולם דקשי' לי' קושי' תוס' דמלאכה שאינה צריכה לגופא משום מלאכת מחשבת הוא ובחובל דלא בעינן מלאכת מחשבת לחייב בה מלאכה שאין צריך לגופא לכן פי' דדווקא במידי דלא איכפת לי' כגון בחופר גומא ואין צריך לי' אלא לעפרא דע"כ איירי בגוונא דלא מקלקל לי' דאל"כ אף לר' יהודא פטר דמודה ר"י במקלקל אלא וודאי דאיירי בארעא דחברי' וכיון שכן לא מיפטר רק משום מלאכת מחשבת אבל במידי דלא ניחא לי' דנעשה נגד והיפך רצונו לאו משום מלאכת מחשבת לחודא מיפטר ולהכי אף בחובל ומבעיר פטר מלאכה שאינו צריכה לגופא כי האי:

ג ובעיקר ענין פסיק רישא דלא נ"ל ראיתי בספר האחרונים געגועים רבים דמפרשי בפשטות דכל היכא דלא ניחא לי' אף שעושה הדבר להדי' כגון זרוק גניבותיך לחצרי כיון דקונה בדמטי לאויר חצירו ולא איכפת לי' בהנחה ועיין בפ"ה ואני בעני' יגעתי בזה להשוות הסוגיות אשר לכאורה נראה כן מדברי הפוסקים רבותינו הראשונים נ"ע והוא נגד חוש המושכל והנה בהא דמביא הערוך משבת קל"ג אי דאיכא אחר ליעבד אחר דהוי פסיק רישא דלא ניחא לי' וכן יש להבין שם דתלי לי' בהא דאביי אם מודה ר"ש בפסיק רישא דאף שקוצץ הבהרת בידים עד שמצאתי את שאהבה נפשי ברשב"א

שם דכל זה לא נכנס בדבר שאינו מתכוון כלל כיון שעושה בידים ממש רק שלא עשאו לכוונה זו לקצוץ את בהרתו והוי בכלל מלאכה שאינו צריכה לגופא דלא שייכי בשאר איסורין ועיין בכורות ך"ה ד"ה גוזז וכו' וז"ל ובקונטרס פי' דדייקי מהא דשרי משום דאינו מתכוון לשם גזיזה אלא לתקן דאין זה כשאר לשון אין מתכוון בעלמא דכיון דבכוונה גוזז במספרים עכ"ל ועיין ברשב"א שמתרץ בטוב טעם ודעת דכיון דלא כתיב לא תקוץ רק השמר בנגע הצרעת הכוונה שטומאה וטהרה תלוי' בכהנים לבדם וע"י שקוצץ בהרתו והסיר הדבר מהוראת הכהנים אנן אמרינן דכיון שכן אסור לקוץ בהרת לפי שמטהרו בקציצתו והילכך כשזה קוצץ לשם מילה הוי לי' דבר שאינו מתכוון אצל טהרה עכ"ל עי"ש ועפ"י דבריו הקדושים הרהבתי בנפשי עוז לתרוצי גם בשאר ענינים אשר נראה לכאורה נגד זה והוא מה שהביאו בתוס' מהא דפרק כל התדיר במתנדב יין מביאו ומזלפו ע"ג אישים לר"ש דס"ל דבר שאינו מתכוון מותר משום דהוי פסיק רישא דלא ניחא לי' והתם הרי מכבה בידים רק שאינו מתכוון לתכלית הכיבוי רק לצורך הקרבה ולפי ענ"ד נראה דגם לדעת הערוך איירי בטיפות קטנות ואפ"ה הוי כעין פסיק רישא כיון דלא סגי' לי' דאם ישפוך בתוך שפיכתו גם טיפות גסות אי איפשר להדורי תו ודמי להא דאיתא בסנהדרין בפרק הנחנקין כפי מסקנות התוס' שם בסה"ד ד"ה ור"ש וז"ל וי"ל דהא דאסרינן הכא קוץ וסילון משום דחיישינן כשמתחיל להסיר שמא יתהפך דלא סגי אי לא הוי פסיק רישא ולא יניח בשביל כך וכו' עכ"ל אמנם רש"י ותוס' דמתרצים לי' דאיירי בטיפות קטנות ס"ל כיון דמסקינן התם דדווקא בשגגת סקילה חיישינן לזה אבל לא בשגגת לאו וסברי דבשגגת לאו לא חיישינן לפסיק רישא כזה אמנם הערוך סבר כשיטת רמב"ן ור"ן ועי"ש בחדושי ר"ן סנהדרין דמפרשי לי' להא דמחלקינן בין שגגת לאו לסקילה הוא מטעם אחר וז"ל אלא נראה שהטעם הנכון דשגגת לאו מותר מפני שלא מצינו שענש הכתוב כלל ואיפשר דאפילו בד"ש אינו מתחייב שאין לך לומר שעשה איסור כשהכניס עצמו לבית הספק שזה לטובה היתה כוונתו לרפאות את חבירו אבל בבנו וודאי אין אומרים כן שאיפשר לו לעשות ע"י אחר והאחר ראוי לו ליכנס לבית הספק יותר ממנו מפני שאיסורו יותר קל וכו' עכ"ל תוכן הדברים דכיון דבע"כ יטול הקוץ לרפאותו טוב יותר ליטלו ע"י אחר כיון שעשה בהיתר לטובת חבירו אבל בשאר דברים שאיננו מן ההכרח לא מפלגינן בין פסיק רישא דאיסור לאו לאיסור סקילה ולהכי גבי כבוי דאם נאמר דפסיק רישא דלא ניחא לי' אסור מדאורייתא בשאר איסורין גם הכא יאסור ויקרבנה ע"ג ספלים כר"ע ונדחוק לקרא ונדרוש לענין ריח ניחוח לחודא כדמפורש התם הש"ס ורש"י וכן הא דמביא הערוך מהאי דשקיל לי' בברזא עיינתי בערוך

באות ברז"א שגם הוא מפרש שחותכו לחתיכות קטנות ורצועות כמבואר באשרי בפ' הבונה וכוונת דבריו שע"י שחותכו לרצועות נעשה ההפשטה ממילא לאח"כ כי משמש בבשר ויאחזנה יפלו החתיכות ממילא ולהכי נכנס בסוג פסיק רישא וכן בהא דאיתא בפרק הבונה ק"ג בארעא דחברי' דמדמי לי' לפסיק רישא כיון שסתם דיפוי הקרקע מחייב משום חורש כמבואר ברמב"ם מובא בתוס' יו"ט משנה ב' שם יפוי הקרקע לא נעשה באופן זה רק שע"י לקיטתו ותלישתו נעשה ממילא היפוי והוא לא נתכוון כלל לזה ורק משום פסיק רישא אתינן עלי' ולהכי בארעא דחברי' דלא ניחא לי' פטור לר"ש וכן מה שפירשו תוס' לדעת הערוך בכתובות וי"ו ד"ה האי מסוכרייתא וכו' בסה"ד וי"ל בדוחק שהוא מתכוון לבטלה ואינו מתכוון לעשות כלי ושייך בי' פסיק רישא הואיל ואינו מתכוון לגמרי לעשות כלי עכ"ל צריכין גם כן לדחוקי נפשן דהיכא דמתכוון לעשות כלי עשה באופן אחר וביפוי יתירה או מפני דמכה בפטיש שאני כמובא במ"מ פי"ב ה' ב' גבי קוטמו להריח בה אכן צריכין לחלק כי היכא דלא תיקשה ממסכורייתא דפסיק רישא אסור וכן בסוכה ל"ג ע"ב גבי לקטן לאכילה דפס"ר אסור אף גבי עשיות כלי ולדברי המגיד גבי עשיות כלי לא מחייב אלא במתכוון דווקא וצ"ל דדווקא גבי קטמה להריח בה דלא נראה לעין כל שנעשה כלי בזה רק דאם קוטמו לחצוץ בו שינו נעשה כלי לשעתו ולהכי אם קוטמו להריח בו פטור לגמרי אבל גבי ענבים דנראה לכל שמתקן מנא להכי חייב בפסיק רישא ולולא זאת לא יתחייב משום שעושה המלאכה להדי' דגבי מכה בפטיש ותיקון מנא דעיקר מלאכה זו רק במתכוון לעשותו כלי וכן גבי מסכורייתא כיון דנעשה כלי בזה נכנס לכלל פסיק רישא ולכלל שאר מלאכות לא בא דיתחייב משום שעשה המלאכה בידים דמכה בפטיש שאני וכהאי גוונא מצאנו בתוס' ע"ג ע"א ד"ה וצריך לעצים דאי לאו הכי אף לר"י פטור עוי"ש:

ד עיין שבת מ"ב דהא דלא איפשר וקא מכוון מותר רק באיסור דרבנן ולא באיסור דאורייתא ומביא ראי' ממילה דאמרינן לא נצרכה אלא לר"י דאמר דבר שאינו מתכוון אסור והתם לא איפשר ות"ל כוונתי לדבריו זה כמה אמנם דחיתי דהא דאמרינן לא איפשר ולא קא מכוון מותר אף דמוכח להיפך מהא דגלי קרא דאף במקום בהרת יקוץ אמנם למסקנא דהתם הוי פסיק רישא ובפס"ר מודה אף ר"ש ניחא אבל לס"ד דל"ש לן בין דבר שאינו מתכוון לפסיק רישא בע"כ צ"ל דל"א ולא קא מכוון אסור וגם זאת מצאתי מקצת הדברים בפ"י גם נראה לתרץ את דברי רבותנו בעה"ת בפסחים ך"ה ע"ב ד"ה לא איפשר וכו' וז"ל והא דאמרינן בכתובות גבי מהו לבעול בתחילה בשבת דקאמר לר' יהודא דאסור משום דבר שאינו מתכוון אע"ג דהוי ל"א ול"מ וכו' עכ"ל אע"ג דהתם

הוי מלאכה דאורייתא אמנם נראה דתוס' לשיטתייהו דס"ל דאף לר"י אינו אסור אלא מדרבנן גבי שבת דבעינן מלאכת מחשבת אף דגבי עששיות של ברזל ביומא לא התיר ר"י אלא מפני שאין שבות במקדש אף דלא איפשר אמנם עפ"י המבואר בסוגיא דבכורות ד"ד גבי השוחט את הבכור ובתוס' שם דכל כהאי גוונא אמרינן כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון והא שהיקשו מהא דאסור לבעול בשבת משום דהתם היקשה הש"ס לרב דמתיר והא כר"י ס"ל ולרב מצינו דלא ס"ל דכעין דאורייתא תיקון עיין יבמות י"א גבי צרת סוטה ועפ"י כוונה זו נוכל לכלכל גם את דבריהם התמוהים לכאורה בכתובות ה' ע"ב ד"ה אם תימצי לומר דהיכא דאיכא תרתי דבר שאינו מתכוון ומקלקל גם לר"י שרי לכתחילה והיקשו גבי גרירה נמי איכא תרתי דהא מקלקל בלא כוונה ותירצו כתירץ השני דהתם יש להעמיד כגון שאינו מקלקל לגמרי אלא מתקן קצת דמשוי גומות מצד אחד עכ"ל וכל הרואה ישתומם דהא אף במתקן איכא נמי תרתי להתירא דחורש כלאחר יד ואינו מתכוון ומצאתי במ"ל פ"א מה"ש שהניח בצ"ע אמנם מהא לחודא נוכל לתרץ בפשטות דדווקא במקלקל ודבר שאינו מתכוון מותר לכתחילה דמסתמא לא יתכוון לקלקל ולהכי לא גזרו באינו מתכוון אטו מתכוון אבל גבי חורש כלאחר יד וכדומה דאיכא למיגזר אינו מתכוון אטו מתכוון גזרו רבנן דאי לא הא לא קיימי הא אמנם בבכורות דף ד"ד ע"ב ד"ה והיינו מבואר בדבריה' בפירוש' הסוגי' התם דאף בעוקר דבר מגידולו כלאחר יד שרי באינו מתכוון והיקשו ג"כ מגרירה ותירצו ג"כ דאיירי כשמתקן שמשוה גומות מצ"א וקשה כנ"ל דהא בל"ז איכא תרתי להתירא אמנם עפ"י דברינו הנ"ל דגם בלא איפשר ולא קא מכוון דמותר הוא באיסור דרבנן בלבד ודווקא באיסור דרבנן דליכא כוותי' בדאורייתא כגון עוקר דבר מגידולו כלאחר יד וחורש כלאחר יד ובתולש אי לאו היינו גוזז אבל במלאכה דרבנן דבמקום אחר כדמותו אסור מן התורה אף שבמקום זה אינו אסור אלא מדרבנן אפ"ה אסור לר"י אף שאינו מתכוון דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון כמבואר בדבריהם שם ולפ"ז כך הוצעות דבריהם דגם בקושיתם שהיקשו מגרירה על הא דעוקר דבר מגידולו כלאחר יד ג"כ אסקי אדעתייהו דהכא מפני מצוה התירו בתרתי להתירא אמנם סברי כי היכא דשרינן דבר שאינו מתכוון בחד דרבנן לצורך מצוה כן יש להתיר תרי דרבנן בדבר רשות היכא שאינו מתכוון והיקשו מגרירה וקידור דאיכא תרי דרבנן אף במתכוון חדא דחורש כלאחר יד ומקלקל וכן גבי קידור חדא דתולש לאו היינו גוזז דאיכא איסורא רק מדרבנן וחדא דמקלקל וכדרך שמצינו גבי שבות במקום מצוה דאי שרי אזי יש להתיר שבות דשבות לדבר רשות] וע"ז תירצו דאפ"ה יש לחלק בין מקום מצוה לדבר רשות והטעם דבמקום מצוה הוי כלא איפשר

ולא מכוון ובתירוצם השני תירצו דאף דשוים הם תרי דרבנן בדבר רשות לחד דרבנן במקום מצוה איכא למימר דאיירי במתקן ותו ליכא אלא חד דרבנן לגבי דבר רשות בזה לכ"ע אסור לר"י אף שאינו מתכוון בשבת ויו"ט לר"י אינו אסור אלא מדרבנן דבעינן מלאכת מחשבת אפ"ה אסור כיון דמלאכה זו איכא כוותי' בדאורייתא היכא שמתכוון ואמרינן בי' כל מה דתקינו רבנן כעין דאורייתא תיקנו כמבואר בעליל בדבריהם שם וכן שטחיות הסוגיא דהתם:

סימן

סימן ב

א עיין שבת פ' כירה דף מ"א תוס' ד"ה מיחם וכו' וז"ל ובפרק אמר להן הממונה גריס רש"י ה"מ דאורייתא אבל הכא צירוף דרבנן ול"ג אין שבות במקדש ומפרש דדווקא בדבר שהוא מן התורה אית לי' לר"י דבר שאין מתכוון אסור אבל בצירוף שהוא מדרבנן לא ומיהו בלאו הכי קשה לפי' דהא ר' יהודא אסר בגרירה במתניתן דביצה דפרק יו"ט דף כ"ב ושם תנן ואינ' נגררים אלא ע"ג כלים דמשמע אבל ע"ג קרקע לא ומוקמינן כר' יהודא דאסר באין מתכוון אע"ג דבגרירה ליכא איסורא דאורייתא אפי' במתכוון כדמשמע בסוף פירקין דהוי חורש כלאחר יד ועוד דשמעתא דהתם קשה דמשני אביי אפילו תימא בשהגיע לצירוף דבר שאינו מתכוון מותר ופריך ומי אמר אביי הכי והתני' ימול בשר ערלתו אפילו במקום בהרת יקוץ דברי ר' אושיעא והוינן בה קרא ל"ל ואמר אביי לא נצרכה אלא לר' יודא דאמר דבר שאין מתכוון אסור והשתא אמאי לא מייתי ההיא דביצה דהיא משנה שלימה דאסר ר' יהודא דבר שאין מתכוון ומייתי מילתי' דאביי ועוד מוחק הספ' דגרס ואין שבות במקדש ולפענ"ד נראה לתרץ דברי רש"י והנה לכאורה יש לתמוה במה שהיקשו דהתם שרינן לר"י במלאכה דרבנן לאביי והכא אסור דהתם דומה ללא איפשר ולא קא מכוין ועיין פסחים כ"ש דף כ"ו דס"ל לאביי לל"ב דאף במכוון מותר לר"י בל"א ובוודאי בל"א ול"מ מותר לר"י אליבא דאביי אף לל"ק דמנ"ל לאשווי פלוגתא רחוקה כ"כ בין ל"ק לל"ב אח"ז מצאתי בפ"י שבת שמביא בשם מג"ש לתרץ כן אך לכאורה נראה דאביי מקמא דקיבל מרבא דמודה ר"ש בפ"ר ע"כ סובר דאין חילוק בין איפשר ללא איפשר דאל"כ לא תירץ כלום במה דמשני ל"נ אלא לר"י דהא במקום מצוה הוי ל"א ואף לר"י שרי וביומא מקשה מדברי אביי קודם שקיבל מרבא אבל ז"א דעדיין קשה אף למסקנא דר"א דמילה דאצטריך קרא אף לר"ש דעדין קשה לאביי בלישנא בתרא דאף במכוון מותר לר"י בל"א א"כ קשה להיפך דבשלמא לר"י שפיר אצטריך ימול אפי' במקום שיש שם בהרת יקוץ דלדידי' הכל תלוי במכוון

כדאיתא בפרק כ"ש ופ"ר הוי כמכוון אבל לר"י לא אצטריך אף דהוי פ"ר מ"מ לא גרע ממכוון דמותר לדידי' אליבא דאביי בל"א אלא ע"כ צ"ל דבלא קרא ה"א שהרשות בידו לעשות כחפצו או למול אף במקום בהרת דהוי ל"א או לחשוך ידו דגם נגד מצות מילה הוי לא איפשר מחמת הלאו דבהרת דאם מחמת דל"א דחנן אף בקום ועשה כ"ש בשו"ת לזה אצטריך קרא דמחויב למול אף שיש שם בהרת וא"כ אף לס"ד דאביי שפיר נוכל לומר דכטעמי' דפסחים ס"ל אך יש לפקפק דא"כ ל"ל לשנוי' ביומא דצירוף מדרבנן א"ו דזהו לא הוי ל"א לפי שאיפשר בחמין כדאיתא התם אך נראה לפענ"ד לתרץ באופן אחר דגם דעת רש"י למסקנא דאביי דסובר דמודה רש"י בפ"ר ס"ל ג"כ כדעת התוס' דלר"י לא אסור דשא"מ אלא מדרבנן ואין שבות במקדש אבל לס"ד דאביי לא נוכל לומר כן דאיתא לקמן בפרק המצניע צ"ה ע"א המכבד והמרבץ חייב חטאת לר"א ועיי"ש תוס' ד"ה המכבד תימא וכו' וי"ל דבהא פליגי דר"א סובר דהוי פ"ר עיי"ש וא"כ לפ"ז הא תינח למסקנא דאביי אבל לס"ד ע"כ דבדבר שא"מ חייב חטאת לר"י ולכן מקשה התם ביומא מס"ד דאביי כדי דלא נוכל לשנוי' דאין שבות במקדש אוצ"ל דמשני בצירוף דרבנן לא אסר ר"י אכן בסוגיא דשבת סובר שפיר דאף במלאכה דרבנן אוסר ר"י והא דמתיר בעששיות קם כמסקנא דאביי דמודה ר"ש בפ"ר וכמו דמחלקינן אליבא דר"ש בין פ"ר ה"נ לר"י לענין חיוב חטאת אבל לס"ד גם פ"ר הוי דשא"ס ואין הפרש ביניהם כלל ה"נ ליכא לאפלוגי' לר"י וקשה מסוגיא דהמצניע אמאי יתחייב חטאת לר"א בשיטת ר"י ואמאי מתיר בעששיות לכן מפרש רש"י לס"ד דאביי [לפי שהסוגיא דיומא מקשה להדי' מיני'] דבמלאכה דרבנן מותר לר"י אך עדיין קשה קו' תוס' לס"ד דאביי מהא דאין נגררין ורש"י בעצמו ס"ל קמן דאינו אלא מדרבנן אך אפשר ליישב דזהו דווקא אליבא דר"ש דאזלא הסוגיא לטעמי' לקמן מ"ו בהא דמשני כ"ה דכי מכוון איכא אדר"ב שרי ר"ש בא"מ ועיי"ש תוס' ד"ה דכל היכא דמכוון איכא איסורא דאורייתא וא"ת דהכי בכיבוי ליכא איסורא דאורייתא לר"ש דמלאכה שאינה צ"ל היא ועיי"ש ותירוצם דחוק כמו שהעידו בעצמם לכן מפרש רש"י אליבא דר"ש דווקא דס"ל מלאכה שאינו צ"ל פטור מתיר בגרירה ואוסר בכיבוי אף דדומה לכיבוי בגוף החיוב דגם בכיבוי כ"ז שאינו צריך לפחם פטור מ"מ בגוף המלאכה ליכא שום הפרש והבדל בין צריך לפחם ובין אינו צריך דאינו מוסיף במעשה הכיבוי כלל רק בכוונת הלב תליא מילתא אבל בחופר אם צריך לחפירה ממש חופר כדרכו במרא וקרדום ולא ע"י גרירה לכן מתיר ר"ש בזה ואוסר בזה וזהו דווקא לר"ש אבל לר"י דס"ל משאצ"ל חייב גם חופר כלאחר יד חייב ואל יהי דבר זה

זר בעיני הרואה דגם בתוס' סנהדרין פ"ה ד"ה ור"ש נראה קצת דקלישא להו הך טעמא דחופר כלאחר יד ומוסיפים ג"כ מצד משא"ל וא"כ פשיטא דיש לתרץ כן לס"ד דאביי

סימן ג

א שבת דף מ"ג תוס' ד"ה טבל סה"ד ועוד היקשה כי היכי דאמרינן דאם עבר ותיקנו מתוקן ה"נ כשמניח כלי וכו' ועוד היקשה היכא דאית לי' פירי אחרינא בשוגג אמאי יאכל נימא מיגו דאיתקצאי לבין השמשות וכו' ועוד מ"ש דהכא אמרינן דאם עבר ותיקנו מתוקן ובביצה פרק אין צדין גבי בכור לר"ש דאמר אין רואין מומין בי"ט אמרי שאם עבר וביקרו אינו מבוקר וכו' ונלפענ"ד לתרץ עיין ביצה דף וי"ו אפרוח שנולד בי"ט תוס' ד"ה וכו' א"כ י"ל הואיל ולכתחילה אין לו לשחטו כה"ג וכו' לא מיקרי מוכן וקשה לכאורה מ"ש מטבל דאמרינן דאם עבר ותיקנו מתוקן וכדומה שמצאתי קו' זו באחד מהמחברים אחרונים ונראה לתרץ כל קו' הנ"ל בחדא מחתא עיין פ"י מה שהאריך בביאור הטעם דמתיר עצמו בשחיטה ובל"ז קשה על הא דאמרי ר"כ ור"א לרב וכי מה בין זה לעגל שנולדה ביו"ט דממ"נ אי בעומדת לאכילה הא פשיטא לי' דאוכלא דאפרת הוא לעיל ריש ביצה ואי בעומדת לגדל ל"ש תירוצם דמוכן אגב אמו בשחיטה ונראה דטעמי' דר"י באפרוח דמותר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה הוא כמו דאמרינן במצורע שראה קרי ביום שמיני הואיל והותר לצרעת הותר נמי לקריו עיין זבחים דף ל"ב ע"ב ה"נ אמרינן באפרוח דמותר מחמת הואיל ואף דאמרינן במס' יבמות דף ח' ע"א מי לא מודה עולא שאם ראה קרי בליל שמיני וכו' שלא יצא בשעה שהי' ראוי להביא קרבן וא"כ באפרוח נמי כיון דתרווייהו בבת אחת חיילי דמי לרואה קרי בליל שמיני אבל באמת יש לחלק דש"ה דמ"מ לא פקע טומאת קריו וטמא הוא לכל דבר רק לענין שיכנוס ידו לבהונות לכן בעינן חלות ההיתר קודם שראה קרי אבל אם ראה קרי בליל שמיני אף דבעת שהאיר השחר חיילי בב"א ל"א הואיל והותר וכו' הותר נמי לקריו שאין התירו היתר גמור והפקעת הטומאה לגמרי משא"כ באפרוח שנפקע איסור מוקצה לגמרי מחמת מיגו וכעין סברא זו איתא בתוס' ביצה ל"א ע"ב ד"ה ונפחת וכו' בשם הר"ר משה וז"ל דלא אמרו אלא כשהמוקצה אינו מסתלק מן העולם כגון מעות שע"ג הכר שאע"פ שנטלם עדיין הן בעולם אבל בטבל מיד שתיקנו הטבל מסתלק המוקצה מכל וכל עכ"ל ולפ"ז שפיר היקשה ר"כ ור"א וכי מה בין זה לעגל שנולד ביו"ט דסבירו להו דבוודאי לא יחלוק רב על סברא דר"י דאמרינן הואיל ומתיר עצמו בשחיטה כיון דנפקע איסור מוקצה לגמרי שפיר אמרינן מיגו דעדיפא עוד ממצורע שראה קרי ביום שמיני דהתם עדיין טומאת קריו עליו וטמא טמא יקרא לכ"ד ולכן סברו להו דע"כ טעמי' דרב דאוסר לפי שעדיין איסורו עליו כ"ז

שלא נשחט כמו דאמרינן בהמה בחיי' בח"א עומדת אף שיש לו היתר בשחיטה דכ"ז שלא נשחטה איסורה עלי' ובשם איסור תקרא ולא שייך לומר בה הואיל ומתיר וא"כ היאך שרי לטלטל לשחיטה דעדיין איסורא רבע עלי' אף שבעת שחיטה הותרה מ"מ איך ילך לטלטל אותה קודם השחיטה דאיסורא ועומדת עד שיולד בה מעשה חדש אבל בטבל שפיר אמרינן אם עבר ותיקן מתוקן דמותר מחמת מיגו מידי דהוי במצורע שראה קרי ביום שמיני והכא נפקע איסור מוקצה לגמרי אבל באפרוח דעדיין אסור ועומד ולכן שפיר הקשו דא"כ עגל שנולד ביו"ט דאף דעומדת לאכילה מ"מ לאו אוכלא דאיפרת הוא לטעמי' דרב דעדיין איסורא עלי' והוי' לי' נולד דלא מהני דאתי' עליו עיין ר"ן ריש ביצה ובשלמא בכל בהמה אף דעדיין איסורי' רבע עליו מותר לטלטלה לשוחטה דדעתי' עליו לענין זה משא"כ בשנולד ביו"ט דהוי לי' נולד ולא מהני דעתי' לנולד ובשלמא לר"י אמרינן דגם זה התירא לגבי' דידי' כיון שבידו לשחטה משא"כ לרב דס"ל כ"ז שלא נשחטה שם איסור עליו הדר הוי לי' נולד ולאו אוכלא דאפרת הוא דעדיין איסורא הוא דרבע עלי' ועיין ולפ"ז שפיר מיושב דאמרינן שפיר לגבי טבל אם עבר ותיקן מתוקן דדמי לרואה קרי בי"ש ובזה גם רב מודה אף דאוסר באפרוח משא"כ גבי בכור ל"ש לומר הואיל ומתיר דע"י מום שנולד בה לא בא לה היתר חדש רק אדרבא נולד בה דבר האוסרה לגבי מזבח דעיקרה עומד לגבי מזבח דקדשי מרחם וע"י המום נאסרה לגבי המזבח ונסתבב לה התירא לחולין ע"י דבר האוסרה וראי' נכונה לזה מהא דאיתא לקמן ק"ו ל"צ דנפל בי' מומא והא מוקצה הוא ועיין רש"י שם שהיקשה דפשיטא דמוקצה אסור לר"י עכ"ל וקשה אמאי ל"א הואיל ומתיר עצמו בשחיטה כמו באפרוח ואף לרב מ"מ אין זו פשיטות כ"כ וא"ל דשאני בכור שהיה לו היתר אגב אמו ול"ד לאפרוח אך ז"א עיין במהרש"א בסוגיא דאפרוח דס"ל דאף בכה"ג אמרינן הואיל בס' נפל דיום ח' חל ביו"ט דלר"י מותר ועיין אלא וודאי דפשיטא לי' לגמרא דגבי בכור ל"ש הואיל ומתיר מחמת מום הנולד דהאיך יגרור האיסור הנולד בו לגבי המזבח התירא לאיסור מוקצה ומיושב ג"כ מה שהקשינו לעיל על תוס' הואיל ולכתחילה אין לו לשוחטו כה"ג דדמי לשוחט בלילה עכ"ל דלמה יגרע מטבל ועפ"ז אתי שפיר דהקו' אזלי לרב וכמו דמחלק בין אפרוח לטבל מטעם דעדיין אסורה ועומדת הוא ה"נ בעגל שנולד מן הטריפה:

סימן ד

א עיין שבת דף ק"ו בסוגי' דחובל ומבעיר ולפענ"ד קשה לדעת עיין תוס' ד"ה דאמר וכו' וא"ת בשלמא לר"י שפיר שמעינן דהבערה ללו"י א"ל ועי"ש נמצא ר"י דס"ל הבערה ללאו יצאת ע"כ כר"י ס"ל ולדעת רש"י לר' יהודא א"ת בחובל ומבעיר אלא בצריך לכלבו

ולעפרו ומלאכה שאינו צריכה לגופו חייב ועיין דף ל"א ע"ב ר"י כמאן ס"ל ומסקנת הגמרא שם ר"י כר"ש ס"ל דמלאכה שאצ"ל פטור ולדעת רש"י אף הבערה לצורך בישול הוי משאצ"ל וקשה לר' יוסי הבערה היכי מ"ל והיא שנוי' בכלל ל"ט מלאכות ואף אם תרצה לדחוק דאיירי בהבערה דמצוה הא לדעת רש"י גם הבערה דמצוה הוי מקלקל והבערה דבת כהן אסור רק מטעם בשול פתילה לפי שמתקן את הפתילה ועוד קשה לדעת רש"י דהבערה דמצו' מקלקל הוא מפסחי' ד' ה' מדברי ר"ע שהוכיח דעש' דתשביתו הוא בעיו"ט דכתיב ל"ת כ"מ ש"מ מדר"ע תלת וחד מנהו שהבערה לחלק יוצאת ומשמע שהלאו דל"ת בעצמו יצא לחלק ולא מאחת מהנה כשמואל וכבר הוכיחו בעה"ת בסוגין ק"ו ד"ה דמאן דס"ל שהבערה ללאו או לחלק ע"כ ס"ל כר"י דמקלקל בהבערה פטור וא"כ עדיין קשה דילמא לעולם ביום הראשון איירי ביו"ט ויכול לבערו ולשורפו מטעם מקלקל דבל"ז ע"כ צ"ל דאיירי באין צריך לגחלתו דאל"כ יכול לבערו לצורך אוכל נפש עיין שם תוס' ד"ה ואמר ואף לתירץ השני שם לא באו אלא לישב דמנ"ל לר"ע לדחות משמעות פשטא דקרא ביום הראשון מיו"ט לערב יו"ט דלמא איירי הכתוב בצריך לגחלתו ומותר לבערו לצורך אוכל נפש ולא ניחא להו בתירץ הראשון דקרא איירי בכל ענין וא"כ עדיין קשה להיפך דילמא לעולם ביום הראשון ביו"ט כפשטא דקרא ובאינו צריך לגחלתו ולאפרו ומותר מטעם מקלקל ולדעת רש"י דאף לצורך מצוה מקלקל הוא ועוד קשה בין לדעת רש"י ולדעת בעה"ת דס"ל דצורך מצוה הוי תיקון ל"ל דכתב רחמנא גבי מילה וגבי הבערה דצורך מצוה הוי תיקון הא ממילה לחודא נפקא לן ולדעת רש"י דאסור מצד בישול ע"ז ל"צ הכתוב לרבוי ואפשר לדחוק דשאני מילה דהוי תיקון גברא לאכשורי בקדשים ופסחים והוא לצורך גוף הולד משא"כ בהבערה דב"כ דצ"ל לגוף העושה ולא לדבר שנעשה בו המלאכה עיין תוס' דף צ"ד ד"ה ר"ש בדמקלקל בעינן לגופו ולגופה עי"ש ולדעת רש"י איפשר לדחוק כיון דסוף סוף איננו מחזיק לעצמו את האבר רק לשריפה אזלא והוי תחילתו מתוקן וסופו מקלקל וגלי לן קרא דחייב משא"כ במקלקל גמור אף שהוא לצורך מצוה פטור לדעתו ועוד איפשר לומר דדוקא בצירוף שניהם חייבו הכתוב כיון שתיקן את האבר על שעה חדא כבר עשה לצורך גוף הנעשה וצורך גופה וכשהשלך לתוכה לשורפה הוי לצורך גופו וגלי לן קרא שאינו צריך לעשות דווקא שניהם בשעה חדא אבל לצורך מצוה אף דהוי צורך גופו אבל מ"מ לא צריכי לגופה אמנם כדי לישב ג"כ קו' הנ"ל נראה לומר דגם דעת רש"י דלצורך מצוה חייב לכ"ע ומה שפירש מטעם תיקון פתילה הוא כעין הוכחה לר"י דע"כ לא אתי קרא לחייב את המקלקל בהבערה דהא בל"ז הוי מתוקן מצד תיקון פתילה א"ו דהקרא

לא אתי אלא לגלויי' לן דלא נילף ק"ו מעבודה עיין יבמות דף וי"ו ע"ב וזהו דווקא לר"י וכל הסוגיא שמה אזלא לר"י ולא לר"ש עיי"ש תוס' ד"ה טעמא ובזה מיושב קו' התוס' בשמעתן לדעת רש"י בתוס' ד"ה מה לי מה שהיקשו דא"כ בשאר מיתות ב"ד מנ"ל דחייב דהא לקושטא דמילתא חייב מטעם דצורך מצוה הוי תיקון גמור כמו במילה והוכחה לזה דאל"כ למה לי קרא לחייב הבערה דב"כ הא בל"ז הוי מתוקן מצד בישול פתילה א"ו לחייבו ל"צ קרא אלא כי היכי דלא נילוף ק"ו מעבודה וגם קו' שני' דמנ"ל דלא דחינן היכא דתיקון הפתילה מאתמול, נראה דע"כ לא אזלא קו' מצד שהכתוב איירי בכל ענין אף שתיקון הפתילה מאתמול אלא ממעשים בכל יום דאל"כ האיך יפרנסו סוגיא דיבמות שם דף וי"ו שהיקשה שם ותהוי נמי ר"י אימר דאמר ר"י הבערה ללאו יוצאת וכו' ועדין קשה אף היכי שתיקון פתילה בשבת ל"ב קרא מ"מ צריך הכתוב לאסור בתיקון הפתילה מאתמול א"ו דפשטא דקרא איירי היכי שתיקן הפתילה בשעת שריפה וכעין ראי' מדבריהם פסחים ע"ה סוף ד"ה למעוטי וז"ל דאי לת"ה תיקשה אמאי איצטריך קרא דלא דחי עיי"ש וקצת קשה שהוא כעין סתירה לדבריהם בשמעתין דאף בהרתיח מאתמול אסור ועפ"י הנ"ל אתי שפיר דגם לרש"י קושטא דמילתא דצורך מצוה הוי תיקן לר"י רק שמביא ראי' לזה דע"כ לא אתי הכתוב לחייב את המקלקל דהא לגבי פתילה הוי תיקון א"ו כדי לאפוקי מק"ו דעבודה וכנ"ל ומה דפליגי רש"י ותוס' בסוגיא לר"ש דמחייב מקלקל בחו"מ לדעת רש"י אפילו באינו צ"ל והתוס' פליגי עליו והרעישו עליו בכמה ראיות שונות מריש הנחנקין ומפרק כ"ג ומ"פ כ"כ דף קכ"א עיי"ש והנה הראי' מכ"ג הוא דווקא לפירושם ולשיטתם אבל רש"י בפרק הנחנקין מיישב זה בלשונו הצח עיי"ש ד"ה מקלקל הוא ולדעתו אינו נכנס רק בשם משאצ"ל אבל אין הכוונה כמו בכ"מ ותוכן דבריו אף לר"ש דמחייב בחו"מ אף במקלקל זהו דווקא אם דעתו לחבול ולהבעיר ואף שאצ"ל חייב לר"ש בהנך דווקא אבל לא האיך שנתכוון לתקן וקילקל וכן מורה לשונו שם וז"ל וברצונו לא יחבול הרי דתלה הכל ברצונו ובדעתו אולם עיקר הקו' הוא מהריגת המזיקין דף קכ"א דאיתא להדי' לר"ש פטור מטעם משאצ"ל אף שרוצה להרגם אבל נראה עפ"י דברי מהרש"א בב"ק פ' המניח דאף לדעת רש"י דלר"ש חייב אף באצ"ל זהו דווקא במקלקל אבל שמתקן אף בחובל ומבעיר לא מחייב אלא בצריך לגופא ועפ"ז יש עוד ראיי' לדעת רש"י משם דאל"כ הוא משולל הבנה מ"ש הנך חמשה מאינך באינן רודפין אחריו אמנם לדעתי אתי שפיר וה"פ דמסתמא הנך חמשה עלולים להזיק ואין בחיותן שום תועלת ומש"ה חייב לר"י כדאיתא התם עיין בתוס' ד"ה חולין דף ק"ו ואלא לאו ר"ש והני הוא דשרי כיון שמתקן בהריגתן פטור מחמת שאצ"ל דלא

דמי לנטילת נשמה דהוי במשכן ועיין תוס' ד"ה ור"ש פוטר דף צ"ד ולכן באחריני חוץ מה' דתני בברייתא דמקלקל בהריגתן חייב אף שאצ"ל גם קשה לכאורה לדעת התוס' דף ק"ו מהא דתנן הי' לו שני תינוקת למול א' של שבת וא' לאחר השבת ומל את שלאחר השבת בשבת אמאי חייב לר"ש אף דלצורך מצוה כיון דבאמת לא עשה המצוה הוי מקלקל וע"כ כר"ש אתי כמבואר כריתות דף כ"א הרי דמחייב אף באצ"ל אבל נ"ל דלא גרע מאיסורי הנאה וטעה שמותר ליהנות מאפרו שחשוב שגגת דעתו כצריכה לגופי' אבל לר' יוחנן שס"ל דחו"מ א"מ ולדעת תוס' אליבא דר"ש פליגי קשה לכאורה משני תינוקת ועיין דף ע"ה תוס' ד"ה מתעסק וכו' האי מתעסק ל"ד ולפענ"ד נראה ליישב עפ"י דבריהם בפרק כלל גדול ע"ב ע"ב ד"ה נתכוון דאיכא תרי מתעסק בנתכוון לחתוך א"ה ונמצא שהוא מחובר פטור מאשר חטא בה [ועיי"ש תוס' ד"ה אלא דף ע"ג דאף בשאר איסורן פטור בכה"ג] אבל בנתכוון לחתיכה זו וחתך אחרת פטור מטעם מלאכת מחשבת וזהו דווקא בשבת ועיין ריש כריתות רש"י בסוף המשנה ד"ה ועל לא הודע ותוכן דבריו דחייב בשוחט בחוץ וקסבר שחולין הוא ולכאורה יש להבין הא מתעסק כה"ג פטור בכל איסורין אבל נראה דזהו דווקא אם לפי דעתו שתלוש הוא ולא שייך גבי' קצירה כלל וכן בשאר איסורין פטור כה"ג וכן בחלב וקסבר שומן הוא שהחלב יש לו מקום מיוחד כגון חלב שעל הכליות וכדומה נמצא שלא הי' בדעתו כלל לאכול חתיכה זו אבל בשוחט בחוץ וקסבר שחולין הוא שליכא שום השתנות בעצם רק שזהו התירא וזו איסורא והוי שוגג גמור ולא נכנס כלל לסוג מתעסק ולפ"ז בשתי תינוקת ע"כ מתעסק דידי' מצד מלאכת מחשבת הוא ולא מטעם מיעוטא דבה אתינן עלייהו וכן משמע התם דקפריך דווקא על שמואל ולא על אביי ורבא בריש הסוגיא התם והטעם דבאמת לגבי שתים המלאכה בשוה ולא עוד דכפי דעתו לימול התינוק שנולד בשבת איכא מלאכה יתירה דהוי מתוקן גמור רק שהתורה ריבה לן ביום אפי' בשבת וכיון שהמלאכה בעצמה לגבי שנים איכא והשגגה דידי' רק לגבי היתרא ואיסורא והוי שוגג גמור אבל מ"מ כיון שב' גופים איכא לא גרע מאילו שניה' זמנם למול אחר השבת וקסבר למול זה ומל את זה דדמי לנתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דפטר מחמת ממ"ח וכשמואל דפוטר ג"כ בזה בשבת דווקא ולהכי אתי שפיר התם דמשני לי' הנח לחו"מ הואיל ומקלקל חייב אלמא דל"ב ממ"ח ה"נ מתעסק כזה דפטור מחמת מלאכת מחשבת דווקא בחומ"ב חייב וזולת דברינו הנ"ל קשה הסוגיא שם דף י"ט להולמו דהא מתעסק פטור מחמת מיעוטא דבה ושוה ג"כ ש"א לשבת בזה [וא"ל דזהו דווקא לר"א עיין רש"י שם דף י"ט ע"א דגם לר"י ממעט מתעסק מאשר ח"ב רק דממעט ג"כ עד שיודע במה חטא] ודומה לדבר

שאינו מתכוון דפטור בחו"מ מטעם דפטור ג"כ בש"א ועפ"י דברינו הנ"ל אתי שפיר ולהכי משני רבא שפיר לעולם בפצעו חי ומתעסק הוא אצל נטילת נשמה דמתעסק זה שוה בערך לחותך את התלוש ונמצא שהואמחובר ורבא לטעמי' דפוטר במתעסק כזה מחמת מיעוטא דאשר חטא בה וממילא גם בשאר איסורין פטור בכה"ג ותו לא עדיפי חובל ומבעיר משאר איסורין:

הלכה ז - בדין מתוך

בדין מתוך שהותרה לצורך גבי מלאכת יו"ט נראה לברר כמה ענינים ומבוכת בדיני מלאכת יו"ט ולברר כל דיעות הראשונים בעזה"י

סימן א

א מבואר בסמ"ק דכל מלאכה שאסורה מדאורייתא לא מהני מידי מה שעשאו ע"י שינוי מובא בב"י בסי' תצ"ה וכ"מ משאר פוסקים דשינוי ל"מ אלא היכא דמיתחזי כעובדא דחול וכדומה ועיין רש"י בר"פ אין צדין דגם במלאכת אוכל נפש היכא שיכול לעשותו מעיו"ט ולא יתקלקל כלל אסור מדאורייתא וכן הוא להדי' לדעת תוס' במגילה דף זיי"ן ע"ב בד"ה כאן במכשירין שא"א לעשותן מעיו"ט וז"ל משמע מדלא פליגי אלא במכשירין מכלל דגוף המאכל שרי לעשותן ביו"ט אע"ג דאפשר לעשות מעיו"ט וא"כ קשי' וכו' וי"ל דודאי אוכל נפש המתקלקל אם עושהו מאתמול מותר לעשות ביו"ט אבל או"נ דעדיף טפי כשהוא עשוי מאתמול כגון ההיא דהמצניע אסור לעשות ביו"ט אבל מכשירין דלא מתקלקל כשנעשו מאתמול בהא ודאי דיש לחלק בין אפשר ללא אפשר עכ"ל ועיין במהרש"א שפירש בדבריהם דהא דנקטו אבל או"נ דעדיף טפי כשהוא עשו מאתמול ל"ד וה"ה כשאינו מתקלקל וא"כ אמאי מהני שינוי בדיכת מלח עיין ביצה שהיא אב מלאכה ואסורה בשבת מדאורייתא ככל אבות מלאכות ואפ"ה מותר ביו"ט ע"י שינוי אע"ג דידע שכל קדירות צריכות מלח ואינו מפיג טעמא אמנם נראה דוודאי באותן מלאכות שנמצא בהם כמה מינים שמתקלקלים כשנעשו מעיו"ט וגם כמה מינים שאינם מתקלקלים אזי גם כשעושה ביו"ט המין שאינו מתקלקל אזי לכ"ע מותר מדאורייתא משום מתוך שהותרה מלאכה זו עצמה למינים המתקלקלים הותרה נמי לאינם מתקלקלים ומשה"ט מהני שינוי במלח לפי שמלאכה זו עצמה הותרה בתבלין שהוא כמו טחינה של מלח מפני שמתקלקלין ורק מפני דמחזי כעובדא דחול מפני שדרכו לעשותו לימים רבים צריכין שינוי משא"כ בהנך דהמצניע דחייב מדאורייתא מפני שאיפשר לעשותן מעיו"ט משום ששם של אותן מלאכות עצמן אינם מתקלקלים בעצמותן כגון מפרק ותולש ובורר ששם עצמותן של אותן מלאכות גרמו שרובם אינם

מתקלקלים ואף אם נמצא איזהו מיעוטא המתקלקל נגרר מיעוטא בתר רובא כמבואר במ"מ בפ"א מה י"ט דמש"ה אסורה תלישא אף בתותים וענבים וירקות המתקלקלים משום דאזלינן בתר רובא והא דהותרה טחינה בתבלין ולא אזלי' בתר רובא כבר כתב הרמב"ן ור"ן ר"פ אין צדין טעמא דמילתא לפי שאין אותה שחיקה נעשות באותו ענין כשהיא נעשות לימים רבים דהיינו בדברים שאינן מתקלקלין שזה במדוך וזה ברחיים ואף פלפלין ברחיים שלהן אינה כדרך טחינת חטים לימים הרבה יוע"ש וכעין סברא זו דס"ל לר"ן לענין דרבנן כן נמי לדעת רש"י לענין דאורייתא אבל במלח מיהת מותר מדאורייתא שהרי כעין שחיקה זו עצמו מותר בתבלין אית בי' משום מתוך משא"כ בהנך דהמצניע שבאותן דרכים עצמן שנעשים ברובן שאינם מתקלקלים כן נעשים גם המתקלקלים ונגררים בתר רובא שגם המתקלקלין אסורין מדאורייתא ולפ"ז מתורץ קו' תוס' שהיקשו על רש"י בריש ביצה וכן בפ' המצניע דא"כ מאי בין מכשירין לאוכל נפש עצמו משום דבאוכל נפש עצמו היכא שמלאכה זו עצמו נמצא במין המתקלקל וכעין זה נעשה באותו דרך עצמו במין שאינן מתקלקל אזי שרי משום מתוך משא"כ במכשירין שאפי' היכא שנעשה באותו דרך עצמו שעושאו בדבר שא"א לעשותן אעפ"כ אסור היכא שאיפשר לעשותן דבמכשירין לא אמרינן מתוך וכל היכא שאיפשר לעשותן אסרה רחמנא מרבוי' דקרא דכתיב הוא לבדו:

ב יש להתבונן לדידן דפסקינן כר"י דמכשירי או"נ שא"א לעשותן מעיו"ט מותרין וכן הסכמות כל הפוסקים לדינא רק שאין מורין כן לרבים לבד לתירץ השני של תוס' שם כ"ב ד"ה ההיא שמחלקים בין מכשירין למכשירין וכאשר נבאר עיקר חלוקם וסברתם וכן לדעת הר"ן בפ' שני דביצה שמחלק באופן אחר בין מכשירין ההכרחיים לאינם הכרחיים וא"כ מותר לתקן שפוד שנרצם ביו"ט עצמו כמו בסכין שת"ח רואה לעצמו אם נימא ג"כ שרשאי לתקן כלי שנתקלקל ביו"ט לצורך היום כגון לעשן בו את הפירות דמותר משום מתוך כיון שהוא לצורך היום השוה לכל נפש יוע"ש דף כ"ג דנימא דמתוך שהותרה לצורך מכשירין מותר נמי שלא לצורך והנה מכללות הדברים נשמע מרבותינו הראשונים והאחרונים דכל מלאכה דליתא באוכל נפש גופי' רק במכשירין דקלישא כחו דהתירא דידי' שוב אין בהם כח להמשיך התירה שלהן גם לאחריני הנעשים לצורך היום לבד ועובר עליהם בל"ת כל היכא שנעשה המלאכה שלא לצורך מכשירי אוכל נפש רק לצורך היום לבד דאלת"ה א"כ כל המלאכות רובן ככולן הרי נמצאים במכשירין ולדעת רש"י ורמב"ם דאמרי' מתוך אפי' שלא לצורך כלל מותרים מדאורייתא והרי כמעט הותרה הרצועה לכל מלאכת יו"ט מדאורייתא ורק טעמא דמילתא ליסוד משגב

הלזה חובה עלינו לידע ולתור אחריו דאם נימא כדכתיבנא משום דקלישא כחו דהתירא של מכשירין שנפסק כחו להמשיך אחריו ולכל שנגרע אפס מנהו איננו מספיק כל כך שהרי מצינן לחד מגדולי בתראי דפשיטא לי' מילתא מצד הסברא להיפוך עיין בלח"מ פ"א מה' יו"ט ה' ט"ו המבשל ביו"ט לבהמה וכו' האי בישול בהמה איירי במאכל הראוי לאכילת אדם וכו' אבל מטעם מתוך וכו' וא"כ קשה על רבינו ז"ל איך לא הוזכר הטעם מתוך ואפשר הי' לומר דרבינו ז"ל סבירא לי' דלכם ולא לכלבים אהדרי' ללאו קמא כ"ש התוס' פ"ק וא"כ נתבטל טעם מתוך דודאי דאי לא אתי לכם הוה מותר מטעם מתוך אבל השתא דכתוב אהדרי' לאיסורה לכך איצטריך טעמא דהואיל וכו' אבל עובר בעשה דלכם וא"ת א"כ איך אמרו שם בגמרא דהשוחט עולת נדבה כו' הא אפילו כב"ה אתי' דלכם אהדרי' לאסור אפי' ושחיטה לאסורי' דלאו ונתבטל טעמא מתוך וא"כ הי' ראוי לעבור בלאו אי לאו טעמא דהואיל אבל בעולא דלא שייך וכו' וי"ל דכיון דשייך טעמא דהואיל בכ"מ ומתוך שהותר לאו זה בכל מקום משום טעמא דהואיל הותר נמי הכא וכו' לכך אמר דאתי דלא כב"ה ע"כ ונלמוד מתמצית דבריו שגם דרחמנא גילה לנו דלא נימא מתוך בעיקר המלאכה מ"מ כיון שמלאכה כזו הותרה מדאורייתא אפי' שלא לצורך יו"ט משום הואיל שוב הדר מילתא וכחו דמתוך בכל חיילי' ואמרינן דמתוך שהותרה מלאכה זו בעלמא שלא לצורך יו"ט משום הואיל הותרה ג"כ אפי' במילתא דלית בי' משום הואיל כגון כשבישל סמוך לחשיכה או טריפות לכלבים ובע"כ צ"ל דס"ל מצד הסברא דשאני בין מתוך שהותרה לאו"נ דנפושי התירא דידי' שהתורה התירו בפירוש משא"כ לדבר שאינו לאוכל נפש דמרוחקים זה מזה טובא ואין בכח המתיר לנופף ולהמשיך כחו דהתירא על סוג הרחוק ממנו בהדרגה משא"כ היכא שכבר הותר משום הואיל שגם הוא יצא מכלל או"נ ונכנס בכלל מדריגה הפחותה ממנו טובא ולכן כשנבוא עתה להתיר גם לדבר שאינו לצורך כלל ושגם תועלה דהואיל לית בי' הרי לא נפחת רק בהדרגה אחת ולכן התירא של מתוך זה יותר קרובה ואמרינן דנגד מתוך זה היותר מסתבר לא גילה רחמנא ונראה בפשטא דמילתא דכיון דחזינן דרחמנא מיעטה למכשירין שאיפשר לעשותן מעיו"ט אע"ג דאית בי' משום מתוך שהותרה למכשירין שא"א לעשותן הותרה נמי למכשירין שאיפשר לעשותן ולמ"ב לדעת רש"י ורמב"ם דמדאורייתא אמרינן מתוך אפי' דבר שאין בו צורך היום כלל אזי לדעתם מוכח להדר דלא אמרינן מתוך אלא למלאכה שהותרה לצורך אוכל נפש ובאוכל נפש עצמו כמבואר במ"מ בפ"א מה' יו"ט אלא אפי' לדעת תוס' דבעינן צה"י מ"מ גם במכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט הרי מ"מ יש בהן צורך היום כיון שלא עשאו מעיו"ט ולכה"פ יותר מיהת ע"י שינוי כמו שנבאר

להלן שכן הוא דעת הראב"ד לדינא גבי בקיעות עצים ועוד אף את"ל דכיון שפשע שלא תיקנו מאתמול הוא דאסרה רחמנא מי לא ארי' דלא ידע מאתמול אם יצטרך ביו"ט לצלות ודמי ללא ידע מאי קדירה בעי לבשולי עי"ש דף י"ד דלכל הפחות לא פשע במאי שלא תיקנן השפודין מעיו"ט ועיין במ"א סי' תק"ט ס"ק ב' ואעפ"כ אסרה רחמנא נלמוד מזה ליסוד מושגב דל"א מתוך ע"י שהותרה למכשירי או"נ:

ג אמנם נראה דאפי' לרבנן דאסרו במכשירין אפי' כשא"א לעשותן זהו היכא שלא נמצאו כעין מלאכה זו באוכל נפש עצמו אבל היכא שגם באוכל נפש עצמו ישנו למלאכה זו אזי גם רבנן מודי דשרי משום מתוך והרי יש בו צורך היום ואפי' כשאיפשר לתקנו מעיו"ט למ"ב לדעת הפוסקים דמדאורייתא אמרינן מתוך ואפי' שלא לצורך כלל רק דמדרבנן אסור היכא שאין בו צה"י אזי מותר לתקנו ע"י מלאכה שישנו באוכל נפש ע"י שינוי ואפי' לדעת הפוסקים דבעינן צה"י אפ"ל דכל כה"ג לא יצא מכלל צה"י כיון שצריך לו ביו"ט וכבר לא עשאו מעיו"ט ומותר ביו"ט מיהת ע"י שינוי כמו ביקוע עצים ואע"ג דמילתא דפשיטא הוא דמכשירין לרבנן או באיפשר לעשותן אליבא דר"י דפסקינן כוותי' דאסורין אפי' ע"י שינוי היינו במלאכה דלא מצינן באוכל נפש עצמו רק במכשירין ולא הותרה מן התורה משום מתוך דמכשירין וכל בדאורייתא ל"מ מידי מה שעשאו ע"י שינוי:

ד ובזה יומתקו דברי הראב"ד מובא בר"ן בפ' המביא וז"ל ומקשו הכא למה התירו לבקוע אפי' ע"י שינוי הא מכשירין שאיפשר לעשותן מעיו"ט נינהו ותירץ הראב"ד ז"ל דכיון דאי איפשר לבשל ולאפות בלא עצים עשו אותו כדיכת מלח שהתירו אותה ע"י שינוי עכ"ל ועודנו נבוכים בדעתו הרחבה דניהו דעצים להסקה גופי' שהתירו להבערתן משום דאי איפשר בלעדם אבל מ"מ לענין ביקוע ביו"ט אמאי התירו כיון דאיפשר לעשותן ולא אשכחן מכשירין שאיפשר לעשותן מעיו"ט דלישתרו בשינוי כמ"ש הר"ן בפ"ק גבי דיכת מלח ותבלין וצריכין לדחוק כיון שכבר עשאו העצים להסקה כמו אוכל נפש שוב נידון גם לענין ביקוע כמו אוכל נפש ולפמ"ש נראה לפרש עפ"י המבואר ברמב"ן במלחמות ד' בר"פ א"צ וז"ל בתוך השגה שמשיג על דעת רש"י שגם באוכל נפש לא התירו אלא באי איפשר לעשותן מעיו"ט וז"ל אינם דברים נכונים שאוכל נפש עצמו ד"ת מותר לעשותו מעיו"ט ולא מחלקינן בהו אלא מכשירין וכו' והרי מוציאין סכין אצל טבח ביו"ט ובשבת לענין מילה אסור מפני שאפשר לעשותה מערב שבת וכן לענין שחיטת פסח ומלח במדוך של עץ וכן מוריקא ובקיעת עצים אפי' בקופיץ כולן מלאכות גמורות הן וכנגדן בשבת חייבין עליהן וכו' עכ"ל הרי דביקוע עצים מלאכה גמורה הוא וע"כ משום טוחן

הוא כמו דסלית סילתא דחייב משום טוחן והא דנקיט דסלית סילתא משום דה"א כיון שכבר נבקעו יפטור לגמרי קמ"ל אבל מ"מ לא עדיפי טחינה זו מדיכת מלח במדוך שלו שאיננו נעשית באותו ענין כטחינת חיטים וכדומה וכמ"ש הר"ן בר"פ א"צ (ועיין לעיל א"א) וכיון שהותרה טחינה כעין זו לצורך א"נ בשחיקת תבלין ומלח במדוכה שלהן הותרה נמי בביקוע עצים משום מתוך לכה"פ רק דמדרבנן אסור דלא עדיפי בקוע העצים ממלח דבעי שינוי מדרבנן וכן הוא בבקוע ולא התירו אלא בקופיץ משום שינוי ואע"ג דבקוע עצים למלאכה זו נדונין רק כמכשירין ובמכשירין שאפשר לעשותן ל"מ שינוי זהו היכא דליתא למלאכה זו בא"נ עצמו אבל היכא דאיתא באוכל נפש אזי התירא דידי' משום מתוך הוא ואפי' לדעת הפוסקים דבעינן צה"י איכא למימר דגם באפשר לעשותן מ"מ השתא מיהת איכא צה"י וכמ"ש:

ה ונפלאתי על בעל מג"א שכתב בסי' תק"א סק"ג דבקוע עצים גדולים כעין שעושין לבישול ולהסקה אין בהם בעצמותן משום מלאכה כלל רק משום עובדא דחול ורק בדקות הוא דחייב משום טוחן ומביא כן בשם מרדכי וכ"מ ברא"ש ונעלם מעין קדשו דברי רמב"ן הנ"ל ואין לומר דרמב"ן איירי בעצים דקים דא"כ אפי' בקופיץ אסור ביו"ט לכ"ע כמ"ש כל הפוסקים דמלאכה שאינה צריכה היא וא"ל שרק בשבת הוי מלאכה גמורה אבל ביו"ט אין בו אלא משום עובדא דחול אפי' בסמוך לחשיכה דהא תנן להדי' דאין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ומדברי המרדכי אין לנו ראי' מוכרחת שיחלוק על הרמב"ן בזה דז"ל המרדכי דביקוע דאמרינן דשרי ה"מ לחתיכות גדולות ואעפ"י שאפשר לעשותן מעיו"ט לאו מלאכה הוא אלא עובדא דחול אבל דקות לא דאפשר לבקוע מעיו"ט ואמרינן בפ' כלל גדול האי מאן דסלית סילתא חייב משום טוחן עכ"ל הכוונה כיון שכבר הותרה מלאכה זו אם משום מתוך וכמ"ש אם כדעת הר"ן וכמ"ש לקמן או משום דעשאוהו כאוכל נפש עצמו שוב לא ניתר לנו צד לאסור רק משום עובדא דחול ולכן מהני שינוי בקופיץ וכ"מ קצת מדברי מרדכי עצמו דלא כתב דלאו מלאכה היא דנשמע שאינו מלאכה בעצמותו רק לאו מלאכה הוא היינו השתא שנעשה לצורך סעודה והמעיין במלחמות ד' שם שמתחילה כתב דהוי מלאכה גמורה ולבסוף מסיים וז"ל והטריחו עליו בשינוי מועט משום עובדא דחול עכ"ל וכאשר פרשנו כוונת המרדכי כן סובבים בלכתן כל רבותינו הראשונים והאחרונים שהזכירו בזה משום עובדין דחול דהיינו לאחר שהותר הבקוע ביו"ט משום צורך או"נ יהי' מאיזה טעם שיהי' שוב לא נותר לפנינו לאסרו יותר משאר מלאכות המותרת ביו"ט משום או"נ רק משום עובדא דחול ועל כוונה זו סובב והולך דברי הים של שלמה מובא במ"א שם ס"ק זיי"ן דמגבב לא מצינו

באו"נ כמו בקוע עצים דדמי לשחיקת מלח ותבלין משא"כ מגבב דדמי לקוצר ומרקד דלא הותרו אף באו"נ ונפקותא רבה לדינא דלדעת המ"א משמע דאפי' במבקע עצים סמוך לחשיכה בי"ט או אפי' בשבת אינו חייב כלום דלא נאסר אלא משום עובדן דחול ולדעת הרמב"ן ולמ"ש כן הוא דעת כל הפוסקים הראשונים שגם בחתיכות גדולות יש בו משום טוחן אזי בשבת חייב עליו וכן ביו"ט סמוך לחשיכה לדעת רה"פ דלא אמרינן מתוך אלא בצה"י וגם משום הואיל ליתא בסמוך לחשיכה כמ"ש תוס' בפ' המצניע דף צ"ה ודברי מ"א צ"ע:

ו והר"ן שם בפ' המביא לא נחה דעתו הרחבה מני ים בתירוצו של הראב"ד ותירץ שם וז"ל כל שהוא נהנה מגופו של דבר כאוכל נפש עצמו הוא ול"ד למכשירין שאין אדם נהנה מן המכשירין כסכין ושפוד ותנור אלא ממה שהוכשר על ידיהם משא"כ בעצים שנהנה מהן בעצמן שעושה מהם מדורה ומתחמם כנגדה וכיון שבקען לעשות מדורה שרי אע"ג דאפשר מאתמול אף לבשל בהן שרי משום מתוך ומיהא כיון שמבקעין לצורך עשיית כלים לא התירו לבקע אלא ע"י שינוי וכתבו בתוס' שלא התירו לבקע אלא מן הקורות הגדולות אבל עצים קטנים שנוחין להדליק בלא בקוע אסור דמלאכה שאינה צריכה הוא ומלאכה גמורה דאורייתא היא וכו' ועיין במ"א שם מ"ש לבאר דבריו ותוכן דבריו דמדורה להתחמם אינו כאוכל נפש אלא דהותרה משום מתוך וכיון דהותרה שוב אינו דומה למכשירין כיון שנהנה מעצים עצמן וכיון שהותרה בקיעה לצורך חימום מותר נמי לצורך בישול עכ"ל בקצרה ולפום רהיטא נראה דאזיל בפירושו לשיטתו דכל איסור בקיע בעצמותו אין בו אלא משום עובדא דחול דאת"ל כדעת הרמב"ן דמלאכה גמורה היא א"כ למדורה להתחמם גופי' קשי' אמאי מותר לבקוע ביו"ט כיון שאינו אלא לצורך היום שהרי הנאת הגוף לא הוי כאוכל נפש גופה רק דמשום מתוך הוא שהתירו את הבערה להתחמם משום הבערה לבישול והא תינח למלאכת הבערה אבל מלאכת הבקוע דליתא בהבערה לבישול בעצמותו אמאי מותר אולם גם לשיטתו עדיין יקשה מהא דמסיק הר"ן בשם תוס' שלא התירו וכו' אבל עצים דקים וכו' דמלאכה שאינה צריכה היא וכו' דלמאי צריך להאי טעמא משום דמלאכה שאינה צריכה ת"ל דאפי' צריכה אסורה כיון דהוי מלאכה גמורה לא הותרה לצורך הנאת הגוף אלא משום מתוך ומתוך לית בי' אלא למלאכת הבערה בלבד ודוחק לומר כמ"ש הט"ז על הרא"ש בסי' תק"א ס"ק ב' דנ"מ במאי שהוא טירחה דלא צריך דאפי' לשברם בידו אסור שלשונו של הר"ן לא יסבול פירושו כמ"ש על הרא"ש שהרא"ש כתב שני טעמים לכן יש מקום לומר כמ"ש הט"ז אבל מדברי ר"ן דכרוך ואזיל להו בחד טעמא רחוק לומר כן איברא למ"ש דבקוע

עצים הוי מלאכה גמורה משום טוחן ואינו דומה לטחינת חטים ברחיים שלהם ולא עדיפי לענין טחינה משחיקת תבלין ומלח ברחיים שלהם ומש"ה גם לענין ביקוע עצמו מותר משום מתוך שהותרה טחינת מלח ביו"ט הותרה נמי טחינה דבקיעת עצים אלא דמ"מ בקיעת עצים לצורך בישול והסקה לא הותרה משום מתוך זה עצמו משום דלצורך בישול דמי למכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט וס"ל כיון דאפשר לעשותן מעיו"ט דמי כאילו אין בו צורך היום וגם לדעת רש"י ורמב"ם דבמתוך לא בעינן צורך היום דזהו לענין מלאכה דאורייתא סברי דאמרינן מתוך אפי' כשאין בו צה"י אבל מדרבנן ודאי בעינן צה"י לכ"ע ולא מהני אפי' ע"י שינוי שהרי אין עושין מוגמר ביו"ט אפי' ע"י שינוי ואין מקרצפין אפי' עי"ש וכאשר נבאר לקמן איברא זהו שהמציא הר"ן והאיר לנו באורו הבהיר דזהו דווקא כשנבוא להתיר משום מתוך שהותרה על שם מלאכה ואע"ג דבאותו הדבר שעושה המלאכה אין בו אוכל נפש כגון ס"ת לקרות ולולב לצאת רק דשם מלאכה זו הותרה בעלמא בדברים שעושין בו אוכל נפש הוא דבעינן שיהי' צה"י לכה"פ ולכן כל היכא דאפשר לעשותו מעיו"ט ס"ל לר"ן דנידון כאילו אין בו צה"י [ובסברא זו פליגי הראב"ד ור"ן דלראב"ד נדון כאילו יש בו צה"י וכמ"ש לעיל באות ג'] אבל הכא כיון דבקוע להתחמם שנהנה מן העצים עצמן לא איכפת לן במאי שאפשר לבקוע מעיו"ט רק בבקוע לבשל דנדון רק כמכשירין הוא דצרכינן לטעמא דמתוך שהותרה ביקוע להתחמם שכבר הותרה מלאכה זו בדבר זה עצמו הותרה נמי לצורך בישול דמתוך זה עדיפי משאר מתוך דעלמא דבכל מתוך דעלמא לא הותרה בדבר זה שדנין עליו עתה רק דשם מלאכה זו בלבד הוא דהותרה וגם עדיף מתורת הואיל דאפשר שלא יזדמן לו כלל משא"כ מתורת מתוך דסוף סוף כבר הותרה מלאכה זו באותו דבר עצמו שתלוי בדעתו לבד ומיגו דאי בעי לי' להתחמם ויהי שרי לו לבקוע כן עתה כד בעי לי' לצורך בישול ועיין ר"ן בפ"ב דביצה דהיכא דבידו עדיף מהואיל וכ"ע מודי בהואיל כזה גבי כגון דאית לי' נבילה שם ד' כ"א והא דנקיט לי' בכללו דמתוך ולא כייל לי' בכללא דהואיל חדא דבהואיל פלוגתא דאמוראי הוא והיתר ביקוע הוא סתמא דמתניתין ועוד דבהואיל אית בי' מיהת איסורא דרבנן ולא מהני אפי' עי"ש הכי יעלה על הדעת שיהיה רשאי לבשל לצורך חול ע"י שינוי והרי מי שלא הניח עירוב תבשילין אסור לבשל ולאפות לצורך שבת אפי' ע"י שינוי והא דשרינן הכא לבקוע לצורך בישול משום מתוך דחימום אע"ג דבמכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט שם לא מהני אפי' היכא דאית בי' משום מתוך כבר כתבנו לעיל דזהו דווקא היכא דלא הותרה גם מלאכה זו אלא במכשירין עיין לעיל באות ג':

ז ועיין ברמב"ן ר"פ א"צ וכן בר"ן בהשגתם על רש"י שמחלק באוכל נפש גופי' בין אפשר לעשותן ובין אי אפשר לעשותן מעיו"ט וז"ל ואם סבר הרב ז"ל שהצידה ביו"ט אסור מדאורייתא מהאי טעמא לא מחוור דהא מדאורייתא לא מפלגינן באוכל נפש עצמו בין אפשר ללא אפשר אלא במכשירין בלחוד משום דכתיב הוא וכתיב לכם כדלקמן אבל באוכל נפש עצמו לא שהרי מוליכין סכין אצל טבח ביו"ט ואילו בשבת לענין מילה אסור מפני שאפשר לעשותו מע"ש וכן לענין שחיטת פסח וכו' ויש להבין שהרי גם לדידהו קשי' כיון דסכין אינו אלא מכשירין ובמכשירין מפלגינן בין אפשר ללא אפשר לכ"ע איברא לדברינו באות ג' וי"ו ניחא דהא דמחלקינן במכשירין בין אפשר ללא אפשר זהו היכא שמלאכה זו שעושה עתה במכשירין ליתא באוכל נפש עצמו כגון שפוד שנרצם דחייב משום מכה בפטיש אבל היכא שמלאכה זו ישנו באוכל נפש דאז הותרה במכשירין משום מתוך שהותרה לאוכל נפש הותרה נמי לצורך היום דאע"ג דאפשר מאתמול מ"מ השתא מיהת אית בי' משום צורך היום כיון שלא עשאו מאתמול דמידי טעמא דמפלגינן במכשירין רק משום דכתיב הוא וכתיב לכם והא תינח היכא דהתירו רק משום מכשירין משא"כ היכא דאית בי' משום מתוך דתו לא מצרכינן להתירא דמכשירין אזי גם באפשר מאתמול מותר ל"מ לדעת רש"י ורי"ף ורמב"ם דל"ב צה"י אלא אפי' לדעת התוס' אפ"ל דכל כהאי צה"י מיקרי וכדכתיבנא לעיל לדעת הראב"ד ואע"ג דבדיכת מלח ובקוע עצים בעי שינוי זהו משום דמיתחזי כעובדא דחול משום דדרכן לעשותן לימים רבים משא"כ בסכין וגם לדעת הר"ן הנ"ל דלית לי' כתירוצו של ראב"ד הנ"ל ומשני על בקוע עצים משום מתוך גם בהולכת סכין יש לומר כן דאי בעי משמש בסכין זה אצל טבח שמוליכו שמה בדבר דלא ידע מאתמול ולהכי מותר להוליכו שמה לשחוט בו בדבר שידע מאתמול ועוד דאיסור הוצאה שאני דקילי משאר מלאכות ובאיסור הוצאה מודה לראב"ד עיין במג"א סי' תצ"ח סק"ג [ועיין בר"ן בפ"ק שם גבי מוליכין זא"ז דכתב דדינו כאו"נ עצמו ולפ"ר הוא כנגד המושכל דמאי בכך שמתקן את א"נ הלא כל המכשירין מתקנין לאו"נ ואפ"ה אסורין היכא דאפשר מאתמול ולמ"ש ניחא דדווקא במלאכה דל"מ באוכל נפש עצמו וכל התירא דידי' רק משום תורת מכשירין דרביא רחמנא מלכם הרי כמו כן נתמעטו האפשרין ממיעוטא דקרא משא"כ מלאכה זו שישנו באו"נ עצמו והרי התירא דידהו מה"ת משום מתוך שהותרה וכו'] ולפ"ז הכי קא קשי' להו דכיון דמוליכין סכין אצל טבח אע"ג שאין בו אלא משום מכשירין אלא בע"כ צ"ל משום דגם לולא התירא דמכשירין הותרה משום מתוך כיון דישנו למלאכה

זו בא"נ עצמו ואי נימא שגם בא"נ עצמו לא הותרה אלא בא"א כבר סלקת תורת מתוך מהם דאיך אפשר שיעדיף כח המסובב מן המסבב:

ח בהא דכתיבנא לעיל באות ב' דלדידן דפסקינן כר"י במכשירין שא"א מאתמול זהו כשהן מכשירין או"נ עצמן אבל לא במכשירין לדברים שהותרו לצורך היום משום מתוך וראי' מוכרחת לזה מדברי רמב"ם בפ"א מה' יו"ט ה' ט"ז בצוף לשונו רחיצה וסיכה הרי הן בכלל אכילה ושתי' ועושין אותה ביו"ט שנאמר אך אשר וכו' לכל נפש לכל שצריך הגוף לפיכך מחמין חמין ביו"ט ורוחץ בהן פניו ידיו ורגליו וכו' עכ"ל דלאיזה צורך משמעינן כאלה דלצורך רחיצה וסיכה נידון כאוכל נפש הלה צורך היום הוא ומותר אפי' מדרבנן אלא דאיכא נפקותא רבה בינייהו דאי משום צה"י אזי אם מתקן הכלי לצורך רחיצה וסיכה שנתקלקלה ביו"ט עובר בל"ת לכן אשמעינן דצורך רחיצה וסיכה נידון כאו"נ עצמו וממילא תיקון הכלי נידון כמכשירי א"נ שא"א לעשותן מאתמול ולדידן מותר לגמרי כמו שפוד שנרצם ביו"ט ואפי' לדעת הרמב"ם שאוסר היינו משום דהלכה ואין מורין כן:

ט מבואר בסוגי' שגם הנאת כל הגוף נדונין רק כצורך היום וכן מבואר להדי' בר"ן במדורה להתחמם דתלי' במתוך דב"ה לטעמי' משום דאית לי' מתוך ועיין בשעה"מ פ"א מה' יו"ט שמביא בשם מ"ק שהשיג על ר"ן דא"כ מה קשי' לי' לרבה וממאי דבמתוך פליגי דלימא בעירוב והוצאה וכו' ואין עירוב והוצאה ליו"ט דא"כ אמאי מתירין מדורה להתחמם והשיג עליהם בס' הנ"ל שגם לדבריו קשי' מהא דמקשה ר"פ דכתובות ד' ז' מאי דעתיך משום מתוך שהותרה חבורה לצורך [כגון שחיטות ב"ח] הותרה נמי וכו' וקשי' קו' תוס' שם ד"ה אלא מעתה דלדידי' נמי תיקשי' דהא ב"ה אית לי' מתוך גבי הוצאת קטן ולולב וצ"ל כתירוצם דקסבר משום דאין עירוב והוצאה ליו"ט ועדיין תיקשי ממדורה להתחמם וצ"ל דהנאת הגוף שאני דנידון כאו"נ עצמו א"כ ביאה נמי תשתרי ומאי קשי' לי' יוע"ש מה שתירץ ע"ז ומסיק ג"כ דלא כר"ן ולפענ"ד נראה שאין לזוז זיז כל שהו מדברי מאור עינינו הר"ן ז"ל ולק"מ והוא דמסתבר בפשטא דמילתא דדבר זה עצמו תלי' בפלוגתא דר"י ורבנן דלר"י דדרש מלכם לכל צרכיכם ונתרבה בפירוש לכל הנאת מכל צרכיכם אבל רבנן דקסברי דלכם קאי למעט לצורך גבוה וא"כ לא התירה רחמנא אלא לצורך או"נ כדכתיב אך אשר יאכל לכ"נ ומדברי רמב"ם הנ"ל אין להוכיח שחולק על הר"ן בזה משום דרחיצה וסיכה שאני) ועיין סוכה ל"ה דמלכם דכתיב גבי אתרוג נשמע דבעינן ג"כ דין ממון ולכן באתרוג של מע"ש לא יצא לר"מ משום דבעינן דין ממון ולא די בהיתר אכילה לחוד ונשמע ממילא דה"ה גבי יו"ט דכתיב לכם לרבות לכל

צרכיכם דל"צ דווקא שיהי' לא"נ עצמו רק ה"ה לכל הנאת הגוף ולפ"ז לא קשי' קו' הנ"ל דל"ק לרבה ממדורה להתחמם דאיכא למימר דמתניתין אתי' כר"י דמתיר גם למכשירי או"נ משום יתורא דלכם לכ"צ וכן לר"פ בכתובות ניחא דקשי' לי' לדידן דפסקינן דאין מורין כן אמאי מתיר לאחרים ביו"ט ור"ן שפירש משום מתוך הוא שהתירו במדורה היינו כרבנן דלא דרשו לכם לרבוי' ועפ"ז יומתק לנו דברי תוס' כ"ב ד"ה ההיא ר' יהודה היא שחילקו התם בין מכשירין שמתירין לדינא כר"י ובין מכשירין שאסורין וז"ל וא"כ י"ל דהא דשרינן מדרשא דלכם היינו דווקא בדבר שהוא או"נ אבל בדבר שאינו אלא לתשמיש בעלמא וכן שלא תתעשן הקדירה אסורה עכ"ל כוונתם דאנן לא פסקינן כר"י בזה דדריש לכל צרכיכם וא"כ כל הנאת הגוף הם בכלל התירא דקרא כמו אוכל נפש עצמו ולכן לר"י הותרו גם המכשירין שלצורך הנאת הגוף אבל אנן לא פסקינן כר"י בזה וממילא נידון דרק דמכשירין של אוכל נפש עצמן הותרו ולא המכשירין של הנאת הגוף בלבד וקצת מקור לחלקם שהרי גם באתרוג פליגי אמוראי בזה דר"ח ס"ל התם דתלי' רק בהיתר אכילה והגם דאנן פסקינן כר' אמי דבעינן ג"כ דין ממון משום דאזלינן לחומרא אבל לא להקל גבי מלאכת יו"ט]:

י ועיין כתובות דף ז' בתוס' ד"ה אמר לי' דבר הצריך לכל נפש קאמינא וצבי צריך לכל נפש וכן ביאה וקשה לר"י דאמר בסוף פ"ב דביצה (ד' כ"ב) מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר ומסיק דאסור הא הכא שרי משום דצריך לכל נפש וי"ל דהכא דווקא בבעילה ראשונה דמצוה היא דהוי צורך מצות היום אבל שאר בעילות אין כ"כ צה"י ועי"ל דכיבוי הנר מפני ד"א הוי כמו מכשירין דאפי' באוכל נפש אסור וכן מוכח התם דפריך עלה מהא דתני' דמכבין את הבקעת כדי שלא יתעשן הבית ומשני ההוא ר' יהודה הוא דשרי מכשירי אוכל נפש כי קאמינא אנא לרבנן עכ"ל וכל דבריהם בזה נראין כנפלאים וז"ל חדא דמאי קשי' להו מכיבוי דמנ"ל דכיבוי נמצא באוכל נפש עצמו דנימא בי' מתוך והרי במס' ביצה כ"ג בד"ה ע"ג חרס כתבו וז"ל אבל כיבוי דלעולם אינו לצורך תיקון אוכל נפש וודאי אסור לכ"ע ביו"ט וכו' יוע"ש ואם סברו הכא להיפוך הי' להם להקדים מעיקרא ולהורות לפנינו המקור שנמצא כן בתלמודא ולא להקשות בפשיטות ועוד דמעיקרא מאי ק"ל הלא בפירוש אמרינן שם דתלי' בפלוגתא דר"י ורבנן ונשמע להדי' דלא הוי רק כמכשירי או"נ וכמו שתירצו בסוף גם תירוצם הראשון שחילקו בין ביאה ראשונה לשאר בעילות דאין בהם צה"י דא"כ לר"י אמאי מותר ולדברינו הנ"ל דבריהם מבוארים היטב דמעיקרא גם כן ידעו דכיבוי מפני ד"א דמי למכשירין והכי קא קשי' להו שהרי כיון דלר"י שרי לכבות מפני ד"א ומסוגי' דכאן נראה דביאה אינו רק כצה"י

ודבר השוה לכ"נ אבל לא כאו"נ עצמו והיכא שרי לר"י דלא נשמע מר"י רק מכשירי או"נ ולא המכשירין לצה"י לחוד א"ו בע"כ צ"ל דלאו משום מכשירי או"נ יצא ההיתר של כיבוי זו רק מפני שמלאכה זו נמצא באוכל נפש עצמו ומשום מתוך שהותרה כיבוי לצורך א"נ הותרה נמי לצה"י וכמ"ש לעיל באות ב' דמשום מתוך שהותרה למכשירין של או"נ הותרה נמי לצה"י ליכא למימר דכל שעיקרו אינו אלא במכשירין לא אמרינן בי' תורת מתוך כלל וכמ"ש לעיל וכ"מ בסימן תקי"ח ס"ק א' להדי' יוע"ש א"ו מינה גופה תסתיים דכיבוי איתא באו"נ עצמו וא"כ גם לרבנן אמאי אסרו לכבות דנהי דפליגי על מכשירי או"נ זהו במלאכה שלא נמצא באו"נ עצמו וכמ"ש לעיל אבל כל היכא שיש להתירו משום מתוך ל"פ ותירצו דדווקא בביאה ראשונה הוא דאית בי' צה"י ונראה מכוונתם דבעינן דווקא שיהי' לצורך מצוה וכדעת רי"ח בביצה וכפירושם לעיל בד"ה מתוך דדווקא תינוק למולו הוא דשרי ב"ה וכעין זה תירצו הכא דדווקא בתחילה דאית בי' משום מצוה ול"ק לר"י דר"י דדריש לכם לכל צורכיכם אזי גם הנאת הגוף בכלל פי' שאינו לצורך מצוה משא"כ לדידן בעינן צה"י שיש בו סרך מצוה בהדי' והשתא דאתינן להכי לחלק בין ר"י לרבנן משום דתלי' בדרשא דלכם תירצו בשני' דהשתא איכא למימר דלרבנן הכיבוי אפי' בביאה ראשונה רק דלר"י לטעמי' הוי מכשירי או"נ משום דהנאת הגוף נידון כאוכל נפש עצמו אבל לרבנן נידונין כל הנאות רק כצה"י ומעתה קיימינן בפשטא דלא נמצא כיבוי באו"נ כלל והא דשרי לר"י משום דהנאת הגוף נידון כאוכל נפש עצמו ומעתה למסקנת דבריהם דמשה"ט שרי לר"ז דווקא לכבות את הנר מפני ד"א משום דר"י לטעמי' דמתיר במכשירי אוכל נפש אפי' במלאכה שלא נמצא באוכל נפש עצמו וגם ס"ל דדרשינן לכם לרבות לכל צרכיכם ונתרבו כל הנאת הגוף כמו אוכל נפש עצמו ולהכי לדידי' מותר לכבות מפני ד"א אע"ג דכיבוי לא נמצא באוכל נפש עצמו ולפ"ז לרבנן אסור לכבות לעולם אפי' בלילה ראשונה כפשטא מדלא חילקו שם בזה ומינה גופה תסתיים דכיבוי ליתא באו"נ דאל"כ אמאי אסור לרבנן דניהי דאסרו למכשירי או"נ מ"מ לישתרו משום מתוך שהותרה לאו"נ הותרה נמי לצורך היום בדבר השוה לכל נפש כמו דמסקינן בכתובות וה"ט דפשיטא להו בביצה דכיבוי ליתא באו"נ עצמו ומעתה בע"כ צ"ל לדעת רש"י דס"ל שם דישנו לכיבוי באו"נ שפירש בהא דשרינן שם לעשן את הפירות משום דהוי דבר השוה לכ"נ צ"ל דהא דאסרו רבנן לכבות מפני ד"א משום דדווקא בביאה ראשונה הוא דהוי צה"י וכתי' הראשון בכתובות הנ"ל ואע"ג דלדעת רש"י מהני לתורת מתוך אפי' כשאין בו צה"י כלל היינו לדינא דאורייתא אבל מדרבנן אסור אלא כשיש בו צה"י ודבר השוה לכ"נ שהרי אסרו לעשן את הכלים ולהריח:

יא ועיין בס' ב"י על מס' כתובות שהיקשה על הא שתירצו בתוס' ד"ה מתוך על הא דאיתא בפסחים דמוצא חמץ בביתו ביו"ט כופה עליו כלי ואינו רשאי לשרפו משום מתוך היינו משום דאסור לשרפו משום מוקצה דאסור לטלטלו וז"ל וקשה לי כיון דכתבו תוס' בביצה ד' כ"ח וז"ל דמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש וא"כ אפי' אי הוי מוקצה אסור בטלטול מדאוריי' והי' מותר לצורך אוכל נפש הרי הותר ג"כ לכל דבר שיש בו צה"י קצת מטעם מתוך ומכ"ש בדבר שאין איסורו אלא מדרבנן שיש לומר מתוך ועוד דהא מוקצה בטלטול אינו רק משום גזירת הוצאה והוצאה גופה מותר בצה"י קצת מטעם מתוך ומה"ת יאסור בטלטול עכ"ל וקו' הראשונה לפ"ר קו' עצומה היא אמנם לאחר עיון לק"מ דמבואר במ"א בסוף סי' תק"ט בראיות ברורות ונכוחות דלא התירו מוקצה אלא בטלטול לצורך אוכל נפש אבל לא באכילה וכן בתשמיש רק טילטול בעלמא התירו וראי' מעצים שנשרו מן הדקל ביו"ט דאסור לשורפן משום מוקצה דמשמש בהו בהדי דשריף וכן ביצה שנולדה ביו"ט וכן כל מוקצה דאסור באכילה אע"פ שצריך לו טובא ביו"ט שלא התירו אלא בטלטול לבד משום צורך או"נ ותורת אמת היתה בפיהו ואין לזוז מדברי קדשו שכן משמע להדי' מדבריהם עצמם בשלשה מקומות הוזכר דין זה בתוס' בדף ח' וכן בדף כ"ח ול"א ובכולן הזכירו להדי' שהתירו לטלטל מוקצה לצורך או"נ וכל הראיות שהכריחו לזה אינו אלא בטלטול וכיון שכן תו לא נמצא היתר לטילטול מוקצה אלא לצורך מכשירי או"נ כגון לסלקו אפר שבכירה שהוסק ביו"ט לצורך צלי וכן בגריפת תנור וכירים שמטלטלין המוקצה כדי לתקן את אוכל נפש אחר וכבר הארכנו לעיל דכל מלאכה שלא נמצא בא"נ עצמו רק במכשירין אינו מושך כחו דהתירא דידי' לדבר שאיננו מכשירי אוכל נפש רק לצורך היום וכן הוא להדי' במ"א סי' תקי"ח בריש הסימן בשם המ"מ וכיון דטלטול מוקצה ליתא בא"נ עצמו שהרי אסור לאכול רק כדי לתקן אוכל נפש אחר תו ליתא בהתירא דמתוך להתיר גם לדבר שאין בו אלא משום צה"י ומה"ט גופה ל"ק קו' השני' דמצדו תברא דשאני הוצאה משום שישנו בא"נ עצמו משא"כ טילטול מוקצה דליתא אלא במכשירין:

יב עיין במ"א ריש סי' תקי"ח שמביא בשם מ"מ דהא דאמרי' מתוך גבי הבער אע"ג דלית' בא"נ עצמו וכל דלית' באו"נ עצמו רק במכשירין לית בי' משום מתוך להתיר מלאכה זו משום צה"י אלא משום דכתיב ל"ת א"ש בכ"מ ביום השבת דמיותר אתי' להוציא י"ט משום מתוך והקשה המ"א מריש פסחים דאמרינן ש"מ מדר"ע תלת וכו' וש"מ הבערה לח"י וש"מ דלא אמרינן מתוך וכו' א"כ ש"מ אע"ג דלאו דלא תבערו לא נאמר ביו"ט מ"מ אסור מלאו דל"ת כל מלאכה וא"כ הדרי' קוש' לדוכתי' למה אמרי' בי' מתוך וא"ל דזהו

דוקא וכו' וצ"ע ודברי קדשו נפלאים שהרי גבי מבשל גה"נ ביו"ט מבואר להדיא דמאן דל"ל מתוך לוקה **(עונש מלקות היו נוהג בזמנים העברו מאז ולא בזמן הזה כידוע לכל יודעי ספר:)** על הבערה שלא לצורך א"נ הרי בע"כ צ"ל דמאן דל"ל מתוך לא דריש יתורא דיום השבת לענין מתוך ומה הוסיף המ"א בקו' זו מדר"ע שהרי כיון דל"ל מתוך לית לי' דרשה דיום השבת ועי' במחצית השקל שהאריך בזה בדחוקים שונים ולפענ"ד דהכי קא קשיא לי' דלמאן דאית לי' לחלק יוצאת הרי הא דכתיב לא תבערו לא משום הבערה נכתבה או להקל איסורו רק ללמד על כל המלאכות כולהן שאם עשאן כולהון בהעלם א' שחייב על כל אחת ואחת משא"כ ביו"ט דחילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות לי"ט כדאיתא בש"ס בכ"ד עיין פסחים מ"ח ובמכות וא"כ גם אמאן דא"ל מתוך קשי' אמאי אמרינן מתוך בהבערה כיון דליתא בא"נ עצמו ואי משום יתורא דיום השבת הא לגופה איצטריך דאין חילוק מלאכות לי"ט ואנן פסקינן כמ"ד לחלק שהרי חייב על הבערה כמו על אבות מלאכות רק שהמ"א רצה להוכיח מגופה דמסתבר דכשם דלמ"ד לחלק יוצאת לא דרשינן ליום השבת לענין הבערה די"ט ה"ה נמי למ"ד ללאו יוצאת דלאו בהכי פליגא דאל"כ אמאי אמרי' ש"מ לח"י וש"מ דלא אמרי' מתוך דהא חדא הוא וזהו כוונה נמרצת בדעתו הגדולה והרחבה אמנם ליישב דעת המ"מ נלפע"נד דהנה הלח"מ הקשה שם על דברי המגיד דמ"ש דרשה דיום השבת דלא הותר אלא משום מתוך ואסור לצורך גבוה ובדרשה דיום השבת בהוצאה מותר אפי' שלא לצורך כלל מדמקשינן שם אלא מעתה ליפלגו באבנים וגם בל"ז צריך להבין דמאי תלי' דרשה דיתורא דקרא דהבערה במתוך דאפי' למאן דל"ל מתוך לישתרי הבערה לגמרי משום יתורא דקרא והנה לקו' של לח"מ הנ"ל נראה דמתורץ חדא בחבירו דהתם מקשי' מנ"ל דבמתוך פליגי והיינו דכ"ע לית להו מתוך אלא בעירוב והוצאה פליגי ולהכי מאן דל"ל סברא דמתוך כלל שוב אין לתלות התירא דיו"ט דנשמע מדכתיבנא בהוצאה ביוה"ש א"ו דהותרה לגמרי ולכן גם לצורך גבוה מותר אפילו כשאין בו צה"י כלל אבל השתא דאית לן סברא דמתוך גבי כל מלאכת יו"ט רק בהבערה משום דליתא בא"נ עצמו נגרע התירא דמתוך במקצתו מ"מ כיון דגלי רחמנא מיתורא דיה"ש אבל בי"ט לא אמרי' תפסת למיעטא ולא בא הכתוב אלא היכא דשייך מיהת משום מתוך אכן למאן דל"ל מתוך בע"כ אי אפשר לומר דיה"ש קאי למעט יו"ט מהבערה שהרי כיון דאמרינן הבערה לחלק יוצאת וא"כ פשטא דקרא אתי' לגופה דחילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט רק דעדיין יש מקום לומר דתרתי שמעינן מינה דאי לח"מ לבד הוא דאתי' לא לכתוב ביוה"ש וממילא ידעינן כיון דכתיב בענינא דשבת אמנם הא בורכא דלמ"ד לחלק יוצאת הרי

קרא דלא תבערו לא קאי על הבערה לחוד רק על כל מלאכות שבת דאם לא כן נימא שעל הבערה חייב אחת ועל כולן ג"כ אחת אלא אחת כדמקשינן בריש כריתות ה' ע"א גבי קלי וכרמל א"ו מפני דהכא שאני שנידון כדבר היוצא מן הכלל וללמד על כל אבות מלאכות הוא דיצא ומעתה תו אי אפשר לומר ולמידרש דיוה"ש אתי לאפוקי הבערה דהותרה לגמרי למאן דל"ל מתוך דאל"כ בכל אבות מלאכות נימא הכי והרי המקרא מלא כתיב ל"ת כל מלאכה גבי יו"ט אלא מה נותר עוד להתגדר לנו ולומר שרק הבערה הוא דהותרה ביו"ט א"כ גם בחילוק מלאכות נימא הכי שרק על הבערה חייב אחת ועל כולן ג"כ אלא אחת דהרי שניהם ממקרא אחד הוא דשמעינן להו וכשם דאמרינן למלאכת יו"ט דע"כ לא אתיא אלא על הבערה לחוד נלמוד בהקישא זה מזה גם בהא דיצא לחלק שלא נאמר אלא להבערה לחוד ואנן לא תנינן הכי שהרי שנינו הרי אלו ל"ט מלאכות שאם עשאן כולן בהעלם אחד שחייב על כל או"א א"ו דלית לי' כלל יתורא דיום השבת לענין הבערה רק לחלק לבד אבל למאן דא"ל מתוך שפיר אמרינן דיתורא דיה"ש אתי' לשניהם כאחד ובאמת בכל מלאכות אמרינן מתוך היכא דשייכא בא"נ או כמו הבערה דעדיפי משאר מכשירין דאי אפשר כלל לכל העולם בלעדם משא"כ במכשירין שא"א לעשותן דלאחרים איננו צורך יו"ט בתיקון זה ועיין כריתות כ"ב ע"ב בפירש"י בד"ה ור"ע אין היקש למחצה וכו' אלא ה"ג ור"ע וכו' הלכך ע"כ הקישא לאפוקי מג"ש אתא וכו' יוע"ש הרי דהקישא עדיפי מדבר הלמוד בי"ג מדות וה"נ אע"פ שנדון כדבר שהיה בכלל וכו' על הכלל כולו יצא מ"מ כיון שבמקרא אחד כתיבי נימא דכמו דיתורא דיה"ש לא אתי' רק על הבערה לחוד ה"ה נמי במאי דיצא לחלק כללות הדברים בקצרה שעד כאן לא יצא הבעל מ"א להקשות על המ"מ וכמ"ש היינו משום דפשיטא לי' דעיקר כוונת המ"מ דיליף מיה"ש לאו משום דנקטינן דמיותר לגמרי דא"כ גם למאן דל"ל מתוך נמי נילף מיתורא דקרא ומנ"ל לר"י דלמאן דל"ל מתוך אסורה הבערה ביו"ט דלמא שאני הבערה משום יתורא דקרא דיה"ש א"ו שרק מפשטא דקרא הוא דיליף לי' ומש"ה קא קשיא לי' דלדידן דפסקינן דלחלק יצאת וניחא לן מפשטא דקרא בלא"ה משום דדוקא בשבת אבל ביו"ט לא מחלקינן איברא למאי דכתיבנא טעמי' דהמ"מ משום יתורא דקרא וא"כ שמעינן מינה תרתי דאין חילוק מלאכות ליו"ט וגם דאמרינן מתוך בהבערה ואפ"ה אמרינן שם בסוגין דלמאן דל"ל מתוך בעלמא גם בהבערה אסורה ביו"ט משום דמינה גופי' תסתיים דלדידי' לא דרשינן יתורא דקרא לענין הבערה וכדכתיבנא:

יג עיין ברמב"ן ר"פ אין צדין שהקשה לרש"י דגם באוכל נפש עצמו אסור היכא דאפשר לעשותן מעיו"ט מהא דמוליכין סכין אבל טבח ופרשנו לעיל את הנראה לענ"ד בכוונת

קושיתם ועוד הקשה דא"כ כשהפריש מצודתו מעי"ט ולא העלה במצודתו כלום נתיר לו לצוד ביו"ט וצריך להבין כוונתו דמאי ק"ל שהרי כל דבריו סובבים דלדעת רש"י אסור מדאורייתא באפשר מעיו"ט וכשהפריש מצודתו מעי"ט ולא העלה כלום לקושטא מותר לצוד ביו"ט מדאורייתא רק מדרבנן הוא דאסור משום עובדא דחול ועיין בר"ן ששיכל את ידיו והקשה קוש' ראשונה מסכין אצל טבח אם נאמר דלדעת רש"י אסור מדאורייתא וקוש' זו כשעלתה מצודתו ריקם בעיו"ט לא הקשה שם אלא אם נימא דכוונת רש"י הוא שמטעם זה אסורה צידה מדרבנן אבל בכוונת רמב"ן שהשיב שני קושיות אלו על מטרת שצידה אסורה מדאוריית' צריכין התבוננות וצ"ל דהכי קא קשי' לי' לשיטת רש"י דאמרינן מתוך מדאורייתא אפי' לדבר שאין בו צורך היום והכא נמי כיון שהותרה צידה כשאי אפשר הותרה נמי היכא דאפשר ולייישב דעת רש"י בזה וכן קשי' ג"כ בההיא דפ' המצניע דס"ל לר"א דרודה דבש מן הכוורת חייב דלדעת רש"י ותוס' בפ"ק דמגילה הוא משום דאפשר לעשותן מעיו"ט שכל התירוצים שנאמרו בזה בתוס' בפ' המצניע ליתא לדעת רש"י שגם בדבש שהדביש ושל אסורי הנאה מ"מ אית בי' התירא מדאורייתא משום מתוך אמנם גם על טעם זה גופי' משום דאפשר לעשותן מעיו"ט קשיא נמי דנימא מתוך שהותרה תלישה דתותים וענבים דעדיפי כשנתלשה ביומא הותרה נמי בתלישה דאפשר וכן קוש' תוס' לעיל דף י"ב מאופה מי"ט לחול דפליגי בהואיל ואמאי לא אמרינן משום מתוך ונראה דרש"י ס"ל דכל עוצם התירא של מתוך יצא מהתירא דהואיל דהרי התירא דהואיל לא הוי משום דאפשר שיזדמן שיהיה המלאכה בסופו בהתירא כשיזדמנו אורחים שהרי אפי' בדבר שכבר עבר וחלף אמרי' ג"כ התירא דהואיל כגון בכתישה דאמרינן הואיל דחזי לכסוי דם צפור אע"פ שכבר חלף ועבר ולא היה לו מה לכסות דא"ל שמא יזדמן אח"כ דם צפור דהתם משום דידחה עשה לל"ת הוא דקא שקיל וטרי ובעינא שיהי' בעידנא דמיעקר לאו וכו' אלא בע"כ צ"ל משום דאפשר שמלאכה זו בדבר זה יגיע לו בהתירא הן ע"י מקרה שיזדמן עוד או ע"י המקרה שאם נהייתה המקרה ההוא טרם ששלח ידו במלאכה זו היתה המלאכה בהתירא לכן כיון שהי' תחת האפשרי שיהי' בהתירא שוב אינו עובר מדאורייתא דכיון שהותרה הותרה ומטעם זה עצמו אתינן ודנין בהדרגה שגם אפי' כשאינו באפשרי בדבר זה עצמו שעשה המלאכה ההיא רק דשם של המלאכה היא הותרה (לצורך או"נ) אמרינן ג"כ שתו אינו עובר מדאורייתא דכיון שהותרה מלאכה זו לצורך אוכל נפש הותרה ג"כ שלא לצורך מדאורייתא ולכן מאן דלית לי' התירא דהואיל אזי פשיטא דלית לי' התירא דמתוך דהשתא היכא שאפשר שדבר זה עצמו יהיה לו צד היתר ל"מ מכ"ש דלא מהדרינן לפטרו משום התירא של שם

המלאכה ור"ח דלית לי' הואיל סובר דל"פ ב"ש וב"ה במתוך רק בעירוב והוצאה ומש"ה מקשינן מברייתא דמבשל גה"נ בחלב וכו' אע"ג דאתיא כב"ש דל"ל מתוך כמ"ש תוס' שם משום דהתירא דהואיל יותר קרובה והתירא דמתוך רחוקה ממנו בהדרגה יתירה אמנם גם למאן דאית לי' מתוך ומהדרינן לפטרו משום דנסבינן להתירא של שם המלאכה זו היינו דוקא היכא דהתירא של מלאכה זו לא יפול אפס קצהו רק כשיהיה אוכל נפש אזי הותרה המלאכה זו לגמרי ולא יפול חלק המתפרד באפס מנהו לאיסורו ולכן מסתברא מילתא לדון ולומר דכשם דבחלק של אוכל נפש דכתיבא להתיר' בהדי' הותרה לגמרי בלי חלוקה המתפרדת כן הותרה נמי אפי' שלא לצורך ולכן בשחיטה ובישול דבחלוקה של אוכל נפש הותרה לגמרי שוב מהדרינן לומר כיון דהותרה הותר לגמרי ולכן בהוצאה אע"ג דאיכא הוצאה באוכל נפש עצמו שאפשר לעשותו מעיו"ט ואין התירו מותמם מכל צד דשאני הוצאה דאית בי' טעמא אחרינ' כמ"ש הרמב"ם בפ"א מה' יו"ט ה"ו וז"ל ומזה הטעם עצמו לא אסרו ההוצאה ביו"ט ואע"פ שכל ההוצאה היא מלאכה שאפשר לעשותו מעיו"ט ולמה לא אסרוה כדי להרבות בשמחת יו"ט וכו' אבל שאר מלאכות שאפשר לעשותן מעיו"ט וכו' אין עושין אותן ביו"ט עכ"ל אבל בשם מלאכה שגם בא"נ עצמו עדיין יש לדון ולתור אחריו באיזה מין מהמינים נעשה המלאכה ההיא דאולי, הי' באפשרי לעשותו מעיו"ט אם לא שוב יצא הדבר מכלל דמתוך כיון שגם בחלוקה דהתירא לא נשלם בכל צד כבר נתרועע בעקרו התירא דמתוך עד תומו ובזה יתיישבו כל קוש' הנ"ל אולם כ"ז מדאורייתא אבל מדרבנן ודאי אסור כל כמה שאין בו צורך היום ודבר השוה לכל נפש ואפי' ע"י שינוי שהרי מי שלא הניח עירוב תבשילין קמחו נאסר ולא שמעינן שיהי' לו צד היתר רק כשיקנהו לאחרים ובזה מתורץ מה שהקשו על דעת רש"י ורב אלפס ורמב"ם מהא דאין עושין מוגמר ביו"ט וכן מאין שורפין קדשים ביו"ט דכולהו מדרבנן מיהא אסורין והא דאמרינן דהוי עשה ול"ת ואין וכו' שהרי בר"ה דף ל"ב גבי אין מפקחין את הגל ואין עולין באילן אמרינן נמי משום דהוי עשה ול"ת משום דעשו חיזוק לדבריהם כשל תורה ואפשר לתת מקום לקוש' זו דקושי' קאי מתרומה טמאה שג"כ אין שורפין ביו"ט אע"ג דחזי' להסיקו תחת תבשילו עי' שבת כ"ד ע"ב תד"ה לפי שאין וכו' רק משום דגזרינן תרומה אטו קדשים כמש"ש ואם בקדשים גופא הוא רק מדרבנן אמאי גזרינן בתרומה]:

יד עוד י"ל קו' הנ"ל מפרק המצניע מרודה חלת דבש דחייב לר"א ואמאי לימא מתוך שהותרה תלישה בתותים ורמונים דמתקלקלין ודוחק לומר דגם מדאורייתא אסור אפי' במתקלקלין משום דאזלינן בתר רוב תלישה ונגרר המיעוט אחר רובו כמ"ש המ"מ דכל

בדאורייתא ל"מ כה"ג ורק בדרבנן משום דלא פלוג רבנן בתקנתי' ונראה דמסתבר לר"א דאית לי' דאפי' במכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט מותרין עי' שבת ובתד"ה מספ"ל אם מתיר גם במלאכה דאורייתא באפשר לעשותן אולם הרמב"ן בר"פ אין צדין פש"ל שגם במלאכה דאורייתא מתיר דצריכין לומר דל"ל מתוך כלל וכב"ש ס"ל וכדאמרינן בכ"ד דר"א מתלמידי ב"ש הוי דאל"כ הרי הותרה כל המלאכות ביו"ט משום מתוך שהותרה במכשירין דכמעט כולהון ישנן במכשירין ואי משום דבמכשירין לא אמרינן מתוך וכדכתיבנא לעיל מידי טעמא אלא משום דגילה רחמנא ואסרה במכשירין שאפשר לעשותן וכמש"ש א"ו דר"א ל"ל מתוך כלל וכב"ש ס"ל אמנם לתירץ ראשון שכתבנו לדעת רש"י דכל היכא דצד התירא גופי' חלוק ותלוי באפשר ובאי אפשר שוב נסתלק התירא דמתוך לגמרי אזי נסתרה מאי דכתיבנא לעיל לברר הדבר מן התורה דלא אמרינן מתוך במכשירין דאל"כ אמאי לא התירא רחמנא את המכשירין שאפשר:

טו עיין רמב"ם בפ"ד ה"ב דמכבה ביו"ט חייב נראה דס"ל דכיבוי ליתא באוכל נפש ובבישרא אגומרי לא הוי מכבה משום דתחלתו מכבה וסופו מבעיר ואע"ג דמצינן מכבה במיתוק החרדל וכן הקשה בפר"ח נראה לי משום שאינו מתכוין לכיבוי וכ"ז שגחלים בוערת בתוך החרדל טפי ניחא לי' ודמי להא דאיתא בפ' כלל גדול גבי פוצע חלזון בשבת דף ע"א והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר"ש בפ"ר וכו' ש"ה דכמה דאית בי' נשמה טפי ניחא לי' ועיי"ש בתוס' ד"ה טפי וכו' ולרמב"ם דס"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופי' חייב צ"ל דעיקר טעמא משום דמקלקל הוא אצל נג"ש או כדעת הערוך דפסיק רישא דלא ניחא לי' פטור אפי' לר"י דמחייב במלאכה שאצ"ל ואפי' לחולקים על הערוך בזה דס"ל דמ"מ אסור מדרבנן אבל מדאורייתא מודי דפטור מה"ט ועי' ביצה כ"ג ע"א בד"ה ע"ג חרס וכו' וז"ל אבל כיבוי דלעולם אינו לצורך תיקון אוכל נפש ודאי אסור לכ"ע ביו"ט דקדקו בדבריהם ובלשונם לצורך תיקון אוכל נפש כי היכא דלא תקשי ממיתוק החרדל וכדכתיבנא דהתם הכבוי גופי' אינו לצורך תיקון רק החימום של הגחלים הוא דצריך לצורך תיקון החרדל וכמ"ש ומצאתי בשעה"מ בפ"א מה' י"ט שמתרץ כן לדעת הרמב"ם ולא מחוור דמה בכך שאצ"ל של כיבוי כיון דלדעת הרמב"ם הוי מלאכה גמורה לחייב עליו בשבת ומה"ט גופי' יפטור ביו"ט כיון שהותרה מלאכה כזו לצורך א"נ לכן נראה כמ"ש:

טז בתוס' הנ"ל וז"ל ואפילו למאן דשרי היינו לפי שישנו פעמים לצורך או"נ אבל כבוי דלעולם אינו לצורך תיקון או"נ ודאי אסור לכ"ע ביו"ט עכ"ל ודבריהם מרפסין איגרא דמאי ק"ל מהבערה על כיבוי הלא כבר פירשו לעיל דשאני הבערה דללאו יצאת וכן

תירוצם פלאי לתלמידים שרוצים להבין לאשורו שכתבו אבל כיבוי דלעולם אין צריך וכו' דנראה מדבריהם דאם היה פעמים לצורך א"נ אע"ג דהשתא אין בו צורך כלל הוי שרי דומיא דהבערה והא לדבריהם כל היכא שאין בו צה"י הוי מלאכה גמורה מדאורייתא ושאני הבערה דגילה רחמנא שאינו בכלל ל"ת כל מלאכה ועוד שהרי איכא בישרא אגומרי ואיתא לכיבוי באוכל נפש ונראה דדבריהם נכונים בפשטות שהרי נראה בעליל מדבריהם דסברי כדעת הרי"ף ור"ן דכיבוי לא נמצא בא"נ ובישרא אגומרי שרי משום דתחלתו מכבה וסופו מבעיר וכיון דכיבוי אין כאן וכו' והכי קא קשי' לי' דא"כ אמאי אוסר בעישון פירות ע"ג גחלת משום כיבוי כיון דסופו מבעיר הכי יעלה על דעת שנעלם מר"י דבישרא אגומרי שרי [כמ"ש להדיא בסה"ד דהא דפליג ר"י ורבא הוא במילתא אחריתי אם עישון זה הוא דבר השוה לכל נפש] א"ו צ"ל אע"ג דמדאו' ליכא כיבוי כהאי לחיובא מ"מ מדרבנן מיהת איסורא וכיון שכן קשי' להו על מידת חכמים שמפני זה נתנו עיניהם להחמיר בכיבוי כזו שמותר מה"ת והסתירו עיניהם לגמרי בהבערה ולא אסרו אפי' שלא לצורך כלום ותירצו דשאני הבערה דמ"מ ישנו לפעמים לצורך או"נ משא"כ כיבוי לכן אסרו בכיבוי כהאי בין בשבת בין ביו"ט וכן איתא במתניתין לקמן ל"ו ע"ב כל שהוא משום שבות וכו' חייבין עליו בי"ט וכיון דלמסקנת דבריהם צ"ל דכיבוי לא נמצא בהתירא דא"נ ואפ"ה ע"ג גחלת אסור משום כיבוי דרבנן לכן משכו ידיהם מתחילה מפרשו דע"ג חרס מותר מפני הבערה כלאחר יד דליכא א"ד דא"כ ע"ג גחלת נמי אבל מפרש"י נראה דס"ל דכיבוי גמורה הוא אע"ג דסופו מבעיר וכן מבואר להדי' בד"ה מפני שמכבה וכו' לפיכך אסור לעשות אב מלאכה בשבילה עכ"ל ועי' יבמות קי"ד ע"א אבא שאול אומר נוהגין היינו שיונקים מבהמה טהורה ביו"ט ומסקינן בדאיכא צערה וקסבר מפרק כלאחר יד הוא וכו' יו"ט דאיסור לאו לא גזרו בי' רבנן הרי דדוקא במקום צער הוא דשרו כלאחר יד ואמאי שרי בע"ג חרס ופירש"י משום הבערה כלאחר יד וכן לעיל במיכחל עינא דאסור ביו"ט אע"ג שגם בשבת אינו אלא מדרבנן וכן במתניתין בפ' המשיילין כל שהוא משום שבות וכו' וי"ל דשאני בין איסור דרבנן שעושה בידים למלאכה שעושה כלאחר יד דהקילו יותר מפני שלא נראה כ"כ לראות עינים ואכתי מיבמות קשי' לפירש"י וי"ל לדעת רש"י דאמרינן מתוך אפי' היכא שאין בו צה"י כלל רק מדרבנן הוא דאסור ובעינן שיהי' בו צה"י לדבר השוה לכ"נ ומש"ה ע"ג חרס דמלאכה גופי' דרבנן ואיכא השתא תרי דרבנן אבל בהא דאבא שאול דחייב משום מפרק דליתא בא"נ כמו שפירש"י להדיא דאב מלאכה הוא ביו"ט וליכא אלא חד דרבנן איברא עדיין לא מתורץ לעיל י"ב ע"ב בד"ה מוללין מלילות וז"ל דדש כלאחר יד הוא ואפי' בשבת

דלאו דאורייתא הוא אלא מדרבנן וביו"ט לא גזור והתם לית בי' משום מתוך ועיי"ש בדיבור שקודם זה בד"ה מה לאפרוכי וכו' שהרי חיובו משום מפרק דליתא באו"נ והק"ל מיבמות דדוקא במקום צערא הוא דשרי כלאחר יד לכן נראה דצ"ל דרש"י ס"ל כדעת ר"י שם יבמות בתד"ה שבת דר' מרינוס חולק על אבא שאול וס"ל דבמקום צערא מותר בשבת ויש מקום לומר דביו"ט שרי אפילו שלא במקום צער כלל והלכה כר"מ:

יז יש להקשות למאי דכתיבנא לעיל באות ג' שגם לרבנן דאסרו במכשירין הוא כשמלאכה זו ליתא בא"נ עצמו אבל היכא דאיתא באו"נ מותר גם במכשירין משום מתוך מהא דאיתא בדף כ"ב ע"ב אמר ר' אסי מחלוקת לגמר אבל להריח ד"ה מותר יוע"ש בפירש"י בד"ה מחלוקת לגמר וכו' דלאו להנאת הגוף הוא אלא להכשיר כלים וכו' דמאי בכך כיון שישנן באו"נ ואע"ג דרש"י מודה דמדרבנן מיהא אסור עד שיהי' בו צה"י בדבר השוה לכ"נ דהא השתא קיימינן דלאו בדבר השוה לכ"נ פליגי ר"ג ורבנן ודכ"ע אית להו דהוי שוה לכ"נ וצ"ל דלגמר את הכלים נידונין כאפשר לעשותן מעיו"ט דלדעת רש"י אפי' באו"נ אסור ולדעת שאר פוסקים צ"ל דלגמר את הכלים דמי לקצירה וטחינה שדרכן לעשותן לימים רבים דאסירן מיהת מדרבנן למקצת פוסקים אפי' מדאורייתא וה"נ דרכן לגמר את כלים רבים בב"א שגם עתה כשגמר בהן רק כלי אחת ג"כ אסורה לדעת הפוסקים שהוא מדרבנן ועובר בל"ת לדעת הפוסקים שהוא מדאורייתא כמו בקוצר ומעמר דחייב אפילו על גרוגרת אחת וכן הוא דעת רש"י שעובר אפי' בל"ת כדאיתא בריש ביצה שמא יעלה ויתלוש ופירש"י דהוי איסורא דאורייתא דהיינו קוצר שהיא אב מלאכה וכן בדף י"ב ע"ב בד"ה מהו לאפרוכי וכו' וביבמות קי"ד בד"ה שבת דאסור וכו' וז"ל אבל יו"ט דכי עביד בידים ליכא אלא איסור לאו לא גזור רבנן ביונק עכ"ל ויש להתבונן בדברי ר"ן ר"פ אין צדין דמספ"ל בדברי רש"י אם מדאורייתא אסור משום שאפשר או מדרבנן והרי נראה בעליל מדברי רש"י שמדאורייתא אסור וא"ל דדוקא בצידה מספ"ל אבל בקצירה וטחינה ודישה ומפרק שהמה אסורים מטעמא אחרינא מרבוי דקרא כמ"ש תוס' בריש ביצה בד"ה גזירה שהרי גם במפרק שהוא תולדה דדש מבואר ברש"י בדף י"ב בד"ה מאי לאפרוכי דטעמא דמפרק אסור ביו"ט משום דאפשר הוא וכטעמא דצידה וכשם דמפרק עובר בל"ת משום דאפשר ה"ה צידה וצע"ק:

יח עיין בתוס' ד"ה אלא מעתה ליפלגו באבנים וכו' וא"ת כיון דב"ה אית להו מתוך אמאי אין מתירין אפי' טילטול אבנים וכ"ד אפי' אינו צורך יו"ט וי"ל דודאי אין ה"נ דמדאורייתא הואיל והותרה הותרה לגמרי אלא רבנן גזור על דבר שאינו צורך יו"ט דכיון דעיקר הוצאה נאסרה יש לאסור בדבר שאין לצורך יו"ט כלל עכ"ל ועדיין צ"ב כיון שזה

ליסוד קבוע דכל היכא דליתא לאיסור הוצאה מדאורייתא שוב לא יוכלו רבנן לאסור טילטול אבנים ומש"ה קא קשי' לי' לר"י אלא מעתה ליפלגו באבנים ומשה"ט גופי' גם לדידי' קשי' דכיון דלב"ה אמרי' מתוך והותרה הוצאה אפי' לדבר שאין בו צה"י הרי הותרה הוצאה לגמרי ומאי איכפת לן בטעמא דהתירא כיון דסוף סוף הותרה לגמרי אמנם כוונת דבריהם דבשלמא אם הוצאה ליתא בכלל ל"ת כל מלאכה מדכתיב ביום השבת א"כ לא משכחת כלל הוצאה דאסורה דאפי' לגבוה ולאחרים מותר וא"כ קשי' לי' אמאי אסרו באבנים דכל היכא דליתא לאיסור הוצאה כלל ליתא לאיסור מוקצה אבל לקושטא דפליגי במתוך אע"ג דהותרה אפי' שלא לצורך מ"מ איתא לאיסור הוצאה בלגבוה ולאחרים שהרי בהדי' גילה רחמנא דבדידהו ליתא להתירא דמתוך רק לענין ל"ת אבל מ"מ אסור מדאורייתא והא דמספ"ל בכתובות דף ז' בד"ה מתוך וכו' וז"ל ונראה לר"י וכו' ומיהו הוצאה לצורך אחרים נראה דאסור והלא מקרא מלא נדרש דכתיב לכם משום דאפ"ל דזהו בדבר האסור לכם אבל בדבר המותר לכם דאית בי' משום הואיל ג"כ קא ס"ד דשרי אפי' לכתחילה קמ"ל מצד הסברא אע"ג דאית בי' משום תרתי מ"מ אסורי מיהת מדרבנן דמתוך ליתא משום דבעינן צה"י ומשום הואיל ל"מ רק נגד איסור דאורייתא אבל מ"מ מדרבנן אסור:

יט עיין שעה"מ פ"א מה' יו"ט וז"ל והקשה הפר"ח בסי' תצ"א ס"ק א' ממ"ש רבינו ז"ל בפ"ד דין ב' וז"ל כשם שאין מכבין האש כך אין מכבין את הנר ואם כבה לוקה **(עונש מלקות היו נוהג בזמנים העברו מאז ולא בזמן הזה כידוע לכל יודעי ספר:)** כמי שארג את הבגד אעפ"י שהכבי' הותרה לצורך או"נ כמ"ש רבינו בפ' הנזכר דין ו' כמבואר בדברי המ"מ פ"ג דין י' ד"ה אין שורפין ולא אמרינן מתוך שכתב וזה מתורץ בלשון רבינו שכתב שם שכיבוי מלאכה שאין צורך אכילה בה כלל כלומר דאף ע"פ שלצלות הבשר ע"ג גחלים מתכבה האש אותו כיבוי אין בו צורך לצלי' ול"ד להבערה שהיא צורך אכילה אלא דק' טובא ממתוק החרדל בגחלת שפירש"י בפ' ר"א דמילה שרגילין לכבות לתוכו גחלת דהתם הכבי' עצמה היא צורך אכילה וא"כ אמאי לא אמרינן מתוך ולא לילקי עלי' וגם זה מתורץ מדברי ה"ה שכתב דדוקא בהוצאה אמרינן מתוך לפי שאף היא באוכל כו' עבת"ד וכו' אלא דמ"מ עיקר הקו' ממתוק החרדל בגחלת נראה דל"ק דהתם נמי הכבי' עצמה אינה עושה אוכל אלא לחישת הגחלת וחמימותה עושה אוכל ואם הי' באפשר שלא תכבה ה"נ היה מתקן את האוכל דומי' דבשרא אגומרא וכ"כ בשיטת כ"י להמאירי וכן משמע ג"כ ממ"ש התוס' ביצה דף כ"ג ד"ה ע"ג חרס בס"ד דכתבו דכיבוי לעולם אינו לצורך או"נ יע"ש ועיין בב"ח סי' תק"ז ומ"מ בין לתי' הרב דכבי' לא אמרי' מתוך משום

דכבי' אינה לצורך או"נ וא"נ משום דכבי' עצמה אינה באוכל לפי דברי הה"מ ק"ל מהא דגרסינן בפ"ק דכתובות דף ז' גבי בעילה בתחי' בשבת ר"פ משמי' דרבא אמר ביו"ט שרי בשבת אסור אמר לי' רב פפי לר' פפא מאי דעתך מתוך שהותרה חבורה לצורך הותרה שלא לצורך אלא מעתה מותר לעשות מוגמר ביו"ט דמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך והשתא מאי ק"ל הא מוגמר ביו"ט איכא משום מכבה כמ"ש רבינו ובמכבה לא אמרינן מתוך ולפי גרסת הרי"ף אפשר לומר דס"ל לר' פפא דבמוגמר ליכא משום כיבוי כיון דסופו להבעיר וכרבא דאית לי' הכי התם דאמר אף ע"ג גחלת מותר וכמ"ש הר"ן שם דרבא פליג אדרב הונא דאמר אסור מפני שמכבה אלא שמדברי רבינו נראה דלא גריס כגיר' הרי"ף וכמ"ש הרב לח"מ בפ"ג מדין י"ב יע"ש עכ"ל ולפענ"ד דלק"מ שגם בעיקר סברת המ"מ דמחלק בין הוצאה והבערה לשאר מלאכת יו"ט דאלימי יותר להתירא דמתוך משום דהוצאה אינו באו"נ עצמו כגון קטן ולולב וס"ת אבל מ"מ ישנו להוצאה גם באוכל נפש עצמו והבערה גרוע עוד ביותר משום דליתא כלל באוכל נפש ומש"ה צריכין בהבערה ליתורא דיום השבת וצריך למתק קצת דברי קדשו דמצד הסבר' החיצונה נראה דמאי איכפת לי' בחלוקים האלו כיון דכל חילי' דמתוך משום דכיון דהותרה הותרה לגמרי ואם הותרה הבערה שאינו באו"נ עצמו ואעפ"כ הרי הותרה ומאי לנו לתור במאי הותרה ונראה דכוונתו כך הוא דכיון דברירא מילתא דבכל מלאכת שהותרה באו"נ כגון שחיטה ואפיה ובישול אמרי' בהו התירא דמתוך ולמה הוציא הרמב"ם את הוצאה והבערה מכללם ויצא מתחילה לחלק בין הוצאה לשחיטה ובישול ואפי' דמלאכה זו עצמו כשעשאו לצורך אוכל נפש הרי באוכל נפש עצמו עשאו כן עתה רק שלא לצורך או"נ וכן בשוחט עולת נדבה שבעצמותו אוכל נפש הוא רק ארי' הוא דרביע עלי' או מפני רוע מחשבתו שעשאו שלא לצורך אוכל נפש אבל בהוצאה דגריעי בזה שהוצאה עצמו שמוצא את הקטן והלולב וכדומה דממלאכה זו עצמו ניכר שאינו לצורך אוכל נפש לכן קמ"ל דכיון דדנין על כללות שם המלאכה שכבר הותרה לצורך או"נ הותרה לגמרי ולא אזלינן בתר השתא ותו לא איכפת לן גם כשמוציא דברים דל"ש בא"נ ולכן פרט רבינו הוצאה מכלל שחיטה ואפי' ובישול משום רבותא יתירא אולם בהבערה לולא דילפינן מיתורא דקרא אזי מצד הסברא לא נכלל בהתירא דמתוך שהרי לא נשמע התירא דמתוך רק כשהותרה באוכל נפש עצמו דהיינו המלאכה והתיקון הוא באוכל נפש עצמו וגם כבר נודע דהיכא דהתירא דהמלאכה הוא במכשירין שאינו מושך להתירא דמתוך אם מצד גזה"כ וכדכתיבנא לעיל או מצד הסברא ועתה הרי הבערה שהתיקון ליתא באו"נ עצמו רק שאוכל נפש מתוקן מיד ע"י

הבערה זו והרי הבערה עומד ביניים שבצד התירא דידי' לצורך אוכל נפש דמי במקצת למכשירין לפי שמלאכה עצמו לא נעשית באוכל נפש עצמו כמו שחיטה ואפיה ובישול ועדיפי ממכשירין דבשעת התיקון הכלי לא נשבח האו"נ מאומה וגם לא נשבח האו"נ ע"י המלאכה עצמו משא"כ בהבערה שנשבח האו"נ על ידי המלאכה וכיון שכן מאי חזית דנשדי' למלאכת הבערה בתר שחיטה ואפיה ובישול להתירא נישדי' בתר מכשירין לאיסורא כיון דל"ד לגמרי לא לזה ולא לזה הארכנו בדברים פשוטים כדי להבין לאשורו דברי פר"ח הנ"ל שסובבים על משקל זה דמיתוק החרדל בגחלת של עץ דוחה במלאכת מכבה כמו הבערה ממש לדעת הפר"ח אמנם מה שחילק הפר"ח בין בישרא אגומרי משום שאותו הכיבוי מלאכה ואין בו צורך אכילה כלל משום שבאותו הכיבוי אינו צורך לצלי' ול"ד להבערה שהיא צורך אכילה עודנו לא מובן כל הצורך דכיון שלא נשבח הצלי כלל בכבי' זו ואינו דמי למכשירין שצריך מיהת לכלי זו ובאותו המלאכה מתקן הכלי אבל בבישרא אגומרי דל"צ כלל לכבי' זו ואעפ"כ הותרה מפני שרוצה בצלי זו יותר מאופני צלי אחרת ואעפ"כ הותרה כבי' זו שנעשית עי"ז וא"כ הדרי קושי' לדוכתי' דנימא ג"כ במכבה מתוך שהותרה כדי שיתקיים מחשבתו באוכל נפש הותרה נמי לצה"י או שלא לצורך כלל לדעת רש"י ורמב"ם וצ"ל דכוונתו בכך אודי לי' דעד כאן לא מצינו להתירא דמתוך רק היכא שהמלאכה עצמו שעושה הם במשקל ובאיכות אחד ונפרדים רק בסיבת תכלית והשלמת המלאכה אבל שנוסף עוד ונימא מדעתינו דמתוך שהותרה כבי' שאינו לצורך צלי כלל ולא נתכוון לו ואין צריך לגופי' הותרה נמי כבי' שעושה בידים ובכוונה זה לא ניתן להאמר ומשה"ט פוסק הרמב"ם שהמכבה לוקה משום דל"ש בי' התירא דמתוך של בישרא אגומרי משום שגוף המלאכה נפרדה זה מזה ומעתה במוגמר מקשה הש"ס שפיר שהרי שוין באיכות ומהות המלאכה לגמרי דגם התם א"צ לכבי' ולא נשבחו התבלין על ידי כבי' זו וכ"ה להדי' במס' ביצה כ"ג דאפי' ע"ג גחלת שרי מידי דהוי אבשרא אגומרי דשניהם שוים לגמרי בפלס מאזנים ועולין בקנה אחד כן נראה לפרש כוונת הפר"ח:

כ אמנם לדעתי נראה דמחוורתא דמילתא דרמב"ם ס"ל כדעת התוס' שבארנו לעיל באות ט"ו את דעתם לאשורם והוא דס"ל כדעת הרי"ף דבשרא אגומרי ליכא כיבוי משום דמעיקרא מכבה וסופו מבעיר וכיון דכיבוי אין כאן הבערה אין כאן אבל מ"מ כיבוי כזו אסורה מיהת מדרבנן וה"ט דר' יהודא דאוסר ע"ג גחלת וטעמא דרבא דשרי משום דס"ל דעישון פירות כאוכל נפש דמי ומ"ה שרי אפי' מדרבנן ועיין בלח"מ פ' ג' הי"ב שהוכיח שם דרמב"ם לא ס"ל כדעת הרי"ף ושפתיו ברור מללו יוע"ש היינו כפי פירושו

של ור"ן שם דכיבוי כזו שרי לגמרי וגם הבערה שאח"כ הן בגחלת והן בלבונה משום דמעיקרא מכבה ולבסופו מבעיר ולדבריהם בע"כ צ"ל דהא דאסרינן להניח את המוגמר להריח בהן היינו היכא שהבעיר את הגחלים בשביל כך וכה"ג אפילו לעישון פירות אסור דלמסקנא דהתם לרבא ולר"מ דשרו בעישון פירות כרב סברו דעישון פירות אינו שוה לכל נפש ודמי למוגמר להריח והש"ו התם קאי כשנוטל גחלים מן האש שהבעיר לקדירתו ובזה דשרי ר' יהודא ע"ג חרס ולא ע"ג גחלת מפני שמכבה ופליגי ר"א ורבא עליו דשרי ע"ג גחלת משה"ט דמעיקרא מכבה ולבסופו מבעיר וכיון דכיבוי א"כ גם הבערה כזו שהבעירו לבסוף הגחלת והלבונה ג"כ שרו אפי' שלא לצורך או"נ השוה לכל ונמצא דלמסקנא אין לחלק בין להריח לבין עישון פירות יוע"ש היטב ברמב"ן שכן צ"ל לדעתו וצדקו דברי הלח"מ שרמב"ם חולק בזה גם אם נדחוק בדבריו שהרי חילק להדי' בין להריח לבין עישון פירות איברא לאשר בארנו לעיל בדעת רבותינו בעה"ת ונראין הדברים שכן פירשו בדעת רבינו אלפס ולמסקנא דשרי רבא ור"א הוא בעישון משום דקסברי שהוא דבר השוה לכ"נ כמו בישרא אגומרי אבל להריח אסור אפילו כשנוטל גחלים מע"ג אש משום שאינו שוה לכל נפש ואסורא מיהת מדרבנן משום מכבה ולפ"ז יש לכוון היטב שגם הרמב"ם בפסקיו כיון כן בדעת ר"א ותו ל"ק מידי מבשרא אגומרי וגם במיתוק החרדל נראה כדכתיבנא לעיל או כתירוצו של פר"ח הנ"ל ולפ"ז נראה לברר דיעות רבותינו בכיבוי דלדעת רש"י המכבה ביו"ט פטור מה"ת משום מתוך אפילו כשאין צריך לו כלל כמו בכל מלאכה אבל מדרבנן מיהא אסורה כשאין בו צה"י בדבר השוה לכ"נ ומש"ה מוגמר להריח אסור ובעישון פירות שרי לכתחילה משום ששוה לכ"נ אפי' להבעיר אש בשבילם ולדעת הרי"ף ותוס' ורמב"ם ורמב"ן חייב מדאורייתא בכיבוי שלא לצורך אוכל נפש ואפילו בצה"י משום דליתא באוכל נפש דבשרא אגומרי ליכא כיבוי רק בסוג זה פליגי דלרמב"ן ור"ן גם בעש"פ אסור להבעיר בשבילם ולהניח ע"ג שיש לו כבר מותר אף להריח ולדעת תוס' ורמב"ם מותר בעש"פ אפי' להבעיר מתחילה ובלהריח אסור אפי' להניח על גבי גחלים שנתבערו לצורך אוכל נפש וכן פסקינן בש"ע דלהריח לעולם אסור.

כא דעת האשרי מושגבים ממנו שבפרק שני מביא כגירסת הרי"ף בפ' ר"א דמיתוק החרדל בגחלים של עץ אסורים ומ"ש מבישרא אגומרי התם ליכא כיבוי הכא איכא כיבוי ובפ"ד אות חית כתב וז"ל הך גריפה דשמעתין מיירי כשנפלה לתוך התנור מן הטפילה והטיח של תנור ואין צריך כ"כ בגריפה זו אלא שיהי' הפת נאה שלא יגע בפת ושלא יגע בצלי ויחרך ואפילו הכי התירוה דאין בה אלא איסור טילטול בעלמא אבל

גריפה שלנו שמכבים את הגחלים אפשר שלא הי' מתירין הני אמוראין בשביל פת אבל בתנורין שלנו אי אפשר לאפות כלל בלא גריפה הילכך מותר ואפי' לרבנן דכיבוי לצורך אוכל נפש מותר אף לרבנן עכ"ל וקשי' לדעתו דס"ל דכיבוי מותר לצורך או"נ אמאי אסרו במיתוק החרדל ואי משום שדרכו לעשות לימים רבים או משום דאפשר מאתמול ועוד שהרי לדעת הרי"ף ליכא כיבוי באו"נ כלל ואמאי התיר בגריפת תנור שלנו שהוי כיבוי גמורה דא"כ בזה לחודא חלוקה דין חרדל מבישרא אגומרי וזהו כגירסת רש"י ומלבד זה דברי קדשו נראין כסותרין מינה ובי' שהרי כיון שהסכים בסוף דכיבוי מותר לצורך או"נ אמאי אוסר בתנורים שלהם כדי שיהי' הפת נאה ואמאי לא נימא מתוך שהותרה כיבוי לצורך או"נ הותרה נמי לצורך היום ומדוע יגרע זה מצה"י דמותר בכל מלאכת של או"נ אמנם למ"ש לעיל בסי' א' אות ב' דבמכשירין לא אמרינן מתוך היכא דמלאכה זו לא משכחת לי' באו"נ עצמו רק במכשירין אבל היכא דאיתא למלאכה זו באו"נ עצמו אזי שרי לעשותן אפילו במכשירין שהן רק לצוה"י ולפ"ז נכונים היטב דברי הרא"ש דמינה גופי' תסתיים דס"ל כדעת הרי"ף וכמו שהביא גרסתו בפ"ב דכיבוי ליתא באו"נ דבישרא אגומרי ליכא כיבוי ובגריפת תנורים שלנו הוא שמתיר משום מכשירי אוכל נפש ואפי' לרבנן דאסרי במכשירין היינו בשפוד שנרצם ביו"ט דלדידי' לחודא הוא שנפל לו במקרה שנתקלקל לו ביו"ט אבל המלאכה עצמו וכן לכ"ע הרי כבר יש להם כלים כאילו מעיו"ט או שאפשר לעשותם מעיו"ט ואין המלאכה בעצמותו מוכרחת שצריך לעשותן ביו"ט בשעה זו קודם אפי' וכולן שוין בזה שכל האופים ביו"ט אי אפשר להם זולת זה ודמי להבערה דשרי אפי' לרבנן דאסרי במכשירין שא"א לעשותן ומשה"ט גופי' שיד כולם שוין בזה ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו אבל בתנורים שלהם שאינו לתיקון או"נ אלא כדי שיהי' הפת נאה וכו' דלו יהא דשוה לצה"י מ"מ אסור דכיון דליתא באו"נ גופי' רק במכשירין שוב אין בכחו להמשיך התירא גם משום צה"י וכדכתיבנא לעיל וקבענו בהם מסמרות נטועים [עיין ביצה כ"א בתד"ה עיסה דנראה מפשטות דבריהם דצורך כהאי בכדי שהפת נאפה יפה לא הותרה אלא מלאכה דאיסורי מדרבנן ומש"ה לא שייך התירא דרשב"א בכדי שהפת נאפה יפה אלא היכא דאיכא הואיל דהותרה מדאורייתא וכנגד איסורי דרבנן לחוד מהני טעמי' דרשב"א ומאי דכתיבנא בדיני הואיל בכוונת דבריהם] והא דאוסר במיתוק החרדל ה"ט משום שמיתוק החרדל לא מכיבוי הגחלים נמתקו רק מחימום הגחלים כמ"ש שעה"מ שם ואין בכיבוי זו שום תיקון לצורך אוכל נפש ולא למכשירי או"נ והאי דכתיבנא לעיל לדעת תוס' דס"ל כגירס' הרי"ף דמשני על מיתוק החרדל התם ליכא כיבוי הכא איכא וכו' דמאי בכך דמ"מ איכא כיבוי מדרבנן ואי משום

שהוא לצורך אוכ"נ אע"ג דאיכא כיבוי מדאורייתא נמי ונראה לבאר זה עפ"י דברי מ"א סי' תקי"א ס"ק יוד גבי עישון פירות למתקן דשרי וז"ל משמע מלשונו דאפי' טובים לאכילה אלא שרוצים למתקן יותר דשרי דמשום כיבוי ליכא שסופו מבעיר וכו' הרי להדי' דלהריח אסורא מיהת מדרבנן ולגבי איסור דרבנן לחוד מהני אוכל נפש כהאי שרוצה להטיב טעמו וריחו וכמ"ש הרא"ש בתנורים שלהם לענין טלטול שאינו אסור אלא מדרבנן ולכן מותר כדי שיהי' יפה ביותר. והרי מבואר בגמר' דף כ"ג ע"א דעישן פירות שרי מדי דהוה אבישר' אגומרי הרי דבשרא אגומרי שוה לגמרי לענין הצורך וכשם דבעישן פירות הצורך דידי' רק כדי שייטיב טעמו כן הוא לפני הצולה ההוא דניחא לי' טפי להניחו אגומרי וכן במיתוק החרדל בגחלים לו יהא דשוה בערך הצורך כמו בישר' אגומרי ועישן פירות מ"מ לצורך כי האי לא הותרה אלא איסור' דרבנן לחוד ומש"ה בבישרא אגומרי ועש"פ שרי דליכא כיבוי מדאורי' אבל בחרדל דאכמ"ד לא מהני צורך כהאי ותו לא צריכין לסברא הנ"ל בשם שעה"מ מה שתי' התם על קו' הפר"ח דמדוע לא אמרינן מתוך שהותרה כיבוי בחרדל מדאוריית' הותרה נמי וכו' משום דבחרדל אין צריך לכיבוי רק לחימום הגחלים יוע"ש ובל"ז ניחא וכדכתיבנא וזהו דמתרצי' התם ליכא כיבוי מדאוריית' ומש"ה מהני צורך כהאי כפי הטוב בעיניו אבל במיתוק חרדל דאיכא כיבוי מדאוריית' ובעינן שיהי' לצורך או"נ אשר א"א זולת המלאכה או לצורך מכשירי אוכל נפש כהאי וכיון דכיבוי דאוריית' כי האי ליתא באו"נ שוב ליתי בי' משום מתוך:

כב יש להתבונן בדבר שהותר משום צה"י ע"י מתוך כגון ס"ת ותינוק למולו אם הוציאו לרה"ר שלא לצרכו דלדעת תוס' ושאר פוסקים עובר בל"ת דבעינן צורך היום דוקא וכ"ה דעת הרמב"ן בפ"ק גבי מת ביו"ט ראשון ומובא שם בר"ן או שהוציא תינוק למולו במקום שאין שם אומנין או אפשר לומר דמ"מ יש צד לפטרו משום הואיל דמיקלע לי' אורחים וחזי להו לקרות בו או מוהלין למולו ונראה לי דמוכח מדבריהם דהואיל לא מהני אלא היכא דאפשר שיגיע לצורך אוכל נפש אבל מפני הואיל שיגיע לצורך היום לא מהני מידי דאל"כ אין כאן מקום לכל הקושי' שהקשו על רש"י דס"ל שאפי' במוציא אבנים לר"ה פטור מדאוריית' מהא דאופה מיו"ט לחול ומשריפת קדשים ומוגמר שהרי גם לדבריהם פטור במוציא שלא לצורך שהרי מתחילה מותר מה"ת משום מתוך היכא דהוציאם למזגי עלייהו דאיכא צורך היום ואח"כ מותר משום הואיל דאי בעי למיזגי עלייהו והא למאן דאית לי' הואיל ול"ק מר"ח דלית לי' הואיל וכן בשריפת קדשים דלא משכחת בי' צה"י כלל גם לדעת רש"י חייב וכן במוגמר דלא משכחת בי' צה"י שיהי' שוה לכל נפש משום הכי אסור וע"כ לא ס"ל לרש"י דאפי' במוציא אבנים לרה"ר שלא לצורך

דפטור אלא לדידן דפסקינן כרבה דמשכחת בי' להתירא משום צה"י ואע"ג שהוציאו שלא לצורך כלל כמו באופה מיו"ט לחול א"ו דלא אמרינן הואיל לדבר שלא יהיה בו רק לצה"י ולא התירה תורה אלא היכא שהוא בוודאי צה"י ולא משום ספיקא דצה"י ולכן נראה ברור דאסור להוציא ביו"ט כל דברים שאין בהם משום או"נ רק לשאר הנאת הגוף עד שיצטרך לו בוודאי בהליכה זו ולא משום ספיקא

כג יש להתבונן שהרי מצינו במלאכת יו"ט שני צדדים להתירא א' משום הואיל וא' משום מתוך ומדוע התירא דהואיל מהני בכל ל"ת שבתורה כמ"ש תוס' בפסחים בד"ה כתישה לפר"ת דאכלאים קאי והתירא דמתוך ליתא אלא במלאכת יו"ט תדע דמשני התם בצונמא ואמאי לא אמרינן משום מתוך אכללות שם האיסור כמו דאמרינן ביו"ט ועוד דא"כ שבקת לכמה לאווין ולא יהי' חייב על שעטנז מי שמחויב בציצית דנימא משום מתוך שהותרה לצורך מצוה הותרה נמי שלא לצורך ולא יתחייב על אשת אח לאח"מ כלל מי שהוא בר יבום משום מתוך ולאוין דכתבי' רחמנא נוקמי במי שאינו מצווה על ציצית ואינו בר יבום ובשלמא לדעת תוס' ורמב"ן ורא"ש דבעינן צה"י דווקא ניחא דבמלאכת יו"ט שייכי כולו הנך לצורך אוכל נפש ולצורך היום ושלא לצורך כלל משא"כ בכל ל"ת שבתורה דליתא אלא משום תרתי או דאיכא מ"ע או דליתא במקום מצוה אבל לדעת רש"י ורי"ף ורמב"ם קשי' לכאורה לכן נראה דלדעתם דכל התירא בנוי על יסוד דהואיל וכדכתיבנא לעיל באות י"ג גם הואיל לא אמרינן בשאר איסורין כמו התירא דמתוך ומש"ה תוס' לשיטתם שפיר הקשו על רש"י מאופה מיו"ט לחול דליכא למימר דהתירא דמתוך משום הואיל הוא דאתינן שהרי הואיל אמרינן בכל האסורין שבתורה משא"כ במתוך אלא ודאי שאין התירא דמתוך קשורה כלל בהתירא דהואיל:

כד ועוד נראה לומר דלדעת רש"י ורמב"ם ורי"ף דאית להו הואיל אפי' בכל האסורין כמו שפי' ר"ת שם בפסחים מ"ז ע"ב בד"ה כתישה ביו"ט ואית להו מתוך אפי' שלא לצורך כלל משום דהתיר' דמתוך צמודה בהתירא דהואיל אמנם כשם דהתיר' דמתוך לא אמרינן גבי מלאכת יו"ט רק היכא שבצד ההתירא דידי' נשלם בכללו ולא יפול מנהו אפס קצהו באיסורא כאשר כתבנו לעיל באות י"ג ומשה"ט נידון נמי לכל איסורין שבתורה וכיון דבכל איסורין ישנו במציאות שגם במקום מצוה איתא לאיסור' כגון ביבום במקום ל"ת ועשה וכן כלאים בציצית לא הותרה לגמרי שהרי איתא לאיסורי בנשים ועבדים וכן לענין חרישה ביו"ט ובכלאים כיון דאיכא צונמא דצריך לכותשן מתחילה ונמצא דבשעת חרישה עודנו לא מקיים לעשה וכיון דלעולם משכחת לן שיפול ממנו חלק המתפרד לאיסורי שוב נפל להתירו דמתוך בכללו בכל האסורין כיון דלא משכחת לן שיושלם

צד התירא מכל צד ומעתה ניחא לן הא שלא הביא הרמב"ם ושאר פוסקים בחורש ביו"ט או בכלאים דפטור אלא במתניתא כמו דמסקינן שם בגמר' וה"ט משום דחזור ולמוד להתירא דהואיל מהתירא דמתוך וכשם שהתיר' דמתוך ליתא אלא כשנשלם בחוק התירא דידי' בכללו כן ה"ה בהתירא דהואיל ולכן ל"ש הואיל רק משום התירא דאוכל נפש עצמו כגון הואיל דאי מיקלעי אורחים אבל הואיל משום מצוה אזדי לי' לגמרי כיון דלעולם איכא צד המבטל גם בחילי דהתירא דידי' עצמו והא דמשני באבנים מקורזלות לאו דהכי איירי דוקא בכה"ג אלא כיון דאיכא באבנים מקורזלות שאין ראויות אלא ע"י כתישה וכתישה אסורה ביו"ט אלא משום דחי' ומעתה תו אי אפשר אפי' ע"י דחי' דהא בממ"נ אם יכתשם קודם שיחרוש בעודם מחוברים ואח"כ יחרש ויכסה בהדי דחריש לי' הרי עובר על הכתישה דהא בעידנא דמיעקר לאו לא מקיים לעשה ואם יחרוש קודם ואח"כ יכתוש הרי עובר על החרישה שהרי לא קיים העשה בשעת חרישה וכיון דמש"ל זימנין שגם במקום מצוה אינו רשאי משום דלא אפשר שיהיה בעידנא וקא ש"ו דעודנו אפשר ע"י כתישה דלאחר יד ומתרץ דמשכחת לי' בצונמא דאי אפשר בכתישה דלאחר יד והדר הו"ל דינו כמו בכ"מ דבעידנא דמיעקר לאו לא מקיים לעשה והא דמקשי' צונמא בר זריעה הוא הכי קא מקשי' לי' דכיון דלאו בר זריעה הוא הרי לא חייבו רחמנא בכה"ג משום חורש דלא חייבי רחמנא אלא במקום שראוי לזריעה אלא בע"כ וצ"ל בעפר תחוח מלמטה והדרי ק"ל דת"ל משום עפ"ת ובהדי דחרשי קא מכסי ומשני במתניתא וה"פ דאזי תו א"א בכתישה דלאחר יד אלא בכתישה ממש וכיון שצריך לכתוש בפועל שוב אי אפשר דממ"נ יעבור על אחד מהם בעידנא דלא מקיים לעשה ובזה יתיישב דברי ריב"ב מובא בתוס' חולין קמ"א בד"ה לא צריכא דבל"ז קשי' לדידהו דמאי מקשינן וכתישה ביו"ט מי שרי ולהנ"ל ניחא ועי' לעיל בדיני הואיל מ"ש בזה ומעתה כיון דלמסקנא גם במקום מצוה לא נשלם לגמרי שהרי איכא זימנין דאי אפשר בכתישה דלאחר יד ויעבור בל"ת קודם קיים העשה לכן נסתלק להתירא דהואיל משום מצוה לגמרי:

כה ועיין בשעה"מ בס"פ א' מהיו"ט וז"ל ועוד אני מוסיף להקשות מהא דאמרינן לעיל בפ"ק דביצה ד"ח אמתני' דקתני ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה א"ר זירא אר"י והוא שיש לו דקר נעוץ ופרכינן עלה והא קא עביד כתישה והשתא מאי קושי' הא כתישה משום תולדה דטוחן הוא דמחייב ואם כן נימא מתוך שהותרה טחינה לצורך אוכ"נ שהרי שחיקת סמנין מחייב בשבת משום טוחן כמ"ש רבינו פ"ח מה' שבת דין ט"ו ואלו ביו"ט מותר הותרה נמי שלא לצורך ואפי' לדעת התוס' וסייעתי' דס"ל דבעינן צה"י קצת ה"נ הא איכא צה"י שאם ינוחו לערב יבלע בארץ ואין רישומו ניכר ונמצא

בטל ממצות כיסוי דמה"ט כתב הרא"ש שם דכוי אין שוחטין אותו ביו"ט וא"כ לא גרע מס"ת לקרות בו דמקרי צה"י קצת משום דאיכא סרך מצוה וכו' הן אמת דלמאי דפריך בגמר' והא קא עביד כתישה לקמ"מ משום דתלמודא פריך לר"ז דאמר דבעינן דקר נעוץ ואי ס"ל לר"ז דאמרי' מתוך א"כ אף בלא ד"נ לישתרי אך אכתי קשה לר"ז גופי' ודוחק לומר דר"ז ס"ל דלא אמרינן מתוך וכו' ותו דא"כ האיך פסקו הפוסקים להאיך דר"ז דבעינן ד"נ ועפ"ת וכו' עכ"ל ומ"ש דקו' הגמר' קאי לר"ז דבע"כ ל"ל מתוך דא"כ אפי' בלא דקר נעוץ נמי תמוה דבלא ד"נ חייב משום חרישה דליתא באו"נ ולית בי' התירא דמתוך כלל אמנם כיון דר"ז קאי אפלוגתא דב"ש וב"ה דלתרווייהו בעינן ד"נ משום דתרווייהו ס"ל דאין עשה דוחה לל"ת ועשה וכמסקנא דהתם ד"ט ע"ב וא"כ אכתי קשי' לב"ש דגם בד"נ מה אהנית לן שהרי קעביד כתישה דב"ש ל"ל מתוך אבל קשה דמנ"ל דס"ל לר"י דיו"ט עשה ול"ת הוא דילמא ס"ל כשאר אמוראי דלא הוי אלא ל"ת גרידא ומש"ה בעינן ד"נ כדי שלא יעבור על החרישה ושוב מצי כתיש לי' ובהדי דכתיש קא מכסי אבל היכא דל"ל ד"נ ממ"נ יעבור על ל"ת בעוד שלא הגיע לקיום העשה וכדכתיבנא לעיל בסמוך ולזה התעורר כבוד בני הרב החריף נ"י וי"ל דא"כ אמאי צריך ד"נ דוקא דא"כ גם בעפ"ת לחוד סגי א"ו דא"ל דיו"ט עשה ול"ת הוא] ואולם עודנו קושי' עצומה על הפוסקים שהביאו דבעינן עפר תחוח משום כתישה ולא אמרינן מתוך ואפ"ל דכשם דאסורה טחינה לצורך אוכל נפש מיהת מדרבנן לכה"פ כן כתישה בעפר אסורה מדרבנן אפילו היכא דאיכא צה"י והא שהתירו במלח היינו משום שנשתנו בעיקר הטחינה ולא התירו אלא במדוכה שלהן כמ"ש הרמב"ן בפ' א"צ ור"ן שם משום דהיכא שטוחן לימים רבים דרכו ברחיים אבל בשחיקת עפר שלעולם דכו בשחיקה זו בידיו לחוד ודומה לחטים ברחים שלהן או משום דס"ל לרה"פ כדעת הר"ן בפ' המביא דכל מכשירין שאפשר מאתמול ל"ח כמו צה"י [וכמ"ש לעיל באות ד' ויו] וכיון דלמסקנת הפוסקים לא התירו במקום כסוי אלא בחד דרבנן ולא בתרי דרבנן יוע"ש באשרי וכ"מ מתוס' שם שהרי גם באפר שהוסק ביו"ט מותר לכסות היכא ששחט כבר והא דבעינן דקר נעוץ משום דאל"ה איכא תרי איסור' דרבנן חדא משום הכנה ומשום גומא וה"ה בדליכא עפר תחוח איכא ב' איסורין חדא משום כתישה ומשום גומא:

כו ע"ש וז"ל וכן קשה מהא דאמרינן בפ' א"ע ומי אמרי' הואיל והתנן יש חורש תלם א' וחייבין עלי' משום ח' לאוין החורש בשור וחמור כו' ואי אמרי' הואיל אחרישה לא לחייב הואיל וחזי לכסוי דם צפור אמר ר"פ באבנים מקורזלות ראויות לכותשין וכתישה ביו"ט מי שרי הא ודאי שרי משום מתוך דהא התם מיירי בכה"ג דאם היה מבקש עפר

אחר ינגב הדם או יטשטש ע"י מים כמ"ש בתוס' שם וא"כ מקרי שפיר צה"י עכ"ל ולמ"ש דלדעת הפוסקים דטחינה ביו"ט אסורה מדרבנן באו"נ מפרשי לי' כדכתיבנא משום כיון דצריך לכתוש אחר חרישה שוב לא ניתנה חרישה לדחות דבעידנא דמיעקר לאו לא מקיים לעשה ואם יכתוש קודם שיחרוש הרי יעבור בשעת כתישה ומאי אמרת משום דהוי מכשירין לצה"י דע"כ לא אשמעינן אלא היכא דאיכא במכשירין עצמן לצורך היום אבל הכא הכתישה הוית במכשירין למכשירין של צה"י שהרי בעידנא דכתיש לי' עודנו ליתא לצה"י עד דחריש לי' וכיון דמשום דחיות העשה עצמו לא ניתן לדחות רק דנימא משום ליתא דמתוך וצה"י ובמכשירין למכשירין לא שמענו להתירא דמתוך ואפילו לדעת רש"י ורמב"ם דל"ב צה"י מדאוריית' זהו דוקא בדבר דמשכחת בי' משום צה"י כגון בהוצאת אבנים דחזי' למזגי עלי' אבל בשחיקת עפר מחובר דלא משכחת לן משום צה"י עד שיעשה גומא או שיחרוש אח"כ הרי זה דומה כאילו תיקן כלי לצורך תיקון מכשירין ואע"ג דבפרק ר"א בשבת דף ק"ל אית לי' לר"א דקוצציין עצים לעשות פחמין לעשות כלי ברזל היינו משום דחי' דמצוה עצמו וכל הצריך לי' דדריש לי' לרבוי דקרא וביום להכי:

כז ע"ש וז"ל ועוד אני תמיה לדעת הרא"ש וסייעתי' דס"ל דקצירה וטחינה וכיוצא הותרה מדאוריית' לצורך או"נ כמ"ש בפרק א"צ והטור בסי' תצ"ה מהא דאיבעי' לן בפרק ג' דבכורות דף כ"ה ע"ב אמתני' דקתני השוחט את הבכור עושה מקום לקופיץ מכאן ומכאן בעי מיני' מרב הונא כנגדו ביו"ט מהו טעמא דר"י דקסבר תולש לאו היינו גוזז וכנגדו ביו"ט אסור דהוי לי' עוקר דבר מגדולו או דילמא בעלמא סבר ר"י תולש היינו גוזז וגבי בכור היינו טעמא דשרי משום דקסבר דבר שא"מ מותר וביו"ט נמי דבר שאינו מתכוין וכתב הרא"ש שם וז"ל מיהו קשה דבלאו יו"ט נמי הו"מ למבעי' פי' דמתניתין דתולש את השער במתכוין קאמר משום דתולש לאו היינו גוזז מ"מ מדרבנן אסור במתכוין או בפסיק רישא גזירה אטו גוזז ומתני' ע"כ בשאינו מתכוין וקא מבעי' לי' כנגדו ביו"ט מהו דילמא דוקא בבכור דתולש לאו היינו גוזז וליכא איסורי דאוריית' הוא דשרי דבר שאינו מתכוין אבל י"ט דאיכא איסורי דאוריית' עוקר דבר מגדולו לא שרינן בשאינו מתכוין או דילמא בבכור נמי איכא איסורי דאורייתא דתולש היינו גוזז וכי היכא דשרי בבכור משום דבשא"מ שרי נמי ביו"ט עכ"ל יעו"ש והשתא לפי דעתו דקצירה ובצירה הותרה מן התורה לצורך אוכל נפש א"כ מאי קא מבעי' לי' הא ביו"ט נמי אפילו במתכוין אינו אסור אלא מדרבנן דמתוך שהותרה עוקר דבר מגדולו לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך דהתם נמי איכא צורך ושמחת יו"ט שלא תתקלקל שחיטתו וכמ"ש הרא"ש שם

וא"כ היכי קאמר טעמא דר"י משום דקסבר תולש לאו היינו גוזז וכנגדו ביו"ט אסור הא כי היכא דשרי בבכור משום דאפי' במתכוין ליכא איסורא דאורייתא ה"נ גבי יו"ט יהא מותר מה"ט עכ"ל ולדעתי נראה דל"ד לבכור דלית בי' עיקר מדאורייתא כלל דהא תולש לאו היינו גוזז והתורה לא אסרה רק גיזה אבל בעוקר דבר מגדולו שהוא מלאכה דאוריי' ואם עשאו לצורך גבוה ואחרים הרי עובר בל"ת רק דמותר מדאורייתא משום מתוך היכא שעוקרו לעצמו אפי' היכא שאין בו צורך כלל וכיון דרבנן הדרי ואסרוהו אפילו לצורך אוכל נפש מכ"ש דאסור אפי' היכא דאיכא צה"י כיון שעיקרו הוא מלאכה דאוריית' וע"ש באשרי שחילק שאין להתיר משאצ"ל כשם שהתירו בלאחר יד דקיל ממנו וה"ט משום דלאחר יד הרי ניכר ממעשה עצמו שלא עשאו כעושה מלאכה בכיון משא"כ משאצ"ל דתלי' רק במחשבתו לבד ומכ"ש דאין לדמות דבר שאין לו עיקר מה"ת רק שגזרו חכמים על תולש משום גוזז משא"כ בעוקר דבר מגדולו שעיקרו הוא מלאכה דאוריית' רק שהותרה לצורך או"נ ואזי יש להיתר גם משום צה"י מדאורייתא וכשאסרו חכמים באו"נ עצמו הדר ונסתלק מגרמא דהתירא [וכל שלשה קושיות הנ"ל של שעה"מ לדעת הפוסקים דבעינן צה"י לא קשי' כל כך לדעת מ"א דצה"י משום מצוה לא הוי אלא כשאי אפשר מעיו"ט עיין סי' תמ"ו ס"ק ג' והשתא התם שעובר בב"י בכל שעתא ושעתא לא מקרי צה"י כיון דאפשר מאתמול מכ"ש בכיסוי כיון שאפשר בכתישה מאתמול וגם עתה אינו אלא בביטול עשה בשב ואל תעשה דלא הוי כצה"י] ועי"ש בשעה"מ שתירץ על כל קו' הנ"ל משום דלא אמרינן מתוך אלא בדבר שלא אסרו התורה בפירוש אבל בכתישה דהוי כמכשירין שאפשר לעשותן דאסרה רחמנא בהדי' ליתא להתירא דמתוך ודבריו נכונים היטב אולם תינח במלאכה דלא משכחת לן באו"נ עצמו רק במכשירין אבל במלאכה שישנו באו"נ אזי לאו משום מכשירין הוא דשרו ואפי' לרבנן מותרין בכה"ג וכמ"ש לעיל באות ג' והוכחנו מדברי תוס' באות יוד יוע"ש:

הלכה ח

א עיין יומא דף י"ג כל השו"ט ועיין שו"ת ש"א סי' צ"ג שהקשה דל"ל ליתן גט לתרווייהו ובכל שנה פסל חדא לכהונה הלא יכול לקדש חברתי' ולהכניסה לחופה אם תמות הראשונה ולפענ"ד ל"ק מידי שחופה הוא קנין גמור לבעל ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה ולא מצינו שום קנין שיחול לזמן רק בע"מ או בקנין כסף ושטר ואיתא לשטרא כמו שמבואר בנדרים לענין ק"ס ובאשה שנפלה לענין משיכה וגט ואף לדעת הפוסקים דיצאה בהינומא היא החופה ואפשר שגם ביוה"כ הלכה בהינומא מ"מ כיון שהנומא דקודם יוה"כ כבר כלה בעת שמתה חברתה ביוה"כ ולא קנה כלל בהינומא ההיא

תו לית לן למימר שיקנה אותה ביוה"כ בהינומא שהולכת בעת שמתה חברתה דהוי כקונה קנין בשבת לפום ש"ס דידן עיין תוס' ולחדא ואי קשי' הא קשי' לדעת הריטב"א דמפרש בקדושין בהא דמספקא לש"ס אי תחילת ביאה קונה ומה נ"מ לכהן גדול והקשו הראשונים ת"ל דבשעת נשואין הרי הוא בעלה ותחילת ביאה בוודאי רק אירוסין עושה עי"ש ותירץ בשם הרמב"ן דאיירי שהכניסה לחופה קודם ביאה עיי"ש נמצא לדעתם קונה חופה אף קודם קידושין וכן מובא דעתם במ"ל פרק יוד מה' אישות ה"ב ולדעתם קשה שהרי יכול להכניסה לחופה בלא שום תנאי ולקדשה אח"כ בכסף אם תמות חברתה וקנין כסף חל לזמן אף בתנאי אם וזה לכאורה קושי' עצומה אך נראה דהא במס' ב"ב דף קמ"ב ע"א פליגי אביי ורבא ולרבא הטעם משום דרפוי' מרפי' בידו ולפ"ז לדעת רבא בוודאי אינו קונה חופה קודם קדושין דרפוי' מרפי' בידו שמא לא תאבה האשה להתקדש לו אח"כ ולא הואיל כלום בחופה זו שכינסה וצ"ל דריטב"א מפרש האיבעי' דקדושין דתחילת ביאה קונה לאביי או אפשר דפוסק בזה כאביי ותו לא קשה קושי' הנ"ל לדעת ריטב"א דהניחא לאביי אבל לרבא מא"ל והש"ס מתרץ אליבא דכ"ע עוד שם בש"א תשובה הנ"ל היקשה דל"ל לגרש לתרווייהו ואז אף אם לא מתה חדא מנייהו פוסל בכל שתא אחת מכהונה הא עדיין יכול לקדשה ולהכניסה לחופה בתנאי ע"מ שתמות חברתיך ולחדא יגרש ע"מ שאכנוס לבה"כ ומתרץ דהא ר"י סבר אין ברירה לתנא דאיו ולא יכול לקדש ע"מ שתמות חבירתה דבשלמא בהעדר מעשה אינו תלוי בברירה אבל בע"מ שתמות דהוי מעשה חדש שפיר אמרינן אין ברירה וקם בלא בית דבשלמא בע"מ שאכנוס לבה"כ דהתנאי בידו ג"כ לא שייך א"ב כמו שמבואר ברש"י ר"פ כ"ה ע"ש ולפענ"ד דבריו תמוהים דעדיין קשה שיקדשה בע"מ שאכנוס לבה"כ ולאידך יגרש גם כן בע"מ שאכנוס לבה"כ וכיון שבידו לקיים אמרינן י"ב, אחר כתבי זאת נדפס אחר איזה שנים ספר תשובות מרן הגאון הקדוש ר"ע אייגר ומצאתי קושי' זו בסי' קנ"ט אך נראה בהקדם דברי ר"ן קדושין פ' האומר בהא דפליגי ר"י ור"ל בע"מ שאכנסך ליום פלן ועבר היום ולא כינסה דר"י סבר אונסא כמאן דלא עבד ואינו מקודשת אבל בגירושין כיון שתלוי בדעתו לבד הוה כמאן דעבד משא"כ בקדושין שצריכה גם דעתה ע"ש ועיין בראש המורים סי' כ"א דאסבר לה מטעם אונס רחמנא חייבי ל"א והמעיין בדברי ר"ן יראה דבגירושין בכה"ג היכי שגירשה על תנאי בקיום מעשה ונאנס ולא נתקיים התנאי מגורשת דהא דמחלק בין גרושין לקדושין ע"כ איירי בגרושין כעין תנאי דקדושין דהוי בקיום מעשה ואעפ"כ מגורשת ואע"פ שלא נתקיים התנאי ע"י אונס כיון שתלה רק בדעתו לבד אף דאין אונס בגיטין ולא מחלקינן בין אנוס ללא אנוס הא מבואר שם טעמא

משום צנועות ופרוצות עיין ריש כתובות ועיין תוס' ד"ה וסברה וע"פ דבריהם ג"כ נראה דזה דווקא היכא שנתקיים התנאי ע"י אונס כגון אם לא באתי וחלה דאז שייך בטעמא דצנועות זימנין דלא אנוס והמה יחמירו על עצמם לחוש דילמא אנוס אע"ג שמן הדין אין לחוש לאנוס דרובן לא אנוס ומטעם זה תקנו רבנן דלא לחלק בין אנוס ללא אנוס כדי שלא יחמירו על עצמם שלא כדין אבל היכא שהתנאי בקום ועשה ולא נתקיים התנאי ע"י אונס מגורשת ולא שייך תקנתא דצנועות דזימנין דאנוס וסברי דלא אנוס דאין זה חומרא שלא כדין דגם משורת הדין אי אפשר לה להנשא עד שיתברר לפנינו דאנוס מטעם דרובא לא אנוס וכן תקנתא דפרוצות לא שייך בכה"ג דבשלמא התם שפיר אמרינן זימנין דאנוס ואמרה דלא אנוס והיינו שהיא יודעת בעצמה דאנוס רק מחמת שלא נודע לנו אין בידנו למחות בידה וכן ביצא קול כיון שלא נתברר הקול בב"ד ולא אתחזיק קלא כדינא דהיינו פלוני שמע מפלוני והלך למדה"י עיין פרק המגרש ובא"ע סי' מ"ו לא נוכל למחות לה אם לא תחמיר בעצמה אבל הכא אם לא אנוס ואמרה דאנוס הרי נתחזקה באיסור א"א לפנינו כל כמה דלא נתברר האונס לפנינו ואם ניחוש לזה ניחוש ג"כ לכל אשה שהלך בעלה למדה"י שתנשא ע"י שתאמר גרשני בעלי ומדברי הר"ן הנ"ל נראה לפענ"ד למעיין בדבריו שלא כדעת מ"ל פי"א מה' מכירה שמביא בשם מהר"ם אלשקר דבכה"ג אינו מגורשת אף למ"ד יש אונס בגיטין:

ב ולפ"ז קשה בסוגיין דמגרש לחדא ע"מ שאכנוס לבה"כ דעדיין קשה דילמא לא תמותו שניהם וכהן העובד ימות בפלגא דעבודה ואמרינן אונס כמאן דעביד בגרושין לפי שתלה בדעתו לבד וקם למפרע בלא בית ודוחק לומר דבודאי ניחא לי' דלא תתגרש כדי שלא יתחלל עבודתו דהא מבואר ברמב"ם אם עביד בלא בית עבודתו כשרה רק שחיסר מצוה והאיך נאמר שע"י חזקה קלישתא כזה שלא מצינו בשום מקום להתירה לכהונה אחר מיתתו ובוודאי מידי ספק לא יצאנו ואילו אית לה איבה עליו ובל"ז ניחא לי' לגרשה וחשש דילמא ערקה ואזלה לעלמא כמבואר בגיטין וגדולה מזו מצאנו במוציא אשתו משום שם רע כל כמה דלא פירש התנאי בהדי' אף שנודע אח"כ ששקר ענו בה מותרת להנשא אף שהיא אשתו ראשונה דבוודאי לא ניחא לי' לגרשה אעפ"כ לא מסלקינן את מעשה גירושין שהיה לפנינו וה"נ מידי ספק לא יצאנו דילמא בלא זה היה הולך לבה"כ כדי דתתגרש וזה שילך הלך הוא רק מחמת אונס שנראה לכל ועדיין לא הועילו כלום בתקנתם שגם עתה לאחר כל התחבולות אין לו אלא ספק בית למפרע אך נראה דבל"ז קשה דהאיך אמרינן אי חזי לה דקא בעי למימת קדם איהו ועייל לבה"כ ועיין בתוס' דווקא קודם מיתתה צריך לילך אבל אחר מיתתה לא מהני מידי לפי שלא מהני קיום

התנאי לאחר אחר מיתתה של המתגרשת ודוקא אחר מיתת המגרש מועיל קיום התנאי ולא לאחר מיתתה ועדיין קשה דילמא לא תמות היום וכבר נתגרשה בקיום התנאי וחברתה ג"כ נתגרשה לפי שלא מתה היום ואף שרוב גוססים למיתה הא ר"י ע"כ חיש בזה למיעוטא דאל"כ ל"צ לתקנתא כלל דמסתמא לא תמות בזמן קצר ועי' בפ' הישן ובתו' בד"ה למיתה דתרתי וכמו שפירשו תוס' במס' יבמות דע"כ לא חיישינן לשמא ימות בזמן קצר דאל"כ האיך אשת כהן מותרת בתרומה היכי שהלך בעלה מביתו ואם הכא משום מעלה דעבודה חיישינן למיעוטא עדיין לא מצינו מזור לתרופה בכל תחבולות האלה דיותר יש לחוש לשמא לא תמות ונראה דע"כ הכי פירושו דמגרש לאידך בע"מ שלא תמות חברתך כל כמה שהיא חברתיך ולא תמות אני מגרשיך אבל אם למפרע לא תהי' חברתך כגון שאכנוס לבה"כ ותהיה מגורשת למפרע איני מגרשך ועפ"ז מיושב ג"כ קו' הנ"ל דילמא לא מתה חדא מינייהו רק הכהן העובד ימות והוה אונסא כמאן דעביד דא"כ לא נתגרשה זאת שנתן לה גט ע"מ שלא תמות חברתיך אף שלא מתה כיון שתו אינה חברתה שכבר נתגרשה ולא קשה ג"כ קו' הנ"ל דליקדש ויכנוס לחופה בע"מ שאכנוס לבה"כ ויגרש לאידך ג"כ בתנאי זה דהא לפום מה שפרשנו דעת ר"ן קידושין פסקינן בגירושין אונסא כמאן דעבד ובקדושין אונסא כמאן דלא עבד עדיין יש לחוש בכה"ג דילמא לא תמות ולא חדא מינייהו רק הכהן ימות ואז נפסוק שהמגורשת נתגרשה והמקודשת לא נתקדשה דלגבי זו אמרינן כמאן דעבד לפי שאינו תלוי אלא בדעתו לבד והיא לא נתקדשה לפי שתלוי גם בדעתה ועבד למפרע בלא בית:

הלכה ט - דין הכשר סוכה והכשר ד' מינים

סימן א

(כל הענינים המובאים בזאת הסוגיא לא הובאו רק לענין המסתעף מהם בעניני איסור והיתר סוכה ושתופי מבואו' וכדומה, אבל כל מה שנוגע לענין גוף דיני ממונות הכל נוהג ע"פ דינא דמלכותא:)

א בהכשר סוכה וד' מינין התלוים בתקנתא דרבנן עי' סוכה ל"א גבי ההיא סבתא וכו' צווחה ולא אשגח בה כו' ואין לה כו' עצים בלבד הרי דמשום תקנתא דרבנן לחוד יוצאים מדאורייתא ובע"כ טעמא דמילתא דתקנתא דרבנן כגון אלו המה משום אסמכתא דקרא פרק השולח דף ל"ו ואזי דנין תקנתם כדאורייתא ממש הן להקל והן להחמיר ואפילו בקום ועשה דאין לומר משום דכבר הוקבע תקנתא דרבנן טרם שנסתבב הדבר לדאוריית' וכדכתיבנא לקמן בהלכות כיסוי שהרי כל עיקרו של תקנתא זו בבנין עראי דסוכה הוא רק משום דמצוה משוי לי' כל זיין כבנין קבע כמבואר שם בגמרא וה"מ בגו שבעה

ובלישנא דרמב"ם וש"ע שם משמע להדיא דדוקא כשתובע הנגזל בג"ש אבל בע"ס יסתירני שעדיין ל"ח קביעות דידי' וכן בגיטין נ"ה ע"ב בחטאות הגזולה וכו' אוקמוה ברשותי' כי היכא דליחייב עלי' הרי דחייב כרת כאילו היה ד"ת ממש ועיין בפירש"י ד"ה רבנן וכו' הו"א וקדשה עכ"ל (ומובן בזה מאי דמס"ל לרבא התם כי אוקמוה רבנן ברשותי' כנ"ל וכו' או משעת הקדישה יוע"ש ומאיזהו מקום הביאו לספק בזה שהרי בעצמו קא מפרש לעיל דאוקמא רבנן ברשותי' כ"ה דלחייב עלה וחיובו נמשך רק משעה שהקדישו והלאה והוא משום דדחיקא לי' לחדש שעשאהו כהפקר דהרי חבירו לא פשע והוא פשע עי' לעיל לכן מסתברא לי' שהוא רק מדרבנן לחוד ומשום שכבר חל שוב לא נפקע כמו גבי מצה של מע"ש וכן במשחק בקובי' וכה"ג טובא ולהכי נראה קצת דאוקמוה ברשותי' מעיקרא כי היכא דלחייבי' אח"כ ומשום ה"ט גופי' דכיון דכבר חייל בשעתי' שוב לא נפקע ואי לא הא לא קיימו הא ומסיק דמסת"ל משעת הקדישה כדי שלא יהא חוטא נשכר ומעתה בע"כ צ"ל דמשום אסמכתא דקרא הוא דנגע בי' וכן בגיטין מ"א מקרקש לי' זוזא בתוס' ד"ה וכתב לי' גיטא דחירותא ע"ש לפירוש תוס' שם על שמי' דאפטרופס ומשום אסמכתא דקרא ונתנוהו לאפטרופס לשחררו ועי' ב"ב קמ"ז ע"ב ומודה שמואל כו' א"א בשלמא דאורייתא מש"ה א"י למחול אלא אי אמרת דרבנן היא אמאי א"י למחול דלדעת ריי"ף ורמב"ם הוא כפשוטו דהא דיכול למחול משום שהוא מדרבנן הרי דלא עשאוהו משום אסמכתא דקרא וכדאורייתא ממש וא"ל משום דבחוב שהוא כדבר דאין בו ממש ולא משכחת בי' זכיה מדאורייתא (והוא כעין שעלה על דעת מק"ח לחלק בזה שגם שהוא הפקר מדאורייתא מ"מ כל היכא דאכתי לא זכה בזכיה גמורה אזי לא זכה רק מדרבנן ובזה מתרץ דעת ריי"ו דס"ל דקידשה במע"ש מקודשת מדרבנן ואי נתקדשה אח"כ מאחר תפסין בה קדושין משא"כ גבי מריש שישנו ברשותו ממש שכבר זכה בו מדאורייתא ע"י אסמכתא דקרא) אמנם לעיל דף ל"ז לתירוצו דרבא שם דפרוזבל מהני גם אם שביעית בזה"ז דאורייתא הרי שגם בדבר שאינו ברשותו יש כח בידם לזכות לאידך ויותר מבואר בחדושי רשב"א שגם הזכיה עצמה הוא מדאורייתא ממש ולפינן לי' מנחלות דמה אבות מנחילין וכו' יעו"ש עכ"ל רשב"א וכן משמע להדיא בתוס' דמשום אסמכתא דקראי נתנוהו לאפטרופס לשחררו משמע להדיא דמשום תקנתא דעשאהו משום אסמכתא דקראי נגמר כל הדבר וכיון דתוס' ורשב"א קסברו הכא להדיא ובשאר פוסקים ל"מ להדיא שיחלקו עליהם אין לזוז מדבריהם כמלא נימא לכן נראה לפענ"ד לתקוע בזה מסמרות נטועות בפשטות הדברים המוכרחים ובזה יובן היטב במבוכה זו אשר נסתבכו בזה כבר רבותינו אחרונים בכ"מ דמצינו שסותרים דברי

רבותינו הראשונים א"ע ועל מה אדניהם הוטבעו בכ"מ דפליגי בזה אי הוי כדאורייתא ממש גם במקום דשייך בו משום אסמכתא דקרא:

ב בראשונה נתבוננה בדברי ר"ן בגיטין בפ' האומר דף ס"ד ע"ב שמביא שם בהלכות את דעת תוספ' דסברי דגם לשמואל קטן זוכה לאחרים מדרבנן ומש"ה מהני בשתופי מבואות דמהני דרבנן לדרבנן וז"ל שם ואני תמה אי מודה שמואל בזכי' דמדרבנן אית לי' למה לן לפרוקי שאני שתופי מובאות דרבנן דאפילו הוא מדאורייתא אמאי לא מהני כיון דרבנן תיקנו לי' זכיה משום אסמכתא דקראי הרי הוא כדאורייתא ממש לכל איסורין שבתורה בין להקל בין להחמיר ומיהא אשכחן זכי' דרבנן דקלישא מזכיה דאורייתא דגרסינן בפ' מי שמת ומי אמר ר"נ הכי כו' ומודה שמואל וכו' א"א בשלמא דאורייתא וכו' אלמא כיון דאכתי לא אתי לרשותי' רק מדרבנן לא אלימא כדאו' הכי נמי אם איתא דאינו זוכה לאחרים מדאוריית' לא מהני באיסורין דאוריית' ומיהא התם איכא למימר דרבנן הכי תקנו דהם אמרו והם אמרו אבל הכא היכא מפרקינן בפשיטות דלא מהני בדאוריית' עכ"ל הר"ן שם הצריך לענינינו ולכאורה נראה דפליג על הרשב"א ותוס' וסבר כיון דאכתי לא זכה באידך משום הכי הוא דאי אפשר לומר דגם זכיה שעל ידי חכמים נעשה כדאוריית' ממש ויועיל אפי' לאיסורין דאוריית' ורק הפקעת רשות בלבד שע"י תקנתם הוא דאלים כדאוריית' ממש משום אסמכתא דקראי ומשום האי טעמא גם בקטן שזוכה לאחרים הגם שהפקיעו רשות הנותן מדאוריית' אבל אכתי לא זכה אידך אלא מדרבנן ומשה"ט לא מהני בשת"מ לס"ד שהוא מדאוריית' או משום דתיקנו כעין דאוריית' אבל א"א לומר כן דא"כ אכתי קשי' הא דשמואל בפ' מ"ש כיון שהפקירו רשותו לגמרי מזה אלא ע"כ צ"ל כיון דאכתי לא זכה אידך משום האי טעמא עצמו לא תיקנו משום אסמכתא דקראי ונשאר ברשותו אבל מ"מ נלמד ממסקנות הר"ן דגם במקום דלא זכה אידך יש בו משום אסמכתא דקרא להפקיע וגם לזכות לאידך כדאוריי' ממש וכדברי הרשב"א ותוס' הנ"ל רק בדשמואל לבד משום דמצינו להדי' כן והם אמרו וכו' אכן בשום לב להתבונן בדברי קדשו דמשמעות דבריו נשמע שיש כח ביד חכמים להקנות לאידך מדרבנן בעלמא גם בלא שום אסמכתא דקראי דכן צ"ל בדבריו הן במאי שבא ליישב דברי תוס' וגם במאי שהקשה עליהם לבסוף מדשמואל דהם אמרו וכו' וביבמות דף פ"ט ע"ב לא משמע כן שהרי הקשו בש"ס שם ומשני משום אסמכתא דקראי משמע דבלא"ה בלתי אפשרי להפקיע רשותו של זה כל כמה דלא זכה אידך מדאוריית' והוי כקום ועשה באיסורין דאין כח זה נותן לידם אלא משום אסמכתא דקראי ובכדי להבין זה על בוריו נשמע מזה יסוד מוצב דוודאי במקום שהקנה הבעלים לאחר מדעתו רק

דמהות ותואר הפעול אין לו יסוד מן התורה ורבנן הוא דתקנהו או שנגרע זכותו דאידך מפני שאין לו יד מדאו' לדעת רש"י וסייעתי' דגם בדעת אח"מ אין יד לקטן מדאורייי' רק מתקנתא דרבנן אזי בכל אלו הענינים אין אנו צריכים לבוא לכלל תקנתא משום אסמכתא דקראי דוקא כיון שבעלים בעצמם הקניהו מדעתם רק שמדאוריית' לא נכנס פעולה זאת לכלל תואר המועיל ורק חכמים הוא דתקניהו שגם פעולה זאת יוכלל בכלל סוגי המועילין אבל היכא שבעלים לא עשו ולא מידי רק דחכמים הוא דתיקנו ונמצא שהם יעקירו דבר דאורייי' בקום ועשה (עיין גיטין ל"ז משמע קצת דגם במקום שתיקנו להחזיק הלה בשלו נגד ד"ת דפליגי בזה אביי ורבא שם דלאביי הוי כשב ואל תעשה ולרבא בכל דברים של כה"ג אין זה בכלל שוא"ת ולא נכנס בכלל סוג זה דמ"מ לא נוכל להפסיד את חבירו רק משום אסמכתא דקרא ומש"ה כל היכא דהוא לא עביד מידי הוא דמצריכינן לחזק תקנתם משום אסמ"ד אבל בדשמואל שנתן לו מדעתו וחכמים הוא דתקנו שיועיל גם תואר פעולה זו בזה וכל דדמי לי' לא הוצרכו לחזק משום אסמכתא דקרא שגם כשנחזיקם לתקנתא בלחוד די למו לכלכל הנדון ולכן בדשמואל דמצינו להדי' שלא הפקיעו לגמרי זכותו שהרי עדיין יכול למחול בע"כ צ"ל דלא עשאהו כהפקר ולא זז מתקנתא דרבנן לחוד לכל הלכותיהן:

ג והנה שתי הקצוות מבוארים ומוכרחים והן המה שכל היכא דנעשה ממילא בלא שום התעסקות משכנגדו אעפ"כ ראו חכמים לתקן תקנתם אזי בע"כ צ"ל דמשום אסמכתא דקרא אתי עלי' ונידון בכל ענינו האסורין המסתעפין ממנו כדאורייתא ממש אפילו במקום קום ועשה ומשום האי טעמא בכשורי דמטללתא יצא מדאורייתא וכן בכל כה"ג כמובן וממילא מובן שיצא לגמרי מרשותו דשכנגדו דאל"כ תו לא שייך בי' משום אסמכתא דקרא כמו במפריש טמא לטהור דלא אפשר לומר שיחזיר לטבלו דאיתא להדי' בתוס' שם דף צ' ד"ה אזיל כהן יוע"ש וקצהו השנית הוא בדשמואל דאמר שמואל וכו' בקדושין דף מ"ח] וכדומה דבע"כ צ"ל דלא עשאוהו משום אסמכתא דקרא שהרי עדיין נשאר לו צד זכות ובכל כאלו יש כח בידם לתקן בתקנתא דרבנן לחוד משום שנעשה מדעת חבירו ומרצונו רק דמדאורייתא לא מהני תואר הפעול ההוא דלא רמיזא בתורה והם תיקנו שגם זה נכנס בסוג המתואר והמרומז בתורה ולא גרע מאיסטומתא לכן כשפני הנדון נתגלגל לאסורין דאורייתא אזי לא מבעי' בדבר איסור שיש בו קום ועשה מיד דאזלינן רק בתר דאוריית' אלא אפילו כשנתגלגל לאחר מכן בקו"ע ע"י תקנתא דרבנן דמעיקרא אזלינן בתר דאורייתא וזה נשמע מקו' הש"ס יבמות צ' ע"א גבי שילם חולין טמאין והא הכא דמדאורייתא תשלומי מעליא הוי דאי מקדש וכו' הרי אף שכבר

חיילי תקנתא דרבנן אפ"ה ל"מ נגד קו"ע כיון דל"ש בי' משום אסמכתא דקראי כדאיתא בתוס' שם וזה נשמע מרש"י שהבאתי לקמן בדיני קידש בא"ה בקידשה בחפץ שקנה במעות לחוד אלא אפילו בדבר שאין בו קום ועשה רק שתיכף נתגלגל הדבר דאורייתא בשעה שחלה תקנתא דרבנן אזי אין הדבר נחתך עפ"י תקד"ר לגמרי ומש"ה בנתן לספר מעל לר"י כיון דמדאוריית' מ"ק עיין בתוס' ע"ג ס"ב אמנם יש עוד איזהו ממוצע בין הקצוות אשר יש להתווכח בו והוא בתקנתא דרבנן אשר לא הוכרע אם מתקנתא דרבנן לחוד תקנוהו או שהחזיקו הדבר בכל תעצומות שניתן להם מה"ת ועשאוהו משום אסמכתא דקרא ואזי ממילא ידון כל שיסתעף אח"כ אפילו לדבר דאורייי' גם בקו"ע כד"ת ממש כגון בדברים שבינו לבין חבירו מדעתו ומרצונו וגם שיצא מרשות חבירו לגמרי אם אפשר לדון ולומר דעשאוהו משום אסמכתא דקראי ולא דמי לדשמואל דהתם נראה בעליל שלא עשאוהו משום אסד"ק שהרי עדיין לא יצא מרשותו לכ"ד וגם אפשר לומר להיפך דמה"ת יעשוהו משום אסמכתא דקראי שבתורה כיון דאפשר שיפיקו בלא זה דלא דמי לפרוזבול או לכשורי דמטללתא וכל כה"ג דהתם שנעשה שלא מדעת שכנגדו לכן אי אפשר להקים דבריהם ותקנתם רק משום אסמ"ד משא"כ בדבר שנעשה מדעת שכנגדו וכשתדייק היטב תמצא שרק בפרט זה מצינו פלוגתא דרבוותא כאשר נבאר לקמן באיזהו ענינים הצריכים ביאור ומיתוק ומהם תקיש אל השאר ובכעין זה מצינו להדי' דפליגי רבוותא ודעת הרי"ף בתשו' דבקידש בעדים פסולין דרבנן אמרינן דאפקעינהו רבלק"מ דמסתמא חזקו הדבר בכל כח שיש להם הגם שמצינו להדיא בכו"כ דרבנן דלא הפקיעו לק"מ כמובא בתשו' רמב"ן המיוחסת סימן קכ"ו מ"מ במקום דלא מצינו בפירוש אמרינן דמסתמא נגדר הענין במסמרות נטועים שיש להם מה"ת ורמב"ן ושאר רבוותא חולקים עליו וקסברו דכ"כ דלמ"צ להדיא בדבריהם שגדרוהו בזה אזי נדון הדבר כדרבנן בעלמא וכעין פלוגתא זו נסתעף ג"כ בתקנתא דרבנן בדבר שנעשה מדעת הבעלים שלא הוכרע הדבר לאחד מן הצדדים הנ"ל ואנה פניה מועדת בכגון אלה יש להתגדר ומצינו פלוגתא דרבוותא:

ד והנה בדעת רבותינו בעה"ת נראה בעליל דכל כמה שאין הענין מכריח שעשאוהו משום אסד"ק אזי נקטינן אותו רק לתקנתא דרבנן לחוד ונראה להדי' כן מדבריהם ב"ק ע"ט שהכריחו דר"א בע"כ ס"ל דמשיכה בשומרים הוא מדאורייתא דאי מדרבנן האיך חבירו מותר לבקע בו לכתחילה ואם נאמר שעשאוהו בתורת אסמכתא דקראי הרי נדון כדאו' ממש ויש לדחות דש"ה דמ"מ כיון שנתוודעי שהוא של הקדש דשוב ל"ש בי' משום אסמכתא דקראי אבל בשל הדיוט עדיין אפ"ל שגם לדעתם נכנס בכלל משום

אסמכתא דקראי אבל ממקומו מוכרע דהרי סברי דגם לר"י זוכה לאחרים מדרבנן ואפ"ה מצריכינן לטעמי' דשתופי מבואות דרבנן אבל בדאורייתא ל"מ והוא מטעם הנ"ל כיון דיצא הדבר מרשות בעלים מדעתם שהם הקנוהו ע"י רק שמדאורייתא ל"ק ע"י והם תקנוהו שיקנה את העירוב ואין מן ההכרח לומר שהכניסו גם את זה במדריגה המעולה ור"ן דחולק עליהם בעיקר דינא דאין קטן זוכה לאחרים אפילו מדרבנן ופיקפק עליהם מקו' הלז אזיל בשיטת הרי"ף הנ"ל ומשה"ט דכשם דאמרינן בקידושין דמסתמא עשאוהו בכל יכולתם כן ה"ה בכל ענינים ומשה"ט בגיטין מ"א דמוקמינן אפט' וכתב לי' גיטא דחירותא בשמי' לפירוש התוס' שם ע"ש דאפטר משום וכו' ונתנוהו לו כי היכא דיכול לשחררו הרי דמהני אפילו בקום ועשה משום דנכנס בסוג משום אסמכתא דקראי שיש להם מדאורייתא כיון דשלא מדעתם נתנוהו לו בע"כ צ"ל שהוא משום אסמכתא דקראי וכן בהגיעו לעונת הפעו' שפירשו שם בתוס' שהוא משום אסמכתא דקראי קאי בין על מקחו ובין על ממכרו כיון דמדאורייתא אין להם דעת להקנות מעותיהם לאחרים ודעת שלהם כאילו נעשה שלא מדעתם ואזי ממילא לא נקנה להם דבר תמורת הדמים מדאורייתא ובאשרי פ' תשו' ה' י"ד מבואר כן שם] רק דחכמים תקנוהו ובמה שמכרו לאחרים פשיטא דמדאורייתא אין להם דעת להקנות והרי הוא כנטל של"מ ומתקנות חכמים לבד הוא דמהני דדמי לכשורי דמטללתא וכדומה דא"א לתקנות האלו רק משום אסמכתא דקראי.

ה' ובזה יתיישב היטב מה שהפליא בשעה"מ פ"ח מ"ה לולב על הרשב"א גיטין ס"ה וז"ל הרשב"א שם בד"ה הא לכם מעות הללו ופדו בהם מע"ש מהכא משמע דקטן אית לי' זכי' מדאורייתא וכו' דאל"כ אינן פודין אלא משל אב והי' להם להוסיף חומש א"ו ש"מ דזוכה הוא ד"ת בשיש דעת אחרת מקנה וכו' וההוא נמי דאמרינן בסוכה לא ליקני אינש לולבא לינוקא דקנוי' קנו אקנוי' למ"ק מיירי קודם שיגיע לפעו' אבל אם הגיע לפעוט' מתנתו מתנה עכ"ל והיקשה ממ"נ אי ס"ל דע"י דרבנן נתהווה כדאורייתא א"כ אין ראיי' דיש לו זכי' מדאורייתא כשיש דעא"מ דגם אם קונה מדרבנן נעשה לכ"ד כדאורייתא אלא בע"כ צ"ל דע"י דרבנן לא נתהווה כדאורייתא מה קמסיים דההיא דינוקא איירי בשלא תגיע לעה"פ דגם בהגיע ל"מ שיהי' שלו מדאורייתא ובדברינו הנ"ל נכונים הדברים לאשורם דכשהיקנוהו לקטן בדעת אח"מ ויצא הדבר מרשות בעלים מדעתם אזי אם נאמר דלא קנה רק מדרבנן אזי לא נכנס כלל לסוגי דמשום אסמכתא דקראי שהרי גם בל"ז יפיקו זממם בתקנותא דרבנן לחוד כמו בדשמואל וכדומה ומש"ה למ"מ לדבר דאורייתא אבל בפעוטות דמדאורייתא אין להם דעת להקנות רק דרבנן הוא דהתקינו בע"כ צ"ל דמשום

גרירא דאסמכתא דקראי הוא דאתי עלי' ומש"ה מהני גם לענין דבר דאורייתא ממש ומש"ה מפרש האי דינוקא בלא הגיע לעה"פ דבהגיע מיקרי ג"כ לכם מדאורייתא ולכן גם בחטאת הגזולה בלא נודע דאוקמי' רבנן ברשותי' כי היכא דלחייב עלי' הוא כדאורייתא ממש כיון דחכמים הקנוהו לו שלא מדעת בעלים בע"כ צ"ל דמשום אסמכתא דקראי והוי כדאורייתא ממש וחייב כרת על ש"ח לעזרה דלמ"ב לדעת פוסקים דבל"נ מכפרת אפילו בלא יאוש בעלים דלא עבדי בעלים כלום אלא אפילו לדברי הפוסקים דווקא לאחר יאוש הוא דמכפרת מ"מ יש לדון בו כיון דיאוש לאו מטעם הפקר הוא ואיהו קני מעצמו בתקנתא דרבנן והבעלים הוא דאסיחו דעתי' מיני' אבל לא הקנוהו לו הבעלים כלום ומש"ה צ"ל דעיקר קיומו של קנין זה משום אסמכתא דקראי הוא דאתי עלי' וזהו טעמו של הישו"ש בפ' המרובה סי' זיין לדעת רא"ש דיאוש קני מדרבנן דמקודשת מדאורייתא וטעמא דמילתא דע"כ משום אסמכתא דקראי הוא דאקנו לי' אכן בפרט זה יש להתגדר בו והוא דעת הטור סי' שנ"ג להבנת שאר האחרונים בדבריו דא"מ אלא מדרבנן דאפ"ל דהאי דתיקנו רבנן דיאוש קני הוא מטעמא דעשאוהו ליאוש דבעלים כאילו הפקרוהו בעלים עצמם והפקר מדעת חשיב כדעת א"מ לדעת כ"פ עי' ב"מ דף י"ב גבי זרק ארנקי ברש"י ובנ"י שם ולדעתם צ"ל דהא דאמרינן דאוקמי רבנן ברשותי' כ"ה כלח"ע שהוא אפילו בלא יאוש עיין בחדושי רשב"א גיטין דף נ"ה בד"ה ואי אמרת דפליגי רבוותא בזה דהרי לדעת האחרונים דפליגי על המרש"ל ופירשו בדעת הטור דאינה מקודשת אלא מדרבנן בע"כ צ"ל דלא עשאוהו כהפקר גמור ושם אמרינן דמחייבינן עלי' כרת ואי משום דהתם הוי שינוי השם בהדי יאוש סוף סוף אינו קונה אלא מדרבנן ונעשה לכל המסתעף ממנו כדאורייתא ממש לכן הדרך הישרה הוא דלדבריהם צ"ל בדעת הטור דקסבר דלא נודע מכפר אפי' בלא יאוש כלל וכיון שבעלים לא נצטרפו כלל לגרמת קנינו דאידך אזי הענין מכריח ממילא דמטעם הפקר הוא דאתינן עלי' ומשום אסמכתא דקראי שיש להם מדאורייתא ונעשה כדאורייתא ממש לכל הענינים

ו ואין להקשות לדברינו הנ"ל בסי' הקדום דכל היכא דחייל תקנתא דרבנן טרם שנתגלגל לדבר הנוגע לדאו' גם אם יאוש לא מהני אלא מדרבנן לחוד משום דעשאוהו כהפקירא דבעלים ולא משום אס"ד תתקדש מדאורייתא דז"א דזהו כשלא יסתעף מזה דבר לעבור בקום ועשה כמש"כ לעיל באות גימל וכן בנידה דף מ"ד לענין מופלא סמוך לאיש בנשואי קטנה יוע"ש וכשתאמר תתקדש מדאורייתא ולא יתפסו בה קידושין עוד הרי תעקר עי"ז בקו"ע וזאת בלתי איפשר רק היכא דיסוד מצב התקנתא נעשה משום אסמכתא דקראי וכן בכשורי דמטללתא ג"כ א"א להכשיר הסוכה רק משום אסמכתא דקראי

שהרי לא תלי תקנתא דרבנן בבנין עראי כזה רק בשעה שהוקבע למצוה עיין א"א הרי דמוכח להדי' משלשה מקומות בש"ס דע"י אסמכתא דקראי מהני לדאורייתא לכ"ד חדא מגיטין נ"ה דאמרינן דרבנן אוקמוהו ברשותו כ"ה דלח"ע והוא בע"כ משום אסמכתא דקראי שהרי למסקנא לא קנה אלא משעת הקדישו בעידנא דמסתעף לדאורייתא וכן בכשורי דמטללתא וכן במשכ"מ דאינו קונה אלא לאח"מ ומדאורייתא דיורשים הוא ואיך יוכלו להפקיע רשותם שלא מדעתם אלא ע"כ דמשום אסמכתא דקראי הוא ולכן כשקידש אשה במשכ"מ גם טרם שקיבלו לרשותו והיקנה לה בק"ס או באג"ק דמקודשת מדאורייתא למ"ב במתנה שנתן לו שתיכף אחר מותו יזכה בה אזי בוודאי מקודשת מדאורייתא שהרי חל קנינו טרם שקידשה אלא אפי' כשהיקנה לו במשכ"מ לאחר למד יום קרקע או חפץ ידוע דמהני ג"כ כיון דלא נחית ליורשים בתורת ירושה בפירוש ל"ש לומר בי' דירושה אין לו הפסק כמבואר ברמב"ן ב"ב ואזיל וקידש בו את אשה טרם כלות הזמן שתתקדש אז בהגיע הזמן אפ"ה מקודשת מדאו' משום דכל תוקף קנין זה של משכ"מ בע"כ משום אסמכתא דקראי הוא שהרי היורשים שהם בעלי החפץ לא הקנוהו לו ול"מ ונראה כדמות ראי' לזה דבכל גוונא מקודשת מדאו' כשקידשה במשכ"מ גם שלא בא עדיין ליד המקבל מהא דאיתא ב"ב דף קל"ג אם ראוי ליורשו נוטלן מש"י וא"ל נוטלן משום מתנה למאי הלכתא וקא שקלי וטרי טובא למצוא איזהו נפקותא ולימא דנפקותא רבה א"ב לכל דינו דאו' באם קידש בו אשה וכיוצא בזה טובא כמובן א"ו דגם אם זוכה משום מתנה דנין בו לכל דיני דאו כאלו היה מה"ת דהרי בע"כ משום אסמכתא דקרא הוא שהרי בע"כ דיורשים הוציאו מרשותן וכן בגיטין מ"א באפטרו' לפירוש ר"ת ורמב"ם וכן דעת הרי"ף והרשב"א ור"ן דגם על שם אפטר' הוא ומשום אסמכתא דקרא וכן בד"א דמהני בגיטין וקידושין לכ"פ הוא משום אסמכתא דקראי

ז ולכאורה קשה **(כל הענינים המובאים בזאת הסוגיא לא הובאו רק לענין המסתעף מהם בעניני איסור והותר סוכה ושתופי מטאו' וכדומה, אבל כל מה שנוגע לענין גוף דיני ממונות, הכל נוהג ע"פ דינא דמלכותא:)** דא"כ מאי היקשו ב"ב על ר"נ דף קמ"ז ע"ב אא"ב דאורייתא כו' אא"א דרבנן וכו' דשאני משכ"מ דבמ"כ צ"ל דמצד אסמכתא דקראי הוא ומש"ה דינו כדאורייתא ממש דא"א לתקן בתקנתא לחוד להפקיע ממונא דיורשים משא"כ בדשמואל שמדעתו מכר לו ולדבר זה נתעורר גם כבוד חתני הרבני החריף נ"י ויש לדחות דס"ד דקנה בתקנתא דרבנן לחוד משום דמשכ"מ קונה למפרע כדעת הטור בסי' ר"ן וביותר נראה דס"ד דמקשין קאי כאביי בגיטין ל"ז דגם בממון שייך שב ואל תעשה גם בלא שום אסמכתא דקראי כדמתרץ התם על פרוזבול וא"כ משכ"מ

דקנה תיכף לאח"מ וגם יורשים ממש אינם זוכים רק לאחר גמר מיתה ע"י ב"ב קל"ז ע"א לא ס"ד דתנן זה גיטך א"מ וכו' יוע"ש בפרשב"ם והוי כשב ואל תעשה דתיקנו דתיכף לאחר ג"מ לא יזכו היורשים. רק המקבל יזכה בתקנתא דרבנן ומתרץ לי' דעשאוהו כשל תורה והוא משום אסמכת' דקראי דרבא לטעמי' דפליג התם בזה דבממון לא שייך שב ואל תעשה רק משום אסמכתא דקראי הוא כל כמה דלא נקנה לו מדעת הבעלים והאי דפליגי במע"ש אם מקודשת מדאורייתא דלדעת ר"י א"מ רק מדרבנן הוא משני טעמים חדא דחשש לדעת הפוסקים דבמע"ש יכול למחול וכיון שכן נראה בעליל דלא נחתי בי' משום אסמכתא דקרא שהרי נשאר לו עוד איזהו זכות בגוף ועוד דגם לדעת הפוסקים דאיל"מ אכתי אין אנו מוכרחים לומר דעשאוהו משום אסמכתא דקרא דכל שנעשה מדעת הבעלים יכולים לתקן שיקנו בתקנתא לחוד כמו בדשמואל וכדעת תוס' הנ"ל דכל כמה שאין הענין מכריח דעשאוהו משום אסמכתא דקרא מוטב יותר להניחו בתקנתא לחוד ומש"ה קסברי דגם אם קטן זוכה לאחרים מדרבנן אפ"ה למ"מ בשתופי מבואות דאוריית' והב"י דחולק משום דפוסק להדיא כדעת רוה"פ דאיל"מ וגם סבר כדעת הר"ן פ' האומר הנ"ל דדוקא במכ"ש הם אמרו והא"מ והענין מכריח דלא נעשה על קוטב משום אסמכתא דקרא אבל בלא"ה דהיינו בכ"מ שאין הענין מכריח לאחד מהקצוות אזי אמרינן דעיקר יסודו משום אסמכתא דקרא הוא דתקנוהו או אפ"ל דגם לדעת תוס' הנ"ל יש לחלק דדוקא במקום שנעשה קנין בפועל רק דמדאו' ל"מ בתואר זה או משום דא"ב אזי אפשר לקיימו גם בתקנתא לחוד משא"כ במע"ש דלא נעשה כלל בתואר פעולת מקנה וקנין רק בדברים לחוד ומדאוריי' ליכא נפקותא כלל בין כשהיה שלשתן ביחד או לא וכל כה"ג דלא נתקיים הדבר רק בדבורא בעלמא א"א להכניסו ברשות המקבל בתורת תקנתא לחוד שהרי מדאו' עודנו ברשות הנותן והמקדש ולא הקנו לה בפועל כלל א"ו צ"ל דמשום אסמכתא דקראי:

ח הוא דאתינן עלי' ועיין הרמב"ן שמביא ראיה לדבריו דמכירת שטרות דאוריית' מדתני בבריית' התקדשי לי בשט"ח רמ"א מקודשת דמשמע מקודשת גמורה מדאוריי' ואין קדושין של אחרים תופסין בה ותמה בפ"י דהא תני התם או שהי' לו מלוה בי"א ואתרווייהו קאי ר"מ ומוקמינן לי' התם במלוה ע"פ ובמעמ"ש ולית מאן דפליג שהוא רק מדרבנן ולהנ"ל ניחא בפשטות דבמעמד שלשתן כיון שלא הי' תורת קנין כלל וגם דאינו יכול למחול וע"כ דמתורת הפקר הוא דנחתו בי' רבנן משא"כ במכ"ש כיון דיכול למחול ולדעת הרי"ף ורמב"ם טעמא דמילתא. משום דמש"כ דרבנן, היא וע"כ דלאו מתורת הפקר הוא ואמאי מקודשת מדאוריי' אלא ע"כ דמש"כ דאוריי' והאי דיכול למחול משום

טעמא הוא כדפירש ר"ת ע"כ דלאו מתורת הפקר הוא דבהפקר בעינן שיצא מרשותו לגמרי כאשר הכריחו בתוס' מטמא עה"ט כיון דצריך להפרש עליו עוד יע"ש ונראה אגב גררא לפרש דברי חלקת מחוקק וב"ש באה"ע סי' כ"ח ס"ק ל"ו דלענין קדושין מביא גם דעת החולקים דאינו מקודשת משום דלא ס"ד שמא ימחול דאף דפסקינן דאיל"מ דלענין איסורא בקדושין חיישינן לדעת הפוסקי' דיכול למחול ודבריהם מרפסין איגרא כיון דפסקינן דלא מהני מחילתו אמאי אינו מקודשת ואי משום טירחא דתביעה הרי לא תלי' מילתא דקדושין בעיקר הדין כלל הרי בע"כ צ"ל דלא חיישינן לזה ונראה דטעמא דמילתא כיון דסוף סוף פלוגתא דרבוותא הוא תו לא גרע מהא דאמרינן בשבועות מ"ח ע"ב גבי שטרא דיתמי דלא מק"ק ולא אגמ"ג וכו' הרי דחיישו רבנן לדילמא יוציאו קמי דיפסוק כר"א וכיון דחיישו רבנן כן לטובת היתומים מכש"כ דחיישינן דאיהי חיישי לעצמה ולא ס"ד ועפ"ז יש ליישב קו' התו' שהקשה לדעת הפוסקים דבמעמ"ש יכול למחול מהא דמתרצינן בגמ' בשכ"מ שאמר הלואתו לפלוני מפני דאיתא בברי במעמ"ש ואם אמרת במעמ"ש יכול למחול הק"ל דליתא בברי בזה ולדברינו הנ"ל ניחא שפיר ולא ק"מ שהרי במכש"ט מכריח דתקנתא דרבנן בעלמא הוא וכן במעמ"ש לדעת הפוסקים דיכול למחול ולא ירדו בו מצד אסמכתא דקראי כלל דכל שנשאר לו עוד איזהו שיור זכות שבעולם שמעית מינה דלא מצד אסמכתא דקרא קא זכי כמו בטמא עה"ט ובמתנות שכ"מ לדידן דפסקינן דאינו קונה למפרע [ומה שמביא בקה"ח ראי' לטור מתוס' ספ"ק דגיטין ד"ה הא בשכ"מ לא מחוור דדעת תוס' הולך וסובב ג"כ עפ"י סברת ר"ן ורשב"א שם דבשכ"מ כל שהוציאו מתח"י ומת אמרינן בי' הולך כזכי] הרי בע"כ צ"ל דמתורת אסמכתא דקרא הוא דירדו בו שהרי כבר נעשה ממונא דיורשים מדאו' וא"א לזכות לאחרים שלא מדעת בעה"מ רק ע"י אסמכתא דקראי וכיון שכן נמשך ממילא שא"י למחול מפני שהפקיעו מרשותו לגמרי אמנם לא החזיקו ידי מ"ת שכ"מ לקיים מתנתו משום צד אסמכתא דקרא רק בדאיתא בברי דשייך בו טעמא דכדי שלא תטרף דעתו עליו מפני שלא יגרע כחו מבריא אבל כל היכא דליתא בבריא לא העדיפו אמירתו מקנין דברי ובשביל ביטול מתנתו בכגון זה לא תטרף דעתו עליו ומש"ה בהלואתו לפלוני דאיתא בברי במעמ"ש אם לא תהני בשכ"מ חיישי גם בזה לט"ד ואית' בכלל תקנתא דמשכ"מ דבע"כ תוכף קיומו הוא מתורת אסמכת' דקרא ולא מתקנת' לחודי' ומש"ה ממילא נידון דאיל"מ דחדא בחברתא מישך שייכא אבל במעמ"ש לדעת הפוסקים דיכול למחול ע"כ צ"ל שהוא רק מתורת תקנתא לחוד ולא נסתבך כלל בתורת אסמכת' דקרא רק משום

דמדעת בעלים הוא יכולים להצמית הדבר בתורת תקנת' לחוד כנ"ל וזה ברור ופשוט בלא גמגום:

ט נהדרינן לקמייתא דדעת תוס' בגיטין מ"ב בד"ה וכתב לי' וכו' מבואר דבהגיע לעונת הפעוטות שהוא מתורת הפקר וכן הוא מן הסבר' כאשר ביארנו לעיל אמנם בסנהדרין ריש פרק ב"ס בד"ה קטון משמע להיפך שהביאו ראי' בתה"ד דבדעת אח"מ קונה מדאוריי' מדאמרינן לא לקני לולבא לינוקא דמקני קנוי אקני למ"ק ופירושם משום דמשמע להו דאיירי אפי' כשהגיע לעונת הפעוטות והוכיחו דמקני קני מדאוריי' ע"י דא"מ ולהקנות א"י רק מדרבנן וכן פי' בס' שעה"מ בפ"ח מהלכו' לולב בכוונת דבריהם וכן הוא להדי' ברמב"ם, פ"ח מה' לולב ה"י וז"ל אין אדם יוצא ידי חובתו בי"ט ראשון של חג בלולבו של חבירו וכו' נתנו לו במתנה עמ"ל שמה מתנה וכו' ואין נותנין אותו לקטן שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מה"ת ונמצא שאם החזירו לו אינו חוזר עכ"ל מבואר להדי' דגם כשהגיע לעה"פ אינו חוזר משום דקני מדאוריי' ואינו יכול להקנות מה"ת וקשה להבין עצם כוונת הרמב"ם ותוס' בזה שהוא נגד כמה סוגיות חדא בסוכה בכ"ש דמ"ט ובגיטין נ"ה דאוקמי רבנן ברשותי' כ"ה דלחייב עלה שע"י אסמכת' דקראי נעשה כדאוריי' ממש וע"ש בכ"מ שדבריו תמוהין שמביא שם בשם הר"ן שהיא להיפך ממש מדברי הרמב"ם וכתב שם שדבריו פשוטים וכבר הפליא עליו בלח"מ שם ונראה לענ"ד ליישב קצת דברי זקני מאורן של ישראל דמ"ש בריטב"א סוכה וככ"ש ר"ן דאיכא מ"ד דהא דלא ליקני איירי בסתמא אבל בתנאי מפורש כיון דא"א לקיים התנאי בטלה המתנה למפרע ושלו הוא נוטל אמנם ריטב"א ור"ן שם הסכימו דאפי' בתנאי מפורש משום דכל תנאי שא"א לקיים בסופו והתנה עליו מתחלתו הרי הוא כמפליגו בדברים וכ"פ בש"ע עוד מבואר שם בראשונים דכל עניני של מעמ"ל לא על חזרה בלבד יצא בתנאי שהתנה עמו רק דעיקרא דמילתא שיקנהו לא בקנין גמור בפרט ב"ד משום דבעינן לכם גם נחזה אנן במי שקבל מתנה עמ"ל והלך והפקירו קודם שהחזירו ובא הנותן וזכה בו הגם שיש לו את שלו תח"י ולא הפסיד מאומה מ"מ נתבטלה המתנה למפרע שהרי המקבל לא הקנהו לו בחזרה ולפ"ז בפעוטות שנתן לו במתנה עמ"ל דמדאוריי' אין ביכולתו להקנות לו בחזרה ע"י קנינו רק מדרבנן ע"י אסמכת' דקראי ולא עדיפא מלתא מאלו הפקירו המקבל בעצמו כשהוא גדול ממש אכתי לא קיים תנאו שהרי הנותן מהפקירא קא זכי ולא מן המקבל הרי נמצא מתכונת הדברים דפעוטת זה א"א לקיים תנאו כלל והדר דינא לכל תנאי שא"א לקיים בסופו דדנין כמפליגו בדברים והתנאי בטל ומעשה קיים ונמצא הנותן בא לידי פסידא חדא דאולי לא יחזור לו וא"י לכופהו בדין שהרי מצד הדין אינו

צריך להחזיר לו ועוד גם כשמחזיר לו לפי תומו הרי זה כקנין בטעות לגבי הנותן ואינו יוצא י"ח לדעת כ"פ עיין בפ' א"נ ד' ס"ו ע"ב וברא"ש שם ובהגהה וזה מדוקדק בלשונו הצח ואין נותנין אותו לקטן (כוונתו במה דסיים מתחילה במתנה עמ"ל) שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מה"ת וסיים ונמצא שאם החזירו לו אינו חוזר שהוא שפת יתר ולהנ"ל מרמז בזה שגם דתוקף קנינו נידן לכ"ד כדאורייי' שהרי משום אסמכתא דקראי הוא דנחתי לי' אבל מ"מ אינו חוזר בתורת תנאי שהתנה עמו שהוא יקנהו לו בחזרה ועוד יסתיים מזה כיון שתנאו בטל הגם שהחזיר לו לפי תומו אינו חוזר וא"י בו שהוא כקנין בטעות דאולי אילו מידע ידע שאין צריך להחזיר לו מדינא לא החזירו אמנם בפעוטות שנתן לו בסתמא והחזיר לו כ"ע מודו דיוצא בהם הנותן כיון שזוכה בהם מדרבנן ע"י אסמכתא דקראי שהוא:

כדאורייי' לכל הלכותיהן והן הן דברי הכ"מ שדברי ר"ן פשוטים ואין חולק עליהם דהיינו בסתמא הגם דמשמע משטחות דבריו שם לקמן ונשמע דגם בתנאי מפורש ס"ל דמהני בפעוטות אבל מ"מ בסתמא כדמשמע מדבריו מתחילה דינו מוסכם ואין חולק עליהם:

י אמנם בתנאי מפורש דפליגי הרמב"ם ותוס' עם ר"ן וריטב"א בענין אתרוג נראה דפליגי בגבול קנינו דפעוטות עד היכן מגיע שהרי מבואר ברשב"א בפרק ש"ש דף מ"ט ע"ב במטלטלין שהפקירם אזי גובה מן הזוכה **(כל עניני הפקר זכות קנין וכדומה הנאמרים פה המה רק לברר גוף הענין הנוגע להכשר סוכה כי כל דיני ממונות הולכים כעת כפי חוקי המדינה ודינא דמלכותא דינא:)** ובטעם הדבר כבר כתבנו במקום אחר ומעתה נחזי אנן בפעוטות שנתן מטלטלין ושיעבדם לאחר אם יכול לגבות מן המקבל אם לא דבפשטות הדברים נראה דאינו יכול לגבות כמו בכל מטלטלין דעלמא שנתנם לאחרים אבל נוכל לומר דכיון שאינו יכול להקנות לאחרים רק משום אסמכתא דקראי שוב נידון הדבר כאילו הפקירו ממש ויש פנים לומר שגם דאין כח לחכמים רק משום אסמכתא דקראי וצריך למדוד ולשקול כל תכונת ועוצם הקנין בתורת הפקר ומ"מ כל שמחזיק מידת ומשקל דאסמכתא דקרא דהיינו (שלא נשאר לו עוד שום שיור זכות וכדומה) שוב נידון הדבר כאילו נתן לו המתנה ממש כאשר הי' באמת לפנינו ואין אנו אחראין לומר דנעשה כאילו הפקירו בפועל ממש ובגבול תואר הזה הוא דפליגי דלדעת תוס' ורמב"ם בכל תכונת קנינים דרבנן נקטינן מילתא כאילו היפקר האתרוג ממש ואידך רק מהפקירא קא זכי ונמצא שלא קיים התנאי ולדעת ר"ן וריטב"א אמרינן כל שמחזיק הענין בתורת אסמכתא דקרא אזי יכולים להשתרע בתקנתם ונעשה כדאורייי' ממש ושוב נידון כגדול ממש שמקנהו לחבירו ונמצא דקיים תנאו בחזרה.

יא ולפ"ד הנ"ל נוכל לישב קצת דברי הג"מ בהלכות לולב וז"ל בס"ה כתב שצריך לזהר בד' דברים שהתנאי מתקיים בהם כמבואר בה"א וצריך שיאמר ע"מ שתחזיר לי הרי הוא לך במתנ' ואם לאו לא יהי' שלך ע"כ והקשו בב"ח סי' תרנ"ח ובקצה"ח דאדרבה אם לא יתקיים התנאי בכל אלה כ"ש שהמתנה קיים והתנאי בטל ואפי' אם לא יחזור לו יצא וא"ל דאזהרה זו משום הנותן הוא כי היכי דניהדרי' דא"כ מה זהירות שייך בו דאינו אלא עצה טובה ולהנ"ל ניחא דזהירות זהו כי היכא דיצא הנותן י"ח בבירור דמסתמא יחזיר לו לפ"ת ואכתי איכא למיחוש משום קנין בטעות כיון דמדינא א"צ להחזיר לו:

יב ועתה נמצא למדים מדברי תוס' סנהדרין שהביאו ראי' מסוכה דלא לקני לינוקא דבדעת א"מ קונה מדאוריי' והוא משום דמשמע להו דאיירי אפי' בפעוטות אינם סותרים ומנגדים לדבריהם בגיטין לעיל דכתבו שם שהוא משום אסמכתא דקראי דכשהם נותנים ד' מינים לאחרים או כשמוכרים אזי בוודאי יוצאים י"ח ביו"ט דמיקרי לכם מדאו' רק כשנתנו לו ע"מ להחזיר והחזירו הוא דאינו יוצא בו הנותן ביוט"ר כדלעיל:

יג עיין במ"א בהלכות משיכה סי' ב' שמעורר במה שקונים אתרוגים בהקפה בלא דמים כלל דאינם יוצאים ביו"ט ראשון משום לכם דמשיכה אינו קונה אלא מדרבנן ויצא לידון דתלי' בפלוגתא שבין תוס' ורמב"ם דפוסק בה"מ דשואל קורדם מחבירו דמעל בו וחבירו מותר לבקע לכתחילה וכבר כתבנו לעיל דמסתבר לומר דל"פ ואפושי פלוגתא ל"מפ ובפרט זה רה"פ וכמעט כולם מסכימים דכל שחייל תקנתא דרבנן והוא בגוונא דלית בי' משום אסמכתא דקראי או במקום דדי למו להפיק הדבר בתקנתא לחוד אזי בוודאי ל"מ להקל משום תקנתא דרבנן שחייל בשעה שהגיע לדאוריי' אולם נראה דבקהל שקנו אתרוגים בהקפה אזי הציבור בוודאי יוצאים י"ח גם ביוט"ר דכיון דקנו בתקנתא דרבנן ושוב אינו יכול להוציאם בדו"ד לא גרע מיאוש ואיכא אח"כ יאוש וש"ר ולכן גם ביחיד שקנה בהקפה למ"ב אם עודנו באפשרי שיזדמן לו אחר היותר טוב ויחליפנו הרי שחייל קנין דרבנן טרם שהגיע לדאוריי' הגם דזמן ממילא קא אתי מ"מ כיון שאינו מן ההכרח שיצטרך לקנין זה לדאוריי' דאפשר שיחלפנו ואזי אחרים יוצאין משום יאוש וש"ר ע"כ גם כשנסתיים מלתא שלא החליפו אזי גם הוא יוצא מדאוריי' כשכ"ל אלא אפי' כשלקחו בהקפה בשעה שא"א שיזדמן עוד להחליפו או ביו"ט עצמו דכבר הגיע לדאוריי' מ"מ איכא תקנתא שיתננו לאחר בסתמא:

יד ראיתי בתשו' הגאון האמיתי הקדוש מוהע"א זצוק"ל שמביא בשם בנו יד"נ הגאב"ד דק"ק פוזנא נ"י שעמד בדברי תוס' גיטין דף י"ג ד"ה תני דמשום דלא תיקנו מעמ"ש בשטרות לא מהני בג"ן ומש"ה לא יתנו לאח"מ דאיך יעלה על דעת מעמ"ש שהוא

מדרבנן יועיל בג"ן ובשש"ח כיון דל"ש בי' משום אסמכתא דקראי ורצה להסיע דבריהם דקאי על גט שיחרור וחזר והשיב ע"ד בפלפול נמרץ ולי נראה בכוונת דבריהם בלשונם ואשמעינן דלא תיקנו מעמ"ש בשטר דאם נאמר דתקנו מעמ"ש בשטר וא"כ גם בגיטין ובשיחרור **(דיני עבדים כנענים ודיני שחרור אינם נוהגים בזמן הזה)** מהני מיהת מדרבנן להחמיר עליהם משום ריח הגט ולאוסרו בשפחה מדרבנן קשיא מתניתן דקתני לא יתנו לאח"מ אבל מחיים נותנין כאשר ציוה המפקיד עליו ואזי תתגרש וישתחרר גם מדאוריי' ואמאי כיון שקנתה את הגט מיהת מדרבנן וכן העבד את השיחרור אזי גם אם יתנו מחיים לא מהני עד שיחזור יטלנה הימנה ויחזור ויתננה להם כדקתני במתניתן בפ' המגרש ואפילו במקום דלא קנתה רק משום ריח הגט מכ"ש במע"ש דקני מיהת מדרבנן א"ו משום דלא תיקנו כלל מעמ"ש בשטר וזהו כוונה נמרצת בדבריהם לדעתי ואין בהם גימגום:

טו עוד שם הקשו על הר"ן דס"ל בפרק הזורק דאין אשה מתגרש אלא כשנותן גיטה בידה ולא בשאר קנינים שהקנה לה גיטה והוכיח ג"כ ממתניתן דאין שטרות נקנות במעמ"ש ולא עדיף מעמ"ש משאר קנינים והמעיין בלשוני יש לדחות שהר"ן מוסיף בלשונו הטהור וז"ל אבל בשטר שיחרור צריך תלמוד אמאי לא מהני מדין מעמ"ש שעשו בו חכמים שאינו זוכה כזוכה הרי דס"ל דדין מעמ"ש מכח זכי' הוא דאתי עלי' וכמ"ש בתירוצו שכתב דבשלמא בדבר שגופו ממון א"ל דמיגו דמצי זכי לנפשי' תקינו רבנן דליזכי' לחבירו יוע"ש וכ"מ קצת בתד"ה במעמ"ש קנה אומר ר"ת וכו' הרי דשאני מעמ"ש דתיקנו משום זכי' דידו של הנפקד כיד עבד הוא ומשום ידו ממש הוא דק"ל ומתוך חומר הקושיא שהחמיר בו גם מרן הגאון הקדוש זצוק"ל נראה לפע"ד לתרץ ברווחא עפ"י דברינו הנ"ל דנהי דגט שיחרור שוה לגט אשה ואינו משוחרר אם נקנה לו השטר בשאר קנינים אמנם כן לקנין איסור שבו אבל לקנין ממון שבו מסתבר דשוה לשאר שטרות (וכ"כ בקצה"ח סי' רי"ש לענין שלא לשמה בע"י אחרים) ומשום ה"ט קשי' לי' לר"ן דקתני במתניתן דלא יתנו לאח"מ דמשמע דלא מהני מידי ואת"ל דלהיתרו בב"ח איירי כמו דצ"ל לדעת הרי"ף ורמב"ם דגרסי במתניתן גט זה דלא זכי לי' אלא לענין חזרה שהוא קנין ממון שבו א"כ קשי' להיפך הא מחיים נותנין והלא כבר זכי לי' בגופו של שיחרור לקנין ממון שבו כמו שהפקירו ואח"כ כשנותן לו השיחרור להתירו בב"ח כבר קנוי הג"ש בידו ואנן ספר מקנה בעינן ול"ג ממתניתן דריש המגרש בריח הגט כנ"ל ולדעת הרי"ף ל"ק להו כן דלדעתו משום טעמא אחרינא הוא דבעינן מטי לידי' כי היכא דיתקיים תנאו דאמר בפירוש תן שש"ח זה לעבדי ומשום דתנאו בגופו שש"ח הוא מיחזי

כגט לאח"מ כמבואר בקצה"ח סי' קכ"ה ס"ק ג' שמביא כן בשם הב"ח ועיקר הסברא מובא ברשב"א פ' התקבל יוע"ש רק דרשב"א ס"ל דגם לאח"מ יכול לקיים תנאו ורי"ף ורמב"ם סברו דמיחזו כגט לאח"מ ולהכי מחיים כיון דנתקיים תנאו משוחרר למפרע לכל מילי כמו בכל תנאי דעלמא:

טז ועיין ב"מ דף כ' בתד"ה שובר בזמנו טריף דמספקא להו אם מהני האי דעדיו בחתומיו ז"ל כשבא על ב"ח קודם שבא שש"ח לידו להתירה לכהונה משום דעבז"ל הוא מדרבנן ול"מ לקנין איסור שבו א"ד לפ"ר בתקנתא יוע"ש ונשמע מדבריהם כמה ענינים הצריכים בענין זה כאשר יבואר לפנינו ולכאורה קשי' דאם נאמר דלענין איסור ל"א עבז"ל א"כ מאי הקשו בגמ' גבי שש"ח בזמן שהרב מודה וכו' הניחא למ"ד זכות אלא למ"ד חוב הוא לעבד וכו' מא"ל דמידי טעמא דס"ל לר"מ דחובה הוא משום דעבדא בהפקירא נ"ל מש"ה לא הוי כזכות גמור דפתיך בו צד חובה דשפחה אבל לענין דעדיו בז"ל דאין זוכין לו אלא לענין צד ממון ולא לענין איסורא והרי זה זכותא גרידתא בלא שום צד חובה ואע"ג דאח"כ כשיביא לידו יאסור מאז והלאה בשפחה דהא מצד חוב זה לא יפטור בלא"ה ומסתמא ניחא לי' בזכותא דבינו ובינו אשר אין בהם צד תערובת חובה כלל (ולר"מ גופא ל"ק בתן שטר שיחרור עצמו או בזכה דס"ל דאם רצה לחזור יחזור ואמאי לא נאמר דלענין צד זכות שבו זכה לו מעכשיו ולענין צד חובה שבו א"א לזכות לו כמו דס"ל לרי"ף ורמב"ם לקושטא גם לרבנן דפלגינן זכי' זו כמו בהולך מנה דחייב באחריותו ואם בא לחזור א"ח שמביא הרי"ף שם והיינו לדעת אחרונים דסברי בדעתם דלאו משום תנאי הוא אלא דלאיסורא בעינן מטא לידי' דווקא וכדמטי לידי' לא הוי כמשוחרר למפרע וא"כ גם לר"מ נאמר כן דז"א דלר"מ יכול לחזור בו דחזרה עצמה זכותא דעבד הוא דאם אמרת דא"ח וא"כ יצמח מזה חובה כשיבוא ליד' לבסוף משא"כ לענין עבז"ל דגם עתה הברירה ביד רבו ואם רצה לחזור ולא ימטי **(כל הפלפול הזה אינו רק לענין מצות אתרוג אבל בגוף דיני משיכה וקנין נוהג הכל ע"פ דינא דמלכותא)** לידו הרי יכול לחזור) וצ"ל דע"כ לא מספקא להו לתוס' אלא לענין בת ישראל משום דהוי בקום ועשה אבל לאסרו בשפחה לא מספקא להו כיון דעדים זוכין לו מדרבנן אזי ממילא נאסר בשפחה ולכן לר"מ חובה הוא לו וא"ל דא"כ מאי מספקא להו לרבנן דהא כיון דנאסר בשפחה ואם נאמר שגם בב"ח נאסר גם לרבנן קשי' שהרי גם לרבנן עבדא בהפקירא נ"ל אלא דצד שיעבודו מכריע והוא כשמותר בב"ח אבל כשנאסר בשניהם אין לך חובה יותר מזה דזה אינו דא"כ כופין אותו דלמטי לידי' כמו בח"ע וחב"ח ואזי יסתעף מזה זכותא דעבד משא"כ לר"מ דכפי' זו עצמה חובה לו וטוב לו שישתעבד לגמרי משום

הפקירא דשפחה וא"ל דלא לזכי בחתומיו אלא לקנין ממון לחוד (אח"ז ראיתי במהרש"א שפי' דע"כ לא מספקי להו לתוס' לעיל אם מועיל זיכוי דעדים לענין איסורא רק לרבנן דלית להו עח"כ ולכן זיכוי דעדים ל"מ אלא מדרבנן אבל לר"מ דא"ל עח"כ מצד הדין אזי בוודאי מהני גם לצד איסור שבו ונראה לפרש דלק"מ קו' הנ"ל אכן עדיין לא העלה ארוכה דס"ס מנ"ל לגמ' להקשות דדלמא גם ר"מ מודה בזה לרבנן דהיכא דא"א לזכות מדינא מ"מ זכו לו מצד תקנתא ולכן בשיחרור דאי אפשר לזכות לו מדינא משום צד חובה דשפחה מ"מ יזכו לו העדים לתקנתא ואזי לא יזכו לו רק מצד קנין ממון שבו כי היכא דליהוי זכותי' לגמרי לכן מחוורתא כדתרצינן לעיל דלאסרו דשפחה לא מספ"ל דכל מאי דאפשר להתקשר בגופא דשיחרור לא מחלקינן להו רק דלענין ב"ח א"א משום קו"ע) דהרי אנן לדעת תוס' קיימינן השתא דלא מחלקינן בגופא דשיחרור ול"מ דגם בתן שש"ח קסברו דדינו כמשוחרר לכל מילי ולא איכפת לי' לאדון בזכותא וחובא דעבדא והאי דהולך מנה לפלוני דחייב באחריותו ואינו חוזר משום דחיוב אחריות אינו נוגע כלל בעצמותו דקנין:

סימן ב

א עוד רצוננו לבאר פרט אחד במה שהכריחו תוספ' דלא אמרינן אסמכתא דקראי אלא כשיצא מרשותו לגמרי ולכן בטמא עה"ט א"א לומר אסמכתא דקראי שהרי צריך להפריש עליו זהו בקנוי ושיור והוא שבחלק הקנוי עצמו עודנו נשאר וקשור רשותו בו והדבר דומה לשני הפכים בנושא אחד ויתורץ קו' תוס' סוכה הנ"ל שהקשו מהא דאיתא התם דשינוי החל"ב לא הוי כשלו בהדסא דאוונכרי משום דאינו קונה אלא מדרבנן ובכשורא דמטללתא דג"כ משום קנין דרבנן לחודא יוצאים י"ח מדאורייי' דנראה דשינוי החל"ב דקונה מדרבנן דמשום תקה"ש הוא דתקנוהו היינו כ"ז דעודנו בשינויו אבל היכא דתבעו בשעה שכבר חזר לברייתו אזי מחויב להחזירו בעינא עיין באה"ע סי' כ"ח וכן מוכח מגמרא שם להדי' גבי כשורא דמ"ט וה"מ בגו שבעה אבל לבתר שבעה הדר בעינא ועיין ברשב"א שם דלדעת רש"י בנתינות דמיו תלי' מילתא והוא כשכבר נתן לו דמי המריש בתוך שבעה ולדעת הריטב"א שם בתביעת הנגזל תלי' הרי דלכ"ע כשתבעו בשעה שכבר נסתלק תקנות השבים צריך להחזירו בעינא ועתה נחזה אנן דלפ"ר נראה בההיא סבתא דקצווחא וכו' ואמר ר"נ פה"ד דהיינו משום דצווחה בגו שבעה אבל אי המתינה עד לאחר שבעה אזי לא יצאו י"ח אכן לקושטא גם כי המתינה עד אחר שבעה כיון דלא ניתן להחזיר בת"ש לא גרע משאול ומעתה לפי זה באוונכרי כיון דלא קא תבע להו בשעת אגודו כלל רק דאנן הוא דחיישינן לה ונמצא דאינם קנוים בידו לעולם שהרי

אם יתבעו לאחר שיותר אגודו צריך להחזירו ונמצא דקנין זה דרבנן הגם שהוא כדאוריית' משום הפקר לזמן אבל לא עדיף מקנין לזמן והיכא שקונה מחבירו לזמן לא מקרי לכם כמ"ש הרא"ש בפ' לו"ע וש"פ שם אבל לענין סוכה דיוצא גם בשאול אפי' היכא דלא קא תבעו לי' בת"ש יוצאים י"ח מדאוריי' ובלישנא דר"נ דאמר פה"ד ה"ט דאילו המתינה הי' לה איזהו ערעורי דברים לר"א דא"י בשאולה והשתא דקא צווחה ונתנו לה דמי לרש"י או לריטב"א בתביעה בעלמא די תו אין לה שום ערעור ודו"ד שכבר קנוי בידם לגמרי וראיתי במק"ח סימן תמ"ח שמתרץ קושי' תוס' במה שחידש שם דלא ניתן להם רשות רק להפקיר ולא שיזכה בו בלא קנין כלל ומשה"ט מחלק בין לולב וסוכה דבסוכה די כשאינו של נגזל ולא גרע משאול משא"כ בלולב ונראה שם שהרגיש בקושיתו שהרי גם בלולב כיון שישנו בידו כבר זכה מן ההפקר לכן הוסיף עוד כיון שכבר נתייאש והוי כהפקר לכ"ע רק שהגזלן אינו יכול לקנות ומה יוסיפו עוד בהפקירא דידהו ועודנו לא נתחוורו דבריו בזה דא"כ גבי כשורא דמ"ט כשכבר נתייאשו הבעלים לא יצא י"ח ועיין ב"ק ס"ז ד"ה הא לא"ה וכו' דסתם מריש נתייאשו הבעלים ממנו ועוד דלדבריו בקצרה היה לו לחלק דבאוונכרי נתייאשו הבעלים וא"א לחול הפקירא דרבנן משא"כ התם ועוד בעיקר סברתו משום דכבר נעשה כהפקר לכל כיון דס"ס אין שום אדם יכול לזכות בו משום השבה דגזלן כמ"ש תוס' ס"ח ד"ה כל שלקטו ומשמע מדברי הפוסקים דצריך להחזירו בעינא רק לרווחא דמילתא נקטי דלכה"פ צריך להחזיר הדמים לגזלן וע"ש:

ב ועיין ברמב"ם פ"ב מהלכות ק"פ ה' י"ג וז"ל מי שחציו עבד וחב"ח לא יאכל לא משל רבו ולא משל עצמו עד שיעשה כולו בן חורין וכן פוסק בפ"ב מהלכות חגיגה לענין ראי' וע"ש בכ"מ מה שמביא בשם ר"א בנו דמפרש בגמ' בהיפך מפרש"י ותוס' דלמשנה ראשונה עבדינן לי' תקנה להוציאו מחיובו ומפני זה אוכל משל עצמו ולדברי מש"א לא עבדינן לי' תקנה שמא יהיה זה גורם לעיכוב שיחרורו וכו' עכ"ל ועיין בלח"מ שהקשה בפ"ב מהלכו' חגיגה דאם מן הד"ת פטורים האיך אפשר לחייבו בתקנתא דרבנן ולעקור ד"ת בקו"ע להביא חולין בעזרה ומתרץ דרבנן עשאוהו כבן חורין גמור לענין פסח כדי לתקנו ויש להם כח בכך דהפקר וכו' והפקירו ממונו של זהו לעשותו בן חורין גמור כדי שיהיה לו תיקון לענין קרבן פסח אבל קשה דמנין לנו פטור לענין פסח בשלמא בעולת ראי' אית לן קרא דאת פני האדון מי שיש לו אדון אחד אבל לענין ק"פ מנ"ל עכ"ל ועיין במ"ל בפ' מהק"פ שהקשה שם על דברי לח"מ הנ"ל וז"ל וקשה ע"ז קו' חזקה א"כ בפ' האשה רבה גבי הא דאפליגו ר' נתן ב"א ורב חסדא בההיא דתורם מן הרעה וכו' ופליגי באם יש כח לחכמים לעקור דבר מן התורה ופריך מקדושי קטנה וקאמר דהפקר וכו'

והשתא גבי תרומה נמי אבעי לן למימר הכי א"ו צריך לקיים פי' התוס' דלאו אמרינן אסמכתא דקראי היכא דבתר הכי מוקמת לי' זימנא אחריתא ברשותי' והרי הכא הכי הוי דבתר הכי מוקמת לי ברשותי' יוע"ש עכ"ל ונראה לפענ"ד ליישב דברי רמב"ם הנ"ל ודברי בנו הנ"ל על נכון ויסוד טעמו נובע מהא דאיתא בפ' הערל דף ע' תושב ושכיר דכתב רחמנא בפסח מאי ניהו אי נימא תושב ושכיר ממש משום דהו"ל תוש"כ איפטר לי' מפסח והא קיימא לן גבי תרומה דלא אכיל אלמא לא קני לי' רבי' וכו' שם בתד"ה אלמא וכו' והא דאמר בפ"ק דקדושין דעבד עברי גופו קנוי היינו לענין שצריך גש"ח וא"י באמירה בעלמא אבל לענין מצות לא וכו' וא"ת דמשמע דמטעמא דקני לי' רבי' לא הוי אכיל אלא בהמנאת רבו כעבד כנעני ולא בהמנאת אחרים עכ"ל ודבריהם מוכרחים בפשטות הסוגיא וביאר דבריהם דבגדר קנינו ע"כ נמצאו שלשה ענינים מצורפים יחד בראשון קנין הגוף למלאכתו וקנין זה ישנו גם בע"ע עוד נוספת בעבד כנעני דקנין הגוף עצמו קנוי לרבו וחלוקי קנינים הללו מצינן גם בשאר נכסים שהמוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג דקנוי ללוקח קנין הגוף לפירות וביד המוכר נשאר מותר קנין הגוף ופליגי ר"י ור"ל לענין בכורים וש"ד איזהו העיקר ופסקינן שהעיקר היא מותר קנין הגוף וק"פ לאו כקה"ד הרי דאע"ג שאין למוכר שום השתמשות בקנינו ואעפ"כ מוגדר בשם קנין ע"פ מוסדי הדת גם בע"כ נוספת לרבו שישנו בידו קנין איסור שבו דא"ר להתייהד אלא כשמשחררו מדעתו ומבואר שם בפסחים דע"כ אוכל רק בהמנאת רבו אפי' בע"כ דעבד ובע"ע אוכל רק בהמנאת עצמו או מדעתו דווקא הרי דלענין המנאת עצמו תלוי בעיקר קנין הגוף ולא בקנין הזמן לפירות שהרי גם בע"ע קנוי לרבו הגוף לפירות ואפ"ה אינו אוכל בהמ"ר שלא מדעתו דעבד אלמא דדעה גופי' לענין המנאה קשורה בעיקר קנין הגוף ולא בקנין הגוף לפירות שהרי בידו נמשכה הדיעה עצמו אחריו לזה נשמע מזה דהיכא שהפקיר את עבדו לזמן ק"פ דהיינו הגוף למלאכתו אפ"ה אינו אוכל רק בהמנאת רבו אפי' בע"כ דעבד כיון שקנין הגוף עצמו נשאר ביד רבו והוא העיקר ולו כח המושך כל דעתו אחריו והיכא שהפקירו לגמרי **(דיני עבד כנעני ודיני הפקר אינם נוהגין בזמן הזה)** הגם שקנין איסור נשאר ביד רבו מ"מ אינו אוכל רק בהמנאת עצמו משום דדעתו נמשך רק אחר קה"ג וע"כ לא מבעי לן רק לענין תרומה במעוכב גש"ח אבל לענין המנאה שתלוי בדעה אזי במי שקנין הגוף בידו תלוי הדיעה עצמו ועיין גיטין מ"ב ע"ב בתד"ה מעוכב וראי' לזה דקנין איסור אינו מעכב לענין פסח וראי' שהרי לדעת רש"י ותוס' חגיגה דלמ"א כיון שכופין הרי דינו כמשוחרר ומחויב בפסח וראי' אע"ג דקנין איסור ישנו ביד רבו עדיין ואפ"ה אוכל בהמנאת עצמו בע"כ דרבו והוא שחולק בתוס' בין קה"ג דע"ע

לקה"ג דע"כ דגבי ע"ע אין לרבו רק הגוף לפירות דהיינו למלאכתו ובעכ"נ ישנו ביד אדון עיקרו של קה"ג ומעתה נחזה אנן בחציו עבד וחציו בן חורין שיש לרב בחציו קנין הגוף ומעורב בחצי חירות הגם דלמ"א אין לרבו שום השתמשות בו כבר ביארנו דקנין הגוף מוגבל בפ"ע אפילו היכא שאין לו שום חלק במלאכתו ונמצא דדעתו מעורבת בדעת רבו שהרי הדיעה עצמה קשורה בקה"ג ומש"ה א"א לו לאכול כלל ומכ"ש למר"א דגם ביום של עצמו מ"מ חצי קה"ג קנוי ביד רבו ורק דחלוקה זו נעשה ביניהם דעובד את רבו בחצי חירות ועובד א"ע בחצי קה"ג של רבו אבל עיקרו דקה"ג מעורב בחצי חירות ומשה"ט גם לענין המנאת דעתו מעורבת בדעת רבו וגם בהמנאת שניהם א"א דכל שאינו בזא"ז אפילו בב"א אינו לענין המנאה ומכ"ש בדבר התלוי בדיעה דא"א לחלק כמובן ועוד יש לחקור למר"א דעובד את רבו י"א וא"ע י"א אם יכול לעבוד בו רבו עבודת עבד ובפשטות הדברים נראה כיון שאיסורו גורם לעבוד בו עבודת עבד ולענין צד איסור ל"מ החלוקה שהתקינו וכמו דאמרינן שם בשולח א"מ יום ש"ר ישא שפחה וכו' ואפשר לומר דשרי לעבוד בו ע"ע ממ"נ דבחצי עבדות הותר לו וגם בח"ח הותר לו דאתה רשאי לעבוד בב"ח ע"ע כמבואר ברמב"ם בפ"א מה"ע הל' ו' ז' ובלח"מ בשם הספרי ומעתה מובן כוונת ר"א בנו דלמשנה ראשונה עבדי רבנן תקנתא כדי לחייבו בפסח והפקירו את עיקר קה"ג דרבו אבל עודנו נשאר בידו קה"ג למלאכתו וכיון שעבד זכה בעצמו בעיקר קה"ג של רבו שוב לא איכפת לן בקנין גוף לפירות שנשאר ביד רבו דשוב לא נגרע מעבד עברי דאוכל בהמנאת עצמו אע"פ שקנוי הגוף למלאכתו לרבו כיון דעיקרו של קה"ג הוא ברשות עצמו לכן כיון דקנין גופו קנוי לעצמו ע"י הפקירן דחכמים וקנין זו מוגבל בפ"ע בכל גדרי קנינים ושייך עליו תורת הפקר אע"ג שגם אח"כ עובד את רבו יום אחד כמו שביארנו לעיל דכל שחלק אחד מוגבל בפני עצמו לא נגרע מכל אסמכתא דקראי ואין דומה למן הרעה עה"י דמשויר בחלק הקנוי עצמו ועיין במשנה למלך בפ"ה מה"ע ה"ג דגם בהפקר מהני גופא מהיום ופירי לאחר למד יום ועיין ר"ה כ"ט מי שחציו עבד וחציו בן חורין דאפילו לעצמו אינו מוציא ומזה ראי' לדברינו הנ"ל:

ג ועיין ב"ק ס"ח ע"ב בתד"ה הוא דאמר כצנועין וכו' בתד"ה וא"ת אכתי הרי יכול לחלל מע"ש של חבירו דאמרינן ב"פ הא"מ אין לוקחין בהמה טמאה עו"ק ממעות מע"ש ואם לקח ואכל כנגדן בירושלים וכו' אלמא מחללין מעות שביד מוכר וי"ל דהתם הוי כמו גזלן והוי כמו גזל ולא נתיאשו הבעלים וכצנועין דהכא וכו' ומיהו בפ' לה"ג משמע שיכול לחלל דמי פירות שביעית ש"ח שלמ"י דתניא אין מוסרין דמי פירות שביעית לע"ה וכו' ואם מסר אומר הרי מעות הללו מחוללין על פירות שיש לי בתוך ביתי וכו'

וי"ל דאפקינהו רבנן מרשות ע"ה כדי שלא יהי' נכשל ואוקמי ברשות זה שיכול לחלל דהפקר וכו' עכ"ל ומדלא כתבו בזה כצנועין דהכא כמו שכתבו בבה"ט משמע דאתי אפילו לרבנן דצנועין ואינו מובן דמ"מ איך יכול לחלל כיון דע"ה מחזיק בהם כשלו וא"כ מ"מ לא גרע מגזלן שהרי גם היכא שבא לידו בטעות קסברו דדינו כא"ב לכ"ד ונראה מזה ראי' לדברי מהרי"ט ח"א סי' ג' וז"ל ולפ"ז איכא למימר כו' עד וידו כידו עכ"ל הצריך לעניננו ומעתה הכי נמי המוסר דמי שביעית לע"ה עשאוהו כהפקר ואוקמי' ברשותו של זה שיהי' דומה כאילו נתנו לו מיד על אופן זה שיעשה בהם כל מה שירצה דלעולם לא נעשה גזלן עליהם דידו כידו עיין באה"ע סי' כ"ח סק"ג שהקשה להרמב"ם אמאי מקודשת ביאוש וש"ר כיון דצריכה להחזיר הדמים ונגד זה מגיע ללוקח מפני תקה"ש שהוא רק מדרבנן ולדעת רמ"א דבמעמ"ש אינה מקודשת אלא מדרבנן וא"כ גם ביאוש וש"ר לא תתקדש אלא מדרבנן ולמ"ש לעיל דכל דרבנן הנעשה בע"כ של כנגדו אין כח בידם לעקור בקו"ע אלא מתורת אסמכתא דקראי כמו דמפורש בש"ס בירושת הבעל וכיון דנחתי בי' מתורת הפקר דינו כדאוריי' ממש לכה"פ רק במעמ"ש כיון דנעשה עיקר הדבר מדעתו של כנגדו שהוא הממחה רק דמדאורייתא לא קנה ותיקנו רבנן שגם זה הוא כקנין גמור בכגון הוא דסברי דדי בתקנתא דרבנן לחוד ולא מצריכין לירד בתורת הפקר כלל ומשה"ט אינה מקודשת אלא מדרבנן וא"כ דמי לתקה"ש שצריך ליתן בע"כ הרי דירדו בי' משום כחו דהפקירא ולהכי מקודשת מדאוריי' גם מה שהיקשו האחרונים משקלים דתנן במשנה ה' אע"פ שאמרו וכו' נשים ועבדים וקטנים אם שקלו מקבלין מידם ופירש הרע"ב ובלבד שימסרם לציבור לגמרי כי היכי דלא ליהוי קרבן ציבור קרב משל יחיד וכיון דלדעת הרמב"ם לא מהני הקנאתם לענין דאוריי' נמצא דקרב משל יחיד עיין שעה"מ פ"א מ"הש ולדברינו הנ"ל כיון דמדאוריי' אין לו דעת להקנות כלל הרי בע"כ צ"ל דתקנת חכמינו ז"ל מתורת הפקר הוא דנחתי בי' ובזה ובכל הדומה לאלו לכ"ע כדאוריי' דנינן לי' עיין לעיל:

ד עיין ברכות י"ט ע"ב הרואה כלאים בחבירו פושטו אפי' בשוק ושו"ט מהא דגדול כ"ה שדוחה ל"ת שבתורה ומשני דאיירי בדרבנן ולא"ת הוא לאו דל"ת ומקשינן מוהתעלמת פעמים שאמת"ע ומשני דאיסורא מממונא לא ילפינן והדר ומקשי מהולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ומשני שוא"ת שאני ולכאורה נראה דכמו דמצינן הכא נגד כה"ב שהוא דווקא נגד אדר"ב אפי' במקום קו"ע או אפי' בדאוריי' בממונא או אפילו באיסורא היכא שהוא בשוא"ת כן בכל המידות האלו נדרשים כולהו תקנתא דרבנן שאין ביכלתם לעקור רק אדר"ב או במקום ממונא משום אסמכתא דקראי או באיסורין בשוא"ת ונמצא

דשוה כ"ה לכולהו תקנתא דרבנן ועיין בתוס' שם כ' ע"א ד"ה שב ואל תעשה שהקשו מכהן ונזיר ומתרצו משום דכהונה היא לאו שאינו שוה בכל ונזיר משום דישנו בשאלה ונכללו אלו בתירץ הגמ' שוא"ת שאני דכשם דשוא"ת קילא מקום ועשה כן הוא בלאוין שאש"ב או דישנו בשאלה והיה מן הראוי דגם בתקנתא דרבנן דכשם דיש כח בידם לעקור בשוא"ת כן נמי בלאוין שאש"ב או היכי דישנו בשאלה דמידה אחת להם ומזה נראה לפ"ד להקל מעלינו כמה קושית חדא הא דהקשינן לעיל מהא דאלמוהו רבנן לשיעבודא דהאיך יוכלו להאלימו ולעקור בקו"ע דקונם שאני דישנו בשאלה וכן במאי דמס"ל בב"מ ך' בשיחרור לענין עבז"ל דאם בא על ב"ח בנתיים דאינו פוסלו לכהונה ואמאי הא קו"ע הוא דשאני איסור כהונה שאינו שוה בכל דשוה לשוא"ת וכן דברי הרמב"ם הנ"ל בקונם דחנוכה ופורים וכן בסוף נדרים גבי טא"ל דהתם באנוסה ולכהן מיירי וכן בקונם אשתי נהנות לי דאלמוהו לשיעבודא דידה אבל במפרי' מן הטמא עה"ט פסקינן דלא הדר לטיבלא משום קו"ע דתרומה א"ל דליהוי כלאו שאשב"כ דמותר לכהנים דהרי מצותו בכך דאכילה דכהנים מיקרי עבודה עיין פסחים דף ע"ב ע"ב ודמי ממש למליקה **(כל הפלפול בזה אינו רק מה שנוגע לענין קדושי אשה ופדיון מעשר שני אבל בגוף דיני גזלה יאוש ושינוי רשות הכל הולך בעתים הללו ע"פ דינא דמלכותא ודינא דמלכותא דינא)** דמותר לכהנים ואפ"ה לא מיקרי נבילה המ"כ עיין בפ' העוה"ר דף ק"ך וביבמות דף ל"ג ע"ב בתוס' ד"ה אמר ר"י ובסוגיא דאין אחע"א הארכנו בזה יוע"ש ול"מ לאו שאשב"כ אלא במקום הרשות ולא במקום מצוה וכן אין דינו כדבר דאיתא בשאלה דמידי ה"ט אלא משום קלות שבו שיכול להפקיע וכ"ז שייך בכל הנ"ל דע"י שאלה יפקיע איסורו אבל בתרומה דאי מיתשל עלי' הדרא לאיסור טבל ועוד דעת לנבון נקל לחלק מכל מידי דאיתא בשאלה כמובן אמנם מתלמודא ל"מ כן להדיא שהרי מקשי מנשואי קטנה דמטמאה לה על ר"נ ב"א וכן בנידה מ"ז דמקשי למ"ד מופלא סמוך לאיש דאוריית' מהפרה דנשואי קטנה הרי שגם בלאו ששב"כ ודאיתא בשאלה אין ביכלתם לעקור בקו"ע (ולפ"ר הי' נראה לומר דהא דחידשו תוס' ביבמות לענין טומאה בנשואי קטנה דעשאוהו כמ"מ הוא משום דאינו שב"כ אבל מדבריהם בנזיר מ"ד לא משמע כן שכתבו שם דבע"א במיתת בעלה הוא ג"כ משום טעם זה וכו' טעם זה דכל שיש משום גדר וסיג יש כח בידם אפילו במקום קו"ע.

ה אח"כ הראתי בשעה"מ פ"ג מה"מ בהגה"ה שמתרץ שם על קו' שעה"מ שהקשה ג"כ קו' הנ"ל באות ט"ו על תוס' ב"ק דף ק"ד שתירצו על הא דעומד בגורן מפני דאודיתא מדרבנן ול"מ לענין מעשר דאוריית' דא"כ אג"ק נמי ומתרץ שם בהגה"ה דהשתא ע"י

אודיתא הוי תרי דרבנן כשכ"ל אולם לא הוכיח מתחילה דקנין אגב לא חיזקו עלי קוטב דהפקירא כאשר כתבנו לעיל דכל הנעשה משום הפקירא ליכא לאפלוגי כלל בין חדא לתרתי כמשכ"ל בראיות ברורות גם אחז חרב פיפיות לחלק וללבן כל הסוגי' הללו על רגל אחד דלהחמיר עליו אזלינן בתר דרבנן כאילו נותן מסיני אבל לא להקל עליו ומש"ה לענין שחיטת חוץ שהוא להחמיר עליו מחייבינן לי' ולענין חשנב"ע אי ל"ד מחייבינן לי' בדו"ה דלהקל אינו כדאוריית' וכן לענין כיסוי הדם אם אין שחיטה לעוף מן התורה מחייב בכיסוי וכן בדמאי דמקשה בגמ' הא לא חזי לי' דלהחמיר עליו שלא לצאת י"ח דינו כדאוריית' עכ"ל בקצרה ממתכונת הדברים נראה שעירב דברים שאינם דומים זל"ז ומושך כולם כחדא דמדמה דברים שהם משום אסמכתא דקראי לשאר מילין דרבנן וגם עיקר חלוקו אינו שהרי במריש יוצא ידי סוכה הגם שהוא מדרבנן מפני תקה"ש וכן בסוכה בראש האילן יוצא משום דמדאוריית' מחזי חזי ולדידי' דמי תרווייהו לדמאי ולכיסוי הדם וכן במשחק בקוביא דפטור מקרבן ולדידי' שחיוב קרבן הוא מצד חומרא כמו בשחיטת חוץ בחטאת הגזולה דמחייבינן לי' משום חומרא וה"נ הי' מן הדין להחמיר עליו וליזול בתר דאוריית' וכן בינוקא בסוכה דפעוטות מהני הקנאות כדי לצאת בו מדאוריית' שהוא להקל כללו של דבר שכפלי כפלים המה היוצאים מן הנכנסים בחלקו שבדה ובחר לנפשו:

ו הן כפי הנראה מכל דוכתי דמצוה הבא בעבירה הוא רק נגד המצוה בעצמו שאינו יוצא י"ח משום העבירה שעבר בחפץ זה שוב לא יכול לצאת י"ח בחפץ זה בקיום מצוה אבל צד הקנין שבו לא נפקע אע"ג שהוא כסעיף מסעיפי המצוה והקדמת הסיבה לגוף המצוה ועיין ב"ק מ"ז ע"א בתד"ה מעיקרא וכו' וז"ל בקדשים שאין חייב באחריות וכו' אלא בעי לאוקמי אפי' בחטאת ואשם ואע"ג דמעיקרא תורא דראובן והשתא תד"ר מ"מ ש"ה יש כאן עכ"ל נשמע להדי' דאע"ג שאינו יוצא ידי חיוב חטאתו ואשמו מ"מ לא נפקע מרשות הקדש, איברא עודנו לא שמענו אלא היכא דאיפשר להתמצע ולאוקמי כל חדא בדוכתי' אבל היכא דמיסרך סרוכי בהדי הדדי ובלתי אפשרי להפריד ביניהם יש לדון בזה אם נימא כיון שאין בכחו של העבירה להפקיע קנינו אזי יוצא ממילא י"ח גם במצוה הצרורה בגדר הקנין א"ד להיפך דכיון שנדחה המצוה נפקע קנינו ממילא וכד דייקת תמצא דבסברא זו פליגי ר"י ורבא בר"ה ד"ח אמר ר"י בשופר ש"ע לא יתקע ואם תקע יצא בשופר של שלמים ל"י ואם ת"י מ"ט עולה בת מעילה הוא כיון דמעל בה נפקא לה לחולין שלמים דלאו ב"מ נינהו איסורא הוא דרכיב בהו וכו' מתקיף לי' רבא אימת מעל לבתר דתקע כי קא תקע באיסורא תקע והשתא מ"ט דר"י דכיון דס"ל

דבשלמים לא יצא אלמא דס"ל דמהב"ע א"י ומ"ש עולה דיצא אלא דבזה פליגי דר"י ס"ל כיון שאין העבירה מפקיע קנינו כדתניא בבריית' הנ"ל וה"נ בשופר של עולה שע"י המעילה יצא מרשות הקדש ונעשה חולין כדאיתא בריש מעילה אין מעילה אלא שינוי אזי ממילא נגרר המצוה בתר קנינו כיון שהמצוה הוא כל עצמות קנינו וע"כ לא שמעינן דא"י במהב"ע אלא היכא שאינו נוגע בגדר הקנין שבו משא"כ הכא דאי תימא שא"י י"ח אזי תופר בחרקאו גם צד הקנאה שבו ורבא ס"ל להיפך דע"כ לא שמעינן שאין בכחו של העבירה להפקיע קנינו רק היכא דאינו קשורה בעצמות המצוה משא"כ הכא שהמצוה עצמו היא צד הקנאה דאם יצא י"ח אזי מעל ויצא לחולין וכיון שהעבירה מפקיע המצוה אזי ניתק הקנין שבו ממילא וקיימ"ל כרבא בסברא זו דהלכה כבתראי ולכאורה קשה מפסחים ע"ב יבמתו נידה בעל פטור דעשה מצוה ואמאי הרי גם התם המצוה וקנינה שנעשה לו כאשתו בביאה זו קשורים יחד ויפקיע העבירה את המצוה כמו בכל מצוה הב"ע ויתבטל קנינה ממילא כמו בשופר של עולה לרבא [והא דמסיק דיצא הוא משום ט"א דמצות ללה"נ] אמנם לקושטא מרחק רב ביניהם דהתם בשופר של עולה הרי כולם משולבים וקשורים זה בזה ושלשה הדרגות ישנם בשליבה זו הן בצד הקיום והן בצד הביטול דאם נימא דיצא ידי חובתו הרי קנאו ונעשה כחולין ועי"ז מעל ונעשתה העבירה דאין מעילה אלא שינוי [ועיין קידושין נ"ד ע"ב דמקשי בפשיטות וכי מאחר דאין מתחלל קרבן במאי מחייב] לכן אמרינן דאינו יוצא משום מהב"ע ואזי נפקע קנינו וגם העבירה עצמו הקשורה אתם וכיון דלא יצא הרי לא מעל ולא נעשתה העבירה משא"כ ביבמתו נידה הגם שהמצוה והקנין קשורים יחד ומיסרך סרוכה בהדי הדדי אבל העבירה איננו צרורה בחבלם דסוף סוף נעשתה העבירה אפי' אם לא נעשתה המצוה ושוב אין בכחו של העבירה להפקיע כיון שבביטול מצוה יתבטל ממילא גדר הקינאה שאין בכחו של העבירה לבטלו:

סימן ג

א עיין סוכה דף למד תוס' ד"ה משום בסה"ד וז"ל ומיהו תימא בפ' כ"ש דתניא אין יוצאין י"ח במצ' ש"ט ודריש לי' מקרא ת"ל משום מצוה הבאה בעבירה דקא אכיל איסורא ונפיק ידי מצה ונלפענ"ד לתרץ דמ"ל שהפריש תרומה ומעשר ע"ת אם לא יתחמץ ואם יחמוץ לא יהיה תרומתו תרומה ותו ליכא עבירה ואעפ"כ ילפינן מקרא שאינו יוצא י"ח כיון שאם תתחמץ לא יעבור משום איסור חמץ רק משום איסור טבל ועיין פסחים שם וממילא מתורץ ג"כ קו' תוס' לקמן ל"ה ד"ה אתי' דל"ל קרא כיון דגם במצה בעינן לכם עיי"ש ועוד נראה באם הפריש תרומה והיתנה שלא תחול אלא לאחר אפי' א"י י"ח לר"ש

דל"ל אחל"א אף בא"כ והטעם לזה דאילו הפרש בפסח לאחר שנתחמץ אין תרומתו תרומה דחמץ בפסח אינו ברשותו ואף דלר"ש לא חל איסור חמץ על איסור טבל מ"מ כיון שבשעת הפרשה דבעינן בעלים חל עליו איסור חמץ והוא סילוק הבעלים ואפקעתי' דקרא תו לא חלה הפרשתו כלל כיון דסילוק בעלים והפרשה באין כאחד ואנן בעינן תורת בעלים לאחר גמר הפרשה והכא בשעת הפרשה כיון שנסתלק איסור טבל חל עליו איסור חמץ דמיתלי תלי וקאי כדאיתא בפרק ארבעה אחין לענין א"א ואשת אח ובעוד שחל עליו איסור חמץ נפקע מרשותו ואף דלכאורה נחקורה נא בשותף שנתן לחבירו ביתו במתנה כ"ז משך השותפות וכשחלק עמו נתן חלקו בחצירו שנתן לו וכן בעל שנתן לאשתו חצירו כ"ז שאת עמי ואח"כ נתן לה גט בחצר זה יש ג"כ לספק בסברא זו כיון שבשעת חלות הגט אין החצר שלה ועיין בגיטין ע"ח ע"א רש"י ד"ה בין ירכותי' וז"ל ואע"פ שמונח בקרקע אין אדם מקפיד על כל מקום מושב אשתו ועד עכשיו הי' אותו מקום קנוי' לה עכ"ל הרי להדיא אף שבשעת חלות הגט אין המקום שלה הה"מ וה"נ בגוונא דלעיל כיון שקודם ההפרשה הוא ברשותו מהני הפרשתו אמנם נראה דזהו דווקא בדבר התלוי בדעת המקנה והוקנה אמנם בדבר שהתורה הפקיע הרשותו אם סילק הרשות שהתורה מפקיע מרשותו בשעת חלות הקנין בוודאי לא קנה כגון באחד שמכר קרקע לחבירו בזמן שהיובל נוהג ונתן לחבירו מטלטלין שיקנה בתחילת יובל ונתנם בקרקע זו לא קנה וראי' לזה עיין תמורה דף ך"ה אמר על הבכור עם יציאת יובל עולה עולה הוי או בכור הוי ועיי"ש אמר אביי מה תיבעי לי' דברי הרב ודה"ת ד' מי שומעין הרי להדיא דוקא במקום דשייך לומר ד"ה ודה"ת אז נדחה דה"ת נגד קודשא ב"ה עיין רש"י שם אבל היכא ששניהם דה"ת אז אזלינן בתר התחלת הקנין ולהכי בגט שפיר קנתה כיון שהפקעת וסילוק הרשות בא על ידיהם משא"כ ביובל שהסילוק ע"י הפקעתה דקרא אז אמרינן ד"ה ודה"ת אף שיש לחלק קצת אבל לקושטא דמילתא נראה להדי' כן דאל"כ לא הו"ל למינקט ולומר ד"ה ודה"ת א"ו דקשי' לי' דהא חזינן דמהני בכה"ג לענין גט ולפ"ז שפיר מתורצים ב' קו' תוס' כגון שהפריש שיחול לאחר האפי' וא"כ השתא ליכא מצה"ב. והוי שלו ומ"מ א"י י"ח כיון שבאם תתחמץ קודם האפי' אין בהפרשתו כלום ואין איסורו מלא תאכל חמץ רק משום טבל:

ב סוכה ל"ה דפליגי אמוראי באתרוג של ערלה דח"א משום שאין בו היתר אכילה וח"א מפני שאין בו דין ממון וקס"ד דמאן דבעי דין ממון ל"ב היתר אכילה ויוצא באתרוג של טבל לפרש"י שם ומקשינן משל תרומה טמאה פסולה למ"ד לפי שא"ב ד"מ אמאי הרי מסיקה תחת תבשילו אלא בהיתר אכילה כ"ע ל"פ דבעינן כי פליגי בד"מ ועיי"ש

בתד"ה לפי וכו' ותמצית דבריהם הצריכים לענינו דבשל ערלה אין צריכין להנך טעמא דבלאה"ט פסול משום דמיכתת שיעורי' אלא נחלקו בהנך טעמי לענין ערלה משום דנ"מ לענין מ"ש כדמסקינן א"ב מע"ש והיקשה המהרש"א דא"כ אמאי שבק המתרץ סברת המקשה דמאן דבעי דין ממון ל"ב ה"א והא דתרומה טמאה פסולה משום דכתותי מ"ש וי"ל לפי שיטתם בדיבור שאח"ז דאף למאן דבעי ד"מ ולא בעי ה"א מ"מ אתרוג ודאי פסול לכ"ע משום אתרוג השותפין ובתרומה טמאה נמי תנן דפסול וא"כ ליכא נפקות' כלל למאן דבעי דין ממון ולא בעי היתר אכילה עכ"ל וקושיתו עצומה ותירוצו אינו מספיק דדחיקא טובא לומר דס"ד והמסקנא פליגי בדבר שאין בו נפקותא וגם כל הש"ו קאי במילי דכדי שהרי גם הקו' מתרומה טמאה אין לו שורש וענף דבלא"ה פסול משום דמיכתת שיעורי' וגם המתרץ שביק בכדי למאי דס"ד מעיקרא רק משום דליכא נפקותא ועוד דלכאורה אכתי איכא נפקותא באתרוג שנאסר מבליעת איסור דלס"ד אזי למאן דבעי דין ממון ל"ב היתר אכילה כשר ולמסקנא לכ"ע פסול אולם יש לומר דמהרש"א ס"ל כמ"א בסי' תרמ"ט ס"ק ך' ודלא כש"ג שם אבל קשי' דאכתי איכא נפקותא רבה בקונם אכילת אתרוג עלי שקיבל עליו בנדר רק איסור אכילה ועיין בתשו' רשב"א סי' תשמ"ז דל"א דיצא י"ח משום הואיל א"ב מיתשיל עלי' ונראה לתרץ קו' מהרש"א דמבואר באחרונים דכתותי מיכתת שיעורי' לא שייכי אלא בדברים דצריכי שיהיה שיעורי' מצורף יחד אבל בדברים דמהני גם כשהוא מרוסק אע"ג דבעי שיעורי' תו לא נגרע משום כתותי מ"ש שהרי לא נגרע מידי משיעורי' רק דחשבינן לי' כמרוסק וראי' מפיגול ונותר דחייב על כזית מהם ול"א כמ"ש וה"ט דגבי אכילה ל"ב כזית מצורף ועיין לקמן ע"ב ושל תרומה טהורה לא יטול וכו' פליגי בה ר"א ור"א וכו' מ"ב כגון שקרא עלי' שם חוץ מקליפתה וכו' ולפ"ז הכי קא קשי' לי' כיון דקתני במתניתן סתמא דשל תרומה טמאה פסול אע"ג דקרא עלי' שם חוץ מקליפתה דתו לא נפסל משום דכמ"ש שהרי גם כשהי' המין והפרי שבתוכו מרודד כיון שהקליפה החיצונה שלימה כשירה כאשר יתבאר ומשה"ט מסקינן דבהיתר אכילה כ"ע ל"פ דבעינן ובזה מרווח לן ליישב דברי הרי"ף דפסק באתרוג שנימוח בפנים דכשר ותמה הטור בסי' תרמ"ח כיון דאיבעיא לן לקמן ל"ו בזה ולא נפשטה הוי לי' ספיקא דאוריי' והב"י דחק בזה דסבירא לי' דפסולים אלו רק מדרבנן הן ודלא בדעת הטור ועפ"י דברים הנ"ל יש לומר דנפשטה האיבעי' דלקמן משקלא וטרי' דהכא דכיון דקו' הש"ס מתרומה טמאה וגם תירוצו דש"ס דנדו ממאי דקס"ד מעיקרא אלא דכ"ע סברו דבעינן היתר אכילה והנודר מאכילה לבד אינו יוצא י"ח ואמאי הלא באתרוג של תרומה טמאה בלא"ה אינו יוצא

י"ח משום דמיכתת שיעורי' וצ"ל דקשי' לי' מדקתני בסתמא משמע דאפי' היכא דקרא שם חוץ מקליפתה החיצונה וחדרי הזרע שהגרעינים מונחים בתוכו דשוב לית לן בי' משום דמיכתת שיעורי' והא תינח כדתימא כשנמוח בפנים כשר אבל אם תימא דגם כשנמוח פסול הדרי קו' לדוכתי' וכיון דחזינן דסתמא דסוגי' דהכא אזדי כצד זו דמכשיר בנימוח משום דדמי לריאה פסקינן כוותי כמ"ש הפוסקים בכ"ד וזהו שיקול דעת היכא דפליגי ת"ת או ת"א וכו' וסוגי' דשמעתא אזלא כאידך ע"י סנהדרין ל"ג:

ג עיין ברמב"ן יבמות דף ק"ג מ"ב סנדל של ע"ג לא תחלוץ כו' פירש"י ז"ל הואיל כו' ואי משום איסור הנאה חליצה לאו הנאה היא דמצות לאו ליהנות נתנו ואע"ג דהכא בעיא לאינסובי ובלא חליצה לא נסבה לה כיון דלא מעכב בה אלא מצוה לאו הנאה הוא ולכתחילה לא תחלוץ מפני שנראת כנהנית ועוד דכל למצוה מאיס ויש מפרש דלכתחילה לא תחלוץ משום דנהנת שנשאת בו ואם חלצה חליצתה כשרה נהי דעבדה איסורא חליצתה לא מיפסלא ולא דאיק לי מהא דגרסינן בפ' ראוהו ב"ד (דף כח) רבא אמר אחד זה ואחד זה לא יצא הדר אמר רבא אחד זה יצא מאי טעמא מצות לאו ליהנות נתנו אלמא אי נתנו ליהנות כיון שאם יצא נהנה ועבד איסורא ואי לא יצא לא עשה ולא כלום ונמצא שלא נהנה אמרי' דלא יצא עכ"ל וראיתי באחרונים שנתקשו בדבריו דלמה לי' לרמב"ן לפרש דמשה"ט לא יצא כי היכא דלא ליעבד איסורא ולא כפשוטו משום מצוה הב"ע ורצה לחדש דבשוגג ל"ש מצוה הב"ע ותירץ בזה קוש' תוס' הנ"ל שהקשו ממצה של טבל ובאמת ממשמעות רבותינו הראשונים לא משמע כן כיון דעיקרו לאו משום העבירה שעושה בפועל הוא שאינו יוצא שהרי קורע בשבת יוצא ידי קריעה וכן בסוכה בקרקע גזולה דיוצא י"ח משום דקרקע אינו נגזלת אע"ג שעשה העבירה בפועל אלא צריכין לומר כחלוקו של ירושלמי וכמ"ש הריטב"א בסוכה תמן הוא עושה עבירה אבל לא נקבע על החפץ שרוצה לצאת בו אבל בטבל שאסור לכל אפי' בהנאה של כילוי הרי זה כאילו נקבע על החפץ שרוצה לצאת בו ועתה מ"ש לן בין שוגג למזיד כיון דעיקר הפקעת המצוה אינו משום העבירה שעבר זה שרוצה לצאת בו הוא אלא משום דנאסר החפץ שרוצה לצאת בו ומה"ט ס"ל לרמב"ן במל"ד שגם אחרים אינן יוצאין משום מצוה הב"ע מובא במ"א סי' תרמ"ט ולמאי דכתיבנא לעיל באות א' דכל עיקר פלוגת' דרב יהודא ורבא הוא מפני שאין בכחו של העבירה לדחות קניני שיש לו מדינא ולכן גם למסקנא אם נימא דמצות ליהנות נתנו לא יצא גם בשופר של עולה הוא הטעם מפני שהקנין כרוך בעקבי המצוה שרוצה לצאת בו עתה ושניהם יחד כרוכים בעקבי העבירה שהיא המעילה עצמה ולכן אמרינן סלק לכולהו כי היכא דלא ליעבד איסורא אבל לולי

טעם זה אזי אמרינן להיפך דכל שקנינו קשורה בסבך המצוה אזי יוצא גם המצוה כמו ביבמתו נידה ועיין:

ד ועיין בדו"ח במסכ' סוכה דף י"ז וז"ל שם בתוספ' נסתפקו אם יש ב' טפחים סכך פסול ועוד סכך פסול ב' טפחים ואויר פחות מג"ט ביניהם אם מצטרפין שני הפסולים ביחד לפסול הסוכה ואני בעניי לא הבינותי דהא י"ל בפשוטו דאויר טפח הי' ג"כ ראוי לחוץ בסוכה כיון דיש הפסק אויר ביניהם אלא דאתינן עלה מדין לבוד ולמ"ד אין לבוד באמצע משמע באמת דאפילו בסוכה גדולה פוסל אויר באמצע פחות מג"ט אלא לדידן כשר מטעם לבוד וכן בב' טפחים סכך פסול ואויר ב' טפחים דאין מצטרפין י"ל ג"כ מטעם לבוד כאלו ב"ט דפסול דבוק בסכך כשר ואין כאן הפסק או דממלאים האויר מסכך כשר שבצידו וכן אם הב"ט אויר בצד הדופן ואח"כ בצד הסוכה ב"ט סכך פסול אמרינן לבוד דהדופן סמכינן לסכך פסול וא"כ בנידון זה דאויר מפסיק בין הסכך פסול דד' טפחים הא אין לנו מקום הכשר דלבוד דהא אם באת לדון דהוי לבוד ממילא איכא שיעור סכך פסול בד"ט ובלא לבוד האויר לחודי' חוצץ ולומר באמת דבלאו לבוד אין חשוב אויר פחות מג"ט להפסיק ולחוצץ ולמ"ד אין לבוד באמצע דפוסל היינו רק בסוכה קטנה הא לכאורה א"א לומר דגם בסוכה קטנה לתכשר בלא לבוד דהא בסכך פסול פחות מג' טפחים כשר בסוכה קטנה אף דאין שייך לבוד מ"מ משלים כל שיעור סוכה א"כ הא דאויר פחות מב"ט אינו משלים לשיעור סוכה היינו דחוצץ ומפסיק א"כ ממילא גם בסוכה גדולה פסולה ומוכח דכל עיקר הכשרו של אויר פחות מג' טפחים רק מדין לבוד הוא וקשה כנ"ל והדבר צריך תלמוד רב עכ"ל וחזרתי לכמה צדדים להעלות ארוכה לעוצם הקו' הלז ולכולהו אית להו פירכא אמנם לחומר הקושי' נראה דודאי אם שעורא דסכך פסול הי' כשאר שיעורין המקובלים אצלינו בהלכה למשה מסיני והוי מספקא לן אם נימא בו גם דין לבוד שהוא ג"כ מהלכה לממ"ס או לא (ועיין ר"ן שם דל"א דופן עקומה וחבוט בהדי הדדי) אזי פשיטא שאין לזוז מדברי קדשו כיון דבל"ז אי אפשר להכשיר סוכה זו אלא ע"י לבוד דאל"כ הרי נפסלה משום אויר המפסיק וכיון שכל הכשרה הוא רק ע"י לבוד אזי פשיטא דהדרי למיפסל משום סכך פסול ע"י צירוף לבוד עצמו אכן שם ע"ב אמרינן להדי' אלא לדידכו דאמריתו שיעור משום הפלגה וכו' שם בפירש"י וז"ל דהא ארבעה דקאמריתו לא תנן להו במתניתין לענין סכך פסול והא סברא מנא לכו אתון היינו טעמייכו משום דבכל מקום חשובין ד' טפחים להיות מקום חשוב לעצמו אתם אומרים שאף זה מקום היא לעצמו וחוצץ בסוכה זו לעשותו כשתים ואין דפנות להם וכו' עכ"ל וכיון שרק מצד הסברא הוא דפוסל סכך פסול משום שהוא מקום

חשוב לעצמו לכן מספקי לתוס' אם נפסל הסוכה ע"י ב' טפחים מזה וב"ט מזה ואויר פחות מג' בנתיים כיון דמ"מ לאו מקום חשוב הוא ומעתה תו לא איכפת לן בזה במאי דבע"כ צריכין לבוא לכלל לבוד כדי להכשירו משום אויר המפסיק דנגד האויר הוא מן הלכה להכשירו ע"י לבוד אבל מ"מ אינם מצורפים לפנינו כדי להחשיבו בפ"ע בכדי לחצוץ בסוכה זו לעשותו כשתים כן נראה לפענ"ד ליישב דברי רבותינו הראשונים נ"ע: **ה ועיין** בנ"י ר"פ הא"ר שהקשה לדעת המפרשים דע"א נאמן בעגונה משום אפקיענהו רבנן לקד"מ דא"כ אמאי אם בא בעלה קנסינן לה בכל אלו ואחיו של ראשון חולץ מה"ת והשני מדרבנן איפכא בעי למיהוי כיון שכבר נידונה כפנוי' אמנם דעת החולקים כיון דצריכה להיתר בי תלתא דסמיכי וכל שבא בעלה אח"כ הלא אין זה הוראה אלא טעות כמבואר בפ' הא"ר ד' צ"ב דדמי להורו ב"ד ששקעה חמה ולבסוף זרחה ואפי' ר"נ ל"פ התם אלא לענין קרבן דוקא או אפשר דכרב חסדא ס"ל דיש כח לעקור אפי' בקו"ע ואנן פסקינן כר"נ ב"א וצ"ל משום אפקיענהו הוא דמהימנינן לי' אמנם כ"ז היכא שנתברר למפרע כגון כשבא בעלה אזי נתברר דלא אפקעינהו אבל בתפס שלא בעדים **(ענין תפיסה שלא בעדים והפקר הנאמרים פה, המה רק בעבור ההמשך לברר גוף הענין בהכשר ד' מינים, אולם מה שנוגע לדיני ממונות הכל קאי כפי חוקי המדינה כי דינא דמלכותא דינא:)** אח"כ אע"ג דמהימן מ"מ לא נתברר הדבר למפרע שהרי אם יתפוס הלה ממנו של"ב אזי הדר דינא וכיון שכן אם נאמר דמעיקרא משום הפקירא הוא דנחתינן בה מה מועיל תפיסתו אח"כ כי שכבר הפקירו כקו' הנ"י לענין הפקעת קדושין ומה"ט נרא' דלדע' החולקי' על תוס' וקסברו דאין כח בידם לעקור בקו"ע ואפ"ה מהימן ע"א בעגונה דמשום חומר שהחמירו חכמי' עלי' בסופה או משום מילתא דע"ל ראו חכמי' דמסתמא לא ישקר בזה ומשום אומדנות ומתלאות האלו האמינו כשני עדים ואין להתעקש ולומר דמיגו חשיבא כבירור בעדים ואפ"ה מהני כשחזר ותפס של"ב משום דדמי לתרי ותרי דליתא דא"כ גם כשיחזור הנתבע ויתפוס עוד הפעם בעדים יועיל נמי תפיסתו כמו בתו"ת דעלמא א"ו דמיגו ל"ח בירור אלא בשעתי' ועיין בנ"י ר"פ האשה רבה דפירש כן ועיין בא"ח סי' תק"ע ובי"ד סי' רט"ו בענין נדר להתענות כו"כ ימים ואירעו בהם חנוכה ופורים דלדעת רמב"ם לא חייל הנדר לאו משום דס"ל כדעת תוספ' וצריכין לדחוק עוד ולומר דיש בזה משום מיג"מ כהנך דלעיל אלא משום דהתם תחילת התקנה הוא כנגד קו"ע משא"כ בחנוכה ופורים דכבר חיילו תק"ח ותקנתם שלימה בלא שום סרך איסור רק שהוא בא בגבולם לעקור תקנתם ועדיף עוד מהא דאמרו הרי הזאה שבות והעמידו דבריהם במקום כרת:

סימן ד

א ועיין באחרונים מה שהקשו על תוס' ב"ק דף ק"ד שהקשו דיקני לו קרקע באודיתא) ואג"ק יקנה לו המעות שבביתו ותירצו דאודיתא אינו אלא מדרבנן וא"כ גם אגב לחוד ל"מ לדאורייתא ובש"ס מקשה להדיא ולקנותו אגב קרקע דשאני אודיתא דלעולם לא משכחת לי' אלא מדעת הבעלים ואזי לא הוי אלא תקנתא דרבנן בלחוד ומש"ה ל"מ לענין מעשר דאורייתא אבל אגב דמש"ל בדבר של הפקר **(כל עניני קנין קרקע הפקר, וכדומה הנאמרים פה המה רק לברר לענין פדיון מעשר שני, ומה שנוגע לדינא נוהג ע"פ דינא דמלכותא:)** דאזי בע"כ צ"ל דירדו בזה לתורת אסמכתא דקראי ומשה"ט גם בדאיכא דעת אח"מ תו לא נפסק מידה זו ומשה"ט מהני ממילא גם לענין דאורייתא דבמידה אחת משחינן להו בכל קניני אגב בכל האופנים דאפשר להיות:

ועוד נראה דקנין אגב התם בעומד בגורן כיון דקנינהו נהלי' בשעה שלא נתגלגל עדיין לאיסור תורה כי המעשר אינו שלו ואינו מן ההכרח שיסתעף לדבר דאוריי' שגם דניכר מתוך מחשבתם שכל עוצם כוונתם הי' מפני כן לית לן בה ועיין ב"ב קל"ג ע"ב בעובדא דיונתן ב"ע ושמאי דלשמאי כל היכא דאיכא אומדנא דמוכח אפי' לא אמר לי' כלום דמי לעובדא דב"ח ואנן פסקינן כיב"ע דדוקא כשאמר הינן לפניך וכו' יע"ש דדברים שבלב א"ד תדע שאם לא כן כל מתנה שאינה שאם הקדישה אינה מקודשת א"מ כמו בעובדא דב"ח אלא בע"כ צ"ל שיכול לעשות במעות שהקנה לו מה שירצה אזי גם בתקנתא דרבנן לחודא מהני גם לענין דאוריי' שנתגלגל אח"כ אפי' בדברים דלית בהו משום אסמכתא דקראי כלל ואינו נוגע לענין ממון כלל כאשר כתבנו בסי' הקדום בראיות ברורות והא דל"מ אודיתא שיודה שיש לו קרקע משום שהוא מדרבנן היינו מפני שהוא תרי מדרבנן כמו דסבירי בחיטי קורדנייתא בשעה ו"ו בר"פ והא דהקשה הרשב"א בפ' התקבל לדעת רש"י בדא"מ אינו קונה אלא מדרבנן מהא דתנן אומר אדם לבנו ובתו וכו' הא לכם מעות הללו ופדו בהם מע"ש דש"מ דזוכה מדאורייתא אין לומר ג"כ ה"ט משום דחל תקנתא דרבנן טרם שהגיע הנדון לדאוריית' משום דקתני להדי' הא לכם ופדו בהם מע"ש דמשמע דלא הקנה להם אלא לענין זה בלבד ודמי לנותן לאשה ואמר למה שאתה נו"נ לפיך אבל בעומד בגורן קאי קושית הגמ' דליקנינו (לאוהבו שבטח בו שלא יחזיק לעצמו) בסתמא ולא יאמר בפי' ופדו בהם מע"ש ונמצא שכבר חייל קנין דרבנן טרם שהגיע לדאורייתא ואין זה בקום ועשה דאין החומש מעכב (ברכות מ"ז ע"ב) וכשתדייק היטב בדברי רבותינו הראשונים אזי בעזה"י לפענ"ד לא תמצא דבר חוצץ מן הגבולים

שגבלנו וגדרנו עד כה ומקום הניחו לי רבותינו האחרונים נ"ע להתגדר בזה ולהביא מתכונת הדברים אל עמק השוה

ב יש לספק במי שהשאיל לחבירו קרש לעשות בו דופן שלישי לסוכה עד חוה"מ ובחוה"מ יטלנו לעצמו וכן היה וכן במי ששאל מחבירו עצים לסכך בהם והתנה עמו להחזירם לו בחוה"מ אם יוצא בסוכה זו בזמן ששאולים בידו שהרי לפי המבואר בסוכה כ"ג ע"א דלכ"ע בעינן סוכה הראוי לשבעה רק דפליגי בעושה סוכתו בראש האילן משום דמדאוריי' מחזא חזיא והנך כיון דבזמן שכלו ימי השאלה אי אפשר לצאת בו דהוי סוכה גזולה לא מיבעי אי אזלינן רק בתר דינא דאוריי' עד שלא נתקנה תקנת השבים דאז גם בימי שאלתו אינו יוצא כיון דהדרי לבעלים בתוך שבעה כאשר כלו ימי השאלה ואינו ראוי לשבעה שהרי גם כשירצה לעכבם בידו בע"כ של המשאיל לא יצא בהם משום סוכה גזולה אלא שגם לאחר שתיקנו דלא הדרי בעיני' משום תקה"ש ה"מ היכא דקא טרח והוציא עלי' כמ"ש רש"י ותוס' בדף ל"א ע"א בד"ה אבל והכא בגוונא דלעיל דבעידנא דקא טרח לא נתכוון רק להשאילם ולא יצאו מרשות בעלים ובשעה שירצו ליטלם בע"כ דבעלים שוב לא קטרח בהם מידי וצריך להחזירם בעיני' וא"כ גם בימים ששאולים בידו לא יצא י"ח כיון שאינו ראוי לשבעה [וא"ל כיון דמחובר לקרקע כקרקע דמי וקרקע אנ"ג כיון שהקרקע שלו והדפנות לבד או הסכך גזול בידו וקונה המטלטלין שעליו בתורת חצירו להיות כגזלן על המטלטלין דהיינו על הדפנות והסכך כיון דעומד לסתור שהרי לא קטרח בהו עיין מ"א סימן תרל"ז ס"ק זיין]:

ג אמנם בשעה"מ בפ"ח מה' לולב יצא לסלק לגמרי סוגי' זו מהלכתא ורצה לדון דתרווייהו סברי כב"ש דאין עושין סוכה בחוה"מ משום דדרש דקרא דחג הסוכות ת"ל ש"י אתי' לסוכה הראוי לשבעה אבל לדידן דפסקינן כב"ה דעושין סוכה בחוה"מ לא בעינן ראוי לשבעה [שגם דבקל יש לחלק בין שלא בנה סוכתו לכל שבעה דתלי' מילתא בדעתו לבין שאינו ראוי לזיין משום לתא דאיסורא דרביעי עליו] משום דקשי' לי' דאיך אפשר לומר דקרא אתי' להיכא שאינו ראוי לשבעה משום לתא דאיסורא דלא משכחת לן מדאוריית' שלא תהי' ראוי' לזיין מדאוריית' ובשלמא היכא דמש"ל משלם אד"א שוב יש מקום לומר דגם בדבר שאין בו רק משום אדר"ב נכלל ג"כ בסוג זה כעין דאמרינן בריש א"נ באשה הראוי' לקיימה אבל בסוכה דלא מש"ל שאיסור דאוריית' יגרום לעכב שלא תהיה ראוי לזיין מן הנמנע לומר דקרא אתי' רק לאיסורא דרבנן יוע"ש ולפענ"ד עוד יותר מן הנמנעות לאוקמי סוגי' שלימה שלא אליבא דהילכתא וכר"א במקום דלא דחיקי לאוקמי ביותר כפשטא דה"ל למימר דטעמי' דר"מ דעושין סוכה בראש האילן

משום דסבר כחכמים דלא בעינן ראוי לשבעה שוב ראיתי שנדחקו מאוד בזה שם והא דקש"ל דלא מש"ל שלא תהי' ראוי לזיין מדאוריית' כבר כתבנו במ"א דמש"ל בקונם עד"ר מהנאת ישיבת סוכה זו יום א' מימי החג ובמקום דלא הוי לדמ"צ כגון שיש לו סוכה אחרת ששוב אינו יוצא גם בשאר ימי החג משום דאינו ראוי לשבעה גם לדעת רש"י לעיל בהיתה גבוה למעלה מעשרים אמה ובא למעטה בכרים וכסתות לא הוי מיעוט וז"ל רש"י שם שאין סופו להניח שם כל ז' מפני הפסד ממונו עכ"ל ומדתלי' הכשירה בזיין ש"מ משום דסוכה הראוי' לז' בעינן כיון דמשום הכשירא דדינא דרביעי עלי' אינה ראוי' אז גם לחכמים דר"א דקסברי דעושין סוכה בחה"מ אינו יוצא י"ח [ועיין בריטב"א שם ובראב"ש שכמה פוסקים חולקים על רש"י בזה וקסברו דבעינן שיבטלנו לעולם] וא"כ שפיר משכחת לן גם לדינא דאוריית' שאינה ראוי' לז'

ד **איברא** תיקשי לן דאמרינן שם דף ז' סיככה ע"ג מבוי שיש בו לחי כשר מיגו דהוי דופן לענין שבת הוי נמי דופן לענין סוכה וע"ש היטב בר"ן דאינו יוצא י"ח רק ביום שבת אבל לא בימי חול וכן הסכימו רה"פ ואמאי יוצא בה בשבת כיון דאינה ראוי' לז' לכן נראה לפענ"ד דניהי דגם לרבנן בעינן סוכה הראוי לז' כדמוכח להדי' במאי דמוקמינן לפלוגתא דר"מ ור' יהודא דתרווייהו סברו דבעינן ראוי' זהו דוקא היכא דרביעי עלי' משום לתא דאיסורא או משום לתא דדינא באיתיה לסוכה לכל הלכותיה גם כל ימי החג רק דלתא דדינא מעכב עלי' שאינה ראוי לכל ימי החג אבל כל היכא דלתא דדינא מעכב עלי' משום דקחסרה לי' לדופן או לסכך בתוך ימי החג וליתא לסוכה לכל שבעה שוב אינו נכלל בראוי' לז' ולומר כיון שאינה ראוי' לז' לא יצא גם ביום דאיתי' לכולה דמידי ארי' דהיכא דאיתא איתא ויוצא בו וביומא דליתא ליתא והרי זה דומה לעושה סוכה בחה"מ דפסקינן כרבנן דר"א דבעידנא דאיתא יוצא בו וע"כ לא קמודו רבנן דממעיטין מקרא לסוכה שאינה ראוי' אלא היכא שגם דאיתי' לכולהו ולא תחסר מידי מהמצטרך להלכותיה כמו שהיא ביום הראוי' כן תהיה בכל ימי החג ואעפ"כ לא תהיה ראוי' אז אינו יוצא י"ח גם ביום הראוי ולפ"ז נפשוט שגם בגוונא דמסתפקנא לן כשהשאיל לחבירו דופן או סכך עד חוה"מ דיוצא י"ח בימי החג כיון שהסוכה ראוי' לז' אם תהיה כמו שהיא עתה רק שאח"כ לא תהיה עוד כמו שהיא עתה בבנינה על תלה דקמחסרה לה לדופן או לסכך וליתא לסוכה כגון זה לא מיעטה רחמנא ודמי בזה לעושה סוכה בחה"מ דליתא מעיקרא והשתא איתא דיוצא בו בעידנא דאיתא וה"ה נמי להיפך ולכן גם בסיכך במבוי שיש בו לחי כשרה מיהת ביום השבת כיון דבשבת איתא לדופן כיון דרחמנא איקבע לה לשם דופן ובימי החול ליתא לדופן ומ"ש במי שהשאיל לו חבירו דופן ליום א' דיוצא מיהת

ביום זה וכדכתיבנא והשתא נמי דרחמנא נתן לו ללחי זה לקבוע לשם דופן על יום א' לבד לכן יוצא בו י"ח מיהת ביום ההוא דאיתא לדופן אבל בסוכה שהיתה גבוה למעלה מכ' ומיעטה בכו"כ דאינה ראוי' בעצמותה לשבעה אע"ג דאיתי' לכולהו כמו שהיתה ביום שמעיטה ע"י כו"כ מש"ה אינו יוצא בה גם ביום שנתמעטה [ואל יפול לב הקורא עלי דמנ"ל דכוונת רש"י שם משום דבעינן ראוי' לשבעה דילמא ה"ט משום דלא מיפסקא לילות מימים וכולהו מיחשבי כחד יומא וכמבואר ברא"ש דס"ל להלכה כרש"י ומביא ראי' לסברא זו מעירובין דדבר שאינו ניטל בשבת הוא דדמעט דמ"מ מפשטות דברי רש"י הנ"ל משמע דבעינן ראוי לשבעה דלו יהי' מטעמא דכתיבנא מ"מ ממילא שמעית מיני' דבעינן שיהיה ראוי' לשבעה דאלת"ה אכתי אמאי אינו יוצא בשעה שמיעטה ועי']:

ה זה שנים כבירים שלא הבינותי דברי ר"ן שם שפירש דברי רבא דמתיר בשבת של חג משום מיגו דהוי דופן לסוכה הוי דופן לענין שבת דקאי אפילו בדבר שאיסורו מדאורייתא ואע"ג שגם בסוכה גופי' בעינן שיעמידנו בפחות מג' וצה"פ ומותר מדאוריית' גם בלא מיגו דמש"ל בדופן הצדדים שארוך מהשני דבסוכה מותר משום פסל היוצא מן הסוכה וגם בפרוץ מרובה על העומד יוע"ש ועמדתי משתומם דמ"מ מותר מדאוריית' דדל דפנות מהכא מ"מ מותר מדאוריית' לטלטל בכולה ומביתו לסוכה שהרי ע"י סכך שע"ג לא גרע מר"ה וקורה דנידון ככרמלית עי' שבת דף ה' ע"א וכן פסקינן בא"ח סי' שמ"ה סעי' ז' סעי' י"ד וא"ל דמיירי בפרוצה לר"ה דאע"ג שהיא מקורה נידונית כחורי רה"ר ועדיפי מצדי רה"ר דניחא תשמשתי' יוע"ש בדף ז' ע"ב דהא מרא דשמעתי' ס"ל התם דחורי רה"ר לאו כרה"ר הוא וכן פסקינן שם כרבא וגם א"ל באויר פחות מג' דכשם דמצטרף לשיעור סוכה מצטרף נמי לסכך המקורה למעלה שגם תחת האויר דינו ככרמלית וכמו רה"ר מקורה כמבואר שם צ"ח גבי עגלות דמשכן ועתה חפשתי באחרונים ומצאתי בפ"י שמרגיש בזה] אמנם לאחר עיון נראה דאכתי איכא נפקותא לענין דאוריית' באויר ד' באמצע דופן הארוך היוצא מן הסוכה דאע"ג שאינו יוצא י"ח תחת האויר דאע"ג שאינו פוסל כל הסוכה היכא שאינו הולך ע"פ כולו מ"מ א"י י"ח תחת האויר מ"מ אמרינן שפיר מיגו דהוי דופן לענין סוכה הוי נמי דופן לשבת כיון דהכשר דפנות איכא לענין סוכה שהרי לענין הכשר דפנות אע"ג דבצדו הארוך ליתא אלא לדופן אחד נידון לענין סוכה כשלשה דפנות ה"ה נמי דמהני לענין שבת דמותר לטלטל מתחת האויר למקום שלש דפנות אע"ג דבשאר שבתות נידון כמוציא מרה"ר לרה"י דרך כרמלית בשבת דסוכות מותרים משום מיגו דהוי דופן לענין סוכה וכו' דאע"ג דאינו רשאי לישב תחת האויר ואינו יוצא י"ח משום מצות סוכה הוא מטעם אחר דלענין סוכה

תרתי בעינן הכשר דפנות והכשר סכך וכל היכא דליכא תרתי בהדי הדדי אינו יוצא י"ח אבל מ"מ לענין הכשר דפנות מיהת מהני מיגו זו ודמי למאי דאמרינן בעלמא דון מינה ואוקי באתרי' גם אפ"ל דאם הסכך הולך ע"פ חצי דופן הארוך וחציו אינו מקורה דמותר לטלטל בשבת אפי' בחציו שאינו מקורה דכשם דחציו השנית נידון משום דופן אע"ג דליכא אלא חדא כן נמי החצי שאינו מקורה דבמאי יתפרד החצי מחציו וכשם דחציו המקורה נידונית כשלשה דפנות לענין סוכה ה"ה נמי חצי השנית נידונית נמי כג' דפנות לענין שבת:

ו **עיין** במ"א סי' תרל"ב שמביא בשם הר"ן שבאם אין הדפנות מגיעות לסכך לא אמרינן דופן עקומה ופוסל שם סכך פסול בד"ט אפי' מן הצד ועיי' בט"ז ס"ק א' בסה"ד שהיקשה מהא דפסקינן בסי' תר"ל ס"ט בדפנות גבוהים ז' ומשהו וכו' אפי' הגג גבוה הרבה ואפי' אינו מכוון ממש רק שהוא בתוך ג' כנגדה כשירה והרי לפניך שמתחילה אמרינן כאילו הוא גבוה עד הסכך ואח"כ אמרינן לבוד למעלה להסכך וה"נ לענין דופן עקומה דהני תרווייהו הלכה למשה מסיני הם ולמה לא נשוה אותם בזה עכ"ל וזה כמה אמינא דטעמי' דר"ן בזה וכן במה שמפרש שם בסוכה דף למ"ד דאין לבוד באמצע דהיכא שהיה אויר ג' ומיעטו בסכך פסול דלא מהני רק כשמיעטו לצד הסכך אבל מיעטו מצד הדופן לא דל"ת כיון דבפחות מד"א אמרינן דופן עקומה ואפילו שמיעטו מצד הדופן הוי לי' לבוד מן הצד קמ"ל דלא אמרינן דופן עקומה ולבוד כי הדדי עכ"ל ולפ"ר נראה מדבריו דלא מכשירנן סוכה ע"י שתי הלכות במק"א והלא מבואר בגמ' להיפך שם בדף י"ז ע"א א"ה לדידך נמי דאמרת סכך פסול פוסל בא"א מה אילו איכא סכך פסול פחות מא"א ואויר פחות מג' מאי כשירה מליי' בשפודין מאי פסולה וכו' ואמינא להו אנא האי מאי בשלמא לדידי דאמינא א"א משום שיעורא ולאו שיעורא הוא יוע"ש היטב בשו"ט נמצא דלכ"ע לא מצטרפינן הפסולים בהדי הדדי רק דרבה ס"ל דלדידי' דגם באמצע שיעורא דסכך פסול הוא בא"א ניחא טפי האי דלא מצטרפי בהדי הדדי מצד הסברא אבל למ"ד דסכך פסול פוסל באמצע בד"ט משום דמחלק הסוכה מן הדפנות משום דהוי מקום חשוב להכי קשי' לי' אמאי לא מצטרפי אבל בציורף גופי' לא פליגי ואנן פסקינן דפוסל בד"ט ואפ"ה לא מצטרפינן ולא חיישינן לקושיתו יהי' מאיזה טעם שיהי' מ"מ נשמע דמכשירנן ע"י שתי הלכות כאחד אפי' במק"א ואמינא דטעמי' דר"ן הוא דוקא היכא שאי איפשר לדון על כל הלכה והלכה בפ"ע רק כשנרכיב שניהם יחד בב"א ומש"ה למ"ד דאין לבוד באמצע אזי אי איפשר להתחיל ולדון משום לבוד לחוד רק כשתכרך אותו בהדי דופן עקומה וכן כשאין הדפנות מגיעות לסכך וסכך פסול מן הצד מונח שם בד"ט

אזי אי איפשר להתחיל משום דופן עקומה רק כשתגבב אותו בהדי גוד אסיק או חבוט רמי וזה לא מצינו ומשה"ט לדידן דאמרינן דיש לבוד באמצע ונוכל לדון תחילה ולומר לבוד לגבי האויר שבין סכך כשר ובין סכך פסול ואח"כ אמרינן דופן עקומה אלא דאכתי קשי' דהא תינח היכא שאויר הוא לצד סכך שבין הכשר והפסול ניחא דלא מצטרפין לדידן אבל היכא שהי' אויר פחות מג' לצד הדופן ואח"כ סכך פסול פחות מד"א דתו גם לדידן אי איפשר לדון משום לבוד עד שנצטרף תיכף ולקשרו יחד בהדי דופן עקומה אזי הוי לן למיפסל לדעת הר"ן ואין לומר דלדעת הר"ן לקושטא כן הוא שהרי נראה בעליל משקלי וטרי' דהתם דרבה ותלמידי דרב שנתוכחו בדין סכך פסול באמצע אבל בצירוף פסולים נתלכדו יחד דלא מצטרפינן כאשר יראה המעיין בצדק בסוגי' שם ולרבה דס"ל דאפי' באמצע אינו פוסל אלא בד"א לית לי' הילכתא דדופן עקומה כלל דלא מצרכינן לי' לדידי' רק משום שיעורא הוא ולדידי' אזי גם היכא שאויר פחות משלשה לצד הדופן ואחר האויר איכא סכך פסול פחות מד"א לא מצטרפינן משום דלא שוו שיעורא להדדי כמבואר שם דלדידי' לית לן לא פליגי כלל בין היכא שאויר הוא לצד הסכך או לצד הדופן דחד טעמא לשניהם וממנו נלמוד ממילא דגם לתלמידי דבי רב לא מצטרפינן אפי' באופן זה שהרי נראה בעליל דשניהם שוין בזה מיהת דלענין צירוף בסכך פסולו מן הצד לא מצטרפינן ול"פ רק בשיעורא דסכך פסול באמצע ועיין ומצאתי בתשו' הגאון הקדוש מרן רע"א סי' י"ב שמפרש סברות הר"ן כמ"ש וכ"ש שלדעת ר"ן כן הוא דהיכא דאיתא לאוירא פחות מג' לצד הדופן ואח"כ סכך פסול פחות מד"א שוב לא אמרינן דופן עקומה משום דא"א להתחיל ולדון משום דופן עקומה עד שנאמר לבוד תחילה אלא שתמה על האחרונים שלא הביאו מזה כלל וגם מתחילה לא ירד לפרש כן בדברי ר"ן רק מסברא דנפשי' דלא מסתברי לי' שלא להכשיר הסוכה משום שתי הלכתות יוע"ש היטב והנלע"ד כתבתי דדעת כל הפוסקים שוין בזה דאויר וסכך פסול לא מצטרפי יהי' באיזה אופן שיהי' וכדמוכח מסוגי' שהרי רבה ירה בזה אבן פנתו ושמהו למבחן להחזיק מזה דעתו מכלל זה נשמע שהי' ליסוד משגב ביניהם דשני פסולין לא מצטרפי לכ"ע ובעיקר דברי ר"ן נראה לדעתי לפרש מט"א:

ז **ומתחילה** נבאר דדברי קדשו בהאי דאין לבוד באמצע אין לו התקשרות ושייכות במאי דפסק דבאין דפנות מגיעות לסכך ל"א ד"ע דבכל חדא איכא סברא אחריתי והוא דמסתברי לי' דלמ"ד אין לבוד באמצע לא מהני כשמיעוט את האויר לצד הדופן בסכך פסול דאלת"ה א"כ לא משכחת לי' לעולם לאויר שיפסול באמצע בפחות מג' אלא לאחר שכלה ד' אמות מן הדופן דהיכא דכלה האויר בתוך ד"א אכתי תיכשר משום ד"ע אם לא

בסוכה קטנה ומסתימות דבריו משמע דלעולם אין לבוד באמצע אפי' כשמתחיל האויר בתוך ד"א לדופן והטעם לזה משום דכל הלכות אלו אשר קבלנו רק שכל חד וחד מן הלכות אלו כגון לבוד ודופן עקומה וגוד אסיק וחביט רמי כל חדא וחדא יחזיק בדקו כגון לבוד לגבי אוירא ודופן עקומה להרחקת הדפנות מן הסכך ע"י סכך פסול וכדומה כמובן ומעתה גם כשנמצאו כמה פסולים מצורפים יחד אזי אם יש בכל חדא מן הלכות די להפקיע בדקו ולעמוד כנגד הפרץ אשר לפניו אזי מכשרינן אפי' היכא שכל הפסולין מצורפין יחד אזי כל חדא וחדא מן ההלכות קמה להכשיר נגד פסול דידי' ולכן מילתא דפשיטא להו דסכך פסול ואויר ל"מ משום דכל חו"ח מן ההלכות מפקיע פסולא דידי' וכשם דמכשירין היכא דאיכא סכך פסול מצד זה ואוירא פחות מג' לצד דופן השני אע"ג דמצטרכינן לשתים ושלשה הלכות להכשיר הסוכה בכללה ה"ה והוא הטעם ג"כ היכא דכולם לצד דופן אחד דמ"ש אבל במקום דמצטרכינן לשתי הלכות יחד נגד פסול אחד מן הפסולין כגון זה לא מצינן בשום דוכתא שיצטרפו שני הלכתות כנגד פסול א' מן הפסולין ולכן למאן דאית לי' דאין לבוד באמצע אוי אויר פוסל באמצע אפי' בפחות מד"א לדופן ולא אמרינן דופן עקומה בהדי לבוד כדי להכשיר לשם אחד מן הפסולין דכיון דלא מהני לחדא מן הלכות להפקיע פיסול דידי' תו לא מגבבין גם כן לשתי הלכות יחד כדי להכשיר לפיסול אחד ותו אין מקום לומר דהיכא דאיכא סכך פסול לצד הדופן ואחרי הסכך פסול איכא אוירא בפחות מג' ליתכשרה מיהת דנימא דופן עקומה לגבי סכך פסול ולגבי אוירא נימא לבוד דהשתא איכא שני הלכתות נגד שני פסולין דז"א והאיך יעלה על הדעת דמשום דמוסיף בפיסול יתיר ויעדיף חילי' דהכשירא דהשתא היכא דאיכא סכך כשר לצד הדופן ובתוך ד' אמות מתחיל אוירא בפחות משלשה דנפסלה משום דאין לבוד באמצע ולא מצטרפינן לשני הלכות יחד כדי להכשיר לפיסול אחד והשתא דאיכא סכך מן הצד תתכשר דמ"מ כיון שגם זולת הסכך פסול אי איפשר להכשיר לפסול דאוירא לחוד רק ע"י צירוף שני הלכות כאחד אומנם הא תינח למ"ד דאין לבוד באמצע אבל למ"ד דיש לבוד באמצע וכמו דפסקינן אזי אפי' היכא דאיתא לאוירא באמצע וכן להיפך דלעולם לא משכחת לי' באנפי אחריתי רק כשם שפסולין מצורפין כן נמי עולים כנגדם כל חו"ח מן ההלכות להכשיר פסול דידי' ולא משכחת לן היכא שיצטרך לשני הלכות נגד שם פיסול לאחד מן הפסולין רק למאן דאית לי' דאין לבוד באמצע ועיין

ח ובהאי פסקא היכא דאין הדופן מגיע לסכך ל"א גוד אחית ודופן עקומה הוא מטעמא אחרינא שהרי כל חדא וחדא מן ההלכות יש בו כדי להכשיר פיסול דידי' מסתבר לי'

דלא גמירי להילכתא דדופן עקומה רק היכא דאיתא לדופן הנראה לעינים אבל לא גמירי למימר דופן עקומה במקום דליתא לדופן לפנינו אלא ע"י גוד אסיק דופן דהילכתא ולפ"ז יש מקום ליישב גם קו' הט"ז שהיקשה מדופן הגבוה ז' ומשהו והסכך גבוה מן הדופן ומשוכה מן הדופן בפחות מג' דאמרינן גוד אסיק ולבוד דשאני לבוד דאלים חילי' דאפי' ע"י דופן דליתא לפנינו אלא ע"י הילכתא לחוד אית בי' תורת לבוד תדע שהרי ע"י לבוד אמרינן דכמאן דמלי' בסכך כשר דמי שהרי מהני אפי' בסוכה קטנה להשלים לשיעור סוכה אע"ג שאינה מסוככת לפנינו רק בפחות מחמשה טפחים:

ט ובדין דופן עקומה עוד נשיחה כמעט רגע הן מבואר להדי' ומוכח מכמה דוכתי' דאם סכך פסול בד"ט וב"ט הם בתוך ד"א לצד הדופן ושני טפחים הם לאחר ד"א לא אמרינן דופן עקומה עד פחות מד"א ושוב לא נשאר לסכך פסול בתוך הסוכה רק בפחות מג' טפחים אלא כשכל הסכך פסול כלה בתוך ד' אמות לצד הדופן וכן מבואר להדי' בסוכה ד' ד' היתה גבוהה מך' אמות ובנה איצטבא באמצעיתה אם יש משפת איצטבא ולדופן ד"א לכל רוח ורוח פסולה וכו' הרי להדי' דלא אמרינן דופן עקומה עד פחות משהו מד' אמות ושוב לא נשאר לסכך פסול רק משהו וכן שם י"ד בית שנפחת וסיכך ע"ג אם יש מן הכותל לסיכוך ד"א פסולה הרי להדי' דלא גמירי הילכתא דדופן עקומה עד שכלה כולו בתוך ד"א וכן נראה בנסר שיש בו ד"ט דפסול לסכך כשמונח באמצע וכלה במכוון בשיעור ד' אמות מן הדופן ל"א ד"ע עד פחות מד"א ולא נשאר מן הנסר לצד הסכך רק כ"ש כיון דלדידן דפסקינן דהפכן על צידיהן פסולה משום דנעשו כשפודין של מתכות עי"ש י"ד ע"ב וברש"י ד"ה פסולה וז"ל כדמפרש לקמן דכיון דיש שם פסול עליהן נעשו כשפודין ש"מ הרי דדינו כסכך פסול וכשם דל"א ד"ע בסכך פסול באופן זה ה"ה נמי בנסרים ולכאורה יש מקום לחלק דשאני סכך פסול שפסול בעצמותו ולכן כל שנשאר משהו ממנו שוב לא גמירי להלכה זו להכשיר השאר ע"י ד"ע משא"כ בנסר דתלי' בשיעורא דכל שהוא פחות מד' כשר לסכך בהם לגמרי מצד עיקר הדין וכיון דנימא דופן עקומה עד ג"ט שוב לא נשאר לפנינו בצד הסכך רק סכך כשר מ"מ לקושטא לא מסתבר כן דניהי דגמירי להילכתא דאמרינן ד"ע מ"מ לא נגרע משום זה שיעורא דנסר וכיון שהנסר יש בו ד' שוב לא יעדיף משום הילכתא דד"ע מאילו הפכן על צידהן דמ"מ שם סכך פסול עליו רק משום דלא נשאר שיעור פסול בצד הסכך וכיון שהוכחנו דבסכך פסול ל"א ד"ע בענין זה ה"ה נמי בנסר כשכלה בסוף ד"א דגם כשנימא ד"ע מ"מ לא יצא מכללא דסכך פסול כל כמה דלא נחתך מרחבו דע"י הילכתא לא נעשה כחתוך לגמרי וכן נראה להדי' מדברי מ"א בר"ס תרל"ב ותמצית דברי קדשו שם על דברי רש"י דף י"ד

ע"ב בנסר שרחב ד"ט אע"פ שלא הכניס לתוכה אלא שלשה טפחים פסולה כגון דאנחה אפומא דמטללתא וז"ל רש"י שם אצל רוח רביעית שאין שם דופן דלפקי' מיני' על ידי ד"ע וכו' דזהו רק למאן דמכשיר בהפכן על צידיהם שתירצו דש"ס בזה אזדי לתירוצו למאן דמכשיר ולכן כשהניחו לצד הדופן דע"י ד"ע דמי כאילו הפכן על צידיהם אבל לדידן פסולה מיהת בסוכה קטנה הרי להדי' שע"י הילכתא לא נעשה כחתוך ומ"ש המ"א בסה"ד וז"ל ואיכא למימר אע"ג דקיימ"ל הפכן על צידיהם פסול מ"מ ה"ל סכך פסול פחות מד' כיון דהכותל ביניהם אינו מצטרף ומותר לישב תחתיו עכ"ל זה קאי על תחילת דבריו שם שכתב על דברי מוהרש"א וא"כ לדידי' אף בסוכה גדולה ויש לה דופן והנסר קבוע מקצתו חוץ לדופן ומקצתו לפנים אסור לישב תחתיו כיון שהוא סכך פסול וכו' ובדבר זה הוא דמסיים דבגדולה יש להכשיר אפי' לישב תחתיו דמ"מ ליתא לפנינו בתוך הסוכה לשיעורא כדי לפסול אפי' לישב תחתיו ומה שפירש מעיקרא דלדידן דפסקינן הפכן ע"צ פסול פסולה היינו בסוכה קטנה כיון שיש בתוך הסוכה שיעור ג"ט שפוסל בסוכה קטנה וראיתי בפ"י שמסתפק בזה שם בדף י"ד לדינא יוע"ש במאי שמיישב קו' מהרש"א בזה והנלפענ"ד כתבתי:

י ועוד מט"א נרא' דיש להבין שגם בסכך פסול עצמו הי' מן הסברא דכל היכא שלא נשאר שיעור פסול לצד הסכך לאחר שיעורו של ד"ע הי' מצד סברא להכשיר כיון שעד ד"א פחות משהו נידון כדופן ושוב כשלא נשאר כשיעור ד"ט כשיעורו של סכך פסול אמאי לא נכשיר את הסוכה אלא בע"כ צ"ל דגבולו של הלכה זו דדופן עקומה הכי גמירי להו שלא ניתנה להכשיר את הפסול מתחילה וכשם שמתחילה אינם רשאים לישב ולישן תחת סכך הפסול כן גם עתה לאחר שגמרנו להלכה זו לא נגרע אפס מנהו והפסול בפסולו עומד רק עיקרו בא לקרב את הדופן לגבי הסכך שטרם שגמרנו להלכה זו הי' מן הדין לחצוץ בסוכה זו ולחלקו לשנים שמקום ד' הוא מקום חשוב בעלמא לכן גם בסכך פסול בשיעור ד"ט מחלק את הסכך הכשר מן הדפנות [עיין י"ז ע"ב רש"י בד"ה אלא לדידכו וכו'] ולא נשאר לסוכה זו שיעור הכשר דפנות ועתה דגמירי להלכה זו שבאתה רק להעלות ארוכה ותעלה לקרב את הרחוקים משום דאמרינן שגם הסכך פסול מצורף לדופן ע"י דופן עקומה אבל כל שיגיע ע"י הלכה זו להכשיר את הפסול מתחילה בעצמותו זולת התרחקות הדפנות אזי מסלקינן להלכה זו לגמרי ולכן כשהי' מתחילה סכך פסול בכדי לפסול בעצמותו שלא לישב ולישן תחתיו ומעתה שגם לולא התרחקות הדפנות הי' בו צד פסול בעצמותו ושגם אם נימא עתה להעלות ארוכה לריחוק הדפנות עוד ישאר לצד הסכך פחות מד"ט ונמצא שלא נשאר עוד מן הסכך פסול לסכך רק

בפחות משיעורו ויהי' רשאין לישב תחתיו וכבר קבענו ליסוד מוסד דלא גמירן להלכה זו רק לקרב את הדפנות לבד ולא להכשיר את הפסול מתחילה נשנה ונגמרה להלכה זו וא"ל דמ"מ נימא מיהת להלכה זו להכשר הדפנות ולא ישב וישן תחת השאר דז"א שהרי אי אפשר לאחוז החבל בתרי רכשי לכן כל שנשאר כל שהוא לאחר שיעורו דדופן עקומה שאם באנו להעלות תעלה ע"י הלכה זו אזי יוכשר ממילא הנשאר לצד הסכך כיון שאין בו בכדי ליפסול מן כלות הדופן והלאה ואזי יסתעף ממילא שנכשיר את הפסול מתחילה לכן כל שנכנס לסוג זה אזי מסלקינן לגמרי להלכה זו ונשאר ממילא שכל סכך הכשר נתרחק גם מן הדופן המכשירו וכולו פסולה שהרי אי איפשר לחלק להלכה זו לשני קצוות שתועיל לענין הדפנות לבד והפסול ישאר בפסולו שהרי שוב לא נותר בכדי שיעור פסול לפי סברא זו גם בנסר שיש בו ד' מונח באמצע שגם לאחר כלות לשיעורו דדופן עקומה ישאר עוד כ"ש לצד הסכך ונמצא שנבוא ע"י הלכה זו להכשיר את הפסול מתחילה וכיון שחכמינו כבר עשאהו כשפודין ש"מ הרי דינו כסכך פסול ממש וכל שמתחילה נפסל לישב תחתיו וע"י הלכה זו יוכשר ממילא אזי מסלקינן לגמרי להלכה זו ועיין:

ואל תשיבני מדברי מ"א בסי' תרל"ב בפירושו בדברי רש"י שכתב שם דלמ"ד הפכן על צדיהן כשר אמרינן ד"ע אף להכשיר את הפסול מבלעדי הלכתא חדא דלמ"ד הפכן ע"צ כשרה לא מיקרי שם פסול על הנסר כמבואר למעיין שם ברש"י ועוד דהתם מ"מ לא הוית סכך פסול בסוכה עצמו וכל עוצם ההילכתא זו דמשמשת להכשיר שם אינו אלא לסלק לפסל היוצא מן הסוכה וגם למעיין היטב מבואר דשם דופן עקומה דמועיל התם אינו אלא מצד הדמיון בלבד ומכח כל שכן שבאם ע"י דופן עקומה מכשרינן לסכך פסול המפסיק לדפנות ומכ"ש דלא מפסלינן משום פסל היוצא מן הסוכה משום דמחשבינן לי' כעובי הדופן ולא היה שם פסול מעולם למ"ד דהפכן ע"צ כשירה ויתר הדברים בזה המה ללא צורך כי מובן מעצמו:

יא ועתה נבוא לבאר שם בסוגי' בדבר הצריך ביאור בפשטות הסוגי' יוע"ש בדף י"ד במתניתין ובגמר' שם ויש לדקדק דמעיקרא שמקשה ממתניתין לרב דס"ל דפליגי ביש בו ד"ט מדקתני נתן עליו נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשירה ובלבד שלא ישן תחתיו בשלמא לשמואל וכו' יוע"ש ברש"י הרי דפשיטא לי' דאיירי במן הצד ומשום ד"ע וכשחזר והקשה מברייתי' דנסרים נתעלם לגמרי מן המקשה דאפשר לאוקמי במן הצד ועוד קשי' דלמה לא מתרץ לי' דאיירי באית בהו ארבעה וכשהפכן על צידן וכמסקנא דלקמן דהפכן ע"צ פסולה ועוד קשי' למאי דמתרץ שם דאיירי באית בהו ד' ומצטרפין

לד"א מן הצד דאכתי קשי' דלמה להו לאיצטרופי לר"מ שהרי בנסר זה לחודא נפסלה כל הסוכה כיון שיוצא מן הנסר לצד הסכך לאחר שיעורו דדופן עקומה וגם לפי תירוצו בע"כ צ"ל דאיירי הכי וא"כ גם היכא דליכא אלא לנסר זה לבדו ומונח בשיעור זה ג"כ כל הסוכה פסולה למאי דפסקינן דסכך פסול פוסל באמצע בד' טפחים וגם השו"ט דהכא אזלי להאי לישנא אליבא דרב כמ"ש תוס' בד"ה אי דאית בהו וכו' ונראה דהנה מצד הסברא יש מקום לומר דאע"ג שפסלו חכז"ל לנסר שיש בו ד"ט די לנו בזה שלא לישב ולישן תחתיו אבל לא שיפסול כל הסוכה כשאנחה באמצע ויוצא ממנו לצד הסכך לאחר שיעורו דדופן עקומה או אפי' כשאנחה כולה לאחר ד"א וטעמא דמילתא כיון שכל פסולו הוא משום גזירת תיקרה דאי מכשרת בהו אתי למימר מ"ל לישב תחת קורות ביתי שאף היא בנסרים מקורה כמ"ש רש"י שם [וטעמא דקורות ביתו הוא משום תעשה ולמה"ע כמ"ש שם בדף ט"ו] וכיון שאסור לישב ולישן תחתיו שוב לית לן לחוש משום קורות ביתו אבל אין בפיסול דנסרים ליפסול כל הסוכה משום דנימא שע"י נתרחקו הדופן מן הסכך דכיון שכל פסולו הוא רק משום גזרת תקרה וכשנאסרוהו לישב ולישן תחתיו שוב אזדי לגזירה זו ברם נראה דתלי' מילתא בפלוגתא דלקמן בהפכן על צידיהן דלמאן דמכשיר לקמן משום דכל כה"ג ליתא לגזירה זו ה"ה נמי בנידון הנ"ל אבל למאן דפוסל לקמן אע"ג דליתא באלו לגזרת תקרה משום דס"ל דכבר עשאהו כשפודין ש"מ לכ"ד ה"ה נמי בנידון הנ"ל דאע"ג דאזדי לי' לגזירה מ"מ דינו כסכך פסול לכ"ד וכשם שס"פ פוסל באמצע ה"ה נמי בנסר שיש בו ד' נפסלה כל הסוכה ע"י משום ריחוק דפנות מן הסכך אמנם נראה שגם למאן דמכשיר לקמן בהפכן ע"צ משום דכל כה"ג ליתא לגזירה אבל כשהנסרים מונחים בכל שיעורו דד"א אזי גם לדידי' פוסלים הנסרים כל הסוכה משום ריחוק הדפנות אע"ג שנותר שיעור סכך זולתם שהרי בזה יש לגזור משום תקרת ביתו שהרי שנינו לקמן י"ז בבית שנפחת וסיכך ע"ג אם יש מן הכותל ולסכך ד"א פסולה והשתא כשנימא כשסיככה בנסרים לצד הדופן בשיעור ד"א כשירה אם נותר בסכך בכדי הכשר סוכה אזי יעשה כמו כן בביתו של כל השנה שיתחיל לסכך בסכך כשר לאחר שיעור ד"א מן הדופן וזהו פסולה מצד הדין לכן גם בנסרים פסולה משום גזירה זו עצמו אמנם כן כשסיככה בנסרים שיש בהן ד' בכדי שיעור ד' אמות מן הדופן והלאה אבל כשהניח נסר שיש בו ד"ט באמצע ברחוק ד"א מן הדופן לית לן למיגזר משום תקרת ביתו המסוככת בנסרים ויטול מצד זה ומצד השני ויניח באמצע נסר שיש בו ד"ט שהרי גם בזה כשירה מצד הדין כמבואר לקמן להדי' דכל שפסולה משום תעשה ולא מן העשוי אזי לכ"ע מהני כשנוטל א' מבנתיים ומכ"ש כשנוטל משני הצדדים דשוב לית

בי' משום תעשה ולמה"ע וא"כ גם בזה לא נפסל מדינא אלא משום גז"ת ודי לן למיפסל שלא ישב תחתיו וכמ"ש בנסר שיש בו ד"ט ולפ"ז ניחא השו"ט דשמעתין שהמתרץ הבין מדברי המקשה במאי דשבק לתלמודי' במאי דפשיטא לי' מעיקרא דאיירי מתני' במן הצד ולענין ד"ע ומדוע לא ניחא לי' גם עתה בזה שמעית מינה משום דקשי' לי' דאכתי למה להו לאצטרופי דכיון שכלה בלאחר שכלה שיעורא דדופן עקומה א"כ גם בחדא סגי וכמו שכתבנו לעיל בקו' שלישית גם ירה אבן פנתו והציץ מן החרכים להשכיל בדבריו דבע"כ ס"ל דאפי' לר"מ לא עשאו לנסר שיש בו ד"ט כמו סכך פסול בעצמותו רק דפסלוהו כל היכא דשייך בו גזרת תקרה וכל שנסתלקה לגזירה זו שוב אין בו משום סכך פסול דאל"כ מאי קא קשי' הוי לי' לאוקמי גם לרב דאיירי בנסרים שיש בהן ד' והפכן על צידיהן ומצטרפין לד"ט בכדי שיעור פסול וכיון שכן נשמע ממילא שבנסר אחד אפילו היכא דאנחה לאחר ד"א מן הדופן מ"מ לא נפסלה הסוכה בכללה רק שאסור לישב תחתיו שכבר די בזה להפקיע מגזרת תקרה ולכן ממקור הקדמות אלו עצמן שהבין מקושיתו בנוי ליסוד מוסד לתירוצו דהשתא איכא למימר דמצטרפין לד"א כשהניח נסרים שיש בהם ד"ט מן הדופן עד ד"א וע"י הצירוף נפסלה כל הסוכה משום דהשתא איתא לגזירת תקרה כשיפחות קורות ביתו המסוכך בנסרים שאין עליהם מעזיבה ויניח מצד הדופן בשיעור ד"א דהשתא פסולה מצד הדין משום תעשה ולמה"ע ומפסיק לדופן מן הסכך לפסול כולו משא"כ בנסר אחד שהניחה לאחר ד"א באמצע דלית בי' משום ג"ת שהרי גם בתקרת ביתו שאין עליה מעזיבה כשרה מצד הדין כשנוטל מכאן ומכאן [וא"ל שגם בנסר אחד יפסול כל הסוכה משום גזרת תקרה שיש עליה מעזיבה שאז יש שם פסול בעצמותו כמ"ש הר"ן שם במשנה דלקמן במתניתין דתקרה דף ט"ו דז"א דמסתמא לא גזרו אלא בדדמי לי' ולא הרחיקו את גזירתם כל כך במאי דלא דמי לי' שנגזור כשסיכך בנסרים שהוא גדולי קרקע אטו מעזיבה שאינו גדולי קרקע] איברא למסקנא דפסקינן דהפכן על צידיהן פסולה לא צרכינן תו לכל זה דיש לאוקמא בפשטא דמצטרפין לארבעה וכשהפכן על צדיהן פסול כל הסוכה כשהניחה באמצע כדין סכך פסול כיון דנעשו כשפודין ש"מ ודינו כסכך פסול לכל דבר:

השמטה שייך להלכה ג

א עיין בא"ח סי' תמ"א דפוסק בא"י שהלוה לישראל על חמצו והרהינו אצלו ואמר לי' מעכשיו דהחמץ מותר בהנאה לאחר הפסח ואית' באשר"י הטעם דבעינן הרהינו ומעכשיו אבל מעכשיו לחוד לא מהני משום דעדיין אחריותו על ישראל והקשו האחרונים שהרי דומי' דסיפא פסחים ל' ע"ב בישראל שהלוה לא"י דאסור בהנאה

דאיירי ג"כ בהרהינו ומעכשיו אבל בהרהינו אצלו לחוד מותר משום דלא קנה משכון ומפרש רבינו דאיירי בדלא קיבל עליו אחריות א"כ ברישא נמי לוקמי בדלא קיבל עליו אחריות והרהינו מיותר דבמעכשיו לחוד ובדלא קיבל עליו אחריות דומי' דסיפא סגי ועוד שהרי לס"ד דמקשה הש"ס ממתניתין לרבא אבל לאביי ניחא לי' וכיון דמתרץ לי' דאיירי במעכשיו הרי לא גרע ממאי דס"ל מעיקרא לאביי ומדוע העמיס והוסיף ומוקי לי' בהרהינו אצלו ונראה לפענ"ד ע"פ דברי המג"א בסי' תמ"א ס"ק ג' שהקשה דגם בהרהינו ומעכשיו ליתסר דאחריות אונסין על ישראל ותירץ דהוי לי' כחמצו של א"י וברשות הא"י וישראל קיבל עליו אחריות והרעשו על דברי קדשו דלא דמי למלוה על המשכון שהלוה לו והמשכון הוא של לוה וכיון שהמלוה פטור באונסין ממילא הוא ברשותו של לוה **(עניני מלוה משכון אחריות וכדומה הנאמרים בדף הזה ובשאר דפים המה רק ע"ד ההיקש ושקלי' וטרי' לברר סעיפי אסור תמן אבל מה שנוגע לעיקר דיני ממונות הכל נוהג ע"פ דינא דמלכותא, כי דינא דמלכותא דינא:)** אבל הכא שהקנה לו מעכשיו והוא חמצו של א"י למפרע למה יתחייב באונסין ובס' מק"ח רצה להמציא דבר חדש כיון שהתנאי הוא לטובת המלוה והוא רק כקנסא על הלוה יכול המלוה לכופו כשיגיע זמן פרעון לפרעו ודימה זאת לדברי רשב"א בשנים שקיבלו פשרנים בקנין ובקנס שאין הקנס מגרע הקנין ועוד מביא ראי' מדברי ראש המורים בסי' ע"ג ס"ק נ' בד"ה אבל שותא דמרן הרא"ש לא ידענא וכו' וא"כ לאחר הפסח יכול הא"י לכוף את הישראל שיפרע לו חובו כיון שהתנאי הוא רק לטובתו והוי בגדר הלואה ושפיר הקשה המג"א דליתסר החמץ כיון שהוא ברשותו לענין אונסין עיי"ש בדברי המק"ח ולפענ"ד לא נתחוורו דבריו בעיני ואינו דומה כלל להראיות שמביא ומעיקרא נסורה ונביטה בתכונת הדברים דאף אומנם שהישראל קנס את עצמו בזה מ"מ כיון שאמר מעכשיו וא"י הסכים לו בזה ונמצא שהקנין של החמץ הוא המעשה והתנאי הוא באם לא אתן לך אבל אי אפשר לכלול יחד הקנין דמעכשיו והתנאי דאם לא אתן לך בכלל שם תנאי לחוד ומעתה האף אמנם דלקושטא דכל תנאי שהוא לטובתו יכול לבטל התנאי והמעשה קיים כמבואר בר"ן פ"ק דקדושין גבי זכו בשדה זו ע"מ שתכתבו לו את השטר אכן בהתנה מעכשיו דאז אי אפשר לומר שיקנה אח"כ החמץ למפרע שהרי אפילו לר' יוחנן דס"ל שיורא הוי זהו במעכשיו ולאחר ל' אבל בתנאי מפורש לכ"ע תנאי הוי ולא אשכחן תנאי בלא תפיסת מעשה רק שהקנין עצמו בע"כ נתפס בשעתו והתנאי מילתא אחריתי הוא ואף שהא"י יכול למחול התנאי אבל הקנין של החמץ עצמו שכבר חל בשעתו אי אפשר לעקרו ולבטלו רק כשהקנה לו להישראל מחדש תוכן הדברים כשאומר מעכשיו אזי

א"א לומר ולכוללם יחד בשם תנאי דכיון שהתנה במעכשיו כבר נכנס זה בכלל מעשה ויצא מכלל תנאי ומעשה הקנין של חמץ נעשה על תנאי באם לא אפדה והקנין דמעכשיו והתנאי דאם לא אפדה הם שני ענינים נפרדים שזה נכנס בכלל מעשה וזה לכלל תנאי ככל תנאי דעלמא אבל לא יתלכדו יחד לכייל לשניהם בשם תנאי וכמו זר נחשבו ולא מצאנו וראינו כה"ג בכל אנפין וקשה לשמוע ולא דמי לדברי רה"מ הנ"ל דהתם בתשו' הרא"ש אייריי בדלא אמר לי' מעכשיו דוקא שהרי השיב עלי' דהוי אסמכת' ובמעכשיו לא הוי אסמכתא לכ"ע כאשר האריך שם בזה וכיון שכן אזי אפשר לומר ולדון כיון שקנין עצמו לא נתפס כלל מעכשיו רק אח"כ כשלא יפדה וכיון שגם הלוה יכול לחזור בו טרם שיגיע הזמן והלוה הוא שהתנה ולא המלוה אזי אפשר לדון בזה דעודנו לא נפטר מחובו ומשתיקות המלוה לא נוכל להחליט שהסכים לדבריו כיון שלא הקנ' לו עתה מאומה בידו לכן אפשר לומר דכולו קנסא דלו' הוא אבל במעכשיו כיון שכבר נקנ' לו החמץ אזי גם במחילת התנאי לא נסתלק הקנין של החמץ ולדברי רשב"א לא דמי כלל דהתם נתאמץ הדבר בשני ענינים נפרדים ובקיימו אחד מנו הדברים עודנו לא נפרח האימוץ וחיזוק השני לכן בקיום הקנס לא נסתלק עדיין אימוצו של הקנין אבל במעכשיו כיון שקנין החמץ לצמיתות וקנינו של משכון לבד אי אפשר לערבם יחד ובקנין לצמיתות נסתלק קנינו דמשכון וכבר הלך ואזיל שם הלואה מיני' לגמרי ונכנס לכלל קנין ומקח וממכר לחוד וכאילו לא הלוה לו על החמץ מעולם וגם בלא זה נראה להדי' דרבינו אשרי ס"ל כן אפי' בדלא אמר לו מעכשיו שאין המלוה יכול לחזור בו ואף שהמחבר הנ"ל שדי בי' נרגא האיך נוסיף עוד אפי' במעכשיו מה שלא מצאנו להדי' מי שיחלוק על הרא"ש גם בזה ולפ"ז במעכשיו הבריר' ביד הישראל לחזור ולפדות החמץ ונמצא עתה שדברי המג"א נכונים היטב בקושיתו ותירוצו והוא כיון שכבר יצא מכלל הלוא' ונכנס לכלל קנין והישראל עודנו יכול לחזור ה"ז דומה ללוקח כלי מן האומן ע"מ לבקרו דנאנסו בידו חייב עיין ב"מ פ"א ובאשרי ב"ב פ"ח דשוב אין לך רשות גדול מזה וכיון שכן הרי ישראל בוודאי מחויב באונסין כיון שרק לו לבדו ניתנה הבחיר' ולא ביד הא"י נמצא שהחמץ ברשותו לענין אונסין והאי דלא הקשה גם מגניב' ואבידה דכיון שבידו לשמרו והרי החמץ מונח תח"י הא"י לטובתו אבל על אונסין דאין בידו לשמרו לא עדיף כחו של ישראל בזה מלוקח כלי מן האומן ע"מ לבקרו וגם תירוצו עולה הדק היטב דהוי לי' כחמץ של א"י ברשותו של א"י ותוכן כוונתו בזה כיון דלעיקר קנינו של חמץ אמרינן דאגלאי מילתא למפרע שחמצו של א"י הוא אף דלישראל לבד ניתנה הבחירה זהו להעמידו ברשותו לחיוב שמירה אבל לנידון גופו של חמץ סוף סוף כיון שלא פדה

ולא נתן לו הדמים אף אם נאנס כבר נקנה חמצו ביד הא"י רק שחיוב האחריות מוטל על הישראל מפני שהברירה רק לו ניתן אם להקם או להפר וכיון שכן לא עדיף מכל אחריות דעלמא דהיכא שהוא ברשותו של הא"י דאינו עובר עליו ועיין בזה היטב ואין לדון ולומר דאינו דומה ללוקח כלי מן האומן דהתם הברירה בידו לטובתו אבל הכא מסתמא לא יפדנו הישראל עוד כדי שלא יאסר החמץ דזה אינו דכל ענינו דחמץ עלינו לדון מעיקרא כאילו לא נאסור כלל ואזי בתר כן נגרר האיסורו ממילא כמו דאמרינן גבי הואיל אי בעי מיתשל עלי' אע"ג דבוודאי לא יתשל עלי' כדי שלא יעבור בב"י מ"מ עלינו לדון כאילו לא הי' חמץ כלל וכן גבי טובת הנאה כמבואר זהו מה שרצינו לבאר בכוונת המג"א לפענ"ד וכשנתבונן באפותיקי מפורש דשטפו נהר וכו' אם יש לחייבו בגנו"א ונפקותא רבה לחמץ שעבר עה"פ וכמו שיתבאר להלן ונראה מתלמודא דידן דמהלואה דמעיקרא נפטר גם כשנאבד בפשיעה וראי' מפרק המניח דף ל"ג ע"ב קדמו ושחטו אבל עדיין אפ"ל דלא נפקע משאר שומרים כיון שבידו לשמרם ונהנה מתחילה בהלואתו משא"כ בשור תם שלא היה לו עסק ודו"ד עם חבירו מתחילה ואין להוכיח מעבדו אפותיקי ושיחררו לרבנן עיין גיטין דף מ' ע"ב דשאני עבדים דהוקשו לקרקעות ולאחר עיון נראה דזה תלוי בפלוגתא דאביי ורבא בפסחים דף ל' ע"ב דלאביי נוכל לומר דלא נפקע משמא דשומרין כיון שהוא של חבירו כיון שכבר נפטר ע"י שעשאו אפ"מ אבל לרבא שלו הוא ולא מצינן שמא דשומרין על חפצי עצמו ועי' סי' צ"ז סעי' כ"ב וסי' רצ"א ס"ה:

ב ועפ"י מוסדת האלו נתבארו דברי הרא"ש במישרים בלי גימגום דלדידן דווקא בהרהינו אצלו אינו עובר וכתירוצו דמג"א אבל בלא הרהינו עובר משום דהדרי קו' מג"א לדוכתי' וכאשר פרשנו למעלה באות א' בכוונת דבריו דאף דיצא משמא דשומרין מ"מ לא יצא מרשותו משום שמא דלוקח וכמו לוקח כלי מן האומן ע"מ לבקרו וכאשר מובא לעיל באות א' בשם רש"י ורא"ש ועי' בתוס' שבועות מ"ד בסד"ה שומר אבידה דטעמי' דשמואל איתא אפי' במקום דיצא משמא דשומרין אבל לאביי ניחא אע"ג דלא הירהינו אצלו דמוקי למתניתן באפותקי מפורש דכיון דבנידון הלזה כבר יצא לגמרי משמא דשומרין וגם בשמא דלוקח אין להכניסו כיון שהברירה ביד שניהם ועיין לקמן באות ה' וידע הקורא שהדברים מוכרחים:

ג ועתה נשיחה ונרוח לנו עוד בדברים הקשים בסוגי' א' קו' התוס' ד"ה אלא שהיקשו לאביי איך יתורץ הברייתא דפליגי ר' מאיר ורבנן בישראל שהילוה לא"י אם עובר ובא"י שהילוה לישראל ד"ה עובר ב' קו' תוס' שם ד"ה ואם אמר הגעתיך ג' מה שהיקשו

האחרונים על האי דאמרינן ומנא תימרא דשאני לי' בין היכא דאמר וכו' דמה הוסיף בזה בברייתא שמביא מברייתי' דלעיל דבלא זה הרי מתניתין דידן ותנא דבריית' סותרים אהדדי מהיפך להיפך דבמתניתין מתיר לגמרי ובבריית' אסרינן לכ"ע ונראה דבלא זה לק"מ לאביי דמוקי למתניתין באפ"מ ששוב יצא החמץ מרשותו מכל עניני אחריות וגם משמא דשומרים נסתלק בזה (כאשר כתבנו לעיל אות א' וב') וגם בישראל שהילוה לא"י לכ"ע אסור מפני שכבר נכנס החמץ ברשותו לכל דבר והברייתא איירי באפותקי סתם ולהכי בא"י שהילוה לישראל לכ"ע אסור מפני שחמץ בימי פסח עודנו עומד ברשותו לענין יוקרא וזולא ולכל עניני אחריות שהרי אם יאבד יצטרך לשלם לו משאר נכסיו ובישראל שהילוה לא"י דפליגי ר"מ ורבנן צריך ביאור קצת והוצעות דברים כאשר נעריכם כה מול המעיין בצדק ובמשרים ומתחילת העיון רציתי לומר דפליגי בדינא דגאונים בישראל שהפקיד חמץ אצל א"י וקיבל עליו אחריות אם הישראל עובר דלדעת הט"ז בסי' ת"מ תלי' בפלוגתא דתנאי אם גורם לממון כממון דמי דלמ"ד כממון דמי וקאי מיעוטא דכתיב בבתיכם אפי' על חמצו של ישראל לגמרי ולמאן דס"ל לאו כמ"ד אזי לא קאי רק על חדושא לחוד דאיתא בחמץ מה שאין כן בכל התורה כולה והוא על גורם לממון לחוד משא"כ בחמצו של ישראל ממש דאז אפי' בביתו של א"י חייב לבער אבל עודנו לא יתיישב שהרי ר"מ דס"ל הכא דעובר צ"ל דס"ל דגל"מ לאו כממון דמי ובב"ק ע"ב ובכתובות פ' א"נ ל"ד גבי שור הנסקל איתא להדי' דס"ל כר' שמעון דכממון דמי אח"כ ראיתי במק"ח שמתרץ כן בסי' תמ"א עפ"י סברת הט"ז הנ"ל והוא תמוה לכן נראה לפענ"ד דאף לדעת החולקים על הגאונים זהו בחמץ שכבר הי' קודם הפסח ברשות ישראל אבל היכא שלא הי' מעולם ברשות ישראל ולא נקרא שם ישראל עליו מעולם בזה כ"ע מודים דאין הישראל עובר ואף לאחר הפסח איפשר דמותר ואפי' דבדינו של הגאונים עצמם דס"ל דאינו עובר מ"מ לאחר הפסח מודים דאסור כמובא בר"ן פ"ק דפסחים חדא דכל ראייתו הוא מסוגי' זו דמוקמינן בהרהינו אצל הא"י ואפ"ה בלא מעכשיו אסור לאחר הפסח וזהו למסקנא לרבא אבל לאביי לס"ד דלא מוקמינן לדידי' כשהרהינו אצלו לית לן ראי' מוכרחת לזה ואיפשר לומר דגם למסקנא יש להקל בזה לאחר הפסח מפני שלא הי' מעולם ברשותו של ישראל ולא נקרא שמו עליו וחילי דידי' מהא דאמרינן לעיל דף וי"ו ללישנא קמא דרבא בבהמת ארנויא דחייבת בבכורה והיקשו בתוס' ממקבל צאן ברזל וכו' דפטור מבכורה וחילקו בזה היכא שהי' של א"י מקודם אזי מפני זכותו שיש לו עוד בגופו כל היכא דלא מסלק לי' בזוזי לא יצא הדבר לגמרי מרשותו לבין היכא שהי' ברשות ישראל עד כה ואנן צריכין להכניסו ברשותו של

א"י אזי אמרינן להיפך שלא יצא כלל מרשותו של ישראל וכיון שכן גם החולקים על הגאונים לא פליגי אלא בחמצו של ישראל שהי' שלו קודם הפסח ואנן צריכין להוציא מרשותו ע"י חיוב האחריות של הא"י וגם מפני שמונח ברשותו ס"ל דמשום זה עודנו לא יצא מרשותו אבל להיפך שאתה צריך להכניסו לרשותו דישראל מנא לן לעשות פלוגתא רחוקה כל כך ולהשוות בין הדברים שכבר מצאנו שמרחק רב ביניהם ובפרט באחריות כזה שמחויב אף ביוקרא וזולא עיין יבמות דף ס"ו ע"ב גבי כהן ששם פרה מישראל דמחלקינן שם להדיא בין אחריות זה לאחריות דעלמא ומעתה איפשר להקל גם בחמצו של א"י שהילוה מישראל והיקנה לו מעכשיו ולא הרהינו אצלו דמותר כדמשמע מפשטא דסוגי' וסיפא דומיא דרישא דאיירי דווקא בדאיכא תרתי למעליות' בהרהינו ומעכשיו וה"ה בסיפא אבל מאן ספין ומאן רקיע לחלוק בזה על מאור עינינו בעל מג"א דס"ל להדי' בסי' תמ"א ס"ק ה' דאסור אבל לקושטא מעכשיו שאני שכבר יצא הדבר מרשותו לענין יוקרא וזולא רק לענין אחריות (מובא לעיל אות א') וכיון דליתא הכא לשמא דשומרים כבר יצא מרשותו של הא"י לגמרי אכן בהפ"מ ויש עוד איזה סניף להקל יש לסמוך להקל בכה"ג:

ד נהדרין לסוגי' זו דהא דפליגי ר"מ ורבנן בישראל שהילוה לא"י איירי בדלא עשאו אפותקי מפורש ובדלא הרהינו אצלו ורבנן ס"ל כתוספתא דתני גבי בהמת ארנוניא דחייבת בבכורה היכא דמצי לסלוקי בזוזי וכשם דאמרינן התם דחייבת בבכורה משום דכולו של ישראל הוא כיון דמעיקרא של ישראל וגם עכשיו יכול לסלקו ועומד ברשותו לכל עניני אחריות וגם לענין יוקרא וזולא וגם מסתימות התוספתא מדלא מפליג מידי משמע אפי' היכא דגבאו לבסוף אפ"ה חייבת בבכורה דמשעה שנפטר רחמה כולו ברשות ישראל עומדת וכן גבי כהן ששם פרה מישראל דמאכילה בתרומה מטעם זה כן ה"נ גבי ישראל שהילוה לא"י אינו עובר משום דכולי' ברשות א"י לכל עניני אחריות וליוקרא וזולי ומעולם לא הי' ברשות ישראל ודמי' ממש להא דאית' בפסחי' דף וי"ו בעי מיני' מרבא דפליגי התם ור"מ דס"ל הכא דעובר ורבא התם בחדא שיטה שייטא אמנם כל זה לאביי דהוי החמץ של הא"י למפרע רק דעודנו ברשות ישראל לענין אחריות שפיר נוכל לאוקמא באפ"מ שאז יצא לגמרי מרשותו לענין אחריות כנ"ל באות א' וב' אבל לרבא אף דנוקמא באפ"מ מ"מ הוי גוף החמץ של ישראל ובהיקנה לו החמץ מעכשיו עודנו נשאר בידו לענין אחריות כיון שהברירה בידו לבד כמו בלוקח כלי וכו' כנ"ל ומקשה מתניתין אברייתא דקתני להיפך ומתרץ לי' דמתניתין איירי בהשכינו אצלו ומעכשיו ובברייתי' איירי בלא מעכשיו ועל זה קא שקלי וטרי בש"ס ומנא תימרא דילמא

כאביי מפני שגם בא"י שייך דינא דלמפרע ומתני' איירי באפ"מ ובריית' איירי בלא אפ"מ כדלעיל ולהכי להכריח כזאת דא"א לאוקמי באופן אחר אפי' לאביי מביא הבריית' שני' דקתני להדי' א"י שהרהין פת פורני אצל ישראל אינו עובר ואם אמר לו הגעתיך עובר דדחיקא לי' לאוקמא רישא כשפדאו דא"כ בסיפא מה לן באמירתו שהרי אינו תלוי באמירתו רק במעשה לבד אם פדאו או לא א"ו דגם ברישא מיירי כשלא פדאו ואפ"ה אינו עובר ותו לא אשכחינן פתרי לאביי שהרי כיון דקתני להדיא שהירהן אצלו אף אם ת"ל שפטור מאחריותו מ"מ לאו ברשות א"י הוא בכל עידן איסורא ולאביי דס"ל למפרע וכו' אמאי אינו עובר א"ו דגם אביי מודה דאם מי שאינו קונה משכון גם קנין דלמפרע לא שייך גבי' או משום דגבי מטלטלין לא שייך הא דלמפרע כלל כמבואר ברמב"ן במלחמות דאי דמר לאו דמר יוע"ש:

ה יש לבאר איזהו פרטים בהאי ענינא דאסיקנא חדא דבריש פסחים דף וי"ו ע"א איכא תרי לישנא בש"ס בענין בא"ר אם חייבת בבכורה ולדעת תוס' שם גם למסקנא חייבת בבכורה ואסורה בגיזה ועבודה היכא דמצי לסלוקי ובמס' ב"ב נ"ה ע"א בהאי גוונא ואיתא שם דהוי ראוי ש"מ דכולו ברשותו דאידך עומד ולגבי בהמות בכורה דסגי לפוטרו אפי' היכא כשיד אחרים באמצע בזכי' כל דהוא אמרינן להיפך דחייבת בבכורה ואסורה בגיזה ועבודה ללישנא קמא וכן הוא בתוספתא ועוד מ"ש גבי כהן ששם פרה מישראל דמאכילה כרשיני תרומה כדקתני להדי' בפי"א דתרומות משנה ט' וביבמות דף ס"ו ש"מ דכולה ברשות המקבל עומד לגמרי וגבי בכורה קתני להדי' בתוספתא פ"ב דבכורות דפטורה מן הבכורה מובא בבכורות דף י"ו וב"מ דף ע' ועוד קשי' מתניתין דתרומות הנ"ל על הא דאמרי' ב"ב דף נ"ה דהוי ראוי לגבי בכורה וביותר קשה לדעת הרי"ף ורמב"ם דס"ל להלכה כלישנא בתרא דרבא בפסחים דף וי"ו דפטורה מן הבכורה ומותרת בגיזה ועבודה אפי' היכא שלא הי' מעולם ברשות אחרים לגבי כהן ששם פרה מישראל שהיה מעיקרא ברשות הנותן אפ"ה אמרינן משעה שקיבלה בשומא הרי כולה ברשותו עומדת לענין תרומה גם הא דאיתא בסוגיא זו דלאביי אזי בא"י שהילוה לישראל אפי' לא גבאו עד לאחר הפסח מותר החמץ בהנאה ש"מ דכולה ברשות א"י עומד למפרע וגבי כהן ששם פרה מישראל איתא להיפך דכולה ברשות כהן וכשישים המעיין עין עיונו היטב בזה ירא' שהקושי' זו חמור' ונשגבה שהרי לפום חלוקם של תוס' בריש פסחים דף וי"ו בד"ה התם דיותר אלים זכותו כשלא היתה של אידך מתחילה מהיכא שהיתה מתחילה וקשי' לכאורה לדידן דפסקינן התם דפטורה מה"ב ומותרת בגו"ע אע"ג שלא היתה של אחרים מתחילה וגבי כהן ששם פרה מישראל אמרינן דמאכילה כר"ת אע"ג שהיתה של

ישראל מעיקרא כיון שהיא ברשותו לכ"ד גם לענין יוקרא וזולי הרי הוא כשלו לגמרי וא"כ הרי נקטינן לתרי קולא דסתרי אהדדי מהיפך להיפך אלא בע"כ צריכין לומר דעיקר הזכי' הוא למי שקמה ברשותו גם לענין יוקרא וזולא רק דלענין לפוטרו מגיזה ועבודה די לנו גם בזכי' כל דהוא לכן גם בשמץ מנהו מיקרי יד אחרים באמצע ומותרת בגו"ע וא"כ קשי' שהרי גבי חמץ שאפי' בגורם לחוד מיקרי חמצו של ישראל לאסור לאחר הפסח ומעתה האיך איפשר לומר גבי א"י שהילוה לשראל ע"ח דמותר בהנאה לאביי וגבי כהן ששם פמי"ש נקטינן להיפך ואמרינן דעיקר הזכי' הוא במי שקם ברשותו לענין יוקרא וזולא אפי' לקולא ואפי' היכא של אידך מתחילה וגבי חמץ דעדיפי עוד בשלשה הדרגות חדא שהרי לא היתה של א"י מתחילה ועוד שגם בגורם לחודא ובזכי' כ"ד אסורה בהנאה ונקטינן קו המידה להיפך ולהקל עוד גם במאי דמיקרי גבי תרומה לזכי' גמורה ואפי' להקל וגבי חמץ אמרינן דאפי' זכי' מועטת אין לו בהם [ולא תיקשה לך שגם זולת כל הנ"ל קשי' ג"כ מאחריות לחוד ואמאי מותר בהנאה לאחה"פ אפי' לאביי שהרי גם בחמצו של אחרים וישראל קיבל עליו אחריות א"ב כמ"ש הפוסקים והאחרונים דיש לחלק דפקדון שאני דמיקרי גורם לממון מפני שצריך לשלם בעד החמץ כפי שוויו בשעה שנאבד ונמצא דכל שעה ושעה קם החמץ ברשותו לעבור עליו משום דאיתרבי מקרא דלא ימצא שאפי' בגרמא לחוד מיקרי שם בעלים עליו משא"כ בא"י שהילוה ליהודי ע"ז שאם נאבד החמץ ישלם לו רק חובו שקיבל ממנו מתחילה ולא כפי שוויו דחמץ לכן לא נכנס בזה גם בסוג דגורם לממון שהרי אינו משלם לו כלל בעד החמץ אבל מכהן ששם קשי' טובא שהרי גם התם אינו משלם לו בעד הפרה בשעה שנאבדה רק כפי השומא והחוב שקיבל עליו מתחילה ואפ"ה אמרינן דכיון שקמה ברשותו גם לענין יוקרא וזולא הרי הוא כשלו לגמרי אפי' להקל לכתחילה אע"ג דמסתמא יחזיר לו הפרה עצמה ועוד דלכל הפחות יש לן להחמיר מספיקא דאולי יסתיים מילתא שיחזיר לו הפרה וקשי' לאביי א"ו כיון דהשתא קמה ברשותו לכ"ד תו לית לן בי' דאפי' יחזירנה לו מ"מ כדין עביד בשעתי' וגבי חמץ אמרינן מהיפך להיפך] אומנם מזה אשכחן פיתרא והוא יסוד מוסד להא דפרישנא למעלה (אות ג') דלאביי מוקמינן למתניתין באפ"מ דווקא דאז כולה ברשותו של א"י הוא לכל ענינים ולקו' הראשונה נראה לחלק עפ"י תירץ הר"י בפסחים דף וי"ו ד"ה התם עיי"ש היטב ושורש חילוקו דלעולם חתרינן דרך ומסלול להעמיד הדבר ברשות אשר הי' מקד' ובדבר קל לא נוכל לנתק מרשו' לרשות ולפ"ז ניחא דשם בב"ב דמי לא' שמכ' קרקע לחבירו ע"מ שיתן לו דבר קצו' בכל שנה בזמן ידוע וכשיגיע הזמן ולא נתן עומדת ברשות המוכר **(גוף ענין קני' ומכירה הולך בזמנים הללו כפי חוקי המדינה כי דינא דמלכותא

דינא)** כדמעיקרא לכל הררים וקווצי תלתלים התלוים בזה לענין דיני איסור והיתר ולכך לא הוי כמוחזק בידו לענין בכורה וזהו טעם הפוסקים כשנדקדק היטב בדבריהם בנ"י ב"ב שם ובהג"ה סי' רע"ח דנקטו בלישנייהו דהקרקעות מיקרי ראוי נשמע ממילא דדווקא בקרקעות שהי' שלו מעיקרא אבל במטלטלין לא הוי ראוי אבל שם בפסחים דמעולם היה ברשות ישראל לא ניתק מחזקתו לענין בכורה כחלוקו של הר"י הנ"ל ואפי' לדעת הרי"ף ורמב"ם דס"ל להלכה כלישנא בתרא דרבא בפסחים שם היינו משום דגבי בכורה סגי כשיד אחרים באמצע אפי' בדבר מיעוטא דמיעוטא לגבי חלקו של אידך משא"כ לענין ראוי והא דמשמע מרשב"ם שם דאפי' מטלטלין הוי ראוי משום דס"ל ג"כ לדינא כלישנא בתרא דרבא ולא נחית לדינא וחלוקו של הר"י הנ"ל) ולקו' השני' לבל ידמה הקורא נעים שנעלם ממני מה שיש לחלק בפשטות דגבי אחרים שאני כיון שחולק עמו בוולדות עצמן לכן פטורה מן הבכורה משא"כ בישראל שאינו רשאי כידוע דזה אינו דמפשטא דמתניתין בבכורות משמע אף שאינו נוטל בולדות כלום אפ"ה פטורה מה"ב תדע דאל"כ מה היקשו בתוס' ריש פסחים דף וי"ו ד"ה התם מצאן ברזל דש"ה דנוטל בוולדות עצמן וכן הוא להדי' ברמב"ם ובטור סי' ך"ט ביו"ד דאף היכא שיכול לסלקו בזוזי מחצי וולדות אפ"ה פטורה מה"ב וגם לדעת רש"י דמשמע שנוטל בוולדות עצמן גם לדעתו פטור מה"ב אף במה שנולד לאחר שחלקו ובחלקו של ישראל עצמו כמבואר בריי"ט אלגאזי בשם כל המפרשים והפוס' יוע"ש בפ"ב דבכורות שנדפס מחדש בפרעשבורג ולפענ"ד נראה לתרץ דגבי כהן מישראל שאני דכיון דמחוסר גוביינא דבבי תלתא תלי' מילתא מסתמא לא יגבה בעצמו משא"כ גבי אחרים כמובן מש"ה פטורה מה"ב ומותרת בגיזה ועבודה מפני שהי' מעיקרא שלו ודמי ליד אחרים באמצע ושם בפסחים לגבי בכורה עדיפא בזה מצד אחד מישראל שקבל צ"ב מאחרים משום דעפ"י דד"מ יכול למכור כל אשר לו ואינו מחוסר כלום רק דבישראל שקיבל צ"ב מאחרים עדיפא מצד אחד לפטרה מבכורה משום דהתם הי' מעיקרא ברשותו של אחרים אבל שם ב"ב נ"ה שאני דאיכא תרתי למעליותא דיכול למכור והי' מעיקרא ברשותו ועיין היטב ובזה אשכחן פתרין בהא דקשה לי דעדיין תקשה ללישנא קמא דרבא פסחים שם ולדעת התוס' פסקינן הכי דחייבת בבכורה ואסורה בגיזה ועבודה ש"מ דבזה הוי כולה של ישראל ומ"ש מהא דאיתא ביבמות דף מ"ו אמר לי' ר"פ לרבא חזי מר הני דבי פפא בא' וכו' כי נפקי צריכי גיטא דחירותא (לענין שקידושיו קידושין) או לא א"ל וכו' הכי אמר ר"ש וכו' לפום מה שבארנו לעיל בדיני הקדש וחמץ אות י"ח דגם אי יהבינן לי' כל חילי' ותוקפי' מ"מ במאי דלא שייך בגווי' לית לי' מידי רק משום דכגבוי דמי

כמו בראוי לגבי בכורה ב"ב נ"ה יוע"ש היטב ואכתי תקשי דלא דמי להא דב"ב דהתם הי' של אידך מתחילה כמובן אולם לפי הנ"ל ניחא כיון דכל הנידון דהתם לענין אם ביכולתו להפקיע שיעבודא דהיכא דלא קני אלא למעשה ידיו יכול להפקיע וקידושיו קידושין ושאני מהתם דלענין ראוי בעינן שיהי' כולו של אידך לגמרי מש"ה בעינן שיהי' שלו מתחילה משא"כ לענין המבואר שם דסגי במה שאינו מחוסר גוביינא לחודא לענין שיעבודא דמעשה ידיו רק דע"י דד"מ נקטינן נמי דכגבוי דמי לענין שקידושיו קידושין גם על העתיד לבוא וכאילו עוסק במלאכתו גם בשעה שדעתו להפקיע א"ע ומש"ה כיון שאיננו מחוסר גוביינא דמי כאילו אתי לידי' כבר וסברא זו דמחוסר גוביינא איתא להדי' בש"ס בעינן זה ביבמות דף ס"ו ע"ב גבי איצטלא עיי"ש ומקור הדברים הנ"ל יועיין בתוס' בכורות י"ד ובנ"י ב"ב נ"ה ובלישנא דש"ס זימנן דלא משכח וכו' ימצא שהדברים הנ"ל מבוארים בלי גמגום על נכון ולא קשיא מידי.

ו בהאי דאתחילנא לעיל גבי ישראל שהלוה לא"י על חמצו והתנה במעכשיו ולא השכינו אצלו דמבואר במג"א דאסור נלפע"ד ברור דזהו היכא דקיימא החמץ ברשות ישראל לענין יוקרא וזולא אבל היכא דהתנה בפירוש בדשווי לקמי' בעידן דגבי' מיני' אזי לכ"ע אינו עובר דלא גרע מכהן ששם פרה מישראל דמאכילה כרשיני תרומה ולפ"ז נראה היכא דקנה ישראל חמץ מן הא"י והניחה אצל הא"י בכל ימי הפסח והתנה כפי השער שיהי' לאחר הפסח גם שרשות ביד הא"י באם שלא ירצה ליתן לו החמץ שיתן לו מעות כפי אשר הותנו ביניהם וקנה את החמץ על אופנים הנ"ל באופן המועיל אפ"ה אינו עובר ומותר החמץ גם לאחר הפסח חדא דדמי לכהן ששם פרה מישראל ועוד דזהו עדיפי שמעולם לא היה ברשותו דישראל כחילוקו של ר"י בפסחים הנ"ל ולא תקשה מאביי דס"ל דעובר דשאני התם דאיירי באפ"מ כאשר הוכחנו לעיל (באות ה) ואז עומד באחריותו של ישראל משא"כ הכא דכל האחריות של החמץ על הא"י ואף לענין יוקרא וזולא עומד ברשותו וגם הוא מחוסר גוביינא לגבי ישראל שאינו יכול ליקח החמץ מעצמו דהא הבריר' ביד הא"י כפי התנאי הנ"ל ודמי לאיצטלא דפרסוהו אמיתנא דאמרינן בגמרא יבמות ס"ו דהוי מחוסר גוביינא אף שהנכסים של האשה שהכניס' בנכסי צ"ב מזה נשמע ממילא שגם גבי כהן ששם פרה מישראל ג"כ מחוסר גוביינא ולכן מובן ממילא דאם לא התנה הא"י על הדמים שיוכל ליתן לו כנ"ל רק מכר לו החמץ כפי השער שיהי' אחר הפסח שוב לא דמי לכהן ששם מישראל דבזה לא הוי מחוסר גוביינא ועיין:

ז **ראיתי** ברי"ט אלגאזי בפרק הנ"ל שמביא תשו' צמח צדק סי' ס"ד בא"י שנתן מעות לישראל שיקנה לו פרה והלך וקנה במקצת מעותיו אע"ג דל"ק בקנייתו דאשל מ"מ פטורה מבכורה ומותרת בגיזה ועבודה כיון שהישראל קנה במקצת מעותיו הרי שיעבודו על הפרה ובאם לא ישלם לו מעותיו יטול הפרה ודמי למקבל צ"ב מא"י דפטורה מבכורה מטעם זה ואח"כ הקשה דא"כ גם בא"י שנתן מעות לישראל על בהמתו דג"כ ל"ק **(הפלפול הזה הוא רק לברר ענין חיוב בכורה אבל גוף ענין קנין הולך עתה כפי חוקי המדינה)** וחייבת בבכורה אמאי ל"א דתיפטר דהא שעבודי' על הפרה ותירץ ע"פ דברי טור סי' קצ"ד שמביא בשם הרא"ש דפליג על הר"ח ע"ש בצ"צ ותמה שם בספר הנ"ל וז"ל ואני תמה איך מלאו לבו להתיר מטעם זה מאחר שמהרי"א ומהר"י ווייל ס"ל דשיעבוד א"י לא חשיב כידו באמצע לפטור מבכורה ודוקא במקבל צ"ב דמעיקרא הית' שלו ועוד איך נתיישב ע"פ סברת הרא"ש בסי' קצ"ד מאחר דרבים חולקים עליו וכו' יוע"ש ובאמת בתחלת השקפה נפלאתי דאיך נעלם מאדם גדול בענקים כמוהו דברי חילוקו של הר"י הנ"ל אשר נאמרו ונשנו כ"פ בש"ס ואין לומר דזהו ללישנא קמא דרבא בפסחים שם מובא לעיל אות ה' דחייבת בבכורה אבל לדידן דפסקינן כלישנא בתרא דפטור' ממילא חשיב כידו באמצע אפי' היכא שלא הי' שלו מעיקרא דז"א דאף ללישנא דרבא דפטור' מבכורה ומותרת בגיזה ועבוד' היינו משום דאינו מחוסר גוביינא מצד עיקר הדין משא"כ גבי א"י דעלמא כמובן וע"כ לא אשמעינן אלא גבי צ"ב דמעיקרא הית' שלו ונרא' ליישב דברי קדשו דהנה בנשים לב להבין דברי התוס' בזה עודנו מחוסרים תיקון קצת דבשלמא היכא שיש לאחד זכי' בצד מה ולשני ישנם ביתר שאת בכגון זה נוכל לומר דמ"מ כיון דמעיקרא הית' שלו וגם עתה עודנו משויר לו צד זכות בגוה להכי חשיב כשלו ופטורה מבכור' אבל בנכסי צ"ב כיון שמכרם לגמרי ויצא כבר מרשותו לכל עניני אחריות ויוקרא וזולא רק דיש לו שיעבוד בעלמא מה איכפת לן במה שהית' שלו מעיקרא שהרי כשם שהית' שלו כך בוודאי יצא כבר מרשות בלא שיור ואם מפני זכי' מועטת המבואר בגמ' דאילו לא משכח זוזי וכו' מובא בתוס' שם חשיב כידו באמצע אפי' בלא הית' שלו מעיקרא נמי לכן נראה שהרב בעל צ"צ הבין בדבריהם המאירים כוונה אחרת דהא גבי מטלטלין אין להם דין קדימה כמבואר אמנם כל זה במלוה גרידא דלה"נ אבל היכא שנתן מעות לקנות פרה יש לו ד"ק (עיין רש"י קדושין מ"ז ד"ה להוצא' וכו' וז"ל וכו' וא"ת להעמידה בעיסקה וכו') דהרי הוא כמו עיסקא וכן פסקינן ביו"ד סי' קע"ז סעי' ל"א ול"ב גבי עיסקא וזהו עצמו סברת הר"י ר"פ גבי צ"ב אף דמכרם לישראל לגמרי כיון שנתנם לו על דעת שיחלקו בדמי ולדות כאשר פירשו רמב"ם וטור הנ"ל

הרי זה כעיסקא ויש לו ד"ק וגם בצירוף הסבר' דאילו לא משכח וכו' מחשבינן לי' כידו באמצע ופטור' מבכור' ומותרת בגיזה ועבודה ונמצא דעיקר הסבר' במה שהית' שלו מפני דליהוי לי' ד"ק לפי שנתנו לו להעמידו בעיסקא לדמי ולדות וכדומה אבל התם בפסחים דאין לו ד"ק לא מהני הסבר' דאילו לא משכח וכו' לאוקמי' ברשותי' ולזה דן בעצמו בעל צמח צדק והורה דה"ה היכא שנתן הא"י לקנות בהמה בעדו כיון דיש לו ד"ק כמבואר שם בתשו' זו עצמו יוע"ש וגם שייך הסבר' דאילו לא משכח וכו' ממילא מחשבינן כידו באמצע ופטור' מבכור' משא"כ בקנה מישראל דל"מ כמובן ואין לו ד"ק מחויבת בבכור' ולאלומי מילתא ולקצר הביא דברי הרא"ש ולקושטא גם לדעת ר"ח ור"ה לא חשבינן אלא כאפ"ס דאין לו ד"ק. ובני הנחמד שליט"א כשמוע בזה ליישב דברי בעל צ"צ השיב דלפ"ז מיושב ג"כ מה שהקשתי מתניתין דבכורות גבי צ"ב ממתניתין דתרומות פי"א גבי כהן ששם פרה מישראל דגבי א"י שאני כיון שנתנו לו ע"ד לחלוק עמו בוולדות ודמי לעיסקא ויש לו ד"ק משא"כ בישראל מישראל דאינו רשאי ויפה כיון אמנם עדיין צריכין לתירוץ הנ"ל באות ה' לדעת הב"ח סי' צ"ז וסייעתו דאף במוכר סחורה יש לו ד"ק:

ח עוד שם בס' מהרי"ט אלגאזי דף י"ז ע"ג השיג על תשו' צמח צדק בסי' ס"ג שהתיר בישראל שנתן דבר מועט לא"י על פרה ונשארה בבית הא"י עד שיתן הישראל מותר המעות וקודם שנתן המעות ילדה בבית הא"י והשיב דאין כאן אפי' ספק בכור וכו' וראי' ברורה מהא דאיתא בחולין ל"ט ע"ב יהיב זוזי לטבח ישראל מאי א"ל חזינן וכו' ואי לא א"ל רישך והר יוע"ש ברש"י הרי מבואר דאע"ג דמן הדין אית לי' לא"י חלק בבהמה מ"מ אזלינן להקל אפי' באיסור חמור דאוריי' וכו' מכ"ש באיסור בכור דאזלינן להקל ואין כאן אפי' ספק בכור דמתחיל' לא סמכה דעת הא"י כלל עכ"ל צ"צ הצריך לעניני והשיג עליו הרב הנ"ל דהרי מבואר ברמב"ן ור"ן חולין שם דעיקר סברת רש"י ותוס' בזה הוא מפני דלא סמכא דעתי' לכן אינו מחשב כלל והא תינח לענין התלוי במחשבה אבל לענין בכור דתלוי בקנין לחוד מה בכך דלא סמכא דעתי' דמ"מ כבר קנה הישראל לדעת הפוסקים דמ"ק ונראה לפענ"ד דעיקר טעם הדבר משום דכיון דאין לו סמיכה על דמי המחיר רק במה שהבהמה ישנה ברשותו הוי כידו באמצע דל"ג מנכסי צ"ב שכבר הוא ברשות ישראל לכ"ד ואפ"ה כיון דמעיקרא היתה של הא"י וגם עתה אילו לא יהיב וכו' הוי כידו באמצע ופטורה מבכורה מכש"כ בעובדא זו שכבר ישנו תח"י דהוי כידו באמצע ופטור' מבכורה ומותרת בגיזה ועבודה:

ט עיין רמב"ם פ"ד מה' חמץ ומצה ה"ה דס"ל בא"י שהלוה לישראל על חמצו מותר בהנאה בדאמר לי' מעכשיו והרהינו אצלו והגיע זמנו קודם פסח וע"ש במ"מ ובאשרי הקשה עליו שהרי לס"ד הוי ניחא לי' לאביי וקשה לי' לרבא ובע"כ דאיירי כשגבאו לאחר הפסח וכיון שכן גם למסקנא דמוקי לה בהרהינו ומעכשיו כי היכא דלרבא יהי' ג"כ למפרע של הא"י וכו' א"כ גם בהגיע זמנו לאחר פסח נמי ונלפענ"ד דיש לדקדק בגמר' שם תנא קמא סבר הני מילי ישראל מישראל הוא דקרינא בי' ולך תהי' צדקה אבל וכו' וכי ס"ד דצדקה הוא המסבב הקנין הלא הקנין הוא המסבב לסיבות הצדקה וא"כ גם אם בטל המסובב אבל מהמסבב עודנו לא נגרע דבר לכן ס"ל לרמב"ם כוונה אחרת בזה דהכא תלוי בהאי דאית' בפ' החולץ דף מ"ה ע"ב אמר ר"ת ב"ג אמר רב הלוקח עבד וכו' וכיון דקדם וטבל וכו' פריך ר"א אימא בכספא וטבילה קשי' עכ"ל ש"ס שם יוע"ש היטב ומעתה כיון שגילה רחמנא שאין לו קנין הגוף בעבדים נראה בעליל לחלק מכל קניני הגוף דלא שני לן כלל בין איש לאיש הוא מפני שאין לו קנין רק בדבר שיש הצטרכות והשתמשות בפועל ממש ומורגש לכל משא"כ בקנין הגוף דשם דלית לן נפקותא בפועל מורגש בין קה"ג לקנין דמעשה ידיו רק בשם לבד ובכח ולא בפועל קנין כזה לא שייך רק גבי בב"ר לבד וכעין זה פליגי שם ר"א ור' אחא אם יש בידו להקנות עצמו באופן כזה ולכי תידוק תמצא דגם בקנינו של משכון (לענין לקדש בו אשה ושאר דברים) הוא כעין קה"ג דעבדים שגם בקנינו של משכון אין לו בו שום הצטרכות והשתמשות בפועל ממש ולהכי בא"י מישראל כ"ע לא פליגי ובישראל מא"י פליגי ר"מ ורבנן והוא מעין פלוגתייהו דר"א ור' אויא ואין לומר דהרי במשכון איכא נפקותא דהיכא דקני יכול לקדש בו אשה ולהקנותו בחליפין דזהו הנמשך מגדר קנינו והמסובב ממנו דמפני שקנה משכון מש"ה יכול ג"כ להקנותו אבל בעצם קנינו אין לו שום השתמשות וצורך בפועל ממש וזהו דכיילי כונתם בקצרה הני מילי ישראל וכו' דהיינו הגם שאין לו שום צורך והשתמשות בגופו אפ"ה נכלל בשם קנין שהרי ריבה רחמנא מקרא שיש קנין כזה אבל וכו' ל"ק שאין ביכולתו לזה דלא שייך ולא ניחא בגווי' ולרבנן דהכא בע"כ צ"ל דס"ל כדפריך ר' אחא ובזה יתיישבו דברי רמב"ם בפ"ח מה"ע לדעת הלח"מ שם ה' כ"א דרמב"ם פוסק כקו' ר"א דל"ק אלא בכספא וטבילה דהאיך קו' ר"א מוציאנו מדי ודאי של ר' אויא רק מפני דתלי' בפלוגת' דר"מ ורבנן ופסקינן כרבנן ולדעת הכ"מ דס"ל בכונתו דפסק באמת כר' אויא נראה דס"ל דגם גבי משכון פסקינן כר"מ וכדעת המ"מ הנ"ל וירווח בזה ליישב קו' המ"מ מדוע לא פסק כרבנן והוא מפני שנראה דר' אויא ס"ל הכי ומפני קו' ר' אחא לא נניח מה דפשיט' לי' לר' אויא מעיקרא:

י ועיין רמב"ם בפ"ח מה' ע"ת ובש"ע סי' תי"ו סעיף ג' וז"ל זה שאמרנו שיש לו לערב ב' עירובין בשתי רוחות לב' ימים הוא שיהי' אפשר לו להגיע לכל אחד משני עירובים ביום א' אבל אם א"א וכו' אין עירוב השני עירוב שהעירוב מצותו שיהי' בסעודה הראוי' מבעוד יום וכו' וז"ל המג"א שם ס"ק ג' ואע"ג דבב' יו"ט של גליות י"ל ממ"נ אם ראשון חול יכול ללכת לעירובו ואם השני חול א"צ עירוב מ"מ כיון שאינו יכול להגיע לעירובו ביום א' אע"פ שהוא ספק מ"מ אינו ראוי' לו וכ"מ במ"מ פ"ו עכ"ל ומעתה נכונים הדברים דגם במעכשיו בעינן שיגיע הזמן קודם פסח כיון דאין להם קנין רק היכא דעצומו הוא לצרכו ולהשתמשתו וכשיגיע זמנו אחר פסח ל"ש לומר גבי' דקני למפרע כיון דבשעתו לא הי' ראוי' לו לשום דבר כמו דאמרינן ביו"ט שני דאינו יוצא בעירובו משום דמאתמול לא הי' ראוי' לו אף דאם אנו צריכין לעירובו דשני הרי אגלאי מילתא דמאתמול הי' ראוי' לו אפ"ה כיון דאנן בעינן סעודה הראוי' מבעוד יום ובשעתו לא הי' ראוי כן בנידון זה בחמצו של ישראל הממושכן אצל א"י והתנה במעכשיו כיון דבכל ימי הפסח לא הי' ראוי' לו לכלום וכבר נתבאר דכל קנין כה"ג לא נתרבה ולא ניחא להו בקנין כזה אמנם כן למסקנא לבתר דמייתי בש"ס פלוגת' דר"מ ורבנן בבריית' ומוכרחים לומר דגם הירהון אצלו לא מהני אזי נחתינן לסבר' זו דכל קנין כהאי ל"ש גבייהו אבל לס"ד דמתרץ לרבא דמתניתין איירי בהרהינו ש"מ דלא נחית לחלק בזה בין גברא לגברא אזי ניחא לאביי ג"כ אף שהגיע זמנו אחה"פ ומתורץ בזה הקו' האשרי הנ"ל והנה אחד מגדולי זמנינו נ"י השיב לי ע"ז מדברי תה"ד סי' ש"ט דס"ל דגם אומן א"י קונה בשבח כלי ואמינא דיש לחלק בין קנין שהקנה לו אחרים לבין קנין שקנה בעצמו ע"י עבודתו וטרחתו עיין סנהדרין דף ס"ח ע"ב תוס' ד"ה קטן לענין קטנים לחלק כן ועוד שכל טורח זה שטרחנו הוא לחתור דרך סלולה למקורו של הרמב"ם אבל רוב הפוסקים חולקים עליו גם בזה ודברי תה"ד הם לפום משקל רוב הפוסקים:

ליד ידידי הרב וכו' מוה' יצחק נ"י חונה בק"ק זאכלין.

יא בנידון החמץ שמכר לו מקום בביתו וכתוב בזה"ל ח"י תעיד עלי שמכרתי לא"י חדר ידוע במצריו ואגבן הקניתי לו את החמץ וקבלתי דארויף גאב סך וכו' ולא נזכר בפירוש על מה קיבל האדרויף וגם בסוף השטר נכתב ובאתי עה"ח ולא חתם המוכר א"ע רק לאחה"פ תיכף קודם שקיבל את החמץ בהחזרה ונסתפק ידידי דלפי משמעות לשון השטר משמע שהקנה לו את החמץ אג"ק ולא ע"י כסף וכיון שלא קנה את הקרקע בכסף לחוד שוב לא קנה גם את החמץ ופלפול מע"ה בזה בהשכל ולדינא נראה דמסתמ' נידון כאחד שמכר לחבירו שני דברים ונתן לו ערבון דעל שתיהם נתן ועי' בר"פ שה"פ דף ל"ו

ע"ב ר"א אומר עד שיאמר שבועה באחרונ' שם ל"ח אמר לאחד מהן שבועה שאין לך בידי פרש"י ולא לך ולא לך וכו' אלמא דאכולה קאי מסתמא יוע"ש ואם נבא להסתפק משום שהקנה לו החמץ אג"ק נסתלק ממילא מקנין מעות והוי כאנן סהדי דלא ניח' לי' בקנין מעות דז"א דדוקא בקנין דרבנן אמרי' בריש ב"מ דכיון דנפל עלי' גלי אדעתי' דבנפילה ניח' לי' אבל בקנין דאוריית' קונה ממילא כיון דסוף סוף רוצה לקנות וכן מבואר בנ"י שם להדי' יוע"ש וכן בכה"ג איתי' להדי' בהלכות ר"א ריש קדושין שמביא בשם הירושלמי הדא דתימא בשטר שאין בו שו"פ אבל ביש בו שו"פ נתקדשה בתורת כסף ואע"ג שנכתב השטר שלא לשמה עי' ר"ן שם הרי להדי' אע"ג דקידשה בתורת שטר אפ"ה לא נפקע קנין המועיל שבו מדאוריית' וכיון דבחמץ לאחה"פ סמכינן על דברי תשו' מ"ב סי' נ"ט דמסיק שם דיש לסמוך על דעת רש"י דנקנה החמץ לא"י בכסף לחוד ונמצא דקנין מעות הוא מדאורייי' ובקנין דאוריי' ל"מ ג"ד אמנם אכתי יש לדון קצת בזה מדברי ממ"ש פ"ג ה"ג בד"ה הספינה וז"ל בתה"ד אע"ג דנקנית במסירה בר"ה וכו' אפ"ה כיון שהתחיל למשוך כבר גילה בדעתו שאינו רוצה לקנות בחזקה זו שהוא מחזיק ותפוס בה אלא במשיכה עכ"ל הרי שגם בקנין גמור מהני ג"ד דלא ניחא לי' אע"ג שרוצה לקנותו בקנין אחר ויש לומר חדא שגם מסירה אינו קונה בישראל רק מדרבנן לפי דמטלטלין אינן נקנין רק בכסף לחוד ועוד שגם את"ל דמסתימות דבריהם שם נראה דאיירי אפי' היכא דלא מחסרא נתינות הכסף דאזי כל הקנינים קונים מדאוריית' כמבואר ואפ"ה מהני התם ג"ד וה"ט כיון דבמסירה קונה מיד ובמשיכה אינו קונה עד שימשוך את כולו וכיון שהתחיל למשוך הרי נראה בעליל שעדיין לא רצה לקנותו כלל רק לאח"ז דכיון שבמסירה קונה מיד ובמשיכה אינו קונה רק לאח"ז אבל היכא ששני הקנינים בהדי הדדי אתי' להו לא נדחה קנין אחד מפני השני ונראה דאפילו היכא ששני הקנינין הגרוע והמועיל לא אתיין בבת אחת אלא שעשה מעיקרא קנין גרוע ונתכוון לקנותו אז ואח"ז עשה קנין המועיל ולא נתכוון לקנותו וגם המקנה לא נתכוון לקנותו אז אפ"ה קנה כיון שנתכוון מעיקרא בשעת קנין הגרוע ואזי מצטרפין כוונה דמעיקר' בהדי מעשה שעשה אח"כ ונפקותא רבה לענין מכירות חמץ תדע שהרי לדעת תוס' ב"מ י"ב ד"ה דהפקר מדעת ל"ח כדעת אמ"א ומכ"ש גבי יאוש וקשי' לר"ל ורב דסברי דיאוש לחוד קני ואמאי הרי לא נתכוון לקנותו א"ו כיון דמעיקר' כשנטלו נתכוון לקנותו ואע"ג דלא קנאו אז מצטרפין כוונה הראשונה בהדי קנין המועיל שנעשה אח"ז וכן במקדש במלוה ובעל אח"כ דאמרינן דמקודשת משום חזקה דאין א"ע בב"ז אע"ג דגם בפחותי ערך אמרי' הכי ואנן סהדי דלא נתכוונו לקנותה ולקדש' א"ו משום דמצטרפין כוונה דמעיקר' בהדי

המעשה שאח"כ ובסוגי' דקידשה ע"ת הארכתי בזה וכן איתי' להדי' בתוס' י"ט בפרק החלון משנה י"א בד"ה לא זכו וז"ל בתה"ד דאטו מי שמקנה לחבירו במעות שנותן לו ואח"כ נותן החפץ ליד הקונה בלא כוונה שימשוך כדי לקנותו וזה זכו ומשכו מי לא הוי משיכה מעליותא דכיון שמשך בפניו א"צ שיאמר לו לך משוך וקני עכ"ל איברא דיש להקשות לדעת רמב"ם בפ"א מה"מ דאכילת פירות הוי חזקה לקנותו בכך והשתא אם נימא דכונה דמעיקר' מהני בצירוף המעשה וקנין המועיל שעשה אח"כ בלא כוונת קנין קשי' מב"ב דף נ"א דמקשינן שם דל זוזי מהכא ותקני בשטרא וכו' ומשני לי' התם יוע"ש ואכתי קשי' דתקני בחזקה דאכילת פירות שגם במכר קונה בחזקה לבד וכן קשי' ממאי שהקשה הש"ס שם הא ראי' יש לימא לגלויי זוזי ה"ד ומשני לי' בשטר מתנה ולדעת רמב"ם בפשטא הוי לי' לתרוצי דגם בשטר מכר לפי שקנתה באכילת פירות לחודא גם אי מדלית לי' לזוזי וכקושי' הגמר' לקמן דל זוזי מהכא וכו' וצריכין לומר דניהי דאכילת פירות הוי חזקה מעלייתא לקנותו בזה זהו באינש אחרינא שמקפיד באכילתו אבל בעל בהדי אשתו כשם דל"מ א"פ לראי' ה"ה נמי דלא מהני לה מידי לקנותו בזה נמצא דשלשה חלוקים בדבר דהיכא דהקנין הגרוע וקנין המועיל **(גוף ענין שטר וקנין נידון מקח וממכר וכדומה הולכים כפי חוקי המדינה, כי דינא דמלכותא דינא)** בהדי הדדי קאתי אף דנתכוין לקנות בקנין הגרוע מ"מ לא נדחה קנין המועיל והיכא דנתכוין לקנות בקנין הגרוע ואח"כ עשה קנין המועיל ולא נתכוין לקנות מ"מ קנה דמצטרפין הכונה דמעיקרא בהדי מעשה שעשה אח"כ והיכא דעשה מעיקר' קנין המועיל ולא נתכוין לקנות ואח"כ עשה קנין הגרוע ונתכוין לקנות בזה ל"ק דהכוונה דהשתא אינו משלים להקנין דמעיקרא ועוד דבעובדא דידן אפי' ג"ד ליכא דהאי שהקנה לו באגב לאו משום שאינו רוצה בקנין כסף רק כדי לצאת גם לדעת הפוסקים החולקים על רש"י:

ובעיקר השאלה כבר אירע לפני בעודני איתן שבתי בק"ק שעפס זה כחמש עשרה שנה וצויתי אז שיחתום א"ע קודם שיחזור לו החמץ וטעמא דידי ע"פ דעת ר"ן קידושין פ"ק דמחלק שם בין ש"ק לש"ר דבשטר קנין א"ק אלא מזמן השטר אבל בש"ר קונה למפרע וכיון דכתב בשטר חת"י תעיד עלי אזי נידון כשטר ראי' לחוד ואע"ג דמבואר שם בר"ן דשטרי דידן ש"ק הם וכן פסקינן בש"ע המעיין בר"ן שם ובלשונו היטב היינו כשכתוב בו לשון עבר מכרתי ונתתי דמשום זה לא נפקע תורת קנין שבו וזהו שכתב הר"ן שם כתיקון שטרא דידן מפני שכותבין בו לעדות ולזכות ולראי' דלישנא דזכות היינו צד זכי' שבו משום קנינא דשטרא אבל בשטר מכיר' זו שנכתב בו רק בלישנא דהודאה לחוד נידון רק כשטר ראי' וקונה למפרע מעידן שנתן לו דמי ערבון וכמ"ש ר"ן שם ועוד שהרי

בע"כ צל"כ לדברי תוס' קדושין דף י"ד ע"ב ד"ה הואיל וכו' דבכה"ג במוכר חמצו לא"י דנידון כשטר ראי' ואמרתי דבר זה לפני כמה מופלגים וקלסוהו ונתפרסמה הוראה זו משמי ת"ל אמנם בעיקר הדבר תמכתי יסודתי על דברי מ"ב הנ"ל דקונה בכסף לחוד רק לאלומי מילתא וגם לצאת למ"ש המק"ח דהיכא שלא הקנה לו המקום הוי כאחריותו על ישראל שהרי מסתמא לא ישלם לו בעד החמץ כשיגנוב או יאבד שהרי מחזיקים מכירה זו רק כהערמה לחוד לכן כשיחתום א"ע תיכף לאחה"פ שוב נידון כחמץ של א"י ומונח ברשותו דאינו עובר עליו הגם שעיקר דברי מק"ח אינם מוכרחים דיש לחלק טובא לבין אחריות זה שלא ישלם לו הא"י את חובו שנתחייב לו כבר משעה שקנה החמץ לבין אחריות דפקדון דדוקא באחריות דפקדון הוא דריבה רחמנא דלענין ב"י אמרינן דדבר הגל"מ כממון דמי ולפי שבכל שעה ושעה עומד החמץ ברשותו להתחייב באחריותו שהרי אם נגנב ונאבד מחויב לשלם לו בעד החמץ בדמי שויו של שעת גניבה ואבידה וכיון שנתחייב לשלם בעד החמץ אזי מקרי בעלים על החמץ משום גל"מ לענין ב"י וכמו דס"ל לר"ש בכה"ת ובקדשים שחייב באחריותן דמחוייב בדו"ה אבל כשמכרו לו ונתחייב מיד בדמיהם שגם אם יגנוב לא ישלם לו חובו ויפסיד חובו שנתחייב לו כבר ובכגון זה לא נכנס כלל בסוג גורם לממון רק בשם גרמי שהחמץ גורם שישיג חובו וע"י גרמי לא מקרי בשם בעלים על החמץ ותדע שהרי לר"מ דס"ל דינא דגרמי ושורף שטרותיו של חבירו חייב הכי לא מודה דאין אונאה לשטרות מפני שאין גופן ממון אלא דס"ל הגם שאין גופן ממון כיון שע"י ישיג חובו הרי זה כאלו מאבד את הממון שראוי להשיג ע"י שטר זה לכן גם בחמץ כה"ג אינו עובר עליו כיון שגוף החמץ אינו שלו ואין גופן ממונו רק שעי"ז ישיג חובו תו לא עדיף מאילו השיג חובו כבר שאינו עובר עליהם אבל דבר הגל"מ הוא מילתא אחריתי דמפני שהוא גל"מ אזי אותו הדבר עצמו כממונו וכשלו נידון לכ"ד וזה בימי חורפי ישבתי בזה קושי' תוס' כתובות ל"ד ע"א בד"ה סבר לה כר"ש דאמר דבר הגל"מ כמ"ד וז"ל וא"ת ואמאי לא קאמר דר"מ לטעמי' דד"ג וכו' ולדברינו ניחא שגם דדאין דד"ג אבל מודה מיהת שאין גופן ממון רק שמפני שגורם לממון נחשוב כאילו הפסיד ממונו שיש לו באמתחתו ולא עדיף מאילו גנוב ממונו וחפציו ומכרם דפטור מדו"ה דכל דבר שאין בו ר"ח פטור מדו"ה אבל לר"ש דס"ל דגל"מ כמ"ד ומקרי שם בעלים על הבהמה עצמו וכמו דס"ל לר"ש בקדשים שח"ב ויש להעמיס כוונה זו בתירוצם השני שם וראי' לזה ממאי שהקשה הש"ס בפסחים מא"י שהלוה לישראל על חמצו דמותר בהנאה לרבא אבל לאביי ניחא ואמאי הא הישראל מחויב בכל האחריות שאם נגנב יתחייב לשלם משארי נכסיו ולהנ"ל ניחא כיון שאינו

משלם בעד החמץ רק את חובו ובזה יקל מעלינו גם קושי' האו"ת שהקש' על הרא"ש שם דלמסקנא מצרכינן שיהרהינו אצל הא"י ויתנה אותו במעכשיו ואמאי הרי כמו דניחא לי' להש"ס לאביי אפי' בלא הרהינו הוא הדין נמי לרבא תסגי במעכשיו לחוד ולהוצעת דברינו יתיישב דבשלמא לרבא שהקנה מכבר לא"י במעכשיו והרי הוא כחמצו של אחרים וישראל קיבל עליו אחריות שהרי כשנאבד יצטרך לשלם בעד החמץ כפי שוויו של שעת גו"א ולהכי מקרי החמץ כגורם לממון ונחשב כשלו לענין ב"י אבל לאביי ניחא שהרי אינו משלם בעד החמץ רק את חובו הוא משלם ובכה"ג לא נחשב החמץ עצמו כממונו של ישראל רק שע"י החמץ מציל א"ע מחובו ונכלל רק בסוגי' גרמי וכבר כתבנו דמשום גרמי לחוד לא מחשבינן עצמותו כשלו איברא מדברי מ"א סי' תמ"א ס"ק ג' שהקשה שגם בהרהינו ומעכשיו הלא מ"מ מחויב הישראל באונסין משמע כדברי מק"ח איברא דברי מ"א תמוהין בל"ז כאשר כבר עמדו עליו בתומים ובמק"ח ולפמ"ש בספרי ליישב דברי מג"א על מכונם נסתלק ממילא ראי' זו לדברי מק"ח הנ"ל איברא לפמ"ש שם נסתלק ג"כ הראי' הנ"ל שהבאתי מקו' הגמרא ואי"ה בקרב איזה חדשים שיצא לאור מבית הדפוס יניח לב המעיין בעזה"י ומ"ש מעכ"ת דיש לקנסו מיהת משום ספק איסור וכדעת הט"ז בי"ד סי' קי"ט במכר לו ספק טריפה לבבי לא כן ידמה מכמה טעמים חדא שגם התם לא קנסינן לי' אלא במזיד אבל לא בשוגג כמ"ש הש"ך שם דבשוגג צריך לשלם בעד בשר טריפ' והכא בע"פ דזמנו בהיל הכי יש לדונו כמזיד במאי שלא חתם א"ע ואע"ג דבחמץ קנסינן לי' אפילו בשוגג ואפי' כשביטלו זהו כשעבר מיהת על הביעור בודאי אבל בנידון זה דיש מחלוקת הפוסקים בביעור עצמו דלדעת הפוסקים דקונה במעות לחוד הרי קיים גם מצות ביעור וגם השתא דקאי בספיקא לא עבר על הספק רק בשוגג שוב אין לו שום דמיון לשם ועוד הכי נילף קנסא מקנסא אפילו בדדמי לי' וש"ה בספק טריפה ס"ל לט"ז כיון דמצינן בש"ס להדי' גבי בכור לא הראהו לחכם דקנסינן לי' אע"ג שבעצמותו אינו אלא משום ספק אבל בחמץ דלא מצינן להדי' שקנסו בספיקא אין לנו לבדות כן מלבבינו ולהוסיף בקנסות ותו שגם בספיק' לא עבר על ב"י דכיון שמחזיר על החמץ למכרו ולהוציאו מרשותו אפילו בקנין גרוע דל"מ לדינא מ"מ לא גרע מביטול בלב דסגי לחמץ שא"ב ובג"ד דלא ניח' לי' סגי כמ"ש להדי' בתשו' מ"ב סי' נ"ט ודבריו נכונים וזהו ג"כ כוונת הבעל מק"ח בקנין דרבנן רק כל כמה דלא מהני לדינא אזי אסור החמץ לאחה"פ משום דלא עדיף מביטול ולא ביעור דאסור מדרבנן אבל כשהקנה לו בקנין דרבנן אזי מהני מיהת נגד ביעור מדרבנן וא"כ בנידון דידן נמי כיון דלא עבר בב"י מדאוריית' כיון שהחזיר אחריו למכרו והקנהו בקנין כסף נמצא דגם לענין ביעור דרבנן

הוי מיהת ספיקא דרבנן דאזלי' לקולא לענין הנאה וכדעת הב"ח בסי' תמ"ט שהביא גם מעכ"ת ומה שהקשה מעכ"ת מב"מ מבעל בנכסי אשתו למעול בעל באיסורא לא נ"ל דליקני הא אילו נ"ל מעל אע"ג שכל קנינו אינו אלא מדרבנן אפ"ה מביא קרבן מעיל' והקשה לתי' הראשון בפ' לה"ג דקנין דרבנן ל"מ לענין דאוריית' אינו מוכרח דכ"פ מצינן בש"ס לשון מעיל' אע"ג שאינו מביא קרבן מעילה רק לענין שמוציאו מרשות הקדש ומחייב בקרן עיין מעילה י"א דם בתחיל' אין מועלין יצא לנק"ד מועלין בו ועיין ברש"י שם שהוא רק מדרבנן וכן אית' לקמן י"ב בתד"ה וכי קדושה שבהן בס"הד ועיין ריש מעיל' ע"ב דכל מעיל' מדרבנן פטור מאשם וחומש הרי אע"ג דתנן בסתם דמועלין בהם לאחר שיצאו לנק"ד מ"מ פטור מאשם וחומש כש"כ הכא דלא אתי' אלא מדיוקא ובעיקר הדבר בקנינים דרבנן יאריכו בדיו וחברתי ע"ז קונטרס מיוחד ונתתים לבית הדפוס לו יצא בשלימות אזי תל"י יתעדנו המעיין בהם בעיון נמרץ וימצאו נחת ובו יתרצו כל הקו' והסתירות אשר האריכו בזה רבותינו האחרונים בספרותיהם ולאשר לא יכילם הגליון ובפרט לחכם כמוהו לא יספיק לו בפרט אחד לכן לא הצגתי כה מזה מאומ' ואשר כתב מעכ"ת לסניף להתיר' מדברי תוס' בכורות י"ח לתי' ראשון שם והקשה עליהם מעובדא דר"ג וזקנים דקתני וקיבלו שכר זה מזה הרי אע"ג דשנת הביעור הי' אפ"ה הקנו להם בקנין גמור הנה זה שנים כבירים כתבתי בגליון ש"ע שלי בסי' תל"ד על דברי הט"ז שם שכתב דביטול על ידי שליח מהני מפני שגמר והקנה לו כדי לבטל וזהו כעין תירוצם הנ"ל גם עשיתי סמוכין מדברי ר"ן פ"ק דקדושין בסלע של שניהם ומפרק האה"פ דף ס"ג בחנוני המקיפו ואח"ז כשיצא חבורו של הגאון אמיתי הקדוש מוה' ע"א זצוק"ל לאורה ראיתי שם בתשו' שהביא דברי תוס' הנ"ל לסמוכין בבכור שהקנה לא"י ומביא ראי' הנ"ל מחנוני המקיפו יוע"ש אמנם לפענ"ד נראה להשית גבול לזה בשום לב שם בפלוגת' דר"ט ור"ע ברועה כהן דר"ט ס"ל דאקנוי אקני לי' מקום בחצירו כדי שלא לאחר המצוה ור"ע פליג משום שיכול להסתף מזה קצת פסידא כשתמות א' מהם ור"ט בע"כ צ"ל דמ"מ כיון שיכול לקיים המצוה מיד ניחא לי' טפי מספק פסידא ואמאי לא אמרי' דאקני לי' הבכור גופי' ולא את המקום ולא יתאחר המצוה וגם ינצל מפסידא דהדר דינא לאחד שהפקיד אצל בעה"ב ונראה ליישב זה דע"כ לא אמרי' דבכל מקום דנ"ל דאנן סהדי דאקנוי' אקני' לי' אלא במקום דאיכא דעת אחרת מקנה דהיינו שהוא בעלים על מאי דבעי לאקנוי לי' ולכן על המקום בעדרו שפיר שייכא בי' טעם זה אבל לא על הבכור גופי' משום דט"ה א"מ ולא חשוב כדעת אחרת מקנה וכן הוא להדי' במרדכי בד"ה השיב ר"מ בפ"א דב"מ לענין מעשר דבט"ה ל"ח כדא"מא רק היכא דהקנ' לו את החצר בהדי'

הט"ה ולפ"ז תו ל"ק ג"כ מה שהקשה מעכ"ת ועוד נרא' דע"כ ל"מ אלא ברועה דל"ל פסידא ואינו מקנה לו שום דבר חדש שהרי בל"ז בע"כ צריך ליתנו לכהן ועיין בכ"מ בפ' מה"ת בשם מהר"י קורקוס שכתב כעין סברא זו לגבי תרומ' ע"י שליח וכן במקום בחצירו שמקנה לו לא הקנה לו אלא בתורת שאל' לפי שעה והלא גם בל"ז הרועה יוצא ונכנס שם בעדרו של בעה"ב הוא דאמרינן דאקנוי' אקני לי' הוא דמהני מפני שאינו מוציא מרשותו שום דבר חדש אבל בעובדא דזקנים שהקנ' להם המקום שאין להם שום שייכות שם בכגון זה ל"מ וכן בסלע של שניהם דבל"ז יש לה רשות להשתמש שם רק שהקנ' לה חלקו לפ"ש בעוד שהניח את הסלע עליו הוא דאמרינן דאקני לה דמאי איכפת לי' בזה ובזה ינוח לן מכמה קו' וסתירות לדבריהם:

יב עיין בחמדת שלמה חלק או"ח סי' א' וז"ל ועל פי זה הי' נראה לי באחד שמכר לא"י בערב פסח החמץ כדין וקודם זמן איסורו חזר בו הישראל וכו' ומכרו לאחר ונודע הדבר לאח"ז איסורו והנה לכאורה הי' אפשר לומר שא"צ לבער ועדיין הוא ברשות הראשון דמה בכך שנטל ממנו שטר מכירה הואיל וכבר קנה החמץ כדין מ"מ הי' נראה לי פשוט דעכ"פ אחריותו על ישראל כיון שאינו מניח להלך להחדר שהחמץ בתוכו וכו' מ"מ נ"ל לפמ"ש התוס' בכתובות דף מ"ז וכו' נראה פשוט דצריך לבער כיון דא"י השני וודאי ל"ק ע"כ נשאר ברשות ישראל וצריך לעשות תיקון הראוי בחמץ שק"ע אחריות עכ"ל יוע"ש היטב כל דבריו ולי לא נראה כן כיון דעיקר הדבר במה שלא הניחו לשמרו הוי רק גרמא בעלמא ושוב לא נגרע מאילו עשאו אחר דעלמא וחזר הנידון לדברי תוס' הנ"ל שהביא הוא בעצמו וראי' לזה מדברי אמימר בכתובות דף פ"ו ע"א עיי"ש היטב ואפי' למאן דדאין וכו' אין צריך לשלם רק כפי השיווי בשעת מחילה ולדברי קדשו הרי נתבטל המקח ע"י גרמתו ועיין ועוד ראי' ברורה לזה ממה דאמרינן בכתובות ע"ג ע"ב דמקשינן לשמואל דמוקי לסיפא בקידשה סתם וכינסה סתם דתצא שלא בכתובה מ"ש כתובה דלא בעיא דאמר אי איפשי באשה נדרנית א"ה גיטא נמי לא תיבעי אמר רבה צריכה גט מדבריהם ויש להתבונן דמה קא קשי' לי' מכתובה לגט שהרי גם אם נדרה אח"כ כשיושבת תחת בעלה תצא של"ב משום דקפידתו מצא מקום לחול לבל תשב תחתיו מכאן ולהבא ויכול לגרשה גם בלא כתובה אבל עודנו אין להוכיח דמשום זה יהי' נמצא בה מום ושיתבטלו משום זה הקידושין למפרע איברא נשמע מכאן ליסוד מוסד דכל דבר קפידא רבה כזו שמפסידה מפני זה כתובתה כשעשתה כן לאחר שנתארסה או משנכנסה לחופה אזי נידון ממילא דהיכא שנמצא בה מקודם אירוסין נידון כמקח טעות וזהו שהקשו א"ה גט נמי לא תיבעי ואמרינן עלה דלקושטא כן הוא שאינה צ"ג רק מדבריהם (ועיין רש"י

קידושין דף נ' ד"ה תצא דאפי' לר"ח דמתרץ משום ספיקא הוא מדרבנן ומדברי תוס' ד"ה ע"מ שאין עלי' נדרים בכתובות ע"ב משמע דצ"ג מדאורייתא ועיין ר"ן קידושין בנתן הוא ואמרה הוא יוע"ש) ומעתה לדברי ח"ש הנ"ל גם כשנדרה לאחר שנכנסה לחופה לא תהא צריכה גט מדאוריי' כקושית תוס' כתובות הנ"ל וכיון שלא נעשה רק בגרמתה למ"ד היא נתנה אצבע ב"ש שוב לא שייך תירוצם שם וזה לא ניתן להאמר כלל אלא בע"כ נשמע שאין לחלק בין שנעשה על ידו או ע"י אחרים דכיון שהקדושין נגמרו בלא תנאי ולא ניתן מקום לצד אחד לבטל הדבר משום אומדנא כתירוץ התוס' שוב לית לן בי' ע"י מי נעשתה זאת כן נראה לי ברור

תשובה לרב אחד

יג בדבר החלב בפסח נהגתי את עצמי עד עתה לעקור את הבהמות מאכילת חמץ מעל"ע קודם זמן איסורו וטעמו של דבר דהנה באמת מבואר במס' תרומות פ"ט משנה וי"ו דכל הגדולים מותרים בדבר שזרעו כלה בר מגדולי תרומה שהוא מי"ח דבר שגזרו חכמים כי היכי דלא לישהי עד זמן הזרע עיי"ש משנה ד' רק באיסורי הנאה גם הגדולים אסורים כמבואר במס' ע"ג דף מ"ט ועיי"ש תוס' ד"ה שאם נטע וז"ל וא"ת מ"ש מגדולי אגוז של ערלה מגדולי מעשר שהן חולין וי"ל דערלה שאסורה בהנאה יש לאסור הגידולין שגם זה הנאה היא אבל באיסור אכילה אין לאסור הגידולין שאינו אוכל איסור עצמו עכ"ל וא"כ לפ"ז הי' נרא' לכאור' להתיר את החלב של ע"פ לאחר שעה שישית אף ששתה חמץ בבוקר לפי שבעת שהזמן איסור ממשמש ובא כבר לא הי' החמץ ראוי לאכילה והוי כחרכו קודם זמנו דמותר בהנאתו לאחר זמנו עיין בר"פ כל שעה ואף דמבואר בסי' תמ"ב דדוקא בהנאה הוא דמותר אבל לא באכילה ז"א דהא כל הגידולים של איסורי אכילה מותרים לפי שאינו אוכל את האיסור עצמו ובאיסורי הנאה הטעם דהגידולים אסורים דמ"מ הנאה הוי עיין היטב בתוס' הנ"ל שדיקדקו בלשונם דמ"מ הנאה הוא וא"כ לא הוי אלא הנאה מחמץ ובחרכו קודם זמנו לא איכפת לן בהנאתו אך אעפ"כ נראה להחמיר דדמי לדברי רא"ש פ' כ"ש גבי מורייס שקורין אלימיירי בסוף דין א' ועיין מ"א סי' תמ"ב ס"ק י"ד שאסור אף בהנאה כיון שדרך הנאתו בכך אף ששרף את הפת כל צרכו מ"מ כיון שהוא לצורך אותו מאכל הוי דרך הנאתו בכך וזהו תורף דבריו לפענ"ד ה"נ גבי חלב כיון שדרך הנאתו בכך אסור אף בהנאה כמו גידולים של א"ה אף בדבר שזרעו כלה מ"מ נהנה מעיקרו אבל אם לא אכל' חמץ מעל"ע קודם זמן איסורו תו אין לחוש וכן מבואר במס' אהלות פי"א משנה ז' כמה תשרה במעיו וכו' פי' בשר המת ושוב לא יטמא מפני שהי' חשוב כמעוכל ר' יהודא ב"ב אומר בעופות ובדגים מעל"ע והלכה

כר"י ב"ב ועוד מבואר יותר בפרה פ"ט משנה ה' פרה ששתתה מי חטאת בשרה טמא מעל"ע פי' אם שחטה בתוך מעל"ע אבל שהתה טפי מהכי נתעכלו במעיה הרי דחשוב כמעוכל לגמרי לענין טומאה וה"ה לאיסורין א"כ מה שנתהוה מן המאכל בתוך מעל"ע דהיינו פיטום הבשר והחלב כבר נפסק כח המאכל ההוא לאחר מעל"ע לעשות פעולות הללו אבל לסמוך להתיר את החלב גם בפסח מטעם זוז"ג חס מהזכיר חדא שהמ"א בסי' תמ"ה ס"ק ה' אוסר אף זוז"ג במשהו דמ"מ לא גרע ממשהו ועוד שהוא נגד משמעות הש"ס מס' תמורה ל"א ע"א כגון שהניקה חלב משחרית לשחרית הואיל ויכולה לעמוד עלי' מעל"ע וכן הוא להדי' בש"ך יו"ד ס"ס שאף שאכלה בנתיים דברים אחרים הואיל ועיקר גידולה ממנה אסורה ואף דהתם פסקינן דלא כר"ח ב"א זהו דווקא באיסורי אכילה דלא גרע מגדולין שמותרין באיסורי אכילה אבל באיסורי הנאה דגם הגדולין אסורין תו לא הוי זוז"ג כיון שעיקר גדילתה מן החמץ וגם מסוגיא זו משמע דלאחר מעל"ע ליכא למיחש כלל ועיין רש"י שם ל"א ד"ה הואיל ומה שכתב שבעל פ"מ מדבר מזה גם אנוכי זכרתי שבילדותי ראיתי דבריו שמפלפל בזה אכן עתה לא נודע לי מקומו אי' והאיך ומה מסקנתו וסעיפי ראיותיו על מה הטבעו ובענין מכירת הבהמו' הבעל תב"ש אוסר והמקו"ח מתיר ואנכי נהגתי א"ע עד עתה למכור את הבהמות איזה ימים קודם ערב פסח וטעם ההיתר למכור איזה ימים,, קה"פ, תמכתי על דברי אגור מובא בב"י סוף סי' ת"ן בכיוצא בזה להשכיר ביתו לא"י דוקא בע"פ אסור והנה עתה חזרתי לעיין בזה והנה באמת אף שבכל מקום דברי בעל הגאון תב"ש הם כארי מוצקים ואמיתיים לדינא אבל בכאן שגה לפענ"ד ות"ל כל התשובת שהשיב עליו הגאון בעל מק"ח קיימתי מסברה דנפשאי ועוד נראה לפענ"ד ראי' נכונה ממס' מעשר פ"ד משנה ה' הי' עומד בגורן ואין בידו וכו' ועיין רעמ"ב וז"ל ורצה להערים ולפדות מעשר שני בלא חומש ועיין ב"ק ק"ד ע"ב תוס' ד"ה אגב וכו' בסה"ד וז"ל התם מדאורייתא בעינן דאית לי' ארעא דאי לית לי' ארעא לא הי' קרוין מעותיו מדאו' שיכול לפדות בהן פירות מעשר שני וכו' ולדברי הגאון בעל תב"ש דהערמה לא מהני בדאורייתא והא דמערימין על מ"ש הוא דוקא במעשר שני דרבנן א"כ הדרא קשי' התוס' לדוכתי' דאם איירי בפירות דרבנן יועיל ג"כ אודיתא דרבנן כמו שמועיל זכיות קטון במעשר דרבנן במשנה ד' א"ו דאיירי במעשר דאורייתא ולהכי לא מהני אודיתא דרבנן ואעפ"כ מועיל הערמה ועיין ומה שמתחכך בזה הגאון בעל מק"ח ורצה לדמותו למי שקנה לו בהמה אחת שיהי' קנוי לו לאחר הפסח ופשיטא לי' שאסור לפטמה ע"י אחרים בחמצם אף שהבהמה אינו שלו בתוך הפסח מ"מ אית לי' הנאה מני' זהו תורף דבריו לפענ"ד יש לפקפק בזה טובא ויותר נראה דמותר גם בזה

דהא איתא במס' נדרים ל"ח דזן את עבדו ושפחותיו אבל לא את בהמתו והטעם מבואר בראשונים מובא בש"ך ס' רכ"א ס"ק ח' דכל הנאה דממילא מותר משא"כ בזן את בהמתו שנשתבח ממונו לפי שנתעלה בדמים הוי הנאה גמורה ועיין פסחים כ"ט ע"ב מ"ד מעל קסבר דבר הגורם וכו' הרי חזינן להדי' דכל מידי דלית לי' השתא בגוה אע"ג דחזי לי' ואחר זמן לא הוי אלא גל"מ ואנן פסקינן דגל"מ לכמ"ד עיין ש"ך סי' שפ"ו ס"ק יו"ד וכיון שכן תו לא נשתבח ממונו ואף דאית לי' הנאה מ"מ תו לא עדיף מעבדו ושפחתו ואף לתירץ השני של ש"ך סי' רכ"א ס"ק ח' שם דיכול לחזור על הפתחים מ"מ צריכין לטעם זה דהנאה ממילא דהא גם בזה שאינו צריך לבטל ממלאכתו לחזור עה"פ ועיין כתובות מ"ז ע"א אלא הא דזכי לי' רחמנא לאב לממסרה לחופה וכו' הא קמבטל לה ממעשה ידי' ועיין ב"מ י"ג ע"ב הכא בעבד נוקב מרגליות וכו' עיין רש"י שם ד"ה שאין וכו' וז"ל בסה"ד הלכך אי אשכח שלו הוא וישלם לרבו שכר ביטולו עכ"ל הרי דזה הנאה גמורה ומ"מ כיון שלא נשתבח ממונו כמו בזן את בהמתו מותר באיסורי הנאה וה"נ בנידון זה אף דאית לי' הנאה במה שעתיד להשתכר אחה"פ אין כל זה רק הנאה ופיטום זה הוא גרם להנאה בלבד ולא שבח ממון כיון דפסקינן דגל"מ לאו כמ"ד וא"ל דהא לגבי חמץ פסקינן דבר הג"ל כמ"ד ריש פסחים בחמץ שא"י וישראל קיבל עליו אחריות דזה אינו דהא אין הנדון על החמץ רק על הבהמות גופי' אם המה ממונו אם לא ועוד דש"ה דריבה רחמנא לא ימצא שלא יהי' לו שום מציאות בחמץ ואע"ג דלאו כמ"ד מ"מ עובר עליו:

יד עיין בראש"ש פ' לולב הגזול וז"ל ולענין הדין אם הוא חייב באונסין יש אומרים שאינו חייב באונסין שהרי במתנה נתנו לו ונהי נמי שלא החזירוהו לו מ"מ שואל אינו וכן דעת הר' ישעי' ז"ל שהיקשה מה בין מתנה ע"מ להחזיר לשאול בשניהם הוא שלו עד שיטלנו וב' אין הגוף קנוי לו ותי' דמתנה עמ"ל אינו חייב באונסין דלהכי יהבי לי' במתנה מיהו כי איתא בעיני' מחייב לאהדורי לי' וכיון דאינו חייב באונסין קרינא בי' לכם אבל שאול שחייב באונסין לא קרינא בי' לכם ולדבריו אפי' בגניבה ואבידה לא מחייב כיון דפטור לי' מאונסין משום מתנה ה"ה נמי מגניבה ואבידה אי לאו משום דאמרינן הואיל ונהנה מהני כדאמרינן בב"מ גבי הנוטל כלים מבית האומן לשגרן לבית חמיו ונאנסו בהליכה חייב בחזרה פטור מאונסין וחייב בגניבה ואבידה דהואיל ונהנה מהני עכ"ל ותמצית דבריו דפיטורא דאחריות גורם להכניסו לרשותו ולהיות כשלו ממש וזהו להיפוך מסברת רב בסנה' (דף ע"ב ע"ב) גבי והאלהים אמר רב אפי' נטל וכו' אלמא ברשותי' קיימא [וע"כ צריך לומר דברשותי' לאו דוקא דבזה לא יחלוק רבא ולית מאן דפליג ועוד שהרי מכריע מזה דגם באין לו דמים ברשותי' קאי והתם כוונתו שהוא שלו לגמרי] לכן נראה לפענ"ד

לירד לתוכן כוונת רבינו ישעי' בזה בענין מתנה עמ"ל גבי אתרוג והיינו כמוכרחים לירד לתכונת גבול הקנינים ועד אנא פניהם מועדות בגבולי חיובם וכאשר מוסד אצלינו עפ"י מאזני צדק בלמודם ולכן צריכין להבין טרם כל זה את דבריהם במס"ס דף הנ"ל גבי אמר רבא מסתברא מילתא דרב וכו' והאלוקים אמר רב אפי' נטל וכו' אלמא ברשותו קיימא ה"נ ברשותי' קיימי וכו' ולא היא וכו' יע"ש בפירוש רש"י שהאריך בזה ועודנו לא מובן הדבר היטב למעיינים דאיך איפשר לומר שיתלו חיוב אונסין במאי שהוא שלו לגמרי ואיך יתקבל בלב מישור שהתעלם מפרשה שלימה דשואל דקיימא ברשות בעלים לכל דבר כמו בכל השומרים ולית מאן דפליג בזה ועוד צריך להבין לאשורו דהרי אף למאזני המשקל לרב דחיוב אונסין מכריע להיות כשלו ממש ועיקר הדבר תמוה דאיך יוכרע מאזני משפט דגם באין לו דמים דפטור באונסין מ"מ ישאר הדבר להיות כשלו ממש כיון שכל הענין המחייב להיות כשלו הוא רק מפני חיוב אונסין אזי יוסב דהיכא דפטור מאחריות אינו כשלו ועוד קשי' רב אדרב שהרי בסוף פ"ק דגיטין ס"ל דאף שחייב באחריותו אם בא לחזור אינו חוזר רק שמואל ס"ל התם כסברת רב דהכא ורב פליג עלי' בסברא זו וס"ל דגדר שלו לא נקשה כלל באחריותו ולאחר העיון היטב נראה דעיקר הוכחת ומצב מוסדת יסוד דבריו של רב והוא ששקל וטרי בעניני חיובי דאחריות שמצינו בתוה"ק הן המה רק שנים במספר שואל וש"ש כל חו"ח לפום חיובי' וכן בגו"ג ואחד בזה קו המשקל משואל **(גוף עניני גו"ג שואל ולוקח הולכים כפי חוקי המדינה כי דינא דמלכותא דינא)** וש"ש דמצינן בכ"מ שמשלמין כשעת הוצאה מן העולם ונמצא דלענין יוקרא וזולא קיימי ברשות בעלים ולכן כל חיובי כשעת שנאבד מן העולם אומנם בגו"ג דמשלמי' כדמעיקרא הרי דקיימי ברשותי' דידי' לענין יוקרא וזולא ואיך איפשר לאחוז החבל בתרי ראשון לומר שהוא של בעלים ראשונים ולענין יוקרא וזולא יהי' ברשותן שהם כב' הפכים לגמרי וכן שנינו להדי' בפי"א דתרומות מ"ט גבי כהן ששם פרה מישראל מאכילה כ"ת הרי להדי' דכיון דקיימי ברשותו ליוקרא וזולא נידון כשלו לגמרי ועיין יבמות דף ס"ו וכן אחז ליסוד מוסד דגבול חיובם הוא מפני שדומים במשקל ובמידה כמו לוקח בלא דמים שגוף הדבר כבר קנוי בידו וכשנאבד אח"כ משלם כדמעיקרא כפי השער ההוא רק היכא דאיתא בעיני' נשתנה חיוב תשלומין דידי' דצריך להחזיר החפץ עצמו וכשם דמצינו כמה שנוים בגדרי תשלומין לכל חו"ח ע"י בפ' ש"ש מ"ו ע"ב בתוס' ד"ה ה"ג וגם שהוא בכלל כ"ד אבות דמשלמין ממיטב שם ברישׁ קמא ה' ע"א וכ"ז דאיתא בעינא אין לך מיטב יותר מזה או הטעם כדי לקיים העשה דוהשיב אפ"ה לא יצא מכלל גדרי תשלומין שהרי מצד חיובא דעשה הוא רק אקרקפתא דגברי

לחודא ומזה הוכיח דבאין לו דמים הוא שלו לגמרי שהרי כבר קננהו ושילם מיד כמו דאיתא בכתו' ל"ג אטו אילו עביד איהו וכו' ואין לך תשלומין גדולה מזה וכיון שגם ביש לו דמים קונהו מיד דאל"כ אמאי משלם כדמעיקרא שהרי כל כמה שהוא של בעלים הראשונים משלם כשעת הוצאה מן העולם כמו בשואל וש"ש וכיון דקיימי ברשותי' לענין יוקרא וזולא בע"כ צ"ל שהוא שלו לגמרי וכמו דפסקינן לענין תרומה הה"ד לכ"ד מזה נידון ממילא דה"ה באין לו דמים דלא נגרע מקנינו עי"ז רק שעוד נתעלה בזה כיון דדמי כאילו כבר שילם לידו וע"ז פליג רבא דס"ל דכשם דחייבא רחמנא באונסין גבי שואל מגזירת הכתוב הכי נמי בגו"ג דלא נעשה שומר שלו חייבי רחמנא על שעת גזילה ואפ"ה לא יצא הדבר מבעלים ראשונים רק דבהכי חייבי' רחמנא ועיין בריש הכונס דף נ"ו בתוס' ד"ה פשיטא ולפ"ז תו ל"ק רב אדרב דהכא ס"ל דחיובא דאחריות מסבב את פני הדבר לקרותו כשלו לכ"ד ובגיטין ספ"ק גבי הוכ"ז ס"ל להיפך דשאני ושאני דדוקא גבי גוג"ז דקיימי ברשותי' גם לענין יוקרא וזולא הוא דמיקרי כשלו לכ"ד מפני שאם נאנס יש לו נאנס וכמו שפרש"י התם בס' דזהו עצמו בגדרו דבעלים ולא זהו בלבד אלא דמשלם כדמעיקרא הרי דקיימי ברשותי' גם לענין יוקרא וזולא ובזה נשלם כל גדרי דבעלים וכדאיתא גבי כהן ששם פרה מישראל וכדאמרינן להדי' ביבמות ס"ו ע"ב ותסברא נהי נמי וכו' ובנפחת דמי' וכו' הא ל"ד אלא לסיפא ישראל ששם פרה מכהן וכו' יוע"ש אבל גבי הלואה דלא קיימי ברשותי' כשהוזלא שהרי בהילוה לו סאה חטים והוזלו נותן לו דמיהם וכן במטבע שנפסלה היכא שהילוה לו סתם ולא הותנה על המטבע דווקא דיכול לפרעו במטבע שנפסלה ועיין ב"ק דף צ"ז בתוס' ד"ה המלוה בתה"ד וא"ת וי"ל דיש לחלק וכיון שכן תו לא נוכל לדמותו ללוקח בלא מתן דמים ומשום הכי מודה רב דחיוב אחריות גרוע כזה איננו מקושר בגדר בעלים כלל ומובן ממילא דחיוב אחריות דהתם אינו על מה שזיכה לו עכשיו וכפי שווי בשעה שנאבדה רק שמשלם את אשר נשה בו לכן אינו דומה לסברת ר' ישעי' גבי אתרוג וכפי שיתבאר לקמן:

טו ולפום הוצעות הדברים האלו יתיישבו דברי ר' ישעי' הנ"ל דע"כ במתנה ע"מ להחזיר אם באנו לחייבו באונסין אי איפשר לחייבו אלא כשעת אונסין מפני דכל הנאה שלו וכמו בכל שואל דעלמא דעל שעת מתנה אי איפשר לחייבו כלל דמה קעביד וכיון שנחייבהו כשעת אונסין הרי בע"כ צריך לומר שברשות בעלים הוא לכל דבר שהרי גם ליוקרא וזולא הוא ברשותו לבד ובשאלה דמשלם כשעת אונסין גם רב מודה שהוא ברשות בעלים לכל דבר רק בגזלן הוא דפליג כיון דמשלם כשעת גזילה כאשר פרשנו לעיל מזה הוכיח הר"י דפטור מאונסין ועל זה סובב רבינו האשרי את דבריו דא"כ גם בגניבה ואבידה

לא נתחייבהו מטעם זה ותי' דאפילו הכי מחויב בגניבה ואבידה הואיל ונהנה מהנה כוונתו בזה דבשלמא אם נחייבהו באונסין וכשעת אונסין בע"כ צריך לומר שהוא כשואל ומטעם דכל הנאה שלו והא תינח כשנהנה משל חבירו והשתא אנן קיימינן דמתנה עמ"ל שמי' מתנה ומשלו נהנה אבל בגניבה ואבידה מחייבינן לי' אף דנהנה משלו דמ"מ כיון שבגרם חבירו בא הנאה זו לידו כמו בלוקח כלי מן האומן ע"מ לבקרו דגם בחזרה חייב דהואיל ונהנה מהנה דאף דנהנה בשעה שהיתה כשלו לכ"ד כמבואר בר"ן פ"ק דע"ג גבי מקום שנהגו למכור:

חלק יורה דעה

הלכה א

סימן א

א בנידון העגלים שנשחטו ע"י סימנים שהם בני ח' מיום שנולדו ואחר שנתבשלו ונאכלו נודע שהיו בתוך ח' ימים האיך מורין על הכלים שהם ב"י בשעה שנודע נהנה בכלים שאינן ב"י בשעה שנודע יש להקל באיסור קל כזה ולסמוך על דעת המ"כ מובא בב"י בי"ד סי' נ"ז ובש"ע סי' ק"י ובט"ז שם ס"ק י"ב איברא לפענ"ד במקום הפ"מ יש לצדד להקל גם בכ"ר שהיו ב"י ולהניחם לכתחילה עד מעל"ע משעה שנתבשל בהם והנה נשיחה ונרווח לנו הן נודע שכל הדברים אשר הורו לנו חכמי הש"ס מיתורא דקרא או מאיזהו דרש שדרשו נידון כדאורייתא ממש לכל דבר ולהחמיר בספיקן רק במקום שגילו לנו חכמי הש"ס בעצמם שדבר זה הוא רק מאסמכתא דקרא אבל כל שלמדו בעיקרו מדרשה גמורה או שהוא מדברים הנלמד בי"ג מידות הן הן גופי תורה לכל דבר איברא אשכחנא באיזהו פרטים שחילקו ביניהם כאשר נבאר עי' שבת קמ"ח ע"ב אלא הנח לישראל מוטב שיהיו שוגגין וכו' סבור מינה ה"מ בדרבנן אבל בדאורייתא לא ולא היא ל"ש בדרבנן ול"ש בדאו' דהא תוס' דיוה"כ דאורייתא היא וקא חזינן להו דקאכלי ושתו עד שתחשוך ולא אמרינן להו ולא מידי וכתב הר"ן בפ' המביא דדוקא במידי דלא כתוב בהדיא כתוספות עינוי אבל במידי דכתוב בהדיא בדאורייתא מחינן בהו עכ"ל וכן פסקינן בא"ח סי' תר"ח אלמא אע"ג שהוא דרשה גמורה שהרי ילפינן לה ביומא פ"א מדכתיב בתשע' לחדש אפ"ה מחלקינן בינו לבין דבר המפורש ועוד מצינו בשבועות פ"ג כשנשבע להרע לעצמו שהוא חייב ועיין ר"ן שם בס"פ גבי נשבע לבטל את המצוה דטעמי' דמילתא דאע"ג דמדאורייתא אסור לחבול בעצמו (דנלמד מק"ו מנזיר דכתיב בי' וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזהו נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין

וכו') כיון דמדרש' אתיא לן וכל דליתא מן התורה מפורש לא מקרי מושבע ועומד לענין שלא תחול שבועה עליו כמו שפרשתי עכ"ל ועיין גיטין דף מ"ב ע"ב דתניא בכולן עבד יוצא בהן לחירות וצריך גט שיחרור כו' ר"מ אומר אינו צריך וכו' המכריעין לפני חכמים אומרים נראין דברי ר"ט בשן ועיין הואיל ותורה זכתה לו ודברי ר"ע בשאר איברים וכו' הואיל ומדרש חכמים הוא ע"כ ועי"ש בפרש"י דשאר איברים איתרבו בכלל ופרט וכלל אלמא דאפ"ה אישתנו דינן מדבר שנאמר בפירוש ועיי"ש בתוס' ד"ה הואיל דמפרשי משום דחיישינן שלא יאמר לו עבדי אתה אולם לאו ד"ה הוא ומבואר הדבר בתשו' הרב אלפס ומובא במיוחסת בסי' קך"ה שנשאל ר' אחאי גאון ז"ל על המקדש בפני פסולין דרבנן והשיב דאסורה לעלמא והביא ראי' ממה שאמרו דהלכה כר"ע בשאר איברים הואיל שלא נאמרו בפירוש ומכ"ש בדרבנן והרב אלפ"ס חולק עליו משום דכל שהוא מדרבנן איכא למימר כל דמקדש אדעתי' דרבנן מקדש וכו' ורק הרמב"ן ז"ל הוא שחידש שם דטעמי' דמילתא בשאר איברים משום שלא יאמר לו עב"א כמ"ש תוס' הרי שכמה גאונים קדמאי פירשו כפשוטו ועפ"י יסוד זה יומתק לנו משנה מפורשת בסוכה דף י"ב חבילי קש וחבילי עצים וכו' אין מסככין בהן וכולן שהתירן כשרות ומבואר שם דפסולי דהני משום דגזרינן אטו ליבשן ונמלך עליה לסיכוך והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי ומשמע שם בטור ובש"ע סי' תרכ"ט דטעמי' דהתירן כשירות משום שאין פסולן של אילו אלא משום גזירה יוע"ש ויש להבין כיון דסוף סוף כבר פסלו חכמים לסכך זה יהי' מאיזה טעם שיהי' שוב יפסול ממילא גם כשהתירן משום תעשה ולא מן העשוי בפיסול שהרי אנן פסקינן לעיל כר"ה וכשמואל שגם העשוי בפיסול פסול מדאורייתא לעיל י"א גבי הדלה עלי' את הגפן וכיון שסכך זה פסול מדרבנן יפסול גם. כשהתירן מדרבנן דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון וכה"ג מצינן טובא עי' פסחים ל"ח ע"א בתוס' ד"ה אבל וכו' וז"ל א"נ כיון דמדרבנן אין לה פדיי' לא חשיב נאכל בכל מושבות ועיין שבועות ל"א לאפוקי משחק בקוביא וכ"פ התם וכה"ג טובא וכאשר הארכנו בזה במ"א ומכל שכן בזה כמובן וצריך לדחוק בזה טובא וגם לפירוש הר"ן שפירש שם במתניתין משום כיון דעיקר גזירה הוא משום דפעמים מניחן ליבשן ואין דרכן ליבשן כשהן מותרין עודני לא נתיישב כל הצורך שהרי בשאר מידות וגזירות חכמים מצינן להיפך כמו בביצה שנולדה ביו"ט דאסרוה משום פירות הנושרין או משום משקין שזבו דמקשינן שם היא גופה גזירה ומשני דכולה חדא גזירה הוא ועי"ש בפרשי וז"ל לא שתהא זו גזירה דלא ליתי לידי פירות הנושרין אלא כשנמנו וגזרו על פירות הנושרין אף ביצה היתה במשמע ואע"ג דלית בי' משום תלישה מיהא מכלל גזירת חכמים היתה שאף היא פרי הנושר

עכ"ל אלמא אע"ג דטעמי' דפירות הנושרים ל"ש בביצה מ"מ לא יצאה מכללו וה"נ לימא הכא אמנם למאי דכתיבנא דלא השוו לכ"ד את המפורש בתורה למאי שנלמד מדרשה וכשתדקדק לעיל י"א גבי פלוגתא דרב ושמואל. גבי קציצתן זהו עשייתן ותשים עיונך ברבותינו הראשונים שם תמצא תמצית העולה מדבריהם הכי דהיכא דלא נעשה אפי' לצל כגון שהניח הסכך כדי ליבש אזי פסול מעיקרא דקרא דכתיב תעשה ולא מן העשוי ולכן גם כשנמלך עליהן לסיכוך לא מהני כיון שלא עשאו כלל והיכא דעשאו לצל רק שנפסל משם אחר כגון משום מחובר בזה פליגי רו"ש שם דרב ס"ל כיון שקצצן הרי נכשר עתה וכן בציצית כשפסקן אחר שקשרן דרב לית לי' האי דרשא דנילף נמי מקרא דתעשה לאפוקי גם העשוי בפיסול רק כפשטא דקרא דאתי לאפוקי היכא דלא עשאו מעיקרא כלל ושמואל ור"ה ס"ל דגם זה נלמד מדרשה וכיון שכבר הוכחנו לעיל שחילקו לפעמים בין דבר המפורש לדבר הנלמד מדרשה ה"ט דלא גזרו בחבילי קנים אלא בדבר המפורש אבל כשהתירן דשוב אין לפוסלן רק משום העשוי בפסול שוב לא גזרו בזה והניחו בעיקר דינא דאוריי' ואל יטעה הקורא שדעתי לנטות קו זה בכ"ד הנלמד מדרשא דלא גזרו עליהם רק בענין זה הפליגו והעמידו לגזור רק בדבר המפורש:

ב וכאשר נשיתה לבינו לדעת אם גם בדרבנן לא החמירו יותר מדבר שאינו מפורש בתורה אזי מסברא החיצונה נראה דמילתא דפשיטא הוא דכל הקולות שמצינן במה שאינו מפורש נהוגין ג"כ במילתא דרבנן ולא עוד אלא דמסתברא דכיון שמצינן במילתא חדא שלא העמידו את דבריהם לגזור בדבר שאינו מפורש כמו בסיככה בחבילי קנים דלעיל אזי גם שכבר העמידו חכמים דבריהם לגזור במידי דמפורש בתורה אבל בדבר שעיקרו מדרבנן לא הוסיפו עוד להעמידו גם בגזירה זו עצמו שגזרו כבר במידי דאורייתא והנה במאי שכתבנו מתחילה שמסתמא כל מילין דמצינן בדבר שאינו מפורש נהוגין ג"כ במילין דרבנן הלא הדבר מבואר כן במס' שבת קמ"ח וביצה דמתחילה קסברי דה"מ בדרבנן אבל בדאו' לא כלומר אפילו בדבר שאינו מפורש ומסקינן שגם בדבר שאינו מפורש שוה לדרבנן אבל לא עלה ע"ד להחמיר יותר בדרבנן וכ"נ מר"א גאון וממה שהשיג הרב אלפס עליו שהבאתי לעיל שהרי הגאון מביא ראי' למקדש בפני פסולין דרבנן מדבר שאינו מפורש וגם הר"א לא השיג אלא משום דשאני קידושין דכל דמקדש וכו' אבל לא עלה על דעתם להוסיף ולהחמיר במילין דרבנן יותר מדבר שאינו מפורש ולפ"ז קשיא לן על הא דפסקינן בי"ד סי' רל"ט סעיף וי"ו דעל דבר שאינו מפורש בתורה חיילי השבועה עליו ועל דבר איסור דרבנן לא חיילי ועיי"ש בש"ך ס"ק ב' דלתירץ ראשון ניחא אבל לתירוץ השני שהביא בשם מהרלנ"ח דמילין דרבנן דינו כדבר בתורה שהרי

כתיב לא תסור ועוד דדבר שהוא מדרבנן איכא למימר העמידו דבריהם כשל תורה עכ"ל וקשי' מש"ס הנ"ל ומתשובת ר"א גאון ור"א הנ"ל איברא דיש לחלק ברווחא מקידשה לפני פסולין דרבנן דבשלמא באיסורין דרבנן כיון שחכמינו עמדו בפרץ לגזור ולאסור בדבר אזי בוודאי דעשאוהו כדאורייתא ממש כדי שלא יעלה הפורץ להרוס גדרן דאל"כ לא הועילו כלום לעמוד ולהרוס תחבולת עושי רשע שהרי עדיין יכול לישבע כנגד תקנתם ואזי גם המורה יצוה לו שיקיים שבועתו אבל בפסולין דרבנן הלא כביר מצא ידם גם אם יפסלוהו רק מדרבנן לחוד ואם עוד יניפו ידם לפוסלם כמו בדאורייתא ממש הלא לא יועילו בזה מאומה להחמיר עליהם רק להקל נגד דבר תורה ולא להחמיר בשום דבר שאזי אם יקדש לפניהם או יגרש לפניהם תהי' מותרת לעלמא בלא גט וכשמגרש לפניהם תהי' מותרת ליבם כשימות הבעל אומנם עדיין לא יתישב מה שדקדקנו מגמרא הנ"ל לכן נראה דהנך תרתי טעמא דיהיב מהרלנ"ח למילתא חדא מילתא הוא דכל מילתא דרבנן דאיכא למימר בהו דהעמידו דבריהם כשל תורה אזי אמרינן דעדיפי מדבר שאינו מפורש בדאורייתא ועלייהו הוא דכתיבי בתורה דלא תסור אבל כל היכא שגם הם לא החמירו לעשותן כדאורייתא אזי פשיטא דלא חמירו מדבר שאינו מפורש בתורה וכבר מצינן להדיא בש"ס גבול וקצב לזה דכל מילתא דרבנן דאית לי' עיקר מה"ת אמרינן דכל דתיקנו רבנן כעין דאורייתא תיקנו עי' גיטין ס"ד דכל מידי דלית לי' עיקר מה"ת ל"א דתיקנו כעין דאורייתא ומש"ה הוא דאמרינן גבי אין מספקין וכו' דקילי מדבר שאינו מפורש דלית להו עיקר מה"ת דמשום גזירה רחוקה הוא שגזרו בהן אבל בדבר דאית לי' עיקר מה"ת דתיקנו בהן כעין דאורייתא ממש וכדבר המפורש בתורה אזי מצוין להפרישם ולא אמרינן בהו מוטב שיהא שוגגין וכו' וכמו דאמרינן גבי שבועה לחלק בין דבר שאינו מפורש לאיסורן דרבנן ה"ה נמי לענין זה

ג ולפ"ז גם במאי דכתיבנא לעיל דמסתברא דכיון דמצינן בחדא מילתא שלא העמידו דבריהם לגזור על דבר שאינו מפורש דמכ"ש במילין דרבנן ונשמע מזה דאע"פ שגזרו חכמים גם על כלי שאינו ב"י כמו דאיתא בפ' השאה"פ דף ע"ו זהו בדאוריתא אבל היכא שנתבשל בהם דבר שעיקר איסורו אינו אלא מדרבנן אזי מן הראוי לומר דלא הוסיפו לגזור גם על כלים שאינן ב"י ואנן איפכא שמעינן בכל הפוסקים וש"ע שהרי גם בדם שבישלו או מלחו ובשמנו של גיד נאסרו הכלים אפי' כשאינן ב"י אומנם לפי הנ"ל יש מקום לומר דדוקא בדבר שיש לו עיקר מה"ת דחמירי מדבר שאינו מפורש הוא שגזרו גם על כלים שאינן ב"י אבל בדבר שאין לו עיקר מה"ת אפ"ל שלא הוסיפו להעמיד גזירתם גם על שאינן ב"י ולקמן נביא סמך לזה ומעתה יצא לנו דין מחודש דהא דפסקינן דעל

איסור דרבנן לא חיילי שבועתו לעבור בקו"ע דזהו דווקא בדבר שיש לו עיקר מה"ת אבל בדבר שאין לו עיקר מה"ת וכן בדבר איסור שהוא משום תרי דרבנן דמבואר בפוסקים דדינו כדבר שאין לו עיקר מה"ת אזי בוודאי חיילי שבועתו ולפ"ז לק"מ על דעת מהרלנ"ח **ד ולא** עוד אלא דמצינן ראי' מוכרחת לדעתו שהקילו ביותר בדבר שאינו מפורש ממילין דרבנן שהרי אנן פסקינן כר"י בקידושין ל"ט דערלה בחוץ לארץ הלכה למ"מ ואמרינן [ברכות ל"ו] דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל ומשמע בפשטא דגמרא שם דאפי' ביחיד נגד רבים דהלכה ברורה בכ"מ דהלכה כרבים ואפ"ה פסקינן בח"ל כווותי' נגד רבים החולקים ואילו בכה"ת לא מצינן קולא זו אפי' באיסורין דרבנן רק בעירוב ובאבל אבל בכל מידי דרב' פסקינן כרבים [ועיין עירובין דף מ"ו ולימא הלכ' כדברי המיקל בעירוב הלכ' כר"י ב"נ למה לי אצטריך סד"א הנ"מ יחיד במקו' יחיד ורבים במקו' רבים אבל יחיד במקום רבים אימא לא ולמסקנא שם אמרינן כן דקס"ד דדוקא באבילות הוא דאקילו רבנן אבל בעלמא אפי' בדרבנן שני בין יחיד במק"י ב"י במקום רבים] וכ"ת דהא דאמרינן כל המיקל בארץ הכ"מ בח"ל איירי ביחיד במק"י אבל לא ביחיד נגד רבים וכמו דקס"ד למימר בעירובין דאי לאו דקאמר בפירוש הלכה כר"י ב"נ אמרינן דיחיד במק"ר גם בעירובין לא מקילין אע"ג דכבר אשמעינן דהלכה כדברי המיקל בעירוב דז"א שהרי להדיא איתא בשבת קל"ט גבי כישות דמקשינן לר"ש דאומר אין כלאים בכרם וחכ"א כלאים בכרם וקיימ"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותם בח"ל ומדמקשינן בפשיטות מזה שמעית מינה דשאני בין היכא דאמרינן הלכה כדברי המיקל דאזי הוא דאמרינן דדוקא יחיד במ"י אבל לא במק"ר אבל היכא דאמרינן כל המיקל וכו' נשמע מרבויא דכל דאפי' ביחיד במ"ר נמי ואין לומר דשאני ערלה כיון שנתגלה הלכה שהולכין בספיקו לקולא כדאיתא בקידושין משא"כ בשאר הלמ"מ ומילין דאורייתא שגם בדבר שאינו מפורש הולכין בספיקו להחמיר וכיון דנשתנה בקולא זו מקילין בו ג"כ כקולא יתירה זו לפסוק כיחיד אפי' במקום רבים דליתא דמשום הא לא ארי' שהרי גם בשאר דברים מצינן לפעמים דגילה רחמנא בפירוש דספיקן מותר כמו גבי ממזר דודאי ממזר הוא דל"י וכן בסוטה ך"ט דדרשינן מדכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל ודאי טמא הוא דלא יאכל הא סט"מ וס"ט יאכל ומוקמינן לי' בדבר שאין בו דעת לשאול משום רומיא דקראי הכי יעלה ע"ד לפסוק בהנך כיחיד במק"ר גם אין לומר דהא דאמרינן בערלה כל המיקל בארץ הכ"מ בח"ל אפי' ביחיד במק"ר היינו למ"ד בקידושין ל"ח ע"ב דערלה בח"ל הילכתא מדינא והיינו מדרבנן אבל למ"ד דהלכה לממ"ס ליתא להאי כללא וכן נראה לכאורה מפרש"י ברכות שם בד"ה דכל המיקל בארץ וז"ל בערלה הכ"מ בח"ל דכיון

דאינו מה"ת הלך אחר המיקל ומשמע דלמ"ד הלמ"מ ופסקינן כוותי' ל"א כל המיקל בארץ וכו' דז"א שהרי מבואר בסמ"ג במנין ל"ת קמ"ו דערלה בח"ל הלמ"ס וברבינו אשרי בהלכות קטנות וכן ברמב"ם דפסקינן כר"י דערלה בח"ל הללמ"ס ואפ"ה פסקו בזה דכל המיקל בארץ וכו' ונתעררתי בזה לפ"ר על פרש"י דמוקי לי' לשמעתי' דברכות שלא אליבא דהלכתא ומצאתי בפ"י שעמד בזה ותמצית דבריו שם דלמ"ד הללמ"ס לא אמרינן דהילכתא כמאן דמיקל אע"ג שהי' כהלכה ברורה לפניהם מ"מ לא קאי אלא במילין דספקא כגון ביחיד כנגד יחיד ובעלמא פסקינן להחמיר אבל בערלה בח"ל גם למ"ד דמדאורייתא אסורה פסקי כמאן דמיקל משום דהילכתא גופי' התירה בספיקא ומשה"ט מוקי לי' רש"י לשו"ט דברכות כמאן דס"ל שהוא מדרבנן משום דמקשינן התם ולעביד מר כב"ש דמקילי טפי אלמא דאפי' כנגד ב"ה דבעלמא ל"פ כוותי' דב"ש בע"כ צ"ל משום דס"ל דערלה בח"ל דרבנן ולדעתי א"א לומר כן חדא שהרי מבואר הדבר ברבינו אשרי בהלכות קטנות הלכות ערלה דין ה' וז"ל והתיר ר"י ז"ל לשתות יין מן הגפנים של א"י משום דאמרינן בפ"ק דקידושין דספק ערלה מותר אבל בכרמים של ישראל בזו הארץ שישראל עובדין אותן ומבריכים בכל שנה והוא ידוע בכל שנה לא מצאתי היתר ואני רואה שפשט ההיתר בכל אלו הארצות ואין משגיח בדבר ותרתי אני בלבי אם אוכל להמציא שום היתר להציל רבים ממכשול ומצאתי און לי בגמרא דסוטה פרק משוח דף מ"ג גבי אלו חוזרין וכו' דקתני התם ולא חיללו פרט למבריך ומרכיב והא אנן תנן אחד הנוטע ו"א המבריך ו"א המרכיב ומשני ר' יוחנן הא מני ראב"י הוא ולאו אמר ראב"י כרם כמשמעו ה"נ נטע כמשמעו נטע אין מבריך ומרכיב לא וא"כ לראב"י לענין ערלה נמי לא הוי מבריך ומרכיב בכלל ונטעתם דכתיב גבי ערלה ואין דין ערלה נוהג בהברכה והרכבה ואע"ג דלית הלכה כראב"י לענין חוזרין ממערכי הצבא אלא כסתמא דמתני' דקתני אחד המבריך ואחד המרכיב מ"מ לענין ערלה עבדינן כוותי' כי פסק ר"י (ריש כיצד מברכין) דאין דין נטע רבעי נוהג בח"ל כמאן דתני כרם רבעי דקיי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל וא"כ לענין ערלה נמי בח"ל נאמר ונטעתם נטיעה אין מבריך ומרכיב לא כראב"י עכ"ל הרי להדי' דאע"ג דרבנן פליגי עלייהו דראב"י וסתם מתניתין דלא כוותי' ופסקינן לכמה דברים בענין המרכיב והמבריך כרבנן אפ"ה לענין ערלה בח"ל פסקינן כראב"י דמיקל אע"ג דס"ל להרא"ש כר' יוחנן דערלה בח"ל הללמ"ס אפ"ה מקילין לפסוק אפי' כיחיד במק"ר ואין לומר דראב"י שאני דהילכתא כוותי' דמשנתו קו"נ שהרי כתב הרא"ש בערובין דף מ"א דדוקא בק"ב מקומות פסקינן כראב"י כמנין ק"ב והכא כיון דפסקינן דלא כוותי בענין כזה ש"מ שאיננו מן המנין וכן בסמ"ג בסי'

קמ"ו פסק כר"י דערלה בח"ל הלמ"ס ומביאו שם, ג"כ האי פסקא דכל המיקל בארץ וכו' וכבר הוכחנו לעיל מקו' הגמרא שבת קמ"ח דמקשינן בסתמא על לוי ולשלח להו כר"ט דכשות אינן כלאים בכרם ומאי קושי' דילמא כאביי' בעירובין ס"ל וכדמסקי התם כמה אמוראי כוותי' דאע"ג דהלכה כדברי המיקל בעירוב זהו דווקא ביחיד במקום יחיד אבל לא במק"ר ומאי קושי' מר"ט שהרי רבנן פליגי אלא בע"כ צ"ל דשאני בזה פיסקא דקתני דכל המיקל בארץ וכו' ש"מ אפי' ביחיד במק"ר וכיון דסמ"ג הביא להאי פיסקא ש"מ דאפי' לדידן דפסקינן כר"י נאמרה ונישנה להאי פיסקא לכלל גמור לכן צ"ל בדברי רש"י הנ"ל דכוונתו בקצרה לאוקמי ככ"ע ומרמז בקצרה לטעמי' דמילתא כיון שלא נאמרה בפירוש בתורה הקילו בזה לפסוק אפי' כיחיד במק"ר וזה ששיכל את ידו ולא נקט בקצרה דערלה דרבנן משום דבעי לאוקמי כהילכתא אפי' כר"י דס"ל דהלמ"ס הוא וזהו שכתב דכיון דאינן מה"ת כלומר דלא כתיבין בתורה הלך אחר המיקל הרי להדי' דמדקילו בערלה אפי' במקום רבים מה דלא מצינן בכל מידי דרבנן לברר מעירוב ואבל ומוכח להדיא כדברי מהרלנ"ח הנ"ל דאע"ג דשבועה חיילי על דבר שאינו מפורש אבל בדרבנן שיש לו עיקר מה"ת לא חיילי בקו"ע וכמ"ש לעיל:

ה ומעתה בנדון דידן בעגלים שנשחטו בתוך ח' ע"י סימנים של שינים וקרנים ואח"כ נודע שהי' בתוך השיעור ונאסר הבשר בדיעבד אע"ג דבכה"ת לא חיישינן למיעוט הכא חיישינן למיעוטא בטעמא דמילת' מצינן בתוס' איזהו טעמים והנה בבכורות דף כ' ע"ב בד"ה חלב פוטר כתבו בתה"ד שני טעמים וז"ל ויש לומר דמן הדין הי' לנו לפסוק כרבנן ואדרבנן סמכינן בשעת הדחק כדמוכח בהחולץ (דף קל"ו) אלא מדרבנן החמירו ביבמה הואיל ומת תוך ל' ואע"פ שנפל מן הגג או אכלו ארי שמא ישתקע הדבר ויאמרו העולם שפיהק ומת ויצא לידי לעז וקלקול ולכך עשאוהו בספק גם לענין אבלתו שלא בא להקל בערוה ועוד שבכ"מ הלכה כדברי מיקל באבל ובלא שהה ח' ימים בבהמה העמידו כר' שמעון בן גמליאל דאי לא הא לא קיימא הא ועוד דמשום היא גופה שאם נתיר לשוחטה לאכלו כשהוא בריא יכול לשוחטן כשהוא חולה וקרוב לפיהוק של מיתה דהשתא איכא ריעותא עכ"ל ובנדה דף מ"ד ע"ב ד"ה דקים לי' וכו' וז"ל וא"ת א"כ מאי טעמא דרשב"ג כיון דליכא ריעותא וכו' אמאי לא אזלינן בתר רובה וי"ל דנפלין הוי מיעוט דשכיח ודבר ההוה הוא ולכך החמירו חכמים עכ"ל הרי מעתה שלשה טעמים בדבר או משום דעיקר מילת' משום חליצ' דחיישינן ללעז וחוששין גם בבהמה משום דאי לא הא לא קיימי הא או משום דגזרינן אטו פיהק ומת או משום דחיישינן למיעט המצוי וכשנרדה לדעת באיזהו מן הטעמים נוכל לסמוך לדידן לפסק הלכה והיותר מוסכם לדעת שאר הפוסקים

נראה שיותר מתקיים תירוצם הראשון בבכורות דגזרינן אטו חליצ' ובחליצ' גופי' הוא משום חשש לעז דתירוצם השני דגזרינן משום פיהק ומת איננו מסכים לפירושו של הר"ן בר"פ כ"ה דפסקינן שם כרבנן דלג"ז שאר מקומות אטו אותו מקום ור"מ הוא דס"ל דגזרינן משום דחוששין למיעוטא ותמצית דבריו שם דלרבנן כיון דמיעוטא כמאן דלית' דמי לג"ז לרובא משום מיעוטא א"כ ה"נ כיון שרובן אינן נפלים והם ב"ק אמאי נגזור לרובא משום מעוט' כיון דמיעוט' כמאן דלית' דמי וכמו דפסקינן התם דל"ג לרוב מקומות אטו א"מ ה"ה נמי הכא אמאי נגזור לרובא משום מיעוט' דמפהקין גם בל"ז לדעת בעה"מ בשבת דהאי דמודו רבנן בפיהק ומת הוא דוקא במת פתאום אבל ע"י חולי לא וגם לדעת החולקין דאפי' בחולה יש מקום לומר דדוקא כשמת אח"כ עיין בת"ש סי' ט"ו ס"ק י"ג גם לתירוצם בנידה דמשום מיעוט הוא דחיישינן אפילו בדיעבד למאי דפסקינן דבה"מ ל"ח לסירכות כשנאבדה הריאה וא"כ ה"נ כשכבר שחטה ע"י סימנים דלא פשע מידי ואח"כ נודע שנשחטה בתוך ח' ניהוי כמו שנאבדה הריא' דהוא ג"כ משום מיעוט המצוי ומעתה לא נשאר לנו מקום להתגדר ולהחמיר אלא משום טעמם שפירשו דגזרינן אטו חליצ':

ולפ"ז כשנלקטה יחד להנך כללי דפרישנא לעיל דעל דבר שאינו מפורש לא הוסיפו חכמים לגזור במאי שגזרו על דבר המפורש עי' לעיל בסוף א"א וגם הוכחנו דכל מילין דרבנן שאין להם עיקר מה"ת דקילי טפי מדבר שאינו מפורש וכיון שנשחטה ע"י סימנין ואח"כ נודע שהי' בתוך ח' תו לא נשאר דרך סלולה להתגדר ולאסור הבשר רק לפום תירוצם הראשון בבכורות דגזרינן אטו חליצ' משום דאי לא הא לא קיימי הא ובחליצ' גופי' הוא משום חשש לעז בעלמא היעלה ע"ד שאיסור זה שהוא משום כמה חששות יהי' חמור מדבר שאינו מפורש וכיון דמצינן במקום אחד שלא העמידו גזירתם בדבר שאינו מפורש א"כ מכ"ש באיסור דרבנן כהאי דקלישא טובא מתרי דרבנן שיש מקום לסמוך ולומר שלא חששו בזה גם לכלים שאינן ב"י שהוא גופי' רק משום גזיר' אטו ב"י ואף את"ל שגם בתרי דרבנן מקרי כדבר שיש לו עיקר מה"ת עי' ב"ש בסי' כ"ח כיון שכבר בארנו לעיל באות ב' דעיקרא דמילתא משום דהיכא שיש לו עיקר מה"ת אמרינן בי' דכל דתיקון רבנן כע"ד תיקנו אבל הכא כיון דכל חששא הוא משום חליצ' והרי בחליצ' גופי' לא תיקנו כע"ד שהרי באשת כהן והיכא שהחולץ הלך למדה"י התירו בלא חליצה ובדאוריית' לא מצינן כהאי גונא הרי נראה בעליל שמתחלתו לא תקעו א"ע לחזקו כעין דאוריית' שהרי התירו בשעת הדחק דליתא כוותי' בדאוריית' [ואע"ג דמצינן

בעשר נטיעות מ"ק ג' ע"ב היינו בדבר שאינו מפורש בתורה רק ממדרש חכמים הוא דילפינן לי' לר"ע] בדבר המפורש בתורה:

ו **ראיתי** בד"מ בי"ד סי' ט"ו שהוסיף מדעתו הרחבה בכונת דברי תוס' במס' נידה מ"ד הנ"ל וז"ל שם לתרץ דמ"ש בבהמ' דאסרינן בדיעבד וגבי חליצ' מתירין לבעלה בשעת הדחק כגון בבעלה כהן או שהלך למדה"י ותירץ ע"פ דקדוק ויתור לשון בדבריהם שכתבו דהוה מיעוט דשכיח ודבר ההוה הוא ולכן החמירו חכמים שהוסיפו לומר ודבר ההוה ורגיל ולא הספיק להם מה שאמרו שהוא מיעוט דשכיח עמדתי על החילוק שבין בהמ' ליבמה דבבהמה ספק זה בכל הבהמות אם מותר לשחטו תוך שבעה וכיון שהוא דבר ההוה בכל הבהמות החמירו חכמים אפילו בדיעבד אבל ביבמה אדרבה גוף הדבר שיזדמן שימות בלא שום זרע וישאר רק זרע זו שימות אחר מותו תוך שלשים יום זה דבר שאינו שכיח ולא דבר ההוה בכל הנשים לכן הקילו בדיעבד לסמוך על רוב ולדות שהן בני קיימא עכ"ל הגם שדבריו מכונים היטב בפירושו בדבריהם אבל לדינא נראה להדי' שגם בכה"ג ל"ח למיעוטא לאסור גם בדיעבד שהרי באווזות פטומים דצריכין בדיקה מצד הדין דשכיחי בנקובת הושט יותר מסירכות ריאה ואפ"ה לא חיישינן בדיעבד שהרי לא חיישינן שמא במקום נקב קא שחיט אע"ג דהוי מיעוט המצוי ודבר ההוה בכל הפטומים ואפ"ה ל"ח בדיעבד וה"ה בעגלים כשנודע אח"כ שנשחטו בתוך ז' והוא לא פשע לא הוי לן למיסר בדיעבד לכן מחוורתא כדאמרן דעיקרן של דברים לדידן משום דאי לא הא לא קיימי גם בחליצ' וכתירוץ ראשון בבכורות הנ"ל

ז עוד כ"ש משום דאיכא בבהמ' חזקת שאינו זבוח וסמוך מיעוטא לחזקה וזה דבר חדש אשר לא שערו רבותינו הראשונים נ"ע רק המהרש"א שם הקשה כעין זה לקושי' דאמאי ל"ח לדילמא במקום נקב קא שחיט ונימא סמיך מיעוטא לחזק' ותירוצו שם תמוה כאשר כבר עמדו עליו האחרונים בזה כמובן לכל איברא למאי דכתיבנא בסוף שמעתתא דתו"ת לתרץ קושי' מהרש"א נסתלק ממילא גם הכא לטעמי' בזה ותמצית דברי שם דל"א סמוך מיעוטא לחזקה אלא היכא דישנו לרובא שלא במקום חזקה ורק עתה נתהווה ע"י סיבוב מקרה והזדמן שפגעו זב"ז לכן חוששין בזה ואמרינן שעתה בזה הנידון נקלשה לחילי דרובא משום דאיכא חזקה ומיעוטא המתנגדים לרובא משא"כ הכא שהרי לעולם איתא לרובא בהדי הנך דאיכא חזקה ואפ"ה ידעינן בבירור שרובן כשרות ואינן נפלים ועיין:

ח **איברא** לתירוצם קמא הנ"ל בבכורות תיסוב קו' האחרונים לדינא ביתר שאת ועוז שהרי כל עיקר הדברים דאסרינן בבהמ' הוא רק משום חשש חליצ' ובחליצ' גופי' מותר בדיעבד ובבהמה אסורה ולענ"ד נראה דלטעמי' דב"ח באה"ע שכתב שאפי' נתייבמה

ל"ת משום שהבעל יכול לומר קים לי דהלכה כרשב"ג יוע"ש בסי' קמ"ד באה"ע הגם דשם דבריו תמוהין כמ"ש שם חדא שהרי גם לרשב"ג רק ספיקא הוא ולא ודאי ועוד דקשה הדבר לאומרו דבמקום דאיכא ספיקא דאוריית' והבא עלי' בא"ת קאי מה מועיל קים לי' דידי' ובפרט ביחיד נגד רבים שיאמר ק"ל כרשב"ג להקל שלא תצא מיבם ומשה"ט לא הביאו האחרונים את דבריו בזה איברא היכא דנשאת לשוק דברי הב"ח נכונים בטעמן דאע"ג דחיישינן לרשב"ג וצריכה חליצ' אבל היכא דנישאת לכהן שתהי' אסור' עליו לעולם ואם נפסוק שתצא מבעלה הרי נפקע קנינו שכבר קנוי' בידו להכי שפיר יכול לומר קים לי כרבנן כמו בספק פלוגתא דעלמ' אבל בבהמ' דליתא אלא משום מילתא דאיסורא לחוד ל"ש בי' תורת קים לי וחוששין להחמיר בכ"מ אע"ג שמגיע לבעלים הפסד בממונם:

ט הנה בארנו למעלה ע"פ מוסדת הנ"ל שיש מקום להקל על הכלים במקום ה"מ להמתין עד אחר מעל"ע אבל מ"מ חלילה לנו להורות להקל עדי נתורה ונרא' ע"פ פסקי הש"ע הערוכה לעינינו ועל פיהם נחפשה לדעת ולהורות לאמיתן עי' בי"ד בס"ס קי"ג וז"ל כלים שבישלו בו וכו' צריכין הכשר וי"א שאין צריכין ואף לדברי המצריכים הכשר אם הוא כלי חרס מגעילו ג"פ ודיו מפני שאין לאיסור זה עיקר בדאורייתא עכ"ל ולפ"ז אפשר להכריע דבאינו ב"י מותר לכתחיל' אבל מ"מ חלילה להקל לכתחיל' אפילו במקום הפ"מ שהרי אפשר בהגעלה אפי' בכ"ח ועי' סימן קט"ו בש"ך ס"ק י"ז יוע"ש היטב דמחלק שם בין חלב וגבינה דבעינן ס' להאי דלעיל דמבואר בסי' קי"ב בס"ק כ"ג דבטל ברובא בין בלח בין ביבש וז"ל מ"מ בגבינ' וכו' פליג עלי' הרב וס"ל דשאני בש"ע דלית בי' חשש איסור דאוריית' משא"כ גבינ' שגזרו בו מחמת חשש איסור דאוריית' בגופה והנה עיקר חלוקו של ש"ך מצאנו ג"כ בתוס' יבמות קי"ד ריש ע"א וז"ל שם בתירוץ ב' א"נ כיון שיש לחוש לספק טבל דהוי דאוריית' החמירו אי לאו טעמא דבדמאי הקילו עכ"ל הרי שחילקו בין דמאי לעציץ שאינו נקוב דהתם ליכא חשש איסור דאורייתא בגופה ויש להבין דאכתי קשי' משמנו של גיד שהביא הש"ך שם דבעינן ס' בתערובות והתם ליכא חשש איסור דאורייתא בגופה רק משום דגזרינן אטו גיד כמ"ש תוס' בחולין צ"ז בד"ה שאני חלב לכן נ"ל דעיקר כונת הש"ך כיון שאין בו איסור בגופה שגם לאחר גזיר' שגזרו מ"מ אין בו איסור מעצמותו רק משום הרחקה וחתוני הוא ולהכי די בזה לאסור מה שנתבשל בעינו ולא לאסור גם תערובתו ולהכי סגי בביטול ברוב דכל היכא דליכא רובא דמי לבעין ממש אבל טעמו א"צ לאסור דדי גם בהרחקה זו משא"כ בשמנו של גיד דגזרינן אטו גיד אם נאמר דבטיל ברוב בלח אכתי יש לאסור אטו גיד עצמו

שיתירו בביטול ברוב והרשב"א פוסק להדי' דגם בגיד היכא שנחתך ואינו ניכר דאף לדידן דאין בגידין בנ"ט בעינן ס' לבטלו עי' סי' ק' סעי' ב' ולכן נראה לפענ"ד להקל גם בעגלים ששחטן ע"י סי' ואח"כ נודע שהיו בתוך ז' דכיון דלא פשע מידי הרי נסתלקו בזה כל תרוצי דתוס' ולא נשאר לנו רק משום תירוצא קמא דבכורות דגזרינן אטו חליצ' ובחליצה גופה הוא רק משום חשש לעז ונראה בעליל שגם בחליצ' עצמו לא חיזקו לחשש זה כמו דאוריית' שהרי הקילו התם בדיעבד בא"כ או כשהלך למד"ה ותו מעתה אין להחמיר בכלים יותר ממאי דמבואר בס"ס קי"ג דמידי טעמא דהתם אלא משום שאין לו עיקר מה"ת וכבר כתבנו לעיל דהיכא דחזינן דלא תיקנו כעין דאורייתא ממש אזי דמי לדבר שאין לו עיקר מה"ת וכיון דפסקינן התם שגם להמותר מחמירין די בהגעלה ג"פ גם לכ"ח ה"ה בנידון זה אין להחמיר יותר מזה:

הלכה ב

סימן ב

א עיין ביו"ד סי' כ"ח סעיף כ' השוחט חיה לא יכסה עד שיבדוק הריא' ואם נמצאת ספק טרפה מכסה בלא ברכ' והוא הדין לכל פיסול שהוא מחמת ספק כגון ההיא דחיישינן שמא בעור נפגמה וכן כל כיוצא בזה עיין בש"ך ס"ק כ"ז וז"ל וכדלעיל סי' י"ח ס"ק א' וסי"א. והב"ח חלק אמהרא"י והמחבר ודקדק ממ"ש בטור בריש סי' י"ח דבנמצא הסכין פגום' לאחר שחיטה הרי זה נביל' ולא כתב ספק נבלה דאתא לאורויי דמחזקינן לה בנביל' גמורה לפטור מכיסוי ול"ד לספק טריפ' דמכסה בלא ברכ' כיון דאירע הספק בשחיט' עצמה עכ"ד ותימא היאך יעלה על הדעת לעקור עשה מן התור' לפטור מכסוי משום שנמצא הסכין פגומה דליכא אלא ספקא ואפשר דבעצם המפרק נפגם דהא איכא מ"ד פ"ק דחולין דף יוד דמכשיר ונהי דקי"ל לחומרא מ"מ ליכא אלא ספיקא וכדאמרינן בש"ס חיישינן שמא בעור נפגמה וכן כתבו כל הפוסקים וכמ"ש בר"ס י"ח עיין בדברי הפ"מ לעיל וז"ל שם כדבריו אמת שבסכין פגום לא הוי אלא ספק וכבר כתבנו בסי' ח"י טעם לזה דהוי ספיקא טובא וכו' ועיינתי בב"ח וז"ל כיון דלא יצאה מחזקה כו' וגם זה הוי בכלל אשר יאכל יראה לי דהכי קאמר לו דהוי ספק השקול עם החזקה ולא וודאי מ"מ כיון דאשר יאכל ממעט שחיטה שאינו ראוי' מה"ט ממעטינן נמי ספק טריפה ל"מ למ"ד ספיקא דאוריית' מה"ת אסור א"כ לאו בכלל אשר יאכל הוא אלא אפי' לר"מ ז"ל דמדרבנן אסור מ"מ הא כתב בשורש הא' דכל מידי דרבנן הוי מלאו דלא תסור כמו שאנו וכו' א"כ ממועט מאשר יאכל והנה בסיום דבריו כבר עמדנו עליו לעיל במ"א אמנם בעיקר יסודו דלרה"פ דסד"א מה"ת לחומרא בוודאי ל"ב כיסוי כיון דבעינן אשר יאכל

דבריו תמוהין למאוד שהוא כנגד סוגיא שלימה דב"ב פ"א שהקשו שם מ"ט דר"מ באילן א' ומ"ט דרבנן בש"א פי' כיון דלא קנה קרקע אמאי מביא אמר רבה מאי קושי' דילמא ר"מ באילן א' ספוקי מס"ל ורבנן בשני אילנות ספוקי מס"ל וכן קאי התם במסקנא וע"ש ברשב"ם מס"ל וז"ל אי קנה קרקע מן הדין או לא והא דאמרינן ל"ק קרקע היינו משום דיד המוכר על העליונה דמספקא לא מפקינן מיני' עכ"ל הרי מבואר דאע"ג דלענין הבאת בכורים בעינן דוקא כשיש לו קנין בקרקע עצמו אפ"ה צריך להביא מספיקא אע"ג דלענין הקרקע עצמו אמרינן דמספיקא לא קני אפ"ה לא נפטר מהבאת בכורים דגבי בכורים נקיטנא את הצד ספק השני דסד"א לחומרא ול"א כיון דסוף סוף אין לו קרקע מה"ת יפטור ממילא מבכורים משום דאין נדון האחד נכנס בגבולו של נדון השני ובכל חו"ח אזלינן לחומרא וא"כ נראה בעליל דמכ"ש לענין כסוי דאף שאסור באכילה משום סד"א לחומרא מ"מ לענין כסוי נקטינן את צד השני שהרי גם לענין אכילה עצמו אהני צד השני' וקאי בדוכתי' לפוטרו ממלקות **(דיני מלקות אינם נוהגים בזמנים הללו כידוע לכל יודעי ספר)** משום צד השני שהרי לגבי בכורים דכשדנין אם קנה קרקע א"ל לא אהני צד השני לשום דבר דמ"ל אם לא קני מצד וודאי או מצד ספק כיון שהדין ברור דקרקע בחזקת ב"ע אפ"ה לענין בכורים אמרינן להיפך משום סד"א ומכש"כ לענין כסוי לכן נראה לפענ"ד ברור דמחויב בכסוי כל היכא דאיכא ספק השקול כדעת הש"ך בלא גמגום כלל:

אמנם מה דפסיקא גם לבעל הש"ך דהיכא דאיכא חזקה גמורה אפילו ללקות עליו משום נבלה אזי לכ"ע פטור מכיסוי ולכאור' גם בזה קשי' דהרי גבי בכורים דאיכא חזקה גמורה לענין קניות הקרקע ואפ"ה אינו מכריע המשקולת לענין בכורים וצריך להביא מספק ובמאי יפרד חזקת בעלים בקרקעות מחזקת איסור באיסורין אמנם לקושטא לק"מ הגם שהחזקות בעצמותן שוים אבל נושא הענין רחוק הלאה זה מזה דשם גבי בכורים שצריך להביא מצד ספק דדילמא קנה קרקע לקושטא אינו מנגד ומפסיד לחזקת ממון דאידך דמאי איכפת לי' בהבאת בכורים דידי' וכל עיקרו של חזקת ממון עיקרו משום פסידא דמוחזק או של בעלים הראשונים לכן כשדנין על הבאת בכורים פסקינן דצריך להביא משום סד"א דמאי איכפת לאידך אם נקיט לי' בלבא כדי לצאת חובת המצוה את צד הספק דדילמא לקושטא דמילתא קנה קרקע אף שמצד הד"ת ל"ק משום דבחזקת בעלים עומדת הלא עיקר מצב חזקה זו הוא בדבר המתווכח ביניהם לענין קני' וזכי' וכיון שהנדון רכוב על שני ענינים נפרדים א' בדבר עצמות הקני' בדבר הנוגע לזכות וחובה דידי' ודאידך והשני' לענין הבאת בכורים לכן אנן דנין את כל אחת ואחת בפ"ע

ואין נדונו של א' נכנס בגבול השני' כמלא נימא ודנין את כל או"א כדינו ולגבי בכורים שנוגע לכבוד שמים אמרינן להיפך דסד"א לחומרא, אבל לגבי כיסוי כשם דחזקת איסור מכריעו לוודאי לחייבו משום נבילה, משום דמוקמינן על חזקה הראשונה ואמרינן דלא נשחטה, הלא עצומו של חזקה זו עצמו, פוטרו מכיסוי משום דלא נשחטה, ונמצא שאין חזקה דנידן א' מכריע את השני' רק דחזקה זו עצמו עומדת נגד שנים הנושאים יחד, דהרי לענין כיסוי תרתי בעינן חדא שישחט כדת של תורה וכל הלכותיהן והנוחר והמעקר לכ"ע פטור אפי' לר"מ דס"ל שחיטה שאיני ראוי' שמה שחיטה והיכא דנטרפה מחייבינין בכיסוי לר"מ ולדידן בעינן שיהא גם ראוי לאכילה מכל אשר יאכל ונמצא היכא דאיכא ספק בשחיטה במקום דאיכא חז"א לאו מכל אשר יאכל לחוד פטרינן לי' מכיסוי דבלא"ה פטור משום דלא נשחטה כלל שהרי החזקה מכריע את הספק ומעתה נכונים הדברים דכל היכא שנבוא לפטרו מפני קרא דכל אשר יאכל שיהא ראוי לאכילה דוקא אזי אף כשתמצא נדין דאיכא חזקה כשדנין על האכילה כגון שנמצא מחט בחלל הגוף דאמרינן רוב הנבלעים דרך הושט נבלעים אפ"ה לא פטרינן לי' מכיסוי משום דאינו ראוי לאכילה דאכתי כשדנין על כיסוי אפ"ל שהוא מן המיעוט ואין הכרעות אחד מכריע את השני כמו גבי בכורים אכן כשספק בשחיטה ואיכא חזקה דלא נשחטה כדיני אזי חזקה זו עצמו פטרי מכיסוי ורובא שאני דאין הרוב מכריע להחליט הדבר שכן הוא בוודאי רק דמכריע את הספק שדנין עליו ולכן כי דנין אם מחויב בכיסוי אכתי א"ל דילמא ראוי לאכילה הוא ובזה יתורץ לן קושיא רבתי דקשיא לי זה כמה ומובא בח"ש בהא דאיתא ב"מ גבי עשירי וודאי בספק פדיון פ"ח דמש"ה הוי עשירי וודאי מפני דת"כ מוציאין אמ"י ובקונה שני אילנות לרבנן אמרינן להיפך דמחויב בבכורים דדילמא קנה קרקע אע"ג דאם תקפו מוציאין אותו מידו:

ולהנ"ל ניחא שהרי הנדון שאנו דנין לענין מעשר הוא עצמו הנוגע לענין זכות וחובה שביניהם שהרי ע"י מעשר אם יצא העשירי יופקע זכותא דאידך לגמרי וכל שאינו ראוי להיות עשירי אינו נכנס במנין כלל עי' רש"י שם בד"ה עשירי וודאי וכיון דגם הנדון של מעשר תלוי בזכות וחובה הרי חזקת ממון דידי' חופף על שני הנדינים יחד דכמו שעומד נגד ספק בכור כן חזקה זו עצמו מהני בתוקפו גם לענין מעשר דמ"ש דשניהם תלוים בזכות וחובה ודמי ממש כמו בכיסוי היכא דספק בשחיטה ואיכא חז"א דפטור מכיסוי לכ"ע:

ולפ"ז גם בעיקר הנדון שיצא בעל ח"ש לדין עליו במי שמכר חמצו אפי' בכסף לחוד שהמציאו אחרוני' דלאחר הפסח סמכינן על דעת הפוסקים דכסף לחוד קנה והתעורר

בזה בספרו דדמו לעשירי וודאי כיון דאם דנין על צד ממון שבו מוקמינין על חזקת ממון ולדעתי עפ"י הוצעת דברים הנ"ל ל"ד לעשירי וודאי דמאי איכפת לי' לאינו יהודי בזה אם לא יאסור החמץ לאחר הפסח ודמו לבכורים דאין נדון הכרעה של צד ממון נגרע כדי להחליט שם את הנדון של איסור לכן הגם דאם דנין על צד ממון שבו הדין פסיק דלא קני קרקע אפ"ה כשדנין על צד איסור שבו אמרינין דמחויב להביא בכורים מצד סד"א ומה"ט בחמץ נמי לענין צד איסור שבו נקטינין לקולא משום ספיקא דרבנן לאחר הפסח:

ב עיין תש"ו ר"ן ס' נ"א באחד שנדר בקונם או בשבועת שלא יהא בשבת הבא תוך העיר אם חכם יכול להתירו קודם שבת והשיב כיון דבלשון זה יש לספק אם יצא קודם שבת או עם תחילות שבת בשוה ודבר זה תלי' בפלוגתא דרש"י ותו"ס בהא דתני בריש פסחים אמר אביי תרי קראי כתיבי שבעת ימים שאור לא ימצא בבתכם דמשמע דכולהו ז' לא ימצא בבתכם וכתיב אך ביום הראשון וכו' ואי ראשון דהנך ז' קאמר קשו אהדדי דהא בצרא לי' ההיא שעתא דהשבתה מהנך ז' דאזהיר רחמנא וכו' ומסקינן דיום ראשון הוא י"ד כן פרשו שם ולפ"ז בנידון שלפנינו מכלל שבועתו מחויב לצאת קודם שבת דכשם דאמרינן דמכללא דקרא דכתיב שבעת ימים וכו' משמע שצריך להשביתו קודם לכן ה"נ מכלל שבועתו מחויב הוא לצאת קודם שבת ולפיכך ע"ש עם חשיכה חל הנדר מיקרי אבל בתוס' פירשו בענין אחר דמיתורא דקרא קפריך ולא ממשמעותי' ולפ"ד י"ל דב"נד לא מיקרי חל הנדר כיון דלדעתם משמעותא דקרא שבעת ימים וכו' משמע שיבערנו ביום הראשון של זיין ה"נ אין בכלל שבועתו שיצא מן העיר קודם שבת אלא בתחילת שבת ולפ"ז לא מיקרי חל הנדר ולפיכך כיון שהדבר שקיל ותלוי במחלקותן של ראשונים אם מחויב לצאת קודם שבת וא"כ מיקרי חל הנדר או אינו מחויב לצאת עד השבת ולפ"ז קודם שבת לא מיקרי חל הנדר ואע"פ שהדבר ברור שמצד ספק מחויב לצאת ק"ש כדק"ל דבשל תורה הלך אחר המחמיר אפ"ה איכא למימר דלא מצי חכם להתיר דנהי דמחמרינין עלי' אכתי דילמא קושטא דמילתא הוא דעדיין לא חל הנדר ואיני יכול להתיר טרם שחל הנדר ומסתברא דהא מילתא תלי' אי אמרינן ספיקא דאוריי' מן התורה לחומרא וכיון שמן התורה מחויב הוא לצאת מן העיר מחמת חיוב נדרו ק"ש וממילא נשמע דחל הנדר מיקרי דכל היכא דקאי עלי' בלא יחל אזי אחרים מוחלין לו עכ"ל בקצרה ונתקשיתי זה כמה מהאי דקונה שני אילנות דמביא וא"ק דמספ"ל אם קנה קרקע אם לא ולדברי ר"ן הנ"ל גם לענין הבאת בכורים נמי נימא הכי דכמו דאמרינן בשבועה שבאם דנין על חיובו של שבועה אמרינן דס"דא לחומרא אזי כשדנן על התרת חכם אע"ג דא"ל דלנידון זה נאמר ג"כ ס"דא לחומרא ולא חל התרה אז אלא אמרינן כיון דלגבי

נדר אמרינן דס"דא לחומרא נגרר ממילא ג"כ לגבי התרה ואמרינן כיון דחל הנדר מה"ת שוב אין לנו אם חל מצד וודאי או מצד ספק וא"כ גם בבכורים נימא הכא כיון דאם דנין על הקרקע אמרינן דל"ק קרקע שוב לא איכפת לן אם מצד וודאי או מצד ספק ותירצנו בזה כאשר נבאר להלן אמנם עתה נראה דיש לחלק בפשיטות דדוקא כשהנדון נתפשט על שני ענינים שונים אזי אין המכריע של ספק ונידון האחד מכריח שיגרור גם הנדון השני אחריו ומש"ה גבי בכורים וכן גבי כיסוי שכתבנו לעיל דאין בכחו דחזקה של נדון הראשון להכריח גם את הספק של צד איסור שבו ולהוליכו אחריו וכ"מ כו"כ פעמים לענין כמה ענינים כמו בע"א שאין האחין וכ' יבמות ד' קי"ז ע"א וכו' אבל בקונם ושבוע' שענין אחד הוא רק שזה הוא צד המחייב והתרת חכם הוא המסלק וכ"ז שלא חל הענין המחייב לא ישיגהו המסלקו והרי שנים יתלכדו יחד בענין אחד אזי מש"ה נגרר המסלק אחרי המחייב כי לעולם המסלק תקוע אחרי המחייב וזה כמה אמינא לתרץ דברי ר"ן הנ"ל מהא דקונה ב' אילנות דמביא ואינו קורא דש"ה דמספקא לן בדעתן של בני אדם אם אומדן הדעת הוא כך או כך והספק עומד להתברר ע"י אליהו ולכן כשדנן על צד איסור שבו אם מחויב להביא בכורים אם לא אזי אי איפשר להחליט ולומר משום כיון דלדינא לק"ק, כן נדון נמי לגבי איסורין, משום דמצד ספק הוא דל"ק אבל עדיין איפשר שיתברר להיפך כדאיתא ביבמות מ"א ע"ב גבי ספיקות חולצות ולא מתיבמין ובגיטין מ"ב ע"ב בכהנת שנתערב ולדה בולד שפחה דאוכלין בתרומה משום ה"ט דעתיד להתברר ע"י אליהו אבל בעובדא דר"ן שהוא משום ספיקא דדינא דל"ש בזה אילו אתי אליהו כמובא במ"ל בפ"ט מה"א ה"ו ובת"כ דהוי ספיקא דמציאות צ"ל כאשר כתבנו לעיל אמנם בעל ת"ש בספרו שם ובס' ב"מ בצ"ה הסכימו יחד דגם לענין קנ"ק הוא משום ספיקא דדינא ובטלו דעתי' בזה גם אמינא אז לחלק דש"ה לענין בכורים כיון דלקושטא יש לו קרקע דהרי ב"כ וב"כ כמלוא אורו וסלו משועבד לו לצרכו רק דנפקותא באם ימותו האילנות או בשרשים כמבואר שם ולכן כל כמה דלא מתו האילנות וליכא נפקותא רק בק"ש לבד אם מחמת שיעבוד או מחמת קנין ומש"ה נידון הדבר לענין בכורים דאימר דילמא באמת מחזיק בכמלוא או"ס משום שקנה קרקע אכן יש לפקפק דמסתימות הש"ס משמע דלעולם מביא וא"ק הגם שכבר הוקרה איזהו נדון ביניהם בענין קניות קרקע:

ג והשתא דאתינ' להכי דגם כשכבר דנו על פרט א' שביניה' ונגמר הדין דקרבחב"ע טרם שהגיע זמן בכורים אעפ"כ מחויב להביא ועתה תיקשי לן לפום מאי שהוכחנו לעיל באות בראוית ברורות דכשכבר נדון הדבר אפילו ע"י דינא דרבנן לחוד שוב הוא כיתד בל תימוט לכל דבר ולכל דיני דאוריי' שיסתעף אח"כ בין להקל בין להחמיר ובלבד

שלא יהי' בקום ועשה ממש נגד דינא דאורייתא ואיך נוכל להעדיף כוחן דרבנן יותר ויותר מדאוריי' ממש שהרי בדבר דאורייתא ממש שכבר מוכרע המשקולת עפ"י דין תורה ממש בצד ספק מן הספיקות אפ"ה לא אזלינן בתרי' לענין נושא אחר כמו בבכורים ובדרבנן שכבר מוכרע הדבר עפ"י דינא דרבנן כמו גבי משחק בקוביא כשהשביעו אח"כ בשבוע' העדו' אפילו לדבר שכשר להעיד עליו כמו עד הטומאה ועד מיתה דגזלן דרבנן כשר להעיד עליהם פטור מקרבן שבועה וגם לענין ביטול בשעה ששית דעובר אח"כ בבל יראה מדאורייתא וכן לענין אתנן בהתבעלי לי בטלה זה דלא הוי אתנן אח"כ כשהקדישה משום הפקעות מדרבנן הרי דמשום דבר דרבנן לחוד מוכרע המשקולת לגמרי לכל הנושאים שיסתעפו אח"כ אומנם הן הן הדברים שרמזנו עליהם לעיל כמה פעמים רק בתוס' ביאור קצת והוא דבכל נידון שנולד לפנינו ספק בדבר הרכוב על שני ענינים בין כששני הנושאים הם בשעה אחת או אפילו כשעתיד מסתמא לבוא בוודאי אזי בוודאי אין הכרעתו של אחד מהם נכנס בגבול השני ודנין לכל דבר כדינו ומ"הט גבי בכורים כיון דמסתמא יבא לידי חיוב בכורים דזמן ממילא קאתי, וא"א להסתלק ממנו שגם אם ימכור את ב' האילנות לאחרים יהי גם כן הנידון כמו עליו ומש"ה נדון הדבר כאילו הספק נולד על שניהם יחד ודנין כל חו"ח כדינא ולענין צד אחד שבו אזלינן בתר חזקה ולענין צד איסור שבו אמרינן להיפך משום דספיקא דאורייתא לחומרא וגם כשיחזור וימכרנום לבעלים הראשונים מ"מ לא נפקא חיובו רק דא"צ לבוא משום ספיקא דבעלים ראשונים בוודאים מביאין וקורין ג"כ וגם אין הדבר עומד לכך בסתמא] וכן לענין כיסוי לעיל וכן לענין טומאת אוכלין אכן כשנולד ספק לדבר מן הדברים והנושא השני עומד בספק דאיפשר שיבוא תחת מקרה זו ויבא הדבר בהזדמן המקרה גם לנושא ענין השני אזי כשכבר הוכרע המשקול' בעת שנדון הדבר על נושא הענין הראשון לא מיבעיא עפ"י דין מדיני התורה לבד אלא אפילו ע"י דבר דרבנן לחוד אזי כבר נקבע הדבר כחומה נשגבה וכיתד בל תמוט גם לכל ענינים דאורייתא שנסתעפו ונפלו במקרה אח"כ הן להקל עליו הן להחמיר עליו ובלבד שלא יבוא לידי עקירה דבר דאוריי' בקו"ע בדבר דלא שייך בי' משום אסמכת' דקרא בהשולח דל"ו כגון ענין אם קידש הלוקח אשה בחפץ שקנה במעות המבואר ברש"י ב"מ דף מ"ח ד"ה קאי באבל אפילו כשקידש אח"כ ותו אין צריכין לדחוקין נפשין כדכתיבנא בהגהה דרש"י איירי כשקידשה באותו מעמד ומהדרנא מזה וכן מסתבר וראי' מיבמות צ' ע"א והא הכא דמדאוריי' תשלומיו תשלומין דאי מקדש בהו כהן אשה תפסו לה קידושין ואמור רבנן אין תשלומיו תשלומין והדרי למרייהו וקשרינין א"א לעלמא ובדבר זה ל"ש בי' משום טעמא דאסמכתא דקרא דמה

פשע כהן שיש לנו להפקיר ממונו שם בתד"ה אזיל וכו' כוונתם בזה שגם דמצינו אסמכ' דקרא בתקנתא דרבנן בלחוד אפי' כשלא פשע כגון ביר"ה וכן בגיטין ל"ו בשמיט' דמדאו' משמטי ותיקנו פרוזבול דלא לשתמוט משום אסמכתא דקרא לתרוצא דרבא שם אע"ג דלא פשע גבי אפטרופוס דתקנוהו משום אסמכתא דקרא כמבואר שם וכן גבי חטאת הגזולה שלא נודע דאוקמי רבנן ברשותי' משום אסמכתא דקרא אע"ג דאידך לא פשע כלום רק עוצם כוונתם לס"ד דהדרי למרייהו הרי דלא הפקירו את של להפושע האוכל תרומה טהורה ושילם תחתיהן חולין טמאין שפשע ואיך יפקירו את של כהן דלא פשע ומדוע לא ישוו מדותיה' ואזי ביות' כשר הדב' על של הפוש' ולא יצטרך להחזיר הכהן לו כלום והמתרץ חידש לו כן הדבר כאשר תרצת ומאי אין תשת"ש דקאמר ר"מ דבעי למיהדר שלומי חולין טהורים ובטמאין זכה הכהן והא דלא תיקנו כן בפושע כבר מבואר היטב באות ומש"ה במצה של מע"ש פסחים ל"ח ל"ט אינו יוצא מדאורייתא משה"ט כיון דמדרבנן אינם נאכלם בכ"מ וכן באונס ומפתה לענין אשה הראוי לו דגם בשיניות הוי כא"ר מדאורייתא וכן במשחק בקוביא כיון שכבר נדון בו משום פסול הגוף אזי אינו מחויב ק"ש אח"כ וכן לענין בטול חמץ בשעה ששית לענין ב"י ובי"מ שהדבר נופל במקרה או בבחירתו שהרי אם יעשה כדינו ויבערנו לא יבא לכלל זה ומש"ה כיון שכבר נקבע הדבר משום תקנתא דרבנן או משום איסור דרבנן שוב נגרר הדבר דאורייי' שנופל אח"כ אם במקרה או בבחירתו לכל הלכותיהן כאילו היה ניתן מסיני ובלבד שלא יבא ע"י ספק שאפשר לפול תחת ספק השקול לידי עקירה דאורייתא בקום ועשה אבל גבי אתנן שאין הדבר עומד בגדר ספק השקול שתקדיש את האתנן ואדרבא אמרינן דסתם שוורים לאו לגבי מזבח קיימי ומש"ה לא נעקר דבר דרבנן שקבעו בעת נתינתו דמעות אינן קונות ושוב לא זז ממנו ואין על זה דין אתנן כלל אפילו בקום ועשה ועיין היטב והדברים ברורים כשתשים עיונך במה שכתבתי עד כה בסימן זה:

ד ומהאי טעמא מתורץ היטב עיקר קו' הנ"ל מעשירי ודאי דאמרינן דאי ת"כ ממ"י הוי עשירי ודאי ובבכורים אמרינן להיפך דגבי בכורים דדמי כאילו נתהווה הנידון על שניהם יחד משום דזמן ממילא קא אתי וא"א לפטור מחיובא דרמי רחמנא עלי' ולהכי אין הכרעו' הא' נוגע בנידון השני ודנין לכל אחד כדינו כמו דמצינו כ"פ עיין ולכן גם כשכבר נדונו יחד על איזהו פרט שבניהם ונידון הדבר דקבב"ע טרם שהגיע זמנו של בכורים אפ"ה כל הנוגע לצד איסור או חובת הגוף אמרינן להיפך משום דכל העתיד להיות בסתמא דנין אותו כאילו נולד הספק מיד גם לענין צד איסור שבו ואז אין הכרעות של נידון א' נכנס בגבול השני אבל לענין מעשר בהמה דלמ"ב אם נולד הספק בכור

טרם שהגיע גרנו של מעשר בהמה דאז מותר לשחטו ולמוכרו עד שיגיע גרנו מבואר בכורות נ"ז וברמב"ם שם פ"ז מהב"כ ה' ז' ח' אלא אפילו כשנולד בשעה שהגיע גרנו למעשרו' כיון דמצד דינא דאורייתא מותר למכרו ולשחקו ונמצא דאין הספק של הנדון השני מעותד להיות בוודאי עפ"י עיקר דינא דאוריי' שהרי מותר לשחטו ולמכרו ואינו צריך מדאורייתא רק לעשר פ"א בשנה אבל מותר למכור ולאכול קודם שיעשר ולהכי כיון שכבר מוכרע עפ"י דינא דאורייתא דעומד בחזקתו ולהכי כשנגרר אח"כ לענין מע"ב כבר נגרר גם הנידון השני אחרי הכרעו' הראשון דלא יגרע הכרעה דאוריי' מהכרעות דרבנן לבד:

ה ראיתי באבני מלואים סי' ק"ח ס"ק ל"ג שהיקשה לרמב"ם דס"ל בפ"ט מה"ת דכהן שמכר פרה לישראל בכסף לא יאכילנה כרשיני תרומה הרי דתקנתא דרבנן אין דינו כדאורייתא וביבמו' ס"ז ע"ב דבנכסים מועטים לאוקימתא דאביי התם מאכילה הבת את העבדים בתרומה אע"ג שהוא רק ע"י תדר"ב אפ"ה מהני לתרומה דאורייתא ולק"מ כיון דאיירי התם בדאיכא בן בהדי בת וא"כ מעיקר הדין דאורייתא אוכל העבד בשביל הבן ול"ח דילמא האי דמעברא נמי זכר הוא דהא מדאוריי' בוודאי לא חיישינן למעוטא דזכרים רק מדרבנן הוא דחיישינן למעוטא ונגד חששא דרבנן מהני נמי תקנתא דרבנן דאין לבנים במקום בת בנמוע"ט לענין תרומה והאי דצריכנא התם וממה נפשך אי האי דמעברא בן הוא לא עדיף מהאי דקאי אי בת היא אמאי אכלה בתקנתא דרבנן כל כמה דלא נפיק לאויר העולם לא תק"ר ול"א דל"ח לבת משום דלא חיישינן למעוטא דא"כ הי' פוסל מצד ממ"נ דאי בן היא הרי יש לו זכי' מדאוריי' ואי בת היא יש לה זכי' מדרבנן מש"ה צריכין לומר דכל כמה דלא נפיק לאויר העולם לא תק"ר ישוב ל"ח למעוטא דזכרים שיפסול בתרומה מדאורייתא רק מדרבנן חיישינן למיעוטא ונגד חששא דרבנן כבר נגדר ונשלם בתקנתא דרבנן.

סימן ג

א נשאלתי מכמה סופרים שרוצים לצאת ידי ח"ש אם מותרים לתקן ס"ת שנתיישנה והדיו נתאדם לגמרי בכו"כ מקומות וכן בכו"כ שמות שאינם נמחקים והנה מתחילה לא רציתי להזדקק לזה כי לא נתישר לי הנהוג הזה שכבר נהגו הסופרים כאשר נתבאר להלן גם קשה עלי לחלוק על מנהגם כמאמרם הנח לישראל אע"פ שאינם נביאים וכו' אולם סופר אחד ירא ד' הפציר בי למאוד להזדקק לזה ולומר לו הלכה ברורה בזה אם יתקן ס"ת כזאת בהעברת קולמס אם יחדל והן מתחילה לפ"ר הי' נראה בעיני שאין לתקן מפני השמות שאינם נמחקים שהרי כבר הסכימו גדולי מחברים דכל שנתאדמו התיבות

לגמרי אע"פ שעודנו נשאר בהם ממשות דיו פסול לגמרי בין בס"ת ותו"מ כ"כ בס' בני יונה סי' רע"א ה' ו' ועי' במ"א סי' ל"ב ס"ק ל"ט ובאשל אברהם שם ולכן משה"ט אי אפשר לתקן דאם יתקן גם האזכרו' בהדייהו ה"ז דומה לדיו ע"ג סיקרא דאמרינן דחייב שתים משום מוחק ומשום כותב וה"נ באזכרות שבהן ובאם יניח את השמות כמות שהם [דהיינו במקום שנסתפק לו אם נשתנ' לגמרי למרא' אודם אם לא ויסמוך על חזקה דמעיקרא] מ"מ נפסל משום מנומר כיון שהעביר בקולמס בכל היריעה והזכרות נשארו בכתיבתן הראשונה עיין גיטין י"ט נ"ד וא"ל דיעבור בקולמס גם על האזכרות שבהן משום חזקתן ראשונה והוי כדיו ע"ג דיו דז"א דכיון שכבר העביר בקולמס על היריעה כולו וא"כ נפסלו האזכרות שבהן אז משום מנומר וא"כ כבר נתחייב להעביר בקולמס גם על האזכרות שבהן כי היכא דלא ליפסלו וכל היכי שצריך לכתיבה שני' אזי לר"א בר יעקב שם הוי כתיבה השני' כתב וכל היכא דהוי כתב לענין שבת אזי מחויב ממילא גם משום מוחק שהרי אפילו בסיקרא ע"ג דיו איכא דמחייבי התם משום מוחק ולחומרא פסקינן כראב"י עיין אה"ע סי' קל"א סעי' ה' וכשם דהיכא דכתוב שלא לשמה ומעביר בקולמס לשמו כיון דצריך לכתיבה השני' הוי כתב העליון כתב לר' יהודא ולראב"י אפילו אליבא דרבנן כן ה"ה הכא כיון דצריך לכתבי השני' עתה כי היכא דלא ליפסול משום מנומר הרי עלוי עליי' בכתב העליון ודוחק לחלק דהתם פסולו בגופי' כיון דנכתב שלא לשמה משא"כ הכא דפסולו ע"י ד"א כיון דעיקר טעמא הוא משום דעלוי עלי' בכתב העליון ועיין בתוס' שם י"ט ד"ה דיו ע"ג דיו וא"ל דא"כ מדר' יהודא גופא מסתייע דלית בי' משום מחיקת השם בכה"ג שהרי מבואר שם בתוס' דטעמי' דר' יהודא גופי' הוא משום שהכתב ראשון הי' שלא לשמה אזי ס"ל בזה דכתב עליון הוי כתב אבל בעלמא מודה דדיו ע"ג דיו לית בי' משום כותב וכיון שכן אמאי רשאי עתה להעביר בקולמס על השם דז"א דכיון שנכתב שלא לשמה לית בי' משום מחיקת השם כמ"ש בס' בני יונה בסי' רע"ו ה' י"ב ובפילפול הארוך דף כ"ה ובש"ך סי' רע"ו ס"ק י"ב דמותר למחקו לצורך תיקון אכן היכא דנסתפק לו אם נתאדם הדיו לגמרי עדיין הי' איפשר שיעבור בקולמס על השמות קודם שיעבור בקולמס על שאר היריעה דהא כ"ז דלא החל לתקן השאר לית בי' משום מנומר וכיון דע"י חזקה ראשונה א"צ לתקן הוי כדיו עג"ד דלית בי' לא משום כותב ולא משום מוחק אכן גם זה בורכא שהרי ישנם כו"כ שמות ביריעה אחת וכל שתיקן שנים ושלשה שמות שוב אית בי' משום מנומר והדר דינו לדין מוחק ועוד דהיכא שהספק לפנינו ע"י ריעותא שנולד בו לא סמכינן על חזקה בדאורייתא כמבואר בכ"מ בפרט שהספק הוא ע"י חסרון ידיעה ויכולה להתברר לכן לפ"ר נראה דהיכא דמספקא

לן אם נשאר בדיו קצת שחרות אזי טוב יותר לקרות בו כמו שהוא משיעבור בקולמס שהרי יכול לסמוך לענין קרי' בכה"ש שהוא מתקנתא דרבנן לחוד על חזקה ראשונה לבד בפרשת זכור שהוא מדאורייתא ופ"פ והיכא שנתאדם לגמרי לית לי' תקנתא כלל מפני השמות שאינם נמחקים כמשכ"ל ומדברי ש"ע א"ח סי' ל"ב סעי' כ"ז דמסתימות דברי ש"ע משמע שגם בשמות שאינם נמחקים יכול להעביר בקולמס דשאני התם שעודנו כשרים לצאת בהם י"ח שנשאר בדיו עצמו קצת שחרות רק שעשה לשמר שלא יתקלקלו יותר ומה"ט מכשיר גם בתפילין ול"ת לשלא כסדרן כמובא בתה"ד סי' מ"ח שהוא מקור הדין שם בש"ע:

ב ומה"ט נפלאתי מאוד על שער התשובה בש"ע הקטנים דפוס דובנא שהראתי מסופר אחד דפה אשר חיפש ומצא שם להצדיק דברי הנ"ל אשר חשבתי לפ"ר וז"ל שם בס"ק מ"ב שנמחקו עיין בה"ט ובתשב"ץ ח"א סי' קכ"ו וח"ג סימן קצ"ג אוסר העברת קולמס על השם, וכתב בבר"י שבתה"ד סימן מ"ח לא משמע כן אך בדברי הרמב"ן והריטב"א והר"ן בגיטין דף י"ט גבי מלאכת מחשבת נראה כן וצריך להתיישב למעשה עכ"ל בשער תשובה הן במה שהרשיתי התבוננתי שלא שם עיונו בזה היטיב וכתב כן לפ"ר שהרי עיקרו קא דייק מלישנא דרמב"ן דכתב לחלק בין מלאכת מחשבת והוא שרימז בדבריו גבי מלאכת מחשבת שהוא לישנא דרמב"ן וריטב"א ור"ן גרירו אחריו, וז"ל הרמב"ן שם ואי קשי' לר"א בר יעקב דאמר לקמן ע"כ ל"ק רבנן התם אלא משום דבעינן זה אוא"נ הא דתנן התם כתב ע"ג כתב פטור מני איכא למימר דמוקי לה בסיקרא ע"ג דיו וד"ה א"נ סבר איהו שאני לשמה משבת דגבי שבת מלאכת מחשבת בעינן ולא אהני מעשיו שכבר נכתב עכ"ל ומזה רצה המחבר הנ"ל לדייק דדוקא גבי שבת הוא דלא הוי כתב אבל בעלמא הוי כתב וכשם דהוי כתב העליון כתב לצורך תיקונו כן ה"ה דממילא דנין כמוחק את התחתון ומשה"ט יצא לדון דאינו רשאי להעביר בקולמס בשמות שאינם נמחקים ולא דק [ובמופלא ממני לא אוכל לדרוש כעת כי ספר התשב"ץ לא נמצא פה עתה] דע"כ לא כתבו דבעלמא כתב עליון הוי כתב אלא לראב"י וגם לראב"י גופי' הוא שכתב הראשון הוי שלא לשמה דאזי הוי עלוי עליי' בכתב העליון שהרי בראשונה פסול ובשני' הכשירו אבל לדידן דפסקינן כר"ח ולדידי' אין לחלק בין שבת לבין שלא לשמה שהרי לדידי' אמרינן בפ' כל כתבי מתני' מני דלא כר"י ולא מחלקינן דשאני שבת דבעינן מלאכת מחשבת א"ו צ"ל דגם הרמב"ן וסייעתו סברי כתרוצו דתוס' עצמו שם דר"ח מוקי למתניתין אפי' כשכתב מתחילה שלא לשמה ומשה"ט אמרינן דמתניתין דלא כר"י ולראב"י מוקמינן למתניתין ככ"ע ובסתמא ובדברים שא"צ כתיבה לשמה דא"ל דס"ל

לרמב"ן דשבת שאני דבעינן ממ"ח ומש"ה פטור אפילו כשכתב מתחילה שלא לשמה ובדברים הצריכין לשמה ואפ"ה לא הוי מלאכה לענין שבת דבעינן מלאכה חשובה דא"כ מכ"ש לר"ח דמגרע לכתיבה השני' דאיכא לאפלוגי הכא ומנא לי' לגמרא דמתניתין דלא כר"י או דרמב"ן ס"ל ג"כ כתרוצו דתוס' רק דמשנה קצת בלישנא ובטעמי' ואף אם תרצה להתעקש בזה ותאמר דרמב"ן פליג בזה מ"מ גם בעלמא לא הוי כתב העליון אלא כשראשונה היה שלא לשמה שנפסל על ידו אבל בעובדא דתה"ד וש"ע שגם בכתב הראשון כשר אלא לשמרו כדי שלא תתקלקל ביותר כשם דלא נקטינן לי' לשלא כסדרן ה"ה נמי לענין מחיקה וכתיבה לכ"ד בפרט דגם בשלא לשמה גופי' פסקינן לרה"פ כר"ח דכ"ע לה"כ:

ג אומנם לאחר עיון קצת נראה לפענ"ד ברור דגם כשנתאדם לגמרי יכול להעביר בקולמס גם על השמות שאינם נמחקים ועיקר טעמא דידי הוא שהרי בע"כ צ"ל דכל היכי דכתוב בפירוש בתורה טעם האיסור אזי כשאינו עושה משום כך אזי מותר לכתחילה אף בפ"ר דמודה ר"ש בכל איסורי תורה אבל היכא דכתוב הטעם בפירוש לית בי' משום פ"ר וכן איתא להדי' בסנהדרין דף מ"ו במלין את המת לכבודו והוא כיון דכתוב בפירוש הטעם משום כי קללת אלקים תלוי שהוא משום בזיונו לכן כשעשה לכבודו לא נאסר מעולם ובזה יש ליישב קושי' תוס' בבכורות דף כ"ה גבי פרה אדומה בשתי שערות דעיקרן משחיר וראשן מאדים דגוזז במספרים ואינו חושש דקסבר דבר שאינו מתכוון מותר ופרש"י משום דאינו מתכוון לשם גיזה אלא לתקן והיקשו בתוס' בד"ה גוזז דאין זה דומה לכל דבר שאינו מתכוון שהוא כשעושה דבר אחר והאיסור נגרר ממילא כמו בגורר אדם כסא וספסל וכדומה אבל הכא הרי בכוונה גוזז במספרים ועיין ברשב"א שבת דף קל"ב שהיקשה כעין קושי' זו גבי מילה דאפילו במקום שיש שם בהרת יקוץ בד"ה ואביי בתה"ד וז"ל תמיהא לי מאן דמתני לה אההיא דר' יאשי' אמאי קרי לי' דבר שאינו מתכוון דהא מתכוון לקציצה אלא שאין מתכוון לטהר אלא למול ואין זה קרי דבר שאינו מתכוון אלא מלאכה שאינו צריכה לגופה והא למה זה דומה למכבה גחלת של עץ ברשות הרבים דמתכוון לכבות ולא מחמת שהוא צריך לגופו של כיבוי אלא כדי שלא יזוקו בו רבים וקרינן לי' מלאכה שאינה צריכה לגופה ולא דבר שא"מ וכו' וי"ל דאי כתב רחמנא בפירוש השמר לך בנגע צרעת שלא תקוץ הכי נמי אלא השמר בנגע הצרעת כת"ר כלומר שלא יטהרנו אלא בהוראת כהן ואנן הוא דאמרינן כיון שכן אסור לקוץ בהרת שהרי מטהר הוא בקציצתו והילכך כשזה קוצץ לשם מילה הוי לי' דבר שאינו מתכוון אצל טהרה עכ"ל תמצית העלה מדבריו כיון שאין הפעולה בעצמותו עצם האיסור רק

הדבר הנמשך ממנו ומשה"ט דנין לגבי דבר הנמשך כדבר שא"מ כל שאינו עושה משום דבר הנמשך ההוא ובדבריו יש ליישב קושי' הנ"ל שהרי פשטא דקרא דכתיב הכי הוא כל הבכור וכו' תקדש לד' אלקיך לא תעבוד בבכור שורך ולא תגוז ה"פ דכל בכור אשר יולד וכו' תחזיק בקדושתן ותפרוש מהם ולא תתנהג בו כדרך שאתה עושה בשלך לענין גיזה ועבודה וכן פירש הרשב"ם שם אע"ג דדרשינן בגמרא לדרשא אחריתי ממאי דכתיב תקדש זהו דרך דרש ואסמכוהו אקרא וכיון שכל איסורו הוא מפני שיחזיק בקדושתן ויפרוש מהם בכל עובדא דחול הוא כל שעושה כן כדי להחזיק בקדושתן ושיוכשר בזה לעבודת הקדש שהקדישה כגון בפרה אדומה הגם שנגרר ממילא בזה גם כעין עובדא דחולין שוב מיקרי כדבר שא"מ לגבי זה כיון דעיקר כוונת רחמנא באיסור זה הוא משום שלא יתנהג בו כעובדא דחול:

ד ולדעת רש"י צ"ל דגם מתניתין דסנהדרין הנ"ל אתי כר"ש דפסקינן כוותי' וכן בגמר' שם אמרי' דר"ש ב"י הוא שחידש זה דבכל המתים עובר בל"ת ויליף לי' מיתורא דקבור תקברנו רק דבכה"ג לית בי' גם משום פ"ר או שיש לחלק קצת דהכא בגוזז גרע טפי ממלין לכבודו כמובן אכן לדעת תוס' שם דפירשו התם משום שאינו מתכוון לשערות אחרות שיגזוז עמהם בע"כ צ"ל דלענין אותן שתי שערות עצמן שהשחירו מראשן גם לר"י דס"ל דדבר שאינו מתכוון אסור אפ"ה מותר לגוזזן משום דקסברי דכל כה"ג דנגרר בתר טעמא דקרא גם לר"י מותר דכן משמע פשטא דמתניתין בסנהדרין דאתי' ככ"ע אפי' לר"י והיינו דקשי' להו על פ"ה עם נפרש גם בגוזז דנמשך עיקר איסורו משום פרשות שלא יחלל את הקדש א"כ גם לר"י דס"ל דשא"מ אסור אפ"ה בכה"ג מודה דדמי למלין את המת לכבודו ומדאמרינן שם דלר"י אסור א"כ בע"כ צ"ל דלא דמי להתם א"כ גם לר"ש יאסור שהרי ל"ד לכל דבר שא"מ בעלמא אבל רש"י ס"ל דגם מתניתין דסנהדרין אתי כר"ש כמשכ"ל אבל לדינא ל"פ דלמסקנא דמילתא גם לדעת תוס' פשיטא דשרי אפילו לר"י ומשה"ט תבנא לעובדא דידן דבמחיקת השם דכתיב בפירוש דלא אסרה רחמנא אלא משום השחתה כל היכא דעלוי עליי' כגון שנתאדם הדיו לגמרי אזי לכ"ע שרי אע"ג דבדיו ע"ג סיקרא חייב בשבת משום מוחק דהתם משום מלאכה הוא דחייבו רחמנא משא"כ במחיקת השם דמשום השחתה הוא דאסרו רחמנא אזי כל היכא שהשביח והעדיף בכתיבה זו מותר לכתחילה בס"ת רק בתפילין ומזוזות יש בהם משום שלא כסדרן שהרי ישנם כמה תיבות שאינם צריכין תיקון:

ה ועיין בס' בני יונה בסי' רע"א אות ו' וז"ל יראה מזה ג"כ אם נתקפל הדיו מעל הקלף ונשאר מקום הדיו וניכר כמראה ירוק וכן דיו שנתיישנה ואבדה מראיתה פסולה עד

שמעבירים עליו קולמוס בדיו ודיו שהוא נוטה לאודם או לגוון אחר צ"ע עד כמה תשתנה ממראי' ותכשיר [בהגהה שם ולפמ"ש אני לעיל פסול אפילו נשאר מקומו שחור כיון שאין שם ממשות דיו ואפשר להכשיר בזה דאי אפשר שאין שם ממשות קצת אחרי שנשאר רושם שחור והדיו היתה מתחילה מתוקנת באופן זה שתתקיים ע"ג הקלף וצ"ע] עכ"ל המחבר וכיון דפשיט' לי' דמותר להעביר בקולמס אזי גם באזכרות שרי דמאי אמרת דש"ה שיש בו משום מוחק כמו בדיו ע"ג סיקרא דמחייבינן לי' בשבת משום מוחק שכבר כתבנו דמלאכת שבת שאני דמחייבינן לי' משום מלאכה משא"כ במחיקות האזכרות דלא מחייבינן לי' רק דרך השחתה וגם מסתימות דברי המחבר הנ"ל משמע דאפילו בהזכרות רשאי להעביר בקולמס ולא תקשה למאי דכתיבנן דכל היכא דעלוי עלי' לית בי' משום מחיקת השם דרחמנא לא אסרה אלא דרך השחתה מהא דפסקינן בא"ח סי' ל"ב בציפן זהב דאסור למחוק דש"ה שהרי מוחק את השם של זהב הגם דמגלה בזה השם של דיו מ"מ לגבי זהב מוחק הוא אבל בדיו שנתאדם דמתקן את השם זה עצמו שהרי מתקן את הדיו שנתקלקלה אבל בציפן זהב למה"ד להניחן מטלית על השם שכתוב כדינו וכתב השם גם על המטלית ולא היה מוקף גויל היעלה עה"ד שיהיו רשאי לגרר את השם מעל המטלית כדי שיתגלה השם התחתון דמ"מ לגבי האי מיהא מוחק הוא:

ו אמנם קשי' אמאי מהני העברת קולמס כלל כשנשתנה לגמרי מראות הדיו אפי' בכה"ת זולת האזכרות דהא אמרינן שם בגיטין דף י"ט בעדים שאין יודעין לחתום מהו שיכתבו להם בסיקרא ויחתמו כתב עליון כתב או אינו כתב אמר לי' אינו כתב אמר להם והלא למדתנו רבינו כתב עליון כתב לענין שבת א"ל וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה הרי דגם בדיו ע"ג סיקרא לא הוי כתב אלא לחומרא וא"ל דשאני גיטין שנוגע משום חומרא דאשת איש שהרי אין עדים חותמין על הגט אלא מפני תק"ה וגם במזויף מתוכו הוא רק מדרבנן ובס"ת לפעמים יש בו סרך דאוריי' כגון בפ' זכור ופרה וגם לענין גוף המצוה דוכתבתם לכם כו' וגם בשבת דף ק"ג דתני' התם להדי' בבריית' או שכתב שלא בדיו וכו' הרי אלו יגנזו ומשמע להדי' דלית להו תיקון בהעברת קולמוס ואפשר דמשום בריית' זו הוא דדחיק ר' יוחנן אנפשי' לומר כך ולדון דלא הוי כתב לקולא דכי מפני שאנו מדמין נע"מ] וכן יש לדקדק לדעת הנימוקי דפירש בה' ס"ת להאי דפרק הבונה דתני' התם או שכתב את האזכרות בזהב דהיינו שמתחילה כתבן בדיו ואח"כ חיפן בזהב וז"ל שם בזהב כלומר שזרק זהב על כתב השמות שנכתבו בדיו אפ"ה פסול דס"ל כתב העליון כתב הוא ומבטל התחתון לפי שהוא מוחקו אסור לקרות בו עכ"ל ויש לדקדק חדא בלישנא

דנקיט לי' דכתב עליון כ"ה והלא בסיקרא ע"ג דיו לכ"ע לא הוי כתב וגם בעיקר הדין שכתב לפי שהוא מוחקו והרי בסיקרא עג"ד פליגי התם ופסקינן דפטור גם משום מוחק וצ"ל שגם דלענין שבת דלא מחייבינן לי' משום מוחק היינו משום דגרועי גרעי וגם לענין מחיקה הוי כמקלקל משום דמוחק לא מתחייב אלא כשמוחק כדי שיכתוב עליו שתי אותיות והכא אף כשיחזור ויכתוב עליו בדיו שוב לא נדון ככתב לכ"ד רק לחייב עליו בשבת כדברי ר"י התם דכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה וגם זולת זה כיון דאינו עומד לכך לחזור ולכתוב עליו כיון דמ"מ כבר כתוב לפנינו לכן פטור גם משום מוחק בשבת אבל לענין מחיקת השם דתורה חייבתו דרך השחתה וכיון דגרועי גרעי' אית בי' משום מחיקת השם [וסמך לזה מצאתי בתשו' מעיל צדקה סי' כ"ד בנידון אם מותר לטוח בסיד על הכותלים של בהכ"נ דבעה"מ פ"מ מתיר מהא דאיתא בסוטה דף ל"ה דכתבו התורה בכל לשון וסדו בסיד ואיך עברו על מחיקת השם והמחבר הנ"ל משיג עליו שם וז"ל משם אין ראי' כלל דוודאי אותו הסיד היה טוח על האבנים דבקל יכול להסיר ושאר הכתב תחתיו שלם וכו' והרי הוא כמו המדבק שעוה על שם שבמזוזה זה במקום שאינו טהור כמו שכתבו שיש לעשות כן במקום שאינו טהור כ"כ וה"ה כאדם הכורך מפה על השם אבל על כתיבת דיו בוודאי סיד לח מוחקו ומאבדו ממש וכו' והרי הוא בכלל ל"ת כן ותמן אמרו המעביר דיו ע"ג סיקרא חייב משום מוחק וע"כ לא פטרו סיקרא ע"ג דיו אלא דה"ל מקלקל וכל המקלקלין פטורין בשבת אבל מחיקה מיהו הוי עכ"ל] וגם מ"ש הנימוקי בתחילה דכתב עליון הוי כתב אגב גררא אתי לאשמועינן וגם ליישב עיקר הדין דקתני התם הרי אלו יגנזו דמשמע דלית לי' תקנתא כלל דהיינו משום דבהעברת קולמוס א"א משום דגם בדיו עג"ס לא הוי כתב לקולא כמימרא דר' יוחנן שם דכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה וגם בגרירת הזהב אי אפשר כדפסקינן בא"ח סי' ל"ב סעיף ג' דבהזכרות אינו רשאי לגרר את הזהב דהוי כמוחק את השם הרי דלענין קדושת השם ה"ז נידון ככתב דלא גרע מחקוק עה"ט או על הקורה דאית' במס' ערכין ד' ו' דאית בי' משום מחיקה וה"נ בציפן זהב כיון דמ"מ השם כתוב לפנינו חייב משום מוחק ולענין זה הוי כתב עליון כתב דהיכא דלחייבי אח"כ משום מוחק אע"ג דבעלמא כ"ע מודו דסיקרא ע"ג דיו לא הוי כתב אבל לענין האזכרות לא גרע מחקיקה:

ז ועדיין צריכין אנו להבין דאמאי רשאי לגוררן בציפן זהב בכל היריעה לבד מהזכרות כיון דבציפן כבר ביטל את כתב התחתון כמו דכתב בנימוקי הנ"ל וא"כ כשהדר וגרר את הזהב ונגלה התחתון אמאי מהני ודמי לנכתב מאליו וכאילו נשפך דיו ונעשה אות דפסול לכ"ע א"ו בע"כ צ"ל כיון דמתחילה כתבו בדיו כדינו רק שאח"כ נפסל ע"י

שציפן וכשנסתלק הגורם אזי ממילא חזר לכשרותו כמקדם ומשה"ט נמי כשנתאדם לגמרי והעביר עליו בקולמוס כשירה דלאו משום כתיבה הוא דמכשרינן לה אלא משום שנסתלק הגורם והגע בעצמך אילו חזר והשחירו בתחבולה אחרת ולא ע"י כתיבה כלל ג"כ כשירה כיון שמתחיל' נכתב בהכשר ומעתה תבנא לדינא בנידון דידן דגם על האזכרות מותר להעביר עליהם בקולמס כשמתחילה כתבם כדין משום דלא צריכנא להחזיק העברה זו לכתיבה כלל רק כאילו חזר והשחירם בתחבולה אחרת ותיקן את הדיו הראשונה עצמו וע"כ לא הגיע לכלל מוחק רק כשכתבו בתחילה בסיקרא וכשחזר וכתב בדיו דבע"כ צריכין להכשירו רק מטעם כתיבה דהשתא ומש"ה אמרינן נמי דכשם דהוי כתיבה דהשתא כתיבה לגופי' כן נמי הוי כמחיקה לגבי סיקרא ובסיקרא עג"ד פשיטא דהוי כמחיקה שהרי גרוע גרעי השתא מאשר הי' אולם כשכתב מתחילה כדין ובהכשר רק שאח"כ נשתנ' הדיו וכשחזר והעביר עליו בקולמ' ה"ז דומ' לגמרי כאילו תיקן את הדיו הראשונ' ומה"ט אפ"ל שגם קטן שלא הביא עדיין ב' שערו' רשאי להעביר בקולמס דלא גרע מאלו הושחר מאליו או ע"י תחבולה אחרת כיון דמעיקרא נכתב בדיו כדת תו לית לן בי' ע"י איזהו דבר שהוחזר לאיתנו כללות הדברים כשם דרשאי להעביר בקולמס על דיו שנשתנה למראה פסולה בשאר פרשיות הרי בע"כ צ"ל דל"ד לדיו עג"ס ומה"ט נמי רשאי ג"כ להעביר על האזכרות ולית לן בזה משום מחיקה כנ"ל ברור כאשר נבאר עוד להלן בראי' ברורה וע"פ דברינו הנ"ל דברי מ"א נכונים היטב ול"ק קושי' האשל אברהם שהניח דבריו בתימה בסי' ל"ב ס"ק ל"ט וז"ל ולא הוי שלא כסדרן כיון שעכשיו הכתב כשר ומה שמוסיף עליו אינו אלא שמשמר וכו' א"כ משמע דוקא כשקצת צבע הדיו קיים אבל אם קפצה כל הדיו מהקלף ולא נשאר רק רושם אדמומית מהחלודה של הדיו הוי של"כ כנ"ל עכ"ל והקשה עליו שהרי גם כשלא קפצה כל הדיו ונשארו האותיו' אדומות מדיו עצמו ג"כ פסול שהרי הן אדומין לפנינו ולפמ"ש גם מבעל המג"א לא נעלם כל אלו רק דס"ל כיון דמעיקרא נכתבו כדין ואינן צריכין רק תיקון בעלמא ואזי אם הושחרו מאליהם או ע"י תחבולה אחרת ג"כ כשירה וא"כ גם כשהעביר עליהם בקולמס תו אין אנו מוכרחים להחזיקם בתורת כתיבה רק כאילו תקנם בתחבולה אחרת או שנתקנו מאליהם ותו לית בי' משום של"כ ומדוקדק בלישנא דכתב ולא נשאר רק רושם אדמומית מהחלודה של דיו הוי של"כ אבל כל שאילו הדיו עצמו נתאדם אע"ג דצריכין תיקון וכל זמן שלא נתקן פסולין אבל ל"ש בי' משום שלא כסדרן כיון דאין אנו צריכין לכתיב' דוקא אמנם התינח כשנשתנית הדיו לחוד בגוונא דליכא למיחש שמא יקפוץ עוד הדיו האדומה שנשארה מן הקלף כגון שאין בו ממשות נראה וניכר לעינים

אזי הגם דצריכה תיקון וכ"ז שלא נתקנו פסולין אבל לית בהו משום של"כ דלא גרע מאילו המשיך כ"ף פשוטה לבסוף עד שאיננו מוקף גויל ומחק ממנה קצת דלית בי' משום שלא כסדרן כמ"ש במ"א שם ס"ק כ"ו אבל כשיש לחוש עוד שמא יקפוץ הדיו לגמרי מן הקלף ועתה נתאדם לגמרי ולא נשאר בו רושם שחרות כלל אזי בודאי אית בו ג"כ משום של"כ ולא מהני העברה בקולמס דמידי טעמא דת"ה שם בסי' מ"ח אלא משום דפסקינן כרב ששת בשבת דף צ"ד ע"ב בתולש א' משלש משום דהשתא מיהת הא איתא וה"ה הכא כשמתקן לשמור את הדיו שלא תקפוץ לגמרי ומש"ה מצריך התם שתהי' עדיין רושם שחרות ניכר בו כי היכא שיהי' כשרים לפנינו ואיננו מועיל בהעברת קולמס זו רק לשמרו ודמי לרב ששת דאזיל בתר השתא וה"ה הכא לית בי' משום של"כ אבל אם אית בי' תרתי דנתאדם הדיו לגמרי וגם נשאר בו עוד ממשות דיש לחוש שמא תקפוץ לגמרי אזי גם לר"ש אית בי' משום של"כ כיון דגם עתה מיהו צריך תיקון משום פסול שבו ומועיל לבתר כן או שלא תקפוץ כלל או אולי תגבר התתאי ויתקלף גם הכתב העליון שעליו ויוכשר ע"י הכתב שישאר מן הצדדים לבד משה"ט גם לר"ש אית בי' משום שלא כסדרן והגם דמילתא דמסתבר מעצמו הוא נראה כדמות ראי' לזה מהא דתירצו תוס' בסנהדרין דף פ"א ד"ה ונגמר דהיכא דנידון בחמורה ול"א דהוי עדות שאי אתה יכול להזימו וגברא קטילא קטיל **(דיני עדים זוממין היו נוהגים בסנהדרין בירושלים)** משום דאולי יוזמו הראשונים וכ"פ הרמב"ם בפ"י מה"ס דגם בעדים נידון בחמורה ולא כתירוצם הראשון שם דאיירי בב"ד דוקא וקשה דהא אנן פסקינן כר"ש דאזלינן בתר השתא אמנם יש לדחות דזוממין שאני דאיגלאי מילתא למפרע וביותר נראה שהרי גם כמו שהנידון לפנינו ג"כ התחילו במקצת לדונו בחמורה ואח"כ כשיוזמו הראשונים אזי נגמר הדבר על פיהם משא"כ בתולש א' משלש דהשתא מיהת לא עביד מידי וה"ה נמי הכא כשנתאדמו לגמרי ומשמרו שלא יקפוץ עוד גם לר"ש נידון כשלא כסדרן משום דדמי קצת להאי דסנהדרין הנ"ל:

ח נהדרין לענינא דכתיבנא דרשאי להעביר בקולמס גם על האזכרות כשכתב בתחילה כדין ואח"כ נתאדמה הדיו וראי' ברורה לזה שהרי כתוב בהג"מ בפ"ז וסה"ת דכל שם שלא נתקדש לית בי' משום מחיקת השם ופירשו בתשו' ח"י תשו' ט"ז ובספר ב"י בפלפול הארוך דף כ"ה ע"ב דזהו כשנכתב בכונה לשם אחר כגון כשרצה לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו ד' אבל כשכתבו לשם אותיו' השם אף שלא קידשו מ"מ נתקדש ממילא ומחויב במחיקתו ובחו"י מדמה זה לבכור הגם דמצוה להקדישו בפירוש אם לא קדשו קדוש ממיל' לכ"ד ודבריהם מסתברים ונכונים למאוד וגם המביאים ראי' לדבריהם

כאשר נבאר ולפ"ז בם נימא דהיכא דכתב השני' הוי כתב אזי אינו רשאי להעביר על האזכרות משום מוחק א"כ קשי' מהא דנזיקין דף נ"ב בסופר שאמר אזכרו' שבהן כתבתי שלא לשמן דמקשינן התם ונעבר בקולמס וכו' לימא דלא כר"י ומתרצינן אימר דאמר ר' יהודא בחדא אזכרה והרי התם הסופר ידע שכתב את האזכרות רק שלא קידשן ואליבא דר"י כשכתב הראשון הי' שלא לשמה אזי כתב השני הוי כתב וא"כ גם בחדא אזכרה אינו רשאי להעביר בקולמס משום מחיקה ומאי קא קשי' לי' מעיקרא דע"כ לא התיר ר"י אלא כשרצה לכתוב יהודה, דלית בי' משום מחיקה, א"ו דכל שתיקן אותו השם עצמו כיון שהוא דיו עג"ד. תו לית בי' משום מחיקה דרחמנא לא אסרה אלא דרך השחתה ואליבא דר"י דס"ל דכתב השני הוי כתב הרי עלוי עלי' בכתיבה זו אותו השם עצמו תו לית בי' משום מחיקה כלל כמשכ"ל אבל בדיו ע"ג סיקרא או ע"ג זהב אע"ג דעלוי עלי' מ"מ אית בי' משום מחיקת האזכרות כיון דלגבי קדושת האזכרות גם בסיקרא ובזהב נתקדשו וכשכותב אח"כ בדיו מ"מ מוחק את השם שכתוב מתחילה כיון דדיו דהשתא מילתא חדתא הוא לגמרי משא"כ בדיו שנשתנית למראה אחרת כשהעביר בקולמס הרי זה כמתקן את הדיו עצמו והדר הוי כדיו עג"ד אמנם גם בדיו עג"ס או ע"ג זהב דיתחייב משום מוחק בהזכרות שאינם נמחקים עדיין יש להתבונן בזה דמסתבר דלמסקנא דמסיק בגמרא דגם דיו ע"ג סיקרא לא הוי כתב לקולא דלא מפני שמדמין נעשה מעשה אזי מסתבר דחייב משום מחיקת השם כיון דלא התעלה בכתב זה כלל ומחק את השם שכתוב מתחילה אבל לס"ד דמעיקר' דדיו עג"ס הוי כתב יש לספק אם מחייבינן לי' משום מחיקת השם כיון דתורה לא אסרה רק דרך השחתה א"ד דעילוי זו מילתא אחריתי הוא אבל מ"מ מוחק את השם של סיקרא שתחת הדיו ודמי לחיפן זהב דאסור לגוררן מעל האזכרות או דילמא ש"ה שבגרירה אינו אלא מוחק והשם שתחתיו ממילא נתגלה הוא דאסור בש"ע בסי' ל"ב סעי' ג' אבל הכא דכתיבה עצמו הוא המחיקה אפשר דשרי אכן אין נפקותא בזה לדינא לדידן דפסקינן כר"י דלא הוי כתב להקל אזי בוודאי אסור לעשות כן בהזכרות שאינן נמחקים אפי' כשכותב להתלמד לבד:

ט אמנם בעיקר דבריהם הגם שעיקר דבריהם מסתברים ומתקבלים להולכים במישרים בעצמותם אכן עיקר יסודם ממה שהקשו בגיטין דף נ"ד בההוא דאתא לקמי' דר' אמי אמר לי' ס"ת שכתבתי לפלוני אזכרות שבה לא כתבתים לשמן אמר לי' ס"ת ביד מי א"ל ביד לוקח א"ל נאמן אתה להפסיד את שכרך ואי אתה נאמן להפסיד ס"ת אמר לי' ר"י נהי דהפסיד שכר אזכרות שכר ס"ת כולי מי הפסיד א"ל אין שכל ס"ת שאין אזכרות שלו כתובות לשמן אינו שוה כלום וליעבר עלייהו קולמס וליקדשי' כמאן נימא דלא כרבי

יהודה דתנן הרי שהי' צריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו ד' מעביר עליו קולמס ומקדשו דברי ר"י וחכ"א אין השם מן המובחר אפ"ת ר"י ע"כ לא קאמר ר"י אלא בחדא אזכרה אבל דכולי ס"ת לא משום דמיחזי כמנומר והקשו לדברי הג"מ הנ"ל דכל שם שלא נתקדש מותר למחקו ובהדי' תנן הכי במס' סופרים פ"ה ה' ג' הי' צריך לכתוב את השם ונתכוון וכתב יהודה ולא נתן בו דל"ת מוחקו וכותב את השם ר"י אומר יחזיר עליו הקולמוס ויקדשנו א"ל אין זה מן המובחר הרי דגם לרבנן מותר למחקו וא"כ לס"ד דלא ירד לחלק בין חדא אזכרה לכולי א"כ אמאי קאמר ר"י נימא דלא כר"י דהא כחכמים ג"כ לא אתי' שהרי גם לדידהו שרי למוחקו ולחזור ולכתוב עליו ומשום קושי' זו ירדו לחלק דדוקא היכי דלא נתכוון לכתוב את השם כלל הוא דרשאי למוחקו כגון שנתכוון לכתוב תיבה אחרת וכתב את השם אבל כשנתכון לכתוב אותיו' של השם אעפ"י שלא קידשו אינו רשאי למחקו ועובר עליו דדמי לבכור דאע"פ שמצוה לקדשו מ"מ גם כשלא קידשו בפירוש כל קדושת בכור עליו ולפענ"ד ליישב קושי' הנ"ל באופן אחר דבל"ז קשה להבין מאי קא קשי' לי' לר' ירמי' נימא דלא כר"י הכי משנה או ברייתא הוא הלא ר' אמי דינא קא פסיק בעובדא דאתי לקמן ומאי בכך שפסק אליבא דחכמים דהלכתא כוותייהו בכ"מ לכן נראה לפרש כוונה אחרת בקושי' דר' ירמי' שהרי לפום פירושם דתוס' לעיל דף י"ט וכן הרשב"א ורמב"ן וריטב"א והר"ן פליגי ראב"י ור"ח אליבא דרבנן כשכתב הראשון הי' שלא לשמה והשני לשמה דלראב"י גם לרבנן כתב עליון הוי כתב רק באזכרות לא עבדינן הכי לכתחילה דאין השם מן המובחר ולר"ח אזי לרבנן אפי' כשהראשון שלא לשמה אפ"ה כתב עליון אינו כתב בדיו עג"ד אבל לר' יהודה ל"פ דלדידי' אע"ג דדיו עג"ד לא הוי כתב אבל כשהראשון שלא לשמה והשני לשמה דעלוי עלי' אזי כתב עליון הוי כתב ונמצא דלראב"י גם רבנן מודה לסברת ר"י דאע"ג דדיו עג"ד לא ה"כ אבל כשהראשון שלא לשמה והשני לשמה אזי לכ"ע ה"כ ולר"ח פליגי עליו בעיקר דינו דקסבר דלעולם בדיו עג"ד לא הוי כתב ע"כ ומעתה נחזי אנן בעובדא דר' אמי דקפסיק דאינו נאמן להפסיד ס"ת וכשירה בלא תיקון כלל ולראב"י הלא טוב לנו להעביר בקולמס על האזכרו' דממנ"פ אם שקר עינה ברעהו ומתחיל' כתב לשמם אזי רשאי ג"כ להעביר עליהם בקולמס לכ"ע [ועיין בטור י"ד סוף סי' רע"ו יש בו דבק באותיו' השם יש לו לגוררו ואינו צריך אח"כ להעביר עליו קולמס ולקדשו הרי דאם רצה רשאי] ואם אולי באמת יהגה חכו דכתבן שלא לשמן אזי מהני העברת קולמס להכשירן גם אליבא דרבנן אע"ג דקסברי דאין השם מן המובחר זהו כשיודעין בוודאי אזי חיישינן למיעבד מצוה מן המובחר אבל בספיקא יותר נכון לחוש לדבריו ולתקן

מיהת בכל האפשרי מלהכשירו בלא תיקון כלל וזהו שהקשה ר' ירמי' נימא דלא כר' יהודה הכוונה דחכמים חולקים על סבר' ר"י לגמרי וקסברי דלעולם אין כע"כ בדיו עג"ד והיינו כר' חסדא ומש"ה קפסיק ר"ח דאינו נאמן כלל להפסיד הס"ת משום דתו אי אפשר לתקוני דאם נחזיק לספיקא דדילמא קושטא קאמר שוב אי אפשר לתקוני ומה דקאמרי רבנן התם אין השם מן המובחר היינו לדבריו דר"י קאמרי הכא כמבואר ברשב"א בשם הירושלמי אבל אם נימא כראב"י נמצא דגם לרבנן נשאר סברת ר' יהודה על נכון רק דבוודאי אמרינן דאין השם מן המובחר ע"כ הי' לנו מן הדין לחוש לדבריו ולתקנו במאי דאפשר ולא איכפת לן ול"מ וע"ז מתרץ דאפי' את"ל כראב"י וסברת ר"י אמיתי' גם לחכמים זהו בחדא אזכרה אבל בכולהו מיחזי כמנומר והיכא דלא אפשר תו לא מהימנינן לי' ומעתה לא קשה קושיתם הנ"ל דגם לרבנן ימחוק השמו' ויחזור ויכתבם על הגרר דזהו כשידעינן בבירור שלא כתבם לשמן אבל מספק אינו רשאי למחקן ככל ס"ד ולא מניחין גם את הסופר עצמן למחקם כיון דלדידן לא עדיף מספיקא אמנם דינם שחידשו לחלק בין נתכוון לכתוב אותיו' השם לבין לא נתכוון כלל נכון בעצמותו וכן משמע להדי' ממס' סופרים הנ"ל דקדייק בלישנא היה צריך לכתוב את השם ונתכוון וכתב יהודה ולא נתן בו ד' והוא דנתכוון לכתוב יהודה הוא דרשאי למחקו דאל"כ הי' לי' למימר ולא נתכוון וכתב יהודה והיינו שלא נתכוון לקדש את השם א"ו דגם בכה"ג אינו רשאי למחקו עד שיתכוון לכתוב תיבה אחרת לגמרי וא"כ גם לפי תירוץ זה שכתבתי מוכח שפיר מה שהוכחנו לעיל באו' ה' דכל שכותב בשני' בעילוי אע"ג דהוי כתב לר"י וא"כ ממילא יש בו משום מוחק בשב' אפ"ה לענין מחיקת השם לית לן בה דלא אסרה התורה רק דרך השחתה דאל"כ גם לר"י אי אפשר בהעבר' קולמס בסופר זה שכיון לכתוב את השמו' רק שלא קידשן לשמן ומאי קא קשי' לי' לר"י כדכתיבנא לעיל:

י עוד באופן אחר נראה לפרש קושי' ר"י נימא דלא כר"י והוא מדקאמר נימא ש"מ דמספקא לי' דאולי יש לחלק בין חדא אזכרה לכולי' ועיקר תוכן כוונתו בזה לירד לסוף דעתו דר' אמי אם אית לי' מתוך רק משום הכי הוא דלא האמינו משום דטעה הסופר בדר' יהודה דאית לי' דרשאי להעביר בקולמס ונמצא דלא יפסיד לעצמו רק דבר מועט בעד שכירות להעביר בקולמס על האזכרו' ולאידך יפסיד כל הספר בנתיים כ"ז שלא יתקננו או דילמא דגם לר"י אי אפשר לתקן בהעבר' קולמס ונמצא דבע"כ צ"ל דר' אמי לית לי' כלל האמנתו דמתוך דא"ל משום דטעה בקושי' הראשונה דר' ירמי' דנהי דהפסיד שכר האזכרו' וכו' והרי גם קושי' ראשונה אזלי ג"כ משום דרשאי להעביר בקולמס רק דבתר הכי מפרש לי' לעיקר תוכן כוונתו דבלא"ה אין התחלה לקושיתו שהקשה מעיקרא דהרי

המושכל מחייב שיפסיד כל השכר וכן מבואר ברשב"א בחידושיו דקושי' השני מפרש ואזיל לקושיתו הראשונה ולדברינו הכי שייטא ואזלי דאם נימא דגם ר"י מודה בזה נמצא דצ"ל דלית לי' כלל האמנותו דמתוך וע"ז מתרץ לי' דגם ר"י מודה ומעתה הי' לו ליסוד מונח דלית לי' מתוך ומש"ה מקשה ואזיל מעובדא דר' אבוהו ומשני לי' אע"ג דלקושטא ר"י מודה בזה אבל עודנו נוכל לומר דסופר מיהו טעה בזה וקסבר דגם בזה פליג ר"י:

יא לאחר שכתבתי כל הנ"ל עודני יראתי לקבוע הלכה למעשה מפני שבעל המחבר שה"ת הנ"ל תמך יתדותיו על תשו' התשב"ץ וספרו לא נמצא פה עד כי טרחתי להשיגו בשאלה מעיר הסמוכה ויען כי ספרו לא נמצא לרוב לכן העתקתי כל לשונו מרישא ועד סיפא כל הצריך והנמשך לזה כסדרן וכלשונו ועיקר שאלתו הי' לענין פתוחה שעשאו סתומה או להיפך אם מהני תיקון כדעת הרשב"א או כדע' רמב"ם ויצא לדון דכל הני דקתני בפ' הבונה מפ' פתוחה ואילך בחדא מחתא מחתינהו דל"מ תיקון וז"ל ומגופא דהאי ברייתא נמ' איכא לאוכוחי הכי דקתני או שכתב האזכרו' בזהב הרי אלו יגנזו ובוודאי דלא מהני בהו תיקון שאם תאמר יעביר עליהם בקולמס הא אי אפשר מתרי טעמא חדא דהוי מוחק את הכתב התחתון ואסור למחוק את השם והכי אמרינן בפ' המביא תניין המעביר דיו ע"ג סיקרא ר"י ור"ל דאמרי תרווייהו חייב שתים אח' משום מוחק ואח' משום כותב וכ"ש למאי דאסיקנא התם בפ' המביא דדוקא לענין שבת אמרינן דכתב עליון הוי כתב אבל לענין חתימת עדים לא סמכינן למימר דכתב עליון הוי כתב דמפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה וכ"ש לענין מחיקת השם דכתב תחתון הוי כתב ועליון לית לן דהוי כתב והוי מוחק את השם זהו טעם אחד שא"א להעביר עליהם דיו ועוד שאפילו הי' אפשר למימר דליכא למיחש למחיק' השם אפ"ה א"א בהעברת דיו משום דהוי כמנומר ופסול מדאמרינן בפרק הניזקין כל ס"ת שאין אזכרו' שבו כתובו' לשמן אינו שוה כלום ואקשינן וליעבר עלי' קולמס ולקדשי' כמאן דלא כר"י וגו' ע"כ לא קאמר ר"י התם אלא בחדא אזכרה אבל בכולי ס"ת לא מאי טעמא משום דמיחזי כמנומר ופסול וכאן נמי בברייתא זו שבפ' הבונה בכותב אזכרו' של כל הספר בזהב אסקינן דהכי משמע לישנא מדלא קתני שכתב אזכרה בזהב וקתני שכתב האזכרות וכיון דכולי ספר הכי איתי' מיחזי כמנומר אי מעבר עלי' דיו וטפי מיחזי כמנומר דיו על גבי זהב מדיו על גבי דיו וא"כ מאלו הטעמים א"א להעביר דיו ואם נפשך לומר דבהעברת הדיו ליכא למפסלי' מטעם מחיקת השם ותסתייע בזה מדאקשינן בפ' הניזקין וליעבר עלי' קולמס ואיצטריכי לאוקמי משום מנומר אלמא דדוקא מהאי טעמא אבל מטעמא דמחיקה ליכא למפסלי הא ליתא דשאני התם שהאזכרות לא נכתבו לשמן וכיון שלא

נכתבו לשמן לא קדשו וכיון דלא קדשו שרו במחיקה ומכאן א"א ללמוד דין זה שאין זה מוכרח מכאן משום דהתם אמרינן דדיו עג"ד פטור אלא שהדין נראה שהוא דין אמת וכו', וא"ת ימחוק הזהב ויכתוב עליו בדיו ובהכי לא מיחזי כמנומר שהרי הכתיבה על הגרד לא משוי לי' מנומר מדאמרינן בפ' הקומץ רבה דארבע טעיות בכל דף יתקן ביתירות ובוודאי צריך לגרוד ולכתוב על הגרד שלא תראה תיבה כשני תיבו' וכתבו הרמב"ם ז"ל בכלל הפסולים והכי איתא במסכ' סופרים ושמעינן מהכא דאע"ג דדיו ע"ג דיו משוי לי' מנומר דיו ע"ג גרד לא משוי לי' מנומר דדרך כתיבה הוא וא"כ ימחוק האזכרו' הכתובו' בזהב ויכתבם בדיו ע"ג הגרד ואע"פ שאסור למחוק את השם דוקא כשנכתב בדיו אבל בזהב אינו כתב שהרי הספר הוא נפסל בכך כמו שהוא נפסל אם נכתבו שלא לשמן וכי היכי דהתם לא מיתסר וכדכתיבנא בסמוך ה"נ הכא הא ליתא דנכתבו שלא לשמן לית בהו קדושה כלל אבל אם נכתבו בזהב כיון שנכתבו לשמן קדשי ואע"ג דס"ת נפסל בכך היינו משום דלענין כתיבת ס"ת גמרי הלכה דבעינן דיו אבל דלא להוי כתב לענין מחיקת השם ליכא מאן דאמרי וציץ יוכיח שהוא טס של זהב וכתיב בי' כתב בפרש' פקודי דכתיב וכתבו עליו מכתב פתוחי חותם קודש לה' וטרח תלמודא לאסוקי אי הוי חק תוכות או חק יריכות כדאית' בפ' המביא תניין ומשמע דדיני' לכל מילי דכתיבה בדיו לבד מהכשר ס"ת וא"כ הא דקתני בכתב האזכרו' בזהב הרי אלו יגנזו משום דלית לי' תקנתא קתני הכי וה"ה לשינוי הפרשיות דמיתנייא בהדה וכן נמי הא דקתני או שכתב שלא בדיו לית לי' תקנת' כלל שהי' צריך לגרוד כל הספר ואין זה תיקון אלא ספר אחר ועוד מפני האזכרו' א"א לגרוד ועל כרחין גניזה בעינן עכ"ל בח"ר סי' קכ"ז וז"ל בח"ש סי' קצ"ג עוד שאלת ס"ת שהי' בלוי הרבה עד שהוא קרוב להטשטש ויש בו כמה גרדים ותקונים אם הוא פסול וצריך גניזה או לא תשובה, כיון שהוא כל כך ישן והולך למחק ולהעביר דיו על המחק הוא מנמרו יגנז כמו שאמרו בפ' השולח ולהעביר עלי' קולמס ונקדשה ה"ל מנומר ועוד יש לאסור להעביר דיו על השם דקי"ל דכתב ע"ג כתב חייב משום מוחק התחתון וכן כתבתי בתשוב' בס' תשובתי הראשון בסי' קכ"ז עכ"ל התשב"ץ וכשתדייק היטב תראה דלמ"ב בדינא דתה"ד המובא בסי' ל"ב דגם התשב"ץ מסכים לזה דכשם דלא דנין כתיבה השני' לענין מחיקת האזכרו' דלית לן בה כיון דגם כמו שהוא כשירים אלא דמשמרם שלא יתקלקלו יותר אלא דגם בעובדא דידן מודה התשב"ץ דאע"ג דנשתנה הדיו אח"כ מ"מ דיו עג"ד מיקרי אע"ג דלאחר שנשתנו ונפסלו משום מ"ע דנשתנו למראה פסולה מ"מ א"א לומר דדמי לדיו ע"ג סיקרא שהרי מבואר בכל האחרונים דמהני העברת קולמס בכה"ת [אף אם ת"ל דלא איירי באזכרו'] ודיו עג"ס

לא מהני למסקנא דגמר' דלא מפני שמדמין נע"מ וכמבואר בתשב"ץ אלא בע"כ צ"ל דזה בכלל דיו עג"ד כיון שמתקן רק את הדיו הראשונה וא"כ נדון ממילא דגם באזכרו' שרי שהרי התשב"ץ רצה להוכיח מעיקר' מההוא דפ' הניזקין דמקשינן וליעבר עליו בקולמס ולקדשי' דכל שנכתב שלא בקדוש' לית בי' משום מחיקה ומסיים בזה שאין דין זה מוכרח מכאן משום דהתם דיו עג"ד הוא דפטור אע"ג דהתם אליבא דר' יהודא קיימינן דא"ל דהיכי דראשון הוא שלא לשמה אזי כתב השני כתב לענין שבת ולתיקון השמות ואפ"ה הי' פשוט לפניו דלית בי' משום מחיקה דמ"מ אינו אלא כמתקן את הראשון רק בדיו עג"ס הוא דפשיטא לי' דאית בי' משום מחיקה למסקנא דלא הוי כתב ולהכי נדון כמוחק את השם ולמאי דס"ד מעיקרא מספ"ל דאע"ג דנידון משום מוחק לגבי שבת אפ"ה לענין מחיקת השם יש לדון בו והן הן הדברים אשר כתבנו לעיל באות ה':

יב וגם ממ"ש התשב"ץ בח"ג סי' קצ"ג לא נמצא שום רמיזה נגד דינו דתה"ד שהרי בתה"ד איירי באופן דגם עתה קודם התיקון כשירים אלא שמתקנם כדי שלא יתקלקל יותר ובתשב"ץ איירי להדי' באופן שנמחקו מקצת האותיות באופן דקודם התיקון פסול לגמרי שהרי פוסק דינו דיגנוז וגם אין מדבריו ראי' ורמז רמיזה לסתור דברינו הנ"ל שהרי הסכימו האחרונים דכל שנשאר חלק מועט מן השם אסור למחוק ועובר עליו ומעתה כיון שמקצתו מחוק לגמרי ומקצתו כתובה עודנה כל שחוזר וכותב על מקצתו הכתובה לפנינו הרי הוא כאילו מוחק שם שלם וחוזר וכותב שם אחר אצלו משא"כ בדינו דש"ע שהשם עודנו שלם לפנינו רק כיון שהחל לקפוץ ממנו מקצת דיו יש לחוש שיתקלקל לגמרי ונמצא דמחיקה עצמו הוא הכתיבה וכן בדיו שנשתנה דמחיקה עצמו הוא הכתיבה והכתיבה עצמו הוא המחיקה תדע שהרי בע"כ צ"ל כן דאל"כ הרי דבריו סותרים א"ע מדלעיל סי' קכ"ז דמסיים דבדיו ע"ג דיו לית בי' משום מחיקה והגם שיש לחלק קצת באופן אחר מ"מ יסוב הדבר ממילא דגם בדיו שנשתנה מותר להעביר בקולמס ועיין לכן נראה לפענ"ד להלכה ולמעשה דמותר להעביר בקולמס בדיו שנשתנה ונתאדם לגמרי כ"ז שיש בו צבע דיו אע"פ שאין בו שום שחרו' הגם שיש ללמוד מסוגי' זו דלא מפני שאנו מדמין נע"מ כיון דנראה להדי' מדברי מ"א הנ"ל דכ"ז שיש בו ממשות דיו לית בי' משום של"כ א"כ מכ"ש דלית בי' משום מחיקה וכיון דגם מבעל המחבר מ"צ בספרו בני יונה כתב להדי' דרשאי להעביר בקולמס הרי מוכח דל"ד לדיו עג"ס ובדיו עג"ד לכ"ע לית בי' משום מחיקה וגם מסתימות דבריו נראה דגם על האזכרו' יעביר בקולמס דכי ס"ד דכולי' נתישנה והאזכרו' עמדו בשחרותן ובאם לא יעב"ק על האזכרו'

אכתי לפסול משום האזכרות ועוד דדמי למנומר א"ו דעתם מסכמת דיעביר בקולמס גם על האזכרות ובלבד שיעשה כן בכל הדף לכה"פ דלא למיהוי כמנומר

יג מדברי התשב"ץ הנ"ל בסי' קכ"ז נראה להדי' דס"ל דגם בנתכוון לכתוב את השם כל שלא קידשו רשאי למחוק כדי לתקן וגם ס"ל דעל הגרר לי' בי' משום מנומר א"כ יסוב הקושי' של ח"י וב"י מנזיקין דמקשינן כמאן דלא כר"י דלדידי' רשאי להעביר בקולמס דהא כרבנן נמי לא אתי' דהא ס"ל במ"ס דרשאי למחוק את השם ולכתוב עה"ג ושני תירוצים שתירץ ב"ס ב"י ליתנהו לשיטתו חדא כדכתיבנא לעיל דמחלק בין כשנתכוון לכתוב תיבה אחרת ולבין שנתכוון לכתוב אותיות השם עצמן ועוד דתירץ אף דלקס"ד אכתי לא ידע לחלק בין חדא אזכרה לכולי' זהו בהעבר' קולמס לחוד אבל למחוק ולחזור ולכתוב ע"ג הגרד בזה ידע מעיקרא דפסול משום דבזה בוודאי מיחזו כמנומר ולדעת התשב"ץ הוא להיפך דגם למסקנא לית בי' משום מנומר בכותב עה"ג מזה נראה לפרש כדפרישנא לעיל באופן ראשון דקו' לא קאי על מאי דפסק ר"א שהפסיד כל שכרו אלא דקאי על מאי שלא האמינו להפסיד ס"ת דאכתי איפשר לתקוני מספיקא כדכתיבנא לעיל וע"ש ועוד נראה לישב קושיתם בפשיטו' דבשלמא לרבנן ניחא דמפסיד כל שכרו משום דכל ס"ת שאין אזכרות שבו כתובין לשמן אינו שוה כלום ואי משום דרשאי למחוק ולחזור ולתקן זה אינו דהניחא כשספרו בידו והוא יודע בעצמו שלא כתבן לשמן אזי הרשות בידו גם למחקן אבל השתא שהוא ביד לוקח והשתא הלא הלוקח אינו רשאי למסרם לאחר או גם לסופר עצמו למחוק את האזכרו' דדילמא לאו קושטא קאמר שהרי מדינא אינו נאמן וכאן דאינו רשאי לתקנם אזי ממילא הפסיד כל שכרו עפ"י דבורו משא"כ לר"י דס"ל דיעבור בקולמס ולוקדשי' דזה רשאי גם עתה בממ"נ ובזה מתורץ היטב קושי' הרשב"א בחדושיו על קושי' ר' ירמי' דנהי דהפסיד שכר אזכרו' שכרו דכולי' ס"ת מי הפסיד דממנ"פ מ"ק אי ס"ל דבעינן קידוש לשמן א"כ פשיטא דהפסיד כולי שכרו ואי לא בעי לשמן גם שכר אזכרות לא הפסיד ולדברינו ניחא דמעיקרא מקשה לרבנן דמס' סופרים דקסברי התם דימחוק את השם לגמרי וא"כ לדברי הסופר עצמו לא הפסיד לעצמו אלא שכר אזכרות שהרי הוא עומד וצווח הנני למחקן ולחזור ולכתבן בקדוש' וע"ז משני שאני אומר כל ס"ת וכו' כיון דכ"ז שאינו מתקן אינו שוה כלום והשתא א"א עוד לתקנם בפרט דדינא קאמר הלוקח לדידך לא בעינא כיון שכבר קלקלת כמו טבח ואומן ושתלא דמסלקינן להו וע"י אחרים אי איפשר בתיקון ומעתה כיון דלפי דבריו כמו שהס"ת לפנינו אינו שוה כלום רק דמיתלי תלוי ומקושר עדיין אם יש לו עוד תיקון אם לא והגע בעצמך אילו הס"ת הזאת הי' על קלף הדק היטב אשר אי איפשר

עוד במחיקה ולחזור ולכתוב מחדש אזי בלי ספק הפסיד לעצמו כל שכרו לפי דבורו ומה לי אם א"א לתקן בעצמותו או משום ארי' דרביע עלי' דדינא הוא דמבטל תקונו האפשרי ומאי אמרת הלא ביטל תקונו הוא מצד גדר ההיפוך דחיישינן לדילמא שקורי משקר דז"א דסוף סוף כמו שהיא לפנינו אינו שוה כלום רק דעודנו תלוי וקשור באופן התיקון וכיון דבקושטא א"א עוד בתיקון תו לא איכפת לן בסיבה המבטלת וכיוצא בזה מצינו במס' גיטין דף מ"ב ע"ב גבי הא דמיבעי' לי' במעוכב גט שחרור אם אוכל בתרומה ובעי למיפשט מכהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה דאוכלין בתרומה דמעוכב ג"ש הוא מספק דאי תימא דאכילת תרומה תלוי ומקושר הוא בעבדות דזהו עיקרו של קנין כספו וכיון דסוף סוף אין לרבו רשות עליו שהרי אינו יכול לעבוד אתו עבודת עבד משום ספק הרי אע"ג דספק המונע עבדות הוא משום דילמא הוא ב"כ ואם הוא ב"ש הרי באמת יש לרבו רשות עליו מ"מ הסברא מחייבת דלא יאכל בתרומה משום דדילמא הוא ב"ש ואין לרבו רשות עליו דתו לא איכפת לן בסיבה המונעת מאיזה טעם הוא וגם לשנוי' דמתרצינן התם דאילו יבא אלי' וכו' דקנין כספו קרינן בי' ש"ה דהדבר תלוי בדינא ותלוי הדבר בין האמת או השקר דהיינו דתורה הקפידה דאכילת תרומה תלוי בעבודה וכיון דאיפשר להתברר אוכל בממנ"פ ועיין במ"ל בפ"ט מה"א ה"ו אבל תשלומי שכירות דא"א לחייבו משום דאילו אתי אלי' כיון דלפנינו א"א בתיקון עוד תו לא איכפת לן בסיבה המונעת יהיה באיזה אופן שיהי' דסוף סוף כיון דא"א בתיקון עוד כבר הפסיד לעצמו בהודאתו כל שכרו:

יד ועיין במ"א סי' ל"ג ס"ק ז' דמפרש לטעמא דרבנן דאינו רשאי להעביר בקולמס הוא משום מנומר וע"כ צ"ל דדבריו סובבים אליבא דראב"י דאליבא דר"ח הוא משום דכתב עליון אינו כתב ולכאורה תמוה דמפורש במס' סופרים דרבנן סברו דימחוק השם ויכתוב על המחק ואם על גבי המחק לית בי' משום מנומר בתיבה אחת כ"ש בהעבר' קולמס בלבד דלית בי' משום מנומר בתיבה אחת בלבד אומנם בס' ב"י מפרש לי' דאינו כבוד להשם שיתקדש רק בהעבר' קולמס לחוד אומנם בזה הולך לשיטתו דקסבר דעל הגרד בוודאי אית בי' משום מנומר כמו שתירץ לעיל על קושי' הנ"ל דמקשינן נימא דלא כר"י דהא גם לרבנן קשי' דהרי רשאי למחוק ומתרץ דגם לס"ד דאכתי לא ידע לחלק בין חדא אזכרה לכולי' זהו בהעבר' קולמס אבל על הגרד פש"ל דאית בי' משום מנומר אבל המ"א בע"כ צ"ל דס"ל כדעת התשב"ץ לעיל בסי' קכ"ז דעל הגרד לית בי' משום מנומר גם ב"ג ו"ד בכל דף אומנם בעיקר ראייתו מפ' הקומץ דבמלאים רשאי למחוק וא"כ צריך לכתוב על הגרד דאל"כ הרי נראה כשתי תיבו' כבר עמד המרדכי בזה ומתרץ לי' דאיירי כשיכול

למשוך האותיו' שלפני המחק ושאחרי' וא"כ איפשר שימשוך רק על השני אוירים או דבמקצת אות לית בי' משום מנומר וכבר נהגו הסופרים להקל בזה ויש להם על מי ליסמוך וכיון דמנומר פסולא דרבנן הוא די בעל התשב"ץ לסמוך עליו ועיין ברמב"ם בפ"י מ"ה ס"ת דקחשיב לי' לכ' פסולין דפוסלין בס"ת ושבק לה לפסולא דמנומר לגמרי ואפ"ל דקסבר דדוקא לענין שכירו' הסופר הוא דאמרו כן בגיטין דכיון דלכתחילה מעכב אדעתי' דהכי לא פסקתי לך לשלם משכורתך אמנם בתשו' הריב"ש סי' זיין מבואר להדי' דמנומר פסול לקרות בו וגם בכותב על הגרד אית בי' משום מנומר ומתרץ להאי דהקומץ רבה כדכתיבנא ודלא כתשב"ץ וכ"מ בש"ע סי' רע"ט סעיף ד' בהגהה:

טו ואגב דעסיקנא בהאי ענינא נדברה עוד מענין לענין באותו ענין בדברי מרדכי התמוהים וצריכין ביאור בפ' התכלת ועיקר דבריו מבוארים בתוס' שם דף מ"ב ד"ה ואל אומנם יש בו דברים נוספים וע"ש וז"ל היקשה הר"י מאורלינ"ש ל"ל קרא למעוטי ע"ג מכתיבת ס"ת תו"מ ת"ל דבעי כתיבה לשמה כס"ת וצריך שיאמר בפירוש לשמה אני כותב כיון דסתמא לאו לשמה קאי מדאמרינן בפרק הנזיקין אזכרות שבו לא כתבתי לשמן ולא קאמר כתבתי שלא לשמן דאז הי' משמע דסתמא לשמה קאי ובעי עקירה לפוסלו וכו' וי"ל דקסבר האי תנא דלא בעי כתיבה לשמה ועוד תירץ הר' אלחנן דתורה סתמא לשמה קיימא ומה שמדקדק מהאי דנזיקין מדלא קאמר כתבתי שלא לשמן היא דגבי גט נמי סתמא לאו לשמה קאי דאשה לאו לגירושין קיימא וא"ה תנן בגיטין כל הגט שנכתב שלא לשם אשה ולא קאמר שלא נכתב לשם אשה ומיהו אי לאו הכי קאי וודאי הי' צריך להוציא מפיו שכותב לשמן כמו גבי גט וכו' ונראה דאפי' מאן דלא בעי עיבוד לשמה כתיבה לשמה בעי כדמשמע הכא מדפסול ע"ג לכתיבה ולרש"י ז"ל נראה דס"ת סתמא לשמה קיימא דמהיכי תיתי דפסולה כשכתב ישראל בסתם דסברא הוא מסתמא כיון שכותב ס"ת לקרות בו או ללמוד בו ולא גרע מזבחים דבעי לשם ששה דברים וא"ה אם לא אמר בפירוש כשר וכו' אבל האזכרים ודאי צריך להזכיר בפירוש לשמן דבעינן שיכתבם לשם קדושת השם יתברך משא"כ בשאר ס"ת ולהכי נקט בפ' הנזיקין אזכרות שבו לא כתבתי לשמן] כצ"ל ולא נקיט שאר הספר ולפירוש אחר וצ"ל ולפירוש זה] יש לומר דנקיט שמו' משום דלא משוי איניש רשיעא ובאזכרו' יכול לומר שכחתי לכותבם לשמם לומר בפירוש ונראה לי להביא ראי' מפרק הבונה הי' צריך לכתוב השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו ד' מעביר בקולמס ומקדשו אלמא דבשם צריך בפירוש לשם קדושת השם אע"פ שכתבו לשם קדושת הספר דומיא דשאר הספר פסול עכ"ל והנה מתחילה נבאר ראשית דבריו שכתב ונראה דאפי' מאן דלא

בעי עיבוד לשמה כתיבה לשמה בעי כדמשמע הכא מדפסיל ע"ג לכתיבה דאינו מובן שהרי על מבוכה זו קאי עד כה דל"ל קרא והשתא מסיים בהיפך והגם שנוכל לדחוק וליישב דבריו דהיקשא דוקשרתם וכתבתם לא אליבא דכולהו תנאי הוא כי איננו משנה ובריית רק רבא מפשורניא חידוש זה כאשר נבאר לקמן אבל עודנו אין לו קשור דברים למאי דקאי בי' אם סתמא לשמן ועוד בעיקר קושי' דל"ל קרא עודנו לא תירץ כלום שגם דסתמן לשמן זהו כשכתבן ישראל דמסתמא כותב לקרות בו או ללמוד בו כאשר מביא בעצמו בשם רש"י לכן נראה שכבר נודע בעליל לכל בר לבב דרבותינו הראשונים הגם דקיימו בהאי ענינא עינוהו מטייפו בכולהו שמעתתי' בסקירה חדא בקיצור נמרץ והוא דעיקר ויסוד דבריו נובע מגיטין פ' השולח והא דמביא בשם רש"י דסתמן לשמן נובע שפירשו של רש"י שם דף מ"ה ע"ב כתבו ע"ג יגנז נמצא בידו אמרי לה יגנוז ואמרי לה קורין בו וז"ל רש"י שם דס"ס הוא דשמא ישראל כתבו ואת"ל הוא כתבו שמא למכור לישראל כתבו וכו' עכ"ל ועיין בתוס' ד"ה אמרי לה וכו' שהיקשו על רש"י מהא דלקמן מפרש טעמא משום דכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה וצ"ל לדעת רש"י דמאן דאית לי' דנמצא בידו קורין בו לית לי' האי דרשא ושם תירצו בתוספת משום דאיכא למיתלי טפי שישראל כתבו ועיין ביו"ד סי' רפ"א ס"ק ה' דזה תלוי במקומות אי שכיחא או לא ולפ"ז לכאורה מה קשי' להו לתוס' דל"ל קרא ת"ל משום דבעינן לשמה דהא נפקותא רבה היכי דנמצא ביד ע"ג ולא ידעינן מי כתבו דאז אי לאו מהקישא דקרא דקשרתם וכתבתם אזי קורין בו מחמת ספק ספיקא והשתא דאיכא הקישא תו ליכא ס"ס דגם שכתבו למכרו לישראל מ"מ פסולה אכן לקושטא נראה דאף בלא הקישא ליכא למימר דקורין בו מספק ספיקא אלא לבתר דחידשו דסתמן לשמה קאי היכי דישראל כתבן לכן גם כשכתבן למוכרן לישראל הרי זה כאילו כתבן ישראל בסתמא אבל אם נאמר דסתמן לאו לשמן קאי וצריך שיכתוב בפירוש לשמן תו לא מהני מידי מה שכתבן אדעתי' דישראל ומעתה לאחר שיחדשו דסתמן לשמן איכא נפקותא בפשטותא היכא דכתבן לשם ישראל לפנינו ומדברי רש"י האלו דמכשיר כשכתבו אדעתי' דישראל שהרי מכשיר בנמצא בידו מטעם זה הוא שהוציא המרדכי מכללו דסתמא כשר וזהו שכתב המרדכי ונראה דאפי' מאן דל"ב עיבוד לשמה כתיבה לשמה בעי וכו' דהיינו לפירש"י דמכשיר בנמצא בידו מחמת ספק ספיקא הרי בע"כ צ"ל דלית לי' הקישא דקשר' וכת' ואפ"ה לא מכשירין אלא בנמצא אבל היכא דכתבן מודה דפסול וגם מדמכשיר בנמצא מחמת ס"ס משמע דלא בעי עיבוד לשמה דא"כ איכא ס"ס להחמיר שמא לא כתבם לצורך ישראל ואת"ל שכתבן לישראל שמא לא עיבדן לצורך ישראל א"ו דל"ב עיבוד לשמה ואפ"ה

כתיבה בעי ומדמכשיר בנמצא מחמת ס"ס אע"ג דבעי כל"ש ש"ת דסתמא דכשר ועיין איברא יש להתבונן לדעת רש"י דס"ל דבאזכרות בעינן שיכתוב בפירוש לשמן אמאי מכשיר בנמצא לקרות בו משום ספק ספיקא שהרי אפי' כשכתב לשם ישראל מ"מ לא עדיף מישראל שכותב בסתמא וצ"ל דהא דבעינן אזכרות שיקדשם בפירוש הוא מדרבנן וסדר"ב לקולא גם בספק אחד דשמא ישראל כתבו:

טז וראיתי בס' פנים מאירות סי' מ"ה בח"ר שהביא דברי מרדכי הנ"ל וכתב עליו וז"ל ונראה ברור דמה שכתב אבל האזכרות ודאי צריך להזכיר בפירוש אין זה מדברי רש"י עצמו דאיך מביא ראי' מפרק הנזיקין מדנקט אזכרות ולא נקיט שאר הספר הלא תלמודא קאמר שם א"ל ר' ירמי' נהי דהפסיד שכר אזכרות שכר דכולי' ס"ת מי הפסיד א"ל אין שכל ס"ת שאין אזכרות שלה כתובין לשמה אינו שוה כלום וגבי גוילין שאמר הסופר שלא עיבדן לשמן א"ל מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך נאמן להפסיד ס"ת ופריך מ"ש מדרבי אמי ומשני התם איכא למימר טעי בדרבי ירמי' ופרש"י שסבר שלא יפסיד אלא שכרו של אזכרות לבדן וי"ל דמשקר ונתכוון להקניט וא"כ אין מכאן ראי' די"ל דס"ת צריך ג"כ לפרש לשם קדושת ס"ת דוקא והא דלא קאמר שלא כתב שאר הספר לשמן דלא רצה לומר כן להפסיד כל שכרו אלא פשוט דאין זה מדברי רש"י רק רש"י נקיט בסתם דס"ת לשמן קיימא ופשיטא די"ל דסתם כתובות השם לקדושת השם קיימא אלא רבינו שמשון רצה לחלק בכך ומביא הנך ראיות וכבר מחוי לי' הרב הב"י אמוחי דהראי' מפ' הבונה אינו ראי' כלל וכן מהנזיקין אין ראי' כלל כמו שכתבתי אלא פשוט דרש"י ס"ל דסתם ס"ת לשמן קיימא וה"ה בשמות דמ"ש והא דנקיט אזכרות לא כתבתי לשמן לאו דוקא כמו שכתבו התוס' בפ' התכלת ואף שהט"ז בסי' רע"ו רצה ליישב דבריו מ"מ לא פלט להצילו מקושיתינו וכו' עכ"ל ועודנה לא רפתה רוח המעיין בקרבו במה שהמציא דרבינו שמשון והמרדכי חידשו זאת מלבם דלו יהי' כדבריו הכי דבר נקל הוא חלילה לתלות בם משוגתם הלא ר"ש אשר גם גדולי בעה"ת שתו בצמא את דברי קדשו וגם בעל המרדכי הרצוי לכל אחיו מדור דור ישגו חלילה בדבר פשוט כזה לכן עלינו חובה למשכוני נפשן להצדיק את דברי קדשם והמרדכי בעצמו שם מציוע לראיתו במה שכתב דנקיט שמות משום דלא משוי איניש רשיעא ותוכן כוונתו כי לא להצדיק את הסופר יצא ומה איכפת לן בזה רק להצדיק עיקר דינא ולכלכל היטב השו' דשם והוא שיצא לידון דבע"כ צ"ל דאין השמות וס"ת שוין שהרי אם נאמר כדעת הר' אלחנן דסתמן לשמן קיימא בין בס"ת בין באזכרות ובע"כ צ"ל דלאו דוקא הוא דנקיט לא כתבתי לשמן אלא שכתוב כל השמות שלא לשמן והרי בזה הגם המפסיד כל שכרו

וגם דלא טעי כלל אמאי נאמינו משום מתוך דמסברא לא עדיפי ממיגו דלא מהני מידי במקום דמשים עצמו רשע כמבואר בכתובות דף י"ט ע"ב באומרים אה"ד דאינם נאמנים הגם שלא עשו רק דבר עול לכתחילה ואינם נפסלים וא"ל דזהו דוקא בנידון זה אבל בתורת בע"ד שאני אפי' היכא דמע"ר ונאמן במיגו וה"נ כשמפסיד שכרו נאמן בתורת בעלים כאשר נבאר להלן קצת מזה שהרי רוב אחרונים הסכימו ביו"ד בסי' קס"ט סעי' כ"ה ובסי' קע"ז סעי' י"ב דגם בעל דבר עצמו ולהרויח א"נ במיגו כשמשים ע"ר וגם כשת"ל דתורת מתוך עדיפי ממיגו מ"מ תיקשה דמנ"ל להקשות שם ומ"ש מדרבי אמי דשו"ש דבגוילין דצריך עיבוד לשמן בפירוש דסתמן לאו לשמן קיימא ולא משוי נפשי' רשיעא בעדותו הוא דנאמן אבל בדרבי אמי דאמר שכתבן בפירוש שלא לשמן ומשוי נפשי' רשיעא מש"ה אינו נאמן אלא ודאי דבדוקא נקיט לי' התם האזכרות שבו לא כתבתי לשמן שלא קידשן בפירוש דבזה לא משוי נפשי' לרשיעא דיכול לומר שכחתי כמו בגוילין אלא דאכתי איכא למימר דילמא שניהם שוין ובשניהם סתמן לאו לשמן קיימא ובמאי שאומר בתחילת כתיבת הספר שכותב לשם קדושת ספר תורת משה אזי די ג"כ לקדושת האזכרות שבהם וכמו דס"ל להר"א דשניהם שוין לסתמא ה"ה נמי דנוכל לומר לענין קדושתן בפירוש דא"כ ממ"נ אי אמר בפירוש מתחילה הרי די גם לאזכרות ואי איירי דלא אמר מתחילה וא"כ הס"ת כולהו פסולה וא"כ מפסיד כל שכרו ואמאי אינו נאמן דהא דמי לדר' אבוהו וא"ל דבזה גופי' הוא דטעי דקסבר דשאר הספר כשר בסתמא אכתי מאי היקשו שם וניעבר בקולמס ולקדשי' כיון דצריך לכתבו מחדש מתחילה ועד סוף וכיון דבע"כ צריכין לחלק בין קדושת ס"ת לאזכרות שהרי ליכא למימר דתרווייהו כשרים בסתמא כמו דמחייבת הסברא חיצונה דלא עדיפי מזבחים דתנן בהדי' דצריך לששה דברים ואפ"ה כשירים בסתמא דא"כ הדרי קושי' לדוכתי' דהרי משוי נפשי' ברשיעא ואמאי נאמינו אפי' במקום דאיכא תורת מתוך וגם בצד השני אי איפשר לבצע הדבר דקדושת הספר יועיל גם לאזכרות כדכתיבנא לעיל דא"כ או דכולהו כשירה או דכולהו פסולה ומסוגי' משמע דלא נפסלה כולהו בעצמותו רק ע"י האזכרות וכיון דבע"כ ההכרח מסוגי' ילחצנו לחלק בין אזכרות לשאר ס"ת אזי דרך הישרה מחייבת דבכולהו ספרא הוא דכשר בסתמא דדמי לזבחים רק דבאזכרות לבדן הוא דבעינן לקדשן בפירוש כדמוכח מהכרח סוגי' הלז וכיון שאינו מן ההכרח רק על האזכרות לבדן אזי מוטב דבשאר ספרא מיהת יקום הדבר על הסברא פשוטה דסתמן לשמן קיימא אכן לולא ההכרח מסוגי' אזי מוטב הדבר להשוות שניהם בפלס אחד כיון דסתמא שוין דבעינן כתיבה לשמה וכתורתו של זה לענין סתמא ולכל קדושה שבהן

ה"ה ממילא גם לאזכרות שבהן ומסברא נדון דתרווייהו כשרים בסתמא רק דממצוי הסוגי' נראה דאזכרות פסולין בסתמא ומעתה אם כדי להשוותן יחד נימא דקידוש אחד לכולהון ותרווייהו פסולין בסתמא אכתי לא נוכל להשוות דשם בקו הישרה כדכתיבנא ומעתה לא נמצא עוד למפלט רק אם נימא דתרווייהו סתמן לאו לשמן קאי וקדושת הספר ל"מ לאזכרות ובעינן באזכרות גם בדיעבד קידוש באפי נפשי' א"כ הרי יצאת בזה מגדר הסברא מכל וכל וגם מגדר השיווי שהרי בע"כ צ"ל דלא דמי אהדדי שהרי בקדושת הספר עודנו לא נתקדשה האזכרות וכיון שכבר יצאו מגדר השיווי אזי מוטב להניח בסברא החיצונה כל שאיננו מן ההכרח דהיינו כל ספר לבד מאזכרות דכשר גם בסתמא ועל קו ומשקל זה אודי נמי ראיתו מפ' הבונה כיון דמוכח מיהת דבנתכוון לכתוב יהודה הגם שכתב את השם כתקונו אפ"ה פסולה אע"ג דבכולהו ספרו כשר אפילו בכה"ג וא"כ כבר יצאו האזכרות מגדר השיווי לכולהו ספרא שהרי אתה צריך להעלות את האזכרות בזה וכבר מוכח מסוגי' הנ"ל דבאזכרות סתמן פסול ותו ליכא למיטעי רק למען להשוות יחד זה לזה ולפסול שניהן בסתמא וקדושת הספר מועיל גם לאזכרות בכדי לנקוט גדר השיווי כדמשמע מפשטא דש"ס דשניהן שוין וכיון דמוכח מהאי דיהודה בפ' הבונה דקדושת אזכרות למעלה מקדושת כולהו ספרא שהרי אם יטעה ויתכוון לכתוב תיבה אחרת דלא קבעי לי' ויטעה ויכתוב התי' כדבעי לי' אזי בוודאי כשירה ורק באזכרות הוא דפסול בזה וכיון שכבר יצאו מגדר השיווי אזי מן הישרה לומר דכולהו ספרי הוא דדמי לזבחים דכשרים בסתמא רק באזכרות הוא דבעינן קידוש בפירוש כדמוכח מהנזיקין דאל"כ הרי משוי נפשי' רשיעא ועיין בט"ז סיו רע"ו ובזה ל"ק קושי' הפמ"א מה שחזר והיקשה עליו וע"ש ובעיקר קושי' תוס' הנ"ל דלמה צריך לילף מוקשרתם וכתבתם ת"ל דלאו בני לשמן נינהו י"ל דאיכא נפקותא היכי דישראל ע"ג ומלמדו דיכתוב לשמן ואע"ג דהיכא דבעינן לשמן בפירוש וסתמן לאו לשמן קיימא ל"מ עע"ג כדאיתא בגיטין כ"ג אכן ברש"י שם בד"ה לדעתי' דנפשי' מבואר דרק משום ספק הוא דפסלינן לי' דשמא גמר בלבו לשם אחר וא"כ היכא דמספ"ל בכותב עצמו אם הוא ישראל א"ל וישראל אחר ע"ג ויהיו רשאין לקרות בו מטעם ס"ס אבל השתא דילפינן מקרא פסולה לגמרי מספיקא דשמא אינו בר קשירה ונראה לצרף. וללבן היטב בלשונו שם שכולו מקשה בלא תוס' וגרעון רק עירוב דברים ממטה למעלה וממעלה למטה שכן נמצאו ומצוי הרבה פעמים בדפוס וכך צ"ל ולרש"י ז"ל נראה דס"ת סתמא לשמה קיימא דמהיכא תיתי דפסולה וכו' ולא גרע מזבחים וכו' אבל האזכרות ודאי צריך להזכיר בפירוש לשמן דבעינן שיכתבם לשם קדושת שמו יתברך משא"כ בשאר ס"ת ולהכי נקיט בפ' הנזיקין אזכרות ולא נקיט

שאר הספר [כגון שכתב בפירוש שלא לשמן] משום דלא משוי אינש רשיעא ובאזכרות יכול לומר שכחתי לכותבם לשמם לומר בפירוש ולפירוש אחר דצ"ל אזכרות שכתבתי שלא לשמן [הכוונה לדעת הר"ר אלחנן דגם האזכרות סתמן לשמן קיימא והא דנקיט שם ל"כ לשמן הוא ל"ד וצ"ל כתבתי של"ש וא"כ הרי משוי נפשי' לרשיעי ואמאי נאמינו גם כשמפסיד כולו שכרו כמו שכתבתי לעיל]:

סימן ד

בדין ע"א נאמן באיסורין:

א ובעיקר סברא דמתוך לכאורה הי' נראה דזהו כשהי' בראשונה תחת ידו לגמרי ולכן גם כשיצא מתח"י והחזירו לבעלים כיון שעדיין לא יצא לגמרי מרשותו דלא מיבעי למ"ד אקב"כ הרי יש לו קנין בגופו ואפילו למ"ד אאקב"כ כיון דאינו יכול לסלקו בשום דבר רק מחויב למכור את הדבר שעשה כדי שישלם שכרו ודמי קצת לבא"ר כמ"ש שם בריש פסחים וה"נ כיון דמעיקרא היתה בידו וגם עתה הרי עדיין יש לו בו תפיסת יד אומנם מדברי בעל התרומות בשער נ"א חלק ב' באות ה' ל"מ כן שהרי מביא שם בשם י"א במפסיד בהודאתו לו ולאחרים דנאמן מטעם מתוך וחולק עליהם דהתם שאני דחיישינן לקנוניא משא"כ במפסיד שכרו בהודאתו ומזה מוכח דטעמי' דמתוך לאו משה"ט הוא שהרי גם כשישנו בידו עיקר האמנותו משום בעלים הוא דבעלים נאמנים על שלהן הוא דווקא במילתא דאיסורי כמבואר באשר"י שם שהרי גבי סופר דכתב שלא לשמן לפ"ד לית לי' מיגו שהרי כבר כתובין ועומדין ורק מטעם בעלים הוא דנאמן וזה לא מהני אלא באיסורין כדאיתא להדי' בתשו' מהרי"ק סי' ע"ב כאשר נבאר דבריו לקמן ובדבר שבערוה דבעינן גדר עדות ל"מ רק היכא דבידו הוא מטעם מיגו כגון בבעל שאמר גרשתי את אשתי ועוד דבאיסורין מהני כשאמר לו בפעם ראשון הגם שעתה אינו בידו רק שהי' בידו ובכ"מ דבעינן לגדר עדות אזי אינו נאמן כשהוציאו מתח"י אפי' בשליש דהימני' מעיקרא א"נ כשיצא מתח"י כמבואר בפוסקים ועיין קידושין דף ע"ג ע"ב בתוס' ד"ה בד"א [ועיין ביו"ד סי' קכ"ז בש"ך ס"ק ב' מה שהיקשה מתשו' הרא"ש דשותף א"נ לומר ש"פ הוא אע"ג דאית לי' מיגו דאב"ק ולא אדע מ"ק לי' דבכ"מ דבעינן גדר עדות אזי גם כשהוא בידו דנאמן רק מטעם מיגו ולכן כשהיא במקום חזקה קלישא לי' ולמ"מ משא"כ באיסורין דמהני מטעם בעלים ומש"ה מהני אפי' נגד חזקה ואפי' כשעתה כבר יצא מתח"י וכיון דחזינן להדי' דגם בממון הוי מהני מתוך כמ"ש בבעה"ת בע"כ צ"ל שהוא מגדר וסוג עדות דמיגו דמהימן לגבי עצמו הוי מהימן נמי לאחריני ודמי להאי דאמרינן בסנהדרין ד' יוד גבי פלוני רבע שורי דמהימן נמי מטעם מיגו וגם להפוסקים

החולקים שם ש"ה דלגבי ד"נ לית לי' ת"ע כלל על ממונו אפי' כע"א דעלמא משא"כ הכא כיון דנאמן על ממונו מתורת עדות דהודאת בע"ד מהימן נמי לגבי אחרינא כשנים דגם לולא מעליותא דמתוך לא גרע מע"א דעלמא ומהאי דע"א נאמן לומר מת בעלה ואין האחין יורדין דנחלה ע"פ וכן בכ"מ דאיכא איסורא וממונא משום דגם בצד הקיום שבו אינו נאמן אלא בתורת ע"א משא"כ הכא דנאמן לגבי עצמו כשנים:

(מה שנוגע מענינים אלה לדיני ממונות בזמנים הללו הכל נוהג ע"פ דינא דמלכותא ודינא דמלכותא דינא)

ב ובזה ניחא דברי הט"ז בס"ס קכ"ז שהיקשה מהא דקדשתני והוא אומר לא קדשתיך דמותר בקרובותי' ולא מהמנינן לה ע"י מתוך וזה כמה הי' בפלא בעיני דע"כ ל"ש אלא במילתא דאיסורא אבל לא בדבר שבערוה וכבר עמד ע"ז בס' חו"ד וכן משמע בריטב"א בד"ה אכן מדברי בעה"ת מוכח להדי' דגם בדבר שבערוה מהני מתוך שהרי דבשב"ע מממון הוא דיליף לה וכיון דמהני בממון במקום דע"א דעלמא א"נ ה"ה בשבע"ר נמי אומנם לתרץ קושיתו נראה עפ"י דברי הרא"ה בפ"ב בכתובות באומרת נתקדשתי לפלוני דלא מהני אמתלא להפסיד לאחרים וכן הסכים הר"ש הלוי מובא בקצה"ח סי' פ' בכל דבר שבממון כו' אבל באיסורין אפי' לדעת האחרונים שהוא ג"כ מצד הודאת בע"ד כיון דמהני אמתלא הרי דקלישא הודאתו דגבי עצמו מהעדאת עדים שהרי עודנו בידו לסלקו ע"י אמתלא משא"כ בעדים ומשה"ט באומרת קדשתני והוא מכחישה ל"א דנאמינה מחמת מתוך כיון שגם לגבי עצמה לא ירדה עדיין לתורת העדאת עדים שהרי תוכל לסלק הודאתה משא"כ במתוך דנאמן להפסיד שכרו כיון דל"מ אמתלא להפסיד לכשנגדו כבר ירד בהודאתו לתורת עדים וכן במתוך דמובא בבעה"ת הנ"ל דאי לאו משום קנוניא אזי מהימנין לי' ע"י מתוך כיון דאלימא הודאתו ואינו יכול לסלקו עוד כבר ירד בהודאתו לת"ע וכאילו העידו עדים לפנינו:

ג עיין בתשו' חות יאיר סי' ק"ט וז"ל נשים שקנו קמח מן החנוני קצתם בערב יום ועש"ק וקצתם בבוקר ואחת מהנה שקנתה בערב באה לחנוני ואמרה כי מצאה רחשים בקמחה לכן החזירה הקמח לחנוני ותמה החנוני כי אמר שלא כלו ג' ימים שנטחן ובדק החנוני בביתו בקמח שהחזיר' לו ולא מצא וגם כל הנשים שלקחו מאותו קמח בדקו ולא מצאו דבר ומ"מ החזירו קמחם לחנוני וקצתם אומרים שאינם מאמינים לאשה שאמרה שמצאה וקצתם שלקחו בבוקר אמרו אפשר שריחש קמחה של זו בביתה גם אפשר כי הכלי שלה לא הי' נקי רק מלוכלך בקמח מרוחש כבר והנה קצתם כבר אפו והחנוני לא רצה להחזיר להם המעות עד שישאלו פי המורה ונשאלתי והתרתי לא מטעם אמירת

קצתן שאינם מאמינים לה מאחר שלא נמצא בפנינו דבר רע בקמחה רק שהיא אמרה שראתה כמה ריחושים בקמח וקימ"ל דאין ע"א נאמן באיסורין ופרטי הדינים בי"ד סי' קכ"ז דה"מ במעיד על דבר השייך לחבירו ואין לו נגיע' בדבר משא"כ אם ההיזק מגיע גם לו כגון שיש לו חלק בדבר הוא ודאי נאמן על שלו ומתוך שנאמן על שלו קמחן של כולם נאסר והרי מטי' לה הזיקא כמו לחברותי' ובכה"ג בפ' הניזקין מתוך שנאמן להפסיד שכרו גבי ס"ת והוא בש"ע ביו"ד סי' רפ"א אע"ג דהפסידו של חבירו גדול מאוד מהפסד שכרו כ"ש כאן ואין מן הסבר' משום דשם מיירי באומר שהוא עשה ההיזק מחלקת כלל וכן נלפע"ד שבכל מקום שעד המעיד על האיסור יש לו חלק אפילו שמיני שבשמיני' נאמן אעפ"י שהפוסקי' לא זכרו זה רק גבי דין שאין אדם אוסר דבר שאין שלו וכ"ה בש"ס מ"מ לדינא ודאי הכי הוי וכן מטעם שאפשר שריחש זה הקמח שקנתה האשה בביתה וכו' דהכי אמרינן גבי טומא' בכ"ד וביחוד בפ"ג דטהרות דאין מחזיקין טומא' ממקום למקום רק אמרינן כאן נמצא כאן הי' וכו' דיש לחלק דדוקא במידי דאתא מעלמא אמרינן מסתמא במקום הזה אתא משא"כ קמח שרחשו מתוכו וכו' אין סברא לומר שביתה או מזלא דאיתתא זו גרמה שריחש קמח שלה ואע"פ שכל קמח הי' נבדקין ולא נמצא בהם דבר מ"מ אפשר כי לקטנותן של רחשים א"א לבודקן יפה אחר שאיתרע חזקת קמח זו בפנינו והרי מעשים בכל יום שאשה אח' מצאה במיני דגן וקמח שריחש וכמה נשים בדקו ולא מצאו אמנם ודאי אם אשה שאמרה שמצאה לקחה קמחה בבוקר ע"ש הי' טפי סברא להכשיר קמחים שנלקחו מבערב די"ל השתא הוא דאיתרע ואע"ג דהרב הש"ך בספרו נקה"כ השיג על הוראת הרב בט"ז בסי' פ"ד ס"ק י"ג אפשר שמודה כשיש המשך זמן ו' או ז' שעות ביני וביני כ"ש לילה שלימה וכו' משא"כ אחר שאשה שלקחה אתמול מצאה לא הייתי מיקל לכתחיל' רק טעם שלישי הוא נכון דסתם כלים המיוחדים לקמח אינם נקיים רק נשאר דבוק בהם קמח וכו' לכן באשר שאר הקמחים נמצאו נקיים ודאי אותו הקמח הדבוק ריחש ואם לא נתברר זה והאשה אומרת שהכלי שלה היתה נקי יוכלו הנשים לומר אין אנו מאמינים לך וזה נ"ל להלכה ולא למעשה אבל הוראתי ברורה ת"ל עכ"ל המחבר הנ"ל ולפי שכמה דינים מסתעפים מדבריו העתקתי דבריו העקרים בלשונו ממש וכוונתו פשוטה וברורה דאם נודע שלקחה בכלי נקי' והיא לקחה טרם שלקחו אחרים ומצאה מתולעים אע"ג שאחרים בדקו ולא מצאו אינם יכולים לומר אין אנו מאמינים לך דנאמנת ע"י מתוך כמו בהאי דהשולח כיון שכולן מקושרים ואחוזים זה בזה משא"כ היכא דאפשר לתלות הריחוש בכלי שלה שוב ניתקו מהדדי הגם דלדברי שהכלי שלה נקי' היתה הרי עודן מקושרים מ"מ כבר יצא מגדרו דמתוך דמתוך לא

שייך אלא בדבר שנראה בעליל לעין כל שהענין מקושר בעצמותו ברם בעיקר דמיונו נלפענ"ד דל"ד כלל להאי דגיטין שהרי התם גם אם נאמר דלצערו קמכוין מ"מ מפסיד מיהא שכרו בהודאת עצמו ולכן אמרינן כיון שכבר הפסיד לעצמו מסתמא כדבריו כן הוא אבל הכא אם מכזבת הרי לא הפסידה לעצמה מאומה שאם תחזיר לה דמיה דילמא מתחילה נתכוונה לכך ובאם לא יחזיר המוכר דמיה תחזור ותקחם ותאכלם שהרי יודעת בעצמה שאינם מותלעים, רק מתחיל' בעלילה באתה לבטל קנייתה אשר כבר עשתה ונתחרטה ואף את"ל שגם בזה אמרינן דמ"מ כבר שוי' אנפשי' חתיכה דאסורה הגם שידעה בעצמה שלא נתכוונה כלל לאוסרם על עצמה לפום ריהטא תלי' בתשו' רמ"א סי' ב' מובא בט"ז ובש"ך י"ד סי' קפ"ה באשה שילדה ג"פ בחודש ח' ורצתה להסתיר עבורה מבני ביתה ושכנותיה והסכים בעלה שתאמר טמא' אני שבעלה מותר לבא עליה בסתר משום דאמתלא כזו מהני אפי' כשהוחזקה בשכנותיה משום דעיקר האמתלא תלוי באחרים יוע"ש ונמצא לדבריהם בנידון הנ"ל אפ"ל דאסורה אח"כ בקמח זה משום דשוי' אנפשי' חתיכה דאסורה דבזה ל"ש אמתלא כיון שעשתה שלא כהוגן להפסיד או לבערם כמבואר ברמב"ם פ"ט מה"א בסופו ובצמח צדק תשו' ק"ד האריך בזה אבל לדעת הט"י כל שגילתה דעתה מעיקרא שוב אינן צריכין לדון מדין אמתלא א"כ ה"ה בנידון דידן כיון שידעה בעצמה שלא נתכונה כלל לאסרם על עצמה מ"מ לפום מה דכתיבנא דכל דבר שהיסוד בעצמותו רפוי' וקלישא שגם לגבי עצמו אינו נאמן בגדר השוה לעדות דעלמא דתו לא מצי למעיקרי' בשום אמתלא ותחבול' שבעולם הוא דאמרינן דכמו שנאמן על עצמו נאמן גם על אחרים ע"י מתוך וזהו דוקא בהפסיד לעצמו שכרו דכל שחב לאחרים תו ל"מ אמתלא כמש"כ לעיל משא"כ בנידון דידן דאינה אסורה אלא משום דש"א ח"ד ומצית למעיקרי' ע"י אמתלא תו לית בי' יכולת לגרר עוד להאמינו גם על אחרים כיון שיסודו רפוי' וקלושא גם מה דפשיטא לי' למחבר הנ"ל דאפי' כשמפסיד לעצמו דבר מועט והפסידו של חבירו גדול ורבה למאוד נאמן ע"י מתוך הנה בריטב"א שם דף נ"ח מבואר להיפך וז"ל בד"ה אמר אביי כל שבידו נאמן ואקשי' לך ה"נ אע"ג שאינו בידו יהא נאמן משום דמפסיד שכרו וכדאמרינן לקמן דמתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן להפסיד ס"ת וי"ל דהתם שאני דאיכא הפסד מרובה דהפסד שכר ס"ת קרוב הוא לדמי כל הס"ת ומ"ה נאמן אבל הכא שאין הפסידו אלא דבר מועט ל"ל דמשום שהיא מפסיד לעצמו דבר מועט יהא נאמן להפסיד לחבירו א"כ שהוא סובר דאינו מפסיד שכרו מ"ה וכדאמרינן לקמן וכיון שכן ליכא מתוך עכ"ל אמנם מסתימות הפוסקים לא משמע כן מדלא חילקו בזה ברם כשנראה בעליל שמפסיד כל חלקו הן כשחלקו רב או מעט ולא

נוכל כלל לתלות בטעותא כדאמרי' שם דילמא טעי בדר"י אבל בנידון דידן הנ"ל דתחילת דבורו הי' רק נגד המוכר וקסבר שיחזיר לו מעותיו כאשר שאל ממנו הרי שאינו מפסיד לעצמו לפום דעתו רק שכר עמלו וטרחתו ולמוכר רצה להפסיד כמעט בכולו דמי מחירם לכ"ע יצא מכלל מתוך עי' ברשב"א נ"ח שם בד"ה בפירושו דר"ח [ודברי רשב"א שם צ"ב דמתחילת דבריו נראה דהכל תלוי בדעתו דמשום שאינו מפסיד לעצמו רק דבר מועט מחלקו רצה להפסיד לחבירו במרובה ובתה"ד נראה דתלוי בקושטא כמו שהוא לאמיתת הדין שהרי גם באזכרות אינו מפסיד לחבירו לדעתו אלא שכר העברת קולמס לחוד ואפ"ה א"נ משום דלקושטא לא מהני וי"ל ואין כאן מקומו]:

ד עיין במהרי"ק סי' ע"ב שהקש' שם על תוס' ריש גיטין שהקשו שם מעיקרא דנילף מוספרה לה דע"א נאמן אפילו באתחזק ותירצו דאינה מוחזקת שתראה בכ"ש וכו' וגם בידה לטבול ואח"כ הקשו אי ע"א נאמן אפי' באיתחזק איסור' א"כ למה לי קרא וספרה לה ותירצו דס"ד דחשיב כמו דבר שבערוה והקשה מהרי"ק על תירוצם כיון דכבר כתבו דנידה הוי כלא איתחזק א"כ גם דבר שבערוה עצמו נאמן היכא דלא איתחזק [ופש"ל כדעת ר"ן חולין בפ' גה"נ דע"א דעלמא נאמן באבידה ועיין ר"נ בסוף סוגי' דשליש דפליגי בזה שם רמב"ן ור"ן] כמו בממון ותירץ דסד"א היכא דוודאי ראתה ואומרת טבלתי דלא נאמנה משום דדמי לדבר שבערוה דל"מ מה שבידה רק לגבי איסורין וצריך להבין שהרי גם בדבר שבערוה גופי' מהני כמו בבעל שאמר גרשתי וצ"ל דכוונת המהרי"ק הוא שהרי נאמנת לומר טבלתי אתמול הגם שהיום אין בידה לטבול תו כגון שחלתה היום וכדומה ואפ"ה נאמנת מפני שהי' בידה כמו בכל מילתא דאיסור' אבל בדבר שבערוה א"נ אלא משום מיגו ובעינן שיהי' בידו בשעת הגדה דוקא וחזר והקשה ע"ז דא"כ האיך ילפינן מן וספרה לה ש"ה דבידה לטבול ותירץ דבידו אינו אלא מגרע לחזקה ראשונה ומכ"ש דנאמן היכא דלא איתחזק כלל והקשה שהרי נאמן לאסור אפי' כנגד חז"ה מטעם בידו כגון בנטמאו טהרותיך וכיוצא בו ומתרץ דש"ה מפני שעדותו על דבר של ממון ושייך לומר בי' כיון שהי' בידו הרי הוא כבעלים עליו משא"כ בנידה דל"ש לומר כן ע"כ דברי מהרי"ק בקצרה וצ"ב מאי ק"ל מנטמאו טהרותיך דנימא נמי משום דבידו מגרע לחזקה ראשונה אולם הכי קא קשי' לי' שהרי מבואר שם בתוס' ורא"ש ומרדכי דהיכא שהי' בידו נאמן אפילו בהכחשת בע"ד ומעתה את"ל דאינו אלא מגרע לחז"ר אמאי נאמן היכא דמכחישו דע"א בהכחשה לכ"ה א"ו משום מעליותא דבידו ומש"ה ירד לחלק בין בידו לדבר ש"מ ובין בידו דטבילה דהאי לא משום בעלים הוא רק כשם שהי' לה ח"ט מעיקר' כן נמי הי' בידה אתמול לטבול ואיתרע לחזקה דמעיקרא:

ה ועדיין צ"ב דלמה נחית לומר דהא דילפינן באיסורין דעלמא מנידה ממאי שאומרת טבלת והתלבט בזה בכמה קושי' ופרוקא ומדוע לא מפרש כפשיטא דילפינן מאומרת לא נטמאתי או שכבר פוסקה דלזה לא איתחזקה וכן פי' במהרש"א שם ונראה דקשי' לי' דהרי בכ"מ היכא דאיקבע איסור' חמירא מהיכא דלא איקבע וא"כ כיון דבכל איסורין רק מנידה הוא דילפינן וכיון דבנידה לא אתחזק ולא איקבע מנ"ל בכל איסורין היכא דאיקבע לכן מתרץ לי' דילפינן מנידה היכא דאומרת טבלתי אתמול והי' אז בידה ועתה לא תוכל לטבול עוד דעתה כל תורת האמנותה הוא מפני שהי' מעיקרא בידה דאינה אלא דמגרע לחזקה ראשונה והיכא שהי' חזקה דמעיקר' רק דאיתרע לה מ"מ עודנה הוא כמו איקבע איסור' כמ"ש תוספ' בסוגי' דתו"ת דאע"ג דדייקא ומינסבא מגרע לחז"ר מ"מ חייבת בא"ת ול"ג מאיקבע איסורא

ו ואין להקשות שהרי בע"א אומר לו אכלת חלב והוא אומר א"י אם חלב אם שומן דפטור מחטאת כדכתיב או הודע אליו חטאתו ולא שיודעהו אחרים לדעת תוס' שם בר"פ א"ל ואין ביכלתו להחזיק מספק לוודאי דש"ה כיון דלגבי חטאת הרי הוא כוודאי כיון דרחמנא פטרו בפי' מחטאת ומקרא מלא דיבר הכתוב דאינו מביא אלא א"ת ואם הביא חטאת חייב משום חולין לעזרה כמו היכא דלא חטא בבירור ומש"ה ע"א אינו יכול לחייבו בחטאת דלענין חטאת הרי הוא כמו מודאי לודאי:

ז בעיקר דברי תוס' גיטין הנ"ל יש להתבונן שחידשו דע"י שאינה מחזקת להיות רואה בכ"ש שוב דנין אותה כאילו לא איתחזק איסורא ועיין נידה דף ס"ח במתניתין בדקה עצמה ביום השביעי שחרית ומצאה טמאה ובין השמשות לא הפרישה ולאח"ז בדקה ומצאה טהורה הרי זה בחזקת טמאה וא"כ כשידע הבעל שהית' טמאה ביום ז' האיך נאמינה שהפרישה בה"ש ומצאה טהור' נגד החזקה דמעיקרא ועיין שם בגמר' דחז"ט דקתני במתני' ל"ד ורק מחמת ס' הוא דמטמאינן לה אולם כ"ז כשבדקה אח"כ ומצאה טהור' אבל היכא דלא בדקה אח"כ כלל ולגבי בעל דלא ידע כלל אם בדקה ומט"מ או טהור' או שלא בדקה עצמה כלל אזי מצד הסברא נראה דמדינא דאוריית' מוקמינן אחזקה ראשונה הגם דשם משמע להדי' בפלוגת' דרב ולוי דלא נעשה זבה למפרע רק כשבדקה אח"כ ומצאה טמאה וביותר מבואר כן ברמב"ם פ"ו מה' א"ב הלכ' כ' הא גופא טעמא בעי שהרי בכה"ג מצינן כ"פ דמוקמינן על חזקה ראשונה כמו בס' בן תשע ביבמות דף ס"ח אינו פוסל מה"ת רק כגון דהשתא דאתי קמן הי' ודאי בן תשע דאע"פ שהי' ספק כשבא עליה לא מוקמינן לי' אחזק' קמייתא אלא אזלינן בתר השתא שהוא ודאי בן ט' דחזקה קמייתא איתרע לי' וכן מבואר להדי' בתוס' שם סד"ה רישא וכו' ועיין

קדושין דף ס"ד ע"א דלאב הוא דהימני' לומר בני זה בן י"ג שנים לגבי נדרים וכו' שהוא מילתא דאיסור' יוע"ש אבל לאחר לא משום שהוא נגד החזקה יוע"ש בתוספ' ד"ה נאמן לנדרים והרי אע"ג דסופו ליגדל מוקמינן לי' אחזקה קמייתא [יוע"ש בתוס' כיון דסופו לגדל ועלי' דאב רמי' למידק עשאוהו כדבר שבידו] ומעתה אפ"ל דגם בנידה כיון דאינה מוחזקת לראות בכ"ש וסופו ליפסק ועלי' דידה רמי' למידק דנין אותו כדבר שבידה:

ח ומעתה יתיישב גם דעת מהרי"ק הנ"ל דשקיל וטרי טובא בזה דהא דילפינן בכל איסורין שבתור' הוא מדנאמנת לומר טבלתי והרי דבר שבידו אלים טפי והקשינו לעיל דמנ"ל דילפינן מדבר שבידה דדילמא מדנאמנת לומר שפסקה לראות כמו שפי' רשב"א ומהרש"א שם דהשתא גם בזה עיקר האמנותה משום דדנין אותו כדבר שבידו ודוחק לחלק דש"ה בחזקה דקטנות משום דמוקמינן לי' על חזקה דמעיקרא וכל כמה דנוכל להתאחר ולומר שלא בא לעולם מאן מאחרינן לי' לכן נראה דבנידה טעמא דמילתא משום דכל אחד עשר יום בחזקת טהרה היא כדאית' שם ל"ח ע"ב והאי דצריכה לפסוק בטהרה קודם בה"ש הוא משום ס' דבה"ש דילמא לילה הוא ואינו עולה לה כמבואר בפוסקים ובב"י סי' קצ"ו וכיון דממ"נ אם לילה הוא כבר הגיע הוא לימי זיבה שהוא בחזקת טהר' ואם עודנו יום לא איכפת לן ולא מידי משא בראייתה אז ומה שנוגע ללילה כבר היא בחזקת טהרה דאז כבר הגיע לימי זיבה והא דצריכה בדיקה בה"ש הוא משום ספיקא כיון דמעיקר' הית' בחז"ט וכל כמה דלא ידעינן שפסקה בוודאי טמאה מספק דהיינו מפני דחזקת טומא' דמעיקר' וחזקה דהשתא סותרין אהדדי ומש"ה כל כמה דלא בדקה ומצאה טמא' הרי היא כספק זבה ודומה ליומא דמשלים שית עיין קדושין דף ע"ט ובריטב"א וברשב"א שם כיון דיום זה עשוי להשתנות דנין אותו ככל ס' דעלמא ומשה"ט גם ע"א נאמן בזה כמו בכל איסורין דעלמא דנאמן היכא דלא איתחזק

סימן ה

א ועתה נחזי אנן באשה שבדקה עצמה ביום ז' לנידתה ומצאה טמא' ובה"ש לא בדקה וטבלה ונבעלה לבעלה והלכה לה וליתא לפנינו לבדוק א"ע אם מחייבינן לי' באשם תלוי כיון דאיכא חזקת טומא' דמעיקר' בהדי חז"ט דימי זיבה ודמי לדברי תוס' כתובות בתו"ת כ"ב הנ"ל דאע"ג דחזקה דאשה דייקא ומינסבא מגרע לחזקת א"א אפ"ה לא גרע מאיקבע איסור' דעלמא וא"כ אפ"ל דכל היכא דאיכא חזקה בהדי חזקה דמי לאיקבע איסור' אבל לקושטא נראה להדי' מש"ס שם כריתות דף ח"י דכל היכא דחזקת סותרת אהדדי פטור מא"ת שהרי מקשה התם מהא דתנן לאח"ז טמאין מספק ופטורין מקרבן איזהו אח"ז כדי שתרד מה"מ וכו' ותני עלה וחייבין בא"ת ואע"ג דלא איקבע איסור' ומשני לה דאתי

כר"א דל"ב חתיכה משתי חתיכות וכ"ה בנידה י"ד ואמאי הרי התם איכא חזקה דמעיקר' רק נגד זה איכא לחזקת דמים שבאין בהרגשה ומדלא ארגשה אח"כ תלינן לי' על שעה שבא עלי' ועל הרגשת תשמיש דחדא הרגשה הוא כדאית' בר"פ הרואה כתם שם הרי אע"ג שחזקות סותרת א"ע אפ"ה ל"ד לאיקבע איסור' וכן ממאי דמקשינן התם מספק בן תשעה לראשון ובן ז' לאחרון דחייב א"ת והרי גם התם איכא רובא דיולדת לתשעה ולנגד זה איכא רובא דניכר לשליש ימים כדאית' ביבמות שם הרי אע"ג דסותרין אהדדי ל"ד לאיקבע איסור' והא דכתבו תוס' שם בתו"ת דחייב בא"ת יש לחלק ברווחא והוא דהרי מבואר שם בכריתות דכל היכא דאיקבע איסור' מעיקר' ובא כלב ואכל את הראשונה ואח"כ אכל ישראל את השני' דחייב באשם תלוי לטעמא דאיקבע וכיון שכן התם גבי תו"ת כיון דאיכא חזקה דמעיקר' בשלימות טרם שנגרע ע"י דיוקא דידה ומש"ה לא גרע מאיקבע איסור' מעיקר' ונאכל או שנאבדה הראשונה ואח"כ אכל הוא השני' דחייב א"ת משא"כ התם בלאחר שיעור אותיום או בספק ב"ט לראשונה דשני החזקות נולדו יחד בשעת לידת הספק ואין קדימה לחזקה המחייבות לחזקה הפוטרת וכיון דסותרת א"ע הרי הוא כאילו לא היו כלל שכל אחת מסלקת את חברת' לכן דמי רק לספיק' דחתיכה אחת אבל בתו"ת דחזק' המחייבות הי' קודם שנתהוה חזק' המסלקת דהיינו חזקת א"א דמעיקר' ומעתה בנידון הנ"ל הי' אפשר ג"כ לדון ולומר דכיון דחזקת טומא' הי' מעיקר' וחזקת טהרה הוא שבא אח"כ מחייבינן לי' ג"כ בא"ת אכן יותר מסתבר דל"ד להתם שהרי גם עתה איכא לחזקת א"א כמו מעיקר' רק דאיכא השתא חזקה אחרת כנגדה משא"כ הכא דעתה נסתלק לגמרי חזט"ו דמעיקר' שהרי הלילה בהדי אחד עשר יום דזיבה הוא שהוא בחזקת טהר' רק ע"י חט"ו דמעיקר' הוא דדנין אותה לספיקא ולא עדיף מכל ספיקא דחתיכה א' דפטור מאשם תלוי:

ב ומהאי טעמא הוא דכתבנו לעיל באות ה' דהא דנאדי המהרי"ק מפירושם דרשב"א בריש גיטין דהא דילפינן בכל איסורין מנידה הוא מטבילה ועיין פירושו שו"ט בכמה טענה ופרוקא ולא מפרש לי' כפשטא שהוא מאומרת לא ראיתי או שפסקה מלראות משום דהתם עדיין לא נדע דגם באיקבע איסור' דחמירא דמחייבינן לי' בא"ת דנאמן לע"א והיינו משום דגם אם לא בדקה א"ע בה"ש מ"מ איכא חזקת טהרה דימי זיבה רק משום חזט"ו דמעיקר' דנין אותו לספיק' וכל כה"ג הוי כאילו לא איקבע איסור' וגם כשראתה ג' ימים בימי זיבה ואמרה שהפסיקה בה"ש כיון דבכל ימי זיבה היא בחזקת טהר' לענין ראי' והיא בחזקת מסולקת מדמים [וא"ל מתוס' זבחים כ"ט ע"א וכיון שגם שסופרת ד' או ה' ימים לא דהוי בחזקת טהר' דהתם לטהרה לגמרי קאי כמבואר שם במשל דר"ע לענין

פיגול משא"כ הכא דדנין רק לענין מסולקת בדמים לבד] ואע"ג דבעינן שיהי' ספורין לפנינו ומהמנינן לה שבדקה א"ע בתוך ז"נ דנגד זה ליכא חזקה המנגדת לדבורה והיכא דנמשכו הז"נ בתוך ימי הנידות ואפ"ה נאמנת אע"ג דאיכא חזט"ו דמעיקר' היינו דעיקר טעמא לדידן משום חזקה דידה דאינה מכשלת א"ע ולא תעבור בקו"ע והא דילפינן מינה בכל האיסורין היינו משום דגם כשבא עלי' כשהיא ישנה הימנה רחמנא משום דיבורא דידה לחודא וא"ל דרחמנא הימנה גם כשבא עלי' כשהיא ישנה רק לאחר ימי נידה תיכף או בימי זיבה לגמרי דאיכא חזט"ה בהדי חזט"ו דמעיקר' אבל בגדולה וכשבא עלי' כשהיא נעורה מהימנת גם בזה אפילו היכא דנמשכו הז"נ בתוך ימי הנידות משום חזקת כשרות ועיין כריתות י"ז ע"ב שבת ויום חול ועשה מלאכה באחד מהן וא"י באיזו מהן עשה מביא א"ת וא"כ גם בנידה שראתה ביום ז' בשחרית ולערב לא בדקה וטבלה יתחייב ג"כ דל"ד דהכא איכא חזט"ה המנגדת לחזקה ראשונ' משא"כ התם דאיירי כגון שעשה מלאכה בה"ש דמצ"ש כמובא בתוס' שם ד"ה מדסיפא ואיקבע משום חזקה דמעיקר' דעדיין יום הוא משא"כ הכא אם עודנו יום לא איכפת לן בראייתה ובלילה כבר הגיעה לחט"ה דימי זיבה:

ג וראיתי בש"ש שמעתתא ג' ס"פ ט"ז שהיקשה לדעת רש"י דכל היכא דליכא חזקה דמעיקרא אזלינן בתר דהשתא מהא דתנן לאחר אותיום בכדי שיעור שתרד מן המיטה וכו' דטמאין מספק כיון דבע"כ צ"ל דבשיעור כזה ליתא לחזקה דמעיקרא דאל"כ אמאי מחייבינן לי' בא"ת וכיון דאיתרע לחזקה קמייתא בכדי האי שיעורא א"כ ליחייבי קרבן ודאי דניזול בתר השתא כמו גבי בוגרת לפנינו וצ"ע עכ"ל ולמאי דכתבינן לעיל ניחא דגם בכדי האי שיעורא איכא חזקה כמעיקרא רק משום דחזקת דמים באין בהרגשה מנגד לחזקה קמייתא הוא דמחייבינן לי' בא"ת לר"א דל"ב ב"ח והא דאמרינן בנידה דף י"ג באשה סומא דבודקת ומראית לחבירתה וסמכינן גם על אישה אחרת אפי' היכא דנמשכו הז"נ בימי נידותה דליתא לחט"ה היינו משום מילתא דעבידא לאגלוי' כמו לענין סמנין דשערות כמבואר ברמב"ן וחדושי ר"ן שם בפ' י"ד וה"ה הכא דאולי תראה עוד לחבירתה אחרת והיא עצמה נאמנת אפילו היכא שלא הגידה בפירוש למי הראת משום חזקה שלא תכשל את עצמה בפועל אחר כתבו זאת מצאתי בפי' ר"ג שהניח בתימא על תוס' דילפינן בכל איסורין מנידה דשאני נידה משום שלא תקלקל ע"א בפועל:

ד אומנם עדיין צ"ע בקטנה שלא הביאה ש"ש ובאילונית כ"ז שלא נולדה לה כ"ס אילונית האיך נוכל להאמינה כשהוחזקה נידה שהרי מבואר להדי' בכה"פ וכן הוא בהגהה סי' קכ"ז בי"ד דקטן וקטנה אינם נאמנים באיסורין אפי' היכא דלא איתחזק איסורא רק

כשהיא בידם משמע שם בש"ך ס"ק ל"א דנאמנים וצע"ק דכ"ז הוא בדרבנן כמו דאמרינן בריש פסחים גבי בדיקת חמץ הימנוהו רבנן בדרבנן אבל בדאורייתא גם כשהוא בידם לא האמינוהו לקטנים וכ"ה בב"י בסוף סימן ק"כ בשם תשו' רשב"א וכן פסקינן בש"ע שם סעיף י"ד דאין מאמינים לקטן בט"כ וצ"ל דכוונת הש"ך הוא רק באיסור דרבנן אבל כשהוחזקה נידה דאזי דגם היכא דאיכא חט"ה הוי סד"א האיך נאמינה כשלא הביאה ש"ש שהרי לחומרא לא סמכינן על חזקה דרבא ודוחק לומר שהוא מחמת ס"ח כיון שהם מש"א וצ"ע גם כשלא ידע שהביאה ש"ש האיך יכול להאמינה כשהוחזקה נידה ולית בי' משום פה שאסר כיון דלא סמכינן להקל על חזקה דרבא ואפ"ל דמ"מ איכא למימר דנאמנת משום חזקה שלא תקלקל א"ע מספיקא דסד"א לחומרא ובאמת גם כשלא הגיע לכלל שנים והוחזקה נידה נבדקת עי"א כמו בחש"ו שם דף י"ג ויש לדקדק אמאי שביק לקטנה מיניהו אטו מי ליתא לקטנה שלא הגיע לימי נעורים וראתה דאזי דינה כמו בחש"ו דנבדקת ע"י אחרות ואולי אפ"ל משום דבקטנה איכא תקנתא אחריתי שיתרה בה שאל תכשילהו בימי נדותה וא"ל תפסיד כתובתה וכל ת"כ כדין עוברת ע"ד ומש"ה איכא חזקה אלימתה להאמינה כי היכא דלא תכשיל א"ע לישב עמו כל ימיה משתגדול והלאה באיסור גזל של מזונות וכסות דגבי ממון דינא ותקנתא דרבנן כדאורייתא ממש הוא לכ"ד ועי' רמב"ם פ"ב מה' סוטה ה"ד דגם בקטנה שייך התראת ודמי לחזקת פועל דמשמר פעולתו מבואר בפוסקים גבי נטמא טהרותיך וכו'

ה עיין כריתות דף י"ז תוס' ד"ה מדסיפא וכו' העולה מדבריהם דאף בס"ס חייב א"ת ועיין רמב"ם פ"ח מהל' שגגות ה' ב' מבואר מדבריו שחולק על דבריהם ועיין בתוס' י"ט שם ונראה לפענ"ד שהרמב"ם לשיטתו הי' לו ראי' מוכרחת דבס"ס פטור מא"ת מהא דמקשה הש"ס כ"ד ע"א מתיב רבא ש"ה אינו כן וכו' אילמא דאתי בי' תרי אמרי הרגם אלא לאו בעדי הזמה וכו' תוס' שם ד"ה אם וכו' וז"ל אבל לא מצי למיפרך מפשטא דמתני' דתני התם ובש"ה אינו כן דהיינו עפ"י עדים ודכוותי' באשם תלוי עפ"י דבריהם וקשה לר"י איכא למימר דמתניתין מיירי לעדי הכחשה כלומר שהוכחשו העדים שמביא ע"פ האשם דבההיא לא סמיך לעדים שיבואו אחרי הראשונים להכחשן אבל לר"י מיירי שהוזמו העדים ואעדים סמיך בהזמה עכ"ל וקשה לפי שיטתם דאף גבי ס"ס חייב א"ת הדרי קושי' לדוכתי' דלמה לי' לש"ס לארוכי בקושי' ופריקא והו"ל להקשות בפשיטות דהא שור הנסקל ע"כ איירי בעדים ודכוותי' באשם תלוי דא"ל דאיירי בעדי הכחשה דא"כ עודנו לא יצא מחיובי שהרי בע"כ איירי דעדים ראשונים אמרו שאכל חתיכה אחת מב' חתיכות ואידך קא מכחשו דלא אכיל כלל ולא גרע מס"ס ואמאי תצא ותרעה

בעדר ונראה לפענ"ד עפ"י דברינו הנ"ל נוכל לומר דלמ"ד תרי ותרי ספיקא דאורייתא ועוקרין חזקה ראשונה לגמרי מטעם דתרי סהדי מסלקין את החזקה ולא נשאר אלא ספיקא דתו"ת מכ"ש שמסלקין את הקביעות מה שנקבע האיסור טרם שהעידו דאשם תלוי אינו חייב עד שיקבע איסורו הרי שספק ע"י קביעות אלימא ועדיפא מספק שלא ע"י קביעות ודומה לחזקה קלישתא וכיון שתרי ותרי מסלקים את החזקה הראשונה ה"נ מסלקים את קביעות הראשון שהיו טרם שהעידו כיון שתרי סהדי העידו שלא הי' חלב כלל בתוך התערובות או ששומן אכל ולא נשאר אלא ספיקא דתרי ותרי אמנם כ"ז לשיטת התוס' דס"ל דאף בספק שע"י עדים אינו חייב בא"ת אלא היכא דאיקבע איסורו ועיין כתובות דף כ"ב שהיקשו על הא דאמרינן הבא עלי' באשם תלוי קאי ומתרצי מחמת חזקת א"א ואף דאשה דייקא מ"מ ע"י חזקה ראשונה לא גרע מב' חתיכות אמנם הרמב"ם בפ"ח מה' שגגות ה"ג חולק עליהם דס"ל דספק שעפ"י העדים אף בחתיכה א' מחויב ועי"ש בכ"מ וז"ל ויותר נראה דשפיר מיקרי איקבע איסורו עפ"י עד אחד אעפ"י שאין שם אלא חתיכה א' א"כ הדרי קושי' הנ"ל לדוכתי' דאמאי לא מקשה בפשיטות וצ"ל דבל"ז הוי אמתינן דאיירי בעידי הכחשה הדרי קושי' הנ"ל לדוכתי' וא"ל דר"י ס"ל כמ"ד תו"ת סד"א וכשם שמסלקי' את החזק' כמובן מסלקי' הקביעו' לו יהי' כן הלא הכחש' העדי' בעצמם הו' כקביעו' א"ו היכא דאיכ' ס"ס פטור מא"ת ויש לדחות הקושי' הנ"ל שהקשיתי לדעת תוס' דהו"ל להקשות בפשיטות דא"א לאוקמי בתרי א"א ותר"א ל"א דא"כ גם עתה יתחייב בא"ת דלא גרע דאפ"ל דאיירי כשהעידו חוץ לב"ד וא"כ הודו הראשונים ואמרו מבודין היינו כמבואר בתוס' דכ"ז שלא נחקרו עדותן בב"ד יכולין לחזור מעדותן אבל בשה"נ א"א לומר כן כיון דצריך להעיד בב"ד דכמיתת הבעלים וכו' ומש"ה צריך להקשות מסיפא דווקא דמסתמא מתניתין בחד גוונא קתני להו והיקשה בל"ז שפיר אבל א"ל דאיירי בעדי הכחשה ואסהידו תרי בחד דא"כ לא היקשה שם גם מסיפא דשור הנסקל שגם דעדות מיוחדת פסול ת"מ איכא נפקותא כשמקצתן רואין זה את זה:

סימן ו

בסוגיא דרוב וקרוב ב"ב דף כ"ג ע"ב א

א תוספת ד"ה רוב וקרוב וא"ת מאי קמ"ל מתניתא היא ט' חניות כולן מוכרת ב"ש וכו' ועי' במהרש"א שהיקשה דש"ה דאיכא רובא דאיתא קמן דעדיפא וכמו שפירשו לקמן בהג"ה ונלענ"ד דנחזי אנן היכא דאיכא רובא דאיתא קמן נגד רובא דליתא קמן בצירוף חזקה האי מיניהו עדיף ולכאורה הי' נראה להביא ראי' דרובא דאיתא קמן עדיף מהא

דאזלינן בסנהדרין בתר רובא אף שפסקו נגד רוב וחזקה אכן אין זה ראי' כלל דא"כ הא דאזלינן בסהדי אף בתר רובא דליתא קמן כגון שאחד מהם אומר בב' לחודש ואחד אומר בג' אף שהכחשו א"ע בחקירות אעפ"כ עדותן קיימת לפי דאזלינן בתר רובא ואמרינן רובא דאינשי טעי בעבורי דירחי אף שהם מעידים נגד רובא דאיתא קמן כגון בתינוק מושלך או בט' חניות ורובא דאיתא קמן בוודאי עדיף מרובא דליתא קמן אלא ע"כ אזלינן בתר השתא ואמרינן ע"י רובא הרי נתקיים עדותן והדר דינו לדינא דסהדי אף שנסתעף עדותן ע"י רוב לא נקטינן תוקף עדותן כרובא לחודא רק כיון דנתקיים עדותן הרי הם ככל עדות דעלמא ונותן להם תוקף עדותן בכל מילי אשר נאמנים אף נגד רובא דאיתא קמן אף בצירוף חזקה בהדי רובא וממילא ה"ה בסנהדרין תוקף בי דינא עלייהו אשר על פיהם יצא כל דברי ריבות אף נגד רובא וחזקה ועפי"ז מיושב קושי' תוס' כתובות י"ט ד"ה חזקה וז"ל הכא משמע דלא אמרינן מיגו במקום חזקה ולרבנן אמרינן וצ"ע דבעיא היא בפ"ק דב"ב ועפי"ז מיושב כיון דמוכח מהא דנתקיים עדותן ע"י רובא אף שמעידין נגד רוב וחזקה אף נגד רובא דאיתא קמן בע"כ ל"ל דאזלינן בתר השתא וכל דין תורת עדות עליהם א"כ ה"נ לר"מ אף שנסתעף עדותן ע"י חזקה מ"מ השתא דין תורת עדות עליהם והוי כמיגו במקום עדים וטעמייהו דרבנן דבמקום הפה שאסור אמרינן מיגו אף במ"ע וכן מפורש להדי' בדברי תוס' ב"ק דף ע"ב ע"ב בד"ה אין לך בו אלא חידושו בסה"ד והא דאמרינן בכתובות דף י"ח ע"ב הרי א"נ התם שאני שאין הדבר אלא ע"פ והפה שאסר הוא הפה שהתיר וכו':

ב אכן נראה שיש להוכיח דרוב' דלית' קמן בצירוף חזקה עדיף מרוב' דאית' קמן דהא בתה"ד סי' שי"ד מבואר דלא אזלינן בתר רוב' נגד חזקה אף ברוב' דאית' קמן וברוב' דלית' קמן בצירוף חזקה אזלינן כן משמע להדי' מדברי רמב"ן ורשב"א בהא שפיר קושי' הש"ס וליזל בתר רוב' אף דלדידן לא אזלינן בתר רוב' מ"מ בצירוף חזקה מוציאין משכנגדו וביותר בהא שפירשו רבוותא דפ"פ דמהימן הבעל מחמת חזקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה ודווקא נגד עיקר כתובה דהם אמרו והם אמרו ואמאי הלא הבעל טוען ברי נגד חזקת הגוף דידה ובברי וברי מודה ר"ג ותירצו כיון דאיכא חז"ה בהדי רוב דרוב נשים בתולות נישאת והכא לא נוכל לומר כתירץ הש"ס דרוב הנשאת בתולות יש לה קול דהא באמת איכא קלא עיי"ש בר"ן פ"ק דכתובות הרי להדי' דרוב' דלית' קמן בצירוף חזקה עדיף מרוב' דאית' קמן [ואף לדעת החולקים שמה זו דווקא בצירוף חזקה גרוע העשוי להשתנות אבל בחזקה אחרינא כ"ע מודים דמצטרפין לה בהדי רוב' אף בברי וברי] וא"כ הרי החזקה מעדיף ומאלים את הרוב' דלית' קמן יותר

מרוב' דאיתן קמן ולפ"ז קושי' התוס' נצבה כחומה דהא בט' חניות אזלינן בתר רוב' אף דאיכא חזקה אלימא בהדי קורבא דבהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת אעפ"כ אזלינן בתר רוב' מכ"ש דאזלינן בתר רוב' דלית' קמן נגד קורבא לחודא בלא צירוף חזקה כלל שכבר הוכחנו שחזקה מעדיף את הרוב דלית' קמן יותר מרוב' דאיכא קמן א"כ היכא דאיכא חזקה נגד רוב' דאית' קמן מחלש את הרוב' דאית' קמן עד שלא השווה ונדמה כרוב' דלית' קמן לחוד' בלא צד התנגדות מחזקה כלל:

ג דברי רמב"ם אשר עמדו עליו כל נושאי כליו בפ"ט מהלכות עגלה ערופה אשר השמיט תירוצא דש"ס ביושבת בין ההרים דלכאורה נראה אף דפסקינן דרוב' וקורבא אזלינן בתר רוב' אמנם היכא דליכא רוב' בוודאי אזלינן בתר קורבא וא"כ בט' חניות ולקח באחת מהן וביתו סמוכה לחנות הכשירה ניזול בתר קורבא ומצאתי בס' כו"פ ריש סי' ק"י שעמד בזה ומתרץ כיון דבקבוע לא אזלינן בתר רוב' אף דרוב' עדיפי מקורבא ה"נ לא אזלינן בתר קורבא היכי דקבוע וקיימי עכ"ל וא"כ הא דאזלינן הכא בתר קורבא בדליכא אחריתי דנפישא אמאי לא חיישינן דילמא הדר הרוצח לניחותא וא"כ כל העיירות כולם בספק דדינם כקבוע ובקבוע לא אזלינן בתר קורבא וא"ל משום דעל שעת ההריגה נגרר הנידון ואז הי' כפירש מקביעות שהרי מפשטות הסוגי' נראה דבתר שעת מדידה אזלינן וכ"מ להדי' בירושלמי בראוהו מפרכס כאן ובאו ומצאו מת במקום אחר מודדין ממקום שנמצא מובא במ"ל בפ"ט ה' י"א ודמי להא דאמרינן בנזיר דף י"ב אשה הדרי לניחותא ועיין בתוס' כתובות דף ט"ז ד"ה דילמא אזלי איהו לגבייהו ז"ל וא"ת דבנזיר פריך אהא דאמר האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם אסור בכל הנשי' שבעולם מקן סתומה כו' ומסיק אמינא לך אנא אשה דלא ניידה ואת אמרת לי איסורא דנייד וכ"ת הכא נמי בשוקא אשכח וקדיש התם הדרי לניחותא משמע לגבי אדם לא שייך כל דפריש מרוב' פריש משום דהדר לניחותא ולאו פירכא הוא דהתם בשעת האיסור כשזה בא על שום אשה הדרי לניחותא האשה שקידש השליח אבל הכא כי אזלי אינהו לגבייהו בשעה שאוסרה הרי הוא נייד עכ"ל ויש לדקדק שדברי תוס' הם מחוסרים הבנה מדוע לא תירצו בפשיטות כשיבוא על אשה תיהדר לניחותא וכן פירשו בנזיר שהאשה שקידש הדרא לניחותא ואמאי נקטו בלשונו הטהור שפת יתר וגם מה שהיקשו לי אחד מתלמידיי השנון מהו' אברהם יעקב כי כפי אשר תירצו בכתובות א"כ מאי קא קשי' להו בנזיר דכל קטנות דעלמא שמת אביהם לא יתקדשו לעולם דניחוש שמא כבר נתקדשה ע"י אביהם לשליח זה שהרי יכולה להתקדש בשוק שלא במקום קביעות אמנם דברי התוס' כראי מוצקים בדיוק נמרץ והוא דרצו לתקן בדבריהם מה שקשה בנזיר דאמאי אסור בכל

הנשים שבעולם ונתעגן אותו כל ימי חייו הרי נוכל למצוא מזור ותרופה בכדי שיקיים המצוה דפרו ורבו דבכל מקום שיבעול אותה פעם אחת אינו רשאי עוד רק יהי' נע ונד אתה בארץ וזאת מבואר בתוס' כתובות הנ"ל דמשום פעם אחת לא מיקרי קבוע במה שתירצו אבל הכא בשעה שאוסרה הרי הוא נייד האף אמנם שהוא כעת במקום קבוע כל כמה שאינו קובע דירתו במקום אחד אינו קבוע אולם לאחר העיון היטב נכון הדבר והוא דכל האיסור אינו אלא באשה שיש לה קרובות כדאיתא בנזיר וא"כ אף אם קרובה אחת היא בקביעות במקום אחד שוב הספק על כל הקרובות כולם כיון שמקושר הדבר זה בזה והיא בקביעה ואף אם יקדש אחרת שאינה קבוע אסור לדור עמה שמא קידש קרובתה [ועיין היטב בזה ובתשו' גאונים בתראי שאלה ה' בשם הגאון מוהרר העשיל זצ"ל] ולפ"ז בלתי אפשר למצוא תקנה שלא ידור עמה במקום אחד כנ"ל דאי אפשר שיוליך עמו כל הקרובות בכל מקום מדרך כף רגלו ואף אם יקבץ כל הקרובות כולם לשוק ויקדש אחת כשתבוא קרובה אחת למקום קבוע חוזר וניעור האיסור למקומו וזהו כוונת התוס' בכתובות כשזה בא על שום אשה אף אם עליה נוכל למצוא עזר ותקנה שיתגולל עמה שלא בקביעות מ"מ הדרי לניחותא האשה שקידש השליח היינו שהרי קרובה אחת שתדור בקביעות היא אסרה על כל הקרובות מפני שמיתלי תלוי הדבר זה בזה כנ"ל ואז חיישינן שכל קרובה וקרובה שתהדר לניחותא שמא היא היא שקידש השליח וזה פירש הגמר' בנזיר אימור בשוקא אשכח וקדיש שיאסוף כל הקרובות לשוק ויקדש אחת דבלא זה עודנו לא ניתקן האיסור אם יקדש רק כשתהי' אחת בשוק כיון שקרובותיה המה במקום קבוע ועל זה תירץ הדרי לניחות' כשיחזרו למקום קבוע אז יחזור האיסור למקומו אפילו אם לא תחזור רק אחת מהם אזי חיישינן שמא היא אותה שקידש השליח וממנה יסבב הספק על כל הקרובות:

ד גם נוכל ליישב דברי תוס' הנ"ל בקצרה משום דק"ל דהרי בכל איסורין אם פירש פעם אחת תו ל"ח ול"מ ואפילו חזר לקביעתו כבר הותר ושוב אינו חוזר לאיסורו אכן לקושטא יש לחלק דש"ה דאיסורא מיתלי תלוי בחתיכה עצמה לכן כשפירש וכבר הותרה תו לא חזר וניעור משא"כ הכא דעיקר הענין יסוב ע"י האשה שקידשה השליח וממנה יסבב לכל הקרובות לכן באם המסבב תיהדר לניחות' אזי ממילא יגרר לכל המסבבים ממנה ותו ל"צ לדחוקי נפשין ככתוב שם בתשו' ג"ב משום דאדם שאני דשכיח ומצוי שיהדר לניחותא רק משום דבכל איסורין דעלמא החתיכה שפירשה הוא דבר מופרד ואינו מקושר באחרים משא"כ הכא ועיין וא"כ גם בנ"ד הרי המסבב את חיוב עגלה ערופה הדר למקומו ודינם כקבוע וא"ל דמ"מ עיר הקרובה מחויבת לתת חלקה ודמי

לספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי סבא ואמרינן אין ספק מוציא מידי וודאי ה"נ כיון דמ"מ עיר הקרובה ממ"נ מחויבת לתת חלקה כמו בנמצא בין שתי עירות ושאר עירות יכולין לדחות ולפטור א"ע דדילמא לא הדר למקומו ולהכי מחויבת עיר הקרובה להביא עגלה לבד דאין ספק מוציא מידי וודאי אך ז"א דהא אית' להדי' בתוספת ב"ב קנ"ח וכן בב"מ דבכה"ג לא דמי להתם דל"א מחמת שהוא וודאי בחצי יטול הכל ע"ש ד"ה נפל א"ו צ"ל שהתורה גילה לנו דאף במקום דאיכ' ספק קורבא אזלינן בתר קורבא כי היכ' למהוי להו כפרה והא דמקשינן אע"ג דאיכא אחריתי דנפישא וניזול בתר רוב' אע"ג דאיכא לספוקי דאילו כבר הדר למקומו והוי קבוע מ"מ אי אמרת דרוב' עדיף מקורב' א"כ הי' מן הדין ליזיל בתר רוב המסופק ממה דאזלינן השתא בתר קורבא המסופק ומתחייב הנך דנפישא א"ו דקורבא עדיפי וכן הקשי' שני' דמקשינן וניזול בתר רוב' דעלמ' ונפטרנו לגמרי נמי הכא שייטא ואזלי שרצה להוכיח מזה דקורבא הברורה עדיפי מרוב' הגמור דכשם דקורבא שאינו גמורה עדיף מרוב המסופק ה"ה ממילא אם מתנגדים זל"ז ושניהם גמורים בשלימותן ומש"ה הוצרך לאוקמי דקרא מיירי ביושבת בין ההרים אכן באם הקורבא מסופק מתנגד לרוב הברור וגמור פשיטא דלכ"ע אזלינן בתר רוב הברור אפי' לר"ז דס"ל דקורבא עדיפי מרובא ומעתה נשמע דה"ה היכא דאיכא ס"ס נגד קורבא המסופק אזי ג"כ הי' מן הדין למיזל בתר ספק ספיקא דאלים כרוב' ולדעת רשב"א בתשו' סי' ת"א דס"ס עדיפי מרוב' ועיין סוטה דף מ"ז בשנים אומרים ראינו וכו' וע"א אומר להן לא ראיתם לא היו עורפין דמשמע להדי' דאם שנים מכחישים את שנים הראשונים שאמרו ראינו היו עורפין וצריכה עיר הקרובה להביא עג"ע ואע"ג דאיכא ס"ס לפטורא חדא דילמא הני קושטא קאמרו שראו את ההורג ואת"ל שלא ראו דילמא כבר הדר לניחות' והו"ל קבוע ותו אי איפשר לחייב את העיר הקרובה שכבר אזדי קורבא במקום קבוע כמש"כ לעיל אלא מדמחייבינן לעיר הקרובה שמעת מינה דבמקום כפרה לא אזלינן בתר צד הפוטר אע"ג שצד הפוטר יותר אלים בכל עוז מצד המחייב החלושה אפ"ה אזלינן בתר המחייב כי היכא דלמהוי להו כפרה [והוא כעין דמצינן באשם תלוי לדעת תוס' כריתות י"ז בד"ה מדסיפ' דגם בס"ס מחייבינן לי'] וא"כ קשי' מאי קא קשי' לי' לר"ז דניזל בתר רוב' דעלמ' שהוא רק מצד רוב המסופק שהרי אפי' היכא דאיכא ס"ס גמורה אפ"ה מחייבינן להו כי היכא דלמיהוי להו כפרה ובשלמא בקושי' הראשונה ניחא דהיכי דאיכא אחריתי דנפישא כיון דסוף סוף יתחייב חדא אזי מן הדין ליזל בתר רוב' אבל בקושי' השני' שהיקשה דנפטור לכולהו קשי' שהרי אפילו במקום ס"ס גמורה לא אזלינן בתר צד הפטור אע"ג דאיכא רק חדא במקום תרתי:

ה ונראה לומר דזה מיתלי תלי אם תרי ותרי הוי ספיק' דאוריית' ולא אזלינן בתר חזקה המסייע לחדא מהם והטעם כיון דתרי כמאה מאי אהנית לן בחזקה המסייע לחדא דלא עדיפי מעדים עצמם ומעתה תו לא מוכח מידי ממתניתין הנ"ל דבמקום כפרה אזלינן בתר צד המחייב אע"ג דקלישא טובא מצד הפוטר משום דשאני הכחשת עדים שאפילו חזקה גמורה המסייע לחדא לא מהני מידי מכ"ש דלא מצטרפין הספיק' בהדי עדותן כי היכא דלמיהוי חדא במקום תרתי ומש"ה היא דמחייבינן במתניתין הנ"ל משום דלא נוכל לצרף את הספק שיש זולת עדותן בהדי הלך שאמרו ראינו את ההורג אבל בעלמ' אית לן למימר דדין עגלה ערופה לא יצא מן הכלל משאר סוגי דאורייי' דשקלינן לעולם צד הפוטר נגד צד המחייב והי מיניהו דאלים מאידך בתרי אזלינן אבל לדידן דפסקינן דתרי ותרי ספיק' דרבנן ומדינ' אזלינן בתר חזקה קמיית' ה"ה נמי שיש לצרף הספק שיש זולת עדותן כי היכא דלמיהוי חדא במקום תרתי ואפ"ה תנינן להדי' דהיכא שמכחישין תרי בהדי תרי היו עורפין שמעית מינה דלעולם אזלינן בתר צד המחייב במקום כפרה ומקושי' ר"ז השני' שהיקשה דניזול בתר רוב' דעלמ' לפטרם לגמרי שמעית מינה דס"ל דתו"ת ספיק' דאוריית' וא"ל שהרי גם באחד אומר ראיתי ואחד מכחיש מבואר שם שהיו עורפין ובע"א בהכחשה לכ"ע לא הוי אלא ספיק' דרבנן כדאית' ביבמות דף ל"א חדא דלעולם מהפכינן ותנינן דלא היו עורפין כמו דאמרינן בפ' מי שקינא דף ל"א גבי סוטה ועיין כתובות דף כ"ב תוס' ד"ה א"ה וגם לר' חייא דפליג בזה הוא משום טעמא אחרינא דע"א בהכחשות לאו כלום הוא ולית' תו רק לספק הראשון לחוד שהרי הוא כאילו לא העיד כלל אבל בתו"ת לעולם איכא לספק דדילמא הנך קושטא ואיכא חדא במקום תרתי ומשה"ט לדידן דפסקינן דתו"ת סדר"ב ואזלינן בתר חזקה א"כ גם היכא דאיכא ס"ס שהוא מטעם רוב ג"כ מהני בהכחשת תו"ת ואפ"ה מבואר במתניתין דבהכחשת תו"ת מביאה עיר הקרובה שמעית מינה דבמקום כפרה לא מהני לס"ס מידי כמו באשם תלוי לדעת תוס' הנ"ל וכשם דל"מ לס"ס לפטרם מכפרה ומכ"ש דל"מ לרוב' המסופק וקושי' הש"ס קאי למאן דאית לי' תו"ת סד"א וליכא ראי' כלל ממתניתין משום דהכחשה שע"י עדים שאני דמוציאין לגמרי מידי רוב' וחזקה אבל בשאר ספיק' אזלינן בתר רוב' וס"ס ומש"ה לא לדידן לאוקמי ביושבת בה"ה משום דלפטור מכפרה לא אזלינן בתר רוב' ובתר ס"ס ואקימתא ראשונה דליכא אחריתי דנפישא מיני' ניחא גם לדינא דבין כוב"כ תתחייב חדא מהם:

ו ואת אשר התעוררת בזה תלמידי הנ"ל על מה שהקשיתי לעיל אות ג' על דברי כו"פ והתקשית מתוס' נזיר דכל שאין הקבוע ניכר במקומו אין דינו כקבוע יפה עוררת דלית

מאן דפליג עליהם בסוג זה אבל עיין בר"ן בסוף סוגי' דשליש שרמב"ן חולק בזה ומשמע מפשטות דבריו דהוי כקבוע מדאוריית' וכ"כ הרשב"א שם בשמו וכ"כ המשנה למלך בפ"ט מה"א דלדעת הרמב"ן ומ"מ אסור מדאוריית' ועיין בפ"מ שם שנסתפק בזה ואין ספיקו מוציא מידי ודאי של המ"ל אולם עתה ראיתי דנוכל להשוות גם דעת הרמב"ן לשיטת התוספ' רק בסוג אחר פליגי במאי דמצינו כבר פלוגת' דרבוותא כאשר נבאר עיין במשמרת הבית דף ע"ז בדיני קבוע דכל שנודע לאחד דינו כאילו ניכר הקבוע לכל ומובא בפ"מ בסי' ק"י ס"ק י"ד וגם הפ"מ עמד בזה מדברי תוספ' נזיר הנ"ל דלא הוי אלא כקבוע מדרבנן והלא נודע לשליח ולמקודשת כאשר הפליא בח"ד על דברי כו"פ ונעלם ממנו שכבר קדמוהו חד מקדמאי ולי נראה שאין לזוז מדברי רבינו הגדול ואעשה משמרת למשמרתו דבוודאי אם נודע לשנים דנאמנים לכ"ד באיזה חנות מוכרת בשר איסור אזי גם אם הלוקח איננו יודע לא איכפת לן בידיעתו דסוף סוף נולד הספק לאמיתו של דבר במקום הקביעות דא"ל שגם אם נודע לשנים ל"מ עד שתודע לכל דאיזהו מידה וקצב ניתן לזה הכי ניבעי שיודע לכל העולם והרי כל דבר מוגבל ע"פ שנים ועליהם אין להוסיף וכיון שכן נשמע ממילא שגם באחד היודע נעשה כקבוע שהרי ע"א נאמן באיסורין ודינו כשנים לדבר שבערוה ולכ"ד ולפ"ז לק"מ מנזיר דאסור בכל נשים שבעולם רק מדרבנן לדעת התוספת דאע"ג דנודע למקודשת דש"ה דהוי דבר שבערוה וביותר הו"ל להקשות כיון דמקדש בלא עדים אין חוששין לקדושין ומסתמא קידש בפני שנים ומסתמא נודע להם איזהו המתקדשת עיין ב"ב דף מ"ה ע"ב ונחזי עדים מאי קאמרי איברא לקושטא גם זה לק"מ שהרי שליח נעשה עד ואינו צריך אלא להצטרף עוד אחר בהדי' וכיון שהשליח מת לא נשאר אלא ע"א דבדבר שבערוה אין האשה נאמנת כלום ובעודנו חי לא נולד הספק לפנינו וכשמת השליח אז נולד הספק למשלח ולכן מן הדין אית לן למיזיל בתר רובא דעלמא כיון שאין הקבוע ניכר במקומו משום דלא נותר לן אלא ע"א דאינו נאמן בדבר שבערוה איברא הרמב"ן שחולק שם וס"ל דמדינא אסור בכל הנשים משום קבוע דאזיל לשיטתי' דס"ל שם דאם באו הקרובות ואמרו לא נתקדשנו דנאמנות דע"א נאמן באיסורין משום דס"ל דכל דלא איתחזק גם בדבר שבערוה ע"א נאמן דדמי לאיסורין ומש"ה דינו כקבוע דאוריית' כיון שניכר האיסור במקומו כיון שנודע הדבר למתקדשת וגם לע"א שהי' בהדי השליח אבל דעת תוס' כשיטת הר"ן דס"ל דגם בדלא איתחזק א"נ בדבר שבערוה וכ"מ מפשיטות דבריהם בריש גיטין שהקשו דל"ל וספרה לה ת"ל דע"א נאמן אפי' באיתחזק איסור' ותירצו דקס"ד דנידה הוי כמו דבר שבערוה ובדיבור שקודם זה פירשו דנידה דמי ללא איתחזק מזה משמע דקסברי כשיטת הר"ן וכ"כ בספרו של

מרן הגאון הקדוש מוה"ע איגר בתשו' סי' קכ"ד ולי נראה שכן מבואר להדי' בתוספ' ד"ה אסורות גיטין דף ס"ד ע"א דאם באו הקרובות ואומרת לא נתקדשנו לא סמכינן אדיבורא בעלמא יוע"ש הרי להדי' כדעת הר"ן דחשיב דבר שבערוה אפילו היכא דלא איתחזק [ועיין במהרי"ק שורש ע"ב שהקשה כן יוע"ש]:

ז **אמנם** עודנו צריכין לבאר לדעת הר"ן דס"ל כשיטת תוספ' דאינו אסור אלא מדרבנן ומעתה אם נימא דלית מאן דפליג על דעת משמרת הבית הנ"ל דכל שנודע לע"א אפילו היכא דליתא לפנינו דינו כקבוע שניכר במקומו והדרי קושי' לדוכתי' דאמאי אינו אסור אלא מדרבנן כיון דמפרש בקדושין פ' האומר באומר קדשתי את בתי וא"י למי ובא אחד ואמר אני קדשתי' לר"א דנאמן אף לכנוס וז"ל ואע"פ שאין דבר שבערוה פמ"ש וכו' ומתוך חומר שהחמרת עלי' בסופה והכא ליתי' להאי טעמא התם הוא להוציאה מחזקתה אבל זה שמעמידה בחזקתה אלא שאומר שנתקדשה לו נאמן עכ"ל וצריכין לחלק למאי דכתב דאם באו הקרובות ואומרות לא נתקדשנו דאינן נאמנות דש"ה שלא נתברר כל הספק מעיקרו אבל בקדושין דאומר שנתקדשה לו שמברר הספק מעיקרו הוא דנאמן וכמ"ש האחרונים לחלק כן בסתירות דבריו וא"כ קשי' לדידי' אמאי אינו אסור אלא משום קנסא כיון שקבוע ניכר במקומו ע"י ע"א שמברר את הספק בכולהו ובשלמא לדעת תוספ' ל"ק דאפשר לומר דאית להו דגם במברר כל הספק אינו נאמן והתם בקדושין עיקר טעמא משום דמירתת מפני אבי' וכמ"ש בהג"מ פ' כ"ה מאישות יוע"ש אמנם לאחר עיון נראה דגם לדעת ר"ן ניחא דכיון דזולת עדותו הרי איכא רובא דעלמא דמותר המשלח בהם רק משום עדות ע"א דליתא לפנינו לברר הדבר נבקש להחליף את הרוב ולדונו כקבוע שנידון כמע"מ הא תינח באיסורין דע"א נאמן בעצמותו ולכן נידון מפני ידיעתו כמע"מ אבל בדבר שבערוה דאינו נאמן לדעת הר"ן אפילו היכא דלא איתחזק כשבאו הקרובות ואומרת לא נתקדשנו מפני שאינו מברר הספק בכולהו ומעתה איך אפשר להעשות לספיק' מפני עדותו דאם ודאית שלו לא עלתה לו כ"ז שלא נתברר בכולהו ומסלקינן עדותו לגמרי וכאילו לא העיד מעולם הספיקות שע"י ידיעתו על אחת כמה וכמה דאין בהם כלום ולכן מדינא אזלינן בתר רובא דעלמא וליותר ביאור נראה דנחזי אנן לדעת משה"ב הנ"ל בא' שלקח מן המקולין וא"י באיזהו מהם לקח ונודע לנו שבאחת מהם הי' בשר טריפה ולמחרתו בא ע"א ואמר אתמול ידעתי בבירור באיזהו המקולין הי' בשר טריפה והיום נשכח ממני אזי לדעת הפוסקים דאמרינן דיש דין קבוע למפרע אזי נידון גם בזה כקבוע מדאורייי' כיון דלדבריו הרי נולד הספק למפרע במקום הקביעות כיון דבאיסורין נאמן כשנים נאמן גם בזה שאתמול ידע בבירור להעשות ע"י

כקבוע דאוריית' אבל בדבר שבערוה כה"ג לא מהני מידי דכל שלא נתברר הדבר בבירור גמור אין בעדותו כלום וכאילו לא העיד מעולם כיון דסוף סוף לא נתברר הדבר לפנינו כיון שעתה נשכח הדבר ממנו ועתה אין בעדותו שמץ דבר לדעת ר"ן דס"ל דאפילו היכא דלא אתחזק א"נ בדבר שבערוה כ"ז שאיננו מברר הספק לגמרי ישקול נא המעיין את פני הדבר בפלס מאזני הצדק וימצא מכוונים היטב הדמיון והנמשל ומשה"ט לענין עגלה ערופה כיון שנודע לאחד וע"א נאמן בזה כדתנן שם ע"א אומר וכו' ועיין כריתות דף כ"ו ע"א דמקשה והרי עע"ר דחטא שאינו מכיר בו אלא המקום הוא אמר אביי וכו' ואע"ג דלכאורה נראה מסבר' החיצונה שכל הפסול מחמת עביר' דאוריית' דאינו נאמן גם לענין עגלה ערופה כמו בעדות סוטה ובעדות אשה אבל לקושטא מבואר הדבר ברמב"ם פ"ט ה' י"ב מהל' שמירות הנפש דאפי' הפסול בעביר' מדאוריית' נאמן לזה ובע"כ דלענין דבר התלוי בכפרה לחוד ואינו נוגע בדבר זכות וחובה לבני אדם לא חיישינן למשקר גם לפסול מעבירה דאוריית':

ח ועיין בח"ד שם ס"ק ו' שהקשה עוד על כרו"פ דא"כ אם יאמר אדם שיודע ומכיר איזה בהמה טריפה בעולם ואם יבא לידו יכירנו שוב יהי' אסור לכל העולם לשחוט בהמות או אם ידוע שיש איזהו ממזרות בעולם אסור לכל העולם לישא אשה דהא הממזרת יודעת א"ו כ"ז שאין אצלו בשעת לידת הספק או אח"כ איסור והיתר ידועים במקומן לא הוי קבוע עכ"ל והנה ממזרת ל"ק למ"ש דאין לך דבר שבערוה י"מ וכיון דאינה נאמנת לגבי אחרינא רק לגבי נפשה משום ש"א חתיכה דאיסור' תו ליתא לכולי בדין קבוע ולא עוד אלא אפילו כשיאמרו שנים ידענו שיש ממזרת הנודעת לנו לית בי' תורת קבוע כיון דבדבר שבערוה בעינן ת"ע אין בדבריהם ממש עד שיקבל עדותו באפי תלתא ואז צריכין להעיד את כל ונוכחת גם מה שעמד מטריפה רחוק הוא מהמציאות דאם זולת עדותו נסתפק לנו איזהו מהם טריפ' הרי בלא"ה אסור לקנות מדרבנן ואם בלעדי עדותו לא נסתפק לנו מידי הרי לרוב הפוסקים אין ע"א נאמן נגד חזקת היתר גם במילת' דאיסור' ועוד דזה גופא צריך לימוד באם נודע לכל שהבהמ' אחת נטרפה בתוך החנות אחת ושמה נמצאו רוב כשירות ויש סימן קבוע לבהמה שנטרפה ולקח א' מהם מתוך החנות ולא ידע מאיזהו מהם לקח אם מאותו שיש בו סימן אם מאחריתי אם נידון עלי' משום קבוע כיון שרוב כשירות הם באותו חנות עצמו דילמא דוקא באדם הוא דיש תורת קבוע עליו אפילו שעומדים במקום א' כדילפינן מוארב לו אבל בב"ח ל"ח קבוע רק כשקבוע במקום מיוחד גם מה שהקש' על הר"ש מקינון דכתב דהא דלא נאסר' כל ארץ ישראל בזריעה מפני נחל איתן משום שלא ניכר האיסור במקומו וז"ל ומשמע מדבריו דקרקע

בקרקע שייך ביטול ונ"מ למי שאסר על עצמו קרקע ידוע מלזרוע בנדר או בשבועה ושכח המקום דמותר מטעם בטול ברוב ולפענ"ד ל"ש ביטול בקרקע דא"כ שדה שאבד בו קבר דמטמא מדאוריית' כמבואר באהלות אמאי מטמא ניזול בתר רובא ועוד דבהדי' כתב רש"י בגיטין דף נ"ד גבי נטיע' של ערלה שנתערבה בנטיעות דמחובר לקרקע ל"ב דה"ל קבוע מכ"ש גוף הקרקע דל"ב עכ"ל ומה שהקש' משדה שאבד בו קבר דמטמא מדאוריית' אתמה דתקשי' לי' לדעת רה"פ דבעינן שיהי' הקבוע ניכר במקומו דוקא אמאי מטמא מדאוריית' ואי משום דקרקע חשיבי ול"ב ל"מ ד"ח בדאוריית' רק מדרבנן הוא דל"ב ושדה שאבד בו קבר שאני דהתם אין הנידון על הקרקע רק על המת ול"ש לומר שיתבטל המת בקרקע וגם מ"ש מנטיעות דערלה י"ל דגם בנטיעות לא הוי אלא משום חשיבות דנטיעות עצמן ולא נידון אלא כקבוע מדרבנן ככל דברים החשובים:

ט ועל פי הדברים האלה כמעט הושוו דעת רבותינו בזה ועיין בפ"מ שם ס"ק י"ד שמרבה מחלוקת בזה בין רבוותא בחלק ב' והוא דלדעת ר"ש מקינון לא הוי אפילו כקבוע מדרבנן בתערובות החניות ומדברי הפרישה נרא' דהוי קבוע מדרבנן אפילו בחתיכות שאר"ל ומתוס' נזיר וגיטין משמע דלא הוי כקבוע אפילו מדרבנן ומרמב"ן ומ"מ משמע דנידון כקבוע מדאוריית' [כמ"ש לעיל באות ו' בשם משנה למלך] ולפענ"ד נראה דבתערובות חניות ולא ניכר האיסור במקומו לכ"ע נידון כקבוע דרבנן דלא גרע מאת שדרכו למנות דפסקינן דנידון כקבוע מדרבנן משא"כ בקרקע עולם בין קרקעות הוא דס"ל לר"ש מקינון דלית בי' משום קבוע שאיננו חלק מיוחד להמנות בפ"ע וכן באומר לשלוחו צא וקדש אשה סתם דאסור בכל הנשים שבעולם אי לית לן שום ספק אחר רק מצד התערו' אזי לכ"ע הי' נידון כקבוע מדרבנן דברי' חשיבי ולא בטלי וחשיב כקבוע מדרבנן והא דמשמע מתוס' דדוקא משום קנסא הוא דאסרינן לי' ה"ט משום דעיקר איסורא ע"י חזקה שע"ש הוא והאי חזקה קלישא הוא דאולי לא תתרצה להתקדש לו ובעיקר פלוגת' שבין שיטת התוספ' ורמב"ן כבר כתבנו לעיל באות ו' דלכ"ע כל היכא דלא ניכר הקבוע במקומו לית בי' משום קבוע דאוריית' רק דפלוגתייהו תלי' במאי דאיתא להדי' בדבריהם דלרמב"ן כל היכא דלא איתחזק נידון כאיסורין ולדידי' נידון כאילו הוכר האיסור במקומו שהרי נודע להמתקדשת משא"כ לשיטת תוס' שכתבו דאין הקרובות נאמנות לומר לא נתקדשנו להתיר אחת מן הקרובות להנשא למשלח ש"מ דנידון כדבר שבערוה ולדידהו נידון ממילא כאילו לא הוכר האיסור במקומו ואפשר להשוות גם דעת פר"ח שהביא דבתערובות חניות אין בהם משום קבוע אפילו מדרבנן והוא דע"כ ל"א דבתערובות חניות נידון משום קבוע מדרבנן היינו שכל אחת ואחת היתה ניכרת בפ"ע

בביתו ואח"כ ע"י עירבוב המקולין הוא שנסתפק לו באיזהו מקולין הניח הטריפה אזי נידון כקבוע מדרבנן אבל היכא שהניח בכל מקולין ומקולין בהמה אחת ואח"כ נמצא בראשים שהניח בביתו שאחת מהם נטרפה דאזי גם אם לא ניתנו בתוך המקולין הרי נולד לו הספק על תערובות הבהמות עצמן לכן גם עתה שנתנו בתוך המקולין אפשר לדון דננקוט גם עתה הספק על התערובות לחודא ולא על המקולין ומשה"ט בכה"ג ס"ל לפר"ח דלית בי' תורת קבוע כלל אם אין החר"ל:

סימן ז

א בנידון ספק טריפה כשנולד ריעותא מחיים שמסכים רמ"א בהגה' סי' נ' דל"ש בי' נשחטה הותרה משום דאיתרע מחיים וז"ל בד"מ סי' ל"א ויש רוצים להכשיר מהא דתני' נשחטה הותרה וכו' ולא דמי דהואיל והי' כאן ריעותא ברורה מחיים אין להכשיר משום זה וכן משמע בתוס' פ"ד אחין דף ל' ע"ב וכן הסכימו כל חכמי העיר ונשאר טריפה עכ"ל וכבר צווחו על זה רבוותא ובתשו' מהר"ם ז"ל יצא ראשונה והתפלאו עליו דלית לי' שום ראי' מתוס' שם שהוא רק לס"ד בקושיתם שם על מאי דאמרינן התם אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת אע"ג שנולד הספק בעידן איסור' ומ"ש מספק דרוסה וישב לו קוץ בושט דחיישינן משום דל"ש בהו נש"ה נולד הספק בשעת איסור' אמנם כיון שתירצו שם ליישב הסוגי' דס"ד וקוץ בושט שאני משום דשכיחי ממילא נשמע דבספק השקול מוקמינן על חז"ה אע"ג שנולד הספק בשעת איסור ועי' בש"ך י"ד סי' נ' מה שדחק א"ע לתרץ קושי' הנ"ל ולפענ"ד נראה דדברי רבינו משה אמתיים וברורים כשמש בראיתו מתוס' הנ"ל והכי הוצעת דבריו שהרי הקשו שם בא"ד תינח כינס ואח"כ גירש גירש ואח"כ כינס מא"ל שהרי נולד הספק מיד בשעה שכינסה ותירצו שם משום דמוקמינן את הערוה בחזקת שלא נתגרשה ונמצא בכינס ואח"כ גירש איכא תרי חזקה לקולא וכן בכינס ואח"כ קידש איכא ג"כ תרי חזקה לקולא ולהתירא ליבם ועיין בעירובין דף ל"ה ע"ב דמקשינן שם ר"מ אדר"מ דס"ל התם במתניתין בהניח תרומה לעירובו ונטמאת וספק אם מבע"י נטמאת אם משחשיכה ה"ז חמר גמל ובנגע באחד בלילה ואח"כ מצאו מת מטהר ר"מ ומתרץ רבה ור"י דמתניתין דעירובין איירי בשתי כ"ע וטעמא דר"מ משום דס"ל תו"ת סד"א ולא מוקמינן אחזקה קמייתא עי"ש בפירש"י ותוס' ד"ה הכא רבא אמר התם תרי חזקה לקולא והכא חדא חזקה לקולא וז"ל רש"י שם ד"ה רבא אמר גבי נגע באחד נמי אפילו יש שני כתי עדים חלוקה אחת אומרת קודם שנגע בו מת ואחת אומרת עכשיו מת הוי נמי ר"מ מטהר ואפ"ה לא תקשה עכ"ל הרי להדי' היכא דאיכא תרי חזקה לא מחמרינן אפילו מדרבנן והא דפליגי רבנן התם ה"ט משום דאזלי בתר

שעת מציאותן שהרי מת לפניך וגם בזה לא מחמרי רבנן אלא בתרומה וקדשים כמש"כ בתוס' שם ובריש נידה אבל בעלמא מודו רבנן דאזלינן בתר תרי חזקה בין בספיק' שע"י תו"ת ובין בשאר ספיקא שהרי כן פירש"י על אוקמתא דרבא דמוקי למתני' בין בספיקא דתו"ת ובין בשאר ספיק' ואפ"ה אזלינן בתר תרי חזקה לקולא וא"כ כיון דלמסקנא דיבמו' דזהו דקדושין וה"ה לגרושין דצריכה חליצה והרי רבא ס"ל דהיכא דאיכא תרי חזקה לא מחמרינן אפילו מדרבנן לכ"ע שהרי גם לרבנן דפליגי בנגע באחד בלילה הוא רק משום דאזלי בתר שע"מ לתרומה וקדשים דוקא וא"כ הכא דאיכא תרי חזקה חדא חזקת ערוה שלא נתגרשה וחז"ה דידה שהית' בחז"ה לשוק א"ו בע"כ צ"ל דלמסקנא ניידי מחזקת היתר לשוק דס"ל מעיקרא משום דאיכא ריעותא ברורה בעידן איסור' ומזה תדע דהיכא דנולד ריעותא מחיים מיגרע גרעי' מחזקה דהשתא נגד חזקה קמייתא שהרי במקום חזקה דהשתא אעפ"כ מצטרפין תרי חזקה לקולא כגון בנגע באחד בלילה ובנולד ריעותא מחיים כגון בכינס ואח"כ גירש לא מהני מידי לחזקת היתר אפילו בהדי צירוף לחזקת הערוה שלא נתגרשה הרי כשנולד הריעותא בעידן איסורא ליתא לחזקת היתר:

ב אמנם מקדושין גופי' דקתני בספק קדושין חולצת ול"מ אע"ג דאיכא תרי חזקה חז"פ דערוה וחז"ה ליבום דידה הרי אע"ג דאיכא תח"ז ל"מ להקל א"ו משום דנולד ריעותא מחיים דעדיין איכא לדחוי' משום דחזקת פנוי' חזקה גריעי היא משום דעתידי להשתנות אכן ממאי דמסיק רבא דה"ה לגרושין דבספק קרוב לה חולצת ול"מ הרי דאפילו בהדי חזקת שלא נתגרשה שהוא חזקה אלימתא חזקת א"א שהי' לערוה מאז עד עתה אפ"ה לא מצטרפין בהדי חז"ה דידה משום דהיכא דנולד ריעותא מחיים ליתא לחזקת היתר דידה לגמרי כיון שהריעותא בשעת איסורא:

ג ואכתי איכא למידק ממאי דמקשינן התם מנפל הבית עליו ועל ב"א דצרתה חולצת ול"מ ואמאי הכא נמי נימא אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת וכו' דשאני במתניתין בספק בגירושין דאיכא תרי חזקה ומש"ה מותר' לשוק אבל בנפל הבית דליכא אלא חדא חזקה דחזקת חי דערוה ליכא לצטרופי בהדי חזקת היתר שהרי איכא נמי לחזקת חי דידי' ומש"ה צריכה חליצה ואיכא למימר דעדיין קשה מגירש ואח"כ כינס דליתא אלא לחדא חזקה ואפ"ה מותר' לשוק דמתניתין מיירי בכל גוונא אפילו בגירש ואח"כ כינס ולפום מאי דיתבאר להלן יתורץ ג"כ לקושי' זו:

ד וכד דייקינא אשכחנא דבעיקר סברת רבא דהיכי דאיכא תרי חזקה לא מחמרינן אפילו מדרבנן ליכא מאן דפליג גם לאמוראי אחרינא דמתרצי התם באנפי אחרינא ומשמע דפליגי על רבא גם בתרי חזקה זהו דוקא בגוונא דהתם כגון בנגע באחד בלילה ומשום

טעמא דנבאר להלן אבל בעיקר סברת רבא ליכא מאן דפליג שהרי חזינן היכא דאיכא תרתי לריעותא כגון במקוה שנמדד ונמצא חסר דמטמאין הכלים למפרע בטומאה ודאית אפילו לשרוף ואפי' בר"ה משום דע"י חזקה דהשתא וחזקת טומאה דמעיקרא עשאוהו כוודאי מדינא דאוריית' והרי חזקה דהשתא גריעי מחזקה קדמייתא ואפ"ה בהדי צירוף לחזקה נעשה כוודאי א"כ מכ"ש נשמע דהיכא דאיכא לחזקה קמייתא צירופי בהדי חזקה אחריתי דנעשה כבירור גמור אפילו להקל וגם לדעת הרמב"ם בה"ת פ"ה ה' כ"ד דפוסק כר"ש דמטהר ברה"ר מ"מ מדרבנן נשמע לר"ש ואפושי פלוגת' לא מפשינן וע"כ ל"פ רש"י אלא בצירוף חזקה דהשתא דגריעי טובא מחזקה קמייתא אבל בצירוף חזקה דמעיקרא גם ר"ש מודה דעשאוהו כוודאי גמורה והא דמשמע התם בעירובין דרבה ור"י לית להו תירוצא דרבא התם היינו משום דקסברי דהתם בנגע בלילה כיון דוודאי נגע וספק טומאתן לא נוכל להצטרף חזקת טהרה דנוגע לפי שחזקה דידי' של הנוגע נגרר ממילא אחרי הדבר שנוגע בו וכעין סברא זו מצינו להדי' בפ"ד דטהרו' משנה ה' על ודאי מגען שהוא ספק טומאתן שורפין את התרומה וביותר מבואר כן בריטב"א קדושין דף ע"ט שהקשה על מקוה שנמדד דכל הכלים שנגע בהם האדם טמאין וז"ל וקשי' לי אמאי אזלינן בתר חזקת טמא ניזול בתר חזקת טהרות שנגע בהם שהי' בחזקת טהרה ולא נטמא מספק וכדאמרינן בשליא בבית בפ' המפלת דף כ"ו) דכיון דרוב שליות יש להם ולד הבית טמא ולא אזלינן בתר חזקה דבית כלל למימר אוקים מיעוט שליות שאין להם ולד לחזקת בית שהוא טהור אלא מכיון דה"ל שליא בבית נפק לי' בית מחזקתו וה"ל כשליא וה"ה להא וכן בנדה לב"ה דמטמא למפרע מעל"ע כל טהרות שנגעה דכיון דודאי נגעה נפקי טהרות מחזקתם והוי כנדה גופי' וכן אתה דן בכ"מ דאיכא ודאי מגע לא אזלינן בתר חזקת טהרה אלא כשיש ספק במגע עצמו ושמא לא נגע עכ"ל וממוצא הדברים נשמע דהיכא דאיכא תרי חזקה מעלי' אזי לכ"ע אזלינן בתרייהו אפילו לקולא ובפרט דבל"ז הלכה כרבא דבתרא הוא לגבי רבה ור"י ואיך אפ"ל דבספק גרושין דערוה תהי' הצרה אסורה לשוק אם לא נאמר בבירור דהיכא דנולד ריעותא מחיים ליתא לחזקת היתר כלל וכלל כנלפענ"ד ברור וצלול:

ה ועיין בש"ש שמעתתי' ה' פרק ז' שהקשה על תוס' דלאחר שתירצו דגם בגירש ואח"כ כינס איכא חזקה משום חזקת הערוה שלא נתגרשה א"כ מה קא קשי' להו שם מספק דרוסה וישב קוץ בושט משום דנולד ריעות' מחיים ליתא לחזקת היתר שהרי עדיין מותרת לשוק משום חזקת הערוה שלא נתגרשה ונראה לי דמילתא דפשיטא היא דחזקת הערוה ל"ש אלא כשנולד הספק בחיי הבעל ובחיי הערוה אבל כשנולד הספק לאחר

מיתת הבעל וגם כשמתה הערוה אח"מ הבעל דלית לן נפקותא לערוה כלל כגון שבאו העדים אח"מ הבעל ואחר מיתת הערוה והגידו בפני ב"ד דנתגרשה הערוה בספק או בהכחשת תו"ת תו לית לן לאוקמי בתר חזקת הערוה כיון דנסתלק הנידון ממנה ולית לן לחקורי עלה ול"מ רק על הצרה יסוב כל הנידון איך אפשר לדון עוד משום חזקת אשת איש של הערוה רק משום חז"ה של הצרה שהי' בשעת לידת הספק וע"ז שפיר הקשו כיון דנראה מלישנא דגמרא דנקיט לי' משום חז"ה לשוק של הצרה גופי' ולא משום חזקה הנגרר מן הערוה שהרי תירץ רבה להדי' כן דאשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת והיינו משום דרצה לכלול בזה דאפילו כשנודע הספק בתר מיתות הבעל והערוה אפ"ה מותרת לשוק משום חז"ה דידה שהי' בשעת לידת הספק עצמו אע"ג שנולד הספק בשעת איסור וע"ז הקשו שפיר מספק דרוסה וישב קוץ בושט וא"ל דא"כ עדיין תקשה בגירש ואח"כ כינס ובאו העדים אחר מיתות הבעל והערוה מא"ל אך דבל"ז צריכין להבין בעיקר הקושי' שהקשו תינח כינס ואח"כ גירש שכבר הוי צרת ערוה אבל גירש ואח"כ כינס הא לא הוי בחזקת היתר לשוק שהרי פירשו בעצמם לקמן ל"א בד"ה אי בשתי כ"ע דכיון דליתא בגירושין בכל גוונא דאיכא בקדושין משה"ט לא קתני לה בגרושין וכיון דבקדושין איירי אפילו בכנס ולבסוף קידש להכי קא שביק לי' בגירושין וצ"ל דעיקר קושיתם קאי כיון דקאי התנא במשנה לעיל ע"א זהו שאמרו וכולן שמתו או נתגרשו צרותיהן מותרת ונקיט לי' בשלש' אחים וכו' גירש אחד וכו' ומת נשוי נכרית וכנסה המגרש וכו' הרי דנקיט ואזיל בגירש ולבסוף כנס בוודאי גירושין וא"כ בגוונא דנקיט לי' בוודאי גרושין הוי לי' נמי לאשמועינן גם בספק גרושין ואח"כ כינס דתו לית לה חז"ה וע"ז שפיר תירצו משום חזקת הערוה שלא נתגרשה כיון דסתמא דרישא איירי כשנודע הדבר בחיי הבעל וא"כ בספקא כה"ג איתא לחזקת הערוה ותו לא קשי' לן דלינקוט לי' בספק גרושין וכשלא נודע הדבר בחיי הבעל וחיי הערוה דז"א כיון דבקדושין שייכא בין נודע ובין בלא נודע ובגרושין ליתא אלא בלא נודע מש"ה קא שביק לי' בגירושין כמו שפירשו בעצמן לקמן כיון דבקדושין שייכא בין בשתי כ"ע ובין בכ"א ובגרושין ליתא אלא בכ"א מש"ה לא קתני לה כלל בגירושין משום דליתא בגוונא דקדושין וה"ה נ"ב בלא נודע כיון דלא הוי דומי' דרישא ולא דומי' דקדושין קא שביק לי' בגירושין לגמרי:

ו וראיה למאי דכתיבנא דהיכא שמתו הבעל והערוה דתו אי אפשר לדון משום חזקת אשת איש דערוה שהרי פירש"י גבי עובד' דינאי דא"א לומר אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי איתתא אחזקה דה"מ אי הואי קמן והיתה באה לפנינו להתירה עיין בקידושין ס"ו ע"א וגם לדעת תוס' שם שהשיגו על רש"י בזה הוא מטעם דמאן דמכשר בה מכ"ב וזהו

בבת לגבי אמה דהוי כגוף אחד וכאחד מאברי' משא"כ בגירושין דערוה לגבי צרה דכל דליכא נפקות' לערוה גופה תו א"א לדון עוד משום חזקת הערוה ולפ"ז נראה ברור לדינא היכא דנולד הספק גירושין של ערוה לפנינו אחר מיתת שניהם דאזי הצרה אסורה לשוק מדאוריית' כמו כל סד"א שהרי לית לה שום חזקה דחזקת ערוה ל"ש כנ"ל ומשום חז"ה דידה לא אפשר לדון בה כיון שנתעורר הספק למפרע בשעה שהיתה אסורה לשוק כאשר הוכחנו לעיל דלמסקנ' א"א לדון בה כלל משום חז"ה דידה כיון שספק היה למפרע בשעה שהיתה אסורה לשוק:

ץ

ז ואין לומר דעודנו נדון בה משום חזקת היתר שהוחזקה לפנינו לאחר מיתת הבעל טרם שנולד הספק לפנינו דז"א דכל שהספק ע"י תרי ותרי או בשאר ספיק' במקרה אזי נדון על עידן הספק עצמו ולא על פי שהוחזק לפנינו בטעות מפני שלא נודע הספק אז לפנינו והגב"ע בעובדא דרמ"א עצמו בנמצא מים במוח לאחר שכבר נמכרה הבהמה בחז"ה הכי יעלה ע"ד לדון בו משום חז"ה שהחזקנו טרם שנמצא הריעותא וכן בכל ספיק' דתו"ת או בכל ס' דמציאות א"א לדון משום חזקה שהחזקנו בטעות טרם שנודע הספק וממיל' מובן היכא שהיתה לפנינו בחזקת א"א ואח"כ באו עדים ואמרו ראינו מאחורי הגדר בשעה שקידשה וידענו שעידי קידושין קטנים היו ושנים אחרים הכחישם דא"א לומר אוקי תרי בה"ת ואוקמי על חזקת א"א רק להיפך דאוקי תרי לבהדי תרי אוקמי בחז"פ ושרי מדאוריית' ולא נאסרה אלא מדרבנן איכא נפקותא טובא לדינא אבל בע"א לפוסקים דס"ל דל"מ נגד חזקה או בדבר שבערוה דל"מ לכ"ע אזי אפילו בחזקה כי האי דלפ"ד העד נתחזק בטעות אפ"ה לא מהימנינן לי' וראי' מגיטין דף נ"ד בסופר שאמר גויליין שבה לא עבדתי לשמן דל"מ רק משום מתוך אע"ג דלפ"ד נתחזק בטעות והסברא פשוטה דבעד אחד הטעם הוא משום דלא מהמנינן לי' נגד החזקה וכל שזולת עדותן הרי כבר נתחזק הדבר לפנינו ושוב לא מהמנינן לי' והא גופי' לא מהימן שהיתה בטעות וכן ביבמות בפ' הא"ר באמר ידענא דאיתשל מרי עלי' היא גופי' מנלן אבל בתו"ת כיון דנאמנים לכ"ד נאמנים נמי שבטעות החזקנו עד כה אכן לדעת הרמב"ם ורשב"א דקסברי דע"א נאמן באיסורין כנגד חזקה גם בחזקה כהאי מהימן ולית מן ההכרח לדחוקי נפשין לחלק בין חזקה דמעיקר' לחזקה דהשת' והאי דלא מהמנינן לי' בס"ת רק משום מתוך דהתם בפועל איירי ומשום חזקת פועל שמשמר פעולתו הוא דלא מהמנינן לי' כמש"כ הרשב"א ור"ן קידושין על כל הנך דקתני התם בנטמאו טהרותיך דלא מהימן אלא משום בידו שהוא משום חזקת פועל וכן בגויליין איירי בפועל שהרי אמר ס"ת שכתבתי לפלוני

וכן ממאי דאמרינן מתוך שנאמן להפסיד שכרו משמע דפועל איירי ואין לבנות דיק מדנקט התם ס"ת ביד מי א"ל ביד לוקח שגם באומן שייך כן:

ח אין להקשות מדברי הגמ"ר ה"א סי' ג' ומרדכי בשליח שהביא שטר שליחות מאחד לקדש לו אשה ידועה ואח"כ בשעת קידושין טעה ואמר לי ואח"כ אמר שבטעות היתה ופסק דמהימן משום דגם בדבר שבערוה היכא דלא איתחזק מהימן היינו דש"ה כיון דנתחזק לשליח ועסקו באותו ענין עד כה לקדשה לפלוני הרי זה כאילו לא נתחזקה באיסור דנראה בעליל שטעה בשגרא דלשנא ודמי כאילו נולד הספק מיד בשעת קידושין שהרי דבריו הראשונים ושל עכשיו סתרי אהדדי ולכן כשמפרש דבריו אח"כ והעיד שבטעות יצא מפיו נאמן כאשר העריך בזה הגהות מיימינות שם בה' אישות סי' ג' וכל זה הוא כנותן טעם לדבריו על האמנותו של שליח שאינו רק כע"א משום דזולת עדותן הרי כאילו נולד הספק לפנינו והאי דכתיבנא דהיכא דאיכא חזקת פועל לכ"ע א"נ הוא משום דחזקה דמסתבר עדיפי ועיין בש"ש ש"ו פ' ג' ולהנ"ל אין דבריו מוכרחים.

ט והגם שהדברים נכונים בעצמותן ונראה בעליל כי כנים המה אביא ראי' נכונה ומינה גופה תסתיים לכל הנ"ל ובזה יומתק לנו היטב דברי רבותינו כאשר נבאר והוא שהרי גבי ינאי גופה שהיה לו ח"כ עד כה ואפ"ה לא מוקמינן לי' על חזקתו שהחזיקו בו טרם שבאו עדים [דאע"ג שאמרו אמו נשבית וכו' היינו קול הברה בעלמ' דאל"כ קשה לאביי שהוכיח מזה דע"א נאמן בדבר שבערוה ש"ה שהוא משום שהקול מסייע לו כאשר היקשו בכתובות כ"ו ע"ב ד"ה אנן כעין זה על ר"ת וע"כ לא השיגו בתוס' עליהם אלא משום חזקת אמו שהיתה בחז"כ אבל חזקת עצמותו כ"ע מודים שנסתלק לגמרי בתרי ותרי מפני דלדבריהם נתחזק בטעות ול"מ בתו"ת אלא חזקה שהחזיקו בו בשעה שלא חל עדותן ושגם לדברי הפוסלים הי' החזקה כדין ומינה מוכח דבע"א אפי' נגד חזקה כה"ג דלדבריו היה בטעות אפ"ה לא מהימן דאל"כ האיך הוכיח אביי מזה דבע"א אומר שזינתה דנאמן ש"ה שהוא נגד החזקה שהרי לא היו עדי קוס"ת אבל בינאי כיון שאינו מעיד נגד החזקה שלדבריו נתחזק בטעות וגם חזקת אמו לית' שהרי לית' קמן לפרש"י שם א"ו דשאני ע"א דכל שמעיד נגד חזקה שהחזיקו בו עד עכשיו לא האמינו רחמנ' וגם לדעת רבותינו בתוס' כן הוא שהרי בכתובות בתוס' הנ"ל מביאים תירוצו של רש"י גבי ינאי והשיגו עליו דאכתי נעמידנו על חזקת אמו ואח"כ מביאים תירוצו של ר"ת משום שכל הנשים הי' בחזקת שביות והיקשו עליו דא"כ היכא מייתי' מיני' ראי' לאשתו שזינתה דשאני בזנות שהיתה בחזקת היתר ומדוע לא היקשו כן גם לרש"י דס"ל כיון שמעיד על תחילת לידתו בפיסול לית לי' חזקה א"ו דשאני ע"א מתרי ותרי:

י ובמאי דכתיבנא אשכחנ' פתרא לקושי' תוס' יבמות דף ל"א ד"ה למאי הילכת' וז"ל תימה דמשנה זו בגיטין בהזורק דף ע"ח ולא מסיק התם בגמ' למאי הילכת' ונראה דבל"ז צריכין להבין הכי קצרה ידם לאשכוחי כמה נפקות' טובא והלא בהדי' תני' לה ובגיטין דף ע"ג ובמאי הוא בא"ה דאיכא נפקותא ליורשה ולטמא לה ולהפרת נדרים ולענין אשם תלוי ומדוע עלה במשעל הכרמים לחפש הנך תרתי לבדנה ונראה בעליל דבאמת לא נעלם דאיכא נפקות' טובא רק שחידשו דלא מיבעי בהנך נפקותא כולהו דלית' אלא חדא חזקה דלא אזלינן בתרה ומחמרינן עלה לספק מגורשת כגון לטמ' לה ולהפרת נדרים ולענין חטאת וכיוצ' בו דלית' אלא לחזקת א"א לחוד אלא אפי' בהנך תרתי דאיכא תרי חזק' דאיכא חזק' א"א דיד' וחזק' היתר דידי' אפ"ה אסורה עליו אם כהן הוא וכן אם ערוה היא לענין דצרתה צריכה חליצה דאיכא תרתי חזקה חזקת א"א דערוה וגם חז"ה דידה שהיתה בחז"ה לשוק כדס"ד השתא וטעמא דמילת' דלא אזלינן בתר שני חזקה ובעירובין ל"ו הנ"ל מבואר להיפך א"ו דבני הישיבה כיוונו בזה להקדים כעין יסוד והקדמה לתירוצו דרבה ור"י דמתניתין איירי בתו"ת ובתו"ת הוי כספיק' דאורייי' ולא אזלינן בתר חזקה משום דשנים מוציאין מחזקה וה"ה ממיל' גם בתרי חזקה נמי אבל למסקנ' דמסקינן דתו"ת סדר"ב ורק מדרבנן החמירו דלא אזלינן בתר חזקה אבל בתר שני חזקות אזלינן כאשר בארנו לעיל באות א' וכתירוצו דרב' התם בעירובין רק דהכא לית לה חזקת היתר משום דנולד ריעות' מחיים ונמצ' שגם לענין צרת ערוה לית' אלא חדא חזקה ובכה"ג הרי איכא נפקות' טובא המבוארים בבריית' להדי' בגיטין שם ולענין אם כהן הוא ג"כ מותרת לו מצד עיקר הדין כיון דאיכא תרתי חזקה רק דלא גרע מריח הגט דמ"מ אסורה מדרבנן ומעיקר' בעינן למימר דאסורה מצד עיקר הדין כמו בכל סד"א.

יא ועל פי הוצעת כל הדברים הנ"ל נהדרינ' בסוגין דלקמן להציץ מבין החרכים בפירושו של רש"י הסתומים והחתומים וכבר צווחו בזה קמאי דקמאי ה"ה בעלי התוספת וביותר האריך בזה הרשב"א בחדושיו ונלקטה איזהו קושי' החמורות מהם שעמד בזה מתחילה תמה על פירושו שפירש בכת אחת בע"א אומר נתגרשה וע"א אומר לא נתגרשה דהא גם זולת הכחשת העד אין בדברי העד שאומר נתגרשה כלום כמו דאיתא בכתובות תרווייהו בא"א קמסהדי והאי דקאמר נתגרשה וכו' ובדוכתי' טובא דאין דבר שבערוה פחות משנים לכן מביא בשם ר"ח דלדידהו גופייהו מספקא להו בקרוב לה גם במה שפרש"י בהא דמתרץ אי בשתי כיתי עדים תתייבם ואין בכך כלום דהאיך טעה בזה כקושי' תוס' כיון דס"ל תו"ת סד"א וביותר תמה להפליא דהאיך עלה ע"ד מהיפך להיפך דבשתי כ"ע מוקמינן לה על חזקה קמייתא ובכת אחת לא והלא מעיקרא תקע ליסוד מוסד בהיפך

וכן הוא ג"כ במסקנא ואיך נסתבך בזה כד שו"ט בזה גופא לכן נלפענ"ד ליישב דברי קדשו שהרי מצינן כמה רבוותא דס"ל דע"א נאמן באיסורין אפי' נגד חזקה ולדעת תוס' ריש גיטין מספ"ל לדידן ממאי דאיתא בריש האשה רבה מדי דהוי אטבל והקדש וקונמת היא גופ' מנלן יוע"ש גם מצינן דעת מקצת רבוותא דקסברי דיבמה לשוק לא נכנס בכלל סוג דבר שבערוה כיון שאין הולד ממזר ובפסולי כהונה לכ"ע לא הוי דבר שבערוה רק כשמעיד על תחילת לידתו בפיסול כגון בבן גרושה וכדומה וכדאיתא להדי' בעובדא דינאי ולזה הסכימו כל האחרונים בספריהם גם למאן דאית לי' תו"ת סד"א דמשמע מצד הסברא הפשוט' ומהפוסקים דאפילו היכא דאיכא תרי חזקה לא מוקמינן עליהם אכן מ"מ אין מן הזרות לפרש במאי דסלקא אדעתי' דגמרא לחלק בין חזקה א' לשני חזקות ובמקום ש"ח לא הוי סד"א שהרי חד מקמאי אית לי' הכי גם למסקנא שהרי הריטב"א בעירובין דף ל"ו מפרש להדי' כן בפרש"י שם בתירוצו של רבא התם דמתרץ התם תרי חזקה לקולא משום דבמקום ש"ח ל"א תו"ת סד"א:

יב עוד נקדים הקדמה אחת דלקושטא נראה בעליל מפשטות לישנא דמתניתין דספיקא דקרוב לה נולד מיד זולת אם יקשה לן עלה איזהו קשי' מתוך השו"ט שהגדתן בעיקר עדותן לית בי' ממשא כאשר נבאר להלן כאשר נוקים לה שספק זה נתעורר אחר מיתות הבעל יתורץ היטב אמרינן דלישנא דחוק אנפשי' ומוקמינן לי' בכל האפשרי כי היכא דלפרוקי בעיקר דינא וכן הוא סוגיות הש"ס בכ"מ ומעתה יתורץ היטב כל הש"ו אם תתחקה הדברים שכתבנו לעיל והקדמות האלה שהצגנו הנה והוא דלרבה ור"י דמוקמי למתניתין בשתי כ"ע והנפקותא לענין דאי ערוה היא צרתה בעי חליצה ומתניתין דיבמות דנקיט לי' בקידושין וקא שביק לה בגירושין משום דאיירי בכת אחת וקשי' לן כקושי' הרשב"א הנ"ל דהא בלא הכחשת השני אין דבר שבערוה פחות משנים א"ו בע"כ צ"ל שספק זה שע"י עדותן נתעורר רק לאחר מיתות הבעל דתו ליכא נפקותא לא לערוה גופי' ולא לדבר שבערוה רק לצרת הערוה אם נתירה לשוק ובזה כבר יצא מדין דבר שבערוה כיון דליכא שום נפקותא בקידושין או בגירושין דערוה גופ' רק לענין חייבי לאוין ולהתיר יבמ' לשוק וגם נסתלק' לי' חזק' הערוה דלא נתקדשה או דלא נתגרשה משום חזקת פנויה או חזק' א"א דידה שכבר מתו בעלה והערוה ולא נשאר לן רק חזקת דצרה עצמה וקא ש"ו וממאי דבכת א' איירי וכו' ומתרץ דאי בשני כ"ע ותו אין מן ההכרח מעצמות עדותן דאיירי כשבאו אח"כ והדרינן לפשטא דלישנא שנתעורר הספק מיד וא"כ תתייבם ואין בכ"כ כיון דאיכא תרי חזקה לפנינו חזקת הערוה שלא נתקדשה וחז"ה דידה שהית' בחז"ה ליבם דכל שהספק נולד בחיי הערוה ובחיי הבעל הרי איכא לאצרופי גם לחזקת

הערוה בהדי חזקה דידה [כדאיתא בתוס' בגירש וא"כ כנס] וכל היכא דאיכא תרי חזקה ל"א תו"ת סד"א כמו שפירש רש"י בעירובין הנ"ל:

יג ובהא דרבה ור"י גופיהו דמוקי למתניתין דגיטין י בשתי כ"ע ואפ"ה בעי חליצה אע"ג דאיכא תרי חזקה דשאני התם כיון דלא קתני במתניתין להדי' דצרתה בעי חליצ' רק דאמרינן עלה לאשכוחי נפקותא גם לענין צרה אזי נוכל לומר דנ"מ כשבאו אח"כ לאח"מ הבעל והערוה דנסתלק לי' חזקת הערו' כיון דאין דנין עלי' כמש"כ לעיל בסימן זה אות ה' אבל במתני' דיבמות אי איירי בשתי כ"ע תו נסתלק ההכרח מעצמות עדותן דאיירי שנתעורר הספק אח"כ וכיון שכן הדרינן למילתא קמייתא דאיירי כפשטא דלישנא ונסתבך בסבך גם חזקת הערו' ואיכא תרי חזק'] אומנם גם לדעת רש"י בעירובין כן הדברים לרבא דמתרץ לי' התם דגם בנגע בלילה איירי בתו"ת ורק משום דאיכא תרי חזקה אזלינן להקל אבל רבה ור"י דמוקי למתני' דעירובין בתרי ותרי אבל בנגע בא' בלילה איירי בספק במציאות אבל בתו"ת לעולם אמרינן דהוי סד"א אפילו היכא דאיכא תרי חזקה ומש"ה הדר וקא מקשי לי' קיימא עדים וקאמרי קרוב לה ואת אמרת תתייבם ואין בכ"כ שהרי אנן אליבא דרבה ור"י קאמינא דקסברי דאפילו במקום דאיכא תרי חזקה לעולם אמרינן דהוי ספיקא דאוריי':

יד וראיתי בס' ח"ש סי' ב' בחלק י"ד שהיקשה על תירוצו דש"ך דלמסקנא דזהו דקידושין וה"ה לגירושין מהדרינן מסברת רבה משום דאיתרע לי' שנולד בשעת איסורא אע"ג דא"ל שהוא רק מדרבנן לחומרא מ"מ יש מקום לומר דהדר בי' מעיקר סברתו דרבה והיקש' שהרי אביי הוא מרא דשמעתי' שהיקש' מתחיל' ועד סוף בסוגין על רבה והוא גופי' ס"ל לקמן דיגיד עליו ריעו ואיהו הוא דקא מקש' ובקידושין גופי' מנלן דבכת אח' דילמא גם בשתי כ"ע תתייבם מדינא משום דמוקמינן אחזקה רק מדרבנן החמירו אבל בכ"א לא החמירו לפירש התוס' שם ולגירסתם דקושי' זו נמשך למה דמבאר לי' לקמן משום דתו"ת סדר"ב הוא הרי דגם למסקנא אפי' לאביי עצמו מוקמינן על חז"ה ואין לומר משום חז"פ דערוה דא"כ גם בספק נתגרש' דאיסור' מדאוריי' לדעת הש"ך למסקנא ואמאי הרי איכא חזקת א"א דערוה א"ו דחזקת א"א דערו' ל"מ אלא כדי להעמיד הצרה בחז"ה וכיון שנולד הריעותא בשעת איסורא דל"מ למסקנא ה"ה נמי דחזקת הערו' ל"מ ע"כ תמצית דבריו והניח בצע"ג על הש"ך והאחרונים שלא הביאו דברי תוס' אלו שהסבו גם למסקנא להתיר' מדינא עפ"י חז"ה דצרה ולי נרא' דוודאי דברי תוס' דלעיל שתירצו בגירש ואח"כ כנס מא"ל שהוא משום חזקת א"א דערו' עצמה והרי כיון שדנין על הערו' שאינו מגורשת תו ליכא ספיקא לגבי צרתה וכן נרא' מהמחבר ש"ש שהבאתי לעיל באות ה' שהיקש'

על תוס' דתו מה קשי' להו מספק דרוס' דהרי משום חזקת הערו' הוא דמתיר הצר' יוע"ש ובזה ל"ש משום דאיתרע לי' בשעת איסורא ומדברי הש"ך לא קשי' דה"פ דיש מקום לומר דהדר בי' לגמרי מסברת רבה ואסורה מדאוריי' דהיינו היכא דבאו עדים לאחר מיתות הבעל דתו ליכא נפקותא רק לגבי הצר' ולית לה רק ח"ה שלה וזה ל"מ משום דנולד הריעותא מחיים כמש"כ לעיל באות ה' והיכא שבאו בחיי הבעל אזי גם למסקנא אינה אסורה רק מדרבנן משום חזקת א"א דערוה וא"כ תו ליכא ראי' מתוס' הנ"ל דהתם משום חז"פ דערוה הוא דמתייבמת הצרה כמש"כ תוס' לעיל בגירש ואח"כ כינס אומנם צע"ק ולחלק בין האי דאמרינן הכא דמשום חזק' ערו' נגרר גם בנידון צרת' ובכתובו' דף ע"ו מסקינן בתוס' שם כפירושו של רש"י במנה לאבא בידך דאין חזק' הגוף דבת מועיל לאביה איברא בל"ז צריכין להבין שהרי כל דין חזק' אתי' מנגעי בתים ודילמא אדנפיק ואתי בציר לי' שיעורא ועיין בתוס' שם שחזקה זו סובבת על הנכנס וראיתי במהרי"ט שהניח דבריהם בצ"ע מכמה וכמה חזקות מחזקת מקוה וחזקת טבל וחזקת סכין יסבו בלכתן על אחרים לכן נראה דהא דל"מ חזקת הבת לאבי' הוא רק בחזק' גרוע שלא נתבררה מעולם רק דאתי מכח רובא אבל בחזק' שנתבררר' בשעת' כמו בכל הנך דלעיל מהני ג"כ לאחרים ומשה"ט מהני ג"כ חזק' א"א או חזקת פנוי' של ערו' לצר' ונזכרתי שבעל המחבר ח"צ סי' מ"ד מביא ראי' ממסקנא דסוגי' דא"א הנ"ל דל"מ חזקת הערו' לצר' שתהא מותרת לשוק או שתתייבם צרתה בין בכת אחת ובין בשתי כיתות אע"ג דמסדר"ב הוא לא מוקמינן לצר' על חזקת הערו' יוע"ש ודבריו צ"ע דהא מ"מ נתירנה לשוק בספק גירושין משום ח"ה דידה וגם בספק קידושין נתירנה להתייבם משום חז"ה ליבם אלא בע"כ צ"ל דמ"מ אסורה מדרבנן וצ"ל דקשי' לי' לדינא דפסקינן בין בספ' גירושין ובין בספ' קידושין דחולצת ול"מ הרי היכא דאיכא תרי חזק' מסקינן בעירובין דף ל"ו דאזלינן להקל אלא הטעם משום דחזק' הערו' ל"מ לצרת' איברא מה דכתיבנא לעיל להוכיח ממסקנא זו כדעת רמ"א דכל שנולד הריעותא מחיים לא הוי חזקה כלל עיין לעיל באות א' אתי שפיר אפי' כשנחזיק בסברת ח"צ הנ"ל דחזקת ערו' ל"מ לצרת' משום דמ"מ קשי' לרבא דאיהו הוא דמסיק הכא דזהו דקידושין וה"ה לגירושין ורבא לית לי' ר"א משום מנה לאבא בידך רק משום כאן נמצא הוא דמתרץ לי' התם בסוגי' דהיו בה מומין ועיין באשרי שם:

סימן ח

א ועתה נעמוד לחקור אשר ראיתי רבותינו האחרוני' מתנגחים זה לזה בהלכה ושמו ציונים בראיו' שונים לדחות את דברי בעל תב"ש וכו"פ לגמרי זה בכה וזה בכה והנה בעל

תב"ש המציא דבא זאב ונטל הסימנין ונמצאו נקובים דלא תלינן בזאב משום דנקובת הסי' הרי הוא כנבלה ובהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת ודמי לטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ דאפי' נתעסק באותו המין וכו' לא עלתה לו טבילה ובכו"פ החזיק ג"כ כעין סברא זו בסי' ל"ג באווזות המלעיטות דבספק מחמת חולה או מחמת קוץ דאזלינן לחומרא ולדעתם צריכין לומר דהא דאמרינן בספק גרושין דמותרת לשוק מדינא משום דאשה זו בחז"ה לשוק עומדת אע"ג דאסור' משום חזקת א"א ותיכף בשעת מיתו' הבעל כבר איתא לספק גרושין דערוה ולא הותרה מעולם דהתם טעמא אחרינא משום דאין מחזיקין מאיסור לאיסור דהיינו מאיסור א"א לאיסור יבמה לשוק אבל בסימנין דהוי כאינו זבוח וכבר הוחזק באיסור זה עצמו ע"כ תורף דבריו והנה בעל ש"ש שמעתתא ה' פ' ו' הקשה על דברי כו"פ הנ"ל דלדבריו מאי הקשו בש"ס א"ה בקידושין נמי נימא הכי אשה זו בח"ה ליבם עומדת וכו' שהרי תיכף כשקידש הצרה נאסרה ליבם משום אשת איש ומשום אשת אח דהרי חיילו בבת אחת ואח"כ כשמת הבעל אע"ג דאיסור א"א אזדי לי' אבל איסור אשת אח כדקאי קאי ומזה יצא לדון דבע"כ צ"ל דלעולם על שעה קודם שנולד הספ' וכיון שטרם שנולד הספ' הי' לה חז"ה ליבם כשימות בעל' אע"ג שאיסור לו ובשעת' משום איסור זה גופ' אפ"ה הוי חז"ה משום שתתיר כשימות בעל' וא"כ ה"ה בספ' בסימנין כיון שהית' לה חז"ה כשתשחט וכיון שנשחטה מוקמינן אחזקה משא"כ בספ' בשחיטה דלזה לא הי' לה מעולם חזקת היתר כיון שהספ' בשחיטה עצמו יוע"ש לפענ"ד הגם שדבריו נכונים בעצמותן מצד הסברא איברא עוצם ראיתו מקושי' הגמרא ליתא לפענ"ד שהרי בחולין דף י' בשוחט בסכין ונמצאת פגומ' בפלוגתא דר"ה ור"ח מקשי התם מטבל ועלה ומתרץ לי' דסכין איתרעי בהמה לא איתרעי והגם דאנן פסקינן כר"ה בלא שיבר בו עצמות ול"א סברא זו להתירא משום דבהמ' לא איתרעי היינו משום דהתם מילתא אחריתי אית בי' שהרי הבהמ' עצמ' בחזקת איסור עומדת והסכין הבדוק הוא חזקת המסל' את האיסור שבה וכיון שנולד הריעותא בעצמות המסל' ה"ה כאילו נולד הריעותא בעצמותה אבל היכא דנולד ריעותא בדבר אחר לגמרי סברא אלימתא הוא דכל שנולד ריעותא בדבר אחר הוי כאילו לא נולד ריעותא כלל ומטעם זה שפיר היקשה דא"ה דמשום חזק' מתירין לגמרי בספ' גירושין אע"ג דנולד הריעותא במסל' עצמו שהרי הערוה היא היא המסלקת מאיסור יבמה לשוק א"כ בקידושין נמי נתירנה ליבם שהרי יש לה חזקת היתר בעצמותה והריעותא לא נולדה בעצמותה רק בדבר אחר ודמי כאילו לא נעשתה הריעותא מעולם ובזה יתיישב היטב הא דאמרינן הכא על מתניתין דגיטין למאי הילכתא דאי כהן הוא וכו' ואי ערוה היא צרת' ב"ח ול"ל כולה האי ולא נקטי

בפשטא דהיא עצמ' אינ' מתייבמת ולהנך ניחא דפשיטא הוא דאסור' לייבם שהרי הית' בחז"א ליבם משעת נישואין והלא' ע"י איסור ב"א והריעותא בגופ' והוחזק' באותו איסור עצמו ומש"ה סיבב הנפקותא לגבי צרה לאשמעינן דאע"ג דמדינא בחז"ה לשוק קיימא משום דאין מחזיקין מאיסור לאיסור אפ"ה בעי חליצה אולם בעובדא דכו"פ ותו"ש דאיתרע בהמ' גופה דבה נמצא הריעותא וגם חזקת איסור כדקיימא קיימא באותו איסור עצמו שהוא בחזקת שאינו זבוח אזי לכ"ע אסורה אפי' בספ' השקול לדידן שפסקינן דלא כעולא בישב קוץ בושט ובע"כ צ"ל כן לדעת הי"מ ברשב"א שם דהא דאמרינן אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת הוא משום דאין מחזיקין מאיסור לאיסור רק דמחלקי להו מספ' בשחיטה משום דהתם עומדת לכך שתצא מאיסור אמ"ה לאיסור נבלה שהרי בסתמא בלא מעשה המכשירה הרי עומדת לכך לצאת מאיסור לאיסור וכיון דלעולם כך הוא ה"ז כאותו איסור עצמו אבל בערוה כיון דאינה עומדת להתגרש בסתמא ולכן עתה שנולד ריעותא לפנינו ע"י ספק גירושין ולכן דמי לאיסור אחר יוע"ש וא"כ קשי' מקושי' הש"ס דמאי היקשו א"ה בקידושין נמי נימא הכי אלא וודאי משום טעמא דכתיבנא לעיל:

ב ועיין בחו"ד בדיני ס"ס ס"ק כ"ז שמביא כמה ראיות נגד דעת תב"ש וכו"פ הנ"ל דכל כה"ג לא הוי כספק בשחיטה וגם ל"ש לאוקי אחזקת שאינו זבוח משום דכל שהספק מצד אחר ועשה מעשה המכשיר בבירור הרי זה כמו בכל ספיקא דאמרינן שאין ספק מוציא מידי ודאי ומוסדי דברים בנוים ע"פ סברות רשב"א יבמו' דף ל"א דאמרינן אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת משום דאין מחזיקין מאיסור לאיסור והא דכל ספ' בשחיטה אסורה משום דבחז"א עומדת דהיינו משום אבר מן החי הרי דמחזיקין מאיסור לאיסור ותירץ דהתם הספ' נולד במעשה המכשיר אבל הכא שהיתה בח"ה אם ימות בעלה והרי מת וקברו מוכיח עליו יוע"ש ומביא ראי' לדבריו מש"ס ערוכה שם רי"פ א"ט גבי ישב לו קוץ בושט שהקשו בגמר' על עולא ומ"ש משני חתיכות וכו' התם איתחז' איסורא ואם איתא לדבריהם הרי גם התם גבי קוץ בושט ואיתחז' איסורא דנקובת הושט נבילה הוי ואדרבה התם גבי ש"ח לא נכנס לכלל חזקה רק דאיקבע איסור' ובקוץ הרי איתחז' ועוד ראיתי באחד מהאחרונים שהקשה מתוספ' שם ד"ה ש"ה שהקשו מחתיכה אחת ספק חלב דאסור' ותירצו משום דהתם לא איתחז' התירא אבל גבי קוץ איתחז' התירא מעיקרא ולי נראה דבע"כ צ"ל דשקלא וטרי' סובב והולך על סוג אחר דלדבריהם קשי' ג"כ דמאי הקשה משוחט בסכין ונמצאת פגומה דהרי למען דאוסר התם הוא רק משום חזקת איסור דמעיקר' וא"א להעמיס כוונה זו בתירוצו דש"ס דהתם אתיילד ריעותא כמו שפירש"י דלאו משום חזקה הוא דאתינן עלה רק דמחלק בין ריעותא דהתם לריעותא

דהכא לכן נראה בפשטות השמועה שהרי מצינן כמה וכמה ספיקות ולא הכניסו חז"ל לכלל ספק כלל כעין דאמרינן בגיטין דף ס"ד בתוס' שם ד"ה תינח בעשתה שליח לקבלה וראינו הגט יוצא מתח"י ואח"כ נקרע או שנאבד דמחזקינן אותה למגורשת וודאי נגד חזקת א"א ואע"ג שלא אמר כלום בשעה שהגט בידו ול"ח שמא עשאו הבעל לשליח להולכה וביטל לשליחותא דידה והטעם שכל שלא נראה לפנינו מענין זה אפס קצהו לא נכנס לכלל סוג הספק ומחזקינן אותה למגורשת שהרי ידעינן שהיא עשאתו לשליח לקבלה וחזינן שהגט בידו אזי מסתמא אמר לו הילך כמו שאמרה כמ"ש הר"ן שם ומצינן ג"כ ענין ממוצע בין שני הקצוות עד דגם חז"ל נסתבכו בזה כגון בהוריקה הכבד נגד ב"מ אם חיישינן לנפלה לאור דפליגי הפוסקים (עיין חולין דף נ"ו) בזה אם כגון זה נכנס לכלל סוג הספק או דדמי לכלל כל אחזוקי ריעותא למ"ח ומצינן בכגון זה דגם אמוראים גופייהו פליגי בסוג זה כגון בר"פ הא"ב אם חיישינן שמא פינון הגם שהדבר מצוי ורגילות לפנותם אפ"ה ס"ל מעיקרא דל"ח משום דלא נכנס כלל לכלל סוג הספ' כיון דל"ח ריעותא לפנינו והרי הוא בכלל אין ספ' מוציא מידי וודאי [וזה יותר מעשרים שנה פירשתי כן בדברי תוס' שם ומי חיישינן שמא פינון וז"ל תימא מאי קשי' וכו' וי"ל דנראה לו לדמות כיון דרגילם לפנותם ואפ"ה ל"ח שמא פינו עכ"ל הכוונה דבשלמא אם מחזקינן הדבר משום דל"ש וכיוצא בזה אזי אפשר לחלק בין הנושאים כמובן ברם כיון דשכיחי ואפ"ה ל"ח הרי צ"ל דטעמא דמילתא משום דכגון זה לא נכנס לכלל סוג הספק שוב אין לחלק כלל בין הנושאים כמש"כ לעיל] ולפ"ז גם בספק דרוסה דלא חזינן לפנינו אלא מקצת ריעותא דהוא שותק והן מקרקרין וכן בישב לו קוץ בושט דלא נראה לפנינו אלא מקצת ריעות' שעור אחד נקוב אם נחוש גם לעור השני שניקב ונתרפא או דילמא כל כה"ג לא נכנס לכלל ספ' והוא בכלל אחזוקי ריעות' לא מחזקינן ומסקנ' דמילת' דכמו דחיישינן לדידן לס"ד אע"ג דלא נודע לפנינו אלא התחלת ריעות' לחוד ה"ה בקוץ נמי חיישינן אע"ג דלא נודע אלא מעור אחד חיישינן גם לשני וכיון דמסקינן דכגון זה נכנס לכלל סוג הספ' שוב אפשר לדון בו ג"כ משום חז"א וזהו דמתרץ לי' על ש"ח א' של חלב וכו' דהתם איתחז' איסור' שהרי נודע בבירור שאחת מהם הי' של חלב והספק נראה בעליל וגם לבתר כן מקשי משוחט בסכין ונמצאת פגומה דקס"ד כיון דלא נולד הריעות' בבהמה גופה דמי לכמו התחל' ריעותא בלחוד ומשני התם אתי לידי ריעותא ברורה כיון דחזינן הריעותא במסלק גופי' והריעות' ברורה כמו בנמצאת שבורה מארכובה ולמעלה ולא ידעינן אם קודם שחיטה שהריעותא לפנינו משא"כ הכא דלא נראה לפנינו אלא

מקצת מעשה המטריף ודמי לעולא לכמו כל אחזוקי ריעות' דל"מ וס"ל דכה"ג לא נכנס לכלל סוג הספק:

ג אמנם עדיין קשה קצת מדברי תוספ' הנ"ל שחילקו דגם בחתיכה א' אע"ג דלא איתחזק איסור' אבל לא איתחז' התירא אבל הכא איתחז' התירא ותיקשי לדעת התו"ש והפלתי הנ"ל אמנם יש להעמיס בכוונתם ע"פ מאי דכתיבנא לעיל בסימן ה' או' ז' דכל שספק נראה לפנינו כגון בעובדא דרמ"א דנמצא מים במוח אע"ג שכבר נמכר ממנו בחזקת כשרות אין זה כנגד חזקה כלל משום דעתה נתעורר הספ' למפרע וכל שנולד הריעות' מחיים לא היתה לה חז"כ מעולם למסקנא דפסקינן דלא כרבה ומחזקינן מאיסור לאיסור איברא זהו כשנולדה ריעותא גמורה או לדידן דפסקינן דלא כעולא גם בכה"ג הוי ריעותא גמורה מש"ה נתעורר הספ' למפרע אבל לעולא דס"ל דכה"ג הוי רק התחלת הריעות' אז כיון שהי' לה חזקה מעיקרא דכשישחטנה תהי' בחזקת היתר וכיון שכבר נשחטה והוחזקנו כבר בחז"ה טרם שנמצא הקוץ אזי שוב אין בכחו של ריעות' קלישתא כזו להוציאו מחז"ה שהוחזקה לפנינו ולמה שהיתה עומדת מעיקרא לחזקה זו אבל לולא חזקה דמעיקרא אינו נכנס בסוג חזקה במה שהחזקנו להתירא בשביל חסרון ידיעה ובזה יתיישב ג"כ מה שהקשה בחו"ד לסתור דבריהם מתוס' יבמו' שהקשו לרבה מקוץ בושט דחיישינן שמא הבריא ומאי קושי' ש"ה דנקובת הושט נבילה והויא בחזקת שאינו זבוח דהכי קא קשי' להו כיון דלא הוי אלא ספק ריעות' וכבר נתחזקה מעיקרא בהכי דתותר לכשישחטנה וכבר נתחזקה לפנינו בחזקה ותירצו דלדידן דחיישינן לס"ד משום דשכיחי הרי זה כוודאי ריעות' רק דבזה לחוד לא יתורץ עדיין בספק דרוסה שהרי לדריסת הסימן עצמם איכא ספק ספיקא חדא דילמא לא דרס ועוד דילמא לא נדרס בסימנין עצמם וכבר יצא מחזקת איסור ע"י ס"ס כאשר כתוב בחו"ד עצמו לקמן לענין אחר בס"ק הנ"ל) ולית בי' אלא משום ספ' טריפה לחוד ומה בכך דהוי ריעותא גמורה שהרי גם בס' קרוב לה איכא ריעות' ברורה לפנינו ואפ"ה ס"ל לרבה דמוקמינן על ח"ה אלא צ"ל דשכיח יותר לאיסור מלהתיר אבל בישב לו קוץ בושט ל"צ משום דשכיח יותר רק כיון דהוי ריעותא גמורה הרי נתעורר הספ' למפרע ומוקמינן לה על חז"א דאינו זבוח לדעת התו"ש והפלתי אמנם בעיקר דינא דת"ש כשבא זאב ונטל הסי' ונמצאו נקובים נראה לפע"ד דיותר מסתבר דעת בעל הלבוש וחו"ד משום כיון שהיתה מעיקרא בחז"ה וכבר נתחזקה לפנינו בהיתר זה ומה שנמצאו אח"כ נקובים לפנינו לא הוי אלא כספ' ריעותא כיון שהיו לאחר שחיטה ביד המנקבים בוודאי שוב אין בכוחו של ריעותא קלישתא כזאת להוציאו מידי חזקה שנתחזק' מעיקרא והשתא לפנינו אבל

בדינו של הפלתי לא מוכרע מילתא דבכל קושיתם אין בהם הכרע וקצת ראי' לדבריו מלישנ' דתוספ' הנ"ל דלא ביארו להדי' דגם בקוץ שכיחא לאסור יותר מלהיתר דלטעמי' ניחא דגם בספ' השקול די לאסרו משום חזקת איסור דאינו זבוח:

ד ויש להתבונן בדברי רשב"א יבמו' הנ"ל דכל דלא מספ"ל במעשה המתיר מוקמינן על חז"ה ובחולין ס"ל כדעת הר"י דנמצא הגרגרת שמוטה וא"י אם קודם שחיטה או שבורה מארכובה ולמעלה דאסורין מספיקא דאוריי' [וגם תירוצו של הפלתי שתירץ על דברי רמ"א בנמצא מים במוח נגד קושי' מהר"ם משום דמ"מ אסור מדרבנן בין לס"ד דרבה ובין למסקנא מ"מ צריכה חליצה מדרבנן לולא הטעם שאם אתה אומר חולצת מתייבמת שהרי ברשב"א אוסר מדאוריי' יוע"ש חולין דף י' בד"ה ולענין כל ספק בשחיטה) ולכן נראה שגם הרשב"א ביבמו' לא העלה עוצם סברתו רק לרבה דס"ל דאין מחזיקין מאיסור לאיסור ומשה"ט ס"ל דבספ' קרוב לה של הערוה מוקמינן על חז"ה אע"ג שנולד הספ' מחיים משום דאין מחזיקין מאיסור לאיסור אבל לדידן דפסקינן דמחזיקין מאיסור לאיסור כאשר הוכחנו לעיל באות א' דלמסקנ' בע"כ צ"ל דכל שנולד הריעותא מחיים ליתא חז"ה ועוד שהרי אנן פסקינן כרבנן בספ' שער לבן קודם לבהרת דטמא ואיירי בשעה שנזקק לטומאה כגון בשעה שלא נתרפא מנגע הראשונה כמ"ש תוס' כתובו' ע"ה בד"ה ספ' טמא ורבה דס"ל דאין מחזיקין מאיסור לאיסור הולך בזה לשיטתו אח"ז מצאתי בפמ"א בהקדמתו לר"ג כתב ג"כ שרבה הולך בזה לשיטתו דס"ל בב"מ פ"ט כר' יהושע דכהה וטהר משום דאין מחזיקין מנגע לנגע אע"ג שהי' בח"ט מנגע ראשונה ובזה נשלם על מכונו מה שכתבנו לעיל באות א' ובזה מתורץ נמי דברי רמ"א בסי' נ' דכל שנולדה הריעותא מחיים טריפה ולא חילק בין הפ"מ דמשמע דאין להקל כלל והתעוררו בזה שהרי יש לסמוך ע"ד תוספ' דדוקא בדרוסה דשכיחי הוא דחיישינן ומאשר כתבנו גם מדבריהם לא נוכל למצוא דרך סלולה להתיר למסקנא שכל דבריהם סובבים רק לרבה או משום דדחיקא להו לומר דפליג אדר"ה או משום דרבה עצמו ס"ל דחוששין לס"ד כמ"ש הפלתי אבל לדידן דפסקינן כרבנן גם בספק השקול אסורה כשנולד הריעות' מחיים וכשם דבע"כ צ"ל לדעת הרשב"א יבמו' הנ"ל שדבריו סובבים רק לרבה דאל"כ יסתור דבריו למ"ש בחידושיו בחולין כן אפ"ל לדברי תוספ'.

ה בהאי דכתיבנא לעיל סי' זה אות ג' בפירושי דעת תוס' חולין וביבמו' דמשום חזקה דמעיקרא בצירוף חזקה דהשתא שנתחזק לפנינו בהתיר' טרם שנמצא הקוץ בושט קסבר עולא דא"ח לש"ה כעין סברא זו מצינן להדי' בי"ד סי' ח' בט"ז ס"ק י' ובש"ך ס"ק כ"ה דכל שבדק הסכין קודם שחיטה ואחר שחיטה לא בדקו ואח"כ נמצא פגום דשחיטתו

פסולה ול"א שמא שיבר בו עצמות ולאו אדעתי' ואפי' נפל ע"ג קרקע קשה ומספקא לי' אם נפל על חודו ג"כ שחיטתו פסולה והיכי שנאבד הסכין אחר שחיטה ולא ידע איפה הוא ואח"כ נמצא פגום אזי שחיטתו כשירה והטעם דכל שנאבד הסכין ומעיקרא הי' לו חזקת בדוק דמסתמ' גם לאחר שחיטה יהי' בדוק דרובא קיימא כאשר הי' מתחיל' כמ"ש הרשב"א דרוב סכינים אינם נפגמין ע"י העור וכיון שנאבד הסכין וכבר יצא לפנינו בח"ה טרם שנמצא הסכין פגום אבל כשהסכין לפנינו ולא בדקו לאחר שחיטה שלא הי' עדיין בחז"ה לפנינו אזי שחיטתו פסולה משום חזקת שאינו זבוח:

סימן ט

א עוד נראה לי להביא ראי' ברורה לדברי רמ"א דלמסקנא דמסיק אביי דזהו דקדושין וה"ה לגרושין בע"כ צ"ל דכל שנולד הריעותא מחיים אזי אסורה מדאוריית' משום דמחזיקין מאיסור לאיסור שהרי בחולין דף ז' ע"ב בפלוגת' דאביי ורבא שם ועיין היטב שם בכל השקלא וטרי' וברשב"א בחדושיו שהאיר עינינו בפירושו בפשטות הסוגי' ואביא בקצרה תמצית דבריו דקשי' במאי שרצה אביי להוכיח דחמירא סכנתא מאיסור' מספק טומאה בר"ה ואילו ספק מים מגולין אסורין הכי יעלה על הדעת לחלק באיסורין בין ר"ה ורה"י וכיון דס"ט ברה"י ספיקו טמא ה"ה נמי באיסורין אפי' ברה"ר וכן בקושי' רב שימי שהקשה לרבא משרץ בפי חולדה וכו' דספיקו טהור ומתרצינן משום דהלכתא גמירי מסוטה ודוקא בדבר שיש בו דעת לשאול וכו' ומאי קשי' לי' לרבא יותר מלאביי הכי לא מודה דספק טומאה ברה"י ספיקו טמא אלא בע"כ צ"ל משום דהג"ל מסוטה ודוקא בשיבד"ל ומפרש רשב"א דאביי ורבא פליגי באיסורין השוין במשקל אחד למים מגולין דכבר יצא מחזקת היתר משום דשכיחי נחשים ועקרבים ודמי כמו שלא הי' לו חז"ה מעולם וס"ל לרבא דגם באיסורין כה"ג אסור מדינא ולא מוכח מידי דחמירא סכמ"א משום דגבי איסורין כל שלית בי' משום חזקה אסור מדינא ואביי ס"ל דאפילו בדבר שלית לי' חז"ה כלל אפילו הכי מותר באיסורין דכל שספק נולד במקרה אם נשתנה אז ע"י מקרה אם לא אזי מותר בכה"ג באיסורין ודוקא בחתיכה ספק חלב ס"ש שאין הדבר תלוי במקרה הוא דאסור' ונשמע בריש נדה דספ' טומאה ברה"י אע"ג דאיכא ח"ט ס"ט ובספ' טומאה ברה"ר אע"ג דלית לי' חזקה כלל כגון מקוה שנמדד ונמצא חסר דמטהר ר"ש ברה"ר אע"ג שאין שם חזט"ה שאם אתה אומר העמד מקוה על חזקתו והשתא הוא דחסרה א"ל אדרבה העמד טמא ע"ח ואימר לא טבל וס"ל לאביי דהלכתא גמירי מסוטה לא הוית אלא בחדא והוא דספק טומאה ברה"י דאע"ג שהספק נולד במקרה ואית לי' חז"ט דמעיקרא אפ"ה ספיקו טמא משום הילכת' אבל בס' טומאה ברה"ר אפילו

כעין מקוה שנמדד ונמצא חסר דלית לי' חט"ה מדינא טהור מפני שהספק נולד במקרה וממוצא הדברים מובן דאם באנו ללמוד איסורין מטומאה נכון הדבר ללמוד מצד שהוא מדינא ולא מצד שבא מהלכתא שהוא מצד גזירת הכתוב ולכן הקשה אביי שפיר מספ' טומא' ברה"ר שהוא מדינא והל"ג לא הוית אלא ברה"י בין בדבר שיש לו חזקה ובין בדבר שאין לו חזט"ה משום שהספ' בא ע"י מקרה והי' מן הדין לטהרו רק מחמת הילכתא לבד הוא דטמא ורבא מתרץ לי' דגם ברה"ר הי' מן הדין לטמא היכא דלית לי' חזקה רק משום הל"ג הוא דטהור ברה"ר וקושי' רב שימי נמי אזדי בסגנון זה דקסבר כמו דלאביי לא אתי הלכת' רק בחד צד להוציא מסברא ומדינא דהיינו ברה"י כן ה"ה נמי לרבא לא אתי הלכת' רק בחד צד דהיינו ברה"ר בדבר דלית לי' חזקה שהי' מצד הסבר' לטהר מדינא ואתי הילכת' לאפוקי מדינא אבל בס"ט ברה"י ובדבר דלית לי' חזקה אזי לא מצד הלכתא הוא דטמא רק מצד עיקר הדין אבל לאביי גם בזה צריכין להג"מ משום דמדינא לבד מטהרינן גם בזה מפני שהספ' בא ע"י מקרה ונ"מ בדבר שאבד"ל דלאביי דס"ל דמדינא טהור רק מפני הלג"מ הוא דטמא דילפינן מסוטה ובעינן דומי' דסוטה דיש בו דעת לשאול אבל לרבא דכל דנסתלק לי' חזקה דמעיקרא ע"י ריעותא גמורא אזי תו לא צריכין למילף מסוטה שגם מצד עיקר הדין ס"ט וא"כ אפי' בדבר שאין בו דעת לשאול נמי וזהו דקשי לי' לר"ש לרבא דהכי הכא שהשרץ בפי חולדה והחולדה מהלכות ע"ג כיכרות שקרוב הדבר שנגע השרץ בכיכרות וכבר יצאו מחזקתן ואפ"ה טהורות הניחא לאביי דאית לי' דגם בס"ט ברה"י גם במקום דל"ל חזקת טהרה מדינא טהורות משום שספק נולד במקרה ורק מצד הלג"מ הוא דס' טמא דילפינן מסוטה ומשה"ט בכיכרות טהורו' אפי' ברה"י משום דל"ד לסוטה אבל לרבא דמדינא טמאות א"כ אפילו בדבר שאין בו דעת לשאול נמי ומשני דהג"מ מסוט' לרבא משני צדדים בין ברה"ר להחמיר ובין ברה"י להקל עליו בדבר שאין בו דל"ש עכת"ד בקצרה ובתוספת ביאר קצת ומעתה כיון דס"ל לאביי דכל שנולד הספ' במקרה אפילו בדבר דלית לי' חזקה דמעיקר' כלל אפ"ה לא חיישינן אפילו מדרבנן שהרי במקוה שנמדד ונמצא חסר דכל הכלים שטבלו בתוכן טהורין אפילו מדרבנן לר"ש וכן בספ' מים מגולין אי לאו דחמירא סכ"מ הי' מותרין ומשום דאיתרע לחזקה ראשונ' לא אסרינן אפי' מדרבנן והטעם משום שהספ' שנולד במקרה כמאן דליתא וכאילו לא נתחדש המקרה כלל דנינן לי' וא"כ קשי' לאביי מקדושין גופא דבספ' קרוב לה דחולצת ול"מ ואמאי לא מתייבמת הרי ספ' נולד במקרה ומסלקינן הספק לגמרי שהרי בח' אמות מצומצמות נמי איירי או בכת אחת ומספ"ל אם קרוב לה או לה כמו שפירש רשב"א גופי' בשם ר"ח והסכים אתו ואפי' בספיקא דתו"ת נמי

כיון דמדינא מוקמינן על חזקה רק מדרבנן החמירו וה"ז נידונו כשאר ספיקא לכ"ד וכיון שהספק נולד עי"מ גם מדרבנן אין להחמיר כשם דלא החמירו במקוה שנמדד ונמ"ח [ואין לומר משום מילתא דאישות החמירו כדברי הב"ש בסי' מ"ז ס"ק ה' חדא דמקורו הוא מדברי ר"ן כתובות כ"ו דלענין תרומה לא החמירו בתו"ת אפי' בתרומה דאוריית' רק בא"א הוא שהחמירו וכן לעבודה כמו עובדא דינאי יוע"ש אבל תוס' והמ"מ ורשב"א לא חילקו בזה ומשמע מדברי ר"ן גופי' שהעיקר כדבריהם וכן הסכים בב"ש בסי' ג' ס"ק י"ד דדוקא בתרומה דרבנן הוא דלא החמירו אבל בדאוריית' אין לחלק ועוד שגם הר"ן ל"ק אלא באיסור א"א אבל בח"ל כגון יבמה לשוק ל"ח מתרומה ועדיין קשי' מגירושין שגירש הערוה ספק ק"ל אמאי אינה מותרת לשוק ועוד שעד כאן לא חידש הר"ן אלא בחד דרבנן כגון בתו"ת דאיכא חזקה לחוד אליבא דידן פסקינן מסתמא כרבא לגבי אביי בזה דאין לחלק בין סב"מ לשאר ספיקא אע"ג דפסקינן התם דחמירא סכ"מ זהו משום מילת' אחריתי דת"כ דאביי בזה והטעם שבאיסורין וטומאה כמו במים מגולין הוי כספ' בריעותא וכמו ספק על כיון דלא נרא' הריעות' לפנינו אבל לאביי דאיכא משום תרתי חדא משום חזקה דמעיקרא ועוד משום ספ' במקרה דאיכא תרי עמודים נשגבים להקל עודנו לא נשמע שהחמירו אפילו במילתא דאישתועי בפלתי סי' נ' שכל דבריו סובבים על יסוד זה דאין לחלק בין מילין דאשות לשאר אד"א] מזה הוכיח הרמ"א דבמסקנא איכא חזקת איסור משום שנולד הריעותא מחיים וע"כ לא אשמועינן אביי אלא להקל בספ' במקרה אפילו לית לי' חז"ה כלל אבל כל היכא דנולד הריעות' מחיים דאיכא עוד חז"א המסייע למקרה שנתחדשה בספ' אזי גם אביי מודה דאפי' בספ' שע"י מקרה מחמרינן ע"י חזקה של שעת הספ' דמחזקינן מאיסור לאיסור:

ב והא דאית' בכתובות דף כ"ג שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים ל"נ וכו' ואם נשאת לא תצא ובשנים אומרים נתגרשה ובש"א לא נתגרשה וכו' א"נ תצא מ"ש רישא ומאי שנא סיפא תרגמה אביי בע"א וכו' ועי"ש בתוס' ד"ה דהעלו דקושי' קאי דהו"ל למימר תצא מדרבנן ומתרץ אביי דאירי בע"א והרי לאביי לק"מ כיון שהספ' במקרה שנתחדשה וצ"ל דלאביי מ"מ קשי' כיון דלא אתי כר' מנחם בר"י מדלא מחלק בין באו עדים עד שלא נשאת לבאו עדים משנישאת וכו' כתירוצם בתרא ותירוצם קמא קאי לר' אשי דמתרץ לי נמי התם ולדידי נוכל לומר כתירוצם קמא דהו"ל למימר תצא מדרבנן דמסתמא כרבא ס"ל דלא מפלג מידי בין ספ' שע"י מקרה לבין ספ' בתולדה דהילכת' כוותי' בכ"ד לגבי אביי אבל לרמב"י דס"ל כשבאו עדים ואח"כ נישאת תצא דמשמע אפילו בקידושין הוא משום טעמא אחריתי דאע"ג שהספ' במקרה דטעמא דידי' ע"כ משום קנסא הוא כיון

שעברה ע"ד חכמים דפסקו לה דלא תינשא או משום דס"ל תו"ת סד"א וכיון שעדים מוציאין מחזקה תו ליכא לאפלוגי מידי בהכחשה שע"י עדים בין הספיקות שעי"מ ובין ספיקות שע"י תולדה דבשלמא לדידן דתו"ת סדר"ב הוא כיון דמדינא מוקמינן על חזקה קמייתא ואמרינן סלק עדותן רק מדרבנן עשאוהו לספק ולא עדיף משאר ספיקא דמציאות ונאחז בסבך בין ספיק' שבתולדה לספיקא שע"י מקרה:

ג ולטעמי' דאביי נמי ניחא הא דלא מייתי בגיטין בדוכתי' האי דאמרינן ביבמות על מתניתין דהתם למאי הלכתא דאי כהן אסורה לי' ואי ערוה היא צרתה חולצת כקושית תוס' [ועיין לעיל אות י' מש"כ] משום דמשמע להו דאסורה מדינא מדקתני מגורשת וא"מ והניחא לס"ד דתו"ת סד"א ותו אין לחלק בין הספיקות אבל למסקנא דאביי ורבא ביבמות דקסברי תו"ת סדר"ב ולא עדיף מכל ספיקא שעל ידי מציאות וממילא לאביי אם בעלה כהן מותרת לו מדינא רק מחומרא דרבנן משום ריח הגט וכה"ג איכא טובא גם בישראל אם מותרת לו בלא קדושין וכה"ג טובא אכן איכא נפקותא למסקנא דהיכא דמת בעלה דאסורה לכהנים מפני שהריעות' נולדה מחיים ומחזיקין מאיסור לאיסור כמש"כ לעיל דבע"כ צ"ל כן למסקנא דאביי דזהו דקידושין וה"ה לגירושין ולקמן בסי' אות א' נאריך עוד בעז"ה בנידון ספק במקרה:

ד וראיתי בספר חוות דעת מה שהאריך לתמוה על הש"ך בסי' נ' הנ"ל והפר"ח ומהר"ם והכו"פ וכל האחרונים שהבינו מדברי תוס' דאפילו כשנולד הריעותא מחיים והספ' השקול לא מטרפינן אלא היכי דשכיח לאסור יותר מלהיתר ולכן בה"מ יש לסמוך על דעתם וכתב הוא דגם התוס' לא כתבו כן אלא בדרוסה משום דאי לאו דשכיח הוי כמו ספ' בריעותא ודבריהם סובבים על סברות רשב"א חולין דף מ"ו וז"ל ול"ד לס"ד וקוץ בושט דהתם אתיילד ריעותא שהוחל בה מעשה המטריף רק שמסופ' בגמר המעשה דשכיח דדרוס רק שספ' אם דרס דרוסה האוסרת וכן בקוץ בושט הספ' בגמר המעש' וזהו ג"כ כוונת התוספת דמעיקרא דלא אסקו אדעתייהו דדרוס' שכיח ולא הוי ריעותא מקשו דהא נשחטה הותר' ומתרצו דדרוס' שכיח ואין כאן ספ' רק אם דרס דרוס' האוסרת הוי כספ' בגמר המעש' דהוי ריעותא ול"א נשחט' הותר' ומסיימו וכן בקוץ בושט פי' דשם ג"כ הספ' בגמר המעש' ומש"ה לא מסיימו דשכיח כיון שהספ' בגמר המעש' כמ"ש הרשב"א ממש ועולא דמכשיר בס"ד אף שיש ריעותא מקש' הש"ס שפיר דוקא אעולא מס' טומאה דספ' נגיעה הוי ריעותה מש"ה פסקו הפוסקים דס' נגיע' ונפילת איסור דטריפה דקיי"ל דלא כעולא וכן בנמצא נקב וא"י אם קודם שחיטה דכיון שיש דבר הטורף וליכא מידי למיתלי הוי ריעותא כמ"ש הרשב"א אמנם בנשבר הגוף וא"י

אם קודם שחיט' דלאו טריפ' מצד עצמ' היא רק מחמת חשש נקיבת הריא' והרי אין דבר הטורף לפנינו רק ס' בבריעותא אם נעש' קודם שחיטה כשר מדינא בספ' השקול הצריכו הפוסקים לאסור מטעם ספ' חסרון ידיעה וליכא מחלוקת בין הפוסקים שהביא הש"ך וזהו ג"כ כוונת הרמ"א במה שסיים אלא בדבר שנוכל לומר שנעש' הריעותא אחר שחיט' וכוונתו שהס' בריעותא כגון בנשבר הגוף אבל בדבר שטריפה מצד עצמו והדבר הטורף לפנינו והס' אם נעש' אחר שחיט' טריפ' כהרשב"א ובריש דבריו תמה לפי הבנתם בדברי תוס' דספ' דרוס' וקוץ בושט טריפ' מטעם דשכיח לאיסור יותר מלהיתר ועולא אפי' בשכיח פליג ולפ"ז בספ' השקול כ"ע מודים דמותר א"כ אמאי פריך בש"ס מספ' טומא' ברה"י דוקא לעולא הא בספ' השקול כ"ע מודי וברה"י אפילו בספ' השקול טמא ואכ"ע קש' עכ"ל בסי' נ' בסוף סיפרו שם ופירושו שפי' בתוס' לא אוכל לכלכלם במשפט צדק שהרי כל דבריהם סובבים על דברי רבה בספ' גירושין וספ' קרוב לה וקרוב לו ואין לך ריעותא ודאית יותר מזה ולא גרע משוחט בסכין ונמצא פגום דאע"ג דלא נמצא הריעותא בבהמ' כיון שנולד הספ' במסלק עצמו וגם רי"ח ל"פ אלא משום דעצם ודאי פוגם [ולא גרע מספ' נגיע' שכתוב בעצמו דספ' נגיע' הוי ריעותא] ואעפ"כ מוקמינן על חז"ה הרי שכל האחרונים כיוונו באמיתת דבריהם ולא שגו בזה חליל' ואין מקום כלל לפירושו בכוונת דבריהם ושפתי רבותינו ברור מללו דלדעת התוס' בספ' השקול מוקמינן על חז"ה רק היכא דשכיח לאיסור יותר ועיין מש"ל סימן אות ד' ליישב דברי רמ"א דהיכא שנולד הריעותא מחיים יש מקום לומר דגם לדעת תוס' טריפ' למסקנא רק דרבה אזיל לשיטתו דס"ל כר"י דכהה וטהור משום דאין מחזיקינן מאיסור לאיסור יוע"ש אומנם הקושי' שהקש' בחו"ד מקושי' הש"ס לעולא מספ' טומא' ברה"י ולדעת תוס' דבספ' השקול מוקמינן על חז"ה לכ"ע קשי' הוא תמוה לכאורה אומנם עפ"י דברי רשב"א הנ"ל שהבאתי לעיל סימן אות ב' ועיין קידושין דף פ' בתינוק שנמצא בצד עיסה ובצק בידו דפסקינן כרבנן דכל העיסה טמאה אע"ג שאין בו דעת לשאול משום דרוב תנוקת מטפחין ועיין בתוס' שם וחולין דף פ"ו שהכריחו דאין זה רוב גמור והכוונ' שאין זה נידון רק כדבר השכיח כמשמעות פשטא דבריית' וחכמים מטמאין מפני שדרכו של תינוק לטפח והיינו ששכיח יותר לומר שהתינוק בעצמו נטלו מלתלות באדם טהור שנתנו לידו ומפשטא דמילתא נראה דחכמים מטמאין טומאה וודאית אפילו לשרוף עליו תרומ' וקדשים ואע"ג דלא הוי רוב גמור אומנם לקושטא המציאו שם בתוס' דכל דלא הוי רוב גמור אין שורפין ועי"ש בתוס' שהוכיח כן מדברי ר' יוחנן דס"ל דאין שורפין עליו תו"ק ש"מ דלא הוי רוב גמור ורק מדרבנן עשאוהו כמו שיש בו דעת לישאל משום

דשכיח יותר צד החמור מצד הקל והנה גם במה שהיקש' לעולא מספק טומאה ברה"י יש לדקדק ג"כ כאשר דיקדוק הרשב"א שם דכי לא ידע דהילכת' גמירא הוא לכן נראה דקושי' זו קאי ג"כ בסגנון שפירש הרשב"א קושי' הש"ס לעיל אומנם לעולא עוד קולא יתיר' מאביי דאביי לא מיקל מדינא אלא בספק השקול ולעולא אפילו במידי דשכיח גם נשמע מתורתו של רשב"א דכל שיש בו להקל מצד הדין גבי טומאה רק מצד הג"מ הוא דטמא אזי יש לחלק בין דבר שיש בו דעל"ש דגמרינן מסוטה כיון דכל דין טומא' שבו רק מהג"מ מסוטה אבל דבר שטמא מצד הדין ולא צריכת להג"מ מסוט' אזי אין לחלק בין יש בו דעת לשאול או אפילו אבדל"ש שכן פירש שם בקושי' ר' שימי אכן למסקנא דהתם לא אמרינן כן לתירוצו דרבא שם ומעת' הכי אזדי קושי' הגמר' והרי ספק טומאה ברה"י דנשמע מברייתי' דתינוקת דמחלקינן ג"כ בין ס' השקול למידי דשכיח ובשלמא למאן דפליג אדעולא וקסבר דכל היכא דשכיח לא מוקמינן אחזקה ומהשתא במידי דשכיח אזי טמא מצד הדין ומשה"ט אפילו בתינוק שאין בדל"ש נמי טמא דאע"ג דלא הוי רוב גמור מ"מ כיון דשכיח יותר לתלות בתינוק אזי טמא מצד הדין אבל לעולא קשי' כיון דלדידי' אפילו במידי דשכיחא מוקמינן אחזק' מצד עיקר הדין וא"כ גם במידי דשכיח צריכית למילף מסוטה וא"כ הו"ל לחלק בין יש בדל"ש ואין בו דל"ש ומפשטא דברייתי' נראה דחכמים מטמאין מצד עיקר הדין אפילו בתינוק שאין בדל"ש ומשני' לי ולטעמיך נידמיי' לס"ט ברה"ר ונימא ג"כ לחלק בין מידי דשכיח דאזי אפילו ברה"ר נמי נטמא כיון דל"צ למילף מסוט' והלא החכמים עצמם לא טימאו בתינוקת אלא ברה"י דוקא אלא בע"כ צ"ל דאפילו בדבר שטמא מצד הדין ג"כ ילפינן מסוטה בין להקל בין להחמיר ומשה"ט גם במידי דשכיח אפילו לדידך דמצד הדין טמא במידי דשכיח אפ"ה הוי לן למילף מסוט' דדוקא בדבר שיש בו דל"ש א"ו דקושטא כן הוא דמדינא טהור גם בתינוק רק שהחכמים החמירו מדבריהם לתלות לבד וכר' יוחנן דהתם אומנם המקשה קסבר ג"כ דלא הוי רוב גמור כדמשמע מלישנא דחכמים דנקטו רק מפני שדרכו של תינוק דמשמע רק דשכיח יותר וקסבר דטומאתן וודאי משום האי טעמא:

ה גם מה שהיקש' שם דא"כ לאחר דמתרץ הש"ס דהילכת' גמירי ומשמע דבאיסור דלא גמירי הילכתא מותר בספק השקול בספק נגע איסור בהיתר בישול או במליחה או בספק נפל איסור בהיתר וזה מבואר בהיפך עכ"ל ואין מזה הכרע דדוקא בטריפ' או בטומאה שייך חזקת היתר דהרי באנו להוציא הדבר עצמו מחזקתו שהית' בחזקת היתר ואתה בא להוציא שנהפך לגמרי מחזקתו ונאסר אבל בדבר שהוא משום תערובות שההיתר עודנו לא נמר רק שנתערב בתוכו דבר האסור או טעם האוסר הרי איננו מוציאים ההיתר

מחזקתו דחתיכה עצמו נעשה נבילה בכל האיסורין אינו רק מדרבנן ובבשר בחלב בבישול גמור ברוטב נעשה נבילה מדאוריית' אזי אפ"ל לקושטא כן דלדעת הפוסקים דפסק השקול מוקמינן אחזק' גם בבשר בחלב כן הוא זולת היכא דשכיח לאסור כמו חולדה העוברת ע"ג כיכרות וכו' דמבואר ברשב"א דכל כה"ג נסתלקה חזק' דמעיקרא אבל בשאר איסורין דלא נעשה נבילה מדינא אזי גם אם נאסר' מחתיכ' אחרת איננו עוקר החזק' דמעיקרא לפי שההיתר בהתירו עומד ואיננו נאסר רק מפני טעם איסור המעורב בתוכו והאיסור שבו לא הי' לו מעולם חז"ה ודמי לירך דע"א נאמן לפי שעדותו אינו סותר החזק' כמבואר באשרי פ' גה"נ ה' י"ט ובט"ז יו"ד סי' קכ"ז וכדמות ראי' לזה מדברי הגהה בסי' ק"ה ביו"ד בספק כבוש דאיסור רק בב"ח מותר דרך בישול אסרה תורה וספיקא דרבנן לקולא ומסתימות דבריו מדלא חילק משמע אפילו כשנתבשלה אח"כ והטעם דבה"מ יש לסמוך דבכל ס"ה מוקמינן על חזק' דמעיקרא ובב"ח כיון דחנ"נ מדאוריית' אזי אם נאסרו הרי הוא לגמרי כנגד חז"ה שיש לו עתה ועיין בחדושיו שם שכתב דאם נתבשלה אח"כ אסור' ואין דבריו מוכרחים בזה ושוב הראני שגם בספר שב שמעתתא שמ"ג פ"ח שכתוב ג"כ סברא זו על קושי' הט"ז בספ' כבוש אמאי אסור בשאר איסורין הרי בכל האיסורין אזלינן בתר חזק' דמעיקרא רק בתו"ק הוא שהחמירו ליזול בתר שע"מ ותירץ ג"כ עפ"י דברי האשרי הנ"ל דבשאר איסורין איננו סותר החז"ה דמעיקרא כמו איסור גיד הנשה לגבי הירך:

סימן י

א בנידון ספק במקרה דפליגי אביי ורבא בחולין דף ז' דלאביי אפי' בדבר דלית לי' חזקה כלל דנין לעולם אפי' להקל כאילו לא נתחדשה המקרה ומשה"ט ס"ל דבספ' טומא' ברה"ר טהור מדינא כמו במקוה שנמדד ונמצא חסר דכל מה שטבלו בתוכו טהורין לר"ש דלית לי תרתי לריעותא הוא מצד עיקר הדין ולרבא טעמי' דר"ש משום דיליף מסוט' הוא כמ"ש לעיל בשם רשב"א ויש להקשות לאביי ממתני' דעירובין נתגלגל חוץ לתחום נפל עליו גל או נשרף תרומה ונטמאת מבע"י אינו עירוב משחשיכה ה"ז עירוב אם ספק ר"מ וריי"א ה"ז ח"ג ר"י ור"ש אומרים ספק עירוב כשר וכו' ועי"ש בתוספת ד"ה אמר ר"ז ותמצית העולה מדבריהם דלר"מ ור"י ה"ז חמר גמל משום דאיכא חזקת תחום ביתו לגבי חזקת העירוב שהניח אם משום דקסברי תחומין דאוריית' או משום דמיירי בשתי כ"ע ותו"ת הוי סד"א ולהכי הולכין להחמיר אף בתחומין דרבנן ור' יוסי ור"ש סברי תחומין דרבנן ותו"ת סדר"ב ולא החמירו רבנן בדבר שגופו הוא דרבנן [וכן נראה להדי' מדבריהם בכתובות כ"ו ע"ב ד"ה אנן אחתינן וכו' לתירוצו דר"י שם דבתרומה דרבנן לא

החמירו בתו"ת משום דתו"ת סדר"ב הוא ומשמע למאן דקסבר דתו"ת סד"א אזי אפילו בתרומה דרבנן הולכין להחמיר] ואנן פסקינן כר"י ור"ש משום דעת' דרבנן ולכאורה קשי' לדעת רה"פ דכל היכא דאיכא תרתי לריעותא הוי כודאי כמו במקוה שנמדד אפי' להקל עליו ולחייבו בקרבן אם נכנס לעזרה וא"כ בכל הנך דקתני בעירובין אמאי פסקינן דספ' עירוב כשר הרי איכא ג"כ תרתי לריעותא שהרי נטמאת התרומה לפנינו ונתגלגל ונפל עליו גל וכו' וגם חזקת תחום ביתו [ועיין רמב"ם פ"י מהלכות מקוואות ה' ו' בספ' דרבנן כגון בטומאת ידים או שנפל ערוע"ר ג' לוגין מ"ש וטבל במקוה שנמדד ונמצא חסר דטהור אע"ג דאיכא תר"ל ש"ה שהיא רק ולד הטומאה מדרבנן אבל באה"ט מדרבנן נידון כתר"ל וכל שאר איסורין ותקנתא דרבנן נידון כאב הטומאה שהרי אפי' בס"ס להחמיר גם בצירוף חז"ט הקילו בולד הטומאה ועיין במשנה למלך שם או משום דרמב"ם פוסק כר"ש בתר"ל דלא הוי אלא כספ'] אלא בע"כ צ"ל דבכל הנך דמתניתין נעשה הריעותא בפעם אחד ול"ד למקוה שנמדד דחסר ואתי כמו שתירצו בתוס' על נגעי בתים ועל סכין שנמצאת פגומה ומש"ה לא נכנס לכלל סוג דתרתי לריעותא ונידון הדבר כאילו ליתא לשום חזק' כיון דאיכא חזק' נגח"ז דסותרין אהדדי וגם לית לן לילך בתר השתא כיון דל"ש בי' דחסר ואתי וא"כ קשה לאביי דגם לר"מ ור"י דקסברי תחומין דאורית' אמאי קסברי דהוי ח"ג כיון שהספ' במקרה שנתחדש' כשם דקסבר ר"ש במקוה שנמדד משום דל"ל תרתי לריעותא מיחשב כוודאי ומש"ה כיון שהחזקות סותרין א"ע ונסתלקו החזקות לגמרי אזלינן בתר טרם שנתחדשה המקרה וטהורין אפי' מדרבנן מצד הדין ולא משום דיליף מסוטה וא"ל דאביי אית לי' דאפילו בדבר דל"ש בי' חסר ואתי אפ"ה חשיב תר"ל דא"כ קשה דר' יוסי דס"ל דספ' עירוב כשר דע"כ לא שמעינן אלא לר"ש לחוד דפליג על רבנן בזה בדין תרתי לריעותא וכן ר"א בס"פ כל הגט ועוד קשי' משוחט בסכין ונמצאת פגומה דע"כ ל"פ ר"ח על ר"ה אלא משום דעצם וודאי פוגם אבל זולת זה אם הי' ספ' השקול כ"ע מודו דשחיטתו פסולה והרי גם התם צ"ל דלא שייך בי' פגום ואתי כמ"ש תוס' שם וא"כ ה"ז דומה למקוה לר"ש כיון שהספ' במקרה שנתחדשה וכן קש' ממתניתין דגיטין דף ע"ו ע"ב כתבו לאחר שנים ע"ח וכו' אם הגט קודם למיתה ה"ז גט וכו' ואם אינו ידוע זו היא שאמרו מגורשת ואינה מגורשת וכיון שהגט ניתן לפנינו רק הספ' במיתה מתי מת והספ' במקרה המיתה מתי נהייתה ה"ז דומה למקוה לר"ש כדלעיל [דבע"כ צ"ל דל"ד למקוה דרבנן דאית להו תר"ל משום שהרי מת לפניך ועוד דמוקמינן לה על חז"ה לייבם דא"כ אמאי אסורה ליבם דכל תר"ל נידון כוודאי אלא בע"כ צ"ל חדא מתרתי או דגם במיתה ל"ש חו"א או משום דאיכא חזקת א"א בהדי חזקת

חי וכסברת הריב"ש וכמ"ש בתשו' במים שאל"ס דאם נאמר שמת קודם נתינת הגט הרי אתה מוציאה מחזקת א"א רגע אחת טרם נתינת הגט יוע"ש] כיון דחזקות סותרות א"ע דהיינו חזקת חי נגד חז"ה ליבם אזי כיון שהספ' במקרה נידון כאילו לא נתחדשה המקרה אז כמו במקוה לר"ש איברא נראה דע"כ לא שמעינן אלא לר"ש דלא אזיל כלל בתר השתא אפילו להצטרופי לתרתי לריעות' מש"ה קסבר אביי דטעמ' משום שהספ' במקרה שנתחדש' אבל לרבנן דאזלי בתר השתא לחשובי לודאי בהדי חזקה אחריתי רק שנגדר בגבול דחסר ואתי אזי נאמר דכשם דבהנך דשייך בו חסר ואתי נידון כוודאי אפילו בדבר שהוא ע"י מקרה שנתחדשה אזי גם בדבר דלא נכנס לסוג זה דחסר ואתי די לנו דנחית בחד דרגא שלא להחשיבו כודאי אבל מידי ספ' לא יצאו אפי' בדבר שנתחדש ע"י מקרה משום דמ"מ איכא חזקה דהשתא בצירוף חזקה שלימה ובזה יתיישבו כל קושיות הנ"ל:

ב אלא עודנו נשיחה ונרוח לנו להביא במישרים ולהסיר מאתנו גם מנגעי בתים דאזלינן רק בתר חזקה דמעיקרא אפי' להקל כמ"ש תוס' שם ולא מיחשב כת"ל משום דל"ש בי' חו"א ובכל הנך דלעיל כגון בסכין ונמצאת פגום' ובתרומה ונטמאת בעירוב דל"ש בהו ג"כ חו"א אפ"ה מיחשב לספ' אלא דקושי' זאת לא לאביי לבדו קשי' דגם לדידן דפסקינן כרבא דלא מחלק בין ספ' במקרה לספ' בתולדה כיון שהלכה ברורה בנגע אע"ג שחסרה לפנינו בסוף שבוע אפ"ה טמא הנכנס בתוך ימי ההסגר אפילו להקל לחייבו בקרבן אם נכנס לעזרה כמ"ש בתוספת שם הרי דאזלינן רק בתר חזקת המסבב והמסלק דהיינו בתר חזקת נגע הבית אע"ג שחסרה לפנינו ורק משום דלא שייך בי' חו"א לא אזלינן בתר השתא ולא בתר חזקה שלימה של המסובב שהוא הנכנס אע"ג דלא איתרע כלל וכלל הרי דשורת הדין ליזיל רק בתר המסבב והמסלק ובסכין ונמצאת פגומה פסקינן דהוי ספ' בשחיטה משום חזקת שאינו זבוח אע"ג שחזקת הסכין הוא המסבב והמסלק לחזקת איסור של דבר הזבוח וחזקת הסכין דמי ממש לחזקת נגע הבית וחז"א דבהמה דמי לחזקת טהרה של הנכנס וכן קשי' נמי לדידן ממקוה לר"ש דלית לי' תרתי לריעותא וגם אפי' לדידן דפסקינן כרבא דלא מפליג בין ספיקא והא דמטהר ברה"ר משום דיליף מסוטה וברה"י מטעמא מדינא וכ"ה בתוספת עיין נידה ד"ג ד"ה ושניהם ואמאי לא ילפינן מנגע וניזול רק בתר חזקת מקוה שהוא המסבב והמסלק לח"ט וכן קשי' מעירובין דחזקת העירוב שהניח הוא המסלק לחזקת תח"ב והוי מן השורה למיזול רק בתר חזקת המסלק והמסבב דעדיפי מחזקה המסובב ממנו כמו בנגעי בתים לכן נראה דדוקא בנגע הוא דאזלינן בתר חזקת המסבב משום דאף אם נתמעטה הנגע טרם שנכנס הטהור

בשעה שהתחיל לסלק חז"ט של הנכנס אפ"ה לא מהני מידי כיון שנסגר הבית כהלכה שוב ל"מ מידי אם בצרי לה שיעורא טרם שראהו הכהן ויטהרנו רק אם בצרו לי' שיעורא טרם שיסגרנה דאז נידון כאילו לא נסגר מעולם כדאמר להדי' ודילמא אדנפיק ואתי בצר לי' שיעורא ומעתה אם נעמיד את הנכנס על חזקת טהרה משום ח"ט דידי' דדילמא נחסרה קודם שהסגירה הרי באנו לדון רק נגד חזקה דמעיקרא בע"כ צריכין לחוש משום חזקה דהשתא שהרי חסר לפניך בסוף ימי הסגר ואנן למדין מזה דלעולם חזקה דמעיקרא הוא העיקר נגד חזקה דהשתא משום דאי איפשר לדון בי' משום חזקת המסובב דהיינו חזקת טהרה של הנכנס שהרי צריכין לומר שנחסרה הנגע קודם שהתחילה לסלק את חזקת טהרה של הנכנס ומש"ה אזלינן רק בתר חזקת הנגע אפילו להקל אבל בשוחט בסכין ונמצאת פגומה דכשם שיש לסכין חזקת בדוק איתא למסובב חזקת שאינו זבוח וכיון שחזקות סותרת א"ע אזי בשעה שבאנו לדון שחזקת בדוק דסכין סילקה החזקה דשאינה זבוחה יש לדון להיפך כדי להעמיד על חזקת המסובב ומידי ספיקא לא נפקא ודילמא בזו הרגע בעור נפגמה ונשארה חזקה דשאינו זבוח בהווייתו שהרי פגום לפנינו וכן בעירובין בתרומה ונטמאת דבשע' שהתחיל העירוב לסל' את חזקת תח"ב יש לדון להיפך כדי להעמידו בחזקה שכנגדו וכן במתניתין בגיטין שהרי כשם דבאת לדון בתר חזקת המסבב שהוא חזקת חי דבעל בשעה שגירשה לסלק לחזקת היתר דיבם יש לדון גם להיפך משא"כ בנגע דל"מ מידי אם נחסרה בשע' שהריח' חזקת טהר' של הנכנס רק דבאנו לחוש דילמא נחסר' בשעה שהסגיר' והרי או לא נרא' ולא נשמע לחזקה המנגד לחזק' דנגעי הבית ולבית עצמו לית בי' משום חזק' שהרי כל הנדון רק על הנכנסים בתוכו שהרי לבית עצמו ליכא נפקותא לענין חולץ וקוצה וטח שהרי בחסר' הנגע לפנינו בסוף שבוע איירינן והבית טהור:

ג ועפ"ז מרווח לן היטב כוונת דברי רבותינו בתוספת נידה דף ב' בד"ה התם תרתי לריעותא בסה"ד לאחר שפילפלו בקושי' ותירוצא מחולין דסכין פגום' שהרי גם התם איכא תר"ל ותירצו ואח"כ היקשו מנגעי בתים ותירצו וז"ל דגבי מקוה שנמדד רגילות להתחסר מעט מעט וכו' אבל הנגע רגילות להתחסר בב"א פחות מכגריס לכך אמרינן התם הוא דחסר ואוקי הנגע בחזקת שלם ביציאות כהן מן הבית וכשטימא הכהן את הבית אפילו נתחסר הנגע אח"כ קודם שנכנס זה גזירת הכתוב הוא שהבית טמא עד שיראה הכהן בסוף שבוע ויטהרנו עכ"ל ועמדו בזה דאין שום התקשרות במה שסיימו לדבריהם הקודמים הגם שכדבריהם כן הוא אכן אין להם שום שייכות וקישור דברים למה שחידשו תחילה ועיין בס' מק"ח בסי' תס"ז ס"ק י"א מה שפירש שם ולדברינו הנ"ל

ניחא בפשטותן ושיעור דבריהם כך הוא דלאחר שחידשו דבנגע הטעם משום דרגילות להתחסר בב"א וא"כ גם בסכין פגום החוש מעיד על זה דנפגם בב"א וא"כ קשי' להיפך דאמאי בסכין פסלינן לשחיטתו משום חז"א שהרי כבר חידשו דבנגע אף שחסר' לפנינו בסוף שבוע אזלינן רק בתר חזקה דמעיקרא אפילו לקולא ולחייבו בקרבן ולא אזלינן בתר חזקת המסובב כלל אפילו בצירוף חזק' דהשתא שהרי חסרה לפנינו ובסכין דאיכא ג"כ חזקת בדוק לסכין חיישינן לחומרא גם לחזק' המנגדו שהוא חז"א של המסובב ולזה פירשו דבריהם וסיימו וכשטימא הכהן את הבית אפילו נתחסר הנגע אח"כ וכו' ונמצא שאין מקום לחוש בשעת ניגוד החזקות אהדדי רק דבאנו לחוש על שעת ההסגר טרם שהגיע הדבר לצד חזק' המנגדו משא"כ בסכין פגום שהנידון הוא על שעת הסילוק והניגוד וכמש"כ לעיל:

ד וראיתי בשב שמעתתא שמ' א' פ"ה שהיקש' לפירושו דרשב"א בדברי אביי הנ"ל שהוא משום ס' שעל ידי מקר' ממתניתין דנדה ד' ט"ו בנמצא על עד שלה לאחר שיעור אותיום דטמאין מספ' ופטורין מקרבן ותני עלה וחייבינן באשם תלוי דע"כ בתוך שיעור זה לית לה חזקת טומאה דא"כ בחטאת קאי וכיון שהספ' במקרה שנתחדש' הרי נידון לאביי כאילו לא נהיית' מעולם ונראה לומר משום דאיכא חזק' דחזקת דמים באין בהרגשה כדאיתא להדי' ברמב"ם פ"ט מה' איסורו ביאה ה"א ולהכי יש לדון שבאו לבית החיצון בשעת תשמיש וסברא דהרגשת עד הוא ואיכא למימר נמי להיפך ולאוקמי על חזקת טהרה מש"ה נידון כספ' השקול וא"ל שהרי גם במקוה שנמדד ונמצא חסר דמטהרינן לכל הכלים שטבלו בתוכן לר"ש דלטעמי' דאביי הוא משום מקר' שנתחדש' אע"ג דאיכא חזק' בהדי חזק' המנגדתו דהיינו לחזקת טומאה בהדי חזקת המקוה שהית' שלימ' אפ"ה ל"ח לספ' שע"י מקרה שהרי כבר כתבנו בסי' זה אות א' שכן הדין לר"ש דלא אזיל כלל בתר חזקה דהשתא אפי' במקום דחסר ואתאי לא מצטרפינן גם בהדי חזקה שלימה שעומדין יחד נגד חזקה דמעיקרא אבל לדידן דפסקינן כרבנן אזי גם במקום דל"ש חסר ואתי די לנו להוציאו מידי וודאי אבל מידי ספיקא לא נפקא לעולם ובע"כ צ"ל שגם התם לאחר שיעור אותיום לא שייכא לומר דילמא הגס הגס וחזיתי' כדאמרינן בריש נידה שהוא כמו חו"א דזהו דוקא לענין טומאת מעל"ע דאיכא למימר שהתחילה כבר מכובד הדם שבמקור משא"כ הכא שבדקה א"ע קודם תשמיש ולית לן למיחוש אלא על שע' מועטת כזה דמי לנגע שהרי בע"כ צ"ל דבאותו שעה נשתנ' מטהר' לטומא' דאל"כ אמאי לא נתחייבו בחטאת שהרי איכא תר"ל הרי דם לפניך נגד חזקת טהר' בצירוף לחזקת

דמים שבאין בהרגשה א"ו שגם זה ל"ד למקוה דחסר ואתאי אבל מ"מ מידי ספיקא לא נפקא אפילו לאביי כאשר הוכחנו לעיל מכמה סוגיות:

ה עוד היקש' שם ממאי דילפינן דאזלינן בתר רובא מפסח ועול' שהרי הספ' במקר' ותירץ דחיישינן דילמא בתולדה נטרפה והיקש' ממאי דילפינן מפר' אדומה שהרי פר' בת שתי שנים ולית לן לחוש רק דילמא אח"כ נטרפ' איברא למ"ש לעיל דלמסקנא פליגי אביי ורבא על סברת רבה וקסברו דכל היכי שנולד הספ' מחיים מחזיקין מאיסור לאיסור א"כ בפר' אדומ' ובכל הנך דמייתי אי לאו דאזלינן בתר רובא אית לן לחוש ולומר דעדיין לא יצאת' מחזקת איסור אמ"ה שהוחזק' לפנינו וגם מזה ראי' לדברי רמ"א הנ"ל גם חתני הרבני החריף מוה' ישראל יעקב נ"י התעורר בזה ממתניתין ריש החולץ דספ' בן ט' לראשון וז' לאחרון דחייבינן בא"ת ואמאי הרי בשעה שיבמ' יש לספ' אם כבר נתחדש בה מקר' העיבור אם לא ודמי למקו' לר"ש דאיכא חזקות המנגדות א"כ ה"נ אע"ג דאיכא תרי רובא המנגדות נידון כאילו לא נתחדש הדבר לפנינו ונרא' דעד כאן לא שמעינן לאביי אלא בדבר שנתברר לפנינו בשעתו טרם שנתחדש המקר' לפנינו רק דאע"ג דנסתלק' החזק' דמעיקרא כגון במקום דאיכא חזק' המנגדו אבל בדבר שלא נתברר בשעתו מעולם גם לאביי אזלינן בתר ספיק' להחמיר ולהכי בס' בן ט' לראשון דמעולם לא נתברר בשעתי' שלא נתעבר' רק כשעברו שלש' חדשים נודע שלא נתעבר' מתחיל' ובזה יתיישבו קשי' שש"מ הנ"ל במאי שהיקש' מחשש טריפ' וגם מאי שהיקש' מלאחר שיעור אותיום שגם בזה לא נתברר בשעתי' דאע"ג שבדק' קודם תשמיש איכא למימר אם סילק ידיה ראת' וכסבר' הרגשת עד היא רק לאחר שבדק' וראת' שלא נמצא על העד כלום נודע שלא נטמא' בשעת בדיקת העד ומש"ה גם אביי מודה דכל שלא נתברר בשעתי' חיישינן גם לספיקא שבמקרה:

ו ראיתי בס' שלמה יו"ד סי' כ"ה שמביא קושי' בשם בשמים ראש על דברי תוס' חולין דחזקה שלא נתבררה לא הוי חזקה דא"כ בבדיקה בהפסק טהרה היכי משכחת לן דלעולם איכא למיחוש דילמא עם סילוק ידיה ראתה והרגשת עד הוא ולא נתברר רק על למפרע והוי חזק' שלא נתבררה בשעתי' והוא קושי' עצומה וחרוצה ולפענ"ד נראה לחלק דדוקא בדבר שאנו באין לחתוך הדבר השתא לאסור או להתיר ע"י חזקה אזי בעינן דוקא חזקה שנתבררה בשעתי' אבל בדבר שאנו דנין רק להכשיר הדבר לעתיד כגון בבדיק' בהפסק טהרה שסוף סוף איננה טהורה רק שעתידה להטהר ע"י שבעה נקיים וטבילה וכיון שאנו דנין על דבר שלא נתברר בשעתי' מועיל לזה גם חזקה שלא נתבררה ודוגמא לזה מצינו בדברי רבינו אלפס פ' החולץ גבי אישתמודענוהו דהוא אחוה

דפלוני לענין חליצה כיון דהשתא ליכא מילתא דאיסור' וזה כמה ישבתי מה שהקשו על דברי הרי"ף מריש גיטין שהקשה הש"ס דהא אין דבר שבערוה פחות משנים ולדברי הרי"ף הא אינו מעיד על דבר שבערוה ממש רק שהגט כשר לגרש בו ותירצתי דחלוקא של הרי"ף הוא אליבא דדינא דפסקינן לחלק בין שמא מת לשמא ימות והא דחיישינן לשמא ימות אינו מטעם כיון דסופו למות דהא בקדושין מבואר בתוס' דף מ"ה דשמא יקדש דמי לשמא ימות רק הסבר' כיון שעתה אין אנו מוציאין אותו מחזקתו רק שסופו לצאת מחזקתו לכן חיישינן דחזקה רפוי' הוא כיון שאין אנו מוציאין אותו מחזקתו כעת אבל לשמא מת לא חיישינן כיון שאנו חותכין הדבר לומר שכבר מת ויצא מחזקתו בזה אזלינן בתר חזקה ולהכי פסק הרי"ף שפיר דנאמן כיון שעתה אינו מוציאה מחזקתו רק שסופה לצאת ובנידון כזה אין בו משום חזקה כמו דחיישינן לשמא ימות אבל הש"ס מקשה שפיר דהא אמרינן התם בגמר' להדי' דמהדרינן לאוקמי כר"מ דסתם מתניתין כוותי' ור"מ ס"ל להדי' לקמן פ' כל הגט דגם לשמא ימות ל"ח:

ז **נהדרין** לענינא מדברי הרשב"א הנ"ל נשמע דכל דיני טומאה וטהרה שהם מגרירא דהלכתא גמרי מסוטה אזי לא נוכל לילף מנהו לשאר איסורין בין לקולא או לחומרא וכל שהם מצד עיקר הדין אזי כ"כ נידון בכל איסורין וכ"ה בתוספת עיין נדה דף ג' ושניהם שהקשו על חביות דדמי למקוה דהא במקוה גופי' מסוטה הוא דיליף לה ומאי ענין זה לטבל יוע"ש ונמצינו למדין דלאביי דס"ל דכל ספ' במקרה נידון להקל וכאילו לא נתחדשה אזי לר"ש דלית לי' תרתי לריעות' האי דטהר ר"ש ברה"ר הוא מצד עיקר הדין והאי דמטמא ברה"י הוא משום דיליף מסוטה ולרבא נהפוך הוא דברה"י הוא דמטמא מעיקר הדין דכל סד"א בדבר דלית לי' חזק' כמו במקוה דאיכא חז"ט נגד חזקת מקוה דמעיקרא לחומרא נידון וברה"ר דמטהר הוא דיליף מסוטה וכ"ה בתוספ' שם בתירוצם דאזלי אליבא דרבא אלא דא"כ קשי' לאביי קושי' הגמר' מברייתא דחביות דל"ל כתירוצו דר' חנינא שם דהניחא לרבא דהא דמטמא ר"ש ברה"י מספ' מצד דינא הוא לכן גם בחביות נמי נידון כספיק' אבל לאביי בע"כ צ"ל דהאי דמטמא ברה"י מספ' משום דיליף מסוטה וס"ל דכל ס"ט ברה"י תולין וברה"ר טהור מצד הדין אפי' מדרבנן וא"כ בחביות אמאי נידון לחומרא כספיק' דעלמא דהא לאביי שאני בין ספ' במקרה לספ' בתולדה וגם אם נימא דלא כפירושו של רשב"א הנ"ל מ"מ קשי' שהרי נראה מש"ו בריש חולין ד"ט הנ"ל דאביי ס"ל בספ' איסורין כעין ספ' טמא דאזלינן להקל מצד הדין והרשב"א העמיק בטעמא דאביי] ונראה לי דש"ו דריש נדה קאי אליבא דר"י דס"ל כל גי"ר ודאי יין מכאן ואילך ספ' עיין ב"ב דף צ"ו ע"א ולדידי צ"ל דריחי' חלא וטעמא חמרא וריב"ל פליג

וקסבר דג"י אחרונים ודאי חומץ מכו"א ס' וקסבר דריחא חלא וט"ח חלא נמצא דלר"י דמי למקוה דא"ל השתא הוא דחסר דאע"ג דחסר ואתאי מ"מ אפשר להתחסר גם בב"א כדמ"ל בגמר' איכא למימר דחסר ואתי אבל לא בהחלט ולדידי' אזלי תירוצו דר"ח מסורא אבל לאביי דס"ל בשוכר אה"פ דריחא ח"ח וא"כ כריב"ל ס"ל ובכה"ג אפי' ברה"ר טמא לר"ש מספק דהרי טעמא דר"ש הוא רק מפני שס' במקרה וכיון שזה ג"י שנשתנה המקרה טרם שנודע אזי יש לחוש מספק משעת בדיקה והלאה על ריחא דחלא ודמי לכתם יבש דמטמא למפרע אע"ג דאיכא חזקת טהרה דדוקא היכא דא"ל השתא הוא דנטמא הוא דמוקמינן על חזקה קמייתא וכן בספ' טריפה או אפי' בודאי טריפה לענין חלבה אבל כל היכא דצ"ל שיצא מחזקתו זה זמן ידוע אזי איתרע לחזקה קמייתא לגמרי לכן בהוגלד פי המכה וכן בסירכא ודאית דאינה פחותה מג"י וכיון דאיגלאי השתא שנשחטה שזה זה זמן ידוע יצאתה מחזקתה קמייתא הוי כאילו נסתלקה החזקה לגמרי ואסרינן למפרע עד זמן שנודע בודאי שלא נטרפה ועיין בט"ז סי' פ"א ס"ק ג' שהאריך בזה ופסק כן לפ"ה וכשנשקול הנידון דספ' במקרה לאביי במאזני צדק לשאר ספיק' הנ"ל אליבא דידן היכא דאיכא חזקה קמייתא שהרי לאביי דנין לכל ספ' במקרה אפי' היכא דליכא חזקה כלל כמו במקוה שנמדד לר"ש דל"ל תר"ל כאילו לא נתחדש' עד עתה משום שגם זה לא יצא מכלל חזקה כמו בתנאי בשוא"ת או בקו"ע כדאית' בר"ן פ' האומר וכמו דאמרינן גבי חזקה דמעיקרא דלא יצא מחזקה קמייתא עד השתא ה"ה נמי בספ' במקרה אבל לא עדיף ספ' במקרה לאביי מחזקה קמיית' אליבא דידן דכל שנתגלה למפרע שזה זמן ידוע שיצא מסתמ' ושכבר נעשה המקרה אזי חיישינן גם למפרע וכן לענין טומא' אפילו ברה"ר כה"ג דאיגלאי מילתא השתא שזה זמן ידוע שנתחדשה המקרה אזי גם לר"ש תולין וא"ל דא"כ נוקי על חזקת טבל כיון דחזקה דמעיקר' איתרע לגמרי דז"א דמ"מ כיון דאנן לר"ש קיימינן דא"ל דאפי' בצירוף חזקה אחריתי לא מיצטרף חזקה דהשתא בהדי חזקה אחריתי לעשותו ודאי ה"ה אפי' כשיצא זה זמן ידוע לא נוכל להחליטו כודאי שגם חזקת טבל איתרע לר"ש שהרי נתרע לפנינו וכן במקוה ברה"ר כה"ג לא אמרינן שיטמא בודאי משום חזקת טומאה דמעיקר' שהרי טבל לפנינו דדוקא אליבא דרבנן כיון דאזלינן בתר השתא בצירוף חזקה אחריתי הרי נדון הדבר כאילו לא איתרע כלל החזקה אחריתי דהיינו חזקת טומאה במקוה וחזקת טבל בחביות אבל לר"ש מידי ספיקא לא יצא אפי' היכא שיצא מחזק' הראשונ' זה זמן ידוע כמו בחביות לאביי וריב"ל דג"י ודאי חומץ אע"ג דאיכא חזקת טבל בהדי ריעות' דהשתא:

ח נמצינו למדין דאנן פסקינן כרבא בזה ולא מחלקינן בין ס' שעי"מ לספ' בתולדה שהרי סתמ' דש"ס בריש מס' נדה הנ"ל דאזדי כרבא שהרי עיקר תירוצו של ר' חנינא אין לו מקום רק אליבא דרבא דלדידי' שפיר יליף איסור טבל מספ' טומאה ברה"י שהוא מדינא כאשר מבואר בתוס' שם אבל לאביי איפכא הוי לן למימר ויליף מס"ט ברה"ר רק דלאביי מטעמא אחרינ' הוא ובכה"ג אפי' בר"ה תולין מספ' ועוד שהרי לאביי לא אשכחן פתרא לבריית' דחביות אלא א"כ נימא דריחי' חלא וט"ח חלא וכריב"ל ואביי סבר כוותי' אם כן נשמע ממיל' כיון דאנן פסקינן כרבא בזה הרי נשמע ממיל' דגם בספ' במקרה הילכת' כוותי' דאל"כ בריית' דחביות אמאן תרמיי' דוק ותשכח איברא במאי דפליגי אם חמירא סכנתא מאיסור' הילכת' כוותי' דאביי דת"כ והיכא דבא זאב ונטל ב"מ גם לרבא שרי כיון דנשחטה הותרה ואיכא למיתלי הריעות' שנמצא וכן משמע להדי' ברשב"א שם וז"ל ואי קשי' לך וכי לית לי' זיל בתר חזקה והא ליכא מאן דפליג בה וכו' וקאי התם במאי דפתח מתחילה לאביי בהחזירן כשהם מנוקבים רק דאביי ורבא קא שקלו וטרו התם על פרוקא דר"ה לר"א מי קא מדמית איסור' לסכנת' דמשמע דבאותו ענין עצמו שיש בסכנת' שהחמירו גם אם נמצאו כל התלאות האלו באיסורין לא החמירו אע"ג שכבר יצא מח"ה מפני שנחשים מצוין ושכיחי טובא אפ"ה לא אסרינן בדיעבד ולדבריו אם הי' הריאה צריכי בדיקה משום דשכיחי סירכות כמו נחשים ועקרבים במים מגולין אעפ"כ לא נאסר בדיעבד כשנאבדה הריאה משום דאחזוקי ריעות' לא מחזקינן רק משום חומר סכנת' הוא שהחמירו ובסוג זה פליג רבא דדוקא בבני מעים שלא הצריכו בדיקה מדינא הוא דלא נאסר בדיעבד ואפשר דאפילו בריאה שהצריכו בדיקה לחומר' אפ"ה ל"ח כשנאבדה משום שהבדיק' שהצריכו הוא משום מיעוט המצוי ולא חיישינן רק לכתחיל' אבל במים מגולין דשכיחי טובא עד שיצא לגמרי מחזקה דמעיקר' כמבואר ברשב"א שם גם בדיעבד חיישינן ולא נכנס בכלל אחזוקי ריעות' דאמרינן בעלמא דלמ"ח ומש"ה בראה צפור המנקר בתאנה חוששין שמא במקום נקב נקוב כיון שהבדיקה הוא מדינא וכדי להקל ולהחמירו מחששא דשכיח טובא שהרי במשקים דל"א בבדיק' אסורין בדיעבד משה"ט נמי גם באוכלין היכא דל"א ובבדיק' אסורין בדיעבד וכן בכל איסורין נמי בכל כה"ג דצריכי בדיק' בכדי להכשירו נאסרו ג"כ בהחזירן כשהן מנוקבים אמנם מסקנא דשמעתי' דאפי' בכה"ג דשכיחי טובא לא אסרינן בכל איסורין שבתורה משום דאחזוקי ריעות' לא מחזיקינן והוא מסקנ' דרב אשי שם מבריית' דצלוחית שלא החמירו כל דלא חזינן שום ריעות' להדי' רק בסכנת' הוא דהחמירו אפי' בהניחו מגולה ומצאה כמו שהניחה לא טמאה ולא פסול' והטעם משום דאחזוקי ריעות' למ"ח אבל אביי יצא

לידון בזה מטעמא אחרינ' משום שהספ' במקרה ואפילו נראה הספק בעליל כגון בספ' טומא' ברה"ר טהור מדינא ואפי' היכא דנסתלקה החזק' דמעיקר' ובזה הילכת' כרבא דלא מפלגינן בין ספיק' לספיק' ורק בזה דס"ל לרבא דל"ח סכנת' מאיסור' לית הלכת' כרבא ונראה בעליל דלרב אשי דיעה שלישית בסוג זה דבסכנת' חששו אפי' למיעוט המצוי ואסרו משום מיעוט המצוי כדמשמע להדי' מפרש"י שם משא"כ באיסורין ולא כמו דקסברו אביי ורבא מעיקר' דדמי לריעות' הנראה לעינים משום דשכיחי טובא עד שנסתלק החזק' דמעיקר' לגמרי ובאופן זה פליגי אביי ורבא דרבא ס"ל דאפי' באיסורין דעלמא נמי אסור בכה"ג ופליג אביי בזה ומזה בנה דיק ושפך סוללה דגם שהספ' ריעות' לפנינו כ"ש עי"מ ל"ח ולא עוד אלא אפי' כשנהיתה השינוי מקרה בבירור וגם היכא דלית' לחזקה דמעיקר' כמו במקוה אפ"ה ל"ח אפי' מדרבנן כשם דמטהר ר"ש התם ברה"ר מצד עיקר הדין ורבנן גם כן לא פליגי אלא משום תר"ל אבל לרב אשי דעה שלישית בזה דבסכנת' חיישינן אפי' למיעוט המצוי משא"כ באיסורין דלא חששו אלא לכתחל' איברא בכל אידך סעיפים המסתעפים מפלוגתייהו דאביי ורבא הילכת' כרבא ומש"ה לא נקטי ת"כ דאביי או דלא כרבא וראיתי בס' ש"ש שמ' א' פ' ד' שכתוב דהילכת' כאביי שהרי לרבא לא תלינן בזאב וגם כ"ש דלאביי גם בספק במקרה חיישינן מ"מ מדרבנן ואת הנראה בביאור שקל' וטרי' כתבתי דרבא ל"פ על ר"ה בזה וגם דהילכת' כרבא לגבי אביי בכולהו שמעתתי' לבר מיע"ל קג"ם והכא נמי בכל הסעיפים היוצאים מפלוגתייהו דתרווייהו ס"ל דחשש' דנחשים ועקרבים הוי כפלגא ופלגא ולא עוד אלא דריע חזקת היתר לגמרי וכאילו לא הי' מעולם ור"א חידש דלא כן שגם מפני חשש מיעוט המצוי אסרו בדיעבד בסכנת' ות"כ בזה גם מ"ש דאביי מודה דבספק שע"י מקרה חיישינן מדרבנן לא נראה כן מדברי רשב"א שם שעיקר יסוד דבריו בנוים מדר"ש דס"ל דבמקוה ברה"ר טהורים כל הכלים והטעם משום שהספ' במקרה ור"ש מטהר לגמרי אפי' מדרבנן וכן מקושי' ר' שימי לפירוש רשב"א משמע ג"כ דל"ח אפי' מדרבנן ולחלק בין טומא' וטהרה ואיסורין איננו מן ההכרח והראי' שהכריחו לזה כבר כתבנו ליישב הכל על מכונם:

ט על קושי' הנ"ל בסי' זה אות ב' על האי דפסקינן דשחוט בסכין ונמצאת פגומה דשחיטתו פסולה משום דמנגדי חזקת איסור דבהמה לחזקת הסכין ואע"ג דלא נידון כדין תר"ל משום דל"ש חו"א מ"מ נידון כספק בשחיטה ובנגעי בתים אשר ממקורה הערה ליזול בתר חזקה ל"א הכי ולא דאזלינן רק בתר חזקת המסבב והגדתי לבני הנחמד הרבני החריף מוה' אברהם בייניש נ"י קושי' זו ותירץ בסבר' ישרה ונמרצה דבשלמא

בסכין פגום כיון דלשניהם איכא חזקה דמעיקר' כעין חזקת הגוף רק ע"י שינוי מעשה בגופם יצאו מחזקתם הסכין ע"י פגימה והבהמה ע"י זביחה לכן אמרינן כששחט בסכין ונמצאת פגומה דאסורה כיון דבע"כ צ"ל דבאחת מהם נעשה השינוי מחז"ה דמעיקר' דמנ"ל לומר דבהמה נשתנה מאינה זבוחה לזבוחה והסכין לא נשתנה אז דילמא הסכין נשתנה ובעור נפגמה ובהמה בחזקתה עומדת ועודנה כאינה זבוח נידונית לכ"ד אבל בנגע יותר מסתבר לומר שלא נשתנה הנגע מאשר היתה דא"כ נשתנה גופה ובמה שמטמאין הנכנס לא נשתנה הגוף ובמקוה שנמדד דמטמאין למפרע ותלינן השינוי במקוה עצמה ול"א שנטהרו מטומאתן דע"י טו"ט לא נשתנו להם משום דתר"ל שאני אמנם שתירוצו נכון במקומו אבל עודנו לא יתיישב לר"ש דלית לי' תרתי לריעות' ואפ"ה קסבר דברה"י תולין מספיק' וה"ז דומה בהכרע לנגעי בתים וגם הקושי' מעירובין לא יתורץ שהרי התם לכולהו תנאי קסברי דחזקות הושוו יחד דהיינו חזקת תחום ביתו לגבי חזקת העירוב שהי' לו חזקה דמעיקרא ור"מ ור"י קסברו דה"ז חמר גמל או משום דקסברי ע"ת דאוריית' או דתו"ת סד"א ור"י ור"ש סברו דע"ת דרבנן ותו"ת ס"ד ובשלמא בתרומה ונטמאת איכא למימר משום דתרווייהו לית' בשינוי הגוף רק דתלי' בדינא אבל בנפל עליו הגל או שנשרפה דקתני התם וה"ז דומה ממש לנגעי בתים לכן מחוורתא כדאמרן לעיל:

י ואשכחנא בזה רווחא טובא ליישב קושי' תוס' בחולין דף י"א ע"ב בד"ה ודילמא וכו' דמעיקר' הקשו עדיין מנלן דאזלינן בתר חזקה היכא דאיתרע השתא וכן בשנים שנטמא אחד מהם דמטהרין שניהם ברה"ר מטעם חזקה מנלן דאזלינן גם בכה"ג בתר חזקה ותירצו דה"נ יש ריעות' גדולה היכי דחסרה הנגע בסוף שבוע ואפ"ה הנכנס בתוך ימי הסגר טמא משום חזקה דמעיקר' דלא בצרו מאשר הית' קודם שהסגירה וחזרו והקשו דהאי מילתא דמי למקוה שנמדד שנמצא חסר דכל הכלים טמאין ודאי משום תר"ל והניחו בקושי' ובנדה תירצו התם משום דנגע רגילות להתחסר בב"א [ועיין במפרשים שפירשו הדבר דכל דבר הנעשה בטבע נתהווה לאט לאט משא"כ הנעשים ע"פ דרך הנסיי נתהפך מדבר לדבר כרגע במימרא] נשמע דהכא דחוק להם להמציא כזאת וקסברי דגם בנגעים נתחסרו מעט מעט דא"ל דלית להו כלל הסברא זאת משום דחו"א שהרי נתבאר להדי' בסוגי' טעמי' דחו"א ועתה נחזה אנן דבעיקר הסבר' דת"ל אמינא חדא מתרתי או משום דמוקמינן חזקה לגבי חזקה ומסלקינן החזקות לגמרי והדר אזלינן בתר השתא דכל היכא דליכא חזק' דמעיקר' כלל גם חזקה דהשתא מילתא הוא להכריע הספ' או משום דחזק' דהשתא מסלקה את החזק' קמייתא וקמה ממיל' החזקה השני'

בתוקפו לבדו ואע"ג דגבי נגעי בתים ל"א הכי רק דאזלינן בתר חזק' דמעיקרא אע"ג דחזקה דהשתא מנגדי לי' לחזק' קמיית' זהו היכא דל"ש בי' חו"א דגריעי לי' לחזק' דהשתא שהרי אפילו בצירוף חזקה אחריתי לא מוכרע לודאי אבל היכא דאית בי' משום חו"א אזי מבטלי לגמרי לחזקה ראשונ' ותדע שהרי בע"כ צ"ל כן לפום סברא זו לפי מאי דנקטינא השתא כדעתם בריש נדה דבנגע רגילות להתחסר בבת אחת נשמע ממילא דהיכא דרגילות להתחסר מעט מעט דלא אזלינן בתר חזק' דמעיקר' דאי תימא דגם בחו"א אזלינן בתר חזקה דמעיקר' קשי' מנלן [כעין קושיתם בחולין] היכא דאיכא ריעות' לפנינו וליכא למימר דהא גופא ילפינן מנגע שחסרה בסוף שבוע דהא שאני נגע שרגילות להתחסר בב"א משא"כ בחו"א אלא בע"כ צ"ל דקושטא דמילת' כן הוא דהיכא דאית בי' משום חו"א לא אזלינן בתר חזקה דמעיקר' בין להחמיר בין להקל דמדאוריית' אין לחלק לדון כודאי להחמיר ולא להקל אלא נידון כספיק' לבד אמנם כן הוא לדעתם בר"נ אכן לדעתם בחולין דגם הנגע הולך וחסר מעט מעט ש"מ דגם בחו"א אזלינן בתר חזק' דמעיקר' מעתה תו אין לנטות זיז כ"ש מטעמ' דאמרן לעיל בסברא דתרתי לריעות' שהוא רק משום דאוקי חזק' לגבי חזק' ואח"כ אזלינן ממיל בתר השתא כיון דאלימא לי' משום דחו"א דאז יש בו כדי להכריע הספ' [דא"ל הא גופא מנלן דאזלינן בתר השתא שהרי לא נלמד מנגע אלא בתר חזק' דמעיקר' דעדיפי טובא מחזק' דהשתא וליתא דלא נצרך למילף מנגע אלא במקום ריעות' דחזקה דהשתא המנגד לחזקה דמעיקר' אבל במקום דליכא ריעות' המנגדו ידעינן ממיל' מצד הסברא ולכן גם בתר חזקה דהשתא אזלינן מצד הסברא להכריע הס' השקול היכא דלית לי' דבר המנגדו] וא"ל הלא אית בי' תליתאי לתר"ל ועתה לעולם אימא כדעתם בחולין וגם נימא דאפי' במקום דאין לומר דחזק' אחריתי מסלקה לזו כמו שיתבאר אפ"ה מהני תר"ל משום צירוף חזק' דהשתא לחזק' אחריתי דא"כ הדרי קושי' לדוכתי' הא גופא מנלן דהא כיון דאין ריעות' דהשתא מסלק לחזק' קמייתא לגמרי ועודנו נשארה אפס קצהו מחזק' קמייתא אשר עודנו בכוחו להכריע הספ' כמו בנגע גופי' וא"כ מנלן דחזק' אחריתי מכריע הדבר מודאי לודאי ומעתה הא תינח במקוה שהחזקות פוגעין זה בזה כחדא דאז א"ל דמנלן דמשום חזקת מקוה יצא הטמא מחזקתו דילמא נהפוך הוא דמשום חזקת טומא' נתחסרה המקוה בשעה ההוא אבל בנגע דליכא למימר הכא דל"מ מידי אם נתחסרה אז בשעה שנכנס ועיקר חששא הוא רק דילמא בשעה שהסגירו בצרי לי' שיעורא ואז לא נהייתה לדבר חזק' המנגדו ומעתה מה נפקות' אית בי' משום דיש בו תר"ל כיון דכל חילו כלו ורפו עד לבער שהרי בשעה שהסגירו לא הי' חזק' המנגדו ונתחזק' הנגע בטומאתה ואח"כ

נגרר ממילא להנכנס אח"כ וגם משום טעמא תנינא דאמרן לית בי' שהוא משום דחזק' דהשתא מסלקה הראשונ' לגמרי כיון דאית בי' משום חו"א וממילא מוכרע הנידון בתר חזק' השני' וסברא זו שייך גם בנגע אמנם התינח לסברתם בנידה דבנגע לית בי' משום חו"א אבל לסברא דהשתא תו לא נוכל לומר כן דהא גופא ילפינן מנגע דאפי' במקום דאית בי' משום חו"א לא די דלא סילקה לחזקה קמייתא וישאר בס' אלא דיקום דבר רק בתר חזקה קמייתא וגם משום צירוף חזקה דהשתא בהדי חזקה אחריתי ליתא שהרי השתא נקטינן שגם במקום ריעותא דהשתא דאלים דאית בי' משום חו"א אפ"ה חזקה קמייתא מכריע הספק לודאי וא"כ הא גופי' מנלן דאזלינן בתר חזקה אחריתי להפוך הדבר מודאי דאלים טובא לודאי אחריתי שהרי כבר נתחזק לודאי נגע בשעה שהסגירו וע"כ לא נשמע אלא דאזלינן בתר חזקה בשעה שהדבר מסופק אבל לא להפוך הדבר ממה שנתחזק עד כה ונמצא מקור מזה לדינא אם אזלינן בתר השתא:

יא נתבוננה נא עוד בזה וננקוט בדרך קצרה הן בטעמא דתרתי לריעות' במקוה או בחביות איכא תלתא טעמא א' כפשוטו משום צירוף הריעותת השני' משום דנוקי חזקה בהדי חזק' והדר אזלינן בתר השתא או משום דחזקה דהשתא מסלקי לי' לחזקה קמייתא וממיל' נידון בתר חזק' אחריתי והנה הטעם השלישי לא שייכי אלא לדעתם בריש נדה דנגע רגילות להתחסר בב"א ולכן איכא למימר דהיכא דחו"א כמקוה מסלקי לחזק' קמייתי לגמרי ונשאר בספיק' ואתי' החזקה השני' ומכריע הנדון לודאי אולם לדעתם בחולין דגם בנגע נתחסרה מעט מעט ואפ"ה נידון כודאי משום חזק' קמייתא לחוד שהרי מחייבין לי' בקרבן אם נכנס לעזרה ועתה נתורה אחרי שני טעמים הנותרים ג"כ מסתברא דלא שייך טעם הראשון לדעתם בחולין משום צירוף הריעותת אלא כל היכא דכל חדא וחדא מהם עשה הנידון לספק לכן כשיתלקטו שניהם יחד נהפך לודאי שהרי מפני כל חו"ח נעשה פלגא דמפני חד מהם נהפך הודאי לספ' ומפני השני נהפך לודאי שהרי מודאי לספ' שוה כמו מספ' לודאי ולדעתם בחולין אינו בכחו של חזק' דהשתא להעשות הנידון לספק לכן גם כשיתלכדו יחד אין ביכלתם להפוך לודאי דאף את"ל דנוקי חזקה אחריתי בהדי חזקה להיותו כספיק' ומשום צירוף חזק' דהשתא יתהווה כוודאי שהרי כשם שאין בכוחו של חזק' דהשתא להתהפך הנדון לספק ה"ה נמי שאין ביכולתו להעשות מספיק' לודאי שהרי שניהם שוין בלא מגרעת שהרי בכל צד מהצדדים יש בו להקל ולהחמיר כמ"ש תוס' שם ולא נותר לנו לדעתם בחולין רק מפני טעם השני והוא דנוקי חזק' בהדי חזק' ומסלקינן החזקות לגמרי כאילו לא הי' מעולם והדר אזלינן בתר השתא דגם חזק' דהשתא מילתא הוא היכא דליכא לפנינו לשום דבר

המנגדו [דדוקא היכא דאית' לחזקה המנגדו אזי אזלינן רק בתר חזק' ולא נתהפך אפי' לספיק'] וכן כשבאנו לדון משום הצטרפות דאזי חזקות הסותרת כמו דאיתנהו דמי לכן אין ביכלתו להעשות גם את הספ' לוודאי כיון שהספ' הוא משום חזקות המנגדות ואין בכוחו לעמוד בפני חזק' שיתפעל ע"י מאומה דכשם שאין בכוחו במקום שמנגד לו חזקה דמעיקר' שיתהפך הענין מודאי לס' אפי' להחמיר אבל השתא דאמרינן דנסתלקו החזקות לגמרי לכן אזלינן בתר השתא והנה כשנעיין היטב בלשונם בקושי' שהקשו על נגעי בתים ממקוה משום תר"ל נראה מבואר דקושיתם רק לרבנן דסברו דתר"ל נידון כודאי וז"ל בר"ן וקשה אדרבה נימא התם הרי חסר הנגע לפניך ואוקי גברא בחזקת טהרה כדאמר הכא גבי מקוה וטמא בודאי עכ"ל ואמאי לא הקשו בפשיטות אפי' לר"ש דא"ל דתר"ל נידון כספיק' גבי נגע נמי נימא הכי לידון כספיק' לחוד א"ו משום דטעמי' דר"ש הוא משום דנוקי חזקה בהדי חזקה כמו דס"ל לר"ש ג"כ גבי עירוב בתרומה ונטמאת דס' עירוב כשר משה"ט וכבר הוכחנו לעיל דגבי נגע ל"ש בי' כלל משום חזקות המנגדות משום דל"ש בי' לומר מה חזית דחזקת הנגע סילקה את חז"ט דנכנס דילמא להיפך כמו דאמרינן במקוה ובסכין פגום ובעירוב אפי' לר"ש משום דהתם שאני דא"ל דילמא כשפגע בחזקה השני' נשתנה חזקה קמיית' משא"כ בנגע דל"מ מידי אם נשתנה אז ולכן אזלינן רק בתר חזקת המסלק וכיון שכבר נתחזק' בחזקות הנגע טרם שהגיע החזק' השני' ומשה"ט גם טעם השני של תר"ל אין לו מקום ונפלו בבירא כל הטעמים כולם ודוק היטב:

יב ולפי זה היכא דשייך בריעותא דהשתא משום חו"א אזי לדעת תוספת בריש נדה דאפי' במקום חזק' נעש' ע"י חזק' דהשתא לספ' השקול אזי פשיטא דהיכא דליכא חזק' קמייתא דמהפך הספ' לודאי דכשם דמהפך הודאי לספיקא אפי' במקום חזק' מכ"ש דמתהפך על ידו הספ' לודאי שהרי לדעתם שם בעיקר מקורם דכל החזקות גופי' הוא במקום דלית בי' משום חו"א דהיינו בנגעי בתים שרגילין להתחסר בב"א הוא דהולכין בתר חזקה בין להקל ובלה"ח אבל היכא דאית בי' משום חו"א אזי נתהפך הדבר לספיק' אפילו במקום דאיכא חזקה דמעיקר' ונשמע מזה דבמקום דליכא חזק' דמעיקר' מכ"ש דאזלינן בתר חזק' דהשתא בין להקל ובין להחמיר אכן לדעתם בחולין דגם בנגע יש בו משום חו"א ואפ"ה לא אזלינן רק בתר חזק' דמעיקר' אזי גם במקום דלית' לשום חזקה אין בו הכרע דאזלינן כלל בתר חזדה"ש ועיין באבן העזר סי' ל"ז סעיף ה' רה"פ דפסקינן כרב אפי' באינה מכחשתו ולית לה חז"פ אזלינן בתר חזקה דהשתא אפילו להקל וה"ט דסברו כדעתם בריש נדה דבנגע רגילות להתחסר בב"א ומשה"ט נשמע ממיל' דהיכי

דאית בי' משום חו"א לא אזלינן בתר חזק' דמעיקר' להקל כיון דעיקר יסודו נלמד רק מנגע ומינה לא נשמע רק במקום דלית בי' משום חו"א ובסימני בוגרת דרגילין לבא מעט מעט כדמוכח להדי' שם בקדושין דף ע"ט דמקשינן ולשמואל מ"ש ממקוה וכו' ומ"ש מחביות ולא מתרצינן דש"ה דחו"א ומשה"ט גם בתוך ששה חדשים וקידשה אביה בבוקר וק"ע בערב צ"ג משניהם ולא אזלינן בתר חזקה דמעיקר' דע"י חדה"ש איתרע לי' לחזק' קמייתא וה"ה ממיל' ביומא דמישלם שית דלית לה חנ"ע אזלינן רק בתר חדה"ש דכשם דמהפך הודאי לספ' מכ"ש דמהפך הספ' לודאי אכן לדעת הרמ"ה דס"ל דאפי' ביומא דמש"ש ל"מ חדה"ש רק במכחשו אזי בתוך ששה חדשים פשיטא דאזלינן רק בתר חזק' דמעיקר' ואינה צריכה גט ממי שקיבל' קדושי' שלא מדעת אבי' וה"ט דרמ"ה ס"ל כדעת תוס' חולין דבנגע ג"כ רגילות להתחסר בב"א ואפ"ה אינו מתהפך מודאי לספ' ולכן יש לומר דגם במקום דליכא חזק' דמעיקרא לא אזלינן בתר השתא כלל שיתהפך מספ' לודאי וכיון דס"ל לרמ"ה דגם ביומא דמשלים שית לא אזלינן בתר חזד"ה נשמע ממיל' מכ"ש דלא אזלינן בתר חדה"ש במקום שמנגד לחזק' דמעיקר' שיתהפך הענין לספ' ומעתה נקל להבין האי דמביא שם באה"ע ס"ה דעת רמ"ה דדוקא במכחישו אבל באינה מכחישתו צ"ג משניהם ובסעיף ו' מביא דבתוך ו"ח צ"ג משניהם היינו לדיע' ראשונה דסעיף ה' אבל לדעת הרמ"ה גם זה דוקא במכחשתו אבל באינה מכיחשתו א"צ גט מהשני שהרי כיון דס"ל דלא אזלינן בתר השתא אפי' במקום שאינו מנגד לשם חזק' להתהפך הס' לודאי אזי מכ"ש שאין מכוחו במקום שמנגד לחזק' דמעיקר' שיתהפך הודאי לספ' כן נלפע"ד ברור דלא כדמשמע מדברי ב"ש ס"ק ה' יוע"ש:

יג ולכן נראה דנפקותא רבה לדיני או"ה כגון אם תחב כף של איסור בקדירה של היתר בשעה שהעמיד' אצל האש טרם שהרתיח' ומספקא לי' אח"כ אם היתה יד סולדת אז אם לא או איפכא כף ש"ה בקדיר' של איסור אז לאחר שלקחו מן האש ולאחר שנודע לו כבר נשתנ' הקדיר' עתה מני החזק' ראשונ' ולפום רהיטא נרא' דבשניהם לא חיישינן דאם נסתפ' לו מעיקרא בשע' שהעמידו אצל האש אזי איכא תרי חזק' נגד ריעותא דהשתא חזק' קמייתא וחזקת היתר דמעיקרא ונגד תרי חזק' ל"ח כלל לריעותא דהשתא כתירוצו דרבא בעירובין וכבר כתבנו בזה לעיל בסי' אות א' וכן הוא להדי' בב"ש הנ"ל ס"ק ה' יוע"ש בתוך ששה חדשים שבין נערות לבגרות והביאה ס"ב וקידש' א"ע שלא לדעת אבי' דא"צ גט משום תרתי חזק' חז"פ וחזק' דמעיקרא ואם בשע' שהעבירו מעל האש איכא תרתי לריעותא חזק' דהשתא בהדי חזק' היתר איברא בדין הראשון אית בי' תרתי פירכא חדא שהרי מבואר ביבמות דף ס"ח ע"א בתוס' ד"ה רש"א בסה"ד יוע"ש דמתחילה הקש'

דנוקמינן אחזק' קמייתא שהוא פחות מבן תשע ובתר כן משמע מדבריהם שהיקשו ג"כ מחמת חז"ה דמעיקרא הית' אוכלת בתרומה ותירצו דאיירי כגון דהשתא דאתי קמן הוי ודאי בן ט' ואע"פ שהי' ספ' כשבא עליה לא מוקמינן לי' אחזק' קמייתא אלא אזלינן בתר השתא שהוא ודאי בן ט' דחזק' קמייתא איתרע לי' עכ"ל וצ"ב קצת שהרי בכל תרתי לריעותא כבר נשתנה הדבר מחזק' קמייתא ואפ"ה היכא דליכא לאצטרופי בהדי חזק' אחריני אזלינן רק בתר חזק' קמייתא כמו בנגעי בתים דמהני ח"ק אפי' להקל וצ"ל דסברי הכא כדעתם בנדה דבנגע רגילו' להתחסר בב"א והיכא דחסר ואתאי נידון כספיקא כמו דפסקינן באה"ע הנ"ל בתוך ו"ח דצריכ' גט משניהם אכן עדיין קשה דהא גם במקום דחו"א הולכין בתר חזק' קמייתא בצירוף חזק' אחריתי דהרי ס"ב רגילין לבוא מעט מעט ואעפ"כ כשהיא קידש' א"ע לבד' א"צ גט משום צירוף חז"פ בהדי חז"ק וכן בנגע בא' בליל' ולמחר נמצא מת דמהני תרתי חזק' אלא בע"כ צ"ל דשאני גבי ס' בן ט' משום דבוודאי ישתנ' משא"כ בתוך שש' חדשים לענין סב"ג וא"כ גם בנידון הראשון כיון דבודאי תשתנה הקדירה והתבשיל שבתוכ' אזי ל"מ אפילו בהדי חזק' אחריתי [אומנם עדיין יש מקום לומר דהיכא שהעמידו אצל אש להפיג צנתן ואח"כ שכחו והניחו על האש עד שיתחמם ונסתפק אחר כך על שעה שתחב הכף בתוכו כיון שאין סופו להשתנות משעה ראשונה אזי מצטרפין חז"ק בהדי חזקת היתר) ועוד דגם משום חזקת היתר ליתא שהרי ההיתר בהתירו עומד רק שדבר איסור מעורב בתוכו כמ"ש לעיל. ובזה גם נידון השני לא נוכל להתיר מחמת תר"ל רק עדיין יש נפקותא בבשר בחלב דנעש' נביל' מדאורייתא וההיתר נהפך לאיסור יש מקום להתיר בנידון השני כגון שנסתפק לו בתבשיל שכבר העבירו מאש ועת' בשעה שנולד הספק כבר נצטנן דאיכא תרתי לריעותא יש להתיר התבשיל, אבל הכלי אסורה שהרי לכמה פוסקים לא נעש' נבילה הבלוע בכלי גם בב"ח, אמנם בנידון הראשון היכא שתחב הכף בשעה שהעמידו אצל האש גם בב"ח אי אפשר להתיר מחמת חזקה דמעיקרא בהדי חזקת כשרות, שכבר מוכח מדברי תוס' הנ"ל דכל היכא שעתיד להשתנות בוודאי כבר נגרע חזקה דמעיקרא [ואע"ג דחזקת היתר לחוד מהני בתרומ' דרבנן שהרי הושווה לרבותינו בתוס' הנ"ל את הספק במקר' לספיקא דתו"ת שהקשו על ספק בן תשע מהאי דאנן אחתינן ליה ואנן מסקינן ליה ברם גם באיסור דרבנן לחוד אין להקל נגד חזקה דהשתא כאשר נראה מדבריהם שהרי הקשו מתחילה גבי ספק בן ט' משום חזקה דמעיקרא ומשום חז"ה והביאו מהאי דאנן אחתינן ליה דמהני מיהת בתרומה דרבנן ולבסוף לא תירצו רק על חזקה דמעיקרא

א"ו צ"ל כיון דחזקה דמעיקר' איתרע ליה כיון דעשויה להשתנות שוב לא תהני חז"ה נגד חזקה דהשתא:

יד עיין בס' שב שמעתתא ש"א פ"ז שתירץ קו' התוס' בחולין דף י' ובריש נדה על מה שהוכיחו שם דברה"י ספיקו טמא אפי' היכא דאיכא חזקת טהרה וברה"ר ספיקו טהור אפי' ליכא חזקת טהרה, והקשו כיון דלא למדנו להני כללי אלא מסוט', וסוטה אי נימא דלית בה חזקת טהר' משום דאיתרע חזקת' כיון דקינא לה ונסתר' א"כ היכא יליף מינ' לטמא ברה"י אפי' היכא דאיכא חזקת טהרה כיון דסוטה לית בה חז"ט, ואי נימא דסוט' בחז"ט קאי א"כ היכא יליף מינה לטהר ברה"ר אפי' ליכא חז"ט ע"ש בתו', ותירץ בס' הנ"ל עפ"י דברי רמ"א ביו"ד סי' ל"א מובא לעיל בסי' ג' (עיי"ש שהארכנו לתרץ דבריו) דהיכא שנולד ריעותא מחיים בעידן איסורא לא מוקמינן אחזקת היתר משום דמחזיקין מאיסור לאיסור לפ"ז י"ל דסוט' לא איתרע חזקת היתר דידה ואם כן ברה"י דטמא אפי' אית ביה חז"ט שפיר ילפינן מסוטה כיון דסוטה נמי אית בה חזקת היתר לבעל' ואפי' הכי ברשות היחיד ספיקו טמא וכיון דבסוט' כתיב ונטמא' ונטמא' ב' פעמים א' לבעל וא' לבועל אם כן ילפינן שפיר דברשות הרבים ספיקו טהור אפי' ליכא חז"ט דהא סוט' לבועל לית לה חזקת היתר כיון דנולד הספק בחזקת איסור א"א וס"ל דלא מהני חז"ה דבעל לגבי הבועל כמו דס"ל לר' אליעזר פ"ב דכתובות מאן דמכשיר בה פוסל בבתה ולא מהני חזקת האם לגבי בת, ושפיר ילפינן ספק טומאה ברשות היחיד דטמא אפי' איכא חז"ט מבעל דאית ליה חזקת היתר עיין שם בדבריו והנה עיקר תירוצו נכון וחרוץ ולא היה לו מן ההכרח לדחוק את עצמו דרבא כר"א ס"ל דלא מהני חזקת האם לגבי הבת דאם כן עדיין קו' התוס' לדידן דפסקינן כר' יוחנן דחזקת האם מהני לגבי הבת ולא פליג אהאי כללא דספק טומא' ברשות הרבים טהור אפי' ליכא חז"ט אלא שאני חזקת האם לגבי בת שהם כגוף אחד משא"כ חזקת היתר דבעל לגבי הבועל כמו שמבואר להדיא בתשובת ח"צ סי' מ"ד לחלק בין שני גופים נפרדים מחזקת האם לגבי הבת שעובר ירך אמו ואע"ג דלגבי איסורא דיד' עצמ' עדיפי מחזקת האם לגבי הבת אבל אנן ילפינן מאיסורא דבועל גופיה דגבי הבועל נידון כשני גופים נפרדים לגמרי אמנם יש לשדות נרגא בעיקר מגמת כוונת תירוצו לחלק הלימודים דטומאה ברשות היחיד ילפינן מבעל דאית ליה חז"ה וטומאה ברשות הרבים דטהור אפי' דליכא ח"ט ילפינן מבועל דלית ליה חזקת היתר ואפי' הכי מותרת לבועל בקינוי וסתירה דרשות הרבים שהרי כלל גמור והלכה קבוע דכל היכא דאינה אסורה לבעל מותרת גם לבועל וכיון דלבעל מותרת יהיה מאיזה טעם שיהיה שוב לא נאסרה לבועל וכן מבואר בכתובות

דף ט' וכ"ת מעשה שהיה מפני מה לא אסרוה התם אונס הוי ועיין באה"ע סי' י"א שכן דעת כה"פ והגם שב"ש שם נבוך קצת אם הבע"א דהתם דכל היוצא וכו' גט כריתות כותב לאשתו פלג"ג על לישנא קמייתא ועיין בספר בית מאיר שמביא ראיה נכונה מדברי הרא"ש פ' הבא על יבמתו הל' ו' וז"ל ומיהו ונטמאה דאיסור בועל אע"ג שאין כתוב או היא לא נתפשה יש חילוק בין אונס לרצון דלא מסתבר לאוסרה לבועל כשהיא מותרת לבעל עכ"ל הרי להדיא דפשיטא ליה מצד הסברא ואם כן ברה"ר נמי כיון דמותרת לבעל משום ח"ה תו לא איכפת לן מאיזה טעם הותר' לבעל ושוב הותרה ממילא לבועל ולמאי דכתיבנא לקמן אי אפשר לומר ולהחזיק דברי הש"ש הנ"ל דקאי לדעת ב"ש דאי בעית אימא בכתובות פלג"ג על ל"ק וקסבר דגם באונס נאסרה על הבועל וילפינן מבועל דא"כ מופרך הקל וחומר בר"פ כשם ומה סוט' שלא עשה בו שוגג כמזיד ואונס כרצון. ובני הרב החריף השיב בחכמה דעדיין יש מקום לדברי המחבר הנ"ל והוא דטומאה ברשות הרבים ילפינן מתרומה דאם בת כהן הוא ונשאת לישראל דאינה חוזרת לתרומה דבי נשא והתם ליכא ח"ה לתרומ' שהרי בשעה שנולד הספק אסורה בתרומה ושוב דמי לדינו של הרמ"א הנ"ל בנולד מים במוח דליכא ח"ה בשעה שנולד הריעותא איברא לקושטא ליכא למילף מתרומה כלל שהרי תחילות לימודא דילפינן טומאה מסוטה הוא בר"פ כשם דף ד"ה ע"א מה ת"ל והוא נטמאה אם נטמאה למה שותה אם לא נטמאה למה משקה מגיד לך הכתוב שהספק אסורה מכאן אתה דן לשרץ ומה סוטה שלא עשה בה שוגג כמזיד ואונס כרצון עשה בה ספק כודאי שרץ שעשה בו שוגג כמזיד ואונס כרצון אינו דין שיעש' בו ספק כודאי וממקום שבאת מה סוטה ברשות היחיד אף שרץ רשות היחיד וכו' ומכאן אמרו ברשות היחיד ספיקו טמא וברשות הרבים ספיקו טהור ונשמע ממילא דתרומה לא מצינן למילף מק"ו שהרי בתרומה גופיה עשה בו שוגג וא"כ, ול"נ דאפ"ל קושית תוס' דאיתא בסוטה דגם בשני אנשים ושני בועלין דשותה וחוזרת ושות' אפי' הרבה פעמים כמ"ש הרמב"ם להדיא ואפ"ל מצד סברא הפשיטא דניהו דע"י קינוי וסתירה יצאתה מחזקת היתר לגמרי אמנם כששתה שלשה פעמים ולא נבדקה הרי הוחזקה זאת שלא זינתה לאחר קינוי וסתירה דלאחר שהוחזקה אבל שלשה אנשים ומשלשה ב"א הרי כבר הוחזקה לכ"ע וכאן דמצינן בב"ק ראה שור חו"ג ואפ"ה אסורה לבעלה גם בפעם רביעי אע"ג שכבר שתתה ג"פ ולא נבדקה והרי הוחזקה אשה זו שלא תזנה גם לאחר קו"ס שהרי לא נגרע עתה מחזקת היתר שלה כמלא נימא דהא נראה בעליל דאע"ג דלא יראה נפשה משלש' בעלים ועברה על התראתם שלשה פעמים אבל את האלקים יראה ולא מעלה מעל בה' ומינה שפיר ילפינן דס"ט ברשות היחיד טמא

אע"ג דאיכא חזקת טהרה ועיין בר"פ כיצד העדים דף ה' ע"ב גבי האי איתתא וכו' אמר ר"ל הוחזקה זו א"ל ר"א אם היא הוחזקה כל ישראל מ"ה הרי דחזקה מילתא אלימתא היא אפי' לסלק תורת עדות לגמרי לר"ל וגם לר"א ור"י דפליגי הוא רק משום שהם לא הוחזקו אבל בנידון זה שנודע דאשה זו אינה מקפדת כלל לקינוי שלש' בעלים ואעפ"כ את אלקים יראה שהרי שתת' ולא נבדקה בשלש' פעמים תו אין לנו במה נתלה לסלק את חז"ה שלה ואפ"ה גזרה רחמנא דאסורה לבעלה אע"ג שהוחזקה בחזקת היתר לאחר ששתת' זה שלשה פעמים והרי בסתירה לבד לא יצאתה מחז"ה דאין אוסרין רק משום שדרכה של אשה שתקפיד ותירא מבעלה לבל תסתיר א"ע עם מי שקינוי לה בעלה וזו שעברה מסתמא זינתה ומשה"ט נסתלק ג"כ חז"ה שלה אבל אשה זו שהוחזקה בזה שאינה מקפדת על קינוי בעלה אע"פ שנתברר שלא זינתה תו לא נגרעה מאומה מני חז"ה שלה ואפ"ה אסורה לבעל' ש"מ דס"ט ברשות היחיד טמא אפי' במקום חט"ה ועיין עוד ביו"ד סי' קפ"ז באשה שראתה דם ג"פ מחמת תשמיש דאסורה לבעל' ומבואר בב"י שם דרובא דעלמא אינם רואים מחמת תשמיש ומשום האי טעמא כל היכא דאיכא איזה דרך להחזיקה ברובא עדיפי ואפ"ה בהוחזקה ג"פ אסורה הרי דחזקה מוציאה מן הרוב והכי נמי בקו"ס אע"ג דאיכא רגלים לדבר מפני שעוברת על התראת בעלה כל היכא דהוחזקה ג"פ שמנגד לזה שוב הורע כחה של ראי' זו בלא רגלים:

טו עיין גיטין י"ט ע"ב אמר שמואל נתן לה נייר חלק ואמר לה ה"ז גיטך מגורשת חיישינן שמא במי מילין כתבוהו וכו' כי קאמר שמואל דבדקינן ליה במיא דנרא אי פליט פליט ואי לא פליט לאו כלום הוא וכי פליט מאי הוי השתא הוא דפליט שמואל נמי חיישינן קאמר ועיי"ש בתו' ד"ה טעמא וכו' וקשי' לי זה כמה דאמאי תהיה כספק מגורשת הרי זה דומה למקוה שנמדד ונמצא חסר דמשום תר"ל נעשה כודאי אפי' להקל וה"נ הרי נבלעים לפנינו ואי משום חזקה דמעיקרא הרי איכא חזקת א"א ואי משום שאמר הבעל ה"ז גיטך והבעל נאמן כמו בעל שאמר גרשתי את אשתי שהרי הבעל בעצמו לא ידע איכותו בשעת נתינה מדפרכינן בגמרא ודילמא השתא הוא דפליט ואפ"ל עפ"י דברי רמ"א הנ"ל דהיכא דנולד הריעותא מחיים מחזיקין מאיסור לאיסור כמו שכתבתי לעיל וה"נ כיון שכל ימי חיי הבעל אסורה לכ"ע ע"י חזקת אשת איש דמעיקרא וכשמת בעלה ויצאנו לדון אם מותרת לכהן או אם מותרת ליבם אזי מחזיקין מאיסור לאיסור והרי היא כאלו נתחזקה באיסור לכהן וליבם ואיכא תרתי חזקה נגד תר"ל וזהו שמדייק רש"י ונקיט ליה לנפקותא דאם מת אסורה לכהן וחולצת ולא מתייבמת ולא קאמר דאי כהן הוא אסורה ליה כדאמרינן ביבמות ל"א משום דמצד עיקר הדין מותרת לו מפני חדא במקום תרתי

שהרי חלוק לפניך וחזקת היתר דמעיקרא נגד חזקה דמעיקרא של הגט עצמו והוי תר"ל ואינה נאסרת עליו אלא מפני ריח הגט ומתוך הסוגיא משמע דמדינא אסורה מחמת חשש ספיקא גמורה ומש"ה מסבב הנפקותא לענין כהנים דעלמא דגבי דידהו הוי כאלו נתחזקה באיסור ואינו דומה למקוה דמטמאין אפי' ברה"ר משום תר"ל ולא מצטרפינן לחזקת טהרה דטהרות בהדי חזקה דעיקרא של המקוה שהיתה בחזקת שלימה משום דהתם עיקר הנידון הוא לענין הדברים שנטבלו בתוכה וכיון דנגדם איכא תר"ל אזי נגררו ממילא הטהרות שנעשו בתוך הכלים שנטבלו לבתר כן כמש"כ הריטב"א קידושין מובא לעיל באות ד', אבל הכא גם הדברים האלו המה בעיקר הספק כמו לגבי הבעל והיתר להשוק דמ"ש לכן נדון כל ענין וענין כפי חזקתו ואיכותו:

טז עוד אציע ליישב קו' הכו"פ על דעת התוס' שתירצו דמש"ה חיישינן לספק דרוסה משום דדרוסה שכיח לאיסור יותר מלהתיר אבל בספק השקול אף שנולד מחיים מוקמינן בחז"ה שהחזקנו את הבהמה עד עתה בהיתר לכשישחטנה וגבי גבינות היכא שנמצאת הבהמה עכשיו טריפה ולא נודע מתי נטרפה פסקו לאסור הגבינות מספק ואמאי לא ניזל בתר חז"ה שהיתה לה עד כה עיי"ש שהניח בצע"ג ונלפענ"ד בהקדם מה שתרצתי קו' הגאון הקדוש מוה' ע"א זצ"ל שהקשה על דברי תוס' קידושין ע"ט ד"ה קידשה וכו' כיון שנתקדשה לפנינו ליכא חז"פ א"כ מאי היקשו בכתובות ך"ג ד"ה מ"ש רישא וכו' וא"ת שאני ושאני דרישא אית לן לאוקמ' בחז"פ וסיפ' בחזקת אשת איש ולדבריהם גם ברישא ליכא חז"פ כיון דנישאת לאחר וכיון דגם חזקת אשת איש ליכא הוי לי' סד"א והבא עלי' בא"ת קאי ותרצתי דדברי תוס' בקידושין לא שייכים רק באופן זה דווקא דהיינו ביומא דמישלם שית דאיירי בי' ולא במקום אחר דנחזי אנן היעלה על דעת בגוונא דבר שטיא דעיתים חלים ועיתים שוטה בתרי ותרי דמוקמינן אחזקת קמא אי אזיל ומכר לאחר כשהוא חלים לאחר שנולד הספק במכירה ראשונה שהלוקח הראשון יחזיק בקניתו מחמת שכבר מכרה לאחר ותו לא שייך חזקת מ"ק וזהו משפט מעוקל שבאם לא מכרה יחזיק בה וכשמכרה יפסיד אבל לקושטא דמילתא כיון שכל חזקת מ"ק הוא דמוקמינן בחזקתו ורשותו כמקדם והיא היא בעצמו חזקתו ורשותו שיכול למוכרה למי שירצה ולכן אף כשמכרה לא נגרע דבר מחזקתו ואדרבה במה דמוקמינן בחזקת הלוקח שמכר באחרונה נכנסה לחזקתו הראשונה ועל פי זה גם חז"פ נכנסה בסוג הזה בנולד לנו ספק קידושין מוקמינן אותה אחזקת' הראשונ' שהית' יכול' להתקדש למי שתרצ' ובסוג הזה אם הלכה ונתקדש' לאחר קידושי וודאי בתר לידת הספק הרי היא כאילו לא נתקדשה לפי דזהו עצם חזקתה הראשונה שיכולה להתקדש וכן עשתה אמנם

יש סוג שני בחז"פ דהיינו דמוקמינן אות' בחז"ה לעלמא שכולם היה להם בה חז"ה ובפן השני כשהלכ' ונתקדש' לאחר תו ליכא חז"ה לעלמא כיון שממ"נ אסורין בה ומה לי מחמת קידושים הראשונים או השנים ועפ"ז התם בקידושין דאיירי ביומא דמישלם שית דליכא חזקה לא לאבי' ולא לה לעצמה בוודאי לא כיון שלא היתה ברשות' עד עתה ולא לאבי' כיון שביום זה נפסק חזקתו בוודאי עיין רשב"א וריטב"א שם דאל"כ אמאי לא מוקמינן אותה בחזקת אבי' וכן פירשו הראשונים להדיא ולפי שלא היתה בחזקתה עד עתה תו לא שייך חז"פ בפן הראשון רק מחמת היתר לעלמא ושייך בי' סברתם משא"כ בכל חז"פ דשייך גבי' לאוקמי בחזקתה ורשותה ליתא שום נפקותא בין נתקדשה לאחר או לא ובוודאי מצד חזקת הגוף ליכא בחז"פ כיון שעלולה לכך כדאית' בריש נידה דמגופה חזיתי' וכן פירשו תוס' להדיא בכתובות ע"ה ע"ב ד"ה אבל ועתה נחזור לנידון דידן נגד קו' כרו"פ דאף שתוס' חידשו לן לאסור הגבינות מחמת חזקה שלא נתבררה וכן תירצו על מה שהוכיח הש"ס מפ"א זהו דווקא כי היכ' דלא נימא דהוי חזקת הגוף דאמרינן היכא דאיתרע לפנינו כגון במשארסתני נאנסה ובנגע דמטמאין הנכנס בתוך ימי ההסגרה אף שחסר הנגע לפנינו ולזה חידשו לן כיון שלא נתבררה בשעתה תו לא דמי לחזקת הגוף אבל חזקת היתר שייך גבה דעד עתה הוחזק לן בהמה זו כשישחטנה תהי' מותרת מחמת רוב ולכן בנולד ספק טריפות מכשרינן דמוקמינן אותה אחזקת היתר ושפיר היקשו מס' דרוסה ותירצו דשכיח אבל בספק השקול מתירין ע"י חזקת היתר אמנם כשנטרפה לפנינו ודנין על החלב תו לא שייך חז"ה כיון דבין כך וכך אזלי לי' חז"ה דידה ודמי לקידשה אבי' ואח"כ קידשה עצמה ג"כ וזהו דווקא לאחר שחידשו לן דלא הוי חזקת הגוף:

בסוגיא דתרי ותרי

סימן יא

א עיין בריב"ש סי' שע"ט וש"פ שהעלה לדינא דכל שהוא מדרבנן אם ניסת לא תצא וקשה לי על דבריו הקדושים דהא מוכח מסוגיא דתרי ותרי להיפך דהא התוס' הקשו שם בד"ה מ"ש רישא וכו' דהא שני ושני דרישא אית לן לאוקמי בחז"פ וסיפא בחזקת אשת איש ותירצו דאע"ג דברישא אית לן לאוקמי בחז"פ מ"מ תרי ותרי ספיקא דרבנן והוה לן למימר תצא מדרבנן ולפי דברי הריב"ש הדרי קוש' התוס' לדוכתי וא"ל דס"ל כתירוץ השני בתוס' שם דע"כ קאי לרבנן מדלא מפליג בין באו עדים ואח"כ ניסת וכו' א"כ בסיפא נמי אמאי תצא הא שמעינן להו לעיל דאמרו לא תצא אכן דבריהם תמוהים כאשר כבר התפלא עליהם המהרש"א ז"ל דהא דווקא בניסת לאחד מעדיה הוא דלא תצא

לרבנן והכא מיירי בניסת לאחר ומשום הכי תצא ומה פריך אומנם דבריהם נוכל ליישב בפשטות דגם בתירוצם השני לא נדו מזה דהו"ל למימר דתצא מדרבנן אלא דאכתי קשיא להו דילמא איירי בניסת לאחד מעדי' ובלא אומרת ברי לי מש"ה בסיפא תצא כסברת ר' מב"י אבל ברישא דאיכא חזקת פנוי' ומותרת מדאורייתא לגמרי גם לרמב"י מהני ניסת לא"מ וב"ל דל"ת אפי' כשבאו עדים ואח"כ ניסת וע"ז היקשה מדלא מפליג בסיפא ש"מ דהאי תנא ס"ל דאפילו ניסת לאחד מעדי' ואומרת ברי לי ואח"כ באו עדים דתצא וא"כ מ"ש רישא דלא תצא משום ח"פ ומ"ש סיפא בניסת ואח"כ באו עדים דאיכא ג"כ חזקה שנתחזקה בחזקת א"א תחת השני ואמאי תצא (וכאשר יתבאר הדבר להלן) והוה מצי להקשות מברייתא דלעיל ומדבריו דרמב"י אלא דניחא לי להקשות מיני' וביי' וכן מצאתי בפ"י בשינוי קצת אולם לדעת רש"י וריב"ש דס"ל דבכל חששא שהוא מדרבנן הגם שגוף האיסור מדאורייתא פסקינן דלא תצא הדרא ק"ל מקושית הגמ' שהיקשה מ"ש רישא ומ"ש סיפא ואפשר לצדד לדבריהם פירושא חדתא בברייתא זו ובקו' המקשן וטרם נתבונן בזה שחידשו תוס' דגם בנישאת לאחר ולא ידעה מאומה פטורים מחטאת וממיתה משום דאשה דייקה ומנסבא מרע לחזקת א"א דמעיקרא ואמאי מי עדיפא דיוקא דידה מעדים ותרי כמאה וכמו שתירצו בב"ק דף ע"ב בתד"ה אין לך בו וכו' גם יש להתבונן כשנשאת לא"מ ואומרת ברי לי דמדינא לא תצא ומשמע דבתי' כשירים להנשא לעלמא דאל"כ הו"ל למימר דתצא כדי שלא ירבו ממזרים בישראל וממילא נשמע דלאחר מיתת בעלה גם כשנישאת היא לאחרים ג"כ לא תצא וגם כשקידש אח"כ את אחותה דלת"ב קידושין כלל ומותרת לעלמא כמו בכל דוכתא דפסקינן דל"ת דאין קידושין תופסין באחותה כלל ואמאי הרי לעלמא הוי ספיקא דאורייתא דאין בבריא שלהם דבר מעליתא לגבי עלמא ונשאר ספק השקול לכה"פ שגם דאשה דייקא ומינסבא מרע לחזקת א"א נשאר הדבר בספיקא לענין א"ת ולכל דבר ונראה דטעמא דמילתא שהרי מבואר באיש ואשה שנתחזק הדבר בעיר שלשים יום שהיא אשתו אזי דינה כא"א לכ"ד ואין קדושין תופסין באחותה ועיין באה"ע סימן י"ט בהסכמות כל האחרונים דהאי דבעינן שלשים יום זהו כשנתחזק ע"י דבורם בלבד אבל ע"י מעשה נתחזק הדבר מיד ועיין באה"ע סי' קמ"ט בב"ש שם ס"ק א' כשנישאת דנין כאילו ראו שנבעלה] ולפ"ז נכונים הדברים דכשנשאת לאחמ"ע כיון שאין ביכלתן למחות בידם הרי נתחזק הדבר ע"י מעשה אישות שהיא אשתו והוא בעלה שוב נגררו כל ענינים המתילדים אח"כ בתר חזקה זו שכבר נתחזק הדבר לפנינו במה שנישאת באין מוחה ופוצה פה ומצפצף נגדם:

ב ומה"ט נמי ניחא כשנישאת לאחרים דפטורים מחטאת וממיתה משום דאשה דייקא מרע לחזקת א"א דלאו משום בירור דייקא דידה הוא דדנין עלי' אלא משום כיון שכבר נישאת ונתחזקה שהיא אשתו והוא בעלה איתרע לי' חזקת אשת איש דמעיקרא אלא דאי לא משום דדייקא מחזקינן אותה לעברות בעוברייתא ובשאט נפש כיון דאיכא הכחשה דתרי ותרי וחזקת אשת איש דמעיקרא רק משום דיוקא דידה שהוא סברא פשיטא ומובן מעצמו לכל איש ואיש ועי"ז נתחזקה בחזקת אשת איש לכל הבריות וזהו דמרע לחזקת אשת איש דמעיקרא וחייבים מן השני רק בא"ת אכן בדליכא עדים כלל וגם היא אינה יודעת בבירור ל"ש בזה משום דיוקא דידה ועיין יבמות קט"ו בתד"ה טעמא דגם בדאיכא ע"א ויש לחוש משום בדדמי תו לית ביה משום דיוקא דידה כלל) כיון דלית לה במה להסתבך ואז לא נגרע אפס דבר מחזקה דמעיקרא ורק היכא דאיכא לפנינו תו"ת אזי יש יסוד מוסד גם לחזקת א"א מן השני שהרי לא נתחזקה בעוברייתא כיון דשגור בפי כולם הסברא דדיוקא ומשום זה היא דנתחזקה בחזקת א"א לשני רק דכיון שכבר נתחזקה בחזקת א"א מן הראשון לכן נידון הדבר כספק השקול לכ"ד והולד ספק ממזר וחייבין רק בא"ת אבל כשנישאת לאחד מעדי' ואומרת ב"ל כיון שיושבת תחת בעלה באין מוחה כלל יצאה לגמרי מחזקת א"א דראשון ונתחזקה רק להשני לכל דבר ומשה"ט נמי אין קידושין תופסין באחותה ובניהם כשרים לעלמא משום דאזלינן בתר חזקה שנתחזקה לפנינו אפי' לאלתר כמש"כ לעיל ומה"ט נמי כשניסת לאח"מ ואומרת ב"ל ואח"כ מת השני וניסת לאחר גם כן לא תצא ממנו רק לכתחילה הוא דלא תצא דלא עדיף מן העד עצמו דלא תצא לכתחילה:

ג ועיין באה"ע סי' קס"ד סעיף ז' ביבמה שילדה ולד שלא נודע שכלו לו חדשיו ומת בתוך למ"ד יום שדינה שתחלוץ מספק מדבריהם אם הלכה ונתקדשה לאחר וכו' קודם חליצה חולץ לה יבמה ותשב עם בעלה ואם נתקדשה לכהן שאסור בחליצה אינו חולץ לה שאין אוסרין על זה אשתו משום ספק דבריהם וכו' גירשה הכהן או מת ה"ז חולצת לכתחילה ואח"כ תהי' מותרת לאחרים עכ"ל ולכאורה נשמע מזה דגם כשניסת לאחמ"ע ואומרת ב"ל וגירשה או מת וניסת לאחר דתצא מזה ואי משום טעמא דכתיבנא כיון שכבר הוחזקה כאשתו לכל דבר דהא ה"נ כבר הוחזקה בחז"ה לשוק ולאינה זקוקה עוד ליבם כלל כל ימי מגורה בבית בעלה הכהן דז"א דהתם לא הוחזקה משום זה שהרי אין כח בזיקה חלושה כזו להוציאה מבעלה רק לכתחילה הוא דצריכה חליצה שהרי גם באשת ישראל והיבם איננו לפנינו לחלוץ לה לא נאסרה על בעלה (כמ"ש בהג"ה שם) ונגד לכתחילה ל"ש בי' משום חזקה משא"כ הכא שיש בו משום איסורא דא"א שגם

בדיעבד תצא והיא יושבת תחת בעלה לעין כל בלא מוחה ואפ"ל שגם לכתחילה תינשא מפני חזקה זו אלא שלא מלאני לבי להקל בדבר שאין לנו ראי' ברורה (ועיין בב"ש ס"ק י"ג מ"ש בשם ש"ג ולדעתו אפשר שגם בנידון זה תינשא לכתחילה לאחר כיון שכבר יושבת תחת בעלה העד וי"ל גם להיפך דש"ה שאין בנושא הענין רק משום לכתחילה:

ד ועתה נחזה אנן בתו"ת המכחישים זה את זה במיתה או בגירושין וניסת לאחמ"ע ואומרת ב"ל והלך לו ובאו עליו שני כיתי עדים בהכחשה וניסת לאחר היכי נידונה ונראה דהיכא דמספקא לן גם בבעלה הראשון לאחר שניסת לשלישי אזי פשיטא דתצא משלישי ממ"נ אם נחזיק את הראשון שכבר מת משעה שניסת לשני שהיה אחמ"ע ואומרת ב"ל אזי פשיטא דתצא משלישי ואם נעלה על דעתינו לספק עוד גם בבעלה הראשון משום זה לא נתעלה ידה וכחה מאומה אמנם אם נודע הדבר דטרם שניסת לשלישי כבר מת בעלה הראשון רק דמספקא לן אם כבר מת טרם שניסת לשני א"ד השתא הוא דמת אזי מסתבר דל"ת משלישי אפי' כשלא ניסת לאחמ"ע וגם היא לא ידעה וטעמא דמילתא שהרי משום טעמא דאשה דייקא איתרע לחזקת א"א ונידון כספק לכ"ד ומעתה גם אם דייקא דשלישי קלישא לי' להוציאה מחזקת א"א ומחזקת חי דשני מ"מ נוקמי דייקא דשני בהדי דייקא דשלישי (וכמו דאמרינן בתו"ת דסליק עדותן ומוקמינן אחזקתן ונוקמינה בחזקת א"א וחזקת חי דבעלה הראשון והשתא הוא דמת ולא תפסי קידושי השני כלל ולא נותר עוד מקום להתלבט ולהחמיר רק משום דתו"ת מן הראשון נעשה ספיקא דרבנן לכה"פ לגבי השלישי אע"ג דאיכא חזקה איברא אנן לדעת רש"י וריב"ש ורמב"ם קיימינן דקסברי דכל בדרבנן אם ניסת ל"ת וממוצא הדברים נשמע דמכ"ש אם שנים אומרים נתקדשה מן השני שהוא מעידי מיתה דראשון וש"א ל"נ וניסת לשלישי ולא נודע עדיין ממיתת בעלה הראשון זולת תו"ת הראשונים אזי פשיטא דתצא מן השלישי דלא עדיף מן השני דכל שלא ניסת לאחמ"ע ואומרת ב"ל דתצא ואם נודע השתא דודאי מת טרם שניסת לשלישי אזי פשיטא דל"ת דמוקמינן על חזקת א"א מן הראשון ועד עתה ועכשיו הוא דמת:

ה והנה יש לדקדק טובא דנקט בברייתא בשנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה ולא נקט למילתא לרבותא טפי בשנים אומרים מת וש"א ל"מ דאע"ג דבמיתה איכא דייקא יתירה מגירושין דיכולה מכחישתו ואפילו הכי תצא שהרי בברייתא דלעיל נקטי בגירושין ובמיתה משום דבמית' איכא רבותא לרמב"י ובגירושין לרבותא דרבנן דאע"ג דליכא אלא דייקא זוטא אפ"ה ל"ת כשניסת לאחמ"ע וא"כ בברייתא זאת דקתני תצא ואיירי כשניסת לאחר א"כ הוי לי' למיתני בשנים אומרים מת וש"א לא מת לרבותא

דאע"ג דאיכא דייקא רבה אפ"ה תצא משה"ט ברירא לי' לתלמודא דברייתא זו היא סיפא דברייתא דלעיל ועלי' קאי ותני לי' בשנים אומרים נתגרשה וכו' מן השני שהיה אחד מעדי' מן תו"ת הראשונים שהכחישו זא"ו במיתת בעל הראשון וקס"ד דמש"ה תצא מן השלישי משום דגבי השני היה דייקא רבה דהא במיתה אינה יכולה מכחישתו משא"כ בשלישי דליכא אלא דייקא זוטא דבגירושין יכולה מכחישתו ועל זה הוקש' דמ"ש רישא ומ"ש סיפא שהרי גם ברישא שהכחישו את עצמם בקידושי השני ליכא אלא דייקי זוטא שיכולה גם כן להכחיש אותו ולומר לא נתקדשתי ואי איירי בסיפא כשלא ניסת לאחמ"ע ואיירי כשלא נודע דבר ממיתת בעל' הראשון אזי גם ברישא אמאי ל"ת כיון דאיכא תרי ותרי בהכחשה וחזקת פנוי' ליכא שהרי עודנו לא נתברר הדבר מבעלה הראשון והבא עלי' גם עתה באשם תלוי קאי שהרי הורע כחה עתה בהכחשת קידושי השני (ודמי לס"ס להחמיר) ואי איירי כשנתברר הדבר דטרם שניסת לשלישי כבר מת אזי גם בגירושין לא תצא וכמש"כ:

ו **עיין** בתשו' הגאון הקדוש מו"ה עקיבא איגר זצוק"ל סי' קע"ב בשולי המכתב וז"ל איני מבין כלל בפרק ב' דכתובות דף ק"ב ואע"ג דאר"ה וכו' דאיך ס"ד דאינה יכולה מכחישתו דגירושין שוה לאינ' יכולה מכחישתו דמיתה [ואפי' למסקנא הכי הוא דהיכא דליכא עדים דקמסייע לה שוה גירושין למית'] וכי אפשר לומר כן הא האש' שאמר' מת בעלי נאמנת והאומרת גרוש' אני אינ' נאמנת כדאית' במתני' הרי דהפרש יש דבגירושין אינ' מתייראת כל כך מההכחש' מאשר מתייראת במית' וצל"ע ע"כ דבריו הקדושים ולפענ"ד נרא' לתרץ דעיקר טעמא דנאמנת מת בעלי הוא מפני דעבידא לאיגלויי ואף דמיבעיא להו אם מפני דייק' זהו לאיצטרופי בהדי מדעל"ג אבל עיקר היסוד שהאמינו לה מפני דעל"ג כדאית' ברמב"ם ספי"ג מה"ג ותרי גוונא הוי מילתא דעל"ג חדא דילמא יבא לביתו וירא' בעליל ששקר ענת' בו והשנית אף אם לא יבא לעולם דילמא יבואו עדים ויעידו שבעל' חי ולהכי במית' נאמנת דהוי כמילתא דעל"ג בכל גוונא דאף אם לא יבא לביתו דלמא אחרים יכירוהו במקום שהוא משא"כ בגירושין כל כמה שלא יבא להכחיש' ליכא לברורי מילתא ולהכי אינ' נאמנת שלא בפניו משום דחיישינן דמשקרת דחושבת דילמא לעולם לא יבא אבל הכא בתרי ותרי דמי מית' לגירושין דכ"ז שלא יבא גם במית' ליכא לברורי דאף אם יעידו שבעל' חי הא תרי כמאה אכן כשיבא הבעל וכ"ע יכירוהו אז יתברר הדבר כמובא בתוספת יבמות דף פ"ח ד"ה אתא ובסוג זה גם בגירושין איכא לברורי והגם דלמסקנא מספיק גם בתו"ת דעידי מית' משום דייקא דיד' בחד צד דהיינו באם יבא בעל' לכאן שהרי במקום שהוא ליכא למיקם עלי' דמילתא דתרי כמא' וא"כ

הדרי ק"ל אמאי אינ' נאמנת באומרת גרשתני דז"א דדוקא בתו"ת דאיכ' עדים לפנינו די בדייקא זוטא לגרוע חזקת א"א דמעיקרא וברי דיד' איננו משום עיקר המנות' אלא כי היכא דתפטור מא"ת ומשה"ט מספיק נמי דייקא זוטא דאולי יוזמו עדים אבל כל היכא דליכא סהדי ועיקר הדבר רק משום האמנותא דיד' היסוד מוסד לחזק דברי' הוא משום דמילתא דעל"ג בכל הצדדים הוא דמתירין אות' להנשא אבל כשחסר אפס קצהו לא הקילו חכמים להאמינה:

ז **ובעיקר** דינא דכל שהוא מדרבנן וניסת אם תצא או לא כללו של דבר דברים שאסרו רבנן בהחלט יש מהם שגם אם ניסת תצא כגון מעוברת ומניקת חברו דגם אם כינס מוציא ויש מהם שת"ל וזה תלוי בתקנתם ובגזירתם כפי שגזרו בחכמתם ובקדושתם ועיין יבמות ובזה לא נמצא פלוגתא בין הפוסקים וכמעט בכולם מפורש ומבואר היטב ובכל הדברים שחששו רבנן לספיקא ומדאורייתא לא חיישינן ועצם הענין הוא בדברים שאסורין מדאורייתא כגון בכל הנך דאין מעידין על המגויד ואין מעידין אלא על פ"פ עם החוטם וא"מ אלא עד שלש' ימים בכל כה"ג ס"ל לריב"ש בסי' שע"ט פ' דכל שהוא מדרבנן משום שחששו לאיסור א"א החמורה ומביא שם דגם הרמב"ם ס"ל כן וכן הוכחתי לעיל שגם דעת רש"י כן וכן מבואר ברשב"א קידושין דף ס"ה ע"ב ד"ה היכי דמי וכו' תוכן דבריו שם דהיכא דאיכא סהדי דנתקדשה לראובן ובי תרי אחרינא מכחישין ואומרים ראינו אז ונתקדשה לשמעון דצריכה גט משניהם ואפילו נישאת תצא דלא אמרו לא תצא אלא בקדושי אחד אילו אמרו נתקדש' ואילו אמרו לא נתקדש' ועדיין פנוי' היא ומ"מ התם נמי צריכה גט ואפי' למ"ד תו"ת ספיקא דרבנן עכ"ל הרי להדיא דספיקא דרבנן לא מהני אלא דצריכה גט אבל לענין זה מהני החזקה קמייתא שאינו מחויב להוציאה ואע"ג דבתקנת' דרבנן גרידתא דלית בהו משום גרוא דאוריית' מצינן שתצא כגון במעוברת חבירו ומנ"ח שמידת חכמים כך הוא שיותר החמירו בדרבנן לחודא שכן מבואר בפ"ד דטהרות משנ' י"א דדבר שהוא אב הטומא' כגון דם תבוסה וכו' שורפין עליהם את התרומ' אף בספק מגען ובית הפרס שהוא ג"כ אב הטומא' משום חשש דאוריית' אין שורפין בספק מגען ועיין בברטנורא שם שפי' מטעם ס"ס והוא מפירושו דרמב"ם אבל בר"ש לא פי' כן וגם לרמב"ם לדוגמ' בעלמ' נקטי שהרי ספיקא דרבנן שוה לס"ס במילי דאוריית' ועוד כיון דסוף סוף החזיקו רבנן לטומא' ודאית תו מאי איכפת לן בספיק' ומ"ש מדם תבוסה א"ו צ"ל שכן השוו מידתם והחמירו ביותר לחזק דבריהם בדבר דלית לי' גרוא דאורייתא ומשה"ט נמי פסקינן גיטין דף פ"ט] ביצא עלי' קול מראשון ובא אחר וקידש' קדושי תורה דתצ' ואם כבר נישאת לשני אזי אסורה עליו גם לאחר שקיבלה הגט מן הראשון

(עיין באה"ע סי' מ"ו) משום דתקנת' דרבנן הוא לחוש לקול' והחמירו בו כעין דאוריית' משא"כ בתו"ת דהוי ספיק' דאורייי' בדליכ' חזקה והם חששו לספיק' גם היכ' דאיכ' חזקה להתיר' במילת' דחמיר' אזי לא חששו אלא לכתחילה ובניסת לא תצא לדעתם וכן דעת רמ"ה בסי' קס"ד בייבם את אשת אחיו ונמצאת מעוברת וילדה ומת הולד תוך ל' יום או ביום שלשים עצמו דל"ת ובזה ל"פ הטור עליו ובילדה ומת בתוך ל"י ואח"כ ייבם ס"ל לרמ"ה ג"כ דל"ת ובזה חילק הטור ועיין ב"ח וט"ז דטעמ' דמילת' דברישׁ נשאה בהיתר משא"כ בסיפ' ומה"ט נראה דהא דפסקינן באה"ע סי' מ"ז בשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים ל"נ דאם ניסת תצ' ולא הוב' בטור דיעה החולקת דאזיל לשיטתי' בסי' קס"ד דמחלק בין ניסת בהיתר לניסת באיסור משום דמדאוריית' חיישינן לנפל ולא אזלינן בתר רוב' דוק ותשכח שכן צ"ל לדברי רמ"ה דמדאוריית' חיישינן לנפל ומוקמינן לה בחז"ה ליבם ורק דרבנן החמירו ודברי מרן הב"י בבדק הבית תמוהין שפירש דס"ל כרמב"ם דספק דרבנן הוא ותמוה דהר"מ ס"ל דמדאוריית' ולד מעלי' הוא וא"כ אמאי ל"ת מיבם וכן תמה עליו בב"ש וצריך לדחוק דכוונתו כן הוא דמאי דאמרינן בגמ' הא לא שהה ס"ה וחיישינן היינו מדרבנן אמנם בהיפוך הכוונ' דלר"מ חיישינן מדרבנן לנפל ולרמ"ה חיישינן לולד מעלי') רק דרבנן חששו לספיק' בדבר חמור ודי להם במה דלא תתיבם לכתחיל' אבל אם ניסת ל"ת ולכן נרא' באש' שנתחזק' לפנוי' ועמד' וקידש' את עצמ' ואח"כ באו שני כיתי עדים והכחישו א"ע ששנים אומרים שכבר נתקדש' לאחר ושנים אומרים ל"נ נלפע"ד דיש לסמוך בזה על דעת כל הפוסקים הנ"ל וע"ד הטור שהכריע בזה בסי' קס"ד דבניסת בהיתר דל"ת רק דצריכ' גט מן הראשון ועיין רשב"א קידושין דף ס"ו ד"ה בס"ד באמרו לה מת בנ' ואח"כ מת בעלי ונתייבמ' ואח"כ אמרו לה חילוף הדברים דפרכינן לי' בגמ' אי בתו"ת אמאי תצ' ומפרש שם ברשב"א משום דכבר נתייבמ' בהיתר ומשמע שם להדי' משטחיות דבריו דגם כשלא ידע היבם מאומ' אפי' הכי ל"ת משום דנתייבמ' בהיתר אע"ג שהית' בחז"א ומכש"כ כאן דאיכ' חזקת היתר וניסת בהיתר:

ח ולדעת הרמ"ה דס"ל דמדאוריית' חיישינן לנפל לרשב"ג ומוקמינן לה בחזקת היתר ליבם כמש"כ ואפ"ה בנישאת לשוק לכהן אינ' צריכ' חליצ' כי היכ' דל"ת מבעל' היינו משום דבשעת הדחק יכולין לומר קום לן כרבנן דולד מעלי' הוא דאזלינן בתר רוב' ומצאתי בב"ח שמפ' ג"כ בדעת רמ"ה מטעם קים לי אלא דמפרש להיפך דמש"ה ל"ת מיבם משום קים לי כרשב"ג יוע"ש ולפענ"ד מחוורתא כדכתיבנ' דס"ל לעיקר כרשב"ג ולדידי' מדאוריית' מספק' לן לנפל ומוקמינן על ח"ה ליבם:

ט איברא עודנו דברי רמ"ה נפלאים במה דפסיק' לי' דל"ת מן היבם שגם אם נאמר דס"ל דהלכ' כרשב"ג מטעמ' דסמיך מיעוטא לחזק' והו"ל כפו"פ לגבי רובא וגם אם נאמר דס"ל דהא דאמרינן אבל לא שה' ספיק' הוי היינו מדרבנן דמדאוריית' מוקמינן לה בחז"ה ליבם הא גופ' קשי' שהרי גם רשב"ג מוד' דרוב ולדות אינן נפלים רק דנוכל לומר דס"ל כר"מ בהא דסמכינן מיעוטא לחזקה דהיינו חז"ה ליבם משעת מיתת אחיו וכיון שכבר נסתלקה החזקה כי היכ' דליהוי ספק השקול וא"כ עדיין בא"ת קאי או באיסור א"ת כמו בתו"ת והכא ל"ש להתירה לו ע"י ברי דידהו שגם המה אינם יודעין מאומה ביצירת הולד ונראה לי לפרש דטעמיה כיון דע"י סמוך מיעוטא לחזקה נעשה כספק השקול וכיון דמת הולד לפנינו אזלינן בתר השתא ואמרינן שגם מעיקרא לא הוי בר קימ' דכל היכא דליכא חזקה דמעי' אזלינן בתר השתא כמו בקידשה אבי' בדרך וכו' דפסקינן כרב דאמרינן הרי בוגרת לפנינו משום דביומ' דמשלים שית ליכא חזקת נערות דמעיקר' כמבואר שם בתוס' ופוסקים אולם קשי' דא"כ הרי הרמ"ה סותר א"ע בפסקיו שהרי לעיל בסי' ל"ז הובא בשמו באה"ע דס"ל דדוקא במכחישתו ואמרה שכבר נתבגרה מצפרא הוא דאזלינן בתר השת' וכבר הארכנו לעיל בטעמא] אבל בלא"ה לא אזלינן בתר השתא להקל אמנם לאחר עיון נראה שדברי רמ"ה מותאמים בפלס מאזני צדק דהיכא דליכא אלא משום חזקה דהשתא ס"ל לרמ"ה דאין ביכלתו להכריע הספק לודאי אבל מת בתוך שלשים יום לאו משום חזקה דהשת' לבד הוא דאתינן אלא גם משום חזק' דמעיקר' דפתיך ביה הוא דאתינן להכריע הספק השקול שהרי בכל חזקה דמעיקר' נידון הדבר משום דמסתמ' לא ישונה ממה שהוחזק מעיקר' ומעתה אם נימא דבן קיימ' היה מעיקר' הרי בע"כ צ"ל דאח"כ נשתנה ומיית לכן משום חזקה דמעיקר' עצמו יש לדון בו דגם מעיקר' לאו בן קיימא היה כי היכא דלא ליסתור לחזקה דמעיקרא משא"כ גבי סימני בוגרת דביומא דמשלם שית דלית ביה משום חזקה דמעיקר' כלל שהיום עשוי להשתנות בעצמותו ולית בה אלא משום חזקה דהשתא לחודא:

י ועיין במהרש"א בכורות דף ך' בתוס' ד"ה חלב שהקש' לדעת תוספת שם דאמרינן סמוך מיעוט' לחזקה לדידן האיך נוכל להתיר ע"י זביחה דנימא סמוך מיעוטא דנקובת הושט לחזקת שאינה זביחה ונימא דלמא במקום נקב קשחיט ותירוצו שם דנקובת הושט טריפה היא תמוה שהוא כנגד כל הפוסקים וש"ס חולין ועיין בפ"מ סי' ל"ג ולי נראה בעיקר קושית מהרש"א דעד כאן לא אמרינן דניהוי כפלגא ופלגא משום סמוך מיעוטא לחזקה אלא בדבר דרובא הוא על אחרים וחזק' הוא בפרטות בדבר אחר ועתה הוקרה הנידון לשלבם יחד במילתא דאית ביה חזקה ואמרינן נגד פרט זה נידון

כפו"פ כמו ברוב תינוקות מטפחין כשדנין על עיס' דיש לה ח"ט אמרינן דבדבר שיש בו משום חזקה נסתלק הרוב משא"כ בדבר הצריך שחיטה דכל עצמותו של הרוב הוא רק על ב"ח הצריכים שחיטה דאית להוא חז"א ואפ"ה רובן כשירות משא"כ בכל רובא דעלמא דרובא מילתא אחריתי באפי נפשיה הוא וכן ברוב מצוים א"ש שהוקשו תוספת והפוסקים אע"ג דרובא מסלקים חז"א דשאינו זבוח משום דרוב' הוא על המתעסקים דנודע בעליל שרוב המצוין הם נודעין למומחים ומעוטא נודעים לאינם מומחים ולכן כשנשחט דבר ע"י איש שלא נודע ואנחנו באין לשלב ולתלות שהוא מהרוב הנודעים לסלק החזקה דמעיקרא יש מקום לומר להיפך דלמא היה מן המיעוט והחזקה כדקאי קאי וגם מרובא דנודעים לא נגרע מאומה:

יא ומה שכתבתי לעיל בדברי רמ"ה דטעמי' משום סמוך מיעוטא לחזקה מקורו ביבמות בפ' הא"ב יוע"ש ברשב"א ובנ"י ובריטב"א קידושין לדעת כ"פ גם לרבנן דר"מ אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה יוע"ש דף פ' בד"ה ותירץ רבינו הגדול הרמב"ן וכו' ולפום הא אמר מורי נראה דמאי דאמרינן רוב מצוין אתי שפיר מ"ה לאו דוקא רוב אלא כל המצוין דאי לא נימא סמוך מיעוטא לחזקת איסור וכו' יוע"ש דבפרט זה פליגי רבוותא היכי דמיעוטא מנגד לרוב' עצמו אם אמרינן בזה סמוך מיעוטא לחזקה ולדברינו הנ"ל סבירא לי' לרמ"ה כדעת הראה בזה דגם במיעוט המנגד אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה:

סימן יב

א עיין רשב"א קידושין דף ס"ו וז"ל ויש מי שתירצו דכל תרי ותרי הוי ספיק' דאורייתא כדאית' ביבמות פ' ד' אחין וכולן שהי' בהן קידושין וכו' ומסייע לי' להאי פרוקא מדאמרינן פרק האש' שנתאלמנ' שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים ל"נ לא תנשא ואם נישאת ל"ת שנים אומרים נתגרש' ושנים אומרים ל"נ לא תנשא ואם נשאת תצא מ"ש רישא ומ"ש סיפא ואם איתא דכל תרי ותרי מוקי איתתא אחזקת' מאי קושי' בשנים אומרים נתקדשה אוקי איתתא אחזקת פנוי' ולפיכך ל"ת ובשנים אומרים נתגרשה העמידה אחזקת א"א ולפיכך תצא וכו' והרשב"א השיב ע"ז וז"ל א"נ איכא למימר דסיפא קא קשי' לי' מאי שנא שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים ל"נ דתצא ובריש ל"ת דהא ברייתא בין דאיכא לברורי בין דליכא לברורי היא מדנקט ליה בפנויה וא"א ולא נקט לה כולא בא"א וליפלוג בין מיתה לגירושין אלא ודאי בין דאיכא לברורי בין דליכא לברורי דומיא דנתקדשה קאי דליכא לאפלוגי בין נתקדשה עכשיו לנתקדשה זה כמה דבין כאן ובין כאן ליכא לברורי והלכך שנים אומרים נתגרשה אפילו בדליכא לברורי כגון דאמרי נתגרשה זה כמה קתני ברייתא דאם נשאת תצא ואמאי כיון דנישאת לאחד מעדיה וליכא

לברורי הוי לן למימר אם נישאת ל"ת כדאמרינן בשנים אומרים מת ושנים ל"מ דליכא לברורי אם נישאת ל"ת כדאמר רי"ו התם וכ"כ רבינו אלפסי בהלכות דאפילו בגירושין היכא דמסהדי לאחר זמן דליכא לברורינהו אם נישאת ל"ת והיינו דלא משני רב אשי בהא קידושין ליכא לברורי גירושין איכא לברורי כדמשני בההיא דר' יוחנן מיתה ליכא לברורי גירושין איכא לברורי וההיא דהאשה רבה דאמרו לה חלוף היו הדברים דאוקמי תרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני כלומר ול"ת מסתברא דמשום דהני תרי דאמרי חילוף היו הדברים לא באו עד שנתייבמה הוא דאמרינן מאי חזית דסמכת אהני דאתי בתרייכו ומפקת לה סמוך אהני דנתייבמה אפומייהו תדע לך דהא רבי מנחם ברבי יוסי דאמר בפרק ב' דכתובות בין מת בין נתגרשה לא תנשא ואם נישאת תצא מודה הוא דאם נישאת עד שלא באו הני דאמרי לא מת ולא נתגרשה לא תצא כדאמרינן התם א"ר מנחם בר"י אימתי אני אומר תצא בזמן שבאו עדים ואח"כ נישאת אבל נישאת ואח"כ באו עדים ל"ת כנ"ל ליישב לפי שיטתו של רבינו יצחק עכ"ל נראה להדי' דס"ל ג"כ כדעת רש"י ורמב"ם וריב"ש ורמ"ה דלמסקנא דפסקינן תו"ת ספק דרבנן אזי בש"א נתקדשה וש"א לא נתקדשה אם נישאת ל"ת אכן בעיק' תירוצו בקושית הש"ס מש"ר וכו' צ"ב לתלמידים המעיינים להבין לאשורם דברי רבותינו הראשונים ושותים בצמא את דבריהם דאכתי קשי' דנימא דאיירי כפשטא דמילת' כשנישאת לשוק ולא לאחד מעדיה כמו שהקשה מתחלה ובתירוצו יסוב פני הדבר כלפי מילתא דאיכא לברורי וליכא לברורי ואי משום דסתמ' קתני הלא לעיל בברייתא לא חייש לסתמא אפילו לקולא ומוקי לה כשנישאת לאחד מעדיה דוקא ומכ"ש דיות' מדויק לאוקמי בסתמ' כשלא נישאת לאחד מעדיה ונראה דתוכן כוונתו כאשר התחלנו בזה לעיל דנראה מתוך הסוגיא דהיכ' דמכחישים א"ע במיתה יותר מסתבר לומר דל"ת מהיכ' שמכחישים את עצמם בגירושין משום דבמיתה א"י מכחישתו ומעתה כיון דשבקי בברייתי' היכי דמכחישין א"ע במיתה דהו"ל רבותא טפי דאפי' כשאינה יכולה מכחישתו אפ"ה תצא א"ו צ"ל מדנקט ליה בסיפא בגירושין ש"מ דבמיתה לא תצא וא"כ קשיא רישא מדנקט ליה בקידושין לא תצא נשמע דדוקא בקידושין דאיכא חז"פ הוא דלא תצא אבל במיתה תצא דאל"כ הו"ל לאפלוגי בין מיתה לגירושין דהו"ל רבותא טפי דאפי' היכא דאיכא חזקת אשת איש אפ"ה לא תצא וזהו דקשיא לי' מש"ר מדנקיט לי' בקידושין דלא תצא נשמע דבמיתה בכה"ג תצא ומש"ס דמשמע דדוקא בגירושין הוא דתצא אבל במית' לא תצא ומעת' בין כשתמצא לומר דאיירי כשנישאת לאחמ"ע ובין כשנישאת לאחר מ"מ קשי' מדיוקא דרישׁ' לדיוקא דסיפא ומאחת משתים לא ימלט אם ת"ל דבמית' ל"ת הו"ל לאפלוגי

בין מית' לגירושין ואת"ל דבמית' תצא א"כ הו"ל לאפלוגי בין קידושין למית' ושיעור דבריו בתירוצו הנ"ל הכי אזדי דמיסב הדברים כלפי היש מי שאומר שהוכיחו מזה דתו"ת סד"א ולא מוקמינן אחזק' מדקשיא לש"ס מרישא לסיפא דמשמע דמודה אחד לשניהם ומתרץ שהרי גם לדידהו קשיא דאכתי הו"ל לתרוצי ולחלק בין רישא לסיפא דבקידושין ליכא לברורי משא"כ בגירושין ומש"ה תצא א"ו צ"ל דא"כ הו"ל לאפלוגי בין מית' לגירושין דהו"ל רבותא טפי דאפי' בדאיכא חזקת א"א אפ"ה ל"ת מעתה כשתדרוך במסילה זו תמצאנה סלול' וניקתה גם אם נאמר דתו"ת סדר"ב ומוקמינן על חזקה קמייתא וכמש"כ לעיל באר היטב וע"ז מתרגם לי' אביי בע"א ונתקדש' ה"ט משום דתרווייהו בפנוי' קמסהדי ובנתגרש' משום דשניהם בא"א קמסהדי והא דלא מפליג בין קידושין למית' דהו"ל רבותא טפי דאפי' כשאינה יכולה מכחישתו תצא כמו שהקש' על יסוד זה מעיקרא דאינו דלאקומתי' דאביי אזי במיתה כה"ג בודאי ל"ת שהרי איירי היכא שהית' בחזקת פנוי' וע"י עדותן לבד נתחזק' בחזקת א"א כמש"כ תוספת שם בד"ה תרווייהו דאל"כ קשי' למה לי לע"א המכחיש ואומר דלא נתגרש' דהא בלא"ה אין ע"א נאמן בדבר שבערוה וכיון שכן דוקא בגירושין הוא דתצא משום דלית לי' מגו דאי בעי שתיק משום דרצה לפוסל' מכהונה או כתירוצו של הר"ן דאיירי בקרוב לה ובזה הם מכחישין א"ע ודמי למיגו בדדמי אבל במית' יש לו מיגו דאי בעי שתק ותו לא אהני מידי עדותו של חבירו דאינו נאמן להחזיקה בחזקת א"א דאין דבר שבערו' פחות משנים ואי קשי' דא"כ אמאי לא מפליג בין מית' לגירושין וליתני דבמית' ל"ת משום דנאמן במיגו משא"כ בגירושין אמנם כשתדייק ותסלסל היטב תרגומו דאביי תמצא שהם כמטר' לחץ כלפי מה דקס"ד מעיקר' בפשט' דמילת' דבקידושין איכא חז"פ ובגירושין חזקת א"א והשתא דמוקי ליה בע"א אזי נהפוך הוא דבקידושין איירי שהית' בחזקת א"א לפנינו ושניהם מעידים שנתגרש' מבעל' וע"א אומר שנתקדשו אח"כ וע"א אומר לא נתקדשו ומכחישי' א"ע בקרוב לו ולה ואפ"ה ל"ת משום דתרווייהו בפנוי' קמ"ס היינו שע"י עדותן לבד יצא' מחזקת א"א דמעיק' [וכמש"כ תוס' מדיקדוק זה בנתגרש'] ובסיפא איירי ג"כ באופן זה שהית' מעיקרא בחזקת פנוי' וע"י עדותן לבד שהעידו שנתקדש' לאחר ומכחישין א"ע בגירושין ג"כ בקרוב לה ולו והשתא איכא רבותא טובא בין ברישא ובין בסיפא דבריש' בקידושין אע"ג דמעיקרא היית' בחזקת א"א אפ"ה ל"ת משום דשניהם בפקמ"ס ובסיפא אע"ג שהית' בחזקת פנוי' לפנינו אעפ"כ תצא משום דתרווייהו בא"א קמסהדי ואינו נאמן במיגו בין בריש' ובין בסיפא דאיירי במכחישין א"ע בקרוב לה ולו דהו"ל מיגו בדדמי ותו ל"ק דהו"ל לאפלוגי בין מית' לגירושין דממ"נ היכא שהית'

בחזקת א"א מעיקר' וע"א מת וע"א לא מת פשיט' דתצא והיכא שהית' בחז"פ מעיקרא והוחזק' בא"א רק ע"י עדותן אזי פשיטא דל"ת שהרי יש להאמינו במיגו דאי בעי שתיק וא"ל מפני שרוצה לאוסר' על קרובי הבעל ועיקר מגמת עדותו הוא רק כדי לצאת י"ש וכדכתיבנ' לקמן באות ב' גבי נתגרש' ומשום דדמי לי' שמת הבעל הוצרך להעיד ולא לשתוק דז"א דא"כ הי' לו להעיד דברים כהווייתן ולומר דדמי לי' שמת ומה לו לשקר ולומר על הספק כודאי דבשלמא גבי נתגרש' א"א לו לומר דמספ"ל דאזי יפסוק הדין דאין ספק מוציא מידי ודאי של עד השני שאומר שלא נתגרש' משא"כ גבי מית' שעד הב' אומר שלא מת ותו א"א לדון בי' אלא דמשקר וע"ז יש לו מיגו דאב"ש ולכן נקיטנא לי' בקידושין וגירושין דהוי רבותא טפי בכל חד וחד כמובן:

ב יעוי"ש בתוספת ד"ה תרווייהו בא"א קמסהדי וכו' בסה"ד וז"ל וי"ל דאין זה מיגו דשמא רוצה להעיד כדי לפוסל' מן הכהונ' ודבריהם צריכין תבלין למתק הדברים דמנ"ל לתקוע יסוד מוצב ע"ז במה שלא נרא' בעליל והרי אין עלינו לידע רק להבחין בין האמת והשקר ואם בשקר העיד לטובת האש' להתיר' לשוק מאי איכפת לי' אם תנשא גם לכהן ומנ"ל לתקוע המשקולת ולחשוב בתחבולות כזבים ולצמצם המיד' שלא רצה להיטב אתה רק באיסור א"א החמור ולא באיסור כהונ' הקל ממנו ועוד דא"כ נפל בבירא כמעט כמה ענייני מיגו כמו באנוסים מח"נ על שטר או בתנאי היו דברינו או במודע' ה"ד דנאמנים לכ"ע כשאין כת"י יוצא ממקום אחר במיגו דאי בעי שתקי נימא ג"כ שלא רצו להיטבו אלא בזה ולא לשתוק לגמרי דא"כ יכפור הלה בכולו ויטעון מזויף ועוד קשי' דא"כ בע"א אמר נתקדש' ועד אחד ל"נ דאמרינן דתרווייהו בפנוי' קמסהדי דאיירי דומיא דנתגרש' דהיינו שע"פ לבד נעשת לפנוי' והיא הית' לפנינו בחזקת א"א ובזה הדרי קושי' לדוכתי' דנאמין לעד האומר שנתקדש' במיגו דאב"ש ובז' ל"ש תירוצם הגם שנוכל לומר דממנ"פ אם העידו שמת בעלה הראשון תו ל"ל מיגו דאב"ש שהרי גם ע"א לחודא נאמן בזה ויאמינו לאידך האומר שמת ולא נתקדש' כלל והיכא שמעידים שנתגרש' מהראשון שוב נוכל לומר דל"ל מיגו משום שרצה לפוסלה מן הכהונה דז"א שהרי לפוסלו מה"כ גם ע"א נאמן בזה כמ"ש הרמב"ם בפט"ו מהל"ס וכן הסכימו כל האחרונים דאין זה בגדר דבר שבערוה זולת כשמעידין על תחילת לידתו בפסלות כמו בבן גרוש' בעובדא דינאי וא"כ כיון דמסתמא קתני דמשמע אפי' כששניהם מעידים שנתגרש' מראשון אלא שמכחישים א"ע בקידושין ובז' קשי' דאמאי ל"ת וניהמני' לע"א האומר שנתקדש' במיגו דאי בעי שתיק [ועיקר הקושי' הזאת מצאתי בס' הפלאה אלא שסתם דבריו ולא ביאור כל הצורך] ועוד ראיתי בס' דו"ח שהיקש' על תירוצם הנ"ל דממ"נ הוא מאי קאמר' אם אמר'

שנתקדש' הרי נפסלה מה"כ עפ"י עצמה ואי באמרה שלא נתקדש' עדיין א"כ אפילו כששניהם מעידין שנתגרש' ג"כ למ"מ דדמי להאומר לא לויתי ועדים מעידין שלוה ופרע וה"נ כיון שאמר' שלא נתקדש' הרי הודית שלא נתגרש'.

ג ונראה בכוונת דבריהם דבל"ז צריכין להבין בעיקר קושיתם שהיקשו דנאמינו במיגו דאי בעי שתיק שהרי בפשטות הדברים צריכין לומר שמכחישין א"ע בקרוב לה וכמו שפירשו בעצמם לקמן בד"ה תרווייהו בפנוי' קמסהדי וגם צריכין לומר דעבידו דטעי דאל"כ קשי' קושי' הר"ן שהרי אחד מהם פסול וא"כ מאי קא קשי' להו דליהמני במיגו שהרי אינו רוצה להעיד שקר רק דטעי וקסבר שכדבריו כ"ה וצ"ל דאזלי לשיטתם בזה דמחלקים בשבועות בין מת בעלי במלחמה לבין בעה"ב טרוד בפעליו דהתם טעי ודמי' לי' שכדבריו כן הוא בבירור משא"כ בשכיר דמספקא לי' ומפני שמסופק טוען בברי לכן נאמן במיגו שלא מפני דמספ"ל טוען בברי יוע"ש וא"כ ה"נ במכחישים א"ע בקרוב לה אע"ג דמספ"ל מ"מ לא נדמה לו לבירור גמור ומש"ה קא קשי' להו דלהאמינו במיגו וע"ז שפיר תירצו ודיקדקו בלשונם דשמא רצה להעיד כדי לפוסלו מה"כ ולא כתבו בקיצור דשמא רצה לפסלו מה"כ רק דהכי רהיטא כוונתם כיון דבל"ז צ"ל דאיירי במוכחשין א"ע בקרוב לה דאל"כ קשי' קו' הר"ן וצ"ל כתירוצו דעבידי דטעי בזה וכמ"ש בעצמם לקמן בקידושין דאיירי בקר"ל וכיון דמספ"ל בקר"ל ויודע בעצמו שאידך אומר בבירור שהי' קר"ל ומשער בעצמו שגם לחבירו מספ"ל כמוהו שאין לחבירו כח המשער יותר ממנו לכן שיכל הוא בעצתו כדי להפרישה מאיסורה שבאם ימות בעלה הזה שלא תכשל באיסורי כהונה ומחשב בלבבו שבאם יעיד ויאמר כהווייתו כאשר עם לבבו ויאמר דמספ"ל בקרוב לה אזי לא יועיל כלום דאין ספיקו מוציא מידי ודאי של אידך לכן אומר דנתגרשה בקרוב לה בבירור ויפסוק הדין לכה"פ דלכתחילה לא תינשא לכהן לעולם ולא ירא לנפשו שיתירנה לעלמא ע"י עידותו שהרי הסברא מחייב כיון דתרווייהו בא"א קמסהדי דאין דבריו של א' במק"ש וגם לא פחד לבבו דדילמא גם חבירו יחזור ויאמר בב"ד שנתגרשה ונמצא שמכשילה באיסור א"א לעלמא דהרי יכול לחזור בתכ"ד ש"ח אומנם עתה עיקר מגמתו כדי להפרישה מאיסורא דלקושטא אסורה לכהונה מפני הספק וכדי להוציא הדבר לאור בלתי אפשרי רק שיאמר שנתגרשה בבירור וזהו שדיקדקו בלשונם דשמא רצה להעיד וכו' היינו דכל תכונת עדותו הוא רק מפני שרצה להפרישא מאיסורא ושלא יכשלו הכהנים ע"י ולפ"ז גם בע"א נתקדשה וכו' ל"ק כנ"ל שהרי גם התם צ"ל דאיירי דמוכחשין א"ע בקרוב לה ושוב ל"ק כנ"ל דלהאמינו במיגו דאב"ש שהרי כיון דכל מגמת עדותו רק כדי להוציא האמת לאמיתו וכיון דגם לקושטא

אפי' כששניהם מעידים ואומרים דמספ"ל בקידושין בקרוב לה אזי ג"כ אם נישאת ל"ת שהרי מדאורייתא מוקמינן על חזקתה כיון דשניהם מודים שנתגרשה מבעלה הראשון רק מדרבנן החמירו שלא תינשא (ולדעת התוס' דבספיקא דרבנן גם אם נישאת תצא מ"מ תפסי בה קידושין וצ"ג משני) ובאם ישתוק אזי יקלקלנה ביותר שלא תתפוס בה קידושין ותדין כא"א גמורה וגם קו' מרן הגאון האמיתי מוהע"א יתיישב בזה כיון דכל עיקר מגמת עדותו שלא תכשל בא"כ אזי ירא לנפשו דבאם ישתוק הוא גם היא תשתוק ולא תודיע כלל מן הקידושין של זה ועוד שאם ישתוק והיא תאמר שנתגרשה אזי נאמנת במיגו להכחיש העד השני אפי' לדעת הב"ש בסי' מ"ב סק"ו כיון שמכחשיתו גם עתה וע"א לא יאמין לאוסרה לשוק בדיעבד דאין דבר שבערוה פמ"ש ולרה"פ אינו נאמן אפי' לאוסרה לכתחילה דדוקא היכא ששניהם מודים בקידושין למכחושין בקר"ל הוא דלא תינשא לכתחילה כמ"ש תוס' לקמן וכיון שקיימא בחז"פ אזי לא יאמינו לאידך כלל ונסתלקו כל קו' הנ"ל על נכון ובפשטות הדברי' ועוד שגם בע"א שנתקדשה וע"א מכחישו יש לומר גם כן כמו בנתגרשה דמשום שידע בנפשו דמספ"ל בקר"ל שהרי בע"כ צריכין לומר כן דאל"כ הרי אחד מהן פסול כקו' ר"ן הנ"ל וכיון דידע בנפשו שכן הוא והעד השני מחליט הדבר בכזב שהי' קרוב לו וכן שיכל את פיהו ואמר שקרוב לה היה כדי שתאסר על קרובי השני שאם יאמר דברים כהווייתן אזי אין ספיקו מוציא מידי וודאי של שני ותהי' מותרת בקרובי השני לכן אומר שנתקדשה בוודאי כדי להוציא הדין לאמיתו שגם אם יעידו שני עדים לפנינו ויאמרו דמספ"ל בקידושין דקר"ל אזי לא נאסרה לשוק ולקרובי המקדש רק לכתחילה לכן גם עתה מפיק זממו בעדותו כדי להעמיד הדבר על כנו ותאסר לכתחילה על קרובי המקדש וכיון שכן תו לית לי' מיגו דאב"ש שאם ישתוק אזי תהיה מותרת לקרובי השני לאח"מ הבעל שלא כדת ולפ"ז יתיישב ג"כ קו' תוס' שם ך"ז בד"ה תרווייהו בפנוי' קמסהדי וז"ל לא הוה צריך להא דאפי' ליכא אלא ההוא דאמר נתקדשה ל"ת דאין דבר שבערוה פמ"ש ולדברינו הנ"ל ניחא דאיירי שהיתה בחזקת א"א ושניהם מעידים שנתגרשה מבעלה ומכחישי' א"ע בקדושי השני בקר"ל וזהו דנקט לי' בלישנא תרווייהו בפקמ"ס שרק עפ"י יצאה מחזקת א"א דמעיקרא ומשה"ט היכא דלא מכחיש לי' חבירו בקידושין ולא ידע כלל מקדושי השני אזי יש להאמין לעד שאומר שנתקדשה במיגו דאב"ש דתו אין לומר דמספ"ל בקר"ל דאכתי מעיד שקר בעצמו להחליף הספק בוודאי שהרי גם כשיגיד דברים כהווייתו תאסר ג"כ לכתחילה בעדותו לשוק ולקרובי המקדש דדין אחד להם וא"כ שפיר יש לו מיגו דאי בעי שתק אכן השתא ששני מכחישו בקידושין אזי כשיגיד דברים כהווייתן לא יועיל כלום דאין ספיקו ממיו"ד של השני

ומש"ה תו לית לי' מיגו וכמ"ש לעיל משני טעמים או מפני שירא לנפשו שמא תקבל קידושין מאחר או כי היכא דתאסר בקרובי המקדש שקידשה עתה ולמש"כ בדברי תוס' בפירושם הה"ד דהוה להו להקשות למאי דס"ד בקושיתם דמשום דמספ"ל בקר"ל העיד בוודאי וא"כ אכתי מעיד בשקר ואיך יצטרפו שניהם יחד להעמידה בחזקת אשת איש דע"א מכת זו וע"א מכ"ז אינן מצטרפין וכקו' הר"ן אלא דעדיפא להו להקשות בקצרה ולמסקנת דבריהם שחידשו שכל עיקר מגמת עדותו היה כדי להוציא הדין לאמיתו תו לא קשי' מידי:

ד ועפ"ז יתיישב לן מאי דק"ל זה שנים כבירים בתרוצו דאביי שם ק"ב ע"ב את דברי ר' יוחנן דאיירי בע"א ע"א אומר מת המלוה רבנן כב"ת וכדעולא וכו' סיפא ע"א אומר נתגרשה וכו' תרווייהו בא"א קמסהדי וכו' ועיי"ש בתוספת דגבי מיתה איירי שבאו זא"ז והתירוה להנשא מתחילה ע"פ הראשון ולמה לי' כולו האי דהו"ל לאוקמי דומיא דגירושין דאיירי שנתחזקה בחזקת אשת איש רק על ידי עדותן לחוד ואפי' כשבאו בב"א ל"ת גבי מיתה משום דנאמן במיגו דאב"ש משא"כ בגירושין דל"ל מיגו משום דרוצה לפסלה מה"כ כתירוצו דתוס' וא"ל דאכתי יש לומ' משום לפוסלה על קרובי הבעל משא"כ אם ישתוק אזי לא תפסול רק לכתחילה אבל כשמעיד גם הוא אזי תפסול בדיעבד עפ"י שניהם דליתא דממ"נ אם מיירי בגוונא דל"ש בדדמי אזי בוודאי יש לו מיגו כמו בכל מיגו דעלמא דלא נתבטלה משום עילה וסיבה לומר שלא רצה להיטב לזה בכל כך רק כפי שהעיד וכמו בתנאי הי' דברינו ובמודעי ה"ד וכמש"כ לעיל וגם אם מיירי בגוונא דשייכי בדדמי אכתי יש לו מיגו דאב"ש דא"ל משום שרצה כדי שיתקיים הדבר לאמיתו דא"כ אכתי הו"ל לומ' הדברים כהווייתן ומה לו להחליף ולהמיר את הספק בוודאי ולהעיד עדות שקר דבשלמא גבי גירושין ירא לנפשו מפני השני שאומר שלא נתקדשה משום דאין ספיקו יוציאה מפני וודאי של השני משא"כ גבי מיתה שגם לדברי עד השני תפסל לקרובי הבעל לאח"מ [וגם א"ל כי היכא דתצטרך להפטר בגט אם תקבל קידושין ומש"ה המיר הספק בוודאי דז"א דגם לקושטא דמספ"ל בעצמו אם מת הבעל אם לא אינה צריכה גט מן הדין כיון דאיכא תרי חזקה חזקת חי וחזא"א וכדאיתא בעירובין בריש דף ל"ו וכמ"ש לעיל בסי' זיין] אומנם למ"ש לעיל בסימן זה אות א' בפירושו דרשב"א בתרוצא דאביי לקמן בברייתא דנקטי לי' בקידושין וגירושין בכל חדא לרבותא בשתי הקצוות דגבי קידושין ל"ת אפי' כשהיתה בחזקת א"א טרם שהעידו וגבי גירושין תצא אפי' כשהיתה בחז"פ לכן בסיגנון זה מתרץ ג"כ לר' יוחנן דנקט לי' בכל חדא לרבותא דגבי מיתה לא תצא אפי' כשהיתה בחזקת א"א וגבי גירושין תצא

אפי' כשהיתה בחז"פ טרם שהעידו וקא כייל ר' יוחנן לדבריו בקו המידה דנקטי לי' בברייתא לקמן גם א"ל ולדחות קו' הנ"ל דכיון דמסתמא ליתא לדדמי גבי מיתה והדרי קו' הר"ן לדוכתי' כיון שנפסל אחד מהן בוודאי ואמאי לא תנשא לכתחילה דז"א כיון שלא נפסל רק בשעת הגדה אבל בשעת קידושין היו שניה' כשרי' הרי נתקדשה בפני שני עדים כמבואר בכה"ג בתשו' הגאון הקדוש מוהע"א זצוק"ל):

סימן יג

א ועתה נבוא לבאר דברי רשב"א קידושין ד' ס"ו אשר העתקנו לעיל בלשונו רוב דבריו ודברי קדשו נפלאים ממני בתחילת עיוני חדא שהרי בתחילת דבריו הסכים בהחלט דכל חזקה שנתחזקה רק עפ"י עדים ואח"כ באו שנים והכחישום דנידון הדבר כאילו הכחישום מתחילה מיד דכל חזק' דעל פום סהדי קמאי לאו חזק' היא והשיג על רש"י בכתוב' ך"ו שפירש שם דהא דאנן מסקינן לי' דאוקי גברא אחזקתי' דאסיקני' על פום סהדי קמא דאמר דכהן מעליא הוא ואז הוי מהימן דלא הוי עוררין והקשה עליו מב"ב גבי זה אומר של אבותי וכו' הדר אייתי סהדי דאבהתי' אמר ר"נ אנן אחתינן לי' וכו' ואמאי נימא כיון דתרי ותרי נינהו אוקמי אחזקה קמייתא דאחזקת לי' בחזקתי' דהא אתפסנוהו בידי' אפומא דסהדי קמאי יוע"ש וכן בחדושיו בכתובות הסכים כן דלא כדעת רש"י ובסוף דבריו כאשר קבע כמסמורות נטועים להסכים עם דעת ר"י בתוס' דתרי ותרי ספקא דרבנן הוא ומתרץ שם קו' החולקים עליו מההיא דהאשה רבה דאמרה לה חילוף הי' הדברי' דאקשינן דתרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכית אהני סמוך אהני כלומר ולא תצא משום דהתם איירי דהני תרי דאמרו חילוף הי' הדברי' לא באו עד שנתיבמה הוא דאמרינן מאי חזית דסמכת אהני דאתו בתר יבום ומפקת לה סמוך אהני דנתיבמה אפומייהו כו' עכ"ל ומשמע להדיא דאפי' כשאין היבם והיבמה טוענים בברי ואפ"ה קא קשי' לי' מאי חזית דכשטוענים ברי אפי' כשהכחישום קודם שנתיבמה נמי מדינא לא תצא דלא מוקמינן אחזקה כנגד ברי דידהו אפי' לדעת ר"י דתו"ת סדר"ב הוא כמ"ש בעצמו שם על הא דמשני בשנים א"מ כשניסת לאח"מ (ואין לחלק בין כשניסת לאח"מ או לאחד מקרובי' הפסול להעיד לה ע"י קורבא כשטוען בברי כמ"ש בסוטה שם) ולדעתו לא צריכין לתרץ משום דייקא דידה הוא דמגרע לחזקת אשת איש דמעיקרא אלא דגם במקום חזקה גמורה אין מוציאין אותה כשטוענים ברי [וכ"כ מהרש"א בכתובות] וכיון שכן מאי אהנית לן למאי שנתיבמה טרם שבאו העדים המכחישים כיון דתו"ת סדר"ב ומוקמינן מדינא על חזקה דמעיקרא דבמאי שנתחזקה ע"י עדים הראשוני' לא הוי חזק' כלל לדעתו ועוד צריך להבין בעיקר ראיות הפוסקים שהביא שם דמקו' הש"ס מוכח

דתו"ת ספיקא דאורייתא הוא מדמקשינן גבי חילוף הדברי' מאי חזית וכו' ול"א דמש"ה תצא דמוקמינן לה על חזקה דמעיקרא שהית' בחזקת איסור ליבם שהרי גם לדידהו קשיא שגם דבתו"ת לא מוקמינן על חזקה מ"מ תצא מדינא דספיקא דאורייתא הוא והבא עלי' בא"ת קאי ונראה לי באמיתת כוונת דבריו דבלא"ה יש לדקדק בעיקר קושי' הגמר' שם באמרו לה מת בנך ואח"כ מת בעלה ונתיבמ' ואח"כ אמרו לה חילוף הדברי' תצא והולד ראשון ואחרון ממזר ה"ד אי לימא תרי ותרי מאי חזית דסמכית אהני סמוך אהני דמנ"ל הא גופי' דטעמא דתנא דמתניתין משום דסמך אבתראי והא דקתני תצא משה"ט גופי' דמאי חזית הוא וגם בקו' שני' שהקש' ועוד ממזר ספק ממזר הוא דהא גם בממזר מדרבנן דאסור דממזרת דאוריית' קתני בסתמא בצירוף ממזר מדאוריית' במשנ' דר"פ הא"ר שם באשה שהלך בעלה למה"י וכו' ואח"כ בא בעל' תצא מזה ומזה וכו' והולד ממזר מזה ומזה ומשני הוי ממזר מדאורייתא ומראשון מדרבנן בעלמא ואפ"ה קא כייל לי' בהדי הדדי איברא לדברי תוס' שם צ"ב בד"ה ואמרו לה מת בעלך וכו' ובד"ה אבל חכ"א יע"ש שהוכיחו שם בראיות ברורות דבכל סידרא דמתניתין התם לא קא פסיק ותני אלא דינא דאורייתא לחוד ואפילו בדינא שהחמירו מדרבנן אח"כ שבקא לי' ולא נקט לי' כלל אלא מה שהוא מעיקר דינא דאורייתא תדע מדקתני במת בעלך וניסת ואח"כ אמרו לה קיים הי' ומת תצא והולד ראשון ממזר והאחרון אינו ממזר והא לבתר תקנתא דרבנן גם האחרון ממזר דכש' שאסור' לבעל כך אסור' לבועל וכש' שהולד ממזר מבעל בר"פ הא"ר דקתני והולד ממזר מו"מ ה"ה נמי מן הבועל א"ו משום דקתני התם רק פיסקא דאורייי' וזהו שהקש' בגמר' ועוד ממזר ספק ממזר הוא ומותר מדאורייי' לגמרי דספק ממזר יבא ומותר בקהל וכ"ת דלא דק משום דלאחר תקנתא שהחמירו מדרבנן קא קרי לי' ממזר כמו בר"פ דכייל לממזר מדאוריית' ודרבנן בהדדי והא מדקתני סיפא הרא"מ והאחרון א"מ ש"מ דוקא קתני הכוונה דלא קא מתני לי' אלא היוצא מעיקר דינא דאורייי' ממש ועל כוונה זו יסבב גם קו' הראשונה מדקתני במתניתין תצא בסתמא ולא קתני דצריכה גט כמו דקתני בר"פ ובפ' הזורק גבי כתב לבנין הבית וכו' ובגט קרח ובכל אידך דקא פסקינן דתצא וצ"ג וכן בכ"מ דאיכא למיטעי לא נקט בסתמא תצא וקתני בהדיא דצ"ג ובמשנ' זו קא פסיק ותני דתצא ולא קתני דצ"ג אלא שמעת מינה דקושט' דמילת' הוא שאינה צריכ' גט וזהו דקא מקשה ה"ד אילימא בתו"ת מ"ח דסמכית אהני כלומר דקא מהימנינן רק לבתראי דתצא בלא גט וכו' וזהו שהביאו מקצת הפוסקי' ראי' מזה דתו"ת ספיק' דאורייי' וא"כ הרי צריכה גט מדאורייי' אבל אם נימא דתו"ת ספיק' דרבנן ומדאורייי' מוקמינן אחזק' קמיית' מאי קא קשי' לי' שהרי לקושט' אינה צריכה גט מדאו'

ורבנן הוא שהחמירו והא במתניתין לא קתני רק עפ"י עיקר דינא דאוריי' וקא שביק לגמרי שכל חומרא דרבנן שגזרו בזה וגם תירוצו דרשב"א שם דאיירי שנתיבמה טרם שבאו עדים והכחישן כדמשמע פשט' דמתניתין דקתני ואח"כ באו עדים וכו' נכון הוא למשרים כיון דנתיבמה תחילה טרם שבאו והכחישן כבר איתרע לי' לחזק' דמעיקר' וצריכה גט מדאוריי' ומשה"ט קא קשי' ליה מאי חזית דסמכית אבתראי דתצא בלא גט ובמ"ש סמוך אהני דחזק' ראשונ' איתרע להו שהרי כבר נחחזק' אחר כך בחזק' היתר ליבם ואע"ג דחזק' שנתחזק' ע"י עדים מעיקר' והכחשו אח"כ לא נכנס בכלל גדר חזק' זהו דלא ניזיל בתרי' להקל כדין חוקי בכל מקום אבל מ"מ כבר הורע כחו דחזק' קמיית' וכעין דס"ל לתוס' משום דאשה דייקא קא נסיב לי' לרשב"א היכא שכבר נתיבמו דמ"מ כיון שכבר הורע כחו דחזק' קמיית' שוב הו"ל למיתני דצריכה גט מדאורייתא דדמי' לספק השקול לפנינו וכשם דאמרי' לדעת תוס' דאע"ג דדייקא למו מידי אפילו להכריע בספק השקול ולחתוך הדבר בתרי' מ"מ מהני לי' לאורועי חזקה קמייתא כן נמי במידה זו ס"ל לרשב"א בחזקה שנתחזקה לפנינו מעיקרא ע"י עדי' שבאו תחלה טרם שבאו אחרוני' והכחיש' ומשה"ט הוא אשר אזר חילו להשיג על רש"י מתחילה דס"ל דע"י חזקה שנתחזקה מעיקרא עפ"י עדים שנתכחשו אח"כ חותכין הדבר לגמרי ובסוף דבריו הלך בעקבו ומתרץ לשמעתתי' עפ"י סברא זו דמ"מ מהני מיהת לאורועי לחזקה ראשונה ועיין לקמן מ"ש לישב דעת רש"י:

סימן יד

א ועיין כתובות ק"ו ע"ב בתד"ה אין וכו' שהסכימו מעיקרא בתרי ותרי סדר"ב וז"ל ובא"ר גבי בעי מני' מר"ש עד אחד ביבמ' מהו וכו' אמרו לה מת בנך ואח"כ מת בעלך ונתיבמ' וכו' ה"ד אילימא תרי ותרי מ"ח דסמכית אהני דאמרו ליבם סמוך אהני דשרו לה וקש' דמאי פריך והא אית לן לאוקמי' אחזק' דאסורה ליבם שמת בעלי תחיל' כדאמרינן בפ' ד"א גבי נפל עליו הבית ועל ב"א וכו' ועוד כיון דתו"ת ספיקא דרבנן הוא יש לאוסר' כדאמרינן גבי ינאי והתם לא דייקא כדאמרינן התם זימנין דרחמא לי' ליבם עכ"ל ודבריהם צריכין ביאור דמשטחיות דבריהם דקו' אלו סובבים והולכים כלפי קוטב הדברי' דתו"ת סדר"ב אכן אם נימא דתו"ת סד"א ניחא גם בלא דיוקא דידה ואיך יעלה על דעת לומר דנחמיר עוד יותר בספיקא דרבנן מספיקא דאו' שהרי בקושיתם השני' שכתבו כיון דתו"ת סדר"ב הוא יש לאוסר' כדאמרינן גבי ינאי שבאו להוסיף ולתמוה דגם אם נימא דכל כה"ג לא הוי חזק' כיון ששניהם מתו מ"מ יש לאוסר' כמו גבי ינאי דאע"ג שהי' לו חזקת כשרות אפ"ה אסרינן מדרבנן דש"ה שהענין מחייב לאסור בספיקא

משא"כ בנידון זה שנושא הענין פוטרם אפילו בספיקא דאוריית' וגם את"ל שקושיא זו אין להם התחברות למאי דשקלו וטרו מתחילה והקשו בין למ"ד סד"א ובין למ"ד סדר"ב מ"מ אינו מובן כלל שהרי בע"כ צריכין לפרש דגם קו' הראשונ' קאי שגם כששניהם אומרי' בברי שמת בנה תחיל' אפ"ה ניחא דתצא דנוקמי אחזק' כיון דליכא דיוקא דיד' אבל למאן דאית לי' דתו"ת סד"א ניחא שגם בלא דיוקא הו"ל למימר דלא תצא וזהו קו' הגמ' אילימא בתו"ת וניסת ליבם שיודע בברי במותה שמת בנה תחיל' אמאי תצא כיון דליכא גבי דידהו ספיקא [ומסתימת המשנ' קא מקשי לי דמשמע אפי' כששניה' אומרי' בברי אפ"ה תצא] וכ"מ להדי' מדבריה' לעיל ד"ב וביבמות פ"ט בד"ה הבא דלמ"ד סד"א לא מצטרכינן כלל לדיוקא דיד' וכיון שכן אי' איפוא מקום פרץ וצוחה לקו' השני' דהאיך נחמיר בסדר"ב יותר מסד"א היכא דליכא חזק' קמיית' ואי משום דהכא איכא חז"א ליבם זהו קושיתם מתחיל' ומה הוסיפו בשני' והראיתי שהגאון אמיתי הקדוש מוה"ע בס' דו"ח עמד בזה ולא תירץ כלל ונרא' דבקו' השני' הוסיפו כדי לסלק את האחוז בסבך נגד קושיתם הראשונ' והיא חדא דילמא יש מקום לומר כששניה' אומרי' בברי לא מוקמינן אחזק' כקו' מהרש"א והוא שיטת הרשב"א קידושין ס"ו שהבאתי לעיל שכ"כ להדי' יעו"ש ועוד דילמא נטת' המשור' לומר שגם למאן דאית לי' דתו"ת סדר"ב ומוקמינן על החזק' זהו כלפי העניני' שאין הנידון להוציא מיד המוחזק אבל להוציא מבעל' ל"מ חזקה כזו דאיתרע ע"פ שני עידי הכחשה ואל תהי' כזאת לפוקה מול הקורא שהרי הרב אומר כן ומסקנא דמילתא והוא דעת הר"ן שמפרש כן דעת הרב בהלכות בשלשה שישבו לקיים את השטר יעו"ש ולכן הסבו בקו' השני' שגם ע"י ספיק' לחוד יש לאוסרה ולפסוק דתצא כמו גבי ינאי שמוציאין אותו מחזקת אבהתי' ע"י סדר"ב דתו"ת וכן מוציאין אשה מבעל' מדרבנן בשנים אומרי' נתקדש' וש"א לנת"ק כמו שפירשו לעיל ד' ך"ג בד"ה מ"ש והוכיחו כן מקו' הש"ס דמקשינן מש"ר ומש"ס [וכן לתירוצם השני צ"ל כן כמש"כ לעיל בשם הפ"י] ולא נותר מקום לבל תוציאנ' רק משום ברי שלה' הרי הדרי קו' הראשונה דכיון דתו"ת סדר"ב ומוקמינן אחזק' כדי לסלק הברי שלהם והדר דינא להוציא' גם משום ספיקא לחוד כיון שכבר נסתלקו הברי נגד חזק' דמעיקר' ועוד דאיך אפ"ל דע"י ספיק' מוציאין וע"י חזק' אין מוציאין וגם אין לומר דברי שלה' מהני נגד חזק' כדעת הרשב"א דלו יהי' כן מ"מ איך אפשר להאלים כל כך הברי שלה' שיעמוד נגד ספיקא ונגד חזק' דמעיקרא אשר בכל חדא מהם אלים חילי' להוציא' והיא תשאר תחת בעלה רק משום חדא למעליותא שהרי גם חזקה דאלים ל"מ במקו' תרתי עיין עו"ל בתד"ה וחדא דוק ותשכח שגם הרשב"א עצמו לא כתב כן אלא משום דפליג גם בזה

על תוס' וס"ל דכל בדרבנן אין מוציאין אותה מבעל' וכמו שהבאתי דבריו לעיל בסוגי' דחבול' ובכ"ש ברמז בדף ס"ו הנ"ל ותו לא מצרכינן לברי שלה' רק לעומת החזק' ומתרץ שם לקו' הש"ס מש"ר באופן אחר וכש"כ לעיל לפרש דבריו היטב על מכונם בעזהש"י.

סימן טו

א ועוד איפשר להעמיס בדבריה' והוא שגם הם פירשו לקו' התוס' שם אילימא בתו"ת מאי חזית וכו' דלאו משום סתימת לישנא הוא דקא מקשה דמשמע אפילו כששניה' טוענ' ברי אלא דגם כשהיבם מסופק בגופא דעובדא וכן היא עצמה לא ידעה מאומ' (שכן משמע קצת בלשון המשנ' שהלך בעל' ובנה למדה"י ובאו ואמרו לה מת בעליך וכו') אפ"ה קא מקשי לי' (וכמו שפרשנו לעיל לדעת הרשב"א) משום דמשמע לי' דתצא בלא גט כלל מהיב' ואי איירי בתו"ת מאי חזית דסמכית אבתראי לחוד וכו' אמנם הא תינח למאן דא"ל דתו"ת סד"א אבל למאן דא"ל דסדר"ב הוא ומדינא מוקמינן אחזק' מאי קשי' לי' ואי משום דמדרבנן צריכה גט הלא במשנ' זו לא קא פסיק ותני אלא היוצא מעיקר דינא כמש"כ לעיל איברא עודנו יש לשדות בו נרגא משני טעמים חדא דמש"ה מצרכינן לגיטא משום דייקא דידה ואי משום זימנין דרחמי לי' הרי גם איכא דסניא לי' ואי אמרת דגם לעומת ספק זה עצמו אי דסניא לי' והורע לן מעתה לחזקת איסור או דמרחמת לי' ונשארה בחזקת איסור מוקמינן לה ג"כ על חזק' קמייתא והדר דינא דתצא בלא גט מיהא עדיין נוכל לומר דדילמא לא אלים כל כך לחזקת איסור זה שיעמוד נגד תרתי חדא לאורועי סהדי שאומרי' שמת בנה תחיל' וגם נגד ספק דיוקא דידה דדילמ' סני' לי' ושפיר קא דייקא (שהרי בלא זה בע"כ צ"ל דדייקא דיד' לאו מטעם בירור היא דא"כ איך אפ"ל דמשום דיוקא דידה הורע כחו דחזק' דלא עדיפי מסהדי ותרי כמאה אלא כדפרישנא לעיל וא"כ יש מקום לומר דבחדא במקו' תרתי דמי לי') ועוד יש לגמגם מטעמי' דר"ן בדעת הרי"ף דמשום חזק כהאי לא מפקינן לה מבעל' רק משום שהבא עלי' בא"ת קאי ומשה"ט גופא אי אפשר להוציא' בלא גט איברא לקושטא ליתא לדחיות הללו כיון דס"ס מפקינן לה מבעל' משום ספיק' הדר דינא דתצא בלא גט משום חזק' ותו לית בי' גם משום חדא במקו' תרתי כיון דלא מצטרכינן להצטרף ולשמש בחזק' זו לעומת שניה' שהרי לענין שתצא מבעל' גם בספיק' לחוד מוציאין כיון ששניה' מסופקים בעצמם ורק לענין שתצא בלא גט לחודא הוא דמצריך לחילא דחזק' וזהו שהוסיפו בקושי' השני' שגם מספיק' יש לאוסר' כמו גבי ינאי והיינו לפרש"י שם או כפרושו דר"ת שם דגבי ינאי הי' מדאורייי' כדי לפוסלו ומזה מוכח דלא אמרינן למאן דא"ל דתו"ת סדר"ב דדמי כאלו לא העידו כלל במה שהוכחשו אהדדי אלא כל

היכא דליכא חזק' עוד נתחזק הספק על ידי עדותן שנגלה תעלומות הענין בעליל לפנינו לספק גמור אלא היכא דאיכא חזק' דמעיקרא הוא דמסלקינן לסהדותא דשניה) ובמקו' דליכא חזקה לא אמרינן סלק עדותן לגמרי וכאילו לא העידו מעול' ודמי ללא נולד הספק לפנינו אלא אמרינן דמ"מ כבר נולד הספק לפנינו ע"י עדותן ולא עוד אלא דאפי' בתר חזק' שנתחזק לפנינו בטעותא לא אזלינן וזה נשמע מעובדא דינאי הן לפרש"י והן לפירושו דר"ת שהרי מ"מ נתחזק בכהונה עד עתה בלא ערעור וטעמ' דמילת' כיון דלכת אחת איתחזק בטעות' למפרע ולהכי נמי באמרו לה מת בנך ואח"כ מת בעלך ונתיבמ' אע"ג דאיתחזק' לפנינו בח"ה ליבם אפ"ה כשבאו עדי' אח"כ ואמרו חילוף הי' הדברי' דינא הוא דניזל בתר חז"א דמעיקרא [והגם שתוס' השיגו על רש"י ור"ת זהו מטעמא אחרינ' אבל מ"מ נשמע מדבריה' דכל חזק' דאתחזק בטעותא לאו כלום הוא ואזלינן בתר חזק' שנתחזק' מעיקרא טרם שנולד הטעות בעובדא ההוא] ומשה"ט הוא דמביאין ראי' מעובדא דינאי ולא מן המבואר להדי' דכל דאיכא ספיק' אזי הבא עלי' בא"ת קאי דש"ה שלא נתחזק' כלל בהתירא וקו' הש"ס לעיל קאי על באו עדים ואח"כ נישאת אבל בנישאת ואח"כ באו עדים אפ"ל דל"ת מפני החזק' שנתחזק' לפנינו ולהכי מביאין לראי' מעובד' דינאי דסברא זו ליתא דכל שנתחזק בטעות ל"מ ולא מידי:

ב ועתה דע כי שלש מחלוקת בדבר בחזקה דאיתחזק בטעותא והוא דכל שאתחזק מעיקרא בסתמא ואח"כ באו שני כיתי עדים והכחישו את עצמם ולכת אחת מהם איתחזק בטעות', אזי לכ"ע ל"מ מידי החזק' זו שנתחזק' טרם שבאו עדים וראי' מעובד' דינאי דלולא חזקת אבהתי' אזי חזק' זו שנתחזק עד כה לית ביה ממש' ול"מ ולא מידי והיכי שנתחזק מעיקר' ע"פ עדים שבאו בראשונ' ונעש' מעש' על פיהם ונתחזק' לפנינו ולכל העולם בחזק' ההיא ואח"כ באו שנים והכחישום אזי לדעת רש"י אזלינן מדינא בתר חזקה ההיא שכן פי' להדי' גבי אנן אחתינן ואנן מסקינן לי' וכל היכ' דאזלינן בתר חזקה דמעיקר' כגון לענין תרומ' לדעת הר"ן אפי' בתרומ' דאורייי' אזלינן בתר חזק' דמעיק' ולדעת החכ"צ שבארנו לעיל דלדעת רש"י אפי' ליוחסין אזלינן בתר חזק דמעיקרא רק כל היכ' דגריעי אפס מנהו כגון בהנך דד' אחין דחזקת היתר דיד' נמשך מגופא אחריתי הוא שהחמירו רבנן דלא אזלינן בתרי' וכמ"ש לעיל כן הדין בחזק' שנתחזק לפנינו ע"פ עדים שבאו מתחיל' וזהו שכתבנו לעיל לפרש דעת הר"ן במאי שהיקש' בסוגי' דתרי ותרי במאי שמקש' הבא עלי' באשם תלוי קאי דממ"נ אי קיימא בחזקת א"א הו"ל למימר שהבא עלי' בחטאת קאי ואי בחזקת פנוי' הית' גם באשם תלוי לא יתחייב דהיכא משכחת לומר שהית' בחזקת פנוי' כיון דתרווייהו מודים שנתקדשו

ואמרנו לפרש כגון שבאו הני דאמרי מת תחלה ונישאת ואח"כ באו עדים דאזי בחזקת פנוי' נתחזק' לפנינו מבעל' הראשון והר"ן נגרר בזה כפי דעת רש"י הנ"ל כדרכו בכל המקומות] ולדעת רש"י קאי הקושי' בא"ר גבי מת בנך ואח"כ מת בעלך וכו' ה"ד אילימא בתרי ותרי מ"ח דסמכית אהני סמוך אהני והוא דלגמרי נסמוך אקמאי משום שכבר נתחזק' לפנינו בחז"ה ליבם על פיהם ולדעת תוספת לעיל אין בחזקה זו כלום וכאילו באו האחרוני' תיכף והכחישום דנינן לה ומוקמינן עוד על חזק' ראשונ' שכן היקשו על קושי' הש"ס דמ"ח ומפרשי לקושי' הש"ס דמאי חזית הוא משום דיוק' דיד' וכאילו לא איתרע חזק' דמעיקרא כלל ודעת רשב"א קידושין הנ"ל מכריע ביניהם והוא דלא אזלינן בתר חזק' זו שנתחזק' לפנינו ע"י העדים שבאו בראשונ' ונעשה מעש' ע"פ אבל מכל מקום הורע כחו דחזק' ראשונ' שהית' בחזקת איסור ליבם ומפרש לקושי' הש"ס דמאי חזית ואמאי תצא בלא גט דמ"מ כבר הוגרע לחזק' הראשונ' שהית' בחז"א ליבם וכמו שכתבתי לעיל כנ"ל ברור:

ג אחר כך הראיתי ע"י תלמידי בס' שער המלך פי"ב מהלכות גירושין שעמד ג"כ על דברי הרשב"א הנ"ל יעוי"ש שרצה להעמיס בדבריהם ע"פ דברי תוספ' ב"ב והוא דאש' דייק' רק כשטוענת ברי והוא דקשי' להו למפורשי' למאן דפוסק דתו"ת סדר"ב מקושי' הש"ס אילימ' בתרי ותרי מ"ח דהתם ל"מ הברי שלהם דלית' לדיוק' דיד' דזימנין דסניא לי אבל בשנים אומרים מת ניחא להו למסקנא והא דקשי' להו ג"כ מהא דהבא עלי' בא"ת ואי אמרת דמוקמינן אחזק' הו"ל למימר בחטאת קאי היינו מקמא דידעינן דאיירי באומרת ב"ל יוע"ש ומשמעות לשונו דרשב"א שם וכן בכ"מ שעוסק בענין זה ל"מ כן חדא דלא מביא בשום מקום סבר' זו משום דדיוק' דיד' מרעי לי' לחזק' ועוד שהרי הרשב"א מתרץ שם גם למסקנא דמוקמינן בנישאת לאחמ"ע ואב"ל משום דאין ביכלתו להוציא' כיון שהם עצמם טוענים בברי ומה שפירש בתירוצו דרשב"א על קושייתם מיבמות בקושי' הש"ס דמאי חזית היינו משום שכבר נישאת ואפילו בשמא א"מ וכן בשנים אומרים מת וכו' נמי דינ' הכי כשנישאת אפי' לאחרים נמי דינא הכי דא"מ אות' מתחי' משום שנישאת בהיתר ונוראות נפלאתי עליו שהרי הרשב"א בתחילת דבריו השיג בזה על דעת רש"י דא"ל סבר' זו:

ד וראיתי שם שהיקש' קושי' חמור' לדעת רשב"א דס"ל כשניסת ואח"כ באו עדים ל"ת אפי' כשניסת לאחר מיבמות פ"ח דאמר רב לא שני אלא שניסת בע"א אבל בשני עדים ל"ת וכו' סוף סוף תו"ת נינהו והבא עלי' באשם תלוי קאי ולדברי רשב"א מאי קושי' דרב איירי כשניסת ואח"כ באו עדים ועוד הקש' ממאי שהקשו שם מאם לא רצה דפנו יוע"ש

ולדברינו הנ"ל תוסר הקושי' מן הרשב"א ותסוב לדעתו רש"י ויש לדחו' דהכי קא קשי' לי' סוף סוף תו"ת נינהו ולמ"ד דתרי ותרי ספק דרבנן ומוקמינן מדאוריית' אחזק' וה"ה בחזק' שנתחזק' ע"פ עדים שבאו ראשונ' מ"מ הו"ל למימר דתצא מיהת מדרבנן ולמ"ד דסד"א הוא הבא עלי' באשם תלוי קאי [ואפי' לדעת החכ"צ הנ"ל בחזק' דהשת' מיה' מוד' דתצא מדרבנן] עוד אפ"ל דגם לדעת רש"י דס"ל דאזלינן בתר חזק' דהשת' אפי' כנגד חזק' דמעיקר' זהו בדאיכ' חזק' דהשת' שנתחזק ע"פ עדים לעומת חזק' אחת אבל בשנים אומרים מת דאיכ' תרי חזקי חזקת חי וחזק' א"א כמבואר בריב"ש ועי' עירובין ובריטב"א שם שהבאתי לעיל בסוגי' דד' אחין בקרוב לה דס"ל לרש"י דתרי חזק' מילת' הוא דאפי' למאן דא"ל דתרי ותרי ספיקא דאוריית' ולא מוקמינן אחזק' אבל בתר שני חזקו' בודאי אזלינן:

ה והנראה לי בדעת רש"י הנ"ל דס"ל דכל חזק' שנתחזק ע"י עדים שבאו מתחיל' מסלק לחזק' ראשונ' ואזלינן בתרי' ולהקל מעליו קושי' רשב"א החמור' מזה אומר של אבותי נרא' דתלי בפלוגת' שבירושל' בפ' האש' שנתארמל' וכאשר נבאר דבריה' בעזה"י וז"ל הירוש' שם ונעתיקנו בלשונו שאינו מצוי כל כך שם בגמר' על הלכ' ב' מודי רבי יהושיע ואין פליג בקדמית' [פי' בפ"מ] דקתני מוד' ר' יהוד' משמע דפליג ואם הוא פליג בקדמית' פליג כלו' מה ששנינו בפ"ק משארסתני וכו' כדפרישי' במתני' דהא ע"כ לאו אריש' דהא מתני' פליג דהשת' התם היא אומר' משארסתני נאנסתי והיא טוענ' ברי והבעל שמא ואר"י דהבעל מהימן עד שתביא ראי' לדברי' הכא דברי וברי הוא לכ"ש א"ו אפ"ק קאי ע"כ אינו נאמן [פי' בפ"מ] הא דקתני במתני' אם יש עדים שהיא של אביו אינו נאמן בשלא אכל' זה שני' חזק' אבל אם אכלי שני חזק' נאמן לומר לקחתי' הימנו ע"כ בשלא אכלי שני חזק' אבל אם אכלי שני חזק' נאמן בשלא מת אביו מתוכ' [פי' בפ"מ] הא דאמרינן אם אכלי שני חזק' נאמן בשאין העדים מעידי' אלא שהית' של אביו של זה ואינם יודעי' אם מת מתוכ' ע"כ אבל אם מת אביו מתוכ' אפי' אכל' שני חזקה לא נאמן [פיר' בפ"מ] דמתני' בקטן שהגדיל מיירי כדמוקי לה בבלי ולא ידע במילי דאבוהו כלום ולפיכך חזקתו של זה אינה חזק' א"נ משו' דהכחיש במה שאמר לקחתי' הימנו דהרי העדי' מעידי' שמת אביו מתוכ' ע"כ כהדא ראובן אוכל שדה בחזק' שהי' שלו והביא שמעון עדי' שמת אביו מתוכ' מפקינן לה מראובן ומחזירין לי' לשמעון [פי' בפ"מ] כהדא דאמרינן לקמן דאם יש עדים שמת אביו של שמעון מתוכה כשהיה מוחזק בה אין חזקתו של ראובן כלום ע"כ חזר ראובן והביא עדים שלא מת אביו מתוכה [פי' בפ"מ] והכחיש עדי שמעון ע"כ, א"ר נחמן ב"ר יעקב אנא אפיקנה מראובן אנא מחזיר לי' לראובן [פי'

בפ"מ] דאוקי תרי להדי תרי ומחזיר אותה לרשותו של המחזיק שהוציאה מידו ע"כ רבנין דהכא סברין כן [פי' בפ"מ] דלא חיישינן לזילותא דב"ד ע"כ רבנין דתמן אמרינן משעה שיצאת עדות ברורה יצאת [פי' בפ"מ] רבנן דתמן של בבל פלוגי דאמרינן בשעה שיצאת מראובן בעדות ברורה יצאת דעדיין לא באו עידי הכחשה שלא מת אביו של שמעון מתוכה והלכך תשאר השדה בחזקת שמעון ולא מהדרינן לראובן משום זילותא דב"ד ע"כ, אמר ר' יוסי מודו רבנן דתמן שאילו משעה ראשונה ש"א מת אביו מתוכה ושנים אומרים לא מת אביו מתוכה שהשדה בחזקת ראובן [פי' בפ"מ] קודם שהוציאה מיד ראובן היו שנים אומרי' מת אביו כו' שהשדה בחזקת ראובן דאוקי תרי בהדי תרי וארעא בחזק' מרא קיימא ולא פליגי אלא כשהוציאה מראובן ע"י עידי שמעון שבאו מתחיל' ואיידי דלקמן מקשה מהא נקיט לה אע"ג דמילת' דפשיט' היא א"ר יוחנן ותני כן [פי' בפ"מ] תנ"ה דבתרי ותרי מוקמינן מילת' אחזק' קמיית' שנים אומרים מת ושנים אומרים ל"מ לא תנש' ואם נישא' ל"ת שנים אומרים נתגרש' ושנים אומרים ל"נ לא תנש' ואם נישא' תצא [פי' בפ"מ] שנים אומרים האש' שהלך בעל' למדה"י ובאו שנים ואומרים לה מת בעלך ושנים אומרים ל"מ לא תנש' דמוקמינן לה בחזקת' הראשונ' ואם נישא' ל"ת ולקמן מפרש לה מ"ש מית' מגירושין תמן אמרינן לא שניי' היא מית' היא גירושין לא תנש' ואם נישא ל"ת [בבבלי אומרים דאין חילוק בין מית' לגירושין דבשניהם אם נישא' ל"ת וכגון שניס' לאחד מעדי' והיא אומר' ברי לי שמת דאל"ה היא גופא באשם תלוי קיימ'] על דעתיהון דרבנן דתמן ניח' היא מית' היא גירושין על דעתיהון דרבנן דהכ' מה בין מית' מה בין גירושין [פי' בפ"מ] בשלמ' לרבנן שבבבלי ניח' הוא דלא מחלקי בין מית' לגירושין אם נישא' דהואיל דתרי ותרי נינהו הוי ספיק' דרבנן וליכא לאוקמי אחזק' קמיית' דהכא איכ' חזק' דאש' דייק' ומנסב' ומרע להך חזק' אלא דעת' דרבנן דהכ' מ"ש מית' ומ"ש גירושין ר' זעיר' אמר לה סתם ר"ח בשם ר' יוחנן הדעת מכרע' לעידי מית' שאילו יבואו הוא מכחיש אמר ר' חזקי' רבנן דתמן כדעתיהון כמה דרבנן דתמן אמרין משע' שיצאת בעדו' ברור' יצאת כן רבנין דהכ' אמרינן משע' שנישא' בעדו' ברור' נישא' אר"י [כלומר ד"ר יוסי מקשי על רבנן דתמן דלא מסתבר' דלא מיחלפ' כו' ע"כ מיחלפ' שיטתייהו דלדידהו דקאמרי אם ניסת ל"ת ולא מיחלק' בין אם באו עדים מקודם או אח"כ א"כ קשי' דידהו אדידהו] לא מסתברא דלא מחלפא שיטתן דרבנן דתמן לא מודו דרבנין דתמן שאילו משע' ראשונ' שנים אומרים מת אביו מתוכ' ושנים אומרים לא מת אביו מתוכ' שהשד' בחזק' ראובן אילו שנים אומרים נתגרש' ונישא' ושנים אומרים ל"נ ל"ת יאות מתני' פליגי על ר' יוחנן שנים אומרים נתקדש' ושנים אומרים ל"נ לא תנש'

ואם נישא' ל"ת א"ר הושעי' פתר לה רבי יוחנן שנים אומרים נתקדש' ונתגרש' ושנים אומרים ל"נ לא ואם נישאת ל"ת מה בינה לקדמיית' תמן הוחזק' א"א בפנוי' הכל ברם הכא לא הוחזק' אש' איש אלא בפני שנים לכשיבואו שנים ויאמרו זה הוא [פי' בפ"מ] כלו' לכשיבואו אחרים ויעידו על הקידושין דאין כאן עידי קידושין אלו והן אומרים נתגרש' אח"כ הילכך לא מהני הכחש' השנים האומרים לא נתגרש' דאימר בצינע' נתקדש' ונתגרש' עכ"ל:

ו נראה לפענ"ד לפרש דטעמ' דרבנן דתמן דאמרו משע' שיצא' בעדות ברור' יצאת לא משמע כלל משום זילות' [ואפי' שע"י קלא לחוד אית' בתוס' דף כ"ו בד"ה ואסקינני' לחד תירוצ' דשייך בו זילות'. וגם לתירוצם הראשון דוקא בע"י קלא לחוד] אלא דטעמ' דרבנן דתמן דכיון שכבר נתחזק הדבר ע"פ עדים שבאו תחיל' הולכין אחר חזק' זו כמו דאזלינן בתרי ותרי בתר חזקה זו כמו דאזלינן בתרי ותרי בתר חזק' קמיית' ורבנן דהכ' קסברי כיון שנתחזק בטעות' ע"י שבאו שני עדים והכחישום לא הוי חזק' של כלו' ובהא דשנים אומרים נתגרש' דרבנן דתמן אמרין דל"ת ורבנן דהכא אמרין תצא ובתר הכי א"ר חזקי' רבנן דתמן כדעתין וכו' ופי' הפני משה דרבי חזקי' דהא דאמרי רבנן דהכ' בגירושין אם נשאת תצא דוקא שבאו העדים שאומרים לא נתגרש' קודם שניסת דלא הית' עדותן שאומרים נתגרש' עדות ברור' ועל רבנן דתמן דלעיל דפליגי בשד' קאי כדעתין כדע' רבנן דהכ' בעדות אשה בגירושין עכ"ל ואינו מכוון היטב לדבריו שהרי רבנן דתמן איירי אפי' כשבאו עדים ואח"כ נישא' ולרבנן דהכ' דוקא כשניס' ואח"כ באו עדים ועוד דמאי קמ"ל שהרי גם רמב"י מודה דבניס' ואח"כ באו עדים דל"ת וגם מה שפירש בדברי רבי יוסי שהיקש' על רבנן דתמן דמחלפ' שיטתן אינו מובן כלל דגם לרבנן דהכ' קשי' ממית' דמודו דל"ת ומשום דייקא ומנסב' הוא רק דבמית' דייקא טפי משום שאינ' יכול' מכחישתו ומה"ט נמי לרבנן דתמן בגירושין כשניס' לאחמ"ע ואומר' ב"ל כמו שפירש בעצמו לעיל טעמייהו דרבנן דתמן ואין זה ענין כלל לאילו הכחישו א"ע בשל אבותי בשע' ראשונ' לכן נרא' דאפ"ל דר' חזקי' הכי קאמר רבנן דתמן כדעתין כלומר היכ' שבאו עדים שנתגרש' וניס' לאחר ואח"כ באו עדים והכחישום גם רבנן דהכ' מודים לסברתם דקסברי טעמ' דמשו' שיצא' בעדות ברור' יצא' וכבר נתחזק הדבר עפ"י עדי' דאע"ג שבאו אחרים אח"כ והכחישו' מוקמינן על חזק' זו עצמו שנתחז' ע"פ אזי בעדות אשה גם רבנן דהכ' מודים דמוקמינן על החזק' שנתחזק ע"י עדים הראשונים וטעמ' דמילת' דעד כאן ל"פ רבנן דהכ' עליהם בסברא זו אלא בחזקת ממון דכל תקפו וחילו משום חזק' כל מה שת"י הוא שלו וכן בקרקעו' אי לאו משו' ריעותא דתוך ג' מיזדהר אינש בשטר' היה לו חזקה מיד ולכן

בעינן דוקא שיהא בתפיסתו ראי' לטענתו אבל כל שאין בתפיסתו ראי' אפילו במטלטלין אינו נאמן כגון באומן וגודרת ודברים העשוין להשאיל ולהשכיר דכיון שאין בתפיסתו ראי' לא נכנס בכלל חזקת כל מה שתח"י הו"ש ומוקמינן על חזקת מרא קמא ומשה"ט סברו רבנן דהכא שגם שהחזיק בשד' מעיקר' ע"י עדים האבהתי' שבאו כל שבאו עדים והכחישום אחר כך דמוציאן מתח"י שאין בתפיסתו ראי' של כלום ונמצא דלראובן יש לו עדים שדר בו יום אחד ולשמעון אין לו חזק' ועידי אבהתי' שלו איתכחשו בתרי ותרי ולהכי מוציאין משמעון ונותנין לראובן:

ז **איברא** במילין דאשות וקריבות דאיכא כו"כ חזקות שבנוין רק עפ"י עצמן ואעפ"כ אזלינן בתרייהו כהאי דאיתא בקדושין דף פ' ע"א הוחזק' נידה בשכינותי' וכו' ואין שורפין תרומה על החזקות וכן התם איש ואשה תינוק ותינוקת שהגדילו בתוך הבית וכו' הרי דאזלינן בתר חזקה שנתחזק בעלמא שכן הדברי' הגם שבעיקר יסודו אין כאן ראי' ברורה ומשה"ט גופא גם רבנן דהכא מודה דכיון דסוף סוף כבר איתחזק בעלמא ע"י עידי גירושין שבאו תחיל' שהיא אשתו של זה שוב אין מוציאין אותו מחזקתו וזהו דעתו של מאור עיני הגולה רש"י ז"ל שהולכין בתר חזק' זו במילין דקריבות לאישות ורק לגבי ממון הוא דל"מ שהרי גם בש"ס דידן סתמו בזה כדעת רבנן דמערבא בירושלמי אומנם דעת הרשב"א שחולק עליו גם במילין דאיסור' משום דסובר דר' יוסי בירושלמי הנ"ל פליג על ר' חזקי' בזה ואפ"ל דה"פ אמר ר' יוסי לא מסתבר דלא מחלפי שיטתין דרבנן דתמן כלומר כמתמי' ומתפלא דלא אפשר לומר שעמדו בסברא זו ולא קא חזרו בעצמם מסברתם שאילו משעה ראשונה שנים אומרי' מת אביו מתוכו וכו' דהיינו לאחר שכבר הוחזק שמעון בתוכו בחזקת שהיא שלו לאחר שהחזיק ראובן מתחילה ואח"כ באו שני כתי עדי' והכוונה בשעה ראשונה משהחזיק בו שמעון והכחישו א"ע בעדי אבהתי' דשמעון שהשדה בחזקת ראובן שהחזיק בו מתחילה ולא מוקמינן בחזקת שמעון שהחזיק בו עתה [וכן הוא מן הדין דדמי כאילו לראובן יש לו עדים שדר בו יום אחד דאזי שמעון שהחזיק בו אח"כ צריך לברר אכילתו וכיון דאיתכחשו באבהתי' דידי' הרי לא בירר ראיתו] ול"א דנוקמי תרי בהדי תרי ואוקי השדה על חזקתה שהיא בחזקת שמעון משום שנתברר למפרע שבטעות בא לידו מעיקרא ומעתה האיך נאמר שכל שהחזיקו את שמעון בתוכו ע"י עדים שהביא מתחילה דמ"ש בין שהחזיק בו מעיקרא בלא עדים ובין שהחזיק בו מתחילה ע"י עדים דסוף סוף איגלאי מילתא למפרע דבטעות בא לידו וזהו שסיים ר' יוסי אילו שנים אומרים נתגרשה ונישאת וש"א לא נתגרשה ל"ת יאות בלשון תמוה:

ח ואגב גררא אפרש הנראה לפענ"ד בסיום דבריו הנ"ל מתניתא פליגי ע"י ר"י ש"א נתקדש' וכו' לא תצא פתר לי' ר"י שני' אומרי' נתקדש' ונתגרש' וש"א לא נתגרש' וכו' מה בינה לקדמייתא תמן הוחזק' א"א בפני הכל וכו' לכשיבא שני' ויאמרו זה הוא שקידש ומאוד אתפלא על המחבר פ"מ דדחק עצמו משום דאימא בצינע' נתקדשה ונתגרש' הלא הדברי' בפשטותן נכוני' וברורים כיון דשני' אומרי' נתקדש' בניסן ונתגרש' באייר וב' אחרי' הכחישום על הגירושין ואומרי' שהיו באותו מעמד ולא נתגרש' אבל מקידושין לא ידעו מאומ' אזי מדינא מותרת דממ"נ אם אמת אתם הרי נתגרש' ואי תימא שהמה משקרים הרי נתבטל עדותן עפ"י אחרי' שהכחישום ותו קיימא בחז"פ שהרי אין כאן אחרי' שיעידו על הקידושין וקיימא ממילא בחזקת פנוי':

ט ולולא דמסתפינא הייתי אומר שיש לגרוס בירושלמי בהא דמתניתא פליג על ר"י ב' אומרים נתגרש' וש"א לא נתגרש' ובזה מכוון היטב תירוצו דר"י שהכחישתן בגירושין ומיירי כגון דלא נודע שנתקדש' רק עפ"י עידי גירושין אבל לגירסא דנתקדש' ומכחישין א"ע בקידושין לא אשכחנא פתרא לפותרא דר"י דמחליף לגמרי לישנא דבריית' מתחילה ועד סוף ועוד כי היכא דלא ליסתור הירושלמי א"ע בדברי ר"י עצמו בפרק ד' אחין וז"ל התם בהלכה ט' על מתניתין דכולן שהי' בהן קידושין או גירושין בספק הרי אלו חול"מ וכו' לית כאן ספק גירושין ממש כיצד ספק קידושין זרק לה קידושין ספק קרוב לה ספק קר"ל זהו ספק קידושין והכא זרק לה גיטא ספק קרוב לה וכו' זהו ספק גירושין ר"י בשם ר' חלפתא וכולן אם נישאת בו לא תצא ומפרש בפ"מ שירושלמי היקשה כקושי' הש"ס דידן דאמאי לא קתני ספק גירושין דומיא דקידושין ומאי דאמר ר' יוחנן בשם ר' חליפתא מילתא באפי נפשי' הוא דהנך דגירושין דקתני אם נישאת ל"ת ולא מיחוור שיקשה על מתני' ולא יתרץ כלום ולא יסיים תיובתא או קשי' ומחוורתא מדלא קאמר אמר ר' יוחנן דקאי על קושי' דלעיל ומתרץ לי' דלא קתני במתניתין אלא כל הנך דאם נישאת האשה שנולד בה הספק דקתני במתני' הן בקידושין והן בגירושין אזי דינ' הוא דלא תצא וקא נקטי לכל הנך לרבות' דאע"ג שערו' גופא בדיעבד ל"ת כשניסת לאחר והא דתתייבם צרת' דבמקום מצוה אוקמי אדינא דלאו צרת ערוה היא וה"ט דקידושין בספק קרוב לה דמדינ' אוקמי אחזק' וכן בשלש' ג"פ דמדינ' מגורש' גמורה היא אלא דרבנן הוא דאחמירו דלא תנש' לכתחי' ומשה"ט לא קתני גם בגירושין בספק קרוב לה כיון דמדינ' מוקמינן על חזקת א"א אזי מדאו' אינ' מתייבמת ורבנן הוא דאחמירו שצריכ' חליצ' ואין זה רבות' כל כך ויצא הדבר חוץ מגדרו וכוונת התנא דמתני' ומעת' מאי קשי' לי' בפ"י דיבמו' ופ"ב דכתובו' על ר"י דס"ל דבגירושין תצא ובבריית' תני' דבקידושין

ל"ת הלא ר"י עצמו ס"ל בפ' ד"א הנ"ל דכל בדרבנן ל"ת לכן נראה דגרסי' התם שנים אומרים נתגרשה וכו' ולקמן נבאר ליישב ג"כ הגרסא שלפנינו:

י ומירושלמי הנ"ל בפ' ד' אחין יש להבי' ראיה לדעת ריב"ש ורשב"א ורמ"ה וכנרא' מדעת רש"י ורמב"ם דכל בדרבנן ל"ת ולדידהו לדידן דפסקינן דתרי ותרי סדר"ב ומדאוריית' מוקמינן אחזק' אזי בשני' אומרי' נתקדש' וש"א ל"נ אם נישאת ל"ת אמנם למ"ש בתשו' בסוגי' דמגליד דמקורו של הריב"ש דכל בדרבנן ל"ת נובע מדר' יוחנן דס"ל בפ' המגרש בג' גיטין פסולין אם נישאת ל"ת וזה מיתלי תלוי בתרי לישנא אליבא דר"י בשנים שהביאו גט אם צ"ל בפ"נ כמבואר בתוס' גיטין דף ה' ע"א ד"ה בשנים ועפ"ז יש ליישב הגירסא שלפנינו בירושלמי דבפ' ד' אחין קאי אליב' דר"י וללישנא דס"ל שנים שהביאו גט א"צ לומר בפני נכתב וס"ל דכל בדרבנן לא תצא ובפ"י דיבמות הנ"ל ובכתובות פ"ב קאי ללישנא בתרא דבפרק ב' דגיטין דר"י קסבר דשנים שהביאו גט צ"ל בפ"נ משום לשמה וקשי' לי' דא"כ אמאי לא קתני לי' בהדי גיטין פסולין וצ"ל דבגיטין פסולין אם נישאת תצא ושפיר הוקש' עליו דמ"ש בין קידושין לגירושין דכשם דס"ל דבגירושין תצא ה"ה נמי בקידושין אע"ג דמדינא מוקמינן אחזק' מ"מ הו"ל למימר דתצא מדרבנן כיון דספיקא מדרבנן מיהת הוי וכמו דס"ל בג' גיטין פסולין אע"ג דמדרבנן הוא דפסול ס"ל דתצא מדרבנן:

יא וראיתי בשעה"מ שם בפ' י"ג מה"ג שהניח בתימא את דברי ר"ן בשלשה שישבו שהביא דעת הפוסקים דקסברי תו"ת סד"א ומביאין מכמה סוגיות דאזלי הכי וראי' אחת הוא מהא דאיתא בכתובו' בשני' אומרי' נתקדש' וש"א ל"נ אם נישאת לא תצא ובנתגרש' אם נישאת תצא ומקשינן מ"ש רישא ומ"ש סיפא ואם איתא דתו"ת ספיק' דרבנן הו"ל לשנוי' דרישא משום דמוקמינן בחז"פ אכן הר"ן שם מסיק להלכ' דתו"ת סדר"ב שכן מסקנת הגמר' בפ' ד' אחין אבל לא מוקמינן על חזקה רק במקום שאינו להוציא אכן במקום שהנידון הוא להוציא וכן בעניני אשות להוציא' מבעל' וטוען ברי [דאל"ה הרי יתחייב באשם תלוי] אין מוציאין אותה בהכחשת תו"ת אפילו היכא דאיכא חזקת איסור ובזה יתיישבו כמה קושי' שהיקשה שם וז"ל שעה"מ האומנם דברי הר"ן ז"ל תמוהים בעיני במ"ש ראי' דתו"ת ספק דאוריית' מדאמרי' שני' אומרי' נתקדש' וכו' אם נישאת ל"ת ב' אומרים נתגרשה כו' ופרכינן מ"ש רישא ומ"ש סיפא ומאי קושי' דתו"ת נינהו ואוקמינן אחזקה ורישא בחזקת פנוי' וסיפא בחזקת א"א והדבר קשה דאיך נחה שקטה קושי' זו לפי שיטתו שהרי אפי' לפי שיטתו הרי ס"ל דכל שאין אנן מוציאין כלום מיד המוחזק בדינא אוקמוהו אחזקה וכמסקנא וא"כ הדרי קושי' לדוכתי' דמאי פריך מאי

שנא רישא דהא רישא מדאורייתא אית לן לאוקמי אחזקת פנוי' ומש"ה אם נישאת ל"ת וסיפא כיון דליכא חזקת פנוי' הו"ל ס' א"א והבא עלי' בא"ת קאי ומש"ה אם נישאת תצא וא"ל דס"ל דודאי כל שנישאת לאחר אפי' בב' אומרים נתקדשה מסתברא ודאי דאפי' נישאת תצא כיון דס' דרבנן מיהו הוי וכמ"ש התוס' שם אלא דעיקר קושי' הוא דלוקמי לברייתא בנישאת לא' מעידיה דבב' אומרים נתקדשה כיון דאיכא חזקת פנוי' ונישאת לאח"מ ל"ת ובב' אומרים נתגרשה דאיכא חזקת א"א אפי' נישאת לאחד מעידיה תצא דהו"ל כא"א ודאית אמנם למאי דס"ל דתו"ת ספק דאורייתא ולא אוקמי' אחזק' להוציאה מבעלה ניחא להו דמש"ה פריך מ"ש רישא כו' דאע"ג דבסיפא איכא חזק' א"א לא מהני להוציאה מבעלה ואם נישא' ל"ת דא"כ אדת"ל ממאי דפריך מ"ש רישא אמאי לא הביאו ראי' מבריית' דב' אומרי' נתגרשה דקתני אם נישאת ל"ת ואוקי לה בנישאת לאחד מעדי' וכתירוץ התוס' ז"ל ואי סבירא כתי' ר"ת דחזק' דייקא ומינסבא מרעה לה לחזקה וה"ל ספק שקול וא"כ מאי ק"ל הכא אי קשי' דלוקמי לברית' כר"מ דס"ל שבאו עדים ואח"כ נישאת אפי' לאחד מעידי' תצא אלא דבב' אומרים נתקדשה מודה משום דאיכא חזק' פנוי' וכמ"ש תוספ' שם בד"ה מ"ש א"כ הך קושי' ת"ל ג"כ לפי שיטתם ועיין למרהאנ"ח ח"ב סי' מ' ובחי' לכתובות וצ"ע :

יב ולמען כבודו של מאור עיני הגולה מדור דור לא נחתי עד ששמתי עיוני בזה ושמתי מקום לדברי קדשו ברווחא בהשכל ובדרך הישרה והנכוחה והוא דלדעת אחרי' שמביא הר"ן ישנו בפלוגתא דספיקא דאוריית' ודרבנן רק שני קצוות דלמאן דאית לי' סדר"ב אזי מדאוריית' מוקמינן על חזק' קמייתא אפי' להוציא מיד המוחזק ולמאן דאית לי' סד"א לעולם לא מוקמינן על חזק' ובזה איכא פלוגתא דתנאי בעירובין דף ל"ה סוף ע"ב וביבמות דף ל"א איכא ג"כ פלוגתא דאמוראי בזה וחיפשו ותרו הפוסקי' ושטו בים התלמוד לראות מסתימות הסוגיו' שבש"ס כמאן הלכו בנתיבותיה' ומצא כביר ידם מן הראיות שהציעו דתו"ת סד"א ולא אזלינן כלל בתר חזקה ושכן פסק הלכה ובע"כ צ"ל לדעתם דהא דאמרינן בכתובו' דף כ"ו דאנן אחתינן לי' ואנן מסקינן לי' גבי כהונה אע"ג דתרי ותרי הוא משום דהתם איירי בתרומה דרבנן ולגבי איסורא דרבנן מוקמינן על החזקה אפי' למאן דאית לי' דתו"ת סד"א הוא וכן איתא להדי' ברשב"א קידושין שכן צ"ל לדעתם ליסוד מוסד [אומנם להפוסקי' שפסקו להלכה דתו"ת סדר"ב ותירצו כל קושיתם מחולקים על יסוד זה וקסברי דלמאן דא"ל סד"א לא אזלינן כלל בתר חזקה אפי' מדרבנן וכ"מ שם מתוס' ד"ה אנן דף כ"ו בסה"ד וז"ל ונראה לר"י דתו"ת סדר"ב הוא ומדרבנן החמירו דלא מוקמינן לה אחזק' והכא בתד"ר הקילו ומשמע להדי' דלמ"ד סד"א אפי'

בדרבנן לא מוקמינן לה אחזקה] ועתה נתורה נא אחרי ראיתם שהביאו מקושי' הש"ס מ"ש רישא ומ"ש סיפא שאין לו יסוד רק דנוקמי' אליבא דר"מ ב"י כמ"ש בשעה"מ הנ"ל ומדלא מוקמינן לה הכי נשמע דתו"ת סד"א וא"כ בקידושין נמי תצא והוא משום דדחוק להו לומר דמשום דלא מפליג בין באו עדים ואח"כ ניסת לניסת ואח"כ באו עדים הוא ש"מ דלאו רמנב"י הוא ומש"ה הכניסו האמוראים והישכינו את עצמם לאוקמי הברייתא בגוונים שונים או דאיירי בע"א כפרוקו דאביי או באוקימתא אחריתי דמוקמינן להו ועת' נציץ מן החרכים בעיקר דינו של רמב"י דקא מפליג בין באו עדים ואחר כך ניסת לניסת ואחר כך באו עדים אם הוא מעיקר דינא דאורייי' או רק מחומר' דרבנן שהחמירו בבאו עדים ואח"כ ניס' והנה מפשטות הדברים נראה שהוא רק מחומר' דרבנן דאי מדאורייי' אי' איפו מקום לחלק בין באו עדי' מתחיל' או אח"כ דממ"נ אם אית לי' לרמב"י דדיוקא דיד' מרע לחזק' א"א אפי' כשבאו עדי' מתחילה נמי שהרי דייק' קצת ביותר כשהכחיש' מיד כמבואר בתוס' ב"ב ל"א] איברא עודנו נוכל לומר דבעיקר דינא דאורייי' הוא דקמפליג רמב"י והוא משום דאין כח בדיוקא דיד' לבד לגרוע החזקה קמיית' או לתווך הספק שישנו לפנינו בתרי ותרי ע"י דיוק' דידה לבד למ"ד דתרי ותרי סד"א הוא אבל כשניסת עפ"י עדים שבאו תחל' דהשתא איכא דיוק' דיד' בהדי חזקה שנתחזק' על ידם שהיא אשתו של השני [וכדעת רש"י הנ"ל שזהו חזק' אלימת' ואזלינן בתרי'] אמנם בדרך זה נוכל להלוך בו לדעת האחרים דקסברי דלמאן דאית לי' תרי ותרי סדר"ב מוקמינן על חזקה ראשונה ואפי' בברי שלהם מוציאין ממנו וקמפלגי רבנן ורמב"י רק בסברא דדיוקא אם אלים דיוקא דידה שתשב תחת בעלה אם לא וקמפלגי בעיקר דינא דאורייתא:

יג איברא לדעת הר"ן שגם למאן דמאלים ביותר לחזקה קמיית' בספיק' דתו"ת מ"מ דרך מיצועי נתנו לחזק' זו דבמקום שאין מוציאין וכו' והאש' מתח"י בעל' הוא שהולכים בתר חזק' זו אבל בנידון שהוא להוצי' האש' מבעל' ובאומרי' ברי אפי' בלא דיוק' דיד' שהרי בע"כ צ"ל כן בקו' הש"ס בפ' הא"ר במת בנה ואח"כ מת בעלה מאי חזית דהתם ל"ש דיוק' דיד' משו' דסני' לי' כמ"ש תוס' בכתובות ד"ו ותירוצם שם לית להו דא"כ לא מוכח משם דתו"ת סד"א הוא לית מאן דפליג בזה לחתוך הדבר אחרי חזקה זו תו לא נוכל לומר דטעמי' דרמב"י משום עיקר דינא דאורייי' הוא שהרי אפי' כששניה' אומרי' ברי אית לי' דמוציאין אות' מבעל' כשבאו עדים ואח"כ ניסת א"ו שרמב"י גופא אינו מחמיר רק מדרבנן משו' קנסא דלא צייתי לדינ' או משום טעמ' אחריתי ועתה כשנתבונן בדע' האחרי' שהעמידו לכור הבחינ' מקושי' הש"ס דמ"ש ריש' ומ"ש סיפא ולהוכיח מזה דתו"ת סד"א מדלא מוקים לה כרמב"י ומהדרינן בתר שנויא דחיקי ש"מ דתו"ת סד"א

הרי בע"כ צ"ל דקסברי דלרמב"י תצא מדאוריית' וכדכתיבנ' דאי תימא דלרמב"י גופא לא תצא אלא מדרבנן הרי הוכהה מראית המבחן הזה ולא נשאר ממנו שריד שהרי גם אם נא' דתרי ותרי סד"א לא נסתלק' קושי' זו והוא דבנתגרשה תצא מדרבנן ובנתקדשה שאני דמוקמינן לה אחזקה שהרי לדידהו בע"כ צ"ל שגם למאן דא"ל דסד"א הוא ולא מוקמינן אחזקה אבל בדרבנן מודו מיהת דמוקמינן אחזק' כמו דמוכח להדיא מאנן אחתינן לי' וכו'] אלא בע"כ צ"ל דס"ל דלרמב"י תצא מדאוריית' אפי' בברי אמנם לדעת הר"ן דס"ל דליכא למ"ד דמוציאין האשה מבעלה בברי אפי' ע"י חזק' קמיית' א"כ בע"כ צ"ל דרמב"י רק מחומרא דרבנן הוא דקא פליג תו לא נותר למפלט מכור הבחינ' הזא' גם אפס מנהו שהרי בין כך ובין כך קשי' שגם אם נימא דספק' דאוריית' הוא הו"ל לאוקמי כרמב"י ובקידושין ל"ת משום דכל בדרבנן מוקמינן אחזקה אלא בע"כ צ"ל ולמשכוני נפשין דהא דלא מתרצינן הכי משום דלא קא מפליג בין באו עדים ואח"כ ניס וכתירוצו דתוס' הנ"ל: **יד ראיתי** בשעה"מ שם שמבי' בשם רדב"ז שגם דפסקינן בשני' אומרי' נתקדש' ושני' אומרי' לא נתקדש' אע"ג דמדאוריי' מוקמינן על חזק' פנוי' מ"מ תצא מדרבנן זהו כשבאו עדי' ואח"כ נישאת אבל נישא' ואח"כ באו עדים שנתקדשה כיון שנישאת בהיתר ל"ת וכן כתב מהרש"ל ומוהרא"ב ושמחתי שכוונתי לדעת הגדולי' נ"ע בדינ' לעיל והבאתי ראי' ברורה לזה מדברי הטו"ר סי' קס"ד יוע"ש אולם מה שעלה ע"ד שעה"מ להעמיד זה בדברי ריי"ו שכתב דבשנים אומרי' נתקדשה ושני' אומרי' לא נתקדשה אם ניסת תצא ואח"כ הביא בשמו שכתוב וז"ל הלך בעל' למדה"י ואמר' לו שמת בנו ואח"כ בעל' ונתייבמה ואח"כ אמר' לה בהיפך תצא והולד ממזר דווקא שבא ע"א תחילה ואח"כ באו שנים אבל באו שנים תחילה לא תצא ולא דמי לשני' אומרי' מת ושני' אומרי' לא מת דנישאת ואח"כ באו עדים תצא דהתם איתחזק איסורא דאשת איש הכא לא איתחזק איסורא דאשת אח כיון דודאי מת ויש דרך במיתה דפקע בי' איסורא דאשת אח אם מת הבן תחיל' פקעי' לי' חזק' איסור דאשת אח וכו' עכ"ל והנה לעין הקורא נרא' דבריו ז"ל כסותרים אלו את אלו שהרי כפי מ"ש בשני' אומרי' נתקדש' וש"א ל"נ אע"ג דאיכא חזק' היתר אפ"ה תצא מדרבנן כ"ש וק"ו בשני' אומרי' מת בנך ואח"כ מת בעל' דליכא חזק' היתר לאח דאית לן למימר דתצא מדרבנן ואיך כתב דלא תצא אכן כפי דברי רדב"ז דבריו נכוני' דמ"ש לעיל דתצא מדרבנן היינו דוקא בבאו עדים ואח"כ ניסת אבל בניסת ואח"כ באו עדים סבירא לי' לרי"ו דדוק' היכי דאיכא חזק' איסור דאשת איש הוא דתצא אבל כל דליכא חזק' איסור כל שניסת ואח"כ ב"ע לא תצא וזו ראי' שאין עלי' תשובה עכ"ל שעה"מ שם ולא אדע מה אהני לן בזה כיון דבע"כ איירי כשאין היבם טוען ברי דאי

בשניה' אומרי' ברי אזי אע"ג דאיכא חז"א ואפי' באו שני כ"ע בב"א והכחישו א"ע ל"ת אע"ג דליכא דיוקא כל כך דזימנין דסניא לי' מ"מ סגי בדיוקא זוטא א"ו כששניה' בספק איירי עדיין קשי' אמאי ל"ת דהא הבא עלי' באשם תלוי קאי כיון דלא ס"ל כדעת רש"י דחזק' שנתחזק' עפ"י עדים הוי חזק' שהרי בשני' אומרי' מת וש"א ל"מ כתב להדי' דאפי' כשבאו עדים תחילה ונישאת ואח"כ ב"ע ואמרו ל"מ דאפ"ה תצא ומסתימות דבריו שגם בנתגרשה דליכ' אלא חז"א לחוד הדין כן ואפ"ל דס"ל דכל דליכ' חזקה קמייתי אזלינן בתר חזקה שנתחזקה לפנינו אבל דבריו תמוהים שהוא נגד גמר' ערוכה ביבמות דף ל"א גבי נפל הבית עליו ועל בת אחיו דכל כה"ג הוי חזקה אלימת' ועיין בתוספת כתובות דף כ"ו שהישוו להדי' הך דמת בנך לנפל הבית ונראה לפענ"ד ליישב דברי ר"י שלא יהיו תמוהים כ"כ והוא דבכיון נקט לה שהלך בעלה למדה"י שהלך הוא לבדו והיתה בחזקת היתר ליבם ואמרו לה שמת בנו שהיה לו במדה"י ואח"כ מת בעלך ונתייבמה ואח"כ אמרו לה שהפך הי' הדברי' שאם היה בהכחשת תרי ותרי לא תצא וה"ט משום דבח"ה ליבם קיימי וגם נישאת בהיתר עפ"י עדי' שבאו תחילה ואע"ג דבשני' אומרי' מת ושני' אומרי' לא מת אע"ג שנישאת תחילה עפ"י עדי' שאמרו מת וגם היא היתה בחזקת פנוי' עד עתה רק ע"י העדי' נתגלה הדבר שהיתה אשת איש מעיקר' ומכחישין א"ע במיתות בעלה הראשון ואפ"ה תצא דאע"פ שהיתה בחז"פ עד עתה משו' דלדבריה' של שני הכיתות נתגלה למפרע שהיתה בחזקת אשת איש שאני התם שגם לדברי כת זו שמעידי' שמת בעלה הרי היתה אשת איש גמורה טרם שמת אבל הכא לדברי עדי' הראשוני' שהעידו שמת בנו ואח"כ מת הוא הרי דבריה' מתאימי' יחד עם החזקה שנתחזקה עד כה בחזקת היתר ליבם משו' שלא נתחזק בבני כלל ובשעה שנולד הבן עד שמת ליכ' נפקות' בזה מידי בשעתי' אבל התם איכ' נפקות' רבת' בשעתי' שנידונית אז כאשת איש לכל דבר וזהו שמחלק רי"ו בין עדי מיתה למת בנה דהתם כבר יצאה מכלל חזקת היתר שנתחזקה בטעות' עד כה ונכנסה לכלל חזקת איסור שהרי טרם שמת בעלה הרי נידונית כאשת איש משא"כ הכא דליכ' נפקותי בשעתי' רק לענין יבום וכיון דלדברי כת זו שמעידין שמת בנו ואח"כ מת הוא הרי מעמידין אותה בחזקת היתר ליבם כמו שהיתה טרם שהעידו וע"י עדותן שניתן לו בן במדה"י ומת לא נשתנה אפס מנהו מחזקה הראשונה משא"כ במת בעלה שגם לדבריה' כבר נשתנה האשה הזאת מני החזקה הראשונה בשעתי' עד שימות ומש"ה כשבאו שני' והכחישן אמרינן להיפך כיון דשני הכיתות מעידי' שכבר יצתה מחזקתה הראשונה ותרווייהו בא"א קמסהדי מוקמינן אותה על חזקת אשת איש שנתחזקה על פיהם:

טו דברי הב"ח בסימן קס"ד שהבאתי בסימן ט' אות יו"ד שמפרש לדעת הרמ"ה דבנתייבמה ואח"כ מת הבן דל"ת משום דיכול היבם לומר קים לי כרשב"ג דבמת הבן תוך ל' יום דלא הוי ולד מעלי' וכן בנישאת לשוק לכהן דא"צ חליצה משו' קים לי' כרבנן וכתבתי שם בקצרה שאין טעם זה מספיק וסמכתי על דעת המספיקי' ברמיזה ועדנו צריך לבאר לתלמידי' לבל ילמדו חלילה לדחות דברי רבותינו בגילא דחיטת' וטעמ' דידי חדא שהרי מפרש בש"ס להדי' אליבא דרשב"ג אבל לא שהה ספיקא הוא דחיישינן שמא נפל הוא וכיון דספיק' הוא הרי הבא עלי' באשם תלוי קאי ועוד שהבני' שיולדו להם ספק ממזרי' הם ולגבי דידהו לא שייך לומר טעמ' דב"ח והו"ל למימר מהאי טעמ' גופ' דתצא כדי שלא יתרבו ממזרי' ויש לעורר עוד לדעת הב"ח דשייך ענין קי"ל בעריות דאישות אמאי אמרינן בתו"ת הבא עליה בא"ת קאי לדעת תקפו כהן פט"ז שגם לדעת הפוסקי' דבספיק' דדינ' אינו יכול לתפוס אבל בתו"ת מודו דמהני אפי' בשמא ומביא כמה ראיות לזה ומעתה אם נימא דגם בעניני אשות שייך דין קי"ל מאי היקשו בתו"ת הבא עליה בא"ת קאי ונראה דיש לחלק דדוקא בעניני' שבין אדם לחבירו דמיד שנולד הספק שלא עפ"י טענותיה' כבר יצא הדבר מחזקתו כמ"ש תוס' ב"מ דף ק' ונכנס רק לכלל תפוס ועומד וכשחבירו הלך ותפס ממנו מהני תפיסתו משא"כ בעניני אשות כיון דמוקמינן על חזקת אשת איש הרי עודנו בחזקת אשת איש קיימא וקי"ל ל"ש רק היכ' שיצא מרשות לרשות או שתפוס ועומד מעיקר' ודינו דב"ח ביבום דוק' שהרי כשנשאה היתה בחזקת זקוקה ליבום ומזה נוכל להמציא קצת פתר לירושלמי בפ"י דיבמות ובפ"ב דכתובות הנ"ל בסוף משנה ב' וז"ל שני' אומרי' נתקדשה וש"א לא נתקדשה ר' יונה מדמי לי' לחלבי' אילו שני' אומרי' פלוני אכל חלב וש"א לא אכל חלב שמא אינו מביא א"ת מספק וכ"א יתן גט מספק א"ל ר"י לא תדמינה לחלבי' שכן אמר לבי נוקדני מביא אשם תלוי מתניתא פליגי על ר' יוסי שנים אומרי' נתקדש' וש"א ל"נ לא תינשא וסיפ' פליגי על ר' יונה דקתני אם נישאת לא תצא כן צ"ל גם לפירושו דבעל פ"מ שם א"ל ר' מנא לא דר' יוסי אמר תנשא ולא ר' יונה אמר אם נישאת תצא לא אמר אלא לא תדמיני' לחלבים שכן אפי' אמר לבי נוקדיני מביא א"ת וה"פ לפענ"ד דמעיקר' קסבר דפליגי בזה דר' יונה קסבר דלענין איסור' לא שייך קים לי' ותפוס ועומד ומש"ה תצא ור' יוסי פליג דדוק' היכ' שעיקר הספק על דבר עבירה עצמו הוא דמביא אשם תלוי אבל הכא שעיקר הספק על מה שהוא תפוס ועומד ועוד שהרי קיימ' מעיקר' בחזקת פנוי ומש"ה ל"ת וע"ז מתרץ דתרווייהו מודו בנתקדשה כיון דתפוס ועומד בדבר שהוא בחזקתו הראשונה כ"ע

מודים דאין מוציאין אפי' היכ' שלא נישאת לאחד מעידי' רק דפליגי דר"י סובר דאין לדמותו כלל לא"ת:

טו ודע דסברת הב"ח שהמציא דשייך קים לי' גם באיסורין שכבר עסקינא בו עד כה זהו הספק בפלוגתא דרבוות' או בתרי ותרי אבל בספק במציאו' ל"ש קים לי' שהרי משנה שלימה שנינו בר"פ החולץ הכונס את יבמתו ונמצא' מעוברת וילדה ספק בן ט' לראשון ובן שבע' לאחרון יוצי' והולד כשר וגם היכא דאיכא פלוגת' דרבוות' אם תצא מן הבעל אם לא אזי גם לדעת הב"ח פסקינן להחמיר בדאוריי' כיון דבזה גופא פליגי אם תצא אם לא ודמי להיכ' דפליגי אם יכול לומר קי"ל דאז נסתלק מדין קי"ל וראי' מגיטין ספ"ק דחכמים מספ"ל אם הולך כזכי ונמצא דמספ"ל בחזק' ורשות עצמו דאם הולך כזכי הוא בחזקת ורשות מי שנשתלחו לו ואי לאו כזכי הרי עודנו ברשו' המשלח דשלוחו של אדם כמותו ושלוחו של משלח הוא עד דמטי לידי' דמקבל וכן בכתובות צ"ח ע"ב בדבר שיש לו קצבה שהספק הוא על חזקה עצמו כמובן:

טז ועיין בבית מאיר ס"ס קס"ד באה"ע וז"ל אם הלכ' ונתקדשה ז"ל תה"ד סי' רי"ו וההוא דמת ביום ל' דמסיק אם אשת כהן אינה חולצ' מסתמ' לא אייריי במזיד דידע דצריכ' חליצה ועבר ונשא וכו' ולענ"ד לשון הגמר' ועמדה ונתקדשה ולשון הפוסקי' הלכה ונתקדשה לא משמע אלא מזידה ולחלק בין היא להוא שהוא צריך להיו' שוגג קשה עלי לומר וגם סתימו' דברי רמב"ם שאין אוסרי' ע"ז אשתו מפני ספק דבריהם לא משמע כלל לחלק וצ"ע עכ"ל ולי נראה שתורת אמת היתה בפיהו לחלק דעיקר תלוי בבעל אם הוא שוגג או מזיד אבל משו' שהיא מזידה אין לקנוס הבעל שהוא העיקר והיא טפילה לו דמלבד שכן נראה להדי' מדברי תה"ד שם דבכל גוונא דנקיט התם כגון במעוברת ומינקת חבירו בכלהו תלוי בשוגג דידי' לחוד ומה שקשה למחבר הנ"ל דמנ"ל לחלק נראה לי ראיה נכונה מסוגי' דגמר בכתובו' דף ע"ג ע"א גבי קידשה ע"ת ובעל סתם וכן בקדושי קטנה שלא מיאנה והגדיל' עמדה ונישאת ופרש"י שם והגדילה ובא עליה ואח"כ מיאנה ועמדה ונישא' דרב ס"ל בתרווייהו דמסתמא קידשה בשע' ביאה וא"צ גט מהשני וכן אזלי כל ש"ו שם דדוקא בבעל משהגדילה הוא דאצ"ג מהשני ועיין יבמות ק"י שהקשה שם בגמר' ומי אמר רב כי בעל אין לא בעל לא והא ההוא עובדא דהוי בנרש ואיקדש כשהיא קטנה וגדלה ואותבי' אבי' כורסיי' ואתא אחרינא וחטפה מיני' ורב ברונא ור"ח תלמידי דרב הוו התם ולא הצריכוה גיטא מבתרא וכו' לתירוצו דרב אשי שם משו' דהוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו בו שלא כהוגן ואפקעינהו לקידושין מינה והנה בע"כ צ"ל דהא דנקיט דחטפה מיני' ל"ד אלא ע"י פיתוי דברי' שפית' אותה שתנשא

לו וכ"כ שם בח"ר דאל"כ אפי' בלא נתקדשה לראשון כלל הפקיעו קידושין ע"י אונס אפי' כשאומרת אח"כ רוצה אני ב"ב מ"ח ומעתה צ"ל דהאי דרב בקטנה שלא מיאנה דבעינן בעל דוקא דאיירי אפי' כשנישא' לשני בשוגג דלא ידע אם מיאנה כשהיא גדולה וקסבר דמסתמא מיאנה בו כדין כשעודנה קטנה ועדיין קשה דסוף סוף אפי' כשלא בעל נמי דמ"מ היא עשת' שלא כהוגן דעמדה ונישאת להשני ע"י מיאון דגדלות אלא בע"כ צ"ל דמשום פשיעות' דיד' לא נוכל להפקיע קידושין דידי' שהיא קנינא דבעל ולא נוכל לקנוס את הבעל משום פשיעותא דיד' וא"כ הדין לענין הפקעה נידון ממילא דכל היכא דקנסו להוציא' ממנו בגט זהו היכא דפשע המקדש ולא היכא דפשעה המתקדשת ודברי תה"ד נכונים בלא גימגום כלל כן נראה ברור:

השמטה לדף מ"ג אחר אות ט

ומה שעמדת תלמידי הנ"ל על קושי' תוס' קידושין בעובד' דינאי שהקשו על פירש רש"י דהא מאן דמכשיר בה מב"ב מדבריהם כתובות ך' לתירץ רשב"א בתוס' דילמ' אילו הוו קמן הוו מודו יפה עמדת ונראה דהכי כיון דאיכ' תו"ת לפנינו ומדינ' מוקמינן אותה על חזקת היתר דמעיקר' גם לענין ספק זה שמא תודי או לא ג"כ מוקמינן על חזקתה רק דהתם בכתובות שאני כיון דאיכ' עדים לפנינו דמעידים שעידי שטר היו פסולין אז ועדים המכחישים לית' קמן רק שכתב ידם יוצא ממקו' אחר מכל מקו' אין ספק מוציא מידי ודאי וחזקת כשרות דכל כת וכת ל"ש רק כשמעידים ומכחישי' א"ע לפנינו אזי מוקמינן כל כת וכת על חז"כ מלפסול כולם דאז נוציא את כולם מחז"כ ויעשה בכת אחת כנגד האמת לכן יותר מסתבר להכשיר שניהם כדי להעמידן על חזקתן ולכל אלה מעלינן נפשין כשעומדין לפנינו ומכחישין את עצמם להדי' דאיכ' ת"ע על זו כמו על זו אבל כל כמה דלית' לפנינו אלא כת אחת תו ל"ש לחזקה דאידך שהרי עדים מעידין להכחיש כל חזקה דעלמ' ומנ"ל לסבב פני הדבר לחדש ולהוליד גם ת"ע על כת אחרת כ"ז שאינם לפנינו ואין ספק מוציא מידי ודאי ועיין:

השמטה לדף מ"ד סוף אות ו'

ומה דכתיבנא דבתו"ת דמוקמינן מדאוריית' על חזקה דתו"ת סדר"ב זהו שגם לפי עדותן של המכחישים איכא חזקה בוודאי כגון בשנים אומרי' נתקדשה וש"א לא נתקדשה שגם לפום עדותן שנתקדשה איכ' חז"פ דמעיקר' אבל היכ' דלפי עדותן נתחזקה לפנינו בטעות בזה לא אזלינן בתר חזקה כפי שנתחזקה לפנינו שהרי לפום עדותן ליתא לחזקה ולכאורה משמע מדברי ר"ן להיפך בכתובות שהיקשה קושי' התוס' שם על הא דמקשה בגמר' הבא עליה בא"ת קאי וסיבב את הקושי' הכי דממ"נ אם היתה בחזקת א"א א"כ

הו"ל לאקשוי' הבא עליה בחטאת קאי ואם היתה בחזקת פנוי' גם מא"ת פטורים יוע"ש ועתה ממ"נ אם היתה בחז"פ מעולם שלא נישאת ולא נתקדשה מעולם אזי בודאי לא אזלינן בתר חזקה זו שהרי כולהו סהדי מכחשי לחזקה זו אלא בע"כ צ"ל דאיירי באשה שנתיישבה בעיר והוחזקה שפנוי' היא בכל ימי מגורה בעיר הזאת ודמי לאיתחזק שלא באחין דהיינו שכל ימי מושבו בעיר לא נשמע שיש לו אחין כמבואר במהרי"ט ואח"כ באו הני כ"ע המכחישין זא"ז כ"א אומרות מת בעלה טרם שנתיישבה האשה ומסכימים עם החזקה וש"א לא מת ואפ"ה מוקמינן על חז"פ שנתחזקה לפנינו אע"ג דלכת המכחישים ליתא לחזקה כל עיקר דלדבריהם נתחזקה בטעות אולם לאשר מן הסברא מכרעת כדכתיבנ' אפ"ל דר"ן קאי בשיטת ר"י בר' ברוך בתוספת כתובות דף כ"ו וז"ל ור"י בר ברוך פי' דלא אמרינן בכל הני אוקמא אחזקה לפי שהשנים שמוציאין אותו מחזקתו של היתר הם מעידי' תחילה ומיד כשהעידו יצא מחזקתו על ידי עדותן ותו לא אמרינן אוקמ' אחזקה ולהכי פריך לעיל מ"ש רישא ומ"ש סיפא דשני' שאומרים נתקדשה העידו תחילה ובשנים אומרים נתגרשה אע"פ שהם העידו תחילה מ"מ היתה בחזקת אשת איש וכן ההיא דהאשה רבה ודינאי שנים המוציאין אותו מחזקתו באו תחילה עכ"ל ועי' במהרש"א שם דמ"ש תוס' ובשנים אומרים אע"פ שהם העידו תחילה וכו' היינו לס"ד אבל למסקנא כל שהעידו תחילה אע"פ שהיתה בחזקת א"א הורע חז"א דמעיקר' ונתחזק' בחז"ה על ידיה' ביאור דבריו בפשיטו' דק"ל לתוס' על קושי' הגמ' שהיקשו מ"ש רישא ומ"ש סיפ' דטפי הו"ל להקשות דאיפכא הו"ל למיתני דבנתקדשה תצא משום דשנים האומרי' נתקדש' באו תחילה ובנתגרשה ל"ת משום שהם באו תחילה לכן תירצו דס"ד דתרתי לא עבדי ע"י שבאו תחילה להוציאה מחזקה דמעיקרא ולהכניסה בחזקה שנתחזקה לפום עדותן ומש"ה בין בנתקדשה ובין בנתגרשה דמי כאילו לא נתחזקה כלל ומש"ה היקשו מ"ש רישא ומ"ש סיפא דאף אם ת"ל דתרתי לא עבדי מ"מ נתקדשה ונתגרשה שוים לכה"פ והו"ל למיתני בשניהם תצא אבל לקושטא אמרינן דתרתי עבדי שמוציאין מחזקה דמעיקרא ומכניסין אותה בחזקה שנתחזקה ע"פ עדותן מדמקשינן ביבמות במת בנך ואח"כ מת בעליך אילימא בתרי ותרי מאי חזית וכו' ואמאי תצא הרי שע"י עדותן נתבטלה החזקה דמעיקר' ונכנסת ע"י עדותן בחזקת היתר רק דהתם בכתובות בלא זה קשי' ליה שפיר אף את"ל דתרתי לא עבדי מ"מ מ"ש רישא מסיפא ולפ"ז גם דברי ר"ן הנ"ל אזלי בשיטתו דר"י ב"ב ואיירי בפשטא דמילתא שהית' בחזקת א"א רק שע"י עידותן שבאו תחילה יצאה מחזקת א"א ונכנסה עוד לחז"פ וכיון שנתחזקה ע"פ עדותן אמאי חייב בא"ת הגם דהיכא שנתחזקה בטעות לא אזלינן בתר

חזקה שהוחזקה לפנינו בסתמא אבל היכי שנתחזקה ע"י עדות שאני והכי אזדי קושיתו דאי איירי כשבאו שני כיתות בב"א א"כ הבא עליה בחטאת קאי ואי איירי כשבאו בזה אחר זה ונתחזקה כבר על ידי העדים שבאו תחלה אף באשם תלוי לא יתחייב:

השמטה לדף מה סוף אות י"ד

עיין לעיל מה שכתבנו בדברי חכ"צ בסי' ז' אות י"ד אמנם כאשר האירו דבריו לנגדי וראיתי שיש בו כוונה אחר' והנה מתחיל' יצא לתרץ דברי הרמב"ם דפסק בפ"ג מהלכות יבום מי שזנה עם אשה בין פנוי' בין א"א ונתעבר' ואמר עובר זה ממני ואפי' היא מודה לו וכו' ה"ז ספק לענין יבום דכשם שזינת' עמו כך זינת' עם אחר ומאין יודע הדבר שזה בנו אלא ספק הוא להחמיר דנין בו חולצת ול"מ עכ"ל ובפ"ח מה"ת הל' י"ד פסק להיפך וז"ל מי שאנס או פיתה אות' כהן וילדה אוכלת בשביל בנה ואע"פ שהדבר ספק הואיל ובלא קידושין היא שמא מאחר נתעברה הרי הולד בחזקת זה שבא עלי' עכ"ל הרי שמתיר' לאכול בתרומה דאוריית' מדסתים ולא פירש דדוקא בתרומה בזמן הזה שהוא מדרבנן וכתב שם לחלק וז"ל והנראה לי בטעם הרמב"ם ז"ל דתרומה דחזקת הולד הוא לצורך לאמו כיון דעובר ירך אמו הוא אף שאינו מאכיל עד שיולד מהני לה חזקת הולד שבמעי' דמוקמינן לי' בחזקת זה שבא עליה להאכיל' בתרומ' כשיולד אבל ביבום שבא לפטור אשתו הנשוא' מכח ולד זה שנולד מן הזונה לא מהני חזקת ולד זה לפטור אשה אחרת כעין אות' שאומר ר' אשי בהמדיר ע"ו ריש' מנה לאבא בידך סיפ' מנה לי בידך ואף שלפעמים הזונה עצמ' אפשר שתנש' לו ואפ"ה חולצת כשימות ובן אחר אין לו לא פליג רבנן ועוד דכיון שבשע' שנתעברה בזנות לא הי' לה נפקות' לענין פיטור היבום אף שאח"כ נישא' לו כשני נשים דמי' וראי' לחילוק זה שבין יבום לתרומ' מדמסקינן ביבמו' דף ל"א דבין בכת אחת ובין בשתי כיתי עדים דאף על גב דספיק' דרבנן נינהו לא מוקמינן לה אחזקה דלא נתקדשה צרתה כי היכ' דתתייבם או אחזקה דלא נתגרשה צרת הערוה ותה' מותרת לשוק ובהאשה שנתארמלה דף ך"ו אמתני' דאין מעלין לכהונה על פי ע"א אמרינן בגמר' אנן אחתינן ליה אנן מסקינן ליה וכתב רש"י ז"ל אף על גב דתרי ותרי נינהו אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה ולא מטעם שכתב הר"י ז"ל שם בתרומה דרבנן דהא סתמ' תנן מעלין לכהונה דמשמע אף לדוכן דהוא עשה דאוריית' אלא מטעם האמור עכ"ל ודבריו צ"ב דמשמע מסתימות דבריו דבכל תרי ותרי מוקמינן על חזקה אפי' להקל בדאוריית' ואפי' ליוחסין וא"כ איה ואיפו המקום דמאי דאמרינן להדי' דתרי ותרי ספיק' דרבנן הוא ואסורה מספיק' מדרבנן אמנם מרמיזות שטחיות דבריו נראה כוונתו והוא דס"ל בדעת רש"י דכיון שמפורש להדי' גבי בן גו"ח

בהכחשת תרי ותרי דאנן אחתינן ליה ואנן אסקינן ליה אפי' לתרומה דאוריית' ואפי' לעבודה דחמיר' שהרי גבי ינאי לענין עבודה פי' רש"י שם דלית' לחזקה כלל משום דאמו לית' לפנינו לדון עליה ולכן מחלק בזה דהיכ' דאיכ' חזקה אלימת' כמו חזקת האם לבתה דעובר ירך אמו ונידון כגוף אחד הוא דמהני אפי' מדרבנן משא"כ בחזקה דהורע כחו באפס קצהו אע"ג דמדאוריית' מהני חזקה זו מ"מ החמירו מדרבנן ומשה"ט מסקינן בפ' ארבעה אחין דל"מ חזקת היתר לשוק בספיקא דאם נתגרש' הערוה או חזקת היתר ליבם בספיק' דנתקדשה הערוה כיון דנולד ריעות' מחיים ואע"ג דמדאוריית' אזלינן גם בתר חזקה כזה מ"מ מדרבנן החמירו (ואפ"ל דדוקא גבי ערוה החמירו ולא בשאר איסורין) וגם לא מהני חזקת הערוה שלא נתגרשה או שלא נתקדשה משום דרבנן החמירו גבי חזקה כזו מגוף זה לגוף אחרית' כשם שהחמירו לענין ממונא בפ' המדיר וע"פ כוונה זו יתורץ ג"כ קו' מהרי"ט שהבאתי לעיל כמובן ובש"א נתקדשה וש"א לא נתקדשה ס"ל כדעת רש"י דקושט' דמילת' דל"ת אפי' מדרבנן וכ"נ ג"כ דעת רמב"ם בפ"י מה"ג ודעת הריב"ש סי' שע"ט ש"פ וכמו שהארכתי בתשו' אות ה' להא דמקשינן בכתובות ד"ב מ"ש רישא ומ"ש סיפ' בע"כ צ"ל כתי' השני בתוספ' שם דקו' קאי מסיפ' כיון דלא אתי כרמב"י גם בסיפ' אמאי תצא נהדרין לענינ' לדעת רש"י דס"ל דגם בעבודה מוקמינן בתרי ותרי על חזקתה הראשונה שהרי בעובד' דינאי פירש רש"י משום דליכ' חזקה כלל נמצא דשלש מחלוקת בדבר לדעת תוס' גם בתרומה דאוריית' פסקינן דאסור מספיק' דתרי ותרי ספיקא דרבנן מיה' הוה ולדעת ר"ן גם בתרומה דאוריית' מותר רק במילין דאישות ובעבודה אסור מדרבנן ולדעת רש"י דגם בעבודה מוקמינן אחזקה קמיית' אפי' מדרבנן ממיל' נשמע דגם בעניני אישות כן דלא מצינו מי שיחלק גם בין עבודה למילין דאישות וממילא גם בשנים אומרים נתקדשה וש"א ל"נ ל"ת אפי' מדרבנן וכן דעת הרמב"ם בפ"י מה"ג ובריב"ש שהבאתי לעיל

הלכה ג - בהל' זוז"ג

סימן א

בהלכות זוז"ג אם באיסורין שאוסרין במשהו אמרינן דזו"ג מותר או לא (עיין פסחים כ"ז בסוגי' דזוז"ג)

א והנה לדעת מוהרש"ל דס"ל דאיבעי' דש"ס בהקדש הוא בזוז"ג ואיפשט להו דבהקדש אסור אפי' בזוז"ג ועי' במהרש"א שתמה עליו שהרי גם בע"ג פסקינן דזוז"ג מותר וזורעין תחתיו ירקות בין ביה"ח בין ביה"ג כפי שהגיהה השעה"מ במהרש"א ונראה ליישב דבריו ע"פ דברי ר"ן בע"ג מ"ט בפירושו בהלכות שם את דברי רש"י שם באם נטע והבריך

דאיירי שסיבכה בזקינה היקשו בתו' דאין זה הנדון דומה לזוז"ג דהתם מטעם ביטול אתינן ומתרץ הר"ן דאף זה לאו מטעם ביטול רק מפני זוז"ג אמנם כן היכא שגורם של היתר יעמוד בהיתר לעולם ולא יכול להתהפך לבוא לכלל איסור אבל בילדה שסיבכה בילדה הנטועה לסייג ולקורות כיון דאילו נמלך עליה לאכילה חייבת בערלה נמצא שגור' זה של היתר עצמו יכול להתהפך ולאסו' וכל כה"ג שהרי גם גורם דהיתר' יכול לאסור בטל הוא לגבי גורם דאיסור' יעו"ש בקצת שינוי לשון ולפ"ז נכונים דברי מהרש"ל הנ"ל והוא דבהקדש כיון דגם ההיתר יכול להתהפך ולחול עליו שם הקדש ודמי לילדה שסיבכה בילדה הנטועה לסייג וכו' אבל בע"ג התם פסקינן דנוטעין ירקות ול"ח לנבי' מפני שגורם דהיתר' היא קרקע עולם שאינו נאסר לעולם אף שהשתחוה לה וקיבלו באלקי גם בהא דמבואר בפוסקי' שם מ"ט ע"ב גבי אפו בו את הפת דהפת אסורה לדידן דפסקינן כר"י דזוז"ג מותר אזי דוקא באבוקה כנגדו מפני שיש ש"ע בפת והרי התם גם גורם דהתירא דתנור יכול להתהפך ולאסור שהרי גבי ע"ג תלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי עיי"ש דף מ"ז ע"ב ונראה דגבי ע"ג ולענין אפי' שאני דכשם שההיתר יכול לכלול בסוג האיסור כן האיסור כמוהו יכול לכלול בסוג ההיתר כשנשרפו העצים לגמרי ולא נשאר אלא חום השלהבת לבדו דאז נהפך להיתר דגבי ע"ג מותר אפי' מדרבנן עיין ביצה ל"ט ע"א ונמצא דשניהם שוים בשמם כגורם דהתיר' כן גורם דאיסור' והדר דינ' ככל זוז"ג דעלמא ועיין, אבל בהקדש דאיירי כשכבר בא ליד גזבר שאז האיסור תו לא יכול לכנוס לסוגי דהיתרא וההיתר יכול לאסור כמוהו אם יקדשנה אזי בשל גורם דהיתרא לגמרי לגבי גורם דאיסורא לכוונת רבא בהאי דחידש דשאני הקדש דאפי' באלף לא בטיל דכמו דדבר שיל"מ לא בטיל מפני ששם דאיסור' יכול להתהפך כן בזה וזה גורם אמרינן להיפוך כמו דפסקינן בסוטה בילדה שסיבכה בילדה הנטוע לסייג ולקורות דל"ב ולפ"ז יתיישב קושי' תוס' ד"ה הקדש וז"ל תימא מה חומרי וכו' ועי' בחיבור של הגאון החסיד מהו"ר אליהו ווילנא סימן תמ"ה שקושית תוספת קאי דהרי במיקלי קלי לאיסורא אף בדשיל"מ בטל כמו דאיתא להדי' בריש ביצה גבי עצים שנשרו מן הדקל דהתם לענין ביטול אמרינן היכא דמיקלי קלי אודי לי' חומר דשיל"מ, אבל לענין זוז"ג כל היכא דשמא דהיתרא יכול לחזור לשמא דאיסורא, אזי בטל הוא לגבי שמא דאיסורא והוי כליתא להיתרא לגמרי נמצא תבנא לדינא דאף לפירושו של מהרש"ל דבהקדש ל"מ זוז"ג אבל בחמץ זוז"ג מותר אף דגבי חמץ הוא במשהו ולב"י אפ"ה כיון דשמא דהיתרא קאי ולא יחזור לאיסורא תו לא גרע מע"ג כקו' מהרש"א הנ"ל, ועיין במג"א סי' תמ"ה דפסק דאף בחמץ כיון דל"ב דינו כהקדש:

אות **ב ולי** נראה ליישב קו' מהרש"ל באופן אחר עיין לקמן כ"ה בהא דאיבעי' ר"ח ב"א וכו' תנור שהסיקו בקליפי ערלה וגרפו ואפו בו את הפת וכו' ועיין תוס' ד"ה וגרפו וכו' ותימא לר"י כיון שהפת אסורה כשאבוקה כנגדו וחום אבוקה אסור א"כ כשגרפו ואפו בו את הפת נמי יהא אסור הפת עכ"ל ונלע"ד לתרץ ובזה יתיישב דברי רמב"ם בפ' ט"ז מהמ"א הלכה כ"ב דפסק דבגרוף את כל האש ואח"כ בישל או אפה בחומו של תנור ה"ז מותר שהרי עצי איסור הלכו להן ומשמע מצוף לשונו דאף בתנור חדש דאיירי בתחילת דבריו מותר והרעשו עליו בזה כיון דליכא גורם דהיתר' כלל ונראה דהיה קשי' ליה קושית תוספת דלעיל וצ"ל כיון דשלהבת בכל איסורי הנאה מותר מה"ת כדאית' ביצה ל"ט ע"א היכא דאדי' אדוי דלית' לאיסורא בעינ' דאינו אסור אלא מדרבנן ומסתברא היכ' דאדי' אדוי' על עצים דהיתר' כיון דלא נדבק בגופ' דאסורה כשם ששלהבת עצמן מותרים ליהנות בהם תו לא איכפת לן ולא מידי במה שנדבקו בעצים דהיתר' וכן משמע להדי' מתוס' שם ד"ה ות"ל יעו"ש ונראה עוד ראי' נכונה לזה מסוגי' דביצה שם דקחשיב ה' דברים בין גחלת לשלהבת ולבסוף מקשה אלא הא דתנן המוציא שלהבת פטור המ"ל ואמאי לא קשי' להו מעיקרא מכל הנך דקתני א"ו דמשכחת ליה דאתליה ליה בעצם דהתיר' רק מהוצאה קשי' ליה השתא ועי' בטו"ז סי' קמ"ב ס"ק ג' דדוקא כשלהבת קשורה בגחלת של ע"ג עצמו הוא דאסור כיון שעדיין נשאר מגופו של האיסור וישנו לשלהבת להדבק בגופו של איסור אבל בעצים דעלמ' בודאי מותר מן התורה כמו בשלהבת עצמו ומעתה אף בתנור חדש מותר הפת כיון שגרפו ולא נשאר בו אלא החום בלבד ולית' לאיסורא להדבק בגופו של איסור עצמו אף שהתנור נאסר הוא מפני שנהנה מא"ה אבל אינינו גופו של איסור עצמו ונמצא דזוז"ג השלהבת דהיתרא וגורם התנור חדש שנגמר באיסור' בעודו גופא דאיסור' קיים כשאבוקה כנגדו ואף דמדרבנן גם השלהבת אסור בכל א"ה לבר מע"ג דבדילי מיני' כבר חידשו לנו בתוספת ד"ה בישלה ע"ג גחלים דאף שגחלים אסורין מדרבנן אבל הפת לא נאסר דלא נתחזקו לגזירת' אלא לאסור עצמותן אבל לא להמשך עוד הלאה לאסור את שבחם והאיבעי' קאי בין בחדש בין בישן ונפשט ליה דמותרים ובקונטרס שלי הבאתי עוד ראיה מוכרחת לרמב"ם מסוגי' זו דאיירי אף בחדש ולפ"ז יש לומר דגם איבעי' זו דעצי הקדש איירי בגרפו לגמרי ולא נשאר בו אלא חום האש בלבד והאי דלא פי' להדי' לפי שעדיין לא הביא דבהקדש אפרן אסור אכן לקושטא ע"כ קאי בשגרפו דוקא ובתנור חדש אם נאמר כיון שלא נשאר לאיסור' בעינא נמצא דשלהבת דהיינו חום התנור שנשאר בתוכו ליתא לאיסור' בעינא ומותר מה"ת וכיון שכן לגבי פת הוי זוז"ג דמפני איסור דרבנן לא

נאסר הפת ופשוט לי' דאסו' ומפני דשאני דשיל"מ דאף באיסור דרבנן אוסר את כל התערובות ואף ספיקו אסורה ולהכי שאני מגחלת דאף שאסורין מדרבנן לא החמירו אלא לגבי גופן ולא לגבי התערובות אבל בדשיל"מ כיון דחזינן בעלמא דמסתבך גם גבי תערובות גם הכי נאסר הפת וגם קושית תו' הנ"ל ד"ה הקדש שהיקשו דמאי חומר הוא זה כיון דמיקלי קלי גם בדשיל"מ בטל דזהו לענין ביטול דוקא אבל הכא כיון דכולא איסורא וליכא גורם דהיתרא כלל חמיר) לן איסורא דרבנן בדשיל"מ משאר א"ס דר"ב ובזה אפ"ל דברי תוס' לקמן שהיקשו דלמה בעצי אשירה לעולם אסור הא לא גרע מע"ג שנשתברו מאלי' ותמהו בס' מג"ש ובש"ך דאמאי לא סגי להו בתירוץ הש"ס שם בע"ג שתירצו על קושי' רבות כאלה דחיישינן לדילמא מגביה לה והדר מבטל לה ונראה דבלא זה יש לדקדק אמאי נקיט עצי אשירה ובהקדש אפר ליתני בח"ג בתרווייהו שהרי גם בע"ג אפרן אסור א"ו כיון שרצה להשוותן בכל גוונא רק לענין לעולם וממילא גם לענין הפת שנאפה בהם שוים דתרווייהו אוסרין את הפת אמנם בע"ג דשלהבת שלהם כשלא נקשרה בגופן מותר לגמרי וא"כ כשאפה את הפת לאחר שנעשה אפר בחום התנור מן השלהבת וחום שנשאר בתנור בעוד אבוקה כנגדו אפ"ה מותר הפת כיון שכלה גופו של איסור אזי גם עצם חום השלהבת שנשאר בתוכו חוזר להיתרו וממילא הפת שנאפה בו אח"כ מותר לגמרי אף בתנור חדש ואף בעודנו אפרן בתוכו ואף את"ל כיון דאפרן אסורה אמרינן גם בהו דהוי כאילו הם בעין כמו עצים דאמרינן יש שבח עצים בפת הלא גם גבי החום שכלה גופן אמרינן ג"כ דיש שבח עצים כמו באבוקה כנגדו כדאית' להדיא לסברא פשיטא לקמן כ"ה בתו' ד"ה וגרפו והיכא דבתרווייהו ניכר שבחם חזר דינו לזוז"ג כמבואר להדי' ברמב"ם פ"ה בעצי' דהתירא ועצים דאיסורא ולהכי נקט התנא באשרה עצים דוקא דמה שבע"ג אסור בעצים דוקא, אסור בהקדש אף באפרן דבהקדש אסור הפת שנאפה אפי' לאחר שגרפו את התנור לגמרי כמו דפשטינן ליה לעיל וע"ז היקשו תוס' דלענין אפיות הפת דאיירי בה בדיקדוק שינוי לשונם אמאי אסורה בע"ג ואף דמדרבנן אסור משום גזירה כבר הקדימו לעיל דכל מה שאינו אסור אלא מדרבנן לא גזרו אלא בגופן אבל לא לענין פת הנאפה בהם הא דהיקשו ממוקצה קושט' דמילת' מתרצי דלא יש שע"ב אלא בא"ה אפי' לרבה דס"ל לקמן מ"ו דמוקצה דאוריית':

ג ובזה אפשר ליישב הא דלא מביא הרמב"ם דינו של הקדש שנפשט בש"ס ולהנ"ל ליכא מילתא חדתא בהקדש רק לענין זה היכא שגרף את התנור ובתנור חדש הלא דבר זה נשמע גם משלילות דבריו כיון שהיתר זה מביא בהלכותיו רק גבי ערלה ממיל' נשמע דלא מקלינן בזה אלא בדבר שאל"מ דוקא והאי דנקט בש"ס לרבנן דשרו בקמייתא היינו

לדס"ל דלא אמרינן בתנור חדש יותץ דזוז"ג מותר נמצא לדינא בערלה אפי' בת"ח מותר כשגרפו אבל בהקדש אסור בת"ח אפי' כשגרפו ומה שתרצנו לעיל על דברי רמב"ם ה' ך"ב דפסק כשגרפו מותר הפת אפי' בתנור חדש אפשר לכלכל כוונה זו בדברי הכ"מ וב"י וז"ל שם כיון שעצי איסור הלכו להם יוע"ש ועי' בטו"ז ס"ק ו' שהיקשה עליו מקערות וכוסות ולדברינו הנ"ל לא קשה מידי דהתם נגמרו בעצי איסור בעוד השלהבת קשורה בגופו של איסור ואח"כ שימש בהם בגורם דאיסורא לבד דהא קיבלה בשולה מקמי דנותן עצים דהתירא והכא בשעת תחילת אפיות הפת כבר נהפך חום השלהבת להיתר גמור מה"ת ואף שהתנור נגמר באיסור בעוד השלהבת קשורה בגופו מ"מ לאפות הפת הוי זוז"ג ואף דשלהבת אסור מדרבנן אבל אינו אוסר כמו בגחלת.

ד לכאורה יש להתבונן דאנן פסקינן כרבי דיש שע"ב ובע"ג נאסר הפת ואם נתערבה באלף כולהון אסורות מי לא סגי דטרם שנאפה הפת כל צרכו כבר כלו מקצת מן העצים לגמרי ואף שגם אפרן אסורה הרי החום שנשאר מן העצים שכלו הותר לגמרי ונגמר הפת בזוז"ג בחום של היתר ובאבוקה דאיסורא וא"ל דאבוקה שכנגדו חשיב כאיסור בעין לגבי חום דהתירא שהרי בתוס' לעי' שהבאנו מדמין להו את חום התנור לאבוקה כנגדו ומפני מה לא נכנס כזה בכלל ספק כלל ונ"מ לתערובות שנתערב אח"כ ואפשר לומר שאין זה אף כספק א' בגוף ס"א ובתערובות שהרי גם על הפת שנאפה נכנס ג"כ הספק בתערובות שגם זוז"ג בכלל ביטול הוא כמובא בר"ן ע"ג מ"ט אמנם כבר הורה לנו רבינו את הדרך הנכון בזה שם בפ' ט"ז ה' ך"ד דזוז"ג הוא דוקא כשהיתר בא בצירוף עם האיסור יחד אבל כשנתבשל קצת מתחי' בעצי האיסור לבד ואח"כ נתבשל בעצי היתר לבד אזי אסור לכ"ע כיון שנהנה בתחילה מן האיסור לחוד ולפ"ז לק"מ ומעתה נקל להבין דעת רבותינו הראשונים שהביאו בפסקם גם בע"ג דנאסר הפת הוא כשאבוקה כנגדו מקצתם פסקו דאף כשנאפה ע"ג גחלת אפי' עוממת ואפי' ע"ג אפרן אסור כדינו דע"ג וכבר האריכו רבותינו האחרונים בזה יעוין בט"ז ובש"ך שם סימן קמ"ב ולפי הנ"ל נראה דל"פ כלל דמסתמא לא נעלם מעינם הבדולח דבע"ג אפרן אסור והוא כשהביא גחלים עוממות או אפר חם של ע"ג והניחם בתנור ואפה בהם אזי בוודאי לכ"ע אסור דהרי איכא שבחא דגחלת עוממת או של אפר בפת כמו בשאר א"ה באבוקה כנגדו אבל כשהדליק עצים בתנור ולא נשאר תו אלא גחלת עוממת או אפרן ואח"כ אפה את הפת אזי הפת מותר כיון שנאפה גם בגורם דהיתרא שהוא חום התנור שכבר נפסק החום של שלהבת מן העצים ומסתברא להו דאף בגחלים עוממות חשיב כאפר לענין זה דחשיב כאילו נפסק מגופן וחזרו אח"כ כשנפס' מגופן להית' גמור דבע"ג דבדילי מניה מותר

אף מדרבנן ובזה מתורץ נמי מה שהקשו בסתירו' בעל הש"ע והגהה דבע"ג פסק דאסור הפת כשאבוקה כנגדו ובא"ח סי' תמ"ה מביא בסתמא דאסור והטעם דבחמץ דלא בדילי מיניה עכ"פ אסור השלהבת מדרבנן משא"כ בע"ג דחום הנשאר כשכלה האבוקה כבר הותרה לגמרי אמנם בזה לא ס"ל כרמב"ם דאף דאסור מדרבנן מ"מ הוי זוז"ג כאשר ביארנו לעיל אות ב' או מפני דקצת פוסקים ס"ל דגם חמץ הוי דשיל"מ ודמי להקדש דאף שאסור רק מדרבנן מ"מ אוסר התערובות וממילא מובן מה שהביאו הפוסקים בע"ג דאסור הפת כשאבוקה כנגדו ל"ד מן העצים עצמן אלא גם בגחלים לוחשות מיקרי גבי ע"ג אבוקה כנגדו אלא לאפוקי עוממות ואפרן כיון שחום התנור הותרה לגמרי הדר דינא ככל זוז"ג דעלמ':

ה ודע דדינו של הרמב"ם לעיל ה' כ"ד דזוז"ג דמותר דווקא כשנצטרפו יחד גורם דהתירא עם גורם דאיסורא אבל כשגורם דאיסורא בא בתחילה אזי לכ"ע אסור, והוא באיסורי הנאה דווקא והטעם כיון שכבר נהנה מן האיסור מתחילה בלא צירוף אבל בשאר איסורין לית לן ולא מידי בין בב"א לבין שבא האיסור מתחילה והסברא פשוטה שכל כמה שאוסר מפני שנתהווה ממנו כגון במחמץ ובדבר המעמיד הרי עיקר האיסור מפני שם זה שמעמידו או שמחמץ וכה"ג ושם זה לא נהייתה רק ע"י צירוף דהתירא בהדי' וכשאוסר בנ"ט או בס' במין במינו לא שייך כלל זוז"ג וכן איתא להדי' בש"ס גבי שאור ש"ת דלרבנן לעולם מותר ולר"א עדיפי לי' עוד כשבא האיסור מתחילה בקידום וסילקו ובדינו של הרמב"ם בא"ה אף כשקידם וסילקו אסור בא"ה מפני שכבר נהנה ועיין ר"ן פ' השוכר אה"פ גבי המערה יי"נ שם ועיין בא"ח סי' שי"ח בט"ז ובמ"א ס"ק ל"א שהביאו בשם שה"ל באם נתן מלח לתוך התבשיל בשבת לתוך כלי ראשון דמותר התבשיל שמסתמ' כבר נמלח קודם שבת וז"ל ואע"ג דדבר שיל"מ אפי' באלף לא בטיל משום דכאן נתבטל קודם שנעשה איסור שהרי נמוח מיד ולא נתבשל אלא אח"כ יוע"ש ויש לדקדק דמה ק"ל שהרי גם דשיל"מ דל"ב הוא במינו דווק' רק מפני שהכשירו בכך הוי כמינו כמו דאמרינן בשילהי ביצה גבי מים ומלח וכיון שכן הדר דינא לזוז"ג וי"ל דאף אומנם שהוא הכשר העיסה מ"מ לא דמי לדבר המעמידו או מחמיצו דלענין הכשר המאכל שהי' בכלל מין במינו די בפחות מזה אכן עיין בע"ג דף ע"ד באשרי שם ה' למ"ד שתירץ על כה"ב וז"ל ועוד דהני שאני שאין גופי המאכל נעשה זולתי החמץ שיש בהן וכיון שהחמץ שיש בהם הוא מכשיר המאכל הרי הן חשובין כאילו הכל חמץ עכ"ל ועיין במ"א סי' תמ"ב ס"ק א' שמביא כענין זה ממש בשם תשו' רשב"א ורי"ז וכיון שהכשירו של מאכל ג"כ ל"ב דדמי למעמיד והדק"ל דמאי ק"ל לבעל שה"ל מדשיל"מ אכן לקושטא

מינה גופא מוכח כדבריו דאל"כ קשי' לרא"ש ורשב"א ורי"ז מהאי דר"א דפסקינן כוותי' דבתראי הוא אמאי מתרץ מפני שהוא דשיל"מ והוא מפני שהוא הכשירו של עיסה הוי מין במינו ת"ל כיון שהוא הכשירו בל"ז ל"ב ואף לדבריהם בד"ה רבא ל"ח ע"ב דמילת' דעבידי' לטעמא שייך גם בעיסה מ"מ נשמע מדברי ר' אשי להדי' שחולק ע"ז א"ו צ"ל כיון דעיקר חדושו של ר' אשי בזה דמפני שהוא הכשירו הוי כמין במינו כתירוצם הראשון בד"ה וליבטלו ועתה חידש לן ר' אשי טובא דל"ב מפני שהוא דבר שיש לו מתירין דמעתה אף אם לקח גם מים משלו לצורך העיסה אעפ"כ ל"ב מפני שהוא דבר שיל"מ משא"כ אם יתרץ דהכשירו הוי כמעמידו ומחמיצו אזי נכלל בכלל זוז"ג והטעם שהרי לכל דבר מבטולו יותר משששים אזלינן בתר שמא לחודא וכיון שחידש לן ר"א שמפני הכשירו הוי כמב"מ בשמא ול"ב וכיון שכן אף דבעיסה זו לא הוכשר בזה לחוד רק בצירוף גורם דהתירא כיון דבעלמ' הוא הכשירו לא נפקע שמא מיני' ועיין:

ו דברי מהרש"א בשמעתין התמוהין עד להפליא כאשר תמהו עליו כל האחרונים דמאי ק"ל דאי איירי בתנור חדש אמאי ע"ג גחלים מותר ובתנור ישן אפי' באבוקה כנגדו איכא זוז"ג דהרי לדידי' גם בת"ח וע"ג גחלים איכא ג"כ זוז"ג גחלים דהתיר' ותנור דאיסור' ועוד מה ראה בזה לחלוק על כל רבותינו הראשונים דס"ל דאם אמרי' יש שבח עב"פ הרי זה כאילו ניכר האיסור לגבי גרמא דתנור ולפענ"ד בכדי שלא להשוות מאורן של ישראל חלילה כטועה בדבר שמובן לבר בי רב והוא דס"ל כיון דדבר זה דש"ע יחשב כבעין לגבי התנור דבר חדש הוא ולא נתבאר להדי' בש"ס אין לנו לומר כן אלא היכא שהוא מצד ההכרח לגמרי והוא למאן דס"ל דאפי' לוחשת מותר א"כ אפי' באבוקה כנגדו לא משכחת לן דלאסור שהרי טרם שנאפה כבר נבערו מן העצים ונעשו גחלים ואיכא לעולם גורם דהתיר' בהדי גורם דאיסור' אפי' באפו ע"ג קרקע א"ו דשבח עצים הוי כעיקר האיסור לגבי שאר גורמים [ואף לדעת הרמב"ם עיין לעיל (גימל) דכל היכא דאיכא גורם דאיסור מתחילה לחוד' לכ"ע אסור מי לא סגי דטרם שהריחה האש כבר נעשה מקצתו גחלת] אבל למ"ד דלוחשת אסורות אזי לא ילחצנו לומר כן ולדידי' ק"ל ממ"נ אי בת"ח אפי' ע"ג גח' עוממ' ליתסר הפת דוודאי גח' עוממ' בטילים לגמרי כנגד החום והתנור שנגמר באיסור ורה"פ דנקטו דשעב"פ הוי כאילו הוכר מפני דפסיקו דאפי' ג"ל מותר ברם בדברי ר"ן מבואר דס"ל דאפי' למ"ד לוחשת אסורה אפ"ה בשבעב"פ הוי כהוכר האיסור שהרי פוסק כ"ד דלחשת אסורות ושעב"פ הוי כאילו הוכר האיסור:

סימן ב

א עיין סימן פ"ז סעיף י"א בהגהה שם וז"ל ודווקא שלא היה שם מעמיד אחר וכו' ועיין בט"ז ובש"ך שאם יש בכ"א מהם כדי להעמיד אזי לכ"ע אסור כמבואר בתוס' שם דף מ"ט ברם מלשון הגהה ומסתימות דבריו וכן במרדכי שם משמע דגם בכה"ג מותר ולפענ"ד הקלושה נראה שבע"כ צ"ל כן שהרי בשאור גופי' לדעת תוס' דאם יש בכ"א כדי להחמיץ בשעה אחת ושהה כשיעור זה אבל אם לא שהה אלא חצי שיעור כזה הרי שלא נתחמצה עיסה אלא בהדי התירא והוי לי' זוז"ג וכן מוכח להדי' בע"ג ס"ח ע"ב דש"ו התם דבהשביח ולבס"פ לכ"ע אסור ואפ"ה מתיר ר"ש כשנפל שאור של חולין וש"ת כאחת ויש בכ"א כדי לחמץ והיקשו לי' רבנן לר"ש הרי עיסה זו ראוי' להחמיץ בשתי שעות מי גרם לי' שתתמץ בשעה א' איסור והרי השביח ולבסוף פגום עי' רש"י ור"ש מתרץ לי' כשהשביחו שניהם השביחו וכשפגמו ש"פ ומה בכך הא מ"מ הוי השביח ולבסוף פגום א"ו כיון דמתחילה נתחמצה ע"י צירוף דהתירא הו"ל זוז"ג אף שיש בכ"א כדי לחמץ כיון דסוף סוף נתחמצה רק ע"י צירוף דהתיר' ול"פ ר"ש ורבנן אלא כששהה בשיעור שיש בכ"א לבדן כדי להחמיץ ופליגי בנ"ט לפגם ומה דקשי' להו לתוס' לימא דפליגי רק בזוז"ג היינו כששהה כשיעור שיש בו בכ"א כדי להחמיץ ואפ"ה ר"ש מתיר מטעם זוז"ג וע"ז תירצו דהיכא דשהי אזי לכ"ע אסור ואף דפסקינן התם כרבנן זהו מטעם אחר דבכל כהאי נטל"פ אסור מפני דראוי לחמע בו ע"א עיין בלח"מ שם ודברי פר"ח תמוהים שמביא ראי' לדברי הט"ז וש"ך מדפסקינן כרבנן דהא לרבנן אפי' כשנפל ש"ח תחילה וחימצה ואח"כ ש"ת אסור יוע"ש] ובזה נקל ליישב סתירות דבריהם בפסחים שם דס"ל להיפוך והשתא בדבר המעמיד ל"מ היכי דלא שהי אלא עד כדי שהעמיד את הגבינה ואח"כ סילקו את הגורמים אזי בוודאי מותר כיון דבתוך שיעור זה לא היה באפשרי להעמיד אלא ע"י צירוף דהתיר' בהדי' ואף אם לא סילקו והניחם שם עד בכדי שהיה בכ"א מהם כדי להעמידו ס"ס מה איכפת לן בזה שכיון דלאחר שהעמידו ע"י צירוף כבר נסתלק חומר דבר המעמיד מגבינה זו ועיין ודברי רבותינו האחרונים ז"ל תמוהין לי בזה עד להפליא ולכאורה יש לדון דדינם שחידשו בזה דהיכא שכל א' מן הגורמים יכולים להחמיץ בשיעור ב' שעות וחימצו שניהם בשעה אחת וסילק את הגורמים דאסורה העיסה מוכח מדברי רבנן התם דף ס"ח ע"ב אמר אביי רישא לר"ש וה"ק לי' רבנן לר"ש עיסה זו ראוי' להחמיץ בב' שעות וכו' וע"ז מתרץ ר"ש כשהשביחו שניהם השביחו מכלל דרבנן פליגי עלי' דר"ש בזה וס"ל דמ"מ אסורה מטעם השביח ולבסוף פגם והוא מפני שכל אחד יכולה להחמיץ מצטרפינן גם את ההיתר לאסור את העיסה

בתוך שיעור שעה א' אבל לא נחה דעתי בזה דא"כ נולד עוד פלוגתא חדשה בזוז"ג במה דלא שערום רבותינו הקדמונים והא דק"ל לרבנן משום דס"ל ליסוד מוסד דאף בפגום מתחילה אסור לכן מסתברא להו דאף למאן דפליג כיון דמודה בהשביח ולבס"פ הוא מטעם דדווקא היכא שתחילת נתינות טעמו הוא בפגום אז אינו אסור דדמי לסרוחה מעיקרא אבל בכה"ג שחימצו שניהם כיון דבתחילתו הי' לשבח אף שאין בכחו לאסור אז מפני גורם דהתירא בהדה אזי שוב יאסור הטעם הפגום שאח"כ כיון שהניחם בשיעור ב' שעות בכדי שיעור חימוץ של כל אחד ור"ש פליג ע"ז מפני דס"ל דהטעם דהשביח ולבסוף פגום הוא מפני שכבר נאסר מתחילה כל התערובות כמבואר בתוס' ור"ן כל חד לפום שיטתו ועיין נמצא דליכא ביניהם פלוגתא אחריתי לדינא רק בטעמי' דהשביח ולבס"פ פליגי ועוד יש לדחות כמובן אולם לאשר חובה הדבר לשתות בצמא את דבריהם ולהדר אפרוקי יותר מטעונה, נראה דיש מקור ויסוד לדבריהם ממאי דק"ל לש"ס שם בתר הכי ולר"ש ליצטרף היתר ואיסור בהדי הדדי וליתסר ומנ"ל לש"ס להעמיס דבר חדש כזה על ר"ש ולהקשות שהרי בכל התו"כ אין היתר מי"ל רק באיסורי נזיר וחטאת, א"ו מפני דס"ל דהאי דאמרו רבנן לעיל דפליגו על ר"א ואמרו לעולם אינו אסור עד שיהי' בו כדי להחמיץ הוא אפילו כשלא הניחם רק בכדי שיעור חימוץ שניהם ואח"כ סילקו את העיסה ואפוה ואפ"ה אסור מפני שכיון שיש בכל א' כדי להחמיץ אזי בזה גם את ההיתר מצטרף לאיסור אולם לאשר האמת אהוב מכל לא אוכל להתעלם דא"כ דהא דאמרי רבנן דפליגי על ר"א דאחר אחרון אני בא והוא כשקידם וסילק כדאביי] וס"ל דלעולם אינו אוסר עד שיהיה בו כדי להחמיץ אזי אפילו כשקידם וסילק את האיסור טרם שהחמיץ שהרי קאי על ר"א ב"פ ולדעתם פירושו דכדי להחמיץ הוא כשיש בו שיעור כדי להחמיץ לחודא אפי' כשלא שהי כל כך אלא בשיעורו דכדי חימוץ של שניהם יחד אפ"ה אסור אפי' כשיקדום וסילקו וזהו דבר שאין הדעת סובלתו שהרי ר"א דמחמיר בזוז"ג וס"ל דאפי' כשאין בו כלה"ח אפ"ה מצטרפין את ההיתר בהדי איסורא בזוז"ג ואפ"ה ס"ל דכשקידום וסילקו חשוב כמאן דליתא לגמרי אף שלולא החימוץ שכבר החל האיסור להחמיצו לא נתחמצה מן ההיתר לחוד מכש"כ לרבנן דמקילין בזוז"ג ורק ביש בו כדי להחמיץ מחמירו שיצטרף היתר בהדי איסור והאיך יחמירו עוד יותר אפי' כשקו"ס א"ו דיש בו כלה"ח דקאמרי רבנן איירי כשהניח עד שיעורו של כל אחד ואחד מהם ול"מ כשקו"ס דאסור אלא אפי' בלא קו"ס נמי אסרי דנטל"פ בכהאי גוונא דיש בו כדי לחמע ע"א אסר רבנן ועיין כי קצרתי בזה דמובן בעצמו בהבנת הלב אח"ז הראני בני החריף הנחמד נ"י שבית לחם יהודא מביא בשם ספר כ"ג [אולי הוא כה"ג] שחולק

על דינם וספרו איננו בידי לידע טעמו שורש דבריו אולם י"ל קו' הנ"ל דרבנן קאי על מה דאוסר ר"א ולא קמהדרי כלל על אהתירא דר"א והוא כשקידם וסילקו ועיין וזה דוחק דבפשטא דמילת' משמע דלרבנן אין חילוק כלל בין קו"ס או לא ועיין:

סימן ג

א עיין בסוגי' דזוז"ג מס' פסחים דף כ"ו ע"ב שם דף ע"ה תוס' ד"ה גרפו ובמס' ע"ג דף מ"ח עיין רמב"ם פ' ט"ז מה' מ"א שפוסק דאם גרף את התנור מקליפי ערלה ואפה בהן את הפת אף בתנור חדש מותרת והרעשו עליו נ"כ דהא מאן דסובר חדש יותץ עבור גורם התנור ומאן דפליג רק לפי דסובר זוז"ג מותר מחמת עצים דהתיר' אבל היכא דליכ' עצים דהתיר' כ"ע מודי דאסורה ועיין בכ"מ שם וז"ל וי"ל דכיון דתנור גופי' אינו איסור עצמו אלא שנגמר בעצי איסור ועצי איסור הלכו להם נמצא שאין כאן איסור כלל ועדיף מזוז"ג עכ"ל ועיין בט"ז שהיקשה דא"כ אמאי קערות וכוסות אסורין הא עצי איסור הלכו להם ונלפענ"ד ומקדם נסביר דברי הכ"מ דהא מבואר ברא"ש חולין דאם שחט בסכין של עבודת גלולים הבהמה היתה מותרת כיון שלא נתהווה הבשר ע"י סכין דאיסור' רק שגרם לסלק האיסור משא"כ בארג את הבגד בכרכר של ע"ג שנתהווה הבגד ע"י כלי דאיסורא ועיין פסחים ע"ה תוס' ד"ה גרפו שגורם התנור אינו עושה שום שבח רק שגורם שלא יתפזר החום והוי רק כמסלק את ההפסד בלבד לגבי הפת אבל התנור בעצמו אסור כיון שנגמר ע"י עצי איסור לכן למ"ד יותץ אינו יכול ליהנות מן התנור ודומה לכל איסורי הנאה שצריך לשרפו אבל אם מכרם הדמים מותרים כיון שלא ניכר שבח של א"ה במחיר שקיבל בעדם אבל שבח העצים ניכרים בתנור לכן התנור אסור והפת מותרת שהתנור לא עשה שבח בפת רק שסילק ההפסד שלא יתפזר החום כדברי רא"ש הנ"ל ועיקר האפוי' מחום העצים וכיון דליתא לאיסורא בעינא וחום בעצמו אינו אסור אלא מדרבנן כמבואר ביצה ל"ט דשלהבת אינו אסור אלא מדרבנן וכיון שאם רוצה להתחמם נגד החום אינו אסור אלא מדרבנן לזאת לא נוכל לאסור הפת משבח איסורא דרבנן:

ב עיין שעה"מ מה שהרחיב להקשות על דברי תוספת פסחים ע"ה שגם באבוקה כנגדו אינו אסור אלא מדרבנן מריש פסחים מהא דאמר ר"ע או אינו וכו' כבר נאמר ל"ת כל מלאכה ועיין בתוס' שם מוכח דבאבוקה כנגדו אסור מדאורייתא ועוד שאר קושית ועפ"י הנ"ל יש ליישב דתוספת סברי דאף באבוקה כנגדו לא אסור הפת אלא מדרבנן אבל הנאה בעצמו אסור מדאוריית' כמו בכל א"ה דאם מכרם והחליפם החליפין מותרים:

ג עוד נראה לי ליישב קו' השעה"מ באופן אחר עפ"י מה שכתבנו לעיל סוף אות ג' בקצרה ליישב סתירות דברי הש"ע יו"ד סי' קמ"ב מש"ע א"ח סי' תמ"ה וכשנרחיב הדיבור קצת

יתיישב לנו בע"ה עוד כמה דקדוקים שכבר עמדו עליהם רבותינו האחרונים והוא דהא מבואר ביצה ל"ט וכן פסקינן ריש סימן קמ"ב בע"ג כיון דבדילי' מיני' השלהבת מותר כיון דאין בו ממש משא"כ בשאר איסורין דלא בדילי מיני' כע"ג אסור מדרבנן וכיון שגרף את התנור ולא נשאר רק החום שאין בו ממש והוי גורם דהתיר' וגורם דאיסור' דהיינו תנור חדש והוי זוז"ג דמותר לדידן וכן כשנדקדק בלשון המחבר בסעי' ה' דנקיט כיון שנעשו גחלים שהוא שפת יותר לכאורה אך כוונתו בזה שמקדם היו עצים באותו היסק ונשאר החום השלהבת בתנור ושלהבת כיון שאין בו ממש נתהפך להתיר' והוי זוז"ג אבל אם באותו היסק שאפה את הפת לא נתן רק גחלי' הפת אסור בתנור חדש משא"כ היכא שנעשו גחלים דנתהפך החום להיתר כיון שאין בו ממש דגם חום הנשאר מן העצים גרמו לפת אבל בסי' תמ"ה לא איירי כלל בתנור רק בבישול ע"ג גחלים עצמם תדע דלא מחלק התם כלל בין תנור חדש לתנור ישן וכן מדוקדק בלשון הטור אך לכאורה לפ"ז לא היקשו תוס' דף ע"ה דמ"ש חום התנור מאבוקה כנגדו דשו"ש דבאבוקה כנגדו דאית' לאסור' בעינא כיון שנאחז בדבר שיש בו ממש דאסור בהנאה מדאוריית' הפת אסורה משא"כ בגרף את התנור ונוכל ליישב בדרך חידוד דלכאורה קשה דהא מבואר בכל הפוסקים ובש"ע דבאבוקה כנגדו אסורה אפי' לדידן דפסקינן זוז"ג מותר לפי דעיקר האפי' ע"י שבח עצים ולא חשבינן כלל את התנור נגד גורם של ש"ע וקשה דא"כ תנור חדש אמאי יותץ אף דסבר זוז"ג אסור הא יכול לאפות בו בעצי היתר נגד האבוקה ונחשוב ג"כ גורם האיסור של התנור כמאן דלית' נגד ש"ע של התיר' ונוכל לומר עפ"י דעת ר"ן פרק כ"ה בזוז"ג מותר מטעם ביטול דהתיר' ומבטל לאיסור כיון שלא נתהווה על ידי האיסור לחוד הוי כמאן דלית' ומבואר בפוסקים דסברי דחמץ הוי דשיל"מ אף דלאחר הפסח אסור מדרבנן כיון דמדאוריית' יש לו היתר תו לא ביטול ועפ"ז איפשר לומר הא דבאבוקה כנגדו הפת אסורה אף דהתנור הוא גורם דהתיר' כיון דאבוקה כנגדו אסור בהנאה מדאוריית' כיון שנאחז השלהבת בעצי איסור שיש בהם ממש תו לא יכול התנור לבטל השלהבת כיון שיש לו מתירין מדאוריית' אם יניח את העצים לשרוף עד גמיר' וישאר רק חום השלהבת לבד דמותר מדאוריית' בלא שום ביטול ועפ"ז שפיר מתורץ תוס' בשם ר"י דגם באבוקה כנגדו איננו אוסר אלא מדרבנן דהיינו הפת מחמת דדומה לדשיל"מ אבל באין אבוקה כנגדו הפת מותרת אף דנשאר חום השלהבת בטל גורם החום בגרמת תנור דהתיר' דאף דגורם התנור לא נחשב נגד גורם החום דא"כ הדרי קו' לדוכתי' אמאי חדש יותץ ועפ"ז אפשר ליישב קו' פ"י דהוקשה במס' פסחים דף כ"ז אשמואל דפוסק חדש יותץ והוא בעצמו סובר דזוז"ג מותר וכן משמע מדברי טור סי'

קמ"ב דפוסק יותץ אף דסובר זוז"ג מותר ונראה לומר שהיה קשה לשמואל קו' הנ"ל וא"ל מחמת דבר שיל"מ דהא הוא בעצמו סובר דרק במינו לא בטיל מחמת דבכל התורה כולה מב"מ לא בטיל לדידיה משמע לכאורה דסובר דמחמץ לא הוי דבר שיש לו מתירין דא שמואל לטעמיה דסובר בחולין דשרקפא דספק דרוסות דחיישינן לתקלה ועיין תוס' שם שהיקשו משיחלא קמא דמשהינן להו ותירצו דפלוגת' דתנאים הוא פסחים דף ך' אי חיישינן לתקלה ועיין טור סי' קמ"ב דמבואר מדבריו אף דבאבוקה כנגדו הפת אסורה ולא חשבינן כלל את גורם התנור נגד גורם העצים אבל בע"ג גחלים אף דבע"ג אפרו אסור מ"מ נגד הגחלים חשבינן ג"כ לגורם התנור כמבואר במ"א סי' תמ"ב עיי"ש והפת מותרת ועפ"ז לא קשה קושי' הנ"ל דא"כ אמאי חדש יותץ יאפה בעצי היתר נגד אבוקה דחיישינן לתקלה דלמא יאפה אף שלא נגד אבוקה דשמואל לטעמיה דחיישינן לתקלה ועיין בש"ך שהביא בשם קצת פוסקים דבע"ג אפי' גרף את התנור הפת אסורה וצריך להבין דבריהם דהא בע"ג השלהבת מותר והוי גורם דהתיר' בהדי גורם דאיסור' ע"כ צ"ל דסברי כמו דלא חשבינן את גורם של תנור דהתירא נגד שבח עצים דאיסורא ה"נ לא חשבינן חום השלהבת שנתהפך להיתר נגד גורם התנור חדש דאיסורא ונמצאו ג' מדרגות בזוז"ג באבוקה כנגדו חשבינן רק את שבח העצים ובגחלת אף של ע"ג חשבינן גם את התנור לגורם ובתנור גורף חשבינן רק את התנור דתנור עושה עיקר התפעלות דחום בלא תנור לא מועיל כלל דיתפזר כעשן לבד לפ"ז אף דסובר שמואל דהלכה כר"י מ"מ חדש יותץ דחיישינן לתקלה דילמא יאפה בו בעצי היתר ע"י גריפה דאז התנור לבדו גורם וכן הטור פוסק דחיישינן לתקלה בזמן מרובה שפיר פוסק דחדש יותץ ודברי רמב"ם פט"ז מהמ"א נלפענ"ד לתרץ שהוצי' מקור הדין ממס' פסחים דף ע"ה שכל הסוגי' תמוה לי בראשון קושית תוספת דמ"ש חום השלהבת מאבוקה כנגדו ותירץ ר"י דחו בעלי תוס' בעצמם עוד קשה מאי היקשה שם טעמ' דגלי רחמנ' צלי אש ש"פ הא לא"ה צלי אש הוא דהא ע"כ צריכין לפרש לשיטת תוספת ורש"י דמספק' לי' בגרף את התנור אם החום עיקר לאפות הפת א"ד כיון שגרף את האש ונגד החום לבד חשבינן גם את התנור לגורם שמועיל שלא יתפזר וזוז"ג מותר וקשה דא"כ אינו הוכחה מפסח דהתם שאני דלא הקפידה התורה רק על הצלייה לבדו שלא יצלה אלא מחום אש לבד ומה שגורם התנור שלא יתפזר החום אין שום קפיד' דמ"מ לא נצלה אל' מחום אש לבד וראיה לזה דהא באבוקה כנגדו בודאי מותר לצלות בתנור אף שהתנור ג"כ קצת גורם למהר הצלי אע"כ דלא הקפיד' התורה על הגורמי' אף דבצליית הפסח קצת גורם ג"כ אסורה דכתב רחמנ' כי אם צלי אש זהו דוק' אם דבר אחר גורם לגוף החום משא"כ

הכ' שאינו רק משמר את חום האש אבל הכ' בפת דחשבינן גם את התנור לגורם וראי' מתנור חדש ועוד קשה מאי משני גלי רחמנ' התם וילפינן מני' דילמ' שאני לענין צליות הפסח דמצריכין דוקא אש שיש בו ממש. אבל בעצי איסור דמ"מ אסור מדרבנן הפת אסורה דהא לשיטתייהו לא אזיל שיטא דסוגי' עבור שאינו אסור אלא מדרבנן רק אם חשבינן גם את התנור לגורם ולכן לתירץ כל הקושיות צ"ל דאיבעי' ליה בתנור חדש והא פשיטא ליה דשלהבת שאי' בו ממש אינו יכול לאסור את הפת וגם התנור אינו יכול לאסור את הפת כיון שלא נתהווה השבח מן עצי התנור כאשר בארתי לעיל מדברי רא"ש חולין אך כל הספק רק אזיל כיון דבאבוקה כנגדו אסור בהנאה מדאוריית' כיון שנאחז השלהבת בדבר שיש בו ממש בדבר האסור ה"נ בתנור חדש דאזיל שלהבת הנשרף מן העצים ונבלע בתנור בעוד העצים קיימים ואח"כ גרף את התנור מ"מ נאחז השלהבת בחרסו של תנור והוי כאלו נאחז בעצים כיון שגם התנור אסור ונאחז החום בחרסו של תנור שיש בו ממש והפת אסורה כיון שנאפה ע"י חום שנאחז בדבר האסור שיש בו ממש א"ד ל"ד לעצים ששלהבת נאחז בעצים שהפת אסורה כיון ששלהבת נצמח מגוף העצים משא"כ בחרסו של תנור ופשיט ליה דהפת מותרת והקשה הש"ס טעמ' דכתב רחמנ' צ"א ש"פ הא לא"ה הוי אמרינן צ"א דלכאורה נוכל לפרש בשני טעמים דגרפו לאו צ"א הוא או מפני שאין בו ממש או מפני שלא נראה לעין וסובר המקשה דע"כ הא דמיעט רחמנ' לענין פסח ע"כ הטעם מפני שלא נראה לעין דאי משום שאין בו ממש הא גם בשאר איסורין מחלקינן בין יש בו ממש לאין בו ממש כמבואר במס' ביצה דף ל"ט הנ"ל אע"כ כיון שנאחז בתנור יש בו ממש והא דמעוט' רחמנ' חדית לן דבר אף שיש בו ממש כיון שלא נראה לעין אין זה צ"א משא"כ בשאר איסורין וע"ז משני שפיר גלי רחמנ' התם וילפינן מני' דהא גופ' גלי דכעין זה הוי כאין בו ממש ואב"ע לעולם דסבר' פשוטא דכגון זה אין בו ממש וזהו דווקא לענין איסורין דבעצים תלוי רחמנ' אבל לענין פסח דבאש תלוי רחמנ' ה"א דאף בגרוף יצלה הפסח דבשלמ' לענין שאר איסורין כיון דעצים דאיסור כבר הלכו וכלו חזר האיסור להיתר משא"כ לענין פסח שרק באש קא קפיד קרא ועיין:

סימן ד

א עיין בסוגי' דע"ג דף מ"ט וכ"ת שני ליה לר"י וכו' אילימא ר"א ורבנן דשאור וכו' תוס' ד"ה עד וא"ת היכי מייתי וכו' י"ל דהכי מדר"א נשמע לרבנן ולכאורה קשה לפי דעת תוס' פסחים דגם ביש בשניהם כדי להחמיץ פליגי ור"ש ורבנן פליגי ג"כ בזוז"ג ולפ"ז קשה דהו"ל להביא הכא פלוגתי' ומדרבנן דאסרי בשאר איסורים נשמע לר"ש דמתיר אף בע"ג

ועי' בפ"י שהקשה אמאי דאמרי' וממאי דטעמא דר"א כדאביי אמאי לא היקשו מנ"ל לאביי בעצמו לפרש דברי ר"א כן ולהוציא דבריו מפשטן עוד קשה להבין מה דמביא מר"א ורבנן דעצים דהא כל ש"ו אזלי להוכיח דאיכא מאן דמתיר בע"ג והתם תרווייהו אסרי ונלפענ"ד ליישב דלכאורה קשה אמאי דמתרץ לעיל מה שמשביח בנבי' פוגם בצל מ"מ כיון דנהנה בנבי' מה מועיל מה דנפגם מצ"א היעלה על דעת שאם יפלו ב' חתיכות מבהמה טרפה לקדרה אחת וא' משביח וא' פוגם דשרי אך צ"ל מידי דהוה כמוליך הנאה לים המלח ואף לשיטות תוס' דדוקא בתערובות מתיר ר"א צ"ל דזה דוקא אם ע"י עשייתו נשרי משא"כ הכא דעדיף כיון שנעשה ממיל' כמו בשאר איסורין דמחלקינן בין נפל א' מהם לים המלח דשרי משא"כ אם הפילו בידים ולפ"ז אפשר לפרש הא דאמרי אלא ר"א ורבנן דעצים כיון דרבנן סברי אין פדיון לע"ג ואף עפ"כ סברי במתני' דזורעין ירקו' בימות הגשמי' ע"כ סברי זוז"ג מותר אף בע"ג דתו ליכא לתרוצי כדמתרצינן דמה שמשביח בנבי' וכו' כיון דאין פדיון לע"ג ומפרש ליה אילימא רבנן דעצים דהיינו כיון דסברי אין פדיון ומסתמא רבנן דמתני' אתיא אף כרבנן דפליגי אר"א ודחי ליה דילמא אחמורי מחמרי כיון שנעשה ע"י משא"כ במתני' שנעשה ממיל' שפיר מועיל מחמת פדיון עוד יש לדקדק בסוגיא הנ"ל וכ"ת שני ליה לר"י בין ע"ג לשאר איסורין דמאיזה טעם נחלוק ביניהו אי משום ע"ג דחמיר אסרינן מדרבנן הא איפכא מצינן ביצה ל"ט הנ"ל דבשאר איסורין שלהבת אסורה וע"ג מותר כיון דבדילין מיניה וכן לעיל דף מ"ב ע"ב קן שבראש האילן עיי"ש רש"י ד"ה לא נהנין מדרבנן וכו' ובאשירה לא משום דבדילי מניה ונוכל לומר ע"פ סברת הר"ן שמפרש הכא דזוז"ג מותר מטעם ביטול וע"פ דבריו מיושב קושית תוספת ס"ח ד"ה ולר"ש ויצטרפו היתר לאיסור וא"ת אמאי לא תלוי פלוגת' בזוז"ג ולדברי ר"ן כיון דהיתר מצטרף לאיסור שוב אין בהיתר לבטל את האיסור כיון דגם ההיתר נהפך לאיסור ולפ"ז לאביי דסובר בפרק א"ע דבכל התורה כולה היתר מצטרף לאיסור א"כ גם זוז"ג אסור אך עי' תוספ' שם דזהו דוקא אם נתערבו יחד משא"כ היכא שלא נתערבו ל"א המ"ל ועפ"ז נוכל לפרש וכ"ת שני ליה בין ע"ג לשאר איסורין דבע"ג כיון דאין לו ביטול מדרבנן [עי' במ"א סי' תמ"ה] זוז"ג אסור ושפיר מביא אלא ר"א ורבנן דשאור ומפרש אביי דוקא בקידם וסילק דאביי לטעמי' דסובר היתר מצטרף לאיסור וחכ"א וכו' עד שיהא באיסור כדי לחמץ משמע מדברי' אף כשנתערבו אינו אסור עד שיהא בו כדי לחמץ הרי אף דהיתר מצטרף לאיסור אעפ"כ זוז"ג מותר ש"מ דלאו מטעם ביטול לחודא זוז"ג מותר דהא כיון שהיתר נהפך לאיסור תו אינו יכול לבטל את האיסור ממילא גם

בע"ג מותר וע"ז שפיר הקשה וממאי דטעמא דר"א כאביי דודאי אביי לטעמא צ"ל כן משא"כ אנן דלא פסקינן כאביי:

ב עוד נראה לפרש בדרך יותר נכון ע"פ דעת רז"ה באלו עוברין דבכותח הבבלי לא שייך טכ"ע כיון שנצמח טעם שלישי מביניהם ועפ"ז גם בזוז"ג יש לחלק בין אם נולד מבין שני הגורמים כעין גורם דאיסור' דאז יש לאסור זוז"ג משא"כ אם נולד דבר חדש מבין שני הגורמים דאז הוי כמאן דלית' כמו דאמרינן בטכ"ע אף דהתורה אסרה הטעם כממשו של איסור זהו דוקא אם נשאר טעמ' דאסורה אבל לא בכותח וזתים וכו' שנתהוה טעם חדש מן התערובות כמו כן נחלק בזוז"ג אך זהו דוקא בשאר איסורי הנאה משא"כ בע"ג דתופס את דמיו תו לא גרע דבר הנולד מבין שני הגורמים מאם מכרם דגם הדמים אסורין אף דנתהוה דבר חדש ע"י האיסור וזהו דעת המקשה לחלק בין ע"ג לשאר איסורין ועפ"ז שפיר מיושב ל"א של רש"י דפי' אם נטע אגוז וכו' ולכשיגדיל ונעשה נטיעה הבריכה ועיין רש"י מה שהקשה ע"ז וע"פ הנ"ל ע"כ צ"ל דהתם איירי שנתהווה דבר אחר ע"י הגורמים דבל"ז אין לחלק בין ע"ג לשאר איסורין גם לדעת ר"ן דמפרש דאיירי בכפניות אתי שפיר ועיין ועד"ז מביא ראי' מר"א ורבנן דשאור דאע"ג דנולד מבין הגורמים כעין הגורמי' אעפ"כ התירו חכמים וא"ל דתרווייהו בעינן שיהיה הנולד כעין הגורמים וגם איסור חמור בהדי' דהיינו א"ה דהא מדר"א נשמע לרבנן כמ"ש תוס' הנ"ל ולכן חזר והיקשה וממאי דטעמי' דר"א כדאביי וכו' אלא ר"א ורבנן דעצים וכדכתיבנ' דמסתמ' רבנן דמתני' כרבנן דעצים דאין פדיון וכיון שכן תו ליכא למימר דטעמי' דזורעין ירקות בימות הגשמים משום דמה שמשביח בנבי' פ"ב וא"כ מרבנן דמתני' גופ' מוכח דזוז"ג מותר אפי' בדבר שתופס דמיו ואתי' הברייתי' דפרה תשחט והשדה תזרע כוותייהו והדר ומקשה כיון דרבנן דמתני' ודעצים חדא נינהו והלא המה גופייהו מחמירים גבי עצים וס"ל דזוז"ג אסור ועיין:

ג ויש להתבונן בדין זוז"ג היכא דגורם של היתר רפוי בעצמותו כנגד גורם דאיסור' אם נאמר דגם בזה מותר אם לא יש להוכיח מהא דאית' בחולין נ"ח שיחלא קמא אסור מכאן ואילך הו"ל זוז"ג ומותר אע"ג דרבנן ס"ל דאין חוששין לזרע האב ולדידן מספק' לן לדינ' ואעפ"כ מהני מיהת לגורם דהתיר' איברא יש להתבונן אם גם להיפך אמרי' כן כגון דעיקר הגורם הוא הגורם דהתיר' רק שגם הגורם דאיסור' מסייע בשמץ מנהו כדי לגמור הנולד מן הגורמים ובמקום דאסרינן זוז"ג כגון באיסורי משהו אם גם בזה אסור אם לא ומסברא החיצונה נראה כי היכא דמהני להקל כ"ש להחמיר אולם לקושט' דמילת' מוכח להיפך דאפי' למ"ד זוז"ג אסור בכל האיסורין מצד עיקר הדין זהו כשגורם

דאיסורא שוה לגורם דהיתר' אבל לא כשהורע כחו של הגורם דאיסור' מני הגורם דהיתר' וראי' ברורה לזה דאית' התם בדף ס"ח דמיבעי' לן בעובר שהוציא ידו [שניתר כולו ע"י שחיטת אמו לבד מאותו אבר ובא על בן פקועה דכוותיה ופרש"י שלא הוציא את ידו ומבעי' ליה לחנני' דס"ל חוששין לזרע האב אם אבר מוליד אבר ואותו אבר לבד אסור א"ד מבלבל זרעי' וכולה אסור ומשמע דמבעי' ליה רק למ"ד זוז"ג אסור ואפ"ה דוקא לחנני' הוא דקמבעי' לי' אבל למ"ד אין חוששין לזרע האב לא נאסר הולד משום גרמא דידי' אע"ג דגרמא דהתיר' חשבינן ליה לאבוה גם למ"ד אין חוששין כדמוכח לעיל דמכאן ואילך הו"ל זוז"ג וכ"ה להדי' במהרש"א דאפי' למ"ד א"ח מ"מ הוי גרמא דהיתר' ועי' י"ד סי' קמ"ב סעי' ג' וסעי' י"א ובזה יתיישב הכל על נכון והוא כעין תירוצו דט"ז ואין צריך לחלק בין שבחא בעלמ' לגורם רק בפשטות נוכל לחלק דהיכא דשניהם שוין אסרו שם משא"כ היכא שעיקר הגורם הוא גורם דהתיר' הגם שלולא גורם דאיסור' לא נגמר במלואו לא החמירו בזה יותר ממאן דס"ל דלעולם זוז"ג אסור ואעפ"כ בגורם כהאי לא נחשב לכלום כנגד גורם דהיתר' ועפ"ז נתיישב לן קו' תוס' בפרק א"מ כ"ד סוף ע"א בד"ה ישראל היו משמרין לאמה משעה שנוצרה תימה לא"ב נמי אמאי אינם צריכין לשמור דאליבא דר"א קיימינן דא"ל זוז"ג אסור עכ"ל ולפמ"ש ניחא שהרי ר"א אית לי' בחולין ע"ט דמספק' לן אם חוששין לזרע האב וכיון שעיקר הדבר הוא חששה בעלמ' וכיון שמשמרין לאמה תו ליכ' למיחש לחשש' רחוקה כזה במקום דלית ביה חשש איסור ברור רק משום ספיק' שהרי אם אין חוששין לזה"א תו לית בי' משום גורם דאיסור' ועוד שהרי איכא ס"ס בהדי רוב' ואגב גררא אפרש דברי תו' שם כ"ג ע"ב ש"מ דפרה קדשי מזבח היא וז"ל תימ' להריב"ם מנ"ל דקדשי מזבח היא וטעמ' משום רביעה דילמא לעולם קדשי ב"ה וטעמ' משום עול דתנן עלה עליה זכר פסולה וי"ל וכו' ועוד מדקתני עלי' וכן היה ר"א פוסל בכל הקרבנות אלמ' לאו טעמ' משום עול עכ"ל ואינו מובן דמידי ארי' הא כדאיתא והא כדאית' כיון דבכולהו נפסל משום רביעה ובקדשי מזבח נפסל משום רביעה עצמה ובפרה דקדשי ב"ה היא נפסלה ג"כ משום עול הכי כולהו גוונא דקתני צריכין להיות מטעם אחד ובגופא דדינא שוים כולהו לפסולא ולאחר עיון קצת נראה שדבריה' מזוקקים דלעיל כ"ב ע"ב אית' לענין יחוד דאיירי שם ומקשה נקיבות אצל נקיבות מ"ט לא מייחדינן ומשני לה מפני שמצוין אצל נשי חבריהם ופעמים שאינו מוצאה וכו' ובסוף ל"ד כ"ג ע"א אמרינן דפרה איידי דדמיה יקרים לא הו"ל למיחש אלא משום דיצרו תוקפו הוא דחייש ר"א ועי' ב"מ ד' ל' בד"ה אף עובד דנ"ל שהיקשו דמפני מה נפסל כשעלה עליה דמסתמא לא ניחא לה משום רווחא פורת' דולד להפסיד הפרה

שדמיה יקרים ותירצו דאם היתה כשירה הוה ניחא ליה ולכך אין להכשיר עכ"ל אמנם הא תינח בבא עליה זכר מן הבהמה דיכול להיות שתתעבר אבל בבא עליה זכר ממין אחר שלא מדעת הבעלים דאין לו רווחא כלל ועוד נפסד בכמה דברים כמבואר שם אזי תו לא נפסלה משום עול כיון דלא ניחא ליה והנה איכא נפקות' רבה בטעמ' שנפסלה ברביעה אם משום דקדשי מזבח הוא ונפסלה משום רביעה גופא אזי נפסלה גם בבא עליה אחר שלא בידיעת הבעלים ואם משום דקדשי ב"ה הוא ונפסלה רק משום עול אזי לא נפסלה בזה ועתה הרי איכא ג"כ נפקותא שהרי יכול לקנות הפרה מן הנקיבות כקו' הש"ס לעיל ותירוצו דש"ס הן תירוצם הראשון והשני דמדעתה ל"ח כיון שאין יצרה תקפה להניח לאחרים להרביעה שתפסול פרתה דדמיה יקרים ולא נותר מקום לחוש רק כתי' הראשון שפעמים אינה מוצאה וכו' ובפרה ל"ח לזה דלו שהיה כן הרי לא נפסלה משום זה מטעמא דעלה עליה עול רק אם נימא דקדשי מזבח היא אזי לא יקנה גם מנקיבות משום חששא דרביעה שלא מדעתה וזהו הוא שתירצו כיון דקתני עלה וכן היה ר"א פוסל בשאר קרבנות ומטעמ' דרביעה וממיל' שגם מנקיבות לא יקנו ובפרה אם נימא דקדשי ב"ה ומשום עול הרי רשאי לקנות מנקיבות ונמצא דבשאר קרבנות פסולים בכל גוונא משא"כ בפרה וזה אינו במשמע דוכן ר"א פוסל וכו' כלל דפסולא דשאר קרבנות יתפשט עוד יותר מפרה וזה נכון וברור ופשוט הכתוב לעיל בפירוש הסוגי' הנ"ל העתקתי מקונטריס אשר רשמתי לעצמי כשלמדתי סוגי' זו בשנת תק"צ ועתה זה כשנתיים חזרתי ושמתי עיוני בסוגי' זו וראיתי שעמודי הסוגי' רפוים ולקוצר דעתינו אנחנו ממשמשים בה כעור באפילה והאיך יעלה על דעת שכל צירי דשקלו וטרו בי' יסבו בלכתן על קורי עכביש כיון שכל עיקר מגמתן היה כדי לתרץ הבריית' בפרה שנתפטמה ושדה שנזדבלה דמותרים והלך לחפש ולתור אחרי מאן דא"ל זוז"ג מותר גם באיסור היותר חמור מכל איסורין שבתורה ואחר כל אלו לא מצא מידי גם לפום רהיטא מאן דא"ל הכי רק בשאר איסורין וזה כבר ישנו בידו ומה שתירצו תוס' ד"ה דמדר"א נשמע לרבנן איננו מספיק דמאן דפליג בסיפא הרי בפשטא לא קאי רק על מאי דמיתני ברישא ובפרט בדבר שהסברא מחלקת מעצמותו וחובה עלי להעמיס כוונה נכונה גם בדבריהם גם מאי דפריך עלי' וממאי דטעמי' דר"א כדאביי דלתירוצם הנ"ל מ"מ מוכח מדלא מחלקי רבנן ש"מ דזוז"ג מותר בכל איסורין ועי' במהר"ם שהרגיש בזה ואחרי מאן דאוסר אינו צריך לחפש אחריו שהרי איכא ר' יוסי ורבנן דאסרי באיסור חמור וביותר תמוה לאחר שהניח ידו מר"א ורבנן דשאור עוד ידו נטוי' לתור אחרי ר"א ורבנן דעצים והתם הלא תרווייהו אוסרין ועודנו לא החל להפק זממו לתרץ הבריית'

דמתיר גם בא"ח גם דברי מהרש"א תמוהין שהקשה במאי דאיתא התם במסקנא אימר דשמעי להו לרבנן דמקילי בשאור וכו' דמאי ק"ל כיון דמ"מ נשמע מיהת דר"א דאוסר בשאור הוא משום דזוז"ג אסור כאביי ושוב הדרינן לכללא דמדר"א נשמע לרבנן כתירוצו דתוס' הנ"ל ותמוה דגם לר"א גופי' עודנו לא מוכח דאוסר בשאור משום זוז"ג וכדאביי דמנ"ל דאיהו לא מחלק בין האסורין ובאיסור חמור כמו גבי עצים הוא דא"ל זוז"ג אסור וכמו דצ"ל לר"י ובזה הוא דשקלינן וטרינן בכל הסוגי' ועל יסוד זה יסבו בלכתן ולהבין דבריו נראה דכוונתו כך אזדי לי' דהשת' אם נימא דלא כאביי וטעמא דר"א משום דגמרו באיסור הוא ולעולם אזלינן בתר הגמר וכך הוא המידה בין להקל ובין להחמיר דכיון שנתן זה ליסוד ליזיל בתר הגמר שוב אין לחלק ומעתה אפי' במקום דזוז"ג אסור כגון באיסור החמור ביותר אם נגמר בהיתר מותר ותדע שהרי אמרי' להדי' וממאי דטעמי' דר"א כאביי דילמא וכו' אי גמור באיסורא אסור אי גמור בהתירא מותר (והיכא דנפלו שניהם יחד מותר משום זוז"ג כמ"ש רש"י שם) ומאי נפקותא בגמיר בהתיר' אלא בע"כ צ"ל כדאמרן ומעתה כיון דחזינן דר"א אוסר בעצים אפי' בתנור חדש ואפה בהן את הפת בהיסק שני שהפת אסור בהנאה ואע"ג שכבר נסתלק הגורם ראשון ולית' בעינא ולא ניתר אלא גרמתו לבד דדמי לקידם וסילק דשאור ש"מ מיהת דלא אזיל בתר הגמר שהרי גמיר בהתירא ואפ"ה אוסר ר"א א"ו בע"כ צ"ל דטעמי' דר"א כאביי משום דקסבר זוז"ג אסור ומדר"א נשמע לרבנן כמ"ש תוס' וקושיתו יתורץ בפירוש הסוגי' כאשר נבאר והוא דמאי דאמרי' בריש הסוגי' וכ"ת שני לי' לר"י בין איסור חמור לשאר איסורין דלאו משום קולא וחומרא הוא דקס"ד לחלק ביניהו דאדרבא באיסורין הקלים גדרו ועשו לסייג ביותר כמו דאיתא להדי' במס' ביצה ד' ל"ט ולעיל מ"ב דכיון דבדילי מינייהו לא הוצרכו עוד לסייגו ביותר אלא דעיקרא דמילת' דבאיסורין דלא בטילי הוא שאסרו זוז"ג משום דזוז"ג בדבר המתהווה מן הגורמים בטיל גם בחד בחד כמו חד בתרי בדבר בעין כמ"ש הר"ן שם בסוגי' זו וכמ"ש למעלה מזה ולכן כשהלך לשוט בים התלמוד לחפש אחרי המתיר אפי' באיסורין שלא ניתן להם תורת ביטול כדי לתרץ הבריית' דפרה תשחט ושדה תזרע הרי רוצה להוכיח דאיכא מאן דפליג בסברא זו וקסבר דאפי' בדברים שאינן מתבטלים אפ"ה זוז"ג מותר דלא תלי' זה בתורת ביטול כלל ומשה"ט שלח ידו מתחילה להוכיח זה מר"א ורבנן דשאור וכיון שהתירו רבנן דשאור משום זוז"ג אע"ג דבדבר המחמץ ג"כ לא ניתן לו תורת ביטול ואפ"ה מותר בזוז"ג דאעפ"י שהעיסה לא נתחמצה זולת שאור דתרומה ש"מ דרבנן קסברו דזוז"ג לאו משום ביטול הוא אולם עודנו נוכל להתווכח בזה דדילמא טעמייהו דרבנן משום דבדבר המתהווה לא ניתן לו סרך איסורא באיסורי

אכילה רק באיסורי הנאה לבד וכמו דחילקו בתוס' שם בד"ה שאם נטע לענין גדולי איסור דבא"ה הוא דנאסרו הגדולין אבל לא באיסורי אכילה ורק בדבר המחמץ כיון שלא נתהווה מחודש וניכר שבחו בתוך העיסה דרך ממוצע לו דהיכא שנתחמץ ע"י לבד הוא דנאסרו אבל לא ע"י צירוף גרמא דהתירא כיון דתו לא ניכר שבחו דאיסורא ממש ולעולם דבאיסורי הנאה זוז"ג אסור ול"ת בדברים שאינם מתבטלין אלא אפי' בדברים המתבטלין איפשר דקסברו רבנן דשאור דזוז"ג אסור רק באיסורי אכילה הוא דהתירו ורק על סוג זה תירצו תוס' על נכון דמדר"א נשמע לרבנן דכי היכא דר"א לא מחלק בין איסורי אכילה לאיסורי הנאה גם רבנן לא נחלקו עליו ביסוד זה דמנ"ל להמציא פלוגתא חדשה מה דלא מצינו עד הנה א"ו דפליגי רק בזוז"ג דבזה כבר התלבטו בו כמה תנאים כמבואר בפסחים דף כ"ו בתנור שהסיקו בקליפי ערלה דפליגי רבי ורבנן בזוז"ג בא"ה [ומשנה זו דשאור נשנית בערלה גבי א"ה ודנקטי בתרומה לאשמעי' זה הוא דאתי' לן דר"א אוסר אף באיסור אכילה] ועל ציר זה קא שקלו וטרי וממאי דטעמי' דר"א כדאביי דילמא טעמי' דר"א משום דאזלינן לעולם בתר הגומר בין להקל ובין להחמיר אפי' באיסורי אכילה אבל בזוז"ג תרווייהו ס"ל לחלק בין איסורי אכילה לבין א"ה, ולעולם דזוז"ג תלי' בדין ביטול והוא דבדברים שאינם מתבטלין לכ"ע זוז"ג אסור בא"ה אבל באיסורי אכילה הוא דלית בהו משום זוז"ג כלל ור"א ורבנן דשאור פליגי במילתא אחריתי אם אזלינן בתר הגומר ור"א סובר דלעולם אזלינן בתר הגומר בין להקל בין להחמיר ועל כוונה זו עצמו הביא עצות מרחוק להפיק זממו דאיכא מאן דקסבר דזוז"ג לאו משום ביטול הוא והביא מר"א ורבנן דעצים ומשם נשמע דטעמי' דר"א בע"כ כדאביי דא"ל דמשום גמיר באיסורא הוא דאוסר דא"כ גם בגמיר בהתירא מתיר אפי' בדברים שאינם מתבטלין וקשי' דאמאי אוסר בתנור חדש הרי גמרו בהתירא וכדתיבנא בקו' מהרש"א וא"כ הדרינן לדוכתי' דמדר"א נשמע לרבנן עד דמקשי לי' אימור דשמעת להו לרבנן דמקילי בשאור וכו' והוא דלעולם דזוז"ג בביטול תלי, לי' ובדברים שאינם מתבטלין כ"ע כר' יוסי קסברו, וזהו בדברים שאינם מתבטלין בעצמותו אפי' כשנתערבו במשהו אבל בשאור אע"ג דבדבר המחמץ לא ניתן תורת ביטול זהו כשהשלים והכלה הי' מעליותא דידי' והחמיץ לבדו אבל כ"ז שלא נגמר ע"י לבד גם בשאור כל תורת ביטול עליו ולא נגרע ולא העדיף משאר תרומה דבטילי ולבסוף קא מסיק ואזיל שגם ר"י קסבר דאפי' בדברים שאינם מתבטלין מתיר בזוז"ג וטעמא דמילתא כיון דכל הדברים שאינם מתבטלין רק מדרבנן בעלמא לא החמירו גם בזוז"ג כיון דליתא לאיסורא בעינא ואע"ג דזוז"ג גופי' מטעם ביטול הוא כמ"ש הר"ן מ"מ לא החמירו בזה בזוז"ג וליתר שאת ותפארת הש"ו נבאר עוד במאי

דקס"ד שהוכיח מרבנן דעצים גופי' והאיך ס"ד לעלות על דעת דרבנן דאסרי בעצים קא סברי דזוז"ג מותר אפי' בא"ה ובדברים שאינם מתבטלין ונראה שגם בזה יש להעמיס כוונה נכונה ועמוקה ע"פ דברי ר"ן בסוגי' זו דזוז"ג משום ביטול הוא וגם ילדה שסיבכה בזקינה דבטילה הוא ג"כ משום זוז"ג דכולו חדא מילתא הוא והא דילדה שסבכה בילדה שנטעה לסייג ולקורות דלא בטילה וחייבת בערלה ה"ט משום שגם הגורם דהתירא יכול להתהפך לאיסורא אם ממליך עלה בתוך שני ערלה לקיימה לפירות ודמי למאי דאמר דנבילה בטילה בשחוטה משום דאפשר לנבילה שתעשה שחוטה יוע"ש והא דאמרי' בחולין דף נ"ח שיחלא קמא אסור מכאן ואילך הו"ל זוז"ג ומותר וכן בתמורה דף למ"ד ע"א בולד טריפה בנטרפה ולבסוף עיברה דהו"ל זוז"ג ומותר אע"ג שגם הגורם דהתירא יכול להתהפך לאיסורא אם תטרוף אח"כ דז"א דהתם בנבילה תתהפך להתיר' ממילא שהרי אם לא ישמרנו ויניחנה כך תבאש ותפסל מאכילת אדם וכן היכא דבידו לנתק ולהפך גורם אחד מן הגורמים הן גורם דהתירא לאיסורא כמו בילדה שסבכה בילדה הנ"ל או להיפוך שבידו להפך גורם דאיסורא להתירא אזי ביטל גורם זו לגבי גורם חבירו והדבר המתהווה מן הגורמים נגרר רק אחרי הגורם שא"א להתהפך לעולם דאע"ג שההיפוך לא עתיד להתהפך ממילא רק ע"י מעשה דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי אמנם כן במעשה שע"י עשייתו לא ישונה החתיכה או הגורם בעצמותו אבל כל שעיקר איסורו משום שנשתנה בעצמותו כגון בהמה שנטרפה ומשום שינוי זה הוי גורם דאיסורא ולכך גורם השני שלא נטרפה ולא נשתנה הוי ג"כ גורם דהתירא כנגד הגורם דאיסורא וא"א לומר שיתבטל הגורם דהתירא מפני שבידו להטריפו שאז ישונה בעצמותו וזהו הנידון בעצמו שדנין עליו דכ"ז שלא קיבלה השינוי התירא הוא מובן מעצמו לא ניתן להאריך בזה] ומדברי ר"ן מוכח ממילא דגם להיפוך היכא דגורם דאיסורא יכול להתהפך להתירא הן מאיליו הן ע"י מעשה שבידו בלא שינוי בחפץ עצמו אזי בטל לי' לגורם דאיסור' ולכ"ע מותר אמנם הא תינח דוזז"ג מטעם ביטול הוא איברא אם נימא דלאו מטעם ביטול הוא אזי לא תלי כלל במה שגורם אחד מהם יכול להתהפך לחבירו דסברא זו לא מצינו רק גבי ביטול כמו בנבילה בשחוטה ובשגם הר"ן עצמו לא אתי לכלל זה רק משום שהקדים ליסוד זה דזוז"ג משום ביטול הוא:

ד ועיין ר"ן בסוף פרקין גבי פלוגתא דר"א ורבנן במוליך הנאה שהעיקר כפרש"י דלר"א מהני הולכת הנאה בפת עצמו, אפילו בתנור ישן ונאפה בעצים דאיסורא דיש שבח עצים בפת, אף על פי כן לא מיחשב כבעינ' ממש ולפ"ד יש מקום לומר דרבנן ל"פ עלי' דר"א רק בזה דלדידהו מיחשב כבעין ממש אבל בתנור חדש ובהיסק שני גם רבנן מודו

לר"א דיש פדיון וכן כשנתערב הפת מהני הפדיון לרבנן שהרי אם נאמר דרבנן פליגי על כל גוונא דקתני במתני' צריכין לדחוק קצת בפירושי' ולומר דכשם שאין פדיון לבעין ה"ה נמי שהחמירו רבנן גם לענין תערובות] ולפ"ז יש לפרש דקא ס"ד דמן רבנן דעצים גופא אזדי ראיתו דזוז"ג מותר אפי' בדברים שאינן מתבטלים והוא דמן רבנן דעצים רצה לסתור היסוד שתקע עד כה דזוז"ג משום ביטול הוא דמותר ומזה נמשך ממילא דבדברים שאינן מתבטלין אסרו ר"י ורבנן ולא מצינן מי שיתיר ולעומת זה מביא מרבנן דעצים שאמרו דאין פדיון והוא כשאיסורו בעינ' ואז נאסר הפת אבל בתנור חדש ובהיסק שני דלית' לאיסור' בעינ' מהני פדיון וכיון דמהני פדיון הרי הגורם דאיסור' עצמו יכול להתהפך וממיל' דבטיל לי' לגורם דאיסור' לגבי גורם דהתיר' שהרי כמות שהוא עתה בידו להביאו לכלל היתר ע"י מעשה שבידו בלא שינוי כלל בחפץ עצמו ומדר"א דקסבר דלעולם מהני פדיון וגם שנאסר הפת אפי' בתנור חדש ובהיסק שני ש"מ דס"ל דזוז"ג אסור אפי' בדברים המתבטלים ולפ"ז לא קשיא מבריית' דקתני פרה תשחט ושדה תזרע דהתם בשעה שרצה לזרוע כבר ליתא לזבל דאיסורא אלא שהקרקע מושבחת וכן בפרה ול"ד לשבח עצים בפת [ותדע שהרי בשבח עצים בפת אפילו לדידן דזוז"ג מותר אוסר בפת ובשדה ובפרה מותר משום זוז"ג] וכיון דבכה"ג דלית' לאיסור' בעינא גם לרבנן מהני פדיון וכיון שכן אע"ג דעודנו לא נפדה כבר בטל לי' לגורם דאיסורא לגבי גורם דהתיר' ולזה קאמר רבנן דפליגי עלי' דר"א ויתירו אפי' בדברים שאינן מתבטלין מאן נינהו אילימא רבנן דעצים מדקאמרי אין פדיון לבעינא ומזה תרצה לבנות דיק דרבנן פליגי עלי' דר"א בתנור חדש ובהיסק שני דפשטא דמילתא מיהת לא משמע הכי דמשמע מפשטא דמתניתין דרבנן החמירו יותר מר"א ולא שיקילו עוד במאי דמחמיר ר"א אלא רבנן דשאור שהרי כיון דמ"מ מוכח מיהת מדר"א דקסבר יש פדיון והרי אפשר להתהפך להתיר' ואעפ"כ אוסר ש"מ מיהת דטעמא דר"א כדאביי וכיון שכן הדר דינא דמדר"א נשמע לרבנן וכדכתיבנא לעיל וחזר והקשה על עיקר היסוד דמ"מ לא דמי איסורין שאין מתבטלין לשאור כמ"ש לעיל:

ה ובנידון מה שעמדנו לעיל דאמרי' מה שמשביח בעור פוגם בבשר ואמאי הכי יעלה על דעת באם יפלו שתי חתיכות א' פוגמת וא' משביחות שיהיה התערובות מותר גם צריכין להבין במאי קמפלגי ונראה דמפשטא דמילת' ומלישנא דמתני' נראה דבודאי בדיעבד לא נאסרו הזרעים משום חששא דנבי' שהוא חשש' רחוקה רק בלכתחילה קא מפלגי ויש לומר כיון שהקרקע בעצמו שלו הוא ואם אתה אסרו בשלו לא הורע כחו מלא אפשר וגם לא נתכוון כלל להנאה זו וה"ז כלא אפשר ולא קא מכוון ומאן דאוסר

ס"ל כר' יהוד' דאוסר דבר שאינו מתכוון וס"ל דאליב' דר' יהודא אסור גם בלא אפשר כסתמא דסוגי' בריש כתו' גבי מהו לבעול בתחילה בשבת ועי' פסחים כ"ה בתוס' ד"ה לא אפשר גם י"ל דבזה גופא פליגי אם הוי פסיק רישי' ומצינן כעין זה פלוגת' דתנאי בשבת צ"ה ע"א ועי' בתד"ה שם המכבד ובפסיק רישי' לא מהני ל"א ולא קמכוין גם י"ל דפליגי בפסיק רישי' דלא ניח' ליה בשאר איסורין דלא בעינן מלאכת מחשבת דוקא ועיין באשרי בפי"ד דשבת דפלוגת' דרבוותא הוא בין השאלתות ואשר"י יוע"ש היטב ועיין ר"ן בפ' גה"נ גבי פת שאפו עם הצלי דהאי דבת תיהא דפליגי אביי ורבא בריחא מילת' היינו משום שריח חזק נכנס בקרבו וחשיב כשותה אבל משום נהנה אי אפשר כיון שאינו מתכוון ומשום פ"ר ל"ת כנהנה דכל שאר איסורין שאסרה התורה הנאתו לית ביה משום פ"ר ודמי ללא אפשר ולא קא מכוון וראי' ממוכרי כסות וכו' ובלבד שלא יתכוון בחמה וכו' אע"ג דהוי פ"ר ועי' בתו' בפ' במה מדליקין בד"ה ובלבד דמפרשי ליה דאיירי בגוונא דלית ביה משום פ"ר יעו"ש בדף כ"ט ע"ב:

הלכה ד - בדיני חילופי וגידולי א"ה

סימן א

א עיין רמב"ם בפ"ה מה' נדרים ה' ט"ז וז"ל האוסר פירותיו על חבירו בין בנדר בין בשבועה הרי גדוליהן וחילופיהן ספק לפיכך חבירו אסור בגדולי פירות אלו ובחילופיהן ואם עבר ונהנה נהנה עכ"ל הרמב"ם ודברי קדשו תמוהין לראשונים ואחרונים חדא כקושית ר"ן כיון דספיקא דרבנן הוא מדינא הוא להקל ולא להחמיר ועוד תמה בלח"מ שהרי פוסק ב"פ מהמ"א דבכל איסורי הנאה הדמים מותרים למחליף [וא"ל משום דנדרים דינו כדשיל"מ דאזלינן בספיקא לחומר' כתירוצו דר' אשי בריש ביצה דהא לגבי הנודר לא נדון כדשיל"מ דלא בדידי' תלי' מילת'] ואת"ל דאיכא איזהו סברא לחלק בין נדרים לשאר איסורי הנאה דיותר מסתבר להחמיר בנדרים שהרי בגמ' שם בעי למיפשט מערלה וכה"כ דמותרים למחליף ועוד דהו"ל לרמב"ם לחלק בנדרים גופא בין החליפם הוא להחליפם אחר ומדסתם דבריו משמע דגם כשהחליפם אחר אסורים למחליף ונלע"ד דדברי רבינו הגדול ברורים כשמש בצהרים בלא גימגום כלל דיש להקשות לדעתו הגדולה דפוסק בפי"ב מה' נדרים בקונם שאני עושה לפיך דצריך להפר בין כשאומרת ידיה לעושיהן ובין כשאוסרת מעשה ידיה לבד ור"ן בפ' אע"פ תמה עליו דאית' להדי' שם דמעשה ידי' אינה יכולה לאסור על בעלה דהוי כאוסר דבר שלא בא לעולם על חבירו ובכ"מ שם ובב"י סי' רל"ד תירץ דלמסקנ' שם דמסקינן דקונמת כקדושת הגוף לפי שאין לו פדיון ומפקיע מידי שיעבוד הילכך חיילי אף בדבר שלב"ל והא דאמרי' דאין אדם

מקדיש דבר שלא בא לעולם היינו דוקא במידי דאינו קדוש אלא קדושת דמים דיש לו פדיון עכת"ד בקצרה וקשי' מסוגי' דשותפין הנ"ל דמבעי' לי' לרמב"ח באומר קונם פירות אלו על פלוני מהו בחילופיהן מי אמרינן גבי דיליה הואיל ואדם אוסר פירות חבירו על עצמו אדם אוסר דבר שלב"ל על עצמו גבי חבירו הואיל ואין אדם אוסר פ"ח על חבירו אין אדם אוסר דשלב"ל על חבירו ולדעת רמב"ם הנ"ל דלמסקנ' דקונמות כקדושת הגוף דמי הרי יכול לאסור אפי' דשלב"ל על חבירו אמנם יש לומר דסוגי' קאי לתנאי דפליגי על ריב"נ ואית להו דאין הבעל צריך להפר והטעם משום דלית להו דקונמת מפקיע מידי שיעבוד [וכעין שתירץ ר"ן בפ' המדיר את דברי רמב"ם שם דלא הביא בפסקיו תירוצי דגמ' באומר צאי מע"י ובמספקת וכו' דתירוצו שם דסוגי' קאי אליב' דתנאי דפליגי על ריב"נ] איבר' לרמב"ם גופא דהבי' בעי' דרמב"ח באוסר פירותיו על חבירו דפירות הידועים דהיינו פירות אלו והרי זה דומה לאומר להדי' שגם החליפין יאסרו עליו כדאית' ברשב"א ור"ן שם ופסק דאסורין מספיק' והא לדידי' נאסרו בבירור כיון דלדינא אוסר דבר שלב"ל על חבירו לכן נלפענ"ד דגם זולת כל אלה קשה הדבר לסלק לגמרי כללא דשייט' בכמה סוגיות הש"ס דאין אדם אוסר דשלב"ל ע"ח והיה להם זאת ליסוד מוסד וגם בפ' אע"פ דף נ"ט מעיקרא קס"ד דר' יוסף למימר הכי ומקשה ליה מכלל זה דכשם דאין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו כך אין אדם אוסר דשלב"ל על חבירו ואיך ננית עתה ונשבק לגמרי כלל זה לדינא לכן נלפענ"ד להמציא בזה מילתא דמסתבר דודאי דבר שלב"ל שאין לו עתה בהם שום תפיסת יד לנתקו מרשותו והרי הם במשקל אחד עם פירות חבירו אזי גם לריב"ן ולמסקנא דכקה"ג דמי אפ"ה אינו יכול לאוסרם על חבירו גם לדעת רמב"ם אמנם במעשה ידיה כיון שיש לה תפיסת יד בידים עצמן שהרי למסקנא אף על גב דמשועבדין לבעל מ"מ כיון דמדינא מפקיעין מידי שיעבוד וכשאוסרת ידיה לעושיהן נאסרו מע"י מדינא גם לאחר דאלמוהו רבנן אזי נאסרו עליו לאחר גירושין וכח דיש לה יד וכח להקדישן עליו לכן מהני ג"כ כשלא אמרה כן בפירוש דאז דנין הדבר בעלמא לדבר שלב"ל כגון בפירות דקל דאי אמר דקל לפירותיו הוא דמהני אבל כשהקנה לו פירות דקלו לא מהני מידי אכן בקדושת הגוף דאלים מהני בדבר שלב"ל כזה משום דגבי קדושת הגוף די לנו כשיש לו בו תפיסת יד וביכלתו להקדישן כי היכא דלא תשוה לפירות חבירו ע"ח אבל כשאין לו דקל כלל ואוסר עליו פירות שיגיע לידו אזי גם בקה"ג גופיה ל"מ ול"מ כיון דלית ביה אז שום תפיסת יד ודמי להדיא לאוסר פ"ח על חבירו:

ב וכשנעמוד לחקור כשאוסר חליפי פירותיו ע"ח לאיזהו מהם תדמוהו אזי מההכרח להתבונן בו תחילה אם יש לו בו תפיסת יד לאסור הפירות לחליפיו או למכור הפירות

וליתנם לחליפיו אם נימא דדמי לדקל לפירותיו אזי יכול לאסור בקונם גם חליפי פירותיו לדעת רמב"ם הנ"ל דבקה"ג יכול לאסור דשלב"ל כזה איברא אם נימא דלא דמי לדקל לפירותיו דהתם יהיו שניהם ברשותו בב"א משא"כ חליפי פירות דא"א לבוא אלא כשיצאו הפירות מרשותו והנה בתוס' איתא שני תרוצים בזה בגיטין ס"ד בד"ה דמי חמרא וכו' אם מהני באומר חמרא לדמיו] אכן נראה דלא גרע ממוכר עבדו **(דיני עבד כנעני אינן נוהגין בזמן הזה)** לקנס דמיבעי' לן גם לרבנן ולא איפשטא וכן פסק הרמב"ם בפ' כ"ג מה' מכירה דמספיקא ל"ק ואם תפס אין ממ"י ולפ"ז מתורץ כל קו' הנ"ל בדרך נכונה וסלולה דאיבעי' דרמב"ח בע"כ קאי או אליבא דתנאי דפליגי על ר"י ב"נ כמו ש"ל או לצד האיבעי' זו דבמוכר עבד לקנס לא מהני לרבנן [כמו שתירצו תוספת בר"פ המפקיד דסוגי' דשם קאי לצד זה דל"מ במוכר עבדו לקנס יוע"ש] וכיון דל"מ במוכר עבדו לקנס אזי לא מהני נמי בפירות לחליפיו או לדמיו וכיון שכן אזי גם בקונם לא מהני מידי דדמי לפירות חבירו ע"ח כיון דמדינא אין לו עתה תפיסת יד בהם לדמיו לכן מיבעי' לי' אם חלופין כגדולין לאסרן עליו מיהת מדרבנן למחליף עצמו מחמת קנסא ועל קוטב זה קאי כל ש"ו דהתם ולבסוף לא נפשטה וכיון דמידי דרבנן הוא נקטינן לקולא ומש"ה פסק הרמב"ם בפ"ח מהמ"א דבכל איסורי הנאה שאין תופסין דמיהן דחליפיהן מותרין למחליף אבל בקונם נקיטנא מיהת לדינא דאסורין מספיקא אפי' כשהחליפן אחר משום דאנן פסקינן כר"י ב"נ דקונמת כקדושת הגוף דמי ומפקיעין מידי שיעבוד ונדון ממילא דגם דשלב"ל שיש לו תפיסת יד בהן לנתקן מרשותו דיכול לאסרו על חבירו כמו במע"י על בעלה וכיון דלדידן מספקא לן לדינא במוכר עבדו לקנס ה"ה נמי בפירות לדמיהן ולחלופיהן מיתלי תלוי באיבעי זו עצמו ולכן גם כשאוסר על חבירו הפירות וחלופיהן כרוך במטרה ההוא דאם נאמר כשאומר בפירוש פירות לדמיהן מהני אזי כיון דיש לו בו תפיסת יד בעלמא כזה גם בסתמא יכול לאסור בקונם דדמי למעשה ידי' אכן אם נימא דמוכר עבדו לקנס לא מהני דלא דמי לדקל לפירותיו וה"ה נמי בפירות לדמיהן וכיון שכן אזי גם בקונם אינו יכול לאסרן על חבירו דהדר דמי ממש לפירות חבירו על חבירו ומשום האי טעמא פוסק הרמב"ם בה' נדרים דבאוסר פירותיו על חבירו דהיינו פירות ידועים דדנין הדבר כאוסר בפירוש גם את חלופיהן וגדוליהן דאסורין מספיקא אפילו כשהחליפן אחר אולם הא תינח בקונם דאזיל לטעמי' דכקדושת הגוף דמי ויכול לאסור גם דבר שלא בא לעולם על חבירו אבל בשבועה דפוסק הרמב"ם ג"כ שם דאסור בחליפי' וגדוליהן מספק הדרי כל קו' הנ"ל לדוכתייהו:

ג אולם כשנביטה ליסוד דברי קדשו נראה כי נכונים כל דבריו למוצאי דעת דצריכין להתבונן בדבריו האוסר פירותיו ע"ח בין בנדר ובין בשבוע' דאיך משכחת לי' בשבוע' שיאסור על חבירו אם לא כשענה אמן והרי זה כנשבע מפי עצמו ובזה לא מיבעי' לן כלל דקתני להדי' במתניתין דנודר אסור בחליפין ובגדולין ונראה דרמב"ם אזיל לטעמי' בפרק ה' מה' שבועות ה' ד' כשנשבע שלא יכנוס חבירו לביתו ונכנס שלא מדעתו דנשבע פטור דאנוס הוא והנכנס חייב [ועי' במ"ל שם שעשה סמוכין לדבריו ממס' נידה מ"ו יוע"ש] אולם הטור השיג עליו שם דל"מ א"ח רק בקונם אבל לא בשבועה ונראה לי דרמב"ם ס"ל כדעת רש"י ורז"ה ור"ן בשבועות בפ"ג דגם בשבועה כשאוסר חפצו עליו דחייל נמי בישיבת סוכה עלי כמו בקונם רק דסתמא דקונם הוא באיסור חפצו עליו וסתמא דשבועה הוא באיסור גברא אבל כשאוסר חפצו עליו בשבועה חיילי נמי השבועה אחפצא אולם דברי רבינו בפ"ה מה' שבועות הנ"ל דנקט שלא יכנוס חבירו לביתו ולא נקט לי' באיסור חפצא דווקא והוא כשאומר הבית לכניסה עליך בשבועה אפשר לומר דלישנא קלילא נקט כמו דתירצו הפוסקים על כמה וכמה סוגיות בנדרים ובשבועות דלא דייקו בזה עי' ר"ן ריש נדרים ע"ב ד"ה איידי אולם יותר מסתבר לומר דשפיר דייק והוא דכשם דסברי הפוסקים ובראשם הרמב"ן דקונם שאמר בלשון שבועה דמהני מדין יד אע"ג דעיקרא דקונם הוא על חפצא מ"מ כשאמרו בלשון גברא מהני מדין יד דלא גרע מידות ולעולם האיסור עצמו על חפצו רק פומא הוא דאיתקל ליה ולא הוציא מפיו כתקונו ואעפ"כ בישיבת סוכה ל"מ רק כשאומר בפירש ישיבת סוכה עלי וכשתדייק תמצא דגם הפוסקים דסברי דמהני קונם כשאמרו על גברא מדין יד ואפ"ה במקום מצוה ל"מ רק כשאומר בפירוש על חפצא וכ"מ להדיא מלשון הפוסקים בר"ן וברשב"א נדרים שם דבדבר מצוה ל"ח רק כשאומר בפירוש על חפצא אמנם דמקצת פוסקים חולקים בזה כאשר הבאנו בסוגיא דאין אחע"א בסי' ו' אות ו' והוא מטעם רומיא דקרא דכתיב לא יחל דברו וכתיב לה' והוא להדיא בנדרים דף ט"ז לכן ל"ח על חפצי שמים רק כשיאמר בפירוש באיסור חפצא ומעתה גם דברי רמב"ם נתכוונו על מטרה זו דכשנשבע שלא יכנוס חבירו לביתו דאי איפשר להתקיים הדבר רק על חפצא וכיון דלדידי' דס"ל כדעת רש"י וסייעתי' דאית' לשבוע' באיסור חפצא כשאומר בפירוש על חפצא אז מהני גם בזה מדין ידות דשבועה ואפ"ה על דבר מצוה לא חייל רק כשאומר בפירוש בשבועה על חפצא וכיון שכן מצרופים דבריו רבינו הגדול גם בשבועה שהרי בשבועה לא איכפת לן מידי בדבר שלבל"ע רק דכאן שאוסר פירותיו על חבירו דחייל על חפצא וכיון שרק האיסור חפצו הוא שיעכב מצד דבר שלבל"ע אזי הדר דינא דכיון שהוא

ג"כ איסור חפצא הרי דינו כקונם דכקדושת הגוף דמי לזה דמידי טעמא בקונמות דדמי לקה"ג הוא משום דהוי איסור חפצא ואין לו פדיון כפרש"י שם ורשב"א ור"ן ה"ה נמי בכיון ובמישור גם לדעת רמב"ם ורש"י דחייל נמי אחפצא ואין לו פדיון והדר דינא בקנה אחד לקונם ואסור מספיקא ולהשקיט לבב הקורא יש כדמות ראי' לזה דיש לדקדק אמאי לא תנן במתניתין דחומר נדרים משבועות וחומר בשבועות מנדרים וליתני נמי דחומר שבועות מנדרים דחייל גם על דבר שלבל"ע משא"כ בנדרים והני פוסקים דחולקים על רמב"ם ודוחק לומר שהוא בכלל דבר שאין בו ממש דקתני התם אכן לקושטא לק"מ דלדעתם גם בשבועה לא חייל ולא משכחת לי' רק כשאוסר על עצמו ובאופן זה גם בנדרים מהני דהרי יכול לאסור דשלב"ל על עצמו אבל לדע' רמב"ם דס"ל דיכול לאסו' בשבוע' ע"ח וגם ס"ל דיכול לאסור בקונם גם דבר שלב"ל ע"ח וא"כ קשי' להיפך דליתני חומר בנדרי' מש משבועו' דבנדרים דכקה"ג דמי יכול לאסור דבר שלבל"ע ע"ח משא"כ בשבועה אלא וודאי דגם בשבועה כשאוסר על חבירו דא"א להתקיים רק על חפצא אזי דינו כקונם ויכול לאסור גם דשלב"ל על חבירו בשבועה:

ד צויתי לכבוד בני המופלגים לחפש באחרונים אולי יש מי שכבר התעורר בזה על הרמב"ם, וימצאו בספר שעה"מ בפ' י"ב מה' נדרים הנ"ל שמביא בשם ס' בני יעקב שהקשה קו' הנ"ל על מרן הכ"מ דס"ל כיון דלמסקנא קונם כקה"ג דמי דחייל גם על דבר שלב"ל מהא דמביא הרמב"ם בעי' דרמב"ח בקונם פירותיו ע"פ דאסור מספיקא יוע"ש שהניחו בצ"ע ובעל שעה"מ תירץ וז"ל אכן לפמ"ש יש לדחות דלא אמרה הרב ז"ל אלא במעשה ידי' דעבידי דאתו ודאי דסתם אשה דרכה לעשות משא"כ באוסר פירותיו ע"ח דלא עבידי דאתו וודאי דמי יימר דמחליף לי' וכן גדולין נמי מי יימר שינטע אותם ויצא פירות ואפי' בחד מי יימר מיקרי לא עבידי דאתו לדעת כמה מרבוותא וכו' עכ"ל ויש לפקפק בתרוצו חדא דבחליפין מי לא עסקינן שהחליפין כבר הם בעולם אלא שאינו ברשותו וכל שהגוף בעולם אזי ל"ב שיהי' עבידי דאתו כמו דאיתא בתוס' בכמה סוגיות ואת"ל כאידך תרוצו דגם כשגוף בעולם בעינן דעבידי דאתי א"כ בע"כ צ"ל דכל כי האי גוונא חשיבא כעבידי דאתו דומיא דשדה זו לכשאקחנה תהי' קנוי' לך דקנה לר"מ וחדא מתרתי שמעית מיני' או דכשהגוף בעולם ל"ב עבידי דאתו או דזה דמי לעבידא דאתו ומ"ש בין שדה זו שאני לוקח ובין מה שאני מוכר:

ה ובמה שכתבנו לעיל מתורץ שפיר גם קו' הלח"מ שהיקשה שם על דברי כ"מ הנ"ל ממ"ש רבינו בהלכות מע"ק בספט"ו וז"ל היתה לו בהמה מעוברת ואמר אם תלד זכר הרי הוא עולה וכו' ילדה זכר תקרב עולה דמשמע דווקא מעוברת אבל אם אינה מעוברת

לא הוי עולה אע"ג דקדושת הגוף הוא ומעשה ידי דמי לאינה מעוברת ולדברינו הנ"ל ניחא דמעשה ידי שאני דיש לה בהם תפיסת יד כשאומרת להדי' יקדשו ידי לעושיהן וכבר יצאו מכלל פירות חבירו בזה משא"כ בפרה שאינה מעוברת דל"מ בעלמא גם באומר פרה לולדה כ"ז שעודנו לא נתעברה ומש"ה גם בקה"ג לא מהני והדברים ברורים ונכוחים בישוב כל דברי רמב"ם הנ"ל על מכונם ונשמע מדברי רמב"ם הנ"ל דס"ל בבירור דחליפין וגדולין שוין שהרי בפ"ה מה"נ פוסק דשניהם איסורין מספק ומעתה נשמע ממילא דכשם דס"ל בפ"ח מ"ה מ"א ה' ט"ז וז"ל כל מאכל שהוא אסור בהנאה אם נהנה ולא אכל כגון שמכר או נתן לאחרים אינו לוקה **(דיני מלקות אין נוהגין בזה"ז)** והדמים מותרים ה"ה נמי בגדולין דתרווייהו שוין לדעתו ולדעת הראב"ד לא מיבעי' לי' בגדולין כלל ופשיטא לי' דאסורין בכל א"ה ועי' בא"ח סי' תמ"ג בח"י שם דפוסק דגדולי חמץ שעבר עליהם הפסח מותרין ומק"ח פוסק דאסורין ראה עתה שפלוגתי' תלי' ברמב"ם וראב"ד ויש להקל כדעת ח"י שהרי גם לדעת הראב"ד איסור הגדולין בכל א"ה דאורייתא הוא רק מדרבנן ובחמץ שעבר עליו הפסח דגופו קנסא דרבנן בעלמא הוא והקילו בו אפי' בטכ"ע מכש"כ בגדולין דעיקרו מדרבנן דבוודאי יש לסמוך עליו במקום הפסד מרובה:

ו **ומעתה** נראה דתו ליכא לאפלוגי בין א"ה שהוא מן הנקברים לבין א"ה שהוא מן הנשרפים שהרי טעמא דרמב"ם דמתיר הגדולים בכל א"ה הוא מפני דס"ל שגם זה הוא בכלל זוז"ג דמותר אפי' בא"ה דחמירא שכן מבואר להדיא בדבריו בפ' עשירי מה' מעשר שני ה' ך' וז"ל נוטעין יחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי ופירות ערלה אסורין בהנאה כמו שבארנו בה' אסורי מאכלות ואם עבר ונטע אגוז של. ערלה הרי הצומח מותר כשאר האילנות (כ"א) וכן אין מרכיבין כפניות של ערלה בדקלים מפני שהן כפרי עבר והרכיב מותר שכל דבר שיש לו שני גורמים אחד אסור וא' מותר הרי זה הנגרם משניהם מותר לפיכך הצומח מפירות ערלה מותר שהרי גורם לצמוח הפרי האסור והארץ המותרת עכ"ל והוא כדעת רש"י בלשון ראשון דף מ"ט ותוס' שם חולקים בסברא זו דכל שהוא משום שני ענינים לא שייך ביה זוז"ג שם בד"ה שאם ובדף מ"ח ד"ה ורבנן וכן מטין קצת דברי רמב"ן מובא בר"ן שם שהיה חוכך להחמיר אמנם לדעת תוס' יש להתיר הגדולין בלא"ה שהרי דרבנן דפליגי אדר' יוסי מתירין באם נטע אגוז של ערלה בלאו האי טעמא כמבואר בדבריהם שם מ"ח ע"ב ד"ה ואין דרק לכתחילה הוא דמודו רבנן דאסור ליטע ובדף מ"ט ד"ה הא רבנן וז"ל והא דשרי לעיל נטע והבריך והרכיב לאו משום דאית להו זוז"ג מותר אלא משום דמה שגדל מן האגוז עצמו יהא

מותר עכ"ל אמנם לדעת תוס' הוא דאפשר לאפלוגי בין נשרפים לנקברים שגם לדבריהם מסתמא הלכה כרבנן דגם מה שגדל מן האגוז עצמו מותר הוא דוקא בערלה שהוא מן הנשרפים דעפרן מותר הוא דמתירין הגדולים אבל בחמץ בפסח שהוא מן הנקברים אפ"ל דמודו רבנן דגדולים אסורים אמנם כיון שבעל המחבר מק"ח שרצה לחלק בזה כתב במסקנא דאין לחלק דמידי טעמא דנשרפין עפרן מותר משום דנעשו מצותן אבל בגידולין לא שייך זה לכן אוסר הגדולין אף בנשרפין וכיון שהוכחנו דבנשרפין לכ"ע הגדולים מותרים אזי ממילא גם בנקברים כן בפרט שכבר נקבע לפסק הלכה ברורה בש"ע סי' קמ"ב סעי' י"א ובסי' רצ"ד סעי' י"ב שגם בכל דבר שהוא משום שני ענינים מותר מטעם זוז"ג וא"כ הלכה ברורה כדברי ח"י דגדולי חמץ מותרים וגם למגדל עצמו מותרין כמו דמש"ל בסי' רצ"ד דאם נטע דמותרים דמש"ל אפי' לנוטע עצמו וכמו דפסק בסי' תמ"ג בא"ח לענין חליפין להקל באיבעי' דרמב"ח כן נמי לענין גדולין דכל שהוא משום קנסא שניהם שוים וגם משמע להדיא דלא כמ"ש בע"ל מק"ח דהא דשרו חליפין בש"ע הוא לאחר הפסח דוקא חדא דגם התם מסתימות לשון המחבר לא משמע הכי וגם בסי' רצ"ד הנ"ל מתיר להדיא הגדולין אפי' לנוטע עצמו:

ז ומעתה אפשר לומר דגם דע' ראב"ד בפ"ה מ"ה נדרים הכי הוא וז"ל שם לפי הגמרא הגדולים אינן ספק אלא ודאי אסורין הילכך אם קידש בגדולי איסור צריך לחזור ולקדש מיהו קשי' להו כל היכא דאמרינן אסור בגדוליהן אפי' בדבר שזרעו כלה אמאי הא קיימא לן זה וזה גורם מותר ואם נטע אגוז של ערלה מותר בפירותיה עכ"ל ודברי קדשו אין להם התקשרות כ"כ וגם לשונו מיהו קשיא להו לשון להו אינו מדוקדק כ"כ לכן אפ"ל דגם הראב"ד ס"ל לדינא דגידולים מותרים לכ"ע שכן נראה מסיום דבריו דגם בשני ענינים הוי זוז"ג ומותר וגם מדשתק ליה בשני מקומות הנ"ל ש"מ דאודוי' אודה ליה רק דקסבר מדמבעי' ליה לרמב"ח רק בחליפין ולא בגדולין ש"מ דס"ל דהגידולין פשיטא ליה דאסורין לזורע משום קנסא דרבנן כיון שבאין מן העיקר משא"כ בחליפין כיון שאינו דמיהן לפום פירושם בירושלמי הנ"ל לכן בזה הוא דמיבעיא ליה אם קנסינן ליה גם בזה ותו ל"ק מהא דקיימ"ל דזוז"ג מותר שהרי רק מחמת קנסא הוא דקנסינן לזורע לחודא אבל אם נאמר כדעת התוס' דכל שהוא משום שני ענינים לית בהו משום זוז"ג ומדינא אסורין אזי אם קידש בהן את האשה א"מ כלל הגם דבנדרים אסורין רק למקדש דכיון דלית לי' זכי' כלל למקדש בהם ואינו יכול להקנותן לה כלל אזי לכ"ע א"מ כמו שכתבתי לעיל ולדידהו קשי' מאגוז של ערלה אמנם אם אמרינן דהא דפשיטא לי' בגדולין הוא משום דגדולין כיון דאתי מן העיקר אזי פש"ל דקנסינן לזורע לכן אם

קידש בו האשה מקודשת רק דצריך לחזור ולקדשה כיון דלא נגרע דבר מזכותו לרשותו דמקדש וזהו הוצעת דבריו לפי הגמרא הגדולים אינן ספק אלא וודאי אסורין [והיינו משום קנסא לחוד] הילכך אם קידש וכו' צריך לחזור ולקדשה [אבל מדינא מקודשת לכ"ד ואין קדושין אחרים תופסין בה] מיהו קשי' להו למאן דס"ל דמדינא אסורין] אמאי הא קיימ"ל זוז"ג מותר וכו' אמנם לדעת הרמב"ם ל"ק קו' ראב"ד מהא דקיימ"ל זוז"ג מותר משום דלדינא הוא דאוסר הגדולין מספק הוא משום כוונת הנודר הוא וכאילו אוסר להדי' את הגדולין עליו דלדידן מספקא לן אם יכול לאסור דבר שלא בא לעולם כהאי על חבירו משום דקונמת כקדושת הגוף הוא כדבר שבא לעולם וכשאוסר בפירוש תו לית בי' משום זוז"ג וכמו באוסר על עצמו דאסור בגדולין ול"ש בי' משום זוז"ג וגם באיבעי' דרמב"ח דמיבעי' לי' משום קנסא וקא שביק לגדולין יש לומר דרמב"ח ס"ל כתרוצא קמא שם דף מ"ח דאיפוך ור"י הוא דס"ל זוז"ג מותר ואפ"ה אין זורעין תחתי' בימות החמה והטעם משום דכל שהוא משום שני ענינים לית בהו משום זוז"ג וגם כל הש"ו קאי התם לפי סברא זו כמבואר בר"ן שם אכן אנן פסקינן כתרוצא בתרא דל"ת ור"י לדבריהם דרבנן קאמר ולר"י דס"ל זוז"ג מותר זורעין גם בימות החמה יוע"ש ומשום האי טעמא שבקי' רמב"ח לגדולין משום דס"ל כתרוצא קמא דהתם וא"כ הגדולין אסורין מדינא גם לכ"ע בלא קנסא ואי בעי' דידי' אקנסא קאי:

ח ומעתה כל דברי ש"ע צדקו יחדיו דבא"ח סי' תמ"ג פוסק דחליפין מותרים גם למחליף אפי' בפסח וכן בי"ד סי' רצ"ד סעי' י"ב דאסור ליטע אגוז של ערלה ואם נטע הגדולים מותרים מטעם זוז"ג ומשום בעיא דרמב"ח נקטינן לקולא בדרבנן רק בנדרים באומר פירות אלו על פלוני אסור בחילופיהן ובגדוליהן הוא מטעמא אחרינא אם כסברת מרן כ"מ משום דהוי כדבר שיל"מ או משום טעמא דכתיבנא לעיל לדעת רמב"ם דקונמות כקה"ג דמי דיכול לאסור גם דשלבל"ע על חבירו וכן פסקינן בש"ע באה"ע סי' פ"א סעי' ב' דגם באוסרת מעשה ידי' על בעלה דצריך להפר משום שמא יגרשנה

ט איברא עודנה לא יתיישב לגמרי דאיך אפשר לומר דבאיסורי הנאה שתופסין דמיהם דרשאי ליקח דמיהם אדעתא שיזכה בהם לעניים כמש"פ בספר א"ח וקשי' מדברי תוס' ב"מ ע"א ד"ה בשלמא סיפא לחומרא שהרי למסקנת דבריהם גם זכיית של המזכה מעכבת בעצמות הזכי' והוא גם כן שליח של המזכה ודעתו דמזכה הי' שיזכה בהם בעד מחירו דאיסורי הנאה אמנם נראה דזהו במעשה סתמי דלא נ"מ לשליח מידי אזי נקטינן שהוא שלוחו של המזכה כמו של הזוכה או בדבר דאית בי' לשליח צד זכות וצד חובה וחזר הדין כמו היכא דנעשה בסתמא אבל בדבר דלא ניחא לי' לשליח כלל

שיזכה מן המזכה לו על אופן זה שזיכה לו תחי' ולהמזכה לית לי' נפקותא ולא מידי בעיקר הדבר שמסר תח"י השליח שלא יפסיד ולא ירויח בזה מידי אם יקיים השליח על האופן שמסרו לידו או לא אזי העיקר תלוי בכוונת השליח ומשה"ט מסקינן בתוס' שם שהוא שלוחו של מזכה ג"כ משום דמצד השליח לית לן הוכחה ברורה דלא ניחא לי' בזה שהרי אית לי' בזה צד זכות לעומת צד חובה שאם יזכה מן המזכה לא יעבור אלאו דלא תשימון משא"כ אם יזכה מעצמו לזוכה לחוד דאז יעבור תיכף באיסור תורה וירויח ממונא לכן נדון כסתמי משא"כ בעובדא דא"ח דמוכחא מילתא להדי' דלא ניחא לי' שיזכה מן המזכה כי היכא דלא ליתסרו:

י ואין להקשות מדברי רבינו ירוחם בישראל שאמר לחבירו קנה לי חפץ זה מראובן דדעת המוכר להקנות רק לבעה"מ אלמא דעיקר תלוי בדעת המזכה וקשי' לא"ח שגם באיסורי הנאה שתופסין דמיהם אמאי רשאי ליקח השכירות לזכות בהם לעניים חדא דחפצא שאני דא"א שיזכה בו רק ע"י דעת המקנה והבעלים ועוד יש לחלק בין הנושאים והמזכים עצמם כמובן ועי' קידושין כ"ג ע"ב בעי רבה עבד כנעני מהו שיעשה שליח לקבל גיטו מיד רבו וכו' שם ובתד"ה מהו שיעשה שליח וכו' יש מפרשים דהכי קמיבעי' לי' היכא דאמר העבד לאחר לקבל לי' גיטו מיד רבו מהני קבלתו או לא דכי לא אמר לי' לקבל גיטו ובא ומקבלו פשיטא לן דמהני דאמרי' במתני' ובשטר ע"י אחרים אבל אמירתו שאמר לו לך וקבל גיטי שמא מיגרע גרע לפי שבא מטעם שליחות או לא ויש מפרשים דהכי קמבעי' לי' מהו שיעשה שליח הא דאמר ר' שב"א בשטר ע' אחרים בתורת שליחות קאמר וכו' משום דגמר לה לה מאשה ולמ"ד זכות הוא לו יכול לקבל גיטו שלא מדעתו כל זמן שאינו מוחה ולמ"ד חוב הוא לו צריך לעשות מדעתו שיתרצה וא"כ אם הוא עומד וצווח לא מהני קבלתו או דילמא לא בתורת שליחות קאמר דלא דמי לאשה דדוקא אשה דאיהי מקבלה גיטה שליח נמי מצי שווי' אבל לרבי שמעון ב"א כיון דאיהו לא מצי מקבל שליח נמי לא מצי לשווי' ואם כן בשטר ע"י אחרים דקאמר היינו אפי' עומד וצווח כיון דאינו מטעם שליחות ובתוס' ד"ה דאמר ר' הונא כו' דמיירי לענין הקרבות קרבנות וכו' תימא דמשמע הכא דפשיטא לי' ובמס' נדרים בעי הני כהני שלוחי דרחמנא הוו כו' ולא איפשיטא ואמאי לא מייתי התם הך מילתא דרב הונא כו' למיפשטא ויש לומר וכו' א"נ יש לומר וכו' וביומא דף י"ט ע"ב בתד"ה מי איכא מידי יותר מבואר וז"ל ולי נראה דלעולם פשיטא לי' מדרב הונא וכו' דשלוחי דרחמנא נמי נינהו דאי ס"ד שלוחי דידן דווקא נינהו ולא שלוחי דרחמנא כלל מי איכא מידי כו' והתם מיבעי' לי' אי שלוחי דידן קצת דהוו להו שלוחי דרחמנא ושלוחי דידן או שלוחי דרחמנא דווקא והא

לא מצי למיפשט מדרב הונא דאפי' אי שלוחי דידן נמי הוו מקרבי אע"ג דאנן לא מצינן למיעבד כיון דאף שלוחי דרחמנא נינהו ומילתא דרב הונא כו' דאמר לאו שלוחי דידן נינהו לא נפקא מינה מידי לענין מודר הנאה דבין אי שלוחי דרחמנא נמי נינהו בין אי שלוחי דידן דוקא נינהו אסור במודר הנאה דקא מהני' לי' כו' עכ"ל עי"ש אלמא דהיכא דהוי שלוחי דרחמנא ושלוחי דידן מהני אפי' במילתא דליתא בשליחות שהרי תמצית דבריהם דקמבעי' לי' בזוכה ע"י אחרים גופי' בעבד כנעני אם הוא מטעם שליחות או לא וגם גילו לנו תעלומות חכמה דאיבעי' דקידושין שאני מאיבעי' דנדרים דבקדושין קמבעי לי' אם כהנים שלוחא דידן לחודא או שלוחא דרחמנא בהדי שלוחא דידן וע"ז קפשיט לי' מדר"ה בר"י דאי שלוחא דידן לחודא מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואיהו מצי עביד אכן עודנו יש לספק דילמא שלוחי דרחמנא בהדי שלוחי דידן נינהו א"ד שלוחי דרחמנא לחודא וזהו איבעי' דנדרים ונפקותא רבה למודר הנאה וכוונתם מבואר כי היכא דניהוי האיבעיות בהדרגה ולא מהיפוך להיפוך] ונמצא דהיכא שהוא שלוחו של שניהם לא איכפת לן אפי' היכא דאיהו לא מצי למיעבד אעפ"כ מהני שליחות וקשי' דאם כן קא קשי' להו על הא דפשטינן דמהני משום שליחות ממימרא דר"ה ברי' דר"י דהכא לא איכפת לן במאי דאיהו לא מצי עביד שהרי לדברי תוס' ב"מ אי אפשר לזכות לעבד משום שליחותי' דעבד לחוד אלא בהצטרפות שליחותא דאדון בהדי' וכל היכא דאית בי' משום הצטרפות תו לא איכפת לן במאי דאיהו לא מצי עביד וגם לתירוצם הראשון בד"ה מהו וכו' נמי קשי' כמובן:

יא איברא נראה דיש לחלק בפשטות ובמשור דבכהנים יש בענין הקרבה למזבח משום שלוחי דידן ומשום שלוחי דרחמנא ובעצמות הדברים שהוא משום שלוחי דרחמנא הוא דאיהו ל"מ עביד משום דרחמנא לא נתרצה בשלוחתי' דאחריני' רק בכהנים וזהו המעכב בעדינו כל עדת ישראל דלא מצי למיעבד משום שמעורב בי' גם שליחותי' דרחמנא אזי תו אינו מן הנמנע שיהי' הכהנים שלוחא דדידן ושלדר"ח כיון שמצדו הרי מצי למיעבד רק חלקו של גבוה הוא שעומד כנגדו אבל התם בשלוחא דשיחרור דע"כ שיש בשליחות זה שיזכה מן האדון ומצד זה הרי הוא שלוחא דאדון ושיזכה גם לעבד ומצד זה עצמו שהוא שלוחי דעבד הוא עצמו הסוגר בעדו דלא מצי למיזכי לנפשי' שהרי אפי' כשנותן לו האדון עצמו שהאדון בעצמו הוא המזכה אינו יכול העבד לזכות לעצמו לרשב"א ותו ל"מ מידי הצטרפות שלוחא דאדון שהרי מצדו תברי' לגזיזי' הא למה הדבר דומה לשנים שיש להם בהמה בשותפות ועשאו שניהם שליח לאחד שיקדשנו קה"ג לדעת החולקים על מהרי"ט דהקדש מהני ע"י שליח] הכי נימא בזה כל מידי דאיהו לא מצי

עביד וכו' שהרי מצדו לא יבצר מאומה רק שחלקו של שותפו הוא שעומד כנגד כל אחד מהם וכשהסכימו שניהם לשליחותו של זה מהני דמי יעכב בעדם שהרי שניהם יחד דמי לגמרי לאחד שיכול לעשות שליח לכל מי שירצה וכן בכהנים שיש להם קרבן בשותפות ששניהם יחד יכולים לעשות שליח לכהן אחר שהרי כהן עצמו שצריך להקריב קרבנו הרי יכול לעשות לכהן אחר לשלוחא בחרקאו ומשה"ט גופי' גם הכהן יכול להעשות לשליח לישראל כיון שעתה נתלכדו יחד דעתי' דרחמנא ודעתי' דבעלים:

הלכה ה - בדיני דברים שאין מתבטלין

סימן א

בדיני דברים שאין מתבטלין ליישב דברי רבותינו הראשונים ופסקי ש"ע על מכונם:

א עיין ברב אלפס בהאי דמסקינן האי תנא תרתי א"ל איסור הנאה ודבר שבמנין וז"ל וליתא להאי כללא דקיימא לן דחמץ בפסח אסור ואוסר בכל שהוא ותמה עליו הראב"ד דמנ"ל לסלק סוגי' שלימה וסתם משנה משום סוגי' אחריתי במקום דאיפשר לקיים שתיהם דהא דאסור חמץ במשהו היינו באכילה אבל בהנאה אינו אוסר עד דניהווי דבר שבמנין בהדי א"ה ונראה לפענ"ד דדברי רבינו מזוקקים וא"א לנטות מדברי קדשו זיז כ"ש והוא דס"ל כדעת תוס' חולין ויבמות דהאי דחתיכות חטאת טמאה שנתערבה בק' חתיכות ח"ט תעלה דבעינן שיהי' ראוי להתכבד לאחר הביטול לכל אדם והתם שגם לאחר הביטול אינו ראוי' להתכבד לכל אדם לא נכנס בכלל חר"ל וחתיכה נבילה דלא בטל אע"ג שאינה ראוי' להתכבד לכל אדם משום דאם תיבטל תהי' ראוי' להתכבד לכל אדם ועי' ברשב"א בחידושיו חולין ד' ק' שמפורש כן להדי' דהי"ט דנבילה דל"ב ונשמע ממילא דאם נתערב חתיכה שאסורה בהנאה והיא חתיכה הר"ל בהדי חתיכות שאסורין באכילה לבד דבטילה ומותרים בהנאה כיון שגם אם תיבטל אינה ראוי' להתכבד לכל אדם וגם מבואר בסוגי' זו דפריך וליתני נמי ככרות של בעה"ב ומשני דכבר תנינן לה בערלה דהיינו דליתני נמי חמץ בפסח ובככרות דהוי דבר שבמנין וא"ה ומשני שכבר הוא בכללא דקתני לי' בערלה ול"ק דעדיין ליתני חמץ היכא דהוי ראוי' להתכבד דזה נשמע מכ"ש דאם דבר שבמנין ל"ב מכ"ש בחתיכה הר"ל כמ"ש תוס' יבמות פ"א בד"ה ור"י דחתיכה הראוי' להתכבד יותר חשיב מאת שדרכו למנות והאי תנא לא קא חשיב את שדרכו למנות מדלא פריך מחבילי תילתן ובב"ח דקתני משום דר"ל הוא נמצא עולה ממשמעות הסוגי' להדי' דחמץ הראוי' להתכבד לא בטיל ומעתה סוגר השער להתלכד יחד שתי הסוגיות ולקיים שתיהם בשגם אם נדחוק נפשין ונימא דהא דאמרינן בפסחים דחמץ בפסח אוסר בכ"ש הוא באכילה דווקא הגם דבפשטא דמילתא לא משמע כן

דאוסר בכ"ש משמע כדיני' רק כדי שיתלכדו יחד עלינו למשכוני נפשין ונימא כן אולם עודנו לא עלתה רפאות תעלה בזה דאם כן גם כשהחמץ ראוי' להתכבד יבטל גם כן ויותר התערובת בהנאה שהרי גם לאחר הביטול לא תהי' ראוי' להתכבד לכל אדם שהרי לאיסור אכילה אוסר עכ"פ במשהו ובשמעתין משמע להדי' דלא בטיל וכיון שבין כך ובין כך לא ישוו הסוגיות בהדדי הדרינן לפשטא דמילתא לדהא דאמרי' דחמץ בפסח אוסר בכ"ש כדיני' וליתא לכללא דבעי תרווייהו.

ב איברא בין למ"ד כל שדרכו ובין למ"ד את שדרכו לא תלי' כלל בזה ואפי' כשנתערב א"ה באיסור אכילה אפ"ה ל"ב כיון שמצד שדרכו למנות הוא דל"ב וב"כ וב"כ הרי מ"מ דרכו למנותו וראי' מדאמר לי' ר"י לר"ל שאני אומר חתיכה בחתיכות עולה מי סברת כל שדרכו למנות את שדרכו למנות שנינו ושם היקשה מברייתא זו על ר"ל דקתני בחתיכ' ח"ט שנתערב' בק' חתיכו' חטאת טהורה תעלה ומוקי לה בנימוחה אבל בעיני' לא תעלה אע"ג שאינה ראוי לכל אדם וה"ה לר"י באת שדרכו למנות לא תלוי כלל בראוי' לכ"א וכן מוכח בזבחים דקא שקלו וטרו התם גבי זבחים שנתערב בהם חטאות המתות ימותו כולן הניחא למ"ד כל שד"ל אלא למ"ד את שדרכו למנות וכו' ואע"ג שגם לאחר הביטול לא יהי' ראוי' אלא לכהנים אפ"ה ל"ב ונשמע מזה לפוסקים כר"י וכר"מ באת שדרכו למנות דל"ב אפי' כשנתערב מאיסורי הנאה באיסורי אכילה ג"כ ל"ב לבד בחתיכה הראוי' להתכבד הוא דמחלקינן הכי בין נתערבה בהיתרא הוא דל"ב ואם הוא מאיסורי הנאה כולם אסורים בהנאה וכשנתערבה איסורי הנאה בתוך אסורי אכילה ואסורי הנאה היתה ראוי' להתכבד אזי בטילה ומותרים כולם בהנאה אמנם לאו דברי הכל הוא שהרי לדעת הראב"ד דס"ל דחמץ בפסח אוסר במשהו באכילה ולא בהנאה ובאם החמץ שנפל בתוך התערובות ראוי' להתכבד כולם אסורים בהנאה והלא אם תיבטל לא תהי' חה"ל ש"מ דלית לי' להך כללא וההיא דחטאת טמאה שנתערבה בח"ט דתעלה וצ"ל דס"ל כפרש"י שם דמשום הפסד קדשים הוא כיון דאין להם תקנה אלא שריפה ולדינא נראה כיון דחר"ל מדרבנן הוא יש לסמוך על תוס' ורי"ף ורשב"א דקיימא בחדא שיטא דתלי' בלאחר ביטול אם תהי' ראוי' להתכבד לכ"א וכשנתערבה חהר"ל של א"ה בתוך איסורי אכילה בטלה ומותרים בהנאה:

ג ועיין באשרי שם שהיקשה על הריף דפסק דליתא לההיא כללא מחמץ בפסח דאוסר במשהו אפי' כשאינה ראוי' להתכבד ומשם לא מוכח מידי שהרי מצד הסברא יש לחלק בין כשנתערב לח בלח דאוסר בכל האיסורין עד ששים אזי בחמץ דחמור ולא בדילי מני' אוסר במשהו אבל ביבש דחד בתרי בטל דאזלינן בתר רובא כן בחמץ בטל ברוב ורק

כשראוי' להתכבד הוא דל"ב ועוד תמה דהוי לי' לאתוי' ראי' דליתא להאי כללא ממתני' דגה"נ שנתערב בה"ג וכן ח"נ שנתערבה בה"ח בזמן שמכירו בנ"ט וא"ל כולן אסורות דמבואר להדי' שגם באיסורי אכילה לחוד ואפי' יבש ביבש ל"ב ולמען כבודו של רבינו הגדול אנקוט בשפולי דגלימא לתרץ דברי קדשו מינה ובה ולא בדרך רחוקה דמסתמא גם רבינו הגדול צלל במים אדירים כדי שיתלכדו הסוגיות יחד ולקיים כולם להלכה וכאשר צפה והביט בהשקפה ראשונה שהאי כללא דבעינן איסורי הנאה ודבר שבמנין המה כנגד משנה מפורשת בחולין ולמען יהי' תואמים יחד הציץ באור תבונתו להשוותם יחד והוא דבאיסורי אכילה לחוד בעינן שיהי' החתיכה ראוי' להתכבד מתחילה ועד סוף אבל הטעם שבא מן החתיכה הר"ל בטל כשאר אסורין שכן קתני להדי' במתני' דהתם בזמן שמכירו בנ"ט וכן כשנימוחו החתיכות בבישול אע"ג דחהר"ל יהבי טעמא בבישול בתוך החתיכות בטלה ולהכי אהנית לן היכא דאיכא חר"ל שהוא מאיסורי הנאה וראוי' להתכבד שגם הטעם לחוד אוסר כיון שבא מדבר חשוב של א"ה [והא דקתני בפ"ג דערלה בנתפצו האגוזים דבטילין היינו ביבש שלא בבישול דלא קא יהיב טעמא בתוך התערובת דכיון שצונן הוא ואין טעם מתפשט בטל וכן מחלקים תוס' ביבמות ריש דף פ"ב בד"ה ר' יהודא בתירוצם השני יוע"ש] [ואל תהי' סברא זו זרה בעיני הקורא לבל תעלה גם לס"ד שכעין זה מצינו ברן שם לענין דמחלק שם בין אם נפל איסורא לגו התירא דקמא קמא בטיל וכשנפל התירא לגו איסורא דאוסר במשהו משום דכל דבר שעומד במקומו הוא החשוב והעיקר ומה שנופל בתוכו הוא כטפל לעיקר הרי אע"ג דכשנתערב אח"כ ולא נודע מקומו דטיפה האסורה אי' איפוא אח"כ שהרי נתערב בתוך חביות שלימה של התירא שנפל אח"כ ובטל לי' חשיבותא דידי' רק משום חשיבותא דמעיקרא כשעמד בפני עצמו הוא הגורם שלא ליבטל אח"כ וה"ה הכא יש לנו למשכוני נפשין ולחלק בזה כי היכא דלא לסלק סוגי' שלימה וסתם משנה] ומעתה ראה והבט שבאם תרצה לפרוקי ממשנה דחולין הנ"ל צריכית לומר דהאי דאמרינן דבעינן לתרווייהו איירי בלח בלח בבישול שגם דקתני מילתא דל"ש בי' בישול כלל כגון שער נזיר וכדומה איברא במילתא דשייך לא קתני אלא היכא דאית בהו תרתי א"ה ודבר שבמנין ומשום דטעם הבאה מן חהר"ל האסורה בהנאה הוא דאוסר התערובות ועל זה היניף עוצם בינתו והביא עצות מרחוק דאם כה תאמר תסובב הקושי' מחמץ בפסח דאוסר במשהו דאפי' היכא שגם מעיקרא לא היתה ראוי' להתכבד תו מאי אמרת דהתם איירי בלח בלח והכא איירי ביבש הא לא מצית אמרת דא"כ עוד תתעצם הקושי' ממתני' דחולין דקתני בחתיכה ש"נ דל"ב ולא נותר למפלט רק לאוקמי דהכא איירי בלח ולענין הטעם הבא מחתיכה הראויה

להתכבד אם כן קמה וגם נצבה הקושי' מחמץ בפסח. והיוצא מזה לדינא דבמקום הפסד מרובה וצורך גדול יש לסמוך על דעת נקה"כ דפוסק דיבש ביבש בטל בחמץ בשאינו מינו כיון שנוכל לומר שגם הריף מסכים לזה לדברי רא"ש ומגיד משנה שחילקו בין יבש ביבש ללח בלח שאין מדבריו הכרע שחולק עליהם בזה:

ד עיין בסי' ק"א ס"א דחהר"ל ל"ב אפי' כשאינה אסורה רק מדרבנן ודין זה מוסכם ובכו"פ התעורר בזה לחלוק על רמ"א וז"ל יש כאן מקום עיון באיסור דרבנן דאינו אסור רק באכילה אי בטיל או לא כי בגמרא דיבמות אמרו דבר שבמנין במילתא דרבנן בטיל ולכך אמר ר"ל עיגול בעגולין עולה והקשו התוס' והר"ש חבילי תילתן בכלאי כרם לר"מ דס"ל כל שדרכו למנות לא בטילה הא כלאי כרם דרבנן ותירצו דגבי תרומה איכא תרתי דרבנן תרומת פירות ותרומה בזמן הזה אבל חד איסור דרבנן לא בטיל ועוד תירצו הואיל דס"ל לר"מ כל שדרכו למנות לא בטיל בדאורייתא אזי באת שדרכו למנות נחית חד דרגא דאפי' בדרבנן ל"ב וא"כ לדידן דלא קיימ"ל כל שדרכו למנות רק את שדרכו למנות ובטיל בדרבנן וא"כ הרי כאן ספק על איזה משני תירוצים בתוס' נסמך וכו' ועכ"פ הרי לפניך מחלוקת בתוס' אי בחד איסורא דרבנן דבר חשוב כמו את שדרכו למנות [ודוחק לומר דחתיכה הראוי' להתכבד חשיב יותר ואף בדרבנן לא בטיל] בטיל או לא עכ"ל ודבריו תמוהין עד להפליא דהא לתירץ הב' דחבילי תלתן הוא מאת שדרכו ולעולם נחתינן חד דרגא הרי בע"כ צ"ל דחתיכה הראוי' להתכבד חשיבי טפי מאת שדרכו מדפריך התם וליתני נמי אגוזי פרך ורימוני באדן וליתני נמי ככרות של בעה"ב ומשני אכולהו הא תני ליה התם ומחבילי תילתן דחשיב הכא ברישא לא פריך משמע דכרבנן בעי לאוקמ' דלא סגי להו באת שדרכו [כמ"ש תוס' שם פ"א ע"ב בד"ה ר' יוחנן וכיון דקתני התם חתיכה של בשר בחלב שמעית מינה דחתיכה הראוי' להתכבד חשיבא טפי מאת שדרכו ודמי ממש לששה דברים דרבנן וכיון דאת שדרכן ל"ב בדאורייי' מינה גופא מוכח דששה דברים וחהר"ל דדמי להן אפי' בדרבנן ל"ב ועוד שהרי עיקר פלוגתי' דר"י ור"ל בתרומה בזה"ז דלר"י מדאורייתא ולר"ל מדרבנן הוא אליבא דר' יוסי דוקא כמבואר שם בסוגי' פ"ב ע"א אלא לר"י קשי' הא מני רבנן ואנא דאמרי כר' יוסי וכיון דתנן בפ"ז דתרומות ב' קופות א' של חולין וא' של תרומה וכו' הריני אומר תרומה לתוך תרומ' נפלה וסתם מתני' ר"מ [ועי' גיטין דף נ"ד דפרכינן מסתמא אדר"מ] וא"כ ר"מ גופי' ס"ל דתרומה בזה"ז דרבנן וכן כלאי כרם דרבנן ואפ"ה ס"ל בחבילי תילתן דאת שדרכו למנות מיהת מקדש אפי' בדרבנן ואנן פסקינן כר"י דאת שדרכו למנות שנינו כמ"ש בכו"פ עצמו שם ועוד שתנן להדיא התם בפ"ג דערלה משנה ג' האורג מלא היסט מצמר הבכור בבגד

ידלק והוא מעשרה דברים דל"ב ועי' בר"ש שם דאינו אסור אלא מדרבנן [ועוד כדמות ראיה מריש ביצה דביצה ספק טרפה שנתערבה באלף כולן אסורות לדעת הרמב"ם וי"ל דשאני בין עיקרו דאורייתא ובע"כ צ"ל כן לר"ל דאית ליה כל שדרכן למנות רק בדאורייתא ואפ"ה אמרי' דלדידי' ניחא הא דקתני דנתערבה באלף כולן אסורות] ואין להביא ראי' מהא דקשי' להו לכולהו רבוותא בעה"ת ורי"ף וראב"ד והרא"ש בסתירת הסוגיא דהכא מסקינן דהאי תנא תרתי א"ל איסורי הנאה ודבר שבמנין וק"ל מחולין דתנן להדי' דחתיכה של נבילה ל"ב וכן מפסחים דחמץ אוסר בכ"ש אע"ג שאינו דבר שבמנין ואם איתא לדברי הכרתי הרי יש מקום לומר דהיכא דאיכא תרתי אפי' בדרבנן ל"ב אבל היכא דליכא אלא חדא ל"ב בדאוריי' דוקא אבל בדרבנן בטיל וכן לענין חמץ דאוסר בכ"ש זהו בחמץ דאורייתא אבל בחמץ נוקשה לדעת הפוסקים דאינו אלא מדרבנן בטיל [ועי' במ"א סי' תמ"ז] דז"א שהרי קתני במתני' בשר בחלב בהדי הנך דלא בטילי וע"כ איירי בדאורייתא דאי בדרבנן לא נאסר בהנאה דכל בב"ח שאינו אסור אלא מדרבנן יהי' באיזה אופן שיהי' מותר בהנאה ובבישול כמ"ש הרמ"א בסי' פ"ז ומעתה לא נותר לבעל הפלתי להקל בדרבנן רק אם נאחז בסבך תירוץ השלישי של הר"ש בפ"ג דערלה שהיקשה שם קו' תוס' דידן יבמות פ"א ע"א בד"ה מאי הוא דלר"ל דס"ל כל שדרכו למנות שנינו בחבילי תילתן ואפ"ה עיגול בעגולין עולה משום דתרומה בזה"ז דרבנן דא"כ בחבילי תילתן אמאי ל"ב דכשם דתרומה בזה"ז דרבנן כן כ"כ ותירץ שם שני תירוצים כמו שנמצאו בתוס' שלפנינו ועוד תירץ דבאיסורי אכילה הוא דבטיל בדרבנן אבל בכ"כ שהן איסורי הנאה אפי' בדרבנן ל"ב ומדבריו מצא הפלתי דבאיסורי אכילה מיהת יש להקל אפי' בחהר"ל כ"ש מדרבנן ודלא כרמ"א שהחמיר אפי' בגבינות ולפענ"ד נראה דגם לתירוץ זה של הר"ש שיצא לחלק בדרבנן בין איסורי אכילה להנאה זהו לר"ל שע"פ ההכרח יאלצוני לחלק בזה דאל"כ קשי' מחבילי תילתן כקושיתם אבל לר"י דס"ל את שדרכו למנות אין לחלק כלל וראיה מוכרחת לזה דלכאורה קשי' לר"ש דמחלק בין אסורי אכילה להנאה לר"ל וכן להפלתי שיצא לחלק בכל איסורי דרבנן דבטילי אפי' בדברים שאינן מתבטלין שהרי דבר שיש לו מתירין ל"ב אפי' בדרבנן ואפי' באיסורי אכילה לחוד ובפשטא דמילתא בכל הדברים שאינן מתבטלין יש להשוות וכמו שכ' האו"ה עצמו בס"ק ק"א ס"ק ב' שפליגי שם בדרכי משה שכל הדברים שאינן מתבטלין כגון ברי' וחהר"ל אפי' בשאינו מינו ל"ב דמ"ש מדבר שיש לו מתירין] איברא מהא לא אירי' שהרי למסקנא בריש ביצה דדשיל"מ שאני דאפי' בספיקא אסור אפי' בדרבנן ולכן החמירו גם לענין ביטול דאפי' בדרבנן ואיסורי אכילה לבד כגון ביצה שנולדה בי"ט ל"ב

משא"כ בחהר"ל לדעת הפליתי ובכל שדרכו לדעת הר"ש אמנם קשיא לכל הש"ו שם מעיקרא וכן לשאר אמוראי שם דלא ס"ל כר"א אמאי הציג קושיתו שם מעיקרא לר"י ור' יוסף דאמרי משום גזירה אמאי ספיקא אסורה ולא היקשה משני הבבות מדקתני בסיפא ואם נתערבה באלף כולן אסורות דלרבה דס"ל משום הכנה ניחא דל"ב דכל בדאורייתא אין לחלק בין איסור אכילה לא"ה אבל לר"י ור"י אמאי ל"ב ובין לר"ל ובין לר"י קשיא דלר"ל דס"ל כל שדרכו למנות ל"ב זהו בדאורייתא אבל בדרבנן בפרט באיסור אכילה לחוד גם לר"ל בטל דדמי לעיגול מאי אמרת דמשום דשיל"מ הוא דל"ב דהא כיון דאכתי לא ידע שהחמירו יותר בדבר שיל"מ משאר איסורין דרבנן וא"כ הרי כל הדברים שאינן מתבטלין שווין בקוליהן ובחומריהן [וכן מדמקשינן שם לבתר דמשני דסיפא אתאן לספק טריפה א"ה אימא סיפא משמע להדיא דמעיקרא לא ק"ל מסיפא כלום אפי' לר' יצחק ולר' יוסף ולדעת הר"ש קשי'] א"ו צ"ל דלא מחלקינן כלל לר"י בין אסורי אכילה לא"ה ואפי' באיסור אכילה דרבנן ג"כ ל"ב ומשה"ט ניחא ליה מעיקרא בביצה דל"ב משום דשיל"מ הוא וכשם דלא מחלקינן בזה ה"ה בכל הדברים שאינן מתבטלין וגם לר"ל גופא ל"ק מסיפא דכולן אסורות דאע"ג דקסבר לחלק בין א"א לאיסור הנאה דר"ל כרבה ס"ל דמשום הכנה דאורייתא הוא ובדאורייתא לא מחלקינן כמבואר שם במקומו איברא מר"י קשיא דאיהו גופא ס"ל משום משקין שזבו ועי' ביצה ד' בנולדה בזה דר' יוחנן לית לי' הכנה דרבה א"ו דלר"י אין לחלק ובכל הדברים שאינם מתבטלים הן כדבר שיל"מ והן באת שדרכו למנות אזי אפי' באיסור אכילה דרבנן נמי ל"ב וכיון שכן מוכרחים הדברים בכל ש"ו דהתם שגם בדבר שבמנין ל"ב אפי' באיסורי אכילה דרבנן כשם דאמרינן בדבר שיל"מ אזי גם במסקנא לשנוי' דרב אשי דדבר שיל"מ חמירא דאסור אפי' בספיקא לא נאדו ממה דסברי מעיקרא ומה"ת נימא לאפושי פלוגתא בין ר"א לר"פ במה דלא מצינן להדיא והרי גם לדעת הד"מ דס"ל דאפי' שלא במינו ל"ב הוא משום דמחלקו מדבר שיל"מ מצד הסברא כמבואר בשם ת"ח בש"ך ביו"ד סי' ק"ב ס"ק ד' דלענין מין בשאינו מינו יש לחלק בינייהו אולם לכל הדברים יש להשוותן דבמידה אחת נתכנו מסתמא לכל הדברים שאינן מתבטלין וכיון דחזינן דכל הש"ו קאי התם דגם לס"ד דדבר שיל"מ מותר בספיקא אפ"ה ל"ב בודאי איסורא אפי' באיסור אכילה מדרבנן שאין לו עיקר מה"ת כן הנידון שוה לכל הדברים שאינן מתבטלין:

ה אמנם קשי' לדעת רמ"א מריש ביצה דמתרץ ר' אשי דספיקא אסורה משום דדשיל"מ אפי' בדרבנן לא בטיל ועי' בפרש"י שם ותמצית דבריו דכשם שהחמירו בביטולו אפי' בדרבנן אזי מטעם זה החמירו גם בספיקא הרי דעיקר תירוצו של ר' אשי הוא כן ששניהם

תלוים זה בזה [דאי אתי לאשמעינן דדבר שיל"מ אפי' בדרבנן ל"ב דהא גם מעיקרא פשיטא לי' דל"ב מדמקשינן על ר' יצחק ור' יוסף רק מרישא וכן מצאתי בש"מ שם] ולדברי רמ"א קשי' שהרי חתיכה הראוי' להתכבד דספיקן לקולא ככל ספיקא דרבנן אע"ג שהחמירו בביטולו אפי' בדרבנן ונראה דבל"ז צריכין להבין במאי קא מפלגי ר' פפא ור' אשי שהרי גם ר' פפא מודה דלא בטיל אפי' בדרבנן ואפ"ה ס"ל שלא החמירו בספיקן יותר מכל ספיקא דרבנן ונראה דמבואר הדבר דהאי דלא בטיל ביש לו מתירין הוא משום שני טעמים או משום מין במינו כמ"ש ר"ן בנדרים משום דלרבנן אזלינן רק בתר שם איסור והיתר או כמ"ש שאר פוסקים משום דעד שיאכלנו באיסור וכו' ועי' חולין צ"ט שאני ציר דזיעה בעלמא הוא בפירוש התוס' ורשב"א שם דבדרבנן מודה ר"י דמ"ב בטיל וגם מבואר בתוס' בכ"מ דביבש ביבש מודה ר"י וראי' מתרומה דבטיל בק"א וערלה וכ"כ במאתיים ונמצא דלס"ד מעיקרא וכן לר"פ צ"ל ולדחוקי אנפשין דהיכא דיכול להשוות שם האיסור וההיתר כגון בדבר שיל"מ החמירו יותר לרבנן מן כל היכא ששוין בעצם לר"י דאילו התם בטיל גם לר"י בדרבנן ורק באיסורא דאורייתא הוא דאית לי' לר"י דלא בטיל ובדבר שיל"מ לרבנן ל"ב אפי' באיסורין דרבנן וכן ביבש ביבש החמירו יותר לרבנן מדר"י וע"ז תירץ ר' אשי דמנ"ל להפריז על המידה לרבנן יותר מדר"י רק דמשום הכי ל"ב אפי' בדרבנן משום דעד שתאכלנו באיסור ע"י ביטול וכו' ומשה"ט גופי' אזלינן גם בספיקא לחומרא וגם הר"ן לא פליג על סברא זו ג"כ אלא שמחדש לן עוד סברא אחרת משום מין במינו כי היכא שמתיישב האי דמים ומלח ופת שאפאו עם הצלי דלא בטיל אפי' בשאינו מינו משום יסוד זה כמ"ש שם בנדרים דף נ"ב ע"א:

ו בשמעתין דמשמע מר"ל דעגול בעגולין עולה משום דתרומה בזה"ז דרבנן ומעתה צ"ל דלר"מ דס"ל ברישׁ ביצה דעולה דקסבר ג"כ דבזה"ז מדרבנן וכ"מ ג"כ מקו' תוס' שהקשה מחבילי תילתן אליבא דר"מ והרי מבוא' להדיא במס' נדה דף מ"ו ע"ב גבי עיסה שנדמעת וכו' בשאור של תרומה חייבת בחלה דלא אתי דימוע דרבנן ומפקע חלה דאורייתא דר"מ ור"י יוע"ש והרי בין לס"ד דהתם דחלה ותרומה שוין ובין למסקנא דהתם הרי ניתן עוד מגרעת לחלה מתרומה שהרי אפי' לר"י דס"ל דתרומה דאוריית' אבל בחלה מודה שהוא דרבנן ונשמע לר"מ דס"ל דחלה דאוריית' דמכ"ש שתרומה דאורייתא ובע"כ צ"ל דלר"ל קסבר כרבנן דבי רב [ועיי' כתובות כ"ה דמוקמינן לברייתא חדא שם כרבנן דבי רב] דחלה בזה"ז דאורייתא ותרומה דרבנן דשאני חלה דנוהגים גם קודם ירושה וישיבה משא"כ בתו"מ ועי' רש"י כתובות כ"ה ד"ה ולא נתחייבו בתו"מ בטעמא דמילתא ולפ"ז בכלאים דלא כתיב בי' זרעך וגם לא תלי בשמיטות וביובלות וכ"מ להדי' בקידושין דף

ל"ז דכלאים נהגו גם בי"ד שנים שכיבשו וחלקו ודמי לחלה וכיון דגם לרבנן דבי רב דקסברי דדוקא תו"מ הוא מדרבנן בזמן הזה משום דכשם דלא נתחייבו בימי כיבוש וחלוקה ה"ה בזה"ז אבל בחלה דחמירא דנוהג מיד נוהג גם בזה"ז מדאורייתא וממילא לר"מ דס"ל להדיא דחלה בזה"ז דאורייתא הרי כלאי הכרם נמי מדאוריית' ומאי קשיא להו לתוס' שם ביבמות (פ"א בד"ה מאי הוא) לר"מ מחבילי תלתן שגם דס"ל דתרומה דרבנן אבל כה"כ דדמי לחלה גם בזה"ז מדאורייתא וביותר מזה נראה מפסקי רמב"ם דס"ל דתרומה וחלה דרבנן וכה"כ מדאורייתא ועי' בר"פ ערלה משנה ב' עת שבאו אבותינו לארץ וכו' נטעו אע"פ שלא כבשו חייב ומכש"כ בכלאי כרם דלא כתיב ביאה כלל דחייב מיד ועי' בסוף תמורה בפרש"י בד"ה כה"כ ובתוס' ד"ה אלו הן הנשרפים דערלה וכה"ג שוין מהיקשא וא"כ כיון דאיתא בכ"כ כל חומרא דאיתא בחלה וכיון דחלה בזה"ז דאורייתא לר' מאיר ה"ה לכלאי כרם גם לרבנן דבי רב דקסברי דתו"מ מדרבנן וצ"ע טובא:

ז ולאחר העיון נראה לפענ"ד לדעת התוס' דמחלקי הכא בין חד דרבנן לתרי דרבנן וביותר לדבריהם במס' מגילה דף יט ע"ב ד"ה ור' יודא דר"י ורבנן קא מיפלגי בקטן אם יכול להוציא אחרים ידי חובתן במגילה דאיירי בקטן שהגיע לחינוך ומשום דבקטן איכא תרי דרבנן ובגדול ליכא אלא חד דרבנן ולא אתי תרי דרבנן ומפקיע מידי חד דרבנן ור' יודא לא מפליג בזה ורבנן דר' יודא הוא ר"מ בר פלוגתי' ונמצא דלפ"ז לא צריכין עוד לדחוקי נפשן דריש לקיש קסבר כרבנן דבי רב כמ"ש לעיל אלא דטעמי' דר"מ דמדומע חייבת בחלה דבמדומע איכא תרי דרבנן חדא דתרומה בזה"ז דרבנן וגם מדאורייתא בטיל ברובא ובחלה איכא רק חד דרבנן ור"י דלא מחלק במגילה בין חד דרבנן לתרי דרבנן ס"ל דחלה ותרומה דאורייתא ור' יוסי דפוטר ס"ל בחדא כר' יודא דלא מפליג בין חדר"ב לתרי דרבנן ובחדא כר"מ דחלה בזה"ז דרבנן ותרומה דאוריית' או משום דשניהם דרבנן [ומובן מעצמו לתירוצם השני ביבמות הנ"ל מודים ג"כ לסברא זו דיש לחלק בין חדר"ב לתרי דרבנן אלא שאיננו מן ההכרח לומר דלריש לקיש בעינן תרי דרבנן דוקא לענין ביטול שגם במאי שהוא בזה"ז דרבנן סגי לענין ביטול]:

ח ועיין בהגהה סעיף ו' דבחתיכה הראויה להתכבד וכל הני דל"ב מחמת חשיבותן דאין חילוק בין נתערבו במינם או שלא במינם וכן לקמן בריש סי' ק"י דנקטי בלישנא במינו יוע"ש בש"ך ס"ק א' דל"ד וכן הסכימו כל האחרונים לבד בעל כרו"פ התעורר בזה לחלוק עליהם וז"ל בסי' ק"א ס"ק ו' וז"ל והאחרונים לקמן סי' ק"י כתבו דמינו לאו דוקא ולא שמו עין במ"ש הרמב"ם בפי' המשנה בערלה פ"ב משנה ד' וז"ל וכל הדברים באלו דינים בזה

הענין שכל דבר איסור שלא נתנו בו חכמים שיעור אלא נאמר בו אוסר בכל שהוא כמו ביין ומה שמנו מן הדברים במינו בכ"ש שלא במינו בנ"ט וכו' עכ"ל ולי נראה דרבותינו האחרונים דייקו היטב בלשונו הצח בפירושו ולא נעלמו דברי קדשו מעיניהם הבהירות ומפרשו להו דהאי מה שמנו מן הדברים לא קאי על מתני' דפ"ג דלקמן בערלה משנה ז' תדע שהרי נקט יין בריש דבריו והתם לא קתני אלא חביות בחביות וגם לא קתני התם שאוסר בכ"ש וגם לא קתני שלא נתנו בו חכמים שיעור רק מכללו נשמע דלא בטלי וגם לא קאי על מתני' דהשוכר אה"פ דף ע"ד שגם התם לא קתני בהדיא דלא נתנו בהם שיעור וכשתעיין בפירושו שם בפ' השוכר משנה ט' תמצא דגירסתו היתה ואלו אסורין בכל שהן וז"ל שם ונשלים לשון המשנה ואלו אסורין ואוסרין בכל שהן וכן הוא בהלכות שם ובירושלמי ובתלמודא דידן בזבחים ע"א ע"ב ובתמורה כ"ח דמובא מתניתין דשוכר ובכולהו קתני בכל שהן וכן הוא הגיר' במשניות דבמשנה ח' קתני בכל שהוא ובמשנה ט' בכל שהן וה"ט דבמשנה ט' עיקרא דמתני' משום דבר שבמנין הוא שהרי גם יין דקתני מפרשי ליה בחביות בחביות ויותר מדויק למיתני בכל שהן דקאי אתערובות דהתירא ועיין בר"ן ובתוי"ט שם דהיינו שיחזיק ההיתר אפי' כמות שיהיה אבל איסורא גופא בעינן שיחזיק בשיעורו עד כדי שיהיה ראוי למנות או להתכבד אבל בכל שהוא יותר נופל על האיסור עצמו ולהכי במשנה ח' דלאו משום דבר שבמנין הוא מש"ה קתני בכל שהוא ולכן בפ"ב דערלה משנה ז' דנקט הרמב"ם בפירושו יין בכל שהוא קאי אמשנה ח' דשוכר את הפועל דהתם לאו משום דבר שבמנין הוא רק משום חומר איסורי' הוא ואינו אוסר אלא במינו ומה שמנו חכמים היינו דקתני בהו בהדיא דלא נתנו בהן שיעור כוונתו על ברייתא מובא בנדרים נ"ח תניא ר"ש אומר כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל ומע"ש והקדש וחדש לא נתנו בהם חכמים שיעור וכ"ד שאין לו מתירין כגון תרומה ותרומת מעשר וחלה וכו' נתנו בהם חכמים שיעור ובדבר שיש לו מתירין וכן יין ביין לכ"ע במינו דוקא ועיין ברמב"ם בפ' ט"ז מה' מ"א ה"א דנקט בלישנא דאוסר בכל שהוא נוכל לומר משום דעיקרו קאי על מחמץ ומתבל דנקט בראשונה ועוד נראה כדמות ראי' רמ"א דדבר שבמנין וחהר"ל אוסרין אפי' שלא במינן שהרי שבקו רבותי' הראשו' לסוגי' דהתם דלא נקטי אלא דבר שבמנין ואיסורי הנאה מקמי מתני' דג"ה דקתני דחהר"ל לא בטילה אפי' באיסורי אכילה לחוד ואם איתא הוי אית לן דרך סלולה להשוותן בהדדי והוא דבאיסורי אכילה לחוד אינו אוסר אלא במינו ובאיסורי הנאה ודבר שבמנין אוסר אפי' שלא במינו אלא דפשיטא להו שגם באיסורי אכילה לחוד אוסר אפי' שלא במינו:

ט שם סעיף ג' דכבש שלם וכן חתיכה גדולה יותר מדאי אין להם דין חהר"ל ועי' בס' חו"ד וז"ל תמוה לי דהא בפסחים דף פ"ח גבי חמשה שנתערבו פסחיהן קאמר התם ל"ש אלא שנתערבו לאחר זריקה אבל קודם זריקה לא כיון דבשעת זריקה לא חזי לאכילה ע"ש ברש"י ולפי דיעה זו אמאי לא הי' חזי לאכילה הא נתבטל ברוב דמאי לי נמצא יבלת או לב נקוב וא"י מאיזה מהן דמותרין החתיכה באכילה כדמוכח בסי' ק"י ופסח ע"כ שלם הוא וא"ל משום דם שנתערב בדם הא משנה מפורשת בזבחים דאם לא נמלך ונתן כשר וא"ל משום דאין ראוי להקטיר האימורין דהוי כאברי' באברי' דכולן יוצאין לבית השריפה כמבואר בזבחים דף ע"ז מטעם דהוי דרכו למנות דחשובין הן כיון שעולין לגבוה כמ"ש התוס' שם דז"א דלא יהי' אלא נטמאו אימורים או שנאבדו דמותר הבשר באכילה כמבואר בפסחים ע"ז א"ו דמטעם חהר"ל אינה בטילה וכדיעה בתרייתא עכ"ל ונראה לדעתי הקלושה דלק"מ דקושי' זו עצמה יש להקשות גם על הברייתא עצמה דאמאי יצאו כולן לבית השריפה כיון דלא נמלך וכבר נזרק הדם דמותר הבשר באכילה ואי משום בע"מ ליבטל ברובא א"ו דע"כ האי ברייתא אתי' כתנא דליטרא קציעות דס"ל דכל שדרכו למנות לא בטיל וכמו דמתרצינן בביצה ובזבחים או משום דכל קרבנות בין של ציבור ובין של יחיד בעינן מן המובחר כדתנן בפ"ח דמנחות ברה"פ ועיי"ש דף פ"ז ת"ר אילים ממואב כבשים מחברון ואתי' אפי' אליבא דר"י דס"ל לר"מ את שדרכו למנות וכיון שכן אסיק אביי ג"כ דזהו כשנתערב לאחר זריקה הוא דפטורין מפסח שני אבל קודם זריקה לא דבשעת זריקה לא חזי לאכילה כיון דקסתם בברייתי' זו דלא בטלי משום דבר שבמנין אבל לדידן דפסקינן כחכמים בפ"ג דערלה לדעת גדולי רבוותא דאינו מקדש אלא זיין דברים בלבד וחתיכה הראוי' להתכבד הוא דחשיבי כז"ד לכן ירדו לחלק דבעינן שיהי' ראוי' להתכבד כמות שהיא אבל בחתיכה גדולה יותר מדאי בטיל ולק"מ מדברי אביי שדבריו נגררים אחרי סתימות הברייתא ותו לא נשאר מקום להתחכך רק מדברי רמב"ם שמביאו בפסקי הלכות שמעית מיני' דלא ס"ל כדיעה זו ומשום הכי לחוד אין להפליא ע"ד רבוותא החולקים עליו בזה ויש לסמוך עליהם לצורך הפסד מרובה ושעת הדחק:

י בא"ח סי' תרע"ג סעי' א' בהגה וז"ל אם נתערב נר חנוכה האסור בהנאה בשאר נרות אפי' אחד באלף לא בטיל דהוי דבר שבמנין ועיין בט"ז שם ס"ק ויו שמשיג ע"ז שהרי מוכח מתוס' שם דאזלינן בתר מה שיהי' אחר הביטול ומשה"ט בחטאת שנתערבה בחולין לא תעלה משום דלאחר שמתבטלת בחולין ראוי' להתכבד בה אבל ברישא שנתערבה בחתיכות טהורות של חטאת דכי נמי תעלה אין ראוי' לכבד דלא שייך

כבוד כהנים במקדש וכו' יוע"ש עכ"ל ונ"ל דדברי תה"ד נכונים ודברי הט"ז תמוהים שהרי לא מוכח משם אלא דאזלינן להחמיר לבתר מה שיהי' אחר הביטול דאפי' היכא דקודם תערובת לא היתה ראוי' להתכבד כגון בחתיכה של חטאת טהורה שנתערבה בק' חתיכות של חולין טהורות דאפ"ה לא בטיל משום דאזלינן להחמיר ואמרי' דאם יתבטל יהי' חהר"ל ואע"ג דבעודנו בעיני' לא היתה ראוי' להתכבד אבל ברישא כיון דבעודו בעיני' אינה ראוי' להתכבד וגם לאחר הביטול לא תהי' ראוי' להתכבד הוא דבטיל איברא כל היכא דבעיני' הוא דבר שבמנין או רלה"ת אזי אפי' דלבתר שיתבטל יתבטל חשיבתו פשיטא דלא בטיל וכדמות ראי' לזה מדנקט ברישא את הבטל והמבטל שניהם בחטאות ובסיפא נקט לי' בחתיכה חטאת בחולין ולא נקט לי' ברישא דומי' דסיפא וליתני ג"כ ברישא בחתי' חולין טמאה שנתערבה במאה חתיכות חטאת טהורות דבטילה משום דלאחר הביטול לא תהי' ראוי' להתכבד ולינקט רבותא טפי דאפי' בכה"ג בטיל אלא ודאי משום דלקושטא בכה"ג פשיטא דלא בטיל כיון דבעודו בעיני' רלה"ת ונקט לי' בחתיכות חטאת טהורה שנתערבה בחולין בסיפא לרבותא דאפי' היכא דבעודו בעיני' אינה ראוי' להתכבד אלא שרק לאחר הביטול תהי' ראוי' להתכבד כגון חתי' חטאת טהורות בחתיכות חולין אפ"ה ל"ב ועוד ראיה לזה מזבחים דף ע"ב בתוס' ד"ה אלא וכו' וז"ל א"נ ע"ג משום דחשיבא לעובדי' וכן עורות לבובים וכו' יעו"ש הרי להדיא דאע"ג דלאחר שנתערב בשל הדיוט בטל חשיבותי' אפ"ה ל"ב אח"ז כביר מצאתי בס' פ"מ בח"ר סי' צ"ח שמשיג ג"כ על הט"ז מסברא הנ"ל ואינו מביא שם ראיות הנ"ל לכן הצגתים לעין הקורא וע"ש שמביא ראיה לדבריו מתוס' יבמות פ"א ד"ה ככרות של בעה"ב וכו' וז"ל והא דמשמע לקמן דחתיכה של לחם הפנים ל"ב בשל חולין שאני לחה"פ דחמיר טפי וראוי' להתכבד בו וע"כ צריכין אנו לומר דאין חשיבתן מחמת סולת נקי' דא"כ ליתני למי תנא דלפעמים פרוסות נמי דבר חשוב היכא שהן מסולת נקי' אלא ע"כ בחולין לא הוי חשיבי אלא ככרות של בעה"ב שלימות אלא בלחם הפנים מחמת חומרא דקדשים חשיבי ולא בטלי ואף כשיבטלו לא יהי' ראוים להתכבד אפ"ה אזלינן בתר מעיקרא ודבר חשוב מיקרי ולא בטיל וה"ה בנר חנוכה כיון דקודם ביטול הי' דבר שבמנין עכ"ל פ"מ שם וצריכין לדחוק טובא דמה"ת נחמיר בלחם הפנים טפי יותר מחתיכות חטאת טמאה דבטילה בטהורות משום דאינה ראוי' להתכבד בעצמותה אמנם בזבחים ע"ב ע"ב בד"ה אף ככרות של בעה"ב מפרשו להו דשאני לחה"פ דסמידא טפי וראוי' להתכבד בחתיכה וכ"מ בגליון כתוב בכת"י של מרן הגאון הקדוש מוהע"א זצוק"ל שמביא שם דברי תוס' זבחים:

יא ועיי' בכו"פ ריש סי' ק"א שמביא ראי' לדברי תה"ד ודלא כט"ז שהשיג עליו מדברי תוס' זבחים בכל הזבחים שנתערבו ופריך הגמרא ולבטיל ברובא והקשו הא הו"ל חה"ל וכו' וקשה מאי קושי' הא אם יתבטל בחטאת לא יהי' חה"ל כמ"ש תוס' שם יעו"ש ולא ידעתי מה ק"ל דעיקר קו' תוס' שם קאי משום דבר שבמנין ובדבר שבמנין אינו תלוי כלל באם תהי' ראוי לכל אדם לאחר הביטול כמ"ש לעיל באות ב' ולדוגמא בעלמא הביאו בחהר"ל דפשיטא להו דאת שדרכו למנות יותר חשוב וראוי שלא יתבטל אפי' היכא שאינו ראוי לכל אדם מדבר שראוי להתכבד אפי' היכא דאית לי' כל מעליותא דידי' דהיינו שיהי' ראוי לאחר הביטול לכל אדם ואם בחתי' ל"ב מכ"ש בדבר שבמנין דל"ב אפי' היכא דאינו ראוי לכל אדם דכל חדא וחדא דיינינן לי' כדינא ועי' ביבמות פ"א ע"ב ד"ה ר' יוחנן היקשו ג"כ קו' זו ושבקו לגמרי מחהר"ל ולא נקטו בקושיתם ובתירוצם שם אלא משום דבר שבמנין:

סימן ב

א ולפי שסוגי' זה של חדא דרבנן ותרי דרבנן נוגע לכמה ענינים עי' בא"ח סי' תרפ"ט וראיתי בט"א במס' מגילה שמשיג על דברי תוס' בזה בכמה השגות ופליאות וז"ל וק"ל על סברת התוס' דאם איתא דתרי דרבנן קליש מחד דרבנן תקשה הא דאיתא בפרק קמא דפסחים גבי הא דתנן הוסיף ר"ע ואמר מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום בנר שנטמא בטמא מת אע"פ שמוסיפין טומאה על טומאתו ואמר רבא ש"מ קסבר ר"ע טומאת משקין לטמא אחרים דאורייי' דאי ס"ד דרבנן מכדי האי נר מאי קא מהני להאי שמן אי לאפסולי הוא גופא הא פסול וקאי ופריך ממאי דילמא לטמא אחרים מדרבנן ומשני אי מדרבנן מאי אירי' באב הטומא' אפי' בראשון ושני נמי תחילה הוי דתנן כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה חוץ מט"י אלא ש"מ דאורייתא היא והשתא לעולם אימא לך קסבר ר' עקיבא טומאת משקין לטמא אינו אלא מדרבנן ודקק"ל מאי אירי' אב הטומאה אפי' ראשון ושני נמי דילמא לרבותא נקט אב הטומאה לא מיבעי' ראשון ושני דא"כ הוספות טומאה לשמן זה אינו אלא ע"י תרי דרבנן דהא טומאת משקין לטמא אחרים כל עיקר אינו אלא מדרבנן והא כל המטמא את הידים עושה משקין להיות תחילה אינו אלא מדרבנן אלא אפי' אב הטומאה דע"י חד דרבנן גרידא שגזרו טומאה על המשקין יש כאן הוספות טומאה אפ"ה שורפין בנר שנטמא בט"מ א"ו כל בדרבנן אין לחלק בין חד דרבנן לתרי דרבנן ואין בזה חומר יותר וא"כ אין שום רבותא בנטמא באב הטומאה דאינו אלא חד דרבנן יותר מנטמא בראשון או בשני וש"מ כל בדרבנן הכל שוין וא"כ ה"נ לענין להוציא זה את זה אין לחלק ביניהם

ולא קליש חיובא דתרי דרבנן מחד דרבנן כמו דלא קליש התם לענין טומאה ותרי דרבנן מוציא לחד דרבנן וכ"ת אם איתא דאין לחלק בין חד דרבנן לתרי דרבנן תקשה לך הא דאיתא בפ"ג דמנחות דף ל"א אר"ש שזורי פ"א נתערב לי טבל בחולין ובאתי ושאלתי את ר"ט ואמר לי לך קח לך מן השוק ועשר עליו קסבר דאורייתא ברובא בטיל ורוב עמי הארץ מעשרין הן וה"ל כתורם מן הפטור על הפטור ופריך ולימא לי' לך קח מן האחרים ומשני קסבר לא הי' קנין לאחרים בא"י להפקיע מידי מעשר והו"ל מן החיוב על הפטור והקשו התוס' אהא דקאמר קסבר לא הי' קנין והא מיפטר משעת מירוח האחרים ותי' דמ"מ דמי לחיוב כי היכא דלא א"ל קח מעציץ שאינו נקוב או מתבואת ח"ל ועוד כל לקוח דרבנן הוא וכו' והשתא משמע לכאורה דיש לחלק בדרבנן בין חד דרבנן לתרי דרבנן דקליש חיובא דתרי דרבנן יותר מחד דרבנן דמש"ה קא"ל קח מן השוק ולא מן האחרים דלא הי' קנין אע"ג דמ"מ מן הפטור הוא דהא מירוח אחר פטור מה"ת משום דדמי הא לחיוב יותר מהא אלמא דבדרבנן כל דדמי לפטור יותר מאידך קליש חיובא דידי' וה"ה בתרי מדרבנן הא קליש חיובא דידי' מחד דרבנן ואיך יוציא זה דקליש חיובא לאידך דאלים חיובא הא לאו מילתא הוא דאדרבא משם יש ראי' להיפוך שהרי התוס' מסיימי שם ועוד כל לקוח דרבנן הוא כדדרשינן תבואת זרעך ולא לקוח כו' והשתא אי ס"ד דתרי דרבנן קליש לחיובא מחד דרבנן איך א"ל קח מן השוק ועשר עליו משום דרובן מעשרין הן א"כ איך אפשר לעשר מלקוח ע"ז של תערובת הא זה של תערובת אינו אלא חד דרבנן דמדאורייי' חד בתרי בטיל ולקוח הו"ל תרי דרבנן דרובן מעשרין הן וכל לקוח אינו אלא מדרבנן וכן ללישנא בתרא דהתם דא"ל קח מן אחרים ולא מן השוק דאין רובן מעשרין אבל מן האחר שפיר דמי דהו"ל קנין לאחר מה"ת ואין חייב במעשר אלא מדרבנן כמו זה של תערובת אכתי תקשה איך מפריש מזה של לקוח מן האחרים דה"ל תרי דרבנן של אחר ולקוח דקליש על של תערובת דאינו אלא חד דרבנן דמה"ת בטיל ברוב א"ו כל בדרבנן ל"ש חד דרבנן ול"ש תרי דרבנן שניהם שווין בקלישתא ואין זה אלים מזה עכ"ל.

ב ונראה דדברי רבותינו נכונים וכן החזיקו אחריהם רבותינו הראשונים לחלק בין חד דרבנן לתרי דרבנן כמו דמצינו בתו' בריש פסחים גבי חיטי קורדניתא בשעה שישית והוא דדוקא בחד דרבנן אמרינן כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ועי' פסחים קי"ו ע"ב דמשמע להדיא דלית מאן דפליג בזה מדמקשינן התם לר"י ולר"ש הא כל דתקון רבנן וכו' והא תינח בחד דרבנן אבל בתרי דרבנן לא חיזקו דבריהם כעין דאוריית' ממש לענין קידושין ולענין מפטור על החיוב וכן נגררו בתרייהו גדולי הפוסקים שם בפסחים

לענין קידושין לחלק בזה וכן בשמעתין ביבמות פ"א בד"ה מאי הוא שמחלקים בזה לענין ביטול בכל שדרכו למנות לר"ל. איברא בין תרי דרבנן לתלתא דרבנן אין לחלק כלל כיון שכבר יצא מגדרו דכעין דאורייתא ומאי בין תרי לתלתא ומעתה נוכל לומר דר"ש בש"ז במנחות ס"ל דתרומה בזה"ז דרבנן כמו דפסקינן להלכה ברמב"ם פ"א מה"ת בסופו יוע"ש בכ"מ וכיון שנתערב חד בתרי כבר נכנס לתרי דרבנן ומשה"ט אמרו לי' שיקח מן השוק דאיכא תלתא דרבנן היינו דטבלא דרבנן ודמאי דרבנן ולקוח דרבנן והא דלא אמר לי' שיקח גם מן החבר ויהי' תרי דרבנן לעומת תרי דרבנן שבתערובות כיון דפטורי דלקוח לא נראה להדיא כמ"ש תוס' שם [וכאשר צריכין לפרש בלא"ה וכן לדעת בעל ט"א עצמו] אזי נראה כמפרש מהחיוב על הפטור רק דקו' ט"א הכי אזדי ליה כיון דלקושטא מיהת נידון כמפריש מפטור על החיוב כיון שבתערובות ליכא אלא חד דרבנן ובהקנוי' איכא תרי דרבנן ולדברינו גם על התערובות איכא תרי דרבנן וקצת ראיה לזה דר"ש בש"ז אית ליה ג"כ דתרומה בזה"ז דרבנן שהרי איתא שם דהלכה כרבי שמעון שזורי ותימא נמי כדעת בעל ט"א הנ"ל דאין לחלק בין חד דרבנן לתרי דרבנן א"כ אמאי הלכה כר"ש שזורי דאין לו תקנה רק שיקח דמאי שהרי גם מטבלא דידי' או מטבל הקנוי יכול להפריש כיון דתרומה בזמן הזה דרבנן ופטורי דטבלא בזה"ז נראה בעליל להדיא מצד עיקר הדין אלא ודאי דחד דרבנן לגבי תרי דרבנן דמי למפריש מן החיוב על הפטור ועוד נראה מסברא פשוטא דהא דמפלגינן בין חדר"ב לתרי דרבנן זהו כשמתחלקים על שני נושאים ועתה נצמדו ונתלכדו יחד על נושא או נשוא אחד אזי קלישא טובא תרי דרבנן מחד דרבנן כגון בחמץ דרבנן ושעות דרבנן דחדא דרבנן הוא משום עצמותו דחמץ והשנית מעצמותו דזמן וכן כשחדא על הנושא וחדא על הנשוא כגון בקטן לגבי מגילה אבל כששניהם על נושא אחד ליכא לאפלוגי בין חדא לתרתי (ומה"ט אמרינן בפסחים דף ך"ט דאי אין פודין לא מעל אע"ג שהוא מדרבנן כיון דמדרבנן אין פודין תו לא מעל גם מדאורייתא כמ"ש תוס' שם) ואע"ג שיכול למכרו מדינא לאינו ישראל שיסיקנו בפניו רק מדרבנן הוא דאסור בקדשים כמ"ש תוס' שם ואע"ג דהוי כעין תרי דרבנן משום ששניהם על נושא אחד וכמ"ש לעיל בהלכות המקדש בא"ה ולפ"ז מתורץ גם קושיתו הראשונה שהיקשה מטומאת משקין כיון דתרווייהו על המשקין חיילו לטמא אחרים רק שהוסיפו עוד שיטמאו בכל חומר טומאה להיות תחילה דכיון דתרווייהו כיילי להו בנושא אחד תו ליכא בין חדא לתרתי:

ג עוד שם הקשה בט"א על דברי תוס' פ"ד דר"ה ד' ל"ג דמפרשי טעמי' דר"י דמתיר בקטן משום דס"ל דבר רשות מוציא בר חיובא דרבנן וז"ל מ"מ קשה לי דמצידה תברא דאי

ס"ל לר"י דבדרבנן רשות מוציא ב"ח אמאי פליג ר"י את"ק אקטן לחוד ומשמע דבשוטה מודה להו הו"ל לאפלוגי נמי אשוטה ולהתירו נמי להוציא ב"ח י"ח מה"ט גופי' אבל לפי' התוס' דשמעתין ניחא וכו' אבל לפי' התוס' דהתם וכו' א"כ אמאי לא פליג את"ק אשוטה נמי דיוצא וי"ל הא דשוטה א"מ ב"ח דרבנן לר"י לא משום דלאו ב"ח הוא אלא מטעם אחר משום דלאו בר כוונה הוא דהא מה"ט שחיטת חש"ו פסול אפי' באחרים רואין אותו למאן דבעי כוונה לשחיטה כדאי' פ"ק דחולין ד' י"ב וכו' ומ"מ מתיר ר"י אע"ג דלאו ב"כ נינהו דיש לו תקנה משא"כ בחרש וכמו שאפרש ול"מ למ"ד מצות צריכות כוונה וכו' הני לאו בני כוונה נינהו אלא אפי' למ"ד מצות אצ"כ ואפי' תימא דבמגילה נמי א"צ כוונה מ"מ הני גריעי טפי דהא תנן פ"ד דר"ה ד' ל' המתעסק ל"י ופרשתי התם דמתעסק מקרי בא"י שזה שופר וכו' והה"נ אם אינו יודע שזה מגילה ושהיום פורים מקרי מתעסק ול"י י"ח לכ"ע והא חש"ו כל מעשיהן כמתעסק דיינינן להו כדאי' התם בפ"ק דחולין ד' י"ב דקטן אין לו מחשבה לענין שחיטת קדשים ואם שחט עולה לשמה פסולה ופי' התוס' אע"ג דזבחים מסתמא לשמה הן עומדין ואינו פסול עד שישחט שלא לשמה בהדי מ"מ סתמא דקטן גרע טפי שא"י שהוא קדשים וכו' ואפי' אומר הקטן בפי' שהוא שוחט לש"ק לאו כלום הוא דאין לו מחשבה וה"נ אפי' אומר בפי' שזה מגילה ושהיום פורים כמתעסק דיינינן לי' וה"ה לשוטה דלאו בר דיעה הוא השומע ממנו לא יצא דהוי לי' שומע מן המתעסק מיהו בקטן יש לו תקנה בגדול עומד על גביו וכדתנן בפ"ב דגיטין ד' כ"ג הכל כשירין לכתוב את הגט ואפי' חש"ו ופריך בגמרא והא לאו בני דיעה נינהו ואמר ר"ה והוא שגדול עומד על גביו ופי' התוס' דדוקא גבי כתיבות גט מהני לשוטה בגדול עומד ע"ג וכו' משא"כ בחליצה דתני' בתוספתא שוטה שנחלץ חליצתו פסולה ולא מהני לי' כוונת אחרים העומדים שם אבל חרש וקטן אי לא משום דאיש כתיב בפרשה וחרש וחרשות פסול משום דאינן באמר ואמרה הוי מכשרינן להו כיון שגדולים עומדין ע"ג בני כוונה נינהו וכו' אבל שוטה אין לו דעת כלל וה"נ גבי מגילה בקטן מהני לי' באחרים העומדין ע"ג דבר כוונה הוא לפיכך מתיר ר"י ואפ"ה לת"ק לא משום דלאו ב"ח הוא אבל שוטה אפי' באחרים עומדין ע"ג לא מהני לי' גבי מגילה להיות בר כוונה כמו דלא מהני גבי חליצה ואפי' ר"י מודה דפסול דהו"ל כמתעסק דלאו ב"כ הוא כלל עכ"ל ולבי אומר לי שלא יצאו דברים אלו מגויות הארי שבחבורה כאשר הוצג לפנינו ונשתרבבו הדברים בדפוס כיון דר"י לא מכשיר אלא בקטן משום דמהני בגדול ע"ג אבל בחרש ושוטה לא דהא אפי' בחליצה גופה מהני בחרש כשעומדין ע"ג וביותר תמוה שחרש שדיברו חכמים בכ"מ הוא כשאינו שומע ואינו מדבר אבל המדבר ואינו שומע הרי

הוא כפיקח לכ"ד וחרש זה הקורא את המגילה איך ס"ד למיפסל משום דלאו בר כוונה הוא ולדמותו למתעסק דלא נישנה אלא בא"ש וא"מ וצריכין לומר לדבריו דר"י דמכשיר בקטן ע"י עע"ג מכ"ש בחרש זה שהוא בר כוונה לעצמו ולי נראה דר"י מודה בחרש ושוטה וטעמא דשוטה דאע"ג דס"ל שגם בר רשות מוציא את בר חיובא מדרבנן מ"מ פוסל בשוטה משום דלאו בר כוונה הוא ודמי למתעסק וכמ"ש המחבר ובחרש פוסל משום דניהי דס"ל לר"י דרשות מוציא את בר חיובא מדרבנן היינו משום דכל בדרבנן משווינן לי' כשלוחו אע"ג שאינו מחויב בדבר וליתא בתורת מצוה זו אפ"ה משוינן לי' כמוהו וכמו דאמרינן בעלמא דשלוחו שא"כ אבל בחרש מיפסל מטעמא אחרינא כיון דס"ל שכל הקורא צריך להשמיע לאזניו נמצא דקריאה לעצמי לא חשיבי מידי אלא בהדי צירוף השמיעה לאזניו ונמצא דלא עדיפי קריאה דחרש זה שאינו משמיע לאזניו מאילו קראו בעצמם ולא השמיעו לאזנם דל"ח קריאה לצאת בו י"ח וכפלגא דעבידתא דמי וניהי שעתה שומעים את קול הקורא זה כיון שרק קול ענות חלושה הגיע לאזנם שהוא רק בתמונת קול דברים לא עדיפי מאילו השומעים בעצמו קראו בתמונה זו שלא היו יוצאים לת"ק ומש"ה לא נחית ר' יהודה כאן לחלוק בזה עליהם.

ד ואגב גררא נפרש דבריהם שם הצריכין ביאור דלאחר שדחו משום דרשות יכול להוציא ב"ח מדרבנן כתבו וז"ל ומיהו יש לדקדק מדתנן וכו' ר"י אומר כל שלא ראה אורות מימיו לא יפרוס על שמע משמע הא ראה ונסתמא פורס ואמאי והא ר"י אית לי' דסומא פטור מכל המצות אבל אי מדרבנן חייב ניחא וכו' ומיהו בירושלמי משני שנויא אחרינא וכו' ומשני לה דאיירי ביושב בבית אופל וכו' עכ"ל וקשי' בממ"נ אם מסתבר להו דגם מי שלא ראה אורות מימיו לא גרע מרשות דעלמא א"כ בפשטות הוי להו להקשות ממאי דתנן להדיא דמי שלא ראה אורות מימיו אינו פורס ע"ש כיון שגם דבר רשות יכול להוציא מי שאינו ב"ח אלא מדרבנן ולמה הסבו קושיתם מדיוקא דמתניתין ועוד דא"כ גם לפרושו דירושלמי דמוקי לה בבית אופל קשי' נמי דהא לא גרע מבר רשות דעלמא אלא בע"כ צ"ל דמעיקר הדין לא קא קשי' להו משום דמי שלא ראה אורות מימיו ולא נהנה מן האור נגרע עוד מבר רשות ומחזי יותר כמברך לבטלה א"כ מאי קשיא להו נימי השתא מדיוקא דהיא הנותנת דבנסתמא מוציא את אחרים משום דרשות יכול להוציא את המחויב מדרבנן ודוחק לומר דקסברי הכא דפורס על שמע הוא כדי להוציא ידי חובת ק"ש וק"ש דאורייתא וגם נחתו לדעת רש"י ברכות מ"ח שמחויב מדרבנן יכול להוציא גם את המחויב מדאורייתא ודלא כשיטתם שם שהשיגו על רש"י ודלא כשיטתם ב"ק פ"ז בד"ה וכן בסה"ד דק"ש דרבנן וכן במגילה כ"ד ע"א בד"ה אבל וכו' דמשמע

להדי' דפורס ע"ש דרבנן הוא דאל"כ מאי קא קשי' להו שם ממגילה יוע"ש] אמנם כוונת דבריהם בפשוטא שהרי לכולהו שנויא בע"כ צ"ל דפריסת שמע שאני ממגילה ומכל הנך דמביאין שם שהקטן יכול להוציא את אחרים ובפ"ש תנן בהדי' התם דמודה ר"י שאין הקטן פע"ש וכשם שחילקו תוס' שם ך"ד בד"ה אבל וכו' לטעמי' משום דתרי דרבנן יכול להוציא חד דרבנן דזהו דווקא משום שגם הם היו באה"נ משא"כ בפ"ש דל"ש סברא זו כן נמי אם נימא משום דרשות יכול להוציא ב"ח דרבנן דצריכין לצרף ג"כ לסברא זו משום שגם הם הי' באה"נ ומעתה בפ"ש אי אפשר לומר משום דבר רשות פוטר את המחויב מדרבנן שהרי אפי' קטן דעדיף טפי מבר רשות ג"כ א"מ אי"ח א"ו דסומא מחויב מיהת מדרבנן ועדיף מקטן כמ"ש תוס' שם בד"ה מי שלא ראה:

ועיין בטורי אבן בפ"ג מגילה שהיקשו קו' עצומה על תוס' דף י"ט בסה"ד לר' יהודה דמחלקי שם בין סומא לקטן לענין הגדתא בליל פסח דסומא עדיף אע"ג שהוא תרי דרבנן משום שנתחייב כבר מדאורייתא משא"כ בקטן דא"כ למה מפרש בגמרא דהיינו טעמא דר' יהודה דא"פ ע"ש משום שלא נהנה ורבנן אית להו הנאה כר"י ולמה להו לאוקמי בפלוגתא חדשה לימא דכ"ע ס"ל דאית להו הנאה אלא ר"י לטעמי' דס"ל דסומא פטור מכה"מ מה"ת לפיכך אינו מוציא דהוי לי' תרי דרבנן ודמי לקטן הואיל ולא נתחייב במצות מה"ת מעולם אבל נסתמא אח"כ עדיף מקטן הואיל שנתחייב כבר עכ"ל ונראה שדברי רבותינו נכונים דא"כ מאי ארי' שלא ראה אורות מימיו הלא גם כשנסתמא טרם שהגיע לכלל שלש עשרה שנה נמי לא נתחייב מעולם מה"ת ולק"מ אמנם עודנו צריכין לבאר בפרטות דברי תוס' האלו בכל אשר יפול לב המעיין עליהם חדא דמאי הביאו מקטן שמברך לאביו דרשות יכול להוצא בר חיובא דרבנן מקטן שמברך לאביו שהרי מוקמינן לה שם דאכל שיעורי' דרבנן דאתי דרבנן ומפיק דרבנן, וגם המשכת דבריהם צ"ב וגם שאר קו' וכבר שאג עליהם הארי ממעונתו בספרו ט"א בפ"ג וז"ל ועק"ל דהא בתחלה רצה התוס' להוכיח דסומא לר"י חייב מדרבנן מהא דפ"י דפסחים דאמר ראב"י סומא פטור מלומר הגדה ופריך מר"י ורב ששת דהוי אמרי כל חד אגדתא בביתי' ומדמוציא אחרים י"ח ש"מ דחייבין ומשני קסברי מצה בזה"ז דרבנן ש"מ דאינהו נמי מדרבנן חייבין ומסיימי דיש לדחות דרשות יכול להוציא ב"ח דרבנן וכו' הא ממסקנא דהתם מוכח להיפוך דאההוא דמשני קסברי מצה בזה"ז דרבנן פריך והא כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ומשמע וודאי לפי' התוס' דה"ק קסברי מצה בזה"ז דרבנן לפיכך סומא דרשות מוציא דרבנן ופריך והא כל דתיקון רבנן וכו' פי' וכמו דא"מ בשל תורה ה"נ בדרבנן אין מחויב א"מ אחרים י"ח ומחמת קו' זו מסיק דר"י ור"ש ל"ל דר"א

דסומא פטור מלומר הגדה וש"מ לפי המסקנא דרשות א"מ בדרבנן ועוד דא"א לפרש כן דהא אהא דמשני קסבר מצה בזה"ז דרבנן פריך מכלל דראב"י סובר מצה בזה"ז דאורייתא והא איהו דאמר מצה בזה"ז דרבנן קסבר כל דתיקון דרבנן כעין דאורייתא תיקון ולר"י ור"ש נמי הא וודאי כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ואי הא דמשני קסברי מצה בזה"ז דרבנן ה"פ דרשות מוציא דרבנן היכי דייק מכלל דראב"י ס"ל מצה בזה"ז דאוריי' הא הוא לא איירי כלל בסומא להוציא אחרים י"ח ול"ק אלא דסומא עצמו פטור מ"מ מודה דמוציא אחרים כר"י ור"ש משום דמצה בזה"ז דרבנן ורשות מוציא דרבנן דהא האי שנוי' גופי' דקסבר מצה בזה"ז דרבנן לפי' התוס' הוא הולך עד"ז ומ"מ נ"מ בדר"א דסומא עצמו פטור מלומר הגדה והא ליכא למימר דהא דפריך לר"י ור"ש הא וודאי כל דתיקון רבנן כעין דאוריי' תיקן היינו לת"ק דר"י דרשות א"מ ב"ח מדרבנן במגילה דא"כ לא הוי בפשיטות כל כך הא וודאי דכל דתיקון רבנן כיון דר"י לית לי' האי סברא עכ"ל והנה מה שרצה לומר ולחלק בין ר"י לרבנן דלרבנן אינו יכול בר רשות להוציא ב"ח מדרבנן לא נהירא כלל דכשם שחילקו בתוס' בדף י"ט ודף כ"ד לחלק בין קטן למי שהוא גדול ובר דעת לשנוי' דמחלקי דתרי דרבנן יכול להוציא לחד דרבנן ה"נ צריכין לחלק בין קטן לגדול לשנויא זו שגם הרשות יכול להוציאו לב"ח דרבנן דר"י ורבנן לא קא מפלגי אלא' בקטן אבל בגדול אע"פ שהוא רשות גם לרבנן מוציא ב"ח דרבנן ומעתה כל קושיותיו נשגבים ונצבים כחומה עוד ק"ל שהרי משנה מפורשת הוא דקטן אינו פורס ע"ש אפי' לר"י מדפליג בסיפא בסומא ולא פליג ברישא וצריכין לומר וליסד ליסוד מוסד כדבריהם לקמן ך"ד בד"ה אבל ולחלק דדוקא בדבר ששייך בו הקטן כמו הגדול שאף הן הי' באותו הנס והיינו במגילה ובהגדה וא"כ שוב נפלו כל הראיות שהביאו דרשות יכול להוציא לב"ח דרבנן מקטן שמברך לאביו ומעולה למנין שבעה דל"ש בהו סברא זו ודמי לפ"ש עוד היקשה שם בס' ט"א שהרי למסקנא בדף י"ט גם לר"י א"י להוציא במגילה רק בהגיע לחינוך ואי אמרת שגם רשות יכול להוציא ב"ח דרבנן אפי' לא הגיע לחינוך נמי והנלפענ"ד באמיתת כוונת דבריהם והוא דאזדי הכא בשיטת רש"י ברכות מ"ח ע"א בד"ה עד שיאכל כזית דגן דבר חיובא מדרבנן מיקרי ב"ח וקטן שהגיע לחינוך לאו בר חיובא הוא אלא שאביו מצוה לחנכו וה"ט דמוקמינן לי' כשאוכל אביו שדר"ב דאז לא הוי אלא ב"ח מדרבנן לכן גם הקטן שפטור לגמרי יכול להוציאו והיינו ממש כתירוצם השני דר"ה גם לשנויא זו קסברי דתרי דרבנן לגבי חד דרבנן מיקרי כבר רשות ומעתה לדברי רש"י קשי' מהא דקטן א"פ ע"ש אלמא דקטן א"י להוציא ב"ח מדרבנן שברכות ק"ש אינן אלא מדרבנן וצריכין לומר דהא דבן מברך לאביו

שאני משום דבמצוה זו עצמו יש לאביו שייכות בגוה שהרי מחויב לחנכו וגם מחויב לברך בעצמו מדרבנן וכיון שהוטל על אביו שני חיובים לברך בעצמו ולחנך את בנו ולכן כיון שיש לאביו חלק וזכי' בקיום מצוה זו שמברך בנו לגבי חינוך ה"ה נמי דזכה לו במצוה זו להוציאו י"ח וכעין סברא זו מצינן כ"פ גם בשאר עניינים ועי' קידושין דף י"ט גבי אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קידושין ובאשרי שם משא"כ בפ"ש דאיירי להוציא אחרים שאינן מחויבין בחינוכו דל"מ רק על אביו ועל מונים להוראה ולפ"ז נתיישב קו' הראשונה שהקשיתי שהרי מפורש בגמ' דאתי דרבנן ומפיק דרבנן דלדעת רש"י בע"כ צ"ל דתרווייהו על אביו קאי והוא כיון שיש לו לאביו זכיה במצוה זו מש"ה יכול להוציאו ג"כ בדבר שחיובו עליו מדרבנן וזה עדיף טפי ממגילה והגדה דמשום שגם הם היו באותו הנס יכולין להוציא לאחרים שהרי במגילה פליגי רבנן עלי' דר"י והא דבן מברך לאביו אתיא אפי' לרבנן רק בסומא ג"כ מודו רבנן מטעמא אחרינא משום שהוא גדול ובר דעת ונתחייב כבר וכמ"ש לעיל ואפשר דלרבנן תרתי בעינן שיהיה גדול וגם עתה לא יצא מחיובו לגמרי שעודנו קשור באותו הנס וכשם דלרבנן בעינן גדול ובר דעת ה"ה נמי לר"י בעינן מיהת שיהיה בר דעת מיהת בקטנות והוא שהגיע לחינוך דווקא ובזה יתיישב קו' הראשונה שהקשיתי וקו' אחרונה של ט"א וגם קושי' אחרונה שהקשיתי כמובן, גם מה שהקשה כיון דלמסקנא אמרינן כל דתיקון רבנן כעד"ת שוב אין בר רשות יכול להוציא לב"ח מדרבנן י"ל דהא מסקנא בגיטין ס"ד דל"א כעד"ת רק בדבר שיש לו עיקר מה"ת שהרי אינו זוכה לאחרים אפי' מדרבנן ואפ"ה בשתופי מבואות מהני זכייתן משום דש"מ מדרבנן ותדע שהרי גם לתירוצם הראשון צ"ל כן שהוא משום דתרי דרבנן יכול להוציא לחד דרבנן וא"כ אמאי א"י להוציאן בהגדה דכשם דאמרינן דכעין דאוריי' תיקנו לגבי דידהו ה"נ נימא לגבי סומא עצמו א"ו היינו טעמא דל"א כעין דאורייתא רק בדבר שיש לו עיקר מה"ת ותרי דרבנן אין לו עיקר מן התורה כדאי' להדיא בר"ן קידושין בס"פ האיש מקדש ומש"ה במגילה וכן בקה"ת שאין לו עיקר מה"ת מהני גם תרי דרבנן להוציא לחד דרבנן משום שאין עמה"ת אבל לא בהגדה שיש לו עמה"ת והא דקטן מברך לאביו כשאכל שדר"ב או דצ"ל שגם זה אין לו עמה"ת או משום דהתם שאני שיש לאביו זכיה במצוה זו עצמו וממילא דה"ה והוא הטעם גם לתירוצם השני לגבי בר רשות ומעתה נפרש בכל שטחיות דבריהם והוא דמעיקרא קסבר בתירוצם הראשון דתרי דרבנן מילתא היא משא"כ בר רשות לגמרי ולפ"ז מנ"ל להפליג בין ס"ד למסקנא וכיון דצ"ל דלבתר דמשני על קושי' מר"י ור"ש דמצה בזה"ז דרבנן שגם סומא מחויב מיהת מדרבנן ה"ה נמי גם לס"ד מעיקרא ולפ"ז אי לאו שהוציאו גם את האחרים לק"מ ממה שבירכו

הברכות אבל לתירוצם השני גם תרי דרבנן לגבי חד דרבנן מיקרי בר רשות ומי שהוא ב"ח מדרבנן אזי יכול להוציא גם לב"ח מדאורייתא כדמוכח משמעון ב"ש לדעת רש"י הנ"ל ולפ"ז צריכין לומר שכל ציר השו"ט דהתם במצה בזמן הזה דאורייתא או דרבנן אזלי רק אם תיקנו חכמים גם בסומא לחייבו מיה' מדרבנן אם לא והוא דלמ"ד מצה בזה"ז דרבנן הרי שהחכמים נכנסו בזה לתקן גם על הפטורים ממקרא מפורש דכתיב להדיא על מצות ומרורים יאכלוהו דקאי על פסח ה"ה נמי שיש מקום לומר שתיקנו גם על הסומא דמה"ת נחלק ביניהם, אבל למ"ד דמצה בזה"ז דאורייתא ולא ירדו בזה לחייב את הפטורים מדאורייתא אזי מנ"ל שחייבו את הסומא הפטור ג"כ מדאורייתא ולפ"ז הכי אזדו קו' הש"ס לתירוצם השני שגם רשות יכול להוציא דרבנן דמעיקרא ס"ל דלר"א סומא פטור לגמרי ואפ"ה הוציאו ר"י ור"ש את הגדולים וב"ח מדאורייתא וע"ז משני דר"י ור"ש קסברו דמצה בזה"ז דרבנן ובדרבנן גם בר רשות יכול להוציאו ואע"ג דכשם ששלחו ידם להכניס את הפטורים לחיובא ה"נ מסתמא שתיקנו גם על הסומים מ"מ לתירוצם בתרא קסברי דכל תרי דרבנן לגבי חד דרבנן היינו רשות וע"ז מקשי מכלל דר"א סבר דבזה"ז דאורייתא ומשום הכי איכא למימר שלא תיקנו כלל לחייב את הפטורים ונמצא דסומא פטור לגמרי דליכא למימר שגם ראב"י קסבר דבזה"ז דרבנן דא"כ תו ליתא מן הסברא לומר שסומא יפטור לגמרי ומעתה לאיזה ענין אמר ראב"י דסומא פטור מהגדה דאי לגבי עצמו הרי מ"מ חייב מיהת מדרבנן ואי להוציא אחרים דכיון שגם האחרים אינן אלא מדרבנן הרי גם בר רשות יכול להוציאם א"ו דראב"י קסבר דמצה בזה"ז דאורייתא ולא תיקנו חכמים כלל על הפטורים ופטור בפ"ע וממילא שאינו יכול להוציא אחרים וכיון שכל השו"ט סובב על יסוד זה אם תיקנו וחייבו את הפטורים וממילא מעיקרא לס"ד דמקשי מר"י ור"ש וקסבר כפשטא דמילתא וכמו דפסקינן דמצה בזה"ז דאורייתא בע"כ צ"ל שלא תיקנו על הפטורים דאל"כ מאי קשי' ליה גם עתה ממה שהוציאו את אחרים שהרי גם ב"ח מדרבנן יכול להוציא את בני חיובא דאורייתא לדיעה זו והוא דעת רש"י הנ"ל א"ו צריך לומר דפשיטא ליה שלא תיקנו על הפטורים ואפ"ה לא ירד להקשות אלא ממה שהוציאו אחרים אבל לא ממה שבירכו לעצמם ש"מ שגם רשות יכול להכניס א"ע לכלל חיוב ולברך וזה נכון אבל לתירוצם הראשון כל השו"ט סובב רק אם יכול הסומא להוציא את האחרים המחויבים דלמ"ד מצה בזה"ז דרבנן גם הסומא יכול להוציא את ב"ח מדרבנן דתרי דרבנן יכול להוציא לחד דרבנן ולמ"ד דאורייתא א"י להוציא את המחויבים מדאורייתא אבל לעולם פשיטא לי' ליסוד מוסד לבל תמוט דגם סומא חייב מיהת מדרבנן ולפ"ז גם לס"ד דמעיקרא דס"ל דבזה"ז מצה דאורייתא

לא זז מיסוד זה דסומא חייב מדרבנן ולפ"ז ליכא שום נידנוד ראיה דנשים יכולין לברך אבל לתירוצם דיש לדחות דקאי לדעת רש"י שגם דרבנן יכול להוציא לב"ח דאורייתא ובע"כ צריכין לומר דלמאן דס"ל דמצה דאורייתא שסומא פטור אפי' מדרבנן א"כ גם לס"ד מעיקרא דס"ל דמצה דאורייתא ס"ל דסומא פטור אפי' מדרבנן [וכבר כתבנו טעמא דמילתא דמסתבר שזה תלי' בזה וחדא בחברתא מישך שייכי] ואפ"ה לא ירד להקשות מעיקרא רק ממה שהוציאו אחרים ולא ממה שבירכו לעצמן ש"מ גם גבי נשים דרשאין לברך ולפ"ז נראה דלהכי פסקינן שנשים רשאין לברך שהרי לדעת רש"י הדבר מוכרח בראיה ברורה כמ"ש תוס' וכאשר בארנו ולדעת התוס' יש לספק בזה ואין ספיקן מוציא מידי ודאי:

ה ומ"ש לעיל לתרץ מהא דעולה למנין שבעה אע"פ שאינו פורס על שמע קצרתי במובן ותוכן הדברים דמסתמא כשקורין בתורה קורין במקום וועד לרבים שנמצאים שם ג"כ המגיעים להוראה שמצווים ג"כ בחינוך לקטנים ומיגו דמוציאים אותם מוציאים ג"כ את אחרים גם יש לדחות דקה"ת קילי מברכות ק"ש דחייב מיהת מדרבנן משא"כ קה"ת שאינן אלא מתקנתא:

ו ועיין במג"א סי' תרפ"ט ס"ק ד' וז"ל וצ"ע דהרב ב"י פסק בס"ס תרע"ה כדעת ב"ה שמכשיר בקטן והכא סתם ופסק כדעת האוסרין ודוחק לחלק בזה בין מגילה לנ"ח וגם בר"ן שם משמע דמי להדדי בזה כו' עכ"ל ולפענ"ד נראה לתרץ דברי מרן זקיני מאורן של ישראל דבודאי לענין הנוגע לתרי דרבנן אין לחלק כלל בין מגילה לנ"ח ולדעת בעל העיטור דס"ל דהלכה כר"י בזה תו אין להבדיל ביניהם ונראה דטעמיה דבה"ע דפוסק כר"י בזה דחזינן דסתמא דגמ' אזדי לטעמי' דר"י שם בפסחים קי"ו ע"ב לענין מצה דרבנן אליבא דר' יוסף ור"ש ולא ס"ל כמו שתירצו בתוס' במגילה י"ט בסוף ד"ה ור"י לחלק בין סומא לקטן ועיין ר"ה דף ל"ג בד"ה הא אמנם עיקר וטעמא דמילתא משום דרבינו חשש במגילה לדעת רמב"ן ורשב"א דהא דגדול ע"ג מהני בחש"ו זהו במילתא דאית ביה תורת שליחות אבל במידי דלא מהני מתורת שליחות לא מהני גדול ע"ג וה"ט דמגילה שהרי איתא בחולין י"ב ע"ב בעי ר' יוחנן קטן יש לו מחשבה או אין לו מחשבה שם בתוס' וז"ל וא"ת הא התם משמע דסתמא נמי כשר דזבחים סתמא לשמן קיימי וכו' ויש לומר דסתמא דקטן גרע דאין לו דעת להבין שהם קדשים וסבר שהם חולין והוי ליה מתעסק ופסול ועיין בח"ר שמביא שם בשם רבינו לחלק בין גיטין לחליצה דדוקא בגיטין דאית ביה תורת שליחות מהני גדול ע"ג ומלמדו שיכתוב לשמה משום תורת שליחות משא"כ בחליצה יוע"ש והנה בע"כ צ"ל דאף ע"ג דבכתובות הגט עצמו אינו צריך לדין שליחות

שהרי מהני בכתיבת חש"ו דאינן בני שליחות וכמ"ש תוס' שם דוכתב לאו אבעל קאי זהו בכתיבה עצמו אבל לענין כוונה לחודא כשכתבו אחרים אזי לא מהני רק במקום דשייך בו תורת שליחות ורק כשכותבו בר דעת דאזי הכוונה נגררת ממילא אחרי המעשה וכשם דל"ב דין שליחות על המעשה עצמו כמו כן נידון ג"כ כוונה דידי' אבל כשכותב אינו בר דעת וכל מעשיהו נידון כמתעסק אזי כוונת אחרים לחודא ל"מ מידי רק בדברים דאית בהו תורת שליחות ולפ"ז לדעתם איפשר לומר דטעמי' דרבנן במגילה שאין הקטן מוציא אחרים י"ח הוא משום דכיון דלאו בר כוונה הוא וכל דבריו נידון כמתעסק ואע"ג דמצות א"צ כוונה אבל במתעסק בודאי לא יצא ואפי' כשגדול עומד ע"ג כיון דבקריאה עצמו לית בי' תורת שליחות הכי יעלה על הדעת שיאמר אדם לחבירו קרא את המגילה בעדי והוא ילך לדרכו ולא ישמע שיצא י"ח רק כששומע בעצמו דאזי הקריאה לאו משום שליחות הוא רק כששומע מן המחויב בדבר הרי זה מוציא גם את אחרים י"ח כששמעו בעצמן אבל בין חד דרבנן לתרי דרבנן לא קמפלגי רבנן ור"י מידי ומשה"ט בנר חנוכה דמהני שליחות מהני ג"כ כשגדול עומד ע"ג משא"כ במגילה:

ז וע"פ הוצעת הדברים נוכל להבין הא דאי' במס' נדה גבי מסל"א דאורייי' אמר אביי ת"ש קטן שלא הביא שתי שערות רבי יהודה אומר אין תרומתו תרומה וכו' ועיין בתוס' שם ד"ה אי אמרת בשלמא שהחזיקו בגירסא זו ובכל הגירסאות במשנה ובגמרא שם בתלמודא דידן ובירושלמי איתי' להיפך דר' יהודה ס"ל דתרומתו תרומה ועי' בפ"א דתרומות משנה ג' ומצאתי בר"ש שם שעמד בזה ונראה דפשטא דמתני' משמע דר"י קסבר דאפי' כשלא הגיע לעונת נדרים תרומתו תרומה מדלא מפליג בזה ועוד דא"כ היינו דרבי יוסי ובמאי פליגי ובע"כ צ"ל דתרומתו תרומה דהיינו ששיריים מתוקנים לכ"ע דאי לגבי דידי' מאי איכפת לן חדא דקטן אוכל נבילו' אין אנו מצווין להפרישו ועוד דגם שחייב מדרבנן להפריש מטבלא דידי' ג"כ מילתא דפשיטא הוא דאתי דרבנן ומפקיע מידי חיובא דרבנן ואי בטבל דאחרים לכ"ע אין תרומתו תרומה אלא ודאי בטבלא דידי' ומהני לתקן השיריים לכ"ע וכיון דאשמעינן מר' יהודה דאית ליה במגילה י"ט דתרי דרבנן יכול להפקיע מחדא דרבנן ולפ"ז לרבנן דבי רב דקסברי שם דף מ"ו שגם למאן דאית לי' חלה דאורייתא אבל תרומה בזמן הזה דרבנן נמצא אע"ג דר' יהודה דאית לי' התם בעיסה שנדמעת בשאור של תרומה חייבת בחלה משום דלא אתי דימוע דרבנן ומפקיע מידי חלה דאורייתא אבל תרומה בזה"ז דרבנן ולהכי גם בקטן שלא הגיע לעונת נדרים תרומתו תרומה אפי' לגבי אחרים משום דלכ"ע אין חיובן אלא מדרבנן וזהו הגירסא דגרסינן במתניתין אבל למאי דקס"ד מעיקרא דחלה ותרומה שווין וכן למסקנא

דר"ה ברי' דר"י דאפילו למאן דאית לי' חלה מדרבנן אבל תרומה דאורייתא וכיון דנשמע מעיסה שנדמעת דר' יהודה דחייבת בחלה משום דלא אתי דימוע דרבנן ומפקיע מידי חלה דאורייתא וכיון דס"ל דחלה דאורייתא מכ"ש תרומה ולהכי בע"כ צ"ל שהגירסא מחולפת וגרסינן בדרבי יהודה דאין תרומתו תרומה דאיך אפשר לומר שיפקיע בר חיובא דרבנן את טבלא דאורייתא ומשה"ט חילפו הגירסא בדרבי יהודה גם מעיקרא כשהביא משנה זו בכדי לתת רווחא למאי דס"ד מעיקרא דלכה"פ שוה תרומה לחלה. בהקדמות והוצאות הדברים האלו יתיישב על נכון דברי הירושלמי בעזה"י שסוגר השער להבין עומק דבריהם

ח עיין בירושלמי פ"א מסכתת תרומה ד"ה חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה החרש והשוטה והקטן והתורם את שאינו שלו וכו' ויוכיח מעשה שלהן על מחשבתו דתנינין תמן העלו חרש שוטה וקטן אע"ג שחישב שירד הטל עליהן אינו בכי יותן מפני שיש בהן מעשה ואין בהן מחשבה ואיזו מעשה שלהן ר"ה אמר בתפוס בהן בטל ותנינן תמן הורידה חש"ו אע"פ שחישב שיודחו רגליה אינו בכי יותן שיש להן מעשה ואין לה מחשבה וכו' אף הכא ויוכיחו מעשה שלהן על מחשבתן רבי שמואל בשם ר' יוחנן ר"ז בשם רבנן ונחשב לכם תרומתכם את שכתוב בו מחשבה אין מעשה שלו מוכיח על מחשבתו ואת שאין כתוב בו מחשבה מעשה שלו מוכיח על מחשבתו וכאן הואיל וכתוב בו מחשבה אין מעשה שלו מוכיח על מחשבתו אמר ר' יוסי קשייתה קומי שמואל הרי גיטין הרי אין כתיב בהן מחשבה ואין מעשה שלו מוכיח על מחשבתו דתנינן הכל כשירין לכתוב את הגט אפי' חרש שוטה וקטן כך ראיתי בפי' מהר"א] אמר ר' הונא והוא שיהא פיקח עומד על גביו [בפי' הנ"ל בשעה שכותב וה"ל כותב לדעת הפיקח ואין החש"ו עושין רק מעשה קולמוס בעלמא ש"מ דבעינן מחשבה ואין מעשה שלהן מהני להוכיח על מחשבתן אע"ג דלא כתיב התם מחשבה בהדי'] ר"י בעי והיינו וכתב לה לשמה [בפי' הנ"ל אין שייכות לר"י הכא אלא אגב שיטפא מייתי לה והוא קאי אמילתי' דר"ה דאמר ומה בכך שגדול עומד על גביו הרי הוא כותב על דעתו ואין זה כתיבה לשמה ומסיק בבבלי דר"י מוקי למתני' דאמר עידי חתימה כרתי] חזר ר' יוסי ואמר תמן זה כותב וזה מגרש ברם הכא הוא חושב והוא תורם בפי' הנ"ל הא דהקשיתי מגיטין ל"ק מידי דאין שייך שם לומר מעשה מוכיח על מחשבתו שזה כותב וזה מגרש דה"ל מעשה בא ומחשבה בא' שאין המעשה נגמר על ידי הקטן דאין המעשה נגמר אלא במגרש משא"כ בהכשר או בתרומה כו'] ר' יעקב בר אחא אמר הא אילו כתב הוא וגירש הוא גט הוא ברם הכא הוא חושב והוא תורם [בפי' הנ"ל אילו כו' מביא ראי' לדבריו

שהרי אילו הי' הקטן עצמו כתב וגירש אשתו גט מעלי' הוא דכשם שכונס כך מגרש כשהוא קטן ה"נ אחרים דכוותי' בעינן אבל בתרומה כו'] ר' יעקב בר אחא ר' חייא בשם ר' יוחנן חלוקין על השונה הזה מהו כדון אתאי דר' יוחנן דתרומות כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה דקידושין ודר' יוחנן בגיטין כרבנן דקדושין דתני' חרש שוטה וקטן שקידשו אין קדושיהן קידושין ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר בינן לבין עצמן אין קידושיהן קידושין בינן לבין אחרים קידושיהן קידושין בפי' הנ"ל חלוקין על השונה הזה אמתני' קאי דתנן חש"ו אין תרומתן תרומה ע"ז אמר ר' יוחנן שרבים חולקים כלומר ואין הלכה כתנא דמתני' וכוונתו של ר' יוחנן הוא דהלכה כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה דס"ל לענין קידושין דבינן לבין אחרים קדושיהן קידושין וה"נ לענין תרומה שאם הפקחים מקיימין על ידיהם תרומתן תרומה וכדמסיק הש"ס אתי' דר' יוחנן דתרומה כו' ומשום דאמר ר' יוחנן נמי חלוקין על השונה הזה אברייתא דרשב"ג וכדמייתי בסמוך לומר דאין הלכה כרשב"ג ולא מהני כשהפקחים מקיימים על ידיהם לכן אמר הש"ס ואתי' דר' יוחנן דגיטין והיינו מה שאמר אמילתי' דרשב"ג כרבנן דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן ב"ב כלומר בתרומת ס"ל כר' ישמעאל ובגיטין ס"ל כרבנן אבל בינן לבין אחרים שיש פקחים מקיימים על ידיהן הוה קידושין] ובתוס' חולין י"ב ע"ב הניחו דברי ירושלמי בתימא וז"ל שם בד"ה ותיבעי לי' מעשה בסה"ד וז"ל ותימא לר"י שבא לתרץ מגט אתרומה ומזה לא היקשה אלא היקשה מגט אההיא דקטן יש לו מחשבה ובלא ירושלמי יש לנו לדקדק בדברים הללו דכיון דקטן יש לו מעשה להוכיח על מחשבתו לענין גט נמי יועיל בלא גדול ע"ג ולתרומה נמי יועיל בגדול עומד על גביו] עכ"ל ולפירוש הנ"ל זהו קו' הירושלמי מה שדיקדקו בתוס' בראשונה אמנם לא הבנתי כיון דמסקינן דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו מדרבנן הוא דיש לו ולחומרא מאי קושיא מגיטין גם הקו' שתמה הר"י על הירושלמי לא נתיישבה לגמרי לפירוש הנ"ל שהרי הקו' מתרומה רק דרך שלילה ועיקר הקו' מטומאה דתני להדי' דבמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו יש להן מחשבה גם לפירוש הנ"ל קשיא דמאי בעי לדר' יוחנן בקושיות ר' יוסי מעיקרא לכן נלפענ"ד הקלושה דקושיות ר' יוסי הכי אזדי דכיון דתנן בגיטין בסתמא דהכל כשירין לכתוב את הגט אפי' חש"ו ומוקי לי' לר"ה דאיירי בגדול ע"ג ובתרומה דתנן בסתמא דחש"ו אין תרומתו תרומה ומשמע דאפי' בגדול ע"ג לא מהני דאי תימא דמהני בע"ג ליתני דגם חש"ו יתרומו כמו דתנן בגיטין וקשי' לר"ה דמ"ש תרומה מגיטין ומתרץ לי' דלר' יוחנן ניחא ולא קשי' מתניתין אהדדי דכל היכא דבעינן בי' מחשבה לא מהני גם בגדול ע"ג אלא דמתניתין דמכשיר בגיטין ר"מ היא דלא בעי כתיבה לשמה

דאפי' מצאו באשפה כשר אבל לר"ה קשי' חזר ר' יוסי ואמר (דגם לר"ה ניחא) תמן זה כותב וזה מגרש (הכוונה עפ"י שחילקו הרשב"א ור"י בין גיטין לחליצה דבגיטין הוא דמהני ע"ג משום דאית בי' תורת שליחו' אבל בחליצה דליתא ע"י שלוחו לא מהני עומד ע"ג והן הם תירוצו דר' יוסי תמן זה כותב וזה מגרש וכיון שהמגרש הוא בר דעת ואית בי' תורת שליחות מהני בגדול עומד ע"ג ברם הכא הוא חושב והוא תורם כיון דע"כ איירי בכרי שלהם תו לא מהני ע"ג כיון שאין להם תורת שליחות] ר' יעקב בר אחא אמר הא אילו כתב הוא וגירש הוא גט הוא ברם הכא וכו' הכוונה שרצה לחזק ולבנות ליסוד מוסד למאי דאמר לקמן דפלוגתא דתנאי הוא אם מהני ע"ג וכדברי ר' יוחנן דמוקי למתניתין דגיטין כר"מ דלר"ה עדיין לא יתורץ דמסתימות המשנה משמע דאפי' כשכותב החרש גט לאשתו מהני נמי בע"ג וזה דמי לגמרי לתרומה דבשניהם לית בהן תורת שליחו' אלא מחוורתא דתנאי הוא והיינו כמו דפליגי לענין קידוש באפר פרה כמ"ש בת"ג אם מהני ע"ג ה"ה הכא או דמתניתין דגיטין כר"מ וכדמוקי לי' ר' יוחנן התם גם בתלמודא דידן ור' יוסי לא חשש לקושיתו דר' יעקב ב"א או משום דס"ל כיון שעיקר הגט של חרש אינו אלא מדרבנן דמדאורייתא אין קדושיו קדושין (והא שמביא הירושלמי בחש"ו שקידשו דלר"י קדושי' קדושין מחוורתא דאיירי בקידוש של מי חטאת כמו שפירש בת"ג) ושוב אמרינן בי' דגיטו גט משום דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו אפי' בלא עומד ע"ג דכל בדרבנן מהני גם במחשבתו ניכרת מתמ"ע ור' יעקב סבר כיון דעיקר הגט הוא מדאורייתא ובעינן לשמה להדי' ולא ע"י הוכחה ממעשיו הגם שנתגלגל הדבר מצד אחר שא"צ להתגרש רק מדרבנן מ"מ לא יוגרע אפס מנהו מכל גיטין דאורייתא ובסברא זו פליגי ר"ה ור' יעקב בר אחא ובכה"ג יש לספק בכמה ענינים כגון בקדושי קטנה ונטבע בעלה במים שאל"ס או במי שנפל בעלה במים שאל"ס ונשים מעידות שנבדקה ע"י בשעת קידושין ולא הי' לה שערות ובדרבנן ל"ח שמא נשרו וגם נאמנות בדרבנן א"ד כיון דעיקר מילתא בדאורייתא וכה"ג איכא נפקותא טובא ונראה דהילכתא כר"ה שהוא מרי דתלמודא רק דאפשר לומר שר"ה לא נחלק עליו בפרט זה והא דלא חש לקושיתו משום שהוא מילתא דל"ש ולא איירי מתניתין מזה ועי' בתש"ו שהארכנו בפרט זה:

ט והא דמקשי בירושלמי מעיקרא דגם בתרומה נימא דמחשבתו ניכרת ממ"ע אע"ג דבדאורייתא ל"מ מידי עד שהמעשה בעצמו יוכיח ויראה בעליל להדי' או משום דקסבר דתרומה בזמן הזה דרבנן או משום דקתני במתניתין דחמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתם תרומה אפי' להאכילו לזרים דמ"מ הי' לנו להחמיר מדרבנן כמו גבי הכשר וע"ז תירצו דשאני תרומה דכתוב בו מחשבה וכל שכתוב בו מחשבה ל"מ המעשה שמוכיח

עמ"ח וע"ז היקשה ר' יוסי דמ"ש מגיטין דמהני עע"ג ומלמדו להדי' דעע"ג עדיף טובא ממעשה המוכיח עמ"ח תדע שהרי מעשה המוכיח ל"מ אלא מדרבנן ולהחמיר ועע"ג מהני אפי' להקל בדאורייתא [ועי' במהרש"א חולין בתוס' הנ"ל בסה"ד וצ"ע] וגם צריכין לומר בקו' ר' יוסי שהיקשה שגם בתרומה יהי ת"ת בגדול ע"ג כמו בגט דלית לי' מה דכתיבנא לעיל ואיתא במס' נידה דף מ"ו כו' כיון דלגבי דידי' הוי רק טבלא מדרבנן אין בידו להפקיע חיובא דאורייתא לגבי כ"ע אלא כיון דבעצמותו הוי טבלא מדאורייתא תו לא איכפת לן בהמפרישׁ אע"ג שהוא עצמו לא נתחייב מדאורייתא או משום דת"ק דתרומות ר"מ היא דס"ל דתרומה בזמן הזה דרבנן עי' יבמות פ"א ולא ס"ל לירושלמי לחלק בין חד דרבנן לתרי דרבנן וכמו דסתמו ג"כ בתוס' בר"ה דף ל"ג בד"ה הא ר' יהודה דאלת"ה מאי קא קשי' לי' לר' יוסי דמ"ש תרומה דלא מהני ע"ג מגט דמהני דסוף סוף לא אתי גברא דרבנן ומתקן טבלא דאורייתא אמנם ביותר נראה דגם הירושלמי איננו חולק על הנך כללא ומחלק ג"כ בין חד דרבנן לתרי דרבנן וס"ל ג"כ דבר חיובא דרבנן אינו יכול להפקיע טבלא דאורייתא כמבואר בנידה מ"ו וקו' ר' יוסי איננו נוגע לעומת כללים הללו רק דכמו דמבואר בש"ס שם דאי מופלא סמוך לאיש דאורייתא אזי תרומתו תרומה ומהני נמי להפקיע איסורא של טבל לגבי כ"ע דאע"ג דאם אכלו בעצמו כשהוא טבל לא עביד איסורא כלל דקטן אוכל נבילות הוא [כמו בהקדישן הוא ואכלן בעצמו כמו שמבואר שם בגמרא להדי' ובתד"ה אי] אעפ"כ כיון דתרומתו תרומה דדמי להקדש לר' יוסי כמ"ש בתוס' שם בד"ה אי אמרת בשלמ' הרי ביכולתו ג"כ להפקיע איסורא דטבלא לגבי כ"ע ונידון מזה דלטעמא דירושלמי דבקטן אין תרומתו תרומה משום דלית לי' כוונה הוא דאתינן עלי' והשתא כשגדול עומד ע"ג דאית לי' כוונה מעליית' אזי תרומתו תרומה וכל היכא דתרומתו תרומה אזי נפקע ממילא גם איסורא דטבל לגבי כ"ע כמו במופלא הסמוך לאיש דכיון דתרומתו תרומה לאוסרה לזרים ומהני נמי לכולא מילתא דתרומה להפקיע ג"כ איסורא דטבלא מהשיריים גם לגבי כ"ע המצווים על הטבל ולכן גם כן כשלא הגיע לעונת נדרים וגדול עע"ג מועיל נמי הפרשתו לכולהו מילתא דתרומה בהדי טבלא ודע שגם מה שכתבנו לעיל באות ג' ליישב הגירסאות בדברי ר' יהודה והוא שגם לענין תרומה תלי' מילתא דבר חיובא יוע"ש אינם נסתרים מדברי הירושלמי הנ"ל דלא חייש כלל לבר חיובא אלא לבר כוונה ולכן היקשה שיועיל עע"ג להשלים הכוונה אע"ג דלאו בר חיובא בטיבלא ותרומה הוא והוא כד דייקת ה"ט כיון דר' יהודה דלית לי' מיעוטא לקטן גבי תרומה מקראי כמ"ש המפרשים הר"ש והב"ט לכן הדרינן לכללא כמו דמצינן בכל סוגי התורה דבעינן גברא בר חיוב' דווק' וכשם שאינו יכול להפרי' מן

הפטור על החיוב כמו כן לא מהני הפרשתו דקטן דגברא לאו ב"ח בטיבלא ותרומה הוא רק בתרומה דרבנן שהוא ג"כ דמי לב"ח וכמ"ש לעיל והוא כשהגיע לחינוך אבל לת"ק דאית לי' משום מעוטא דקרא מדכתיב וחישב דכתיב בי' מחשבה כמ"ש בירושלמי שם וה"ט דאיש פרט לקטן משום דלית לי' מחשבה [ויתורץ קצת קו' תוס' חולין י"ג בסה"ד מה שהיקשו על הירושלמי מתחילה] ובא הכתוב וגילה טעמא דקרא ולכן לא תלי' מילתא בבר חיובא כלל רק בכוונה תלי' מילתא וכן לר' יוסי דיליף לאיש דכתיב בתרומה מאיש כי יפליא דנדרים והקדש וכשם דהתם מהני במופלא ס"ל ה"ה בתרומה כיוצא בהם אע"ג דעודנו לאו בר חיובא הוא:

הלכה ו - בדין דבר שיש לו מתירין

סימן א

בדין דבר שיש לו מתירין

א עיין סימן ק"ב בהג"ה סעיף ד' מי שנדר מדבר אחד ונתערב אח"כ לדידי' מיקרי דשיל"מ ונסתפקתי כשנדר מדבר אחד ונפלה כולהו לתוך התערובות אם דינו כדבר שיל"מ או לא דבשלמא כשנדר מדבר ונפל מקצתו לתוך התערובות הרי יש לו מתירין טרם שנדון על הביטול כיון שיכול לשאול על מאי דאיתא קמן והותר ממילא גם החלק ממנו שבתוך התערובות וכיון שנידון כבר לדבר שיל"מ יסוב מזה פני הדבר דאין לו ביטול אבל כשנפלה כולהו דאזי כשנדון מן האחור על פני הקדום דלא בטיל אזי יש מקום לשאלה לחול על התערובות ויסוב מזה לדינו כדבר שיש לו מתירין ואנן לא שמעינן הכי אלא היכא שיש לו מתירין אפי' כשיבטול וכיון שנחלט הדבר כן יתחייב מזה דאין לו ביטול אבל האיך נדון מן האחור על הקדום ולהפך את המסובב למסבב וטעמא דמילתא דמבואר בשבועות ד"ח דפליגי אמוראי באכלה כולה אם נשאלין עלי' ואנן פסקינן דנשאלין אי בשוגג מחוסר קרבן אי במזיד וכו' יוע"ש ובמזיד בלא התראה פליגי רבותינו בעל תמים דעים ורבינו אשרי שם ועיין בשעה"מ בפ"ו מה"ש וטעמא דראב"ד משום דליתא לפנינו דבר הנראה והניכר בעליל שיחול השאלה עליו וגם לדעת הרא"ש שחולק עליו משום דמ"מ יש מקום לחלות השאלה לענין עונש השבועה בידי שמים אבל כשנפל כולו בתוך התערובת דנדון כמבוער מן העולם ולא נותר מקום שיחול השאלה עליו וכ"ז שאין לו שאלה אין לו מתירין עד שנחלוט מיד דלא בטיל ואז יש לו מתירין ע"י שאלה שהרי יש לשאלה מקום לחול וכן נראה מצד הסברא הישרה דכה"ג לא מקרי דשיל"מ:

ב איברא אכתי יש לספק דמנלי' דאזלינן בזה כמו שהוא עתה בתוך התערובות וכיון שעתה לא תוכל השאלה לחול על התערובת עד שנחליט מקדם דל"ב דילמא אזלינן בתר החתיכה עצמה טרם שנתערבה ואז היתה לה מתירין ולהכי כשנתערבה אח"כ לא בטלה אע"ג שעתה אין לה מתירין משום דאזלינן כמו שהיתה בעיני' ונראה לכאורה דתלי ברבוותא אם אזלינן כמו שהיתה קודם שנתערבה או כפי שהיא עתה לאחר התערובות עיי' בר"ן בפ' כ"ש בהא דאמר רבא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור וכו' דלדעת הרמב"ן חמץ דינו כדבר שיל"מ משום דקיימא לן כר"ש דאע"ג דר"ש אסור לי' לאחר הפסח מדרבנן וכו' מ"מ מודה הוא דע"י תערובות שרי ונמצא שתערובות זה דבר שיש לו מתירין הוא וכל דבר שיל"מ וכו' וכתב הר"ן וז"ל ואני חוכך בטעם זה וכו' ועוד שקרוב הדבר לומר דכיון שחומרא דדבר שיש לו מתירין מדרבנן הוא לא החמירו בה אלא כשהמין בעצמו עתיד להיות ניתר אבל כאן שחמץ בעצמו אסור אע"פ שתערובתו מותר אפשר שהשוו מדותיהן שלא לדונו בכלל דשיל"מ וכו' עכ"ל ומעתה בנ"ד לדעת הרמב"ן דס"ל דאזלינן בתר השתא להחמיר בדרבנן ה"ה נמי להיפך ולהקל אמנם לדעת ר"ן אפשר לומר דכמו דס"ל דאזלינן בתר מעיקרא להקל ה"ה נמי להחמיר בנ"ד ונידון הדבר כדבר שיש לו מתירין א"ד דדוקא להקל הוא דאזלינן בתר מעיקרא וכמ"ש מלשונו שהקדים וכתב דכיון שחומרא דדבר שיש לו מתירין מדרבנן הוא וכו' אולם אם נימא דלדעת ר"ן אזלינן לעולם בתר מעיקרא אפי' להחמיר אפשר לומר דמש"ה דיקדק הרמ"א בלשונו מי שנדר מדבר אחד ונתערב אח"כ וכו' הכוונה דאפי' כשנתערבה כל החתיכה שנדר ממנו דינו כשיל"מ והוא כשנדר קודם שנתערבה דאזי כבר הי' לה מתירין ע"י שאלה טרם שנתערבה אכן כשנדר משנתערבה ונתערבה כולה אזי לכ"ע אין לדונה כדבר שיל"מ:

ג אולם לקושטא א"א לומר כן דניזי' בתר מעיקרא בדבר שיל"מ להחמיר אפי' היכא דהשתא אין לו מתירין דהרי איתא בב"מ דף נ"ג גבי מע"ש שאין בו שו"פ דבטיל ברוב שאין לו מתירין מפני שאין לו פדיון ומקשינן וניתי' מעשר דאית לי' ונצטרפינהו בפרש"י שם בד"ה וניצרף יביאנו אצל המעורב וכו' ואשתכח דיש לו מתירין עכ"ל ומשני התם דאורייתא ודרבנן לא מצטרפי יוע"ש ואכתי כשהיתה בעיני' קודם שנתערבה כבר הי' לה מתירין ע"י צירוף של פחות משו"פ אחרת שהרי אז שניהם מדאורייתא מוכח להדי' דהיכא דהשתא כשנתערבה אין לה מתירין אע"ג דמעיקרא כשהיתה בעיני' היה לה מתירין אזי לכ"ע לא נידון בדבר שיש לו מתירין ונמצא דבנ"ד היכא שאסר על עצמו חתיכה ונפל כולו לתוך התערובות כיון דעתה אין לו מתירין שהרי אין לשאלה על מה

לחול אזי לכ"ע בטיל אע"ג דמעיקרא כשהיתה בעיני' היה לה מתירין והיכא דמעיקרא לא הוי ליה מתירין ועתה כשנתערבה ישל"מ אזי לדעת הרמב"ן דינו כשיל"מ ולדעת הר"ן לא נכלל בדבר שיל"מ אלא היכא שיש לו מתירין מתחילה ועד סוף ולפ"ז לישנא דרמ"א דנקט לי' במי שנדר ואח"כ נתערב צריך לימוד כיון דבע"כ צריכין לומר דלא נתערב כולו וכמ"ש א"כ כשנדר לאחר שנתערב נמי נימא הכי וי"ל ולקמן יתבאר:

ד עיין שם בר"ן פ' כ"ש דפליג על הרמב"ן דס"ל דמש"ה מיקרי חמץ כדבר שיל"מ כיון דפסקינן כר"ש דלאחר זמנו מותר בהנאה אע"ג דמ"מ אסור מדרבנן זהו להחמיר עליו אבל לא להקל עי"ז ואזלינן בתר דינא דאוריי' ור"ן חולק עליו כיון דכל עיקר דינו דמשל"מ דל"ב הוא רק מדרבנן וכיון דמדרבנן מיהת אסורה הם אמרו והם אמרו ויש להקשות לרמב"ן מהא דאיתא בב"מ נ"ג במעשר שני פחות משו"פ שנתערב בחולין דבטיל ברובא משום דכל שהוא פחות משו"פ אי אפשר לפדותו והוי כדבר שאין לו מתירין ומקשינן התם ונייתי איסר (והדר הו"ל כשיל"מ) ומשני דילמא אתי לאתויי פרוטות דאע"ג דגזירה מדרבנן הוא אפ"ה נידון משום זה כדבר שאין לו מתירין ולק"מ דהתם גבי חמץ דגזרו רבנן על כל חמץ שעבר עליו הפסח שיאסור בהנאה ועתה נתגלגל הדבר לדון על חמץ שבתערובות אם נדמהו לישל"מ או לאין לו מתירין כיון דמדרבנן אסור בזה המציא רמב"ן כיון דתקנתא דרבנן יש לו מקום בחמץ בעינא שרק על חמץ בעיני' התקינו לאוסרו ומש"ה כאשר הוסב פני הדבר לדון על חמץ שנתערב אמרינן שפיר דנידון כשיל"מ אף אם ר"ל דאזלינן בזה בתר מעיקרא ולא בתר השתא משנתערב אפ"ה נידון כדבר שיש לו מתירין דאזלינן בתערובות הזה בתר דינא דאורייתא אבל התם במעשר שני דכל עיקר תקנתא הוא רק כשנתערבה דהיכא דאיתא בעינא ל"ש תקנתא זו כלל וכיון שהתקינו בתערובות עצמו שלא יפדה משום גזירה תו אי אפשר לומר שיהי' כדבר שיל"מ שהרי חזינן דניחא להו בביטול משיפדה בכל גוונא דמשכחתן לן:

ה איברא עדיין תקשה לן מהא דאיתא שם ע"ב בנכנס לירושלים ויצא דבטיל ברובא דמוקמינן שם דנפול מחיצות והוי כדבר שאל"מ דאי אפשר למיהדרי ולאכלה בירושלים ומקשינן והאמר רבא מחיצה לאכול דאוריית' ולקלוט מדרבנן וכי גזרו רבנן כי איתנהו למחיצות וכו' ומשני לא פליג רבנן בין איתנהו וכו' ולדעת רמב"ן קשה הן מקו' הגמרא והן מתירוצא דכין דמחיצה לקלוט מדרבנן יש לו מקום היכא דלא נתערב כמו בחמץ והיכא דנתערב ליזל בתר דינא דאורייתא ולא ליבטל ונראה לחלק דהתם בחמץ שגם עכשיו דאסרוה רבנן לאחה"פ כיון דמדאורייתא הותרה ממילא כשעבר עליו הפסח וגם עתה דאסרוה רבנן מ"מ כבר ניצל מאיסור' דאורייתא דחמירי טובא ולכן מיקרי בפסח

דבר שיש לו מתי' שהרי כשיעבר עה"פ יונצל מעונשא דרחמנא מידי איסורא דאורייי' משא"כ התם דכל התירא דידי' רק ע"י מעשה שיוציאנו ויפדנו וכיון דמדרבנן אינו רשאי לפדות הרי איסורא דידי' כדקאי קאי ולא נגרע גם מאיסורא דאורייתא שמץ מנהו:

סימן ב

א יש להתבונן לאשר כבר נתבאר לעיל דבעינן שיהי' לו מתירין מתחילה ועד סוף וכל היכא דמעיקר כשהיתה בעינא היה לו מתירין ולאחר שנתערבה נסתלק ממנו שמא דהתירא בטיל ברובא כדמוכח מב"מ נ"ג גבי מע"ש וכן להיפך לדעת ר"ן פ' ע"ש גבי חמץ ולגבי שאר דברים שאינן מתבטלין כגון בחתיכה הראוי' להתכבד ודבר שבמנין אזלינן בכל הצדדים להחמיר דהיכא דמעיקרא היה דבר שבמנין ולאחר שנתערב נסתלק ממילא חשיבותי' ע"י תערובות דהתירא אפ"ה לא בטיל כמ"ש בהג"ה בא"ח סי' תרע"ג עמ"ש לעיל בדין הדברים שאינן מתבטלין בסי' א' אות יו"ד וכן להיפך היכא דמעיקרא לא היה ראוי' להתכבד ובאם תתבטל תהי' ר"ל דלא בטיל שכל עיקר דינו דר"ל הוא בכה"ג כגון בחתיכה נבילה ובחטאת טמאה ומדינא יש להחמיר ביותר בדבר שיל"מ משאר דברים שאינן מתבטלין שהרי בדבר שיל"מ אזלינן להחמיר אפי' בספיקא דרבנן משא"כ בשאר דברים שאינן מתבטלין ובזה יהיה להיפך דבשיל"מ אזלינן בכל צד מהצדדים להקל עד שיהיו לו מתירין מעיקרא קודם שנתערב וגם לאחר שנתערב ובשאר דברים שאינן מתבטלין מחמירים מדינא אפי' בצד אחד מהצדדים ולדעת הר"ן דטעמא דדשיל"מ משום מין במינו הוא דלרבנן אזלינן בתר שם איסור והיתר דשם ההיתר הוא דמבטל את האיסור ולכן בדשיל"מ כיון שגם האיסור יתהפך לשמא דהיתרא ואינם נפרדים לגמרי בשמא דאיסורא וההתירא אזלינן בתר שם העצם ומש"ה ל"ב במינו דוקא יוע"ש אפ"ל דהתינח כשיש לו מתירין מתחילה וע"ס הוא דמתדמה במקצת בשמא דאיסורא והתירא אבל לא כשמתחלק גם מזה תו לא אזלינן בתר שם העצם דמין במינו דשמא דאיסורא והתירא לרבנן ילפינן משם העצם לר"י וכשם דהתם לא יתחלף מתחי' וע"ס כן ה"ה בשם האיסור והיתר ודי בחומרא זו שהחמירו בדבר שיל"מ מפני שדומה להיתר בהיתר היכא שעומד לכך מתחילתו ועד סופו אבל לא כשיתחלף גם בזה דאזי נפרדים טובא זה מזה בשמא דאיסורא והתירא אבל לדעת רש"י וש"פ דטעמא דדשיל"מ מפני דעד שתאכלנו באיסור וכו' קשה וביותר למ"ש לעיל דבע"כ צ"ל שגם הר"ן מודה לטעם זה לשנוי' דר"א בריש ביצה יוע"ש ברם קו' הראשונה נתיישב בפשטא מינה ובה כיון דעיקר טעמא נקטינן השתא משום דעד שתאכלנה באיסור וכו' דאמרינן מה לך להתמצע אחרי הביטול כלך לך אחרי ההיתר שישנו בלא ביטול וכיון שלא יגיע לו שום נזק והפסד

מזה גם אם לא יתבטל תו לא סמכינן א"ע על הביטול וכיון שעתה כשנתערב נסתלק ההיתר ויפסיד כל התערובות תו לא נגרע מכל איסורין שבתורה דבטילים ברוב ומה"ט ניחא גבי מע"ש פחות מש"פ דבטיל ברוב (וכן במ"ש לעיל באוסר עליו חתיכה בקונם ונפלה כולו לתוך התערובות דל"ש ביה לדון עליו משום דשיל"מ כיון דמצד עיקר הדין אין לו מתירין דכבר נסתלק המקום לחלות השאלה דלית לן לצייר ולתור [איו ואיפה יחול התירא דקונם זה רק באם לא יבטול אזי ימצא מסלול לשאלה זו ולא ישיגנה שום פסידא מכח התערובות הזה וכבר כתבנו שאין זה נוגע כלל וכלל לכל דשיל"מ דאמרינן בכ"מ שיש לו מתירין טרם שבאנו לכלל זה דנידון בסופו דלא בטיל] אבל בחתיכה הר"ל ודבר שבמנין כגון בנ"ח בסי' תרע"ג אע"ג שבתערובות בטיל חשובתי' ממילא שפיר אמרינן דלא בטיל שהרי כשנתערבה חהר"ל או דבר שבמנין דאיסורא בגו התירא החשובין כמותה שהמבטל חשיבא כמו הבטיל אמרינן דלא בטיל מכ"ש היכא שהבטיל לבדו בעילוי החשיבות והמבטל הוא בגריעות והפחיתות שאין בכחו של המבטל לבטל החשיבות של הבטיל:

ב ולתרץ קו' השני' מדוע יגרע דשיל"מ דחמירא מדברים החשובים ואפ"ה היכא שאין לו מתירין בפ"ע רק מכח התערובות דבטיל לדעת הר"ן ובעיקר דינא דראוי להתכבד דל"ב הוא רק מכח התערובות נראה כיון דכל קו' זו הוא רק לטעמא דעד שתאכלנה באיסור כמ"ש לעיל ולדיעה זו לא משכחנא פתרא לחלק בדבר שיל"מ בין מינו לשא"מ רק כמ"ש בת"ח כלל מ"ם סי' ויו וז"ל כתב באו"ה הא דחהר"ל וברי' אינו בטילה דווקא במינו אבל שלא במינו בנ"ט דומיא דדבר שיש לו מתירין דבטיל שלא במינו עכ"ל ואינו נכון דהרי הרשב"א כתב וכו' שברי' שנפלה לירקות דאינה בטילה וכו' ומה שהביא ראי' מדשיל"מ נראה לחלק דשאני התם דאין החשיבות האיסור עצמו אלא מאחר שיהי' לו היתר אח"כ לא רצו חכמים שיתבטל וכל שנתערב שלא במינו אין ההיתר נקרא על דבר האסור אלא על שם דבר שנתערב בו והוי כדבר שאין לו מתירין כנ"ל עכ"ל נמצא דכל שאין ההיתר נקרא על דבר האסור רק על המבטל יצא מכלל דבר שיש לו מתירין אע"ג דלקושטא ההיתר קאי רק על האיסור עצמו נשמע ממילא דמכ"ש היכא שהאסור עצמו לא יבא לכלל היתר לעולם רק מכח תערובות דהתירא שלא נכנס לגדרו דיש לו מתירין וזהו טעמי' דר"ן בחמץ ולפ"ז נשמע ממילא דדברי רמ"א שרירין וקיימין דבחתיכה הר"ל דל"ב אפי' בשא"מ שהרי לד"ה דאפי' כשאינה ר"ל בפ"ע רק ע"י ביטול התערובות אפ"ה אינו בטיל כמ"ש תוס' ורשב"א חולין דף ק' ד"ה שאני חתיכה יוע"ש ואם לא איכפת לן כשנצמח עיקר חשיבותי' מכחו דמבטל מכ"ש דלא איכפת לן ולא מידי במאי שנקרא על

שם התערובת [אע"ג דהשתא איכא תרתי בהדי הדדי הקריאה בשם המבטל והכח של המבטל דכיון דחזינן דאע"ג דכל עיקר ועצם חשיבותו אינו אלא מצדו וכחו של המבטל דאפ"ה ל"ב ואם בארזים נפלה שלהבת דאיסורא מה תוסיף תת כחה בהתלקט אליו איזובי קיר שהוא רק הקריאה בשם המבטל דהתירא] ותו לא קשי' שהרי דבר שיל"מ חמירא מחהר"ל ומכל הדברים שאינן מתבטלים דכללו של דבר כן הוא דדבר שיל"מ חמירא מש"ד שאינן מתבטלים איברא כשכבר נשלם בחתיכה זו כל החוקים וסוגים השייכים לדבר שיל"מ אבל כשנחסר פרט א' מסעיפי' לא נכנס כלל לסוג זה ול"ק תו מחהר"ל שאין תורתו של זה דבזה לא נשלם כל גדריה ובזה כבר נשלם כל חוקיו ותורותיו:

ג ועיי"ש בהג"ה בסי' ק"ב סעיף ד' דחמץ בפסח לא מקרי דשיל"מ משום דחוזר ונאסר והוא טעמא דמרדכי שם ומשמע דס"ל כרמב"ן דכל שיל"מ אפי' על ידי תערובות דינו כשיל"מ לכ"ד ותו נסתלק לגמרי ההכרח לדינו של רמ"א בסי' ק"א דחהר"ל ל"ב אפי' בשא"מ ואדרבה הרי ראיתו של האו"ה קמה וגם נשגבה דמדוע יגרע מדבר שיל"מ ותירוצו של ת"ח הנ"ל משום דקריאת שמא דהתירא קא גרים אין לו יסוד לפי פסקו בהג"ה הנ"ל דאפילו היכא שכחו דהתירא ליתא בעצמותו דאיסורא רק מכח התערובת אפ"ה הוי כדבר שיל"מ וי"ל דטעמי' דהג"ה לאו משום שחולק על הרן בזה הסוגי' רק דס"ל בזה כרמב"ן דכל היכא שיש לו מתירין מדאורייתא אע"ג דאסור מדרבנן מקרי דשיל"מ וא"כ יש לו מתירין בעצמותו קודם שנתערב ולהכי צריכנא לטעמי' דמרדכי משום שחוזר לאיסורו ועי' בש"ך שם ס"ק ח' דכלי של איסור שנתערב ברובא דהתירא דלא בטיל ברובא בתוך מע"ל שהרי ישל"מ מן התורה לאחר מע"ל הרי להדי' דפסקינן כרמב"ן בזה אבל בטעם השני פסקינן כדעת הר"ן דכל שאין לו היתר רק מכח המבטל דלא הוי כשיל"מ וגם הרמב"ן עצמו עיקר סמיכתו בזה על טעם הראשון ובעיקר טעמא דרמב"ן דחמץ ישל"מ כשהוא בעינא צ"ל דעיקרו משום חמץ דאחרים דאין צריך לבערו כמ"ש במלחמות ד' שם ומשום ל"פ גם חמץ שלו אינו בטל ויותר נראה משום חמץ שביטלו או בפרורים דממילא בטלי וכיון שכן תו לא מסתבר להחמיר בפרורים יותר מכזית:

ד ודע דהא דכתיבנא דרמ"א ס"ל כדעת הרמב"ן בטעם הראשון (דכל עיקרו של דשיל"מ היכא שגם בעינא יל"מ) והוא דכל שיש לו מתירין מדאורייתא מיקרי יל"מ וכדעת הר"ן דכל שהתירו רק ע"י תערובות מקרי דשיל"מ לאו תרוצא קא מתרצא דאפ"ל כן אלא דבע"כ צ"ל כן דאם נימא דס"ל כאשר נראה לכאורה מדעת הרמב"ן בטעמו השני שיש לו

מתירין משום דאזלינן בתר השתא ועתה כשנתערב ישנו לחמץ מתירין מכח התערובת דא"כ לא יספיק לזה טעמי' דמרדכי משום דחוזר לאיסורו רק ביבש ביבש אבל לא בלח כאשר פסק בעצמו בא"ח סי' תמ"ז דבלח ולח אינו חוזר וניעור א"ו צ"ל דבזה ס"ל כדעת הר"ן דכל שאין לו היתר בעצמותו רק משום התערובת לא נכלל כלל בסוג זה רק משום שיל"מ בעצמותו קודם שנפל לתערובת ובזה חידש לן המרדכי כיון שחוזר לאיסורא לא מקרי דשיל"מ [וא"ל דרמ"א לטעמי' אזיל דס"ל דטעמי' בטיל שהרי כבר פירשו הט"ז בס"ק ט' דזהו כשנפלה חתיכה שיש לו מתירין בתוך התערובת וניטל משם יוע"ש וכן בש"ך ובכרו"פ שם]:

ה ועיין בריש ביצה ג' ע"ב מיתבי אחד ביצה שנולדה בשבת וכו' וספיקא אסורה בשלמא לרבה דאמר משום הכנה הוי סד"א אלא לר"י ולר"י דאמרי משום גזירה סדר"ב וכו' ועי"ש בתד"ה אלא וכו' וז"ל אבל לר"נ דאמר משום מוקצה לא פריך דמוקצה חמירי והוי כעין דאורייתא כספק מוכן דאסור לקמן עכ"ל ויש לדקדק דאכתי אמאי קשי' לי' לוקמי בתרנגולת העומדת לגדל בצים דבשלמא במתניתין דקתני ל"ת קשי' להו דהו"ל למיתני בתרנגולת וביצתה אבל בברייתא דקתני לענין טילטול ותשמיש לצורך דבר המותר כגון לכסות בו הכלי ולסמוך בו כה"מ דל"ש בתרנגולת (וכ"כ בס' פ' יוסף דבברייתא ל"ק דהו"ל למיתני שניהם) וצ"ל דפשיטא לי' דמסתמא קאי בברייתא בגוונא דאיירי במתניתין רק דבמתניתין נסב לי' רק באיסור אכילה ובברייתא מפרש לן דגם בטילטול אסור אבל לא נהירא לשנוי' דמתניתין איירי בעומדת לאכילה ובברייתא איירי בלגדל אלא דאכתי קשי' למאי דמשני דאיירי בס"ט ותקשי א"ה אימא סיפא נתערבה באלף כ"א וכו' אא"ב ספק יו"ט ס"ח הוי דבר שיל"מ אלא אי אמרת ספק טריפה וכו' ואמאי לא מוקמינן בנולדה מתרנגולת ספק טריפה בשיחלא קמא דבכל שבת ויו"ט עד כ"א יום הוי לי' מוקצה לאדם וגם לא הוית מוכן לבהמה מפני שאולי תהי' ראוי' לאדם אם תחזור ותלד לאחר כא"י שהרי נראה בעליל מתוך הסוגי' שגם ר' יוסף ור"י אית להו מוקצה ובפרט בנולד אלא דדחיקו להו לאוקמי בעומדת לגדל דא"כ הו"ל לאפלוגי בתרנגולת וביצתה ומוקי לי' בעומדת לאכילה והברייתא קאי על גוונא דאיירי במתניתין אלא דקתני שאם נולד בתרנגולת ספק טריפות דאז הביצה אסורה לכל תשמיש וטילטול בשבת ויו"ט משום מוקצה [ול"מ לדע' תוס' דביצה בקליפתה כו' דהוית על הביצה דין מוקצה ונולד ואפי' להחולקים מ"מ בספק טריפה מודו שהרי עומד ומצפה אולי תהי' ראוי לסוף ך"א יום] והאי אסורה דקתני בברייתא קאי על תשמיש וטילטול דומיא דרישא והשתא ניחא טפי ממאי דמוקמינן לי' לענין איסור אכילה משום טריפות דאין

לו שום שייכות והתקשרות למאי דאיירי ברישא ומש"ה אם נתערבה באלף כולן אסורות בטילטול שהרי איסור מוקצה ישל"מ ואע"ג דאיסור טריפה בטל מפני שאין לו מתירין כמו שהסכימו הפר"ח והמ"י ומצאתי כעין קו' זו בצ"צ סימן ס"ט והתם קא קשי' לי' דלוקמי בביצה שנולדה ביו"ט מס' טריפה ומתרץ שם דכשם דמעיקרא איירי ביו"ט גרידא ולא בס"ט ה"ה למאי דמשני לי' בס"ט קסבר דאיירי בס"ט לחודא ולא כשנולדה ביו"ט דווקא איברא למאי שהקשינו ל"ש תירוצו שהרי גם ספיקא אסורה דקתני קאי ג"כ רק על טילטול משום דהוי ליה מוקצה ודאית וגם הקושיא יותר מדוקדק לפמ"ש דהשתא כשחל קדושת היום חל איסור מוקצה על הביצה משום כולל כמו נבילה שנתנבלה בעי"כ דחייל יוה"כ בכולל והמחבר כתב שם בתשוב' הנ"ל דגם כשנולדה בי"ט הו"ל כולל דכשם דחייל על שאר הנולדים בי"ט חל נמי על לידה זו ונפלאתי בתחילת השקפה דכולל כזה לא נמצא בכ"מ שהרי אין שום התקשרות ללידה זו בלידות אחרות ואדרב' איפכא שמעינן מכמה סוגיות דא"כ באבר מה"ח על טריפה נמי נימא הכי דכשם דחייל עליו שאר איסור אמה"ח שנתלשו היום מן הכשירות חל נמי על זו למ"ד לאו לאברים עומדת ולמ"ד לאב"ע קשיא איפכא נימא מיגו דחייל איסור טריפה מבהמות שנשחטו ונסתלק כבר ממנו איסור אמה"ח חל נמי על זו וכן בב"ח על טמאה ואין להאריך בזה וכוונתי תליא לדעת הגאון האמיתי הקדוש מוהע"א בתשובתו סי' ס"ה יעו"ש ואף דלהכי לא אוקמינן ליה בכה"ג בביצה שנולדה בחול מס"ט דא"כ הדר הוית ליה במשקל אחד כתרנגולת העומדת לגדל בצים דזה אינו שהרי גם לדברי ר' יוסף ור"י דאסורה משום גזירה מ"מ הטילטול הוא משום מוקצה לחוד דכיון דאסרוה חכז"ל באכילה אקצוה מדעתו ואסורה גם בטילטול משום מוקצה כמבואר בפוסקים ועי' במ"א ול"ק מתוספ' שבת דף מ"ה ע"ב בד"ה דאיתי דאתי אליבא דר"ש דלית לי', מוקצה] רק דעיקר טעמייהו דלא בעו לאוקמי בעומדת לג"ב דא"כ הוי לי' נולד כמבואר שם וס"ל דאפי' מאן דלית לי' מוקצה אית לי' נולד אבל משום מוקצה גם לטעמייהו דידהו צריכין לומר דאית לי' מוקצה ועי' ר"ן ר"פ דדוקא בעומדת לגדל הוא דהוי לי' נולד משום שיצא מתורת אוכל לגמרי אבל בעומדת לאכילה אפי' כשנולדה הביצה בשבת אזי אסורה רק מתורת מוקצה ולא משום נולד כיון שאין עלי' רק משום מוקצה מחמת איסור אזי גם הביצה אסורה רק משום מוקצה ולכן כשנולדה מספק טריפה ל"מ כשנולדה בחול שאין על הביצה רק משום מוקצה ולא משום נולד אלא אפי' כשנולדה ביו"ט לית בה משום נולד כיון שאינה אסורה אלא מחמת איסור טריפה [והא דמוקמינן בספק טריפה ולא בוודאי טריפה וספיקא דקתני קאי על הביצה אם נולדה מן הטריפה או מן הכשירה כפרש"י

משום דלא פסיקא לי' דספק מוקצה נידון כספיקא דאורייתא רק להקשות על ר"נ לא ערב לבו דיש לומר דר"נ ס"ל הכי] ולהכי מוקמינן בס"ט כדקתני וספיקא אסורה לרבותא דאפי' בס"ט יש בו משום מוקצה והשתא ניחא גם הסיפא דקתני ואם נתערבה באלף כ"א דאע"ג דאיסור טריפה אין לו מתירין ונתבטל האיסור טריפה אבל משום מוקצ' לא נתבטל כמו שהסכימו כל האחרונים דהיכא שיש על חתיכה אחת שני אסורין אחת שיל"מ ואחת שאל"מ דמ"מ האיסור שיל"מ ל"ב:

ו **איברא** לקושטא נראה דיפה כיון לדינא שגם בטריפה שילדה בי"ט חייל איסור מוקצה על איסור טריפה משום איסור מוסיף דל"מ לדעת רשב"א בחידושיו (חולין דף קי"ג) דבשר נו"ט שבישלה בחלב דהוי איסור מוסיף דה"ה למוקצה דניתוסף לאיסור טילטול אלא אפי' לדעת הרמב"ם בפ' אמרו לו בפה"מ בנקודה נפלאה שאין זה איסור מוסיף משום דמיתלי תלי איסור הנאה של בב"ח בהדי אכילה וכיון שלא חייל מעיקרא על אכילה ואין עלי' שם בב"ח מותר ממילא בהנאה יוע"ש נראה דדוקא בב"ח דלא משכחת לי' לאיסור הנאה בלא אכילה אבל באיסור מוקצה דאיתא גם בעצים ואבנים חיילי נמי על הראוי לאכילה משום מוסיף דטילטול ועוד יש לחלק כמובן:

ז **ונראה** לי דתלוי בב' הטעמים המבוארים בהא דל"ב בשיל"מ לטעם רש"י משום דעד שתאכלנו באיסור וכו' אזי מסתברא כיון שאיסורו של אחד מהם יש לו היתר מאי תוסיף תת באיסורו השני כיון שכבר גזרו דכל איסור שיש לו היתר בלא ביטול ל"מ הביטול כלל איברא לטעמא משום מין במינו דכיון שיש לחתיכה זו בסופו להתיר נידונים כמין במינו דל"ב כשיש להם דמיון בשמא דאיסורא והתירא ויש מקום לומר דגם כשיש עלי' שני איסורין חלוקים מ"מ לגבי איסור זה נידון כמ"ב אבל בשום לב המעיין בזה נראה ביותר דלטעם זה גם האיסור שיש לו מתירין בטיל דהרי חזינן בנתערב במינו ואינו מינו דאמרינן סלק את מינו כמו שאינו וא"מ ר"ע ומבטלו הרי דכל שחייל כבר שם ביטול על האיסור כבר נקלש כחו דאיסורא לאסור התערובת משום מב"מ וה"נ בנידון הלזה דכיון שחל כבר שם ביטול על חתיכה זו שוב לא תוכל לאסור התערובת משום מב"מ [ולא דמי להא שכתבו תוס' חולין דף ק' בד"ה סלק ובבכורות דף ק"ב בד"ה אבל יוע"ש דהתם עיקר טעמא משום דטומאה שאני שאינו אוסר אח"כ את התערובת משום שנתערב בתוכו וא"א ליבדול ממנו רק שנטמאין מעצמם משום טומאת מגען שנגע במים הראשונים שהיו בציר יוע"ש היטב אולם למ"ש לעיל בדין דברים שאינן מתבטלים שגם הר"ן מודה לטעם זה למסקנא דר"א דגם סדר"ב אסור בישל"מ ועיי"ש מה שכתבנו דהא תינח למסקנא דר"א אזי לכ"ע צ"ל גם לטעם זה דעד שתאכלנו אבל לס"ד בע"כ צ"ל

להיפך דכיון דגם לס"ד ירד כבר בסברא זו דדבר שיש לו מתירין אפי' בדרבנן ל"ב ואעפ"כ היקשה מדקתני ספקא אסורה בע"כ צ"ל דקסבר דטעמי' דמילתא רק משום מין במינו ולא מצינן שהחמירו בספיקא דרבנן במ"ב אפי' לר"י שהרי בתרומה דרבנן אמרינן שאני אומר ותולין להקל] ולטעם זה לחוד גם כשישנו על חתיכה אחת שני איסורין גם איסורא שיל"מ בטל בתוך התערובת ושפיר היקשה מסיפא דקתני דכולן אסורות אבל לדינא נכונים הדברים לכל הדיעות דכל שיש על ח' אחת ב' איסורים וא' מהם יל"מ דאיסור זה ל"ב דכ"ע מודים גם לטעם זה דעד שתאכלנו באיסור למסקנא דר"א:

סימן ג

א עיין בשעה"מ פט"ו מהמ"א ד"ה ובעניותי נראה להכריח שלדעת רש"י ז"ל עכצ"ל דס"ל דאפי' באיסורין דרבנן מב"מ במשהו ואמינא לה מהא דפרכינן פ' כ"ש אהא דאמר רבא חמץ שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר"ש ומי אמר רבא הכי והאמר רבא ר"ש קנסא קניס הואיל ועבר עלי' בב"י והשתא יש לדקדק לדעת רש"י ז"ל דס"ל דטעמי' דרבא דאמר בזמנו בין במינו כו' במשהו משום דס"ל כר"י דמין במינו במשהו מאי קו' אימא דכי קאמר רבא שלא בזמנו מותר בס' הוא דקאמר ואע"ג דקאמר מותר סתמא מצינן למימר שפיר דהיינו ס' שהרי רב קאמר ג"כ כי האי לישנא התם שלא בזמנו במינו אסור שלא במינו מותר ומפרש רש"י התם דאסור דקאמר היינו במשהו ומותר דקאמר היינו בס' וא"כ ה"נ דשלא בזמנו מותר דקאמר רבא היינו בס' והוצרך רבא לומר מותר כר"ש לאשמועינן דדוקא לר"ש דס"ל דלא אסור מדאורייתא מותר בס' משום דכיון דאיסורו מדרבנן מב"מ בטיל בס' אמנם לר"י דס"ל דחמץ שעבר עליו הפסח אסור מה"ת מב"מ איסורו במשהו ובשלמא לדעת ר"ת וסייעתי' דס"ל דדוקא גבי חמץ בפסח ס"ל לרבא דהוי במשהו משום דחייב כרת ולא בדילי אינשי מיני' כולי שתא פריך תלמודא שפיר דע"כ לא מצינ' לומר דמותר דקאמר רבא הוא בס' דא"כ מאי ארי' כר"ש אפי' לר"י דס"ל דאסור מה"ת בטל בס' כשאר איסורין כיון דליכא טעמא דחייב כרת ולא בדילי ומשום טעמא דיל"מ נמי ליכא אכן לדעת רש"י ז"ל קשה טובא אלא ע"כ צ"ל דאפי' באיסורין דרבנן ס"ל דמב"מ במשהו וזה נ"ל ראי' שאין עלי' תשובה

ב ועוד יש להבי' ראי' לדבר ממ"ש רשי' ז"ל פ' כ"ה דקי"ו ע"ב ד"ה ה"ז וז"ל וחלב הנמצא קרוש בעור הקיבה שמולחים אותם בעורו כו' נראה בעיני איסור גמור כו' עד מ"ש וכשמתערב חלב זה עם חלב הגבינה הו"ל מב"מ וכו' וגם פסקנו בפסחים הלכה דמב"מ במשהו כו' יוע"ש הרי מבואר דאפי' באיסור דרבנן אסור במשהו שהרי חלב שחוטה אין איסורו אלא מדרבנן כנודע ועוד מצאתי הדבר מפורש פ' הערל דפ"ב ע"א דאמרי' התם

אמר ר' שישא ברי' דרב אידי רישא בט"ו משקין דרבנן סיפא דאורייתא וכתבו התוס' ורשי' ז"ל שם דקסבר ר' שישא בריה דרב אידי דרבנן לא פליגי אדר"י אלא בדרבנן הרי מבואר דלר"י אפי' באיסורין דרבנן ס"ל דמב"מ לא בטיל ומעתה עכצ"ל דההיא דאמרינן שאני ציר דזיעה בעלמא דוקא בציר הקילו כיון דהוי זיעה בעלמא ולא בשאר איסורין כנ"ל עכ"ל והנה השנית אין לה ראשית ונוראות נפלאתי על גבר בגוברין ונפישא חילי' בשני התלמודים ובראשונים ואחרונים ומטה ידו ושגה בדבר פשוט דמאי שייכות לחלב שחוטה בחלב שנמצא בקיבה שכבר פירש מחיים כשהניקה לוולדה וחלב שפירש הוא הנמצא בקיבה ודין חלב שחוטה לא שייך אלא בחלב שבכחל שלא פירש כלל וא"ל דמ"מ לא הוי אלא מדרבנן מפני שלא נאסר החלב שבקיבה אלא משום שנמלחה עם הקיבה ובב"ח לא נאסר מה"ת רק דרך בישול דמשום הא לא ארי' דבכל שעה תוכל לבא לידי איסור דאורייתא שהרי מתי שתתבשל הלא תאסור מדאורייתא כיון שכבר קיבלה טעם ע"י מליחה וכדרך שאמרו ביבש ביבש במין בשא"מ דל"ב משום שתתן טעם ע"י בישול וע"כ לא אמרינן אלא באיסורא דרבנן שאינה עתידה להתגלגל לאיסור דאורייתא בזה אמרינן שגם ר"י מודה דבטיל אבל בכה"ג שכבר קיבלה טעם גמור מן הבשר ועומדת בכל שעה להתהפך לדאורייתא ע"י בישול דינו כדאורייתא לכ"ד.

וגם הראשונים איננה הכרחיית דכיון דבע"כ צריכין לומר לר"י דס"ל כר"ש וקסבר דלאחר זמנו מותר אפי' בנ"ט אליבא דר"ש ומדרב ושמואל לית לן להוכיח דפליגי על ר"י ביסוד זה שגם דרב סבירא לי' דאוסר בנ"ט לאח"ז היינו משום דס"ל כר"י דאוסר מדאורייתא לאח"ז ומדשמואל אין הכרע שחולק על ר' יוחנן כדמשמע להדי' מפרש"י שם דאי תימא דפליג עלי' דר' יוחנן בזה הו"ל למיפלג בהדי' ומדנקט בסתמא דלאחר זמנו מותר משמע דכר' יוחנן ס"ל דמותר אפי' בנותן טעם ומעתה איך אפשר לומר דרבא פליג על כולהו אמוראי ועוד שהרי גם מדברי רבא עצמו דנקט בסתמא דלאח"ז מותר משמע ג"כ דל"פ עלי' דר' יוחנן בהא ועוד דמשמע מדברי רש"י שם בד"ה כר"ש דקו' הגמרא ומי אמר רבא הכי קאי לר' יוחנן יוע"ש ועוד דכלל גמור הי' בין לס"ד ובין למסקנא דכל היכא דקתני בסתמא מותר דמשמע אפי' בנ"ט דאל"כ לא הוי לי' למיסתם וליתני כי היכא דלא ניטעה להקל באיסורין אלא היכא דמוכח להדי' מנושא המאמר זה עצמו וממקומו מוכרע כוונתו דאעפ"כ אוסר בנ"ט ומש"ה לרב כיון דפסק ותני דשלא בזמנו במינו אסור הרי מוכח להדי' דכר' יהודה ס"ל בלאחר זמנו כמבואר שם בגמרא שגם לאח"ז אסור מדאורייתא תו לא נזהר בלישני' ונקט דבר והפוכו בסתמא דשלא במינו מותר שהרי גם עור לא ישגה בזה וידע דמ"מ בעי ס' דמדוע יגרע מכל איסורין

שבתורה אבל לרבא דקתני בין במינו בין של"ב מותר בסתמא דאיכא למיטעי דמותר לגמרי משום דס"ל כר"ש וממקומו לא מוכרע להיפך לא הוי לי' למיתני בסתמא א"ו דקושטא דמילתא דמותר לגמרי וכשתדייק תמצא עוד כדמות ראי' מזה לדברי שגם רש"י ס"ל כתוס' ורשב"א הנ"ל דכל שאיסורו אינו אלא מדרבנן אזי גם לר' יהודה בטיל דאלת"ה קשי' להיפך לס"ד דהשתא דר"ש קנסא קניס אפי' בחמץ שע"י תערובת מנא לי' לרש"י לפרש במאי דשקיל וטרי מעיקרא לרב במאי עסקינן אילימא בנותן טעם שלא בזמנו של"ב מותר הא יהיב טעמא וכו' וז"ל ורב מדקאמר שלב"ז במינו אסור גלי דעתי' דכר' יהודה ס"ל דאמר אף לאחה"פ אסור דמנ"ל לרש"י דכר"י ס"ל שהרי גם כר"ש אתי' לי' שפיר ואפ"ה קשי' לי' דמ"מ הו"ל למיסר בנ"ט גם בשלא במינו ובמינו הוא דאוסר אפי' במשהו דכר' יהודא ס"ל דמב"מ במשהו ואפי' באיסור דרבנן דבשלמא בגמרא עצמו דמסיק ושלא בזמנו במינו אסור כר' יהודה דמשמע דס"ל ג"כ בזה כר' יהודה דלאחה"פ מדאורייתא [דאי אמין במינו קאי כבר נשמע מחמץ בזמנו] היינו משום דקאי למסקנא שע"י תערובת לא קנסינן לר"ש אבל לס"ד מנ"ל לרש"י להוסיף זה בפירושו דגם לר"ש ניחא והו"ל לרש"י לשתוק מזה אי לאו דקושטא דמילתא כן הוא דלר"ש דס"ל דלאח"ז אסור מדרבנן שיאסור במינן במשהו אפי' ס"ל כר"י בהא דמין במינו במשהו דבאיסורין דרבנן מודה ר"י

ב עיין בתשו' הגאון הקדוש מוהע"א זלה"ה סי' ך"ז אב"ה בש"ך הנ"ל [סי' ק"ב] כתב אאמ"ו נ"י בגליון במ"ש דבכלי שנתערב דיש להשהות הכלים עד אחר מעל"ע דאז שרי מה"ת וזה לשונו הא קיי"ל (בסי' ק"ג) דבנטל"פ בעינן ג"כ רוב אלא דמבשל בכלי שאינו ב"י סמכינן דאיכא רוב נגד פליטה ולא אמרינן בזה לא ידעינן כמה נפק מיני' [עיין ש"ך סי' ק"ג ס"ק ה'] וא"כ ההיתר דאינו ב"י יהי' ג"כ משום ביטול וממילא מותר מיד מטעם ביטול גם בדברי הרשב"א עצמו דנקט הטעם כיון דצריך הוצאות להגעיל לא הוי דשיל"מ הא גם בלא"ה גם אם יגעיל הא יחזור ויבלע מהמים עם הבליעה בכולו ומה"ט צריך באמת שיהי' המים ס' נגד הכלי וא"כ אף בהגעלה צריכים לדון ביטול הבליעה במים ולא מיקרי ישל"מ כיון דסוף סוף ההיתר רק מכח ביטול ולומר דימתין עד אחר מעל"ע ויגעיל הא לרשב"א לשיטתי' גם בפגם ההיתר רק מכח ביטול וצ"ע עכ"ל בגליון ונלפענ"ד דלכאורה נראה מדברי רמב"ן בפ' כ"ש בטעם השני דחמץ בפסח מיקרי דשיל"מ משום שע"י תערובת לא קניס הרי דאע"ג דגם לאחה"פ יהיה ג"כ משום ביטול אפ"ה לא בטיל מיד משום ביטול וגם הר"ן לא פליג בזה אלא מט"א דז"א דהתם לאו משום ביטול הוא שהרי אפי' באינו מינו סגי ברובא לחוד אלא כיון דרובא דהתירא לא קנסינן התירא אטו

איסורא ועוד דהשתא מצה כיון לביטול מדאורייתא ולאחה"פ לא מצרכינן לביטול רק מדרבנן [רק דלטעם הראשון שם סגי כשיש לו מתירין מדאורייתא אע"ג דמדרבנן אסור מיקרי יש לו מתירין ולטעם השני בעינן שיהיה לו מתירין גם מדרבנן] אבל באינו ב"י וכן בהגעלה שגם אח"כ צריכין לבא לכלל ביטול מדאורייתא שהרי גם באינו ב"י שהוא נותן טעם לפגם אבל נגד ממשו של הפליטה צריכין לכלל ביטול מדאוריי' [שהרי ראוי לגר אלא דטעם פגום לא אסרה רחמנא ול"ש בי' טכ"ע] וגם אין להשיב ולומר דבכלי לא תפליט ולא בלע ממשו רק טעמא לחוד [וכן נראה לפ"ר מדמתירין נ"ט בר נ"ט דהתירא בכלי דבממשו ל"ש נ"ט בר נ"ט כאשר העיר בזה כבוד אחי הרב החריף והבקי מו"ה ת"י נ"י] וכן משמע בתש"ו הרשב"א סי קך"ט וז"ל ומ"מ ב"כ וב"כ מסתבר' שהוא מותר שלא אמרו אלא בבשר ודגים שהבשר פולט דם ממש, אבל הכא אינו פולט דם ממש אלא טעם בלבד וכדאמרינן בנותן טעם ואין אומרים בכי הא שפולט הכלי דם ובולעים הדגים וכו' עכ"ל שהרי תנינן להדי' דמנכה לו מן הבלע ובכלי ישן דשבע מלבלוע אפ"ה נאסרה ע"י בישול משום דפלט והדר בלע כמ"ש הט"ז בסי' ל"ג ס"ק ב' ואמנם לאחר עיון נראה בשגם דע"י הגעלה נמי צריכי' לבא לכלל ביטול אבל מ"מ לאחר חילוף הטעמים שנתחלפו ע"י הגעלה הרי כל מה שנתבשל בו אח"כ שם התירא חייל עליהם מדינא משום נ"ט בר נ"ט דהתירא ואע"ג דמעיקרא צריכין לדון משום ביטול מ"מ נידון על סופו שסוף הדבר שע"י חילוף הטעמים מותר התבשיל משום נ"ט בר נ"ט וגדולה מזה מצינן בט"ז סי' ק"ג ס"ק י"ו שגם שהכף קיבל טעם משובח ותחבו בתבשיל דהתירא שהבלוע שבכף נותן טעם לפגם בתוכו שהקדירה מותרת משום נ"ט בר נ"ט דהתירא ועיין לקמן אולם קו' הראשונה עודנו בתוקפו לכן נראה דבל"ז יש להבין בהא דאמרינן דאב"י מותר משום נטל"פ דלא אסרה תורה אלא קדירה ב"י ומקשינן שם דף ע"ו מכאן ואילך לשתרי ומשני משום גזירה אטו ב"י ובדיעבד התבשיל מותר אפי' כשבשל בו במזיד וקשה כיון דמשום ביטול הוא דנחתינן בי' לדעת רשב"א הנ"ל לבטל ממשו של פליטה וכשבישל בו במזיד הוי לן למיסר מיהת על המבטל כמו דפסקינן בסי' צ"ט בי"ד שם וגם על המקשין שהיקשה מכאן ואילך לישתרי הו"ל למימר משום דאין מבטלין איסור לכתחילה ול"ל למימר משום גזירה ובזה מקטין איסורו לדיעבד [וא"ל משום דאין כוונתו לבטל האיסור כי אם לבשל בתוך הקדירה כמ"ש הפוסקים ברגלי דבורים בתוך הדבש שהרי בבלוע בכלי דלא סגי בלאו הכא לא מהני כוונתו בזה שהרי בפסחים גבי קדירות בפסח ישברו דמקשינן שם ואמאי לשהינהו אחה"פ וליעבד בהן שלא במינו היקשו בתוס' שם וכל הראשונים דמאי קו' דהא אין מבטלין איסור לכתחילה ותירצו שם

זה בכה וזה בכה בתירוצים שונים ולית מאן דמתרץ משום דאין כוונתו לבטל וכן קשי' על הרשב"א שפוסק בכלי שדרכו להשתמש בתוכו בשופי דמותר לכתחילה להשתמש בתוכו אפי' כשהיא ב"י דהא א"מ א"ל וכן הוקשה בעצמו במה"ב מובא בט"ז סי' צ"ט ס"ק ותירוצו צ"ב ואינו מובן וממותק כל הצורך שתירץ דבאיסור משהו מבטלין הכי יעלה על שהדעת יתירו לו לבטל משהו בעינא ונראה דעיקר כוונתו דבלוע בכלי שאני שאין הנדון על הכלי עצמו רק על התבשיל שיתבשל בתוכו ואז הרי עתידה הבלוע להתבטל וכיון דסופו להתערב ולהתבטל דנין אותה כאילו כבר נתבטלה [וכעין דמצינן בסי' קי"א בשתי קדירות של אדם אחד] תו ל"ש ולדון משום דאין מבטלין שהרי נידון הבליעה בכלי כאילו כבר נתבטלה וה"ט דרשב"א בכלי שדרכו להשתמש בשופי דכיון דבכל בישול שעתיד להתבשל בתוכו יתבטל האיסור הרי נידון כאילו כבר נתבטל [ולפוסקים החולקים עליו שם משום טעמא אחרינא דכשם דגזרינן על אב"י אטו ב"י ה"ה בכלי שדרכו להשתמ' בשופי אטו כלים אחרי'] והשתא דאתינא להכי מתורץ היטב גם קו' הראשונה על דברי ש"ך הנ"ל כיון דכל סברתו משום דהשתא האיסור בעצמו חמיר רק דאתינן עלה משום ביטול והרי ישל"מ שימתין עד לאחר מעל"ע ואע"ג שגם באב"י אסור לכתחילה מ"מ כבר קלוש איסורי שאינו אסור אלא משום גזירה לחוד שוב ל"ק שהרי גם אז צריכין לבא לכלל ביטול דשאני ביטול דהשתא שהרי חייל שם איסור על הכלי ואם יבטלנו בתוך כלים אחרים במזיד הרי כולן אסורין מיהת למבטל ולשם מי שנתבטל בשבילו אולם לאחר מעל"ע הרי יתבטל ממילא דהרי נידונית כאילו כבר נתבטלה ועוד שהרי לאחר מעל"ע אפי' כשלא נתערבה בתוך כלים אחרים ובישל בתוכו במזיד מותר אפי' למבטל והרי נראה בעליל מרחק רב בין ביטול דהשתא לביטול של אב"י חדא דאם יתבטל אפי' בלא תערובות דאז יתגלגל פני הדבר שתהי נידונית בעצמותה כאילו נתבטל כבר ועוד דקלישא טובא הביטול של אב"י מביטול דהשתא:

ג עוד בספר הנ"ל סי' קפ"ט תמה על דברי הר"ן נדרים בשיטת הרי"ף דדבר שיל"מ מיד אף במבשא"מ אמרינן דלא בטיל ומה"ט פת שאפו עם צלי דריחא הוי משהו ולא בטל כיון דאפשר לאכלו בלא כותח ממתני' ערוכה רפ"ט דכלאים דצמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים מותר האיך בטל הצמר רחלים בגמלי' הא הוי היתר בהיתר דלא בטיל כמו דבשר לא בטל בפת לאכלו עם חלב בשלמא לדידן ל"ק הא דצמר גמלים וצמר רחלים הוי מב"מ בשמא וא"כ לא לבטל מדין ישל"מ די"ל לדבר אחר חוץ מפשתן לא נאסר מעולם כמו שהקשה מה"ט על הרי"ף אבל לדברי ר"ן בשיטת הרי"ף דמ"מ הוי דבר שיל"מ קשה כנ"ל דמה חילוק בין ריח משהו של בשר

שנבלע בפת דלא בטל משום ישל"מ דהוי היתר בהיתר ובין צמר גמלים דבטל בצמר רחלים הא הוי היתר בהיתר ואי דצמר רחלים שם איסור עליו דאסור לחברו עם פשתן ה"נ בשר שם איסור עליו דאסור לחברו עם חלב וצל"ע ועוד תמה לעיל בסי' הנ"ל ד"ה ובעיקר מסוגי' דחולין קי"א ע"ב דאמר רבא צנון שחתכו בסכין של בשר דע"י טעימת קפילא מותר לאכלו בכותח מה מהני טעימת קפילא הא מכל מקום אם יש בו משהו ג"כ אסור לאכלו בכותח דהוי דבר שיל"מ עכ"ל וקו' השני' מצנון שחתכו בסכין נעלם מעין קדשו לפי שעה שהוא קושית הרמ"בן במ"ד בפ' כיצד צולין וכאשר נבאר לתרץ קושיא הראשונה אזי תקל מעלינו קצת גם חומר קושי' זו דהנה בלא זה צריכין להבין דברי ר"ן בתשובה סי' נ"ד דחיטים מבוקעות שנמצאו בחטים ותורף שאלתו שם בתחילה אם מותר לטוחנן קה"פ אם יש לחוש בזה משום שאין מבטלין איסור לכתחילה והשיב שם דאפי' לדעת הראב"ד דאין מבטלין מדאורייתא מ"מ במבטלו בעודו היתר לא שמענו שיהא אסור כל שמבטלו בזמן התירו ומספקא לי' שם שנוכל לומר שאין ההיתר מתבטל בהיתר וכו' וטעמא דמילתא לפי שאין ההיתר עשוי להתבטל כמו דאמרינן דהתירא לגו איסורא לא בטיל במס' ע"ג דף ע"ג וה"נ בזמן התירו יש לדון ולומר שאינו מתבטל מתי יתבטל לאחר איסורו ונמצא זה מבטל איסור לכתחילה והספק השני דילמא כי אמרינן דלפני זמנו בששים ה"מ לאכלו קודם פסח משש שעות ולמעלה אבל לאכלו בתוך הפסח איכא למימר שאע"פ שנתבטל קה"פ בתוך הפסח הוא חוזר וניעור ושתי ספיקות הללו מתבררות מדתנן בפ"ב דכלאים צמר גמלים וב"ר וכו' כלומר אסור ומותר לערב עמהן צו"פ ומהא שמעינן שהיתר בהיתר מתבטל וש"מ כיון שנתבטל שוב אינו חוזר וניעור וכו' עכ"ל והרי סותר דברי עצמו בפירושו לנדרים דהיתר בהיתר אינו בטיל אפי' בשא"מ וכאן פשיטא ליה דאפי' במינו בטיל לכן נראה לי דודאי היכא דשניהם שווים לגמרי כמו במים ומלח לגבי עיסה שזה עירובו למזרח ולזה עירובו למערב ונתערבו שניהם אע"ג שיש באחד מהם כדי לבטל דל"ש דין ביטול כלל אפי' בשא"מ לפי שכל אחד מן התערובת יש לו היתר לעצמו והתירו של זה כהתירו של זה בשיווי גמורה וכל ששווים בשם ההיתר ואיסור לית בהו תורת ביטול כלל אולם בדבר התלוי בזמן כגון חמץ בפסח וכדומה שאחד מן התערובת עתידה להאסר ממילא בלא התחדשות מקרה ותערובת משא"כ המבטל שבלא התחדשות מקרה ותערובות ישאר בהתירו אזי בכה"ג פשיטא לי לרבינו שיש עליו תורת ביטול וכן כשאחד מן התערובות יכול להתהפך לאיסורא ע"י מקרה או ע"י תערובות משא"כ המבטל שלעולם אי אפשר להמר ולזוז מאשר היתה ולא יפוג מהתירו בשום התחדשות דבר אזי במאזני צדק דמי ג"כ לדין הראשון ונופל גם בזה

דין ביטול כמו בחמץ רק דמספקא לי' מתי חל הביטול אם טרם שנתחדש עידן דאיסורא או דילמא רק כשעידן דאיסורא ממשמש ובא וכן בנידון השני יש לספק ג"כ בזה אם כבר חל תורת ביטול טרם שנתחדש המקרה ותערובת דאיסורא או אז כשנתחדשה ונפקותא רבה לענין לכתחילה דאי נימא שכבר נתבטל אזי מותר אח"כ לערב עמהן לכתחילה ול"ש בו דין דאין מבטלין אי"ל כיון שכבר חל עליו תורת ביטול ומשה"ט כדמספקא ליה בחיטים מבוקעות דאע"ג דפשיטא ליה שיש עליו ת"ב מפני שהבטל יאסור ממילא משא"כ המבטל שיעמוד בהתירו אם לא ע"י התחדשות ונידון התערובות כאילו אינן שווין בשמא דאיסורא והתירא שהרי זה לא כהרי ש"ז רק דמספ"ל מתי חל הביטול ולכן פשט לה מצמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה שצמר גמלים לא יאסור לעולם שכל המקרות והתחדשות אינם מזיזין אותו מהתירא דידי' שהרי גם כשיתערב בתוכו צמר ופשתים לא נגרע מהתירא דידי' שבכ"מ שהוא התירא הוא [רק שלא יתוודע מקומו איה איפו] ולא נגרע ולא קיבלה מן התערובת דאיסורא אפס מנהו ונמצא שאין שווים בשמא דאיסורא וחל עליו ג"כ תורת ביטול טרם שנתחדש' בו המקרה דאיסורא שהרי מותר לערב בו פשתים לכתחילה ונשמע מזה דה"ה חמץ בפסח דכיון דלא דמי בשמא דאו"ה ויש בו דין ביטל שחל כבר הביטול טרם שהגיע עידן דאיסורא ודעת לנבון דבפת שאפאו עם הצלי ל"ד כלל להני שהרי הצלי כמו שהוא עתה התירא הוא כמו המבטל דפת והרי זה כמו זה שבלא התחדשות מקרה שניהם שווים להתירה ואם תדון לאחר שנתחדש בו מקרה ותערובת כגון שיתערב חלב בבשר הצלוי' הרי גם הפת עומד כמוהו בסבך זה באם יתערב בתוכו בשר בהדי חלב שיאסר הפת עצמו מטעמא דאיסורא שהרי טכ"ע דאורייתא כמ"ש ברש"י פסחים דחייב על כזית פת לחוד עיי"ש בדף מ"ד תחילת ע"ב משא"כ בצמר גמלים שלא יתהפך לאיסורא לעולם:

ד ועתה נוכל לחתור ולמצוא מקום ליישב ג"כ קו' הרמב"ן הנ"ל מצנון שחתכו בסכין דמותר לאוכלה בכותח משום דאפשר למיטעמי' דמאי בכך דלא יהיב טעמא כיון דלית בי' תורת ביטל דהיתר בהיתר ל"ב לדעת הרי"ף דלדברינו הנ"ל דדוקא היכא דשווין בכל צד הוא דלא נחתינן לתורת ביטל וה"ט דפת שאפאו עם הצלי אבל בצנון שחתכו בסכין של בשר שהבלוע שבתוך הסכין יאסור בתוך חלב מבושל מדאורייתא משא"כ הצנון שגם אם יתערב בתוכו בליעת בשר וחלב אפשר שלא יאסור מדאורייתא שע"י חרפותי' דצנון יתהפכו הטעמי' שנבלעים בתוכו לטעם שלישי לגמרי ובזה לא נאסר מדאורייתא לדעת בעה"מ ר"פ אלו עוברין גבי כותח הבבלי דמשום ה"ט פליגי רבנן עלי' דר"א גבי כותח אע"ג דבנזיר ששרה פתו ביין מודו משום דהתם נתהפך הפת לטעמי' דיין משא"כ

בכותח שע"י תערובת נתהפך לטעם חדש לגמרי ובכהאי גוונא לא אמרינן ביה טעם כעיקר יעויין שם ובכה"ג אפשר לומר גם בצנון וכיון דלא דמי בהתחדשות המקרה שוב ירדה לתורת ביטול:

ה ועי"פ דברינו הנ"ל אשכחן פתרא בדברי ש"ך בסי' צ"ט דז"ל בספר הנ"ל בסי' ר"ז ומזה יפלא על דברי הש"ך בסי' צ"ט הנ"ל דאחר שהביא דברי הת"ח דאפי' לכתחילה מותר ליתן המים לבשר כתב ואין להקשות אגוף הדין פשיטא דהא כל איסורים בטלים בס' הא לדעת הריף הנ"ל אסור מדין ישל"מ ולא הוי מילתא דפשיטא להתירו ואי דקושית הש"ך לאו את"ח קאי רק על לישנא דהגהה דנקט הדין בנפל ממים לקדירה של בשר דמותר הא זהו הוי מילתא דפשיטא הא בזה לא הועיל הש"ך בתירוצו דס"ד דהיתר בהיתר לא בטיל דמה בכך דלא נתבטל תחילה החלב במים הא מ"מ אחר שנפלו המים לבשר מתבטל עתה החלב כאילו נפל החלב לקדירה של בשר ומים ומה"ת יגרע במה דנפל תחילה החלב במים הא אף דלא הוי ביטול מ"מ המים לא נ"נ דהכל היתר הוא ואחר שנפלו לבשר חל הביטול ומה"ט קשה לי דבדינא דהרמ"א דנקט בנפל לבשר בזה למאי צריך שיהי' במים ס' נגד החלב הא אף דלא הי' במים ס' כשנפל לבשר מצטרף הבשר למים ואם בין הכל ס' מותר ובהכרח דלשון הרמ"א דנפל לבשר לאו דווקא והכוונה באמת דמותר לערב עם בשר כמ"ש בת"ח ומש"ה בעי ס' במים בכדי להתיר לערב לבשר ודברי הש"ך תמוהים עכ"ל ולמאי דכתיבנא דדוקא כששניהם שווים לגמרי הן בתר השתא והן בכל מקרה שיכול להזדמן הוא דלא בטיל אף בשא"מ כמו מים ומלח לגבי עיסה וכן בפת שאפאו עם הצלי שהרי כשם שהבשר הצלוי יאסור ע"י תערובות חלב כשיתערב בנ"ט גם הפת עצמו לא יפלה ממדוכה זו כשיתערב בתוכו בלועה מבב"ח יאסור גם הפת בנ"ט אפי' כשאוכל רק כזית מן הפת כמ"ש רש"י בפסחים הנ"ל אומנם כן הדברים בדבר גוש אבל בלח בלח שלא נאסר בנ"ט שהרי גם ע"י בישול לא בלעי מהדדי כלל אלא בלבולי מבלבלי אהדדי כמבואר להדי' ברשב"א חולין גבי בי דוגא יוע"ש דף קי"ב בד"ה אמר ר"ל א"ש וכו' וכן בר"ן בפרק השוכר אה"פ דלח בלח אינם מקבלים טעם זה מזה וכיון שכן גם לדעת הרי"ף ור"ן נתבטלה החלב במים ומותר גם לכתחילה ליתן המים בתוך קדירה של בשר דדמי לצמר גמלים וצמר רחלים וכמ"ש לעיל באות גימל יוע"ש וקושי' הש"ך ותירוצו אזדי על דברי ת"ח כמובן וראי' לזה דבלח בלח אין בו משום נ"ט דהא בשני לוגין שאני עתיד להפריש למ"ד יש ברירה יכול לשתות מן התערובות ולא חיישינן מדרבנן משום נ"ט כמו בשאר איסורין דבעינן ס' גם במינו

ו ועיין בשעה"מ פ"א מה' יו"ט ובס' הנ"ל סי' קפ"ט אשר עמדו להפליא על דברי תוס' במסכת עירובין ד' מ"ה ע"ב ד"ה אב"א אע"ג דהוי דבר שיל"מ ואמר ר"א ריש ביצה דאפילו באלף לא בטיל אפילו בספק דבריהם בעירוב הקילו עכ"ל תוס' ותמהו דהא ר"א בריש ביצה לא הוזכר כלל מספק אלא דמשני על פרכת הש"ס אמאי ספיקו אסור דדבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטיל והיינו ע"כ בדרך דמיון דכמו דלא בטיל ה"נ ספיקו אסורה והרי גם בעירוב אמרינן דשיל"מ ל"ב כדאמר ר"א ביצה דף ל"ט גבי מים ומלח וא"כ גם ספיקא ליתסר ואם נחלק בין דין ביטול לדין ספיקו א"כ איך למד ר"א גבי ביצה דין ספק מדין ביטול עכ"ל ולי נראה שכן הדברים דאין לחלק בין ס' לדין ביטול וכל שאינו בטיל גם ספיקו אסורה אבל הנידון מתחלק ביניהם דאינו דומה דבר שיש לו מתירין מיד לדבר שישל"מ למחר שכל שהוא מוסיף בהתירו יותר יש להחמיר בביטולו וכן בספיקו ומעתה התכת דדבריהם כן הוא דנהי דבכל איסורין דרבנן ס"ל לר"א דל"ב וכן לגבי ספיקו אפי' בדבר שלא יהי' לו מתירין עד למחר אכן בעירוב הקילו בזה הן לענין ביטול והן לדין ספיקו שכל שאין לו מתירין עכשיו כגון התם דקאי על מאי דאמרינן ביו"ט ה"ה כרגלי כל אדם ואמאי ליקני שביתה באוקיינוס והרי יצאו חוץ לתחום ולכ"ע אסורין ואין להם אלא ד"א ומשני בעבים שנתקשרו מעי"ט ומקשה ודילמא הנך אזלי והנך אחריני נינהו ומשני הוי ס' דבריהם וכו' משום דבעירוב הקילו כל שאין לו מתירין עד למחר וכו' וכשם דאמרינן לענין ספק ה"ה נמי לענין ביטול והא דאיתא בפ' המשילין דמים ומלח ל"ב לגבי עיסה דהוי דשיל"מ דהתם שיש מתירין לכל אחד מן התערובות זה למזרח וזה למערב ולכל אחד מהם יש לו היתר מיד בזה החמירו אפי' בעירוב הן לענין ביטול וכן לספיקו דדין ביטול ודין ספיקו משפט אחד להם ועולין בקנה אחד ולסברא זו כ"ע מידו שיותר מסתבר להחמיר כשיש לו מתירין מיד מדברים שאין לו מתירין עד לאח"ז וכן איתא בר"ן נדרים נ"ב בתירוצו השני וז"ל ועוד דאפי' לא מיבעית למידק כולי האי זיל בתר טעמא הרי אתה רואה שכל שהוא מוסיף היתר החמירו בביטולו שמפני שעתיד להיות ניתר אמרו שלא יתבטל במינו וכיון שכן כל שהוא מוסיף עוד היתר שאף עכשיו יש לו שעת הכשר ראוי להחמיר שלא יתבטל אפי' בשא"מ עכ"ל וסברא זו גם לדעת הסוברים דטעמא דדשיל"מ משום דעד שתאכלנו באיסור וכו' כמבואר שם וגם להחולקים עליהם בדין זה וסוברים דאפ"ה בטיל בשא"מ הוא מטעמא אחריני דל"מ חומרא דיש לו מתירין רק במינו אכן בגוף הסברא כ"ע ל"פ שיותר יש להחמיר כשיש לו מתירין מיד ומה"ט בעירוב דקילא משאר איסורין דרבנן לא החמירו רק היכא שיש לו מתירין מיד:

ז ובזה יש לתרץ דברי ש"א בסי' צדיק שיצא לידון בישראל וא"י שהיו להם שותפות בחמץ ועבר עליו הפסח וחלקו לאחה"פ דחלקו של א"י מותרים לישראל דבדרבנן יש ברירה וחלקו של ישראל אסור בהנאה ממ"נ אי י"ב הרי אסור בהנאה מאי אמרת דילמא א"ב מ"מ מעורב חלקו בחלק של א"י בשוה זולת לדעת תוס' בפ' השולח גבי טו"ח מעורבין זה בזה יש להתיר גם חלקו של ישראל דס"ל דאי אמרת א"ב מספקא לן דילמא נתחלפו לגמרי לזה הגיע חלקו ש"ח וכן לחבירו והיקשה שם לדברי תוס' מהא דאמרינן בפ' המשילין גבי שנים שלקחו חביות בשותפות דפליגי התם בזה ותלינן לי' בפלוגתא דברירה דלמ"ד א"ב חביות אסורה רק למקום שרשות מגיע לשניהם ולמאן דאית לי' ברירה רשות לכל אחד מהם עד מקום עירובו וקניות שביתתו ולדעת תוס' אפי' למאן דא"ל אין ברירה מ"מ לישתרי דספיקו דרבנן הוא ותירץ דדבר שיל"מ כמו שאינו בטיל כן ספיקו אסורה ולכאורה נראה שנעלם מעינו הבדולח דברי תוס' הנ"ל דבעירוב הקילו אמנם עפ"י הנ"ל צדקו דברי קדשו דבחביות שאני שיש לו מתירין מיד למקום ששניהם יכולין להלוך ואיירי כשזה הניח עירובו לסוף אלף אמה למזרח וחבירו לסוף אלף למערב דבכה"ג כיון שהחמירו בביטולו כן ה"ה בספיקו דקו אחד להם אמנם בעיקר קו' ש"א אמרתי זה כמה לתרץ עפ"י דברי תוס' ב"ק דף י"א ד"ה דקא וכן איתא בנידה דלא מצי למשרי בס"ס היכא דיכול להולד תרי קולי דסתרי אהדדי יוע"ש וה"ה בסדר"ב לכן למ"ד א"ב א"א למישרי מטעם ספק דילמא הגיע שלו לחלקו שהרי אם יצטרך להוליך את חלקו לצד עירובו של חבירו ג"כ נתיר ע"י סדר"ב:

ח ועיין בשעה"מ פט"ו מה' מ"א הלכה כ"ה ד"ה אסור לבטל איסורין של תורה לכתחילה כו' וז"ל מיהו על הר"ן ז"ל ק"ל טובא דפ' כ"ש אההיא דפרכינן התם לישהינהו אחר הפסח וליעבד בהו שלא במינו היקשה לו קו' תוס' דמאי פריך הא אין מבטלין איסור לכתחילה ותי' יוע"ש משמע דס"ל דאפילו בשאינו מתכוין לבטל את האיסור וליהנות ממנו אין מבטלין איסור לכתחילה ואלו בפ' אין מעמידין אההיא ברייתא דקנקנים של א"י חדשים מותרים כו' כ' בפשיטות דכל שאינו מכוון לבטלו כדי ליהנות ממנו שרי והוכיח כן מכלי מדין שאמרה תורה להגעילן למאן דס"ל דאין מבטלין איסור לכתחילה דאורייתא יעו"ש וכ"כ הריב"ש בתשו' סי' שמ"ט והביאה הפר"ח ז"ל חלק י"ד סימן ס"ד ס"ק ך"ו יע"ש וכיון שכן קשה דמאי ק"ל הכא בפ' כ"ש וצ"ע עכ"ל ונראה דלק"מ דהיכא שהפליטה נשארה בתוך התבשיל שרוצה לאכלו רק דמדין ביטול אתינן להתירו אסור לכתחילה והא דאתא עלי' להקשות בפסחים בקדירות בפסח ובפ' א"מ מילתא אחריתא הוא דכל שמגעיל ושופך הפליטה לחוץ אע"ג דחזר ובלע משהו מן האיסור

שכבר נתבטל בתוך מימי הגעלה שרי לכתחילה וטעמא דמילתא אע"ג שגם בהגעלה נסתיים שריותא דכלים ע"י ביטול, דליתא דכיון שנתחלפו הטעמים מן הכלי למים ומן המים לכלי וכולן דהיתרא נינהו אזי גם בלא ביטול מותר התבשיל שנתבשל אח"כ דעדיפי מנ"ט בר נ"ט דהתירא דכיון שנתבטל בפ"ר ואח"כ נתחלפו מפליטה לבליעה ומבל"פ הרי נידון כמבוער מן העולם וכמ"ש לעיל מזה עמ"ש אות ג' ולקמן בדין נ"ט בנ"ט ועי' שביעית, הגע בעצמך היעלה ע"ד שלאחר שהגעיל הכלי ב"י מפליטת איסור ידוע ובשל בתוכו באותו היום אינו מינו דהתירא ויפול בתוך התבשיל כזית פחות כ"ש ממין של איסור הראשון ויהי בתוך התבשיל במכוון ס' פעמים כנגד האיסור שיצטרף גם המשהו שבתוך הכלי בהדי איסורא שנפל בתוכו אבל ז"א ולא ניתן להאמר כלל שהרי בהדי משהו דאיסורא הנבלע בתוך הכלי יש בתוכו יותר מששים דהתירא וכל מה שיפלוט מאיסורא הן רב או מעט לא יפרד ויתחלק אפס מנהו רק בכל חלק כ"ש מאיסורא מעורב בו יותר מששים דהתירא שהרי בכל פעם נבלע בתוך הכלי רק לפי ערך, איברא באם האיסור הראשון היה מילתא דעבידי לטעמא וע"י הגעלה שוב לא נשאר בתוכו רק חלק אחד מאלף שאין בו כדי להטעים ואחר הגעלה נפל בתוכו ממין איסור הראשון וחסר כ"ש משיעור כדי להטעים היעלה ע"ד שיצטרף הכ"ש מן הבלוע בתוכו להשלים השיעור [וא"ל שהרי נוכל להטעים התבשיל ואם יש בתוך התבשיל כדי להטעים אזי בודאי אסורין ובאם עודנו אין בו כדי להטעים הרי חזינן דלא פלטה ולית לן למיחוש ולא מידי דמי לא אריא שיש בתבשיל גם מהתירא כ"ש מאותו המין עצמו והשתא תו לא נוכל להבחין ולידע אמיתת הדברים מאיפה נהייתה המתבל והמטעים הזה דאם נצטרף הכ"ש מבליעות הכלי ויש באיסור לבד כדי לתבל ולהטעים ובהתירא אין בו כדי לתבל ובזה לכ"ע אסור גם לדידן דמתירין בזוז"ג כיון שיש באיסור לבד כדי לתבל או להטעים דהיינו בהדי צירוף הכ"ש שבתוך הכלי] אלא בע"כ צ"ל דכיון שכבר נתהפך להתירא ע"י ביטול בתחי' וע"י חילוף טעמים שכבר נקלש לגמרי שוב לא חייל עליו שמא דאיסורא ואפי' לרב דאוסר נ"ט בנ"ט דהתירא דהתם שאני דכ"ז שלא נתערב בהדי תערובות האוסר לא מצינן למימר שכבר נתהפך להתירא משא"כ כשבלע איסורא ונתהפך להתירא ע"י ביטול וחילוף טעמים דהתירא אזי גם לרב דס"ל דנ"ט בנ"ט דהתירא אסור, איברא בכה"ג שכבר נתהפך להתירא לכ"ע מותר אפי' למאן דאית ליה דחוזר וניעור ואפי' לרב ועי', נהדרין לקמייתא דדברי הר"ן בפ' א"מ הוא שהחליט דכל שאינו נהנה מן האיסור ע"י ביטול רק משום חילוף הטעמים שנתחלפו מבליעה לפליטה ומפל"ב בזה יצא מכללא דאין מבטלין א"ל כיון שאינו נהנה מן האיסור ע"י

ביטול [אע"ג דלכתחילה אסור לבשל דגים בקדירה של בשר כדי לאוכלן בכותח דאין דנין אפשר משאי אפשר:

ט שם בשעה"מ מביא בשם הרשב"א סי' תס"ג דהא דאין מבטלין איסור לכתחילה היינו דוקא במתכוון לבטל את האיסור וכו' שכ"כ וז"ל וכל האסורין שריבה עליהן שוגג מותר ואע"פ שטחנן מזיד נקרא שוגג לענין ביטול דלא נתכוון לבטל אלא לטחון ולאכול ויצא לדון שחולק בזה על תוס' ור"ן ורמב"ם גבי קדירות בפסח שהקשו על קושיית הגמרא ולשהינהו אחה"פ וכו' מהא דאין מבטלין דהתם ג"כ אין כוונתו לבטל וכן הקשה דדבריהם סותרים שבפ' השוכר אה"פ דף ע"א ע"ב בד"ה הב"ע וכו' תימא ליבטיל ההוא פורתא בס' ומשמע דס"ל כדעת רשב"א הנ"ל מפני שלא נתכוון לבטלו לית בי' איסורא כלל ול"נ דאין כאן פלוגתא כלל ועיקרו בנוי על יסוד זה דכמו דאמרינן בעלמא בכל איסורין שבתורה דלא אפשר ולא מכוין דשרי ועי' ר"ן בפ' גה"נ גבי בשר שומן שצלאו עם בשר נבילה דמביא שם פלוגתא דאביי ורבא בבת תיהא וז"ל אביי אמר אסור ריחא מילתא הוא לאו משום הנאה דריחא פליגי אי מיתסרא אי לא וכו' ועוד דהא קיימ"ל כר"ש דאמר דבר שאינו מתכוין מותר ולדידי' הנאה דלא מיכוין לי' שרי כדמוכח בפ' כ"ש והכא וודאי בבת תיהא אינו מתכוין ליהנות דלאו ברשיעי עסקינן וכ"ת פסיק רישי' הוא וקיימ"ל כר"ש דמודה בפ"ר גבי שבת ליתא דלענין הנאה ודאי אע"ג דהוי פס"ר שריא דהא אמרינן התם מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוין בחמה מפה"ח וכו' והא התם ודאי מטי לי' הנאה אלא דכיון דלא מיכוין לה לא חשבינן לי' מידי אלא ע"כ פלוגתא דאביי ורבא בהנאה דאכילה תליא דאביי סבר ריחא מילתא כלומר דכשמניח פיו עלי' ושואף הריח הרי הוא כאילו שתה ממנו דריחא מילתא היא וכאכילה חשיבא הילכך אע"ג דלא מיכוין כלל אסור כמו דאמרינן במתעסק בחלבים ועריות וכו' שכבר נהנה ורבא סבר ריחא למ"ה כלומר דלא חשיבא לי' אכילה הילכך כיון דלא מיכוין שרי עכ"ל העולה מדבריו דבכל איסורין שבתורה לבד במלאכת שבת] אפי' באיסורי הנאה שרינן לי' לכתחילה כשאינו מתכוין אע"ג דאי אפשר דלא לימטי לי' הנאה לגופו דפ"ר לא אסרה רחמנא אלא בשבת או בשאר אסורין דלאו משום הנאה אסורין אבל באיסורין שהם משום אכילה או שאר הנאת הגוף אזי לית לן לחוש משום פ"ר בכל שאר הנאת הגוף לבד היכא דמטיא לי' לאכילה או שתי' עצמו אזי אסור אפי' כשאינו מתכוין דלא עדיפי ממתעסק וכן בהנאת ביאה אסרה רחמנא אפי' כשא"מ דדמי להנאת או"ש אבל בשאר הנאת ל"ח גם לפ"ר ועתה צדקו יחדיו כל הפסקי דינין בנידון זה שגם בנידון דאין מבטלין עשאהו כעין דאורייתא ולכן בכלים של איסור כיון שיש בהם בלועה של איסור

בעין אע"ג שתתבטל בתוך התבשיל אסור לבטל לכתחילה אעפ"י שלא נתכוין לבטל כיון שע"י הביטול זה יסתעף לידי הנאה של אכילה ושתי' עצמו שהרי הכלי תפליט בעינא את איסור הבלועה וימטי לידי הנאת או"ש ודברי תש"ו רשב"א לענין טחינה לא יצאו מכלל זה ואהי' כמוכרח להעתיק לשונו שם ונידון דבריו על מתניתין בפ"ה דתרומות בסאה תרומה שנפלה לפחות ממאה וטחנן והותירו וכו' ואם ידוע שהחטים של חולין יפות משל תרומה מותר וכו' דהתם השתא מיהא קמח הוא וקמח בקמח מדומע ונתרבה ההיתר וכל האיסורין שריבה עליהן שוגג מותר ואעפ"י שטחן מזיד נקרא שוגג לענין ביטול דלא נתכוין לבטל אלא לטחון ולאכול וכדאיתא בירושלמי אף טוחן לכתחילה ומותר שכן דרך כהנים טוחנין מדומע בבתיהם עכ"ל רשב"א שם הרי דאיירי בכהנים שגם מדומע מותר להם כמו תרומה עצמו וכיון שלא נתכוין לבטל שבל"ז טוחנין לעצמן אלא שאח"כ מטיא להו הנאה ע"י טחינה זו שנתעלה בשיווי הדמים דשרי' אף לישראל שהרי גם אם תרצה לומר דהוי כפ"ר לזה לית לן בי' שהרי גם פ"ר מותר כל כמה דלא מטיא לידי אכילה או שתי' כמ"ש הר"ן אבל בכל שאר הנאת כל כמה דלא מטיא להו מותר ואפי' לדעת הריב"ש סי' תצ"ח וז"ל דכי אמרינן במזיד לא יעלו היינו לאחרים שלא נתבטל בשבילם אבל למה שנתבטל בשבילו אסור לו כמו למי שביטלו וכן כתב הרשב"ם ז"ל וכאן הרי הוא כאילו נתבטל בשביל כל הקהל למי שירצה לקנות ואע"פ שלא נעשה בשביל אדם מיוחד אלא על הסתם בשביל מי שירצה לקנות הרי הוא כמי שנעשה בשבילם ביחוד וכו' עכ"ל הריב"ש וא"ת לדעת הריב"ש נימא נמי דהוי כפ"ר לגבי ישראלים הקונים ולדידהו ממטי' לי' לידי אכילה עצמו חדא שכל זה הוא כעין קנסא להמוכר ומצדו דידי' אסרינן לכל הקונים וכיון שלא נתכוין לזה ולדידי' הרי לא יגיע לידי אכילה עצמו רק להנאה אחריתי וכמ"ש ועוד שבעיקר סברא זו הרי מהרש"ל חולק עליו מובא בט"ז סי' צ"ט ס"ק י' ואף הריב"ש לא אסר בסתמא רק כשמתכוין אבל לא ע"י פ"ר דאחרינא ועיין והא דאיתא בסי' פ"ד סעי' י"ג בדבש שנפלו בו נמלים יחממנו עד שיהי ניתק ויסננו שם בס"ק ל"ח ואין בזה משום מבטל איסור לכתחילה וכו' שאין כוונתינו אלא לתקן הדבש כ"כ הא"ח ג"כ אתי שפיר דהא לא ממטי לידי הנאה מן האיסור כלל וכלל שהאיסור עצמו נפרד לגמרי וטעמי' בטל ולא נרגש כלל וכן דברי תוס' בפ' השוכר הנ"ל נכונים היטב בסוג הזה דכיון דאין כוונתו לבטל ולא ממטי' לי' הנאה של כלום כנ"ל ברור:

י עוד שם היקשה לדעת הפוסקים דקסברי דאין מבטלין איסור לכתחילה מדרבנן הוא אבל מדאורייתא מותר לכתחילה מהא דאמרינן בפ' שה"ק דף ק"מ גבי צפורי מצורע

לא אמרה תורה שלח לתקלה ולדעתי נראה דע"כ לא קמפליגי אלא באסורי אכילה לחוד אבל באסורי הנאה בוודאי אסור לבטל לכתחילה כיון דנהנה מיד בשעת ביטולו וכשם שאסור למכרו הגם שאינו תופס דמיו והתם בא"ה איירי וכן בקדושין נ"ז ע"ב לתרוצו דרבא שם שהוכיח מזה דמשולחת לא נאסרה בהנאה עיי"ש ע"א בתד"ה וזה וכיון שאסורה בהנאה וע"י שליח נתבטלה באחרות והותרה לו ולאחרים שהרי תוכל להגיע לידי המשלח עצמו ויאכלנו ועבר מיד בשעת שלוח [ואפי' לדעת א"ח הנ"ל דכל שלא נתכוין לבטלו לית בי' איסורא חדא דל"ש לומר דרחמנא יפקוד עלינו לשלחנו כדי שתהי' כאינו מתכוין לדבר מכשול המעותד משלוח זה ועוד דגבי אכילה עצמו ל"מ מידי מה שלא מתכוון]:

יא ומעתה נהדרין למאי שהתחלנו בסי' א' בדברי הגה"ה בסי' ק"ב סעיף ד' מי שנדר מדבר אחד ונתערב אח"כ לדידי' מיקרי דשי"ש לו מתירין דלהכי נקט בכיון שנדר ואח"כ נתערב משום דסיים תחילה לזה דכל איסור שלא הי' ניכר קודם שנתערב בטיל אע"פ שהוא דבר שיל"מ כגון בגיגית מלאה יין ובתוכו ענבים המתבקעים בתוך היין בשבת יוע"ש כיון שהאיסור לא הי' בפני עצמו והמבטל כבר הי' כמ"ש האחרונים ועתה אם נימא שאין הדבר תלוי במאי שהאיסור לא הי' כלל בעולם אלא שהעיקר תלוי בעידן איסורי' דאם נאסר קודם שנתערב הוא דלא בטיל בדבר שיל"מ ואם נאסר בתוך התערובת אזי בטיל מיד כיון שלא נקבע שמא דאיסורא ומשה"ט בנדר נמי דיקדק וכתב כשנדר ואח"כ נתערב ולפ"ז צריכין לומר שהמרדכי חולק בזה [שמקור הדין בגיגית הוא מדברי המרדכי] על דעת תוס' סוף מעילה גבי האומר פרוטה מכיס זה הקדש דל"ב משום דשיל"מ אומנם אם נימא כדי להשוות דעת המרדכי עם דברי תוס' הנ"ל ונימא דעיקר תלוי לפי שלא הי' בעולם כלל עדיין לא יצדק לנו דברי הגהה בנדר שהרי אפי' בנתערב ואח"כ נדר נמי ומצאתי בכרו"פ שהיקשה מתוס' הנ"ל ותירץ כן שהמרדכי מחולק בזה על תוס' הנ"ל אלמא שלא נהירא לי' לחלק בזה בין כשלא הי' בעולם כלל או שהי' בעולם ולא נאסרה רק בתוך התערובת והדין אתו שגם אם נדחוק נפשין בכדי להשוותו עם בעה"ת עדיין תיקשה לן מדברי תוס' ב"ק ס"ט ד"ה כל הנלקט:

סימן ד

א עיין נו"ב מה"ת סי' נ"ד וז"ל הטהור עי' שיך י"ד סי' י"ד ס"ק י"ב שכת' דבעובר שהוציא ידו ונולדה שחלב מאותו עובר אסורה מספק שהוא בעי' דל"א ובאם מספק אם יש בכולו ס' כנגד אבר האסור דמותר כמו בנשפך הרוטב והמ"ל פ"א מה' מו"מ ה' י"ד הביא מה שכתב המרדכי בשם רמ"ש דדבר המעורב מתחילת ברייתו לא שייך בו ביטול ותמה

על חכמי אשכנז האחרונים אשר נשאו ונתנו כאן אם החלב בטל בששים וכתב עוד שאם כדברי החכמי אשכנז דשייך כאן ביטול הרי יצא חלב זה עכ"פ מאיסור תורה דהא פשוט כאן נמצא רובא דהתירא ואין כאן רק איסורא דרבנן עד דאיכא ששים וכיון שהוא איבעי' דלא אפשטא בגמרא היה לנו להקל כדין כל ספיקא דרבנן ולקולא אזלינן וכמו שכתבו הראשונים ז"ל דאם נתערב מין במינו ונשפך כו' ע"ש בדברי המ"ל שהאריך ואני אומר ודאי יפה כתב רבינו משולם דדבר המעורב מתחילת ברייתו לא שייך בו ביטול ברוב אמנם היינו רק בביטול אשר מתורת רוב אתינן עלי' וילפינן לה מקרא דאחרי רבים להטות דכתב גבי סנהדרין שהם ודאי אינם מעורבים מתחילתם ושם רצו לומר דבעינן נמי דוקא רובא דאיתא קמן ואף דלמסקנא גם רובא דליתא קמן מהני היינו שלא נראה להו לרבותינו ז"ל לחלק בכך וכמ"ש רש"י ז"ל שם דף י"ב ע"א אבל בהא שלא יהא מעורב מתחילתו שפיר נראה להם להני פוסקים דבעינן בזה שיהי' דומיא דסנהדרין ולכן ביבמה שרקקה דם וכן בזב שראה וכמו שכתב רבינו משולם שם אך לא כן דבר הבטל משש לאו מתורת רובא אתינן שהרי מין בשא"מ מדאורייתא לא מהני רובא משום טעם כעיקר דאורייתא ואפ"ה בששים בטל והיינו שהביטול אינו עוד בתורת רוב רק שאין עוד בו טעם איסור כלל וכלל וא"כ יפה כתבו ופסקו איבעי' זו לחומרא דאף שיש כאן רוב בודאי מ"מ כיון שהוא דבר המעורב מתחילת ברייתו הרי אין זה דומיא דסנהדרין ולא מהני תו רוב זה כנ"ל וכיון דלא שייך בו אחרי רבים להטות הרי נשאר באיסור תורה ולכן ספיקו לחומרא אכן אלו ידענו שיש כאן ששים אז בודאי בטל ולא בתורת רוב רק מטעם שאין בזה עוד שום טעם האיסור אך באין מבין מדת האיברים ברבוי הדם הרי יש כאן ספק אם יש בו ששים ואם לא והרי זה ספיקא דאורייי' ולחומרא וכמ"ש הט"ז ס"ק זיין ואין לזה דומיא להא דנשפך רוטב דסי' צ"ח דשם ברובא דהתירא כבר יצא מאיסור תורה עכ"פ מה שאין כן בדבר המעורב מתחילת ברייתו כנ"ל ובזה נכונים המה דברי ט"ז וכן דברי הדרישה ובזה גליתי היום חרפת המ"ל מעל חכמי האשכנז אבל דברי הש"ך תמוהים כיון דאיהו סובר דשפיר בטל ברוב מה"ת א"כ אפי' בוודאי אין כאן ששים היו לנו להקל מפאת שהוא אי בעיא דלא אפשטא וכו' עכ"ל ועיקר דבריו תמוהין מה שיצא לחלק בין רובא לס' במין במינו משום דחשיבא כאלו אין כאן טעמא דאיסורא שהרי כל עיקר מגמתו של הביטול הוא רק משום ממשו של איסור וגם כנגדו בשאינו מינו אפילו בדאיכא ששים כנגד הטעם כגון חתיכה של איסור שנפלה לקדירה ויש בחתיכה דהתירא וברוטב ובקיפה ששים כנגד החתיכה אפ"ה חתיכה דהתירא ג"כ אסורה עד שיהיו שני חתיכות דהתירא כנגדו וכן להיפך אם נשפך רוטב דאיסורא לתוך קדירה של

היתר ויש בין הכל ששים דכ"ז שאין ברוטב לבד כדי לבטל וידעינן שנתרבה הרוטב ממידתה בחלק אחד משישים דאע"ג דכל מה שבקדירה שרי אבל מ"מ צריך לשפוך כל הרוטב כמו בכל לח בלח דמצרכינן ס' אפי' בצונן ואע"ג דליכא טעמא דאיסורא מ"מ צריכין לבטל ממשו וכיון שנתערב מתחילת ברייתו דל"מ ביטול ברוב כנגד ממשו במה יתעלה מפאת שנמצא כו"כ רובא כנגדו שהרי גם בדאיכא ששים לא חשבינן האיסור כמאן דליתא דאפי' בדאיכא ס' כנגד הטעם מ"מ צריכינן רובא נגד ממשו של האיסור.

ב אמנם בעיקר הקושי' שהקשה המ"ל על רבותינו האחרונים שפסקו שחלב מותר ע"י ביטול מדברי רבינו משולם דס"ל בדבר המעורב בתחילת הווייתו לא מהני ביטול נ"ל דבל"ז יש להבין כיון דלדעת רמ"ש העיקר תלוי במבטל דדוקא היכא שניכר בפני עצמו עד שלא נתערב האיסור בתוכו הוא דמבטל ליה לאיסור אבל היכא שלא הוכר המבטל בפ"ע אע"פ שגם האיסור לא הוכר בפ"ע לא בטיל ליה אבל בבטיל שהוא האיסור לא תלי כלל ואדרבא כל שהאיסור לא הוכר בפני עצמו והמבטל היה בפני עצמו אזי יפה כחו של המבטל מהיכא ששניהם היו נכרים בפ"ע כמו בגיגית לענין שבת דמבטל לאיסורא אפי' בדבר שיל"מ כמו שהסכימו כל האחרונים ועתה נחזה אנן בחביות שהיה בתוכו יין כ"ש של ערלה וענבים הרבה המותרים בתוכו ונתבקעו הענבים דהתיר' ויש בהם כדי לבטל דלרבינו משולם הרי כל היין שבחביות אסורים שהרי אפי' שגם האיסור לא היה ניכר לעצמו אין בכחו דהתירא לבטל מפני שלא ניכר לעצמו אזי נשמע מכ"ש היכא דהתירא לבדו לא הוכר לעצמו דאין בידו לבטל האיסור שכבר הוכר לעצמו וקשי' מהא דאיתא בנדרים דף נ"ז ע"ב דגדולי היתר מעלין את האיסור דאמר ר' ינאי בצל של תרומה שנטעו ורבו גידוליו על עיקרו מותר וכ"פ הרמב"ם שם בפי"א מה"ת ה' ק"א ק"ב ואפי' למאן דפליג הוא מטעמא אחרינא משום דגדולין עצמן נאסרו כמ"ש הר"ן שם בד"ה ורבו גדוליו וכו' והרי עיקרו כבר הי' בפ"ע והגדולים דהתירא נתגדל מעט מעט בתוך התערובת דאיסורא והתם איירי בדבר שאין זרעו כלה והגדולין דהתירא הלא בתחילת הווייתן לא הוכרו לעצמן והעיקר דאיסורא כבר היה בפ"ע ולשיטת רבינו משולם קשי' לר' ינאי ממתני' דזב שראה קרי דמטמא במשא משום דאי אפשר בלא צחצוחי זיבה והטעם משום שלא היה המבטל בפ"ע הגם ששוה לבטל ומכ"ש בגידולין לגבי העיקר שהבטל עדיפי מן המבטל ואפ"ה ס"ל לר"י דגדולין מבטלין את העיקר והנראה לדעתי הקלושה בזה לאחר העיון דכ"ז הוא שכ"א מן התערובת לא נתהווה ולא מתקיימת מפאת גרמת השני כמו בזב שראה קרי ויבמה שרקקה דם ולכן כשמבטל לא היה בפ"ע הגם שהבטל כמוהו בזה אפ"ה אין בכחו לבטל אבל בכל דבר שכל סיבת קיומו ומצבו

הוא בסיבת גרמת השני אזי לא נכנס כלל בסוג הזה והמקיים והמציב נידון כעיקרו של התערובת ולא איכפת לן במאי שלא היה בפני עצמו מפני יתר שאת שיש במבטל על הבטל אשר בצלו הושאר קיומו ומצבו וזולתו כבר היה כאפס וכאין ועתה כשנשקול הדבר בפלס מאזני צדק במאי דמיבעי' ליה אם גדולי היתר מעלין את האיסור אפי' בדבר שאין זרעו כלה ולפום פירושו של הר"ן שם דמיתלי תלי זה בזה אם גדולי ההיתר מותרין בעצמן אזי פשיטא שמבטל ליה רק שזהו גופא מיבעי' ליה הרי נראה בעליל דזהו גופא דמיבעי' ליה אם כח המגדל והמצמיח שבו נאסר כמו ממשו או דילמא לא נאסר רק ממשו אבל כח המגדל שבו דאתי' ממילא לא נאסר כממשו העצמי ואזי ממילא כל מה שגידל אח"כ ונתרבה על העיקר יש בכחו להעמיד כנגד העיקר ממשו ולבטלו הגם שלא היה בפני עצמו עד שנתערב בתוך העיקר מפני שתורה אחרת נתנו לגדולים האלו שהרי לולא כח המגדל והמצמיח שבו כבר נתהפך העיקר לאפס ולאין בהיותו מונח בארץ זה זמן כביר רק כחו של המגדל והמצמיח הוא המחזיקו והמעמידו ומוסיף אומץ להביאו הלום שיתגדל ויתרבה בכפלי כפלים ומפני טעם זה עצמו מובן הדבר בכללו כיון דסבירא לי' לר' ינאי שכח המגדל והמצמיח שבו לא נאסר כממשו אזי עוד תוסיף תת כחם של הגדולים לבטל גם את ממשו של העיקר שהרי מפני כח זה שנתגלה אח"כ ונראה כח הגידול והמצמיח בפועל הן הן עצמות וסיבות קיומן של העיקר ובצילם נתקיימו עד כה שהלא רק בצל כנפי הגדולים ניצל העיקר מרקב ומעש בעודנו ברגבי העפר עד כה ומפני זה נתעלה כחן של הגדולים על העיקר לבטלו ברבייתן מכל וכל הגם שהבטל יש לו עילוי מצד אחר על המבטל מפני שכבר ניכר לעצמו מכל מקום העילוי של המבטל עדיפי ביותר על הבטל באשר שהוא סיבת קיומו ומצבו ובמשקל הזה שקלו במאזני צדק ובמישרים שהחלב מן האבר שהוציא ידו בטילה בס' של שאר האברים שהרי אם נחתך האבר הזה מן הבהמה כבר נפסקה ממנה מתת זיבת החלב ומעתה כל סיבת הווייות החלב בכללו רק על ידי רוב האברים דהתירא והן המה המסיבה בזיבת החלב לכן נתעלה כחו של המבטל על הבטל אע"ג שלא היתה בפ"ע רק ע"י תערובות כמו שנתאמת לנו בכחן של הגדולים דעילוי זו יתירה ועדיפי עלי פחיתותו שלא נתראה בעליל עד שנתערב.

ג ועוד צריכין לבאר בהא דתנן בפ"ה תרומות משנה ט' סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה חולין וטחנן והותירו וכו' אם ידוע שהחטים של חולין יפות משל תרומה מותר ולדעת רמ"ש קשה הלא התוספת של המבטל לא נתהווה רק בתוך התערובת וא"ל מפני שרובו של המבטל היה בפ"ע דמאי בכך דכיון שאין בשיעורו כדי לבטל רק ע"י מה

שנתוסף אח"כ בתוך התערובת ונראה דהתם טעמא אחרינא איתא בכחו של המבטל דכיון דאיגלאי מילתא למפרע שהחולין נתרבו וסתם חטין עומדין לטחינה וכל העומד להתערב ולהתבטל דנין אותו כאלו כבר נתבטל ודומ' למאי דכתיבנ' לעיל בסי' ג' באות ב' בכלים שאינן בני יומן ועי' בתשו' רשב"א סי' תס"ג וז"ל וגם כאן הקילו לבטל בטוחנן ורואין כאלו של חולין היה מרובין בשעת נפילה וכו' עכ"ל נראה שנרמז בדבריו הטהורים טעמא דכתיבנא

ד ולדעת רבינו משולם הנ"ל אפ"ל דהא דתנן בספ"א דמעילה באומר פרוטה בכיס זה הקדש דמעל לכשיוצא והיקשו בתוס' דליבטל ברובא די"ל דאיירי שהיה כל הכיס מעות של הקדש וחילל את כולו ולבד פ"א תשאר כמו שהיתה בקדושתו דתו א"א לבטל כיון דעיקר תלי רק במבטל והמבטל לא ניכר בפ"ע בכחו דהתירא רק בתוך התערובות הותרו וכמ"ש לעיל בסי' ג' א' י"א לענין איסור הבטל ה"ה נמי לענין ההיתר המבטל, זהו מה שרצינו לבאר בדין דשיל"מ:

הלכה ז - בדיני בהמה דקה

סימן א

בהיותי בק"ק קאליש ובעת פרידתי מידי"נ הרב הגאון הגדול צדיק תמים מוהר"א נ"י הרב דק"ק הנ"ל אמר לי כשאבא לביתי אכתוב לו את הנראה לי בבהמה דקה שנפלה למים וזה אשר השיבותי לכבודו נ"י:

א יש לי בזה איזה הרהורים בוודאי אם שנפלה שלא מדעתה למים קשה הדבר להכשיר אף בה"מ וצורך מצוה כי אין לצדד להקל עפ"י חדושי רשב"א דנפלה למים קילא מנפלה על הארץ ולהכי כיון ששט מלא קומתו די ולא בעינן הילוך יפה כמו בנפלה על הארץ וכיון שבש"ס נקיט לי' בעוף אפשר לומר דדווקא בעוף דזוטרי חיותם כמו דמצינו בנפילה לאור דכמה פוסקין מכשירין בבהמה שנפלה לאור וכן פסקינין בסי' נ"ב בה"מ וכבר האריך בזה הר"ן בפסקיו חדא דגם לרשב"א לא פסיקא לי' סברא זו וגם בעיניו הי' לפלא לחדש כזאת ועוד דמשמע בב"ק דף נ' ע"ב בההוא תורא דנפל לאריתא דדלאי ומשמע קצת שהי' שם מים בפירש"י שם אמנם יש לדחות דש"ה שנפלה עד היסוד אבל בנפלה לא נמצא מבואר גבי בהמה אבל מסתימת הפוסקים משמע דאין לחלק בין עוף לבהמה בנפלה למים כמו בנפלה לארץ גם אם לקחה מעל פני מים ושחטה מיד ולא בדק אם יכולה להלוך אין להקל דכ"ז שלא ראינו שהלכה לא יצאה מכלל נפילה כמו שמשמע להדי' מדברי רמב"ם ושאר פוסקים וביותר בדברי מהרש"א גבי בית הרחם דדווקא התם בעינן ריעותא כגון דחזינן שאינ' יכולה להלוך מטעם דאזלינין בתר רוב

הילודים ואם הניחה למעלה ומצאה למטה במים אף שגבוה הרבה והנהר גדול ורחב לא אבדה בזה הא דאמידה נפילה גבי ריסוק איברים אף שגם המים מסוכנים לגבה מ"מ גבי ריסוק אברים אמרינן דלולא דאמדה נפשה לא קפצה כמובא בר"ן אכן בזה מסתפינא טובא אם הניחה למעלה ומצאה למטה וחזינין להדיא שאינה יכולה לעמוד אם נאמר הא דאיתא בר"ן אף בשאינה יכולה להלוך כשירה ה"ה באינה יכולה לעמוד ול"ד נקיט א"ד באינה יכולה לעמוד טריפה לכ"ע ומצאתי בספר ראבן סימן רמ"ט וז"ל אבל אם הניחה למעלה וראינו שקפצה למטה ועמדה ולא הלכה או ששחטה אחרי דגירתה מיד דלא ידע אם יכולה לעמוד אם לאו כשירה ואין צריך בדיקה וכו' מבואר להדיא בדבריו דדווקא דלא ידע אם יכולה לעמוד הוא דכשירה אבל היכא דחזינין להדי' שאינה יכולה לעמוד אף בדחזינין דקפצה טריפה ונפלאתי שלא עמד בזה רבותינו האחרונים ראיתי בס' דגול מרבבה שישיג על הר"ן גבי שלים חוטרא אפלגא דשדרה דאף הילוך לא מהני ובעי בדיקה בחוט השדרה דאם כד' למה א' בש"ס זבחים ד' ע"ד כלהו כר"ל ל"א דס"ל הלכה א"צ בדיקה אכתי ניקמו דאתערב בכה"ג שלא נפלה לגמרי רק הכה במקל ושלים אפלגא דח"ה א"ו דגם בזה מהני הילוך וא"ב בדיקה עכ"ל ולפענ"ד אין בזה כדי השגה על רבי' הר"ן דז"ל רש"י בזבחים שם ד"ה נפילה בסה"ד וכיון דאתחזק בה ס' טריפה אין מכניסין אותן לעזרה משום הקריבהו נא לפחתך כו' עכ"ל נמצא דזה דווקא היכא דמצריכין לבדוק מטעם ספק איסור מדאורייתא או מדרבנן עשהו לס' גמור אבל היכא דחז"ל הצריכו לבדוק מחמת דחשישו למיעוט המצוי אין בזה לבדיקות הריאה כלום וכמו דל"ש בבדיקת הריאה משום הקריבהו לפחתך כן ה"נ בשלים חוטרא אפלגא דח"ה כיון דהלכה כבר יצאה מכלל ספיקא רק דחששו למיעוט המצוי כמו שפי' הר"ן גם בית הרחם ואף שיש לחלק דשאני גבי בדיקת ריאה דשייכי בכלהו מ"מ מדברי רש"י הנ"ל משמע להדיא דדווקא היכא דאתחזק ספק טריפות אבל היכא דלא חששו רק למיעוט המצוי דאף בנאבדה כשירה לדעת רוב הפוסקים גם לעזרה יכול להכניסו ועוד נ"ל היכא דאיכא פסידא לקדשים אם נאמר שירעו כולם עד שיסתאבו יכול לאכול בלא בדיקה כמו גבי מסוכנת שנשחטו ביו"ט דמבואר באשרי ובטור סי' תצ"ב דיכול לאכול כזית צלי בלא בדיקת הריאה ובע"כ ס"ל דטעמייהו דאל"כ לא שייך הואיל לסלק האיסור דאורייתא כיון מדרבנן לא חזי' לי' כמו דס"ל לר"י בסוכה כ"ג ואף דפסקינן התם דלא כר"י מ"מ יש לחלק טובא דשאני סוכה הראוי לשבעה שהוא רק מחמת גזה"כ שהתורה גילתה לנו דבעי סוכה הראוי לשבעה ולהכי כיון דמדאורייתא מחז' חזי' הרי יצאנו בזה ידי גזה"כ אבל הכא דבעינן סעודה הראוי לו או לאורחים וכיון דסוף סוף לא חזי' לי

מדרבנן ל"ג מאלו אנסוהו אנסין דלא ליכל מיני' מידי דאזי וודאי מוזהר מדאורייתא ועפ"י סברא זו ישבתיו דברי רבותינו דס"ל דשבוע' לא חלה על ביטול דברי סופרים וכן פסקינן בסי' תרל"ט ס"ו והקשה עליהם הרשב"א בתש"ו סי' תרי"ד דהא סוגיא דשבועות ד' כ"ד בשלמא לר"ל בלאו והן מבואר דלא כדבריהם דשבועה חלה אף בביטול דס' ועפ"י סברא הנ"ל דבריהם נכונים דדווקא היכי שנשבע על קיום מצוה דרבנן רק גזה"כ הוא דבעי ג"כ גבי לאו והן ולהכי כיון דמדאורייתא איתא בלאו והן יצאנו בזה ידי גזה"כ כמו דפסקינן כר"מ בעושה סוכתו עג"ב אבל היכא שנשבע לבטל מצוה דרבנן בקום ועשה לאחר שגזרו רבנן בוודאי לא חלה רק דאיתא בהן מדאורייתא ובזה יש ליישב דרך חידוד קושי' תוס' שם כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי לה כד"ה כו' וא"ת ולוקמי במפרש ודו"ק ותירוצם דחוק מאוד כאשר צווחו המפורשים:

וידעתי שיש לחלק בין מסוכנת דאיכא וודאי פסידא מהאיך דירעו עד שיסתאב ונהדרינן למילתא דהאיך בדיקה אשלים חוטרא אפלגא דשדרה הוא כעין בדיקת הריאה דחיישינן למיעוט המצוי' ועפ"ז מרווח לן דברי תוס' ב"ק דף נ' ע"ב ד"ה שהתנה וז"ל אבל כששהתה מעל"ע אין להוכיח משם אי בעי בדיקה או לא ומתוך הגמ' משמע דבעי בדיקה שפי' אנן לא בקיאין בבדיקה כו' ודבריהם משולל הבנה דהא להדיא איתא דף נ"ו א' זו וא' זו צריך בדיקה ועפ"י ובפ"מ שעמדו בזה ועפ"י הנ"ל אפשר לפרש דבריהם דמספקא להו אם צריך בדיקה מטעם דמחזקי' להו בספק טריפות והבדיקה לעיכובא או שהבדיקה הוא כעין בדיקת הריאה אבל מתוך דברי הג' שאוסר בדיעבד משמע דבעי בדיקה מדינא אף דבה"ג אוסר אף בריאה הוא מטעם אחר דחיישינן דילמא יפשע כמ"ש הש"ע סי' ל"ט סק"ח אך מהא דאיתא בזבחים ג"כ יש להוכיח דבדיקה הוא לעיכובא דאל"כ לא שייך בי' הקריבהו לפחתך:

סימן ב

ואלה דברי הגאון מקאליש

א אשר כבוד תורתו שמע ממני איך שנפלה בהמה דקה מעל גבי מקום גבוה מאוד בדרך הלוכה על רפסודות ע"פ הנהר הגדול והיתה רובצת ע"ג משאות גבוהים כמה אמות הנתונים ע"ג רפסודות ואחר שנפלה מעל גבוה מעל פני המים בא השוחט בבהלה והגביהה אותה מעל פני המים ושחטה מהר בכדי שלא תזדקר ותיסכן הרפסודות אשר הולכת ע"פ שיטוף המים רבים שלא תטבע ולא נבדקה הבהמה אם יכולה לעמוד אחר נפילתה ופשיטא שלא נבדקה אם יכולה להלוך כדרכה ויש לעיין מה דינה ואני לא דנתי ח"ו הלכה למעשה כ"א דנתי לחדד את בני שיחי' והתלמידים המקשיבים לקולי

והנה דרך מו"מ יש לדון בזה דלכאורה משמע הא דעוף שנחבטה ע"פ המים אין פירושו כפשוטו שנפלה שלא מדעתו ע"פ המים דהא א"כ תקשה לן וכי המים קשים יותר מכל הדברים רכים טובא דקחשיב ואזיל שא"ח בהם משום ריסוקי אברים וגם כללא כייל לן דכל מידי וכו' ומה דומה יותר רך וקלוש ממי הנהר וע"ק לי הא לפ"ז למאן לר"א דשרי לקמן דיבוקא בתרי גפי משום דלא עקבי דגפי נייח תקשה לי מימרא דשמואל עוף שנחבטה ע"פ המים במאי מוקמת לה ואיך משכחת לה (דלא מסתברא לאוקמי' באופן שנחבטו גפי' עד השורש ותו דלמ"ד דכה"ג הוי כנשמטו אגפי' וטריפה כמ"ד בגמרא מאי איכא למימר) שינהוג דין נפילה בעוף אלא נ"ל בפשיטות דהך נחבטה לא מיירי שנפלה ע"ג המים כ"א שבעוד שהיתה על פי המים נפל אבן עליה ונחבטה ע"י האבן באופן שנוהג דין נפילה גבה ואם שטה מלא קומתה ע"ג המים דיו לצאת מידי חשש נפילה או דמיירי שנפלה ע"ג אבן התקועה במים ונחבטה עלי' אם לא שנבוא לדחוק ולחלק דדיבקא מיירי באופן אחר וכל הני הילכתא מיירי באופן שאין הכנפיים מסייעים לה כלום וזה אין מתקבל אצלי כלל בפשטא דסוגיא ובאמת הי' אפשר לחלק בפשיטות דדווקא אם נפלה מעצמה אז אין לחוש בדבר רך ושריק אבל אם הפילה אדם בכח חיישינן בכל גוונא ויהי' הענין דומה למה בפחות מעשה שא"ח משום ר"א ומ"מ בהפילה אחרים חיישינן בכל גוונא כמ"ש הר"ן וש"פ ראי' מזכרים המנגחים זא"ז כו' וה"נ י"ל כן גבי נפילה אדבר רך דדווקא בנפלה מעצמה שיעורו חכמים כל השיעורים אלו דל"ח אפילו חזינן שאינה יכולה לעמוד משא"כ בהפילה אחרים חוששין משום ר"א אפי' נפלה אדבר רך ושריק אבל לא יתכן לומר כן דהא תיקשה למ"ד לקמן אפי' בתרי גפי שרי בדיבקא א"כ כל הני מימרות דחוששין אנפילה אדבר קשה (דמיירי בעוף וכמו שפירש"י משום דבעוף קמיירי תחילה) במאי מוקי לה דאין סברא כלל שאסורה בתרא כר"א ור"א יפלי'ג אסתמא דגמרא אשר הוקבע בבי מדרשה להלכה ועכצ"ל דבאמת יש חילוק גדול לדינא בין הפילוה לנפלה דבהפילוה אפי' ב' אגפי' אינם קשורים מ"מ אסור ואין מצילין מאגפי' כלום משום דכח הנפילה שע"י אחר גובר על כח המניח מאגפי' דוחפו בבת ראשון ולכן נ"ל למעשה בפשיטות שע"י הנפילה אפי' ב' אגפי' מותרים מ"מ חוששין משום ריסוקי אברים והשתא מוכח דווקא נפלה ע"ג מקום קשה אבל לא על מקום רך וא"כ תו ליכא לתרץ ולחלק בפשיטות דנחבטה ע"פ המים בהפילה שע"י אחר בכח ע"פ המים דהא מוכח שאדבר רך ושריק א"ח בכל גוונא ואין לנו רך יותר ממים כיון שלא נטבעה עד הקרקע ולא נחבטה כ"א במים אין לנו לחוש כלל משום ר"א אע"כ דשמואל איירי באופן שנפל אבן ע"ג בעודה ע"פ המים או שהי' אבן תקועה במים ונפלה

עליו או שרצצה בהמה וכהאי גוונא אבל בנפלה ממילא על גבי מים אין לחוש משום ר"א ואין לנו ראי' מבוררת לסתור דין זה רק מהרשב"א דכתב בחידושיו שמים לא הוי חששא כ"כ כמו בנפילה לארץ מוכח דלא מפרש כדבריו דאם בנחבטה ע"י נפילת אבן עלי' מה לחלק בין מים לארץ מיהו מדברי רש"י וש"פ כולו אין ראי' כלל לסתור דברי זה ואי משום קשיא להרשב"א מה ראו חכמים לסמוך אשטה ע"פ המים דלא הוי יפה כמו הילוך הלא גם לדבריו לא מסיק דבר ברור דאין סברא לי ג"כ לחלק בין מים לארץ ואולי באמת דשטה ע"פ המים מועיל יותר מהילוך:

ב ונידון דברי הראב"ן שהקשה רומע"ל שלא הביאו הפוסקים את דבריו הנהו נ"ל דגם דברי הר"ן מורים כן ויפה העיר כ"ת מדברי הר"ן דמשמע ג"כ דס"ל כראב"ן ונ"ל לתת טעם נכון לדבריהם דהנה יש להקשות אמאי לא חיישינן (בהניחה למעלה ומצאה למטה) דלמא מעצמה החליקה ונפלה למטה בלא עמידה כלל דאע"פ דלא שכיחא שתיפול מעצמה ואין צריך לחייש למילתא דל"ש מ"מ אדרבה יש לנו לומר דהא כיון דכל הקופצות מדעתה עמדה נפשה ואינה נזיקת לעולם והא וודאי דרובם עומדם והולכים [כיון דאמדה נפשה להנצל מהיזק] וכיון שכן יש לתלות יותר במידי דשכיחא דמסתמא נפלה מעצמה כיון דאינה יכולה להלוך ולעמוד כלל דבנפלה מדעתה ל"ש שתנזק כל כך שלא תוכל לעמוד ולהלוך ואין לומר דהוה כעין ספק ספיקא דשמא קפצה מדעתה והוא ממיעוטא שאינם יכולים לעמוד גם בקופצת מאלי' ומדעתה ואפילו תאמר שנפלה בלא דעת מ"מ שמא לא נתרסקה אברים דהא כתב הר"ן דכל עיקר נפילה שכיחא יותר וכמ"ש הר"ן ג"כ כיוצא בזה וכיון שכן אין ס"ס כלל דבכל ספק הוי רק מעוטא דלא שכיחא כלל ומזה הוכיחו הראב"ן והר"ן דמיירי ע"כ במציאה למטה ואינה יכולה להלוך אבל עומדת כראוי ולכן ניחא דל"ח לרא"ב לומר דצריכה בדיקה דהשתא ניחא לומר שפיר דתלינן במידי דשכיחא יותר דתולין במצוי שאין מצוי שתפול הבהמה ע"י החלקה דהשתא אין להקשות הא י"ל אדרבה כל הקופצין מדעתם אינם נזוקין כלל וזו כיון שאינה יכולה להלוך מסתבר יותר שנפלה שלא מדעתה ואסורה משום נפילה דהא גם בנפילה לא שכיחא שתוכל לעמוד כראוי דסתם נפילה אינה יכולה לעמוד וכיון דבכל צד ע"כ אנו צריכין לומר דבהמה זו מכלל המיעוט דלא שכיחא היא לכן טוב יותר לומר דקפצה מדעתה מחמת דהא שכיחא יותר שתקפוץ מנפילה שלא מדעתה ולכן נ"ל לדינא לפסוק כן שלא להקל בהניחה למעלה ומצאה למטה באם שאין יכול לעמוד וגם אין מבואר משמעות לנגדו בדברי הטוש"ע אעפ"י שכללו בדין אחד עם קפצה לפנינו אפי' אינה יכולה לעמוד מ"מ לא חיישינן משום ר"א כלל משא"כ במצאה למטה ולא ידעינן מה

נהייתה בה אין היתר כ"א באופן שזכרנו או באופן ששחטה ולא נגרע אם יכולה לעמוד או לא דבזה תולין שפיר במידי דשכיחא יותר שבוודאי אמדה נפשה ויכולה לעמוד דהא נפילה שלא מדעתה לא שייך כלל:

ג ומעתה יש לנו לדון ולומר דמנ"ל לומר דכל הני דחשיב תלמודא דבדבר רך ושריק ל"ת משום ריסוקי אברים בכל גוונא דהא י"ל דה"נ לא מיירי רק באופן ששחטה ולא נבדקה אם יכולה לעמוד ולהלוך או לא אבל באם דחזינן שאינה יכולה לעמוד בזה י"ל דגם בנפילה אדבר רך מ"מ חיישינן משום ריסוק אברים דהא קמן שהוזקה בנפילתה ע"ד רך ושריק מלתלות בשגרונא ומעתה גם בדיבקא יש לומר כן אפי' בחד גפא דאם חזינן ריעותא שא"י לעמוד שחוששין משום ר"א מיהו בזה אין סברא להחמיר בעמדה ולא יכלה ללכת ולא נבדקה כיון דאמרו בלשון אין חוששין משום ר"א ולכן מוקמינן הא דהניחה למעלה ומצאה למטה נמי בכה"ג וכמש"כ לעיל בארוכה ואם הי' סברא לדון כן הי' אפשר לומר בפשיטות הא דעוף שנחבטה ע"פ המים כו' דמיירי שאינה יכולה להלוך ולא לעמוד ומ"מ כיון ששטה מלא קומתה דיו ושוב א"צ בדיקה ולא מעל"ע דהשתא ניחא הכל דאע"פ דמי' הוה דבר רך וגם כי גפי' אינם אסורות ומ"מ כיון שחזינן ריעותא קמן היינו חוששין משום ר"א רק דאם שטה מלא קומתה דיו כמו הלכה לנידון חששה קלה זו דהא בלא"ה נפלה ע"ג דבר רך וגם דנייחא אאגפי' ולכן אמר לשון נחבטה דמיירי דחזינן שנחבטה מחמת הנפילה ומ"מ א"ח משום ר"א בשטה מלא קומתה דעל ידי ששייטא מלא קומתה יצאתה מספק איסורא ובזה הי' מתרץ נמי מה שהקשה הרשב"א בחידושיו דלמה סמכו חכמים אשטה מלא קומתה דהא לא הוי בדיקה מעליותא כמו הליכה ולפמ"ש ניחא:

חזר והשיב הגאון המחבר אליו

ומה שרצה מעכת"ה להמציא בהא דעוף שנחבט ע"פ המים דע"כ אירי שנפל עליו אבן וכדומה דהא מים רכים יותר מן הדברים רכים השנויים שם גם מדוע יגרע מדבוקה שכנפיים מסעיים והאריך בזה הרבה ונראה אם בדינא דשמואל דנחית להתירא דשט מלא קומתו דיו אזי אפשר לומר דריעותא דנפילה בא לו ע"י סיבה אחרת זולת המים אבל בטור סימן נ"ח דנקיט דינא דשמואל לאיסורא וז"ל עוף שנחבט ע"פ המים חוששין לר"א הרי ע"כ דליכא ריעותא אחריתי רק מה שנפלה ע"פ המים וכן בס' ארמ"ה כלל נ"ו ד' ט"ז דנקיט ואזיל נפלה ע"פ המים בהדי דברים קשים דחוששין לר"א וכן בים של שלמה פ' א"ט סי' ס"ז במה שמביא שם בשם משכיל אחד מבואר להדיא דדינא דמים כמו דברים קשים וכבר הבאתי במכתבי דברי רשב"א בחידושיו שמבואר להדיא כן

וכן בדבר רש"י ור"ן שפירשו על הא דשמואל וז"ל שנפל ע"כ ע"פ המים ואיכא למיחש על ריסוק אברים דמשמע דע"י נפילה למים לחודא חוששין דאל"כ מה לי ע"כ ומה לי לדעתו גם מדיקדוק לשונם מוכח כדעת המרדכי פ' א"ט בהא דאין ריאה לעוף לא לנפול וכו' וז"ל אבל אם נפלה שלא מדעתה חוששין לר"א ובעל דו"פ חולק עליו מצד הסברא כיון דכנפים מסעיים קצת רק בהפילה אחרים חוששין ונראה לפענ"ד דאינו דומה לדבוקה כיון שכבר נלכדה במצודה דומה במקצת להניחה למעלה ומצאה למטה דמסתמא קפצה מדעתה שאמדה נפשה אך התם הפילה נפשה מרצונה והכא האונס והרצון יחד לקחו מידתם כיון שעל דעתה שע"י שתפול א"ע אולי יפול הדף לכן מכינתה כל מצילים שיש לה וס"ל לחד מ"ד דאף דדבוקה בכנפיים אמרינן דסמכה על עקבי דאגפה אבל בנפלה שלא מדעתה בפתע פתאו' בב"א טרם שתשים על דעתה כבר נפלה ונתרסקה אברים גם בעיקר הקושי' נראה דבודאי המים רכים יותר ויותר מכל דברים רכים ואעפ"כ חוששין במים לר"א דזה דומה להא דאיתא בריש פרק במה אשה השתא רך ע"ג קשה חוצצין רך ע"ג רך מיבעי' וכו' תמצית העולה דשני דברים הפכים אינם מתדבקים יחד כיון שמתנגדים זל"ז ובשנים שווים יתלכדו יחד ולא יתפרדו ולהכי ברך ע"ג רך בודאי חוצץ דטבעם שיתדבקו יחד (אך דאנן חוששין לחומרא דאף ברך ע"ג קשה חיישינן דאולי נתדבקו רק בקשה ע"ג קשה דל"ל שום סיבה ועילה במה שיתדבקו א"ח לכ"ע) ולהכי נמי כשנפלה ע"ג דבר קשה והגוף הנופל הוי כדבר רך ודינו כרך ע"ג קשה שאינן מתדבקין יחד וכל אחד דוחה את חבירו ולהכי חיישינן לר"א אבל כשנפל בדברים רכים דדינו כרך ע"ג רך שמתדבקים יחד בטבעם ומזדווגים בהדי הדדי ולהכי לא חיישינן ביה לריסוק אברים אבל כשנפלה במים שהם רכים לגמרי ביותר ויותר מני הדברים רכים דנקיט ליה התם אזי גוף הנופל דינו לגבי מים כקשה ע"ג רך לפי דמתחלקים בטבעם לגמרי והדר דינו כקשה ע"ג רך ולהכי חוששין בי' לריסוק אברים:

הלכה ח - דיני הקזה לבהמה בג"ה

סימן א

בעסק הקזה לבהמה בגיד הצואר

א על דבר שאלתו אשר שאל מעכ"ת בעסק הקזה לבהמות בגידי הצואר ומתחילה נתורה בדברי רבותינו הראשונים עד מקום שיד שכלינו מגעת ונראה בהקדים דתוס' מחולקים עם רשב"א ורבינו יונה ור"ן בספק השקול ונולד רעותא בין בסימנים ובין בשאר דברים הנטרפים לדעת תוס' חולין מ"ג ד"ה קסבר וביבמות דף ל' ד"ה אשה תולין לקולא אף אם נולד ריעותא מחיים ולרבינו יונה וסעייתו תולין לחומרא אף שהוא ספק אם נולד

מחיים או לאחר שחיטה כגון בנשבר הגף עיי"ן רשב"א ור"ן חולין דף י' ונראה לפענ"ד דתוס' לטעמייהו במס' ביצה כ"ה ד"ה בחזקת איסור עומדת שהקשו שם על דברי רש"י שפירש דברי רב הונא בהמה בחי' בחזקת איסור עומדת איסור אבר מן החי והקשו כיון דהשתא מתה א"כ איסור אבר מן החי כבר נסתלק ע"כ פירשו להא דרב הונא איסור עשה שאינו זביחה ופליגי בזה דרש"י ס"ל אף שכבר פקע איסור אמ"ה מ"מ מחזיקין מאיסו' אמ"ה לאיסור נבילה ותוס' ס"ל דאין מחזיקין מאיסור לאיסו' לכן פירשו משום איסור עשה שאינה זבוחה שאיסור זה לא נפסק מאז עד עתה ולהכי לשיטתם אף כשנולד ריעותא מחיים בדבר המטריף כגון מים במוח וספק אם הי' מקיף כל המוח אם לאו תלינן לקולא מחמת חזקת היתר שהי' לה מחיים שתהי' מותרת לכשישחטנה והרי נשחטה כמו דאמרינן גבי ספק גירושין אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת אף שבשעת לידת הספק היתה באיסור אשת איש ואף למסקנא דפליגי התם אביי ורבא זהו דוקא באיסור ערוה כדעת הפר"ח סי' כ"ט דלא כש"ך ביו"ד סי' נ' שהחזיק בדעת רמ"א דסובר מחזיקין מאיסור לאיסור ודחק לתרץ דבריו משיטת התוס' יבמות הנ"ל משום דאביי ורבא פליגי על רבה [אבל לפי פשוטן של דברים משמע כדעת הפר"ח וכבר דברנו בזה במקום אחר בשיטת הרמ"א] וה"נ כיון שהיא זבוחה לפנינו מותרת מחמת חזקת היתר שהי' לה עד עתה:

ב ובישב לה קוץ בושט דעת הכרו"פ ות"ש לאסור משום דנקובת הושט הוי נבילה ואיכא איסור שאינה זבוח ע"כ מעמידים אותה על חזקתה הראשונה ואמרינן דניקב הושט וכדי לברר דין זה אבאר קצת באורך והוא דמצינו כלל חדש בדיני חזקה במשנה טהרות פ"ד מ"ה על ששה ספיקות שורפין את התרומה על ספק וכו' על וודאי מגען שהיא ספק טומאתן [פי' אם אחד מששה ספיקות הללו נגע בטהרות שהוא ספק על הטומאה שורפין את התרומה אפי' נעשה בר"ה וצריך ביאור דהא ספק טומאה בר"ה ספיקו טהור אפי' היכא דליכא חזקת טהרה ומכש"כ הכא דתרומה יש לה חזקת טהרה אמנם נראה דטעמא דהך מילתא הוא דלא אזלינן בתר חזקה רק אם החזקה היא בדבר שנולד עלי' הספק כגון שאנו מסופקים אם נגע אם לא נגע מוקמינן אחזקה ואמרינן דלא נגע אבל היכא דודאי נגע כבר נתבטל החזקה שהי' לו מקודם כיון שהדבר המסבב לית לי' חזקה וקאי בספק א"כ אף הדבר המסובב קאי בחרקאו להיות ג"כ בספק אף שהדבר המסובב יש לו חזקה מ"מ הוא מקושר בדבר המסבב ונגרר ממילא אחרי' ולכן בספק טומאה בר"ה הוא דוקא בספק נגע או לא הוא דספיקו טהור אבל אם ודאי נגע רק דהספק הוא על המסובב כגון בית הפרס ואידך והוא טמא מספק מש"ה נגררים גם הטהרות

בתרי' [והא דשורפין את התרומה אף דגוף בית הפרס אינו אלא ספק הוא משום דודאי שלהן טמא מדאורייתא לכך החמירו רבנן להיות וודאי כן כתב התוסי"ט שם] וכן איתא בריטבא קדושין דף ע"ט ע"א בד"ה וקשיא וז"ל וכן אתה דן בכ"מ דאיכא ודאי ולא אזלינן בתר חזקה דטהרות אלא כשיש ספק במגע עצמו ושמא לא נגע עכ"ל ונמצא לפי דברינו דברי הריטב"א הם נובעים ממשנה דטהרות הנ"ל וכדי להבין הענין לאשורו נעתיק לשון הריטב"א שם וז"ל וקשיא לן אמאי אזלינן בתר חזקת טמא ניזל בתר חזקות טהרות שנגע בהן שהי' בחזקת טהרה ולא נטמא מספק ואיכא למימר כיון דודאי נגע בהם אין להם שוב חזקה וכדאמרינן גבי שליא בבית כיון דרוב שליות יש להם וולד הבית טמא ולא אזלינן בתר חזקה דבית כלל למימר אוקים מיעוט שליות שאין להם ולד לחזקת בית שהוא טהור אלא מכיון דה"ל שליא בבית נפק לי' בית מחזקתו וה"ל כשליא וה"ה להא וכו' עכ"ל והיינו משום דאזלינן בתר חזקת המסבב וממילא נגרר גם המסובב אחריו אולם עודנה דבריו הקדושים צריכים ביאור דנימא איפכא אפי' האדם שטבל במקוה קודם שנולד הספק יהי' טהור דהא כאן המקוה היא המסבב ומבטל חזקה דאדם וניזל בתר חזקה דידה וממילא נגרע גם המסובב אחרי' וכן בסכין ונמצא פגום דמצטרפין חזקת איסור דבהמה לריעותא דהשתא ואמאי לא אזלינן בתר חזקת המסבב והמסובב יוגרר אחריו אמנם נראה לחלק דזהו דוקא היכא דעל המסבב לבד יש לדון בלא שום הצטרפות דבר אחר כגון במשנה דטהרות דעל ששה ספיקות גופא איכא נפקותא אם יש איסור להכניס למקדש או לא בזה שפיר אמרינן כיון דנחלט הדבר דהם טמאים מספק ממילא נגרר אחריהם גם הדבר הנוגע בהם מאחר דבדבר שנולד עליו הספק דנת להחמיר טרם שנתגלגל לדון על המסובב אבל היכא דעל דבר המסבב לבד ליכא שום נפקותא כגון במקוה דמאי איכפת לן אם המקוה חסורה או לא אין לנו לדון על המקוה לבדה רק בהצטרפות אם מטהרת טמאים לכן אזלינן בתר חזקה דאדם היכא שנולד הספק על המקוה וכן בסכין פגום דעל הסכין לבד ליכא נפקותא אם פגום או לא רק אם מותר לשחוט בו בזה אזלינן בתר חזקה דבהמה ומבטל חזקת הסכין אבל לגבי טהרות תירץ הריטבא שפיר דמש"ה לא אזלינן בתר חזקה דטהרות כיון דנחלט הדבר דאדם טמא מחמת חזקת טומאה טרם שנתגלגל הדבר לענין טהרות דהא על האדם לבד איכא נפקותא אם טהור או לא דהיינו אם מותר לאכול טהרות או לכנס למקדש ממילא אם נגע בטהרות אח"כ נגרר הדבר בתר דידי' [וראי' זו יש לדחות קצת משום דעכ"פ תרתי לריעותא מיהו הוי] ועוד ראי' לזה מדברי תוס' חולין דף י"א ד"ה איתא דהקשו מנלן דאזלינן בתר רובא דילמא היינו טעמא משום דאיכא חזקה שאינה טריפה שהרי חיתה

שתי שנים ותירצו משום דאיכא חזקה אחרת כנגדה דהעמד טמא על חזקתו וקשה ג"כ כנ"ל מדוע שבקינן חזקת המסבב ואזלינן בתר חזקת המסובב הלא המסובב נגרר אחר המסבב וניזל בתר חזקה דפרה אמנם לפי דברינו הנ"ל נכון משום דכל עצמותו של פרה אדומה הוא רק לטהר טמאים תש"ה אזלינן בתר חזקת טומאה:

ג ומעתה דעת לנבון נקל להבין דברי תוס' ס"ח דשם במשנה קתני בן תשע שנים ויום אחד פוסלין ואסיק בגמרא דאם אחד מן הפסולין כגון עמוני ומואבי וכו' שהם בני תשע שנים ויום אחד שבאו על כהנת לוי' וישראלית וכו' פסלוהו מן הספק והקשו בתו' ד"ה רישא ספק בן תשע האיך פוסל בביאתו נוקמי אחזקה קמייתא דהוי פחות מבן תשע ונוקי איתתא בחזקת כשרות וי"ל דהכא כיון דאתא קמן השתא הוי ודאי בן תשע אפי' שהיה ספק כשבא עליה לא מוקמינן לה אחזקה קמייתא אלא אזלינן בתר השתא והנה בגוף סברת התוס' כבר מבואר בתשובת מהרי"ט ח"ר סי' מ"א אף דמבואר בכמה דוכתא דחזקה דמעיקרא עדיף מחזקה דהשתא אלא משום דחזקה דקטנות אינה חזקה כ"כ משום דעתידה להתגדל והאיך נימא העמידנה על חזקתה אטו לעולם תהיה קטנה וכל יומא גדלה ואתאי אבל באמת עוד דבריהם תמוהים דפתחו בתרתי וסיימו בחדא דהקשו מחמת חזקת הבועל ומחזקת האשה לאלומי הקושיא דלקושטא דמילתא גם בחדא חזקה אוכלת בתרומה כמו שהביאו ראי' מכתובות גבי מוחזק לן וכו' וא"כ לתירוצם ניחא רק הקושי' ראשונה אבל הקושיא שניה במקומה עומדת דנוקי איתתא בחזקת כשרות לתרומה אף דהשתא איתרע החזקה לא גרע מנגע דמשם ילפינן דאזלינן בתר חזקה אף דהשתא בציר לי' שיעורא ואיתרע החזקה כמבואר בתוס' חולין יו"ד ד"ה ודלמא אמנם עפ"י דברי הריטב"א הנ"ל וכפי שהמתקנו דבריו הקדושים נכונים דבריהם היטיב דכמו דאמרינן בודאי נגע אזלינן בתר חזקת טומאה דאדם כיון דכבר נתקיים הדבר טרם שנתגלגל הספק לענין נגיעה כיון שיש נפקותא עליו לבד נגרר ממילא גם הכלים אחריו והכי נמי גבי ספק בן תשעה כיון שאילו דנין עליו לבד נחלט הדבר שהוא כודאי בן תשע והנפקותא הוא ע"פ דברי הגמ' ריש"פ בנות כותים ומבואר ברמב"ם פ"ה מה' אבות הטומאה דפחות מבן תשע אפי' שכב אצל אשה וראה קרי אינה מטמאה והיא מגזירת הכתוב [ועי' במ"א סי' תנ"ז ס"ק ז' שכתב להיפך וכבר השיגו עליו בח"י שם מש"ס הנ"ל וכיון שאנו מחליטין שקרי שלו מטמא כודאי בן תשע א"כ גם חזקת כשרות שלה נתבטלה ונגררה בתר דינא דידיה כיון דודאי בא עליה כמו דחזקת טהרות נגרר בתר חזקה דאדם משום דודאי נגע בטהרות:

ד ומעתה נשמע מדברי התוס' הנ"ל כפי שפירשנו דבריהם כיון שעל הביאה בעצמה ליכא שום ספק דודאי בא עלי' והוא נידון כודאי בן תשע תו לא מצטרפין חזקתה לגבי הבועל לומר שמחמת חזקתה קטן היה באותה שעה והיא נגררה בתר דידי' ממילא מוכח דגם בישב לה קוץ בושט נמי הדין כן כיון דודאי נשחטה ועלי' ליכא שום ספק רק הספק נולד מצד אחר אם ניקב הושט אם לא ואמרינן בה נשחטה הותרה ונסתלקה חזקת האיסור דבהמה מכל וכל וכמו דאמרינן בודאי נגע דנסתלקה חזקה דטהרות ונגררים בתר דידי' כדברי הריטב"א הנ"ל ה"נ אזלינן בתר חזקת היתר שיהיה לה לכשישחטנה והרי ודאי נשחטה ודוקא היכא במספקא לן בעיקר השחיטה אם היתה כהוגן והספק נולד בגוף הדבר בזה נשארה בחזקתה כמקדם ודמי לספק נגע דמוקמינן הטהרות אחזקתן הראשונה:

ה ומבואר דלא כדברי כרו"פ ות"ש וע"פ דברינו הנ"ל מיושב נמי קושיות מהרש"א בכורות דף ך' שהיקשה על קושית התוס' דשם דהאיך נסמוך על רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן נימ' סמוך מעוטא דאינה מומחים לחזקה דבהמה בחי' בחזקת איסור עומדת דבפשיטות הוי להו לאקשוי' על האי דמקשי' ור"מ האיך אכל בישראל הא גם לחכמי' קשה נימא סמוך מעוטא דאינם טריפות לחזקת איסור דבהמות ולפי הנ"ל ניחא דדווקא כשאנו דנין על גוף השחיטה אם היתה בהכשר שפיר נוכל לצרף חזקת איסור דבהמה כגון גבי רוב מצויין אצל שחיטה כו' דמסופק לנו אם שחט כהוגן משא"כ כשמעשה המכשיר נעשה בוודאי רק הספק מצד אחר דילמא ניקב הושט לית לן לאצטרופא חזקת איסור דבהמה ואמרינן נשחטה הותרה ועיין:

ן

ו ועוד יש לישב עפ"י דברינו הנ"ל קושיא חמורה שהקשה בספר אור הישר ביבמות דף קי"ג אמר שמואל אשת חרש חייבין עלי' אשם תלוי עי"ש דתלי' אי בעינן חתיכ' משתי חתיכות ואמאי חייבין א"ת נוקמי אחזקת פנוי' דהא חזקה היא המבררת הספק והיכא דאיכא חזקה לא מחייב א"ת כמבואר בראשונים בסוגי' דתרי ותרי עיי"ש וא"ל דחזקת פנוי' גרועה דעשוי' להשתנות דהא מבואר בר"ן חולין דף יוד דמביא דעת התוס' בחזקה שאינה מבוררת בד"ה גרסינן בגמ' וכו' וז"ל תירצו בתוס' דכי אמרינן דאזלינן בתר חזקה היינו בחזקה אלימתא שהי' לה זמן מבורר כגון חז"פ דבשעה שנולדה היתה וודאי פנוי' וכו' הרי דחזקת פנוי' עדיפא מחזקה שאינה מבוררת וכיון דבנולד ריעותא מחיים אזלינן בתר חזקה אף שאינה מבוררת כגון בנמצא מים במוח לפי דעת התב"ש בהבנת דברי התוס' מכש"כ בחזקת פנוי' דעדיפא וכן משמע להדיא בהר"ן בהא דמקשינן הבא עלי'

באשם תלוי קאי דאי קיימא בחזקת פנוי' פטור מאשם תלוי ולפי הנ"ל ניחא כיון דבוודאי קידשה רק הספק על המקדש אם הוא בר דעת ואם דנין עליו לבד נחלט הדבר בספק כדקאמר התם תרומת חרש לא תצא לחולין מפני שהוא ספק וממילא היא נגררה בתר דידי' ונשארה ג"כ בספק וחייבין עלי' אשם תלוי כמו בוודאי מגען ששורפין את התרומה ולא אזלינן בתר חזקה דטהרות רק נגררים בתר דידי' וא"ל מבר שטיא דזבין נכסא אף דדמי לוודאי בא עלי' דש"ה דידעינן שדרכו להיות עתים חלים עתים שוטה ועליו ליכא שום ספק רק הספק הוא מצד אחר דנולד על המכירה מתי היתי' לכך אמרינן דבשעה שהי' שוטה זבין משום דבמעשה המכירה נולד הספק משא"כ באישת חרש דבמעשה הקידושין ליכא שום ספק רק הספק הוא מצד אחר וקודם שנתגלגל הדבר לענין קידושין דנת שנשאר בספק כנ"ל וכאז כן עתה קם דיני' ולא מצטרפין חזקת המסובב להספק שנולד במסבב כמו בוודאי מגען ועיין היטב כי הדברים ברורים למוצאי דעת:

ז עיין רשב"א ור"ן ריש חולין שמקשים לדעת תוס' דבספק השקול מוקמינן אחזקה מהא דאמרינן דף נ"א ההוא אימרתא דהוה שדרן כרעי' בתרייתא וכו' מתקיף לי' רבינא ודילמא חוט השדרה אפסיק ואפ"ה הלכתא כרב יימר שגרונא שכיח חוט השדרה לא שכיח הרי מוכח מקושית רב הונא דבספק השקול טריפה דהא חוט השדרה לא שכיח טפי משגרונא אדרבא שגרונא שכיח טפי ואפ"ה מקשה דלהוי טריפה מספק ולא מוקמינן אחזקה בנולד רעותא מחיים ועיין פר"ח סי' כ"ט שמאריך בקושיא זו ומפרש דממסקנא לא קשה דנוכל לומר דהש"ס נקיט קושטא דמילתא אבל מקושית רבינא מוכח שפיר דא"ל דרבינא סובר דחוט השדרה שכיח טפי משגרונא היפך נגד האמת ומתרץ דבאמת רבינא סובר דלא מוקמינן אחזקה בספק טריפות והתוס' סברי כיון דתלינן במשמוש ידא דטבחא ה"נ בכל ספק טריפות ודרך רחוקה היא לומר דפליג רבינא על משמוש ידא דטבחא ואף דפלוגא דאמוראי הוא דמה"ת נימא דרבינא דבתרא הוא סובר דלא תלינן ובפרט שכבר פירשו כל הראשונים דכל היכא דאיכא למתלי הוי כשכיח טפי להיתר מלאיסור ואין בזה להכריע גם בספק השקול ולפע"ד נראה ליישב על נכון ולהמציא המקור לתלות פלוגתא דתוס' ושאר רבוותא דפליגי עליהם עיין חולין מ"ח אמר ר' יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשירה אמר רבינא והוא דסביך בבישרא ועיין בתוס' שם ד"ה אמר רבינא ותוכן דבריהם בשם רב שר שלום גאון דרבינא פליג אר"נ והלכתא כרב נחמן ויש להבין באיזה סברא פליגי ונראה דהא לקמן מקשינן אדרבינא ואי לא סביך מאי טריפה וכו' דהא תניא ניקב פסול כו' לא למעוטא קרום שעלה מחמת מכה וכו' ופי' רש"י שם אבל סתימת הדופן סתימא

מעליותא הוא ועדיין צריך להבין דכיון דבלא סביך היתה אסורה והאיך טריפות חוזר לכשרות דכבר נתמעטו מזהו דלעולם לא מצינו פסול שחוז' להכשירו ונראה בהקדם דברי הר"ן שהקשה לדעת רש"י בסירכא כסידרן דאין סרכא בלא נקב וכיון שהסרכא הוא תעלה ארוכה לנקב א"כ ניקבה הריאה אמאי טריפה כיון דאיכא תרופת תעלה לאחר זה שהסרכא יסתום הנקב ותירץ דבאמת ניקבה הריאה טריפה מספק דלא:

ידעינן אם נקב זה עלול לסרכא ואלו הוי ידעינן באמת הית' כשירה וכשאנו רואים שעלתה בו סרכה איגלאי מלתא למפרע דלא הוי טריפה מעולם עיי"ש ולפי דברי הר"ן הנ"ל ה"נ בסביך בבשרא אגלאי מלתא דלא הי' טריפה מעולם ובלא סביך טריפה מספק דאל"כ אמאי טריפה בדלא סביך כקו' הר"ן הנ"ל כיון דאית לה רפואה ע"י שיסבוך, ולפ"ז הר"ן דסובר דלא בעינן סביך מטעם דאזלינן בתר חזקת היתר אף בנולד ריעותא מחיים וכיון שיש לה היתר אם יסבוך רק דלא ידעינן אם עלולה לסבוך אם לא וליכא ודאי טריפה ולכן מכשיר לגמרי דמוקמינן אחזקת היתר ורבינא דסובר דבעינן דוקא סביך ע"כ צריך לומר דבלא סביך רק מספק מטרפינן ותוס' לשיטתייהו דפסקו בשם רשש"ג כר"נ דלא בעינן סביך בבישרא ומה"ט פסקו להלכה דספק טריפה אפי' כשנולד ריעותא מחיים כשירה ועתה הנה רבינא לשיטתו שפיר הקשה דלמא חוט השדרה אפסיק אמנם זה לדעת התוס' אבל שאר רבותינו הראשונים מפרשי דרבינא מפרש טעמא דר"נ ובין לרבינא ובין לר' נחמן בעינן סביך ובלא סביך מטרפינן מספיקא להכי פסקו שפיר לטעמייהו דלא מוקמינן אחזקה בנולד הספק לפנינו רק בשכיח יותר להיתר ועי' היטב:

ח וזה שנים כבירים עוד בימי חורפי יישבתי ע"פ דברי הר"ן הנ"ל את קושית כרו"פ סי' מ"ד שהקשה על מהרש"ל דס"ל דכוליא שהקטינה ואח"כ ניטלה כשירה מתוס' חולין דף י"א ע"ב ד"ה ודלמא וכו' וא"ת דחובשין אותו י"ב חודש וכו' ולדברי מהרש"ל עדיין לא ידעינן דלמא בשעת הגדתן הכוליא הקטינה ואח"כ ניטלה ולדברי הר"ן שהבאתי לא קשה מידי [עיין ט"ז סימן מ"ד ס"ק י"ג שמרמז קצת לדברי הר"ן הנ"ל] דבלאו הכי קשה אמאי מטריפין כוליא שהקטינה כיון דאית ליה רפואה אם תנטל כולה והכא דאיכא רפואה לא נכלל בכלל טריפה עיין חולין נ"ד גמירי דאי בדרי לה סמא חיי ועיי"ש וצ"ל לדבריו דמספק מטרפינן ליה משום דאין כל הכוליות עלולין לרפואה זאת קודם לכן ואותן שעתידין להנטל כשירות תיכף ולא היה טריפה מעולם ושפיר היקשו אף לדעת מהרש"ל אמנם לדברינו הנ"ל ממילא מוכח מדעת התוס' דלא כמהרש"ל דלדבריו צריך לומר דכוליא שהקטינה טריפה מספק ולדעת התוס' בספק השקול מוקמינן אחזקת

היתר אלא ודאי דס"ל למהרש"ל כדעת הכל בו זולת לדעת התב"ש וגם לדעת הכרו"פ אין הוכחה כלל וכבר הארכנו בזה לעיל:

ט עיין בכו"פ סי' ן' שהקשה על דעת התוס' שהקשו מספק דרוסה נימא נשחטה הותרה אלמא דאף בספק שנולד מחיים מוקמינן אחזקת היתר והא התוס' אסרו הגבינות למפרע ולא אזלינן בתר חזקה דהוי חזקה שאינה מבוררת א"כ מאי קשיא להו מספק דרוסה הא לית כאן חזקה מבוררת ע"ש שחתר למצוא ישוב על זה ולבסוף הניח בצע"ג ועיין לעיל בדיני מחזיקין מאל"א תירצתי קושייתו על נכון עיי"ש עיין עוד בכר"פ שם שהקשה על מה שתרצו התוס' דדרוסה שכיח ממוכת עץ ומשארסתני נאנסתי דאף בטענת שמא טוענין להם בחרשת ושוטה וקטנה אף דמוכת עץ לא שכיח ולק"מ דאף דמוכת עץ שלא שכיח זהו דוקא בשאר נשים אבל הנך בחזקת מוכת עץ הן כדאיתא להדיא בתוס' ד' ל"ו בד"ה החרשת וכן לדעת רש"י דטוענין משארסתני נאנסתי לק"מ דבאמת אונס לא שכיח דאמרינן קלא אית לה אבל הנך דגם פיתוי שלהם אונס הוא כדאמרינן פיתוי קטנה אונס הוא ורצונם זהו אונס שלהם וכשטענה בברי בוודאי לק"מ כדאיתא באשרי שם דלא איכפת לן אף דאיכא כמה צדדים נגדה כגון במשארסתני נאנסתי דאיכא ס"ס ורובא וכל היכא דאיכא חזקה ורובא תו לא איכפת לן בצדדים המנגדים לזה:

י נחזור לענין זה מה שהתחלנו באות א' דתוס' לטעמייהו דמחמת איסור שאינה זבוחה בחזקת איסור עומדת לכן פסקו בספק השקול להיתרא ע"י חז"ה שבכל עת הי' לה חז"ה ואף שכל זמן שלא נשחטה אסורה והספק טריפות נולד מחיים כיון דלא מחזיקין מאיסור לאיסור לא נוכל לערב חזקת אינה זבוחה לגבי ספק טריפות שהוא איסור אחר ולגבי ספק טריפות הוי כאלו היתה בן פקועה שאין צריך שחיטה כלל ואיכא חזקת היתר מחמת רוב שאין טריפות וכיון דמעת שנולדה ועד עתה היתה בחזקת היתר לא יצא מהיתרו ע"י ספיקא משא"כ לדעת הרי"ף ורש"י ור"י ורשב"א ור"ן שפירשו מחמת איסור אמ"ה ומחזיקינן מאיסור לאיסור א"כ כל זמן שלא נשחטה לא היתה בחזקת היתר מעולם דאיסור אמ"ה וטריפות כחדא חשוב דמחזקינן מאיסור לאיסור ואף שחזקת איסור נסתלק על ידי שחיטה מכל מקום לא הי' לה חזקת היתר כל ימי חיי' רק דלא מצטרכינן לבדוק אחר ח"י טריפות מחמת רוב וכיון שנולד ספק טריפות איתרע לה רובא כדאיתא ביש"ש וחזקת היתר לא אתחזק לי' כלל דאיסור אמ"ה וטריפות כחדא מחשבינן להו אמנם צריך לתרץ לדידהו קושית התוס' יבמות דאמרינן אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת וכו' ואל תאסרנה מספק ואמאי לא אמרינן גם התם דחזקת א"א ואיסור יבמה לשוק כחדא חשיב דמחזקינן מאיסור לאיסור וא"ל דהתם שאני שיש לה חזקה מבוררת

הא תינח בכינס ואח"כ גירש אבל גירש ואח"כ כינס מא"ל ומחוורתא דמילתא כדתריצנא לעיל וכוונתו בזה לדעת פ"מ דרבה לטעמי' דאית לי' דמחזיקין מאיסור לאיסור כמו דאית לי' בב"מ דף פ"ו גבי ספק שער לבן כו' ועיין בס' טורי אבן ואבני מילואים במס' חגיגה ד"ד ד"ה דאצטרך קרא למעוטא ספיקא וז"ל דע שדעת הרמב"ם בפ"ט מהלכות ע"ג דהא דקיי"ן ספיקא דאורייתא לחומר' אינו אלא מדרבנן אבל מן התורה ספיקות לקולא שכתב כל הספיקות בין בטומאות בין במאכלות אסורות בין בעריות ושבתות אין להם אלא מדברי סופרים גם הראב"ד הסכים עמו בסוף ה"כ ולפי דעתי הא דפריך הכא בשמעתין א"ק למעוטי ספיקא אתיא כפשוטא כיון דטומטום ספיקא הוא פשיטא דפטור דהא מן התורה ספיקא לקולא וזכורך למעוטי טומטום ל"ל אבל הרשב"א והר"ן ספ"ק דקדושין דספיקא דאורייתא לחומרא מה"ת מפ"ק דחולין דף י"א דנ"ל דאזלינן בתר רובא משבירות עצם בפסח דרחמנא אמר ועצם לא תשברו בו וניחוש שמא ניקב קרום של מוח אלא דאמרינן זיל בתר רובא ואם איתא מאי ראי' מהא לרובא דעלמא הא הני אפי' לא אזלינן בתר רובא שרי דספק נינהו ושרי מה"ת אלא ודאי סד"א לחומרא מה"ת ולי נראה דאין זה ראי' דהא אמרינן בפ"ק דחולין דף ט' ופ"ג דביצה דף כ"ה אמר רב הונא בהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה נשחטה בחזקת היתר עומדת עד שיודע לך במה נטרפה והאי בהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת פי' רש"י והרי"ף בפ"ק דחולין דבחזקת איסור אמ"ה עומדת ופי' זה נ"ל עיקר אעפ"י שתוס' שם בפ"ג דביצה כתבו דל"נ דא"כ ל"ל עד שיודע במה נשחטה כיון דחזינן שמתה א"כ לא שייך בה איסור אמ"ה דאיסור אמ"ה לא שייך אלא מחיים ע"כ פי' התוס' דחזקת איסור דמחיים משום איסור שאינה זבוחה דרחמנא אמר תזבח ואכלת זבוח ואכול ובזה ניחא אפי' למ"ד בהמה בחיי' לאו לאיברים עומדת לק"מ דאע"ג דחזינן דמתה ובע"כ יצאת כבר מחזקת אמ"ה אפ"ה מחזיקינן איסור זה מאיסור חבירו דכיון דעד האידנא באיסור אמ"ה קיימא וקודם דיצאת מחזקת אמ"ה נולד לה ספק בשחיטה שמא לא נשחטה כהוגן ונבילה הוא מחזיקינן מאיסור אבמ"ה שהיתה עומדת מחמתו עד עכשיו בחזקת איסור דאפי' נולד לה ספק איסור אחר כגון של נבילה בעוד שלא יצאת מחזקת אמ"ה משום חזקת איסור וכבר הוכחתי כן בחידושי במס' ביצה וכיון שכן סיפא דקאמר נשחטה בחזקת היתר עומדת עד שיודע לך במה נטרפה פי' ואם נולד לה ספק טריפה שריא האי חזקת היתר ליתא אלא לבתר דקים לן מקרא דאזלינן בתר רובא ומיד שנשחטה כהוגן ויצאת מדי אמ"ה עומד בחזקת היתר מעתה ולא חיישינן דילמא טריפה היא דהא אזלינן בתר רובא ורוב בהמות אינן טריפות אם נולד לה לאחר שחיטה איזה ספק כגון בא זאב ונטל בני

מעיים והחזירן כשהן נקובים ל"ח שמא במקום נקב ניקב כדאמר התם אבל כל כמה דלא נ"ל מקרא דאזלינן בתר רובא ומ"מ בתר חזקה ודאי אזלינן כמו שכתבתי בסמוך וא"כ לא מבעי דלאו בחזקת היתר קיימא בנשחטה לענין נולד לה ספק איסור טריפות אלא אדרבה אפי' בחזקת איסור קיימא דהא בחיי' בחזקת איסור אמ"ה עומדת ועד שיודע לך שלא נטרפה לא יצאת מחזקת איסור דמעיקרא דהא מחזקינן איסור מאיסור זה לאיסור אחר והשתא ניחא הא דמוכיח מהא דשבירת עצם דאזלינן בתר רובא דאם לא כן אע"ג דסד"א שריא מה"ת אפ"ה ניחוש שמא ניקב קרום של מוח דאי לא אזלינן בתר רובא הוי לי' למיחש מספק לזה דהעמד בהמה בחזקת איסור אמ"ה ובמקום חזקה חיישינן לספיקא מה"ת מויצא הכהן א"ו אזלינן בתר רובא ובנשחטה ליתא חזקת איסור כלל וכ"ת אי לא אזלינן בתר רובא כ"ש בתר חזקה לא אזלינן דקייל"ן רובא וחזקה רובא עדיף הא כבר פי' התוס' לפי שיטתם דהא דאמר רבא רובא וחזקה רובא עדיף היינו לבתר דנ"ל מקרא דאזלינן בתר רובא משריפת פרה אדומה דל"ח דילמא טריפה היא אע"ג דאיכא חזקה כנגדה דהעמד טמא על חזקתו וה"נ א"ל בהא דנ"ל משבירת עצם בפסח וע"ד שפרשתי עכ"ל ודבריו תמוהים דהרי אי אפשר לומר תירוצו דתוס' שם דמהכא הוא דנשמע כלל זה דרובא וחזקה רובא עדיף ואזלינן בתר רובא בין להקל בין להחמיר והא תינח לדעת תוס' ורשב"א דספיקא דאורייתא מן התורה לחומרא וכיון דמפרה אדומה נשמע דאזלינן בתר רובא אזי נשמע ממילא מכללא דרו"ח רובא עדיף דא"ל דשווים הם דא"כ הוי לן להחמיר מספיקא אבל לדעת הרמב"ם דספיקא להקל מן התורה ואפי' הכי הוא כלל גמור דרובא וחזקה רובא עדיף ואזלינן בתר רובא אפי' להחמיר מן התורה דאכתי מנ"ל דרובא עדיף מחזקה דא"ל דילפינן מרישא של עולה ומפסח דאכתי מנ"ל דרובא עדיף דאפי' אם נאמר דשווים הם אזלינן ג"כ מן התורה להקל ואכתי הדרי קושית הר"ן והרשב"א לדוכתי' ולא נגרע זיז כ"ש מקושיתם אמנם אמינא גברא רבה אמר מלתא אין מזניחין אותו ויש מקום לתת לדבריו עפ"י דברי תוס' כתובות כ"ב ד"ה הבא עלי' בא"ת קאי ותמצית דבריהם דאע"ג דאשה דייקא ומנסבא מרעי לחזקת א"א מ"מ לא גרע מאיקבע איסורא ונידון נמי בנידן דידן הכי דאי תימא דרובא וחזקה שוים אכתי הוי לי' להחמיר כיון דחזקה ורובא מנגדין זה לזה אזי לא גרען מאיקבע איסורא דבאיקבע גם לרמב"ם אזלינן לחומרא א"ו דרובא עדיף איברא למאי שהוכחנו לעיל בנידון ע"א נאמן באיסורין דזהו כשהוחזק הדבר טרם שהגיע דבר המנגדו שהוחזקה בחזקת א"א עד עתה ודמי לשתי חתיכות ואכל כלב את הראשונה ואח"כ אכל הוא את השני עיין כריתות דף י"ח אבל היכא שהדברים המנגדים זה לזה מתהוים בב"א דינו כספיקא דלא איקבע

וראי' ממה שהקשו שם בגמ' מספק בן תשעה לראשון ובן שבעה לאחרון דחייב באשם תלוי ומשני דהא מני ר"א היא דל"ב איקבע איסורא ואע"ג דהתם איכא רובא בהדי רובא דרוב היולדת לתשעה וגם רוב שיולדות לתשעה עוברה ניכר לשליש ימי' וכן הקשה שם מלאחר אות יום דטמאין מספק דחייבין בא"ת ומאי קושיא דהרי התם איכא חזקת דמים שבאין בהרגשה ובשעת תשמיש ראתה וכסברה הרגשת שימוש היא וחזקת טהרה מנגד לזה וכיון דאיכא חזקה המנגדת לא גרע מאיקבע איסורא א"ו כיון שנולדו כאחד נידון כספיקא דעלמא וא"כ בנידון דידן נמי שגם דמחזיקין מאיסור לאיסור כיון דתיכף יש לדון בו מרובא דעלמא ונידון הדבר רק כספיקא בעלמא ואכתי מנ"ל דרובא עדיף מחזקה וקושית הרשב"א והר"ן נכונה גם לדעתם כדכתיבנא לעיל. ועוד נראה לתרץ דהנה ברשב"א גופי' שם חולין מביא ג"כ קושית תוס' ומתרץ שם כדמות תירוצם בתוס' אך בתירוץ השני שינה קצת מדבריהם וז"ל ד"ה אתיא מפרה אדומה וא"ת דלמא לאו משום דאזלינן בתר רובא היא אלא טעמא דפרה משום דאזלינן בתר חזקה דפרה בת שתים וקיי"ל דטריפה אינה חי' י"ב חודש והלכך אגלאי מילתא דבשעה שנולדה כשיר' הוה ואוקי פרה אחזקתה י"ל אם אתה אומר דטעמא דפרה משום חזקה כש"כ שהוכחת דהולכין אחר הרוב דכל דכן הוא דעד כאן לא איבעי לן אי אזלינן בתר רובא או לאו אלא משום דלא אפשיטא בעיין דהולכין אחר חזקה אבל אי איפשיטא לן דהולכין אחר חזקה כש"כ דקים לן דהולכין בתר רובא דרובא וחזקה רובא עדיף ויש אומרים דהא ליתא דבעיין קמייתא דמנא לן דאזלינן בתר חזקה ודאי איפשטא מדתניא מנין שאם הלך לביתו והסגיר שהסגירו מוסגר ואע"ג דאמרינן ורב אחא בר יעקב אמר לך כגון דקיימא דרא דגברי ואמרי לא בציר דיחוי בעלמא הוא ואפ"ה איבעי לן אי אזלינן בתר רובא או לא דהא דקיי"ל רובא וחזקה רובא עדיף הני בתר דאיפשטא לן דאזלינן בתר רובא אבל עד דלא קיי"ל אי אזלינן בתר רובא אי לא לא מוכחינן לה מחזקה דאימר בתר חזקה אזלינן ולא בתר רובא כלל והדרן קושין לדוכתי' דילמא טעמא דפרה משום חזקה הוא עכ"ל אמנם דברי קדשו צ"ב קצת דאיך אפשר לומר דהשתא דידעינן דאזלינן בתר רובא אזי אמרינן מצד הסברא דרובא עדיפא מחזקה אבל כ"כ דלא ידעינן דאזלינן בתר רובא אלא בתר חזקה הוא דאזלינן ולא בתר רובא, איברא תוכן כוונתו נלפע"ד בפשטות הדברים והוא כיון דגילה לנו רחמנא שחזקה מכריע הספק השקול בין להקל ובין להחמיר וכן אזלינן נמי בתר רובא אזי חזינן דדי להכריע הספק כל שהוא מן הסברא ולא מצריכינן לבירור גמור בעדים וכיון שכן נשמע ממילא דכל חזקה ורובא שמנגדין זה לזה אזלינן ג"כ בתר רובא שהסברא נותנת דרובא עדיפא מחזקה אבל כל כמה דלא נודע דאזלינן

בתר רובא אכתי לא נודע שהסברא מכריע הספק רק הא דאזלינן בתר חזקה הוא מצד גזיה"כ וכשם דמהני ע"א בסוטה ובעגלה ערופה ובכל התורה בעינן שתי עדים דוקא ובע"כ מוכרחים לומר כן מדאזלינן בתר חזקה דוקא ולא בתר רובא וזה פשוט. ולפי זה מתורץ קושיא הנ"ל שהגם דמחזיקין מאיסור לאיסור לדעת רשב"א ור"ן זהו למסקנא דמלתא דהא דאזלינן בתר רובא וחזקה הוא מצד הסברא לכן מסתבר להו ג"כ דמאיסור לאיסור נכלל ג"כ בכלל חזקה אבל אם נימא דלא אזלינן בתר רובא וא"כ בע"כ צ"ל דהא דאזלינן בתר חזקה דגרוע ממנו שהוא רק מצד גזה"כ וכיון דמנגעי בתים הוא דילפינן דאזלינן בתר חזקה הרי לא נשמע אלא בחזקה של עצמותו אבל מאיסור לאיסור אכתי לא ידעינן שגם דאית ליה שמחזיקין מאיל"א הא תינח למסקנא דמילתא דאזלינן גם בתר רובא וחזקה אלמא כל שהוא מצד הסברא אזלינן בתרייהו להכריע הספק ומסתבר להו דמצד הסברא אין לחלק בין חזקה של אותו איסור עצמו לחזקה של איסור אחר אבל כ"כ דלא ידעינן דאזלינן בתר רובא אזי אמרינן דהא דאזלינן בתר חזקה שהוא רק מצד גזה"כ ולמאי דגלי רחמנא גלי אבל לא להחזיק עוד מאיסור לאיסור דלא עדיפי מרובא ואי משום גזה"כ דנגעי בתים שהוא חזקת עצמותו אכתי חזקה של איסור אחר לא כתיבא:

יא ועתה נעמוד ונתורה נא לנידון שאלתו ששאל יד"נ למ"ב לדעת התו' ולפירושן של רבותינו מוהר"ם ופר"ח דאף בס"ה וחזקה שאינה מבוררת מתירין לגמרי וכאשר הארכנו לעי' לסלק כל הקושיות וערעורים מעליה' אינה צריכה לפנים ואף גם לדעת הת"ש ומפרשים שפירשו דברי התוס' בחזקה המבוררת דוקא וספק דרוסה הוי חזקה המבוררת ולדעת זו ג"כ דעת רמ"א א"כ הכי נמי בהקזה הוי חזקה המבוררת ולא אסרינן רק בשכיח והני לא שכיחי אמנ' לדע' ר"י וסה"ת וסמ"ק דאסרו אף בספק השקול עיין ח"ש ס' כ"ט אמנם נראה דגם לדידהו בכה"ג אף בספק השקול מכשירים לגמרי דחיילהו דידהו וטעם דאף במכשירים החלב אף בהוגלד פי המכה מחמת חזקה דאתי מכח רובא אבל בנולד ס' טריפה איתרע רובא כיון דברוב הכשירות לא נמצא ריעותא כזה אבל בהקזה לא שייך למימר הכי דממ"נ אם ננקוט הריעותא במה שחלתה והוצרכה לרפואה זה לא ניתן לעלות על דעת כלל דהא אף במסוכנת א"צ בדיקה לח"י טריפות ואת הקזה לא נוכל לנקוט לריעותא ולומר שרוב הכשירות אין מקיזין אותן דהא לכולן אם יחלו מקיזין להו וממה שחלתה אין בזה שום ריעותא דכל טעמייהו דידהו לפי שנשתנה זו מן הרוב ע"י מים במוח או כדומה ורוב הכשירות אין בהם שינוי זו ובהקזה לא שייך כלל לומר כן לפי שלכל הבהמות אם יחלו כזאת עושים כן וראיה נכונה לזה ממס' שבת דף י"א אמר

ר"י ל"ק הא ר"מ הא רבנן אמר ליה אביי וכו' במידי דלאו היינו אורח וכו' מי שמעת ליה ועי' פירש"י שם והתם נמי פטרינן ליה לפי ששינה ואעפ"כ כיון דלגבי זבין הוי דרך הוצאה בכך וכל מי שיעשה זב יוצא בדרך זה ועיין. נמצא אף דאמרינן בסי' כ"ג ס"ו בחתך מקצת עור לא דמי לנידן דידן דשאני התם דמ"מ נשתנה זו מן הרוב משא"כ הכא ולא נוכל מעתה להחמיר רק אי חיישינן לסברת כו"פ דאף שהספק נולד מצד אחר גם זהו ספק בשחיטה אשר משמע מכל הפוסקים דלא כוותי'

יב אבל נראה דאף אם ננקוט חומרא דידי' זהו דוקא בריעותא במקרה שדרכה ליפול פעם כך ופעם כך ולכן מחמיר בספק ע"י חולה או על ידי קוץ בוושט אבל הכא כיון שהרופא עשה לרפואתה חזקה משמר א"ע שלא ימיתנה וראיה נכונה לזה מדברי הרשב"א יבמות פ' האשה רבה ובקדושין פ' האומר דלמסקנת הסוגיא דכריתות עד אחד נאמן אף באתחזק והא דאמרינן בהנזקין דאינו נאמן אלא בדבר שבידו זהו דוקא בפועל שחזקה שמשמר את פעולותיו ודבריו מובאים בר"ן פ' האומר הרי דאף שהוא בעצמו אמר שנפסד ע"י מקרה ואונס וכדומה לא מהימנינן לי' מחמת חזקה ואף שאינו צריך לשלם אם הפסידו אחר שגם בשומרים דינו דמצי למימר הרי שלך לפניך אעפ"כ אמרינן חזקה זו וכן צריך לומר סברא זו לדעת ר"י דבנולד ריעותא מחיים חיישינן ואעפ"כ מכשירין בנוטל האם כדאיתא בבכורות כ"ח ע"ב אין פרה וכו' ולא חיישינן לדקין הסמוכין לאם ועי' בפ"מ סי' מ"ו ס"ק י' דמכשיר סירוס וע"ש ואף לדעת הכו"פ דגרע הכא מחמת ספק בשחיטה מ"מ לא חיישינן הכא דהרי ע"א עדיף מחזקה לדעת רשב"א ואעפ"כ במקום דאיכא חזקת פועל סליק עדותן ה"נ לגבי חזקת איסור ואף דנוכל לדמות דשאני הכא דאיכ' ג"כ חזקת היתר בהדי חזקת שימור פשטות דבריהם לא משמע הכי ועוד דחזקה המסתבר עדיפא מכל החזקות כדמוכח להדיא מחו"מ סי' ל"ד ס' כ"ז בהגהה ועי' בקצ"ח שם:

יג אולם עדיין יש לפקפק קצת מדברי תוס' חולין דף ט' ד"ה ואסורה באכילה וז"ל משום דרוב פעמים שוחט שפיר ושריא מדאורייתא לא החמירו לעשות נבילה ואנן פסקינן התם דמטמא ודוחק לומר דלדידי' ליכא רוב הרי אף דאיכא רובא לא מהני בס' שחיטה ואף דשוחט ודאי מידק דייק חדא דמנ"ל דזהו דוקא בספק במעשה המכשיר ונולד הס' אם נעשה בהכשר משא"כ הכא דספק מצד אחר כדמוכח מתוס' יבמות על שהקשו מס' דרוסה אף דאיכא ספיקא אולי דרס בסימנין ולא מהני שחיטה אעפ"כ תולין להקל וכן בישב לו קוץ בוושט זולת דשכיח תולין להקל ואם באנו לחוש לדעת הכרו"פ הלא הוא בעצמו כתב בסי' ן' ס"ק א' דאף חזקת הגוף מועיל בס' בשחיטה ומכש"כ חזקה

המסתבר דעדיפא מחזה"ג ועוד דאיתא בתשובת הרא"ש כלל כ' סי' י"ד דפליג על תוס' בזה דלא שייך כלל לומר בזה רוב מצויין וכו' ועוד דנוכל לומר כאשר דיבר בזה ידידינו המופלג החרוץ מוהר"א בנ"ד כיון שמן הסתם משמרים השוחטים את הסכינים שלא יגעו במפרקת לכן טפי יש לחוש דלמא לא שחט הרוב והיטב אשר דיבר בזה:

יד ולאפושי מילתא דהתירא נראה עפ"י דעת תוס' ואשרי חולין דף כ"ח תוס' ד"ה אתא וכו' וא"ת למאי נפקא מינה דתלינן בכלבא או בקניא כיון דאפי' קניא בעי בדיקה וכו' ועוד אמרינן שני עורות יש לו לוושט ניקב זה בלא זה כשר וכשניקב הפנימי היכי ידעינן אי ניקב החיצון או לאו וכו' לכן פירשו דאיירי בס' דרוסה תוכן הדבר דבנקובה א"צ בדיקה כלל וכן מבואר ברא"ש להדיא לדעת ריב"א וכן משמע להדיא מקושיתם הראשונה וא"כ גם לדידי' קשה ניקב זה בלא זה היכי משכחת לה כיון דאנן חיישינן לס' דרוסה חיישינן ג"כ לשמא הבריא וממ"נ אי חיישינן לשמא נתרפא כפי' הראשון של רש"י עדיין קשה מניקב זה בלא זה וגם פי' השני של רש"י לא שייך בזה לדידי' כיון שיש בדיקה לנקובה ועכצ"ל דסבירא לי' כדעת רשב"א שפי' שחוששין שמא הבריא לענין בדיקה שצריך לבדוק עור החיצון והא לדידי' דס"ל דלענין נקובה א"צ בדיקה בממסמס קועי' דמא וא"כ קשה לדידי' שיטת ריב"א ורא"ש דלענין מה חיישינן שמא הבריא ודוחק לומר דס"ל כראבן כמובן ממילא אלא וודאי דצריכין לומר דאימת לא בעי בדיקה כו' שלא נודע ריעותא בסימנין עצמן או בישב לה קוץ בוושט כיון שהתחילה הריעותא בסי' עצמו מודה דצריך בדיקה וא"כ אף לדידן דפסקינן לחומרא אף דלא חזינן ריעותא בסימנים זהו דווקא בס' השקול ואף בחתך מקצת עור מחמרינן אטו ממסמס קועי' דמא או מטעם דחלחולי מחלחל אבל בלא שכיח ולא חזינן ריעותא בסי' עצמן מודו כ"ע דלא חיישינן דמה"ת ניעבד פלוגתא רחוקה בין הרשב"א והרא"ש לשאר רבוואתה [ובזה ניחא נמי מה שהקשיתי לעיל תוס' ד"ט ע"א ד"ה ואסור וכו' דשאני התם דחזינן ריעותא בסימני עצמם] ועוד נעמוד ונחקור אם לגבי החוכר הוי הפסד מרובה דמסתמא האדון לא יניח להחוכר מדמי חכירתו ויש לשאול אם מותר החלב לשאר בני אדם לקנות לכתחילה דהיינו אף אם נחמיר שאסורה החלב שלא במקום הפ"מ ואף דנהיגי עלמא בכל ענינים כשיש ה"מ לקצבים קונים לכתחילה צריכים לעמוד על דבר זה מאין נובע דין זה ונראה דמשמע כן במס' מועד קטן ד"ג ע"ב אמר ר"י משום ר' נחוניא כו' עשר נטיעות ועיין רש"י שם הרי אף דמדאורייתא אסורה מקילין גבה מחמת הפסד הנטיעות וכי יעלה על דעת שהוא בעצמו יחרוש וינכוש ויעדור א"ו כיון דלדידי' שרי מחמת ה"מ מותר לכ"ע ועוד נראה עפ"י מה דמבואר באבן העזר סי' קס"ד סעי' ויו ואם נתקדשה לכהן וכו' אינו

חולץ לה גירשה הכהן וכו' ועיין בב"ש שם ס"ק י"ג וא"כ ל"מ לדעת הש"ג כיון שהותרה פעם אחד מותרת לכל ואף לדעת הרמב"ם נראה ברור עפ"י דמבואר בגיטין פ"ג ע"א נענה ריה"ג היכא מצינו שתהא מותרת לזה עיי"ש דפריך הרי א"א הרי דסברא פשוטה לש"ס דלא מצינו אסורה לזה רק באישות דאתתא לבי תרי לא חזיא ושפיר פסק הרמב"ם באישות כיון דלא חל ההיתר רק לכהן לבד אבל בשאר איסורין גם הרמב"ם מודה עיי"ש:

טו העולה מן המקובץ ל"מ לדעת הפר"ח ומהר"ם שפרשו לדעת תוס' אפי' בחזקה שלא נתבררה להתירא וא"צ בדיקה אלא אפי' לדעת תוס' שפירשו לדעתם ולדעת רמ"א סי' נ' דדוקא בחזקה שנתבררה וה"נ נתברר קודם הקזה ואף דלדעתם צריך בדיקה זה דווקא בספק השקול והכא לא שייך שיפגע בסימנים כיון שהקזה היא מן הצדדים אלא אף לדעת ר"י וסה"ת דאוסרין בנולד הס' מחיים אין הטעם משום חזקת שאינו זבוח כדמוכח מיבמות אלא הטעם כסברות יש"ש כיון שיוצאת מן הרוב ע"י שינוי והכא ליכא שינוי כיון דלכל החולים עושים כן ובמה שנעשית חולה אין זה שום שינוי ובפרט דליכא ס' לאיסור ושכיח טפי להתיר ואף אם ניחוש לדעת הכרו"פ והפ"מ דזהו בחזקת איסור מ"מ הכא דאיכא חזקה המסתבר דפועל משמר את פעולתו והוא בעצמו ס"ל בסי' נ' דגם חזקת הגוף מהני בס' שחיטה עיי"ש [מה שהיקשה לדעת התוס' אם נאמר דטעמייהו בדרוסה מחמת חזקת הגוף דא"כ גם בספק שחיטה נאמר דהוי חזקה המבוררת דאינה עקורה ושמוטה] וכיון דחזקת הגוף מהני חזקה דפועל משמר א"ע ודאי מהני וא"ל כיון שדבריו מנגדין לדעת הרשב"א בתשו' סימן ת' ולדעת תוס' חולין דף ט' דאף דרוב פעמים שוחט שפיר אסורה באכילה ומטמא במשא מדאורייתא לדידן לא מצטרפין דעתי' הלא גם מה שחיישינן לדעתי לקרוא ספק כזה כספק בשחיטה ג"כ כנגדו דעת רשב"א יבמות ותוס' לכן נראה לפענ"ד דגם הבהמות מותרת זולת אי ידעינן בוודאי שבהמה זו מן המוקזין ותוך י"ב חודש אפשר להחמיר דצריכין בדיקה כסברת הרשב"א מובא בש"ך ביו"ד סי' ק"י ס"ק ס"ו ואף שנלפענ"ד כיון דרשב"א בחידושיו נקיט לי' בס' דרוסה שנתערבה ומביא ראי' מגיד חתוך שנתבשלה עם הגידין דלאו ברי' הוא ואעפ"כ צריך בדיקה אחרי' בזמן שיכולין להכירו עי"ש דף צ"ג ד"ה כי פליגי ונוכל לומר דזהו דווקא כשחדא ספיקא מחמת ביטול אתינן עלי' ובזמן שיכול להכירו אין כאן דין ביטול לכן בס' דרוסה שנתערבה צריך בדיקה ובזה יש ליישב כל קו' נ"ב סי' נ"ז אך לא מלאני לבי לחלוק על רבותינו האחרונים שהם לא חילקו בין ס"ס זו לשאר ס"ס וכיון דבס"ס צריך בדיקה גם בחזקה מחמרינן לבדוק אולם משמע בחזקה המסתבר אף דאיכא לברורי אין צריך עיין טהרות פ"ה משנה ח' מי שדרסה אשה על בגדיו או שישבה עמו בספינה אם

מכירתו שהוא אוכל בתרומה כליו טהורין ואם לאו ישאלנה משמע ברישא אין צריך לשאול ויש לדחות קצת דש"ה דשייך לפני עור כו':

טז אחר כתבי זאת ראיתי בת"ש שתירץ בחידושיו ריש חולין לדעת ר"י ורשב"א סוגי' דיבמות אשר תרצנו לעיל ותירץ הוא דהם פסקו כרבא לקמן דקל"ד ע"א בחלה דחייב בחלה מספק אע"ג דבחזקת פטורה קיימא והא דהקשו תוס' לרבה מספק דרוסה משום דמשמע להו דגם ר"ה אית לי' דרבה עיי"ש ויש לפקפק דיותר הוי לי' להקשות מסתם משנה דחלה דלא אזלינן כלל בתר חזקה באיסורין אמנם נראה דחזקת פטור לאו חזקה הוא אלא חזקה דממונא ולגבי איסורין לא מהני חזקת ממון והטעם כיון דחיוב חלה משעת לישה היא ואנן דמספק' לן על שעת לישה מתי נעש' הוי ספק השקול ואדרבה איכא קצת חזקת כאן נמצא וקשה קצת על הא דאמרי' קמה בחזקת חיוב קיימא אבל צ"ל דחזק' חיוב עדיפה לי' גם כיון שהלישה נעשית בכיון לא שייך כ"כ לומר גבי' חזקה דמעיקר' ובפרט כיון שבעודנו קמח הרי כל הקמחין פטורין ומה מועיל עוד אם גם מכח אחר היתה פטורה וכן משמע התם דמשני פרה בחזקת פטור קיימא ומשמע בס' השקול חייב במתנות כהונה ולגבי קמה מתרץ דבחזקת חיוב קיימ' ומשמע דבס' השקול פטור א"ו דחזקת פטור לא הוי אלא חזקת ממון ולגבי מתנות כהונה מהני חז"מ ולא לגבי איסורין כן נראה לפענ"ד להלכה:

הלכה ט

סימן א

שאלה מהרב המופלג וכו' מוויערשוב

א תורף שאלתו בדבר הקזה שעושין בטחול אם יש לחוש לשאר אברים אם בסומכי' והוא שעת הדחק וצורך גדול נלפענ"ד להתיר עפ"י שיתבארו דהא לכמה פוסקים בסי' צ"ח סמכינן אקפילא אפי' בלא מסיח לפ"ת ואפי' בדליכא ספק הרי דסמכינן אחזקה דלא מרעי חזקתו אפי' באיתחזיק איסור' מכש"כ היכ' דלא אתחזק איסור' ואין לחל' בין היכא שאמר בפירוש שאין בו טעם לבין היכא שעוסק באומנתו והולך לו דהא מבואר בדברי הר"ן פ' האומר דלדע' כמה פוסקים עד אחד נאמן אפי' באתחזיק ואפי' הכא בעינן שיאמר לו בפעם ראשון דוקא מטעם דחזקה על פועל ששומר פעולתו ועיין ש"ך ביו"ד סי' קכ"ז ס"ק ט"ז שמביא כמה רבוואתה שמסכימים לזה הרי אף שאומר להיפוך אינו נאמן דכיון דעליו רמי' מזהר זהיר הרי אף דמהימן נגד חזקה לדעת רשב"א אבל נגד חזקה זו דאלים טפי לפי שהו' חזקה המסתבר אינו נאמן ודוחק לומר דלעולם לא עדיף מחזקה והא דאינו נאמן לומר נגד חזקת פועל הוא משום צירוף חזקת היתר דהא מבואר בדברי

רשב"א קידושין שם וז"ל בד"ה אמר אביי וכו' בתוך הדברים הילכך לאסור את המותר דלא אמרי' לי' בשום דוכתי' ע"א נאמן בין שתק הלה בין אמר אינו יודע וההיא דפרק הניזקין טעמא אחרינא אית לה משום דפועל חזקתו דמשמר פעולתו עכ"ל הרשב"א הרי אף דהחליט דלא אשכחן כלל חזקה דהיתרא אעפ"כ אינו נאמן נגד חזקת פועל אף שנאמן נגד חזקת איסור לדעתו הרי דעדיפא חזקה זו דמסתבר מחזקת איסור דלא מסתבר עיין בנ"מ סי' ל"ד על קושית קצה"ח ממקוה האף אמנם שדברי רשב"א משוללים הבנה דהרי מבואר להדי' יבמות ל"א אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת גם עצם הדבר אין לו ביאור דמאי שנא בין חזקת היתר לחזקת איסור דאמרי' בפ' א"ר בטבל והקדש וקונמות וישבתי דבריו זה כעשרים שנה ובכדי שלא נניח דבריו הקדושים תמוהים אגלה לו בקצרה עפ"י דברי הר"ן נדרים דכל איסורין שבתורה כגון נבילה וטריפה הוי איסור גברא ולהכי חל איסור קונם עליהם עיי"ש דף י"ח ומסתברא דענינו אישות שהם ע"י קידושין שהם איסור חפצא כמו קונם והקדש דכל ענין קידושין כן הוא שעשה אותה כהקדש אכ"ע כמבואר בראשונים וכן איסור ע"ג הם דומים במשקל אחד להקדש רק שאין הקדש לע"ג עיין מס' ע"ג מ"ד ע"ב ולהכי המתפיס בע"ג לא נאסר עד שיתפוס בדבר הנדור דהיינו שיאסור החפץ ע"י ביטוי שפתיו לחוד ולא ע"י צירוף לכשיתנם לצורך העבודה] ועיין כתובות בפ' המדיר מנה לאבא בידך דאין חזקתה מועילה לגבי' אבא ועפ"י הקדמות האלו הקשו הרשב"א דע"כ הוא דלא מטעם חזקת היתר הוא דלא מהמנינן לי' דהא התירא של החפץ לא נתפוס על החפץ רק דגברא שרי לאוכלה נמצא דחזקה זו נתפס רק אגברא ועתה נתפס האיסור על החפץ ואין חזקתו דגברא עומד נגד האיסור שנתחדש בו שהרי הם שני הפכים אלא ודאי שהוא רק מטעם פועל שמשמר את פעולתו ועתה נהדר לדוכתן דחזקה זו היא חזקה אלימתא יותר מחזקת איסור ע"כ כשר בנידן דידן דאדרבה דאיכא חזק' היתר דנשחטה הותרה ועוד דהנה בעיקר הדין היכא דאיכא ספק השקול איכא פלוגתא דרבוואתה ובראשם בעלי תוס' בריש פ' אלו טריפות ור"י מובא ברשב"א ובר"ן ריש חולין אוסר רק היכא דאיכא למיתלי להיתרא יותר מלאיסורא והנה לדעת תוס' ל"מ לדעת מהר"ם מלובלין דאף בנולד ריעותא מחיים כגון במים במוח ועיין בת"ש סי' כ"ט דזהו דווקא בחזקה שאינה מבוררת אבל בדרוסה ובישב לה קוץ בווושט כיון שלא נולדה כך הוי חזקה מבוררת כן הוא בנ"ד ואף לדעת החו"ד שמשיג עליו בזה דהא לא על הקוץ אנו דנין רק על הנקב והדר דינו לחזקה שאינה מבוררת מ"מ בנ"ד יש לצדד להתירא בהפסד מרובה וצורך גדול דהא בעיקר סברא שחידש בעל תבואת שור להצדיק דברי רמ"א מטעם כיון דחזקה זו אתי' מכח

רובא דרוב בהמות כשירות ולהכי כיון שנשתנה בהמה זו שנולד לה מים במוח הרי אתרע לה רובא ודומה להא דאמרינן רוב הנישאת בתולה יש לה קול עיי"ש והנה בעיקר סברא זו דיבר נכונה ואין פוצה פה להשיג עליו בזה ומעתה בנ"ד לא שייך סברא זו כלל דבמה יצאה מן הרוב אם במה שחלתה זה לא יעלה על הדעת דהא גם במסוכנת לא בדקינן אחר י"ח טריפות ובזה לא יצאה עדיין מן הרוב ואם במה שמקיזין אותה הרי כולם עלולים לכך שבאם יחלו כמוה יקיזו גם אותם דהא כל טעמא בנולד מים במוח לפי שיצאת מן הרוב דהא רוב כשירות אין להם מים במוח ומי שיש לה איתרע לה רובא אבל במה שחלתה לא יצאה מן הרוב וגם בהקזה לא יצאה מרובא ועיין שבת י"א ע"ב במידי דהוי אורחי' מי שמעית הרי דאין זו שינוי שכל מי שיעשה זב הוי דרך הוצאה בכך ועי' היטב תוכן הדברים לא מבעי' לדעת התו' בודאי אין לאסור בנ"ד ואף לדעת ר"י ורשב"א ור"ן דסוברים דאף בספק השקול ולא נולד ריעותא מחיים ג"כ אסור אמנם כן היכא שס' השקול לגמרי אבל היכא דשכיח לתלות בהיתרא טפי כ"ע מודים דמותר ובנ"ד מסתבר לתלות להיתרא טפי שהרי כוונתם להבריאה ולא להזיקה דחזקת אומן דלא מרעי אומנתו והא סמכינן על רופא אומן אפי' גבי חייבי כריתות ביוה"כ אף שלא נראה בעליל לשום ספק סכנתא ובהאי ענינא נוראות נפלאתי על בעל ת"ש דף י' שמביא ראי' לדעת ר"י מהא דאמרינן בחולין קל"ד פרה בחזקת פטורה קיימא וכו' והרי עיסה וכו' ספק איסורא לחומרא הרי להדיא דלענין איסורין לא אזלינן בתר חזקה עיי"ש דא"כ לדבריו יוקשה לרבה דס"ל ביבמות דאזלינן בתר חזקה מסתם משנה דחלה דאית' להדי' דבספק חייב א"ו מעיקרא דדנין על מתנות כהונה שייכא לומר דבחזקת פטורה קיימא לפי דקודם שנתחייב במצות הוי מוחזק במתנות כהונה לעצמו ולהכי גם שנולד לן ספק מתי נשחטה אמרי' דבחזקת פטורא קיימא דהיינו שהוא יחזיק לעצמו מטעם חזקת ממון אבל לגבי איסור לא שייך כלל חזקת ממון כמובן גם לגבי מתנות כהונה שייך לומר קצת חזקת פטור על גוף הפרה שקודם שנתחייב במצות לא נתחייבה אבל לגבי חלה דלא נתחייבה אלא משעת לישה ובשעה שהי' קמח הרי כל הקמחין פטורין ומה תוסיף תת כוחה במה שיש לו איזה צד לפטור וי"ל דבריו בדוחק ועוד דאיכא חזקת כאן נמצא כאן הי' נגד חזקת פטור דהרי נולד הספק לאחר שנתחייב במצות ואין לך שינוי רשות יותר מזה וכיון שנולד הס' בשעה שנתחייב במצות נאמר כאן הי' והא דלא מהני לרבא להוציא דס"ל דכאן נמצא מועיל אף להוציא דזהו דווקא בממון שיש לו תובעים ועיין נ"י ריש פ' האשה שלום ביצחק ריש גלותא דאף בטענות ברי לא מהני כאן נמצא להוציא אף לדעת החולקים זהו בממון שיש לו תובעים דווקא ומה שהמציא מעלתו מטעם ס"ס

לא נראה דיותר נגרע מס"ס משם אחד ואין זה דומה לספק על דהא מקדם צריכין לחקור ולחפש אחר הריעותא ובאם לא על ליכא ריעותא כלל אבל הכא מה לי אם ניקב בקולשא או בסומכי' ונשתייר בעוביו כדינר זהב דתרווייהו רק מצד דינא מותרים ועיין סי' קפ"ז בש"ך ביו"ד ס"ק כ"ב ואף לדעת רמ"א שם זה מצד שספק אחד מתיר יותר מחבירו לגבי טומאה דמקור מקומו טמא כאשר מבואר בנ"ב עיי"ש חלק יו"ד ואע"ג דבס"ס על הריעותא עצמו עדיפא משאר ס"ס זהו כששני ספיקו' הם על ריעותא עצמו כגון בלא על או לא דרס אבל הכא לצד הספק השני כבר נולד בו ריעות' ואינו מתיר לדינא יותר מספק הראשון גם נראה שטוב ליקח מן העדר אשר נודע שרובם לא הוקזו דבזה יש לסמוך אדברי מ"כ בב"י סי' נ"ז ואף שד"מ השיג עליו מ"מ בהפ"מ מבואר באחרונים דסמכינן על דעת ב"י וכדברי מצאתי כתוב ואנוכי עשיתי סמוכין לדבריהן דלכאורה קשה על דברי מ"כ דהיכי שלא נודע הספק אלא לאחר שנתערבו דהוי רק ספיקא דרבנן דא"כ מאי היקשה הש"ס ביומא נ"ה ומי חיישינן וגם היכא ס"ד מעיקרא לבני מערבא דחיישינן משום חטאת שמתה בעלי' דהא כיון שנולד הספק לאחר שנתערב הוי רק ספיקא דרבנן דמדאוריית' בטיל ברובא אך דמטבע חשיבי ולא בטילי וגם על המקשין קשה דמנ"ל להקשות מחמת דלא חיישינן דיש בזה כמה עקולי ופשורי כמבואר בתוס' שם דהא בהגיע לגבורות חיישינן דהא אף אם ניחוש ג"כ לית לן בי' ולא מידי אכן יש לומר דאנן לר' יהודא קיימינן ועליו סובב כל הש"ו דא"ל דלא הי' שופרות לקינים חובות ור"י סבר דמין במינו לא בטיל א"כ לא שייכי כלל סברות המ"כ וב"י הנ"ל וס"ל למ"כ כמסקנת ר"ת בתוס' זבחים ע"ג ד"ה ר' יהודה דאפי' ביבש ל"ב לר"י במ"ב:

ומעתה מרויח לן בזה ליישב קושיות תוס' שם דהא בהגיע לגבורות חיישינן דהא גם בהגיע לגבורות לא חיישינן אלא מדרבנן כמובן מתירוצם דמדאוריית' מה לי איסור לאו או איסור כרת [ועיין יבמות פ"ב ע"א כל בדאו' לא שייך בין איסור לאו לאיסור כרת] וכיון שגם בהגיע לגבורות ל"ח אלא מדרבנן ובאיסור דרבנן גם ר"י מודה דבטיל כמבואר להדי' חולין צ"ט ע"ב עיי' תוס' ורשב"א שם דגם לר"י מהני ביטול בציר דרבנן והדר דינו של המ"כ לדוכתי' דהא אף דרבנן חשו לספק זה ולא התירו מ"מ לא עדיף מספק דאורייתא דהיכא שלא נודע עד אחר תערובות ויש לו ספק אכל חדא וחדא אזי אמרינן כיון דמדאוריית' הלך ואזיל ופקע איסורא ע"י ביטול ולא הוי אלא כספיקא דרבנן היכא שלא נודע עד לאחר התערובות כיון שעיקר הנידון לא הי' על הספק בפני עצמו כן ה"נ בהגיע לגבורות דכ"ז שהי' בפני עצמו הי' חי וספק הוא רק על התערובות משום דמטבע חשיבי ולא בטילה עיין היטב אכן היכא דאיכא לברורי ולבדוק לא עדיף מס"ס שמבואר

בש"ך סי' ק"י ס"ק ויו דמחויב לבדוק ואף דדברי רשב"א עצמם שם חולין איתא בס"ס שהוא ע"י ביטול ומבי' ראי' בש"ך הנ"ל מהגהת מיימוני היכא דהוכר האיסור ולפ"ז נוכל לומר דדווקא ס"ס שהוא ע"י ביטול דאפשר להכיר האיסורו לית לי' דין ביטול אבל לא בשאר ספק ספיקא וצריך לעיין באחרונים אם לא השיגו בזה ואין הפנאי מסכים עמדי ובפרט בנ"ד דאיכא חזקה דמסתבר כאשר ביארנו לעיל ובכה"ג איתא להדי' בפ"ח דטהרות משנה ח' מי שדרסה אשה על בגדו וכו' אם מכירתו שאוכל בתרומה כליו טהורין ואם לאו ישאלנה הרי דבחזקה המסתבר א"צ לשאלה אפשר לומר דחזקה זו שלא יעבור על לפני עור עדיפא ולהכי נראה לי דצריך לבדקו לאחר שחיטה דלא גרע מבדיקת הריאה דחשו למיעוט המצוי ועיין בפ"מ סי' כ"ט שמביא בשם הפ"ח דגם לדעת התוס' שייך לבדוק ואין לחוש לשמא נתרפא דכל כה"ג דאיכא ספיקא טובא בוודאי לית לן לחוש ולהכי בתוך י"ב חודש מן הקזה ואילך יש לבדוק את הטחול גם נראה דכל היכא דיש באפשרות לתקן שלא יקנה רק מה שהא"י מביאו א"כ כיון דפי' שלא בפניו אזלינן בתר רובא ולחוש לדעת הרא"ש דחייש שמא יקח מן הקבוע דכיון דלא אפשר בפרט דאיכא ספק טריפה אין צריך לחוש ועוד הארכתי בזה ליישב כמה קושיות אשר הרעישו בזה אולם לנחיצת הבע"ד ואפיסת הפנאי קצרתי בכמה דברים ואשר יש לגמגם קצת רמזתי במילות קצירות כן נלפענ"ד להלכה כשיש עוד איזהו סניף לצרף להתירא אם לא במקום ובגלילות שכבר נהגו לאיסור אין לזוז ממנהגם שקיבלו להחמיר על עצמן:

הלכה י - בדיני איזסוה"נ שלכ"ד הנאתן

סימן א

בדיני איסורי הנאה שלא כדרך הנאתן

א עיין רמב"ם פ' ח' מהלכות מאכלות אסורות ה' ט"ז וז"ל כל מאכל שהוא אסור בהנאה אם נהנה ולא אכל כגון שמכר או נתן וכו' אינו לוקה] וכו' וז"ל המ"מ פרק כ"ש כל אסורין שבתורה אין לוקין **(דיני מלקות אין נוהגין בזמן הזה)** עליהם אלא דרך הנאתן וכל דבר הראוי לאכילה אין דרך הנאתו אלא דרך אכילה כתיקונו ועוד יתבאר פי"ד ואפי' סיכה שהיא קרובה לשתיה אמרו בגמ' גבי רבינא שהיה סך בתו בפירי של ערלה במקום חולי שאין בו סכנה דלאו דרך הנאתן הוא ולפ"ז הרי איסור הנאה כדין חצי שיעור שאסור מן התורה ואין לוקין עליו עכ"ל והקשו עליו שהרי גם בכלאי הכרם ובשר בחלב פוסק כן שאין לוקין על הנאה אע"ג דלוקין על אכילתן אפי' שלא כדרך הנאתן ועוד דמצידי' תברא דהא מדאית' בכ"ש דאין לוקין אלא דרך הנאתן למעוטי מאי שאם הניח חלב של שור הנסקל ע"ג מכתו שהוא פטור דמשמע להדיא כמבואר ברש"י שם

דדוקא בכהאי גוונא הוא דפטור אבל אם עשה מהם נרות להדלקה ומשח בהן עורות דחייב מלקות מדאורייתא ועוד דהא תינח במידי דחזיא לאכילה אבל במידי דלא חזיא לאכילה כגון קשין ועצים של ערלה וכלאי הכרם שאין עומדין אלא להדלקה אמאי אין לוקין עליהם ולפום ריהטא נראה דטעמא דהרמב"ם משום דפוסק שם בפ' ט"ו כר"א וכל איסורין שבתורה ילפינן ממה דכתוב בטריפה לכלב תשליכון אותו אותה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה ולאו הבא מכלל עשה אין לוקין עליו ובזה יתורצו הקושי' הנ"ל דהא דאמר רבי יוחנן כל איסורין שבתורה וכו' שאם הניח חלב של שור הנסקל וכו' אבל בשאר הנאות לוקין משום דר' יוחנן ס"ל כחזקי' כמבואר בירושלמי בפ' כ"ש ובפ"ג דערלה ולחזקי' דיליף מדכתיב לא יאכל הרי הוא כאלו אסרה התורה בפי' בהנאה כמו באכילה. וכ"מ באחרונים אולם עדיין תקשה לן מכלאי הכרם דכתיב בפי' פן תוקדש וכן בשר בחלב דכתיב ג' פעמים לא תאכל אמאי אין לוקין ועוד דא"כ אמאי לא מתרץ לקמן דף כ"ג ע"ב שהקשה מ"ב הוי לן למימר דא"ב דלחזקי' לוקין ולר' אבוהו אין לוקין ונראה לתרץ דברי המ"מ הנ"ל על מכונם והוא שבעוצם בינתו הציץ מן החרכים לאחר כל השקלי וטריא שבסוגיא זו ומה שיש לישא וליתן בזה ולאחר כל זה א"א לנטות אנה ואנה עד דלמסקנא דמילתא צריכין לתקוע ליתד ולציר מושגב דחזקי' ור"א פליגי בזו הסברא והוא שהדעת נוטה דעיקר הנאה דאסרה רחמנא הן לחזקיה והן לר"א קאי על מכירה או להאכילם לבהמה דהתירו דנבילה דכתיב בקרא להדי' או מכור וכו' וכן בטריפה דכתיב לכלב תשליכון אותו כן איסורא דאסר' רחמנא מריבוי דקרא רק דחזקי' ור"א פליגי בזו הסברא עצמה דחזקיה ס"ל כיון דאסרה רחמנא להנאה שוב יסוב פני הנידון רק על כל הנאות האפשריות בזה וכיון דלגבי שאר הנאות הוית מכירה או מאכל בהמה כדרך הנאתן אזי לוקין על הנאה זו אפי' בדברים שאין לוקין עליהם שלא כדרך הנאתן דכל הנאות לגבי אכילה דמי לשלא כדרך הנאתן מ"מ כיון דדנין על כל הנאות בפ"ע ולגבי שאר הנאות הרי הנאה זו דמכירה כדרך הנאתן וכן ס"ל לתוס' לדינא לקמן דף כ"ד ע"ב בתוס' ד"ה הכל מודין וכו' וז"ל והא דל"ק ה"מ בב"ח שמא משום דאין מזהירין מן הדין הרי להדיא דשאר איסורין דלא אתיין בק"ו לוקין על הנאה ור"א ס"ל שהכל נגרר אחר אכילה דכתיב בהדיא ולגבי אכילה הרי כל הנאות נידונין כדין שלא כדרך הנאתן וההכרח אשר יאלצנו בזה לדעת הרמב"ם והוא שהרי נראה להדיא מדעתו הגדולה דס"ל לדינא כדעת רש"י דלר"א חולין שנשחטו בעזרה ל"ד היינו לאיסור הנאה שבו אבל השחיטה ואכילה אסורין מדאורייתא עי' פ' ט"ז מה' מאכלות אסורות ה' ו' וז"ל או של חולין שנב"ע שהרי הן אסורין בהנאה מדבריהם דקדק וכתב דרק הנאה

הוא מדבריהם ועיין בשער המלך פ"א מה' חמץ ומצה שהוכיח כן בכמה וכמה ראיות נכונות ולדבריהם צ"ל בפשיטות הסוגיא דכל כמה דאפשר למוקמי יתורי דאותו על כל איסורין שבתורה מוקמינן ליה על כל איסורין שבתורה דאיסורן איסור לאו ולא על חולין שנשחטו בעזרה דאסור רק מלאו הבא מכלל עשה וכן מוכח להדי' מתירוצא דגמ' דמשני ואידך חולין שנשחטו בעזרה ל"ד דכיון דאיסור אכילה מדאורייתא היא גופא קשי' נוקמי' ליה על חולין שנשחטה בעזרה א"ו משום דיותר מסתבר לאוקמי ליה על כל איסורין שבתורה שהן חייבי לאוין וכ"ה בצל"ח שם דרש"י ותו' פליגי בזה ולדעת התו' יותר מסתבר לאוקמי לי' על חולין שנשחטו בעזרה שהיא איסור מחיצות כמו טריפה דאיירי בקרא ועפ"ז הניח בתימא לדעת רש"י ופי' כן בקו' תוס' ד"ה חשנבע"ז דא"כ קשיא למסקנא מנלן לגמ' דחזקי' ס"ל חשנבע"ז דאורייתא כיון דמסקינן שגם חזקי' לא מפשטא דלא יאכל משמע דאסור בהנאה רק משרצים הוא דיליף ליה מדכתיב לכם וא"כ מנ"ל דחזקי' ס"ל דחולין שנשחטו בעזרה דאורייתא ומאותו הוא דיליף לי' דלמא אותו קאי על שאר איסורין שיותר מסתברא מפני שהן חייבי לאוין ולכם דשרצים איצטריך לגופי' יעו"ש ונראה דלא קשי' מידי דבתחילת הסוגיא כ"כ דלא ידעינן רק מיתורא דאותו אזי יותר מסתבר לרבוי' כל איסורין שבתורה שהן חייבי לאוין מפני שיותר ראוי להחמיר בהם מן איסורי עשה אבל למסקנא שנתחדש לן שיש עוד ריבוי דקרא מלכם דשרצים והשתא אם נימא דאותו קאי על כל אשבת"ו ולכם לגופי' הרי ממקום שבאת להחמיר על ח"ל הרי סופו להקל שאין לוקין עליו כיון שהוא רק מכללה דלאו הבא מכלל עשה לכן יותר מסתבר להחמיר בח"ל וללמוד איסורי הנאה משרצים דכתיב ללאו דידי' בהדיא ואותו על חולין שנשחטו בעזרה ונמצא שמחמירין בחייבי לאוין כדינן ובלאו הבא מכלל עשה כדינו איברא אם סלקנו הקושי' מחזקי' אזי תסוב על ר"א למסקנא כיון דלדידי' ליכא לאפלוגי בין לא תאכל ללא יאכל נימא דכל איסורין שבתורה ילפינן משרצים כי היכא דיתחייב מלקות ואותו על חולין שנשחטו בעזרה וגם בל"ז צ"ל דמנ"ל לרש"י ולרמב"ם לפרש דאסור באכילה מדאורייתא ולא מפרשי לי' כפשטא דחשבע"ז בכללו לאו דאורייתא הן באכילה והן בהנאה אולם על קושיא הראשונה מודע לבינה תקרא שהן הן הדברים שהאיר לנו המגיד באורו הצח והבהיר דר"א ס"ל דמצד הסברא ג"כ אין לוקין על כל הנאות במידי דחזיא לאכילה משום דגבי אכילה נידון כמו שלא כדרך הנאתן והשתא אם נימא דיליף משרצים דבכל איסורין שבתורה אסורין בהנאה אזי יתחייב במלקות דמסתמא איסורי' דהנאה קאי להוציא הדבר מהתירא דכתיב בנבילה בהדיא או מכור והשתא נילף משרצים דאסרה רחמנא במכירה במידי דחזיא לאכילה

ככל איסורין שבתורה וילקה עליהם מדכתבי רחמנא ללאו בהדיא וזהו דדחקו לר"א להעמיד הדבר נגד סברא הפשוטה ומשום האי טעמא ס"ל דמאותו הוא דילפינן לכל אשב"ת [ולכם דשרצים איצטרך לגופא] וכיון שכן תו בלתי אפשרי שיתחייב מלקות על כל הנאות אפי' במידי דלא חזיא לאכילה ועומד רק למכירה ולמשיחות עורות כיון שכולם הוא מאותו דנילף להו ונידון רק כמו לאו הבא מכלל עשה וכיון דנודע הדבר דאפי' במידי דחזיא לאכילה אין לוקין בחמץ בפסח ובשור הנסקל לר"א דפסק הרמב"ם כוותי' הדר דינא ונילף לכלאי הכרם ובשר בחלב דאין לוקין עליהם מק"ו מחמץ דהשתא חמץ שחייב כרת על אכילה אין לוקין על הנאה מכש"כ כלאי הכרם ובשר בחלב שהן בלאו לחוד שאין לוקין על הנאה וא"ל דשאני כלאי כרם ובשר בחלב **(דיני מלקות אין נוהגין בזה"ז)** שלוקין על אכילתן גם שלא כדרך הנאתן ומשום האי טעמא אפ"ל דלוקין גם על הנאה משא"כ בחמץ דכשם דאין לוקין על שלא כדרך אכילתן ה"ה שאין לוקין על הנאה כסברת המגיד הנ"ל דליתא דהשתא דילפינן בחמץ מאותו אזי אין לוקין על כל הנאת אפי' במידי דלא חזי' לאכילה ועומד למכירה דכל הנאת נתרבו רק מלאו הבא מכלל עשה [רק דסברת המגיד מוכרחת מתוך הסוגיא דאל"כ תיקשה קושי' הנ"ל לר"א דמנ"ל דילפינן מאותו וחולין שנשחט בעזרה ל"ד דילמא משרצים הוא דילפינן להו לכל אשב"ת] ומהנאת כאלו שפיר מצינן למילף מק"ו לבשר בחלב וכלאי הכרם שגם דלוקין בהם אפי' שלא כדרך אכילתן מ"מ לא חמירא שלא כדרך אכילתן דידהו מכדרך אכילתן וכדרך הנאתן דחמץ והשתא דאין לוקין בחמץ על הנאה אפי' במידי שהוא כדרך הנאתן מכש"כ בשר בחלב וכלאי הכרם וא"ל דמ"מ יש לפרוק על הקו' גופא דמאי לחמץ שאין לוקין עליהם אלא כדרך אכילתן משא"כ בב"ח וכלאי כרם דאפ"ל דרמב"ם ס"ל כתירוצא בתרא דיבמות ע"ג דכרת עדיפא ועי"ש בתוס' ד"ה שכן מחפ"ז [וכעין קו' זו מצינן בסוגין בפ' כ"ש כ"ג ע"ב דילפינן לגיד הנשה דמותר בהנאה מק"ו דחלב שעונש כרת ולא פרכינן מה לגיד שכל אכילתו הוי כעין שלא כדרך אכילתן דאין בגידין בנותן טעם גם מה לגיד שחייב אפי' בכ"ש אלמא דכרת עדיפא] ולפ"ז מתורצי כל הקו' הנ"ל כמובן גם מה דקשי' דהו"ל א"ב לענין הנאה דלר"א אין לוקין ולחזקי' לוקין שהרי השתא גם נפקותא זו עצמה מידע ידעינן רק מחולין שנבע"ז שהוא מדס"ל לר"א למסקנא דמאותו הוא דילפינן לכל איסורין שבתורה וחולין שנשחטו בעזרה ל"ד ותיקשה לן הא גופי' מנ"ל ואדרבה הוי לן למילף לכל איסורין שבתורה משרצים ואותו קאי על חולין שנב"ע וכו' א"ו שגם מסברא אית לי' לר"א דאין לוקין על הנאה במידי

דחזיא לאכילה וכיון שכן אבוהון דכולהון הוא חולין שנב"ע וממנו ידעינן ממילא דאין לוקין לר"א אפי' במידי דלא חזיא לאכילה:

ב ואת אשר בקשנו לידע מקור הדבר לפירושו דרש"י ורמב"ם דס"ל דחולין שנב"ע ל"ד לאיסור הנאה נראה דממקומו מוכרע שהרי למסקנא דגמרא שייטי דסוגי' הן לחזקי' והן לר"א קאי רק על חמץ בפסח ושור הנסקל כדאיתא להדיא דף כ"ג ע"ב וקשה שהרי עפ"י הלכות קבועות השנוין בחולין קט"ז ע"א דחדא מתרתי אפי' כל דהו, פרכינן וחדא מתלת אז הדר דינא ואתיא במה הצד פרכינן כל דהו ואי לאו קולא וחומרא פרכינן כל דהוא לא פרכינן וא"כ נילף לחמץ דאסור בהנאה מק"ו מערלה ומה ערלה שלא נעבדה בה עבירה אסור בהנאה חמץ בפסח שנעבדה בה עבירה שהרי עבר בבל יראה אינו דין שאסור בהנאה וכי פרכת מה לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר כלאי הכרם יוכיח שהיתה בו שעת הכושר שהרי עקרן נאסר וכי פרכת מה לכלאי הכרם שכן לוקין עליהם שלא כדרך הנאתן נימא ערלה תוכיח וחזר הדין ואתי במה הצד ולית לן אפי' פרכא כל דהו דל"ל מה להנך שכן גידולי קרקע שהרי חמץ ג"כ כמוהם והשתא דידעינן מק"ו שחמץ אסור בהנאה אזי הדרינן למילף גם לשור הנסקל מתלתא מערלה וכלאי כרם וחמץ בפסח דתו לא פרכינן כל דהו מה להנך שכן גדולי קרקע שהרי דבר הלמד מק"ו הדרינן למילף מיני' בק"ו כדאיתא להדיא בזבחים דף נ' ע"ב ע"ש בגמרא דבר הלמד בק"ו וכו' וכאשר אמרתי קושיא זו לפני בני הנחמד שליט"א התעורר בזה בתרתי חדא שהרי מתחלה כשבאנו ללמד על חמץ בפסח מק"ו דערלה וכלאי הכרם א"ל שור הנסקל יוכיח שנעבדה בו עבירה ומותר בהנאה ועוד דהאיך אפשר למילף לשור הנסקל מתלתא דאיזהו מהם יהי' בסופו אם נימא חמץ כדפרכינן מה לכלאי כרם שכן אסורין שלא כדרך אכילתן אמרינן חמץ תוכיח אכתי איכא למפרך מה לחמץ שכן ענוש כרת ואכתי בעינן למיהדר ולומר ערלה וכלאי הכרם יוכיחו והדר הדין ואתי במה הצד וכיון שכן הרי פרכינן כל דהוא מה להנך שכן גידולי קרקע וא"א כלאי כרם יהי' בסופו אכתי איכא למפרך מה לכ"כ שכן לוקין עליהם שלא כדרך אכילתן וחזר הדין ואתי במה הצד ופרכינן כל דהו והשיבותי לו על ראשון ראשון דל"ל שור הנסקל יוכיח שהרי בשור הנסקל ידעינן בלאו הכי שאסור בהנאה מדכתיב ובעל השור נקי רק דטרם דילפינן לשור הנסקל אזי לא ידעינן להנאת עורו והשתא דילפינן מלימודא אחריתא דאסור בהנאה מוקמינן לקרא להנאת עורו ומה שהקשית דאיזהו מהם יהי' בסופו אמרתי שחמץ יהי' השלישית והוא דלדידן דפסקינן כסתם מתניתין דאלו עוברין דחמץ שע"י תערובות הן בלאו ואין בהם כרת ולדעת רש"י ורמב"ם בפ' מה' חמץ ומצה עוברין עליהם בבל יראה

ועוד שהרי עיקר פלוגתיהו דחזקי' ור' אבוהו קאי אליבא דר' יהודא ור"י ס"ל דחמץ לאחר זמנו הן בלאו ואין בו כרת ושפיר מצינן למילף לשור הנסקל מחמץ שע"י תערובות או מחמץ לאח"ז אליבא דר"י שנעבדו בו עבירה לאסורין בהנאה אע"פ שאין בהם כרת] וה"ז דומה במכוון לק"ו דאיתא התם להדיא גבי בשר בחלב דילפינן מערלה וכלאי כרם וחמץ ונראה דלחזקי' לא קשיא שהרי סבירא לי' לחזקי' דלוקין **(דיני מלקות אין נוהגין בזמן הזה)** על הנאה כדאיתא בירושלמי שם וכאשר נבאר דבריו לקמן באר היטב ומשה"ט ניחא לי' למילף משרצים דאי מק"ו אין מזהירין מן הדין אבל לר' אבוהו כיון שגם השתא דיליף לי' מאותו ג"כ אין לוקין מלאו הבא מכלל עשה אמנם כדדייקת ליתא לק"ו כלל לר' אבוהו שהרי מתחילה דבעינן למילף לחמץ מק"ו מערלה שלא נעבדה בו עבירה איכא למימר חולין שנב"ע יוכיח שנעבדה בו עבירה ומותר בהנאה והא תינח אם אמרינן כפירושו דרש"י וכמו שפוסק הרמב"ם לדינא דחולין שנשחטה בעזרה אסורה השחיטה ואכילה מדאורייתא ובהנאה מותר מדאורייתא אבל אם נימא שגם באכילה אינו אלא מדרבנן תו ליכא למימר דחולין שנבע"ז יוכיח דדמי לחוסם פרה ודש בה ולמעשה שבת כדאיתא שם בסוגי' וזהו שהכריחם לפרש כן

ג ולישב דעת תוס' דלא פי' היינו דאזלי לשיטתם דס"ל בב"ק דתקרובת ע"ג אסורים בהנאה רק מדרבנן וא"ל דתקרובת יוכיח משא"כ דעת רש"י ורמב"ם דסברי כפשטא דגמר' בפ' ר"י דף נ"ב דקרובת ע"ג אסורין בהנאה מדאוריית' מדמבעי לי' רק לענין טומאה ש"מ להנאה מדאורייתא:

ד ובמאי דכתבנו נסתם שער הסגור בפי' של קו' תוס' שם ד"ה חולין שנבע"ז בקושיתם וז"ל חולין שנשחטו בעזרה לאו דאוריית' ופי' הקונט' איסור הנאה ולא משמע וכו' וכן בסוף שמעתתא גבי הא דאמר א"ב חולין שנשחטו בעזרה א"א לפרש בע"א שתמוהין דבריהם למאוד כמו שהאריכו בזה במהרש"ל ומהרש"א ואין פותר אותם ובעהמ"ח צל"ח רצה לפתור בפירושו שם וז"ל בקיצור ובזה יופתח לנו שער הסגור בדברי התוס' שכתבו דבסוף שמעתתא גבי הא דאמר אבל חולין וכו' א"א לפרש בענין אחר היינו משום דקשה לר"א דסבר אותו למעוטי הני קשה אותו ל"ל והא מוכח משרצים וצריכין אנו לומר דאותו הוא רק עשה וא"כ ממילא קשה על חזקי' מנ"ל לאוקמי על חולין בעזרה כנ"ל אלא ודאי יותר ראוי לאוקמי אחולין בעזרה שהוא איסור מחיצה א"כ מאן דלא מוקי אחולין היינו שסובר חולין בעזרה לאו דאורייתא כלל כנ"ל ודוק היטב כי לא אכפיל דברים המבוארים עכ"ל ולפמ"ש ל"ק מידי לרש"י הן לחזקי' והן לר"א

ה ונראה לפע"ד לתרץ דבריהם דלשיטתם במקומות מפוזרים כאשר נבאר ונפרש קמו קושיתם כחומה נשגבה שהרי נראה בעליל דהש"ס בעי למימר נפקותא בין חזקי' ור"א בדבר דאיכא נפקותא לדינא ונראה לעין כל במאי קאי מפלגי והשתא דאמרינן דא"ב חשנב"ע דלחזקי' הוי מדאוריית' ולר"א מדרבנן ועתה נתורה נא ונראה בזה גופא דמאי נפקותא איכא בזה שהרי גם לחזקי' לא הוי אלא לאו הבמכ"ע וצריכין לומר שהש"ס נקט לי' בקצרא וסמכו עצמם על המבואר להדי' במק"א בש"ס דנפקותא רבה איכא בין איסור דאוריית' לאיסורא דרבנן וכאשר נפרטם ואחת באחת יגשו הנה אזי כאשר השרישו בדעתם הרחבה אזי במאזנים לעלות לא יצדקו כל היוצא מהם רק לדעתם דלר"א הוי כולהו דרבנן בין באכילה ובין בהנאה ולחזקי' כולה דאו' הן נפקותא חדא מצינן בחולין לענין כיסוי דם והא תינח אם נימא דלר"א ל"ד לגמרי אבל אם נימא דאסור באכילה מדאורייתא אזי גם לר"א פטור מכיסוי דשחיטה שא"ר לש"ש לענין כיסוי דם שנית לענין לאו דמרה קא טבח עיין ב"ק ע"ב ע"ב וגם בזה ליכא נפקותא לשיטתם אשר האירו לנו בב"ק שם בד"ה דאי דתקרובת ע"ג אע"ג שאינו אסור בהנאה אלא מדרבנן כיון שאם קידש בהם א"מ וטעמא דמלתא משום דאית לי' עיקר מה"ת באיסור אכילה ועיי' בשעה"מ משה"ט שייך בי' משום איסור הנאה דרבנן משום דלאו דמרה קא טבח ובזה נדחה ממיל' הנפקות' גם לענין קידושין [ועי' בשעה"מ בפ"א מה' חמץ ומצה שפירש כן בכוונתם דעיקר תלוי אם יש לו עיקר מה"ת ואסור באכילה מה"ת אזי אם אסור בהנא' אפי' מדרבנן א"מ ונקרא ג"כ לאו דמרה לענין טביחה] עוד בו שלישי' לענין ספיקא דסד"א לחומרא וס' דרבנן לקול' אם נסתפק לן אם נשחטה בעזרה אזי לחזקי' אסור בהנאה מספיקא ולר"א מותר דגם זה ליתא לפום דבריהם כתובות כו' בד"ה אין כו' וז"ל ונראה לר"י דתרי ותרי סדר"ב הוא ומדרבנן החמירו דלא מוקמינן אחזקה והכא בתרומה דרבנן הקילו כו' שמעית מינה דאם נימא דתו"ת סד"א אזי גם בתרומה דרבנן אסור מספיקא וה"ט משום שעיקר הספק אם הוא ב"ג אית ליה מקום לענין דאורייתא לעבודה ולמ"כ וכשם דמחמירין בספיקו לענין דאורייתא אזי נגרר ממילא אבתרי' ג"כ הדברים שהמה רק מדרבנן ותו ליתא ג"כ ונפקותא זו לדעת רש"י דס"ל שגם לר"א אסור באכילה מדאוריית' כיון שעיקר הספק נוגע גם לענין אכילה דאורייתא אמנם הרשב"א קידושין דף ס"ו בד"ה מאי לא נמצא יוע"ש חולק עליהם בפרט זה וס"ל שגם אם נאמר דתו"ת סד"א אפ"ה בתרומה דרבנן אזלינן לקולא וי"ל דרש"י ורמב"ם ס"ל כרשב"א בזה] (ואיכא נפקותא רבה לדינא) עוד אשכחנא ביבמות קי"ד לענין קטן אוכל נבילות דבדרבנן אין מצווין להפרישו אמנם כן לספיקא דאורייתא מעיקרא אבל למסקנא גם

בדאורייתא אינן מצווין להפרישו ולמאי דלא מספינן לי' בידים גם בדרבנן לא מספינן לי' לדעת רמב"ם ורש"י ותוס' זולת לדעת רשב"א ור"ן גם אין לומר דנפקותא להא דאיתא בסנהדרין כ"ו ע"ב ואמר ר"א אמר ר"א כולן וכו' שם אמר לי' רבא נהי וכו' שהרי גם באיסורין דאורייתא לכל שאין בו לאו מפורש כמו לאו דחסימה נידון כדרבנן כדאיתא ברמב"ם ובפוסקים עוד איכא נפקותא היוצא מש"ו בשבועות כ"ד דעל איסור דרבנן חיילי שבועה ולא על איסור דאורייתא גם בזה לא נמלא אסמינו בכל צרכינו במקומינו חדא כיון דהנפקותא בין חזקי' ור"א עיקרו אליבא דר"י דס"ל דברים ככתבן כדמשמע להדיא מתוס' הנ"ל בד"ה חולין שנשחטה בעזרה שהקשו מר' יהודא] ור"י סבירא לי' בחולין דאיסור חל על איסור קל ואיכא למימר דלדידי' חיילה שבועה על לאו הבמכ"ע דחמור שחייב בקרבן ואי משום דליתא בלאו והן הלא גם בדרבנן לית' בהן כדאי' בתשו' רשב"א סי' תרי"ד והא דאית' שם דבח"ש חיילי שבועתו לר"ל דס"ל דאסור רק מדרבנן היינו משום דמדאורייתא איתא בלאו והן כמ"ש במ"א אבל לר' יהוד' דס"ל בסוכה כ"ג דבעושה סוכתו על ראש האילן דא"י גם בחה"מ משום דבעינן סוכה הראוי' לשבעה אע"ג דמדאוריית' מחזי חזי כיון דמדרבנן אין עולין בי"ט הרי הוא כאלו אינו ראוי מדאורייתא וה"ה נמי באיסור דרבנן לר"י לא חיילי השבועה לענין קרבן משום דליתא בהן והסוגיא דשבועות אזלי אליבא דידן דפסקינן כר"מ וכסתם משנה דהתם [ובזה יתורץ קושית תוס' שם על הא דאמרינן ר"י לא אמר כר"ל משום דמוקים למתניתין כד"ה דהא לר"ל לא אתיא כר"י ועוד דלדעת תוס' מכות כ"ב ד"ה אמר לי' גם לענין לאו לחוד אינו עובר אלא היכא דאיתא בלאו והן ומעתה גם אם תאמר דשבועה לא חיילי בלא כולל אפי' לר' יהוד' דשבועה לא חשיבי כאיסור חמור לגבי חולין שנשחטו בעזרה מ"מ ליכא נפקותא שבין שאסור בהנאה בדאורייתא ובין שאסור מדרבנן מ"מ לא חיילי השבועה משום דליתא בהן אליב' דר"י וכדכתיבנא עוד אפ"ל ולאשכוחי ע"פ המבואר בא"ח סי' תרנ"ו דעל עשה אינו מחויב להוציא את כל ממונו משא"כ על ל"ת וא"ל דדוקא על ל"ת דאורייתא וכדמשמע קצת בפסחים מ"ו ע"ב ומשום הפסד ממונו שרינן איסור דאורייתא וא"ל דמילתא דפשיטא נקיט וה"ה מדרבנן וכ"מ בר"ה שגם איסור דרבנן נכלל בכלל ל"ת עיין ר"ה אין עולין באילן וכו' די"ט עשה ול"ת אע"ג שהוא רק שבות דרבנן וכ"מ קצת בריש כתובות ומן הסכנה ואילך מאי סכנה וכו' דמשום אונס ממון אפי' בכל הונו לא יעבור וא"ל דש"ה לעקור תקנתא לגמרי ועי' בא"ח ה' שבת סי' של"ד סעי' י"ז יש מתירין להציל דסקיא מליאה מעות ע"י ככר או תינוק מפני הדליקה או מן הגנבים והגזלנים ודוקא לרה"י אבל לא לחצר שא"מ משמע להדיא שאין עוברין על דרבנן בקו"ע ואפי כל

הונו בוז יבוז למו ועי' שביעית פ"ז משנה ד' שהתירו לצודין מפני הפסד ממונו לחכמים ועי' סנהד' כ"ו בתד"ה משום וי"ל דמיירי בשביעית בזה"ז ואין לחלק בין איסור שבת דחמיר' שהרי בב"מ דף צ' מבעי' ליה לענין אמירה לא"י בזה ולדעת הפוסקים נפשטה האיבעי' שם דלא מחלקינן בזה דליתא לר' חידקא יוע"ש ברא"ש ואין מן ההכרח להאריך בזה דבל"ז דכיון שאינו מפורש בש"ס ליכא למימר שסמכו עצמם בסתימות דבריהם על נפקותא זו ועי' ברכות כ' גדול כה"ב שדוחה ל"ת שבתור' למסקנ' דהיינו ל"ת מדרב אבל לא נגד דאו' דכמה מן הדוחק ודרך רחוקה לאשכוחי נפקותא בחשנב"ע שימצא בו כה"ג וכשישים המעיין עיונו ימצא עוד איזה נפקותא בין דאורייתא לדרבנן בדרך רחוקה וכבר כתבנו שכל שאינו מפורש בש"ס ליכא למימר שכיונו ע"ז בסתימות דבריהם:

ו ועפ"י דברינו הנ"ל יתבארו היטב דברי הירושלמי בפרק כ"ש ועיינתי בקב"ע ובשאר פירושים ועודנו לא נוחה דעתי ואעתיק דברי הירושלמי עם פירושו של ק"ע שבכלל דבריו דבריהם ובמקום שלא פירש כלל אביא פירושו של מוהר"א הקדום לו וז"ל הירושלמי ופירושם ר' אבוהו בשם ר' לעזר כ"מ שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו את תופס איסור הנאה כאיסור אכילה עד שיבא הכתוב ויפרוש לך כשם שפירש לך באבר מן החי ונבילה וכי מה פי' לך באבר מן החי ובשר מן השדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו ובשר בשדה זה אבר מן החי שמשמע שפירש ממקומו וטריפה דכתיב בתרי' היינו טריפה ממש א"כ אבר זה כטריפה שהרי הוא מן בהמה שלא נשחטה מה לי טריפה אותה חי' מה לי חתכה בסכין וכו' תני חזקי' ופליג וכו' מי אסרו לכלב [בפי' של מוהר"א בפ"ג דערלה וז"ל תני חזקי' ופליג אדר"א דס"ל דלא יאכלו משמע אף איסור הנאה הא דחזקי' פליגי דחזקיה תני בברייתא על זה הפסוק לכלב תשליכון אותו למה הוצרכה התורה להתיר וכי מי אסרו שהרי לא כתיב אלא ובשר בשדה טריפה לא תאכלו ומנ"ל איסור עד שהצריכה התורה להתירה ומאי קשי' ליה הא אמר ר"א דלא תאכלו משמע נמי איסור הנאה אלא ודאי פליג והא דכתב לחזקי' לכלב תשליכון אותו לימד על חשבע"ז אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך חולין שנשחטו בעזר'] וכו' והא כתיב לא תאכלום כי שקץ הם אמר ר' מנא מיעוט איסור הנאה שבו [והא כתיב גבי שרצים ל"ת כי שקץ הם ותנן צידי חיות ועופות וכו' אמר ר' מאיר מיעוט איסור הנא' שבו בפירוש התירן הכתוב בהנאה דכתיב שקץ יהיו לכם שלכם יהא [ר' אבוהו בשם ר"י העושה אספלנית משור הנסקל ומחמץ וכו' אינו לוקה שאין ל"ת שבו מחוור וכו' בפירושו של מוהר"א שאין ל"ת שלו מחוור כלומר אע"ג שהאמת הוא שאסור בהנאה אין מפורש בהדי' בהלאו שלו איסור הנאה דאיכא לאוקמי לאיסור אכילה לחודא ולא

לאיסור הנאה] ופירושו יותר מסתבר בזה מפירושו של קה"ע דלפירושו שם דר"י פליג וס"ל שרק איסור אכילה משמע ולא הנאה וא"כ ס"ל דאפי' היכא דכתיב לא יאכל בציר"י לא משמע א"ה והדבר רחוק כמובן ועוד שהרי לקמן מביא בשם ר' אבוהו בשם ר"י דל"י בציר"י משמע א"ה ודוחק לומר דרבנן דקסרין פליגי בזה שם בירושלמי מכלאי כרם לוקה דאמר ר"ח וכו' מערלה צריכה עשה לרחקו כתיב לא תעשה לאכלו כתיב ל"ת לרחקו לא כתיב (כן הגיהו בכל הפירושים] מערלה צריכה אם עשה אספלנית מערלה מבעי' לן אם לוקה] עשה לרחקו כתיב וה"פ דכתיב יהי' לכם ערלים ומתרגמינן יהון לכון מרחקין ל"ת לאכילה כתיב דכתיב לא יאכל אבל ל"ת לרחקו לא כתיב ומספ"ל כיון דגלי וכו'] מתניתא פליגי על ר"י וכו' [מוהר"א הנ"ל פליגי על ר"י שהוא אמר שאין הל"ת דשה"נ מחוור הרי ע"כ מחוור דהא מיותר הוא וכדשני כו'] פתר לה וכו' ר' זעירא בעי קומי ר' אבוהו הכא את אומר הכין כו' [לעיל אמר ר"א דלא יאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה והכא אמר איסור אכילה משמע ולא הנאה א"ל חדא בשם ר' לעזר וחדא בשם ר' יוחנן ושם בק"ע הניח בתימא וז"ל ותימא לפי מה דמסיק דר' יוחנן לית ליה דכל מקום שנאמר ל"י ל"ת אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע מאי אריא אספלנית שהוא שלא כדרך הנאתן אפי' בהנאה ממש כגון חלב להבערה או למשוח בו עורות נמי אינו לוקה ובבבלי משמע דטעמי' דר' יוחנן משום דאספלנית שלא כדרך הנאתן הוא עכ"ל ונראה לפענ"ד לפרש דברי הירושלמי הללו עפ"י מה דכתבנו דר"א אליבא דריה"ו דפסקינן כוותי' דדברים ככתבן הרי עיקר הלימוד מאותו דכתיב בטריפה ואזי אין לוקין על הנאה אפי' כדרך הנאתן אפי' היכי דכתיב לא יאכל בצירי דלר"א ליכא נפקותא בזה ולפ"ז ר"א בשם ר' לעזר ג"כ עיקר לימודו מאותו דטריפה ונבילה דנקט משום ר"מ כמו בתלמודא דידן אבל לחזקי' לוקין **(דיני מלקות אין נוהגין בזה"ז)** על הנאה שהרי כאילו כתב בהדי' וה"פ דר"א בשם ר"י העושה אספלנית משהנ"ס ומחמץ שעבר עליו הפסח אינו לוקה שאין ל"ת שלו מחוור הכוונה שלא עבר בפשע נגד הכתוב כיון דכתיב' בלשון אכילה משמע דווקא כדה"א אבל בכ"כ לוקה דלא אפקי רחמנ' בלשון אכילה ומכוון למימרא דר"י בתלמודא ובערלה יש לספק ערלים על שאר הנאות והדרי גם על אכילה דכתיב דהיינו הנאה דהתם בצירי כתיבא וכפירושן הנ"ל או דיש לפרש כפשוטו ומערלה צריכה עשה לרחקו כלומר דריחוקו דאפקי' רחמנא שלא בלשון אכילה בעשה הוא דכתיב ואע"ג דכתיב ל"ת הרי בל"ת כתיב לשון אכילה ובעינן כד"א דווק' וזה יותר מסתבר דלא מספ"ל כלל בזה וזהו דקשי' לי' לזעירא הכא את אמר הכין דילפת לי' מאותו דאמה"ח דהינו בטריפה ולפ"ז אין לוקין על כל הנאות אפי' כדה"א

והכא את וכו' דאין לוקין על אספלנית דווק' משום שהוא שלא כדרך הנאתן ומשני חדא בשם ר"א וחדא בשם ר"י ור"י ס"ל כחזקי' דכל היכא דכתיב בצירי א"ה במשמע ומש"ה לוקין בשהנ"ס ובחמץ אם נהנה כדרך הנאתן והא דמקשי ממתניתא דפליגי על ר' יוחנן ממשמע שנאמר סקול יסקל השור וכו' מה ת"ל לא יאכל א"ב בא להודיעך שכשם שהוא א"ב כך הוא אסור בהנאה מה עבד לי' ר"י אזדי ג"כ לפום מאי דמצינן בתלמודא דידן ב"ק מ"א וממאי דלא יאכל א"ב להיכא דשחטו אחר וכו' שאסור באכילה אימא וכו' דשרי באכילה והא ליא"ב להיכא דסקלו מסקל דאסור בהנאה כדר"א דאמר כמ"ש ל"י ל"ת וכו' ועיין בש"מ תלמודי ר"פ דהא דמקשי מדר"א דהא חזקי' נמי מודה בשה"נ דכתיב בצירי ה"ט דלחזקי' ניחא דמוכח לדידי' דאפי' שחטו לאחר וכו' דאי לאסרו בהנאה לחוד לכתוב לא יאכל בחולם דנדע ג"כ שאסורה בהנאה דלאכילה לא צריך קרא א"ו מדכתיב בצירי ש"מ תרתי אבל לר"א ליכא נפקותא ולא מידי בזה ומש"ה קשי' לי' לר"א ובהדרגה זו קאי קו' הירושלמי הנ"ל להיפך שהרי כיון דבע"כ צ"ל דר' יוחנן ס"ל כחזקי' א"כ למה כתבה רחמנא בצירי דבל"ז נדע שאסורה בהנאה אבל לר' לעזר ניחא וכנ"ל ומשני דבאמת צריכין להיכא דשחטו וכו' וכנ"ל ומכוון היטב וכתלמודא דידן:

ז [**ועי"ש** בתוס' ב"ק בד"ה והאי לא יאכל דסקלי' מסקל דאסור בהנאה וז"ל ובעה"ש נקי להנאת עורו וכ"ת לשתוק מלא א"כ לא הוה מוקמינן נקי אלא להנאה בשר דווקא עכ"ל ודבריהם תמוהים וכבר עמדו בזה כל האחרונים ואין פותר אותם על מכונם שהרי מבואר להדי' בסוגי' דאי לאו דכתב רחמנ' את בשרו לא קס"ד למפלגי הנאות עורו מבשרו ונראה לדעתי דכוונת דבריהם לאשורם אזדי הכא עפ"י המבואר בערכין ד"ו ע"ב אלא אמר ר"נ זו מיתתו אסרתו וכו' יעו"ש ברש"י בד"ה אלא אמר ר"נ וז"ל לעולם שערה ממש וכו' ושיער לא בר מיתה הוא שאינו עשוי להשתנות וכו' אבל בהמה גמ"ד אוסרתה וכו' והילכך כל דמחובר בה וכו' מיתסר בהדה עכ"ל נמצא דלמסקנא דכבר נלמד דשחטו לאחר שנגמ"ד אב"ה אזי מצד הסברא החיצונה גם עורו אסור בהנאה דלא גרע משערו דהיכא דגמ"ד אסרתו גם השערות אסורות ולכן איתא לקמן דלולא דכתבה רחמנ' את בשרו דמשמע דמיעוטא רחמנ' לעורו לכן הוצרך לרבות עורו מבעל השור נקי אבל השתא לס"ד דמקשינן דנימ' דשחטו לאחר שנגמ"ד מותר בהנאה הרי שרק מיתתו דהיינו הסקילה דכתיב הוא שאסרתו בהנאה אזי גם מצד הסבר' לא נאסר עורו דלאו בר סקילה הוא ולא נשתנה מאומה ע"י, סקילה כמו שערו וזה ברור ונכון:

ח בדברי תוס' הנ"ל קשי' לכאורה דמאי קשי' להו לישתוק מלא יאכל דא"כ לא יתחייב מלקות על הנאה והשתא דכתיב לא יאכל דמיותר רק על הנאה יתחייב במלקות **(דיני

מלקות אין נוהגין בזה"ז)** לכ"ע וי"ל דקשי' להו לר' אבוהו דס"ל דכל מקום שנאמר ל"ת אסור בהנאה ולשיטתם דס"ל דגם לר"א לוקין על הנאה ואפשר דטעמייהו דאותו דכתיב להורות על כל איסורין שבתורה והדרי' לדוכתי' ולא תאכל דכתיב כאילו כתוב גם לאיסור הנאה בפירוש וכיון דאיסור' ידעינן מבעל הש"נ אזי ילקה ממיל' מלא תאכל כל תועבה דכל כמה דלא ידעינן לאיסורו אמרינן חוסם פי פרה ודש בה יוכיח כדאית' בחולין דף קט"ו גם יש לומר דנילף לק"ו מערלה וכ"כ וחמץ וכנ"ל דהרי ערלה שלא נעבדה בה עבירה וכו' שה"נ שנעבדה בה עבירה וליכא למימר תקרובת יוכיח דשאני התם שגם איסורו לא ידעינן אבל בשה"נ דאיסור הנאה כתיב בהדיא יספיק הק"ו שיתחייב מלקות ועוד דתקרובות שאני שגם איסור אכילה לא ידעינן רק מדברי קבלה דכתיב ואכלו זבחי מתים ול"ל דאין מזהמ"ד דכל כמה דידעינן לאיסורי הוי רק כגילוי מלתא בעלמא כמ"ש המ"מ בפ"ב מהמ"א תקרובת שאסור באכילה [מדברי קבלה] ונעבדה בה עבירה אינו דני שאב"ה אבל עודנו תסוב הקו' על תוס' ב"ק ע"ב הנ"ל דס"ל דתקרובות אינו אסור בהנאה אלא מדרבנן דנילף לק"ו מערלה דמה ערלה שלא נעבד בה עבירה וכו' וכ"כ וא"ל מה לכ"כ שכן אסור שלא כדרך אכילתן דהא גם בתקרו' אסור שלא כדרך אכילתן כמ"ש במס' ע"ג דף י"ב בד"ה אלא וא"ל דמ"ש כיון שאין בו קו"ח כמבואר כה"ג במהרש"ל בסוגי' דשלא כדה"א בפסחים וחולין וחזרתי על כל הצדדים ולא מצאתי ישוב נכון בפשטות ונראה דזה תלוי בפלוגתא דר"י ורבנן בפ"ג דידים משנה ב' כל הפוסל את התרומה וכו' אמרו לו אין דנין ד"ת מד"ס ולא ד"ס מד"ת ועיין בפי' הגאון החסיד רשכבה"ג מוה"א דה"ה בכל דבר שלא נכתב בפי' בתורה אעפ"י שהיא הלמ"ס וכן הוא להדי' במס' נזיר נ"ו ע"ב אמר ר"ע דנתי לפני ר"א ומה אם עצם כשעורה שאינו אדם וכו' אמר לי מה זו עקיבא אין דנין כאן מק"ו ועיי' בפ"ח טהרות מ"ז באחורי הכלים וכו' שמעינן א"ע אומר לא כך ולא כך וכו' והלכה שם כר"א יוע"ש נשמע מזה דאין למידין ק"ו מהלכה למ"ס אפי' להחמיר על דבר הנכתב בפי' כהאי דרביעית דנזיר וכן להיפך ואפי' להקל על ד"ס אין למידין מק"ו מדאורייתא דדמי להא דשמעינן א"ע ואנן פסקינן דלא כותי' כמבואר שם ופסקינן כר"א בזה דאין למדין ולפ"ז יש לומר כיון דעיקר הקושיא דבעינן למילף לתקרובות מערלה וכ"כ אין לו יסוד בעצמותו שהרי מפני שעבר עבירה לחוד איננו בכח להתגולל משום זה לאסרו עליו בהנאה שהרי חורש בשו"ח וחוסם פרה ודש בה יוכיחו ורק מפני שנאסר באכילה מדברי קבלה יתחזק כל בדקי הקושי' ונימא הכי ומה ערלה שאסור באכילה ולא נעבדה בה עבירה אסורה בהנאה תקרובת שאסור באכילה מדברי קבלה ונעבדה בה עבירה א"ד שאב"ה הא תינח לר' יהושע ור"ע דלמדין

דברי קבלה שלא נכתב בפי' מדברים הנכתבים בפי' אבל לדידן דפסקינן כר"א דאין למדין ק"ו בכה"ג אפשר לומר שאין תקרובת נאסר אלא מדרבנן וניחא בזה כמה קושיות שק"ל על דברי תוס' הנ"ל ומצאתים אח"כ בשער המלך דמשמע להדי' מכמה מקומות בש"ס דתקרובות אסור בהנאה מדאורייתא יוע"ש וכן סתמו בתירוצם בחולין דף קט"ז בד"ה חדא מתרתי בתירוצם השני דאב"ה מדאורייתא משום דאיכא למימר דאיסי ב"י כר"ע וכר"י ס"ל:

ט ואגב גרירא נפרש שם דבריהם אשר הניחו המפרשים בלא ביאור והמתקה עיין בראש יוסף שם דף קט"ו ע"ב שם בד"ה ונאמר להלן לא יהי' קדוש וז"ל ואי לאו קרא דלא תאכלנו ה"א דהנאת הגוף בלא אכילה אסר הכתוב וכוונתם דמצינן שני עניני הנאת הגוף עצמו כגון להריח ולסוך בו גופו או למכרם שלא נהנה גופו מאיסורי הנאה עצמו רק שמביא להנאת הגוף או לידי אכילה ולכן השתא דכתיב לא תאכלנו וידעינן ג"כ מג"ש דעם קדוש שאסור בהנאה הרי לימדה לנו הג"ש דלא תאכלנו קאי ג"כ על הנאה כלומר דאפי' הנאה המביאה לידי מאכל אסרה רחמנ' אע"ג שלא נהנה גופו מיד מאיסורי הנאה עצמן אבל אי לאו קרא דלא תאכלנו רק הג"ש לחוד לא אמינא דגם כה"ג אסור הכתוב רק כל שנהנה גופו אע"ג דלא אכל לי' הוא שאסור דומיא דלא יהי' קדש ולדעת רמב"ם ל"ק קושיתם דהשתא דכתיב לא תאכלנו הוא דאינו לוקה על הנאה משום שכל הנאות לגבי אכילה דינו כמו שלא כדה"א שם בד"ה כלאי הכרם יוכיח וכו' ואין להקשות מה לערלה וחמץ וכ"כ שכן בשריפה וכו' ועוד דהיינו דוקא לר"י דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה אבל לרבנן לא הוי חמץ בשריפה וקשה בעיני כל רואה דמ"מ קשי' דליפרך מה לכ"כ שכן בשריפה וצ"ל חמץ תוכיח וחזר הדין במה הצד וכל דאתו במה הצד פרכינן כל דהוא מה להנך שכן ג"ק ומתרצים בדוחק ופשטות דבריהם הכי אזדי להו דלר"י הוא דס"ל דשריפה חמורה ולכן כל האיסורין החמורין דינן בשריפה אבל לרבנן דסברי דחמץ הוא מהנקברי' אמרינן דנקברין חמורין דאפרן אסור והנשרפים אפרן מותר שהרי חמץ שחייב כרת ועבר בב"י והוא ג"כ מהנקברים ולכן לרבנן ליכא למפרך כלל:

י בפסחים שם כ"ג לא לכתוב רחמנא לא יאכל ולא בעי לכם אמר לך חזקי' טעמא דידי נמי מהכא עיי' במהרש"ל וז"ל וא"ל דילמא הוי שרי אף לכתחילה דהא כתיב יהי' בהוויתן וא"ל א"כ הוי אסרינן אפי' נזדמנו ז"א דא"כ הוי לי' ליכתב לא יאכל ולא לכתוב יהי' עכ"ל והישג המהרש"א עליו דא"כ ומסקנא דלא ידעינן מלא יאכל לחוד הדרי קו' מהרש"ל לדוכתי' ועוד קשי' דאי כתיב לא יאכל לחוד כתירוצו של מהרש"ל אזי לא נזדמן לחוד נאסר רק בכל הנאות ורחמנא לא בעי למיסר רק איסור סחורה לחוד אפי'

בנזדמן ולתרץ דבריו נראה דיש להתבונן בדברי רש"י שפי' בדחזקי' דיליף מלא יאכל דהיינו דלא יאכל משמע כל הנאות המביאות לידי מאכל וכי הנאות שאינן מביאות לידי מאכל לא אסרה רחמנא כגון להריח בהם במקום שאין משכירין כי"ב עיין מגילה דף ח' מה בין נודר הנאה למודר הימנו מאכל במשנה שם אין בין מודר הנאה מחבירו למודר ממנו מאכל אלא דריסת הרגל בלבד וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש בפי' רש"י בד"ה וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש וז"ל מותר להשאיל למודר מאכל ודוקא במקום שאין משכירין כיוצא בהן וכו' וצ"ל דה"פ דמלא יאכל לחודא ידעינן לחזקי' מפשטא דקרא שכל הנאות המביאות לידי מאכל מיהו אסורין והשתא דכתיב לכם לכל צרכיכם שמעינן דהיכא דכתיב ל"י לחוד אסורין כל הנאות אפי' במקום שאין משכירין כי"ב וא"כ השתא דכתיב לכם וכתיב יהי' אזי אמרינן דקרא אתי' לריבוי איסורא ואמרינן דקאי על איסור סחורה ומו"מ בהם ולא דנכנס לאפס קצהו לגבול איסורי הנאה שהרי התירם רחמנא בהדי' דכתי' לכם רק משום דלפעמים אסרה רחמנא משום גזירה וה"נ גזרו דילמא אתו למיכל מינהו וכעין שפי' ר"ן בר"י שמפני טעם זה החמירה התורה לעבור בב"י ובל ימצא מפני חומר איסורו דאית בי' כרת ולא בדילה מיני' כ"ש אבל בנזדמן שהיא באקראי בעלמא ל"ש לגזור משום זה ומעתה דברי מהרש"ל נכונים דלעולם עלינו לירד ולידע גבול איסורו דאסר' רחמנ' כדי לידע את הנכנס בתוך הגבול והיוצא מן הגבול והשתא אם נימא דאפי' בנזדמן אסרה רחמנא לסחור בהם תו א"א לומר דגבול איסורו הוא משום דילמא אתי למיכל מני' ונסב הגבול משום שכל הנאות המביאות לידי מאכל אסר' רחמנא [אינו דומה לכ"כ ושאר א"ה שאסורין אפי' בהנאות שאינן מביאות לי"מ] וע"ז עולה תירוצו כהוגן דא"כ לא לכתב יהי' ולכתוב לא יאכל וידעינן מיהת לכל הנאות המביאות לי"מ [שם דף כ"ב ע"ב תוס' ד"ה ואבר מה"ח וכו']:

יא ועיין בס' דו"ח וז"ל ק"ל ממנה אם ענין החזקת טובה לא הוי פ"ר מה פרכינן הכא הא לכלבים שרי [והא מתהני וקשי' לר"א דאמר דל"ת א"ה במשמע] דילמא אתי' כר"ש דדבר שאינו מתכווין מותר ואי הוי פסיק רישא מה בכך דל"א ולא מתכווין הא בפ"ר הוי כמו לא אפשר ומכוין וכמ"ש תוס' לקמן דף כ"ה ע"ב דכל הסוגי' דשם רק היכי דלא הוי פסיק רישא עכ"ל וי"ל דבדבר רשות הוית החזקת טובה כפ"ר דבודאי יחזיק לו טובה בשביל זה אבל במקום מצוה שחובה עליו לעשות דבר זה כדי לצאת ידי ח"ש כגון התם שחובה עליו לפרוק משום צער בע"ח אזי אפשר שיחזיק לו טובה לגמולו דמ"מ הגיע לו הנאה מחבירו ואפשר שלא יגמלנו מאומה שיאמר הכי לטובתי נתכוונתי הלא בלעדי חובה עליך לטרוח בזה משום צער בע"ח ומש"ה שרינן ל"מ התם משום דלא אפשר ולא

מכווין אבל הכא ל"מ למימר דר"ש הוא משום דהיכא דליכא למתלי במידי בודאי יחזיק לו טובה ודמי לפסיק רישא.

בדברי רמב"ם התמוהין שפוסק דאין בגידין בנ"ט וגה"נ מותר בהנאה ופוסק כר"א ותמהו עליו הראשונים שהוא כנגד הסוגיא בפסחים כ"ב דלר"ש דס"ל דאין בגידין בנ"ט דלא אפשר לומר כשהותרו נבילה גידה נמי הותרה אזי גה"נ אסור בהנאה ונראה לומר דלכאורה קשה דמאי קושיא מגה"נ כיון דכתב רחמנא וטבחו או מכרו ופסקינין דכל דבר המתיר עמו בשחיטה להוציאו מידי אמה"ח או בשר מן החי מעכב עיין ב"ק ע"ח ע"ב רק קרנותי' וגיזותי' הוא דאינו מעכב וגם מבואר דבאיסורי הנאה אין לו זכי' של כלום ואין לו מכר כמ"ש תוס' במס' זבחים דף ע' בד"ה אפי' אבל יש לו בעלים ומיקרי לכם כמ"ש הריטב"א בסוכה גבי אתרוג של ערלה ומעתה כיון דכתב רחמנא ומכרו ופירושו דכולו בעינן מזה מוכח דגה"נ מותר בהנאה דאל"כ לא משכחת ליה לעולם שימכרנה כולו שהרי איסורי הנאה אין לו מכר וזכי' ועודנו ברשות בעלים ראשונים וקרא בשור ושה כתיב אלא משום דאיפשר לומר דקרא דמכירה איירי בבן פקועה וס"ל דאינו נוהג בשליל וכר' אושעיא שם צ"ב ע"ב דס"ל דהלך ר"מ לשיטתו ור"י לשיטתו דמיתלי תלי בשחיטה דמאן דס"ל דב"ט טעון שחיטה הוא דס"ל דנוהג בשליל וכיון דרהיטא דש"ס בכ"ד דאינו טעון שחיטה רק ר"מ ס"ל דצריך שחיטה וה"ה לגה"נ וחלב וסוגיא דכ"ש אזדי אליבא דר' יוחנן ב"ק ע"ז ע"ב דלא מקשינן מכירה לטביחה ושפיר אפ"ל דאיירי בבן פקועה אבל הרמב"ם לשיטתו דפוסק דגה"נ נוהג בשליל כסתם משנה כמ"ש המ"מ בפ"ו מהלכות מא"ס ומוכח ממכרו דכ"ר דגה"נ מותר בהנאה גם יש לומר דסוגיא בפסחים אזדי אליבא דרבי ב"ק ע"ח דס"ל דדוק' דבר המעכב בשחיטה והיינו שנעשה ע"י נבילה מחיים ולא מוכח כלל ממכרו דבגה"נ אינו נעשה אפי' טריפה אבל לדידן דפסקינן דכל דבר הצריך שחיטה מעכב במכירה גם גיד הנשה בכלל דאף על גב דאסור באכילה מכל מקום צריך שחיטה להוציאו מידי אבר מן החי ועיין בדין א"כ בסימן שכתבנו שם ליישב דברי רמב"ם הנ"ל.

הלכה י - בדיני מעילה

סימן א

בדיני מעילה

א בשעה"מ מה' יסה"ת שהקשה לדעת תוס' פסחים דף ך"ו ד"ה שאני היכל דלתוכו עשוי וזה לשונו פ"ה ואין הנאת צילו נאסרת שאין זה דרך הנאתו וכו' והסכימו לזה משום דילפינן חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב אכילה ובזבחים דף עיין כתבו להיפך

בד"ה אפילו וז"ל אבל במתני' דהכא חיישינן לתקלה דאיכא כמה ספק איסורין לפי שהם מקודשין וכו' וחלב מקודשין ע"ג מכתו דשרי בשור הנסקל לפי שאינו דרך הנאתן וכו' עכ"ל הרי דפשיטא להו דגבי מקודשין לענין מעילה חייב אפי' שלא כדרך הנאתן והניח דבריהם בתימא ול"נ דלק"מ דתרי עניני מעילה איכא דהיכא שהגביה לצרכו דאזי מעל תיכף בשעה שהגביה לפי שהוציאו מרשות לרשות ונעשו חולין בהגבהתו היכא דקסבר שהוא של חבירו וכ"מ בכ"ד ועי' קידושין מ"ג בתד"ה שלא מצינו וכו' וז"ל וי"ל דמעילה לא מתחייב המשלח ע"י הנאת השליח אלא ע"י הגבהה דשליח דמיד דאגבהיה שליח קניי' וההיא שעתא חייב המשלח ועיי"ש נ"ה בד"ה אין מועלים וגם איכא מעילה בלא הגבהה ואז לא מעל אלא כשנהנה ומש"ה בפסחים דאיירי בהנאת צילו שפיר כתבו דהוי שלא כדה"א אבל בזבחים בהניח חלב של מוקדשים ע"ג מכתו דמשעה דאגבהה הוציאו לחולין שהרי הגביהו לצרכו ותו לא איכפת לן אם הגביה לצורך הנאתו אם לא ולפ"ז אם נימא כנראה מפשט' דזהו דוקא בקדושת דמים שמוציאו לחולין בהגבהתו ואין מעילה אלא שינוי כדאי' במעילה דף י"ח ע"א אבל בקה"ג שאינו מוציאו לחולין בהגבהתו אפי' היכא דקסבר שהוא של חבירו אזי לא מעל אלא כשנהנה ולפ"ז צ"ל דתרי אנפי דנקטי בזבחים דחמורה הקדש משור הנסקל וחיישינן בהקדש טפי לתקלה כגון רכב ע"ג שור ובא חבירו ורכב וכו' וחלב מוקדשין ע"ג מכתו דשרי בשור הנסקל דחד' איירי בתמימים ועודנו קה"ג ועוד אפי' כשהוממו מ"מ חמירא קדשים לענין שלא כדה"א דכיון שכבר יצאו מקה"ג הרי מעל משעה שהגביה אלא דלפ"ז עודנו לא יתורץ מרישא ברכיבה דבע"כ צ"ל דגבי שור חשיבי שלא כדה"א ובע"כ בקדושת הגוף איירי דנקטו רכב ע"ג שור ובא אחר ורכב בו דכולן מעלו דזהו בקה"ג דוקא אמנם בל"ז צריכין לומר דלדוגמ' בעלמ' נקטי בלישנא דתנן התם שהרי לגבי שה"נ ג"כ ליכ' נפקות' בין ראשון לשני אלא דעיקרא דמילתא דרכובה אסורה מיהת משום עבודה אפי' היכא דהוה שלא כדרך הנאתן משא"כ בשה"נ והתם דקתני דכולן מעלו איירי בבהמה שהוא כדרך הנאתן:

ב אומנם מדברי תוס' קידושין מ"ג הנ"ל נראה לכאו' שגם בקה"ג שאינו מוציאו לחולין בהגבהתו מ"מ נתחייב ע"י הגבהה שהרי מספקי להו באומר לשליח הושט ידך לכד של שמן ותהנה מן הסיכה וכו' אם יתחייב המשלח משום דלא מצינן זה נהנה וזה מתחייב ותנן בפ"ו דמעילה אמר לו תן להם חתיכה והוא אמר טולו שתים שתים והן נטלו ג' ג' כולן מעלו דמשמע דאיירי בקה"ג ואפ"ה מעל המשלח ועיין ברמב"ם בפ"ו מה' מעילה ה' ב' דמוקי לה בקדושת ב"ה והוא מטעם אחר דא"כ נתערב איסור אחר עמו יעו"ש וצריכין לדחוק ולומר דגם לדעת התו' איירי נמי בקדושת דמים דוקא. אמנם אכתי קשי'

מהא דאמרינן לקמן דף נ"ד ע"ב דלר"מ הקדש במזיד מתחלל בשוגג אינו מתחלל ולא אמרו בשוגג מתחלל אלא לענין אכילה בלבד יעו"ש וכיון דאינו מתחייב בקרבן מעילה אלא על אכילה והנאה דוקא האיך משכחת לן שליחות במעילה לר"מ כיון דזה נהנה וזה מתחייב לא מצינו בכה"ת ואין לומר דמש"ל במזיד כיון דחיוב' דשליחו' במעיל' מגז"ש דחט' חטא מתרומ' הוא דילפינן לי' וחטא דמעילה בשוגג הוא דכתיב בחיובא דקרבן איברא דגם אם נימא דמעילה שאני ומתחייב המשלח אפי' על הנאה גרידתא דשליח ג"כ קשי' מהא דתני' בתוספתא בפ"ב דמעילה הי' רוכב על גבי בהמה ובא חבירו ורכב כולן מעלו נתנו לחבירו וכו' הוא מעל וחבירו לא מעל ובעולה נתנו לחבירו וחבירו לחבירו כולן מעלו בו מובא בתוס' ב"מ צ"ט בד"ה וחבירו מותר וכו' ולכן פוסק הרמב"ם בפ"ו מה' מעילה ה"ה דבכל מידי דקדשי קדושת הגוף כשנתנו לחבירו וחבירו לחבירו כולן מעלו ואמאי דכיון שאינו יוצא לחולין לעולם וכל היכא דאיתא בקדושתייהו קיימ' אמאי יתחייבו על הוצאת רשות או כשנתכוון לגזול ואי אפשר לחייבן אלא על הנאה ואכילה דוקא דבל"ז אמאי יתחייב כיון דלא אהני מעשיו ולא עביד מידי וכן אית' להדי' שם בקידושין נ"ד ריש ע"ב אמר עול' משמי' דרב פדא אומר היה ר"מ הקדש במזיד מתחלל בשוגג אינו מתחלל ולא אמרו בשוגג מתחלל אלא לענין קרבן בלבד ומקשי וכי מאחר דאינו מתחלל קרבן במאי מחייב אלא כי אתא רבין וכו' ולא אמרו מתחלל אלא לענין אכילה בלבד ולפ"ז תיקשי קו' זו עצמו גם לדידן בכל מידי דקדשי קדושת הגוף אמאי יתחייב בקרבן על הוצאת רשות לחוד כיון דאינו מתחלל על ידו:

ג לכן נראה לפענ"ד דבין לר"מ בקדושת דמים דס"ל להדי' דאינו מתחלל אלא לענין אכילה והנאה כמ"ש בתוס' שם] וכן לדידן בקדושת הגוף דאינו מתחלל ולעולם בקדושתי' קיימא היה מן הדין ג"כ דלא ימעול אלא על אכילה והנאה בלבד ואעפ"כ לא נפלאה ורחוקה היא שימעול ג"כ כשנתנו לחבירו דמ"מ יתחייב מיהת לפי טובת הנאה שבו כמו במשאיל קורדום של הקדש דמעל לפי טובת הנא' שבו וחבירו מותר דבקע בו לכתחי' כדאית' ב"מ צ"ט רק היכא שנודע שהוא של הקדש עד שלא נהנה בו המקבל הרי גם הנותן אין לו בו שום טובת הנאה בנתינה זו ומשה"ט תו אי אפשר שימעול ויתחייב לר"מ אלא על אכילה והנאה שהרי גם כשנתנו לחבירו לא מעל הנותן אלא כשכבר נהנ' המקבל ואח"כ נודע שהו' של הקדש שאם נודע טרם שנהנה על מאי נחייבנו שהרי בקדושתיה קיימי וגם משום טובת הנאה אי אפשר לחייבו שהרי כולה לגבוה סלקי ולא נהנה מידי לא המקבל ולא הנותן אבל כשכבר באה לידי כילוי ביד המקבל או אפי' כשכבר נהנה ואח"כ נודע שהוא של הקדש הרי כבר נגמרה טובת הנאה

של הנותן ונתחייב בקרבן מעילה על טובת הנאה שכבר נהנה ע"י נתינה זו ולפ"ז ניחא שגם לר"מ דס"ל שהקדש בשוגג אינו מתחלל וליכא לחיובא דמעילה אלא על אכילה והנאה אפ"ה מתחייב ע"י שליח אע"ג דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן וכגון שאמר לשליח תן חתיכה זו של קדושת דמים לאורחים וכה"ג טובא ונמצא דתיכף כשקיבל המקבל נתחייב אידך לפי טובת הנאה שבו כיון שאכלו טרם שנודע הרי נגמר הנאת הנותן בנתינה זו ע"י שלוחו ונמצא דלא מחייבינן לי' על הנאת חבירו רק על הנאת עצמו רק נפקותא רבה איכא בין ר"מ לרבנן בזה דלר"מ מעלו שניהם המשלח והאוכל שגם האוכל או הנהנה מעל לפי שעדיין לא יצא לחולין אבל לרבנן לא מעל רק הנותן לפי שכבר יצא לחולין בשעה שקיבלה והגביה ובין שאכלו ובין שלא אכלו לא מעל רק הנותן או המשלח שציוה ליתנו לידו אבל לר"מ מעלו שניהם ובלבד שיאכלנו המקבל או שיגמור הנאתו טרם שנודע שהוא של הקדש אבל אם לא נהנה בו עד שנודע גם הנותן לא מעל שהרי לא נסתימה הנאתו ולא נהנה ולא מידי ומעתה נקל להבין דהא דקתני בתוספתא דבעולה נתנו לחבירו וחבירו לחבירו כולן מעלו דאיירי כשכבר נהנה בו האחרון טרם שנודע שהוא של הקדש שכולן מעלו משום שכבר נהנו מטובת הנאה שבה דלא גרע בזה ממשאיל קרדום לחבירו וזה ברור ונכון והא דמקשי לרב פדא וכי מאחר דאינו מתחלל קרבן במאי מחייב היינו כשנודע טרם שנהנה דקסבר דלענין קרבן מודה ר"מ לרבנן וכשם דמחייב לרבנן אפי' כשנודע טרם שנהנה כן נמי לר"מ ולהכי מקשי דבשלמא לרבנן ניחא כיון דנתחלל על ידו ויצא לחולין משא"כ לר"מ:

ד עיין בכ"מ בפרק ויו מהלכות מעילה ה' ג' וז"ל וכתב הראב"ד על דברי רבינו א"א בכל זה יצא מכלל משנתינו ואני אומר שמ"ש ובודאי בהמה דומי' דכלי שרת אינו הכרע דמדקתני רכב ע"ג בהמה משמע דבבהמה טמאה אייר שדרכה ברכיבה ולא בבהמה טהורה שאין דרכה ברכיבה ולדברינו הנ"ל הכריח רבינו דבע"כ צ"ל דמתניתין בבהמה טמאה אייר ואזי אפי' בבהמה שאין דרכה ברכיבה ג"כ חייב בקרבן מעילה שהרי משעה שעקרה ידה ורגלה כבר קנאה ויצאה לחולין לכה"פ כדי הרכיבה שרצה לרכוב עליו [אפי' אם נימא כפי שרצה הר"י לפרש מתחילה בב"מ צ"ט בריש ד"ה וחבירו מותר וכו' וכדעת הריטבא קדושין נ"ג שקושט' מובא במ"ל שם ה"ד ונראה דטעמי' דידי' דס"ל כדעת ראב"ד מובא בש"מ ב"ק צ"ח ע"א דשואל ש"מ לא הוי אלא גזלן מדרבנן יוע"ש בד"ה אי נחית לי' וכיון שכן אע"ג דמדרבנן נעשה כגזלן על כולו] אי אפשר לומר לענין מעילה שחבירו מותר לבקע לכתחילה דא"א לרבנן **(כל זה אינו מדבר רק מענין מעילה אבל מה שנוגע לגוף דיני שואל שלא מדעת וגזלן הכל נוהג ע"פ דינא דמלכותא

ודיני דמלכותא דינא:)** לעקור בקו"ע ולהכי כשנטלה רק לרכיבה ולהחזירה לאח"כ דמדאורייי' קנאה במשיכה להנאת רכיבה דמדאוריית' דינו כשואל ואנן פסקינן כרבי אמי שם דמהני משיכה מדאוריית' בשומרין והמשאיל מעל לפי ט"ה שבו והשואל מותר לבקע בו לכתחילה וה"ה בשואל ש"מ דמדאוריית' קנאה להיות ברשותו ולהתחייב באחריותו עד כדי הנאות תשמישו לבד שרצה לקנות אבל לא על כולו רק מדרבנן נעשה כגזלן על כולו ולענין זה שחבירו לא ימעול אין כח בידם לעקור דבר מה"ת בקו"ע ומשה"ט לא איכפת לן אם נהנה גם שלא כדה"א כיון דחיובו במעילה הוא על שעת הגבהה דהיינו משעקר ידה ורגלה ולהכי גם חבירו מעל כשרכב עלי' אח"כ וכמש"כ לעיל באות א' אבל אם נימא דאיירי בטהורה ובקה"ג כיון שאינו יוצא לחולין ולעולם בקדושתי' קיימא אזי אי אפשר שימעול רק כשנהנה ואזי בעינן כדרך הנאתו אבל שלא כדה"א לא אפשר לחייבו על הנאה זו:

ה ולפ"ז אשכחן פתרא לדברי רמב"ם שם ה"ד ה' התמוהין למאוד כאשר השיג עלי' הראב"ד והכ"מ והמ"ל שם הועילו במקצת אבל עודנו לא סיפקו לכל צורכי המעיין שפירשו רשתם לפרש המסבב בתר פני המסובב והוא דבהמה דקתני במתניתין מיירי בקדושת דמים וה"ה לכלי תשמיש וכלי שרת איירי בקה"ג וההפרש ביניהן כשנתנו לאחר דבקדושת דמים לא מעל אלא הראשון ובקה"ג כולן מעלו והא דפליגי ר"נ ורבנן בע"כ צ"ל דאפי' כשלא נתנו לאחר פליגי דאל"כ מנ"ל דמתניתין דלא כרבנן יוע"ש במ"ל בסה"ד ה' ד' ועדיין אינו מובן דמנ"ל לגמר' לאוקמי דלא כרבנן דפליגי בכ"ש וסברו דדוק' בקרבן עצמו הוא דיש מועיל אחר מועיל דכתיב באיל האשם אבל בכ"ש אע"ג דקדשו קה"ג מ"מ לא חמירא כקרבן גופי' והא דקתני במתניתין שגם בכ"ש יש מועל אחר מועל אייריי בכלי תשמיש ובק"ד וכמו שפירש הכ"מ מתחילה ועוד דר"נ ורבנן ל"פ אלא בקה"ג של כלי שרת אבל בבהמה דרישא דמתניתין שהוא בגוונא חדא דכלי תשמיש גם לרבנן כולן מעלו וכיון דצריכין לומר דפליגי גם כשלא נתנו לאחר א"כ תיקשי לרבנן דאמאי לא מעלו כולן בשאר כלי שרת דניהי דקילי קדושתייהו מקדושת קרבן מ"מ לא גרעו מקדושת דמים דמעלו כולן משום כלי תשמיש וא"כ טבעת של זהב נמי דל קדושתי' מיני' מ"מ לא יצא מכל כ"ת דמעלו כולן אפי' בק"ד דקילו טובא מקדושת כ"ש ונראה לפענ"ד שרבינו הגדול הציץ ברוחב בינתו תוכן כוונת התנא והוא דרהטא דמתניתין דנקט בבהמה רכיבה ובכלי שרת נקט בכוס של זהב ולא נקט בסתמא ולימ' בבהמה עשה בה עבודה ובא חבירו ועבד בו וכן בכוס סתמא ומדוע נקט לי' בכוס ש"ז דווקא אלא כשתרד לעומק הדברים עפ"י מוסדות נכונות שקבלנו מרבותינו הראשונים והוא

כשהגביה של הקדש בשוגג וכסבר ש"ח הוא ודעתו לגוזלו או כסבור של הפקר הוא ונמצא דבהגבהה זו נתכוין להוציאו מרשות לרשות ונסתיים הדבר שהוא של הקדש אזי קנאה בהגבה זו ונעשית חולין לגמרי ומעל לפי כולו כמ"ש תוס' ב"מ צ"ט ובקידושין ובריטב"א שם ובפרט זה לית מאן דפליג ואפי' בדברים שיש בו פגם דלא מעל עד שיהנה ויפגום מ"מ אין לך פגם יותר מזה שהוציאו מרשות הקדש ונעשה חולין ובזה לכ"ע לא מעל אלא הראשון לחוד שכבר נעשה כולו חולין ומותר ליהנות בו אח"כ לכתחילה וכשנטלה לצורך תשמישו ודעתו להחזירו בזה פליגי תוס' וריטב"א הנ"ל דלמסקנת דעת התוס' אזי ג"כ מעל כנגד כולו ולא משכחת לי' בזה שיהי' שניהם חייבין בקרבן אלא היכא דכסבר שהוא שלו דאז לא יצא לחולין ע"י הגבהה רק בשעה שנהנה הוא דנתחייב וכן כל מי שנהנה מתחייב ולדעת ריטב"א ורמב"ם דגם כשנטלו לצורך תשמישו ודעתו להחזירו כולן מעלו שכל א' מהם לא הוציא לחולין בהגבהתו רק כדי תשמישו שרצה לקנותו לפי דמדאוריית' לא נעשה כגזלן אבל כדי תשמישו יצא לחולין תיכף בשעה שהגביה וגם בפרט זה הוא אפי' בדבר שיש בו פגם מעל מיד דכל שיש בהכל יש בחלק ממנו וכשם שאילו רצה לגזול כולו מעל מיד משעת הגבהה ה"ה נמי בהגביה לצורך תשמישו ודעתו להחזירו שהרי כבר יצא לחולין כדי תשמישו ומותר לשמש בו לכתחילה אמנם כל זה הוא בקדושת דמים דווקא אבל בקה"ג כיון דלא יצא לחולין בהגבהתו אזי לא נתחייב במעילה אלא בשעה שנהנה לפי שלא אפשר להוציאו לחולין בשום תחבולה שבעולם כ"ז שראוין לעבודה ולשירותן ואזי ממילא דראוי לומר דתלי' בין דבר שיש בו פגם דלא מעל עד שיפגום ובין דבר שאין בו פגם רק דבקדושת הגוף נידון לעולם כדבר שאין בו פגם לפי שאינו ראוי למכור ולהשכיר וכדאית' להדיא במעילה י"ט ע"א מכדי אי בבהמה תמימה היינו כוס של זהב וכו' עיי"ש בפרש"י וז"ל דכי היכי דכוס של זהב לא קאי לאיפגומי ומשום הכי לא אזיל ביה בתר פגימה וכו' אף חטאת תמימה דקיימי להקרבה לאו בת פדייה הוא כיון שנהנה ממנו לימעול וכו' וכן פרש"י שם ע"ב במתני' בד"ה אין מא"מ אלא בבהמה וכ"ש בלבד יוע"ש וגם זה מוכח מכולו פירקא דכל היכא דקתני כוס של זהב הוא משום דכוונתו לאשמעינן דינא דנהנה לחוד בדבר שאין בו פגם ומעתה נתבונן בסדר דמתנית' והכא רהטי ואזדי והוא דעיקר כוונתו לאשמעינן דרך כללא דלא משכחי לן מועל אחר מועל אלא בבהמה וכלי תשמיש או בכ"ש והוא שכל המטלטלים עומדים או להשתמש בהם או לסחור ולישא וליתן בהם או לאכילה והנאה ובכולהון לא משכחת לן מא"מ אלא בבהמה העומד להשתמש בו או בשאר כלי תשמיש שהרי הוא משמש בכולו ואעפ"כ לא הוציא לחולין אלא עד כדי

תשמישו שכל המגביה לצורך תשמישו עד זמן ידוע לא יצא לחולין אלא כדי תשמישו עד הזמן שנתכוון אז והשאר נשאר בקדושתו ומש"ה מעל גם השני וכן כולן אבל בדבר העומד לסחורה או לאכילה והנאה אי אפשר למצוא בו מועל אחר מועל דממ"נ אם הגביה לסחור בכולו או לאכלו הרי כולו יצא לחולין ואם ליטול מקצתו וחבירו הגביהו ליטול חלק האחר ממנו אזי אע"ג שכולן מעלו מ"מ אי אפשר לכללו בסוג זה דיש בו מועל א"מ דבחלק שמעל זה לא מעל חבירו ואין חלק האחד קשור בחבירו ופשיטא דכולן מעלו ומידי דהוי כמו בשני כלים דמאי שנא אבל בבהמה וכלי תשמיש אע"ג שמשתמש בכולו אפ"ה יש בו מועל א"מ וכדכתיבנא לפי שלא יצא מקדושתו אלא כדי תשמישו וצורך זמן תשמישו וה"מ כשלא הגביהו אלא לצורך תשמיש עד זמן ידוע אבל כשהגביה לגזול את כולו כבר יצא כולו לחולין ומותר לכ"ע להשתמש בו לכתחילה אמנם כן בקדושת דמים אבל בקה"ג אפי' כשהגביהו ליטול את כולו מ"מ לא מעל אלא בשעה שנהנה ואזי יש בו קולא וחומרא קולא דלא מעל אלא שיהנה כדרך הנאתן דוקא וכדאמרינן בפסחי' דף כ"ו שאני היכל דלתוכו עשוי' וחומרא דכולן מעלו אפי' כשנטלו ליגזול כולו ובקדושת דמים אית בהו ג"כ קולא וחומרא להיפך דלא בעינן שיהנה כדרך הנאתן לפי שיצא לחולין משע' שהגביה ואז מעל וכשנטלו ליגזול לכולו אזי לא מעל אלא הראשון בלבד ור' נחמי' ורבנן פליגי כשנטלו ליגזול כולו דרבנן סברי דדוקא בקרבן דאלים קדושתי' הוא דלא יצא לחולין ע"י הראשון אבל בכ"ש דקילי אין בו משום מא"מ ור"נ ס"ל דה"ה בכ"ש אפי' כשנטלו לכולו כולן מעלו והכרחיות המכריחות לכוונה זו במתניתין דבהמה דקתני איירי בק"ד וכ"ש איירי בקה"ג נשמע מן המליצה דנקט ואזיל מדקתני בבהמה רכב ובא חבירו ורכב וכו' שמעית מינה דאיירי בק"ד דאי בקה"ג כיון שלא מעל עד שיהנה כדרך הנאתן דווקא וכיון שאין דרכו ברכיבה יפטרו כולן אלא ע"כ דאיירי בק"ד ומשום שדרכו להשתמש בכולו ובגוף אחד שנשתמש הראשון שימשו כולן ואפ"ה כולן מעלו וה"ה לשאר כלי תשמיש דמ"ש ומינה גופה תסתיים דע"כ הוא כשהגביהו רק לצורך תשמישו דהיינו משעה שעקרה ידה ורגלה נתכוון רק לתשמיש ידוע ולהחזירו לאח"ז דליכא למימר דאפי' כשהגביהו ליטול לכולו דא"כ מ"ש בהמה דנקט הלא כל המטלטלין העומדין לסחורה ואכילה נמי וכמ"ש לעיל ובסגנון זה נביטה ונראה בבא השני' דפירש לה בשתה בכוס של זהב ובא חבירו וכו' דנקט לי' בכדרך הנאתן דווקא ובדבר שאין בו פגם הרי מורה במישרים דאיירי בקה"ג דווקא דאי בק"ד למה נקט לי' בכדרך הנאתן דווקא וגם מה מעליותא הוא דל"ב שיפגום בו שו"פ תיפק לי' שאין לך פגם יותר מזה כיון שכבר יצא לחולין משעה שהגביה כדי תשמישו ואפי' של

כסף נמי ואפי' לא חיסרו ש"פ א"ו דאיירי בקה"ג שלא יצא לחולין לעולם ומש"ה בעינן שיהנה כדרך הנאתו דווקא וגם לא פגם בו ואפ"ה יש מועל א"מ וממילא נשמע דאיירי אפי' כשהגביה ליטול כולו לעצמו דאל"כ ת"ל משום כלי תשמיש ואפי' שלא כדרך הנאתן נמי א"ו משום דלא יצא לחולין הוא דמעלו כולן וממילא מובן דאפי' כשנטלו לעצמו לגמרי מעלו כולן [דבשלמא בר"פ דנקט לי' בדבר שאין בו פגם בכוס של זהב וקטלא ש"ז ל"ק ת"ל דאין לך פגם יותר מזה אע"ג דמשמע מלשנא דאיירי בק"ד דאיכא למימר דאיירי בכסבור שהוא שלו דלא קני' בהגבה ולא מעל רק בשעה שנהנה אבל במתניתין דנקט בבהמה דמעלו ברכיבה א"א לומר דאיירי בכה"ג דא"כ הקל"ד במאי נחייבינהו כיון שנהנו כולן שלא כדרך הנאתן א"ו דאיירי דכסבור של אחרים הוא א"כ כוס ש"ז נמי] והשתא נקט לי' במתני' תרי גוונא בקה"ג חדא בדבר שאין בו פגם להדיא גם למראית עינים וחדא אפי' בדבר שנראה שיש בו פגם אפ"ה ל"ב שיפגום בו ש"פ רק שיהנה בו בפרוטה והוא בתלש מן החטאות לאשמעינן כיון דלקושטא אין בו פגם כיון שאינו עומד לדמי וכפרש"י ומעתה כיון דר"נ ורבנן בע"כ ל"פ אלא כשנטלו כולו לצרכו דאל"כ אלא בצורך תשמישו מ"ט דרבנן הרי לא נגרעו לכ"ש מק"ד לחוד דכולן מעלו והם ל"פ אלא בקה"ג כדמשמע להדי' דמייתו להו מקרא דאיל האשם ומתניתין נמי דבע"כ איירי בקה"ג וכשנטלו לצורך עצמו לגמרי אתי' דלא כרבנן וכן פסקינן כר"נ וכסתם משנה אלא דעדיין אפ"ל דדווקא כשנטלו לצורך עצמו היכא דכסבור שהוא של חבירו הוא דס"ל לר"נ דכולן מעלו אפי' בשאר כ"ש משום דגם לפי כוונתו לא נכנס לרשותו לגמרי רק שהוציאו מרשות בעלים ולהתחייב באחריותו ומש"ה כשנודע שהוא של הקדש כולן מעלו דבקנין גרוע כזה לא יצא עדיין מרשות הקדש לגמרי אבל היכא דכסבור שהוא שלו ונתנו לחבירו דלפי כוונתו הקנהו לחבירו לגמרי אפשר כיון דלדעתו הי' לאידך קנין אלים בזה אזי גם בכ"ש יוציאו לגמרי ולא ימעול אלא הראשון לבד מש"ה כתב רבינו שם ויראה לי דאפי' כשנתנו לחבירו נמי מעלו כולן:

ו עיין במ"ל פ"ו מהלכות מעילה ה' ב' וז"ל לא מעל אלא האוכל בלבד ראיתי לתוס' בפ' הא"מ דף מ"ג שאם אמר הגזבר לשליח אכול ככר זה של הקדש והשליח לא ידע שהוא של הקדש דחייב המשלח ע"י הגבהה דשליח דמיד דאגביה שליח קני' וההוא שעתא חייב המשלח משמע דקודם אכילת השליח חייב המשלח ולפ"ז נ"ל דגם היכא דשליח מתחייב כגון שהי' המשלח מזיד חייב השליח מכי אגביה אף שלא נהנה ומדברי רבינו שכתב לא מעל אלא האוכל משמע דדווקא באכילה ולא משעת הגבהה וכי תימא דדווקא גבי חיובא דמשלח הוא דאמרינן דאינו מתחייב ע"י הנאת השליח אלא מכי

אגבהיה מתחייב המשלח אבל גבי חיובא דשליח לעולם אינו מתחייב אלא מכי נהנה הא ליתא דהא קיימ"ל נזכר ב"ה ולא נזכר שליח שליח מעל הרי דאף שלא נהנה שליח מתחייב משום דהוציאו מתורת הקדש לחולין וכו' שוב ראיתי דודאי האומר לחנוני טול פרוטה זו של הקדש ותן לי בעדה נרות אם הי' שוגג המשלח המשלח חייב במעילה אך אם הי' מזיד אין החנוני חייב עד שיוציא את הפרוטה אבל משום דקנאה אינו חייב כיון שלא עשה מעשה אבל המשלח חייב כיון שעל פיו קנאה החנוני וכו' עכ"ל ולא אדע מה קשיא ליה מעיקרא מדברי רמב"ם שכתב ולא מעל אלא האוכל ולא קאמר משעה שהגביה דהא השתא בעולה קיימינן שקדשי קה"ג ולא יצא לחולין בשעה שהגביה ואפי' היכא שרצה לקנותו לעצמו ודברי תוס' קאי בקדושת ב"ה ועי' לעיל אות ג' שגם דמש"ל גם בקה"ג והוא שאכלו אח"כ שאז הוא דמעל למפרע משעה שנהנ' בו לפי טובת הנא' שבו ואם הי' בב' העלמו' אפשר דחייב ב' ודברי המ"ל תמוהין וצ"ע אמנם ראה כמה גדולים דברי צדיקים שלא יצא מדבריהם דבר לבטלה שגם למסקנת דבריו ולמאי דכתבנו מ"מ משכחת ליה לדינא שהמציא בראשונה דמעל השליח משעה שהגביה כגון שאמר לשלוחו טול חפץ זה של הפקר וזכה בעדי ונזכר ב"ה ולא נזכר השליח דאז השליח מעל בשעה שהגביה שהרי אע"ג דנודע הדבר שהוא של הקדש מ"מ כבר יצא לחולין ע"י הגבהה דקניא למשלח וכשנזכר המשלח ולא נזכר השליח אזי השליח מעל [וה"מ בקדשי ב"ה אבל בקה"ג כיון שלא יצא לחולין לא עביד ולא מידי] ואע"ג דחנוני לא מעל אלא עד שיוציאנה זהו בדעת אחרת מקנה דלא עביד מידי אלא מעשה קוף בעלמא אבל הכא דעביד השליח עיקר הקנין פשיטא דמעל השליח שע"י קנינו דעביד הוציאו לחולין ועי' נדרים ל"ד ע"ב היה לפניו ככר ור"ן שם:

ז אמנם בזה מספקא לי היכא דקסברו שהוא של ראובן ואמר שמעון ללוי צא ותנה לי וכן עשה וזכה השליח לשמעון ואח"כ נודע שהוא של הקדש אם נימא בזה דחייב המשלח במעילה דגבי מעילה יש שלד"ע א"ד דאזלינן בתר מעיקרא וכיון דלדעתם שהוא של ראובן הרי נתבטל השליחות מעיקרא א"ד כיון דנודע שאינו של ראובן אלא של הקדש ואזלינן בזה בתר השתא וכדמות ראיה לזה מדברי תוס' קידושין מ"ב ע"ב שהיקשו דמאי קו' ממעילה שאני מעילה דלא ידע השליח ואם איתא נימא דקו' הגמ' אזדי ממעילה בכה"ג דקסברו שהוא של ראובן דשייך ביה דברי הרב וד"ת אע"ג דלא ידע שהוא של הקדש אלא משום דפשיט' להו דבכה"ג גם למסקנ' דריבה רחמנ' במעיל' דיש שליח אבל בכה"ג לא משו' דאזלינן בתר מעיקר ועי' בס' מקנה שם בקדושין שראיתי אחר שכתבתי כל הנ"ל שכתב שם שרמב"ם חולק על תוס' הנ"ל שכתב בהלכה הנ"ל ובלבד

שלא יתערב עמו איסור אחר ואם אית' דמעל המשלח משעה שהגביה השליח הרי לא נתערב איסור אחר במעילה זו דנתחייב במעילה משעה שהגביה ועל איסור עולה אינו חייב אלא בשעה שאכלה וגם דבריו תמוהין דע"כ לא אמרינן שיתחייב על הגבהתו רק בקדשי ב"ה שיצאו לחולין ע"י הגבהתו אבל לא בקדושת הגוף שאינן יוצאין לחולין לעולם והכי הו"ל להקשות דלמה לי' טעמא משום שנתערב עמו איסור אחר ת"ל כיון דלא מעל בקה"ג אלא בשעה שנהנה ותו אי אפשר לחייב את המשלח דזה נהנה וזה מתחייב לא מצינן וביותר בפשטות קשיא מפ"ו ה' ד' וכדכתיבנא לעיל שוב לא מצאתי שבעל שעה"מ היקשה קושי' זו בפ"ו על הרמב"ם ותוספתא הנ"ל והניח בצ"ע ולמ"ש לעיל באות ג' דאפי' בקה"ג היכא דאכלו האחרון אזי מעלו כולן לפי טובת הנאה שבהן יש ליישב ולתת מקום לדברי מקנה הנ"ל כיון דמ"מ לא אתיא בב"א שהרי המשלח מעל למפרע משעה שהגיע ליד המקבל ואיסורא דעולה מתחיל רק בשעת אכילה אמנם יען שדברי רמב"ם הנ"ל מקורם מתוספתא כמ"ש הראב"ד שם ותיקשי לתוס' מתוספתא זו אמנם לקושטא ניחא שהרי הכא איכא צד הפוטר בצד המחייב ואי אפשר שיוגמר חיובו עד שיבא לגבול הפוטר שהרי כל כמה דלא אכלו אי אפשר לחייבו על הנתינה לחוד שאם נודע שהוא של הקדש והוא קדשי גבוה טרם שנהנה האחרון בהנאה של כילוי הרי כולן לא מעל שהרי נסתיים מילתא דלא נהנו שהרי הדרי לגבוה וכיון שכן דמי לזורק חץ בשבת וקרע שיראין בהליכתו עי' כתובות ל"א וגם אם נימא דדוקא היכא דאי בעי למיהדר ל"מ הדר ה"ה בנידן דידן כיון דצד הפוטר כרוך לעולם בעקבו של המחייב וא"א להפרידן דמי לזורק ולא למעביר ועי' יבמות נ"ט בתד"ה אלא לאו בסה"ד:

ט עיין בתוס' ב"מ צ"ט ע"א בד"ה וחביר כו' יעו"ש תימ' דתני' תוספת' בקע כו' כולם מעלו ועי' שם בכל הדיבור ובמהרש"א שם וז"ל היה נרא' לר"י לכאו' שיצ' כל הקורדם לחולין כו' אך קצת קשה לר"י דא"כ כו' וע"כ נראה לו יותר שאינו יוצא לחולין אלא כו' עכ"ל ר"ל שכ"ז דלעיל דהוי קשיא ליה מן התוספתא היינו לפי מה שהוא נראה לכאורה שיצא כל הקורדם בשאלה כמו בדעתו לגזול אבל לפי מה שחזר ר"י ונראה לו יותר שאינו יוצא לחולין אלא אותו הנאה כו' עד זמן השאלה כו' לק"מ מהתוספתא דשפיר קאמר דבקע חבירו כולן מעלו כ"א לפי טובת הנאה כיון דלא יצאת גוף הקורדם לעולם לחולין ע"י שאלה עכ"ל ולפענ"ד נראה דחילוקו של תוס' שתירצו מעיקרא מוכרח גם למסקנתם בשם הר"י דכשם שלא מעל אלא לפי ט"ה כן לא יצא לחולין אלא לפי ט"ה שהרי לפום קושי' הראשונה שהיקשו מתוספתא ולא ירדו לחלק בין קסבר שהוא שלו או של אחרים בע"כ צ"ל אחת משתים או כין דסתמא קתני בתוספתא דכולן מעלו

משמע אפי' היכא דכסבר שהוא של אחרים או משום דקסברי דבמעילה שאני דאפי' היכא שנטלו בחזקת שלו מ"מ הוציאו כולו מרשות הקדש דכל דין מעילה בשוגג כמזיד דחולין ומה שקונה בחולין בכוונה קונה בהקדש בשוגג אפי' שלא בכוונת קנין ומה דאמרינן בנטל קורה של הקדש דלא מעל אלא כשנתנו לחבירו זהו בגיזבור דוקא לפי שלא הוציאו אפי' מרשות לרשות ובסברא זו מסתבך במ"ל בכוונת התוס' יוע"ש] וגם נקטו לדבר ברור דאפי' כשנטלו ע"מ להחזירו קנה לכולו ולפ"ז שוב אין לספק כשנטלו ע"מ להשאיל לחבירו ולהחזירו דמ"ש אם נטלו לצורך תשמיש זמן ידוע ולהחזירו דקנאו לכולו או כשנטלו להשאיל לחבירו כיון שיש לו ט"ה בשאלה זו תו לא שאני בין הנאת תשמישו ובין ט"ה זו שיש לו במאי שמשאיל לאחרים ומש"ה שפיר היקשו מתוספתא דקתני דכולן מעלו אע"ג שכבר קנאו לכולו והכא קתני דחבירו מותר לבקע לכתחילה והא שהסכימו בסוף שלא יצא לחולין אלא כפי ט"ה היינו לבתר דתירצו דתוספתא איירי בגזברים וכסברו ששלהם הוא אם כן במשאיל נמי והוא גזבר אע"ג שנתנו לחבירו שיש מקום לומר דעל ידי זה יצא לגמרי מרשות הקדש אפ"ה מסיק הר"י שלא יצא לחולין אלא לפי טובת הנאה שבו ועיקר קו' התוס' הכי שייטא כיון דדחיקו להו מעיקרא לאוקמי בגזבר או דקסברו דאפי' היכא דקסבר שהוא שלו מעל בהגבה לחוד או שלא ירדו לחלק בזה לענין מעילה ומוקי להו אפי' היכא דסבר שהוא של חבירו וכיון שהי' להם ליסוד מוסד דאפי' נטלו לתשמיש מיוחד לזמן ידוע קנאה לכולו וא"כ קשי' לר' אמי מתוספתא דקתני דכולן מעלו ואמאי קאמר ר' אמי דחבירו מותר לבקע בו לכתחילה כיון שגם בדר' אמי נתחייב בכולו דמ"ש אם נטלו להגביה לצורך תשמיש ידוע ולהחזירו לאחר כלות תשמישו או להשאילו לאחר ולהחזירו והרי גם בזה נהנה המשאיל כמו השואל ותו אי אפשר להסתבך עוד במאי דשקלו וטרי לקמן אם הוציאו לגמרי לחולין או רק כפי ט"ה שהרי כשם שיצא לחולין כפי ט"ה שבו מפני שהגביהו לצורך ט"ה זו כן נמי יצא כולו לחולין שהרי בעלמא שש"מ נתחייב בכולו ועד כאן לא נסתפקו בזה לקמן אלא בתר שהמציאו לחלק בין גזבר לאחרים [או אפילו בלא גיזבר רק דקסבר שהוא שלו כדמספקי לי' לבעל מ"ל בכוונת דבריהם] והיכא שהגביה הגיזבר בחזקת שהוא שלו לצורך תשמישו אזי כ"ז שלא נשתמש בו לא מעל ולא יצא לחולין ומש"ה קתני בתוספת' בקע בקורדם של הקדש וב"ח ובקע וכו' כולן מעלו משום דלא מעלו אלא בשעה שנהנה ולא משעת הגבה כיון דקסבר שהוא שלו רק במשאיל לחבירו שנעשה קנין ע"י הוצאת רשות הרי אע"ג דכסבר ששלו מ"מ הרי נתכוין להקנותו לחבירו הוא דמעל תיכף מעידן

דמשכו לרשותו ובזה הוא דנסתפקו אם הוציאו לגמרי לחולין ואפ"ה אינו משלם אלא כפי ט"ה להקדש ומסקו להלכה שלא יצא לחולין ג"כ אלא כפי ט"ה שבו:

י והא דלא היקשו על התוספתא לחודא כיון שגם עתה לא תתקיים קושיתם אלא משום יסוד זה דקנאה לכולו הוה להו להקשות כן בלא דר' אמי דאמאי מעלו כולן שהרי כבר יצא לחולין ע"י הראשון משום דניהי דפשיטא להו דכולו כקנוי בידו כיון דלא קנאה לגמרי להיות כשלו רק להתחייב בכולו כמו בכל שש"מ דעלמא והאי דפסיקא לן דאין מועיל א"מ אלא בבהמה וכ"ש בלבד היינו היכא דכסבר שהוא של הפקר דלפי דעתו נתכוין לקנותו לגמרי אבל לא היכא דכסבר שהוא של חבירו ומכ"ש לס"ד היכא דכסבר ששלו הוא ומש"ה היקשו מדר' אמי דשמעינן מיהת מיני' דאפ"ה שלא נתכוין לקנותו לגמרי כבר יצא כולו לחולין דמ"ש בין הנאת ביקוע לכולו שהרי גם הנאת ביקוע לא קנאו לגמרי היכא דכסבר שהוא של חבירו ומתחילה כסברו דתוספתא מיירי בין היכא דכסברו כל אחד שהוא שלו או שהוא של אחר ונתכוין להשאילה ולהחזירה לאח"ז וכן דינא דר' אמי איירי נמי בהכי מש"ה הוא דקשי' להו:

יא ומעתה לכאורה עודנו יש לתת מקום לדברי מהרש"א הנ"ל דאכתי מאי קשי' להו שגם עתה נוכל לומר כן דכל היכא דלא קנאו לגמרי עודנו לא יצא לחולין לענין מועיל א"מ והיכא דכסבר שלו הוא לא עדיף מהיכא שסבר שהוא של חבירו ובדר' אמי שנתכוין מיהת להקנותו לחבירו לימי שאלתו הרי קנוי' ביד אידך לגמרי לצורך תשמישו עד זמן שהשאילו ומש"ה יצא הנאת ביקוע לחולין כיון דסבר שהוא שלו והשאילו לחבירו הרי לדעתו קנוי הוא בידו דאידך ומש"ה מעל מיד שכבר היקנה לחבירו והוציאו לחולין לצורך זה וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה אבל מ"מ כ"ז ניחא לנתק הקושי' מדר' אמי אבל מ"מ לקושטא גם למסקנת דבריהם מוכרחים לחלוקם שחידשו לחלק בין היכא דסבר שלו להיכא דסבר שהוא של אחרים שהרי בחגיגה דף י' ע"ב פריך בגמרא מהא דתנן נטל אבן או קורה של הקדש ה"ז לא מעל נתנו לחבירו הוא מעל וחבירו לא מעל מכדי משקל שקלי' מה לי הוא ומה לי חבירו ומשני לי' בגזבר המסורות לו אבני בנין עסקינן והיינו כתירוצו דתוס' הנ"ל ואם איתא דאפי' היכא דסבר שהוא של חבירו לא מעל בהגבה עד שיהנה מאי קושי' דילמא משה"ט לא מעל לפי דסבר שהוא של אחרים ולא קנאה לגמרי אבל בנתנה לחבירו דהקנהו לגמרי ובפרט המקבל דסבר ששל נותן הוא הרי נתכוין לקנותו לגמרי א"ו אפ"ה דכסבר ששל אחר הוא ולא קנאו רק להתחייב ע"י ולהוציאו מרשות בעלים מעל ג"כ תיכף מעידן דאגבהה:

יב ודע דלס"ד דתוס' דמוקם לתוספתא וכן לדר' אמי אפי' היכא דסבר שהוא של אחרים צריכין לומר דר"א מיירי שאמר לחבירו שיטלנו מרשותו להשתמש בו עד זמן ידוע אבל אין לומר שמשאיל נטלו כדי להשאילו לחבירו דא"כ בפשטות הוה להו להקשות אמאי דאמרינן ופליגא אדר' אלעזר וכו' דמאי ענין זה לזה דהכא שאני משום דקנוי בידו להתחייב בכולו דקנה מדאורייתא אלא בע"כ צריכין לומר שהמשאיל לא נטלו רק באמירתו נטלו השואל ואמרי' כשם שקנאו לעצמו קנאו נמי לצורך המשאיל ולהכי אמרינן דפליג אדר"א דלדידי' הרי לא קנאו לעצמו מדאורייתא וממילא דלא קנאו גם למשאיל כפי ט"ה שלו וגם בב"ק דף ע"ט גבי נתנו לבכורות בנו דדחקינן מיני' התם דתיקנו משב"ש אזדי ג"כ על כוונה זו דבשלמא אם אמרי' כדר"א דתיקנו משב"ש לכן כשם דמהני זכיותו לעצמו מהני ג"כ להנותן לו אבל כל היכא דלא מהני לגבי עצמו כלל לאו כלום עביד ואמאי מהני לחבירו:

יג עיין בקה"ח סי' רע"ה שרצה להוכיח מזה דאיירי בדלא ידע השליח ואפ"ה מהני דהכל תלוי בכוונת המשלח ודבריו תמוהין דאדרבה מהתם מוכח להיפוך דאל"כ מה ענין זה לדר"א דתי' משב"ש שהרי אפי' במקום דלא מהני לעצמו מהני לחבירו ע"י כוונת המשלח:

יד ומעתה בין תבין שגם למסקנת התוס' איכא נפקותא רבה בין היכא שנטלו המשאיל בידו ונתנו לחבירו ובין היכא שלקחו השואל עפ"י המשאיל לענין מעילה דהיכא דטעה המשאיל וסבר שהוא של חבירו ונטלו להשאיל לחבירו דאזי בוודאי מעל המשאיל ויצא כולו לחולין כמו בשש"מ דעלמא דמה לי אם נטלו להשתמש בו או שנטלו לצורך טובת הנאה זו שיש לו בה אבל היכא דנטלו השואל עפ"י המשאיל למ"ב היכא דגם השליח טעה בזה ויודע בבירור שאינו של המשאיל אבל לא ידע שהוא של הקדש דאזי בפשיטא דלא מעל המשאיל בהגבה זו דאין שליח לד"ע אע"ג דבמעילה יש שליחות דמ"מ גם לפי כוונתם שייך דה"ר ודברי תלמוד וכו' וכדכתיבנא לעיל באות זיין אלא אפי' היכא דלא ידע השליח תלי' במחלוקת הפוסקים בלא ידע השליח אם יש שליח לד"ע:

טו ונראה בהא דמספ"ל לבעל מ"ל אם גזבר דוקא אבל באיש אחר אפי' הגביה בחזקת שהוא שלו לצורך תשמישו או כדי להוציאה מעל מיד בשעה שהגביה ולד"ע נראה עיקר דגזבר ל"ד שהרי בכולה פירקא דמעילה קתני דבעשה שליח שליחותו הוא דמעל המשלח אבל בלא עשה שליחותו לא ועיי"ש דף כ"א במשנה שם דנקיט לי' ואזיל בגוונים שונים ובכולהו קתני נתן לו פרוטה וכו' ובאידך בבא שם נתן לו שתי פרוטות וכו' ותמצית הדבר דגם בכה"ג היכי דלא עשה שליחותו לא מעל המשלח ואם איתא

מה לנו בשליחות השליח תיפק לי' דמעל המשלח משעה שנטלו בידו ע"מ להוציאו כל כמה דלאו גיזבר הוא אפי' היכא דסבר שהוא שלו ומסתימות המשנה והלכות דלעולם לא מעל היכא דלא עשה שליחותו:

טז עיין במהרי"ט קידושין שתמה על הרמב"ם שכתב בפ"ז מה' מעילה שאין שליחות לד"ע בכה"ת רק במעילה לבד דהא איכא טוש"י ונראה דעיקר כוונת רבינו הוא שיהנו מעשיהם ע"י שליחות לד"ע לגמרי להוציאו מרשות הקדש ולקנותו לגמרי ע"י שליחות לא מצינו רק במעילה דניהי דגבי ט' נעשה שלו זהו לא משום שליחות הוא שהרי אפי' מתה מאלי' נמי אבל מעילה בכה"ג ועשאו שליח לזכות לו או כסבור שהוא של ראובן ועשאו שליח לזכות ולהגביהו בעד המשלח ונסתיים שהוא של הקדש בכגון אלו וודאי בעינן לתורת שליחות ואפ"ה מהני מעשה זו שנעשה בעבירה ע"י שליח לקנותו לגמרי ואע"ג דתנן שם דאפי' נתנו לחש"ו ליתן לחנוני דמעל המשלח התם שאני משום מידי דהוי כאילו נתנו על הקוף שהוא המקנה והחנוני קונה בעצמו משא"כ בגוונא דכתיבנא ודאי דבעינן משום שליחות שהרי מדעתו ניקנה למשלח ועיין במהרי"ט שם שגם ט"ב לאו משום שליחות הוא נראה ראי' לדבריו מב"ק ק"ו ע"ב והא הכא דא"א לכזית בשר בלא שחיטה.

הלכה יב - בהלכות נדה

סימן א
הילכות נידה

שאלה

א הנה בגוף השאלה לדעתי אם לא הי' אלא קנוח בלבד דהיינו שלא בדקה היטיב בחורין בסדקים פשיטא דתלינן דמעלמא אתי הנך טיפות קטנות כיון שאין דינו אלא ככתם דדווקא בבדיקה בחורין ובסדקים אמרינן הרגשת עד הוא כמבואר בפוסקים אבל לא בקנוח אלא אפי' בדקה את עצמה בחו"ס אפ"ה הי' לו לשאול אם עיינה היטב טרם שבדקה א"ע ולא נמצאו טיפות קטנות הללו בעד אז היא טמאה כדבריו אבל כל זמן שנוכל לתלות שהי' קודם הוי כעד שאינו בדוק לה דאפי' בעד בינוני תלינן במאכולת עד כגריס כמבואר נידה י"ד ולא עוד אלא דנידן דידן לגבי טיפות קטנות כאלה שאין נראין אלא לאחר עיון היטב הוי כעד שחזקתי' מלוכלך כמבואר בש"ע סי' ק"ץ ס"ק ל"ו ובמה שהאריך בעל סד"ט בסי' קפ"ג ס"ק ב' אם בעינן חזקה לטהר או לטמא כגון בעגול ומשוך וביקש להשיג על ט"ז ס"ק ך"ג באשה שרגילה להוציא דם מבית ריעי נעלם ממנו דברי

מ"מ פ"ה מהלכות א"ב בדין הנ"ל בעד בינוני דמפרש אפי' משוך אינה טמאה אא"כ יש בו כגריס ועוד:

ב ועיין בב"י סי' ק"ץ אחר ד"ה בדקה עצמה בעד הבדוק לה מביא דברי רבינו ירוחם וז"ל לעולם יש חומר בעד מחלוק כמו שכתבתי כי עד הבדוק לה וקינחה עצמה והניחתיו בקופסא במקום שאין לתלות במאכולת ונמצא עליו כו' טמאה זולתי אם מצאה עליו מאכולת מעוכה וכן אם בדקה עצמה וכו' בין משוך ובין עגול ואפי' כל שהוא ואפי' מצאה עליו מאכולת מעוכה ותמה עליו הבית יוסף דמ"ש רישא ומ"ש סיפא לכן הגיה דבריו:

ונלפענ"ד דבריו כפשטן ככתבן ונכונים בטעמם למאוד דברישא נקט שקינחה א"ע ובקינוח אין בו חשש דאורייתא כלל ודינו רק כדין כתם לחוד כיון דלא שייך בו לומר אימר הרגשת עד הוא וכיון דנפק מתורת ראי' ובא לכלל כתם ובכתם אמרינן דתלינן תחתון בעליון ואמרינן כשם שכתם עליון מעלמא אתי כן התחתון אף שלא הלכה בשוק של טבחים ולא עסקה בדם ציפור ה"נ בנידון דידן אמרינן כשם שמאכולת מעלמא אתי כן הדם הרצוף אבל בסיפא כיון דבדקה בחורין ובסדקים ואית בו משום ראי' דאורייתא דאימר הרגשת עד הוא תו לא תלינן ועיין:

ובנידן בדיקת נשים בחורים ובסדקים הנה זה זמן ארוך יותר משנה וחצי אשר דרשתי ברבים והודעתים שיודיעו זאת לנשיהם שיבדקו היטב בחורים וסדקים גם פקדתי לנשים המביאות כתמים שיזהירו על זה ובנידון אם צריך לחוש לזה ולפקוד עליהם שיעיינו היטב נלפע"ד כיון דלא מצינו כזאת בגמרא ובראשונים אין לחדש דבר שלא שערום אבותינו והנח להם לישראל וסוגה בשושנים כתיב ומסתמא מחמירים ע"ע בכל היותר אפשרי ולא מצינו עיון רק גבי חפיפה וכדבריו כן הוא שכתב כמסתפק שהוא רק מיעוטא דמיעוטא:

ואת אשר עלה על דעתי' ליישב קושי' שב שמעתתא וז"ל מה ששמעתי להקשות משם חכם אחד בהא דס"ל לר"מ סמוך מיעוטא לחזקה והו"ל פלגא ופלגא והוי ספיקא דאורייתא והקשה במהרש"א פ"ק דחולין לר"מ ניחוש בפרה אדומה לספק טריפות ונימא סמוך מיעוטא לחזקת טמא ותירץ דטריפות מיעוט דלא שכיח ומודה ר"מ דלא חיישינן למיעוט דלא שכיח ע"ש והקשה חכם אחד דאכתי ניחוש לטריפות הריאה דהוה ממיעוטא דשכיח עכ"ל וע"ז ביקש לתרץ דבכל הסירכות המבואר בתוס' שטריפות רק מספק וא"כ אכתי איכא ס"ס בהדי רובא וזה אינו כן דבע"כ צ"ל דסוף סוף הוי מיעוטא דוודאי טריפות מיעוט המצוי דאל"כ אמאי הצריכו חכמים לבדוק הריאה מטעם ס"ס

הנ"ל אלא וודאי מזה הטעם הצריכו בדיקה דמיעוט המצוי בטריפות הריאה הוא בוודאי טריפה וא"כ לא נשתייר אלא רובא דנימא שאין כאן סירכא ואם יש כאן סירכא הוי מיעוט המצוי לוודאי טריפה:

ואת אשר היקשה על דברי תוס' חולין שתירצו על הא דילפינן מפרה אדומה דאזלינן בתר רובא דילמא משום דאזלינן בתר חזקה דפרה בת שתי שנים ותירצו משום דהוה חזקה שלא נתבררה והי' קשה לו דאכתי מנ"ל משום דאזלינן בתר רובא רק משום דאזלינן בתר חזקה דהשתא דאם נאמר שנטרפה א"כ בע"כ צ"ל שהיתה טריפה משנולדה וזהו בלתי אפשר דטרפה אינה חיי' יב"ח אלא וודאי כשירה היא לק"מ דהא כל החזקות בין דהשתא בין דמעיקרא הוא רק על שעת הספק ולא על דבר שנתברר ועל זמן שנתברר ולהכי שפיר איכא למימר דהשתא טריפה היא דהיינו כל זמן הספק דהיינו עד י"ב חודש פחות יום אחד קודם דזהו עידן הספק ומה שלא נטרפה מקודם בזה לא נגרע כלל חזקה דהשתא כיון שאינו מעתות הספק וכן ביומא דמשלם שית דאמרינן חזקה דהשתא ומצפרא נתבגר אף שלא נוכל לומר שמאתמול נתבגרה אף דאיכא לחלק דשאני הכא שלא הגיע העת לבגר מ"מ בל"ז הדברים ברורים למבין בלי גמגום

סימן ב

חזר השואל והשיב וו"ל

אותיותיו הבהירים והצהירים הבריקו מול עבר פני ויהי בקראי הומתקו בפי מדבש ונופת צופים ואמרתי במה אכוף ואקדם לשלם תודות לו על כל אשר גמלני להשיב לי תשובה על שאלתי ובעל הגמול ישלם לו גמולו הטוב ויגדיל כסאו ויתנשא מעלה מעלה ומהראוי שאשים יד לפה רק יראתי ח"ו שלא אהי' בעיני' כמתעתע לכן אנכי מגן בעדי במקצת ליישב דברי דמה שכתב מר דאם לא עיינה היטב תו הוה כעד שאינו בדוק יש עדיין לפקפק דהא עפ"י רוב העד הוא מכובס וא"כ אי אפשר שיהי' מקודם כמו שמבואר בסי' קץ ס"ק מ"ו ואף אם נאמר דגם בשעת כיבוס אינה מדקדקת על טיפת קטנות מאוד מ"מ נוכל לברר אי מקדיר אי מגליד ולאחר הכיבוס לא הונח העד תחת הכר והכסת וא"כ מאין באו הטיפות הללו וגם כאן חמור מהא דסעיף מ"ו דהא כאן הוא ע"י בדיקה ובשלמא לדעת הרמב"ן אשר הובא בטור ובב"י דעד הבדוק צריך שלא זזה מתחת ידה עד הבדיקה ניחא דזה לא שכיח דלא הונח העד בנתיים קצת מעת הכיבוס עד שנטלתיו לבדיקה אבל להרשב"א שם וז"ל אחר שהי' העד בדוק אצלה מתחילה הרי הן לעולם בחזקת בדוק עד שתדע שיצא מחזקתו וכו' וגם המחבר פסק כן א"כ גם כאן ע"י הכיבוס

העד הוא בחזקת נקי גם מטיפות קטנות דאם הם מקודם הי' מקדיר א"כ גם לאחר כך הוא בחזקתו הראשונה עכ"ל השואל. וזה התשובה

דבריו הנחמדים הגיעוני בשבוע העברה ולאשר לא נודעתי מנוסע נכון וגם הענין אינו נחוץ שכבר הודעתי את הנראה לפענ"ד ואת אשר עשה סנגורין לדבריו הלא גם למעלתו הרמה נודע שדבריו חלושים למאוד אולם שקלתי בפלס אולי אם לא אשיב בזה עוד יחזיקו דבריו בעיניו ותהי האמת נעדרת לכן בדברים הנוגעים לדינא אשיב ליד"נ בקצרה:

הנה בנידון מקדיר ומגליד ולענין חזקתו בדוק ואיזהו מיקרי עד הבדוק נראה בעליל שזהו בכתם כגריס ועוד אבל לענין טיפות קטנות כאלה אשר החוש הראות לא שלטה בהם רק לאחר עיון רב כ"ע מודים דאף אם היה העד במקום גלוי הוי כעד שאינו בדוק דכמעט קט רבו טפות כאלה ע"י יתושים ופרעושים כנראה בחוש דדוקא בכתם כגריס דצריכין לתלות בהריגת מאכולת פליגי הפוסקים אם דוקא בהניחה תחת הכר תלינן אבל במקום גלוי לא כמובא בפ"ט ס"ק נ"ח אבל לא לענין טיפות קטנות כאלה כן נראה לפענ"ד אבל חלילה לי להכריחו שיודה לזה כיון שאין לי ראי' ברורה רק החוש מסכים לזה מה שחילק בין חזקה דהשתא שהוא חזקה המסתבר וחזקה דמעיקרא הוא גזה"כ לא אדע מסברות זרות כאלה והפשוט כאשר עלה על דעת ידי"נ מתחלה דילפינן מחזקה דמעיקרא ואפ"ה במקום דסתרי לחזקה דמעיקרא ילפינן מנגע דאזלינן בתר מעיקרא כמבואר בתוס' חולין ותרווייהו שקולין הם דהיינו חזקה דמעיקרא היכא דנשתנה לפנינו כמו בנגע לא עדיפי מחזקה דהשתא היכא דלא נשתנה מעיקרא ולא קשה מידי מה שפיקפק ע"ז ועיין:

ומה שתירצתי על קושית ב"ר שהקשה על תוס' דהא מוכח מתורה שלימה דאזלינן בתר חזקה שלא נתבררה דהא בפי' נמסר לנו הלמ"מ דזבה צריכה להפסיק בטהרה והוי ג"כ חזקה שלא נתבררה ותירצתי דאימתי לא אזלינן בתר חזקה שלא נתבררה רק היכא דצריכין לדון ולפסוק השתא לבצע הדבר לגמרי אבל בהפסק טהרה גבי זבה שהצריכה התורה דכשם שאנו דנין על דבר שלא נתברר בשעתי' לענין זה נמי מועיל גם חזקה שלא נתבררה וכבר המתקתי זה ואת אשר גימגם ע"ז יאמין לי ידידי שתיכף לאחר שמסרתי מכתבי ליד הנוסע אמרתי בלבבי קצרתי יותר מדאי שלכאור' יש להשיב הלא גם בפרה אדומה לאחר שנה דומה לזה אבל תוכן כוונתי כך כיון שפרה בת שתי שנים וקודם זמנה ליכא נפקותא בזה תו לא אזלינן לדון על חזקה זו לאחר שעברה שנתה כיון דסוף סוף פסולה היא רק עיקר החזקה היא מתי שצריכין לדון על הדבר ונמצא כשהגיע העת שאנו צריכין לדון עליה תו הוי חזקה שנתבררה אבל בזבה כגון שדבר

חובה מן התורה שתפסוק בטהרה בעת שעודנה טמאה תו לית לן להוכיח מזה דאף חזקה שלא נתבררה מהני כקו' הנ"ל דש"ה כיון שעדיין לא נתברר גם חזקת טהרה שלה גם בנידה שצריכה להפסיק בטהרה כיון שנמסר לנו ההלכה שאף ביום שני ללידתה תוכל לבדוק את עצמה ולהפסיק בטהרה ואז עדיין לא תוכל לטבול נמצאת שגם טהרה שלה לא נתברר לפנינו ולזה שפיר מהני חזקה שלא נתבררה להכי מהני ג"כ אף שבדקה א"ע בשעה שתוכל לטבול דלא גרעה הבדיקה בשעה שמעיינה סתום מאלו בדקה א"ע בשעה שמעיינה פתוח אכן בטריפה לגבי פרה אדומה לאחר שעברו שתי שנים כיון שבידו לשחוט אז הרי שאנו באין להחליט הדבר ע"י חזקה שלא נתבררה גם בל"ז איכא נפקותא מיד שאם יחתוך אבר מן החי ממנה ויתרו בו משום אמ"ה אזי עדיין יש לחוש דילמא טריפה היא ואין איסור אמ"ה דבהמה בחיי' לאו לאברים עומדת] חל על איסור טריפה כגון כשנמצאת אח"כ שהיא טריפה אזי פטור על אמ"ה שלא היתה טריפה אז הרי אנו חותכין הדבר ע"י חזקה שלא נתבררה ומה שהביא דברי מהרש"א גיטין הדבר יותר מבואר בתשו' מהרי"ק ע"ב ע"ב וזהו כוונתם דנידה יש לה חזקת טהרה ע"י שתי סיבות אחת ע"י הפסק ראי' ואחת ע"י טבילה ונגד ראי' לא הוי כנגד החזקה ולעומת הטבילה הוה בידה וזהו פשוט אבל לומר דראי' הוי חזקה בפני עצמה זולת חזקת טהרה שע"י טבילה לא עלה על דעתם כלל רק שמשתיים אלו יתפרדו חזקת טומאה דידה גם מה שתרצתי בסברות הרי"ף גבי אשתמודעני' תלוי בחשש שמא ימות אבל לר"מ דלא חיישינן לשמא ימות אף שעדיין לא יצא הדבר מן חזקתו אפי' הכי לא חיישינן גם הרב יודה דלא נאמן עד אחד בדבר שבערוה בכה"ג אף שעדיין לא יצאה מחזקתה וישבתי בזה קו' חמורה שהיקשו אחרונים על הרי"ף מריש גיטין חזר והעיר בחלוקים שונים אשר גם מעלתו ישפוט בצדק בשכלו שבקל נוכל לדחותם אבל לו יהבינן לי' לכל דבריו עודנו לא נגע כמלא נימא מדברי דכל דבריו בין שמא יקדש למעיד שגט כשר דיותר יש לחוש לשמא יקדש וכו' דהא כיון דדברי הרי"ף גבי אשתומדעני' דומים לגמרי לגט וכיון שחידש הרב לן דאף בכה"ג לא הוי כנגד החזקה מכש"כ דשמא ימות לא הוי נגד החזקה ואפי' הכי לא חיישינן ר"מ מכש"כ לגבי גט ועיין היטב:

ואבקשהו גם על העתיד שישים עיונו היטב טרם שישיב כי מאוד גדלו עלי טרחתו להשיב פעם אחר פעם ובטחתי בשכלו הזך וברב תבונתו שידע בעצמו לאחר עיון הדק היטב לשקול מוצא הדברים על מכונם גם ברמיזה בעלמא

ומה שעמד ידידי על דברי פרמ"ג סי' ל"ו וז"ל הרב השואל עוד אני מבקש ממעכת"ה דמר שיעמידנו על דרך אמת אם הלכה הוא כן כדברי פרמ"ג סי' ל"ו ס"ק ד' בסופו וז"ל גם אם

יש עוד איזהו ספק בבהמה מצד אחר מצטרף עם זה והוי ס"ס לאיסורא אם לפסוק כן כי לדעתי הוא חומרא גדולה ודבר חדש דאם יש שתי שאלות בבהמה אחת על הריאה ואחת על אבר אחרת או אפי' על אותו האבר רק שהוא שאלה אחרת וכל חדא בפ"ע היא כשירה דנימא שהיא ס"ס לאיסורא ויהיה טריפה זה לא מצינו בשום מקום שיהא טריפה. את כל זאת כתבתי כתלמיד הדן לפני רבותיו ואבקש ממעכת"ה דמר שיעמידנו על דרך האמת ויודיעני חקי אלהים ותורותיו:

עכ"ל השואל

נהנתי שעמד בזה כי לקושטא כל דברים חדשים אשר לא שערום אבותינו הראשונים נ"ע רובם ככולם אין להם קיום אולם לאשר כבר יצא הדבר מפי הרב גדול בתורה כמוהו נוכל לקיים דבריו אבל בדרך רחוקה והנה נחזה אנן אם שני הספיקות הם במציאות בשני איברים ל"מ לדעת רוב הפוסקים דשני ספיקות משני אברים לא הוי ס"ס אזי גם לחומרא ליכא למיחש דמאי שנא אלא אף לחולקים בכה"ג מודים דזהו דומה לכתם תוך ג' ימים הכי יעלה על דעת שבאם עסקה בדם ציפור ובדם בהמה נאמר דהוי ס"ס דזהו לגמרי דבר אחד ודוקא גבי ספק אנוס ספק רצון גבי פיתוי קטנה מובא במ"מ בפרק ה' מה' א"ב כיון דליכא רצון אחר לגבי קטנה אף דלדינא הוי כאונס מ"מ לדידה הוי רצון גמור ונתחלק בשם:

גם בעד שאינו בדוק וטחתה בירכה חולקים על רש"י בזה דמשוי ליה ס"ס ועיי"ש ואף לדעת רש"י נראה דדוקא התם כיון שאיירי במקום שאין דם המקור יכול לפול שם א"כ איכא קצת נפקותא לענין דם עצמו דאם אמרינן שעל העד הי' מעיקרא הדם עצמו טמא דמסתמא דם לידה הוא שהרי בשוק של טבחים לא עברה ובציפור לא נתעסקה ולכל הפחות יש לספק בדם נידה ונ"מ ליתלות אבל אם נאמר מירכה אתי ע"כ משאר אברים אתי כיון שאין דם המקור יכול ליפול שמה אבל בס"ס בשני אברים גבי טריפות ליכא נפקותא כלל אף בשם לחודא דמנ"ל אם מאבר זה התחילה להרועע או מאבר אחר אכן אם ספק אחד ע"י פלוגתא דרבוותא וספק אחד במציאות כיון שנחלקו בשמות יש מקום לדברי קדשו.

אכן לדעת הגדולים דבעינן דוקא שספק אחד יתיר יותר מחבירו גם בזה ליכא נפקותא רק היכא שספק אחד בשחיטה או בסימנים וספק אחד בשאר טריפות אזי בודאי צדקו דבריו כן נראה לפענ"ד ובאם לאחר שישום עיונו בו היטב ויהיה לו איזה מקום לפרוק או לטעון יודיעני ומה שקיוה לידע אם בחזקה דהשתא בעינן שנתברר לפנינו הנה לא שערתי מעולם בעצמי דרך אחר וכן הוא הפשוט והאיך נבנה מהאחור אל הקדום על יסוד

נופל ורוע גם כדמות ראיה לזה להפיק רצוני משמא יקדש דחיישינן וכן בגיטין במגרשה שעה אחת לפני מותו דלעולם נאמר דבודאי לא יקדשנה דאם כן תשתנה מאשר היתה ואף שסוף סוף נשתנית ע"י קידושין דידה ודמי לתוספת קידושין גבי קא"ב וקידשה עצמה בעיר ועיין ד"ה קידשה או ד"ה הוא דכמה פוסקים מחולקים עליהם בזה ועוד דקדושי דרבנן לגבי קידושי דאו' כפנוי' דמי כיון שיוצאת ע"י מיאון בעלמא וגם התם שלא ימות בחיי' דא"כ תשתנה מחזקת אשת איש שהיתה עד עתה:

והנה בגוף הענין שהעיר מעלתו הרמה אם מן ההכרח הוא להודיעם שיעיינו עיון היטב אחרי טיפות קטנות למאוד אשר לא נראים כ"א אחרי עיון הדק היטב וכבר הודעתיו שמסתימת הפוסקים לא משמע הכי ולמען אשקוט רעיוני אשימה ראיות מוכרחת לזה הנה דברי מנחת יעקב נודעים דלהכי השמיטו הפוסקים דאין רואים מראות דמים בלילה כיון דבזמן הזה שכל הנוטה לאדמימות טמא א"צ עיון ועוד כיון שמבואר בפ' כל היד ד' י"ז ובסי' קצ"ו אשר עמדו חז"ל וציירו לנו את צורת העד אשר תבדוק בו בכל אופניהם ולא ביארו לנו שתצטרך בכל פעם עד חדש בדבר שכבר עמדו בזה בפרק כ"ה ד' י"א הצנועות עד שבדקו עצמן לפני תשמיש זה אין בודקת בו לתשמיש אחר רש"י שם וז"ל לפי שמטונף וכהה מראית ליבונה בבדיקה ראשונה ושוב אין נראית בו טיפה כחרדל ואם לענין טהרות לא החמירו אלא הצנועות הי' מן הדין שכלם יחמירו בבדיקת הפסק טהרה וז' נקיים א"ו דלא חיישינן לזה מצד עיקר הדין ועוד כדמות ראי' מדברי תוס' י"ד ד"ה וליחוש עיי"ש בפר"ח דקו' קאי דמפני מה לא תטהר לגמרי כיון דנמצא על שלו ולא על שלה וניחוש דלמא דם מאכולת הוא ע"ש הרי אף דמשנה זו איירי בסמוך לוסתה כדאוקמינן בשבועות י"ח ודמים מצוים בו אז בפרט למאן דס"ל וסתות דאורייתא אפ"ה מתרץ ר"ז מפני שאותו מקום בדוק הוא אף דס"ל שם ט"ז ע"א דוסתות דאורייתא אפ"ה לולא טעם זה היתה טהורה ואמאי דלמא לא הי' בה אלא דם מיעוט ולהכי נמצא על שלו ואח"ז שבדקה א"ע שוב לא נמצא יותר אלא וודא' דמסתמא דרך דמים אינם באים בקצרה ובכילות כל כך ועיין:

סימן ג

שאלה מיד"נ הרב המופלג בתורה וביראה החריף והשנון מו"ה צבי הירש מדאברי זלה"ה.

ע"ד אשה שטבלה בדרך ולמחר באתה לביתה בחזקת טהורה ובליל שני קודם התשמיש הוזכרה שבשעת טבילה הי' לה עד בבית הסתרים ושכחה ליטול משם קודם שטבלתה והוריתי לה שצריכה לחזור ולטבול משום דהדבר פשוט לע"ד דהוי דבר החוצץ דצריך

להיות ראוי לביאת מים כמבואר בש"ס ופוסקים דבה"ת בוודאי הוי חציצה וזה א"צ לפנים אך דנסתפקתי על שאר קריבות שהי' קודם טבילה ב' דכיון דאגלאי מילת' דהוי נידה שהרי כ"ז שלא טבלה היא נידה גמורה ואם צריכי' כפרה עפ"י דתוה"ק:

והנה ביו"ד סי' קפ"ה ס"ד כתב הרמ"א בהג"ה ואם שמשה כו' ומבואר מ"ד דכיון שלא בשעת וסתה אין חיוב כלל לבדוק להכי א"צ כפרה דמה הו"ל למעבד וכפשטות הש"ס שבועות דף ח"י ע"א וכ"מ מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' שגגות ה"ו וז"ל הבא על אשתו שלא בשעת וסתה כו' ואף שכתב שם מר"ן ז"ל בכ"מ דהרמב"ם מיירי דווקא בבדקה מקודם היינו משום דהרמב"ם לשיטתו דס"ל דבאין לה וסת צריכה בדיקה לעולם אבל לדידן דא"צ בדיקה וביש לה וסת ושלא בשעת וסתה ודאי דאף בלא בדיקה א"צ כפרה וכפסק הרמ"א ז"ל ולפ"ז בנידון דידן כיון שאמרה טהורה אני וטבלתי מטומאתי מה הו"ל למעבד וגדולה מזו אמרה בנדה י"ב דכיון שתבעה אין לך בדיקה גדולה מזו והוי שלא בשעת וסתה ובדיקה בנ"ד כיון שבאה מן הדרך ותבעה דוודאי א"צ שום כפרה אף אם הי' ביאה ממש ומכ"ש לשאר קריבות ואף שכתב בס' בה"י דאם בא על אשתו נדה וסבור שהיא טהורה צריך כפרה ע"כ מיירי בגוונא דהו"ל למידע או שהי' לו לחקור ולדרוש וע"י דו"ח נתוודע לו שהיא נדה אבל וודאי דאונס גמור מיקרי דהא בדינא דרמ"א ורמב"ם בא על הנדה מיירי כיון דנמצא על עד שלו ואפ"ה א"צ כפרה והוא פשוט לע"ד עכ"ל השואל.

ע"ד שאלתו שאלת חכם אשר הראה פנים לכל צד הנה על הדבר שמוכ"ז אץ עלי להשיב תיכף על ידו וכהיום לא הסכים העת לעיין בהם אף להשיבו כל שהוא כי עד חצות היום עסקתי בשיעורין כסדרן אשר החילותי ללמוד בסוגיא דישל"מ ואי"ה ביום ואו עש"ק הבע"ל אציע לפני לומדים דפה אשר חנני ה' ית"ש בסוגיא זו:

אולם כדי למלאות רצונו אשיבה בקצרה את הנראה לפענ"ד דבאם לא הי' המוך דחוק כל כך בוודאי אינם צריכים כפרה דבית הסתרים לא גרע ממקום גלוי והרי האשה מערמ' וטובלת בבגדי הרפוי' ובאם הי' המוך דחוק לכאורה נראה דבוודאי צריכים כפרה ואין נידון זה דומה כלל להא דשלא בשעת ווסת' דאמרינן במס' שבועות דדמי לאנוס דא"כ הגע עצמך באם אשתו אומרת לו שטבלה א"ע ונודע לו אחר ביאתו ששקר ענתה בו ג"כ נאמר דמאי הוי לי' למעבד כיון שתורה האמינתה ואנוס הוא עפ"י דיבורה ליפטור מקרבן וזהו מבואר להדיא בפרק האשה רבה במשנה א' היכא דניסת שלא ברשות ב"ד חייבת בקרבן אף ששנין עדים מעידין שמת ואף לרב דסברא לי' התם דמאי הוי לי' למיעבד ומותרת לבעלה אבל לענין קרבן ליכא מאן דפליג אמתניתן אלא וודאי דאיכא

לפלוגי לבין דבר שאנו דנין אולי נתחדש דבר האוסר לבין דבר שאנו דנין אם כבר נסתלק דבר האוסר אם לא ולהכי שלא בשעת ווסתה פטורין מקרבן דאין לו לחשוב אולי נתחדש דבר האוסר שלא בזמנו אבל היכא שמעידין שמת בעלה אף דאיכא תרי סהדי ותורה האמינם מ"מ כיון שבא לסלק דבר הנאסר אף דדמי לאנוס חייב בקרבן ויותר מזה ע"ש ביבמות ד' צ"א ע"ב דאף לענין לאוסרה על בעלה אמרינן התם גבי עריות שאמרו פוטרת צרותיהן דאמרינן הי' לה לאמתוני אף שהדבר רחוק מדעתינו הפשוטה ואין התורה וחכמינו חייבתה לאמתוני אעפ"כ עולה מצאו לקונסה וזה מבואר התם דאף בגוונא דמותרת לבעלה חייבת בקרבן מכש"כ בדבר שקנסו אותה לאסרה על בעלה ואל יקשה לי לסתור דברי מדברי תוס' שם ד"ה ת"ש וז"ל ס"ד בכונס יבמתו שייך לומר איבעי' לי' לאמתוני שהיתה בחזקת איסור וכו' אבל כאן בחזקת היתר לשוק עומדת הרי אף דאיכא חזקת היתר קנסינן לה מחמת דהיה לה לאמתוני אך למעיין היטב לא נסתרו דברי מכמה טעמים פשוטים וברורים כמבואר למעיין ויותר נראה דגם התם על המסלק האיסור אנו דנין דהיינו על הערוה דהרי כל הנשים זקוקות ליבם רק מחמת הערוה אנו דנין שתפטר ולהכי אם הי' ביבמה לשוק צד חיוב קרבן לא נפקע חיובה מחמת אונס וסברא זו ברורה ומוכרחת לחלק בין הנושאים בכדי שלא יסתרו סוגיות שלימות והלכות קבועות:

ובוודאי אין לחלק לגבי הבעל בין היכא שגם היא שוגג ובין היכ' לי לגבי הבעל לבין היכא שכיזכ' לו דלא טבלה כלל לבין היכא שנמצא בה דבר החוצץ אמנם נראה ולא נין חיוב הקרבן בכה"ג הדבר תלוי בפלוגתא דרבוותא לדעת תוס' פסחים ע"ב ד"ה באשתו דחייב בקרבן כיון דטעה לעשות מצוה ולא עשה מצוה חייב בקרבן וכן פסק הרמב"ם בפ"ב מה"ש ה' ט"ז אמנם בנידון זה פסק הרמב"ם שם הלכה ח' דביבמתו פטור אפשר לומר בנידון זה כגון דבזמן עונה הרתה וגם לא שייך בנידון זה לומר דהוי לי' לישאלה פטור מקרבן ועיי"ש:

ועתה בנידון דידן היכא דאיכא לספק אם היה המוך דחוק א"כ איכא ספק ספיקא חדא דלמא לא היה המוך דחוק ואת"ל דהי' המוך דחוק דילמא הלכה כדברי הרמב"ם דבכה"ג פטור מחטאת אך גם בזה איכא למשדי נרגא חדא דגם בס"ס גמורה פליגי רבוותא בעלי תוס' עם הרמב"ם עיין רש"י פרק ספק אכל, בתוס' ד"ה מדסיפא כו' ובתוס' ישינים ועוד דבס"ס כה"ג כבר האריכו ה"ה בעל מהר"ן לב ופ"מ הביאו היכא שספק אחד במציאות וספק הב' ספיקא דרבוותא דלא אמרינן בזה דינו כס"ס, והנה יש להאריך בפלפולים בכל פרט ופרט אולם לא באתי כעת להאריך בפלפולים אך מה שנוגע לעיקר הדין ונראה דצריך כפרה באם הי' המוך דחוק בשעת טבילה ובא עלי' וגם היכא שיש לספק ג"כ

צריך כפרה דבזמן שבה"מק הי' מביא אשם תלוי וא"ל כיון דליכא חתיכה אחת משתי חתיכות זה אינו כיון שהיה חזקת איסור מעיקרא אף בחתיכה אחת חייב אשם תלוי כדמוכח מתוס' כתובות ד' ק"ב ד"ה א"ת לשני תירוצים שם אח"ז עיינתי עוד הפעם בעיקר שאלתו שעדיין לא שימשה אתו רק על שאר קריבות אם צריך כפרה נלענ"ד שיש להקל בתשובתו מהא דפסקי מהר"יא אין ראי' כ"כ דהתם. איירי כשהזיד בתחומין אבל בדרבנן היכא ששגג יש להקל ועיין שבת ל"ח גיטין כ"ג ע"ב:

בדבר שאלתו בנידון המאהר לאקען וראיתי בפ"מ סימן קמ"ו מובא שם שאלה זו והנה שם איירא בנעשים ע"י סמים ותחבושת וא"א גם בשר"י שלא יפלו הסמים והמציא שם דבכגון זה נפלו בבירא כולהו טעמא של המרדכי יוע"ש והובאו מקצת דבריו בס"ט ובעל סדר טהרה מוסיף והולך שגם בדיעבד כשנעשו חוצצים ואמינא במטותא מינייהו שגם על דברי פנים מאירות גופי' יש מקום להתגדר בו כאשר נבאר והוא לא אייר' אלא שלא לסמוך על הרופא לעשותם לכתחילה ואיך נקוט כל הני חומרא לאסור אשה על בעלה ולכ"ע שהרי כלתו אפשרי לומר לה שתסיר הלאקען כנגד דברי הרופאים שהרי ושמרתם לנפשותיכם כתוב אולם לקושט' דמלתא גם בעל ס"ט לא החמיר בדיעבד רק כשנעשים ע"י סמים ותחבושת ולא כשנעשים ע"י מים שנתבשלו בהם מיני עשבים ידועים ומעלתו יכול לעמוד על המחקר ע"י הרופאים דקהלתו והסמוכים אם נעשו ע"י סמים עצמם או ע"י משקים או מים שנתבשלו במיני עש"י כאשר שמעתי מפי הרופאים דפה שידוע להם שלא נעשו רק ע"י משקים ואף דבס"ט כתב מתחילה בתוך הדברים גם כשנעשים ע"י משקים יוע"ש זהו רק נגד טעם הראשון של המרדכי משום בלוע דבזה אין לחלק אם נעשו ע"י סמים עצמם או ע"י משקים דכל שנעשו בכיון לאו בלוע הוא אבל בסופו כשסיים דבריו לאסור אף בדיעבד לא ערב לבי להחמיר רק כשנעשה ע"י סמים ותחבושת עצמם וטעמא דמלתא מובן בעצמו דכל שנעשו ע"י סמים ותחבושת של שחיקת או מיני קמחים כמבואר בפ"מ שם הרי הן עצמן חוצצים ודמי למה שהביא תחילה בשם תפל"מ בס"ק זה בחוטין שבתוך הקליעות יוע"ש משא"כ כשנעשו ע"י משקים דאפשר בשרי' מועטת להסיר הרושם משומן של המשקה ועי' במהרי"ק סי' קנ"ט דמותר לחפוף ראשה ביין עפ"י רופאים ועוד נראה דבעובדא דידן בודאי יש להאמין לרופאים שהוא סכנה להסירם וטעמא דסכנה הוא עיקר היסוד שסמך המרדכי בהני קליעות שערות כמ"ש הס"ט עצמו שם שהרי בעיקרא דמילתא שהמציא הפ"מ וחשש להאמינם הוא רק כשלא ראינו עדיין קצת אומדנא לדבריהם ולכן חשש שאולי לא יהי' לה רפואות תעלה מסמים ותחבושת שנשתק' על שערות אבל בנידון

דידן שחלתה זה כמה ונתרפאת על זה אזי איכא אומדנא דמוכח לדבריהם וראי' לזה ממס' נדה ק"ב ע"ב מעשה באשה שהיתה מפלת כמין קליפות אדומות ובאו ושאלו את אבא ואבא שאל לחכמים וחכמים שאלו לרופאים וכו' וכן הוא בתשו' שב יעקב סי' מ' דף ס"ד ע"א בדאיכא אומדנ' סומכין עלייהו ועוד נראה דבעובדא דפ"מ שהיה הדבר חדש ולא נשמע ולא נתחזק עד כה כ"א מפי' של הרופאים אבל עתה שכבר נתחזק הדבר ודמי לאתמחי קמיע שיוצא אפי' בשבת וכדרך שאמרו בנביאים דבמוחזק לנביא מאמינים אפי' לעבור על התורה לפי שעה ע"י סנהדרין פ"ט ע"ב ובעיקר דברי פ"מ שחשש מלהאמין הרופאים יש להתבונן דמ"ש משבת ויוה"כ דנאמנים אפי' באיסור סקילה איברא לא עליו לבד יש להתלונן בזה שהרי מבואר כן להדי' בטור יו"ד סי' קפ"ז ובש"ע שם סעי' ח' בראתה ג"פ מחמת תשמיש שאם עסק' ברפואות אצל רופאי' שאין להאמין דנתרפאית ולפ"ד יש לחלק דש"ה דעידותן של הרופאים אין מנגדים לחזקה משא"כ בעובדא דפ"מ שאית חזקה בטומאה מדאוריית' ועדותן של הרופאים הוא בדבר דאורייתא לדעת הגאונים ור"פ שהשערות נידונין לעצמן ובסי' קפ"ו שהוא ג"כ נגד חזקה רק באיסורא דרבנן לחוד הכריעו לסמוך על רופא נאמן אפי' כנגד החזקה דסמנים דרבנן ובפרט בוסת שע"י אונס שנידון כוסת שאינו קבוע וא"ל מהא דסמכינן על קפילא לחוד לכמה פוסקים אע"ג דאתחזק איסורא משום דהוא מלתא דעל"ג מיד אבל לקושטא עודנו לא יספיק כל הצורך שהרי מאמינים לרופא שאומר שזה מסוכן ורפואתו רק אכילת חלב ושאר איסורין חמורין שהרי בכל מתרפאין חוץ משלשה דברים כידוע אולם באחת משתים יתכוונו הדברים ופסקי הלכות יצדקו יחד והוא כשמעיד הרופא בנידון שיש חשש סכנה אזי מאמינים לו אפי' כשמעיד נגד חזקה דבמקום סכנה מחללים את השבת אפי' היכא דאיכא כו"כ ספיק' כדאיתא להדיא במתני' יומ' פ"ג מי שנפלה עליו מפולת ס' ה"ש ספק א"ש ס"ח ס"מ מפקחין עליו את הגל ולא עדיפ' חזקה דמעיקרא מכל הני ספיקא שהרי בג' ספיקות אזלינן אפילו להקל כנגד חז"א לכ"ע עי' ש"ך י"ד סי' ק"י ס"ק כ"ח אות ל"ב בדיני ס"ס הרי דג' ספיקא עדיפא מחזקה ואפ"ה במקום חשש סכנה ל"ח מכש"כ דלא חיישינן לחזקה לחוד ובזה צדקו דברי ש"ע בסי' קפ"ז ועוד יש לפנינו דרך אחר למצוא אורח סלולה והוא כשהרופא אומר עפ"י חכמתו שאיש זה מסוכן וצריך להאכילו דברי' האסורי' דעיקר עדותו ודיבורו אינו נגד חזק' במה שאומר שהוא מסוכן ושוב גם במה שמאכילין אותו דברים האסורין שהי' בחזקת איסור גם להההוא גברא אין אנו צריכין לדון מטע' הימנותו בבירו' דלא יהי' כס' השקול ג"כ מחוייבי' לרפאות אפי' באיסורים חמורים דוחי בהם כתב רחמנא וכעין חילוק זה מצאנו להדיא ברבינו אלפסא

והרא"ש בפ' החולץ גבי אשת מודענא דהוא אחוה דפלוני דכיון דלאו אדבר שבערוה קא מסהיד יעו"ש הרי דאע"ג שיסתעף מזה דבר שבערוה נאמנים אפי' אשה או קרוב וה"ה כעין סברא זו יש לחלק ברופאים וצדקו ג"כ פיסקי הלכות ועולין יחד בקנה אחת ועתה נתורה נא אחרי דברי פ"מ שחשש להאמין לרופאים באיסור כרת ואתחזק איסורא דלא מרעי לחילוק השני דודאי יש להאמינם כיון שאין עיקר דבריו סובבים רק על קוטב סכנות נפשות רק שנסתעף אח"כ ממילא לאיסור דאורייתא בדבר שאתחזק וכשישים המעיין עיונו בזה יראה שגם לתירוץ הראשון לא נותר לנו דרך סלולה להצדיק דברי קדשו בזה והוא בשגם שלא ניתן מקום לדברי הרופאים רק במה שנוגע לחשש סכנה בלבד וכ"מש שהרי בעובד' דפ"מ שיצאנו לדון על טעמא דמרדכי שהוא משום שע"י שהוא דבר מסוכן להסירם שוב נכלל בסוג המבוא' ביבמות דאפי' בכולי אינו חוצץ דהיינו רביתי' ע"ש דף ע"ח וכיון שכן הרי שני הנושאים על קוטב אחד יסבו בלכתן יחדיו יתלכדו ולא יתפרדו שהרי בעיקר הגדת הרופאים שיש סכנה להסיר' אזי מחויבים כל מי שיש לו המאהר לאקען להאמינם לבל יעלו בפרץ איבוד נפשותם וגם כל איש ואיש מחויב להאמינם לבל יחתכום גם מאחרים וכמו שהזהרנו בתוה"ק לא תעמוד על דם רעיך ושוב א"א לדון ולומר דנהוי חציצה (אפי' לדעת הגאונים) שהרי כיון שנתחזק המסבב כיתד בל תמוט שמחויב לעשותו ואסור להסירן יתחייב ממילא המסובב ממנו דהוי ריביתי' ואין בהם משום חציצה כלל וכשתשקול הדבר בפלס מאזני הצדק נראה לפע"ד שדברי נכונים וברורים ולקושטא נראה שחילוק הראשון שכתבנו לעיל יותר נכון בלא גמגום שעל השני יש לשדות נרגא דהא תינח כשרופא אומר שהוא מסוכן ורפואתו במ"א אבל כשיאמר שאם לא יאכל דבר איסור זה יבוא לכלל סכנה שאזי עיקר עידותו והגדתו נגד חזקה וי"ל בדוחק ועתה בנידון דידן צריך מיתון קצת מתחלה לעמוד על המחקר אם נעשו ע"י משקים אזי די בשרי' מועטת בפושרין ואז נעשו ע"י פזור סמנים עצמן יודיעני נא שנית גם צריך לחקור אצל הרופאים אם יש חשש סכנה גם כשנחתוך רובא וישתייר מיעוטם דאזי יותר נכונה לצאת ידי ח"ש כמובן ואם זאת בלתי אפשרי אולי לא יחושו לחתוך מיעוטא דמיעוטא מהם כדי לצאת ידי דאורייתא לכה"פ דהיינו לדעת הגאונים בשערות נידונין לעצמן וכל מקום כנוס שער נידון לעצמו כי היכא דלא לידון ככולי דאזי חוצץ מדאורייתא כשאינו מקפיד ומה שבעל ס"ט שדי ביה נרגא נגד הפ"מ שיצא לדון דמ"מ נידון הדבר כאינו מקפיד שהרי כל מי שיש לו קליעות הללו אינו מקפיד ולבסוף הניח בצ"ע ולפ"ד ראיה נכונה משבת דף י"א ע"ב בזב היוצא בכיס שלו דחייב אפי' לר"מ כיון שכל הזבין מוציאין כן ולא אזלינן בתר רובא דעלמא דכל מי

שנעשה זב דרך הוצאתו הכי ועי' רש"י סוכה ו' ע"ב ד"ה אין מקפיד וז"ל הוי לי' כגופו הואיל ואין סופו ליטלו ובטיל לגבי' ולא חייב והגם שכבר הסכימו דאזלינן בתר רובא דעלמא ולא בתר דידי' כבר הוכחנו דזה הוי כרובא דעלמא כיון דכל מי שיש לו מיחוש כזה אינו מסירו ואין סופו לטלו כדמוכח משבת כמ"ש ומה שרצה ידידי לדון משום ס"ס חדא דלמא אין הל' כדעת הגאונים שהשערות נידונין לעצמן והוי כמיעוט שא"מ ועוד דילמא בצד זה של הפרשה דדנין על כל מקום כנוס שער בכללות לא נראה חדא שהרי שערות הראש לבד הוי רובא לכללות השערות ועוד שאין זה בגדר ס"ס כלל כיון דס"ס הרי התירא דשני ס"ה רק משום מיעוט רק החילוק הוא בחשבון הרוב שכנגדו וזה גרע יותר ויותר משם אונס ח"ה דהתם ע"י ספק אחד נעשה הזנות ברצונה וע"י ספק השני נעשה באונס רק שע"פ הדין נכללו בסוג אחד והנה לאחר בחינות הללו הדק היטב לפע"ד להתירה לטבול לבעלה וד' יצילנו משגיאות ויאיר עינינו בתורתו ובעבודתו:

הלכה יב - בהלכות תרומה

סימן א

בהילכות תרומה

א עיין בט"ז סי' של"א ס"ק ע"ו וז"ל התורם שלא ברשות טובא יש לתמוה על לשון הרמב"ם הזה דבריש פרק אלו מציאת מביא ברייתא הרי שלקט משדה חבירו שלא ברשות ותורם כו' ומנין הוא יודע אם חושש כו' אם אמר כלך אצל יפות כו' ופריך מזה לאביי דאמר יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש.) דהא הכא אמרינן כיון דעכשיו ניחא לי' לבע"ה במה שתרם זה וודאי הוה ניחא לי' גם מעיקרא תרגמא רבא אליבא דאביי כו' וכיון דקיי"ל כאביי בזה ממילא לא הוה תרומ' אא"כ שווי' שליח ואמאי פסק הרמב"ם כאן דאפילו לקט מתחילה כדי שיקח לעצמו א"כ לא הוי שליח כלל ואמאי הוה תרומה בשלמא על הטור כו' שלא העתיק הך חלוקה שניי' או שירד לתוך שדה כו' אלא חלוקה ראשונה לחוד דהיינו התורם שלא ברשות כו' ובזה נוכל ליישב דה"ק התרומה היתה שלא ברשות מאיזה מין נקח אבל מ"מ עשאו תחילה שליח אך על הרמב"ם קשה וכבר הקשה כן הב"י ותירץ דרמב"ם ס"ל דלא קיימא לן כהך תירוצא דמירי בשוויי' שליח כו' מדאיתא התם אחר זה בגמרא דמרי בר איסק אמר לאריסי' אמאי לא אייתית לרבנן מהנך שפירתא כו' ובפרק ב' דקדושין ד' נ"ב ההוא סרסיא דקדיש בפרוזמא דשיכרא כו' וממילא אזדו לי' סוגיא דאלו מציאות דמוקי בשוויי' שליח ואני תמה על פה קדוש יאמר כן דמההיא דמרי בר איסק פשיטא שאין ראיי' כו' ומפ"ב דקידושין ג"כ אין ראי' דהתם רבא אמר לאותו הדין ורבא לטעמי' דאית לי' בפ' א"מ ישל"מ הוי יאוש כו' והיותר קשה

על הרמב"ם הפלא ופלא שכתב אפילו ביורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות כדי ליקח פירות לעצמו ואחר כך תרם דהוה תרומה בנמצא שם יפות כיון דאמר בברייתא כל שהיא חשש כו' אבל להרמב"ם שכתב בהדיא אפילו בגזל ממש דהיינו שליקט הפירות כדי ליקחם לעצמו כו' בוודאי יש תימה רבא דהא לענין ג"מ לא מהני אמירת כלך אצל יפות דדוקא לענין תרומה מהני וזו קושיא עצומה והנלע"ד ליישב דהרמב"ם ס"ל כיון דחזינן דרבא ומר זוטרא אומרים דווקא בתרומה מהני כלך אצל יפות דהוה מצוה וניחא לי' אבל לא בשאר דוכתי וע"כ צריך אתה לומר כיון דמצוה היא אמרינן כיון דהשתא ניחא לי' מעיקרא נמי ניחא לי' שכל הרוצה לתרום משלו מן היפות יבוא ויתרום ואין זה בכלל תורם שלא מדעת דשם לא מהני כיון שאין לנו הוכחה דדעתו של זה היתה בכך וע"כ צריך אתה לומר כן דאל"כ קשה הא בעינן לדעתיכם אליבא דכ"ע ואליבא דרבא לא מיירי בעשאו שליח כדמשמע בקידושין אלא ע"כ אמרינן דכאן הוה לדעתיכם וכאילו פירוש מתחילה שעשאו שליח לכך ה"נ נימא לאביי דלא מיירי בעשאו שליח ולא תקשה קושיות הגמרא הא אמרינן ישל"מ לה"י ואמאי הוה כאן תרומה דגם לזה נימא סברא זאת דהוה כאילו אמר בפירוש מתחילה כיון דמצוה היא והא דתרגם רבא אליבא דאביי דמיירי בעשאו שליח ולא אמר דמצוה שאני דרבא לא הוה בריר לי' אליבא דאביי אי ס"ל הך חילוקא דמצוה שאני ע"כ תירץ דמיירי בעשאו שליח אבל איהו בעצמו ס"ל מצוה שאני וא"כ אנן אמרינן למסקנא דגם אביי ס"ל הך חילוקא וא"צ לאוקמי' בשליח וזו היא סברא מוכרחת כיון דמתחילה הי' ב' קושיות האחת דווקא לאביי מכח ישל"מ והשנית אפי' לרבא מכח לדעתיכם ושניהם יש לתרץ דמיירי בעשאו שליח וכיון דחזינן בקדושין דרבא לא מוקי לה בעשאו שליח ע"כ דמתורץ קו' שנית מכח מצוה שאני ניחא לן לומר דגם אביי מתרץ קושיא שעליו בדרך זה כנ"ל ברור ונכון להרמב"ם דלא איכפת לי' בעשאו שליח כלל עכ"ל הט"ז ועיין שם יותר באריכות וזהו נגד סוגיא דשמעתין ואף דמוכח מסוגיא דפ"ב דקידושין דלרבא מהני כלך אצל יפות אפי' בדלא שווי' שליח לפי דמצוה שאני זהו דווקא לרבא דס"ל בדבר שאין בו סימן לפי שעומד להתיאש אמרינן איגלאי מילתא למפרע ולהכי גם בדבר מצוה אמרינן איגלאי מילתא למפרע דניחא ליה לפי שענין עומד לכך שיתרצה ודומה לאבידה שאין בו סימן אבל לאביי דס"ל אף באבידה שאין בו סימן לא אמרינן איגלאי מילתא למפרע מנ"ל דדבר מצוה עדיף מאבידה שאין בו סימן נגד סוגיא מפורשת דלאביי מוקמינן דוקא בדשוויי' שליח ונראה ע"פ דברי ש"מ בריש הסוגיא וז"ל כתב הראב"ד הך פלוגתא דאביי ורבא ביאוש שלא מדעת קשיא לי' דשייכי ליה ברירה ואין ברירה ולפלוגי בעלמא אלא שיש

למבין להפליגו מענין ברירה איכא למידק דאכתי איצטרכינן למימר אגלאי מילתא דמעיקרא הוה ניחא ליה ביפות ולא היא דגלויי מילתא הוא דהאי גברא עין יפה הוא וביפות הוא תורם ע"כ ודבריו צריכין ביאור ונראה לפענ"ד דדעתו של הראב"ד להפליגו מענין ברירה דאיתא בעירובין ד' פ"ב בריש כיצד משתתפין שמעית מיניה אין ברירה דאי יש ברירה תיגלי מילתא למפרע דמבעוד יום הוה ניחא ליה אמר ר"א הודיעהו ולא הודיעהו קתני ועיי"ש בפרש"י נמצא דלא אמרינן ברירה רק בדבר דמספקא ליה אבל בדבר שלא ידע כלל לא אמרינן ברירה לכ"ע ואף דבאחין שחלקו אמרינן ברירה אף דלא ידע קודם חלוקה היינו במידי שרק הנידון הוא אם כל אחד הגיע את שלו או שהחליפו כגון בזמן שהיובל נוהג אבל בדבר דאית ביה משום הקנאה כגון בעירובי תחומין כההיא דכיצד משתתפין הנ"ל והוא לא ידע מאומה אף ידיעות ספק בכה"ג לכ"ע לא אמרינן יש ברירה ולהכי ס"ל לאביי ביאוש של"מ דלא מהני לפי שלא היה לו אף ידיעת ספק בשעת קנין ואף דאילו ידע היה מייאש מ"מ כיון שלא ידע ולא התכוון להקנות בכה"ג לא שייך דין ברירה ודומה ממש להאי דעירובין הנ"ל ומידי דהוה לעודר בנכסי הפקר **(בזמנים ובמדינות הללו אין נכסי הפקר בנמצא כי כל דבר שאין לו בעלים הוא ברשות הממשלה יר"ה.)** כו' ואף דאילו ידע שאינו שלו היה מתכוון לקנות אין דעתו המוטעה משלים את ההעדר הכוונה:

אמנם כן אם יאוש מצד גדר מתנה הוא אבל אי אמרינן דיאוש מצד סילוק קאתינן לי' גם בזה אמרינן אגלאי מילתא למפרע כאשר נאריך בזה לקמן ובהא פליגי אביי ורבא וע"ז מקשה הש"מ מהא דמתרץ רבא אליבא דאביי בדשויי' שליח דהא כיון שנסתפק לו טרם שהפריש ממה יתרום א"כ תלוי בדיני ברירה ובדאורייתא אין ברירה ולזה מתרץ דגלוי מילתא הוא דהאי גברא עין יפה ודמי להא דמתרץ בעירובין וכבר בא החכם וה"נ כיון דהאי גברא מעודו עד עתה עין יפה רק דאנן לא ידעינן ובכה"ג כ"ע אמרינן יש ברירה נמצא לפי תירוצו של הראב"ד ז"ל אם גם התורם יודע בעצמו שמעודו עד עתה לא תרם מן היפות רק עתה נתחדש בטבעו ריצוי זאת אזי אף כלך אצל יפות לא מהני ולרמב"ם לא משמע ליה פשטות הסוגיא דאיירי דוקא בכה"ג וקשה לי' קושיות הראב"ד א"כ הדר דינו לדין ברירה אך יש לומר הא דמתרץ רבא אליבא דאביי בדשוי' שליח דעתו היה להוכיח מזה דגם ביאוש של"מ הילכתא כוותי' דהא בכה"ת כולה הילכתא כרבא רק ביע"ל קג"ם הסכימו בני הישיבה ושאר אמוראי' לדברי אביי דמסתברא להו בהלכות אלו טעמא דאביי יותר **(כל מה שמדבר בזה מענין גזל ויאוש אינו רק למה שנוגע להפרשת תרומה ומעשרות אבל בגוף דינים כאלה הכל נוהג ע"פ דינא דמלכותא)** והי' רבא

רוצה להוכיח שגם בישל"מ הילכת' כוותי' דאל"כ ק' מהא דכלך אצל יפות דבשלמ' אביי לטעמי' דס"ל ברישׁ פ' כל הגט דיש לאפלוגי בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים ובתולה בדעת אחרים אמרינן יש ברירה א"כ ה"נ יש לתרץ בדשווי' שליח ואביי לטעמי' דס"ל בתולה בדעת אחרים אמרינן יש ברירה אבל לדידן דס"ל דאין לחלק בין דעת עצמו לדעת אחרים וכל בני הישיבה הסכימו לדבריו א"כ בע"כ גם ישל"מ יסברו כוותי':

אמנם זהו דעתו של רבא וזהו כוונתו דתרגמא אליבא דאביי דהיינו אביי לשיטתו יש לו דרך נכון לתרץ בדשווי' שליח אמנם כיון דחזינן במסקנא שהסכימו בני הישיבה דהילכתא כאביי גבי ישל"מ ואף דבדינא ברירה פסקינן כרבא בע"כ צריך לומר דמצוה שאני ומסוגיא זו בעצמו מוכח כן.

ב באופן אחר נראה ליישב דברי הרמב"ם הנ"ל דלכאורה קשה לרבא דס"ל הכא דאמרינן אגלאי מילתא ובריש החולץ גבי חליצת מעוברת ס"ל לרבא דהילכתא כר"ל דחולצת מעוברת ל"ש חליצה ובע"כ צ"ל דשאני חליצת מעוברת דרוב וולדות אינן נפלים ועיין בנ"י שם דרק ע"י מקרה שנתחדשה בה הפילה משא"כ הכא בדבר שאין בו סימן דעומד להתייאש ולהכי בדבר שיש בו סימן גם רבא מודה אך קשה מסוף סוגיא דשמעתין דמביא מדברי ר' יוחנן שאמר משום רשב"י דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש אף בדבר שאין בו סימן דעומד להתייאש ובחליצת מעוברת דאינה עומדת להפיל ס"ל דשמה חליצה אלא בע"כ צ"ל דדוקא גבי כוונת קנין בעינן שיהי' הכוונה מבוררת לפנינו משא"כ בדיני איסור והיתיר או בכוונת מצוה בכה"ג אמרינן שפיר איגלאי מילתא למפרע וכן גבי בן ח"י שנולדו בו סימני סריס ביבמות לענין מלקות בזה אמרינן ג"כ מדהשתא הוי סריס כן הי' מקודם עומד לכך אבל גבי כוונת קנין לכ"ע לא אמרינן דע"י טעותא דילי' יושלם הכוונה כמו דמוכח בעודר בנכסי הפקר וכו' **(בזמנים ובמדינות הללו אין נכסי הפקר בנמצא כי כל דבר שאין לו בעלים הוא ברשות הממשלה יר"ה:)** אף דאילו ידע הי' מתכווין לקנות [ועיין עירובין ד' מ"ה מי שישב בדרך וכו' דפסקינן כר"י שיכנס וגבי מי שישן בדרך פסקינן כחכמים דאין לו אלא ד' אמות והוא ג"כ מטעם הנ"ל דגבי תחום ביתו דלא בעי כוונה לקנות רק דע"י טעות נתכוון לקנות שביתה במקום שהי' אמרינן דכוונתו שע"י טעות נסתלק כאילו לא הי' משא"כ במי שישן בדרך דבעי כוונה לקנות וע"י טעות עודנו לא נשלם הכוונה דסוף סוף לא נתכוין] ולהכי בחליצה אף דבעינן דעת שניהם הוא רק מחמת כוונת מצוה כמבואר ברמב"ן יבמות ד' ק' ועיין בקצה"ח סי' ער"ה ס"ל לר"י דהוי חליצה ואמרינן אגלאי מילתא למפרע משא"כ גבי יאוש דהוי כמו מתנה מדעת וכן הוא בנ"מ סי' שנ"ג ס"ק ג' דיאוש חשיב כדעת אחרת מקנה [ועפ"ז

פסקי הלכה עולים יחד לנכון דגבי ח"מ פסקינן דל"ש חליצה לפי שאינו עומד לכך וגבי סמני סריס אמרינן אגלאי מילתא למפרע דהוה מילתא דאיסורא וגבי יאוש לא אמרינן אגמ"ל לפי שהוא מגדר דא"מ ור' יוחנן גופי' לא מחלק בין ספק לוודאי רק בין מילתא דאיסורא למילין דמתנה] ועתה נחזי אנן גבי תרומה דמהני אפי' במחשבה אם הוא מגדר הקנאה או שנכנס רק בגדר שאר איסורין דהיכי שהפריש לתרומה אסורה לזרים ונראה כיון דחזינן דס"ל לר' יהודא בפ"א דתרומה דאפי' קטן שהפריש הוי תרומה ואפילו לר"י דפליג ס"ל דמופלא סמוך לאיש מהני ולגבי מילין דמתנה ומכר בעינן גדול ממש ש"מ דמילתא דתרומה לא נכנס בגדר הקנאה כלל והוה דומיא דסימני סריס דאמרינן אגלאי מילתא למפרע ולפ"ז הא דמתרץ רבא בדשווי' שליח רבא לטעמי' דלא מחלק בין דבר איסור לדבר שיש בו צד הקנאה רק בין ספק לוודאי אבל למסקנא שהניח בש"ס דברי רבא בתיובתא מדבר ר' יוחנן ובע"כ צריכין לחלק בין איסור להקנאה דאל"כ קשיא דר' יוחנן אדר"י דאיהו ס"ל בחליצת מעוברת ש"ח אפי' בספק ומכ"ש בישל"מ דבוודאי יתיאש אלא וודאי שאני חליצה שאין בו משום סרך קנין כדברי רמב"ם הנ"ל תו לא קשיא כלל מתרומה דגם בתרומה אין בו משום סרך קני כלל

הלכה יג - בהלכות מעילה

סימן א

בהילכות מעילה

א עיין רמב"ם בפ"ז מהלכות מעילה ה"א דהא דשליח מעל דווקא באומר טלו שתיים מדעתי אבל בסתמא בעה"ב מעל שהרי נעשה דיבורו והשליח פטור מפני שהוא מוסיף על שליחות בעה"ב ולא עקר את השליחות עכ"ל בשינוי קצת ועיי"ש בכ"מ שהיקשו עליו מסוגיא זו דמוכח דאם אמרינן מוסיף ע"ד איירי כפשטא ואעפ"כ שנים מעלו וכיון שפוסק דמוסיף על דבריו תו אין אנו צריכין לאוקמי באומר טלו מדעתי ולפענ"ד נראה בטעמו של הרמב"ם דהא מוכח מכמה סוגיות דמעילה לא הוי אלא במקום שנתכוון לקנות או בקנין גמור או בקנין אסור אחר שקנו לענין שמוציאין מרשות בעלים ובכה"ג כיון דלדעתו שהוא של הדיוט וקנה בזה שמוציאו מרשות בעלים לכן לאחר שנודע שהוא של הקדש קנה אותו לענין שנשתנה החפץ ונעשה חולין דאין מעילה אלא שינוי [ועיין ב"ק ד' כ' ע"ב תוס' ד"ה נתנה לחבירו ובקידושין נ"ה ד"ה אין מועל אחר מעילה] אבל במקום שלא נעשה בזה שום קנין ולפי דעתו שהוא של חבירו עודנה היא ברשות בעלים כבראשונה אין בזה משום מעילה ועודנו ברשות גבוה כאשר הי' רק כשנהנה מעל על הונאה זו אבל החפץ לא נשתנה מרשותו וא"כ היכא דבעה"ב אמר לשליח

אמור לאורחים שיטלו אחד והוא אמר להם בשם בעה"ב טלו שתים ואף בסתם הבינו האורחים דמסתמא מדעת בעה"ב אומר להם כן ובמעילה שע"י שליח הוא רק ע"י הקנין שנעשה עפ"י דבריו דהא זה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן בכל דוכתי כמבואר בתוס':
ונמצא דבכה"ג שחתיכה שנית בטעות באה לידו לבד טעותא דהקדש המביא בכל מקום לידי מעילה ולדעת הריטבא בקידושין ד' נו בהא דאיתא התם דאין לוקחין בהמה טמאה עבדים וכו' ממעות מעשר שני ואם לקח יאכל כנגדן והיקשו בתוס' דהאיך יחלל דבר שאינו ברשותו ותירץ כיון דבטעות באו לידו עודנם ברשות בעלים עיי"ש וא"כ כיון דחתיכה השנית בטעות באה לידם דהם סברו שבעה"ב ציוה לתת להם שנים ולא הוציאו בהגבהתם מרשות בעלים כלום אף לפי דעתם וממילא שעודנו ברשות הקדש ולא מעלו רק בשעת אכילה ועל אכילה לחודא לא שייך מעילה גבי השליח ועיין בקצוה"ח סי' שנ"ד שהיקשה על דבריו וז"ל ונראין דברי תוס' דכל היכא דלא ידע ה"ל דבר שאינו ברשותו אע"ג דציית וראי' מהא דאמרינן שם בסוגיא ד' ס"ט אר"י צנועין ור' דוסא אמרו דבר אחד צנועין כו' רד"א לעתותי ערב אומר כל שלקטו עניים כו' וע"ש והתם גבי לקט דאמר ר' דוסא לאו בתורת גזילה אתי ליד עניים אלא משום דאין בקיאין דשנים לקט ושלשה אינו לקט ועניים סברו דשלשה נמי לקט וכמו שפירש רש"י שם עיי"ש שכתב לפי שאין כל עניים בקיאין בהלכה ובוודאי נמי צייתי ואפ"ה חשיב לי' אינו ברשותו וכן מוכח שם בגמרא כו' ומבואר דעני לאו גנב הוא אלא טועה ואפ"ה ה"ל דבר שאינו ברשותו כיון דאינו מחזיר עד שיחזירוהו ודוקא פקדון הו"ל דבר שברשותו ומשום דכל אימת דבעי מפקיד שקיל לי' אבל כל שבטעות אתי לידי' כו' ומחוסר ראי' כו' אעג"ב דציית הו"ל דבר שאינו ברשותו עכ"ל בשינוי קצת ונראה לפע"ד לישב דברי ריטבא הנ"ל עפ"י דברי ר"ן נדרים ל"ה ע"א בהא דאיבעי לי' לרב אחא באומר ככרי עליך ונתנו לו במתנה מי מעל למעול נותן וכו' למעול מקבל יכול לומר היתירה בעינא איסורא ל"ב וז"ל הרן שם שאילו הי' יודע שהוא של איסור לא הי' רוצה לזכות בו ונמצא זכי' בטעות ואינה זכי' ואע"ג דבמוציא מרשות הקדש איפשר דאפי' בטעות מעל שאני הכא שהוא לא הוציאה אלא חבירו הוציאה וזה לא עשה אלא שקבלה עכ"ל ונראה בעליל דזכי' בטעות משום גרמא דאיסורא לחוד מפקיע רק זכי' קלשתא דהינו במקום שאחרים נתנו לו ודעת אחרים המקנין לו הם הנה העיקרים בקנינו של הזוכה והזוכה לא עשה רק מעשה, קוף בעלמא הוא דנפקע ונעקר למפרע משום גרמא דאיסרא שלא ידע מעיקרא בעידנא דזכי בגוה ונתבטלה זכייתו משום טעות דאיסורא אבל במקום שעיקר הקנין נעשה על ידו כגון דקסבר ששל הפקר הוא **(בזמנים ובמדינות הללו אין נכסי הפקר בנמצא כי כל

דבר שאין לו בעלים הוא ברשות הממשלה יר"ה)** ונתכוין לזכות בו ונודע אח"כ שהוא של הקדש דאז מעל בשוגג ולא אמרינן שנתבטל זכייתו למפרע משום טעות דאיסורא של הקדש אלמא דקנין אלים לא נתבטל משום טעות דאיסורא ונמצא דתוס' וריטבא דפליגי היכא דבא לידו בטעות דאיסורא אם עודנו ברשות בעלים רק היכא דאיכא דעת אחרת מקנה וקלישתא מעשהו של הזוכה בקנינו דתוס' ס"ל דמ"מ יצא מרשות בעלים ואין בידו להקדשו כמו פקדון דעלמא וריטבא חולק בזה וקסבר שגם לענין זה נתבטלה זכייתו אבל היכא שהזוכה הוא העיקר בעצמות הקנין גם הריטבא מודה ותו לק"מ ודברי ר"ן צריכין ביאור במ"ש ואע"ג דבמוציא מרשות הקדש איפשר דאפי' בטעות מעל דבמאי מספקא לי' הלא כל דין מעילה אינו אלא כשוגג שהרי' מביא קרבן מעילה ואין מעילה אלא שינוי כמו ששנינו במס' מעילה כו"כ פעמים דכשנתנו לחבירו מעל ויצא לחולין ואמינא מתחילה דאיפשר לומר דשוגג דמעילה היינו ששגג בקרבן אבל ידע שהוא של הקדש שגם בזה מחויב בקרבן מעילה כדאיתא בשבת ס"ט דלאביי בעינן ששגג גם בלאו שבו אלא דידע באיסורו ולר' נחמן די כששגג בקרבן כמבואר בשבועות ד"ו בעי מיני' רבא מר"נ איזהו שגגת שבועת ביטוי לשעבר אי דידע מזיד הוא אי דלא ידע אנוס הוא אמר לי' באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל א"י אם חייבין עלי' קרבן או לאו כמאן כמונבז דאמר שגגת קרבן שמה שגגה אפילו תימא רבנן ע"כ ל"פ רבנן אלא בכל התורה כולה דלאו חידוש הוא אבל הכא דחידוש הוא דבכל התורה כולה לא אשכחן לאו דמייתי קרבן וכו' והכא מייתי אפילו רבנן מודו וא"כ גם במעילה כן לרבנן דפליגי עלי' דרבי ואית להו דהזיד במעילה בלאו ואפי' לאביי' דפליג עלי' דר"נ מ"מ היכא ששגג גם בלאו שבו רק דידע שהוא של הקדש וידע באיסורו מביא קרבן כמו בשבועות ביטוי וכמ"ש התוס' שם בדף הנ"ל בד"ה הא מני בשם רבינו שמוא' אבל זה רחוק ויוצא מפשטא דשמועה דנימא דבכ"מ דתני הקדש בשוגג מתחלל איירי בשוגג כהאי ועוד קשי' שהרי מפורש להדי' כן במקומו א"ל מקבל מעל לכשיוצא שכל המוציא מעות הקדש לחולין כסבור של חולן הוא ומועל אף זה מועל לכן נראה בכוונת הר"ן דהכא בסוגיא דמיבעי ליה היינו כשאומר המקבל דהתירא בעיני' דאיסורא לא בעיני' וגם מסתמא נימא ג"כ דלא ניחא לי' כיון שכל עצמו של מעילה זו נעשה ע"י ורק הוא יתחייב במעילה ולא הנותן משא"כ בכל הקדש דעלמא שהנותן הוא דמועל ולא המקבל ולא איכפת ליה למקבל כל כך כיון שתיכף בקבלתו יצאו לחולין וכיון שהמקבל לא ידע שהוא של הקדש וקיבלו בחזקת חולין ודעתו היה בשעת קבלתו לזכות בה וכן גם עתה כשנודע שהוא של הקדש מסתמא לא יעקור את זכייתו למפרע משום טעותא דהקדש כיון דתיכף משעה ראשונה

נעשה חולין והוא לא הוציאו מרשות הקדש רק הנותן וכיון שהוא נתכוון לזכות בהן שוב אין הנותן יכול להפקיע את זכותו של חבירו שכבר זכה בהן וכיוצא בזה מצינן בלא הודיע שהוא שליח עי' סי' קפ"ב סעיף ב' לכן כל כה"ג פשיטא דהנותן מועל אך בזה מספקא לי' היכא ששניהם הנותן והמקבל התלכדו יחד ואומרים לא בעינא שגם המקבל אינו רוצה שיתעביד איסורא ע"י דהיינו שהנותן יתלכד ע"י בחיוב מעילה אולם גם בזה קרוב לי' ביותר שגם בכל כה"ג מעל הנותן וכ"מ בקידושין נ"ג ע"ב אלא הקדש תרווייהו לא ניחא להו דנתחיל הקדש על ידיהו ומיירי בסתמא בפשטא אפי' כשאמרו כן בפירוש ואפ"ה פליג ר' יהודה וס"ל דבשוגג קידש וכן פסקינן לזה מחלק הר"ן בין מעשה רבה למעשה זוטא דדוקא במעשה זוטא דמקבל שהוא רק מעשה קוף בעלמא הוא שנפקע משום איסורא אבל הנותן דעביד מעשה רבה תו לא תובטל ותופר משום גררא דאיסורא וכן האשר"י שם מחלק ג"כ כסברת הר"ן יעו"ש:

ב שם צ"ט תוס' ד"ה א"ה שליח אמאי מעל וא"ת מעיקרא נמי אין מעילת השליח אלא בטלית ונלפע"ד דבל"ז קשה בין לס"ד ובין למסקנא דאייתי לי' שוה שש בשלש אמאי לא מעל הבעה"ב בכל הדינר דהא אף אי לא קנה הטלית כלל רק החלוק בשלש כבר קנה החנווני את הדינר כולו רק שמחויב לתת לו ג' דינרי כסף כנגדן ומיד במשיכתו קנה את הדינר זהב עפ"י ציווי הבעה"ב ויצא לחולין כמבואר ס"פ המפקיד ומאי אריא הוציא וע"ש בתוס' וצ"ל דהא גם לגבי השליח נוכל לומר להיפך דהא אף אם לא קנה החלוק רק הטלית לחוד כבר יצא כל הדינר זהב לחולין עפ"י מעשהו וכיון שקנה החלוק והטלית בפסקה אחת וע"ז נתן לו את הדינר זהב ולגבי כל חד מנייהו איכא מעילה בכולו ולהכי שניהם מעלו כמו שנים שעשו מלאכה וזה יכול וזה יכול דשניהם חייבים ואפ"ה אינם צריכים לשלם יחד רק דינר זהב אחד כיון שלא הפסידו יותר להקדש אמנם לאחר שתירץ הש"ס דאייתי ליה שוה שש בשלש היקשה שפיר דאמאי מעל השליח דמקשן סבר דלהכי אוזיל ליה את החלוק לפי שהיה צריך לדמים דהיינו לדינר זהב שלם וא"כ אמאי מעל השליח אטלית דהא בעה"ב מעל בכל הדינר זהב מיד שנתנו לחנוני על ג' של חלק אף אם הביא לו בחזרה ג' של כסף וא"כ מאי איכפת לך בטלית שקניתי דהא גם הטלית לא קניתי רק להשלמת שליחות שלך בכדי שיוזיל לך את החלוק דהשתא אלו לא קניתי את הטלית לא אוזיל לך רק החצי או אולי כלל לא והרי השתא תו לא יכול בעה"ב לומר לגבי השליח דאילו לא קנית רק את הטלית לחוד כבר מעלת בכולו כדלעי' דהא גם הטלית לא קנה רק לאלומי שליחותיה וע"ז מתרץ הש"ס דלא איירי בכה"ג שאוזיל לו מפני הדמים כדקס"ד אלא מפני שחלוק היה בעיני' זביני דרמי על

אפי וא"כ גם אם לא קנה רק החלוק לחוד היה מוזי' ג"כ בעד ג' שוה שש כאשר הוזילו לו עתה להכי שניהם מעלו כנ"ל דהא גם בעה"ב יכו' לומר לשליח אילו לא קנית רק הטלית לחוד כבר מעלת בכולו ועיין:

ג ועתה נבאר הסוגיא וליישב הקושי' שהקשו האחרונים נ"ע ואלו הן (א) הא דפשוט מעיקר' ממתני' דמעילה ואח"כ פשוט ממשנה זו וכן באיבעי' השנייה פשוט ג"כ מעיקרא ממעילה (ב) קושית מהרש"א על הא דאמרינן מדסיפא בדאוזיל רישא וכו' דאמאי לא היקשה כפשוטו דאם רישא בדאוזיל ע"כ סיפא בדלא אוזיל ומוכח דמעביר על דעתו (ג) מה שהקשו דפסק באיבעי' שניי' דמעביר על דבריו ולא הביא במתניתין דאירי בקטיני כתירוצו דרב שישא (ד) קושית תוס' ד"ה הא מדסיפא וכו' ותימא אי בדזילא מאי ארי' זילא בדלא זילא נמי מכרה בטל, ונראה דרשב"ג ורבנן פליגי אם אמרינן הוכיח סופו על תחילתו ועי' חולין ל"ט ע"ב דמביא התם פלוגתא זו לענין שוחט לע"ג ומקשה התם מהא דאמרינן בגיטין בבריא שאמר כתבו גט לאשתי ונפל מן הגג ומת ומשני ש"ה דקאמר כתבו וז"ל רש"י שם ואיכא קצת הוכחה בתחילה ונפילתו גלויי מילתא בעלמא דהאי דקאמר בריש כתבו על מנת ליתן קאמר ועי' ברשב"א גיטין שם דאנן פסקינן כן דאם נפל מעצמו ה"ז גט מחמת סבר' זו כיון דאיכא קצת גילוי דעת מעיקרא וכן הוא בטור ובש"ע נמצא לדינא היכא דאיכא לספק מעיקרא אזי לכ"ע אמרינן הוכיח סופו על תחילתו והיכא דליכא גילוי דעת כלל פליגי רשב"ג ורבנן ועפ"ז רווחא סוגיא זו דמעיקרא איבעי' לי' היכא דאמר זבין לי ליתכא וזבין ליה כורא אי מוסיף על דבריו וליכא גילוי דעת כלל ולהכי אפי' צווח המשלח כשנודע לו וליתכא מיהו קני א"ד מעביר על דבריו לגמרי ואפי' אם מסכים המשלח אח"כ כשנודע לו וחפץ בקיום המקח של ליתכא בטלה השליחות לגמרי וצריך אח"כ להקנות לו מחדש כמו בכ"מ שלא עשה שליחותו ועיין גיטין ך"ט גבי שקול מינה חפץ והדר הב לה גיטא ואזיל איהו ויהיב לה גיטא והדר שקיל מינה חפץ דאינה מגורשת אף שנתנה החפץ אח"כ כיון דשינה בשליחות בטלה השליחות וכיוצא בזה מצינו הרבה נמצא דאיבעי' אזלי בכל צד עד קצה אחרון דאם אמרינן מוסיף ע"ד אף שצווח אח"כ לא בטלה השליחות דדמי כאלו ליכא גילוי דעת מעיקרא כלל או דילמא מעביר ע"ד ואפי' שתק אח"כ בטלה השליחות להכי גם הפשטן רצה לפשוט ג"כ מעיקרא לחד צד לגמרי כאשר אזלי האיבעי' ולהכי פשוט מעיקרא ממעילה דשניהם מעלו נמצא דמוכח דמוסיף על דבריו אפי' צווח אח"כ כיון דפסיק ותני דשניהם מעלו אף דמסתמא צווח הבעה"ב אח"כ דלא ניחא ליה דלמעול וכאשר אידחו להו ממעילה הדר הפשטן לפשוט מיהא חדא דאינו מוסיף על דבריו לגמרי

ממתניתין דמכרה שוה מנה ודינר במנה דמקחן בטל **(כל עניני מקח וממכר פקדון ושליחות הנזכרים בדף הזה ובדפים הקודמים הלא המה רק לברר דיני מעילה והקדש אבל גוף ענינים אלו בפועל הולכים כעת כפי חוקי המלכות ודינא דמלכותא דינא:)** אף דמתניתין מסתמא איירי כשבעלי ההוראה רואים בעליל שמכירה זו לא טבי לגבי יתמי או כי היכי דליכלי יתמי הפירי מעת המכירה עד עתה ומסתמא המורי הוראה רוצים לבטל את המכירה וא"כ ליכא למיפשט דמעביר ע"ד הוי עד קצה אחרון דמסתמא איירי כשרוצים לבטל ואיכא למימר דהוי כאילו איכא קצת גילוי דעת מעיקר' ודמי לכתבו דאף לרבנן אמרינן הוכיח סופו על תחילתו מ"מ מיהת פשוט חדא דלאו מוסיף ע"ד לגמרי הוי ומתרץ דאיירי בדאוזיל דאז לגמרי בטלי השליחות אלא א"כ עשה קנין אח"כ מחדש וע"ז מקשה הא מדסיפא בדאוזיל כו' ולהיפך לא רצה לפשוט כקושית מהרש"א הנ"ל דאיכא למימר סיפא רשב"ג היא דס"ל דאף בדליכא גילוי דעת כלל אמרינן הוכיח סופו על תחילתו כמו בשוחט לע"ג לפסול למפרע ולהכי מוכח מרישא דאיירי בדלא אוזיל ואפ"ה מכרה בטל דמדסיפא רשב"ג מכלל דרישא רבנן דהא רשב"ג פליג באותו בבא. ומיושב ג"כ אי בדזילא מאי ארי' זילא בדלא זילא נמי דהא בדזילא אפי' הסכימו מעיקרא בטלו השליחות ויכולין לחזור בו אח"כ אבל בדלא זילא דוקא כשחזרו תיכף כשנודע להם אזי אמרינן הוכיח סופו על תחילתו:

ד גם באיכא דאמרי באיבעי' השני' רבו הדקדוקים כאשר האריכו בזה האחרונים וגם בדברי רש"י יש להבין מה שפירש בד"ה אמאי מעל וז"ל אע"ג דל"ל הכא טעמא דאפושי שטרא מיהו אי בעלמא מעביר ע"ד הוי ע"כ לא עשה שליחותי' עכ"ל והוא משולל הבנה גם באשר"י מקשה על הא דאמרינן דטבא לך עבדי לך דהא גבי גבי מעילה לא שייך טעם זה כיון שהוציא כל הדינר ע"כ דלאו דוקא היא וע"פ סיגנון הנ"ל נכון הכל בדקדוק נמרץ דג"כ צדדי איבעי' אזלי עד הקצה ועוד מוסיף בזה דאי אמרינן דמוסיף על דעתו הוי במה שמכר החצי אח"כ לאחר וא"כ ליכא גילוי דעת מעיקרא ולא אמרינן הוכיח סופו על תחילתו לרבנן אבל לרשב"ג דס"ל בסתמא הוכיח סופו ע"ת גם בכה"ג אמרינן ולהכי מוסיף בזה דנוכל לומר דאף רשב"ג מודה דהוי כאלו איכא ג"ד להיפך ע"י דטבא לך עבדי לך אבל לרבנן לא צרכינן לטעם זה כדמוכח ממעילה ולהכי פשוט ג"כ מעיקר' ממעילה דמהתם נפשט האיבעי' לגמרי דמוסיף ע"ד הוא דמסתמא צווח כשנודע לו ואפ"ה מעל דדמי כאלו ליכא ג"ד מעיקרא ואף דלא שייך דטבא לך מ"מ לרבנן מעל ובאמת לרשב"ג לא מעל הבעה"ב כיון דס"ל הוכיח סע"ת אפי' היכא דליכא ג"ד מעיקרא וזהו כוונת רש"י אע"ג דל"ל הכא טעמא דאפושי שטרא אפילו הכי היכא דצווח אחר כך איכא למימר

הוכיח סע"ת כיון דמעביר על דעתו הוי והיכא דשייך טעם זה אזי אפי' שהסכים כשנודע אפ"ה בטלה השליחו' כנ"ל ולאחר שמדחה רש"י ממעילה מביא ממתניתין דידן דאף דליכא למיפשט לחד מצדדי האיבעי' מ"מ פשוט מיהת דלא אמרינן דבודאי לא ניחא ליה אפי' היכא שהסכים אח"כ מטעם אפושי שטרי וגם להיפך ליכא למיפשט דבודאי ניחא ליה אף שצווח דהא נוכל לומר דמתני' דידן מיירי כשהסכימו אח"כ ואפ"ה של אחרון בטל כיון דמיירי בדאוזיל ובטלה השליחות לגמרי מ"מ פשוט מיהת דלא אמרינן דבודאי לא ניחא ליה מעיקרא ובטלה השליחות וע"ז משני דגם זה לא נוכל להוכיח ממתני' דאיכא למימר דמיירי בקטיני ולפ"ז כיון דלמסקנא פסקינן לדינא דמעביר ע"ד הוי כדמוכח מדיקא נמי גבי מעילה דדוקא בשוה ו' בג' הוא דמעל ב"ה אבל בלא"ה לא מעל כמבואר בפוסקים נמצא דלא אמרינן מעביר ע"ד הוי יותר מג"ד דזאת ליכא לאכוחי ממעילה דהתם צווח אח"כ ובג"ד דמעיקרא לחודא סגי כמו בכתבו כו' ונפל מן הגג תו לא צרכינן לומר דמתני' מיירי בקטיני דוקא דאיכא למימר דאיירי כפשטא כשהסכימו כשנודע ואפ"ה לגבי האחרון בטל כיון דבטל השליחות אבל במעילה לא מעל כיון דצווח אח"כ רק כשקנה שוה ו' בג' ועיין היטב בלשון הרמב"ם פ"א מה"ש ה' ד' ותמצאם מזוקקים והמה קלורין לעינים וז"ל אמר לו מכור לי בית סאתים ומכר לו בית סאה הרי זה מעביר על דבריו ולא קנה הלוקח אמר לו מכור לי שדה לאדם אחד והלך השליח ומכרה לשנים ממכרו בטל שהרי עבר על דבריו עכ"ל הזך ושיכל את ידיו בחכמת אלקים אשר בקרבו ונקט ברישא ולא קנה הלוקח ובסיפא שינה לשונו ונקט ממכרו בטל וע"פ הנ"ל נכון היטב דהא הלכה זו בכורא וליתכא דמע"ד מוכח מדיקא נמי דגבי מעילה נמצא דלא מוכח רק כשמיחה לאחר שנודע דאז אמרינן הוכיח סע"ת לזה דייק דלא קנה הלוקח לפי שהמוכר עדיין בידו לחזור אבל אם לאחר שנודע לו לא מיחה אזי המכר קיים לגבי המוכר שאין הלוקח יכול לחזור אבל בסיפא כיון ששינה בשליחות אזי ממכרו בטל לגבי שניהם אפי' אם נתרצה המוכר יכול הלוקח לחזור]. ועי' בש"ע סי' קפ"ד שנקט ג"כ כדברי הרמב"ם כלשונו הצח

הלכה יד - בהלכות איסורי מזבח

סימן א

הלכות איסורי מזבח

א עיין רמב"ם פ"ה הלכה זיין ופי"ח מה' מע"ק ובלח"מ שם, ונלע"ד לתרץ דבריו וגם מה שהקשו כיון דפסק בהלכות דיאוש לחודא לא קנה **(כל מה שמובא בזה מענין יאוש אינו רק מה שנוגע לענין קרבן אבל בגוף דיני יאוש וקנין הכל נוהג ע"פ דינא

דמלכותא:)** והאיך פסק כאן כר"י דמדאורייתא בין נודע ובין לא נודע מכפרת ונראה שמקור לדינו הוא מקושית רבא גיטין ד' נ"ד ע"ב ואי אמרת יאוש כדי ל"ק כרת מאי עבידתי' דקשה גם להיפך דאי יאוש קני מאי ארי' קדשי מזבח ואף שכבר ישבנו עדיין קשה מדברי רבא לעצמו במס' ב"ק ד' ס"ז ע"ב מנין ליאוש שאינו קונה כו' רבא אמר מהכא קרבנו כו' לכן נראה דקצת יש להבין הטעם דאף דיאוש ושינוי השם או שינוי רשות קונה מ"מ נפסל הקרבן מחמת מצוה הבאה בעבירה וכשקנה קודם שהקדיש לא הוי מצוה הבאה בעבירה דהא גם כשקנה בשעה שהקדיש למזבח כיון דלא נפקע קנין דהקדש והרי בשעה שמקריבו לגבי המזבח ג"כ כבר קנה אותה טרם שהחל בעיקר המצוה ועיין בחידושי ר"ן גיטין שם שמיישב זה במתק **(המחבר מביא דברים אלו רק בדרך פלפול לענין שליחות במעילה אבל בגוף עניני מכירה וכדומה נוהגין ע"פ דינא דמלכותא:)** דבריו וז"ל א"נ היינו טעמא דאינה מכפרת משום כיון דלא קניי' מקמי הקדש למזבח והקדש הוא שסייע בקניותה הוי לי' מה"ב ועיין שם בדבריו וכן במלחמות בב"ק שפירשו דהא דפסלינן מקרא דקרבנו או משום דהוי מצה"ב כיון שהקדש מסייע בקניותה או מטעם לפי שהקדש המזבח הוא שקנאו בש"ה ולא קרינן בי' קרבנו אלא כמי שאין לו בעלים דמי שהרי הוא לא קנאו ואינו ראוי ליקרב על גב המזבח כלל ועיין עוד שם במלחמות הרמב"ן דעיקר הטעם דגזא דרחמנא קנאו בשינוי רשות והביא ראי' מהא דמשני בב"ק ס"ז ע"א הא דתניא תרומתן תרומה ומע"מ ובתר הכי משני הא דהקדישן הקדש א"ו מהקדש למזבח לא קשיילי' דאיכ' שינוי רשות ועיי"ש ולהכי ס"ל להרמב"ם דהא תינח אם אמרינן דהא דיאוש וש"ר קונה רק ע"י יאוש לחוד דכללא דיאוש כל היכי דבהתירא אתי לידי' קני' נמצא שהלוקח קונה ביאוש כזוכה מן הפקר **(בזמנים ובמדינות הללו אין נכסי הפקר בנמצא כי כל דבר שאין לו בעלים הוא ברשות הממשלה יר"ה)** [וצ"ע שהרמב"ן לטעמי' דיש יד להקדש] וה"נ הקדש קונה לעצמו ולהכי שייכא בי' שני טעמים הנ"ל לפי שהקדש עשה הקנין דליכא הכא מקנה כלל שהוא בעצמו לא קנה והיאך נקנה לאחרים רק שצריך דעתו מפני השבה כסברת תוס' ב"ק ס"ט כל שלקטו ועיי' במלחמות הרמב"ן שמביא ראי' לזה דע"כ הלוקח קונה לעצמו ע"י יאוש לחוד ולא ע"י הצטרפות מהא דפסקינן דש"ר ואח"כ יאוש לא קנה אבל הרמב"ם דפוסק בשינוי רשות ואחכ"י קנה נמצא לטעמי' דידי' הא דקני ביאוש ושנוי רשות הוא ע"י הצטרפות דאף שהוא בעצמו לא קנה מ"מ יש לו בה כקנין ע"מ להקנות נמצא שרק המקנה הוא העיקר בעצם הקנין כמו בכ"מ ומעשה הקונה הוא רק כקוף בעלמא דהא היכא דאיכא דעת אחרת מקנה לא בעינן כוונה לקונה ואפי' בחש"ו קנו נמצא היכא

דאיכא יאוש וש"ר או שינוי השם דהקדש המזבח הרי הוא העיקר בקנינו כיון שיש לו קנין ע"מ להקנות והקדש המזבח לא עבדי מידי בתואר הקנין שפיר מיקרי קרבנו וא"ל כיון דמ"מ טרם שהקדיש אינו שלו לא מיקרי קרבנו ז"א דזהו רק כס"ד דש"ס תמורה ד' י' ע"א, אבל לאחר שריבה קרא מאשר תשיג ידו הרי הוא קרבנו כיון שאידך הקדיש בעדו ה"נ הרי הוא יש לו קנין להקנות לצורך קרבנו וגם מצה"ב ל"ש כיון שהקדש לא סייע בגוף הקנין ולהכי אף דפסק דיאוש לחוד לא קנה מ"מ הקדישו הקדש כיון שקנין של הקדש למזבח רק ע"י המקדיש נסתעף ועולא לטעמי' דס"ל כאוקימתא דר"ז ב"ק קט"ו נמצא לר"י שינוי רשות ואחכ"י לא קנה א"כ הקדש קנה לעצמו ולא מיקרי קרבנו כו' אכן הרמב"ם פוסק כאוקימתי' דר"פ ועיין:

ב והא דפסק פי"ח מה' מע"ק דכרת מדבריהם אף דפסק כר"ז ונרא' לענ"ד שמיישב בעצמו קושי' זו בצחות לשונו וזהו ומאימתי העמידוה ברשותו כדי לחייב עליו כרת משע' שהקדיש' והוא ששחט' אחר יאוש אבל לפני יאוש אינ' קדוש' עכ"ל, דיקדק בלשונו ששחטו אחר יאוש משמע להדיא שהקדיש טרם שנתייאש ולהכי מדאורייתא אינו ראוי לפתח אוהל מועד דאף דשינוי רשות ואח"כ יאוש קני דהיינו ע"י הצטרפות של העתקות רשות בהדי יאוש מ"מ כיון דבשעה שהקדיש לא קני הקדש ע"י המקדיש לבד רק אח"כ קנו בעצמו ע"י יאוש תו לא מיקרי קרבנו וראי' לזה מקושי' רבא הנ"ל גיטין דקשה דגם הוא ס"ל דיאוש ל"ק גם קו' הנ"ל שהקשו מאי אריא הקדש אפי' וכו' ואף לפי' ר"י בתוס' כיון דצ"ל דל"ל לרבא מה"ב ובב"ק דיליף מקרבנו צ"ל דאית לי' א"ו מטעם דלא מיקרי קרבנו ונלע"ד ע"פ שפירשנו כוונת הראב"ד בריש סוגיא דיאוש של"מ וז"ל הך פלוגתא דאביי ורבא בישל"מ ק"ל דשייכא בי' ברירה ואין ברירה ולפלגו בעלמא אלא שיש למבין להפליגו מענין ברירה, ופרשתי הטעם דאיתא בעירובין פ"ב ש"מ אין ברירה דאי יש ברירה תיגלי מילתא למפרע דמבע"י ניחא לי' אמר ר"א הודיעהו ולא הודי' קתני וז"ל רש"י שם הודיעו אע"פ שלא נתרצה אלא משחשיכה אמרינן הוברר שקודם זמן קניית עירוב דעתו לכך הי' לא הודיעהו עד שחשיכה מאי ברירה איכא הא לא הוי ידע דאיכא עירוב דניימא דעתי' עלי' הוי עכ"ל ולכאורה קשי' מעירובין ד' מ"ה מי שישב בדרך דס"ל לר"י יכנוס וכן פסקינן שם, הרי אף דלא ידע מאומה אמרי' תיגלי מילתא למפרע, אכן החילוק פשוט דדוקא לגבי קנין אמרינן דהיכא דלא ידע לא אמרינן גבי' ברירה משא"כ בדף מ"ה לגבי תחום ביתו דיש לו בלא שום כוונת קנין שפיר אמרינן ברירה אף דלא ידע ובזה פליגי אביי ורבא לאביי כיון דלא ידע כלל לא אמרינן ברירה ולרבא כיון דיאוש הוא מגדר סילוק ולא בדרך הקנאה אמרי' ברירה אף דלא ידע והכי

אזלי קו' רבא בשלמא לדידי שפיר קתני דחייב עלי' כרת והוא לפי דסתם גניבה יאוש בעלים ובלא נודע לבעלים עד אחר טביחה והא דמעטי' מקרבנו איירי כשהקדיש ואח"כ נתייאש דהוי שינוי רשות ואח"כ יאוש כגון בדבר שאינו עומד להתייאש דדמי לדבר שיש בו סימן שגם רבא מודה בזה אבל בדבר שמסתמא עומד להתייאש ורבא לטעמי' דס"ל ישל"מ הוי יאוש דאמרינן איגלאי מ"ל ולהכי כשנודע לבעלים אח"כ אזי קנאו בי גזא דרחמנא ע"י המקדש מחמת יאוש ושינוי רשות ושפיר מיקרי קרבנו כנ"ל וכן לרב יהודא דס"ל בין נודעה ובין לא נודעה מכפרת ג"כ ניחא לטעמי' דרבא דס"ל דאמרינן איגלאי מ"ל אמנם הא תינח לגבי הבעלים הראשונים דאזי אמרינן לרבא דיאוש דידי' נידון משום סילוק בעלמא אבל כשנידון על קנינו של הזוכה כיון דפסקינן אין ברירה גם לגבי ממון כדאיתא בר"ן גיטין לגבי משתעבדנא ומשמע דלא כנ"מ דפשיטא לי' בסימן ש"א ס"ק חית וז"ל אבל הגבאי שיש לו רשות לחלק שנתן לאחר לשמור הוי ממון שיש לו תובעין ולא אמרינן דלא יתחייב השומר להגבאי רק בדמי טובת הנאה כמו בגונב תרומה והטעם נרא' דכיון שהגבאי מברר העניים שרוצה לחלק להם אמרי' ברירה שלהם נתרצה תיכף והן הן התובעין דבממון אמרינן ברירה והטעם נראה אף דבגט כה"ג כגון לאיזה שארצה אגרש פסול ולא אמרינן הוברר שזאת נתרצה מעיקרא מ"מ בממון אמרינן ברירה דשאני גיטין דבעי ברירה חזקה כמ"ש מהר"א ן' ששון סי' קכ"ב עכ"ל [וכן משמע בתשו' רשב"א בס' ת"א דלא כבעל נ"מ באם שותף יכול למכור חלקו כיון דא"ב וע"ש] וכיון שכן אף דהוי יאוש למפרע מ"מ לא זכה למפרע ותו לא קשה מאי ארי' הוקדש אפי' לא הוקדש נמי דשלו הוא טובח לר"י דאי"ל יאוש כדי קונה כיון דאינו זוכה למפרע שפיר חייב ואין להתעקש כיון דמ"מ הוי יאוש למפרע לאו דמרי' קא טבח ז"א דלא עדיף מטבח לאחר יאוש אליבא דידן לדעת רמב"ן ותוס' דלוקח קני ביאוש לחוד לא מחמת הצטרפות נמצא דצ"ל דתיכף לאחר יאוש לא הוי של הבעלים ראשונים ואעפ"כ חייב כשטבח לאחר יאוש כיון שהוא לא קנה אמנם עדיין קשה אליבא דידן דפסקינן דלא כרבא בישל"מ נמצ' דהדרי קושי' לדוכתי' לר"י דס"ל יאוש לחוד קני קשי' ממ"נ אי בנתיאש מקודם אפי' לא הקדיש נמי ואי בנתיאש לאחר שהוקדש הרי מעטינן מקרבנו או מטעם מצה"ב כיון שהקדש קנה לעצמו ע"י יאוש שברשות הקדש או מטעם דלא נקרא קרבנו וכרת מאי עבידתי' כיון שאינו ראוי לפתח אוהל מועד א"ו דצריך לומר דרבנן אוקמי ברשותי' משעה שהקדיש אם יתיאשו הבעלים אח"כ לענין חיוב כרת וכיון דגם לר' יהודא צ"ל דכרת מדבריהם בש"ר ואח"כ יאוש ולא מצינו מאן דפליג עלי'

בהא להכי נקט הרמב"ם לדיני כמו דדייקינן לעיל מלשון הצח דאיירי בשהקדיש ואח"כ נתייאש דחייב כרת מדבריהם:

עיין שם בב"מ ד' צ"ט בהא דאמר ר' אמי המשאיל קורדם של הקדש מעל לפי טובת הנאה שבו, תוס' ד"ה וחבירו מותר לבקע בו כו' וז"ל ואין נראה לר"י נמי דהתם איירי בשלא נתכוונו כו' אלא כל אחד כו' דעתו להחזירו אחר בקוע ולא יצא לחולין אלא מה שנתכוין לגזול דהא קיימא לן שואל שלא מדעת גזלן הוא עכ"ל מזה נראה להדי' דפשיטא לי' לתוס' דשואל שלא מדעת הוי גזלן מדאוריית' דאל"כ אמאי חבירו לא מעל וכעין שהוכיחו התוס' בב"ק ד' ע"ט בסה"ד וז"ל דאי מדרבנן ומעל משום דמדרבנן אינו יכול לחזור כמו נתנה לבלן כו' א"כ הוי חומרא דאתי לידי קולא דחבירו מותר לבקע בו לכתחילה עכ"ל ולא כן דעת רשב"א בב"ק דלא הוי גזלן אלא מדרבנן:

שם בא"ד וז"ל וסיפא דקתני נתנו לחבירו היינו לחביר שאינו גזבר וכו' נראה להדי' דמחולקים בזה על דעת ראב"ד מובא בנ"י ב"ב בעובדא דר' ענן שקל בידקא וכו' דבדעת אחרת מקנה אפי' לא נתכוין לקנות קונה דא"כ אפי' בנתנו לגזבר ימעול הנותן דהא מ"מ איהו נתכוין להוציא מרשותו ועיין ב"ק ע"ב תוס' ד"ה נתנה וכו' והעולה מדבריה' דאף דבהקדש מועל בשוגג זהו דוקא בנתכוון לקנות בהגבהתו כגון שסבר של חבירו הוא אבל קסבר דהוא שלו לא קנה להוציאו מרשו' הקדש וממיל' בנתנו לגיזבר אף שזוכה קסבר שהוא שלו מ"מ כבר יצא לחולין ואף שהוא בטעו' דהא בהכי חייבו רחמנא:

ועיין ר"ן ד' ל"ד ד"ה אמר רבא וז"ל שם היתה לפניו ככר של הפקר כו' ולא נקט לי' בשלו שהיתה עומדת בחצירו והקדישו משום דבכה"ג נטלה לאכלה לא מעל כיון דמקמי הקדש שלו היתה ולאחר הקדש ג"כ ברשותו עומדת הו"ל כגזבר של הקדש וכו' דה"ל כמגביה לחבירו להכי נקט לי' כו' הכי נמי הקדש קני ואיהו מעולם לא קנה עכ"ל ולכאורה קשה דא"כ אף בככר של הפקר אמאי מעל דהא כל הטעם דמגביה לחבירו קנה חבירו משום מיגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' ובכה"ג אם יזכה לנפשו לא ימעול השתא נמי לא למעול כמו דאיתא להדיא בסוף מס' ביצה לענין תחומין כרגלי הממלא ומבואר שם בתוס' וכן פסקינן בש"ע א"ח סי' שצ"ז סעי' י"ד דהטעם משום כיון דזכיות חבירו אינו אלא מחמת מיגו דאי בעי זכי לנפשי' לכן לא נשתנה דינו מאלו זכי לנפשי' אבל לקושטא דמילתא ל"ק כלל דבאמת אף בחפץ שלו והקדישו וקסבר של חבירו הוא ונטלה לאכלה מעל ג"כ דהא איהו נתכוון לקנו' לו ואף שהוא בטעו' דהא כל מעיל' דהקדש בטעו' הוא רק דלא שכיח' לטעו' בשלו ולסבור ששל חבירו הוא או לטעות ששל הפקר משא"כ בככר של הפקר והקדישו דשכיח ומצוי לשכוח שהקדישו כבר וקסבר

שעדיין של הפקר ונתכוון לקנו' וא"כ סוף כל סוף אם הי' לו כוונה לקנותו כמו שנתכוון עכשיו הרי כבר הוציאו מרשות הקדש ומעל ה"נ מעל כשנתכוון לזכות להקדש כיון דגם אם זכה לנפשו והקדישו ואח"כ טעה שעדיין לא קנה ונתכוון בהגבהתו לקנות או קסבר ששל חבירו הוא ונתכוון ליטול מרשותו או לקנות ממנו דאז בודאי מעל ה"נ עתה בנתכוון לזכות להקדש וקסבר שעדיין של הפקר היא:

בנידון תשו' הרא"ש אשר הרגישו רבותינו האחרונים לפענ"ד הי' נראה ליישב דברי קדשו דהא בנשבע שלא למכור מובא ברמ"א סי' ר"ל דאמרינן גם בזה אי עבד לא מהני ואף לדעת החולקים נראה דווקא בנשבע שלא למכור וכה"ג דשייך בי' טעמא של תוס' תמורה כיון שבדה איסור מלבו וגם טעמא של תשו' הרא"ש כלל זיין סי' ד' גבי קהל שהטילו איסור כו' ואח"ז תקנו שרק שורה אחת יהי' כתיבת סופר שאף שעשו שלא כהוגן שלא התירו מ"מ בדיעבד כשרים וז"ל ולא דמי להא דפליגו או"ר בתמורה כל מילתא כו' וקיימא לן הלכתא כרבא לא דמי דהתם פליגי במצות שאי איפשר לבטלן ככל היינו דמייתי התם אונס שגירש ותורם מן הרעה על היפה וכאלה רבות דמייתי התם אבל התקנה שאפשר לשנותה ולבטלה וגם איפשר לבטל האיסור בהא מודה רבא דמהני מה דעביד ועוד חכם עוקר את הנדר מעיקרא וכשיתירו את האיסור כאילו לא הי' האיסור מעולם הרי התקנה שנייי' קימת עכ"ל ולטעמו הראשון כיון שאפשר לבטל האיסור לכאורה קשה דהא גם גבי אונס שגירש אי אמרה לא בעינא מי איתא לעשה כלל כמבואר בש"ס פ' א"נ וצריך לומר דשאני גבי אונס שגירש דלאו בדידי' קאי לבטל משא"כ הכא דדנין על התקנה שנייי' שנעשה ג"כ עפ"י הקהל ובידם לבטל את האיסור לכן אע"פ שלא ביטלו לא שייך בזה אי עבד לא מהני לפי שבידו של העובר לבטל את הלאו ולפ"ז בנ"ד הרא"ש סי' א' כלל הנזכר בציבור שתיקנו שלא ישחוט אדם זולת הטבח של הקהל והלך אחד ועבר על האיסור וז"ל הרא"ש שם יראה שאסור לאכול משחיטתו שהרי הקהל פסול שחיטת הכל חוץ משחיטת הטבח בשביל שלא יקפץ כל אדם לשחוט אף שאינה מומחה ורשאין הצבור להתנות ולהסיע על קצתן וכו' וכן לאסור את המותר משום מגדר מילתא ומה שאוסרין איסור לכל בני העיר וכ"ש זה שעבר על האיסור ושחוט ראוי אותו לדמותו לחשוד לאותו דבר כיון שעבר על האיסור כדי לשחוט ואעפ"י שאינו חשוד לאכול דבר איסור מ"מ מכוער הדבר וראוי להחמיר שלא יאכל משחיטתו עכ"ל [העתקתי' לשונו אולי אינו בידו תש"ו הרא"ש] והנה בנידון זה לטעם תשו' הרא"ש סי' ד' דלהכי לא שייך גבי שבועה אי עבד לא מהני לפי שבידו לבטל וקשה מאונס שגירש וצריך לתרץ כנ"ל וממילא בנידון זה שהקהל תיקנו והשוחט עבר

ודמי לאונס שגירש דשייך בזה לומר למאי דקיימא לן כרבא לא מהני שחיטתו וא"כ מה ששחט באותו העיר אסורה עפ"י דין דלמ"ב לטעם הראשון של הרא"ש כיון דלא בדידי' קאי לבטל ודמי לאונס שגירש דשייך בזה לומר למה דקיי"ל כרבא לא מהני שחיטתו ואף לטעם השני של הרא"ש שחכם עוקר נדר מעיקרא אפ"ל כיון שהקהל עשו תקנה זו למגדר מילתא שהחכם אינו יכול להתירו כמו בנשבע שלא לשחו' לדעת כמה פוסקים דאף אם התירו לא מהני ולהכי שיכל בדברי' שעשו למיגדר מילתא אמנם כן באותו העיר אבל במקום אחר אף שעבר והאכיל מ"מ כיון שאין איסור נבילה מחמת עצמו רק נסתבב ע"י דבר אחר אינו דומה לגמרי לחשודי לאותו דבר לחשדו שיאכיל נבלות עצמו רק ראוי להחמיר אפי' בעיר אחרת כיון שע"י שלו לא נפקע איסור שאינו זבוח:

בדבר שאלה מהרב החריף הרב דק"ק שאדיק אשר נסע לא"י ועל דברי יד"נ אשר יצא לומר דהרא"ש לשיטתו מטעם שאינו בר זביחה יעיין מעלתו בראשונים ואחרונים דטעמא דאינו בר זביחה אינו אלא באוכל נבילות להכעיס אבל בלתאבון לא שייך זה כלל ובנידון תשו' הרא"ש בוודאי לא עשה להכעיס ועוד יש לי להשיב ולפלפל בזה אך שבעה"ד ירט לנגדי.

הלכה טו - בהלכות דין בכור אדם

סימן א

בהילכות דין בכור אדם לענין פדיון הבן

ובדבר שאלתו באשה שנולד לה כמין שרץ אם פוטר את הבא אחריו על דבר שלא עיינו אם הי' לו קצת תואר אדם והאריך בזו בחכמתו והנה אף כי גוף השאלה אינה צריכה לפנים ומבואר הדבר בכנה"ג ביו"ד שם ובדמות דגים ושרצים לא מהני תואר אדם וצריך לפדות בברכה גם הורה שם הלכה באשה שילדה כדמות גמל ולא בדקו אם הי' מקצת תואר אדם שאינו פוטר את הבא אחריו מטעם דמוקמינין לה אחזקת הגוף שעדיין לא נולדה ע"כ תוכן דבריו:

מה שהביא מע"ל ראי' ממשנה אין ראי' דמילתא דפסיקא נקיט אף לר"מ כאשר הבין בעצמו אך נראה לפע"ד ראי' נכונה ממס' נידה דף כ"ג אמר ר"י כו' הכל מודים ועיין ר"ן ורשב"א בחידושיהם לדעת רש"י אליבא דר"מ לא הוו ולד רק ביש לו חצי תואר אדם ולרבנן כל תואר אדם דווקא ואעפ"כ במפלת כמין דגים וכו' ושרצים לא הוי ולד אף במקצת תואר אדם ונשמע מר"מ במקצת צורה לרבנן בכל צורה וכי היכא דלא מהני לר"מ בנולדה כמין דגים במקצת צורת אדם כן לא מהני לרבנן כל צורת אדם דמקצת צורה לר"מ וכל צורה לרבנן שווים הם ואף לדעת הפוסקים להלכה כחסא מ"מ אפושי

פלוגתא לא מפשינין ומה שהביא מסי' קצ"ד עיין בכנה"ג שהביא ראי' מזה דאינו פוטר לכן נראה פשוט כדעת כנסה"ג שצריך לפדות אף בברכה אך מה דפשיטא לדעת כנה"ג שאף במפלת כדמות בהמה ולא בדקו אם היה לו מקצת תואר אדם דצריך לפדותה מטעם חזקת הגוף וח"צ משיג ע"ז דמספיקא אין ביכולתו להוציא דמי פדיון בשגם דאיכא רובא כנגד חזקה וראיה מנדה ד"ט אמר ריב"ל עברה נהר והפילה מביאה קרבן ונאכל הלך אחר רוב נשים ור"נ ולד מעליא ילדן ול"מ בהוחזקה עוברה אלא אפילו בלא הוחזקה דהא מוקמינן למתניתין דקתני תשב לזול"נ ולנדה בלא הוחזק הא קמן דאפי' בלא הוחזקה נמי ספק ולד הוא וכל היכא דאיכא ספק בבכור הרי הוא פטור ומשנה שלימה ספ"ד דטהרות ספק בכור אחד בכור אדם ואחד בכור בהמה הממע"ה והרי להדי' דלא אזלינן בתר חזקת הגוף שלא נתרקמו אברים עדיין עיי"ש ולפענ"ד נראה כדעת מהרי"ק וכנהג"ד ואשיחה קצת בזה וממילא רווחא שמעתא בזה דלכאורה נראה להדי' כדעת ח"צ ממשנה בכורות דף י"ט ע"ב מכאן ואילך ספק ולא הוי בכור ודאי ע"י חז"ה אך ש"ה שחזקת הגוף שחזקה הוא נגד רובא דרוב בהמות מתעברות ויולדות אף דרובא תלי' במעשה מ"מ לא נגרע מחזקה ונוכל להבין בזה לקמן דפליגי שם אי חוששין לטינוף ועי' בתוספת שם ד"ה ור"י וכו' וז"ל ומיהו קצת תימא דלענין ללקות בגיזה ועבודה וכו' ונראה לתרץ כו' משום דרוב בהמות עכ"ל ולפ"ז קשה לר"י אמאי קרב לגבי מזבח כיון דמספקא בבהמה זו אם היא מן הרוב שמתעברות בזמנם וע"כ היא ממיעוט מטונפות או להיפוך שהיא מן הרוב שאינן מטונפות וממיעוט שאינן מתעברת בזמנם והספק שקול ואין לומר דמוקמינן רובא דמתעברות בהדי רובא דאין מטנפות והוי כמאן דליתא והדר מוקמינן אותה אחז"ה ז"א דהא כנגד ח"ה איכא חזקת הולד שלא נתקדש בבכורה כמבואר בבכורות כ' ע"ב תוס' ד"ה חלב כו' ובאשר"י שם והדר הוי רק ספק השקול ואמאי קרב לגבי מזבח ונתן לכהן וצ"ל בזה פליגי ריש"מ ור"י ריש"מ סובר דיותר מסתבר לומר שבהמה זאת היא מרובא דאינה מטנפות שהרוב אינו תלוי' במעשה מלומר שהיא מרובא דמתעברות שהרוב תלוי' במעשה ולרבא שלא ס"ל תירוצו של רבינא סובר באמת כתירוצו דאב"ע א' דשם דכ"ע סברי דחוששין למטנפות מטעם הנ"ל ותירוץ קמא של הש"ס הוא לרבינא דוקא אך אי קשיא הא קשיא מהא דאיתא בנדה דף ד"ה מי סברת ר' יהושע מפשט פשיטא לי' ר"י ספוקי מספקי לי' וכו' גבי אשה דספק ממונא לקולא גבי בהמה דאיסורא ספק איסורא לחומר' ולשיטת מהרי"ק אמאי לא מוקמינן אחזקת הגוף דבשלמא ממס' טהרות לא קשיא דהתם בגוונא דלא שייכי לחזקת הגוף כגון בנולד לה זכר ונקיבה וכדומה לזה כמו שמבוארים אחת לאחת

ברמב"ם פ"י מה' בכורות [ומשם נראה כדמות ראיה קצת לדברי מהרי"ק דכולא גוונא דנקיט לי' הוא ספק השקול לגמרי] וא"ל דמוקמינן אותה ארובא דמתעברות ויולדות ולכן נחתינן ונותנין לשפיר זה תורת ולד דא"כ אמאי בבהמה אינו סימן ולד אדרבא הא התם איכא ג"כ חזקת ולד שלא נתקדש בבכורה משא"כ בבכור אדם דלא שייך זה כמבואר ברש"י נדה דף הנ"ל ד"ה הכא לחומרא וז"ל וגבי בכור אדם וכו' דאין קדושה בבכור אדם אלא ממון כהן אך נראה לתרץ דברי מהרי"ק הנ"ל ולא עוד שלא קשה על דבריו אלא שיש עוד ראי' גדולה מכאן לדבריו דבל"ז קשה קושי' עצומה היכי סובר ר"י דשפיר אינו פוטר בבהמה אף בספק השקול וצריך ליתן לכהן עיין תוס' נדה שם ד"ה גבי בהמה לחומרא ובבכורות דף ך' סובר ר"י דחוששין אף למיעוט המטנפות ואף לתירץ התוס' ואשר"י שם דמוקמינן ארובא שנתעברה בזמן שראוי להתעבר הא מ"מ לא עדיף מספק השקול כיון דאיכא רובא דאינה מטנפות נגד רוב שמתעברות אך נראה דחיליה של מהרי"ק וכנה"ג נצמח מפרק אלו נערות דף ל"ו שם לשיטת רש"י דחרשת ושוטה אין להם טענת בתולים דמוקמינן אותו אחזקת הגוף עי' תוס' שם ד"ה החרשת שמביאים ראי' מלא הוגלד פי המכה דאפי' לא יהיב דמי שעליו להביא ראי' ואף לדעת דפליגי ע"ז הוא דוקא היכי דאתרע חז"ה כמשמע בלשונם בקושייתם שם וז"ל דהרי שור שחוט לפניך וכו' וממילא משמע היכא דאין השור שחוט מודים לרש"י דמוציאין ממון ע"י חזקת הגוף אפי' בשמא ושמא ולכן הביאו היכא דהפיל' שפיר ולא בדקה אם נתרקם מוקמינן אותה אחזקת הגוף ועדיין לא נולד לה כלום ושפיר זה מים בעלמא הוא וחזקת הגוף עדיפא מרובא שאף שאין הולכין בממון אחר הרוב אעפ"כ מוציאין ע"י חז"ה, ואף דהוי ממון שאין לה תובעין מ"מ נראה דחז"ה עדיפא ומוציאין ממון ע"י אף בממון שאין לה תובעין **(כל הפלפול שבכאן אינו רק למה שנוגע לדין פדיון בכור אבל בגוף דיני ממונות הולכין אחר חוקי המלכות כי דינא דמכותא דינא.)** וראי' מחולין דף קל"ד מספק לקט דמתרץ רבא התם מטעם קמה בחזקת חיוב קיימא ומשמע התם בש"ס דרק מחמת חזקה חייב ולא מחמת גזירת הכתוב עני ורש הצדיקו דגזה"כ לא הוי רק שלא לילך בתר רוב כמו בט' חניות כמבואר במרדכי עיי"ש, ונראה בעליל שחזקה דהתם מיגרע גרעי מכמה אופנים מחזקת הגוף וד"ל ומוציאין ממון אף שאין לו תובעין והא שהקשו על מהרי"ק מתוספת בכורות ך' דאף ברוב וחזקה אין ביד הכהן להוציא מן הישראל ומיהא דוקא בבכור בהמה דאיכא חזקה שלא נתקדש הולד בבכורה נגד חז"ה ולא נשאר רק רוב לחוד, ומה שהקשו בתשו' ח"צ ובתשו' מעיל צדקה על מהרי"ק מנידה כ"ט עברה נהר והפילה מביאה קרבן ונאכל ואף בשלא הוחזקה עוברה ספיקא הוי

והדרינן לכללא המע"ה, נראה דמצידי' תברא דלכאורה קשה אף בשלא הוחזקה עוברה מצינן ג"כ דאזלינן בתר רוב דמתעברות ויולדות דגם על עז בת שנתה מקשינן ולימא הלך אחר הרוב וגם בתוך שנה סובר ר"י דחיישינן למטנפות ואף דרובא אינם מטנפות מחמת דאזלינן בתר רובא דמתעברות בזמנם ועכצ"ל דה"פ דבשלמא אם הוחזקה עוברה לפנינו וע"כ היא ממיעוט מפילות כיון שנתחזקה במפלת לפנינו שפיר אזלינן בתר רוב דמתעברות וא"ל מנ"ל לילך בתר רוב דמתעברות נלך בתר רובא דאינה מפילות כיון שכבר הוחזקה עוברה לפנינו משא"כ אם לא הוחזקה עוברה שפיר מספקינן לה אם ניזל בתר רובא דמתעברות והפילה כעין ולד והיא ממיעוט המפלת או איפכא שהיא מרובא שאין מפלת וולדן וזו רוח בעלמא הפילה או שפיר מלא מים שג"כ לאו כלום היא וכו' עיי"ש וע"כ היא ממיעוט שאין מתעברות וכיון שהספק שקול לגמרי ומביא קרבן ואין נאכל ותשב גם לנידה וא"ל לטומאת נידה ג"כ אמאי תשב לנקיבה הא איכא חז"ה דאיכא למימר כיון דכבר נזקקה לטומאת נידה עכ"פ ואיכא חזקת טומאה כנגד חז"ה לדעת של רוב רבותינו הראשונים הראב"ד והרמב"ן והרשב"א ותוס' והגמי"י דפסקינן דא"א לפתיחת הקבר בלא דם ואפשר להעמיס כוונה זו בדברי ראב"ד פ"ה מהלכות אי"ב הי"ג דרבנן סברי דא"א לפתיחת קבר בל"ד היינו רבנן דמתניתן באינו יודע מאי הפילה וכו' ואמאי טמאה כלל נקמינן על חז"ה אלא ע"כ משום דב"כ וב"כ כבר נזקקה לטומאה משום פת"ה וגם אפ"ל שגם הרמב"ם מודה בזה דכל פלוגתייהו דר"י ורבנן היינו בדידעינן בבירור שלנ"ד ולמ"ד א"א לפה"ק בל"ד ודמי לודאי גמור ולהכי חיישינן גם בזה שמא נאבד וכי"ב אבל בא"י מאי הפילה אזי מסתמא תלינן שיצא ממנה דם ואזלינן בתר רובא דלא נפתח רחמה בלא דם לכן צריכה להמתין עוד שבעה דליכא שום נפקותא רק לענין לטמאה עוד שבעה וכיון דכבר נזקקה לטומאה מטמאין לה יותר להמתין עוד שבעה כעין סברת תוס' כתובות ע"ה ד"ה ס' טמא עיי"ש משא"כ לענין פדיון דאיכא חז"ה לבתר דמסלקינין להנך רובא דאם אמרינן שפיר זה דין ולד הי' לו עד כדי לאוקמא ארובא דמתעברות ע"כ צ"ל שהיא ממיעוט המפלת וטוב לנו ליז' בתר איפכא שהיא ממיעוט שאין מתעברות ומרובא שאין מפילות וכיון שעדיין לא הוחזקה עוברה לפנינו ושפיר זה לאו כלום היא ועדיין לא הלידה כלום בכדי לאוקמי אח"ה ושפיר מוציאין ממון עי"ז אף לדעת התוס' כיון שאין שור שחוט לפנינו תוכן הדברים שדברי מהרי"ק היכא שלא הוחזקה עוברה דאיכא רובא בהדי רובא לכן אזלינן בתר חז"ה דלא איתרעי להוציא ממון אף בממון שאין לו תובעין ועפי"ז מיושב שפיר לעיל נידה ד' כ"ה דברי ר"י דמספקא לי' בשפיר באדם פוטר ובבהמה צריך ליתן אף לכהן דר"י לטעמי' דסובר

במשארסתני נאנסתי דאין נאמן דלא אזלינן בתר חז"ה להוציא ממון עי' כתובות ע"ה א"ר ל"ת ר"י לא אזיל בתר חז"ה כלל אלא כי לא אזיל ר"י וכו' היכא דאיכא חזקה דממונ' כו' לזאת נראה פשוט כיון דלר"י לא אולינן בתר בתר חז"ה אף בברי ושמא בוודאי לא אזלינן בתר חז"ה אף באין שור שחוט לפניך בשמא ושמא וראי' מדברי רא"ש בסוגיא דפ"פ בתחילתו וז"ל וכן בההיא דמשארסתני נאנסתי דאיכא רוב רצון דמסייע לחזקת ממון אפ"ה אלים לי' ברי ומהימנא עכ"ל, ור"י סובר דברי וחז"ה לא מהני אף בטוענת ברי אפי' היכא דל"ל רובא דמסייע לה כגון בהי' בה מומין ועיין, ומכ"ש דלא מהני משמא ושמא אפי' בשאין שור שחוט לפנינו ועוד יש להקדים היכא אמרינן שחזקת הוולד שלא נתקדש בבכורה מסלק את חז"ה לגמרי זהו דוקא היכא שנולד הספק בשכבר נתעברה שפיר איכא חזקה נגד חזקה אבל היכא שנולד הספק קודם שנתעברה כגון בשפיר היכא שלא הוחזקה עוברה או בעוברת ע"ג מים שפיר איכא חז"ה היכא דלא הוחזקה עוברה דאיכא רובא בהדי רובא והדר מוקמינן אותה אחז"ה כיון שכבר נתחזקה לפנינו שעדיין לא הולידה ושוב אין חזקת הוולד מוציאה מחזקתה וסברא זו כבר קבעתי בה מסמורים בעזהש"י ועשיתי לה סמוכים מתוס' ריש נידה וקצרה היריעה מהכיל והאמנתי כי איש חכם כמוהו יקבלנו מסברא דנפשי' בלא ראי' ולכן סובר ר"י בשפיר לענין פדיון דספיקא הוא ולטעמי' שאין מוציאין ממון בחז"ה משא"כ בבכור בהמה כיון דלענין גיזה ועבודה הוי בכור גמור ע"י חז"ה הוצרך ליתנו אף לכהן כסברת תוס' בכורות ד' כ' ד"ה ר"י וז"ל מיהו קצת תימא עי"ש ולא שייך לומר וליזל בתר חזקת הוולד שלא נתקדש כיון שנולד לנו ספק בשפיר קודם שנתעברה משא"כ בבכורות סובר ר"י דחוששין למטנפות כיון שנולד לו הספק בשכבר נולד הוולד ואיכא חז"ה נגד חזה"ג והוי לענין גיזה ועבודה ג"כ ספק השקול לכן אין צריך ליתן לכהן, ועפי"ז נוכל להבין תירוץ על מה שהקשינו לעיל דבמה פליגי ריש"מ כיון שהספק שקול דאיכ' למימר דר"י לטעמי' דקיל' לי' חזה"ג לכן חזקת הוולד מסלק אותה לגמרי משא"כ ריש"מ דסובר כר"ג דאלי' לי' חזק' הגוף שוב אין כח לחזק' הוולד לסלק אותה דחזקת הולד לא עדי' מחזק' פטור בממון ואעפ"כ מועיל לחזה"ג להוציא מחז"פ ואל ישיביני מתוס' ד"ה חלב דסברי דלא סמיך לחז"ה מיעוטא לחזה"ג כיון דאיכא חזקת הוולד שלא נתקדש אף שעדיין לא נולד הוולד דזהו דווקא לענין דלא נסמוך את המיעוט לנגד רוב שבדבר קל דחינן סמיכה זו העומד נגד רוב ועיין בנ"י ר"פ בתרא דיבמות ורשב"א וממציא סמוכים לזה:

וביותר נראה עפ"י סברת הריטב"א קדושין דף פ' במקוה שנמדד ונמצא חסר דכל הכלים טמאים וודאין משום הרי חסר לפניך וק"ל דנצטרף ג"כ חזקת טהרה של אוכלין בהדי

חזקת המקוה, ותירוץ דלעולם אזלי' בתר המסבב והמסובב ממילא נגרר בתר המסבב כמו בשליא בבית שהבית טמא ולא סמוך למיעוטא לחזקת הבתים משום שהבית נגרר בתר המסבב והוא השליא וכיון שהשליא טמאה הבית ג"כ טמא יעויין שם וצ"ב דא"כ במקוה עצמה נמי נימא כיון שהמקוה יש לה חזקת שלימה והוא המסבב יגררו הדברי' שטבלו בתוכה בתר חזקת המקוה וכן בפרה אדומה דילפינן מינה דאזלינן בתר רובא ולא ש"ה דאיכא חזק' דפרה בת ש"ש משום חזקת טומאה של הדברים שמקבלין טהרה מאפרה וצ"ל דשאני חזקת מקוה דלית לן שום מציאות לדונו עליו בפ"ע דאיזה נפקותא הוא בין שלימה לחסירה רק ע"י הצטרפו' הדברים שיטבלו בתוכן ומשום הכי מצטרפין בהדי' של הכלים אבל גבי כלים שנטבלו דאיכא נפקותא לכלים עצמן שאינו רשאין להכניסן למקדש שוב נגרר המסובב אחרי המסבב בזה מתרץ ברווחא בהאי דחלב דמצטרפין לחזקת הוולד דליתא קמן משה"ט כיון דלית לן שום נפקותא רק לענין הוולד להתחייב בבכורה אם לא ולהכי לא אזלינן בתר חזקת הגוף משום חזקת הוולד שלא נתקדש בבכורה ואיכא חזקה אחריתי נגד חזה"ג משא"כ בשפיר דאיכא נפקותא רבה בשעתי' דאם מחזקינן לי' בוולד הרי אסור באכילה משום אמ"ה עיין ספ"ד חולין ואם אינו וולד מותר באכילה וכיון שכבר הוחזק בשעתי' ונידון בתר חז"ה שוב נגרר המסובב בתר המסבב וכבר הארכנו בזה בתשוב' אחרת בענין הבהמות שמקיזין מהם דם יוע"ש:

הלכה טז - בסוגיא דחצי עבד וחצי ב"ח

סימן א

בסוגיא חצי עבד וחצי ב"ח

א ועיין בטורי אבן מסכת חגיגה שהאריך להשיג על רבותינו בעה"ת מרישא לסיפא, ואני בעניי אנקוט בשיפולא דגלימא לתרץ דבריהם על מכונם. המקשה על הא דתירצו דבעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה דהא כלאים בציצית לא מקיים מצות עשה שבו רק לאחר שנתעטף כמובא בתוס' יבמות דף צ' בסדין בציצית דהוי שב ואל תעש' וכלאים עובר מיד בשעת לבישה א"ו כיון שא"א לקיים בשום פעם את העשה רק כשעבר על ל"ת מיקרי בעידנא ולפי דעתי לק"מ ועי' חולין קו' תוס' ד"ה טלית שאולה וז"ל שם אלא הא קמ"ל כל טלית דאישתרי בה כלאים מותר בכל ענינים בין להתעטף בין להציע תחתיו בין לו בין לאשתו בין ביום בין בלילה עיי"ש אף דאמרינן אימר דאמרינן אתי עשה ודחי לא תעשה כגון סדין בציצית דבעידנא דמיעקר לאו וכו' צ"ל כיון דמשכחת לי' בעידנא וה"ד שנתעטף בו ועשה בה ציצית לאחר לבישה דשרי ללבשו אף בלא ציצית דכסותך משמע לאחר שנתכסה בו כדמשמע להדיא שם ביבמות וכן בשאר פוסקים

עי' מגן אברהם סי' י"ג ולהכי כיון דמ"ל בעידנא הותרה לגמרי אפי' בלילה משא"כ הכא דל"מ כלל בעידנא ומה שהביא שם ממס' מכות להחזיק סברתו דשאני בין היכא שאפשר לקיים העשה שלא ע"י עקירת הלאו רק שע"י מקרה שאירע לו כעת לא מצי לקיים העשה זולת העקירה וראיה לזה מהא דאמרינן שם דאם מצא חרוש אינו חורש ולהכי גבי שבירת עצם אי לאו דהוי ל"ת שבמקדש אמרינן דדחי ליה עשה דאכילת פסח ולענ"ד נראה דגם התם כיון דאם מצא שבור אינו שובר ומ"ל כשנשבר מחיים ואין זה מום דלא הוי מום שבגלוי וכן איתא להדי' ברמב"ם פ"ב מהלכות א"מ ה' ד' ויותר מזה מובא בנ"י בפרק א"מ דלעולם אזלינן בתר עיקר כוונת המצוה ולהכי גבי אבידה בשעה שנטלה מיקרי בעידנ' דעיקר כוונת המצוה רק להשיבו לבעליו עי"ש ואין הנטילה בשעה שמצאו רק כמכשירי מצוה אמנם הקו' חזקה לשיטתם מהא דזבחים צ"ז דאמר רבא דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש ת"ל דלא הוי בעידנא וצ"ל כתירוץ תוס' שם כיון דא"א מיקרי בעידנא ומכח ראיה זו דחה הגאון הנ"ל את דברי תו' הנ"ל ולפענ"ד נראה דה"פ ודברי התוס' בנוים ומיוסדים הכא והתם על יסוד מוסד בדבריהם יבמות דף ו' ד"ה שכן ה"מ ותוכן דבריהם דלמסקנא איירי במחמר ומהכא לא נילף בעלמא דלא לידחי לאו גרידא דמה לכיבוד שכן ה"מ כשמחמר ומטמא ומניח מלהחזיר אבידה כדי להביא גוזלת לאביו בשעת דחיית הלאו אין מאכילו ומלבישו ועיי"ש בסה"ד והשתא לקמן פריך שפיר הכ"מ ת"ל מהתם דל"ד ואם אינו ענין להכשר מצוה תניהו ענין לגוף המצוה עכ"ל הרי דגלי קרא דאזלינן רק בתר כוונת המצוה ובכיבוד עיקר כוונת המצוה לציית לאביו בדבר שנהנה בו גופו להאכילו ולהלבישו וכן מבוא' להדיא ברשב"א יבמות שם וכן בתשובת מהרי"ק שורש קס"ו ענף ד' דבדבר שאינו נהנה גופו ליכא מצות כיבוד ולהכי בשעה שמחמר ומטמא הוי רק הכשר מצוה אף דא"א בלא"ה וגם זהו מחלקי המצוה והתחלה לו מ"מ כיון דעיקר כוונת המצוה עדיין לא נעשה לא דחי ועי' בזבחים בתוס' ד"ה ואחד עצם דלקושטא גלי קרא דלא דחי עשה דאכילת פסח לל"ת דשבירת עצם וראיות רבא הכי אזלי דאמאי לא נילף מהכא דל"ד א"כ תו ל"ק דשאני הכא דלא הוי בעידנא דע"ז מתרצים בתוס' כיון דלא אפשר בלא"ה הרי הוא כהכשר מצוה ואם אינו ענין להכשר מצוה דהא ידעינן מכבוד תניהו ענין לגוף המצוה כמו דמפרשי גבי מקדש אבל למסקנא דשאני בשבירת עצם דהוי ל"ת שבמקדש הדרינן לכללא דאין שום הכ"מ דוחה דילפינן מכיבוד ולעולם אזלינן בתר עיקר כוונת המצוה ועי' ואין לפקפק דשאני גבי כיבוד דדמי לכתישה דכיסוי דלא הוי בעידנא כלל משא"כ לגבי שבירת עצם וכן גמר ביאה בלתי אפשר זולת הערה כמו שמחלק שם בספרו דזהו בורכתא ולאחר עיון הדק עוד איכא

עדיפתא גבי כיבוד משבירת עצמות דהתם התורה לא צוותה לנו לשבר את העצמות אבל גבי כיבוד התורה צוותה לנו לשמוע בקולו אף בגרם הנאה כיון דלבסוף מטי ליה הנאה ואעפ"כ אמרינן דאזלינן בתר עיקר כוונת המצוה אע"פ שלע"ע א"א להביא גוזלת רק שבאם לא יחזיר את האבידה או כשיטמא והוא מצווה ועומד לשמוע בקולו בכל שעה ושעה הן כשגוזלת מצויות או במקום שצריך לחזר אחריהם ואעפ"כ אמרינן דזהו רק הכשר מצוה כמו בהשבת אבידה שצריך לטלו כדי להחזירו מ"מ לא מיקרי בעידנא דעיקר כוונת המצוה כדי שיבוא ליד בעל האבידה והוא בשעה שמחזירו:

ב עוד שם על תירוץ ר"י דמשום לתא דידה דהיא לא מפקדה אפרי' ורבי' ואפי' מפקדה אפשר לה באחר והיקשה מיבמות ס"ה שהיקשה שם משפחה דכפו את רבה ומוכח כר"י ב"ב דגם היא מצוה וקשה דהתם אפשר לה בחצי עבד וחצי ב"ח ואי משום עבדות ומשמש בצד חירות ליתי עשה ולידחי ל"ת וגם אני הקשיתי כן בהשקפה ראשונה וב"ה שכוונתי לדעתו הגדולה וא"ל כמו דצד חירות עובר על צד עבדות דידה כן עובר על צד עבדות דידיה מפני צד חירות דידה דהרי השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה וכן גבי דידה נמצא דאיכא תרי לאווין גבי דידי' וכן גבי דידה ונאמר דאין עשה דוחה לתרי לאווין דז"א דעשה דוחה אפי' כמה ל"ת וראיה ממצורע דאיכא כמה לאווין בהקפה ואעפ"כ דוחה עשה לל"ת וכן גבי השחתת זקן עיין מסכת נזיר, וי"ל דבאמת חצי עבד לא שכיח והתם ביבמות בעובדא קאי ול"ש להקשות דאמאי כפו היה לה לישא חצי עבד דאיירי כשלא נזדמן לכך ובפרט באשה שאין דרכה לחזור משא"כ מתני' דשולח דחשיב וקאי דמשמע שאין לו שום מציאות שייך להקשות עדיין יש לו תקנה בכך או בכך וכן מתרץ שם בעצמו על קו' אחרת במלואים:

ב

ג עוד שם וז"ל ודקא ק"ל א"כ איך כופין את הרב לשחררו ולעבור על עשה של תורה בקום ועשה לק"מ דמש"ה כופין ול"ל בה משום עשה דתעבודו משום דודאי אין עיקר האיסור במשחרר עבדו מצד השחרור עצמו אלא מפני שהשיחרור מפקיע רשות האדון מעליו ואי אפשר להשתעבד בו מעתה והתורה אמרה לעולם בהם תעבודו **(בזמן הזה אין דין עבד כנעני (שקלאווערייא) נוהג, וכל הדבר בכאן הוא דרך פלפול, לפי שהיה נוהג בעת שהיו ישראל יושבין בארץ ישראל קודם החורבן)** ואי בלא השיחרור היה איזה ענין שיפקיע רשות רבו מעליו ושאינו יכול להשתעבד בו תו ליכא איסור אם משחררו לגמרי כיון דבלא"ה אינו יכול לשעבד בו והרי קיימא לן ריש פ"י דיבמות דב"ד הגדול היו מתנין לבטל ד"ת בשב ואל תעשה למיגדר מילתא אבל לא בקום ועשה וה"נ מתקנתא דרבנן

משום אסמכתא בפ' השולח דף ל"ו ע"ב להפקיע רשות הרב מעליו ע"י תקנות חכמים דה"ל שוא"ת תו ליכא שום איסור ע"י קום ועשה של שטר שיחרור שכותב הרב וכו' דכבר פקע עבדות רבו ע"י תק"ח משא"כ בשאר משוחרר דע"י שחרורו הוא דפקע רשות רבו מעליו ולא קודם לכן משום הכי עובר בעשה דתעבודו וראיה לדבר מהא דפ"ד דגיטין מי שאמר פ' שפחתי אל ישתעבדו בה דאי אמר בלשון כופין את היורשים לשחררה ופי' תוס' דף ל"ח כיון דאין היורשים רשאין להשתעבד בה משום מצוה לקיים ד"ה לא קרינן בה לעולם בהם תעבודו ומשום נתינות הגט לחודא ליכא איסור עשה והרי הא דמצוה לקיים דברי המת אינו אלא מצוה דרבנן ולא של תורה אפ"ה כיון דפקע רשות היורשים משפחה זו ע"י תק"א דלד"ה שוב אין היורשים בנתינות הגט בעשה דתעבודו ה"נ בחצי עבד וכו' ותמהני על התוס' דמסיימי התם ובחצי ב"ח דהיו כופין את רבו התם משום דאיכא מצוה רבה דלשבת יצרה דל"ל לדחוקי בזה הא בלא"ה א"ש כדפירשו גבי יורשים והכי נמי מגיטין דף מ' בעבד שעשאו רבו אפותיקי ושיחררו ש"ה אין העבד חייב כלום אלא מפני תיקון העולם היו כופין את רבו ועושהו ב"ח ומפרש עולא מי שחררו רבו שני ש"ה אין העבד חייב כלום במצות אלא מפני תקון העולם שהרי יצא עליו שם ב"ח היו כופין את רבו ראשון ועושה אותו ב"ח והא מן הדין שיחרור של שני לאו כלום הוא והשתא האיך כופין את ורבו ראשון לשחררו שעובר בקו"ע בעשה דתעבודו א"ו כיון דע"י תקנות חכמים מפני תיקון העולם אין יכול רבו ראשון לשעבד בו ואחר ששחררו השני א"י לכופו לעבודתו וכבר פקע עשה זו מרבו הראשון ממילא שוב אינו עובר בעשה ע"י כתיבת שטר שיחרור עכ"ל העתקתי לשונו למען ירוץ הקור' בו ואל יתלה שטעיתי בכוונת דבריו, ולענ"ד דבריו תמוהי' דהא בר"פ דיבמות שם מסקנא דגמרא דאין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה רק או בשב ואל תעשה ובממון מתקנת' דרבנן משום אסמכתא בפ' השולח דף ל"ו ע"ב כמבואר שם שהקשו מירושת הבעל נמצא דבממון ל"ש כלל לומר שוא"ת וסוף סוף נוטלין את זכיותיו וקניניו שיש לו כמו בירושת הבעל ל"ש לומר שוא"ת שיורשין לא יטלו דזהו קום ועשה במה שנוטלין קנינו וזכותו, ובגיטין ל"ו גבי שמיטה דמתרץ אביי שב ואל תעשה הוא עי' רש"י שם וז"ל הלוה זה שב ובטל ואינו עושה המצוה לפרוע את חובו ולא עקר לי' בידים וכה"ג מותר לעקור דבר מן התורה עכ"ל הרי דדוקא בדבר מצוה שייך לומר שוא"ת וכגון סדין בציצית ושופר ולולב ודומיהן אבל לא בדבר שיש לו קה"ג ועוד דהרי זוכה במה שעושה עבד לעצמו וזכה בו הוא בחציה וא"י ליקח את מה שכבר זכה רק ע"י תקנתא דרבנן משום אסמכתא בפ' השולח דף ל"ו ע"ב ויותר היה לו להקשות מצד תקנתא דרבנן משום אסמכתא אמנם

בקושטא דמילתא לא שייך בזה גם התקנתא דרבנן ע"פ דבריהם ביבמות דלמסקנא דמצד הפקר היו יכולין לעקור אפי' בקום ועשה וז"ל שם פ"ט ע"ב בד"ה שהפקר וכו' אבל מן הטמא על הטהור ל"ש דאפקוהו מרשות בשעת הפרשה כיון דבתר הכי נמי שלו הוא ועליו לתקנו עכ"ל הרי דל"א דהתקנתא דרבנן משום אסמכתא בפ' השולח דף ל"ו ע"ב אלא במקום שהפקיע לגמרי מרשותו ובנד"ד בחצי עבד דגם לאחר תקנת חכמים היה צריך ליתן לו שטר על חצי דמיו הרי חזינן מתקנתייהו שלא הפקירו אותו לגמרי, ולומר שהפקירו אותו למעשה ידיו לחוד ז"א דהא הפקר בכה"ג ל"מ מידי עד שיפקיר את כולו ואפי' בדקל לפירותיו ל"מ גבי הפקר **(ביד הסנהדרין היה כח להפקיר איזה דבר כפי ראות עיניהם לצורך תקנתם, אבל כעת כל הדברים כאלה אינם נוהגים ולא שייך כלל דבר של הפקר, כי כל דבר שאין לו בעלים הוא ברשות הממשלה יר"ה.)** כמובא בתשו' רשב"א בשם ירושלמי, ועי' ר"ן גיטין פ' האומר ד' ס"ד בפלוג' דצרור וזרקו דלא בכל התקנו' עשו כהפק' אכן בכל מחוסרי גט שחרור דהיו כופין את רבו אף שיכול לישא שפחה הוא מתקנתא דרבנן ע"פ אסמכתא דקראי עי' בדבריהם גיטין מ' עמוד א' ד"ה אותו העבד אין לו תקנה ולהכי אשכחין פתרי לכל ראיות המחבר הנ"ל דהתם כיון דלית להו עליו שום צד דבר שבממון עשאוהו כהפקר **(בזמנים ובמדינות הללו אין נכסי הפקר בנמצא כי כל דבר שאין לו בעלים הוא ברשות הממשלה יר"ה.)** וכן ביורשים ובעבד שעשאו רבו אפותיקי, אבל עוד אשכחן דאף בקום ועשה וזולת תקנתא דרבנן ע"פ אסמכתא דפ' השולח דף ל"ו ע"א יכולין לעקור במקום שראו טעם גדול לדבריהם כמו בע"א במיתת הבעל וכדומה עי' תוס' יבמות פ"ח ע"א ד"ה מתוך וכן בנ"י שם ולהכי המציאו בעה"ת דגם בהא דהיו כופין את רבו בחצי עבד הוא מטעם זה ונכנס בסוג אחד עם ע"א במיתה וה"נ מטעם שבת דהוה מצוה רבה כופין לעקור דמה"ת בקום ועשה, ועי' גיטין דף מ' בתוס' ד"ה וכתוב לי' גיטא דחרותא דהוא מצד הפקר מתקנתא דרבנן משום אסמכתא מפ' השולח דף ל"ו ע"א ולא פירשו מחמת שב ואל תעשה א"ו כאשר בארנו דבדבר שיש לו צד הקנאה ל"ש בי' שוא"ת ואף דגם התם צריך ליתן לו זוזי ואעפ"כ שייך בי' טעמא דהפקר:

עיין בדבריהם שם דבאמת נתינת הדמים הם רק מילתא יתירתא שלא לעבור על דעתו של תינוק אבל מדינא אין צריך ליתן כלום כיון שעשה שלא כהוגן במה שהיקנה אותו לבנו הקטן אבל בחצי עבד דצריך ליתן חצי הדמים מעיקר הדין הרי דלא עשאוהו כהפקר בתקנתן:

ד שם באבני מילואים הקשה על תירוץ התוס' דלישא ממזרת דאין זה תקנה להרבות ממזרים בישראל וז"ל שם והא בפ"ד דגיטין דף מ"ב מיבעי לן מי שחציו עבד וחציו בן חורין אם קידושיו קידושין או לא ת"ש המית מי שחצי עבד נותן חצי קנס לרבו וחצי כספו ליורשיו וא"א אין קידושיו קידושין יורשין מנ"ל ופי' התוספת אע"ג דבנו מן הערוה יורשו אף דאין קידושין תופסין בה משמע לי' דאם איתא דלאו בר קידושין הוא אין זרעו מתייחס אחריו ול"ד לעריות דיש לו תפיסת קידושין באחרת אבל האי דלאו בר קידושין הוא בשום מקום אין הבן מתייחס אחריו, הרי דתלי בתפיסת קידושין ואי אין קידושיו קידושין אין זרעו מתייחס אחריו, ולפ"ז ה"נ איפכא בחציה שפחה למ"ד התם שאין קדושיה קידושין הרי היא כשפחה גמורה וולדה כמותה ומטהרת את הממזרים וכר"ל דאמר ממזר נושא שפחה הולד עבד דה"נ בחצי' שפחה אם נישאת לממזר למ"ד דאין קידושין תופסין בה הולד עבד ואינו ממזר וכיון שכן תקשה ההוא דפ"ד דגיטין בחצי' שפחה שכפאו את רבה הן למאי דס"ד דכר"י ב"ב ס"ל דנשים מצוות על פריה ורביה הן למסקנא דמנהג הפקר נהגו בה כיון דא"א לה להנשא לא לעבד ולא לב"ח למנטרה והיא לא היתה משמרת את עצמה ואמאי כפאו את רבה כיון דאפשר להנשא לממזר ואין כאן משום ריבוי ממזרים דאדרבה היא כמקוה מטהרת לממזרים, ויותר מזה ק"ל מעובדא דההיא אמהתא דעבדי בה אינשי איסורא ואמר אביי אי לאו דאמר ר"י כל המשחרר עבדו עובר בעשה הוה כיפינן לי' ורבינא אמר התם כי האי מודה ר"י משום מילת' דאיסורא והשתא ל"ל כולי האי הא אי אפשר לה להנשא לממזר ואין בו משום ריבוי ממזרים אדרבה ממעט אותן ומטהרתן עכ"ל ונוראות נפלאתי על אדם גדול בענקים כמוהו האיך תלה תני' בדלא תניא דדוקא לענין זרעו מיוחס אחריו תלוי' בתפיס' קידושין וכן כשבא על א"א כמבואר בחולץ מ"ה ע"ב במי שחציו עבד שבא על אשת איש דהולד אין לו תקנה דזהו כשיש לו קדושין באחרת לדעת רשב"א גיטין מ"ב דגמרינן מאשת אב אבל כשאחד מהן ממזר דגלי קרא דכתיב לו אפי' כשהיא ממזרת הולד ממזר ואין הבן הולך אחרי' אע"ג דמשפחותם לבית אבותם כתיב והא דממזר נושא שפחה הוא מטעם אחר דכתיב האשה וילדי' תהי' לאדוני' וזהו דווקא בשפחה גמורה שאז גם הוולדות לאדון אבל לא בחצי שפחה וחצי' ב"ח כדאיתא בריש חגיגה בתוס' ד"ה תקנתם ויותר הי' לה להביא מש"ס קידושין ס"ח ע"ב אמר קרא כי תהיינה לאיש וילדה לו כל היכא דקרינן בי' כי תהיינה קרינן בי' וילדה לו וכו' ברם לקושטא סוגיא דהתם איירי בכשר שנשא שפחה ולא בפסול, אמנם התם ס"ט ע"א היקשה הש"ס לימא דאתא לו ואפקה ומתרץ כל וולד במעי שפחה כוולד במעי בהמה דמי ופרש"י שאין בנו מתייחס אחריו כלל

ומשמע לכאורה בדעת הגאון המחבר הנ"ל שכל שאין בנו מתייחס אחריו כוולד במעי בהמה דמי א"כ ה"ה בחצי' שפחה אי אין קדושין תופסין בה כולד במעי בהמה דמי:

אמנם עיין ברשב"א קדושין ס"ח ע"ב ד"ה ולדה כמוהו ומסקנת דבריו דאף לפום מסקנא עיקרא דמלתא משום דכתיב האשה וילדיה ומשום קרא זה אמרינן דולד שפחה כולד במעי בהמה דמי וכיון דעיקרא דמילתא משום קרא זה וזהו דוקא בשפחה לבד אבל לא בחצי שפחה דאף דאין קידושין נתפסין מ"מ כיון דשייכא במצוה כישראלית הולד הולך אחר האב בפרט דגלי קרא בפסולין דהולכין אחר הפסול, תדע דאל"כ לרבנן דפסקינן כוותי' באומר ה"א בת חורין ולדך עבד דמהני א"כ האשה וילדיה ל"ל ואי לממזר שנשא שפחה אתא הא מסברא מוכח דולד במעי שפחה כולד במעי בהמה דמי אלא ודאי דעיקרא דמילתא על הקרא סמוך וראי' ברורה לזה דפסול שנושא שפחה דהולד שפחה לא מטעם דאין קדושין תופסין, דמטעם זה לחוד אמרינן אתא לו ואפקה רק מטעם דכתיב האשה וילדיה ומצטרפין לזה דולד במעי שפחה כולד במעי בהמה דמי דהא ביבמות ע"ח ע"א גבי מצרי שני שנשא מצרית ראשונה בנה שלישי אלמא קסבר בתר דידי' שדינן לי' מתיב ר"י ר"ט אומר יכולים ממזרים לטהר כיצד ממזר נושא שפחה וכו' אלמא בתר דידה שדינין לי' ומשני ש"ה דקאמר קרא האשה וילדיה ואי איתא מאי מקשה שאני התם דלא תפסי בה קידושין ואין הולד מתייחס אחריו משא"כ במצרי שני דאיירי לאחר שנתגיירו וקדושיהם קידושין אלא ודאי דלא מטעם זה אין אנו הולכים אחר הפסול רק מחמת גילוי קרא דכתיב האשה וילדיה וא"ל דלר' יוחנן דוקא דס"ל דעבד הבא על בת ישראל הולד ממזר ליכא למימר בממזר שנשא שפחה הטעם דאין קדושין תופסין והתם אליבא דר"י קאי דהא שם ט"ו ע"ב מסקנת התוס' דגם ר"י ס"ל דהולד כשר וזה שייך דוקא בשפחה שלימה ולא בחצי שפחה דאז אין הולדות לרב בין למשנה ראשונה ואחרונה:

ה עוד שם היקשה בחידושיו בסיום דבריו על מה שתי' תוס' שימכור עצמו לע"ע דרבו מוסר לו שפחה כנענית ומתרצו בגיטין משום דקיימ"ל גר אינו נמכר בע"ע דבעינן ושב אל משפחתו והקשה מסוף פי"א דיבמות כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה כו' הגדילו התערובת משחררין זא"ז ופריך שם בגמרא אי בעי אין וכו' ואמאי לישא שפחה אינו יכול בת חורין אינו יכול ומשני אמר רבא אימא כופין והא התם אית ליה תקנתא ע"י שימכור בע"ע על תנאי אם הוא בן כהנת והשתא מותר בשפחה ממ"נ אם הוא בן שפחה מותר בה ואפילו הוא בן כהנת נמי מותר בה דהא אפי' ע"ע כהן מותר בשפחה והשתא מאי ק"ל לרבא דלהכי אין כופין דאית ליה תקנתא למכור א"ע בעד עבד עברי על תנאי

ונלפע"ד דלק"מ דהא דרבו מוסר לו שפחה כנענית הוא מצד עבדות שבו שצריך לעבוד לו ביום ובלילה והשתא בזה שמוכר עצמו על תנאי דסוף סוף אינו יכול לעבוד בו כלום דדילמא בן שפחה הוא וקנוי לאידך, וא"ל דאף אידך ימכרנו שאם עבדו הוא מוכרו לו זה אינו דכל ממון שאינו יכול להוציאו בדיינים הקדישו א"מ וה"נ האיך ימכרנו כיון שהוא עצמו אינו יכול לעבוד בו וסוף סוף יאמר עבד זה שמכר את עצמו דילמא עבדא דאידך אני ואין אתה יכול לעבוד בי ומכירה דאידך ל"מ דהאיך יכול למכור דבר שאין לו בעצמו זכיות ממון ול"מ לדעת רוב האחרונים דגם הנגזל והגזלן יחד אינם יכולים להקדיש בודאי דלא מהני ואף לדעת דמהני זהו כשיש לו חלק ידוע ויכול להוציאו בדיינים משא"כ הכא וא"ל דימכור אחד לחבירו דז"א דדילמא אידך בן שפחה ומה שקנה עבד קנה רבו והאיך ימסור לו שפחה כנענית הלא הכל שלו וקו' תוס' ע"כ הכי אזלי דימכור א"ע בעד עבד עברי לאדון עצמו משא"כ התם לא איפשר בהכי:

ו עיין חגיגה תוס' ד"ה ל"נ אלא לחציו עבד וחציו ב"ח וכו' ויש לדחות דע"כ לא מחייבו לי' הכא אלא משום דעומד לכוף את רבו כמאן דשיחררו דמי עכ"ל וקש' מפרק השולח דהתם בעי למיפשט מיוצא בשינו ונותן לו דמי עינו ואי אמרת מחוסר גט שחרור קנסו לרבו השתא חבל בו אחרינא וכו' והרי התם עומד לכוף וחבלתו לעצמו ומצאתי בשער המלך פ"א דחגיגה ומתרץ דאף דגם במחוסר גט שחרור כייפינן ליה זהו דוקא אם אין העבד רוצה בשפחה אבל כשרוצה בשפחה לא היו כיפינן ליה אין דבריו נכונים בזה דאטו בדידי' תלוי זולת כיון שאין עליו שום צד עבדות כופין אותו לעשותו בן חורין גמור להיות כישראל גמור אמנם עיקר הקושי' נלפענ"ד דלק"מ דהא דיוצא בשן ועין קנסא הוא וכבר הקשה תוס' דמאי נותן לו דמי עין הא בקנס לא זכי רחמנא עד שעת העמדה בדין ומתרצי דהכא גלי קרא דזכה למפרע עי' ב"ק ל"ג ד"ה איכא בנייהו וממילא מובן דזהו דוקא שייך לענין זכיות ממון כיון דלבסוף נתחייב בדין זכה למפרע בדמי עינו אבל לענין כפי' דכל סברתם כיון דעומד לשחרור ע"י כפי' כמאן דשיחררו דמי וכיון שאין יכולין לכפות אותו באותו שעה טרם שנתחייב בדין הרי זה כמחוסר גט שחרור בלא כפי' דומה לזה מצאנו בש"ע א"ח סי' תי"ו עיין במ"א ס"ק ג' ועיין:

ז תוספת ד"ה כופין וכו' ואומר ר"י דמשום מצוה רבה שאני אע"ג דעובר בעשה כדאמרינן ריש תמיד נשחט ועי' ריש שבת שתי' ג"כ דמצוה רבה שאני ולהכי היו כופין ואח"כ תירצו דדוקא היכא דפשע א"א לאדם חטא וכו' ואתי שפיר הא דאמרינן בפרק תמיד נשחט דאתי עשה דפסח וכו' משמע דלתירוץ ראשון קשה עדיין מעשה דפסח והטעם אף בפסח הוא מצוה רבה לגבי עשה דהשלמה מ"מ לא נאמר לכהן שיעבור אעשה דהשלמה

כדי שיקיים חבירו מצוה גדולה מזו דאל"כ אמאי לא התירו לרדותו שהוא רק איסור דרבנן כדי שלא יעבור אידך אעשה ול"ת שיש בו כרת ורק מצות עשה דפרי' ורבי' שאני שהוא קיום עולם וא"כ אמאי שינוי טעמם הכא ליישב גם הא דתמיד נשחט בתירוצם דמצוה רבה ועדיין קשה מרדיות הפת ואפי' דאזלי הכא בשיטת רש"י ורי"ף בפ' א"מ בהא דאמרינן אין עשה דהשבת אבידה דוחה עשה ול"ת דטומאת כהן אע"ג דגם גבי השבה איכא עשה ול"ת דלא תוכל להתעלם לא מצטרפינן את הל"ת כדי לעבור בקום ועשה ומצינן כמה פעמים שהעמידו דבריהם במקום כרת כגון איזמל והזאה ועי' ר"ה פ"ג דשופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל וכו' משום דיו"ט עשה ול"ת ועיין ר"ן שם דהעמידו דבריהם כשל תורה ולהכי ברדיות הפת שהוא בא לדחות בקום ועשה עובר אעשה ול"ת ולא קיים רק עשה לחוד דלדחות לא מצרפין את הל"ת ולא עדיף מאילו נזדמן לגבי' עצמו לעבור אעשה ול"ת כדי לקיים עשה ול"ת דלא דחי דלגבי המעשה לא נקטינן רק את העשה לחודא ונגד מה שעובר איכא תרתי לתירוצם השני שם שחילקו בין פשע ללא פשע אף דגם גבי מחוסר כפורים פשע שהי' לו להקריב קודם זמן המנחה ואף ששכח הלא גם ברדיות הפת איירי גם בשגגת שבת וצ"ל דשאני בין שכחה דקום ועשה לשכחה דשב ואל תעשה כמו בהניח אבן בחיקו ושכח דחייב בנזק דעשה מעשה וכמו כן ברדיות הפת ועי' א"ח סי' תקך"ז ס"ק ה' במ"א וסי' תק"ט ס"ק ב' וצע"ק:

ח שם הא דהקשו תוס' דליתי עשה דפרי' ורבי' וידחה לא תעשה דלא יהי' קדוש ומשמע דאשפחה קאי ובפסחים פ"ח ד"ה לישא שפחה מבואר להדיא דאשפחה היקשו וז"ל שם וי"ל משום דאיפשר לה בעבד ואמאי לא היקשו אב"ח דהא בשפחה לא מקיים רק שבת כ"ד מה שא"כ בב"ח דמקיים גם בצד חירות שבו מצוה רבה דפ"ו וי"ל דזה תלוי בפלוגתא דאמוראי אם חצי עבד וחצי ב"ח יכול לקדש ועיי"ש בפרק השולח דאי לא מצי מקדש לית לי' יורשים כלל לפי שאין זרעו מיוחס אחריו וא"כ אף אם ישא בת חורין לא מקיים מצות עשה דפרי' ורבי' רק שבת מצד חצי עבדות וכן בתירוצם הג' כיון דאפשר לקיים שניהם ע"י כפי' לא דחי וזה משולל הבנה כיון דגם לגבי אדון איכא עשה דלעולם בהם תעבודו כמו דסיימו רק משום מצוה רבה טוב לנו שיעבור העבד בעצמו דלגבי דידי' התיר' הוא דעשה דוחה ל"ת ולהנ"ל ניחא דל"מ אם ישא שפחה לא מקיים רק חצי עבדות דידי' שבת כ"ד ואף אם ישא בת חורין כיון שאינו יכול לקדש ולית ליה תפיסת קידושין אינו מקיים רק שבת כ"ד ואי כייפינן לרבו מקיים מצוה דפ"ו בכולו:

ומצאתי בטורי אבן שעמד בזה ולא תירץ מאומה ולקמן שהקשו דלישא חצי שפחה וחצי בת חורין דנהי דאינו יכול לקדשה דאתי צד עבדות וכו' היקשו בפשיטות אף למ"ד

דיש לו תפיסת קידושין זהו רק בצד חירות שבו אבל צד עבדות במקומו עומדת ואכתי לא קיים בצד עבדות רק שבת כ"ד ע"י דחיות ל"ת לכן הי' מוטב לכפות את רבו ויקיים בכלו גופא ממצוה דפ"ו דע"כ לא קאמרינן דהיכא שיכול לקיים שבת כ"ד לא כייפינן רק אם יכול לקיים בהתיר' בלא דחי':

ט אין להקשות אהא דאמרינן היכא דיכול לישא שפחה ולקיים שבת כ"ד לא הוי כייפינן ובפ' השולח דף ל"ט ע"א בד"ה אותו סברי דמחוסר גט שחרור יכול לישא שפחה ואעפ"כ הוי כייפינן לי' כמבואר להדיא בעבד שברח מבית האסורין וה"נ בכלל כל מחוסרי שחרור וכן מובא בשער המלך פ"א מה' חגיגה וצ"ל דש"ה דלית לי' לרב רק קנין איסור ולא קנין ממון אבל בחצי עבד אף לאחר שיחרור צריך ליתן לו שטר בעד חצי דמיו ואיכא גבי' גם קנין ממון לא הוי כייפינן דכל זמן דאית ליה קנין ממון שייך ג"כ עשה דלעולם בהם תעבודו וא"כ היכא בעי למיפשט התם דמחוסר גט שחרור יש לו קנס מחצי עבד מ"ל למשנה אחרונה דהא אף למ"א שאני חצי עבד דאית ליה קנין ממון מה שאינו כן במחוסר גט שחרור דאין לו רק קנין איסור והאי לאו אדון הוא אכן זה אינו דזהו דוקא בתחילת דין כשאנו דנין אי הוי כיפינן אמרינן היכא דיכול לקיים שבת כ"ד לא כיפינן משום דאית לי' קנין ממון אבל לאחר שעמדו על הדין ולא מצאו שום מציאות לקיים אפי' שבת כ"ד ותיקנו דכיפינן לי' תו לית לי' גבי שום צד ממון כיון שאינו יכול להחזיקו ואדרבה הוי כיפינן לי' ליטול שטר חוב מגברא ערטלאי ובכ"מ לא נקרא קנין ממון רק היכא שיכול לעשות בשלו מה דבעי ולהכי פשטינן מן חצי עבד למחוסר גט שחרור דלאחר התקנה שוין:

י ויש לברר הדברים במאי דפסק הרמב"ם מה"א בחציו עבד וחציו בן חורין שקידש בת חורין דמקודשת מספק ובחצי שפחה וחצי בת חורין שנתקדשה מקודשת ואמאי הלא שניהם שוים בעילוים ובפחיתותם ונראה בפשטות הדברים דמקור דינו של הרמב"ם דפסק דהוי סמ"ק הוא מגיטין דף מ"ג איבעי' להו מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקידש בת חורין מהו וכו' דה"פ לדידן דפסקינן כר"ע דשפחה חרופה דקרא איירי בחצי' שפחה וחצי' בת חורין המאורסת לעבד עברי:

ונראה בעליל מפשטא דקרא דקנוי' ואינה קנוי' שהרי משונה אישות זה מכל אישות דעלמא שהבועל אינו חייב אלא קרבן אפי' במזיד והתראה והיא אינה חייבת בתורה אלא מלקות ומעתה מובן ממילא כיון דחידוש הוא דריבתה רחמנא אישות כזאת אין להשוות לזה בענין הדומה דמחדושא לא ילפינן ותדע שהרי בחציו עבד וחציו ב"ח שקידש בת חורין ליכא למאן דאמר שתתקדש במידה ובקצב כזאת רק דמבעי' לי' אם מקודשת

קידושין גמורים כמו בכל אישות דעלמא או שאינה מקודשת כלל וצדדי ספיקו דמיבעי' לי' הכי שייטא ואזדי ליה שהוא דנתכוון מתחילה על סברא הפשוטה עפ"י מוסדי הדת היכא היא לולא דגלי רחמנא דיש מקום לומר דבחציה שפחה וחב"ח שנתקדשה לב"ח שהיא מקודשת גמורה משום דלא שייר בקנינה רק דמחדושא דרחמנא אתינן עלי' דרפיא לי' לקניני ועשאה כקנוי' ואינה קנויה ואזי בחצי' שפחה דגלי רחמנא גלי אבל בחציו עבד נשאר הדבר על מוסדי הסברא פשוטה ומקודשת בקידושין גמורים א"ד דלולא דריב' רחמנא אמינא דאינה מקודשת כלל משום דל"ח לכולא וחדושא דקרא הוא דאלומי אלים לי' לקנינא בחצי שפחה וחצי ב"ח וענינים הכתובים בפירוש אבל בחציו עבד וחציו ב"ח דלא גלי נשאר בסברא הפשוטה דא"מ ומעתה נכונים הדברים ולק"מ דבחצי' שפחה ריבה רחמנא דקנוי' ואינה קנוי' ובחציו עבד וחציו ב"ח דלא איפשטא מקודשת מספק:

הלכה יז - בהלכות תרומות

סימן א

הלכות תרומות

בדיני זכיות העובר לענין תרומה ושאר מילין דאיסורא עיין נידה מ"ד יבמות ס"ז ב"ב קמ"א קידושין ור"ן שם ס"ב:

דברי הרי"ף ביבמות שם שמביא תירוצו דרב ששת בנידה דף מ"ד בכהן שהי' לו שתי נשים אחת גרושה ואחת שאינה גרושה ויש לו בנים משאינה גרושה ויש לו בן יום א' מן הגרושה דפוסל בעבדי אביו מלאכול בתרומה ולאפוקי מדר' יוסי דאמר עובר נמי פוסל קמ"ל בן יום א' אין עובר לו, והקשו עליו הראשונים כיון דס"ל להלכה דעובר אין לו זכי' אפי' בירושה ממילא דס"ל דרבא דתירוץ דרפוי מרפיא בידייהו ופליג על אביי דירושה הבאה מאיליה שאני ומתרוצו דר"ש מוכח להיפוך כמבואר בתוס' מדמוקי לי' בשתי נשים דבחדא סגי לן לפוסלם מאכילת תרומה של כל המשפחה אלא ודאי מוכח מיני' דס"ל דגם לרבנן יש לו זכי' בירושה הבאה מאיליה רק דס"ל לרבנן דלא חיישינן למיעוטא, ונראה לפענ"ד לתרץ דבריו ועיין בתוספת יבמות ד"ה אוכלין וכו' וקצת תימא דהא מסתמא מעשה ידיהם עד שיולד הוא לעובר ולא לבני המשפחה עכ"ל, ונראה לדעתי הקלושה דשמואל דס"ל דאוכלין בשביל כל המשפח' לרבנן הוא משום או דס"ל דקנין הפירות כקנין הגוף דמי כאשר נבאר או מפני דרבנן דר' יוסי הוא ר' מאיר דס"ל בב"ק דף פ"ט דקנין הפירות כקנין הגוף דמי וב"ב דף קל"ו לר"י דס"ל הכי אמרינן דאם מכר הבן בחיי האב ומת הבן בחיי האב דלא קנ' הלוקח הרי דס"ל דעיק' הקנין הוא

קנין הפירו' **(כל הדברים בכאן אינם רק בדרך פלפול בענין המבואר לעיקר בסימן זה, היינו זכיות העובר בעבד לענין אכילת תרומה שהי' נוהג בארץ ישראל לפנים, אבל מה שנוגע לדיני ממונות בזמן הזה, הכל הולך ע"פ חוקי המלכות ודינא דמלכותא דינא)** ואפילו הכ' כל כמה שעודנו הדבר בספק והדבר עודנו תלוי ועומד דאולי יסתעף הדבר ויבוא גם קנין הפירות לידו, אזי חל קנינו גם על קנין הגוף לחוד ולא הוי כדבר שלא בא לעולם או כדבר שאין בו ממש שכל כמה דאיכא למימר שגם קנין הפירות ימשמש ויבוא לידו אזי נמצא תחת ידו דבר שלם ובידו למכרם ולהעתיקם מרשותו כאלו כבר הי' קנין הפירות וקנין הגוף יחדיו אכן בהגיע הזמן שעזב קנין הפירות את מקורו ולא יבוא עוד לידו אזי נפסק מאז והלאה כחו של קנין הגוף לגמרי והי' מיום ההוא והלאה כאילו לא הי' מעולם ולכן כאשר מת הבן בחיי האב אזי לא קנה הלוקח כלל וגם קנין הגוף שהי' לו מקודם עזב את מקומו והלך לו וכאשר מתבונן המעיין בדברי רבותינו הראשונים בפרט ברמב"ן ב"ב שם וישקול הדבר הדק היטב יראה בזכות שכלו שכן הדברים בלי גמגום אולם עדיין יש לבעל דין לחלוק ולומר דמנא לן שנפסק קנין הגוף שהי' בידו עד כה מעת ההוא והלאה דילמא ניתק קנינו למפרע, אולם המעיין בצדק ישפוט דכל כמה שאין הענין מכריח לומר דניתק למפרע אזי לא עזבינן פשטא דמילתא והוא שמיום ההוא שנתגלה הדבר נפסק הענין ולא ליתלות הדבר בברירה למפרע דאית בי' כמה וכמה עקולי ופשורי, [אולי יתלה המעיין הדבר הזה בהאי דפליגי ר' יוחנן וריש לקיש בחליצת מעוברת ור"י לשיטתי' דס"ל דשמה חליצה דאמרינן תגלי מילתא למפרע ולהכי ס"ל הכא דלא קנה הלוקח שהרי נתברר הדבר למפרע שלא הי' לו רק מילתא דקלישתא בידו דהיינו קנין הגוף לחודא אבל שיפסוק הקנין מאליו מהיום והלאה בלתי אפשרי דזה אינו דהרי בקנין פירות איכא פלוגתא דתנאים גם כן בב"ק דף פ"ט וגבי מכר הבן לא פליג עלי' ר"ל אלא משום דס"ל קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי והרי לטעמי' דס"ל גבי חליצת מעוברות דלא אמרינן תגלי [מלתא למפרע ודפסקינן כוותי' גם בזה הוה לי' לחרוץ דבריו אליבא דכ"ע דקנה הלוקח מפני שאי אפשר לבטל קנינו למפרע ולא לתלות דבריו בפלוגתא דתנאי אלא ודאי דגם לר' יוחנן לא נתבטל קנינו רק מעת ההוא והלאה] ולהשקיט דעת המעיין בזה אביא כדמות ראי' לזה מדברי ר"ן בפ"ק דע"ג דף ט"ו גבי נסיוני דנקט בש"ס משום מחמר, והיקשו הראשונים דלמה לא נקיט משום שביתות בהמתו יוע"ש, ותמצא דכל כמה שאין הענין מכריח בעצמו לומר שנתבטל הענין למפרע אזי פסקינן להדי' שלא נתבטל אלא מהיום ההוא ואילך:

ב וממוצא הדברים נוכל לתור ולמצוא דרך סלולה להאי דאוכלין בשביל כל המשפחה הגם אמנם כשנולד העובר צריכין להחזיר לו אף הפירות שהי' עד כה מפני דכיון שאין לעובר זכי' בירושתו והדבר מיתלי תלוי וקאי דאולי תפיל שהרי כולהו תנאי דבריית' ס"ל דחיישינן למיעוטא לזאת כל כמה שלא נולד נמצאו הנכסים ברשות המשפחה דהיינו קנין הגוף לחודא וקנין הפירות עודנו לית להו שהרי אם יולד יצטרכו להחזירם לידו) אבל קנין הגוף יש להם כל כמה שהדבר בספק דאולי יגיע לידם וישיגו גם קנין הפירות אח"כ אם תפילו אמו, אבל כשנתברר הדבר אח"כ שיצא לאויר העולם ותו לא יבוא קנין הפירות לידם אזי נפסק מן העת ההוא והלאה ונתבטל ממילא להבא גם קנין הגוף שהי' בידם עד כה כמו במכר הבן בחיי האב ומת הבן דנפסק ממילא קנין הגוף שהי' לו מעיקרא מעת שנתברר שלא יבוא עוד קנין הפירות לידו כנ"ל ועי' בתוס' ריש פרק האלמנה ד"ה האלמנה לכה"ג דגבי תרומה אזלינן בתר קנין הגוף לחודא אפי' למאן דס"ל קנין הפירות כקה"ג דמי ולהכי אוכלין בשביל כל המשפחה אף דצריכין להחזיר הפירות ליד העובר כשיולד מ"מ אכלו כדין עד השתא מפני קנין הגוף שהיה להם עד השתא רק אח"כ כשנתברר שלא ישיגו עוד את קנין הפירות אזי עזב מעתה גם קנין הגוף את מקומו והלך לו ממילא דמי תו לדבר שאין בו ממש כלל ומעתה ממילא מובן דמאן דס"ל דאוכלין בשביל כל המשפחה הוא מפני דס"ל קנין הפירות כקה"ג דמי, ועי' ביצה ל"ז דשמואל סבר אין ברירה אפילו בדרבנן גבי חביות ובסוף פרק השולח משמע להדיא דקסבר קנין הפירות כקה"ג דמי דאם לא כן לא משכחת לה דמייתי בכורים עיי"ש אבל למאן דס"ל דקנין הפירות לאו כקה"ג דמי כאשר פסקינן להלכה כר"ל בזה תו אי אפשר לומר כלל דאכלו בשביל המשפחה שהרי א"א לומר שהיה להם קנין הגוף עד שיתברר הדבר דא"כ מדוע יפסקו ויעזבו עוד את קנינם שהיה להם שהרי לדידן קנין הגוף לחודא הוא עיקר הקנין ומפני קנין הפירות לא יעזוב מקום קנינו דקה"ג שהיה להם וכיון דחזינן כשנולד העובר דצריכין להחזיר לו הגוף והפירות בע"כ צ"ל שגם טרם שנוצר ויצא מבטן אמו אף שהוא לא קנה מ"מ אין לאחד מבני המשפחה שום קנין בנכסים שיפלו לו. [ונוראות נפלאתי בזה על הלח"מ בפ"ב מה' זכי' ה' י"ז י"ח דמסיק התם דמאן דס"ל דעובר לכשתלד לא קנה בזיכה לו ע"י אחר אזי גם בירושה דממילא לא קנה אח"כ כשנולד שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב ובין אין לו עיין עליו]:

ג ועודנו הדבר חובה לברר וללבן אם קו' תוס' יבמות הנ"ל בהאי דאוכלין בשביל כל המשפחה אזלא ג"כ היכא דיש לו בנים שהרי גם המה צריכין להחזיר לו כשיולד את הפירות דמעיקרא עד שנולד ומעתה גם לדברינו שבארנו למצוא מקור ויסוד מפני קנין

הגוף שהיה להם מעיקרא ונמצא לדידן דפסקינן דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי תו לא מצינן למימר שיאכלו בשביל כל המשפחה ומעתה אם נוסיף ונאמר עוד דגם גבי בנים צריכין ג"כ ליסוד זה והרי לדידן ג"כ צ"ל דלא יאכלו ג"כ בשביל הבנים לדעת הרי"ף ורמב"ם לדעת ב"י דס"ל שגם בירושה דממילא לא זכה העובר, ולקושטא דמילתא מבואר הדבר בדבריהם דאוכלין בשביל הבנים עי' רמב"ם בפ"ח מה' תרומות וכן רבינו האלפסי שמביא אוקימתא דר"ש דאוכלין בשביל הבנים כסתם מתניתין דנדה מ"ד, אמנם לאחר עיון הדק תבין ותמצא על נכון דדוקא לגבי אחי המת או בנות ושאר בני המשפחה דאי אפשר ליתן ולכנות להם שום שם דבר קנין שהרי כשיולד העובר יופסק הקנין ואי דמר לאו דמר וקנין הגוף לזמן לא משכחת לן כמבואר בר"ן נדרים ד' ך"ט לא אתינן עלי' אלא למ"ד קנין הפירות כקה"ג דמי דמעתה יש להם קנין הגוף לעולם רק דאח"כ יתבטל ממילא מפני שנפסק ספיקו דקנין פירות כנ"ל ולהכי לדידן דפסקינן קה"פ לאו כקה"ג דמי לא מהני לן אבל ביש לו בנים לא עדיף העובר מאלו כבר נולד דיש לכל אחד ואחד קנין הגוף וקנין פירות בשעתו לדידן דפסקינן כראב"י בפרק השותפין ועי' ר"ן שם ובמ"מ בשם הרשב"א גבי אתרוג דמיקרי לכם גבי אתרוג השותפין דבכגון זה יש ברירה גם לדידן שהרי עיקר הדבר נתברר מעיקרא ובפלגא שלו שמשמש בו כל אחד מהם הוא שלו לגמרי ולפ"ז נכון הדבר היטב בהלכות שמביא תירוצו של רב ששת בנדה הגם דס"ל דלא זכה בירושה הבא מאיליה ולא קשה קושית התוס' דדוקא ביש לו בנים איכא מקום לפנינו לדון ולתור אם פוסל העובר אם לא מפני שהרי יש להם קנין הגוף גם בחלקו של עובר ושגם אח"כ כשיולד לא יסור ולא יופסק קנין הגוף שלהם שהרי גם אח"כ כשמשמשים עמם יש להם ג"כ קה"ג וקנין הפירו' אבל באין לו בנים שוב ליכא שום שמץ פסול ולחקור עוד אם פוסל או אינו פוסל שגם בלעדו אין אוכלין בשביל שאר קרובין ועי' היטב:

סימן ב

א עיין רמב"ם פ"ח מהלכות תרומות ה"ד וז"ל בת ישראל שנישאת לכהן ומת והניחה מעוברת לא יאכלו עבדי בתרומה בשביל העובר שהילוד הוא שמאכיל שאינו ילוד אינו מאכיל לפיכך אם היה העובר חלל אינו פוסל העבדים אלא אוכלין בגלל אחיו הכשירים עד שיולד זה החלל ויאסרו העבדים מלאכול עכ"ל, ודבריו קשים להולמם חדא דמאי לפיכך שהרי גם שאינו מאכיל אפ"ה נוכל לומר דפוסל כמו דס"ל לר' יוסי באמת ועיין בהשגות ועי' בכ"מ שהיקשה שהוא נגד מסקנת הש"ס דטעמי' משום עובר במעי זרה זר הוא ומה שרצה לתרץ דזהו לר"י אבל רבנן קסברי מפני דילוד מאכיל דא"כ קשיא

לרמב"ם כעין הקושי' שהקשו רבנן לר"י דא"כ אפי' בת כהן לכהן נמי ועי' בתוס' יו"ט שמתחילת דברי רמב"ם נראה דס"ל כר' יוסי דעובר אית לי' זכי' בירושה ממילא ומסוף דבריו נראה דפוסק כרבנן כאשר כבר עמד עליו בכ"מ וגם יש לדקדק דמתחילה לא יאכלו עבדי בתרומה ולבסוף שבק לישנא דעבדי ונקט עבדים סתמא הלא דבר הוא וע"פ דברינו הנ"ל ועוד נשיחה בזה כמעט ונדעה שדבריו נכונים ושפיר קדייק בלשונו הצח והטהור והוא שכבר בארנו דלדידן לא מצינן למימר דאכלו עבדים הן עבד צ"ב והן עבדים דידי' בשביל המשפחה או בשביל הבנות שהניח רק היכא שהניח אשתו אחת מעוברת ואפילו לרבנן דלית להו זכי' לעובר אפי' בירושה ממילא מ"מ היכא שהניחה מעובר' אזי אי אי אפשר שיאכלו העבדים בשביל הבנות או בשביל המשפחה דאם תלד זכר אזי יהי' כל הנכסים בחזקתו של הולד ובהניח בנות והניחה מעוברת ג"כ אין אוכלין לדעת הריף ורמב"ם [כאשר הסכים בב"י סי' שלא] דחוששין למיעוטא ובאם יולד זכר אזי איגלאי מילתא למפרע שלא הי' לבנות שום זכי' בנכסים של המת **(כל הנזכר בזה הדף ובדפים הבאים הוא רק לענין תרומה בזמן הבית שאז היו נוהגין דיני ירושה ע"פ דין התורה, אבל בזמן הזה כל עצמיות דיני ירושה כמו שאר דיני ממונות גם כן נוהגין ע"פ דינא דמלכותא)** דבאיזהו מידה וגבול יתאר זכי' שלהם עד שתלד כיון שלבסוף יופסק מכל וכל ובזכי' לזמן אי אפשר להאכיל בתרומה דתלוי בקנין הגוף בפרט שגם זכי' לזמן אין להם כיון שצריכים להחזיר לידו אף הפירות של שעת עיבור עד כה כקו' התוס' הנ"ל רק בהניח בנים יאכלו בגלל אחיו הכשירי' דכיון שנוכל לתת מידה וקצב לקנינים בחלק העובר כאשר בארנו לעיל באות [ב' ג'] כיון שקנין הגוף שלהם לא יופסק אף כשיולד] וכשתדייק היטב בדברי רי"ף ורמב"ם תמצא דלא ס"ל שיאכלו בשביל המשפחה לדידן ומה שרצה בעל פני משה בירושלמי לדייק כן מדברי רי"ף דז"ל שם ולפיכך פוסל בעבדי מלאכול בתרומה בשביל היורשים מפני חלקו שהוא זר וכו' ועלה על דעתו מדנקט בשביל היורשים דאיירי בשאר יורשים ולא נראה כן מדסיים מפני חלקו ש"מ דבבנים איירי] וגם זאת תדע אף אמנם היכא שהניח בנים והניחה מעוברת דאזי אוכלין העבדים בשביל הבנים כאוקימתא דר"ש במס' נידה הנ"ל זהו בעבדים שלו דווקא אבל בעבד צ"ב ויש לו בנים מאשה אחרת הרי זו לא יאכלו בשביל הבנים שגם דעובר לית לי' זכי' לרבנן מ"מ היא מעכבתן מלאכול שהרי אם תאמר כלי אני נוטל אזי העבדים קנוים בידה למפרע כיון שאינם יכולים לסלקה בדמים ואינם יכולים למוכרם כאשר כבר הארכנו בזה במקום אחד וכן הוא להדי' שיטות ר"ש בר"ח ביבמות ס"ו ע"ב בתו' ד"ה עבדי דלאחר מיתות הבעל יוצאין העבדים בשן ועין לאשה לרב יהודא דפסקינן כוותי' יוע"ש,

ועוד יסוד מוסד מדברי תוס' ס"ז ד"ה למאי נ"מ ע"פ הכרח מסוגיא זו שהרי גבי פלוגתא דר"י ורבנן מסקינן דטעמי' דעובר פוסל מפני דעובר במעי זרה זר הוא ולקמן אמרינן להדי' דטעמי' דבת ישראל שנשאת לכהן לא תאכלו משום דילוד מאכיל וכו' ותירצו דמיעוטא דילוד כתיבא רק היכא שמאכיל מחמת ולד אבל מהיכא דמאכיל בעבור קנין כספו ולגבי קנין כספו לא כתיב קרא דדווקא ילוד מאכיל דילוד כתיבא גבי ילידי ביתו המה יאכלו בלחמו וקרינן יאכילו והם שני ענינים לגמרי שהרי היכא שמאכיל מחמת ולד אזי גם זר מאכיל אם הוא מזרעו של כהן אפילו מאמו והיכא שמאכיל ע"י קנין כספו אזי דווקא היכא שהוא עצמו כהן או מקנינו של כהן:

ב ועל פי הקדמות האלו יתבארו דברי רמב"ם עד תומם הדק היטב והוא דמתחילה יצא לדון על נכסי צאן ברזל וכשלא הניח בנים נמצא אף דעובר אין לו זכי' אין להם מקור ומבוא לאכול בתרומה ע"י המשפחה כיון כשיולד צריכים להחזיר לידו גם הפירות כקו' התוס' הנ"ל רק שיבאו בשביל העובר שמאכילים לאחר שנחלטו להם ונתרצית בסילוק דמיהם וזהו שדייק לא יאכלו עבדים בתרומה בשביל העובר שהילוד מאכיל כוונתו בזה דדין זה פסוק בכל אנפין לא מיבעי' קודם שנחלטו להם אזי אין להם שום מקור ומבוא שיאכלו בתרומה יהי' באיזהו אופן שיהי' אם עודנו לא נגמר הדבר ביניהם אזי אינם אוכלין בתרומה משום לתא דידה שהרי יכולה לומר כלי אני נוטל ומה"ט גם כשכבר נחלטו בידה פשיטא דאינם אוכלין דאי משום לתא דעובר הלא כבר הביא שם בפ' הלז ה"ב דעובר פוסל ואינו מאכיל ולא עדיפי עבדים מהיא גופה שאין העובר מאכיל אותה ועיקר הדבר שחידש' הרמב"ם בהלכה זו דמשום טעמא דשאינו ילוד אינו מאכיל הוא דאתי לאשמעינן דאפילו כשכבר נחלטו ביד היורשים דהיינו שנתרצית כבר בסילוק דמים ונשארו העבדים ממילא בחזקת יורשים דאפילו הכי אינם אוכלין ולא מיבעי' בשביל שאר משפחה כשלא הניח בנים אלא בנות דאינם אוכלין לדידן דפסקינן קנין הפירות לאו כקנין הגוף דמי כאשר כתבנו לעיל א"ב אלא דקא ס"ד דיאכלו משום עובר מטעם ולד דתו לא איכפת לן במאי דעובר במעי זרה זר הוא שהרי זר לגמרי מאכיל את אם אמו אע"פ שאין לולד זו שום זכות בה אפילו הכי מאכיל את אם אמו כל זמן שלא נישאת לאחר מעתה קס"ד שיאכל את העבדים שנחלטו ליורשי בעל והעובר בעצמו הוא המעותד לזכות בהם כשיולד ואלימי כחו דעובר להאכיל את העבדים שעתיד הוא עצמו לזכות בהם וקמ"ל דגם בזה אינו מאכיל דכל זמן שלא נולד ויצא לאויר העולם לאו ילידי דכהן מיקרי [והוא כוונת הרשב"ם קמ"א ע"ב ד"ה ר"י היא דאמר וכו' דתנן וכו' מפני חלקו דעובר במ"ז זר הוא ולא קרינן בי' וילידי ביתו הם יאכלו בלחמו דאינו

ילידי של כהן וכו' עכ"ל דהרכיב שני טעמים יחד משום דטעמא דעובר ב"ז אינו מספיק רק לגבי קנין כספו לר' יוסי דיש לו זכי' בי"מ רק עודנו יאכיל את העבדים מטעם ולד מש"ה הוצרך לומר דכ"ז שלא יצא לאויר העולם לאו ילידו של כהן הוא ומש"כ לקרות כהן לאו אולד קאי שהרי הולד גם כשהוא זר מצד אביו אפילו הכי מאכיל אלא אילידיו קאי דעודנו לא ילידי של כהן] ומעתה מדיהבינן טעמא משום דאינו ילוד אינו מאכיל נשמע מכללו דעובר אין לו זכי' גם בי"מ דהכא דמאכיל משום קנין כספו לא איכפת לן ול"מ בטעמא דאינו ילוד אינו מאכיל כאשר בארנו לעיל ולכוונה זו סובב והולך וסיים בלשונו הצח לפיכך אם היה העובר חלל אינו פוסל העבדים, דהיינו עבדים דבעל עצמו [כאשר נבאר] אלא אוכלין בגלל אחיו הכשירים כלומר כשיש לו בנים הוא דאוכלין אבל בשביל המשפחה או בשביל בנות לא שגם דעובר אין לו זכי' בי"מ אפילו הכי אינם אוכלין כקושית תוס' הנ"ל, שהרי כשיולד צריכין להתיר לו הגוף והפירות משעת מיתת אביו והלאה אמנם כן בעבדים דבעל הוא שאוכלין כשהניח בנים מאשה אחרת אבל בעבדים דצאן ברזל לאו מילתא דפסיקא היא שכ"ז שלא נחלטו לצמיתות ביד היורשין היא מעכבתן משום ידה דידה שהרי יכולה לומר כלי א"נ ומשום דמילתא דפסיקא בכל אנפין קא פסיק ותני מש"ה קא שביק ואזיל בסיפא לשון עבדי' ונקט עבדים סתם דהיינו עבדים דידי' או שכבר נחלטו ביד היורשים אזי אוכלין בשביל בנים אחרים אע"פ שהיא חללה וגם ברישא דמילתא משום דאיירי בכל גוונא מש"ה נקט בבת ישראל שנישאת לכהן דאילו בבת כהן לכהן אוכלין מיהת היכא שכבר נחלטו בידה או שגילתה דעתה ויודע' בעצמה שלא תרצה בסילוק דמים וגם שאינם שלום עתה ביותר ממה שהכניסם דאז לגבי היתרון אף שהיא נוטלתן ומסלקן בדמים מ"מ ל"ש ביה דין דלמפרע כאשר בארנו לעיל בדיני אפותיקי אות א' ואל תבהל לומר דבר זה זר הוא מעיקרא ול"מ כן ממשמעות הפוסקים שעבדי צ"ב לא יאכלו אפי' כשיש לו בנים מאשה אחרת:

אמנם כאשר נביטה היטב בבבי דברייתא שם ס"ו נראה להדיא שנכון הדבר לדינא דקתני התם הניח בנים אילו ואילו אוכלין הניחה מעוברת אילו ואילו אין אוכלין הניח בנים והניחה מעוברת עבדי מלוג אוכלין כדרך שהיא אוכלת עבדי צ"ב לא יאכלו מפני חלקו של עובר וכו' הרי מדנקט גבי הניח בנים דאילו ואילו אוכלין והא דעבדי מלוג אוכלין בע"כ צ"ל שהבנים ממנה ולא מאשה אחרת ובזה אוכלין גם עבדי צ"ב אבל ביש לו בנים מאשה אחרת כשם שעבדי מלוג אינם אוכלים גם עבדי צ"ב לא יאכלו ותדע דאל"כ הוי ליה למינקט רבותא גם להיפך דעבדי צ"ב אוכלין ועבדי מלוג אינם אוכלין כמו דנקט התנא במתניתין דנדה לאוקמת' דרב ששת התם אלא ש"מ שגם עבדי צ"ב

אינם אוכלין רק כשיש לו בנים ממנה מפני שהיא מעכבתן דיכולה לומר כלי אני נוטל וגם באוקימתא דר"ש דמוקי לי' בכהן שיש לו שתי נשים איירי ג"כ בעבדים דידי' ולא בצאן ברזל שהרי לא הוזכר שם צ"ב כלל:

ג וכשתשקול הדברים האלו היטב נראה בעליל דלדינא ליכא פלוגתא בין הפוסקים ראשונים ה"ה הרי"ף והרמב"ם וראב"ד ואשר"י רק בפי' הסוגי' ובטעמא דמילתא רק בדרך רחוקה איכא איזה נפקותא לדינא דהנה בהניח בנים והניחה מעוברת אזי לרי"ף ולרמב"ם אוכלין מפני שאין זכי' לעובר ולדעת רא"ש וראב"ד אוכלין משום דלא חיישינן למיעוטא ובכולהון נקיבות והניחה מעובר' אזי גם לדעת רי"ף ורמב"ם אין אוכלין משום דכשיולד יצטרכו להחזיר לידו אף הפירות משעה שמת אביהם וכן משמע להדיא מלשון הרמב"ם ורי"ף דדייקו וכתבו אלא אוכלין בגלל אחיו הכשירים, ולדעת האשר"י אינם אוכלין מפני זכיות העובר, אמנם כן בעבדים שלו אבל בעבדי צ"ב אזי לכ"ע אינם אוכלים בתרומה רק כשיש לו בנים הימנה אבל מאשה אחרת אזי לכ"ע אינם אוכלין טרם שנחלטו בידם שהיא מעכבתן מפני שיכולה לומר עבדי אני נוטל, אמנם כל זה בבת ישראל שנישאת לכהן אבל בת כהן שנשאת לכהן והניחה מעוברת ולא הניח בנים דכיון שמעוברת מכהן קרינן בה ושבה אל בית אביה כמבואר בב"י סי' של"א ואוכלת בתרומה, אזי לדעת האשר"י וראב"ד אוכלין גם העבדים הן עבדים דידיה והן של צ"ב דממ"נ אם תאמר עבדי אני נוטל אזי אוכלין בשבילה וגם אם תסולק בדמים אזי אוכלין בשביל העובר ובקנין כספו לא אמרינן ילוד מאכיל וכו' אמנם לדעת הרי"ף ורמב"ם אינם אוכלין משום דעובר לית ליה זכי' ובשביל המשפחה ג"כ אינם אוכלין לדידן דפסקינן קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, עוד יש איזה נפקותא לפענ"ד בהניח בנים והניחה מעוברת אז לדעת הרא"ש וראב"ד דאוכלין בשבילה דלא חיישינן למיעוטא אזי כשנולד והוא זכר צריכין לשלם קרן וחומש לכפרה שהרי איגלאי מילתא למפרע שאינו מן הרוב ואין זה כאונס גמור דלא עדיף מאלו באו שני עדים לפנינו ואומרים מת בעלה ונשאת ואח"כ בא בעלה דמחויבים בקרבן אף שנישאת עפ"י ב"ד דאין זה הוראה אלא טעות עי' ריש האשה רבה אבל לדעת הרי"ף ורמב"ם כיון דעובר אין לו זכי' הרי כדין אכלו ועי' בפ"ז דתרומות משנה ג' בתוי"ט בשם הירושלמי דעבדים צריכין לשלם קרן וחומש כשיהיה להם אם האכילם בעה"ב תרומה בשגגה:

סימן ג

א עיין ר"ן פ' האומר דף ס"ב במה שהאריך שם על דברי רמב"ם באומר אם תלד בתך נקבה מקודשת לי והוכר עוברה הרי זו מקודשת והאריך בזה שם שיסודו מדברי ראב"י

דכשחת דבי כבשי דמי ואנן פסקינן כראב"י והקשה שם מסוגיא דב"ב דמקשה הש"ס מתינוק בן יום אחד נוחל ומנחיל אבל עובר לא ומקשה שם לר"ש דעובר יש זכי' ומוקי לי' שם באוקימת', אכן לדעת הרי"ף והרמב"ם דס"ל דעובר אין לו זכי' אפי' בירושה ממילא תו לא מצריכינן לאקומתא דמוקמינן ליה ומשמע אפילו ביושבת על המשבר או בנהרגה בידי אדם וידעינן שהיא מתה ראשונה אפ"ה אינו נוחל ומנחיל ואפילו בהוכר עוברה משמע ולדעת רמב"ם קשה יעו"ש וכל הרואה ישתומם על קושית הר"ן שהרי קודם לזה החליט בבירור דדוקא כשאומר בפירוש לכשתלד או אם תלד דמשמע ג"כ כאומר בפירוש לכשתלד וא"כ כשמת העובר ולא נולד גם הרמב"ם מודה ותו לק"מ מהאי דעובר לא, ונפלאתי עד מאוד עלי שנסתם מנגדי עומק כוונתו בזה אח"ז חפשו כבוד בני בספרי האחרונים ומצאו שכבר עמד בזה בעל המחבר פ"ה ונלפענ"ד בכוונת דברי קדשו דלכאורה קשה לדעת הר"ן שפירש בכוונת דברי הרמב"ם דס"ל דפסקינן כראב"י בשחת דבי כבשי דלא הוי כדבר שלא בא לעולם מהא דאיתא ב"ב דף קכ"ד לגבי שבחא דממילא דאין הבכור נוטל פי שנים דמתנה קרי' רחמנא ובחפירה והוי שובלי שלפופי והוי תמרי יעו"ש בפירוש רשב"ם דשלפופי הוא יותר משחת שכבר נעשה פרחים ואפ"ה הוי כדבר שלא בא לעולם אמנם לדעת ר"ן הנ"ל דס"ל דדוקא כשאומר לכשיתלשו כמשמעו מפשטא דראב"י ולהכי גבי בכור אינו ראוי לתת כיון שמת מקודם שנגמרו וכבר נפלו הנכסים קמי יתמי וכמו שיכול לחזור קודם שבא לעולם וכשמת הוי כחזרה כמבואר במרדכי אמנם כן לדעת ר"ן דס"ל שלא חל כלל עד שתלד אבל לדעת נימוקי יוסף ריש יבמות ולדעת המ"מ דס"ל בכוונת דברי רמב"ם דקדושין חלין מעכשיו וא"כ גם בשחת דבי כבשי יחול מעכשיו ולכשיתלשו קשי' מבכור דהוי ראוי אף כשנעשה פרחים ומכש"כ בשחת דב"כ אמנם נראה דלדידהו לא נסתעף כלל מקור הדין דגבי קידושין דמקודשת משחת דב"כ דלקושטא לדידן פסקינן דלא כראב"י כמבואר ברמב"ם פ"ה מה' תרומות דפוסק להדיא דלא מהני עד שיביאו שליש, ואפילו הכי בעובר מקודשת אפי' לרבנן דמפרשו ליה להא דאמרינן בהוכר עוברה וילדה היינו אפי' לרבנן דראב"י כמבואר בלח"מ שם ובמהרי"ט בקדושין, [אפשר דלדעתם זהו טעמו של הרמב"ם בפ"ג מהלכות נחלות דרועה באפר וילדה נוטל הבכור פי שנים דהיינו בהוכר העובר או אפשר אפי' בלא הוכר העובר נוטל פי שנים ודוקא בקידושין בעינן הוכר משום דקודם לזה לא סמכא דעתי' כלל ודומה לאסמכתא בעלמא] אבל מהא דפסקינן בסי' ר"ט בהגהה דפירות שחנטו מיקרי בא לעולם וגבי בכור אפי' בכפניות ונעשו תמרים מיקרי ראוי וצ"ל דאף לדעת נ"י ומ"מ דגבי עובר קונה ומקודשת מעכשיו ולכשתלד אבל לאחר שחנטו

אם מקנה לו הפירות מעכשיו ולכשיגמרו דלא קנה מעכשיו רק אם מקנה לו לאחר שיגמרו הפירות אזי קונה לכשיגמרו ולכן גבי בכור כיון דאינו ראוי לתת כיון שמת קודם ונפלו הנכסים קמי יתמי דנין אותו כאלו חזר בו כנ"ל, ואין לומר הכי יעלה על דעת שאם מקנה לו הפירות כשכבר חנטו כמו שהם דלא קנה, וא"כ גבי בכור אמאי מיקרי ראוי הרי ראוים הם לתת דז"א דבזה האופן אף קודם שחנטו וכשהיא שחת ג"כ קנה רק באם מוכר לו עתה הפירות לכשיגמרו אז איכא לאפלוגי בין קודם שחנטו ובין לאחר שחנטו ולגבי בכור בעינן שיהי' ראוי לתת כאשר יהי' בשעת חלוקה ומהאי טעמא נראה בזה שכבר עמד בעל פ"י לדעת רוב הפוסקים דעובר הוי כדבר שלא בא לעולם והרי מבואר בתמורה פ"ד דהקדש חל על העוברין דדווקא כשאומר מה שתוציא פרה זו מכור לך אזי הוי כדבר שלא בא לעולם אבל אם מקנה לו כמו שהוא באמת קונה גם בחולין לכן בהקדש חל כמו שהוא וממילא נפשטה בכולה:

ב' אמנם קשי' לדעת הר"ן דס"ל דדעת רמב"ם דבהוכר עובר מקודשת לכשתלד ואמאי כיון דהלידה בקנין עצמו ומחוסר לידה לא גרע ממחוסר תלישה עיין שבת דף ק"ז בהושיט ידו למעי בהמה ודילדל עובר שבמעי' דחייב משום עוקר דבר מגדולו ועיין ע"ג דף ך"ו בתוד"ה סבר וכיון דגבי תלישה מפורש בש"ס דהוא משום שבידו דוקא לא הוי דבר שלא בא לעולם וגבי לידה שאינו בידו דאולי ימית על ידי זה והוי כדשלב"ל ונראה שר"ן הבין בדברי רמב"ם שיסודו בזה וכן בהאי דס"ל בפ"א מה' נחלות דנפל נוחל ומנחיל שהרעישו עליו כל נושאי כליו שיסודו ומקורו הם מדברי הר"י מיגאש כמו שנבאר ומקדם יועתק דברי הר"י מיגאש כמו שנבאר ומקדם יועתק דברי הר"י מיגאש כמו שנבאר ומקדם יועתק דברי רבינו הר"י מיגאש ב"ב דף קמ"ב ד"ה אמר ר"י וכו' ובתוה"ד וז"ל ומר ברי' דרב יוסף דאוקמה לומר שממעט בחלק בכורה ודווקא בן יום אחד אבל עובר לא מאי טעמא וילדו לו בעינן אמאי איצטריך למימר טעמא מילדו דמשמע דבחלק בכורה דכתיב וילדו הוא דאינו ממעט הא מקנה בירושה קנה לשאר מילי והא אמרינן דעובר לא קנה כלל עד שיולד וא"ת דהא דר"ש ומר ברי' דר"י אליבא דר' יוסי הוא והכי קאמרי אפילו לר"י נמי דאמר עובר קנה מודה בהא ליכא למימר הכי דהא אמרינן והלכתא כי הני תלת לישני דמר ברי' דר"י אמאי איצטריך למיפסק הלכתא כוותי' בענין עובר דאינו ממעט בחלק בכורה ועוד דהא מתני' דקתני תינוק בן י"א נוחל ומנחיל בההיא נמי תנן פוסל בתרומה ונוחל ומנחיל וכיון דרישא דפוסל בתרומה אוקימנא דלא כר"י כדאמרינן ולאפוקי מדר"י דאמר עובר נמי פוסל היכא מינן סיפא דקתני נומ"נ לאוקמא כר"י דתהוי רישא רבנן וסיפא ר"י ואתחזי לן בפרוקי' דהאי קו' להאי דאמרי רבנן עובר ל"ק עד שיולד ה"מ בעובר חי דאתי

לכלל לידה ודייקא נמי מדאמרינן עד שיולד דאלמא בעובר שהוא חי ועומד ללידה הוא דאמרינן ל"ק עד שיולד ויוצא לאויר העולם אבל לעולם עובר שמת במעי אמו מכיון דמית ונתברר שאינו עומד ליולד ולצאת לאויר עולם איגלאי מילתא למפרע דמשעה שנוצר ונכנסה בו נשמה נעשה אדם וקנה חלקו בירושה שהרי אינו עומד ללידה שיתלה הדבר עד שיולד כיון דבעובר שמת במעי אמו מודו רבנן דקני דהרי קא יהיב רב ששת טעמא משום דאיהו מיית ברישא הא אילו מתה היא ברישא קנה ומר ברי' דר"י נמי קא יהיב טעמא דכתיב וילדו לו הא לשאר מילי דלא כתיב בהו וילדו לו כיון דמת במעי אמו איגלאי מילתא למפרע דקנה ואפילו לרבנן הדין הוא פרוקא דאסתבר לן בהאי קו' ומסתבר דדייק עכ"ל הרי"מ ויש להבין דאכתי מנא לי' הא היכא דמת במעי אמו דקני בעלמא דילמא הא דאמרינן אבל עובר לא ואינו ממעט בחלק בכורה מיירי כשנולד אח"כ כפירושו דרשב"ם ואי משום דסתם הש"ס ונקט הילכתא כרבה ב"י בהני תלת דילמא בחדא מיירי כשלא נתעברה בחיי בעלה ומת הבעל בתוך מ' יום, וחדא אפילו כשנתעברה כבר בחיי הבעל ונולד אח"כ וצריך לומר דקשי' לי' לגירסתו קו' תוס' נידה דף מ"ד ע"ב ד"ה מ"ט וכו' וז"ל למ"ד המזכה לעובר ל"ק לא איצטריך למידרש מוילדו כדאמר בפ' מי שמת וכוונתם פשוטה דמשמע התם בש"ס שהם תרי מאמרים חדא בבן שנולד לאחר מיתת אביו וחדא בעובר דהא בבן שנולד נוכל לומר כשלא נתעברה עדיין בחיי אביו וכנ"ל והשני אפילו כשנתעברה בחייו והנה מעיקרא דקאי בתרוצו לתרץ למאן דאית לי' דיש לו זכי' ניחא דאשמעינן אף שיש לו זכי' בעלמא אפ"ה אינו ממעט וכן הוא בסד"ט דמפרש כן ועיי בפ"ה שמפרש בע"א והוא יותר מורווח והוא דמשמע מש"ס דמוילדו לו נשמע אפילו בעובר דאינו ממעט והא מן ולו לחוד נשמע דבן שנולד לאחר מתות אביו אינו ממעט א"ו דמן ולו לחוד הוי אמינא דעובר מיקרי ג"כ ולו בנים כיון דעובר יש לו זכי' יוע"ש אמנם כל זה ניחא לדעת תוס' דס"ל באמת להלכה העובר יש לו זכי' בירושה ממילא אפילו לרבנן דר"י רק דס"ל דלא חיישינן למיעוט אבל לדעת הר"י מיגאש דס"ל כשיטת הרי"ף דאפילו בירושה ממילא אין לו זכי' וגרס במסקנא דהילכתא כרבה ב"י בהני תלת הדרי קו' לדוכתי' שהרי גם כשנתעברה בחייו אין לו שום זכי' בעלמא א"כ תו לא צריך לומר בהני תלתא שהרי בתרי סגי חדא לבן שנולד לאחר מ"א וחדא בבכור שנולד לאחר מ"א א"ו היכא דמת כשהוא עובר במעי אמו יש לו זכי':

ג' גם צריך להבין לדעת הר"י מיגאש מהאי דשמע שהפילה דמביא רב ששת ראי' לדבריו דעובר יש לו זכי' והא כשמת העובר במעי אמו לכ"ע קני וגם מהאי דתינוק בן יום אחד

דמקשה לר"ש דמשמע דלמ"ד דלית לי' זכי' ניחא והא בכה"ג לכ"ע קני ובשלמא בהאי יש לדחות דרב ששת לשיטתו דס"ל דעובר יש לו זכי' בירושה דממילא לית לי' לאפלוגי כלל בזה בין מת כשהוא עובר או כשנולד דגם הר"י מיגאש לא חידש מסברא דנפשי' כזאת רק על פי הכרח והוא למאן דלית לי' זכי' אפי' בירושה ממילא אבל מקו' הש"ס בתינוק בן יום אחד קשי' וצ"ל דמעיקרא לא נודע כלל לחלק בזה רק אח"כ מסתימות לשון הש"ס דפסק כרבה ב"י בהני תלת וקשי' לי' קו' תוס' הנ"ל מזה נסתעף דינו לפום גירסתו דכשמת במעי אמו אזי לכ"ע קני:

(כל הפלפול הזה הוא לענין המסתעף היינו לענין אכילת תרומה בזמן הבית אבל בגוף דיני קני' וזכי' וירושה הכל נוהג בזמן הזה ע"פ דינא דמלכותא)

ד נמצא לפי זה נראה בעליל דדינו של הרמב"ם בסוף פ"א מה' נחלות דנפל כשנולד נוחל ומנחיל לאחיו מן האב דכשיטות רבו ס"ל והוא אף דבבן ח' הוא כמחתך בשר בעלמא מ"מ נראה דאמו מתה ראשונה כמבואר במ"מ פ"א מה"נ ואף דהוא כמת הרי לא גרע מאילו מת במעי אמו ונודע בבירור דאמו מתה ראשונה דנוחל ומנחיל לדעת הר"י מיגאש הנ"ל אכן נראה דאף לדעתו הוא כשהוכר עוברה דווקא ונמצא תבנה לדינא של הרמב"ם דבהוכר עוברה מקודשת לכשתלד דווקא ולא במעכשיו כאשר הוכיח הר"ן לפנינו מפשטא דסוגיא בקדושין נכון ג"כ על פי סברות הר"י מיגאש דאל"כ עדיין יקשה כיון דלידה אינו בידו ולא גרע ממחוסר תלישה דלולא מפני שבידו לתלשו הוי דבר שלב"ל ואין לומר כיון דאתי ממילא הוי רק כמחוסר זמן דז"א שהרי רש"י הוא ראש המדברים בזה ואפ"ה ס"ל דכשלא הביאו ב' שערות בסוף י"ב אינה מקודשת [עיין במשנה למלך פ"ד מה' אישות] ודוחק לומר שגם בזה ס"ל דלא הוי דבר שלא בא לעולם ופליג גם בסברא זו על רש"י, או בע"כ צ"ל דס"ל כדעת הר"י מיגאש וכיון שגם בירושה ממילא צריכה זכיה גמורה לשיטתם ואפ"ה כשמת במעי אמו יש לו זכיה נמצא דאף כשהוא במעי אמו הרי הוא כאלו בא לעולם רק היכא שהוא עומד ללידה הוא דלא קנה מפני שיבוא לכלל זכיה יתירה כשיולד ויהיה לו זכיה גלויה לכן נוטל ממנו הזכיה סתומה ועלומה, ומזה מובן ממילא שהלידה איננו מחוסר בעצם קנינו שהרי גם כשלא נולד כלל יש לו זכיה והרי הוא כבא לעולם ממש מעת שהוכר עוברה רק מפני שתבוא לידי זכיה וקדושין גמורים לכן צריך להיות דאמר לכשתלד דוקא אבל בב' שערות שמחוסר עדיין לגדלות אף שהוא מילתא דממילא וחזקה דרבא כיון שהגיע לכלל שנים חזקה שהביא שערות כיון שמחוסר מעשה בעצמות זכייתו הוי כדבר שלא בא לעולם ממש:

ה ועתה נביטה נא ונראה נפקותא רבה בפירושא דמילתא בין דעת ר"ן בכוונת דברי רמב"ם לבין דעות הנ"י והמ"מ דלר"ן דהא דהוכר עוברה מקודשת יסודו מדברי ר' חנינא אליבא דראב"י ורמב"ם פוסק בזה כר' אליעזר בן יעקב נמצא דמקור דינא דהר"י מיגאש כבר הוא יסוד מוסד ומוכח מדברי ר"ח ואליבא דראב"י ואליבא דהלכתא דאל"כ יקשה שהרי מחוסר בעצמות הקידושין כיון דאינה מקודשת אלא לכשתלד כמו בתרומה גופיה אליבא דראב"י דצ"ל כשיתלשו דוקא כמובא בר"ן ולא עדיף משופעת מתוך י"ב לאחר י"ב דצ"ל שהביאו שערות בסוף י"ב אלא ודאי כסברת הר"י מג"ש וכנ"ל, אמנם לדעת המגיד משנה ונימוקי יוסף דלא פסקינן כראב"י בזה אף בשחת דבי כבשי נמצא נוכל לומר דדברי ר' חנינא הם אליבא דראב"י אבל לרבנן לא מהני לכשתלד לפי שמחוסר מעשה וכסברת רש"י גבי שופעת רק מסתימות הש"ס דמוקי להא דר"ח ככ"ע ואפי' לרבנן כמבואר במהרי"ט ולח"מ שפיר נוכל לומר דזהו כמסקנות הש"ס ב"ב דאמרינן הילכתא כרבה ב"י בהני תלת עי' לעיל אות [חית] וע"פ הוצעות הדברים האלו הרי קו' הר"ן לשיטתו ולפירושו ברור מללו בקו' על הרמב"ם מהאי דתינוק בן י"א כו' אבל עובר לא, דמשמע להדיא דלדידן דלית לי' זכיה אפילו בירושה דממילא לענין תרומה אתי מתני' כפשטא ולא צריכין להני אוקימתא אפי' היכא דידעינן בבירור שהיא מתה ראשונה כגון בידי אדם אפ"ה אינו נוחל ומנחיל ובזה קשי' לי' כיון דבע"כ צ"ל דדינו של הרמב"ם נובע מדברי הר"י מיגאש כנ"ל דאל"כ קשיא כצ"ל וכיון שכן הרי עובר זה שמת במעי אמו שלא יבוא לכלל זכיה לעולם אמאי אינו נוחל ומנחיל דבשלמא לדעת הר"י מיגאש עצמו לק"מ דאיכא למימר כאשר כתבנו באות [חית] דסברא זו נשמע רק ממסקנות ומסתימות הש"ס אבל לדעת רמב"ם כבר נשמע סבר' זו מר' חנינא עצמו דבע"כ אליבא דראב"י קאי דאין לומר דאליבא דר' מאיר קאי דס"ל אדם מקנה דשלב"ל דא"כ אפי' לא נתעברה נמי וכיון שכן כבר הוא יסוד מוסד מר' חנינא דהיכא שלא יבוא לכלל זכיה יתירה יש לו זכי' והרי הוא כאילו בא לעולם והדרא קושיא לדוכתי' דמפני מה עובר לא:

ו ועתה דעת לנבון נקל דקו' זו היא רק לפירושו של הר"ן בכוונת הרמב"ם בהלכה זו אבל לדעת נ"י ומ"מ לק"מ שהרי הרמב"ם בפ"ה מה' תרומות פוסק דלא כראב"י רק בהוכר עוברה מקודשת ממה דמוקי לה בש"ס אליבא דכ"ע דזהו לבתר מסקנות הש"ס ב"ב ואז מוכרחים אנחנו לבוא לסברת הר"י מגאש אבל מדברי ר' חנינא לא מוכח ולא מידי דאפשר לומר דאליב' דראב"י קאי ואף שמחוסר מעשה דממילא ס"ל דהוי כדבר שבא לעולם ואנן פסקינן כרבנן:

סימן ד

א ראיתי בס' פ"ה **(גם כל הפלפול הזה הוא רק לענין המסתעף היינו לענין אכילת תרומה כנ"ל אבל בגוף דינים כאלה השייכים לדיני ממנות הכל נוהג בזמן הוה ע"פ דינא דמלכותא)** בדיני המזכה לעובר בד"ה ולימא ליה וכו' וז"ל עיין ברמב"ן בחידושיו לעיל דף קל"ג ע"א גבי הא דאמר מי שאמר אחריך לפלוני אם היה הראשון ראוי לירושה אין לו הפסק והקשה הנ"ל הרי מתנת שכ"מ חייל אף אחר זמן והביא הרבה ראיות לזה וחד מנהון מדתנן הכא ילדה יטול וכו' והא מתני' איירי בשכ"מ מדתנן ואם אין שם יורש אלא הוא וכו' וא"כ הא ג"כ לא חל מיד אחר מיתתו דהא עדיין לא נולד רק אחר שנולד א"כ חזינן דמתנת שכ"מ חל אף אחר זמן עיי"ש היטב ובתשו' הארכתי דמוכח מהך דהרמב"ן פליג על הרא"ש שכתוב בתשו' כלל פ"ב סי"ד שהעלה שכ"מ שזיכה לעובר אף אי מהני בבריא מ"מ אי מת השכ"מ קודם שנולד העובר לא מהני דהוי מת המזכה וכיון דליתא למזכה בשעת חלות הקנין לא מהני ולדעת הרמב"ן הנ"ל מתני' איירי כן ובאמת צ"ע קצת על הרמב"ן מנ"ל הא דמתני' איירי שמת קודם שנולד וכו' עכ"פ חולקין בזה הרא"ש והרמב"ן וגם גוף הסברא של הרא"ש צ"ע דהרי כתב הרא"ש בעצמו כלל פ"ד דמתנת שכ"מ חל אף אחר זמן ולא אמרינן הא ליתא למזכה בשעת חלות הקנין ז"א דהרי כל מתנת שכ"מ לא חייל עד אחר מיתה א"כ חזינן חכמים תקנו כן א"כ מנ"ל לחלק בלדבר שב"ל עכ"ל:

ולפענ"ד נראה ברור שדברי הרמב"ן והאשר"י יחדיו מתאומים ופרץ אין בהם דדברי רמב"ן קאי על קושיות הגמרא שהיקשו על הא דאמר רב הונא מתניתין א"י מי שנאה ולימא דאמר לכשתלד וכיון דלס"ד דמקשן דהיכא דהיקנה לכשתלד הוי לדבר שבא לעולם וממילא היכא דאמר כן על הבן בין הבנים שהוא ראוי ליורשו זוכה בתורת ירושה דתורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שיזכה כר' יוחנן ב"ב דהילכתא כוותיה בש"מ תו לא איכפת לן במה שמת קודם ונפלו נכסי לקמי יתמי שהרי העובר עצמו זוכה מחמת ירושה כשיולד ומה אולמי' דהאי יורש מהאי אכן רבינו אשר"י דאיירי בבן בנו שאינו ראוי ליורשו רק שיקנה בתורת מתנת שכ"מ ולשיטתו דפוסק כמ"ד לכשתלד קנה ואיתא בברי ולזה חידש רבינו כיון שמת קודם שנולד העובר דתו ליתא בברי כיון דכל עילוי ויפוי כח של עובר זה מפני שהקנה לו לאחר זמן לכשיולד ועילוי זה ליתא בבריא שהרי מת המזכה ונפלו נכסי קמי יתמי דבשלמא בכל מתנות שכ"מ אף דאינו קונה אלא לאחר מיתה ולא אמרינן כבר זכו בהן יורשים וירושה אין לה הפסק שכל קניות מתנות שכ"מ כן הוא בתקנת חכז"ל כדי שלא תטרוף דעתו עליו ואיתא בבריא שהרי יכול ליתן מעכשיו

אבל בעובר דכל עילוי ויפוי זכותו מפני שלא הקנה לו מעכשיו אלא לכשתלד ובאופן זה ליתא בבריא:

ב' עוד שם בפ"ה וז"ל **(כל הפלפול הזה נמשך אל אות ג' שאחריו לענין גירושין אבל מה שנוגע לדיני ממונות הכל נוהג בזמן הזה ע"פ דונא דמלכותא)**. עיין ברא"ש ב"ב שכתב למ"ד המזכה לכשתלד קנה ע"כ אייריי שהקנהו לו ע"י אחר שמשכו לרשותו ועדיין ברשותו בשעה שנולד או שעומדת עכ"פ באגם עיי"ש ולכאורה תמוה מ"ש עומדת באגם דזה לא מהני רק אם אמר מעכשיו ולאחר למ"ד יום וכו' ובתשובה הארכתי וכתבתי די"ל דהרא"ש מיירי במעכשיו עכ"ל [ומקו' זו כבר רמזו השך ומשנה למלך] ולענ"ד נראה דאי איפשר לומר כן דלדעתם דכל יפוי כח ועילוי זכותו מפני דאמר לכשתלד הוא נמצא היכא דאמר מעכשיו ולכשתלד מיגרע גרע ולא קנה כלל תדע שהרי לגבי דבר שלא בא לעולם מובא במרדכי כמה גדולי פוסקים דס"ל דאם אמר להדי' לכשיבוא בעולם דקני עיין במרדכי ר"פ יש נוחלין וגבי פרה שהיתה רועה באפר וילדה אמרינן ב"ש כמאן כרבי דבכור נוטל פי שנים בשבחא דממילא אבל לרבנן אינו נוטל פי שנים וכן ס"ל לכל הפוסקים לבד דעת הרמב"ם יוע"ש ומבואר התם דטעמייהו דרבנן בשבחא דממילא משום דמתנה קרי' וכו' ולדעתו הרי איתא במתנה שהרי יכול לתת מעכשיו ולכשיולד אלא וודאי דמעכשיו מיגרע גרע ותו אינו ראוי לתת לכשתלד לחודא כיון דמת קודם ונפלו קמי יתמי ואינו דומה לדבר שלב"ל דמהני מעכשיו לר"מ דהתם מהני מעכשיו לחוד לר"מ כדאיתא גבי שדה זו שאלקחנו קני' לך מעכשיו וכן מבואר להדי' במרדכי ר"פ י"נ דלר"מ קונה במעכשיו לחודא אבל לדידן דאינו קונה רק באומר לכשיבוא בעולם ולכן כשאומר מעכשיו ולכשיבוא בעולם לא קני כלל ולולא דמסתפינא לאשר לא נמצא גילוי לזה בדברי רבותינו הראשונים הייתי אומר דהא דבעינן במשוך פרה זו ולא תהי' קנוי לך רק אחר למ"ד יום דבעינן עומדת באגם ומעכשיו אבל בעומדת באגם ולא אמר מעכשיו לא מהני היינו דווקא בבהמה דניידו ויצאה לר"ה או לרשות מוכר בנתיים דגם בזה מהני מעכשיו כשעומדת באגם בסוף שלשים עיין יבמות צ"ג בתד"ה קנוי לך מעכשיו בסה"ד אבל במידי דלא ניידו מהני באגם אפילו בלא מעכשיו דכמשיכה אריכתא דמי ודומה קצת להאי דאמרינן גבי ספינא דבעינן עד שימשוך את כולה הכי ס"ד דבעינן שימשוך את כולה בפעם אחת ואפילו בהפסק איזהו ימים בנתיים קנה אע"ג שהקנין לא נגמר עד משהו האחרונה וכן בבהמה בקראה לה והיא באה אף שבאחרונה כבר נפסק כחו מ"מ כיון שבראשונה התחילה המשיכה ע"י כחו אזי נגרר הכל בתר המשיכה ראשונה

אף שעודנו לא קנה אז כגון שעומדת בתוך ר"ה וה"נ בעומדת באגם כיון שע"י משיכה ראשונה נעשה האגם כרשותו כמובא בתוס' יבמות הנ"ל ונעשה כמשיכה אריכתא:

ג' ובזה יתישבו דברי רמב"ם שפוסק בפ' ט' מה' גירושין ה"ג דבצידי ר"ה מגורשת בלאחר למד יום ובפ"ב מה' מכירה ה"ט גבי משוך פרה זו פסק דלא מהני עומדת באגם אלא במעכשיו ולאחר למ"ד יום דשאני מילתא דניידו מדבר דלא ניידו עיין ר"ן פ' הכותב פו ע"ב ועיין בתוס' שם בד"ה האומר דמוקי לי' בדאמר מעכשיו וכן בר"ן שם מדמה להו אהדדי אפשר לומר דלא משום דלית להו לחלק בין דבר דנייד רק משום דלית להו שום קנין גבי גט רק ידה וחצירה וכן הוא להדיא בר"ן ר"פ הזורק גבי תיזול ותיחוד ותפתח שחולק על רש"י שם דגבי גט לא מהני אג"ק רק ידה וחצירה וכיון לא מהני גם מחמת משיכה אריכתא ועיין בתורת גיטין סי' קל"ט שהוכיח במשור דמשיכה והגבהה מהני בגט שגם משיכה נקרא בשם יד דכתיב או קנה מיד עמיתיך דבר הנקנה מיד ליד יוע"ש דזהו דווקא היכא שעשתה המשיכה בפועל ממש או ע"י הגבהה בידה אף שהגט גבוה יותר מפיסת ידה אבל מוגבה מכחה או משיכה מכחה כגון שהגט מונח על גבי בהמה וקראה והיא באה אף שהבעל קירבה אצלו דנפק מטלי גיטך ע"ג קרקע אפ"ה לא מהני רק לדעת רש"י דמהני גם שאר קנינים בגט ועיין בספרו נ"מ ס' קפ"ח שכ"כ להדיא גבי הגבהה והכי נמי במונח בצידי ר"ה כיון שלא נעשה אז משיכה בפועל ממש רק ע"י גלגול משיכה הראשונה שנעשה האגם רשותה תו לא מהני ולא מידי לדעת החולקים על רש"י ולהכי מוקי לה בדאמר מעכשיו או שר' נחמן חולק על ר' יוחנן אבל במעכשיו ולאחר למ"ד יום מהני לכ"ע במונח באגם אף גבי גט שראוי הוא לקנין ע"י משיכה בפועל או ע"י דבר אחר:

ד עוד שם בפ"ה וז"ל **(גם בכאן כל הפלפול הוא לענין גט אבל מה שנוגע לדיני ממונות הכל נוהג בזמן הזה ע"פ דינא דמלכותא.)** עוד בראי"ש שם וגם שלא מת המזכה קודם לידת הזוכה דאל"כ כיון שנפלו נכסי קמי יתמי בטל המתנה עי"ש ועיין בפרישה בח"מ סי' ר"י שהקשה ע"ז ל"ל הך דנפלו נכסי קמי יתמי ת"ל כיון דעכ"פ אינו בדעתו בשעת חלות הקנין בטל כמו דמשני הש"ס לעיל דף קכ"ז ע"ב וכן בקידושין דפריך לר"מ דסבר אדם מקנה דשלב"ל יכיר ל"ל ומשני בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס וכו' א"כ חזינן דצריך שיהי' בדעתו א"כ גם כאן בגוסס כן ול"ל הטעם משום דנפלו קמי יתמי ע"ש שתירץ דאלת"ה כיון דרצונו חזינן עכ"פ הי' ליתן הי' אנן ג"כ נותנין לו ע"ש ולדידי בגוף הדבר צריך להתיישב הרבה דלא מצאתי מבואר כעת בא"ע לענין גיטין ולענין קנין דאם גירש את אשתו ואמר ה"ז גיטך ולא תתגרשי בו עד אחר ל' יום דבטל הגט אם נשתטה

הבעל תוך כך גם לענין קנין אם מכר לו ביתו בשטר או בכסף ואומר לו שלא יחול הקנין עד אחר ל' יום אי נשתטה בתוך כך דבטל ואדרבה עיין בא"ע סי' קכ"א לענין אם אמר כתבו גט לאשתי ואח"כ נשתטה לדעת הרמב"ם אינו פסול רק מדרבנן עש"ה בגט פשוט ופר"ח א"כ חזינן דהכל תלוי בשעת אמירתו לשליח כיון דבאמירתו נגמר השליחות ולא צריך עוד לעשות שום דבר לא מגרע במה שנשתטה אח"כ כמו כן י"ל במגרש את אשתו וקבע לה זמן אחר ל' יום ואין לחלק ולומר גבי שליחות שאני משום דשלוחו של אדם כמותו וכו' ז"א דאכתי כמו גבי אשה אם נימא בשעת חלות הגט צריך שיהא הבעל בר דיעה כמו כן גבי שליח בשעה שכותב ונותן נגמר השליחות נימא דבעי שיהא בר דעת וגם הסברא מכרעת מי נימא דאי נתן כבר ליד האשה וקבע זמן ונשתטה תוך כך בטל וכשנתן ליד השליח ועדיין לא הגיע כלל ליד האשה קיים זה תימא והן אמת הסוגיא דיכיר וכו' מכרעת כן דלא מהני אם נעשה גוסס קודם חלות הקנין ולחלק בין דבר שלב"ל לבא לעולם זה דוחק דלכאורה לר"מ שוין הם ועכ"פ צריך להתיישב בדבר זה כי נפ"מ טובא ואם נאמר כמו שכתבתי לעיל דהרא"ש איירי במעכשיו י"ל קצת קו' הפרישה הנ"ל דכה"ג י"ל לוודאי לא בעינן דעתו בשעת חלות הקנין ועיין בזה עכ"ל הפ"ה ובמטותא מיניה דמר קאמינא שגם סברא זו שהכריע מדנפשי' שאין לחלק בין דבר שבא לעולם לרבנן לדבר שלב"ל לר"מ מצינו ג"כ בתוס' עי' קדושין ס"ג ע"א בד"ה כגון בתה"ד לענין דלא בעינן מעכשיו דוקא לר"מ כמו דלרבנן בדבר שבא לעולם אכן מינה ובה אבא ליזול לבא נרגא שהרי מדברי קדשו עצמו שחתר למצוא דרך סלולה וליישב דברי הרא"ש מקושית הפרישה דאיירי בדאמר מעכשיו ולכן מהני אף בר דעת בשעת גמר הקנין כשנולד העובר הרי בע"כ צ"ל שאין כל הענינים שוים ולאו בחדא מחתא מחתינהו שיהי' קו המדה שלה בכ"ע בין דבר שב"ל לרבנן ובין דבר שלב"ל לר"מ דא"כ הדרי קו' הש"ס דלרבנן יכיר למה לי שאפי' בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס עדיין בידו להקנותם מעכשיו ולכשיפלו שהרי מעכשיו מהני לר"מ בדבר שלב"ל גבי שדה זו שאלקחנה לענין נקרע השטר כמבואר בתוס' ושאינו יכול לחזור בו עוד כמבואר ברשב"א קידושין שם אפילו לדעת הרמב"ן שחולק בענין נקרע השטר ולענין שאינו יכול לחזור קודם שבא לעולם מודים כל הפוסקים שאינו יכול לחזור קודם שבא לעולם ועי' גיטין דף ע"ג ע"ב באומר מעת שאני בעולם ובפרש"י ובתוס' ופוסקים שם שפירשו שעה אחת קודם מיתתו הרי שאף שאינו שפוי בדעתו בעת חלות גט אפ"ה מגורשת אפילו בלא מעכשיו ועוד ראיה מוכרחת מהא דפליגי אביי ורבא במתנות שכ"מ אם קונה לאחר מיתה או עם גמר מיתה ב"ב קל"ז ע"א ואיתא התם הדר בי' אביי מההיא

וממאי דמההיא הדר ביה דלמא וכו' ס"ד דתנן הרי זה גיטך אם מתי וכו' לא אמר כלום וע"ש בפי' רשב"ם בד"ה זה גיטך לאח"מ לא אמר כלום וכו' וז"ל מיהו שמעינן מינה דלאחר מיתה קא מגרש לה וה"ה למתנתו דאי עם גמר מיתה א"כ הוי גט ואמאי קתני לא אמר כלום עכ"ל והרי מבואר דאפי' שאינו שפוי בשעת חלות הגירושין ה"ה מגורשת גמורה אלא ודאי דדבר שלא בא לעולם שאני בזה מדבר הבא לעולם כפירושו דרשב"ם ופוסקים גבי נכסים שנפלו לו כשהוא גוסס דלא עדיף לר"מ היכא שהקנה לו קודם שבא לעולם מהיכא שהקנה לו לאחר שבא לעולם אבל באם או בלאחר היכא שישנו בעולם לא בעינן שיהיה שפוי בדעתו בשעת חלות הדבר וגם בעל הדרישה לא נתעורר בזה רק גבי לכשתלד כיון שכל יפוי זכותו ויפוי קנינו רק מפני שלא הקנה לו מעתה רק לכשתלד ולהכי בעינן שיהי' שפוי בדעתו בשעה שנולד ועיין:

ה עיין מל"מ ספ"ב מה' תרומה וז"ל ודע שראיתי לתו' בפ' כ"ש ל"ג ע"ב שתי' לקושיתם וז"ל וי"ל דדוקא בטבל טמא וכו' אבל בטבל של חמץ מדליקין דלא איירי אלא בשתי תרומות ע"כ ודבריהם נפלאו ממני דדל מהכא איסור חמץ ת"ל דכל טבל אפי' טהור אסור בהנאה של כלוי וכמ"ש בפ' במה מדליקין ובשאר דוכתי וא"כ מהיכא תיתי דבשביל שהוא חמץ שישתנה דינו להתירו בהנאה של כלוי וצ"ע עכ"ל ונראה לפענ"ד דכוונת דבריהם כפשוטן כיון דאיסור הנאה של כילוי לא ידעינן רק מדכתיב משמרת תרומתי ודרשו מזה דבשתי תרומות הכתוב מדבר א' בתט"ה וא' בתט"מ והדר ילפינן זה מזה ואמרינן דכשם דבתרומה טמאה אין לו בו אלא משעת הרמה ואילך אלמא דמיתסר בהדלקה קודם הרמה אף טהורה כן עי' דף ט' בתד"ה כדי הרי שרחמנא לא גילה רק בשתי תרומות שמשונים זה מזה דבטהורה תשרי אף באכילה ובטמאה לא תשרי רק בהנאה אולם בשניהם השיריים מותרין לאחר הפרשתן אפי' באכילה ובשתי תרומות אלו ריבה רחמנא דאסורין בהנאה בעודן בטבלן אבל בחמץ בפסח שגם לאחר הפרשה לא שרי השיריים באכילה והרי היא תרומה שלישית שלא נכלל בכלל שתי תרומות הנ"ל דריבה רחמנא להקשן אהדדי שיאסרו בהנאה של כילוי ומנ"ל השתא שתאסור בהנאה:

ו שם בפשטות הגמרא יש להבין לר"ה ברי' דר"י דמפרש טעמא דברייתא אבל הפריש חמץ תרומה ד"ה אינה קדושה משום דאמר קרא ראשית ששיריה ניכרין דא"כ לא תליא מידי במאי שהפריש חמץ רק הכל תלוי בשיריים שאם הפריש חמץ על שיריים שאינן של חמץ דשירי' ניכרים הוי תרומה ולהיפך לא קדשה וכ"מ בספר דו"ח, ונראה ע"פ דברי ר"ן גיטין פ"ב דכתבו על א"ה דכשר דה"מ בדברים שאינו עומד לשריפה אבל בעומדים לשרוף כשרוף דמי ולפ"ז אפילו לריה"ג דמתיר בהנאה אבל מ"מ עומד לשריפה מעשה

דתשביתו רק דשרי ליהנות בשעת שריפתן ונמצא היכא שהפריש מחמץ על שאינן של חמץ הרי הוא כמפריש ממין על שאינו מינו וכן להיפך שהרי של חמץ נידון כאפר בעלמא רק היכא ששניהם של חמץ ששניהם שוים צריכין לדון משום דבעינן ששיריה ניכרין אבל בטמאה על הטהור שאינו עומד לשרוף בשעת הפרשתן רק לאחר שהפריש ובשעת הפרשה הרי שוין במינם וגם לאחר הפרשה אינו טעון שריפה רק מדרבנן לדעת רש"י ותוס' בתירוץ ראשון שבת ך"ה ד"ה כך:

ז בפ"מ סוף סי' ס' בי"ד שמעורר ברמיזותיו על דברי תוס' בפ' כ"ה דף מ"ט בד"ה שאם נטע וז"ל וא"ת מ"ש גידולי אגוז של ערלה מגידולי טבל ומעשר שני שהן חולין וכו' וי"ל דערלה שאסורה בהנאה יש לאסור הגדולין שגם זה הנאה היא אבל באיסור אכילה אין לאסור הגדולין שאינו אוכל האיסור עצמו עכ"ל והא גם טבל אסורה בהנאה של כילוי, ונראה דבטבל כשם דמותר בהנאה שאינו של כילוי כן מותר בהנאה כשכבר נכלה ונאבד דלא אסרה רחמנא רק בשעת כילוי וכיון דהכא איירי בדבר שזרעו כלה שכבר נכלה ונאבד תו לית ביה סרך איסורא משא"כ באיסורי הנאה עצמן הרי מ"מ נהנה מן האיסור שע"י באו הגדולין אבל בטבל שהוא רק מאיסורי אכילה רק דהנאה של כילוי א"ר כדי שלא יבואו לידי כילוי ועתה כשכבר נכלה לא איכפת לן בהנאת הגדולין הבאין מן הטבל וא"ל שגם בשאר א"ה נימא דכשכבר נכלה יהיו דמי לעפרן וכל הנשרפין אפרן מותר ויהיו הגדולים ג"כ מותרין דמידי טעמא דנשרפין אפרן מותר אלא משום שכבר נעשה מצותן כמ"ש תו' בסוף תמורה וזה לא שייך בגדולין וכיון שלא נעשה מצותן שהרי נטען לא נגרע מנקברין שגם אפרן אסור בהנאה:

השמטה

שאלה מהרב המה"ג דק"ק דאברין נ"י והשאלה יתבאר מהתשובה.

אחדש"ה אודיעהו שקבלתי שאלתו על נכון ותוכן שאלתו על קהל עדתכם שקבלו עליהם בכתב איסור ובשד"א וטופס הכתב בזה"ל כ"ז קבלנו עלינו באיסור ובשד"א בלשון עבר והכריזו כרוז הלז בבה"כ ובבה"מ שנעשה ע"פ רוב הקהילה ובגזירת מורי הוראות שיתנו סכום ידוע לבנות גדר לבית עלמין וח"י אנשים התחילו לקיים את אשר קבלו עליהם והנשארים לא נתנו וזה זמן כביר פסקו גם הם נלפענ"ד שדינו רק כנדרי ציבור שיסכימו להתיר מכאן ולהבא ומה שפקפק מעלתו כיון שההסכמה הוא סייג לדבר מצוה אין יכולים להתיר כמובא בש"ע סעיף ך"ח ואף שכולם עברו ויש בהתירו דבר מצוה חשש להחמיר ע"פ דברי הש"ך ס"ק ך"ח ואף דגם בצדקה מהני שאלה זהו דוקא בפתח וחרטה גם חשש להחמיר מחמת שחתמו עצמם על איסור ושבועה לצרוך

שאלה לחכם דוקא כדעת הש"ך ביו"ד בס"ק פ"ו ואף שכתב בלשון עבר וידוע לכל שלא קיבלו ע"ע בפועל ממש כדאיתא להדיא ברמ"א סי' רל"ב סעיף י"ב עלה על דעתו להחמיר כיון שבצדקה מהני מחשבה שבלב מכש"כ דמהני במעשה קצת עכת"ד מעלתו נ"י, ונ"ל שאין לחוש לזה מכמה טעמים אמנם בקצרה מה שמוכיח רק לדינא שכעת מוטרד אני מכל צד ובפרט שכל מגמותיו בזה רק לידע דעתי בזה לדינא וכבר כתבתי למעלתו תשובה ארוכה בפלפול וסברא אשר הארכתי לרוות צמאונו ונאבדה העתקה ובעיקר הדבר עי' בת"ה שאלה רפ"ד ותוכן דבריו שם שאין שום חיוב על הציבור לעשות הוצאה יתירה כדי שלא ירעו הבהמות על הקברות ומובא בקיצו' ברמ"א סי' שס"ח ואין זה דומה לצדקה כלל ולא שייך בזה כלל לומר דמהני מחשבה בלב, ואף לבנות בהכ"נ דהוי מצוה רבה המוטל על הציבו' לא שייך לחייבו משום דכתיב גבי' כל נדיב לב עולות דדוקא בקרבנות או צדקה לעניים ולא במצוה אחרת עי' שבועות דף ך"ו ע"ב דהוי שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין ואף בצדקה לעניים לא נראה כלל לומר כיון דמהני מחשבה בלב מועיל ג"כ אם קיבל עליו לשון עבר לענין שבועה דמה ענין שמיטה אצל ה"ס דלגבי שבועה ריבתה תורה בפרט לבטא בשפתים ואף דמחויב לקיים מחשבתו אבל שבועה לא חל עליו כלל וזה פשוט ואין להאריך:

נמצא לפ"ד רמ"א אין בזה משום שבועה שקבלו עליהם בלשון עבר רק משום נדרי ציבור ואין בזה משום סייג וגדר לעבירה כיון שזהו רק רשות ודרך נכונה ועי' בש"ך ביו"ד ס"ק ך"ח דדוקא במשחק בקוביא ואין לו אומנות אחרת אבל ביש לו אומנות כיון שאינו פסול יכולין להתיר ואף שבודאי דרך נכונה לחדול מדרך שחוק לגמרי והכי נמי בנידון דידן וגדולה מזו נראה דאף בתקנה לדבר מצוה גמורה אם רובם עוברים יכולין הציבור להתיר להם אף **(בואו ונחזיק טובה להממשלה יר"ה בזמנינו אשר תשים עינא פקיחא על דברים כאלה ותכריח את, הממאנים לתת חלקם בהערכה (עטאט) לכל צרכי צבור הנעשים ע"פ ידיעת והסכם הממשלה יר"ה:)** דאינו ניתר בפתח וחרטה בשאלה אבל הם בעצמם יכולין להתיר מכאן ולהבא כדין נדרי צבור והטעם דהא דאין החכם יכול להתיר לעובר מפני שאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך וכן מבואר בתשובה המיוחסת להרמב"ן רנ"ב וז"ל תשובה מסתברא שאין נזקקים לו דשחוק בקוביא עבירה היא ואין מתירין נדר לעבירה ואם מפני שלא יכשילנו יצרו ישבע ליצרו ואין אומרים לאלו שיזדקקו לעבירה קטנה שלא יעשה עבירה שלא אמרו בעירובין ניחא ליה לחבר דליעבד איהו איסורא זוטא ולא ליעבד ע"ה איסורא רבה אלא לאיסור שבא לאחרים ע"י החברים עכ"ל הרמב"ן וא"כ ממילא בנדרי ציבור כיון שהם בעצמם מתירים לעצמם לא

שייך זה וגדולה מזו איתא בהשולח ל"ח בשפחה שכפו את רבה לפי שנהגו בה מנהג הפקר ועיין תוס' שם ועירובין ל"ב ד"ה ולא דכגון זהו מצוה הוי דרבים וה"נ כיון שהוא מכשיל לרבים ובפרט שהמתירין הם בעצמם העוברים נמצא דאף הש"ך שחולק על הרמ"א הוא דוקא בשאלת חכם אבל לא בנדרי ציבור שהוא בעצמו הביא תשו' רמב"ן בש"ך ביו"ד ס"ק ך"ח עוד לאפושי מילתא דהתירא נראה דבודאי לא עלתה על דעת' שהחתומים יקבלו על עצמם באיסור ושבועה והנשארי' רק באיסור לחוד דאיתא להדיא בתשו' רא"ש כלל ז' ס' ט' וריב"ש תס"א ורשב"א שאין הצבור יכולין להשביע רק כשענו אמן וכל גזירתם רק בכח איסור לבד או בשאר תקנות והצבור מצווים ועומדים לשמוע בקולם הכי יעלה על דעת דלדידהו כיילי ליה בקבא רבה ולכ"ע בקבא זוטא וסברא זו מוכרחת מבעל נ"ב דס"ל דשבועה מהני ע"י שליח ומבואר בש"ע דחרמי ציבור ניתרים ע"י עצמם אף שגזרו באיסור ושבועה כגון שענו אמן כיון דבאמת ליכא איסור שבועה אבל אם הי' חל איסור שבועה כגון שענו אמן צריכים שאלה לחכם לדעת הרא"ש כלל ז' י"ג ועדיין קשה מה מועיל התרה לגבי המצווים ובנדרי צבור ל"ש נדר שהותר מה"כ ובפרט בכגון זה דאף גבי שאלה לחכם לא אמרינן ה"מ ה"כ כמבוא' בתשו' מהר"ם מפדאווה ס' ס"ט א"ו משום דאמרינן שלא עלה על דעתם לברור לעצמם איסור חמור מכולם וה"נ נראה שהחתומים בעצמם לא חתמו רק להכריז ברבים ועל דעתם ועוד נראה ראיה להתירא דאף אם גזרו הדבר שהיא מצוה גמורה ורובם עוברים לאחר שקיבלו הגזירה עליהם דמהני התרתם ומצוה להתיר נדרם דלכאורה יש להסתפק בנודר עד"ר על שני דברים באחת יש מצוה בשאלתו ובשני הוא דבר רשות דלכאור' הוא נראה דאין לו התרה כיון דע"י התרה זו יפקע ג"כ נדר השני שהוא דבר רשות ושב ואל תעשה עדיף אבל לקושטא מוכח מש"ס דמתירין עיין מכות דף ט"ז במדירה על דעת רבים שם ע"ב אבל אונס לא וכו' דלדבר מצוה יש לו הפרה ועדיין משכחת לי' בביטלו ולא ביטלו כגון שנדר בצירוף דבר רשות או שגירש מחייבי לאווין דאיכא עבירה בשאלה א"ו כיון דלגבי חדא איכא מצוה מסלקינן איסורא וכמאן דליתא דמי ואף דלגבי נדר השני איכא עבירה ומכ"ש בנידון דידן דהא מבואר בריב"ש תס"א כשיש מכשול לרבים מיקרי דבר מצוה מובא בש"ך ביו"ד ס"ק ס"ד ואף שע"י זה נפקע המצוה שקבלו עליהם מתחלה ועיין:

ואף שלכאורה יש לחלק אבל לאחר עיון נראה דאם בשני דברים מועיל התרה כש"כ בנידון דידן שגם בלעדי התרה כבר הורס המצוה שקבלו עליהם:

חלק אבן העזר

הלכה א - בדיני יחוד

סימן א

בדבר שנשאל קדמנא בזקן אחד שליט"א אשר כבר נתבטלו כל כחותיו לקישוי ולזרע אם מותר ביחוד דבר זה אינו מבואר בש"ע ובפוסקים ראשונים ולכאורה יש להוכיח זה מדברי הרמב"ם פ' כ"ב מהא"ב ה' יו"ד מובא באה"ע סי' כ"ב סי' י"א וז"ל תינוקת מבת שלש ולמטה ותינוק בן תשע ולמטה מותר להתייחד עמהן שלא גזרו אלא על יחוד איש הראוי ואשה הראו' לביאה עכ"ל ונידון השתא לנידון דידן כיון שאינו ראוי לביאה דמי לקטון פחות מבן תשע אולם מרחק רב ביניהן דשאני קטן דאינו ראוי לביאה כלל אבל בנידון דידן כיון שיש לו רפואה כדאיתא להדיא בשבת קי"א ע"א לענין סירוס ואלא בזקן והאמר ר"י הן הן החזרוני לנערותי יעו"ש אמנם גם כן אין ראי' משם לאיסור דשאני לענין סירוס דלא גרע מקטן אבל לענין יחוד עדיין איכא למימר דכ"ז שלא עסק ברפואות תעלה מותר ביחוד נמצא דעודנו לא נשמע מכל זה לא היתר ולא איסור אמנם לפענ"ד ראי' ברורה לאיסור דאיתא בירושלמי סוטה ב' ע"א על משנה ב' וז"ל מהו שיקנא לה משני בני אדם כאחת ר"י אמר במחלוקת מאן דאמר מקניא לה מאבי' ובנה מקנא לה משני ב"א כאחת עכ"ל ופי' הפ"מ דאיבעי' אזלי הכי אם דין קינוי וסתירה דווקא היכא דאיכא איסור יחוד א"ד דלאו באיסור יחוד תלי' ולהכי פשוט לי' דתלי' בפלוגתא אם מקנא לה מאבי' ובנה בבהנהו ליכא איסור יחוד נמצא תוכן הדברים אף דמבואר ופ' הארוסה דמכל עריות מקנין אפ"ה איכא למימר דדווקא דעריות דאיכא איסור יחוד איתא נמי לדין קינא ופליגי בזה במוראי אם דין קינא אגוד לגבי איסור יחוד אם לא ועיין סוטה כ"ו ע"א ושאינו איש למעוטי מאי אילימא למעוטי שחוף (ועיין פירושו ברש"י וברמב"ם ם פ"א מה' סוטה ותמצא מבואר דהיינו נידון דידן) והאמר שמואל שחוף מקנין ע"י עוד שם בש"ס מקנין ע"י פשיטא והשתא אם נאמר דשחוף מותר ביחוד א"כ ליכא צד פשיטות לאיסור קינא וסתירה וקמ"ל שמואל דלא תלי' זב"ז א"ו אף בשתוף איכא איסור יחוד אמנם עדיין איכא למימר דזהו דווקא ביחוד א"א דאסור מדאורייתא אבל בפנוי' דליכא איסורא אלא מדרבנן בכה"ג דל"ש לא גזרו רבנן וא"ל דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקנו דהאי דאמרינן דל"ש לג"ר זהו היכא דעיקרו מדרבנן אבל בגוונא דאיכא איסור מדאורייתא אמרינן דכעין דאורייתא תיקנו אין זה מוכרח דמוכח מכמה דוכתא דלא פסקינן כן חדא בגיטין ס"ה לענין שתופי מבואות (ויש לחלק דהתם לית לי' עיקור מה"ת כלל אבל לענין יחוד מיקרי יותר דאית לי' עיקר מה"ת אף דגבי פנוי' אסור מדרבנן מ"מ

איכא איסור יחוד מה"ת) ועוד ביבמות ד' י"א ע"א בהא דאמר רב צרת סוטה אסורה וכו' ודקארי לה מאי קא"ל קסבר כל דתיקון רבנן כעין ד"ת משמע דלקושטא סבר דל"א כד"ק אמנם נראה כיון דסתם פנויות נידות הן ואסורה ביחוד מדאורייתא כשאר עריות ובאיסור דאורייתא כבר נתברר לנו דליכא לאפלוגי בין שחוף לכל אדם ועוד כדמות ראי' מפ' א"מ כ"ה ע"ב מאי בינייהו א"ב אשה חשובה יעו"ש בפי' רש"י ותוס' ולא אמרינן ג"כ נפקותא להיפך ובשחוף ודוק:

הלכה ב - בדיני מינקת

סימן א

שאלה על דבר מקר' בלתי טהור אשר קרה בקהלתינו שנערה אחת נתעברה בזנות וילדה בן והיא דיימא מעלמא והקול הומה שמופקרת לזנות כאשר נודע עתה מפריצתה ומדרכי' הרבים לא טובים וכאשר ילדה לא התחילה להניק כלל והבן הוא אצל מינקת עברית שרוצה להניק תמיד כי אין לה בעל וכן אבי הנערה איש אמיד קצת ורוצה להתקשר עצמו בחיוב גמור להחזיק הולד כל ימי הנקתו ולע"ע עברו ארבעה חדשים מלידתה ונתקשרה בשידוכין רק באופן שישאנה מיד וכאשר יהרס זה השידוך יוכל לצמוח מזה דברים לא טובים אשר יהיה לקלון בת ישראל כאשר גם הראשונים ז"ל חשו לתקנות בת ישראל בכיוצא בזה לכן מאוד אבקשהו לעשות עבורי זאת לכתוב לי תשובה למעשה ולמי אפנה לעזרה אם לא אל הוד כבודו אשר מלאה הארץ תהלתו והפצת ענן אורו עכ"ל השואל:

תשובה הן היום לעת ערב קבלתי שאלתו בדבר נחוץ ולולא למלאות שאלתו לא השיבותיו דבר לאשר מעודי רחקתי עצמי למאוד להכניס א"ע בעניני מינקת חבירו ידרוש נא בספר תפארת למשה בהקדמה ויראה עובדא מאת רשכבה"ג הגאון אמיתי מו"ה העשיל אולם לאשר שאלה כזו כתובה וערוכה בכל ספרי האחרונים ובפרט בתשו' רב הגאון מוהע"א זצ"ל בסי' צ"ה והסכים להתיר באופן שתשבע המינקת שלא תחזור בה ותמסמס להוולד בבצים וחלב עד מלואות כ"ד חודש וגם שאבי הזונה ישליש כל דמי ההנקה עד כ"ד חודש ואם בלתי אפשרי יניח משכנות בטוחים הן מטלטלים או להכתב ביתו אצל הרייענט על שכר הנקה באופן שתתרצה המינקת ותקבל על עצמה בשבועה עד"ר, ועוד מה שכתב לגמגם על דברי מהר"י מינץ וז"ל והנה ע"י שבועת המינקת לא בלבד שיש לנו ע"י סיוע דעת המתירין הובאו בר"ן ובמ"מ דבכל מ"ח מותר בנתנה למינקת ונשבעה אלא דמרווחנא עוד ביסוד ההיתר דמופקרת לזנות דכתב הר"י מינץ לדמות להההיא דח"ש וחב"ח דאמרינן שהיו כופין לשחררה כי היכא דלא ליעבדי

בה איסורא דבזה יש לגמגם דדילמא התם מותר לעבור על איסור עשה דשחרור להציל רבים ממכשול איסורא ובזה במכשול רבים אמרינן חטא בשביל שיזכו רבים אבל הכא דהוי תקונו של ולד יש לומר דא"א להפקיע זכותו דהולד משום מכשול רבים אבל בזה י"ל דבנשואה ליכא חשש קלקול בולד זה ורק טעם האוסרין דגזרינן נתנה אטו לא נתנה וכו' ולא הוית רק בגדר כל איסורין דעלמא ודמי שפיר להההיא דגיטין הנ"ל דמתירין בשביל להציל רבים עכ"ל ולענ"ד דדברי מהר"י מינץ נכונים דכיון דחזינן בחצי שפחה שהיו כופין את רבה כדי להציל ממכשול רבים ומפסדינן ליה ממונ' משום זה דמי פתי יסור הנה לבטוח על משענת קנה רצוץ מנתינת שטר על דמיה של העניה הזאת ופגיעתן רעה אלא עיקר היסוד הוא כדי להציל ממכשול רבים הוי כפינן ליה ומפסדינן ליה ועתה תו לית לן לחלק לבין המופקרת לזנות דכתב הר"י מינץ רק דקטן שאני דלאו בר כפי' הוא בפועל ה"ה דלא מזדקקין לחוב לו אפי' בדבר הנוגע למכשול רבים, אולם כדדייקינן היטב נמצא להדי' סוגיא ערוכה כדברי מהר"י מינץ בסוף פ' חרש במת פיקח בעל פיקחת מה יעשה חרש ב"ח מוציא את אשתו בגט וא"א א"ל ומקשינן שם בסוף פ' ואמאי קטן אוכל נבילות הוא ואין ב"ד מ"ל דלאו איסורא דידיה איכא ולאו איסורא דידה איכא וקתני מוציא את אשתו בגט אמר ר"ש גזירה משום התרת יבמה לשוק ועדיין קשה דלו יהיה כעבירה גמורה מדאוריי' מה איכפת ליה לחרש וחרשת בזה ואין הדבר מוטל עלינו להזדקק לכפותו בזה שהרי קטן אוכל נבילות אין מ"ל א"ו משום מכשול דרבים שאני והרי מבואר שמפסידין זכותם שיש להם זע"ז מחמת קידושין משום מכשול רבים וחרש וחרשת לא עדיפא מקטנים דעלמא ואם את אשר יש להם כבר כופין לבטל ולהרוס מפני מכש"כ מכ"ש דלא מהדרינן לחפש בזכותו דקטן במקום מכש"כ לכן במופקרת להדיא נראין דברי מהרי"מ וכהכרעת רבינו משה בש"ע אכן בעובדא דידן דרק דיימא מעלמא אין אנחנו יכולין לדמות למופקרת להדיא לכן אין בידי להתיר רק בהצטרף כל הנ"ל:

הלכה ג - תקנת עגונות

סימן א

תשובה מה שהשבתי לכבוד הרב המאה"ג החריף והבקי מוה' סיני חונה בק"ק בערזין יע"א:

א והנה עיקר מוסדי התירה של העלובה הזאת מדברי בעל פ"מ סי' מ"ח, ולפענ"ד נראה שגם בדברי קדשו יש לשדות נרגא ומני' ובי' אבא וכו' דעיקר יסודו בנוי מדברי תוס' שהקשו שם וז"ל תימא דהא קתני בה גוסס אע"ג דחיי וכו' ותנן נמי אין מעידין על הגוסס

וי"ל בגוסס שהוא מגויד כיון שהוא גוסס ע"י אדם לא חיי ומזה הוציא היכא דחזינן במים שאינו יכול לדבר עוד שהוא מסימני גוסס שהוא ג"כ כגוסס ע"י אדם דמותרת ומשמע משטחיות דברי קדשו דאפי' בלא שהה כדי שת"נ היתה מותרת מטעם זה והנה מקודם צריכין להבין מה שהקשו תוס' ותנן נמי דאין מעידין על הגוסס דהיכא נשנית משנה זו וחפשתי בתוספתא ולא מצאתי א"ו צ"ל מדקתני במתני' דאין מעידין אלא עד שתצא נפשו משמע דאתי למעוטי גוסס ומצאתי אח"כ שמביאים האחרונים בשם רח"ש שפירש כן בדבריהם וא"כ כיון דקתני במתני' דלקמן במעשה דסומא במים שיש להם סוף ושה' כדי שת"נ דוקא ומשמע נמי למעוטי גוסס א"ו דאין זה גוסס בידי אדם ואף אמנם דשאני בין היכא דקתני, בדרך שלילה כגון הכא דקתני במתני' אין מעידין דמשמע דזולת זה לית בי' ממש לבין התם דקתני רק עיקר הדין דרך חיוב כמובן אבל עדיין יקשה למה לן שיעורא רבה כ"כ במים שיל"ס דהרי טרם שימות כבר נעשה גוסס תוך המים ודומה לזה היקשו בש"ס לעיל דף ע"ט ע"ב ע"ש, וא"כ לסגי לן בשיעורא זוטא עד שיעשה גוסס והרי מבואר בכל הפוסקים דבעינן עד שת"נ דוקא א"ו דע"י מים לא דמי לגוסס בידי אדם ואין לומר דחיישינן דלמא היה אז אצל שפת המים ויצא אח"כ בעצמו או שבא אחר והצילו דא"כ גם במים שאין להם סוף נמי דאף שאינו יכול לראות מארבע רוחותיו מ"מ יכול להציל עצמו לרוחבו של מים אל שפתו:

ב ועוד שהרי לדעת רוב הפוסקים הא דמעידין על המגויד לרבנן הוא במקום שנעשה שם טריפה ומשמע מדבריהם דלית להו כלל הא דר' שמעון ב"א דאית להו רפואה ע"י כוי' דא"כ לא נעשית טריפה דכל היכא דאי בדרא ליה סמא דחיי אף שלא נעשה לה רפואה זו ולא נודע לנו טיב הרפואה ההיא אפ"ה לא נכלל בשם טריפות עי' חולין דף נ"ד גבי דבי יוסף רישבא מחו בגידא נשיא וקטל וכו' והא קא חזינן דקא מתה גמירי דאי בדרי לה סמא חייא ור' שמעון ב"א לטעמי' דס"ל דנחתכו רגלי' מן הארכובה ולמעלה כשירה כדאיתא בריש א"ט דף מ"ט ע"ב ועיקר מילתא דמגויד הוא רק בנחתך ברגליו דבשאר מקומות במקום שנעשה טריפה מחמת נקב או מחמת חסרון בזה גם רשב"א מודה דלא מהני כוי' כמבואר בריטב"א יבמות שם וגם בפ"מ בתשו' זו כיון לדעתו בזה, ובזה נדחה ראיתו של הריב"ש שמביא ראיה דאין מעידין על המגויד הוא חשש דאורייתא דאל"כ מאי מקשה הש"ס מהאי דארכובה ולמעלה דהא לתירוצו דאביי דמתניתין רשב"א ולדידי' ליכא בין ארכובה ולמטה או למעלה כלום ועיין ברשב"א ובריטב"א שפירשו כן להדיא דקושית הש"ס קאי הכא לשיטתו דרשב"א כה אמרתי בהשקפה ראשונה והצעתי הדבר לפני בני נ"י והראה לי שהמחבר מראות הצובאות הרעיש בזה על הריב"ש וגם

דעת הב"ח מובא בח"מ סי' י"ז ס"ק נ"ח ע"ש נתיישב בזה היטב ומצאתי כ"ז בספרו אולם דעת הרמ"ה דס"ל דאף לרבנן מהני כוי' רק דסבירא להו דל"ח לזה בע"כ צ"ל דס"ל כדעת הרמב"ן במקצתו עי' בראש פ' בהמה המקשה סי' ז' ותוכן דבריו שם דרמב"ן ס"ל דאם נחתך במקום צומת הגידין יש לו תקנה אם חתך אח"כ קודם שחיטה למעלה מצ"ה ואפ"ה אם שחטה קודם שחתך נטרפה בזה ולא דמי להאי דמחי לי' בגידא נשיא דאמרינן בי' גמירי דאילו איבדר לי' סמא חיי זהו היכא שיש לו רפואה כמו שהיא ע"י שמים אבל היכא שאין לו רפואה רק אם יחסר עוד מאשר הוא עתה ועתה ששחטה ולא חסרה דבר זהו נכלל בכלל טריפות דעלמא ונכלל ג"כ בסוג זה כיון דל"מ לה סמים דעלמא ואשר"י ס"ל שגם זה נכלל בכלל סמים ורפואה דעלמא לכן ס"ל דאין לו תקנה יעו"ש ר"ן ורשב"א דכולם מסכימים לדעת רבינו אשר וא"כ לדעת רמב"ן שם כיון שאין לו רפואה כמו שהוא נכלל בכלל טריפות דעלמא ובכלל שאין לו רפואה נכונה אמטי להכי דגם רבנן מודים במגויד במקום שנעשה טריפה דמהני כוי ואפ"ה לא יצאה מכלל טריפות כיון שאין לו רפואה כמו שהיא רק דרבנן ס"ל דל"ח לכוי' וזהו אפשר כוונת הטור בסי' י"ז שמביא דעת רמ"ה וסיים ולא נראה כן מדברי א"א הרא"ש ז"ל דלפירושו של הב"י יש לגמגם קצת שהרי גם מדברי רבינו אלפסי והרמב"ם מוכח כן מדהביאו המשנה בסתמא דא"מ על המגויד ולהנ"ל ניחא דכיון לדברי רבינו האשר"י בפ' בהמה המקשה ועי':

ג אמנם דעת ביבמות מובא מקצתו בנ"י דאף רשב"א ס"ל דל"מ כוי' במקום שנעשה טריפה, כבר ופליגי במקום שלא נעשה טריפה עדיין ואפ"ה ס"ל לרבנן דמעידין על המגויד דע"י גודל צערו לא יחיה עוד, וחילי' של הרמב"ן דבמקום שנעשה טריפה בודאי ל"מ רפואה לכ"ע ואף דלשיטתו בפ' בה"מ הנ"ל איכא למימר להיפך, אמנם כשנדייק היטב בדבריו שם נכונים הדברים וז"ל שם מובא בראש"ש וא"ת כבר התחילה מכה זו להכניס בה מיתה מסוכנת היא ולא טריפה עכ"ל ונמצא מובן מעצמו דלגבי עיגון כיון שסוף סוף ע"י שכבר נכנס בו מכה ש"מ מעידין עליו לכ"ע וכיון שהוצרך לפרש כן גבי כוי' של אח"כ דאיירי כשלא נטרף עדיין אזי ממילא גם לרבא דתירץ דאיירי בסכין מלובנת מעיקרא מיירי ג"כ בחתיכת מגויד היכא שעודנו לא נעשה טריפה וצ"ל לדעתו בהא דפליגי רבנן ורשב"א דאיירי במקום שנעשה טריפה אך שעודנו לא נטרף במכה זו אבל במקום שלא נעשה טריפה אזי לכ"ע אין מעידין וגם בנחתך מארכובה ולמטה דלכ"ע אין מעידין דהרי גבי מלחמה אמרי' לכ"ע דזימנין דמחי לי' בגירא וכו' ועבד לי' סמתרי וחיי) אמנם קשיא לדעת הרמב"ן דלדידי' צ"ל דנחתך בידי אדם גרע מע"י חולי

בידי שמים ובחולין דף נ"ה ע"א אמרינן להיפך ניקב לחוד ונחתך לחוד ע"ש ונראה ליישב דאיתא בב"מ דף ק"ז ע"ב אמר שמואל הכל ברוח וכו' הנך נמי אי לאו זיקא עבדי להו סמא וחיי ע"ש ונמצא דדוקא במגויד בחוץ כלפי רוח דאיכא מכה וגם בלבול הרוח הוא דגרע מחולי ב"ש אבל בטחול דאיירי בפנים במקום דליכא זיקא אזי חולי ב"ש יותר מפסיד ומכאיב מע"י אדם. נמצא לפ"ז אף דמשמע מתוך הסוגיא דמגויד ונעשה גוסס לכ"ע מעידין כמו דאמרינן במתני' דאהלות זהו דוקא היכא דאיכא מכה בהדי זיקא אבל היכא שמכה הוא מן המים המתחילים להחניקו שכל המכה הוא בפנים מעוצר רוח ואינו דומה כלל לגוסס ב"א ולדעת הפ"מ דמים דמי לבידי אדם עוד מגרע גרע מגוסס ב"ש וראיה זו נכונה ג"כ לדעת רוב הפוסקי' דמפרשים דאיירי במקום שנעשה טריפה כבר ע"י מגויד וצ"ל ג"כ דע"י גיוד מיגרע מטריפות ע"י חולי דע"י חולי אין מעידין אלא לאחר י"ב חודש ובמגויד מעידין לאלתר לרבנן והא דפסקינן סי' י"ז סעיף ל"ב בארכובה ולמעלה לא תנשא אלא לאחר י"ב חודש משום דפסקינן כרשב"א אכן בגוסס מגויד דבזה לא מצינו דפליג רשב"א על רבנן ולאפושי פלוגתא ל"מ ובע"כ צ"ל דגוסס ע"י אדם אין לו רפואה כלל לכ"ע דאם לא כן מנ"ל לאביי דמתניתין דאהלות אתי כרבנן כיון דהתם איירי בגוסס או בגויד לפנינו ולא נעשה לו שום רפואה אף רשב"א מודה והוי לי' לאוקמי מתני' דהתם ככולי עלמא א"ו כיון דלרשב"א אית לי' רפואה במגויד לחודא היכא קס"ד דטמואי מטמא כיון שעוד יש בו חיותא להחזירו לאיתנו כמקדם א"ו מדקתני לרבותא דאינו מטמא ש"מ שאין לו רפואה כלל ולהכי מוקמינן לה כרבנן דוקא דלרבנן מתירין לאלתר דמגויד ע"י אדם גרע מטריפה בידי שמים וקשה מהאי דמשני הש"ס ניקב לחוד ונחתך לחוד ואף להפוסקים דלא פסקו שם כשנוי' זו אבל מ"מ הסברא קאי דנחתך עדיף קצת מניקב ועי' פר"ח סי' מ"ג ס"ק ג' וצ"ל כנ"ל דדוקא במכה שכלפי זיקא הוא דגרע מטריפה וגם לדעת רמ"ה דאף לרבנן מהני כוי' אח"כ אפי' במקום שנעשה טריפה ובארנו לעיל דס"ל כדעת רמב"ן בפ' בה"מ שאין זה בכלל דאי איבדר לי' סמא כיון שכמו שהיא אין לו רפואה רק אם יחסיר ממנו עוד אפס קצהו ע"י כוי' ולא ס"ל בזה כרמב"ן וכיון שכבר נכנס בה מכה הממיתו דמסוכן הוא אלא שעוד יכול לחזור לאיתנו וזהו שכתבנו לעיל באות ב' דס"ל כדעת רמב"ן במקצתו וא"כ לדידי' קשה דלמה לי' לאביי לאוקמי מתני' דהתם כרבנן דוקא דהרי אתי ככ"ע כיון שלא נעשה לו רפאות כוי' וצ"ל דלקושטא צריך להבין בלא זה לדעת רמ"ה שגם לרבנן מהני כוי' אמאי מעידין ולא חיישינן לרפאות תעלה ובצלוב חיישינן דדילמא מטרוניתא עברה עליו כאשר עמד בזה בעל פ"מ בתשו' הנ"ל ולא תירץ כלום ול"נ בפשטות הסוגי' דחזינן דמקשה מהאי דשקיל ספסירא וכו'

ולא אסיקתי' לנעוריה, ומאי קו' לכאורה דשאני התם שלא נעשה לה רפאות תעלה א"ו צ"ל דלרשב"א מהני רפאות כוי' אח"כ דלא מייתי לאלתר אבל לרבנן אפי' לדעת רמ"ה זהו היכא שנעשה לו רפאות כוי' לאלתר ומיד אחר החותך ולרשב"א לא מיית לאלתר ומהני כוי' אח"כ ולהכי אין מעידין על המגויד ובזה יתיישב על נכון דברי רמ"ה מובא בטור שם וז"ל אבל היכי שנחתכו גידי שוקיו ולא נכוה מעידין כרבנן דפליגי ארשב"א וכן הלכה עכ"ל וכבר עמדו בעל ט"ז ופ"מ ומתרצי בדחיקא ולפי הנ"ל ניחא וכוונתו שלא נכוה לאלתר אזי מעי' לרבנן דוקא אבל לרשב"א דמהני כוי' אזי בודאי חיישינן כמו בצלוב ונמצא אף לשיטתו דפליג במגויד אם מהני כוי' אח"כ אבל בגוסס מגויד מודה גם רשב"א לרבנן דל"מ כוי' שאח"כ דבזה תרווייהו שוים דמייתי לאלתר ולהכי קס"ד דמטמא אז אף דגוסס ב"ש חיי ג' ימים וקשה ג"כ לדידי' מהאי דאמרינן דניקב גרע מנחתך וצ"ל ג"כ כנ"ל א"כ ממילא כשהתחיל לחלק בגרונו דהוא מכה לפנים מן החלל עוד מיגרע מגוסס בידי שמים כן נראה לפע"ד על נכון בבירור שמעתתא בלי גמגום:

ד ולבי אומר לי שגם בעל פ"מ לא חידש כזאת רק לעדופי מילתא לפ"ד אכן עיקר טעמו משום דאף גוסס בידי שמים היה מתיר במים שאל"ס היכא דשה' כדי שת"נ מפני דאיכא תרי רובא כאשר נראה כן מתשו' הריב"ש סי' שע"ט והא שמביא הגאון דק"ק לונטשיץ תשובת מהר"ם מרוטנבורג דס"ל שגם מגויד הוא מדרבנן וקשי' לדידי' קושי' הריב"ש על קו' הש"ס מארכובה ולמעלה כבר בארנו לעיל סי' זה אות ב' דלק"מ דקו' קאי לתירוצא דאביי דאתי כרשב"א ולדידי' דס"ל ברישא ט"ת דגם מארכובה ולמעלה כשירה וא"כ שוה מארכובה ולמעלה כמו למטה והא דמשמע מתוס' דאף בתרי רובא ל"ת נראה לפענ"ד ברור כמו דמצינו לדידו בכל איסורין שבתורה דמקילין בס"ס זהו היכא ששניהם בגופו אבל ספק א' בגוף וס"א בתערובות לא, ה"נ בדבר שבערוה אף דמקילין בתרי רובא זהו היכא ששניהם בגוף כגון בגוסס בידי שמים שנפל למים שאין להם סוף דאיכא תרי רובא על גוף אחד אבל בצורבא מרבנן שרוב אחד הוא על גוף הנופל ורוב אחד הוא מעלמא מדלא הפקיעו לקלא ומלבד זאת נראה בעליל מצד הסברא דגוסס במים שאין להם סוף כיון שנשתנה גוף זה משאר נופלים שהרי מלבד הרוב הנופלים שאינם נמלטים איכא עוד רובא אחרת שמעיד עליו שאינו יכול להמלט ע"י שנשתנה לגריעותא לכן אמרינן דבכגון זה לא גזרי רבנן אבל בצורבא מרבנן שלא נגרע גופו משאר הנופלים לא יצא מכללא דמים שאין להם סוף שגזרו רבנן אף שנולד לנו אח"כ איזהו ראי' וראיתי בדברי מעכ"ת שמחלק באופן אחר ונכונים בעיני וראוין למי שאמרן.

ה והנה בהשקפה ראשונה עמדתי משתומם בדברי הריב"ש סי' שע"ט ש"פ לאשר משריש ליסוד מוסד דכל הני דאין מעידין היא מדאורי' דאין מעידין משמע אפי' אם נשאת תצא ואי מדרבנן די שלכתחילה לא תנשא ובתוך הדברים מביא ג"כ האי דאין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אעפ"י שיש סימנים בגופו ובכליו דממ"נ הוא מדאורייתא דלמ"ד סימנים דרבנן אזי פשיטא דל"מ מדאורייתא ותצא ולשנוי' דסימנים דאורייתא אזי ג"כ תצא דאיירי בסימנים גרועים ואיך נעלם מעיניו הקדושים ש"ס ערוכה בכורות דף מ"ו ע"ב דמשני התם לר' יוחנן דס"ל אף לנחלה ומקשה הש"ס מהא דתנן אין מעידין וכו' ומתרץ הש"ס שאני התם בעדות אשה דאחמירי בה רבנן וחפשתי ולא מצאתי מי שעמד בזה עד כה שמצאתי בספר מהצ"ב שהניח דבריו בצע"ג ואמינא משום כבודו של רבינו הריב"ש לתרץ דבריו הקדושים והוא דעיקר יסוד הדבר דכל בדרבנן ל"ת הוא מהאי דתנן גבי שלשה גיטין פסולין ואם נשאת הולד כשר ופליגי שם רב ור' יוחנן ואנן פסקינן כר"י דאם נישאת ל"ת ועיין ברמב"ם פ"י מה"ג שכייל זה לכלל גמור דכל בדרבנן אם נישאת ל"ת ועיין ב"ש סי' קמ"ב ס"ק ד' דלשיטתו גם גבי בפ"נ אם לא אמר ולא נתקיים ואזיל לעלמא ג"כ אם נשאת ל"ת ועיין ריש גיטין דף ה' שהיקשה הש"ס שם לרבה מהא דתני' המביא גט ממדה"י אם לא אמר בפ"נ וכו' ועיין תוספת שם ד"ה שלא וכו' וא"ת להאי לישנא דבפ"ב דאית לי' לר"י שנים שהביאו גט צ"ל בפ"נ וכו' ואומר ר"י דההוא מילתא דר"י דסבר ל"ת קאי כלישנא קמא דפ"ב וכו' עיי"ש היטב תמצית העולה מדבריהם דהאי דאמרינן דר' יוחנן ס"ל ל"ת קאי כלשנא קמא וכמסקנא דשמעתין אבל ללישנא דס"ל לר"י דשנים שהביאו צ"ל בפ"נ בע"כ צ"ל דס"ל לר"י אף בשלשה גיטין אם נשאת תצא נמצא לדבריהם למסקנא דפסקינן בשנים שהביאו אצ"ל בפ"נ ס"ל לר"י דאם נשאת ל"ת:

ומזה הוליד הרמב"ם וריב"ש ג"כ אזיל בזה לשיטת הרמב"ם דכל בדרבנן אם נשאת ל"ת וקושי' הש"ס בבכורות קאי התם לר"י דס"ל דאף לנחלה מהני פדחת לחוד ומשני התם תרי שנוי' או משום דגבי ע"א החמירו רבנן או משום דיכיר לחוד והכרת פנים לחוד ותירץ הראשון קאי ללישנא דס"ל לר"י דכ' שהביאו גט צ"ל בפ"נ ובפ"נ וממילא דצ"ל דס"ל דגם גבי שלשה גיטין א"נ תצא נמצא דאף בדרבנן תצא ומש"ה גם גבי אין מעידין נוכל לומר שהוא מדרבנן ואפ"ה אם נישאת תצא ושנויא בתרא קאי למסקנא דס"ל שנים שהביאו גט אצ"ל בפ"נ וגבי ג' גיטין אם נישאת ל"ת וצ"ל דיכיר לחוד והכ"פ לחוד ועי' היטב:

ובזה יש למצוא פתח לדעת מוהר"ש יונה מובא במכתב מאלי' בסופו סי' א' סעיף ד"ז וז"ל גם כי הרבה מן הפוסקים ראשונים תפסו כלל זה להקל בסוף העדות ולהחמיר בתחילתן אפשר דאין כל הפוסקים מודים בזה אלא דגם בתחילת העדות יש להקל הר"ש יונה עכ"ל וספרו אין בידי לעי' בו ולפום ריהיטא הוא נגד הש"ס בכורות דף מ"ו דאיתא להדיא כי הקילו בסופו בתחילתו לא הקילו עיי"ש, ונראה ליישב דבריו דאיתא בתשובת הרא"ש כלל נ' סי' ט"ז דס"ל בדרבנן מהני סימנים אף דסימנים דרבנן וקשה דהוא נגד הש"ס יבמות דף ך"ב דתנן להדיא אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו ואע"פ שהוא רק לענין דרבנן לחוד וכדאיתא בכורות ד' מ"ו שאני עדות אשה דאחמירו בה רבנן דמדאורייתא סגי בפרצוף פנים לחוד אבל מדרבנן לא מהני אפי' פ"פ בהדי סימנים אלא פ"פ עם החוטם וכבר עמדו בזה האחרונים בספרותיהם ולפי הנ"ל ניחא דזהו לדידן דפסקינן דבדרבנן אם נישאת ל"ת, ולכן לענין לכתחילה מהני סימן אמצעי לחוד אבל ללישנא קמא דבכורות דע"כ קאי ללישנא דר"י דשנים שהביאו צ"ל בפ"נ וממילא דגם בג' גיטין אם נשאת תצא ולכן גם בהאי דאין מעידין אף שהוא מדרבנן החמירו בו כעין דאורייי' דאף אם נישאת תצא לכן לא מהני ס"א ולא מידי וא"כ לדברי תשו' הרא"ש בע"כ צ"ל לדידן דפסקינן בדרבנן ל"ת הקילו אף בתחילתו שהרי מהני סימן אמצעי בדרבנן ומעתה בנידון הפ"מ אף אם נאמר כדברינו הנ"ל כיון דשה' כדי שתצא נפשו שכבר יצאה מחשש דאורייתא במים שאל"ס ולא נשאר רק איסורא דרבנן אזי מהני אח"כ רובא דגוססים מלבד דאיכא תרי רובא כנ"ל אות ד' דהא כיון דמהני סימן אמצעי באיסור דרבנן ורוב גוססין עדיף מס"א דהא בס"א אף אם נישאת תצא למאן דאית ליה סדר"ב, והא דכתב הב"ש בס"א אם נישאת ל"ת זהו לאחר דמספקא לן לדינא ורוב גוססין אף אם הוא רק גוסס בידי שמים מ"מ א"נ ל"ת (כדמשמע להדיא מתוס' בכורות דף ך' ע"ב ד"ה חלב וכו' וז"ל בתה"ד ומה שהחמירו שם לכתחילה משום חומרא דאשת איש וגוסס נמי לא אזלינן ביה בתר רובא להעיד עליו להשיא את אשתו) כיון דרובא עדיף מסימן אמצעי וכיון דלשיטת הרא"ש מהני ס"א בדרבנן מכ"ש דמהני רובא ויותר מזה מבואר בבית שמואל סי' י"ז ס"ק צ"ד דגוסס בידי שמים מעידין עליו לאחר ג' ימים מהא דפסקינן בי"ד סי' של"ט דמתאבלין עליו האף אומנם שכבר צווחו בזה רבותינו האחרונים בספרותיהם דשאני אבילות דאזלינן ביה בתר רובא אבל לעדות אשה דלא אזלינן בתר רובא אזי בודאי אין מעידין ואמרתי אחרי התנכרו דבריו הקדושים גאולה תהיה לו ונתנה למו מקום והוא כפורחת עלתה נצה ע"פ דברי תוס' בכורות ד"ה חלב הנ"ל בסה"ד וז"ל ובלאו קו' דרשב"ג קשיא נמי

הילכתא אהילכתא וכו' וי"ל דמן הדין היה לנו לפסוק כרבנן וכו' אלא מדרבנן החמירו ביבמה וכו' ולכך עשהו בספק גם לענין אבילותו שלא יבוא להקל בערוה עכ"ל וכיון דפסקינן דמתאבלין ממילא מוכח דמעידין וזהו כשכבר ראהו גוסס ג' ימים ואף שאין לסמוך ע"ז לבד למעשה דהא לדעת ריב"ש משמע לכאורה דבגוסס אף אם נישאת תצא כיון דדינא דגוס' מוכח מדתנן אין מעידין עד שתצא נפשו ולדידי' בכל הני דתנן אין מעידין אף אם נישאת תצא אף דאיכא רובא כיון דאיכא תרי חזקה אמנם מדברי רבותינו בעלי התוס' משמע להדיא בהאי דמים שאין להם סוף דמפרשי מטעם סמוך מיעוטא לחזקה וכן בגוסס משמע להדי' שאין זה שני חזקות כיון דחדא בחברתא מישך שייכא כאשר כבר האריכו רבותינו האחרונים בזה וא"כ יכולין לצרף דעת ב"ש הנ"ל לסניף לשאר התירים ואינם דחויים לגמרי:

ו עוד נראה לפענ"ד נכון וברור במילתא חדתא אליב' דכל הדיעות דבנהר ווייסל אשר יש לו סוף משני צדדים ברוחב ואין לו סוף באורך דאף דלענין לכתחילה דינו כמים שאין להם סוף אבל לענין דאורייתא מהני עד אחד על הטביעה אם שהה כדי שת"נ וגם לענין דרבנן לא נתוסף איסורי ע"י בדדמי או מפני חשש משקר ולא נשאר רק חששא דמים שאל"ס גם לדעת רבינו אלפסי דס"ל דאף בשני עדים חיישינן בדדמי ומשמע דלדעתו דאיבעי' בע"א במלחמה הוא בקברתיו דוק' מפני חשש משקר כמבואר ברמב"ן במלחמות אבל בלא קברתיו פשיטא להו דאמרינן בדדמי אף בשני עדים וכיון שכן משמע דבלא קברתיו אף אם נישאת תצא ומשמע בש"ס דמים כמלחמה דמי אף לענין שיעור שיהה לחוד מקו' הש"ס והא מים כמלחמה דמי אמנם נראה דזהו דוקא בנפל לים שאין לו הצלה הן באורך והן ברוחב אבל במים שיש להם סוף ברחבו אף שאין לו סוף באורכו דודאי לא חיישינן לדדמי ולא למשקר לכ"ע שהרי חזינן שהראב"ד רצה לפשוט איבעי' דע"א במלחמה מעובדא דחסא ומתרץ הרא"ש כיון שהמים יש להם סוף ושהה כש"נ תו לא חיישינן למידי ובע"כ צ"ל דדוק' במים שאלה"ס כיון שאין לו פליטה מכל צד רק שיצוף על פני המים זמן מרובה וכיון שכסהו המים ונחלש כבר תו לא יכול לשוט ע"פ הים זמן מרובה כל כך אבל במים שיש להם סוף כיון שבקל יכול לשוט ולהציל את עצמו אי לא דשהה לא אמר וכן לטעמ' דמשקר הלא עיקרן של דברים מפני שאמרינן שהיא לא תידוק רק אחרי שתחקר שנפל בעלה למים שאין להם סוף או דמחי ליה בגירא או ברומחא במלחמ' תו לא תידוק אבל במים שיש להם סוף כיון שבקל יכול לשוט להמלט גם היא תידק עד שתדע ששהה עד שתצא נפשו וממילא תבנא לדינא כיון שזה יסוד מוסד לכ"ע דע"א נאמן במים שיש להם סוף על הטביעה ועל שיעור שיהה

ולא חיישינן לבדדמי או למשקר הרי נראה בעליל כיון שבקל יכול למלוט גם היא תתור לחקור בטיב על שיעור שיהה ולא תתלה בדדמי וכיון שהיא תידוק גם העד אינו משקר, ומעתה אף שמים אין להם סוף לארכו כיון שיש לו דרך סלולה להציל את נפשו לרוחבו מסתמא יציל את עצמו בכל טצדקי דמצי למיעבד ואזי ממילא נסתלקו כל החששים הן חששא דבדדמי והן חששא דמשקר ונאמן בזה ע"א אף על שיעור שיהה בלי גמגום כלל ולא נשאר רק חששא דמים שאין להם סוף ונפקות' רבא לדינא כגון היכא דאיכ' תרי רובא ועי' בדברינו לעיל אות ד' וזה כמה שנים אשר היה שאלה בנידון זה מדאברין ופרשתי הסוגיא בהשכל ועל נכון דל"ח כלל לבדדמי או למשקר על שיעור שיהה, אכן וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה, אכן לחלק בין מים שיש להם סוף לרחבו ואל"ס כלל נכון וברור כשמש, ובזה מיושב ממילא גם דברי הרא"ש אשר כל הרואה ישתומם דעדיין לפי תירוצו של הרא"ש הדרי קושית הראב"ד לדוכתי' על הרי"ף בעובדא דחסא דהיה מים שאל"ס ואמאי אם נשאת ל"ת כיון דחיישינן לדעתו לבדדמי אף בשני עדים הרי דחששא גמורה וכבר עמדו בזה הרב הגאון המובהק זצ"ל בספרו חמדת שלמה סי' ך"ג וכן הרב הגאון אמיתי מוה' יעקב זצ"ל דק"ק ליסא שם ך"ד, ולפי הנ"ל ניחא בפשיטות דגם עובדא דחסא היה בנהר שיל"ס לרחבו לכן אף בע"א לא תצא כנ"ל, ובמים שאין להם סוף לכל הצדדים אזי באמת בע"א תצא ובשני עדים לכתחלה ל"ת לדעת הרי"ף דחושש לכתחילה אף בשני עדים ולשיטת הרי"ף לא תצא לכתחילה במים שאין להם סוף מפני שני טעמים מפני מיעוט הנמלטים ומפני חשש בדדמי לענין שיעור שיהה והא דמצריך הש"ס לחפש בתר איסורא דמים שאין להם סוף מפני דף של ספינה או גלי אשפלו ואמאי לא אמרינן מפני חשש בדדמי לדעת הרי"ף משום דקודם זה אמרינן איזהו מים שיל"ס כל שעומד ורואה מד' רוחותיו וממילא נשמע כל שרואה רק מב' רוחות הוא בכלל מים שאין ל"ס ובזה לא שייך בדדמי כמו במים שיל"ס, תוכן הדברים ודעתו של רבינו האלפ"ס הוא שגם בשני עדים חיישינן לכתחלה לחשש בדדמי וכיון דבשני עדים חיישינן לכתחילה אזי בע"א שכל האמנותו הוא מפני תקנות עגונות וכיון שעדותו רפוי' מפני חשש בדדמי אזי אף אם נשאת תצא אמנם כל זה במלחמה או במים שאל"ס מד' רוחותיו אבל במים שאל"ס משני רוחות ליכא חשש בדדמי כלל וגם חששא דמשקר נסתלק שגם זה סובב לחשש בדדמי דידה כמבואר ברמב"ן במלחמות ובתוס' וכשם דלא חיישינן במים שיל"ס לגמרי הכי נמי במים שאל"ס מב' רוחות דזיל בתר טעמא, גם לפום דעת רמב"ן במלחמות נשמע מילתא חדתא והוא שבתוך דבריו הקדושים והנוראים שם נמצאו איזהו דברים אשר בין שורותיהם יצהירו ולא נתב' תוכן כוונתו היטב וז"ל שם

אלא שהאריך לנו רבינו את הדרך שהוא פי' שאין ע"א ולא שני עדים נאמנים לומר מת במלחמ' או מת סתם כשמלחמה בעולם וכו' כ"ש בעדים כדאמרינן בגמרא והא מים כמלחמה דמי מלחמה נמי כמים מה התם בעינן דמסהדי דמת ודאי וכו' אף במלחמה נמי בעינן דמסהדי ביה דודאי מית וכו' עכ"ל, ועתה איזה תולדה נולד לנו בהדמותו גם להיפך מלחמה למים אם בא להורות לנו את טעמא של רבינו דבמלחמה חיישינן אף בשני עדים תלי תניא בדל"ת שגם במים לא מצאנו אלא בע"א ומצאתי בתשו' הגאון מוהע"א שעמד בזה בסי' ק"ז, ונראה בפשיטות כוונתו שרצה בזה לבל יהיו דברי רבינו כזרים בעינינו שהרי שני עדים נאמנים בכל דבר ובעגונא הקילו עוד ומדוע יתבצר לנו איזהו מקום להחמיר עוד בעגונא מה שלא נמצא בכל התורה כולו לזאת האיר לנו בזיו מאורו דלקושטא לא החמירו בשום דבר רק במה שהקילו והוא שהרי הקילו במים שיל"ס אין צריך בפירוש לומר ששהו עד שת"נ ואפי' בע"א כמבואר במהרי"ט סי' מ"ז דאף למ"ד ע"א בד"ה אמנם וכו' לסברא פשוטא שאין צריך לומר בפירוש אלא כל שהדברים ניכרים מתוך העדות שאומר שנטבע ולא עלה מסתמא שעמד שם כדי שת"נ יוע"ש גם נודע דתרי בדדמי איכא א' מפני שירד לספק באיזהו דבר אומר בברי וב' מפני שנדמה לו כדבר ברור וצלול כמבואר בתוספת כל הנשבעין גבי בעל הבית טרוד בפועליו וממוצא הדבר מובן הא דחייש הרי"ף בתרי ואפי' בע"א לחוש לדילמא בדדמי אמרי היינו שנראה לו כדבר ברור שאם ניחוש שמחמת ספיקו אמרי בברי שהרי אפי' מיגו מהני בכגון זה גבי בעל הבית טרוד בפועליו ומכ"ש עדים גמורים וגם בע"א כיון שכבר נפשוט מדיגלת דל"ח למשקר ובכל מקום שהאמינו ע"א הרי הוא כשנים אלא ודאי דחיישינן שנדמה לו כבירור גמור בלא שום צד ונידנוד ספק וממילא אי מפרשינן להו לכולהי מילתא דספיקי ואפ"ה אמרי ידעינן בבירור שמת כגון שאמרו ראינו שמת ממש על ההרוגים אפי' לא טלטלו אותו נמי מהימנו וע"ז הביא לנו מהאי דס"ל דבדקינן בדרישה וחקירה ואפי' לרבנן דפליגי התם במילי דשכיחי חיישינן ולזה מביא ג"כ לבירור הדבר שהרי במים צ"ל בפירוש ואשמודעני' שהוא פלוני ולא סגי היכא שאמר ראיתי תיכף כשהעלוהו מן המים וראיתי שמת ומשמע להדיא שאפי' היכא שכבר הלך לעלמא מעכב בדיעבד עד שיאמר בפירוש שהכרתיו בט"ע וה"נ במלחמה היכא שאמר בפירוש ראיתיהו נופל מת על ההרוגים דתו לא נשאר לנו שום חשש רק אולי מפני הספק מהפך הדבר לאמיתו בברי זהו לא חיישינן וזהו שרצה לבאר לנו דכגון זה מהימן מפני דמלחמה כמים דמי וכמו דמהני התם היכא שאמר בפירוש שהכרתיו בט"ע ול"ח לחשש בדדמי על הכרה גופי' א"ו דמפני שירד לספק לא יהפוך הדברים לברי גמור כן ה"נ במלחמה ונולד לנו מזה

היכ' שאמרו בפירוש ששהו כדי שת"נ אפי' במים שאין להם סוף תו לא חיישינן למידי ובזה מתורץ היטב הא דמצרכינן לדעת הרי"ף לחפש ולחוש למיעוטא במים שאל"ס ולא מפני חשש בדדמי וממילא מובן דאף דמים כמלחמה דמי זהו היכא שאמר שנטבע ולא עלה אבל היכא שאמר שראה בבירור בלא ספק כדי שתצא נפשו בזה לא חיישינן למידי והא שהיקשה בש"ס והא מים כמלחמה דמי משום דמסתמא כל מה דאיכא למעוטי בהגדתן מממטין ועוד דא"כ פשיטא ומה קמ"ל ס"ד:

ז נהדרין לענינא דידן דעובדא זו כאשר הוא לפנינו עוד גרע מעובדא של בעל פ"מ דהתם כיון שהעיד שאינו יכול בע"כ איירי שראה והבין שרצה לדבר כגון ששמע ממנו קול נביחה בעלמא וכדומה ולא יכול להוציא קול ע"י ניחור גרונו וא"כ ניכר לו היטב מסימני הגסיסה, אבל בעובדא דידן שאמר שראה (וויא דאס וואסר האט אים געשטיקט) כדרך הנטבעים (ער האט געארבעט מיט דען האלז) וכל זמן משך טרחו ועמלו היה בערך חצי שעה שכגון זה יכול להזדמן אף במי ששותה מים לצמאו ובא לגרונו יותר ממדתו ובפרט שאמר להדיא כדרך הנטבעים כאשר הרגיש גם יד"נ מעכ"ת בזה מסברא דנפשי' ולי נראה דכעין זה איתא בירושלמי מובא ברמב"ן במלחמות וז"ל ע"א במלחמה מהו נשמעינה מן הדא וכו' אמר להון ואילו הוי בחיין לא הוין מייתי וכו' מעשה בא לפני רבי ואמר מאן דנישאת נישאת ומאן דלא נישאת ל"ת וכו' הדא אמרה שעד אחד נאמן בשעת מלחמה ופירושו ברור שלפי שאמר העד שמתו שאילו הי' בחיין היו באים חששו לכתחילה שאמר בדדמי ועפ"כ מאן דנישאת נישאת שמא סניגורין עשה לדבריו וכו' עכ"ל בקצרה הרי דס"ל לרמב"ן בע"א במלחמה דל"ח לדדמי ואפ"ה לא תנשא לכתחלה מפני שאמר אלו הי' בחיין וכו' אף דא"ל שמא סניגורין עשה לדבריו מכ"ש בעובדא דידן דלא שייך כ"כ לומר דלסניגורין אמר כן, גם יש לשדות נרגא כיון שעיקר המעיד על שיעור שיהה לפנינו הוא ר' מענדיל משרענצק שהעיד על ערך שני שעות וחצי והוא מעיד על ניחור גרונו ועתה ממ"נ אם נאמר שהוא כעין גוסס דפ"מ שכבר דברנו על זה שזה רק גוסס בידי שמים] שוב נפל בבירא עדותו על שיעור שיהה דהא מים כמלחמה דמי וחיישינן על שיעור שיה' לדדמי שגם שכבר ביארנו דהיכא שאין לו סוף רק משני רוחות ל"ח לדדמי דמי למים שיש לו סוף כיון שבקל יכול להציל עצמו לצד רחוב (כאשר בארנו לעיל באות ו') אמנם בזה כיון שכבר נדמה לו שהוא גוסס ושכבר נחלש כחו עד זבולא בתרייתא שוב חזר חשש בדדמי על שיעור שיהה למקומו ולא נשאר לפנינו רק ע"פ סברת רמב"ן שהאיר לנו מזיו אורו דהיכא שאמרנו לו בפירוש כל צדדי דבדדמי ואפ"ה אומר בפירוש שכדבריו כן הוא לא חיישינן לבדדמי לעיל סוף אות ו']

קשה לסמוך על זה לבד אף שנראה כן מדבריו דאף בעד אחד אמרינן כן דאולי גם רבינו הרמב"ן לא אתי לכלל זה רק להטעים את דברי רבינו הגדול ז"ל דחייש אף בשני עדים לדדמי לזה המציא דדוקא היכי דאמרי מת סתמא ומי יכול להקל ראשו כ"כ באיסור א"א: **גם** מה שדימה מעלתו את דבר עדותו שניחר בגרונו לדברי רמ"א סי' י"ז דאפילו במקום דבעינן קברתיו לאו דוקא קברתיו אלא כל שאמר דבר שמשמעותו שודאי מת ולא אמר בדדמי בודאי מהני וה"נ כיון שראה כעין גסיסה לא חיישינן לדדמי ולא עיין כל הצורך שעיקר דברי קדשו נובעים מתשובת ר"ן וריב"ש מובאים בב"י והוא שלאו דוקא קברתיו אלא כל שטלטלו ממקום למקום ולא ראה בו שום תנועות של חיי או שנגע בו לאחר שמת אבל בלא זה חיישינן על עצם המיתה לבדדמי ועי' בתשובה לרמב"ן סי' קכ"ח ומשנה למלך פרק י"ג מה"ג הט"ז ומה בין עצמות המיתה לגסיסה דבשלמא בעובדא דפ"מ כיון שראה שאינו יכול לדבר וכיון דלא חיישינן למשקר כדמוכח מעובדא דדיגלת ובדדמי איפשר דלא שייך בזה אבל בעובדא דידן שעיקר עדותו על אומדן דעתו לחוד דהאיך יכול לראות זה (דאס וואסר האט אים געשטיקט) כאשר העיד בפיו דכגון זה נשמע ולא נראה, לכן לפענ"ד נראה שעודנו נוכל לחפש איזה תקנה להעלובה הזאת באם עודנה רכה בשנים שאז חובה הדבר עלינו ביותר לחפש בתר תקנתה כמובא במכתב מאלי' סי' א' סעיף ו' שיש לסמוך אף על דעת יחיד נגד חורבן ביתה והוא שכבוד הרב המאה"ג החריף והבקי מוה' יהושע נ"י מק"ק שרענצק כעת חונה בק"ק גאמבין יע"א בצירוף ב"ד **(מלת ב"ד פה הכוונה שלשה מורי הוראה היושבים לעיין בדין היתר עגונא)** צדק או הרב המאוה"ג חונה בק"ק נ"ד שסמוך לשם יגבה עדותו של ר' מענדל מחדש באיומים גדולים אולי יחקרו ממנו שראה בכל פעם שבא למעלה שהמים נשפכים ממנו בשפע רב או ששמע בבירור בצירוף איזהו מנוטין קול המים בגרונו כקול מחתה ע"ג אש ואזי יהי' לנו איזהו דרך סלולה לתקוע צדדי היתר במה שנשתנה הנופל זה בגופו משאר נופלים למים שאין להם סוף ואין זה דומה לדברי מהר"ם מרוטנבורג שאוסר במים שאל"ס אפי' במקום סלעים וטרשים דהתם לא נשתנה גופו רק במקום המים נפל איזהו שינוי בזה אמרינן כיון שגם בלא זה המיעוט שנמלטים אינו מצוי ואפ"ה חיישינן ועתה שנתחזק עוד ביותר הרוב שאינם נמלטים לא איכפת לן בזה דאם כן נתתה דבריך לשיעורין ואמרינן ביה לא פליגו רבנן בתקנתא אבל היכא דאיכא שינוי בעצמותו ע"י רובא בכגון זה לא גזרו וראיה ברורה לזה דאל"כ תקשה לריב"ש מריש גיטין דאמרינן ואפי' לר"מ דחייש למיעוטא סתם סופרי דדינא מיגמר גמירי וכו' וא"כ להריב"ש סי' שע"ט ופ' דס"ל דהיכא דאיכא תרי רובא מותרת אמאי הוצרכו חכמים כלל לומר בפנ"כ

ובפ"נ והיכא דלא אמר ואזיל לעלמא שהגט פסול לדעת הרמב"ם ל"ת ולדעת הרא"ש ור"ן אף אם נישאת תצא דהא בעיקר פיסולו לא פליגי רבה ורבא ומה דפסול לרבא משום קיום פסול נמי לרבה משום לשמה וכן איתא להדיא שם דף ה' דמוקי בגמרא הברייתא דקתני המביא גט וכו' אם נתקיים בחותמיו כשר ואם לאו פסול דקשי' לרבה לאחר שלמדו ובניסת הרי להדיא דכמו דלרבא פסול אם לא נתקיים בחותמיו כמו כן לרבה ואפי' לאחר שלמדו דלא שייך שאין בקיאין לשמה מ"מ גזרי בה רבנן שלא תנשא משום שמא יחזור הדבר לקלקולו וא"כ הא התם איכא ת"ר רוב בקיאין וסתם ס"ד מיגמר גמירי וא"ל דשאני התם דחיישינן לערעור הבעל כיון דתרי רובא מילתא אלימתא הוא ולא חיישינן למיעוטא דמיעוטא אף באיסור ערוה ומה איכפת לן בערערו דלא גרע מחד רובא ועד אחד דלא חיישינן תו לעירעורו של בעל ועי' לקמן דף י"ט ע"ב בתד"ה טעמא בתירוץ קמא שם דלס"ד דליכא ריעותא במה שהנייר חלוק תו לא איכפת לן בערעור דבעל וכיון דבתרי רובא מותרת להנשא אף דאיכא תרי חזקה לדעת הריב"ש מכש"כ בגיטי נשים אלא ודאי שאין זה בסוג תרי רובא דכשם דלא מהני ספק ספיקא משם אחד בכל איסורין שבתורה (עי' בש"ך יו"ד סי' ק"י) הכי נמי לא מהני תרי רובא משם אחד באיסור ערוה וחזקת אשת איש (ועי' בתשובת מהר"מ מרוטנבורג דאתי עלה מחמת ס"ס ויש לדחות דאפ"ה עיקר טעמא דחיישינן בג"נ משום ערערו דבעל ולחלק בין הך דהכא להאי דמי מילין ואין להאריך, אמנם יש כדמות ראיה מתשובת מהר"ם מרוטנבארג עצמו דבכגון זה דנידון דידן דנשתנה גוף הנופל משאר הנופלים מודה להריב"ש דבתרי רובא מותרת דלדידי' דס"ל כדעת התוס' דהאיך דאין מעידין הוא מדרבנן ולא ס"ל דלגבי מיתה איכא תרי חזקות חזקת אשת איש וחזקת חיי שהרי חולק בהדיא על דברי הריב"ש וס"ל דהאי דא"מ על המגויד הוא מדרבנן בעלמא וקשיא להיפוך מדוע היכא דליכא למיחוש לערעור הבעל כגון בבעל שהביא גיטו אצ"ל בפ"נ ובמים שאל"ס אסרו אפי' בתרי רובא כגון היכא דאיכא סלעים וטרשים אלא ודאי צ"ל דשאני גבי מים שאל"ס דברוב פעמים ליכא אלא חד רובא ולהכי אף שנזדמן דאיכא תרי רובא כגון בסלעים וטרשין אמרינן שגם בזה גזרו רבנן כי היכא דלא תיחלק בתקנתא אבל גבי גיטי נשים לעולם איכא תרי רובא ולא גזרי רבנן אלא היכא דאיכא למיחוש לערעור דבעל וממילא מבואר דבכגון זה דנידן דידן מודה מהר"ם מרט"ב לריב"ש דשם גבי גיטין מצינו הך טעמא גופי' באשה עצמה שמביאה את גיטה כי היכא דלא תיחלק בשליחות ואפ"ה בפקח ונתחרש שאינו יכול לומר בפ"נ הגט כשר משום דכיון שנשתנה לפנינו לא גזרי רבנן שם דף ה' נידון ממילא דהיכא שנשתנה גוף הנופל תו לא גזרי רבנן דדמי לפקח ונתחרש ועי' בתשובת

מהר"ם אלשקר סוף סי' קי"ב דאפילו בספק חי וספק מת לא גזרי רבנן במים שאל"ס כיון שכבר נחלש כ"כ תו לא גזרו וליכא למימר דטעמי' משום דמים מ"מ דלא אתא עלי' מטעם זה דמשמע אפי' היכא דל"ש לומר כן:

ח ולאפושי מילתא נראה להביא ראיה ברורה דבתרי רובא משתי שמות לא גזרו במים שאין להם סוף מהאי דאיתא ביבמות דף קכ"א ע"ב אמרו לו לרבי מאיר אין מזכירין מעשה נסים וכו' אלא דלא ניים דאמר ר' יוחנן שבועה שלא אישן ג' ימים מלקין **(ידוע שדיני מלקות אין נוהגין בזמן הזה:)** אותו וכו' ור"מ מ"ט וכו' וקשה מאי קשיא ליה ור"מ מ"ט שגם דלרוב פעמים איכא סכנתא בזה ולהכי היו מלקין אותו כיון שנשבע לבטל את המצוה אבל להתירה לעלמא חיישינן למיעוטא אפי' לרבנן ומנא ליה דהתם מעשה נסים הוי א"ו כיון ששהו עד שתצא נפשו ולרוב פעמים אינו יכול לחיות משוקע במים כל כך וגם משום שלא ישן ג' ימים וכיון דאיכ' תרי רובא משני שמות דנין אותו שמת בוודאי ולא היה אלא מעשה נסים בלבד, ומצאתי בחמדת שלמה שעמד בקו' זו תשובה ך"ג, גם יש לכוון כשיגבה הרב את העדות של ר' מענדיל מחדש שיגבה ג"כ את העדות של ר' העניך ויחקרו אחריו אם בשעה שרצו הוא וחביריו עד קרוב לזאקראטשין הניחו אז את ר"מ שמה אצל הנארעוו וגם כששבו משם ראו עוד את ר"מ שמה דתו לא חיישינן דלמא בתוך הזמן הלך לדרכו ואח"כ שב ובא שמה דבזה אמרינן כאן נמצא וכאן הי' ונמצא כששבו ר' העניך וסיעתו היה כמו שני שעות מעת שנפל למים והוי שיעור שיהה אליבא דכל הדיעות שהרי ר"מ העיד שהנופל טרח ועמל מטפש ועולה מטפש ויורד היה בערך חצי שעה והוא ערך שיעור הפלגתם על הגאלער מעת שנפל הנופל עד שבאו ליבשה והשגיח בטוב ביבשה שני שעות רק שעל עדותו לבדו יש לגמגם מפני חשש בדדמי שהרי לדבריו גוסס היה במים טרם שנפל לעומק המים לגמרי אך עתה כשיעיד ר' העניך ג"כ שבשעת הילוכו משם ובחזרתו ראה בעיניו את ר"מ שעודנו עוסק בזה הרי גם הוא כמעיד עליו בפרט שגם בלעדי זאת נוכל לסמוך בשעת הדחק על מהרי"ט וב"ח שדי בשעה ואיכא שנים המעידים על השיהה ר' רחב"י ור' מענדל, וכבר הכריע הגאון מליסא [מובא בח"ש סי' ך"ד] כמהרי"ט וב"ח וגם הגאון הרב מלונטשיץ מביא כדמות ראי' לזה מדלא הביא הרי"ף בהלכותיו מעשה דבת ר"ח ושפיר קאמר בזה ומה שרצה להעמיס בדברי רש"י ק"ב וז"ל דלמא יצא מן המים ועלה ברחוק פרסה נכון הוא ומתקבל, ומה שרצה להעמיס בדברי תוס' בע"א במלחמה וגם בדברי פ"מ וצלל במים אדירים בהקדם דברי רשב"א ריש גיטין והוכיח מדבריו דבמילתא דרבנן נאמן ע"א בזולת דיוקא דידה ול"נ דאם נבוא ללמוד משם עוד מוכח להיפוך דאין ע"א נאמן

וראיה דבריש פ"ב דגיטין איתא להדיא במתני' דאין ע"א נאמן לומר בפ"נ רק לשליח דוקא האמינו חכמים דדייק טובא כיון שהוא בעל המעשה ועוד דש"ה דליכא חששא רק מפני ערעורו דבעל אבל במקום דחשו רבנן בעצמותו אפשר דאינו נאמן אפי' היכא דדייק טובא ועוד שגם בגירושין איכא דיוקא דידה שהרי בשנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים ל"נ דמהני כשניסת לאחד מעידיה לא אמרינן עד גופא בחנק קאי משום דאשה דייקא ומינסבא מרעה לה חזקת אשת איש ואף כשניסת ואח"כ באו עדים דלא תצא עי' כתובות דף ך"ו תוס' ד"ה אנן רק דתירוצו של הרשב"א דגבי מיתה דייקי טפי כמבואר בש"ס דף ך"ב מיתה אינה יכולה מכחישתו וכו' ועתה מי ימדוד בקבא איזהו דיוקא עדיף אם דיוקא דגירושין או דיוקא דמלחמה ומים שאין להם סוף בתרווייהו דיוקא זוטרתא איכא, אולם מוצא הדין בזה מבואר לקמן סימן קנ"ה סעיף ט"ו דלרמב"ם נשים נאמנות אפי' להקל היכא דלא בעל משהגיעה לכלל שנים שלא הביאה שערות שתמאן ואף לדעת החולקים הוא רק מפני שמעידין נגד חזקה דרבא כמבואר בהג"מ פרק י"א מה"ג ה"ג בשם ר"א וא"ל דאף לדעת הפוסקים דנאמנות הוא דגילוי מילתא בעלמא הוא כמבו' ברמב"ן נדה דף מ"ח, אכן לפום המבואר בר"ן שם בסד"ה ר' יהודא וכו' וז"ל אבל היכא שלא בעל נאמנות דספיקא דרבנן הוא והימנינהו רבנן בדרבנן כדאיתא בפ"ק דפסחים עכ"ל, והאי דפירש הרמב"ן משום דגילוי מילתא הוא לאו משום דחולק על הר"ן בסברא זו אלא דאיירי בלפני פרק ולענין דאורייתא שלא תחלוץ אח"כ אף שנבדקה ונמצאו שערות דאמרינן שומא בעלמא הוא אבל בדרבנן נאמנות בלא זה, וגדולה מזו איתא בסוף סוגיא דשליש וברי"ן שם דפליג עם הרמב"ן בדבר שבערוה ולא אתחזק דלרמב"ן ע"א נאמן ופני יהושע בריש גיטין היקשה ע"ז דא"כ למה ליה לאסוקי ולר"מ דחייש למיעוטא סתם ספרי דדיינא מיגמר גמירי ורבנן הוא דאצריך והכא משום עיגונא אקילו בה רבנן תיפוק ליה דמדאורייתא יש להאמין בכה"ג לע"א משום דלא אתחזק איסורא דא"א דרובא וחזקה רובא עדיף ואף את"ל דהוי כפלגא ופלגא משום סמוך מיעוטא לחזקה הדר ה"ל כחתיכה ס"ח וספק שומן דלא אתחזק לא איסורא ולא התירה דנאמן ע"א מדאורייתא (האף אומנם שהקשה סתם אולם המבין יבין דקדושתו אזלא לדעת הרמב"ן דלדעת הר"ן לק"מ כמובן ונראה לפענ"ד דבלא זה יש להבין גם לס"ד משום דע"א) נאמן באיסורין הא באיסורין גופי' ע"א בהכחשה לאו כלום הוא וכשיבוא הבעל ויערער יכחיש עדותו אלא ודאי צ"ל דכיון שכבר נתקבל עדותו הרי הוא כשנים ותו לא מהני הכחשה דבעל כנודע:

ועתה ניחזי אנן בעלמא לענין דאין מקבלין שלא בפני בע"ד **(הדברים בכאן אינם רק לראיה ולדיוקי לענין דבר שבערוה אבל מה שנוגע לגוף דיני ממונות בזמן הזה הכל הולך כפי דינא דמלכותא ודינא דמלכותא דינא:)** נראה מסברא דאין מקבלין אפי' היכא שאין שניהם מוחזקים דדוקא להחזיק ס"ל להר"ן [מובא בסי' ך"ח] דמקבלין, ומעתה נתיישב קושית הפ"י הדק היטב דמוכרח לומר דהוי מילתא דרבנן דאל"כ יקשה למסקנא דמסיק דהוי דבר שבערוה האף אומנם דס"ל להרמב"ן דבדבר שבערוה ולא איתחזק נאמן ע"א משום דלא גרע מדבר שבממון ושניהם אינם מוחזקים דנאמן ע"א (כמובא בר"ן פ' גיד הנשה גבי צורבא מרבנן) ודבר שבערוה ילפינן דבר דבר מממון מ"מ קשה בענין זה שכל האמנותו הוא רק מפני דהעיד שלא בפני הבעל דהרי בפניו אינו נאמן בהכחשתו כנ"ל וא"כ אמאי מקבלין עדותו לחובתו של בעל שלא בפניו, ובשלמא לס"ד מעיקרא דס"ל דהוי מילתא דאיסורא ניחא דבאיסורין לא שייך כלל לומר דאין מקבלין וכו' כמובן אבל למסקנא דהוי דבר שבערוה לא עדיף מעד הטומאה וכה"ג אף שנאמן עד אחד מ"מ צריך להעיד בפניהם מפני שהדבר חובה להם כדאיתא באבן העזר סימן י"א סעיף ד' להכי מצרכינן לאסוקי מילתא דמדאורייתא ליכא למיחוש כלל רק דרבנן הוא דאצרכו ובמילי דרבנן מקבלין עדות שלא בפני בע"ד כדאיתא בהגוזל בתרא דף קי"ב והאי דצ"ל משום עגונא אקולי רבנן תיפוק ליה דבלא טעמא דעגונא נמי מהימן, זה אינו חדא דפלוגתא הוא בפרק הגוזל הנ"ל אם מקיימין שלא בפני בע"ד ומסיק הגמרא אפילו לאידך המ"ד ועוד דמילת רבנן הוא דאצריך נמשך למעלה ולמטה דהיינו משום עגונא שחששו דילמא יבוא ויערער ואז יסלק עדותו להכי תיקנו רבנן ועשו הדבר חובה שלעולם יצטרך לומר בפני נכתב וכיון דצריכין לעדותו השתא דזולת זה הגט פסול אזי ממילא לא מהני הכחשת הבעל אח"כ דכיון שכבר עדותו נתקבל הרי הוא כשנים וחומר זה שהצריכו חכמים לומר בפ"נ הוא רק מפני קולא שהקילו בעגונא ועי' היטב בזה:

ובזה יתיישב ג"כ קושית הרשב"א הנ"ל דמדוע מסקינן ומשום דרבנן הוא דאצריכו ומשום עגונא הקילו רבנן שהרי אף בדאורייתא הקילו משום עגונא גבי מת בעלה כדאיתא בריש האשה רבה, ולפי הנ"ל ניחא דשאני הכא דאי לאו שהוא רק מדרבנן לא היו מקבלין עדותו שלא בפניו אבל התם לא שייך זה כיון דמעיד שמת, אכן הרשב"א לשיטתו פריך שפיר דס"ל דהא דמקיימין שלא בפני בע"ד הוא דעל כתב ידן הן מעידין והוצאות ממון ממילא קא אתי ליה (ודברי רשב"א המה בחידושיו על ב"ק) וה"נ אף אם היה מדאורייתא היינו מקבלין עדותו כיון דעיקר עדותו על כתב הסופר וחתימת ידי העדים אתי והיא ממילא נתגרשה, אבל הפוסקים חולקים עליו בזה וס"ל דמטעם קיום

שטרות דרבנן הוא דמקבלין שלא בפני בע"ד אבל בדאורייתא אין מקבלין אף שעיקר עדותן על כת"י ונסתעף ממילא ההוצאות ממונא כן הכא נמי אף שעיקר עדותו על דבר הנוגע למקום כיון שנסתעף ממילא ע"י זה להפריד בין הדבקים תו לא מקבלין עדותו שלא בפני הבעל ולכי מסיק שהוא רק מדרבנן ועי':

ט גם מה שרצה ידי"נ להעמיס בדברי פ"מ לפי שאין צריכין להעמיד עד שת"נ מדאורייתא האף אומנם דמקצת פוסקים ס"ל הכי אבל רוב הפוסקים ס"ל דאף במים שאין להם סוף מד' רוחות בעינן שיעור שיהה ובטלים הם במיעוטם לגבי רובא דמינכרא ואף למקצת הפוסקים דס"ל הכי זהו דוקא במים שאין להם סוף מד' רוחות כיון שיקשה עליו לצוף עד שפת המים אבל במים שאל"ס רק מב' רוחות בזה לית מאן דפליג דבעינן שיעור שיהה כאשר כבר הסכימו הגאונים בספר חמדת שלמה סי' ך"ג ך"ד אמנם בזה הסכימו שגם מה שעלה וירד עולה להצטרף לשיעו' שיהה, לכן כתבתי לעיל (אות ח') שכאשר יעיד ר' העניך מחדש שגם בשובו היה ר' מענדל שמה הרי הוא כאילו מעיד עליו שהרי שיעור הליכתו בשלשה תחומי שבת וחזרתו כבר עבר שעה וחצי וטרם הליכתו שמה כבר עבר חצי שעה בטרחו ועמלו שהיה מטפס ועולה מטפס ויורד ובין הכל הוא שיעור שיהה בערך שני שעות וראיתי במכתב שארי הגאון הרב מלונטשיץ אשר חידש בזה על קושי' שהקשה מה שתירצו בש"ס מחילה של דגים לא שכיחא הלא כל מפלט של מים שאין להם סוף ל"ש ואפ"ה גזרי בה רבנן לכן יצא לחלק דודאי שניחוש לחד מיעוטא לא גזרי רבנן אך כיון דאיכא כמה מיעוטים בהדי הדדי כגון שמא צפה תחת המים וגלי אשפילו ודף של ספינה ומחילה של דגים ישתרגו יחד ויעלו למיעוט המצוי וכיון שעל רוב פעמים ישנם במציאות יחד להכי אם יקרה בזמן שבין הזמנים שנסתלקו כל החששות אז ולא נשאר אלא אחת מהנה אפ"ה לא פליגי רבנן בתקנתם אבל במים שיש להם סוף כיון דלעולם ליתא לכל הנך חששי ולא נשארה לנו לחוש רק למחילה של דגים ולחדא לא חשו רבנן האף אומנם שלכאורה היטב אשר דיבר ברם לקושטא מבואר להיפך בריטב"א שם בעובדא דרב שילא באגמי דסמקי וז"ל שם בד"ה מיטעא טעינא אנא סברא כיון דקוו וקיימי כמים שיש להם סוף דמי ולפום מאי דאמרינן לקמן דמים שאל"ס חיישינן למחילה של דגים ה"נ טעה בהא דהוי ליה למיחוש למחילה ש"ד ואינו נראה לומר דההוא נמי טעותי' דקאמר הוא סבר דכיון דקוו וקיימא ל"ח להו למחילה ש"ד דבהא ודאי לא הו"ל לטעות בזה דבשלמא לחשבם כמים שיש להם סוף לענין שלא לחוש שהשליכוהו המים במקום אחר כיון דקוו וקיימו במקום הזה קרוב הוא לטעות אבל לענין מחילה לא היה לו לתלות משום דמקוו קוו, אבל נראה דלא שמיע ליה ברייתא

דלקמן עכ"ל, ואם כדבריו מדוע החליט הדבר שנעלם ממנו ברייתא דלקמן שהרי לפום טעותיה של ר"ש כבר סרו כל האגודות המעוטים באגם זה שנשתנה בעצמותו מכל מים שאל"ס ולא נשאר לפליטה רק מחילה של דגים ולחדא לחודא לא חשו רבנן אלא ודאי שגם במיעוט אחד מן המעוטי' חשו רבנן, ואין לומר שגם באגמא לא פליגי רבנן ז"א כיון דלפום טעותי' דרב שילא נשתנה האגם זה בעצמותו עד שכבר נשתקעו כל האגודות מעוטים ממנו לעולם ובעיקר קו' כבר מתרץ ע"ז בס' ח"ש סי' ך"ד גם ראיתי שם דלהכי לא חשו רבנן לשמא יכוה את עצמו כשם דרובא דתלי' במעשה לא הוי רובא ה"נ לא חיישינן לספיקו מלבד שהדבר שהוא בטבע לא נכלל כלל בסוג זה עיין תוס' בכורות דף ך' ד"ה רבינא בשגם מרא דשמעתי' שם דס"ל דאף לרבנן מהני ליבון הוא רבא דמתרץ בסכין מלובנת וד"ה ורבא שם בש"ס בכורות ד' ך' פליג על רבינא ע"ש:

עוד רגע אדבר להביא ראי' לדברי הריב"ש דס"ל בספינה שאבדה בים איכא תרי חזקה לגבי רובא ממשנה מפורשת אשר בסוף מי שאחזו כתבו לאחר י"ב חודש ומת אם הגט קודם למיתה ה"ז גט וכו' ואם אינו ידוע זו היא שאמרו מגורשת ואינה מגורשת וקשה דמ"ש ממקוה שנמדד ונמצא חסר דפסקינן כרבנן לדעת רוב הפוסקים דאפילו ברשות הרבים טמאים ודאי כל הכלים שנטבלו משום דחזקת מקוה איתרע וחזקת טומאה דכלים נשארים בחזקתן כאשר היה ומעתה הכא נמי כיון דאשה זו היתה בחזקת היתר ליבם נוקמינה אחזקתה ראשונה וחזקת חי כבר איתרע שהרי מת לפניך ואת"ל שבאמת רק מדרבנן אסורה כמסקנת הש"ס בפ' ד' אחין דף ל"א שהרי אמרי בזה מגורשת ואינה מגורשת דמשמע להדי' שהוא ספק השקול מדאורייתא כמבו' ברמב"ם בפ"י מה"ג ולדברי ריב"ש הנ"ל מתורץ על נכון שהרי נגד חזקה שלימה של היתר ליבם איכא שני חזקות שנתרעו חזקת חי וחזקת אשת איש שהרי אם תחליט הדבר שכבר מת טרם שניתן הגט לידה כדי להעמידה בחזקת היתר ליבם הרי אתה מוציאה גם מחזקת אשת איש טרם שניתן הגט לידה וע"כ לא אשמועינן ג"מ אלא לגבי חד חזקה שאיתרע אוקמינן אחזקה שלימה דלא איתרעי אבל לעומת שני חזקות שאיתרעי שוב הוי כספק השקול:

י ונראה לפענ"ד להמציא היתר לעלובה הזאת דנחזה אנן אם ראו שנים תיכף לאחר שעבר שיהה את הנופל במים שאין להם סוף וראוהו והכירו היטב בתוך המים אבל לא ידעו אם עודנו חי אזי בודאי דנין אותו שכבר מת כיון שכבר חלף ועבר עליו שיעור שיהה וכבר יצא מכולו חששא דמים שאין להם סוף דהרי דכולו חששי הוא רק על תוך שיעור שיהה וכיון שראו אותו לאחר שיעור שיהה והוא עודנו במים ולא נכנס למחילה של דגים ולא צף על פני המים כבר נשתקעו כולי חששי וגם לא פלוג רבנן לא שייך בזה

כיון שראו אותו במקום מוגבל בעומק המים וכבר בארנו לעיל (באות ו') דעל שיעור שיהה לא שייך בדדמי במים שאל"ס משני רוחות, וגם בל"ז שהרי איתא לפנינו שני עדים ר"ח ור"מ, ונגד חשש בדדמי שהוא רק מדרבנן יש לסמוך אמהרי"ט וב"ח דסגי בשעה מועטת ונוכל לצרף עדות ר' רחבי' לעדותו של ר"מ לשיעור שיהה לסלק חשש בדדמי מעתה לפום עדותו של ר' מענדל בראשונה בזה"ל איך האב געזעהן וויא דעם ר' מאטיל זיינע פיס וכו' האבן וכו' דער נאך האב איך גזעהן וויא ר"מ האט זיך גווארפן אין וואסר לערך שלשים קלאפטער דאך זיין פערשוין אין וואסר זיך וווארפן אין דער הייך, שמשמע מתוך עדותו שכ"ז הי' בתוך המים ולא שצף עפ"י המים וגם עדותו של ר' הענך מה ששמע אז, אונד איז עטליכע מאהל ארויף גקומן אונד איז אפ געשווימן אביסל נענטר צום לאנד אונד פון דארט איז עהר אראפ אונד איז שוין נישט וכו' יש ליישב עדותו שלא יסתרו דהיינו מה שצף מעט לא שצף ע"פ המים רק שהמים נשאו בתוך המים קרוב ליבשה.. ובל"ז כיון שר"מ העיד מה שראה בעצמו ור"ה הוא כעד מפי עד והוא נאמן יותר נגד עמפ"ע לכמה פוסקים וגם שהוא העיד בראשונה בחהמ"פ ת"ר ור"ה העיד בשנת תר"ה וכיון שפירש לנו ר' מענדל בעדותו באחרונה בנ"ד שזה הי' בערך חצי שעה ולפום דעת מהרי"ט הוי שיעור שת"נ שלישית שעה שיעור חניקה ונמצא כשראהו ר"מ בסוף חצי שעה שנפל ולא קם עוד הרי שכבר ראוהו ראוהו מת לאחר שכבר עבר עליו שיעור שיהה של מהרי"ט וב"ח, וכבר הסכימו הגאונים בס' ח"ש ך"ג ך"ד על דברי מהרי"ט וב"ח נגד שיעור שיהה דאורייתא ועל איסור דרבנן סמכו על ס"א יעו"ש בתשובה ל"ט וגם מה שהיה מטפס לפעמים למעלה מן המים הסכימו ג"כ שגם זה עולה לשיעור שיהה, ועובדא דידן עדיפי מהתם שהם הוכרחו לסמוך על שיעור שיהה דאורייתא על מהרי"ט וב"ח ואנן לא מצרכינן לסמוך עלייהו אלא נגד איסורא דרבנן לגבי מים שאל"ס וכיון שראהו ר' מענדל לאחר שלישית שעה עד חצי שעה בתוך המים הרי בע"כ דנין אותו שכבר ראוהו מת בתוך המים מפני שכבר עבר עליו שיהה דמהרי"ט ושוב כבר אזדי כולהו חששי דמשאל"ס שהרי לפום דעת מהרי"ט די בשלישית שעה אף במים שיל"ס מפני שאנו מחזיקים בבירור גמור שכבר מת לאחר שעבר עליו שיעור חניקה וגם בדדמי ל"ש בזה אף בע"א לחוד כיון שמתחילה עודנו חי ובחי ל"ש בדדמי ולא זזו עיניו ממנו עד שראהו נופל לבסוף חצי שעה נמצא שראה אותו בעודו חי עד שמת, מלבד זאת הלא לדעת הרי"ף ורש"י וסיעתם ל"ח לדדמי לענין הכרה וגם למסקנת תוס' כשלא נשחת מצ"פ ולרש"י דוקא כששהה כבר בתוך המים דאיכא מידי לתלות לדדמי. בזה אסיים בכחו דהתירא להלכה ולא למעשה עד שיצרפו וילבנו הדברים הדק היטב ומה טוב

שהרב המה"ג מנ"ד יסע לכבוד שארי הרב הגאון המובהק צדיק תמים מופלג בתורה ותעודה מוה"א נ"י הרב דק"ק טשעכנאוו כי קרוב הוא, וכאשר יסכים מעכת"ה אזי גם אני אצטרף עמכם להתירה מכבלי עיגון אם תבקשו ממני ובאם אולי לא ירצה כבוד גאונו להזדקק לה אזי תוכלו לכתוב לשאר גדולי זמנינו שליט"א ויודיעני מה עלתה בה.

סימן ב

תקנות עגונות

מה שהשבתי שנית בענין הנ"ל לכבוד המאה"ג החריף והבקי מו"ה סיני נ"י רב בק"ק בערזין יע"א:

אור ליום ה' באשון לילה קבלתי מכתבו, וכאשר ראיתים מהחל ועד כלה, אמרתי להשיב מפני כבודו מיד, אכן בלילה כבדה עלי וביום שלאחריו אפפו עלי טרדותי וטירדות שיעורין כסדרן, ועתה פניתי מעט, לא אחשוך פרי עטי להשיב על מה שהשיג לפי דעתו:

א מה שהשיג בראשונה על מה שהערותי (באות א') על פ"מ דהא כמו דממעטינן ממתניתין דאין מעידין עד שת"נ לאפוקי גוסס כן נמעט ממתניתין דלקמן דקתני ושהו כדי שת"נ לאפוקי חניקת מים והאריך במכתבו, ולפי דעתי אין זה השגה כלל דבשלמא במתניתין דאין מעידין שהוא מושכב לפנינו וכו' והאריך בזה עד להפליא, והן אף לולא הי' דבר מפורש היטב כאשר אציג למולו, לא אדע איך עלה על דעתו להסתיר עצה ממאורן של ישראל אשר ידעו מה בחשוכא בסתרי דאורייתא וכל רז לא אניס להו באיסור והיתר ובזה נלאו ידם לכלכל שיעור חניקה טרם שת"נ, הלא דרך כלל נודע שכל הטבעים משתנים לאט לאט, רק הדברים הנעשים ע"פ נס אזי פושטים צורה ומתלבשים צורה אחרת בפתע פתאום וכאשר מבו' במפרשי) כוונת תוס' בריש נידה שחילקו בין מקוה לנגע דגבי מקוה אמרינן הרי ח"ל משום שחסר ואתאי אבל נגעי בתים שכל עיקרן ע"פ הוראות מעשה נסים אזי גם כאשר ילכו ויחסרו יהיו בפת"פ וכאשר יסערו בבואם כן יתמו ויכרתו בלכתם, אבל בכל הדברים הטבעים לא זהו הדרך ולא זהו המידה, ונודע היטב שמתחילת החניקה עד סופו יתמשך זמן מה, ועוד שהרי הדבר מפורש במהרי"ט ח"ג סי' ך"ו ששיעור שת"נ במים הוא בערך שלישית שעה ולמדה ממיתת חנק שקלה מהרג, ומבואר בס' ח"ש סי' ל"ט דסגי גם ברביעית שעה כיון שהשוה כיסוי המים למיתת חנק הרי דאחר שיעור מה שכיסהו המים אזי מתחילין המים להחניקו, ועי' היטב בדברי מהרי"ט שם וז"ל אבל ראוהו שטבע וכיסוהו המים בכדי שא"א לו לאדם לעמוד במים סגי דהיינו שעה קלה, אבל יש לדמותו למיתת חנק וכו' (שהרי מיתת חנק וכו') וכאן משערין כמה היה שליט ברוח לכלוא את הרוח ואח"כ כמו שמושכין בסודרין שהרי

מיתת חנק וכו' ושמא אינו דומה נחנק מעצמו לנחנק מאחרים שדוחקים ומקרבים את מיתתו עכ"ל, הרי שנתן לכל אחד שיעורו דהיינו מקדם לכלכל את הרוח ואח"כ לשיעור חניקה עוד יותר ממה שמושכין בסודרין, והן בכתבי תשובה הראשונה ושאלתי מאתו לבל יטרדוני בדברים הנוגעים לפלפול יען בחשבי אז שיש לפלפל בהשגות הללו שגם לדברינו שאין זה כגוסס בידי אדם אכן לא גרע מגוסס בי"ש (בכדי שלא להסתיר קולא זו לגמרי) כאשר הארכתי [באות ד'] אזי יקשה ג"כ קצת דלמה מצריכינן שיעור שת"נ דוקא כדי שתצא מחזקת אשת איש דאורייתא ולא די לנו עד שיעור תחילת חניקה, וי"ל, ועתה מצאתי במהרי"ט סי' קל"ט ח"א יעו"ש בשאלה איך שהעד המעיד ראה את רפאל שהיה נחנק בתוך המים וכו' ויעו"ש בתשובה שהשיב אשר לא בנה דיק ולא עשה מזה יסוד כלל וכ"ז שלא שהו עד שת"נ לא יצאת מחזקת א"א אפי' במים שאל"ס, מבואר להדיא דלא ס"ל כלל בזה כבעל פ"מ וגרע עוד מגוסס בידי שמים דכל זמן שלא נגמר חניקתו אינו נידון כגוסס בידי שמים:

ב ומה שרצה מעכ"ת להשיג על מה שכתבתי (באות ב') הדין אתו בזה דבודאי גוסס מגויד איננו צריך להיות טריפה דוקא בהדי גוסס דבתרי קטלי לק"ל, ומעולם לא עלה על דעתי להשיג בזה על בעל פ"מ שהרי באות ב' לא יצאתי רק לבאר הסוגי' ע"פ רבותינו הראשונים נ"ע ואח"כ באות ג' ע"פ דעת הרמב"ן שהוא כמעט דעת יחידי בזה ובתה"ד באות ג' נסתעף מני הדברים דלכל הפוסקים בע"כ צ"ל דע"י אדם מיגרע גרע מב"ש והקשיתי מחולין דף נ"ד דמשני ניקב לחוד ונחתך לחוד דמשמע מפשטות הדברים דב"ש מיגרע מעי"א וכן מבואר בפר"ח סי' מ"ג ס"ק ג' יעו"ש וימצא תוכן כוונתי מה שתרצתי ע"ז, ומזה נסתעף מני הדברים דדוקא היכא דאיכא מכה כלפי זיקא וכו' כן היה תוכן כוונתי:

ג ומה שיצא להפליא על מה שכתבתי (באות ו') על פ"מ דלא חייש כלל לבדדמי ולא תירצתי כלום הלא מכללות הדברים מובן ממילא דלאחר שנתחד' דכמו דל"ק לבדדמי במים שיל"ס כן ל"ח במשאל"ס מב' רוחות ובעובד' דפ"מ מבואר שהיה בנהר ווייכסל שע"פ הרוב נוכל להביט ע"פ רחבו תו ל"ח לבדדמי, ובעיקר מה שהערה ידידי על פ"מ ושכחתי להזכירו בשמו הלא לא השיבותי לאחרים ויהי לו אשר לו ולדעתי דברים פשוטים כאלה נודעים לכל ולא יחשדוני בזה שלא באתי רק כדי לקצר, ומה שתמה על שלא ראיתי מה שתירץ ידידי מסתמא ראיתי כל דבריו אבל כן דרכי לרומם ולשבח דברי זולת אף בדבר מעט מזעיר ובמה שראיתי שיש להפליא בהשגות רבות לא אחשה בפרט בדבר הנוגע לדינו ובמה שאין דעתי נוחה וידעתי שיש לבעל דין להתעקש בזה הניחותי

לגמרי, מה שחידש כיון דקאי בספיקא והוא מילתא דרבנן תלינן לקולא הלא מבואר בכל ספרי שו"ת ראשונים ואחרונים ועיין בתשובת ר"ן סימן ע"א ובתשובת מהרי"ט ח"א סי' ט"ז וקל"ט כ"ו דנקטין לחומרא אף בנשתקע, בתשובת ר"ן סי' ע"א מבואר להדיא שכבר נשתקע ובעל פסקי מהרי"א כמעט דעת יחידי בזה וגם הוא לא יצא רק בצירוף טעמים אחרים שניתן ג"פ גם כן ומבואר בכל ספרי אחרונים שאין ללמוד מספרי שו"ת בטעם אחד שגם המחבר לא היקל אלא בצירוף הטעמים בהדי הדדי אף שהמחבר עשהו לעיקר הטעם בפרט ששם שכבר נישאת ג"כ עיקר יסודו בעובדא דידי' שהיה איש מצוין ומפורסם ופקיעי שמיה למרחקים דאיכא רובא דאם איתא דחיי קלא אית לי' ואף שבתוך הדברים כתב אפי' באיש בינוני מי יכלכל וימוד עד קצהו מי הוא זה או מבינונים או מפחותים וגם המחבר לא נקט בזה אלא לעדופי מילתא דגם איש בינוני אית לי' קלא אבל על נשתקע לחוד אפילו בצירוף קלא דל"פ לא יצא להתירה אף כשנישאת וראיה לזה מרמב"ם פ"ז מהלכות נחלות הלכה ב' ג' יעו"ש דאף דשמעו בו שמת דהיינו קד"פ ואבד זכרו אינן יורדין לנחלה **(הדברים בכאן לא הובאו רק לענין הנדרש בהיתר עגונא כאשר הערונו לעיל כמה פעמים)**. אלא היכא שראו להדיא את הדבר שמחזיקין בו שימות בהדי קדל"פ ואבד זכרו, ומבואר (שיסוד הדינים האלו שהביא שם נסתעפו רק מהתירא דידה אם נישאת ומשמע מדבריו דלא כריב"ש דס"ל בצלוב דאם נ"ת) בדבריו שם דכל היכא דאם נישאת ל"ת אזי היו מורידין לנחלה אף דלכתחילה ל"ת, אולם בל"ז צ"ל דברי קדשו דמנ"ל כל זה דאף היכא שראו הדבר שמחזיקין שימות מצריכינן כל הני בהדייהו שהרי בדבר שחזקתן למיתה ל"ת מהתירא אף בדליכא קדל"פ ולא א"ז גם בכ"מ שם הקשה דלמה ברישא סגי בא"ז לחוד ובסיפא בעי דוקא ששמעו בו שמת בהדיא ונראה לי לפרש תוכן דבריו דאף דגבי א"א ברובא לחוד לא תצא ולא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה מפני דדייקא ומינסבא מרעי לחזקה אבל לגבי נחלה דלית לן דבר להעמיד נגד חזקת חי דמעיקרא להכי הוי מצריך קדל"פ ואב"ז להורע חזקת חי, אבל במים שאל"ס ושראהו צלוב וכו' דרובא שכיחי טובא והמיעוטים א"מ ול"ש כלל, דל"ש לומר בזה סמוך מיעוטא לחזקה כמבואר בתוס' בכורות דף ך' אזי לא מצריכינן לקדל"פ רק אבד זכרו בעי מטעם אחר כיון דנוכל להמתין ויתברר הדבר וטרוחי רבנן בכדי כמובן ובזה נסתר קצת ראיה שהבאתי אבל בל"ז נראה מסברא פשוטה דעיקר יסוד התירא של מהרי"א משום דאם איתא דחיי קלא אית ליה ודוקא באיש מצויין ומפורסם:

ד גם מה שהמצאתי בעזה"י דרך סלולה להתירה מכבלי העיגון מפני שראה אותו בעודו חי ולא זזו עפעפי עינו ממנו עד לאחר שיעור שת"נ עיקר טעמא דידי אשר רמזתי במלות

קצרות דבעודנו חי בודאי ל"ש כלל בדדמי דדוקא במת דמיתה משנה צה"פ וכבר נאבד קלסתר פניו אזי חוששין לדדמי אבל לא מצינו לחששא זו כלל באדם חי בעודנו שלם בתוארו וקל"פ, וא"כ תו לית לן לחוש רק לחלופי בזה בודאי אף בראי' כל דהו מרחוק סגי, הגע בעצמך במי שראהו צלוב דסגי בעומד עד שת"נ דבודאי אף בעומד מרחוק ולא ראה אז עד סופו פ"פ עם החוטם מותרת כיון דליכא למיחוש רק לחלופי וכגון זה אף מרחוק יריח וידע, ומה שהביא מטעם קבר שיאבד, גם ממני לא נעלם כל אלה בפרט שכבר הדבר ממולא בכל ספרי האחרונים בתשו' ש"י גבי ראוהו צלוב ובש"ש אבל אין אנו צריכין לבא לכל זה בלא גמגום כלל כיון דלמסקנא ל"ח למשקר כמבואר היטב בב"ש ס"ק קמ"ג רק חשש בדדמי לדעת הרא"ש ורז"ה ובנידון דידן נסתלק חששא זו לגמרי, ועוד נראה לפע"ד דבאדם חי לא בעינן פ"פ עה"ח לטביעות עינא וסגי בט"ע כ"ד ולכ"ע סגי בט"ע דגופו כשיטת ר"ת התם ונפקותא רבה לדינא באחד שראה את חבירו מרחוק והכירו היטב ונקבע בלבו שהוא בעל האשה הזאת בבירור ואח"כ ראה שעמד עליו אנס וחתך את ראשו אף שלא ראהו בפ"פ עה"ח דמותרת ודוקא לקבוע תחילת הכרה בעינן פ"פ עה"ח גבי בכור שם מ"ו ע"ב אבל היכא שכבר נקבע הכרתו אצלו סגי בחדא לחוד ואף שהדבר נראה כן מצד הסברא יש לצדד כדמות ראיה לזה דאל"כ חייבי מיתה בסנהדרין דהוי קטלינן להו ע"י ט"ע הלא כל אשר לאיש יתן בעד נפשו יחתוך חוטמו ע"י סם וינצל ומההוא דאבא ב"מ אין ראיה דודאי אפשר לשנות א"ע באקראי בעלמא ואין זה דומה כלל לנ"ד, דברי ידידו לנצח הק' משה יהודא ליב בן הרבני מו"ה בנימין זלה"ה:

סימן ג

תשובה מה שהשבתי לכבוד הרב המאור הגדול החריף והבקי מו"ה זאב וואלף נ"י חונה בק"ק מילאווא

א בדבר שאלתו שאלת חכם בנידון עגונא אחת אשר בקהלתו, וראיתי כי חזר על כל הצדדים וצדי צדדים להתירה כמצוה עלינו מפי חכמים וסופרים בספריהם, ואת הנראה לפענ"ד בזה אודיעהו להלכה ולא למעשה בקיצור נמרץ, כי איננו מופנה מכל עבר ופינה, וזה החלי בעזר צורי וגואלי, מראשית כל עודנה חסרה מכל גב"ע, איש אשר ידע בבירור שניתן הפאשפורט בגאלאב לבעל האשה הזאת, דהא אף לפי עדותו של ר' דוב בער מגאלוב שהגיד לו שמו וכינוי ושם עירו וגם שיודע את אחיו מהו"ר רפאל סג"ל מפלאצק, עדיין לא יצאנו מתרי חששים חדא דלמא זייף את כתב אחיו וכתב את האיגרת הזאת בשם אחיו לאשר ידע כי מכירו ומיודעו הוא ועשה מסחר מזה לאיש

אחר והאיש ההוא שינה את שמו כדי שישיג את הפאשפורט על שם אחיו של מוהר"פ ומעדותו של ר' בער לא נשמע כלל שהכיר את מכתבו או חתם, והשנית אף אם יגיד עתה שהוא המליץ במכתבו בעדו אצל ר' בער עדיין יש לחוש לשאלה או למכירה על האיגרת עצמו ומתחילה ניתן הפאס לאחר על שמו, ומעתה אף אם נאמר שפאס **(מחמת חומר אשת איש יחקור המורה על כל הצדדים שיוכל להזדמן ע"פ איזה מקרה אף אם באמת לא שכיח דבר כזה ולא חשידי אינשי בכי האי.)** הוא בכלל כלים דלא משאלי או מטעם שאלה דיחיד, אמנם כן היכא שנודע בבירור שבעל האשה לקח את הפאס אבל הכא על הפאס עצמו אנו דנין [ובהכרח הוצרך לומר לפני ר' בער ששמו כן הוא יעוין בתשובת ב"ח סי' פ"א שמתיר ג"כ ע"י שאלה דיחיד ושם מבואר דעובדא היה בראי' ברורה שנותן המכתב הלז לידו, וכן בעובדא דבעל אבני מלואים אשר הביא מעכ"ת מבואר ג"כ שנודע לכל שהוא לקח את הפאשפורט יע"ש, אולם גם בזה נקל לתקן ע"י אחיו מוהר"פ דמסתמא סיפר לו בהיותו אתו בברלין איך שדבריו ומליצתו עשו פרי, וכאשר יגיד כן לפני ב"ד **(מלת ב"ד פה הכוונה שלשה מורי הוראה היושבים לעיין בדין היתר עגונא.)** אזי נוכל לסבך בהנך שריותא כמבואר בכל ספרי האחרונים מקצה אל הקצה וכאשר יד"נ האריך בזה ולמען אמלא שאלתו בזה אשתעשע אתו בדבריו הנחמדים לקמן:

ב עוד יש להעיר בנידון זה כיון דעיקר הדבר נודע ע"י הראש עצה אשר הפאס הזה הוא מאיש זה אשר אמר לפניכם ששמו כך ושם אשתו כך, וגם אשר לא נמצא בגאלוב איש כזה נודע ג"כ רק מן הר"ע דגאלוב והלא משנה שלימה שנינו דבעינן רק במסיח לפי תומו, ואף דא"י ששואל לא"י אחר והשיב ע"פ שאלתו דנין כמסל"ת, (וגם מעכ"ת פיקפוק ע"ז ע"פ דברי מ"מ דמסל"ת בכתב ל"מ, וגם במסל"ת בעינן קברתיו לדעת הרמב"ם אמנם השיב אחור לפי דגם בלעדו ידעינן ע"י ישראלים מקוסטרין שמת, יביט נא על מוצא הדבר וידע כי בדבר הזה ירחיק הלאה את כל שריותא של העלובה הזאת דהא הישראלים לא ידעו מאומה מה שמו ושם אשתו רק ע"י מכתבים שנמצאו באמתחתו ועיקר יסוד אשר יש לצדד להתירה רק ע"י שאלה דיחיד דהיינו שישאל את הפאשפורט ומכתבי הקבלה ג"כ לאיש ששמו כך ויש לו אשה ששמה רחל כאשר הערין יד"נ בזה וזאת לא ידענו רק מן הר"ע מקוסטרין ואף דבעדותן של ר"ח ובנו משה העידו ג"כ על ג' בנים זכרים שהזכיר הנפטר לפניהם אמנם לא הזכירו בעדותן מן הפאשפורט כלל וכלל וגם את שם הנפטר לא הזכירו בגוף העדות רק בטופס הגב"ע אות ב' הבנוי ע"פ מכתבי הקבלה שלו וראיה לאשר החליטו שהוא ממילאווי כאשר מעלתו הרמה הרגיש

בזה, ובאות א' שהזכיר בעדותו מן הפאשפורט נראה בעליל שלא ראה בעצמו דמסתמא תיכף בבואו לקאסטרין מסר את הפאשפארט לר"ע כי כן נימוסי המדינה רק שידע כזאת ממכתב הר"ע אשר כתבו לגאלוב) ואף לדעת צמח צדק סי' מ"ב שהאריך לפרש במתני' דפונדקית דלרבנן לא הוית מסל"ת יעו"ש זהו היכא דאיכא אומדנות המוכיחות שלא נתכוין להעיד או להתיר, אבל נראה דיש לבנות יסוד אמיץ ע"פ דברי מהרי"ק סי' קך"א וז"ל שם ועוד דאפשר לומר דעדיף האי מסתם מסל"ת ויש להתיר אפי' בלא טעמא דאיהי דייקא ומינסבא וגם בלא טעמא דמשום עגונא אקילו בה רבנן דהא אפי' בחזקה שצריך עדות גמורה כגון להוציא ממון מחזקתו דבעינן שם עדים סמכו אחזקה דלא מרעי נפשייהו גבי שטרות וכו' יע"ש ודבריו מובאין בצ"צ ובט"ז יו"ד סי' שי"ו ס"ק ד', ומעתה תו אין לפקפק מפני שלא אמר קברתיו וגם מפני שלא העידו בפניהם דכ"ז כשאנו דנין ע"י מסל"ת דאז אמרינן דמסל"ת חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו, אבל הכא שדנין ע"י דלא מרעי נפשייהו דמהני אפי' במתכוין להעיד ואפי' מפי כתבם דעיקר הדבר נאמרה ונשנה בשטרות וא"ל דדוקא בשטרות שנכתבו ע"י ציווי הבעל דין דאז דין שטר עליו משא"כ הכא דז"א דהא שטר שנכתב ע"פ הבע"ד מתורת שליחות אתינן עלה כמבואר, וגם בלא זה הרבה פוסקים מקילין ע"פ כתבם במקום עדות אפי' היכא שלא נתקיים בפרט בנידן דידן דאיכא אומדנא דמוכח ע"י תיקון הפאשפארט שהתקינו אח"כ:

ג ובנידון שני סימנים אמצעים אם מצטרפין, לכאורה נראה כדמות ראי' מדברי אשר"י פ' אלו מציאות דגבי דידה מהני סימן אמצעי דהא אשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת וכו' ולא אמרינן הכא כיון דאיכא גיטא מעיזה כיון דסימנים מסייע לה עכ"ל ובגט דנפל ונמצא אף אם נשאת תצא אף שהיא אומרת שממנה נפל וכבר גרשה ואפ"ה מהני סימן אמצעי ולהחזיקה כמגורשת גמורה מכ"ש בסימן אמצעי דאם נשאת לא תצא דמהני סימן אמצעי השני להתירה לכתחילה ויש לדחות דב' סימנים אמצעים שניהם בענין אחד מה שאין כן התם ואף לדעת הרי"ף דלא ס"ל הכי היינו משום דס"ל היכא דגיטא מסייע לה יכולה להעיז כמו שלא בפני בעלה ולא נשאר מחזקה דאין אשה מעיזה כלום אבל היכא דאיכא ראי' במקצת מהני ס"א לאצטרופי לכ"ע כמו שמשמע מדברי רבינו האשר"י דאפישי פלגתא לא מפשינן וביותר נראה כן מדעת הרי"ף דאל"כ קשי' לדידי' מסימני החוט דאיתא התם דמהדרינן לה כמו שהקשה הרא"ש שם ונוכל לומר דלהכי שינה לשונו ונקיט התם הוא אומר סי' החוט שקשור בו הגט דהיינו סי' הקשר וגם מידת אורך החוט והוי שני ס"א דדינו כסימן מובהק ודומה לזה עיין רש"י ב"מ ד' כ' ע"ב ד"ה ש"מ קשר הוי סימן אכן הרא"ש ס"ל דפשטות רהיטא דלישנא משמע כפיר"שי וז"ל

שהגט קשר בו דהיינו כמו שהי' בשעת נתינה שנקשר הגט בחוט ולא שנכרך ונקשר ע"ג לנטירותא יתירתא אמנם מדברי הר"ן פ' הכותב דף פ"ה גבי שכיב חסא ולא פקיד שהקשה התם דשב מרגניתא דציירא בסדינא לא הוי סי' מובהק אלא סי' אמצעי כמו גבי שומשמ' אף דגבי שומשמי לא הוי אלא סי' מידה לחודא דכן דרכן להניחן בחביתא וגבי מרגניתא הוי שני ס"א חדא דציירי בסדינא וגם סי' המנין משמע דס"ל דשני ס"א לא הוי כסימן מובהק ומה שהביאו ראי' מחולין דף ע"ט אי מעיילת לי כודנייתא וכו' ל"מ לדעת רש"י דמפ"ל דסד"א ואנן כיון דחזינן דר"א מספקא לי' בגיטין ובב"מ דף י"ח וכן רבב"ח ופסקינן כוותייהו דבתראי היא אכן לדעת הרמב"ם פ"ד מה' נחלות דס"ל מדאורייתא סמכינן על ס"א רק מדרבנן החמירו באיסור כרת לא קשי' כלל גם לדעת ר"ן שם לא דמי כלל לסי' דאבידה וגט וכדומה דגמר' גמיר להו דאי משכחת הנך סי' אזי טבע הבריאה מחויבת שבר חמורה הוא או להיפך] והא דלא סגי בחדא כמו דקשי' למעכ"ת היינו משום דכמו דאיכא חדא למעליותא דבר חמורה הוא כן איכא חדא לגריעותא להיפך וליכא למימר לא נבדוק אלא בתר חדא ואחר סי' השני לא נבדוק כלל דהא כל מה דאיכא לברורי מברירינן, ובאם ימצאו שניהם שוין בס"א הרי בתרווייהו ריעותא לפנינו אחרי שלא נמצא גם הסי' השני ושניהם בספק כאילו לא נבדקו כלל ובר מזה צריך להבין הא גם בלא בדיקה לישתרי ע"י ס"ס כיון דמסקינן התם דמספקא לן אם חוששין לזרע האב ודילמא שניהם שווים ואת"ל שאינם שווים דילמא חוששין לזרע האב ובשלמא לדעת רשב"א ניחא דס"ל דגם בס"ס היכא דאיכא עלינו לברר ואז תקשה לנו דליסגי בס"א אמנם לדעת או"ה ות"ח מובא בסי' ק"י בהגה"ה דאין צריך לברר קשה לכאורה וא"ל כיון דס"א בדינא וספק אחד במציאות לא הוי ס"ס מעליותא כאשר נסתבכו בזה רבותינו האחרונים:

ד אמנם זה שנים כבירים הבאתי ראי' מוכרחת דמהני ס"ס כזה מדברי רמב"ם פ"ט מהל' תרומות ה' ו' וז"ל הכותב נכסיו לאחר והי' בהן עבדים ושותק זה שנתנו לו ואח"כ צוח ה"ז ספק אם זה שצוח הוכיח סופו על תחילתו ועדיין לא יצאו מרשות הראשון או זה שצוח אחר ששתק חזר בו לפיכך אין אוכלין בתרומה וכו' בין שהי' רבו ראשון ישראל והשני כהן עכ"ל הטהור ומדלא פסיק ותני אפי' שניהם כהנים אין אוכלין בתרומה דילמא חזר בו והרי הוא מעוכב גט שיחרור דאינו אוכל מספיקא דדינא אלא וודאי דדווקא באחד מהן ישראל הוא דאינו אוכל אבל בשניהם כהנים אוכל משום דהוי ספק ספיקא חדא דילמא הוכיח סופו על תחילתו ועוד דילמא מעוכב גט שיחרור אוכל בתרומה אמנם בעיקר הקושי' נראה ע"פ סברות תוס' נדה כ"ט ע"א בד"ה תשב לזכר ולנקבה ולנדה

וז"ל אע"ג דהוי ס"ס תשב וכו' יוע"ש נמצא מוכח מדבריהם דהיכא דאיכא במציאות ע"י מקרה והזדמן להיפך אף ספק אחד מיקרי תרי קולא דסתרי אהדדי ואולי מתורת ספק ספיקא לגמרי וה"נ בנידון זה דהרי השתא נוכל להתיר הפרידה הזאת להנהיגה ביחד אם מי שנודע לנו שאמו חמורה ואביו סוס ע"י ס"ס ואח"כ נוכל להתיר להיפך ובזה ישבתי קושי' אור הישר מובא בשם הגאון בעל נודע ביהודה על הא דאיתא ביבמות גבי חרש לר"א דספיקא הוא לא מצי מגרש לאשתו ואמאי הא ס"ס הוא חדא דילמא בשעת קידושין הי' שוטה ואת"ל פיקח דילמא בשעת גירושין ג"כ דעתו צלולה ולדברי תוס' הנ"ל לק"מ דאם ימות בעלה בלא בנים אזי תהי' מותרת לאחיו ג"כ ע"י ס"ס חדא דילמא בשעת קידושין הי' שוטה ואת"ל פיקח דילמא בשעת גירושין הי' שוטה והרי הוא אשת אחיו במקום מצוה ונמצא תרי קולא סתרי הדדי וכן אם ימות בעלה בבנים אזי תהי' מותרת לכהן מדאורייתא דריח הגט אינו פוסל רק מדרבנן והארכתי בזה הרבה ואין כאן מקומו:

ה בנידון סימן אמצעי בגוף וסימן מובהק בכלים אשר חידשו רבותינו דלא חיישינן לשאלת הב"ח בתשו' סי' פ"א וחכ"צ סי' קל"ד והרעישו עליהם האחרונים בספרותיהם ונראה לפענ"ד לקיים דבריהם להשתיק כל עירעור וטוען מעליהם ונלקטה יחד חבילי כבליהם חדא דהא איתא ביבמות דף קי"ו ע"א להדי' בהיפך דאיתא התם ולאביי למאי ניחוש לה אי לנפילה מיזהר זהיר בי' [ואיתא בתוס' התם דכוונתו דאף לאביי דחייש לנפילה זהו לנפילה דרבים אבל לנפילה דיחיד ל"ח] ואי לפקדון כיון דשמי' כשמי' לא מפקיד גבי הרי להדי' דאף דל"ח לנפילה דיחיד אבל בשאלה ופקדון דבכיון עשה חיישינן ונראה לי דלק"מ דבאמת גם לדעתם הסברא מחויבת לחלק בין נפילה שלא בכוונה לשאלה בכוונה ולהכי לדידן דפסקינן כרבא דל"ח לנפילה דרבים אף לגבי גט כדאיתא להדי' גבי שליש וכדומה נחתינן חד דרגא גבי שאלה וחיישינן לשאלה דרבים אבל לשאלה דיחיד ל"ח דשאלה דיחיד ונפילה דרבים שקולין הן אבל לאביי דחייש בעלמא לנפילה דרבים רק לנפילה דיחיד ל"ח אבל לשאלה דיחיד חייש כמו דחייש לנפילה דרבים וזה פשוט וברור עוד הקשו מהא דהקשה הש"ס ממצאו קשור בכיס וניחוש לשאלה דהא התם הוי שאלה דיחיד ומה שתירץ החכ"צ דגט הוי כמו לכתחילה דחיקא להם טובא בספרותיהם והדין אתם בזה כמו שמבואר להדי' ברמב"ן במלחמות יבמות דף קט"ו גבי תרי יצחק וברז"ה שם מהא דאביי דמביא ראי' דחיישינן לתרי יצחק מההיא גיטא דאשתכח בנהרדעא הרי דמביא ראי' מגט למיתה אלא שרב אלפס מחלק מדנפשי' בסברא זו מגט למיתה, ונראה לתרץ דמסתימת הברייתא משמע אפילו

בשיירות מצויות והוחזקו ובזה דמי לשאלה דרבים כמבואר ברשב"א גיטין שם בסוגי' דשיירות מצויות ואין לומר דמ"מ דמי לשאלה דיחיד כיון דל"ח למשקר במזיד ומהימנינן לי' שהי' לו גט ואבד אבל לגבי אחרים לא נודע לנו כלל שאבדו [כמבואר בתוס' ב"מ דף ח"י ע"א ד"ה נפקן] דא"כ בע"כ צ"ל דהכרע זו דמי לסימן אמצעי וא"כ כל אבידה דעלמא מנ"ל דמהדרינן בחד ס"א כאשר נראה בעליל מכל הסוגי' דאם סימנים דאורייתא מתירין ג"כ אשה לשוק ע"י סימן אמצעי דהא בכל אבידות דעלמא ג"כ ל"ח למשקר כמבואר שם דף כ"ב בתו' ד"ה אי דליכא סי' בסה"ד אלא וודאי דהכרע זו לא הוי אלא כסי' גרוע ול"מ אלא גבי חדא ריעותא כגון שיירות מצויות ולא הוחזקו אבל לגבי שיירות מצויות והוחזקו להכי חיישינן אף לשאלה דסי' גרוע כזה ע"י דידעינן שהי' לו גט ונפל ממנו עודנו לא יצא לכלל סי' אמצעי עוד ראיתי זה כמה בתשו' הגאון הקדוש מוהר"ר עקיבא איגר זצוקללה"ה שהקשה עליהם בסי' ק"ז מסי' קל"ב אהע"ז דקיי"ל דאף אם השליח בעצמו מצא הגט בעינן דידוע לו דלא השאיל הכלי נשמע דחיישינן לשאלה דיחיד דהשאיל ליוסף בן שמעון אחר ונסתר דברי החכ"צ הנ"ל עכ"ל הטהור, ובזה לא נוכל לומר כנ"ל דהא בש"ע איירי להדיא בשיירות מצויות ולא הוחזקו, ולפענ"ד נראה דאין מזה סתירה לדבריהם דהא ידים מוכיחות, ונראה בעליל שגם הב"ח וחכ"צ מחלקים בין שאלה בכוונה לנפילה שלא בכוונה, אמנם סברו דכמו דלא חיישינן לדידן לנפילה דרבים אף גבי איסורא כמו כן לא חיישינן לנפילה דיחיד, ומעתה אם נדון בעובדא אשר בע"כ ההכרח מחייב אחת משתים או לשאלה דיחיד או לנפילה דיחיד אזי לכ"ע הדעת מכרעת להחזיק ולומר שאלה דיחיד ולהניח חששא דנפילה דיחיד ועוד נסורה נא ונראה דיש במציאות לחלק בין שאלה דיחיד ליחיד כגון אם נסתפק לו בין שאלה דיחיד למי ששמו כשמו לחוד ובין שאלה דיחיד כגון למי שגם שמות מקומם שוים. אזי ודאי זה לעומת זה הוי כשאלה דרבים לגבי יחיד ולהכי גבי גט שהשליח בעצמו מצאו לזמן מרובה לאחר שחיפש ומישמש אחר אבידתו ולא מצאו אז דדוקא לאלתר שמחפש אז אחר אבידתו אז יותר מצוי ושכיח שבעל אבידה ימצאנה מאיש אחר אבל לזמן מרובה שכבר חיפש ולא מצאו אזי יותר מצוי שאחר ימצאנה בהיסח הדעת כן נוכל לצדד ע"פ סברא ושיקול הדעת אזי הדעת מכריע דיותר יש להחזיק ולומר דהשאיל את הכלי ששמו כמוהם מלומר דלא השאיל וגם הוא בעצמו מצאו דהרי זו נופל בתרי דרגא מחשש שאלה דשאלה נעשית מדעת ובכוונה וגופים מחולקים משא"כ גבי נפילה דזה יותר גרוע ועומד גם מנפילה דיחיד ועי' היטב בכל זה:

ו ועתה נביטה נא ונראה בעובדא דידן אם יתברר לו שבעל האשה הזאת לקח את הפאשפארט בגאלוב כאשר כתבתי לעיל, וגם יתחזק אשר האיש שמת בקאסטרין היה נקרא בשם זה כאשר כתוב בתוך הפאשפורט אזי בודאי ליכא למיחוש לשאלה כמו דאמרינן בחבי ב"ל דכיון דשמי' כשמי' לא מפקיד גבי דאולי לעת הצורך לא יאבה להחזירו לידו, וגם מה דחיש מרן זקינו הגאון הצדיק זצ"ל דעדיין יש לספק דאולי השליכו לאיבוד ומה דדחי כיון דאי אפשר לצעוד פסיעה אחת בל"ז לא יצאנו מידי חשש זה דאולי נסע למקום אחר אשר אין לו שום צורך בפאשפארט זה, ולכאורה נראה דעתה לפי נימוסי המדינה ליכא למיחוש להכי דהא אם ימצאו אינשי דלא מעלי את הפאשפורט הזה ויחזיקנו לראי' לא יאמינו לו כלל לומר שהשליכו ויחזיקנו לעול גדול שנתן יד לחפות על עושי רשע, ומה לו להכניס עצמו באחריות כזה וראיה לזה מהא דאמרינן אי לנפילה מיזהר זהיר בי' דלמא באמת פרע לו כבר והשליכו לאיבוד כפירש"י ב"מ ד' י"ג ע"א ד"ה מוקי גבי נפל א"ו אף דבנפילה ידוע תלינן במצוי ואמרינן דיותר קרוב הדבר שפרע לו ולא קרעו אף דאסור להניח בידו שטר פרוע מאשר נאמר דלא פרעו ונפל ממנו באונס דלא שכיח כלל, אבל גבי נפילה שאינו ידוע אזי לכ"ע אמרינן אם איתא דפרע מיקרע הוי קרע ליה והיה זהיר לקורעו כמצוה עלינו, ותלינן במצוי שלא נפל כלל והש"ס מיסתם סתים בלישנא אי לנפילה מיזהיר זהיר דבין כך ובין כך הוי זהיר ביה, והשתא אם אמרינן כן לגבי איסור קל ותלוי ביראת שמים לבד מכש"כ בדבר שיש לחוש מפני יראת עונש וקנס, וכבר אמר ריב"ז לתלמידיו הלואי שיהא מורא שמים כו', אמנם נראה לי כיון שלא הוחזק לנו בשם זה רק מה שהגיד לפני המאגיסטראט בקוסטרין ומסתמא היה בעת שנתן להם הפאס או אח"כ אזי ודאי אם באנו לחוש לחשש שאלה תו ליכא ראיה כלל מהגדת שמו לפניהם ולומר כיון דשמי' כשמי' לא מפקיד גבי' או מפני שאלה דיחיד כסברת חכ"צ הנ"ל כאשר העיר מעכ"ת, דזה יותר גרוע מנוגע דאיכא חשש עונש ויסורים דלכ"ע פסול בכה"ג בעדות אשה, גם מה שחידש דלהכי נאמן על שמו כמו גבי קדשתי את בתי כסברות הר"ן שם, אף דלכאורה היטב אשר דיבר אבל לקושטא אינו דהא התם חדא מיהא בעינן או חזקה דאין אדם חוטא ולא לו או טעמא דמירתת ולהכי גבי אב נאמן אף לכנוס וגבי דידה א"נ רק ליתן גט, ובעובדא דשילהי יבמות גבי יוחנן בר יונתן שהיה רק דרך שיחה בעלמא ולימים חלה ומת דל"ש כלל בזה חדא מהנך טעמא, א"ו כמו שהאמינו ע"א מסל"ת גבי עגונא כן האמינו על שמו אמנם עדיין יש לצדד כיון ששם אשתו ובניו לא נזכרו בפאשפארט אף שלא שייך לומר טעמא דידי כיון דשמי' כשמי' לא מפקיד גבי' (דטעם זה המצאתי רק אם יוחזק בשם זה גם

לפני אחרים) מ"מ עדיין נוכל לומר כסברות אשלי רבוותא הב"ח וחכ"צ דגם זה דמי לשאלה דיחיד וגם בזה איכא קצת ריעותא לאשר החזיקה בשם רחל לחוד ושמה רחל ולאה ואולי גם בביתה נקראת לרוב רק בשם זה ודבר זה בקל יתודע במקומו:

ז גם בדבר המלבושים שלו אף אומנם דפסקינן דלכ"ע אית להו ט"ע גבי עיגונא דל"ח למשקר, אמנם לא נמצא בגב"ע מי שיעיד שנמצא אצלו מלבושים אלו בעודו בחיים ובאם יתברר זאת ולא ע"י קול הברה בעלמא אזי יש לצרף ג"כ מה שחידש הגאון מוהר"מ ברבי וגם בעל פ"י דבט"ע ל"ח לשאלה מובא בתשובת הגאון מו"ה עקיבא איגר סי' ק"ז אמנם מלפניו אכלה אש ולאחוריו תלהט להבה בזה ה"ה הגאונים בספרותיהם הגאון בעל נודע ביהודה הקשה עליו מדברי תוספ' גבי מצאו בחפיסה אם מכירו שפירשו שהשליח בעצמו מצאו דנאמן במיגו והוא שיודע בבירור שלא השאילו דאז נאמן על זה ג"כ במיגו, הרי להדיא דאף שמכירו בט"ע אפ"ה חיישינן לשאלה, והגאון הקדוש מוה"ע איגר זצוקלה"ה הקשה מדברי בעל ש"ע אה"ע סי' קל"ב שמבוא' שם לדינא כן כדברי תוס' הנ"ל יע"ש, ונראה לסקל מסילה הזאת דהא סברות הגאון מוהר"מ ברבי הוא כמבואר בנב"י שם דדוקא בסימן מובהק דלאו מילתא דברירה כל כך דאפשר שיזדמן עוד בסי' כזה ולהכי בהדי חשש שאלה נגרע כחו של סימן, אבל בט"ע כיון דברור לו שזהו כליו של פלוני תו ל"ח לשאלה כלל, ומדברי נ"י פ' ח"ה גבי האי דדר בקשתא בעליותא מביא בשם הרמב"ן ונהיר לן במילתא חדתא בהא דמצריכינן למחזיק שיביא ראיה שהמוכר דר בו חד יומא ואם טענינן ללוקח לאחר שהחזיק ג' שנים **(הפלפול בכאן הוא רק לראי' ולדיוקי לענין הנדרש פה להיתר עיגונא, אבל במה שנוגע לדיני ממונות מכירה ולקיחה וכיוצא הכל הולך בזמן הזה ע"ש דינא דמלכותא.)** ואמאי לא מהימנן ללוקח שדר בו המוכר חד יומא במיגו דמינך זבנתי, והטעם דמיגו בכל הש"ס הוא דלפי דבריו נתברר הדבר לגמרי אך דלא מהימנינן לי' אז מהימנינן לי' ע"י מיגו אבל היכא שגם לפי דבריו עדיין צריכין לברר ספק מדעתינו בכה"ג ל"א מיגו זולת היכא שנתברר ע"י עדים אזי גם אנחנו מבררים גם הספק ע"י אומדנא וחזקה וכדומה יע"ש והרי התם איכא חזקה המבררת לפנינו שהרי החזיק בו ג"ש ולא מיחה דמהני להוציא הקרקע מרשותו ואפ"ה ל"מ מיגו בכה"ג מכש"כ לגבי חשש שאלה אף שאנן דנין שמסתמא לא השאיל זהו היכא שנתברר הדבר בעצמותו כגון לגבי עגונא דמהימן אף אשה ועבד ושפחה כמו תרי סהדי בעלמא אבל גבי גט דלא מהימנינן לעד אחד בעצמותו רק ע"י מיגו מהימן השליח להכי היכא דאיכא חשש שאלה ואנן צריכין לברר ספק מדעתינו אזי בכה"ג כבר אזלא לי' כחו של מיגו (אף דמדבריהם ב"ב דף ל' ד"ה לאו

קמודית מתרצים מטעם מיגו למפרע ונראה שחולקים על רמב"ן בסברא זו בקל נוכל לחלק דדוקא התם שהוא חזקה המבררת דהרי מהני אף להוציא הרי זה כאילו כבר נתברר משא"כ לענין חשש שאלה וגם בל"ז אין להקשות דברי תוס' אהדדי כנודע:

ח ובסברות הרמב"ן הנ"ל תרצתי כמה קושיות בעז"ה, ואציגה פה דבר לדוגמא ומזה דמות ראיה שגם הרמב"ם ס"ל כשיטתו בזה דבפ"ב מהלכות יבום ה"ד וז"ל מי שזנה עם אשה בין פנוי' בין א"א ונתעברה ואמר עובר זה ממני הוא ואפי' היא מודה לו אע"פ שהוא בנו לענין ירושה הרי זה ספק לענין יבום כשם שזינתה עם זה כך זינתה עם אחר עכ"ל, והקשו נושאי כליו שהוא נגד הסוגי' דלכ"ע היכא דלא דיימא מעלמא שדנין בתר דידי' וגם שסותר עצמו דבהלכות תרומות פ"ז פוסק כן דהיכא דלא דיימא מעלמא שאוכל בתרומה אף שהוא איסור דאורייתא גבי יבום נמי אמאי לא ניהמני, ולדברי הרמב"ן ניחא דשאני גבי תרומה דנאמן בעצמותו להאכילו בתרומה כמו ע"א דעלמא וכן לענין ירושה דהתורה האמינו דיכיר כתיב (ובפ"ד מה"נ משמע דסובר כשיטת ר"מ דכשם דנאמן לענין בכורה אף בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס כן נאמן לומר זה בני בלא מיגו, וכן הוא להדי' בב"י סי' רע"ט דרמב"ם ס"ל כר"מ יעו"ש ובלח"מ פ"ד ה"א) אבל לענין יבום דאינו נאמן רק ע"י מיגו דבידו לגרשה, וכל היכא דאנן צריכין לברר עוד ספק מדעתינו לדון ולומר דכיון דלא דיימא מעלמא מסתמא לא זינתה עם אחר כבר נהירנא דבכה"ג לא אמרינן דין מיגו:

ט וזה שנים כבירים עמדתי על דברי רמב"ן מהא דמקשה הש"ס ולהימנו לבעל (גיטין דף ס"ד ע"א) אף דהאמנותו של בעל מחמת מיגו הוא והרי התם אנן צריכין לברר ספק מדעתינו ולומר דחזקה שליח עושה שליחותו, ואמרתי דמיגו דבידו עדיפי כמבואר בר"ן קידושין דף ס"ג גבי יש לי בנים, אמנם מקרוב ראיתי ברשב"א קידושין שם דאמנם כן לאביי דס"ל דיש לי בנים נאמן אפי' במוחזק לן דלית לי' בנים, אבל אנן דפסקינן דלא כאביי ליכא נפקותא בין מיגו דבידו לשאר מיגו רק היכא שאינו סותר החזקה לגמרי אמרינן מיגו להקל, ולדחוק ולומר דלענין זה מיהת מפלגינן בין מיגו דבידו לשאר מיגו, רחוק, אמנם נראה דהתם כיון שלפי דבריהם כבר הסכימו ביניהם לגרש' ולפי דבריהם הרי כבר גירשה וכיון שנכון לפניהם לגרשה, אך אנן דלא מהימנינן להו וחיישינן דילמא לא נתגרשה, הרי בודאי יגרשנה לפנינו ולהכי אמרינן הואיל משא"כ באומר יש לי בנים דאין לו שום דו"ד עם אשתו ואדרבה הרי חס עליה שלא תפול קמי יבם והמיגו הוא מצד אחר דבידו לגרשה שלא תפול קמי יבם בכגון זה כבר נחתינן לתורת מיגו דהא אפשר שלא ירדה דעתו לתחבולה זו, ולהכי כיון דירדה לתורת מיגו תו לא אמרינן אלא

היכא שכבר נתברר הדבר לפנינו כנ"ל ובזה נוכל ליישב קושיית בית מאיר בסי' ק"ג ס"ו וגם מרן זקינו הגאון הצדיק זצ"ל עמד בזה בספרו חמדת שלמה סימן י"ז על דעת רשב"ם דס"ל דדוקא מוחזק באחים ואמר יש לי בנים הוא דנאמן אבל היכא דאיכא עדים שיש לו אחים אינו נאמן דהוי כמיגו במקום חזקה והקשה דהא בש"ס ב"ב דף קל"ד אמרינן גבי יש ל"ב השתא דאמרינן הואיל בעל שאמר גרשתי א"א נאמן והרי התם מוחזק בעדים וע"פ הנ"ל ניחא דהואיל זו קלישא לי' ונחית לתורת מיגו ואמרינן דבמקום חזקה ל"א, אבל גבי בעל הרי נודע אף לחלושים בדעתם דיכול לגרשה אם לא מהימנינן ליה ופשוט וברור דבכגון זה לאו מתורת מיגו נחתינן לי', ועוד ישבתי באופן אחר כוונת רשב"ם דבל"ז קשי' אמאי נאמן לומר גרשתי הואיל ובידו לגרשה דילמא שבקי' ליה ואזיל לעלמא וכמו דאיתא בגיטין דף י"ב ע"ב גבי עבד א"ו צריכין לומר דאינו נאמן לומר גרשתי אלא כשהיא מודה ואומרת ג"כ שכבר גירשה וזהו ג"כ כוונת התוס' גיטין דף י"ז ד"ה מפני וכו' וז"ל ואפי' מכאן ולהבא לא מצינו כשאשתו מכחישתו אבל גבי יש לי בנים הנ"ל ואף שדעתו לפוטרה מיבום הא זימנין דרחמי לי' (ביבמות דף קיח ע"ב) להכי פירש רשב"ם ורש"י דא"נ אלא במוחזק באחים דהיינו שכך שמענו עליו שיש לו אחים עיין רש"י קידושין דף ס"ג ע"ב ד"ה דמוחזק לן וכו' וכיון דלא ידעינן איו איפה המה ותוכל להתעגן ותיתוב כל ימיה בודאי ל"ש לומר עוד גבי אחין אלו לדלמא רחמי לי' אבל היכא דאיכא עדים מסתמא יודעים בידיעה ברורה איו הוא ואזלי לי' המיגו לגמרי דדלמא רחמי לי' ושבקא ועקרה לעלמא:

י עוד שכחתי להעלות על הנייר במה שהארכתי לעיל לתרץ הקושי' שהקשו על הב"ח וחכ"צ במה שהעלו דלשאלה דיחיד ל"ח והיקשו מהא דאיתא ב"ב דקע"ג אף דלנפילה דיחיד ל"ח אמנם למסירה חיישינן ומתרצינן כן הברייתא דכשם שאין מוציאין שט"ח זה על זה כך א"מ על אחרים וכן קשי' לרבא ביבמות דף קט"ו ע"ב דמביא ראי' מחבי ב"נ דל"ח לתרי יצחק מדלא חיישינן למסירה הרי להדי' דחיישינן למסירה דיחיד אף דרבא לא חייש אף לנפילה דרבים דהא גבי אותיות ס"ל דאצ"ל ראי' למ"ד אותיות נקנית במסירה אמנם נראה פשוט דאינו דומה לשאלה דיחיד דרחוק מן הדעת שלא ימצא לו איש נאמן רק איש זה ששמו כשמו וכדומה לזה אבל גבי אותיות אם נאמר דל"ח למסירה דיחיד א"כ להכי קנאו איש זה את שטרו **(הפלפול בכאן הוא רק לראי' ולדיוקי לענין הנדרש פה להיתר עיגונא, אבל במה שנוגע לדיני ממונות מכירה ולקיחה וכיוצא הכל הולך בזמן הזה ע"פ דינא דמלכותא.)** כדי שיכול לומר ששלו הוא ויקנהו במסירה וגם המוכר לא יפסיד מקנהו וימחול ללוה כמו במוכר שט"ח דעלמא שלוקח יאמר שהוא

הלוה לו מעיקרא כאשר טוען באמת כן לפנינו, אח"ז מצאתי בס' אבני מלואים שכוונתי בזה עמו [וגם למוכר ניחא לי' למכרו למי ששמו כשמו כי היכא דלא להתחייב באחריות דסתם מכירה אית בי' אחריות] ועתה יכול לספור ששלו הי' מעיקרא גם נראה לפענ"ד להביא ראי' לדבריהם דל"ח לשאלה דיחיד מדברי תוס' יבמות קט"ו ע"ב ד"ה אתא וכו' וז"ל דמשמע הא לא שכיח דמתרמי דהוי חשיב סימנא מעלי' והי' נאמן המפקיד להוציא מידי התם הי' לו להמפקיד עדים שהפקיד בחבית במידה זו וכו' ואפילו לא הי' עדים בדבר הי' נאמן אי הוי סימן מעליא וכו' אלא מודה שהפקיד לו וכו' עכ"ל הרי מבואר להדי' מדבריהם דאי לא דשכיח דאיתרמי במידה זו מוציאין מידו אפי' בסימנא אמצעי לחוד וכן מבואר הוא דעת הרשב"א מובא בנ"י גבי שומשמא אמנם דוקא בדאיכא עידי פקדון וראה ובמודה שהפקיד בידו לדעת תוס' הרי זה שוה לעדי פקדון ולדעת ריטב"א שם נאמן במיגו רק בסי' מובהק הוי כמיגו במ"ע אבל היכא שאומר שמעולם הי' החפץ שלו אף שמביא עדים שראו ביד התובע חפץ כזה ובסימן זה אפ"ה אין מוציאין אפילו בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואפילו בסי' מובהק כמבואר בדבריהם חולין דף צ"ו סד"ה פלניא וצריך להבין דמ"ש בדאיכא עדי פקדון וטוען החזרתי לך וחפץ זה שראו בידו שלי הוא מעולם דא"נ אפילו נגד ס"א לומר שנזדמן בידו חפץ כזה ובדליכא ע"פ נאמן בטענה זו אפי' דל"ש כסומא בארובא וצריך לדחוק טובא לחלק ביניהם בסברות זרות ובדיות אמנם לדברי חכ"צ וב"ח ניחא דהא אף שנוכל להזדמן אצל רובא דעלמא חפץ כזה אפי' בסי' מובהק אבל אצל יחיד כגון בדאיכא עדי פקדון הרי זה דומה לשאלה דיחיד ולהכי לא תלינן שיפקיד פקדונו אצל מי שיש לו חפץ בס"א כזה ולהכי מוציאין ממנו אפי' בסי' אמצעי לחוד וא"ת דילמא אח"כ נזדמן לו חפץ בס"א כמוהו הרי זה ג"כ כעין שאלה דיחיד שיזדמן חפץ כזה אצל מי שהפקידו בידו ועוד דמסתמא תלינן שמעולם הי' חפץ זה בידו כמבואר בש"ע סי' קי"ב ומקורו בבעה"ת שער מ"ג ח"ד סי' ז' היכא דליכא עדים שקנאה מעמידים הנכסים ביד המוקדם ואומרים כי הוא של הלוה ושל אבותיו מעולם יעו"ש והא שפי' לעיל בסי' מובהק דוקא אף דאיכא עדי פקדון זהו לדעת הרי"ף בפ' הכותב דבדאיכא ע"פ אף שאינם יודעים מסימן כלום רק שתובע אומר הסי' מוציאין ולהכי ברגיל דעייל וכו' וכל בכה"ג בעינן סימן מובהק דוקא אבל בדאיכא עידי פקדון והעידו על הסי' מהני אפי' בסימן אמצעי:.

יא ועוד ראי' ברורה לזה מתוספתא ב"ב פ"ח וז"ל התוספתא יצאו הוא ואביו למדינת הים ומת הבן או שמת האב לעולם הנכסים בחזקת זקן עכ"ל ומובא בריטב"א קידושין דף ס"ה וטעמי בעי אמאי מחליטין הנכסים בחזקת אב א"ו דאנן דנין על הנכסים ואומרים

כאן נמצא וכאן הי' ולמי שהי' שלו הי' מעולם בחזקתו **(הפלפול בכאן הוא רק לראי' ולדיוקי לענין הנדרש פה להיתר עיגונא, אבל במה שנוגע לדיני ממונות מכירה ולקיחה וכיוצא הכל הולך בזמן הזה ע"פ דינא דמלכותא)** להכי אמרינן שהי' מעולם בחזקת אביו ושל אבותיו מעולם ואם נאמר שהם של הבן צ"ל דקנה אח"כ ועיין וא"ל דמתה אמו בחיי בעלה ונפלו לה הנכסים בקבר והבן ירש את אמו בקבר דאין הבעל יורש בראוי דהרי סוף סוף אתה צ"ל שלא הי' של אבותיו מעולם משא"כ אצל אביו נמצא לדעת תוס' ורשב"א דמוציאין בעידי פקדון וראה אפי' ע"י סימן אמצעי לחוד מוכח דס"ל דלשאלה דיחיד ל"ח ואף אם ת"ל דדוקא ע"י סימן מובהק מוציאין מ"מ ממילא מוכח סברא זו דהא בדליכא עידי פקדון וראה אין מוציאין אפי' ע"י סי' מובהק ועיי' בקצה"ח ס"ס רנ"ט ומה שהכריחום לזה דבדאיכא עידי פקדון וראה מוציאין אפי' ע"י סי' אמצעי לחוד דאם לא כן אמאי בדקינן גבה דאית לי' דהבא פריכא דוקא עד דלבסוף נדו מזה הלא נוכל ליתנם אפילו על דבר מסוים ובלבד שלא ימצא בהם ס"מ דל"ש כלל וכלל עד אחד מני אלף א"ו דגם ע"י ס"א מוציאין בדאיכא עדי פקדון וראו בידו ואף דגם בדהבא פריכא איכא סי' משקל צ"ל דשאני סי' משקל דגרוע משאר סי' אמצעי אפילו ממידה ומנין ועיין בב"מ דכ"ג ע"ב תוס' ד"ה משקל וז"ל משמע דמידה עדיפא להכי לגבי משקל דגרוע משאר סימן אמצעי ל"ד לשאלה דיחיד ואין מוציאין אפי' ע"י עדי פקדון וראו ובזה ניחא דבריהם במה שהיקשו בד"ה אתרמוי אתרמי אשר עמדתי בקושיתם זה שנים רבות ותרצתי באופן אחר אבל אין כאן מקומו אמנם כפי הנ"ל פשוט וברור דבריהם בפשיטות **ובזה** מרווח לן היטב גם הש"ס דיבמות דף קט"ו ע"ב אשר הוא משולל הבנה למעיין במה דאמרינן סבר רב חסדא למימר היינו שני ת"ח ולא אמרינן הנך אזלי לעלמא וכו' א"ל רבא מי דמי התם קאמרי סי' הכא שומשמי מאי סי' אית להו וכו' עכ"ל ומעיקרא מאי קסבר לר"ח דמדמי לי' לשני ת"ח דהרי נחית לתירץ הש"ס לעיל דאמרי אסקינהו קמן וקאמרי סי' ובין לתירוץ ראשון של תוס' ד"ה וקאמרי דאיירי בסי' מובהק והרי בשומשמי ליכא סימן מובהק ובין לתירוץ בתרא דמהני עפ"י ט"ע והכא לית לי' ט"ע ודוחק לומר דר"ח ידע דאיירי באסקינהו לחודא וקסבר דע"א במלחמה נאמן דא"כ מה עלה על דעתו לשקול בפלס ט"ע דמלחמה ומים לסי' אמצעי דשומשמי הא ט"ע עדיף אף מסי' מובהק ועפ"י הוצעות דברינו הנ"ל א"ל דלתירוץ ראשון דאיירי התם בס"מ עלה על דעתו דגבי שומשמי עדיף סימן אמצעי מסי' מובהק דהתם כיון דאיירי בדאיכא עידי פקדון וראה ודמי לנפילה דיחיד כדעת חכ"צ וב"ח הנ"ל ומוציאין ממנו ע"י נפילה דיחיד למסקנא לכ"ע ובסי' מובהק אין מוציאין ולתירוץ בתרא דס"א מהני עפ"י ט"ע

והמעיין ישפוט בצדק בצירוף ט"ע בהדי סימן אמצעי הוא ג"כ כעין נפילה דיחיד דהא גם לדעת תוס' נראה בעליל דלמסקנא ע"א במלחמה דאינו נאמן מטעם בדדמי אע"ג בריש הסוגי' פירשו דמפני משקר וכמבואר בדבריהם ד"ה וקאמרי סי' וטעם לדבריהם הארכתי במקום אחר ואין כאן מקומו:

וכיון דצ"ל שאיש אחר אשר ט"ע הי' בקרוב קלסתר פניו של זה אשר יפול עליו בדדמי או שישתנה למראהו והיכא דאית לי' גם ס"א כמוהו האיך נדון ונאמר שמי שיש לו ס"א כמוהו ישתנה ג"כ למראהו של זה ולהכי לדעת ר"ח דגם גבי שומשמי דהוי סי' אמצעי ובדאיכא עדי פקדון וראה הרי זה ג"כ כשאלה דיחיד ועל זה מתרץ הש"ס דאימר חושבנא איתרמי והוי סי' גרוע ונחית מתורת שאלה דיחיד:

יב עוד נראה לפענ"ד האף אומנם במה שהמציאו דבדבר שאינו צריך לו ונוכל לתלות שהשליכו לאיבוד תו לא שייך בזה נפילה דיחיד מובא בנ"ב ובח"ש וראי' ברורה לזה מגיטין דף כ"ד אלא מעתה רישא דקתני שמי כשמך פסול לגרש בו וכו' הא ראשון מצי מגרש בו והא אמרינן ולא אחר יכול להוציא עליהן שט"ח יעו"ש רש"י ד"ה הא אמרינן וכו' בסה"ד וז"ל ה"נ נימא לא הבעל כתבו אלא יב"ש אחר כתבו לאשתו ונמלך ולא גרשה והשליכו לאיבוד מדעת ולקחתו זו שהיא רוצה להתגרש בו עכ"ל הרי אף דמוציאין על אחרים ול"ח לנפילה דיחיד אפ"ה חיישינן להשליכו מדעת ע"כ ת"ד אמנם עודנו יש להתגדר בזה ודברים בגו ונראין הדברים דדוקא היכי שאותו יחיד שמצאו יש לו צורך באבידה זו יותר מאחרים אבל בדבר שהמוצאו שוה לאחרים עודנו לא יצא מכלל נפילה דיחיד לענין מציאה לבדו וכמו דס"ל לרשב"א גיטין דבהוחזקו לחוד ל"ח דדמי לנפילה דיחיד אף דהתם לא דמי אלא לענין נפילה לחודא כן נמי להיפך דגם לענין מציאה לבד דמי נמי לנפילה דיחיד דמ"ש וזה מדוקדק בדברי רש"י ולקחתה זו שהיא רוצה להתגרש בו שהיא שפת יתר א"ו שרצה לתרץ בזה דמ"מ עודנו לא נחית מכלל נפילה דיחיד בחד דרגא לענין המוציא אבידה ובחד דרגא סגי בהוחזקה לחוד דל"ח וע"ז תירץ דאחרים הניחו אבידה זו דלמאי קבעי להו רק מי ששמה כשמה לקחתה להתגרש בו:

ומעתה בנידון עובדא של הגאון ח"ש שחשש על הפאשפורט אף דלמ"ו וגם הוי שאלה דיחיד לפי שנודע שמו רק שם המדינה ביקשו לתור אחריו מן הפאשפורט וחשש שם להשליכו לאיבוד יעו"ש בסי' כ"א דהתם ירד לגמרי משאלה דיחיד דאחרים דעבידי לאגלוי שאין שמם כשם זה הניחו מונח באשפה עד שבא ליד זה ששמו כשמו ברם איכא נפקותא לדינא לכאורה כגון בעובדא דידן שנמצא אצלו הפאשפורט של בעל האשה העלובה הזאת וגם מקצת בגדים בט"ע או בסי' מובהק אזי נראה לדעת חכ"צ הנ"ל יש

להתירה דממנ"פ אם נאמר שאבד את הפאשפורט ומצאו זה ואח"כ השאיל לו הבגדים הא לשאלה דיחיד ל"ח ואם ניחוש להיפך דמעיקרא השאילו הבגדים ואח"כ מצא את הפאשפורט הרי עודנו לא נחית מתורת שאלה דיחיד בחד דרגא לגבי המוציא שימצאנו איש זה שהשאילו הבגדים ולא מרובא דעלמא מאי אמרת דילמא שמי' כשמי' ולהכי לגבי אחרים כחספא בעלמא הוא אך לגבי דידי' הוא כמוצא שלל רב א"כ יש להתירה ע"י בגדים לחוד כיון דבע"כ צריך לחוש דשמי' כשמי' הרי הוי שאלה דיחיד לענין הבגדים לבד ועיי' היטב כי דרך מרוח הוא ולא יעלה בו פרץ בעזה"י:

יג ולרווחא דמילתא אפרש שיחתי ובדרך הלז נוכל ליישב קושי' תוס' יבמות דף קט"ז ד"ה למאי ניחוש לה וכו' וז"ל וא"ת א"כ היכי קאמר התם וכו' והא לנפילה דחד לא חייש אביי וכו' וי"ל דלאו בפלוגתא וכו' ע"ש והמעיין ישפוט בצדק דגם לתרוצם של תוס' צריכין לדחוק טובא בתירוץ של הש"ס התם ואבע"א בצריך להביא ראי' קא מיפלגי דהרי לא תירץ בזה על קושי' המקשה כלום דעיקר קושי' הש"ס מברייתא זו דפליגי אמתניתין וחיישי לנפילה דחד ומה הועיל בזה במה שעירב ובלל להרחיק פלוגתייהו בדברים אחרים כיון דסוף סוף צ"ל דברייתא ס"ל דחיישינן לנפילה דחד והי' לו לתרץ בקצרה דפליגי בנפילה דחד ולפי דברינו הנ"ל נכון הדברים דאף דל"ח לנפילה דיחיד אבל עדיין יש לחוש דילמא פרעו והשליכו לאיבוד כאשר כבר העירותי לעיל אמנם עודנו דמי לנפילה דיחיד בחד דרגא לגבי המוציא דמהיכי תיתי ימצאנו זה יותר מרובא דעלמא אמנם אם לגבי אחרים אינו שוה כלום רק לגבי זה ששמי' כשמי' אזי יצא לגמרי מתורת נפילה דיחיד ועפ"י הוצאות אלו מתרץ הש"ס דלעולם לנפילה דיחיד ל"ח לכ"ע דמיזהיר זהיר בי' ועוד שימצאנו איש ששמי' כשמי' דוקא אבל עדיין יש לחוש דילמא כבר פרעו והשליכו לאיבוד אמנם זה תלוי בהא דפליגי אביי ורבא בעלמא באחד שמוציא שט"ח לפנינו אם צריך להביא ראי' אזי אינו שוה כלום לגבי אחרים אזי נוכל לחוש במי ששמי' כשמי' דילמא השליכו לאיבוד דהרי כבר יצא הדבר לגמרי מתורת נפילה דיחיד אבל לרבא דס"ל דא"צ להביא ראי' א"כ גם לאחרים שוה כמוהו הדר הוי לי' נפילה דיחיד בחד דרגא [ועיי' יבמות דף קט"ז תד"ה מאי אמרת בסה"ד תירוצו של התוספת על האי דגיטין וז"ל דהכי דייקינן התם וכו' ול"ח שמא מסרו לצור על פי"צ וכו' הרי מצינו דוגמא דברינו הנ"ל דמה"ת ימכור שט"ח לצור אם לא שכבר פרעו] וא"ל דא"כ ביבמות גבי חבי ב"נ דס"ל לאביי דצריך להביא ראי' גבי מי ששמי' כשמי' ואמאי הא עדיין יש לחוש דילמא השליכו לאיבוד ולא דמי לנפילה דיחיד אפילו בחד דרגא דהא לגבי אחרים אינו שוה כלום דהרי צל"ר יש לדחות דניהי דס"ל לאביי דצריך להביא

ראי' זהו לענין גבייתו אבל לענין קניתו לגבי מוכר אין צריך לראי' ועיין ראב"ד ומ"מ פ"ו מה"ל מ' ותנא דברייתא פליגי על תנא דמתני' התם לאביי דברייתא ס"ל דגם לענין קניתו צריך להביא ראי' ותנא דמשנה ס"ל דאין צריך להביא ראי' לענין קניתו וכיון ששוה גם לגבי אחרים הדר הוי לי' נפילה דיחיד בחד דרגא אבל לענין גבייתו לכ"ע צריך ראי' ועיקר דינו של אביי לענין גבי' כנ"ע אתי לי':

יד גם נראה דאין להחמיר תרי חומרא לחוש לחומרא דבית יוסף דאף בכלים דלא מושלי חיישינן לשאלה וגם לחוש לחולקים על חכ"צ וב"ח וחיישינן אף לשאלה דיחיד טעמא דידי דלדעת ב"י הדרי קושי' מהר"ל מפראג לדוכתי' דליתני אע"פ שיש ט"ע בכליו אלא ודאי דס"ל לב"י דלא חיישינן לשאלה דיחיד ומש"ה לא תנא אע"פ שיש סי' בגופו וט"ע בכליו דפשטא דלישנא משמע דאף תרווייהו בהדי הדדי לא מהני ומה שחידש מעכת"ה בסוגי' זו לתרץ קושי' הנ"ב על הב"י וב"ש דבאם סימנים לאו דאורייתא אף בכלים דלא משלי חיישינן לשאלה דא"כ חמור בעידי אוכף היכי מהדרינן והאריך בזה עפ"י פי' תוס' דברייתא הוא וקושי' הש"ס דתרי קולא לא מקלינן באבידה האף אמנם לכאורה דבריו בהשכל אמנם לקושטא לא הועיל כלום דמה יענה על דברי רבא ברישׁ הסוגיא אבל חמור בעדים דאוכף וסי' דאוכף אימא לא וכו' להכי כתב רחמנא חמור הרי להדי' דאף מדאורייתא מהדרינן בעידי אוכף למ"ד סי' ל"ד גם בדבר זה הוא נגד דעת רוב הפוסקים דס"ל סי' לאו דאורייתא ואפ"ה פסקי להדי' דפירות בכלי חייב להחזיר דמשמע להדי' דע"י סי' הכלי בלבד מחויב להחזיר הרי להדי' דאף תרי קולא בהדי הדדי מקלינן והנה גם אני ישבתי זה כמה קושי' הנ"ל בכמה אנפי בפלפול הסוגי' אמנם בסוגי' זו כבר הלכו נימושות וכ"א מסבב הגלגל כרצונו והטורח קשה לחפש בכל ספרי האחרונים ולידע החדש הוא אם לא לכן חדלתי כעת מזה אולם הנראה לי בדרך קצרה אודיעהו בקושי' תוס' ממצא פירות בכלי נראה דמקדם נבונה קושי' הש"ס על הא דאמרינן דכליו חיישינן לשאלה חמור בס"א היכא מהדרינן דהא בכל אבידה לא חיישינן דילמא שאילה בידו הוא דאי לאו דידי' הוא לא ידע סימן דידה ע"י שאלה לפי שעה כמבואר בש"מ, ומעתה מה ק"ל דגבי אשה חיישינן לשאלה מידי דהוי כספק השקול, אבל גבי אבידה דקוטב קושי' הש"ס באילו לפי שהמוציא הוא שומר של בעל אבידה ומחויב בהשבה לבעלים ואיך נפטר מחיובא דידי', וכן בקושי' הש"ס את"ל סימנים דרבנן היכי מהדרינן אבידתא בסי' נמי הכי אזלא ונראה בעליל כן מדברי רש"י ד"ה היכי מהדרינן וכו' אבל גבי חמור בסימני אוכף באם ניחוש לשאלה אזי לא ידע בעל החמור כלל בסי' האוכף שאינו שלו) ובכה"ג אף אם חשש שאלה הוא כספק השקול מחויב להחזיר מחמת ספק

דס"ד בכה"ג אף בממון לחומרא כמבוא' בפ"ב דמכשירין משנה ח' ע"ש כן נמי בספק השקול לגבי האבידה) אלא ודאי דקו' הש"ס אזלי הכי דהרי אפי' כשיש סימן בחמור עצמו אפ"ה מהדרינן בסי' אוכף, ומיושב נמי דקדוקו של הנ"ב על הא דאמר רבא לעיל דאי כתב רחמנא שמלה ה"א בסי' דגופו דמ"ש דנקט שמלה הרי מכל אבידת אחיך ג"כ נידוק הכא, ולדברינו ניחא דה"א דכל אבידה אשר יש לו סימנין בגופו כמו שמלה דמיוחדת שיש לה סימן בגופה ולא ידע סימן דגופו אזי לא מהדרינן דניחוש לשאלה) וע"ז שפיר היקשה דניחוש ג"כ לשאלה ורק האוכף לבדו שלו הוא ובעל החמור יבא ויגיד סי' החמור, וכיון שנתחייב בהשבה למה יכנוס את עצמו בספק, אמנם במצא פירות בכלי דמשמע מסידרא דמתניתין דלית ליה סי' בפירות כלל להכי לא חיישינן לשאלה דהרי אף בספק השקול מחויב להחזיר ועיין היטב:

(כל הפלפול הנאמר פה במהות אבידה יאוש ועדים הוא רק לברר סעיפי דיני עגונא הנ"ל אבל גוף ענינים כאלה הנוגעים לדיני ממונות הולכים בזה"ז כפי חוקי המלכות כי דינא דמלכותא דינא:)

ועפ"ז יש ליישב קושית הנ"ב הנ"ל דמובחר שבפרושים בדעת הב"י בכלים דלא מושלי הוא כדעת הח"מ דחיישינן למכירה או לאבידה כמבואר כן בספר ח"ש בשם הגאון מליסא זצ"ל בתשובה, וצריך להבין דהרי את"ל סימנים דרבנן ודוקא בעדים מהדרינן דסגי גם בעדים שראו אצלו חפץ זה, דאין לומר דוקא ע"י עידי נפילה דהרי כתב רחמנא דגם חמור בעידי אוכף מהדרינן ובעידי נפילה פשיטא וכיון דסגי בעדים שראו אצלו תיקשה למ"ד סימנים דרבנן דניחוש למכירה א"ו היכא דנתחזק לפנינו ע"י עדים בחזקת שהיה שלו אזי בודאי אף למ"ד סי' דרבנן מוקמינן בחזקת מרא קמא לכל מילי ודוקא לגבי עיגונא דסגי בע"א או באשה עצמה כיון דעדותן רפויה אך משום עיגונא הקילו להאמינם אזי בכה"ג דעוד מצטרכינן לגבב חזקה לעדותו ל"מ וכה"ג מצינו בדברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל פ"כ מה' א"ב הלכה ט"ו וז"ל מי שבאו בזמן הזה ואמר כהן אני ועד א' מעיד לו שאני יודע שאביו של זה כהן אין מחזיקין אותו לכהונה וכו' עד שיעיד שזה כהן, אבל וכו' או שבאו שנים והעידו שאביו של זה כהן הרי הוא בחזקת אביו עכ"ל ותו לא קשה קושיית נ"ב הנ"ל דחמור בעידי אוכף מהדרינן דלמאי ניחוש אי למכירה כיון שנתחזק ע"י עדים שהי' אוכף שלו אזי מצטרפינן גם חזקת מרא קמא בהדי עדותן ולאבידה ליכא למיחוש כיון שמצא החמור חבוש באוכף בודאי לא מצא את האוכף דהא כיון דלמסקנא מסקינן דאוכף לא מושלי אינשי דמיסקף ליה לחמרא איך ישמש באבידה בדבר שבעלים מקפידים ואחזוקי אינשי בגנבי ל"מ, גם אין לומר דהא היכא

דנידון הוא על אדם שאינו לפנינו חיישינן לגנבי כמבואר בתוס' בפר' כ"ה ובריף שם ז"א דהא כל הקושי' סובב והולך דניחוש דלמא החמור של אחר הוא ויבוא אח"כ ויגיד הסימן של החמור עצמו והרי הוא שומר אבידה ונתחייב בהשבה, דאי לאו הכי גם מספק מחויב להחזיר ואז יתברר הנידון לפנינו, וי"ל בדוחק דלמא יתברר הנידון שהוא אחד מגנבי דעלמא ויביא עדים שהוא שלו דגם לרמאי מחזירין על ידי עדים דהא לא נתייאש הימנו דע"י סי' ימצא עדים:

טו ועל פי דברי הרמב"ם הנ"ל ישבתי בסוגי' כמה קושי' שהקשו האחרונים חדא דהא אף דגבי אבידה סי' דאורייתא אכתי מנ"ל גבי גט דמהדרינן דאיכא חזקת אשת איש וגם בעיגונא איכא תרי חזקה לדעת הריב"ש בתשו' חזקת חי וחזקת א"א, גם בדברי רבא דמעיקרא מספקא ליה אי סימנים דאורייתא ובתר הכי משני על אגודה דשטרות דיחזיר דסי' דאורייתא ובתר הכי הדר לספיקא, גם קושי' האשר"י היכא הוי מהדרינן שטרות בסי' כקו' הש"ס ומה דמשני דאיירי בצורבא מרבנן לא משמע הכי מכל הפוסקים וכן בש"ע שסתמו בזה, גם בדברי רבא דמשני על הא דאגודה של שטרות דסי' דאורייתא מוהיה עמך עד דרוש וכו' דהרי מבואר לעיל דאי סד"א לא נפקא אלא מיתורא דשמלה לחוד ולא ממקרא אחר כדמשני לעיל על חמור וע"פ דברי רמב"ם הנ"ל אתי שפיר כיון דמעיקר' נקטינן דאי סד"א נפ"ל משמלה שיש לו סי' בגופו, וכיון שהתורה חייבו להחזיר ע"י סי' דגופו אף שיש לחוש לדלמא מכרו וצ"ל דמוקמינן בחזקת מ"ק, וכיון דמצטרפינן גם חזקת מ"ק בהדי סימנים בע"כ דצ"ל דסימנים כעדים דמי ובירור גמור הוא דאי לת"ה אלא דמילתא דקלישתא בעצמותו הוא, ולא מהני אלא היכא דליכא חזקה כנגדו כמו באבידה דעלמא דא"כ לא נהדר אלא היכי דאיכא סימנים המורים על הנפילה שנפל מאתו במקום הזה דליכא חשש מכירה אבל בסי' דגופו אמאי נהדר דהא בכל מילי דקלוש בעצמותו אף דמהני אבל לא מצטרפין חזקה בהדה, א"ו כעדים דמי ומהני ג"כ גבי גט ומיתה, ולהכי משני רבא שפיר על אגודה דשטרות דהוי סי' של שעת נפילה כמפורש לעיל דע"י דכריכן ומנוין מהדרינן לי' וסי' כזה לא נפק משמלה דמיוחדת בסימן דגופו רק מוהיה אתך עד דרוש אחיך, וגם סי' כזה לא עדיף בעצמותו משאר סימן רק דלא מצטרכינן לצרף חזקה דהרי ליכא חשש מכירה דמנא ידע סי' של שעת נפילה (עיין כתובות דף פ"ה תד"ה ועוד וכו' וז"ל אע"ג דהא סימן דציירי בסדינא וכו') והשתא באמת גם סימנים כזה לא מהני מדאורייתא רק באבידה גריידתא דמילתא קלישתא כהאי לא מהני אלא במקום דליכא חזקה כנגדו ואין הנידון אלא להכריע בספק השקול אבל לא בגט ובמיתה וגם ניחא דהוי מהדרינן שטרות בסימנים אמצעים אף דל"ש דניחא ליה

וכו' לפי דסימן של שעת נפילה מהני מדאוריית' באבידה **(נראה בעליל שכל הפלפול עד הנה לא היה רק לענין הנדרש בהיתר עגונא אבל כל הדברים לדיני ממנות נוהג בזה"ז ע"פ דינא דמלכותא:)** והארכתי בזה הרבה אמנם היוצא מדרך הקצר' הנחתי שלא להלאות הקורא, וגם ממיעט הפנאי וטרדות הזמן קצרתי, ובעזה"ש הותרה העיגונא הזאת מכבלי העיגון ועוד כתבתי בזה להרב המאוה"ג הנ"ל ונאבד ממני העתקה ואולי אשיגנו אציגנו מול הקורא כי שמה קרבתי עוד כחו דהיתרא לדינא בקצרה:

טז ומה שעלה על דעתו עפ"י דעת רמב"ן ורשב"א בתרי יצחק וה"נ כיון שאחיו הניחו בברלין ובגע"ד מברלין נודע שנסע לקאסטרין לא נראה חדא דמשמע שלא הגיד העד על שמו כלל רק בטופס הג"ע מתחיל על דבר הנפטר בקאסטרין בשמו ר' ליב ל"ש למען נדע על מי העיד אבל לא שידע בעצמו רק עפ"י השמועה ע"י הפאס או ע"י מה שהגיע לפני המייגיסטראט אשר כבר חויתי דעתי בזה דאין תועלת בהגדתו לפניהם יותר מן הפאס עצמו ועוד נראה דדינו של רמב"ן דאמרי' בכגון זה כ"נ וכה"י אלא דווקא התם שנתחזק בקורטבא לאחד מבני העיר אזי אמרי' כיון שנודע שיצחק ר"ג אזיל מקורטבא לאספמי' ושכיב הוו כאילו שכיב בקורטבא גופי' ונודע בשם זה ולא נודע אם בעל האשה הוא ונחבל בפ"פ דאי אפשר להכירו אזי בוודאי אמרינן שהוא בעל האשה מעיר זאת דכ"נ וכה"י והשתא מ"ל ששכיב בקורטבא או באספמי' כיון דידעינן שהלך שמה איש בשם זה אבל איש נכרי שבא לקורטי ונודע שהי' בעל האשה ונודע אח"כ שאיש בשם בעל האשה הזאת מת בקורט' גופי' ל"ש כאן נמצא דכמו דנוכל לומר דאורח זה מת כן נוכל לומר שהוא הלך לעלמא ואורח אחר בשם זה בא לכאן כיון שהשיירות מצויות שמה וראי' לזה דאי לת"ה אמאי חיישינן בגט במקום שהשי"מ היכא שנמצא שלא במקום שנכתב ואפי' היכא שראינו את הגט אצל השליח במקום זה ולא אמרינן כיון שגט זה נודע במקום זה משליח זה ומגט אחר לא נודע ונאמר ג"כ כ"נ וכה"י א"ו דווקא במי שיש לו שייכות באותו עיר או בגט שנכתב שם מתחילתו אמרי' כ"נ אבל לא במי שבא באכסני' באקראי בעלמא:

יז עוד נוכל לצדד כיון שידעינן שהלך מביתו לנסוע לבערלין והמבורג ובאם יודע ג"כ שלקח אתו הקבלות ופאס הישן ופאס החדש וגם נודע לנו במנין הבנים דמי קצת לסעי' י"ז אף לדעת רמב"ם שם שמצריך שנושאים גמלים אף דגם בגמלים איכא חשש מכירה או פקדון א"ו דמצטרפינן בהדי סי' מנין וכן בתשו' הרא"ש כ' נ"ב בעובדא דר' אשר ב"ס שמצטרף מה שנודע שהלך מביתו ללמוד בהדי העתקות פסקי האשרי אף דאיכא חשש שאלה וכן בתשו' מהרי"ו סי' ע"ט יוע"ש וכעת לא נמצא בג"ע שידע מי אם לקח אתו

הכתבים האלה או אולי השליכם בביתו לחוץ אכן לדעת הט"ז שם לא נלמוד משם מידי דהתם איירי שידע אותם מחיים יוע"ש ובנידון החולי אשר כלה בשרו משמן (הנקרא אפצערינג) עלה על דעתו לדמות לס"א לא נראה כי חולי זאת עשוי להשתנות הרבה פעמים והוא בכלל סי' העשוין להשתנות.

יח ומה שהביא בשם כנ"י דכלים דל"מ דווקא המבוארים בש"ס ואין בידינו לדמות דבר למו ברש"י יבמות ק"כ ע"ב ד"ה מנחשי אינשי וכו' ל"מ הכי ודוקא בדבר שדרכן להשאיל חיישינן וספר הנ"ל איננו בידי כעת עוד נראה לפענ"ד אף לדעת המחמירים וחוששין אף בכלים דל"מ אבל במי שאבד זכרו כגון בעובדא דידן שכתב כ"פ אגרת שלומים לאשתו ואח"כ אז זה כשלש שנים מודים דמקילים בזה וחילי' דידי' מדברי רמב"ם פ"ז מה"נ שמבואר בדבריו דמדאורייתא מותרת בס"א ומדרבנן החמירו באיסור כרת והרעישו עליו האחרונים חדא דמשמע מדבריו בכ"מ דסי' ל"ד ועוד מסוגית הש"ס שהיקשו משמלה ומחמור בס"א ומאין מעידין וכו' אע"פ שיש סי' בגו"ב דמשמע להדי' דאי סד"א מהני אפי' בדרבנן יוע"ש בקצה"ח סי' רנ"ט ובא"מ ולענ"ד נראה דס"ל כשיטת רבו דסדר"ב רק במי שאבד זכרו מותרת מדאורייתא והטעם דדמי קצת לנפילה דל"ח ודמות ראי' לזה מיבמות קט"ו ע"א ופסתא דידא דשדי' נורא איתלי' ואיתילד בי' מומא ומחמת כסופא ערק ואזיל לעלמא דלא לחנם האריך הש"ס בזה א"ו דמסתמא הי' לן לתלות בבעלה כי היכא דלא להחזיקו כאבידה על לא דבר ולהכי סגי אף בס"א לחוד ולהכי גם לנחלה לא היו מורידין אלא דווקא היכא שנאבד זכרו ומשמע דמדאורייתא בעינן א"ז וסי' דהא לענין ממון לא החמירו חכמים יעו"ש בדברי רמב"ם ויש לי בזה תלי' כמה דברים חדשים והשגות על רבותינו האחרונים נ"ע ועוד חזון למועד ועת לקצר:

יט מכתב ידו השנית מן י' תמוז העבר הגיעני וכו' ועתה כי באו הנה לא אחר הדבר עוד יען כי נחוץ הוא כאשר הודיעני במכתבו השני וראיתי במכתבו כי ראש שארי הרב הגאון המובהק הגדול בתורה ובחסידות כקש"ת מו"ה אברהם נ"י הרב דק"ק טשעכנאווי נ"י שליט"א יצא להתירה וגם אני חויתי דעתי בזה ויצאתי לדון על כל צדדי ההיתר אשר נמצאו כעת ומתחילה יצאתי לדין עלי מכתב המליצה דניחוש לשאלה עליו או למכירה וראיתי במכתב מעלתו בשגם שארי הרב הגאון מוהר"א נ"י עמד בזה ומה שהשיב מעלתו שנוכל לקיים חת"י שחתם א"ע אצל המאגיסטראט לא השבתי אלא על עובדא דידן במה שנתברר כבר ולכן אם יתברר הדבר שבעל האשה לקח הפאס כאשר כתבתי בראשונה או שיתקיים חתימתו אפי' ע"י דימוי לבד אזי גם אני מסכים להתירה מכבלי העיגון ובלבד שגם כבוד שארי הגאון המובהק יהי' מן המתירים ומה שחשש כבוד מעכ"ת על

שינה שם העיר בפאס האריכות בזה ללא צורך כיון שנתחזק לפנינו ע"י הגדת ר' בער מגאלעב שנתחלף לו בכיון שם העיר ואף שעדיין יש לחוש אולי גם איש אחר מגאלב לקח פאס כזה חדא דבקל נוכל להתברר כזה בגאלב מן הזמן ההוא והלאה שנכתב בפאס אם נחסר בעיר גאלב איש בשם זה ועוד דא"כ מדוע יראו לנפשם המיגייסטראט בגאלב והגיהו בפאס וכיון שהגיד לפני ר' בער שהוא ממלאוי וידענו ע"י קיום החתימה שהוא בעל האשה הרי הגיד לפניו שמו ושם אביו [דשם כינוי היה כשם אביו] ושם עירו ונמצא מה שכתוב בפאס שהוא מגאלעב דמי כאילו נכתב בתוכו שהוא ממלאוי דהרי בלשונו נקרא עירו בשם זה ומה שיצא רום מעלתו לידון במכתבו הראשון עפ"י דברי מהרי"ק דע"י אומדנות המוכיחות סגי בשמו ושם אביו לחוד ולא השיבותי לו ע"ז מאומה טעמא דידי דממ"נ אם נבוא לכלל זה להתירה ע"י הפאס מחמת שאלה דיחיד או שהוא בכלל כלים דל"מ תו מה גריעותא איכא אם נצטרף לזה גם עדותו של ר"ב מגאלעב דהרי הגיד לפנינו גם שם עירו ונתחזק לנו שנתחלף לו שם עירו בשם גאלעב ופומא דכאיב לי' לקרות שם עירו כאשר הוא רק בשם גאלעב והפאס עדותו של ר"ב גם דברי המהרי"ק לא יועילו לעובדא דידן כיון שנכתב שהוא מעיר אחרת ובאם נניח את הפאס לגמרי הרי גם שמו פלאי נמצא בג"ע כלל שהגיד את שמו לפניהם זולת לפני המייגיסטראט וכבר גליתי דעתי שאין בדבריו ממש דזה יותר גרוע מנוגע שיש בדבר חשש עונש באם נגיד לפניהם שם אחר מאשר כתוב בתוך הפאס אשר מסר להם ומעתה אם נחוש לשאלה תו אין בדבריו כלום ואם לא נחוש לשאלה כבר נודע שמו ושם אביו ושם עירו ומעתה אם בקל נוכל להתברר שמו ושם כינויו בבערלין או בקאסטרין אזי יש לפנינו היתר מרווח ע"י דברי מהרי"ק וגם יש לצדד כיון שנראה בעליל שלעיר קאסטרין ליכא שי"מ וגם ל"ה לכ"ע לא חיישינן האף אומנם דלדעת תוס' ב"מ די"ח ד"ה נפיק בסה"ד שתירצו על ת"י דהיכא דלא ידעינן שבעל האשה הלך לשם תו איכא למיחוש לאחרים כמוהו אמנם עמדתי על דבריהם זה כמה דיש להתבונן כיון דתנן התם גבי כל מעשה ב"ד גם שטרי חליצה ובשטרי חליצה איירי בדלא ידעינן שנחלצה כמבואר בדבריהם ד"ה הא אמר תנו ועיקר ראיותיו של רבה הוא משטרי חליצה כמבואר בסוף פרק ש"א וא"כ עדיין קשה משטרי חליצה למאן דס"ל דאף בשי"מ לחוד חיישינן ולתירוצם השני הרי זה מיגרע גרע משי"מ לחודא וכדי לתרץ דבריהם צ"ל כיון שהמקרה גופא אינו נופל בבחירה לחודא וצריכין לחוש שנמצא עוד איש אחד שמת בלא בנים ויש לו אח ששמו כשמו [כי בש"ח כותבין גם שם החלוץ והחליצה] אבל בתרי יצחק דאין דנין רק על השמות לחודא חיישינן ואף לרבא דלא חייש התם מפני שנתברר שהי' בא"י דר' ביבי ור"ג הרי זה

כשם עירו ומעתה יש לפנינו כדמות ראי' מדברי תוס' הנ"ל לדברי מהרי"ק] ונמצא בנ"ד דאיכא אומדנות המוכיחות ע"י הגדת אשתו ובניו ומכתבים ופס שבידו לכ"ע סגי בשמו ושם כינויו לחודא כיון שאין שי"מ ולא הוחזק דהא אף למאן דחייש לשאלה לא גרע מאומדנות המוכיחות וגדולה מזה מובא בתה"ד דע"י אומדנות המוכיחות לחוד מותרת מדאורייתא ומובא בהרבה אחרונים דלענין דרבנן ל"ח לשאלה עוד זאת יש לחקור על ט"ע שבכלים אם הם הי' כלים ישינים בעת ההוא דלדעת רמב"ם ל"מ טביעת עין אלא בכלי ששבעתו עין וכבר תמכתי יסודותי במכתבי הראשון לצרף הפאס בהדי ט"ע שה"כ דאל"כ יש לחוש דילמא השליכו לאיבוד כמבואר שם והארכתי בדברי הרמב"ם הנ"ל ליישבו מהקושיות שהשיגו עליו ואין כאן מקומו עוד נשמט דבר אחד במכתבי הראשון במה שבארתי דברי הרמב"ם פ"ז מה' נחלות דבאיסור כרת לחוד לא סמכינן אסימנין ולכאורה קשי' מלבד הקושי' שהיקשו האחרונים הא"מ ותשו' הגאון מוהר"ע מסוגי' דסימנים דהא בב"מ בשילהי פ' ש"א שמביא משטרי חליצה לגיטין ולדעת חכ"צ סי' קל"ד דמשמע מדבריו דשמו ושם אביו הוי כס"א ומאי ראי' מאיסור לאו דסמכינן אסי' אמצעי לחוד לאיסור כרת אמנם אי דייקינן בדברי קדשו דדוקא באבד זכרו בהדי סי' אמצעי כאשר בארתי שם ובעיקר הדבר כבר הארכתי בכל צדדי התירא של העלובה הזאת ועליהם תמכתי לדעתי הקלושה ובלבד שיסכים יד"נ שארי הגאון המובהק מוה"א שליט"א ידידו:

סימן ד

תקנות עגונות

תשובה מה שהשבתי לכבוד הרב המאור הגדול החריף והבקי מו"ה ישכר נ"י רב בק"ק דאברין בצירוף המ"ב נ"י.

א בדבר שלשה אינו יהודים אשר נמצא הנטבע' על ידם והם הסיחו לפי תומם שהוא בעל האשה העלובה הזאת, ועליהם השית מעכ"ת עיקר דבריו שגה בזה דאין זה בכלל מסיח לפי תומו כלל כיון דבקשו מעות בעד זה וניחא להו אמרם שהוא בעלה בכדי שאשתו וקרוביו ישלמו להם, ויותר מזה מבואר בש"ס דבמילתא דשייכי בה עבידי לאחזוקי שיקרייהו עיין גיטין דף כ"ח, ובתשובת הר"ן סי' ג' וז"ל שם ודברי שליח אינן אצלי מסיח לפי תומו כלל כיון דשייך האי שליח בהאי מילתא וכדאמרן בפ' כל הגט דמילתא דשייכי בה עבידי לשקר ואפי' מסיח לפ"ת אינו נאמן וא"י זה ג"כ אע"פ שאין שכירתו תלוי בדבריו עביד הוא להחזיק ולומר שהוא נאמן לשולחיו ועשה השליחות ביותר ממה שמוטל עליו עכ"ל הר"ן ומכל שכן היכי דמבקש ממון להדיא, וזהו פשוט

וברור, וא"כ ממילא נדחו כל דבריו בדבר הא"י הראשון אשר אמר מה שאתם מחפשים הוא אצלי על מקום טוב וכתב דלא שייך בדדמי כיון דשייך בגוי' ומילתא דרמי' עלי' לא שייך בדדמי ומכש"כ בכאן שדעתו הי' ליקח מעות בעד זה כמו שמוכיח סופו על תחלתו עכ"ל באות כ"ב, דאם נאמר הוכיח סופו ע"ת בנידון זה תו לא נידון בכלל מסיח לפי תומו כלל רק שיש לדון לרבנן דס"ל דלא אמרינן הוכיח סופו ע"ת, וי"ל שאז לא עלה על דעתו לספר דבריו בעד ממון ושפיר נוכל לדונו בכלל מסיח לפ"ת, אמנם נראה לפענ"ד דכל זמן שלא אמר להדיא מת פלוני אע"ג דלגבי ישראל הוי כאלו פירש אבל לגבי א"י אינו בגדר מסיח לפ"ת וראי' לזה מדברי תוס' גיטין דף כ"ח ע"ב ד"ה וקתני בתירוץ השני וז"ל ועוד אומר ר"י דדלמא הא א"י מסיח לפי תומו כשר לעדות אשה היינו כשמעיד שכבר מת עיי"ש, ולדעת רש"י שפי' פורסי שנמ"ג פסק דין ע"כ צ"ל כתירוץ השני, הרי אף שבישראל הרי הוא עדות מועיל וכאילו אמר מת אבל בא"י אין זה בגדר מסיח לפ"ת שהקילו חכמים וביותר נראה כיון דחזינן שלא גילה תיכף את מקומו איו ואיכא גילוי דעת שציפה לתשלום בעד זה והיכא דאיכא רק קצת גילוי דעת גם רבנן מודים שהוכיח סופו ע"ת עי' חולין דף ל"ט שאני התם דקאמר כתבו ובפרש"י שם ומבואר ברשב"א גיטין דף ס"ו דבכה"ג גם רבנן מודים דאמרינן הוכיח סופו ע"ת ועוד מהא דאמרינן בעייל ונפיק אזוזי דלא קנה בבירור, ודילמא מיהדר קא הדיר בי' א"ו כיון דבלא זה מספקא לן גם רבנן מודים דאמרינן הוכיח סופו ע"ת (ואף בשתק ולבסוף צווח דפליגי פסק הרמב"ם בפ"ט מהלכות תרומות הלכה ו' דהוי ספיקא דדינא), ועי' גם כפי אשר מבואר במכתבו שנמצ' חבול בפניו ובחוטמו והרי מבואר בש"ס להדיא דמים מרזי מכה (ומועטים המה דס"ל דדוקא מכה בגופו), והאיך הי' כל זה בהעלם ממנו שלא הזכיר מכל זה לאחר אריכת הדברים ופלפולים שונים בדברי שו"ת האחרונים ופשוט הדבר שחבלות אלו נחבל ע"י שנפל פעמים קודם שנטבע בתוך הקרח:

ב גם נפלאתי עליו על מה שכתב במכתבו וכלשונו אח"כ כשהובא לעירנו מעט אנשים אשר אמרו שהכירו אותו בט"ע אבל לא נתתי מקום לדבריהם) דעתו מחמת שנשתהו, אולם בכל זה הלא טוב לנו עוללות אפרים מכל אריכות הדברים אשר אין בהם ממש, ואשתקד היה פה עגונא אחת ועשיתי סניף להתירה בספק ג' ימים ע"י היכר כל הבגדים מדקדוק לשון המשנה דתנן אין מעידין אלא על פרצוף פנים עה"ח אע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו והדר נקט אין מעידין אלא עד ג' ימים, ואמאי לא נקט בהדי הדדי והדר ליתני אע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו, אלא משמע דלאחר ג' ימים מהני סי' בכליו, דאף בט"ע גרוע מפקינן לה בחזקתו בהדי צירוף כלים,, אח"כ מצאתי בתשובת עבודת

הגרשוני סי' ע"ב שמתיר להדיא ומביא ראי' זו, ונהניתי שכוונתי לדברי קדשו, והמתקתי הדברים דאף אמנם דלאחר ג' ימים חיישינן דנשתנה מראית פנים מאיש אחר ונדמה לזה, לפי דדמי לנפילה דרבים דהא נוכל לחוש לדין כן על כל רובא דעלמא, אבל לחוש עוד אשר איש הזה שהשאיל לו כליו נדמה למשאיל, והרי זה ממש כנפילה דחד ואף אמנם דאנן פסקינן דגם לנפילה דרבים לא חיישינן מ"מ לגבי איסורא מעלין חד דרגא כמבואר ברש"י ותוס' גבי חבי ב"נ, וא"כ הכי נמי אם היו ישראלים מכירים אותו בט"ע בפרצוף פנים וחוטם אף דנשתהו ואיכא מכה, מ"מ לא גרע מאחר ג' ימים ונוכל לצרף דעת עבודת הגרשוני לדעת מהרי"ט בהיכר כל הבגדים וגם קצת דעת המביט מובא בק"ע סי' רכ"א כי לקושטא נראה לפי ענ"ד שאין זה דומה כל כך לדברי המבי"ט ולא לדברי הרמב"ן כלל, דאף שידעינן שהלך מעבר לנהר ביום א' ואז היה הקרח בתוקפו ואמר שיבוא לביתו ביום ד' וגם אמר לאשה א"י אחת ביום ד' שילך לביתו מ"מ אינו דומה שמיעה לראי' ואף שהוסכם בדעתו כן לאחר שראה את אשר לפניו שכבר נתרע הקרח מתוקפו לא אבה לסכן בנפשו ואזיל לעלמא כי כן משפט כל בר דעת לבל יתחייב בנפשו ואינו דומה לדברי המבי"ט שמת מיתה טבעיות כדרכו, ואף אמנם שראה ר' נטע ביום ד' שהלך איש על הקרח ונטבע, אבל לא הכירו מרחוק וגם לא שהה כדי שת"נ, חדא דאיכא למיחוש דלמא מן ההולכים במשוט הוא שמפקיר את עצמו לפעמים ואף אמנם שנמצא כעת ע"י אינו יהודי וניכר שהוא יהודי דלמ' יהודי זה ע"י אונס אחר נטבע, אבל לא ע"י שהשליך נפשו מנגד ויאבד עצמו לדעת, ואף אם יתברר אשר ר' נטע הכירו שהוא יהודי מ"מ לא נוכל לגבב כל השערות בהדי הדדי ולעשות חבל חובלים להתיר א"א כין דמכל מקום לא ידעינן שהאיש הזה סיכן בנפשו, ודומה לזה מצאתי בתו' פרק כל הנשבעין ד' מ"ו ע"ב ד"ה וספרא בא"ד ד"ה וליכא למימר התם טעמא דאחזיקי אינשי לא מחזקינן זהו דוקא כשאנו דנין על איש ידוע אבל באומר גנובים ולא פרט איש ידוע לא, דכמה איכא בשוקי, וכן הוא דעת ר' אלפס:

ובזה הצלתי דברי ב"ש סי' י"ז ס"ק פ"ד מקושי' הנ"ב שתמה עליו דאם אמרינן שאין זה בעלה איכא ג"כ חזקת חי, ורשמתי בגליון אה"ע שלי זה שנים כבירים ופירשתי דבריו הקדושים וז"ל ונראה לתרץ דבריו ע"פ דברי הרי"ף בפ' כה"נ דאף דאחזוקי אינשי ל"מ הוא דוקא כשדנין על אדם פרטי וה"נ יותר יש לנו לומר שהבעל חי ואינש מעלמא מת זהו שלשה ימים דמיתה בעלמא מצוי משנאמר שהבעל מת תוך ג' גם יש לפרש שאם נאמר שזה הבעל מסלקינן גם חזקת א"א לכן תלינן באיש דעלמא עכ"ל שם ואף שאין נידון דידן דומה ממש לזה הלא דברי מבי"ט מילתא חדתא הוא והבו דלא לוסיף עלי'

וא"כ לא נשאר לפנינו אלא דעת מהרי"ט וע"ז לחוד קשה להתירה לכן כה יעשה אשר יחפוש ויתור אחרי ישראלים אשר היו בעת שהוציאו אותו מן המים והכירו אותו אז בט"ע גם אחרי שהביאו אותו לעיר הכירו אותו בט"ע דפרצוף פנים וחוטם עם הפדחת או בהדי ט"ע דגופא, אכן לדעת צ"צ סי' מ"ה כיון דהוי מילתא דעבידי לאיגלוי מיד נאמן אפי' במקבל שכרו, אחר זה ראיתי שמע"ה באות ך"ג הרגיש בזה דלא הוי מסיח לפי תומו והביא דברי צ"ץ ואת דברי ח"ש שהשיג עליו, אכן דבר גמגום שלו אינו שייך לנידון דידן כלל כיון שהתחילו הא"י הן הא"י הראשון והן הג' האחרונים, ובזה גם הגאון ח"ש מסכים אתו, כי ראי' חזקה מדברי מהר"ם, אכן לאשר היה נחבל בפנים ובחוטם ומים מרזי מכה, תו ליכא נפקותא בעדותן כיון שגם הם טעו רק לדעת עה"ג נוכל לומר אף דמים מרזי מכה אפ"ה לא גרע מאחר ג' ימים:

ג גם נוכל לצרף דעת המרדכי דס"ל דדוקא מכה בגוף משנים צורתו אף שרוב הפוסקים חולקים עליו ועי' ב"ש ס"ק פ"א וגם לזה צריך בירור דברים במחנותו ואולי יתברר שהכירו שחבלות אלו נעשים לאחר מיתה, ומבואר בתשובת ב"י סי' י"ב דלאחר מיתה לא מרזי וכן בב"ש ובח"מ שם והבאתי ראיה ברורה לזה מדברי תוס' ד"ה וקאמרי סימנים וז"ל שם ושמא אייריי כשנשתנה קצת צורת הפנים דאכלום כוורי ולא נשאר אלא מה ששנו במשנה וכו' ובע"כ צ"ל דתוס' אזלי בתירוצם השני בדיבור הקודם דלתירוץ קמא אף דלא נשאר אלא מה ששנו לקמ כיון דאיכא סימן מובהק רק שחידשו דהיכא דלא נשחת כלל מהני ט"ע לחוד ולעיל אייריי היכי שנשחת וכיון שנשחת אמאי מהני ט"ע כלל כיון דמיא מרזי מכה ולהכי פירשו דאכלום כוורי, ובמכה דלאחר מיתה לא מרזי ואין להקשות מדברי תוס' אלו על דעת עה"ג אשר אנחנו רוצים לבנות יסוד על דברינו דמהני ט"ע גרוע אף לאחר ג' ימים בהדי סימן אמצעי, ורצינו לומר דאף דאיכא מכה ומיא מרזי מכה מצטרפינן בהדי ס"א בגוף או בהדי ס"א בכלי וא"כ עדיין קשה דלמה להו למימר דאכלום כוורי דז"א דנוכל לומר דהיכי דנשחת מחיים הוי כעין תרתי לריעותא חדא מחמת הטביעה וגם מחמת דמים מ"מ, אבל אנן דנקטינן כדעת האשר"י דהיכא דלא ראו הטביעה לא אמרינן בדדמי ולית לן למיחוש רק לחדא דמים מרזי מכה שפיר נוכל לצרף דעת צ"צ ועה"ג לדעת מהרי"ט ואף דלדעת מהרש"ל גם בידעו הטביעה איכא למיחוש בדדמי וא"כ גם בנידון דידן איכא תרתי לריעותא, אכן כל זה היכא דידעו ע"פ אחרים שזה הנמצא נטבע, אבל בנידון דידן לאחר שעיינתי בכל גביות העדות כולם לא ראיתי הן מישראלים והן מא"י ל"מ שיאמר אחד מהם שראה שנטבע זה, ואף דיצא קול על איש זה גם זה היה ע"י אומד הדעת בלבד, וכיון שגוף הדבר לא היה רק ע"י אומד

הדעת תו לא מגבבים עוד לומר דגם זה היה בטעות ע"י אומד הראשון, וראי' לזה מדברי הרמ"א סעי' י"ב ואפי' אם יודעים שהוא כתב ישראל אם יש לומר שכתב כן משום שיצא קול שמת כגון שנטבע במים שאין להם סוף וכדומה משמע מלשונו דידעינן שטבע רק שלא שהו דאל"כ הוי לי' למימר משום שיצא הקול שטבע במים שאל"ס ועי':

ד ומצאתי בספר חמדת שלמה שמביא ג"כ דבר עה"ג שהיקשה עליו דהא לשנוי' דאב"עי דכליו בחיוורא וסומקי הדק"ל דא"כ ליתני אע"פ שיש סימן בגוף אחרי בבא דאין מעידין אלא עד ג' ימים דבשלמא בסי' אמצעי איכא למימר דבהצטרף בהדי ט"ע אפי' לאחר ג' ימים מהני אבל בהדי סימן גרוע לא מסתבר כלל דמהני לאחר ג' ימים והוא קושי' חמורה ולפי שדברי עה"ג הוא מפתח גדול לתקנות עגונות נלפע"ד לתרץ דבריו דבתשו' ב"ח סי' פ"ו עמד על סוגי' דב"מ שהיקשה הש"ס מקשור בכיס לבתר דמשני כליו בחיוורי וסומקי והא לתירץ זה לא חיישינן לשאלה ותירץ דאיירי בכלים דלא מושלי ולפענ"ד נראה דתרי שנויא מיצרך צריכי דגם בבכורות איתא תרי שנויא אם רק מדרבנן מצריכינן להכרת הפדחת בהדי פ"פ עם החוטם או מדאורייתא ולתרי לישנא הברייתא מפרש למתניתין דהא דקתני במתני' פ"פ פירושו עם הפדחת ובעבודת הגרשוני שם מפרש טעמא דלהכי מהני סי' אמצעי בגופו ובכליו אף לאחר ג' ימים לפי דחששו שמא נתפח הוא רק מדרבנן ולהכי מצטרפינן ס"א בהדי ט"ע גרוע אף לאחר ג' ימים וכיון דברישא קתני דצריך פ"פ שלם בהדי פדחת כמפורש בברייתא אבל בלא פדחת לא מהני אע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו ובשלמא לשנוי' דבכורות דמדאורייתא לא מהני בלא פדחת להכי אתי שפיר דבכלים חיישינן לשאלה דלענין דאורייתא חיישינן לשאלה אבל בסיפא דהוי רק חששא מדרבנן לא חיישינן לשאלה אבל לשנוי' דשנינן התם דמדאורי' מהני בלא פדחת אמאי ניחוש לשאלה דלענין דרבנן ל"ח לשאלה כמבואר בנ"ב ושאר אחרונים ולהכי משני דאיירי בסי' גרוע ובכלים דקתני היינו בחיוורי וסומקי אבל לענין דאורייתא חיישינן לשאלה ולהכי מקשינן ממצא קשור דמשמע דגם בש"מ והוחזקה דהוי לכ"ע חשש דאורייתא:

וממוצא הדברים מובן ממילא דכל עוצם דקדוקו של בעל עה"ג דהו"ל למיתני בסיפא אע"פ שיש סי' בגופו ובכליו כי היכא דליקום אכולהו בבא לא קאי רק לתירוץ השני בבכורות דמחמת חשש דאורייתא הוא דבעינן פ"פ עה"ח וא"כ הרי איכא למיטעי דברישא הוא דל"מ סי' בגופו ובכליו כדי לסלק חששא דאורייתא אבל בסיפא שהוא רק נגד חששא דרבנן אזי מהני ג"כ סי' בגופו ובכליו ומוטב למיתני בסיפא כי היכא דלא ניתי למיטעי ומזה יציבא מילתא דקושטא כן הוא דבסיפא שהוא רק נגד מילתא דרבנן מהני

סי' בגוב"כ אומנם ללשנא אחריתי דבכורות דברישא הוא ג"כ רק חשש דרבנן ולשנוי' הדין צריכין לומר דכליו איירי בחו"ס [שהרי נגד חשש דרבנן ל"ח לשאלה] וכיון דקתני ברישא דסימנין גרועין לא מהני מידי אפי' נגד חשש דרבנן תו ליכא למיטעי דמש"ר ומ"ש סיפא ובפרט דגם מסברא חצונה נשמע ממילא דס"ג לא מהני מידי וכלתנייהו דמי ומתורץ ממילא קושי' ח"ש הנ"ל:

ה ועתה נבאר לענין הבגדים וז"ל מעכ"ת קיצור הדברים דכל הבגדים הכירה בט"ע ועדיין צריך לחקור אולי הי' בהם כלים חדשים שלא שבעתן העין דלא מהני בהו ט"ע כמבואר ברמב"ם בהלכות אבידה ומציאה ולאשר ראיתי שמשתוקק לשמוע ממני דבר חידוש ואנכי רחקתי זאת בשו"ת להלך מענין לענין רק בדברי המוכרח לדינא אך לפי שדבר זה נונע לנידון דידן אעתיק לו בס"ד מה שחדשתי בזה בישוב דברי הרמב"ם והמה בכתובים בסוגי' דשי"מ והנה בדברי המהרי"ט דבכל כלים שיצאו לבוש בהם ל"ח לשאלה התעורר ידידי לדעת ב"י דאף בכלים דלא מושלי חיישינן ונראה לצדד דאף לדעת הב"י דטעמו של הב"י הוא מטעם דחיישינן לאבידה דבל"ז דבריו תמוהים ממצאו קשור בכיס כאשר היקשה ב"ש ומצאתי בח"ש שגם הגאון הרב מליסא פירש כן בתשו' כ"ד ע"ש ולפ"ז דוקא בדברים המונחים אצלו איכא למיחוש לאבידה אבל כשהוא לבוש בבגדים אלו תו ליכא למיחוש לאבידה מכמה טעמים חדא דמוקמינן אותו בחזקת כשרות שלא ישתמש בשל חבירו ואף לדעת התוס' והרי"ף שהבאתי לעיל דכל היכי דנידון הוא על אדם שאינו ידוע ל"ש חזקת כשרות מ"מ אם נאמר שגזלם הרי כבר יצאו מרשות בעלים דל"ח אלא לשאלה או לאבידה ודעתו להחזירם אבל אם ניחוש למציאה והלבישם שלא ברשות כבר יצא מרשותן ולזה ל"ח ועוד נראה כיון דבקל נוכל לברר שלא הי' לו אלא כתונת אחת אשר לבש בו ובודאי הכתונת לא נאבד ממנו רק דיש לחוש לשאלה ומסתמא לא השאיל את הכתונת לאחר שנאבדו ממנו כל בגדיו רק דאיכא למיחוש דילמא השאיל את הכתונת בעוד שנשאר לו אחד מבגדים עליונים ואח"כ נאבד ממנו א"כ הרי זה כנפילה דחד דל"ח כלל דהיינו שנאמר דאותו האיש שהשאיל ממנו את הכתונת מצא את הבגדים העליונים ובלא זה לדעת חכ"צ דאף לשאלה דחד ל"ח אף אם ניחוש שהשאיל את הכתונת לאחר שנאבדו ממנו כל בגדיו מ"מ כגון זה הוי כשאלה דחד:

ו גם מה שנתעורר לחוש בדדמי על הבגדים וע"ז הביא דברי נ"ב נראה לי כיון דלדעת רוב הפוסקים ל"ח לבדדמי לענין הכרה רק במקום דאיכא למיתלי וזהו ג"כ כוונת רש"י יבמות דקט"ו ע"ב ד"ה וקאמרי סימנים וכו' לפי שהמים משנים צורת הפנים ואין ניכר כ"כ וכוונתו בפשיטות דאף דמיא מצמת צמתי כאשר פירשו בתוס' מ"מ היכא שראו

הטביעה איכא למיחוש דמים משנים כ"כ שיפול עליו לטעות בדדמי וזה מדוקדק בדברי רש"י ואין ניכר כ"כ דהיינו שלא יפול עליו בדדמי וגם לדעת תוס' הוא דוקא כשנשחת קצת צ"פ אבל בלא זה לא חיישינן בדדמי ולדעת ר' אלפס ורמב"ם בודאי ל"ח בדדמי לענין הכרה דהא לדידהו אפשיטא מהאי דדיגלת דבקברתי' מהני ואם נחוש לבדדמי לענין הכרה אף קברתי' לא מהני ואף לדעת מקצת פוסקים דס"ל דחיישינן אף לענין הכרה מסתמא כדעת רש"י ס"ל דמים משנים כל כך שיפול בדדמי וא"כ לענין הכרת בגדים דליכא למיתלי לכ"ע ל"ח לבדדמי ועוד כבר כתבנו לעיל דאף לדעת מהרש"ל דאף בידעו מטביעה חיישינן זהו כשידעו שנטבע איש זה אבל לא ע"י קול בעלמא

ז בדברי חכ"צ דספק אחד בגוף וס"א בכלי מהני מטעם דל"ח לשאלה דחד והיקשו על זה מיבמות דאמרינן כיון דשמי' כשמי' לא מפקיד גבי' הרי דבלא זה אף דאביי מודה דל"ח לנפילה דחד זהו דווקא לנפילה שלא בכוונה אבל לשאלה חיישינן ולפענ"ד נראה בפשטות הדברים דס"ל דאף לדידן דל"ח לנפילה דרבים אף לענין איסור אשת איש כמו בגט היוצא מתחת יד שליח דנאמן על השליחות ול"ח לנפילה כמבואר בתשו' רא"ש מובא בש"ע סי' נ"ו אבל לשאלה דרבים לפי שהוא בכוונה חיישינן אבל לשאלה דיחיד בודאי ל"ח דרק בחד דרגא נחתינן ולהכי לאביי דס"ל דחיישינן לנפילה דרבים ממילא חיישינן גם לנפילה דיחיד ומצאתי בתשו' הגאון הקדוש ר"ע איגר זצוקללה"ה סי' ק"ז בסופו שהיקשה על חכ"צ הנ"ל מהא דפסקינן בסי' קל"ב וכו' מובא לעיל סי"ב אות ה' בתק"ע:

ח ועתה נלקטה באמרים צדדי ההיתר אשר נלפענ"ד להלכה ולא למעשה (א) דברי הא"י אשר אמרו בפירוש שלא נשתנה ממראיתו וגם שמשמע מדבריהם שהם בעצמ' מצאוהו ולית לן למיחוש לספק שהה כמבואר אמנם כל זה אם יתברר שחבלות הללו באו לאחר מיתה אבל אם לא יתברר אמרינן מסתמא כאן נמצאו וכאן היו ובפרט שמצוי יותר שנחבל בחיים ע"י קרח וכפור שנפל בראשונה פעמים והציל את עצמו ע"י דחק ובפשטות הסוגי' משמע לכאורה דהא דמיא מרזי מכה גרוע משהה דהא בשהה אמרינן שמא תפס לדעת הראשונים וגירסתם ובמיא אמרינן מסתמא דמרזי ומעתה למיצוי דבריהם לתועלת מה היינו מצרכים לטלאות טלאי עג"ט חדא דברי צמח צדק וגם דעת מוהרי"ט כדי לסלק דעת מהר"ש ור"ן דמסל"ת ע"י ט"ע ובזה יפה כיון מע"ה מדברי מוהרי"ט ולאחר כל אלה אין בהם ממש כיון דמיא מרזי מכה אולם ע"י חידושו של עה"ג נוכל לצרף וללבן סבר ע"ג סבר יחדיו יודבקו והיינו משום צירוף ט"ע של הבגדים לבהדי ט"ע גרוע דגופא ולאחר כל אלו יש לגמגם טובא חדא דילמא שינוי המים גורמים יותר

משינוי הגוף לאחר ג' ימים ותדע דבע"כ צ"ל כן דאל"כ יהי' דברי עהג נסתרים מתשו' ר"ן סי' ע"א מובא בב"י גבי צופה מגדל ונמצאו בו סי' בהדי ט"ע וע"י צופה המגדל שאמר ששהה אסרה בבירור ולכאורה דיותר גרוע היכא דאיכא מכה ולא שהה מהיכא דליכא מכה ושהה אך יש לצדד לומר דשהי לאחר שהועלוהו מהמים גרוע ממכה ול"ש עפ"י דברי לח"מ פי"ג מה"ג ה' כ"ב בתירוצו שם דרמב"ם לא ס"ל להלכה דמיא מ"מ ונוכל לומר דגם להפוסקים החולקים עליו מ"מ מודים בזה דגרוע משהה:

ט גם בדברי צ"צ יש להתעורר דמחלק בין מילתא דעל"ג מיד דאז נאמן גם ע"י שאלה ואפי' כשמכוון לטובת עצמו מהא דאמרינן ביבמות דף קט"ז ע"ב דדוקא באותו מדינה וכמעשה שהי' ומשמע התם דאותו מדינה לב"ה דומיא דמדינה אחרת לב"ש אפי' לזמן מרובה משעה שנקבר המת והא במעשה שהי' נמצא מת ואיכא ברורי מיד אומנם מי היקשה אליו וישלם בפרט שמביא ראי' לדבריו מדברי מוהר"ם ומה שרצה לדחות במכתבו השני דא"כ אין זה מצד התקנה אלא מדינא נאמן ז"א דאף במילתא דעל"ג מיד אינו נאמן מדינא דהרי בגיטין פ"ב גבי עדים שאינם יודעין לקרות וכו' ודוקא ר"נ וספרי דדייני דאית להו אימתא אבל ר"נ וס"א וכו' לא וכן מבואר בריב"ש סי' קנ"ה דבכל מילתא דצריכין לתורת עדות לא מהימן ע"א אפי' במילתא דעל"ג וגם האחרונים לא הסכימו בי"ד סי' צ"ח אלא משום מסל"ת בהדי מילתא דעל"ג ובדבר דלא איתחזק איסורא דוקא אבל היכי דאיתחזק איסורא ל"מ מדינא אלא משום תק"ע ומפני חומר שהחמרת עלי' בסופה] גם א"ל כיון דעובדא דקציר חטים הי' ע"י נשיכת נחש וע"י ארס עשוי להשתנות כמבואר בתשו' מהרי"ק סי' קעה ומש"ה לא מירתתה לשקר דהרי גם בעובדא דצ"צ ומהר"ם לא הכירו אותו כשהביאו הא"י שכבר ניטל כל עור פניו ואפ"ה צ"ל דהוי מילתא דעל"ג משום דירא לנפשו דלבה"פ יכירנו שזה איננו האיש אשר ביקשו אחריו איברא יש לומר דהתם בעובדא דקציר חטים לא איירי במצאו שמת מדקתני התם ושלחו ומצאו כדברי' דהיינו שמכללות הדברים נשמע הדבר שכדברי' כן הוא כגון שנודע שאחד מן ההולכים לקציר נשכו נחש ומת אבל לא ידעו שבעל האשה הזאת הי' מן ההולכים ונודע מאחרים שבעלה הי' מן ההולכים וכעובד' דאבא יודן שם קכ"ב ואיירי התם שהיא בעצמה לא ידעה איו איפה מקום קבורתו ולא אמרה מזה כלום:

י אמנם קשי' מעובדא דפונדקית דאמרה זה מקלו וזה תרמילו וזה קבר שקברתיו בו, ומקשינן התם והא איה חבירנו קאמרי ולדעת הצ"ץ דמתיר במילתא דעל"ג כהאי אע"ג שכבר ניטל עור פניו והא"י הגיד ע"י שאלה שבאם יתנו לו סך קצוב יביאנו ואפ"ה התיר משום מילתא דעל"ג מיד וירא לנפשו פן יתפסנו בשקר, וע"כ צ"ל כדפרשנו דאף שא"א

להכירו כיון שכבר ניטל ממנו קלסתר פניו דמ"מ אולי יכירו וידעו שזה הנמצא איננו האיש המבוקש להם, ואודיענו שאחד מגדולי זמנינו שעבר עלינו פה רצה לדחות בכמה דחיות חדא דמסתמא כבר נשתנה ושוב ל"ש בי' מילתא דעל"ג, ועוד כיון שכבר נקבר ועוד דש"ה שאמר הא"י בפירוש שרצה להביאו, אבל הכא הגם שאמרה שזה קברו אכן לא אמרה בפירוש שיחפרו אחריו עכ"ד, והגם שאהבת עולם אהבתיהו וידעתיהו לגדול בתורה למאוד, אולם בזה לא צדקו כל דחיותיו חדא שגם בעובדא דצ"ב ומהר"ם שניטל עור פניו כבר נשתנה ורחוק להכירו וצ"ל דמ"מ ירא שלא יתפוס בשקר הנראה לעינים דמ"מ יכירו שזה איננו המבוקש למו ומה איכפת לן במה שנקבר דכיון שנוכל לחפור אחריו ולא חיישינן לניוול בצורך רב כזה, (ועי' ב"ב דף קנ"ד), אולם עדיין יש מקום לסבך בזה דמ"מ כיון שלא אמר בפירוש שיחפרו אחריו גרע מעובדא דמהר"מ וצ"צ ול"ד בזה למילתא דעל"ג מיד אולם מצאתי להדיא בתשובה מ"ב סי' ק"ה וז"ל שם העד השני פב"פ הוי מסל"ת גמור גם איכא שמו ושם עירו ואי משום שא"י זה דומה קצת לנוגע שהיה מבקש שיתנו לו שכר בשביל שיראה להם את קברו ועוד דאמרינן בפרק כ"ה דכל מילתא דשייכי בי' עבידי לאחזוקי שיקרייהו ואפי' במסל"ת א"נ ואין לך שייכות גדול מזה שרצה לקבל שכרו, נראה דלאו כלום הוא דכיון שרוצה להראות את קברו מילתא דעבידא לאגלויי הוא אם כנים דבריו אם לאו ומילתא דעל"ג למ"א, וכה"ג כתב בתשו' מיי' וז"ל למה לא יחשב מסל"ת אי משום דקאמרי למה אינכם מביאים את היהודי שנהרג וכו' עכ"ל,, והן דברי מהר"ם הנ"ל הרי דפשיטא לי' דהיכא שרוצה להראות את קברו דמי למי שרוצה להביאו ומכש"כ היכא שהראה את קברו לפנינו דהוי מילתא דעל"ג יתירה, שגם דלאחר ג' ימים כבר נשתנה, חדא מאן לימא דעובדא דפונדקית הוי לאחר ג' ימים, ועוד דעדיין תיקשי לבעל צ"צ אליבא דר"ת דבגופו שלם ל"ב פ"פ עה"ה ואיכא ט"ע בגופו ועוד דגם בעובדא דמ"ב משמע להדיא שנקבר זמן כביר וגם בעובדא דצ"ל ומהר"ם אין לך שינוי גדול מזה שכבר ניטל קלסתר פניו ואפ"ה ס"ל דנאמן אע"ג שקיבל שכר ואפי' ע"י שאלה וצע"ג:

יא ולפענ"ד נראה נכון להצדיק את הצדיק דמעיקרא והוא שדברי קדשו בנוים ומיוסדים בדבר שכבר ירה אבן פינה בסי' מ"ב דהא שהאמינו חכז"ל בעדות אשה גם הא"י משכחת לן בתרי גוונא פן א' כשהוא מסל"ת ממש, ופן השני דגם כשאינו מסל"ת כגון שהגיד ע"י שאלה, ובלבד שיהיה נראה בעליל שלא נתכוין להעיד או להתירה דמידי טעמא דכשהגיד ע"י שאלה דחיישינן דלמא נתכוון להעיד או להתיר וכשנראה בעליל דמשום כוונה אחרת הודיע כזאת אזי נאמן בת"ע וזהו טעמא דחכמים בסוף יבמות דמביאין ראי'

ממעשה דפונדקית דמשיאין את האשה ע"פ נשים מטעמא דלא תהא כהנת כפונדקית דלרבנן טעמא דפונדקית משום תורת עדות הוא ולא משום מסל"ת (דאילו מסל"ת ממש עדיפא מישראלית כמשמע מתוך הסוגיא וכ"מ להדיא בתוס' ד"ה פונדקית) הוא כיון שאמרה לה מתחלה אי' חבירנו, והא דמשני התם כיון דחזיתינהו בכיא אמרו לה אי' חבירנו, לאו דמשום זה הוי כאילו הגיד לפ"ת אלא משום דהוכיח סופו ע"ת ותחילתו על סופו דלא משום דנתכוונה להעיד או להתיר השיבה על שאלתם רק להודיע צערה ויגונה שיש לה ממיתתו, וכיון שכן אזי נאמנת משום ת"ע וילפי מזה דמכ"ש לישראלית ונמצא דיסוד זה בנוי על תילו מתירוצו דגמרא דאע"ג שאינו מסל"ת כל שניכר ונראה שלא נתכוון להעיד או להתיר אזי נאמן מתורת עדות רק דבסתמא כל שהגיד ע"י שאלה חיישינן לנתכוון להעיד אל"ה, וכן הוא במהריק ש' קכ"א בד"ה אמנם נראה לפענ"ד וכו' וע"פ יסוד המשגב הזה הוא שירד בעל צמח צדק בסי' מ"ה להתיר גם כשהגיד ע"י שאלה שהרי כבר הוכיח מתשובת מוהר"מ דלא איכפת לן במה שביקש שכר שיביאנו הנה כיון דלא ישיג מאומה עד שיתברר הדבר לפנינו, וכיון שכן לאו מתורת מסל"ת הוא דנאמינו אלא מתורת עדות משום שירא לנפשו וגנאי הוא לו שיתפוס בשקרא פן יכירנו שאיננו האיש המבוקש וכיון שכן הוכיח סופו על תחלתו שלא נתכוון להעיד אל"ה אלא להשיג שכרו ומה לנו לחפש ולתור עוד אחרי כוונות נעלמות, כיון שנראה להדיא שבא בשכרו ואעפ"כ נאמן מתורת עדות, ויסוד זה מוסד רק מתירוצו של גמרא שם דמתרצינן כיון דחזיתינהו בכיא א"ל אי' חבירינו הרי משם מוכח דנאמן בת"ע כל שמוכח או שיש לתלות בדבר הניכר לנו דלא משום שנתכוון להעיד או להתיר השיב על שאלתם, ומעתה לא קשיא מקושי' הגמרא שם ועי':

ובזה אסיים אשר כעת עמודי התירה של העלובה אשר לפניו רפוים, עד שיודיענו את כל ונוכחת מענין החבלות ובאם נמצא לבוש בכל הבגדים כאשר יצא מביתו ובאם לא לקח אתו רק כתונת שלבוש בו ביציאתו לדרכו, גם יודיענו אולי היה הווייסל רעוע גם ביום א' בצאתו לדרכו דאז נוכל לצרף גם דעת מבי"ט מובא לעיל ב' אכן עתה לא נעשתה קמח מצמח זה דגם שהוחזק בהליכה ע"ג מים בעת שקפאו כחומה לא הוחזק לילך בשעת הסכנה ולא נשאר לנו כעת רק דברי מהרי"ט דבכל הבגדים ל"ח לשאלה, אולם קשה הדבר לסמוך על זה לבד דבתשו' ב"ח סי' פ"ו וגם בח"מ חולקים עליו וכאשר יודיענו הכל על נכון אזי ברצות ד' ית"ש אשים עיוני עוד בזה בכדי שאהיה נטפל לעושי מצוה באם יסכימו גדולי זמנינו להתירה גם אני אהיה שיבא לכשורי לצרף וללבן התירה דידה ברצות ה' ית"ש:

יב אחר זה הגיעני מכתב מהרב הנ"ל בצירוף מורי צדק המופלגים ויריאים ושלמים נ"י שטעות סופר היה במכתב הראשון כי לא נמצא חבול כולו וגם קצת ישראלים הכירו בשעה שהביאו הא"י בט"ע ושנמצא לבוש בכל הבגדים שלקח אשר לבוש בהם בצאתו, ולא לקח אתו גם כתונת אחת רק בכתונת שלבוש בצאתו מביתו ושהיא הכירה כל הבגדים היטב בט"ע, אולם בשעה שהביאו כבר נתפח, ועתה זרח לה השמש לרפאותה מצלעה ולהעלות ארוכה לשברה ופתחי התירה דידה פתוח ברוחה בעזה"ש שהרי אף בראו הטביעה וננקוט לדינא כדעת הר"ח מובא בתוס' שם קט"ו ע"ב ד"ה וקאמרי סימנים דלא מפליג בין ראו הטביעה ללא ראו מדנקיט בסתמא דאין עד אחד ואשה נאמנין בספינה שטבעה, אלא ע"י ט"ע בהדי סי' וכתירוצו דש"ס ברישא הא"ש מ"מ נקוט מיהת בידך דמהני סימן אמצעי בהדי ט"ע כתירוץ השני בתוס' שאין להחמיר לדידהו כתירוצם קמא דאיירי בסימן מובהק, דכל זה ניתן לומר ולדחות למאי דבעי למיפשט מעובדא זו דע"א נאמן משום מילתא דעל"ג, ועל זה קא משני לי' כיון דגם לדידך אי אפשר לנקוט כפשטא דרבי התיר ע"י נשים שהעידו שטבעו ומתו אלא מצרכינן להוסיף על עדותן ולומר דאסקנוהו לקמן וחזינהו לאלתר זיל כרוך ואוסיפת נמי דקאמרי סימן מובהק דלא עליהו סמכינן אלא אסימן מובהק שהי' במקום מוצנע ואפי' לאח"ז כמבואר בב"ש ובתשו' הגאון הקדוש מוהע"א זצ"ל, אכן לדינא בע"ב צ"ל דמהני גם סימן אמצעי בהדי ט"ע כדחזינהו לאלתר, שכן מוכח מעובדא דדיגלת, דקתני שם בהדי' שהתירו עפ"י א"י וה"מ בשעתי' אבל לאחר שעה מיתפח תפח, דאי אפשר לומר שהתירו ע"י סימן מובהק דא"כ אפי' אישתהי נמי אי אפשר להחמיר יותר, אלא לומר דעובדא דדיגלת איירי בסי' אמצעי בהדי ט"ע כמבואר בב"ש ס"ק קמ"ג ובתשו' הגאון מוהע"א סי' ק"ז, ובעובדא דידן שהכירו הא"י תיכף בהעלותו מן המים, הרי איכא ט"ע, ומה שהכירה כל הבגדים גם לדעת החולקים על מהרי"ט וגם לדעת הב"י דבמיתה לא מהני כלים דל"מ מ"מ לא מיגרע גרעי מסי' אמצעי, ובפרט שגם הבגד של ציצית הי' בתוך הבגדים שהכירה, ומובא בתשו' ב"י ומהרי"ט עי' בסי' ל"ה ח"ג דבגד של ציצית עדיף מכלים דלמ"ש מדסמכינן ע"ז במקדש אחת מבנותיו שאין הבוגרת בכלל אע"ג דשויתי' שליח ונתנה לו הכסף קידושין מטעמא דלא שביק איניש מצוה דרמי' עלי', ול"ח בזה לשאלה דמצוה דידי' לא משאיל לאחרינא, ועל הכרה דבגדים בוודאי ל"ש בדדמי כמבואר בתשובת מהרם פאדווי סי' ל"ו וכאשר נוכיח לקמן מהסוגי' ופוסקים וגם לדעת ר"ש ור"ן דסברי דל"מ ט"ע במסל"ת, מסתברא דמודים בנידון זה, דמידי טעמא דידהו, אלא משום דכיון דלא נתכוונו להעיד, לא עיינו היטב בתואר קלסתר פניו איברא הכא הרי הוכיח סופו על

תחילתו שביקשו להרויח בזה ושתו לבם לעיין היטב, כיון שכבר נשמע שנאבד בעל האשה ההיא, כדי שישיגו שכרן:

יג (**כעין** זה איתא בק"ע סי' צ"ד בשם מהריב"ל דהיכא שנטפל בו לקברו משום אהבתו אליו מכבר אזי מסתמא שת לבו לעיין היטב כדי שלא לטרוח בכדי ומכ"ש בעובדא דידן):

יג ומעתה לא נשאר לנו איזה פרצה כל דהו רק אם נאמר כדעת הרא"ש דגם בתוס' מחלקים בין ראו הטביעה ללא ראו הטביעה, ונימא נמי דר"ח מחלק ג"כ בזה, גם ס"ל לר"ח דאפי' כשצורת פניו שלימה לא מהני ע"א כשראה הטביעה, ותוס' מחלקים כזה מסברא דנפשי', ותו לא מצינן להוכיח מידי מעובדא דדיגלת דש"ה שלא ראו הטביעה, ותקשר עוד נימא בנימא ותימר כדעת מהרש"ל דכששמעו הטביעה דמי לרה"ט, מ"מ בעובדא דידן לא נשמע בכל הג"ע שנשמע הטביעה על בעל האשה הזאת, ומבואר במהרי"ט סי' ל"א ח"ג דגם כשנשמע שנטבע הספינה שאיש זה הי' בתוכו, אפ"ה נידון כאלו לא נשמע הטביעה ול"ח לבדדמי דאולי ניצל ע"ג דף וכדומה יוע"ש, ועוד שהרי מהרי"ט בח"ג סי' ל"ג מיקל גם בראה הטביעה היכא דהוי מילתא דרמי' עלי' וז"ל שם דכי אמרינן היכא דראה הטביעה אמר בדדמי היכא דלא איכפת לי' כלום דמילתא דלא רמי' עד"א ל"א, אבל הכא מילתא דרמי' עלי' הוא לחזור אחריו לחמדת הממון אשר שם בחגורתו אשר במתניו וטרח טובא לבקשו ולהכירו, ומסתמא לא הי' פורש משם אם לא שמצאו בוודאי והכירו יפה עכ"ל מהרי"ט, ומכ"ש בנ"ד דחזינן להדי' שלהוטים אחרי שכרם וגם משום שלא הגידו א"י שמו ושם אביו וש"ע דבכל כה"ג מסתמא על הידוע להם קאמרי כמבואר בתשו' מיי' מובא בב"י סי' י"ז ובמהרי"ט ס"ס ל"ה ל"ו בח"ג, ומביא שם בשם מהר"ש דהתיר בשביל שהגיד בהא הידועה:

יד ועתה נבוא בארה לצרף וללבן בפירוש הסוגי' שם ובזה יתברר היטב דדעת רה"פ דל"ת בדדמי על הכרה רק על המיתה עצמו, ומש"ה מצרכינן שיאמר קברתיו, או שיטלטלוהו ממקום למקום דדמי נמי לקברתיו כמבואר בתשו' ר"ן וריב"ש ומהרי"ט בח"ג סי' ל"ג והנה הסוגי' שם ברישא ש"מ מוקשה ותמוה בראשונה ממה שהקשו הגמרא והא מים כמלחמה דמי דבאיזה ענין תדמוה למלחמה דהא לס"ד דלא העלוהו מן המים רק שהעידו שנפלו לים וטבעו ומתחילה אמינא דעל שיעור שיהה קאי וכ"מ באחרונים [א] אומנם עודנו לא עלתה ארוכה שהרי גם לקושטא דמילתא אינו צריך להעיד בפירוש על שיעור זה רק במעיד או במסל"ת שטבע בים סגי לדידן דל"ת וכ"מ להדי' מרמב"ם פי"ג מה"ג ובהג"ה סעי' ל"ד פסק דבעינן שיאמר בפירוש ששהה כדי

שת"נ ומ"מ קשי' גם לדידי' כמובן ובעל מהרי"ט ירד לדקדק בזה והעלה דדעת כה"פ שוים בזה דבטבע לחוד סגי דמסתמא שהה כדי שת"נ יוע"ש בח"ג ס' ל"א ואיך ננקוט ונאמר להיפוך דגם במעיד בפירוש ששהה ל"מ מפני חשש בדדמי לדעת רשי' ורז"ה ואשר"י וגם לדעת תוס' ורי"ף מפני חשש דמשקר מידי טעמא אלא משום דאיהי לא דייקא ותחלה בדדמי ומש"ה לא ירא לשקר וכי יעלה על הדעת באשה עצמה שאומרת שנפל בעלה לים ונטבע שתצא כשנשאת כמו במלחמה דבאומרת מת בעלי סתם דאפי' אם נישאת תצא וע"כ לא מצינו דמשום חשש בדדמי לא מחמרינן רק דלכתחילה לא תינשא זהו בספק בדדמי כגון למסקנא דלא איפשטה בע"א במלחמה או בע"א בקטטה אומנם לצד ספק זה דאמרינן בדדמי ומים כמלחמה דמי אם ניתי ונימא דגם על שיעור שיהה נופל זה אמאי ל"ת וביותר לדעת הריף דס"ל דגם בשני עדים חיישינן לדדמי הרי דחשש קרובא הוא ואמאי ל"ת אלא ודאי דעל שיעור שיהה אינו נופל זה דאם גם בזה נסתפק לו הרי לא ידע מאומה וגם לטעם דמשקר משום שהיא תתלה בדדמי אבל בזה מסתמא כי היא תחקור ותדרוש היטב לא גרע מאילו העידה בעצמה שנפל לים וטבע דדנין דמסתמא שהתה שמה עד שת"נ כמ"ש [וראיתי במ"מ בפי"ג מה"ג שהשוה דעת הרמב"ם לדעת הרי"ף דאיבעי' קאי באומר מת במלחמה וקברתיו אבל בלא קברתיו פשיטא לי' דחיישינן בדדמי ואעפ"כ פוסק הרמב"ם בע"א במלחמה דלא תצא משום דאינו בודאי רק דחיישינן מ"מ הא תינח בעד דעלמא אכן כשהיא עצמה אמרה מת בעלי במלחמה לכ"ע תצא וא"כ עודנו קשי' כנ"ל דאם נאמר דגם על שיעור שת"נ נופל טעם זה כנראה מקו' הש"ס שם וא"כ כשמעידה בעצמה שנפל בעלה לתוך הים ושהתה כדי שת"נ נמי נימא דתצא] ועוד קשי' ללישנא בתרא דר"נ התיר לכתחילה משום דחסא גברא רבה הוא אם איתא דסליק וכו' עודנו ניחוש לדדמי שהרי לחשש זו לא מצינן סברא זו כגון במת בעלי במלחמה דנחלוק בין גברא רבה והסברא פשוטה חדא כיון דמדאורייי' ל"ח במשאל"ס שניצל ונגד חשש דרבנן בעלמא סמכינן גם על טעם קלוש כזה לר"נ משא"כ כשלא שהה בשיעור שת"נ וחשש בדדמי חשש גמור הוא ובדידה כשהיא מעידה בעצמה חיישינן גם מדאורייתא חיישינן שהרי גם אם נישאת תצא וגם כשניצל דרך ניסא יתירא הוא דאית לי' קלא, אבל כשלא שהה כדי שת"נ, ואיפשר שעלה מיד וניצל לא שחו בו יושבי שער ולית ליה קלא כולי' האי [ג] גם קשיא לדעת הרי"ף דס"ל דגם בב' עדים חיישינן בדדמי אמאי מחפשינן לקמן למצוא טעמים לדברי חכמים דאסרו במים שאל"ס אי משום גלי אשפלוהו או משום מחש"ד וכדומה ואמאי לא אמרינן כפשוטו משום חששא דלא שהה, שהרי מים כמלחמה דמי ובמלחמה חיישינן לבדדמי לדעת הרי"ף

אפילו בעדים כשרים, ומכל הוכחת האלו נתקוע ליסוד מוסד דעל שיעור כדי שת"נ ל"ח לדדמי כלל, וגם טעם דמשקר לא שייך בזה שהרי גם היא עצמה דייקא בזה בטוב ולא תתלה בזה בדדמי וקו' הש"ס יש לן מקום נכון וישר בלא"ה כאשר נבאר (ד) ועוד יש לדקדק דמעיקרא האיך קס"ד למישרי במשאל"ס נגד משנה מפורשת, ודוחק לומר דקס"ד דת"ח שאני דאם איתא דסלקו קלא א"ל כלישנא בתרא דר"נ לקמן (ה) ועוד יש לדקדק בתוס' ד"ה והא מים כמלחמה דמי וז"ל השתא ס"ד שראו הנשים שטבעו, אבל לא ראו שהעלום המים ולכך אמרו בדדמי חדא שהוא שפת יתר לגמרי כיון שהמתרץ חידש כזאת ה"ד דאמרי אסקינהו קמן וכו', נשמע ממילא דמעיקרא לא קס"ד לאוקמי בהכי, וגם כיון דלא קתני בפירוש מה"ת להוסיף על עדותן, וגם דלישנא דנקטו אבל לא ראו שהעלום אינו מדוקדק, והו"ל למימר שהעלום מן המים כמו דנקטי בתרוצ' דגמרא, (ו) ועוד שדבריהם סותרים א"ע שהרי בד"ה טעמא החליטו לומר דאיבעי' קאי משום טעמא דמשקר ולא משום טעמא בדדמי דלעולם לא יאמר העד בדדמי, ובזה הדיבור חזרו מזה, וכן בד"ה וקאמרי סי' חזרו והחליטו משום בדדמי וכן בד"ה שאח"כ, וראיתי בתשו' הגאו' הקדוש מוהע"א סי' ק"ז דמתרץ דבריהם דקסברי דדוקא על מיתה עצמה ל"ח משום בדדמי בע"א, אבל על הכרה בוודאי חיישינן, איברא דמתפלא בזה שם דא"כ חולקים עם הרי"ף בסברות הפוכות שהרי ס"ל דלחשש בדדמי בוודאי חיישינן ואפי' בשני עדים ודוקא על המיתה עצמה, אבל על הכרה לא חיישינן דאמרי בדדמי אפילו בע"א, שהרי בעובדא דדיגלת מהני ע"א בעצמות הכרה, ולדעת תוס' יהי' מהיפוך להיפוך, ועוד שעודנו לא מתורץ בדבריהם הנ"ל שפירשו דלא ראו שהעלום המים ולכך אמרו בדדמי אפי' בעצמות המיתה אולם נוכל לומר דקאמרו בדדמי לאו על הנשים המעידין קאי רק על הנשים שמעידין עליהם קאי, ושיעור דבריהם דהנשים שמעידין שהעלום המים משקרין בזה, משום דאינהו לא ידייקו ויתלו בדדמי, כמו שמבואר ברמב"ן במלחמות, וכאשר נרחיב בזה לקמן בפירוש הפשיטות, וכן בדבריהם בד"ה וקאמרי סימנים נמי שייטו בזה שכתבו אבל בט"ע אין להאמינם משום דאמרינן בדדמי היינו שהם משקרים משום דאיהי לא דייקא ותתלה בדדמי אמנם במה שחילקו אח"כ בין כשנשחת קצת צה"פ ולא נשאר אלא מה ששנו וכו' בע"כ צ"ל משום בדדמי של העד עצמו, דאז יש לחלק בין כשנשחת ובין צורתו שלימה, אבל משום בדדמי של הנשים שמעידין עליהם ליכא נפקותא בזה כלל, שהרי משתשמע שנפל למים שאל"ס לא תידוק תו כלל על הכרה ומשה"ט תכזב בעדותו בזה, ולקמן נתרץ גם בזה את דברי קדשם (זיין) גם קשי' לדעת תוס' ורי"ף דמשום משקר קאיבעי לי' וא"כ מאי מתרץ לי' משום סי' בהדי ט"ע

ואפי' בס"א דכיון דחיישינן למשקר ל"מ מידי במאי שאמרו שהכירו בט"ע, וכן הקשה הב"ש בס"ק קמ"ג בעירבוב לישנא קצת ועין בתשו' מוהע"א הנ"ל (ח) דברי האשר"י צריכין ביאור שמביא בשם ר"י דמחלק בין ראו הטביעה, ומאין הוכיח כן מתוס' שלא נזכר כלל בדבריהם לחלק כן:

טו (טית) **דברי** עה"ג שהם מפתח גדול בתק"ע דגם לאחר ג"י מועיל ס"א בגופו או בכליו, ותמוה מסוגי' זו דאמרינן ה"ד כגון דאסקנוהי קמן וחזינהו לאלתר וקאמרי סי' דהיינו ס"א בהדי ט"ע כמ"ש תוס', וא"כ אפי' אישתהי נמי, אם לא שנחלק בין יבשה לים, ועי"ש בתשו' מוהע"א שהיקשה עליו לדעת הטור דבלא ראו הטביעה אפי' לאח"ז נמי מהני ט"ע, ובראו הטביעה בעינן לאלתר וסי' בהדי ט"ע, וא"כ צ"ל דהאי דדיגלת איירי בראה הטביעה מדבעינן לאלתר דוקא, וצ"ל דאיירי בצירוף סי' בהדי ט"ע, וא"כ אפי' אישתהי נמי לדעת עה"ג, ואם נחלק בין מים ליבשה לק"מ, וכן הוכחנו לעיל באות ח' מתשו' ר"ן סי' ע"א, אמנם מתוס' הנ"ל ומשיטות הטור יש ליישב ברווחא לדעת עה"ג הנ"ל, דזהו היכא דמהני ט"ע לחוד, כגון במת או נהרג, להכי מהני הסי' אמצעי, כדי לסלק החששא דהכרה קלישתא של אחר ג"י אבל במלחמה או במים דכמלחמה דמי, דצריכין לסימן אמצעי כדי לסלק חששא דדמי או דמשקר, ולהכי היכא דאיכא תרי חששי, ל"מ חדא במקום תרתי דדמי לתרתי לריעותא, איברא הא תינח לדעת תוס' והטור דגם לענין הכרה חיישינן בדדמי, אבל בדעת הר"ן א"א לומר כן שהרי דבריו סובבים שם לדעת הרי"ף דלמסקנא ל"ח למשקר וגם לענין הכרה ל"ח לבדדמי, וא"כ תו לא מצריכין הס"א אלא לסלק חששא דאישתהי, אלא דנוכל לומר דר"ן לטעמי' דמחמיר יותר באישתהי לאחר שהעלוהו ממים, ממי שנמצא לאחר ג"י דשם חששא בעלמא וכ"מ להדי' בפרש"י מלשונו הטהור דגבי אין מעידין פירש"י אבל אם לא ראוהו עד לאחר ג"י חיישינן שמא נשתנה מראות פניו ואין זה שהם סבורים וגבי אישתהי פי' בד"ה מיתפח תפח לאחר שמעלין אותו ליבשה ומשתנות צורתו, דמשמע דבודאי נשתנה אולם לדעת כו"כ פוסקים דאשתהי ואחר ג"י שוין הם וכשם דמקילין בספק ג"י ה"ה בספק שהה, וא"כ גם באישתהי יש מקום להקל כסברות עה"ג דהיכא דיש סי' אמצעי בגופו, או בכליו, וה"מ כשאין צורך בהסי' להכרחית גוף העדות, אולם היכא דאיכא תרתי לריעותא, ואזי במקום תרתי גם עה"ג מודה דאין מקום להקל בזה, ועיי"ש בסי' ק"ז הנ"ל שמביא בשם מהרח"ש ועצי ארזים דחבילות תשו' מקילין בספק ג"י ובספק אישתהי

טז ומדי דברי בו זכור אזכרנו שגם הגאון הנ"ל בתשו' הנ"ל סי' ק"ז הנ"ל דרך בדרך סלולה הזה דקו' הגמרא והא מים כמלחמה דמי קאי על שיעור כדי שת"נ, ובזה חישב

להתפלא עלי מאורי עינינו הרשב"א ורא"ש במה שהיקשו על הרי"ף וז"ל שם והנה לכל הפרושים אלו בשיטת הרי"ף י"ל דמים שיש להם סוף מהני עדות טבע ומת די"ל דודאי לא מעיד שמת אלא בשהה עד שת"נ, וכמ"ש הרא"ש בההוא דחסא וגם במשאל"ס עכ"פ מעיד שמת אא"כ עמד שם עד שת"נ ולא עלה, אלא כיון דלא מהני שהה בזה אף שאמר מת חיישינן דע"י שעמד שם ולא יצא בשיעור שת"נ אומר שמת:

ובזה נסתלקה קו' הרשב"א על הרי"ף דהיכא אמרינן והא מים כמלחמה דמי, הא אף אם נאמן במלחמה תיקשה הא בעי שיאמר קברתיו, ותו היקשה דהיכי אמרינן והא ק' נשים הא אפי' ב' עדים כשרים להרי"ף לא מהני בלא קברתיו, ולפי הנ"ל ניחא, דזהו ודאי דאין מעידים אא"כ ששהו עד שת"נ ובזה סגי במים שיל"ס וכן להס"ד במים שאל"ס וליכא חשש בדדמי אלא דהחשש דמשקרי והיינו דאמרי' והא מים כמלחמה דמי והיינו כמלחמה בקברתיו דמיני' מיירי האיבעי' ונסתלקו ב' הקו' של הרשב"א:

עד שתמה אני ובער אני ולא אדע איך עלה על דעת אדונינו הרשב"א ז"ל לעשות מזה קו' על הרי"ף, הא דברינו הנ"ל מוכרחים דאינו מעיד עד ששהה כדי שת"נ דהא בההיא דחסא העיד סתם דשכיב והא הוי בדדמי דעל כל פנים ע"א לא מהני, ולהרי"ף אפי' שנים לא מהני אלא על כרחך דזה לא חיישינן דוודאי אינו מעיד אלא בשהה עד שת"נ וכמ"ש הרא"ש לדחות ראיות הראב"ד, וא"כ אין התחלה לקו' הרשב"א:

וביותר תמוה על הרא"ש דבעצמו כתב כן על ראיית הראב"ד ואעפ"כ הקשה על הרי"ף קו' ב' דהרשב"א הנ"ל דאמאי נקיט ק' נשים הא אפי' ב' עדים כשרים לא מהני, וזה תמוה, דמאי קושי' הא לפי סברת המקשן דבמים שאל"ס מהני הטביעה כמו מים שיל"ס לדידן דל"ש בזה בדדמי כההיא דחסא אלא דפריך דניחוש לשקרא כמו במלחמה וקברתיו ובזה ודאי מהני שני עדים כשרים וצע"ג לכאורה:

ולגודל הקושי' צ"ל דס"ל דדוקא במשיל"ס כיון דהעד יכול לעמוד על הבירור מסתמא עומד על הבירור ושוהה עשת"נ, אבל במים שאל"ס דסובר העד דאינו יכול לעמוד על הבירור דאולי יצא ממרחק, ואף להס"ד דגם במים שאין להם סוף מהני עדות הטביעה בשהה, מ"מ העד סובר דלא הוי בירור גמור מש"ה אינו שוהה שם ומיד מעיד שמת, וכן מבואר החילוק בלח"מ, וכו':

אמנם לא אבין את זאת מי יכריחנו לומר כן, ולעשות מזה קו' על הרי"ף הא בפשוטו יכול לומר דבכל ענין אף במים שאל"ס אינו מעיד אלא א"כ שהה עד שתצא נפשו, שוב ראיתי בחדושי הרשב"א שהעמיד דבריו על הרמב"ם במה שכתב, וכן האשה שמעיד לה שטבע בעלה במים שאין להם סוף ולא עלה הרי זה לא תינשא ואם ל"ת, וכתב הרשב"א

עלה נראה דטעמא דע"א אמר בדדמי כדברי הרי"ף אבל במים שיש להם סוף דאפשר לו לעמוד על בוריו של דבר לעולם אינו מעיד אא"כ עמד שם עד שת"נ, משמע להדי' דהחילוק כפי הנ"ל דבמים שאין להם סוף מעיד מיד ובמים שיל"ס אינו מעיד אלא א"כ שהה עד שת"נ ועכ"ז לא ידענו מנ"ל דהרי"ף סובר כן, גם מדברי הרמב"ם אין הכרע דהא בפשוטו ניחא דמים שיל"ס כיון דאינו מעיד עד שת"נ מש"ה משיאין אותה אבל במים שאל"ס אף דשהה, הא מ"מ לא מהני דשמא עלה מרחוק ואי משום דמעיד שמת, היינו כיון דשהה עד שת"נ אומר שמת, אבל לומר דבמשאל"ס מעיד מיד מנ"ל הא, וד' יאיר עיני עכ"ל ולאשר ערבים עלינו ויקרים מפנינים דברי קדשו העתקתי כל דבריו, ולאשר לכל אלה האמת אהוב מכל מחמדי נפש לא אכלים ולא אבוש, ואודיע שלא הבנתי בזה דברי מר"ן הגאון הקדוש, שהרי כל עיקר דעת הרי"ף דחשש בדדמי שוה בעדים כמו באשה עצמה, ובמה שנופל חשש בדדמי בדידה, כן נמי חיישינן בעדים ובזה פשיטא לי' ולא איבעי' לי' כלל, רק דמיבעי' לי' אם חיישינן למשקר גם בדבר אשר כפי עדותו לית לן חששא בדדמי כגון במת במלחמה וקברתיו משום שהיא בעצמה לא תידוק רק שירד למלחמה ומחו לי' בגירא ומת ותו לא תחקור ותדרוש עוד אם נקבר אם לא, משום דדמי לה דבודאי מת והדר דינא דכיון דלא תידיק בזה, אנן חיישינן דמשקר בזה אולם במה שאינו נופל חשש בדדמי, אזי גם היא תידיק, ותו ל"ח כלל למשקר, וכ"מ להדי' ברמב"ן וברשב"א, ומעתה אם נצא לדון ולומר דעל שיעור שיהה ל"ח לדדמי בע"א הרי צריכין לומר דגם בדידה ל"ח בדדמי בשיעור זה, ובוודאי שגם היא תידיק אחרי שיעור זה היטב, שהרי היא עצמה וע"א שוים בחשש זה, ולהרי"ף אפי' בשני עדים ג"כ לא נפל מחשש זה מאומה כמו בדידה וכיון שגם היא תידיק אחרי שיעור זה תו לא חיישינן גם למשקר בע"א, שהרי אנן ל"ח למשקר אלא במה שלא תידיק, וגם ל"ח שלא תידיק אלא במה שנופל עליו חשש בדדמי אבל בדברים שלא הגיעו עוד לחשש בדדמי תו ל"ח למשקר שהרי גם היא דייקא בזה, וכיון דנקיטנא עתה דפשיטות הגמרא דמשני ת"ח איירי שאמרו הנשים שטבעו ומתו, א"כ בע"כ צ"ל דגם על שיעור שיהה נופל חשש בדדמי, דאל"כ הרי שגם היא תידיק בטוב אחרי שיעור זה במלואו, ובמה שדייקא שוב ל"ח למשקר שהרי כל הטעמים רדופים וצמודים זה אחר זה בלא פירוד גם כמלא נימא ולכן התפלאו בזה הרשב"א בתרתי והרא"ש בחדא כמובן:

יז ואת אשר אחזה בעניי בפירושו דש"ו הזאת, ונראה לדעתי דקו' הש"ס הכי קאי דקס"ד מדקתני והתיר ר' את נשותיהן עפ"נ דקאתי לאשמעינן כחו דהתירא ואין לנו להוסיף בעודתן דבר מהיוצא מהיקש הסתמא בראשית המחשבה, דאל"כ הו"ל לאשמעינן בהדי',

ומסתימות הברייתא משמע שלא העידו אלא שטבעו הת"ח האלו ומתו, וקס"ד דכיון שהזכירו בהדי' דמתו מסתמא ראו שפלטם הים או שפתו, או שראו אותם צפים עפ"י המים בלא תנועה והרגשת דבר נידנוד חיות כמו דמצינו בריב"ש ובמרדכי סוף יבמות, ועי' במהרי"ט חלק ראשון סי' מ"ח שמביא בשם מהריב"ל שמתלבט בזה הרבה בא"י שהסל"ת ואמר אין אתם סופדים את ראובן, וכו' ואני מתאונן שבא עבור חיותו חנם כי מקדם הכרתיו שהי' יהודי הגון הייתי בא עמו בספינה והי' אנשי בליעל עמנו והטבעוהו בים ולא הייתי יכול להציל אותו בשום פנים, והשיב הרב שאע"פ שהא"י אמר דברים של מיתה, שאמר שבא עבור חיותו, לפי סברתו וסברת רוב העולם דיבר כך כי כן רגיל מי שרואה אחד טובע בנהר גדול ונתכסה מעיניו, ואיננו שומע כלל שעלה מן הים קורא עליו שמת, וראי' גדולה מהאי דאמרינן מאן איכא בי' חסא וכו' ושוב כתב וא"ת כיון שסח לשונות כוללות המיתה לית לן למידק אבתרי' באיזה ענין יודע המיתה של זה אלא יש לנו לומר שראה שהטבעוהו וכבשם עליו המים והחזיקוהו בידם תחת המים עד שיצאה נשמתו כדי שלא ישוט ויצא, וכה"ג איתא בתשו' מהר"ם שאם העיד העד לאחר ג"י לא אמרינן דלא תהני עדותו כדתנן א"מ אלא עד ג' ימים דכיון דמעיד בסתם שנהרג [צ"ל מסתמא דעתו וכוונתו] כגון שראהו מיד כשנהרג וראה אז והכירו או שהי' עם ההורגים וראה כשהרגוהו ע"כ אלמא אזלינן בתר סתמא ולא דייקינן אבתרי' אלא תלינן דידע בודאי שמת באיזה ענין ומאורע שהוא יש לומר דאין לדמות נידון דידן לנידן דמהר"ם דהתם במסיח סתם שנהרג אינו מסיח בדבר דרגילות עלמא למימר בהו בדדמי, אלא שאנו באים לחוש שמא לאחר ג"י ראוהו, ואמרינן דכיון שמעיד בסתמא שנהרג תלינן דידע שפיר שנהרג אבל בנידון דידן בגוף העדות איכא למיחוש שהרי סיים דבריו דמה שאמ' שבא עבור כו' היינו הטביעה שראה ובטביעה רגילי אינשי דחזי לי' טובע בנהר קורין עליו שם מיתה כדלעיל ע"כ תשובת מהריב"ל בסי' ר"ס מובא במהרי"ט ובנידון זה עצמו קא שקלי וטרי לס"ד ולמסקנא דמעיקרא קסבר כיון שהעידו שטבעו ומת וקס"ד כיון דאמרו שמת ה"ז כאילו העידו בפירוש שהעלום המים על שפתו או שצפו ע"פ המים לאחר שהעלום המים בלי שום נידנוד חיות וראים והכירום וכיון שכן אזי חיישינן בדדמי על איכות המיתה עצמו כיון שלא קברום וגם לא טילטלו אותם ממקום למקום אמנם לדעת תוס' דלא חיישינן בדדמי בע"א, ובזה לא איבעי' לי' כלל רק משום דמשקר, אזי קאי הפשיטות דל"ח למשקר בזה ולומר שלא ראו שהעלום המים, ולכך אמרו בדדמי, דהיינו שהנשים שמעידין עליהם יסברו בדדמי לאחר שיחקרו וידעו שנטבעו במים בשיעור כדי שת"נ דעד שיעור זה גם היא עצמה תחקור עד שתדע

אמיתות הדברים דכל כמה שלא הגיע הדבר עד שיפול עליו בדדמי גם היא לא תשוב אחור ותתור אחרי אמיתות הדברים. אבל משם והלאה לא תחקור עוד, וזהו כוונת התוס' בדיקדוק לשונם הצח, בד"ה והא מים כמלחמה דמי, קס"ד שראו הנשים שטבעו אבל לא ראו שהעלום המים הכוונה שלא ראו שהעלום המים מעצמן על שפת הנהר או שצפו ע"פ המים ולכך אמרו הנשים שמעידין עליהם בדדמי, ובזה יתורצו כל הקו' ודיקדוקים שעמדו מכבר רבותינו עליהם) ומה שהוספנו לעיל מובא הכל לעיל באות י"ד ומתורץ הכל על נכון בעזהש"י וגם לדעת הרי"ף אית בהן משום תרתי חדא משום בדדמי על איכות המיתה עצמה וגם משום משקר ומשה"ט דיקדק הרשב"א עליו דתיקשי לי' ולטעמיך דל"ק למשקר ניחוש לבדדמי דפשיטא לי' דחיישינן:

יח ועתה נבוא לבאר תי' הש"ס לדעת רבינו אלפ"ס ומשם יפרד והי' לארבעה ראשים גם לדעת רש"י ותוס' ואשר"י והוא שהקשה לס"ד מעיקרא, ותסברא מים שאל"ס וכו' דאף שאמרו שטבעו ומת לא נידון הדבר כאילו העידו בפירוש שראו שהעלום המים והכירו שמת דמסתמא נידון על שראו שטבעו ושה' כדי שת"נ ושקול הדבר בעיניהם כאילו ראו שמת והראי' שהרי ר"נ נשבע על זה בעובדא דחסא ואמר אלקים אכלו כוורי לחסא וזהו כמו דמסיק מהר"י ב"ל בתשו' הנ"ל אלא בע"כ צ"ל שענין עדותן יצא מסתמא אלא שהגידו בפירוש שהעלום המים וראו שמת מזה באת לפשוט דל"ח גם לבדדמי ולמ"ב למשקר שהרי כיון שכבר הוצאת הדבר מסתמא אוסיפת נמי דאסקינהו קמן דהיינו קברתיו וחזינהו לאלתר וקאמרי סימנים והכוונה שהי' ט"ע בצירוף ס"א ומעתה התירם רבי בבירור גמור וצלול דלית בי' שום חששא בעולם משום דלדדמי ליכא למיחוש כיון שהכירום ועל הכרה גופא ל"ש בדדמי שכן מבואר להדי' בדעתו גם למסקנא שהרי פשוט לאיבעי' זו מעובדא דדיגלת ולאיכות המיתה בעצמותו ל"ש כאן בדדמי שהרי אסקנוהו וטילטלהו ממקום למקום וגם חששא דמשקר נפל בבירא שהרי כל כמה שלא הגיע הדבר עד שיפול בחשש בדדמי אזי גם היא תידיק היטב וכבר הקדמנו דכל כמה שלא תדע שנפל בעלה במים ושהה כדי שת"נ אזי לא תינשא עד שתחקור אחרי עדותן דהיינו הט"ע ונמצא שט"ע לחוד מהני שהרי מאיזה טעם חיישינן למשקר ולא דנין ע"פ עדותן משום שהיא עצמה לא תידיק ותתלה בדדמי וכ"כ שלא תדע מן הטביעה בשיעור שלם כדי שת"נ, אזי לא תינשא עד שתידיק אחרי עיקר עדותן דהיינו הט"ע שהכירו בו מאי אמרת הלא עדיין יש לחוש לדעת הרי"ף אפי' בלא ראו הטביעה דילמא משקר בט"ע משום דחיישינן דילמא כשתתור היא אחרי מוצא הדברים ותודע לה מן הטביעה ושיעור כדי שת"נ תו לא תחקור כלל אחרי עדותן משום שכבר הגיע לחשש בדדמי

ואעפ"כ אסורה מדרבנן להנשא משום חששא דמים שאל"ס, איברא לזה כבר העלה רפאות תעלה לה במה שהגידו הסימן אמצעי שהי' לו במקום מוצנע ונתברר לנו שבעל האשה הי' לו סימן זה דכיון דמים שאל"ס חומרא יתירה הוא מדרבנן שרק לכתחילה הוא דלא תינשא, אזי בוודאי מהני הסי' אמצעי כמו באבידה כמובא בתשו' נ"ב (ומה שהיקשו עליו האחרונים משני יב"ש בגט אע"ג דחששא מדרבנן הוא כמ"ש תוס' שם וכן באין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אע"ג דלחד שנוי' בבכורות הוא מדרבנן ואפ"ה ל"מ ס"א, ולדעתי נראה דודאי בדרבנן דעשאוהו כעין דאורייי' לחוש אפי' בדיעבד הוא דל"מ ס"א משא"כ במים שאל"ס דלא עשאוהו כעין דאורייי' שהרי בפירוש תיקנו מתחילה שרק לכתחילה הוא דל"ת אזי נראה דמהני גם ס"א) ושיעור הדברים בתירוץ הגמרא הכי אודי לי' דט"ע בהדי סי' בין שראו הטביעה ובין שלא ראו הטביעה (לדעת רבינו אלפס דלא מחלק בזה) כבר נסתלק כל החששות שיפול בזה ולא משום צירוף שני מילתא דקלישתא בהדי הדדי הוא דמהני רק שכל אחד מהם מועל לפרוש כנפיו לעומת הספק דאפשר שיפול בענין זה דבאם לא יוודע לה מן הטביעה כלל אזי מהני ט"ע לחוד ול"ח למשקר בזה כיון שגם היא דייקא אחריו בעדותו ובאם יודע לה מן הטביעה ותחקור ותדרוש ותודע לה גם בשיעור כדי שת"נ ותו לא תחקור ותדרוש כלל אחרי עדותו בט"ע ואזי חיישינן למשקר בזה שהעיד שהכירו בט"ע שוב מהני ס"א לחודא דכיון דלית בה אלא משום חששא וחומרא דרבנן בעלמא אזי גם ס"א מהני בזה וזה נכון וישר ומתורץ היטב קו' הב"ש והאחרונים עי' באה"ע סי' י"ז ס"ק קמ"ג (ול"ל דעדיין נחוש דילמא לא יודע לה מן הטביעה ותחקור אחרי הסי' לחוד ותתלה בדדמי ולא תוסיף לדרוש עוד בזה דליתא דעל סי' אמצעי לחוד בוודאי ל"ח בדדמי, ותדע שהרי שני סימנים אמצעים דמהני לדעת מ"ב וכן ס"א בגוף וסימן מובהק בכלי דמהני לדעת מהר"ל וחכ"צ ותשו' ב"ח אע"ג שראתה את הסימנים האלו בזה שנמצא טרם שהגידה הסי' אלו בבעלה ול"ח דילמא לא ידעה בבירור שבבעלה נמצאו לא תרהב בנפשה לבנות דיק ע"ז ותחוש בעצמה לבל תכשל ותקלקל א"ע:

יט ולדעת רש"י קאי האיבעי' משום בדדמי וקאי הפשיטות משני ת"ח כדלעיל וכמ"ש ומתרץ לי' נמי ותסברא משאל"ס וכו' אלא בע"כ צריכית להוסיף על פשטות עדותן אוסיפת נמי כגון דקאמרי אסקנוהו קמן וחזינהו לאלתר וקא"ס וקשי' לרש"י דניהי דחיישינן בדדמי היינו על איכות המיתה ומש"ה מצרכינן לאוקמי כגון דאסקינוהו קמן דהיינו קברתיו אבל על הכרה ל"ש בדדמי ואמאי מצרכינן לסי', לזה פי' לפי שהמים משנים צה"פ ואינו ניכר כל כך עכ"ל הכוונה הגם דמים מצמת צמתי ואפשר להכירו

בטוב בט"ע מ"מ אינו ניכר כל כך להדי' עד שלא יפול עליו חשש בדדמי ול"ק מלקמן דאמרינן מים מצ"ב היינו דאפשר להכירו אבל מ"מ לא יצא מחשש בדדמי וזהו שדיקדק בלשונו ואינו ניכר כ"כ וכ"מ בספר ח"ש שמפרש כן בדיקדק לשון רש"י הנ"ל אבל בצירוף סי' מהני אי משום דחשש בדדמי הוא מדרבנן ובדרבנן מהני ס"א לחוד וכדעת נ"ב הנ"ל או משום דדמי לנפילה דיחיד דניחוש דצורה של איש אחר שיש לו סי' כמו בעל האשה תשתנה ג"כ ותדמה לצורת בעל האשה בקרוב עד שיפול עליו בדדמי ותוס' בפירושם ריחקו מתחלה לגמרי הטעם משום בדדמי דא"כ בכל עד דעלמא אפי' כשמת על מטתו נמי ניחוש בדדמי משום קריבות מיתה שראהו גוסס דבשלמא באשה עצמה שהדבר נוגע לה ממתנת עליו עד שתדע בבירור משא"כ במלחמה דיראה להתמהמה שמה אבל בעד, אחר שאין הדבר נוגע לו גם במת ע"מ איכא בדדמי כמו שנראה לפר"ט בדבריה' בסה"ד טעמא, אמנם משום הא לא ארי' דמ"מ טפי נופל חששא דדמי במלחמה כמובן ובכ"מ בשם רא"מ מאריך בזה בפי"ג מה"ג וכוונת דבריהם בלשונם אבל אין לפרש או דילמא טעמא דע"א משום דדייקא ואפי' אמר בדדמי נאמן דהא אפי' דדייקא האשה למה לו להיות נאמן כיון דאמר בדדמי עכ"ל היינו דלא תימא דכלפי אחרים מידה אחת ניתן להם בכל צדדי האיבעי' דלטעמא דמילתא דעל"ג לא יאמרו בדדמי בין במלחמה בין במיטתו ולטעמא דדייקא לעולם חיישינן שיאמרו בדדמי רק משום דייקא דידה הוא דהתירו מפני שהדבר נקל לה לחקור ולדרוש אחרי היודעים בקבורתו משא"כ במלחמה שכל מי שיודע שמת לא ישגיח עוד על קבורתו דנפשי' עדיפא לי' וע"ז השיבו דליתא דהא אפי' דדייקא האשה וכו' כיון דליתא לפנינו המעיד בדבר אבל לטעמא דחשש משקר ניחא דכיון דהיכא דדייקא לא משקר ואיתא לפנינו עד המעיד והא דלא מפרשו כפשוטו א"ד טעמא וכו' וחיישינן רק במלחמה לדדמי דא"כ אין השינוי בין הטעמים אי משום מילתא דעל"ג או משום דדייקא בכל הסוגים רק בפרט זה דהיינו במלחמה דווקא אבל בכל גוונא ליכא נפקותא אפילו בטעמא דמילתא לחוד ומלישנא דגמרא משמע דמיבעי' לי' בטעמא דמילתא בכל גוונא שייכא והנפקותא יוצא מזה לדינא במת במלחמה ומש"ה לטעמא דמשקר ניחא דמיבעי' לי' אי מפני מילתא דעל"ג הוא דאינו משקר בעצמותו א"ד דחיישינן למשקר בעצמותו רק משום דיוקא דידה הוא שירא לנפשו לשקר אבל הכא היא גופא לא תידיק רק עד שתדע דמחו לי' בגירא כמבואר ברמב"ן וא"כ גם במת במלחמה וקברתיו א"נ דמפני שינוי שבין הטעמים בעלמא נמשך נפקותא לדינא במת במלחמה ואפילו בקברתיו, וכן לס"ד דתוס' דנפרשי דלעולם שייכא בדדמי גבי אחרים ג"כ ניחא דמיבעי' לי' אם האי דל"ח בדדמי בעלמא משום מילתא

דעל"ג הוא ודייק טפי כי היכא דלא יתפוס בשקרותא וגם בלא צירוף דיוקא דידה דייק בנפשי' א"ד דרק משום צירוף דיוקא דידה הוא דאנן סמכינן עלי' ונפקותא לדינא במת במלחמה ובלא קברתיו דוקא ומשה"ט קא שקלי וטרי בזה משום דנפקותא רבה לדינא דאם נפרש משום טעמא דמשקר הוא דמיבעי' להו אזי אפי' בקברתיו מספ"ל אבל אם נפרש משום בדדמי אזי בקברתיו פשיטא להו לש"ס דנאמן והוכיחו בתשובה נצחת דא"א לומר כן וממילא ניחא הא דל"ק להו דדילמא לעולם משום בדדמי וה"פ דאי נימא דטעמא דנאמן משום מילתא דעבידא לגלוי' ולעולם לא ישקר אפי' במילתא דשייך בדדמי וגם לא יאמר בדדמי אבל אם נימא דלא משקר במת על מיטתו משום דיוקא דידה הוא אבל במלחמה דשייך בדדמי בעיקר מיתתו יוסיף וישקר ויאמר נמי קברתיו מדעתי' משום דלא ירא מפני דיוקא דידה דלפ"ז הרי איכא שינוי בין הטעמים בכל הסוגים והנפקותא לדינא במת במלחמה אפי' בקברתיו דלא חשו בזה דא"כ תו לית לן נפקותא בזה דב"כ ובין כך אינו נאמן לטעמא דדיוקא אפי' בקברתיו דבין אם נפרש משום טעמא דמשקר או משום דדמי דתחילת מיתתו ישקר ויאמר קברתיו מדעת' תו ליכא נפקותא לדינא בין הטעמים והפירושים אלו, אבל אם נאמר דבשאר הסוגים ל"ש בדדמי רק במלחמה וגם במלחמה לא משקר אע"ג דהיא ל"ד שהרי אם יאמר העד מת במלחמה וקברתיו נאמן בעדותו וא"כ לא מצינו שינוי גם בין הטעמים לבד בכל הסוגים רק בפרט זה לבד שהרי לעולם לא משקר אפי' לטעמא דדייקא במילתא דלא דייקא כגון במלחמה וקברתיו ולעולם ל"ש בדדמי רק בכעין מלחמה דווקא (והארכתי קצת בזה לפרש כוונת דבריהם לתלמידים המצטערים את עצמם להבין דברי רבותינו בכל קוץ וקוץ ואגב דאסיקנא בזה לא חדלתי לבארם) אלא דעיקר יסודם דנדו מטעם דדמי דא"כ למה הוצרכו בתירוץ הגמ' שם לומר דחזינהו וכו' וקא"ס דתרווייהו ל"ל שהרי בט"ע לחודא די לנו להתירה שהרי לא מצינו חששא דדמיעל הכרה ותירוצו דרש"י לא ניחא להו כמפורש להדי' בד"ה וקאמרי סי' ולהכי מפרשו לי' משום דמשקר הוא דלא סמכינן עלי' במלחמה משום דלא ירא לנפש' משום דיוקא דידה ופירש דבריהם שם שכתבו אבל בט"ע אין להאמינם משום דאמרי' בדדמי היינו דאנן חיישינן לדמי דידה ולא תידיק יותר עד שתגיע לדדמי וכ"כ דאיהי לא תידיק אנן חיישינן למשקר וכמש"ל באות י"ד, אמנם למסקנא דמילתא דמסקינן דע"א אינו נאמן אפי' בט"ע ומשום דמשקר והיקשו על זה ממנהגא דעלמא ותירצו דאיירי כשנשחת קצת צ"פ וכיון דאיכא ריעותא כל כך אזי חיישינן לדדמי אפי' בהכרה ועתה הדרי לגמרי ממה שפירשו בתחילה אלא דכל הש"ו קאי משום בדדמי וממילא דגם בהכרה שייכא בדדמי כשנשחת קצת תואר

פניו, וגם במקום כשאיננו ירא מפני דיוקא דידה, אבל היכא שירא מפני דיוקא דידה ישגיח לדייק טפי ולא יאמר עד דברירא לי' בבירור גמור וצלול, כן נלענ"ד נכון וברור בפירושא דשמעתין, ותו ל"ק גם ממה דקדקנו לעיל בהג"ה שהרי שפיר איכא נפקותא גם בכל הסוגים בשינוי הטעמים לחוד ולדינא במלחמה הן בגוף המיתה והן בהכרה כשנשחת קצת צ"פ ולא נשאר אלא השנוי במתניתין והא דל"ח במת על מיטתו לדדמי, משום דמסתמא לא יעיד עד שיודע לו בבירור משום שירא לנפשו מפני דיוקא דידה אבל במלחמה כיון דלעולם לא יודע לה בבירור שהרי כולהו חיישי לנפשייהו ולא יתמהמהו שם עד שיקבור הוא דחיישי' לחששא דדמי:

כ ועתה יתבאר היטב דברי האשר"י דקים לי' כדעת הרז"ה לחלק בין ראה הטביעה ושגם ר"י בתוס' מחלקים כן והנה רבותינו האחרונים צללו במים אדירים לידע מאיפוא זרחה לרבינו אורח סלולה ביסוד זה בדעת בעה"ת ולענ"ד נראה שהוכחתו מוכרחת שהרי היקשו למסקנא דבעינן ט"ע בהדי סימנים ממנהגא בעלמא שנוהגין להתיר בט"ע לחוד ועדיפא הו"ל להקשות מהא דאיתא לקמן להדי' בעובדא דדיגלת שהתירה עפ"י ע"א בט"ע וא"ל דגם לקמן איירי בסימנין בהדי ט"ע דא"כ קשי' מהא דאמרי' שם דבעי למיפשט דר"י לקולא פליג דהרי ש"ה שהי' סימנים בהדי טביעת עין דלדעת עה"ג הנ"ל מתירין ע"י ס"א בהדי ט"ע אפי' לאחר ג"י וגם את"ל כדעת החולקים עליו מ"מ לא מצינן למיפשט מסי' בהדי ט"ע על ט"ע לחוד שהרי רזי דינא קמ"ל ולא בעובדא שבא לפניו קא פסיק הכי] וגם למאי דכתיבנא לעיל דהיכא דאיכא תרתי לריעותא גם לעה"ג ל"מ סימן אמצע בהדי ט"ע עי' באות ט"ו וה"נ כיון דמים כמלחמה דמי וא"כ בעינן לסימנים כדי לסלק חששא דמלחמה או משום משקר או משום דדמי וגם משום כיון שהי' לאחר ג"י ל"מ תו חדא במקום תרתי דליתא דהיכא נפשוט מזה דר"י לקולא פליג דילמא ע"א במלחמה מהימן ולא נותר אלא חדא לריעותא וכד בעינן למיפשט איבעי' דע"א במלחמה מעובדא זו נאמר להיפוך דר"י לקולא פליג ונמצא דלא נותר אלא לריעותא דמים כמ"ד וזיל הכא קמד"ל וכו' כמו דמצינן בכמה סוגית הש"ס א"ו דידוע להם דעובדא דדיגלת איירי בלא סימנים [וא"ל דא"כ היכא ידעינן שנטבע זה כבר חמשה ימים לדעת הפוסקים דמתירין בספק ג"י אם לא ע"י סימנים שראינו שנטבע בסי' זה שנמצא אח"כ כמ"ש בנ"ב ותלי' כוונתי לדבריו ז"א דמי לא אסקינן דסי' זה לא נודע בבעל האשה הזאת ולא הוי סי' אלא למספר ימי הטביעה בלבד] וכיון שכן בפשיטות הו"ל להקשות ולפשוט משם איבעי' זו כמ"ש בהלכות א"ו צ"ל בהכרח דמחלקים בין ראו הטביעה ועובדא דלקמן איירי בלא ראו הטביעה וממנהגא הוא דק"ל מדלא שאלינן להו כלל אם ראה"ט משמע

להו דאפי' כשראו נוהגין להתיר ונמצא שגם לחששא דמשקר אית להו לחלק בין ראה"ט והוא משום דכל זמן שלא ראה הטביעה אזי ירא לשקר מפני דיוקא דידה דאולי לא יודע לה מן הטביעה לעולם ותחקור ותדרוש אחרי עדותו וימצא בדאי ודוקא בשראה הטביעה הולך בטח בכזבו שהרי גם היא לא תתור לחקור אחרי עדותו רק אחרי הטביעה לחוד ובעל הלכות דלא מחלק בזה הוא דמסתבר לי' דאנן לא איכפת לן ולא מחכמינן להביט ולתור אחרי המעיד לפנינו במיתות בעלה אם יש לפניו במה לתלות שתתע אשתו בו ולא תשעה עוד לתור אחריו רק דאנן לעולם חיישינן לע"א למשקר והא דגרירן אנחנו אחרי עדותו להתירה הוא רק משום דסמכינן בתר דיוקא דידה שהיא לא תשקוט ולא תנוח עד שתדע אמיתות הדברים ומש"ה גם כשלא ראה"ט אנן הוא דחיישינן דילמא כשיודע לה מן הטביעה לחוד לא תפוג לבה ולא תידיק עוד אחרי עדותו כלל כמבואר ברמב"ן לדעת בעל הלכו' ושוב אין בעדותו כלום משום דלעולם חיישינן לי' למשקר לטעמא דדיוקא ונמצא דלדעת התוס' גם לטעמא דמשקר כמו דאית להו מעיקרא בפירוש הסוגי' צ"ל דמחלקי בין כשראה הטביע' אזי מסתברא דגם למסקנא דמילתא שנדו מטעם זה רק משום דדמי ג"כ לא תלינן בדדמי כשנשחת קצת צ"פ רק כשראה הטביעה אבל כשלא רה"ט גם כשנשחת צ"פ ונשאר פרצוף פנים בהה"ח מהני ט"ע בלא סימן כשראהו מיד ולא אישתהי וכשתשים עיונך בזה תדע שלא מצד הסברא לחוד הוא דצריכין לומר דגם לטעמא דדמי מחלקין בין ראה"ט שהרי כיון שהוכחת רבינו האשר"י ברורה דלטעמא דמשקר מחלקים בזה שוב נראה בעליל מדבריהם שגם לטעמא דדמי לא נגרע מנהו שהרי מתחילה כד שקלו וטרו בזה בד"ה טעמא אם נאחז ידינו בזה ונניח מזה פרשו המצודה לפרוש רשת מצודה זו לכל החיים שמתים על מטתם לחוש לדדמי ועל מידה זו כביר מצאו בתשו' נוצחת ומדוע הגדילו הסוללה ויותך ארצה ימעיטו ויתקיים וכה נאמר דמשום דייקא דידה הוא דלא משקר בעלמא לבדות מלבו דבר אשר לא הי' ודדמי ל"ש כלל במת על מיטתו אבל במלחמה ובמים דשייך בדדמי בעיקר מיתתו, שוב מוסיף גם מדעתו כדי לחזק דבריו ואומר ג"כ שנקברו כמ"ש לעיל בהג"ה בסוף אות י"ט אלא משום דאם כה תאמר תו השוית המידה לטעמא דמשקר דלית נפקותא לדינא ביניהם והם לא נשאו ונתנו אלא בשינוי הפירושים דאית בהו נפקותא לדינא ומעתה אי תימא דלטעמא דדמי אפי' בלא ראה"ט ג"כ חיישינן וכן נשמע במלחמה כשראוהו מת בסוף המלחמה מיד לאחר שפסקה המהומה שהומת במלחמה ג"כ ניחוש לדדמי כמו במים כשלא ראה"ט וא"כ הרי נפקותא רבה לדינא בין הטעמים דטעמא דמשקר לא שייכא אלא כשראה וטעמא דדמי שייך גם כשלא ראה"ט ומזה קמה הוכחת הרא"ש דגם למסקנא

מחלקים בין ראה"ט דל"ח לדדמי אלא כשראה הטביעה ובזה מדוקדק לשונם בד"ה והא מים כמ"ד קס"ד שראו הטביעה אבל לא ראו שהעלום המים ולכך אמרו בדדמי דדוקא מפני שראו הנשים שטבעו (ולכך דנקטי הכוונה דמפני זה לבד יתלו נשי בעליהן בדדמי ומפני זה חזר הדין לדון בעדותן שאמרו שהעלום המים על שפתו וראום מתים או שצפו עפ"י המים בלא תנועה וחיות לדונם כמשקרים שכל הטעמים הללו צמודים וקשורים זב"ז כמו שכתבנו לעיל באות ט"ז י"ז יוע"ש:

כא ועי' ברא"ש שמביא מתחילה וז"ל על הא דאמרינן וחזינהו לאלתר ויראה הא דבעינן ואסקנוהו קמן וחזינהו לאלתר היינו לאותן שראו הטביעה דהנהו אמרי בדדמי אבל מי שלא ראה הטביעה ומצאו משמת ואמר שמכירו בט"ע לחודי' נאמן וכו' ואח"ז מביא דעת ר"ח וכו' ואפשר דמיירי הכא כשלא נמצא הגוף שלם דאכלוהו כוורי וכו' אבל אם גופו שלם מכירין אותו ואפי' לאחר כמה ימים מהני טביעות עינא וכן פי' ר"ת לקמן גבי אין מעידין אלא עד ג"י ולמאי דפרישית שיש חילוק בין אותם שראו הטביעה לאחרים ניחא עכ"ל שיעור דבריו אע"ג דלשיטתו שגם בתוס' מחלקים בין ראה"ט ללא ראה"ט מ"מ ס"ל דבגופו שלם אפי' בראה"ט מעידין אפי' באישתהי בט"ע לחוד דקסבר דהא דמסיימי בתוס' בשם ר"ת בהא דאין מעידין אלא לאחר ג"י הוא כשאין גופו שלם אבל בג"ש מעידין אפי' לאחר ג"י קאי ג"כ על ספינה שטבעה בים דמהני גם ע"א בט"ע לחוד וגם באישתהי ולהכי מביא האשר"י להאי פיסקא דאפי' לאחר ג"י מהני ט"ע על עובדא דספינה שטבעה בים טרם שהביא דברי ר"ת ונמצא דלדעת התוס' צ"ל דבין בעובדא דשני ת"ח למסקנא דמילתא ובין עובדא דדיגלת לקמן דתרווייהו איירי כשנשחת קצת מצ"פ ולא נשאר אלא מה ששנוי לקמן אלא דעובדא דת"ח איירי כשראה הטביעה ומש"ה צריכין לכולהו מעליותא סימנים בהדי ט"ע ולאלתר ואסקינהו קמן כי היכא דליהוי במקום קברתיו במלחמה ולקמן איירי כשלא ראה הטביעה וכשנשחת מקצת צ"פ כמו הכא מש"ה בעינן חדא למעליותא דהיינו לאלתר וסגי בט"ע לחודא וכשגופו שלם ולא נשחת כלל אזי אפי' חדא למעליותא לא בעינן ומהני טביעת עין אפי' באישתהי ובלא סימנים אבל אסקינהו בעינן משום דדמי על המיתה עצמה ונמצא דגופו שלם אפי' כשראה הטביעה עדיף טפי מנשחת צ"פ אפי' כשלא ראה הטביעה, שהרי בג"ש אפי' חדא למעליותא לא בעינן ובנשחת מיהת חדא בעינן מהנך תרתי או סי' בהדי ט"ע או לאלתר דהיינו דחזינהו לאלתר דהיינו עובדא דדיגלת דלמ"ל באנפי אחריתי דא"ל דאיירי בגופו שלם דא"כ גם לאלתר ל"ב אפי' כשראה הטביעה ואי באין ג"ש וראה הטביעה א"כ גם בלאלתר ל"מ ט"ע לחוד אלא בהדי סי' דדוחק לומר שגם לקמן איירי בצירוף סימנים

כמ"ש הב"ש בס"ק פ"ז דא"כ היכי רצה להוכיח מזה דר"י לקולא פליג כמ"ש לעיל אות ך', ועפ"י דברים הללו נשמע שמזה גופי' הוכיח הרא"ש שגם בתוס' מחלקים בין ראה"ט דכיון דפירש בדעתם דבג"ש מהני ט"ע לחודא ואפי' באישתהי וא"כ צ"ל דלקמן איירי באין ג"ש וא"כ ניבעי גם סימנים בהדי ט"ע כמו למסקנא דהכא ולקמן מוכח דאיירי בט"ע לחוד כמו שכתבתי א"ו צ"ל דלקמן איירי כשלא ראה הטביעה וכשנשחת קצת צ"פ וסגי בחדא למעליותא דהיינו לאלתר בלא צירוף סי' בהדי ט"ע ומעתה נתבוננה שאשר"י חולק על דבריהם רק בפרט זה דקסברי דגופו שלם אפי' כשראה"ט עדיף מאין גופו שלם אפי' כשלא ראה"ט, שהרי בג"ש גם כשראה הטביעה אפי' חדא למעליותא ל"ב מהנך תרתי שהרי מהני אפי' באשתהי ובלא סי' רק דאסקינהו קמן הוא דבעינן משום דדמי כמו במלחמה דבעינן קברתיו וכשנשחת אפי' כשלא ראה"ט חדא למעליותא מיהת בעינן דהא לקמן בדיגלת מיירי בזה ובעינן מיהת דחזינן לאלתר ונמצאת אומר דגריעותא דנשחת מיגרע גרוע מן ריעותא דראה הטביעה והאשר"י חולק בזה, וס"ל דריעותא דראה הטביעה דקא שקלא וטרו בה להדי' דהיינו בע"א במלחמה הוא דגרוע מריעותא דנשחת מקצת צ"פ דלא תני' בהדיא] מיגרע גרוע מריעותא דנשחת, ולהכי כשראה הטביעה אפי' בגופו שלם בעינן תרתי למעליותא לאלתר וסי' בהדי ט"ע, וכשלא ראה הטביעה ובנשחת אזי סגי בחדא למעליותא דהיינו לאלתר וט"ע לחוד, וזהו עובדא דדיגלת, וכשגופו שלם ולא ראה"ט אפי' חדא למעליותא לא בעינן דבכל הפרטים הללו גם הרא"ש מסכים למ"ש תוס', ולמה שמוכח מתמצית דבריהם כנ"ל ברור, ובזה תמצא דברי הטור שם נכונים וברורים שלא הוסיף שם משלו כלום, ופוסק בכל הפרטים כדעת התוס' ובמה שמחולק האשר"י עליה' הוא שפוסק להחמיר כדעת אביו כדרכו בכ"מ רק זאת השכיל מדעתו בסברא מוכרעת דכשם דבלא ראה"ט ונשחת דסגי בחדא למעליותא דהיינו דחזינהו לאלתר אפי' בלא סי' רק בט"ע לחוד, ה"ה נמי דמהני בצירוף סי' בהדי ט"ע אפי' באישתהי דהא כיון דסגי בחדא למעליותא כדמוכח מדיגלת דמהני בלאלתר לחוד ה"ה נמי דמהני בצירוף סימנים לחוד לבהדי ט"ע גם באישתהי, וזהו תכונת דברי הטור בקצרה בראוהו שנפל למים שאל"ס דא"מ עליו, ואם ע"א מעיד ראיתיו מיד אחר שהועלה והכרתיו ע"י סי' שהי' לו בגופו נאמן, הרי דבעינן לכולהו מעליותא חדא שהועלה דהיינו דאסקינהו קמן דדמי לקברתיו כמ"ש הר"ן וריב"ש כי היכא דלא ניחוש לדדמי באיכות המיתה עצמה וגם דחזינהו לאלתר, וגם לצירוף סי' בהדי ט"ע אבל כשחסר חדא מהנך תלתא לא סמכינן עליו, וע"ז מחלק שם בד"א שראוהו העד שנפל שם וכו', אבל אחר שלא ראה שטבע נאמן אפי' לא ראה מיד וכו' ואפי' בט"ע

בלא סי' דכיון דנפל חששא דדמי לגמרי, אזי ל"ב גם חדא למעליותא, אלא כשראוהו מת על שפת הים והכירו בט"ע לחוד ואפי' כשנשתהה, והא דנקט הטור גם בחלוקה זו לאחר שהעלוהו, דמשמע דבעינן העלוהו גם כשלא ראה הטביעה, לרבותא נקיט דאפי' כשהעלוהו וידעינן דאישתהי אפ"ה נאמן כשלא ראה"ט, דכיון דנפל חששא דדמי אזי ג"כ לא צריכין שיאמר דאסקוהו כי היכא שישוה לקברתיו במלחמה, ובזה מסיים שם לחלק והוא שיראנו שלם בכל גופו הוא דנאמן אפי' באישתהי ואפי' בט"ע לחוד אבל אם אינו שלם אלא פרצוף פנים עם החוטם ל"ס אטביעות עין לחוד בלא סי', פי' היכא דאישתהי דכיון דנשחת מצ"פ, אזי חדא למעליותא מיהת בעינן, וה"ה היכא דליכא צירוף סי' דמהני כשראהו לאלתר, דזהו עובדא דדיגלת שהתירה רבא בלא צירוף סי' והוא דחזינהו לאלתר, ובכל חלוקת הללו בדברי הטור לדינא תמצא בדו"פ שפירש כן בהתכת דברי הטור ולא באתי אלא לפרש מאין נובעים וטעם הדברים, ואל יפול לב הקורא דעדיין לאחר כל אלה קשה קצת דמנ"ל לטור שדעת אביי מסכי' בזה לתו' לחלק בין גופו שלם, דילמא לדעתו דמחלק בין ראה"ט בזה לחודא סגי, דליתא דכיון שהקדים האשר"י מתחילה על הא דאיתא בגמרא ואסקינהו קמן וחזינהו לאלתר דה"מ כשראה הטביעה, אבל כשלא ראה"ט דתרווייהו ל"ב דאסקנוהו ל"ב כיון דליתא דדמי באיכות המיתה, וגם לאלתר ל"ב דכיון דלא יתלה בדדמי יכירנו היטב גם באישתהי, וא"כ קשיא מלקמן דבעינן לאלתר דווקא, וליכא למימר דאירי לקמן כשראה הטביעה, דא"כ בעינן גם לצירוף סי' שהרי הרא"ש חולק על הרי"ף בזה וס"ל דלא נפשטה וא"כ בע"כ צ"ל דאירי כשאין גופו שלם, ומעתה נשמע ממילא שגם הרא"ש מסכים לכל חלוקת הנ"ל אשר בנו רבינו יעקב שתה ומיצה מדבריו הקדושים והנוראים, כללא דמילתא לדעת תוס' כשראה הטביעה ואין גופו שלם דהיינו עובדא דת"ח, אזי בענין תלתא למעליותא דהיינו אסקינהו קמן כי היכא דליהוי במקום קברתיו דאל"כ חיישינן לדדמי על איכות המיתה כמו במלחמה ולחשש זה אפי' בגופו שלם בעינן דאסקינהו קמן, ובפרט זה אין לחלק בין כשגופו שלם, דגם בג"ש עודנו יש לחוש לדדמי על המיתה עצמה, אבל בזה מחולקים דבאין ג"ש בעינן לאלתר דווקא וגם לצירוף סי' בהדי ט"ע ובגופו שלם לא בעינן להנך תרתי אלא דאפי' באישתהי ובלא צירוף סי' כלל מהני ט"ע לחוד משום דכשגופו שלם ל"ח לדדמי על הכרה כלל אפי' כשראה הטביעה, וזהו נלמד ממנהגא דמתירין ע"י ע"א בט"ע לחוד ואפי' כשראה הטביעה אבל כשלא ראה"ט ונשחת קצת צ"פ אזי בעינן מיהת חדא למעליותא דחזינהו לאלתר אזי מהני בט"ע לחוד בלא צירוף סי' והיא עובדא דדיגלת דע"כ איירי בלא סי' כמ"ש לעיל ומסקינן עלי' והוא דחזוהו בשעתי'

וכו' וה"ה נמי דמהני סי' בהדי ט"ע אפי' בדאישתהי כמבואר בטור גם נשמע מדברי הרא"ש דלדעתו ודעת הרז"ה וגם לדעת תוס' דמחלקים בין ראה"ט ללא ראה הטביעה אזי בלא ראה הטביע' בכולהו גוונא גם כשנשחת מצ"פ לא בעינן דאסקינהו קמן דלא שייך בדדמי על המיתה עצמה כיון שלא ראה הטביעה ובמה שנשחת צ"פ ליכא ריעותא לענין המיתה עצמה רק לענין הכרה לחוד נמצא דגם רבינו האשר"י מסכים לתוס' בכל חלוקים הללו כדמוכח מדיגל' וכמ"ש רק כשראה הטביעה ס"ל דאפי' בגופו שלם בעינן לכולהו מעלייתא דאסקנוהו קמן ולאלתר וסי' בהדי ט"ע אבל הרי"ף בהלכות ס"ל דאפי' כשלא ראה הטביעה בעינן קברתיו, או דאסקינהו קמן דהיינו קברתיו אבל לענין הכרה לעולם ל"ח לדדמי אפי' כשראה"ט ומחולקים הרי"ף והרא"ש בסברות הפוכות דלדעת הריף אפי' כשלא ראה הטביעה ונמצא מת על שפת הנהר לעולם חיישינן לדדמי לענין המיתה עצמה ובעינן קברתיו או דאסקינהו וטילטלוהו ממקום למקום אבל לענין הכרה ל"ח לדדמי אפי' כשראה הטביעה דל"ש בדדמי כלל לענין הכרה רק דמיבעי' ליה אם חיישינן למשקר בזה וכיון דנפשוט מדיגלת דל"ח למשקר, ונפקותא רבה גם במלחמה היכא דאמר שנפל במלחמה וגם לאחר שנפסקה המהומה מחיצים ובלסטראות ראוהו מת והכירו בט"ע שהו' בעל האשה הזאת אזי לדעת הרי"ף וסייעתי' אם טלטלוהו ממקו' למקום מותרת ולדעת האשרי עדיין יש לחוש לדדמי על הכרה גופי'

כב אמנם לקושטא כיון דחזינן לדעת רה"פ דל"ח לדדמי על הכרה הלא המה מבוארים בסוגי' דעת רש"י דל"ח לדדמי על הכרה רק במים משום שיש מקום לתלו' בשינוי קצת שהמים משנים צה"פ לענין שיפול עליו איזה הדתמות, ודעת תוס' דדווקא כשנשחת קצת צ"פ אז הוא דחיישינן לדדמי לענין הכרה ודעת הרי"ף אע"ג דלדדמי בוודאי חיישינן ולא מיבעי' ליה בזה, אבל לענין הכרה פשיטא ליה דלא שייך דדמי וא"כ מסתבר לומר דגם לדעת הרא"ש הוא דווקא במים ומשום טעמא דרש"י אבל במלחמה לכ"ע ל"ח לדדמי לענין הכרה, ולמשקר לכ"ע ל"ח למסקנא ונשמע מזה דלענין הכרת בגדים דל"ח לדדמי לכ"ע, וכדעת מהר"ם מפאדווי בתשו' סי' ל"ו ולית לן לאהדורי אחרי חומרא שחוכך בעל נ"ב בתשו' אחת לחלוק עליו קצת בזה בפרט שגם הוא מסכים אתו לדינא בתשו' אחריתי יוע"ש:

כג ועי' בתשו' הגאון האמיתי הקדוש מרן מוהע"א זצ"ל בסי' ק"ז וז"ל גם ראי' מדברי תשו' הרא"ש הובא בטור אה"ע ס"ס קי"ח וששאלת על יהודי שנהרג בדרך ולבסוף ט"ו ימים הכירו ראשו שעדיין שלם בסי' מובהקים אינו עדות להתיר אשתו דתנן אין מעידין אלא עד ג' עיי"ש, והרי הרא"ש ס"ל דבספק ג' מעידין וכפשטא הטעם כמ"ש הריטב"א

והנ"י דג"י אין מעידין הוי דרבנן והאי מובהקים היינו ע"כ אמצעי' והרי מוכח דאפי' בחששא דרבנן לא מהני ס"א ובאמת הדבר פלא על הגאונים שו"ת עבודת הגרשוני ותשו' נ"ב דדנו דאחר ג"י מעידין ע"י ס"א והרי מפורש בהיפוך בתשו' הרא"ש הנ"ל עכ"ל ואפ"ל דלאו תרוצי קא מתרצינן דס"מ ל"ד תריץ נמי דס"מ היינו ט"ע בבירור גמור שכן מצינן דשם זה מושאל לט"ע גמור וכן מפורש להדי ברשב"א יבמות דף קט"ו בעובדא דשומשמי וז"ל הא דאמר רבא מי דמי התם קאמרי סימנים לאו סימנים מובהקים קאמרינן כדדחינן לעיל דא"כ אפי' בב' עדים בעינן סימן מובהק אלא סימני דהכרת פנים וטביעות עינא קאמרינן עכ"ל אמנם בפרישה מבואר בפי' תשו' הרא"ש הנ"ל כדברי הגאון הנ"ל

סימן ה
שאלה

אחד"ש אשאלה מאת מעכ"ת שאלה קטנה דלגבי' מילתא זוטרתא הוא וגדולה הוא אצלי בהיותי בק"ק ראדשיץ שאלו ממני שאלה זאת בנידון האשה האלמנה עצובת רוח להתיר לה אשר לא תשאר עגונה וזה לשון הגביית עדות המונח פה באגרתי אך הייתי מסתפק בדבר ואמרתי אעלה נא דברי עלי גליון ואדרוש נא מאת גאוני ארץ קדושי ישראל ותפארתו המה ידעו דרך ה' ומשפטיו ואבקש תורה מפיהם המה יבחרו ולא אני כי להם משפט הבחירה והנה שאלה זאת כבר מבוארת הוא בספרי הפוסקים בב"ש ובמוהרי"ט ובנודע ביהודע מהדורא תנינא חלק א"ע סי' קמ"ד וקמ"ה והרב הנודע ביהודה סי' קמ"ד כתב שאינו אומר לא איסור ולא היתר ובסי' קמ"ה התיר מכח ס"ס אך האחרונים הבאים אחריו בס' ישועות יעקב על א"ע התיר, גם בס' מקור מים חיים חלק ב' הנדפס מחדש סי' ג' נזכר שאלה כזאת ממש וכתב שם שיצא הדבר בהיתר עפ"י כמה גדולים ובתוכם הגאון מוה' מרדכי זאב ז"ל, בהגאון בעל ישועות יעקב וכן הרב בעל מקור מים חיים מסיק להלכה להתיר, עוד יש לי ספק בענין זה לפי המבואר בכל הפוסקים וכן העיר בזה הנודע ביהודה סי' קמ"ד דאם האשה מאמנת לדברי חמי' אזי אסורה הנה צ"ע אם צריכין הב"ד **(מלת ב"ד הכוונה שלשה בעלי הוראה היושבים ומעיינין בדין איסור והיתר)** לשאול אותה אם מאמנת לדברי בעלה הגם שבכל הפוסקים ראשונים ואחרונים לא נזכר דבר מזה רק כתבו סתם אם מאמין לדברי העד צריך להוציאה, בא"ע סי' קט"ו וביו"ד סי' קכ"ז ולא כתבו שום אחד מהם שהב"ד צריך לשאול אם מאמין לדברי העד אך מדברי הש"ס קידושין דף ס"ו בעובדא דהאי סמיא שאמר לו מר שמואל אם מהימן לך זיל אפקה מבואר הדבר להיפוך ששאל אותו אם מהימן לך ואדרבה הי' לו לומר שעד אחד אינו נאמן ואם יאמר לו מעצמו שמהימן לו כבי תרי אזי יאמר לו שהיא אסורה ולמה פתח

לו פתח אם מהימן לך זיל אפקה אך מסתימות הפוסקים לא משמע כן ואף שמבואר בפוסקים שעד אחד היודע באשה שזינתה שמחויב להגיד לבעלה שמא יהי' מאמין כמבואר ברמ"א סי' כ"ח וזה נובע מסמ"ג והגה' מיימנות מעובדא דהאי סמיא היינו משום שהבעל אינו יודע משום דבר לכן צריך העד להודיעו שמא יהי' מאמין אבל נ"ד שאשה זאת כבר יודעת מהגדת בעלה שיש לו אח יכולין אנו להתירה מסתם ואם תאמר מעצמה שהיא מאמינה לדברי בעלה אזי אנו אומרים לה שאסורה אבל אין אנו חייבים לשאול אותה אי בעלה מהימן לה כבי תרי וקי"ל ועוד נ"ל דאפי' אם נאמר להחמיר לשאול אותה כפי משמעות הסוגי' שאמר אי מהימנא לך היינו בעד אחד שעכ"פ הוא עד כשר והרי אביי ס"ל שעד אחד נאמן באיסורין ואסורה על בעלה כמבואר בסוגי' לכן אף לרבא דאין צריך להוציאה עכ"פ שואלין אותו אם מהימן לו צריך לאפוקה אבל בנ"ד הוא תרתי לריעותא שזה שהגיד מהאח הוא בעלה והוא פסול לעדות לאשתו וגם הוא עד אחד נראה שאין מן הצורך לשאול אותה אי מהימן לה הגם שמבואר בא"ע סי' קט"ו אי מהימן לי' קרוב אפי' אשתו אמרה שזינתה צריך גוף הדין אבל להוציאה היינו לענין שיהי' מן הצורך לשאול אותה היכא שהעד הוא קרוב לה נ"ל פשוט שאין אנו צריכין לשאול אותה וקצת דוגמא לזה יש להבי' ראי' לסברא זאת מסי' כ"ב בקיבל עליו קרוב או פסול ברמ"א עי"ש, כן עלה לפי ענ"ד אך לא אדון אנכי בדברי ואצפה לדברי מעכת"ה מכל אשר בחרו וכאשר יורו כן יקום:

זהו נוסח הגביית עדות

באתה לפנינו אשה עצובת רוח אלמנה מרת פייגל בת כ"ה יעקב ז"ל אשר בעלה כ"ה צבי הירש בר ליב כהן נעדר בלא זרע והיא היתה יושבת עמו ערך שלושים שנה והוא הי' קרוב תשעים שנה כשמת והיא היתה ילדה רכה בשנים כשניסת לו וארץ מולדתו ומשפחתו אינו ידוע לשום אדם כי אביו ר' ליב הנ"ל הי' מתגורר בגבול הכפרים סמוכים לפה בא מארץ רחוקה והי' ריש דוכני נקרא בעלפיר כמה שנים ונשא אשה בת ר' אברה' לאקווער וממנה נולד ר' הירש הנ"ל ואח"כ חזר ר' ליב לארץ מולדתו לא נודע מקומו אי' ור' הירש הנ"ל נשא בראשונה אשה ודר עמה ערך כ"ו שנים ולא הי' לו שום זרע וגירש אותה והאשה פויגל הזאת נתגדלה בבית אשתו הראשונה ולא נשמע ממנו בכל אותן השנים ממשפחתו ואם יש לו אח לבד כי ערך עשרה שנים קודם מותו נחלה עד למאוד ואמר לפני אנשים שרוצה לתת לאשתו גט על תנאי לאשר כי ידוע שאביו ר' ליב בחזרתו מפה למדינתו לקח אתו בן שהי' גדול ממנו י"ט שנים בערך ואולי הוא חי עוד גם הגיד אחד מבני הכפרים שהי' שכנים שלו ששמעו ממנו כשהלך למנין בימות הרגל בשעת

הזכרות נשמות, ציוה להזכיר את אביו ורצה ג"כ להזכיר אחיו כי בוודאי הוא אינו חי לאשר כי הוא זקן ממנו כל כך ומבלעדי הבעל ר' הירש לא נודע לשום אדם ולא נשמע האם יש לו אח כלל ומלבד זה חזרנו על כל צד לחקור היטיב אם יש מבוא לבא לידי בירור על הענין ואין שום צד לעמוד על הבירור והאשה תשאר עגונה אם לא יהי' לה היתר עפ"י דיתה"ק:

תשובה

אחדש"ה כמשפט ליראי ה' ולחושבי שמו והוגים בתורתו לאשורו אודיעהו אשר מכתב שאלתו שאלת חכם כמי"ב הגיעני וכו' ואת הנראה לי לפענ"ד בזה אציע לפני מכ"ת מתחילה צריך לעמוד על הבירור אצל השכנים אשר בהיותו דר את אשתו ראשונה או לפחות בזמן שנשא האשה הזאת עד עשרה שנים קודם מותו לא נשמע ממנו ולא מאחרים שיש לו אח זולת כשרצה ליתן גט גם מה שרצה להזכיר נשמתו הי' אחר הזמן שרצה לפוטרה בגט פטורין עוד עמדתי תיכף בראותי את הגב"ע וז"ל לבד כי עשרה שנים קודם מותו נחלה עד למאוד ואמר לפני אנשים שרוצה לתת לאשתו גט ע"ת לאשר כי ידוע שאביו ר' ליב בחזרתו מפה למדינתו לקח אתו בן כשהי' גדול ממנו י"ט שנים בערך ואולי הוא חי עוד עכ"ל הגב"ע ויש לספק אם כל זה הי' לשון בעלה ממש [כי לא דיקדקו בלשונם היטב פעם לנסתר ופעם למדבר בעדו] ואולי אפשר לעמוד על זה ואם זה לשונו ממש כמדבר בעדו א"כ משמע מרהיטת דבריו שלא ידע מעצמו רק מן העת שנסע אביו למדינתו ואז אם יתברר שמה שהי' קטן בעת שנסע אביו למדינתו אזי הי' לנו דרך מרווח יותר להתירה דאף לדעת הפוסקים דנאמן לומר יש לי אחים בידוע שאין לו בנים מ"מ להעיד בגדלו מה ששמע בקטנו לא מהני וכאשר יודיעני מכ"ת פרט זה אזי אערוך את צדדי ההיתר בפ' זה ועתה אודיע את יד"נ כי כל ספרי האחרונים אשר הביא מעכ"ת אינם נמצאים פה זולת ספר נ"ב מ"ת שהביא מעלתו הרמה האף אמנם כי לדינא נכון הדבר לחפש גם אחרי דבריהם אולם העיקר ושורש הדברים נלקטה נא אחת לאחת את דברי רבותינו הראשונים נ"ע ואח"ז נתורה נא גם אחרי דברי האחרונים הנמצאים תח"י ומתחילה אברר את דברי על אופן שיתברר היטב את הדברים שכתבתי דהיינו שנדרוש נא מן הזקנים ושכנים של הנפטר שלא הוחזק באחים ולא נשמע ממנו שיש לו אחים טרם שרצה לפטרה בג"פ על תנאי וגם מה שרצה להזכיר את נשמת אחי' הי' אחר זה וטעמא דידי יתבאר להלן ועתה נחזה נא.

א הנה מקור הדין מבואר בש"ע סי' קנ"ז ס"ו וז"ל לא הי' מוחזק באחים ואמר יש לי אחים אינו נאמן ואפי' עד אחד או קרוב מעיד עליו שהוא אחיו אינו נאמן להוציא

מחזקתו וזה נובע מתשוב' הרא"ש כלל נ"ב סי' ה' ועיקר פירושו וכוונתו נראה כמבואר במהרי"ט סי' פ"ב כיון שישב איזהו שנים את אשתו ולא נשמע כלל שיש לו אח ואף שנו"ב ריחק דבריו ועי' בס' חמדת שלמה סי' י"א וי"ב איך שהרב הגאון מליסא והמחבר הגאון הרב דק"ק ווארשי קיימו וקילסו את דבריו למאד דזהו עצם החזקה כיון שלא נשמע זמן כביר כזה שיש לו אחין ודומה להא דאיתא במוחזק בשאר בשר שלשים יום דהי' סוקלין ושורפין על החזקות יוע"ש ומה שרצה ועלה על דעת נו"ב לפרש טעמי דרא"ש מחמת חזקת היתר היינו חזקת פנוי' שהי' לה קודם שקידשה ובזה מתרץ קו' הב"ש ס"ק ז' מה שהיקשה מנ"י דבמוחזק באחין ולא מוחזק בבני דנאמן לומר יש לי בנים, ולא דמי למוחזק שאין לו בנים וה"נ אף דלא מוחזק באחין, הרי לא נתחזק דלית לי' אחין וע"ז מתרץ דש"ה דמוקמינן לה אחזקת פנוי' דמעיקרא והדברים האלו בזה קשה להולמן כיון שכבר נסתלק חזקת פנוי' דמעיקרא בעת שנתקדשה וספק נולד מיד בעת שקידשה אולי יש לו אחין, ואף אם ימות נשאר זיקה מקידושין הראשונים, וראי' לזה מתוס' יבמות למ"ד ד"ה אשה שהיקשו תינח כינס ואח"כ גירש אבל גירש ואח"כ כינס מא"ל כיון שספק נולד מיד כשקידשה ולדבריו עדיין נוכל להתירה ע"י חזקת פנוי' דמעיקרא [אף אמנם דלהוו בי"ד מה"ק נוכל ליישב זה יוע"ש], אמנם הדברים דחוקים בעצמותן האף דלא מחזקינן מאיסור לאיסור זהו בספק שנולד אח"כ דאז אמרינן אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת וכדומה כיון שמת וקברו מוכיח עליו כמבוא' ברשב"א שם ובש"מ ב"ב בסוגי' דיש לו אחין אבל להעמידה אחזקת פנוי' היכא שספק נולד מיד בשעת קידושין לא נראה כלל כיון שנסתלק בבירור לפנינו וכן נראה מכמה סוגיות ואין מן הצורך להאריך בזה נמצא העיקר כסברת מהרי"ט דזהו עצם החזקה כיון שלא נשמע זמן כביר שיש לו אח הרי זה כמוחזק שאין לו אחים ולהכי אמינא דזהו דווקא כשנודע לו מפי אחרים שלא נשמע כלל שיש לו אחים אמנם אם גם זה לא ידענו רק מפי' היכי נאמין לה בזה כיון דסני' ליה כמבואר יבמות צ"ד ויעוין בתוס' ובאשרי שם דאף במת בעלה ואח"כ מת בנה אף דמוחזקת בבנים אינה נאמנת רק במיגו וכמה נתלבטו הגאונים בתראי היכא שידוע ע"פ ע"א שמתו שניהם דאז לית לה מיגו מובא בב"ש סי' קנ"ו ס"ק ט"ז ובט"ז שם גם בהאי דמצריכנא לחקור במה שרצה להזכיר נשמת אחיו ברגל הי' אחרי שרצה לפוטרה בג"פ הוא ע"פ דמבואר ברמב"ם פ"ג מה' יבום ה"ב וז"ל אמר זה אחי או שאמר יש לי אחין אינו נאמן לאסור את אשתו ולהניחה זקוקה ליבם שהרי זה מתכוון לאוסרה לאח"מ עכ"ל, ונראה מפשטות דבריו דהיכא דלא נוכל לומר דנתכוון לאוסרה לאח"מ עכ"ל אזי יש להאמינו, וכן משמע קצת מרש"י קידושין ס"ד ע"א ד"ה

שאני התם וכו' וז"ל כי אמר השתא יש לי אחין אינו נאמן דלצעורה קא מכוון עכ"ל, אף דיש לדחות מ"מ רפוי' מרפי' כחה דהתירא בזה, ובמה שרצה לתת לה ג"פ לא נוכל לומר הרי חזינן שאינו רוצה לאוסרה שהרי מחפש לה רפאות תעלה חדא די"ל איערומי קא מערים ולבסוף יחזור בשעת נתינה או דנוכל לומר להיפוך דכדי להראות אהבתה עלי' עשה כן ועל ידי זה יתבענה שתמחול לו כתובתה כדי שלא יהי' לוה רשע ולא ישלם בעיני הבריות וכדומה, ועתה אף דגם לבתר הכי שינה ושילש את דבריו כל זה עשה כדי להחזיק את דבריו הראשונים:

ב ועתה נסורה נא ונראה את המראה הגדולה העומד לנגדינו ונגד דברי הש"ע הנ"ל ותשו' הרא"ש חדא דברי רשב"ם ב"ב דדוקא בלא מוחזק לא באחי ולא בבני דאז מותרת ע"י ס"ס ולדבריו היכא דמוחזק דלית לי' בנים אף דלא מוחזק לן באחי אסורה, ועוד קו' הב"ש על זה מדברי תירוצו של הנ"י ועל קו' זו תירץ הבית מאיר וח"ש דיש לחלק בין מיגו במקום חזקה ובין ע"א נגד חזקה דדוקא לדחות המיגו מצרכינן חזקה אלימתא אבל נגד ע"א אף נגד חזקה כל דהו אינו נאמן, אמנם לדידי לא הועילו בזה ומה יענו לדברי רשב"א קידושין אשר מדבריו מוכח במישרים דאף הבעל נאמן לומר יש לי אחים היכא דמוחזק לן דלית לי' בנים ולא מוחזק לן באחין, וז"ל שם בד"ה נימא מתניתין דלא כר"נ וכו' וכן אם הי' מוחזק דאין לו בנים ואינו מוחזק באחין אם יש לו אם לא, ובשעת קידושין אמר שאין לו אחין וחזר ואמר בשעת מיתה שיש לו אחין נאמן להתיר וכו' אע"פי שהי' מוחזק באחין נאמן להתיר ביש לי בנים או באין לי אחים דאינו עוקר שום חזקה לגמרי שאע"פ שהי' מוחזק באחין הרי אינו אומר שאין לו אחים אלא שיש לו בנים, ומוחזק דאין לו בנים הרי אינו עוקר לומר שיש לו אלא מתירה מצד אחר ואומר שאין לו אחים ולא שאנו צריכים לדבריו בכך כיון דאינו מוחזק באחין אלא משום חזרתו דאמר יש לי אחים איצטריך ואינו נאמן לאסור אחר שעמדה בחזקת היתר לשוק על פיו בשיש לו בנים במקום אחים או בשאין במקום שאין לו בנים וסבירא לן השתא דמתניתין ולצדדין קתני יש לו אחים אינו נאמן במוחזק לן דלית לי' אחים ולית לי' בנים וכו' עכ"ל, הצריך לענייננו ועיי"ש לקמן בד"ה אלא אמר אביי דמסקנא דמילתא לדינא הכי קאי כדקס"ד מעיקרא, הרי לנוכח יישירו דבריו הבהירים דנאמן לומר אחים היכא דמוחזק לן דלית לי' בנים ולא מוחזק באחים ודוקא היכא דאמר מעיקרא אין לי אחים וכבר עמדה בחזקת היתר לשוק על פיו הא אי לאו הכי הי' נאמן לומר יש לי אחין נמצא אף שגם הוא חולק על רשב"ם וס"ל דידעינן דאין לו בנים מותרת לשוק, אע"ג דתו ליכא שני ספיקות, אבל בזה חולק על תשו' הרא"ש וס"ל דאומר יש לי אחים נאמן במוחזק לן דלית לי' בנים

והא דקתני דזה אחי אינו נאמן או דמיירי במוחזק לן דלית לי' אחים, או דלא מוחזק לא באחי ולא בבני, ואין להקשות לדבריו דא"כ מה איכא בין שאומר להיתר או לאסור ובסוגי' משמע להדי' דיותר נאמן להיתר מלאסור ולדבריו מאי נפקותא איכא דהא גם להיתר אינו נאמן רק היכא שאינו עוקר שום חזקה לגמרי ובכה"ג נאמן אף לאסור וגם לישנא דמתניתין קשי' דקתני יש לי בנים נאמן ויש לי אחין א"נ ובמה מפלגינן ביניהו דהא היכא דעוקר החזקה גם ביש לי בנים א"נ, ולהיפוך גם ביש לי אחים נאמן אולם אי דייקינן לק"מ דהא בהאי גופא דקתני מוכח דעדיף כחו להתירה מלאוסרה דהא להתירא נאמן אף דליכא שום סעד לתמכו מאמין לו כגון דמוחזק באחין ולא מוחזק בבנים אף שהדבר שמזקיקה ליבום נתברר החצי לפנינו שיש לו אחים אפ"ה מאמינים לו בחצי השנית אשר עודנו לא נתברר בבירור גמור ונאמן להתירה אבל לאסור אינו נאמן רק היכא שנתברר החצי לפנינו לאוסרה דהיינו שאין לו בנים ואז נאמן על החצי השנית אשר לא נתברר עדיין ונמצא שהחצי שנתברר לפנינו מסעידו ותומכו ולהכי נאמן על החלק שלא נתברר ועיין, נמצא לדברי רשב"ם דמתיר רק מטעם ס"ס וא"כ בנידון דידן דידעינן דלית לי' בנים בודאי אסורה גם לדברי רשב"א שחולק להדי' על רשב"ם ומתיר אפילו בכה"ג מ"מ נאמן לומר דיש לי אחים היכא דמוחזק דלית לי' בני גם רש"י קידושין ורשב"ם ב"ב אפי' בדלא מוחזק באחין ולא בבני נאמן ע"א לומר שיש לו אחין או כשבא אחד ואמר אחוי דמיתנא אנא דלא כתשו' הרא"ש וכן היקשה הב"ש בסי' קנ"ז ס"ק ז', וברם כל המעיין בתשו' הרא"ש ישתומם האיך פסק בפשיטות דאף ע"א אינו נאמן שיש לו אחים או שזה אחיו ולא הביא כלל דברי רש"י ורשב"ם שמפורש להדי' בדבריהם דע"א נאמן.

ג ואשר נראה לפענ"ד וברורתי דרך לעצמי לברר וללבן הדק היטב את דברי רבותינו הראשונים וממוצא הדברים יישירו נגדינו דברי תשו' הרא"ש בלי שום חולק ולהכי סתמו בעלי הש"ע כדבריו ולא הביאו שום חולק וטרם אענה נביטה נא בספרי האחרונים אשר עמדו על דעת רשב"ם דמתיר ע"י ס"ס ופירשו דמפני זה נדחו דבריו מהלכה מפני דעת הרא"ם שהיקשה על הא דאמרי' בר"ה כ"ט דטומטום אינו מוציא את מינו והא תרי ספיקא הוא, חדא דילמא הוא זכר ואת"ל נקיבה דילמא גם השומע נקיבה ותי' דס"ס בשני גופים לא אמרינן וה"נ הוי ס"ס בתרי גופי דילמא אין לו אחים או יש לו בנים ועיין בס' ח"ש שעמד בקו' זו ולי נראה דרשב"ם ס"ל דש"ה בטומטום דלא הוי ס"ס עפ"י סברות התוס' נידה כ"ט גבי המפלת תשב לזכר ולנקיבה ולנידה אע"ג דהוי ס"ס תשב לנקיבה דאי מטהרת לה מטומאת נקיבה משום ס"ס ה"נ נטהרנה אם ראתה בל"ד ומ"א

מטעם ס"ס ולא ניחוש לזכר והוי תרי קולא דסתרי אהדדי וכו' יעו"ש ולהכי גבי טומטום ליכא ס"ס כיון דהשתא ננקוט את התוקע הוה בחד ספיקא לזכר ובאם יקרה בפ"א שטומטום אחר יוציא את התוקע הזה אזי ננקוט בחד ספיקא להיפוך והוי תרי קולי דסתרי אהדדי ומצאתי אח"כ בס' טורי אבן שהיקשה קו' רא"ם הנ"ל ותירץ ג"כ עפ"י דברי תוס' הנ"ל אמנם עדיין תיקשה מהא דתנן בפ"ה דדמאי משנה י"א תרם מן הדמאי על הדמאי תרומה ויחזור ויתרום והתם איכא ג"כ תרי ספיקא חדא דילמא אינו מעושר ואת"ל מעושר דילמא גם אידך כן ובשלמא לתירוץ רא"ם ניחא דהוי ספק ספיקא בשני גופים אבל אם נאמר כדעת רשב"ם דאמרינן ספק ספיקא בב' גופים והתם בטומטום משום דיבא לתרי קולי דסתרי אהדדי ואף דגם בדמאי שייך לומר כן היכא דיתרום מזה אחריתי ועיין, אמנם כבר הוכיח במנחות יעקב בדיני ס"ס דגבי מילתא דרבנן מהני ס"ס כזאת ומביא כמה ראיות לזה וחדא מהא דמתירין בסי' ק"י בנפל לג' תערובות ע"י ס"ס א"ו כדעת רא"ם הנ"ל אמנם לדעת רשב"ם נרא' דשאני דמאי דכמו דהחמירו חכמים דלא ניזול בתר רובא כמו כן החמירו אף בס"ס ודומה לזה פסחים י' ע"א ד"ה ספק ביאה וכו' עיי"ש וא"ל דהרי גם בדלא מוחזק לא באחי ולא בבני משכחת לן דהוי תרי קולי דסתרי אהדדי כגון במת הבן בחיי האב ולא מוחזק באחי ולא בבני ואם אח"כ ימות אביו וגם הוא לא מוחזק לא באחי ולא בבני וכו' וכעובדא שהי' אצל בעל נ"ב סי' קמ"ד דהשתא אם נאמר אצל אביו ס"ס זאת דדילמא יש לו בנים הוי צ"ל דאית לי' אחין לבנו שמת בחיי אביו ז"א דגם גבי אביו איכא ס"ס דילמא יש לו בנות או בני בנים ועפ"י סברות תוס' הנ"ל ישבתי זה כמה, קו' הגאון בעל נ"ב מובא תשובתו בס' אור הישר דף ס' על הא דאית' ביבמות ק"ג גבי חרש לר"א דספיקא הוא לא מצי מגרש לאשתו והא איכא ס"ס חדא דילמא בשעת קידושין הי' שוטה ואת"ל פיקח דילמא בשעת גירושין ג"כ דעתו צלולה ולפי הנ"ל לק"מ דאם ימות בעלה בלא בנים אזי תהי' מותרת לאחיו ג"כ ע"י ס"ס חדא דילמא בשעת קידושין שוטה הי' ואת"ל פיקח דילמ' בשעת גירושין הי' שוטה והרי היא אשת אחיו במקום מצוה ונמצא תרי קולי דסתרי אהדדי וכן אם ימות בעלה תהי' מותרת לכהן דריח הגט פוסל רק מדרבנן כמבואר ומדאוריית' מותרת ע"י ס"ס ועיין:

ד עוד מצאתי בס' ח"ש טעם אחר שנדחה דברי רשב"ם מהלכה בפסקי ש"ע דע"כ צ"ל דגם היכא דליכ' ספק ספיקא מותרת דאל"כ מתניתין דקתני יש לי אחין אינו נאמן ופירושו דמילתא וכוונתו שתהי' זקוקה ליבום דהיינו שאין לו בנים וכן פרש"י ואמאי אינו נאמן ומותרת לשוק דהא לדידן דפסקינן בסי' ד' סעי' כ"ט דאף על בנים כשירים נאמן לומר שאינם בניו ונאמן לפוסלם והם ממזרים וודאים וא"כ הרי נתחזק דלית לי'

בנים כמו ע"י עדים ותו אזדי לי' לספיקא חדא דילמא יש לו בנים ובחד ספיק' אסורה ממילא אמנם לדעת רשב"ם צ"ל דס"ל כדעת ר"א מפריש עי' יבמות מ"ז ד"ה כך נאמן אמנם לדידן דפסקינן בפשטות כתי' השני ממיל' נדחה דבריו לגמרי ולהכי פסקינן בש"ע אף דידעינן דלית לי' בנים ולא נתחזק באחים מותרת יעו"ש ונראה שאין התחלה לקושיתו על רשב"ם דהא פסקינן היכא דאית לי' בנים לבן אינו נאמן אף על הבן ולהכי אף שאומר שאין לו בנים עודנה לא נגרע מספק ספיקא מאומה דחד ספיקא דילמא יש לו בני בנים ואין בהגדתו ממש ועוד דילמ' אין לו אחים ועיין:

ה נמצא לדידן שלש מחלוקת בדבר זה לדעת רשב"ם דוקא בדלא מוחזק באחי ולא בבני מתורת דהוי ספיק ספיקא להתיר ובזה אפי' אמר יש לי אחין א"נ והיכא דאיכא חד סהדא או הוא בעצמו אמר אחוי דמיתנא אנא נאמן [וצ"ל דהא דקתני במתניתין ס"פ האשה שלום ואין האיש נאמן לומר מת אחי שייבם את אשתו דדוקא היכא שאמר בפירוש לייבם הוא דא"נ אבל בסתמא פלגינן דיבורא ואף לדעת הש"ך סי' ל"ד ס"ק כ"ח דבנוגע לא פלגינן דיבו' צ"ל דאמר בפירוש לחלוץ ולא ליורשו] והיכא דמוחזק דלית ליה בנים ולא מוחזק באחים אזי לדעת רשב"ם אסורה ולדעת רשב"א מותרת בזה אמנם אם אמר יש לו אחין נאמן כיון דחצי המזקיקה ליבום מבורר לפנינו אבל בדלא מוחזק לא באחין ולא בבני אינו נאמן לומר יש לי אחים וכן מבואר להדיא ברשב"א קידושין גבי הא דאמרינן ב"ב קל"ג אי מהתם ה"א דוקא בדלא מוחזק באחי ולא בבני והא דקתני יש לי בנים נאמן אף דבלא"ה מותרת משום סיפא קתני לי' ולכאורה משמע מדשביק לתירוצו של רש"י ורשב"ם לענין ע"א שיבוא אח"כ ש"מ דס"ל דאף ע"א אינו נאמן בזה וטעמא דמילתא דקשי' דמ"ש הוא בעצמו דאינו נאמן לבין ע"א דעלמא כאשר הקשה מהרש"א ובע"כ צ"ל דס"ל כרמב"ן ב"ב שהקשה על הא דאמרינן דיש לי בנים נאמן במיגו ת"ל דגם ע"א דעלמא נאמן ביבמה לשוק למסקנא ומתרץ דאחר דוקא נאמן מפני דגבי' מילתא דעבידא לגלוי' הוא אבל גבי בעל דבחיי' ליכא נפקותא בדבריו רק לאח"מ ולאו מילת' דעל"ג הוא אח"כ הראה לי אחד מתלמידי בפי' שמתרץ כן על קושי' מהרש"א] ועי' במגיד משנה פ"ג מה' יבום שמביא בשם רשב"א לחלק באופן אחר דלגבי אחר אשה דייקא אבל לגבי בעלה סומכת עליו לגמרי ולא תידוק כלל, נמצא לדעת רשב"א אין לחלק בין בעלה לעד דעלמא רק היכא דעידותן להתירה לשוק אבל לאוסרה לשוק הרי הם שוים לגמרי וכיון דמפורש בש"ס דהיכא דלא מוחזק באחי ולא בבני אינו נאמן דיש לו אחים ממילא גם גבי ע"א דעלמא הדין כן, וע"פ כוונה זו אפשר לפרש דעת הרמב"ם פ"ג מה' יבום ה' ב' וז"ל אמר זה אחי או שאמר יש לי אחין אינו נאמן לאסור

את אשתו ולהניחה זקוקה ליבום שהרי זה מתכוון לאוסרה לאחר מיתה עכ"ל הטהור, כיון דנקט מילתא דפסיקא ואף בדלא מוחזק לא באחי ולא בבני משמע מפשטות דבריו דא"נ ואף דע"א דעלמא נאמן כדמוכח מש"ס דמוקי ליה בכה"ג, וקשי' לי' ג"כ קו' רש"י דלענין מה מהני נאמנותו ביש לו בנים וצ"ל כסברת רמב"ן הנ"ל דגבי בעל לא הוי מילתא דעבידא לגלוי' כיון שכל דבריו רק לאחר ימי חייו וזהו דדייק רבינו הגדול בלשונו הצח שהרי זה מתכוון לאוסרה לאח"מ ועיין, ואם לזה נתכוין דעתו הרחבה אזי נוכל לסתור מה שכתבנו לעיל בסוף אות א' נמצא דרש"י ורמב"ם בחדא שיטה קיימי ע"פ סברת הרמב"ן ב"ב:

ו **דיעה** שלישית הוא דעת הרא"ש בתשו' דאף בדידעינן דלית ליה בנים ולא מוחזק באחין אין הבעל וע"א נאמנים לומר שזה אחיו וכן פסקינן בש"ע בלא חולק ויש להתבונן דהא לכ"ע במוחזק באחין ולא מוחזק בבני אסור' לשוק ובמוחזק לן דלית ליה בנים ולא מוחזק באחי מותרת לרוב הפוסקים זולת לרשב"ם ואמאי הא שניהם שקולין שנתברר לפנינו החצי שמזקיקה ליבם א"ו כדעת המהרי"ט דהיכא ששה' זמן הנראה לב"ד **(מלת ב'"ד הכוונה שלשה בעלי הוראה היושבים ומעיינין בדין איסור והיתר)** ולא נשמע מאחים או מבנים אשר ניכר בעליל שבאם היה לו היה נשמע הרי זה בעצמו כחזקה ודנין ע"י חזקה זו אבל אם נאמר כסברת נ"ב מ"ת מטעם חזקת פנויה דמעיקרא א"כ גם במוחזק באחי ולא מוחזק בבני תשתרי גם זאת נוכל לומר ולחלק דלא מוחזק באחי שאני דסמוך מיעוטא דמפילות למחצה דנקיבות כדאית' לקמן פ' האשה בתרא ולרבנן אף בלא חזקה מותרת ע"י רובא לחוד ולר"מ הוא דצריכין לחזקה ורובא, וכוונתי בזה לדעת רבותינו האחרונים שהאריכו בזה בתשו' שב יעקב סי' ל"ז ובנ"ב מ"ת סי' קמ"ה, אמנם יש לחלק דזהו היכא דמספקי לן בכדי שיעור ולד אחד דאז איכא רובא להתירא כאשר חילק בעצמו שם, ומה שהשיב ע"ז דמדברי הרמב"ם ופוסקים דסתמו משמע דבהיה חמותה במדינת הים אף בכדי שיעור זמן ארוך אינה חוששת משום הא לא ארי' דהא לדידן ע"י חזקה לחוד מותרת אף דכל היולדת מחצה זכרים ומחצה נקיבות מותרת וכן מבואר להדיא ברמב"ם פ"ג מהל' יבום ה' י"ז דשביק ליה לרובא ונקט מטעם חזקה לחוד ועוד יש לחלק דדוקא היכא שידוע לן שלא היו לו אחים טרם שנשא אשתו ואח"כ הלכה חמותה למדה"י ובאנו לידון ע"י רוב דמתעברות ויולדות לסלק חזקה הראשונה אז אמרינן דנחלק מרוב זה מחצה נקיבות ומיעוט מפילות והוי זכרים מיעוטא אבל כשאנו באנו לדון על איש דעלמא דאולי לא היה מעולם בלא אחין הכי נאמר דרובא דעלמא לית להו אחין כנ"ל לפענ"ד יהי' איך שיהי' מ"מ מוכח כדברי מהרי"ט לחלק בין היכא

ששהה זמן ארוך בכדי אומד הנראה לפי המקום ולפי האיש אשר בתוך כך היה נשמע נדון כחזקה להכריע הספק [אמנם במקום מיגו לא נידון כחזקה לגמרי כמבואר]:

ז ועתה נתבונן נא את דעת רש"י ורשב"ם דע"א בדלא מוחזק לן באחי ולא בבני נאמן לומר שיש לו אחים וגם דעת הרשב"א היכא דמוחזק דלית לי' בנים ולא מוחזק באחי דנאמן לומר יש לי אחים ומכ"ש עד דעלמ' הלא בדבר שבערוה ונתחזק להתירא קיימ"ל דאין ע"א נאמן לאוסרה ואף לס"ד דאשה רבה בר"פ היה דוקא להתיר ולא לאסור דאינה פחות משנים ואף לאביי באשתו זינתה דס"ל נאמן הלא זה בשותק וע"י שתיקה כהודאה כמבו' שם אבל לא באי' ואף דהוי מילת' דעל"ג הלא גם במילת' דעל"ג וגם במה דאש' דייקא בכל אלו לא מצאו מנוח לדבריהם רק משום עיגונא אקילו רבנן אבל להחמיר עליה לא חזקנו והניחו הדבר על דינא דאורייתא ובפרט היכא שבא ע"א לאוסרה דלא שייך דייקא כלל רק מילתא דעבידא לגלוי' לחודא וכן מבואר להדיא בט"ז סי' קנ"ו שהבאתי לעיל באות א' דפשיטא לי' היכא שאמרה מת בעלי והיה לה בן ובא ע"א ואמר מת בנה טרם שמת בעלה ובא לאוסרה לשוק דאינו נאמן אפי' באינו יודע והא דפסקינן בסי' קנ"ח בב"ש ס"ק ב' דע"א נאמן לומר מת בנך ואח"כ מת בעלך ואסורה לשוק אף שהייתה בחזקת היתר וכן הקשה הב"ש בסי' קנ"ו ס"ק ט"ז על הט"ז ועיין בהגהות הט"ז מה שתירץ ע"ז ומביא דברי הט"ז שמרמז על קושיית הב"ש ומתרץ דשאני התם שהאיסור בא ע"י שבא להתירה, וז"ל הט"ז ולא קרב זא"ו דש"ה דשם אין עדות לאשה זו שמת בעלה שגם היא לא ידעה כלום ועל פי העד אנו חיין דאין עוד מלבדו לומר שמת הבעל ואסורה לכל האדם והוא בא להתירה ליבם זה ודאי יש לו כח דכל להיתר יש לו כח עכ"ל, תוכן דבריו דהתם כיון שהיתה אסורה לכל והוא בא להתירה ליבם הרי זה כאלו בא להיתר דמ"ש אם בא להתיר כולו או מקצתו ולהיתר כבר האמינו וחיזקו עדותו וכאשר עמדתי על קושיא זו זה כמה בלמדי סוגי' זו וישבתי באופן אחר דבל"ז קשי' אמאי נאמינו אף להתירו ליבם הלא היתה בחזקת איסור ואין דבר שבערוה פחות משנים והעיקר יסוד שהאמינו חכמים רק משום תקנת עיגונות אקילו אבל להתירה לאחיו שהיתה לו בחזקת ערוה מאי עיגון בזה ועי' שם תוס' ד"ה ע"א ביבמה וכו' אשר דבריהם משוללי הבנה דמעיקרא פשיטא להו דמשום דרחמא לי' לא משקרא במזיד ולהכי נאמנת לומר מת בעלי להתייבם ובסה"ד נקטו להיפוך דהיא אינה נאמנת לומר מת בני ואח"כ מת בעלי דחיישינן דמשקרא משום דרחמא ליה וצריכין לדחוק להבין דבריהם בחלוקים קשים ומרים וכן בד"ה כי תיבעי לך וכו' וז"ל ועי"ל דאפי' במת בנך ואח"כ מת בעלך וכו' יעו"ש שגם בזה לכאורה מחוסר תבלין ועריבות ונראה לפענ"ד דהרי מצינו אף לאחר כל

האמתלאות והטעמים שחיפשו חכמינו להאמין לע"א אעפ"כ עיקר היסוד הוא דמשום עיגונא אקילו בה רבנן וכן האמינו חכמינו להאשה עצמה ונראה מפשטות הסוגי' דעיקר נאמנות ויסוד לחזק עדותו משום מילתא דעל"ג רק דמספקא לן בכמה דוכתי אי צריכין לזה דיוקא רבה או בדיוקא זוטא סגי אבל לאשה עצמה עיקר האמנותה משום דיוקא דידה ויש לזה כמה ראיות ונקיטנא מיהת חדא דהא בע"א במלחמה ובקטט' מיבעי' ליה והיא בודאי אינה נאמנת וגם מי שירצה לחלוק על יסוד זה מ"מ בזה יודה כל מעיין ושופט במישרים האף דגזלן דאורייתא פסול לעדות אשה וכן כל הפסול מחמת רשעו וחשדינן למשקר אבל באשה עצמה לא מצינן זאת ובודאי נאמנת וראי' לזה מהא דאמרינן דף קי"ו היכא דמי קטטה באומרת גרשתני בפני פ"פ ושאילנא ואמרו להד"מ הרי שרצתה להפקיע עצמה מבעלה לגמרי והוחזקה כפרנית ואי לאו משום שהיה בדבר הנוגע לכלל האישות היתה נאמנת הרי דבדידה ליכא לאפלוגי מידי, ולדברינו נוכל להטעים דגבי ע"א עיקר האמנותו משום דלא משקר והיכא שנפסל מחמת עבירה חשדינן ליה למשקר אבל גבי דידה עיקר האמנותה משום דיוקא ואמרינן שבזה לא תשקר וכ"מ בתוס' שם ד"ה א"ב דארגיל בה קטטא וכו' ו ועפ"ז מרווח לן שמעתי' דלהכי במת בנה ואח"כ מת בעלה נאמן ע"א שתתייבם, אף אמנם שבזה לא תיקנו חכמים מידי והניחו אדאורייתא וכי יעלה על דעת באשה שהוחזקה בבנים ובא ע"א לומר מת בעלה ואח"כ יבוא עד אחד שמת בנו שתתייבם הלא איתחזק איסורא ליבם ואין דבר שבערוה פחות מב' אמנם בנידון שע"א מעיד על שניהם יחד אזי כה"ג נסתבכו גם בעלי התוס' בסבך הספיקות דהרי אם נא' שלא נאמינו במה שאמר מת בנה כיון שמעיד נגד החזקה הרי צריכין לומר דמשקר והיכא דמשקר תו אין להאמינו גם על מיתות הבעל כמו בגזלן דאורייתא וכיון שכבר האמינו חכז"ל לע"א והקילו מדבריהם והאמינו בזה משום עיגון הרי בע"כ צריכין להאמינו גם על זה כיון ששני הדברים בענין א' ונתלקטו יחד דבר המקיים עדותו ודבר המבטל הרי בע"כ צריכין לדון אם המקיים יתגבר על המבטל או להיפוך ובזה פליגי בשני תירוצים בד"ה כי תיבעי לך צ"ג ע"א אבל כשהיא גופא אומרת מת בני ואח"כ מת בעלי הרי אף שהאמינו לה משום דיוקא דידה אפ"ה עיקר היסוד הוא דמשום עיגונא אקילו ולהכי לגבי מיתת הבעל מאמינן לה אבל לא לגבי יבם שהרי היא בחזקת איסור לגבי' ואין דבר שבערוה פחות מב' דגבי דידה אף דמשקרות בדבר אחד לא נגרע האמנותה דידה מידי ואין בחדא שייכות בחברתי' [וא"ל דהא גם בע"א אמרינן שאין האחין יורדין לנחלה על פי' אף דחדא שייך בחברתי דז"א דש"ה שהוא אינו מעיד

רק על מיתתו ועדותו נושא שני עניינים ואנן הוא דמאמינים לו לענין שנוכל להאמינו משא"כ שהוא בעצמו מעיד על שני דברים כאחד בענין אחד]:

ובזה ישבתי בימי חורפי קו' נ"ב חלק אה"ע תשו' ע"ב על תשו' הרשב"א גבי אשתך זינתה באם העיד אני זניתי עם אשתך דלא פלגינן דיבורי' לפי שאי אפשר לחלק דיבורו והיקשה מגיטין דף ח' גבי עצמך ונכסי קנוין לך ובכל נכסי פליגי התם ומסקינן כרבא דפלגינן דיבורי' אף שאי אפשר לחלק דיבור כל נכסי ולפי הנ"ל לק"מ דדברי הרשב"א הנ"ל הוא דוקא באם נתבטל דבר מדיבורו שהעיד משא"כ הכא בעבד שהבי' גיטו שאין שום ביטל מעדותו רק שעדותו נוגע לשני דברים אזי לענין שנוכל להאמינו מועיל עדותו כמו בע"א שמעיד מת בעלה הנ"ל ובכגון זה לא שייך כלל פ"ד לפי שהו' העיד דבר שלם ולא נגרע מעדותו רק שעדותו נושא שני עניינים ושפיר פסקינן כל חד כדינו והא דמקשה התם מכל נכסי נתונין לפלוני עבדי חוץ מקרקע אחת ותלינן התם בפלגינן דיבורי' לדעת רש"י בודאי לק"מ דהתם ג"כ לא נתבטל עדותו רק מחמת הדין שפוסקין דדבר שאינו מסוים אינו קונה **(כל הדברים בכאן לא הובאו רק דרך פלפול לענין עדות דבר שבערוה, אבל בגוף הדברים הנ1וגעים לדיני ממונות הכל הולך אחר חוקי המדינה כי דינא דמלכותא דינא)** ולא מבטלינן דבר מדיבורו רק שאינו מועיל לגבי' נכסי' מחמת דבר שאינו מסוים וגם לדעת תוס' מטעם חזרה אתינן עלה דפלגינן דיבורי' ולא אמרי' מדחזר לגבי' נכסים חזר נמי לגבי עצמו ולא שייך זה כלל לדין של הרשב"א הנ"ל] ובזה יתיישבו דברי תוס' הנ"ל על מכונם בלי גימגום דודאי היכא דאמרה מת בעלי ותתייבם לא חיישינן משום דרחמא לי' תשקר דהא במקום עיגון האמנינן לה אבל באמרה מת בני ואח"כ מת בעלי דליכא עיגון לגבי יבם והיא היתה בחזקת איסור אינה נאמנת נגד ערוה זו וגבי דידה אין לחדא שייכות באידך משא"כ לגבי עד ובזה יתיישב ממיל' דבריהם בד"ה כי ת"ל על נכון בלי גימגום כלל נמצא דזה יסוד מוסד דלאסור בדבר שבערוה ואיתחזק התירא לכ"ע אין ע"א נאמן והדרי קו' לדוכתי' על מאורי עינינו רש"י ורשב"ם ורשב"א הנ"ל לכן נראה לפענ"ד לפרט הדברים אחת לאחת לברר הדבר שגם המה אינם חולקין על יסוד זה ומקדם נתבונן דברי רשב"ם ב"ב שמפרש בלא איתחזק לא באחי ולא בבני מטעם ספק ספיקא דמנ' לי' דבר זה דילמא כפשוטו מטעם חזקת היתר כאשר משמע מכל הפוסקים אכן כל המעין בדבריו ובדברי זקינו מאור ענינו רש"י קידושין ישקול בצדק אשר כל דבריו בנוים על דברי רש"י ולכן כאשר שטו עיניו הבדולח על דבריו לאוקימתא דאביי דמוקי למתני' בדלא מוחזק לא באחי ולא בבני ובע"כ צריך להבין למה הניע לאוקמי בכה"ג דגם במוחזק באחי ולא בבני נאמן כקו' תוס' וצ"ל או כתירוצם השני או כדברי

רשב"א קידושין כי היכא דתיקום אף כר"נ ולר"נ אינו נאמן במוחזק באחי ולא בבני רק בשעת קידושין שמעולם לא עמדה בחזקת איסור אבל מתני' דקדושין דקתני להדי' בשעת מיתה ואז אינו נאמן לר"נ דס"ל מה לי לשקר כחזקה דמי לסלק חזקת האיסור לגמרי ולהכי נקט לאוקמי בדלא מוחזק [אמנם מדברי רש"י לקמן ד"ה ור' נתן סבר וכו' משמע קצת שחולק על דברי רשב"א הנ"ל בסברא זו] ותירוץ הראשון של תוס' הוא קצת דחוק דהרי בב"ת מוקמינן להדי' בדמוחזק ואף דגם התם קתני זה אחי וצ"ל דלצדדין קתני [ולדעתם צ"ל דהתם לענין ירושה איירי כתירוץ הראשון של רשב"ם ד"ה הכא קל"ד ע"ב] וכיון דחזינן דס"ל לאביי דווקא בדלא מוחזק הוא דנאמן יהי' מאיזה טעם שיהי' ומ"מ קשי' לענין מה מועיל האמנותו ביש לו בנים וליכא למימר לענין שאם יבואו עדים אח"כ שיש לו אחים דאי הכי הרי איגלאי מילתא למפרע שנתחזק באחים [בפרט לדעת רש"י ורשב"ם דאף לרבי למסקנא דמילתא אינו נאמן היכא שיש עדים שיש לו אחים ולא ס"ל לחלק בין כשיהי' עדים מיד או שבאו אח"כ דלא מצינו חילוק זה רק גבי שבוי' ועי' בב"ש סי' קנ"ו ס"ק י' שמחלק כן ואין דברי' מוכרחים כל כך, וכן ליכא למימר דלענין זה מהני נאמנות דידי' לענין זה שבאם יתחזק אח"כ בחזקה בעלמא שיש לו אחים דסוף סוף הרי גילוי מילתא בעלמא הוא ומ"ש בין היכא דנתחזק מיד לענין מיגו או שנתברר למפרע] וכדי להוציא ממבוכה זאת חידש לן רש"י דנ"מ באם יבוא ע"א אח"כ ויאמר דיש לו אחים ועתה נציץ מן החרכים להעמיד הדבר על יסוד המוסד לנו דאין ע"א נאמן לאסור נגד חזקה בדבר שבערוה והשתא אם נאמר דטעמא דמילתא ע"י חזקת היתר הרי גם זולת דבריו אין ע"א נאמן לאסור נגד חזקת היתר בדבר שבערוה לזאת ירד הרשב"ם וצלל במים אדירים בדעתו של רש"י והמציא בכוונת דבריו דע"כ איירי באיש נכרי שבא לכאן ולא נשתהא כל כך עד שנוכל לעשות ולבנות מזה חזקה קלה להכריע הספק כאשר מבואר במהרי"ט סי' פ"ב וכאשר אמצנו וחזקנו דבריו לעיל עפ"י שיקול דעתינו הקצרה וכיון דליכא חזקה אמאי מותרת דא"ל דבאמת אסורה דא"כ אמאי מאמינים לו ביש לו בנים בשעת מיתה דליכא מיגו או לדעת רשב"א כיון דבלאו עדותו אסורה מספק ואין דבר שבערוה פחות משנים אפי' בדלא איתחזק וס"ל לרש"י ורשב"ם כדעת ר"ן גיטין בסוף סוגי' דשליש דבדבר שבערוה אפי' היכא דלא איתחזק אין ע"א נאמן להתיר וחולק שם בזה על הרמב"ן ובע"כ צ"ל דגם זולת דברי הבעל מותרת ובגוונא דליכא חזקת היתר כנ"ל ומפני מה הוכרע להתירה לזה המציא הרשב"ם בדעתו הרחבה דע"כ ע"י ס"ס מתירין אותה אפי' באיש נכרי דליכא חזקת היתר דהיינו שלא שה' בכדי אומד להכריע הספק וכיון דס"ס גרוע מחזקה דהא ס"ס לא מהני נגד חזקה [אפי' היכא

דאיכא ג' ספיקות כמבואר בפר"ח סי' ק"י ולא אמרינן דספק אחד מסלק החזקה ועוד ישנו לשני הספיקות להתירה וחולקים בזה על הש"ך] ולהכי נאמן ע"א לומר שיש לו אחים לגרוע ספק אחד וממילא אסורה וקיימא ע"י ספק השני והא דמאמינים נגד ס"ס לאסור בדבר שבערוה משום דהרי לא מצינו דאין ע"א נאמן לאסור בדבר שבערוה ואף דהוי מילתא דעבידא לגלוי רק היכא דמעיד גם נגד חזקה וכן מבואר באריכות בנ"ב מה"ק סי' כ"ז ומביא ראי' מיבמות ע"ז דמתרץ הש"ס ש"ה דשמואל וב"ד קיים ופרש"י ומילתא דעל"ג לא משקרי אינשי יעו"ש וכן מוכח בל"ז דהא דעת רמב"ן בדבר שבערוה ולא איתחזק ע"א נאמן אפי' בעלמא כגון התם בקרובות שבאות ואומרת לא נתקדשנו דלא עבידא לאגלויי בפרט בדבר שהוא בהעדר מעשה דאינו יכול להתברר כל כך והר"ן שחולק התם דוקא במילתא דלא על"ג דמנא לי' לאפלוגי ולאפושי פלוגתא כל כך ולהכי ס"ל לרש"י ורשב"ם כיון שכל האיסור הוא ע"י ע"א לבד להכי נאמן הבעל באמירתו דיש לו בנים אבל כשאומר יש לי אחים אינו נאמן כיון דזולתו הי' מותרת ע"י ספק ספיקא ואף דס"ס הורע כחו מחזקה מ"מ לא עדיף מהיכא דלא איתחזק כלל דאין ע"א נאמן בדבר שבערוה כדעת הר"ן הנ"ל רק במילתא דעל"ג ולגבי הבעל כיון שתכלית הגדתו הוא בדבר שאינו נוגע בחייו לא הוי מילתא דעל"ג כדעת הרמב"ן בחידושיו ב"ב וכאשר בארנו לעיל באות ה' שעל כוונה זו סובב והולך גם דעת הרמב"ם פ"ג מה' יבום ה"ב ובזה יתורץ לנו מה שעמדנו לעיל באות ה' מה שהניח הרשב"א תירוצו של רש"י ורשב"ם דנ"מ בהגדתו דיש לו בנים לענין ע"א שיבא אח"כ לפי דלשיטתו דס"ל דספק ספיקא עדיף מרוב ומהני אפי' במקום חזקה מובא בש"ך סי' ק"י וכיון דבמקום חזקה לא מהני ע"א לאסור בדשב"ע אפי' במילתא דעל"ג מכ"ש דאינו נאמן במקום ס"ס דעדיפא והשתא דאתינן להכי גם רש"י ורשב"ם מודים לדינא דתשו' הרא"ש דאף בידעינן דלית לי' בנים ולא מוחזק לן באחים דהיינו עפ"י דברי מהרי"ט ששהה איזה שנים בכדי אומד הרי זה עצמו נידון כחזקה בודאי אין ע"א נאמן לאסור נגד חזקה בדבר שבערוה ולהכי לא מביא הרא"ש כלל דבריהם דפשיטא לי' שהם לא יחלקו על יסוד רק שהוכרחו לפרש כן.
לאוקמתא דאביי בגוונא דליכא חזקה כדי שיהיה מקום לעדותו של העד הבא לאוסרה ועי' היטב בכל הנ"ל ולכאורה קשה על מה שביארנו לעיל היכא דלא איתחזק נאמן בדבר שבערוה במילתא דעל"ג לכ"ע מיבמות צ"ד דרצו לפשוט דע"א נאמן לומר מת יבמך מהא דמת בעלך ואח"כ מת בנך הא התם נאמן לכ"ע במילתא דעל"ג לחוד דהא איתחזק ההתירא, אבל גם זולת זה עמדתי בקושי' זו זה שנים כבירים לדעת רמב"ן דהיכא דלא אתחזק ע"א נאמן אף בדשב"ע וגם לדעת ר"ן שחולק עליו מ"מ קשי' היאך מדמה חזקת

איסור לחזקת היתר ומצאתי קו' זו בס' ח"ש ולפי ענ"ד נראה לתרץ קושי' זו ע"פ דברי רמב"ם בפ' כ' מה' א"ב הט"ו דאם בא ע"א שהוא כהן נאמן אבל אם העיד שאביו כהן אינו נאמן על בנו דחיישינן דילמא חלל הוא עד שיעידו ב' עדים שאביו כהן יעו"ש הרי אף דע"א נאמן זהו בעצם עדותו אבל לא נבנה מעדותו יסוד חזק ולהוסיף עליו חזקת כשרות של אביו אבל בשני עדים כיון שעדותו שלימה וברורה תו מצטרפין גם חזקת כשרות של אביו ולפ"ז אפשר לומר כיון שעד הזכיר בעדותו מיתת הבעל והבן ומספקא לן מי מת תחילה אזי אמרינן דאסורה לשוק ע"י חזקת איסור שהיה לה עד עתה האף אומנם דהיכא שמת וקברו מוכיח עליו לא מחזקינן מאיסור לאיסור זהו היכא שנתברר הדבר ע"י עדים כשירים אבל ע"י עדותו של ע"א לא נשתנה החזקה מאשר היתה, וגם בפשטות יש ליישב ע"פ דברי האשר"י שם כיון דלית ליה מיגו אינו נאמן אף דגם במת יבמך לית ליה מיגו אלא ודאי כיון דחזינן שמוסיף בדברים שאינם צריכים איכא הוכחה ורגלים לדבר דשקורי משקר ואפ"ה מאמינים לו בע"כ צ"ל דמילתא דעל"ג לחוד מהני וה"ה במעיד נגד החזקה ועיין, גם אין להקשות במה שכתבנו לעיל להשוות דעת רשב"ם עם דעת הרא"ש דפסקינן כוותיה דאפי' במוחזק לן דלית ליה בנים ולא מוחזק באחים דמותרת לשוק דהא בדף קל"ה בד"ה ההוא דהוי מוחזק לן בגוי' דלית ליה אחי וז"ל הרשב"ם חזקה בעלמא בלא עדים ויודעין הי' בודאי דאין לו בנים ואי לאו דמוחזק לן דלית ליה אחי היה לנו לאוסרה לשוק מספק כיון דודאי אין לו בנים עכ"ל מבואר להדיא דלא כתשובת הרא"ש אמנם לדברינו הנ"ל לק"מ דהא בע"כ איירי באיש נכרי אשר לא שהה בכדי אומד דאל"כ אף בדלא מוחזק באחי מותרת ולזה הוכיח דע"כ איירי דידעינן דאין לו בנים:

ועתה נבוא בארה את דעת הרשב"א בזה דס"ל היכא דמוחזק דאין לו בנים ולא מוחזק באחי דנאמן לומר יש לי אחים שגם הוא אינו חולק על תשובת הרא"ש לדינא דהיינו היכא שנתחזק לנו מקודם ע"י אומד ששהה זמן כביר ולא נשמע כלל שיש לו אחין הרי זהנידון כחזקה רק כיון דלס"ד וכן למסקנא לדינא דפסקינן דלא כאביי לדעת רשב"א שם מוקמינן לברייתא דיש לו בנים אחין בפלוגת' דרבי ור"נ בגוונא דנתברר בחד צד לאיסורא ויש לי בנים איירי במוחזק באחי ולא בבני ואין לי אחים איירי באיתחזק דלית ליה בנים ולא אתחזק באחים כי היכי דלא ליהוי המיגו נגד חזקה לגמרי וקשי' ליה דל עדותו מהכא הא בלא זה מותרת ותי' דנ"מ דאי בלא"ה היה נאמן לומר יש לי אחין יעו"ש והרי בע"כ צריכין אנחנו לחפש ולתור אחרי מציאות שיהיה נאמן לומר יש לי אחין כי היכ' דליהוי נפקותא במה שאמר אין לי אחין ועתה נסורה נא ונראה אף שביארנו דהיכא

שנתחזק ע"י ששהה כל כך הרי זה נידון כחזקה ואין עד א' נאמן אמנם כן כשנתברר ע"י אומד זה טרם שאומר הבעל או ע"א לאוסרה אבל היכא שעודנה לא שהה והוא אמר יש לי אחין אף שאח"כ שהה זמן כביר בכדי אומד דמהרי"ט יש מקום לומר שע"א נאמן דהרי זה כחזקה שלא נתבררו' בשעתו ומבואר במהרי"ט דנגד חזקה שלא נתבררה נאמן ע"א ומבוא' יותר ביו"ד סי' ל"ט דנאמן ע"א לומר שנטרפה לפי דהוי חזקה שלא נתבררה בשעתו כמבואר בתוס' ריש חולין וה"נ כיון שאין הדבר עומד להתברר רק ע"י ששהה וכ"ז שלא הגיע לשיעור שיהה הרי זה כאלו לא נתחזק כלל להכי נאמן אף בדבר שבערוה דרשב"א לשיטתיה דס"ל בתשובה סי' א' דגם גבי בעל הוי מילתא דעל"ג כמו בעד דעלמא וכן מובא במ"מ פ"ג מהי"ב ה"ה בשמו רק לענין דייקא איכא לאפלוגי בין בעל לאחר אמנם לאיסורא ליכא נפקותא בינו לאחרים וכבר הוכחנו במקום דליכא חזקה נאמן ע"א לכן הבעל לדעת הרשב"א נאמן לאסור במקום דעל"ג:

ומעתה אף אם תאמר דרשב"א איירי אפי' היכא ששהה טרם שאמר יש לי אחים ופליג בזה על הרא"ש בתשובה וס"ל דבמקום חזקה גרוע כי האי נאמן ע"א או הבעל לאסור מ"מ בנידן דידן דשהה וליכא ע"א רק הבעל לבד וכבר הוכחנו דרש"י ורשב"ם ורמב"ן וגם הרמב"ם לפום מה שפירשנו חולקים בזה על הרשב"א דס"ל דלגבי הבעל אינו נידון כמילתא דעבידא לגלוי' והא ddחיק לרשב"א לאוקמי לברייתא בכה"ג כי היכי דלישכח פתרא ולתת מקום לדבריו באומר יש לי אחין ולהכי דחקינן ואוקמי אנפשין באופן זה ואמאי לא אוקמינן בפשטות באיש נכרי שבא לכאן ולא שהה כלל ואיתחזק לן דלית ליה בנים ולא איתחזק באחים דהיינו שמת קודם ששהה בכדי אומד ואסורה כמו במוחזק באחים ולא מוחזק בבנים דנתברר חד צד ה"נ במוחזק דלית ליה בנים ולא מוחזק באחים אמנם לק"מ דא"כ היאך נפרנס הסוגיא דב"ב השתא דאמרינן הואיל ביש לו בנים גם בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן והשתא אם נוקמי לברייתא היכא דלא נתברר לעולם אפי' ע"י שיהה דלית ליה אחין א"כ בכה"ג צריכין לאוקמי האי דיש לי בנים דתרווייהו בחדא מחתא מחתינהו ואיירי ג"כ במוחזק באחים ולא מוחזק בבני ואיירי נמי בכה"ג דלא שהה ולא נתברר לעולם דומי' דאין לי אחים הרי דאף לרבי דאית לי' הואיל הוא דוקא במקום דליכא חזקה המנגדת לדבריו אבל במקום דאיכא חזקה המנגד' לדבריו לא מוכח מידי והיכא אמר ר' יוסף השתא דאמרינן בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן הלא גבי גרשתי איכא חזקת איסור דאשת איש כנגד דבריו אלא ודאי דגם ביש לי בנים איירי ג"כ היכא דשהה בכדי אומד וע"י זה נבנה חזקת איסור ואפ"ה נאמן ש"מ דאמרינן הואיל אף נגד חזקה וכיון דיש לי בנים בע"כ איירי בכה"ג גם בבא דאין לי אחים איירי נמי בכה"ג

דהיינו שלבסוף שהה בכדי אומד אבל מ"מ אשכחנא פתרי באופן שיאמר יש לי אחים בשעת מעשה טרם ששהה ואח"כ הבריא ושהה בכדי אומד דאז אם לא אמר מקודם שאין לי אחים הרי הוא נאמן דיש לו אחים כיון שעדיין לא נתבררה החזקה לפנינו:

עוד יש סניף להתירא של העלובה הזאת כיון שכבר הגיע לגבורות ומצינו בגיטין דף כ"ח בהגיע לגבורות חיישינן והג"מ מביא בשם ראב"י לפסק הלכה אף דהתם לחומרא מ"מ דספיקא הוא לדידיה וכן בתוס' ב"מ דף ל"ט ד"ה דילמא שכיבא סבתא אך אפשר לומר דהתם מדרבנן בעלמא. סיומא דמילתא אשר לפענ"ד נראה אם יתברר הדבר ע"י שכנים שלא נשמע כלל שיש לו אחים טרם שרצה לסדר לה ג"פ וגם מה שאמר להזכיר נשמת אחיו נלפענ"ד לסמוך על פסק הש"ע בלא שום חולק וכאשר הארכנו למעלה שגם רש"י ורשב"ם ורשב"א מודים לזה והדברים ברורים ונכוחים לכל מעיין בצדק, אך לאשר שאינני רוצה לתקוע את עצמי לדבר הלכה ישים נא רום מעלתו את עיונו היטב בסוגי' זו, וכאשר ישקול בדעתו את כל הדברים הנ"ל ויציע הדברים לפני גדול אחד מגדולי וגאוני הזמן, ולדעתי נכון הדבר לשלוח הדברים האלה מול כבוד הגאון הגדול ידי"נ אב"ד דק"ק קאליש וכאשר יסכים גם הוא להתירה אזי גם אני מתיר את העלובה הזא' מ' פיגל להנש' ויודיעני נא את כל ונוכחת ומה עלתה בה ואת אשר העיר מעלתו הרמה אם צריך לשאלה אם מאמינו כבי תרי יפה העיר מכ"ת בזה ולא מצאתי גילוי וראי' מוכרחת לזה אך לפענ"ד נראה דתלי' אם שוי' אנפשי' חתיכה דאיסור' הוא מטעם נדר או משום דאדם נאמן על עצמו וכבר האריכו בזה המהרי"ט ומהריב"ל ואחרונים בספריהם דאם נאמר דשוי' אנפשי' ח"ד הוא מטעם נדר למה לן לדחוקי שיקבל נדר על עצמו והא דשמואל דאמר אי מהימן לך כבי תרי אין ראי' שהב"ד **(מלת ב"ד הכוונה שלשה בעלי הוראה היושבים ומעיינין בדין איסור והיתר)** מוכרחים לשאלו רק בדרך עצה לאפרושי מאיסורא החמיר עליו אבל כיון שכבר רובם ככולם הסכימו דלאו מדין נדר הוא דא"כ יתשל על דבורו א"ו מטעם דאדם נאמן על עצמו ואין צריך עדים וממילא כל כמה דאיכא לברורי ולשאלו צריכין לברר דמ"ש היכא דאיכא לברורי ע"י עדים או ע"י עצמו כיון שלגבי עצמו הרי הוא כעדים ומה שרצה מכ"ת לחלק בין עד כשר לעד פסול אף דלכאורה היטב אשר דיבר והדברים ראוים למי שאמרם אכן מדברי רמב"ם פכ"ד מה"א הי"ז לא משמע כן וז"ל מי שראה אשתו שזינתה או שאמרה לו אחת מקרבותיו או מקרבותי' שהוא מאמינם וסומכת דעתו עליהם שזינתה אשתו בין שהי' האומר איש בין שהיתה אשה הואיל וסמכת' דעתו לדבר זה שהוא אמת הרי זה חייב להוציאה וכו' עכ"ל הרי דלא חילק בין קרוב או אשה לעד כשר וכן בפ"א מה"ס ה"ט איירי להדי' בעד

כשר ונקט ג"כ כהאי לישנא אם הוא נאמן לו ודעתו סומכת עליו ובפ' י"ח מה' א"ב ה"ח וז"ל אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי וכו' או שבא עד אחד והעיד לו עלי' שזינתה בין באונס בין ברצון הרי זו אינה אסורה עליו שמא עיני' נתנה באחר ואם היא נאמנת לו או העד נאמן לו וסמך דעתו לדבריהם הרי זה יוציא כדי לצאת ידי ספק [וצע"ק דלעיל פכ"ד מה"א פסק ואמר דחייב להוציא סתם ומשמע דזה דין ברור בלא ספק] ומדכייל לי' בח"מ ש"מ דחד דינא אית להו לעד כשר או לעד פסול ומי הוא השומר פיו ולשונו בדיקדוק נמרץ כמו רבינו הגדול בספרו:

אמנם עפ"י דבריו נראה ליישב קו' המ"ל שם פכ"ד אשר מרמז שם ברמיזותיו על רשב"א דפוסק אפי' בא"י המתכוין להעיד אם מאמינו חייב להוציאה ובסי' א' רל"ז פסק הא דחייב להוציא אי מהימן לו אלא בשאינה מכחישתו אלא שותקת הא מכחישתו לא דע"א בהכחשה אפי' בעלמא לא כלום הוא וכ"ש בדבר שבערוה והוא תמוה דלמה יגרע ע"א בהכחשה מא"י המתכוין להעיד ולענ"ד נראה בכוונת דברי רשב"א אי דייקינן בלישנא וז"ל הרשב"א שם ועוד דמסתבר לי דלא אמרינן אי מהימן לך אלא בשאינה מכחישתו אלא שותקת הא מכחישתו לא דע"א בהכחשה אפי' בעלמא לאו כלום הוא עיקר כוונתו היכא שאינו מכחישתו אז אמרי' לי' ושאלינן לי' אי מהימן אבל במכחישתו אזי לא שאלינן לי' כיון שרואה שמכחישתו ואינו אומר מעצמו שסומך רק על דברי העד וכן בא"י דלא עדיף מע"א בהכחשה אם אמר מעצמו דמהימן אזי אסורה אבל אנן לא שאלינן לי' וזהו כוונתו דמסתבר לי' דלא אמרינן אי מהימן לך אבל אם אמר מעצמו דמהימן לי' אף במכחישתו אסורה אמנם בנידון דידן נראה לי ברור כיון שרבינו הגדול הרמב"ם בהלכות אישות ה' כ"ד ובה' סוטה פ"א ופ' י"ח מה' א"ב נקטי בהאי לישנא וסומכת דעתו עליו וכן בש"ע סי' קט"ו קע"ח נקט ג"כ בזה"ל משמע דוקא היכא שדעתו סומכת על עצם איסור אבל בנידון דידן שעפ"י שיקול דעת בני אדם רחוק מאוד שיחי' עד מאה ועשר שנים א"כ מסתמא אין דעתה סומכת שתהי' עוד זקוקה לו, בנידון מה שהארכתי לעיל דיבמה לשוק הוי דבר שבערוה אף אומנם בנ"ב סי' נ"ד האריך בזה דיבמה לשוק לא הוי דבר שבערוה והוכיח מדברי המרדכי בפ' מ"ח שכתב וז"ל וגם היתר יבמה לשוק היא ערוה כשמואל ורב דאמרי תרווייהו בפ' האשה רבה בעניותינו צריכה גט והולד ספק ממזר ואין דבר שבערוה פחות משנים ותמה שם על דבריו דהא אנן פסקינן דלא כרב המנונא דאמר שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה יעו"ש ולדידן הולד כשר מדאוריית' ועל זה בנה דיק דיבמה לשוק לא הוי דבר שבערוה דהא אנן פסקינן דלא כרה"מ וכבר הוכיחו האחרונים דלא כדעת נב"י מדברי נ"י ורשב"א וריטב"א בהאי דחלצה בינו לבינה

אמנם כוונת המרדכי לא פירשו ולפענ"ד נראה דהכא כיון דבשלמא אם אין הדבר נוגע רק לאיסורא בעלמא אזי ע"א נאמן אבל כיון דחזינן שע"י החליצה הוי הולד ממזר ודאי כשנחלצה ונתקדשה וזינתה וכ"ז שלא נחלצה ונתקדשה וזינתה אזי הולד רק ספק ממזר דמותר מן התורה וכיון שע"י החליצה נתגלגל כן לעשות ממזר ודאי ולגרום שיתפוס קידושין וודאין אזי בודאי הוי דבר שבערוה ואין ע"א נאמן:

סימן ו

שאלה מהרב המופלג החריף ובקי החכם השלם המפורסם מהר"י נתן חד ממורי הוראה בקהל עדת ישורון ומקהלת קודש זאלאשין יע"א, והשאלה יתבאר מתוך התשובה שהשבתי לו,

תשובה בדבר שאלתו שאלת חכם, בעסק עגונה בקהלתו אשר מעכת"ה התחכם בכל עבר ופינה, לחפוש ולתור להתירה מכבלי עיגון, ע"פ מוסדי הפוסקים ראשונים ואחרונים וחזר על כל צדי צדדים בכחו דהתירא כמידת חכמים וכמצווה עלינו ונלפענ"ד שיש מקום להתירה ברווחא בעזהש"י והנה עיקר תוכן שאלתו באשה אחת מקהלתכם אשר בעלה הרחיק נדוד למדינות הגר, ועוד אשה אחרת הלכה אתה למקום משכן בעלה והביאה מעשה בי תלתא משם שנתגרשה כדמו"י, וגם כת"י בחת"י הבעל ונתקיים חתימות הבעל שמה ע"י בי תלתא הנ"ל ובקהלתכם לא נמצא מי שיכיר חת"י הבי תלתא הנ"ל רק חת"י הבעל נוכל להתקיים וגם האשה שהלכה אתה אמרה כן בקהלתכם שנתגרשה חברתה מבעלה אולם לא נחקרה אם היתה אתה בשעת גירושין או ששמעה מאחרים וכבר הלכה לדרכה ולא נמצאת שמה עוד והאשה שהביאה המעשה דבי תלתא יושבת גלמודה ושכולה בכבלי העיגון והיא רכה בשנים ועני' ואביונה ומתחילה כשהביאה המעב"ת לא נכנסתם להתירה עד שתשוב שמה ויתקיים המעשה בי תלתא בכל עיר ועיר וכבר עברו וחלפו ארבעה שנים והנה עתה מבלתי אפשרי שתשוב שמה ועד מתי תתעגן ותיתב לכן התעורר מעכת"ה לפתוח בכל עוז בהתירא דידה כאשר נציעם להלן ואת אשר יש להשיב עליהם ומתחילה אגלה לידידי את הנראה לי בזה והוא דבהא דאיתא ב"ב בבעל שאמר גרשתי את אשתי דזיל חושו לה מתחלק לשלשה טעמים לדעת רבותינו הראשונים הא' כמ"ש רשב"ם והנ"י דאם איתא דגירשה קלא אית לי' והשני לדעת הרמב"ם דחיישינן לדילמא מתכוין להכשילה או בגט בטל או פסול גירשה והשלישי מצינן ברשב"א קידושין דהוא משום מיגו במקום חזקה יעו"ש בדף ס"ד ע"א בד"ה אלא אמר אביי דמתחילה כ"ש דטעמי' דרבי אליבא דאביי במוחזק באחים ואמר אין לי אחים דנאמן במיגו דאע"ג דבמיגו במח"ז לא נפשטה האבעי' משום דשאני בין

מיגו שע"י חילוף הטענות בין מיגו שיכול לעשות לפנינו בפועל יעו"ש, ולבסוף מסיק הרשב"א וז"ל ומיהו אוקימתא דאביי לאו דסמכא ואביי גופא לא אמר אלא בדרך שו"ט וכו' ותדע דאילו לאוקמתי' דאביי לר' בהיו מוחזקים בו שיש לו אחים ואמר אין לי אחים נאמן ואביי גופי' הוא דאמר בשילהי י"נ דא"נ בההוא דשכיב ואמר איתתי' חזי' לכה"ר ואמר רבה למאי נח"ל וכו' אמר ר"י בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן וא"ל אביי וכו' אמר ר"י בעל שאומר גרשתי א"א א"נ וכו' וא"ל זילו חושו לה וכו' יעו"ש עכ"ל וממה שהוכיח רשב"א מבעל שאמר גרשתי א"א דס"ל לאביי דזילו חושו לה דה"ה במוחזק באחים ואמר אין לי אחים דא"נ לפוטרה בלא חליצה ש"מ דכולה משום חדא טעמא הוא ונראה בעליל דרמב"ם ורשב"א לית להו טעמא דא"א דגירשה קלא א"ל משום דמפשטא דלישנא בגמרא דאמרינן בכתו' כ"ג דעביד אינש דמקדש ודמגרש בצינעה משמע דדבר המצוי הוא לעולם ולא משום ליישב דברי העדים לבד כי היכא דלא ליתכחשו אהדדי ועתה נחזי אנן לטעמא דרמב"ם דשמא נתכוין להכשילה ובגט פסול גירשה,, אף על גב דלעולם ל"ח לזה שהרי בעדי אמירה ובעדי ראי' שראו בידו הגט הרי היא מגורשת גמורה אע"ג שנקרע הגט אח"כ ל"ח לדילמא בג"פ נתגרשה אע"ג דעדים לא עבידי דדייקי בזה ואינם בקיאין בזה כלל אפ"ה ל"ח וגם מבואר בירושלמי דאינו חשוד להכשיל' ב"ש לכן נראה דטעמי' דרמב"ם הוא שהרי חזינן דבנפל חששו גם לחששות רחוקות אפי' בחזקה אלימתא דמוציאין ממונא ע"י כגון לשמא כתב ללות בניסן וכו' ולדאיקרי וכתב ואפי' כשהוא ת"ז ומעשה ב"ד חששו לפרעון והוא כי היכי דלא ליתלי בנפילת אונס דל"ש כלל ולכן מהדרינן בתר כולהו חששי דהוא תחת אפשרי כי היכא דנימא דמשום ריעותא זה דידע בנפשו הופקר להשליכו וכ"ה להדי' ברש"י ב"מ י"ג בד"ה מוקי וז"ל מתניתין בדלא אקנייתא ולהכי לא יחזור כדאמר איתרע ליה וחיישינן דילמא איקרי וכתב והוי ליה מוקדם ולכן הופקר להשליכו עכ"ל ומשה"ט הא דחיישינן בבעל ואשתו שאומרים שנתגרשה לדילמא בג"פ נתגרשה דכיון שהגט איננה בידה וכי היכי דלא נתלי בנפילת אונס חיישינן גם לחששות רחוקות האלו ומעתה בנ"ד כיון שהמנהג פשוט שאין מוסרין הגט בידה תו ליכא ריעותא דנפילה ומעשה בי תלתא הביאה בידה וכל כמה דליכא ריעותא לפנינו הדר דינא דבעל שאמר גרשתי דנאמן במיגו ועי' במהרי"ק שורש י"ט דהיכ' דאית' לכתובה בידה אלא שאינה מקוים דא"נ לומר פרעתי דמידי טעמא אלא משום ריעותא והכא ליכא ריעותא ועי' בב"ש סי' ק' ס"ק ל"ב וא"ל דמ"מ אית לי' מיגו דמזויף וכשיטעון מזויף א"כ לדבריו נאמן לטעון פרוע על מעשה ב"ת משום ריעותא דכתובה דז"א דע"כ לא אמרינן דנאמן כנגד מעב"ת אלא היכא דאיכ' ריעותא ברורה אפי'

לדבריה משא"כ היכא דטוענים בריעות' גופא אמנם צע"ק בין לחולקים על מהרי"ק ובין לדעתו ת"ל דלא אמרינן מיגו אלא כשיפטור בטענה אחת מהם אבל לא כשיצטרך לטעון שניהם כאשר הוכיח הג"ת מאשר"י ב"ב ל"ב אות י"ד וי"ל משום דטענינן ליורשים מזויף ופרוע יחד ולא משום מיגו:

ועתה נסורה נא לטעמי' דרשב"א משום מיגו במקום חזקה שהוא איבעי' דלא איפשט' נראה בנ"ד שהמעב"ת בידה דמדאורייתי' א"צ קיום בפרט לגדולי הפוסקים דקסברי דאפי' מדרבנן א"צ קיום כשהגט יוצא מתח"י ואין חילוק בזה בין הגט עצמו או המעב"ת דעיקר טעמא כמ"ש הראשונים משום דאשה כנכסי הבעל ולא תיקנו חכמים בזה קיום שלא בפניו דמפרשי ליה דהא דאמרינן מכי מטה גיטה לידה איגרשה לה וא"צ לומר בפ"נ כלל אלא דאנן חיישינן לדעת הראב"ד ורשב"א דל"מ בפ"נ לאחר נתינה ומשה"ט אולי קושיית הגמ' מ"מ כיון דעיקר מילתא משום חששא דרבנן וכיון דלא נפשט' האיבעי' במיגו במ"ח אזי בדרבנן נקטינן לקולא ועוד שהרי אית' באשר"י ב"ה כ"ה דאע"ג דבשבועות שומרים אמרו דאפי' בדלא אפקיד ליה בשטרא צריך לישבע משום דמיגו דהעזה לאפטורי משבועה לא אמרינן אבל בשכרו שלא בעדים נאמן במיגו משום דבמיגו כ"ד מוקמינן אדינא וכ"כ הר"ן שם **(כ"ז לא הובא בכאן רק לדיוקא לענין הנדרש פה היינו לענין גרושין אבל מה שנוגע לדיני ממנות בזמן הזה הכל הולך אחר דינא דמלכותא)** והשתא ומה התם דמילתא דפשיט' הוא דל"א מיגו גרוע כזו ואפ"ה לגבי תקנת' מהני כי היכי דלוקמי אדינא ומכ"ש במיגו במ"ח דמספ"ל ואפילו בדיני דאורייתא:

ועוד בה שלשי' מטעמא דאם אית', הנה בפשטא דמילת' נראה דקלא הוא במקום הנתינה דוקא בפרט בעתים הללו שאין השי"מ מהתם להכ' ומכ"ש בנ"ד דחבירתה אומרת שנתגרשה לו יהיה ששמעה מאחרים הרי העידה שיצא הקול במקום הנתינה ולזה די אפי' בעדות אשה ועד מפי עד:

ועוד אפשר לצדד ולומר כיון שמעב"ת בידה אזי אמרינן דע"י דיוק' דידה איתרע ליה לחזקת אשת איש כמ"ש תוס' בכתובות בסוגי' דתו"ת דלהכי מקשינן הבא עלי' בא"ת קאי ולא בחטאת ובמיתה משום חזקה דדיוקא דידה מרעא לחזקת אשת איש ואפי' בבאו עדים ואח"כ נישאת [ובנישאת ואח"כ באו עדים גם רמב"י מודה) וא"כ כיון שמעב"ת בידה ואומרת ב"ל שנתגרשה בפניהם אזי כבר אזדי ליה לחזקת א"א משום דיוק' דידה ושוב מהימנינן לבעל בתורת עד א' דכל כמה דלא איתחזק גם ע"א נאמן כמו באיסורין ואפי' קרוב ועד מפי עד ומפי כתבו וגם זולת הבעל הרי יכול לקבל העדים ששמעו

מפי חבירתה שנתגרשה ואע"ג שלא הוחקרה עדותה מהיכן ידעה שנתגרשה אם מפי שמועה או ע"י ראיה גם זה אינו מעכב בדיעבד כמבואר ברמב"ם פי"ג מה"ג הט"ו שהעד שאמר שמעתי שמת פלוני אפי' שמע מאשה ששמעה מעבד כו' יעו"ש ועי' במהרי"ט ח"ר סי' מ"ח ועי' בר"ן בסוף סוגי' דשליש שמבי' בשם רמב"ן דאם באו קרובות ואומרות לא נתקדשנו דמותרת הנשארה להנשא לו משום דע"א נאמן באיסורין והר"ן חולק עליו דמ"מ הוי דבר שבערוה אע"ג דלא איתחזק, ולכאורה נראה שסותר דברי עצמו מ"ש בקידושין בפ' האומר בקדשתי את בתי וא"י למ"ק ואם בא אחד ואמר א"ק למ"ד דנאמן לכנוס משום דלאו דבר שבערוה הוא כיון שאינו אלא כמברר למי נתקדשה וכן בחולין בפרק גה"נ כתב הר"נ דגבי אבידה דלא הי' מהדרי' אלא לצורב' מדרבנן בטביעת עין זהו לעצמו אבל לאחר נאמן אפי' אינש דעלמ' וערוה ילפי' מממון וכי היכ' דנאמן ע"א בממון היכא דליכא חז"מ ה"ה בדשב"ע וצ"ל כמו שחלקתי זה כמה בימי חורפי והוא דכל היכא שמברר כולהו מילתא כמו בקדשתי את בתי וכן באבידה הוא דנאמן היכ' דלא איתחזק כיון דזולת עדותו היה ספק השקול לפנינו וע"י עדותו נתברר הדבר מעיקרו משא"כ בבאו הקרובות ואומרות לא נתקדשנו דעודנו נשאר הספק של דבר שבערוה לגבי כ"ע רק שבא להוציא אשה אחת מן הספק שעודנו נשאר לפנינו הוא דאינו נאמן בדשב"ע וכ"מ אח"כ באחד מגדולי האחרונים וא"כ בנ"ד דע"י דיוקא דידה נסתלקה חזקת א"א ותו נאמן ע"א מדינא ואפי' לדעת הר"ן אפ"ל דמודה בזה משום דמברר לכולהו מילתא ואומר שבפניו נתגרשה ובפרט במילתא דרבנן לחוד דמדאוריית' א"צ לקיום כלל ול"ד לקיום בעד אחד חדא דבקיום שאני משום דאתי לאחלופי בקיום שטרות דעלמא, ועוד כיון שאינו מעיד אלא על כת"י עודנו לא נתברר לכולהו מילת' ע"י עדותו משא"כ כשמעיד שנתגרשה בפניו אולם בזה יש לדון לכאן ולכאן ודי לחכם כמוהו ברמיזה אולם במאי דכתיבנא נראה לפענ"ד שיש פנים להתיר העלוב' הזאת ובלבד שיתקיים חת"י הבעל ע"י עדים כשרים בבי תלתא שהרי ר"ש גאון מובא בטור סי' ס"ט וכן הסכים הש"ך שם בס"ק י"ג דבכת"י צריך קיום מדאוריית' ולא מקילין ביה בקולא דקיום שטרות דעלמא ומשום שלא בפניו לית לן למיחוש בנ"ד כיון דידעינן בבירור גמור שא"י לבוא לעירו תו אין אנו צריכין אפי' להודיע ועי' סי' כ"ח סעיף י"ז בהג"ה הגם דנוכל לומר דבנ"ד כיון דאין אנו צריכין לכת"י הבעל רק מדרבנן דמדאוריית' די במעשה בי תלתא לחוד וכיון דהשתא דכל עיקרו אינו אלא מדרבנן תו לא נגרע מקיום שטרות דעלמא אולם בפרט זה צריך עיון טובא כיון דמצד עצמותו בעינן קיום מדאוריית' רק דמצד אחר נתגלגל לדרבנן אם דנין את פני הדבר כדרבנן בעלמא או לא. עוד נראה אם באפשרי לשלוח המעשה בי תלת'

להרב הגביר הגאון רב דק"ק קראקע נ"י כי שמה נקל לקיים המעשה ב"ת, סיומא דמילת' שהתירה של העלובה הזאת נכונים לדינא ויש לסמוך עליהם להתירה ואם באפשרי לכתוב לא' מגדולי זמנינו אם לש"ב יד"נ הגאון המובהק החריף לאמיתו צדיק מפורסם מוה"א נ"י רב דק"ק טשעכענאווע או ליד"נ הגאון רב דק"ק קאליש ואם בלתי אפשרי אזי מוטב שיתאספו כל המופלגים והלומדים המובהקים בקהלתכם נ"י בכדי לאפושי כחו דהתירא כי היכא דלימטיי שיבא מכשורי וכאשר יסכימו רובם להתירה אזי העלובה הזאת מותרת להנשא לכל גבר דתיצביין

הנה מה שהמציא מעלת כת"ה לומר דבנ"ד לא בעי קיום על מעשה ב"ת דכל עיקר הקיום מפני ערעורו דבעל והכא לא אתי ומערער כיון דאמר גרשתי יפה העיר בהשכל, אכן לקושטא יש לשדות בו נרגא ומצדה תברא, שהרי כשם דלא האמינו חז"ל רק את השליח ולא לאיש אחר מפני שהוא בעל המעשה והמגרש לפנינו לכן החזיקו לאמת את דבריו מפני שלא ישקר בפועל משא"כ באחר שהוא רק באמירה לחוד כן הוא הדין בבעל כיון דאמרינן בבעל שהביא את גיטו דא"צ לומר בפ"נ משום דהשתא מינקיט נקט ליה וערעורי קא מערער עלי' כדחזינן לפנינו בפועל שהוא הוא המגרש בפועל:

סימן ז

שאלה בעגונה מהרב המאה"ג החריף דק"ק שעפס יע"א בשלשה ששטו באני' קטנה בנהר ווייכסיל ונמצא האני' מהופכת ושנים מהשוק נמצאו אח"כ ואשת השלישי אומרת שבדקה א"ע אחרי שנאבד בעלה ולא נמצא בה סימנין וזה תשובתי אליו,

מתחילה אציע דברי דרך כלל עפ"י דעת רבותינו נ"ע יתנני הזמן אשתעשע אתו בפילפולא דאוריית' בענין זה מתחילה נראה בדדיקתה לאו כלום הוא להקל לדעת רוב הפוסקים דנשים אינן בודקת להקל עי' נידה מ"ח ע"ב ואפי' לדעת המקילין מבואר ברמב"ן נידה שם וז"ל דטעמייהו משום דבמילתא דאיתא קמן ומצינן לגלוי' מהימן ודמיא הא מילתא להההוא דאמרינן בפרק החולץ ואשתמודענהו דאחוא דמיתנא וכו' וקיימ"ל אפי' בקרוב ואפי' אשה דגלוי' מלתא הוא והוסיף רבינו הגדול בפי' דמילתא משום דלאו אמילתא דאיסורא קא מסהדי ולא אממונא קא מסהדי אלא מילתא הוא דמגלי דהדין הוא גבר פלן והא ניהי איתתא וכו' והא נמי להא דמיא ועדיפא מינה משום דמילתא קמן הוא לגלוי הילכך נשים מהימני' בין להקל בין להחמיר וכו' עיי"ש נמצא לטעם ראשון זהו כשנבדקה בשעתה דהוי מילתא דעבידא לגלוי' אבל לא כשמעידין נשים בשעת גדלות שמעיקרא דהיינו בשעת קידושין היתה קטנה וגם טעם רב אלפס לא שייך בנידן דידן דזהו דוקא כשמעידין טרם שנעשה מעשה על פיהם והרי הוא כמעיד

שאיש זה ראוי לחלוץ וכן כשנבדקת עפ"י נשים אם הן אומרות שראו לה שערות קודם הפרק אינם מעידות על דבר שבערוה רק שהיא ראוי' למאן בשערות הללו אבל הכא להפקיע קידושין למפרע אשר כבר נתחזקה בחזקת אשת איש לפנינו ואפי' במקום דליכא חזקה פליגא רבוותא אם עד אחד נאמן מובא בר"ן בסוגי' דשליש מכש"כ הכא ואף שגילתה לנו דבטעות נתחזקה כדמשמע בכמה דוכתא זולת דעת הגמ"י בשליח שאמר הרי את מקודשת לי ואח"כ מפרש דבריו שטעה גם בל"ז בע"כ צ"ל דגם לדעת הרי"ף דטעמא דמשום דלאו אמילתא דאיסורא וכו' צריכין לומר דעכ"פ צריכין לצרף משום מילתא דעבידי לגלוי', תדע דהא על השנים לכ"ע אין הנשים נאמנות ודין זה נילמד מש"ס ערוכה קדושין ס"ג בני זה בן י"ג שנים וכו' הא אחרים אינן נאמנים וכן איתא בהלכות וברמב"ם פ"ב מהל"א ה' כ"ב ולטעם האלפס קשי' הלא אינן מעיד על דבר שבערוה אלא ודאי כיון דלא הוי כגלוי מילתא בעלמא אין עד אחד נאמן לד"ה ואנן פסקינן בש"ע סי' קנ"ה דאין נאמנות להקל נגד סד"א וגם בדרבנן היכא שמעידין נגד חזקה דרבא פליגא ובהגמ"יי פי"א אות ג' מביא בשם הרב אלחנן דאפי' בלא בעל אינן נאמנות לאחר י"ב דכיון שהגיעה לכלל שנים חזקה הביאה סימנין אכן בחידושי ר"ן נידה מ"ח מבוא' להדי' דבדרבנן נאמנות עיי"ש מ"ח ד"ה ר' יהודא בסה"ד נמצא דאם נפל במים שאין להם סוף ונשים מעידות שנבדקה ע"י בשעת קידושין ולא הי' לה סימנים נאמנות לדעת רוב הפוסקים החולקים על הר"ר אלחנן כן נראה לכאורה אכן לדידי מספקא לי טובא בפרט הזה כיון שעיקר עדות בדאוריית' קא מסהדי ואף שלאח"כ נתגלגל הדבר לאיסור דרבנן אם עד אחד נאמן בכהאי גוונא ואיכא נפקותא טובא לדינא אם גם זה נכלל בדינא דמהריב"ל בספד"ר שנסתעף מסד"א או אפשר דגרע מיני' לכאורה נראה כדמות ראי' מיבמות קיו ע"א ה"ד קטטה באומרת לבעלה גרשתני ופריך ולהמני' מדרב המנונא ואמאי לא פריך גם בל"ז דהא איכא דפליגא עלי' דרב המנונא דהא משמע מכמה פוסקים דמלחמה וה"ה בקטטה דמדאוריית' לא חיישי' למשקרת ולבדדמי רק מדרבנן וכיון דהשתא הוי רק ענינא דרבנן אמאי אינה נאמנות מצד עד אחד נאמן באיסורין ויש לדחות כיון דמדאוריית' אין עד אחד נאמן כלל וממ"נ אי בתר דאוריית' אזלת אין ע"א נאמן כלל ועוד יש לדחות ולע"ע לא נגלה לי מקור לדין זה מפורש בדברי רבותינו הראשונים ועי' כתובות ד"ב ע"ב תרווייהו באשת איש קא מסהדי ובתוס' שם תימא דמה לנו לאותו עד שאומר לא נתגרשה בלא איהו נמי תצא דאין דבר שבערוה פחות משנים וכו' וכן הקשו כל רבותינו הראשונים ולהנ"ל משכחת לה כשקידשה כשהיא קטנה ע"י אחי' ולא בא עלי' משהגדיל דאז עד אחד נאמן א"ו כיון דעיקר עדותיו על

דאוריית' רק מצד אחד נסתפק שהוא ענינא דרבנן אין ע"א נאמן, ואמנם קצת גילוי לדין הנ"ל מצאתי שרבותינו והד"מ אפשר דמחולקים בסוג זה ביו"ד סי' ס"ט באינו יהודי מסיח לפי תומו שהדיח לאח"מ דמסיים בב"י דנאמן מטעם דדם שמלחו דהוי דרבנן והד"מ משיג עלי' דלא צריכין לטעם דמליח הה"כ דבלא זה אינו אלא איסור דרבנן דהרי הוא כמבושל לפנינו ואפשר דאדוני מורי זקיני נשמר מזה דא"כ בשעת עדות הי' איסור דאוריית' ולא מהני מה שנסתפק אסור דרבנן אח"כ על איסור דאוריית' שהרי גם אז הי' ראוי לאכילה דחזי לאומצא ואז הי' איסור דאוריית' לולא מפני דם שמלחו אמנם כן אם הי' איסורא דרבנן בלחוד ובזמן שהי' בקיאים בבדיקה ועי' בתשו' ח"צ ק"ד בדומה לזה ואין ספק שזה דבר קשה הבדיקה וכל שאינו בקי בהלכה זו בשעת בדיקה שאף שלאחר זה שאילניהו ואמר לא ראיתי אין שומעין לו אמנם עתה וגם בזמן רבותינו בעלי התוס' נמנו וגמרו דאפי' לענין מיאון בלחוד וכשלא בעל אין סומכין על בדיקותינו לפי דאנן פסקינן גומות אף שאין שערות עי' ב"ב פ' מ"ש וכן פסקינן באה"ע סי' קנ"ה ובפרט בבדיקת עצמה לדעת כמה פוסקים דבכל גופ' בדקינן והאיך אפשר למיבדק מלאחוריה לכן מכל הלין טעמא נלפענ"ד דאפי' בנפל למים שאין להם סוף לא מהני בדיקות עצמה וא"כ הוי כאלו לא נבדקה כלל דאזלינין בתר השתא כמובא בח"מ סי' ל"ה בשם תשובות הרא"ש הא דאמרינן לעיל דאף לטעם האלפס דאשה נאמנת דהוא אחוה דפלוני צריכין לצרף מטעם דעבידא לגלוי' והבאתי ראי' ברורה לזה ואין להרוס יסוד זה מלשון הרמב"ן נידה הנ"ל דמסיים ועדיפא מיני' משום דמילתא קמן לאגלוי' דה"פ דהתם ליכא לברורי קמן רק אחרי חו"ד והכא עדיפא דאיכא לברורי קמן וכל הפוסקים חולקים עליו בזה ומחלקים דהכא גרע כמובא בב"ש סי' קס"ט ודברי הגמ"י שהבאתי לעיל דאם בא עד אחד ועקר לחזקה קמא דנאמן וכו"כ פוסקים מחולקים עליו ולכאורה נראה ראי' לדבריהם מעובדא דגיטין פרק הנזקין גוילין שבה עבדתי שלא לשמן דאינו נאמן רק מטעם מתוך לפי דמעיד נגד חזקה שע"ע נתחזק הדבר דכשיר' הוא דמסתמא לשמן אף זולת הטעם דפועל משמר א"ע דהא רבוותא דס"ל דאין עד אחד נאמן נגד חזקה לא דיברו מסברא זו כלל רק הרשב"א וסייעתו דס"ל דע"א נאמן נגד חזקה הוכרח להמציא סברא זו כמובא בר"ן בקדושין וברשב"א גיטין וצריך לחלק בין עובדא דהגמיי' דהתם איכא רגלים לדבר כמבוא' שם וממילא מוכח היכא דליכא רגלים לדבר א"נ לכ"ע אפי' היכא דבא לעקור חזקה דמעיקרא וע"כ לא פליגי רבינו ברוך ובה"ת כתובות כ"ז ע"ב ד"ה אין דהיכא שנתחזקה בהיתר ע"י שנים האומרים מת דל"מ מה שנתחזקה על ידיהם אלא בספיקא דתו"ת דעדיפא דהרי נתגלה דמוכחשים נינהו וע"א מכת זו ומזו

ל"מ אבל בע"א בכגון זה בודאי אזלינן בתר חזקה שנתחזק לפנינו בתר חזקה דרבא ותדע דאל"כ מצידי' תברא דהרי רובם ככולם ס"ל דנשים אינם נאמנות להקל בדבר סד"א וגם מקצת המקילין טעמייהו משום דמדמה לי' למילתא דע"ל הלא"ה לא א"ו משום חזקה דרבא הוא דאינם נאמנים ואף לדעת תשוב' מיי' ה"א סי' י"ד יעו"ש היטב דזהו בדלא בא נגד איסור דאוריית' ואין להקשות לדעת רה"פ דנשים נאמנות בדרבנן אף נגד חזקה וא"כ במעוברת חבירו דצריכין שהוא ג"כ מודה שממנו נתעברה עי' בב"ש סי' י"ג ס"ק ך"ג ואף בזה מפקפק רי"ו ואם אמר הוא אינו יודע אם ממנו נתעברה א"ל ואמאי לא האמינוה שהרי התם לא אתחזק דלאחד מיהו שרי ודמי לסברת הר"ן קידושין פרק האומר בנתקדשתי ואינו יודע למי נתקדשתי דלאו דבר שבערוה דהוי כמברר איסורי' שהרי אין בזה משום דבר שבערוה רק משום סרך איסורא וחשש סכנתא ובאיסורין אפי' בעל דבר בעצמו נאמן וצ"ל כיון דאפשר שמן הפסולים נתעברה ואתחזק איסורא לכל המותר לה ועדיפא מחזקה דרבא דאיכא לכה"פ חזקת קטנות דמעיקרא, אמנם כן הי' נראה לדעת תוס' קידושין ע"ה ד"ה ור' ישמעאל, וכן ביבמות ט"ז ד"ה אמוראי נינהו) דכל מי שאין לו תפיסת קידושין ובא על האשה וכו' ועי' מהרש"א יבמות שם, נמצא לדעתם אם היא טוענת שממנו נתעברה, והוא טוען אינו יודע ג"כ נאמנת דהדר דינא לסברת הר"ן קידושין הנ"ל דהוי כמברר איסורא, דעד אחד נאמן, ואי אמרת דילמא מן הפסול לה נתעברה ואתחזק איסורא דהא נאמנות שממנו נתעברה, שהרי אם תאמר שממי שאין לו צד תפיסת קדושין נתעברה תו ליכא חששא דדחסא ולא לשמא תעכר חלבה, וא"ל שמא מנתין וממזר נתעברה וכן מקרובי' חדא דאשה בודקת ומזנה כדי שלא לפסול הולד ועוד דלגבי קרובי' כיון דדנין על אנשים ידועים מוקמינן בחזקות כשרות כמובא בתוס' ובפוסקים, בשאר דוכתי', ואפשר לדחות דשמא מקטן נתעברה למאן דאית לי' דקטן מוליד וישלימו שניו לאחר כלות ימי איסורה או שמא כבר מת המזנה ויש לעיין בזה על כן משכה הקולמס מענין לענין ועוד רגע אחת אדבר בענין זה דיש להוכיח שראש המורים הרמב"ם בפסקיו ע"כ ס"ל דאין עד אחד נאמן אפילו בדבר דלא אתחזק איסורא נגד דבר שבערוה או בממון היכא דליכא ח"מ דזה וזה שוין כמבואר בתשו' מהרי"ק דבהלכות עדות פ"ו ה"ד פסק כשהעידו על פלוני שהפיל שן עבדו וסימא עינו והוזמו משלמין לאדון דמי העבד ודמי עינו והראב"ד השיג עליו דהא במחוסר ג"ש אין צריך לשלם אא"כ תפס ונודע מה שתירצו נ"כ שם דכל היכא דיכול לתפוס צריכין זוממין לשלם דבמחשבתן תלא רחמנא ואי אמרי' דעד אחד נאמן היכא דליכא חו"מ אמאי אמרי' בריש ב"מ תאמר לע"א שאינו בתורת הזמה דהרי איתא בדבר ששניהם אינם מוחזקים

ועד אחד מעיד ע"ז ואיכא בתורת הזמה **(כל הדברים בכאן לא הובאו רק דרך פלפול לענין עדות דבר שבערוה, אבל בגוף הדברים הנוגעים לדיני ממונות הכל הולך אחר חוקי המדינה כי דינא דמלכותא דינא)** דזולת עדותו מועיל תפיסתו דאידך ואין לחלק בין היכא דזולת עדותן מועיל תפיסה לבין דבעדותן מהני תפיסה דשוין הם ועי' ועתה נסורה נא ונרא את שביל השני שהמציא בפילפולא כיון ששמעו צועקים ממרוצת שבולת המי' ומצאו את הכלי מהופכת הרי זה כספינה שאבדה בים והרי היא בספק חזקת אשת איש לא כן הוא דספינה שאבדה היינו כשנשברה הספינה וידענו בבירור שהיה בתוך הספינה בשעה שנשברה אך שלא העיד שיצא נפשם ודילמא צף אחד מהם על נסר ויצא ומפורש הדבר בתשובת רמב"ן סי' קכ"ח ולפעמים צועקים כשרואים שינוי כל דהו ועוד גרע מזה מספינה המוטרפת דפירשו שהיתה קרובה להשבר ומה שנמצא מהופכת אין ראי' דילמא לאחר שעלו הפכו בכוונה את הספינה על שולי' ועוד כמה עניינים שיכולים לתלות וביותר היה למעלתו לדמות לעיר שכבשוה כרכום וה"נ כיון ששניהם נטבעו ע"י שטיפת המים וידעינן שגם הוא היה בתוך הספינה אבל לקושטא גם לזה לא דמי דגם התם פירשו בירושלמי מובא ברשב"א גיטין ע"ש דזהו בכיבוש וכו' אבל וכו' לא א"כ לא דמי כלל לרדיפה מיא דאינם רודפים בכוונה אחר המציל וכל המציל את עצמו קדם וזכה והיתה לו נפשו לשלל, עיין ב"ב קנ"ג ע"ב ד"ה השתא ותירוצם משולל הבנה למעייניי' ונראה דה"פ דראיות הש"ס קאי מספינה המוטרפת בים דהיתה קרובה להשבר וברוב פעמים כשנזדמן לה במצב כזה אינה נצלת ואעפ"כ חשבינן להו בחזקת שהם חיים עדיין ואין נותנין עליהם חומרי מתים דתלינן בודאי ניצול וה"נ בש"מ דהכא איכא למעליות' במה שמת לבסוף וגם הי' חולה ורמי בערסא ואיכא נגד זה דרוב חולים לחיים והתם לא מת לבסוף רק דאיכא רובא דרוב ספינות נטבעים ואפ"ה אינו אפי' בספק מת ובש"מ נותנין אותו בחזקת ודאי שהוסיף חולי עד שמת ומוציאין ע"י זה ומדוקדק היטב בלשונם שנקטו ספינה המוטרפת וכו' ובחזקת שהם חיים וכו' ואם בספינה המוטרפת מחזקינן לודאי חי אע"ג דאיכא רובא להיפוך איך מחזקינן הכא להיפוך משום צירוף הנך מעליות' קלישת' ועל דברי הרשב"ץ שעל זה בנה דיק והשפיך סוללה שהוא רק איסור דרבנן מדברי ירושלמי פרק האשה שהלכה דברי רשב"ץ נפלאו בעיני וספרו אין בידי לעיין בכוונת דבריו מרישא לסיפא ונאמן עלי מעכ"ת שירד לסוף דעתו אמנם הלא דברי ירושלמי מובאים ברמב"ן ורשב"א יבמות שם שפי' בהדי' דהיינו שתלינו לקולא שידוע בבירור שמת כמו שהתחיל בעדותו, ומה שאמר ואלו הווין בחיין לא הווין מייתא סניפין מביא לדבריו כדי שיאמינו לו) וחוץ מזה תמה תמה אקרא היעלה על דעת שבמלחמה

שידעינן שכמה וכמה נהרגו מאנשי המלחמה שכל נשי אנשי המלחמה יותרו ויתירום להנש' מדאוריי' ובספינה שנשברה ונפלו כולן לים אסורין להנשא מדאורייתא וע"כ לא קא מבעי ליה אלא בעד אחד במלחמה שמעיד שמת אבל זולת הגדתו אף דידעינן בודאי שכמה אנשים נהרגו הרי הנשארים בחזקת חיים ועיקר יסודו מירושלמי וכבר עמדו עמודי עולם בפי' זה ולפענ"ד נראה לפרש עוד כוונה אחרת בדברי הירושלמי דמסתמא חוץ לב"ת העיד סתם שמתו בעליהן וקצת מהם נשאו ע"פ דאף חוץ לב"ת מהני בזה וכשבא לפני רבי נתברר קצת דברי עדותן לגמרי ולהכי כשיעשה מעשה על פיהם אינו יכול לחזור ודברי התוספתא מובאים בב"י סי' ך"ט דעד שלא נחקרו עדותן בב"ת יכולין להחזיר ולהגיד ומסתברא דכשעשו מעשה ע"פ שכבר נעשה עד דאין יכול לחזור מעדותו ועי' בספר ח"ד סי' קפ"ה ולהכי פסק מאן דנישאת נישאת ובנידן סד"ר היכא דאיכא חזק"א נראה לפע"ד ראיה ברורה מנידה ס"א ע"ב האי מאן דרמי חוטא דכותינא בגלימא דעמרא ונתקו ולא ידע אי נתיק אי לא נתיק שפיר דמי מ"ט מדאורייתא שעטנז כתיב וכו' והילכתא כמר זוטרא ומפורש הדבר דאף במקום חזקה אמרינן סד"ר לקולא זולת לרמב"ם גירסא אחרת שמה דל"ג הילכתא כמר זוטרי אמנם זה מטעם אחר דלס"ל דבעינן שוע טוי ונוז ומצאתי בח"ר נידה שהביא ראיה זו ומדחי ליה, עוד יש לפקפק ע"פ דברי הרא"ש בביאורו לסמ"ג ה' מגילה שהקשה שם דאמאי טומטם אינו מוציא אפי' את מינו והא איכא ס"ס ותי' דס"ס בתרי גופא לא אמרינן ה"נ ספק על האשה דילמא קטנה היא וס' שני דילמא מת הבעל הלכך נראה דאם קידש ספק קטנה בספק קידושין דלא הוי ס"ס דהוי ג"כ כעין ס"ס בתרי גופא דספק ראשון על גוף האשה דעודנה לאו בת עונשין ואינה ראויה להתקדש וספק השני על הבעל דהוא לא קידש אותה בקידושין הללו, ובזה ירווח לן מה דיש לדקדק על הר"ן נדה דף מ"ח שתמה על הרמב"ן דהאיך משכחת לן לקולא לפני הפרק דאף דשערות אלו שומא הן עדיין חיישינן דילמא היו לה שערות אחרות ונישרו (דלא כב"ש שהרחיק סברא זו בסי' קנ"ה ס"ק ק"ט) והרי איכא נפקותא טובא, גם בלפני הפרק לקולא כגון שנתקדשה בספק קידושין דבלא בדיקתן אמרינן בודאי גדולה היא והוית ספק מקודשת וע"י הגדתן איכא ס"ס ואם אמרינן דגם זה בכלל תרי גופי היקשה שפיר, אמנם נוכל לדחוק ולתרץ בפשיטות כנודע למבין כמותו:

ובאופן אחר נראה ליישב דברי תוס' ועיין נ"ב חלק אה"ע ובעזה"י כוונתי לכל דבריו בענין זה, אמנם מה שרצה לומר דלשנוי' קמא בנדה דף מ"ו מהני חזקה דרבא לחלוצה ולהכי למ"ד דחיישינן שמא נשרו מהני חזקה דרבא ולהכי לדידן דפסקינן כן הוי חזקה דרבא חזקה אלימת' ולהכי מקשה התוס' דניזל בתר חזקה זו כן עלה בהשקפה ראשונה

לפני, אכן דחיתי זה דהא לקמן מ"ח ל"ב איתא להדי' לכ"ע חזקה דרבא ל"מ לחליצה אמנם העיקר כמו שהעלה בש"ע סי' ד' דקושי' תוס' אזלי כיון דחזקה אלים כחזקה דהשתא א"כ בצירוף חזקה דרבא הוי חזקה אלימתא דמי להאי דפסקינן בש"ע סי' ל"ה לעדים שנבדקה זמן מרובה לאחר עדותן אמנם הוקשה ע"ז מהא דמקשה לקמן אלא לדידך דאמרת ראי' העדים המ"ל דנחת לקוחות בנכסי דילמא איירי דלא בדקו אותו משהגיע לכלל שנותיו ואיכא חזקה דהשתא בצירוף חזקה דרבא ומכח קושי' זו סתר פסקי הש"ע ודברי תוס', ובחידושי הארכתי בזה ליישב דבריהם על מכונם ואכ"מ כי תקצר היריעה מהכיל ואייחד לזה מדור בפ"ע אי"ה:

סימן ח

ע"ד הגירושין שהיה בשאדעק שהאשה הבטיחה למגרש שתתן לו סך מסוים וגם הוא שינה איזה פעמים דעו שמשום זה נאות לי לגרשה שאשיג תיכף לאחר שנבוא מן הגירושין וכן הבטיחה לו אך שגם הוא ישוב על כל דבר שישאלוהו הרב המסדר כדת וכהלכה ועתה נתאחר הדבר עד כה זה יותר משנה ולא נתנה לו ועתה נשאלתי מידידי הרב הגדול הרב דשם אם האשה מותרת לשוק. כי לא היה תנאי כפול כי כמה פוסקים מחמירים בקידושין וגירושין מובא באה"ע סי' ל"ח, וזאת אשר נראה לענ"ד שבאם נאמר שצריכה ליתן לו כדי לקיים הגירושין אזי לא יועיל מה שיתנו לו כעת כיון שבגירושין ל"מ מחולין לך דאמרינן לצעורי קמכוין ה"נ אינו יכול להרויח הזמן עב"י אה"ע סי' קמ"ג ס"ה ואף שיכול לבטל התנאי כדי לקיים את הגט זהו אם הגט קיים ואמר לה בשעת ביטול התנאי הא גיטך עי' רשב"א פ' מ"ש אבל כיון שכבר חלף ועבר זמן כביר ואין הגט קיים תו לית לה תקנתא וכיון שכעת כבד הדבר לגרשה מחדש לכ"נ לענ"ד לצדד במקום עיגון ושעת הדחק ע"פ הטעמים שיתבאר, הנה בראשונה נראה כיון שלא הותנה זה בדרך תנאי על גוף הגירושין רק שהותנה ע"ע שמשום זה נאות לו לגרשה הרי לא גרע מאומר לאשתו משום ש"ר ומשום איילונית אני מוצאך עי' דף מ"ו בתוס' ורשב"א ואשר"י דאפי' בדכפל למילתא ואמר שבאם הש"ר שקר או שלא תמצא איילונית אפ"ה ל"ה אלא לעז בעלמא וכ"מ באשר"י שם גבי מתני' דאיילונית שאפי' לר"מ בדכפל לתנאי ליכא אלא לעז בעלמא כיון שלא הותנה על הגירושין עצמם ולרבנן אפילו בדלא כפל מילתא איכא לעז וה"נ בנ"ד אפי' לרבנן דלא בעי ת"כ ליכ' אלא לעז בעלמ' ועי' אה"ע סי' י' מ"ג פלוגת' דרבוות' אי חיישי' ללעז בדלא כפל למילת' וכיון שחשש' זו הוא רק מדרבנן היה נראה בנ"ד לסמוך על דיעה ראשונה דל"ח ללעז בדלא כפל למילתא דהוי רק סדר"ב ואף לדעת הש"ך בסי' ק"י דבמקום דאיכא חז"א ל"א סדר"ב

לקולא חדא כיון שגירשה בגט כשר מדאורייתא אזי כבר נסתלק חזקת א"א דמעיקרא רק שנולד לנו חשש דרבנן בספיקא ה"ז ככל ספק דרבנן וגם בחזקת איסור גמור פליגא עליו הרבה מאחרונים בפרט נגד חשש לעז בעלמא דדמי לנטמא בוולד הטומאה דרבנן דפי' הרמב"ם דאפי' בת"י טומאה אין צריך פ"א ולענ"ד נראה כדעת כו"פ מהא דאמרינן במסכת נידה דף ס"א ע"ב האי מאן דרמי חוטא דכיתנא בגלימא דעמרא ונתקא ולא ידע אי נתיק שפיר או לא ניתק שפיר דמי מ"ט מדאוריית' שעטנז כתיב כו' ורבנן הוא דגזרו בי' וכיון דלא ידע אי נתיק שרי הרי להדי' דאף שהספק נולד במסלק לא מוקמי' אח"ז דמעיקרא שכל הבגד הוא בח"א ואין זה דומה לניקור שזה רק בשם אקבע איסורא יכונה עי"ד סי' קכ"ז בט"ז ס"ק י"ג ומ"א סי' תל"ז ס"ק ח', ועוד כיון שרש"י פי' להדיא בגיטין בהא דאמר ר"י בר מניומי והוא שאמר משום שם רע אני מוציאך בשעת גירושין ושמא דדוק' בשעת גירושין חיישי' אבל במה שאומר קודם לזה לא חיישי' כלל, אמנם לכאורה דבריו סותרין אהדדי דבפרק מי שאחזו דף ע"ו ע"א בהא דאמרי' א"ל בפני ב' הרי זה גיטך על מנת שתשמש את אבא ב' שנים ע"ש ד"ה א"ל כו' וז"ל אלא כך אמר בפני כשאמסור לה לא אמסרנו אלא ע"מ כן עי"ש גם בר"ן שמביא בשם הרמב"ן הרי להדיא דבכל תנאים דעלמא אף שלא הותנה בשעת מעשה הוי תנאי גמור אלא טעמא דרש"י הכא בפ' השולח גבי מוציא שם רע כיון שלא הותנה על עצם הגירושין רק ע"ע רק שמחמת גילוי דעת עושה זה לתנאי גמור אף דגילוי דעת בגיטא ל"מ כיון שהותנה בלשון גרוע ולהכי בצירוף גילוי דעת עושה את הלשון גרוע ומגומגם לתנאי גמור, ומשום הכי ל"מ זה רק כשגילה דעתו בשעת מסירה ולהכי מצטרפי אהדדי מה שנתקוטטו קודם משום שם רע ונדרים ומ"ש בשעת גירושין ולהכי בעובדא דידן אף דלדעת רש"י בפ' השולח הגט בטל לרבנן בדלא כפל לתנאי ולר"מ בדכפלי' כמו שפי' התוס' לדעת רש"י איברא זו כשהותנה ע"ע בשעת גירושין דוקא אבל כשהותנה ע"ע שלא בשעת גירושין אין לנו לאחוז החבל בתרי ראשין, לחומרא דרש"י שהגט בטל, ולחומרא דשאר פוסקים באה"ע סי' יוד דשם דאפי' כשלא הותנה בשעת גירושין חיישי' ללעז אבל לחוש לביטל הגט אפי' כשהותנה שלא בשעת גירושין אין להחמיר כ"כ, ועתה בנידן דידן עדיין יש לנו מבוכה גדולה עפ"י דברי תשו' מהרי"ן לב ח"ג סי' צ"א בסופו דאף לדעת התוס' ורשב"א זהו דוקא במוציא משום שם רע או משום אילונית שהם דברים דלשעבר אבל בדברים דלהבא אפי' באומר משום שתתן לי סך זה אני מגרשך גם תוס' ורשב"א מודים שהגט בטל לרבנן אף בדלא כפלי' למילתא ולר"מ בדכפלי' וגם בתשו' מהר"ם לובלין סי' קכ"ג מסכים אתו, אמנם נראה לענ"ד שנעלם מהם דברי הר"ן בחי' על מס' גיטין שמביא דברי

רש"י היכא דכפל למילתא לר"מ הגט בטל, והקש' ע"ז וז"ל וכ"ת וכי כפלי' בכהאי גוונא לר"מ מאי הוי והא איהו מתנאי בני גד ובני ראובן גמר וכיון שכן נבעי תנאי גמור כי התם כי היכי דבעי' כפילא י"ל דכי בעי תנאי גמור ה"מ בדבר שאפשר לקיומו או לבטלו כתנאי ב"ג וב"ר אבל מגרש ע"ד מה שעבר בגילוי דעתא לחוד מיפסל אלא כיון דלית לי' לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן בעי' כפילא ובתוס' פי' שאין הקילקול מן הדין אלא משום חשש שמא יבא בעל ויוצא לעז על הגט עכ"ל הר"ן הרי להדי' שדעת הר"ן הוא להיפוך מסברת מהרי"ן לב, אף לדעת רש"י דהגט בטל ה"ד בדבר שכבר עבר לכן מסתבר דיותר יש יתרון למעליות' לדבר שכבר עבר, שהרי אלו אתי אליהו ויאמר שהש"ר מבודה ואינה איילונית הרי לא התחילה המעשה מעולם משא"כ בדבר דלהבא דל"ש בי' אלו אתי אליהו עי' יבמות ל"ו תוס' ד"ה תגלי כו' וז"ל ל"ד דהכא אין זה ס' הראוי להתברר לפנינו בבירור והתנאי מילתא אחריתי' הוא ומתלא תלוי וקאי לכן לא אתי דיבור ומבטל מעשה עד שיהי' דוקא דומי' דתנאי ב"ג וב"ר שהותנה על גוף המעשה עי' בפרק אע"פ נ"ו תוס' ד"ה ה"ז עיי"ש משא"כ תנאי דלשעבר כיון שגם התנאי מבורר אלא שלא נודע לו הרי זה כאלו חזר מגוף המעשה ויכול לחזור בו וכעין זה מצינ' בנזיר דף ט' ע"א כי יאמר מן הגרוגרות ומן הדבילה לאתשולי הוא דקאתי ועי"ש בתוס' נמצא לדעת הר"ן בנ"ד אף שהותנה ע"ע בשעת גירושין אף לדעת רש"י הגט כשר מדינא וכיון שהוא רק דלהבא רק לדעת תוס' ורשב"א ואשר"י חיישי' ללעז וכיון שהוא רק חשש דרבנן יש לסמוך ע"ד הפוסקים דדוקא בדכפל למלתא חיישי' ללעז בפרט שיש עוד כמה אנפין לצדד להקל כמו שיתבאר להלן וגם בזה דברי מהר"י לב שגבו ממני שם בשאלתו שאמר המגרש משום שתתן לי כך וכך אני רוצה לגרשך וגם להיפך וכל רהיטת דבריו בתשו' שגרע זה מתנאי דעלמא מפני שלא אמר אם תתן לי או על מנת ועל זה הביא דעת רש"י ותוס' גבי משום שם רע א"מ ובתוס' ובאשרי ובח"ד מבואר להדי' דטעמא הוא כיון שלא הותנה על הגט או על נתינת עצמו וצ"ע, וגם משום גט מוטעה אין לפסול בנ"ד דכ' להדי' בתשו' מהרש"ל ובתשו' מהרמ"ל דבדבר שבממון ליכא משום גט מוטעה רק משום תנאי ועי' תשו' מהר"מ סי' קכ"ב וכיון שכבר בארנו דמשום תנאי לית לן בה תו ליכא למיחש מידי וגם עפ"י המבואר בתשו' מהר"מ שם דדוקא בהאי דזבין אדעתא למיסק לא"י ביארו המפרשים דדוקא כשגילה בדעתו בשעת מכר לפי דליכא אומדנא דמוכח כל כך דהא כמה בני אדם מוכרים בל"ז אבל בשכ"מ כש"א אי קיימת דידך אנא דמחמת אומדנא דמוכח כ"כ דהא כמה ב"א דלא גירשה רק כדי לפוטרה מחליצה לכן מהני אפי' שלא בשעת גירושין ולפ"ז בנ"ד אם לא גילה המגרש דעתו בשעת גירושין משום שתתן לו הוא

מגרשה י"ל דל"מ מה שגילה דעתו בעודם בביתם אף לדעת הפוסקים גבי משום שם רע א"מ אפי' שלא בשעת גירושין כדמשמע נמי מסתימת הש"ע סי' י' דהתם שאני לפי שהיא מוטעה בעיקר האישות משא"כ הכא וגם גבי ש"ר זולת גילוי דעת מסתמא כבר נתקוטטו הבו' השם רע ומומין שבה ואיכא אומדנא דמוכח בצירוף ג"ד שאמר משום ש"ר מוציאה לכן מהני התם ג"ד אפי' שלא בשעת גירושין ובמה דנהיגי עתה לגרש בלא שום תנאי ולקבל בל עלי' בפירוש כן מפי המסדר אם יש בהם די לבטל התנאי שהותנה מקודם לזה עי' תשו' מהר"מ הנ"ל דאין בהם משום לבטל התנאי אם התנו ודברו מקודם הגירושין שיסמוך ע"ז על הבטחתה רק שישיב למסדר כדת ויאמר בלא תנאי כנהוג אכן בתשו' מ"ב סי' ע"ה משמע קצת דאף שדברו מבטל התנאי בשעת התנאי אעפ"כ מהני לבטל התנאי ולענ"ד בנ"ד גם מהר"מ מודה דמהני ביטל התנאי מה שאמר בפי' שגירשה בלא תנאי ושיור אף שהבטיחו לו באופן שישיב כרצון המסדר כנהוג וטעמא דידי דהא באונס כשמסר מודעא ואח"כ ביטל את המודעא הוי מהני הביטל גבי זבינא לבטל את המודע' ואם הותנה ע"ז קודם אזי צריך לבטל גם את הביטול אבל בל"ז אזלינן בתר מעיקרא אבל בליכא אונסא כגון גבי מתנה ואמר אף שאתן לפ' איני רוצה במתנה זו רק להשטות בו אני מתכוין ואף אם אבטל אח"כ את אמירה זאת לא יהי' בו ממש **(כ"ז לא הובא בכאן רק לדיוקא לענין הנדרש פה היינו לענין גרושין אבל מה שנוגע לדיני ממנות בזמן הזה הכל הולך אחר דינא דמלכותא)** ואח"כ נתן לחבירו וביטל את המודע' א' ולא את הב' דהוי מהני בזה דמ"מ מי הכריחו ליתן לחבירו ולבטל את התנאי דהיינו מודע' אחת האף אמנם בגט ומתנה ג"מ בעלמא הוא כמבואר בפ' ח"ה מ' ע"ב זהו דמסתמא לבו אונסו אף שלא נודע לו אבל היכא שמודה דליכא אונסא אזלינן בחר החיתום וסוף הדבר וכיון שנתן לחבירו וביטל את גילוי דעתו דמעיקרא אף שהותנה מקודם על הביטול שיבטל אח"כ וא' שלא יהי' בו ממש אין ביכולתו לבטל לעשות את דברו שאח"כ כאילו לא הי' מעולם דבכל מקום אזלינן אחר דבורו האחרון ובגמר דבריו אדם נתפס דבשלמא בדאיכ' אונסא מהני גילוי דעת שאף שיבטל אח"כ את המודע' שכל זה עושה מחמת אונסא אבל בליכא אונס אין ביכולתו להתנות ולסלק את מה שאמר אח"כ וראי' נכונה לזה מהא דאמרינן בנדרים כ"ג הרוצה שלא נתקיימו נדרים כ"ה כו' ויאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהי' בטל ובלבד שלא יהי' זכור בשעת הנדר למסקנת הש"ס שם ועי' בר"ן שם שמביא בשם התוס' דדוקא בשבועות ונדרים שנשבע ונדר לעצמו אבל מי שהשביעו חבירו או שהדירו אין ביטל זה מועיל לו כלום שעל דעת חבירו הוא נשבע ונדר וכמו שמבטל תנאי לגמרי דמי עכ"ל הר"ן נמצא אם נאמר שלא

כדברינו הנ"ל אלא דאזלינן בתר מעיקרא א"כ אם יתנה בפירוש קודם שנדר שאף אם ידור לחבירו יהי' בטל יהי' מועיל ג"כ ויהי' בטל איך נפרנס סוגי' דנודרות בפ' השולח דהא אין בנדרה כלום דילמא בטלה קודם בפי' אף שתדור לדעת יתומים וא"ל דבמה שנדר אח"כ לדעת חבירו ה"ז כאילו ביטל גם את הביטל דמעיקר' דזה אינו כיון דאמרי' דבמה שנדר לדעת חבירו לחוד הוי כאילו ביטל את הביטל דמעיקר' א"כ שהתנה על מה שידור לדעת חבירו הרי זה כאילו ביטול עד סוף כל הביטולים א"ו אין ביכולתו לבטל מעיקר' את מה שידבר אח"כ ולפ"ז בעובדא דמהר"מ שהבטיחה לו שבאם יבריא תנשא לו רק שיתן לה גט משום חליצה ויקבל על עצמו בשעת סידור הגט שמגרשה ב"ת כנהוג לא אזלי' בתר מ"ש באחרון דהא גם לדעת ורצון המגרש רצה לפטרה מן החליצה אם ימות ולהכי קיבל על עצמו בשעת סידור הגט שמגרשה ב"ת כדי שמועיל במה שנאות לו לגרשה לענין הזיקה אבל בנ"ד בודאי אזלי' בתר דיבור האחרון שקיבל ע"ע לגרשה בלא תנאים דס"ס מי אונסו לי' שמגרשה בלא תנאים אם בשביל שישיג את אשר קצבו הכי פסו אמונים מב"א הי' לו לצוות שישלישו את הסך תיכף עד לאחר גירושין וחברו יזכה בהם על תנאי וא"ל שלא הי' לו דעת לזה כאשר לי משפלות דעתו מ"מ כיון שאינו בכלל שוטה אין להפליגו בשום דבר משאר בני אדם וכיון שלא עשה כן וקיבל ע"ע לגרשה בלא תנאי אזלי' בתר דיבור האחרון כאשר הוכחנו לעיל, ומכל הלון טעמא נלענ"ד דאתתא דא שרי' להנשא ועי' רשב"ם ב"ב מ' ע"ב זה גילוי מלתא בסה"ד אבל בלא אונס אי טעון ואומר גם שאעשה לא יהי' גט אין זה ביטול דכיון דלא נאנס כלל אנן סהדי דגמר בלבו בשעת מעשה לעשות גט גמור וכשר ול"מ ביטל דקודם כתיבה כו' הרי מפו' להדי' דהיכא דליכא אונסא אזלי' בתר אח"כ ועי' רמב"ן שם ואף החולקים על הרשב"ם בכה"ג כ"ע מודים וע"י רמב"ן שם טעם של החולקים על הרמב"ם ועוד טעמא אחרינא איכא לפי לשון המגרש כאשר הציע מעל"ה לפני בזה הלשון אם יתנו לי אני רוצה לגרשה נמצא אפי' לרבנן דאית להו מכלל לאו אתה שומע הן לא גרע מאילו אמר להדי' אינו רוצה לגרשה וחזי' שמגרשה בלא אונס יש לצרף דעת רמב"ן ב"ב מ' ע"ב וז"ל עוד יש לחלק ולומר שאם א' בטל הוא מבוטל אבל באומר אנוס אני בו אלמלא שנאמן הוא בכך הי' הגט כשר שהרי לא ביטלו בפי', ואפי' חשבתי לי ג"ד הא קיי"ל דל"מ וכ"ש דלאו גילוי דעת הוא כלל דכיון דלא אנוס לבטלי' בהדי' אלא רוצה הוא לגרש גירושין גמורים ולקלקל עלי' בלעז כדי לצערה הוא אומר הלכך אין פסולו של גט אלא בשביל שהוא נאמן עכ"ל הרמב"ן וכ"ז דוקא כשאומר להדי' דאונס הוא, אבל לומר בכגון זה מכלל הן אתה שומע לאו ולעשות פירוש לפירושו לפי שהוא אונס במקום

דידעינן בבירור דליכא אונסא זאת לא שמענו ואינה עולה על הדעת כלל וגדולה מזאת מצינו דדחקיני' בכל אשר נוכל בכדי שלא להכחיש את הידוע ועי' בט"ז סי' קל"ח דאף דבכל מקום שתיקה כהודאה דמי הכא דאיכא עדים להיפוך מישבים את שתיקתו כי היכי דלא ליסתר הודאתו נגד העדים, אמנם הפוסק לא יצא ידי חיובו כדמשמע ביבמות דף ק"ו דטעמא דהתם ל"ש בנ"ד ועי' ברשב"א ובאשרי שם אמנם בשריותא דאיתתא אף שלענ"ד אין להחמיר מ"מ ישקול מעל"ה היטב וישאל עוד אחד מזקיני הוראה ואם יסכים לדברי אזי אתתא דא שריא:

סימן ט

ב"ה

בנידון ר' מיכל כהן שקידש אשה בעת שהלך שובב והוחזק לפתי ובשעת גירושין ראינו בו איזה סימני פקחות יותר מאשר היה כ"ז שדר אתה ולאחר הגירושין הלך בדרך שובב כמקדם, מתחילה עלה על דעתי כפי הנשמע מאנשים המכירים אותו שכל דבריו והלוכו הוא כדרך בעלי מרה שחורה ואין זה בכלל שוטה כדאיתא במס' חגיגה דף ג' ע"ב ברש"י שם ואף אם נתחזק ג' פעמים תו לא תלינן דגודרופוס אחדי' הוא דווקא בסתמא אבל במגרש הזה ידעינן שעובר עליו איזה חדשים ואטום אזנו משמוע דברת בני אדם כדרך כל בעלי מ"ש אין זה בכלל שוטים ואף דאם נאמר דאינו מבין בשום דבר על בוריו והוא על דרך הפתאים ביותר המובא ברמב"ם הלכות עדות וח"מ סי' ל"ה הלא החילוק בין פתי לשוטה מבואר היטב בת"ש סי' א' ס"ק נ"א דשוטה הוא בנשתנה דעתו מחמת חולי או רוח רעה והפתי הוא דעתו קלישתא דמעיקרא מתולדתו וכן משמע להדי' מדברי רמב"ם שם וז"ל אלא כל מי שנטרפה דעתו וכו' וא"כ ר' מיכל זה שמתולדתו איתחזק במעשה פתיות כאלה אינו בכלל שוטה רק בשם פתי יכונה ומבואר דדווקא לדין ולעדות פסולים הפתאים והוא כעין תשובת מהריט"ץ סי' י"ו חלק אה"ע ואף שבעל ת"ש חולק ופוסל הפתאים אף לשחיטה הוא דוקא כשאינו יודע דברים הסותרים בין הן ללאו אבל כשמבין דברים הסותרים לא נכלל אף בכלל פתאים, ור' מיכל זה הכל מעידים עליו שמבין היטב דברים הסותרים, וראיה שהביא מהרי"ט י"ל על איש שלא יבין ענייני הדברים כדרך שאר העם ומ"מ מכיר הדברים שסותרים זה את זה על הן הן ועל לאו לאו אלא שיש בו טפשות דברים שלבו חפץ כמו פתן חרש יאטם אזנו והוא מכלל הטפשים עקשי לב לא מפני זה יהיה בכלל הפתאים שהזכיר הרמב"ם ם ז"ל, ועוד נראה דלא אמרו כן אלא לענין עדות שצריך להעיד ע"ז שעבר כבר ויש לחוש שמא נדמה לו באותו שעה שהדבר כן ואינו כן ונתחלף לו דבר בזולתו מאחר שלפעמים אין מכירים דברים שסותרים זה לזה

וכו' אבל כשאנו באים לקיים דבר עמו במקח וממכר או בגיטין וקידושין ומסברו ליה וסבר ואנו מכירים שהבין הדברים כגון זה לאו שוטה הוא והרי הוא כפיקח לכל זה שהוא עושה בדעת שפוי' לפנינו וראי' מההיא דפ' מ"ש דף קנ"ה שמכר נכסים ואלפוה דניכול תמרי ונשדי קשייתא בי רבא דמסיק מסברו ליה וסביר זביני' זבינא וה"ה לענין גיטין וקידושין וחליצה עכ"ל, והקשו על ראי' בספר אור הישר וגם הרב הגאון רב דק"ק פראגע הלא התם לא נתחזק כלל לשוטה רק דחיישינן דילמא אינו בקי בטיב מו"מ וכיון דמסברו ליה וסבור הוא בחזקת יודע אבל בנתחזק לפתי מנ"ל דמועיל מה דסבור, ועוד הקשה בספר ת"ג דמהתם משמע להיפוך דהא אמרינן התם דהא דשדי קשייתא בי' רבא חוצפא יתי' היה בו הרי דוקא היכי דאיכא למיתלי ועיי"ש, ולפענ"ד הכי אזלי ראיתו דבוודאי רבא שכ' שטר מכירה לפחות מבן ך' בודאי על סמך שיבדקנו אם בקי הוא בטיב מו"מ אם לאו וכיון שאמר דברי חכמה כדי להפחית שכר הסופר כדאיתא התם ואף דלקוחות אגמרוה ושוב לא בודקו בבדיקה אחריתי ונקיט לזה בדיקה זו כבדיקה מעליותא שיודע שפיר בטיב מו"מ כיון דמסברא ליה וסביר וכן מבואר ברשב"ם שם ה"נ באיש אשר ידענו שלא נטרפה דעתו מחמת חולה ולא מחמת רוח רעה שכבר יצא מכלל שוט' ולכלל פתי לא בא כיון דמסברו ליה וסבור דאם מועיל הא דמסברו ליה להחזיקו כיודע בטיב מו"מ אף שיש פקחים שאינם יודעים בפחותים מבני ך' מכ"ש שיועיל שלא להחזיקו לפתי מעודו רק דעתו קלישתא אית בי' ולא היה בכלל פתאים מעודו עד עתה, ואף דבשוטה לא מהני מה דמסברו ליה זהו בדידעינן שנטרפה דעתו כמבואר בת"ש הנ"ל וא"כ המגרש הזה שהוא כן מתחילתו וגם מבין דברים הסותרים וסברו לי' וסבור בודאי יש לסמוך על מהרי"ט וגם בעל המחבר ג"כ הביאו בסתם בלי חולק אף באינו מבין לפעמים דברים הסותרים כנ"ל בתוך דבריו וגם בשוטה גמור איכא פלוגתא דרבוותא מהר"ש שפירא ור"א במרדכי ומהרי"ק וכן משמע בתשו' ריב"ש סי' שמ"ח ותשובת רשב"א סי' שפ"ה דדווקא בהנך סי' שוטה המפורשים בחגיגה דינו כשוטה לכל הדברים אבל בשאר עניני שטות לא ורמב"ם פוסק שאין חולק ובכל עניני שטות מחזקינן אותו לשוטה וא"כ מותרת ממ"נ ולדעת שאר פוסקים הוי גיטו גט ולדעת רמב"ם לא הוי קידושיו קידושין ותו ליכא למיחש רק דילמא בשעה שדר אתה או בשעה שנתקדשה לו נתפקח לגמרי א"כ ליכא רק חד ספיקא לאיסורא ותרי ספיק' להתירא אף שספק אחד הוא בפלוגתא דרבוותא וקצת מרבותינו אחרונים פיקפקו בס"ס דפלוגתא אמנם לפענ"ד נראה ראיה נכונה מרמב"ם פ"ט מה' תרומות ד' ה' וז"ל מעוכב ג"ש אינו אוכל בתרומה (והוא בעי' דלא איפשטא ובדין וי"ו שם וז"ל הכותב נכסיו לאחר זיכה לו ע"י אחר וכו'

הרי זה ספק אם זה שצוח הוכיח סופו על תחילתו וכו' לפיכך אין אוכלין בתרומה בין שהיה רבו ראשון כהן והשני ישראל בין שהיה רבו ראשון ישראל והב' כהן עכ"ל הטהור ודיקדק בלשונו הצח דוקא באחד מהם ישראל אבל אם ב' כהנים אוכל בתרומה אף דיש לספק דילמא לא הוכיח סופו על תחילתו והרי הי' הפקר כמבואר בכריתות וגם הוא מעוכב ג"ש שאינו אוכל בתרומה א"ו דאוכל מטעם ס"ס דילמא הוכיח סופו על תחילתו ואת"ל שהיה הפקר דלמא מעוכב ג"ש שם אוכל, אבל לומר תרי ספיקי במציאות חדא דלמא בשעת גירושין היה פיקח ואת"ל שהיה שוטה בשעת הגט דלמא גם בעת קידושין היה שוטה ובכהאי גוונא הקשה בס' אור הישר בשם הרב הגאון רב דק"ק פראגע על ריש פ' החרש בהא דאיתא התם לר"א דחרש ספיקא הוא קידושי מצי מקדש גירושי לא מצי מגרש יבמות דף קי"ג אמאי הא איכא תרי ספיקא לקולא וכן קשה על ב"י בסי' קכ"א ומתרץ שם בדוחק דלכתחילה לא סמכינן אס"ס ולדבריו אם כבר נתגרשה מגורשת, ולפע"ד הקלושה לא נראה כלל לומר כן דדמי להא דאיתא בתוס' נדה דף ק"ט וב"ק י"א דהא דחוששת לזכר ולנקיבה ולנידה דהוי ס"ס לאחר ז' ימים אסורה דאם תראה יום ל"ד ומ"א הוי הס"ס להיפוך שוב לא אמרינן ס"ס כזו עיי"ש הרי אף דלא הוי להיפוך רק בחדא ספיקא וה"נ אם בעלה כהן תהיה מותרת לו ואף אם בעלה ישראל אם מת אח"כ תהיה מותרת להנשא לכהן מחמת ס"ס חדא דלמא בשעת גירושין היה שוטה ואין גיטו גט ואת"ל שהיה פיקח דלמא בשעת קידושין היה שוטה וכיון שהספיקות סתרין אהדדי דמעיקרא אמרינן ס"ס להנשא לשוק נקטינן בחדא ספיקא דילמא פיקח היה בשעת הגט ואיך ננקוט עתה בהיפוך ואת"ל דמ"מ הוי ריח הגט חדא לדעת רמב"ם פ"י מהלכות גירושין דריח הגט אינו פוסל רק מדרבנן ושפיר איכא נפקותא לדינא דאורייתא ועוד הא איכ' נפקותא אחריתי אם מת המגרש בלא בנים תהיה מותרת להנשא לאחיו מחמת תרי ספיקא דילמא לא היו קידושיו קידושין ודילמא היה שוטה בשעת גירושין ומותרת לו ממ"נ וזה ג"כ סותר הס"ס דמעיקר' להתירה לשוק דאמרינן דלמא פיקח היה בשעת גירושין ואין לדחוק ולחלק דשאני התם דעלולה לראות ושכיחא מילתא טובא דהא ביום ל"ד ומ"א שהוא בתוך ימי זיבתה ג"כ ל"ש ולא צריכה בדיקה אף לטהרות שהיא בחזקת מסולקת ואם הפילה ולד הרי היא ג"כ בחזקת מסולקת כל כ"ד חודש ואף שדברי בעלי תוס' אינם צריכים חיזוק וסעד נלפענ"ד עוד ראיה נכונה לדבריהם ממס' דמאי פ"ה מ"א תרם מן הדמאי על הדמאי תרומה ויחזור ויתרום ולכאורה קשה לשתרי מכח ס"ס חדא דילמא זו שרוצה לאכול כבר מעושר ואת"ל דאינו מעושר דילמא גם אידך כמותה ותרם מן החיוב על החיוב ולדבריהם אתי שפיר דהא אם ירצה להפריש תרומות ומעשרות מן

הדמאי האחרת שהפריש עליה כבר דדינו שיחזור ויתרום ויפרוש ממנו על דמאי אחרת ועתה ירצה להפריש ממנה יהי' השאר ג"כ מותר מחמת תרי ספיק' חדא דלמא זו אינו מעושר מכבר ואת"ל שמעושר דילמא דמאי השני מעושר א"כ הספיקות סתרי אהדדי, ועי' בתשובתי להרב מראדמסק אות ג' שיש להשיב על ראי' זו:

אמנם לקושטא דמילתא לא ידעתי שום ספק בגרושה הזאת דלו יהי' שהוא שוטה גמור כאשר נתחזק קודם הקידושין ונשואין ולא חזינן בו עת שפוי א"כ הרי יש לו חזקת שוטה וחזקת פנוי' וכ"ז שלא נתחזק לעתים חלים לא מספקינן ביה כמבואר בב"י סי' קי"ט וקכ"א ותו ליכא למיחוש רק כיון שחזינן ביה קצת השתנות בשעת גירושין אשר ראינו בו קצת סימן פיקחות יש לספק ג"כ אשעה שהיתה תחתיו דז"א דממ"נ אם סימני פקחות שראינו בו בשעת גירושין מחזיקים אותו לפיקח גמור תו אין לחוש כלל ואם אינם כסימני פיקחות לגמרי אז אף אם ניזל בתר השתא לסלק חזקה דמעיקרא כדאיתא במס' קידושין ע"ט וגם התם לא אזלינן בתר השתא רק היכא דמסייע למז"מ בודאי אין לחוש לפיקחות יתירה מאשר חזינן ביה בשעת גירושין ויותר מזה איתא בתשו' ר"ן ס"ו במקוה שדרכה להיות מימיו עולים וחסרים שאין טבילתה טבילה דאמרינן העמד הגוף על חזקתו ואימר לא טבל וז"ל שם אבל אם לא הוחזק להיות מימיו מתמעטים כל כך שיעמדו על פחות מן מ' סאה אע"פ שפעמים מימיו עולים ופעמים מימיו מתמעטים אין צריכה לחזור ולטבול דהא איכא למימר אוקמי' אחזקתי' שהוחזק שהיה בו מ' סאה והא לא אתיילדא ריעותא כלל ואעפ"י שפעמים מימיו מתמעטים מה בכך עכ"ל וא"כ מכ"ש הכא בנ"ד דמה התם דאיכא למימר העמד טמא על חזקתו ואע"פ כן ל"ח כ"ז שלא הוחזקה להתחסר פחות מן מ' סאה מכ"ש הכא דאיכא חז"פ המסייע לחזקת שוטה דמעיקרא ולא נחזה בו שום סימני פקחות רק בשעת גירושין ואם אינו סימני פיקחות לגמרי לא גרע ממקוה שדרכה להתחסר אבל לא הוחזקה להתמעט פחות ממ' סאה ואף שהש"ך סי' ר"א ס"ק קל"ו מפרש ליה כשהוא שלם לפנינו חדא דהא לפי דברי הרב השואל הרי המגרש לאחר גירושין הולך בדרך עקש כמקדם ועוד דהתם דוקא בדאיכא חז"ה דמעיקרא שהו בחזקת טמא ועוד כיון שדרכה ונתחזקה בכך להיות חסרים לכך מצרכינן למודד' עתה לאחר טבילתה אבל בלא נתחזקה שבפעם הראשון היתה חסירה מאשר היתה קודם לכן אבל לא נתחסרה פחות ממ' סאה אף מסתמא טבילתה טבילה וכן משמע להדיא מלשון ר"ן וש"ך בעצמו. אמנם בהא שהרב הגאון רב דק"ק פראגע רצה לסמוך על דברי תוס' יבמות ל"א דבספק טריפה סמכינן על חזקה וה"נ איכ' חז"פ חדא שהרוב הפוסקים מחולקים עליהם ה"ה ר"י ורשב"א וש"פ כמבואר בש"ך ובתשו',

ועוד גם לדעת תוס' לפי דעת רבותי' האחרונים צריכים לומר דגם התוס' מודים דבאיסור ערוה החמירו מדבריהם דהא לדבריהם סמכינן אחזקה אף היכא דאיתרע מחיים לצ"ל ע"כ בהא דספק גירושין דחולצת לחומר' כדאיתא להדיא ביבמות שם רק לדעת הש"ך דלמסקנא לא אמרינן חזקה היכא דאיתרע מחיים לא צריכין לומר דחולצת לחומרא אמנם לפענ"ד נראה דגם לדעת הש"ך צריכין לומר דבאיסור ערוה החמירו מדבריהם עי' תוס' במס' קידושין דף ן' ע"ב ד"ה ה"ג וכו' וז"ל שם קמ"ל דחיישינן למעוטא ותהא מקודשת והשתא ניחא דחיישינן למיעוטא משום חומר דאיסור אשת איש עכ"ל הרי אף דאיכא רובא וחזקה חיישינן אף לדעת ר"י שם מ"מ במחצה ע"מ בודאי חיישי' ועוד מהא דחיישי' לשמא שו"פ במדי וכדומה הרבה ראיות לזה בספק קידושין דאסורא לפחות מדרבנן ומה שהקשה הרב הגאון רב דק"ק פראגע על הא דאית' ריש פרק החרש קי"ז ע"ב ע"א דלר"א חייב א"ת באשת חרש הלא בדאוריית' בודאי אזלינן בתר חזקה ומחמת קושי' זו רצה להפליג לדרך אחר אשר לא אוכל לכלכל דבריו בזה כלל לפענ"ד נראה דדמי להא דאיתא במס' טהרות פ"ד מ"ה על וודאי מגען שהוא ספק טומאתן שורפין את התרומה עי"ש אף בר"ה מטמאין בזה וה"נ כיון שהוא ודאי קידושין לפנינו אך הספק הוא על המקדש אם הוא שוטה או פיקח ואף אם נאמר שסברות התוס' כתובות ד"ב בספק קרוב לה דלא אזלינן בתר חזקה כיון שזרק לה קדושין בודאי הוא רק מדרבנן מ"מ הכא שהי' ודאי קידושין לפנינו נסתלקה החזקה לגמרי [וא"ל על הא דאמרינן לעיל דאף התוס' מודים באיסור ערוה דחיישי' מדרבנן ממה שהיקשו תוס' במס' כתובות בעד אחד אומר נתקדשה ועד א' אומר לא נתקדשה דל"ת דנוקמי' אחז"פ דשאני התם דאף אי ליכא דמכחש לי' אינה מקודשת רק מדרבנן כדאית' להדי' בר"ן שם] וא"ל על מה שתרצנו לעיל דחרש לר"א דמי לודאי מגען, מבר שטיא דתרי אמרי כשהו' שוטה זבין וכו' דאמרינ' קרקע בחזקת ב"ע, דשאני התם כיון שעל גוף המוכר אין לספק לפי שנתחזק לעתים חלים ועתים שוטה ונודעה לנו היטב בעת שהו' חלים ועת שטותו רק שנסתפק לנו ע"י תרי ותרי איכות המכירה האיך היתה וכיון שהספק על המכירה לבד שפיר מוקמינן אחזקה וכיוצא בזה איתא כמה פעמים בטהרות ואביא חד מהם לדוגמא פ"ה משנה ב' ואף שיש קצת לחלק מהא דודאין מגען פ"ד טהרות הנ"ל אבל עי' בריטב"א קידושין דמשמע להדי' דאף בכל ספק כגון בדבר שאינו יכול להיות דאף ברשות היחיד הוי רק ספיקא ואם אחר נגע בזה הספק אף ברשות הרבים הוי כספק לכ"ד כנודע עי' דף ע"ט ד"ה וקשיא לן וז"ל הריטב"א שם וכן אתה דן בכל מקום דאיכא ודאי מגע ולא אזלינן בתר חז"ט אלא כשיש ספק במגע עצמו עכ"ל וא"ל מאלמנת עיסה שמצינו ס"ס בכהאי

גוונא ומקמינן המשפחה בחזקות כשרות, חדא דס"ס שאני ואף לדעת רש"י בפ"א שם דף י"ד עי' בב"ש סי' ב' ס"ק י"ג דלא דמי דינים הללו לדיני או"ה:

(הרב הגאון הגדול הצדיק המפורסם ש"ב מוה' אברהם נ"י רב דטשעכנאווע עבר אז דרכו בהיותי בק"ק שעפסק ונתתי לו תשו' זו ושאלתי ממנו שישים עיונו בו, והשיב לי תשו' ארוכה בפילפולא דאוריית' גדולה ורחבה כידו הגדולה וגם אני השיבותי דברי אליו ונאבדו ממני תשובתו וחבל על דאבדין):

עוד בשולי היריעה בדבר קושי' אחת אשר אני נבוך בו במס' ב"ק צ"ט תוס' ד"ה ר"מ וז"ל תימא בפ"ב דקידושין דף מ"ו אמר ר' שב"א משום ר"מ מלוה הרי הוא כפקדון ואם לא נשתייר הימנו כלום אינה מקודשת משום דאין בעין ואין סברא לומר דמה שתחזיר לו הנזמים חשוב כמלוה בעין כיון דאין אומן קונה בשבח כלי ועוד דא"כ אמאי אינה מקודשת לר"מ ללישנא דלעיל עכ"ל ולפענ"ד צריך עיו' לדעת רש"י קדושין שם למ"ד המקדש במלוה מקודשת לפי שמחויב להעמידו בעיסקא, ובודאי אם אחד ציוה לחנוני ליתן סחורה לאחר בהקפה מחויב ג"כ הלוה להעמיד תמיד את התמורה עד זמן פרעון בעיסקא א"כ אתי שפיר ול"ק לכאורה קושי' התוס' דאי פליגי במקדש במלוה דמי הכא למקדש במלוה והתמורה הוא בעין דה"נ ע"י שכר פעולה ועבודתו שהלוה לו איתא לשבחא והוי השבח תמורת המלוה ואינו רשאי להאביד את השבח שהו' תמורת המלוה ושפיר מקודשת לר"מ אבל אם אמרי' דכ"ע המקדש במלוה אינה מקודשת רק במלוה ברב"ל פליגי וכיון שהמלוה בעצמו ליתא בעינא אין בידו להחזיר קצרתי בזה וסמכתי שישים עיונו ע"ז ואל ידחוני בגילא דחיטתא וישיבני מלא דבר וגם אנכי תרצתי בעזה"י וקבלתי תשובתו הגדולה ועל קו' זו כתב שיש לדחות ושגם ממני לא נעלמה והנה מכל דברי תשובתו על הא דלעיל בפילפול וסברות עמוקות לא נזכרתי אלא קושי' אחת על תוס' דכל ס"ס שאפשר שיתהפך אח"כ ספק אחד מנהו לית בהו תורת ס"ס והיקשה מסוגי' דפתח פתוח מצאתי דנאמן לאוסרו עליו ואמאי הא ס"ס הוא והרי התם כשתפול לפני היבם ואיכא ס"ס להיפך חדא דילמא אינו תחתיו וקידושי אחיו קדושי טעות ועוד דילמא ברצון ואינה זקוקה ליבום כדאית' ביבמות י"א בצרת סוטה והשיבותי אז שהרי כל עיקר דבריו במה שאומר בפ"פ מצא רק לגבי נפשי' משום דשוויי' אנפשי' חד"א ולגבי יבום הרי דבורא דידי' כמאן דליתא, ולא נגרע מס"ס זו כלום:

סימן י

שאלה מכבוד הרבנים המופלגים החריפים היושבים על כסא הוראה בק"ק זאלשין יע"א.

באנו במטותא מכבוד הרב הגאון רב דק"ק לאסק נ"י שימחול ויכניס א"ע במצוה זו בהיות בעיר הסמוך לקהלתינו יש אלמנה אחת מניקת שרצה להתנשא אחר מות בעלה זה ששה עשר חדשים והילד זה כבר גמלתו מן חלב ולאיש זה שרוצה להנשא לה דר בכפר ובלתי אפשרי לו לישב בלא אישה, והרב משם כתב לנו שיכול לצמוח מזה כמה דברים אסורים לפי שדר ויושב בכפר בלא אשה, הן מן אכלים אסורים והן משאר דברים וכו' ולהאלמנה זו שרצה להנשא לו יש לה מבעלי הראשון שמת ילדים קטנים ויהי' זה לטובת הילדים ג"כ אם יתנשא לגבר זה ותיכף משכנו א"ע מזה כי אין היתר בזה ברור לזאת באנו בבקשה מכבוד ידיד ה' וידיד נפשינו נ"י שיכניס א"ע בזה כי דבר זה יהי' למצוה גדולה אם יהי' היתר בזה אם כבודו הרמה והנשאה יסכים על זה להתיר על הגאון פני יהושע בקונטרס אחרון על כתובות שהתיר אחר ט"ו חדשים מחמת שהי' טעמים אחרים להתיר וכן כתוב בספר חמד שלמה התיר גם כן על פני יהושע מחמת טעמים שהי' במעשה הנ"ל רק לפי דעתינו נוטה שזה מה שהתיר פני יהושע הי' רק מחמת שנתנה את הולד להניק למניקת אחרת אבל זה שגמלתו את הולד הוא גרע כי מה שאוסרו חז"ל אם גמלתו את הולד הוא מחמת שלא תגמל הולד בכוונה כדי להתנשא וזה שייך גם כאן אפי' אחר ט"ז חדשים אין להתיר ויכול להיות מה שגמלתו עדיף מן מה שנתנה את הולד למניקת ומה גם שהי' לטובת הילדים קטנים וכמה אחרונים כתבו לסניף להתיר את זה לזאת ימחול נא כבודו הרמה לכתוב לנו מה שדעתו נוטה בזה והי' לנו לכתוב באורך בענין זה רק מחמת שדבר זה נמצא בכל שו"ת ואין לחדש בזה דברים חדשים באנו בקצרה ע"כ

תשובה לכבוד יד"נ הרבנים המופלגים בתורה ביראה החריפים והבקיאים חכמים השלימים המפורסמים דק"ק זאלשין יע"א לכל חו"ח לפום מעלתם שלמא רבא יסגא ויפרחו כשושנה עד בלי ירח:

אחדש"ה , מכתב מעלתכם הרמה הגיעני, ולאשר כעת טרידנא טובא לא אוכל להאריך כראוי למעלתכם הרמה ולהשתעשע עמכם בארוכה ובפרט שהוא לא לצורך כי מצמח זה לא יצא קמח ורפאות תעלה להאשה העלובה, כ"ד בניתם דיק על דברי פ"י בק"א שהתיר לאחר ט"ו חודש בנתנה בנה למניקה ומשמע מדברי הפוסקים גמלתו לא גרע מנתנה למניקת ונראה כדמות ראי' לזה מפשטא דגמר' דמתחילה נקטו לתלתא ובסיומי דמילתא נקטו והילכתא מת מותר גמלתו אסור משמע דנתנה בנה למניקה נשמע מכ"ש מגמלתו אמנם כן אם היינו מתירים לאחר טו"ח אף בנתנה למניקה לאחר שהתחילה להניק אזי נוכל להתיר אף בגמלתו מכח מכ"ש אבל לקושטא גם בעל הפ"י בעצמו לא

המציא להתיר רק היכא שלא התחילה להניק כלל והעיקר סמך עצמו על היש מקילים בש"ג דמתירים בזה אף דלא פסקינן כוותייהו צירף לזה להתיר לאחר טו"ח אמנם לדידהו אתי' כפשטא דלהכי שבק הש"ס ולא נקט בנתנה בנה למניקה לפי דהיכא דלא התחילה להניק מותרת לגמרי ובהתחילה נשמע מכ"ש מגמלתו גם ראיתי בכל ספרי אחרונים המתירים בזה וכולם לא התירו אלא בלא התחילה להניק אבל בהתחילה להניק נלאו למצוא הפתחה להתירה וכן הוא בדין דכל עיקר מדברי הפני יהושע אשר יש ללקוט מדבריו הקדושים המפוזרים הכי אזדי להו דאנן פסקינן אפי' בנשאת תוך כ"ד חודש תצא הרי דנדחה סברא זו לגמרי דדי בח"י חדשים הוא מחמת דחיישי' למיעוט ילדים במקום סכנה דצריכים להניק עד ך"ד חודש אבל כשנתנה בנה למניקה ופסק חלבה לגמרי דתו ליכא משום לתא דסכנה דאף אם לא תנשא ותחזיר לה המניקת את הולד לא תוכל להניקו רק דקנסינן לה משום דחיישינן דכיונה בזה כדי להנשא ולעבור על תק"ח לכן די לה לקנסה כדברי רשב"ג ואמוראי דס"ל כוונתו והוא משום דדוקא במקום סכנה חיישי' למיעוט אבל במקום תקנתא לחודא אזלינן בתר רובא עכ"ת תמצית דבריו הקדושים ויש לשדות בו נרגא דהרי ע"כ צריך לומר דנדחה לגמרי דברי רשב"ג מהלכה ולא מטעמא דאסבר לנו דבמקום סכנה חיישינן למיעוטא דא"כ אמאי לא תנשא לאחר ך"א חודש דבחדא מחתי מחתינו התם בגמרא א"ו לכה"פ לא תצא אלא ודאי דנדחה לגמרי ולא מטעמי' וא"כ הנך ט"ו חודש מה עבידתי' דלא נזכר בש"ס אלא שמונה עשר חודש או ך"ד חודש וכיון דבע"כ צ"ל דאנן פסקינן דלא כרשב"ג וחיישינן דילמא יתעכר החלב קודם ג"ח נמצא אף לשיטתו לא הי' לו להתירה רק לאחר ח"י חודש, אמנם צריכין לדחוקי אנפשן ולתרץ דבריו דגם זה דחיישי' דילמא יתעכר החלב קודם ג"ח הוא ג"כ מחמת דחיישי' למיעוטא במקום סכנה להכי פסקינן דצריכה להמתין כ"ד חודש דלא כרשב"ג שהכריע דדי בכ"א חודש גם צריך להבין על מה דהחליט כיון דפסק חלבה ולא התחילה להניק תו ליכא משום לתא דסכנה ואמאי דאם לא תנשא תמסמס לי' בבצים וחלב ועתה רשות בעלה עלי' כמבואר ביבמות גבי דידי' ובע"כ צ"ל דס"ל כיון דחזינן היכא דנתנה בנה למניקה בחיי בעלה ג"ח קודם מותו דמותרת להנשא כיון דנפסק חלבה בחיי בעלה כבר יצאה מכלל שם מניקת חבירו כמבואר בריב"ש תס"ג הרי דמשום מסמוס לחודא לא עבדי תקנתא והכא כיון דלא חל עלי' שם מנ"ח כשמת בעלה לא עבדי תקנתא משום מסמוס לחודא ולהכי נמי בעובדא דפני יהושע דלא התחילה להניק כלל ולדעת המקילין אין בזה משום מנ"ח וגם לדידן כבר לית לן משו' סכנ' רק משו' מסמוס לחודא אבל היכי דהתחילה להניק שהית' בכלל מניקת חבירו אזי מצטרפין גם

הטעם דמסמסה לחשש סכנה נמצא בהא נחתינן דלא התירו רק בלא התחילה להניק וגם בזה רק בשעת הדחק וכן מבואר בת"ש דלא התיר הפ"י רק בלא התחילה להניק וגם בעובדא דידי' התיר ג"כ בכה"ג דוקא כמבואר בדבריו בתוך התשובה וגם זה לא התיר רק במקום שיש חשש סכנות נפשות גם אין לעשות סניף להתיר ע"י מכשולים שלו במאכלות אסורות וכדומה דכי אומרין לאדם חטא בשביל שתזכה חבירך שהרי גם עלי' האיסור כמו עליו ודוקא היכא דאיכא זכות רבים כעובדא דהשולח בהאי אמתא שרבים הכשילו ע"י ובשביל טובת הילדים אין מקום להתיר כמבואר בתשו' הריב"ש מובא בב"י דמשום חרבון ביתה וקילקול בחרותה אין לעקור תחז"ל ואם באנו לחוש לאומדן הדעת כאלה נוכל לבדות ולחוש בכל מינקת, לכן לפענ"ד אין כאן מקום להתירה:

הלכה ד - בסוגיא דקידשה על תנאי

סימן א

בסוגיא דקידשה על תנאי

א תוס' ד"ה ע"מ תימא מאי אמר ע"מ אפי' בסתם נמי הא גזרינן משום סימפון וי"ל דלרב דאמר בגמרא קידשה ע"ת וכנסה סתם צריכה הימנו גט נקט קידשה ע"ת משום סיפא וכו' ולשמואל נמי נקט ע"מ למימרא דבכל ענין א"מ אפי' כנסה אח"כ סתם כדאמרינן בגמ' ע"כ ע"ש ועוי"ל וכו' עיי"ש, וצריך להבין לתי' הראשון דא"צ גט אף מספק אבל באם היתה צריכה גט מספק היתה אוכלת בתרומה ואמאי ניזל להקל לענין תרומה במה דצריכה גט מספק ועוד דא"כ מה מקשה הש"ס א"ה נכנסה לחופה ולא נבעלה נמי דהא היכי דקידשה סתם וכינסה סתם אף בלא בעל אף לתירוץ קמא צריכה גט מספק כדמשמע מדבריהם להדיא וז"ל ולשמואל נמי נקט ע"מ למימרא דבכל ענין אינה מקודשת אפי' כנסה אח"כ סתם עכ"ל, אבל היכא דקדשה וכנסה סתם צריכה גט לשמואל אף דלדידיה לית ליה חזקה אין אדם בועל בכה"ג א"ו דגם מחמת חיבת חופה לחוד מספקא לן דילמא ניחא לי' ואפשר לומר דגם בתירוצם קמא ס"ל דאף דצריכה גט מספק מ"מ אינה אוכלת בתרומה ואפ"ה הוכיחו דאינה צריכ' גט דא"כ הא גופא קשי' אמאי ניחוש לסמפון דהא בקטן וקטנה פסקינן כחכמים דל"ח שמא תמצא איילונית אף לגבי ח"כ מכש"כ לגבי חייבי לאוין א"ו הא דחיישינן לסימפון לגבי תרומה הוא מחמת דסמכינן מיעוטא לגבי חזקת פנוי' וממילא מוכח דא"צ גט דאם נאמר דצריכה גט כבר נסתלקה חזקת פנויה ולהכי מקשה הש"ס נכנסה לחופה ול"נ נמי כיון שכבר ישנו לחשש סימפון בעולם ע"י סמוך מיעוטא לחזקה א"כ גם בנכנסה לחופה ניחוש כיון דכבר חששו חכמים בארוסה לזה ואף דבנשואה אה נסתלק הטעם מ"מ החשש גופי'

לא נסתלק ולפ"ז אמינא הא דחששו לסמפון בארוסה ולא אזלינן בתר רובא והוא חזקה דאתי מכח רובא הוא מטעם דחיישינן דלמא יתילדו בה מומין ודומה לשמא ימות ואף דל"ח לשמא מת לשמא ימות חיישינן כיון דהשתא עודנו בחזקתו (ולא מטעם דבודאי ימות כאשר מוכח מתוס' קידושין מ"ה ע"ב בהא דחיישינן שמא יקדשנה אבי' דדמי לשמא ימות) ולהכי לא תאכל בתרומה דהא לאחר שיתילדו בה המומין ולא יהיה לה סהדי במומין שבסתר מתי נולדו אזי מדינא א"צ גט דאמרינן כ"נ וכאן היה וכיון דא"צ גט לאו קנין כספו הוא ועי' גיטין מ"ב ע"ב גבי כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה דמקשי שם דאמאי יאכלו בתרומה שהרי יש לחוש דילמא עבדא הוא ואפ"ה אינו יכול לעבוד אתו מספיקא ויצא מקנין כספו אלא דא"כ הדרי' קושי' לדוכת' מקושיית הש"ס א"ה נכנסה לחופה כו' אמנם בעיקר קושיית תוס' נראה לפענ"ד דצ"ל אמאי ארוסה אוכלת בתרומה מדאוריית' דקנין כספו הוא כמבואר שם והא במעוכב גט שחרור מיבעי לן בגיטין דף מ"ב ע"ב כיון דאין לו בו אלא קנין איסו' לחוד לאו קנין כספו ואף את"ל דבמעוכב ג"ש אוכל בתרומ' ש"ה כיון שכבר הי' לו קנין אלים ולהכי כיון שעודנו יש לו צד קנין לא יצא מרשותו אבל בארוסה אין לו בה אלא קנין איסור לחוד לאו קנין כספו הוא וחילוק זה מבואר בריש פסחים דף ו' גבי בהמת ארנונא א"ו שאני ארוסה שתבא לכלל קנין ע"י נישואין אשר תהיה משועבדת לו לעונה מדאוריי' אבל גבי עבד לאח' שהפקירו זכה כבר בעצמו תו לא יבוא לכלל קנין ממון וכיון שכן בתר דחששו רבנן לסמפון הרי תו לא יבא לכלל קנין ממון להכי אינה אוכלת ולעולם דצריכה גט וכיון שמסתמא יקפיד ולא יהיה לו בה אלא קנין איסור לחוד אינה אוכלת ועי' ב"ש סי' ל"ט ס"ק ד' דמותרת להנשא קודם ידיעות הבעל דבודאי יקפיד:

ב קו' פ"י לדעת תוס' וסיעתייהו דלאביי דוקא בבעל צריכה גט דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אבל בכניסה לחופה אצ"ג קשה דהא לקמן במתניתין דהי' בה מומין קתני נכנסה לרשות הבעל וזהו מסירה לחופה לחודא לכ"ע דהא בהדי' מפורש במתניתין לעיל דף מ"ה מאימתי נכנסה לרשות הבעל וכו' וגם מתניתין דלקמן קאי אדלעיל כמבואר לקמן בתוס' ד"ה אבל מומין שבגלוי וגם מוכח לקמן מתי' הש"ס על קו' אביי דחזקה דאין אדם שותה בכוס עדיפא מן חזקה דאין אדם מתפיס במומין רק היכא דחזקת ממון מסייע ליה אזי עדיף מחזקה דא"א שותה בכוס אא"כ בדקו וראי' מסיפא דמתניתין לקמן דצריך הבעל להביא ראיה שעד שלא נתארסה הי' בה מומין הללו דאז מסייע חזקת ממון בהדי חזקה דאין אדם מתפיס במומין אבל במביא ראיה שמשנתארסה ל"מ לי' מידי דכבר נסתלק חזקת ממון ע"י ח"ה דעדיף מכאן נמצא אלא ע"י חז"מ אזי עדיף כאן נמצא

מחזקת הגוף וכבר נסתלק הצירוף של חו"מ תו לא מצי לאיצטרופי בהדי אידך והוי חדא במקום תרתי דהדר אתינן עלי' ע"י חזקה דא"א שותה בכוס אא"כ בדקו דעדיף מחזקה דאין אדם מתפייס במומין וכיון דמוכח מגופא דמתניתין דלקמן דאיירי ג"כ בקידשה ע"ת דאעפ"כ בלעדי צירוף חו"מ אזי אזלינן בתר חזקה דאין א"ש אף בנכנסה לחופה לחוד והרי לענין גט דליכא תו חז"מ אמאי אינה צ"ג ונראה דלק"מ דשאני הכא דאיכא חזקת פנוי' בהדי חזקה דאין אדם מתפיס במומין אבל לקמן אם נאמר דג"כ נצטרף חזקת פנוי' לגבי חזקה דאין אמ"ב א"כ צריכין לומר לאחר הצירוף דכבר לא נתפייס והיא פנויה כמו שהיתה א"כ הדרינן למילתא דע"כ אינה פנוי' ע"י חזקת הגוף ומשנתארס' נולדו המומין דהרי חזקת הגוף עדיף מכאן נמצא וחזקת ממון לא מצינן להצטרף דהרי כל הנידון הוא לגבי גט לחודא וגם חזקת פנוי' תו לא מצינן להצטרף בהדי תרתי דהרי חז"פ לא עדיפא מחזקת ממון דמצטרף רק גבי חדא וכיון דסוף סוף צריכה גט ע"י ח"ה (וכן אם נאמר איפכא דנצטרף חז"פ בהדי חהג"ו הדר אתינן עלי' ע"י חזקה דאין אדם שותה וכיון דתו לא מצינן שום סיוע לגבי גט דהרי בע"כ צריכה גט ונסתלק חז"פ לגמרי) גם כתובה בעי למיתב לה היכא דמביא ראיה שמשנתארסה היו בה המומין דלא מצינן לצרף את חז"פ אף לגבי חדא כיון דע"כ צריכה גט ע"י חזקה השנית דהא לגבי גיטא לא מצינן להצטרף חזקת ממון כאשר הקשה הפ"י בעצמו ואף דחז"פ נוכל לצרף אף לגבי כתובה כמבואר לקמן בתוס' מכל מקום לא מהני ליה ול"מ כיון דסוף סוף צריכה גט ע"י חזקה השנית ולהכי לא מהני לבעל כשמביא ראיה שמשנתארסה היו המומין אבל בסוגי' דאיירי כשידעינן שעד שלא נתארסה גם גט אינה צריכה ע"י סיוע דחז"פ בהדי חזקה דאין אדם מתפייס במומין ועיין כי נכון הוא:

ג עיין בספר הפלאה שהקשה קושי' חמורה לדעת הרי"ף ורמב"ם דאמרינן אחולי אחיל ואעפ"כ אינו צריך למיתב לה כתובה דלגבי כתובה בתנאי קאי א"כ תיקשי לאביי דס"ל דאף בטעות אשה אחת צריכה גט כמבואר ממה שהיקשה מקידשה בטעות וכו' וא"כ תיקשי לי' קושי' הש"ס ממה שהקשו לעיל בבי מדרשא לשמואל ממתני' דקתני כנסה סתם צ"ג מה קו' דמתניתין מצי איירי בטעות כעין ב' נשים דאמרינן אחולי אחיל ולהכי צ"ג אף לשמואל דלית ליה חזקה דאין אדם בועל בכה"ג אפי' בקדושי קטנה אפ"ה צ"ג אבל כתובה לית לה דלגבי כתובתה בתנאי קאי והא דסבירי לי' לשמואל דאין צ"ג איירי בטעות אשה אחת גרידתא דל"ש אחולי אחיל וגם חזקה דא"א עושה לית ליה והא דס"ל לאביי לעיל דלא אמרינן אחולי אחיל היינו בטעות אשה אחת גרידתא ומזה מביא ראי' נצחת לדעת רש"י דאם נאמר אחולי אחיל גם כתובה בעי למיתב לה ונראה

ע"פ קושי' שהקשה לקמן אמאי נאמר דאחולי אחיל לית לה כתובה והא לקמן אמרינן דראה ונתפייס אף לגבי כתובה רק דאמרינן חזקה דאינו מתפייס במומין ומסתמא לא בדק וראה וכיון דאמרינן הכא דמחל גם כתובה בעי למיתב לה עי"ש ונראה לי דטעמי' משום לא ידע דמחיל והא תינח לדידן אבל לשמואל דס"ל דמהני תנאי אפי' בלא ידע לכן שפיר היקשו בבי מדרשא לשמואל דהא לדידי' בע"כ צ"ל דאף בכעין טעות שתי נשים לא אמרינן אחולי אחיל דא"כ כתובה נמי בעי למיתב לה:

ד בהא דפרש"י בכולי שמעתא דבתנאי אמרינן דאתנאי קא סמך כיון דנכנסה לחופה כאשר האריך בזה רש"י כמה פעמים, ולכאורה קשה דא"כ מה מקשה הש"ס בקידשה בטעות דקס"ד דבטעות תנאי איירי אה"נ דקאי על תנאי והיא התנה עמו והטעה אותה ובזה שפיר שייך חזקה דאין אדם עושה ב"ז כיון דל"ש לומר דסמכה אתנאי דמה יפסיד בזה דבשלמא להיפוך שהתנה עלי' והטעתו שייך לומר דאתנאי סמוך דאל"כ למה לא גילתה לו טרם שנישאת לו ובאם לא יאבה אזי יגרשנה קודם שנכנסה לחופה ותהי' כתובתה מאחרים מאתים ואולי יתרצה ויתחייב בכתובתה אבל השתא שלא גילתה לו אזי תפסיד כתובתה וגם לאחר שתנשא לאחרים תפחות מכתובתה מנה להכי אמרינן דמסתמא משנכנסה לחופה ולא גילתה לו אזי בודאי אין לה מומין ולא מחמת חזקה דאין אדם עושה בב"ז שקידשה מחדש אבל להיפוך מה איכפת ליה במה שכינסה וליכא הוכחה מבעל ולהכי אמרינן גבי חזקה דא"א עושה בב"ז (וגם באלמנה דלא נפגמת לאחרים מ"מ אינה דומה להתנתה עמו כמובן) ונראה ע"פ הבנת דברי רש"י בד"ה במאי קאמפלגי וז"ל לדידך דאמרת דלאו בתנאה פליגי וכו' מ"ט דר"ש עכ"ל ומשולל הבנה דגם אם נאמר דבתנאי פליגי מ"מ קשה מ"ט דר"ש בפחות מש"פ ונראה בהבנת דבריהם דלקמן ע"ד ע"א פירשו בד"ה אבל בהנך טעי וז"ל כסבור יודעת היא שאין עליה נדרים לכך היא נשאת וכו' בעל אדעתא דקדושי קמא בעל וכו' במלוה לאו הכל בקיאין בה' קידושין עכ"ל הרי דגם בדין שאינו גלוי לכל שוה לגמרי לתנאי ובזה אזלא הש"ו דכולי שמעתתא אם נאמר דחזקה דאין אדם עובב"ז הוא חזקה אלימתא ולכן אף דנוכל לומר שסמך א"ע אתנאי ע"י שנכנסה לחופה כדפרש"י או שסמך א"ע על קידושין הראשונים אעפ"כ אמרינן שמסתמא היה בדעתו באם לא יספיקו קידושין הראשונים אזי מקדשה מחדש אבל רבה סובר דלאו חזקה אלימתא היא כ"כ רק היכא דליכא למיטעי כ"כ מהני חזקה זאת או מטעם שנבאר לקמן ובזה יתיישב מה דקשה לפי' במה שהקשה הש"ס מהריני בועליך ע"מ שירצה אבא דש"ה דל"ש דאתנאי סמך וכן מצאתי במהר"ם שיף, אכן נראה דהא בהא תליא אם נאמר שהוא חזקה אלימתא אף בטעות אשה אחת גרידתא

לכן גם בהתנה בשעת ביאה ל"מ דכל כמה דמצינן להעמידו בחזקה אלימת' כזאת העמידנו בחזקתו ודחקין נפשין ואמרינן דתנאי לא היה רק על הכתובה כמבואר בתוס' ד"ה אלא דף ע"ג בסה"ד אבל לרבה דבטעות אשה אחת גרידתא אזדי ליה לחזקה ואמרינן דאתנאי קאסמיך אזי בהתנה בשעת ביאה פשיט' ופשיט' דאתנאי שהתנה מיד קא סמך והתנאי אכולה מילת' דקידושין קאי כמו דאמרינן בעלמא ומעתה נהירנא מדברי רש"י שגם טעות אחר שאין הכל בקיאין דומה לגמרי לתנאי דאל"כ מדוע נקטו בטעם של תנאי ע"י שנכנסה לו א"ו דאל"כ הי' הדבר אצלו בספק וכן במלוה כיון שאין הכל בקיאין מסתמא לא הי' לו שום ספק בזה ואקדושין הראשונים סמך ולכן לס"ד דבתנאי פליג ר"ש ורבנן ובזה פליגי ר"ש ורבנן אי הוי חזקה אלימת' אם לא וגם בפחות מש"פ וקטן שקידש אמר ג"כ בכה"ג כגון שאמדוה בש"פ והגידו לו שכבר הגיע לכלל שנותיו ואחר שבעלה נודע שטעה ולהכי שפיר פליג ר"ש דסבר כרבה וכר"א לקמן דכיון דלאו חזקה אלימתא הוא ובהנך גוונא דטעי נמצא דומה לתנאי אבל לסברת המתרץ דבטעות אשה אחת גרידתא לכ"ע אינה צריכה גט רק דקידשה בטעות כיצד כגון בפחות מש"פ הרי דבע"כ צ"ל דאיירי שידע שהוא פחות מש"פ ולהכי אמרינן כיון שזה גלוי לכל מסתמ' בנתיים נודע לו אמיתות הדברים כמו דאמרינן בכריתות ימים שבנתיים הויין ידיעה לחלק וא"כ מ"ט דר"ש דהשתא לא נוכל לומר דאיירי כגון שטעה באומד כו' דהא בכה"ג שוה לתנאי לגמרי כאשר הוכחנו מדברי רש"י הדרא קושיא לדוכתי' לרבה דאית ליה דא"צ גט:

ה ועפ"י דברים האלו נוכל ליישב קושי' תוס' ד"ה ממאנת בסה"ד וז"ל וא"ת ולר"א דאמר לעיל ד"ה צריכה הימנו גט וכו' ולעיל דוחקין לאוקמי סתם מתני' כוותי' עכ"ל דבל"ז יש להבין בדברי ר' ישמעאל דס"ל בקידושי טעות ממאנת והולכת משמע שהוא הטעה אותה וקשה כיון דבדידה ל"ש לומר דאתנאי סמכה נפשה שבוודאי נתקיים התנאי דמאין רגלים הוכיחה כזאת דמאי איכפת ליה אם ידע בנפשו שלא נתקיים התנאי ומקדשה מחדש דמאי יפסיד בזה דבשלמא להיפוך מצאה ידו להוכיח כן כיון שנכנסה לחופה אתו ותפסיד כתובתה ותיקל בעיניו להוציאה וטוב לה לגלות לו קודם שנכנסה לחופה וכיון דאזדי לי' הוכחה זו נמצא דומה לקידשה בפחות מש"פ ובעל דלכ"ע צריכה גט א"ו צ"ל דחזרה ושינתה התנאי טרם שבא עליה ולהכי לרבנן דס"ל דהוי חזקה אלימתא אמרינן שתנאי קאי רק על מילין דנשואין כגון לירשה וכדומה כאשר נבאר לקמן אבל לר"י אמרינן דתנאי אכולי מילת' קאי ושמואל ס"ל כוותי' דלאו חזקה אלימת' הוא ולפ"ז קו' הש"ס לעיל מסיפא לאו דדחיקא לן לאוקמי סתם מתני' כוותי' אלא מכ"ע

מקשי דהא אף ר' ישמעאל לא פליג רק כשקידשה ע"ת ונכנסה לחופה על תנאי אבל כשקידשה על תנאי יכנסה סתם אפשר דגם ר"י דצריכה גט וכעין קו' תו' ד"ה דברי הכל בתה"ד וכו' וא"ת לרב תיקשי וכו' וגם ממתניתין דיבמות ל"ק לשמואל דמוקי לה כר"י וכגון שקידשה וכנסה ע"ת דבע"כ בהכי מיירי ור"א דס"ל דלכ"ע צריכה גט איירי בכ"ז בכינסה סתם:

ו קו' מהרש"א ומהר"ם שיף לרב דאף בקידשה ע"ת וכנסה על תנאי צריכה גט דא"כ אמאי קתני במתני' קדשה ע"ת וכינסה סתם צ"ג ואי משום כתובה היא אף בקידשה סתם וכינסה סתם לית לה כתובה ונראה דצ"ל דברי תו' בזה דפירשו לקמן בד"ה אלא בסה"ד וז"ל ולא עביד תנאי לסתור הקידושין אלא משום כתובה דהא תינח בקידשה ע"מ שירצה אבא אבל במומין ונדרים גם בקידשה סתם וכ"ס לית לה כתו' א"ו דצ"ל דה"פ דכמו בהריני בועליך אמרי' דתנאי משום כתובה כן במומין ונדרים אמרי' דתנאי אמילתא דנשואין קאי כגון כסות ומזונות וכדומה אכן במתניתן לא נקיט רק תורת גוונא או שאינה מקודשת לגמרי ומי שמקודשת רק שאין לה כתו' אבל לשאר מילי דנשואין הרי היא כאשה דעלמא דאל"כ הו"ל לפרש כאשר מצאנו בשאר דוכתא אמנם זהו דווקא בקידשה ע"ת וכינסה סתם אזי אמרי' דכניסא לחופה הי' מסתמא בלא תנאי כיון שלא נראה ונשמע שום תנאי בעת נשואין ואח"כ כשבעלה קידשה מחדש ולענין כתובה בתנאי קאי ומבואר ברמב"ן ושאר פוסקים דגם בנכנסה לחופה ואחר איזהו ימים קידשה דהוית נשואה גמורה דנשואין מיתלי תלוי עד שיקדשנה ובאם לא קידשה אח"כ אזי נשואין בלא קידושין ל"מ מידי נמצא אף לאביי דלא ס"ל דאחולי אחיל ואמרינן ע"ת ראשון סמך אבל מאין רגלים להמציא ולחדש דגם כניסה לחופה הי' על תנאי דמאי איכפת לי' יכנסנה בלא תנאי דהא קידושין הראשונים כבר נתבטלו ע"י תנאי ונמצא שבידו להרוס או לבנות ובאם ירצה לקדשה אח"כ אזי יכול להתנות אח"כ כיון דנשואין מתלי תלוי עד שיבעלנה ובאם לא ירצה לקדשה אח"כ מחדש א"כ ממילא פקעי הנשואין דהא בלא נשואין ל"מ מידי ולהכי לא נוכל התנאי לנקוט דקידשה ע"ת וכנסה על תנאי דא"כ פקעי הנשואין לגמרי והרי הוא כפנוי ולתנא ניחא לי' למנקט בגוונ' דנשואין קאי לכולא מילתא רק דכתובה אין לה:

ז הא דמקשה הש"ס מהחזירה כשהיא קטנה וגדלה אצלו והוא משולל הבנה דמאי ענין זה לתנאי כלל דנוכל לתלות דאתנאי סמך וגם קו' תוס' דהא בקדושי קטנה ס"ל לרבה בהדי' דצ"ג ועיי"ש ולפענ"ד דקו' הש"ס אזדי ע"פ דמפורש בב"ק בפ' הגוזל ק"י דלהכי יבמה שנפלה למכ"ש צריכה חליצה ולא דאדעת' דהכי ל"ק עצמה מפני דאנן סהדי

דמינח ניחא לה דטב למיתב ט"ד ועיין בתוס' שם דזהו כשלא נבעלה אבל כשבעלה דמחמת חזקה דאין אדם עושה בוודאי הי' דעתו לקידושין גמורין בלא תנאי וא"כ הוי לה להתנות נמצא הכא דהחזירה כשהיא קטנה וגדלה אצלו דל"ש לומר דמינח ניחא לה דטב וכ"מ כיון דבין כך ובין כך הרי הוא נשואה גמורה מדרבנן לכל עניני זכות שלה ע"י נשואין דרבנן אפי' חליצה א"צ לדעת הרמב"ם עי' אה"ע סי' קע"ג בב"ש ס"ק ק"ב וכיון דסתמא קתני או חולצת או מתיבמת משמע דשוה דינה לשאר נשים ואפי' בנפילה לפני מכ"ש חולצת או לפני יבם שאינה הגון לה מתיבמות ובשלמא לדידן דאמרי' אף בטעות אשה אחת גרידתא צ"ג וכן בהריני בועלך ע"מ שירצה אבא מפני דהוי כאומר בפירוש שמקדשה בביאה ע"י חזקה אלימתא דא"ע ב"ז ולהכי דוחקי' נפשין לומר דאף שהתנה בשעת ביאה ובכ"מ אמרי' דתנאי אכולי מילת' קאי והכי נקטינן נפשין בשפולי דגלימא ואמרי' דלא התנה רק על כתובה לחוד בכדי להעמידנו על חזקתו וכיון דהוי כאילו קידשה בפירוש לכן אמרי' דמסתמא גם היא הסכימה אתו דאל"כ הי' לה להתנות כמו במקח וממכר עיי"ש בתוס' כתו' אבל לרבה כמו דס"ל בטעות אשה א"ג דאצ"ג רק במקום דליכא למטעי וכיון דהכא מסתמא לא ניחא לה דאפי' להזקק לחליצה לחוד לא ניחא לה כמבואר בתשו' מ"צ וא"כ אם איתא דדעתו לקדשה הי' לו לומר לה בפי' כיון דמסתמא דעתה מנגדת לו וקידושין דידי' ע"י חזקה קלישתא קא אתי' לה אזי אומדנא דיד' כדקאי קאי דדוקא כשקידשה בפי' וכן לדידן דהוי חזקה אלימתא הרי זה כקידשה בפירוש ולא אתיא אומדנא דידה וקא עקר לקידושין דידי' כיון דיודעת שדעתו לקדש בלא תנאי הו"ל להתנות להדי' וע"ז מתרץ הש"ס דלא מערבינן חזקה דידי' בהדי אומדנא דידה רק נקטינן חזקה דידיה באפי נפשה ובדידי' לחודא כיון דליכא למטעי דאדם יודע שאין קדושי קטנה כלום וא"כ אם איתא דלא הסכימה הי' לה להתנות להדיא ולפ"ז ל"ק מקדושי קטנה דלעי' דהתם בחיי הבעל איירי ובסברא זו מחולקים דמקשה סבר דעל אומדנא דידה קלישא לי' חזקתו לגמרי והמתרץ סובר כיון דבדידי' דליכא למטעי מהני לי' חזקתו לאשוי קידושין גמורין הדר אמרינן אם איתא דדעתי' להיפך הו"ל להתנות להדיא כיון שדעתו מסתמא לקדשה בביאה זו אפי' במקום יבום:

ח עיין באשרי שמסכים לדברי הרי"ף דאף דבטעות אשה אחת גמורה צ"ג מטעם אחולי אחיל ולבסוף סיים מילתא דהא דצריכה גט היינו כשהי' עדי יחוד וכן בטור מביא בסי' ל"ח דברי הרי"ף וסייעתו ובסי' ל"ט מביא דברי אשרי דצריכה ע"י ונראה עפ"י דברי ר"ן קידושין פ"ק בהא דזכו ע"מ שתכתבו לו א"ה דחוזר בין בשטר ובין בשדה ולא מצי אידך למימר הריני כאילו התקבלתי מפני שהתנאי הי' לטובת המקבל והי' לו להתנות וכיון

שהתנה הנותן אמרי' בדוקא קא התנה וה"נ בכה"ג כגון שהתנה ע"מ שאין בי נדרים ובזה ל"ש אחולי אחיל כיון דבדוקא התנה וגם לא שייך סברת התוס' והר"ן דתנאי הוא אם יקפיד וכיון שכן נתבטלו קידושין ראשונים וע"י חזקה אמרי' שקידשה מחדש וצריכין עדי יחוד דווקא:

ט בדברי רמב"ם דפוסק בפ"ד מה' יבום וחליצה דחליצה מוטעת כשירה אפי' לא נתקיים התנאי ולא הביא כלל בדיני תנאים דבעינן מעשה שיכול להתקיים ע"י שליח ומתרץ הכ"מ בפ"ו מה"א דתוס' הש"ס קאי דווקא דלית לי' אחולי אחיל אבל לדידן דפסקי' כר"א דבקידשה ע"ת אפי' בנכנסה לחודה צ"ג מטעם דאחולי אחיל גם חל"מ כשירה מטעם זה ודבריו תמוהין דהא בהלכות קידושין הביא דצ"ג מספק דילמא אחולי אחיל וא"כ גם בחליצה אמאי כשירה ומותרת לשוק וכבר עמד בזה הלח"מ עיי"ש ונלפענ"ד דלכאורה קשה דמאי הקשו מחליצה אקידושין על ר"י דכמו דאמרי' דכיון דעבד מעשה אחולי אחיל לתנאי בשעת חליצה ה"נ כיון דבעל וכו' דשאני התם דחזינן חליצה מעליתא בל"ת אמרי' דתנאי ראשון דברים בעלמא המה ומעשה חליצה כדקיימא קיימא אבל הכא כיון שקידשה על תנאי והתנה התנאי בשעת קידושין ונתבטלו הקידושין על התנאי א"כ אף דבעל בלא תנאי הא לכ"ע היכא שקידשה מכבר נקטינן את הביאה לנשואין ולא לקדושין ומנ"ל לומר ולהוסיף בו שיעשה הביאה לקידושין ולנשואין כמבואר בר"ן בריש הסוגי' דאף שעושה סתם אמרי' שעושה בלא תנאי ולא סמך ע"ת ראשון אבל מהיכא תיתי לומר עוד שישנה מן כ"ע, ויקדשה עוד הפעם וכיון שכן ממילא אין צריכה גט דהא נשואין בלא קידושין ל"מ מידי א"ו דקו' הש"ס הכי קאי דכמו דאמרי התם בחליצה שעשה המעשה בלא תנאי ה"נ נאמר בקידשה ע"ת וכס' דאחולי אחיל לתנאי קמא וקדושין הראשונים חלים למפרע וכיון שכן עדיין קשה דמנ"ל לש"ס לומר דקסבר ר"י דבודאי עשה המעשה בל"ת דילמא ספוקי מספקי לי' ואעפ"כ החליצה כשירה בודאי כיון דמספקא לן אם עשה החליצה ע"ת אם לא נמצא דמספקא לן אם הי' תנאי אם לא והרי זה דומה לדברי רשב"א סי' תתק"ו מובא בב"י ק"ט בעובדא דכרם דתרי ותרי שמכחישם זא"ז אם הי' תנאי דאמרי' אין ספק מוציא מידי ודאי ול"א קבב"ע כיון שמכירה הי' בודאי והתנאי ספק אבל בקידשה ע"ת ובעלה סתם כיון דגם התנאי הי' בודאי ומספקא לן אם נתקיים התנאי דבזה ודאי אמרי' ובב"ע כמבואר להדי' ברשב"א בפ' מ"ש גבי נתינה בע"כ דמס"ל אי הוי נתינה אזי גבי קרקע אמרינן קבב"ע והוא כיון דגם התנאי הי' בודאי וכן מחלק המ"ל בפ' כ"א מהמ"ל מסברא דנפשי' וה"נ גבי קידושין מוקמין לה בחזקת פנוי' ונראה כיון שקו' הש"ס על ר"י אזלי ור' יוחנן סבר בפ' הזורק דאף בספק קרוב לה צ"ג ורבה

ור' יוסף פליגי בזה דדוקא בתרי ותרי צריכה גט ונראה דבזה פליגי דרבה ור' יוסף סברי דחזקת פנוי' הוי חזקה אבל בתו"ת ל"ש חזקה דתרי אלומי להפקיע מחזקה אם אמרי' דתו"ת סד"א אזי צ"ג מדאוריית' ולכה"פ צ"ג מדרבנן ור"י סבר דאין זה חזקה כלל כיון דעשוי' להשתנות ואנן פסקי' כר"י (ועי' ר"ן קידושין פ"ק גבי נתן הוא וא"ה ולדידי' בע"כ צ"ל דאין זה ספק כלל דאל"כ אמאי אינה צ"ג אפי' מדרבנן ולפ"ז לדידן דפסקי' באמת בקידושין דהוי רק ספק קידושין דילמא אחולי אחיל אבל בחליצה כשירה בודאי דאף שהיתה בחזקת זקוקה מ"מ לא עדיף מחזקת ממון גבי קרקעות דאמרי' אין ספק מוציא מידי ודאי וה"נ בחליצה דדמי להיכא דמס"ל אם הי' ע"ת אם לאו דמאי איכפת לן בתנאי שהתנה קוד' המעש' ואנן מס"ל אם עשה המעשה ע"ת הראשון א"ל ולא עדיף מתו"ת המכחישים זא"ז:

י ויש להתבונן בדברי רמב"ם בפ"ז מהמ"א ה' כ"ג דפוסק בקידשה ע"ת וכינס או בעל צ"ג מספק דילמא אחולי אחיל ובמקדש במלוה ובעל צ"ג מוודאי ובפשטות הסוגיא משמע להיפוך דלרב אמי תנאי ומלוה שוים ולר"כ משמע דווקא בתנאי צ"ג דנוכל לומר דחיילי קידושין ראשונים משא"כ במלוה דצריכין לומר דקדשה מחדש ואין הכל בקיאים אצ"ג ונראה בהבנת דבריו כיון דאנן פסקי' כעולא אמר ר"א וכרב דאף בנכנסה לחופה צ"ג מטעם דילמא אחולי אחיל כמבואר בר"ן דבע"כ מס"ל דאם נאמר בודאי אחיל יתחייב גם בכתובה או מט"א יהי' מאיזהו טעם שיהי' וכיון שכבר ישנו בעולם סברא זו א"כ אף אם נאמר דלא אחיל ובודאי קידשה מחדש דאין אדם עושה ב"ז מ"מ הוי כמקדש בלא עד דהא העדים אינם יודעים בבירור בקדושי ביאה הזאת דדילמ' לא קידשה מחדש רק דאחולי אחיל ועי' באה"ע סי' ל' ס"ק ס' בב"ש דבספק קרוב לה היכא דמס"ל לעידי קדושין גופי' לא הוי קדושין כלל דהוי כקידשה בלא עדים אכן מדברי תוס' דף ע"ג בסוגין ד"ה והא ל"מ הכא דא"כ לא היקש' מידי אבל במקדש במלוה ובעל כיון דל"ש אחולי אחיל הוי ודאי קידושין ע"י חזקה דא"א עב"ז:

יא באופן אחר נראה לפענ"ד ליישב דבריו דבלא זה קשה להבין דליפלגי אמוראי במציאות אם גם במלוה ובעל אית' לחזקה דא"א עושה בב"ז והסברא בעצמו קשה להבין דבאם אנחנו יודעים בבירור ששגה בזה וכסבור שמקדשין במלוה היאך ננקוט בודאי שבעלה לשם קידושין ונראה דבהא פליגי דרבה סבור דבטעות אשה אחת גרידתא אצ"ג דעל תנאי קא סמיך ולא כיון לקדש בביאה וכן במקדש במלוה ובעל אצ"ג ומר סבר דכיון דאזלו ידע שלא נתקיים התנאי אז בודאי יקדשנה בביאה ולא יבא עליה לשם זנות וכן במקדש במלוה ובעל דאלו ידע דמקדש במלוה א"מ בוודאי יקדשנה בביאה ודמי

להאי דאמרינן גבי עירוב במי שישב בדרך ועמד וראה שהוא סמוך לעיר ובה"ש לא ידע וקסבר ר"י שיכנס וכן במי שישן בדרך ולא ידע שחשכה יש לו אלפים אמה לכל רוח:

יב עיין עירובין דף מ"ה ובאשר"י שם דאף דחפצי הפקר **(בזמן הזה אינו בנמצא כלל חפצי הפקר כי כל דבר שאין לו בעלים מיוחדים הם ברשות הממשלה יר"ה)** לא קנו שביתה אפ"ה פסקינן כר"י ב"נ דהואיל וניעור קנה ישן נמי קנה הרי שאף בלא מתכוין כלל אפ"ה אמרינן דכיון דאלו ידע בודאי היה כוונתו לקנות קונה עתה בלא כוונה ואף דפלוגתא דתנאי הוא הכא דאיכא חזקה דמסייע לכ"ע קונה איברא בקידושין וכדומה עדיין לא עדיף מעודר בנכסי וכו' [יבמות ל"ב ע"ב] אכן נראה דכ"ז הכא שלא נתכוון כלל אבל היכא דמעיקרא נתכוון לקנותה ולקדשה בקנין גרוע ואח"כ קידשה בקידושין גמורים ולא נתכוון אז דאזי מסתברא דמצטרף כוונה הראשונה בהדי מעשה אחרונ' והבאתי לזה הרבה ראיות אלא מפני שאין הזמן גרמא, ונהדרינן למילתא קמייתא דמאן דסבר במקדש במלוה ובעל צ"ג לא מטעם שהוא נתכוון לקדשה בביאה רק דאנן אמדינן דעתו שאילו ידע המקדש במלוה א"מ אזי לא יעשה בב"ז ויתכוונו שניהם להתקדש בביאה ואף שלא נתכוונו שניהם בשעת ביאה לשם קידושין אפ"ה מקודשת דמצרפין בהדי כוונתם בראשונה ולפ"ז שפיר פי' הרמב"ם דבמקדש במלוה ובעל צ"ג בודאי אבל בקידשה ע"ת ובעל פסק דהוי רק ס"ק דהא הבעל ע"ת קא סמך ולא נתכוין לשם קידושין וכוונה ראשונה לא מהני ול"מ דהא גם כוונה ראשונה היה רק על תנאי שעבר וכבר נתבטל המעשה והכוונה רק מטעם אחולי אחיל צ"ג מטעם ספק וגם דברי ר"ן שפירש בהא דאמר רבה אבל טעות אשה אחת גרידת' ד"ה אצ"ג דדוקא בכעין ב' נשים אמרינן אחולי אחיל אבל מטעם א"א בב"ש ל"ש כיון דאתנאי קא סמך והוא תמוה חדא כיון דהשתא לא חזינן בפי' מאן דפליג אבייי בהא עד למסקנא דנמצא מפורש לעולא דבע"כ צ"ל לדידי' לרב דאפי' בכניסה לחופה צ"ג אבל לרבה מנ"ל הא וכמו דמפלגינן בטעמא דאחולי אחיל ה"נ כמו כן נחלק בטעמא דאין אדם עבב"ז ועוד דהא חזינן דטעמי' דא"א בב"ז וקידשה מחדש הוא חזקה אלימתא היכא דשייך מלומר אחולי אחיל דהא מטעם חזקה זו עושה קידושי ודאי כגון בפחות מש"פ וכדומה ומטעם אחולי הוי רק ס"ק ומאין נסתעף סברא זו דהיכ' שנוכל לומר דאתנאי סמך וטעם חזקה אפי' לספק קידושין ל"ח וטעמא דאחולי ניחוש ולהנ"ל אתי שפיר דהא ודאי בין בטעות אא"ג ובין בטעות ב"נ לא נוכל לומר דאדם יודע ובעל בעצמו לשם קידושין דהא אפי' בטעות כעין ב' נשים מ"מ כסבר שהיא מקיימת לתנאו רק ע"י אומד דעת חכמים דאמדינן לדעתי' דאילו היה יודע שיש בה מומין בודאי היה מקדשה מחדש וכיון שכן אף בטעות אא"ג ג"כ איכ' לאומדנ'

זו א"ו שהוא מחמת שלא נתכוונו לקנות כלל כיון שמעיקר' קידשה ע"ת נתבטל ג"כ כוונה הראשונה ולהכי צ"ל דטעמי' דרבה בטעות כעין ב' נשים הוא רק מטעמי' דאחולי אחיל ואפי' בנכנסה לחופה לחוד ואף שהוא לא אסיק אדעתיה ממומין כלל מ"מ בכעין ב' נשים אמדינן לדעתיה דמחמת חיבת חופה אלו אסיק אדעתיה שיש בה מומין אולי היה מוחל לתנאי משא"כ בטעות אא"ג אזי ליכ' אומדנ' דהוא סמך אתנאי ובודאי לא ימחול אבל אביי דכסבר לעיל מטעם א"א עבב"ז קידשה מחדש ע"כ צ"ל די"ל דתנאי מילתא אחרית' הוא ולא נתבטלה כוונתם לגמרי כעין שמצינו ברא"ש פרק המגרש גבי ע"מ שלא תנשאי לפלוני אבל לרבה בע"כ דלא ס"ל הכי דאל"כ אף בטעות אא"ג נמי א"ו מטעם אחולי אחיל אתינן עלי' ובמחילה כהאי מועיל אף זולת כוונתו רק ע"י אומד דעת לחוד ובהכי אזלי כל ש"ו כאשר פירשנו דמעיקר' קא ס"ד דכל הני דנקט בברייתא כגון פמש"פ וקטן שקידש דומי' דתנאי נקיט ואזיל אף דסמך אתנאי ה"נ פחות מש"פ איירי בכה"ג שנתאמת לו ששוה וכן קטן שקידש כגון שאמרו לו שהגיע לכלל שנותיו ואח"כ נתבררו הדברים להיפך ואע"פ כן מקודשת דאף שהוא לא נתכוון כלל לשם קידושין מ"מ מקודשת בודאי ע"י אומד דעת חכמים ומצטרפין את כוונתם מתחילה ואף בקטן כיון דבמחשבתו ניכרת לגמרי מתוך מעשיו אית לי' מחשבה אפי' מדאוריית' עיי' חולין י"ד תוס' ד"ה ותיבעי ע"ד תוס' ד"ה תנאי וכו' וא"ת ומה סברא יש כאן דלא גמרינן מהתם אלא לענין מה שהוא סברא וכו' וי"ל דהיינו טעמא דהואיל והמעשה כ"כ בידו שיכול לקיימו. ע"י שליח סברא הוא שיהיה כמו כן בידו לשווי' ביה תנאה אבל חליצה שאין בידו לקיימה ע"י שליח לא הוי בידו נמי למירמי ביה תנאו וכו' ועי' בפ"י שתמה ע"ז במס' גיטין דע"פ סברתם בפ' אף על פי דמצד הסברא אין שום תנאי מועיל כלום דאין דיבור מבטל מעשה רק דגמרינן מתנאי ב"ג וב"ר עיי"ש וכיון דתנאי מועיל אף במעשה אלים שיכול לקיים ע"י שליח מכ"ש שיועיל במעשה קלישת' שאינו יכול לקיים ע"י שליח וזה כמו כ"ח שנה שעלה על דעתי לפרש דבריהם הכי דכיון שהתורה הקפידה שיגמר כל מעשה חליצה ע"י עצמו דווקא ולא ע"י שליח אע"פ שעשה ע"י צוויו אפ"ה לא מהני וא"כ ממילא בתולה תנאי בדידה כגון' ע"מ שתתן לי ר' זוז הרי כל מעשה החליצה תלוים בדידה וע"י נתינתה נגמר החליצה וא"כ אף כשיתקיים התנאי דין הוא שלא יועיל החליצה והרי התנאי סותר המעשה לגמרי ולהכי תנאי בטל ומעשה קיים ולפ"ז ישבתי קו' תוס' במס' נזיר דף י"א ד"ה דהוי דמצינו תנאי בנזיר כגון ע"מ שאקריב בבית חוניו ואמאי דהא אי"ל ע"י שליח ולפי הנ"ל ניחא כיון דגם התנאי תלה בעצמו תו לא איכפת לן במה שאי"ל ע"י שליח ויתיישב ג"כ קו' רבא על רבינא דס"ל לכ"ע יש תנאי בחליצה

דאיירי נמי שתולה התנאי בעצמו אבל היכא שיכול לקיים עיי"ש גם תנאי מהני כמו בגיטין וקידושין דאף שלא נגמר ע"י לחוד כיון דעל ידי דיבורו נעשה לא גרע משלוחו ואשה עצמה מביאה גיטה:

יג ועוד נראה עפ"י דברי ר"ן בר"פ נה"מ דאם הפר הארוס וקיים אבי' אף שישאל אח"כ על ההיקם לא מהני הפרתו כלום כיון דקלשתא בשעתי' דהא הפרתו לחוד לא מהני להכי לא מצית לחול למפרע דדווקא בקידשה ע"מ שאין עלי' נדרים והלכה אצל חכם והתיר לה מקודשת כיון שהמעשה אלים בשעתי' יש בה אלימות ג"כ לחזור ולניעור למפרע ואפ"ל עפ"י סברתו דהיכא דהמעשה קלישתא שאינו יכול לקיימו ע"י שליח גם תנאי אינו יכול להתנות דאין בהם אלימות כ"כ לחזור ולניעור למפרע ע"י קיום התנאי וכיון שאף אם יתקיים התנאי יתבטל המעשה הרי התנאי סותר המעשה לגמרי ותנאי בטל ומ"ק אמנם כ"ז בתנאי דלהבא אבל בתנאי דלשעבר ל"ש הכי ויתיישב הא דרבינא דלכ"ע יש תנאי בחליצה כגון בתנאי דלשעבר דבאם נתקיים התנאי אזי המעשה חל מיד:

יד רמב"ם פ"ז מהמ"א ה' כ"ג המקדש ע"ת וכו' וביטל התנאי אעפ"י שביטלו בינו לבינה שלא בפני עדים בטל התנאי והרי היא מקודשת סתם ובהשגות משיג עליו ומצריך לבטל התנאי בעדים ופירשתי דבריו דס"ל כשיטת הרשב"א דמחולה ל"מ בקידשה ע"ת (ומה שמביא הר"ן בשמו דלא ס"ל כרשב"א אם בפירוש מצא כן בדבריו אולי לא זהו הראב"ד שבהשגות ותרי ראבד נינהו) ועי', רשב"א גיטין בפ' מ"ש גבי מחולין לך לא מהני למסקנא אבל אם מבטל התנאי ואומר הרי זה גיטך ובלא תנאי בוודאי מכאן ולהבא ודוקא גבי מחולין לך דקיומי תנאי קא בעי ועיי"ש הרי להדיא דביטול תנאי הוא רק ע"י שמגרשה מחדש דאנן פסקי' כרבנן דא"צ ליטול הימנה ולחזור וליתן לה אבל צריך לומר לה הרי זה גיטך (ועי' בתשו' הרא"ש כלל ל"ה דמתחלת דבריו משמע לכאורה דמקודשת למפרע אבל מסוף דבריו משמע ונראה בעליל דמקודשת רק מכאן ולהבא דהא מביא שם דאף שנתאכלו המעות מקודשת דדמי לאומר הא"מ לאחר ל' יום וכו' דהני זוזי לא למלוה דמי וכו' אכן נראה מדבריו דאצ"ל לה הרי את מקודשת מחדש דמה שאמר לה מתחילה מהני אח"כ כשביטל התנאי אבל מדברי רשב"א גיטין הנ"ל נראה להדיא שם דצריך לחזור וליטול הימנה עיי"ש) ולהכי כיון דביטול התנאי בתורת מחילה ל"מ ולא מידי לדעת רשב"א רק בתורת חזרה ולהכי צריך לחזור ולומר לה לשון קידושין בפני עדים דווקא ועפ"ז יש ליישב קו' הלח"מ שם על רשב"א דהא לעולא אמר ר"א בע"כ צ"ל דבכונס ולא בעיל פליגי ולרב מקודשת ע"י מחילה דאחולי אחיל לתנאי ולהנ"ל צ"ל דהא דפשיטא לי' לרא"ש דאף בנתאכלה המעות מקודשת זהו לשיטתו דמשמע לי דא"צ

לקדשה מחדש דהא תנאי מילתא אחריתא וכיון דאתי דיבור ומבטל דיבור ובטל הדיבור הראשון מכאן ולהבא דבודאי אין סברא לומר שיעקור דיבורא למפרע אבל לשון קדושין שאמר מתחילה נשאר בקיומא מכאן ולהבא מעת הביטול ואילך אבל לרשב"א כיון דס"ל שבטל לשון הקדושין שאמר מתחילה וצריך לחזור ולקדשה נראה דבנתאכלה המעות א"מ כלל לדעת הרמ"ה ור"ן (בסי' לא) גבי בזו ובזו דלדידהו ל"ד כלל למקדשה לאחר ל' יום שכבר נגמר לשון הקידושין עיי"ש א"כ מכש"כ הכא שצריך לחזור ולקדשה מחדש וכבר בטל לשון הראשון לגמרי ע"י התנאי שהתנה מתחילה ולהכי פי' הרשב"א בדברי אביי שמפרש רק מטעם אין עב"ז ולא מטעם ביטול התנאי וחלין קידושין הראשונים בודאי דמשמע לי' דמסתמא קידשה בכסף ולא בשטר ולהכי א"מ ע"י ביטול כיון דכבר נעשה מלוה בידה אבל לעולא כיון דס"ל דבבעל לכ"ע צריכה גט לא נשאר לנו לאוקמי פלוגתי' רק בקידשה בשטר וע"י חיבת חופה אמרי' דנעשה כאומר לה הא"מ ונתקדשה ע"י ביטול התנאי:

טו עיין גיטין ע"ה בתוס' ד"ה לאפוקי וכו' וא"ת בשלמא תנאי כפול ותנאי קודם למעשה וכו' ילפי' שפיר מתנאי בני גד ובני ראובן מדנכתבו בזה הענין ש"מ בעינן כהאי גוונא אבל שלא יהא מתנה עמש"ב ואפשר לקיימו ע"י שליח היכא ילפי' מהתם כדאמרי' בכתובות דילמא בלא"ה נמי מועיל תנאי אלא דהכי הוה מעשה וי"ל משום דכל הכתובים דמייתי בקדושין הוו בענין זה ש"מ דבעינן ממש כה"ג ואם בחקותי תלכו ואם תאבו ושמעתם נמי רוב מצות ע"י שליח עכ"ל ותמהו כל האחרונים דמשמע מקושיתם ומתירוצם דאפשר לקיימו ע"י שליח קאי על התנאי ומש"ה קשי' להו שהרי כו"כ מצות שצריך לקיים בעצמו ותירצו דרוב מצות יכול לקיימו ע"י שליח ולא כן הוא שלא מצינו זה רק במעשה כגון בחליצה ובקדושי ביאה ולא בתנאי וכן פירשו בעצמם לקמן פ"ד ד"ה ע"מ שתעלה לרקיע וכולם תמהו על דבריהם עד להפליא ונראה לענ"ד ליישב דבריהם בפשטות ודבריהם סובבים בהא דאיתא ב"מ פ"ו ע"ב אמר ר"י אמר רב כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו עשה הקב"ה לבניו בעצמו וכל שעשה אברהם ע"י שליח עשה הקב"ה לבניו ע"י שליח ואל הבקר רץ אברהם ורוח נסע מאת ה' וכו' שהוכיח זה מכמה כתובים אלמא דמידת הקב"ה כך הוא לעולם ולא ישונה לנצח שכל המצות שעשה בעצמו לא יפרע ע"י שליח והכי קשיא להו כיון דכמה וכמה מצות שצריך לקיימו בגופו וא"כ גם השכר לא ישולם אלא ע"י עצמו ואי אפשר לקיימו ע"י שליח רק כביכול בכבודו ובעצמו וא"כ א"א לקיים המעשה שהוא שכר המצוה ע"י שליח

הלכה ה - בדיני כל דמקדש וכו'

סימן א

בדיני כל דמקדש וכו', ולהבין לאשורם דעת רבותינו הראשונים, נ"ע:

א דעת התוס' בבא בתרא דף מ"ח ד"ה תינח דבכיון נקטי הש"ס בכמה מקומות כל דמקדש אדעתי' דרבנן מקדש ובעובדא דנרש ובתלוהו וקדיש שבקוהו מטעמי' דמילתא דהיכא דקידש כהוגן אין בידם להפקיע רק משום דקידש אדעתם והיכא דקידש שלא כהוגן אזי לא שייך כלל דקידש אדעתם אמנם בזה בידם להפקיע בלא"ה משום טעמא דאסמכתא דקרא כמבואר בפ' השולח דף ל"ו עיי"ש ויש להבין לדידן דפסקי' דאין כח ביד חכמים לעקור בקום ועשה אם כן היכא דקידש בביאה היכא הפקיעו בתלוי' וקדיש ובעובדא דנרש כיון דלא קידש אדעתם וא"ל דבכה"ג לא הוי כקום ועשה כיון דריעותא נולדה בשעת קידושין תיכף וא"כ נשארה בחזקתה כמו שהיתה דא"כ גם במפריש מן הטמא על הטהור נמי נימא הכי וניהדר לטיבלא כמו שהי' ואפ"ה פסקי' התם כר' נתן בר אמי דהוי תרומה רק דלא עשה כלום לתקן השירים ודוחק לומר דאזלי לשיטתייהו ביבמות פ"ט ע"ב ד"ה כיון ופ"ח ד"ה מתוך דהיכא דחזו טעם הגון יש כח ביד חכמים לעקור אפי' בקו"ע דאיזהו גבול ניתן לזה וראי' לזה שהרי היקשו בגיטין דף נ"ה בד"ה שלא יאמרו וכי יש כח ועוד מדלא הביאו ראי' מעובדא דנרש ומתלוי' וקדיש משמע דניחא גם בלא"ה וגם מסברא יש לחלק דדוקא בע"א במיתה כיון דעפ"י שיקול דעת חכמים מסתמא קושטא קאמר ולא איברי סהדי אלא לשיקרא וממילא מותרת גם מן התורה וגם בנשואי קטנה כיון דדמי למת מצוה שהתירו רחמנא לטמא ולא חידשו בתקנתם אלא בשמא לבד ולכלול אותה בשם זה שהתירה התורה אבל הכא שגם התורה בעצמו לא הפקיע קדושין אפי' בחייבי לאוין ועשה מדוע יגדילו שלא כהוגן לבד מהיכא דעשה להדיא למרות פי עליון (וזה כעין קו' המרדכי ר"פ האומר בקדושין שיתבאר להלן ותירוצו לא שייך לדעת התוס') ולאחר העיון נראה עפ"י דבריהם התם בד"ה קידש בביאה דמש"ה לא דמי לתלוהי ויהיב דכנגד גופה שקנוי לו מתחייב לה בשאר כסות ועונה וא"כ בתלוי' וקדיש כיון שהפקירם הפקר כנגדה ותו אין בידו להתחייב לה מאומה שהרי עשאוהו הכל מה שיש לו ומה שיהי' לו כהפקר **(כל זה אינו מדבר רק לענין קדושין אבל גוף דין הפקר אינו נוהג בזמן הזה)** כנגדה בכל מילתא דתלי באישות והדר דינה לתלוי' ויהיב וממילא אין בקדושין כלום אפילו בקידש בביאה ובעובדא דנרש דלא שייך טעם זה דהרי התם מדעתה נתקדשה לו אמנם גם שם ניחא מטעם הפקר דשאר וכסות דהרי אם קידש אשה חוץ משאר וכסות איתא בתוס' נזיר י"א ד"ה האי וכו' וז"ל

בתה"ד דגבי קדושין שאני דאפילו אמר בפירוש חוץ משאר לא מהני לי' דבורו דאין קדושין לחצאין וכי אמר הרי את מקודשת מקודשת וכי אמר חוץ משאר לאו מידי קאמר ולכך חייב בכולן וכו' וצריך להבין מאי שנא מגט דאם אמר הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני דאינה מגורשת רק משום דשאני קדושין דממילא פשטא בכולה כקו' הש"ס בקדושין דף ז' ותירוצו דש"ס התם בהמה הכא דעת אחרת לא שייך בזה דמסתמא ניחא לה ולא דמי לחציך מקודשת לי דעיקר החסרון בגופה תלי' ועוד דחיוב שאר וכסות לאו בדעתו תלי' מילתא רק דרחמנא רמי' עלי' כנראה בעליל מדבריהם בכתובות נ"ו בד"ה הרי בסה"ד וז"ל שאני התם דחייבתו תורה וכו' הלכך במקום שאין משעבדים עצמם פטורין עכ"ל וצריך לומר דשאני שו"כ דרחמנא רמי עלי' שלא מדעתו וגם לדעת רשב"א קדושין שמפרש דגבי חציך הוי כמקחת את עצמה וא"כ לענין שו"כ דלא שייך טעם זה שפיר אמרי' דפשטה בכולו וא"כ בעובדא דנרש הפקיעו גם קדושי ביאה מטעם אסמכתא דקרא דמבואר בפ' השולח דף ל"ו עיי"ש מחיובא דשו"כ וכיון שאין הנכסים ברשותו לענין זה והוי כנכסי חבירו לגמרי דאז אי אפשר לפשוט בכולו וממילא נתבטלו הקדושין משום דאין אישות לחצאין כמו בגרושין דגם בשו"כ שייכא עיקר מהאישות כמבואר בדבריהם לעיל:

ב אמנם בפרש"י מבואר ביבמות ק"י גבי עובדא דנרש שהוא ג"כ מטעם כל דמקדש שגם שעשה שלא כהוגן בזה משום זה לא נעזב כאיש משולח לצאת מאגודת חכמינו ז"ל לגמרי דאין דנין מפרט על הכלל וכן פרש"י בריש פסחים גבי חיטי קורדנייתא שהוא מטעם כל דמקדש שגם שעשה שלא כהוגן שקידשה באיסורי הנאה וקשה דא"כ מה תירצו בש"ס דמש"ה לא מהני ביטולו בשית ועובר אח"כ מדאורייתא כשם שהפקיעו הקדושין דקדושין שאני משום שקידש על דעתם ואדרבא נוכיח מזה דלא הפקירו לגמרי שהרי לולא זאת לא הפקיעו משום הפקירא לחוד יהי' מאיזה טעם שיהי' מ"מ מוכח שלא עשאו כהפק' בחמץ דרבנן וא"כ מדוע יעבור בב"י מדאורייתא כיון שמדאורייתא הוא ברשותו וגם חכמינו לא הפקיעו רשותו לגמרי רק גבי קדושין משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש אבל לדעת תוס' ניחא כיון דקידש בא"ה דרבנן או בשעות דרבנן וחמץ דאורייתא אזי מסתמא לא קידש אדעתא דרבנן ורק מטעם הפקר לחוד הוא דנפקעו קדושיו וכיון דמשום אסמכתא דקרא הוא אזי נידון כדאוריית' ממש ומש"ה עובר בב"י אח"כ כשביטלו בשית אולם לקושטא דמילתא נראה דאי אפשר לומר דמטעם אסמכתא דקרא לא מהני הביטול בשית מדאוריית' דא"כ איך יעבור בב"י אח"כ כשביטלו בשית כיון שנעשה כהפקר שוב אינו שלו לעבור עליו כמו בהפקר ממש דא"א לאחוז החבל

בת"ר, וממ"נ לא יעבור מדאוריית' וא"א לומר שיהי' כהפקר רק לענין ביטול לחוד דא"כ גם במפריש מן הטמא על הטהור נמי נימא דהאי גריוא הדר לטיבלא ע"י אסמכתא דקרא ואפ"ה מוטל עליו לתקנו אח"כ א"ו דכגון זה לא נותן בידם רק באם שיוציאו מרשותו או כלל לא ועי' יבמות פ"ט ע"ב תוס' ד"ה שהפקר דמבואר כן בדבריהם שם דאין כח בידם להפקיר **(כל זה אינו מדבר רק לענין קדושין אבל גוף דין הפקר אינו נוהג בזמן הזה)**. לחצאין ונלפענ"ד בזה דש"ו בפסחים הכי שייטא ואזלי וטרם נציע מה שצריך ביאור במקומו (ואח"כ נציעה לבאר הנוגע בכו"כ סוגיות וכבר העמיקו והרחיבו בזה רבותינו אחרונים רק עודנו נשתארו כעוללת בראש עמיר לצעיר כמוני) והוא דהרי חזינן בכו"כ תקנות ואיסורין דרבנן אשר נשארו בהווייתן ולא נתעלו חוץ ממדריגתם אפס דבר גם בדברים שהי' רשות בידם להתהלך גם נגד חוקי דאוריית' כמו בנכסי לך ואחריך לפלוני דתיקנו דאסור לראשון למכור ואפ"ה אם עבר ומכר מהני וכן במוכר עבדו וכן באיסורי הנאה דתנן אם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת ואמרי' בנדרים פ' השותפין מ"ז דלכתחילה לא הרי אף דאסור לכתחילה לכמה פוסקים אפי' בחליפי חליפין אפ"ה לא הפקיעו הקדושין עי' תשו' רמב"ן סי' קכ"ה שמביא שם ראיות אלה ועוד נראה לי ראי' ברורה דהרי אנן פסקינן כרבי דבטלו מבוטל עי' אה"ע סי' קמ"א סעי' ס' אע"פ שאינו רשאי לבטלו שלא בפני השליח ועל מדוכה זו אזדי השו"ט בפסחים אם גם בשעות דרבנן לא יצאו מגדרן ונשאר רק בהווייתו באיסורי דרבנן לחוד וממילא מהני הביטול שלו אז שלא יעבור אח"כ או דילמא כיון שכח בידם בשב וא"ת דכיון שאסרו בהנאה מדרבנן נסתלק ממילא הביטול שלו בשוא"ת כיון שאינו ברשותו מדרבנן ואזי עובר ממילא בב"י כשהגיע זמן איסורו כיון דמצינו כן כמה פעמים דנחתו ג"כ לדברים הנוגעים לדאוריית' כמו בסדין בציצית והזאה ואיזמל אולם באחת משתים יבחן הדבר אם בשוא"ת או במקום דאית בי' משום אסמכתא דקרא דאז אפי' נגד קו"ע ניתן להם מדאוריית' ומצד הסברא פשוטה נראה כשם דניתן להם כח מדאוריית' היכא דאיכא משום אסמכתא דקרא כן בשוא"ת ניתן להם כח מדאוריית' אפי' במקום שיסתעף מזה אח"כ נגד דאוריית' להחמיר ובלבד שלא יסתעף מזה איזהו קולא נגד דבר תורה בקום ועשה ומש"ה במפריש מן הטמא על הטהור לא אמרי' דהאי גריוא הדר לטיבלא משום דלית בי' משום אסמכתא דקרא אע"ג דבשעה שהפריש דומה לשוא"ת ונאמר דנשאר בחזקתו כמו שהי' ויהדר לטיבלא ויהי' כולו באיסורו משום דעתיד להסתעף מזה לסלק את האסור מן התורה בקו"ע אם יפריש אח"כ מיני' ובי' או ממקום אחר אבל במקום שלא יצמח מזה להקל על האסור מן התורה בקו"ע ובשעתו הוא בכלל שוא"ת אזי דינו

כדאוריית' ממש לכל חומר שיסתעף אח"כ לכל דינין שבתורה ולכל ענינם בלא מגרעת מן ד"ת אפס דבר ולקמן נביא כמה ראיות לזה בעזה"י ומש"ה גם בביטול בשעה ששית כיון שנאסר מדרבנן ובשעתו הוי שוא"ת אזי ממילא עובר אח"כ בב"י הגם דלית ביה משום אסמכתא דקרא דהא לא צריכין לאסמכתא דקרא אלא במקום קו"ע בשעתיה כמו בירושת הבעל או שיסתעף אח"כ איזהו איסור מן התורה בקו"ע כמו מה"ט על הטהור ומסקינן דגם באיסורי הנאה בשעות דרבנן הזקיקו את עצמם לחפש להם דרך ומסלול בכל אשר בידם לעשות וראיה מדרב גידל א"ר דאמר דאין חוששין לקידושין ע"י אסמכתא דקרא אמנם הא תינח בחמץ דרבנן דנוכל לומר שמפני אסמכת' דקרא לחודא הפקיעו הקידושין אבל בחמץ דאוריית' ושעות דרבנן דא"א להפקיע ע"י אסמכתא דקרא לבד דכיון דאין חוששין לקידושין ונמצא החמץ של המקדש הוא כבתחילה והוא עובר אח"כ בב"י כשמגיע עידן איסורא וכבר ביארנו דאין הפקר לחצאין רק משום דמצטרפינן בהדי' הטעם משום דכל דמקדש כמבואר ברש"י שם ואופני הרכבת שני טעמים הללו בפרטות יתבאר להלן על מכונם) וכיון דחזינן שהזקיקו את עצמם בכל תחבולות האפשרי להפקיע אפי' בקו"ע כדי שלא יועילו מעשיו וחפשו באמתחתם בכל היכולת הניתן להם מן התורה כן ה"ה לענין ביטול הגם דל"ש משום אסמכת' דקרא שהרי זה סותר למטרת כוונתם שהרי רצו להפקיע ביטולו כדי שיעבור ואם יתקפיהו ע"י אסמכתא דקרא אזי לא יעבור רק משום טעמא דשוא"ת לחוד הוא דאתינן עלי' להפקיע הביטול בשעתי' וממילא יעבור אח"כ מדאוריית' גם לדעת התוס' דהיכא דעשה שלא כהוגן לא שייך לומר אדעתי' דרבנן מקדש צ"ל דבחמץ דרבנן ושד"א הוא מטעם אסמכת' דקרא לחודא דהרו בחמץ דרבנן לכ"ע אינו עובר בב"י ובחמץ דאורייי' ושד"ר כיון דאדם טועה בשעה א' ועלול לטעות בזה תלינן בטעותי' (עיי' ר"ן שם) ומש"ה לא יצא בזה מגדרת חכמים ועודנו קשור באגודתם ואמרינן שמסתמא קידש אדעתי' דרבנן כדי להפקיע קידושיו שע"י אסמכת' דקרא לחודא אי אפשר כנ"ל:

ג ועתה רצינו לבאר דעת רש"י יבמות צ' ע"ב וכן בפ' ב"ש ק"י שהרכיב שלשה טעמים כחדא לס"ד דרבינא דאמר תינח דקדיש בכספא והוא משום כל דמקדש תולה בדעת חכמים דהא כדת משה וישראל קאמרינן ואפקעינהו רבנן ע"י גט זה לקידושין מינה ושוינהו למעות דקידושין מתנה למפרע ע"י אסמכת' דקרא וכן בגיטין ל"ג ובריש כתובות פרש"י ג"כ משום דקידש אדעתם ושוינהו מעות מתנה ושבקי) לטעמיה משום אסמכת' דקרא והוא משום דעיקרא דמילתא לקושטא רק משום דשווינהו למתנה מעיקרו ואולם טעמא דמילת' ליכולת הזה לתת את שלו לאחרים הוא על יסוד ומצב הזה משום אסמכת'

דקרא כמו שמבואר בש"ס טעם זה וכשם שהי' יכולת בידם להוציא מרשות אחד לגמרי כן יכלו לזכות לאחרים אפי' בלא קנין כלל ובלא כוונת קנין **(כל הדברים בכאן אינם רק מהכח שהיה ביד הסנהדרין מעתיקי הדת בימי הבית ובזמן הזה אין לנו נפקותא מזה רק לדברים הנוגעים לאיסור והיתר כגון קידושין גטין וכדומה אבל מה שנוגע לעצם דיני ממונות הכל הולך ע"פ דינא דמלכותא כי דינא דמלכותא דינא)** כדאי' בחידו' רשב"א גיטין דף ל"ו גבי פרוזבול וכיון שהוא רק נתינות טעם למתנה זו אינו מן הצורך כ"כ לפרש להדי' בכל מקום וילמוד סתום מן המפורש אולם בעיקר' דמילת' צריך להבין דלמה הוצרך לעבותות חבלי שלשה אלו דגם בחדא מינייהו סגי או משום אסמכת' דקרא או משום דכל דמקדש וממ"נ אי לס"ד דרבינא קא מפרש סגי בהפקר לחוד ואי למסקנא דמילתא בודאי בכל דמקדש לחודא תלי' מילת' דהרי בקידשה בביאה הוא רק משום טעם זה לחוד וכשתדייק היטב בלשונו ובציון מקומו בכל מקום תראה דמעובד' דנרש ביבמות ק"י לא קשי' כ"כ דהאי דפי' דכל דמקדש תולה בדעת חכמים קא מציין על מאי דאמרינן מעיקרא וזה קאי למסקנא דרב אשי ובאמת בטעם זה לחודא סגי והא דפירש מטעם מעות מתנה ע"י אסמכת' דקרא קא מציין על קו' רבינא ובאמת הא גופא קשי' לי' לרבינא כיון דעיקרא דמילת' משום דשווינהו למעות מתנה למה לן לטעמא דכל דמקדש כלל שהרי בלא זה בידם לעשות כפי חפצם אף שלא קידש על דעתם ובקידש בביאה לא מהני גם טעם זה לדעתו דרבינא כיון שעובר מיד עיין תוספ' ריש כתובות שם ומהרש"ל ומהרש"א בתד"ה תינח וכן ברש"י ריש כתובות ובפ' השולח יש לפרש כן אמנם ביבמות צ' ע"ב שהרכיב רש"י כל הטעמים הללו קודם קושי' רבינא קשי' דמה הועילו בהרכבת הדברים הללו הסותרים זה לזה ועוד יש להבין בכל המקומות הנ"ל למה הוצרך לפרש משום מתנה ולחזק בדקו ע"י הפקר ולא סגי לפרש משום הפקר עצמו ולשבוק טעמא דמתנה לגמרי ובפסחים בחיטי דקורדניית' מפרש שם משום כל דמקדש ומשום אסמכת' דקרא ושבק טעמא דמתנה לגמרי אמנם לאחר עיון היטב יתבונן טיב כוונתו בפירושו כוונה נמרצת ומדויקת דמטעם הפקר לחודא דא לא סגי דלא מיבעי' היכא דלא נולד שום ריעותא בשעה שקידש כגון בביטלו מבוטל דמצד עיקר הדין הגט בטל מדאורי' רק דחכמים חזו בטעמא דמילת' מפני תקנות עגונות שמן הראוי לקיים את הגט רק דכח זה לא ניתן להם וחזרו לפסוע על קידושין דמעיקר' אשר כבר כלו והלכו ואין זכר למו היאך אפשר לומר ששווינהו הפקר למפרע ועל מה חל ההפקר, וכן גבי אונס בגיטין דמן הכרח לומר דנעשה הפקר למפרע ודבר זה רחוק מדעת ומסברא הפשוטה וגם רחוק לומר דתיכף בשעת קידושין עשאוהו כהפקר על תנאי שבאם יזדמן אח"כ שיתן ג"פ

ויבטל או שיקרה לו איזהו אונס בתנאי שיתנה בגירושין יהיה המעות הפקר למפרע וא"כ בכל קידושי אשה צ"ל דנעשה על תנאי גם זה הוא דרך רחוקה ממישרים ועוד אפשר לצדד דלא מהני כלל הפקר ע"ת כיון דא"א לקיים המעשה דהפקירא ע"י שליח כמובא בר"ן ריש פסחים ובב"י א"ח סי' תל"ד וא"כ התנאי בטל ומעשה קיים ולקמן נביא ראי' ברורה דלא תקנו חכמים לעשות הפקר למפרע כלל אלא גם בקידושין שנולד ריעות' ע"י המקדש תיכף לפי דעת חכמים וראו שמן ההכרח להפקיע הקידושין אפ"ה א"א להפקיע ע"י הפקר לחוד כמו בעובד' דנרש דמה בכך שהפקירו ועשאוהו כאינו שלו דמ"מ תתקדשה כיון שמכיא לה הנאה זו מכחו דמקדש ודמי להושיט לה דבר של הפקר אף שלא כיון המקדש לקנותו דמקודשת לדעת רש"י ורוב הפוסקים עי' ע"ג נ"ד ומש"ל בפ"ה מה"א ודוחק לומר דיפקירו גם ממנה שהרי היא לא פשעה מאומה בעובד' דנרש וכדומה ועי' יבמות דף צ' בתד"ה אזיל דכל אימת דלא פשע ל"ש להפקר כלל ומש"ה ניחא בעובד' דנרש לס"ד דרבינא סגי בטעמ' דמתנה לחוד וכח זה היה בידם משום אסמכת' דקרא אבל משום הפקר לחוד לא אפשר לסלק הקידושין דמ"מ מטי' לה הנאה זו ע"י המקדש אבל כשעשאוהו מתנה דהיינו שחכמים לקחוהו ממנו ונתנו לה אזי במה תתקדש אע"פ שבגרמת המקדש נעשה זה א"א שתתקדש רק כשאומר בפירוש בשעת קידושין שתתקדש בהאי הנאה כיון שכסף קידושין של אחרים הוא ולכן בעובד' דנרש תו ל"צ לטעמא דכל דמקדש לס"ד דרבינ' והא דפי' רש"י שם משום כל דמקדש לפי שתלה בדעת חכמים קאי למאי דאמרינן מעיקרא והוא למסקנא דר"א דגם בקידש בביאה הפקיעו משום טעם זה לחוד והא שהרכיב לכל הטעמים יחד ביבמות צ' גבי בטלו מבוטל קא מפרש לס"ד דרבינא והוא דהתם כיון שבשעת קידושין לא איתרעי כלל רק ע"י ביטול שאח"כ וא"א להפקיר או לעשותו כמתנה למפרע כיון שכבר כלו ונאבדו כסף הקידושין כנ"ל רק דאמרינן דמש"ה נתקשר' דעתו בדעת חכמים לגמרי לבל יטה מדבריהם ומרצונם שהרי בידם לעשות כאלו לא נתן לה מאומה ע"י אסמכת' דקרא אם יהיה להם איזהו גמגום בקידושין ומש"ה נעשה דיבורו כתנאי גמור במה שאמר כדת משה וישראל וכיון שכבר עשאוהו כתנאי גמור מש"ה גם בכל זמן שנולד להם איזהו ריעותא באישות יכולים לבטל הקידושין כיון שלא נתקיים התנאי אבל לולא זאת שרשות בידם לבטל את הקידושין כשנולד להם איזהו ריעותא מי מכניסו לתגר הזה לומר שעשאהו כתנאי ממש, אכן כיון דידע דיכולת בידם לבטל הקידושין כשיולד להם אז איזהו ריעותא ואפ"ה אמר בפירוש כדמו"י הרי שתלה בדעתם אפי' בביטול והירוס מעשה הקידושין ותו ליכא נפקותא אימתי גילוי דעתם אם לקרב או לרחק אכן

גם בעיקר התנאי שהיה מפני ההכרחי שהרי ביכולתם להפקיע כשיולד איזהו ריעותא בשעת קידושין היינו מפני שעשאוהו כמתנה ע"י אסמכתא דקרא דאילו מחמת הפקר לחוד א"א דסוף סוף מטי' לה הנאה זו וכסף קידושין הללו ע"י המקדש כנ"ל והשתא א"ש בחיטי דקורדנייתא דפירוש מטעם אסמכת' דקרא ותליות דעתו בחכמים משום דהתם בהפקר לחוד סגי שהרי גם ממנה הפקירו כמוהו שהרי לשניהם נאסר בהנאה רק דא"א להם לעשותו כהפקר גמור דא"כ לא יעבור אח"כ בב"י כנ"ל באות ב' מש"ה צריכין להכניס ג"כ בתליות חכמים והכוונה כיון שמתיירא לנפשו שאולי יולד להם איזה גימגום הרי יכולת בידם להפקיר לגמרי ומש"ה עשאהו כתנאי גמור לכן גם כשאינם חפצים להפקיר מפני שלא רצו להקל עליו מ"מ כבר נתקשר בתנאי זה למי יתירנו:

סימן ב

בדיני דכל דמקדש וכו'

א עיין במרדכי ריש פ' האומר בקידושין שהיקשה דגם בחייבי לאוין ועשה ושניות אמאי לא אמרינן כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ותירץ כיון דחזינן להדי' שקידש נגד סוגי התורה וחכמים תו לא שייך לומר בי' כל דמקדש וכו' שהרי יצא מן הכלל ודוקא במילין דחציפי כגון בתליו' וקדיש או בעובדא דנרש דלא עביד איסורא להדי' הוא דאמרינן ביה כל דמקדש, וקשה לכאורה דא"כ בתלוי' וקדיש חייבי לאוין ועשה או שניות תהיה מקודשת דמידי טעמא דאינה מקודשת אלא משום כל דמקדש וכו' וכיון דחזינן דעביד איסורא הרי דלא קידש אדעתם וזהו נגד המושכל דהיכא דתלוי' וקדיש אשה הכשירה לו אינה מקודשת ואשה הפסולה לו תתקדש ונראה כיון דהא דתלוי' וקדיש מתקדשת מדינא הוא מפני דדמי לתלוי' וזבין דאגב אונסיה וזוזי גמר ומקנה ולכן אמרינן דמסתמא נתרצה לבסוף ברצוי גמורה במאי דאמרה רוצה אני ועיין רמב"ם בפ"ב מה' גירושין ה' ך' בגט מעושה וז"ל ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס וכו' שאין אומרין אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב בו מה"ת וכו' אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שיעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גירש לרצונו עכ"ל ומשום האי טעמא אף בתלוי' וקדיש אמרינן דמסתמא נתרצה היינו כל היכא דליכא עבירה בקידושין עצמן אבל היכא דתלוי' וקדיש קידושי עבירה אזי אמרינן דמסתמא לא נתרצה ומדינא אינה מקודשת אמנם היכא דהיא לא ידעה דאיכא איסורא

בקידושין של זה ואח"כ נודע לה ומעיקרא נתקדשה באונס ואמרה רוצה אני יש לספק אם נימא כיון דעיקר הקידושין היו באונס אע"ג שנתרצה אח"כ מ"מ אלו ידעה דאיכא איסורא לא התרצית מעיקרא דבשלמא היכא שקידושין היו מדעתם ולא ידעה מעיקרא שאסורה לו דצריכה גט כמו שנראה מפשטא דשמעתא בכתובות ק"א ור"ן שם היינו משום דכסבורה שיערב לו המקח אבל היכא דמעיקרא היה באונס אזי יש מקום לומר דמדינא נתבטלו הקידושין למפרע ואח"כ ראיתי בנב"י מה"ת א"ע סי' נו"ן דמספקא ליה קצת גם כשנתקדשה מדעת שניהם ואח"כ נודע לבעל שהיא אסורה עליו יעו"ש, ואין להקשות לדעת המרדכי לתירצו הנ"ל א"כ היכא שקידש ח"ל או שניות ושניהם לא ידעו לא תתקדש משום דכל דמקדש כקו' הנ"ל ותירוצו הנ"ל ל"ש רק בדידעו שנאסרה לו דז"א דא"כ מיחזי כחוכא דהיכא דידע דאיכא איסורא ועבר במזיד תתקדש והיכא דלא ידעו דעברו רק בשוגג לא תתקדש, אמנם בעיקר תירוצו דמרדכי נראה להדי' מרש"י ותוס' דלא ס"ל הכי שהרי רש"י בר"פ בדינא דרב גידל במקדש בח"ק פירש משום כל דמקדש וכו' אע"ג דעבר להדי' ובתוס' ב"ב מבואר להדי' דגם בתלוי' וקדיש ובעובדא דנרש ל"ש כל דמקדש ואפ"ה אפקעוהו משום דעשה שלא כהוגן:

ב ובעיקר קו' המרדכי אפ"ל ע"פ סברת הט"ז בי"ד סי' קי"ז ס"ק א' ובא"ח סי' תקפ"ח ס"ק א' דאין כח ביד חכמים לאסור מה שהתירה התורה בפירוש רק בדבר הרשות שלא נאמר בפירוש להיתרא וכיון דבריש תמורה ילפינן מלא יחלל דקידושין תופסין באיסורי כהונה וכן בפ' האומר בקידושין ילפינן דבכל ח"ל קידושין תופסין מקרא דכי תהיינה וכיון דבאיסורי תורה ריבה רחמנא דקידו' תופסין תו א"א לחכמים לבטל משום איסורא וגם בשניות א"א להחמיר יותר מאיסורין דאורייתא רק בדברים דאית בהם משום תיקון עולם בהדי' כגון בתלוי' וקדיש או בעובדא דנרש וראיתי בשעה"מ פ"ה מה' סה"ת דף ב' ע"ב שהקשה על הט"ז מתוס' כתובות נ"א ע"ב ד"ה אונס וכו' וז"ל אע"ג דאבוהו דשמואל חיישינן קאמר משמע ליה דמדאוריי' קאמר דאי מדרבנן וכו' ואם כדעת הט"ז מאי קשי' להו אפי' נימא דמדרבנן חיישינן קאמר אפ"ה פריך שפיר אונס דשרי רחמנ' המש"ל דכיון דמפורש התירו בתורה אין כח ביד חכמים לאסור וכן נראה מדברי תוס' חולין י"ב ד"ה פסח וכו' כמו שיראה המעיין שם עכ"ל וראייתו מבשר תאווה דתירצו בתו' דחיישינן למיעוטא מדרבנן אע"ג שהתירו רחמנא בפירוש יש לדחות דאיכא לאוקמי קרא היכא דבדק הוושט מבחוץ ונתגדלה אצלו וידע שלא נדרסה כמבואר לקמן ד"ח תו' ד"ה אתי' רק שהקשו דמכולה שמעתא ל"מ הכי וע"ז תירצו דחיישינן למיעוט' הוא מדרבנן ועוד הא דחל"מ הוא סוג הכולל כמה ענינים ומש"ה גם כשנוגע בפרט אחד

נגד דבר שהתירו רחמנא בפי' אפ"ה לא יצא מהכלל וע"כ לא קאמר הט"ז אלא בדבר שהתירו בפי' רחמנא לא יכלו לאסור דבר זה בפרט, ומה דקשי' לי' מכתובות לק"מ דאכתי הוכיחו תוס' מתירוצו דגמרא דמשני כגון דקאמרי עדים שצווחה מתחילה ועד סוף דמשמע להדיא דדוקא בזה האופן התירה התורה בפשיטות הוי לי' לשנוי' דמשכחת ליה היכא דקאמרי עדים וכיון דאפשר שלא התירה התורה רק על אופן אחד שוב יש כח ביד חכמים לאסור כיון שלא התירו רחמנא בפי' אלא וודאי שמואל מדאורייתא קאמר:

אמנם קשי' מהא דאמרי' בפ' כל שעה דאמר ר' אבהו כ"מ שנאמר לא יאכל וכו' אחד איסור אכילה ואחד א"ה וכו' מדהתירה רחמנא בפירוש בנבילה וקשה דילמא לגופא איצטרך כי היכי דלא יוכלו לאסור בשום אופן כמ"ש בסוכה ל"ט לפי פירושו של הט"ז שם בתוס' ד"ה וליתיב בסה"ד דמדכתיב או מכור לא"י א"א לומר דחכמים אסרו למכור בנבילה שלו והוכיחו מזה דבע"כ צ"ל דגם בשביעית דתנן שם בהדי נבילה אסרו חכמים כשקונה על מנת למכור דאלת"ה אלא כשלוקט משלו ע"מ למכור הוא דמיקרי סחורה בשביעית תו ליכא לאשכוחי מילתא דיתסור בכולהו בחדא גוונא שהרי בנבילה מותר בשלו מדכתיב בהדיא להתירה וא"א לחכמים לאסרו א"ו דבקונה ע"מ למכרו מיתסר גם בשביעית וא"כ מנ"ל לר"א אליבא דר"מ לילף מנבילה דבכל אסורין אסור בהנאה דאיצטרך קרא לגופי' וצע"ק:

ג גם קשי' מחולין קי"ג דר"ע סבר חי' ועוף אינו מן התורה שנאמר ל"ת גדי בחלב אמו שלש פעמים פרט לחי' ועוף ובהמה טמאה ולפי דעת הט"ז האיך יכלו לאסור מה שהתירה התורה בפירוש ודוחק לומר כיון דלא כתיב בהדי' רק מיתורא דרשינן כן מש"ה יש כח בידם לאסור שהרי גם על קושיתם של ראשונים במילה בשבת אמאי לא אסרו כמו בשופר משום חששא דרבה תירץ כן בט"ז סי' תקפ"ח בא"ח משום דכתיב וביום ודרשינן אפי' בשבת וי"ל דפריך שם בגמרא הני הא אפקתהו לכדשמואל ומתרצינן שם קסבר ר"ע איסור חע"א וכו' ומש"ה לא הוי כמפורש בקרא כיון דאיכא למימר דיתורא דקרא לכדשמואל אתי' רק דס"ל לר"ע כן מצד הסברא משום דא"ל אחע"א עוד יש לחלק דדרך שלילה שאני דמ"מ לא כתיבה ההיתר בפירוש, תדע דכל מידי דכתיב בי' אכילה מותר שלא כדרך אכילתן ואפ"ה אסור מדרבנן אולם מסדין בציצית קשי' דכתיב בהדי' ל"ת שעטנז גדילים תעשה לך ואפ"ה פטרו חכמים סדין בציצית עי' מנחות דף מ' איברא לאחר עיון נראה דדוקא בדבר דכתיב בהדי' בקרא להתירא הן בדבר רשות הן בדבר מצוה אזי שוב אין כח בידם לגרוע אבל במקום דכתיב בקרא גופא רק בתורת דחוי' כיון דבקרא גופי' בקושי התירו שוב יש כח בידם להחזיר הדבר לאיסורו ונודע דבכ"מ

דעשה דוחה לל"ת שהוא רק בתורת דחיי' עי' יבמות ך' ע"ב בתוס' ד"ה אטו שכתבו להדי' כן ואע"ג דבמנחות כתבו ד"ה כיון וכו' וז"ל אבל מדאוריית' שרי דכלאים ממש הותר בציצית ולאו משום דחוי' וכו' עכ"ל הרי דכלאים בציצית שאני מכל ל"ת עי' חולין קי"א בד"ה טלית שהאריכו בזה וגם במנחות בתירוצם השני שם משמע דגם בכלאים דחוי' וז"ל שם א"נ לא קאי במסקנא הכי ואע"ג דיותר מסתבר להם בחולין מכמה ראיות דבכלאים הותרה מ"מ כיון דבכל שאר עשה ול"ת מתורת דחיי' הוא וגם בכלאים יש להסתבך בי' שוב לא נכלל במידי דכתיבי בפירוש להתירא ובני הרב החריף נ"י הביא ראי' לסברת הט"ז הנ"ל מתוס' יבמות ך' ע"ב בד"ה א"ה וכו' וז"ל כל הני פרכי לא פריך שיעקרו חכמים לגמרי מצות יבום וכו' וה"ט משום דכתיב בהדי' גם תירץ עפ"י דברי הט"ז קו' קצה"ח בסי' צ"ב ס"ק א' יוע"ש:

סימן ג

יתבארו בדיני איסורי הנאה בקידושין כמה ענינים

א עיין בש"ע אה"ע סי' ך"ח סעיף ך"א בח"מ ובב"ש שם, ובט"ז ס"ק מ"א וראשית המבוכה בזה אשר כבר הרעישו רבותינו האחרונים לדעת הפוסקים דבתרי דרבנן מקודשת אמאי כיון דרשות בידם להפקיע ע"י אסמכתא דקרא כמבואר בהשולח דף ל"ו עיי"ש הרי לא נתן לה ולא קיבלה כלום כן היקשה בט"ז שם ומביא ראי' מד' אמות דמהני בגיטין וקדושין משום אסמכתא דקרא הנ"ל וכשתדייק היטב בדברי ט"ז שם תמצא שקושיתו מורכב על תרי קוטבים חדא כדכתיבנא ועוד כשם דמהני בגיטין דל"ש טעמא דאסמכתא דקרא על גוף הגט וגם על הד' אמות שהרי אפילו מאה אמה ויכולה לשומרה מגורשת לר"י שם וצ"ל בטעמא דמילתא כמפורש ברא"ש שם שהוא מטעם כל דמקדש וכו' וא"כ בקדושין גופי' נדון ממילא דגם בא"ה דרבנן אפי' בתרי דרבנן לא ליהוי קדושין ומתחילה נבאר דלדעת ר"ת דס"ל בתד"ר מקודשת א"א לומר דלא להוי קדושין משום אסמכתא דקרא והיינו טעמא דכבר הי' לו ולסייעתו ליסוד מונח דהיכא שהוא אגוד ברשותו קצת לאיזהו דבר שוב נפקע מזה תורת הפקירא כאשר הוכיחו שם ביבמות מטמא על הטהור גם מוכח מריש פ' כל שעה בגמרא שם עבר זמנו אסור בהנאה פשיטא ל"צ אלא לשעות דרבנן וכר' גידל וכו' ולפירושו של ר"ת דינו דר"ג הוא בשעות דאוריית' וחמץ דרבנן רק דמוכיח מדר"ג דכשם דבשעות דאוריית' וחמץ דרבנן אין חוששין לקדושין ה"ה נמי בחמץ דאוריית' ושדר"ב הרי דיסוד מוצב דא"א לגרוע שדר"ב מחמץ דרבנן וכיון שכבר הוכחנו לעיל בסי' א' אות ב' דבשד"ר וחמץ דאוריית' א"א לדון בי' משום אסמכתא דקרא שהרי עובר עליו אח"כ כדמטי זמן איסורו בב"י

וב"י הרי דברשותו קאי וממילא גם בחמץ דרבנן דלא שייך טעם זה אפ"ה מוכח דלאו מתורת הפקירא הוא דאלת"ה הרי עדיפי חמץ דרבנן ושד"א שהרי בזה תקעו החכמים בכל תעצומות האפשרי משא"כ בחמץ דאוריית' ושדר"ב דבע"כ צ"ל דרפו ידיהם מתורת הפקר וא"כ האיך מדמה שם בגמרא תרווייהו אהדדי דהרי שאני ושאני דדוקא חמץ דרבנן דשייך בי' תורת הפקר הוא דאינה מקודשת ודינו כדאורייתא לכל דבר משא"כ בשדר"ב וחמץ דאוריית' א"ו צ"ל דתרווייהו לאו מתורת הפקר הוא דנחתו בי' אלא משום טעמא דכל דמקדש וכו' וכיון דתיקנו רבנן דאסור בהנאה כעין דאוריית' תיקנו וכשם דאינה מקודשת בא"ה דאורייתא כן נמי בא"ה דרבנן ומשה"ט בתרי דרבנן מקודשת משום דתרד"ר דמי לדבר שאין לו עיקר מן התורה כמובא באשרי קדושין נ"ז שם ומבואר בגיטין ס"ד דבדבר שאין לו עיקר מה"ת ל"א כל דתיקנו רבנן כעין דאו' תיקנו אמנם כן הדברים לפירושו דר"ת דדינו של ר' גידל קאי על שעות דאו' דמפרש משש שעות ומעלה דר"ג על שעה ז' הוא דקאי וא"כ ממילא צ"ל דהוכחת הש"ס בר"פ כ"ש על שעות דרבנן הוא מצד כף המשקולת דשקלו הדברים במאזנים להעלותם יחד ומצאו להם ליסוד משגב דתרווייהו לאו משום הפקירא הוא אבל לרש"י וסייעתי' דפירשו דדינו דר"ג קאי על שעות דרבנן (הגם אם נימא דחיטי קורדנייתא לא הוי חמץ דרבנן) ונמצא דהוכחת הש"ס שם בפ' כ"ש אזלי כפשוטא או מכח כ"ש דאם בתרד"ב א"מ ודינו כדאו' ממש לכל דבר מכ"ש בחד"ר שוב אזדי ליסוד הנ"ל דלעולם אפשר לדון בחמץ דרבנן משום הפקירא וה"ה ממילא בתרדר"ב:

ב ובזה יתיישב קו' חק יעקב שהיקשה בסי' תמ"ג ס"ק ו' דלא מוכח מידי מרש"י דמפרש בדר"ג דחט"ק הוי חמץ דרבנן ומביא ראי' לדבריו מדברי רש"י ר"פ כ"ש וע"ש ולפי זה ניחא דלו יהי' כדבריו מ"מ ממילא נדון דגם בתרי דרבנן א"מ כקו' הט"ז הנ"ל משום טעמא דאסמכתא דקרא דהרי רש"י עצמו פירש בריש פסחים בדר"ג משום טעמא דאסמכתא דקרא רק משום דהתם לא סגי בטעם זה לחוד משום שד"ר וחמץ דאו' כש"כ לעיל בסי' א' באות ג' לכן צירף לזה טעמא דכל דמקדש ועי' מ"ש לעיל סי' א' אות ב' לדעתם ב"ב מ"ח דכל היכא דעביד איסורא ל"ש כל דמקדש ופירשנו דלדעתם צ"ל דבחמץ דרבנן ושד"א טעמא משום אסמכתא דקרא הוא ובשעות דרבנן וחמד"א משום טעמא דכל דמקדש וכו' הוא יעו"ש בע"כ צ"ל דסברי כפרש"י בדר"ג גופי' דהתם לא הביאו דבריהם בשם ר"ת דאי כפר"ת הוא אי אפשר לחלק ביניהם כלל כדמוכח מר"פ כ"ש גם יש ליישב קו' ח"י הנ"ל שהרי בחולין היציבו רש"י ליסוד מוסד דחליפי א"ה אסורין מדרבנן דאלת"ה מצינן דמים לחמץ בפסח וכיון שגם מא"ה דאוריית' לא הוי בר

דמים רק מדרבנן וא"כ גם בחד דרבנן דלכ"ע אינה מקודשת ולא אמרינן שהרי הוא בר דמים משום מכירה וכשתמכרם אזי לא נידונו אלא כתרי דרבנן ותתקדש מהשתא היכא דידעה א"ו דגם בתרי דרבנן א"מ ותו ליכא לפלוגי בין תרי לתלתא וכיון דלדעת רש"י כבר נחתו רבנן בא"ה דרבנן משום תורת הפקירא תו ליכא לאפלוגי בהפקירא גופי' בין חד דרבנן לתרד"ב כמו שכתבנו והוכחנו לעיל בראיות ברורות בעזה"י:

ג ועיין בב"ש ס"ק נ"ב וז"ל ולכאורה דאינה מקודשת בכל אדר"ב אפי' אין לו עיקר מה"ת מ"מ כיון דמדרבנן אסור אינו נותן וכו' וכל דמקדש אדעתי' דרבנן מקדש כן י"ל לענין דבר זה מה לי אם מדאו' מותר בהנאה מ"מ מחמת גזירת חז"ל אסור בהנאה ואינו נותן לה כלום וכו' וכן איתא בתשו' הרי"ף אם מקדש אותה לפני עדים פסולין מדרבנן א"מ וכו' גם כתבתי לעיל אם מקדש אותה בדבר שאין לו בה קנין רק מדרבנן מ"מ קונה אותה מדאו' כגון מעמ"ש הרי דע"י תיקון חז"ל נעשה שלו מדאו' כן י"ל הכא להיפך דמחמת גזירת חז"ל אינו שלו ואינו קונה אותה כלל וצ"ע עכ"ל ויש להבין כוונתו שהרכיב כמה נושאים על קוטב אחד דבפשטות הו"ל לאקשוי' כאשר החל בריש דבריו דמה לי אם מדאו' מותר בהנאה דמ"מ כיון דמדרבנן אסור לא נתן לה כלום ואם בא להוסיף ולחזק עוד מיגרע גריעי לקושיתו שמסיים עפ"י דברי רי"ף ואנן בסי' מ"ב פסקינן דהוי ספק קדושין ודלא כרי"ף ועיקר קושיתו הוא דלא תתקדש כלל כנראה מתחילת ומסיום דבריו לכן נראה הגם דהתחיל להקשות כיון דמדרבנן אסור מדוע יגרעו מפסלתו מדינה או מטעם זה כיון דכבר חייל האיסור הנאה מדרבנן בעודנו אצלו אזי ממילא עפ"ז יסוב הדין דאו' שנגרר אח"כ אולם כבר הרגיש בעצמו דתרווייהו לא ניתן להאמר דטעם ראשון ליתא דא"כ מה מתרצינן בריש פסחים על קו' ונבטלי' בשית כדר"ג אמר רב דאמר המקדש בח"ק אח"ל דשאני בקדושין דבעינן שיתן לה הנאה מחודשת וכיון דמדרבנן אסור הוי כפסלתו מדינה אבל עדיין לא נדע זה דלא מהני ביטול כמו בשעות דאו' ממש דאיסורא דרבנן משוי לי' כדאו' וגם טעם השני א"א שהרי ביבמות צ' באכל תרומה טהורה ושילם חולין טמאים דבמזיד אין תשלומיו תשלומין מקשינן התם בגמ' והא הכא דמדאו' תשלומין מעלי' הוי דאי מקדש בהו כהן אשה וכו' ואמרו רבנן אין תשת"ש וקשרינן א"א לעלמא הרי להדי' דאע"ג שכבר חיילא תקנתא דרבנן אפ"ה לא אפשר לעקור בקו"ע שיתגלגל אח"כ כאשר נכתוב לקמן מזה בסי' ה' אות ב' באריכות ומש"ה גם שני הטעמים יחד לא יעשו תנובה דכל כמה דבא לידי קו"ע נסתלק כוחם לגמרי נגד דאו' רק דצריכין לדון בקדושין משום כל דמקדש וכו' ובזה אפשר לחלק בין חד דרבנן לתד"ר כמש"כ לעיל לזה מביא ראי' מדברי הרי"ף דס"ל במקדש לפני

ע"פ דרבנן דא"מ ומדלא מחלק משמע אפילו בפסולים שאין להם עיקר מה"ת הרי דגם בדברים שאין להם עיקר מה"ת אפ"ה אמרינן כל דמקדש וכו' וה"ה ממילא בא"ה דרבנן הן בדבר שאין לו עיקר מה"ת או בתרד"ר דשוה לו ג"כ נימא בהו כל דמקדש דגם לדעת החולקי' על הרי"ף הוא משום טעמא אחרינא דבדבר דלא מצינו להדי' דאפקעוהו לא ניתן להוסיף מדעתינו כמבואר בתשובת רמב"ן סי' קך"ד, אבל בא"ה כיון דבחד דרבנן מבואר בש"ס דאינה מקודשת הגם שהוא בקו"ע בע"כ צ"ל משום כל דמקדש וכו' רק דאולי יש לחלק בין חד דרבנן לתדר"ב לזה מביא ראיתו מתשו' הרי"ף דלא מפליג בזה, ומשום דיש עוד להסתבך ולומר דמשום אסמכתא דקרא הוא דא"מ בא"ה דרבנן אולם אם תימ' כן הפליאה נוספת דכל שהוא משום אסמכתא דקרא בודאי אין לחלק בין חדר"ב לתרד"ר כדמוכח להדיא מירושת אשתו קטנה שהוא תרד"ב מצד הנשואין והירושה, ומעתה נביטה נא ונראה שב"ש עצמו הרגיש בקלשת קושייתו לכן הניח בסה"ד בצ"ע, ולפי דברים הנ"ל מה דמספקא ליה אם בחד דרבנן הוא משום כל דמקדש וכו' או משום אסמכתא דקרא כבר הוכחנו לעיל דלדעתם ולפירושם בדר"ג דמשש שעות ולמעלה הוא משעה שביעית ואילך שוב א"א לדון ביה משום אסמכת' דקרא כלל ונמצא יסוד ומצב קושיות הב"ש הוא רק מדברי תשו' הרי"ף וגם זה בקל יש לדחות דרחוק ממציאות הוא בפסולים מדרבנן שלא יהיה להם עיקר מה"ת לדעת רבינו ירוחם דבעינן חימוד ממון דוקא ודוקא דעבירה גופא הוא משום חימוד ממון כמבואר בב"י בשם בעה"ט וגם הרי"ף ס"ל הכי ומש"ה לא ירד לחלק בזה וגם בל"ז קלוש' הוא לבנות יסוד מבצר ע"ז כמובן מעצמו:

ד עיין תוס' פסחים ך"ט ד"ה אין פודין תימא לר"י אע"ג דאין פודין נמעול דהא לאחר שנשרף ונעשה אפר יכול לפדותו ומותר בהנאה וי"ל דכיון דכמו שהוא עכשיו לא שוי מידי ל"ש בי' מעילה והיינו נמי טעמא דכל איסורי הנאה אין מקדשין בהן אשה וכו' ועוד יש לומר הא דאין מקדשין באיסורי הנאה היינו היכא דלית ביה שוה פרוט' לכשיהיה אפר ולתירץ קמא קשה הא חזי בעיני' שלא כדרך הנאה עכ"ל ובמשנה למלך בפ"ה מה' יסה"ת ה"ח היקשה דמאי קושי' כיון דבחד דרבנן אין מקדשין לכ"ע והרי גם שלא כדה"א אסור מיהת מדרבנן לכל הפוסקים וכן מבואר גם בתוס' בפ"ג דשבועות ך"ג ע"ב ד"ה דמוקי וכן ך"ב ע"ב ד"ה אהתירא ונראה לתרץ קצת בדרך פלפול דברשב"א קדו' נ"ו ע"ב במתניתין המקדש בערלה מוסיף קצת ביאור בתי' הראשון של תוס' הנ"ל וז"ל ומסתברא דלעולם אינה מקודשת אפי' קידשה בסאה של פירות ערלה משום דהשתא מיהא לית להו דמים דאסור למוכרן ואי משום אפרן הא אינו בעולם ולכי קלי ליה הוי לי' כגופא

אחרינא ולא זהו מה שקידשה בו הלכך אינה מקודשת ואע"ג דאסיקנא בפ' האומר לקמן גבי הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי התם הוא דאין הגוף משתנה אבל כאן שהגוף משתנה לגמרי לא ועוד דהתם נמי דוקא כשאמר לכשיהיה אבל בלאו הכי לא וכדתניא התם אמר פירות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברין וכו' לא אמר כלום אבל אמר לכשיתלשו ונתלשו דבריו קיימים כנ"ל עכ"ל וסברא זו שכתב באחרונה מוכרח מן הגמרא כפירושו של ר"ן נדרים פ"ה ע"ב בד"ה וכי אמרה הכי קדשי בתמי' והא משתעבדין ידיה לבעלה אפי' למ"ד אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם דכה"ג לא מהני דאפי' איהו לא קאמר אלא באומר בפירוש שיחול אותו דבר באותו זמן שאפשר לו לחול כההיא דתנן לאחר שאתגייר וכו' אבל סתמא ודאי מהשתא משמע עכ"ל ר"ן שם ומסקינן התם דאפ"ה צריך להפר משום דלאחר שיגרשנה יחול הנדר ותהא אסורה להחזיר לו משום דמדינא חל הנדר מיד דקונמות מפקיע וכו' רק דאלמוהו רבנן לשיעבודא דבעל והקשה הר"ן שם וז"ל וא"ת ואי אלמוהו רבנן לשיעבודי' דבעל דלא ליחול השתא הדרא קושי' לדוכתי' כיון דהשתא לא חייל לקמי' היכי חייל וכו' וי"ל כיון דמדינא חייל אי לאו דאלמוהו לשיעבודי' כי אלמוהו ה"מ דכל היכא דקיימא קמי' לא ליחול אבל נתגרש' כאילו חייל מעיקרא דמי כיון דמדינא ראוי לחול עכ"ל ולפ"ז אפשר לפרש דהכי אזדי קו' תוס' בפסחים על תירוצם הראשון מפני דכמו שהוא עכשיו לא שוי מידי ובדבר שלב"ל כי האי לכ"ע לא מהני מידי כיון שלא אמר בפירוש לכשיהיה אפר כדברי רשב"א ור"ן הנ"ל וע"ז הקשו כיון דמדינא חייל מהשת' דחזי בעיני שלא כד"ה רק מדרבנן אפקעינהו וכל דמדינא חייל מהשת' תו לא דמי לדשב"ל והדרי קושי' לדוכתי' דתתקדש מפני האפר שישוה לאחר שריפה כמו בקונם דחייל לאחר גירושין אע"ג דמסתמא מהשתא משמע מפני דמדאורייתא חייל מעכשיו:

ה אמנם בקידושין נ"ו שם הקשו משלא כדרך הנאתן לחוד וקמה קושיית המ"ל הנ"ל כחומה אולם גם בלא זה דבריהם צריכין ביאור רחב דשם תירצו ב' תירוצים חדא דאין בו ש"פ רק כדרך הנאתן ועוד דאייריי בדלא ידעה ודעתה על כולהו ולבסוף הקשו אמאי לא קתני במתניתין חמץ בפסח ותירצו דמתניתין ריה"ג דס"ל חב"פ מותר בהנאה ועי' פסחים ך"ח ע"ב ד"ה ר"ש דגם לריה"ג לא שרי אלא להסיקו תחת תבשילו מדאו' כמו לר"ש דעשה דתשביתו שלא כדרך הנאה משמע ומדרבנן בעינן שיסיקנו כולו ביחד אבל מעט מעט לא שמא יאכלנו יעו"ש וכן הוא פשטא דמילתא דכי לית לי' לריה"ג דחמץ בעי שריפה או פירור וזורה לרוח וכיון שכן גם לריה"ג ליתני חמץ בפסח כיון דמתניתין בע"כ אייריי אם כשקידשה בצמצום בשוה פרוט' או בדלא ידעה כמו שתירצו על ערלה וכ"כ

וא"כ בכה"ג גם בחמץ בפסח אינה מקודשת אפי' לריה"ג כיון דלא שרי לה אלא להסיקו תחת תבשילו ושוב אין בשויו שו"פ או מפני קדושי טעות כמו בערלה וכ"כ ודוחק לומר דמתניתין לא קתני רק מה שנתמעט שויו מפני איסורי הנאה דוקא או קדושי טעות שע"י איסורי הנאה דווקא ומש"ה לא קתני חמץ בפסח דלאו משום איסורי הנאה הוא דנתמעט משויו רק משום לאו דב"י ועשה דתשביתו דאם כה כוונתם תו ל"צ לדחוקי ולומר דמתני' ריה"ג הוא שהרי גם לרבנן איכא לתרוצי הכי דמתני' לא קתני אלא בגווגא דנתמעט שויו רק משום א"ה אבל בחמץ בפסח דגם זולת איסורי הנאה שבו נתמעטו משויין משום לאוין ועשה שבהן מש"ה שבקא ליה, א"ו ריהטא דמתני' הוא לאשמועינן צד ביטול קידושין משום איסורא הוא דקחשיב ואזיל או משום דנתמעט משויו ע"י צד איסור שבו או דנעשו קידושי טעות משום סרך איסורא וכיון שכן מה נפ"מ תו מצד איזהו שם איסור הוא הגורם לזה:

לכן לולא דמסתפינא אמינא מילתא חדתא ובזה יפתרו כמה ענינים סתומים ובכל אלה לא נצא חלילה פסיעה אחת מגדרן של רבותינו רק לקרב דברים המרוחקים לעומת כל מעיין בצדק באנו הנה לקרבם יחד לפום משקל קט שכלינו מטרם נדע על בריו יש לדקדק אמאי לא קתני מתניתין באיסורי אכילה והיכא דלא ידעה כמו בערלה וכ"ה לתירוצם השני וגם לתירוצם הראשון דקידשה רק בשו"פ וכיון דאסור באכילה ואינו רשאי למכרו רק לא"י נתמעט משויו כמו דקתני במטמא תרומה של חבירו בפ' הניזקין אולם לקושט' לק"מ דעיקר רבותא דאתי לאשמעינן דהיכא דנתמעט שוויו ע"י עבותות האיסור שבו לחוד אע"ג דלפי שער שבשוק בשוויו הוא עומד שהרי אם ימכרם לא"י יטול כל שוויו מ"מ כיון דמצד דת תורתינו אינו רשאי למכרו ונמצא דמיעוט שוויו או קידושי טעות נסתעפו רק מפני שקשורה בעבותות חבלי התורה ואתי לאשמעינן דגם בזה אינה מקודשת אבל מה שנתמעט שוויו משער שבשוק מילתא דפשיטא הוא דאינה מקודשת ול"צ למיתני ותו אין נפקותא ע"י איזהו סיבה נתמע' השער שבשוק כיון שאין האיסור וההיתר מחייב להפחית או להוקיר השער רק שכן הוא ממילא ומילתא דפשיטא הוא דאינה מקודשת ודמי לנותן מעות צרורים ואמר הא לך מנה ותתקדש בהם ונמצא חסר דפשיטא דא"מ רק דעדיין יקשה לן דליתני דקידשה בדבר שאינו עומד אלא לאכילה או לסחורה למוכרם לא"י ונמצא שאסור באכילה וגם בסחורה כיון דרבנן אסרוה דאין עושין סחורה בנבילות וטריפות ולכמה פוסקים אסור גם מדאו' ונמצא רק דאיסורו גורם למיעוט שוויו ודמי לא"ה דמתני' ולתירוצם השני דאיירי בדלא ידעה אפ"ל דבכה"ג דמי לנזדמן ויש לדון גם בזה לדעת הפוסקים ותוס' דסברו דמדאורייתא אסור וגם בנזדמן לא

התירו אלא לצייד קבוע מפני המסים שעליו עיין בר"ש פ"ז דשביעית רק בתשובת רמ"ע סי' ך"ט חולק בזה (ועיין שם דבעבר וקנה מותר בהנאה וכן מובא בש"ך יו"ד סי' קי"ז ס"ק ו', הכוונה דחכמים לא קנסוהו לאסרו גם בהנאה דהיינו שאר הנאות אבל למכרו בודאי אסור כמ"ש):

לכן נראה לדעתי הקלושה כיון דחזינן דקניני אישות נשתנו מכל קנינים דעלמא שהרי מבואר להדי' בכתובות דף ך' דקתני במתני' אלמנה לכה"ג גרושה וחלוצה לכה"ד ממזרת וכו' יש לה כתובה ולר"ה שם מפרש לסיפא אפי' בלא הכיר בה ולר"י דפליג עליו בכתובה אבל לענין קדושין מודה דצריכה גט מדינא וכ"מ מפשטות הפוסקים ובכל קנינים דעלמא ונמצא שהוא אסור מה"ת הרי זה מקח טעות א"ו צ"ל דשאני קניני אישות דמשום איסור לא נעשה כקדושי טעות למפרע והטעם דנשתנה זו מכל מקח וממכר דעלמא משום דאין דרכן לקנותה בשוויו שהרי אפי' בנתי' דרבי ינאי מתקדשת בפרוטה וכפי רצונם ודבריהם שביניהם אפי' בפחות' שבפחותים משא"כ כל מו"מ דעלמא דדרכן לקנות' בשוויי' אפי' בדברים שאין בהם אונאה ומש"ה כל שיש בו סרך איסור ונפחת הדבר ללוקח משוויו ה"ז מקח טעות משא"כ באיש ואשה דלא נקנו אהדדי בשוויין לכן משום איסור שבו או להיפך לא נדון כמקח טעות ולכן גם כשקידש ממזר בת ישראל והיא לא ידעה או להיפוך הוויין קידושין מדאורייתא כיון דבח"ל תפסו קידושין מדינא ומשום צד איסור שבהם ל"ש לומר דנפחתו משוויין והאיסור בעצמותו אינו עושה הדבר כטעות למפרע רק דע"י האיסור הופחת משוויו לכן בכל מו"מ דעלמא דעיקרו הועמד על שוויו לכן כשנמצא שאסור מדאו' דינו כטעות לגמרי משא"כ באישות, ולכן לא מיבעי' במוכר לחבירו דבר לאכילה ונמצא שאסור באכילה דדינו כמקח טעות אלא אפי' כשמכר לו לסחורה ונמצא שאסורה לו לסחור בהם הגם דשוה כל שוויו כמו שפסק אתו כיון שאסורה לו להביאנו אל שוויו מפני שאסור מדרבנן לסחור בהם הרי זה כמקח טעות **(כל זה אינו רק לפלפולא לענין קדושין כדמסיק אבל לענין דיני ממונות כולם הולכים בזמן הזה ע"פ דינא דמלכותא)** שגם ע"י איסור שבו נידון כהופחת משוויו:

ו ומעתה נשקול הדבר אם קידש אשה בבשר טריפ' ולא הודיע לה או שסברה שמותר לסחור בהם וכסבורה ששוה כך וכך וכן הוא שוה כשתמכרם לא"י רק דטעתה בזה דמדינא אסורה לסחור בהם ולהאכילם לבעלי חיים יפחות משוויו אבל מ"מ יש בהם שיעור פרוטה לקידושין אזי נראה דמקודשת מדינא כיון דלא היטעה בשיעור שוויין דהרי כך שוים כאשר סברה מאי אמרת כיון דאגודה באיסור דרמי עלי' מהביאן לידי שוויים מ"מ לא עדיף בצע כסף הזה מאלו כל גופו דבעל אסור עלי' ואפ"ה לא נעשה

הדבר כדין קדושי טעות למפרע, אמנם כל זה ניחא כשקידשה באיסורי אכילה לחוד אבל כשקידשה באיסורי הנאה אפילו בא"ה דרבנן והיא לא ידעה, ואי לא איסורי הנאה הוא היה עולה שוויים לשיעור ידועה ועתה דא"ה נינהו אין בשיעורו כ"כ אבל מ"מ יש בו שיעור קדושין לשלא כדה"א אזי אינה מקודשת והטעם מפני דבאיסורי הנאה אין בהם זכיה וקנין כלל ונמצא דלא זכתה כלל בשיעור שפסק לתת לה לכסף קידושין או בשיעור שכסברה לזכות בהם דדמי כאלו אמר לה בפי' שבכך תתקדש לו והיא לא זכתה כלל בשיעור כזה למה הדבר דומה לנותן לה כיס צרור ואמר תתקדש לי בק' דינרים שבתוכו ונמצא פחות מזה דא"מ וה"ה כן בא"ה דאזי לאו משום איסור שבו לבד נדונו כטעות רק משום זכי' עצמה שהרי לא זכתה כלל בכל הפסיקה שפסק לה ועיין זבחים ע"א בתוס' ד"ה אפי' שכתבו בשם ר"ת דבא"ה אין הלוקח זוכה בהם יותר משאר ב"א (והא דכתוב בתוספ' שם ומיהו מה שאמר ר"ת דאין לו מכר ואין לו בעלים זה לא נוכל לקיים לאו דהשיגו על ר"ת בזה בכל א"ה אלא בשור הנסקל דוקא דלא נאסר מחיים לפירושו יעו"ש) ובגוף הסברא ל"מ מי שיחלוק עליו בזה הגם דלדעת הריטב"א בסוכה גבי אתרוג של ערלה דא"ה חשוב כשלו היינו לגבי בעלים ראשונים ותדע שהרי ריטב"א בקידושין נ"ו גבי קידשה בערלה וכו' ס"ל התם דמש"ה אינה מקודשת משום אפר שבו משום דלא זכתה בהם יותר מאחרים רק דתוספ' ושאר פוסקים סברי דמ"מ יש לה זכיה לדבר המותר שבו ומצינו זכי' כה"ג גם לענין הפקר בתוס' כריתות כ"ד ד"ה דאמרו לו נרבע שורו וז"ל והא דקאמר הכא כל המחזיק בו זכה בו דמשמע דאפקרי' משום שהוא אסור בהנאה לא וה"פ אלא ז"ב בדמי השור במה ששוה בחייו יותר מאחר מיתה דלא אפקרי' רק שיעשה לו וכו' אבל לא מדמי הנבילה עכ"ל וריטב"א קסבר דלענין אפר ל"ש זכי' כהאי כל זמן דלא שרפו כיון דאז ישתנה הדבר לגמרי כסברת רשב"א קידושין הנ"ל וכן מוכח עוד מתשו' רשב"א סי' תשמ"ו וז"ל ככרי עליך ונתנו לו במתנה אסור ואינו קנוי כלל לשום דבר ואם קידש בו את האשה אינה מקודשת עכ"ל דיקדק וכתב ואינו קנוי כלל לשום דבר אף שיש לו בו זכיה לענין אפר א"ו כנ"ל וגם מדברי רמב"ם בפ"א מה' חמץ דבקונה חמץ בפסח לוקה **(מלקות אינו נוהג בזמן הזה כידוע)** לא נשמע דפליג על ר"ת הנ"ל רק לענין עונשין שאני כיון דמ"מ הוא עשה את שלו וקנה בק"ג ולא גרע מכל מילתא דאמר רחמנא ל"ת דאי עבד ל"מ ואפ"ה לא נפטר מחיובו מפני דמ"מ עבר על מימרא דרחמנא גם מע"ג דזכה בו ישראל דאין לו ביטול לא נשמע דיש לו זכי' בא"ה וטעמו דאין לו ביטול מבואר בר"ן ע"ג דף קצ"ה ע"ב בד"ה ומצא טבעת וכו' וז"ל דאי הוא מגביה לה מקמי הכי הוי ע"ג של ישראל שאינה בטילה לעולם והכ' אמרינן

בהדי' וכו' ואע"ג שאסורה בהנאה ואין בו דין ממון אפ"ה כיון שיכולה להתבטל ע"י אחרים מצי זכי בה ומכאן לחמץ בפסח של א"י שאפשר לישראל לזכות בו הוי חמץ של ישראל ואסור לעולם עכ"ל פירושו נראה דדוקא בא"ה שאין בהם צד ממון כלל הוא דאין בהם זכי' אבל בא"י דכ"ז שלא זכה בהם ישראל יש בו צד דין ממון באם יתבטל וכן בחמץ בפסח שהרי יש בו שיווי לאחר ימי פסח ומעתה הרי זכייתו ודין ממון שבו סותרים אהדדי שאם נאמר שלא זכה בהם ויועיל ביטול או בחמץ אזי יותר לאחר פסח ונמצא שזכה בהם לענין זה ואזי כיון שזכה בהם אזי נגרר ממילא דלא מהני ביטול ובחמץ נידון כחמצו של ישראל שעבר עליו הפסח או מטעמא דרשב"א וריב"ש בתשו' ת"א דכיון שרצה לזכות בו נידון כשלו להחמיר עליו בע"ג לענין ביטול וכן בחמץ לענין ב"י אמנם כ"ע מודים דאחרים אין להם זכי' באיסורי הנאה כלל ומשה"ט נידון כקדושי טעות למפרע משום דלאו משום מילתא דאיסורא לחודא נעשו קדושי טעות אלא משום דלא זכתה בעצמותו אלא בכדי שוויו שלא כדרך הנאתו:

ז **ולפי** זה מתורץ הכל על נכון דלא מצי למיתני באיסורי אכילה דלא מבעי' לתירוצם השני דאיירי בדלא ידעה ושגם עכשיו שו"פ לשלא כדה"א רק משום קדושי טעות הוא דנתבטלו הקדושין הא תינח בא"ה אבל באיסורי אכילה דלא נפקע זכיות קנינה רק איסורא דרמי עלי' שאסורה לסחור בהם והרי אם מתה זוכין היורשים ממילא שהרי אצלם הוא כנזדמן כמבואר בתוס' בפ' כ"ש ך"ד וכיון שקנתה בכל שוויין רק משום איסורא לחוד לא נעשה בזה כקדושי טעות כמש"כ לעיל וגם לתירוצם הראשון ניחא דמוקי למתניתין כשקידשה בשו"פ מצומצם דהא תינח בא"ה כיון דלא זכתה בשו"פ כלל דבא"ה אין לו זכי' אבל באיסורי אכילה ממ"נ אם גם במכירה אינו שו"פ שישראלים לא יקנוהו ולא"י נפחת השער מפרוטה כבר כתבנו דזה אינה מכלל משנתינו והוא מילתא דפשיטא דא"מ ואם איירי דגם לא"י הוא שו"פ רק משום דאסורה לסחור בהם לא תוכל להביאם לשו"פ דהא כיון דאיירי בדידעה וקיבלתו הרי נתרצית בשיווי זה וזכתה גם כן בשוויים דמשום איסורא דרמי על גופה לא נתמעטה זכייתה מחפץ והרי זה כאילו קיבלה עלי' לעבור ולסחור בהם ואע"ג דאח"כ מונעים אותה לבל תמכרם מ"מ כיון דזכתה בפרוטה בשעת קדושין ולדידה שוי פרוטה אז שוב לא נפקעו הקדושין וראי' לזה מר"י דסבירא לי' בקדושין נ"ב ע"ב במע"ש במזיד קידש ועיי"ש נ"ג ע"ב ברש"י ד"ה משום אונסא דאורחא שהמעשר אין בו שוה פרוטה ואפ"ה במזיד מקודשת ומתורץ ברווחא תירוצם שתירצו בתו' הנ"ל דמתניתין אתי' כריה"ג כיון דלריה"ג מותר בהנאה רק משום מצות עשה דתשביתו אינו רשאי רק להסיקו תחת תבשילו כיון דכבר זכתה

בכל שיווי החפץ רק איסורא דרמי על גופא ומשום מילתא דאיסורא לא נעשו קדושי טעות דלא עדיף מטעות של כל האישות כנ"ל:

ח ובזה מובן דברי הרי"ף בריש פסחים דמייתי הא דר"ג בחיטי, קורדנייתא ומוסיף עליהם שני תיבות האלו אינה מקודשת דאיסורי הנאה נינהו וצריך ביאור דמאי בעי בזה הכי לא ידעינן דא"ה הוא בזה לא נסתפקנו מעולם בין לס"ד בין למסקנא ויתכן לפרש דס"ל דש"ו דקא שקיל וטרי בזה לס"ד דמקשה ולבטלי' בשית ומתרץ לי' מדר"ג תלי' בזה אם נאמר דהאי דאסרוהו רבנן בהנאה היינו דרמו איסורא עלי גברא אבל לא נתמעט דבר מזכיות החפץ עצמו ודמי לאין עושין סחורה בנו"ט רק דהתם מותר בשאר הנאות הגוף והכא רמו איסורא עלי' גם משאר כל הנאות הגוף ונמצא דאי תימא כן אזי מהני הביטול בשעה ששית שלא יעבור אח"כ בב"י מדאורייתא לזה משני דלאו משום האי טעמא הוא אלא דעשהו כאיסורי הנאה דאוריית' ממש ולאו ברשותי' קאי כמו בשעות דאורייתא דהרי מדאמר ר"ג דא"מ בע"כ צ"ל דעשאוהו כא"ה ולא זכתה בגופו דאי תימא דטעמי' כעין דאין עושין סחורה הוא אמאי אינה מקודשת דהרי חזינן דשביק לי' במתניתין לאיסורי אכילה ונקיט לי' בא"ה דווקא ש"מ דבאיסורי אכילה כה"ג הגם דאין עושין סחורה אפ"ה מקודשת משום דלא נגרע מזכייתה בכסף הקדושין עצמן:

ט גם הוקל מעלינו בזה קו' הרמב"ן על בעה"מ ר"פ דס"ל לבעה"מ דלר"י אינה מקודשת אפי' בשעה ששית שאסור בהנאה רק מדרבנן ובלאחר חצות לר' שמעון מקודשת אע"ג דמודה ר"ש דאסור להנות מהם משום שמא ישהה מלבערו כמש"ש והיקשה הרמב"ן דמ"ש שעה ששית לר"י מכל היום לר"ש ולפי הנ"ל ניחא דשעה ששית לר"י דאסרו משום סייג דילמא אתו למיטעי בשעה אחת ועשאוהו כעין דאורייתא ונגרע הזכי' מחמץ עצמו ומשה"ט אינה מקודשת כמו בא"ה דאורייתא אבל לר"ש דמדינא מותר כל היום אך משום שמא ישהה ולא יבער כמ"ש רמב"ן שם הרי זה דומה לאיסורא דרמו חכמים עלי גברא וכמו דאין עושין סחורה בנו"ט ומשום זה לא נגרע זכייתה ולא נפקעו הקדושין:

י עוד אפשר ליישב בזה קו' משנה למלך הנ"ל אות ד' שהיקשה על תוס' דהא גם שלא כד"ה אסור מיהת מדרבנן משום דס"ל דדווקא בחד דרבנן כגון שעות דרבנן וחד"א או להיפך הוא דעשאוהו כאיסורי הנאה דאו' משום דרבנן אמרו דגם זה הוא א"ה וכל דתיקנו רבנן כעין דאורייתא תיקנו אבל שלא כדרך הנאתן מה בכך דעשאוהו כא"ה דהא כל א"ה דכתיב בי' אכילה אע"ג דאיסורין בהנאה מה"ת מ"מ שלא כד"א או שלא כד"ה מותרי' רק דחכמי' אסרוהו ורמו עלי' שלא יהנה בהם כלל גם שלא כד"ה אכן מנ"ל

דהפקיעו חכמים זכייתה מכדי שוויין בשלא כדה"א ודמי רק לאין עושין סחורה דמש"ז לא נפקעו הקדושין:

יא גם אפשר לומר דטעמא דרבוותא דסברי דבתרי דרבנן מקודשת וכן בדבר שאין לו עיקר מה"ת דדמי אהדדי כמ"ש הרא"ש משום דסברי דכל איסור דרבנן שאין לו עיקר מה"ת ומיקלי קלי לאיסורא אזי מותר להרבות עליהם לכתחילה כמו שכתב ר"ן בפ"ק דביצה ומש"ה אף שחמץ הוא מן הנקברים לדידן מ"מ מקודשת בתרי דרבנן כיון שזכתה בהם לבטלם ולשרפם דכל היכא דמיקלי קלי לאיסורא מהני ביטול לכתחילה ומשה"ט ניחא דמפני מה לא הביא הטור בא"ח סי' תמ"ג הך פלוגתא לענין חמץ ונפקותא רבה לדינא כגון בשיאור בשעה שישית ואח"כ נתחמץ לגמרי דלדעת הפוסקים דבתד"ר מקודשת מהני נמי ביטול בשעה ששית שלא יעבור אח"כ בב"י משום דבשעה ששית הוי כתרי דרבנן חמץ נוקשה דרבנן ושעות דרבנן, אמנם לפי מש"כ ניחא, דמידי טעמא אלא משום דראוי לבטלן ולענין אפר הא תינח לענין קידשין כיון דיש בו שיווי באיזהו צד שיהי' מקודשת משא"כ לענין ב"י כיון דאין בו שום זכי' אלא לענין אפר ואז נפקע שם חמץ ממנו ואמאי יחול הביטול על חמץ כיון דכל זמן שהוא חמץ לית בי' ולא מידי והגם שיש לו זכי' בחמץ לאפרן מ"מ לא יעלה על הדעת דמי שיש לו דקל לפירותיו שיהא ביכולתו להפקיר גוף הדקל וה"נ האיך יועיל הביטול לחמץ גופי' מפני שיש לו זכי' בחמץ לאפרן:

סימן ד

א דברי שה"ע אה"ע סי' ך"ח התמוהים שפוסק דבחד דרבנן כגון חמץ דרבנן ושד"א או להיפך ספק מקודשת ובחמץ דאו' ושעו' דאו' לאחר שש א"מ ועמדו בזה הב"ש וח"מ דלמה פסק בחד"ר ושד"א דחוששין לקדושין שהוא ממש מימרא דר"ג דפסק בהדי' דאין חוששין לקדושין ואם סמך על דברי בעה"מ דליתא לדר"ג דקיי"ל כר"ש דחמץ לפני זמנו מותר בהנאה א"כ גם בחמץ דאורייתא ושד"א עד הלילה מקודשת יעו"ש ותרצתי זה כמה עפ"י תשו' הר"ן סי' נ"א (מובא ב"ה כ"ד בסי' א' אות ב' באריכות) במי שנדר שלא יהי' בעיר בשבת אם יכול לשאול על נדרו קודם שבת כיון שאז לא חל הנדר עדיין והשיב כיון דמספקא לן אם צריך לצאת מן העיר קודם שבת או לא וכיון דפסקינן דספיקא דאו' לחומרא הוי כאילו כבר חל הנדר דמה לנו אם מצד ספיקא אם מצד ודאי כיון דדינא הכי הוא ומשה"ט יכול החכם להתיר קודם שבת כיון שאסור לעכב א"ע עד שבת ומחויב מצד ספק לצאת קודם שבת שוב דינו כודאי גם לקולא שנמשך מזה ועי' במ"מ פ"א ה"ט מה' גמ"א דאנן פסקינן כרבא דאמ' כ"מ דאמ' רחמנא ל"ת אי עביד ל"מ אמנם זהו בדאו'

ממש אבל כל שיש בו צד דרבנן אזי אי עביד מהני וראי' לזה דמהרי"ט היקשה מטובח בשבת ותירץ דגם אם לא תהוי שחיטתו שחיטה מ"מ לא גרע מנוחר ומעקר דחייב משום נטילת נשמה וכיון בין כך וב"כ נעשה כנגד רצונו מש"ה מהני אבל ממוכר בשבת ל"ק לי' ושם אזדי לתירוצו א"ו כל שהוא דרבנן לית בי' משום לא תעבד (עי' בפ' האשה שנפלו דף פ"א ע"ב) ולפי זה כיון דלרוב הפוסקים לאחר שש אסור מדאו' שוב אין לחוש לדעת בעה"מ כיון דאם בא לשאול אזי פסקינן לי' דלא תעביד מדאו' ושוב לית לן נפקותא אם מצד ודאי או מצד ספק וממילא נגרר אבתרי' גם להקל באין במעשיו כלום אכן כל שיש בו צד דרבנן לית בי' משום לא תעבד [ודברי הסמ"ע בסי' ר"ח תמוהין שמביא ראי' דגם בדרבנן אמרינן אי עביד ל"מ מפ' האשה שנפלו הנ"ל דהתם לאו משום ל"ת הוא דאמר ר"י דאין זביני' זבינא אלא דאלמוהו רבנן לשיעבודא דידה כי היכא דלא תחזור על בתי דינין כמבואר בתוס' שם, תדע דהרי בנכסי לך ואחריך לפלוני וכן בנכסים מ מועטים אע"ג דאסור למכור מדרבנן אפ"ה זביני זבינא **(כל הדברים בכאן אינם רק דרך פלפול לענין כל דאמר רחמנא ל"ת אי עביד לא מהני אבל בגוף דברים כאלה נוהגין עתה ע"פ דינא דמלכותא)** שוב מצאתי בתשו' הגאון הקדוש מוהע"א זצוק"ל בסי' קכ"ט שמסכים כן לדינא דבדרבנן אי עביד מהני עיי"ש שמביא בשם פמ"א קצת מזה (וראיתי בס' קהלת יעקב סי' ך"ט שמתרץ קושיית הב"ש שהקשה אמאי מקודשת בתרי דרבנן כיון דסוף סוף לא יהיב לה ולא קיבלה כלום ותירץ דגם בא"ה מדאו' יש בו צד זכי' משום דיכול ללות ובע"ח באין ונפרעין ואף שגם אחרים יכולין לזכות בהם זהו מצד שהתורה אסרה עליו ליהנות בהם כדה"א והא דאינה מקודש' הוא מפני דכל מילתא דא"ר ל"ת אי עביד ל"מ ודבריו נפלאים וצריכים לדחוק טובא לתת מקום לדבריו חדא דלדבריו דבא"ה יש לו צד זכיה משום דיכול ללות מאחרים א"כ לאבי' דס"ל אי עביד מהני האיך יתורץ מתניתין דתנן המקדש בערלה א"מ ועוד כיון שגם אחרים יכולים לזכות בהם אמאי מקודשת הרי זה דומה להראה לה דבר של הפקר וקידשה בזה ועוד דמשמע דבתרי דרבנן מקודשת אפילו כשקיבלה בשתיקה כמו בכל קדושין דעלמא ואמאי הרי יכולה לומר אין שקלי ודידי שקלי), ואין להקשות דמ"מ הוי לי' לחוש לדעת ר"מבם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא ושוב לית בי' משום ל"ת דאפשר לומר דב"י אזיל לטעמי' בפ"ק מהל' שגגות דבע"א אומר אכל ועא"א ל"א דחייב אשם תלוי דהכחשת עדים אפי' בחתי' א' משוי ליה לאיקבע איסורא כמו בשתי חתיכות וה"ה נמי במחלוקת הפוסקים דמ"ש וכל שיש בו אשם תלוי גם לרמב"ם אזלינן לחומרא מדאו' אפילו בדברים דלית בהם כרת כגון בחתיכה משני חתיכות בשאר מאכלות אסורות:

ב ראיתי בס' בית מאיר שהקשה לדעת תוס' ר"פ דבתרי דרבנן מקודשת מהא דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים פסחים ד"ט דמשה"ט לא מעל באוכל חמץ של הקדש במועד ובפשטות הדברים לא דמי דהכא חדא דרבנן הוא ודמי לחמץ דרבנן ושעות דאורייתא דגזרו משום חד"א וה"נ כיון דגזרו בבד"ה אטו קה"ג ה"ז דומה לחד"ר ושד"א וגם לפוסקים דחולין שנשחטו בעזרה לאו דאו' דמקודשת משום שאין לו עיקר בתורה דהתם ליתא כוותי' בדאו' כלל משא"כ הכא דאיכא קדושת הגוף, אולם עדיין יש ליתן מקום לדבריו ע"פ דברי תוס' שם ד"ט ע"ב ד"ה רב אשי וכו' וז"ל וא"ת לרבנן אמאי לא מעל הרי הקדש יכול למכרו לא"י ע"מ שיסיקנו לפניו וי"ל דגזרינן שמא יאכלנו הא"י וא"כ גם באין פודין איכא תרי דרבנן, אולם החילוק שבניהם מבואר דהתם בא"פ כולי' חדא מילתא הוא ואי לא הא לא קיימא הא וגם יש לו עיקר בדאוריי' משא"כ בחמץ דרבנן ושעות דרבנן:

סימן ה

בדיני קידש בדבר שאינו שלו מדרבנן

א עיין במשנה למלך פ"ה מה"א ה"ז וז"ל ונסתפקתי במי שקנה חפץ מחבירו וכו' ולא משך וכו' אם קידש המוכר בחפץ זה היכא ליידיינהו דייני מי נימי דהוי מקודשת גמורה ואם בא אחר וקידשה לא תפסו בה קדושין כיון דמדרבנן לא יצא החפץ מרשותו או דילמא ראוי לחוש לקידושי שני כיון דמן התורה קידשה ראשון בדבר שאינו שלו וצד זה נראה בעיני עכ"ל, והן דברי המחבר מש"ל נודע ודבריו מתקבלים וערבים מנופת צופים זה דור אחר דור בכל גדולי ישראל אשר היו מלפנינו וממימיו אנו שותים בצמ' בכל יום ויום, אמנם לאשר קוטב דבר אמת אהוב מכל הוכרחתי לברר את הנראה לפענ"ד בזה, וטרם נבונה מה שהתמיך בימין צדקו את צד הספק דאזלינן בתר דינא דאוריי' דמנין לו זה, ונראה דמקורו הערה מתוס' ע"ג דף ס"ג ד"ה והא וכו' על הא דהקשה הגמ' דתניא בא עלי' ואח"כ נתן לה וכו' ורמינהו בא עליה ואח"כ נתן לה אתננה אסור אמר ר"נ וכו' ל"ק הא דאמר התבעלי לי בטלה זה הא דאמר התבעלי לי בטלה סתם ופריך וכי אמר לה בטלה זה מאי הוי הא מחסר משיכה וז"ל התוס' ואפי' לר' יוחנן דאמר ד"ת וכו' הכא גבי אתנן לא קנו כיון שהפקיעו וכו' ואוקמי' אמשיכה גם ממנה הפקיעו ואין כאן אתנן כלל ולא דמי להההיא דפ' הזהב דף מ"ח נתנה לסיטון מעל שקניית הכסף מועיל דכיון דמעל מה"ת מי יפקיע המעילה ממעות ההקדש עכ"ל, והסוגיות סתרי אהדדי דגבי מעילה אזלינן בתר דינא דאורייתא וגבי אתנן בתר תקנתא דרבנן, ודבריהם בתירוצם מרפסין איגרא ונראה לפענ"ד דבכל ענין דרבנן שמנגד לענין דאורייתא והענין דרבנן כבר חייל

טרם שנובע ממנו לענין דאו' אזי כיון שכבר חייל הענין דרבנן אשר גם עליהם הוזהרנו מדאו' דכתיב לא תסור וכו' אזי הענין דאו' שמתגלגל אח"כ נגרר בתר דינא דמעיקרא כיון שכבר חייל בשעתיה טרם שנוגע הניגוד לדאו' אבל היכא שבשעה שנולד הענין דרבנן הוא מתנגד מיד לענין דאו' בזה אזלינן בתר דינא דאורייתא, ולפ"ז דברי התוס' מבואר דפשיטא להו דלענין קניות מעות דנתבטלו לאו משום תורת אסמכתא דקרא הוא שהרי לא נתבטל לגמרי שעודנו חייב במי שפרע ותו' כתבו ביבמות דף פ"ט ע"ב ד"ה שהפקר דלא היה כח בידם להפקי' לחצאין רק אם שיוציאו מרשותו לגמרי או כלל לא וכ"מ מרש"י ב"מ מ"ח ד"ה קאי שפירש שם דהנפקותא בין ר"י ור"ל בקידש הלוקח אשה בחפץ שקנה במעות לחוד דלר"י הוי קידושין דמדאורייתא קני' ודידי' הוי, ולר"ל לא הוי קידושין, ואם נאמר דירדו בו מתורת אסמכתא דקרא המבוא' בפ' השולח אזי גם לר"י א"מ ומדוקדק בדבריו הקדושים והטהורים שציין עצמו בזה על הא דקאי באבל ולא פירש כן לעיל גבי פלוגתייהו בעצמם א"ו דלעיל הוי מ"ל דמתורת הפקר הוא וכיון דיצא מתורת הפקר רק מתקנתא דרבנן בלחוד שיכלו לבטל בשוא"ת ומש"ה גבי מעילה שתקנתא זו נסתעף ונתגלגל בשעה שנתנו לחבירו ואז מנגד לענין דאוריי' אזי אזלינן בתר דינא דאו' ומעל משה"ט אבל באתנן דתקנתא דרבנן כבר חייל בשעה שבא עלי' וכיון דיש כח לעקור בשוא"ת חייל כבר הפקעתם ואח"ז נסתעף הדבר שהקדישתו לגבוה ואז דנין עליו אם יש בו משום אתנן אם לאו אזי כבר נידון הדבר ע"פ תקנתא דרבנן כיון דכבר חייל תו לא פקע זהו כוונת התוס' בתירוצם ועי' בלח"מ פ"ג מה"מ ה"א שפירש כן בדבריהם בקצרה:

ב ועדיין לכאורה צריך להבין דכמו דאמרינן גבי אתנן כיון שכבר חייל תקנתא דרבנן טרם שהגיע לכלל דאו' אזלינן בתר דרבנן שכבר נקבע דא"כ גם בטמא על הטהור נמי נימא הכי ונאמר דהדר לטיבלא דבשעתיה הרי הוא בשוא"ת וכולה אסור אף לכהנים ואפ"ה אמרינן כיון שיסתעף מזה בקו"ע אח"כ כשיפריש עליו ממקום אחר או מני' ובי' אזי לא חיילא תקנתא דרבנן כלל גם קודם שהגיע לזה, אולם לקושטא ל"ק דסתם טבל עומד להפרשה ונמצא עומד הנידון לדבר שיתעקר בקו"ע אבל גבי אתנן דסתם בהמה לאו לגבי מזבח קיימא ולהכי אף שנסתעף אח"כ במקרה לידי קו"ע כשהקדישתו לגבוה אזי אמרינן כיון שכבר חייל תקד"ר בשעתי' שוב לא נפקע דמשום קו"ע שאפשר שיפול במקרה רחוקה אח"כ לא נעקרה תקד"ר בשעתי' ואז ממילא גם שנולדה אח"כ המקרה ההוא כבר נידון הדבר בתר תקד"ר אבל בטמא עה"ט שעומד להפרשה ויסתעף מזה

דבר שהוא בקו"ע מש"ה ל"ת גם בשעתי' לענין זה משום קו"ע שיסתעף אח"כ, ועיין כי הדברים ברורים ופשוטים:

ג ומכאן יצא לו לבעל משנה למלך לענין קידושין למיזל בתר דינא דאורייתא כיון שבשעת קניות החפץ איננו עומד ממרחק פני הנידון לענין קידושין ג"כ ויסתעף מזה לענין קו"ע שיתעקר אח"כ אזי לא חיילא תקד"ר כלל ואזלינן בתר דינא דאו' והכריע בזה כדעת רש"י הנ"ל דהפקעות קנין מעות לאו מתורת אסמכתא דקרא הוא כנ"ל אות א' ודלא כריטב"א ב"מ שחולק עליו משום דלהחמיר אזלינן ועוד יש לחלק עי' לקמן:

אמנם לפענ"ד הדבר מוכרח מקושיי' הש"ס יבמות צ' דבכל דבר שבממון אי אפשר לחלק כלל דאלת"ה מאי הקשה ר"ח לר"נ והא הכא דמדאורייי' תשלומי מעלי, הוא דאי מקדש בהו כהן את האשה תפסו לה קדושין ואמור רבנן אין תשלומיו תשלומין וקשרינן אשת איש לעלמא יעו"ש ואם נאמר דנוכל לעשות דבר והפוכו שגם דע"י מעות אינו שלו מדרבנן אפ"ה מקודשת מנ"ל להקשות שגם דאמרו רבנן דאין תשלומיו תשלומין אבל אם קידש בהם את האשה מקודשת משום דלענין קדושין אזלינן לחומרא וכיון דמדאו' מקודשת שוב אין כח בידם להקל עלי' רק להחמי' עוד דצריך לקדש' מחדש כמו בכל חומר' דרבנן לבד מאי אמרת שאני הכא כיון דכבר חל הדרבנן טרם שנתגלגל לדאו' דליתא דהרי מ"מ לא מהני לן זה לעקור בקו"ע כמו שהיקשה בעצמו וא"כ מנ"ל דהקילו לעקור בקו"ע א"ו שהי' להם ליסוד מוסד דבכל דרא דממונא א"א לאחוז החבל בתר"ר וכיון שתקנתא דרבנן עצמו הוא הנידון שבינו לבין חבירו והוא הדבר עצמו שנתגלגל לדאו' אזי א"א לומר דלענין ממון שביניהם הרי הוא של מוכר ולענין קדושין נידונו כשל לוקח שהרי הוא הדבר עצמו שבינו לבין הלוקח שבאם שלו הוא הרי יכול לעשות בו מה שירצה להקנותו לאחרים ולקדש בהן כאדם העושה בשלו ואי דמר לאו דמר ואין זה דומה למעילה שהדבר נוגע בינו לבין קונו, שהרי בזה ליכא נפקותא בין מוכר ולוקח במה שנעמוד לחקור ולתור אחרי דינא דאורייתא שהרי עתה במעות של הקדש קנה ואין בקנינו כלום רק דמטרת דיני מעילה לשקול הדבר בתר חולין דעלמא וכל שבחולין קנה אזי ממילא גם בהקדש נידון כאילו הוציאו ומעל ועוד דממ"נ אם לא חזרו בהן בודאי לא איכפת להו בעמדם על מבוכה זו לחקור אם קנו מדאו' אם לא וגם אם המוכר חוזר ממקחו לא איכפת לי' במה שאנו דנין לומר דמדאו' קנה המוכר את המעות שתח"י דלענין מעילה מיתלי תלי' באם קנה המעות שתח"י או לא ונמצא דאפשר לחלק הדבר דלענין מעות אזלינן בתר דאו' ולענין חזרת המוכר מן החפץ אזלינן בתר תקנתא אבל

הכא דתקנתא דרבנן עצמו הוא על החפץ שחוזר בו המוכר עתה וקידשה בו שוב א"א לפסוח על שתי סעיפים:

ד אולם לפ"ז הדרא קו' הש"ס הנ"ל במתכונתו על הפקעות קנין המעות דכמו שהיקשה לר"נ דאיך יוכלו לתקן דאין תשלומיו תשלומין כיון שיכול להתגלגל מזה לידי קו"ע משום שהעניני' מקושרים וא"א להפריד ביניהם והלא קו' זו עצמו גם לאחר שתירצו שם קשה מקנין מעות דאיך יוכלו להפקיע שהרי יתגלגל מזה קו"ע באם יקדשנה בו המוכר (וא"ל דכשתהדר ותקבל קדושין מאחר אזי אמרינן גבי השני כל דמקדש וכו' דז"א דהרי בכל קדושין דרבנן מהני גם קדושי השני ול"א הכי) אמנם יש ליישב כיון דמדינא שוב לא ישיג הלוקח חפצו לידו דמצד תקנתא דרבנן יוכל המוכר לחזור אזי שוב לא גרע יאוש ושינוי רשות ומקודשת מדאו' והגם דבשעה שקידשה המוכר לא ידע הלוקח מזה מ"מ לא מיבעיא לדעת רמב"ם דגם ש"ר ואח"כ יאוש קונה בודאי מקודשת גמורה היא לכ"ד אלא אפי' לדעת החולקים מידי טעמא אלא משום דבאיסורא אתי לידי' הא תינח כשקידשה קודם יאוש שגוף החפץ אתי' באיסורא לידי' אבל בנידון דידן הגם שמוכר צריך לקבל מ"ש אבל מי שקיבלו ממנו כבר אתי' לידי' בהתירא (וגם במוכר עצמו יש לדון דמ"מ גוף החפץ אתי' לידי' בהתירא שהרי בעלמא אפילו בתר יאוש איסורא הוא על לוקח לקנות ממנו אפ"ה לענין קניות החפץ נידון כיאוש דהתירא (עי' סי' שנ"ו) לגבי הלוקח) ולפי דברינו לקמן תמצא עוד ישוב על קו' זו יעו"ש:

סימן ו

בדיני קידש בא"ה ופלפולים בדברי רבותינו הראשונים ליישר דבריהם העמוקים ובאחרונים, נ"ע:

א עיין במשנה למלך בפ"ה מה' אישות ה"א דמספקא לי' בקידש אשה חולה שיש בה סכנה בא"ה דאו' או שאין ב"ס ובא"ה דרבנן אם אזלינן בתר דידי' ואינה מקודשת כיון שלא נתן לה כלום או דאזלינן בתר דידה ופשט לי' מדברי רש"י ור"ן קדושין ס"פ איש מקדש דבחליפי א"ה מקודשת אע"ג דאסורין למקדש משום דכיון שהיא מותרת ליהנות מהם וקנאתן מחמתו מקודשת דומיא דמקדש בשל אחרים וכו' אע"ג דיאוש לחודא ל"ק וכל זמן שהוא בידו אינו קנוי לו אפ"ה כיון שקנאתן היא בנתינתו מקודשת וה"נ הנאה הבאה לה מחמתו היא אמנם בסוף דבריו מביא דברי ריטב"א וז"ל שוב האיר ה' את עיני וראיתי לריטב"א בחידושיו פ"ב דקדושין אמתניתין דהמקדש בערלה שכתב וז"ל אע"ג דבחולה שאין בו סכנה מותר באיסורין שלא כדה"א מ"מ אסור הוא לו למוכרו לחולה זה וליטול דמים ממנו תדע דאפילו כדה"א מותרת בחולה שיש בו סכנה ואפ"ה אסור

למוכרו וכו' דא"כ נמצא נהנה באיסורי הנאה של תורה א"ו דאסור למוכרם וכיון שכן לא חשיב ממונא כלל ואפי' היא חולה שראוי' ליהנות בה אינה מקודשת דלאו ממונא יהיב לה אלא א"כ אומר לה הרי את מקודשת לי באותו הנאה שיש לך שנתתי לך דבר פלוני שתתרפא בו ויש באותו הנאה שו"פ עכ"ל והנה הדבר מבואר דריטב"א חולק בסברת רש"י ז"ל וס"ל דכיון דהמקדש אסור למכור א"ה אף דהמתקדשת שרי' בהו אינה מקודשת דלאו ממונא יהיב לה וכו' עכ"ל המ"ל הצריך לענינינו ולפענ"ד נראה דליכא מאן דפליג בדינו של ריטב"א וגם רש"י וריטב"א לא פליגי ביסוד זה שהוכיח הר"ן מדברי רש"י שהרי ריטב"א עצמו מביא דברי רש"י הנ"ל ול"פ עליו אלא בעיקר דינא דא"ה דחליפיו מותרים גם למחליף עצמו מפני שאין דמיו כאשר השיגו הרמב"ן בפ' השוכר אה"פ ופ"ק דחולין וכן בקדושין שם מובא בר"ן שם אבל בעיקר סברת רש"י כאשר נבאר להלן לית מאן דפליג בזה לכן צריכין להעתיק דברי רש"י בלשונו הצח בפ' ר"י דף נ"ד ע"ב והמה קלורין לעינים למעיינים היטב בדבריהם וז"ל שם ואם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת דלא מיתפסו באיסורא וממונא הוא אע"ג דאיהו אסור לאיתהנויי מינייהו מיהו האי הנאה מטי' לי' ע"י ערלה אבל איהי לא מערלה קא מטי' לה ודוקא קדושי אשה אבל איתהנויי מינייהו מדרבנן אסור עכ"ל ומתיבות אלו שכתב וממונא הוא אע"ג וכו' נשמע תוכן כוונתו בזה, והוא דאע"ג דאסורין למחליף מדרבנן דקנסוהו על שעבר ומכר (ועי' ברשב"א חולין דכתב להדיא שהוא קנסא דרבנן וכן במ"ל מבואר כן) אולם קנינו שיש לו בגופי' לא פקע ומשום הכי ממונא הוא לכ"ד ולהורישו לבניו (ועי' בריטב"א קדושין ו' ע"ב בד"ה בהנאת מלוה וכו' וז"ל אבל ודאי דאפי' בריבית גמורה אם כבר פרעתו לו וחזר וקידשה בו מקודשת דמעות דרביתא שפרעם לוה למלוה קונהו לגמרי וממון גמור הם לו אלא שיש עליו חובה להחזירו וכו' ואם מת אין בניו חייבין להחזיר אלא בדבר מסוים וכו' עכ"ל נשמע מדבריו ליסוד מוסד כיון דאיתא בתורת ירושה אצל יורשים ש"מ דממונא וקנינו דאבוהון הוא **(כל הדברים הנאמרים כאן המה רק ע"ד פלפול לברר ענייני קדושין, אבל גוף ענייני הלוואה וירושה הולכים בזמן הזה כפי חוקי המלכות יר"ה)** וה"נ בחליפי א"ה אע"ג דאסורין למחליף כיון דממונא הוא להורישו ליורשין שהרי לא קנסו בניו אחריו בע"כ צ"ל דקונהו לגמרי ומשה"ט מקודשת אם קידשה בדמיהן אפי' קידשה סתמא בגופן אבל אם תמצי לומר דנפקע גם קנינו מהם ודמי לא"ה מדרבנן אזי בשגם שהיא מותרת ליהנות מהם אינה מקודשת כשקידשה בגופן אלא א"כ אמר לה בפירוש הרי את מקודשת לי בהנאה שיש לך בזה כמו בשחוק לפני וכו' וכן בתן מנה לפלוני ואתקדש אני לך כיון דלא קנתה מידי אזי א"מ עד שיאמר לה בההיא הנאה

שנתתי לפלוני על ידך (ומסתברא דאם קידשה במידי דמאכל ואמר הרי א"מ לי במה שאת נושא ונותן לפיך דצ"ל לה בההיא הנאה כיון שלא היקנה לה בגופי' כל זמן שהוא בקיומו רק בשעה שכלה ואבד אין זה בגדר הקנאה דכל מידי דהקנאה הוא כשקנאה לדבר בעודנו בקיומו) ונמצא דבאיסורי הנאה אפי' בדרבנן כיון דרבנן כעין דאו' תיקנו וכשם דבא"ה דאו' נפקע קנין ממון שבו ואינו יכול להקנותו לאחרים כמש"כ לעיל ה"ה נמי בא"ה דרבנן ומשה"ט אפי' כשהיא מותרת ליהנות מהם כגון שלא כדה"א או בשיש בה סכנה אינה מקודשת עד שיאמר לה בההיא הנאה כדאיתא בריטב"א הנ"ל והוא מתרי טעמא טעמא חדא שגם היא לא קנתה בא"ה רק לדבר פרטי בשעה שתכלה ותאבד כבר יצא זה מגדרו דהקנאה ונכנס רק בגבול הנאה ועוד כיון שמקדש אין לו בחפץ שום שמץ קנין שוב אינו יכול לקדשה בחפץ גופא רק בהנאה שימשך לה מן המקדש ומחפצא (וכן מטין ביותר לשון רש"י הנ"ל שכתב וממונא הוא אע"ג דאסור לאתהנויי וכו' דמשמע דקאי אמקדש דאסור ליהנות מהם ואפ"ה צריכין שיהי' ממונו, הכוונה שלא ינתק מגדר קנינו וממונו) אבל בחליפי א"ה אע"ג דאסורין למחליף כיון שהוא רק מחמת קנסא דרבנן וכל שהוא בגדר קנסא לא קנסו בנו אחריו ונמצא דממונו הוא שהרי יורשיו זוכין בו ממילא ומשה"ט יכול לקדשה בגוף החפץ שהרי זכיותו וקנינו לא נגרע באפס מנהו ונמצא דדברי רש"י ודברי ריטב"א יחדיו משולבים ונתכוננו יחדיו ומדברי רש"י עצמו עוד כארי מוצקים לדינו דריטב"א הנ"ל שהרי מדכתב וממונא הוא ש"מ דאי לאו הכי אזי אינו יכול לקדשה בגוף החפץ רק בההיא הנאה וזה מדוקדק היטב גם בלשון הר"ן קדושין הנ"ל שכתב אע"ג דאסורין למקדש כיון שהיא מותרת ליהנות מהם וקנאתן מחמתו וכו' הרי דתרווייהו בהדדי צריכין דמותרת וקנאתן מחמתו וגם בקידשה בגזל לאחר יאוש בעלים אע"ג דיאוש לחודא לא קני ואינו נידון כשלו לכל מילי דבעינן לכם אבל לענין קדושין דלא בעינן רק שיקנה לה בגוף החפץ וכיון שנתייאשו הבעלים כבר נקנה לו בחפצא שיוכל להקנותו לאחרים ודמי לקני ע"מ להקנות וגם יש לו זכות וקני' לקנותו בשינוי השם) וכעין זה מובא בתוס' ר"פ הגוזל בתרא בד"ה גזל וכו' וז"ל ומסברא מחלק ר"ח בין לפני יאוש בין לאחר יאוש דלא הוי כל כך ברשות מרי' אחר יאוש כמו לפני יאוש שנקל לצאת מרשות בעלים בשינוי רשות או בשינוי השם עכ"ל וס"ל לר"ן דקנין דשינוי רשות הוא ע"י דעת אחרת מקנה דגזלן שקנוי בידו לזה להקנותו לאחרים ומדוקדק בדבריו הנ"ל דכתב כיון שקנאתו היא בנתינתו כוונתו דאע"ג דאינו שלו ולא מיקרי לכם אבל מ"מ יש לו כח ויד להקנותן לה ומש"ה יכול לקדשה בגופו:

(כל הדברים בכאן הובאו רק לברר תוקף ענייני קדושין אבל גוף ענייני קנין, גזל, יאוש וכדומה הולך בזמן הזה כפי דינא דמלכותא ודינא דמלכותא דינא)

ב ועל פי הוצעות דברי' הללו יתיישב לן קו' חמורה שהיקשה בעל מ"ל בה' הנ"ל על דברי תוס' בר"פ השוכר אה"פ בד"ה והא תנן וכו' וז"ל תימא לפי מה שפי' בקו' לעיל וכו' דדוקא לקדושי אשה התירו אבל וכו' אבל לאינש אחרינא שרו אותן מעות וכו' מאי קא פריך הא דקאמר אסור במתניתין היינו דוקא לפועל שאסורין הן כמו למוכר דוקא, וי"ל דאסור דמתני' משמע לכ"ע מיהו תימא מאי קפריך שאני התם דהוי דיעבד כדמוכח בנדרים וכו' והקשה כיון שכבר תירצו דמתני' משמע לכ"ע תו ל"ק דלחלק בין לכתחילה בין דיעבד דמ"מ אמאי מקודשת כיון שגם היא אסור' ליהנות מהם ובחולין ניחא להו בתירוץ זה עצמו ולדברינו הנ"ל ניחא, אמנם צריכין לחזור ולשנות מה דכתיבנא לעיל בסי' ג' אות ה' דמשמע ממתניתין דקידושין דמלקט ואזיל לכל איסורי הנאה וקא שביק לי' לאיסורי אכילה אע"ג דאינן ראוין אלא למאכל אדם או לסחורה וכיון דאין עושין סחורה באיסורין ג"כ לא תתקדש כמו בא"ה מזה מוכח דדוקא בא"ה כיון דלא זכתה בכל שוויין רק לשלא כדה"א או לעפרן הרי הוא כנותן לה מנה ונמצא חסר דינר כיון דבא"ה אין לו זכיה לזכות בהם אף כשירצה משא"כ באיסורי אכילה אף דחכמים אסרוהו עלינו מלסחור בהם אבל מ"מ זכיות החפץ עודנו בתוקפו ולא נפל אפס מנהו משה"ט כל שידעה ורצתה להתקדש הרי נתרצתה לעבור וקיבלתו לשם קידושין וגם זכתה בכולה הרי היא מקודשת גמורה ולא תיקשה לן מדברי ר"ן בס"פ א"מ הנ"ל בחליפי א"ה דמשום דהיא מותרת ליהנות מהם מקודשת אבל לולי זאת אינה מקודשת. אע"ג דחליפי א"ה הוא רק משום קנסא דרבנן וממונא הוא להורישו לבניו משום דבעי לאוקמי דינא אפי' בדלא ידעה, ולפ"ז הכי קא קשי' להו לתוס' הנ"ל דמ"מ מה פריך דלשני ליה לחלק בין לכתחילה לדיעבד דהיינו לענין חליפי חליפין הגם שגם תירצו דמתני' משמע דאסורין לכ"ע כיון דאינן אסורין אלא משום קנסא לא נגרע בזה זכייתה בגופן ולאוקמא בדידעה ומש"ה מקודשת והאי דניחא להו בחולין בתירץ זה משום דאזלי לטעמייהו בקידושין שהקשו במתני' אמאי אינה מקודשת בערלה וכ"כ דהאי שרי ליהנות שלא כדה"א ותירצו דאיירי בדלא ידעה ומשום מקח טעות וכיון שכן בדמיהן דלית לה בהו כלום דלא שייך בו שלא כדה"א אזי את"ל שגם היא אסורה ליהנות מהם אמאי תתקדש כיון דאיירי בדלא ידעה דומיא דרישא וכיון כשנודעה ולית לה שו"פ אמאי מקודשת אע"ג דקנתה בגופן כיון דמעולם לא נתרצית ליהנות מהם הרי לית לה ולא מידי אבל בפ' השוכר דחזינן דקשי' להו בתוס' בד"ה בדמיהן מקודשת וז"ל משמע הא בגוף הערלה

אסור לקדש וטעמא משום דלית בי' שו"פ וקשה בגופה נמי איכא שו"פ שלא כדה"א או בעפרן ולא ניחא להו בתירוצם דשם משום דהכא לא מקשו אגופא דרישא רק מסיפא לרישא משום דברישא גופא איכא לתרוצי כדמשני התם אבל הכא קא קשי' להו דבע"כ בא"ה בכל גוונא אינה מקודשת דאל"כ לפלוג וליתני בא"ה גופא ומתרצו משום מילתא דאמר רחמנ' ל"ת הוא דאינה מקודשת בכל גוונא ומש"ה קשי' להו הכי מסיפא דלאוקמי בדידעה דאז אע"ג שגם היא אסורה ליהנות מקודשת כיון דלא נגרע מזכייתה בגופי' וכבר נתרצית להתקדש ולעבור אדרבנן:

ג עוד נוכל ליישב קושיית המ"ל הנ"ל דהכא אזלי לטעמייהו דלקמן דבא"ה גופי' א"מ משום דלא תעבד הוא דלא מהני ומצינן דדמיהן לאו דווקא אכסף לחוד הוא אלא כל מידי דניתן לו במחיר מיקרי דמיהן עי' ב"מ ס"ג ע"ב מה לי הן מה לי דמיהן בפרש"י שם ונודע דבאיסורי דרבנן לית ביה משום לא תעבד כדכתיבנא לעיל ומש"ה קא קשי' להו דאע"ג שגם היא אסורה ליהנות מחליפי א"ה אפ"ה תתקדש במחיר א"ה משום שלא כדה"א ועפרן ובזה ל"ש תירוצם דלקמן כיון דאינם אסורים אלא מדרבנן ומאי פריך דלוקמי דדמיהן במחיר של א"ה איירי ויש בו שלא כדה"א ועפרן ומבואר למעיין שיתיישבו על פיהן כמה קושיית במשנה למלך שם:

ד ובעיקר דברי רש"י הנ"ל שהוכיח ליסוד מוסד בחולין ד' ע"ב דחליפי א"ה אסורין למחליף דאל"כ מצינן דמים לחמץ בפסח ולשור הנסקל ותנן האוכל ת"ח בפסח פטור מתשלומין ומדמי עצים ועמדו שם בתוס' וז"ל ואין זה דיוקא דאפי' יהיו הדמים מותרין כשמכרן מ"מ כיון דלכתחילה אסור למכור לאו בר דמים הוא ולכאור' הוא פליאה גדולה על רש"י וגם מדברי תוס' נראה שהבינו היטב שיש איזה מקור לזה רק דלאו דיוקא הוא לבנות יסוד חדש מזה ונראה דמקור הדברים נשמע מגמרא מפורשת דאין צד האיסור שבו מגרע כח קנינו וזכותו שיש לו בעצמותו דאי' בב"ק דף מ' גבי שאלו בחזקת תם ונמצא מועד יעו"ש ונימא לי' תם הוא הוי מעריקנא לי' לאגמא אלא הכא במ"ע דאקדים וכו' ותפסוהו א"ה בעלים אמאי משלמין ח"נ וכו' ונימא אי אהדרתי' ניהלי' הוי מעריקנא לי' לאגמא יעו"ש, והנה ממה דשומר מצי למיפטר נפשי' ליכא ראיה כ"כ לחייב את האוכל ת"ח בפסח משום דמצי ליעבד איסורא אבל ממה שהקשה אח"כ לחייב את השואל משה"ט אע"ג דאיסורא הוא מדאוריית' אפי' לר"י דבע"ח הוא ואפי' לדברי תוס' שם בד"ה הוי מעריקנא על קושי' השני' יעו"ש היטב מ"מ נשמע דמצד איסורו בעצמותו לא נגרע זכותו ומשום זה יחזיק בשלו ויתגולל כל חיובו רק על השואל וגם בשור הנסקל לקמן מ"ה לפירש"י שם מחייבינן ליה משום דאתפסי' בידים אע"ג דכדינו עביד בזה

ואכתי לימא לי' הרי שלך לפניך א"ו דאין ענין איסורו נוגע לצד ממון שבו רק היכא דמפורש בתורה עונש הגוף להדיא ומשום זה הוכיח רש"י דבע"כ צ"ל דחליפי א"ה אסורין למחליף דאל"כ הרי מצינו דמים לחב"פ ושור הנסקל כיון דאם מכרן הדמים מותרים ונמצא שיש לו זכי' בעצמותו לממונא שהרי אם מכרן לא קנסינן לי' בחליפיו וגם על המכירה עצמו ליכא עונש מן התורה משום דס"ל כדעת הרמב"ם בפ"ח מה' מ"א דעל הנאה ליכא מלקות מן התורה רק איסורא בעלמא כמו על חצי שיעור ואיסורא דעבד עבד וס"ל דליכא ממר"ד בחצי שיעור או אפשר דשאני מכירה דיכול למוכרו בחשאי:

ה אולם עדיין אפשר לחלק ולומר דלא מצינו כן רק בדברים שהיו שלו מתחלה לגמרי לכל דבר וגם עתה עודנו ברשותו לדבר פרטי ע"י איסורא ומשום הכי מחייבינן ליה לאידך התם בשאלו בחזקת תם באתפסי' וכו' וכן בשור הנס' כשאתפסי' בידים לפרש"י הנ"ל אבל בא"ה כגון בערל' וכ"כ דמעולם לא הי' שלו לשום דבר אחר רק לענין זה מאן יימר דמש"ה לבד נדון הדבר כשלו להתחייב חבירו והרי חילוק זה מצינן כ"פ בש"ס, עי' ריש פסחים לענין בהמת ארנונא וכן בבכורות דמשום זכי' מועטת לא יצא מרשותו שהי' שלו מעיקרא לכ"ד אבל משום זה לבד לא מיקרי רשות מש"ה לא נקט רש"י בסתמא כל א"ה ונקט לי' רק בחמץ בפסח ושור הנסקל דתרווייהו היו שלו מעיקרא לכ"ד וגם עתה עודנו קשורים בו לענין זה:

ו

ו אבל קשה כיון שהוכיח זה ממתניתין דקתני פטור מתשלומין ומדמי עצים א"כ מאי קבעי' להו בנדרים מ"ז אם חליפי א"ה אסורין למחליף ולבסוף לא נפשטה שם והא מדפטרינן לי' בחב"פ ש"מ דאסורין למחליף אמנם לקושטא ל"ק דהרי בפסחים מוקמינן לי' דהא דפטור במזיד דר' נחוניא בה"ק הוא (וכבר נקבע סתם משנה במגילה דף ז' כר"נ בה"ק) ולא דרש"י הוכיח זה משו"ט דגמרא דמקשי' שם רק למ"ד לפי דמים משלם אבל למ"ד לפי ממון משלם כמו דפסקי' ניחא בלא"ה דבשוגג צריך לשלם לפי ממון אף שאינן בר דמים דתשלומין כפרה הם אבל במזיד פטור משום דחמץ בפסח לאו בר דמים הוא וכן בשור הנסקל מדמקשי' התם בדף ע"ב שור הנסקל לאו דמרי' וכו' ואמאי הא עדיין יש לו זכי' במקצת באם ימכרנו א"ו דהדמים אסורין לו:

ז ועיין בגיטין ס"ד תוס' ד"ה דמי חמרא לא קאמר דכל שיש לו בחפצא לדמיו לא הוי כדבר שלב"ל וגם לתירוצם השני שם דנידון כדבר שלב"ל ואינו דומה לדקל לפירותיו דמיני' קא רבי אבל הכא כשישיג הדמים שוב לא יהי' חפצא ברשותו וגם שאין הדמים גדלים מגופא כמו דקל לפירות זהו להכניסו ברשות אחרים אבל בדבר שהי' שלו

מעיקרא לכל מילי וגם עתה עודנו קשורה בידו לדמיו לכ"ע נידון כשלו כמו דמחלקי בתוס' ר"פ, אמנם בתוס' חלקו בזה על רש"י והשיגו דאין זה דיוקא דאפי' יהי' הדמים מותרין כשמכרן מ"מ כיון דלכתחילה אסור למכור לאו בר דמים הוא משום דאזלי לטעמייהו בפסחים דף ך"ד ד"ה הכל וכו' דלוקין **(ידוע שדיני מלקות אינן נוהגין בזמן הזה)** על הנאה מן התורה וכל היכא דאיכא עונש הגוף מן התורה אזי תו לאו בר דמים כמו שהיקשו שם בעצמם ועוד שגם דמעיקרא לא היקשו התם גבי ונימא לי' אי אהדרתי' נהלי' וכו' אלא משום כפי' דעונשא היינו משום דלולא כפי' זו אין כאן קושי' אבל לבתר דתירצו התם משום דמתוך דברים אלו הי' הניזק מתפשר אתי בדבר מועט וכו' תו ליכא ראי' מהתם דממונא שבא לידו באיסורא מיקרי ממונא ומשור הנסקל דמחייבינן לי' משום דאתפסי' בידים אין ראי' לפי פירושם שהשיגו שם על רש"י וידעתי שיש לדחות ראיות הנ"ל בחלוקים דקים ובדוים שאין להם יסוד, אמנם רבותינו הראשונים לא ניחא להו באלה רק כפי הנראה מפשטא דשמעתתא:

סימן ז

בדיני חליפי א"ה,

א עיין ר"ן ריש חולין שמביא שם בשם רמב"ן שהשיג על דברי רש"י הנ"ל וז"ל אבל הרמב"ן ז"ל כתב דאפי' לדידי' אם עבר והחליפן מותרין כיון שאין תופסין דמיהן לפי שכיון שלא הי' לו רשות להחליפן ואיסור הנאה הן דמיהן וחליפיהן אינן אלא כגזל ביד מוכר וכשהוא נהנה בהן לא מאיסורי הנאה הוא נהנה אלא מגזל שבידו וכדגרסינן בירושלמי וכו' ומה שהיקשה רש"י ז"ל שא"כ מצינו דמים לחמץ בפסח, לא קשי', דודאי אין לא"ה דמים כלל שהרי אין לו בהם כלום ואינו יכול למכרן הילכך האוכל אותם אינו מזיק לו כלום דהא עומדין לישרף הם אלא שאם מכרן מותר בדמיהן וכטעם הירושלמי וכ"כ הרמב"ם ז"ל שהדמים מותרין עכ"ל העתקתי לשונו, למען יאירו דבריו לעינינו דלא די לו בהשגת תוס' לבד והוא דס"ל בזה כדעת רש"י וכדמוכח מב"ק (הנזכר בסימן הקדום) דמצי א"ל הבעלים לשומר אילו אהדרתי וכו' ועיקר השגתו רק מדברי הירושלמי דכיון שאין דמיהם לא מא"ה הוא נהנה וא"ל שחיזק דברי קושיתו גם מדברי ירושלמי ובלא"ה ג"כ קשי' לי' כקו' תוס' הנ"ל וזהו שכתב בריש דבריו שכיון שלא הי' לו רשות להחליפן, שהרי בר"פ השוכר אה"פ גבי אתנן מביא הר"ן שם בשם חכמי צרפתים וז"ל שאם הי' דברים אסורים ביד ישראל ועבר ומכרן בהקפה דהדמים מותרין דמשעת משיכה קנו להו וההיא שעתי' אע"ג דמשתעבד כיון דלא מיחד שיעבודי' לא מיתסר כדמוכח הא דבי ר' ינאי וכי פרע לי' בתר הכי לא מיתפסי דמי ולא מיבעי' אי ליתא

בעולם וכו' אלא אפי' איתי' ברשותי' דאידך נמי מותר כיון דבשעתא דיהיב לי' דמי לאו דישראל הוא וכו' ורמב"ן ז"ל השיב דהא מ"מ כו' והא ודאי לא קשי' לי' דאם איתא תיקשי לי' במכרן וקידש בדמיהן דקיימ"ל דמקודשת מצינו דמים לא"ה ותנן האוכל ת"ח בפסח פטור מן התשלומין ומדמי עצים א"ו היינו טעמא דאע"ג דדיעבד שרי לכתחילה מיהא אסור והכא נמי דכוותי' עכ"ל הר"ן שם הרי להדיא דרמב"ן ס"ל להדי' כדעת רש"י הנ"ל שאין צד האיסור שבו מגרע זכייתו וקנין ממון דימטי' לידו אפי' ע"י איסור רק דבכל א"ה כיון שאין דמיהם רק כמתנה או כגזל הם בידו שוב לית לי' שום צד זכי' בהם אבל בא"ה דתופסין דמיהם בע"כ צ"ל דגזה"כ הוא בהם שהן דמיהם, כמבואר.

ב ועיין במשנה למלך בפ"ה מה"א מה שהעמיק והרחיב בהבנת דברי ירושלמי ובהשגת הרמב"ן ור"ן בחולין וקדושין ובפ' השוכר אה"פ איברא מה שמפרש דהשגת הר"ן על רש"י קאי מעיקר היסוד של דברי ר' חגי בשם ר"ז דבודאי לא קאי לתת טעם לדבר דמפני מה אינן תופסין דמיהן שהרי הוא מגזה"כ דשני כתובין אלא דק"ל דאמאי לא נאמר מה לי הן מה לי דמיהן לגבי המחליף ואמאי מקודשת הרי לא נתן לה מאומה ועל זה תירץ ר' חגי לפי שאין דמיהן רק כמתנה וממאי דקשי' לר' חגי מעיקרא נשמע ממילא דלא כדעת רש"י וזהו עצמו השגתם על רש"י וקשי' לי' שגם לר"ן עצמו קשי' קו' זו שהרי ס"ל דלאחר יאוש מקודשת מטעם זה כיון דמטי' לה מחמתו תו מאי קשי' לי' לר' חגי שגם דאסורין למחליף מ"מ מקודשת משום דלדידה שרי' ולפענ"ד נראה על פי מה שכבר כתבנו לעיל (בסימן הקדום) דחליפי א"ה דאינן אסורין אלא משום קנסא אבל קנינו וזכותו לא נגרע מהם שהרי ממונו הוא להורישו לבניו מש"ה מתקדשת בהם וכן בדבר שאינו שלו לאחר יאוש שכבר קנאו לענין זה שבידו להקנותו לאחרים נמצא שקנאתן מחמתו לפ"ז לא קשי' להו כלל לדעת רש"י מס"ד דר' חגי דאמרי' מה לי הן מה לי דמיהן לגבי המחליף כיון דלגבי דידי' באו לידו ע"י א"ה והרי הן למחליף כא"ה עצמן דאין לו זכי' וקנין בהם אזי בודאי אינה יכול לקדשה בגופן עד שיאמר בההיא הנאה רק דעיקר השגתם הוא משנוי' דר' חגי דכיון שחידש שאין דמיהם תו לא שייך למיקנסי' למחליף כלל כמו דלא קנסינן בכל מקח טעות דעלמא וכן משמע להדי' מדבריהם שם:

ג ובעיקר השגות רבותינו מירושלמי אפשר לומר דרש"י הכי מפרש דר"א דאמר זאת אומ' שמקדשין בדבר שאינו שלו משום דלפירושם אין בהם די באר דמנא ליה דמתני' אייריי בדלא ידע הלוקח דילמא אייריי בדידע או כשמכרם לא"י כאשר הקשה במ"ל שם לכן נראה לפרש דבהכי פליגי והוא דרב חגי ס"ל דאם איתא שהן דמיהן הוי לן למיקנסי' למוכר ולאסרו גם בחליפין ואמאי מקודשת כיון שלא נתן לה משלו כלום אמנם ר' חנינא

פליג עליו ביסוד זה ואמר זאת אומרת דמקדשין בדבר שאינו שלו היינו לאחר יאוש ולא דמתניתין עצמו יש בו משום איסור גזל אלא בגזל דעלמא קאי דהיכ' דאיכא יאוש בידו ושינוי רשות בידה מקודש' דאע"ג דלא נתן לה משלו כלום מ"מ כיון שקנאתן מחמתו מקודשת וה"ה נמי בא"ה אע"ג שהן דמיהן וקנסינן למחליף אפ"ה מקודשת כמו בגזל לאחר יאוש דעלמא והוכיח רש"י בפירושו דש"ס דידן קאי אליבא דר' חנינא דאל"כ מצינו דמים לחמב"פ הגם דמגוף המשנה ליכא להוכיח דאפשר לאוקמי כר' נחוניא בה"ק אבל מש"ו בגמ' שם מוכח דלדידן דפסקינן לפי ממון משלם אזי פטור משום דלאו בר דמים הוא כמ"ש לעיל בסי' הקדום:

ד ועיין עוד במ"ל בפ"ה מה' נדרים ה' ט"ז שהקשה לדעת מרן זקני בכ"מ דאם הגדולין אסורין מדאו' אזי אינה מקודשת לגמרי ואמאי פסק הראב"ד דצריך לחזור ולקדשה דמשמע דהיא לכה"פ ספק מקודשת או כקדו' דרבנן והקשה מדעת רש"י הנ"ל דס"ל דאע"ג דאסורין למחליף אפ"ה מקודשת, ולדברינו הנ"ל לק"מ דאם ת"ל דהגדולין אסורין מדאורייתא הרי הן כגופן ממש דאין לו זכי' בהם להקנותם לאחרים כלל משא"כ בחליפי א"ה דיש לו זכי' בהם דהרי ממונא הוא לכל דבר כמ"ש לעיל:

ה עוד הקשה במ"ל בפ"ה מה"א לדעת הרא"ש דמפ' בנדרים מ"ז ע"ב בהא דבעי למיפשט ממתני' דמכרן וקידש בדמיהן דחליפי א"ה מותרין ומשני ה"נ לכתחי' הוא דלא ואי עביד עביד, ועי' באשר"י שם בד"ה דילמא וכו' וז"ל הא דמיבעי' לי' אם חליפין אסורין היינו אם לכתחי' אסור להחליפן וליהנות מן הדמים אבל אם החליפן בדיעבד הדמים מותרים וכו' והניח המ"ל בתימא דהיאך אפשר דמיבעי' ליה אם מותר להחליף א"ה שהרי מקרא מלא כתיב גבי נבילה או מכור ומזה נשמע להדיא דבא"ה אסור למוכרן איברא לא על הרא"ש לבד תלונתו שגם הרשב"א בחידושיו ריש חולין וריטב"א בקידושין במתני' דמכרן וקידש בדמיהן מפרשו כן להדיא ונראה בכוונתם דקס"ד מעיקרא דאיבעי' דרמב"ח קאי אם מותר ליהנות מחליפין שהחליפם הוא כמ"ש ולפ"ז נשמע ממילא דבכל א"ה מספקא ליה הכי כמ"ש ר"ן ורא"ש ורשב"א אולם המתרץ משני לי' דאיבעי' דרמב"ח קאי רק על קונם אם מותר להחליפן לכתחי' והטעם דלפירושם בירושלמי הנ"ל בדברי ר' חגי לפי שאין דמיהן, נשמע דבכל א"ה אפי' כשמכרן לא"י דלדידי שוי' אפ"ה כיון שאסורין למוכר ואין להם שיווי אצלו שוב אין דמיהן רק כמתנה הם בידו כמ"ש במ"ל הנ"ל בד"ה ודע דמ"ש הר"ן וכו' מבוא' להדי' כן בדבריו שם והמה נכוחי' וישרי' למ"ד יע"ש ומעתה כיון שלוקח לא נתחייב בדמיו משום שאין לו שיווי אצל המוכר רק שבתחבולו' המוכר באו המעות לידו ודינן כמתנה או כגזל לחוד וא"כ בשלמא בכל א"ה התורה אסרה גם

את גופו וקשור הוא באיסורו שלא יעסוק וישא ויתן בא"ה אע"ג שאינן דמי א"ה כלל רק החפץ כגרמא בעלמא לדמים הללו, אבל בקונם שאין חבירו יכול לאסור את גופו דאידך רק נכסיו הוא דמצי למיסר על חבירו וכיון שאין החפץ מביא את הדמים שהרי אין חבירו נתחייב כלל במשיכת החפץ רק עיקרו ע"י תחבולות המוכר הוא דבאו לידו ואין אידך יכול לאסור גופו של חבירו רק חפצו וחפצו גרמא בעלמא הוא דעבדי דלא חיישי' ליה גם בא"ה רק דבאיסורין שהתורה אסרה בהנאה ממילא אזי גם בכה"ג אסור דנשמע מדכתיב גבי נבילה או מכור ש"מ דבכל א"ה של תורה אסרה התורה גם גופו דמוכר לבל יבוא ע"י תחבולותיו שום הנאה מאלו ועיין, ותדע שיש מקום ודרך ישרה לפרש דבריהם בזה האופן:

ו וראיתי בהג"ה במש"ל הנ"ל שמביא גירס' אחרת בירושלמי אמר ר"ח ז"א שאין מקדשין בגזל רק פירושו דחוק ורחוק ונראה דלדעת רש"י הנ"ל יש לפרש דר' חנינא קאי על דברי ר' חגי דמפרש ליה לפי שאין דמיהן דאל"כ הוי לן למיסר אמחליף ולא תתקדש בהם כיון שלא נתן לה משלו ואמר ר' חנינא ז"א דהיינו מדברי ר' חגי נשמע דאין מקדשין בגזל בעלמא לאחר יאוש משה"ט עצמו כיון שהוא לא נתן לה מידי משלו וממילא נשמע דלתלמודא דידן דמבואר בפ' האיש מקדש גבי לית דחש להא דר"ש דאמר סתם גי"ב דמקודשת לאחר יאוש אזי גם בא"ה דקנסינן לי' מ"מ מתקדשת משום דקנתה על ידו, ולפום דעת הרמב"ן ורמב"ם דפליגי על רש"י וקסברי דמותרים למחליף לפי שאין דמיהן יש לפרש וליישב גירסא הנ"ל וה"פ דז"א דר"ח קאי ג"כ על ר' חגי מדהוכיח ליסוד מוסד מזה דבא"ה אין דמיהן דאל"כ לא תתקדש משום דמה לי הן מה לי דמיהן ש"מ דהמקדש בגזל אינה מקודשת דאי תימא דמקוד' לוקמי בדלא ידע הלוקח וא"כ שוב לא הוי כחליפי א"ה א"ו דקידשה בגזל אינה מקודשת:

סימן ח

א מתכונת הדברים לפי מה שבארנו לעיל דלדעת רש"י אע"ג דבמקומו לא נפשט' האיבעי' בפ' השותפין אם חליפי א"ה אסורין והיה מן הדין לפסוק לקולא ככל ספיקא דרבנן אולם נפשטה מש"ו דפסחים דף ל"ב דפטרינן באוכל תח"ב משום דלאו בר דמים הוא וכן מב"ק ע"ב גבי שור הנסקל דאסורין למחליף דאל"כ מצינו דמים לחב"פ ולשור הנסקל ולפוסקים דמשיגים על ראי' זו משום דא"א לאמטוי' לידי ממונא אלא באיסורא אזי הדר דינא לכל סדר"ב וכן פסקו הרמב"ם ור"ן להדיא דמותרים אף למחליף ועיין בא"ח סי' תמ"ג במ"א ס"ק ו' דמכריע שם לדינא דאם מכר חמץ בהקפה לאחר שש או שמשך ואח"כ נתן דמים אזי שרי לכ"ע אף למחליף שהרי גם בא"ה דתופסין דמיהם

מתירין חכמי צרפתים ולכאורה יש להבין דמידי טעמא דאוסרין כשמוכר שלא בהקפה דאל"כ מצינו דמים לחב"פ ומהאי טעמא גופי' גם כשמוכר בהקפה נמי שהרי הרמב"ן השיג מה"ט עליהם דא"כ מצינו דמים לע"ג שימכור בהקפה וצ"ל כתירוצו של ר"ן שם כיון דמדינא אינו רשאי למכור לאו ממונא הוא וא"כ גם כשמוכר שלא בהקפה נמי מותרין לדעתם אולם יש לתת מקום לדברי קדשו לדעת תוס' חולין דלאחר שהשיגו על טעמו של רש"י הנ"ל חזרו ונתנו מקום לזה מאיבעי' דפ' השותפין ש"מ דקסברי דלא אזלינן לקולא בזה ובזה הכריע המ"א דאיבעי' לא קאי אלא כשמוכר שלא בהקפה אי גזרינן אטו א"ה שתופסין דמיהם לאסרו למחליף (וא"ל דא"כ נאסר לכ"ע מטעם זה, דא"א שהרי הוא כאלו כתב בפירוש להתירא מדאצטריך שני כתובין לא"ה שתופסין דמיהן בקידושין נ"ז כמו שכתב הט"ז בי"ד סי' קי"ז ובא"ח סי' תקפ"ח מובא לעיל סי' ב' אות ב') או לא גזרו בזה אבל כשמוכר בהקפה דליתא כוותי' בדאורייתא בודאי לא גזרו:

ב ועיין בט"ז שם שפוסק דאם מכרו ישראל בעד הבעלים שלא מדעת הבעלים אזי החליפין אסורים לבעלים ביאור דבריו דדוקא גבי שאר א"ה הוא דכתבו הפוסקים בפ' השותפין שם דדוקא למחליף עצמו הוא דאיבעי' להו וגם כשהחליפן הוא אבל כשהחליפן אחר בעדו אזי פשיטא דמותרים לו כמבואר בר"ן שם אבל בחמץ מיד כשלקחו אחר שלא מדעת הבעלים להחליפו לבעלים הרי הוא ברשותו דלולא איסור חמץ נעשה עליו גזלן ואזי ממילא נידון גם לענין חמץ כשלו לעבור בב"י ועשה דתשביתו (שהרי לענין ב"י ועשה שבו דנין מתחילה אם הוא ברשותו אם לא נאסרה חמץ מעולם ואם היה אז ברשותו אזי הוסב פני הדבר גם לענין ב"י כמו דאמרינן בט"ה ממון או ע"י הואיל פסחים מ"ו אע"ג דעתה שאיסור חמץ עומד לנגדו לא שוה מידי ולא יתשל עלי' ולא יתן לו מאומה בעד ט"ה זו וכן הסכימו האחרונים) וכיון שמחליף עצמו קא עביד איסורא שהחליפו ולא השביתו וגם הבעלים אע"ג שהמה לא החליפו מ"מ הרי גם הוא עביד איסורא במה שלא השביתו ואיך יהיה חוטא נשכר:

ג עיין ברא"ש קידושין נ"ו במתני' דמכרן וקידש בדמיהן דמביא שם דברי רש"י בפ' ר' ישמעאל וז"ל פרש"י דאיהו אסור לאתהנויי מהנך דמים לפי שהן דמי ערלה בידו אבל לאשה שרי וכו' ואע"פ שנהנה במה שמתקדשת לו בו גבי קידושי אשה לא החמירו כ"כ וכו' ונראה שדקדק רש"י לאסור מדרבנן מהא דאמרינן בפ' השותפין בעי רמב"ח קונם פירות אלו על פלוני וכו' ת"ש המקדש בערלה וכ"כ וכו' ודייק מדקתני בסיפא מכרן וקידש בדמיהן מקודשת ודחי דלמא לכתחילה הוא דלא הא אי עביד עביד וכו' עכ"ל ולכאורה אינו מובן כלל במאי דחתר לתת מקום נובע לאסו' מדרבנן ותלי תניא בדלא

תני' שהרי מהתם עדיין איננו ראי' מוכרחת כיון דסוף סוף לא איפשטא וסדר"ב להקל והלא רש"י קצווח ומתני לן בחולין דטעמא דמילתא דאל"כ מצינו דמים לחב"פ ואם אולי הקשה לרא"ש על דבריו כקו' התו' שם לא הוי ליה למיתלי הדבר באילן גדול ברש"י עצמו דלא כ"כ מהאי טעמא כלל ונראה לפענ"ד דבודאי לא נעלם מעיני רבינו דעיקר טעמא דרש"י הוא דאע"ג דלא נפשטה האיבעי' דרמב"ח במקומו והיה מן הדין להקל בספקא דרבנן אכן נפשטה מש"ו דגמרא פסחים ל"ב דפטרינן ליה בחמץ משום דלאו בר דמים הוא רק דקשי' ליה להרא"ש על הא דמסיים רש"י דגבי קידושי אשה לא החמירו כ"כ משמע דאי לאו הכי היה מן הדין לאסרה עליו רק משום ביטול מצוה או משום דלא הויא כדבר המסוים הוא דלא אסרוהו עליו הרי דגם חליפי חליפין אסורין מדרבנן כדאיתא במהרש"ל חולין שם ובמש"ל בפ"ה מה"א שפירשו כן בדברי רש"י ועל חליפי חליפין ליכא ראי' הנ"ל דאם לא אסרו אלא חליפין לבד אזי תו לאו בר דמים הוא ולא נוכל תו לחייב את המזיק לחבירו חב"פ או בשור הנסקל לזה מביא ראי' מפ' השותפין כיון דמעיקרא לא איבעי' לי' לרמב"ח אלא על חליפין ובעי למיפשט ממכרן וקידש בדמיהן שהן חליפי חליפין הרי מוכח להדי' דשניהם שוים דאם נאסרו בחליפין גם חליפי חליפין אסורין וגם לבתר דמשני לה ודילמא לכתחילה הוא דלא וכו' היינו משום דבקדושי אשה הקילו וכיון שכבר נשמע מסוגיא זו דשניהם שוים דאי אפשר לחלק ביניהם אזי הדרינ' למילתא דאע"ג דלא נפשט הכא מ"מ כיון דשמעי' מיהת מטעמא דאל"כ מצינו דמים לחב"פ דחליפין אסורין אזי ממילא גם חליפי חליפין אסורין ועל קוטב זה הולך וסובב דברי רבינו ומקשה לבסוף דאכתי הא גופא קשי' דמנ"ל לרש"י דחליפין וחליפי חליפין שוים ממאי דבעי למיפשט ממכרן וקידש בדמיהן דקאי על עיקר דינא דמקודשת ולא אסרי' אותה עליו דדילמא הכי קא אזדי פשיטותא דידי' משום דקסבר דמצי לקדשה לכתחילה יעו"ש ובזה מתורץ היטב קו' מש"ל שם בד"ה וראיתי לרא"ש בספ"ב דקדושין וכו' שהניח דברי רא"ש תמוהים וזה פשוט וברור דלפי כוונתו לא הבין הרא"ש בכוונת רש"י דמחלק בין קדושין לפירות וכלים שהוא משום חליפי חליפין דמש"ה לא אסרוה עליו רק כדי לקדשה לכתחילה ועל זה היקשה הרא"ש דמנא לי' דשרי לקדשה לכתחילה ולפי מה שכתבנו כל קוטבי דבריו מתחילה סובבים והולכים רק על כוונה זו דעל חליפין עצמן לא הוצרך להתלבט להמציא מרחוק בכוונת רש"י שהרי מפורש היטב ברש"י עצמו מטעם אחר היותר מבואר לדעתו רק על חליפי חליפין הוא דהוליד רש"י ליסוד מוצב מסוגיא דשותפין דשניהם שוים וכיון שכבר נפשט על חליפין עצמן מסוגיא דפסחים משום דאל"כ מצינו דמים לחב"פ אזי ממילא גם בחליפי חליפין דליתא לראי' זו גם המה

בכלל דשניהם יתלכדו יחד ואין חוצץ ביניהם ועל זה קשי' לי' דהיא גופא מנ"ל שהרי מסברא חיצונה יש ויש לחלק ביניהם ומסוגי' גופי' ליכא להוכיח מידי דדילמא לס"ד ס"ל דמצי לקדשה לכתחילה ומביא ראי' דחליפין עצמן שרי ומשני הא לכתחילה וכו' ומתניתין דקידשן בדמיהן איירי בדיעבד.

ד ראיתי למק"ח שהיקשה דדברי הש"ע בא"ח סי' תמ"ג דבא"ה מותרין אף למחליף עצמו, ובי"ד סי' קל"ב פסק דכשמשך ואח"כ נתן דמים גם בא"ה דתופסין דמיהם הדמים מותרים לעלמא אבל למחליף אסורין ולדברינו הנ"ל ניחא דזהו עצמו דעת הרמב"ן דבשאר א"ה השיג על רש"י ובא"ה שתופסין דמיהן השיג על חכמי צרפתים מטעמי' דרש"י עצמו והן הן הדברים שכתבנו לעיל דבכל א"ה עיקר השגתם על דעת רש"י הוא מדברי הירושלמי לפי שאין דמיהן ומדוע יקנסוהו לאסרו עליו בהנאה יותר מגזלן דעלמא וממקבלי מתנה אבל בא"ה שתופסין דמיהן אזי גם במקום דלא נתפסו הדמים לאוסרן לעלמא אבל מ"מ למוכרן מיהת אסורין דכל דתיקון רבנן כעין דאו' תיקנוהו ונבחר בש"ע לפסוק כרמב"ן בזה משום דבכל א"ה שאין תופסין דמיהן כמה וכמה פוסקים מקילין בלא"ה דקסברי דאיבעי' דרמב"ח הוא לכתחילה והוא דעת רא"ש בנדרים ורשב"א ריש חולין וריטב"א בקדושין וגם הרמב"ם פוסק להדיא בפ"ח מה' מ"א דבכל א"ה החליפין מותרין אע"ג דס"ל דרמב"ח קאי על דיעבד כמו שפסק בפ"ה מה' נדרים ה' ט"ז ונמצא דדעת רמב"ן הוא כמכריע בזה דבאיסורי הנאה שתופסין דמיהן או גם במוכר בהקפה נאסרו על המוכר מטעמי' דרש"י אבל בכל א"ה שאין תופסין דמיהן דיש לצרף בהדי' גם טעמי' דירושלמי לפי שאין דמיהן ועיקרו מדרבנן לכן פסקי' להקל.

סימן ט

ועתה נבוא לבאר את הנראה לפענ"ד בענינים דרבנן האם מתהווים ממנו כדאו' ממש לענין איסורין, אם לא.

א עיין משנה למלך בפ"ז מה' תרומות שהתעורר בזה בטמא שאכל תרומה טמאה מדרבנן אם חייב מיתה בידי שמים שהרי מצינו בהרבה ענינים כגון בשתיית מים והבעל אינו מנוקה מעון ע"י ביאות האסורות מדרבנן דאין המים בודקין אותה וכן גבי אונס ומפתה אם היתה אסורה עליו מדרבנן שאינו נושאה דכתיב ולו תהי' לאשה הראוי' לו והשוחט חולין בעזרה אמרי' בש"ס דאם חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא מחויב ד' וה' וכן איתא בפ' השוחט דף ך"ט דאי אין שחיטה לעוף מן התורה גם בנוחר בעי כיסוי הרי דמדרבנן לא נתהווה ענין הנוגע לדבר תורה ומביא דברי רש"י בפ' כ"ש ל"ב בדמאי דלא חזי' לי' מדרבנן אפ"ה אינו יוצא משום דכתיב לא תאכל עליו חמץ מי שאיסורו

משום בל תאכל חמץ לבדו רק דמתרצינן דחזי' לי' ע"י מיגו וכן בתוס' שם ל"ח לענין מצה דבעינן נאכלין בכל מושבות לכן הגם דמחיצה לקלוט דרבנן אפ"ה כיון דמדרבנן אינו נפדה אינו יוצא י"ח משום דאינו נאכל בכ"מ ומביא דברי כ"מ בפי"ד מה' פ"א דמשמע דבטומאה מדרבנן שנטמאה התרומה חייב מיתה בידי שמים ע"כ תורף דבריו והנה מדוכה זו הוא רק בענינים דרבנן דלא שייך בי' משום הפקר אבל בדברים דאית בי' משום הפקר לכ"ע הוי דאורייתא שהרי מקרא ילפי' לי' בפרק השולח דף ל"ו עיי"ש והגם דשם מצינו ג"כ כמה מבוכות בראשונים יתבאר לקמן בעזה"י אמנם בדברים דלית בי' משום אסמכתא דקרא אשר התעורר בעל משנה למלך הנ"ל הנה מצינו בזה פלוגתא דתנאים בסוכה ד"ג בעושה סוכתו בראש האילן או על גבי גמל דר' מאיר מכשיר ור' יהודה פוסל מטעם דבעינן סוכה הראוי' לשבעה דכתיב וחה"ס תעשה לך ש"י וטעמא דר"מ משום דמדאורייתא מיחזי חזי ורובא דרבוותא פסקו כסתם משנה וכר"מ ועי' ר"ן שם בשם הרי"ץ גיאות וכמה פוסקים דפסקו כר"י ובאלפסי ורמב"ם פסקו בסוכה כסתם משנה וכר"מ ולכאורה קשה שהרי במשחק בקובי' בשבועות העדות פסקו כר' אחא בר יעקב דפטור משה"ע הרי דאזלינן בתר דרבנן כאילו הי' מדאורייתא:

לכן נראה לפענ"ד לחלק דבכל ענין דרבנן שמנגד לענין דאו' והענין דרבנן כבר חייל טרם שנובע ממנו לענין דאו' אזי כיון שכבר חייל הענין דרבנן אשר גם עליהם הוזהרנו מדאו' דכתיב לא תסור מדבריהם אזי הענין דאו' שמתגלגל אח"כ נדון כאילו הי' דאו' ממש כיון שכבר חייל בשעתי' טרם שנוגע הניגוד לדאו' אבל היכא שבשעה שנולד הענין דרבנן הוא מתנגד מיד לענין דאו' בזה הוא דפליגו ר"מ ור"י בסוכה שהרי התם לא נתהווה שום נפקותא רק בסוכות שהרי גם עתה אין נזקקין לדון אם יעלה בשבת ויו"ט אם לאו רק אם ראוי לשבעה ויצא י"ח בחה"מ אם לאו ובזה פסקו הרי"ף ורמב"ם כסתם משנה דיוצא י"ח כיון דאין נפקותא רק בשעה שמנגד לדאו' אבל במשחק בקוביא דנפסל מדרבנן טרם שהשביעו וכבר הכריזו עליו בפסול הגוף בזה הוא דפליגי ר' פפא וראב"י דר"פ סבר דגם בזה שייך סברת ר"מ בסוכה דמדאו' מיחזי חזי וראב"י סבר דע"כ לא פליג ר"מ אלא התם שנסתבך הדבר בעידן דמנגד לדאו' אולם כשחייל הדרבנן טרם שנתגלגל לדאו' וכבר נדון כפסול גמור בין להחזיק בין להוציא כמשמעות רוב הפוסקים וכן בש"ע דלא כרשב"א שם דמהני תפיסה (ולכאורה יש להבין דא"כ גם לראב"י יתחייב בש"ע כשמשביע הנתבע נגד שטר שעליו וצ"ל כיון דמ"מ אין בו ת"ע בעצמותו רק משום צירוף חזקת ממון שלו אין בו ת"ע לענין שבועה דבעינן שרק ע"י לבד יפסוק הנדון כמו שמבואר ברמב"ם בעדי קנס דפטורין מפני שלא ע"י עדותו לבד נתחייב הנדון רק בצירוף

שלא הודה קודם שהעידו) בזה גם ר"מ מודה דאזלינן בתר דרבנן וראי' מבוארת לזה מע"ג דף ס"ג וכבר הארכנו בזה לעיל בסי' ה' אות א' ונבא עתה בקיצור הדברים דמוקי הגמרא שם חדא ברייתא גבי אתנן דאמר לה התבעלי לי בטלה זה ופריך והא מחסרה משיכה ועי' בתוס' שם דאפי' לר"י דאמר ד"ת מ"ק גבי אתנן ל"ק דכשם שהפקיעו וכו' גם ממנה הפקיעו ואין כאן אתנן כלל וז"ל שם ול"ד להההוא דפ' הזהב נתנה לסיטון מעל שקניות הכסף מועיל דכיון דמעל מה"ת מי יפקיע המעילה ממעות הקדש עכ"ל ונמצא שהסוגיות סותרת אהדדי דגבי מעילה אזלינן בתר דינא דאו' וגבי אתנן בתר תקנתא דרבנן ודבריהם צריכין ביאור ועפ"י הנ"ל ניחא דפשיטא להו דלענין קניות מעות דנתבטלו לאו משום תורת אסמכתא דקרא דפ' השולח דף ל"ו עיי"ש שהרי לא נתבטל לגמרי שהרי חייב במי שפרע וכ"מ מרש"י ב"מ מ"ח (מבואר לעיל בסי' הנ"ל), (ואם נאמר דרש"י פוסק כסתם מתניתין דסוכה וכדעת הרי"ף ורמב"ם צ"ל דבשעה שאמר לה הרי את מקודשת קנה חפץ זה במעות והיקנה לה במעמד שלשתן או בק"ס או אפשר דקסבר כדעת רי"ץ גיאות דפוסק כר' יהודא) וכיון דיצא מתורת הפקר רק מתקנתא דרבנן לחוד מש"ה גבי מעילה שתקנתא זו נסתעף ונתגלגל בשעה שנתנו לחבירו ואז מנגד לענין דאו' אזי אזלינן בתר דינא דאו' כסתם מתני' דסוכה דאמרינן מדאו' מיחזי חזי אבל באתנן דתקנתא דרבנן כבר חייל בשעה שבא עלי' ואח"ז נסתעף הדבר שהקדישתו לגבוה ואז דנין עליו אם יש בו משום אתנן אם לאו אזי נידון הדבר ע"פ תקנתא דרבנן וכיון דחייל תו לא פקע וזהו כוונת התוס' בתירוצם ועי' לעיל בסי' ה' אות א' מבואר הדברים יותר ועתה מתורץ היטב כל הסתירות שנתעורר בעל המ"ל דלענין סוטה וכן באונס ומפתה כיון שחל הדרבנן טרם שנתגלגל לדאורייתא אזי אזלינן בתר דרבנן שכבר חייל ושוב לא זזו ממקומם אבל בשוחט חולין בעזרה שענין דרבנן נולד בשעה שמנגד לדאורייתא אזי אזלינן בתר דינא דאוריי' והשאר סתירות ממילא מובן ואין אנו צריכין להתלבט בסברות דקות ולהתעקש בזה דהרי גם בדרבנן בשעה שמנגד לדאורייתא איכא פלוגתא דתנאים ובשעה שאינו מנגד איכא פלוגתא דאמוראי אליבא דר"מ גבי משחק בקוביא ושוב אין להקשות ממקומות הפרטים וגם בעיקר ספיקא דמ"ל נראה ע"פ מוסדת הללו לדינא דהיכא שנטמא התרומה בתרומה דרבנן טרם שנטמא האדם שדנין עליו אח"כ אזי כיון שכבר נקבע שם חילול בתרומה זו שוב לא נפקעה אף שנטמא אח"כ הגוף אבל היכא שנטמא הגוף טרם שנטמאה התרומה בדרבנן אזי חייב מיתה בידי שמים כיון שענין דרבנן נולדה בשעה שמנגד לדאוריי' שגם בטמא שאכל תרומה טמאה דאורייתא שפטור ממיתה בידי שמים אפי' כשנטמא הגוף ואח"כ התרומה כמשמע מרמב"ם פ"ז

מה"ת וכן בתוס' חולין דף ק"א ד"ה שנטמא לתירוצם הא' ושני זהו רק גזה"כ דמתו בו כי יחללוהו דמצד הסברא כיון שכבר חייל איסור טומאת הגוף תו לא פקע כדאמרינן בחולין שם גבי בשר קודש וממילא בטומאה דרבנן דליכא גזה"כ מש"ה נידון הדבר כמו שהוא מצד הסברא וזהו רק בנטמא הגוף ואח"כ התרומה כיון שהדרבנן נולד בשעה שמנגד לדאורייתא ובזה אזלינן בתר דינא דאורייתא אבל בנטמא התרומה ואח"כ הגוף אזי כיון שכבר חייל תו לא פקע משום שנידון הדבר בתר תקנתא דרבנן שכבר נקבע בשעתי' כמו גבי אתנן כנ"ל:

ב שוב ראיתי בשעה"מ פ"ח מה' לולב שהקשה על תוס' פסחים הנ"ל דכיון דמדרבנן אינם נאכלים לא קרינן ביה בכל מושבותי' מעושה סוכתו בראש האילן ואיך כתבו כן בפשיטות נגד סתם משנה שם גם מהא דאמרינן שם דף ל"ט ע"ב גבי מרור של מע"ש כי ת"ל אליב' דריה"ג במצה דאור' הוא דלא נפיק אבל במרור דרבנן נפיק ופרש"י שם דמעשר ירק דרבנן ומסקינן שם דשווים הם ואמאי הא מדאורייתא מחזי חזי ועיין גיטין ס"ד שאני שתופי מבואות דרבנן אמר ר"ח וכו' כל דתיקון רבנן כעין דאוריי' תיקנו ואידך כי אמרינן כל דתיקון וכו' במילתא דאית לי' עיקר מה"ת אבל מילתא דלית ליה עיקר מה"ת לא, ועי' יבמות י"א בצרת סוטה מתיב ר"ח רש"א ביאתה או חליצתה של אחת מהן וכו' אמינא לך אנא סוטה דאורייתא וכו' קסבר כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ור"ח הלך לשיטתו בגיטין ואנן פסקינן התם כרב וכן גבי שתופי מבואו' פסקינן דלא כר"ח בזה שהרי אנן פסקינן דאינו זוכה לאחרים אפי' מדרבנן ובשתופי מבואות מהני מה"ט דכל מילתא דלית לי' עיקר מה"ת לא אמרינן כעד"א תיקנו ומש"ה גבי סוכה בראש אילן דלית ליה עיקר מה"ת אמרינן כיון דמדאורייתא מחזי חזי אבל במעשר ירק דאית לי' עיקר מה"ת אמרינן כעין דאו' תיקנו ודמי לדאו' לכ"ד ועיין יבמות פ"א בתוס' ד"ה מאי היא דלתירוצם השני אפי' בחד דרבנן בטל ושם פ"ב ד"ה בטומאת משקין מוכרחי' לומר דאי תרומה בזמן הזה דאוריית' אע"ג דתרומת פירות דרבנן לא בטל ובע"כ צ"ל כן דדוקא אם תרומה בזמן הזה דרבנן וליתא כוותיה בדאורייתא הוא דסגי בחד דרבנן כזה דליבטל אבל בחד דרבנן דאית לי' עיקר בדאורייתא בוודאי לא בטל ועיין כתובות נ"ו ע"ב בתד"ה קסבר ר"מ שמחלקים ג"כ כן והביאו ראי' מתרומה וראיתי בשעה"מ שמחלק כן מסברא דנפשי', גם מה שהקשה שם ע"ז דליפשוט ממתני' דאתרוג של תרומה טמאה דא"י י"ח וה"ה במרור של מע"ש יש לדחות דאכתי יש לדון דשאני מרור דמחיצה לקלוט מדרבנן והוי כתרי דרבנן או משום דלענין לקלוט לית לי' עיקר מה"ת ולבתר דפשט רבא צ"ל דקסבר מחיצה לקלוט מדאור' אך לדעת תוס' עדיין קשה דקסברי דגם אם מחיצה

לקלוט דרבנן אפ"ה א"י במצה וא"כ במרור אמאי לא יצא האיכא תרי דרבנן ועוד דסתמא דש"ס ופשיטות דרבא תיתי אליבא דר' יהודא ושלא כהלכתא:

ג לכן נראה להוסיף עוד איזהו ענין המוכרח ומתקבל ובזה יתורץ הכל במישרים דצריך להתבונן דמשמע להדיא דאי אסור מדאורייתא להשתמש באילן לכ"ע לא יצא משום דאינו ראוי לשבעה ואמאי לא ישוה להא דאיתא בירושלמי בפרק המגרש דניתני ששה עשר נשים פוטרות צרותיהן וכו' כגון שגירשה חוץ מפלוני ואליבא דר' אליעזר דהוי גט ונשאה אחיו של פלוני ונפלה לפניו ליבום הרי זו פוטרות צרותיהן ומתרץ שם וז"ל כבר איתמר טעמא תמן התורה אוסרתה עליו ברם הכא הוא אוסרה עליו, ועיין ברשב"א ריש יבמות דמפרש דברי המתרץ מפני שאיסור דבר אחר גרם לה להאסר כיון דבזיקה עצמו אין בהם שום קורבה ודבר ערוה רק מצד אחר משעה שנתגרשה קודם נשואי אחיו ומש"ה גם היא עצמה חולצת וכן בנודרת הנא' מיבמה בחיי בעלה שכופין לחלוץ ולא אמרינן כיון שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה מפני שאיסור דבר אחר גרם לה וא"כ ה"נ כיון שסוכה בעצמותה כשירה אלא שעומדת על מקום שאינו ראוי לשבעה, ואיסור דבר אחר גורם לזה וכשם דמיקרי ראוי ליבום היכא שאיסור ד"א גרם לה כן ה"ה לענין ראוי לשבעה, ויש לדחות, אמנם יש לתרץ ברווחא דכבר בלא זה עמדו האחרונים מובא בשעה"מ שם איך אפשר לומר דנתמעט מקרא דחג הסוכות תעשה לך ז"י היכא שעשה סוכה בראש אילן שהוא רק איסור דרבנן, ובשלמא גבי מצה של מע"ש אפשר לומר דקרא קאי על ביכורים שאינם נאכלים בכל מושבות מדאורייתא וממילא נתמעט גם מע"ש כיון דמדרבנן א"נ בכ"מ אבל גבי סוכה דלא משכחת לן באיסור דאורייתא רק בדרבנן איך אפ"ל דקרא קא ממעט מה שאינו ראוי מדרבנן, ומשום זה רצה להפליג בשעה"מ בדרך רחוקה דעיקרא דקרא קא ממעט בעושה סוכה בחה"מ ואליבא דב"ש, ומפשטא דגמרא ל"מ כן דתרווייהו כב"ש ס"ל, אמנם נראה דקרא קא ממעט בנדר הנאה מישיבת סוכה זו יום א' בחה"ס ונדר על דעת רבים ולא הוי לדבר מצוה דאפ"ל בסוכה אחרת וקרא קא אתי דאינו יוצא גם בשאר הימים משום דאינה ראויה לזיי"ן ואז ממילא נתמעט לר' יהודא גם בראש האילן וכיון שכן בע"כ צ"ל דקרא קאי על איסור דבר אחר גרם לו דהרי לא משכחת לה בדאורייתא בגוונא אחריתא:

ד ועיין פסחים דף מ"ח ואי אמרת מוקצה דאוריית' מה לי איסור גופו ומה לי איסור דבר אחר מוכח מפשטא דבאיסור דרבנן יש לחלק בין איסור גופו לאיסו' ד"א ועוד שבע"כ צ"ל כן שהרי הרב אומר כן לדינא בפ"ה מה' איסורי מזבח ה"ט דא"י בנסכים של טבל ובשל ערלה וכ"כ משום מצוה הבאה בעבירה ובשל מוקצה כשר ולעיל מפורש בש"ס

דמצה של טבל א"י י"ח משום מהב"ע אפילו בטבל מדרבנן דגם בעבירה דרבנן הוי מהב"ע וא"כ הא דיוצא בשל מוקצה ואפי' לכתחילה משום דאיסור ד"א הוא ועתה משום הכי בסוכה פסקינן דיצא י"ח משום דמדאורייי' מיחזי חזי ולא הוי אלא איסור דרבנן ואיסור ד"א אבל במצה של מע"ש וכן במרור כיון שאיסור גופו גרם לו וחל עליו כבר טרם שדנין על דבר דאורייתא מש"ה גם לדינא דאורייתא א"י י"ח (הגם דלרמב"ם דמפרש להו משום מה"ב איכא למימר דהיכא דאיסור ד"א הוא משום דדמי לקורע בשבת כמבואר בירושלמי תמן הוא עשה עבירה וברשב"א סוכה גבי קרקע גזולה דלא הוינן ביה משום מהב"ע מטעם כיון דקרקע אינה נגזלת ולא נתפס האיסור על חפצא ודמי לקורע בשבת וע"ש בריש לולב הגזול דא"כ קשי' מה היקשו שם ואי אמרת מוקצה דאורייתא מ"ל א"ג מ"ל אד"א דשני ושני דהתם הוא עשה עבירה וי"ל דקושי' הש"ס קאי על לכתחילה אלא דעיקר רא"יתנו מדברי רמב"ם הכי אזלא כשם דלרמב"ם קאי למסקנא הסבר' המחלק' בין א"ג לאד"א כן הוא לשאר פוסקים דמפרשו ליה כפשוטו משום דבעינן מן המותר לישראל דהיינו שיהי' ראוי לאכילה מחלקינן למסקנ' באיסור דרבנן דוקא בין איסור גופו לאיסור דבר אחר ועי' זבחים קי"ב דבעל מום בין מום קבוע בין מום עובר אינו חייב משום שוחט בחוץ וגם תורים ובני יונה שעבר זמנן ואותו ואת בנו ושם קי"ד וצריכי דאי תנא בע"מ וכו' ואי תנא הני תרתי משום דפסולי דגופייהו אבל אותו ואת בנו דפסולא מעלמא קא אתי ליה אימא מודו לי' רבנן לר"ש צריכא, הרי מפורש דבאיסור דאור' אף שהוא איסור משום דבר אחר אפ"ה מיקרי אינו ראוי אבל יש לדחות דלגבי אינך הוא דמיקרי אותו ואת בנו איסור ד"א אבל לקושטא גם זה איסור מחמת עצמו הוא כמו באחות אשתו גבי יבום וחליצה לירושלמי הנ"ל אכן הרי מבואר שם במשנה להדיא דמחוסר זמן בין בגופו בין בבעליו מיקרי אינו ראוי לפתח אוהל מועד וקשי' מירושלמי הנ"ל גבי חוץ לפום פירושו של רשב"א שם ריש יבמות (ואגב גררא נפרש דבריו שם בקצרה והוא דבנתגרשה חוץ לפלוני ונפלה לפניו ליבום כיון דכבר נפסק איסור אשת איש מכלו רק על פלוני הוא דנאסרה מיקרי איסור ד"א אבל בעל מנת כיון דאם יבוא עליה וייבמה אזי הדרי לאיסורא קמא ונקלש ליה קנינו דבעל למפרע מש"ה הוצרך שם לטעם אחר דבאותו שעה קודם שבא עליה לא נאסרה עליו לבא עליה משום ערוה כיון דנתגרשה גם ממנו ותנאי מילתא אחריתי הוא רק דבשעת ביאה יחזור איסור א"א למפרע אבל בחוץ עיקר הטעם משום איסור ד"א הוא ועיי"ש היטב בדיקדק לשונו וצ"ל דמ"מ כיון שנתגלגל הדבר ע"י דיבורו ולא מאליו הוא דמחלק בין איסור ד"א לאיסור גופו אפי' בדאורייתא והיכא שחל מאליו אזי בדאוריית' אין שום הפרש בין א"ג לאד"א

דבין כך וב"כ מיקרי אינו ראוי לכל דבר אבל כל שאיסור הוא מדרבנן הוא דמחלקינן בין א"ג לאיסור ד"א דכל שהוא א"ג וחל כבר טרם שנתגלגל הדבר לענין דבר הנוגע לד"ת אזי דנין אותו כדאורייתא ממש ומיקרי אינו ראוי לכל דבר אפי' לגבי דבר דאוריית' ומש"ה במצה של מע"ש אפי' דמחיצה לקלוט מדרבנן וכן במרור של מע"ש א"י י"ח כיון שכבר חל האיסור דרבנן טרם שחל הנידון על דאורייתא וכן במשחק בקוביא ובמד"א כשאיסורו בגופו אבל כל שאיסור ד"א גרם לו אפי' חל כבר ואח"כ נתגלגל הדבר לדאו' אזי דנין בתר דאורייתא (ועי' פסחים ס"ב ע"ב לשמו ושלא לשמו פסולו בגופו לאוכליו ושלא לאוכליו אין פסולו בגופו ר' אשי אמר פב"ג וא"א לברר איסורו חדא מילתא היא יעו"ש משמע דכל בדאורייתא אין לחלק ועיין תוס' שם ד"ה פסולו בגופו וצע"ק ואין כאן מקומו להאריך בזה) ומש"ה בעושה סוכתו בראש האילן אפי' עשאו טרם סוכות אפילו הכי יוצא משום דמיקרי ראוי לשבעה וכן לכ"ד אמנם גם באיסור גופו דדנין אותו כדאו' הוא בדבר שאינו עומד נגד דאו' לעבור בקום ועשה בדבר ההוה והרגיל ומש"ה באתנן לענין קרבן דנין הפקעות קנין כסף כאילו הי' מדאו' כיון שאין הדבר עומד לכך אבל כל שעומד לכך בסתמא לא חייל הדרבנן כלל במקום שעומד לעבור על דאו' בקו"ע ומטעם זה בטמא עה"ט לא הדר לטיבלא עי' לעיל סי' ה' אות ב' והיכא שחל הדרבנן בשעה שמנגד לדאו' ממש אזי דנין הדבר רק בתר דאו' ומש"ה בחולין שנשחטו בעזרה חייב בד' וה' וכן לענין כיסוי אם אין שחיטה לעוף מה"ת אף בנוחר בעי כיסוי כנ"ל ברור בראיות ברורות שבארנו וצללנו עד כה:

ועל פי הנ"ל מובן דברי תוס' ב"ק ע"ז ע"ב בד"ה אומר הי' ר"ש וכו' וז"ל וזה דוחק לומר דאע"ג דמדאו' בת פדי' היא כיון דמדרבנן לאו בת פדי' לא חשוב אוכל שאתה יכול להאכיל לאחרים עכ"ל הרי דהרחיקו מדעתם הרחבה סברא כזו ובפסחים דף ל"ח גבי מצה של מע"ש קירבו מעצמם סברא זו בלא הכרחי וכן גבי אתנן ועל פי דברינו הנ"ל נכונים הדברים דהתם איירי לאחר הזאה דשוב לאו בת פדי' כמו שפירשו שם בד"ה פרה רק דעתה לאחר הזאה אם חפוהו בבצק לפירש"י ונגעה בטומאה או לפירושו דר"י שם ונמצא דרק בשעה שדנין על טומאת אוכלין באנו לידי מחקר זה אם היתה לה שעת הכושר וכיון שהנדון הוא אז על דבר דאו' דחוק בעיניהם דמפני דרבנן נדחית שעת הכושר שלה כיון דתו ליכא נפקותא מזה רק לענין דאו' לבד וגם קודם הזאה קלישא לי' חלות דרבנן אז כיון שלא באתה לידי מידה זו ולא נזדמן כלל יפה ממנה) אבל במע"ש דטרם שהגיע חובת מצה ומרור כבר חייל איסורו בגופו שאינו רשאי להוציאו מירושלים ולפדותו ומאז ועד עתה לא נפסק איסור זה לכן גם כשנתגלגל הדבר לחובות מצוה דאו'

דנין הדרבנן שכבר חייל ולא לפסק מאז ועד עתה כאילו הי' מדאו' ועי' בפ"מ סי' ך"ח ס"ק ך"ז בש"ד בשחט ואח"כ נמצא הסכין פגום דרצה ליישב דעת הב"ח כיון דמדרבנן אסור באכילה לא מיקרי בי' מכל האוכל אשר יאכל התבוננו נא כמה רחקו דבריו בזה הרחק הלאה ממה דסלקא אדעתייהו בתו' דהתם מ"מ נאסר מדרבנן לפדות טרם שיצא הדבר לידי דאו' ואם שמה משכו ידיהם מכ"ש בזה שלא חייל הדרבנן רק בשעה דאיכא נפקותא לדבר דאו' ודמי למעילה דכיון דמדאו' קונה כבר יצא לחולין עי' לעיל בסי' זה או' א', וגם זולת זה יש לדון עליו דמבואר בש"ס חולין ך"ט דאי אין שחיטה לעוף מה"ת בעי כיסוי ויש לדחות ועי' פ"ה ע"ב בתוס' ד"ה אין וכו' מבואר שם דאי חולין שנשחטו בעזרה לד"א בעי כיסוי גם לדידן דפסקינן בכיסוי שחיטה שאינה ראוי' ל"ש שחיטה ומזה נסתר מה שמצאתי אח"כ בראש אפרים לדחות הראי' מפ' השוחט דקאי התם לר"מ אבל בחולין שנב"ע קאי לרבנן (עיי"ש בשאלה סי' ב') וכיון שכבר נראה בעליל שבעלי תוס' רחקו הלאה מסברא זו המעולה עוד באיזה הדרגה תו אין להסתבך בו עוד, שוב אינה לידי בשאלה ס' ר"א הנ"ל ומביא שם קו' הנ"ל מעושה סוכתו בראש אילן ממשחק בקובי' כנ"ל באות א' בשם ח"צ עיי"ש מה שתירץ ויפה השיב עליו ונכונים דבריו אך מה שעלה על דעתו לתרץ מסברא דנפשי' בין פסול הגוף ובין פסול דבר אחר אפי' בדאו' מיני' ובי' אבא וכו' דא"כ כשם שהיקשה על ח"צ דא"כ בדאו' נמי גם לדידי' קשי' דמפשטא דגמרא משמע דר"מ הוא רק מפני שאיסורו מדרבנן וכבר בארנו הדבר היטב בראיות מוצקות לעיל אות א' עיי"ש:

הלכה ו - הלכות גירושין

סימן א
הלכות גירושין

א עיין אה"ע סי' קל"ב ב"ש ס"ק ד' מה שהאריך לתמוה על הרמ"א שם ותורף קושיתו הוא מן הסוגי' שם וז"ל איך ס"ד דלא חיישינן לשני שוירי וכו' א"כ מנ"ל להוכיח בש"ס דרבה ס"ל דווקא שכיח והוחזק לא מחזירין, מדאמר להחזיר שכתב בו שוירי מתא ושם הי' שיירות מצויות דילמא שאני היכא דכתב בגט שם העיר אע"ג דכתב הר"ן וכו' עיי"ש ולכאורה אין הבנה לדבריו דהא רבה דייק ממתני' דכל מעשה ב"ד אפילו שלא כתב במעשה הב"ד שם העיר וכן תמה בספר תורת גיטין ונראה שכיון לדעת הח"מ סי' י"ז ס"ק ל"ח דשמו ושם אביו לחוד הוי כהוחזקו דכמה יוסף איכא בשוקא ולפ"ז לדעת רבה דאיירי דאשתכח בב"ד והוי כשי"מ והוחזק וליכא למ"ד דלא חיישינן אלא ודאי דע"כ איירי בכתוב בו שם העיר ושפיר היקשה לדעת הרמ"א מן הסוגי' עוד שם בספר ת"ג

וז"ל וראי' ברורה לדעת רמ"א מש"ס יבמות דף קט"ז דאמר התם בגיטא דאשתכח בסורא ואמר אביי אפילו לדידי דחיישינן הכא ל"ח וכו' ורבא אמר חיישינן דילמא בגמלא פרחי וכו' ועי' בראש גיטין דאביי כר"ז ורבא כרבה ס"ל וא"כ קשה אי בדלא הוחזק ולש"ש ליכא למ"ד ול"ל בדיקה כלל וע"כ בשי"מ וא"כ קשה לאביי דסבר כר"ז אמאי קאמר דל"א כיון דבדקו מ"מ הא יש לחוש לסורא ולנהרדעא אחרים א"ו דאפילו ר"ז לא חייש רק לשני אנשים בעיר אחת ול"ח לשני עירות ששמן שוה עכ"ל במחכ"ת נעלם ממנו דברי רמב"ן במלחמות שם וז"ל וסבור אביי שבמקום שאין שי"מ של מקום אחר נמצא ולפיכך לא חששו לשני שוירי וכו' וההוא גיטא דאשתכח בסורא במקום שאין שי"מ נמצא ולפיכך לא אמרו יבדוק כל העולם כולו וכו' עיי"ש ומדברי רמב"ן הוכחה ברורה לדברי ב"ש הנ"ל עוד שם בספר הנ"ל והטעם פשוט דודאי מסתבר דאין לחוש לשוירי אחרת לא מבעי' אם בתוך הריחוק של שוירי זו ידוע לנו שכפי ערך פרסאות מן שוירי זו למקום הנמצא ליכא שוירי אחרת קרובה כזו ול"ל למיחוש אולי יש בריחוק מקום שוירי כזו ודאי ראוי לילך בתר קורבא כיון שלא נודע לנו שנמצאו כמה עיירות כשם העיר הכתוב בגט דכל כמה דלית לן רוב הברור אזלינן בתר קורבא ומוכח כן מירושלמי דשקלים פ"ז הולכין אחר הקרוב בין להקל וכו' ופירש"י שם דאיירי במעות שוין אף דע"כ מעות הנמצא מכריע וא"כ מנ"ל למיזל בתר קורבא דילמא הוא מצד השני וממילא הוא מן הרוב א"ו דרוב שאינו ידוע איננו מגרע הקורבה אלא אפי' אינו ידוע אם יש שוירי קרובה כזו מ"מ כיון דידוע קורב' של זו והאחריות אינו ידוע לנו אין ספק מוציא מידי ודאי וראי' מרמב"ן בפרק לא יחפור על הא דנמצא חביות נגד עיר שרובא ישראל מותרת וס"ד משום דקורבא עדיף והיקשה הרמב"ן ע"ש ותירץ שאין לנו להחזיק קורבא אלא א"כ הקורבא לפניך עכ"ל הרמב"ן מוכח להדי' שכל שכפי ידיעותינו איכא קורבא ישראלים ולא נודע לנו קורבא אחרת תלינן בתר קורבא הידוע לנו וה"נ דכוותי' עכ"ל ולפענ"ד לא אוכל לכלכל ראיתו מירושלמי הנ"ל דהתם תלינן שנפל ממקום הקרוב וממילא איכא קרוב ורוב משא"כ בגט דאף אם נתלה שהוא ממקום הקרוב ליכא אלא קרוב לחוד ועדיין אית לן למיחוש לספיקו של הרוב אך מצד הסברא לכאורה דבריו מוכרחים אך לפענ"ד נראה דנידון דידן אינו דומה כלל לענינים הנ"ל דהא מבואר בח"מ סי' י"ז ס"ק ל"ח דודאי איכא בעלמא כמה שמות דומים לשמו ושם אביו עיי"ש והוי כרוב ידוע נגד שם זה שנפל ממנו הגט ואזלינן בתר רובא ולא בתר קורבא ואין לנו שום דבר מבדיל בינו ובין רובא דעלמא רק שם העיר לבד וזה פשיטא לי' דלא דמי לסימן מובהק ולא עדיף מסימן אמצעי דלא מהני בגיטין ובזה נסתר כל ראיות שהביא ועי'

ולפענ"ד אפשר דפליגי בשני תרוצי תוס' ב"מ לחד תירוצא חששא דשני יוסף בן שמעון אינו אלא מדרבנן ובדרבנן ס"ל לרמ"א דמועיל ס"א לחוד דוקא להתיר א"א שהוא נגד החזקה וגם דבר שבערוה אינו מועיל סימן אמצעי לחוד משא"כ היכא שמותרת מדאו' בלא שום סימן שפיר מועיל ס"א לחוד להתירה אף מדרבנן והא דבעינן בכל הסוגי' דוקא סימן מובהק וכן מבואר בש"ע שם זהו דוקא היכא שהוחזק ושכיח שיירות גם מן המקום שהוחזק והיכא דש"ש והוחזק בודאי חיישינן מדאו' ובעינן סימן מובהק דוקא משא"כ היכא שכתוב שם העיר אף שהוחזקו כמה שמות דומים לשמו מ"מ לא נתברר לנו ששכיחא שיירתא משם ודומה להוחזק לחוד ובזה מדאו' לית לן למיחוש כלל רק מדרבנן לכן אף סימן אמצעי מהני לסלק החשש דרבנן לחוד ולשיטות הב"ש דלא מהני שם עיר אזלי לתירוץ ראשון של תוס' דחשש יב"ש הוי חשש דאו' לכן לא מהני שם העיר דלא עדיף מס"א וליישב קו' הב"ש הנ"ל נראה עפ"י מה שבארנו לעיל דלרבה הא דאמר תנו נותנין איירי באין השי"מ ע"כ כולה בבא בחדא מחתא מחתינן להו ואף במתנה ושוברים אי אמר תנו אינו מועיל בשי"מ מטעם דהוי מפי כתבם ולא מהני לקנות בשטרות כאלה כיון דחיישינן שמא מאחר נפל א"כ לא נכתב בצווי הבע"ד עיי"ש ולפ"ז שפיר מוכח הפשטן דע"כ רבה לא חייש אלא דוקא בהוחזק ושכיח שיירות דאל"כ רק בש"ש לחוד חייש והא דקפשיט התם דיחזיר לפי שכתוב בו שם העיר דהא לתרוצי של רבה דמתרץ כן על מתני' דב"מ דכייל שם גם מתנה ושוברין א"כ ממ"נ אי שי"מ לחוד הוי חשש דאו' האיך קפשיט שם דיחזיר דהא שם העיר לא עדיף מס"א ואי לא הוי אלא חשש דרבנן א"כ היכי כייל להו בח"מ גיטין ומתנה ושוברין דהא כל היכי דל"ח אלא מדרבנן תו ל"ח בממון כלל וכלל כמבואר בתוס' ב"מ הנ"ל והיכן מתורץ מתני' במקום שאין שי"מ דהא גם במקום שהשירות מצויות לא חיישינן במתנה ושוברין רק בגט לחוד חיישינן אלא ודאי דאיירי בהוחזק ולא שכיח שיירות אבל אי ש"ש חיישינן בתרווייהו דאז חיישינן מדאו' ובחד לחוד אף מדרבנן ל"ח לרבה דלרבה ע"כ ליכא שום גוונא דלא ליחוש מדאו' לב' יב"ש רק מדרבנן דא"כ תו אינו דומה גיטין למתנה ואינך אלא ע"כ בחשש דאו' מספקא לי' אם חושש מדאו' בש"ש לחוד או דוקא בש"ש והוחזק ושפיר מוכח הפשטן מעובדא דהתם שכיון דלספיקא דאו' אינו מועיל כלל סימן אמצעי ע"כ דלא מספקינן כלל מדאו' בש"ש לחוד ועפ"ז נסתר גם השגה שהשיג שם על הב"ש הנ"ל מדברי רמב"ן יבמות וגם משו"ת אחרונים דאף דשי"מ לא חיישינן אלא ממדינות ששכיחא שיירות אבל מן המקומות שלא שכיחא שיירתא ל"ח לאותן המקומות וא"צ בדיקה באותן המקומות רק יבדוק במקומות ששכיחא שיירתא ועפ"ז היקשה האיך

ניחוש לעיר ששמה כשם העיר הכתוב בגט דהא ע"כ לא שכיח שיירות דאם שכיחא בודאי הי' נודע לנו וכיון דל"ש ממילא לא חיישינן ועפ"י הנ"ל מיושב על נכון דבאמת מחמת חשש שיירות ה"נ דלא חיישי' רק מחמת שבודאי הוחזק בעולם כמה שמות כשם המגרש והמתגרשת שפיר חיישינן מחמת הוחזק לחוד דפסקינן ג"כ דחיישינן בהוחזק לחוד ואין שום דבר המבדיל בינו לבין רובא דעלמא רק שם העיר לבד ולא עדיף שם העיר מס"א ולתירץ א' של תוס' ב"מ הנ"ל הוי חשש דאו' ועי' רא"ש דיותר יש לחוש להוחזק לחוד משי"מ לחוד וא"כ גם הוחזק לחוד הוי חשש דאו' ואינו מועיל רק סימן מובהק שלא יזדמן כלל:

ב הא דמשמע מסוגין דצ"מ מהימן בט"ע לחוד אף דאין דבר שבערוה פחות משנים ואף צורבא מדרבנן אינו נאמן לחודא וביותר קשה למ"מ פ"ג ה"ט מה"ג דאם שליח בעצמו מצאו אף היכא דלית לי' מיגו נאמן וז"ל שם דע"א נאמן באיסורין בט"ע עיי"ש וביותר קשה לשיטת הב"ש דאף אחר שנאמן אם מכירו בט"ע אף שלא מצאו הוא בעצמו ועיינתי בספר תורת גיטין שהניח דברי ב"ש בתימא ועל דברי מ"מ תירץ כיון שנעשה שליח בזה נאמן יותר מע"א דעלמא ועדיין לא הבנתי לכאורה דהא לעיל ריש גיטין היקשה גם על שליח המביא גט ממ"ה למ"ה נאמן הא אתחזיק איסורא דאשת איש ואין דבר שבערוה פחות מב' וגם למסקנא אינו נאמן אלא מפני דרוב בקיאין הם ולרבא הטעם דקיום שטרות דרבנן אבל הכא עדיין קשה דבשלמא אם אמרינן שי"מ הוי חשש דרבנן לחוד יש לדמות לקיום שטרות אבל אם אמרי' דהוי חשש דאו' קשה גם משמע מדברי הה"מ דאף בשי"מ והוחזקו נאמן השליח היכא שמצאו בעצמו ובשי"מ והוחזקו אף בממון חיישינן, ועל כן צריך לומר דהוי חשש דאורייתא כסברות תוס' יבמות הנ"ל ואפשר לומר דדוקא למסקנת הש"ס דרוב בקיאין הם וקיום שטרות דרבנן הוא דנאמן אף במקום חשש דאוריי' והטעם כיון דידעינן שנעשה שליח בגט כשר וידו כיד הבעל וכמו דל"ח את הבעל למשקר כמבואר בסוגיא כן לא חשדינן את השליח אבל לס"ד דחיישינן דלמא לא נכתב לשמה או למזויף אז לא נעשה בשום פעם ידו כיד הבעל תו לא עדיף מע"א דעלמא ולכאורה זולת דברי הה"מ היה אפשר לומר דנאמן מטעם שליש כיון שעדיין ישנו תח"י ואף שעתה אינו בידו כיון שמעיקרא היה בידו אך מלשונו משמע דנאמן מטעם דע"א נאמן באיסורין ואפשר לפרש טעמו כשיטת הרי"ף יבמות פ' החולץ באשתמודענא דההוא אחוה דפלוני נאמן כיון דעדיין לא הוי דבר שבערוה רק מעיד שהוא אחיו ואם יחליץ יתירנה אבל בשעת העדות לא התירה לעלמא וה"נ בגט אך מלעיל מריש גיטין קשה עדיין ואפשר לצדד דסברות הרי"ף דוקא למסקנות

הגמרא בפ' כל הגט לתירוץ רבא שם שמא מת ל"ח שמא ימות תנאי הוא ור"מ סובר דאף לשמא ימות ל"ח ואנן פסקינן דלשמא ימות חיישינן והפרש ביניהם דשמא מת הוי נגד חזקת חי להדי' משא"כ שמא ימות דעדיין לא הוי נגד חזקת חי, אבל אין לומר דלהכי חיישינן לשמא ימות לפי שלא יחיה לעולם דהא מבואר בתוס' קדושין דשמא יקדש דמי לשמא ימות אף דאפשר דלא יקדשנה עד שתבגר ותו לא מהני קידושי אביה ועיי"ש וכיון דפסקינן דחיישינן לשמא ימות לפי שעדיין אין אנו מוציאין מחזקתו לכן מהימן ע"א בכה"ג כגון דהוא אחוה דפלוני שעדיין אינו מוציאה מחזקתה משא"כ התם בריש גיטין דמהדרי' לאוקמי כר"מ דסתם מתני' כר"מ כמבואר בש"ס שם ור"מ סובר דגם לשמא ימות ל"ח כיון דבחשש זה יצא מחזקתו ה"נ אין ע"א נאמן דלשיטת ר"מ גם בכה"ג הוי נגד חזקה וע"פ זה מיושב גם דברי הב"ש הנ"ל גם הא דצמד"ר נאמן בט"ע לחוד אף שמצאו אחר לפי דלא חשדינן אותו למשקר מחמת ש"ש ודומה לאיסורין דע"א נאמן בהם אך לפי ענ"ד נראה דסברות הרי"ף פ' החולץ הוא כסברות הר"ן קדושין בקדשתי את בתי וא"י למי קדשתיה דנאמן אחד מן השוק לומר אני קדשתי' לפי שאין בעדותו נגד החזקה וגם לא נגד דבר שבערוה ואין בעדותו רק לברר דבר מן הדברי' וה"נ לענין חליצה כיון דמוחזק באחין ולא ידענו מי הוא והוא מברר לפנינו מי הוא:

ג בדברי הרמב"ם אשר עמדו עליו רבותינו הראשונים במה שפסק לפי גירסתו אם מכירו כשר דתרווייהו צריכי טביעת עין בגט וגם שידע שאבדו בחפיסה והקשו עליו דהא מפשיטות דבריו משמע שמצאו בעצמו וא"כ טביעת עין לחודא יועיל דהא אית לי' מיגו ואף אם נדחוק בדבריו דאירי שמצאו אחר אכתי קשה אמאי מועיל בהדי סימן דהא סימנים לאו דאורייתא ונלע"ד לתרץ דבריו בטוב טעם ודעת דגם בזה עמדו עליו אמאי לא הביאו דלצורבא מדרבנן מחזירין את הגט בט"ע ומה שתירץ המ"מ לפי דל"ש צ"מ הקשו עליו דמפני מה הביא בחיבורו לענין אבידה ומציאה והשמיטו הכא לענין גט אשה אשר מפורש בש"ס בדברי רבב"ח ונראה בהקדם דבריו בהלכות גזילה ואבידה שפוסק כרשב"א דכלי אנפורי' אינו חייב להכריז והיקשה שם הלח"מ שהי' לו לפסוק כחכמים ולא כיחידאי ועוד דהא רבב"ח ס"ל דמהני ט"ע בגט אף שלא שבעתו עין כאשר עמדו בזה בתוס' ב"מ ונראה דלכאורה קשה על רבב"ח דמספקא לי' אם החזירו לו ע"י סי' וסד"א או ע"י ט"ע לצד"ר דילמא הא שהחזירו לו ע"י תרווייהו סימנא בהדי ט"ע כמובא בתוס' יבמות קט"ו ע"ב ד"ה וקאמרי דאף אי סימנים לאו דאו' מ"מ מהני בהדי ט"ע בכ"מ דאיכא למיחוש בדדמי אך לק"מ דהא דמהני סימנים בהדי ט"ע היינו היכא שמכיר באמת בט"ע כגון התם לגבי מלחמה דבודאי לא משקר רק דאיכא למיחוש ע"י

שיודע שנפל למים נדמה לו שזהו הרי דבע"כ צ"ל דחיישינן לאיש אחר אשר כמעט נדמה לזה ולהכי היכי דאיכא סימנים בהדי ט"ע הוי כסימן מובהק דתו לית לן למיחוש אשר איש אחר אשר כמעט דמי לבעל האשה יהי' לו ג"כ סימן אמצעי כמוהו אבל הכא בגיטא דחיישינן שאינו מכירו כלל בט"ע רק ע"י שהחוזק בדעתו אשר לאיש אחר לא נאבדו לו להכי אמר שמכירו בט"ע אף שלקושטא לא מכירו כלל [ואף שאינו חשיד לקלקלה היינו שבאם יודע לו בבירור שאין זה גיטו לא יגרשנה בגט אחר אבל כל זמן שלא נודע לו בבירור חיישינן שמא אינו מכירו כלל בט"ע וראי' דגם ע"י סימן מובהק לא מהדרינן לי' רק היכא שאמר את הסי' קודם שראה וכן מבואר בכל הפוסקים] וכיון דחיישינן דילמא אינו מכירו כלל תו לא תוסיף תת כח הסימן האמצעי בהדי ט"ע ולפ"ז לדעת רמב"ם דפוסק כרשב"א דבכלים שלא שבעתו עין לא מהדרינן בט"ע אף לצמד"ר ע"כ הטעם לפי דבקל ידמה לו שזהו דהא גם לצמד"ר דל"ח למשקר אף בספיקא ל"מ א"ו דטעמא מפני שנדמה לו בבירור שזהו וע"י שלא שבעתו עין טעה בזה, ומבואר בתוס' הנ"ל דגיטא הוי ככלי אנפורי' שלא שבעתו עין וא"כ בשליח שמוצא את הגט איכא תרי חששא חדא דאיכא למיחוש לדילמא משקר בט"ע לגמרי רק ע"י שהרה עמל שלא נאבד לאחר גיטא הוליד כזב זה לומר שמכירו אולם נגד זה מהני היכא דאית לי' מיגו דאין לדמותו למיגו בדדמי לפי שהוא יודע בעצמו שאינו מכירו אכן במקום דלית לי' מיגו היכא דאיכא עדים שאבדו אף דאית לי' סי' אמצעי בהדי ט"ע לא מהני מידי אף לדעת תוס' יבמות הנ"ל לפי דחשדינן לי' שמשקר בט"ע ולא נשאר רק סימנא לחוד רק דאיכא למיחוש ג"כ דילמא באמת מכירו בט"ע רק שנדמה לו שזהו בבירור ע"י שלא שבעתו עין ונגד חשש זה אף דאית לי' מיגו לא מהני מידי דזהו ככל מיגו בדדמי דלא אמרינן אך נגד חשש זה מהני צירוף הסי' בהדי ט"ע דזהו לגמרי כדברי תוס' הנ"ל ולהכי שפיר עולין דברי הרמב"ם היכא דמצאו בעצמו ואית לי' מיגו תו לית לן למיחוש למידי דממ"נ אם משקר בט"ע הרי אית לי' מיגו ואם נחשש לדילמא אינו משקר רק שנדמה לו ע"י שלא שבעתו עין ולזה לא מהני מיגו שלו כיון דנדמה לו לגמרי שזהו דהא לחשש זה הדרינן לדוכתי' דמהני ט"ע במקום דאיכא למיחוש בדדמי בהדי סימן אמצעי כנ"ל כמבואר בתוס' יבמות הנ"ל והוציא דין זה מגירסא זו שהי' לפניו אם מכירו והיינו דאיכא סימנא בהדי ט"ע וקשה כנ"ל אלא ע"כ כרשב"א דבכלים שלא שבעתו עין לא מהני ט"ע גם דברי רבב"ח איכא לפרושי הכי דלעולם כרשב"א ס"ל ולהכי מספ"ל אי משום סימנא לחוד וסימנים דאו' אי משום ט"ע בהדי סימנא דגבי צמד"ר ל"ח למשקר וא"צ למיגו רק דאיכא למיחוש בדדמי. לפי שלא שבעתו עין ולגבי חשש זה שפיר מועיל בהדי' סימן

אמצעי אף אם סימנים לאו דאו' וכיון דגם לצמד"ר לא מהדרינן רק בצירוף סימנא וזה כבר נודע במה שהביא דינא דמתני' אם מכירו כפי פירושו דמצריך תרווייהו, שיכל את לשונו הצח ולא פי' להדי' דדוקא היכא דאית לי' מיגו דממילא מובן דלגבי צורבא מדרבנן מהני בלא מיגו ולגבי אחרינא ע"י מיגו דווקא אח"כ הראה לי בני הרב החריף שי' בספרו של הרב הגאון הצדיק דק"ק ווארשא זצ"ל אשר אפס מנהו הדברים הנ"ל חידש גם הוא בח"ש בתשו' ל"ט:

ד דף כ"ז רש"י ד"ה מצאו בחפיסה וכו' ויש סימן בכלי שהוא שלו ואם מכירו מילתא באנפי נפשי' ועי' תוס' לקמן שהאריכו בזה ולכאורה קשה באיזה סימן מיירי אי בסימן מובהק וקמ"ל סימנים לאו דאו' הו"ל לתנא דמתני' לפרש דדוקא סימן מובהק וגם אי איירי בסי' אמצעי ולאשמעינן דסימנים דאו' קא נקט לי' עיקר חסר ממתני' ונראה דקמ"ל בין אי אמרינן סימנים דאו' או לאו דאו' דע"כ גם לשיטת רש"י איירי במצאו בעצמו דאל"כ האיך מהימן אם מכירו ודווקא צמד"ר נאמן ועי' נ"י ב"ב בפרק ח"ה על האי דדר בקשתא וכו' והעולה מדבריו דדווקא באית לי' סהדי דדר בו ח"י טוענין בעדו אבל בלית לי' סהדי והלוקח טוען שדר בו המוכר ח"י לא טענינן בעדו ולא מהימנינן לי' דדר בו ח"י במיגו כיון שאנן צריכין לברר הספק מדעתינו ועיי"ש א"כ ה"נ היכא שמצאו בעצמו ואינו מכירו בט"ע רק ע"י סימן ואף שיש לו מיגו הרי עדיין לא נתברר ע"י דבריו כל הענין ועל הב"ד לברר שלא נזדמן גט בסימן כזה ולהכי לא יועיל מיגו שלו קמ"ל דסימן מובהק כעדים ממש דמי ושיעור לישנא דמתני' כך אזלא כיון דאם מכירו כשר ע"כ במצאו בעצמו איירי אעפ"כ אם אינו מכירו רק שמצאו בחפיסה ויש לו סימן כשר אף שמצאו בעצמו דלא מהימן אלא על ידי מיגו ודעת רש"י אצל האלפסי וכן דעת הרמב"ם דאיירי שנותן סימן בחפיסה ויש לו ט"ע בגט ועי' ר"ן שהפליא עליהם ונלפענ"ד בהקדם דברי תוס' ב"מ בפ' א"מ שהוכיחו דע"כ אנן פסקינן דלא כרשב"א מהא דמועיל ט"ע בגט אף שלא שבעתו עין ודעת רמב"ם שם כרשב"א ונראה דס"ל דסברת רשב"א בכלים שלא שבעתן עין אפשר שיזדמן כלי אחר בט"ע כזו משא"כ בכלים ישנים דליכא למיטעי כלל וה"פ לא ידענא אי משום סימנא וכו' אי משום ט"ע בהדי סימנא דאף שלא שבעתו עין מ"מ לא גרע מסי' אמצעי ושני סימנים אמצעים כסימן מובהק דמי כמבואר בתשוב' מ"ב מובא בב"ש סימן יז ובסי' קל"ב בשם הב"ח והא דלא מהני באבידה ט"ע של כלים חדשים אף שמהני ס"א בממון מ"מ לא מהימנינן לצד"ר רק בדבר הברור לו **(כל הדברים בכאן אינם רק דרך פלפול לענין גט שנאבדו נמצא אבל מה שנוגע לגוף ענין השבת אבידה הכל נוהג ע"פ דינא דמלכותא)** ותרווייהו לא אמרינן שנאמין לו

על אמירתו לחוד ולברר אח"כ ספק מדעתינו ודמי קצת לדברי רמב"ן שהבאתי למעלה ולפ"ז אם מכירו ומצאו בעצמו ויש לו מיגו מ"מ לא עדיף מסימן אמצעי שלא שבעתו עין ולהכי צריכין תרווייהו סימן בחפיסה וט"ע בגט ואפשר דאף לרבנן דס"ל דמחזירין לצורב' מדרבנן כלי אנפוריא אבל לאינש דעלמא אף שמצאו בעצמו ואית ליה מיגו לא מהני כיון דעדיין צריכין לברר ספק מדעתינו לא מהני מיגו כעין זו משא"כ באית ליה סימן גם בחפיסה דהוי כסימן מובהק דדמי לעדים ממש עוד נלפענ"ד ליישב דברי רמב"ם ורש"י ע"פ תירץ השני בתוס' יבמות דף קט"ו ע"ב ד"ה וקאמרי העולה מדברי' דאפי' היכא דשייך בדדמי מועיל סימן אמצעי בצירוף ט"ע גרוע:

ה שם בגמרא אמר רבה ל"ק כאן במקום ששיירות מצויות וכו' ואפי' והוא שהוחזקו ועי' באחרוני' שנתעוררו דהא באינך חוץ מג"נ אף בשי"מ והוחזקו מחזירין משא"כ בג"נ ועי' בתוס' ד"ה הא וכו' דהא דקתני ונמלך הוי כמפורש במתני' דאם אמר תנו נותנין ואמאי כלליהו בחדא הא באינך מחזירין באמר תנו בכל גוונא משא"כ בג"נ ולפע"ד נראה דהא מבואר בתוס' כתובות דף כ' דשטר שלא נכתב בצוואת הבע"ד לא מהני ולא מידי דהוה מפי כתבם וכן דעת רוב הפוסקים כמבואר בסי' ל"ט ולהכי גם במתנה ושוברים אף שאמר תנו לא מהני בשי"מ והוחזקו כיון דחיישינן שזה שטר אחר הוא לא מהני אף לענין הקנאה שבו אף שמצווה לתת לו כיון שאין לו דין שטר ועדות כלל במה יקנה ואף דבשובר בסי' פ"א סעיף ק"ט דאצ"ל כתובו זהו דווקא בשובר הודאה או שפרע לו משא"כ שוברין דהתם איירי בשובר הקנאה כמבואר בש"מ שם על הא דשובר בזמנו טורף דהיינו במסירת השובר לידו יקנה לו המלוה ודייתיקי איירי בכתב בו מהיום או זמנו של שטר דאז צריך קנין וא"ל דא"כ הדרי קושי' תוס' ב"ב קנ"ב ד"ה כתב לדוכתי' ז"א דהא יכול לחזור בו לאחר שעמד והתם בעמד איירי עי' בנה"מ סי' ר"ן סעיף י"ח:

ו ועיין בתוס' ד"ה הא וכו' וז"ל וכיון שראינו בידה פשיטא דיחזיר אפי' אינה שלה ואפי' אין הבעל מודה עכ"ל ולכאורה דבריהם תמוהים וסתרי למה שכתבו לעיל דף ד' ד"ה מודה ר"א וז"ל תימא לר"י מה ענין שלא לשמה למזויף מתוכו שחתומין בו קרובים או פסולים דהתם בדין מיפסל משום דילמא אתי למיסמך עליו להשיאה עפ"י אע"פ שהדבר אמת אין לעשות אלא בעדות כשר כדאמרינן בפ' ד' אחין דף ל"א נינחי גבי עדים זימנין דחזי בכתבא ומסהדי ורחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם עכ"ל הרי לדבריהם מפורש בגמרא דאף לענין מפי כתבם אף ע"פ שהדבר באמת פסלינן לי' דילמא אתי למיסמך עלי' מכש"כ דלא מהדרינן לי' לכתחילה והא אין לך מפי כתבם גדול מזו שלא נכתב כלל בצוואת הבעל וא"ל כיון שמזויף מתוכו הוא רק פסולא דרבנן ובספיקא אזלינן

לקולא ול"ח לגט אחר דהא משמע להדיא מדבריהם דאפי' בודאי אינה שלה מחזירין לה ונלפענ"ד דהא דפסלינן בעדות שהעידו מפכ"ת זהו דוקא קודם שנחקרה עדותן לפנינו דעדיין אין קיום וחיזוק לעדותן רק ע"י הגדתן ובזה דוקא בעינן גדר עדות אף שהדבר אמת לפי שעדיין לא נתברר אמיתתם לפנינו כדברי תוס' לעיל משא"כ אם נתברר הדבר כבר אצלינו לאמתן ומסרנו לו שטר לראיה דשמא ברבות הזמן יושכח הדבר אף שאין בשטר זה גדר עדות ודין שטר מהני כיון שכבר נתברר אמיתת הענין לפנינו תו לא צריך ולא מידי ולא גרע מסימן בעלמא שמסרו לה למען לא יושכח אמיתת הענין שנתקיים לפניהם ולהכי היכא דאיכא עדים שראינו בידה והעידו לפנינו הרי כבר נתברר לפנינו שמגורשת שפיר מחזירין לה אפי' אינה שלה (ועיין ב"מ דף י"ט מדאהדרוה נהלי' רבנן מוכח דכל שנפל מחזירין לה דווקא בבי תלתא ולא המוצא לחוד) משא"כ לעיל דאף שידוע לעדים שהדבר אמת כל זמן שלא נתברר לפנינו אמיתת הענין לית בידיעתן שום ממשא ועי':

ז עיין רש"י ד"ה לא לזה ולא לזה וז"ל לבעל לא יחזיר שמא כבר נתנו לה וממנה נפל וכשיבא לידו וכו' וע"כ צ"ל שהבעל יברר ע"י עדי מסירה שבגט זה גירשה דאל"כ קשה ממ"נ אי בשאין הגט בידה גובה ג"כ כתובתה אף דאיכא ריעותא במה שאין הגט בידה כיון שעיקר הגט אינו לגבות בי' א"כ מה בכך שהגט ביד הבעל הא כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו ואי בשאין הגט בידה ג"כ אינה גובה תו ליכא שום נפקותא אם מהדרינן ליה אם לאו דבל"ז ג"כ אינה גובה כיון שאין בידה (אך באמת מבואר במס' כתובות דאף שאין הגט בידה רק בדאיכא עדי גירושין לחודא גובה כתובתה) אלא ע"כ שהבעל יברר ע"י עידי מסירה שגירשה בגט זה וע"כ שפרע לה כתובתה וכן מצאתי במהר"ם שיף ומוכח מדברי רש"י אלו אף דאמרינן במס' ב"מ דף י"ט דבנפל קלא אית ליה מ"מ לא נודע למי החזירהו רק מי שמוציאו יתל' שבודאי כדין מסרו לידו ע"י בירור הדבר שאין בו שום שמץ דופי דאל"כ הדרי קו' רש"י לדוכתי' שיחזירו לבעל ופרעתי לא יכול לטעון כיון שעתה נקטינן דכל גט שנפל מחזירין לבעל ונפילה קלא אית ליה אלא ע"כ אף שאית ליה קלא שנפל יתלו שבודאי החזירו לידה כיון שהבעל מברר בעדים שכבר גירשה ומסתמא עשו כדת ובודאי נתברר הדבר לפניהם כאשר הוא ואחר שפרע לה נטל הגט מידה:

ח עוד הקשה מהר"מ שיף שם דעדיין קשה בשיחרור ואינך להדרינהו לאדון ונלפענ"ד דלכאו' ק' על רש"י דהא איכ' נפקותא אף בגט אשה כגון שיש עדים שראו ביד' הגט ומכירין אותו בט"ע אך לא קראו את הכתוב בו ויש לה סי' אמצעי בגוף הגט ועי' ב"מ דף

כ"ז תוס' ד"ה מה שמלה העולה מדבריהם היכי שיש לו ס"א אף דסימנים לאו דאו' מ"מ צריך להראותו לעדים שיכירו בט"ע אבל היכא דלית לי' ס"א א"צ להראותו לעדים ועי' בח"מ סי' רצ"ג ולכן לא מהדרי' לי' דילמא אית לה סהדי בכה"ג והמוצא צריך להראותו לעדים והם יכירו בט"ע ששטר כזה ראהו בידה ויתברר לפנינו שהוא גיטה משא"כ אם נחזור לבעל והוא ישרפנו ואפשר דרש"י סובר כשיטת רא"ש ב"מ שם בסוגי' דסימנים דאו' דהיכ' שאמרה ס"א בגט אף דסל"ד מ"מ מחזירין לה והיא מגורשת גמורה והטעם לפי שהאשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת רק לפי שהגט בעולם יכולה להעיז ואיתרע לחזקתה אבל מ"מ לא נסתלק חזקה שלה לגמרי ומצטרפין את מקצת חזקה שלה בהדי ס"א ולפ"ז שפיר היקשה רש"י דממ"נ אי לית לי' ס"א גם המוצא לא יצטרך להראותו לעדים כדברי תוס' הנ"ל ואי דאית לה ס"א הלא א"צ לעדים כלל דגם בלא עדים מועיל ס"א בג"א כדברי רא"ש הנ"ל וכיון ששתקה ע"כ אין לה סימן בגט וממילא ליכא שום נפקותא משא"כ בשיחרור לק"מ דשפיר איכא למימר נפקותא הנ"ל דחיישינן דילמא אית לעבד ס"א וזה לבד אינו מועיל כלום דסל"ד רק המוצא יוכרח להראותו לעדים שיכירו בט"ע, משא"כ אם נחזור לאדון שאף לאחר שיבואו עדים כבר נאבד ראיתו וא"ל עדיין קשה במתנה ואינך נחזור לנותן ותירוצו של רש"י לא שייך בו וגם נפקותא הנ"ל ליכא למימר דהא בממון מועיל ס"א לבד מחמת תק"ח, אפשר דרש"י גם בזה סבר כשיטת רא"ש בסוגי' הנ"ל דשטרות לא מחזירין בס"א דלא שייך בי' הטעם דגם בעל אבידה ניחא לי' ועיי"ש, ועוד אפשר דכל קו' רש"י לא אזלי רק בגט ושיחרור אבל באינך גם רש"י סובר דלא מחזירי' לנותן מחמת שלא נתברר אמיתת הענין לפנינו והאיך נחזור בידו כל הראי' כאילו כבר נתברר האמת לפנינו ועוד נראה לפרש טעמא דמילתא דכמו שנסתפק לנו על גוף השדה כן הספק על גוף הנייר ודומה לאבידה דעלמא ואף שעל דבר הניתן הנותן מוחזק אבל על הנייר המקבל מוחזק כמוהו לכן לא יחזור לא לזה ולא לזה משא"כ בגט אשה ושיחרור שמוקמינן אותה בחזקת אשת איש והעבד בחזקת עבדות והבעל מוציא ממנה אף לאחר מציאת הגט הפירות ממ"נ שלה וכן האדון משעבד בו כמשפט הראשון וכיון שמכאן והלאה מוציא מהם אף במה שהם מוחזקים בו לגמרי כ"ש שיוציא הנייר מן המוצא שלא גרע מדברים הנמצאים תח"י ועל גט ושיחרור לבד קשה ושפיר תירץ רש"י בזה ועל שיחרור איכא נפקותא הנ"ל:

ט תוס' ד"ה מעולם וכו' ואומר ר"י דלעולם לא חשדינן לי' שמשקר במזיד וכו' לפענ"ד אפשר דרש"י ותוס' פליגי במה שנחלקו הראשונים אם ר' ירמי' כלישנא בתרא דר"ז ס"ל או דמודה לרבה ומוקי למתני' בשי"מ והוחזקו וכגון דקאמרי מעולם לא חתמנו

וכו' בהקדם תוס' יבמות דף קט"ו ע"ב ד"ה והא וכו' כיון דל"ח בממון בשי"מ והוחזקו ל"ח באיסורין בשי"מ לחוד ועפ"ז נראה לכאורה הא דתירצו תוס' בגליון במס' ב"מ דף י"ח ד"ה הא כיון דבעל סובר שזה גיטו מסתמא זמנו של גט הנמצא שוה לגט אשתו ולכאורה אין הבנה לדבריהם דהא בנפל חיישינן לקנוניא ואמאי לא ניחוש הכא שיודע בעצמו שאין זה גט אשתו רק מפני שזמנו מוקדם מזמן גיטה ציוה לתת לה כדי לטרוף מלקוחות והוא יחלוק עמה ונראה כוונת דבריהם דהא בממון לא חיישינן כל כך לשני יב"ש עי' ב"מ ד' ע"ב בד"ה איסורא וכן מדברי תוס' יבמות הנ"ל נראה כן דלעולם בממון נחתינן חד דרגא מאיסורין רק דכל קו' גליון הוא דאכתי קשה דילמא לאלתר והא גופא קמ"ל דבממון ל"ח לב' יב"ש ובזה מתורץ קו' מהרש"ל שם דהיקשה דעדיין קשה קו' הגליון אאין הבעל מודה לפי דבאמת ל"ח בממון לב' יב"ש **(כל הדברים בכאן אינם רק דרך פלפול לענין גיטין)** וע"ז שפיר תירץ הגליון דבכה"ג ודאי פשיטא לי' דל"ח לקנוני' דאף את"ל דממון שוה בזה לאיסורין מ"מ הא באיסור גופא ל"ח לקנוני' וראי' לזה דהא אנן פסקינן דבעל שמודה לאשתו שנתגרשה דספיקא הוי מטעם דאם איתא דגירשה קלא אית לי' למילתא ובמכחישה נאמנת אפי' היכא שנשב' הבעל עד"ר שלא לגרש דתו ליכא בידו לגרש ול"ח לקנוני' באיסורין ובזה מתורץ שפיר דברי המגיד פרק ז' בסה"פ ה"ג ולא קשה קו' הלח"מ שם וז"ל המ"מ ועוד שהרי אמרו האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת וזה ראי' ברורה שאין האיסורין כד"מ ולכאורה גם זולת קו' הלח"מ דבריו תמוהים וסותרים לדבריו בפ' כ"ב מה' אשות דפסק אשה שאמרה לבעלה אתה נתת לי נאמנת משום דחזקה דאין אשה מעיזה בפני בעלה וכיון דבאיסורין גופא ל"ח לקנוני' בודאי לא יעלה על דעת ליחוש בממון לתרווייהו לב' יב"ש ולקנוני' כיון דחשש ב' יב"ש בממון חשש קלישתא הוא ועי' ולפ"ז נראה היכא דבאיסורין חיישינן לשי"מ לחוד ממילא בממון חיישינן לתרווייהו כדברי תוס' יבמות הנ"ל ובכה"ג חיישינן אף לקנוני' כמו בכל עניני ממון דחיישינן לקנוני' ובזה לא שייך סברת גליון הנ"ל כיון דלחד לחוד חיישי' באיסורין ממילא היכא דאיכא תרווייהו הוי כספק גמור ככל הספיקות דחיישי' בנפל וחיישי' בהו אף לקנוני' אבל אם נקטינן דאף באיסורין ל"ח רק בשי"מ והוחזקו אכתי א"ל דאין זה רק חשש בעלמא כסברת התוס' ד"ה כאן וכו' וז"ל כגון דידעינן דמזה יב"ש נפל וכו' עיי"ש וממילא אף דאיכא לתרווייהו ל"ח בממון למסקנת הגמרא ב"מ דף י"א ואף לס"ד מ"מ לקנוני' בודאי ל"ח ועפ"ז אפשר לומר דרש"י חדת לן במה דפירש מעולם ל"ח על גט כזה כדי לאוקמי מתני' דב"מ בכל גוונא בשי"מ והוחזקה בשיטת ר"ז כלישנא בתרא ס"ל דבאיסורין חיישי' לחד לחוד וממילא היכ' דאיכא תרווייהו חיישי'

גם בממון אף לקנוני' לכן אי אפשר לומר דאיירי באין מכירין מי הוא אותו יב"ש דא"כ קשה קו' תוס' דאמאי מהימנינן לי' ואף דבאיסורי' ל"ח שישקר במזיד אכתי קשה קו' הגליון הנ"ל ותירץ הגליון ל"ש הכא כנ"ל ודעת התוס' דאף כרבה ס"ל ושייך גם בזה תי' הגליון הנ"ל וא"ל למסקנת הגמרא ב"מ דצריכה לאתוי' ראי', אימת מטי גיטא לידה ל"ק כלל קו' הגליון ז"א דהא מבוא' בשו"ע בסי' ס"ה ס"ק ל"ה שהשיג על הסמ"ע דא"צ להביא ראי' רק שראוה בידה פ"א קודם הנפילה ועי' בתומים שם שהאריך בזה:

יו"ד עיין גיטין כ"ז תוס' ד"ה בבי דינא דר"ה וכו' ב. א"נ כשאינו מקוים ושנפל מיד שליח דל"ח לנמלך דאין הבעל יכול לבטל שלא בפני השליח וכו' אבל בפ"ק דב"מ פי' בקונטריס שמיד השליח נפל וכו' וקשה דאם יש לחוש לנמלך כשנפל מיד השליח מה מועיל מה שהי' מקוים דלא ניחוש לנמלך הא ממ"נ לא הגיע ליד האשה ועוד דאין רגילות שהבעל יקיים את הגט וכו' ונלפענ"ד ליישב דברי רש"י ומקודם אסורה נא להתבונן דבריהם במה שהחליטו דל"ח לנמלך לפי שאין הבעל יכול לבטל דעדיין יש לחוש דילמא ביטל בפני השליח ולקח ממנו את הגט ואח"כ נאבד ממנו ובע"כ צ"ל דאף לשליח לא חיישינן שישקר במזיד כדי לקלקלה א"כ בפשיטות הו"ל למימר דממ"נ אם לא נודע לשליח מן הביטול הרי לא נוכל לתלות את הריעותא דנפילה ע"י הביטול וכשם דל"ח בכל גיטין הבאין ממד"ה לשמא ביטול אף קודם תקנת ר"ג הזקן כיון דלא איתרע ל"ח לדבר שאינו ידוע וה"ה נמי בנפל מיד השליח כיון דבע"כ צריכין לומר דנפילה הי' ע"י אונס והרי זה כאילו לא נפל ממנו כלל דהא דחיישי' לכל החששות בנפל הוא מטעם דאמרי' דמסתמא ע"י שיודע שאין בו ממש הופקר להשליכו כמפורש ברש"י ב"מ י"ג ד"ה מוקי [ובדף י"ח ד"ה הא אמר תנו וכו' וז"ל והא דקתני ונמלך ה"ק ונמלך שלא ליתן ומחמת כן לא חשש לשמור ונאבד ועכשיו רוצה לחזור ולגרשה] וכיון דסוף סוף אנן צריכין לומר דלא נודע לשליח מן הביטול כלל דאם נודע לו ל"ח לומר שיקלקלה במזיד וכיון שלא נודע לו א"כ אמאי אבדו אלא וודאי שע"י אונס נאבד הימנו וכיון שכן הדר דינא כאילו לא נפל כלל ולכאורה סברא זו יותר מוכרחת דעל טעם זה מפני שאין יכול לבטל שלא בפני השליח יש לגמגם דהא פסקינן דאם בטלו מבוטל ואם מפני שאינו יכול לבטל לכתחילה הא בנפל חיישינן לדאיקרי וכתב, ובע"כ צריכין לחלק דדוקא התם דאיכא למימר דטעו בדאביי כמובא בר"ן ריש ר"ה ולמה להו לדחוקי כולי האי, ונראה ביישוב דבריהם דוודאי ס"ל דגם ל"ח שישקר במזיד ויקלקלנ' אמנם כן היכא דנוכל לברר לו ויתפס ברשת אשר פרש נגדה ומפני הכי ל"ח דילמא ביטל בפניו אבל לביטל שלא בפניו חיישינן דילמא באמת נודע לו בבירור מביטול הבעל ולהכי לא נזהר

בו והוא יכול לכפור אח"כ ולומר שלא נודע לו כלל ולפ"ז דברי רש"י נכונים דהא ס"ל לקמן בדברי ר"י מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד של יב"ש דצ"ל על גט זה דוקא ומוכח מדבריו דחיישינן לקלקלה (ואינו מוכרחים לדעתם דאף גבי בעל חיישינן דאיכא למימר דדוקא גבי שליח חיישינן כמו שפירש להדיא בדברי ר' אשי וז"ל כגון דקאמר האי שליח שאבדו עיי"ש) וגם לקמן מפרש בהא דאין הבעל מודה דלא יחזיר לבעל לפי שיכול לטעון פרעתי הכתובה ע"י עדי מסירה, ועיי"ש במהר"ם שיף דחיישינן דילמא עדי מסירה יכירו את הגט בט"ע שזהו שנתן לה וכיון שעתה יוצא מתח"י בודאי פרע לה ולפ"ז מוכרחים לפרש בגיטא דרב הונא שהיה מקוים דאל"כ איכא למיחוש שמא ביטל בפניו ונטלו הימנו ואבדו ולגבי השליח חיישינן לקלקולה לשיטתו אבל במקוים ליכא למיחוש לביטל בפניו ונאבד מן הבעל דהא אינו רשאי ליתנו בידו אלא קרוע דהא אח"ז יכול לטעון פרעתי כיון דמסתמא איהי מקיימא לגיטא כמבואר וגם הבעל אינו מניחו בידו דשליח כשהוא שלם וגם לביטל שלא בפני השליח ל"ח אבל באינו מקוים איכא למיחש לביטל בפניו ומיד הבעל נפל כיון שהשליח יכול ליתנו לידו דאינו יכול לטעון פרעתי כיון דליכא עדי מסירה שהרי עדיין לא נתנו לידה ולית לי' ראי' ול"מ ממה שיוצא מתח"י דהא כותבין גט לאיש:

יא בתוס' ד"ה הא אמר תנו נותנין ואפילו לזמן מרובה וז"ל תימא מנא לי' למידק הא אמר תנו נותנין דלמא אפי' אמר תנו אין נותנים משום דחיישינן דאין זה הגט שנכתב לו אלא נפל מאחר ששמו כשמו והכי פירושו נמלך עלייהו ועדיין לא נתנו הא אי לא הוי חיישינן לנמלך היו מחזירין לה את הגט אפי' אינה שלה כיון דאינה צריכה אלא לראיה עכ"ל ונראה לפענ"ד דיש לדקדק במתניתין דקתני שאני אומר כתובין היו וכו' דמשמע דמחליטין הדברים שכן היה ואכתי מנ"ל הא הלא הוא בפשטא דמילתא ספק השקול אם ממנה נפל או ממנו ועוד שהוא שפת יתר לגמרי דלא ליתני לטעמא כלל הכי לא נודע מעצמו לשפוט הדבר בספיקא ולא מהדרינן לא לזה ולא לוה כשם שנשנה בכל שטרות שנמצאו ובברייתא במצא גט אשה בשוק וכו' אין הבעל מודה וכו' ונראה לפרש שהרי חזינן דלעולם מהדרינן לחוש אחרי כל חששא שהוא תחת האפשרי ולתלות כל ריעותא בגיטין ושטרות הנמצאים אע"ג דחששות אלו המה נגד כו"כ חזקות כי היכי דיתיישב ריעותא דנפילה ואמרי' דמפני ריעותא הזאת הופקר להשליכו וכן פי' רש"י ב"מ י"ג ד"ה מוקי וכו' והו"ל מוקדם ולכן הופקר להשליכו עכ"ל והיינו טעמא משום דנפילת אונס לא שכיח כלל וכלל לכן מוטב לחוש אחרי כל חששא אפי' היותר רחוק ולומר שנפל מדעת מלתלות בנפילת אונס ומעתה נדון ממילא בגט שנמצא ולא ידעינן ממי

נפל מבעל או מאשה דנחלוט הדבר שבודאי ממנו נפל מדעת דמפני שנמלך שלא לתנו לא נזהר בו לשמרו עוד דאם תאמר שממנה נפל שלעולם צריכה הגט לראיה שנתגרשה הרי צריכין לומר שנפל ממנה באונס והרי אנן חתרינן גם אחרי פירצה דחוקה כי היכ' דלא לתלות בנפילת אונס וזהו פירושו דמתני' שאני אומר כתובין היו ונמלך וכו' ונדון הדבר בהחלט שממנו נפל משום שאין לו עוד איזהו זכות וצורך בהם לא נזהר לשמרו אולם עדיין לא מובן הגם שכן הוא למה הוצרך לשנותו במתניתין ומאי נפקותא בזה אם לא מהדרינן לה מחמת ודאי או מחמת ספק הלא גם בספיקא נידונות כודאי דמוקמינן לה בחזקת אשת איש אמנם לדברי תוס' ריש גיטין ג' ע"ב בד"ה כתב בכת"י ואין עליו עדים וכו' וא"ת בשלמא למ"ד בפ"ב דתיקנו זמן בגיטין שמא יחפה על בת אחותו וכו' יעו"ש בתי' בתרא וז"ל ועוד יש לומר דחיישינן דאחר הכתיבה מיד וכו' ותאמר שכבר נתגרשה מזמן הכתוב בו ועי' במהר"ם שיף דמפרש ליה כפשוטו ודלא כמהר"ם מלובלין שהשיא כוונתם בדרך רחוקה ונראה כדברי מהר"ם שיף וטעמא דמילתא דכיון שהיא גרושה לפנינו ומוחזקת שוב לא נוכל להוציא ממנה ע"י חזקה דמעיקרא דאיתרע לפנינו וטועינן בברי שכבר נתגרשה והראי' ממשארסתני נאנסתי דל"מ חזקה דמעיקרא רק בבו"ש, ומעתה איכא נפקותא בזה אם לא נחזור מטעם ספק או מטעם ודאי וגם בל"ז איכא נפקותא לענין ב"א כמו שכתבו שם בד"ה משום ב"א והטעם שכל דאיכא ספיקא לפנינו על למפרע אזי שייך בו הרי גרושה לפנינו כתירוצם שם אמנם הא תינח לקושטא דאם אמר תנו נותנין ונמצאת שהיא כבר גרושה לפנינו ולכן הנפקותא רבה אם נידונת למפרע כספיקא ולהכי אשמועינן לן במתני' דנידון הדבר כודאי דממנו נפל כי היכ' דלא נתלה בנפילת אונס אכן אם נאמר כקושיית התוס' דגם אם אמר הבעל בעצמו שיתננו לה לא יותן הרי תו לא תתגרשה בגט זה והדר דינא דגם בספיקא נידונית כודאי משום חזקת אשת איש וא"כ למה לי' לאטרוחי ולמיתני טעמא משום שאני אומר כתובין היו וכו' שהרי מעצמו מובן הדבר דגם מפני ספיקא דלא ידעינן ממי נפל ה"ז לא יחזיר ואי משום דבעי לאשמעינן דנידונת כודאי אשת איש הרי גם עתה נידונית כודאי אשת איש מפני חזקת אשת איש כיון דליכא לחזקה דהשתא שיתנגד נגד חזקה דמעיקרא:

יב ולפ"ז יתיישב ג"כ דעת רש"י לעיל דף י"ז ר"י מ"ט לא אמר כר"ל קסבר וכו' עד שעת נתינה ופרש"י דלעולם צריכה לברר מתי באה לידה והקשו בתוס' שם ד"ה עד ש"נ מקו' הגמ' ב"מ גבי מצא גט אשה בשוק בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה ופריך וניחוש דילמא כתב ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי ומשני וכו' אמרינן לה אייתי ראי' אימת מטא גיטא לידך ולדעת רש"י מה קא קשי' לי' מגט שנפל יותר מכל גיטין דעלמא יעו"ש ולדברינו

הנ"ל ניחא דניהי דבכל גיטין דעלמא צריכה לברר זהו כשהיא מבקשת להוציא ע"י הזמן שכתוב בו אבל במה שהיא מוחזקת לא גרע מגט שאין בו זמן או מכתוב בכתב ידו וכדברי תוס' הנ"ל ומטעמ' דכתיבנא דכיון דאיכא חזקה דהשתא שהרי היא גרושה לפנינו וטוענת ברי דנתגרשה מזמן הכתוב בו תו לא נוכל להוציא דבר מחזקתה ע"י חזקה דמעיקרא אפי' בברי וברי כדאמרינן בריש האשה שנתארמלה ע"כ ל"ק ר"ג אלא בבו"ש אבל בברי וברי לא אולם הא תינח בספק השקול כגון בכל גיטין דעלמא דמספ"ל אם נתגרשה מזמן הכתוב בו אם לא דשוב לא נוכל להוציא מחזקתה אבל בגיטא דנפל כיון שכבר גילה לנו במתני' דמטעמא דשאני אומר וכו' מסתבר יותר דממנו נפל כי היכי דלא נתלה בנפילת אונסא דידה וכיון שכן גם בדברים שמוחזקת ל"מ מידי וזהו קו' הגמרא דגם שהבעל מודה הי' מן הדין שלא ליתנו בידה בתורת גירושין דלפעמים תסבב פני הדבר שתהי' היא המוחזקת וכשם דפסלינן הגט שכתוב בכת"י רק מחמת טעם זה כמ"ש בתוס' בתירוץ בתרא הנ"ל והכי נמי היה מן הדין לפסלו לבל יותן לידה עוד גם בתורת גירושין מעתה והלאה כמו שפירשו בתוס' דהרי יש לחוש שישכח הנפילה ולא יתודע שגט זה הוחזר לידה מיד המוצא בתורת גירושין מחדש ומשני לי' דאעפ"כ יאמרו אייתי ראיה גם בדברים שתחזיק תח"י דנפילה קלא אית ליה ובנפילה כבר נלמד ממתניתין דליתא לחזקה דהשתא מפני שיותר מסתבר דממנו נפל וכמ"ש לעיל דכל היכא שהספק איננו שקול תו נפקע חילי' דחזקה דהשתא לגרור בתרי' נגד חזקה דמעיקרא:

יג ולפ"ז יתיישב לן פשטות דבריהם לעיל י"ז ע"א ד"ה משום בת אחותו שלא יחפה עליה אם זינתה כשאין בו זמן דלא אמרי' אוקמה אחזקת אשת איש והשתא הוא דאיגרשה כיון שהיא גרושה לפנינו ועוד אדרב' אוקמה בחזקת כשרות שלא נבעלה כשהיתה אשת איש עכ"ל ועמד עליהם בעל פ"י על תירוצם הראשון דמאי בכך שהיא גרושה לפנינו שהרי לעולם אזלינן בתר חזקה דמעיקרא אע"ג דאיתרע השתא כמו בנגעי בתים דילפינן מינה דאזלינן בתר חזקה אפי' שנתחסרה הנגע בסוף שבוע ולכן מפרש דבריהם דלאו תירוצא אחריתי הוא אלא טעמא הוא דקיהבי למילתא דכיון שהיא גרושה לפנינו וגם בהצטרפות חזקת כשרות נסתלק ליה לחזקה דמעיקרא לגמרי ודמי למקוה שנמדד ונמצא חסר דע"י תרתי לריעותא נידון כודאי אמנם עודנו לא העלה ארוכה לגמרי שהרי בריש נדה ד"ה התם תירצו על נגעי בתים דמהתם ילפינן לכל חזקות בעלמא והתם איכא תרתי לריעותא ותירצו שם דבמקוה שאני משום דחסר ואתי אבל בנגע רגילות להתחסר בב"א ונמצא דבכל מקום דל"ש חסר ואתי אז אזלינן בתר חזקה דמעיקרא ואפי' היכא דאיכא תרתי

לריעותא וגם לקולא שהרי בנגע מחייבינן הנכנס בקרבן כשנכנס למקדש כמ"ש תוס' עצמם חולין דף י' ע"ב בד"ה אלא וה"נ בגירושין דל"ש חסר ואתי שהרי מתגרשת ברגע א' בשעת נתינה דמטי לידה ואית לן למיזל רק בתר חזקה דמעיקרא שהרי אביהן דכולהון נגעי בתים דמהתם ילפי' לכולהו אמנם למ"ש בפי' דבריהם בהלכות ס"ט) יש מקום לדבריו אבל עדיין לא יתורץ לשנוי' בתרא דלעיל בכתוב בכת"י דהתם ל"ש חזקת כשרות כלל אולם לדברינו הנ"ל דאיתא להדי' דבבריא ובריא לא אמר ר"ג וא"כ למ"ב בזמן שבית המקדש הי' קיים שאין הדבר נוגע אלא לעצמה דפשיטא כיון דאיהו קאמרה בבריא תו לא אזלי' בתר חזקה דמעיקרא אלא אפי' בזמן הזה דעיקר נפקותא הוא שיחפה עלי' כדי להחזירה לאחר שנתגרשה כמ"ש בתוס' שם וכיון ששניהם טוענים בבריא שוב אין ביכולתינו להוציאה ל"מ לדעת הרשב"א קדושין וכן איתא במהרש"א יבמות פ"ח בד"ה והבא דנישאת לאחד מעידיה ואומרת ברי לי מהני אפי' במקום חזקה דודאי דמהני כששניהם טוענים בבריא שלא תצא כל הנ"ל באות זה כתבתי באישון לילה ולא הי' אז ספר פ"י אצלי רק נזכרתי עיקר תירוצו מימי ילדותי ולמחרתו השגתי ספרו וראיתי שכתוב בו גם מה שתרצתי רק בשינוי קצת והמעיין יבחר גם ראיתי שהיקשה שם על תוס' בריש כתובות באשת כהן דאסורה מספק והיקשו שם דעל מה לא מוקמינן לה בחזקת כשרות שהיתה כשירה לכהונה ומתרצו משו' חזק' הגוף והיקש' עליה' שהרי איכ' חזקת כשרות וחזקת היתר וחזקה דהשתא ולא אדע איזהו חזקת כשרות איכא לגבי כהן שהרי גם כשנאנסה אסורה לכהנים רק מחמת חזקת היתר לחודא קאי קושיתם שם וע"ז תירצו דחזקת הגוף עדיף דחזקת היתר לא עדיף מחזקת פנוי' דלא מצטרפי' לחזקה דהשתא לשווי' לתרתי לריעותא וכ"מ בדבריו בכתובות בסוגי' דפתח פתוח, אמנם לפום דבריו שחידש בפ' המדיר שתירצו כן דחז"פ לא חשיבא חזקה לגבי ח"ה והמציא שם בסברא ישרה ונכונה דטעמא דמילתא כיון שנתקדשה בבירור ורק על התנאי אנו דנין אם נתקיים התנאי ותנאי הוא דקא גרים לבטל הקדושין למפרע שוב לא נוכל לצרף לחזקת פנוי' בהדי חזקה דהשתא כיון שנתקדשה לפנינו ותנאי מילת' אחריתי הוא ולפ"ז באשת כהן הדרי' קו' לדוכתי' דאמאי אסורה נצטרף חזקה דהשתא בהדי חזקת היתר דדמי למקוה ועוד היקשה בפ"י שם על קו' תוס' שהיקשה דנוקמינה בחזקת היתר והא איכ' ספק ספיק' ספק שמא תחתיו ואת"ל אינו תחתיו דילמא נבעלה לפסול לה ואפילו ברוב כשרים אצלה ניחוש דילמא אזלי איהי לגבי' ונראה בהקדם דברי מהרי"ק בשורש ל"ג על אשר שאלת ממני ע"ד השוחט אשר העיד עלי' ע"א ששחיט שלא כהוגן והוא מכחישו וכו' כי לפענ"ד אין לפסול אותו השוחט וכו' שאין ע"א נאמן היכא שהלה אינו

שותק אלא מכחישו וכו' ואשר שאלת אם העד מותר לאכול משחיטתו מכאן ולהבא או אם נדמהו לנטמא טהרותיך לפענ"ד נראה דלא דמי דהתם אם הוא כדברי העד שנטמאו הטהרות או שנתפגלו הזבחים חל עליהם שם איסור ושוב אין להם תקנה ושייך לומר דשוינהו אנפשי' חתיכא דאיסורא אבל הכא לא שייך למימר הכי דהא אפי' אם יהי' אמת שלא שחט עכשיו יפה כדברי אותו העד מ"מ אין מוחלט לפסול עולמות בשביל כך ולכל הפחות כשיחזיר אבידה בדבר חשוב במקום שאין מכירים ויעשה תשובה המוטלת עליו לעשות חוזר הוא לכשרותו ונמצא דלא שוי' חתיכה דאיסורא בעדותו כלל כיון שהדבר תלוי במחשבת השוחט מכאן ולהבא אם להרע אם להיטב עכ"ל ומובא ביו"ד ס"ס א' והפר"ח מסיג עליו מסברא דנפשי' דכל כמה דלא חזינן שעשה תשובה והרי לדבריו שחיטתו פסולה מכאן ולהבא ושייך גם מכאן ולהבא לדון מצד דשווי' אנפשי' חד"א ולא נתלה בספיקא דשמא עשו תשובה ולקושטא לפום הבנתם בדברי מהרי"ק דבריו תמוהין דאם נימא דמשום ספיקא דשמא עשה תשובה ליתא לדינא דשוי' אנפשי' ח"ד אע"ג דבעלמא לא נידון זה לספיקא כלל אפי' להחמיר וא"כ מכ"ש בדבר שגם בעלמא נידון לספיקא דלית בי' משום שא"נ חד"א ולקושטא מבואר להיפוך גבי אשת כהן ופחותה מבת ג"ש דאיכא ספק השקול לפנינו ונאסרה עליו משום דשוי' אנפשי' חד"א ועי' במ"ל בספ"א מהלכות שחיטה ה' כ"ו דתמה על מהרי"ק מהא דאיתא בכתובות מ"ד נ"מ לארועי סהדי ופירוש הר"ן דהיינו לגבי דידי' וכו' יעו"ש לכן לדעתי נראה דסברת מהרי"ק הוא מטעם אחר דלא מצינן לקבוע לשם חזקה לגבי אחד לבד וכל הנכלל בגדר חזקה הוא כדקיימא לכולהו עלמא ועי' כה"ג בר"פ המגרש דל"מ אסורה לזה ומותרת לזה וגם למאי דפרכינן שם אבל בדבר הנידון משום חזקה ליתא לקבוע לי' רק כשחייל על כולהו ולהכי בדבר האסור אנפשי' לחוד משום שא"נ חתיכה דאיסורא תו לא נוכל להוסיף על דבורו ולאסור עליו עוד בדברים שאסורים רק ע"י חזקה ועוד דלא לבנות מעיקרא ולקבוע לחזקה רק על דבר הברור בשעתי' בבירור גמור אבל לא על דבר הרפוי וקלישא בשעתי' כגון בדבר שלא נתברר לאסור רק משום דשוי' אנפשי' חד"א שוב לא נוכל להוסיף ולבנות על דבורו לקבוע משום חזקה מכאן ולהבא וראי' מרמב"ם פרק כ' מה' א"ב ה' ט"ו דע"א מעיד עליו שהוא כהן מעלין לכהונה ובאם ע"א מעיד שאביו כהן אין מעלין דחיישינן שמא בן גרושה או חללה הוא רק כששני עדים אומרים שאביו כהן מוקמינן אותו על חזקת כשרות יעו"ש במ"מ וזהו כוונת דברי מהרי"ק דגם כששנים מעידין ששחט שלא כהוגן דשחיטתו פסולה מכאן ולהבא איננו פסולה בעצמותו רק משום חששא דילמא לא השגיח על דברים הפסולין בשחיטה אבל אם אחרים רואין

אותו שחיטתו כשירה וטעמא דפסולה בסתמא כששחט בינו לבין עצמו משום שיצא מחזקת כשרות ונכנס בחזקת פסול עד דידעינן דעשה תשובה, אמנם זהו כשנתברר ע"י עדים שנתברר בשעתי' בבירור גמור ולכן דנין גם מכאן ולהבא משום חזקת פסלות אע"ג דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם אבל בע"א בהכחשה דלית בי' משום גדר עדות רק משום דשוי' אנפשי' חד"א זהו על הבהמה זו עצמו אבל מכאן ולהבא עודנו לא נכנס לחזקת פסלות גם לגבי עצמו ושוב נידון בתר רובא משום הנך טעמים הללו חדא דחזקה לא נקבע לפרטא לאחד לחוד ועוד דכיון דקלישא למילתא שהרי לא נאסרה גם בהמה זו רק משום חד"א, ומהני אמתלא לדחותו לגמרי שוב לא נוכל לתקוע בו גם מכאן ולהבא משום חזקת פסלות אולם הא תינח באומר ששחט שלא כהוגן דשייך בו עיקר טעמא דמהרי"ק לפי שהדבר תלוי במחשבת השוחט מכאן ולהבא אם להרע או להיטב כמו שמסיים שם אבל כשאומר העד שראהו שחילל שבת בפרהסיא דלדבריו לאו בר זביחה הוא כלל דאפילו כשאחרים רואין אותו לא מהני שחיטתו ולא מידי אזי גם למהרי"ק אסור לאכול משחיטתו מכאן ולהבא אפילו כשמכחישו בעיקר עדותו מ"מ לגבי' דידי' כבר שוי' אנפשי' חד"א כיון דלאו מחמת חזקת פסלות הוא דאסרינן לי' רק שבעצמותו נפסלה שחיטתו וכשישקול הקורא הדבר בפלס מאזני צדק יבין מעצמו שנכונים הדברים וישרים למוצאי דעת ולפ"ז מתורץ היטב קו' משנה למלך הנ"ל דהתם כיון דאדוי' אודי דפסולין הם כבר יצאו מכלל גדר עדות אף כשאינן משקרים מש"ה אע"ג דלא נתברר הדבר מ"מ לגבי נפשי' נפסלו משום הודאתו:

יד ולפי"ז מתורץ היטב גם קו' פ"י הנ"ל שהיקשה על תירוצו של תוס' הנ"ל דמשום חה"ג נאסרה עליו ואמאי לא אמרי' דניזל בתר חזקה דהשתא בצירוף ח"כ לכהונה כמו במקוה דכיון דלא נתברר בשעתי' רק ע"י אמירתו לחוד תו לא נוכל לבנות דיק ולדון בי' משום חזקה דהשתא גם על למפרע דכשנתברר בבירור שנבעלה אזי יש לדון גם על למפרע משום חזקה דהשתא משא"כ הכא שגם בשעתי' לא נתברר רק משום דשווי' אנפשי' חד"א [משא"כ חה"ג שהיא חזקה דממילא גם טרם שנולד הספק כמו בשעה שנולדה] וגם קו' שני' של פ"י הנ"ל מתורץ דאין לדון ולאסור מס"ס שהוא ג"כ מטעם ראי' ובירור דהוי כחדא במקום תרתי או מטעם רובא כיון שעיקר עצמותו לא נתברר לפנינו רק ע"י אמירתו ולגבי נפשי':

טו עיין רי"ף בהא דלאו כרות גיטא הוא שהטעם משום דיש לו לאדון זכות בגוף השטר ור"ן מפרש דבריו דאף בעצמך ונכסך קנוין לך ל"מ לדעתו אם יש לאדון שום זכות בשטר שיחרור ויש לעי' אם גם בגט אשה דינו הכי אם כתב לה נכסיו בגיטה ושייר

ג"כ לעצמו, ולכאורה אם נאמר דשווים הם הוה לי' לאתנוי' לקמן בדרכים ששוה גיטי נשים לשיחרורי עבדים והוא ליתא בקדושין דדוקא בכרות גיטא אמרי' דכעין זה לאו כרות גיטא הוא משא"כ בקדושין שגם היא עצמה קנוי' לי' גם כל תנאי דגיטא כגון ע"מ שתתן לי ר' זוז וע"מ שתשמשי וע"מ שתניקי כולהו זכותא דבעל המה ועי' פ' המגרש פ"ד ע"ב וחכ"א כל שפוסל ע"פ פוסל בכתב וכל שאינו פוסל ע"פ אינו פוסל בכתב אבל טעמא בעי דמ"ש ומדוע נקל בג"נ יותר משיחרור ולכאורה נראה דגבי ג"נ אף שכתוב זכותא דידי' בתוך הגט עדיין לית לי' שום ראי' דהרי יכולה לכבוש הגט ותאמר גרשתני דנאמנת בדבורא לבד וצריך להביא ראי' על זכותו משא"כ בשטר שיחרור דאם יכבוש השטר יכול האדון לכפור בחירותו אבל עדיין קשה מגיטין דף פ"ה חוץ מירושתך מהו וגם בתנאי זו סברי רבנן דכל שכשר ע"פ כשר בכתב והתם שפיר אית לי' זכות בגוף הגט ואם יכבשו היורשים את הגט הוא יטעון דעדיין לא גירשה אבל נראה לפענ"ד דהטעם דפסול בשיחרור משום דבכל שחרור לית לי' לאדון שום זכות בחירותא דידי' משא"כ בג"נ דאית לבעל זכות בגוף הגירושין שפטור ממזונותי' ומכל שיעבודי' דידי' עי' גיטין י"א י"ב השבתוני על המזונות אבל בעבד דגם אם לא שיחררו יכול לומר לו עשה עמי ואיני זנך ולכן כיון דבכל שיחרור ליכא לאדון שום זכות משא"כ בעודו אצלו שהי' לו בו כל זכות שבעולם בלי שום צד חוב והשחרור הוא להיפוך כולו חוב בלי שום צד זכות הן הנה הכריתות שכורת בינו לבינו שנתרוקן עתה ממקדם מהיפוך להיפוך וזהו כוונת הכתוב בהיקשא דכריתות דידי' כלפי זכותא וחובא שנתהפך עתה לגמרי ולכן בשטר שיחרור זה שיש לאדון שום זכות בגווי' אין זה כריתות דידי' משא"כ בג"ן שגם בעודה אצלה איכא לגבי דידי' זכותא וחובא מעורבים וכן בגירושין לכן לא נוכל לומר דכוונת התורה היתה כלפי זכותא וחובא רק ע"כ שהכוונה הכתוב רק לגבי אישות לבד ולכן כ"ז שלא נשאר לו שם צד אישות תו לא איכפת לן אם נשאר לו זכותא אחרינא בדבר שאינו נוגע לענין אישות:

טז שם דף ט' ת"ר בשלשה דרכים וכו' ולכאורה קשה הא איכא טלי גיטך מעל גבי קרקע דליתא בקדושין ומצאתי בספר ת"ג אך מה דפשיטא לי' דטלי גיטך מע"ג קרקע אינו פוסל בשטר שיחרור מבואר להדי' בריטב"א קדושין דטלי גיטך מע"ג קרקע פוסל בשיחרור וכן משמע מרש"י ד"ה חוץ מג"נ וכו' וז"ל דבכל פסולי דאורייתא שוו שיחרור לגט אשה ומה שמביא ראי' מתו' ד"ה האומר דף י"ג וז"ל א"נ נטלו לאלתר ואפ"ה לא זכה העבד ונאמר דלא אמרי' תן כזכי אלא כשמוסר לשליח מיד ליד ות"ל דהוי טלי גיטך מע"ג קרקע ואפי' אמר זכי לא מהני ואין זה ראי' מוכרחת דאפשר דבטלי מעג"ק

אף דל"מ שיצאו לחירות אבל מ"מ אינו יכול לחזור כמו דס"ל לרש"י במוסרו מיד ליד אך אפ"ל דזהו בכלל חזרה שנכלל בו דינו דבע"כ וה"נ לענין טלי גיטך מע"ג קרקע לפי שישנו בע"כ הרי הוא עיקר המקנה והאשה העבד רק מעשה קוף בעלמא קעבדי לכן צריכין שהנתינה תבוא מעיקר המקנה ולא מן הטפל אבל בדבר שצריך דעת שניהם כמו בקדושין וכדומה הרי מעשה הקונה שוה למקנה אך קשה הא איכא ד' אמות בר"ה דמהני בגירושין מפני תקנות עגונות ולא בקדושין ובשטר שיחרור איכא נמי עיגון כדאיתא להדי' בתוס' ד"ה שוו למוליך דף ט' ולדעת הר"ן שם יש ליישב דדוקא לענין בפ"נ איכא עיגון דילמא זרק לי' השליח בע"כ ויאסר בשפחה ובבת חורין) אבל לענין ד"א שוה לעדים שאין יכולין לחתום גם קשה הא איכא אגב קרקע אם מקנה הגט או השיחרור באגב דל"מ לדעת ר"ן ר"פ הזורק במה שמשיג על דעת רש"י דתיזל ותיחד וכו' והיקנה לה אגב קרקע והשיג ע"ז כיון דכתוב ונתן בידה משמע דדוקא בידה קני' לי' וממילא גם בשיחרור פסול ולא כן בקדושין כמו דמהני טלי גיטך מעל גבי קרקע ולא מקשינן לענין נתינה ה"נ לענין קבלתה וצ"ע:

והנה בעיקר מילתא תמוה לכל מעיין בהא דאמרינן בר"פ הזורק תיזל ותיחד וכו' דמגרשת ע"י חזקתה ואמאי כיון שהוא לא מסייע לה בנתינת הגט לידה שרק ע"י חזקתה שעשתה באה גיטה לרשותה וכבר עמדו בזה בתוס' שם ד"ה ותיזל ותירוצם אינם מובנים לקלשות דעתינו והנה בעל פ"י תירץ בזה דכל היכא שאומר הנותן שיחזיק המקבל אזי כשהחזיק אח"כ קנה למפרע משעת אמירה ודבר זה אין לו שורש וענף בתלמודא ולא בפוסקים דא"כ לדבריו נתגרש' ג"כ משעת אמירה ואנן לא כן שמעינן בכל דוכתא דכל אימת דלא מטי גיטה לידה לא נתגרשה ועיין בס' בית מאיר סי' קל"ט ס"ק ב' שתמה ג"כ על הפ"י והנה הוא יצא לתרץ ע"פ דברי הרמ"ה שם ובסוף דבריו הניח גם דברי רמ"ה בצ"ע ובס' ת"ג תירץ דברי רמ"ה דמיירי בכל גוונא דנקט שם בחצירה וברישא מיירי במקום שאין לבעל פירות ובסיפא מיירי דאף בגיטה וחצירה באין כאחד בעינן שתהא עומדת בשעת נתינה ודבריו מסתברים ולפ"ז אין ראי' מדברי הרמ"ה להיכא שהחצר שלו ושם מפרש לדברי תוס' הנ"ל וז"ל וכוונתם נראה דדוקא כשהאשה נוטלת הגט שהיא עשתה מעשה בגט שיבוא לידה לא מיחשב נתינה אבל הכא שהיא לא עשתה רק קנין בחצר חשיב מה שהגט בא מרשותו לרשותה כאילו רשותו של בעל שהוא כידו ושלוחו של בעל נותן לרשותה שהוא ידה ושלוחה עכ"ל ועודנו לא מחוור כל הצורך דסוף סוף ע"י חזקתה ועשייתה באה הגט לרשותה, ולדעתי נראה בכוונת דבריהם בשפה ברורה המתקבל בלב המעיינים שזה מבואר בכל מקום דכל היכא דבדיבורא עביד מעשה נחשב

כמעשה לכל דבר והנה זה מבואר דלענין נתינות הגט מידו לידה די לנו אם מסייע לה קצת בעיקר הנתינה כמבואר בגמ' בערק לה חרצי' אע"ג שעשייתה בעיקר הנתינה טופיינא טובא מיני' אפ"ה מגורשת ולכן בעובדא דזורק שנתן הגט בחצירו ואמר לה לך חזק וקני וההחזיקה בחצירו ועל ידי זה באה גיטה לרשותה דלולא שציוה בדבורו ואמר לה חזק וקני עודנו לא באה הגט לרשותה על ידי חזקתה שההחזיקה מעצמה בחצירו דכל כמה דלא קנאת' את חצירו הרי הגט נשאר ברשותו ורק ע"י דיבורו שאמר לה חזק וקני קנאתה לחצירו ובאה הגט ממילא לרשותה הרי שרק ע"י דיבורו נעשתה כל עיקר הנתינה לרשותה ובדיבורו נעשה מעשה אבל בטלי גיטך מע"ג קרקע ונטלתה שגם לולא אמירתו אם נטלתה מעצמה הרי הי' בידה כמו עתה ונמצא שלא סייע בעיקר הנתינה כלל וכלל וזה ברור לפענ"ד בכוונת דבריהם:

יט מקשין כל גדולי האחרונים הא דאיתא בגיטין נ"ה העיד ר"י ב"ג על החרשת שהשיאה אבי' שיוצאת בגט מהא דאיתא לקמן פ"ה בקטנה שהשיאה אביה דמקשי אמאי והא בעינן ויצאה והיתה אלא אתי' לכלל הוי' וכו' והא תינח בקטנה דזמן ממילא קאתי אבל בחרשת שרחוק הדבר שתיתי' לכלל הוי' דאין סמיא בידה כדאיתא בר"פ מש"א אמאי מגורשת, ולדעתי נראה דהא דמקשינן לקמן והא בעינן ויצו"ה לאו מגז"ה הא דמקשי' דלא אשמעינן עד כאן היקש כזה בכי ה"ג ומנ"ל להקשות ולחדש מדעתו כה"ג שכל כהאי מעכב בגט עד שתהא מיד ראויה להנשא אלא עיקר קו' מצד הסברא הוא דקא מקשי, ונקדים לזה דברי רמ"ה מובא בטור י"ד סי' רס"ז וז"ל ואם לא זכה בהן שום אדם עד שיגדלו אין להם תקנה שבמיתתו לא פקע איסורא מינייהו שהרי כל הקודם בהם זכה וכיון דבמיתתו לא פקע איסורא מינייהו כי גדלו נמי בתר הכי אע"ג וכו' איסורייהו לא פקע דבמאי פקע השתא הא ליכא מיתת האדון דליפקע איסורייהו מינייהו עכ"ל יעו"ש בטור רכ"ח דדה"פ ועי' בב"י שם שמפקפק קצת ע"ז דיש לומר דמ"מ בשעה שגדל דיש לו יד זוכה בעצמו ומהני אף לאפקועי איסורא מיני' שמאחר שזוכה בעצמו מחמת מיתת רבו הוא חזינן כאילו באותו שעה מת רבו עכ"ל ונמצינו למידין מזה דבגט כריתות דקנין איסורה רכיב אתרי רכשי חדא שכל הבא עלי' יתחייבו שניהם משום א"א ועוד שקנוי ביד בעלה כל קנינו אישות שהיה לה ולאביה טרם שנתקדשה לזה ומעתה שוב אין להם כח וזכות שתתקדש לאחרים לפי שהכל קנוי ביד המקדש הראשון וע"י הגירושין נפסק ונתבטל איסור א"א ממנה וגם שוב קנויה בידה שתוכל להתקדש למי שתרצה, אמנם כן בגדולה או כשקיבל אביה קידושיה ונתגרשה מן האירוסין שיוכל לזכות מיד בצדדי כל קניני איסור שקנוי בידו אבל בקטנה שהשיאה אביה ששוב אין לאביה רשות בה

וגם בשעה שנתגרשה גם היא לא תוכל לזכות בזה עד שתגדל וכבר כלה הגט והלך לו למ"ב כשנקרע הגט קודם שגדלה דקשיא במאי תזכה אז כשגדלה במה שכבר קנוי ביד בעלה הראשון ואפי' כשגיטה בידה יש לעיין טובא בזה דדמי לדבר שלב"ל ואת"ל דפשיטא ליה דמחוסר זמן לית לן ביה הא תינח כשאמר שתתגרש כשתגדל אבל כשנתן לה בסתמא אפי' לר"מ לא מהני דסתמא מהשתא משמע כמבואר בר"ן נדרים פ"ה ע"ב בד"ה וכי אמרה הכי קדשי יעו"ש וזהו דקשי' לי' בגמ' בקטנה שהשיאה אביה וכו' אמאי והא בעינן ויצאה והיתה וכיון דבשעת גירושין אין לה יד לזכות בזה מדאוריית' היאך תוכל להתקדש כשתגדל ואפי' לדעת הב"י לעיל שמספק' לי' בזה זיל בתר טעמי' דעיקר סברתו התם דמידי דתלי' במידי דמילי א"ל דחזינן כאילו באותו שעה מת רבו אבל במידי דתלוי בדעת אחרים ובספר כריתות גם הב"י מודה לעיקר סברת רמ"ה (והא דכתב הרמ"ה שבמיתתו וכו' שהרי כל הקודם בהם זכה ובקנין אישות ל"ש טעם זה דז"א עיקר היסוד רק כי היכי דלא תימא דמיתתו דמי למיתת הבעל אפי' לאבא שאול ותהני מיהת לצד קנין איסור מיד לכן מפרש לן דא"א לומר כן שהרי כל הקודם וכו' וכ"מ מדיקדוק לשונו) ומעתה ניחא גם בחרשת דממ"נ אם לא תתרפא לעולם תו אינה צריכה רק שתפסק לאיסורא דא"א ולזה לא נגרע מכל כריתות דעלמא ואם תתרפא הרי איגלאי מילתא למפרע דאתי' לכלל הוי' וכמו דמתרצינן בקטנה שהשיאה אביה משום דאתי' לכלל הוי' וכגון זה לא תליא בברירה דל"ש מידי דברירה אלא כשעיקר המעשה תלי בספיקא במה שיתברר אח"כ כגון אם בא חכם וכו' עירובי למזרח אבל הכא דב"כ וב"כ גיטא מעליא הוא לכל דבר הכורת בינו לבינה ולכל מידי דתצטרך רק במה שתצטרך תתברר אח"כ מהני לכ"ע ועי' ר"ן נדרים בר"פ השותפים בטעמי' דראב"י דלא תלי' בברירה ובדינא דרמ"ה ל"ש לומר כן משום דאתיא לכלל חירות כשיגדלו כמו בקטנה שהרי כשיזכו בהן אחרים לא ייתו לעולם לכלל חירות ומש"ה נמי כתב לטעם זה כנ"ל:

כ עיין בתשו' הגאון הקדוש מוהע"א זצ"ל בסי' קמ"א בשולי המכתב וז"ל תמה אני כעת בנזיר (ד' י"ב ע"א תוס' ד"ה מ"ט וכו') ומ"מ בהאי טעמא לחוד וכו' ומאי קמבעי' ליה הא בידו לייבמה ולגרשה א"ו כיון דהשת' וכו' תמוה לי דעדיין יקשה דמ"מ אם נדון יבום לדבר שהוא בידו א"כ בנותן לה גט קודם יבום שיחול אחר היבום מהני דלא מיקרי דבר שלב"ל כיון דבידו לייבמה א"כ ממילא מקרי מצי עביד השתא כמו החלה כיון דיכול לקרות שם על עיסה שיחול על זה לכשילוש ה"נ הא יכול לגרשה עכשיו שיחול לאחר היבום שהרי בפירוש מבואר בקידושין (דף ס"ג ע"א) דבכותב שטר שיחרור לכשאקחנה

ממך אין לי עסק בך מהני לר"נ א"כ ה"נ לדידן בגירושין דשומרת יבם לכשאייבמך ומצי למיעבד שליח ובתוס' יבמות (ד' נ"ב) כ' להדי' דלר"מ יכולים לומר כתוב גט לפלונית פנוי' לכשאכניס אגרשנה א"כ ה"נ לדידן ביבמתו וצע"ג:

עוד תמוה לי דמה יענו תוס' בההיא דכתבו ותנו גט לאשתי איך יכול לומר תנו לעשות שליח הולכה הא עדיין לא נכתב ולא מצי עבד הגירושין אף דבידו לכתוב וליתן הא ס"ל להתוספ' דמ"מ לא מיקרי מצי עבד כיון דמחוסר מעשה ובחלה הטעם דיכול להביא עיסה אחרת ולקרות שם וזהו לא שייך בגט וצלע"ג עכ"ל, ולאחר העיון נראה לענ"ד ליישב קושי' הראשונה החמורה והעצומה עפ"י שני הקדמות ההכרחים שרמב"ם בפ"ג ה"ו כתב וז"ל אמר לסופר כתוב גט לפלונית ויהי' עמי וכו' אינו גט מפני שלא היתה בת גירושין ממנו כשנכתב גט זה ונמצא שנכתב שלא לשם גירושין יעו"ש ואם נרדה לדעת אם לדעת התו' דמפרשי להו משום דכל דאיהו לא מצי עביד שליח נמי למ"מ אם מודים לסברת הרמב"ם דפסול משום שלא לשמה משום שאינה בת גירושין ההכרח יאליצני דפשיטא להו שגם מטעם זה פסול שהרי ביבמות שם לא עשאן שלוחים רק לכתוב ולחתום שהרי אמר לכשאכנסנה אגרשנו דהיינו שהוא בעצמו יגרשנה וכן הוא להדיא ברש"י שם נ"ב ע"ב בד"ה ולאשה בעלמא וז"ל וכינסה וגירשה בו אינו גט הואיל כשנכתב לא היה ראוי לגירושין והוא ממש כטעמו דרמב"ם ועיי"ש בתו' ד"ה ליבמתו דמשמע להדיא שהוא בעצמו יגרשה בגט זה ואמאי לא מצי משוי שליח לכתיבה שהרי הוא עצמו יכול לכתבו אלא ודאי שגם לדעת תו' צ"ל לטעמא דרש"י ורמב"ם דמפני שאינה בת גירושין הרי הוא כנכתב שלא לשם גירושין רק לטעמא דרמב"ם לחוד כשכתבו אחר שכינסה אפ"ל שכשר לגרש בו ולדעת התוס' גם זה פסול מטעמא דאיהו לא מצי עביד בשעת מינוי השליחות אמנם עיקר היסוד הוא משום טעמא דרש"י ורמב"ם דאי לאו הכי הרי מצי עביד מהשתא איברא מידי טעמא דלאו בת גירושין אלא לרבנן אבל לר"מ הרי היא בת גירושין שהרי יכול למסור לה הגט שתתגרש לאחר שיכנסנה כמו דאיתא להדי' בשטר שיחרור ועתה נשימה עיונינו לדעת אם גם בדבר שבידו שוה מילת' לרבנן כמו לר"מ בדבר שאינו בידו ומסברא החיצונה נראה דשוין הם איברא מדהביא הרמב"ם בפסקיו אם האיבעי' דיבמתו לספק והרי בידו לבא עליה בע"כ כמו דאמרינן בעלמא בגירושין מפני שבידו לגרשה בע"כ א"ו דס"ל דאינן שוין ואע"ג דמפורש הדבר בש"ס דלר"מ מהני וטעמא דמילתא דשאני ושאני דבשלמא לר"מ הרי יכול לגרשה מעכשיו כמו דאיתא להדיא בשטר שחרור דכתב לי' לכשאקחך הרי עצמך קנוי לך מעכשיו וכן בב"מ ט"ז שדה זו וכו' קנוי' לך מעכשיו אבל בדבר שבידו לרבנן דניהי דמהני כמו בפירות

ערוגה זו יהיה תרומה לכשיתלשו בקידושין ס"ב וכן שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה תיקדש, בכתובות, אבל מעכשיו לא שמענו לרבנן רק שאינו נידון כדבר שלב"ל ומועיל הקדישו אז לכשיפדנ' ולפ"ז אי אפשר בגירושין שיועיל בדבר שבידו דניהי דמהני לכ"ד הן לענין הקדש ולכל עניני קידושין וקנין אבל בגירושין דבעינן ספר כריתות דוקא ושיהי' נכתב לשם גירושין והרי עכשיו איננה ראוי' להתגרש דאע"ג שהדבר בידו מ"מ איננה ב"ג מעכשיו וכיון דל"מ מעכשיו שוב א"י לגרשה לאחר מכן אפי' כשיאמר לה שתתגרש לאחר היבום כיון שאינה ב"ג בשעת כתיבה שהרי א"י לגרשה מעכשיו ודוקא לר"מ הרי היא כבת גירושין מפני שיכול לגרשה גם מעכשיו, ובהקדמות האלו מתורץ היטב קו' הנ"ל דאע"ג שיבום נידון כדבר שבידו מ"מ אינו יכול לגרשה מעכשיו שיחול לאחר היבום כיון שהוכחנו שכל הפוסקים סברו טעמי' דרמב"ם וגם שחלוק דבר שבידו מדשלב"ל לר"מ כאשר הוכחנו מדברי רמב"ם עצמם ועי' כי נכון הוא, ועי' ר"ן נדרים ע"ב ע"ב בתירוצו שם בשם הר"י וע"פ דברינו יתבארו דבריו היטב ולא קשיא משחרור דמהני לר"מ וכן בגירושין מהני שליחות לר"מ ואמאי, לא מצי משוי שליח כשישמע השליח יפר לה שהרי גם הוא יכול להפר לכי שמענא דכיון דלא חיילא הפרתו רק כשישמע והיכי מצי למישוי שליח להפר נדרים שלא יגיעו לאזניו לעול' וא"ל משום דשלוחו של אדם כמותו דכיון דאיהי לא מצי מיפר לה מהשתא דאולי לא יגיעו לאזניו כאשר נסתיים בסופו גם שליח למ"מ ואינו דומה לחלה דמהני שליחות בעודנו קמח משום דבידו להפריש עיסה על קמח זה לכשילוש אבל הכא איננו בידו שיגיעו הנדרים לאזניו, ובקו' השני' נלפע"ד דקוטב דבריהם דלא מהני אפי' כשהוא בידו היינו דוקא היכא שמחוסר מעשה בעצמותו במאי שמינהו לשליח כמו ביבמתו דאכתי איננה בת גירושין עד שיבעלנה וכן גבי חלה שעודנה לא נתחייבה עד שעת לישה וכשם שמחלק הרמב"ם לענין לשמה בצוף אמרותיו מפני שאיננה בת גירושין בגדר זה עצמו נחלק לדעת התוס' לענין מינוי השליחות אבל היכא שעיקר הענין נשלם רק שדבר אחר גורם בזה מהני גם לדעת התוס' היכא שבידו לסלק הגורם:

בסוגיא דאאחע"א, ואיסור כולל

סימן א

עוד יתבארו איזהו כללים מחודשים בסוגיא זו ומקורם מפ"ג דשבועות

א עיין לקמן בסי' ג' אות ל"ג ל"ד יעו"ש היטב איזהו כללים בדין חצי שיעור ועודנו צריך ביאור במילת' דעיפא ואבימי גבי שבועה שלא אוכל עשר ותשע דלמסקנא חייב שתיים דכי אכיל תשע חייב משום שבועה אחרונה וכשהשלימן לעשר חייב על הראשונה

עיי"ש דף כ"ח ולכאור' מוכח מזה דלא כריטב"א דס"ל בנבילה ביוה"כ ואיסור יוה"כ קדים לנבילה דאינו חייב משום נבילה שגם דתיכף כשאכל כזית כבר נתחייב משום לבילה מ"מ כשהדר והשלים לככותבת נפקע למפרע החיוב של נבילה וכתבנו דטעמא דמילתא משום דכל חצי שיעור מיתלי תלוי עד שיעבור שיעורא דאכ"פ וכ"מ מרמב"ם גבי נשבע שלא יאכל כ"ש מנבילה דאם אכל כזית שלם פטור על השבועה ומשמע מסתימות דבריו אפי' כשאכל הכזית בכדי אכילת פרס ולא בב"א אפ"ה פטור, וגבי שבועה שלא אוכל עשר ותשע משמע להיפך דחייב שתים אפי' כשחזר והשלימו לעשר דמחויב למפרע על הראשונה מתחילה ועד סוף אכן מן הסברא ישרה החילוק מבואר למעיין היטב דהכא כי אכיל ט' כבר נתחייב משום שני' וכי הדיר ואכיל עוד א' תו ליכא חיוב שלם על השני' שהוא רק כח"ש לגבי שבועה שני' ומש"ה חייב על השני' בתחילה ואח"כ על הראשונה אבל כשנשבע שלא אוכל כ"ש מנו"ט דאם אתה בא לחייבו משום שני' כשאכלו בזא"ז בכדי אכ"פ הרי אתה מחייבו גם על כ"ש האחרונה שבזה נשלם שיעור כזית שלם ואז כבר חל האיסור הראשון וא"א לחייבו משום שניהם ומש"ה נפקע השבועה השני' לגמרי משום דכשנסתיים מילתא ועבר על הראשונה הרי הראשונה כוללת ומקיפות את עיקרו של שבועה שני' שהוא על כל משהו ומשהו שבו וכן גבי ככותבת ביוה"כ ששיעורו שני זתים דאם באנו לחייבו משום נבילה הרי חיובו נמשך על כל זית וזית שבו ומש"ה כשאכל שני זתים של נבילה הרי חיוב הראשון שבו שהוא משום יוה"כ מקיף וכולל את השני' מתחי' ועד סוף אבל גבי עשר וט' דכי חזר והשלימו לעשר כבר נפסק חיובו של שני' וכן גבי שבועה שלא אוכלנה וחזר ונשבע שלא אוכל דח"ב מיירי נמי בכה"ג דבשעה שנתחייב על הראשונה נסתלקה השני' ולא הוי אלא ח"ש מן השני' וכ"מ מלשון רש"י ורמב"ם בפ"ד מה"ש דלעולם מצטרכינן שיפסק מעט בין חיוב דשניה לראשונה וכ"מ מפרש"י גבי עו"ט:

ב אבל נקוט מיהת דכי אכיל כזית נבילה ביוה"כ וחזר והשלים לככותבת בדבר אחר דאז חייב שתים דלא גרע מעשר וט' אכן יצא דבר מחודש באם נשבע שלא יאכל פחות מכזית נו"ט דהיינו כשפירש בהדי' על מעט פחות משיעור או דסתמא ה"מ ועבר ואכל בזא"ז שיעור שלם דאז חייב שנים דבמשהו האחרון כבר נפסק חיובו דשבועה ודמי לעשר וט' ואולי לזה כיון רבינו הגדול בלשונו הצח והטהור בפ"ה מה"ש ה"ז וז"ל שבועה שלא אוכל כ"ש מנו"ט ואכל פחות מכזית חייב בשבועה שהרי אינו מושבע על ח"ש מה"ס ה"ח שבועה שאוכל פחות מכזית נו ט חייב בשבועות ביטוי עכ"ל דגבי שבועה שלא אוכל נקיט של"א כ"ש ואכל פחות מכזית וגבי שאוכל נקיט שאוכל פחות מכזית

ולא נקיט גם גבי שבועה שלא אוכל בפחות מכזית משום דאז גם אם אכיל כזית חייב ב' משום דכבר נפסקה חיובו של שבועה במשהו האחרון דהרי לא נשבע על כ"ש ודמי לעשר ותשע ומש"ה נקיט שנשבע על כ"ש דאז דוקא כל כמה דלא אכיל כזית הוא דחייב בשבועה אבל כשהשלימו לכזית דאו נפקע למפרע משום דאיסורו הראשון מקיפו מכל צד מתחילתו ועד סופו:

ג ועוד יש להתבונן במילתא דאבימי ועיפא גבי שלא אוכל עו"ת אם חזר אח"כ כשכבר השלימו לעשר ואכל שמנה אם חייב משום שני' וכשאכל עוד ב' חייב משום ראשונה וכן כסדר הזה עד שמגיע לאחת משום שני' ולתשע משום ראשונה דאז פטור על האחת של שני' שאכל לפי כשחזר ואכל תשע יש בו ג"כ משום חיובו דשני' ונמצאת דראשונה כוללת השני' מתחילתו ועד סופו כמו גבי נבילה ביוה"כ ונלפענ"ד ברור דמשום שני' לא מחייבינ' לי' כלל ע"י צירוף דראשונה שכשם שהוא חצי שיעור לגבי ראשונה כן הוא רק ח"ש לגבי שני' ובזה לכ"ע אין איסור חע"א כדמוכח ממעילה דף ט"ז גבי טהורה וטמאה דאמ"צ וכאשר נכתוב עוד בזה לקמן בסי' ג' אות ל"ג יעו"ש ובזה דוקא משום ראשונה הוא דמחייבי' לי' כשהוא ח"ש דשני' לגבי ראשונה משום שכבר חיילי השני' כשאכל תשע שהוא ח"ש דראשונה וכשחזר ואכל עוד א' שהוא רק ח"ש דשני' שכבר נפסק חיובו דשני' שאין בו תו רק משום ח"ש דשני' וכן לגבי הראשונה שכל התשע הוא כח"ש לגבי הראשונה מפני שהוא האיסור הראשון דא"א לבטלו משום שני' אבל כשחזר ואכל שמנה דאז א"א להצטרף האחת שהשלימו לראשונה לחייבו משום שני' דאין האיסור השני' חל על הראשונה ואפ"ל דמש"ה נקיט אבימי בשאלתו עשר ותשע ולא תפס במיעוטו דשנים ואחת שגם בזה ירד אל תוכן כוונתו משום דכן מצינו כ"פ בש"ס כששאלו דבר שלא על זה בלבד יצאו לדון ועומק כוונתם משוטטת הרחק הלאה עד אין חקר ואבימי רצה לירד לעומק ידיעתו ולהכי שאלו במספר מרובה שגם אם יאמר וישיב לו דחייב שתים יחזיר וישאלו כנ"ל אבל בשתים ואחת תו לא יפול לשאלו דבר וכיון שכבר הוצרך לנקוט מנין מרובה נקיט מנין מסוים [שכן דרך הש"ס עי' אשר"י מס' פסחים] וכיון שלא עלתה לו בראשונה אינו צריך לשאלו עוד רק שרמז רימז לו דא"ח אלא על תשע ראשונים וכן כשחזר ואכל תשע בב"א למחרתו דזה אין צריך לפנים דסתמא לעולם משמע ולא על פ"א בלבד:

ד בנידון כללו דאין איסור חל ע"א אם חיובא הוא דלא מחייבינ' לי' אבל יש בו משום איסורא דשני אם לא ולפ"ד נראה דתלי' בפלוגתא דרבוותא דלדעת הרמב"ם בפ"ו מה"ש ה' י"ז בנשבע שבועה ע"ש כשמתירין לו השני' ואח"כ את הראשונה דהותר בשניהם

ש"מ דס"ל דמ"מ יש בו משום איסורא ומש"ה מהני לו התרה אבל הרמב"ן ור"ן חולקים עליו בזה וס"ל דל"מ התרה דשני' בראשונה דעדיין לא חיילא ש"מ דאין בו אף משום איסורא לחוד דהא כשיש בו משום איסור גרידא אפילו מצד ספק כבר הוי כאילו חיילי לגבי התרת חכם **(היתר נדרים לא שייך רק על נדרים שנשבע על עצמו, כגון אוכל או לא אוכל, אבל מה שנדר ונשבע לחבירו אין לו היתר בשום אופן, ושמור זה הכלל בכל מקום שנמצא ענין היתר נדרים ושבועות)** כמובא בתשו' ר"ן סי' נ' ועי' במ"א דתלוי פלוגתייהו בשינוי הגירסאות דשבועות ונדרים ולפענ"ד יש כדמות ראי' לרמב"ן ור"ן מבכורות דף י"ב ע"ב איבעיא להו מהו לפדות בפסולי המוקדשין וכו' כי ת"ל אליבא דר"י דאמר אסור בהנאה מאי כיון דא סור בהנאה אין איסור חע"א יעו"ש והתם אין הנידון לחייבו ולהענישו רק על חלות השם בלבד וכן בירושלמי במס' מגילה ה"ט דאם אמר הרי עלי וחזר ואמר ה"ז דאין איסור קל חל ע"ח וי"ל בדוחק ועי' תוס' ר"פ גה"נ ד"ה קדשים דבעינן שיחול איסור גיד מחיים משמע דסברי כדעת רמב"ן ור"ן דאין אחע"א אפילו לאיסורא לחוד:

ה יש להוכיח לדעת תוס' דסברי דגבי שבועה ליכא משום ח"ש דסברו כדעת מקצת רבוותא מובא בר"ן שהרי לדעתם דבעינן דאיתא בהן לענין קרבן באותו לשון עצמו שהוא בלאו וגבי נבילות וכשירו' משום דאיתא בהן לגבי נבילה מוסרחת והוא כשנשבע גם על דבר המותר עיי"ש דף כ"ד ד"ה אלא וכן גבי תאנים וענבים משום דאיתא בהן בתאנים השוער משום דכלל את ענבים דהתירא בהדי תאנים דאיסורא וקשי' מעשרה ותשע דלא כלל לדבר היתר ולדבריהם דסברי דעל חצי שיעור דאיסורא פטור מקרבן משום דליתא בהן כמובא בדבריהם דף כ"ג ע"ב בד"ה דמוקי א"כ עשר ותשע נמי יפטור מקרבן דבשלמא לדעת הרי"ף וסייעתי' דסברי דכשאיתא בהן סתמא נמי חייב ניחא א"ו בע"כ צ"ל דסברו דגבי שבועה ליכא איסורא מדאו' בחצי שיעור דלא נשבע אלא על אכילה ש"ת ועי' ברמב"ם פ"ה מה"ש ה' י"ב וז"ל נשבע שיאכל נו"ט וכיוצא בהן מאיסורי תורה ה"ז לוקה **(דיני מלקות אינן נוהגין בזמן הזה)** משום ש"ש בין אכל ובין ל"א משמע מדבריו דכשנשבע בכולל דחיילא שבועה גם לענין קרבן כדעת תוס' כדמשמע מרהיטא דסידרא שם בכל הפרק וס"ל דגם בשבועה אית בי' משום ח"ש כמו בשאר איסורין ממילא מוכח מעשרה ותשע דאיתא להדי' בגמרא דמחויב בקרבן דגם בח"ש של נו"ט כשנשבע שיאכל דמחויב בקרבן דאל"כ קשי' דהא ליתא בהן וזהו שכתב שם בפ"ה ה"ח שבועה שאוכל פחות מכזית נבילה וטריפה חייב בשבועות ביטוי כדמוכח להדי' מעו"ת:

ו עיין בתשו' רשב"א סי' תרי"ד שהיקשה לדעת פוסקים דקסברי כשנשבע לבטל איסור דרבנן בקום ועשה דל"ח מהא דמקשי' בגמרא בשלמא לר"ל מ"ל בלאו והן הרי להדי' דעל איסור דרבנן איתא בהן אפי' בקו"ע דר"ל מודה דאסור מדרבנן וזה כמה אמינא לתרץ דברי רבותינו דכיון דהאי דבעינן שיהא בלאו והן הוא מגזה"כ לחוד ולאו מילתא דתלי' בסברא הוא רק מדכתיב להרע או להטיב הוא דילפי' לה וכיון דמדאו' איתא בלו"ה אזי חייב בקרבן גם מדרבנן על הלאו כיון דמדאו' איתא בהן אמנם תלי' בפלוגתא דר"מ ור"י בסוכה דף כ"ג גבי העושה סוכתו בראש הספינה או ע"ג בהמה דר"מ מכשיר ור"י פוסל ואיתא התם בגמרא מ"ט דר"י אמר קרא חה"ס תעשה לך ש"י סוכה הראוי לשבעה שמה סוכה שאינו ראוי לש' לש"ס ור"מ הא נמי מדאו' מחזא חזי' ורבנן הוא דגזרי בי' וא"כ לדידן דפסקי' כר"מ גם באיסור דרבנן כשנשבע על לאו מחויב בקרבן משום דאיתא בהן מדאו' אבל לר"י דסבר כיון שקמו רבנן ואסרו לא הוי סוכה הראל"ש ה"נ ליתא בהן ובזה יתיישב קוש' התוס' שם ד"ה דמוקי וכו' שהיקשו וז"ל וא"ת ולוקי במפרש וד"ה יעו"ש ולדעתם ניחא דגם אם נוקים לה לר' יוחנן בגוונא דליתא אלא מדרבנן כגון בשלא כדה"א מ"מ לאו ד"ה הוא דהא לר' יודא עדיין ליתא בהן:

ז גם אפשר לצדד וליישב קושי' התוס' דלא מוקי לי' כד"ה דלת"ק מצי איירי גם באומר שלא אוכל אלו דאז אסור גם בטעם היוצא מהם עי' נדרים דף נ"ב ור"ש דפוטר לא קאי אלא בגופן דמידי טעמא לר"ש משום דקסבר דכ"ש למכות וזהו בדאיתא בעינא אבל לא עי"ת לדעת ר' יקיר ע"ג דף ס"ח בתד"ה ואידך ועי' באחרונים שהיקשו על ר"י מהאי דאמרי' לעיל כ"א ע"ב ואי ס"ד בעלמא כר"ש ס"ל ל"ל לצרף ולדעת ר"י גם לר"ש צריכין לצרף דליתא בעינא ותרצתי זה כמה עפ"י דברי ריטב"א במכות דף י"ז ע"א ד"ה ר"ש אומר כ"ש למכות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן פירשו בה דגמרא גמיר לה ורבינו מאיר ז"ל נתן טעם דלמלקות כיון דאכיל במזיד אחשבי' לחומר איסור להתחייב בכ"ש אבל קרבן שהוא על אכילת שוגג בעי כזית לחשיבות עכ"ל ומפשטות הדברים נראין דרבינו יקיר סבר דטעמי' דר"ש דכ"ש למכות משום דאחשבי' לאכילתו וזהו בדאיתא בעינא דחזינן להדי' דאחשבי' לכ"ש משום חומר איסור שבו אבל בתערובות דלא מוכחא מילתא דאחשבי' לאיסורא דדילמא משום התירא שהוא בעין ועיקר הוא דאחשבי' ולא לאיסור הבלוע אמנם טעם זה דרבינו מאיר דסברת ר"ש משום דאחשבי' הוא רק למסקנת הגמרא דטעמי' דר"ע בשבועה משום דמפרש חייב וכו' אבל לס"ד דטעמי' משום דכר"ש ס"ל בע"כ צ"ל דטעמי' דר"ש משום דהכי אגמרי' דאי משום דאחשבי' ליתא אלא במזיד דווקא דחזינן דאחשבי' כמבואר להדי' בריטב"א הנ"ל וכיון דר"ע מחייבו קרבן על כ"ש

על אכילת שוגג בע"כ צ"ל דטעמי' דר"ש משום דהכי אגמרי, ולטעם זה תו ליתא לאפלוגי בין בעינא לתערובות ומש"ה מקשינן ואי ס"ד כר"ש ס"ל ומש"ה מחייבו בקרבן והוא בע"כ משום דהכי אגמרי א"כ ל"ל לצרף ורבינו יקיר דמחלק בין בעינא לעי"ת הוא למסקנא דהדרינן למילתא דטעמי' דר"ש משום דאחשבי' הוא:

ח שם בתוס' וז"ל ועוד דמצי לאוקמן שלא כדרך הנאתן דאינו אסור אלא מדרבנן וכו' ועי' במהרש"ל דר"ש דפוטר משום דא"ל דכ"ש למכות ה"ה שלא כדה"א ועי' במ"ל בפ"ה מה"ש דמפרש דלר"ש אסור מדאו' כמו ח"ש לדידן וק"ל לדבריהם דהרי לקמן דף כ"ד ד"ה אלא הכריחו מתוס' דקתני שבועה שאוכל ואכל אוכלין איסורין וכו' פטור ור"ש מחייב דמשמע כפרש"י דע"כ בשאינם סרוחים מדמחייב ר"ש וכו' ולדברי מהרש"ל ומ"ל עדיין יש לומר דאיירי בשלא כדרך הנאתן וכמו דמקשינן לר"י דנוקי דנשבע בפירוש על שלא כדה"א שגם דבסרוחה מודה ר"ש דנבילה שא"ר אילה קרויה נבלה אבל בשלא כדה"א ס"ל דאסור מדאו' ולענ"ד דה"פ דמרהטא דגמרא נראה דטפי ניחא להו מעיקרא בתירוצו דר"ל דאיירי בנו"ט לחוד מלאוקמי כר"י דנשבע גם על כשירות דלא קתני לי' כלל ולהכי מקשה ר"י מ"ט ל"א כר"ל שגם דס"ל דח"ש אסור מה"ת הו"ל לאוקמי לדידי' כשנשבע גם על שלא כה"א וחייל גם על כדה"א ע"י כולל ובמתני' מיירי בסתם אכילה דאכל נו"ט כדרך אכילתן ור"ש פוטר משום דל"ל כולל וטפי ניחא לי' בזה מלהוסיף מין אחר דלא הוזכר כלל:

ט יש להתבונן בדברי תוס' ד"ה אלא כדרבא שהיקשו בתה"ד וז"ל וא"ת וכיון דנבילה סרוחה הוי בכלל נבילה בלא כולל וכו' וי"ל דל"מ סרוחה בכלל נבילה אלא כשכולל עמהן דברים המותרים וכו' יעו"ש דמעיקרא מה ק"ל דע"כ אין אנו מוכרחים אלא למצוא בהן דדעתו הי' על מוסרחת ומש"ל בהן אבל בלאו מי מוכרחני לזה ולהכניס בתגר הזה לטעון ולפרוק והסברא פשוטה לחלק דאצל הן מסתמא לא נשבע לעבור על ד"ת אבל בלאו מה"ת לא נאמר דנשבע על סתם אכילה ולזרוזי נפשי' כמובא גם בטור סי' ר"ג א"ו בע"כ צ"ל דלדעת תוס' בעינן לאו והן בחפץ אחד ולא די במאי דמ"ל בחד לישנא כדעת רש"י דמ"ל בהן כשאכל כשירות ובלאו חייב על נבילות אלא דבעינן לאו והן בחפץ אחד דוקא ואם כה נאמר גם לתירוצם מי ניחא דס"ס מחייבינן לי' בלאו על נבילה שאילה מוסרחת ובהן לא משכחת לן אלא בשאינה ראוי' דווקא דלא חייל הכולל בקו"ע לדעתם לעיל וצ"ל דס"ל דמ"מ בעינן שתמצא הן ולאו גם בחפץ אחד שגם שהלאו מתפשט יותר מהן ומש"ה כשנשבע על נבילות וכשירות אזי בעינן שגם הלאו יחול על שאינה ראוי' כי היכי דתמצא הן ולאו בדבר אחד ותו לא איכפת לן במאי שהלאו נתפשט גם

על הראוין משא"כ בהן כיון דתרווייהו בחד לישנא וגם מש"ל בדבר אחד ג"כ וא"כ גם בתאנים וענבים צ"ל דמש"ל גם בלאו בתאנים השוערים דאל"כ לא מש"ל ולאו בד"א וכן משמע להדי' בדבריהם בסה"ד אבל בלא כולל לא הוי תהש"ו בכלל וכו' וקשה דאיך נוכל לחייבו על תאנים השוערים שאינם ראוים לאכילה דמ"ש שבועה מכל איסורין שבתורה דלא חייבי רחמנא היכא דאפקי בלשון אכולה לבד בכלאי כרם ובב"ח דלא כתיב בי' אכילה וה"ה בשבועה כיון שהזכיר לשון אכילה האיך נחייבהו על אוכלין שאינם ראוים דבשלמא גבי נבילה אפשר לדחוקי נפשין כיון שהזכיר שם נבילה ושאינה ראוי' מיקרי ג"כ נבילה בלישנא דקרא וא"ל כיון שכלל דברי' המותרי' לכן אמרי' דגם בתאנים הי' דעתו על תאנים המותרים והיינו שאינם ראוין דא"כ נאמר דלא אסר א"ע אלא בתה"ש ולא אדע לכלכל דבריהם בצדק ובמישור דממ"נ אם נאמר כן דכיון שכלל בדברים המותרים בהדי האיסורין חיילא למי על שאינם ראוין א"כ גם על הענבים יתחייב על שאינם ראוין ואם תרצה לומר שכן הוא א"כ גם בפעם ראשון שנשבע על תאנים נאמר ג"כ שיתחייב על שא"ר ששוה עם הענבים שלא נאסר לו מעולם וא"כ הדרי קושי' לדוכתי' דאמאי יתחייב שתים על תאנים דהא ליתא בהן שהרי גם על תאנים שא"ר נשבע מתחילה א"ו צ"ל שמתחילה לא הי' דעתו על שא"ר וה"ה בנשבע על ענבים וכלל בהדי תאנים וא"כ גם על תאנים שנשבע אח"כ אמאי לא אמרי' מדכללהו בהדי ענבים שיהו שוים להם גם לשא"ר וצ"ע וא"ל דשבועה שאני דאמרינן בדברים שאינם ראוין כיון דמפרש חייב סתמא נמי חייב דא"כ גם בראשונה כשנשבע שלא אוכל תאנים חיילא ג"כ על תה"ש ומתוס' לא משמע כן מדכתבו אבל בלא כולל לא הוו תאנים השוערים בכלל כמובן:

י יש לחקור בהא דפסקי' דבעינן בשבועות ביטוי דאיתא בלאו והן אם יספיק כשיכול לקיים את שבועתו בדבר והפוכו או דבעינן שבאם ישבע בהפוכו ויעבור על שבועתו ויתחייב בקרבן אזי חייב בקרבן גם עתה אבל כשיפטור מקרבן גם עתה פטור מקרבן לדעת תוס' ור"ן רפ"ק דנדרים אבל במלקות חייב לדעתם **(דיני מלקות אינן נוהגין בזמן הזה)** ולדעת רמב"ן ספ"ג דשבועות במלחמות דקסבר דגם לענין מלקות בעינן דאיתא בלו"ה יש לספק ג"כ לענין מלקות אם די לנו היכא שיכול לקיים שבועתו בלו"ה או דבעינן שבאם יעבור יתחייב מלקות מחייבינן לי' גם עתה והנה לדעת הרי"ף וסייעתי' דלמסקנא איירי במפרש שלא אוכל נבילות וכשירות ואיתא בהן סתמא כשישבע שיאכל ויתקיים שבועתו בנו"ט כ מו דמקיים שבועתו באכילת עפר עי' במלחמת ור"ן בסוגי' זו הרי משמע דלא בעינן אלא שיהא יכול לקיים שבועתו אע"ג דפטור מקרבן על נו"ט כגון היכא דאנוס ולא נמצא לו כשירות ביום שנשבע עליו דהא כיון דמדינא אנן לא שבקינן

לי' לבטל בקו"ע מפני שבועתו והאיך יעלה על דעת שנחייבהו בקרבן על שגגתו במאי דעבד כדת וכהלכה. א"ו משמע דלא בעינן אלא שיהיה ביכלתו לקיים שבועתו בלו"ה אמנם עיין במלחמות ספ"ג מובא בר"ן שם שהיקשה לדעת רב אלפ"ס דפוסק כירושלמי דשבועה חיילא בכולל בביטול מצוה מהא דמקשינן גבי לא הנחתם תפילין מי איתא בלא אניח תפילין דהא לדעת הרי"ף דלא בעינן בחד לישנא הרי איתא בלא אניח שום דבר על ראשי ותירץ דאף דלדעתם דחייל בכולל בביטול מצוה אבל בקרבן אינו חייב אלא בדבר הרשות הרי להדי' דבעינן שיהיה בלו"ה גם לענין קרבן באם יעבור על שבועתו ולא די לנו במה שיכול לקיים לחוד וזה מבואר בפוסקים וכן בר"ן הנ"ל דיותר אלים צריכתא דעו"ה לכ"ע מן להבא גם למאן דאמר דבעינן גם דאיתא בלהבא ואם באיתא בלהבא בעינן שיתחייב קרבן דוקא ומש"ה ליתא בלא אניח ומכ"ש בצריכותא דלו"ה דבעינן שיתחייב קרבן,) ואנן לכאורה ממה דפירשו לעיל דדי באוכל סתמא ויקיים שבועתו אף בנו"ט משמע להיפוך שגם דפטור מקרבן אפ"ה איתא בזה בלו"ה משום קיום שבועה לחוד אכן החילוק ברור ביניהם דבודאי לעולם בעינן שיהיה בלאו והן בחיוב קרבן על עיקר וכללות השבועה אבל ל"ב שיתחייב קרבן על כל סעיפי והתפשטות ופרטות השבועה ומש"ה שאני ושאני בין כשנשבע על קו"ע לבין שנשבע בשב וא"ת ולהכי כשנשבע שיאכל סתמא דנמצא בו חיוב קרבן על כללות השבועה אף דעל נו"ט לחוד פטור מקרבן כשנאנס על הכשירות לא איכפת לן בזה וכשם דדי לדעת הרי"ף בהן סתמא לגבי לאו מפורש רק דבעינן שגם נו"ט יסתבך אפס קצהו ויתפשט גם בהן ולהכי אמרינן כיון דאם יאכל נבילות יתקיים שבועתו הרי כלול גם נו"ט בהם וגם חיוב קרבן אית ביה על כללות השבועה משום כשירות היכא דלא נאנס אבל כשנשבע בשוא"ת כגון שלא אניח סתמא או שלא אניח ש"ד ע"ר דאזי באם יניח תפילין אזי עבר על שבועתו לגמרי ואפ"ה פטור מקרבן דקרבן גבי להרע ולהטיב כתיב אזי ממילא כשלא הניח תפילין רק ד"א ג"כ פטור מקרבן משום דעיקר השבועה לא ניתן לחיוב קרבן כמובן אבל גבי שבועה שאוכל עיקר השבועה ניתן לקרבן משום דיכול לקיימו בדבר רשות משא"כ בשוא"ת דמקושר בו דבר מצוה בהדי' אשר התלכד בהדי רשות בלא פירוד כלל וכלל דא"א לקיימו בדבר רשות לחוד רק בהדי ביטול מצוה ומשום הכי למ"ל חיוב קרבן בלהבא על עיקר שבועה ונפטר גם בלשעבר לשמואל מחיוב קרבן משום דליתא בלהבא וזה ברור, וגם בני הרב החריף נ"י כיון לסברא זו:

יא ובעיקר דיעות רבוותא הרי"ף וסיעתו הנ"ל נ"ל לא משום דהיכא דנשבע בסתם שאוכל היום דאמרינן דדעתו היה על נו"ט רק דאנן לא שבקינן ליה משום דמוטב לעבור בשב

וא"ת על השבועה דדבר זה רחוק מן הסברא שיעלה על הדעת דמי שמוחזק בכשרות ונשבע שיאכל סתם דעלה על דעתו על מא"ס במזיד דאז אמרינן דגם בזה יצא ידי שבועתו דאמדינן מאומד הדעת דעלמא דניחא להו לקיים שבועתם אפי' במידי דלאו בר אכילה כדי שיהא נקי משבועה וכ"נ מדברי ר"ן ורמב"ן וידעתי שמדברי רז"ה ל"מ לכאורה כן, וצריכין קצת לדחוקי נפשין בדבריו להעמיד דבריו בסברא הפשוטה ויש לדקדק לדעת רב אלפס וסייעתו הנ"ל איך נפרש את התוס' מובא בתוס' הנ"ל בנשבע שאוכל ואכל פיגול נו"ט דר"ש מחייב על השבועה ואמאי אע"ג דלר"ש ל"ל כולל דהא אנן פטרינן לי' מטעם אחר דאינו דומה שבועה שאוכל לשלא אוכל משום דניח' לי' לקיים שבועתו אף במידי דלאו בר אכילה הוא אכן נראה דכשם דלר"ש ל"ל דע"י גרמת חתיכות אחרות יגרור ויגרום לחלות האיסורין ה"ה ממילא דע"י גרמת חתיכות אחרות א"א לגרור ולגרום בקיום השבועה כיון דאית ליה דדנין רק על כל חו"ח בפני עצמו ומש"ה נשמע ומובן ממילא דלולי שנשבע על חתיכות כשירות אזי לא קיים שבועתו באיסורין גם עתה לא תוכלו חתיכות הכשירות להוסיף ולתת דבר בקיום בשבועה שנשבע ודנין גם עתה לגבי קיום שבועה כאילו נשבע על האיסורין לבד ועיין:

יב ובדעת רש"י דלמסקנא איירי בסתם והמתרץ מחלק בין אוכלין שא"ר לבין איסורין וגרס וכדרבא דאמר שש"א וא"ע פטור ואינו מובן כלל דעיקר תירוצו חסר מן הספר ואין לו שום התקשרות בדרבא דכי מעיקרא לא ידע מזה רק דסבר דגם איסורין הוא בכלל שא"ר ומזה לא איירי רבא מידי ולולא דמיסתפינא אמינא זה כמה ע"פ מה דאיתא במס' ע"ג דבכל איסורין אם אינן ראוין לאכילה מותרין חוץ מכלאי כרם עיין בפ' כ"ש רק בטומאה מטמא כ"ז שראוי' לכלב ועפ"ז הכי רהיטא סוגיא דידן מעיקרא סבר כיון דבכל איסורין אם אינן ראוין לאכילה מותרין ולמאי פרט לי' תנא דידן לענין שבועה דהא בל"ז ידעינן ג"כ כיון שנשבע על אכילה לא חמיר איסור שבדה מלבו מאיסורין שאסרה רחמנא בלשון אכילה דמותרין לגר תושב באינן ראוין א"ו הא דתני אוכלין שאינן ראוין קאי על נבילות וטריפות דאף שטובים לאכילה מ"מ כיון שהתורה אסרם נכללין ג"כ באוכלין שאינם ראוין ולהכי מקשה רישא לסיפא והשתא מתרץ לה אלא כדרבא דאמר שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור וכיון דחזינן דדוקא בעפר פטור שאינן ראוין גם לכלב כמו דאיתא בפ' כ"ש בחרכו קודם זמנו ע"ש בר"ן ואשר"י ש"מ דבשבועה אף אם אינן ראוין לאדם מ"מ הן בכלל אכילה ועדיין שמו עליו ורק באיסורין גלי רחמנא להתירא מיתורא דלגר אשר בשעריך תתננו ואכלה דדוקא הראוי לאדם קרוי נבילה אבל בלשון בני אדם עדיין שמו עליו דק כשנפסל מאכילת כלב אז מותר בשבועה כמו בטומא) והא דקתני

במתני' אוכלין שאינן ראוין פירושו שאינן ראוין לגמרי דהיינו שנפסל אף מאכילת כלב א"כ ממילא לא צרכינן לפרש דקאי על נבילות וטריפות מחמת יתורא דהשתא טובא קמ"ל דגבי שבועה חייב עד שיפסול לגמרי אף מאכיל' כלב כמו דמפרש רבא:

יג אמנם קשי' לדעת רש"י בהא דפשטינן לעיל דף ך"ב ע"ב איבעי' דנזיר שאמר שבועה ש"א חרצן בכמה מדרש"ל דמוקי' ליה למתני' במפרש ח"ש וכו' והא נבילה וכו' דכי חרצן לגבי נזיר דמי וטעמא דפירש וכו' וכיון דלמסקנא דסוגיא דלקמן דאיירי בסתם ולהכי בעינן דאמר בפירוש שלא אוכל ח"ש דאל"כ אמרינן דנשבע על סתם אכילה שבתורה שהוא כשיעור ולא נשבע רק על אהיתרא או דעיקר השבועה משום היתרא הוא ומאיזה הכרח נוציאו מלשון אכילה שאמר בפירוש אבל בנזיר שאמר בפירו' שלא אוכל חרצן אמרינן דמסתמא דעתו אכ"ש ומפקינן מסתמ' כי היכי דלא ליהוי שבועתו לגמרי לבטלה ואפ"ל לדעת רש"י דכל קוטב שקלי וטריא דהכא סובב והולך על כוונה זו והוא שהיקשה אלא תפשוט דבעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה תפשוט עד דאיכא כזית דהא נבילה כעפר דמי ועולה בקנה אחד כדס"ד מעיקרא לקמן וממילא נפשט שפיר בעי' דחרצן מדרש"ל כיון דנבילה כעפר דמי וא"כ צ"ל דמתני' דלקמן בנשבע שלא אוכל נבילות בפי' ואפ"ה בעינן לר"ל במפרש ח"ש וא"כ ממילא נפשט גם בעי' דרבא בעפר אלא מדלא נפשט בעי' דרבא בע"כ צ"ל דמחלקינן בין נבילה לעפר ותו לא קשי' לקמן מרישא לסיפא וסיפא איירי ג"כ בסתם כמסקנא דלקמן לדעת רש"י ותו לא נפשוט גם בעי' דחרצן מדר"ל כנ"ל אך קשה דנפשוט ממתני' דלקמן שבוע' שלא אוכל ושלא אוכלנה אינו חייב אלא אחת ואמאי ל"א דאהיתרא קא משתבע והוא שלא כדרך אכילתן כשם דנאמר בחרצן לר"י דס"ל ח"ש אסור מה"ת לתי' השני בתוספ' ד"ה אהיתרא וכיון דחל על שלא כד"א חייל נמי על דרך אכילתן ע"י כולל לר"י ויתחייב שתים וכן ממתני' דנדרים דף י"ז שבועה שלא אוכל שבועה של"א א"ח א"א, ול"א דנשבע אכ"ש דאהיתרא קמ"ש אך לר"ל ל"מ מידי דממ"נ אם אכל כחצי שיעור א"ח אלא על שני' ואם אכל כשיעור א"ח אלא על ראשונה וגם לר"י דאית ליה כולל ל"ק דגם אם אכל כשיעור יתחייב שתים על ידי כולל דח"ש משום דגבי ח"ש ל"ש כולל כדמש"ל מדברי רמב"ם פ"ה מה"ש ה' ו' וטעמא דמילתא כתבנו לקמן סי' ג' אות ל"ד אבל עודנו מוכח לר"י דיתחייב שתיים מאם מוסיף דשלא כד"א א"ו דל"א אהתירא אשתבע וצ"ל דל"א על התירא אשתבע רק לגבי איסורין של תורה דקביעי וקיימ' ואם נאמר להיפך אזי הוי שבועתו לבטלה לגמרי משא"כ לגבי שבועה כיון דאי איתשל על ראשונה חיילי שני' לכן אין מן ההכרח להוציא לשונו מפשטא וגבי נזיר צ"ל דאיבעי' ליה באומר שבועה של"א

חרצן כ"ז שיהי' נזיר דבסתמא ל"מ איירי דא"כ ליחול בכולל לדעת ראב"ד גבי שבועה שלא אוכל היום ואח"כ נשבע שלא אוכלנה בפ"ד מה"ש ה"י וה"נ ליחול מיגו דחייל כשישלמו ימי נזירות ובזה מרווח לן קושי' תוס' לעיל דף ק"ג ד"ה כגון שהיקשו דא"כ למה קתני ואכל ושתה דאפי' שתה ב"פ ח"ב יעו"ש ולכאורה נראה דקושייתם לא קאי אלא לדעת רש"י דלמסקנא חייל בסתמא על איסורין אבל לדעתם לקמן דאיסורין דמי לאוכלין שא"ר וה"נ כיון דנשבע מעיקרא שלא אשתה והוי שתי' לגבי כמשקין שאינן ראוין ומאי ק"ל אמנם להנ"ל ניחא כיון דאיתא בשאלה ל"ד לשאינן ראוין והדברים האלו כתובים וערוכים בקונטריסי כשלמדתי מס' שבועות בשנת תקצ"א והנה עתה מצאתי איזהו דברים שכתבתי באות זה בתשוב' הגאון הקדוש מוה"ע איגר זצוק"ל וגם קושי' שהקשיתי ממתניתין דנדרים מצאתי בתשו' מהרי"ט סי' נ"ג ח"א ולא הנחתים מהעתיקם משום איזהו חדושים ותירוצים אשר לא מצאתים:

יד אמנם מקושי' תוס' בתה"ד אלא כדרבא וז"ל וא"ת לפ"ה אמאי איצטריך למימר לקמן שבועה של"א תאנים וחזו"א שבועה של"א תו"ע בחזר ואמר שבועה שלא אוכל סתמא סגי ומשמע דלשיטת ר"ת ור"ח בסתמא על תאנים כשם דל"ח על איסורין של תורה, וכן היקשה לי בני הרב נ"י, אמנם י"ל דלתירוצם שם דאיירי בסתמא והביאו ראי' לדבריהם משמע קצת דגם לר"ת ניחא מסברא הל"ל דל"ד מה שנאסר במבטא שפתיו לאיסורין ש"ת מדלא היקשו מזה על ר"ת לפום סברתם כקושיתם שהקשו לדעת רש"י דוקא ולא חילקו בין שבועה לשאר איסורין הדרי קו' לדוכתי' דליפשוט בעי' דחרצן ממתניתין דנדרים משום דא"ל דהיכא דשני איסורין הם ע"י עצמו ל"א כולל כמובא בדבריה) לקמן דף ד"ד בד"ה שלא אוכל וניחא לי' לפשוט מאמוראי קדמאי מר"י ור"ל ולא מדברי רבא לחוד ול"ק לן לעיל רק לדעת רש"י דלדברינו לא לפשוט למסקנא איבעי' דחרצן כלל משום דאיירי בסתמא ונשבע שלא אוכל לחוד ומש"ה בעינן לר"ל במפרש דוקא וקשה דמ"מ ליפשוט מדרבא דאית ליה כולל אפי' כששניהם עי"ע ותיקשי לן ממתני' דנדרים ולכן הוכרחנו לחלק בין שבועה לשאר איסורין אבל לדעת תוס' דנפשוט איבעי' מר"ל ור"י גופי' טפי ניחא לי':

טו ועתה נרדה נא להבין שיטת ר"ת בתוס' לפ"ען על מכונם ועל פשטות הדברים [א] קו' מהרש"א על ר"מ דמביא מסיפא כיון דצ"ל דכמה שקו"ר דל"ח לאכילה טפי מנ"ס א"כ גם מרישא מוכח כן ומה שתי' כיון דלא פירש על נבילה שא"ר להדי' רק דאנן דנין מדאסר א"ע בנבילה שהוא ג"כ כאוכלין שא"ר לדעת ר"ת כיון שנכנס לכללו של דברים שא"ר אמרינן שאסר א"ע ג"כ בנבילה מסורחת רק דבלא כולל דברים המותרים

אזי נוכל לומר להיפוך שלא קיבל עליו רק דברים האסורים כדי לזרוזי נפשי' ולהכי כשכלל בהדי דברים מותרים דנראה דלאו לזרוזי נפשי' קא עביד ומש"ה אמרינן כיון דנכנס לכלל שא"ר מדאסר נפשי' בנו"ט אזי מעלינן ליה עוד בדרגא יתירא ואמרינן שאסר ע"ע בשבועה גם בנמ"ס ולדבר זה הערוני כבוד בני הרב החריף נ"י לתרץ מה שדקדקתי בתוס' דמלשונם בתחילה במה שתירצו דבלא כולל אמרינן דלא אסר עליו אלא בדברים האסורים משמע דמשום זה הוא דבעינן גילוי דעתו במה שכלל דברים המותרים אבל בלא"ה אמרינן דגם מעיקרא קיבל עליו גם אוכלין שא"ר וא"כ בתאנים וענבים אמאי לא נאמר דגם כשנשבע מתחילה על תאנים לבד שדעתו הי' על תאנים השוערים וא"כ כשנשבע אח"כ על תו"ע אמאי חייב דהא ליתא בהן והשיב בני הנחמד דוודאי תחילת דין הוא דדנין שקיבל עליו גם שא"ר הוא רק משום דכבר נכנס במקצת לכלל שא"ר מדאסר עצמו בנו"ט רק דאיכא ג"כ סברא להיפך דלא קיבל עליו רק מה דאסרה תורה ומש"ה כשכלל גם דברים המותרים אזי הדרינן למילתא קמיית' דכיון שנכנס במקצתו נכנס בכולל ודברים נכוחים ופשוטים) ומש"ה מביא מסיפא דלא פי' על שקו"ר ותירוצו דחיקא טובא כיון דבע"כ צ"ל דאחשבי' הוי' כאילו פי' כמבואר בתוס' מי כייל לן דאחשבי' דמי לפי' גרוע ממנו דהיינו כאילו פי' נו"ט ולא כאילו פי' על שקו"ר כיון שכבר אכלם וגם המהרש"א בעצמו הניח בתימא דא"כ מאי מייתי מדרבא גם קושית ר"י מן התוספ' קמה כחומה נגדו גם יש להבין מה קמ"ל רבא ומה חידש בזה דמתניתין הוא דקתני להדיא דמי שנשבע שלא אוכל ואכל אוכלין שא"ר וכ' דפטר ר ואי משום דיוקא היכא שנשבע להדיא על עפר דחייב כדמוכח גם עתה רק מדיוקא הלא דיוק זה מוכח כן בעצמו ממתניתין דהרי רישא דמתניתין בודאי איירי בסתמא רק דעל סיפא הוא דשקלי וטרי בי' דאפשר דקתני בסתמא בסיפא משום רישא הוא ומשום קו' הש"ס הוא דדחקינן לתירוצא דאיירא במפרש גם יש לדקדק קצת בדברי ר"ת שמביא סוגיא דע"ג ומה שדריש ר"מ לסרוחה מעיקרא שהוא כשפת יתר ללא צורך שכבר תירץ קו' רש"י גם בדרשא דר"ש לכן נראה דר"ת הקדים לנו ורימז תוכן כוונתו בפ' הסוגיא ז כי היכא דלא תקשי עליו גם מן התוספתא והוא דלר"ש דפסקי' כוותי' אמרי' התם דסרוחה מעיקרא ל"צ קרא וגם לענין טומאה אינו מטמא משום דיצא מתורת אוכל בשעת חלות האיסור והוי כעפרא בעלמא ולר"מ צריך קרא לסמ"ע רק כשנפסל מאכילת כלב הוא דאינו מטמא משום דיצא מתורת אוכל לגמרי ואנן פסקי' בזה כר"ש דגם בסמ"ע אינו מטמא עוד רמב"ם פ א מה' א"ה ובזה יתבאר לן דקדוק נפלא בדברי רבינו הגדול פי"ד מה' מ"א ה' י"א וז"ל הצריך לענינו ואם עירב דבר מר בתוך קדירה של בשר בחלב או

ביין כלאי הכרם ואכלו חייב עכ"ל דלכאורה נראה דשפת יתר הוא במאי דנקט בתוך קדירה וכן ביין גבי כה"כ והוי לי' למיתנא בסתמא ואם עירב ד"מ בבשר בחלב או בכה"כ וכו' אכן הורה לנו הדרך הנכון בלשונו הצח כיון דלדידן גם בטומאה דלא תלי' מלתא באכילה אפ"ה אמרי' דכשנסרחה מיד כשנתנבלה נבלה אינו מטמא דנראה דסמ"ע ל"ד רק דעיקר תלוי אם חל שם נבילה טרם שנסרחה הוא דמטמא רק משום דא"א לצמצם נקט סמ"ע וא"כ גם בב"ח וכה"כ שלא נאמר בהם אכילה דחייבינ' להו שלא כדה"א הוא כשעירב דבר מר לאחר שנתבשלה או שכבר כה"כ אבל בתחילת בישולו וטרם שנעשה כה"כ אזי הוי כסמ"ע דגם במידי דלא תלי' באכילה הוי כעפרא בעלמא ומש"ה דייק בלישני' הדק היטב בתוך קש"ב ב"ח דהיינו שכבר נתבשל וחל עליו אים ר בב"ח הוא דחייב וכן בכה"כ אם עירב דבר מר בתחילת זריעה ג"כ פטור:

טז ומשום זה הקדים לנו ר"ת סוגיא דע"ג משום דדחיקא מילתא בדברי רבא עצמו ולגירסתו דקאי על שלא אוכל והלא זה נשמע ממתניתין הן הדברים עצמן והן דיוקו גם דדחיקא לי' בעצמו והי' לזרה בעינו הבדולח לעייל פילא בקופא דמחטא ולומ' דמשו' דנחית להכניס א"ע במקצת בדברים שם דנכנס לכולו ושוה הדבר כאלו פירוש להדיא כדמייתא ראי' מדרבא דאין זה נתלה בזה דודאי פירש עדיף טפי והא כיון דלא פירש להדיא שקיבל עליו גם שא"ר בודאי לא רצה להשוות א"ע למפרש להדיא ומש"ה הקדים לנו דגם שא"ר מיקרי אכילה רק דתורה היא דמיעטה וממנו ילפינן בכל התורה היכא דכתב אכילה דבעי' כדה"א ומידי דחזי לאוכל אדם וא"כ בע"כ צ"ל דרבא דוקא משום דיוקא הוא דנקט לי' ואזיל דאי לגופי' הא גם במידי דל"ח למאכל אדם לבד ג"כ פטרינן לי' במתניתין וגם במידי דחזי לי' בשעת שבועה רק דאח"כ נפסל מאוכל אדם נמי פטרינן לי' במתניתין דקתני ואכל אוכלין שאינו ראויין משמע אפילו שבעת שנשבע הי' ראוין (מדלא קתני דל"ח על שאינן ראוין כשם דקתני בנדרים דאינן חלין על דבר שאב"מ) א"ו דאתי לאשמועינן דהיכא דנשבע בפי' שלא אוכל עפר דחייב אפילו שיש בו תר"ל דגם מעיקרא לא הי' ראוין וגם שנפסל מאכילת כלב לא כיון שהזכיר שם אכילה בתחילתו ליבטל לשבועתו לגמרי (ודמי לאומר הרי עלי מנחה מן השעורים דאז הי' דעתו מתחילה לכך דפטור לגמרי) וכיון שכן נשמע מדיוקו דרבא דאפי' בנפסל מא"כ וגם שלא הי' ראוין מעולם חייב בדפירש אזי נחתינן דרגא דגם במי שנכנס במקצת לכלל איכולין שא"ר במה שנשבע שלא יאכל נו"ט שגם הם נדמה כמעט קט לשא"ר גבי שבועה אזי במסילה נעלה ומעלינן לי' שקיבל עליו מיהת באוכלין שלא יהי' ראוין אח"כ ובשעת חלות איסורו מתחילתו הי' ראוין והאי דל"פ משום דא"כ הי' נאסר גם בשא"ר מעיקרא

וממוצ' הדברים מובן דגם מתוספתא ל"ק דאיירי ג"כ במפרש כמו מתניתין ובסרוחין בשעת שבועתו ורבנן דר"ש היינו ר"מ לטעמי' דס"ל דבסרוחין מעיקרא הוא דמיעטו מקרא וא"כ גם זה הי' בכלל השבועה שכבר הקדם ר"ת בתחילתו דכל מה דממעטינן מקרא דלגר ש"מ דשמו עליו ור"ש לטעמי' דלס"מ ל"צ קרא למעוטי דכבר אבד שמי' מתחילתו ומש"ה לא יצא ידי שבועתו בזה:

יז ולייישב קושית מהרש"א הנ"ל נראה דמצינו סגנון דאחשבי' בתרי אנפי א' שהוא משום אחשבי' דנפשי' והשנית משום אחשבי' דרחמנא עי' ביצה כ"ז ע"ב ברש"י ד"ה חלה שנטמאה דמשום דרחמנא אחשבי' להבערתן לענין מצות שריפה הוי ג"כ מלאכה כשנותנו לפני כלבו וכן מצינו ג"כ ברמב"ם פ"ח מהמ"א גבי גה"נ שן דחייב ב' שהוא ג"כ מטעם דרחמנא אחשבי' לאכילתו כמבואר באחרונים בשעה"מ וכרו"פ וכאשר נעריכם זה מול זה נראה דלא ראי זה כראי זה דאחשבי' דנפשי' ל"מ כל כך לחייבו ולהענישו מה"ת ועי' באשר"י ר"פ כ"ש גבי חרכו קודם זמנו דמותר בהנאה אבל לא באכילה שהוא משום טעמא דאחשבי' שהוא רק איסורא בעלמא מדרבנן וכן בכל דבר שא"ר לאכילת אדם דפטור מה"ת ובאחשבי' דרחמנא מחייבינן לי' להענישו כמו במלאכה גמורה וכאילו אכל אוכלין הראוין דאמרי' דכשם דאחשבי' רחמנא נגד איסור זה או לדבר מצוה אחת שהוא מה"ת ה"ה נמי נגד שאר איסורין ולכל מילין דאו' ולפעמים נמצא ג"כ צד מעליותא באחשבי' דנפשי' יותר מאחשבי' דרחמנא כגון בדבר הרשות ובאנו לדון על לשון ב"א הכי נאמר משום דאחשבי' רחמנא לענין איסורין בפרט אחד שיצא מה"כ דמשום זה מיקרי אוכל או מלאכה הגע בעצמך באמר קונם אשתו נהנית לי אם עשיתי מלאכה היום ולא עשה דבר רק שנתן תרומה טמאה לפני בהמתו הכי נאמר משום דרחמנא אחשבי' להבערתן מיקרי מלאכה והן מובן מעצמו דלס"ד דקסבר דטעמא דאחשבי' לא עדיפא מפי' להדיא דזהו באחשבי' דנפשי' דתלוי בדעתו ומש"ה קסבר דלא עדיף ג"ד מאשר פי' להדיא אבל באחשבי' דרחמנא דלא תלי' בדעתו רק דרחמנא אחשבי' בע"כ לענין איסור מאיסורין ודנין דכשם דאחשבי' לאיסור אחד ה"ה לכל איסורין שנפלו בדבר הזה אזי לא מסתבך כלל בפירוש ואין זה סוגו וגדרו כלל ומעתה מובן היטב כיון שעיקר יסודו של מתרץ הוא דלהכי איתא בהן על משום נמ"ס וצ"ל דגם בלאו חל ג"כ על נמ"ס (עי' לעיל), והטעם כיון דכבר פתח כסדקו של מחט ונכנס לכלל אוכלין שא"ר דנו"ט גופי' הוי כא"ר וגבי שבועה מש"ה דנין עוד דאסר ע"ע גם בשא"ר בעצמותן ודבר זה אין לו קיום בעצמותו דהאיך דנין משום ג"ד כזה לומר דחשיב כאלו פירש להדיא אם לא דהיכא דפריש עוד נותן לו עודף טפי טובא כנ"ל דנאסר אפי' כשנפסל מא"כ

ואפי' בסרוחה מעיקרא ולכן כשחתרנו למצוא כן אזי יש מקום לומר דע"י ג"ד נאסר באינן ראוין לאדם וכשנפסלו אח"כ ומשום זה לא נוכל להוציא סוג זה משקצים ורמשים דרישא שאין זה משום פירש דידי' לחוד רק משום דרחמנא אחשבי' וכשם דהוי אוכלין לענין לאו דשקצים כן ה"ה ללאו דלא יחל דשבועה אבל מסיפא שפיר מוכח כיון דאמר קונם וכו' אם אכלתי היום דבזה ל"ש אחשבי' דרחמנא דבשעת אכילה לא עבר ול"מ אלאו דשבועה רק על לאו דשרצים והוא לא עשאו רק לתנאי בעלמא א"ו כיון שכבר אכל אזי משום אחשבי' דידי' הוא דדנין עליו ולא עדיף מאלו פי' להדיא וכן מרבא מייתי שפיר דהיכא דנשבע שלא אוכל עפר דל"ש אחשבי' דרחמנא ואפ"ה מחייבינן לי' משום דפי' ועי' וע"ז מתרץ דאפ"ה אחשבה דידי' שכבר נעשה בפועל ממש עדיף מפי' בדיבורו לבד אבל משקו"ר דרישא שהוא משום אחשבי' דרחמנא וכבר נתבאר דכל מידי דתלי' באחשבי' דרחמנא לית בי' שום השתוות למפרש רק מידי דתלי' באחשבי' דידיה הוא דקסד"ר להשתוות למפרש:

יח ועיין רמב"ם פ"ה מהלכות שבועות ה"ט וז"ל וכן הנשבע שלא לאכול חרצן ואכל ממנו פחות מכזית הרי זה ספק היה הנשבע נזיר שהוא אסור בחרצן בכזית ואכל ממנו פחות מכזית אינו חייב בש"ב שהרי אין דעתו בשבועתו אלא על כזית שהוא מושבע עליו ואין שבועה חלה עליו ותמה עליו הר"ן מובא בכ"מ שם דכיון דאיבעי' דחרצן בשאר אינשי קאי בספיקא א"כ גם בעי' דחרצן בנזיר בספיקא קאי דלא נפשוט מנבילה מידי מפני שראוי לאכילה משא"כ בחרצן ולהנ"ל ניחא והכי אזדי צדדי הספק גבי נזיר מי אמרינן כיון דכזית איסורא דאורייתא הוא כי קא משתבע אהיתרא קא משתבע אפי' את"ל דבשאר אינשי הוא בכזית א"ד דמשום האי סברא גופא דכיון דכזית א"ד הוא ואחשבי' רחמנא לאכילתו גבי נזיר שגם את"ל דבשאר אינשי דעתו אמשהו משום דאינו ראוי לאכילה בעיני' אבל בנזיר כיון דאחשבי' רחמנא לאכילה דחרצן וענין נזירות הוי כאוכל גמור וראוי ואחשבי' נמי לגבי שבועה וכיון שאמר שלא אוכל דעתו אכזית כיון דלדידי' נחשב כאוכל ראוי ונמצא דאיבעי' זו קאי בכל צדדי הספק דלעיל גבי שאר אינשי ונפשטה שם משקו"ר דרישא דמוקי לה במפרש אבל בסתם ל"א דדעתו אמשהו והרי כמה שקו"ר איכא דל"ח לאכילה טפי מנבילה מוסרחת ומחרצן ואפ"ה לא אמרינן דעתו אמשהו אמנם המקשן קסבר דלא נפשוט רק באת"ל דבשאר כל אדם הוא בכזית ולכן הוקשה לו דא"כ נפשוט גם בעי' דרבא בעפר דהא שקו"ר כעפר דמי ומתרץ לו כן דעפר שאני דלאו בר אכילה הוא כלל בין בלשון בני אדם בין לענין אזהרה אבל נבילה ושקו"ר דבת אכילה היא ע"י ארי' דרביע עלוי', ועי' לח"מ שם שמפרש ג"כ ע"פ דרכו

למסקנא הכי דטעם ארי' הוא דרביע נחית לכזית דוקא, ועי' במהרי"ק ש' קס"ה דמדייק מלישנא דגמרא דאמר כיון דכזית א"ד הוא וכו דבזה נותן טעם לנטיות צד השני ג"כ דכיון שהוא א"ד אמרינן דלא נשבע אלא לזרוזי נפשי בדבר האסור לו ובזה מיישב שם דעת הרמב"ם אמנם לרוחב בינתו לא ביאר היטב דהיכא נפשוט איבע' זו ועי' בלח"מ שם שדחק בזה הרבה ולהנ"ל יתיישב בפשיטות אמנם כי היכי דתידוק לישנא דגמרא דנקט נבילה לחוד נראה לפרש ע"פ דברי תוס' לקמן לדעת ר"ת דאית' בהן בנמ"ס וגם בלאו קאי נמי ענמ"ס דמצריכין שיהי' הלאו"ה גם בד"א והקשו דא"כ א"צ לכולל של דברים המותרים דבל"ז הוי כולל ותירצו דכ"ז דלא כלל גם דברים המותרים אזי אמרינן דלא נשבע רק על נבילה ראויה דאסרה רחמנא אודי הפשיטות מדברי ר"י דמוקי לה בכולל דוקא וכזית ומשהו דנקטי ליה הוא כינוי לראוין ושאינן ראוין כמבואר בתוספ' שם ד"ה אהיתרא, ועי' בריב"ש סי' שצ"ח דגם לדעת הרי"ף ורמב"ם דלמסקנא דגמרא אמרינן דמסתמא אין דעתו על האיסורין הוא דוקא על איסורין דאורייתא אבל על איסורין דרבנן גם בסתמא לא יצאו מן הכלל ולר"ל דמוקי לה בח"ש לא איירי במפרש על נבילות כלל כיון דח"ש אינו אסור לר"ל אלא מדרבנן והקשה בתשוב' הגאון הקדוש מוהע"א זצוק"ל דא"כ לדבריו לא נפשוט לעיל איבעי דחרצן ולדברינו שפיר נפשט מדר' יוחנן דמוקי לי' בכולל ול"א כי היכי דלא ליהוי שבועתו לבטלה דדעתו על שלא כד"א לדעת תוס' או על ח"ש ממש לדעת רמב"ם דגם לר"י הוי ח"ש בלאו"ה במילתא דהיתרא ממש לגבי שבועה כמבואר בדבריו פ"ה מה"ש הל' ז"ח ועי' לעיל אות י"ב דלדעת רש"י דגם באיסורין דאורייתא נכללו בסתמא למסקנא צ"ל דבאמת לא נפשוט למסקנא והוא קושית רש"י שם ומה שתירץ הגאון הנ"ל דשפיר נפשוט מדלא מוקי לי' כשפירש על נבילות ודלא פירש על ח"ש יש לפקפק דילמא הא גופא אשמעינן דסתמא קאי על האיסורין ודלא כדס"ד מעיקרא:

יט בד"ה אלא הן וכו' נלענ"ד בביאור סברת הריצב"א דמחלק בין סתם למפרש כיון דסוף סוף מבטל המצוה מה נפקותא איכא בין כשפירש בפרטות או שנשמע מכללו לכן נראה עפ"י דאיתא בירושלמי שם מובא בסי' ח' א' אר"י ותשמע מינה היה לפניו ט' זתים של שחוט' וא' של נבילה ואמר שבועה שאוכל עשרה זתים אלו כיון שפטור על נבילה פטור אף על השאר ועי' ר"ן נדרים י"ז ע"ב בד"ה תנן וכו' דמבואר בדבריו דדוקא כשנשבע על תאנים וענבים שלא לאכלם יחד הוא דאמרינן דכשיתבטל על תאנים משום דכבר אסורים עליו אזי נתבטל שבועתו לגמרי גם מן הענבים אבל כשנשבע על כל אחד מהם אזי גם כשנתבטל במקצתו יתקיים השאר וכן הוא בתשו' ר"ן סי' כשנשבע

לפרוע הקרן והריבית דקיימ' השבועה על הקרן וצריך לחלק כי היכא דלא תיקשי עליו מירושלמי הנ"ל דהתם חדא שבועה הוא שלא יאכל עז"ה וכמו הנשבע שלא יישן ג"י ושלא יאכל ז' ימים דלא חיילא כלל מפני שבטל במקצת אבל כנשבע בפירוש על כל אחד מהם כמו בתאנים וענבים או לפרוע קו"ר שגם שנתבטל פרט אחד מהן השאר במקומו עומד ומה"ט נלפענ"ד כשנשבע בפירוש שלא אישן היום ולמחר ולמחרתו דאזי מה שיכול לקיים מחויב לקיים ודוקא כשכוללם כאחת הוא דבטל כולו אבל לא בפורט ועי' סי' ז' עד א"ה דתורת מיגו כשמקושר יקד עדיף טפי מכולל דעלמא ומש"ה גם לר"ש דלית ליה כולל ולא מוסיף מודה בנדרים דחייל בביטול מצוה וכן בנזירות משום דגבי נדרים מקושר א"ח בהדי א"ג ולא יתפרדו לעולם וכן בנזיר דא"א לאחד בלא כולו ומעתה ימתקו אלינו דברי ריצב"א הנ"ל דבסתם כשיתבטל מקצתו יתבטל כולו ונמצא שבועתו לבטלה לגמרי וכבר חזקנו לעיל סי' הנ"ל דבכל סוגי התורה מצאנו דיותר הקיום חופף על הביטול ומקיימו אותו ממה שהביטול יכלה גם את הקיום אבל במפרש שלא אוכל בכל ימות השנה ולא בפסח כיון דתו אינם מקושרים יחד ונפל מתורת מיגו והגיע רק לכלל כולל שוב ל"ח בביטול מצוה, אמנם כן אם ננקוט דברי ירושלמי הנ"ל בפשוטתן אבל לדברי ר"ן בסוף פ"ג במתניתין שם בשבועה שלא אוכל ושלא אוכלנה דס"ל בשבועה שלא אוכל ככר זה דעל כל אכילה ואכילה שבו נשבע וא"כ ה"ה בנשבע שלא אוכל עשרה זתים אלו וכן מבואר שם להדי' במה שהיקשה ותירץ שם בשמעתי' דעיפא ואבימי וא"כ אף בסתמא לית ביה משום מיגו דכבר ניתק התקשרות שביניהם שהרי הוא במפרש על כל זית וזית שבו וגם כשנתבטל במקצתו לא בטל כולו וכ"מ באשר"י שם דס"ל ג"כ כדעת ר"ן בזה גבי שבועה שאוכל ככר זה ונשרף מקצתו ולדעתם צ"ל דירושלמי אייריי כשנשבע להדיא על עשרה זתים כולם ביחד וכמו שפי' הר"ן שם בסה"ד את הירושלמי שם בשייר פחות מכזית לכן פסקינן כתירץ הר"י דמפלגינן בין קו"ע לשוא"ת:

כ אמנם בעיקר הדבר עודנו צריך חיזוק ולהגביל בין הדברים הדק היטב דמפני מה לא לא אמרי' גם בנשבע שלא יישן ג' ימים ושלא אוכל ז' ימים דעל כל שינה ואכילה נשבע ויהי' מחויב לקיים כל מה שיכול ועל אידך שא"א לקיים ילקה **(דיני מלקות אינן נוהגין בזמן הזה)** משום ש"ש ודוחק לומר דא"א לחלק שבועה א' על שני קצוות דמנ"ל להמציא כאלה וגם מדברי ר"ן בתשו' ל"מ כן גבי קרן וריבית דעל ריבית חייב משום ש"ש אם הי' ריבית דאו' ועל הקרן נשארה שבועות ביטוי בקיומו וכ"מ בסי' ע"ג באם כבר נתחייב לבא ונשבע שלא למכור לשום ב"ח דחייב משום ש"ש כנגד זה ועל שאר

ב"ח שהלוה לו אח"כ קיימא השבועה באיתנו יעו"ש בש"ך ובקצה"ח דאיירי בגוונא דלית בי' משום כולל אבל מ"מ חזינן דמשום דמקצתו הוא ש"ש לא נתבטל השאר ואי משום דהתם הוי כאילו נשבע בפרטות לכל או"א הרי גם בנשבע שלא אוכל ז' ימים ושלא אישן ג' ימים נמי נאמר דעל כל שו"ש נשבע בפרטות ומה בין זה לאומר שלא אוכל כ"ז דאמרינן דעל כזו"ז שבו נשבע והנלענ"ד לאחר העיון לחלק בזה דגבי שבוע' שאוכל או שלא אוכל ככר זה כיון דהתחיל בלשון אכילה והוי כאילו הזכיר להדיא בתחילתו בכזית וכאילו אמר שלא אוכל כזית ממנו ולכן גם כשסיים לדיבורו ואמר שאוכל או שלא אוכל כל וי' דלא זו ממה שהתחיל בראשונה ואמרינן דעל כזו"ז שבו נשבע שגם דנשבע אח"כ אף על כולו מ"מ נשבע גם ע"כ זו"ז שבו כאשר החל בתחילתו ונכנס בגבול האכילה שבו מתחילתו וסיימו אח"כ ונתן לו גבול וקצב אח"כ עד קצהו ומש"ה אמרי' דהוי כאילו נשבע להדי' ע"כ זו"ז שבו אבל בשינה או באכילה וסיימו בקצב הימים דלא התחיל ונכנס כלל מתחילתו בקצב הימים והשעות ומש"ה הקצב והמידה שסיים אח"כ שבועה אחת היא דאין שום דבר ודיבור חוצץ ביניהם דשינה ואכילה שהזכיר מתחילתו אינם נכנסים כלל בסוג וגדר שסיים אח"כ משא"כ באוכל או של"א כו' דאכילה שהזכיר מתחילתו עודנה הוא כרסן וחכה שיחוץ בין כל כזית וכזית שבו ומש"ה גם כשנתבטל מקצתו לא נתבטל כולו דאכילה שהזכיר מתחילה קאי על כולו אבל בשלא אישן ג' ימים דשבועה אחת היא וכשנתבטל על יום אחד בטל כולו דאין לך דבר שיחוץ ביניהם כנלפענ"ד ברור:

כא ועיין במ"א בה"ש ברישׂ סי' א' במי שנשבע להשתתף עם ראובן שנה א' ואח"כ נשבע לשמעון על שתי שנים דלדעת התוס' דבקו"ע ל"ח והוי ש"ש אזי פטור לגמרי ולפום דברינו אין בזה הכרע משום דמקצתו הוי ש"ש יתבטל השבועה לגמרי וכן מ"ש דלרמב"ן וריטב"א חייל לגמרי גם בקו"ע רק דשוא"ת עדיף ומוטב שיעבור עה"ש בשוא"ת ואל יעבור על האיסורין בקו"ע אין מזה די באר להשים פלוגתא חדשה בין רבותינו הראשונים חדא דלדעת רז"ה דל"מ בין קו"ע לשוא"ת לירושלמי קא נסיב השגתו דבודאי ל"א שיעבור בקו"ע כדי לקיים שבועתו אבל לדידן גם הרמב"ן מודה דל"ח כלל לגבי נבילה והוי ש"ש במקצתו ועוד שהרמב"ן רצה לפרש דאפילו בסתמא שנשבע שיאכל ולית לי' דבר המותר כלל אפ"ה ל"א קום ועבור כדי לקיים שבועתו אע"ג דחיילא שבועתו בתחילה ועי' בחר"ן שם ד"ה הן המ"ל וז"ל כלומר דאלו נשבע שיאכל נו"ש נשבע לבטל את המצוה הוא וכו' עכ"ל הרי להדיא דאפי' בכולל הוי ש"ש ואם נאמר דחולק בזה על הרמב"ן בסוגין הנ"ל להביאו ולחלוק עליו כדרכו להשתעשע אתו בכל ספרו ועוד קצת

ראי' שהרי הרמב"ן עצמו וכל רבותינו הראשונים והר"י מיגאש והרי"ף סברי למסקנא דהן מש"ל בסתמא ויוצא י"ש באיסורין דל"ג מעפר ואם איתא דגם במפרש על נו"ש לא הוי ש"ש למה להו להכניס בכל תגר הזה דאין צריכין הן ולאו בחד לישנא דהרי גם בהן מפרש ניחא לדעת מ"א בדעתו של רמב"ן וריטב"א שהרי חיילי אלא דמוטב שיעבור בשוא"ת אבל כשאכל האיסורין יצא ידי שבועתו כמו בהן סתמא וא"ל דמ"מ לא מש"ל לענין קרבן כמבואר ברמב"ן שם בשלא אניח שום דבר על ראשי דז"א דבע"כ בלא זה צריכין לומר דזהו כשבע"כ צריך לעבור כגון בשוא"ת הוא דל"ח לענין קרבן משום דאם יניח הרי עבר על שבועתו אבל בקו"ע דאפשר לקיים בדברים המותרים אזי חיילא גם לענין קרבן וכן בלקיים את המצוה דחיילו בכולל גם לענין קרבן כמבואר בסוגיא א"ו כנשבע להדיא על נו"ש לכ"ע הוי ש"ש לענין נבילות ועל כשירות שבועתו קיימת כיון שהזכיר להדיא שניהם יחד כנראה מתשו' ר"ן גבי קרן וריבית ומש"ה צריכין לחדש מילתא דבהן סתמא סגי וכאשר ביארנו לעיל, וכן משמע להדיא מחר"ן שם ולפענ"ד בעיקר שאלתו נראה דגם שנודע שכל דבר שהוא בשוא"ת בסתמא (ועי' ביו"ד סי' רי"ט סעיף ג' וצ"ל דאייריי בשוא"ת דווקא וכ"מ לשונו הצח ועי' סי' רל"ו סעיף ד'), לעולם משמע שהרי רק באונס התירו שיאמר בלבו היום אבל בדבר שהוא בקו"ע תלי' בפלוגתא דרבא ור"א גיטין ע"ה ודעת רשב"א שם דלכל דבר שהוא להרוחה גם לר"א לעולם משמע והרא"ש חולק עליו בתשו' מובא בש"ע סי' ס' ולכן כשנשבע אח"כ לשמעון להשתתף עמו ב' שנים אזי לדעת הרא"ש דסתמא שעה א' ויום א' במשמע אזי דמי לגמרי למי שנשבע שיאכל ככר זה דאמרינן דמידות אכילה שכבר התחי' בו קא חייצי בין אכילת כל כזית ממנו ועל כל כזית וכזית שבו נשבע וכשנתבטל מקצתו לא נתבטל השאר כגון בנשרף מקצתו או שנשבע מקודם שלא יאכל החצי הידוע ואזי צריך לקיים שבועתו בשאר המותר או שנותר עדיין וכן בשאלה הנ"ל לענין שותפות דאם חלה שנה ראשונה או שנשבע קודם לראובן על שנה א' אזי צריך לקיים שבועתו גם לשמעון דמלת השיתוף שהזכיר מתחילה קא מחלק למה שסיים אח"כ ואמרי' ג"כ דעל כל יום ויום נשבע לפי שסתמו יום א' במשמע) עי' ר"ן פ' ש"ה דכיון דאין אנו יכולין לחייבו יותר מפרוטה הוי כאומר בפי' לענין דבר שבמידה ובמשקל ובמנין) אבל לדעת הרא"ש דסתמא לעולם משמע א"כ שוב אין מילת השיתוף שהזכיר מתחילה יורד לחלק במנין השנים שסיים בשבועתו אח"כ ודמי לנשבע שלא יישן ג' ימים דהוי שבועה א' וכשנתבטל במקצתו נתבטל כולו ועי' במ"ל פ"ד במי שנשבע לתת לחבירו מאתים זוז ואין ידו משגת לקיים כולו אם מחויב לקיים מקצתו ומתחילה רצה לחלק בין פרעון למתנה ואח"כ הביא בשם

רדב"ז דגם במתנה מחויב לקיים כאשר יכול ולהנ"ל דבריו מוכרחים דמתחילה שהזכיר לשון מתנה או נתינה או פרעון דפרוטי ופרוטי שמי' פרעון וסתם מתנה הוי גם פרוטה במשמע ודמי לנשבע שיאכל כז' דאמרי' דעל כל כזית וכזית נשבע וה"נ הנתינה והפרעון שהזכיר מתחילה קא חייצי בין הסך שהזכיר לבסוף כן נראה ברור ומה שמביא במ"א דברי רמב"ם במי שנשבע שלא יאכל מצה שנה אחת ה"ז אסור לאכול מצה דמיגו דחל אשאר יהי' נמי חייל אמצוה ולא הוי ש"ש וז"ל ונראה דטעמא דלא הוי ש"ש משום דחיילא בכולל הא כל היכא דהוי בקו"ע לעבור עה"מ חשיב ש"ש ועכצ"ל דלא חייל כלל דאל"כ לא הוי ש"ש עכ"ל בקצרה ומזה קא דייק דחולק בזה עם הרמב"ן ור"ן הנ"ל ולמאי שכתבנו אין כאן מחלוקת כלל ובדינו של רמב"ם הכל מודים דאי לאו דחייל הוי ש"ש בכולו דדמי לנשבע שלא יישן ג' ימים דאין למידת אכילה שהזכיר בראשונה שום סוג וקצב למידת השנה שהזכיר אח"כ:

כב ואגב גרירא נפרש דברי ר"ן שם בעובדא דעיפא ואבימי דצ"ב קצת חדא למאי דס"ל בקושיתו דאין לחלק בין ככרות ידועים לאינם ידועים ולעולם אמרי' דעל כל כזית וזית שבו נשבע בפשטות הו"ל להקשות דא"כ גם בעשר ותשע לא יתחייב אלא חדא שהרי גם מתחילה נשבע על כל זו"ז שבו ומה צריך עוד להשותו לשלא אוכל ושלא אוכלנה וא"ל דיש איזהו סברא לחלק ומש"ה הביא ממתניתין דאם הוצרך להביא ראי' לזה עודנה מרחק רב ביניהם דבשלא אוכלנה כ"ע מודים דרק על כולו נשבע ועוד התיר לעצמו ממה שנאסר כבר בראשונה משא"כ בעו"ת וכן בקושיתו על תשע ועשר דיתחייב שנים דדמי לשלא אוכלנה ושלא אוכל צריך ביאור קצת דהכא שאני דנשבע גם מתחלה על כל זו"ז שבו ועוד כו"כ דיוקים בדבריו שם בקו' ובתירוצא ונראה דמעיקרא ס"ל דעשר ותשע דלקמן איירי בין בידועים ובין בשא"י ולעולם אמרינן דעל כל כזית וכזית שבו והא דהזכיר מנין עו"ת בא"י בשבועתו שהרי לעולם חייב על כזו"ז על כל ככרות שבעולם אלא משום דכשהגיע למנין שהזכיר כשבועה אזי חייב גם בפחות מכזית כל היכא דלא השאיר כזית שלם כמו בשלא אוכלנה והרכיב בשבועתו לחומר שניהם שבהם לחומר שלא אוכל שיתחייב מעיקרא על כל זו"ז לחומר שלא אוכלנה שיתחייב לבסוף אפילו כשאין בכולו כזית והשאיר ממנו פחות מכזית מככר אחרון שהזכיר במנינו ומש"ה קא ס"ד דהיכא דנשבע מעיקרא על עשר והדר על תשע כיון דהוסיף באחרונה אפילו על פחות מכזית מן התשיעי אזי יתחייב גם על השני' אבל לקושטא ליתא דלעולם בעינן שיתחייב מתחילה על האחרונה והדר על הראשונה דאזי חצי השיעור משבועה אחרונה מצטרף לראשונה אבל לא להיפך כאשר ביארנו לעיל עד א"ד ומש"ה מביא

ראי' לזה ממתניתין דהיכא דנשבע שלא אוכל והדר שלא אוכלנה דא"ח אלא א' הגם דאית בו נוספת בשעת שבועה לענין כזית האחרון אפ"ה א"ח א"א משום דלעולם בעינן דבשעה שעבר יתחייב מקודם על השני' והדר נצטרף גם לראשונה כדפי' רש"י להדיא דבשעה שאכל כו' נתחייב משום שני' וכשגמר ואכל העשירי מחויב משום ראשונה וכאשר ביארנו לעיל בארוכה מילתא בטעמא אבל לא להיפך וה"ה בעו"ת שכבר נתחייב משום ראשונה תו לא מצינן לאצטרופי לחייבו משום האחרונה ובתשע ועשר קשיא לי' דיתחייב שנים בככרות ידועות דהרי מעיקרא לא נשבע כלל על העשירי וא"כ כשאכל מתחילה את העשירי נתחייב משום האחרונה שהרי על כל זית וזית שבו נשבע וכשאוכל מן השאר יתחייב משום ראשונה גם משום מנין תשע שנשבע מתחי' וע"ז מתרץ דע"כ ל"א דעל כל זו"ז נשבע אלא בידועין משום דמנין שהזכיר כדי להתיר א"ע בככרות דעלמא אבל בשאינם ידועים אזי אמרינן מדהזכיר מנינו אזי דעתו רק על מנין שהזכיר דאל"כ הרי יאסור לעולם בכל ככרות דעלמא על כל זו"ז א"ו דאין דעתו רק על המנין כולו משא"כ בידיעות לא נחתינן מלשון אכילה שהזכיר מתחילה כדי לחלק בין כל זית וזית בין כשנשבע שלא אוכל או שאוכל והמנין שהזכיר בסופו כדי להתיר לעצמו בהנותר:

כג קוטב הדבר לאשר כבר נתבאר דנשבע שלא לאכול עשר וחזר ונשבע שלא לאכול תשע דחייב שתים דהיינו כשאכל תשע מתחי' וחזר וגמר והשלים גם את העשירי הוא דח"ב כמשמע מפירוש רש"י אבל באכל את התשיעי והעשירי ביחד א"ח אלא משום ראשונה דלעולם בעינן שיתחייב תחילה משום שני' ואח"כ מצטרפין ש"ש או ח"ש משני' להשלים השיעור לראשונה אבל איפכא לא דהיינו כשחזר ואכל אח"כ שמונה לא מצטרפין את העשירי בהדי שמונה לחיבו משום שני' דח"ש מן הראשונה אינו מצטרף לשני' כאשר ביארנו לעיל באות ג' דכשם שהוא ח"ש לגבי ראשונה כן הוא רק ח"ש לשני' ודמי לנבילה דטהורה וטמאה דא"מ ולכן ח"ש מן השני' הוא דמצטרף לחייבו משום ראשונה משום דא"א לבטל את האיסור שכבר חל טרם שנשבע על שני' ומש"ה דמעיקרא ס"ל לר"ן דגם בככרות שאינם ידועים אמרינן דנשבע על כל זית ובע"כ צ"ל דהאי דנשבע על מנין ידוע אף שחייב על כל אכילה שבו הוא כדי להרכיבו גם בחומר של שלא אוכלנה דפסקינן אף שהותיר פחות מכזית דחייב כאלו אכל את כולו וה"נ כשנשבע מעיקרא שלא לאכול עשר יש בו משום חומר שניהם דהיינו לחייבו על כל זית וזית והדר כשהתחיל לאכול את העשירי מצטרפין את כולם לחייבו משום שבועה דשלא אוכלנה כיון שגמר ואכל את כל המנין שקיבל עליו וחייב אף שלא אכל כזית מן העשירי ובלבד שלא הותיר כזית ומש"ה א"א דגם בנשבע שלא לאכול עשר ותשע

יתחייב שתים דהיינו מעיקרא מחייבינן לי' על כל זו"ז משום ראשונה והדר כשהתחיל לאכול מן התשיעית פחות מכזית והותיר ג"כ פחות מכזית יתחייב משום שני' משום שבועות המנין דה"ל כמו שלא אוכלנה ויצטרפו את השמונה שכבר אכל ונתחייב על כל זו"ז שבו על הראשונה לבהדי) שני' לחייבו משום שבועת המנין אכן לקושטא דמילתא ליתא דראשונה בהדי שני' בודאי לא מצטרפין וכדי לברר וללבן ענין זה מביא ראיה ממתני' דנשבע מעיקרא של"א והדר שלא אוכלנה דאינו חייב א"א ולא מצטרפין את שכבר נתחייב משום ראשונה לחצי זית האחרון משום דלעולם ל"מ אלא ח"ש או ש"ש מן השני' לראשונה אבל ח"ש מן הראשונה ומכש"כ ש"ש מן הראשונה לבהדי שני' לא מצטרפין, ונ"מ לדינא גם למסקנת תירוצו שם היכא דנשבע מעיקרא על מנין ככרות ידועים ואח"כ נשבע על מנין זה עצמו בסתמא ואח"כ אכל את מנין הידועים ושייר פחות מכזית דאינו חייב אלא על כל זית וזית של שבועה ראשונה אבל משום מנין של שני' א"א לחייבו דאכילות ראשונות שכבר נתחייב עליהם משום ראשונה א"א להצטרפם להשלים שיעור של שני':

כד בנידון הפלוגתא שבין הבעה"מ ורמב"ן במלחמ' שם בספ"ג דס"ל לבעה"מ דעל מצות ל"ת ל"ח נדר כלל בין בביטול ובין בקיום ורמב"ן השיגו מגמ' מפורשת דבקולם הנאת תשמישך עלי דעובר על לא יגרע וקא חייל ונראה לפענ"ד באמיתת כוונת דבריהם דלדינא לא פליגי רק דפליגי בטעמא דמילתא הנשמע ממתני' דקתני בקונם סוכה שאני ולולב וכו' דקא נקט ואזיל בביטול מ"ע דוקא דקילי מל"ת דמשמע להדי' דעל ל"ת לא חייל ומש"ל כגון שעטנז שאני פושט ורגלי שאלך מבה"ט והוא כהן או נזיר בבה"ק או טמא שנכנס בשוגג לבית המקדש ואסר על עצמו רגליו מלצאת ועי"ז הוצרך לשהות שם שיעור שיהה וכן בשעטנז שיעור פשיטה גם מש"ל בל"ת כגון קונם ידי ופי לאכילת קדשים ולשריפתן ועי"ז בא לידי נותר ועובר על ל"ת א"ו דבע"כ בריך לומר דהא דגלי קרא בנדר דכתיב לד' דחייל על חפצי שמים הוא דוקא כשעובר בשוא"ת כגון כולהו מ"ע דנקט ואזיל דנקט במתני' וה"ה בנותר שעובר ג"כ בשוא"ת אבל בשעטנז וכהן ונזיר שע"י קיום נדרו עובר בקו"ע נגד ח"ש בהא לא ריבה קרא דכל היכא דנוכל להמעיט חידושו ממעטינן ומיסוד זה נשמע ממילא שגם דשבועה חיילא בכולל בביטול מ"ע או גם ל"ת בשוא"ת כגון בנותר וכדומה אבל לעבור בקו"ע גם בכולל ל"ח ומש"ה היקשה אלא הן המש"ל ונשמע מזה דירושלמי ל"פ כלל עם ש"ס דילן וזהו דעת רמב"ן במלחמות וכוונתו במאי שהקדים שם דשבועה בכולל שוה עם קונם גרידתא וכשם דקונם ל"ח לעבור על ל"ת דהיינו בקונם ידי לפשיטות שעטנז מגופו וע"י זה עובר בקו"ע עי' מכות

כ"א ע"ב ד"ה ואפי' שבועות י"ז ובתוס' שם בד"ה או וכן בכהן ונזיר בבה"ק ובטמא שנכנס למקדש דבכולהו כיון שע"י קיום נדרו יעבור בקו"ע ל"ח כדמוכח ממתני' דקא נקיט ואזיל בביטול מ"ע דוקא וה"ה נמי דבכל הנך גוונא גם שבועה בכולל ל"ח אבל כל היכא דע"י קיום השבועה בכולל לא יעבור אלא בשוא"ת כגון בכולהו מ"ע או גם בל"ת כגון בנותר דדמי בזה למ"ע שפיר קא חייל כמו קונם דמתני' דחייל לעבור בשוא"ת אמנם גם בעה"מ הרגיש בזה דפשטא דמתני' דקא שביק לל"ת וקא נקיט כולהו במ"ע רק דלא ס"ל לחלק בין שוא"ת לקו"ע דכל היכא דחייל מצד גזה"כ לא מפלגינן בינייהו שהרי הקש' מעיקרא דגמרא דילן סותר את דברי הירושלמי בזה ולא ניחא לי' לחלק בינייהו משום זה רק טעמא דמתני' דעד כאן לא גלי קרא דנדר חייל נגד חפצי שמים בין בביטול בין בקיום רק במ"ע דקילי אבל לא בל"ת דחמירא ועי' יבמות ז' ע"א לאו ל"ת חמור מיני' בפרש"י שם וז"ל שהרי לוקין **(דיני מלקות אין נוהגין בזמן הזה)** עליו משמע דלאו שאב"מ שאין לוקין עליו לדידן ל"ח מעשה כלל וכן ביומ' פ"ז עבר ע"ע ועל לאו הנית' לעש' לא זו משם עד שמוחלין לו ומשמ' דלאו שאב"מ דאין ל"ע הושוה לגמרי לעשה וכ"מ בכ"ת שם ומעתה אם בקיום הנדר יעבור על ל"ת שלוקין עליו בזה לא גלי קרא דחייל אבל בנותר שאין לוקין עליו וכן בלאו דלת"ג דשוין למ"ע בחומר ובענש נש גם לבעפ"מ חל הנדר כמו על סוכה ולולב וכן בקיום ל"ת תלוי ג"כ בזה אם הלאו הוא שוה למ"ע בחומר שבו אזי חייל גם בקיום דקסבר דיתורא דקרא אתי גם על קיום כמו על ביטול וע"כ לא חידש לן אלא על דבר הקל הוא דקא חייל אבל לא על ל"ת שלוקין עליו דחמור ל"ח הן בביטול והן בקיום אבל בכולל לא ניחא ליה לחלק בזה ולומר דע"כ ל"ח בביטול אלא על דבר שאין לוקין עליו ויתקיימו גם דברי ירושלמי בכולל בביטול מ"ע הוא דקא חייל אבל לא בביטול ל"ת שלוקין עליו שהרי חזינן דחייל בקיום אף על דבר שלוקין עליו לאיקומתא דר' יוחנן דמוקי לי' בכולל דה"מ עם דה"א ולהכי אם נאמר שגם בביטול מצוה ירד לדין כולל יחול נמי על ביטול ל"ת כשם דחל על קיום ל"ת ואין דומה לנדר דהרי התם הושווה המידה בין בקיום בין בביטו' ולעולם לא חייל רק על מ"ע דקילי משא"כ בשבועה דחייל בקיום גם על ל"ת מדוע לא יחול גם בביטול א"ו משום דליתא לתורת כולל בשום דבר ביטול גם על דבר קל וכשתדייק בלישנא דרז"ה שם תדע דמשום הכי מתחי' נחית לפרש שם דין שבועה דל"ח על קיום מצות ל"ת בין לקרבן בין למלקות דאין איסור חע"א והדר מפרש וכן בנשבע לקיים מ"ע השבועה והנדר חלין עליו לענין מלקות ולבסוף מסיים אבל במצות ל"ת אין הנדר חל עליו לא בביטול ולא בקיום ואמאי לא כייל מתחי' דלקיט לדינא דשבועה לחודא בעל קיום מצות ל"ת ולא מגרר גם

נדר עמו כמו בשאר בבא ולהנ"ל ניחא דטעמא דשבועה הוא משום דאין איסור חע"א ותו ליכא נפקותא לבין לאו שיש בו מעשה או שאב"מ אבל בנדר דגלי קרא דחייל אפי' נגד חפצי שמים רק דאמרינן דרק דעל דבר קל הוא דגלי רחמנא בין בביטול ובין בקיום אבל לא על ל"ת דחמיר מעשה ובל"ת שאב"מ דל"ח מעשה אזי חייל נדרו בין בביטול בין בקיום,. ומתכונת הדברים נשמע דהא דמסיים רז"ה אבל במצות ל"ת אין הנדר חל עליו לא בביטול ולא בקיום דלא מש"ל בחד גוונא דבקיום ל"ח בכל ל"ת דעלמא דחמירא כגון שלא לאכול מ"א ושלא יטמא וכדומה אבל בביטול לא משכחת לי' אלא בשכבר נטמא או שלבוש שעטנו ונדר שלא לפשוט ושלא יפרוש ובלא"ה צריכין לפרש כן דלא משכחת נדרא אלא בשוא"ת:

כח גם תדע דליכא נפקותא בין רז"ה ובין רמב"ן בביטול ל"ת אלא בטעמא דלרז"ה לא חייל משום דל"ת חמורה מעשה והוא בביטול בקו"ע דחומרא דל"ת מעשה הוא מפני שלוקין עליו ולרמב"ן הטעם הוא משום דביטול מ"ע הוא בשוא"ת משא"כ בל"ת במקום קו"ע אכן ממקור טעמם נשמע ממילא נפקותא רבה בקונם בקיום מצות לא תעשה שלא ללבוש שעטנז ושלא יטמא דלרז"ה דטעמא משום קילא וחומרא גם בקיים ל"ח שכן מצינו חילוק זה בעלמא בחלות איסורין בין קל וחומר שהרי לרבי בכריתות כ"ג וצם לר"י חמור על קל הוא דחייל ולא להיפך משא"כ לרמב"ן דמש"ה שביק במתניתין הנדרים לל"ת וקא נקט כולהו במ"ע משום שהוא שוא"ת משא"כ בקונם בביטול ל"ת דל"מ לי' לרוב אלא בקו"ע ומש"ה הוא דל"ח הא תינח בביטול אבל בקיום תו ליכא שום נפקותא בין קו"ע לשוא"ת דל"מ בכל חלות האיסורין לחלק בזה ועי', גם אפ"ל דלרז"ה גם בביטול מ"ע ל"ח במ"ע שיש בו כרת דחמורה ממלקות כגון בפסח ומילה משא"כ לרמב"ן דמ"מ אינו עובר אלא בשוא"ת ועי' בר"ן ח' ע"א ריש נדרים דס"ל כדעת רז"ה דשבועה חיילא בקיום מצוה למלקות ולא לקרבן משמע דס"ל דבקיום מצוה ל"ש בדין אין איסור חע"א ובמאי דס"ל דעל ל"ת ל"ח גם בקונם ס"ל שם דף י"ח כדעת רמב"ן ועי' בתוס' שם ד"ה גבי נשבעין לקיים את המצוה דסברי דגם בקיום מצוה אית בי' משו' חלות האיסורין ובדעת הרמב"ן דס"ל ג"כ כדע' התו' נדרים ח' דגם בקיום ל"ח שבועה לכאורה אפ"ל דטעמא דידי' לאו משום דגם בעל קיום מצוה יש בו משום דאין איסור חע"א אלא משום דקסבר כדעת תוס' מכות כ"ב ד"ה אמר וכו' דגם לענין מלקות בעינן לאו והן אולם א"א לומר כן דאכתי איתא בלאו סתמא דמ"מ יש בו מלקות גם לתירוצא של רמב"ן על שלא הנחתי תפילין קרבן הוא דלא מחייב בדבר מצוה בביטול אבל מלקות מח"ל לולא הטעם דבלא כולל ל"ח על האיסורין משום דאין אחע"א וכיון דקסבר דבקיום מצוה ל"ח גם למלקות

נראה דפליג גם בזה על רז"ה וקסבר כתוס' נדרים דגם בקיום מצוה יש בו משום אין איסור חע"א אבל מלשונו שם במלחמות נראה דעיקר טעמו משום דלא יחל דברו כתיב אבל לא נגד חפצי שמים בין בקיום בין בביטול:

כו אחרי שכתבתי כל הנ"ל אינה לידי ספר אבני מלואים ח"ש וראיתי שם שמכריע כדעת רשב"א וסייעתו דקונם ל"ח בקיום מצוה רק בביטול ודלא כדעת ר"ן נדרים ממאי דאמרי' בכריתות אקדשי' מיגו דניתוסף בה א"ה ולדעת ר"ן ת"ל דהוי א"ח וזכרוני שזה כמה הקשה לי אחי הרב החריף והבקי מהו' ח"י קו' הלז אמנם לדברינו הנ"ל סי' ז' דכתבתי שם דטעמי' דר"ן וכן הוא דעת רש"י כ' ע"ב ואף ר' יוחנן וכו' דנדרים חלים בקיום האיסורין משום איסור מוסיף דאיסור חפצא שגם דבב"ח לא הוי איסור מוסיף משום א"ה והטעם דכל היכא דמקושר המוסיף בעיקר החלות אין בו משום מוסיף וכולל כטעמי' דרמב"ם בפה מ ורמ"ע בתשו' רק בהקדש יש בו משום מוסיף דגבי הקדש אינו מקושר בעיקר החלות עי' סי' ג' א' ל"א וא"כ גם בנדרים ובנזירות אמאי אית בהו משום מוסיף וכולל הלא בנדרים מקושר איסור חפצא באיסור גברא וא א להפריש אחד מחבירו וכן בנזיר אמאי אית בי' משום כולל דאמרי' שם ד"ד דר"ש לטעמי' לתירוצא דאב"ע ואיירי בנשבע שלא אשתה הלא גם לרבנן אין בהם משום כולל כיון דא"א לנזיר לאסור באחד מהם ולהתירו בשאר כל עניני נזירות וחדשתי שם דעיקרא דמילתא דמשום מיגו הוא דאתינן עלי' דכחו של מיגו הוא לגרר את המבטל בהדי המקיים כדי שיתקיים כולו כמו דמצינו בכמה סוגיות הש"ס יעו"ש והא תינח לדידן דפסקינן כרבה גבי תאנים וענבים דאמרינן מיגו עי' נדרים י"ז ע"ב אבל לר' הונא דפליג על יסוד זה שם ולית לי' מיגו ושוין לדידי' חלות האיסורין שע"י עצמו לחלות האיסורין הבאין ממילא וכשם דהתם ל"ח היכא דמוסיף או הכולל מקושר בעיקר החלות ה"ה באיסור הבא ע"י עצמו ומעתה לק"מ דמסדר הש"ס רצה לפרש מתניתין דכריתות כי היכי דלא תקשי גם לר"ה דל"ל מיגו ומש"ה מפרש מטעם מוסיף דהנאה:

כז גם קושי' השני' שהקשה שם מכריתות כ"ג דכל חלב לד' לרבות קדשים קלים למעילה דבקדשי' איסור אע"א ות"ל משום דהוי א"ח ומ"ש בהג"ה שם דגם בנדרים ל"ח משום א"ח רק משום דכתיב לד' רק משום א"ח הוא דמפלגינן בין נדר לשבועה ומש"ה מצריכינן יתורא דלד' גם גבי קדשים ומדייק לן מדברי רמב"ן במלחמת ולא דק דהתם בביטול מצוה איירי אבל בקיום משמע דמצד הסברא חייל משום א"ח וגם בביטול משמע מפשטות השמועה דמצד הסברא הוי חיילא אי לאו משום דכתיב לא יחל דברו דמשמע אב"מ לח"ש דכן איתא שם להדיא בגמרא וא"כ בקדשים דאנן משום מעילה הוא

דמחייבינן לי' ולא משום לא וח"ד תו לא מצרכינן לרבוי' במקום דליכא למעוטי וממילא חייל מצד הסברא משום מוסיף דחפצא כדמשמע להדיא מדברי ר"ן נדרים דף ח"י (אבל לדעת רז"ה דס"ל דגם בקיום לא חל רק במ"ע אבל לא בל"ת בע"כ צ"ל דס"ל דיתורא דלד' קאי בין על ביטול בין בקיום, אבל לדעת ר"שי ור"ן ורמב"ן דחל גם על איסור חמור בע"כ צ"ל דמצד מוסיף הוא דקא חייל ובעיקר הקו' נ"ל דלא מיבעי למאי דאמרי' מעיקרא דרבי לית לי' איסור חע"א רק בחמור על קל ואפי בכולל ומוסיף שהרי קדשים איסור מוסיף הוא לרש"י ורמב"ם וכן הוא להדיא בתשו' רמ"ע דלרבי גם א"מ ל"ח אלא בחע"ק ולרבי גם באיסור מוסיף דחפצא ל"ח אלא בחע"ק ורק בקדשים הוא דגלי קרא דחל גם בקל על חמור וגם למסקנא שם דמקשי לר"ש דל"ל איסור חע"א גם במוקדשין לא קשי' קו' הנ"ל דת"ל משום א"ח הוא דחיילא דהרי לר"ש אף איסור מוסיף לית לי' ובירושלמי פליגי אמוראי בריש נדרים אם ר"ש בנדרים אם לא (ולדברינו הנ"ל תלי' מילתא בפלוגתא דר"ה ורבה בתאנים וענבים אם אמרינן מיגו אם לא ועי') גם למסקנא דירושלמי דר"ש מודה בקונם בע"כ צ"ל דטעמי' הוא משום גזה"כ כיון דלדידי' קלשא חלות האיסורין דגם במוסיף שאינו מקושר בעיקר האיסור ג"כ ל"ח וא"כ גם לרבה דאית לי' מיגו במקושר מ"מ איכא למימר דלר"ש לא עדיפי מיגו במקושר מן חלות איסורין דעלמא באינו מקושר דל"ח אפילו באיסור מוסיף רק משום גזה"כ דכתיב לד' הוא דחייל דקאי בין על ביטול בין על קיום מצוה וע"כ לא שמעינן אלא בקיום מצות עשה דהוי חמור על קל אבל לא על חלב דחמור ממעילה ומש"ה מצריכינן ליתורא דקרא לרבות דבקדשים חייל גם קע"ח וממילא לדידן דלא מפלגינן בין קדשים לחולין מינה הוא דילפינן דבאיסור חפצא חי לא בכל האיסורין אפילו בקע"ח:

כח ומעתה במסילה נעלה ונדרכה באורח סלולה להבין דעת רשב"א ותוס' בתירוצם השני בשבועות דף כ' ע"ב דנדרים חלים בביטול מצוה אבל לא בקיום ולאו ק"ו הוא דאם חלים בביטול משום שהוא איסור חפצא ומכ"ש בקיום כקושית הר"ן נדרים ח"י יעו"ש ועפ"י דברינו הנ"ל דבע"כ צ ל דטעמא דרש"י וסייעתי' דחלים בקיום משום מוסיף דחפצא שגם דבכל איסורין של תורה דממילא לא נכנס כעין סג זה בכלל מוסיף דמוסיף לא הוי אלא כשאינו מקושר בעיקר חלות האיסור שגם אם נדון דל"ח האיסור השני מ"מ כבר יתוסף על החתיכה זיכה בפרט אחד מן הפרטים אכן כשמסובב קשור במסבב לא הגיע לסוגי מוסיף וכולל באיסורין דממילא והא דנדרים חלים בקיום מצוה ומשום מוסיף דחפצא עובר בבל יחל דלעולם א"א להתקיים באחד בלתי התחברותם יחד והי' מק המידה לומר להיפך דלא יחיל איסור גברא וימשוך גם איסור חפצא

אתו ויסתלקו יחד כמו דאמרינן בב"ח אמנם עיקר הדבר כאשר צללנו במים אדירים וממעיינו התוס' דאינו דבר חדש אשר לא שיערו רבותינו האחרונים נ"ע ואמרנו ושנינו כ"פ דאלים בזה החלות שבא ע"י עצמו מאיסורין הבאין ממילא דבכל מידי דממילא כיון שמוסיף או הכולל מקושר בעיקר החלות נמצא דכשם דיש מקום לומר כשיחולו שניהם צמודים יחד המוסיף וגוף האיסור כן נוכל להתהפך ולומר דכשם דלא חייל האיסור עצמו כן מושך ומגרר גם המוסיף אתו ונסתלקו שניהם אבל בע"י עצמו דנחית לתורת מיגו דאלים לעולם כחו של המתקיים לגרור את המבטל אתו שיתקיימו שניהם ושלא יתבטל המקיים בהדי המבטל וכבר תקענו זה בראיות ברורות ואמיתיות בסי' ז' וזהו טעמא דרבה בתאנים וענבים כשנשבע על שניהם יחד שגם דלא נחית לכלל כולל דעלמא רק מטעם מיגו הוא דחייל כדמשמע ג"כ מפשטא דגמ' שם וא"כ מטעם זה עצמו הוא דירדו לחלוק על רבוותא דנדרים ל"ח בקיום מצוה דקסברי דבנדרים גופא אם אמר בלישנא דאיסור גברא דכיון שהזכיר נדר הוי איסור חפצא ממילא וכן הוא בירושלמי מובא במלחמת הנ"ל ונמצא דקשיר זה נעשה ממילא ומשום רצון התורה הוא דנגע בי' דבאיסור נדר יהי' לעולם איסור חפצא וא"ג יחדיו צמודים ולא יתפרדו הגם שהוא לא קיבל עליו איסור חפצא כלל וכיון שכן גם כל איסור קונם אף שהזכיר בחפצא כיון דלא מתלי תלוי בדיבורו כבר נכנס לכלל כל האיסורין דממילא דלית בהו משום מיגו ולכלל כולל ומוסיף ג"כ לא הגיעו מפני שמקושר האיסור חפצא שהוא המוסיף בעיקר החלות שהוא איסור גברא ועי', ובסברא זו עצמה הוא דפליגי דרבוותא דסבירי להו דקונם חייל בקיבל עליו שלא לאכול נבילות מפני שעיקר הדבר נעשה ע"י עצמו ומבטא שפתיו ולרש"י בלא זה ניחא דמשמע דפוסק כמ"ד בירושלמי דקונם שהזכיר בלשן שבועה לאו כלום הוא ועי' ר"ן רנ"ד שהרי מבואר בדבריו דגם שבועה שהזכיר על חפצא דינו כנדר וחייל אף בביטול מצוה משמע דהכל תלי' במבטא שפתיו עי' ברפ"ג בד"ה האומר מבטא וכ' ויש לדחות קצת ורשב"א וסייעתו דקסברו דל"ח בקיום מצוה משום דקישור עצמו נעשה על מוסדי התורה דאם יקבל ע"ע איסור חפצא לחוד לאו מידי עביד אבל בביטול מצוה דטעמא דמילתא משום שחפץ נאסר עליו והמצוה אקרקפתא דגברא הוא ומשום כן לו יהי' דאיסור חפצא רחמנא הוא דרמי עלי' ולא ע"י עצמו כבר נפקע המצוה מחפץ זה דכללא הוא דכל ל"ת שהוא איסור גברא בהדי איסור חפצא דנפקע המצוה מחפץ זה וכמו כל ל"ת שיש בו כרת דנדחת מצות עשה מפניו ול"א כיון דעשה דוחה לל"ת ונדחית האזהרה מקמי מ"ע ותו ליכא עונש כרת בלא אזהרה ואמרינן להיפך כיון דאזהרה זו בצירוף עונש כרת שבו מצומדים יחד נדחית מ"ע מקמה כן הדין

באיסור גברא בהדי איסור חפצא דנדחית מ"ע מקמי' אמנם קשיא לדעת רשב"א דלא חייל בקיום מצוה מטעם הנ"ל ובנזירות חייל אפילו בקיום ל"ת בנשבע שלא אשתה לתירוצו דאב"ע בנזיר דף ע"א לר"ש דל"ל כולל אולם נזירות לר"ש דאית לי' דאינו נזיר עד שיזיר מכולם והכל תלוי במבטא שפתיו וכל איסורו בא ע"י עצמו ונכנס בכלל סוג מיגו דעדיף מכולל ודמי לתאנים כשנשבע שלא לאכלם יחד אבל בנדרים לא ילפונן מיני' שגם דבנדרים הוי איסור מוסיף מפני חפצא מ"מ כיון דלא תלי' במבטא שפתיו דרחמנא הוא דהצמידם יחד ומש"ה לא נכנס לכלל מיגו כנ"ל ולר"ה דלית ליה דין מיגו כלל וכן לר"ל דלית ליה כולל באיסור הבא עי"ע וכר"ה ס"ל כדמוכח מקו' הגמרא שהקשה לר"י מכריתות דיש אוכל אכילה אחת ולא הקשה לר"ל היכא דנשבע על חלב בצירוף ד"א כאשר הוכחנו בסי' ז' אות ו' דר"ל כר"ה ס"ל וגם מסברא פשוטה נראה כן דהרי לדידי' עוד מגרעת לאיסור שבא ע"י עצמו מאיסור הבא מאליו והאיך יתעלה עוד ע"י מיגו וא"כ לר"ה ולר"ל בע"כ צ"ל דגזה"כ הוא בנזירות דחייל לתירוצו דאב"ע אכן קשי' דאכ"ד בע"כ ב"ל לר"ה ולר"ל דגם בנדרים קא חייל בקיום ל"ת כקו' תוספ' שבועות ד"ה בד"ה חומר דהא איתקש נדרים ונזירות אהדדי ותירוצם ל"ש לר"ה ור"ל כיון דלא שייך ביה כולל שהרי א"א להתקיים רק בצירוף כל דיני נזיר יחד ומיגו לית להו וכיון שכן נשמע ממילא דגם לרבנן דר"ש צריכין לומר בתירוצו דאב"ע דחד יתורא בנזיר אתי' לשבועה שלא אשתה כמו לר"ש ולרבנן אית להו תרי ריבוי כמו בתי' ראשון שם דאל"כ עוד יעדיף כחו של ר"ש בענין חלות האיסורין יותר מרבנן שהרי לר"ה ור"ל בע"כ צ"ל דלר"ש ילפינן נדרים מנזיר וא"כ גם בנדרים חייל בקיום האיסורין שהרי איתקשי אהדדי ומעתה אם נאמר דלתירוצו דאב"ע אזי לרבנן לא דרשינן יתורא דקרא לנזיר שנשבע שלא אשתה רק ללא נזר אלא בחד מנהון ובנזיר גופי' ל"ח אלא א' כיון דל"ל יתורא דקרא לזה ומסברא ג"כ ל"ח שהרי יצא מתורת כולל שכל דיני נזירות מצומדים יחד ומיגו לית להו וא"כ גם בנדרים ל"ח בקיום איסורין דמיתורא דכתיב בנדרים לא ידעינן אלא בביטול לדעת הרשב"א וסייעתו וא"כ עוד יעדיף כחו של ר"ש בענין חלות האיסורין יותר מרבנן דהרי לר"ש איכא יתורא בנזיר וילפינן בנדרים מיניה אבל לרבנן אם נא' דלית להו יתורא לזה א"כ בנדרים נמי לא חייל בקיום האיסורין (ובשלמא מנזירות גופא לא איכפת לן לדידן שהרי זה תליא במידי דפליגי באם לא נזר אלא מא' מהם ומש"ה לדידן דאית לן מיגו בתאנים וענבים משום שצרפם וקשרם יחד כן ה"ה בנזיר לר"ש שבא ע"י מבטא שפתיו ודמי לתו"ע משא"כ לרבנן דאפי' לא נזר אלא מא' מהם הרי זה נזיר מכולם ורחמנא הוא דהצמידם ולית ביה משום מיגו כנ"ל) ואנן איפכא שמעינן בכל סוגית הש"ס דלר"ש לא

עדיפא חלות האיסורין כמו לרבנן ועתה לא בנזירות לבדו יעות המיושרה אלא גם בכל איסורי קונם וא"ח דלר"ש יחולו על האיסורין משא"כ לרבנן אלא בע"כ צ"ל דלתירוצו דאב"ע גם לרבנן צ"ל דמודו לר"ש דחד יתורא לנשבע שלא אשתה רק דלרבנן אית להו תרי ריבוי דדרשינן מיין ושכר יזיר וחד יתורא אתי ללא נזר אלא מא' מהם וא"כ גם לרבנן ילפינן נדרים מנזירות אולם כן הוא לר"ה ולר"ל דצ"ל דגם לדעת רשב"א הנ"ל דל"ח בקונם על קיום האיסורין זהו לדידן דאית לן תורת מיגו וא"כ גם לר"ש לא ילפינן נדרים מנזירות דשאני נזיר דתלי' במבטא שפתיו ונחית לכלל מיגו משא"כ בקונם דא"ח וא"ג לאו בדידיה תליא ולרבנן דהשווה לדידהו נזירות ונדרים דתרווייהו לאו בדידי' תליא גם בנזירות ל"ח דלית להו רק חד ריבוי לענין נזירות גופא היכא דלא נזר אלא מא"מ ותו ל"ק דא"כ יעדיף כחו של ר"ש יותר מרבנן בענין חלות האיסורין בנזיר גופא שהרי זה עצמו מתלי תלי' בפלוגתא דלר"ש כיון דנזירות במבטא שפתיו הוא דתלי' ונחית לתורת מיגו משא"כ לרבנן כדלעיל בהג"ה אבל לר"ה ולר"ל בע"כ צ"ל גם לתירוץ השני בגמרא דלרבנן אית להו תרי ריבוי' וחייל בנזירות ובנדרים כמו לר"ל דאל"כ נעדיף כחו של ר"ש מדרבנן בנזירות ובנדרים במידי דלא תליא בסברתם ועי' היטב בזה וראה כי נכון הוא ויתיישב בזה היטב קושית שעה"ה בפי"ז מה' א"ב בד"ה תו ק"ל וכל האחרונים תמהו בזה דלר"ל קשי' מתני' דנטולה מן היהודים דלית ליה כולל באיסור שע"י עצמו וגם קונם ל"ח בקיום האיסורין לדעת רשב"א בתשו' הנ"ל והוא קושיא עצומה ולהנ"ל ניחא שפיר דלריש לקיש ולר"ה בע"כ צ"ל דקונם חייל על האיסורון כדמוכח מתירוצו דאב"ע וע"כ לא קא מפלגי אלא לדידן דפסקינן כרבה בתו"ע משא"כ לר"ה ור"ל גם הרשב"א וסייעתו מודים דקונם חל על איסורין:

כט בדברי תשובת רא"ש כלל ח' ס"ב במי שנשבע שלא למכור דבר משלו לפרוע חובותיו דאם קודם שהלוה נשבע צריך להתיר השבועה ואם לאחר שלוה נשבע דל"ח שבועתו כלל דהוי נשבע לבטל המצוה והיקשו דיחול ע"י כולל של ב"ח שילוה לו אח"כ ועיין בקצה"ח סימן ע"ג סק"ג שהאריך שם להחזיק את דבריו ת"ד דנשבע בליל פסח שלא יאכל מצה דל"ח בכולל משום שכבר חל עליו המצוה והוי ש"ש ול"ח בכולל רק באחת משתים או כשנשבע קודם פסח דאו כיון דאשכח רווחא כבר חיילא ותו לא פקע או כשנשבע במפורש שלא יאכל מצה של מצוה ומצה עשירה כיון דפירש להדי' על דבר המותר ומביא ראיה לזה מנשבע שלא יישן ג' ימים ושלא יאכל ז"י ולמה אינו חל ע"י כולל שהרי כולל בתוכו יום ויומים א"ו דל"ש בזה כולל כיון דמעולם לא היה שבועה על דבר היתר בפני עצמו אלא תיכף שבועתו לשוא יצאה כיון דצריך לאכול תוך ז' ימים

ומש"ה אין השבועה חלה כלל וא"כ ה"ה בנשבע שלא יאכל מצה בלילי פסח ובזה מיושב שם קושית ח"צ מתוס' בנשבע שיאכל נג"כ דהתם שאני דפי' על דבר היתר בפ"ע ומזה יצא לדון דכל הפוסקים מודים בזה ול"מ מי שחולק בזה רק הריב"ש בתשובה יעו"ש ולפענ"ד כל דבריו תמוהין בזה שהרי גם לדבריו בנשבע שלא יאכל מצה כל השנה חייל בכולל היכא שנשבע ק"פ וכן מפורש ברמב"ם בפ"ה מה"ש ה' ח"י ולדבריו ג"כ קשיא מנשבע שלא יאכל ז' ימים שהרי כבר אשכח רווחא בימים הראשונים וגם עיקר קושי' לק"מ דהתם הרי הוא כנשבע להמית א"ע כמבואר בר"ן בפ"ג דשבועות והאיך נופל כלל בזה דין כולל כיון דסוף סוף נכריחנו לאכול כמצוה עליו דאין לך דבר שעומד בפני פ"נ וא"כ הרי נשבע לשוא שהרי יוכרח לעשות עפ"י התורה להיפך מאשר נשבע וכל היכא שנשבע כנגד המצוה עליו עפ"י התורה זהו עיקר ש"ש כדתנן בנשבע שלא יאכל מצה ושלא יעשה סוכה וכו' ולא דמי לשאר דבר מצוה דכיון דחייל בכולל אזי יתקיים שבועתו לגמרי משא"כ בנשבע שלא יאכל ז"י כיון דסוף סוף יצטרך לעבור גם מה שעלה על דעתו להשוות כה"פ לזה עיין ברמב"ן במלחמות ור"ן ספ"ג דשבועות שהקשו לדעת הרי"ף דא"צ שיהיה ההן והלאו בחד לישנא מהא דלא הנחתי תפילין היום שהקשו בגמרא מי איתא בלא אניח ולדעת הרי"ף וסיעתו הרי איתא בלא אניח סתמא דחייל בכולל והרי התם נשבע בזמן חיוב דהיינו ביום חול כמבואר בתוספ' שם דף כ"ה ע"ב ד"ה מי איתא ודוחק לומר דאיירי בנשבע בלילה דמנ"ל להקשות ולבנות דיק ויסוד חדש מזה דחייל בכולל לענין מלקות אבל לא לקרבן יעו"ש והנראה לפענ"ד בזה עי"ש בקצה"ח ס"ק ד' שמביא בשם כה"ג להקשות על הרא"ש דגם כשנשבע קודם שלוה אמאי לא הוי ש"ש דומיא דנשבע שלא אעיד לך עדות ושלא יתעטף בציצית הגם שדבר ספק בשעתו דאולי לא ידע לו שום עדות המועיל ולא יהיה לו בגד שמחויב בציצית אפ"ה כיון דנשבע לעשות דבר שעומד בספק כנגד הדת הוי ש"ש וגם בעיני היה דברי הרא"ש בזה להפליא ולכן נראה דטעמו דרבינו דכל היכא דאפשר לפרש דעתו הסתומה שלא נשבע נגד הדת מסתמא אחזוקי ברשיעי ל"מ וה"נ אמדינן דעתו שהיה רק להחזיק בשלו ולא להבריח מב"ח וכשילוה אזי יודיע למלוה את אשר נשבע וכשידע המלוה מזה ואעפ"כ ילוה לו הרי זה כמוחל לו מקצת שעבודו ממה שקשור ועומד למכור בעצמו כדי לפרוע ובכותב לו דו"ד אין לי על ש"ז וכשיודיע לו תו לא נשבע לבטל את המצוה משא"כ כשכבר לוה ולא הודיעו דנשבע להדי' לבטל את המצוה וגם בכולל ל"ח בזה עפ"י דברי רמב"ם בפ"ד מהשו"נ דבכולל ומוסיף בעינן כשכבר הוא בעולם ולא בדבר שמסופק לנו בשעת חלות דאולי לא יבוא לעולם וא"כ האיך מצי למיחל מעתה מפני שכלול על ב"ח

שילוה מהם אח"כ שגם עליהם לא יחול רק כשיודיעום ומסתמא לא יבוא לכלל מציאות ומי פתי יסור הנה וילוה לו וגם כשספק שקול אפשר ג"כ דל"ח שהוא כדבר שלב"ל עדיין בשעת חלות השבועה ול"ד לדברי רמב"ן וריטב"א קידושין בכ"ג שבא על אחותו אלמנה דהוי איסור מוסיף לגבי כה"ג שיתמנה תחתיו ועי' סי' ב' מש"ש דהתם עיקר מוסיף הוא ע"ג והוא כבר בעולם הגם שעדיין לא נשלם בכל מקרה הצריך לזה תו איכפת לן במקרה שעודנו לב"ל אבל בכולל שהוא מפני שחל על חתיכה אחרת והיא הלואה שילוה לעצמו אח"כ שהיא החתיכה בנידון זה וכל שעודנו החתיכה זו איננו בעולם כבר יצא מתורת כולל ומהאי טעמא נראה במי שכבר נשבע על תאנים שישנם בעולם ואח"כ נשבע על תנאים שישנם בעולם ועל ענבים של שמעון שיגדלו בשנה זו דל"ח בכולל כיון דשם החתיכה המה הענבים ועדיין לא באו לעולם ולא איכפת לן במאי ששמעון ישנו בעולם דאין עיקר שם החתיכה על שמעון ועיין, אח"כ מצאתי בתומים דפש"ל דבכה"ג לא הוי כולל מסברא דנפשי' יעו"ש בסק"ד גם ראיתי שם דפש"ל דבנזירות ל"ש כולל משום דא"א להתקיי' הכולל לבד זולת עיקר האיסור וכבר הארכנו בזה בסי' ו' יעו"ש ובמחכ"ת נעלם מעין קדשו הא דאיתא להדיא בנשבע שלא יאכל תאנים וענבים יחד כשיעור שלם מכל אחד דחייל בכולל עי' נדרים י"ז ור"ן שם ותוס' שבועות כ"ח ע"ב ד"ה שבועה שלא אוכל תו"ע ולדעת תוס' יש ליישב דבריו דגבי נזיר כיון שנשבע סתם שאשתה לוג ואח"כ אמר הר"ן הרי זה דומה לנשבע שלא אוכל תשע ואח"כ נשבע ש"א עשר בככרות סתם דלא הוי כולל משא"כ בתוע"נ הוי ככרות ידועים אבל מ"מ עדיין לא מתורץ דהא כולל טומאה ותגלחת דלדידן גם בב' שמות איתא לכולל עי' סי' ג' אות ל"ח: (נשמט מלעיל אות זיי"ן)

ל עיין כ"ג ע"ב בתוס' ד"ה דמוקי לה כד"ה וכו' וז"ל וא"ת ולוקמי במפרש וכד"ה וי"ל דאי במפרש לא מיתוקמי מתניתין כר"ע דמשמע הא סתם פטור עכ"ל וקשה לי דא"כ גם לאוקימתא דידי' דמוקי לי בכולל מי ניחא דהא לר"ע א"צ לכולל כלל לתירוצם השני דקו' קאי לר' יוחנן דנוקי לי' כשלא כדה"א ובמפרש אליבא דרבנן ובסתמא לר"ע וא"כ בע"כ צ"ל דכשם דלר"ע קאי בסתמא על ח"ש והטעם משום דהואיל דמפרש חייב סתמא נמי חייב הוא הטע' עצמו גם על שכדה"א וכן הוא במהריב"ל ובשלמא לתירוצם הראשון דקאי על ח"ש ניחא דמתניתין מיירי דאכל כשיעור שלם ומשום ח"ש לא נכנס לסוג דכולל על כשיעור כמובא ברמב"ם הנ"ל ה' ז"ח וטעמא דמילתא בארנו בסי' ג' או' ל"ד משום דכ"ז שהוא לפנינו והוא בשיעורו וגם בשעה שאכלו בכדי אכ"פ מתלי תלי דהרי חזי לאצטרופי וכשעבר והלך לו שיעורו דאכ"פ אזי נתברר שהוא רק ח"ש ואם כבר

חלף והלך לו אבל בשלא כדה"א דחייל גם בעירב בו דבר מר כמבואר ברמב"ם פ"ה מה' יה"ת ובפ' י"ד ובפ"ח מה' מ"א הוי מוסיף גמור כמבואר גם בש"א סי' ע"ו וא"כ גם לר"ע א"צ לכולל כלל דבלא כולל הוי ג"כ א"מ לשלא כדה"א ואפי' כשאכלו כדה"א יתחייב משום מוסיף ויש ליישב דר"י ס"ל אליבא דר"ע דא"ל כריה"ג חולין ק"א ועיי"ש בפי' רש"י דדוקא בכולל ומוסיף הוא דחייל דאז הוי כא"ח וה"נ מש"ה צריכין לכולל כי היכא דליהווי, א"כ וא"מ צמודים יחד ואז הוא דחייל אבל בחד לחוד ל"ח ועי' סי' ז' א"ט שכתבנו שם ליישב קו' הר"ש מאיוורא בסיגנון זה כ"ד ד"ה האוכל נבילה עי' לקמן סי' ג' מן א' כו' עד א' למד מה שכתבנו שם בביאור רחב ועמוק בעזה"י:

לא עיין בתשו' הגאון הקדוש מוהע"א זצוק"ל סי' ס"ה וז"ל ובזה מרווחנא ליישב דברי תוס' כריתות דף י"ג ע"ב ד"ה ארבע חטאות וכו' מ"מ השתא דנשחטו ונזרקו וכו' ותמה הבה"ז הא בשבועות פרכינן והא מוקדשים וכו' ומשני בבכור וראיתי בכמה ספרים ישוב הגון ונכון דסוגיא דשבועות אזלא למ"ד אכלה כולה אין נשאלין עלי' וא"כ גם בשבועה השתא ליתא בשאלה וע"כ דלא חשב כיון דמעיקרא הי' איתא בשאלה ולזה פרכינן שפיר והרי מוקדשים דג"כ מעיקרא הי' איתא בשאלה ודברי תוס' הנ"ל לפי ההלכה דאכלה כולה נשאל עלי' שפיר י"ל דלא חשב מה דעתה איתא בשאלה דהיינו שבועה אבל קדשים השתא אחר זריקה ליתא בשאלה ואך עדיין יש לפקפק דמ"מ גם למ"ד אכלה כולה אין נשאלין עלי' הו"מ לחלק דשבועה לא חשב דהא בשעה שאוכל ועבר האיסור איתא בשאלה ולא חשב אוכל איסור דאיתא בשאלה אבל מוקדשים אוכל איסור דליתא בשאלה בשעת האכילה כיון דכבר נזרק דמו וכו' עכ"ל על קו' בה"ז הנ"ל ישבתי כן בימי חורפי ומה שעמד בזה מרן הגאון הקדוש זצ"ל נראה עפ"י דברי רשב"א גיטין דגם בע"ד רבים היכא שכבר עבר יש לו התרה כמו לדבר מצוה וכן מוכח ממס' מכות ך"ב וליתני כגון דאומר שבועה שלא אחרוש בין ביו"ט בין בחול ומתרץ הש"ס מידי דאיתא בשאלה לה ל"ק ועדיין קשה דליתני כגון שנשבע בכולל עד"ר וכן בשבועות בסוגיא דמשני ג"כ כן א"ו דלאחר שאכל כזית ישנו בשאלה כי היכי שלא יעבור למפרע ותו ל"ק דהו"מ לחלק דגבי שבועה איתא בשאלה בשעה שעבר האיסור ואיסורו קל משא"כ במוקדשים דז"א דעדיין קשה דליתני כשנשבע עד"ר:

חדושין ריש פ"ג דשבועות

א שבועות פ"ג דף ך' עי' רש"י ד"ה איסור מתפיס בשבועה ועי' בתו' שם מה שהיקשו ועי' מהרש"א שהיקשה על מה שאיתא שם ואף ר"י סבר כרבא דאמר מבטא לא אוכל לך איסר וא"ל שבועה ולשיטת רש"י אין שום ראי' מר"י ולפענ"ד נראה בכוונת דברי רש"י

לאביי דין איסר הוי כמו מתפיס בשבועה בזה הלשון עצמו שאמר בלשון איסר שדייק רש"י בלשונו הטהור שאמר איסר עלי ככר זה ורש"י סובר בזה כדעת הפוסקים דשבועה שאמר בלשון נדר או להיפך מועיל מטעם יד עי' ר"ן ריש נדרים ונראה דזהו דוקא באומר ככר זה עלי בשבועה מפני שמתקנין את לשונו המקולקל ודנין על לשונו תורת יד אבל אם נשבע על ככר כדינו בלשון שבועה ואח"כ אמר ככר זה עלי כזה שעתה חסר אף מן יד עצמו שזה תלוי רק בסברא דאם מתפיס בשבועה מועיל אף מצד הסברא דהוי כמוצא שבועה מפיו דמי בלי שום גרעון וחסרון באם התפיס אגברא כגון שנשבע ראובן והדר שמעון ואמר אף אני כמוך אם מהני מצד הסברא אז מהני ג"כ אף בהתפיס בלשון נדר מטעם יד משא"כ אם מתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי רק דרחמנא גלי לן דמועיל אף שלא הוציא שבועה מפיו אז אמרינן מה דגלי גלי דדוקא בלשון שבועה מהני דאף על מתפיס גופי' רק תורת יד עליו לפי שלא הוציא בפיו וממילא אם אמר בלשון נדר לא מהני מידי דזהו לא גלי רחמנא דהוי כיד ליד ועי' ריש נדרים הא דאקשינו התם הא יד לקרבן קתני דמוכח שם דלא אמרינן יד ליד דיד לא מהני רק בחסר העיקר אבל היכא דחסר קצת מיד גופא פקע מני' תורת יד ולא מהני מידי דמעיקרא מתרצינו התם דהרי הוא לבד לא מהני דאמרי' ה"ה דהפקר קאמר וצריך להבין דמה בכך הא לאביי אף ידים שא"מ הוי' וצ"ל דמעיקרא קסבר דהוי יד לנדר וכיון דבנדר צ"ל הרי הוא עלי קרבן ובאומר ה"ה עלי מהני מדין יד ועתה שאמר ה"ה ולא אמר עלי וחסר אף מיד עצמו למ"מ דהוי כיד ליד וע"ז מקשינן והא יד לקרבן קתני דהיינו קרבן ממש ואז הוי הרי הוא יד שלם בלי שום גרעון רק שנוכל לומר דילמא דהפקר או דצדקה לא איכפת לן בזה לאביי דשא"מ הוי' וע"ז מתרץ באמת אם אמר הרי הוא שנים איסורין דהוי יד שלם לקרבן ממש ועי' ונמצא לפ"ז לא אשכחן נפקותא לדידן אם מתפיס מועיל מצד הסברא או מחמת יד רק אם מתפיס בלשון נדר אבל אם מתפיס בלשון שבועה בודאי מועיל דלא גרע מיד ולפ"ז סובר אביי דגם בלשון איסר נופל ספק הזה לפי שלא הוציא לשון שבועה מפיו והוי רק כמתפיס אלא שחיסר התפסה כמו בנד' אם אמר הרי עלי ולא אמ' כקרבן ולא מהני אלא מדין יד וממילא ל"א בלשון נדר באמר איסר ככר זה עלי א"ד דגם במתפיס גופיה הוי כמוצא ש"מ ומהני אף בלשון נדר ואיסר ומתפיס עולים במשקל אחד ובזה אתי שפיר מה דמספקא ליה הכא לקמן פשיטא ליה דהוי כמש"מ ועיין, ומיושב שפיר קושית מהרש"א הנ"ל בהקדם דברי רלנ"ח מובא במ"ל פ"א מה"נ אם אומר איסור עלי כאימא דהוי נדר כיון שאומר לשון נדר מפורש בלשון איסור שוב לא איכפת לן במה שהתפיס בדבר האיסור והמ"ל הכריע שם דזה תלוי בדברי ר"ן אם דין עיקר נדר הוי בלא

התפסה רק ע"י לשון איסור אז הוי נדר משא"כ אם עיקר נדר הכתוב בתורה הוי ע"י התפסה דוקא רק שמועיל בלא התפסה מדין יד וזהו דוקא בלא התפיס כלל אבל אם מתפיס בדבר איסור למ"מ ולפ"ז שפיר מייתי ראיה דר"י כרבא ס"ל מדנקט דין מבטא ודין איסור כחדא וקתני על תרווייהו דהוי שבועה ע"כ חד דינא לתרווייהו ולאביי יש מרחק רב ביניהם דבאומר מבטא לא אוכל לך אף אם התפיס בדבר איסור הוי שבועה דמבטא לכ"ע הוי שבועה מפורש ולא איכפת לן אם מתפיס ג"כ בד"א דלא פקע מיני' חיוב שבועה ובאיסור לא כן הוא דהוי רק התפסה אלא שחיסר את התפסה משא"כ אם מתפיס בפירוש בדבר האסור אף שאמר לשון איסור לא מהני לאביי דבשלמא לעיל בברייתא פסקא פסקא קתני ואזיל אבל ר"י כללם יחד ע"כ כרבא סבירא לי':

ב עיין תוס' ד"ה כל שמביאים כו' בסה"ד דשעטנז נוהג בנשים ממס' ביצה ויש לפקפק קצת דהא סתמא קתני שמשלחין אף למי שאין לו אשה ובנים ונשים הוו כעם אחר עיין שבת ס"ב פ' במה אשה ועי' תוס' דף קכ"ז ד"ה כיון וכעת לא עיינתי בזה ולפענ"ד ראיה מהא דמשני בברכות דף ך' דגדול כ"ה אינו אלא בשו"ת והקשו תוס' מטומאת כהן ותירצו לפי דהוי לאו שאינו שוה בכל ואם שעטנז אינו נוהג בנשים אמאי ברואה כלאים בבגדו פושטו אפי' בשוק:

ג שם דף ך"א בגמרא אמר ר"י כל ל"ת שבתורה לשב"מ אין לוקין עליו וכו' עי' במ"מ פרק י"ג מה"ש ה"ב שהקשה קושי' תוס' מחסמה בקול ותירוצם לא שייך לרמב"ם עיי"ש בלח"מ ותירץ שם וז"ל ואפשר הי' לו לומר שכל לאו שא"א בו מעשה אלא דיבור שאין הדבור קרוי מעשה אבל חסימה כיון שישנה במעשה גמור אף החסימה בקול היא כמעשה ועיין בלח"מ שהקשה ממס' סנהדרין שהק' הגמ' מחסימה ומתרץ ג"כ בעדים ישנו במעשה ע"י כתבם ולפ"ז מוכח מהמ"מ דלא כרמ"א בסי' ר"ו דשבועה בכתב חייב דא"כ אמאי קתני נשבע ודוחק לומר למ"מ תרווייהו בעינן דומיא דחסימה שנעשה מעשה ע"י וגם כיון שאפשר במעשה גמור אז חייב משא"כ בחד מינייהו ועי' במ"ל פ"ד מה"מ שפוסק לדעת מ"מ בעדי ריבית אף בלא שטר הוי לאו שיש בו מעשה כיון שאפשר ע"י מעשה ועי'.

ד שם דף ד' ע"ב שוא ושקר אחד הן וכו' אלא הכא למה"ל אלא כשם של קה על שוא כך לוקה נמי ע"ש כלפי לייא עיי"ש וקשה לדעת הפוסקים בעובר על שבועה להבא שפסול לכ"ד עי' סימן ל"ד א"כ נוכל לומר דאחד הן לענין זה דפסול בשקר כמו בשוא ואפשר לומר לפי שעדיין לא יתורץ אליבא דרבא בפרק ז"ב דאוכל נבילות להכעיס כשר לעדות ולדידי' גם בשוא כשר לעדות אך עדיין איכא נפקותא דבשניהם פסול לשבועה

דגם רבא מודה בזה והטעם מבואר בתוס' ח"ו ע"ב ד"ה ואפי' ונראה מכאן ראי' ברורה לדברי תוס' ב"ק ך"ח ד"ה ותרי כפילי עיי"ש דחשוד עה"ש מדרבנן הוא דמיפסל והכא איירי בדאורייתא:

ה כ"א ע"א והווי בי' ר' אבוהו האי ש"ש היד וכו' ואלא דאמר שבועה שאוכ' ולא אכל האי מי לקה ולכאורה קשה דלמא לעולם שקר בלהבא ורבי רחמנא שקר למלקות כגון בנשבע שלא אוכל ככר זה אם אוכל זה ואכלי' לאיסורי' והדר אכלי' לתנאי דלר' יוחנן לקי כדאיתא לקמן ד"ח ע"ב וגלי לן קרא דהתראת ספק ש"ה וצ"ל כיון דלאו מחד טעמא הוא לא שייך ביה לומר אם אין ענין לשוא תניהו ענין לשבועת שקר דבשוא גלי לן קרא דלקי אף שאין בו מעשה ובשקר הוא חידוש אחר דלקי **(דיני מלקות אין נוהגין בזמן הזה)** על התראת ספק:

ו כ"ב ע"א תוס' ד"ה והרי הקדש תימא וכ' ולפענ"ד לא הבנתי קושייתם דנראה אם לא נמצא עוד שום איסור במדבר ואוסר שוב אין שום ראיה כיון דחמיר דעתו אבל שהוא כמו שפירשו תוס' ד"ה היך עיי"ש דעדיין לא נודע חומרא דשבועה בזה ומי יבא בצל שדי שדי לו בשס"ה ל"ת ולא יותר וע"כ הפי' כיון שמצינו הרבה חטאים חלוקים בעושה מעשה ויש מהן שמביא קרבן ויש מהן שפטורים מקרבן וגם מצינו חטאים חלוקים במדבר ואוסר כגון נזיר וקונם ונשבע ובכולם פטרה רחמנא מקרבן רק בנשבע, ומזה נראה צד חומרא בשבועה משא"כ בשאר מדבר ואוסר אף שאסרם רחמנא לעבור עליהם בענין למלקות מ"מ אין בהם קרבן ומזה מוכח דע"כ איירי ר"ע בנשבע שלא אוכל ואכל דבכה"ג מצינו מדבר ואוסר שהזהיר רחמנא כמו בנזיר ובקונם וע"ו שפיר הקשה מהקדש משא"כ אם נאמר דצד חומרא בשבועה הוא בנשבע שאוכל ולא אכל דלא מצינו קרבן בכה"ג כיון דלא מצינו שגם איסור בכה"ג במדבר ואוסר רק בשבועה שוב לא נראה שום חומרא בשבועה ממה שלא אסר לן רחמנא עוד איסורין וא"ל דהכי מצינו איסור בל תאחר במדבר ואוסר באומר הרי עלי קרבן ולא הביא עד לאחר שלש רגלים דדומה לנשבע שאוכל ולא אכל אך ז"א דאינו דומה כלל לנשבע שאוכל דהרי אם ישבע שיאכל היום ועבר היום ולא אכל שוב אין עליו שום חיוב לאכול והתם אף שעבר זמנו מ"מ חיובו אקרקפתא רמי עלי' והוי כלוה מחבירו ולא פרע בזמנו רק בקרבן חייב מלקות על שלא הביא בזמנו אבל מ"מ לא הירס וסתר את חיובו וממילא לא דמי לשבועה משני טעמים חדא כיון דלא אפשר לו להחליף את חיובו ועוד דאין זה מדבר ואוסר רק מדבר ומחייב וגם בהדיוט יכול לחייב א"ע בדיבורו אף בדבר שאינו חייב וגם אין לומר דהרי מצינו בריש נדרים בל תאחר דנזיר באומר לא אפטר מן העולם וכו' דגם זה דומה לנשבע

שלא אוכל ואכל כיון דהנזירות חל עליו מיד והוא שותה יין ומטמא למתים ואף בנזיר בה"ק ג"כ הוי בקום ועשה והראיה דלוקה על הטומאה לר"י וא"ל דר"י לטעמיה דסובר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו דהא גם לריש לקיש היה חייב מלקות רק דסובר כיון שפטרו רחמנא מקרבן טומאה מיעטה מכל דין טומאה אף ממלקות או ללישנא קמא סובר שלא חייל עליו נזירות כלל בעודו בבה"ק וכן מבואר בתוס' נזיר י"ז ע"א ד"ה מוחל דכ"ע חייל בסה"ד וכן ג"כ מובא בדבריהם דהוי לאו שיש בו מעשה במה שאינו יוצא משם עיי"ש בד"ה אילימא וכו' בסה"ד ועי' מכות ך"א ד"ה ואפי' וגם א"ל דמצינו בנותר שעובר בלא תותירו דזה ודאי כיון שנזרק הדם ונעשה בו מעשה ששוב לא מהני בו שאלה כדאיתא להדיא במס' כריתות דף י"ג ע"ב בתוס' ד"ה ארבע עיי"ש ואין זה מדבר ואוסר וצע"ג:

ז

ז שם ד"ה אבל בקונמות ד"ה בכ"ש תימא דחמיר קונם מהקדש וכו' ולפענ"ד גם בזה לא הבנתי דבריהם כיון דקונמות כמפרש דמי כמבואר לעיל והרי יכול לאסור א"ע בקונם אף זריקות אבן וקונם פה לדיבורי אף שאין בו שום הנאה למתפיסו בהקדש והוי כאומר אני אוסר על עצמי הנאה משו"פ או זריקת אבן כנהנה הנאה גמורה מן הקדש ואפשר לומר דס"ל דהתם שאני כיון שאין בזה שום הנאה ומתפיסו בהקדש חייב קרבן על הזריקה ועל דיבורו כנהנה שו"פ מן הקדש אבל בנהנה פחות משו"פ אף דהוי כמפרש מ"מ מנא ידעינן שהתפיס כאלו נהנה שו"פ דילמא לא התפיס רק באיסור שבו ולא לקרבן כמו בהקדש שאסור בפחות משו"פ וקרבן חייב רק בשו"פ ובקל יש לחלק מהא דאמרינן לעיל בהתפיס ביום שנהרג בו גדלי' ב"א דמבואר בפוסקים דאמרינן בחמיר שבו הוא מתפיס ועי':

ח דף כ"ה פ' ש"ש אמר אביי ומודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואישתכח דלא ידע דפטור עי' בש"ט ובדברי רב אלפס שפירש קו' הגמ' וז"ל והדין פירושה כיון דאקשו לי' רבנן לאביי ואימא במזיד מחייב חדא בשוגג מחייב תרתי חדא משום שבועות העדות וחדא משום שבועת ביטוי ואהדר להו לאו היינו דאמרינן לכו לאחת אחד אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים שמעינן מיני דסבירא לי' לאביי דלאו דבעינן למהוי כנגד הן בשבועת ביטוי איתי' בלאו דשבועת העדות שהיא שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דאיתא בלאו והן והוה סליק אדעתין דמחייב עלה תרתי חדא משום שגגת שבועת ביטוי וחדא משום שגגת שבועת העדות ולהכי איצטריך קרא למכת' לאחת למעוטה לשגגת שבועת ביטוי דלא ליחייב עלה בהדי שבועות העדות

למיהוי תרתי ואקשינן עלי' היכי אמרת דהוי סליק אדעתין דמחייב תרתי באינו יודע לך עדות חדא משום שבועת ביטוי וחדא משום שבועת העדות דמשתכח לה בשבועת ביטוי דאיתי' באינו יודע לך עדות והא את הוא דאמרת מודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע דפטור הואיל דליתי' באינו יודע לך עדות משום דהויא לה שבועת שקר ולהכי איפטר לי' בהן דשבועת ביטוי משום דלאו דאינו יודע לך עדות לאו לשבועת ביטוי אלא לשבועת העדות היא ומשום שבועת העדות הוא חייב ולא משום שבועת ביטוי והיכי הוי סליק אדעתין לחיובא תרתי חדא משום שבועת ביטוי ואין לשבועת ביטוי באינו יודע לך עדות שום שבועה בעולם ולמאי איצטריך קרא למעוטה דלא תהוי תרתי עם שבועת העדות ועמדה הקו' וכו' ודבריו נפלאים באוני כל שומע כאשר תמצא, בדברי רמב"ן ור"ן ובעה"מ וז"ל ואינו נכון ומדוקדק כהוגן דקא מקשינן ממסקנא למאי דסליק אדעתין מעיקרא ואין זה דרך קו' ובהדי' חזינן דאיצטריך קרא למעוטי דהא אנן אי לאו דמעטי' קרא לשבועת ביטוי מאני יודע דכתיב לאחת אפי' מאינו יודע לא הוי ממעטינן לי' דהכי קאמרינן מעיקרא ומודה רב באיני יודע שפטור משום דליתא באינו יודע מדמעיטא קרא מלאחד ואנן בעינן בשבועת ביטוי לאו והן הילכך פירוש זה שפי' הרב ז"ל אינו נכון ולפענ"ד נראה לתרץ דבריו על מכונם דאיתא לקמן דף ך"ו בעא מיני רבא מר"ן איזהו שגגת ש"ב לשעבר וכו' עיי"ש היטב עד אפילו רבנן מודו ועיי"ש בתוס' ד"ה אפילו וכו' בסה"ד והשיב לו רשב"ם דה"פ הא מני מונבז היא אבל לרבנן משכחת לה בענין אחר כגון דאמר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל אי יודע אם יש בה לאו אם לא וסבור שיש בה עשה וקשי' לר"ת דהכא בשמעתין מסקינן דאפילו לרבנן שגגת קרבן שמה שגגה וי"ל דלית לי' דאביי וכו' עכ"ל ועי' שבת ס"ט ע"ב תוס' ד"ה הא מני ולאחר שישים המעיין עיונו בכל המקומות שציינתי וישקול בפלס מאזני צדק התמצית העולה מדבריהם ימצא דלדידן דפסקינן כר"ן אזי אינו חייב גם בשבועות ביטוי לשעבר רק כשישגוג בקרבן אבל בשגגת לאו לא מיקרי האדם בשבועה שהרי כל בעלי תוס' לא ירדו לחלק בין שגגת לאו וכסבר שהוא בעשה לאומר מותר לגמרי רק שרשב"ם המציא זאת כדי לתרץ לאביי אליבא דר"ע אבל לדידן אמרינן דכל כה"ג לא מיקרי האדם בשבועה ועי' תוס' ד"ה ואי דלא ידע כו' תימא תיקשה לי' אמתניתין דפ' ש"ה דתנן על שגגות עם ודון העדות וי"ל דשמא פשיטא לי' לש"ס בשבועת העדות דשגגת קרבן שמי' שגגה דאפי' מזיד חייב בו אבל שבועת ביטוי סלקא דעתך דלא שמי' שגגה דכיון דמיפטר במזיד מקרבן בעינן שגגה מעליותא וכו' עכ"ל ומדבריהם מובן דאביי סובר כן לקושטא דגבי שבועת העדות מחויב בשגגת קרבן אבל בשבועת

ביטוי לשעבר אינו חייב עד שישגג בלאו שבה דבלאו הכי א"א לצדד חיוב שבועה גבי שבועות ביטוי לשעבר דשגגת קרבן ל"ש שגגה לאביי דשגגה מעלייתא בעינן וכדברי תוס' הנ"ל לס"ד אליבא דר"ן כן סבירא לאביי אליבא דאמת ולפ"ז קשי' לאביי דס"ל דלולא דמעטה רחמנא מלאחת דאינו חייב שתים מחייבינן לי' משום שבועות ביטוי ומשום עדות דהיכי משכחת לי' שיתחייב שתים דאם שגג בקרבן אינו חייב אלא משום עדות דחייבה רחמנא אפי' במזיד גמור ומש"ה מחייבינן לי' אפי' בשגגה כהאי דקרובה למזיד משא"כ בביטוי לאביי ואם שגג בלאו שבו תו לא נוכל לחייבו משו' עדות רק משו' ביטוי דגלי רחמנ' דחיי' קרבן בשגגה כהאי דלא מש"ל לאביי אלא היכא דלא ידע שהוא בלאו רק כסבור שהוא רק באיסור עשה ונשמע מזה דגם כה"ג מיקרי אדם בשבועה גבי ביטוי אבל בעדות דמשכחת לי' בל"ז אזי אמרינן מצד הסברא דכה"ג דמי לאומר מותר לגמרי ולא מיקרי אדם בשבועה ואין לומר דכיון דגלי רחמנא בביטוי דגם כששגג בלאו שבה מיקרי אדם בשבועה אזי נדון ממילא שגם גבי שבועות עדות כן לחייבו בקרבן על שגגת לאו שהרי מצינן להדיא שיש מן הסברא לחלק ביניהם בר"פ ש"ה דף ל"א ע"ב לימא תנינא לדר"נ וכו' סד"א הכא הוא דלא כתיב ונעלם דבעינן שוגג דומיא דמזיד אבל התם דכתיב ונעלם אפי' שגגתו כל דהוא קמ"ל הרי שיש מן הסברא לחלק ביניהם ונ"ל דאע"ג שיש קצת מן הסברא לחלק מ"מ ילפינן עדות מביטוי מגז"ש דאאין כמו דאמרי' לקמן ל"ד ע"א ובשלמא להיפך לא איפשר ללמוד ביטוי מעדות לחייבו גם על שגגת קרבן דהרי לרבנן דמונבז אין זה נידון כשגגה בכה"ת כולו ומיקרי כמזיד גמור רק בעדות משום דלא כתיב ונעלם דח"ר על מזיד גמור לכן גם בשגגת קרבן נידון כשוגג קרוב למזיד משא"כ בכה"ת כולה דלא חייבי רחמנא על שוגג כזה הקרוב למזיד אבל לענין שגגת לאו דביטוי דח"ר דנשמע מזה שגם כה"ג מיקרי אדם בשבועה דליכא נפקותא רק בביטוי דלשעבר ובשבועת העדות אזי אי לאו דכתב רחמנא לאחת ה"א שחייב שתים בשגגת לאו משום דילפינן בגז"ש לעדות מביטוי אמנם המעיין בצדק יבין וישכיל דהתינח לס"ד אבל השתא דכבר גילה רחמנא דא"ח אלא אחת אזי מצד הסברא דנין לאביי דכל חד וחד קם בדוכתי' והוא דבשבועות העדות אינו חייב אלא על שגגת קרבן משום שגם במזיד גמור חיי' ובביטוי דא"ח אלא בשוגג אזי לא נגרע מכל השוגגין דשגגת קרבן ל"ש שגגה ותו ליכא למימר דגם כששגג בלאו שבו יתחייב משום ש"ע דנילף בג"ש מביטוי דד"מ כיון דמצד הסברא יש לחלק ביניהם כדכתיבנא לעיל כיון דסוף סוף אינו חייב אלא חדא ואי אפשר שישתמש הג"ש למגן ולהוציא הדבר מן הסברא בדבר דליתא לשום נפקותא במקומו כיון דבל"ז חייבי רחמנא משום ש"ב לאביי דסובר דאיתא לביטוי גבי

ש"ע מכללות הדברים נשמע לאביי למסקנא דהשתא דכתיב לאחת להורות דאינו חייב אלא א' דבש"ע אינו חייב אלא על שגגת קרבן או במזיד גמור אבל לא על שגגת לאו כיון דלא ידע ששבועה נאסרה עליו בלאו רק כסבור שהוא באיסור עשה לחוד הרי זה כאומר מותר לגמרי ולא מיקרי האדם בשבועה גבי שע"ה ובשבועת ביטוי הוא להיפך דאינו חייב אלא על שגגת לאו ולא שגגת קרבן דדוקא בעדות דח"ר גם במזיד הוא דחייב על שג"ק דהוי כקרוב למזיד אבל בכל התורה לא מיקרי שגגה וכן בביטוי ולכן בלשעבר לא משכחת לן אלא בשגגת לאו וריבה רחמנא דמיקרי האדם בשבועה לגבי ביטוי ואפ"ה לא ילפינן מיני' לשה"ע משום דיש קצת מן הסברא לחלק כמו דקס"ד בגמרא בדר"כ ור"א וגם א"ל דנלמוד בג"ש גם לשה"ע דהא כיון דלאביי דס"ל דישנו לביטוי בעדות ויתחייב משום ביטוי תו א"א דגז"ש אתי' על שמא לחוד דאיזהו נפקותא יצא משם זה לגבי חיוב חטאת כיון דס"ס חדא מתחייב ועל שניהם א"א לחייבו אמנם אי לא דכתיבי רחמנא לאחת אזי סד"א דחייב שתים על שגגת לאו דוקא והוא משום דכי היכי דליפוש חיובא נילף מגז"ש דגם גבי עדות יתחייב על שג"ל ובהקדמות הדברים האלו יקשה לן קו' עצומה לאביי דאמר דבשבועה שאני יודע וכו' דפטור משום דליתא בלאו ואמאי כיון דס"ל לאביי להדיא דעל שג"ק אינו חייב בביטוי וע"כ דאיירי בשגגת לאו וכיון שכן גם בצד הלאו יתחייב ג"כ רק משום שבועת ביטוי ולא משום עדות וכד אמינא לתרץ זה בע"כ צ"ל לאביי דבעינן לאו דומה להן בכל צד והכא אינו דומה להן בכל הצדדים דגבי הן אינו חייב רק בשגגת לאו אבל בשגגת קרבן פטור משא"כ גבי לאו שחייב אף על שגגת קרבן מחמת ש"ע דמודה בי' אביי כיון דלא בעינן ביה שגגה מעלייתא כנ"ל (ואל יהי' סברא זו זר בעיניך שיותר מזה מצינו להדי' בדברי ר"ן בסוגיא הלז במה שהשיג על הרמב"ן במקומו וז"ל דכיון דבמזיד מחייב משום עדות ממילא משמע דבשוגג שאי אתה מחייבו אלא אחת אותה אחת עדות הוא ולא ביטוי דלא מסתבר לחלוקי חיובא לחצאין ואפי' אמרת דבשוגג ליכא אכרעות' דאחת חייבו הכתוב בין ביטוי ועדות אכתי לא דמי לאו להן דבהן אי לאו בטוי ליכא חיוב קרבן ובלאו בלא ביטוי מחייב ומצי למימר אביי שפיר למסקנא דשבועה שאני יודע לך עדות דפטור הואיל וליתי' באיני יודע לך עדות עכ"ל) והשתא דאתית להכי שאביי סובר בע"כ דבעינן דומה בכל הצדדים שפיר קמה וגם נצבה קושי' הגמרא כפירושו דרב אלפס לס"ד דאי לא כתב רחמנא לאחת היה חייב שתים דהיכי אפשר לחייבו אף על ביטוי דניהי דהשתא ילפינן בגז"ש לחייב גם על עדות בשגגת לאו מ"מ אי אפשר לסברא דהשתא לחייבו גם על ביטוי דהא ליתא בהן דאם נשבע אני יודע לך עדות פטור כיון דליתא בלאו לפי שהיה חייב גם על שגגת

קרבן משום עדות משא"כ בהן שאינו חייב רק מחמת ש"ב ובשגגת לאו ועי' היטב כי היא עצה עמוקה, וע"פ הוצעות הדברים מובן ממילא דמשה"ט לא פירש רבינו הגדול כפשוטו וכמו שפירש רש"י לפי דבע"כ צ"ל דאביי סובר דבעינן שיהיה הלאו דומה להן בכל צדדי הדינים הסובבים בהן כן ימלאו מתאומים גם בהיפוכו (ואינו דומה להא דפי' הר"ן לעיל בדעת הרב אלפס דבכולל נבילות וכשירות חייל משום דאיתא בהן סתמא דהתם ליכא התחלקות רק בלישנא לחוד אבל לא בגדר החיוב והפטור), ועפ"ז מרווח לן הא דאמרו ליה רבנן לאביי אימא במזיד מחויב חדא בשוגג מחויב תרתי אמר להו לאו היינו דאמרי לאחת אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים ואי במזיד מי איכא תרתי והוא תמוה דאיך שגו רבנן במילתא דפשוטה כזה וע"פ הנ"ל ניחא שהרי אנן פסקינן כרבנן דמונבז דשגגת קרבן לא שמה שגגה ודינו כמזיד בכה"ת כולה אבל בעדות וביטוי פסקינן כרב נחמן לקמן משום דחידוש הוא דל"מ קרבן בח"ל מחייבינן בהו אפי' בשגגת קרבן ולפ"ז הכי קשי' להו דנימא במזיד דהיינו שהזיד בכל תוקף צד האיסור שבו רק דשגג בקרבן שבכל התורה נידון כמזיד רק בשבועת העדות וביטוי מחוייבים בקרבן והוא דמיעט רחמנא דאינו חייב אלא אחת אבל בשגגת לאו אכתי יתחייב תרתי וכמו דס"ל לאביי בביטוי כן נימא גם גבי ש"ה דנילף בגז"ש כי היכי דיתחייב שתים והרכיבו בקושיתם כפי סברת ר"נ ורבא וגם סברת אביי בפ' כ"ג בהדי הדדי ומתרץ להו אביי לטעמא דידי' דגם בביטוי פטור בשגגות קרבן משום דחשיב כמזיד כמו בכה"ת לרבנן דמונבז והשתא במזיד מי איכא תרתי שהרי אי אפשר לחייבו רק משום ש"ע ולא משום ש"ב שגם שגגת קרבן נידון כמזיד:

ט דף ד"ז תוס' ד"ה א"ה תימא דבדבר הרשות משכחת לי' שפיר הרעה דומיא דהטבה וכו' עיי"ש ועי' רי"ף שמביא הברייתא כפשטא דילפינן מהטבה דומי' דרעה ורעה דומיא דהטבה ועי' ר"ן שתמה עליו ועי' שם שמייש' דבריו בסיגנון זה והוא כיון שחידש לנו הש"ס דילפינן הטבת אחרים ש"מ בדבר רשות כתיבי שוב לא קשה קושי' הגמרא א"ה בדבר רשות נמי למ"ל וילפינן שפיר מהטבה דומי' דרעה כפשטא דברייתא אך לא גילה לנו סודו והבטיח לנו שבחידושיו יתבארו דבריו אך בעונינו לא זכינו לגלות לנו דבריו העמוקים מני ים ועיינתי בחידושי ר"ן ולא נמצא כלל על סוגי' זו, ולפענ"ד נראה ליישב ואולי זכיתי לכוון רמיזותיו, דמצינו מצות עשה בתרי אנפין חדא המוטלים על קרקפתא דגברא כגון אכילת מצה וסוכה בלילה ראשונה ותפילין וכדומה וחדא אם מקיימו קיים מצות עשה ואם לא קיימו לא עבר כגון ציצית אם קנה בגד שיש לו ד' כנפות ועשה בו ציצית קיים מצות עשה ואם לא קנה אין להענש עליו רק בדינא שמים בעידן ריתחא

כדאיתא במס' מנחות וכן סוכה בשאר ימים חוץ מלילה ראשונה וכן ג"ח להיטב לעשיר אם עשה והיטב אתו קיים מ"ע ובהבטלו אין להענישו, ונראה מסוגיא זו אם נשבע לקנות ד' כנפות ולעשות בו ציצית או לעשות ג"ח או שלא לעשות דמחויב לק"ש כיון שאין עליו עונש אם לא עשה ולא קיים מיקרי לענין זה דבר רשות וכן מבואר להדי' בדברי רש"י בד"ה השתא וז"ל השתא הרעת אחרים דהוי ביטול מצוה איתרבאי הטבת אחרים בקיום מצוה היא מיבעי' הרי דהטבת אחרים מיקרי קיום מצוה ואעפ"כ מחויב בקרבן שבועה גם בלא אטיב,. עי' לקמן ע"ב ורבנן התם איתי' בלא אטיב ועי' רש"י שם, ולפ"ז מיושב הכל על נכון דחזינן דרהיטא דסוגיא כל כמה דנוכל לומר דקרא איירי בהטבת הנפש וברעת הנפש דזהו עיקר הטבה ורעה אמרי' דבי איירי קרא ולהכי מעיקרא אמרי' דילמא בדבר מצוה גמורה איירי קרא בנשבע שיאכל מצה וכדומה וע"ז שפיר מפרש דא"כ אין הרעה דומי' דהטבה וגם אין הטבה דומיא דרעה וע"ז שפיר הקשה א"ה בדבר הרשות נמי למ"ל ופירושו כגון אם נשבע להיטב לעשיר או לקנות טלית וכדומה שזה מיקרי דבר הרשות לגבי אכילת מצה ותפילין שגדולה עונשם בביטולם משא"כ במצות האלה שאין שום עונש אם ביטלם והא דקרי ליה דבר רשות לאו משום דאיירי בדבר רשות ממש דפשיטא ליה דברשות ממש משכחת לי' שפיר הרעה דומי' דהטבה והטבה דומיא דהרעה כקו' תוס' הנ"ל אלא דאיירי ברשות כה"ג שאיננו מחויב לעשותן ובעשייתן קיים מצות הבורא ית"ש והוא ממוצע בין מצות שמחויב בהן לדבר רשות ממש וכן איתא להדיא ביצה ל"ו ע"ב כל שחייבין עליו משום שבות משום רשות משום מצוה בשבת וכו' ואלו הן משום רשות לא וכו' האי דקרו לי' רשות משום הנך דבעי למיתני בסיפא הוה מצוה גמורה ולגביהן קרי להנך מציעי רשות וכו' ולפ"ז שוב לא קשי' קו' התוס' ד"ה א"ה שהרי בדבר רשות כהאי לא הוי לגמרי רעה דומיא דהטבה דגבי הטבה קיום מ"מ המצוה ויש לו שכר משא"כ גבי רעה, והא דלא מוקמינן לעיל בדבר רשות ממש ותיתי שפיר דהוי הרעה דומיא דהטבה כקו' תוס' הנ"ל ולא תיקשי לן הוא משום דא"כ כשם דעל מצות החיוביים לא חיילי שבועתו משום דלא הוי הרעה דומיא דהטבה כן לא יתחייב ג"כ בקרבן שבועה על מצות כאלו שאין כופין לקיימם ומ"מ יש לו שכר בקיומם משום טעם זה עצמו שהרי אינו דומה הרעה להטבה שבהטבה שכרו לא יקופח משא"כ בהרעה ופשיטא ליה למסדר תלמודא דכל כה"ג מחויב בק"ש דע"כ לא אשמעינן דפטור בדבר מצוה אלא במצות החיובי כגון תפילין וסוכה אבל לא במצות כה"ג וכדאמרינן לקמן ע"ב בלא איטיב לעשיר דמשמע מסתימות לשון הגמרא דאפי' בג"ח דאיכא בין לעניים בין לעשירים מ"מ מתחייב ועוד ראי' מנדרים דף ח' באומר אשכים ואשנה פ'

זה נדר גדול נדר וכו' והלא מושבע ועומד הוא כיון דאי בעי פטר נפשי' בק"ש שו"ע מש"ה חייל שבועה עלי' הרי אע"ג דבכל דיבור ודיבור שעוסק בתורה יש לו שכר וקיים מצות עשה דודברת בם אעפ"כ כיון דמצי למיפטר נפשי' מצד חובה שבו בק"ש דשו"ע חיילי שבועה עליו ועיי"ש בר"ן שהיקשה דמ"מ לא נפק צד חיובו משום מצ"ע שיהי' ד"ת מחודדין בפיך וע"ז תירץ משום שאינו מפורש בתורה אבל אם נימא שגם על מצות כה"ג שבצד קיומם קיים מ"ע הרי מקרא מלא דיבר הכתוב ודברת בם ואין לזה זמן קבוע כמו ק"ש דשו"ע ועוד דכל כמה דאפשר לאוקמי בהטבה והרעה הנוגע לנפש טפי ניחא לי' ומש"ה תרתי טעמי' מהדר לי' לאוקמי לקרא במצות שאינם חיובים ומש"ה קא קשיא לי' דעדיין לא הוי הרעה דומי' דהטבה כנ"ל, וע"ז שפיר מתרץ לי' על עיקר קו' דאודי בדרך ממ"נ דא"ל דאיירי בדבר רשות ממש דא"כ יפטור מקרבן במצות שאינם חיוביים דהשתא כיון דאיתרבאי מאו לרבות הטבת אחרים שמעית מינה דכל מצות שאינם חיובים הדומים להטבת אחרים הרי הן ג"כ בכלל החיוב כמו הטבת אחרים וזה בנין אב לכולהון ועיקרא דקרא איירי בדבר רשות ממש ושוב אתי' הברייתא כפשטא ולא קשה א"ה בדבר רשות נמי נימא הכי דבדבר רשות גמור שפיר הוי הרעה דומי' דהטבה כקו' תוס' דמאי הטבה שאינה בביטול מצוה ומותר לעשות וכו' ואפ"ה לא קשי' לן דא"כ בכל המצות שאין חובה עליו לעשותן רק כשמקיים אותן יש לו שכר וכשמבטלים לא ישא עון ודבר עונש יפטור משבועה שהרי כל מצות כאילו אף שאין נוגעין רק לנפשו לחוד וגם הרעה אינו דומה להטבה בכל צד דבהטבה יש לו שכר מצוה בקיומם משא"כ בהפוכו שכבר נלמד מיתורא דאו לרבות הטבות אחרים דאע"ג שיש לו שכר בהטבה ואינו דומה לרעה לגמרי בכל צד חיובו רחמנא בק"ש:

בסוגי' דאין אחע"א

סימן ב

מה שנוגע למס' כריתות דף י"ג בכמה קושיות חמורות מרבותינו האחרונים, ואיזהו דברים הצריכים ביאור הדק היטב, והדברים היוצאים מהם לדינא בעזהש"י:

א כל האחרונים תמהו על הרמב"ם בפי' המשניות שם שפירוש בהא דאיתא שם כגון דא"ל ברא לסבא והוא כשנשאה הזקן עדיין לא הביא ש"ש ואז כשיביא ש"ש יחולו עליו איסור אשת אחי אביו ואשת אביו בב"א ומש"ה הוי לגבי דידי' איסור מוסיף והיקשו עליו דא"כ בכל האיסורין נאמר כן כגון בגה"נ של טומאה ושל נבילה וכן של מוקדשין ליהוי ג"כ איסור מוסיף מפני שניתוסף לגבי א' שהביא ב"ש לאחר איסור השני א"ו כל זמן שלא ניתוסף האיסור השני לבדו רק משום ב"א ולא נכנס לכלל מוסיף וכן יקשה

מכמה סוגיות ולפענ"ד נראה בפשטות הדברים דע"כ לא קאמר דמפני שהוא איסור ב"א לגבי זה יהי' מוסיף לזה אלא באיסור שבעצמותו הוי מוסיף רק דבעינן שיהי' בעולם כמבואר ברמב"ם פ"ד ה"י מה"ש והיכא דליתא בעולם או לא הוי א"מ לדבר זה משלים לנו זה הקטן שהביא ש"ש משום שחלו עליו בב"א אבל היכא שאיסור השני בעצמותו אין בו להוסיף רק משום שחלו בב"א על הקטן שהביא ש"ש גם הרמב"ם מודה דמשום זה לא נכנס לכלל מוסיף ומש"ה גבי עבר זקן ונשאה שאיסור השני בעצמותו הוי א"מ לגבי אחים מן האם לכ"ע או אפי' גם לאחין מן האב לר"י דס"ל ביבמות דף י' דהותרה לכל האחין דאיהו שליחותי' דאחין קא עביד ומפני שרצו בש"ס לפרש מתניתין אליבא דכ"ע ובדלית לי' אחין מן האם גם כי היכי דליהוי א"מ משם אחד כמבואר בתי"ט ולהשלים זה החסרון מהני ג"כ זה הקטן שהביא ש"ש וזה נכון ופשוט ולבל יהי' כדבר זר בעיני הקורא אציג לפניך כדמות ראי' לזה שהרי גדולה מזה מצינו בקדושין דף ע"ז גבי אלמנה גו"ח זונה דהוי איסור מוסיף הואיל דשם זנות פוסל בישראל הרי אף דגבי כהן לא ניתוסף מידי רק הואיל דשם זה הוי מוסיף גבי א"א גם בפנוי' דנין הדבר כמוסיף לגבי כהן רק דהתם כיון דבאשת ישראל לעולם הוי איסור מוסיף להכי נקטינן דשם זנות הוי איסור מוסיף אפילו בפנוי' דלא ניתוסף דבר לשנ' ב"א אכל גבי שאר עריות דנופל תחת המקרה דלפעמים הוי א"מ כגון היכא דאיתא בעולם ולפעמים לא מש"ה בעינן שישלים הקטן את חוקו וכבוד בני הנחמד החריף שליט"א מוה' א"ב נ"י טרם תרצתי את דברי רמב"ם הנ"ל חידש בהשכל ליישב קו' הנ"ל ע"פ דברי פ"ה שנבוך בכל כולל ומוסיף אם נפסק אח"כ הכולל או המוסיף לומר שאינו חייב אלא א' שבשעה שעשה האיסור כבר הלך ואזיל המוסיף או הכולל ובני נ"י הביא ראי' לזה מתוס' נדרים צ' ד"ה ותהא נטולה מן היהודים וז"ל לכשתתגרש ותינשא לאחים דל"מ הפרתו רק לעצמו עכ"ל דמשמע מפשטות דבריהם דבעודנה א"א אינה חייבת גם משום נדרה מפני שכבר נפסק הכולל דמידי טעמא דחל אעלמא רק משום כולל דבעל כמבואר שם בתוס' להלן ומש"ה בעבר זקן ונשאה דאיירי שנפלה לפניו ליבום שכבר נפסק המוסיף הראשון אשר כבר חל על האחים בשעה שנשאה אחי אביו שהרי הותרה לכולם בשעה שנפלה ליבום וכיון שכן כבר הלך גם מן הבועל איסור אשת אח מפני שכבר נפסק המוסיף ולזה מהני בדאית לי' ברא לסבא לומר כשם שחל איסור א"א ואיסור אשת אחי אביו בב"א כמו כן חלים על הבועל ג"כ שני האיסורין בב"א אבל היכא שאיסור הראשון כבר חל עליו ולא נפסק ממנו אזי גם לרמב"ם לא הוי א"מ משום דגבי קטן הוי איסור ב"א כיון דגבי דידי' לא הוי איסור ב"א רק דהכא גם לדידי חלים בב"א מפני מוסיף דקטן עכ"ד בני

האברך נ"י ודבריו חרוצים ושנונים אמנם לקושטא דמילתא לדינא נראה כדברי רבותינו האחרונים דס"ל דאף שנפסק הכולל ומוסיף כיון שכבר חל עליו שעה אחת תו לא פקע וראי' לזה מרש"י שבועות דף כ"ד ע"ב ד"ה טמא שאכל חלב וכו' שהרי משנולדה הבהמה נאסר חלבה אקדשה מיגו דחל איסור מוקדשים אבשר ועור חל נמי אחלב הרי כולל וכו' עכ"ל ובמתניתן ע"כ איירא לאחר זריקת דמים דקודם ז"ד אין בו משום נותר ומשום טומאה כמבואר בפ"ק דמעילה וכבר נפסק הכולל מן העור שהרי לאחר ז"ד העור לכהנים אלא כיון שחל שעה אחת תו לא נפקע ומדברי תוס' הנ"ל דפירשו שתהא נטולה מה"י לכשתתגרש ותינשא לאחרים משום דלא נחית במתניתן לענין איסור חע"א ובפרט דעיקר איסורה לענין התירא קאסרה נפשה עיין לעיל ס"ד:

ב עיין במהרש"א שהיקשה על הישנות טעמו של רש"י דבכריתות מפרש דאקדשי הוי א"מ כדמשמע פשטא דלישנא דש"ס ובשבועות נחית ממוסף וירד לכלל כולל ואפ"ל מפני דקו' הש"ס בשבועות קאי למאן דא"ל כולל אפי' באיסור שע"י עצמו אבל לר"ל דלית לי' כולל בע"י עצמו ניחא וגם משמע דר"ל ל"פ אלא בכולל ע"י עצמו אבל במוסיף דחמור חל אפי' ע"י עצמו וא"כ גם לר"ל קשיא דליתני שנשבע גם על שלא כדרך אכילתן או שנשבע טרם שהקדישה גם על הנאה ואכילה א"ו משום דמצינו למימר דכל כה"ג הוי רק איסור חמור והא דחייב אשם מעילות משום איסור כולל הוא ואין זה כאיסור שע"י עצמו כדאיתא בתוס' לעיל כ"ד ע"א ד"ה באיסור אבל למסקנא דמשום דאיתא בשאלה ל"ק אזי נקטינן כפשטא דלישנא דמש"ס בכריתות דא"ה הוי א"מ:

ג עיין בפירוש המשניות שהקשה במתניתן דבא על בתו שחייב משום בתו ואחותו וכו' שהרי היא ממזרת ומתרץ דקדושין תופסין בח"ל ותפסי בה קדושי אחיו יעו"ש וצ"ל דהא דמחייבינן לי' משום אשת אחיו מפני שניתוסף לגבי אחין והא גם לגבי אחין לא ניתוסף שהרי אסורה וקאי משום ממזרת כקו' התוס' וכן באינך דקתני במתניתן כקו' התוס' ותירוצם ל"ש לרמב"ם שהרי בתירוצו הראשון לא מוקים לי' כשגם הם ממזרים ותירוץ השני לא ס"ל דהרי איסור חמור לחוד לא חל על א"ק שהרי לשיטתו ל"מ מידי דהא א"ה באקדשי הוי א"מ וצ"ל דרמב"ם לשיטתו דפוסק בה' א"ב פ' ט"ו ה' ב' דבכל חייבי לאוין אינו חייב אלא כשקידש ובעל לבד באלמנה לכה"ג וא"כ כיון שניתוסף לגבי אחין שתאסר בביאה לחוד וכיון דגבי דידהו הוי א"מ וחל עלייהו איסור אשת אח משום א"מ תו הדר ונגרר גם לגבי דידי' משום א"מ וכן דנין לעולם וראיתי באחד מן האחרונים שנסתפק בכגון זה גבי קונם תאנים עלי וענבים עלי וע"פ ואח"כ אמר קונם תאנים עלי וע"פ וענבים עלי מי אמרינן כיון דחל ע"ע עי"מ יחול גם את"א ע"י כולל ולהנ"ל כיון

שמוכח דמן מוסיף נגרר למוסיף אחר ה"ה ממוסיף לכולל דמ"ש כיון דס"ס כבר חל על ח' אחרת ומאי איכפת לן בסיבה שחל עליו אם בתחילה או בשני' אולם נראה דמן כולל לא גרע למוסיף כגון באומר קונם תאנים עלי וע"פ והדר ואמר קונם תאנים עלי וע"פ וענבים ע"פ שכבר חל ע"פ איסור תאנים שיתחייב שנים משום כולל ואח"כ נדון ונאמר מיגו דניתוסף על פלוני לחייבו שנים על תאנים יוסיף נמי איסור תאנים עליו כמו בכל איסור מוסיף דעלמא דכגון זה לא מסתבר כלל שהרי בכולי' שמעתתא שמעינן דבעינן לכה"פ חדא למעליותא או שיתוסף האיסור על החתיכה עצמו אזי אפי' אם ניתוסף רק לגבי אחר ולא ע"ע אפ"ה חל עליו מפני שאיסור השני חל על החתיכה עצמו לגבי אחרים וכן אם שם האיסור השני חל על חתיכות אחרות אמרינן ג"כ מיגו דשם זה חייל על ח' אחרות חל נמי על חתיכה זו אבל בעינן שחתיכות אחרות יאסרו עליו דוקא ונמצא קיצור הדבר דבעינן לכה"פ חדא למעליותא או שיאסרו עליו ח' אחרות או שיתוסף האיסור בחתיכה עצמה ואז מהני גם בניתוסף רק על חבירו אכן בנידון הלז כיון שגם לגבי אידך לא ניתוסף בתאנים ול"מ רק משום כולל דחתיכות אחרות ונמצא דירד לכלל כולל ולא הגיע לתכליתו שהרי גם בכולל בעינן דוקא שיחול עליו ול"מ מה שחל באידך ולכלל מוסיף לא נכנס כלל אף בתחילתו ואיך נדון לבסוף בשם מוסיף שהרי גם לגבי אידך לא ניתוסף על החתיכה ראשונה רק מטעם כולל ובזה צדקו דברי בעל שאגת ארי' בתשו' סימן ע"ג דשבת לא הוי א"כ על יוה"כ משום שביתות בהמתו היכא דלית לי' הגם למי שיש לו הוי א"כ אבל לגבי מי שאין לו לא הוי א"כ והשיג עליו בס' ח"ש סי' י"א דסוף סוף הדר הוי ליה מוסיף וכיון שאידך ח"ב ניתוסף נמי עליו ולדבריו הנ"ל שפתיו ברור מללו שהאיך יסתעף בסופו ויסתבך במוסיף במה שלא נכנס לעולם למעליותא דמוסיף כיון שלא ניתוסף על מלאכות האסורות ביה"כ לא כלום רק שע"י שבת נאסר גם בדברים אחרים דהיינו כולל לבד ולבסוף נגרע גם ממעליותו דכולל שהרי בכולל בעינן שיכלול על עצמו ומה שהביא ראיה מדברי ריי"ף בפ' ד"א דמש"ה חל איסור אשת אח על אחות אשה הואיל ולשאר אחין חל בבת אחת עם א"א חייל גם עליו משום מוסיף דשאר אחין במחכת"ה אין זה ראיה כלל שהרי התם הוי מוסיף גמור ונעשה בב"א לכולם רק שעליו לא יכול לחול מפני שכבר נאסרה משום אחות אשתו רק דאיסור אשת איש חל עליו מפני מוסיף דכ"ע ואשת אח משום מוסיף דאחין וגם בס"ס י"ב חידש ג"כ מסברא דנפשיה בנבילה ביוה"כ דיוה"כ הוי איסור מוסיף משום דלגבי א' שהביא ב"ש ביוה"כ חלים שניהם בב"א איתוסף נמי לגבי דידי' ומביא ג"כ ראיה מדברי ריי"ף הנ"ל ואין דמיונו עולה יפה דהתם נעשה הדבר באמת בב"א גם לגבי דידיה רק שאיסור הראשון מונע את

חלות השני אבל התם דנעשה בזה אחר זה רק משום דלגבי א' שהביא ב"ש חלים שנים עליו אז לענין עונשים ומשום זה נידונו כאיסור מוסיף זה לא שמענו כלל מדברי הרי"ף רק מפירוש של הרמב"ם באית ליה ברא לסבא וכבר צווחו עליו בבי מדרשא כל רבותינו האחרונים, ועיין באות א' שנתננו מקום לדבריו הקדושים בעזה"י אכן בנידון שיסוב את פני הדבר לגבי נבילה ביוה"כ דהוי א"מ מטעם זה הדר תמוה כאשר כבר צעקו הכפירים ממעונתם ה"ה מרן הגאון הקדוש מוהע"א זצוק"ל בספרו דו"ח ובעל פ"ה בספרו:

ד וליישב קושי' תוס' בכריתות כ"ג ד"ה ומיא"ל וקדושין ד"ה פרט דמאי מייתי בש"ס מדברי ר"ש גבי נבילה ביוה"כ לענין איסור מוסיף והו"ל להביא הברייתא דיבמות דר"ש ס"ל דאינו חייב אלא משום אחות אשה בנשא חי ואח"כ נ"מ וביותר תמוה שהרי גבי אוכל א"א מפרש בש"ס גופא דאיסור יוה"כ הוי כולל ולא מוסיף ונלפענ"ד אם אמנם דלכאורה נראה דיוה"כ הוי איסור מוסיף לגבי נבילה וכן לגבי חלב מפני שניתוסף על חתיכה עצמה דמעיקרא לא היה אסורה אלא באכילה והשתא ניתוסף בחתיכ' שאסור לבשלה ואף שלא ניתוסף מפני השתנות החתיכה רק יומא הוא דקא גרם כאשר חשבתי כן לפ"ר ורציתי לבנות מזה דיק וסוללה לכמה ענינים אכן חשבתי וראיתי בכל האחרונים שנקטו בפשטות שגם זה לאיסור מוסיף יחשב, עי' בתשו' רמ"ע דפש"ל במי שאסר את אשתו עליו בקונם ואח"כ חל יוה"כ דהוי אמ"ו אכן גבי אוכל אכילה א' דאירי בחלב ואוכל חלב חי פטור מפני שלא אכל כדרך אכילתן ומסתמא איירי שנתבשל או שנצלה מעיוה"כ שלא איירי במתני' מאיסורא דבישול כלל אבל גבי נבילה ביוה"כ דמשמע מסתימות לשונו דפוטר בכל גוונא אפי' בעוף דחזיא לכוס כשהוא חי וא"כ שפיר הוי יוה"כ אמ"ו שניתוסף על החתיכה עצמה לבשל ואפ"ה פוטר ר"ש ש"מ דל"ל אמ"ו אבל גבי אוכל אכילה אחת דאיירי בע"כ כשכבר נתבשלה ואין בישול אחר בישול בדבר שאין בו רוטב לכ"ע דהיינו תרנגולתא דר' אבא בשבת דף קמ"ה ע"ב.

ה ויש לברר וללבן דהא דפי' הריטב"א בקידושין ע"ז גבי כה"ג שבא על אחותו אלמנה דהוה איסור מוסיף לגבי כה"ג שאם ימות וימנה אחר תחתיו אזי תאסר עליו משום אלמנה לכה"ג לכן נאסרה גם עליו משום אלמנה ולפ"ר נראה דס"ל כדעת ראב"ד בפ"ד מה"ש ה' יו"ד גבי שבועה שלא אוכל היום וחזר ונשבע שלא אוכלנה דחיילי עליו שבועה שניה משום מיגו דע"י ש"ש נאסר גם למחר אף דלמחר כבר הולך ואזדא ליה לאיסור ראשון לגמרי אפ"ה אמרינן מיגו כאשר פי' הרדב"ז דבזה פליגי הרמב"ם וראב"ד אמנם נראה דאין מזה ראיה מוכרחת דס"ל כשיטת הראב"ד ואפשר דכ"ע מודים בזה לסברת ריטבא שהרי בל"ז קשה לדעת הראב"ד לכאורה מא"א ונעשה חמותו דפליג ר"י משום

דל"ל א"כ לר' יוחנן ולר"ח ובר קפרא דס"ל דגם א"כ משם אחד אית ליה לר' יוסי ואפ"ה ס"ל בא"א ונעשה חמותו דא"ח אלא משום א"א ולא אמרינן מיגו דיחיל עליו איסור חמותו לאחר שימות בעלה יחיל עליו גם עתה א"ו דגם ראב"ד מודה בזה דדוקא גבי שבועה שלא אוכל היום וחזר ונשבע שלא יאכלנה דאז איסור השני בודאי חייל למחר אזי אמרינן מיגו אבל היכא דמיגו לא אתי אלא מספק כגון בא"א ונעשית חמותו דדילמא חמות היא תחילה ל"א מיגו לכ"ע וכן באחות אשתו ונעשית אשת אח היכא דלית ליה אחים ל"א מיגו משום דיחול לאחר מיתת אשתו והא דס"ל לריטב"א דאמרינן מיגו מספק גבי אחותו אלמנה דאיכא כמה ספיקי שמא תמות היא תחילה ושמא יתמנה כה"ג אחר דליתא בעולם בשעה שבא עליה א"ו דשאני ליה בין א"כ לאיסור מוסיף שהרי גם במקום שיחול האיסור בודאי לאחר זמן כגון בדינו של הראב"ד הנ"ל או בנידה ונעשית אשת איש לא הוי אלא מדינא דכולל כיון שזמן מפריד וחוצץ ביניהם ודינו של זמן שיבא אח"כ כמו חתיכה אחרת כמו בנשבע שלא יחרוש בין בחול בין ביו"ט דאף אמנם שיחול על אותה חתיכה עצמו כיון שזמן מפריד לחלות האיסור השני אזי ממילא נידון כחתיכה אחרת ומש"ה לא נכנס לגדר מוסיף רק לכולל ואי' כולל דקלישא טובא מא"מ ל"א מיגו רק כשיבא בודאי אבל כשחלות האיסור תלוי באיש אחר דהיינו במקום שעליו לא יחול לעולם רק שאפשר לחול על אחרים לאח"ז אפי' מספ' אזי נכנס לכלל מוסיף כיון שהדבר המפריד הוא בין גברא לגבר' בזה ס"ל לריטב"א דבאיסור מוסיף אמרינן מיגו אפי' כשחלות האיסור שעתיד לחול הוא מספק ותלו בעדני עדנים וספיקא טובא ובזה לא מצינן מאן דפליג עלי' דאפשר דגם הרמב"ם יודה לו באיסור מוסיף:

ו ולכאורה הי' לנו מבוכה רבה ונפלאה לדינו של הריטב"א הנ"ל דאמרינן מיגו שיחול על אחרים אפילו היכא דתלוי בספיקא והיכא שיחול על עצמו לאח"ז (בוודאי פליגי הרמב"ם והראב"ד) ותלוי בספיקא מוכח מש"ס מכמה ראיות דלא אמרינן מיגו כלל אפי' למאן דאית לי' איסור כולל כאשר הוכחנו לעיל מא"א ונעשית חמותו אפי' לר"ח ובר קפרא דאית להו א"כ אליבא דר"י אפ"ה אינו חל וכן בנשא חי ואח"כ נשא מת דאיסור אחות אשה קדים ולא חל איסור אשת אח אלא בדאיכא אחים לפנינו ולא חל עתה מפני שיחול אח"כ כשתמות אשתו והטעם מפני שתלוי בזמן לא נכנס רק לאיסור כולל דזמנים מופרדים כחתיכות מופרדות מדמינן להו ובכולל דקלישא טובא ל"א מיגו מספיקא ולפ"ז יסתעף מזה דבר מחודש דהיכא דליכא רק שני אחים ונשאו את שתי האחיות שישנם ולית להו אחוותא עוד דאז לא חל איסו' אשת אח על הראשון והיכא דאיכ' ג' אחין ונשאו ג' אחיו' דאז יחול איסו' אשת אח גם בנשואין של שלישי אף דלכל אחד

אסורה וקיימא משום אחות אשה משום דכלפי כל אחד מהם הוי איסור מוסיף משום דיחול על השני כשתמות אשתו ושוב חזר וחל גם על הראשון מפני שכבר אפשר לחול על השני ושוב חזר וחל גם על השני משום מוסיף וכבר הוכחנו לעיל דממוסיף למוסיף אמרינן מיגו עד לעולם (אות ג') ודמי לדינא דריטב"א הנ"ל בכה"ג שבא על אחותו אלמנה דחל עליו איסור אלמנה מפני שיחול אח"ז על השני אמנם כשתדייק היטב לאחר עיון תראה שאין זה מתקבל על הלב כלל דע"י הוספת האחין יתעב' האיסורין בזמן שאסורה עליה' כמו עליו ומה יוסי' תת כח בדאיכא אח שלישי כיון שגם עליו נאסר' כמו על עצמו ועיק' הדב' דע"כ לא קאמ' ריטב"א הנ"ל אלא היכא כשעיקר ההפרד והמרחק הוא בין גברא לגברא דהיינו היכא שעל הראשון לא יחול האיסור השני לעולם מפני האיסור הראשון ועל השני יחול לאחר זמן (יהי' מאיזה טעם שיהי' או מפני שלא נתמנה עדיין כדינו דריטב"א הנ"ל או שגם עליו ישנו לאיזהו איסור שעתיד לפסוק מספק ועל הראשון ישנו לאיסורו שאינו עתיד לפסוק ולבטל דאין הדעת נותן לחלק בין זה לזה) אזי כיון דאיסורים מפסיקים ביניהם שהוא כבול באיסור שלא יפסוק לעולם ומן השני אפשר שיפסוק ואזי עיקר ההפרד ביניהם משום איסורו דראשון והשני לא נסתבך באיסור כבד וחמור כזה וכיון שכן כבר נכנס לכלל מוסיף ואמרינן מיגו אפי' היכא דתלוי בספיקא אבל בנידון הנ"ל כיון שגם ממנו עתיד לפסוק בספיקא כמו מאחי' ואפ"ה לא מהני מידי ועתה מה נוסיף תת כחו בהתלותו באחי' כיון שאין מרחק והפרד בין גברא לגברא באיסורין עצמן כיון שגם עליהם לא חל האיסור השני מפני הראשון כמו עליו ותו לית לן למיתלי רק מפני ספק זמן מפני שיבא אח"כ הרי כבר נחית מדין מוסיף ולכלל כולל לא הגיע כיון שאינו עתיד בוודאי:

ז

ז אכן נולד לנו דין מחודש מדברי ריטב"א הנ"ל כגון ד"מ בבת בתו ונישאת לאחיו ואח"כ לאחי אביו דחל עליו מפני מוסיף שנאסרה על האחין משום אשת אחיו דאפילו כשכבר נשא האח את אחותה ונמצא דאין כאן איסור מוסיף לגבי האחין כעת בשעה שנישאת לאחי אבי' מ"מ חל עליו איסור אשת אחי אביו כיון שעיקר ההפרד בין גברא לגברא מפני האיסורין דמעליו לא יופסק איסורו לעולם ומאחין אפשר שיופסק האיסור שעליו כשתמות אשתו ובכגון זה כבר נכנס לכלל מוסיף ובזה יומתקו לן היטב דברי תוס' כריתות י"ד ע"ב ד"ה ואחות אשה ואמר הר"י דל"ג וכו' וא"ת וליתני שבע וליחשיב אחות אשתו וכגון וכו' וחיילא איסור אחות אשה באיסור כולל מיגו דמיתסר בשאר אחיות משום א"א וכו' וי"ל דל"ת רק איסורין דמודה בהו ר' יוסי דהיינו בא"מ ואפי' לר"ח וב"ק

דס"ל לר"י א"כ יש לומר דלא נחית למיתני במתניתן רק א"מ עכ"ל והוא כתפל בלי מלח דאדרבא הו"ל לאשמועינן רבותא יתירא אפי' בכולל ולפ"ד הנ"ל נמתקו דבריהם היטב דנחזי אנן באחות אשה היכא דבשעה שנישאת לו אשתו היתה אחותה נשואה לאיש דאז לא חל עליו ע"י מיגו שחל עליו איסור אחות אשתו כלפי אחותה כיון שגם על אחותה לא יכול לחול מפני איסור א"א ול"א מיגו שיחול עליו לאחר מיתת בעלה דכבר נתבאר דכולל עי"ס למ"מ אבל במוסיף דקתני במתניתן דאזי אפי' בגוונא שגם על הגברא דניתוסף לגבי' א"י לחול כעת רק לאח"ז מספק אפ"ה אמרינן מיגו ולכן כשיוסיף עוד במתניתן ויתנה לאיסור אחות אשה בהדייהו אזי נטעה לומר דכולו בח"מ מחתינן להו וכשם דבכולל לא חל אלא כשחל עליו האיסור דחתיכה אחרת מעתה כדמוכח בכמה סוגיות כן דינו של מוסיף ומפני זה לא נקיט במתניתן אלא איסור מוסיף לחודא כי היכי דנוכיח מזה מדשבק לן לדינו ש"כ שהוא יותר רבותא אלא משום דא"מ חל עליו אפי' היכא שנאסרה גם על מי שניתוסף עליו רק שממנו יכול לנתק ואיסורו דראשון לא יופסק לעולם אפ"ה אמרינן מוסיף מספק והדברים ברורים ונכונים היטב לאחר עיון:

ח נהדרין למילתא דאמרן לעיל שגם הרמב"ם דס"ל בנשבע שלא אוכל וחו"נ שלא אוכלנה דא"ח אלא א' אפשר דמודה לדינו של ריטב"א הנ"ל דהיכא שיש עליו איסור עולם ואח"כ חל עליו איסור אחר ועל אחרים ג"כ אסורה מכבר בדבר דאפשר שיופסק אפ"ה הוי איסור מוסיף משום דבאיסור מוסיף רדיפא חלות דידי' מא"כ סברא זו מוכרחת מריטב"א גופי' שהרי שם בקדושין גבי נבילה שנתנבלה ביוה"כ דאיסור יוה"כ קדים משום דיוה"כ הוי איסור כולל לרבנן על אמה"ח או כשנולדה ביוה"כ אפילו לר"ש דחל איסור יוה"כ ואמה"ח בבת אחת ואח"כ מתה דאז לכ"ע אינו חייב משום נבילה יעו"ש ואמאי לא הא נבילה הוי איסור כולל שיחול לאחר יוה"כ א"ו דכשיטת הרמב"ם ס"ל דאף שעתיד לבוא בוודאי כיון דאז יסתלק איסור ראשון כאשר הסביר הרדב"ז בטעמו של רמב"ם ואפ"ה גבי אחותו אלמנה ס"ל דהוי א"מ מפני שיחול על כהן אחר שיתמנה תחתיו אלא דשאני בין כולל למוסיף בשתי הדרגות דבכולל ל"מ אפי' כשעתיד לבוא בודאי ובמוסיף מהני אפי' בספק ועי' בשעה"מ פרק י"ז מה' א"ב ה"ח שתמה על הריטב"א הנ"ל ולדברינו לק"מ ודע דבאיסור מוסיף שעתיד להוסיף על אחר בודאי אזי חייב הראשון מיד גם משום איסור השני טרם שחל על השני וראי' דהרי מוקמינן למתניתן בדאית לי' ברא לסבא וצ"ל בקטן ואפ"ה חייב הבועל מיד שהרי הוכיחו בתו' שם דכל שאין איסורו בשעת קדושין ל"ק ופירש דבריהם דכל שלא נאסרה על הבועל בשעת קדושין ל"ק אבל בדאית לי' ברא לסבא אף שלא נאסרה על הקטון מיד מ"מ מיקרי

לגבי הבועל איסור מוסיף מפני שעתיד הדבר להוסיף עליו לכשיגדל ואסורה על הבועל מיד גם משום זה שעתיד להתוסף וא"ל דאיירי כשהוא בן תשע ומשום לתא דידה שהרי התם אליבא דר"י איירי דלית לי' איסור כולל ולגבי דידה הוי להיפך דכל דלגבי דידי' הוי א"מ אזי לדידה הוי רק א"כ דכל זכרים שנאסרו עלי אזי לגבי דידה כחתיכות מופרדות דמי ואיך אפשר לדון ולומר דמש"ה נאסרה הוא עליו אף שכבר נאסר בה מפני שניתוסף חתיכה אחרת עלי' אין זה לא כולל ולא מוסיף ועוד שהרי מבואר ברמב"ם בפ"ד מה"ש דכל שעדיין אינם בעולם אינם דינם כמוסיף וככולל דמזה מוכח דכל שישנו בעולם אף שאינו ראוי לביאה זו אפ"ה חייב משום מוסיף וכן בכולל כל שעתיד לבוא בודאי כגון בנשא מת ואח"כ נ"ח דחייב משום אחות אשה בדאית לה אחוותא אף שהיא פחותה מג' שנים כיון שהיא בעולם כמוכח מלשונו הנ"ל והא דס"ל בנשבע שלא אוכל היום וכו' דא"ח אלא א' בע"כ צ"ל כסברת רדב"ז הנ"ל וכן צ"ל בתוס' ר"פ ג"ה צ' ע"א ד"ה קדשים בסה"ד וז"ל וא"ת ונימי מיגו דאיתוסיף איסור גיד לגבוה וכו' איתוסף נמי להדיוט איסור אכילה וצ"ל כיון שכבר הוכיחו בא"ד דבאיסור גיד בעינן שיחול מחיים ותו מאי ק"ל שאיסור גבוה הוא רק לאחר ז"ד שהדם מכשיר את האברים להעלותן א"ו כיון שעתיד להיתוסף אזי נאסר הגיד מיד באכילה גם טרם שחל המוסיף:

ט בתוס' ד"ה מודה ר"י בא"מ וז"ל שאיסור חמור חל על א"ק או בשווין וכו' אבל קע"ח ל"ח אפי' בא"מ וכו' אבל א"א דבחנק ל"ח אשריפה ואסקילה וכו' ודבריהם תמוהים דהרי בהדי' איתא להיפוך בסנהדרין פ"א שהקשו שם בש"ס ולחייב נמי משום א"א דהא אמר ר"א מודה ר"י בא"מ ונראה לי דכוונת דבריהם עפ"י האמור בדבריהם בקידושין ע"ז ד"ה פרט וכו' שהמציאו שם בתירוצם על שהביאו בש"ס שם דברי ר"ש מכולל על מוסיף ותירצו כיון דל"ל לר"ש א"כ בא"ח ה"ה דלית ליה איסור מוסיף בקל על חמור יעו"ש נמי דשניהם שקולין כולל בחמור על קל ומוסיף בקל על חמור וביבמות ל"ג פליגי ר' יוחנן ור"ח וב"ק אליבא דר' יוסי דלר' יוחנן לית ליה לר"י א"כ כלל אפי' בקל על חמור ולר"ח וב"ק מודה ר"י גם בא"כ והאי דפוטר בא"א ונעשית חמותו משום דאינו משם אחד וכן הוא בקצרה בדבריהם בכריתות י"ד בד"ה הבא על ב"ב וקושי' הש"ס אזלי בסנהדרין אליבא דר"ח וב"ק דאית ליה לר' יוסי א"כ בחמור ע"ק וממילא נשמע דאית ליה א"מ אפי' בקל על חמור ודבריהם בכריתות קאי אליבא דר' יוחנן דאיהו שהמציא ג"כ דמודה ר' יוסי בא"מ ואליבי' דר"י צ"ל דר"י לא קאי אכולהו גוונא דקתני במתני' אלא בשלשה לבד:

י עיין בב"מ סי' ט"ו ס' י"ב שהקשה על רמב"ם פ"ב מה' א"ב ה"ו דאם בא על בתו מאשתו חייב שתים משום בתו ובת אשתו וז"ל וקשה מתני' דכריתות יש בא ביאה אחת וחייב שש חטאות וקא חשיב בא על בתו ואחותו וכו' ומפורש שם דהיינו שבא על אמו והוליד ממנה בת והיא בתו ואחותו מאמו וליחשב ז' חטאות דהיינו שעבר וקידש ונשא ובא על אם אמו שאינה אלא שני' וקידושין תופסין בה ולו ממנה בת ובא עלי' והיא ערוה עליו אחות אמו ובת אשתו ובתו וכולהו אינך כדחשיב יעו"ש ונראה ע"פ דברינו הנ"ל באות ג' ניחא דהשתא טובא אשמועינן דגם שהיא מחזרת אפ"ה הוי איסור מוסיף כשנשאת לאחיו משום דמעיק' לא נאסרה אלא כשקידש ובעל והשתא נאסרה בביא' לחוד ורמב"ם אזל בזה לטעמיה בפי' המשנ' דאיירי שהיא לבדה ממזרת כפשטא דמתני' ונשמע מזה חדא שגם זה א"מ אף שלא ניתוסף איסור חדש לגמרי ולא אמרינן דכגון זה הוי רק כא"ח לחוד ועוד דנגרר הדבר ממוסיף למוסיף עד לעולם כאשר הוכחנו לעיל אכן אי הוי נקיט ותנא בגוונא שהקשה אם נוסף חטאת אחד נותן מגרעת לעיקר דינא דאשמועינן עתה:

בסוגיא דאיסור כולל

סימן ג

בפ' גה"נ מה שנוגע לענין הנ"ל ומה שחדשתי בעזה"י בדברים התמוהים שם.

א עיין בר"פ פ"ט בתו' ד"ה ואתי איסור מוקדשין וחייל אאיסור גיד ואע"ג דתנן ואינו נוהג בטמאה דאין איסור גיד חייל על איסור טומאה איסור מוקדשין דחמור דאית בהו כרת אם אכלן בטומאה וכו' חייל טפי מאיסור גיד עכ"ל ודבריהם תמוהים דמוקדשים מש"ה חלין דהויין איסור כולל וחמור אף לדעת תוס' לקמן ק"א משא"כ גה"נ לגבי טומאה ובס' ר"י ר"ל דקו' תוס' קאי לס"ד דגיד וטמאה אתיין בב"א ואפ"ה לא חל ומש"ה קא ק"ל ודבריו אינם מחוורים בזה הן בקושייתם והן בתירוצם שהרי לס"ד דגיד ומוקדשין אתיין בב"א היקשו באמת לקמן בד"ה בולדות קדשים ממתני' דא"נ בטמאה אלמא דאיסור טמאה קדים וע"ש ולפום שתירצו לקמן תו לק"מ גם מה שתירצו הכא רחוק מאוד לפי פירושו שגם דקדשים הוי א"כ וחמור אפ"ה איסור ב"א עדיף שהרי ר"ש דל"ל א"כ אף בחמור בנבילה ביוה"כ ובאיסור ב"א מודה לר"י וב"ק דפליג איתותב (יבמות ל"ג) וגם לב"ק דפליג דוקא גבי דברים שהותרו בציבור כגון טומאה ושבת וכו' עיי"ש בד"ה ב"ק וכן נראה דקו' קאי למסקנא דהכא דקדשים חמירא משום דאתיין לידי כרת בפיגול וטו"נ וגם ע"פ דבריהם בכריתות דתנא דמתני' ס"ל דא"ח לחוד חייל בלא כו"מ עיי"ש י"ד ע"ב ד"ה נשאת לאחיו בתירוצם השני וכ"מ לקמן קא' דחכמים ל"פ אדר"י אלא משום שלא נאסר לבני יעקב משמע מפשטא דמילתא דאילו כן הי' מודים לר"י שחל על טמאה

משום א"ח לחוד וא"כ גם בקדשים גם לולא כולל חייל ג"כ משום א"ח מפני שיכול לבוא לידי א"כ וע"ז סובב קושיתם דא"כ גם איסור גיד לגבי טמאה יחשב ג"כ כאיסור חמור משום דעל שם גיד יחול קדושת הגוף בעלמא ויכול להסתעף ממנו א"כ משא"כ בשם טמאה דאינו יכול להסתעף קדושת הגוף כלל וכלל רק קדושת ב"ה אף דעל גיד של טומאה ג"כ א"א לחול קה"ג דאין אנו דנין בתר השתא רק על שם האיסור וראי' מהא דאיתא יבא איסור נבילה ויחול על א"ח ואמרינן הטעם מפני שמטמא אף דחלב נבילה אינו מטמא ותירצו דאפ"ה קדשים חמירא משום שהוא הגורם ראשון דוקא משא"כ גיד לגבי טמאה שהוא כעין גורם דגורם.

ב שם בד"ה איסור גיד איכא א"מ ליכא וכו' וא"ת ולימא דקסבר יש בגידין בנותן טעם ואפ"ה לא אתיא איסור מוקדשין וחייל אאיסור גיד דלית ליה אחע"א אפי' בא"ח וא"כ וכו' וי"ל דאין נראה לו שתחלוק הך סתמא דמתני' אסתמא דכריתות דא"ל דיש אוכל וכו' והקשה בספ' שעה"מ בפ"ו מה' מ"א ה' ט' דהרי סתמא אחריתא במכות גבי יש חורש וכו' שהקשו שם וליתני גם שבועה שלא אחרוש וכו' ומשני ה"ת לי' לי' א"כ ולק"מ שהרי מוקדשים א"ח וכולל וגבי שבועה ליכא אלא כולל לחוד, ובעיקר קושי' תוס' נראה לפענ"ד בהקדם מה שתירצנו על דברת שהקשו על דברי רמב"ם דפוסק דאין בגידין בנותן טעם ומותר בהנאה שהוא נגד מסקנת הש"ס פסחים דף כ"ב והי' נראה לפ"ר דס"ל כריה"ג לקמן דף כ"ג ע"ב דיליף ק"ו מחלב, אולם עדיין אינו מספיק קצת שהרי פירכא דר"ש דשאני חלב דהותר מכללו מלא בש"ס על כל גדותיו בכ"מ גם לפי' תוס' שם ד"ה ומה חלב מנ"ל לרמב"ם להכריע בזה ודלא כר"ש, אח"כ מצאתי באחרונים שתירצו כן ולי נראה משום דק"ל לרמב"ם על האי דמיפרך ר"ש קו' דריה"ג דשאני חלב דה"מ אצל חי' דהרי גם גה"נ הותר מכללו אצל טמאה לר"ש דס"ל בגה"נ ש"ט פטור לגמרי משום גזה"כ דבעינן שגידו יהיה חלוק מבשרו ובשלמא לריה"ג ל"ק דהוצרך לתרץ דאצל בהמה לא הותרה ולא משום דגם גה"נ ה"מ בטמאה משום דמרהיטא דש"ס נראה בהדי' דריה"ג ס"ל דיש בגידין בנ"ט שהרי משום דס"ל דכשהותרה נבילה ל"ה חלבו מקשה מגיד אבל בלאו הכי לא קשיא לי' משום דיש בגידין בנ"ט והוי בכלל היתר נבילה וכיון דיש בגידין בנ"ט שוב לא דמי לחלב דה"מ לגמרי אצל חי' משא"כ ג"ה גבי טמאה דרק משום שאסור מצד אחר לא חל עליו איסור גיד אבל לר"ש דס"ל לעיל דאין בגידין בנ"ט וגבי טמאה הותרה לגמרי מדאורייתא שוב דמי לגמרי לחלב (ולא ניחא לי' בתי' לקמן קט"ו ע"ב ד"ה כלאי כרם דשאני חלב דכתיב כל יעו"ש דאינו מן ההכרח דגם שם נוכל לתרץ כן דשאני חלב דהותר לגמרי משא"כ בבשר טמאה או ח"ט דס"ס נאסר משום טמאה ולא

הותר אלא מפני שאיסור אחר בא בגבולו ול"ק מבשר עוף בחלב דתחילת האיסור לא קאי על עוף וס"ל כריה"ג דדריש לעיל מדכתיב לעיל בחלב אמו יצא עוף וכו' ובע"כ צ"ל כן דאל"כ גם ערלה ה"מ בנוטע לסייג ולקורות וכן חמץ נוקשה ועי"ת רק טמאה נקרא ה"מ דלא נתמעט רק מדכפלה רחמנ' לגדי (ובחי' ס"ל לאיסי כריה"ג ועי' לח"מ פ"ט מהמ"א) כללא דמילתא דכל מידי דאתא מפשטא דקרא לא הוי המ"כ כמו ערלה ובשר עוף בחלב) אמנם נראה ע"פ האמור במ"ל בפ"ה ה"ה מה"ש דלר"ש אף שלא כדרך אכילתם אסור מדאו' כמו חצי שיעור לדידן דכמו דלדידן איכא שלשה דרגא גבי איסורין שיעור שלם למלקות וח"ש לאד"א ושלא כד"א לאי' דרב' כן ה"נ לר"ש ש"ש לקרבן וח"ש למלקות ושלא כד"א לאי' דאו' דלדידי' מעלין בחד דרגא לחומרא וכיון שכן לר"ש אף דאין בגיד בנ"ט לא נגרע משלא כד"א דאסור מדאוריי' לדידי' ותו ל"ד לחלב דה"מ לגמרי אבל בגידין אף דאינם בנ"ט מ"מ אסור משום טמאה דל"ג משלא כד"א אמנם כן לר"ש אבל לדידן דפסקינן דלא כר"ש בזה ופסקינן דאב"ג בנ"ט שפיר איכא למילף ק"ו מחלב שהרי גם גה"נ ה"מ אצל טמאה והותרה מה"ת לגמרי:

ג ולייש קו' התוס' נראה ע"פ האמור לעיל בסי' א' אות י' אשר התחלנו להתעורר בזה דמשמע דכ"ע מודים לדרבא דקרא דכתיבי נבילה וטריפה קאתי לדרשא דאיסור נבילה וטריפה חלים על חלב שהרי כ"ע מודים דמסוכנת שריא ולשנוי' קמא חולין דף ל"ז יליף לה מדרשא דרבא כאשר כבר קם בזה הרב בשעה"מ פ' י"ד מה' אב"ה ח' וא"כ קשי' לריה"ג ור"ש ור"י דל"ל א"כ ולומר דגזה"כ הוא בזה לבד ולא בכל איסורין דעלמא ז"א שהרי הקשו בש"ס על ריה"ג דל"ל א"כ משבת ויוה"כ הוא וצ"ל כמפורש בתוס' בד"ה תלמוד לומר (ק"א ע"ב) דפריך ולגמר מיני' וכו' אלא ודאי דכולהו תנאי סברי דילפינן מינייהו בדדמי להו דהיינו היכא שאיסור הראשון הותר מכללו והשני לא ה"מ ואיסורו מחיים אזי לקושטא כ"ע מודים דחלים כיון שאין דבר נפרץ בינם לבין נבילה וטריפה דגלי קרא אולם מסתברא מילתא דל"ד שאיסור הראשון הותר מכללו לדבר מן הדברים רק כל שאיסור הראשון קל מן השני' בכל הצדדים וגם מצורף לו מעליותא דחד מנהון דהיינו שמטמ' או שאיסורו מחיים אזי ג"כ כ"ע מודים דחלים שהרי כמו דנו"ט חלים על חלב מפני שהותר מכללו ולו יהיה שמפני דהמ"כ אשתקל כל חומר שבו ואיתוסף חומר כרת שבו ולשני שלא המ"כ מ"מ נקוט מיהת דהיכא דאיסור השני חמור מראשון מכל צדדים וגם לא סר ממנו מעליותא דנבילה או טריפה אזי לית מד"פ דבודאי חייל נשמע מזה דכל היכא דאיכא חדא מתרתי או שאיסור הראשון המ"כ אף שחמור משני כל היכא דאית לי' להשני מעליותא דנבילה או של טריפה או שאיסור השני חמור מראשון להדיא

ומסובך בהדי דשני מעליותא דנו"ט אזי כולהו תנאי קסברי דחלים דילפינן מנו"ט דכתיב גבי חלב ומתורץ היטב קו' תוס' דלמה נדו בש"ס ממה דקס"ד דגיד נוהג במוקדשין שאין בו אלא איסו' גיד בלבד בשגם שהוכיח דתנא דמתני' קסב' דיש בגי' בנ"ט אפ"ה א"ח משום מוקדשים דאין איסור חע"א אפי' בחמור וכולל משום שכבר עומד כחומה נשגבה לפנינו הא דגלי קרא גבי טריפה דכל שאיסורו מחיים וחמור מראשון דקא חייל והרי גם במוקדשים על גה"נ לא נותך אפס מנהו שהרי איכא כל הני מעליותא גם במוקדשים כמו בטריפה על חלב שנגמר כל חומר איסורו מחיים כמו עולה וחטאת דמועלים מיד ולא סר איסורן מהן לעולם (ואף את"ל דחטאת הנאכלות יש היתר לאיסורו ואינו חמור מגיד בכל צד מ"מ הרי איכא עולה ופרים הנשרפים ושע"ה ופרה אדומה דמועלין בו משהוקדשה עד שיותך הבשר או שישרפו לאפר ובעולה עד שיותרם ת"ה עי' בפ"ש במעילה ורמב"ם פ"ב ה' ד ה והאיך אפשר דיסתום לן תנא דמתניתן דכל מוקדשין אינו נוהג בגיד דהא תינח בקדשים קלים דחומר איסורן אינן נגמרים עד לאחר ז"ד שהרי אין מועלין באימורין עד שיזרוק הדם וקודם ז"ד אין בהם אלא איסור מעילה בלבד כדאיתא שם (ועי' תוס' כריתות כ"ג בד"ה בולדות קדשים ובר"ה דף כ"ח) ומוקדשין לגבי גיד לכ"ע הוי א"ח לכל הפחות:

ד וכד שקילנא וטרינא טובא נשכח עוד שאיסור גיד ה"מ ג"כ לגבי מוקדשין שהרי סתם לן תנא דמתניתן (צ"ו) כר"מ דאכלו ואין בו כזית חייב וא"כ הרי איסור גיד המ"כ גבי טמאה ואין בו כזית שהרי בכלל איסור גה"נ דעלמא ובטמאה הותרה הגם דלא הותרה לגמרי כחלב שהרי ח"ש אסור מה"ת התינח לר"י אבל לר"ל דס"ל דחצי שיעור מותר מה"ת כבר הותר הגיד מה"ת אצל טמאה שאין בו כזית ומש"ה נדו בש"ס מזה משום דקשיא לי' לר"ל, וא"ל דגם בגיד שאין בו כזית לא הותרה בטמאה לדעת רה"פ דעל חצי שיעור חל איסור השני והדר איסור גיד וחל על טמאה וגם משום גזה"כ דכל שגידו חלוק מבשרו ליכא כמו לר"ש שכבר בארנו לעי' דמשמע מרהיטא דסוגיא דגזה"כ ל"ש אלא לר"ש דס"ל דאין בגידין בנ"ט וכל שבשרו אסור אין גידו חלוק מבשרו כלל שהרי על בשרו יש בו משום איסור אחד כמו על הגיד אבל למ"ד דיש בגידים בנ"ט לית בי' משום גזה"כ כאשר בארנו מזה סי' י' אות י"ב דמידי טעמא הוא משום דלדידי' חלוק גידו מבשרו דעל בשרו אין בו רק איסור אחד ועל הגיד אית בי' משום שני איסורין ומש"ה ל"ש כלל לדידי' למעוטי מגזה"כ רק משום דאין איסור חע"א אכן כן הדברים בגיד שיש בו כזית אבל בגיד שאין בו כזית ולר"ל דמותר לגמרי מה"ת מצד איסור טמאה שפיר ממעטינן מגזה"כ כיון שאין גידו חלוק מבשרו וממוצא הדברים נשמע דמאי דס"ל

לריה"ג לקמן דגה"נ של נבילה א"ח אלא משום גיד ולא אתי איסור נבילה דמטמא וחייל על איסור גיד כמו דחל על חלב שהרי גם גיד ה"מ אצל טמאה בע"כ צ"ל דס"ל כר' יהודא דא"ח משום גיד אלא כשיש בו כזית ולא ה"מ לגמרי משום איסור טומאה ועי' ואע"ג דריה"ג לית לי' להאי דשאני חלב דה"מ בפס' כ"ג ע"ב עי' בתוס' ד"ה ומה חלב דבעלמא א"ל והתם שאני דלא ילפינן אלא שיהא בכלל הנ"ב ועיין:

ה שם דף ק"א בתו' ד"ה איסור כולל וכו' היקשו שלשה קו' לדעת הפוסקים רש"י ורמב"ם דא"ה חשיב איסור מוסיף דא"כ אמאי לא אוקמי כר"י דאית לי' א"מ יעו"ש ועוד אמאי פריך בסמוך וריה"ג נהי דאיסור כולל ל"ל יבא איסור חמור ויחול על איסור קל ודילמא גם באיסור חמור לית לי' א"כ רק א"מ הוא דא"ל וקו' הג' ממאי שהיקשו בש"ס לקמן על שמואל דא"ל אחע"א בבשר בחלב ובטמא שאכל ת"ט א"ל דפטור ומאי קו' שאני בב"ח כיון דאסור בהנאה הוי א"מ ובתרומה לא הוי אלא א"כ ומכח קו' אלו הכריחו דא"ה לא הוי אלא א"ח והנה על קו' השלישית כבר נמצאו כמה תרוצים שונים ורמב"ם בעצמו כבר תירץ בפי' המשניות גבי יש אוכל אכילה ועל שני קו' ראשונות לא מצאתי תירוץ מספיק ונראה לפענ"ד דקו' הש"ס על ריה"ג הכי אזלא על רבא שהמציא דטעמא של ריה"ג משום דל"ל א"כ ולא משום דמחולל ועומד הוא דגמר מתרומה אלא משום חלות האיסורין קא פטר ואזיל א"כ בטומאת הגוף לגבי טומאת אוכלין אזי לכ"ע כבר כבול ועומד גם באיסור השני כיון דכבר גילה קרא גבי נבילה וטריפה שחלים על חלב וכל מעליותא דנבילה הוא רק מפני שמטמא ומדי גריעותא דחלב הוא מפני שהותר מכללו וכל שה"מ דינו כאיסור קל לגבי חמור מכל צד וגם לכ"ע אית להו דילפינן מינהו כל בדדמי להוא (כדאיתא בתוס' ק"א ע"ב ד"ה תלמוד) וכאשר מובא לעיל באות ג' וגם משמע להדי' מסתימת דבריו של ריה"ג דקפטר לי' אפי' כשנטמא הבשר מג' בקודש ששוב אין בו כדי לטמא עוד והאדם אינו מקבל טומאה אלא מאב הטומאה ונמצא דמלבד דחומר איסורו יש בו כדי לטמא משא"כ בבשר וכיון שכן הרי דמי לנבילה דכבר גילה קרא דחל ע"ח ואי משום דחלב המ"כ לא עדיף בזה חומר דנבילה רק כאילו אשתקל כל חומר שבראשון וניתוסף על השני והכא בטומאת הגוף לגבי טומאות בשר דחמור ממנו להדי' בודאי הוי לי' לחול שהרי יש בו כל מעליותא דאיסור נבילה לגבי חלב ואפי' למאן דלית לי' א"כ כלל וגם א"מ אפ"ה לא נמצא מידי לפטרו א"ו דטעמי' דריה"ג לאו משום חלות האיסורין הוא דקפטר לי' אלא משום דמחולל ועומד הוא דגמר לי' מתרומה תוס' בד"ה בנטמא הגוף) וע"ז מתרץ דמאי חזית וכו' ותו ל"ד לנבילה ועי':

ו וקו' הראשונה נראה לפענ"ד בשום לב להבנת דברי רש"י לאישורם נראה דהאי דפירש בדברי רבא דריה"ג באיסור חמור א"ל דהיינו שהוא כולל ומוסיף ואמאי שבקי בגמ' לישנא דמוסיף דקא מצריך לי' וקא נקיט מלתא יתירתא בלישנא דאיסור חמור דל"מ לי' א"ו מפשטות הדברים נראה דדוקא היכא דאיסור השני שוה עם הראשון באזהרה ובעונש אזי אם האיסור השני הוא א"כ וגם מצרכינן שיהי' גם א"מ כדי להכריע ולהעשות עי"ז כחמור לגבי הראשון אבל כל שאינו מוסיף אזי ל"מ כולל לחוד משום דאכתי אינו חמור לגבי הראשון וממילא נשמע דזהו כשהיה שוים בעצמותן אבל כל שאינם שוים ואיסור הראשון חמור בעצמותו מהשני אזי גם כולל בהדי מוסיף לא מהני מידי דאלת"ה אלא כל שהוא כולל ומוסיף קא חייל הרי תפסת את הטפל ושבקת את העיקר שמבואר להדיא בגמ' דדוקא בא"ח הוא דאית ליה ובזה נכון ומדוקדק היטב מה דנקיט בברייתא של עולה דוקא וקא שביק לישנא דמתני' דנקיט בכ"מ מוקדשין סתמא בר"פ גיד נוהג במוקדשין וכן גבי יש אוכל וכו' והוא משום דבעינן בטרם שנרד לכלל כולל ומוסיף שיהי' האיסורים בעצמותן שווים וזהו רק בעולה שהרי משעה שהקדישו הוא באיסורו עד לעולם ואיסורו שוה בכל וכבר שוה בעצמותו לאיסור גיד שאיסורו איסור עולם ושוה לכל אבל בשאר קדשים ל"מ בקדשים קלים אף דלוקה עליהם בין כהן ב"י כשאכלו קודם ז"ד כזית מן הבשר כדאי' ברמב"ם להדיא בפי"א מה' מעה"ק ה"ד אבל אין איסורו איסור עולם שהרי לאחר ז"ד לא נאסרו אלא האימורין לבדן וגם בקדשי קדשים דחייב גם לאחר ז"ד ואין איסורו שוה לכל שהותר לכהנים וגם בפרים הנשרפים וש"ה איכא פלוגתא דתנאי בזבחים פ"ב ועי' בלח"מ שם (ואף דריה"ג ס"ל התם דחייב כבר לימדו לנו רבותינו האחרונים דהאי דמוקי כריה"ג לאו דחכמים דהכא הוא ריה"ג שהרי ריה"ג ס"ל לחד שנויא בפסחי' דגה"נ אסור בהנאה אלא דתנא דברייתא ס"ל בהא מילתא לבד כריה"ג יעו"ש בשעה"מ ובספר דו"ח בסופו) אמנם כן אי מוקים לה כריה"ג דנקיט עולה וקא שביק לישנא דמתני' אבל אי נוקים ליה כר' יוסי כקו' התוס' הדרי קו' לדוכתיה דאמאי לא נקיט ליה בכל מוקדשין דהרי לר' יוסי אית לי' איסור מוסיף אפי' בקל ע"ח כדאיתא בסנהדרין פ"א ולייחייב נמי משום א"א:

ז ונראה ליישב גם קו' שלישית שהקשו רבותינו בעה"ת ד' קא בד"ה א"כ וכו' דא"כ מה קו' לקמן קי"ג על שמואל וקסבר שמואל איסור חע"א והאמר שמואל מנין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה וכו' ומאי קו' ממוסיף לכולל דבב"ח הוי א"מ ובתרומה לא הוי אלא כולל לחוד וע"פ הוצעות דברינו לקמן באות ח' דדבר שחייל ע"פ גזה"כ על איסורין כן נמי מעכב את האיסורין מלחול עליו וחזקנו הדבר במסמורות

נטועות וראיות נכוחות וע"פ זה הוכיחו שפיר דבע"כ צ"ל דשמואל אית ליה בעלמא גם א"כ מדמפיק ליה לחלב ומתה מחד קרא ש"מ דשווים הם אלא אי אמרת דא"כ לית לי' א"כ בע"כ צ"ל דהא דגלי קרא גבי חלב נבילה וח"ט דיבא איסור נבילה וכו' הוא מטעם גזה"כ משום דמטמא וכדומה והרי הוא בתקפו כאי' מוסיף ואיך קחייל איסור בב"ח עליו והו"ל לאוקמי ריבוי דגדי רק על חלב ונשמע מרבוי זו דאחע"א במוסיף אבל לא כנגד דבר שהוא בעצמו בתוקפו כאילו הוספת את כל אשר נופל גם בשני וטעמא דמילתא דכשם שאיסור השני בא עליו במעליותא דידיה שנתנה לו רחמנא כן האיסור הראשון עומד לעומתו במעליותא דידיה מצד אחר ואין זה דומה למוסיף על אי' כולל שהשני יש לו מעליותא יותר מראשון בדבר פרט מענינו וכן בכו' על מוסיף משא"כ בב"ח על נבילה שנבילה מעליותא דידי' אינו מענינו כלל והדר דינו כאילו שניהם שוים עי' א' י"ב א"ו דאית לי' ג"כ א"כ וכסברת רבא בשבועות כ"ד דמוסיף וכולל שוים ולהכי כיון דמחד גדי נשמע לרבות למוסיף ולכולל א"כ הא דחייל נבילה ע"ח משום כולל הוא ומש"ה שפיר קחייל לאיסור בב"ח עליו משום מוסיף וחלב ומתה שפיר קא נפקי מחד ריבוי':

ח עיין ק"ג בפי' רש"י בד"ה דכ"ע לאו לאיברים עומדת וז"ל כיון דבשעת לידתה נטרפה איסור טריפה קדים עכ"ל, ומשולל הבנה דמאי זה נתינת טעם משום דבשעת לידתה נטרפה וגם הוא שלא לצורך הענין כלל שהרי גם בנטרפה אח"כ שייכי פלוגתייהו אם חל איסור אבר ע"ט וכבר עמד בזה המהרש"א וכן בתוס' בד"ה דאי' בסה"ד וז"ל וי"ל כגון שעם יציאת רובה נטרפה ואיסור אבר שבא לבסוף נהי דחייל אאיסור טריפה דקיל על איסור חלב דבכרת לא חייל הקשה ג"כ שהוא שפת יתר מה דנקטו שעם יציאת רובה נטרפה אמנם בתוספ' י"ל דבל"ז צריך להבין דבריהם דאכתי הרי נראה בעליל שביותר יש מקום לאיסורין לחול על חלב אפי' שהוא בכרת משום שהמ"כ מן שאר איסורין שלא המ"כ גם על לאו גרידא שהרי ר' יהודא ס"ל לעיל ק' ע"ב דאין איסור נבילה חל ע"ט ועל חלב חייל לכ"ע וצ"ל כיון שזו כבר נטרפה גם חלבה תו לא המ"כ שחלב של טריפה לא הותר מעולם וע"י איסור טריפה נתחזק גם איסור חלב שבו לסלק את הגרמא דה"מ ויתיישב בזה קושי' מהרש"א שהקשה לאוקימתא דלעיל דכ"ע לא"ע ובמית' א"ט ומיחל באיסור אבר וס"ל לר"י דקא חייל ואמאי ס"ל גבי חלב דא"ח אלא שתים ובזה ל"ש תירוצם שהרי טריפה לכ"ע חייל אחלב ולדברינו ניחא דלא קא חייל רק על אבר לחוד וכן על חלב לאחר שנשחטה דהמ"כ משא"כ כשתלש ממנו חלב דאזי חלב כזה לא המ"כ גם אצל חי' ועיין, אמנם כן כל היכא כשבא לכלל איסור חלב כבר נטרפה ולא

המ"כ בכגון זה מזמן איסורו והלאה אבל כשנטרפה אח"כ שכבר המ"כ ותו לא נפקע אבל בדברי רש"י צ"ע טובא ונלפענ"ד כאשר נתבונן בתוס' לקמן קי"ג ע"ב ד"ה ושאני וכו' וז"ל אבל אי לאו גדי לא הוי ילפינן שיחול איסור בב"ח על חלב מדאמרינן יבא איסור נבילה ואיסור טריפה ויחול על איסור חלב דשאני נבילה דמטמאה וטריפה נמי משום דמחיים וכו' והא דאמר בפ' גה"נ דאיסור טריפה חל על איסור אבר מ"ד אאיסור חלב אע"ג דאבר מה"ח מטמא מ"מ כיון דחלב בכרת ואפ"ה חייל עליו כ"ש אאבר מן החי עכ"ל העתקתי דבריהם כי נשמע מדבריהם הטהורים כשנדייק היטב איזהו יסודות חדשים ליש' אותנו בסוגי' זאת וליישב כמה קושי' חמורות כאשר נבאר להלן בראשון דכשם דחד מהנך גורמים של נו"ט דגלי לן קרא דחלים מפני מעליותא ש"כ אחד מהם גורמים לחול כן אם נמצא מעליותא דחד מינהו באיסור הראשון מונע הוא ומסיג אחור את השני מלחול עליו, ונשמע מדבריהם בקו', אף על גב דאבר מן החי מטמא אף על גב שאין זה חומר כל כך בעצם האיסור כמשמע מדבריהם ביבמות ל"ג ע"ב ד"ה אמר ר"י יעו"ש, גם נתבוננה במה שתירצו כיון דחלב בכרת וכו' דעדיין לא נתישר לנו היטב שהרי כל מעליותא דטריפה דרדיפא לחול הוא מפני שאיסורו מחיים והרי גם אבר מה"ח נכנס אתו במדריגה הזאת בשוה ואכתי אמאי יחול עליו אולם כבר הארכנו לעיל דמעליותא דטריפה הוא מפני שלא מצינו בע"ח נאסרין כדאיתא בקדושין נ"ז א"כ למ"ד דבהמה בחיי' לאברים עומדת כבר נאסרה תיכף כשיצאה לאויר העולם ודמי בזה לחלב וגיד וטמאה שלא נכנסו כלל וכלל בסוג זה דאל"כ הרי רוב ב"ח נאסרין א"ו כל היכא שהותרה בתחילת ברייתה ונאסרה אח"כ הוא שנכנס במעליותא דטריפה והוא דרדיפא לחול על איסורין כאשר נתרבה לנו בטריפה דחל ע"ח וכמו כן בכל דדמי להו במעליותא דשני וגריעותא דראשון וממילא נשמע דלמ"ד לאו לאברים עומדת דאיכא באיסור אבמה"ח כל מעליותא דטריפה ועוד נוספות לו דחמיר איסורי' שהרי מצטרפין עצמות וגידין לכזית משא"כ בשאר איסורין כקו' תוס' יבמות ל"ג ע"ב ד"ה אמר ר"י בסה"ד שהיקשו למ"ד דטריפה חל על אמה"ח אמאי הרי קל ע"ח לכ"ע לא חייל ותירצו כיון שיש לו היתר בשחיטה ויסתלק איסורו לגמרי משא"כ בטריפה אמנם הא תינח למ"ד לאברים עומדת (דעליו סובב דבריהם בקו') שפיר תירצו אמנם אנן למ"ד דלאו לאברים עומדת קא אמינא ול"ש כלל לומר דאמה"ח יש לו היתר בשחיטה שהרי כל האברים דהותרו בשחיטה לא נאסרו מעולם ואותו אבר שחתך בחיי' ונאסרה לא תותר עוד ועתה נכונים הדברים היטב דבפ' כ"ה קי"ג שפיר תירצו כיון דחלב בכרת ואפ"ה חייל עלי' משום מעליותא דטריפה וגריעותא דחלב דהמ"כ כן נמצא בהווייתן באיסור טריפה על אמה"ח שהרי

התם למאן דאית לי' דלאברים עומדת קיימינן ולדידי' כיון דנאסרה מתחילת ברייתה הרי הוא כשאר איסורין כגיד וחלב ולא יצאתה בזה מכלל רוב בע"ח דאינן נאסרין וגם יש היתר לאיסורו משא"כ בטריפה ולהכי א"ל דחייל איסור טריפה מפני מעליותא דידי' דרדיפא לחול מפני שיצאתה מכלל רוב בע"ח שנאסרה מחיים אח"כ ועתה נדע כי האיר לנו מאור עינינו בקוצר דברים להבין היטב טעמא דמ"ד דאיסור אבר חל על טריפה דמיסתם קא סתים דבריו לכן הקדים לנו רש"י במתק אמרי נועם דאיירי שנטרפה עם יציאת רובו ונמצא דאז כשנטרפה מתחילת ברייתו לא נכנס לכלל סוג דאיסור מחיים וכשחתך ממנו אבר אזי נכנס באיסור השני דאמה"ח בחרקאו לכלל מעליות' דטריפה דעלמא וגם מפני חומר שבו דמצטרפין גידין ועצמות לכזית משא"כ בטריפה מש"ה כשם דחייל איסור טריפה בעלמא היכא שנטרפה אח"כ על איסור חלב מפני מעליותא דידי' וגריעותא דחלב כן היכא שנטרפה עם י"ר קא חייל אמה"ח אח"כ ומאן דפליג בזה ס"ל דאנן בתר שם טריפה אזלינן ולא בתר השתא ואיכא גם בשם איסור הראשון מעליותא דשני ועומד כנגדו ומסיגו לאחור:

ט בתוס' ד"ה מר סבר וכו' וז"ל אע"ג שפירש ר"י למתניתן כן לדידי' לא ס"ל וקשה ממכות דף ט"ז ע"ב גבי ריסק תשעה נמלים רבא אמר ר"י אפי' שנים והוא ר"י אמר ר' יוחנן וכו' הרי דאית לי' אפי' בלא כולל וצ"ל דאית לי' דשאני נבילה דגלי קרא אפי' בשרצים שאינו מטמא ולא ה"מ אמנם עיקר קו' תוס' הוא תמוה רבה ועצומה וכן היקשו על הרמב"ם דפוסק להלכה כאוקימתא דרבא כשתלש אבר וטרפה בו הא לא"ה לא חייל ואמאי הרי הוא א"מ לב"נ גם תמהו בתלש חלב מה"ט פוסק דחייב שלש אף כשנטרפה קודם לכן והאיך חייל איסור מה"ח ואשר הנראה לפענ"ד בזה דרמב"ם לטעמי' אזיל בזה ומזה יתיישב חדא בחברתא דפוסק בפ"ט מה' מלכים ה' י"ג דבעודה מפרכסת אפי' כששחטו ישראל שני הסימנין שמותר לישראל הי' אסור לב"נ משום אמה"ח ועי' בלח"מ שנתן טעם לדבריו דפוסק כר"א ב"י ושבק לברייתא מהלכתא משום דק"ל קו' תו' מיפ"ת יעו"ש ולי נראה ראי' לדבריו משום דק"ל קו' תו' דהרי אמה"ח הוי איסור מוסיף לב"נ אבל לר"א ב"י ניחא דכשם דאיסור טריפה חל מחיים לכ"ע אע"ג דאינה עומדת לאכול גם בשרה מחיים כשיטת תו' לעיל ד"ה כיון שעומדת לשתות ולאכול אח"כ חל איסורו תיכף ה"ה כן לב"נ כיון שנאסר לו אף כשנשחטה ועודה מפרכסת כבר חל אמ"ה לגבי ב"נ מחיים כמו טריפה לישראל וכבר עומדת לכך דהרי אמרו לעיל ל"ג הרוצה שיבריא יחתוך וכו' קודם שת"נ וכיון שכן כשחתך ממנו אבר אזי לגבי ישראל לא הוי איסור מוסיף משום דלגבי ב"נ כבר נאסרה מתחילת ברייתה כמו נטרפה עם יצ"ר ולגבי ישראל דמותר

מפרכסת אזי לא נאסרה רק בשעה זו כשחתך והרי לא נתלכד המוסיף בהדי האיסור כאחד ומוסיף כזה ל"א לדידן כמבואר בתשו' רמ"ע אשר הבאנו לקמן בסי' י' אות י"א ומש"ה פוסק כרבא דאיסור אמ"ה לא קא חייל משום מוסיף רק כשתלש אבר וטרפה בו דאתו בב"א אמנם כן הוא כשנטרפה אח"כ דאז איסור טריפה שאיסורו ג"כ מחיים עומד לנגדו ומונע אותו מלחול אף שאבר מה"ח מטמא ויש לו מעליות' דנבילה אפ"ה לא חייל משום דנבילה לא חיילי רק אאיסור חלב שאין איסורו מחיים לפי שנאסרה מתחלת ברייתו כאשר ביארנו לעיל אבל בטריפה שנטרפה אח"כ שאיסורו מחיים כבר הוכחנו מתו' דכשם דגרמא דידי' רדיפא למיחל כן עומדים בפרץ ומונעים האיסורין מלחול ולהכי אעפ"י שמטמא לא קא חייל ובתלש חלב מן הטריפה אשמיעינן רבותא אחרת דאעפ"י שאינו מטמא כדאית' להדי' ברמב"ם בהלכות ט"מ פ"ב ה"ג ובשאר א"ה פ"ב ה"ה ופ"ד ה"ו דכל אבר שאין בו גידין ועצמות שאינו מטמא אפ"ה חייל כשנטרפה עם יצ"ר דאז ע"י איסור טריפה נאסרה מתחילת ברייתו וע"י איסור אמה"ח נאסרה מחיים דאז כבר נכנס מעליותא דאמה"ח לכלל מעליותא דטריפה דעלמא דחל על חלב אף בלא כולל כשם דאיסור נבילה חל על גיד אף בלא כולל בסי' י' אות י"ב ואי משום דחלב המ"כ כבר ביארנו לעיל באות ג' דתוכן הדברים משום חומר על קל וה"נ איסור אמ"ה חמור מטריפה דמצטרפין גידין ועצמות לכזית כקו' תו' יבמות הנ"ל:

י אמנם עדיין לא נחקרה דעתי בזה בהאי דפסק הרמב"ם בתלש חלב מן הטריפה דחייב ג' הן לפי מה שכתבנו לעיל והן לפי תירוצו של מהרי"ל חביב מובא בלח"מ דאיירי בתלש חלב ונטרפה או כתירוץ הראשון של לח"מ שם דמש"ה חייל איסור אמ"ה על טריפה וחלב משום מיגו דחל איסור אמ"ה על חלב כשם שחל טריפה על חלב משום דהותר מכללו ה"ה אמה"ח חל ג"כ על חלב מטעם זה והדר אמרינן מיגו דחל אמ"ה ע"ח חל נמי על טריפה ומביא ראי' מתו' שתירצו דאיירי בתלש חלב ונטרפה בו דאמרינן מיגו דאתו איסור טריפה וחייל אחלב חייל נמי איסור אבר עליו ולפי ענ"ד לא נראין דבריו הן בתחילת היסוד והן הבנין אשר בנה על היסוד זה ומתחילה נסוחה ונראה את הראי' שהביא מתו' דאמרינן דע"י מיגו נגרר האיסור עליו שענין זה הוא דבר מחודש לגמרי שלא שמענו בכל הסוגי' רק א"כ או א"מ רק בדברי ר"ג דף ל"ז ד"ה ומה והוא רק לרבותא בעלמא אבל לא לדינא הכי יעלה על דעת שאם נשבע על תאנים והדר נשבע על תאנים וענבים וחזר ונשבע על תאנים וענבים דבאם אכל תאנים שיתחייב שלש ע"י מיגו דחל אשבועה ראשונה חל נמי על שני' אלא דאמרי' להיפך שגם על הראשונה לא חיילא משום שכבר כלל תאנים וענבים בשבועה שני' ה"ה הכא אף דאיסור אמ"ה חייל אחלב

משום דה"מ אכן כשנטרפה אח"כ כבר עמד למפרע נגדו ולא קחייל ול"מ וראיתי בפר"ח ס"ט ס"ג שריחק ג"כ את דינו בזה מצד הסברא דנפשי' וראיתו מתו' לא מחוור דאין כוונת התו' מדין מיגו דהיינו שע"י מיגו נגרר האיסור ע"י הצטרפות בהדי' מידי דקא חייל אלא דבריהם כפשוטן דכיון שתלש החלב ונטרפה בו נמצא דאיסור אמ"ה וטריפה אתיין בב"א ואין לנו לדון רק משום איסור חלב שבו אמרינן כשם שריבה קרא דטריפה קא חייל אחלב משום דהמ"כ ואיסורו מתקיים ה"ה והוא הטעם בעצמו גם אאבר מן החי שלא נפל שמץ מנהו מאיסור טריפה ומאן דא"ל דחייב שתים מפרשי בתו' דלית לי' מיגו רק בטריפה דגילה קרא אתי וחייל ולא איסור אבר כוונתם דדוקא טריפה דאיכא כולל גמור משא"כ באיסור אבר דליכא כולל גמור רק ע"י הצטרפות של חיטין וקרומים עי' לקמן (א' י') כולל כהאי לית לי' כמו בב"ח לפי דל"א כולל רק במקום שחל על חתיכות אחרות לבדם ואי משום מוסיף דנאסר לבני נח ס"ל כר"א ב"י עי' לעיל אות ח' מה שתרצנו על רמב"ם בזה אכן בדינו דלח"מ הוא להיפך כמובן שכבר עמד כנגדו איסור טריפה שמונע מלחול עליו וגם עיקר דינו דאמ"ה כגון בתלש חלב חייל עליו איסור אבר כמו טריפה דחייל דשאני טריפה שהוא א"כ לגבי חלב משא"כ איסור אבר והוא תמוה ואף דמבואר כן בתוס' משום דאזלי לטעמייהו לעיל בד"ה מר סבר דר"י לית לי' כולל ולא מוסיף וכיון שאין שום מעליותא לא בכולל ולא מוסיף בע"כ צ"ל הא דגלי קרא דנו"ט חלים ע"ח הוא משום גזה"כ וילפינן מינהו כל דדמי להו במעליותא של השני וגריעותא דראשון שפיר ילפינן אמ"ה מטריפה משא"כ לדידן דפסקינן דא"כ מעליותא הוא תו לא נוכל ללמוד אאמ"ה מטריפה ומטעם זה נדחו כל התירוצים הנ"ל כמובן (הגם שכתבנו לעיל בסי' י' או' י"ב בפי' תוס' זבחים דף ע' ד"ה וחד ובדברי המגיד בפ"ד מהמ"א דר"מ סבר דאיסור נבילה וטריפה חיילא בלא כולל אמנם כן הוא בדברי ר"מ לחוד אבל אנן לא פסקינן כוותי' דר"מ בזה וכר"י דפליג עליו להדיא דקדריש מנבילה וטריפה לא יאכל וכו' זה שאין איסורו משום נבילה כדאיתא להדיא ברמב"ם פ"ח מהמ"א ה"ו האוכל מג"ה של נבילה או של טריפה או של עולה חייב ב' מתוך שנכלל באיסור שאר גופי' וכו' הרי שגם בנו"ט צריכין לכלל כולל וכד נרד ללבן שמעתתא נראה דבהא פליגי ר"מ ור"י דתרווייהו סברי דאסור כולל הוא מצד הסברא ומש"ה ס"ל לר"מ דע"כ הא דגלי קרא דנו"ט חיילי אחלב הוא אפי' בלא כולל כלל כגון בהמת קדשים וכה"ג דליכא כולל אפ"ה חייל ור"י ס"ל דקרא אתי לארוי' לן דאע"פ שהוא כקל ע"ח שה"מ מ"מ חמור בעצמותו מנבילה ומזה נלמוד דגבי נבילה וטריפה אין אנו צריכין להשלמת כל דיני כולל שאינו חייל אלא חמור על קל ומש"ה פ' הרמב"ם דגה"נ של נו"ט ח"ב אף דגה"נ חמירא דחייב אפי'

שאין בו כזית כקו' תוס' יבמות ל"ג ד"ה אמר והא דפליגי רב ולוי במעילה ט"ו אליבא דר"מ הוא דפליגי וטעמם בזה עי' לקמן סי' י' אות י"ב י"ד אף דבנו"ט אין אנו צריכין להשלמת כל סוגי הכולל שהרי חל גם בקל ע"ח כדפסקינן בגה"נ של נבילה וטריפה אף דגה"נ חמירא אפ"ה חיילא אבל בלא כולל כלל לא שמענו דעיקר הדבר מדגלי קרא דחייל ע"ח שגם דה"מ מ"מ לא נפקע לגמרי כל חומר עצמותו תדע שהרי בכריתות כ"ג היקשו לרבי דס"ל דדוקא בחמור על קל חל ובקדשים וכו' דאפי' קל ע"ח נמי חייל וכו' דהא חלב איסור כרת ובמעילה איסור מיתה וקא חייל על איסור חלב דתני ר' אומר כל חלב לד' לרבות אמורין קדשים קלים למעילה יעו"ש ואם נאמר דע"י שהמ"כ ניתק כל חומר שבו והוי כשווין וע"י כולל של הכליות יוחל דשוב נעשה חומר ע"י מוסיף שבו שנאסרה בהנאה כפירש"י בריה"ג גבי גה"נ של עולה דע"י מוסיף חשוב א"ח א"ו בע"כ צ"ל דע"י שהמ"כ לא ניתק כל חומר עצמותו ומעתה נוכל ללמוד בכל דדמי גה"נ של נבילה וטריפה או בתולש כזית בשר שעל הכף בצירוף הגיד לדעת רמב"ם דמשום דאחשבי' רחמנא לגבי איסור גיד דחשיבא ג"כ לגבי בשר מה"ח כבשר הגם שאין זה כולל ולא מוסיף כיון דחד צריך לחבירו ולא דמי לכולל שנכלל ע"י שאר חתיכות זולת חתיכה האסורה ולמוסיף ל"ד שלא נוסיף על חתיכה זו לבדו רק ע"י הצטרפות כאשר חילק בתשוב' רמ"ע גבי בב"ח דלא נחשב לכולל ולא למוסיף יעו"ש מ"מ כל כה"ג כיון שהיא כעין כולל אזי נוכל לומר שכבר נכנס ברבוי' דקרא דנו"ט כיון שגם אמ"ה איסורו מחיים כמו טריפה וכן בתולש אבר מן בהמה שנטרפה אם יצ"ר כשנאמר דאזלינן בתר השתא ונמצא דטריפה שנאסרה מתחילת ברייתו עודנו לא נכנס למעליותא דאיסורא מחיים ואמ"ה נכנס בחרקאו וגם נכנס לכלל כולל ע"י הצטרפות גידין ועצמות אע"פ שאינו כולל גמור אפ"ה קחייל אבל בתולש חלב שלא נכנס כלל לדין כולל אף שיש לו כל מעליותא דטריפה אפ"ה לא קחייל כדמוכח להדיא מרמב"ם הנ"ל שגם בגה"נ של נו"ט קא מצריך לכולל דוקא וכן בפ"ז ה"ב גבי חלב נו"ט גופייהו קא פסיק להו ג"כ מטעם כולל:

יא אולם אחרי כל הוצעות אשר הצבנו פה יש להקים דבר גם בתולש חלב מה"ח וגם בתולש חלב מן הטריפה שהרי כמעט בכל חלב שאסור מה"ת איכא חוטים קרומים שאסורים רק מדרבנן וקחשבי כסדרן הרמב"ם שם מן ה"ט עד הי"ג וגם נראה מסברא פשוטה שגם לדעת רמב"ם דס"ל דחלב לחוד דינו כאבר שלם שאין בו גו"ע אבל צריך שיאכלנה כברייתן אבל כשמפרשו מן החוטים והקרומים אזי א"ח רק משום בשר מה"ח דמ"ש מן אבר שיש בו גו"ע דכשמפריש הגידין ממנו כבר נפקע דין אבר מה"ח וכיון שכן

גם בחלב מה"ח איכא בו משום כולל שהרי נכלל ע"י איסור אמ"ה גם על החו"ק אשר לא נאסרו מתחילה מה"ת ואף את"ל שגם כשמפרישו מן החו"ק חייב משום אמה"ח אבל על החו"ק לבד אפי' כשיש בהם כזית בודאי לא מחייבינן עליהם לבד משום אמה"ח כיון שחלב הוא האבר והלא החו"ק הם כטפל לגבי חלב שהוא עיקר האבר וכיון שכן יש בו משום כולל דמשום חלב או משום טריפה אינו חייב על חו"ק דדמי לגידין ועיין חולין צ"ב ע"ב אלמא חלב אמר רחמנא ולא חוטין הכא נמי גיד אמר רחמנא ולא חוטין וגבי טריפה נמי בשר בשדה אמר רחמנא ול"ח אבל לא ככולל גמור לפי שלא חל עליהם לחוד רק ע"י הצטרפות כמו בב"ח דלא דנין לי' ככולל דעלמא משום שלא חל על בשר לבדו ולא על חלב לבד רק כיון דבדבר שיש בו מעליותא דנו"ט אזי ל"ב לכולל גמור כנ"ל ומעתה נכון הדבר בלח"מ בזה שאבר מה"ח חייל על חלב וגם האמור באות יו"ד על האי דפסק הרמב"ם בתולש חלב מה"ח מן הטריפה דחייב ג' ויש להם מקום לאשורם:

יב עוד נחזור ונשנה בהאמור לעיל בשם לח"מ שפי' דברי תוס' הנ"ל דלהכי בתולש חלב מה"ח מה"ט ח"ג דאיירי כשנטרפה בתלשתו ומטעם מיגו הואיל דחייל טריפה אחלב חייל נמי אמה"ח דאתי' בהדיא וכבר השיבותי לעיל דיש מקום אחר לפרש דבריהם ועתה נבוא לבאר היטב דא"א לפרש כלל דע"י מיגו אתינן לגרר האיסורין דא"כ בכל הני א"מ וכולל בכריתות י"ד דקמצרכינן לאחים ואחוותא כי היכי דליחול עליהם וא"א דע"י מיגו חייל הרי בכולהו אית בהון ע"י איסור א"א ונאמר כשם דחייל איסור א"א כן יחול גם איסור אשת אח וכן א"א ואשת אביו ואת"ל כשחל ע"י מיגו אזי בהסתלק העיקר נסתלק גם הנגרר מכחו עי"מ אף דבכולל ומוסיף לא כן עדיין ק' כיון שבחיי הבעל כבר חיילי ע"י מיגו ותו לא נפקא כדינו דעריות שאיסורם איסו' עולם ואין להם היתר בחיי האוסרים זולת אשת איש לבד ובאחות אשתו לאח"מ ובאשת אחיו במקום יבום אבל זולת זה לא נפקעו מעת אשר חלו והלאה ועוד אמאי לא יחול גם לאחר מיתת בעלה ע"י כולל משום שכבר חייל עי"מ בחיי הבעל לדעת הראב"ד בפ"ג מה"ש דגם כה"ג אף שאיסור הראשון הלך ואזיל לי' הוי ליה דין כולל א"ו דבכה"ג ל"א כלל דין מיגו וביותר הו"ל לבעל לח"מ להביא כדמות ראי' מדברי ר"ג מובא בתוס' ד"ה ומה וכו' וז"ל ומה מחיים אתי איסור טריפה חייל אאיסור חלב אע"ג דליכא למימר מיגו דטריפה חייל אהאי איסור חייל נמי אחלב נבילה שלאחר מיתה שהיתה מסוכנת מתחילה דא"ל מיגו דחייל האי איסור נבילה אאיסור מסוכנת חייל נמי מאיסור חלב לא כ"ש וכו' אולם כבוד בני החריף נ"י השיב בחכמה דגם מדברי ר"ג אינו ראיה כלל דש"ה דאף לאחר שישנו לאיסור שני מ"מ מיחל קא חייל מיהת איסור השלישי על איסור הראשון כמו בנבילה

על מסוכנת דקחייל על הבשר וכיון שכבר חייל א"צ מיגו דקחייל על איסור ראשון חייל נמי על השני אבל בנידון דידן כגון באיסור אבר על חלב ש"ט דנאמר כיון דאבר חל על חמור חייל נמי אטריפה דהשתא דאיכא איסור טריפה א"ל דלא קחייל רק דנאמר דלולא איסור השני היה חייל על הראשון לחוד והשתא נמי ליחול עי"מ ונמצא דחדא בחברתא מישך שייכי דלולא מיגו לא קא חייל ול"מ גם על הראשון לחודא השתא דאיכא איסורו השני מיגו כזאת לא נשמע כלל וגם לר"ג:

יג ועפ"י דברינו הנ"ל באות ז' ח' ט' יש מקום לגלות מילתא חדתא בדברי רבותינו בתוס' ד"ה מר סבר שהמציאו דר' יוחנן לית ליה לא כולי ולא מוסיף אליבא דנפשי' והדברים קשים לשמעם דהאיך ר' יוחנן דהוא מרא דתלמודא יחלוק אכולל ומוסיף דכולהו תנאי ואמוראי אית להו לבד ר"ש דפליג ומנ"ל לרבא להמציא כן אליבא דר"י שהרי בכולהו תלמודא דר"י א"ל הלכה כסתם משנה ולאוקימתא דידיה כבר סתם לן במתניתין בשבועות וכן בכריתות י"ג י"ד ובזבחים גבי טומאת הגוף, אמנם נראה דרבא לטעמי' דאמר משמיה דר' יוחנן וכן אמר ר' יוסף משמיה דר' יוחנן במכות ט"ז ע"ב אפי' א' והוא גבי ריסק תשעה נמלים וא' חי דמצטרפי לכזית ועיי"ש בתוס' ד"ה ריסק דטעמיה דר' יוחנן דא"ל כלוי במעילה דטומאת וטהורים מצטרפין לכזית והטעם כיון דריבה קרא דיבא איסור נבילה ויחול על א"ח אפי' בלא כולל ובלא מוסיף דסתמת הקרא משמע להו לדידהו אליבא דר"מ ולוי ור"י פסקי כוותי' דר"מ בזה כאשר הרחבנו בזה בסי' י' אות י"ב י"ג י"ד וגם כבר הוכחנו לעיל בסימן זה אות ח' מתוספת קנ"ג ע"ב ד"ה ושאני דכשם דמעליותא דנבילה וטריפה גורמים לחול כן מונעים את האחרים מלחול וכיון שכן דרבא אית לי' אליבא דר"י דנבילה וטריפה קא חיילו בלא כולל ובלא מוסיף נמצא דנבילה וטריפה דמי כאלו כללו והוסיפו ומעתה מה יוסיף לן תת כחה של אמה"ח במה שהוא מוסיף כיון שכבר עמד למפגע לי' איסור טריפה במעליותא דידי' מפני שנאסרה מחיים ודע דאף כשנטרפה עד יציאת רובא דאז לא נשלם כל מעליותא דטריפה שהוא מפני שנאסרה מחיים וכאשר נאסרה בתחלת ברייתה אזי לא נכנסה לכלל סוג זה כדבארנו לעיל באות ח' אמנם אנן אליבא דר"י קאמינא דס"ל לרבא אליבי' דגבי נמלים מצטרפין לנבילה הגם דגבי שרצים אזדי לי' למעליותא דנבילה שהוא רק מפני שמטמא ובשרצים אינו מטמא רק בח' שרצים לבד דמטמאים בכעדשה וכן הוא שיעור אכילתם במיתתם (מעילה ט"ז) א"ו צ"ל דס"ל לר"י כיון דשם נבילה מטמאה בעלמא ולהכי קא חייל אפי' במקום דאינו מטמא וממילא שכן הוא אף בטריפה דבח"מ רבינהו קרא ומש"ה קא מוקי לן רבא אליבא דר"י דאיירי כשתלש ממנו וטרפה בו דאל"ה אף כשנטרפה עם יצ"ר תו

לא קא חייל אמ"ה על טריפה אף דהוי א"מ משום דשם טריפה דדמי כאילו נשלם בכל הכוללים וכאלו הוסיף כבר בכל מה שתוכל לחשוב שהרי כבר ריבה לן קרא דכגון אלו חיילי וכאלו נשלמו בכל מעליותא שנוכל להמציא ואינו דומה למוסיף על כולל דחייל וכן להיפך דשאני ושאני שהרי נמצא בשני איזהו מעליותא יתירא כעניני דמעליותא דראשון משא"כ גבי נבילה וטריפה דמעליותא דידהו מגזה"כ עומד לעומתן מצד אחר שלא כענינו דשני כלל ודומה כאילו שניהם שוים ואין איסור חע"א (גם על דבר שלא המ"כ שהרי קא חייל על שרצים שלא המ"כ) שגם אמנם דגם אמה"ח לר"י דא"ל דלאו לא"ע יש אתו ג"כ מעליותא דטריפה ודנבילה שהוא מטמא ונאסר מחיים ברם כבר נכנס הדבר לסוג שני איסורים שוים דאין אחע"א דע"כ לא גילה קרא דמעליותא דשם נבילה קא חייל רק על דבר שלא נאסר מחיים וע"ז קשיא להו משבועות דמוקי לי' ר"י בכולל והתם קתני במתניתן גם נבילות בהדי שאר ועל נבילות דריבה קרא בהדיא דקא חייל תו לא מוסיף תת באיסור השני במה שהוא כולל או מוסיף וצ"ל דמוקי למתניתן כר' יודא דא"ל דנבילה ג"כ לא קא חייל אלא בכולל לחוד כדאיתא להדיא גבי עוף טמא דאין איסורו רק משום ב"ת טמא ועיין כי דברים ברורים הם למבין:

יד ולפום דברינו הנ"ל נקל להבין למעיין כולהו אוקימתא דשמעתין לאשורם מילתא בטעמא ותוכן הדברים בקצרה לעורר המעיין דלמאן דא"ל דלאברים עומדת אז נפלה מעליותא דידי' עד תומו שהרי נאסרה מתחילת ברייתה ולא נכנסה כלל לסוג מעליותא דטריפה שנאסרה מחיים גם נסתבך בגריעותא דחלב שהמ"כ הרי יש לו היתר בשחיטה ולהכי א"ל לר"י דקא חייל איסור טריפה על אמה"ח גבי אבר מה"ט וכן גבי חלב מה"ט משום דטריפה אית לי' כל מעליותא דידי' כמו ע"ח דחל לכ"ע אכן עדיין יש לחלק קצת דשאני חלב דהמ"כ אצל חי' בלא תיקון כלל אבל באבר שלא המ"כ בעצמו רק השחיטה מוציאו מידי אבר מן החי מפני זה לא היקל איסורו כלל שכן תורתו של אמה"ח וא"ל שהותר מכללו אצל טמאה או כשתמות דמ"מ איסורה קאי מפני טמאה ונבילה ומש"ה פליג ר"ל אכן למאן דא"ל דלאו לע"א כבר נכנס בחרקאו דכולהו מעליות' דנבילה שכן מטמא ודטריפה שאיסורו מחיים וגם אין לו היתר בשחיטה דמה דנאסר לא תותר עוד ומה שתותר לא נאסרה מעולם אמנם נגד איסור טריפה שנטרפה אח"כ שגם היא נשלמה במעליותא דידה אין לו כח לחול כשם דנבילה לא חייל אטריפה עי' תוס' זבחים ס"ט ד"ה ר"י (כאשר הרחבנו בזה לקמן בסי' י' א' ט"ו) רק כשנטרפה עם יצ"ר דאז נאסרה מתחילת ברייתו ואזדי למעליותא דידה ואבר הוקם וגם עלה במעליות' דתרווייהו (עי' לעי' א' ח) אך עדיין יש לדון בזה דמ"מ שם טריפה כדקאי קאי ומה"ט פליג ר"ל אמנם רבא אליבא

דר"י דס"ל דאיסור נבילה חל על שרצים אף דאינו מטמא בע"כ צ"ל דגם לר"י אזלינן בתר שם טריפה ושם נבילה ומש"ה צריך לאוקמי כשתלש אבר וטרפה בו דמסתבר לי' לאוקמי לר"י דס"ל ג"כ דלאו לאברים עומדת ולא בעי למימר דס"ל לר"י דלא"ע ואפ"ה קא חייל איסור טריפה אאבר אע"ג דל"ד לגמרי לחלב שהמ"כ ממילא שהא לר"י קא חייל גם אאיסורין דלהמ"כ כלל טעמא דמילתא משום דשם אבר קא מטמא דל"מ השתא קודם שנחתך ממנו וקם במעליותא דידי' כשם נבילה ומש"ה ל"מ למיחל חדא אחבירו דכשם דגורם למיחל כן מונע חיילות חבירו דהא ר"י ס"ל במכות דאזלינן בתר שם נבילה אעפ"י שאינו מטמא גבי שאר שרצים אפ"ה לא נפלה ממעליותא דידי' דאזלינן בתר שמא וה"ה באמ"ה אם נאמר דלאברים עומדת אכן אנן דפסקי' דלא כר"י בזה דנבילה לא חייל אשאר איסורין רק במקום דאיכא כעין כולל בהדי' (עי' אות י') שפיר מצינן למימר דאזלינן רק בתר השתא ולא בתר שמא דיד' מש"ה שפיר פסק הרמב"ם בחלב מה"ח מה"ט דחייב ג' וכגון שנטרפה עם יצ"ר דכבר אזדי למעליותא דידי' ומש"ה אתי איסור אבר וקחייל עלי' שכבר אית בי' גם כעין כולל ע"י חוטין וקרומים (עי' לעי' אות י"א):

טו ועפ"י דברינו הנ"ל יתיישב ג"כ קו' תוס' ד"ה

ומר קסבר וז"ל וא"ת כמאן ס"ל אי כר"א דא"ל כל שאתה מצוה ע"ד וכו' לחייב נמי הכא טריפה משום אמה"ח וכו' עכ"ל דדוקא על טמאה הוא דגלי קרא דאיסור אבר חייל עליו משום דמטמא ואיסורו מחיים אבל לא על איסור טריפה דרדיפא חיילי דידי' שכן קא חייל על א"ח שהוא בכרת כן סוגר וסותם בפני אחרים מלחול דהא ר"י ס"ל דאזלינן בתר שם טריפה אף שנטרפה עם יציאת רובא ולזה התעורר גם כבוד חתני הנחמד החריף נ"י גם מצינן למימר דכרבנן ס"ל והא דקאמר דלאו לא"ע ת"ל דבשרו אסור משום דקבעי למימר מילתא דפסיקי אפי' לר"מ דסתם מתניתן כוותי' דנוהג בשליל ואיתא לעי' צ"ב ע"א דהולך ר"מ לשיטתו דבן ט' חי אינו ניתר בשחיטת אמו ועי' ק' ע"ב בתוס' ד"ה אבל בטמאה נוהג וכו' וז"ל ובהמה טמאה כאוירא דמיא כיון דלא שייך בה כל בבהמה תאכלו וממילא נשמע שכן הדברים גם לר"מ בבן תשעה חי דכאוירא דמיא ומש"ה צריך לומר טעמי' דלאו לא"ע דלא קא חייל רק חייל רק לאחר שחתך וכבר בשרה אסור משום טריפה אבל אם יאמר דלאברים עומדת הרי איסור אבר כבר חייל קודם יצ"ר לר"מ משעה שנתמלאו ימי עיבורה דכיון דל"מ שחיטת אמו הרי הוא לענין אמה"ח כאילו כבר יצאה לאויר העולם והדר אתי איסור טריפה וחייל עליו כשם דחל אאיסו' חלב משום דהמ"כ כן נמי חייל אאיסור אבר שיש לו היתר בשחיטה אמנם זה ניתן להאמר לאוקימתא

ראשונה דאביי וגם לאוקימתא דרבא אבל לאוקימתא דכ"ע לאו לא"ע ובמיחל איסור אבר על איסור טריפה קמיפלגי בע"כ צ"ל כתי' התוס' דכל שמין בשרו אסור:

טז ובהצעת הדברים יתיישב לן מה דקשי' לי לדעת ראב"ד דס"ל דלעולם אזלינן בתר חתיכות דעלמא ולא בתר חתיכה שנתקל בו מסוגיא זו לכולהו אוקימתא שהרי משהביא שתי שערות נתחייב בשניהם אמאי לא חייל איסור אבר אטריפה למ"ד דלאו לא"ע וכן טריפה אמאי לא חייל על איסור אבר למ"ד לא"ע ולהנ"ל ניחא דס"ל כקושי' התוס' בשמעתין ד"ה ומר הנ"ל דלרבנן כל היכא שבשרו אסור אפי' ע"י איסור אחר אינו מצוה על אבר וקושי' תוס' הנ"ל מתורץ היטב לטעמי' שכבר פירשנו בסי' י' א' ג' דעיקר יסודו מדברי רבא דריבה קרא דיבוא אי' טריפה ויחול על איסור חלב שגם דכפי ראות עינינו א"ח קדים ונטרפה אח"כ אפ"ה חייל משום דמשקל התורה הוא דנידון אותו בתר חתיכות דעלמא והוי כפי משקל התורה כאיסור ב"א והיינו טעמי' דר' יוחנן במכות ודלוי במעילה דאיסור נבילה חייל אפי' במקום שאינו מטמא כלל ואפי' על איסור שלא המ"כ דסתימת קרא מ"ל אפי' במקום דליכא כולל כלל כגון שור הנסקל ומוקדשין וגם גילה קרא דשבת ויוה"כ הוא דחייב על שניהם כי היכי דלא תימא דליזל בתר שבתות דעלמא כק' ריטב"א (עיין לקמן סי' ו' א' ג') להקל עלי' כן גילה קרא גבי אבר דלא ניזל כלל בתר חתיכות דעלמא אפי' להחמיר עליו אבל כשנטרפה עם יצ"ר דיש לפנינו איסור ב"א בחתיכה עצמה חייב ב' גם לרבנן דע"כ לא גילה קרא רק באבר על טמאה דאיסור טמאה קדים על שלא נתקשרה א"ב רק מפני דנידון בתר חתיכות דעלמא כמו בטריפה ע"ח ולזה גילה קרא דגבי אבר לא אמרינן הכי וכן לאוקימתא דרבא דפסקינן כוותי' דתלש ממנו א' ונט' בו טעמא דר' יוחנן משום דהוי איסור ב"א בחתי' עצמו אבל לולא זאת אין אחד מהם יכול לחול על אידך דל"מ אבר על טריפה כיון דכבר גילה קרא גבי אבר על טמאה דאינו חייב אלא משום טמאה דאין דנין באיסור אבר בתר חתיכות דעלמא רק בתר חתיכה זו וגם טריפה על אבר אינו יכול לחול מפני שנידונו בתר חתיכות דעלמא כיון דגבי איסור אבר כבר גילה קרא דהולכין בתר אבר שנתקל בו ואם לגבי איסור טריפה ניזל בתר חתיכות דעלמא א"כ צריכין אנו לחייבו משום טריפה ולפטרו על אבר שכבר נתחייב בו קודם שנטרפה וא"כ הרי איסור מבטל איסור שהרי קודם היה חייב משום אבר וע"י שנטרפה אח"כ יפקיע וינותק איסור הראשון וכזה ל"ש לכולא עלמא והוא כתי' הרשב"א יבמות ל"ג על קושי' רמב"ן על ראב"ד מחמותו ונעשית א"א דנחייביהו משום א"א שהרי משהגדיל כבר נאסרה לו א"א דעלמא וחמותו נעשית אח"כ ותי' כנ"ל דא"כ הרי איסור מבטל איסור שהרי קודם דנעשית א"א היה חייב משום חמותו:

יז אמנם כן לאוקימתא ראשונה דאביי וכן לרבא דמוקים ליה בתולש אבר ונטרפה בו ניחא לדעתיה דראב"ד הנ"ל אבל לאידך אוקימתא ע"כ צ"ל דאזלי אליבא דר"י דס"ל דאין נבילה חל על טמאה והא דחל על חלב משום כולל הוא ומשום דה"מ וכן ס"ל לרב דפליג אדלוי במעילה ט"ז ואליבא דידהו לית לן שם מקור ויסוד לזה דניזל בתר חתי' דעלמא ואליבא דר' יודא אזלי אוקימתא אחריתא וס"ל לר' יוחנן דלא לע"א ואיסור אבר חל על אי' טריפה והא דאינו נוהג בטמאה בע"כ צ"ל כתי' תוס' כל מין שבשרו מותר ובכל איסורין לא אזלינן לדידהו רק בתר חתיכה שנתקל בה וכן לאידך אוקימתא דכ"ע לאיברים עומדת ובאתי איסור טריפה וקחייל על איסור אבר קמ"פ אזלא ג"כ אליבא דר' יוחנן אבל לראב"ד לק"מ דאיהו פסק כר' יוחנן במכות דא"נ חייל אפי' במקום דליכא כולל ולא קא מטמא ובא"כ טעמא דידיה דס"ל הא דגלי קרא דייחול אנו"ט ע"ח משום דאזלינן בתר חתיכות דעלמא הוא ואל יהי' דבר זה כמו זר בעיני הקורא דלאידך אוקימתא אתי דברי ר"י בעצמם דלא כשיטתו במה דס"ל במכות שהרי גם זולת כל הדברים הנ"ל מוכרחים לומר כן באוקימתא בתרייתא גבי חלב מה"ח מה"ט דמפורש בש"ס דטעמו דר' יוחנן דא"ח אלא שתים משום דטריפה לא חייל על אמה"ח דדוקא ע"ח קא חייל משום דהמ"כ ואלו לר"י במכות נראה בעליל דחייל נבילה אף אדבר דלא הותר מכללו ומ"ש טריפה מנבילה דתרווייהו מחד קרא נפקא:.

יח וממוצא הדברים יתרצו ממילא כל קו' מהרש"א בשמעתין א' דהקשה קו' עצומה על תירוצם בד"ה ומר דר"ל ס"ל כרבנן וכל שבשרו אסור כל מין בשרו קאמרי דא"כ לריש לקיש לא צריכי קרא כלל לרבנן לדרשא זו דהרי גם במינו מותר ס"ל דלא חייל אי' אבר עט"ר וה"ה על טמאה ולדברינו הנ"ל ניחא דדוקא עט"ר לא חייל דכשם דחייל על איסורין מרבוי' דקרא כן מונע וסוגר בפני אחרים מלחול כנ"ל:

יט גם קו' מהרש"א בד"ה דאיסור חלב וכו' וטרם כל תדע שעפ"י דברינו הנ"ל באות י"ד נתיישב דקדוק עצום בשמעתין דמעיקרא גבי אבר מן ה"ט לאוקימתא בתרייתא דכ"ע לא"ע ומ"ס אתי וחייל ומ"ס לא אתי וחייל ומסתם קא סתים טעמייהו וגבי חלב לאוקימתא זו בעצמה מפורש להדיא דטעמייהו מ"ס מידי דהוי אחלב וכו' ואידך אחלב הוא דחייל דהמ"כ וכו' ולדברינו הנ"ל מצורף ומזוקק היטב דלעיל גבי אבר מה"ט בהכי פליגי דר"י סבר חייב ב' כיון דלאיברים עומדת ואיסורו מתחילת ברייתו ומשום טריפה נאסרה אח"כ ונכנס במעליותא דטריפה דאתי וחייל משום דנאסרה מחיים ור"י לטעמי' דא"ל דנבילה וטריפה קא חיילי אפי' על איסור דלה"מ כלל ומאי אמרת משום דאבר מן החי קא מטמא ומפני זה יעמוד בפני אחרים לחול הא תינח לדידן דמעליותא דנבילה

דקא אתי וחייל הוא משום דמטמא כמובא בזבחים אבל לר' יוחנן דא"ל במכות ט"ז גבי ריסק תשעה נמלים דמצטרפי לנבילה אפי' בשאר שרצים שאין בהם משום טומאה כלל וכשם דלא נכנס במעליותא במידי דאתי וקא חייל כן לא ייתי וימנע בפני אחרים מלחול מפני זה וריש לקיש ס"ל כר' יודא או כרב במעילה ט"ז נמצא דדוקא נבילה אתי וחייל אחלב משום דמטמא וחלב אינו מטמא מיתורא דקרא דיעשה לכל מלאכה וגם המ"כ ומטעם זה לא אתי איסור טריפה וחייל על איסור אמה"ח דהרי אמ"ה נכנס למעליותא דנבילה בזה שגם הוא מטמא כנבילה, אולם בחלב מן החי ומן ה"ט שגם דבחלב יש בו משום אמה"ח אבל אינו מטמא דכל אבר שאין בו גו"ע א"מ ברמב"ם (פ"ב מה' ט"מ ה"כ ה"ג ובשאר א"ה ה"ב ה"ד) ומש"ה מפרש הש"ס להדיא דטעמי' דחייב ג' משום דאתי איסור טריפה וחייל על אבר מידי דהוי אחלב דכשם דטריפה מפני שאיסורו מחיים אתי וחייל ע"ח שנאסר מתח"ב ה"ה על אבר ואי משום דחלב המ"כ גם אבר מה"ח יש לו היתר בשחיטה ומ"ד דחייב ב' פליג אסברא זו דשאני חלב דהותר ממילא אף שהוא חלב גמור אבל באבר מן החי דלא הותר ממילא בשום מין רק ע"י שחיטה ומשום זהו לא נכנס בכלל היתר כלל כן הוא תורתו של אבר כמובן ואי משום דאבר הותר אצל טמאה דז"א דאפי' בשאין בו כזית בשר מ"מ אסור מדאו' משום טמאה דהא אליבא דר' יוחנן קאי דח"ש אסור מדאו' אבל לעיל גבי אמה"ח מה"ט ל"מ למימר דטעמי' דר"י מידי דהוי אחלב שהרי אמה"ח יש לו מעליותא דנבילה דקמטמא ומשום זה יעמוד בפני טריפה ויתבר לגזיזי' מלחול אלא דסמיך עצמו על המובן משום דר"י לטעמי' כנ"ל וכן לר"ל דפליג ל"מ למימר משום דשאני חלב דהמ"כ דהא לדידי' גם אמה"ח הותר מכללו אצל טמאה כשאין בו כזית בשר דהותר לדידי' מה"ת לגמרי דא"ל ח"ש מותר מה"ת ועוד דגם בל"ז אין בידו לחול על איסור אבר שהרי מפני שמטמא נכנס בכלל מעליותא דנבילה משא"כ להלן גבי חלב שאינו מטמא משום אמה"ח הוצרך לחלק בין המ"כ ובין אבר שיש לו היתר בשחיטה:

כ עיין במהרש"א שהקשה לדעת התו' דרצו להשוות אוקימתא דאביי ורבא דלעי' לכולהו לישנא דלקמן גבי חלב ובחד אנפא ומשום זה הקשו על רבא דלעי' ולאוקימתא הג' דלעי' ותירצו כמבואר בדבריהם עדיין יקשה לאביי דמוקים לי' בנטרפה עם יצ"ר דממ"נ אי מיירי לקמן ג"כ בנטרפה עם יצ"ר מ"ט דמחייב ב' ואי כשנטרפה אחר כך מאי טעמא דמחייב שלש וכן הקשה לאוקימתא שני' דלעי' דכ"ע לאברים עומדת וסבר ר"י דאתי איסור טריפה וחייל על איסור אבר ועל קו' זו כבר כתבתי תי' נכון אמנם בקיצר נמרץ וצריכין לבאר קצת ומעתה לדברינו הנ"ל ניחא לאביי דמוקי להו לפלוגתייהו אליבא

דר"י גבי חלב כשנטרפה אח"כ ואפ"ה אתי איסור טריפה וחייל על איסור אבר גבי חלב משום דאבר נאסר מתחילת ברייתו וגם הותר מכללו בשחיטה ואיסור טריפה בא אח"כ ואתי וחייל כשם דחל על חלב חש משא"כ לעי' גבי אבר שיש בו גו"ע דקא מטמא משום אמה"ח וכבר נכנס במעליותא דנבילה דעלמא ואי משום דר"י לטעמי' דס"ל דלאו משום מעליותא דקמטמא הוא דקחייל ברם כן דאביי לא מוקי לי' אליבא דנפשי' בזה שהרי ר"י עצמו מוקי למתניתן דשבועות כמאן דא"ל כולל ומוסיף ולי' לא ס"ל כמבואר בתוס' ד"ה מר ועי' לעי' י"ג וגם באוקימתא אחרונה דגבי חלב מפורש בש"ס להדיא דאתי דלא כטעמי' (ועי' לעי' א' ט"ז) אבל גבי חלב דאינו מטמא שפיר אתי' וחייל וגם לאוקימתא שני' דכ"ע לאברים עומדת וס"ל לר"י דאתי איסור טריפה וחייל על אבר, אתי נמי שפיר דגבי חלב לא אתי איסור טריפה וחייל אף דטריפה חייל אחלב לכ"ע משום דהותר מכללו כקו' מהרש"א דנחזי אנן דלמ"ד לאברים עומדת הרי דחלב זה כשיצא לאויר היתה עומדת לאחת משתים אם לשחיטה או לתלוש ממנו כשהוא חי ומעתה כששחטה אח"כ הוברר הדבר למפרע (כמו דאיתא כה"ג בריש ביצה גבי תרנגולת) דלשחיטה עומדת ונמצא דחלב כזה הותר מכללו אצל חי' כשישחטנו דיותר חלבו אכן כשתלש חלבו ממנו מחיים הוברר הדבר למפרע דהיתה עומדת לכך ונמצא דחלב כזה לא הותר מכללו לעולם שהרי גם זולת אבר מן החי לא הותרה מכללו מפני שאינה זבוחה והא דלא תירצו בתוס' כן למ"ד דלאו לאברים עומדת ואיסור אבר חייל אאיסור טריפה משום דל"מ לחול על חלב משום דחלב כזה דתלשו לא הותר מכללו דהתם למאן דאית לי' דלאו לאברים עומדת קאי אף שבסוף תלשו מ"מ מתחילת ברייתו הרי הותר מכללו דאינה עומדת רק לשחיטה (ועי' לעיל ק"ב ע"ב דמאן דא"ל דלאו לא"ע אפי' אכלו כולו כשהוא חי פטור) ועי' לעיל סי' זה אות ח' מה דפירשנו בכוונת דבריהם:

כא וביותר נראה דכוונת התוס' בסד"ה דאיסור חלב וכו' וז"ל כגון שעם יצ"ר נטריפה ואיסור אבר שבא לבסוף נהי דחייל אאיסור טריפה דקיל על איסור חלב דחמיר דבכרת לא חייל והקשינו לעיל דהרי חלב שהותר מכללו יותר מוכשר לקבל איסורין אף שהוא בכרת מחייבי לאוין דעלמא דלא הותר מכללו שהרי ר"י אית ליה דנבילה לא חייל אטמאה ועל חלב שהוא בכרת כיון דהמ"כ קא חייל ונראה לפרש בכוונתם דלאוקימתא זו מוקמינן דר' יוחנן אליבא דר"י קאמר למילתי' דאבר חל על טריפה דר"י א"כ דאיסור חמור חייל בלא כולל ומוסיף בגה"נ של טמאה ומש"ה חייל נמי אבר על טריפה דאיסורו היה נוהג בב"נ אבל על חלב ל"מ חייל שגם דהותר מכללו מ"מ איסורו חמור בעצמותו מכל ח"ל וראיה מכריתות כ"ג דמקשה לרבי דא"ל דחמור ע"ק הוא דחייל מכל חלב

לה' לרבות אימורין קדשים קלים למעילה והא מעילה איסור מיתה וחלב א"כ ומאי קו' כיון דחלב המ"כ כבר נשתוה עם ח"ל ובקדשים איכא כולל דכליות וע"י א"ה הוי כה"כ א"ח ולרש"י ק"א בדריה"ג ע"י מוסיף נעשה חמור א"ו שגם דהמ"כ מ"מ איסורו חמור ממעילה שאין בו כרת והא דטריפה חייל ע"ח משום דהוי כולל גמור משא"כ באיסור אבר דליכא כולל רק ע"י הצטרפות דגו"ע או בחלב ע"י החוטים והקרומים (עי' לעי' אות י"א) והא דהקדימו כגון שנטרפה עם יצ"ר כי היכי דלוקמינהו בחד גוונא למאן דמחייב שלש דטעמי' הוא דר"י לטעמי' דנו"ט חיילי בלא כולל גבי ריסק ט' נמלים ולהכי ס"ל דאבר חל על טריפה משום דאיסורו מחיים כנ"ל ונטרפה בתחילת יצירתו ומש"ה אינו יכול לעכב לאיסור אבר מלחול אבל בנטרפה אח"כ שאז גם לאיסור טריפה מעליותא דאיסורו מחיים ושוב אין איסור אבר יכול לחול דר' יוחנן אליבא דנפשי' לית לי' א"ח כרבנן דר' יודא כנ"ל לפרש דבריהם אמנם בעיקר קו' יש לשדות נרגא דדוקא לעי' גבי אבר שיש גו"ע היא דאתי איסור אבר וחייל אטריפה שגם דשם איסור טריפה בעלמא איסורו מחיים מ"מ חייל עלי' משום דמטמא אבל בחלב שאינו מטמא תו לא מצי חייל אטריפה מפני זה לבד שאיסורו מחיים שגם טריפה נכנס אפס קצהו בגבולו שגם דבהמה זו נטרפה מתחילת יצירתה ולא היתה לה שעת הכושר אבל שם טריפה חדא מילתא הוא ומש"ה מונע לאב' זה שאין בו גו"ע מלחול אבל לעי' גבי אבר שיש בו גו"ע איירי דא"ל מעליות' בהדי' דקא מטמא ומש"ה מצי חייל:

כב ועיין לעי' ק"ה ע"א בתו' ד"ה כי אצטריך וא"ת אי קסבר בהמה בחי' לאברים עומדת וכו' ויש להבין דמאי בעי בזה ומנ"ל לאוקמי מילתא דר"א שלא אליבא דהלכתא ולהקשות עליו וכבר עמדו בזה האחרונים ונראה משום דלא"מ בכ"מ בכולהו תנאי מאן דלית לי' איסור מוסיף רק ר"ש דפליג בזה ביבמות ל"ג ומסתמא דר"א א"ל א"מ אפי' בקל מכל צד ע"ח מכל צד דאף את"ל דלית לי' איסור מוסיף או דטמאה ליכא מוסיף כלל משום דבעודה מפרכסת היתה אסורה לב"נ ולכן אי ס"ל דלאו לא"ע רק לשחיטה או לנחירה כבר נאסרה לב"נ משעה שיצאה לאויר שאם ימיתנה ותהי' מסוכנת אזי נאסרה לב"נ מאז ולישראל לא נאסר רק בעת שתלש כאשר כתבנו לעי' לדעת רמב"ם ובטמאה אף לדעת תו' דפסקי דלא כראב"י כיון דל"ש בי' מי איכא מידי כמבואר בפוסקים א"כ נילף מיני' דאחע"א דקולא וחומרא לחומרא מקשינן עי' תוס' חולין ק"א ע"ב ואת"ל דבעלמא נמי קסבר דאיסור חל על איסור בלא כולל ומוסיף עדיין תיקשי דמהיכא קא ילפת מאמה"ח שאני אבר מן החי דאיסורו מחיים וזה כבר ידעינן מטריפה דקא חייל ע"ח משום דאיסורו מחיים ואי משום דטריפה הוי א"כ הא תינח למאן דל"ל אחע"א

איכא מעליותא משום כולל ומוסיף אבל למאן דס"ל איסור חל ע"א ליכא שום מעליותא בכולל ומוסיף א"ו צ"ל דס"ל דאין איסור חל ע"א רק ע"י כולל ומוסיף ובאמ"ה ליכא כולל דא"ל משום גו"ע דהא כזה לא הוי כולל גמור רק ע"י הצטרפות ודמי בזה לבב"ח דלא הוי א"כ כדלעי' ואי משום דמהכא קא ילפינן דכיון שאיסורו מחיים לא בעינן כולל גמור הא נמי כבר ידעינן מטריפה כיון דחייל ע"ח דחמור ממנו ש"מ דהיכא דאיסורו מחיים ל"ב כולל גמור א"ו צ"ל דבעינן לריבוי דקרא לר"א כגון שתלש ממנו עם יצ"ר דאז הוי א"מ לב"נ ומהכא ילפינן בעלמא עדיין תקשה מנ"ל דבקל ע"ח גמור חייל וכו' א"ו צ"ל דס"ל דלאברים עומדת והוי כקל בכ"צ כיון שיש לו היתר בשחיטה ואז הוי לעולם א"מ אפילו כשתלשו אח"כ וע"ז היקשו ת"ל דהוי איסור ב"א, וא"כ למה לי קרא ואי משום דמהכי יליף עדיין קשה מנ"ל דבאיסור מוסיף חייל אפי' בקל ע"ח ש"ה דאבר יש לו חומרא דמצטרפין גו"ע לכזית ומשום טמאה אינו חייב על אבר ממנו שיש בו כזית בצירוף גו"ע ועוד דבטמאה אם חסר ממנו כ"ש בחיי' שוב א"ח עלי' משום ברי' עי' נזיר נ"א ע"ב ואילו באבר ל"מ לדעת רמב"ם דלא בעינן שיאכל כל אבר ביש בו זתים הרבה אלא גם לדעת תוס' דבעינן שיאכל כולו לעי' צ"ז ע"ב ד"ה אם חיסר ממנו בשר בחיי' ונשאר עליו פחות מכזית בשר כדי להעלות ארוכה ויש בו כזית בצירוף גו"ע נראה דגם לדעת תוס' חייב עי' כלים פ"א מ"ה ואי משום דבטמאה חייב על כולו אפי' כשאין בו כזית משא"כ באבר מ"מ אין האיסור השני קל על מכל צד דיש לכל אחד צד חומרא שאין בחבירו מ"מ בקל בכ"ב ע"ח בכ' צד לא נוכל לילף מהכא (והוא כעי' שהיקשו בזבחים ע"א ד"ה יבא וכוונתם שם ג"כ דעדיין מנ"ל דאיסור מוסיף חל בקל ע"ח אפי' במקום שאין בו צד קולא זו דהמ"כ דהיינו שהראשון חמור בכל צד והשני קל בכ"צ עדיין מנ"ל ועי' בשעה"מ פי"ז מהא"ב דפירש בדבריהם שע"י שהותר מכללו הווין כשווין וגם אני כבר פירשתי מעיקרא כן אבל כבר הוכחנו דל"מ כן בש"ס מקו' הגמ' בכריתות כ"ג כנ"ל והעיקר כדפירשתי) א"ו משמע דר"א קסבר דלאברים עומדת ונמצא דיש לו היתר בשחיטה והוי כקל בכצ"ד מפני זה כתירוצם ביבמות ל"ג ע"ב אמר ר"י ושפיר מוכח מזה דאפי' בקל ע"ח קא חייל משא"כ למ"ד דלאו לא"ע רק כשתולש ממנו ואז אין לו שום היתר ומה שהותר לא נאסר מעולם:

כג עיין בהרשב"א שהקשה על האי דמשני כי אצטריך קרא לר"א דהא גם רבנן מודו בזה לר"י דא"ח חייל על קל שהרי לא נחלקו גבי טומאה אלא משום דבסיני נאסר אלא שנכתב במקומו ומתרץ דרבנן לטעמי' דר"י קא מהדרי לי' אמנם לדעת תו' כריתות י"ד ע"ב ד"ה נישאת דסברי דגם רבנן מודו לר"י בא"ח והדרי קו' רשב"א לדוכתי' ונראה דצ"ל

לר' יודא דא"ל דגה"נ חייל על טמאה משום חומרא דנאסר לבני יעקב והא איתא ג"כ צד קולא בגיד דא"ח על כולו רק כשיש בו כזית לר' יודא לעי' צו ע"ב משא"כ בטמאה דחייב על כולו אפי' כשאין בו כזית ובע"כ צ"ל דלר"י צד חומר זה שנאסר לבני יעקב מכריע כנגד כל חומר שבחבירו בהם לרבנן בעינן שיהי' חמור מכל הצדדים דוקא ואילו כן הי' דנאסר לבני יעקב קודם מ"ת הי' חייל על טמאה משום דלטעמייהו אזלי דגבי גיד דאפי' שאין בו כזית חייב ולא משום דמכריע ומש"ה משני שפיר דכי איצטרך קרא לר' אליעזר שגם שאמ"ה יש בו צד חומר דנאסר לב"נ מ"מ אינו חמור מכל צד דל"מ אי קסבר דלאו לאברים עומדת הרי יש לו היתר בשחיטה משא"כ בטמאה ואם ת"ל דסבר דלאו לא"ע מ"מ איכא חומר בטומאה דחייב על כולה אפי' כשאין בו כזית משא"כ באבר דלעולם אינו חייב עד שיהי' בו כזית.

כד ויתיישב בזה דיקדוק עצום בתוס' לעי' בר"פ גה"נ בד"ה בולדות קדשים בסה"ד וז"ל וא"ת ואמאי לא פריך ממתניתן דאינו נוהג בטמאה אלמא דאיסור טמאה קדים עכ"ל וי"ל דמה להם להקשות על שקלא וטריא דהכא מלקמן הלא כל ש"ו זו איתא ג"כ לקמן דטעמ' דר"י משום דהוי איסור ב"א שגם ר"י מודה דבטמאה נוהג בשליל דאין לו היתר בשחיטת אמו וא"כ קשה מ"ט דרבנן דקסברי דאינו נוהג בטמאה ולהנ"ל ניחא דנוכל לומר דרבנן פליגי אף באיסור ב"א כמו דמצינו ביבמות לבר קפרא ולקמן גבי שבת ויוה"כ דר"ע סבר דאינו חל אלא על שבת לחוד ברם אפי' למאן דפליג באיסור ב"א זהו כשאחד חמור מחבירו אבל בשניהם שוין הי' מינייהו מפקת וכ"מ בתו' יבמות ל"ג ד"ה באיסור (ועי' בס' ח"ש שהקשה לר"ע דס"ל גבי שבת ויוה"כ דא"ח אלא א' ובכריתות דף ט"ו ס"ל לר"ע באחותו שהוא אחות אבי' ואחות אמו דחייב ג' ובמחכ"ת נעלם ממנו לפי שעה דברי תו' הנ"ל דבשניהם שוים כ"ע מודו) ומש"ה קסברי רבנן דאינו נוהג בטמאה משום דטמאה יש בו צד חמור דחייב על כולו אפי' כשאין בו כזית אבל בגה"נ קסברי רבנן דהתם כר"י דאינו חייב אלא על כזית אבל מש"ו דר"פ הקשו שפיר שהרי מוקדשים בודאי איסור חמור הוא לגבי גיד דאיסורו איסור הנאה שזה מכריע נגד כל חומרא אחריתא ואפ"ה חייב על גיד בע"כ דס"ל באיסור ב"א דחייב גם על הקל שפיר היקשו מלקמן דא"נ בטמאה:

כה עיין רמב"ם בפ' ה' מהמ"א ה"ג דפוסק דאם אכל כזית מן אבמה"ח כדרך ברייתו עם גו"ע דחייב וקשה דא"כ הדרי קושי' תוס' לעיל צ"ז ע"ב ד"ה ור"י וכו' בסה"ד וז"ל וא"ת הא אמרינן בס"פ דאמ"ח צריך כזית דאכילה כתיב ביה דלמא הא דכתיב ביה אכילה למימר דחייב בכזית אע"ג דאית בי' כמה זתים וי"ל דלעולם ל"מ עד שיאכל אבר שלם

וכו' עכ"ל וי"ל דקו' תו' קאי רק למאן דס"ל דלאיברים עומדת ונאסרה מתחילת ברייתה ודמי לבריה אבל הרמב"ם לטעמיה דפוסק כאוקימתא דרבא כשתלש אבר ונטרפה בו דלאו לאיברים עומדת ולא נאסרה מתחילת ברייתה ולהכי פוסק דלעולם בעינן כזית דוקא וכשאכל כולו ואין בו כזית בצירוף גו"ע פטור משום דלא נוכל לדמותו לברי' כקו' התוס' הנ"ל דהא לדידן לא נאסרה מתחילת ברייתה משום אמ"ה דעדיין לא חל כלל איסור זה רק כשיתלוש ממנו ואפי' כשאכלו לכולו פטור לדידן דפסקינן דלאו לא"ע, אחרי כתבי זאת הוגד לי שכ"כ בר"י:

כו עיין פר"ח סי' ס"ב שהקשה על רמב"ם בפ"ב מהמ"א באם תלש חלב מה"ח דחייב שתים משום אמה"ח ומשום חלב דהו"ל למילקי נמי משום בשר מה"ח וכדאמרינן בגמרא אבל אמה"ח ובשר מה"ח לר"י חייב שתים והא הקו' שהקשה תוס' ק"ב ע"ב בד"ה שאין בו כזית אהא דאמרינן אכל חלב מה"ח מה"ט דחייב שלש דאמאי נקיט טריפה דבלאה"כ איכא ג' אמה"ח ובשר מה"ח וחלב ותירוצם ל"ש לדעת הרב וצ"ע ולפי דברינו הנ"ל (אות י"א) ניחא דלדידן דגם נו"ט דחיילו אחלב הוא משום כולל כדאיתא ברמב"ם בפ"ז רק דלא בעינן כולל ממש דהיינו בהשלמת כל עניני כולל לגמרי שהרי גם בגה"נ של נבילה פסקינן דחייב שתים אף שהוא קל ע"ח דעל גה"נ חייב אפי' כשאין בכולו כזית דל"מ בכל איסורין רק בנו"ט דגלי קרא משום מעליות' דידהו גבי נבילה משום דמטמאה וטריפה משום דאסורה מחיים וגבי אבר מה"ח איכא כעין כולל וגבי חוטין וקרומים אבל גבי בשר מה"ח דצריך שיהיה כזית בשר לבד החוטין והקרומים דדמי לגו"ע נמצא דליכא שום דבר כולל ומש"ה לא מצי חייל אחלב אף דהותר מכללו:

כו תוס' ד"ה שאין עליו וכו' וי"ל כגון שאין באבר זה כזית בשר וכו' כשלקח בשר מטריפה אחרת והשלים לכזית ודוחק הוא עכ"ל וי"ל דהא גם זולת קושיתם הנ"ל מוכרחים לומר כן לדעת רש"י דאל"כ היאך אבר מה"ח חייל על בשר מה"ח שקדים לו מתחילת יצירה ואבר לא חייל אלא בשעה שתלשו ומדבריהם ראי' עצומה לדברינו הנ"ל בסי' ג' אות י"ג י"ד ולקמן בסי' י' א' י"ג דמעליותא דנבילה וטריפות דקא חיילי לא על עצמן בלבד יצאו אלא ללמד על כל האיסורין שהן כמותן יצאו ומש"ה חייל אבר מן החי על בשר מן החי מפני שיש לאבר מה"ח על בשר מה"ח מעליותא דנו"ט שכן הוא מטמא כמו נבילה ואיסורו מחיים מפני שלא נאסר מתחילת ברייתה משא"כ בבשר מן החי:

כט וכשתשקול הדברים בפלס מאזני צדק הדק היטב יציץ מחרכים דרך סלולה לסור כבלי מוסרות ממאור עינינו רש"י בפירושו שם ק"ב ע"ב דאף למ"ד דלאו לא"ע אבל מודה דלבשר עומדת והקשו רבותינו בעה"ת שני קו' חמורות ועצומות בד"ה שאין ובהקדם

נשים לבבינו בדבריהם שבועות כ"ד ד"ה האוכל וכו' שעלה בדעתם ליישב דעת רש"י שם וז"ל ומיהו נ"ל דאיסור יוה"כ לא חייל לא מחיים ולא לאח"מ משום דאית ביה איסור עשה דשאינו זבוחה וכו' ולריצב"א לא נראה פי' זה דא"כ למ"ד לאו לא"ע היכי מצי חייל איסור אבר על עשה דשאינו זבוחה ובס"פ גה"נ דאמר כגון שנטרפה עם יצ"ר דאיסור אבר ואיסור חלב ואיסור טריפה בהדי הדדי קאתי והיכי חיילי כולם על איסור דשאינו זבוחה דאפי' במעי האם קיימא באיסור זה ומה"ט תיקשי נמי למ"ד לא"ע איסור אבר מה"ח היכי מש"ל דלא קיימא לאברים במעי האם וא"כ היכי חייל על איסור עשה דשאינו זבוח' וכו' עכ"ל ויש להתבונן דנראה מדבריהם שסילקו לשיטה זו לגמרי ובכמה סוגיות נראה מדבריהם שעשו זה ליסוד מוסד עיין חולין ל"ז ע"ב ד"ה ומה שהקשו מזה על ר"ג וכן בהא דאיתא בכ"מ דבהמה בחיי' בחזא"ע פירשנו משום עשה דשאינו זבוחה (ביצה כ"ה) נראה דיש להתבונן מדברי ריצב"א ששם עיקר קו' מהא דאמרינן גבי חלב מה"ח מה"ט אבל על עיקר לאו דאבר מן החי רפה ידו מתמוה ומה שהתחיל להקשות מה"ת וכן במה שסיים ומה"ט תיקשי נמי למ"ד לא"ע איסור אבר מה"ח היכא מש"ל כרוך וסמוך על איסור חלב שתלש מה"ח דמביא למעלה וגם נראה דמהא דאיתא לעיל גבי אכל אמה"ח מה"ט לא קשי' לי' דהרי לא היקשה אלא מסוף הסוגיא גבי חלב ואי משום להוסיף התמי' גם ע"ח היה לו להקשות על חלב האמור בתורה ומה שתירץ מהרש"א דאיירי בזבוחה עדיין צריך ביאור שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב חלב נבילה וחלב טריפה יעשה לכ"מ ואכול ל"ת ודרשו מזה דיבוא איסור נבילה ויחול על א"ח הרי להדיא דאיסורו של חלב איכא כשנתנבלה וכן מנבילה גופא קשיא דהיכא חייל על עשה דשאינו זבוחה מיהו כיון דריבה קרא דאיסור נבילה חייל על איסור חלב דבכרת כן חייל נמי על עשה דשאינו זבוחה ואי משום דגבי חלב הוי א"כ משא"כ על עשה דשא"ז הא בל"ז בע"כ צ"ל דקוטב קו' ריצב"א קאי על אחת משתים או על ר"ש דלית ליה א"כ וא"מ או עיקר קו' על שו"ט דהתם בחולין דבע"כ צ"ל דל"ל לר"י כולי ומוסיף דאל"כ לא מקשה מידי מאמה"ח דהוי א"מ לב"נ וכיון שכן גם מפשטא דקרא דכתיב ח"נ וח"ט וכו' ואכול ל"ת הו"ל להקשות גם את"ל למאן דלית להו כולל ל"ל מדרשא דרבא בזבחים ע' (עי' סי' י' א' ג') מ"מ קשי' דממ"נ אם חייל נבילה ע"ח קשיא מחלב גופא היכא חייל על עשה דשא"ז ואי לא חייל ואכול ל"ת דכתיב על איסור חלב לחוד קאי קשיא גם מנבילה היכי חייל בעלמא דכיון דליכא מעליותא בנבילה גבי איסורין ואי משום דגלי קרא א"כ לגמור מיני' (תוס' ק"א ד"ה תלמוד) ואי משום דא"א לאיסור נבילה להיות בענין אחר כתי' אחד בדבריהם לעיל צ' בד"ה אלמא גבי גה"נ דא"כ גם מאמה"ח לק"מ, אמנם יש

לדחות דאבר דכתב רחמנא איירי כשאין בו כזית בשר ועיקר קו' נסמך רק על תלש חלב וכו' דהתם בע"כ כשיש כזית מחלב עצמו איירי בלא הקרומין מדמחייבינן ליה משום טריפה אבל עדיין לא מחוור דמ"מ הו"ל להקשות ממדרשא דרבא דיבא איסור נבילה ויחול על איסור חלב דכ"ע אית להו וליכא מד"פ דהרי ילפינן מזה דמסוכנת שריא חולין ל"ז, עיין שעה"מ פ' י"ז מה' א"ב שהוכיח כן ועיקר איסורא דחלב דכתב רחמנא אפשר בזבוחה לכן נראה עפ"י האמור לעי' באות י"ג בהבנת דבריהם ק"ג ד"ה מר סבר דר"י לית לי' לא כולל ול"מ היינו דווקא לגבי איסורין דגלי קרא שהמה מוכשרים לחול על איסורין וכשם דעדיפא לחול כן מעכבים את אחרים מלחול עליהם אבל בעלמא אית לי' כולל ומוסיף ועי' רשב"א ר"פ גה"נ בד"ה אלא דלמאן דא"ל דנוהג בשליל כיון דל"מ שחיטת אמו לאיסור גיד קא חייל איסור גיד תיכף בתחילת יצירתו וחייל עם מוקדשין כאחת רק מאן דא"ל דאינו נוהג בשליל כשנשחטה אמו גם כשלא נשחטה לא חייל איסורו במעי אמו נגד איסורין דעדיין לא נקבע ונקרא שם איסור עלי' כיון דיש לו היתר ע"י שחיטת אמו אבל לר"מ דא"ל דנוהג בשליל ול"מ שחיטת אמו לגבי גיד אזי גם בבטן אמו הוי כאילו יצא לאויר העולם וכן הוא בתוס' ק' ע"ב ד"ה אבל דגבי טמאה כיון דל"ש בי' כל בבהמה תאכלו כאוירא דמיא כללו ש"ד דגבי חלב וגיד ואבר דלא נאסר עד שיצא לאויר העולם כדאית' להדי' כגון שנטרפה עם יצ"ר דעלמא לא חיילי עד שיצא לאויר העולם רק דגבי חלב וגיד תלוי בפלוגתא דר"מ ור"י אם מהני שחיטת אמו לגבי גיד וחלב אבל לגבי איסור דשא"ז לא תלי' כלל ביציאתו לאויר העולם וכן צריכין לפרש בדבריהם בשבועות הנ"ל דאע"ג דלאברים עומדת לא קיימו לאברים במעי אמו היינו דלא נקבע שם איסור אבר עליו כ"ז שלא יצא לאויר העולם ותתכשר ע"י שחיטת אמו דא"ל כפשוטו משום דאינו עומד לכך דהרי מצינו להיפך גבי עגל שנולד ביו"ט דמוכן אגב אמו וכן בעגל שנולד מה"ט דמוכן א"א לכלבים:

ל ועתה נניח כמעט רגע מזה ונעמוד להתבונן בהאי דפשיטא להו לתוס' ורה"פ דפסקינן דלא כראב"י ומותר הי' לתת מן מפרכסת לב"נ אפי' כשנטרפה משום דליכא מידי דלישראל שרי כמבואר שם ברשב"א בת"ה משום דמ"מ מהני שחיטה להוציאו מידי אבר מן החי לגבי ישראל שגם דאיסור אבר לא חייל על טריפה לדידן דפסקינן דלאו לא"ע מ"מ כבר אהני שחיטה לגבי ישראל נגד טומאת אמה"ח או נגד טומאת נבילה (מזה מוכח דגם ע"י דבר דליכא נפקותא בזה בזמנינו נגרר ונמשך לדבר הנהוגין ולפ"ז קרוב הדבר דחלב ממפרכסת היתה אסורה לב"נ כיון דגם לישראל אסור ול"מ שחיטה כלל גבי חלב דאינו מטמא לא טומאת נבילה ולא טומאת אמה"ח כנ"ל ועי' רמב"ם פ"ז

מהמ"א ה"ג דחלב נוהג בשליל ולא מהני שחיטת אמו כשהולד בן ט' חי ועי' במ"מ שם שהאריך בזה וכן דעת בעה"ט ומקור יסודם מסתם משנה דנוהג בשליל וחלבו איסור וזהו נראה פשוט דגבי ב"נ דלאו בשחיטה תליא מילתא דבן פקוע היתה אסורה להו מצד איסור של אמה"ח רק לדידן דפסקינן דלא כראב"י הוי שרי להו דמי איכא מידי וכו' ומעתה שיעור דברי ריצב"א כך הוא דנראה מרמיזותיו שהקשה רק מחלב מה"ח וגם מעיקר קו' נראה דס"ל להלכה כרמב"ם ובעה"ט דחלב של שליל לא ניתר בשחיטת אמו ומש"ה קא קשי' לי' דהיכא חייל איסור אבר לגבי חלב על עשה דשאינו זבוחה שחייל בעודו במעי אמו ואיסור אבר לא חייל עד שיצא לאויר וא"ל משום איסור מוסיף לב"נ דהא לב"נ כבר הי' נאסר חלב זו במעי אמו דמידי טעמא דלא חייל איסור אבר אז אע"ג דמוכן אגב אמו למאן דסבר דלאברים עומדת הוא מפני דמהני שחיטת אמו ולהכי לא נקבע או שם איסורו כיון דלא יצא לאויר כסברת רשב"א הנ"ל הא תינח גבי ישראל אבל לגבי ב"נ דלא הוי תלי בזביחה גם במעי אמו חייל איסורו דמוכן אגב אמו ומאי אמרת מי א"מ הרי חלב גם לישראל אסור וגם לענין טומאת אמה"ח ונבילות ל"מ מידי גבי חלב דבל"ז לית בהו משום טומאה ונפל מוסיף דילי' לגמרי ומעתה בין תבין שגם בתחילה שהיקשה בסתם למ"ד לאו לא"ע סובב והולך על סגנון זה דהא לאביי דמוקי לפלוגתיהו דר"י ור"ל כגון שנטרפה עם יצ"ר ור"ל סבר לאו לע"א וכן מה שהקשה אח"כ למ"ד לא"ע כוונתו ג"כ לאוקימתא בתרייתא כגון שנטרפה אח"כ ודכ"ע לע"א וקשי' לר"ל דס"ל כר' אחא ב"י דלית לי' מי איכא מידי כאשר הוכיחו לעי' ל"ג ע"א ד"ה אחד כו' א"כ היכי חייל על עשה דשא"ז דלדידי' ליתן לן תו למימר משום איסור מוסיף דהא בשעת חלות איסור לישראל דהיינו בשעה שיצאה לאויר או בשעה שתלשו לאוקימתא ראשונה לא ניתוסף ול"מ דהא לב"נ כבר נאסר גם בשעה שהיתה במעי אמו דהא לדידהו לאו בשחיטה הוי תלי' מילתא וכבר נקבע שם איסור אבר לב"נ גם למד"ס דס"ל לר"ל לאו לא"ע צריכין לומר דקו' ריצב"א קאי לדעת רש"י דס"ל דלבשר לכ"ע עומדת וכבר הקדמנו לעי' דלב"נ גם איסור אבר מחמת איסור בשר מה"ח הוא דהוי כיון דשיעורין לא ניתנו לב"נ (אות ך"ה לעי') שעיקר דבר זה לא נאמר כאן רק ליישב דעת רש"י גבי נבילה ביוה"כ ובפרט לר"ל דלית לי' מא"מ כר"א ב"י אזי נאסרה לב"נ גם בשעה שהי' במעי אמו מחמת בשר מן החי גם כשאין בו כזית בשר דבן נח הי' חייב על כ"ש דהא לר"ל ל"ל כסברת רשב"א ותוס' הנ"ל דאיסור אבר מתלי תלוי וקאי כיון שיש לו היתר בשחיטת אמו דהא תינח לגבי ישראל אבל לגבי ב"נ דבחיותא הוי תליא נאסרה מאז במעי' ומי א"מ ל"ל לר"ל וזהו שגם בחולין ק"ג ד"ה מר סבר וסבו בקו' ובתירוצם רק לר"י דביותר הו"ל להקשות לר"ל

דמפרש בש"ס דטעמי' דא"כ ע"י עצמו ל"ל אבל בעלמא א"ל דבשלמא לר"י יש מקום לומר דאע"ג דמוקי למתניתן הכי אבל לדידי' לא ס"ל כן וגם לאשר פירשנו לעי' בכוונת דבריהם (אות י"ג) שהוא דווקא נגד מידי דחיילי ע"א הניחא לר"י דמצינו כן אליבא דידיה (במכות ט"ז גבי ריסק ט"נ) אבל לר"ל נקטינן כפשטא דמילתא דנו"ט הוא דחיילי ע"ח משום כולל הוא ולא משום דרדיפי למיחל הוא דאתינן א"ו משום דלר"ל ל"ק מידי כיון דל"ל מא"מ כבר נסתלק המוסיף לגמרי ומש"ה היקשה הריצב"א דלדעת רש"י קשי' לר"ל דהיכא מצי חייל על עשה דשא"ז וא"ל משום כיון דלאו לא"ע כבר נכנס איסור אבר במעליותא דנו"ט דהרי מטמא וגם איסורו מחיים דהא לר"ל לאו משום מדרגות אלו קא חיילי ע"ח רק משום כולל הוא דחייל אבל באבר ליכא כלל רק ע"י צירוף כנ"ל באות י' בסימן זה:

לא אמנם לר"ש דל"ל כולל ולא מוסיף לא קשיא לי' מאמה"ח דהא כיון דל"ל כולל בע"כ מוכרחים לומר דהא דגלי קרא דנו"ט חיילי הוא משום מעליותן דידהו וגם אבר לא נפל מנהו דאית לי' מעליותא דתרווייהו דס"ל דלאו לא"ע [וכן מצינו לרבי דאית לי' הכי חולין ק"ב וירד רבי גבי צפור טהור לשיטתו של ר"ש רבו בזה] אכן עודנו תיקשה לר"ש מבשר מן החי לדעת רש"י דכ"ע קסברי דלבשר עומדת ונאסר תיכף בעת יצירתו משיצא לאויר העולם ולא נכנס בזה למעליותא דחדא כיון דנאסר מתחילת יצירתו ודמי לחלב ודם וגיד וטמאה כנ"ל באות י"א] ול"ד לטריפה דנאסרה אח"כ ויצא בזה מכלל שאר איסורין דל"מ ב"ח נאסרים וכן מחלב קשיא לר"ש דלא נאסר רק בשעה שיצאה לאו"ה וכן אינם מטמאים ול"ד לנבילה דגלי קרא דהתם משום דמטמא אמנם נראה דירד ר"ש לשיטתו בנדרים נ"ז ע"א נ"ח דגדולי היתר מעלין את האיסור וכן פסקי' אפי' לקולא אבל להחמיר מפורש שם בדברי ר"ש דמעלין ומש"ל לבשר מה"ח במה שנתגדל אח"כ דבמה שנתגדל אח"כ לא שייך לומר דאין אחע"א דאז איסורו בא בב"א עם עשה דשאינו זבוחה ומעתה כיון שכל עיקר מצב קו' הריצבא על שיטה זו הוא מחלב שתלשו מה"ח כנ"ל הוא רק לשיטתו דס"ל כדעת רמב"ם ובעה"ט וגם הקו' ראשונה ואחרונה שהיקשה מה"ת קא אזלי רק לדעת רש"י משה"ה לא חשו בעה"ת לקושיתו דלית להו כדעת רמב"ם ובעה"ט דחלבו של שליל מותר לדידן ולא סברי ג"כ כדעת רש"י ונהפוך הדבר לדעתם דלכ"ע לא לבש"ע ותו לק"מ ומש"ה קא סתמי דהא דאמרינן בחזקת איסור עומדת הוא משום עשה דשא"ז וממילא תבין שגם דריצבא לא ירד להקשות על ר"ש מטעם הנ"ל דאיכא לדחוי' דהא דחייב על חלב ועל בשר מה"ח לר"ש הוא על מה שנתגדל ונשמן אח"כ אבל מה שהסב קושיתו בתחילה ובסוף על ריש לקיש שפיר הקשה דתו ליכא

לדחוי מידי דא"כ גם איסור טריפה לא יעכבהו מלחול דבמה שנתגדל אח"כ הוי איסור ב"א מאי אמרת דמחשבה ל"מ באוכלין ולא חייל איסור אמה"ח עד שעה שתלשן וזהו דקשי' לי' דהאיך מצי לחול על עשה דשא"ז וכן מחלב וטריפה קא קשי' להו נמי דא"כ ל"ל לאוקמי כלל כשנטרפה עם יצ"ר דאף כשנטרפה אח"כ נמי קא חייל עם איסור אבר כאחד על מה שגידל אח"כ וכן בלישנא דכ"ע לאיברים עומדת ואי על מה שנתגדל אח"כ קאי כבר נסתלק כל המונעים א"ו דר"ל מיירי באכל תיכף טרם שנתגדל ומש"ה קא קשי' לי' שפיר גם תדע דלדידן לדינא תו לא צריכית לדחוקי גבי חלב וכן בבשר מה"ח דגבי חלב חייב גם בנתנבלה ביום שנולדה דחל בחיי' ע"י כולל מיגו דחייל אם ישחטנה חל נמי בנתנבלה והוא כדעת ראב"ד בפ"ג מה"ש וכן הוכחנו לקמן בסימן ח' אות ב' דגם תוס' סברי הכי ובבשר מה"ח לדידן דפסקינן דלא כראב"י אזי הי' חייל ע"י מוסיף לב"נ דבמעי אמו לא חיילי כיון דמתלי תלוי לישראל ולא נקבע שם איסור או גם לב"נ לא הי' חייל ע"י דליכא מידי דלישראל שרי וכו':

לב ודע הגם דלדעת רש"י קו' ריצבא חזקים דהיינו הראשונה והאחרונה שהקשה לר"ל דקושיא אמצעית מחלב ל"ק דרש"י סברי כדעת תוס' ורה"פ דחלבו של שליל מותר לדידן אמנם עודנו כהה לשברו ורפאות תעלה לפצעי אהבה האלו, דכבר הארכנו לעיל דגם לדידן דפסקי' לכו' ומוסיף אפ"ה צ"ל דגבי חלב דגלי קרא שחיילי נו"ט אף שחלב חמורה בעצמותו ובקל ע"ח ל"ח בכולל רק דגבי נו"ט משום מעליותא דידהו ל"ב להשלמת כל דיני כולל וא"כ גם באבר דאיכא כעין כולל על גו"ע ומשום מעליותא דידיה דדמי לנבילה גם אם אמרינן דלא"ע דס"ס ע"י איסור יבוא לידי ט"ח מש"ה חייל גם על עשה דשא"ז דלא בעינן כול' בהשלם דגם כול' ע"י צירוף מהני אף דל"מ בעלמא עיין לעיל אות יו"ד ועפ"ז מתורץ על מכונם דברי מאור עינינו רש"י בחולין הנ"ל ומה שהקשו מאוכל אבר מה"ט דברם דאיירי דיש עליו כזית בשר אפ"ה אינו חייב לר"ל משום בשר מה"ח משום דלא חייל על עשה דשא"ז ומה אמרת משום מוסיף לב"נ דהא לר"ל כבר נאסר לב"נ במעי אמו דלדידהו הוי במיתה תליא ומי איכא מידי לית ליה לר"ל דקסבר כראב"י בזה כאשר הוכיחו לעיל ל"ג בד"ה אחד כו' דבשלמא אמה"ח חייל ע"י כולל אבל בבשר מה"ח דליכא לא כול' ולא מוסיף לר"ל דבשלמא לדידן דפסקינן דלא כראב"י איכא מוסיף גם בבשר מה"ח דכשם דלא נקרא שם איסור במעי אמו לישראל כן לא הוי חייל גם בב"נ משום מא"מ, גם קו' שני' שהקשו לר' יוחנן דיתחייב שלש גם אם לא נטרפה ג"כ לא קשיא לשיטת רש"י משום דתרווייהו דהיינו אבר מה"ח ובשר מה"ח ל"מ חיילי כאחד משום דבבשר מן החי ליכא כולל כלל מאי אמרת משום מוסיף הלא גם בלעדו כבר

חייל על ב"נ משום איסור אבר דחייבינן הי' על כ"ש ותו לא ניתוסף בשם זה ולא מידי ותו לא מצי חייל על איסור עשה דשאינו זבוחה דכל חדא לחוד חייל משום כולל וכן בשר מה"ח משום מוסיף אבל תרווייהו בהדדי ל"מ חייל דאיך נאמר כיון שניתוסף בשם בשר מה"ח על ב"נ חייל נמי עליו כיון שכבר הוי נאסר לב"נ ע"י שם אבר מה"ח ומתורץ ג"כ קו' פר"ח לעיל כ"ב דלב"נ לא הי' נפקותא בין איסור א' לשני איסורין:

לג יש להתבונן בדברי רמב"ם בפ"ט מהמ"א ה' ו' וז"ל אבל המבשל בשר מתה או חלב בחלב לוקה **(דיני מלקות אינן נוהג בזמן הזה)** על בישולו ואינו לוקה על אכילתו משום בב"ח שאין איסור בב"ח חל על נבילה או על חלב שאין כאן לא א"כ ולא איסור מוסיף ולא איסור בת אחת עכ"ל ועי' בלח"מ שם ובמ"ל בפ"ה מה' יסודי התורה מה שפירשו בזה לדעתו דא"ה חשיב א"מ משום דאין לוקין על הנאה בכל האיסורין לבד בהקדש ופירש כן בכוונת הרמב"ם בפיה"מ דכריתות ואין איסור קל שאין לוקין עליו יכול לגרר איסור חמור שילקה עליו ודבריהם תמוהים שהרי לדברי חכמים דפליגי על רזי בסנהדרין פ"א בא"א ונעשית חמותו וסברי דחייב בחמורה משום דחמותו הוי א"כ שנאסר בקרובת אשתו אע"ג דכולהון אינם רק ח"כ ואפ"ה מיגרר לאיסור חמותו לדונו בשריפה וכן גבי נותר דהוי א"מ לחייבו בקרבן משום מוסיף דנאסר לגבוה אע"ג דליכא חיוב קרבן וכרת גבי גבוה עוד שם בכריתות גבי בת בתו ח"ע כו' ומשום כלתו והוא משום מוסיף דנאסרה על האחים של בנו הרי להדיא דנגרר עי מ של קל לחמור וקצת מהשגות האלו הראו לי אח"כ באחרונים בש"א סי' ע"ב ובר"י ק"א אמנם בעיקר כוונת רמב"ם פירשתי זה שנים כבירים דאינו דומה הקדש לבב"ח דשאני בב"ח דאיסור הנאה מיתלא תלוי באכילה דכשם דאמרינן מתחילה דלא חייל שם בב"ח לגבי אכילה משום דאין אחע"א אוי מותרת בהנאה ג"כ מטעם זה עצמו מאי אמרת דיחול על הנאה ועל אכילה כהדדי כל כה"ג לא דמי לכל מוסיף דעלמא שניתוסף לדבר מן הדברים גם זולת גרירת איסור השני על הראשון אבל הכא שגם המוסיף עצמו נתלה בגרירת האיסור וחיילות על הראשון וחדא בחברתה יחדיו נלכדים מוסיף כהאי ל "מ ול"מ אבל גבי הקדש גם זולת חיילותו על חלב היעלה על דעת שכולו יהיה הקדש והחלב יהיה חולין וכיון דחייל שם הקדש על כולו אזי ממילא אסור בהנאה דלא גרע ממקדיש עצים ואבנים לב"ה דלאו בני אכילה נינהו כלל ומש"ה הוי ג"כ א"מ וזה פשוט וברור ומצאתי כן בכרו"פ סי' פ"ז וכן גבי שור הנסקל הוי א"מ ע"ח משום דגם התם לא מתלי תלוי א"ה באכילה שהרי אמרה תורה ובעל השור נקי לארוי' להנאת עורו אמנם ברשב"א בחידושיו קט"ז ובת"ה מביא גם בשם רמב"ן דטעמי' דר"ע דמפרש בש"ס דקסבר אח"ע הוא משום

מוסיף וכן הסכימו להלכה ולדידהו לקי גם על אכילה בבשר מתה וחלב משום בב"ח דהוי אי' מוסיף משום הנאה וכן בתוס' הנ"ל לדעת רש"י, ויש להתבונן דלמה לא יהיה מוסיף בשביל בישול לדעת האחרונים דגבי בב"ח יש בישול א"ב וגם לדעת תוס' דא"ה לא הוי אלא א"ח היינו משום דהנאה ואכילה יחדיו נצמדים דתרווייהו צורכי גופו המה וכחד חשיבא רק שחמור יותר אבל משום בישול יהיה איסיר מוסיף גם לדעתם דלאו משום הנאתו אסרה רחמנא ולא גרע מנותר דמפורש בש"ס דהוי א"מ משום דאסור להקטירו ולשרפו ונראה משום דא"מ לא נקרא אלא דבשעת חיילות האיסור ניתוסף מידי אבל לענין בישול הרי כבר נאסרה חתיכה זו משעה ששחטה ובשלו בחלב ולא ניתוסף עתה דבר באיסור בישול עצמו רק מילתא זעירתא שאינו צריך לערבו עוד בחלב מפני שכבר נתערב בו היעלה ע"ד שמפני זה יכונה בשם מוסיף ועי' בתשובת רמ"ע שפי) בכוונת רמב"ם בפה"מ הנ"ל דגבי בב"ח לא הוי ל"מ ולא כולל משום דלא ניתוסף על הבשר לבד רק ע"י הצטרפות וגם לכולל לא הגיע כיון דגם החלב לא נאסר לבד רק ע"י הצטרפות בהדי הדדי ולדבריו אתי ג"כ שפיר דגם משום בישול לא הוי א"מ ועי' בס' דו"ח במס' ביצה שהקשה על תוס' בפ' א"ע דף מ"ו גבי המבשל ג"ה בחלב והניחו שם בתימא דאמאי לא נקט בגה"נ של נבילה והקשה דלמא האי תנא ריה"ג הוא דלית ליה כולל רק בחמור על הקל ומש"ה חייב על בב"ח משום כולל דחלב וכיון שנאסר בהנאה הוי א"ח יעו"ש ונראה דבע"כ צ"ל דהאי תנא קסבר דאיסור חל על איסור בכולל אפי' בשוין דאל"כ אמאי מחייב ליה משום בישול בב"ח ומשום מבשל ביו"ט דהא בישול זה כמו שבישלו עתה נאסר לו גם קודם יו"ט משום מבשל בב"ח ואיך חייל בישול בי"ט עליו אלא ע"כ משום כולל דמלאכות אחרות והא שניהם שוין ואף את דאיירי כשנשחטה ביו"ט והוי איסו' ב"א ואי משום דריה"ג אף איסור ב"א ל"ל זהו כשאחד חמור מאידך אבל בשוין לכ"ע אית להו (עי' לעיל אות ך"ד) שגם זה אינו דכבר הוכחנו) בסי' י' אות ו') שכל שאין השתנות בחתיכה זו עצמו מדעלמא אזי לכ"ע שדינן איסורו משהביא ש"ש גם מכל האחרונים משמע כן להדיא דהיקשו במכות גבי כהן ונזיר דא"כ קדים וכולל לית להו ומה קושי' דלמא לא נעשה בה"ק שמה רק אחר שנעשה נזיר א"ו דכל כה"ג לא אזלינן בתר דבר שנתקל בו לבד גם לכה"פ החולקים על ראב"ד ועוד ראיה לזה מזר ששימש בשבת ובע"מ ששימש בטומאה דלעולם איסור זרות ואיסור בע"מ קדים דאפילו בבהמה שנקדשה אחר שנטמא לא הוי איסור בת אחת מדדחיק בש"ס להמציא בזה איסור בת אחת כגון שחתך אצבעו בס"ט וכן גבי זר ששי' בש' וה"ה גבי בישול בב"ח משעה שהגדיל נאסר עליו לבשל בב"ח כאחד:

לד עיין בפ' כ"ש גבי מצה של טבל דלדעת קצת פוסקים הוא משום דאין איסור חע"א אמנם כן במצה של טבל שנאפת ביו"ט דלא הוי א"כ ול"מ משום דאין חימוצו של זה גורם לזה אבל כשנאפת קודם פסח אזי יומא דקגרים לאסור כל חמץ שבעולם וחייל נמי על טבל משום כולל ומש"ה מפרש בש"ס דהא מני ר"ש הוא דל"ל א"כ משום דמתניתן סתמא קא תני ואיסור מוסיף לא הוי משום ב"י דאיסור מוסיף לא מיקרי אלא היכא דמפני שם זה עצמו ניתוסף על גברא איזהו דבר אבל לענין ב"י הכי מפני שם חמץ לבדו שלוקה עליו על אכילתו ניתוסף עליו לעבור בב"י רק מפני שיתוף שם בעליו עמו דעל חימוצו ש"א א"ע עליו משא"כ על אכילה לדידן דפסקינן דלא כראב"י ונמצא דאין השם המביאו לידי אכילה מביאו לידי ב"י וגם נראה לפענ"ד דלא הוי א"מ משום א"ה דאף לדעת הפוסקים דא"ה חשיב א"מ וזהו היכא שמקדם לא נאסרה עלי' בשום הנאה שבעולם אבל בטבל שנאסר בהנאה של כילוי וכל דבר שעומד לאכילה עיקר הנאתו הוא של כלוי עי' במ"מ בפ"ח מהמ"א הלכה ט"ז ולא ניתוסף רק חלק אחד מן שאר הנאות כגון זה לכ"ע לא הוי מוסיף ודע דכשם דאמרי' לעי' בחמץ שנתחמץ בפסח דלא הוי א"כ מפני דחימוצו של זה אינו מגרר לזה ה"ה בכל כה"ג כגון ד"מ בנותר בבכור דנאכל לשני ימים ולילה אחד דלא הוי א"מ כיון שכבר נאסר לגבוה בלינה גם אם הותיר כולי' בחלבה בבכור אל תשגה שיתחייב משום נותר ע"י כולל דכולל לא הוי רק היכא דשם האיסור עצמו שנעשה עתה כולל עמו חתיכה אחרת בהדי' משא"כ בנותר דלא נקרא בשם זה אלא על מה שהותיר ואין בחתיכה זו שהותיר כח ועוצם לגרר על אידך ועי' היטב ברש"י יבמות ל"ג ע"ב ד"ה אמר ר"א וכו' וכ"מ מפירושו בכל הסוגי' דלעולם דנין רק על שם האיסור ומש"ה שפיר קא קשי' לי' לרמ"ע בתשובה דלמאי דמוקמינן בשבועות מתניתן דיש אוכל א"א בבכור דשוב לא הוי א"מ לגבוה דלגבוה כבר נפסל בלינה עי' לקמן סימן י' ול"מ למימר כיון דמוקמינן בכריתות דאיירי בכולי' בחלבה אזי גם בנותר הוי א"כ כיון שאין שם האיסור כוללם כאחד וכל חתיכה וחתיכה שהותיר אזי שם נותר הוא בפרטות אכל חתיכה וחתיכה בפני עצמו:

לה ונראה לבאר בנידון ח"ש דמבואר ברמב"ם בפ' ה' ה"ז מה"ש ובש"ע סי' רל"ח סעיף ד' דשבועה חיילי על ח"ש ומשמע שכן הדין בכל האיסורין וגם בתו' לא נסתבכו בזה רק משום דליתא בלו"ה אבל בכל שאר איסורין לכ"ע חיילי וכן הוא בהסכמת כל האחרונים ועדיין יש להשתרע בזה איזהו פרטים הנראין לפענ"ד להישיר ולחלק בעמק השוה דלכאורה נראה במס' מעילה ט"ו גבי מתניתן כל הנבילות מצטרפין זע"ז אמר רב ל"ש אלא לטומאה אבל לאכילה טהורין בפ"ע וטמאין בפ"ע וכן פסקינן לכה"פ לבד מראב"ד

דפוסק כלוי והוא ג"כ מטעם אחר דכיון דגלי קרא שנבילה חייל ע"ח חייל נמי על טמאה עי' בתוס' ואע"ג דליכא אלא חצי שיעור של טמאה אפ"ה לא חייל איסור נבילה עליו לכן נראה דהא דחייל איסור השני על ח"ש דראשון זהו כשנגד איסור השני די בשיעור זה לבד בלא הצטרפות כגון שבועה שנשבע להדי' על ח"ש של נו"ט אבל התם כיון שגם נגד איסור השני הוא ג"כ רק ח"ש מאי אולמי דהאי מהאי ועתה נחזה אנן בצמר של הקדש דאסור בהנאה ולקח חוט א' וחיברו בבגד של פשתן אם חייל עליו איסור כלאים אז לא אם דמי לח"ש ולאיסור השני הוי כשיעור שלם שהרי אין ריבוי' ומיעוטא דצמר גורם לאיסור רק דצריך הצטרפות של מין אחר א"ד כיון דסוף סוף לא נגמר האיסור בזה לבדו עודנו דמי קצת לטהורה וטמאה דאין מצטרפין לאכילות נבילה אמנם נראה עיקר דזה דמי לשבועה שחיילי על ח"ש דה"נ כיון שאין הריבוי והמיעוט גורם לאיסור השני רק שצריך הצטרפות למין אחר שכן עיקר איסורם וראי' ברורה מתוס' חולין ק"ב ד"ה שאין בו כזית שהקשו שם כיון דצ"ל שאין בו כזית בשר של טריפה מבהמה זו שוב יחול עליו איסור אבר כיון דאין בו כזית ומאי ק"ל כיון דעדיין צריך להצטרפות של גו"ע א"ו כיון דלא תלי מידי בריבוי הבשר אלא דצריך הצטרפות של מינים אחרים אבל לשיעורא דבשר די גם בח"ש כזה שזהו שיעורו בשלימות לענין איסור השני וא"ל דהתם קאי לר"ל דווקא דלדידי' ח"ש מותר מה"ת שזה יוצא מן הדעת ומן הסברא נכונה כיון דגם לר"י נקטינן דח"ש הוי כאילו הותר לגמרי כיון דאין בו אלא איסורא לבד ואין יוצא לחלק רק היכא דכנגד איסור השני די בח"ש דראשון א"ו דצ"ל כיון דנגד מין זה די בח"ש דראשון ומה שצריך להשלמת דגו"ע זהו דבר אחר גורם לו שכן אסרה רחמנא ועוד ראי' מנדרים דף י"ז ע"ב דאם נשבע שלא יאכל תאנים וענבים ביחד וקודם לזה נשבע שלא יאכל תאנים דחיילי שבועה שני' על חצי זית תאנים וחז"ע והוא ג"כ מטעם הנ"ל דנגד שבועה שני' לא נ"מ מידי אם ריבה בתאנים עד שיאכלנה עם ענבים ודמי להשלמת מין אחר לגמרי כאלו נשבע שלא יאכל תאנים בעת שישא משאות וכדומה כיון דס"ס נגד שבועה שני' די בתאנים של ח"ש רק דצריך לאצטרופי מין אחר בהדי' שכך נשבע ועי' כי דברים ברורים המה וקילורים לעינים וראיתי אח"כ בס' פ"ה שנסתבך בזה הרבה ולא הוציאם בדרך סלולה ולפ"ד הנ"ל נכונים מאוד דינו של הכרו"פ דאם בישל ח"ש של חלב או נבילה עם חלב דחייב גם על אכילתו:

לו עיין בשעה"מ בפרק י"ז מהא"ב שהיקשה על ריטב"א קדושין דפסק לרבנן דאם נתנבלה ביוה"כ דאינו חייב משום נבילה דאין איסור נבילה חל על יוה"כ דיוה"כ חייל מחיים ע"י כולל על איסור אמה"ח וכן לר"ש כשנולדה ביוה"כ דחייל איסור יוה"כ ואיסור

אבר בב"א והקשו ע"ז דהא תיכף כשאכל כזית כבר נתחייב משום נבילה דגבי יוה"כ הוי כח"ש ולפענ"ד לק"מ כיון דאכל אח"כ בכדי אכילת פרס שיעור ככותבת ונתחייב למפרע משום יוה"כ מתחילת אכילה עד לבסוף דאיסור יוה"כ מתחיל תיכף מתחילת אכילתו עד לבסוף ואזי ממילא נפקע איסו' נבילה וכ"מ להדיא לשון הרמב"ם בפ"ה מה"ש ה' ז' וז"ל הצח שבועה שלא אוכל כ"ש מנו"ט ואכל פחות מכזית חייב בשבועה שהרי מושבע על ח"ש מהר סיני וכ"ה בש"ע סי' רל"ח סעי' ד' הרי להדי' דדייק בלשונו כשאכל פחות מכזית אבל כשאכל כזית אפי' בזא"ז בכדי א"פ נפקע חיובו למפרע דכל פחות מכשיעור דחזיא לאיצטרופי לא נקבע מילתא בין לחיוב בין לפטור (וכעין זה מצינו ג"כ גבי עדות דלא נגמר עדותן עד לאחר כ"ד כיון שיכולין לחזור בהן עי' שבועות ל"ב בתוס' ד"ה בתכ"ד ב"ק ע"ג ד"ה שהעידו) עד שיעבור אכילת פרס וראי' ברורה לזה שהרי בשבועות מקשה בש"ס לרבה דא"ל א"כ באיסור שע"י עצמו דא"כ ליתני ביש אוכל א"א גם שבועה בהדי' אבל לר"ל ניחא ואמאי ניתני גם שבועה כשנשבע על ח"ש ובתוך כא"פ השלימה לכזית וא"ל למסקנת הש"ס בכריתות דבחדא אכילה מיירי וכו' דזהו לר"א ב"א שם דמתני חמש חטאות אבל לדידן דקתני ד"ח ל"צ לזה יעו"ש א"ו כיון שהשלימו אח"כ נפקע איסורו דשבועה למפרע, אמנם יש להבין דברי רמב"ם וש"ע הנ"ל דלמה לא יחול גם כשאכל כשיעור ע"י כולל כיון שחייל על ח"ש דהא דמוכח מש"ס הנ"ל דאם אכל כשיעור לבסוף נפקע חיובו התם קאי לר"ל דלית ליה כולל בעי"ע אמנם יש להוכיח מירושלמי שם וז"ל ר"א בר ממל על דעתי' דר"י דאמר בכולל שבועות חלות על האיסורין וניתני שבועה שלא אוכל ואכל וכו' וכן שלא אוכל עשרת ימים הללו ויוה"כ בתוכן במיחל שבועות על האיסורין ומדנקט לר"י בכולל על יוה"כ של שאר הימים ש"מ דבל"ז לא הוי כולל דשבועה חיילי על כזית א"ו צריכין לומר דכיון דמחייבינן ליה משום יוה"כ דאיירי בהשלים לככותבת ונפקע חיובו דשבועה למפרע וטעמא דמילתא דעל חצי שיעור כל זמן שהוא לפנינו וכן בשעה שאוכל לא פסקי למילתא בין לחיוב בין לפטור עד שישהה בכדי אכילת פרס וכיון דכבר ליתא בעולם ואזדי ליה תו ליכא מיגו ול"ש ביה דין כולל כלל הגם דבכל כולל שחלף ועבר אפ"ה הוי כולל זהו כיון שחייל פ"א בשעה שהי' תו לא נפקע אבל בח"ש שגם בשעת אכילה ל"ח מידי עד שיעבור בכדי א"פ ואז ליתא ול"מ ובשעה שהי' בעולם איכא שיעור שלם לפנינו ועי' בריטב"א קידושין שם גבי נבילה ביה"כ מה שהביא בשם י"מ שגם בנתנבלה ביוה"כ איסור נבילה קדים משום דחייב בכזית ודחה דבריהם דאנן על חתיכה דנין יעו"ש:

לז ומדי דברי בזה זכור אזכור מה שאמרנו לתרץ את קושיות התוס' בכריתות דף י"ח ע"ב בלישנא דאיכא דאמרי א"ל רבא ב"ח לאביי לדידך דאמרת ידיעות ספק מחלקות לחטאות מה אילו אכל כזית חלב שחרית ביוה"כ וכזית חלב במנחה ביה"כ ה"נ דמחייב שתי חטאות והקשו התוס' בד"ה אמר לי' וז"ל הא דנקיט חלב שחרית ביוה"כ ולא נקט מילתי' דהיתר וחיוב קרבן עבור יוה"כ עצמו דאסור באכילה יעו"ש ואפשר ליישב דלהכי נקט חלב ביוה"כ והכי קא קשיא לי' דא"כ אמאי נקיט לעיל י"ג במשנה יש אוכל אכילה אחת וחייב עלי' ד' חטאות ואשם אחד הוי ליה למיתני ז' חטאות וא"א כיון דאיירי ביוה"כ ושיעור ככותבת הוא שיעור שני זתים והפסיק מעט בין אכילה לאכילה ויוה"כ הוי כידיעות ספק ומחלקות לחטאת ואעפ"כ חייב חטאת משום יוה"כ או משום דאין ידיעה לחצי שיעור כדסתם לעיל במשנה עי' בגמרא דף י"ב ע"ב אמר רבינא כגון או משום דאין יוה"כ מכפר על חצי שיעור כדלקמן בתירוצא דאב"ע ואף דמתרצינן לעיל כגון שאכל כולי' בחלבה זהו דוקא אי לא הלכו באברים אחר הרוב אבל בלא זה איירי כפשטא בב' זיתים חלב גם לתירוצי' דר' אדא ב"א אפשר לפרש קושי' הגמרא אף דמתרצינן אליבי' בשתי אכילות לא קמיירי היינו משום דקשיא לי' ננקוט דאכל ג' זיתים לזה אמרינן שפיר דאין ב"ה מחזיק יותר מב' זתים ואי אפשר לבלוע בב"א אבל אכתי תיקשה כנ"ל אמאי לא נקט דבתוך בית הבליעה היה בב"א ובלעו לחצאין והפסיק מעט בנתים ומחלקות לחטאות א"ו דאין ידיעות ספק מחלקות לחטאות:

לח עיין פסחים מ"ו בתוס' ד"ה ועייל עצי מוקצה תימא לר"י מ"מ ליתני גה"נ של נבילה ולילקי נמי משום נבילה ונראה עפ"י דברינו הנ"ל אות ח' י"ג ז' דכל דבר שחייל ע"א מגזירת הכתוב כן מונע את האיסורין מלחול עליו אע"פ שאיסור השני הוא כולל או מוסיף ולכן לר' יוחנן דס"ל גבי ריסק ט' נמלים דאיסור נבילה חייל על שרצים בלא כולל וכן ללוי במעילה ט"ז דס"ל דנבילה חל על טמאה משום דס"ל דהא דגלי קרא דנבילה חייל ע"ח הוא מצד גזה"כ הרי דלדידהו ניחא דליתני גה"נ של נבילה דא"כ לא יתחייב עוד משום בשר בשר בחלב דל"מ לדעת רמב"ם דבשר בחלב אין בו משום מוסיף וכול' בפ"ט מהמ"א והאי דחייל על איסור גיד משום דסתמי' לברייתא כר' יהודא בפ' גה"נ דאיסור חמור חייל על איסור קל וכרבי בכריתות כ"ג דתלוי רק בחמור ע"ק ונמצא דאם יוסיף עוד ויתנו בגה"נ ש"נ אזי יגרע בשל בב"ח דאיסור נבילה ימנע את איסורו של בב"ח מלחול עליו וכן לדעת תוספ' חולין ק"א דא"ה לא הוי אלא א"ח ניחא כנ"ל וגם לדעת רשב"א חולין דס"ל דבב"ח הוי א"מ מ"מ כיון דמעליותא של נבילה העומד כנגדו הוא מצד אחר לגמרי ולא מענינו דכו' ומוסיף כלל שוב לא ניתן דבר עודף במוסיף של השני

כנראה בעליל מתו' חולין ק"ג ד"ה מ"ס ע"פ אשר הוספנו לעי' בכוונת עומק דבריהם אמנם עדיין יקשה קושיתם לרב ור"א במעילה דס"ל דהא דגלי קרא גבי נבילה משום כולל הוא דחייל ע"ח ולא מצד מעליותא אחרת ולדבריהם יחול גם בב"ח על נבילה משום מוסיף לרשב"א או מחמת איסור חמור דבישול או של א"ה ונראה דלדעתם באמת כן הוא כדס"ד מעיקרא דאפיק עצי הבערה ועייל גה"נ של נבילה והא דתני ר"ח ג' על בישולו ושנים על אכילתו משום דס"ל כלוי ור"י כדתני כוותיהו במעילה ט"ז גבי מיתת פרה וחי' גמל יעו"ש ולטעמייהו ניחא דל"מ להוסיף של נבילה דעוד יגרע בזה איסורו דבב"ח וא"ל דעדיין קשה לרב ור"א דאפיק הבערה ועייל גה"נ ש"נ אמאי לא תני גם עצי הקדש כמסקנת הגמרא דבל"ז קשיא למסקנא אמאי לא תני בעצי האשרה דאיכא תרתי ומצאתי לבעל המחבר בצל"ח שעמד בזה ומתרץ דלמסקנא אמרינן דלא קתני אלא בענין בישול ואכילה לבד ובעצי האשירה חייב בשעה שהכניסו לביתו ותו ל"ק כנ"ל דאפ"ל דתנא דברייתא ס"ל בהא כר"מ דהקדש במזיד מתחלל כסתם משנה דשקלים פ"ז בהמה שנמצאת ועי' קדושין נ"ה דמוקמינן כר"מ ולעי' כ"ז ע"ב כיון דמעל המסיק נפק לחולין ובתוס' שם ד"ה בעצי שלמים ולר"מ מיד שהגבי' ליהנות בו כבר עבר ויצא לחולין ותו לא נכנס כלל לאיסור בישול:

לט עוד ניתן לבאר דלא תיקשה לדברינו מנבילה ביוה"כ דחל איסור יוה"כ על נבילה משום כולל וקשיא לר' יוחנן ולוי דסברי דנבילה על טמאה בלא כולל כלל משום גזה"כ וכשם דעדיפא למיחל כן יעמוד לעכב בפני אחרים מלחול עליו (ועי' לעי' זח י"ג) וצ"ל דלר"י דס"ל דנבילה חל על איסורים אפי' במקום שאינו מטמא כלל גבי ריסק ט' נמלים דת"ק דפליג על ר"ש ר' יהודא היא דס"ל להדיא דנבילה א"נ בטמאה לעי' דף ק"ב ור' יוחנן פוסק כר"מ בזה דמשמע לי' מסתמא דקרא דחלב נבילה וח"ט אפי' במקום דליכא כולל ולא מוסיף ואפי' במקום שאינו מטמא ואין במינו משום טומאה אפ"ה חייל על איסורין משום כן יש בכוחו לדחות ג"כ שאר איסורין מלחול עליו אבל לר' יהודא דס"ל דנבילה חייל רק משום כולל ומש"ה חייל יה"כ ג"כ על נבילה משום כולל והא דס"ל לר"י דגה"נ ש"נ ח"ב הוא ג"כ משום כולל גמור דלדידי' גם בגה"נ צריך כזית עי' או' י"ב סי' י' אכן ללוי דס"ל דנבילה ח"ע טמאה אפי' בלא כולל במעילה ט"ז והוא במקום שמטמא דווקא וכן לדעת הרמב"ם דממצע הדבר לדינא דגם בנבילה ע"ח הוא משום כולל כמבואר בפ"ז מהמ"א אכן משום מעליותא דנבילה שמטמא לא בעינן גבי' השלמת כל דיני וסוגי הכולל שהרי פסק כר"מ דגה"נ א"צ כזית ואפ"ה פסק דגה"נ משל נבילה ח"ב הגם דקל ע"ח לא חייל בכולל א"ו משום מעליותא דנבילה הוא דקא אתינן עלי' (ועי'

לעי' אות י' שהארכנו בזה) ועתה נכון הדבר לדעת רמב"ם וכן ללוי דהאי דיוה"כ חייל על נבילה משום כולל ואין איסורו של נבילה עומד כנגדו משום דל"מ לדברינו בסי' ו' אות י"ב דמעליותא של נבילה דמטמא הוא כשבא על איסור שאינו מטמא אפי' כשנתנבלה כגון בנבילה ע"ח וכן על גה"נ דאינו מטמא אפי' כשנתנבלה דגו"ע אין בהם משום טומאת נבילות כדאית' בפ' העור והרוטב וברמב"ם ושאר הגוף טמא אזי מש"ה קא חייל עליהם אזי בודאי דנגד איסור יוה"כ שאינו מונע מלטמא כל שיש בו משום טומאה תו ליתא שום דבר יתרון ועדיפות לנבילה עליו למנוע ולעכב את יוה"כ מלחול עליו אלא דגם שנפרש כפשוטו דעדיפא דנבילה הוא מפני שמטמא ומש"ה חייל על איסורין שאינם מטמאין כמוה אפי' כשאינם מונעים מלטמא כשנתנבלה כדמשמע מתוס' חולין קי"ג ע"ב ד"ה ושאני וכו' וז"ל בסה"ד והא דאמרי' בפ' גה"נ דאיסור טריפה ח"ע איסור אבר מ"ד אאיסור חלב אע"ג דאבר מה"ח מטמא יעו"ש עכ"ל ועי' לעי' אות ח' זהו נגד איסורין שאסורין ועומדים ואינם מטמאין אבל ביוה"כ דיומא הוא דקא גרים ול"ש בי' טומאה כלל תו ליתא לנבילה שום עדיפות עליו מפני שמטמא ולאלומי מילתא לעומת הקורא אביא ראי' מוכרחת לזה דנגד יוה"כ דל"ש בי' טומאה כלל תו לא נחשב לנבילה שום עדיפות מפני שמטמא דהרי לתירוצם השני ביבמות דף ל"ג ע"ב דגם נבילה המ"כ אצל מליקה והא דחל ע"ח שהוא קל ע"ח הוא שמטמא והוי כשוין ובכריתות כ"ג שהיקשה שם על ר"ש דס"ל דנותר חע"ח מהא דס"ל דנבילה ביוה"כ פטור אף שהוא חמור על קל ש"ה דלא הוי כחמור נגד נבילה מפני שמטמא וכן היקשה לי אחד מתלמידי' א"ו דנגד יוה"כ דיומא הוא דקגרים ול"ש בו שמץ טומאה כלל תו לא נחשב שום דבר יתר' לנבילה עליו משום דמטמא:

מ עיין רמב"ם בפ"ט מהלכות ביאת המקדש הי"א וז"ל כהן טבול יום ומחוסר כיפורים שנטמא והרי הוא מחוסר בגדים ושלא רחוץ ידים ורגלים ועבד חייב על כל אחד ואחד ועי' בכ"מ שם מה שפירש מ"ז בזה וכוונתו סתומה ובודאי איזהו טעות נפל בדפוס בזה דפי' במה שלא ריחוץ ידו"ר הוי א"מ דיש בו איסור אפי' לטהור ומיגו דאיתוסף חיוב לטהור איתוסף לטמא עכ"ל מוסיף כזה לא נשמע הכי מניעות רחיצתו גורם לחבירו או של חבירו גורם לו ועיקר כוונת רבינו נראה רק משום כולל ואיסור ב"א כמובא בהשגות שם והוא דבשעה שהפשיט בגדיו והסיח דעתו מלעבוד עוד חלו עליו אז שני האיסורין של רחיצת יו"ר ומחוסר בגדים בב"א וכן מידי יום ביומו בבוקר עי"ש ברמב"ם פ"ה ה"ג ח' דתרווייהו אקרקפתא דגברא מוטלים שלא לעבוד זולתם אף שעדיין לא הוקדש הדבר שעבד בו עבודתו אח"כ (מזה ראי' לדברינו הנ"ל באות ל"ג גבי בישול בב"ח) כשנטמא

ונעשה טבול יום ומח"כ כאחד חלים שניהם בב"א משום כולל מיגו דחיילי שניהם על כניסה לעזרת הנשים חיילי נמי על עבודה ואח"כ כשנטמא בטומאה היוצא מגופו (עי' מ"ל בפ"ג שם ה"ג) דניתוסף בכניסה להר הבית חייל בכולל גם על העבודה ובכל אלה אין בהם משום מוסיף כלל דכשתי חתיכות דמי הכניסה והעבודה ונשמע מדברי:

קדשו דאיתא לכולל אפי' כשהוא משני שמות ודלא כר"י גבי א"א ונעשית חמותו בתוס' יבמות ל"ה ונשמע ג"כ היכא דשני איסורים חלין בב"א על איסור אחר ובשניהם רק איסור כולל אחד אפ"ה חייב ב' דהרי בט"י ומח"כ שניהם משום כולל דכניסה הוא דחיילו אמנם נראה דזהו בכולל שמחייב ב' כגון בכולל דכניסה שאם נכנס למחנה שכינה כשהוא ט"י ומח"כ חייב ב' מלקות משום דאפשר לטבול יום בלא מח"כ וכן להיפך ומש"ה מגררים נמי שני חיובים על עבודה דכל אחד מהם מחייב משום כולל שלו אבל כששניהם אינם מחייבים בכולל שלהם אלא א' נמצא דאחד מנהו יצא מכולל לגמרי וכן נראה עפ"י סברא ישרה ולכן חידשנו לעי' (אות ל"ב) דא"א לחייב על חלב משום אמ"ה ובשר מה"ח כקו' הפר"ח משום דאינם חיילים על עשה דשאינו זבוח רק משום מוסיף לב"נ ואיך יחולו שניהם משום מוסיף אחד משום דאזהרתן וכו' ואין בהם אלא חיוב א' ונמצא דיחול השני בלא מוסיף כלל אלא דלכאורה קשי' לדעת רמב"ם לעי' בפ"ג מה' בה"מ ה' ט' דפסק דמחוסר כיפורים דזב לאו כזב דמי ופטור ממלקות אם נכנס למחנה שכינה רק דעובר בעשה שם ה"ו ונמצא דגם בט"י ומח"כ אין בהם בכולל שלהם רק משום א' ואפ"ה מגררים שני חיובים על העבודה שעבד אמנם עדיין מרחק רב ביניהם דכיון שכן הרי בע"כ צ"ל דאף שאין בכולל רק משום איסורא לחוד אפ"ה יש לאל ידו לגרר חיוב חמור ממנו שהרי בכניסה דטבול יום אין בו אלא עשה לחוד ואפ"ה מגרר על עבודה חיוב מלקות וכן מוכח מכמה סוגיות (עי' אות ל"ג) ולכן כשהוא ט"י ומח"כ דיש בהם על הכניסה משום שני איסורין שניהם נגררים גם על העבודה משום שני חיובים וחייב מלקות על כל א' ואחד מהם אבל בב"נ דלא כתיב בהדיא רק בשר בנפשו דמו ל"ת וזהו בשר מה"ח רק דהוי מחייבי לי' גם על אמה"ח משום בשר שעליו אפי' בכ"ש דלא ניתנו שיעורין רק לב"י ונמצא דגבי ב"נ ליכא לחיובא רק משום א' מהם וגם לא הי' גבייהו רק משום איסורא של אחד מהם לבד ואיך יגררו משום מוסיף לחייבו משום שניהם (ולולא דברי הכ"מ אפ"ל דט"י ומח"כ יש בהם משום כולל לאכילות קדשים ונמצא דשניהם מחייבים גם בכולל גופי') ויוצא מדברינו דין מחודש דבאבר שאין עליו בשר כלל רק עור וגו"ע כגון בארכובה [ועי' בפ' העור והרוטב דף קפ"ב דאנן פסקינן דעור בין הפרסות לאו כבשר דמי לכ"ד ולטומאה ועי' רמב"ם פ"ד מהמ"א ה' ח"י כ"א)

דאין ב"נ מצוה על אברים הללו ואל יהי כזר בעיני הקורא דכן מוכח מתו' ל"ג ע"א בד"ה אחד א"י בסה"ד וי"ל דמ"מ אמה"ח דידהו אסור משום דבעינן שחיטה אע"ג דב"נ הי' אסור במשהו בשר וגו"ע וישראל לא מתסר אלא בכזית בשר הא אמר ר"י דח"ש אסור מה"ת וכו' עכ"ל ועדיין קשה דהא איכא אבר שאין בו בשר כלל א"ו צ"ל שגם ב"נ לא נצטוה על אבר כזה ועי' סנהדרין נ"ז ע"ב נמי דדריש מאכל תאכל ולא אמה"ח ועי' נ"ט ע"א דדריש מאך בשר בנפשו דמו ל"ת ולא אמה"ח וכן פסק הרמב"ם בפ"ט מה"מ דאדם לא נצטוה על אבר עד נח ומשמע מדבריו דבריי' זו פליגי על האי דלעי' ועי' תו' שם ד"ה אף דם מה"ח אמנם מפשטא דש"ס משמע דב"נ מצוה על אבר מה"ח ולא מטעם משהו בשר שעליו לחוד וכ"מ מתו' הנ"ל דנקטו בדבריהם וז"ל אע"ג דכוותי' אסור במשהו בשר וגו"ע ואם נאמר דאינו מצוה אלא על משהו בשר שבו גו"ע דנקטו למה וא"ל דתוס' מחולקים על רמב"ם בזה וסברי שגם לדידהו ניתנו שיעורין לאזהרתן אמאי מצטרפין גו"ע לכזית בשר א"ו צ"ל דב"נ היה נצטוה גם על אבר מה"ח ותרווייהו מחד קרא קא נפקא מאך בשר בנפשו וכו' אפ"ה אינו חייב על אבר שאין בו בשר כלל כיון דלא תאכלו קאי אבשר דכתיב בקרא אע"ג דקאי גם אאבר מה"ח אבל מ"מ בעינן שיהיה באבר משהו בשר ועי' בלח"מ שם ה' י"א, ולפ"ז גם בעה"ת מודים לרמב"ם בזה דל"ב שיעורין בב"נ אך דאזלי לטעמייהו דצריך אבר שלם דוקא ואינו חייב על כזית מן האבר עי' לעי' צ"ו בד"ה ור"י בסה"ד וכל דבעינן שיהיה אבר שלם דווקא דאל"ה לא מיקרי אבר מה"ח גם בב"נ כן ורמב"ם פליג בזה בפ"ה ה"ג מהמ"א ומחייב גם על כזית מן האבר אבל מ"מ כיון דגבי ב"נ תרווייהו מחד קרא נפקי לא היה בהם אלא אזהרה אחת ואתיא שפיר הא דלעי' באות כ"ט:

מא אכן יש להתבונן ברמב"ם הנ"ל דמחייבינן ליה על עבודה דט"י ומח"כ ב' משום כולל דכניסות מחנות דהא בעינן שיהיה הכולל בשעת חלות האיסור דוקא ואזי אמרינן מיגו אבל הכא כבר הי' משולח בשעה שנטמא ממחנה לוי ואח"כ כשטבל והותר במח"ל אבל במ"ש כדקאי קאי וצ"ל כיון דמעיקרא לא היה בו איסורו דשילוח מחנות רק משם אחד משום טמא לחוד וכשנעשה טבול יום ומחוסר כיפורים יפרד והיה לשני ראשים ולשני שמות לענין שילוח בע"כ צ"ל דבאיסור הראשון כבר הלך ואזל ליה לגמרי רק שנתחדש עליו שילוח מחנה שכינה משום שני שמות הללו ומש"ה נתחייב גם לענין עבודה משום שני שמות הללו ע"י כולל, גם לדעת רמב"ם שם דאינו חייב על מחוסר כפורים משום שילוח אפ"ה אית ביה משום כולל דס"ס אית ביה שני שמות ושני איסורין לענין שילוח וכבר הוכחנו דגם מאיסור קל נגרר לדבר החמור:

סימן ד

בנידון כרכו בסיב בכל איסורין עי' במ"ל בפי"ד מהמ"א הי"ב ויש לספק אם כרך חצי זית וח"ז אכלו בעיני' גם בנידון נבילה אם בלעו מחיים ומת בבית הבליעה:

א עיין רש"י מכות דף ט"ז ע"ב גבי ריסק ט' נמלים ד"ה משום כזית נבילה שכשבולעו הוא מת ומצטרף לכזית נבילה ובתוס' ד"ה ריסק וכו' מחולקים על רש"י בזה ומפרשי דחי ל"ד אלא שלם דאי ר"ל חי ממש א"כ האיך משלים לכזית נבילות ועי' רמב"ם בפ"ד מהלמ"א ה"ג וז"ל האוכל עוף טהור חי כ"ש לוקה משום אוכל נבילה וכו' משמע מפשטות דבריו דס"ל כדעת רש"י ועי' בפר"ח סימן ס"ג דמכריע כדעת תוס' מסברא דנפשיה, ואמרתי אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה ומאיזה מקור נובע מחלוקתם ונלפענ"ד כדדיקנא היטב נראה דל"פ כלל לדינא וכה"פ מודים לדעת תוס' בזה ומקדם נבינה דעת רש"י שהרי בחולין ק"ב ע"ב ד"ה רבי פוטר וכו' פרש"י וז"ל ומיהו אי איכא כזית הוי מחייב דל"ג מבשר מה"ח דמחייב עלה בכזית דהא נמי בשר הוא עכ"ל הרי דס"ל כדעת תוס' בזה דאל"כ לק"מ דאי כזית הא מחייבינן ליה משום נבילה וכבר עמד בקושי' זו בעל המהרש"א ונראה דעיקר הדבר נובע מלקמן ק"ג ע"ב דפליגי רב דימי ורבנן אליבא דר"ל דלר"ד מודה ר"ל לר"י בחלקו מבפנים ולרבנן פליגי בהנאות גרונו יעו"ש ברש"י ד"ה חלקו מבחוץ וז"ל לכזית אמה"ח נחלק לשנים קודם שיתננו לתוך פיו וכו' ומשמע דאם חלקו בפיו חייב שזהו כחלקו מבפנים ובחלקו מבפנים פי' רש"י שם לאחר שבא סמוך לבית בליעתו בלעו לחצאין עכ"ל דהיינו כשכבר נהנה גרונו מאבר שלם הוא דחייב ועי' רש"י שם ד"ה בשל בין השיניים וכו' שאין אדם טועם עד שיהיה סמוך לבית בליעתו וכו' ומשמע להדיא דאם חלקו בבין השינים היינו חלקו מבחוץ ונראה בעליל דרבינו האיר עינינו בצחות לשונו בפלוגתא דר"ד ורבנן דיש להקשות לר"ד דר"ל מודה בחלקו בפנים דחייב משום דנהנה גרונו והרי גבי בין החניכים פליג ר"ל לקמן משום דס"ל דאכילת מעיו בעינן ודוחק לחלק ביניהם דהרי בגמ' מדמי להו אהדדי ונקט להו בחד לישנא וכן קשי' לרבנן דפליגי בהנאות מעיו ולר"ל לא די בהנאת גרונו לחוד ולקמן ל"ק דפליגי בבין השינים ומשמע דבין החניכים גם ר"ל מודה דחייב דדי בהנאת גרונו ומש"ה נראה דזה בזה תלי' ומישך שייכא אהדדי דלר"ד דמודה ר"ל בחלקו בפנים צ"ל דלקמן פליגי בבין השינים דוקא ומודה ר"ל לר"י דחייב על הנאת גרונו ור"י ס"ל דגם בבין השינים מצטרפין ומש"ה פירש"י דחלקו מבחוץ הוא קודם שנתנו לתוך פיו דאם חלקו בין השינים היינו חלקו מבפנים וחייב לר"י אולם גם לר"ל מפלגינן בין חלקו מבחוץ למבפנים אך לדידיה כשחלקו בין השינים היינו חלקו מבחוץ וכשחלקו סמוך

לבית בליעתו היינו חלקו מבפנים דוקא משום דמודה דחייב על ה"ג ול"פ על ר"י רק בין השינים ומשום דמסתם קא סתמו דבריהם מש"ה ל"פ עלי' ולרבנן דפליג ר"ל על חלקם מבפנים צ"ל דס"ל כר"פ לקמן דפליגי בבין החנוכים וקסבר ר"ל דהנאת מעיו בעינן ולכן לא מחייבינן לי' אלא כשבלעו כשהוא שלימה שהיה הנאת מעיו מאבר שלם ומה שפי' רש"י בחלקו מבפנים לאחר שבא סמוך לבית בליעתו קאי לרבנן דס"ל כר"פ לקמן דמודה ר' יוחנן בבין השינים רק בבין החנוכים הוא דמחייב משום ה"ג דהיינו בסמוך לבב"ל ומש"ה צ"ל דחלקו מבפנים הוא סמוך לבב"ל ובזה הוא דמחייב ר"י ור"ל פליג עליו גם בזה דס"ל המ"ב נמצא דלר' דימא אמר ר"י צ"ל דר"י ס"ל דגם בה"ש מצטרפין ואע"ג שאם לא היה בין השינים כלל לא נגרע מחיובו מאומה שהרי גם בתחב לו חבירו לתוך בה"ב או שבלעו שלימה לכ"ע מחייבינן ליה ואפ"ה לחומרא אזלינן גם בתר בה"ש שהרי קודם שהגיע להנאת גרונו בצרי' ליה שיעורא וכן באמה"ח כשחלקו בה"ש דטרם שהגיע לה"ג סמוך לב"ה כבר נחלק לשנים ואפ"ה מחייב ר' יוחנן הרי בע"כ צ"ל דלא משוינן המידה כקולא כחומרא ולעולם אזלינן לחומרא אכן לרבין דס"ל דחלקו מבפנים היינו סמוך לבה"ב ומשום הנאת גרונו הוא דמחייבינן לר"י תו אין לנו מן ההכרח לצאת מקו השוה שמץ דבר ולעולם בין לקולא בין לחומרא אזלינן בתר הנאות גרונו והיכא דליכא הנאת גרונו כלל או שלא נהנה גרונו בעידן איסורא כגון כרכו בסיב או שבלע לצפור שיש עליו כזית בשר שמת בבית הבליעה דלא נהנה גרונו מנבילה שהרי כשנעשה נבילה כבר היה בב"ה תו לא מחייבינן לי' ומשמע להדיא דאנן פסקינן כרבין אמר ר"י דתלי' בדר"פ דבה"ש לכ"ע לא פליגי דלמ"צ ופסקינן כוותיה ולפ"ז מיושב קו' מהרש"א הנ"ל דהא דפי' רש"י במכות ואחד חי וכשבלעו הוא מת היינו משום דדחיקא ליה לומר דל"ד. חי וכיון דשמעינ' לאמוראי דהתם דנאמרה בשם ר' יוחנן לכן יש מקו' לומר דאפי' כשהוא חי מחייבינן לי' אעפ"י שלא נהנה גרונו מאיסורא שהרי לדידי' דפליגי בה"ש וחייב לר"י אף דבצר לי' שיעורא קודם שהגיע לה"ג וכשם דלא מעכב לדידי' אפי' כשלא הגיע לבה"ש כלל ה"נ מחייבינן לי' אפי' כשלא נהנה גרונו כלל דלדידי' בה"ש וה"ג שוין אבל לדידן דפסקינן כרבנן וכר"פ אזי לעולם בעינן ה"ג ובין לקולא ובין לחומרא אזלינן בתר הג"ר וכשלא נהנה גרונו בעידן איסורא פטרי' לי' לגמרי וכן כשכרכו בסיב ושפיר היקשה רש"י דלרבנן ולר"פ קשיא דאמאי נקיט צפור שא"ב כזית דאפי' יש בו כזית נמי דמשום נבילה ל"מ לחייבי' דהרי לא נהנה גרונו בעידן איסורא דהרי לא מת אלא כשבלעו כדמ"ל מלשונו במכות ומסקנא דמילתא דלדידן כר"פ וכרבין אמר ר"י גם רש"י מודה בזה לדעת התוס' דל"מ לי' משום נבילה בזה ועיין

ב ומעתה יציבא מילתא דגם רמב"ם ס"ל לדינא כדעת התו' דא"א לומר דס"ל כדעת רש"י במכות ומקורו נובע מהתם שהרי בסוף פ"ב מהמ"א הביא להלכה האי דריסק נמלים ונקט ואחד שלם ושמטי ללישנא דגמר' ואחד חי ואם אמרת דמזה יסוד דינו גבי צפור טהורה הו"ל לי' למימר כלישנא דנישנת במקומו לכן נראה דמקור דינו נובע מסוגי' זו והוא כיון דנראה מכ"מ דבעינן ה"ג ומעיו גם לר"י שהרי אף לר"י דמחייב בחצי זית והקיאו וחזר ובלעו היינו כשכבר הגיע למעיו אבל קודם שהגיע למעיו בודאי פטור לכ"ע כמבואר רק דמילוי כרס ל"ב לכן עשה ליסוד מוסד מזה דכשם דמחייבינן לר"י היכא דהנאות גרונו הי' משיעור שלם והנאות מעיו בחצי שיעור וה"ה להיפך נמי חייב היכא דנהנה גרונו מחצי שיעור וכשהגיע למעי' הי' כשיעור חיובו כיון דתרווייהו גורמים בעיקר ושרשי החיוב מה"ת למיפלג ביניהו בזה ונ"מ היכא דבלע כזית שלם וחציו מכורך בסיב אף שלא נגע בגרונו אלא חצי זית נמי חייב כיון שהנאות מעיו הי' בשיעור שלם כמו דמחייבי' על הג"ר כשהי' כשיעור ודבוק חצי בין החנוכים וכשהגיע להמ"ע לא הי' אלא ח"ש (ועי' בלחם משנה בפ"ו מהלכות חו"מ וז"ל כתב הה"מ אבל כשכרכן בסיב וכו' וא"ת מה טעם לחלק בין סיב למרור וכ"ת דבסיב כרכן ובמרור לא כרכן א"כ ליפלוג במרור גופי' היכא דכרכן דהוא אסור וי"ל דבמרור אע"ג דכרכן מותר דכיון דבי' איתעביד מצוה וכו' משמע ג"כ דמחלק בין כשהי' כולו כרוך בסיב הוא דפטור אבל בחציו כרוך מחייבי' לי' מדמחלק בין כרכן ללא כרכן דמשמע דוקא כשכולן כרוך בסיב הוא דפטור ודברי מ"ל בפ' י"ד מהמ"א תמוהים לי דמביא ראי' מדבריו כ"מ לענין טומאת בה"ב דמין במינו א"ח דה"ה לענין מ"א מחלקי' בין בדבר מאכל לכורכו בסיב יעו"ש ואינו דומה כלל דלענין טומאה ל"ת בהונאה כלל רק בחציצה תלי' מילתא דטומאת בית הבליעה בנגיעה תלי' משא"כ לענין מ"א דתלי' בהג"ר וכיון שלא נהנה מאיסור גופי' מה נ"מ במאי כורכו וכיון שכן דבמ"א ליכא לאפלוגי מידי בין מינו לא"מ מינה גופא תסתים דל"ב נגיעת גרונו בכזית שלם שהרי כשבלעו לא נגע גרונו רק בשטחות החיצונה נגע דלמאי דפרישנא דס"ל לרמב"ם דהונאות גרונו ומעיו שניהן שוין בחיוב מוכח דלא ס"ל כדעת ר"מ בתוס' ישינים כתובות ל' ע"ב בד"ה ל"צ יעו"ש שגם רש"י וכל בעה"ת מחולקים עליו בזה) ועי' רמב"ם בפ"ד מהמ"א הלכה י"ז וז"ל כל הנבילות מצטרפות זע"ז וכו' או לחצי זית מבשר נבילה וח"ז מבשר מן החי מן הטהורה ואכלו לוקה עכ"ל ועי' בלח"מ וז"ל וטעמו משום דבשר מה"ח כתב לעי' דהוי בכלל לאו דובשר בשדה טריפה וטריפה תחילת נבילה הוא עכ"ל ועפ"י מוסדות האלו דינו של רמב"ם הנ"ל גבי צפור טהורה חי בכ"ש דלוקה משום נבילה נכון וצלול דאזיל לשיטתי' דבשר מה"ח ונבילה

כחד חשיבא דהרי מצטרפין ח"ש מזה וח"ש מזה וס"ל כדעת רש"י ק"ב הנ"ל הגם שאין עומדת לאברים אבל לבשר עומדת וכיון שכן תיכף כשבא להנאת גרונו בעודו חי עד סמוך לבה"ב כבר נהנה גרונו מח"ש מבשר מה"ח וכשבא לבה"ב ומת הרי נהנה מעיו משיעור שלם דנבילה דגבי נבילה כ"ז שהוא שלם אפי' כשהוא פחות מכזית הוא שיעור חיובא לדעתו ונמצא דע"י הונאות גרונו ומעיו נגמר חיובו שכבר הוכחנו לעי' דכשם דחייב על ה"ג כשהי' כשיעור ובהמ"ע פחות מכשיעור ה"ה נמי להיפך דשניהם שוין בעיקר חיובו ומאי אמרת דש"ה דהנאות גרונו בח"ש הי' מאיסור דבשר מה"ח והמ"ע משל נבילה משום זה אין חילוק ביניהם לדעתו דס"ל דמצטרפין יחד מכלל דכחדא חשיבא לכ"מ ועוד כשם דמצטרפין בח"ש מזה ומזה ה"ה דמצטרפין לה"ג ומעיו ויש לצדד ולומר דגם אי ס"ל כדעת תוס' דאינה עומדת לבשר בחי' ג"כ ניחא כנ"ל דאפ"ל שגם דאינה עומדת לכך מ"מ כיון שהוא אכלה לא גרע משלא כדרך הנאתן דס"ל דאסור מה"ת לדעתו עי' במ"ל בפ"ה מה' יסודי התורה ה"ח דדמי לחצי שיעור וכבר נהנה גרונו מח"ש של בשר מה"ח והנאת מעיו משיעור שלם של נבילה כנ"ל:

ג ובזה עשיתי סמוכין דגם רש"י ס"ל כדעת רמב"ם בזה דבשר מה"ח ונבילה מצטרפין דפרש"י בשבועות באוכל נבילה ביוה"כ לר"ש פטור על יוה"כ אפי' כשנתנבלה ביוה"כ משום אמה"ח דקדים ליוה"כ והיקשו דהא כשנתנבלה אזיל לי' לאיסורא דאמה"ח וחיילי איסור נבילה ואיסור יוה"כ בב"א אמנם נראה דהא דנקט אמה"ח ל"ד, דהא אנן פסקי' דלאו לא"ע רק כוונתו לבשר מה"ח וכן בהא דפי' רש"י בכ"מ דבחי' בחזקת איסור עומדת משום אמה"ח ותמהו גם בזה דכבר הלך איסורו גם כשנפל לנו ס' בשחיטה מ"מ איסורו דאמה"ח כבר אזדי לי' ג"כ כוונתו לבשר מן החי (ונמצא כן כ"פ בלשון הפוסקים דבמקום דלא מפלגי ביניהו ל"ד בזה) וכיון דבשר מן החי ונבילה מצטרפין כחדא חשיבי ואיסורו נמשך מאז ועד עתה ולכן כשספק בשחיטה מוקמינן אותה אחזקה קמייתא דנבילה ובשר מה"ח כאיסור אחד דמי וכן כשנתנבלה ביוה"כ לא חייל יוה"כ על איסור בשר מה"ח דקדים ליה וגם עתה לא נתרוקנה מאיסור זה ועיין לעי' סימן ג' אות כ"ט ל"א מה שישבנו שם לדעת רש"י:

ד ועפ"י הנ"ל אפשר למצוא פתר דבר לדברי רמב"ם בסוף פ"ב מהמ"א דפסק בריסק נמלי' וא' שלם ביניהם דמצטרפין ובטמאים ובטהורים פסק דאין מצטרפין דאין איסור נבילה חל על טמאה וע"ש בפר"ח סי' ס"ג דהקשה לדעת רמב"ם דפסק בפ"ה מהמ"א ה"ג דבא' מה"ח חייב על כזית כשאכלו בשר וגו"ע כהווייתו ולדעתו קשי' קו' תוס' לעיל צ"ו ע"ב ד"ה ור"י בסה"ד מקו' הש"ס ולר"ל המ"ל דחייב ונראה דקו' הגמרא קאי

לר"ל לטעמיה דס"ל במכות דף ט"ו ע"ב דהתראת ספק לש"ה ותנן בפ"א דטהרות להדי' דאוכל אמה"ח סופג ארבעים והמש"ל דמחייב מלקות דמסתמא קודם שהגיע לבה"ב נחלק לשתים ולא נשאר בשלימותו נמצא מוכח מזה דמסתמא לא נשאר בשלימותו כשבא לבה"ב דאל"כ לא נכנס בכלל הת"ס דמוקמינן על חזקתו כמו דאיתא בתוס' כ"פ במכות שם וכן בריש שבת גבי רדיות הפת דף ד' בד"ה קודם וגם מלבד זה נראה לרמב"ם כן מפשטא דגמרא מדלא משכחינן לר"ל אלא בגרימתא זעירתא אבל לר"י ניחא נשמע מכללו דמסתמא קודם שהגיע להנאת מעיו כבר נחלק מקצתו ועי' לעיל בסי' ג' אות ל"ה דהוכחנו דבכל איסורין שהוא ח"ש מראשון וגם ח"ש לאיסור השני דלכ"ע לא חל השני, אמנם נראה דיש לחלק בין איסורא דשרצים לשאר איסורין וטעמא דמילתא דבכל איסורין גם כשהיה שיעור שלם היה על כל חלק וחלק ממנו דין ח"ש וגם עתה כשחלקו או כשנאבד מן העולם חצי שיעורו אי אפשר לומר בי' דאיסור השני מיתלי תלוי וכשהלך הראשון יחול השני שגם איסורו הראשון לא אזדי ליה דעדיין חזיא לאצטרופי כמקדם שהיה על כל חלק ממנו ח"ש וע"י הצטרפות יחד נעשה שיעור שלם כן עתה לא הוסרה מזה אכן בשרצים דאיכא תרי שיעורין או כשהוא שלם אפי' בפחות מכזית או בכזית כשנתרסק ולכן בנמלה שלימה כשנתרסקה איכא למימר דמשעה שנתרסקה כבר הלך חיובו הראשון שגם עתה לא חסרה מידי משהיתה אז רק דהלך חשיבותו דבריה ובזה לא חזיא לאצטרופי שיהיה בחשיבותי' כמקדם ולכן כשם דחייל עלה עתה איסורא דחצי שיעור מקרא דכל חלב דנתרבה ח"ש לאיסורא כן חל עלה ג"כ איסורא דח"ש דנבלת שרצים דשניהם חלים בב"א דבכגון זה שפיר נוכל לומר דאיסור השני מיתלי תלוי וקאי כיון דתו לא חזיא לאצטרופי שתהיה עוד כמקדם אע"ג דאפשר לאצטרופי לכזית זהו מילתא חדתא שלא ממינה שהיתה טרם שנתרסקה וכשם דחזיא לאצטרופי לראשון כן נמי חזיא לשני דבשלמא בכל האיסורין כיון דחזיא לאצטרופי לשיעורו כמקדם מש"ה אמרינן דאיסורו הראשון לא זז עדיין ממנו משא"כ הכא דא"א שתבא עוד למה שהיתה ואפ"ל בו דחיובו הראשון כבר אזדי והשני מיתלי תלוי וקאי:

ה ועפ"י הקדמות האלו יצהירו דברי רבינו שהרי א' השלימה היתה מורכבת מה' מינים שונים כאשר האריך הרמב"ם שם בזה ונהנה גרונו מן ה' מינים המורכבים וכשבא לבה"ב כבר נחלק אפס קצהו ממנו (ואפ"ה חייב כמו באמה"ח שנחלק בפנים דאע"ג דבעינן גם המ"ע אבל לא בעינן שיהיה בחיובו כאשר הגבילו רחמנא) ונאבד ממנו ואזדו לגמרי כל חיובא דמורכבים ולא נשאר עליו אלא חצי שיעור דמורכבים ודינו כמרוסקים דמה לנו אם נתרסקו מבחוץ או מבפנים וכשם דאם הקיאו עתה תו לית עלה אלא כחצי שיעור

ואפ"ה חייב חמשה דמורכבים שכבר נהנה גרונו משיעור שלם ותו ליכא אלא כחצי שיעור דמורכבים וחל או משום נבילות השרצים ומצטרפין אותו למרוסקים לחייבו משום נבילות השרצים ואע"ג דלא נהנה גרונו מכזית שלם דנבילה דכבר בארנו דלא איכפת לן בזה כיון שהמ"ע היה בשיעור שלם דשניהם שוין בעיקר חיובו הג"ר והמ"ע וכשם דמחייבינן בהג"ר בשיעור שלם ועל המ"ע בפחות מכשיעור ה"ה להיפך ומש"ה חייב על ה' דמורכבים משום הג"ר על ש"ש ועל המ"ע בחצי שיעור ועל נבילת השרצים משום הנאת מעיו בכשיעור ועל הנאת גרונו בח"ש דמרוסקים שנתרסקו מבחוץ וכשבאו לבית הבליעה מצא מין את מינו שגם כבר השלימה נתרסקה ואזדי ליה לשיעורו ודינו רק כחצי שיעור בין לענין ה' דשרצים וכן נמי לענין נבילת השרצים ונהנו מעיו בשיעור שלם מנבלת השרצים:

ו ולדברינו הנ"ל נמצא דגם בטהורה וטמאה מש"ל דמצטרפי כגון בעוף טמא דחייב משום טמאה בכ"ש ונתנבלה ונתרסקה דאזדי לי' חשיבתו הראשון תיכף כשנתרסקה ואז חייל בב"א איסור דח"ש נבילה וח"ש דטמאה דדמי בזה לשרצים וכן נראה מדקדוק לשונו הצח בפ"ד ה' י"ז וז"ל כל הנבילות מצטרפות זע"ז וכו' אבל בבשר נבילה עם בשר בהמה טמאה אין מצטרפין וכו' עכ"ל ודייק בלשונו היטב דבנבילה נקט סתם בשר נבילה ובטמאה נקט בהמה טמאה דוקא ולא נקטי נמי בסתמא עם בשר טמאה משום דבעוף זימנין דמצטרפי כשאין בו אלא כ"ש דתיכף כשנתרסק' ותו א"א שתבוא לחשיבותו הראשון כבר חלף ואזדי לי' לאיסורו הראשון וחיילי עליו שני האיסורין דח"ש בב"א וכן במעילה ט"ז נקט נמי בבהמה טמאה ועיין ברמב"ם שם דבשאר חלוקים שם נקט נמי לעוף בהדייהו ובזה שבקי ונקט בהדי' בה"ט וכולי האי אי אפשר לתלות בשיגרא דלישנא ושלא במכוון:

ז ועפ"י דברינו הנ"ל באות ב' בכוונת הרמב"ם יתיישב לן קושי' פר"ח בסימן ס"ב שהקשה לדעת רמב"ם דאם אכל צפור טהורה בחי' חייב בכ"ש משום נבילה דהא גבי ריסק ט' נמלים ואחד חי מצטרפין לכזית כדאיתא במכות ט"ז וכיון דאחד חי ל"ל לאצטרופי כלל ולמאי דפרישנא לעיל דגם רמב"ם מודה דהנאת גרונו הוא גם כן מן העיקרים דמחייבינן עלי' בכל מ"א ואזלינן בתר הג"ר בין לקולא בין לחומרא וכיון דבשעת הג"ר עודנו לא נתנבלה כ"ע מודים דל"א לחיובי' משום נבילה כדעת תוס' שם רק דגבי צפור טהורה משום טעמא אחריתא הוא דמחייבינן עלה כיון דנהנה גרונו מבשר מה"ח דכחדא איסורא חשיבא עם נבילה לדעת הרמב"ם אבל בשרצים דאין בהם משום בשר ואבר

מה"ח אזי תו א"א לחייבי' משום נבילה על הנאות מעיו לחוד כיון דבצרי לן הג"ר שהוא קוטב אחד והעיקר שבכל מ"א:

סימן ה

א עתה נבואה לתקוע לברר וללבן את הנראה לפענ"ד בדבר הלכה זו בסוגיא דקדושין ע"ז בכמה קו' חמורות אשר יתעוררו עליהם כל מעיין ושופט בצדק וכבר עמדו בזה ג"כ רבותינו האחרונים בספרותיהם א' לשני אוקימתא שם אמרי' כי אמרי רבנן איסור חע"א ה"מ איסור חמור על איסור קל וכו' והא כיון דבע"כ צ"ל דאיסור אלמנה הוי א"מ כדאיתא בתוס' ובריטב"א ובא"מ חל אפי' קל ע"ח כמבואר בתו' יבמות ל"ג ע"ב ד"ה אומר וכן מוכח להדיא מכמה מתניתין ביבמות ובכריתות דקתני לנידה באחרונה דחייל משום דאיתוסיף איסור על בעלה אע"ג דנידה קל מכל ח"כ שהרי יש היתר לאיסורו ואין איסורו איסור עולם וחייל אף על א"א שהוא במיתה אכן באיסור נדה יש צד חומר משא"כ בכל ח"כ שמטמאה את בועלה טומאת שבעה ואף לתירוצו הראשון ביבמות שם לא ניחא להו לומר דמש"ה חל על נבילה מפני שמטמאה זהו בנבילה דטומאה שבו מילתא אחריתא הוא ולא מפני שחומר איסור נבילה שבו מגרר הטומאה שהרי כל המטמאין בבהמה שאינו חייב עליהם משום נבילה ואפ"ה מטמאין עי' מעילה ט"ז לדידן דפסקי' כרב ור"א אבל בנידה דמצד טומאה שבה אינה מטמא רק טומאת ערב במו"מ ורק מצד חומר האיסור שבה מטמאה את בועלה טומאת שבעה דכתיב ותהי נדתה עליו ובל"ז סברא זאת מוכרחת שהרי מבואר בתשו' רמ"ע בסימן קפ"ז דכל דהוי איסור כולל לגבי גברא הוי א"מ לגבי נשי וכן להיפך וכל האחרונים הסכימו אתו ליסוד מוסד ובעזהש"י כוונתי אתו בזה בימי חורפי והא לעי' ביבמות איתא להדיא דתני ר"ח ששה עשר חטאות מפני שגם היא חייבת ע"כ כמו הבועל והרי לדידה הוי נידה רק איסור כולל והיכא חייל על איסור א"א דבמיתה דכבר הסכימו דבכולל לא חייל קע"ח וקשיא לתירוצם הראשון דמפני שמטמא לא נחשב לצד חומר א"ו בע"כ צ"ל דשאני טומאה זו שהוא מפני חומר האיסור שבו אבל מ"מ קשיא דהרי מבואר שם בכריתות להדיא דחייל איסור אשת אחיו ושאר ח"כ על בתו וב"ב וב"א שהם במיתה ואיסורן איסור עולם ובתשו' רמ"ע רצה לפרש דאתי' אליבא דרבי דס"ל בכריתות כ"ג דאין איסור חע"א רק בחמור ע"ק וכבר כתבנו בסימן י' דאינו מן ההכרח כ"כ וגם אם נאמר כן רחוק הדבר דיסתור בש"ס כ"כ ולומר אפ"ת רבנן מה דל"מ רק לרבי בלבד ובכמה משניות נסתם להיפך ב' מאי דאיתא בברייתא דדוקא כסדר הזה מחויב על כל א' וא' וזאת למדנו ממה דכתיב גרושה בכה"ג אלא דכשם שחלוקה גרושה מזונה וח' בכה"ד כך אלמנה

וכו' לפי' רש"י ועי' בריטב"א וקשי' למאן דא"ל א"מ בעלמא ל"ב לרבוי' בא"כ דחמור ואי משום דמיני' ילפי' א"ל דא"כ שאני וא"ל דאיירי במי שהביא ב"ש אח"כ מי הכניסו לתגר הזה אבל בזה יש לגמגם קצת דלדידן לא מחלקינן בזה בין א"כ לשאר איסורין עי' יבמות פ"ח ע"ב דפסקינן כשאר תירוצים שם מאי דפנו דפנו בעדי' אולם אם נאמר דמיני' ילפינן בעלמא מנ"ל דאפי' בקל ע"ח חייל בא"מ כעין קו' תוס' זבחים דף ע' בד"ה יבא לכן נראה לפרש בפשטות כיון דדרשינן מסמיכות הכתובים דכל שאינו ביקח אינו בלא יקח כבר גילה קרא דבאיסור כהונה אין איסור חע"א שוב ממילא הו"ל לדון ולומר דגם באיסור כהונה כל חו"ח לגבי אידך לא חלו אהדדי להכי צריך לקרא דגרושה בכה"ג לחלק וכיון דאיכא מיעוט וריבוי מחלקינן בינייהו להשוותם ואמרי' דהאי דמעטינן מן סמיכות הכתובים הוא בקל ע"ח ואע"ג דבעלמא חייל בא"מ הכא לא חייל אבל בחמור ע"ק מיחל חייל מרבוי' דגרושה בכה"ג וה"פ אפ"ת רבנן וכי אמרי רבנן איסור חע"א ה"מ חמור ע"ק וכו' היינו רבנן דלעי' דסברי דגם בא"כ בזמן שהם כסדר הזה חייב על כל או"א ה"מ חמור ע"ק כגון גרושה על אלמנה כיון שהיא אלמנה לכ"ע ואפי' הכי לא נאסרה לכה"ד וכשנתגרשה נאסרה בע"כ דגרושה חמורה מאלמנה וכן בחללה לגבי תרומ' וכן בזונה דע"י שם זונה נאסרה אף לישראל אבל באחותו אלמנה דהא דנאסרה באלמנותה מה שלא נאסרה מקדם הוא מפני שלא היתה אחותו ומן הקרובות האסורות עליו אבל איסור קריבות חמורה מאלמנה ומש"ה לא חייל קל ע"ח והאי דלא מתרץ כפשוטו אפ"ת רבנן וש"ה דגלי קרא דדרשינן סמוכים דא"כ ברייתא דלעי' דבזמן שהם כסדר הזה חייב על כל או"א אמאן תרמי' ומתורץ כל קו' הנ"ל:

ב ועפ"י זה יתרחבה לן דעת מהרי"ט שהיקשה לקמן בכהן שבא על אחותו זונה משוי לה חללה ל"מ לה חזר ובא עלי' עשאה חללה ופרש"י בד"ה חזר וב"ע בין הוא בין אחר והיקשה דהיכא חייל איסור זונה עליו כשחזר הוא ובא עלי' למשוי לה חללה בתר הכי דהא אמרי' לעי' דאין איסור אלמנה חל על איסור אחות וי"ל דכי אמרי' דלא חייל היינו לחייב עלי' משום אלמנה אבל אם היתרו בו משום אלמנה או שהי' שוגג באחותו ומזיד באלמנה פשיטא דחייב דמשום שהיא אחותו לא גרעה משאר אלמנה ומשם הרא"ש אמרו דאיירי שהביא ב"ש לאחר שנעשה חללה וכו' עיי"ש עכ"ל והרעישו עליו כל האחרונים מכמה סוגיות חדא מהא דמקשה בש"ס בסנהדרין ולחייב נמי משום א"א לפי' תוס' שם דקאי היכא שלא היתרו בו משום חמותו רק משום א"א ומסיים שם בש"ס בקו' זו דהא אמר ר"א מודה ר"י בא"מ ולדעת מהרי"ט אפי' בלא א"מ נמי כיון דלא מחייבי' לי' על הראשון יתחייב עה"ש וכן בחולין קי"ד ברש"י ד"ה ומר אמר ח' וז"ל דאם לא

היתרו בו משום חלב אלא משום בב"ח אינו לוקה דלא אתי איסור בב"ח וחייל אאיסור חלב מבואר להיפוך וכן בפ"ה היקשה מכמה סוגיות יעו"ש ולפענ"ד נראה דבודאי היכא דאין איסור חע"א אזי אפי' היכא שלא היתרו בו על הראשון והיתרו בו משם השני גם מהרי"ט מודה דפטרי' לי' לגמרי רק גבי כה"ג שבא על אחותו אלמנה דהוי א"מ לגבי כהן משוח רק מפני שהוא קל ע"ח הוא דלא חייל בזה חידש מהרי"ט דהיכא דלא היתרו בו משום אחותו רק משום אלמנה דעתה חמורה איסור אלמנה מאיסור אחותו ומצא מקום למיחל כמו דאמרי' ביבמות ל"ב באיסור א"א דמיתלי תלוי וקאי אזי מש"ה חזר וחייל משום מוסיף שבו אבל בהא דאמרי' דעשאה חללה ע"ז לא היקשה מהרי"ט וע"ז לא קאי תירוצו כלל כיון דחללה על זונה לא הוי א"מ כדמשמע מלשונו שהקשה דהיכא חייל איסור זונה עליו וכו' ובהאי דעשאה חללה לא קשיא לי' משום דנפקותא קאי לעלמא ושפיר נוכל לומר דאיכא נפקותא לגבי מי שיביא ב"ש אח"כ אבל בבועל זה דאיירינן בי' דחיקא לי' לאוקמי דוקא באופן זה ולא תיקשה לקורא מהאי דמקשה הש"ס בזר ששימש בשבת הא אמר ר"י הבערה ללאו יצאת דקו' קאי לפי' התו' שם מפני דהוי קל ע"ח ולוקי כגון דלא היתרו בו משום זרות רק משום שבת ואפ"ה לר"ש ל"ח משום דל"ל א"כ אבל לר"י דא"ל א"כ רק דמשום קע"ח נפטרינן לי' והיכא דלא היתרו בי' משום הראשון רק עה"ש שוב הוי השני חמור לדעת מהרי"ט דז"א כיון דלא היתרו בו על זרות כלל אזי פטור גם משום שבת דהא עבודה משתרי בשבת רק לזרים לחוד הוא דאסירי (ודוחק לאוקמי דלא היתרו בו משום לאו דזרות להדיא רק משום זרות דשבת) וכדמות ראי' לדברי מהרי"ט לפי מה שפרשנו מרש"י חולין ק"א ע"ב בד"ה סוף סוף תרווייהו בהדי הדדי קאתי וז"ל ואין כאן אחרון והלכך ע"כ כי פטר לי' ריוה"ג משום דקסבר כיון דבכו"מ אין אחע"א באיסור ב"א נמי לא מחייב אלא חדא ואי נמי הזיד בא' מהם הרי שגגת חבירו עומדת וחייב עכ"ל וה"פ דבשלמא אם אמרי' דלא חייל משום דקביע וקיימי אזי גם בהזיד בשבת ושגג ביוה"כ פטור על יוה"כ משום דאין איסור חע"א אבל היכא דפטרינן לי' משום איסור ב"א אזי דוקא היכא דא' קל והשני חמור הוא דפטרינן לי' על הקל ומחייבינן לי' עה"ח כמבואר בתו' יבמות ד"ה באיסור ועי' בפ"י במש"ש (ומש"ה היכא דלא היתרו בו משום שבת והיתרו בו משום יוה"כ חייבינן לי' מלקות משום יוה"כ למ"ד דחמ"ש ל"מ ממלקות) וה"נ נמי היכא דהזיד בשבת ולא היתרו בו דל"מ למפטר לי' בלא כלום דמשום יוה"כ דמצינן לחיובא לי' בקרבן הוא החמור בחיובי' משבת דפטור בלא כלום ובזה מופרקים כל הקו' מדברי מהרי"ט ולא תיקשה לן רק ממה שהביאו ראי' ביבמות ל"ג הנ"ל דא"מ חל אפי' בקל ע"ח מהאי דסנהדרין דמקשה בש"ס ולחייב נמי

משום א"א דהא מודה ר"י בא"מ ולדברי מהרי"ט אין זו ראי' דהא אפי' היכא דלא חייל בקל ע"ח כגון בא"כ באחותו אלמנה אפ"ה חייב משום אלמנה היכא דלא היתרו משום אחותו משום דחמור בחיובו דמשום זה לא אירי' דבקל מצינו לדחות דראי' זו קאי לאידך פירושם דקו' הש"ס קאי על היכא דשגג בשתיהן ולחייבי' שני חטאות ועוד אי לאו דקים לי' לש"ס דבמוסיף חל אפי' קל ע"ח מנ"ל להקשות משום סברא זו:

ג עיין בשעה"מ בפי"ז מהא"ב שהיקשה על רש"י שם ע"ג ע"א וז"ל ד"ה הרי אלמנה וכו' וכן זונה מביאת פסולין שבא עלי' כהן הדיוט נקראת חללה ללקות עלי' משום חללה דכל איסור כהונה עושה אותה חללה בביאתו עכ"ל והיקשה דהא חללה ל"ח על זונה כדקתני בבריי' דדוקא כסדר זה ומפני זה רצה לנטות מדעת כה"פ דלדידן דא"ל א"מ חייב אפי' שלא כסדרן משום רבוי' קרא דגרושה דכתיבי בכה"ג ולא ילפינן מיני' בעלמא משום דאיסור כהונה שאני דחמירי וכבר כתבנו לעי' דרבוי' דגרושה מצרכינן לאפוקי מסמיכות דכל שאינו ביקח וגם קו' על רש"י לק"מ כיון דקו' הש"ס שם קאי על רב יהודא דמתרץ דה"ק איזהו חללה כל שנולדה מפסולי כהונה ומקשינן עלה נולדה אין לא נולדה לא הרי אלמנה וגרושה זונה דלא נולדה וקא הוי חללה ומשמע להדיא דמכלהו קא קשיא לי' ומאי קשי' לי' מזונה דרב יהודא לא קאמר אלא לחייבי' מלקות משום חללה א"ו דגם בזונה מ"ל לחייבי' מלקות משום חללה כגון במי שהביא ב"ש אח"כ וזהו שהכניסו לפרש כן, עי' בירושלמי סנהדרין ס"פ אלו הנשרפים דתני בשם ר"י נתארמלה ונתגרשה ונתחללה זונה ואח"כ בא עלי' א"ח אלא א' זונה ונתחללה וכו' חייב על כל או"א נתאלמנה ונתגרשה כאחת מה אמר בה ר"י נראה דנוכל לפרש במי שגירשה שיחול הגט עם גמר מיתה כאחד עי' ב"ב קל"ז רשב"ם בד"ה זה גיטך אמנם בעיקר מימרא דר"י צריך להיות בהיפך ברישא חייב על כל או"א ובסיפא אינו חייב אלא אחת:

ד יש להתבונן לאשורו בהאי דאמרינן בחללה דמטעם מיגו דאיתוסף איסורא למיכל בתרומה איתוסף איסורא לגבי כה"ג ול"א כיון שהיא אסורה לאכול בתרומה דנידון התרומה כחתיכה אחרת והיא היא הגברא לגבי תרומה ונמצא דאין כאן לא מוסיף ולא כולל כיון דמעיקרא לגבי כהן דנין אותה כחתיכה לגבי הכהן ואח"כ נאסרה היא בחתיכות אחרות אלא אמרינן כיון שנאסרה היא בתרומה דנין אותה כחתיכה גם לגבי תרומה ואמרינן דהוי כאילו ניתוסף איסורא על החתיכה, וביבמות ל"ג גבי בע"מ ששימש בטומאה ל"א הכי ואמרינן מעיקרא אסור בעבודה ושרי באכילה איטמי לי' מיגו דקא מיתסר באכילה מיתסר נמי בעבודה ול"א דאכילה לגבי הוי כאילו ניתוסף

על חתיכה ומודה ר"י באיסור מוסיף לכ"ע ואמאי קא פליג ב"ק ופוטר לר"י, אולם נראה דלעולם אמרינן באיסור הראשון ונקטינן דלכל מי שנאסר עליו איזהו דבר שהוא הוא הגברא ומה שנאסר עליו הוא החתיכה ובאיסור השני שנתגלגל אח"כ לעולם חתרינן למצוא מסלול כי היכי דליחול ולא ידחה מפני הראשון, ובזה אשכחנא פתרא דמילתא בכ"מ להשוותם יחד ומש"ה גבי כהן כיון דדנין אותה כחתיכה לגבי הבעל, ומעתה אם ננקוט עוד ונאמר דגבי תרומה נדון אותה כגברא לגבי תרומה ונדון את התרומה כחתיכה אזי לא מצי למיחל דגם לידי כולל לא הגיע כיון שלא נאס' על גברא שנאסר מתחילה מש"ה מהפכינן מילתא ואמרינן דכיון שנאסרה בתרומה הרי זה דמי כאילו ניתוסף. על החתיכה והיא החתיכה מתחילה ועד סוף אבל לגבי בע"מ ששימש בטומאה כיון דמעיקרא הוא הגברא דלעולם באיסור הראשון דנקטינן כפשטא דמילתא והעבודה שנאסרה עליו הוא החתיכה ומעתה אם נאמר באיסור השני כשנטמא דניתוסף עליו איסור אכילה ולדון אותו כחתיכה כמו גבי חללה שגם אם נאמר שהוא עצמו נידון כחתיכה וכגברא מ"מ לא יהיה אלא איסור כולל כיון שאיסור הראשון על שם חתיכה אחרת דהיינו על עבודה וכיון שסוף סוף לא ישוה אלא לאיסור כולל לכן נקטינן כפשטא דמילתא דלא יצא ג"כ מכלל א"כ:

ה אמנם עדיין תיקשי דהא תינח מפני דנקטינן שם החתיכה בראשונה על העבודה דאז שוב לא תעדיף הדבר להגיע לכלל מוסיף ומדוע לא ננקוט את שם חתיכה בראשונה על הבהמה שנעשית בו העבודה ונא' דמעיקרא נאסרה בהמה זו על בע"מ לעבודה ואח"כ כשנטמ' ניתוסף עליו לאכילה ומיגו דחייל לאכילה חייל נמי לעבוד' וא"ל מפני שאכילה לא ניתוסף רק לאחר ז"ד דקודם ז"ד א"ח משום טומאה כמבואר בזבחים ל"ד ע"א ובמעילה ז' ע"ב שכבר הוכחנו בסי' ב' אות ח' דכל שעתיד להיתוסיף אח"כ אזי נגרר האיסור העבודה מיד טרם שחל המוסף כדמוכח מתוס' בפ' גה"נ גבי גיד במוקדשין צ' ע"א ד"ה קדשים שהקשו דליחול איסור גיד על מוקדשין מפני שניתוסף לגבוה ומה ק"ל שכבר הקדימו שם דבעינן שיחול איסור גיד מחיים ולגבוה לא נאסר רק לאחר ז"ד שמכשיר את האימורין א"ו דכל שעתיד להתוסיף דנין אותו כאלו ניתוסיף עתה ועוד כו"כ ראיות מאחות אשה דאית לה אחוותא אפי' כשהנה פחותים מבת ג' שנים ולענין אשת אח אפי' כשהם פחותים מבן ט' שנים ודוקא כשאינם בעולם כלל הוא דלא הוה לא כולל ולא מוסיף כדאיתא ברמב"ם בפ"ד מה' שגגות והדרי קושי' לדוכתא דננקוט את הבהמה עצמה לחתיכה מתחילה ועד סוף (וי"ל בחלוקים דקים ודחוקים בין מוסיף זה למוסיף דשבת על עבודה המבואר ברש"י יבמות ל"ג בד"ה מגו וכו' וכן בין מוסיף

דיוה"כ על קונם המובא בתשו' רמ"ע) ונראה דל"מ לדעת ש"א מובא לקמן בסי' י' דדוקא כשהקדשה ואח"כ נטמא הוא דחייב משום טומאה שוב לא תעדיף דבר גם אם ננקוט את הבהמה לחתיכה דס"ס לא יכנוס לכלל מוסיף כיון דבע"כ צ"ל דכל שעתיד להתוסף דנין כאלו הוא עתה דאל"כ כבר קדם לו איסור עבודה דטמא שהוא בשעת קבלה והולכה וז"ד והמוסיף לא יבוא אלא לאחר ז"ד וכיון שכן כבר שוב קידם המוסיף לחול גם טרם שנטמא הוא שכבר חל על החתיכה לטמאים דעלמא דבמוסיף ליכא נפקותא בינו לב"א, אמנם גם לדברינו לעי' דבנטמא כיון דעיקר השינוי נעשה בו דנין בתר חתיכות דעלמא הא תינח לקושטא דאתינן עלי' ע"י כולל ואז אפשר לומר דנדון בתר ח' דעלמא אבל במוסיף כגון זה דנאמר שעצמות הקרבן נידון כחתיכה אזי הדרך רחוקה מאוד לילך בתר חתיכות דעלמא ואף אם ת"ל כן מ"מ סוף סוף גם בחתיכות דעלמא כבר חל המוסיף לענין אכילת טמאים טרם שנטמא הוא ועיין:

ו **יש** לעמוד ולהבין לאשורו הא דאיתא דזונה הוי א"מ משום דשם זונה הוי א"מ לישראל ועי' פי' רש"י ביבמות ל"ג ד"ה מיגו שהקשה דלמה לא יהיה שבת כמוסיף על העבודה גבי זר ששימש בשבת ותירץ מפני דשם החתיכה הוא העבודה ועל העבודה לא ניתוסיף מידי בשבת דעבודה שריא בשבת ולמה לא נאמר ג"כ דשם שבת הוי א"מ לגבי קרבן יחיד ומשום שם זה יהיה ג"כ כמוסיף בקרבן ציבור כמו בזונה לכהן הגם שהיא פנויה ואין לה בעל אפ"ה אזלינן בתר שמא לבד וא"ל דשאני קרבן יחיד שאינו נקרא כלל עבודה ביום שבת דהרי גם בק"י אם שחט וזרק בשבת הורצה לבעלים ואם העלה ע"ג המזבח לא ירד עיין חולין מ' ע"א בתוס' ד"ה חייב וכן הוא ברמב"ם בפ"ב מה"ש ה' י"ד ונראה דעיקרא דמילתא דכל היכא שאיסור השני שדנין עליו ב בנידון ההוא הוא איסור בפני עצמו גם בלעדו וזולת איסור הראשון רק שאיסור הראשון עומד כנגדו ומונע מלחול עליו לכן במה דמצינן לחתור ולהמצא איזהו דרך ומסלול כי היכי דליחול ולא ידחה מפני הראשון אזי מן המדה לחפוש ולתור גם בעילה כ"ד ולכן גם במוסיף דשמא לבד סגי כי היכי דלא לידחי' ומש"ה בזונה על גרושה וחללה סגי במה דשם זנות פוסל בישראל אבל בזר ששימש בשבת בקרבן צבור דמשום שבת לחוד ליכא איסורא בק"צ כלל רק דאיסור הא' משום זרות מגרר גם על השני אבל זולת הראשון אין בשני שום איסור כלל בזה בודאי בעינן לכולל או למוסיף גמור אבל משום שמא לחודא אין בכחו ע"י עילה זו הקלה בעצמותו שגם הראשון יגרר עוד את השני ועי' לעי' סימן א' והן הן הדברים שכתבנו בסימן ב' א"ה דמש"ה גבי כה"ג שבא על אחותו אלמנה הוי א"מ לדעת ריטב"א משום כה"ג שיהיה אחריו הגם דעתה לא ניתוסף מידי והוא על ספק וגבי א"א

ונעשית חמותו לא הוי א"מ אף דאיסור חמותו יחול גם בתר מיתת הבעל משום דחלוקת הזמנים לא הוי אלא א"כ אבל כל היכא דמצינו דרך לקרותו בשם מוסיף כגון דניתוסף על אחר אע"ג דחלוקת הזמן מסובך גם כן בזה אפי' הכי כיון דניתוסף על אחר לא יצא מכלל מוסיף אבל היכא דלא ניתוסף על אחרים רק עליו ועליו כבר נאסר רק דאפשר דאיסור השני יומשך גם בכלות הראשון דאזי א"א להגביל בין הראשון לשני רק משום חלוקת הזמנים שביניהם ומה נ"מ בין חתיכה לחתיכה או בין זמן לזמן ולא עדיף מכלל כל כולל דעלמא דל"א היכא ברירא מילתא:

ז ועפ"י הדברים האמורים יתיישב לן מה דקשי' למרן הגאון הקדוש מוה"ע זצ"ל בספר התשו' בסי' קס"ט בשולי המותב וז"ל זבחים דף ע' תוס' ד"ה יבא וכו' תימא למאן דא"ל איסור מוסיף למה לי קרא תמיהני הא נבילה כולל הוי לא מוסיף ואי כוונתם שנתוסף לגבוה הא י"ל דאצטריך קרא לבהמה בעלת מום דבלא זה אסורה לגבוה וצע"ג עכ"ל ולהנ"ל ניחא כיון דאנן דנין על איסור ראשון ולא על בע"מ ולכן הגם שעתה לא ניתוסף כלל לגבוה שהוא חולין ולא הקדישה מעולם מ"מ לא גרע מזונה דהוי מוסיף משום שם זנות דפוסל בישראל בעלמא וה"ה בנבילה דשם נבילה הוי מוסיף בבהמת הקדש ולא דמי להא דתירצו תוס' בחולין דף ק"א ד"ה מאן וז"ל וי"ל דסבר כמ"ד בריש פירקין דגיד נמי אסור לגבוה דש"ה דעל איסור הראשון שדנין עליו לא ניתוסף מידי גם בשמא אבל בנבילה על איסור חלב דלעולם הוי א"מ רק דעתה ע"י מקרה מצ"א נפל ממנו המוסף בזה לא איכפת לן כמו בזונה דגם עתה שהיא פנויה לא ניתוסף מידי ואפ"ה הוי מוסיף משום שמא לבד:

ח עיין בשעה"מ ו' פ"ה שתמהו על הרמב"ם שלא הביא בהלכות בכה"ג שבא על אחותו אלמנה ותירצו כיון דתליא אם אמרינן א"מ בקל ע"ח וסמך עצמו על מה שביאר בהלכות שגגות דאמרינן במוסיף אפי' מקל ע"ח ואין תירוצם מחוור כיון דש"ו בזה במקומו להדי' בש"ס אין דרכו לשבקי' לגמרי שהרי כל דינים המבוארים בש"ס בכולל ובמוסיף הביאם בהלכותיו עי' בפ"ז מה"ת ה' כ"ד ובפ"ט מה' ב"מ ה' י' י"א י"ב ונראה ליישב דלשיטתו בע"כ צ"ל דכל ש"ו בזה הוא שלא אליבא דהילכתא שהרי פסק שם בפי"ז מה' א"ב ה' ב' ג' דכה"ג לבד ובאלמנה לבדה הוא דלוקה על ביאה לחוד משום לא יחלל דע"י ביאתו נתחללה אבל בשאר איסורי כהונה אינו לוקה אלא בקידש ובעל משום לא יקח דפירושו דקרא כך הוא שלא יתחללה בביאתו לכהונה ולכן היכא שנפסלה בלא ביאתו שוב אין בו משום לי"ח רק משום לא יקח ומשום זה היכא דהוית אלמנה וגרושה הגם דגרושה חל על אלמנה אכן בזה נגרעה דשוב אינו לוקה אלא בקידש ובעל כיון דעתה כשנתגרשה כבר

נפסלה לכהונה טרם שנבעלה לו ותו אין בו משום לי"ח ועתה נחזה אם היתה אלמנה וגרושה בב"א כמובא בירושלמי סנה' ס"פ אה"נ (ועי' לעי' א' דמשכחת לה כפשטא כגון שגירשה שיחולו הגירושין עם גמר מיתה) ולדעת הרמב"ם היכא נדיינוהו אם נחייבהו על ביאה בלא קידושין או לא ויש להוכיח דגם בזה פטור עד דקידש ובעל מתוס' חולין ק"ג ע"א ד"ה ומר סבר וז"ל וא"ת כמאן ס"ל וכו' ואי כרבנן דאמרי כל שבשרו מותר א"כ ל"ל טעמא דלאו לאברים עומדת עכ"ל מבואר להדיא מדבריהם דכל שאיסורו בא בב"א אפ"ה כבר יצא מידי איסור אמ"ה כיון שאין בשרו מותר גם זולת איסור זה וה"ה נמי באלמנה וגרושה דכיון שזולת ביאה זו נאסרה ע"י ד"א ומעתה גם בכה"ג שבא על אחותו אלמנה דליתא בקידושין ובביאה זו נעשה זונה מח"כ וא"כ גם אם לא נתאלמנה נפסלה בביאה זו משום זונה שוב לית בה משום לא יחלל דכל דאילו היתה זונה מעיקרא אינו חייב עד שיקדש ויבעו' כן ממילא כשנעשה בב"א בביאה זו דנעשית זונה וחללה ע"י א"כ משום אלמנה תו א"א לחייבו משום לא יחלל כיון דבלא"ה נאסרה בביאה זו משום זונה ומלקות דלי"ח ליכא רק בכה"ג לבדו בביאת אלמנה לבדה כמבואר שם בלשונו ממש ה"ג, וכיון דליתא בקידושין שום א"א לחייבו משום אלמנה וא"ל דעל ביאת אחותו בלבד יתחייב משום לי"ח כיון דפסלה לכהונה דז"א דבע"כ צ"ל דלי"ח ליתא רק בא"כ בלבד דאל"כ בכהן הדיוט נמי וכבר כייל לן דליתא רק בכה"ג לבדו ובעילת אלמנה לבדה ולשיטתו צ"ל דהא דש"ו בגמרא משום מוסיף קאי למאי דס"ד מעיקרא כמו האי דלקמן דגם בגרושה חייב משום ב"ש ונדחית מהלכה מהא דרבא דדוקא בכה"ג באלמנה הוא דחייב משום לי"ח כדאיתא במ"מ שם ונמצא עתה דלדעת רמב"ם בכה"ג שבא על אחותו אלמנה א"א לחייבו משום אלמנה כלל:

ט עיין בשעה"מ שהקשה לראב"ד אמאי חייב באלמנה וגרושה שתים משום מוסיף, דהא שהביא שתי שערות כבר מוזהר על גרושה טרם שנעשה כה"ג והו"ל כנתגרשה ונתאלמנה דאינו חייב אלא א' ולק"מ דטרם שנתגרשה אילו בא עלי' אז כבר הי' חייב משום אלמנה ואין איסור שבא אח"כ מבטל את איסור הראשון כמבואר ברשב"א יבמות בחמותו ונעשית א"א יעו"ש גם למאי דביארנו לעי' בסי' י' אות ג' דלהקל עליו מודה הראב"ד דלא אזלינן בתר ש"ש ה"ה בזה אפי' כשנעשה כה"ג אחר שנתגרשה ח"ש ע"ש הקשה לדעת הראב"ד מזינתה ונתחללה דא"ח אלא א' הא הו"ל לחייבו משום גרושה וחלל' דמשעה שהביא ב"ש נאסר בגרושות ובחללות דעלמא וכההוא דזר שאכל מליקה עכ"ל, אמנם מחללה לא קשיא כל כך כיון דחללה אינו אלא מפסולי כהונה דוקא לא ברירא מילתא דמשהביא ב"ש היתה כבר אשה שפסולה לכהונה וכבר עבר כהן א'

ובעלה אבל קשי' מזינתה ונתגרשה דא"ח אלא אחת ולדעת ראב"ד הו"ל לחייבו שנים דאיכא כמה גרושות וזונות בעולם גם בשעה שהביא ב"ש אמנם למאי דפרישנא לעי' באות א' דהכא שאני דרחמנא גלי מסמיכות הכתובים דכל שאינו ביקח אינו בלא יקח דבא"כ אין איסור חע"א הגם דבעלמא חייל בא"מ אפי' בקל ע"ח הכא לא חייל אזי גם בא"כ אהדדי נמי לא חייל דמ"ש, גם לדעת הראב"ד לק"מ דש"ה דגלי רחמנא דלא ניזיל בתר ח' דעלמא ועי' לעי' סי' ג' גם י"ל לדעת רמ"ע סי' קכ"ג דהיכא דאיכא מוסיף לגבי הבועל אזי לא הוי רק א"כ לנבעלת והאי דמחייבינן לבועל למאן דל"ל א"כ רק א"מ הוא דא"ל שהרי השווה התורה אשה לאיש בעריות וכיון שהיא פטורה לר"י דל"ל א"כ אמאי מחייב אותו בבת בתו משום מוסיף ותירץ דאיירי בקטנה או בשוטה (ובזה י"ל קצת ג"כ מה שהקשה מהרי"ט לדידן דא"ל א"מ בכה"ת ל"ל קרא דגרושה בכה"ג לחלק בזמן שהם כסדר הזה ולדעת רמ"ע הנ"ל כיון דלדידה לא הוי רק א"כ וכשנתחללה דנאסרה בתרומה לא הוי אלא א"כ לדידה משום שני שמות דאכילת תרומה ואיסור ביאה שני ענינים ועי' לעי' וכשזינתה אח"כ דלא נתוסף מידי רק לגבי דידי' דהוי א"מ אזי די בשם זנות לחוד אבל לגבי דילה דליתא אלא משום כולל לחוד ובכולל לא מצינו דליחול משום שמא לחוד ומש"ה צריך לרבוי דקרא דגרושה בכה"ג לחלק דכ"ז שהם כסדר הזה דמחייבי' לדידי על כל חו"ח משום מוסיף דסגי גם בשמא לחוד אע"ג שהיא פטורה דלדידה דליכא אלא א"כ דלא סגי בשמא לחוד) ומש"ה כשאינם בסדר הזה אינו חייב אלא א' אע"ג דלדידי' הוי איסור ב"א בזינתה ונתגרשה לדעת הראב"ד אפ"ה פטור משום דלדידה ליכא איסור ב"א דאיירי הכא בגדולה ופקחית כפשטא דמילתא

יוד שם בגמרא כה"ג באלמנה לוקה שתים וכו' ולילקי נמי משום לא יחלל זרעו בשלא גמר ביאתו ומשמע דכשגמר ביאתו לוקה נמי משום ליח"ז והאיך מצי למיחל בשעת גמר ביאה על איסור דלא יחלל דחל מיד ולא נסתלק עדיין מתחילה ועד סוף עי' ירושלמי בפ' אילו נערות בה"א על כל שיבולת ושיבולת וכו' על כל חסימה וחסימה יש בו התראות מפורש דכמו בכל חיל וח"כ דחייב משעת העראה עד סוף וצ"ל דאנן לא על הפעולה שעושה דנין רק על דבר הנאסר וכיון שהיא לגבי' כחתיכה דאיסורא משום לא יחלל אותה וגם משום לא יחלל זרעו ועל החתיכה דאיסורא חיילו שניהם בב"א אע"ג דבעידן פעולת האיסור יגמור אחד קודם לשני לא משגחינן בזה ומזה ראי' גמורה לריטב"א וקשי' לדעת הי"מ שמביא דגם בנתנבלה ביוה"כ רצו לומר דלא הוי איסור בב"א משום דנבילה קדים ליוה"כ דחל על כזית ויוה"כ בככותבת וריטב"א משיג עליהם מטעם הנ"ל דאנן לאו על האוכל דנין רק על החתיכה יעו"ש

יא יש להתבונן בטעמא דמילתא דמשמע בכולהו שמעתתא ובכל הפוסקי' דאין קדושין תופסין בכל העריות והולד ממזר עי' קדושין י"ט דאינו מוכרה לקרובים ובהמגרש ד' פ"ה לענין שיור דבערוה לא הוי שיור ואמאי דהא כל עריות שע"י קדושין זימנין דמשכחת לה שלא נאסרה עליו משום ערוה כגון שהיתה נידה קודם שנתקדשה לקרוביו דלא נתחייב כרת כלל משום ערוה דע"י קדושין דאין איסור חע"א דמידי טעמא דעריות דאין קדושין תופסין והולד ממזר הוא משום ח"כ דעריות וכיון דלא חיילא עליו ואין בו רק משום נידה יהיו קדושין תופסין בה ולא יהי' הולד ממזר כמו בכל נידה דעלמא דגלי קרא דקדושין תופסין ואין הולד ממזר רק מנידה ל"ק כ"כ כיון דבודאי עתידה לטהר ולטבול דנין אותה לענין קדושין (ולענין הולד ג"כ דנגרר בתר הקדושין) כאילו כבר מטהרה מנידתה כמו בכל עריות בפחותה מבת ג"ש היעלה ע"ד שיהי' קדושין תופסין בה, אמנם קשי' מכל ח"ל כגון שהיתה עליו מאכ"ה או ממזרת ונתינה וקידש את אחותה ואח"כ קידש את אחותה הגרושה והוא כהן היעלה ע"ד שיתפסו קדושי אחותה אח"כ ובאמת לפום כללא דשמעתין דאין איסור חע"א טעמא בעי דבשלמא לדעת תוס' כריתות דבאיסור חמור פסקינן דחייל ניחא אבל עדיין תיקשי לר"ש דא"ל דאפי' בחע"ק ל"ח וכן לרמב"ם דל"ל רק בכולל או במוסיף או בב"א קשי' (ואפ"ל בזה דברי ירושלמי בס"פ אלו הנשרפין גבי חמותו וז"ל חומר בקל מה אמר בי' ר"י וכו' אמרין כמה דאשתאלת על דר"י כך אשתאלת על דר' ישמעאל דתני וכו' זונה ונתחללה ואח"כ בא עלי' אינו חייב אלא א' (כצ"ל בהיפך) חומר בקל מה אמר בי' ר"י וכו' עכ"ל, ואין פתר לדבריו דמה אולמי' דרי"ש מדר"י רק משום דלרי"ש דס"ל גם בא"כ דאין אחע"א ואם אמרת דגם ח"כ על ח"ל לא חיילא א"כ מש"ל שיתפסו קדושין בכל ח"כ שע"י אישות דבדר' יוסי כיון דתרווייהו ח"כ אף שהשני חמור ממנו אפ"ל דל"ח) וא"ל דגם בזה ח"כ משום איסור מוסיף דקדושין דמאי חומר הוא דאין קדושין תופסין אדרבה אם יתפסו הקדושין יתחייבו עלי' משום א"א הוא הצד החומר כעי' קו' תוס' קדושין ס"ח ד"ה לחומרא ואי משום מוסיף דהולד ממזר ומש"ה ח"כ משום ערוה חדא דאין המוסיף בעולם ועוד דכל דחדא אגידא בחבירו ליכא משום מוסיף כדאיתא ברמב"ם גבי בב"ח (עי' בפ' המשניות כריתות ונ"ל דעיקרא דמילתא מהא דאיתי' בקדושין ס"ז ע"ב מנה"מ וכו' דכתיב והלכה והיתה לאיש אחר ולא לקרובים משמע מפשטא דקרא דכתיב דרך שלילה ולא לקרובים דהיינו כ"ז שהם קרובים דהוי ח"כ בעלמא שוב אין קדושין תופסין אע"ג שכבר נאסרה עליו בחד מח"ל וגם מעיקרא דמקשי מנה"מ הכי אזדי כיון דקתני במתניתן וכל מי שאין לו עליו קדושין וכו' ואיזה זה הבא על א' מכל עריות שבתורה דמשמע מפשטא דלישנא דכל שהוא

ערוה דהיינו קריבות מעריות אע"פ שאינו חייב כרת עלי' כגון שכבר נאסרה עליו מח"ל אפ"ה אין לה עליו קדושין והו"מ ומשני מדכתיב והלכה וכו' לאיש אחר ולא לקרובים דמשמע כל שהוא קריבות מה"ע אף שאינו ח"כ עלי' אפ"ה אין לו בהם תפיסת קדושין וממילא ידעינן דהו"מ מכללא דקדושין ובזה יתיישב היטב קו' תוס' שם ד"ה מנה"מ וכו' וז"ל וקשה דמאי בעי וכו' ותירצו שם דקאי לר"י דל"ל האי כללא ועפ"י תירוצם הקשו לקמן ס"ח ד"ה לחומרא בתה"ד וז"ל וא"ת לר"י דאמר אין ממזר מח"כ מאי חומרא איכא ולהנ"ל ניחא דאין אנו צ"ל דקאי הש"ו לר"י וא"ל דא"כ גם למסקנא תקשי דאימא לאחר ולא לבן ומאי דמשני דידעינן מאחות אשה לכתחילה ומלא תקח דגופי' לדיעבד אכתי לא ידעינן היכא דלא נתחייב עלי' ומש"ה מצרכינן למיעוטא דלאחר ולא לבן ז"א דגם זולת כל הנ"ל צ"ל דהא דלכתחילה ודיעבד הם שני הפכים דאם נאמר דקרא אתי לכתחילה ולאיסורא בע"כ צ"ל דקדושין תופסין וקרא אתי להורות דאף ע"ג שחייב עלי' אפ"ה קדושין תופסין בבן לס"ד דאל"כ אמאי אסרה רחמנא כמבואר בפוסקים ובריטב"א דכל היכא שאין קדושין תופסין לית בי' שום נדנוד איסורא בקדושין הללו וכיון דהדר אתי מיתורא דקרא לדיעבד דאין תופסין תו לית בי' איסורא וממילא מוכח דדיעבד קאי במקום דא"ח עלי' דכל דחייב עלי' כבר ידעינן מקרא דלא יקח וכו' וסמך לי' דלא יבא ממזר כדאמרינן בחולין וכקו' תוס' הנ"ל א"ו דאתי לאו דל"י בבן דאפי' במקום שא"ח עלי' וקרא דלאחר אתי' לאחות אשה כדאית' בש"ו שם:

סימן ו

מה שנוגע לסוגי' זו במס' נזיר ד' י"ד מ"ד,

א עיין בש"א סי' ס' שמביא דברי ראב"ן וז"ל הקשה לו ר"מ אהא דפריך מ"ו מהר סיני הוא דק"ל מתניתין דנדרים דקתני שהנדרים חלין על דבר מצוה כדבר רשות ושאל את פי ר"י הצרפתי והשיב לו דה"פ התם בנזיר וכי מ"ו הוא מה"ס על קידושא ואבדלתא שהוצרך קרא מיין ושכר יזיר למיסרי' הלא אין מושבע עליו מה"ס שלא מצינו בקרא בפי' שקו"א על היין אלא שחכמים דרשו זכריהו על היין ולא נראה האי פי' דהא כל התורה במאי שהוא ממדרש חכמים הוא מצוה שבע"פ היא וניתנה בסיני אלא נראה לי פי' מ"ו מהר סיני הוא וכיון שמצוה לקדש על היין מה"ת אין נדר הנזיר בסתם חל עליו אלא במפרש שיאמר הריני נזיר מיין מצוה דהיינו קידוש כדתנן בנדרים שהנדרים חלין על ד"מ דוקא במפרש סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל תפי' שאני מניח אלמא במפרש חיילא ולא בסתם ע"כ וכתב עליו הש"א וז"ל ותימא לי על פי' דהא דנדרים חלין עד"מ דוקא במפרש אבל בסתם לא אדרבה בסתם חלין טפי וכו' דהכי אמר בירושלמי

מביאו הרי"ף וכו' שבועה שלא אוכל מצה וכו' אלמא אפי' שבועה דל"ח עד"מ במפרש אבל בסתמא חיילא נדרים שחלין במפרש כדתנן וכו' לא כ"ש דחלין בסתמא ועק"ל מאי פריך מ"ו מה"ס הוא לאוקמי דמיירי דקיבל עליו נזירות בפי' גם מקו"א עוד הקשה מכל ש"ו דלקמן מ"ד דמקשי וטומאה לא תותר מכללו ק"ו מיין וכן הא דפריך ויין יותר מכללו ק"ו מטומאה וכן הא דפריך ותגלחת לא תותר מכללו ק"ו מיין וכן ויין יסתור ש"י ק"ו מתגלחת כולהון אין להם ביאור בקו' דידהו ובפריקא דש"ס לדעת הראב"ן והמפרש דהרי לדידהו בע"כ צריכין לחלק ביין גופא בין איסורא שחל עליו מאליו לבין איסורא שחל ע"י עצמו דדוקא באיסור שחל ע"י עצמו דקילא ואפשר בשאלה הוא דלא הותר מכללו מיתורא דקרא דמיין ושכר יזיר אבל באיסור תורה שחל עליו ממילא כגון קדושא ואבדלתא לתא גם ביין הותר מכללו וא"כ בע"כ האי דמקשה וטומאה לא תותר מכללו ק"ו מיין היינו בנשבע מעיקרא שיטמא עצמו כמו גבי יין וא"כ תיקשי מאי משני ת"ל לאביו ולאמו ל"י אבל מטמא למ"מ דהא בכגון זה שבא עליו מאליו גם ביין גופא ה"מ ואכתי בנשבע מעיקרא לא ידעינן דה"מ וכן במשנה גופא דקחשיב חומר ביוצא מה"ג וכו' שהיוצא מה"ג לה"מ וטומאה ותגלחת ה"מ בת"מ ובמ"מ קשי' לדעתם דגם ביוצא מה"ג דלא הותר מכללו הוא רק באיסור הבא ע"י עצמו ובטומאה ותגלחת לא נשמעינן רק באיסור הבמ"א יעו"ש שהעמיק והרחיב בפלפולו בזה ולבסוף הניח את דבריהם בקושי' ונלפענ"ד בזה דשם בתחילה בתשו' זו מפרק את קו' תוס' שהקשו לדעתם דקו' הש"ס אלימא קדו"א מ"ו מה"ס קאי בניחותא מאי קו' דמש"ה אתי יתורא דקרא להורות דחייל על דמ"צ ומתרץ שם ע"פ דאיתא בנדרים ט"ז ע"ב דתרי קראי כתיבי כי ידור נדר לה' דמשמע אפי' שהוא כנגד חפצי שמים וכתיב לא יחל דברו אבל מיחל הוא לחפצי שמים ומתרצינן דקרא דלה' הוא בנדרים שהוא איסור חפצא וקרא דלי"ח דברו קאי אשבועה שהוא איסור גברא ומעתה אם נאמר דקרא דיין ושכר יזיר קאי על קדושא ואבדלתא דחיילי עליו ממילא אפ"ה חייל עליו נזירות שהוא ג"כ רק איסור גברא כמו שבועה (כמבואר בתוס' שבועות דף כ"ה בד"ה חומר ובאשר"י ריש נדרים אח"כ מצאתי כן במהרי"ט סי' נג ח"ר) וכיון דגלי קרא בנזירות שהוא איסור גברא כמו שבועה דחייל עד"מ א"כ מעתה נימא איפכא דקרא דלה' קאי על שבועה ולא יחל דברו קאי על נדרים ומדלא אמרינן כן ש"מ דגם נזירות לא חייל כנגד חפצי שמים ומשני דקרא אתי בנזירות דחייל על שבועה שאשתה שהוא רק כנגד איסור שבא ע"י עצמו דקילו וישנו בשאלה ואע"ג דגבי שבועה אפי' בכה"ג לא חיילא שאני בנזירות דאתי מיתורא דקרא יעו"ש ודבריו נכונים בפשטות הדברים בלי גמגום לתרץ דעתם אבל עדיין ניתן לבאר

דמסתברא מילתא דאמרינן דנזירות דמי לשבועה תינח לר"ש דאית ליה דאינו נזיר עד שיזיר מכולהון ונמצא דנזירות בא ע"י מבטא שפתיו וגם הוא רק איסור גברא נמצא דדמי לשבועה בכ"מ ומש"ה פריך הש"ס דאלימא קדוא"ב מ"ו מה"ס דא"ל דלהכי אתי יתורא דקרא דא"כ בשבועה נמי נימא דקרא דלה' קאי על שבועה דומיא דנזירות ולי"ד קאי על נדרים ומש"ה צ"ל לר"ש דקרא דגבי נזיר אתי בשבועה שאשתה אבל בקוא"ב לא חיילא נזירות אבל לרבנן דס"ל דאפי' אם אמר בפירוש דאינו נזיר אלא מא"מ הרי הוא נזיר בכולהון נמצא דנזירות הוא איסור תורה כדם וחלב ול"ד לשבועה כלל שהוא בא ע"י מבטא שפתיו אזי אמרינן דקרא דיין ושכר אתיא אפי' לקוא"ב כקו' התוס' ול"ק תו דא"כ גם בשבועה נימא הכי דמאי ענין נזירות אצל שבועה ואע"פ שהוא איסור גברא הרי הוא ככל איסורין שבתורה שהם ג"כ א"ג ובמקום דהם סתרי אהדדי אחד כנגד חבירו אמרינן ג"כ דקאי בשוא"ת ומשום דלא נימא דאתיא עשה ודחי ל"ת ועשה דישנו בשאלה כקו' הש"א על הרי"ף גבי מצה להכי אתא יתורא דקרא דיין ושכר יזיר ומעתה תבנא דלדינא ל"פ הראב"ן והמפרש דבודאי לרבנן דפסקינן כוותייהו דאפי' אם אמר בפי' דאינו נזיר אלא מא"מ דהרי הוא נזיר מכולהון דאז בודאי אסור אפי' בקוא"ב וע"כ לא דברו בזה רק לפרש קו' הש"ס דקאי לר"ש ולדידי' דמי נזירות לשבועה לכ"מ ותו ל"א לומר דחיילא על קוא"ב דא"כ קשיא דגם בכל שבועות נימא הכי וקרא דלה' קאי ע"ש ולפ"ז תו ל"ק לדעתם מסוגיא דלקמן מ"ד מכולהו קו' ופירוקא דהתם דקאי אליבא דרבנן ולדידהו אזי כל היוצא מה"ג לא הותר מכללו גם במידי דאתי' מאליו (וא"ל מהא דאיתא בר"נ ג ומה נדרים עובר בבל יחל ובבל תאחר אף נזירות וכו' דמשום הא ל"א דאף מה שהוציא מפיו עובר בבל יחל מ"מ כיון דחייל גם על מה שהוציא מפיו להיפך שוב ל"ד לשבועה כלל אח"ז מצאתי בתשו' מהרי"ט שמאריך בזה בתשו' ח"ר סי' נ"ג דנזירות הוא כשאר איסורי תורה ונהנתי:

ב ועפ"ז יתיישב היטב מה שהקשו כל האחרונים על קו' הש"ס דמקשי ורבנן הא מצריך קרא דיוש"י על שבועה שאשתה דהא לרבנן דא"ל א"כ ל"צ קרא דחייל ע"י כולל כמו גבי מצה דהא כיון דלרבנ' איסו' נזירו' הוא כשאר איסורי תורה דגם שתחילתו ע"י מבטא שפתיו כיון דחייל אפי' על מה שהותנה בפי' שלא יחול עליו הרי דעיקרו הוא כשאר איסורי תורה ול"מ בכל התורה כולה שיחול איסו' אחד במקום שמנגד לאידך ע"י כולל או מוסיף הגע בעצמך בכל עשה דדחי לל"ת אזי אפי' במקום דל"ת הוא כולל יותר מעשה כגון בשעטנז וציצית ועי' תוס' יבמות ה' ע"ב ד"ה טעמא וכו' לחדא תירוצא דהוה עשה שאינו שוה בכל דציצית א"נ בנשים ול"ת כולל גם נשים וכן בל"ת שיש בו כרת דל"ד

כגון באכילת פסח וקדשים בטומאת הגוף אפי' דהעשה כולל גם את הטהורים בהדי' אפ"ה לא דחי וכן בכל עריות במקום יבם דעשה כוללת גם את שאר אחין שהם במדה"י א"ו אין צריך לפנים דמידי דכולל ל"ש בדבר שהוא כנגד חפצי שמים רק בשבועה שבא ע"י מבטא שפתיו ומש"ה לרבנן ליתא בנזירות משום כולל כלל רק בשבועה שלא אשתה דבכה"ג איתא גם בכל האיסורין שבתורה דאיסור חע"א ע"י כולל ואין להקשות מתו' יבמות הנ"ל לחד תרוצא דעשה דציצית הוי עשה שאינו שוב"כ וגריעי משאר מ"ע דגם התם לאו משום כולל דשעטנז הוא דדחי לעשה רק דאי לאו קרא לא נוכל ללמד דדחי מכל עשה שבתורה תדע דהרי נזירות לאו השוה בכל הוא כדמוכח שם ובודאי דל"ש בי' משום כולל דאין לנזיר א' התקשרות בחבירו רק כל אחד חייל בפ"ע בקבלתו ולכשתדייק תמצא דמנזירות גופי' מוכח דבכל איסורי, תורה או בקיום מצוה לית בי' משום כולל שהרי כשנדר בנזירות קודם שבת אסור ביין מצוה ול"א שהמצוה ידחה את הנזירות משום כולל דחייל על כל ישראל. ג

ג ובזה מתורץ ג"כ מאי דקשי' לש"א בסי' ס"א על דעת הרי"ף והפוסקים דשבועה חיילא בכולל על דבר מצוה בנשבע שלא אוכל מצה וק"ל דא"כ לאקומתא קמייתא דמוקי לי' בנשבע שאשתה הו"ל למימר ור"ש לטעמי' דל"ל כולל כדאמרי' להדי' באוקימתא שני' ולהנ"ל ניחא כיון דלרבנן דאית להו דאפי' לא נזר אלא מא' מהם ה"ז נזיר מכולם לא שייך בי' דין כולל במקום ביטול מצוה דלרבנן כל איסורי נזיר הם ככל איסורי תורה דליתא גבייהו דבר מעליותא דכולל כלל במקום ביטול מצוה רק לר"ש דא"ל דאינו נזיר עד שיזיר מכולהון ואיסורי' נזיר תלי' במבטא שפתיו ודמי לגמרי לשבועה דאית בי' דין כולל גם בביטול מצוה ולפ"ז כדמוקי לי' בשבועה שאשתה ל"ש למימר דר"ש לטעמי' דל"ל כולל דגם אם יסבור כרבנן דפליגי עליו בזה וסברי דהוה נזיר מכולם ג"כ ל"ש בי' דין כולל ומצרכינן ליתורא דקרא גם אליבא דרבנן ול"ש בי' כלל דר"ש לטעמי' דל"ל כולל דמידי טעמא דצריכין לומר דל"ל כולל אלא משום דס"ל דאינו נזיר עד שיזיר מכולהון אבל אם יסבור ויודה לרבנן בזה אף דא"ל כולל בעלמא נמי מצרכינין לרבוי' דקרא בביטול מצוה וכיון דזה בעצמו תלי' בפלוגתייהו ל"ש שוב לומר דר"ש לטעמי' אבל באוקימתא שני' דאפי' אם יסבור כרבנן בזה אפ"ה מצריכינן לרבוי דקרא היכא דנשבע שלא אשתה משום דר"ש לטעמי' דל"ל כולל:

ד עיין בתשו' מהרי"ט סי' נ"ד ח"ד שהקשה לדעת תוס' שבועות כ"ה דנזיר א"ג הוא וחייל בביטול מצוה א"כ נימא איפכא דלה' אתי לרבות שבועה דחייל בביטול מצוה ולא יחל דברו אבל מיחל לחפצ"ש איירי בנדרים כיון דנזירות דמי לשבועה דהוי א"ג

כמוהו ואפ"ה חיילא וצ"ל דקו' קאי לר"ש דקו' הש"ס מ"ו מה"ס קאי אליבי' אבל לרבנן לק"מ דקושטא דכן הוא דגם בשבועה חיילא בכה"ג גם בביטול מצוה כמו בנזירות משום כולל כמבואר שם בתו' וא"כ גם לבתר דגלי קרא דנזירות חיילא בב"מ, הסברא דבין א"ג לאיסור חפצא קיימת הגם דבנזירות ל"ש משום כולל לרבנן כנ"ל מש"ה לא יחלצוני לזוז מחלוקא דבין גברא לחפצא דסוף סוף גם בשבועה כגונא דנזירות חיילא באמת גם לדידן דבשבועה אית בי' משום כולל אבל לר"ש שפיר הקשה אכן גם בלעדי קו' זאת הדרי קו' תו' בעצמם לדוכתי' דל"ל תרי רבוי בנדרים ובנזירות ואי משום דאוסר כל היין דהא לר"ש ל"ל שום מעליותא בכולל אכן לקמן בסי' ז' אות ב' נבאר בזה תוכן הדברים היטב) ומהאי דתירצו התוס' משום דאוסר כל היין הגם דלרבנן ל"ש בנזירות סוגי הכולל כלל כנ"ל אבל גם יתורא דדברו אינו מיחל אבל מיחל וכו' ג"כ ל"ש משום דלא ע"י דבורו בלבד נאסר בכולהו מילי דנזירות ומשום הכי לא אתי' נדרים מיני' דשאני נזיר דנאס' בכל היין אף אם הותנה בפי' כנגדו ואמר הריני נזיר רק מיין זה ומדוקדק היטב בלשונם שם וז"ל וי"ל דצריכי דנזירות אוסר כל היין עליו הלכך חייל איין מצוה כיין הרשות וכו' עכ"ל וכוונתם דנזירות אוסר כל היין עליו היינו דסוגי הנזירות ודינו לאסור בכלהו אפי' כשהותנה בפי' שאינו אוסר עצמו אלא ביין זה ומש"ה גילה רחמנא דנזירות חיילא גם אחפצי שמים משום דל"ש בי' לומר דנתמעטו חפצי שמים מלא יחל דברו דלאו משום דברו לחוד הוא דנאסר אבל בנדרים דשייך בי' ליח"ד ה"א דאינו חל נגד חפצ"ש ומש"ה צריך לרבוי אחרינא לרבות גם נדרים וליח"ד קאי על שבועה ותו אין להקשות דהרי חזינן דבנזירות חיילא אף שהוא רק איסור גברא וה"ה לשבועה, דאמיתת הדברים כן הוא דבשבועה שהוא דומי' דנזירות חיילא ג"כ בשבועה משום כולל:

ה ועיין בספרי בפ' נשא יו"ד וז"ל ריה"ג אומר מיין ושכר יזיר למה כפל הכתוב יין ושכר והלא יין הוא שכר ושכר הוא יין למה כן לפי שהוא אומר ואכלת לפני ה' אלהיך וכו' מעשר דגנך ותירושך וכו' יכול אף הנזיר במשמע ומה אני מקיים מיין ושכר יזיר בשאר כל המינים חוץ מיין מצוה (ועי' סנהדרין ע' ע"א גבי בסו"מ אכל מע"ש בירושלים) או אף ביין מצוה ומה אני מקיים ואכלת לפני וכו' בשאר כל אדם חוץ מן הנזיר תלמוד לומר מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין רשות עכ"ל, ולפ"ז קשיא לדעת ראב"ן והמפרש דלא חיילא נזירות אקדושא ואבדלתא רק על שבועה שאשתה שהוא איסור הבא ע"י עצמו ואיתא בשאלה וגם לדעת ר"ת דקו' הש"ס קאי בתמי' ומש"ה מוקמי בשבועה שאשתה והא איכ' במצוה אחרת כזו כגון במ"ש רק דאיכא לדחוי' כיון דלר"ת וסיעתי' ליכא נפקותא כלל בין איסור הבא מאליו לאיסור שע"י עצמו ה"ה דמצי לתרוצי

כן ורבותא אשמועינן דאפי' בשבועה דאיכא עשה ול"ת אפ"ה חיילא נזירות עליו אבל לראב"ן ולרש"י קשי' ומזה ראי' ברורה למאי דפרשנו לעי' אות א' דגם הם מודים דלרבנן חיילא נזירות גם על קדוא"ב וע"כ לא מפרשי כן אלא אליבא דר"ש דלדידי' בע"כ צ"ל דלא חייל בב"מ דאל"כ קשי' דנימא איפכא דלה' קאי על שבועה שדומה לנזירות שהוא רק ע"י מבטא שפתיו ושייך בו ג"כ מדרשא דליח"ד אבל מיחל הוא לחפ"ש ואפ"ה חייל וא"כ בכל שבועות נימא נמי דחייל בב"מ ואי משום דנזירות כולל הוא הא לר"ש לית לי' מעליות' בכולל אבל לרבנן אע"ג דנזירות חייל בב"מ לא תיקשי לן דא"כ נימא איפכא חדא דשאני נזירות דלא שייך בי' לומר דלא יחל דברו אבל כו' דלאו משום מבטא שפתיו לחודי' הוא דחייבתו ועוד דלא דמי לשבועה כלל שכל עיקר חיובו ע"י עצמו וע"י ביטוי שפתיו משא"כ איסורא דנזיר שהם איסורי תורה כנ"ל ועי' בש"א בסוף סי' ס' שחזר והסב קושיתו מהנך קו' דלקמן מ"ד גם לר"ת וסיעתי' לאחר שהוכיח דגם טומאה ותגלחת חיילא כשנשבע טרם שנדר בנזיר שיגלח ושיטמא כמו ביין דריבה רחמנא וא"כ קשי' מכל הני קו' גם לר"ת דהא לא מ"ל יין מצוה אלא כשנשבע דקדוא"ב ל"ד וכשנשבע גם בטומאה ותגלחת לה"מ יעו"ש שדחק בזה ולדברי ספרי הנ"ל ניחא דמש"ל יין מצוה כגון במ"ש:

ו יש להתבונן במה דהסכימו רה"פ דנדר שאומר בלשון שבועה דמהני מדאורייתא מדין יד לנדר אם גם בביטול מצוה חייל בכה"ג א"ד כיון דעיקרו משום דנאסר חפצו עליו ואין מאכילין לו דבר הנאסר עליו זהו כשאסר חפצו עליו וכשתעיין בלשון הפוסקים נראה דדוקא כשאסר חפצו עליו כגון ישיבת סוכה עלי אבל כשאמר קונם שלא אשב בסוכה ל"ח אע"ג דבדבר רשות מהני מדין יד ודע דלאו כל הפוסקים שוים בזה ודעת בעה"ת דכשם דמהני בדבר הרשות מדין ידות נדרים ה"ה בב"מ עי' נדרים ט"ז בתו' ד"ה הא דאמר וכו' וא"ת אדמפליג בנדרים לשבועות ליפלוג וליתני בשבועות בין היכא דאמר ישיבת ס"ע שבועה וכו' ועוד י"ל ודאי בשבועות ל"ח בשום צד וכו' וטעם גדול יש בדבר כיון דסתם שבועות קאסר נפשי' מחפצא א"כ אפי' כשאמר ישיבת ס"ע בשבועה אנן דמתרצינן לשבועתו וחזר על נפשו והוי כאילו אמר שבועה שלא אשב בסוכה וכו' אלא יד לשבועה הוי ולעולם קאסר נפשי' מחפצא ובנדרים לאידך גיסא עכ"ל וכן משמע ברמב"ן במלחמות ספ"ג דשבועות בפירושו שם דברי ירושלמי בפ"ק דנדרים:

ז וממוצא הדברים בין תבין את דברי ראב"ן והוא דגם השואל שהקשה על קו' הש"ס אלימא קדוא"ב מ"ו מה"ס מהא דתנן קונם סוכה עלי לא משום דקסבר דנזירות לאיסור חפצא דמי כדמוכח מכל הראיות שמביא מהרי"ט בסי' נ"ג דבודאי איסור נזירות הוא

רק אי' גברא אלא דהכי קא קשי' ליה דלקמן גבי הריני נזיר מן הגרוגרת ומה"ד לר"ן פליגי ב"ש וב"ה ור"ש עי' דף ט' ע"ב דלב"ש הוי נזיר ונדור מה"ג ומה"ד ולב"ה נדור ואינו נזיר ולר"ש לא נדור ולא נזיר וטעמי' דר"ש התם משום שלא התנדב כדרך המתנדבים כיון דחזינן דעיקר כוונתו לנזירות הי' ואסר עצמו במין אחר לגמרי ודמי לאומר הרי עלי מנחה מה"ש ואנן פסקינן כב"ה דנדור ואינו נזיר נראה בעליל דאומר הריני נזיר לא גרע ממפרשני ממך דגם לשון נזירות הוא לשון פרישות כדכתיב וינזרו מקדשי ב"י קדקוד נזיר אחיו וכדומה וא"כ לשון נזירות מלבד נזירות דתורה נכלל בלשונו גם ידות נדרים וכן פסקינן דהריני נזיר מה"ג ומה"ד דאסור מדין יד לנדרים ולפום הוצעות הדברים האלה הכי קא קשי' להו כיון דאמר הריני נזיר שלשים יום מסתמא דעתו היה לאסור עצמו בכל דיני נזירות כל ל' יום בלי הפסק הגם דמתורת נזירות של תורה א"א לומר דנאסר ביין מצוה לר"ש דא"כ בכל שבועות דעלמא נמי נימא דמיחל חיילי בביטול מצוה ונימא איפכא דנדרים לא חיילי כנ"ל אבל מ"מ יאסר ביין מצוה מדין יד לנדרים דסבר כדעת תוס' הנ"ל דגם נדר שאמר בלשון שבועה דחיילי על ביטול מצוה כמו בדבר רשות ובלישנא דהריני נזיר נכלל בו גם לישנא דקונם מדין יד ובכה"ג גם ב"ה ור"ש דפליגי לקמן על ב"ש בהריני נזיר מן הגרונרת ומה"ד דקסברי ב"ש דנקטינן לישנא דהריני נזיר בתרי רכשי על נזירות של תורה שהוא רק איסור גברא ועל יד לנדרים שהוא איסור חפצא וע"כ ל"פ ב"ה אלא משום דנחית מתורת נזירות לגמרי וגם טעמא דר"ש התם ל"ש הכא דש"ה שלא התנדב כדרך המתנדבים וכיון דעיקרו יצא לבטלה לכן גם הטפל הלכה ונדחה לגמרי אבל הכא כיון דלא נחית כלל מנזירות של תורה הו"ל למימר דקרא דמיין ושכר יזיר אתי על יין מצוה היכא שאומר בפי' שדעתו היה גם על יין מצוה ומיחל חיילי עליו מתורת נדר דלא יצא מכלל ידות דנדרים וגם לא יצא מכלל נזירות דתורה ואע"פ שע"י דינו דנזירות של תורה א"א לאסרו ביין מצוה דנזירות של תורה איסור גברא הוא מ"מ יאסור מחמת נדרו דאתרבי בלישני' על תרי אופנים וע"ז מתרץ הראב"ן דהא תינח כשאמר בפי' הריני נזיר מיין מצוה לחוד אזי אסור מטעם יד לנדרים לר"ש וכן כשאומר הריני נזיר אף מיין מצוה דאז תורת נזירו' עליו וגם לא יצא מידות דנדרים אבל כשאמר סתם הריני נזיר כיון דמצד נזירות של תורה מותר ביין מצוה רק דמתורת יד אתה בא לאסרה עליו לא עדיף מידים שאינן מוכיחות ואע"פ שאומר שנתכוון לכך ל"מ מידי ומביא ראיה מהא דתנן קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל תפי' שאני מניח אלמא במפרש חיילא ולא בסתם כוונתו בזה מדקתני בפירוש שאני עושה שאני נוטל שאני, ולא קתני סתמא קונם סוכה עלי וכו' א"ו דאז מותר בישיבה של מצוה וכן בלולב וכן

בתפילין דמסתמא לא אסר עצמו אלא הנאה בלבד ואפי' שאומר בפי' שנתכוון לישיבה ש"מ ולנטילה ש"מ אפ"ה לא נאסר בדבר מצוה דלא עדיף בזה מידים שא"מ וכן מבואר לדינא בר"ן פ"ק דנדרים ט"ז ע"ב:

ח עיין בס' חמדת שלמה חלק א"ח סי' י"ז שנדפס שם תשו' הגאון בעל פ"ה ובתוך דבריו מתמה על הרדב"ז בתשובה ח"א סי' ס"ח שכתב דמש"ה המדיר את אשתו וכו' מהני הנדר הואיל ויכול לגרשה ומה"ט כתב דנודר הנאה מאנוסתו לא מהני הואיל ואין יכול לגרשה עיי"ש וז"ל הפ"ה אך לא זכיתי להבין דברי הרדב"ז ז"ל דהרי מבואר דאף אשה שאמרה הנאת תשמישך עלי מהני הנדר אף דמשועבדת לו משום דאין מאכילין וכו' וגבי אנוסתו מבואר בריש הלוקין דמהני הנדר וחייב באמת מלקות שביטל העשה וכו' עיי"ש, וליישב דברי הרדב"ז התמוהים צריכים אנו מקדם להעתיק דבריו הקדושים וז"ל שאלת ממנו במי שאנס אשה דחייבתו תורה ולו תהיה לאשה וכו' ואסר הנאתה עליו וכו' ולא אמרה תורה אלא במותרת לו אבל זו אסורה לו א"ד לאו כל כמיני' לאסרה ולהפקיע המצוה המוטלת עליו תשובה האונס אשה כופין אותו לכנוס וכו' ושותה בעציצו בע"כ שנאמר ולו תהיה לאשה ואם איתי' למה תשתה בעציצו יאסור הנאתה עליו ויפטר ממנה וכו' ותו דהתם קדם האי' ולא אתי עשה דולו תהיה לאשה ודחי עשה וכו' אבל אם חל עליו תחלה עשה דולו תהיה לאשה שוב לא יוכל להפקיע ע"י איסורו וא"ת מ"ש מהא דאמרינן נדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות ישיבת סוכה עלי בחג הסוכות או אכיל' מצה עלי בליל פסח דקיי"ל דאם אכל מצה או ישב בסוכה לוקה **(דיני מלקות אין נוהגין בזמן הזה כידוע)** הא ל"ק כלל דהנך הוו מן המצות שבין אדם למקום ולפיכך חל הנדר אבל בדברים שבין אדם לחבירו לא חל הגע עצמך שהיה חייב לחבירו מנה ואמר פלוני מודר מנכסי כלום חל הנדר על המנה שהוא חייב ה"נ ל"ש וא"ת הא תנן המדיר את אשתו יוציא ויתן כתובה ואמאי כיון דמשועבד לה לימא לא יחול הנדר, ל"ק דהתם איפשר ע"י גירושין ואשה דעלמא מתגרשת בע"כ אבל הכא מתחייב לכונסה ושוב אין יכול להוציאה בע"כ הלכך לא חל האיסור להפקיע זכותה עכ"ל הטהור, ועי' בחינוך פרשת יתרו שהקשה דבישיבת סוכה עלי ידחה עשה דישיבת סוכה את ל"ת דקונם ותירץ דקונם עשה ול"ת הוא והקשה בפ"ד בסוף ספרו דגבי נזיר מצורע אמרינן ביבמות ד' דעשה דמצורע דחי ל"ת ועשה דנזירות משום דאיתא בשאלה וכן קשה על רשב"א ריש יבמות בד"ה שכתב דמודר הנאה מיבמה שאינו יכול ליבמה הוא משום דאין עשה דוחה לתו"ע, ונראה בפשטות כוונתם דכיון דגלי קרא דנדר חל על דבר מצוה נגמור מזה דאין עשה דוחה ל"ת כקושי' הגמרא זבחים צ"ז ע"ב גבי אחד עצם שיש בו

מוח וכו' אמאי ניתי עשה ולידחי את ל"ת כפי' תו' שם בד"ה ואחד וכו' ותירץ דאין עשה דוחה לתו"ע באיסור חפצא עלי' אפי' היכא דאיתא בשאלה ודוקא גבי נזיר דהוא איסור גברא לחודא ודמי לשבועה אבל באיסור חפצא גלי קרא בנדרים דוקא דאיתסר חפצא עלי' דלא דחי, ובזה המציא רדב"ז כיון דהאי דריבה רחמנא בנדרים משום דכתיב לה' דאפי' נגד חפצי שמים דעשה ל"ד לתו"ע אפי' דאיתא בשאלה זהו כשאינו נוגע אלא לשמים אבל בדברים שבינו לבין חבירו לא נתרבה מיתורא דלה' ונשאר בסברא הפשוטה דהיכא דאיתא בשאלה דחי לתו"ע ועי' כתובות ד' מ' ע"א וניתי עשה ולידחי ל"ת וכו' אי אמרה ל"ב מי איתא לעשה כלל ועי' בתוס' שפירשו כיון שגם עליה הוא בל"ת ומשום עשה דידיה לא ניתן לדחות הל"ת דידה ולפ"ז צדקו דברי רדב"ז ושפתיו ברור מללו דגבי אונס דל"ת הוא משום לתא דידה לא נכנס בכלל גזה"כ דגילה קרא דנדרים חלים עד"מ ומש"ה דחי עשה דולו תהיה לאשה את לתו"ע דקונם דאית' בשאלה ותי' הש"ס משום דאי אמרה ל"ב וכו' ל"ש בזה כיון שאסר הנאתה עליו לא נתפסה היא באיסור קונם כלל רק הוא לחוד ועליו הדבר חובה לקיים העשה אמנם כן למסקנת הש"ס במכות גבי ביטלו דגם בעד"ר יש לו התרה לד"מ ואיתא בשאלה אבל לס"ד דאין לו התרה וליתא בשאלה אזי חל עליו הנדר דאין עשה דוחה לתו"ע אבל למסקנא דאיתא בשאלה אזי גם בלא שאלה מחויב לכונסה משום עשה זו שנוגע לטיבותה דדחי לתו"ע משום דאב"ש וגם מהנאת תשמישך עלי כשאסרה היא ל"ק דגבי דידה ליכא עשה והוא כתירץ הש"ס דאי אמרה ל"ב וגם כשאסרה היא הנאת תשמישה עליו דמבואר בר"ן נדרים ט"ו ורשב"א שם ובר"ן ר"פ המדיר דמדינא אסור דקונמות מפקיע וכו' רק משום אלמוהו רבנן לשיעבודא הוא דל"ח ול"א דניתי עשה דקיום עונה וידחה ללתו"ע דקונם כיון דעלי' ליתא משום לתא דאיסורא דז"א כיון שהיא אסרה א"ע עליו כבר אמרה ל"ב ורק משום לתא דידה הוא דנקשר בכבלי האיסור ומש"ה ל"ק לרדב"ז רק מקונם דבעל שאסר הנאת תשמישה עליו כיון שהיא לא עברה ולא נתפס האיסור רק עליו לחוד וגבי דידי' יש עליו קיום מ"ע וידחי ללתו"ע דאיתא בשאלה כיון דעשה זו משום לתא דידה ולא נתרבה מקרא דלה' וע"ז תירץ הרדב"ז דע"כ ל"א דהיכא שנוגע לחבירו יצא מיתורא דקרא אלא היכא שקשור בחיובי' ואינו יכול לנתק אלא בקיום העשה כמו גבי אונס אבל בקיום מ"ע דיכול לגרשה ולקיים באחרת אע"ג דכל כמה דלא גירשה יש עליו לקיים אבל לא יצא מכללא דלה' כיון שבידו לנתק חיובו מעליו וגם דמי קצת להיכא דאפשר לקיים שניהם דל"ד:

ט ובזה נקל להבין דברי קדשו במה דפש"ל במי שהי' חייב לחבירו מנה וכו' כלום חל הנדר על המנה שחייב לו והרי בכה"פ מבואר להיפך דמדינא גם בזה קונם מפקיע וכוונתו דדייק בזה דכה"פ נקטו בלשונם דא"כ כ"א יפקיע מכל ב"ח לאסור עליהם אשר לו בקונם עי' באשר"י פ' אע"פ וכן בתוס' פ' השולח דמשמע דוקא נכסיו יכול לאסור אבל מי שאוסר הנאתו על ב"ח משמע דל"ח כלל וכן הוא במהרי"ט ח"ר סי' ה' וז"ל אבל אם הדירו לוה לב"ח הנאתי ממנו ואמר קונם הנאתו עליך מי חייל הקונם עליו וכו' יעו"ש טעם הדבר ואינו מובן היטב למעיינים, אמנם לדעת הרדב"ז ניחא דממ"נ לא יצא מכלל חיובו שהטילה התורה עליו להתאמץ בכל טצדקאי דמצי למיעבד כדי לפרוע ועשה שעליו דוחה ללתו"ע אף לדעת רמב"ם דס"ל דמי שאוסר על חבירו גם הוא עובר על בל יחל ואי משום לתא דמלוה שנאסר עליו הנאתו כיון דבזה ל"ש דקונמות מפקיע כו' (וראי' לזה מר"ן נדרים מ"ז ע"ב ד"ה לוה וב"ח וכו' וז"ל דנהי דמיתסרא עלה נכסי בעלה מיהו אכתי שיעבודא אנכסי קאי וכו' עכ"ל ול"א דקונמות מפקיע כו' דהתם ל"ש ואלמוהו דאיירי בהדירה כשהיא ארוסה כמ"ש בר"ן א"ו מפני שאסר הנאתו תו ל"ש בי' הפקעת שיעבודא) ודוקא היכא שאוסר נכסים ידועים דהווין עליו כקדושת הגוף דיש מעילה בקונמות אבל באוסר הנאתו על המלוה דלית בי' משום מעילה ול"ש בזה משום קדושת הגוף עי' מ"ל ה' מעילה פ"ד ה"ט וכיון שהמלוה את שלו נוטל (ועי' נדרים ד' ל"ג ע"ב דמשמע אפי' כשמחזיר מדיר הנאתו על בעל האבידה מחזיר לו אבידתו ול"ד כשבעל אבידה נודר ממחזיר מדקתני סיפא אבל לא ילמדנו מקרא ולא קתני לא ילמוד ממנו) רק דאית לי' הנאה ממילא שמשיג את שהלוה לו דמי ללא אפשר ולא קא מכוין דגם ע"י טורח מיקרי ל"א מכש"כ הכא שיפסיד חובו לגמרי דבשלמא באוסר נכסיו על ב"ח ל"ש לומר כן כיון דקונמות כקה"ג עליו ונפקע זכותו מנכסים אלו אבל באוסר הנאתו דל"ש בי' משום קה"ג רק משום לתא דאיסורא בעלמא וכיון דל"א ולא מכוין להנאה זו לכ"ע שרי דאפשר דלית בו ג"כ משום פ"ר ועי' בר"ן בפ' גה"נ גבי בשר כחוש דגבי הנאה לית בי' משום פסיק רישי' (ועי' בס"פ האומנים בתוס' ד"ה איסור ומבואר מדבריהם דבמשכנו שלא בש"ה אפי' כשנתן לו הלוה מעצמו הוי ש"ש משום דתפוס לי' אזוזי דלא כפי' שר"ל דלית לי' הנאה למלוה כלל שרק שלו הוא נוטל שם בפ' אע"פ) ונראה ראי' ברורה דאינו יכול לאסור הנאתו על המלוה דא"כ חל גם על הנכסים שיקנה אח"כ עי' ר"ן נדרים ל"א ד"ה לוקח בפחות ועי' מכות ד' ט"ז דלא מ"ל אלא זאת ועוד אחרת והוא גבי אונס שגירש ובטלו ע"י קונם לס"ד דהתם דאין לו התרה וקשי' דאכתי איכא גזל ומשכון דליתא בעיני' אוסר הנאתו עליהם עד"ר א"ו דאינו יכול לאסור בזה רק באוסר

נכסיו עליו ועדיין לא ביטל לגמרי שהרי צריך לפרוע בנכסים שיפלו לו לאחר מכן ועי' בס' ח"ש סי' ח"י שמפרש דברי רדב"ז הנ"ל גבי אונס שאסר הנאתה עליו דל"ח משום דכל מילתא דא"ר ל"ת עי' בתשו' רא"ש כלל ז' סי' ד' דל"א אי עביד ל"מ אלא בדבר דא"א לבטל וליתא בשאלה וצ"ל דהא דהקשו תוס' בתמורה דנימא דנ"מ בנשבע שלא לגרש היינו כשנשבע עד"ר וכיון דלמסקנא גבי אונס גם בעד"ר יש לו התרה ל"ש בי' פלוגתא דאביי ורבא וגם למה שתירצו בתוס' דבאיסור שבדה מלבו ל"ש א"ע ל"מ אבל באונס ל"ש ס' הרא"ש ותוס' דקוטב ומקור האיסור ליתא בשאלה ולא בדה מלבו

יוד ועיין רמב"ם פ"ז מה' נזירות ה' ט"ו וז"ל וכיצד הוא מותר בתגלחת מצוה נזיר שנצטרע ונרפא מצרעתו בתוך ימי נזירות ה"ז מגלח כל שערו שהרי תגלחתו מצות עשה שנאמר בתורה וגלח את כל שערו וגו' וכל מקום שאתה מוצא וכו' ואם לאו יבא עשה וידחה ל"ת והלא נזיר שגלח בימי נזרו עבר על ל"ת ועשה שנא' קדוש יהי' גדל פרע שער ראשו ובכל מקום אין עשה דוחה ל"ת ועשה ולמה דוחה של תגלחת הנגע לנזירות מפני שכבר נטמא הנזיר בצרעת וימי חלוטו אין עולין לו כמו שבארנו והרי אינו קדוש בהן ובטל העשה מאליו ולא נשאר אלא ל"ת שהוא תער לא יעבור על ראשו ולפיכך בא עשה של תגלחת הצרעת ודחה אותו עכ"ל ובהשגות שם וז"ל א"א אני שונה בריש מס' יבמות משום דהו"ל לאו ועשה שישנה בשאלה והיינו דקילי עכ"ל ומלבד כל זה הלא דברי הרמב"ם שחדש דלא הוי אלא ל"ת לחוד ומי יכול לחלוק בזה שמבואר להדי' דימי חלוטו אין עולין לו (עי' נזיר נ"ד) וקשה מאי מקשינן וקי"ל דאין עשה דוחה לתו"ע ונראה לישב כל אלה על דרך נכון וברור בפשטות הדברים דבריש סוגי' דעלי' מקשינן בש"ס טעמא דכתב רחמנא עלי' הא לא"ה ה"א א"א מיבמה מ"ט דאמרי' אתי עשה ודחי ל"ת אימר דאמרי' אתי עשה ודחי ל"ת ל"ת גרידא ל"ת שיש בו כרת מי דחי ותו ל"ת גרידא מנ"ל דדחי כלומר בשגם נודה לך דשקולין הם כדאית' לקמן ז' ע"א אטו עשה דדחי ל"ת לאו ל"ת חמור מיני' וקאתי עשה ודחי ליה מה לי חומרא זוטא ומ"ל ח"ר מ"מ גם ל"ת גרידא מנ"ל דדחי וע"ז קא נסב כל ש"ו שם מעיקרא להוכיח דעשה דחי ל"ת גרידא סובב והולך על יסוד זה דל"ת גרידא ול"ת שיש בו כרת שקולים הם לענין זה וכנפול ל"ת גרידא לעומת מ"ע כן נמי ל"ת שיש בו כרת ולפום סברא זו בע"כ צ"ל דהאי דאין עשה דוחה ל"ת ועשה לאו משום חומר הצטרפות שבהם דעדיין לא הגיע לחומר ל"ת שיש בו כרת אלא משום דמאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה וכן מבואר בתוספת וז"ל וא"ת וכיון דהשתא בעי למימר דבעלמא דחי ל"ת שב"כ כ"ש דלידחו בעלמא ל"ת ועשה וא"ל דאה"נ דא"כ הו"ל למיפרך אלא הא דקי"ל כו' וי"ל דהשתא דילפינן דבעלמא כו' ע"כ גרע מל"ת ועשה דאי אפשר שידחה

עשה לתו"ע דמאי אולמי' דהאי עשה וכו' עכ"ל והן נראה בעליל מדברי קדשו של רבינו הרמב"ם הנ"ל דהאי דגילה קרא דגם בימי נזרו יגלח הוא אפי' כשנצטרע בתוך ימי נזרו ולפ"ז קושי' הגמרא הכי אזדי לי' כיון שבא להוכיח דעשה דחי ל"ת מדכתיב ראשו דקאי על נזיר גם כשנצטרע בימי נזרו ומזה נמתיקה בלאט ונאמר דמשפט אחד לכולם הן לל"ת גרידא והן לל"ת שיש בו כרת, הלא בשגם שכדבריך כן הוא הרי גם אתה צריך להודות דבע"כ דשאני נזיר מכל ל"ת שבתורה מפני שישנו בשאלה דהא קי"ל דאין עשה דוחה ל"ת ועשה בעלמא בשגם ידעתי דבנזיר ליכא אלא ל"ת גרידא כדברי הרמב"ם דכבר אזדי ליה לעשה שבו בימי חלוטו אבל מ"מ היכא דאיכא לתו"ע אינו נדחה מפני עשה ואמאי הא עודנו לא הגיע גם בהצטרפות שניהם יחד לל"ת שיש בו כרת הרי בע"כ צ"ל שהוא מפני דמאי אולמי' דהאי עשה מהאי עשה וא"כ היא גופא קשיא דהאיך יעשהו הכהן למוחלט מפני מצו"ע שיש עליו לטהרו או לטמאו (עי' ריש ה' צרעת במנין מ"ע ול"ת) ועל ידי זה ידחה ממנו העשה דקדוש יהיה דטרם שנעשה מוחלט קיים העשה שבו דימי הסגירו עולים לו יעו"ש ברמב"ם פ' הנ"ל ה' ט' ועי' במ"ק ד' ז' דאיתא להדיא במתניתין דלכ"ע אין רואין את הנגעים להחמיר במועד מפני ביטול מ"ע ושמחת בחגיך אמנם אכתי איכא למימר דנגד מאי אולמי' איכא בעשה דמצורע עדיפות יתירה מפני גדול השלום כדאמרינן גבי עשה דשלוח הקן דעשה דמצורע עדיפי מטעם זה עי' חולין קמ"א אבל עודנו לא ניחא לי' בזה דהא תינח למאן דא"ל דמוחלט מותר בתה"מ אבל למאן דאוסר נהפוך הוא דבעשה דנזיר אית ביה משום גדול השלום לדעת תוס' שם ע"א ד"ה אמר רבי ולדעת רש"י שם דמוסגר אסור בתה"מ שניהם שוין וכשם דנדחית עשה דמצורע מפני שמחת רגל כן תדחה מפני עשה דנזיר ושם במ"ק איכא פלוגתא דתנאי בזה אם מוחלט מותר בתשמיש אם לא ועדיין תיקשי למאן דאוסר במוחלט אלא בע"כ צ"ל דשאני נזיר שישנו בשאלה, גם יש להתווכח לפום ס"ד דהשתא דעשה דוחה אפי' לל"ת שיש בו כרת ואפ"ה קים להו להלכה גמורה דאין עשה דוחה ל"ת ועשה אפילו במקום שלום בל"ת ועשה ששוה בכל דהרי מיתורא דזקנו לפום סוגיא דנזיר אף בלא יתורא דראשו משמע מפשטא דקרא דזקנו בין כהן בין ישראל עי"ש ה' בתוס' ד"ה מה ללאו וכו' הרי להדיא דגם מפני ג"ה לא נדחה אלא שאינו שוה בכל וכן מבואר שם בד"ה ואכתי לדעת יש מפרשים שם ולתירוצם הראשון בודאי דל"מ ג"ה נגד עשה ול"ת, ולפום מאי דבעי למימר השתא דדוחה לל"ת שיב"כ ואפ"ה קים להו להלכה ברורה דאינו דוחה לל"ת ועשה אפי' במקום השלום ש"מ דגם כנגד עשה לחוד אינו דוחה אפי' בדאיכא ג"ה, דא"ל מפני הצטרפות חומר לל"ת שבהדי' דהרי דחי אפילו לל"ת שיב"כ אלא משום דמאי

אולמי' הוא דלא דחי (ובאמת לס"ד דהשתא קשיא שלח ל"ל כקושי' הש"ס חולין קמ"א אלא דניחא ליה להקשות מנו"ב) אמנם למסקנא דאין עשה דוחה לל"ת שיש בו כרת, וגם פסקינן דמוחלט מותר בתה"מ, ניחא דמפני גדול השלום דוחה עשה דצרעת את עשה דקדוש יהיה וכדעת רש"י שם דמוסגר אסור אף לדידן דמוחלט מותר ושוב בימי תגלחתו ליכא אלא ל"ת לחוד וראיה לזה דלמסקנא לא צריכין לטעמא דישנו בשאלה דאל"כ קשי' נזיר שמשון דליתא בשאלה מא"ל וכיצד נוהגין בו בימי צרעתו, וכ"ת דקושטא דכן הוא דאינו מגלח בימי צרעתו דא"כ במתני' דנזיר דף ד' ע"א דקתני מה בין נזיר עולם לנזיר שמשון ולא קתני דאיכא ביניהו בימי צרעתו ועי' תוס' שם בד"ה מה בין נזיר וכו' וא"ת שאלה א"ב וי"ל מילתא דליתא בנזירות ל"ק ואם ישאל על נזירות אז לא הוי נזיר וה"ק מה בין נ"ש כששניהם נזירים אבל לענין מצורע ותגלחתו דשניהם נזירים רק דמיתלי תלי בישנו בשאלה הו"ל למיתני (וכן בנזיר עד"ר הכי ישונה בתגלחתו כשנעשה מצורע ואפ"ל כיון דעיקר נזירות ישנו בשאלה וכן עד"ר כשהם מסכימים בשאלתו מש"ה גם בזה קילי עשה ול"ת משאר לתו"ע דעלמא וצ"ל דלפי ס"ד דהשתא אמרינן דנז"ש לא הוי נזיר כלל כר"ש ד' ע"ב דבעינן דבר הנדור אבל לדידן דפסקינן כסתם משנה דנ"ש הוי נזיר בע"כ צ"ל דטעמיה דמילתא משום דליתא לעשה כלל כטעמא של הרמב"ם הנ"ל מפני דימי חלוטו אינו עולה לו ואף דבנ"ש וכן בנזיר עולם ל"ש לומר דאין עולים דהא דכיון דחזינן בנזיר לזמן שאין עולין לו נשמע ממילא דעשה דקדוש יהיה הלכה ואודי ליה וממילא אפי' בנזיר עולם ונ"ש נמי וא"ל כיון דנ"ש מותר לטמא למתים לכתחי' אית ביה עשה דקדוש יהיה אפי' בימי חלוטו דטומאה בגופו שאני (ועיי"ש ד' נ"ו ע"א דמשמע קצת דימי חלוטו מימי טומאה דנין ואפ"ל דתחילת דינו כן אזדי ליה אבל לבתר כן גילוי מילתא בעלמא הוא ותדע דלאו משום טומאה לחודא הוא שהרי ימי הסגירו וחלוטו שוים לענין טומאה אלא משום תגלחת הוא דגרמי ליה כדאמרינן שם ימי חלוטו שאין שערו ראוי לתגלחת נזירות ועיי"ש בפרש"י ותוס' משום דבל"ז צריך לגלח מצרעתו וא"כ מכ"ש בנ"ש דבימי חלוטו כיון דצריך לגלח לצרעתו ובנזירות דידי' אין בו גילוח לעולם דבודאי אין בו בימי חלוטו משום עשה דקדוש יהיה ודוחק לומר דבנ"ש לית בו כלל עשה דקדוש יהיה דלא כתיבא בפרשה שם שהרי גם ל"ת דכתיבא לא אית ביה משום דנאמרה מפי המלאך שהרי לא תוסיף עליו כתיב ותדע שכן הוא דאת"ל דכל מה דלא כתיב בפרשה דשמשון לא נצטוה עלי' א"כ מאי קא ש"ו התם בגמרא ד' ע"ב מנ"ל דאיטמי למתים ת"ל מדלא כתיב שם בפרשה א"ו דכולי' על נזירות דתורה קאי רק דלא נתפרש בהדי' בקרא נזירות כזה ומדברי קבלה נשמעינן לה כמבואר במהרי"ט סי' ך'

ולפ"ז מתורץ קושי' הפר"ד על החינוך דלמסקנא לא קאי טעם זה רק משום דליתא לעשה דקדוש יהיה והא דלא מתרץ בגמרא מטעם זה משום דלס"ד דהשתא לא יספיק זה בלבד משום דעל כוונה זו עצמו סובב והולך קושי' הש"ס כיון דל"ת גרידא ול"ת שיב"כ שוים והא דאין עשה דוחה ועשה הוא מפני מאי אולמי', עדיין מעיקרא דדינא קשי' דהאיך נעשה מוחלט בימי נזירתו דמאי אולמי' עשה דצרעתו מעשה דקדוש יהיה כנ"ל:

סימן ז

עוד בסוגי' דנזיר הנ"ל

א יש לעמוד ולהתבונן בכללא דכייל לן המחבר רמ"ע מפאנו דמש"ה באיסור בב"ח לא הוי לא כולל ולא מוסיף דמוסיף לא הוי אלא כשנתוסף איסור על חתיכה עצמו בלא הצטרפות וגם לכולל לא הגיע כיון שלא נתוסף על חתיכות אחרות זולת חתיכה דאסורה וקיימא וקשה דבתאנים וענבים בנדרים ד' י"ז ע"ב לא תנינן כן דהרי כשנשבע שלא יאכל תאנים ואח"כ נשבע שלא יאכל ענבים ותאנים ביחד דחייב שנים כשאכל תו"ע אע"ג דעל תאנים לחודא לא נתוסף מידי וגם כולל לא הוי דגם על ענבים לחוד לא נשבע ושמעתי שיש מי שעמד בזה על דברי רמב"ם עצמו בפה"מ בכריתות פ' א"ל בנקודה הנפלאה שהמציא שם בב"ח דלא הוה מוסיף משום דמקושר המוסיף עצמו באיסור הראשון דאם לא יחול שם בב"ח לא יאסור בהנאה ובכל א"מ דעלמא הוא כשאינו מקושר דבין אם יחול או לא יחול מ"מ נתוסף עליו איסור השני לדבר מן הדברים והקשה מתאנים וענבים הנ"ל ולענ"ד כשנרד לעומק הדבר יביעו לנו חידות מני קדם המה רבותינו הראשונים אשר רמזו לנו בקריצותיהם ויתיישבו כמה קו' ודברים נעלמים אשר נעלמו ממנו ומאנשי גילי כמוני עד כה וטרם כל נביטה נא היטב בדברי תוס' שם בד"ה והאמר רבא וכו' וכשתעיין היטב בדבריהם מתחלה ועד סוף נראה בעליל משטחות דבריהם דמיגו זו בתאנים וענבים כשנשבע על שניהם יחד לאו מדין כולל הוא דאתינן עלי' רק דממקור אחר נובע דבתחילת דבריהם הביאו בשם ר"י דאיירי כשאומר שלא אוכל תו"ע ביחד וכו' והאריכו בהצעת דבריהם בזה וז"ל שם בתה"ד אבל אין לפרש וחזר ואכל תו"ע דאמר לא כזית תאנים ולא כזית ענבים לבד והא דקאמר דחיילא ענבים וכו' מטעם איסור כולל קאמר וכו' ההיא דרבא בפ"ג דשבועות אמר שבועה שלא אוכל תאנים וכו' מיגו דחיילא דמיירי נמי באיסור כולל כדפרשית מדמייתי גבי כולל דברים המותרים עם דבהא"ס אין לפרש כן וכו' עכ"ל, הרי להדי' דלפום הנחת דבריהם דמיירי כשנשבע על שניהם יחד, דמיגו דרבא, לאו מדין כולל הוא רק כשנשבע ע"כ אחד בפ"ע הוא דנחית לכולל וזהו דינו דרבא בפ"ג דשבועות אבל בנדרים מדאמר רבא דהוי ח"ש ש"מ דאיירי כשנשבע

על שניהם יחד ומיגו זו דאמר רבא בנדרים אינו נוגע לדין כולל כלל ומקור יסודו הוא כעי' דאמרי' בנדרים בפ"ב דמתוך שמיפר למתענה מיפר נמי לשאינו מתענה הרי להדי' דהיכא דמעורב דבר המתקיים עם דבר המבטל לעולם מהדרי' כדי שיתקיים הדבר וגם למאן דפליג התם משום טעמא אחרינא הוא דס"ל דאינם קשורים זה בזה דאישה יפירנו לא קאי רק על מה שבידו להפר עי' ר"ן שם וכן גבי אין שליח לד"ע דרחמנא מיעטה דאין בו דין שליחות כלל ולא חיילא על ד"ע דין זכי' ושליחות ואפ"ה כשמקושר זכיותו בזכיות חבירו דאם לא יזכה חבירו ינותק גם זכיותו דכל אחד מקושר בחבירו אזי אמרי' מיגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' כמו בשותפים שגנבו והיכא דמקושר זכיותו בחבירו עדיפי טפי משאינו מקושר עי' סי' ק"ה בסמ"ע ובנ"מ שם כן ה"ה והוא הטעם לענין אין אחע"א דרחמנא מיעטה דאין לשני מקום לחול אבל היכא דשייכא מיגו וכל אחד מקושר בחבירו ובקיום זה יתקיים אידך וכשיבוטל זה יבוטל חבירו אזי חיילא מדין מיגו כמו בשותפים שגנבו דחזינן דיותר מחייב שיתקיים הדבר שראוי להבטל מלבטל דבר שראוי להתקיים כן ה"ה בשבועה דנתקיים ע"י מבטא שפתיו לבד דהיכא דשניהם נצמדים וקשורים יחד דמן הדין שנתקיים הדבר ע"י מיגו דאידך ולא יבוטל בגרמתו דאידך אמנם מיגו כזו הוא דוקא כשבא ע"י גרמתו הן בדברים המתקיימים ע"י מעשה או במבטא שפתיו לבד כמו בשבועה דתו"ע אבל במידי דממילא ל"ש כלל מיגו כזו רק מטעם כולל הוא דמצי למיחל וכולל ל"ש רק בדברים מופרדים היינו היכא דמצי למיחל על חתיכות אחרות בלא חתיכה דאיסורא דדנין עלה אבל לא בדברים המקושרים יחד דאזי אמרי' להיפך שניתק האיסור גם מהשני והן הן דברי הרמב"ם בפה"מ בנקודה נפלאה ודברי רמ"ע הנ"ל:

ב ומעתה בין תבין דמיגו דתו"ע דמקושרים יחד אינו נוגע לדין כולל כלל שהרי באיסור הבא ע"י עצמו נגרע כחו בכולל מאיסור הבא מאליו והיכא דמקושרים יחד ומתורת מיגו הוא דאתינן עלה אזי הוא להיפך דדוקא ע"י עצמו הוא דשייך מיגו אבל לא באיסור הבא מאליו דל"מ בי' תורת מיגו כלל רק מטעם כולל וכולל ל"ש רק היכא שחיילא על חתיכות אחרות בפ"ע אבל היכא דלא מצי למיחל רק ע"י הצטרפות בטל מיני' דין כולל ובזה יתיישב היטב מאי דקשי' לן לעי' סי' ו' אות ד' דלר"ש דל"ל כולל תקשי קו' תוס' בשבועות כ"ה ע"א ד"ה חומר בנדרים וכו' דל"ל תרי קראי בנזיר דחל לבטל את המצוה וכן בנדרים דהא איתקשי אהדדי שגם דנזירות ל"מ למילף מנדרים שהוא איסור חפצא לכתוב גבי נזירות לחוד ואי משום דנזירות אוסר כל יין עליו דבין אם נפרש כפשוטו שהוא מדין כולל ובין אם נפרש כפרושינו לעי' לא יתורץ לר"ש דל"ל כולל

וא"ל דאינו נזיר עד שיאסור בכולהון ולהנ"ל ניחא דגם דל"ל כולל אכן כל היכא שאחד מקושר בחבירו וכשיבטל דבר זה יבוטל כולהו דמתורת מיגו הוא דאתינן עלה גם ר"ש מודה דחייל בביטול מצוה לכ"ע כאשר נבאר עוד לקמן ויתורץ היטב קו' מהר"י באסן שהבאתי לעי' בסי' הנ"ל ופרשנו לעי' דקושיתו קאי לר"ש דלפי ר"ת דא"ל דנזירות חיילא אף בביטול מצוה דא"כ תקשי קו' הגמרא בנדרים ד' ט"ז ע"ב דנימא איפכא דלד' אתי לרבוי' דשבועה דחייל על חפצי שמים ולא יחל דברו אתי לנדרים ואי משום דנדרים א"ח ושבועות א"ג שהרי גם בנזירות גופא איסור גברא אית בי' ולא איסור חפצא ואפ"ה חייל ואי משום כולל עדיין תקשי לר"ש דהא פירשו כן בש"ס קו' מושבע ועומד מה"ס דקאי לר"ש ולהנ"ל ניחא שגם דל"ל לר"ש כולל הן בביטול מצוה והן בקיום אבל בנזירות כיון דא"ל דאינו נזיר עד שיזיר מכולהון דמתורת מיגו הוא דאתינן עלה כיון שכל ענין נזירות מקושר יחד וכשיבוטל חלק אחד יבוטל כולו ותורת מיגו עדיף מכולל ובאמת גם בשבועה כה"ג חיילא אלא דלא מש"ל דממ"נ היכא דנשבע ע"י הצטרפות שכולו בביטול מצוה כגון שנשבע שלא יאכל מצה ופסח ביחד ל"ש בי' תורת מיגו כלל והרי הוא שבועות שוא לגמרי ואם נשבע שלא יאכל מצה ובשר עוף יחד בליל פסח הרי יכול לקיים שניהם דיאכל מצה לחוד שהוא רק ח"ש משבועה שני' והיכא שנשבע בקום ועשה לבטל כמו ביום הכפורים וכדומה בודאי לא חל כמו בכולל אליבא דידן:

ג ויתורץ ג"כ מאי דמשמע מדברי ר"ן נדרים ד' ח"י בד"ה הלכך דהא דקונם חייל הן בביטול והן בקיום מטעם מוסיף הוא מפני שנתוסף איסור חפצא על א"ג וקשי' לי לר"ש דל"ל איסור מוסיף הכי ל"ל דיתורא דקרא דלד' קאי על נדרים ואם נאמר דיתורא דלד' קאי להיפך ג"כ קשי' לר"ש דל"ל לא כולל ולא מוסיף ולהנ"ל ניחא כיון דגבי נדרים מקושר איסור גברא וא"ח בהדי הדדי ואי אפשר לאחד בלא אידך ושייך בי' תורת מיגו כמו מיגו דזכי היכא שזכיתו מקושר בחבירו ואעפ"כ לא מצינן למילף מנזירות דאמרי' מיגו כקו' תוס' הנ"ל דשאני נזירות דתורת מיגו הוא על דבר אחר לגמרי וניכר הדבר לפנינו כח המושך והנמשך משא"כ בנדרים ויש בנדרים משא"כ בנזירות שיש בו משום מוסיף בלא תערובת דבר אחר כלל משא"כ בנזירות ולא ראי זה כראי זה ומש"ה צריך לרבוי' שניהם) וממוצא הדבר מובן ג"כ הא דחיילא שבועה בכולל בביטול מצוה ג"כ לדידן מה דלא מצינו בכה"ת כאשר העירותי לעי' ועי' בש"א סי' ס"א שהוא ג"כ מצד גזה"כ דלקושטא גם על שבועה קאי יתורא דלד' דמיחל על ח"ש דלד' קאי על נדרים ושבועות רק בנדרים שהוא א"ח חייל אף בלא כולל ובשבועה רק ע"י כולל והיטב אשר דבר ועדיין יש להתבונן כיון דרחמנא גילה לן בשבועה כן אמאי לא ניליף מיני' בכל

איסורין דעלמא ולדברינו הנ"ל דלמ"ב בדבר המקושר דאיכא מעליותא לדבר שבא ע"י עצמו דשייך בי' תורת מיגו משא"כ באיסור הבא מאליו אלא שגם בדבר שאינו מקושר מצינו ג"כ תורת מיגו (עי' תוס' סנהדרין י' בפלוני רבע שורי דמצי להרוג את השור ע"י מיגו לפרש"י ותוס' וכ"פ רמב"ם בפ' י"ב מה"ע ה"ב ועי' היטב נדרים פ"ב מתוך שמפר למתענה מפר לשאינו מתענה ועי' ר"ן שם) דהא בר"פ האמ"ק דבעי למילף תורת שליחות מפסח ומשני שאני התם דא"ל שותפות בגווי' הרי גם בשאינו מקושר מצינו תורת מיגו אלא דלא אלימא כ"כ כמו במקושר ומש"ה אליבא דידן דפסקינן כר"י דא"ל כולל באיסור הבא עי"ע עוד עדיפות ויתר שאת לכולל זה משום דירד גם לתורת מיגו דפת' בי' לכן מהני אפי' בביטול מצוה משא"כ בכה"ת כולל בביטול מצוה דלית בי' תורת מיגו כלל כאשר הארכנו לעי' בסי' ו' אות ב' ג' גם אפ"ל דגם ר"ל דלית לי' כולל באיסור הבא עי"ע בקיום מצוה אבל בביטול מצוה מודה וכן איתא בתוס' ך' ע"ב ד"ה דכי לא נדר לתירץ השני גבי נדרים דדוקא בביטול מצוה הוא דחיילא אבל לא בקיום משום דאין אחע"א, ה"ה והוא הטעם עצמו גבי שבועה דאתי' ג"כ מרבוי' דלד' כמו נדרים רק ומה שהגיעו נדרים גם בלא כולל הגיע שבועה לכללו ע"י כולל דוקא:

ד ודע דגם לר"ה דס"ל בנדרים שם גבי תאנים וענבים כשנשבע עליהם שלא לאוכלם יחד דא"ח א"א לאו משום דס"ל דלית שום מעליותא בתורת מיגו כלל דא"כ קשי' לר"ה מנזירות דחיילא לבטל את המצוה אפי' לר"ש כקו' הש"ס שם מ"ו מה"ס וגם בנדר דחיילא בביטול מצוה שהוא ג"כ משום מוסיף כמבואר בר"ן שם וקשי' לר"ש א"ו דגם לר"ה צ"ל דתורת מיגו עדיפי בביטול מצוה אבל לא בקיום מצוה כתירץ הב' בתוס' הנ"ל ומש"ה בתו"ע שהוא בקיום הוא דל"ח אף בתורת מיגו אבל בביטול גילה רחמנא מיתורא דלד' דחיילא מתורת מיגו וכן בנזיר מיתורא דקרא מיין ושכר יזיר ומעתה צ"ל דשנוי' דאבע"א בנזיר דיתורא דקרא קאי כשנשבע שלא אשתה קאי אליבא דידן דפסקינן כרבה ואיתנהו לתורת מיגו אפי' בקיום וזהו דאמרי' ר"ש לטעמי' דל"ל כולל ומש"ה צריכין ליתורא דקרא דאפ"ה חיילא מתורת מיגו אבל לרבנן דא"ל כולל תו ל"צ ליתורא דקרא דכ"ש דמהני היכי דאית בי' גם תורת מיגו:

ה כללא דמילתא לרבנן דא"ל א"כ באיסור הבא מאליו אזי באיסור הבא עי"ע דנחית לתורת מיגו נתעלה בחד דרגא דחיילא גם בביטול מצוה אפי' במקו' שאינו מקושר אבל לר"ש דל"ל כולל באיסור הבא מאליו ל"מ גם מתורת מיגו דלא אלימי במקום ביטול מצוה בשנשבע שלא לאכול מצה וכדומה אבל מיגו דאלימי דהיינו במקושר יחד הקיום והביטול גם לר"ש מהני כמו בנזיר בנשבע שאשתה וגם בנדרים דחיילי בביטול מצוה

והוא משום תורת מיגו בהדי מוסיף דאיסור חפצא דמקושר בא"ג שבו ובאלה גם ר"ה מודה הן לר"ש והן לרבנן אכן בקיום מצוה שנפל מתורת כולל דעלמא מפני דכולל מקושר בענין החלות עצמו בזה הוא דפליגי ר"ה ורבה ופסקינן כרבה דכשם דחייל בביטול מצוה כן ה"ה בקיום וכן בנדרים ג"כ חיילי אפי' בקיום מצוה כמסקנת רה"פ (ובע"כ צ"ל דגם ר"ה מודה בביטול מצוה דנחתינן עלה מתורת מיגו דאל"כ קשי' לי' קושית תו' דלר"ש ל"ל רבוי' בנדרים לילף מנזיר וכן קשי' לדידי' קושי' מהר"י באסן):

ו ובזה יתיישב היטב קושי' השעה"מ בפ"ג מ"ה נדרים שהקשה לדעת רש"י ור"ן שבועות ותוס' לחד שנוי' דגם שבועה בלשון נדר מהני בביטול מצוה באומר ישיבת סוכה עלי בשבועה וגם מפורש ברש"י ר"פ ש"ש ד"ה ה"ק מבטא שבועה וז"ל האומר מבטא ככר זה עלי כאומר שבועה שלא אוכלנה ואם אכלה הרי זה בעולה ויורד דמבוא' בדברי קדשו דשבועה שאמרה בלשון נדר מחויב קרבן וכיון שכן ק"ל מהא דפרכינן התם בשבועות כ"ד ע"ב לרבא דא"ל א"כ באיסור הבא עי"ע מהא דתנן דיש אוכל וכו' וליתני נמי שבועה שלא אוכל תמרים וחלב וכו' ולדעתם גם לר"ל דל"ל כולל באיסור הבא עי"ע דמ"ל באומר אכילת חלב עלי בשבוע' ואיתא בהן בחלב שעל הקיבה כמבואר בתוס' שם וצ"ע כעת עכ"ל בקצרה ולדברינו הנ"ל ניחא דלר"ל לא קשיא דא"ל דר"ל כר"ה ס"ל דל"ל תורת מיגו ג"כ והא דנדרים חיילא דוקא בביטול מצוה אבל לא בקיום כתירוץ השני בתוספת הנ"ל ובל"ז ל"ל הכי לדעת רש"י דס"ל כתירוץ השני בתוס' דבקיום המצוה ל"ח גם בנדרים דמבואר להדי' לעיל כ' ע"ב בד"ה ברש"י ואף ר"י דפליג בזה ולא מחלק בין ביטול לקיום אבל לר"ל כיון דמגרע כחו של כולל באיסור הבא מאליו, נראה בעליל דסבר כר"ה ורק בביטול הוא דחייל מגזה"כ דבמקום ביטול הוא דמהני מתורת מיגו אבל לא בקיום תדע דאל"כ בל"ז הו"ל להקשות לר"ל בנשבע שלא אוכל חלב ותמרים ביחד דגם בל"ז מוקי לה התם דאכל כולי' בחלבה א"ו מדלא פריך הכי משום דמצינו למימר דכר"ה ס"ל:

ץ

ז ועיין ברמב"ם פ"ז מה' מעילה ה"ב וז"ל בד"א כשהיו החתיכות מקדשי ב"ה אבל אם היה בשר עולה וכיוצא בו לא מעל אלא האוכל בלבד שהרי הוא חייב באיסור אחר יתר על המעילה ובכל התורה כולה אין שליח לד"ע אלא במעילה לבדה שלא יתערב עמה איסור אחר עכ"ל, ולפ"ר נסתר כל הנ"ל דהא אנן פסקינן כרבה בנדרים דאמרי' מיגו ולעולם מושך דבר המתקיים את המבטל אתו כדי שיתקיים ולא להיפך א"ו הא דמיגו דזכי לנפשי' הוא דוקא בדבר שנכנס בגדר קנין וזכי' ולא בד"א המתקיימים במאמר לבד, אמנם א"א לומר כן שהרי הרמב"ם בעצמו בפי"ב מה"ע ה"ב פסק בפלוני רבע שורי

דמצטרפין להרוג גם את השור ע"י מיגו הרי דאפי' במיגו דלא אלים כ"כ שאינו מקושר יחד אפ"ה מושך ומגרר דבר המבטל אתו, אמנם כשתדייק היטב לשון הרמב"ם תראה כי טהורים אמרי נועם ובמתק שפתיו נוסיף לקח דדוקא בדבר המתקיים בעצמותו מצד עיקר הדין או מצד הסברא פשוטה הוא שמושך את דבר המבטל אותו אבל במעילה כיון שצד המקיים שבו הוא חידוש היוצא מכלל כה"ת ואין לך בו אלא חידושו והוא שלא יתערב מאיסור אחר עמו משום דצד המקיים שבו רפוי אין לו כח המושך ולגרר דבר אחר עמו אפי' בדבר המקושר ולכן אמרינן להיפך כיון דמצד המבטל שבו אלים בעצמותו מצד עיקר הדין או מצד הסברא הפשוטה יש לו כח המושך ולגרר את המקיים הרפוי בעצמותו אתו כיון שאינו אפשר להפריד בין הדבקים ולחלקם והענין נצמד ומקושר יחד והתם ברבע שורי כיון דצד המקיים שבו אלים טובא וצד המבטל שבו קלישא טובא דאין אדם קרוב אצל ממונו שבידו להרוג את שורו רק שאין עליו תורת עדות להרגו בסנהדרין ומש"ה צד המקיים שבו מגרר ומושך עמו את צד המבטל שבו אפי' במיגו כ"ד שאינו מקושר, ובזה יש לתת מקום לדברי הטור בסי' ש"ן שמביא בשם הרמב"ם דבעשאו שליח לטבוח בשבת חייב המשלח ותמה המ"ל בפ"ג מה"ג דלפי דברי רמב"ם בפ"ז מה' מעילה הנ"ל א"א לומר כן אלא דוקא כשעשאו שליח לטבוח והלך השליח וטבחו בשבת הוא דחייב אבל בעשאו שליח לטבוח בשבת א"א לחייבו כיון דמעורב איסור אחר עמו ולפי הנ"ל דביותר יש לומר שצד המחייב יגרר את צד המבטל כדי שיתקיים כולו מלומר להיפך רק דגבי מעילה שאני שצד המקיים שבו קלישא טובא ואעפ"כ הי' מן הדין לומר דכל חד בדוכתיה קאי כמו דאמרינן באדם קרוב אצל עצמו ואצל אשתו דפ"ד אלא מפני שהענין מקושר וא"א להפרידם שהרי על בשר זה שנעשה שליח שהוא בשר עולה דאית ביה איסור מעילה ונצמד לו איסור דבשר עולה בהדי' ומש"ה נתבטל השליחות כולה אבל בעשאו שליח לטבוח בשבת שהענינים נפרדים וכאלו נעשה שליח על שני דברים יחד ומש"ה כל חד בדוכתיה קאי וקיימא דאע"ג דא"א לצד המקיים דקלישא לגרר את צד המבטל אתו כדי שיתקיים כולו אבל אינו מן הדין שצד המבטל יגרע עוד את צד המקיים שבו ועי' במ"ל בפ"ו מה"א שמביא בשם מהרא"ש דהיכא שהתנה על דבר בשני תנאים וא' מהם הוא על מה שכב"ת דל"מ, א"ל דצד המקים יגרר עמו את צד המבטל דמידי טעמא אלא כדי שיתקיים הדבר אבל בתנאי מנ"ל לומר כן דנחפש לתת מקום לקיום התנאי יותר יש מקום לומר שיתקיים המעשה ויבוטל התנאי ואפ"ה אמרינן דכל חד בדוכתיה קאי גבי שאר וכו"ע כיון שאפשר להפרידם:

ח בימי חורפי אמרתי לתרץ קו' הש"א בסי' ס"א שהקשה על הרי"ף שמביא דברי ירושלמי בנשבע שלא אוכל מצה ושלא אשב בסוכה כל השנה דחייל ע"י כולל הא לפום תלמודא דידן דאמרינן ברישׁ יבמות גבי נזיר מצורע דהיכא דאיתא בשאלה אתי עשה ודחי ל"ת ועשה ה"נ בשבועה דאיתא בשאלה ידחה עשה דמצה וסוכה לל"ת ועשה דשבועה עוד הקשה למאי דמוקי בנזיר דקרא אתי לר"ש בנשבע שאשתה ואח"כ אמר הריני נזיר ומקשי ולרבנן הא צריכין יתורא דקרא לזה ומאי קו' דהא לרבנן חיילי בכולל ואמרתי דחדא מתורצת בחברתה דהרי אם נשבע שלא אוכל מצה בפסח מלקין אותו מיד משום שבועות שוא אפי' כשקיים שבועתו כיון שבשעה שהוציא שבועה מפיו היתה לשוא כנגד דת תוה"ק וגם קיי"ל דאין עשה דוחה אלא בעידנא דמיעקר לאו קא מקיים העשה אבל היכא דצריך לעבור קודם שיקיים העשה אפי' היכא דא"א לקיים העשה בשום זמן עד שיעבור קודם אפ"ה רצון התורה בזה דלא ניחא במצוה כזאת היכא דצריך לזיו זיו כ"ש מני הל"ת טרם קיום העשה שבו ועי' בתוס' ב"ב דף י"ד ד"ה כופין שהקשו גבי חצי עבד וחצי ב"ח דיבא עשה דפ"ו וידחה לל"ת דלא י"ק ותירצו דמשעת העראה עבר על לאו שבו והעשה לא קיים עד ג"ב יעו"ש הרי אע"ג דלעולם ל"א לגמור עד שיערה אפ"ה לא דחי ולכן אם נא' כקו' הש"א דכשיגיע פסח ידחה העשה לל"ת נמצא שנשבע מיד שבועת שוא דהא א"א לקיימו עפ"י דת תוה"ק שהרי בכ"מ דדחי עשה לל"ת הי' מלקין אותו עד שתצא נפשו כמו בכל עשה שבתורה ונמצא שעבר על ל"ת דש"ש מיד משעה שנשבע והעשה לא יקיים אז ואנן קיי"ל דכל היכא דצריך לעבור קודם שיקיים תו לא דחי דלא חפץ רחמנא במצוה כזו ומש"ה אמרינן שלא יקיים העשה אח"כ כי היכי דלא יעבור טרם שיקיים העשה אמנם תינח גבי שבועה אבל גבי נזירות הדרי קושי' לדוכתי' דאי לאו יתורא דקרא ה"א דאתי עשה ודחי לל"ת ועשה ובנזירות שוא לא עבר ולא כלום כמבואר בר"ן כ"פ בנדרים גם לדעת תוס' גיטין ד' ל"ה בד"ה ונודרת דגם בנדרים יש בו משום שוא בנזירות לא אשכחן משום שוא ויש לדחות כיון דשבועה חיילא רק דעשה דחהו תו אין בו משום שוא:

ט עיין סוף נדרים בתוס' ד"ה ותהא נטולה מה"י וכו' ואין לתמוה האיך חל נדרה על תשמיש יהודים אחרים בעודה א"א והא אין אחע"א וי"ל דהוי אי' כולל מיגו דחל בתשמיש הבעל שהוא היתר חל נמי על האחרים וצ"ע לעיל למ"ד כולהו פירקין כר"י הוא דהא ר"י ל"ל א"כ בא"א ונעשית חמותו וכו' עכ"ל ונלע"ד דבל"ז קשי' גם למאן דא"ל כולל אבל בקל ע"ח מודה דל"ח ואיסור נדר על א"א דחמירא טובא היאך יחול ואי משום דיש לו היתר בחיי האוסרו כמובא בתוס' בפ' א"א גם נדר יש לו היתר מעיקרו לכן נראה

דעיקר קושיתם מעיקרא דהאיך יחול נדרה על איסור א"א לא קאי רק על יסוד זה כיון דר"י ל"ל א"כ אפי' בחמור ע"ק בא"א ונעשית חמותו אזי ל"ל גם איסור מוסיף בקל ע"ח כמבואר בתוס' בקידושין ובכריתות דף כ"ג וא"כ התם דנדרים חלים על איסורים משום מוסיף דחפצא על א"ג כדמשמע מר"ן נדרים ח"י הנ"ל אבל בקל ע"ח לא מצי למיחל אף בא"מ ולדידן הוא דחייל משום דאית לן א"כ אפי' בשוין וע"ז תירצו כיון דהוי א"כ לגבי בעל משווי ליה כשווין כדאיתא בחולין ד' ק"א ע"א גבי גה"נ של עולה דאתי' כריה"ג דל"ל כולל רק בחמור ע"ק ומשום דאית בי' גם א"מ לפרש"י שם משוי ליה כחמור על קל (ואפילו לדעת תוספת דפליגי וסברי דמשום הנאה לא הוי א"מ אבל בעיקר הסברא דכל היכא דהוי כולל ומוסיף הוי כחמור ע"ק ל"פ על רש"י שם) ובזה מיושב היטב קו' הרא"ש מאיוורא הנ"ל דגם לר"י דל"ל כולל ניחא משום דנדרים דמי למוסיף דנתוסף א"ח על א"ג וא"ל לדברינו הנ"ל מ"מ קשי' לר"ה דאיהו גופא אמר דכולהי פרקין ר"י הוא ור"ה ל"ל א"כ ע"י מיגו בתאנים וענבים היכא שנשבע על שניהם יחד ומסתמא גם מוסיף ל"ל בכה"ג דמה"ת לחלק ביניהם במאי דל"מ להדי וצ"ל לדידי' דנדרים ל"ח בקיום מצוה דכל דחדא קשורה בחבירו כשם דל"ח באיסור הבא מאליו ה"נ ל"ח בע"י עצמו ולדידי' קמה קו' התוס' אכן לר"ה בל"ז ל"ק דמנ"ל דסבר כר' יוחנן דא"ל אליבא דר' יוסי דנ"מ רק לקוברו בר"ג הא איכא למימר דסבר כר"ח וב"ק דא"ל דגם ר' יוסי אית לי' כולל רק בחמותו שאני שהוא משום שני שמות עי' שעה"מ פי"ז מה' א"ב רק דעיקר קו' הר"ש מאי' קאי רק לרבא דא"ל כר"ה לעי' פ"ב דכולהו פ' ריה"ו ורבא א"ל בפ' א"א כר' יוחנן דלר"י ל"ל כולל כלל אפי' בחמור ע"ק ורבא א"ל מיגו גבי תו"ע וממוצא הדברים מובן דתירץ השני בשבועות ד' ך' ד"ה קאי לר"ה וגם שני אוקימתי' דנזיר מיתלי תלי בפלוגתא דר"ה ורבא וא"ל דמ"מ קשי' לר"ה מתניתין דנטולה מה"י דהאיך חל איסור נדר דקל על א"א דחמור ואי משום כולל דס"ל כר"ח וב"ק דא"ל דגם לר"י א"ל א"כ דזה בשווין אבל ל"א בקל ע"ח ואי משום מוסיף דחפצא דהא לר"ה ל"ל מיגו דז"א דניהו דל"ל דמשום מיגו מצי למיחל ע"א, אבל מ"מ משוי לי' לחמור דמ"מ יש בו חומר דחפצא וחיילי דידי' משום כולל גמור דאית בי' הוא דמצי למיחל:

יוד וראיתי בס' שעה"מ בפי"ז מה' א"ב שהמציא דקו' תוס' הנ"ל בנדרים. דהאיך יחול א"ק ע"א א"א לא קאי לדעת הפוסקים ותירץ הראשון בשבועות דנדרים חלים גם בקיום מצוה וז"ל ואולם אחר העיון נראה דגם רש"י ז"ל מודה בהא דנטולה מה"י דאין הנדר חל ע"א א"א שהרי טעמא דמילתא דנדרים חלים עד"מ משום דנדרים מיתסר חפצא אנפשי' הוא והחפץ אינו מוזהר על קיום מצותו וכן נמי מה"ט ס"ל לרש"י דנדרים חלים

לקיים את המצוה כגון אכילות נבילות עלי קונם משום דאין החפץ מוזהר שלא יאכלהו משא"כ הכא גבי נטולה אני מה"י דכי נדרה ואמרה הנאת תשמיש כל העולם עלי קונם ודאי דלא חייל שהרי כל העולם מוזהרים עלי' משום א"א ועי' בס' מח"א ה' נדרים ס"א עכ"ל ולא נראה לפענ"ד שאין הענין תלוי כלל באם החפץ מוזהר אם לא רק לפי שכל איסורין שבתורה המה א"ג לחוד רק בקונם ובהקדש וכן שבועות לדברי רשב"א שבת ד' מדכתיב ושבתה הארץ כו' המה א"ח שחפץ זה מובדל מפני הקדושה שבו או שנמשך עליו ע"י קונם ומה בכך שגם היא מוזהרת מ"מ לא הי' הן כל העולם עלי' והיא לעלמא רק איסור גברא וע"י קונם נתוסף איסור חפצא שטרם שנדרהו הי' עלי' תשמיש דעלמא באיסור גברא לחוד ועתה ע"י קונם נאסרו כל עלמא עלי' באיסור חפצא, הגע בעצמך שהרי כללא כיילו דנדרים חיילא על איסורין ומעתה אם נשבע ראובן שלא יהנה משמעון וגם שמעון נשבע שלא יהנה משלו את ראובן ואח"כ קבל עליו ראובן בקונם הנאת שמעון הכי יעלה ע"ד שלא יחול עליו מפני שגם שמעון אסור להנאהו, וראיתי בס' מ"א שמרמז עליו שיצא לדון במי שנשבע לומר דבר לחבירו ואח"כ אסר בקונם את פיו מדבר אליו שאין הקונם חל עליו לפי שכבר נלכד פיו במצודת השבועה שקבל עליו ואינו דומה לקונם על מצה וישיבת סוכה שהוא מוזהר ע"י מצוה שמוטל עליו לעשותו וע"י קונם נאסר החפץ עצמו עליו משא"כ הכא שחיילא השבועה על פיו עצמו ומה"ט נמי כשאסר את פיו בקונם מלקרות ק"ש נמי ל"ח יעו"ש ומזה הביא ראי' לחזק את דבריו ואין הנדון דומה כ"כ דדוקא בדבר שאינו יוצא מגופו הוא דליכא לאפלוגי ולהפריד בין גברא לחפצא לדעת מח"א אבל בדבר שדנין על שני גופין שנכר ההפרד בין גברא לחפצא תו ליכא נפקותא באם החפץ הי' ג"כ מוזהר מקודם אם לא דמ"מ הי' על כ"א רק באיסור גברא ועתה נתוסף רק א"ח אמנם לקושטא משמע מכה"פ דלא כמ"א כמבואר למעיין, וכאשר הביא בעצמו דעת התוס' ורשב"א דל"ל סברא זו, והטעם פשוט דמ"מ מעיקרא לא הי' אזהרת המצוה ע"פ רק על נפשו לדבר ק"ש בפיו ועתה חל האיסור על פיו כמו על כל חפצא דעלמא ועי' בתשו' מהרי"ט ח"ר סי' נ"ד שמביא סברא זו בשם מהר"י באסן, רק לס"ד אבל לבתר דגלי קרא מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיין הרשות גם כשאסר פיו בקונם מלקרות ק"ש ג"כ חיילא עליו:

יא וראיתי בס' מ"א שמביא ראיה לדבריו דהיכא דאמר קונם פי לק"ש וראשי לתפילין וכדומה לזה דל"ח כלל משום דכבר מוזהר בגופו עצמו מדברי רמב"ם פי"ב מה' נדרים ה' ט' האשה שאמרה לבעלה הנאת תשמישי עליך אינו צריך להפר הא למה זה דומה לאוסר פירות על בעל הפירות וכן הוא שאומר לה הנאת תשמישי עליך אסורה לא אמר

כלום מפני שהוא משועבד לה וכו' ה' י' אמרה יקדשו ידי לעושיהן או שנדרה שלא יהנה במע"י אינו נאסר במע"י מפני שידיה משועבדין לו שאע"פ שאמרו הקדש חו"ש מפקיעין מדי כו' חכמים עשו חיזוק לזכות הבעל שאינה יכולה להפקיע מפני שהוא מדבריהם וכו' עכ"ל הרמב"ם, ודייק המחבר הנ"ל בדקדוק נמרץ מדנתן הטעם בסיפא מפני שהוא מדבריהם משמע דברישא היכא דאמר הנאת תשמישי עליך מדינא לא חייל וכן היכא שאסרה היא והטעם מפני שגופו עצמו משועבד ואינו צריך לטעם דאלמוהו כלל רק במע"י שחל על הנכסים מש"ה צריך לטעמא דחכמים עשו חיזוק לדבריהם מפני שהוא מדבריהם יעו"ש ועודנו לא נייחא לפענ"ד דא"כ הדרא קו' תוס' לדוכתא דכל לוה יכול לאסור נכסיו על המלוה בקונם וכיון דש"ד והקונם חל על נכסיו וחכמים לא אלמוהו בדאורייתא לדבריו וגם לא נהירא לעשות פלוגתא חדשה בין הראשונים במה דל"מ בהדיא לכן נראה דגם בדין ט' באסר ה"ת עלי' הוא ג"כ מטעם אלמוהו כיון של"א אלא על הבעל כמו בכל לוה דעלמא דאלמוהו היכא שאסר את נכסיו על המלוה אכן בדין יו"ד במעש"י חידש ברוח בינתו שגם כשאסרה גם על עצמה ודמי להקדש חו"ש דלא אלמוהו רבנן בכל לוה דעלמא בזה אפ"ה במע"י כיון שהוא מדרבנן עשו חיזוק וזהו כוונת דבריו בדין יו"ד אמרה יקדשו ידי לעושיהן וכו' דהיינו שהקדישן לגמרי וזהו שפירש דבריו אע"פ שאמרו הקדש חו"ש מפקיעין כו' ולא אלמוהו בעלמא כיון שנאסר גם עליו אבל במע"י שהוא מדרבנן עשו חיזוק לדבריהם אפי' בכה"ג מפני שעשאוהו כלוקח גמור כי היכי דלא ליעקר תקנתם כמשמע מפרש"י בפ' אעפ"י נ"ט ע"ב בזה יש מקום לדברי ט"ז שמוכיח בזה דלא כב"ח ופרישה דסברי כדברי טור דהיכא שאסרה הנאת תשמישה על כל היהודים דצריך להפר משום דחל בכולל ומביא הט"ז מדברי הרמב"ם הנ"ל באומרת יקדשו ידי לעושיהן דא"צ להפר אף שהוא בכולל והשיג עליו בנקה"כ דגם רישא מיירי כשלא אסרה אלא על הבעל לחוד רק דחלק בלישנא בין לשון הקדש ובין לשון איסור ולהנ"ל ניחא דהט"ז הוכיח כן מדברי קדשו מדשאל אח"כ אע"פ שאמרו הקדש חו"ש דאיירי לגבי כ"ע ש"מ דגם הכא איירי אפי' בהקדש גמור וכן איתא בר"ן ר"פ המדיר דאפי' כשהקדישה לגמרי ל"מ במע"י:

יב גם מה שמביא ראיה שם מדברי רש"י ריש המדיר דגם הנאת תשמיש הוא בכלל סתם הנאה והא דלא נאסרה מפני שמשועבד לה והקשו בתוס' דא"כ למה מקשי ממעש"י הו"ל להקשות ממתניתין גופי' מדלא נאסרה בתשמיש מזה הוכיח דס"ל לרש"י כיון שגופו משועבד דלא חל הקונם כלל מדינא גם מזה אין ראיתו מוכרחת כמובן ולפ"ר נראה בפשטות דבל"ז ל"ק דא"ל דנעשה כא"ל צאי מעשה ידיך וכו' מש"ה מקשי ממע"י

דא"כ נימא התם ג"כ כאלו אומרת א"נ וא"ע כמפורש שם ומצאתי בש"מ גם י"ל דדוקא בתשמיש הוא דפשיטא ליה דאלמוהו משום לתא דידה עד שבוע לב"ה וב' שבועות לב"ש וכל ימי משך הכפי' אבל במזונות כיון דאפשר בפרנס לא אלמוהו רבנן וגם לאחר ל' יום הברירה בידו אם להפר או שיוציא ויתן כתובה לא אלמוהו כלל (כעין סברת ר"ן על רמב"ם) מש"ה היקשה ממעש"י דחזינן דאע"פ שבידו להפר ומה להו להכניס כלל בזה כיון דבידו להפר בע"כ דידה ודמי לסברת תוס' ב"ב דף קע"ה בד"ה אינו ע"ש כיון דעשה הצטדקאי דמצי למיעבד ואפי' הכי אמרינן דל"פ רבנן בזה כיון דאלמוהו גבי דידי' מש"ה אלמוהו גם גבי דידה א"כ גם במזונות אע"ג דאפשר בתקנתא אחריתא לא יחול כלל תקנתא הכוללת דאלימו רבנן לכל השיעבודים שיש להם זע"ז

יג מדברי רש"י הנ"ל מוכח דלא כב"ח דהא למסקנא דאיירי בדספקה או בהגיע זמן וחל על מזונות יחול נמי על תשמיש ע"י כולל ויצטרך לגרשה בסוף שבוע א' לב"ה ולכן נראה דגם ב"ח ופרישה מודים בדבר שנוגע בשל חבירו או בשיעבודו של חבירו דל"מ כולל כסברת כל האחרונים דלאו כל כמיני' שע"י כולל נפסיד לאידך רק במקום דמצי להפר ומשום תקנה הכוללות דתקנו לאלומי לכל השעבודים בזה הוא דמהני כולל לענין דצריך להפר ובזה יתורצו כמעט כל הקו' מעליו:

יד ועיין בשו"ת מרן הגאון הקדוש זצ"ל מוהע"א שהק' לדעת הב"ח הנ"ל דחל על הבעל בכולל דהא מבואר בתוס' הנ"ל דלא חל על עלמא רק משום כולל דבעל יעו"ש בסי' קס"ח וי"ל דמעיקרא דנין בתר דינא דאורייתא ואמרינן מיגו דחייל על הבעל חייל נמי לכ"ע והגם דבתר תקנתא נפקע מן הבעל מ"מ לגבי עלמא קאי כדקיימא כשם דאמרינן דחייל לאחר גירושין אע"ג דליכא מידי דהשתא ל"מ ולבת"ה חייל משום דכל כמה דלא נוגע הדבר לגבי הבעל הרי הוא כאלו חייל מהשתא דמי כיון דמדינא ראוי לחול וכן איתא להדיא בר"ן נדרים פרק ו' ע"ב בד"ה ועוד שמא יעו"ש וכן בכתובות שהקשה דאמאי יכול להפר כיון שאין הנדר חל רק לאחר גרושין ותי' ג"כ כיון דמדינא חייל מהשתא רק דאלמוהו זהו בכל מה שנוגע להעדיף שיעבודו אבל לא לגרוע כחו לענין הפרה ודאי כאלו חל מהשתא יעו"ש וה"ה לגבי עלמא ניחא לי' דיחול והוי כאלו חל גם לגבי הבעל ולבתר הכי אמרינן להיפך מדחייל לגבי עלמא חייל נמי עליו מדין כולל לענין דיצטרך להפר בלבד:

טו ומדי דברי בזה נדע כוונת הר"ן שם בריש המדיר שמתרץ דברי הרמב"ם שלא הביאו כלל תירוצי הש"ס שם דאיירי בדספקה לד"ג או בהגיע הזמן משום דכל ש"ו קאי רק לת"ק דל"ל קונמות מפקיע כו' מש"ה צריך לאשכוחי בגונא דמצי למיחל אבל לדידן

דפסקינן כריב"ן דקונמות מפקיע רק דאלמוהו ואלמוהו ל"ש רק גבי שעבודא דידי' משום דאין האיש מוציא אלא לרצונו אבל לגבי דידה ל"ש אלמוהו שהרי לא נגרע כחה שברירה בידו אם להפר או להוציא ויתן כתובתה וק"ל שהרי מבואר ברמב"ם בפ' י"ב מה"נ ובפ' י"ד מה"א דגם באסר הנאת תשמישו על אשתו דלא חל כלל ומצאתי בלח"מ ובמ"ל שהרבו לתמוה בזה, ולהנ"ל ניחא בפשטות דדוקא במקום דלא נגרעה כחה מכל נשי דעלמא הוא דלא אלמוהו ומש"ה במזונות כיון דעד שלשים יום אפשר בפרנס ואח"כ הברירה בידו' אם להפר אם להוציא מש"ה לא אלמוהו לשיעבודו דידה אבל בתשמיש דצריכה להמתין שבוע אחד לכה"פ ואח"כ כל ימי משך הכפי' ובזה נגרע כחה מכל נשי דעלמא ומש"ה אלמוהו גם לשיעבודא דידה וכשתדייק בלשונו תדע שכן כוונתו בלא גימגום:

עיין בקצה"ח סי' קי"ז דפי' דטעמי' דב"ח ופרישה גבי נטולה אני מה"י כשאסרה ה"ת על כל העולם דחייל מדינא ואלמוהו ל"ש רק היכא שאסר על ב"ח לחוד אבל במקום שנאסר על כולו ל"ש כלל כמו באיצטלא דפרסוהו וכו' וכן בשיחרור כמבואר בתו' גיטין דף מ' וכן איתא בתשו' הנ"ל שכיון לדבריו ולפענ"ד נראה דדוקא התם מן הדין דלא לאלמוהו כיון דחזינן דלא מפני להבריח עשה כן וגם ל"ש לומר דא"כ כל הלווין יעשו כן דמי פתי יסור הנה להפסיד לעצמו ולב"ח, מאי אמרת דאכתי כל הלווין יאסרו אכ"ע ואח"כ יתיר לעצמו ע"י חכם חדא כיון שנעקר מעיקרא ולא נלכד רק המלוה חזר דינו במה שהאלימו רבנן לשיעבודי' דמלוה ועוד דנדר שהותר מקצתו ה"כ בכמה אנפי' אבל בנטולה מה"י דחששו במ"א לעיני' נ"ב וחיישינן לדלמא לאברוחי' נפשה מבעלה עבדי', מה בכך שאסרה נפשה לכ"ע דהא במוציא אשתו משום נדר פסקינן דלא יחזיר עולמית ואחר הגרושין תלך לגבי חכם ותשאל ע"נ וא"ל דאכתי בידו ליתן הגט ע"ת גמור ולכפול לתנאי כמובא בתוס' שם דז"א דאין לך בידו יותר מלהפר לה ואפ"ה אלמוהו כי היכא דלא יצטרך להפר מכש"כ בזה דאע"ג שבידו להפר עצת ערומים בתחבולה אחריתי מ"מ אלמוהו כיון שאין בין פרטי לכללי כלל בענין זה שכל עוצם כוונתה מתחילה לכך היתה שלא יהי' בסופו רק קונם פרטי על בעלה לחוד ולהפקיע שיעבודי' דבעל:

סימן ח

א עיין ירושלמי שבועות פ"ג ר' בא בר ממל בעי על דעתא דר"י דאמר בכולל שבועות חלין על האיסורין ניתני שבועה שבועה שלא אוכל ואכל אמר ר' זירא כל יומוי דר' בא בר ממל לא אשכחנן תותבה ומן דדמך אשכחנן תותבה מה נן קיימין אם באומר שבועה שלא אוכל בשר כל ימות השנה והפסח בתוכן וכן שלא אוכל עשרה ימים הללו ויו"כ

בתוכן במיחל שבועה על איסורין אר"י ותשמע מינה הי' לפניו זיתים של שחיטה ואחד של נבילה ואמר שבועה שאוכל עשרה זיתים אלו כיון שפטור על הנבילה פטור אף על השאר ר' בון בר חיי' בעי ולמה לא מר שבועה שאוכל משחיטת פלוני אין בה חלב בשוחט צביים אין בה גה"נ בעופות אין בהם דם ר' חיננא בעי ולמה לא מר שבועה שאוכל מפלוני סתם כגון ר' שמעון ואי כר"ש מיתני יוה"כ דתני ר"ש תענו את נפשותיכם ממותר לו ולא מאסור לו אלא שזה בקבוע וזה בעולה ויורד התיבן הרי טומאת מקדש כו' ותני תנא לא אתינן מיתני אלא דברים שאין להם היתר אחר איסורן שבועות יש להם היתר אחר איסורן הדא אמרה שאין אבות מלאכות ביוה"כ אלו מי שעשה כולם בהעלם אחד כלום חייב אלא אחת על כולן אלו מי שעשה כל אחת בפני עצמה שמא אינו חייב על כל אחת ואחת על דעתי' דר"י דאמר שבועה שלא אוכל מצה אסור לו כל מצה בליל פסח שלא אוכל מצה בליל פסח לוקה ואוכל מצה כו' לא סוף דבר סתם אלא אפי' פלוני לס"ד כולל אלא אפי' פורט לס"ד לבא אלא אפי' לשעבר כו' לס"ד נבילות וטריפות אלא עפר עולה הי' רוצה להורות לו עכ"ל ועיקר קושית ראב"ש איתא בשבועות בש"ס, וכן התירוצים למסקנת הירושלמי מב"ש רק דבש"ס מיסב הכולל על חלב ובירושלמי נקטי' לגבי יוה"כ וצ"ל בטעמא דמלתא ועוד קשי' שהרי בתוס' מבואר ליסוד מוסד דקל ע"ח ל"ח בכולל לכ"ע והקשו דהאיך יחול שבועה בכולל ותירצו משום דהמ"כ והתינח לש"ס דידן אבל לירושלמי דנקטה לגבי יוה"כ מוכח להדי' דחל אפי' בקל ע"ח וגם לש"ס דידן צריך להבין דהאיך חיילא שבועה על נותר וכו', וצ"ל שהשבועה קדים לשאר איסורים, וכיון דחיילא תו לא נפקעה (מזה ראיה ברורה לדברי רמ"ע בתשו' הנ"ל דהיכא שאסר אשתו בקונם קודם יוה"כ ואח"כ חל יוה"כ דמשום קונם בוודאי חייב שכבר קדים ליוה"כ רק על יוה"כ צריכין לדון משום כולל וראיתי בהגה"ה בשעה"מ שפקפק עליו ולא דבר נכונה שכן מוכח להדיא מתוס' הנ"ל גם מה שהקשה עליו מקו' הש"ס משו"ר ומש"ס גבי אוכלין שא"ר גם אני הקשיתי כן לפ"ר ומובן ממילא דלק"מ דנבילה שאני דישנו כמה נבילות בשוק וכן הוא בפ"ה אבל בנותר שמוזהר עליו לבל יותיר מסתמא לא היה אז בשעת שבועה וגם לגבי מוקדשין איכא לצדודי' הכי דאיירי בכהן כפרש"י ובשעת שבועה כבר הקטירו חלביהן ע"ג מזבח וגם ממוקדשין בל"ז ל"ק דא"ל דמתניתין רבנן הוא דהזיד במעילה באזהרה ושוי עם שבועה והנה טרם שנרד בכוונת הירושלמי לפענ"ד דע שיש כמה לישנא קלילא וט"ס דמוכחי וכ"פ דנקט שבועה שאוכל והכוונה הוא שלא אוכל עיין ברפ"ג דשבועות דשאוכל דאכילנא משמע) והעד הנאמן ומוכח ובקו' ר' חיננא ולמה לא מר שבועה שאוכל (וכן כ"פ בהאי פרקא גבי ר' חיפא

שהוא עובדא דעיפא ואבימי בש"ס דילן ונקטי בירושלמי בשבועה שאוכל וצ"ל דכוונתו שלא אוכל דבאוכל הוא להיפך בכל הדינים שם כמובן) והנה סוף דברי ירושלמי מובא במלחמות ספ"ג בשבועות ומדברי קדשו לקחנו יסוד מוסד בביאור תירוצו של ר' זירא וז"ל במלחמות שם וכן תמצא שם באותו תלמוד דבסתם חיילי שבועה על האיסורין בכולל וכך אמרו על משנתינו לא סוף דבר סתם אלא אפי' פלוני לס"ד כולל אלא אפי' פורט (שלא אוכל טריפות וכשירות חייב וכן תמצא שם באותו תלמוד) כלומר אצל נשבע סתם שחל שבועה על האיסורין אלא אפי' אמר שלא אוכל משחוטה פלוני ואכל טריפה חייב ואצ"ל כולל כן אלא אפי' פירט שלא אוכל טריפו' וכשירות חייב וכן תמצא שם באותו תלמוד בהלכה זו שיש אומרים ששבועה סתם חלים על האיסורים והוא איסור כולל אבל לא במפרש עכ"ל נמצינו למדים דאיכא תלתא דרגא בסוג זה הראשון בסתם גמור כגון שנשבע שלא אוכל היום דלא מרמז כלל על האיסורים רק דאנן דנין דגם האסורים בכלל שבועה והשני כשנשבע שלא אוכל משחיטה פלונית שכבר סיים בשבועתו דבר מן הדברים ומובן יותר מדבריו שעל כולו נשבע אפי' על איסורין שבו וכן כשנשבע על איש ידוע שלא יאכל משחיטתו דמובן ג"כ מכללות דבריו שכל מה שישחט ע"י אפי' הטריפות וחלב וגה"נ ודם שבו נאסר עליו בשבועה כיון שירד לפרטא ולא הוציאם מהכלל והשלישית היותר גרועה מלחול כשנשבע שלא אוכל טריפות וכשירות ועתה מובן היטב דר"ז סבר דלא חייל אלא בסתם גמור וכאשר נבאר להלן ור' בון וב"ח סבר דחייל גם בפלוני אבל לא בפורט גמור ור' חיננא סבר כוותי' ומסקנת הירושלמי דגם בפורט מפורש חייל כמסקנת ש"ס דילן ותירוצו שלר"ז הכי אזדי דבודאי אם נשבע שלא אוכל בשר מהיום והלאה אזי לגבי יוה"כ דמי ממש לנשבע שלא אוכל סתמא דחייל גם נו"ט כיון דלא נחית לפרטא לזמן מן הזמנים אכן הקדים מזורו דא"א לאוקמי' בזה האופן דכיון דנחית לפרטא במין מן המינים דהיינו במין בשר שאסר עליו ולא פרט מן הכלל אכילת פסחים נמצא דדמי למדרגה השניות לגבי פסחים וא"ל דאיירי בפורט חוץ מאכילת פסחים דא"כ כבר נראה בעליל שלא אסר א"ע אלא בדבר הרשות וא"כ גבי יוה"כ נמי נימא שלא רצה להכניס בגבול של תורה כלל בין לבטל בין לקיים כדמשמע מתוס' גבי נבילה מוסרחת יעו"ש היטב דף כ"ד בד"ה אלא ובמלחמות ספ"ג ובר"ן שם דהדרי לחלק בין אכילת מצה לאכילת איסורין יעו"ש היטב וממילא מובן כיון דמפרט על דבר רשות אזי גם לענין איסורין מודה הירו' לש"ס דידן דלא אסר את עצמו רק בדבר רשות ובנשבע שלא אוכל סתם ולא פרט כלום הוי שבועת שוא לכ"ע כמבואר ברמב"ם בפ' ה' מה"ש רק בע"כ ליכא לאשכוחי רק כשנשבע שלא אוכל בשר בעשרה ימים הללו

ויוה"כ בתוכן גם לזה א"א דבכה"ג לא מיחל שבועה על האיסורין כיון דנחית לפרטא בזמן מן הזמנים כבר ניכר מדבריו שנשבע גם על יו"כ כיון דנחית לפרטא ולא הוציאו מן הכלל ומתירוצו של ר"ז הוכיח ר"י באם נשבע שיאכל עשרה זיתים הללו ואמר שבועה שאוכל י"ז הללו כיון שפטור על הנבילה פטור על השאר דאל"כ אכתי א"ל בדלא נחית לפרטא בזמן מן הזמנים רק במין בשר שהוציאו מכל המינים ואי משום דלא חייל על פסחים משום דהוה כעין פורט אבל בשאר הזמנים קיימ' שבועהו אלא וודאי דבטלה כולה (וכן מהאי דאמר ר"ז גבי עשרה ימים ויוה"כ בתוכן נמי מוכח כאשר נבאר להלן) ול"ק דאכתי א"ל כשנשבע על עשרה ימים קודם יוה"כ דאז חל כבר עליו השבועה ואפ"ה ל"ק גם על ריש לקיש משום דאכתי לא חייל על חלב ורק לר"י משום כולל סתמא (ומזה מוכח דקסברי בירושלמי דחלב בכלל בשר בלשון תורה ולא בלשון ב"א דהיכא שלשון התורה מבורר יותר אזלינן בתר לשון התורה עי' תוס' יבמות ד' ע"א בד"ה והני ובע"ג דף כ"ז בד"ה אלמא דאל"כ גם לר"י ל"ק דאכתי האיך מצי למיחל על חלב כיון דנחית לפרטו במין בשר ולא הוציא החלב מכללו א"ו דבלשון ב"א אינו בכלל בשר רק דאנן דנין כן לפי שלישנא דתורה מבורר לכן לא גרע מכולל סתמא לגבי חלב אם לא שנאמר דל"ד עשרה ימים רק עד ששה ימים ולא פרט כלל מין מן המינים) כשם דצ"ל בש"ס דידן לתירוצם בתוס' הנ"ל דז"א דבשלמא לדידן דאזלי למסקנת הירושלמי דחייל אפי' בפורט ולהכי כיון שנשבע שלא יאכל מהיום תמרים וחלב בלא גבול נמצא דשבועה חל מעכשיו והאיסורין אח"כ אבל בירושלמי משמע לדעת ר"ז דל"ל כולל רק בסתם גמור (ועי' בירושלמי ריש נזיר ה' דס"ל לר"ז שם דל"א כולל רק בסתם) וכבר הקדים דא"א לומר כשאסר בשבועה מהיום והלאה באכילת בשר משום דאז בטלה לגמרי מפני אכילת פסחים דדמי לגבי פסחים כעין פורט מפלוני אלא צ"ל בעשרה ימים הללו וכיון שנשבע במפורש על עשרה ימים ידועים הרי זה דומה ממש כאלו נשבע על עשרה זיתים ידועים ונבילה ביניהם דצריך לדון רק מטעם כולל וכיון שבטל על זית א' לדעת ר"ז משום דהוי כעין פורט בטלה כולה אבל עדיין ס"ד לומר כיון דמקושרים ועטופים כל י' ימים זה בזה דאם לא יחול על א' אזי יבטל כולי' דמיגו וחיילא אפי' בחמור על קל כמו בתאנים וענבים כשנשבע שלא לאכלם ביחד עי' סי' ז' אות א' ב' וכן בהא דאמרינן מתוך שמיפר למתענה מיפר לשאינו מתענה מטעם מיגו דלא מפלגינן אפי' כשאינו מתענה חמורה דקיבלה עלי' בשבועה עד"ר וחייבת בקרבן ועל מתענה לא אסרה אלא בקונם אפ"ה נמשך ע"י מיגו גם להחמור שבו וע"ז תירץ ג"כ במיחל שבועה על האיסורין דאפי' ע"י מיגו ל"ח כשהוא כעין פורט כמבואר להדיא למעיי"ש בתירוצו דר"ז ובהוכחת ר"י שם

ודעת לנבון נקל להבין גם דברי ר' בון ב"ח ולמה לא מר שבועה שאוכל (וצ"ל שלא אוכל) משחיטת פלוני כיון דאיכא צביים דחלבו מותר ונמצא דבדיבורו לא רמז על צד איסור ומשני דאכתי איכא גה"נ וכיון דנחית לפרטא ולא הוציא האיסורין שבו מכלל כבר נכנס למדרגה האמצעית ודמי לכעין פורט ואכתי איכא בעופות ובאמירתו משחיטת פלוני לא נסתבך בגדר איסורין כלל ודמי לכולל סתמא ממש דחיילא ממילא גם על בהמה וחלב שבו וע"ז השיב דאית ביה דם וכל הש"ו בזה לפרוכי ולפרוקי תירוצו דר"ז הנ"ל ור"א פליג אדר"ז ואי"ל דבכולל האמצעי נמי חייל אף שהוא כעין פורט וחזר והקשה דאכתי ליתני באומר שלא אוכל משחיטת פלוני דכיון דלא פרט בהדיא על האיסורין חיילי בכולל ועל זה מתרצינן התם כמו בש"ס שלנו שם, ואח"כ נלפענ"ד לגרוס כמסקנא שם מתחילת כל, לא סוף דבר לר"ע דס"ל דנשבע על חצי שיעור וכתירוצו דר"ל, אלא אפילו לרבנן וכתירוצו דר"י, ולס"ד בסתמא אלא אפי' באיש פלוני ודלא כר"ז, ולס"ד באיש פלוני כדס"ל לר' בון וכר' חיננא אלא אפי' בפורט להדיא ולס"ד לשעבר אלא אפילו בלהבא כצ"ל דהוה כעין קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום דא"ל משום דכבר אחשביה אלא אפי' בלהבא ובנשבע שאוכל ואכל נו"ט דקיים שבועתו ואח"כ סיים לס"ד נבילות וטריפות דאית ביה משום לתא דאיסורא לחוד אלא אפילו בעפר עולה דאית ביה משום תרתי חדא שאינו ראוי לאכילה בעצמותו ומשום לתא דאיסורא אפ"ה פטור בנשבע שאוכל וכן בקונם אשתי נהנית לי ואכל עפר עולה דאשתו אסורה ועי' סוף תמורה דכל הנשרפין אפרן מותר חוץ מאפר אשירה ואפר הקדש דלעולם אסורה.. נמצא לר"ז א"א לאשכוחי בגוונא דשבועה, קדמה לאיסורין שבו דהתינח כשאוסר מהיום והלאה בלי גבול אזי השבועה חל מעכשיו והאיסורין נגררו אח"כ אכן כיון שכבר בנה דיק דא"א לאשכוחי באופן זה משום דאז כבר בטלה שבועתו לגמרי מפני אכילת פסחים רק באופן כשנשבע על זמן ידוע ואז כולו חדא שבועה אריכתא הוא ומקושרים ועטופים זה בזה ובהבטל אפס קצהו יבטול כולו וכל חלק ממנו מגרר ומושך לכולהו הן להתקיים והן להתבטל ומש"ה ל"ש לדון דת"ל דשבועה לגבי יוה"כ הוי קל ע"ח דל"ח בכולל דהניחא לסלק האיסור הקל מן החמור לבד אבל לא לאפקועי ולעקר האיסור השני לגמרי גם מן הדברים דלית בי' סרך ונדנוד איסור חמור ממנו, אמנם כל זה לר"ז דאי"ל דגם בכולל אמצעי שהוא כעין פורט נמי ל"ח מש"ה ל"ש לומר דשבועה קדמה משום דגם הקדימה מקושר בחלות מתחילתו ועד סופו שבאם יתבטל על יום א' או חלק א' ממנו יתבטל כולהו ולא החילה להחל כלל אבל לדידן דפסקינן כמסקנת הירושלמי וכש"ס דילן דגם בפורט גמור חיילי גם בנשבע על זמן ידוע והחילה שבועתו קודם לאיסורין דנין את

השבועה לאיסור ראשון מפני דב"כ וב"כ יתקיים שבועתו ולא יתבטל ע"י האיסורין שאח"כ ואז דנין על האיסורין שאח"כ אם יש להם מבוא לחול על שבועתו אם לא:
ומעתה נבינה דברי הירושלמי שם וז"ל שם לאחר שתירץ דלהכי לא תני שבועה משום דשבועות יש להם היתר אחר איסורן הדא אמרת שאין אבות מלאכות ביוה"כ אילו מי שעשה כולם בהעלם א' כלום חייב אלא אחת על כולן אילו מי שעשה כל אחת בפ"ע שמא אינו חייב על כל אחת ואחת ודברי קדשם נעלמים ומסוגרים ונלפענ"ד הקלושה ועפ"י הוצעות הדברים נשיחה ונרוח לנו הן נראה בעליל מכל הסוגיות דר"ש ל"ל גם איסור מוסיף כמובא בפ' ד"א גבי נשא חי ואח"כ נ"מ וכן בכריתות ר"ג וקדושין ע"ז ובבבלי משמע דבסברא פליגי אכן בירושלמי מבואר דר"ש יליף מקרא מדכתיב תענו את נפשותיכם כמ"ש וקשי' דהא בכולל דיוה"כ כולל הוא אבל במוסיף מהיכא יליף, וצ"ל דקסבר דגם יוה"כ מוסיף הוא שניתוסיף על החתיכה עצמה למליחה כעין עיבוד ולבשלה או לצלותה ונשמע מקרא דגם בדבר שלא נתבשל קודם יוה"כ אפ"ה פטור וגם מש"ו זו בירושלמי נשמע דפש"ל דלר"ש ל"ל א"מ מדמתרץ מעיקרא דלהכי לא נקטו בשבועה בגין ר"ש והדר ומקשי דא"כ היכא תני יוה"כ דגם מעיקרא דבעי וכו' דבעי לתרוצי דמתניתין ר"ש הוא עדיין תיקשי דליתני בשבועה בגוונא דהוי א"מ כגון שנשבע על שלא כד"א והנאתן א"ו מדהדר ומתרץ בגין ר"ש ש"מ דגם על מוסיף קא מפליג ומדהדר ומקשי דא"כ היכא מיתני יוה"כ ומביא מדרשא דדריש ר"ש מקרא ש"מ דמקרא זו מוכח דר"ש דדריש טעמא דקרא מדלא כתיב לא תאכלו ש"מ דדוקא במותר לו ולא באס"ל דגם בא"מ ל"ח ש"מ דיוה"כ מוסיף הוא, ונסורה ונביטה, לפום המבואר בכריתות נשמע דמתניתין דיש אוכל א"א קתני שני ענינים כוללים ושני ענינים במוסיף וטעם לכפילות הדברים מובן בקצרה דחד כולל הוא לאחר שנטמא שהוא איסור דקדשים דעדיפי לחול ע"א כמבואר כריתות כ"ג ע"ב והדר קתני כולל דיוה"כ דגם כולל דחולין נמי חיילא וגם מעיקרא קתני מוסיף של א"ה דהנאה ואכילה שווים דתרווייהו באזהרה במעילה והדר קתני במוסיף דנותר לרבותא שגם לגבוה ליתא אלא באזהרה לחוד ואפ"ה מגרר לאיסור חמור ממנו ומביאה לידי כריתות וקרבן ע"י מוסיף דלגבוה, אמנם כ"ז לס"ד דס"ל כדבעינן לומר התם דאין עירוב והוצאה ליוה"כ כלל כרפרם אזי נוכל לומר דמתניתין איירי בשכבר בישלה בעיוה"כ ואז לא הוי יוה"כ רק כולל ולא מוסיף דאין בישול א"ב דבחי לגמרי ל"ל דא"כ פטור בכולהו כדאיתא בר"פ כל שעה דאכל חלב חי פטור משום שלכד"א אבל בירושלמי דס"ל דליתא לרפרם ואינו מביאו כלל וקא ק"ל קו' הש"ס דאמאי קתני במתניתן אם היתה שבת א"ו דיוה"כ דמתניתין משום מוסיף הוא

דנקטי ואיירי כשבשלה ביוה"כ ובשעה שנכנס יוה"כ הוי א"מ משום בישול ובע"כ איירי כשבשלה בשוגג דאי במזיד אזי ממילא פטור גם על הוצאה של יוה"כ שאח"כ דלאו שב מידיעתו הוא לענין קרבן ואי בשוגג אזי ג"כ פטור על הוצאה של אח"כ משום דאין חילוק מלאכות ליוה"כ ומש"ה שבק התנא להוצאה דיוה"כ כדי לאשמועינן מחודש כזה גם מדמקשינן דליתני במתניתין כשנשבע בכולל ובע"כ צ"ל דעיקר הכולל משום חלב הוא דאזי מצי למיחל משום דחלב המ"כ ועל שאר איסורין דל"מ כולל צ"ל דשבועה חלה טרם שנתגלגלו שאר איסורין כנ"ל וכיון דכבר אשמועינן בכולל של חולין מה לנו עוד בכולל דיוה"כ א"ו דיוה"כ משום מוסיף הוא ולאשמועינן במוסיף דחולין ואפי' בשני שמות ומש"ה הוא דקתני לי' במתניתין גם אם נתני לשבועה בהדי כולהו אפ"ה צריך לאשמועינן גם יוה"כ בהדי הנך ומשני הוכחת האלו קמה וגם נצבה מצב יסוד ומקור דינו דאין חילוק מלאכות ליוה"כ והנה עד כה לא הי' בידי אלא ירושלמי בלא פירוש וביאור רק בקצת פה"מ ועתה השגתי ירושלמי עם פי' קה"ע ואת הנלפע"ד כתבתי והמעיין יבחר ויראה בעליל שכמה תיוהא ישנם בפירושו הירושלמי הנ"ל:

בסוגיא דאיסור כולל ומוסיף

סימן ט

יבואר היטב דברי ראב"ד שפוסק בזר ששימש בשבת ובע"מ ששימש בטומאה דא"ח שתים אלא כשחיללו בב"א עיין בפ"ט מהלכות ביאת מקדש ה' י"ב:

א וכל האחרונים התעוררו בזה שהרי בפ' ד' מה"ש ובפי"ז מה' א"ב הסכים לדברי הרמב"ם דבכולל או מוסיף חייל אפי' בזא"ז ולא כתב שום דבר שטנה בזה ומדוע השיגו פה בשתים אלו ונלאו למצוא מקור לדברי קדשו ולפענ"ד דדברי קדשו נובעים מנו"ב מסוגיא זו בפד"א בין למאי דס"ד מעיקרא דר"ח וב"ק פליגי בכולל אליבא דר"י ובין לאידך אקומתי' דפליגי באיסור ב"א אליבא דר"י או אליבא דר"ש קשי' בבע"מ ששימש בטומאה אמאי לא חייל איסור טומאה לכ"ע שהרי אפי' לר"ש דל"ל א"כ מ"מ מודה דנבילה חל על חלב מרבוי' דקרא משום שמטמא אחרים, וה"נ בבע"מ ששימש בטומאה שמלבד איסור טומאה שבו לא נגרע ממעליותא דנבילה שהרי אדם אינו מקבל טומאה אלא מאב הטומאה ויש בו לטמא אחרים עד רביעי בקודש באוכלין ומשקין ועוד קשי' לאקומתא דפליגי באיסור ב"א אליבא דר' יוסי אמאי לא מקשינן בגמרא מברייתא דלקמן דפליגי ר"י ור"ש בבע"מ שש"ב ובזר ששב"ש ואלו למליקה שיירי כדלקמן ולבר קפרא מפשטא דברייתא קשי' דקתני להדי' דר"י מחייב שתים וכן לאוקמתא קמייתא דפליגי בכולל ואליבא דר"י קשי' קתני להדי' דר"י מחייב שתים וקשי' לב"ק וא"ל דברייתא

איירי באיסור ב"א דא"כ למה שיירי למליקה בהדייהו גם קו' תוס' ד"ה ב"ק וכו' וז"ל וקשה לר"י דמשמע דאיסור מוסיף חל טפי מאיסור ב"א וכו' מסקינן דמיפלגי באיסור ב"א ואליבא דר"ש וחייב לר"ח שתים אליבא דר"ש באיסור ב"א אע"ג דלר"ש ל"ל א"מ וכו' לכן נראה דבכל הנך תלתא דפליגי ר"ח וב"ק מיגרע גרועין מכל איסורין דעלמא מצד שלשה משיבי טעם חדא דהרי מבואר דאם נטמא לאחר שהביא ש"ש ואח"כ נעשה בע"מ דאינו חייב אלא משום בע"מ לחוד שהרי כבר הותרה טומאה אצלו קודם שנעשה בע"מ ותו אינו חוזר וניעור ועיין במהרש"א ובגמרא שם ומש"ה לס"ד דפליגא בכולל ואליבא דר"י ואליבא דב"ק דא"ל דא"ח א"א לאו משום דבעלמא לית לי' א"כ אלא משום דלא עדיף איסור האחרון ע"י כולל מאילו הי' האחרון בא בראשונ' דאפ"ה אינו חייב עליו דמידי טעמא דכולל רק כשם שחל שם איסור על חתיכות אחרות כן חל שם האיסור על חתיכה זו ותו לא נפקעה מפני איסור הראשון אבל מ"מ לא יעדיף כחו של כולל מאילו חל בראשונה טרם שהריחה סרך ונידנוד איסור כלל וכן בזר ששימש בשבת אלו היו במציאות שיבא איסור שבת קודם לזרות אזי ג"כ לא יתחייב אלא משום זרות כסברת מהרש"א הנ"ל דשבת הותרה בציבור וכן בזר שאכל מליקה כמובן ומש"ה ס"ל לב"ק דא"ח א"א לר"י דכולל כזה דיעדיף עוד ע"י כולל מאילו בא בראשונה לא שמענו עוד בכל איסורין שבתורה וכן באקומתא שני' דפליגי באיסור ב"א ואליבא דר"י הוא גם כן משום טעם זה דלא עדיף מאילו איסור טומאה או שבת או מליקה בא מתחילה ואיסור בע"מ ואיסור זרות בא באחרונה דאפ"ה א"ח אלא משום בע"מ או משום זרות ומש"ה ס"ל לב"ק דגם כשבאו בב"א א"ח אלא מפני בע"מ או זרות ועוד דע"כ לא שמעינן בכל כולל דעלמא רק דלא נפקע מפני איסור הראשון אבל לא שיגרר הראשון את השני ויתאמץ ויתכונן רק ע"י הראשון לא שמענו שהרי בכל הנך תלתא אין שום מציאות להשני רק ע"י הראשון (ועי' לקמן בסי' יו"ד אות ד' כסברא זו לדעת ראב"ד ובסי' ג' לדעת רמב"ם ומ"מ) וטעם זה אתי שפיר גם לדעת מהרש"ל דס"ל דאם נטמא ואח"כ נעשה בע"מ דח"ב דאיסור השני מעורר את הראשון אבל לא להיפך שיתכוון השני ע"י הראשון:

ב ועוד בה שלישיה שיתבאר ע"פ רבותינו בתו' בד"ה אמר ר"י ל"ג ע"ב וז"ל בתה"ד וא"ת דאמר בחולין התורה אמרה יבא איסור נבילה ויחול על איסו' חלב והיינו קל על חמור בא"כ ואר"י דחלב קל דהותר מכללו אצל חי' וכו' ואע"ג דנבילה נמי הותר במליקה שאני קדשים דכהנים משולחן גבוה קזכו עכ"ל ושיעור דבריהם דבחלב הוא דמחשבינן לצד קל שבו משום שאינו כולל לכל המינים ואיכא מין חיה שרשות בידו לאכול או שלא לאכול אבל בנבילה דלאו משום צד קל שבו שהרי הקפידה רחמנא ותלוי כל הכשר

מצותו דוקא במליקה ולא בשחיטה כללו ש"ד דע"כ לא נגרע מערכו מפני שהמ"כ אלא בדבר רשות אבל בדבר שהכשר מצותו בכך מפני זה לא יצא מכלל כל חומר שבו שהרי לא מפני צד קל שבו הותרה שהרי אין בידו להכשירו רק במה שהקפידה רחמנא עליו, אמנם כן הוא כשדנין על דבר שלא הותרה כמו בחלב נבילה וכדומה דאז מסתבר לחלק כן כשנידון הוא על בהמה שלא הותרה רק לתלות בצד קל שבו מפני שישנו לאיזהו מין שהותרה אזי מסתבר לחלק בין דבר רשות לדבר חוב אכן כשהנידון הוא באותו מין עצמו ובאותו ענין שהתירה רחמנא תו אין לחלק בין דבר רשות לדבר חוב כגון בזר שאכל מליקה וכדומה כאשר יתבאר כיון דסוף סוף כבר התירה רחמנא איסור זה באותו המין עצמו ועי' בסי' ג' שהוכחנו שם מתוס' דכשמצינו איזהו התייחסות ועילוי שמפני כן חל על איסורין אחרים אזי כשאותו העילוי עצמו נמצא באיסור הראשון אזי אותו העילוי עצמו שבראשון עומד וסוגר בפני השני ומונע אותו מלחול הגם שלולא זאת היה מן הראוי לחול אמנם אותו העילוי עצמו שבראשון שלא נמצא כן בשני דוחתהו לאחוריו לבל יסתבך אתו להעשות כעבותות העגלה חטאה שיתלכדו שניהם כאחד, ולפ"ז בהנך תלתא יש מקום לומר דקילי מאיסורין דעלמא דכשם דמצינו דנבילה חל ע"ח מפני שהותר מכללו משא"כ בנבילה א"כ משום האי טעמא נמי הכא שאיסורין ראשונים לא הותרו מכללו והשני המ"כ הן המה בעצמם עומדים בפני השני לבל יחול עליהם:

ג אמנם כל הנך שלשה חילוקים שירדו הנך תלתא מאיסורין דעלמא מפני טעמים הנ"ל הניחא כשדנין על קרבן צבור כגון בבע"מ ששימש בטומאה וזר ששימש בשבת בקרבן צבור שהרי באותו הדבר עצמו שדנין עליו כבר הותרה ונמצא דנגרע כחו של השני יותר ויותר מחלב שהמ"כ שחלב לא הותרה באותו מין עצמו שהרי בבהמה ל"ה עי' פסחים דף כ"ג אבל הכא שהותרה באותו דבר עצמו אזי האיסור הראשון שלא המ"כ כלל עומד כנגדו מלחול, אבל אם הנידון הוא על קרבן יחיד אזי לא די דלא נתעלה מהותר מכללו דגבי חלב רק דנפלה עוד בכמה מדריגות ממנו דלא מיבעי' בזר ששימש בשבת כיון שהכשר מצותו בכך ובהכי קפדה רחמנא תו אין להחשיבו לצד קל דדמי בכיון למליקה דחטאת עוף אלא גם בבע"מ ששימש בטומאה אף דל"ד למליקה מ"מ השתא שכבר נטמאו תו אין הרשות בידם לעזוב את עבודתם והדבר חובה עליהם שיקרבו קרבנות צבור בימי טומאה, ונמצא כשדנין על קרבן יחיד תו אין להחשיבו לצד קל מפני שהותר בציבור שהרי בציבור הדבר חובה עליהם ואין הרשות בידם לחדול מעבודתם וגם הטעם ראשון שכתבנו לעי' ל"ש בקרבן יחיד מפני שלא עדיפי חלות הכולל מאילו הצגנו את השני בראשונה הא תינח בקרבן ציבור וגם הטעם השני ל"ש בק"י כמובן ולפ"ז ל"ק

קושיות הנ"ל דל"מ לאקשוי מברייתא דלקמן בין לאוקימתא ראשונה ובין לשניה משום דע"כ ל"פ ר"ח וב"ק אלא בקרבן ציבור כמשמע להדיא מדבריהם דנקטו במחלקותם במקדש הותרו ומש"ה מיגרע כולל זה מכל סוגי כולל דעלמא ע"פ שלשה חלוקים הנ"ל אבל ר"י ור"ש בברייתא פליגי בק"י דאז לא ירד מכלל כולל דעלמא וגם לאוקימתא שניה דפליגי באיסור ב"א ואליבא דר"י אזי טעמא דב"ק דפוטר לר"י אע"ג דאית לי' א"מ בנשא חי ואח"כ נשא מת משום דשאני איסור ב"א זה משום דלא עדיף מאילו היה טמא מתחילה ואח"כ נעשה בע"מ ומש"ה מחייבינן ליה רק על בע"מ וכן בזר ששימש בשבת או משום סברא שניה ושלישית הנ"ל משום דלולא איסור בע"מ וזרות אין איסור טומאה ושבת כלל וכלל ומתורץ קושי' תוס' הנ"ל ואפשר להעמיס הסברא השלישית הנ"ל בתירוצם שם אבל לקמן פליגי באיסור ב"א בק"י דאז לא ירדו מכל איסור ב"א דעדיף מאיסור מוסיף ומש"ה שיירי למליקה דאין חטאת עוף בא משל ציבור ובקרבן יחיד התירו רחמנא וניחא לב"ק משום דגם ר"י מודה במליקה דא"ח אלא אחת משום טעמים הנ"ל וע"כ לא חייב ר"י אלא בזר ובבע"מ בק"י דלא הותרה אבל במליקה דהותרה לא וגם לרבי חייא ל"ק דאמאי שיירי למליקה דגם לדידי' צ"ל דלקמן פליגי בכולל ובקרבן יחיד דלא יצא מכלל כל כולל דעלמא ומש"ה שיירי דל"ש בי' כולל אכן למסקנא דפליגי ר"ח וב"ק באיסור ב"א ואליבא דר"ש אבל לר"י ח"ב אע"ג דהותרה לגמרי שפיר קא קשי' לי' דאמאי שיירי למליקה לאשמעינן רבותא לר"ש וגם קושיא ראשונה שהקשינו בבע"מ ששימש בטומאה אמאי לא חייל לכ"ע כשם דחל נבילה ע"ח מפני שמטמא מתורץ שפיר משום דפלוגתא דר"ח וב"ק איירי בשל ציבור היכא שהותרה לגמרי ונמצא דירדה איסור טומאה בשלשה מדריגות מכל איסורין דעלמא אבל פלוגתי' בברייתא איירי בקרבן יחיד כנ"ל (ואפ"ה ל"ק לר"ש דפוטר משום טומאה אע"ג דמטמא אפ"ה ל"ד לחלב נבילה חדא דא"ל דר"ש סבר כרבי דגם בע"מ ששימש במיתה ונמצא דשניהם שוין בחומר שבהם ועוד יש בראשון שלא המ"כ כלל משא"כ בטומאה שהמ"כ בציבור מאי אמרת דאיכא חומר בטומאה שכן מטמא הרי שוב שניהם שוין ומש"ה ל"ח אבל נבילה ע"ח מש"ה קא חייל משום דנגד חומר איסור של חלב נגד נבילה שכן בכרת ישנו כנגדו בנבילה שני חומרות להכריע המשקולת חדא שכן מטמא ועוד שלא המ"כ, דהאי דהותרה בעוף במליקה לא מפני צד קל שבו שהרי בהכי הקפידה רחמנא וא"א להכשירו רק ע"י מליקה אבל בטומאה גם בק"י חשיב לצד קל לר"ש משום דהמ"כ בציבור שהרי לא הקפידה רחמנא שיטמא רק כשנטמא מחויב ג"כ להקריב ועוד שגם באת"ל דר"ש כרבנן ס"ל דבע"מ ששימש באזהרה ג"כ ניחא דיותר אלים האיסור ראשון במה שלא המ"כ לעמוד

כנגד השני' ולמנוע מלחול אחרים עליו ממה שיש בשני' אף שמטמא וחמור בעונש ואל תתמה בזה שהרי לב"ק דא"ח אלא א' באיסור ב"א ומחייבי' לי' משום בע"מ ולא משום טומאה הגם דלעולם מחייבינן לי' ע"ח בב"א עי' תוס' שם ד"ה באיסור ב"א א"ו דחומר זה שלא הותר מכללו הוא העיקר ומכריע להחשיבו לחומר נגד השני שהמ"כ אף שחמור ממנו בעונש] ונמצא כיון דגם לר"ח באקומתא השני' צ"ל דלקמן בברייתא דפליגי ר"י ור"ש דאירי בק"י א"כ גם לפום המסקנא דפליגי ר"י ור"ש בכולל איננו מן ההכרח לומר דניידי במסקנא מזה והוא משום טעמים הנ"ל דדוקא בק"י הוא דלא זז כולל זה מכל כולל בעלמא אבל בק"צ אם דירד מכלל כולל דעלמא בשלשה מדריגות הנ"ל גם לר"י לית לי' וזהו טעמא דראב"ד שהשיג בזה משום דמסתימות לשונו דרמב"ם משמע דגם בק"צ מחייב שתים וע"ז קא קשי' לי' דמנ"ל דבמסקנא נידונין מסברות הנ"ל אשר מוכרחים לסלוקי למאי דס"ד מעיקרא:

ד ואגב גררא אתינן לפרושי לתלמידים הרוצים להבין על בוריו מדברי תוס' בד"ה באיסור ב"א דלדבריהם צ"ל דבע"מ חמור שכן לא המ"כ הגם שטומאה חמור ממנו בעונש דבע"מ הוא באזהרה ובטומאה חייב מב"ש וגם בזר ששימש בשבת דלמסקנא דאירי בפרו של כה"ג ומחייבי' לי' משום זרות ולא משום שבת בע"כ צ"ל דזרות חמור משבת שהרי לעולם מחייבי' לי' על החמור בהי מיני' מפקית ומפקינן הקל מפני החמור וזרות חמירא דלא המ"כ ולקמן בד"ה אמר ר"י מבואר להיפך בדבריהם שפירשו דאם הבערה במיתה שבת חמירא אע"ג שהמ"כ וגם במהרש"א תמה שם על דבריהם ממתניתן דלקמן בשנים שהחליפו נשותיהן דמוכח דאיסור אחות אשה חל על אשת אח אע"ג דאשת אח חמירא ודוחק לתרץ קו' הראשונה שהקשינו לחלק בין מיתה ב"א למיתה בידי שמים אמנם באמיתות כוונת דבריהם בפשטות נראה דשלשה חלוקים ישנם בזה והוא דבאיסור ב"א מחייבי' על החמור שבהם והיינו אף שישנו לאיזה צד לחומר באחד משא"כ בהשני' אזי שקלינן במשקולת השוה זו לעומת זה והצד נראה לחמור שבכולם הוא המכריע ולבתר דידי' אזלינן אבל לענין הכולל כל היכא דמשכחינן שום צד חומר בכולל מה שלא נמצא בראשון הגם שאם נשקולם יחד, החומר שבראשון יכריע את חומר שבשני' אפ"ה כל שנמצא שום צד חומר בשני' מה שאיננו בראשון אפ"ה חל בכולל ולריה"ג דאית לי' דגם בכולל א"ח אלא בחמור על קל אזי בעינן שיהי' חמור מכל צד כמבואר שם בחולין ומ"ח דטה"ג חמירא וכו' ולפ"ז הכל ניחא דלענין איסור ב"א כשנשקול איסור בע"מ לנגד טומאה וכן באיסור זרות נגד יוה"כ כיון שאיסור טומאה ושבת הותרו לגמרי בזה רק שאיסור בע"מ ואיסור זרות הוא שמעמידו לאיסור השני' מש"ה מחשבינן לבע"מ

וזרות לחמור בתר המשקולת הגם ששני' לאחר שמעמידו חמירא ממנו בעונש אבל לקמן דאיירי בא"כ כל שישנו בהשני' צד חמור לאחר שמעמידו יותר מהראשון יש בו משום כולל ומתורץ ג"כ קו' מהרש"א דלקמן בשנים שהחליפו דאיירי משום כולל דמ"מ איכא צד חומר באחות אשה משא"כ באשת אח כגון במקום יבום הגם דלקושטא כשנשקלם יחד הרי אשת אח חמירא דאין לו היתר אחר מיתה רק במקום יבום וגם משום זה לא נכלל בכלל המ"כ שהרי במקום יבום הדבר חובה עליו וכל הכשר מצותו בכך מ"מ כיון דאחות אשה לא הותרה במקום יבום אזי בעילה כ"ד יש בו משום כולל רק במקום שראשון חמור מן השני בכל צד הוא דל"ח בכולל אבל לענין איסור ב"א דדנין בתר החמור לאחר שיקול בפלס את החמור שבשניהם ולקושטא דאשת אח חמירא שאין לו היתר לאחר מיתות אחיו רק במקום יבום משא"כ באחות אשה

ה יש לעורר בטמא ואח"כ נעשה בע"מ דפליגי בזה המרש"ל ומהרש"א אם חייב שנים דלדעת מהרש"ל איסור בע"מ מעורר לאיסור טומאה ולדעת מוהרש"א כיון שהותרה שוב אינו חוזר וניעור ואמאי לא אמרי' הואיל והותר לטומאתו הותר נמי למומו כמו במצורע שראה קרי בשמיני שלו ואפילו לרבא דפליג על עולא בזבחים דף ל"ב ע"ב ברובן טמאי מתים ונעשה זבים מודה דאמרי' הואיל מפני דבמצורע התירא הוא אמרי' להאי אשתראי ולהא לא אישתראי אבל בטומאה דדחוי' הוא מה לי ח"ד מ"ל ש"ד יעו"ש אמנם לתירץ השני לעי' ח' ע"א ד"ה רבא דבשני שמות ל"א הואיל ניחא יעו"ש ובזה יתיישב קצת קו' ט"א שהקשה בריש מגילה על תירוצם השני לעי' דמנ"ל לחלק בין שני שמות לש"א דהא רבא לשיטתי' דס"ל דבהותרה ל"ש הואיל ומש"ה ס"ל דגם בנשא מת ומת ואח"כ נשא חי ל"צ קרא ולהנ"ל ניחא דבל"ז צריכין לחלק בין משום שני שמות לש"א דאל"כ הכי יעלה ע"ד דהיכא שנטמא ואח"כ נעשה בע"מ יעבוד עבודה עם שאר אחיו הכהנים א"ו דבשני שמות ל"ש הואיל וביותר נראה דגם בתירוצם הראשון ס"ל כן, משום דלכאורה נראה דל"ש הואיל רק כמו גבי מצורע דמצותו בכך בהכשר טהרתו להכניס ידיו לבהונות וכיון דמשום הכשר טהרתו התירה תורה מש"ה גם כשנטמא בטומאה אחרות אמרי' דמשום הכשר טהרתו הותר נמי לטומאה זו והא דאסרה רחמנא הוא שלא במקום הכשר טהרת מצורע וכן בנשא מת ומת ואח"כ נשא חי כיון דחביבה מצוה זו דקשורה במקום כרת דאשת אח מש"ה גם במקום דאיכא משום כרת אחרינא אמרי' הואיל והא דאסרה רחמנא וחייב' כרת הוא שלא במקום מצוה או בנשא חי ואח"כ נשא מת דליכא משום הואיל טעמא דמילתא משום דנתלכדו שני האיסורין יחד ורחמנא לא התירה רק כלפי א' מהם ויתיישב ממילא גם בטמא שנעשה בע"מ כיון דתורה אסרה בע"מ במקום עבודה

הכי יעלה ע"ד דמשום שנעשה טמא יתעלה ויוכשר לעבודה אלא דעדיין יקשה מזבחים גבי רובן ט"מ ונעשו זבים דאמרי' הואיל הגם דזבין לחודא לא אישתראי אפי' במקום מצוה זו עצמו ואפ"ה היכא דניתוסף טומאה על טמאותן טרם שנעשו זבין אמרי' הואיל דנדחה טומאת מת לגבי פסח נדחה נמי טומאת זב אמנם ברירא דמילתא לע"ד דהיכא דליכא למיתלי התירא משום שנשתנה מצוה זו משאר מצות כמו בהכשר מצורע וגבי יבום דאיכא למיתלי דבמקום מצוה זו התירה רחמנא אזי בודאי ל"ש סברא דהואיל רק משום שכבר חל ההיתרא ושוב לא נפקע משום שניתוסיף טומאה על טמאתו משום דכולו חדא טומאה הוא דחד לאו הוא על שניהם אבל כל היכא שהוא משום שני שמות דלעולם ל"ח עדיין התירא לשם איסור זה בודאי ל"ש הואיל ומש"ה בט"מ ונעשו זבין דל"ל דנשתנה מצות פסח בזה דהרי זבין לחודא לא הותרו אפי' בפסח אלא מידי טעמא דאמרי' בזה הואיל משום דכבר חל התירא לשם טומאה ומש"ה לא נפקעה אח"כ משום שם זה אבל בשני שמות בכגון זה דליכא למיתלי בשינה מצוה זו בודאי ל"א הואיל ומש"ה בטמא ונעשה בע"מ דדמי לי' רק דאית בי' גם משום ש"ש אזי בודאי ל"ש כלל משום הואיל רק במקום דאיכא למיתלי משום שינה מצוה כמו במצורע וביבום אזי יש לדון דאף בדאיכא משום שני שמות יש בו משום הואיל הגם דעדיין לא חל משום התירא לשם איסור השני' מ"מ איכא למימר דבמקום מצוה זו לעולם לא נאסר דנשתנה מצוה זו משארא והא דראה בליל שמיני שאסר או בנשא חי ואח"כ נשא מת דאסור לייבם הוא משום דאיכא משום שניהם שנתקשרו יחד אבל במשום חדא למ"ל דנאסרה ועי' ומש"ה כל היכא דאיכא למיתלי משום שינוי מצוה זו משארא תלי' מילתא בשני תירוצי תוס' דלתירוצם הראשון אמרי' אפי' במקום ש"ש ולתירוצם השני פליגי בזה רבא עם סתמא דתלמודא ובזה יתיישב היטב קו' בעל ט"א שהקשה שם בריש מגילה וז"ל ולאחותו מה ת"ל רישא דהאי ברייתא הכי מיתנא ברפי"ב דזבחים דף ק"ח ע"א אלו הקרובי' מת אלו הרחוקים לאביו לאביו אינו מטמא אבל מטמא הוא למ"מ לאמו הרי שהי' כהן ונזיר לאמו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למ"מ לאחיו שאם הי' כהן גדול ונזיר לאחיו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למ"מ ולאחותו מה ת"ל וכו' וקשי' לי מנ"ל דהני ארבעה קראי כולן למעוטי מ"מ קאתי דילמא חד מנייהו לגופא אתא שאם הי' כהן ונזיר נמי א"מ לקרובים כמו נזיר גרידא וכ"ת ולאו כ"ש הוא ליתא דהא כהן ונזיר גרע טפי מנזיר גרידא דהואיל והותר לו טומאת קרובים לכהונתו הותר לו נמי לנזירתו וכה"ג אמר בפ"ג דזבחים דף ל"ב לעולא דס"ל ביאה במקצת שמי' ביאה אפ"ה מצורע שחל ח' שלו להיות בע"פ וראה קרי בו ביום וטבל מכניס ידיו לבהונות ומטעמי' דהואיל והותר

לצרעתו הותר נמי לקריו וכו' עכ"ל ולדברינו הנ"ל כיון דאין לתלות התירא משום גרמות המצוה דטומאת קרובים שהרי נזיר לחוד אינו רשאי ועתה משום עילוי קדושתו שהוא כהן ונזיר יוגרע מערכו זה רחוק מדעת ומסברא דא"כ בטמא ובע"מ נמי רק כשהוא משם אחד דוקא אזי אף בכה"ג מצינן בט"מ ונע"ז מטעם כיון שכבר חל התירא לשם איסור זה עצמו ושוב לא נפקע אבל היכא שהוא משום שני שמות שמעולם לא חל התירא לשם איסור השני' וגם א"ל דעדיפי מצוה זו ומעולם לא נאסר לשם איסור אחד מהם רק כשנכפלו שניהם יחד כמו במצורע וביבום ומש"ה בכה"ג לכ"ע לא אמרי' דנתרנו לו ע"י הואיל ועי' לעי' ך' ע"ב בתד"ה מיתבי ואם בעלו קנו תימא דרבא גופי' מותיב מהך ברייתא והשתא איתותב מינה עכ"ל ונראה דבל"ז קשי' מאי היקשה רבא מעיקרא מפ"ד דילמא איירי כשנעשה פ"ד אחר נפילה ומש"ה אם בעלו קנו משום הואיל כמו במצורע שנקר' ביום שמיני אבל כשהיתה חל בשעת נפילה דמי לראה בליל שמיני דמעולם לא חל התירא אולם רבא לשיטתי' בזבחים הנ"ל שפיר היקשה דס"ל דכל היכא דהותרה לית בי' משום הואיל דאמרי' להאי אישתראי ולהאי ל"א אבל במסקנא לאחר שהדר רבא מההוא וס"ל דכל דאפשר בחליצה הוי כאילו אפשר לקיים שניהם והרי כל מצות יבום שכתיב בתורה דחוי' הוא [דמידי טעמא דבמצורע חשיב התירא משום דלא סגי בלא"ה וכל הכשר, מצותו רק באופן זה אבל גבי טומאה דל"ש הכי אמרי' דדחוי' הוא ולפום סברא דהשתא דכיון דסגי בחליצ' מיקרי אפשר לקיים שניהם על ידי חליצה, א"כ כל עיקר מצות יבום משום דיחוי הוא) תו לא קשה לי' מברייתא זו דאיכא למימר דאיירי כשנעשה פ"ד אחר נפילה ומשום דיחוי הוא דמ"ל חדא דחי" ומ"ל ש"ד אבל במתניתין דאיירי בח"ל תחת הבעל דמעולם ל"ח הדחי' ודמי לליל שמיני, אנן סתמא דגמרא שהיקשו על רבא משום דס"ל דכל שהוא משום ש"ש ל"א הואיל:

בסוגיא דאין אחע"א סימן י בעזר הצור בסוגיא דאין איסור חע"א, ויתבארו בזה כמה מבוכות וסבוכים וחידושי דינים:

א דעת הראב"ד גבי זר שאכל מליקה דאין אנו דנין על חתיכה זו שאכלו דוקא רק על חתיכות דעלמא משעה שהביא שתי שערות וכיון דחלו עליו אז שני האיסורין יחד שוב לא נפקעו ממנו אף בחתיכה שאכל אח"כ שחלו עליו ב' האיסורין זא"ו עיין רש"י יבמות דף ל"ג,, ובריטב"א קידושין מביא ג"כ דבריו על זר שא"מ ועל נבילה ביוה"כ כשנתנבלה ביוה"כ דמש"ה לא הוי איסור ב"א לר"ש משום דבשעה שהביא ב"ש חל עליו איסור נבילה ויוה"כ עדיין לא הגיע וע"ש ברשב"א ובריטב"א מה שהקשו עליו וטרם כל נביטה נא את פני הדבר אשר סיבב את הראב"ד לחדש סברא חדשה כזאת ומה ק"ל גבי זר

שא"מ הלא כבר הישוו רבותינו את הדבר בדרך הישרה ברש"י ותוס' בפשטות הדברים ונ"ל משום דק"ל לשיטתי' דס"ל בפ"ד מה"ש ה"י גבי נשבע שלא אוכל היום ואח"כ נשבע שלא אוכלנה דחייב על שבועה שני' משום כולל ולדעת הרמב"ם אין בזה משום כולל משום דבשעה שמתחיל הכולל כבר אזדא לי' האיסור לגמרי ולדעת הראב"ד אף בזה איכא משום כולל וכן מבואר ברדב"ז וא"כ גבי זר שא"מ דאיכא גזה"כ שאינו מחויב משום זרות אלא משעה שהותרה לכהנים אבל האי דלא מחייבינן ליה משום נבילה קודם זריקה הוא משום דאין חע"א לחודא ומש"ה אינו חל על איסור מעילה וקשי' לי' כיון דאיסור נבילה יחול אח"כ לאחר זריקה כשיסתלק איסור מעילה לגמרי ואמאי לא חל גם עתה ע"י כולל דדמי לנשבע שלא אוכל היום ואח"כ נשבע שלא אוכלנה אבל איסור זרות לא מצי לחול מעתה קודם זריקה דגזה"כ הוא שכ"ז שלא הותרה לכהנים אין בו משום זרות אבל איסור נבילה שהוא רק מפני שאין איסור חע"א וכיון שיחול אח"כ יחול גם עתה על כולל ומפני קו' זו בירר לעצמו נתיב חדש בסוגיא זו דדנין על שעה שהגדיל:

ב עיין ברשב"א יבמות שתמה עליו מריש פ' ג"ה דאמרינן הכא בוולדות קדשים עסקינן וקסבר ולדות קדשים ממעי אמן קדושים ונוהג בשליל דאיסור גיד ואיסור מוקדשים בהדי הדדי קאתי ואם איתא ל"ל למימר דממעי אמן קדושין ול"ל למימר דנוהג בשליל בלאו הכי נמי משהביא זה שתי שערות חלו עליו איסור גיד ואיסור מוקדשין דגיד ומוקדשין טובא איכא ומאי מקשה נמי התם ומי מצית אמרת דאתי בב"א והא תנן על אלו טומאות הנזיר מגלח וכו' אלמא איסור מוקדשין קדים והא משעה שהביא ש"ש חל עליו איסור גיד ותנן נמי התם ר"י אומר אף בטמאה ואמרינן בש"ס וסבר ר"י איסור חע"א והתניא וכו' ופרקינן לעולם קסבר יש בגידין בנ"ט ונוהג בשליל דאיסור גיד ואי' טומאה בהה"ד קאתי ומי מצית אמרת נוהג בשליל וכו' ומאי קו' הא ע"כ אפי' תימא דאינו נוהג בשליל מ"מ בהדי הדדי קאתי דמשהביא ש"ש חלו עליו א"ג וא"ט דגיד ובה"ט טובא איכא וכו' עכ"ל ולפענ"ד דסברת הראב"ד דדנין על חתיכות דעלמא משעה שהגדיל הוא דוקא באיסור גברא אבל באיסור חפצא כגון קונם להקדש כיון שחפץ נאסר עליו אזי בודאי דנין על כל חתיכה וחתיכה משעה שנאסרה החתי' דהאיך אפשר לשדות בתר שעה שהגדיל כיון שעודנו לא נאסרה עליו חתיכה זו והרי בכל איסור חפצא האיסור מקושר בחתיכה עצמו, אמנם גם בכל איסורין מהם איסור גברא לחוד אבל מ"מ אי אפשר לדון כולהו בח"מ ולדונם על שעה שהגדיל דזהו דוקא היכא דליכא שינוי בחתיכה זו משאר חתיכות שיש בהם ג"כ איסור זה ולהכי ס"ל דשדינן לי' על שעה

שהגדיל אבל באיסור גיד כיון דגבי בהמת קדשים אף לאחר שנזרקו דמם דכבר פקע איסור קדשים מיני' אפ"ה לא חל איסור גיד אז דבעינן דוקא שיחול איסור גיד בחיי' דומיא דיעקב כמבואר בתוס' שם דף צ' ד"ה קדשים (אף אמנם דלדעת ראב"ד כבר חל עליו איסור גיד בשעה שהגדיל ולדעתו לא נסתלק איסור גיד בחיי' אכן הדין בעצמותו דבעינן שנאסר הגיד בחייה דוקא לא מצינו מאן דפליג בזה) גם נחזה אנן הכי יעלה על דעת בקטן שהגדיל היום ומצא בהמו' שחוטות כבר שהגיד הנשה מהם הותרו לו מפני שלא נאסרו עליו מחיים א"ו כיון דגבי בהמות כבר נאסרו מחיים לעלמא ול"ד לבהמ' קדשים דלא נאסר בבהמה זו מחיים ומש"ה גם באיסור גיד כיון דתלוי אם נאסר הגיד בבהמה זו מחיים תו אי אפשר לדון על שעה שהגדיל שהרי גם הוא נאסר אז אף בשחוטות כבר משום דדנין על החתיכה ומעתה תו א"א לאחוז החבל בתרי ראשי ולומר דלענין זה שדינן ליה בתר החתיכה ולענין שאר איסורין לגבי איסור חל ע"א נא' דנשליך רק בתר דידיה ונשבוק מני החתיכה לגמרי ומש"ה משוינן המידה ואזלינן לעולם גבי איסור גיד בתר החתיכה ומש"ה ש"ו בש"ס לגבי מוקדשין שיחולו שניהם יחד משום דנוהג בשליל ומשום דממעי אמן ה"ק וגם לקמן גבי טומאה שיחול איסור גיד בשעה שחל איסור טומאה משום דל"מ גבי מוקדשין שהוא איסור חפצא בודאי דנין על שעה שנעשה האיסור בחפצי עצמו אלא אף באיסור גיד שהוא רק א"ג אפ"ה צריכין לדון על בהמה זו משעה שנאסר הגיד כנ"ל, וא"ל דסוף סוף גבי טומאה אמאי חייב משום גיד לס"ד דתרווייהו חלים בב"א משום דנוהג בשליל דהא לדעת הראב"ד כבר חל עליו איסור טומאה בשעה שהגדיל שהרי גבי איסור טומאה דנין בתר ח' דעלמא ואיסור גיד לא חל עליו אלא משעה שנוצרה בהמה זו דבפשטות נוכל לומר דע"כ לא ס"ל לראב"ד דניזול מן החתיכה ולהשליך את האיסורין שבו בתר דידי' אלא להחמיר עליו ולחייבו כ"כ דליכא לחייבו אם נדון בתר החתיכה אבל היכא דאפשר לחייבו במקומו ושעתו אזי לא נשליך ממנו עבותימו ולדונו בתר חתיכות דעלמא, אמנם לריטב"א קידושין דמביא דעת ראב"ד גם גבי נבילה ביוה"כ משמע להיפך לקמן נאריך בזה, גם בלא"ה ניחא ליה לש"ס להקשות ממתניתין דנזיר דתנן להדיא נהדרין למילתא דדוקא גבי איסור גברא ס"ל לראב"ד כן ומש"ה גבי זר שאכל מליקה דאיירי לאחר זריקה דוקא דקודם זריקה א"ח משום זרות ואז כיון שהותר לכהנים תו ליכא אלא א"ג עיין ר"ן נדרים י"א ע"ב ובזה יתיישב ממילא ג"כ קושית רשב"א הנ"ל שהקשה מהאי דאמרינן מ"ת דא"ל א"כ וא"מ ואיסור ב"א ר"מ הוא ולדעת ראב"ד גם מדרבנן נשמע מחלב מוקדשין דשאני מוקדשין שהוא איסור עולין והוי איסו' חפצא אף לאחר זריקה שלא הותרה לכהנים גם זולת איסור

חלב ועי' בריטב"א שהיקשה מהא דשבת ויוה"כ בחולין דף ק"א דחייב שתים משום איסור ב"א ולדעת ראב"ד כיון דמשעה שהגדיל כבר עברו עליו כמה שבתות ויוה"כ עדיין לא הגיע ולפענ"ד כיון דמסקנת הש"ס כריתות דף י"ז דכולהו ס"ל דשבתות כגופין דמי וכן פסקינן ומש"ה היכא דכותב אות א' בשבת זו ואות א' בשבת זו פטור משום דשבתות כג"ד ודמי לקוצר ח"ש בש"ז וטוחן ח"ש בש"ז הרי מבואר דכל שבת ושבת דמי למלאכה חדשה ואיסור חדש שעדיין לא היה ולדעת הראב"ד ניחא לן מה דק"ל דל"ל קרא יתירא לרבוי דשבת היא ויוה"כ היא לחיובי' שתים דכיון דלדידן אף באיסור כולל חייב ב' מכש"כ באיסור ב"א משום דס"ד דנישדי' בתר שעה שהגדיל כקו' ריטב"א ולדעת הראב"ד וכאשר פירשנו דבאיסור חפצא אזלינן בתר ח' שנתקל בו ומתורץ קו' תוס' זבחים ד' ס"ט ד"ה ר"י תימא אפי' נבילה גמורה לא תטמאי לר"י שאין באיסורו משום ב"ת נבילה יעו"ש ולדעתי ניחא שהרי איסור נבילה שהוא איסור גברא כבר חל עליו כשהגדיל, ואיסורו דהקדש שהוא א"ח לא חל עליו אלא בשעה שהקדישו.

ג אמנם קשי' לדעת ראב"ד מגיד הנשה של נבילה דפליגי ר' מאיר וחכמים ביום הכפורים חולין ק"א ולדעתי כבר חלו עליו בב"א בשעה שהגדיל ואף לדברינו הנ"ל דבאיסור גיד צריכין לדון על החתיכה עדיין יקשה לר"מ דמחייב ב' משום א"כ הרי איסור נבילה קדים שכבר חל עליו על נבילות דעלמא בשעה שהגדיל גם מהא דס"ל לר"י גבי עוף טמא שאינו מטמא בב"ה משום דכתיב נו"ט לא יאכל לט"ב כל שאיסורו משום בת"נ יצא זה שאין איסורו אלא משום בת"ט [חולין ק'] גם מהא דאיתא בכריתות ך"ג כל חלב לד' לרבות אימורי קדשים קלים למעילה דמוקי לה התם לר"ש בולדי קדשים וקסבר בהוייתן קדושים דבתרווייהו בהדדי קאתי ולדעת הראב"ד לעולם חלו עליו בב"א ולדברינו הנ"ל דבקדשים שהוא חפצא מודה קשי' להיפך שהרי עדיין איסור חלב שהוא רק איסור גברא כבר חל עליו בשעה שהביא ב"ש גם מדרבא קשי' דדריש לקרא גבי חלב [זבחים ע'] נבילה וחלב טריפה דיבאו איסור נבילה ואיסור טריפה ויחולו על איסור חלב ולדעת ראב"ד ת"ל דהוי איסור ב"א אמנם בפשטות יש לומר דעיקר יסודו של ראב"ד הוא מדברי רבא דאל"כ קשי' לר"ש ולריה"ג ולרבי בכריתות ך"ג דל"ל א"כ אמאי חל איסור נבילה וטריפה על חלב ומשמע בש"ס דכ"ע ס"ל וליכא מד"פ א"ו דלאו משום כולל לחודא חייל אלא אפי' בגוונא דליכא משום כולל כגון בבהמת קדשים שנתנבלה ושנטרפה אפ"ה חייב משום נבילה וחלב משום איסור ב"א והא גופי' קמ"ל דמהדרינן לחיובי' משום חתיכות דעלמא בשעה שהביא ש"ש ובתר כן מחייבי' לי' גם משום קדשים משום א"מ אם יש מעילה בקדשים שמתו או משום איסורא דקדשים לדידן ולר"ש דל"ל אף א"מ

מחויב מ"מ משום חלב ונבילה ומהאי דכריתות דמוקמינן בולדות קדשים ל"ק כנ"ל שהרי בפשטות צ"ל דל"ל לרבוי דגבי קדשים באיסור ב"א שהוא מסברא חיצונה אף בחולין כן [ודוחק לומר דקמ"ל כסברת תוס' שם ד"ה בולדות קדשים דאזלינן בתר איסור מעילה יעו"ש] ולדעת ראב"ד ניחא דאתי לאשמועינן אף דחלב הוא איסור גברא ואימורי קדשים ישנם משום חפצא לא אמרי' דניזיל בתר דידי' גבי איסור חלב ונידונו' בתר חלב דעלמא משעה שהגדיל ולגבי קדשים שאז אפשר לדון בתר חתיכות דעלמא שהרי הוא א"ח ונמצא דא' חלב קדים לא"ק אפ"ה לא חתרינן למצוא דרך ומסלול לפטרו רק דאזלינן בתר חתיכה זו כדי לחייבו אמנם מדגלי רחמנ' בקדשי' דווק' דאזלינן בתר חתיכ' זו עצמו לחייבו ולא בתר דידי' לפטרו נשמע דגבי חולין דקילא אזלינן אפי' גם לפטרו בתר דידי' ומש"ה ס"ל לראב"ד גבי נבילה ביוה"כ אף שנתנבלה ביוה"כ לא הוי איסור ב"א משום שכבר חל עליו איסור נבילות דעלמא כשהביא ב"ש, אמנם כן לר"ש דס"ל דכל חלב לד' אתי לולדות קדשים אזי נשמע דדוקא גבי קדשים אזלינן לחייבו בתר חתיכה ולא בתר דידי' לפטרו אבל גבי חולין אזלינן בתר דידי' אף להקל אבל לרבנן דמוקי לה בקדשים גרידא ומשום כולל הוא דמחייבינ' לי' משום דאיסור מעילה חל על כל האימורין אזי מסתמא כיון דע"כ לא גלי רחמנא גבי חלב נבילה וח"ט דיחול על איסור חלב והטעם משום דשדינן לאיסורי' על שעה שהגדיל שהוא רק להחמיר עליו אבל לא להקל עליו ויתיישב קו' הנ"ל מגיד הנשה ש"נ שהקשינו לעי' דלר"מ הרי אנ"ב קדים גם קו' ריטב"א משבת ויוה"כ וגם מג"ה בטמאה לעי' לס"ד דנוהג בשליל והוי איסור ב"א ולדעת הראב"ד הרי א"ט קדים שהרי לדידן לא אזלינן בתר דידי' להקל ותדע שכן הסברא פשוטה לר"ש שהרי ל"ל אפי' איסור מוסיף מצד הסברא משום דמנ"ל לומר מיגו להחמיר דוקא אימא איפכא וכשם דלא חל עליו כן לא יחול על אידך לכן כל חד בדוכתי' קאי ול"א מיגו כלל רק לר"ש הוא דגלי קרא גבי קדשים דוקא אבל לדידן דס"ל דשבת היא ויה"כ היא אתי לחיובי ב' ש"מ דלא אזלינן בתר דידי' לפטרו אבל ר"ש בע"כ כריה"ג ס"ל דל"ל האי דרשא דאל"כ כל חלב גבי קדשים למ"ל השתא גבי חולין לא אזלינן בתר דידי' להקל עליו ק"ו גבי קדשים ומעתה הוסרו כל התלונות וקו' מדברי רבינו הראב"ד ורק מדברי ר"י קשי' דס"ל דנבילה לא חל על טמאה משום דאין איסור חע"א כנ"ל:

ד ולפענ"ד נראה לחלק דדוקא בכל איסורין כיון דבשעה שהגדיל חל כל איסור ואיסור בפני עצמו ולכן אף שבחתיכה זו נמצאו שני איסורים מורכבים יחד בזא"ז אפ"ה חייב ב' מפני שכבר חל עליו כל איסור ואיסור בפ"ע ושוב לא נפקע בהרכבתן והא תינח בכל האיסורין שאין האיסור הראשון מסבב לשני אבל בטמאה ושחטה דע"י איסור טומאה

נעשה נבילה בשחיטתו וכיון דאנן פסקינן דבהמה בחיי' לאו לאברים עומדת נמצא דגם בשעה שהביא ש"ש לא חל עליו מעולם איסור טמאה בפ"ע רק כששחטה אח"כ או שמתה ומעתה הגע בעצמך אם שחט את הטמאה ואכלה אח"כ אם נאמר שיתחייב ב' כסברת ראב"ד הנ"ל דלא זו מלבד שיחול אע"א אלא שאיסור הראשון יסבב את השני' דמחמת איסור טומאה שחל בראשונה ל"מ שחיטה באחרונה וכיון שכן אינו מן הסברא תו לחלק בין נתנבלה ממילא לבין ששחטה דס"ס כבר נראה בעליל שאיסור טמאה מגרר לאיסור נבילה:

ה ומעתה כשתדייק היטב תמצא שגם דעת הרמב"ם בפירוש המשניות עולים בקנה אחד עם סברות הראב"ד הנ"ל דפירוש גבי האי דתנן דיש אוכל אכילה א' וכו' דמש"ה חל איסור טומאה על חלב דאיירי שנטמא קודם שהביא ש"ש וכשהגדיל חל עליו איסור חלב וטומאה בב"א ומשום מוקדשין חייב משום איסור מוסיף ואין הבנה כלל לדבריו כאשר כבר שגג עליו הארי ממעונתו בסי' ע' חדא מדוע ניידי מפשטות השמועה דמש"ה חייל טומאה אחלב משום א"כ ועוד כיון דע"כ צ"ל שהקדישה קודם שהביא ש"ש דאל"כ הרי איסור חלב קדים שחל עליו או כשהביא ש"ש, ועדיין לא נתחייב משום טומאה באיסור קדשים כיון שהיתה עדיין חולין וכיון דאיירי שהיתה קודש כבר קודם שהגדיל א"כ גם באיסור קדשים נחייבהו משום איסור ב"א וכו' סוף דבר דברי הרמב"ם תמוהין וא"א להולמן כלל עכ"ל לכן נראה דכיון לדעת הראב"ד הנ"ל ואיירי באמת כשהקדישה אחר שהגדיל ואפ"ה חל עליו איסור חלב וטומאה בב"א תיכף כשהגדיל גבי חתיכות דעלמא דאנן לא על החתיכה זו דנין הנידון רק כיון שכבר חלו עליו שני האיסורין בחתיכות דעלמא שוב לא נפקע ממנו והא תינח גבי איסור גברא אבל גבי מוקדשין משום מעילה דהוי איסור חפצא צריכין לדון בתר כל חד וחד בשעה שחל עליו ולהכי פי' בפירושו דחל עליו משום דאיסור הנאה הוי מוסיף והאי דנייד מפשטא דמילתא דאיירי כשנטמא אח"כ וחייב משום איסור כולל משום דק"ל למ"ד דטומאה הותרה בציבור האיך אפשר לאיסור טומאה לחול על מוקדשין משום כולל שהרי קל על חמור לא חל בכולל כמבואר בתוס' בכמה ראיות יעו"ש יבמות דף ל"ג ע"ב תוס' ד"ה אמר, וכשם דחל נבילה על חלב משום דחלב הותר מכללו ה"ה בנידון דידן להיפך האיך יחול אי' טומאה על מוקדשין כיון דטומאה ה"מ אף לאכילה אצל פסח) פסחים ע"ה ע"ב) אמנם משום הא ל"א כיון דבקדשים א"ח כרת רק מיתה ב"ש לרבי ובטומאה ח"כ שוב שוים הם וחל בכולל כדאיתא להדיא בכריתות ד"ג גבי כל חלב לה' לרבות אימורי ק"ק למעילה ואף לרבי דס"ל דדוקא בחמור על קל חל בכולל מ"מ בקדשים מודה ואי משום ר"ש

דס"ל דאין פיגול באימורין דהא לר"ש לית ליה כולל כלל אף בחמור על קל ומתניתין קתני דחייבין משום יוה"כ דלא כר"ש אכן נראה דבפשטות הסוגיא משמע במסקנא דמתרצינן באבר אחד קא מיירי כו' בזית אחד וכו' אר"ז כגון שאכל כולי' בחלבה וכיון שכן נראה דלאו במקרה קתני במתני' כל החיובים הללו כדי לרבוי חיובי דא"כ הו"ל למנקט נמי בשני זיתים ולהוסיף עוד בחיובי' אלא משום דאיכא רבותא בכל חד וחד כאשר נבאר וחייב על כזית א' בכל החיובים הללו אבל בב' זיתי חלב דאף שיוסיף בחיובי' מ"מ נוכל לטעות לתת מגרעת בעיקר כוונת התנא ולומר דעל כזית א' מחייבינן לי' משום טומאה ומוקדשין ונותר ולא משום חלב ועל כזית השני משום חלב ופיגול שגם דאיכא איסור חלב גם בכזית ראשון מ"מ כיון דלא מצריכינן לחיובי' עליו אז מש"ה חלו עליו כל האיסורין הללו (וזהו כעין סברת מהרי"ט בקידושין פ' ע"י דף ע"ח גבי חזר ובא עליה) אבל היכא דמחייבינן ליה משום חלב ל"מ איסור טומאה לחול על כולל מפני שגם טומאה ה"מ בפסח רק איסור פיגול הוא דחל משום מוסיף ובזה יקל מעלינו קו' ת"י שם (ד"ה כגון) וסדרא דמתני' הכי אזדא לי' דמתחילה בשעה דאקדשי' חל על חלב משום מוסיף דאסורי הנאה והדר חל טומאה משום כולל ואח"כ חל איסור נותר משום מוסיף דנאסר לגבוה וממוסיף דרישא לא נשמע מוסיף כזה דהוי כעין שתי שמות האיסור לגבוה אכילה והנאה וגם מסיפא לא נשמע מוסיף דרישא דה"א שאיסור הנאה הוא רק כעין א"ח כסברו' תוס' חולין ק"א) וכיון שכן דמסקנא זו רהטא דמתני' לא משום להוסיף בחיובים רק לאשמעינן רבותא בכל חד וחד נקטי להו וא"כ עדיין יקשה דלאיזהו ענין נקטי דמחייבינן ליה בטומאה משום כולל שהוא כולל דמוקדשין דכיון דקתני דחייב משום יוה"כ שהוא כולל דחולין ומכ"ש במוקדשין, ומש"ה המציא בפירושו דחייב משום איסור ב"א ואיירי כשנטמא קודם שהביא ב"ש וכדעת הראב"ד הנ"ל והא גופי' אתי לאשמעינן דלאו על חתיכה זו בלבד אנו דנין רק על חתי' דעלמא והאי דמפורש בש"ס דחייב בטומאה משום כולל אזדא לתירוצו דרב אדא ב"א שם דמתני במתני' ה' חטאות ולדידי' צ"ל דעיקר כוונת התנא לרבוי' בחיובים קאתי ולא נחית לאשמעי' רבותא בכל חד וחד:

ו ובעיקר מילתא דפשיטא ליה לבעל ש"א דהיכא שנטמא קודם שהגדיל דלא חל עליו איסו' טומאה של בהמה זו שאכל ממנו עד שהקדישו ג"כ טרם שהגדיל ובשביל זה הניח דברי רמב"ם בתימא ולדידי מספק' לן טובא בזה שהרי מפשטא דש"ס ל"מ כן בכריתות דנקט מעיקרא איטמא והדר אקדשי' וז"ל הש"ס שם טהור מעיקרא וכו' הו"ל טמא וכו' אקדשי' וכו' משמע מרהטא דלישנא דטרם שהקדישה חל עליו איסור טומאה לקדשים

דעלמא והטעם דאף לרה"פ החולקים על הראב"ד וסברי דאזלינן בתר חתי' זו ולא בתר ח' דעלמא היינו בכל איסורין שבתור' שנפל השינוי בחתיכה אבל בטומאת הגוף שעיקר האיסור על ידי השינוי שבגופו אף שהכשר האיסור והשלמתו נגמר גם ע"י מעשה שבחתיכה שהרי אינו חייב משום טמא אלא לאחר זריקת דמים כמבואר במעילה ז' מנ"ל דאזלינן בתר החתי' ולא בתר דידיה שעיקר השינוי נעשה בו ועי"ז נתגלגל עיקר האיסור והרי חזינן להדיא גבי בע"מ ששימש בטומאה דמהדר בש"ס לאשכוחי בבא כגון שחתך אצבעו בס"ט ואם אמרת דאזלינן בתר העבודה של בהמה זו א"כ לעולם הוי איסור ב"א וכגון שהקדישה אחר שנטמא א"ו כיון שהשינוי נעשה ע"י אזי לכה"פ דנין בתר עבודות דעלמא והאי דזר שאכל מליקה דדנין בתר חתיכה זו והוי איסור ב"א לאחר זריקה משום דזרות לא הוי שינוי בגוף כמו בע"מ ומש"ה אזלינן בתר שינוי החתיכה דהיינו לאחר שהוכשר בזריקה או ע"י טומאה מש"ה אזלינן בתר שינוי החפץ ועי' ריטב"א קידושין (ע"ז) לאחר שהביא דברי ראב"ד הנ"ל וז"ל ואין זה נכון דלעולם בכל האיסורין שע"י מעשה אין הולכין ואין דנין בענין חלות האיסורין אחר איסורין דעלמא כיוצא בחתיכה זו משעה שנעשה גדול אלא אחר ח' זו שנתקל בה דנין מאימתי חל עלי' האיסור וכו' עכ"ל הרי משמע להדי' דדוקא באיסורין שע"י מעשה שבחתיכה חולקים עליו:

ז ועפ"י דברינו הנ"ל רווחא שמעתי' ביבמות דף ל"ג גבי שנים שקידשו שתי נשים והחליפו נשותיהן בשעת כניסתן לחופה ומאן האי תנא דאית ליה א"כ וא"מ ואיסור ב"א ויש להתבונן בזה דמה לן לחפש אחרי מאן דאית כל הני תלתא דהא בכולל לחוד סגי שהרי מוסיף וב"א נשמע מכ"ש מכולל כמבואר לעיל בסוגי' להדי' ועפ"י דברי ראב"ד הנ"ל ולמאי דפרשנו לעיל באות ג' דשבת היא ויוה"כ היא אתי לאשמועינן היכא דאיכא בחתיכה שנתקל בו איסור ב"א אזי לא אזלינן בתר דידיה לפוטרו ול"א דמשעה שהגדיל כבר חל עליו איסור שבת ויוה"כ עדיין לא הגיע עליו משום דהכי גלי רחמנא דלא אזלינן בתר דידי' להקל עליו רק להחמיר עליו וא"כ במתניתין נמי דקתני דחייב משום כל הני משום דחל עליו איסור אשת איש ואשת אח בב"א ואמאי הא משעה שהגדיל חל עליו איסור א"א דעלמא ונמצא דאיסור א"א קדים והאיך יחול עליו איסור אשת אחיו דאינו לא כולל ולא מוסיף רק ביש לו עוד אחים ומתני' סתמא קתני וע"ז קא מתמה מ"ת דאית לי' דאף בחולין אזלינן בתר חתיכה שנתקל בו ולא בתר דידיה וחתיכות דעלמא ומשני הא מני ר"מ הוא דאית ליה בשבת ויוה"כ דחייב שתים משום ריבוי דקרא דלא אזלינן בתר ח' דעלמא להקל עליו:

ח ועפ"ז גם סוגיא דחולין ק"א יתפרש היטב שכבר עמדו בזה רבותינו ולא מצאו לגלול את האבן וידיהם כבדים בפירושם ובשגם הם עצמם סתרו את אשר רצו לבנות עי' ש"א סי' ע"ב כמה טרח ויגע למצוא דרך סלולה בקו' הש"ס וריה"ג לית לי' א"כ והתניא שבת ויוה"כ שגג ועשה מלאכה מנין שחייב שתים ת"ל שבת היא יוה"כ היא דמה ראה לסבך איסור ב"א בא"כ ועי' שם ברש"י ותוס' והוא תמוה עצומה, אמנם כמעט נתבוננה נא בכריתות ד"ג שמתחילה מביא הברייתא אשר לד' לרבות את האימורין שחייב בטומאת הגוף ורצה להוכיח מזה דבקדשים אחע"א תדע שכן הוא דהא רבי ס"ל איסור חע"א וה"מ איסור חמור ע"ק וכו' ובקדשים שמעינן לי' דאפי' קל ע"ח נמי חייל דתניא רבי אומר כל חלב לד' לרבות אימורי קדשים קלים למעילה, ומעילה איסור מיתה וחלב א"כ וקאתי וחייל ש"מ בקדשים גלי קרא והא תני' ר"ש אומר אין פיגול בעולין אלא תנאי הוא אליבא דר"ש וכו' וכל חלב לד' מוקים לי' בולדות קדשים וכו' דתרווייהו בהדדי אתו ועי' תוס' ד"ה בולדות קדשים וכו' ואע"ג דבקדשים קלים ליכא מעילה עד לאחר זריקה וכו' מ"מ איסורא איכא עכ"ל וכן הוא להדיא בר"ה דף ק"ח גבי שופר של שלמים וכו' דאיסורא הוא דרכיב בי' ולכאורה יקשה כיון דאזלינן בתר תחילת האיסור אף שלא נגמר עדיין האיסור השני' לחיובי' עליו והאיסור חלב כבר נגמר עד תומו אפ"ה חייב הוי כאיסור ב"א א"כ מה מקשה מעיקרא לרבי דס"ל דדוקא בחמור על קל חל ואפ"ה ס"ל דמועל על חלב בקדשים קלים דזהו ודאי מה דמחלק בין קל לחמור שהוא רק באיסור כולל לחוד אבל באיסור מוסיף ליכא למ"ד לחלק בין קל לחמור ומאן דא"ל א"מ אפי' בקל ע"ח נמי כמבואר בתוס' יבמות וכן מוכח בכמה משניות דקתני דאיסור נידה מוסיף על א"א ביבמות שם ל"ג ובכריתות י"ד אף דאיסור נידה קל הוא לגבי אשת איש ויש היתר לאיסורא [ואף לחד שנויא כקדושין גבי כה"ג שבא על אחותו אלמנה לאו כללא הוא דכייל לי' בכל איסורין רק גבי א"כ לחוד משום דרשא דכל שהוא ביקח ופרשנו לעי' בסי' ה' את דברינו בזה] ולמאן דל"ל א"מ אפי' לאור על קל נמי לית לי' שהרי ר"ש דל"ל א"מ ס"ל דאין בעולין שהוא א"מ וחמור וא"כ בע"כ צ"ל דהא דס"ל לרבי לחלק בין קל לחמור הוא רק בא"כ אבל באימורי קדשים קלים דאיכא א"מ לפרש"י ולרמב"ם שהנאה הוא משעה שהקדשה נאסרה בהנאה ואז חל עליו איסור הקדש ואף דלא נגמר עדיין עד לאחר זריקה אפ"ה חל עליו כמו למסקנא בולדות קדשים ולא נשכח פתר לזה אלא דבע"כ צריכין לחלק דדוקא לענין איסור ב"א דרדיפא חלות דידהו לחול אף בשעת תחילת האיסור לחוד אף שלא נגמר עדיין אבל בא"מ בעינן דוקא בשעה שנגמר אומר האיסור דידי' שיהי' אז ג"כ איסור מוסיף ולא די במה שניתוסף בשעה שהוקל

איסורי' דידי' דאע"ג דלאחר ז"ד נגמר איסורו וליחול אז משום מוסיף דהנאה לדעת רש"י ולרמב"ם משום דלדעת רמב"ם אין לוקין על הנאה ולכן ליכא מוסיף בשעה שנגמר החיוב מעילה שהרי כבר נאסר בהנאה משעה שהקדישו ואז לא נגמר החיוב דמעילה עד תומו וכשנגמר חיובו דמעילה לא ניתוסף כלום על האיסור הנאה וכדקאי קאי ועפ"ז יתום הדבר הדק היטב לא יעלה שוב הפורץ בתוכינו והכי אזדא קו' הש"ס וריה"ג לית לי' א"כ דהיינו אף בקדשים רק בחמור ע"ק וכיון שכן תו אי אפשר לאוקמי מדרשי דכל חלב בקדשים שהקדישן אח"כ כמו לרבי שהרי לדידי' ל"ל א"כ אפי' בקדשים ובע"כ צריך לאוקמי כר"ש בולדות קדשים וקמ"ל דבקדשים לא אזלינן להקל עליו וליזל בתר דידי' רק בתר ח' שנתקל בו ולכן חייב משום ב"א אף דבתר דידי' אזי חלב קדים שהוא איסור גברא וחל עליו משעה שהגדיל משום דגלי קרא בקדשים דלא אזלינן בתר דידי' להקל עליו בקדשים וא"כ איך אפשר לדרוש דבשבת ויה"כ ח"ב מדרשא דקרא דאם בחולין כן תו לא צריך לרבוי דקדשים וא"ל דשאני גבי מעילה דאיכא איסור מוסיף בשעה שהקדישו שזה מוכח מש"ס הנ"ל דבא"מ בעינן דוקא שיוסיף בשעת חלות עיקר האיסור כנ"ל ודוקא באיסור ב"א הוא דאזלינן גם בתר תחילת וקלות איסור אבל בא"מ בעינן שיוסיף בשעה שנגמר חומר האיסור במלואו וכיון דאז ליכא מוסיף ולא הוי רק א"כ על הכליות ועל יתר הכבד וריה"ג ל"ל א"כ אלא בחומר ע"ק בכל צד ומעילה. על חלב שהוא איסור מיתה ב"ש על א"כ הוי קל ע"ח כמבואר שם ברם שגיתי בזה בתחילת השקפה שדמיתי דלדעת רמב"ם שאין לוקין על הנאה גם בקדשים אין לוקין על הנאה וזה אינו דגם לרמב"ם שאין לוקין על הנאה זהו בכל איסורין שבתורה אבל בקדשים משעה שחייב משום מעילה מחויב ג"כ על הנאה לחוד וכן מבואר להדי' במ"ל בפ"ו מה' יה"ת ובפ"א מהלכות מעילה ובכל האחרונים דבמעילה לוקה על הנאה לחוד וכ"מ במס' מעילה בפ"ד ועי"ש ד' י' ומאימורין קדשים וכו' ובקדושין מ"ג בתד"ה שלא מצינו וכו' לכן מחוורתא לתרץ קו' הנ"ל כאשר גילה לנו רמ"ע בתשובה סי' קך"ג דהאי דאמרי' בקדושין דף ע"ז ע"ב לחד שנוי' דגם באיסור מוסיף כגון בכה"ג שבא על אחותו אלמנה דאינו חייב משום אלמנה אע"ג דהוי א"מ לגבי כהן משוח משום דקל ע"ח לא חייל, דהא מני רבי היא דמובא בכריתות ך"ג דלא חייל, אלא בחמור ע"ק אפי' במוסיף ומ"מ עצמות הדברים שכתבתי נכוני' ליישב הסוגי' דחולין דף ק"א בקו' הש"ס משבת היא ויה"כ היא דריה"ג דלית ליה כולל רק באיסור חמור דהיינו שיהי' איסו' כולל ומוסיף כפרש"י ועי' בסי' ג' אות ו' דטרם שנרד לכלל כולל ומוסיף בעינן שיהיה האיסורין שוין בעונש ובאזהרה, ומשום מוסיף חומר דהנאה הוי א"מ לפרש"י ורמב"ם אבל כשאיסור הראשון

חמור ממנו בעונש ובאזהרה אזי ל"מ גם בצירוף כולל ומוסיף בהדי הדדי והבאתי שם ראיה נכונה לזה וגם מפשטותן משמע כן כיון דמפורש בגמרא דבעינן כולל וחמור והיינו משום מוסיף ואם נגרע השני מן הראשון בעונש או באזהרה הרי יצא שכרו בהפסידו והתם בגה"נ של עולה ושור הנסקל הרי שוין הם לכה"פ בעוב"א אבל בקדשים קלים דחייב משום מעילה על חלב מריבוי דקרא דכתיב כל חלב לה' ע"כ לא משכחת ליה לריה"ג אלא בולדות קדשים ומשום איסור ב"א אבל כשהקדישן אח"כ ל"מ ליה דאע"ג דהוי כולל ומוסיף כיון דחלב בעצמותו חמור מקדשים, ומה"ט יסוב פני הדבר על מכונם היטב בקושי' הש"ס על ריה"ג משבת היא יוה"כ הוא כאשר כתוב וערוך מול פני המעיין:

ט וכד דייקת תדע שע"פ סגנון הנ"ל לא לדברי ראב"ד הנ"ל לבדו נתיישבו רוב קו' הנ"ל וישוב הסוגיו' דחולין ויבמות הנ"ל שגם לרה"פ החולקים ניחא ג"כ בסיגנון זה דמה שהקשינו לעיל באות ג' דל"ל כל חלב לאיסור ב"א שהוא מצד הסברא וכן ש"ה ויוה"כ הוא, דבאמת להכי אתא דלא נימא דנשדי' לאיסור גברא בתר ח' דעלמא וכיון דגלי קרא דלא אזלינן רק בתר ח' שנתקל בו שוב לא אזלינן בתר ח' דעלמא בין להקל בין להחמיר דאי לא גלי קרא ה"א גבי שבת ויוה"כ דשבת קדים דמעת שהגדיל חל עליו א"ש כקושי' ריטב"א הנ"ל וכן גבי מעילה ה"א דאיסור חלב קדים אף בולדות קדשים מפני שהוא רק איסור גברא ונידונו בתר דעלמא וגבי מעילה שהיא איסור חפצא ונאסר החפץ עליו אזי צריך לדון בתר כל חפץ וחפץ שנאסר עליו ולהכי גלי קרא דלעולם לא אזלינן רק בתר ח' שנתקל בו בין באי' גברא בין באיסור חפצא בין להקל בין להחמיר ורק בזה פליגי דלראב"ד גם בתר דגלי קרא אמרינן דדוקא להקל עליו הוא דגלי ולשאר פוסקים לא מפלגינן כלל בין להקל או להחמיר ויתיישב ג"כ בסיגנון הנ"ל כמובן סוגיא דיבמות וחולין כנ"ל:

י ונראה ליישב סוגיא דחולין לדעת רה"פ החולקים על הראב"ד קצת באופן אחר דיש להתבונן לדעת הטור מובא בט"ז סי' תר"ח דתוס' יוה"כ דאורייתא ותוס' שבת ליכא חיובא כלל ובש"ס איתא להדיא דתרווייהו בהדדי קאתו אולם לק"מ דכשם דגלי קרא גבי כל חלב לה' לה' לר"ש דל"ל א"כ גם בקדשים דמוקים לקרא בולדות קדשים דתרווייהו בהדדי קאתו ונ"ל כדברי תוספת שם משום דאיסור מעילה מתחיל עם איסור חלב כאחת שגם דעיקר חיובו והשלמתו הוא רק אחר זריקה וכבר נשלם חיובו דחלב בשעה שנולדה אפ"ה הוי איסור ב"א משום שכבר נסתבכו בתחילת איסורו כאחת וממילא נשמע שגם להיפוך היכא שבתחילת איסורו קדים א' לשני ובשעת גמר ועיקר חיובו והשלמתו של הראשון נסתבך גם השני בכל חיובו שהוי ג"כ איסור ב"א וא"כ נוכל לומר דמש"ה גלי

קרא דש"ה ויוה"כ הוא כי היכי דלא נאמר דיוה"כ קדים משום תוס' יוה"כ ואשמועינן כיון דבעידן עצם היום ועיקר חיובו תרווייהו בהדדי קאתי שהרי תוס' דיוה"כ הוא רק באי' עשה לכה"פ ובשעת עיקר איסורו לכרת ולחטאות כבר עלה קדושת שבת ג"כ אתו והוי שפיר איסור ב"א והכי אזדא קו' הש"ס כיון דריה"ג לית ליה א"כ אף בקדשים שוב ליכא למימר דכל חלב לה' אתי לקדשים שהקדישן אח"כ כמו לרבי משום דלרבי שאני ליה בין קדשים לחולין אבל לריה"ג דאית ליה אף בטומאת הגוף שהוא גבי קדשים בעינן ג"כ דוקא חמור ע"ק בע"כ צ"ל דקרא אתי לולדות קדשים וקסבר בהווייתן קדושים וממילא נשמע דאף דבשעת גמר איסורו של השני כבר נשלם חיובו דראשון אפ"ה הוי איסור ב"א וממילא נשמע דגם להיפך ול"ל קרא דשבת היא ואם מפני שלא נאמר דדוקא בקדשים כן הוא קשיא להיפך ל"ל קרא דגבי קדשים נילף משבת היא דבפשטות משמע דיתורא דקרא דכל חלב לענין שיחול חיוב מעילה על איסור חלב קאתי' ונמצא לפי דברינו נתיישבו כל הקו' הנ"ל באות ג' גם לחולקים על ראב"ד ולא קשיא רק מהא דרבא דיבא איסור נבילה ואיסור טריפה ויחול על איסור חלב ומשמע דליכא מאן דפליג בזה וקשי' לריה"ג ורבי ור"ש דל"ל א"כ בשוין ואי משום דנבילה וטריפה הויין איסור מוסיף לגבוה חדא שהרי בתוס' יבמות ל"ג סברי דבבהמת חולין לא הוי א"מ משום לגבוה ועוד דא"כ קמה קושי' תוס' זבחים ע' ד"ה דא"כ מנלן דא"מ חל בקל ע"ח ש"ה דשוין הן משום דחלב ה"מ ועוד דא"כ לדידן קשי' דאית לן א"כ מנ"ל כיון דתורה ריבתה רק בא"מ ואי משום דגבי תרומה כתיב ומתו בו וכו' פרט לזו שמחוללת כדקס"ד בתוס' חולין ד"ה בנטמא שהרי לדינא אפי' כשנטמא הגוף ואח"כ נטמא התרומה ג"כ פטור ממיתה וצ"ל דגזה"כ הוא וכאשר נבאר לקמן דלדידן ל"ש א"מ כלל בנבילה וקו' תוס' בזבחים הנ"ל דנקטו בלשונם א"מ יש להם אופנים להתגולל בהם במקומם דוקא:

יא אולם כאשר נבאר עוד כמה קו' חמורות בזה מקצתם כבר מצאנו ברבותינו האחרונים אשר נתעוררו בזה [א] שם בזבחים ס"ט ע"ב בתוס' ד"ה ר"י אומר וכו' תימא אפילו נבילה גמורה לא תטמא לר"י דלא חייל באיסור קדשים כדדריש ר"י בנבלת עוף טמא שאינו מטמא בבית הבליעה משום דכתיב נבילה וכו' לא יאכל לטמאה בה מי שאיסורו משום בל תאכל נבילה וכו' עכ"ל והקשו דש"ה דאיכא א"מ משא"כ גבי עוף טמא כאשר היקשו לקמן ע' ד"ה יבא. [ב] שם בד"ה וחד למעוטי ע"ט הא דלנ"פ ליה לר"מ מהיכא דנפקא ליה לר"י משום דר"מ לטעמי' דא"ל אחע"א והקשו חדא שהרי איתא בכ"מ להיפך דר"מ ל"ל אחע"א רק בכולל ומוסיף וב"א ועוד דא"כ גם מטריפה לא נפקא מידי גם את"ל דנפקא מטריפה כאשר פירשו בחולין ל"ב ד"ה ורמינהו והוא דדוקא בעוף טהור שאין

איסורו אלא משום בל תאכל טריפה לבד דא"כ גם נבילה נפקא בזה האופן והדרי קו' תוס' לדוכתי'. ג דברי המ"מ בפרק ד' מהלכות מ"א לענין נבילה וטמאה אם מצטרפין דפליגי בזה רב ולוי במעילה ט"ז ומפרש שם דתלי' בפלוגתא דר"מ ור"י אם אחע"א דר"מ ס"ל דאיסור חע"א ואי' איפוא המקור לזה שהרי בכ"מ איתא להיפך וכבר עמד בזה רמ"ע בספרו. [ד] דבריהם קשה להולמן חולין ל"ב בד"ה ורמינהו וכו' וז"ל וא"ת נהי דנבילה הוי מ"מ לא פקע מיני' איסור טריפה לחייב אף משום טריפות וכו' והא דאמרינן בזבחים גבי חטאת העוף יצא ע"ט שאין במינו טריפה לא משום דל"ש ביה שחיטה ואפי' נשחטה הויא נבילה ופקע מינה אי' טריפה כי אתי איסור נבילה אלא פירוש שאין במינו טריפה היינו טריפה לחודי' דאף כי נשחט לקי אף משום נבילה עכ"ל חדא דמה"ת שיפקע האיסור ראשון דע"כ לא שמענו אלא שאין אחע"א אבל לא שיבטל איסור הראשון ועוד דמנ"ל לחדש בפירושם שאין במינם טריפה לחודי' ולא פירשו כפשטא דמילתא משום שאין איסור חע"א כמבואר בדברי ר"י דנפ"ל מנבילה משום שאין אחע"א וה"נ לרבנן דנפ"ל טריפה ועוד שהרי בזבחים ס"ט ע"ב ד"ה ר"י אומר בסה"ד פשיטא להו כביעי בכותחא דהיכא דנטרפה ונתנבלה אח"כ דאינו חייב משום נבילה שהרי מזה הביאו ראיה ליסוד מוסד דדרשינן רק על המין וכל שיש במינו טריפה יעו"ש ובחולין שם יסתרו את היסוד הזה ופש"ל דחייב שתים ונלפענ"ד ליישב קושי' הללו בדרך נכון קרוב לפשוטו דצריך להבין לשנויא דמשני בשבועות דמתניתין דיש אוכל אכילה א' איירי בבכור וא"כ אמאי חייב משום נותר משום א"מ לגבוה והרי לגבוה כבר נפסל בלינה ולאכילה אין בו משום נותר רק לאחר שני ימים ובשעה שחל עליו איסור נותר לאכילה כבר נאסר לגבוה ובע"כ צ"ל כיון דמ"מ שם נותר עליו מלילה הראשונה ואילך עד עתה ולא נתחדש שם אחר אף בכה"ג הוי א"מ ומצאתי אח"כ בתשו' רמ"ע קק"ג שעמד בזה וכוונתי לדעתו הרחבה ומסיים שם דלקושטא לא הוי א"מ בכה"ג דכ"ז הוא רק לשנוי' דמשני דאיירי בבכור ילחצנו לזה דאף בכגון זה כיון שאיסור נמשך מאז ועד עתה הוי ג"כ מוסיף אכן עיקרא דמילתא כסוגי' הנשנית במקומו בכריתות דנקט אקדשי' ואיירי בקדשי קדשים ונאסר לגבוה בשעה שנאסר להדיוט אולם היכא שנאסר מקודם לגבוה אף שאיסור נמשך אפ"ה לא הוי א"מ, בזה יתורץ היטב קו' ראשונה הנ"ל להכי אזלי קו' התו' אפי' נבילה גמורה לא תטמא בבית הבליעה וכוונתם אפי' היכא שעשאו נבילה ששחטה בסכין פגומה וכדומה בדברים הפוסלים בשחיטה לא תטמא כיון שאין איסורו משום נבילה ולא קשי' שהרי נבילה הוי איסור מוסיף לגבוה שהרי מיד בתחילת השחיטה כבר ניקב הוושט ונפסל מאז לגבוה טרם שיתחייב משום נבילה ואף דהוי

כבר כנבילה מחיים היינו לענין דלא מהני לי' שחיטה אח"כ משום דהוי כאין לה סימנים אבל עדיין לא חייב משום נבילה לדעת תוס' וה"פ [רק הרמב"ם חולק בזה דס"ל דחייב מיד משום נבילה] והא דכתבו שם בקושיתם וז"ל וא"ת דנקט איסור טריפה לאשמעינן שאם חתך כזית בשר מחיים דלקי אף משום טריפה כוונתם ומשו' בשר מן החי כמבוא' במהר"ם ואף שמתחיל מיד שם נבילה לענין דל"מ שחיטה אח"כ לטהרה מידי נבילה מ"מ אין בזה משום א"מ לדידן דעיקר כסוגיא דכריתות דדוקא בקדשי קדשים הוי א"מ או בקדשים קלים שנאכלים ליום ולילה דמצרכינן שיהי' המוסיף בשעת האיסור עצמו והא שהיקשו לקמן ד"ה יבא ע"י איסור מוסיף לגבוה היינו לתירוץ קמא בשבועות דאיירי בבכור דשמעינן מני' דכל היכא שהאיסור נמשך משם הראשון והלאה להדיוט אפ"ה הוי א"מ וה"נ כיון שכבר הותחל בו אתחלתא דנבילה לענין דל"מ לי' שחיטה וזה מדוקדק בלשונם בד"ה יבא תימא למאן דאית לי' איסור מוסיף ל"ל קראי והלא כולהו תנאי סברו דבאיסו' מוסיף חל ע"א, לבד ר"ש דפליג ומאי זה למאן דא"ל א"מ ולהנ"ל ניחא דכוונתם למאן דא"ל א"מ אפי' בגוונא שכבר ניתוסף טרם חלות האיסור משום דמשם הראשון נמשך האיסור מאז והלאה דהיינו לשנוי' קמא בשבועות דאיירי בבכור ומוכח מזה דאפי' בכה"ג הוי א"מ כנ"ל:

יב ולייישב קו' ב' ג' ד' צריך ביאור רחב ועמוק ומקדם נביטה נא בהא דר"מ דס"ל בחולין ק"א דגה"נ נוהג בנבילה ובפשטות הדברים נראה שהוא ע"י כולל וס"ל דיש בגידין בנ"ט [דמטעם מוסיף ליכא כמבואר בתו' שם ד"ה מה"ת וכן פסקינן דגיד נוהג במוקדשין ואף אם עלה תרד] וקשה שהרי בכולל אינו חל ע"ח ועי' תוס' יבמות ל"ג ע"ב בסד"ה אמר ר"י בק"ו דאבר מה"ח חמור מטריפה משום דמשהו בשר וגידין ועצמות מצטרפין לכזית וא"כ בגה"נ דחייב לר"מ אפי' אין בו כזית הוי כקל על החמור [חולין צ"ו] ואין לומר מפני שגם נבילה אית לי' חומר משא"כ בגיד שכן מטמא כמבואר ביבמות בתוס' הנ"ל חדא שהרי בע"כ צ"ל דחומרא שמטמא ל"ש אלא לגבי חלב והוא משום שיש חומר בנבילה לגבי איסור חלב שהרי נבילה מטמא וחלב אינו מטמא אפי' כשהוא נבילה דכתיב חלב נבילה וח"ט יעשה לכל מלאכה אבל לגבי שאר איסורין דלא ירדו כלל לדין טומאה תו לא נוכל להעלות ולהחמיר את א' נבילה עליהם מפני שמטמא (ולעי' סי' ג' אות ל"ז הוכחנו מתוס' קי"ג ע"ב ד"ה ושאני וז"ל בסה"ד והא דאמרי' בפ' גה"נ דאיסור טריפה חל על איסור אבר מידי דהוי אאיסור חלב אע"ג דאמה"ח מטמא עכ"ל ל"מ כן וצ"ל דדבריהם שם קאי לתירוץ השני ביבמות ל"ג ד"ה אמר ר"י דכל חומר דנבילה הוא מפני שמטמא ומש"ה חע"א שאינו מטמא כמוה ושם לא באו לכלל זה רק אם נאמר שגם נבילה המ"כ

ותו לק"מ לר' יודא ולריה"ג דס"ל דבעינן חומר מכל צד] ותדע שהרי ר' יהודא ס"ל דגה"נ נוהג בטמאה משום דאיסור חמור על איסור קל ואמאי אית לי' לר"י דנבילת עוף טמא א"מ בב"ה משום דכתיב נו"ט לא יאכל לט"ב וכו' יצא זה שאין איסורו משום בת"נ והרי לדידי' דאית לי' א"ח הא גופי' קשי' ליחול איסור נבילה ולטמא א"ו דאף שתטמא אפ"ה לא הוי א"ח לגבי טמאה שהרי טמאה עצמו כשנתבלה מטמא משום נבילה ועוד כדמות ראי' מריה"ג דאית לי' א"כ בחמור ע"ק ואמאי פוטר בגה"נ של נבילה שהרי יש לו חומר שמטמא א"ו דלגבי שאר איסורין לא נוכל לחשוב לחומר זה רק גבי חלב שאינו מטמא אפי' כשנתנבלה [ויש לדחות קצת ראי' השני כמובן וכיון שאין חומר שמטמא חשוב חומרא לגבי שאר איסורין הדרי קו' הנ"ל לדוכתי' לר"מ דא"ל דנבילה חל על איסור גיד ועוד יש להתעורר לר"מ דאית לי' דגה"נ אינו נוהג בטמאה משום דאיסור טמאה קדים עד שלא נתקשרה איבריו בגידין כמבואר שם בסוגיא ומדפסיק ותנא בסתמא מל"ה דגם בגיד שאין בו כזית פטור והא לגבי טמאה הוי ח"ש וקשי' לר"ל וגם לר"י לסברת רה"פ דגבי ח"ש ל"ש א"א חע"א ואף אם נדחוק נפשין דטעמי' דר"מ לא משום דאין איסור חע"א אלא כטעמי' דר"ש התם דלא יאכלו את ג"ה משמע דדוקא היכא שבשרו מותר דכ"ז ניחא למאן דאית לי' דאין בגידין בנ"ט ולהכי אינו נוהג בטמאה שהרי אם נאסר את הגיד אזי אינו חלוק מבשרו שהרי על בשרו יש בו ג"כ איסור אחד כמו על הגיד משא"כ למ"ד דיש בגידין בנ"ט אף אם נאסרהו הרי גידו חלוק מבשרו שעל בשרו אין בו רק איסור א והגיד משום שניהם ור"מ דס"ל דגה"נ של נבילה ח"ב משמע דס"ל דיש בגידין בנ"ט ונראה לפענ"ד מזה ראי' מוכרחת לדברי רמב"ם דפוסק בפ"ח מה' מ"א דגה"נ נוהג בנבילה אף דפוסק דאין בגידין בנ"ט ועיקר הדבר וטעמו של רמב"ם משום דרחמנא אחשבי' לאיסור גיד דאף שאין בו בנ"ט רחמנא אסרו וכיון דאחשבי' לגבי איסור גיד כן נמי לגבי שאר איסורין כמבואר בשעה"מ ובכרו"פ ולדידן מוכח כן מדר"מ גופי' וכיון שכן דטעמי' דר"מ משום דרחמנא אחשבי' יש להתבונן בהא דס"ל דגה"נ שנ"ב ח"ב דאי משום כולל כיון שאין עיקר האיסור משום דחל על שאר חתיכות רק משום האיסור של חתיכה זו עצמו וכל טעמי' דכולל הוא מפני שחל על חתיכות אחרות חל נמי על ח' זו וגבי גיד כיון שאין בגידין בנ"ט ועיקר החלות הוא משום דרחמנא אחשבי' לגבי איסור גיד נמצא שעיקר החלות הוא משום איסור הראשון והדרינן לכללא דאין איסור חל ע"א ובשלמא באיסור מוסיף כגון בגה"נ של עולה ושל ש"ה כיון שחלות האיסור משום שניתוסף עה"ח עצמו לא איכפת לן במה שאיסור הראשון שבחתיכה זו גורם לאיסור שני שיחול עליו אבל בא"כ שחלות של חתיכות אחרות גורמים לחלות האיסור

גם על חתיכה זו, הניחא היכא שדי לנו בגרם חתיכות אחרות לבדם ובשגם בל"ז הרי גדול כחו של מוסיף יותר מכולל) ומפני מוסדות האלו חזקו בתו' זבחים ובמ"מ דר"מ ס"ל איסור חע"א והיינו בנבילה וטריפה דוקא שריבתה רחמנא שיבאו ויחולו על איסור חלב ומסתימות הכתוב משמע אפי' בגוונא דליכא כולל אפ"ה חלים דהיינו כשהקדשו ואח"כ נתנבלה או נטרפה דהא דקדשים שמתו אין בהם משום מעילה אבל מאיסור הקדש לא נפקעה דמידי טעמא דאין בהם משום מעילה משום כיון דהולכין לאיבוד לא איקרו קדשי ה' וראי' נכונה לזה מתוס' קדושין נ"ז ע"ב בד"ה מה שלי בשלך ועי' בחדושי מוהר"ם מלובלין שם עי' ריש מעילה תוס' ד"ה קדשים ומש"ה ס"ל לר"מ דגה"נ ש"נ ח"ב משום דאיסור נבילה חל על כל שאר איסורים בלא כולל ואפי' בקל ע"ח וכסברות התוס' במעילה ט"ז ד"ה ללוי וראיותם המכריחות לזה דאל"כ קשי' אמאי מחייב בגה"נ של נבילה שהרי נבילה קל מגה"נ דבגה"נ חייב אפי' כשהוא פחות מכזית כאשר הקשינו לעי' וראיות המ"מ לדעת רמב"ם גם משום קו' השניות הנ"ל לדעת הרמב"ם דס"ל דגה"נ ש"נ חייב ב' והיינו משום דאחשבי' וראי' מוכרחת לדבריו מדברי ר"מ גופי' וכיון שכל טעמי' משום דאחשבי' כבר אזדא לי' לכולל א"ו דנבילה שאני דחל מגזה"כ כנ"ל אבל בשאר איסורין ס"ל לר"מ דאינו חל אלא בכולל או במוסיף או בב"א כסוגיא דיבמות וכריתות:

יג ומש"ה פירשו בזבחים דלר"מ לא יכול להוכיח מנבילה גופי' דכתיב בעוף טמא דאינו מטמא בב"ה משום דלר"מ בע"כ ס"ל דאיסור נבילה חל מגזה"כ אפי' בלא כולל אבל מטריפה מוכח גם לר"מ אף אמנם שגם טריפה שוה בזה לנבילה אכן הסכת ושמע, שמרחק רב ביניהם שהרי איתי' שם בזבחים דאית לכל א' מהם מעליותא דנבילה משום דמטמא וטריפה משום דאיסורו מחיים ואל יהי נא דבר זה קלה בעיניך שהוא רק לצריכותא בעלמא שהרי גם למסקנא מחלקים בתוס' נגד בשר בחלב עי' קי"ג ע"ב ד"ה ושאני דבשר בחלב אינו חל על חלב אע"ג דבטריפה חל ע"ח משום דאיסורו מחיים אע"ג דבשר בחלב חמור מטריפה שאסור בהנאה ובבישול ולדעתם הוי א"ה א"ח [ולית להו סברת הרמב"ם בפירוש המשניות בכריתות כדאיתא בדף ק"א בד"ה איסור כולל בסה"ד יעו"ש שהכיחו דא"ה לא הוי א"מ מקו' הש"ס לשמואל וקסבר שמואל דאיסור חע"א וכו' ומאי קוש' שאני בב"ח דהוי א"מ] א"ו שגם לקושטא הוא יסוד חזק לתלות את גזה"כ בטריפה משום שאיסורו מחיים ותדע שכן הוא שהרי מפני יסוד זה התירו את המשולחת באכילה משום דל"מ בע"ח נאסרין [עי' קדושין נ"ז ומעתה נמצא דבטריפה חידשה לנו התורה שני דברים חדא דנאסרה מחיים להדיוט כפשוטו דלישנא דש"ס

בזבחים שם, ועוד שחל על איסור חלב ולר"מ חל אפילו בלא כולל כמו נבילה דחל לדידי' אפילו בלא כולל כאשר הוכחנו לעיל, אכן עדיין צריך להבין הא גופי' מנלן דטריפה נאסרה מחיים דילמא רק בשעת שחיטה חל אז איסור טריפה וכשם דהיכא דנפסל בשחיטה נאסרה משום נבילה כן נאסרה בשעת שחיטה משום טריפה והוא משום דלא מסתבר כלל דבשעה שמכשירה באכילה תאסור והשחיטה עצמה תגרום שיחול עלי' איסור טריפה א"ו דנאסרה מחיים (רק לר"ל לחד איקומתא בחולין ק"ג דס"ל בהמה בחייה לאברים עומד' בע"כ צ"ל דקרא דחיק אנפשי' שנאסרה לאחר שחיטה אבל לדידן דפסקינן דלאו לאברים עומדת אזי מצד הסברא אמרינן שע"י המכשיר לא תאסר, ומזה דאיתא בזבחים דטריפה נאסר מחיים יש כדמות ראי' לרמב"ם דפוסק בהלכות מ"א דלאו לאברים עומדת שהוא רק לאוקימתא דרבא אליבא דר"י) אמנם כן בטהורה שהשחיטה מכשירתה צריכין לומר שנאסרה מחיים וטריפה יצא מכלל שאר איסורין דל"מ בע"ח נאסרין להדיוט אבל בטמאה שאין השחיטה מכשירתו אזי אף את"ל שיחול איסור טריפה על איסור טמאה (דהיינו אף למאן דאית ליה אחע"א) אבל מה"ת לומר דיצא מן הכלל שאין רוב בע"ח נאסרין דהרי בטמאה שפיר נוכל לומר דנאסרה בשעת שחיטה ומעתה הדר דינא שאין טריפה חל כלל על טמאה לר"מ דכל חילו דטריפה חל על איסורין רק משום שנאסר מחיים והא גופיה חידוש הוא שתאסור מחיים נגד כללא ואין ההכרח ילחצנו לזה רק בטהורה דשחיטה מכשירתו וזהו כוונת דבריהם בזבחים הנ"ל דלר"מ ל"מ למילף מנבילה דכתיב בעוף טמא דכל שאיסורו משום נבילה וכו' אינו מטמא משום דבתחילת הלימוד אמרינן שגם עוף טמא יאסור משום נבילה ויטמא ונמצא שמעליותא דנבילה דאית ליה בענין חלות האיסורין משום דמטמא ישנו ג"כ בעוף טמא לר"מ דא"ל דאיסור נבילה חל אפי' בלא כולל אבל מטריפה דכתיב בע"ט מוכח דאינו מטמא משום דכל שאיסורו משום טריפה אבל בעוף טמא אין איסורו משום טריפה שכבר נפל בבירא כל עצם מעליותא שנאסר מחיים ובטומאה הדרינן לכללא קמא דל"מ בע"ח נאסרין להדיוט ועי' כי נכון הוא ומתורץ היטב קו' ב' ג' באות י"א:

יד וליישב דבריהם בחולין עדיין צריך עיונא רבה דלפום רהיטא נראה דהא דפשיטא להו שם דאיסור טריפה חל על טמאה הוא ללוי דס"ל במעילה ט"ז דנבילה חל על טמאה דגזה"כ שנבילה חל על איסורין ומשום דפשיטא להו דלית מאן דפליג בזה דאין ע"ט מטמא בב"ה ולהכי פירשו דגם ללוי מוכח מטריפה שכל שאיסורו משום טריפה לחוד, אכן לדבריהם בזבחים דגם לר"מ דא"ל דנבילה חל ע"א מגזה"כ אף דלא מוכח מנבילה דכתיב בע"ט אבל מטריפה מוכח שפיר ובע"כ כוונתם דאין איסור טריפה חל כלל על

טמאה דא"ל משום שאין איסור משום טריפה לחוד דא"כ גם מנבילה מוכח כן וכבר הארכנו לעי' בכוונת דבריהם וא"כ גם ללוי כן ומנ"ל לחדש דאיסור טריפה יחול על טמאה ולהמציא פי' מחודש בדרשא דטריפה אבל לאחר העיון היטב נראה שכן הדברים והוא דמסתבר להו דרב ולוי דפליגי בטהורה וטמאה אם מצטרפין והיינו משום דרב ס"ל דאין איסור נבילה חל על טמאה ולוי ס"ל דחל גם ע"ט דפליגי אפי' אליבא דר"מ דס"ל דנבילה חל על חלב מגזה"כ (כאשר חזקנו הדבר באות י"ב) כי היכי דלא נימא דכתנאי אתי' לשמעתתייהו שהרי לר"י ס"ל להדיא דאין איסור נבילה חל ע"ט שהרי לדידיה אתיא מנבילה דכתיב בע"ט כל שאיסורו וכו' יצא זה שאין איסורו משום בת"נ וכו' א"ו דפליגי אליבא דר"מ ותרווייהו ס"ל דלר"מ משמע ליה פשטא דקרא דכתיב נבילה וטרפה גבי חלב לענין איסורין שיחולו שמילתא דפסיק הוא דחלים אפי' בלא כולל וממנו נלמוד לכה"ת שנבילה וטריפה חלים על כל האיסורין אכן כאשר חזר ולימד לן רחמנא גבי עוף והסב לן לסימנא מנבילה וטריפה ז אף אמנם דלא נוכל ללמוד לר"מ מנבילה שאין ע"ט מטמא בב"ה משום דכל עוצם חילו של נבילה שחל ע"א הוא משום דמטמא כן הוא במתכונתו בע"ט בתחילת הלימוד אבל מטריפה שפיר נלמוד שאינו מטמא שכבר נגזז לקרני' מני' דכל עוצם חילו מפני שנאסר מחיים והוא בטהורה דוקא, אבל בטמאה שאין השחיטה מכשירו מה"ת נאמר שיצא מ"ה שאין רוב בע"ח נאסרין וכיון שאינו ביכולתו לחול רק בשעת שחיטה תו לא חל כלל וכיון שאינו חל הדר דינא שאינו מטמא וכיון שאינו מטמא אז גם איסור נבילה לא חל בעוף טמא שגם חילו דנבילה מפני שמטמא הוא ובע"ט תברי' לקרני מני' וכיון שכן הרי מוכח להדי' דלאו מילתא דפסיקא הוא לגמרי האי קרא דנו"ט דכתיב גבי חלב ולומר שבכל ענין חלים נו"ט על איסורין שהרי בע"ט שניהם אינם חלים וכיון שכן כל מה שנוכל לחלק מצד הסברא מן חלב מהדרינן ומחלקינן ומש"ה ס"ל לרב דגם בבהמה טמאה שמטמא משום נבילה אפ"ה לא חל על טמאה אף דחל על חלב אפי' בלא כולל או משום כיון דכבר ידעינן דמסתימות הקרא לד' כדמוכח מעוף טמא כיון דס"ס אינו מטמא ומוסב מזה דנו"ט אינם חלים ע"ט אזי אף דגלי קרא בנו"ט דחלים ע"ח אף שהוא קל ע"ח דאע"ג דהותר מכללו מ"מ חמורה חלב מנבילה וטריפה כדמוכח להדי' בכריתות ך"ג דמקשי בש"ס על רבי דס"ל דדוקא בחמור ע"ק הוא דחייל מכל חלב לה' דהא חלב איסור כרת ומעילה איסור מיתה יעו"ש וכיון שכן שפיר מוכח דל"ב גבי נו"ט בהשלם כל סוגי הכולל אבל מ"מ כעין כולל בעינן והארכנו בזה לעיל סי' ג' אות ט' יעו"ש רק מתחילה הוי אמרינן כיון דל"ב בנו"ט בכל כולל בעלמא ש"מ דאזלינן בתר סתמא דקרא כנ"ל משום דאין באיסורו

דחלב למשוך ולגרור לאיסורו של נבילה כלל אבל בטמאה שהוא עצמו הגורר לאיסורו דנבילה שיבא שע"י איסור טמאה נעשה גם בשחיטתו נבילה ומש"ה אינו בדין שאיסור הראשון עצמו יגרום לשם איסור השני (ול"ד לדברי רמב"ם דנבילה חל על גה"נ משום דאחשבי' לאיסורו שגם זולת הגיד הרי שם נבילה חל עלי' רק דאין בגידין בנ"ט ומשום דרחמנא אחשביה גורם שיחייב משום נבילה אבל בטמאה שממשיך לכל שם האיסור נבילה עצמו ועיין) כאשר בארנו לעיל באות ד' ואפי' בנתנבלה מאליה אינו בדין שיחול כיון שכבר נראה בעליל שאיסור טמאה מושך ע"ע שיתנבל ע"י איסור טומאה אף אמנם דבתחילת הלימוד לא נחתינן לחלק כן ואמרינן דאנו"ט חלים אף על טמאה היינו רק משום סתימות הכתוב גבי נו"ט דכתיב גבי חלב משמע דחלים על כל איסורין אפי' על טמאה אבל לבתר דגלי קרא גבי עוף דכתיב ביה נו"ט וכבר מוכח דלאו מילתא דפסיקא היא שהרי בעוף טמא שניהם אינם חלים וכיון שכבר יצא מסתמא, שוב כל מה שסברא מחלקת מחלב דכתיב ביה מחלקינן ומעתה יסוב הדבר ללוי דס"ל דאיסור נבילה חל ע"ט והיינו משום דס"ל לר"מ דסתימת הקרא משמע דלעולם חלים והרי כבר יצא מן הכלל גבי עוף טמא א"ו דס"ל דגם גבי עוף טמא חלים נו"ט והאי דאין עוף טמא מטמא בב"ה ולית מד"פ בזה היינו משום דללוי אליב' דר"מ אמרינן דטריפה דכתוב רחמנא גבי עוף היינו כל שאיסורו משום טריפה לבד:

טו והמתקת דבריהם הכי שייטא ואזלי וז"ל וא"ת נהי דנבילה הוי מ"מ לא פקע מינה איסור טריפה וכו' והא דאמר בזבחים יצא ע"ט שאין במינו טריפה לא משום דלא שייכא בי' שחיטה ואפי' נשחטה הויא נבילה ופקע מינה איסור טריפה כי אתא איסור נבילה אלא פירוש שאין במינו טריפה היינו טריפה לחודי' דאף כי נשחט לקי **(דיני מלקות אין נוהגין בזמן הזה כידוע)** אף משום נבילה וכוונת דבריהם נבנה על יסוד הנ"ל שהרי לכ"ע אין עוף טמא מטמא בב"ה וללוי לא נוכל לפרש כפשוטו משום דאין איסור טריפה חל על טמאה שהרי לדידי' דס"ל דסתמא דקרא דכתיבא גבי חלב משמע לי' דעל כל איסורין חלים נו"ט אלא ע"כ צ"ל דה"פ שאין במינו טריפה לפי דכל טריפה אתחלתא דנבילה הוא [ומה"ט פסק הרמב"ם בפ"ד מהלכות מ"א דאם קבץ חצי זית מנבילת בהמה טהורה וחצי זית מן הטריפה דלוקה] ומשום זה נאמר עוד דלא אסרה רחמנא טריפה אלא כשנשחטה ומשום דבצרי לי' חיותא אכן כשנתנבלה דשקלה לכולה חיותא שוב אינו לוקה משום טריפה כלל וכל איסורו של טריפה מיתלא תלי וקאי כעין פרש"י חולין ק"א ד"ה וכגון שנטרפה אח"כ] דאם נשחטה אח"כ אזי אסורה משום דבצרי לה חיותא אבל כשנתנבלה אח"כ או בבהמה טמאה או שניקב הוושט דל"מ לה שחיטה אח"כ אזי

לא חל איסור טריפה כלל שהרי סופו שישתקל לכולי' חיותא וכיון דללוי צריך לומר כן שוב נוסיף עוד ונאמר שיסוד זה הוא לכ"ע אפי' לרב דמנ"ל להפליג ביניהם עוד במה דל"מ בהדיא לזה המציאו דאף ללוי אין מן ההכרח לבנות יסוד חדש כזה ולעולם דלדידן דפסקינן דבהמה בחיי' לאו לאברים עומדת אזי איסור טריפה חל מיד בהחלט ומה"ט פשיטא להו לקמן דאם בא"ד שקל ממנו בשר לאחר שנטרפה בחיי' לוקה אף משום טריפה וגם משום אמ"ה שהרי לדידן אמ"ה חל על טריפה דהוי א"מ [עי' לקמן ק"ג ד"ה מר סבר והאי דאין במינו טריפה גם ללוי ניחא בל"ז דהיינו שאין במינו משום טריפה לחוד ונ"מ בין למאי דס"ד מעיקרא לבין מסקנת דבריהם הוא באם חתך כזית בשר מחיים] וע"ז תירצו דמ"מ הו"ל למיתני ואילו נבילות שהוא עיקר האיסור סתמו בלשונם אם לקי על שניהם או לא משום דתלי' בפלוגתא דרב ולוי אם חל איסור נבילה על טריפה אבל מ"מ גם לרב כיון שנגמר ונשתקל לכולא חיותא אם היתרו בו משום נבילה שהיא עיקר האיסור בוודאי לקי והיינו כפסקא דרמב"ם הנ"ל דמצטרפין חצי זית טריפה עם חצי זית נבילה משום דכעין חדא המה ואף דלא חל עליו ללקות על שניהם כדאיתא בדבריהם בזבחים ס"ט ד"ה ר"י אומר בסה"ד אבל אי איתרו בו משום נבילה לחוד בודאי לקי דלענין זה חדא מילתא הוא שהרי מצטרפין יחד לכזית:

טז עיין יבמות ל"ד בתוס' ד"ה והוציאו בפיו חייב שהיקשו לפרש"י דמשום הוצאת שבת לאכילת יוה"כ חשיב איסור ב"א דאין זה כלל בנידון חלות האיסורין זה על זה גם בזא"ז והוא תמוה למאוד ועי' בפירוש המשניות בפ"ג דמכות ביש חורש תלם א' וכו' וז"ל אין בכל אלה איסור חל ע"א אבל הם איסורים הרבה נכפלו בזמן אחד ולפיכך אינו מן הנמנע שיצטרפו כל אלו הלאוין זולתם הרבה באותו זמן בעצמו עכ"ל ונראה ליישב קצת דבמס' עירובין צ"ט איתא על הא דאמר רבא זרק ונח בפי כלב או בפי הכבשן חייב חטאת והא בעינן הנחה על מקום ארבעה אלא משום דמחשבתו משויא לי' מקום ועי' בתוס' ד"ה מחשבתו ובשבת דף ד' ע"ב בד"ה אלא אמר דטעמא דמילתא משום דניחא לי' בהנחה זו יותר ממקום אחר משום הנאתו הוא דתליא במחשבתו כגון בפי כלב או בפי כבשן שנהנה בשריפות העץ או במשתין ורוק שאינו יכול לנקות א"ע בע"א אבל היכא דלא נהנה, הגם שנתכוין במחשבתו להנחה זו אפ"ה פטור כל היכא דלא הוי מקום ד' ומש"ה בידו דוקא הוא דמחייבינן לי' משום דידו ש"א וכו' וכן הוא בביאור יותר בחדושי רשב"א שבת שם נמצא דע"י צירוף הנאתו הוא דנתחייב על הוצאות שבת כיון שכל עיקר מגמתו היתה להניחה בבית הבליעה וע"י הונאה זו נתחייב משום יוה"כ ומש"ה מישך שייכא בחלות האיסורין וא"ל כיון שאם נתכוין להניחו בפי כלב יתחייב ג"כ משום הוצאה גם

עתה שהניחה בפיו תו ל"ש באיסור אכילה דיה"כ דז"א שהרי בבשר בחלב על חלב איתא להדיא דאית בי' משום אין איסור חע"א לכ"ע עי' חולין ק"י הגם שאם נתנו לבהמתו יתחייב ג"כ משום נהנה א"ו בע"כ צ"ל כיון דס"ס השתא נהנה באכילתו שיש בו כבר משום איסור אחר ומשום זה נסתבך בדין חלות האיסורין וה"ה הכא בהוצאת שבת כיון דעתה רוצה בהנאות גרונו דוקא לא יצא מכלל חלות האיסורין יסורין ואינו דומה לחורש בשור וחמור והם מוקדשים דגם עתה לא מחייבינן לי' על כלאים משום הנאתו שהרי אפי' מנהיג בכלאים חייב אבל הכא כיון דנתגלגל הדבר דמצטרכינן לצירוף הנאתו שיש בו משום איסור אחר אולם עדיין יש לדון ולומר כיון דעל עיקר שם הוצאה חייב גם היכא שלא נהנה כלל רק להשלמת מקום ד' הוא דמצרכינן לכלל הנאתו ויש מקום לומר להיפך כיון דסוף סוף השתא א"א לחייבו רק ע"י צירוף הנאתו לכן אפ"ל דבסברא זו פליגי רש"י ותוס':

סימן יא

בעזרת הש"י יע ראיתי דברים הערוכים למעלה ושם איזהו דברים אשר נראים כסותרים א"ע ודברים הצריכים תוס' בביאורם אמרתי עלי באר ענו לה:

א כתוב לעיל בסי' ז' אות ו' לישב קו' שעה"מ שהקשה על קו' הש"ס בשבועות לר"י ממתניתן דיש אוכל דליתני נמי שבועה בכולל דלריש לקיש נמי תקשה לדעת הפוסקים דשבועה שאמר בלשון נדר חל נמי על איסורין וחייב בקרבן וכתבתי שמה משום דמסתברא דר"ל כר"ה ס"ל דלית לי' מיגו באיסור הבא עי"ע גבי תאו"ע דהרי לר"ל נגרע כחו באיסור הבא ע"ע והאיך ניתן לו עוד תוס' מאיסור הבא ממילא וכן בסגנון זה כתבנו בסי' ט' אות כ"ז ליישב קו' א"מ בכריתות במתניתן דיש אוכל דמפרשינן לי' בגמרא משום דאקדשי' דניתוסף א"ה ות"ל דהקדש הוי א"ח דחייל על איסורין כמו נדרים לדעת רש"י ורמב"ן ור"ן וכתבנו משום דרצה לפרש גם לר"ה ור"ל דלית להו תורת מיגו והדברים נכונים וישרים למוצאי דעת באין גמגום ואח"כ בסי' הנ"ל באות כ"ט כתבנו דגם לדעת החולקים על רש"י ור"ן וסברי דגם בנדרים לא חיילו על איסורין דהתינח לדידן דאית לן תורת מיגו גבי תאו"ע וא"כ גם לשנויא בתרא דנזיר דחייל על שבועה שלא אשתה אכתי לא מצינן למילף נדרים מינה אפי' לר"מ משום דשאני נזירות לר"ש דסבר דאינו נזיר עד שיזור מכולן ואית בי' תורת מיגו משא"כ בנדרים שאיסור חפצא ואיסור גברא מקושרים יחד שלא ע"י מבטא שפתיו אבל לר"ה ור"ל דל"ל ת"מ כלל וא"כ בע"כ צ"ל דקושטא כן הוא דילפינן נדרים מנזיר כקו' תוס' שבועות דלא נשאר שום דבר חוצץ לחלקים וכיון דלר"ש דמיקל בעינן חלות איסורין אית לי' דנזירות ונדרים חלים ע"א מכ"ש לרבנן ולכן

צ"ל דגם לשנוי בתרא אית להו לרבנן אליבא דר"ה ור"ל דאיכא תרי רבוים בנזיר ודבילה קילעית חייב בביאת מקדש כמו לשנוי קמא וא"כ חד רבוי אתיא לענין דאפי' לא נזר אלא מאחת מהם וחד רבוי דנזירות חל על איסורין וממילא גם נדרים חיילי דילפינן מנזיר ובזה ישבתי קו' האחרונים שהקשו לר"ל קשי' ממתניתן דנטולה אני מן היהודים יעו"ש גם כתבנו לעי' בסי' ז' אות ד' דשנוי' בתרא בנזיר לא אתיא אליבא דר"ה ור"ל ועתה ממוצא הדברים נשמע כי נהפוך הוא דרק כשנוי בתרא ס"ל כי היכא דלא תיקשי לי' ממתניתן דנטולה אני מן יהודים אמנם בשום לב בעיון הדק הדברים נכונים ושכולה אין בהם ומתחילה נבאר עפ"י משקל רבותינו הראשונים דבע"כ צ"ל דלר"ה ור"ל דלית להו ת"מ דלית להו שנוי קמא דנזיר דרבוי דקרא אתיא בביטול מצוה דא"כ קשי' קוש' תוס' בשבועות דל"ל תרי יתורים בנזירת ובנדרים ותירוצם נופל לדידן דאית לן תורת מיגו עי' לעי' בסי' ז' אות ב' משא"כ לר"ה ור"ל ועוד דלדידהו הדרי קו' מהר"י באסאן לדוכתי' דא"כ הדרי קו' הש"ס בנדרים י"ז דנאמר להיפך דלד' קאי על שבועה ולא י"ד קאי על נדרים ואי משום דנדרים א"ח ושבועה א"ג הרי גם נזירות הוא רק א"ג ומה שכתבנו לעי' בסי' ז' אות ב' לישב דשאני נזירות דאית בי' ת"מ הוא דאתינן עלי' לא תוצדק לר"ה ור"ל ומה שכתוב בהג"ה לעי' בסי' ז' אות ה' דחיקא טובא א"ו דכשנוי) בתרא סברי דרבוי דכתיב בנזירות אתי' בקיום מצוה בנשבע שלא אשתה ויתורא דנדרים אתיא לביטול מצוה ובאמת ילפינן נדרים מנזיר אבל בביטול מצוה ל"מ למילף נזירות מנדרים משום דשאני נדרים שהוא א"ח והמצוה הוא רק על גופו וכבר נפקע המצוה מחפץ זה עי' לעי' סי' א' אות כ"ט והם הם הדברים אשר כתבנו לישב לר"ה ור"ל מהקו' ממתניתן דנטולה אמ"י ומה שכתבנו לעי' בסי' ז' אות ד' דשנוי' בתרא לא קאי לר"ה ור"ל כוונתי היא דלישנא משטחיות הגמרא דנקיט דר"ש לטעמי' דל"ל כולל אבל לרבנן דאית להו כולל ל"צ לרבוי הוא משום דמסדר הש"ס נקטו למילתא אליבא דהלכתא דפסקינן דלא כר"ה דהרי דין כולל ל"ש בדבר המקושר וע"כ עיקר הכוונה משום ת"מ כאשר כתבנו שם ומשום הכי לר"ש דלית לי' כולל מצרכינן לרבוי דקרא דיש לו מקום לחול משום דין מיגו אבל לרבנן ממילא ידעינן אבל לר"ה ור"ל צריכין לומר דבין לרבנן ובין לר"ש צריכין ליתורא דקרא אבל מעיקר תירוצו דאב"ע אי אפשר לזוז זיז כ"ש אליבא דר"ה ור"ל שהרי שנוי' קמא ל"ש כלל לדידהו:

אכן דע והבן כי מרחק רב הוא בין לדידן לשיטת רש"י ורמב"ן ור"ן דס"ל דנדרים חלים על האיסורין ולבין דעת הרשב"א וסייעתו אליבא דר"ל ור"ה שגם דלשיטתיהו בע"כ צ"ל דלר"ל ור"ה גם המה מודים דנדרים חלים על האיסורין [שגם המה לא החזיקו בסברתם

אלא לדידן דפסקינן כרבה בתאו"ע דנחתינן לתורת מיגו ומש"ה בין לשנוי' קמא דנזי' דרבוי דקרא אתיא לביטול מצוה בנשבע שאשתה ויתורא דקרא דכתיב בנדרים ג"כ על ביטול מצוה לחוד קאי ואפ"ה לא תיקשה ת"ל דאתקשו אהדדי כקו' תוס' שבועות משום דמנזיר ל"מ למילף דאית בי' תורת כולל ע"י מיגו משא"כ בנדרים דל"ש תורת מיגו לדעת רשב"א מפני דאיסור חפצא וא"ג מקושרים ממילא עפ"י סוגי דרחמנא ולא ע"י מבטא שפתיו עי' לעי', וגם לדעת רש"י וסייעתו הגם דלקושטא גם בנדרים אית בי' ת"מ וע"י מיגו נעשה א"מ מ"מ לולא רבוי דקרא הוי אמינא לחלק כן ודרך זה יותר מרווח מאשר כתוב לעי' בסי' ז' בהג"ה אות ה' ומנדרים ל"מ למילף לנזירות דשאני נדרים דאית בהו א"ח דגם לדעת רשב"א דאין בו משום מוסיף ע"י מיגו דהא תינח לענין שיחולו על האיסורין אבל להפקיע מצוה כיון דאית בי' א"ח כבר נפקע המצוה ממילא דלו יהי' שהקשור נעשה ממילא מ"מ כבר אזדי לי' חובת המצוה מחפץ זה עי' לעי' מ"מ כיון דלאו מסברא הוא דחיילא משו' דע"י איסו' נעש' איסו' מוסיף ע"י מיגו רק משום רבוי דקרא דכתיב בנזיר לשנוי בתרא דנזיר ומשו' דלא נשאר עוד איזהו נקודה לחלק בין נזירות לנדרים אליבא דר"ה ור"ל לר' שמעון ולכן אמרינן דקושטא כן הוא דילפינן נדרים מנזירות (דבשלמא לרבה דפליג איכא סברא לחלק בין נזירות לר"ש דעיקרו ע"י מבטא שפתיו ומש"ה כבר ירד לת"מ ואית ביה משום כולל ע"י מיגו משא"כ בנדרים לדעת הרשב"א וסייעתו דממילא קא אתיא איסור גברא ואיסור חפצא כאחד משום הכי לית ביה משום מוסיף וכולל כמו בב"ח וכדומה אליו וכיון שכן לר"ש דיש הבדל בין נדרים לנזיר אזי ממילא גם לרבנן דגם גבי נזירות נעשה התקשרות ממילא לכל דיני נזיר דהרי אפי' לא נזר אלא מא' מהן חייב בכל דיני נזירות וא"כ שוין הם נדר ונזיר אפ"ה ל"ח בנדרים משום דאין מן ההכרח להכריחנו לומר דגם בשנוי' בתרא קא סברי רבנן דר"ש דחייב על דבילה קילעית וא"כ לרבנן ליכא אלא חד יתורא לענין נזירות ואתי' לגופי' דאפי' לא נזר אלא מא"מ ושכר אתי' דא"ח אלא על היין ורק לר"ה ור"ל כיון דלית להו תורת מיגו וא"כ לר"ש צ"ל דילפינן נדרים מנזירות ותרווייהו חלים על איסורין וכיון שכן הוא לר"ש דקליש לי' ענין חלות האיסורין ואפ"ה חיילי נדרים ונזירות אזי תו ההכרח ילחצוני לומר דגם לרבנן דרדיפא ענין חלות האיסורין לדידהו דאית להו גם בשנוי' בתרא דחייב על דבילה קילעית ואיכא תרי רבוי וחדא אתיא לענין דאפי' לא נזר אלא מא"מ וחדא לשבועה שלא אשתה ואפ"ה חייל מריבוי דקרא וכיון דאתקשי אהדדי אזי גם בנדרים חייל משום גזה"כ כיון דלא נשאר עוד איזהו דבר חוצץ לחלק בינייהו אליבא דר"ה וריש לקיש) וכן לרבנן דר"ש חייל נמי בנדרים מטעם גזה"כ לפי

דאתקשרו אהדדי וממילא מובן דע"כ לא גילה רחמנ' אלא לאיסו' דבל יחל כדכתיבא בנדרי' אבל בהקדש וכדומה שגם דאי' בי' אי' חפצא כמו בנדרים שהרי חלות דנדרים גופי' לאו משום חפצא הוא בין לדעת הרשב"א אליבא דכ"ע ובין לדעת רש"י אליבא דר"ה ור"ל דלית להו ת"מ כלל רק מצד גזה"כ הוא דחייל ואין לך בו אלא חידושו לדבר דכתיב בהדי' ומש"ה ניחא שפיר מה דכתיבנא לעיל דבכריתות מפרשינן משום מוסיף דהנאה ולא משום מוסיף דחפצא לדעת רש"י ור"ן משום דרצה לפרש גם אליבא דר"ה דל"ל תורת מיגו שגם דמודה דבנדרים גופא קא חייל היינו לאיסור דבל יחל אבל בהקדש דלאו דידי' משום מעילה הוא דאתינן עלי' אזי הדרינן לכללא דאין אחע"א וגם בשבועה כשנשבע ככר זה עלי שבועה שגם דחייל על ביטול מצוה וכן על האיסורין כמו נדרים לדעת רש"י דהא תינח לדידן דמשום חפצא הוא דחייל ומש"ה כשאמר בלשון נדר דאית ביה ג"כ משום חפצא לשיטות רש"י ורז"ה ומשום תורת מיגו הוא דנחית לכלל מוסיף אבל לר"ה ור"ל דלית להו תורת מיגו רק מצד גזה"כ הוא דחייל בנדרים ולא משום חפצא וא"כ תו לא איכפת לן ול"מ במה שהזכיר בלשון נדר דמ"מ איסורא דידי' משום שבועה היא תדע שהרי חייב בקרבן כמו בשבועה דעלמא והרי בפירוש מיעטא רחמנא דכתיב לא יחל דברו אבל מיחל הוא לחפ"ש דשבועה ל"ח על איסורין הן בביטול והן בקיום ורק בביטול מצוה דחייל מצד הסברא משום דע"י איסור חפצא נפק' המצוה ממילא ה"ה והוא הטעם בעצמו גם בשבועה שאמר בלשון חפצא אבל בענין חלות על האיסורין דבנדרים גופי' לאו משום חפצא הוא דחייל רק מצד גזה"כ דאיתקש לנזירות הוא דקא חייל אבל לא גבי שבועה אפי' כשאמר בלשון חפצא כיון דמשום חפצא לית ביה משום גרירא לחול על האיסורין לר"ה תו ליכא לאפלוגי בין שאמר בלשון שבועה לחוד ובין שאמר בלשון חפצא כיון דסוף סוף משום שבועה הוא דחייבינן ליה (ועי' שבועות כ' ע"ב דלרב דימי בשבועה שאוכל ולא משום שקר הוא דמחייבינן ליה ובנדר משום בל יחל הגם דבשבועה מחייבינן לי' נמי משום ב"י כמובא בתוספ' שם דכיון דפטור משום לאו דשבועת שקר אזי פטור נמי משום ב"י דמי יפריד את אשר קשרה התורה וגם לרבנן שם דס"ל דאוכל ול"א חייב משום ב"י לחודא מ"מ כיון דאם אמר בלשון שבועה בודאי ל"ח לכ"ע ממילא נשמע דלר"ה דלית ליה ת"מ תו ליכא לאפלוגי בין לישנא דנדר לבין לישנא דשבועה גבי שבועה עצמו ועי' היטב כי הדברים ברורים וצלולים בלי פקפוק ובזה מיושב היטב קו' שעה"מ כדלעי' בסי' ז' אות ו' יעו"ש:

ועיין בסי' ט' באות כ"ח דכתיבנא לעיל דמכל חלב לה' ילפינן דאפי' בקע"ח חייל באיסור חפצא ועיין באות כ"ח שם דלדעת רז"ה ל"ח בנדר גופי' רק בחמור ע"ק וקשי' דנילף

מכל חלב לה' אכן בשום לב לק"מ דעד כאן לא קאמינא אלא לדעת רש"י ורמב"ן ור"ן דקסברי דמשום איסור חפצא הוי איסור מוסיף ע"י מיגו וכל שיש בו משום מוסיף חייל אפי' בקל ע"ח ומכל חלב הוא דילפינן ליה (ועי' זבחים בתוס' וראיתי באחד מספרי האחרונים שמפרש לקושיתם דגם אם נבילה מוסיף הוא קא קשי' להו ומזה נסתר דבריו ורק מכולל הוא דקשי' להו דבמוסיף מכל ח' הוא דנפקא לן ועי' לעיל) אבל לדעת רז"ה דקסבר דלאו משום מוסיף הוא דחייל רק דקרא דלה' קאי בין על ביטול בין על קיום ואנן הוא דממעטינן בכל אשר נוכל ואמרינן דלא קאי רק על עשה דקילו או על ל"ת בשוא"ת כמבואר לעיל והא דכל חלב דחייל אפי' בקל ע"ח משום כולל או משום מוסיף גמור הוא דאתינן ליה דגבי הקדש כיון שאינו מקושר הכולל או המוסיף בהדי האיסור דדנין עלי' לכ"ע הוי ככולל גמור ומשום א"ה הוי כחמור ע"ק ועי' תוס' חולין או לדעת רש"י ורמב"ם הוי גם איסור מוסיף משום הנאה ומש"ה הוא דמצי למיחל משא"כ בקונם לדעת הרז"ה

לכאורה קשה לדעת רשב"א מובא בש"ע סי' רט"ו אם נשבע שלא אשתה וחזר ואמר הריני נזיר ושתה דא"ח אלא א' וע"כ צ"ל דפסק כשנויא קמא דריבוי דקרא אתיא לנשבע שאשתה גם לרבנן דר"ש וגבי מקדש חייב גם על דבילה קילעית כמובא בתשו' רשב"א וא"כ למה לי רבוי' דקרא דכתיב בנדרים דחלים על ביטול מצוה ת"ל מדאתקשי אהדדי כקו' תו' הנ"ל ואין לומר כתירוצם שם דהרי לדעת רשב"א גם בנזיר ל"ש מיגו לרבנן דאית להו דאפילו לא נזר אמ"מ הרי הוא נזב"נ כמו בנדרים גופי' דל"ש מיגו לדעתו משום דאיסור חפצא וא"ג מקושרים ממילא ע"פ התור' ולא משום מבטא שפתיו וה"ה בנזירות לרבנן דר"ש אולם כד דייקת ניחא ולק"מ דאי נילף מנזיר אכתי לא נדע דאיסור חפצא הוא דקא גרים לאפקועי משום חפצ' המצוה המוטלת עליו רק כמו דגזרה רחמנא דנזירות חייל בביטול מצוה שגם שהוא רק איסור גברא כן ה"ה בנדרים משום הקי' דקרא אמנם כן לענין בל יחל דכתיב בי' אבל בשאר א"ח דלאו משום בל יחל הוא אכתי לא נדע דחלים בביטול מצוה שהרי הקישא דקראי לא קאי אלא על לאו דכתיב ב"י ולא על איסורין אחרינא אבל השתא דכתיב בנדרים ובשבועה גופא רבוי ומיעוטא ובע"כ צ"ל דרבוי דכתיב אנדרים קאי ומיעוטא דקרא קאי על שבועה אע"ג דתרווייהו משום בל יחל הנה מזה נסתעף לן לחלק בין א"ח לא"ג ומהשתא גם בכל איסור חמור דמשום לאו אחריתא אתינן להו נהילה גם המה חלים בביטול מצוה דמ"ש שהרי לא איסורא דבל יחל הוא דקא גרים רק משום חפצא הוא וממילא כל איסורא חפצא הוא בכלל זה ונפקותא רבה למי שנשבע ליתן חפץ זה לפלוני ואח"כ הקדישו דהשתא הוא דידעינן

בנדרים דמשום חפצא הוא דחייל בביטול מצוה או אפי' בנשבע שאשתה ואחר כך אסרו עלי' בקונם אזי ה"ה בהקדש נמי חייל אע"ג דלאו אחריתא כתיב בי' ולא משום ב"י הוא דמחייבינן לי' כיון דנודע לן השתא לקושטא דמשום חפצא הוא דקא גרים והוא כעין סיגנון דכתיבנא לעיל:

ובעיקר פיסקי דלעיל דנזירות בנשבע שלא אשתה דאינו חייב אלא אחת משום שבועה לחודא לדעת רשב"א לאו משום דדמי לשינוי בתרא מהלכתא אלא דלטעמא דידי' דס"ל דנדרים אינם חלים על איסורין משום דיצא מסוגי מוסיף דעלמא שהמוסיף אינו מקושר בעיקר החלות משא"כ בא"ח וא"ג דנדרים דקשורים וצמודים יחד בלי פירוד ולכלל מיגו לא הגיע משום דלאו ע"י מבטא שפתיו נתקשרו אהדדי ומזה נשמע דע"כ לא אמרינן בשינוי בתרא דחייב על נזירות בנשבע שלא אשתה אלא לר"ש דס"ל דא"ח עד שיזיר מכולם וכיון דנזירות משום מבטא שפתיו הוא ושייך בי' תורת מיגו מש"ה הוא דחייב שתים לר"ש לדידן דפסקינן כרבה בתאו"ע אבל נדרים ל"מ למילף גם לר"ש שהרי איכא לאפלוגי דשאני נדרים דל"ש ביה ת"מ כלל וכיון שכן גם ממילא נשמע דלרבנן דא"ל דגם בנזר מא"מ הרי נז"מ גם בנזירות גופי' ל"ח ובע"כ צ"ל דסברי דבדבילה קילעית פטור בביאת מקדש:

עודנה צריך לבאר בהאי דפרישנא מסי' ז' ואילך דבנזירות יצא מתורת כולל דעלמא ולר"ה דל"ל מיגו בתו"ע וגם לדעת רשב"א וסייעתו אפי' אליבא דרבה ל"ש תורת מיגו בנזירות לרבנן משום דממילא מקושר כל דיני נזירות על תואר אחד ודמי לנדרים ומש"ה פסק רשב"א בנשבע שלא אשתה ואח"כ אמר הריני נזיר דא"ח משום נזירות על יעלה על לב הקורא דאינו נזיר כלל שכל דיני נזירות לרבנן דסברי דאינו נזיר עד שיזיר מכולם שהרי אשכחן גם כה"ג ונזיר ברבוי דקר' בלאביו ולאמו ל"י מוב' ברש"י במגי' ד' ובזבחי' מתוספת' ודחיק טובא לאוקמי כולהו במופלא סמוך לאיש שקיבל עליו נזירות כשיהי' כה"ג גם מלשון הרשב"א עצמו בש"ע סי' רט"ו משמ' דרק לפטורי משו' נזירו' על שת"נ הוא דאתי' עלי' אבל כל דיני נזירות עליו לכל הלכותיו אלא ע"כ צ"ל דבין לרבנן בין לר"ש כיון שאמר הריני נזיר סתם אע"ג שבל"ן אסור בחד מהלכותיו כגון שכבר נעשה כה"ג או שנשבע שלא ישתה תו לא איכפת לן ול"מ כיון דסוף סוף אסור בכולם אבל מ"מ כבר יצא מתורת כולל דעלמא משום דאי אפשר שיאסור בחד מהלכותיו ויותר בחד מתורת נזירות לגמרי משא"כ בכל כולל דעלמא כמובן וגם למיגו לא הגיע לדעת רשב"א משום דלאו ע"י מבטא שפתיו נתקשרו אהדדי בכל נזירות דעלמא רק רחמנא עשאהו שיהי' נצמתים יחד בלי פירוד, ועיין:

כללו של דבר כיון דכל דיני נזירות לכל הלכותיו קשורים וצמודים יחד בעלמא וגם באיש זה שנשבע שלא אשתה ואח"כ אמר הריני נזיר או בכה"ג שאמר הריני נזיר דמ"מ נאסר בכל מה שאסרה התורה בנזיר רק דלא איכפת לן משום מאי אי משום לאו דנזירות או משום אחר סוף סוף אי אפשר לאסרו במקצת ולהתירו במקצת וא"כ האיך נוכל לדון משום כולל כיון שאי אפשר לדון על הכולל לחוד רק על כולו יחד כיון דסוף סוף אינו נזיר עד שיזור מכולם אבל מה שרצה בא"מ לומר משום כולל דשני שמות לא מיחוור דזהו לר' יוסי דקסבר דנידון בזיקה ראשונה אבל לחכמים דקסברי דנידן בחמורה ע"כ דגם בשני שמות חייב משום כולל וכוונתי בזה לבעל שעה"מ ועוד ראי' אחת הבאתי לעיל, עי"ש:

עיין ריטב"א פ"ג דמכות דף כ"ב בד"ה אלא האי תנא א"כ ל"ל וכו' או דל"ל שום א"כ ואפי' דאתי ממילא כמו נבילה ביוה"כ וכר"ש או דל"ל באיסור הבא ע"י עצמו מיהת כדאמרי' במס' שבועות וכו' עכ"ל וקשה לי דאכתי ניתני כשנשבע קודם י"ט שלא אחרוש מהיום ואח"כ חל עליו י"ט ושביעית משום כולל דממילא לתירוצו השני דרק כולל ע"י עצמו הוא דלית לי' ועי' בתשו' רמ"ע בנשבע קודם יה"כ על דבר שנאסר ביום יה"כ טרם יה"כ דאז צריכין לדון על יה"כ אבל השבועה כיון שכבר חלה תו לא נפקעה אמנם י"ל דקסבר דכל עיקר קו' הש"ס דניתנו בנשבע שלא אחרוש בין בחול בין בי"ט כי היכי דלאשמעינן דגם כולל שע"י עצמו חייב ומתרץ אליבא דר"ל ניחא ואליבא דר"י צ"ל דתו"ש כדר"נ לעי' כ"א דאי משום כולל לחוד כבר נשמע מפשטא דמתניתן מכהן ונזיר דנזירות חל על איסור כהונה רק דאכתי איכא למימר דלרבנן דר"ש דקסברי דאפי' לא נזר אלא מא"מ ה"ז נז"מ הרי דיני נזירות כשאר איסורי תורה כאשר הארכנו לעי' בזה בסי' ו' אות א' וכן הוא במהרי"ט בתשו':

ועפ"י זה אפשר להקל קו' הפוסקים הנ"ל לדעת רש"י וסייעתו דקונם חל בקיום מצוה משום חפצא אכתי ליתני בקונם כלי מחרישה עלי כיון דלתירוצו דש"ס דרק בכולל ע"י עצמו הוא דל"ל וצ"ל דאזדי אליבא דר"ל וכבר כתבנו דר"ל ס"ל כשנויא בתרא דנזיר ואליבא דר"ל ליתא למעליותא דחפצא כלל ועי' לעי', רק משום גזה"כ הוא דחל בנזירות כשנשבע שלא ישתה וכיון דידעינן בנזירות ממילא נשמע גם בנדרים דאתקשי אהדדי (דא"ל דמתניתן איירי בקיבל עליו כשהי' מופלא סמוך לאיש דא"כ ניתנו נמי שבועה כמובא בש"א סי' סמ"ך) כשם דלא קתני כשנשבע קודם י"ט שלא אחרוש מהיום משום דלית בי' חידושא משה"ט נמי לא קתני בקונם דאתי' בכ"ש מנזירות דאינו חל בביטול

ואפ"ה חל בקיום קונם דחל בביטול כ"ש בקיום ועי' שבועות כ' ע"ב בתד"ה דכי וכו' כעין זה לריב"ב בסה"ד שם:

עיין נ"ב ח"ר סי' ל"ו שעמד במאי דנקטינן בכ"ד גבי שבועה מושבע ועומד מה"ס ולא פריך והא אין איסור חע"א והי' נראה לעד"נ ע"פ דבריהם לקמן כ"ז בתו' ד"ה מצוה וכו' תימא מה"ט נמי אמאי אין איסור חע"א וכו' א"כ היכא עביד ק"ו נימא איסור שא"ח על איסור יוכיח עכ"ל ולכאורה נראה דקו' זו קאי רק לדעת רש"י וגירסתו לעי' בד"ה לקיים דלריב"ב חייל ג"כ על איסורין אבל לגירסתם לא קשיא להו שהרי ריב"ב לא קאי אלא על דבר מצוה ועל מ"ע ל"ש בנידון חלות האיסורין אהדדי אמנם מדבריהם לעי' כ' ד"ה דכי בסה"ד וז"ל ומיהו לריב"ב דא"ל לקמן בפירקן דנשבע לקיים את המצוה חייב כ"ש נדרים וכו' משמע קצת מסתימת דבריהם דלרבנן אפי' לקיים את המצוה ל"ח אפי' ללקות **(דיני מלקות אין נוהגין בזמן הזה כידוע)** עליו וכן איתא להדיא בדבריהם נדרים דף ח' בד"ה מ"ו כו' ונראה דיש לספק לכאורה בנשבע קודם יה"כ שלא לאכול ביה"כ דשבועה חליו עליו לענין מלקות אפי' לרבנן דריב"ב וכן בנשבע קודם פסח שיאכל מצה או שלא יאכל חמץ שהרי שני איסורין באין כאחד רק מפני דליתא בלאו והן פטור מקרבן לרבנן ולריב"ב דלא בעי לאו והן חייב אף בקרבן ונראה כדמות ראי' לזה מהא דאיתא בתמורה כ"ה אמר על הבכור עם י"ר עולה וכו' אמר על הלקט עם נשירות רובו יהא הפקר לקט הוי שכן קדושתו בי"ש א"ד הפ"ה וכו' ואמר אביי מה תבעי לי' דה"ר ודברי התלמוד דמ"ש ה"נ דמ"ש עכ"ל וע"כ לא קאמרי' אלא משום דדברי התלמוד מתנגדים לדברי הרב ומש"ה נדחים דה"ת אבל היכא דיש מקום לשניהם אזי גם במקום דה"ר חלים גם דברי התלמיד ועפ"ז מיושב קושיתם הנ"ל דגבי ריב"ב לא קאמר אלא בכה"ג כששבועה יחול על האיסורין בב"א אולם מהא דאיתא במכות דמש"ה לא קתני שבועה שלא אחרוש בין בחול בין בי"ט דה"ת א"כ ל"ל ואכתי קשה דניתני היכא דנשבע קודם י"ט שלא אחרוש בי"ט דהוי איסור ב"א ומשמע דגם בכה"ג דברי הרב קודמין ולא הוי כאיסור ב"א אמנם משום הא לא ארי' דלעולם נימא דהוי כאיסור ב"א כדמשמע מתמורה והתם ט"א איכא דבריש נדרים פליגי אם מחית אינש נפשי' לספיקא אם לא והשתא ממ"נ א"א לחייבו שתיהם דהיינו משום חריש' דיו"ט ומשום שבועה דאם מחית נפשי' לספיקא א"כ כשנשבע שלא לחרוש בי"ט גם בה"ש בכלל והרי חייב משום שבועה גם על בה"ש וכשחרש אח"כ בי"ט תו א"א לחייבו משום יו"ט דדילמא בבה"ש עדיין חול הוא והרי השבועה קודם ליו"ט ושוב ל"ח עליו דאיסור כולל לית לי' אפי' בכולל דממילא ואי לא מחית נפשי' לספיקא א"כ לא נשבע כלל על

בה"ש תו א"א לחייבו משום שבועה דהרי איכא למימר להיפך דבה"ש לילה הוא ואיסור יו"ט קדים לשבועה אמנם כד דייקת בדברי רש"י שם בתמורה בד"ה ואמר אביי נראה בעליל דטעמא דמילתא דלעולם דברי הרב קודמין וא"כ גם בכה"ג ל"ח השבועה וכ"מ מתשובת רמ"ע הנ"ל דדוקא כשהשבועה חלה מקודם לאיסורין אבל לא בב"א ומשה"ט נקטינן דמושבע ועומד מה"ס הכוונה דלעולם דברי הרב קודמין (ועיין במלחמות ספ"ג דשבועות נראה דיליף ליה מקרא דלא יחל דברו כתיב אבל בחפ"ש הן לבטל והן לקיים אינם בכלל דברו ופטור אפי' ממלקות יעו"ש בס"ד ומה"ט נוכל לומר דריב"ב ל"פ רק בזה דל"ל בזה דה"ר ודה"ת ולית ליה משום דמושבע ועומד לא יחול השבועה רק במקום דאית ביה משום חלות האיסורין הוא דלא חל אבל כששניהם באו בב"א דלית ביה רק משום דמושבע ועומד בפרט זה פליגי ריב"ב ורבנן, אח"כ מצאתי בא"מ שמתרץ כן על קו' נ"ב הנ"ל דמושבע ועומד הוא כשנתנבלה אח"ש ולא נחית כלל לכל הנ"ל ומשום זה לא עזבתי להעתיק דברי כה:

בדיני מליחה

סימן א

בדיני מליחה ביו"ד סי' ע'

עיי"ש סעיף ב' בהג"ה דאם הדגים למעלה והעוף למטה דאפי' שניהם מלוחים מותרים, ועיי"ש בש"ך ס"ק יו"ד דקליפה מיהו בעי כמו בחתיכה שחציו מונח בתוך הציר דמה שלמעלה מן הציר מותר מ"מ בעי קליפה ודחק שם בלשון הגה"ה דמשמע להדיא דגבי דגים מותרים בלא קליפה דקאי על דברי מחבר שם דפסק להדי' דמותרים לגמרי בלא קליפה וע"ז כ"ש וכן אם הדגים וכו', לכן נלפענ"ד וכ"מ בט"ז סי' ק"ה ס"ס קטן י' בשם מהרש"ל דטעמא דמילתא שהרי הדם המובלע בחתיכה דינו כאיסור בלוע דאינו יוצא ע"י רותח דצלי ורותח דמליחה רק ע"י רוטב והא דחתיכה שנמלח והודח נאסרה מחתיכה המונח במלחו זהו אינו משום רתיחות החתיכה, רק משום דטבע המלח להפליט דם שבחתיכה וכמ"ש האחרונים דגדול כחו של טבע המלח מן רתיחות המלח וחום הצלי דרתיחתם אינם אלא עד כדי קליפה, אכן טבעו אפי' בחתיכה עבה כמה מושך אחריו כל דם שבחתיכה (ועיין בש"ך סי' ק"ה ס"ק ח"י דנראה מפשטות דבריו דדם שבחתיכה דינו כאיסור עצמו ולא כבלוע שהרי אוסרות אחרות, ולמ"ש גם שם אין דבריו מוכרחים) ומשה"ט אם חתיכה אחרת שנמלח והודח מונחת ע"ג חתיכה המונח במלחו מותרת אפי' בלא קליפה שהרי משום טבע המלח אין לאסרו שדם אינו מפעפע למעלה בטבעו, ומשום רתיחות החתיכה אין לאסרו כדי קליפה (דגבי קליפה ליכא נפקותא דבין

למעלה ובין למטה נאסרה מיהת כ"ק ובפרט בשניהם מלוחים דדמי לשנים חמים) שהרי לגבי רתיחה נידון כאיסור בלוע דאינו יוצא בלא רוטב וה"ט דדגים דמותרים לגמרי בלא קליפה אבל בחתיכה שחציו מונח בתוך הציר בעי קליפה דאע"ג דמשום טבע המלח אין דרכו לפעפע אפי' בכ"ש למעלה מ"מ בעי קליפה משום רתיחה דציר דגבי רתיחה אין לחלק בין מעלה ומטה וגבי חתיכה זו עצמו לא נידון כבלוע דע"כ לא מצינן אלא דאינו יוצא מחל"ח אבל לא באותו חתיכה עצמו שהוא גוש אחד וכדמות ראיה לזה מכלים דדינו מבואר שאין איסור יוצא מכלי אל כלי אפי' ע"י רוטב ובאותו כלי פסק המ"א בא"ח סי' תנ"א ס"ק ך"ד דאם תחב מקצת כף בתוך דבר איסור והגעיל המקצת שנאסר ואח"כ תחב קצה השני בתוך היתר דנאסר הרי להדיא שהבלוע יוצא מקצתו לאותו כלי עצמו אפי' בלא רוטב שהרי נאסרה גם מקצת הכף שחוץ לקדירה ואת"ל כיון דסופו להתפשט בכולו דנין הדבר כאלו נתפשט מיד ע"י רוטב שבמקצת הכף שבתוך הרוטב ועי' חולין דף ק' בתד"ה כשקדם וסלקו מ"מ נשמע מיהת דאותו כלי עצמו עדיפי מכלי אל כלי שאינו יוצא אפי' ע"י רוטב ונידון מעצמו על משקל זה לגבי חתיכה עצמה אפי' בלא רוטב דנאסרה מיהת כדי קליפה:

ב עיין באשר"י שם גבי דגים ועופות דמביא בשם רשב"ם שגם העופות אסורין ומבאר שם טעמי' דאע"ג דעופות טרודים עדיין למיפלט ציר דידהו ולא בלעו דם כיון שהדגים נעשו נבילה נבלע הציר היוצא מן הדגים שע"י חמימות המלח שעושה אותה כרותח נבלע הציר מרובה עם מעט דם שבלעו מן העופות דאע"ג דל"מ מליחה שנית שיפלוט דמא דבלעו, מ"מ פלטו מקצתן וחזרו ונבלעו בתוך העופות ע"י ציר מרובה מן הדגים זהו תמצית דבריו יעו"ש, ויש להבין כיון דלגבי דמא דאחריני תו לא נפלטו משום טבע המלח רק משום רתיחות החתיכה והדר דינא רק לבלוע דאינו יוצאת בלא רוטב וזה קשה אפי' לדעת הש"ך בסי' ק"ה הנ"ל דע"כ לא ס"ל אלא לגבי דמו דחתיכה עצמו דלא מיחשב כבלוע, וצ"ל דבל"ז יש להבין כיון דדגים דרפו קרמייהו כבר נפלט מהם כל דמם וצירם ומש"ה בלעו דם העופות דכ"ז דטרידי למיפלט ציר דידהו לא בלעו כמ"ש הפוסקים (וזהו שכתב הרא"ש שם דדם משרק שריק הכוונה ג"כ משום דטרידי למיפלט מישרק שריק ולא בלעו כמבואר בפוסקים) וכיון דכבר נפלט מן הדגים כל ציר דידהו טרם שבלעו מה"ע מאין ימצא בהם אח"כ רוב הציר דחיישינן לעופות שנבלע בהם מקצת מן הדם שנבלע בתוכן בהדי רוב הציר שנעשו נבילה, וצ"ל דתרי מיני ציר איתנהו חדא הציר שיוצא בהדי פליטת דמו ונמשך גם אח"כ זמן מרובה והוא הציר מן הדם ואין בהם טעמו של החתיכה כלל והנה גם צירו של הדם הוא דנפלט רק מחמת טבע המלח

אפי' היכא דחתיכה עודנו לא מיחשב כרותח איברא איכא ציר של חתיכה עצמו ודינו כמי פירות ואית בהו טעמי' דחתיכה גופה ומובן מעצמו דהא דאמרינן איידי דטל"מ ל"ב היינו הציר מן הדם שיוצאים ע"י טבע המלח וכ"ז דטל"מ בטבעו תו ל"ב אבל הציר היוצא מן החתיכה עצמו והוא טעמו וכחו דחתיכה גופה ואינם נפלטים מטבעו רק משום רתיחות החתיכה תו לית בהו הני גדרים כלל וזהו כוונת האשר"י שכתב משום רתיחות החתיכה ה"ט כיון דעיקר חששא דרשב"ם הוא רק משום צירו דחתיכה עצמו וזהו עצמיות של החתיכה תו לית בהו משום טבע המלח למשוך גם הציר אחריו דזהו רק לגבי ציר מן הדם והכא ליכא למיחוש משום ציר זה שהרי כבר נפלטו מן הדגים גם ציר זה עד שלא בלעו מה"ע רק דחיישינן משום רובא דציר של החתיכה עצמו וגבי ציר זה לא שייך כלל להשוותו לאיסור בלוע כיון דפליטה יוצאת מחתיכה גופה רק שחזר הרא"ש והקשה שם משום שאין הנאסר יכול לאסור והמציא שם דחיישינן גם למיעוט דם שנבלע בתוכם, היינו משום דאע"ג דאין בטבעו למיפלט כל דמו דבלעו מ"מ מעט מנהו שיוצא ע"פ כחו וטבעו של המלח לגרור דמא אחריני קוצר בדברים דגבי דם דנבלע בתוך הדגים חיישינן משום טבע של המלח ולגבי הציר מן הדגים הוא רק משום רתיחות החתיכה:

ג ועיין חולין קי"ב ע"א בתד"ה הני מילי דא"נ מ"מ וז"ל הר"ר יעקב ישראל התיר פ"א גיגית מלאה בשר שנמלחה יפה עם חתיכה טריפה ואמר דלא חשיב א"נ מחמת מלחו אלא ע"כ נמלח כעין עיבודו ובקו' נמי פירש כן וכו' וקשי' לר"ת דאטו הני אטמהתא דאימליחו בגידא דנשי' דמייתי עלה דמליח ההכ"ר וכי נמלחו לאורחא וכן קערה שנמלחה בה בשר וכו' וההוא פינכא וכו' וכן רב מרי' דאימלח ליה ב"ש בהדי ב"נ וכו' אטו כל הני הוו לאורחא או להצניע וכו' עכ"ל ונלפענ"ד ליישב דבריהם דבע"כ צריכין לומר דעובדא דגיגית הנ"ל היה לאחר שנמלחו והודחו ואח"כ מלחם שנית עם ח"נ ושמם בגיגית, דאלת"ה ת"ל דאפי' בחתיכות כשרות לבדם נאסרו מפני שנמלחו בכלי שאינו מנוקב דסתם גיגית שלימה היא וכמו שהובא לקמן בתוס' בעובדא דרש"י ואי כשנמלח ולא הודח הרי זה תלי בעובדא דרש"י והחולקים, ועוד שגם מפשטא דלישנא משמע הכי דכתבו גיגית מ"ב שנמלחו יפה עם חתיכה טריפה וכו' דלמה נקטו בשפת יתר שנמלחו יפה ת"ל דבל"ז נדע שנמלחו יפה כדינו וכדאמרינן להדי' אין הבשר יוצא מ"ד עד שימלחנו יפה יפה א"ו דעובדא הוי לאחר שנמלח והודח וחזר ומלחו בהדי ח"נ ועי' בסי' צ"א סעיף ה' דמצד עיקר הדין לא מחשבינן החתיכה כרותח אלא כשנמלחה במליחת קדירה אבל במליחת צלי לא נחשב כרותח וכן כשלא שהה כשיעור מליחה

ועיי"ש בהג"ה שלשית סעיף הנ"ל דציר הנוטף מחתיכ' מיחשב כרותח אפי' במליחת צלי ואפי' כש"ש ש"מ וזהו משום דפסקינן בש"ע כדעת ר"ת דבמליחת קדירה לחוד מיחשב כרותח ומובן מזה דלדעת רש"י והר"י ישראל דסברו דדוקא במליחה כעין עיבוד הוא דמיחשב כרותח אבל הציר הנוטף מיחשב מיהת כרותח במליחת קדירה לחוד ולפ"ז נתיישבו כל הקושיות הנ"ל דהתם דנין על דם וציר הנוטף בשעת מליחה ומש"ה מיחשב כרותח אפי' במליחת קדירה לחוד אבל בעובדא דגיגית דאיירי כשכבר נמלח והודח דכבר נסתמו נקבי הפליטה לגמרי מני הציר והנידון רק משום רתיחות החתיכה הוא דבעינן כעין עיבוד דוקא וכן הראיה שהביאו אח"כ מפ' הקומץ דהתם דנין על הדם לחוד אם כשר להקרבה שהדם היוצא ע"י פליטה מכח המלח לכ"ע מיחשב כרותח ומזה נראה ראיה ברורה לדעת רמ"א בסי' ע' דע"י הדחה נסתמין נקה"פ ועוד ראיה מדברי תשוב' רשב"א מובא בב"י רס"י ס"ט דבשר שלא נמלח ונמלג בכלי שני דמותר ע"י מליחה דאע"ג דכ"ש מבליע ומפליט כיון דאינו מבשל מהני לה מליחה להפליט דמו והוא בתשו' תתקמ"ג ובתשו' שאח"ז כ' בחתיכה שנמלח ולא הודח ונתנו בכ"ש דדעתו נוטה לאוסרה מפני שנבלע הדם שע"פ החתיכה בתוכה יעו"ש ומובא בב"י הנ"ל ולכאורה קשה אמאי ל"מ ג"כ מליחה שנית כיון שהוא בתוך פליטת הציר ועודנו לא נתבשל דמו בתוכו דכ"ש אינו אלא מו"מ וא"ל משום דכ"ש ודבר חריף מיחשב כמבושל כמ"ש הרמ"א שם דז"א דחריפות המלח נתבטל בתוך המים אלא העיקר דבשעה שנתנו בכ"ש נבלע דם והמלח בתוכו וגם נסתמו נקבי הפליטה של הציר ומש"ה תו לא מהני מליחה שנית משא"כ כשלא נמלחה עדיין דכ"ז שדמו בתוכה לא נסתם הפתוח ומזה נראה בעליל שגם הרשב"א ס"ל דנסתמין נקבי הפליטה לגבי הציר:

ד שם ע"ב ר"מ בר' אימלח לי' בשר שחיטה בהדי ב"ט אתא לקמי' דרבא אמר לי' הטמאין לאסור צירן ורוטבן וכו' וז"ל רש"י שם וקמב"ל מי אמרי' כי היכא דגבי דם ל"ח דילמא פלט עליון ובלע תחתון דאמרי' כ"ז שטרודים בפליטה אינן בולעין ושניהם נחין יחד מפליטתן ה"נ ל"ש או לא עכ"ל ודברי רש"י נפלאים בזה דאם בזה נסתפק ר"מ מאי קא פשוט לי' רבא מאיסור צירן הכי לא ידע ר"מ שצירן אסור רק דמספ"ל משום דטרידי למיפלט פלט וצירן אסור היכא שמכונסים בכלי או בחתיכה כשירה שכבר פלטה דמה וצירה וכן מאי דהקשו שם ולימא לי' מדשמואל דאמר מליח הה"כ דאין זה ענין כלל ממאי דמספ"ל מעיקרא ועוד יש לדקדק דלענין מה קא פשיט רבא מיתורא דקרא דכתיב גבי שרצים ולא פשיט לי' מקרא דכתיב מעיקרא בפרשה ואת הגמל דדרשינן מינ' בבכורות דף ו' לאיסור צירן וכל היוצא מה"ט ועי' בח"ד בסי' צ"א ס"ק ט' דמיישב דברי

רש"י הנ"ל עפ"י דברי ת"כ דאיתא התם הטמאים לאסור צירן יכול אפי' אין בהו טעם ת"ל הם ולגבי טעם השרץ דישנו בתוך הציר בודאי לא מספ"ל לר"מ כלל דנימא בו איידי דטרידי למיפלט רק דלא ידע ר"מ דאית בהם טעם דלא קס"ד דמליח הוא כרותח להפליט הטעם מן החתיכה רק דטבע המלח להפליט דם וציר וקפש"ל רבא מקרא דהטמאין ומרישא דת"כ ועיקר הדברים סמוך על הסיפא דת"כ דדוקא דאית בה טעם וכיון דבע"כ צ"ל דע"י מליחה מיחשב כרותח להרתיח החתיכה עצמו להפליט טעמא דחתיכה [כיון דאיסור צירן לא שייכי אלא ע"י מליחה כמ"ש הרשב"א] שוב לא נשאר להסתבך עוד בזה אם טרדה דפליטה שייך גם בציר א"ל כיון דבולע הטעם עצמו אמנם בתוס' מבואר דצירן אסור אפי' בלא טעם כלל יעו"ש ע"כ ת"ד ולפענ"ד קשה להולמן דכיון שהציר עצמו שנבלע הטעם בתוכו לא נבלע באחרות משום טרדה דפליטה אזי ממילא לא נאסרה האחרות מפני הטעם שבתוך הציר שהרי אין איסור בלועה יוצא בלא רוטב דבישול דוקא דבשלמא כשבולעת גם הציר תו ל"ש בזה דין בליעה אבל למאי דס"ל השתא שגם גבי הציר שייכי טרדה דפליטה רק דנימא דבולעת הטעם לחוד אתמה דל"ג מכלל דין בלועה דאינו יוצא ע"י חום דמליחה וצלי וא"ל משום שמנונית שבתוכו דבאיסור שומן יוצא אפי' בלא רוטב שהרי בזה הושוו כה"פ דציר של דגים טמאין אינן אסורין אלא מדרבנן כדאיתא להדי' לעי' צ"ט שאני ציר דזיע בע"ה ואם אמרת משום שמנונית דשרץ א"כ בדגים נמי וגם המחבר עצמו השמיט אח"כ משום שמנונית ולא כתב רק משום טעם לחוד משום דק"ל דא"כ גבי דגים נמי כמ"ש הפוסקים ועוד דקשה לאומרו שתוס' הי' להם גירסא אחרת בת"כ לכן נראה לי בפירושו דת"כ דקתני יכול אפי' אין בהו טעם היינו דלית בהו טעם כלל והוא כמייא בעלמא דהיינו הציר היוצא מה"ח אחר יציאות הדם רק דבעינן לכה"פ שיהי' בהם טעם ציר ואפי' טעמי' דקיוהא בעלמא דלא מיחשב לטעם בכל א"ד כדאיתא להדי' פסחים מ"ב ע"ב עי"ש רש"י בד"ה פטור וכו' מ"מ גבי ציר דשרצים אסרה רחמנא אפי' בטעם גרוע כזה דא"ל בטעם גמור דא"כ ל"צ לדרשה דהטמאין [וא"ל משום משקין היוצא מהם כדאיתא בפ' העור והרוטב דזה נשמע ג"כ מרוטבן כמ"ש תוס' בד"ה והרוטב נמצא לפ"ז דתלתא מיני צירין איתא א' היוצא לאחר פליטת הדם שהוא כמייא בעלמא והב' הציר דאית בהו רק טעם קיוהא בעלמא והג' הוא היוצא מן החתיכה עצמה והוא כמו דחתיכה עצמו וכמו מי פירות חשיבי דאית בהו טעמא דחתיכה גופה והנה שני מיני ציר שכתבתי נרמזים בדברי ת"כ הנ"ל כמובן והשלישי נשמע מדברי רא"ש גבי עופות ודגים וכמ"ש לעיל בפירושו באות ב' והגיד לי תלמידי המופלג שכ"מ כתוב בספר כנפי יונה בפירושו דהרא"ש הנ"ל שהב"ח הקשה

כן שהרי כבר נפלט דמו וצירו דדגים ותירץ כן כמ"ש שאח"כ יוצא טעמא דחתיכה עצמו וגם נראה דמין הראשון הוא הנפלט מהח' לאחר פליטת דמו שאז יוצא רק זהורירתא דדמא שהוא רק כמים בלבד ואין בהם אפי' טעמא דקיוהא והשני הוא היוצא בהדי פליטת הדם שאז נפלט גם טעמא דקיוהא בהדי הדם דכיון דטרודה החתיכה בפליטת הדם עודנו לא נפלט טעמי דחתיכה עצמו והמין השלישי הוא לאחר שנפלט דמו וצירו וחזר ומלחו שנית שאז נפלט כחו דחתיכה עצמו מגופה עוד נקדים מה דאיתא בכריתות דף ד' דדם שרצים אינו חייב עליהם משום דם רק משום לאו דשרץ לכן דם השרץ והשרץ מצטרפין גם נודע לכל דרש"י ס"ל דטעם כעיקר הוא אפי' בטעם לחוד ואפי' כשעיקר עצמו הוא בכ"ש ונותן טעם בהיתר אזי חייב על שיעור דהתירא וכמ"ש בפסחים דף מ"ד בריש ע"ב בד"ה ליתן טעם כעיקר ובד"ה חייב בכזית מהן וכו' אלא משום דאיתעביד לי' כולי' איסור ולפ"ז לאחר שנשרשו הקדמות האלו אזי ממילא נשמע דאיסור צירן דנתרבו גבי שרצים היינו בתחילת מליחה בשעה שמפליט דמו מתוכו וגם בהדי חתיכה אחרות שעודנו טרודה למיפלט דמו דא"ל דנתרבו מדרשא היכא שהציר מכונס בפ"ע דלזה לא צריכין לרבויא ת"ל דטעם כעיקר והרי דם השרץ מעורב בהדי הציר ונותן הדם טעמא בתוכן דלו יהי' אלא מיא בעלמא הלא נאסרו ג"כ משום טעמא דאיסורו ודחיקא לי' מילתא לומר דברייתא זו סברי דטכ"ע ל"ד כיון דנדרש מקרא וקשי' למאן דס"ל דטכ"ע וגם א"ל דמיירי בהדי חתיכה דלא טרידי למיפלט שהרי בל"ז נאסרו משום דם שרצים שנבלע בתוכו וגם הציר דבהדי דם נאסרו משום טכ"ע א"ו דאיירי בהדי חתיכה דטרידי למיפלט דמו וכשם דלא נבלע בתוכו דמא דאחרינא ה"ה נמי טעמא דדמא דאלת"ה מה הועילו הראשונים בתירוצם בחתיכות שנמלחו זה אחר זה אפי' כשראשונה פלטה כבר כל דמו וע"ז חידשו משום דטרידי למיפלט ציר אכתי יאסרו משום טעמא דדמא א"ו שגם טעמי' דדמא לא בלעו וגם א"ל דיתורא דקרא איירי לאחר שנפלט דם השרץ דאזי שוב אינה פולט אלא תמצית הדם והוא כמיא בעלמא ועוד כיון דכבר שהה במלחו ש"מ שוב לא מיחשבי כרותח וכן פסק רש"י בעובדא דגיגית לאחר פליטת דמן וכן פסק המחבר בסי' צ"א וכיון שהחתיכה נידון כדבר צונן אזי לא נפלט שום טעם בתוך הציר וגם א"ל דלאחר שנפלט דמו וצירו חזר ומלחו שנית דאזי כיון דיוצא טעמי' דגופה מהח' וע"ז ל"צ למידרשא דקרא ת"ל דטכ"ע וכמ"ש תוס' וכמ"ש לעי' וכיון דיתורא דקרא ע"כ איירי רק בהדי חתיכה דטרידי למיפלט דמו כי היכא דלא יאסרו מדם השרץ נשמע ממילא דאע"ג דטרידי למיפלט בלעה ציר [גם לדעת הרמב"ם דפוסק, בהמ"א דאינו לוקה על צירן א"כ ליכא למימר דאירי בציר מכונס כיון שהדם מעורב בתוכו ת"ל דאסור משום ח"ש דדם]:

ח וטעם זה הוא דמביא רק מיתורא דקרא דשרצים ולא מאת הגמל דכתיב גבי טמאים בקמייתא שהרי גבי טמאים נאסר דמן משום דם ודם שמלחו ובשלו אינו רק מדרבנן שפיר איכא למימר דאיירי בציר מכונס ול"ק ת"ל דנאסר משום טעם הדם כיון דצירן לא מש"ל אלא כשיוצא ע"י מליחה וכמ"ש הח"ר שם ואז הותר הדם כיון שאינו ראוי להקרבה ונאסרו רק משום ציר המעורב בתוכו אבל גבי שרצים לעולם לא יצאו מאיסורא דשרצים ועל ציר זה מקשינן ולימא לי' מדשמואל דאמר מליח ה"כ דע"כ איירי בציר דאיסורא דלגבי דם היוצא ע"י מליחה לא הוצרך לומר דמליח כרותח ת"ל אפי' לר"י דפליג עלי' בזה מודה נמי דטבע המלח להפליט ולהבליע נמי לדעת רה"פ בסי' ס"ט ס"ד גבי בשר שנמלח בלא הד"ר א"ו דהוצרך לזה רק גבי ציר דטריפה והיכי דטרידי אחריתי למיפלט דמו דאל"כ ת"ל דנאסרת משום דמא וכמ"ש לעי' והוי מצי לתרוצי דאיירי כשנפלט דמו וצירו ומלחו שנית אלא דמתרץ לי' בפשטא דאיירי אפי' לענין דם וגבי דם בעין דל"ש בי' טעמי' דטרידי ומ"מ אינו נבלע רק משום רתיחות החתיכה כמ"ש הט"ז בר"ס ע' דאי משום טבע המלח כיון שכבר התחיל בפליטה שוב לא נעשתה פעולת הבליעה ועי' בח"ד בר"סי ס"ט מ"ש בפירושו דט"ז, והמשכיל יבין שזהו כוונה נמרצת בדברי רש"י:

בדין דבר גוש

סימן ב

בדין דבר גוש

א והנה מבואר בסי' צ"ד בט"ז ס"ק י"ד ובש"ך ס"ק ל' ובסי' ק"ה בש"ך סק"ח דפליגי בזה המהרש"ל ורמ"א דמהרש"ל ס"ל דדינו ככ"ר ורמ"א חולק, ונלפענ"ד ראי' לדברי מהרש"ל עי' פסחים ע"ו ע"א בתד"ה תניא אידך דריב"א ס"ל בחם לתוך צונן דבעי קליפה גם בדבר לח דא"א לקלפו בעינן ס' נגד הקליפה וקשה דאיתא בחולין קי"א ע"ב קערה שמלח בה בשר אסור לאכול בה רותח צנון שחתכו בסכין מותר לאכלו בכותח מ"ט וכו' אלא אמר רבא האי אפשר למטעמי' והאי לא אפשר למטעמי' א"ל ר"פ לרבא וליטעמי' קפילא מי לא תנן קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בנ"ט כו' ולדעת ריב"א. מאי ק"ל כיון דעיקר דינו קאי על לכתחילה רק מכללו נשמע נמי שגם בדיעבד אסור כמ"ש בח"ר מדנקט בלשון אסור ודילמא להכי נקט בלשון אסור משום דבדבר לח בעינן ס' נגד הקליפה וכיון דקערה נידון כצונן והוי כחל"צ דבעי קליפה ואח"כ אוסרת הקליפה עד ס' וה"ז כמין במינו דא"א למיטעמי' [ודוחק לומר דס"ל לריב"א וסייעתי' כדעת הראב"ד דקערה נחשבת כרותחת] ונראה עפ"י המבואר בש"ך בי"ד בסי' ס"ט ס"ק

ס"ה דבכל הכלים איכא ס' במאי שבתוך הכלי נגד קליפתה אבל בקערה ליכא ס' נגד קליפת הקערה והנה לכאורה יש לדקדק דלמה נקט דוקא קערה שמלח בה בשר וכו' ולא נקט לי' בלישנא דכללא לימא כלי שמלח וכו' כמו דקתני התם אין מולחין אלא בכלי מנוקב וצ"ל דמש"ה נקט קערה משום דבעי לאשמעינן דאפי' בדיעבד אסור בדליכא קפילא כמ"ש רשב"א ובכלי אחריתי כיון שע"י מליחה לא נאסרה הכלי אלא עד כדי לקליפה אפי' בדבר שומן כמ"ש רמ"א בסי' צ"ח ס"ד בהג"ה וכיון דלעולם איכא ס' נגד הקליפה לא נאסר המאכל בדיעבד ומשה"ט נקט בלישנא קערה בדיוקא ולפ"ז ממילא נשמע דקאי על דבר גוש דכיון שהבלוע הולכת בכל מאי שבתוך הכלי ומשה"ט בשאר כלים מותר המאכל משא"כ בקערה דליכא סמך נגד קליפה שנאסרה אבל כד נימא דקאי על דבר לח דנאסר מתחילה כדי קליפה מן המאכל שוב ליכא ס' במותר המאכל נגד ס' מקליפת המאכל וא"כ בכל הכלים נמי א"ו דאיירי בדבר גוש ובגוש הולכת הבליעה מיד בכולה ואזי בשאר כלים שפיר איתא לעולם ס' נגד קליפת הכלי וכיון דאיירי בדבר גוש שפיר קא קשי' לי' דליטעמי' קפילא ומזה נשמע ממילא דבדבר גוש דינו ככ"ר והבליעה הולכת בכולה ואע"ג דמדינא דגמרא אפי' חום דכ"ר אינו אוסר יותר מכ"ק או כ"נ כ"כ דליכא רוטב רק היכא דאיכא הבל וחום הקדירה וזה ל"ש בדבר גוש בתוך כ"ש דלא עדיף מצלי מ"מ בדבר שומן נאסרה בכולו אבל אם תימצי לומר דדבר גוש דינו ככ"ש אזי גם בשומן לא נאסרה רק כ"ק ומ"ש קערה דנקט וכמ"ש, ואע"ג שעיקר ראי' זו הוא לדעת ריב"א ואנן פסקי' דלא כוותי' דכיון דלדעת ריב"א צ"ל דדבר גוש דינו ככ"ר ובזה לא מצינן בתוס' ובראשונים דפליגי עלי':

ב עיין סי' ק"ה ס"א דכבוש בחומץ בפחות משיעור כדי שיתן מים ע"ג אש וירתיח דנאסר כ"ק והפר"ח חולק בזה דדוקא בכבוש בציר הוא דפוסק באשר"י דגם בפחות מכשיעור נאסר מיהת כ"ק דדינו כמליחה אבל לא בכבוש בחומץ ונ"ל להביא ראי' לדעת מרן זקיני' הב"י מתוס' חולין צ"ו ע"ב בד"ה אבל נצלה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד וז"ל וא"ת מאי קמ"ל פשיטא דלא מצי למימר ה"ה נצלה דא"כ למה לי נתבשל דמשעת מליחה נאסר דמליח הרי הוא כרותח דצלי וכו' ובלא מליחה אי אפשר לבשל דאין הבשר יוצא מידי דמו עד שימלחנו יפה עכ"ל ויש לדקדק מה קושי' דהא אפשר ע"י חליטה בחומץ או ברותחין כדאית' לקמן קי"א וצלי כיון דקס"ד השתא דגם בצלי נאסר בכולו דאין לחלק בין חום לחום וכל מה שנאסר לקושטא בכ"ק קס"ד השתא דאין להגביל בין בליעה לבליעה וכשם שהולכת בכ"ק סופו להתפשט בכולו ולכן בחמין אפילו על ידי עירוי לחוד נאסרה בכולו למאי דקס"ד השתא אבל אכתי איכא למימר דחלט לי' בחלא

ובפחות משיעור כבישה דאין שיעור לחליטה ועי' פסחים ע ע"ב בתד"ה אסמיק וכו' וז"ל ונראה לר"י וכו' דבבשר חי איירי ומנהג הוא כשנותנין בשר חי לתוך החומץ ואינה שוהה בתוכו לא מפליט מידי ונצמת הדם בתוך הבשר והכל מותר דאכתי לא פירש הדם וכו' וההיא דכל הבשר בדלא אישתהי עכ"ל הרי להדי' דחליטה בחומץ הוא דוקא בדלא אישתהי א"ו כדעת הב"י דמ"מ נאסר מיהת כדי קליפה ודינו כצלי ומליחה לדידן:

ג עיין בסי' ק"ה סוף סעיף ה' דפליגי הב"י ומהר"ם פאדווא בדבר שומן דבעינן ס' דמפעפע בכולו אם בעינן קליפה בהדי ס' לכאורה יש כדמות ראי' למרן זקיני' רשכב"ה ב"י מדברי תוס' הנ"ל ששקלו וטרו מבזה דמאי אתי שמואל לאשמעינן ועדיין תיקשי שהרי קתני' להדי' במתניתן דכ"צ דנטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו הרי להדי' דדי בנטילה אלא בע"כ צ"ל דאי ממתניתן הו"א דבעינן ס' וגם כ"נ אע"ג דאיכא ס' הרי להדיא דיש מקום לומר דבעינן ס' וכ"נ ולכאורה הי' נראה ראי' מוכרחת לדברי מהר"ם פאדווי דאלת"ה קשיא קו' תוס' שם כיון דח"ע נעשה נבילה תחזור כדי קליפה שנאסרה ותאסור כ"ק ותירוצם שם דאין הנאסר יכול לאסור ל"ש בדבר שומן שגם החלק מן האיסור תוכל להתפשט הלאה עם ההיתר כמו שנתפשטה מתחילה בכולו וצ"ל דהא דנאסרה כ"ק הוא רק משום ספיקא דאולי בכ"ק נסתבך ביותר וכיון דבשאר איסורין הא דחענ"נ הוא רק מדרבנן ובספיקא לא החמירו ואפי' בב"ח גופה כה"ג ניחא דכל בכדי קליפה לאו דרך בישול הוא ואין איסורו אלא מדרבנן ועיקרו דח"ע נ"נ הוא רק משום לתא דבב"ח שנאסר מדאו' מש"ה גם בב"ח לא גזרו מבכה"ג בספיקא וכעין שכתב הר"ן בסוגיא דט"ח:

ד עיין בסי' ק"ה סעיף ז' כלי שבלע איסור אוסרת היתר שנוגע בו אפי' אינו שומן וז"ל בס' ח"ד ס"ק ט"ו א"ל ונראה דאין כלי נאסר אפי' ממאכל שיש בו איסור בולע אפי' שמן דהא אין כלי אוסר אפי' בבלוע שמן כדמוכח בסי' צ"ז בט"ז ס"ק ד' ומכלי יותר ממהר טעם הבלוע לצאת יותר ממאכל וע"כ הטעם דאין מפליט ומבליע בכלי שהוא קשה כענין שכתב הש"ך בסי' צ"ה ס"ק ך' ע"ש א"כ ממאכל שאינו ממהר לצאת ממנה הבלוע יותר מכלי מכ"ש שאין מפליט ומבליע ממאכל לכלי שהוא קשה וכו' ועוד ראי' מסי' צ"ב בט"ז ס"ק י"ד שכתב דאין הכף נאסר מהדוחן שיש בו בשעת איסור ולא מחלק בין בלוע שמן בין כחוש וקצת מוכח שם דבשמן מיירי דאי בכחוש אמאי אוסר הדוחן כולו מכף של איסור הא כחוש אינו אוסר בלא רוטב רק כדי נטילה ובבלוע בקיאינן בין כחוש לשמן וכן מעשים בכל יום כשעומדין בשר וחלב אצל הכירה ותחת כל קדירה לח ממאכל הנשפך והוי נאסר הכירה הרותחות ממאכל שתחת קדרה זו ואוסר להקדרה

אלא ודאי דאין כלי מקבל טעם בלוע אפי' ממאכל אפי' שמן כנ"ל עכ"ל ובמחכ"ת לא נראין דבריו בזה דמהדר אחרי דקדוקים קלים מלישנא דט"ז והדבר מבואר בט"ז במקומו לאסור עי' בט"ז בס"ק ט"ז וז"ל אבל כלי שבלע כו' ולפי זה פשוט דכלי אין נאסר ממאכל שבלוע בו איסור שאינה מפעפע כגון כבד או בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב שיתבאר בסי' ק"ח סעיף א' דזה אינו מפעפע עכ"ל ומה שלמד מק"ו מכלי אל כלי זהו מטעם אחר כיון שאין כאן דבר הממוצע שיעורר הפליטה דדוקא דבר מאכל הוא שמעורר הפליטה ויתר מזה מבואר בב"י סי' תנא בשם הכלבו דמצה יבישה שנגע בלחם חמץ יבש ושניהם חמים דלא נאסר אפי' כ"ק ועי' בח"י שם ס"ק נ"ד שהוא ג"כ מזה הטעם ואע"ג שפוסקים חולקים עליו זהו דוקא במאכל אבל בכלים כ"ע מודים שאין לך דבר שיתעורר הפליטה אבל מן אוכל לכלי פשיטא דנאסר בבלוע שומן כמבואר בט"ז דדוקא מדברים שאינן מפעפעין הוא דלא נאסרו:

ה בסי' צ"ד סעיף ז' בשר רותח שחתכו בסכין חולבת כל החתיכה אסורה אם אין בה ששים כנגד מה"ס שחתך הבשר אבל אם אינו ב"י אינו אוסר אלא כ"ק ועי' בש"ך ס"ק ך"ז ז"ל ואע"ג דלקמן סי' ק"ה פסקינן בש"ע דאם נפל איסור על חתיכה שבקדירה חוץ לרוטב סגי בנטילה יש לומר דש"ה דאגב דוחקא דסכינא מתפשט בכולו וכו' עי"ל וכו' ונראה ראי' לתירוצו הראשון דאפי' בדברים שאינן מפעפעין אוסר בכולו בדבר רותח משום דוחקא דסכינא דאיתא [חולין קי"א] סכין ששחט בה אסור לחתוך בה רותח צונן א"ל בעיא הדחה וא"ל לא בעיא הדחה ופרש"י סכין ששחט בה איידי דבית השחיטה רותח בולע הסכין מן הדם ואסור לחתוך בה רותח מפני שחוזר ופולט בו צונן בעי הדחה ההוא צונן עכ"ל ולכאורה קשי' כיון דלפרש"י צ"ל דאיירי בסכין שאינו נקי מדבעי לצונן וא"כ תו ל"צ למימר גבי רותח משום דבית השחיטה רותח ת"ל משום דם בעין שעל הסכין ונבלע בתוך הרותח איברא רש"י הוכרח לפרש כן דאל"כ מאי אתי שמואל לאשמעינן דאסור לערב דם בעין בתוך דבר רותח וגם מדנקט סכין ששחט בה ש"מ דעיקרא דאיסורא משום ששחט בה אלא על שמואל גופה קשי' כיון דאיירי בדם בעין מאי אריא ששחט בה ומאי קמ"ל אלא ודאי דבדבר רותח ואגב דוחקא דסכיני' מתפשט בכולל ולולא רותח דבית השחיט' רק משום דם בעין שע"פ הסכין מסתמא איכא ס' בחתיכה נגד דם בעין שעליו כמ"ש הט"ז שם בס"ק י"ג ואז החתיכה מותרת רק דמש"ה נאסרת החתיכה משום דבית השחיטה רותח ונבלע בתוך הסכין ומשערינן בכולו בין בבליעה בין בפליטה ושוב ליכא ס' בחתיכה נגד מקום הסכין וא"ל דדיני) דשמואל קאי רק על לכתחילה דהא לקמן גבי קערה שמלח בה דנקט נמי דאסור וקאי גם על דיעבד

כמ"ש בח"ר ה"ה נמי הכא, ומזה מוכח דאפי' בלא שומן יוצא ונבלע בכולל וכתירוץ הא' בש"ך הנ"ל:

בדין נ"ט בר נ"ט

סימן א

בדין נ"ט בר נ"ט ומתחילה נבאר דברים התמוהים בדברי רבותינו הראשונים ג"ע ואח"כ נציעה ונדברה בדברי רבותינו האחרונים את הנראה לפענ"ד לאחר עיון בצדק ובמישור: **א עיין** חולין דף ח' ע"ב בתוספ' ד"ה אגב דוחקא דסכינא וז"ל הריב"ם היה מצריך מתוך כך לאחר שניקרו החלב מן הבהמה לחזור ולקלוף בכל המקומות שחתך בסכין משום דבלע מן החלב אגב דוחקא דסכינא ויש למצוא טעם למנהג שלנו שנהגו להקל ודילמא בית השחיטה דוקא שרותח קצת מהני דוחקא דסכינא תדע וכו' ועוד דאמרינן בפ' כה"ב צנון שחתכו בסכין של בשר אסור לאכלו בחלב דאגב חורפי' דצנון פליט הסכין ובלע הצנון אבל משום דוחקא לא עכ"ל, וקשה כיון דקסברו הכא דאיירי בסכין נקי רק משום חורפי' דצנון דמפליט מסכין הוא דאסר כמש"כ בהדיא תו לק"מ לדעת ריב"ם דאי לאו משום חורפא הרי הוי נ"ט בר נ"ט דהתירא, ב) מאי קשיא להו מחורפא דצנון דיש לומר דריב"ם סבר דבדבר חריף כולו אסור משא"כ משום דוחקא לחוד לא נאסר רק כדי קליפה וכן ס"ל לרשב"א לדינא מובא בר"ן שם וטפי הוו להקשות ממאי דאיתא שם להדיא, אכל קשות גריר לבי פסקי ואכיל שהוא פחות מכדי קליפה וגם בל"ז טפי קשי' ממאי דקתני בהדיא מלהקשות מדיוקא הגם דנוכל לדחות קושי' השני' דתוס' לא ניחא להו לתרץ דברי ריב"ם ולומר דבדבר חריף אוסר כולו משום דלא עדיף חורפי' דצנון מחום דכ"ר דאינו אוסר בלא רוטב רק כ"ק דהא השתא בל"ז צריכין לומר דקסברו דד"ח עדיף אפי' מבשול דכ"ר שהרי בבישול שרי נ"ט בנ"ט ובד"ח אסור ותו לא רחיקא מילתא ולומר כן גם בכמות הבליעה, (ועי' ש"ך בי"ד סי' צ"ד סוף ס"ק ך"ז דאכתי מנ"ל להקשות ע"פ סברא דחיקא), ג) ועוד שהרי סותרים את דבריהם לקמן דהתם סברו דאיירי בסכין שאינו נקי, עי' לקמן קי"א ע"ב בד"ה הילכתא, ד) ועוד דעיקר הקושיא מאי להו הכא להכניס בזה אי איירי בסכין נקי ואדרבא דאי איירי התם בסכין שאינו נקי ומשום שמנונית בעינא אזי הקושי' יותר מדוקדקת דהוי כגוונא דפיסקא דריב"ם גופי' ואפ"ה בעינן דבר חריף דוקא אבל משום דוחקא לחוד לא אסרינן ליה, ונראה לפענ"ד בכוונת אמיתית דבריהם דנראה בעליל דלדעת ריב"ם בע"כ צריכין לומר דלקמן איירי בסכין נקי וכלישנא אחרינא ברש"י לקמן דאין לומר דאיירי באינו נקי. א"כ קשי' לדידי' מקשות דסגי בגרירא דניבעי קליפה משום דוחקא כיון דאיתא לשמנונית בעינא ותו

ליכא משום נ"ט בנ"ט א"ו צ"ל דאיירי בנקי ומש"ה שרי בקשות משום נ"ט בנ"ט והא דהיקשו מצנון הכי קא קשי' שהרי מפשטא דתלמודא נראה דאיירי דוקא כשחתך בצנון גופה הוא דאסור אבל כשחתך בירק שעל גבו אע"ג שלא נשאר מן הירק רק כ"ש ובתוך שיעורו של קליפה שהוא בכדי שינטל בבת אחת אזי יכנוס בחורפי' דצנון אפ"ה שרי משום דאכתי לא נגע הסכין בחורפי' דצנון, ולדעת רמב"ם גם בזה יאסר הצנון שהרי משום דוחקא כבר נבלע עד כדי קליפה שהוא בתוך חורפא ושוב נאסור הצנון משום חורפא אפי' בכולו אם ת"ל דס"ל כדעת רשב"א או עד כ"נ או כדי קליפה לכל שיטה ושיטה כדאית להו ותו לית לן למישרי משום נ"ט בנ"ט דהרי לדעת ריב"ם בע"כ צריכין לומר דבד"ח אסור דאל"כ קשי' מקשות דקתני להדי' דשרי ומשה"ט ניחא דאע"ג דלקמן טפי ניחא להו דאיירי באינו נקי דד"ח לא עדיף מבשול אבל לדעת ריב"ם הביטו בסקירה ראשונה דע"כ צ"ל דס"ל דד"ח עדיף מבישול, א"ו כדעת ריב"ן לקמן דנ"ט בר נ"ט אסור גם בבישול דאי לא תימא הכי רק דלקמן איירי באינו נקי א"כ קשי' לדידי' מקשות דשרי לגמרי ואמאי לא אסרינן כדי קליפה משום דוחקא דסכינא אבל מצנון שפיר קשי' להו כיון דמפלגינן לקמן בקלחא דליפתא ובצנון לא קא מפליג מידי שמעית מינה דדוקא כשחתך בצנון עצמו הוא דאסור ולדברי ריב"ם אכתי משכחת ליה לאיסורא בצנון אפי' כשחתך רק בירק שע"ג ונשאר מן הירק כדי קליפה דקה עד שאי אפשר לקלוף הירק לבדו בב"א עד שינטל עמו מעט מן הצנון שהרי לשיעורא דקליפה בעינן בעובי קצת עד שיקלוף בב"א וכיון שאי אפשר לקלוף את הירק ממקום החתך והלאה עד שיטול עמו מעט מן הצנון להשלים את שיעור הקליפה שכבר נכנסה הבלועה מן הסכין עד כדי קליפה משום דוחקא לדעת הריב"ם ואע"ג שהירק לא נאסור כלל שקיבל טעם שני דהתירא אבל מעט מן הצונן בכדי להשלים שיעור הקליפה שהרי חורפא דידי' מחליא ליה ועשה את טעם השני כאלו קיבל את טעם הראשון ממש ונמצא שנאסר מן הצנון לכה"פ עד כדי להשלים שיעור קליפה או עד כ"נ מן מקום החתך והלאה לדעת הראב"ד וסייעתו ואין לומר כיון שהבלועה נכנסה מתחילה לירק ומן הירק לצנון הרי כבר נעשה נ"ט בר נ"ט עד דלא מטי לד"ח דז"א חדא דעד שיעור קליפה נתפסה הבליעה בבת אחת בכל שיעורו דקליפה ועוד דכל שסופו להתפשט נידון כב"א כמ"ש תוס' חולין ד"ק בד"ה כשקדם וסילקו ועוד שיתר מזה מבואר באחרונים דכל שמקושר בשעת בישול שוב לא נידון כדין נ"ט בנ"ט ועי' בחו"ד ריש סי' צ"ה ומכש"כ כשמקושר ועומד לפנינו:

ב ועדיין יש לדקדק דאכתי מאי קשי' להו על הריב"ם שהרי בדברי ריב"ם עצמם איננו אוסר משום דוחקא רק היכא דאיתא לאיסורא בעינא כגון בחלב שע"ג סכין דאיכא

שמנונית שע"פ הסכין ומשום דוחקא נעשה רק פעול' הבליעה לחוד אבל מנ"ל דלדעתו יעשה ע"י דוחקא הפליט' והבליעה כאחד שהרי בצנון דאיירי בסכין נקי לדעתם כמ"ש להדי' ולכן לולא מפני ד"ח לא נאסר משום דוחקא לחוד וגם לפום מאי דפרשנו ל"ק כיון דבמקום החתך גופה לא נבלע כלל כיון דצריך לפלוט הבליעה טרם שיעשה את פעולת הבליעה בירק שע"פ הצנון וכיון שלא התחילו הירקות לבלוע תו לא מטי הבליעה לחורפי' דצנון וי"ל שהוכיחו מפסקי דריב"ם גופי' דהוצרך לחזור ולקלוף מן הבשר משום דבלע מן החלב בע"כ צ"ל דס"ל דמשום דוחקא נעשה הפליטה והבליעה כא' שהרי צדו של הסכין שכלפי החלב הוא דנדבק בו שמנונית בעין וצדו השני שכלפי בשר לית ביה שום דבר איסור אלא משום דאמרינן דע"י דוחקא נבלע החלב בצדו השני ונפלט ממנו ונבלע בבשר ש"מ דחייש גם לבליעה ופליטה ובליעה כאחד ומכש"כ דהוי לן למיחוש לפליטה ובליעה לחודא:

ג ואגב גרירא נפרש מאי דקשי' לי שם בגמ' ולמ"ד בחמין מ"ט משום דקבלעה איסורא דהתירא נמי בלעה אמה"ח שהרי כ"ש משום הכשר שחיטה לית ביה משום אמה"ח כיון שהכשירו בהכי כדאיתא להדיא לקמן דף ל"ב ול"ג דריאה כמאן דמונח בדיקולא דמי מכי שחט לקנה ואפ"ה הותרו כל מאי דתלי' בקנה וכן הקנה גופי' ואיך אפשר שהקנה בעצמו הותרה אע"ג דכל כמה דלא שחט לוושט הוי כאלו לא נשחטה ומשעה ששחט הקנה לא תליא חיותא דידי' בסי' השני ואפ"ה הותרה כיון דהכשירו בכך ואיך נאסור הבלועה ממנו ויש לדחות בסברות שונות ונראה דלק"מ דניהי דכל שהכשר שחיטה תלוי' בי' אין בו משום אמה"ח ונימא נמי שאין הבלועה חמורה מממשו וגופו זהו במידי דתלי' בשחיטה ואינה נכשרת אלא בשחיטה אבל עד רובו של הקנה דלא תלי' בהכשר שחיטה כלל שהרי גם כשחצי הקנה פגום והוסיף עליו כ"ש בהכשר שחיטה כשירה, ונמצא דהבלועה עד רובו של קנה דלא תלי' מידי בהכשר שחיטה נידון כבליעה מאבר מה"ח אע"ג דשחט גם את הקנה מתחילה ועד סוף כיון דעד רובו לא בעינן הכשירו דשחיטה כלל הוי כאלו חתכו במגל והא דאמרינן לקמן דריאה דתלי' בקנה דכמו דמנח בד"ד ומותרת דזהו כששחט רובו של הקנה דכל כמה דלא קשחט רובו עודנה מקושרת בקנה עצמו:

סימן ב

בדין נ"ט בר נ"ט

עיין באשר"י שם וז"ל איתמר דגים שע"ב פירוש שעלה מן הצלי או צוננים בקערה רותחת בין למ"ד תת"ג בין למ"ד עיל"ג אדמוקר ליה בלעה ובעי כדי קליפה וכו' ועי' בב"י בס"ס

צ"ד שהוכיח מדברי אשר"י דאפי' כשקערה חמה מחום כ"ר והגבינה צונן אינו אוסר רק כדי קליפה דאע"ג דפסקינן תת"ג, כיון שהוא בלא רוטב אינו נאסר רק כ"ק ואע"ג דבצלי אוסר כדי נטילה היינו באיסור בעין אבל באיסור בלוע אע"ג דמן הכלי אוסר גם בלא רוטב מ"מ אינו אוסר כשהעליונה צונן רק כ"ק ועי' בש"ך שם בס"ק ל"ג שהקשה עליו וז"ל דמאי ראיה מייתי מדברי תוס' והרא"ש הא י"ל דאינהו לא באו אלא לומר דאפי' כשהתחתון קר למ"ד הת"ג או העליון קר למ"ד ע"ג דקליפה מיהא בעי עכ"פ לכ"ע ואה"נ דכשהתחתון חם למ"ד תת"ג דבעי נטילה כדלקמן סי' ק"ה עכ"ל ולפענ"ד נראה דראיה זו לא הביא מלישנא דרא"ש דבודאי יש מקום לומר בפשטא כפירושו דש"ך אלא מכללות ועיקר הסוגיא והוא שהרא"ש מביא אח"כ בשם ריב"ן, שגם לדידן דפסקינן כשמואל דנ"ט בר נ"ט מותר זהו כשעלו בכלי של בשר אבל בנתבשלו לא וז"ל ואע"ג דבעלו נמי קיבלו כ"ק טעם מן הבשר בבליעה מועטת התירו נ"ט בר נ"ט אבל בנתבשלו ונבלע כל הטעם וכו' אסור לאכלו בכותח וכו' עכ"ל ומעתה היכא שנבלע כדי נטילה אין הכרע מדבריו דמלישנא דרישא משמע דוקא היכא שקיבלו רק כדי קליפה ומסיפא משמע להיפך דוקא בנתבשלו שקיבלו כל הטעם איברא ממסקנות דברי קדשו שם דבצלי אסור לכ"ע אע"ג שגם בצלי לא נבלע אלא כדי נטילה נשמע דלישנא דרישא בדוקא נקט ליה דהיכא שלא נבלע רק כ"ק הוא שהתירו נ"ט בר נ"ט אבל היכא שצריך כ"נ היינו בלועה מרובה וכן מסתבר נמי ממילא ועי' פסחים דף ע"ו דרב ס"ל עילאה גבר ושמואל סבר תת"ג גם נשמע מסוגיא זו דרב ס"ל נ"ט בר נ"ט אסור ושמואל מתיר ופליגי בעלו ולפ"ז קמה כחומה נשגבה ראייתו של ב"י דבע"כ צ"ל דפליגי בדגים שעלו מן הצלי ורותחים וקערה צוננת (דמלבד שגם בפשטא דמילתא כן הוא שסתם קערה צוננת היא) דאל"כ אלא שהקערה חמה והדגים צוננים הרי נבלעו כדי נטילה לדעת הש"ך ובבליעה מרובה גם לשמואל דפסקינן כוותיה אסורין וכבר הוכחנו דבכדי נטילה היינו בליעה מרובה א"ו צריכין לומר דאיירי שהקערה צוננת והדגים רותחים מן הצלי וא"כ קשיא דאי תימא דלדידן דפסקינן תת"ג דהיכא שהכלי חמה והמאכל יבש וצונן נאסר כדי נטילה כדעת הש"ך הנ"ל נשמע ממילא דה"ה להיפך שהכלי צוננת והדגים רותחים מן הצלי דאזי לרב דס"ל עילאה גבר נבלע ג"כ כדי נטילה בתוך הדגים וא"כ קשי' דמנ"ל בכל עיקרא ושורש הסוגיא דרב ס"ל נ"ט בר נ"ט אסור ושמואל פליג ומתיר ולעשות פלוגתא חדשה ביניהם דהרי יש לומר דתרווייהו ס"ל דבבליעה מועטת דהיינו עד כ"ק דוקא הוא דהתירו ורב לטעמיה דס"ל עיל"ג ונבלע בתוכן כ"נ ומש"ה הוא דאסור אבל שמואל לטעמיה דס"ל תת"ג ולא קיבלו רק כדי קליפה ומש"ה הוא דמתיר א"ו צריכין לומר שגם כשהכלי חמה

והעליון צונן בלא רוטב אינו נאסר רק כ"ק לדידן דפסקינן תת"ג, וה"ה להיפך אליבא דרב ושפיר מוכח דפליגי בכדי קליפה מיהת שהרי בין כשהעליון צונן והקערה חמה או להיפך בין למ"ד תת"ג ובין למ"ד ע"ג אינו נבלע אלא כדי קליפה דכל בלועה מן הכלי אינה יוצאת כשאחד מהם צונן ובלא רוטב טפי מכדי קליפה וכדעת הב"י הנ"ל:

ב ועיין בפרש"י שפירש דגים שעלו בקערה מן הצלי כשהיו רותחים נותנין לתוך הקערה וכו' דלכאורה במאי שפירש מן הצלי הוא כשפת יתר, שהרי גם כשנתבשלו והעלן בקערה נמי דינא הכי כיון שאין הבלוע הולכת אלא בכדי קליפה ולדברינו הנ"ל ניחא דאי תימא כשהעלו בקערה עם הרוטב א"כ לרב דס"ל דעילאה גבר הרי נבלע בכולו ולשמואל לא נבלע אלא בכדי קליפה, א"כ קשיא דמנ"ל לכולו שמעתתא דרב ושמואל פליגי כלל בדין נ"ט בר נ"ט וכמ"ש לעיל וזהו אפי' לדעת תוס' שפירשו בדעתו דרש"י דאפי' בבישול שרינן נ"ט בר נ"ט היינו משום דלדינא לא מפלגינן בין בלועה מועטת לבליעה מרובה אבל מ"מ כיון דתלמודא נקטי ליה בהעלאה ש"מ דאתי לאשמעינן דמאן דאוסר אוסר אפי' בבליעה מועטת שהוא רק כדי קליפה ומש"ה הוכרח לפרש דאיירי בבליעה בלא רוטב וה"ה דמצינן לפרש כשהקערה חמה והדגים צוננים בלא רוטב אלא דלישנא קלילא נקט משום דסתם קערה צוננת היא:

ג ובעיקר דברי האשר"י שמחלק בין בליעה מועטת לב"מ ומשה"ט לא שרינן גם לשמואל אלא היכא שלא נבלע אלא כדי קליפה שהיא בליעה מועטת, יש להתבונן שהרי בכדי קליפה יש בבליעה בנ"ט כמו בבישול בכולו ואמאי שרינן גם את שיעורו בכדי קליפה לאוכלו בכותח ועי' בח"ר שם שמפרש כן בטעם החולקין דלא מפלגי בין העלו לנתבשלו מה"ט ונראה דטעמי' דאשר"י הוא כיון דאנן פסקינן כדעת ר"י בפסחים דף ע"ו הנ"ל דכל היכא שנאסר רק כדי קליפה ואי אפשר לקולפו דשרי לגמרי ולא בעינן ס' נגד הקליפה הרי חזינן דבכל שיעור קליפה עצמו הוא רק טעמא קלישתא משא"כ בשיעורא דנטילה ומה"ט לא שרינן גם גבי נ"ט בנ"ט אלא בשיעורא דקליפה כיון שגם בקליפה דאיסורא ליתא אלא טעמא קלשתא בעלמא ועי' בש"ך בסימן צ"א ס"ק ח' ובסי' ס"ט ס"ק ס"ד דס"ל בדעת רמ"א דבכל שיעור קליפה בין שע"י עיצאה גבר ובין שע"י מליחה ניתנו מידה אחת לכולהון דכל היכא שאי אפשר לקלפו מותר לגמרי וא"צ ס' לבטל הקליפה אולם המ"א חולק בזה וס"ל שרק כשהתחתונה צוננת והעליון חם דקליפה הוא רק מצד חומרא דאדמיקר ליה בלע הוא דשרינן בדיעבד בלא ביטול היכא דאי אפשר לקלפו אבל בכ"מ דצריכין קליפה מצד עיקר הדין אזי אפי' היכא דא"א לקלפו אוסר בדיעבד ובעינן שיעור ביטול לבטל הקליפה עי' בא"ח תס"ז ס"ק ל"ג במ"א, והנה מצד הסברא

נראין דברי מ"א איברא מסוגיא זו משמע להדיא כדעת הש"ך דאלת"ה קשי' דא"כ רב ושמואל במאי קא מפלגי בדין נ"ט בנ"ט שהרי אפי' כשהקערה צוננת והדגים חמים בלא רוטב אפ"ה בעינן כדי קליפה לרב מצד הדין דס"ל עילאה גבר ומש"ה הוא דס"ל דאסורה הקליפה מיהת לאוכלן בכותח אבל שמואל לטעמיה דס"ל בעלמא תת"ג והקליפה הוא רק מצד חומרא בעלמא ולהכי שרו לגמרי ומנ"ל לתלמודא דפליגי כלל בדין נ"ט בנ"ט וגם אם נדחוק נפשין ונימא דפליגי כשהקערה חמה והדגים צוננים דאזי לרב הקליפה היא רק מצד חומרא אזי קשי' להיפך דהיכא שרי לשמואל לאכול גם בשיעורא דקליפה בכותח כיון שהקליפה היא מצד הדין כיון דתתאה גבר רק מפני שהוא בלא רוטב אינה נבלע אלא בכדי קליפה והרי בשיעורא דקליפה שוה לבישול ברוטב בכולו וכמ"ש רשב"א הנ"ל וכשם דמודה שמואל בבישול ה"ה נמי בבלועה בלא רוטב ובתוך שיעור קליפה שהרי כל עיקר טעמא דמחלקינן בין בליעה דקליפה לבליעה דכולו הוא רק מפני שבדיעבד שרי בלא קליפה כשא"א לקלפו ולא צריכין לבטל שיעורא דקליפה וכמ"ש לעיל באות ג' והתינח לדעת הש"ך דס"ל דבכל מידי דלא בעינן אלא קליפה שוין בדין זה אבל לדעת מ"א דס"ל דדוקא היכא שהקליפה הוא מצד חומרא בעלמא הוא דל"ב ס' לבטל הקליפה אבל היכא דבעינן קלי' מצד הדין אזי שוה לבישול קשי' ממ"נ או דלא משכחת לן למצוא מקום דפליגי בדין נ"ט בר נ"ט או דקשיא לן לקושטא דדינא דאמאי שרי לדידן כיון דבבישול אסור יאסור גם כן כשהקערה חמה והדגים צוננים כיון שהקליפה הוא מצד עיקר הדין שכבר פרשנו באות שלפני זה דאין מקום לחלק בין בליעה דקליפה לבליעה דכולו וכקו' ח"ר הנ"ל רק עיקר הטעם משום קולא דקליפה לגבי בישול דאינו צריך לבטלו היכא דאי אפשר לקלפו וכמ"ש לעיל ולדעת מ"א ליתא לקולא זו רק היכא שהקליפה הוא רק מצד חומרא ולא היכא דבעינן קליפה מצד הדין דאזי שוה לבשול וצ"ע:

ד עיין סי' צ"ה ס"ב ביצה שנתבשלה וכו' אבל אם נתבשלה בקדירה עם בשר ואפי' בקליפה אסור לאכלה בכותח ועי' בט"ז שמביא בשם הרשב"א הטעם משום שקליפת הביצה בבירור מנוקבת היא ולכן אסרו חכמים ביצת אפרוח והתירו ביצת אסורה ועי' בח"ד שהקשה דלמה ליה הטעם דמנוקבת כי היכי דלא למיהוי כנ"ט בנ"ט דהתירא דהא כל בליעה שהוא בשעת בישול לית ביה משום נ"ט בר נ"ט כמבואר בש"ד ועוד דביצת אפרוח הוי נ"ט דאיסורא, ותירץ שם דס"ד דהטעם דביצת אסורה אינה אוסרת משום שאינה פולטת דרך קליפתה וכשם שאינה פולטת ה"ה דאינה בולעת לזה מביא ראיה מביצת אפרוח אלמא דפולטת רק בביצת אסורה משום דמיא בעלמא היא עכת"ד,

ודבריו תמוהין דאכתי לא צריך לטעמא משום דמנוקבת המה הכי ס"ד אם בשל עצם שיש בו מוח דאיסורא והוא סתום מכל צד ובשלו בקדירה שיש בו מים שלא יאסור את כל מה שבקדירה אע"ג דאינו מנוקב כלל אלמא שהבישול מפליט אפי' דרך עצים ואבנים שאינן מנוקבים, לכן נראה שהרשב"א הוכרח לטעם דמנוקבים בזה הדין עצמו כי היכי דתיאסור הביצה כולו לאכלו בכותח דאל"ה לא נוכל לאסור מן הביצה רק בכדי נטילה שהרי הביצה שנתבשלה בתוך הקליפה נתבשלה בלא רוטב דמדינא אינו נאסר אלא כ"ק או כ"נ דמאי איכפת לן ברוטב שבקדירה כיון שהביצה גופה לא נתבשלה ברוטב רק ע"י חמימות של הרוטב ולא עדיפי מבישול של חום האש וכל שנתבשל בלא רוטב לא נבלע בתוכו אלא בכ"נ הגע בעצמך אם תחב קדירה קטנה סתומה ובתוכו תבשיל דהתירא ואין בו רוטב ותחבה בתוך קדירה שבשל בו דבר איסור עם רוטב דמצד דינא דגמרא לא נאסר התבשיל שבקדירה הקטנה רק לכל היותר בכדי נטילה לכן חידש לנו הרשב"א דקליפת הביצה מנוקבת היא והוי כאלו נתבשלה הביצה גופה בתוך הרוטב לכן אסורה כולה לאכלה בכותח ומביא כדמות ראיה מביצת אפרוח דמשמע מסתימות תלמודא ופוסקים שאם צלו אותו ע"ג כלי דנאסרה הכלי ואי לאו דמנוקבת המה הרי זה כשני כלים הנוגעים זה בזה דאין נאסרים זה מזה:

ה עיין בפ"מ היכא שהטעם הראשון באוכל והשני בכלי דאסור דנ"ט בר נ"ט לא הוי אלא היכא שהטעם הראשון בכלי והשני באוכל ולענ"ד נראה דתלי' בשני תירוצים של רבותינו גבי שייפא דאמר רב יהיב טעמא כ"ה ומזה הוכיחו בתלמודא דרב ס"ל נ"ט בר נ"ט אסור והיקשו דהרי זה דמי לכלי שבשלו בו בשר לא יבשל ב"ח ואם בשל בנ"ט ותירצו מדאמר יהיב טעמא כ"ה שמעינן שיש בו אפי' ליתן טעם באחרות, ורמב"ן תירץ דשייפא גופה לא היה בו רק טעם מר יעו"ש, ונמצא דלתירוצו דרמב"ן נשמע דאפי' שהטע' ראשון באוכל נמי מות' לדידן ועי' בא"ח סי' תנא בב"י ד"ה וכתב עוד וכלי חרס שתשמישו בצונן וכו' והגהות אשר"י כתב וכו' ורבינו אפרים מתיר אפי' בלא הגעלה משום דהוי נ"ט בר נ"ט דשכר גופא לאו חמץ גמור הוא אלא ע"י תערובות, וחביות המזופפת שנתנו בהם שכר כל השנה מתיר רבינו אפרים ע"י שכשוך ליתן בהם יין בפסח וכו' לכן נראה לפענ"ד דבה"מ לצורך שבת יש לסמוך על רמב"ן ור"א שהתירו אפי' כשהטעם ראשון באוכל והשני בכלי:

ו עיין במ"א סי' תנא ס"ק ל"א היכא שחותכין זנגביל בסכין של בשר ודכין אותו במדוכה נמצא המדוכה בלוע מבשר ואח"כ דכין בתוכו בשמים שעושין שלא כדין לאכל בחלב משום דבד"ח נ"ט בר נ"ט אסור והקשו עליו הרב אבן העוזר בבה"ט ותמה עליו דד"ח

אין לו מעלה רק שמוציא כל הטעם ודמי כאילו הי' טעם הראשון ממש בתוך הדבר חריף אבל בנידון זה שגם לאחר שנבלע בתוך ד"ח אית בו משום נ"ט בר נ"ט דניהי דמשום חריפות דזנגביל נעשה כאילו קיבל טעם הראשון של בשר מ"מ כשדכין אותו במדוכה הרי המדוכה לא קיבלה רק טעם שני' ועודנו דהתירא ועפ"י הנ"ל יש מקום להקים דברי קדשו דשוב דמי כאילו טעם הראשון באוכל והשני בכלי דלית בי' משום נ"ט בר נ"ט לכמה פוסקים ומש"ה כתב דעושין שלא כדין ולא כתב דאסורין לגמרי משום דבדיעבד יש לסמוך על המתירין ועי' בח"ד סי' צ"ו ס"ק ו' כתב על קו' הנ"ל והנה בגוף הדין יפה כתב אבל לא הי' צריך לכל זה דבלא"ה דברי מ"א תמוהין דודאי דאין המדוכה יכול לבלוע הטעם הבלוע בבשמים דאין טעם הבלוע ויוצא בלא רוטב ואפשר דמיירי בבלוע שמן דיוצא בלא רוטב עכ"ל ודבריו דחוקים שהרי המ"א כתב שם כן גם לענין חמץ ובחמץ לית בי' משום איסור שמן ופיטום דהתירא לא מצינן בדבר חריף ודוחקא ולי נראה דבמיני בשמים כגון זנגביל דאיירי בי' מ"א או קנמון שהם כמו עץ בעלמא שאין בהם שום לחלוחית וטעם רק ריחא בעלמא דינן כמו בלוע דכלים דנפלט מכלים בלא רוטב משום שאין בהם פליטה מגופה ואע"ג דלענין נ"ט בר נ"ט ס"ל למ"א דמשום דהוי דבר חריף ובולע כל הטעם ומיחשב כטעם הראשון באוכל דמידי טעמא דבעינן טעם הראשון בכלי דוקא משום דבכלי הוא דאיקלוש טעם האוכל לפי שהבלוע היא בדבר שאינו ראוי ועומד לאכילה כלל ותדע שהרי רבנן סברו בפסחים דף מ"ד דקדירה בת יומא נמי א"א דלא פגמה פורתא ואפי' לר"ע שחולק בזה היינו בנ"ט דאיסורא אבל בנ"ט דהתירא מודה דאיקלושי מיהת את טעם האוכל שבלעה ולכן בתבלין כיון שדרכן לאכלן בתוך התערובות לא נקלש בהם טעם האוכל ואדרבא משום ריחא דאית בהם מחזקים את הבלוע אבל לענין איסור בלוע דעיקר טעמא דמילתא בכלים דמשום שאין בהם פליטה מגופן יוצא בלא רוטב א"כ ה"ה בתבלין ט שאין בהם פליטה מגופן כלל, כנ"ל ליישב דברי מרן הקדוש בעהמ"ח מ"א הנ"ל:

ז **עיין** בפ"מ בסי' צ"ה ס"ק ד' בש"ד וז"ל ודע דבמיני הריפות שקורין גראפין ואורז ודוחן שמבשלין עם מים ואח"כ מצטמק ועומד לערך רבע שעה בלא מים כלל הוי כנצלו דמה בכך שהיה תחילה מים ואסור גם בדיעבד לדעת הישׁ"ש עכ"ל ומביא אח"כ בשם הרבה אחרונים שאוסרי' בדיעבד בצלי ולפענ"ד יש לצדד להקל בזה עפ"י דעת בעה"ט בסי' צ"ג דס"ל שגם בכלי חרס שבשל בהן בשר ואח"כ בישל בו מים דשרי לבשל בו חלב אח"כ ובדיעבד פשיטא דמותר והטעם דניהי דאין כ"ח יוצא מד"ל מ"מ כבר נקלש טעם בשר שבתוכו ותו לא חל עליו שמא דאיסורא א"כ במיני ריפות נמי כיון דמעיקרא הי' בו מים

ונתבשלו בתוך המים ואז נידון כנ"ט בר נ"ט דהתירא וגם הוי כהגעלה להבלוע שבתוכו שכבר נקלש מיהת הטעם שבתוכו ושוב לא חל עליו שמא דאיסורא כשנצטמקו אח"כ ואע"ג דפסקינן דלא כבעה"ט מ"מ לענין נ"ט בר נ"ט דצלי יש לסמוך ולצרף את דעתו בזה במקום הפ"מ וכדומה:

סימן ג

א עיין פ"י פסחים דף מ"ד שהיקשה קו' חמורה במאי דמהדרי בתלמודא למילף דטכ"ע מנזיר מק"ו שאין איסורו איסור עולם ויש היתר לאיסורו ופרכינן שם לר"ע דא"ל דמשרת אתי להיתר מצ"ל טכ"ע מנ"ל ומשני דיליף מבב"ח לאו טעמא בעלמא הוא ואסור הכא נמי לא שנא והקשה דלמ"ב לאיסור נזיר דלא מצינן למילף מבב"ח שהרי אין איסורו א"ע ויש היתר לאיסורו וכקו' התוס' שם בד"ה אלא ותירוצם ל"ש כאן אלא אפי' שאר איסורין דעלמא לא מצינן למילף מבב"ח דחמור משאר איסורין שאסורין בהנאה ובבישול וכ"ש וחזרתי על כל הצדדין ליישב קו' זו ולא מצאתי אם לא שנאמר וכו' עי"ש שמתרץ בדוחק גדול ולפענ"ד ישבתי זה כמה בצדק ובמשור דהנה נראה בעליל דכל שהסברא מחלקת ביניהם אין בהם משום קולא וחומרא ולכן מצינן לפעמים שהחמירו באיסור קל והקילו באיסור חמור מפני שהסברא מחייבתו להחמיר באיסור קל והקילו בזה באיסור חמור הכא דליתא שם לסברא זו ותדע שהרי הקילו בשני נותני טעם בב"ח דחמירא משאר איסורין והחמירו בשאר איסורין אפי' בכמה נותני טעם אפי' באיסור קל והטעם מפני שבבשר בחלב שעודנו התירא לכן היכא שכבר נקלש הטעם שבו שוב לא יחול עליו שמא דאיסורא משא"כ בכל איסורין כיון שכבר חל עליו שמא דאיסורא שוב לא נפקע ממנו אפי' היכא שכבר הוחלף והומר ע"י כמה נותני טעם וכיון שהסברא מחייבת כן להקל בב"ח ולהחמיר בכל איסורין שוב לית לן למילף בק"ו זה מזה, ועי' רש"י שם שפי' במה דבעינן למילף טעם כעיקר היכא דליכא מידי עיקר אלא טעם כגון שרה ענבים במים מנ"ל ונמצא במאי דקס"ד למילף מבב"ח נמי בכה"ג אסרה רחמנא בב"ח אפי' היכא דליכא מידי עיקר ומעתה נתבוננה ונראה דכשם שהסברא מחלקת למסקנא דמילתא בין שני נותנים טעם דהתירא לבין נותני טעם דאיסורא דנ"ט בר נ"ט דהתירא מותר לכמה נ"ט דאיסורא והטעם לפי שכבר חל שמא דאיסורא שוב לא נגרע ולא נפקע בקלושתי' ממילא נידון בקו משקל זה עצמו בטעם הראשון כל כמה דלא ידעינן דטעם כעיקר נמצא דטעם הראשון נידון השתא כמו טעם שני למסקנא דמילתא דכבר ידעינן דטעם כעיקר האיסור לכן שקלינן וטרינן במסקנא לחלק בין טעם שני דהתירא ודאיסורא וכל כמה דלא נודע דטעם כעיקר אזי מצד הסברא זו עצמו מחלקינן כן בטעם ראשון עצמו ונמצא

השתא דבעינן למילף מבב"ח דטעם כעיקר לא ממה מצינו לחודא הוא דבעי למילף אלא מק"ו דהשתא בבשר בחלב דנפרד הטעם בלא ממשא מן העיקר ועודנו התירא הוא וחל על הטעם שנפרד מן העיקר שמא דאיסורא אזי מכ"ש כשנפרד טעמא מעיקרא דאיסורא שלא נפקע ממנו שמא דאיסורא ע"י קלישתא מפני שכבר נפרד מן העיקר ולא נשאר אלא טעמא לחוד ומסברא זו אי אפשר לזוז זיז כל שהוא שהרי למסקנא דמילתא נמי הרי הוא כיתד בל תמוט ומחלקינן כן בנותן טעם השני אזי כן במתכונתה ההיא בטעם הראשון למאי דקס"ד השתא דדנין למילף על טעמא בלא ממשא הנפרד מן העיקר ועי':

ב עיין רשב"א חולין שמביא פלוגתא דרש"י ור"ת לדינא בדין טכ"ע דרש"י ס"ל טכ"ע דרבנן ור"ת ס"ל טעם כעיקר דאו' ונ"מ שאם תחב כף של בשר או כף של חלב בתוך קדירה של בשר ונשפך הרוטב ולא נודע אם הי' ששים לבטל דלרש"י הוי ספיקא דרבנן ולר"ת הוי סד"א והקשו האחרונים דבב"ח ל"פ ולכ"ע בב"ח טכ"ע דאו' כמבואר ונראה עפ"י דברינו הנ"ל כיון דלדעת רש"י דטכ"ע לד"א נמצא דמדאו' מהדרינן בתר סברא זו לחלק בטעם הראשון בין בלוע דהתירא לבלוע דאיסורא וכשם דלמסקנא מחלקינן בבלוע דהתירא עצמו בין בלוע שנבלע בכלי לבין בלוע שנבלע באוכל בטעם השני ה"ה והוא הטעם לדעת רש"י בטעם הראשון נמצא הגם שגילה רחמנא דבב"ח גם על טעמא לחוד חייל שמא דאיסורא זהו בטעם מן האוכל אבל בבלוע מן הכלי מהדרינן לסברא דעל בלוע מן הכלי לא גילה בחידושא דבב"ח אבל לדעת ר"ת דס"ל דטעם כעיקר האיסור שוב אין לחלק לטעמא דאוכל או דכלי בטעם הראשון רק בטעם השני הוא דמחלקינן כן מצד הסברא אבל לדעת רש"י דטעם כעיקר ל"ד סברא זו נשארה גם בטעם הראשון רק בב"ח דחידוש הוא גלי רחמנא דאסורה ואפי' שיחול עליו שמא דאיסורא אזי למאי דגלי גלי דהיינו לטעם הבא מן האוכל עצמו אבל לא בטעם מן הכלי וכמו דמחלקינן לקושטא בטעם השני:

ג עיין בראש פסחים פ' כ"ש הלכה ז' בתה"ד וז"ל פסק הרשב"א שצריך להגעיל היורה הגדולה קודם שיגעילו הכלים וכו' ומפרש יורה גדולה מאי כלומר כיצד יש להגעילו קודם שיגעיל בה שאר כלים ומפרש הש"ס ע"י גדנפא וכו' יש מרבותי' חולקין על דבר זה ומפ' יורה גדולה במאי איורה דעלמא קאי והדין עמהן דמה תקנה יש בדבר זה דאם תאמר שלא תאסר פליטתה את הכלים שמגעילין בה אכתי איכא חשש דפליטת כלים הראשונים תאסור את הכלים שמגעילין בה אח"כ ע"כ צריכין למימר בעוד שטרודי לפלוט לא בלעי א"כ אפי' לא היכשר' נמי עכ"ד ואין דבריו נראין לי דפליטת כלים הראשונים אינם אוסרים את האחרונים דכל כלי וכלי שמכניסין בו פליטת איסורו בטל

בס' במי היורה אבל היורה הגדולה אין מים שבתוכה ס' לבטל את פליטתה דבכולה משערי' הילכך צריך להגעיל תחילה ע"כ והנה דברי אשר"י תמוהין כיון דאיירי לאחר ש"ש ובב"י אמאי לא נאסרו הכלים האחרונים מן המים שביורה כיון שאין בהם כדי שיעור ס' כנגד פליטת כל הכלים והרי הוא בעצמו פוסק להדי' בפ' גה"נ ה' ל"ז דאפי' במין במינו חוזר וניעור [והא דמצריך להגעיל את היורה שנית לאחר גיעול דכלים ואע"פ שאין הכלים האחרונים נאסרים ומותרים ונכשרו ע"י הגעלה שבתוך היורה והיורה עצמו נאסרה וצ"ל כיון שאין בתוך היורה ששים נגד פליטת עצמה ולא נכשרה היורה בהגעלה ראשונה לחוד רק במאי שחוזר ונותן לתוכו מים כדי להגעיל הכלים בתוכן ואז נכשרה היורה כיון שלא בלעה בפעם ראשון רק לפי ערך המדומע ולכן בפעם שנית שממלא היורה כדי להכשיר הכלים שוב נתבטלה הפליטה שביורה בשופי וכיון שבפעם השנית אינו ממלא את היורה עד שפתו כיון שצריך להניח כלים בתוכו להגעילן וזהו שכתב הרא"ש שם בשם תשו' הגאונים שלאחר הגעלה ראשונה שמגעיל את היורה בפעם ראשון שוטפו בצונן והיינו ששופך את מי היורה לחוץ ואח"כ מרתיח בה מים רותחין בלי שיעור דהיינו שאינו ממלא את היורה עד שפתו ואעפ"כ הוכשרה היורה והמים שבתוכו מותרים שגם אם נימא שהבשול מפעפע בכל הכלי מ"מ יש במים שנתן בתוכו רק עד החצי ג"כ כדי לבטל כל הפליטה של היורה כולו כיון שלא נבלע בתוכו רק לפי ערך המדומע שפוסק דבשאר איסורין ל"א חנ"נ אבל היורה עצמה צריך להגעיל שנית משום הבלוע שבתוך חלק היורה שלא הגיעו המים שהרתיח בפעם השנית דאנן מספקא לן בבישול אם מפעפע בכל הכלי ואזלינן הכא והכא לחומרא] ועי' בש"ך י"ד סי' קך"א שמביא ג"כ כן בשם או"ה בכלים דאיסורי דאם יש במים ס' לבטל כלי אחת יכול להגעיל כמה כלים בתוכו והניח דבריו בתימא ודחאו מהלכה וזה כמה ישבתי דבריהם ונתתי מקום לדברי קדשם כיון דנ"ט בר נ"ט דהתירא מותר והטעם לפי שעל טעם קלוש ועמד בהתירא בטעם השני שוב לא אסרה רחמנא טעמא קלישתא כהאי ולא חיילי עליו שמא דאיסורא ואע"פ שהטעם מורגש בתוכו שהרי בדאיסורי אסור אפי' ע"י כמה נותני טעם והנה מצד הסברא פשוטה נראה דאפי' היכא שהטעם ראשון הי' של איסורי וכשפלטה ונעשה שני הותרה אז דשייכי ג"כ סברא זו דמאי איכפת לן בטעם הראשון כיון שהותרה עתה בטעם השני ושוב א"א לחול עליו שמא דאיסורא כיון שכבר נקלש בהתירא בטעם השני ולפ"ז ניחא דבפליטת כלים כיון שיש בהם ס' כדי לבטל פליטתה וכבר נעשה עתה כטעם שני דהתירא חדא בתוך הכלי ומן הכלי למים והותרו ע"י ביטול ולכן אף שמגעיל בתוכו עוד ואין במים ס' כנגד שניהם שוב אי אפשר לחול שמא דאיסורא כיון שכבר

עמד בקלישתו בהתירא וגם אין לומר דמ"מ יאסרו המים בפעם שנית כיון שמורגש עתה הטעם שבתוך המים וכל שיש במים בנ"ט לא מהני שיעורו דששים דז"א כיון דבאמת יש במים כדי לבטל כל פליטה ופליטה בפ"ע רק משום צירוף דראשונה מורגש הטעם וכיון שכבר הי' דהתירא כשעמד בקלישתו שוב לא נוכל לצרף טעמא דהתירא לדאיסורא [ועי' בח"ד סי' צ"ו ס"ק ד' שכתב שם ג"כ בענין אחר דאפי' בטעם הראשון דאיסורא והשני דהתירא ג"כ אית בי' משום נ"ט בר נ"ט דהתירא] ולפ"ז נראה אם תחב כף של איסור בשל היתר ואח"כ נפל בתוך הקדירה איסור בעין ואין בו כדי לבטל שתיהן הותרה הקדירה והתבשיל כיון שכבר נעשה הפליטה מן הכלי כדין נ"ט בר נ"ט ויש לסמוך בהפ"מ על האשר"י ואו"ה הנ"ל אבל להיפך בודאי חוזר וניעור:

ד בתשובת רשב"א סי' תצ"ז היקשה על מוהר"ם מרוטנבארג דס"ל דכל דבר חריף מחליא ומשוי לשבח ונאסר בכלי שאינו ב"י כשם דאיתא להדי' בקורט של חלתית והיקשה דא"כ אמאי אמרינן דגעולי מדין חידוש הוא וכן לר"מ שהוכיח מגע"מ דנ"ט לפגם אסור ואמאי דילמא משום הכי צריכין לגעול דילמא יבשל בהם אח"כ דבר חריף ונלפענ"ד דהנה מבואר בסוף פ' האה"פ דדין ליבון בדבר שתשמישו ע"י אש זהו דוקא באיסורא בלע אבל בהתירא בלע הכשירו בהגעלה לחוד וכן פסקינן להלכה ביו"ד סי' צ"ג בשם רשב"א ביותר מזה דאפי' היכא דליכא ס' נגד הבלוע, (דסתם כלי אין בו ס' נגד הבלוע) מ"מ נקלש הטעם שבתוכו ע"י בישול, והשתא ניחא דהוכחת הגמרא אזלא ממה דהקפידה רחמנא והצריכה ליבון בדבר שתשמישו ע"י אש דכתיב כ"ד אשר יבוא באש תעבירו באש, ש"מ דנ"ט לפגם אסור דאל"כ רק משום דחיישינן לד"ח שיבשל בו אח"כ א"כ ליסגי לן בהגעלה לחוד כיון דהשתא התירא הוא שכבר נפגם הבלוע שבתוכו וע"י הגעלה כבר נפלט ונקלש טעמו לגמרי וכשיבשל בו אח"כ ד"ח תו לית לן בה שום חששא כאלו כבר נעשה הבלוע שבתוכו כמו נ"ט בנ"ט דהתירא דל"ח תו לדבר חריף שיבשל בו אח"כ וזהו שפירש"י שם בפסחים מ"ד ע"ב בד"ה ג"נ וכו' וז"ל והתורה אסרתו במ"מ כל דבר אשר יבוא באש וכו' עכ"ל שהסב את פני ש"ו מדין ליבון דוקא ולא מהגעלה לחוד משום דקשי' ליה כקו' רשב"א הנ"ל לכן פירש שעיקר הוכחה הוא מליבון דוקא וכדכתיבנא:

ה עיין ברמ"א סי' צ"ד סעיף ה' אם תחב כף של בשר ב"י לקדירה ש"ח אב"י דקדירה אסורה וכ"ש שהוא מצד המנהג שנהגו להחמיר בזה והאריכו בזה רבותינו האחרונים שהוא חומרא בלא טעם, ועי' בתוספת שכ"כ להדי' ומשמע מדבריהם שהוא מצד עיקר הדין, ונ"ל לתת טעם נכון לדבריהם ע"פ דברי האשר"י הנ"ל בפ' כ"ש שהבאתי לעיל

באות ג' וז"ל ולא גזרינן להגעיל בכלי שאב"י אטו כלי שהיא ב"י וכן להגעיל כלי שאב"י אטו כלי ב"י כי היכי דאסרינן לבשל בכלי שאב"י אטו ב"י, דהתם ראוי לגזור שאם יבשל בכלי ב"י התבשיל אסור מן התורה וכו' וגם הבא להכשיר כלי אינו רגיל לטעות עכ"ל נשמע מדבריו דכיון דגזרו חכמים אינו ב"י אטו ב"י אזי כבר נכלל בכלל סוג גזירה זו לכל סוגים וענינים שיפלו בכל מקרה והזדמן דנאסרו הכלים כשהן ב"י אזי נאסרו ג"כ אפי' כשהם אינם ב"י אע"ג דנסתלק הטעם והסברא דאיתא כשהן ב"י מ"מ לא יצאו מכלל גזירה זו דמצינן שאסרו בכלי שאב"י אטו ב"י ומטעם זה הוא דנאסרו הכלים שאב"י אע"ג דאיכא שלשה נ"ט דהתירא משום דגזרינן אטו ב"י ואז אסורין מדינא דסברו כדעת בה"ת וכמ"ש להדי' דדוקא בבא להכשיר הוא דל"ג משא"כ בכל עניני מקרה והזדמן, וגם נשמע מדברי אשר"י הנ"ל דלא ס"ל כדעת תוס' דכתבו במס' ע"ג דדוקא בכלי שאב"י הוא דאסרו משום דמתחילה היה לשבח דא"כ לא הקשה הרא"ש כלום שהרי התם צריכין לדון משום הפליטה וטעמא דתוס' ל"ש אלא על הכלים עצמם וגם הטעם שכתב הרא"ש מתחילה משום שהפליטה מועטת והוי נ"ט בר נ"ט צריכין ביאור דהתם הוי נ"ט בר נ"ט דאסורי וצ"ל דס"ל שגם נ"ט בנ"ט דאיסורי אינו אסור אלא מדרבנן וכמו שהאריך בעל פ"מ בזה שיש כ"פ שסוברים כן תוס' פש"ל דאסור מה"ת לכן נראה להו עיקר משום הטעם שמסיים הרא"ש שם דשאני בין בא להכשיר למאי שנופל במקרה, וזהו שכתב הרמ"א שהוא מצד המנהג, הכוונה שנהג להחמיר כחילוק זה בין בא להכשיר לש"ד:

השמטה לדיני נדה הלכה יב

השמטה בדיני נידה הלכה יב סימן ד

תשובה מה שהשבתי לכבוד יד"נ ושארי הרב החריף והשנון הירא והשלם מוה' ישכר רב דק"ק זעגראיוי, שלום וכ"ט סלה:

אחדש"ה נא לבל יאשימיני על דבר אשר נסגתי אחור עד כה כי מתחילה דמיתי הלא הדבר מבואר בש"ע ובאחרונים ודשו בו רבים ויש לאל ידו לחפש ולתור בדבריהם ואיננו מן ההכרח לגודל טרדותי להשיבהו בזה וכאשר כתב לי שנית אמרתי לחתנו שיבוא עדי לעת הפנאי משיעורין כסדרן ומטרדות הציבור ביום ועש"ק לאחר חצות ולא בא ולאחר איזהו שבועות בא עדי ושוב לא מצאתי את מכתביו אמנם כעת אשר דפק על פתחי לבבי בפעם שלישית פניתי על שעה חדא מכל טרדותי הנה תורף שאלתו ממכתביו בראשונה [כאשר המה בזכרוני] באשה שמרגשת כאב לאחר הטלת מ"ר ותמיד נמצא דם על העד לאחר הטלת מ"ר וכבר עשתה הבדיקה במוך במקור שלה כמבואר ברמ"א בסי' קצ"א ומה שנסתפק ידידי בראשונה אם לעת וסתה ג"כ יכולה לתלות כיון שעתה נשתנה

הטבע בזה דלאחר שגמלתה את בנה שוב חזרה לוסתה אין בזה מקום לספק שאין לזוז מדברי ש"ע זיו כ"ש, זולת במקום שנמצא להדי' מפי ספרים וסופרים מובהקים רק אם האשה הזאת חזרה לוסתה ג"פ לאחר שגמלה את בנה אם חוששת כמו לוסת שאינו קבוע כדאיתא להדי' בסי' קפ"ט סעיף ל"ג וכיון שהאשה הזאת תמיד העד תחוב בפי המקור וגם עד שני בבית החיצון במקום פי השתן והעד הראשון נקי רק בעד השני נראין טיפות דקות לאחר שכלו מי השתן שוב אינה חוששת אפילו לוסת קבוע דהיינו שרגילה לראות בשפע כדרכן כיון שעתה לא נמצאו אפי' בעת וסתה רק טיפות דקות בבה"ח והעד בפי המקור נקי לגמרי ובזה ל"ש מ"ש דא"כ לא תטמא לעולם שהרי בכל כ"ד חודש היא בחזקת מסולקת והרי תטמא לאחר שתעבור ימי סילוק דמי' כדינה אולם במכתבו השלישי נתעורר ידידי מע"ה בספק עצום מה תעשה בג' ימים ראשונים לימי ספירתה ומאי דפש"ל דבכגון זה תולה אף בגי"ר משום דבדיקתה מוכיח שאין דם זה מן המקור לדידי מספקא טובא שהרי מובא בש"ך בסי' קצ"א ס"ק ז' שאין זו בדיקה מעליותא ואין לומר דוקא היכא שבדקה שלשה פעמים ולהחזיקה כן לעולם הוא דמספק"ל לש"ך דילמא לא הוי בדיקה מעליותא אבל בשעת בדיקה בודאי מעליותא הוא דכיון דלא נמצא כלום על העד שכנגד המקור ובעובדא דידן דעודנה לא סרה מעד הבדוק לה והעד תחוב בפי המקור מאז ועד עתה אזי לכ"ע הוי בדיקה מעליותא דז"א דע"כ צ"ל דגם קושי' הש"ך מתחילה לא קאי אלא שתבדוק לעולם דאל"כ מאי ק"ל דהכא ל"ש לומר דא"כ לעולם לא תהי' טמאה שהרי תהי' טמאה כשתמצא דם על המוך שהרי לאחר ג"פ מותרת בלא בדיקה וכן היקשה בס' נו"ב על הש"ך וצ"ל דקו' הש"ך קאי דאכתי קשי' אמאי באין לה וסתה אסורה ויהני מיהת בדיקה כמו שכתוב בח"ד וע"ז תירץ דלא הוי בדיקה מעליותא אמנם נראה לפענ"ד להקל בשעת הדחק כזו שכבר עסקה ברפואות ולא עלתה לה ושלא להפריד בין הדבקים שהתורה הקדושה הקפידה הרבה ע"ז והדבר חובה עלינו להתהלך בעקבותי' בכל אשר נוכל להתאמץ ולהשכיל, לכן נראה דהנה נראה בעליל דעיקר הדבר שאינו תולה בגי"ר הוא רק מדרבנן מחומרא דר' זירא עפ"י המבואר בס"ט בסי' קצ"ו ס"ק ל"ד על קושי' הכרו"פ מהא דפסקינן כרבי דאינה תולה בש"י בשני שלה יעו"ש ותי' שם קצת באריכות, ותמצית דבריו דבזבה גמורה בודאי היא בחזקת טהרה ולא מחזקינן לה בחזקת מעיין פתוח רק גבי נידה היא דהוחזקה במע"פ ולכן השתא דנקטינן לחומרא חיישינן דילמא בימי נידה היא והוחזקה במע"פ וא"ל דא"כ תתלה אפי' בגי"ר ממ"נ אם בימי זיבה היא אין מעיינה פתוח ואם בימי נידה אינה צריכה לנקיים כלל דז"א שהרי ר"ז מחמיר שאפי' נידה גמורה צריכה ז"נ

יעו"ש, וכיון שהוא רק מדרבנן בעלמא מחמת חומרא דר"ז ניתן רשות לחדש בזה דע"כ ל"פ מהרי"ל ומהרי"ו אם בדיקה זו בדיקה מעליותא אם לא אלא כשאירע לה מקרה זו בשעה שלא היתה בחזקת מסולקת וכגון באשה שאין לה וסת דלמהרי"ל לא הוי במ"ע מפני שאין לנו ראיות רק ממה שמרגשת כאב ומבדיקה זו אבל היכא שתחילת המקרה נהיתה כשהיתה בחזקת מסולקת מדם נדה ואינה מסולקת מדם שבצדדין מכאב הנולד לה לאחר כלות מ"ר ומידי דהוי כשם שתולה שאינה ראויה לראות בראוי' ה"נ בנידון זה עי' נידה ס' ע"ב, ונמצא דע"פ שלשה עדים נתחזק הדבר בודאי שאין דם זה מן המקור חדא ע"י כאב שלה והשנית ע"י בדיקה והשלישית שהוא בחזקת מסולקת מדם המקור, וכיון שכבר נתחזקה בשעתה שאין זה דם המקור רק דם מכה לכן גם לאחר כלות ימי כ"ד חודש מותרת ע"י בדיקה זו ותולה אפי' בגי"ר כיון שכבר נתחזקה בשעתה שיש לה מכה שמוציאה דם וכעין סברא זו מצינן כמה פעמים ואין להאריך, ונמצא דלפ"ז בנ"ד שאירע לה הקלקול בימי הנקה אזי גם מהרי"ל מודה דהוי בדיקה מעליותא ותולה אפי' בגי"ר ובזה יצאנו ג"כ נגד הארי שבחבורה בעל נקדה"כ דכתב בסי' קפ"ז דגם בבדיקה זו דמהרי"ל ומרגשת כאב מ"מ אינה נידון רק כמכה שא"י שמוציא דם ולפ"ז גם לדעת רמ"א בסי' קצ"ז אינה תולה בגי"ר רק במכה שיודעת שמוציא דם, ולפמ"ש דכל בכה"ג גם הוא מודה בזה דהוי כמכה המוציאה דם מפני שהיא בחזקת מסולקת מדם המקור ולכן ממילא מוכרע המשקולות דמסתמא ממכה קא אתי והמכה זו היתה בעוכרה וקילקולה עד כה וממנו תוצאות דמים הללו וכיון שכבר נתחזקה המכה שמוציאה דם שוב לא נסתלקה חזקה זו אפי' לאחר כלות כ"ד חודש וגם לדעת ס"ט בסי' קצ"ו ס"ק י"ח דאינה תולה במכה בכל ימי הספירה משום דבעינן ספורין לפנינו דזהו כשמכה במקור עצמו אבל בנ"ד דנתברר שהמכה מהצד הרי הן ס"ל:

וראיתי בחו"ד בסוף ס"ק ח' וז"ל וראיה ברורה לפענ"ד שאפשר לדם לזוז דרך מוך ולא יצטבע המוך אף שהמוך ברחם וכו' עד ולא נגע במוך עכ"ל, ואין ראי' זו מספקת לדחות דברי מהרי"ו דס"ל להדי' דהוי בדיקה מעליות' וגם דברי מהרי"ל דמספק"ל בזה והטעם דיש לומר דאיירי בנמצא על המוך ואפ"ה מקשה שפיר משום דלס"ד אינה דבר מוכרע דשמאי מודה בכתם דלטמא למפרע דאפשר דס"ל כרשב"א בסוף פרק בא סימן ד' נ"ג ע"ב וכעין שכתוב בחי' רשב"א ור"ן שם על קושית הגמרא והאיכא כתמים, אמנם לאחר שמתרץ דמוך אגב זיעה מיכווץ כויץ אזי שפיר נוכל לומר דשמאי מודה בכתמים משום דגבי כתמים לא שייך כלל לומר טעמא דאם איתא משא"כ גבי מוך וביותר יש ליישב קושי' ברווחא דקושי' זו דמשמשת במוך קאי על רשב"א גופי' דס"ל דכתמים אינם

מטמאים למפרע משום דלא יהא כתמים חמור מראי', ונראה בעליל דרשב"א פוסק לסברתו אליבא דכ"ע דלשמאי הוי כתמים די' שעתה ולב"ה אינו מטמא כתמים עד שעת כיבוס רק עד שעת מעל"ע כדאיתא להדי' בחידושי רשב"א ור"ן הנ"ל, ולפ"ז הכי קא קשי' ליה לטעמי' דכותלי בית הרחם לא מוקי דם אכתי קשי' לרשב"א דכיון דמשכחת לן מיהת דלטמא למפרע במשמש' במוך א"כ גם כתמים תטמא למפרע שהרי עיקר טעמי' דרשב"א משום שלא יהא כתמים חמור מראית' א"כ כיון דמשכחת לן בראי' דתטמא למפרע במשמשת במוך משום דלא שייך טעמא דאם איתא משום דמכויץ כויץ, ולפ"ז הדרי שפיר לדוכתי' טעמא דרשב"א שלא יהא כתמים כו' גם אליב' דב"ש, וא"ל דאכתי משכחת לה בראי' גופא דתטמא למפרע במוך דחוק לתירוצא דרבא שם, דז"א דמשום מילתא דל"ש כלל אין להחמיר גבי כתמים, ותדע שהרי לתירוצא דמרגשת בעצמה הרי משכחת לה בראיה גופא גבי שוטה א"ו משום מילתא דל"ש לא גזר גבי כתמים אבל במשמשת במוך שפיר קא קשי' ליה כיון דמשכחת בכל הנשים כגון מעוברת ומניקה דשכיחא טובא שהרי כולן עומדות להתעבר ולניק, ועפ"ז יתיישב לן דקדוק עצום דנקט בש"ס משמשת במוך מא"ל מדוע לא הקשו בסתמא במוך תחוב באותו מקום מא"ל, ולדברינו ניחא משום דעיקר קושי' הש"ס סובב והולך על כתמים דגם בכתמים תטמא למפרע משום דגם בראי' עצמו משכחת לן טומאה דלמפרע וכ"ז הוא רק במילתא דשכיחא כגון מעוברת ומניקה אבל מוך תחוב הוא ל"ש, וגם יש להקל קושי' הרשב"א ור"ן מדברי רש"י שהרי מעוברת ומניקה דיין שעתן אליבא דכ"ע דזו היא דוקא בהוכר עוברה דהיינו לאחר ג"ח, אבל לענין משמשת במוך שיראו לעצמה מפני הסכנה אזי תיכף כשנסתלקו ימי וסתה מותרת לשמש במוך ושאר דברים שכתוב בח"ד בראי' זו אינם מוכרחים כמבואר בעצמם למעיין:

תשובה לכבוד יד"נ הרב המופלג המאה"ג חריף ובקי מוה' אברהם דוד רב דק"ק שדה חדש:

אחדש"ה בדבר שאלתו באיש אחד מקאמינסק שיש לו נקב בגיד בצד שכלפי הקרקע וכפי שנבדק פה מן הרופאים בפני וגם בפני מוהלים בקיאים נראה שהנקב הוא בגיד עצמו אצל העטרה במקום כלות העטרה בין שבילי העטרה לאחר שנתקצרה העטרה למאוד רק שחוט מן הערלה שלאחר הפריעה חזר ונדבק על העטרה וחוט זה מכסה את הנקב וחוט זה חלול בהפסק רב רק בראשי החוט דבוק למעלה על העטרה ולמטה דבוק בגיד עצמו אבל הנקב הוא בגיד עצמו ולא במקום בשר כלל ונתברר שגם הקנה של שום וקליפות השום שבניהם ניקבה עד החלול ובשגם שחסר קצת במקום הנקב

ונמצא שחסר למעלה מהע"ט כן נדמה לי לראות עיני ויש לספק אם הי' כן מתחילת ברייתו וגם אם נעשה אח"כ יש לספק אם ע"י חולה או ע"י בני אדם ושאלתי לרופאים ואומרים שכן הדברים ובזה נסתלקו כמעט כל ההתירים אשר העריך מע"ה לסמוך על הפוסקים דבעינן נקב מפולש מעבר לעבר שגם לדעת הפוסקים אלו זהו כשניקב בלא חסרון כלל אבל כשחסר כ"ש למעלה מהעטרה לכ"ע פסול כדמשמע להדי' מדברי נ"י שם ומפסקי יש"ש ה"ח לכן כאשר שמעתי מפי הרופאים שיש רפואה בנקל לשברו בלא שום חיתוך וחסרון כלל והגם שהמה מומחים במלאכתן פקדתי עליהם שיסע אחד מהם ורופא מומחה ומפורסם בכל מדינה שהי' פה וכעת הוא בשיראדז ואמר להם גם הוא שנקל לרפאותו ואמר להם אופני הרפואה כיצד יעשו, אמנם לאחר שחקרתי היטב באופני הרפואה גילו לי מהות הדבר שצריך לחתוך אפס מנהו מן הצדדים ויזהירו לבל יגיעו לקליפות השום שבין הנקבים ואח"כ בתחבושת הרפואה יתחברו הצדדים זה לזה ויתרפא לגמרי והנה לפי שאמרו מתחילה שאינם צריכין לחתוך כלל מוטב הדבר להעלות לו רפאות תעלה כדמשמע בב"ש ובשאר פוסקים שלא חילקו בין גדול לקטן והא דחילקו בתלמודא דידן בין קטן לגדול היינו בשומשני דגמלא הוא דמיקלף קליף אכן עתה ששמעתי שצריכין לחתוך מה"צד, יש לחוש אולי יתקלקל ויהי' בידי אדם כאשר כתב מעלתו איברא נראה לפענ"ד להעלות לו רפאות תעלה ולהביא ממרחק לחמו לבל יחטיא גופו ונפשו כל ימיו ויסוד הדבר דמבואר בכמה דוכתא דחדא במקום תרתי כגון במקוה שנמדד ונמצא חסר מהני בין להקל בין להחמיר [זולת בדעת הרמב"ם לחוד יש לספק קצת עי' בפ"ז מה' מקוואות ה"ו וכבר האריכו האחרונים בזה] וכן הוא לדעת כה"פ ונמצא דבנ"ד נמי דבשעה שנולד הי' לו חזקת היתר דהיינו חזקת כשרות לבוא בקהל דהוא חזקה דאתי מכח רובא שרוב הנולדים מותרים לבא בקהל ונימא דעודנו לא יצא מכלל חזקה זו וגם חזקה דהשתא שהרי נקב לפנינו ונימא מדהשתא נקב כן הי' כשנולד ומשעה שנברא והוא סריס חמה ומותר ג"כ לבוא בקהל מאי אמרת הרי איכא חזקה דאתי' מכח רובא דבשעה שנולד לא הי' סריס ואימר שאח"כ נסתרס והוא סריס אדם ה"ז דומה ממש לחדא במקום תרתי שהרי להתירו איכא חז"ה דאתי מכח רובא בהדי חזקה דהשתא ולאיסורא ליכא אלא חזקה דאתי מכח רובא לחוד וכד דייקינן עוד עדיפי טובא נידון דידן מכל חדא במק"ת דעלמא שהרי בכ"מ חזקה דהשתא דהרי חסר לפניך והרי חומץ לפניך סתרי לגמרי לחזקת הגוף דמעיקרא שהרי ע"י חז"ה דמעיקרא עלינו להאחיר הריעותא כל כמה שנוכל וע"י חזקה דהשתא אמרי' להיפוך אבל בנ"ד הרי החזקה דהשתא משולבת יחד בהדי חזקה דמעיקרא ונאחזת בעקבה ותאמים בראשו

וחילא דחזקה דהשתא גופה מחזקה דמעיקרא סבוכה ולכודה שהרי אם נימא שנולד כך בלא נקב נמצא דריעותא דהשתא סותרת לחזקה דמעיקרא דהא על חזקה דמעיקרא נידון מסתמא דכשם שנולד בלא נקב כן יהי' וכן יקום כל ימי חיי' לכן מן הדין לומר דכשם שמצינן אותו השתא כן הי' משנברא כי היכא דלא ליסתרא לחזקה דמעיקרא אבל במקוה וביין ונמצא חומץ בע"כ סתרי אהדדי שהרי ידעינן דמעיקרא היתה שלימה רק עיקר הנידון אם להקדים הריעותא אם להאחיר ובע"כ סתרי אהדדי ונמצא שיש מקום לומר דאפי' לדעת מקצת האחרונים הרמב"ם ל"ל דת"ל נידון כודאי מ"מ בנ"ד מודה לדעת כה"פ בפרט דלדעת הרמב"ם עצמו בהלכה זו דס"ל שע"י חולי נידון כבידי שמים ונמצא שגם לצד זה דאתון עלי' מכח חזקה דאתי מכח רובא שלא הי' סריס כשנולד איכא ספק השקול אם ע"י חולי או בי"א לסמוך פלגא שע"י חולי בהדי חזקת היתר וחזקה דהשתא ואין להקשות מדברי תוס' כתובות ע"ה בד"ה אבל וכו' ומיהו תימא לר"י דהיכי מצי למימר דאי לאו וכו' ונראה לרשב"א דחזקת פנוי' לא חשיבה כלל חזקה לגבי חזקת הגוף ונימא דגם חז"ה שוה רק לחז"פ דוה אינו דשאני חז"פ דעשוי' להשתנות שכל אשה עומדת להנשא משא"כ חזקת היתר דעדיפי אינו עשוי' להשתנות ועוד שהרי מבואר בב"ש בסי' ל"ז ס"ק ה' בקידשה עצמה שלא לדעת אבי' בתוך ששה חדשים שבין נערות לבגרות דאצ"ג משום חזקה דמעיקרא בהדי חזקת פנוי' הרי אע"ג דחזקת פנוי' דגריעי דלא מצטרף בהדי חזקה דהשתא דגריעי' כמוה אבל בהדי חזקה דמעיקרא דעדיפי מצטרפין [וטעמי' וחילי' דב"ש נראה שהוא מתירוצא דרבא עירובין ל"ו ע"א] התם תרי חזקה לקולא וכו' אבל בנ"ד דחזקה דהשתא עדיפי טובא ומתוקפי' דחזקה דמעיקרא הוא דאתי לי' אזי גם חזקה גריעי דדמי לחז"פ מצטרפין בהדי' גם אין לומר שהרי כל כמה דאין לומר דחסר ואתא לא נכנס כלל בסוג דתרתי לריעותא כמ"ש תוס' בריש נידה גבי נגעי בתים וכן בסכין פגום וכן מוכח מכ"ד דהא תינח במקום דמנגד לחזקה דמעיקרא ולכן כל היכא דליכא למימר חסר ואתאי נידון הדבר שרק ברגע זו הוא שנחסר מפני חזקה דמעיקרא שנתבררים בשעתי' אבל הכא דמשום חזקה דהשתא אמרי' שנברא כך שוב ליתא שום נפקותא בזה אם נעשה בפ"א או לא כמובן מעצמו להולכים בצדק ובמשרים בדרכי העיון ועוד נראה להתיר מט"א עי' חולין דף ט' ע"ב בפלוגתא דאביי ורבא ובקו' רב שימי שם ועי' בח"ר שהעמיק והרחיב שם בפי' הגמ' ובקו' רב שימי וזולת פירושו הסוגי' תמו' ונפלאה יעו"ש ותוכן דבריו הצריך לעניני' דאביי ורבא פליגא בספק שע"י מקרה דאביי ס"ל דאפי' דבמקום דליכא חזקה כגון במקוה שנמדד ונמצא חסר לר"ש דל"ל תרתי לריעותא וכן בספק טומאה ברה"ר אפי' במקום

דאיתרע לי' לחזקת טהרה דמעיקרא אפ"ה טהור מצד עיקר הדין ולא משום הילכתא גמירי מסוטה והטעם דכל שהספק הוא מצד המקרה אמרי' דלא נשתנה ע"י מקרה וכן הדין באיסורין ורבא פליג דאפי' בספיקא שע"י מקרה אמרי' דספיקא לחומרא ומשמע שם ומדברי רשב"א ומסוגי' עצמו דלאביי כל הספק שהוא עי' מקרה מותר אפי' מדרבנן שהרי בככר בפי חולד' טהור אפי' מדרבנן והארכתי מזה במק"א ודלא כמ"ש בש"ש שמעתתא א' פ' ד' וה' עיין בי"ד ה"ב ס"י אות ח' והשתא נראה שיש מצד הסברא לומר דאפי' לרבא דפסקינן כוותי' זהו דוקא היכא שנראה לפנינו קצת ריעותא ע"י מקרה כגון בשרץ בפי חולדא שעברה על הככר ולא נודע אם נגמר הדבר ע"י התחדשות המקרה וכמו כן במקוה לר"ש שהרי חזינן להדי שנתחדש החסרון ע"י מקרה בכגון זה ובכה"ג הוא דפליג רבא וס"ל שגם בזה סד"א לחומרא אבל היכא דמספ"ל בגופא דעובדא אם נעשתה כלל ע"י התחדשות המקרה ואסורה או שנעשתה ממילא ומותרת גם רבא מודה לאביי דאמרי' שלא נתחדש דבר ע"י מקרה ושכן הי' מתחילת ברייתו דמנא לן לאפושי פלוגתא גם בזה כל כמה דלא מוכח להדי' וא"כ בנ"ד נמי אמרי' שנברא כך מתולדתו ולא נתחדש בו דבר ע"י מקרה ועי' בט"ז ביו"ד סי' מ"ג בעגלים שיש להם נקב מתולדתו דכשירה והשיג עליו בנה"כ דעדיין יש לספק שנעשה אח"כ והשפה נעשה ע"י מכה כמו קרום שעלה מחמת מכה ולדברינו דברי הט"ז עולין לדינא כזהב מזוקק דאין לנו להדר אחרי התחדשות המקרות והזדמנות כל היכא דקרוב הדבר שנעשה ממילא מתולדתו והראי' שמביא מדברי תשו' רשב"א בסי' שפ"ג אינה מוכרחת בין לפירושו דצ"צ בסי' ע"א דכל עיקר דבריו של תשו' רשב"א סובבים והולכים להכחיש את האומרים שנעשה מתולדתו ועי"ז מכחישים דברי חז"ל דטריפה א"ח יב"ח שהרי בכ"ד שיש לו חלל אזי גם בנקב מתחילתו בתולדה טריפה לכן כדי להקים דברי חז"ל אזי מן ההכרח לומר שנעשה אח"כ ועודנו לא חי' יב"ח משעה שניקב כדי לאוקמי בהדי רובא דטריפות דא"ח אבל בכ"מ שאינו מן ההכרח מצד חזקה ורובא אזי גם בספיקא אמרי' דמסתמא לא נתחדשה עי"מ וכן לפירושו דת"ש בסי' ל' נמי ניחא כמובן יעו"ש ומעתה כיון דבנ"ד עיקרו אינו אלא מדרבנן שהרי מה"ת מותר בספק השקול לכה"פ כמו בספק ממזר רק מדרבנן הוא שהחמירו מן הראוי להדורי' להקל עליו ולא לאסרו באיסור עולם רק באופן שיסכים אתנו עוד אחד מזקני הוראה כי היכא דלימטי' שיבא לכשורי' והנה קצרתי ולא הארכתי בראיות נכונות אשר יש אתי על כל פרט ופרט כי טרדות רבות אפפוני הן במילין דמתא והן בענינים שונים משאר מקהלות קדושות עדת ישורון לכן יספיק לידידי הקיצור דברי ידי"נ הד"ש באהבה:

תשובה

הן אתמול בא עדי הנוכחי שארי בן דודתי כ"ה ליב פרידא מלונטשיץ ובידו מגילות עפות מבעלי הוראה בישראל ה"ה הרבנים המופלגים המפורסמים דק"ק לונטשיץ יע"א וה"ה יד"נ הרב המאור הגדול החריף והבקי מוהז"ו החונה בק"ק אזערקאוו יע"א בצירוף מורי הוראה שלו ולאשר נתבררו הדברים כשמש בצהרים לפני יד"נ הרב החכם השלם המה"ג הנ"ל את ישרתו וצדקו של הנוכחי המוכ"ז כ"ה יהודא ליב מלונטשיץ, ואת עקשות ותרמות לבב של אשתו ומשפחתה שמה אשר בכל אלו נתנה כתף סוררת מלקבל ג"פ כדת מו"י לאחר שכבר נתפשרו לפניו נגד דמי כתובתה ומזונות ולאחר שקיבלה בק"ס מרצונה לקבל ג"פ ובשגם שרצה לוותר נגדם לאחר הפס"ד בכדי למלאות רצונם בדבר שלא נתחייב בפס"ד כאשר נתנו עדותן בצדק ה"ה הרבנים המופלגים דק"ק לונטשיץ, הנכתב ביום ל"ב למב"י, ובגלל הדברים האלה התלהב ביקרת רוחו לגודל יראת ה' וכשרון מפעליו אחז צדיק דרכו בקודש ה"ה יד"נ המה"ג הנ"ל ושאל ודרש ממני להתירו מכבלי עיגון כי מצוה רבה היא להזדקק לזה ולאשר יקרו דבריו הנאמנים הנדברים באמת ובצדק לפני מימים ימימה נעניתי לו ראשי, ובשגם כי הענין נחוצה ומצוה רבה היא והוא ש"ב והתחנן וביקש לפני לחוס על נפשו ולהצילו מגודל מצוקותיו אשר נאחז בסבך זה יותר מעשר שנים אשר לא זכה לנפשו להקים זרע בישראל וזה החלי בעזר הצור וגואלי, וצורי יצילני משגיאות מעתה וע"ע:

הן בעיקר הדברים לפום מכתביו הנאמנים, שכבר מתו לו עשרה בנים מאשתו בשעה שיצאו לאויר העולם ובבטן אמם חיות הנה ובכלות רגע נחנקים מני רחם אמם וכפי קול המון נולד לה מימי נערותי' שיש בה עטופה באברי' בלא תנועות ותהלוכות גבר אנה ואנה, וכפי דברי הבעל כבר היה בידו מכתב ראי' מרופא מומחה ומפורסם מלונטשיץ שנצמח לה בבית הרחם עצם עקום מימי נערותי' בעבור מסיבה הלז, ועצם הזה הוא בעוכרי' להחניק ילדיה בעת צאתם חוצה, וההכרח לחצהו להניח השוואדעסטווי הלז לפני שרי מלוכה בווארשי כדי שישיג רשיון וג"פ כפי דד"מ, הגם שלא רצתה אשתו, וכן השיגו ידו ומעתה ע"פ קוטבי דברים הללו נלפענ"ד כיון שאי אפשר להוציא הדברים בפלס מאזני צדק שתקבל ג"פ מרצונה וגם בע"כ בלתי אפשרי ע"י שום תתבול' ובפני שרים אשר ניתן הכח והממשלה בידם בלתי אפשרי לבקש כזאת שע"פ חוקי המדינה כבר נתגרשה ע"פ גט צווילנא שיש בידו, לכן ברור כשמש שיש להתירו להשיא אשה אחרת, באופן שיניח סך המושלש ביד שליש כפי הפסק שיצא מבד"צ דק"ק אוזערקאוו, וגם ישליש וימנה שליח להולכה ויתן בידו ג"פ לאשתו כדת מו"י וישביעו את השליח

שלא יחזור משליחותו ואימת שתתרצה אשתו לקבל ג"פ יקיים שליחותו ויתן לה וגם הסך המושלש יתן לה לאחר שתקבל ג"פ וגם ישביעו את הבעל שלא יבטל את הגט, וטעמא וחילי דידי הלא כבר נודע את מחלוקת רבותינו הראשונים אם גם במקום מצוה גזר ר"ג אם לא, ונראה מהכרעת רמ"א וכן מתשו' מרן זקיני ומאורן של תפוצות הגולה בסי' י"ד בתשו' ב"י הכריעו דבמקום מצוה לא גזר, ואחריהם הלכו בעקבותם כל האחרונים.. אולם מהרש"ל בתשובה סימן ה' מחמיר בזה ומי יכניס ראשו להכריע בין אריות האלו עפ"י סברא ופלפול. איברא אמרתי הנה מראש צורים אראנו הלא הוא ארי שבחבורה בדורות הראשונים מרן מהר"י מינץ בתשו' סי' י' אשר יצא להכריע בזה והיטב חרה לו נגד המקילים וכאשר נרדה לגוית הארי לידע רמיזותיו בקוצר אמריו הקדושים אזי נרדה מתוק מדבש, וממנו יהיה תוצאותיו ויהי לרפאות תעלה לשבר ולמצוקות האיש הלזה, ונקדים מתחילה שבעובדא דידן מלבד ביטול מצוה דפ"ו אסורים מדינא שידורו יחד שהרי מבואר בתשו' הרא"ש כלל ל"ג סי' ג' וז"ל אשה שיש לה אוטם ברוח בענין שאין השמש דש כראוי לו ומתוך האוטם פעמים שהוא דש מבחוץ ולעולם זורה מבחוץ ומספקא לך מי אמרינן כיון שהוא מתכוין לשמש כראוי מותר מידי דהוה המשמש את עקרה וקטנה והזקינה יראה שהוא אסור כיון דלעולם הוא זורה בחוץ קרינא ביה ושיחת ארצה ואע"פ שלפעמים הוא דש מבפנים מ"מ כיון שלעולם הוא זורה מבחוץ אסור וגריע ממשמשת במוך דהתם היא משמשת כדרך כל הארץ אע"פ שאין זרעו ראוי להזריע מידי דהוה אעוברה וזקינה וקטנה עכ"ל, וכן מובא באה"ע סי' כ"ג סעיף ה' ונראה בעליל מדברי קדשו דלולי מפני שלעולם הוא זורה מבחוץ היה מתירו להשתמש עמה והטעם מפני דהוה כדבר שאינו מתכוין דפסקינן כר"ש בכה"ת, אכן היכא שתמיד זורה מבחוץ הוי כפסיק רישא ואע"ג דהוי כפס"ר דלא ניחא ליה כיון דעיקר טעמא דפס"ר דלא נ"ל הוא משום דדמי למלאכה שאינו צריכה לגופה והוא במלאכת שבת ויו"ט דבעינן מלאכת מחשבת אבל בשאר איסורין אין חילוק בין צל"ג עי' שבת ק"ג בתד"ה בארעא דחבריה ומשם עיקר היסוד לפס"ר דנ"ל ופירשו שם הטעם משום מלאכה שאצ"ל ועי' חגיגה י' דהא דפטר ר"ש במלאכה שאצ"ל הוא משום דבעינן ממ"ח לבד מדברי הערוך גופי' משמע להדיא דס"ל שגם בשאר איסורין יש לחלק בין פס"ר דלנ"ל שהרי מביא ראי' ממתנדב יין ומזלפו ע"ג אישים יעו"ש, אולם הרא"ש אזיל לשיטתי' שכתב להדיא בפ' ש"ש ה' ט' בדיני דשאלתות בשותה סמא לרפואה ומיעקר דאסור אפי' לר"ש דמודה ר"ש בפ"ר ול"ש כאן דברי בעל הערוך דמחלק בין היכא דלא נ"ל דהיינו דוקא לענין שבת דבעינן מלמ"ח אבל בשאר איסורין לא בעינן דנ"ל וכו'

עכ"ל, והשתא דחזינן להדי' שחיישינן כ"כ משום השחתת זרעו גם להפריד בין הדבקים אפי' באשתו ראשונה ואין אחד מהם פוצה פה ומצפצף אפ"ה אסורין מדינא משום השחתות זרעו, אע"ג דעודנו במסיבות יתהפך עד שיהיה מזרעו בריה שלימה ומכש"כ כשכבר נתמלא לולד כל ימי עיבורה והולד בן קימא וחרבות צירים ברחמה שחונקים את הולד בעת צאתו לאויר העולם שיש בו משום השחתות בריה שלימה שאסורין מדינא בתשמיש בכדי שלא יתלכדו עוד ברציחות עוברין בני קיימא שעונם יותר חמורה וגדולה מהשחתת זרע לחוד וא"ל דש"ה שמשחית את זרעו מיד משא"כ הכא שעדיין מחוסר זמן וכמה סיבות וגילגולים ואח"כ נרצח ממילא משא"כ בעובדא דתשו' רא"ש הנ"ל שמשחית זרעו מיד בפועל ממש, וכעין סברא זו מצינן בכמה דוכתא וביותר בדיני דגרמי כמבואר בפוסקים ועי' רמב"ם בפ"ה מה' מלכים ה"ח וז"ל מותר לחזור לארץ מצרים לסחורה ולפרקמטי' וכו' ואין אסור אלא להשתקע שם ואין לוקין על לאו זה שבעת הכניסה מותר הוא ואם יחשוב לישב ולהשתקע שם אין בו מעשה עכ"ל, הרי ג"כ מבואר כסברא זו, ברם כל זה מצינן רק בעונשין שבידי אדם אבל בדיני שמים אין לחלק בין הגרמות שהרי גם פורץ גדר בפני בה"ח חייב בד"ש ועיין בכורות ל"ד ע"א אין לי אלא שלא יתן מום מנין שלא יביא דבילה בצק ויניחנה על האוזן כדי שיבא כלב ויאכלנה ת"ל כל מום ועי' שבת ק"ך גבי גרם כיבוי דשרי דכתיב לא תעשה עשייה הוא דאסור גרמא שרי ומשמע הא בלא"ה גם גרמא אסורה והתם משמע דאי לאו רבוי' דקרא דכל מום שרי גרמא אע"ג דלא כתיב בלשון עשיה וצריכין לחלק בין הגרמות דבכיבוי עתיד לבא בודאי משא"כ התם וממילא בנ"ד נמי שעתיד לבא בודאי ולא כתיבא בלשון עשי' דגם גרמא אסורה ועוד דאפי' בגרמא רחוקה כהאי דבכורות אסור באיבוד נפשות דכתיב בי' לא תעמוד עד"ר ועי' בח"ר ד' ק"ך ובפ' הכירה יעו"ש היטב דמסתברא לי' דאפי' בגרמא שעתידי בודאי שרו רבנן וראיה ברורה ונכונה לזה שיותר חששו לתקנות עוברין אע"ג שרק ע"י מסיבות יתהוה לאח"ז מהשחתת זרע שעושה מיד בפועל ממש שהרי שנינן גבי ג' נשים משמשות במוך ולפרש"י שם דמשמשת במוך היינו בשעת תשמיש וא' מהם מעוברת משום שמא תעשה עוברה סנדל ופרש"י שם וז"ל דכשהיא מעוברת וחוזרת ומתעברה דוחק האחד את חבירו ופוחת צורתו ועי' בש"מ כתובות דף ל"ט שמיישב שם בשם ריטב"א את דברי רש"י בזה, הרי להדי' דשרינן לה ולו להשחית זרעם מיד משום תקנת עובר שיהתהפך אח"כ אם תתעבר אח"כ ועי' בש"מ שם שמביא בשם הרא"ש וז"ל בתה"ד בד"ה משמשת במוך א"נ נוכל לפרש פרש"י אע"פ שנשים אינם מצוות בהשחתת זרע מ"מ אין לה להשחית זרע האיש אם לא מפני הסכנה ולא דמי

לקטנה ואיילונית דאע"ג דלאו בנות בנים נינהו המשמש עמהם אין בו משום השחת' זרע דש"ה דדרך תשמיש בכך וה"נ אם היתה נותנת המוך לאחר תשמיש לא היה בו צד איסור אבל בשמעתא קמייתא דכל היד מוכח דנותנת המוך קודם תשמיש הילכך שאר נשי נמי אסור דהוי כזורע על העצים ועל אבנים לשון הרא"ש ז"ל עכ"ל, והא דמתחיל בריש דבריו משום לתא דידה לחוד ומסיים דגם משום לתא דידי' יש בו משום השח"ז ה"פ דאפי' היכא דלא ידע הבעל מ"מ יש בו משום לתא דידה דאע"ג דאינה מצווה על השחתת זרעה אבל אסורה להשחית זרעו של האיש כל שהיא שלא כדרך תשמיש והיכא דידע הבעל שמשמשת במוך אזי איכא גם לתא דידיה דהוי כזורע על העצים ועל האבנים ואין לומר דהאיך נוכל להביא מדר"מ דהא רבים פליגי עלי' ואסרו התם לשמש במוך דז"א דטעמי' דרבנן התם משום דל"ח למיעוטא דל"ש כלל ונראה דאזלו לטעמייהו דר"מ ס"ל בעלמא דחיישינן למיעוטא ומש"ה ס"ל דבמקום חשש סכנה מעלינן ליה בחד דרגא וחיישינן אפי' למיעוטא דמיעוטא אבל לרבנן דל"ח למיעוטא בעלמא די לנו דניחוש במקום סכנה למיעוטא אבל לא למיעוטא דמיעוטא דל"ש כלל וכמו שאמרו דאין הולכין בפ"נ אחרי רוב והיינו דחיישינן אפי' למיעוטא ואין לומר דאם כן גם באשה שהוחזקה בנפלים יהי' אסורין לשמש משום השחתת עוברין ז"א דכל שמפלת בידי שמים אמרי' דאיגלאי מילתא שאין הולד ב"ק ואע"ג דבריש פ' החולץ פליגי ר"י ור"ל בחליצות מעוברת ופסקינן כר"ל דל"א איגלאי מילתא למפרע ומבואר בנ"י הטעם משום דחיישינן דילמא באותה שעה ראוי' היתה לילד ולד גמור אלא שאח"כ גרם לה איזהו דבר להפיל נמצא דחליצה דמעיקרא לאו כלום הוא יעו"ש אפ"ה לא נוכל לאסור לשמש את המחזקת בנפלים משום ספיקא דגר מים ומקרות שנולדו אח"כ שהרי סוף סוף לא נוכל לומר ולדונו משום פסיק רישא שוב דמי לדבר שאינו מתכוין דהותרה בכה"ת כולה וכמ"ש לעי' בדברי תשו' הרא"ש הנ"ל שהרי כ"כ דלא ידעינן בבירור שמפלת ע"י מקרים מחזקינן בסתמא שאין הולדות ב"ק ולית בי' כלל משום איבוד נפשות דעוברין רק דאמרי' שלא זכו להיבנות ממנה ומשום ביטול דפ"ו או משום עשה דלשבת יצרה, וכשתעיין תמצא יותר מזה בירושלמי בפ', מש"א על מתני' אם מת מחולה זה וז"ל בגמרא אכל גריסין לגסה כמי שמת מאותו חולה פונדקאות עצמן ולא עמד כמי שלא מת מאותו חולי וז"ל בפ"ד אכל א"ג מגריסין כמו שמת מאותו חולה וכלומר דלא אמרי' אכילה גסה מגריסין גרמה לו שמת ולא הוי כאותו חולי פונדקאות עצמן הוא הקליפה החיצונה שהגריסין מונחין בתוכה כמו שלא מת מאותו חולי בהא אמרי' אכילה זו שלא כדרך ב"א הוא קורבה מיתתו ולא הוי מאותו חולי עכ"ל הרי להדי' אע"ג שגם בא"ג לחוד יש

מקום לתלות בו אפ"ה ל"ח גם להחמיר ונקטינן מילתא כפשטה ומותרת לשוק רק היכא דאיתא סיבה הניכרת ומוכחת ונראה לעין כל ומכש"כ שלא נוכל לאסור לשמש את המחזקת בנפלים משום חששי דמקרים וגרמים רק דל"א בזה איגלאי מילתא למפרע כמובן הארכנו בזה כדי לברר וללבן הדברים שבנ"ד שהחזקה שנשתנית גופה ורחמה להמית את ילדי שנתמלאו ימי עבורן בגידול שערו וצפרנים שאפי' שניהם רוצים אסורים מדינא בתשמיש וכל מי שירצה להבין בזה ולא יהי' כנבהל להשיב ישקול בפלס מאזני צדקו שדברי כנים ונכונים בלא גימגום והשתא דאתינא להכי נמצא עפ"י המבואר לנו מדברי מהר"י מינץ בתוכן כוונתו שכתבנו לעיל בשאלה אחריתי באשה שברחה מבעלה וחיפש אחרי' בכל המדינה ולא מצאה יעו"ש ותוכן הדברים דבמצות פ"ו איכא שני סוגים נפרדים זה מזה הראשון שכל א' מב"י מחויב להשיא אשה ולקיים עונתו ובזה מקיים עיקר המצוה של פ"ו והשנית הוא תכלית המצוה שיוליד בן ובת וכאשר נשלם לו כן אזי מקיים המצוה בפועל עד תכליתו, אמנם כאשר נשא אשה ומקיים עונתו כדין ולא הולידה הגם שקיים מצות פ"ו בפועל, אבל לא השיגו ידו די תכליתו ונמצא דע"כ ל"פ הפוסקים אלא בשהה עשר שנים ולא ילדה שאינו בטל אלא מתכלית המצוה אבל כל היכא שאינו יכול לקיים את עיקר המצוה בזה ל"פ וכ"ע מודים דבכגון זה לא גזר רגמ"ה ונמצא דבעובדא דידן נמי כיון שאסורין לשמש מדאו' משום איבוד נפשות העוברין שנתמלאו ימי עבורן ונגמרו בשערן וצפרנן אזי לכ"ע מתירין לו לגרשה בע"כ אם אפשר או שישא אחריתי היכא דאי אפשר ואע"ג דפליגי גם בנשתטית דהתם מ"מ יכול לקיים המצוה הגם שכבד הדבר לדור אתה שאין אדם דר עם נחב"כ הוא מפני שאינו רוצה לצער א"ע ואע"ג שגם ברואה דם מחמת תשמיש המרש"ל בסי' ס"ה הלא מסיים שם בסי' הנ"ל דעיקר טעמו הוא דאע"ג דאיהו אנוס ואינו יכול לקיים הלא גם איהי אנוסה ונסתחפה שדהו ונמצא ממיל' דבעובדא דידן דאונסא דידי' מוכחא טפי מאונסא דידה לענין דנימא נסתחפה שדהו שהרי לפי הנשמע מהמון רבים ומרופא מומחה שנצמח לה שבר זה מימי נערותה ועוד דהתם משום וסת שאינו קבוע הוא דאסורין בתשמיש דוסת דרואה מח"ת דינו כוסת שע"י אונס המבואר בסי' קפ"ט סעי' י"ז ואמרינן בריש כתובות דאיכא נשיא דיקא משנייא ווסתייהו ומשה"ט מחמיר המהרש"ל בזה ועי' נידה ס"ו ההיא דאתאי לקמי' דרבי כו' ונפל ממנה חררת דם אמר רבי נתרפאת משא"כ בעובדא דידן שכבר הי' אצל רופאי' ואין תועלה למכתה ועוד יש לחלק עפ"י סברת המ"ל בפ"א מה' חו"מ שמיישב שם את דברי תשו' ד"ש דמתרץ את דברי רמב"ם דבקנה חמץ בפסח לוקה דאיירי כשחל שביעי שלו בשבת דתו לא יכול לקיים את העשה והיקשה שהרי גם

כשחל בימי חול אינו יכול לקיים את העשה ומתרץ לה דבימי חול יכול לקיים העשה מדאו' מטעם מתוך רק מדרבנן הוא דאסור משום איסור טלטול משא"כ כשחל בשבת שהרי הוא כאילו ביטול העשה בידים ועדיין קשה שהרי הרמב"ם פוסק כמ"ד קיימי ול"ק ע"ש וכיון כשחל בחול ג"כ אינו מקיים העשה יהי' מאיזהו טעם שיהי' וכל שלא קיים העשה לוקין עליו ובע"כ צ"ל כיון שמרצונו לקיים העשה וביכולתו לקיים רק משום גררא דאיסורא דרבנן לחודא, דמי כאילו קיים את העשה בידים ומה"ט גופא יש לחלק בין רואה מח"ת שאסורה רק מדרבנן לעובדא דידן דאסורין מדאו' עוד יש לצדד בעובדא דידן דדמי לאיילונית דמדינא אינה צריכה גט אפי' כשנישאת משום שאין אשה אלא לבנים ולא ניתן למחול בסתמא ע"י נשואין ובעילה וה"נ כיון שע"י עצם שברחמה אינה יכולה להוליד ולד ש"ק ואע"ג שלאחר שהחזיקה בשלשה פעמים ולא גירשה דמי קצת לאילונית והכיר בה דאפי' כשהכיר אחרי נשואין ודר אתה אח"כ כאיש עם אשתו צריכה גט כמבואר בר"ן מ"מ כיון שנודע שצווח בכל פעם רק מפני אלמותם ותוקפם דמשפחתה לא הי' באפשרי לגרשה די בזה להפקיעו מכבלי ועיגונו דרגמ"ה לכן נראה ברור דיש להתירו באופן שכתבנו בצירוף מאה רבנים בלי גימגום:

שאלה ב"ה יום ו' עש"ק ר"ד שבט פה ק"ק שעפס שלום וי"ר לכבוד הרב הגאון האמיתי המאור הגדול מאור הגולה מאיר בכל קצוי ארץ צדיק יסוד עולם עמוד התוך נ"י ע"ה פ"ה אשר כל בית ישראל נשען עליו מוהש"ז הרב ור"מ דק"ק ווארשי יע"א יחדש כנשר נעוריו ויפרח כשושנה:

אחד"ש הוד זיו יקר תפארת גאונו, אף כי מאוד כבד עלי הדבר להעמיס אפס דבר גדולה או קטנה על יקר פאר מעכת"ה לאשר נודע לנו גודל צדקתו ודואג ומיצר תמיד לכללות עמינו ב"י ולהטיב אחריתנו ובעוצם תבונתו ינהלנו עד כה כן יחזקהו השי"ת ויאמצהו ויפק תעלומות לבבו על פני תבל להאירה, אולם גודל הנושא ילחצני לזה וזהו, בשבוע העברה בא לידי גט פטורין אשר המגרש והמתגרשת מפה קהלתינו אמנם זה איזה שנים אשר נתדלדלו עזב בעלה אותה והלך לסבב את העיירות הסמוכים לק"ק ווארשי והביא טרפו כה וכה, ולאשר נלאה לכלכל די טרף אשתו שלח לה ג"פ מק"ק פראגא הלוטה פה וכאשר בא לידי ראיתי בו כמה גמגומים ויש מהם ע"י שינוי שם המגרש ממקום הכתיבה למ"נ, ולאשר עד כה לא נתפשרו המתגרשת עם אבי המגרש איחרתי עד הנה, ואציע את ספיקותי אחת לאחת לפני עין הבדולח ובחסדו יאיר לנו איזהו דרך ישכון אורה:

והנה שם הבעל המגרש בשעה שנכנס לברית היה מרדכי משלם זלמן ונקרא איזה שנים בשם מרדכי זלמן ומשתי שנים והלאה מימי קטנותו עד עתה ע"י געגועים וקטנות נקרא

בפי כולם בשם מאטא לבד והטי"ת בסגו"ל רפוי' רק להכרת הברה לבד כמו שם רייצא, ביילא וכדומה ונשתקע שם זלמן לגמרי ונקרא לס"ת בשם מרדכי משלם וחותם את שמו מעודו ועד עתה מרדכי משולם [בי"ו] זלמן כל זה נתברר לי בבירור גמור גם אחד מדייני הרשאה שני' הלוטה ישנו פה והגיד ששמע אז שקראו למגרש בשם מאטל, ומעתה אף אם אתחזק במ"כ בשם מאטל שלשים יום תמורת מאטא של מ"נ וגם נאמר דשם מאטא אינו צריך להזכיר כלל דהוי רק קיצור השם, ואף שיש למרדכי כנוים אחרים כיון דנראה לכל שהוא שם געגועים וקטנות לבד ומובלע בשם מרדכי ודמי לאליעזר לייזר וכן נראה לדעתי הקלושה שא"צ להזכירו כלל, דשם מאטא ומרדכי אחד הוא והוא מובלע בעיקר השם ואף שזה בדלי"ת וזה בטי"ת הלא המה ממוצא אחד וגם רוב העולם מדגישים בקושי גם את הד' בשם מרדכי ונראה כמו ט' אבל שם מאטל צריך להזכיר כיון שיש למרדכי כנוים אחרים, ויפה עשה חכם המסדרו שהשמיט שם מאטא והזכיר שם מאטל אבל מ"מ קשה לזווגם בהדי הדדי שם מאטל וזלמן יחד, וממ"נ אי בתר קריאת העולם אזלינן הרי לא נקרא אלא בשם מאטל לבד ואי בתר חתימתו הרי לא חתם א"ע רק בכינוי זלמן לבד, ואף לדעת הב"מ בשם יעקב ישראל ונקרא בפי כולם רק בשם ישראל שא"צ לכתוב דמתקרי ישראל דהוי רק קיצור השם משני שמות שנקרא לס"ת ובשעת הכנסתו לברית (ולהכי אם מזכיר שם ישראל לבד אח"כ בשם דמתקרי פסול לדעתו שם דאמרינן דאולי הוא נקרא בנקודת אחרת) ולדעת הב"מ נוכל לומר גם בנידון דידן ששם מאטל הוא קיצור השם מן שם מאטל וזלמן, אכן אינו עולה על הדעת כלל לדמות זה לעובדא דמחבר ב"מ בשם יעקב ישראל דהתם בעת קריאת שמו נקרא בשניהם יחד וכן עולה לס"ת להכי תלינן מה שקראו אותו בשם אחד משתי שמותיו הוא רק לאהבת הקיצור אבל הכא בנידון דידן כיון שמעולם לא נקרא בשם מאטל רק אח"כ נשתנה שמו לשם זה ומעולם לא נצטרפו יחד שם מאטל לשם זלמן ואם נאמר דשם מאטל דמי לשם מרדכי והרי הוא כאלו נקרא בשם מרדכי לבד דכשר לדעת ב"מ אם לא כתב דמתקרי בין ב' שמות והוי כאלו היו מצורפים יחד דהא כמה מרדכי איכא בשוקא אשר לא נקראו כלל בשם מאטל ונמצא שיש לו כינוי מאטל לבד וזלמן לבד והשתא שנצמדו יחד דמי לסעיף י"ד והוי כשינה שמו לדעת כמה פוסקים ועוד יש כמה גמגומים בגט זה דבגט נכתב שם פעריל ביו"ד ובהרשאה כתיב שם פערול בוי"ו גם תי' שבעה נכתב על המחק, וע"פ טעמים הללו שלחתי גט זה בחזרה ליד רום פאר הדרת גאון תפארתו ומעכת"ה יפקוד ברוב חסדו לחכם המסדר שיסדר כפי הנראה בעינו הבדולח ומאיר ע"פ כל אפסי ארץ, ולדעתי הקלושה אם יוטב בעיני יקר תפארתו ר"פ מעכ"ת לסדר שם הבעל בגט הכי

אנא מרדכי משלם המכונה זלמן דמתקרי מרדכי המכונה מאטל דבודאי שם מאטא אין להזכיר כלל מטעמים הנ"ל, ועוד דעדיף טפי מעובדא דמהרי"ק בשורש פ"ו בשם בלי וכתבו אליהו לבד דמכשירו שם מתרי טעמים כיון שנקרא לס"ת בשם אלי' לבד ועוד כיון שהכל יודעים שאין שם כזה נקרא בעת מילתו יבינו הכל שיש לו שם אחר ק"ו בנידון דידן שהוא שם געגועים ונערות לבד והכל מבינים ששמו מרדכי ולהכי אף בעל המחבר ת"ג שסגר השער בנידון קיצור שמות שלא לדמות אהדדי רק בקצורים המפורשים בנידון דידן מודה:

וגם זה פשוט דלכתחילה צריכין להקדים שם החתימה לשם שנקרא בפי העולם כמו דמקדימין את שם שנקרא לס"ת מן שם שנקרא בפי רוב העולם לדעת רמ"א וראיה מן תה"ד סי' רל"ד שמביא ראיה מדברי האשר"י ששם שנקרא לס"ת הוא העיקר ודברי האשר"י שמה בחניכה שהכל קורין אותו בו דמכשיר אף לכתחילה לכתוב את החניכה לבד אף שנקרא לס"ת או חותם א"ע בש"א, ולכאורה צריך להבין לפ"ר דמאין יצא לתה"ד מדברי האשר"י דין זה דהא לדברי רא"ש אינו צריך להזכיר שם שנקרא לס"ת וגרע שם זה משם המיעוט דהא ברובא מרים ופורתא שרה צריכין להזכיר אף שם שרה ובאם מזכיר שם שרה לחוד פסול לרוב הפוסקים והאיך נכשיר באם מזכיר שם שנקרא לס"ת לחוד ולומר שהוא עיקר השם וצ"ל כיון דתני כתב חו"ח כשר וכן היו נקיי דעת עושין דמשמע דאף לכתחילה ובע"כ איירי בחניכה שהכל קורין אותו ומשמע להדיא דבעיקר השם לבד ג"כ כשר דהא לא תני במתני' שצריך להזכיר את החניכה בגיטין בודאי כולו עלמא לא כתבו רק שם העיקר לבד רק נקיי הדעת היו נוהגים להזכיר רק את החניכה לבד ואיזהו הוא עיקר השם נגד השם שהכל קורין בו ואסבר לן האשר"י שעיקר השם הוא שנקרא בו לס"ת ובזה לבד בודאי כשר ותנא דמתני' חידש לן שגם בחניכה שהכל קורין ג"כ כשר לכתחילה וכיון דתני ג"כ במתני' דחניכתה כשר ומשמע ג"כ דבעיקר שמה כותבין כ"ע לכתחילה ואיזהו עיקר שמה נגד השם שהכל קורין בה וצ"ל השם שחותם א"ע ולהכי נקט האשר"י תרווייהו שם שנקרא לס"ת או שם שחותם א"ע כדי שיתיישב גם בחניכתה וכן משמע בתשו' מהרי"ק ש' פ' דשם החתימה דמי לשם שנקרא לס"ת וכן משמע מכמה מחברים ומש"ע, והא דא"ב להזכיר שם ס"ת ושם החתימה, ושם המיעוט צריך להזכיר לכתחילה צ"ל דאינו צריך לכתוב רק סוג אחד בשלימות אם שם שנקרא בפי העולם לבד או שם שנקרא לס"ת לבד וכיון דמזכיר סוג אחד בשלימות כשר לכתחילה אבל ברובא מרים ופורתא שרה שאף סוג אחד לא נכתב בשלימות להכי כתבינן שניה' לכתחי', ובנידון דידן כיון ששם מאטל מכירים רק במקום הכתיב' ובמקום

הנתינה פה אינם יודעים משם זה בודאי צריכין להזכיר שם כינוי זלמן שנקרא בשם זה בעת מילתו וגם חותם א"ע בשם זה ולהקדימו לשם מאטל אף לדעת הב"י והלבוש דמקדימין את השם שנקרא בפי רוב העולם מובא בב"ש ס"ק ל"א והכא דמקום נתינה עיקר בודאי מקדימין שם זלמן לשם מאטל דהא בשם זלמן ידעינן לי' בשני מקומות וגם בשמות הכפולים ונקרא רק בשם אחד אם לכתוב דמתקרי בין שני שמות לדעת סה"ג של ר"מ ר"י ס"ק י"ט צריך לכתוב דמתקרי אמנם בעל ג"פ וב"מ ריחקו דרך זה ולדעתם אם נכתב מרדכי משולם המכונה זלמן והמכונה מאטל, דלכתחילה צריכין להקדים שם העריסה והחתימה לשם מ"כ רחוק הדבר כיון דכינוי מאטל לא קאי על הסמוך לו ולומר דקאי לשם שלפני פניו כדעת בעל ס"ש מובא בג"פ סי' קך"ט ס"ק ק"ב מה מאוד קשה לסמוך עליו בזה ובעל המחבר ג"פ תמה עליו בזה גם אם נאמר בהא כיון דפליגי רבוותא בעל ב"ש ובעה"מ נ"ב במ"ת סי' קי"ט אם המכונה קאי על הסמוך לו או אם קאי על גברא כגון בשם משה יהודא ליב ונקר' בשם משה ליב לדעת הב"ש כתבינן משה יהודה המכונה ליב ולדעת נ"ב כתבינן לכתחילה משה יהודה דמתקרי משה ליב ובודאי מאן דעבד כמר עבד וכו', אמנם בנידון דידן דנעבד תרי קולא בהדי הדדי ולכתוב המכונה זלמן והמכונה מאטל וננקוט בשם זלמן דקאי על הסמוך לו ובשם מאטל נאמר דקאי על גברא רחוק הדבר בעיני להכשירו לכתחילה לכן נראה לפענ"ד לכתוב כנ"ל מרדכי משלם המכונה זלמן דמתקרי מרדכי המכונה מאטל הרי מקדימין בזה שם החתימה לשם הקריאה ומקדימין שם מקום הנתינה דהיינו שם מרדכי דהא מאטא ומרדכי חדא הוא למה"כ וכן בשם יעקב ישראל הסכים בעל ת"ג לכתוב דמתקרי אח"כ ואף לדעת ב"מ דמחמיר בזה שאולי יקרא בנקודת אחרות נוכל לומר דמודה בכה"ג דהתם יתלו בנקודת אחרת דלמה חזרו וכפלו אבל הכא כיון שאי אפשר לכתוב שם הכנוים בהדדי יתלו שלהכי הכפיל את שם מרדכי כדי לכתוב ולצמוד את הכינוי מאטל לשם מרדכי ואף שבעל המחבר ת"ג בשם משה יהודה ונזכר בפי כ"ע בשם אחד הסכים שם לדעת הב"ש לכתוב דמתקרי בין ב' שמות הרי גם הוא כתב בסופו שטוב לצרף ב' השמות של העריסה יחד ולכתוב דמתקרי אח"כ רק שאין לשנות הדבר כיון שיצא כן מדברי קדשו של ב"ש, אמנם בנידון דידן אם נכתוב דמתקרי בין ב' שמות איך נכתוב הכנוים אם נכתב מרדכי המכונה מאטל דמתקרי משלם וכו' הרי מקדימים שם מקום הכתיבה למקצת שם מקום הנתינה ולשם של ס"ת וחתימה כן נראה לפענ"ד הקלושה ודעת ר"פ מעכת"ה יכריע ונא להודיעני ע"י מוכ"ז את דעתו הרחבה מני ים ויפק נא זיו חסדו וצדקתו לפקוד לחכם המסדר בפראגא שיסדר אותו כאשר יצוה עליו כי יש לחוש קצת לעיגון לפי

שהמגרש נתדלדל למאוד ודעתו לעבור מעבר לים גם צריך לחקור ולדרש אם נתחזק שם יום בשם מאטל כי גם זאת לא ידענו פה ואולי נקרא בשם זה רק באקראי בעלמא. דברי הדש"ת באהבה עזה ומתאבק בעפר רגלי ת"ח, הק' משה יהודה ליב בן הרבני מוה' בנימין ז"ל:

שאלה מאת יד"נ הרב המופלג וכו' הירא והשלם מוהר"י נ"י החונה בטושין:

באיש אחד שנשא אשה מבנות הכפרים ותיכף לאחר הנשואין לא התנהלה א"ע כשורה בעניני מליחה ותערובת כלים אח"כ נודע הדבר לבעלה ולבני עירו שאכלה מא' טריפות בבית א"י כמה וכמה פעמים וקובל הבעל ע"ז אצל חמותו והמליצה בעדה ודיברה על לבו כי ימי נעורי' שעודנה רכה בשנים ולא נתגדלה בין היהודים גרמו לזה לכן מוטב שתלך ותשרת אצל היהודים ותשרש בדת היהודים ביותר שאת וכן הסכים הבעל לדברי' ועמדה והניקה ילד א' מן העבריים כחצי שנה ושבה לביתה ונשתטה ביותר עד כי נהייתה ללעג ולקלס בין הנערים ואחזה מעשי' ראשונים במ"א ומצוי' בבית א"י בקביעות ובפרהסי' ואוכלת כל מה שנותנים לה וכבר עברו עלי' שלשה שנים מעת שנשתטה ואין מזור למכתה והנה הבעל הנ"ל עודנו רך בשנים ובמשך שלשה שנים האלו עמד לשרת אצל אחרים לאשר לא יוכל לעסוק במלאכתו שאין לו מי שישמשהו באפי' ובישול וכדומה ונלחץ לו שעתי' טובא ובדוחק שהביא מעבודתו די הנעלה ולבשה ושאלני הרב הנ"ל כדת מה לעשות באיש הלזה שאם נכריחהו כמ"ש באחרונים שישכור לה דירה וליתן לה מזונות עד שתשתפה וישליש לה גיטה וכתובתה ולהתירו ע"י מאה רבנים הדבר בלתי אפשרי ותקצור ידו לקיים זה ויחטוא נפשו לעד וגם אם נימא שימכרו הקרובים את הכתובה לבעל בט"ה כמובא בב"ש כבד הדבר שאין לה קרובים ידועים אלא אבי' הכפרי מפחותי ערך ולא יטה אזנו לשמוע לזה וגם כי קצרה ידו להספיק לה גם מזונות לחודא וביקש ממני מאוד להזדקק לזה ושלח גם את הבעל לפני להמציא לו עצה נכונה לבל יכשול בעבירות זדונות וחמורות והנה כפי הראות מכתב הרב הנ"ל וכפי הסיפורים שהציע לפני הבעל הלז המוכ"ז לא נראה בבירור שהיא שוטה גמורה רק דקלישא דעתי' ומרשעת טובא ובפרט שאינו נ"מ כ"כ לדינא מפני שאין ברצונה ליקח את הגט כפי אמירת הבעל ולפטרו מכתובה לגמרי ג"כ אי אפשר עפ"י הדין כי כ"ז שאינו מאכילתו דבר איסור אינה בכלל עוברת על דת להפסיד כתובתה ע"כ נראה לי ליתן עצה הגונה לפניו ולהיות הדרך עולה עפ"י דין תורתינו נראה שהב"ד ישלח לאבי' שימכור את כתובתה בט"ה ובאם יטה אוזן וישמע לדבריכם אזי מה טוב ואם יקשה את ערפו ויעמוד במרדו וימאן אזי גם ביכולת הב"ד למכור את כתובתה בט"ה והוא ישליש את הגט וגם

את הדמים כפי ערך מכירת הכתובה ויקח היתר ממאה רבנים והטעם נראה כי מדמי המזונות יש לפטרו כי אף דאיתא בסי' קי"ט דאף דהיא שוטה גמורה מ"מ הבעל מחויב ליתן לה מזונות אף שאינו אפות ומבשלות היינו משום דהוית כאנוסה אבל בנ"ד כיון דאף בשנה הראשונה קודם שנשתטה היתה אוכלת טריפות ולא הי' ביכולתו לסמוך על אפייתה כיון שהיא חשודה על מאכלות אסורות מחמת פשיעותא וכל שאינה עושה מלאכות אלו פטור ממזונות עי' באה"ע סי' פ' וכיון שנפטר פעם אחת ממזונות שוב אינו חוזר וניעור גם בעת שטותה אף שהיא אנוסה ויש לדמות לדינו של רמ"א בסי' נ"ו סעיף ג' גבי הגיע זמן ולא נישאו שאם ביום הראשון לא הי' אונס ואח"כ חלה חייב ליתן לה מזונות גם אח"כ ומכש"כ להיפוך כמובן לפ"ז כיון שהבעל פטור ממזונות ונודע הדבר שע"י שאין לה מזונות סובבת בבית א"י ואוכלת מאכלות אסורות לכן מחויבים הרב ובעלי הוראה לפקח בדבר להמציא מקום באופן שיהי' לה מזונות כי אולי נצולה מאכילות אסורות לכן כמעט הדבר חוב על הרב ומורי הוראה למכור כתובתה בט"ה לבעלה ומן הרווחים יעלה לה מזונות ובנידון הגט אם יש לחוש שהיא משלחת וחוזרת ונמצא שאינה יכולה להתגרש מדאורייתא אזי יעשה כפי האופן המבואר בנ"ב באה"ע סי' ג' כי בזה שייכא קו' המל"מ:

תשובה

על דברת המוכ"ז כ"ה נפתלי הירצקי בהר"ר יהודא הכהן משדה חדשה אשר נלכד במצודה, כי אשתו ברחה ממנו זה פעמים ובפעם הראשון החזירה לביתו ובפעם שנית ברחה ממנו והרחיקה נדוד זה כשלש שנים ולא נודע מקומה אי' ואיפו, ובעלה הנ"ל חתר אחריה בכל מקומות הקרובות וגם במקומות הרחוקות קצת נסע בעצמו ושגם פה ובמקומות הסמוכות הי' טרח ויגע לדעת מקומה, זה כשנה וחצי, ולא נודע מאומה ממדרך כף רגלה:

ואת הנלפענ"ד בזה יען כי הדבר נחוצה והוא שעת הדחק טובא והיותר שאין ידו משגת לקבץ התירא ממאה רבנים, לכן נראה להקל בזה בכל האפשרי, וכה יעשה ויגהה מזורו הבעל הנ"ל יכתוב גט לאשתו הנ"ל וימסור אותו ליד שליח הולכה, ובכל עת שתבא אשתו במקומות הסמוכים ילך וימסרנו לה כדת וכהלכה בלא עיכוב ואיחור לבל תתעגן על מגן, וטעמא דידי והוא כאשר נשים לבבינו להבין את דברי רבינו הגדול מהר"י מינץ אשר כמעט רוב דבריו תמוהין לכל מעיין בהשקפה ראשונה בסי' י' וכבר עמד עליהם מרן זקיני רבן של כל עמינו ב"י בתשו' ב"י בסימן י"ד ואין מן הצורך להאריך בזה בשכבר ערוכים בכל בתשו' הרב הנ"ל, ולאשר מעודי אהבתי לפרוק יותר מלטעון

ונקיטנא בשיפולי דגלימא לתרץ דברי רבותינו הראשונים נ"ע בדרך קרובה בכל האפשרי כמיסת ידי הכהה ודעתי השפילה, וזה החלי בעזר צורי וגואלי ויצילני משגיאות לבל אכשל ח"ו בדבר הלכה למעשה, והנה רבינו מוהר"י מינץ הוא הראש מן המחמירים ויצא בראשונה לחזק דעת המחמירים שגם במקום מצוה גזר רגמ"ה וראייתו העיקרית מדברי ר' אמי דס"ל ביבמות ס"ה שכל הנושא אשה ע"א יוציא ויתן כתובה והתם בע"כ איירי היכא דלא קיים מצות פ"ו ואפ"ה ס"ל דניתן לדחות כמו כן עתה גם לדידן דפסקינן כרבא מ"מ לאחר גזירות רגמ"ה ניתנה מצוה זו לדחות מפני תוקף גזירתו, ונלקטה עתה את ראשי התמיהות אשר תמהו עליו רבותינו חדא שהרי גם כשיוציאנה ויתן כתובתה הרי ביכולתו לקיים מצות פ"ו ועוד שהרי בע"כ צ"ל לר"א דמצד זכותה של כל אשה ואשה הנשואות אין ביכולתו של הבעל לאסוף צרתה בביתו ויהיה מאיזה טעם שיהיה מ"מ צריכין לומר שאין הבעל יכול לצערה בזה, לכן גם במקום מצוה לא הפקיעו זכות דידה דמעולם לא שמענו דמפני מצוה דרמי' עליו יגרע זכותא דחברי' שהרי אע"ג דעשה דוחה לל"ת בדברים שבינו לבין קונו אולם כאשר נרדה לגוית הארי שבחבורה ה"ה רבינו מוהר"י מינץ הנ"ל להבין רמיזותיו בקוצר אמרים אזי ירדה מתוק מדבש וממנו יהיה תוצאותיו ויהיה לרפאות תעלה לשבר האיש הלזה בנידון דידן והוא כי דעת מרי"מ שבמצות פ"ו נמצאו שני ענינים והם נפרדים זה מזה בראשון שכל אחד מבנ"י מחויב להשיא אשה ולקיים עונתו, ובזה מקיים עיקר המצוה של פ"ו והשנית הוא תכלית המצוה שיוליד בן ובת וכאשר נשלם כן אזי קיים המצוה פה עד תכליתו, אמנם כאשר נשא אשה וקיים עונתו כדין ולא הולידה, הגם שקיים מצות פ"ו בפועל אבל עודנו לא השיג תכליתו כי ה' מנע ממנו פרי בטנו, הכי יעלה ע"ד לומר ולהשוות איש הלזה ליושב בטל ולא נשא אשה כלל שהרי איש הזה נידון כרשע גמור וזה כצדיק בכשרון מעשיו ובהדי כבשי דרחמנא מי יעלה השמימה ונדעם וגם אם יגרשנה וישא אחרת תחתי' מי יודע מה יולד יום וגם אפשר שברבות הימים ירחמו עליהם מן השמים רק כאשר שהה עשר שנים ול"י מצאו עילה לומר שמחויב לגרשה מפני טעם שאמרו שאולי לא זכה להבנות ממנה אבל מ"מ גם בשהה ע"ש ואינו מגרשה אין להשוותו ליושב בטל ולא נשא אשה שהרי זה עוסק בקיום המצוה ואולי משמים ירחמו כאשר ראינו כ"פ שכמה עקרות נפקדו גם לאחר ע"ש וכ"ז מובן ומבואר לכל מעיין בצדק ובמישור, ועוד ראה כזה שמצינן בתשו' רשב"א סי' א' רנ"ד וז"ל שמעתי משם הגאון ז"ל שאין אדם רשאי לגרש את אשתו אם אין לו לפרוע כתובתה וכו' והביא ראי' ממה ששנינו לקתה חייב לרפאותה אמר הרי גיטה וכתובתה ותרפא את עצמה רשאי אבל שלא בכתובתה אינו

רשאי ואם לא קיבל עליו את הדין וכו' עכ"ל וכ"מ מלשון רמ"א באה"ע ס"ס קי"ז יעו"ש בח"מ ס"ק ך"ג שכל אשה שאין הדין נותן לגרשה אינו יכול לגרשה כשאין לו לשלם דמי כתובתה וע"פ הדברים הללו יסבו דברי מהרי"מ דכיון דהתם קאי כשהיא אמרה שאינו יורה כחץ והיא נאמנת מצד עיקר הדין ואין מן הדין לגרשה וא"כ כשרוצה לישא אחרת שידענו שכבר הולידה אע"ג שאפשר שמשקרת בזה, והחסרון ממנה, ונמצא שאין הספק מוציא מידי ודאי ומוטב לפנינו שישא אשה אחרת שהיא עודנה ב"ב אפ"ה אינו רשאי עד שיוציאנה ויתן כתובתה וכשאין לו כדי כתובתה אינו רשאי לגרשה ולהשיא אחרת כמו בכל אשה דעלמא שאינו רשאי לגרשה כשאין לו הכתובה וע"ז קאי מצב ראיתו של מהרי"מ, דמפני מה האלימו חכמינו את תקנתם שכל עיקרם הוא רק מתקנתא דרבנן דכן פסקינן דכתובה דרבנן והעדיפו את תקנתם רק באיחור תשלומין כתובה דרבנן לבד במקום קיום מצוה דאורייתא ושהוא מצוה רבה, ובכל דוכתא אמרי' דאפי' דבר דאורייתא נדחה לגבי מצות פ"ו ולא עוד אלא דאמרי' בזה חטא כדי שיזכה חבירו מפני שהוא מצ"ר כמ"ש תוס' גבי חציו עבד וחב"ח אלא בע"כ צריכין לומר דדוקא במקום שאינו יכול לקיים גם בפועל את המצוה הוא שנקרא מצוה רבה אבל היכא שיש לו אשה רק שלא קיום תכלית המצוה כל כה"ג קילא טפי והעמידו גם איחור תשלומין כתובה דרבנן לבד נגדו וא"י לגרשה כשאין לו הכתובה כדי לקיים תכליתו (וממילא מובן שגם לתירוץ השני שכתבו תו' בד"ה שבינו לבינה דאיירי בדלא שהה ובבאה מ"ט קאי ג"כ שפיר ראייתו ע"פ דברי רשב"א הנ"ל דכיון דמ"מ עודנו לא קיים מצוה זו אמאי א"י לגרשה כשאין לו כתובה כדי שישא אחרת שכבר הולידה ועודנה ב"ב, א"ו בע"כ צריכין לחלק בין קיום של עיקר המצוה ובין קיום תכלית המצוה) וזהו דנהירנא לן עינינו רבינו במלות קצרות וז"ל בתה"ד וכ"ת הא לית הלכתא כר' אמי שהרי ר"י אלפס פסק כרבא וכו' מ"מ ר' אמי בעצמו אי סברא הוא דמצות פ"ו דוחה למה קאמר ופסק בנושא אשה ע"א יוציא ויתן כתובה א"ו פ"ו אינו דחוי' אפי' יש לו אשה כ"ד עכ"ל, וצ"ל בגירסא א"ו פ"ו אינו דחוי' רק שמכת"י הרחיק א"ע לכתוב חצי השם נשמטה גם היו"ד בדפוס ואי אפשר לפרש דבריו רק באופן שכתבתי ודבריו נכוחים וישרים למוצאי דעת, ועל קוטב זה סובב והולך בסוף התשו' שם דמצות יבום עדיפי ממצות פ"ו והוכיח זה מדברי אביאסף דמשום דאמרי דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לישא נשים ושלא להוליד בנים סמך עצמו שלא לכוף לגרש כששהה ע"ש ול"י ואילו לענין יבום ל"א דיגרום מה שאמרו דין הוא שנגזור ע"ע וכו' א"ו מצות יבום יותר גדולה ממצות פ"ו ולית דין צ"ב עכ"ל, והוא פלא שהרי מצינו להיפך דפ"ו מצוה רבה יותר משאר מצות דאו' ולדברינו הנ"ל

ניחא דקאי רק על תכלית המצוה של פ"ו דאיירי בי' אביאסף אבל עיקר קיום המצוה ודאי דגדולה מכל מצות דאורייתא ונמצא לפ"ז תבנא לדינא בנ"ד שברחה אשתו ממנו ואין לו אשה כלל לקיים עיקר המצוה מה שביכולתו גם מהר"י מינץ מודה דבמקום מצוה רבה כזו לא גזר, והגם אם נימא דמשום לפ"ר נגדר ממילא גם במקום מצ"ר דז"א דכל כה"ג דל"ש כלל שהרי כל אשה רוצית בצוותא דבעלה וזו הרחיקה ממנו בלא פשע ומרד ממנו כאשר כתב יד"נ הרב הנ"ל לא אמרי' לא פ"ר וכדאי' בריש ביצה גבי ביצים גמורות במעי אמן ועי' במהרי"ן ליב בתשו' ח"ב סי' ב' דכל כה"ג מיקרי אונסא דל"ש כלל לגבי אין אונס בגיטין, וכיון שכן מובן מעצמו דלא דמי לנשתטית דהחמירו האחרונים לדינא דהתם יכול לקיים עיקר המצוה פו"ר אף דא"א דר עם נחש בכפיפה זהו מפני שאין רצונו לצער עצמו, וכן לא דמי לרואה דם מ"ת עיי' בתשובת מהרש"ל סי' ס"ה דכיון שהוא מחמת חולי אמרי' לפ"ר דכגון זה שכיחא טפי מאשה שתברח מבעלה ועוד דהתם בעיקר הדבר שניהם אנוסים משא"כ בנ"ד שהיא הזידה בשאט נפשה אבל מ"מ אי אפשר להתירו רק כשיכתוב לה גט וימסרנו לידי שליח והשליח יקבל עליו בחומר שבועה לקיים שליחותו כשתהיה במקום קרוב וכאשר משמע מדברי מפרשי ש"ע שהרי התורה חסה גם על המחויב מיתה לדונו במיתה יפה ואיך תשב עד שתלבין ראשה כשתבא לביתה ותבקש שיגרשנה והנה מתחילה עלה בדעתי במשקל ראשון דיש לדון לדעת הפוסקים שגזירת רגמ"ה אפי' במקום מצוה דלו יהיה כן שהחרים גם במקום מצוה וגזר בסתמא ונתפשש ונתקבל בסתמא כיון דלא מפליג בזה אמאי לא נימא דמ"מ ידחה העשה לל"ת של איס' חרם והגם דיש בו עשול"ת הלא כל היכ' דאי' בשאל' דוחה גם לל"ת ועשה כדאיתא בריש יבמות ה' ע"א גבי נזיר מצורע וה"נ יבא עשה דפ"ו וידחה לל"ת ועשה וכמו שהיקשו תוס' ב"ב י"ג גבי ח"ע וחב"ח דיבא עשה דפ"ו וידחה לל"ת דלא יהי' קדש [מזה ג"כ נשמע כדברינו הנ"ל דעיקר המצוה דפ"ו הוא בקיומו כשבא עלי' אע"ג דעדיין לא מקיים תכליתו ואפשר שלא יגיע לתכליתו וה"נ הרי אפשר בשאלה ע"י מ"ר וא"ל כיון דאפשר לקיים שתים תו לא דחי כדאמר ר"ל ז"א דכל היכא דאי אפשר לקיים רק ע"י טורח לא מיקרי אפשר כדאיתא להדי' במס' שבת קל"ג ואי איכא אחר ליעבד אחר דאמר רשב"ל כ"מ וכו' דליכא אחר הרי שכל כמה דליכא אחר לפנינו מיקרי א"א לקיים שתיהם וא"ל משום לתא דידה שהיא אינה מצוה בפ"ו וכמ"ש תוס' שם בתירוצם הב' גבי ח"ע וחב"ח שהרי לא מצינו שגזר ר"ג גם על הנקיבות רק על הזכרים לבד רק צ"ל הטעם משום דבעידנא דמיעקר לאו לא מקיים העשה שהרי לכמה פוסקים עובר גם בשעה שקידשה ולהחולקים בקדושין מ"מ בשעת נשואין עובר לכ"ע ועדיין לא

מקיים העשה רק בשעת ביאה וביבמה הטעם משום דס"ל דמ"ח קודמת למצות יבום [וזה בימי חורפי תרצתי הקו' ש"א שהקשה בסי' ס"א דאמאי אמרי' כשנשבע בכולל שלא לאכול מצה בל"פ שאינו רשאי לאכול הגם שהשבועה חיילי בכולל מ"מ יבא עשה וידחה לל"ת ועשה דשבועה משום דאיתא בשאלה ומבואר בסוגי' דאחע"א בסי' ז') וא"כ לכאורה למשקל הזה הרי באפשרי שיתנה אתה בתנאי מפורש בשעה שיקדש אשה אחרת שלא יחולו הקדושין רק בשעת גמר ביאה ונמצא שלא עבר על הנשואין כיון שהי' בלא קדושין ואעפ"כ חיילו הנשואין כשיחולו הקדושין אח"כ דל"ג מנשואין של קודם הקדושין מובא במ"ל בפ"י מה"א ה"ב בשם רמב"ן וגם אין לדחות ולומר דא"כ הרי בא עלי' בזנות בתחילת ביאה דז"א דכל הבועל ע"ד לקדשה אע"ג דדעתו רק על גמר ביאה מ"מ לא מיקרי ביאת זנות עי' קדושין י' ע"א וגדולה מזה איתא בר"ן פ' המדיר דאם בא עלי' בביתו אזי הוית כקדושין ונשואין בב"א, אמנם חלילה להקל באופן זה בדברים אשר לא מצינן כלל ברבותינו הראשונים והאחרונים רק להגדיל תורה ולהאדירה בפני התלמידים בלבד הצגתי' כה, אולם באם יעשה כמו שכתבתי בראשונה שיזמין לה גיטה ע"י שליח שיקבל עליו למסור לידה ולעשות שליחותו יש לסמוך בשעת דחק כזה פה ק"ק לאסק, דברי המדבר להעלות רפאות תעלה לנכאי לבב כמוהו ולאשר יש לחוש לכמה חששות ולהצילו מעבירות חמורות בכל עת ועידן, כה יצילני ד' ית"ש משגיאות ויגהה מזורינו ב"ב א"ס:

תשובה לכבוד ידידי הרב וכו' מיה' משה נ"י, רב דק"ק בעלחטאוו:

אחדש"ה דברי תשובתו בנידון מינקת הגיעני ביום ג' העבר ולאשר טרידנא טובא בענינים אחרים והמוביל מכתבו נחפז לדרכו ולא רצה להמתין עוד זמן מועט לכן אחרתי דברי עד שנזדמן נוסע הלזה וגם עתה באתי בקצרה בנידון גרושה הזאת שברח המגרש חוץ למדינה מיד לאחר גרושין ונראה בעליל משלשה גדולים הראשונים דעיקר יסודו של הר"ש משום דאיתי לאב דמסמס לי' בבצים וחלב כן כתוב להדי' בח"ר יבמות מ"ב ור"ן בפ' אע"פ והרא"ש בפסקיו שם, אמנם מסתברא מילתא דלא נשתנה שמא משום השתנות המקרה וכיון דלא תיקנו בגרושה משום דרוב פעמים איתא לאב גם עתה שנשתנה המקרה לא נשתנה הדין וכל מידות חכמים בתקנתן כן הוא דעיקרן תיקנו עפ"י רובא דעלמא ותדע שהרי לדעת הר"ש דמתיר בגרושה הכי יעלה על הדעת שאם ימות בתוך כ"ד חודש תהי' אסורה להנשא משום דהשתא ליתא לאב לפמ"ש הפ"ו הנ"ל ואפי' כשמת הבעל בתוך צ' יום דעדיין לא הותרה, אמנם חלילה לסמוך על דעת ר"ש בזה שכבר נחלקו עליו כל רבוותא אפי' כשאינו מכירה ועי' בהגהות מרדכי בפ' החולץ

שמביא בשם הר"מ מטרמישא שחידש להתיר במזנה דאפשר שגם ר"ת וסייעתי' מודים בזה שלא נקראה מינקת חבירו ודוקא בגרושה דאיתא לאב שיכפנה מיהת במכירה ולכן לא יצאתה משם מנ"ח וגם בזה נחלקו עליו כל גדולי הדור יעו"ש וכן העיד לנו אחד מגדולי האחרונים ה"ה חכ"צ בספרו סי' ס"ה וז"ל ותמה אני שהאריך בסתירת דברי מהרש"ק ודברי מוהר"ש לוצאטו ז"ל ובקיום דברי ר"ת ז"ל שאין צריכין חיזוק ומי יעלה על לבו להקל במקום שכל חכמי ישראל ראשונים ואחרונים אשר עליהם אנו סומכין מחמירין וכבר הי' מעשה ע"י פה וכו' ואסרתי עכ"ל וכן איתא בט"ז אה"ע סוף סי' י"ג ומ"ל והב"י כתב וראיתי מורים כרשב"א וכו' ובודאי אין לשום מורה להורות קולא בזה וכו' עכ"ל, אמנם אם הוא באמת שעת הדחק טובא וגם לטובת הילדים בכללם ולטובת התינוק הלזה אמרתי לחתור ולחפש אחרי התירא ולא בדרך פשרה בעלמא כי מראש צורים אראנו ה"ה מאור עינינו רש"י זללה"ה, יש להוכיח דבגרושה ונתנה בנה למניקה בשבועה עד"ר דמותרת להנשא עי' כתובות דף ס' ע"ב בקושיות הש"ס מברייתא דרדופה בד"ה בגזירותיו וז"ל בכל מקום וכו' והכא נמי לפ"ר במניקה שמת בעלה בין שהיא מניקתו וכו' עכ"ל והנה שלשה תיבות אלו שכתב כאן בקו' הגמרא במניקה שמת בעלה מיותר לגמרי ואת"ל דס"ל כדעת הר"ש הזקן דמתיר בגרושה או איזה כוונה אחרת דמ"מ אין כאן מקומו ובגופה דברייתא דתני דנתנה בנה למניקה הו"ל לאשמעינן ועוד שהרי מבואר הדבר להדי' ברש"י דס"ל כר"ת ואוסר בגרושה עי' סוטה ך"ד בד"ה מעוברת חבירו וז"ל שמת והניחה מעוברת ומניקה או שגירשה והיא מעוברת או מניקה ואסרוה חכמים להנשא עד שיהא הולד בן ב' שנים שכך זמן יניקתו וכו' עכ"ל לכן נראה ליישב דעת רש"י ולשונו הקדוש אשר גם כל רבותינו הראשונים בונים תלי תילים על כל קוץ וקוץ מלשונו הטהור והצח והוא דמבואר בראשונים עי' בש"מ שפירשו בדעת התוס' שם בד"ה ואומר ר"נ וכו' שכתבו דל"ג בנתנה בנה להניק אטו לא נתנה וכו' אע"ג דבהבחנה גזרינן אפ' בקטנה וזקינה ואילונית היינו משום דמניקתה מוכיח עלה ודמי לקטנה היוצא במיאון דמודה ר"מ דא"צ להמתין משום דמיאנה מוכיח עלי וכן מבואר בתשו' הריב"ש סי' תס"ג ונשמע מזה ג"כ דבנתנה בנה למניקה ל"ג אינה מכירה אטו מכירה והטעם ג"כ משום דמניקתה מוכיח עלה רק הטעם למסקנא דל"מ משום דגזרינן דילמא תחזור בה והא דהוצרך להקשות מברייתא דרדופה מבואר הדבר במרדכי בפ' החולץ משום דלא תימא דבנתנה למניקה ע"י שבועה עד"ר דשוב לא תהדרי בי' מיהת תשרי להנשא לזה היקשה מברייתא וכשם דהתם גזרינן בקטנה ועקרה אטו אחרת ה"נ נגזור בנשבעה המניקת אטו לא נשבעה וכן מסקינן שם דכל היכא דלא מוכחי גזרינן ורק בדבי ר"ג שאני דמוכחי

טובא דאית לי' קלא [והנה מדבי ר"ג ג"כ מוכח דבנתנה למניקה דל"ג אטו מכירה דא"כ אכתי נגזור ועי' במהרש"א וכ"מ מתשו' הריב"ש בסי' הנ"ל דעיקר טעמי' דר"ת דאוסר בגרושה אע"ג דסתם גרושה לא משתעבדי היינו משום דגזרינן גרושה אטו אלמנה ואינה מכירה אטו מכירה וכבר מבואר דדעת רש"י כדעת ר"ת דאוסר בגרושה וכיון שעיקר קו' הש"ס מברייתא קאי רק על היכא דנתנה בנה למניקה ע"י שבועה וכמ"ש המרדכי דהיכא דלא נשבעה אזי גם בלא גזירה אסורה דחיישי' דילמא תחזור בה לכן שיכל רבינו וכתב דקו' הש"ס לא קא אלא במניקה שמת בעלה דאזי גזרינן גם בנשבעה אטו לא נשבעה אבל בגרושה כיון דהוא גופה רק משום דגזרינן אטו אלמנה או אטו מכירה והיכא דנתנה בנה למניקה ע"י שבועה כיון דליכא למיגזר אטו מכירה וכמ"ש שוב ל"ג אטו אלמנה כיון דאלמנה גופה לא נאסרה רק משום גזירה, ועיין, אולם גם בזה חלילה להקל שהרי מדברי רשב"א ור"ן ורא"ש הנ"ל נראה דבתרווייהו לא משתעבדי רק דחכמים תיקנו שלא תנשא, שעי"ז מסתמא תרחם על בנה ותניקנה וגם בגרושה דאיתא לאב כיון שאינה רשאה לתבוע רק ע"י אחרים חיישי' דתיבוש לתבוע לו ע"י אחרים ומשמע שגם בגרושה הוא מעיקר תקנתא כמו באלמנה ומ"ש מעלתו שיש מתירין בגרושה אפי' במכירה כבר היכה מהרש"ק על קדקדם ופירש במרדכי ובסמ"ג כוונת דבריהם דלית מאן דפליג בזה דבמכירה ודאי אסורה, עי' בס' אמונת שמואל סי' ד', וגם מ"ש לחלק דבגרושה אפי' מכירה אינה מחויבת להניק רק בשהקדים לה שכרה, ודיקדק כן מדברי הגמרא דקתני ובמכירה נותן לה שכרה וכופה ומניקתו לא נראה כלל לומר כן כיון דמקום סכנה הוא ואין ביד אחרים להצילה רק בדידה תלי' מילתא פשיטא דמחויבת להניק כ"ז שתוכל אפי' כשאין בידינו לכופו ועי' ב"ב ך"ד ע"ב ואם אילן קודם קוצץ ונותן דמים ומבואר שם בגמרא דמשום פסידא דרבים וקדירא דב"ש צריך לקוץ קודם ואח"כ יתבע את הדמים ומכש"כ במקום סכנות הולד ועי' באשר"י וגם בר"ן שם בפ' אע"פ וכן ברמב"ם בפ' ך"א מה"א דמהפכים הגירסא בזה ונקטו כופה ומניקתו ונותן לה שכרה:

איברא דיש לצרף בזה התירא דפ"י בק"א שהתיר בשכבר נשתדכה וילדה לאחר מיתות בעלה ולא התחילה להניק והתיר שם בשעת הדחק לאחר ט"ו חודש חוץ מיום שמת בעלה ומיום שתתארס ועיקר טעמי' דסמכינן בזה על כמה אמוראים שהתירו שם לאחר ט"ו חודש אלמא דליכא סכנתא כ"כ לאחר זמן זה אלא דלכתחילה חיישי' למיעוטא במקום סכנתא וחיישי' למיעוטא דילדים שמסתכנים עד ך"ד חודש ולכן כשנתנה בנה למניקה וכבר פסק חלבה שהרי לא התחילה להניק דתו ליכא למיחוש משום לתא דסכנתא שהרי גם אם לא תנשא ותחזיר לה המניקת את הולד לא תוכל להניקו רק

דמשום קנסא איכא דאית לן למיחוש דכיוונה בזה כדי להנשא ולעבור על תק"ח לכן די לנו לקונסה כדברי רשב"ג ואמוראי דהתם דסברי כוותי' דדוקא במקום סכנה חיישינן למיעוט, אבל במקום תקנתא לחודא אזלינן בתר רובא, כנ"ל בכוונת דבריו, ולכאורה עודנה יש לשדות בם נרגא, שהרי על כן צריך לומר דלדידן נדחה לגמרי דברי רשב"ג מהלכה ולא מטעמיה דאסביר לנו משום דבמקום סכנה חיישינן למיעוטא דא"כ אמאי לא תנשא לאחר ך"א חודש, ואנן פסקינן דתצא כשנשאת בתוך דד"ח, א"ו דנדחו לגמרי וחיישינן שיתעכר חלבה גם בתוך שלשה חדשים וא"כ הנך ט"ו חודש מהיכן יסתעפו ונמצא שגם לטעמיה דפ"י לא היה לו להתירה רק לאחר ח"י חודש שהרי בעיקר זמן מניקת לא נזכר בש"ס אלא שמונה עשר חודש או דד"ח רק משום טעמי' דרשב"ג שאין החלב נעכר רק לאחר ג"ח והרי אנן פסקינן דלא כוותיה בזה, אמנם יש לומר שגם זה דפסקינן דלא כרשב"ג וחיישינן לעיכור חלב בתוך ג"ח הוא ג"כ משום דחיישינן למיעוטא במקום סכנה. גם צריך להבין במה שהחליט כיון דפסק חלבה תו ליכא משום סכנתא ואמאי שהרי אם לא תנשא תמסמס לי' בבצים וחלב ועתה רשות בעלה עלי' כמ"ש בגמרא וצ"ל כיון דפסקינן היכא שנפסק חלבה בחיי בעלה דהיינו שנתנה למניקה ג"כ קודם מיתת בעלה מותרת להנשא הרי דמשום מסמוס לחוד לא עבדינן תקנתא וה"נ בעובדא דפ"י כיון דלית ביה משום סכנתא דהנקה גופה רק משום מסמוס בו"ח ולפ"ז בעובדא דידן נמי דבגרושה יש בו צד יותר להקל מלא התחילה להניק אחר מיתת בעלה באלמנה שדיעה זו נדחה לגמרי בכל הפוסקים וכיון דלאחר טו"ח ליכא סכנתא דהנקה רק משום דחיישינן למיעוטא דילדים וכיון שנתנה בנה למינקת ותשבע עד"ר ותשליש דמי הנקה ומסמוס בו"ח דתו ליכא משום סכנתא רק משום תקנתא לחוד ולכן די בתקנתא לחוד עד טו"ח, אולם באשר שעדיין יש לחלק קצת מעובדא דפ"י וגם לא נודע לי היטב שעת הדחק של האלמנה ומכ"ת הוא מבפנים ואני מבחוץ וגם מעודי מנעתי א"ע להזדקק במנין כזה דחמירא טובא לכן מכל הלין טעמא איני מחליט בזה לא איסור ולא היתר, אולם מי שירצה להקל בזה לאחר חמשה עשר חודש, ותתן הולד למינקת פנויה ותשבע עד"ר שלא תחזור בה וגם שלא תנשא בתוך ך"ד חודש כמ"ש בנב"י, והיא תשליש שכר הנקה ומסמוס אין מזניחין אותו כי יש לו סעד גדול להשען עליו:

לכאורה יש לדון להקל היכא דמספ"ל ע"י מחלוקת הפוסקים אם אסרו בזה משום מינקת חבירו אם לא כגון בגרושה וכדומה דלפוסקים המתירין עיקר הדבר דלטעמייהו לא נכללה בשם מניקת חבירו, ונראה בעליל להדיא מתוך הסוגיא שלא נכנסו מתחילה לגזור בספיקן שהרי קא שקלי וטרו התם ביבמות מ"ב אחרי טעם דגזרו על הבחנה

ומסקינן משום זרעו מיוחס אחריו ולא קאמר משום דילמא נתעברה והרי היא מעוברת חבירו וא"ל שכיון שהוא עצמו יטעה ויסבור שהוא אבי הילוד והרי ימסמס לי' בבו"ח וגם משום דחסא ל"ש בזה דז"א שהרי הבעל בעצמו יכול לידע ולבדוק גם אם תנשא לו בתוך ג"ח וכדאי' שם ותמתין משהו ותנשא וכו' אמר ר' ספרא אין בודקין את הנשואו' שלא יתגנו ע"ב אלא בע"כ צ"ל דלא גזרו על ספק מעוברת חבירו ואפשר לחלק בין ספיקא דמקרה גופי' לס"ד [ומצאתי בחידושי רמב"ן ורשב"א שהקשו שם קו' הנ"ל ותירצו כן], אמנם בנתגרשה בל"ז אין להקל משום ספיקא שהרי רה"פ חולקין על הר"ש שהרי רש"י ותוס' ורמב"ם חולקים עליו כמ"ש במ"מ בספי"א מה"ג:

ונראה דטעמי' דלא מסתימות דבריו לחוד הוא שהחליט בדעתו שחולק על הר"ש אלא שראיה מוכרחת לזה שהרי לדעת הרמב"ם דס"ל דטעמי דדחסא קמה גם למסקנא, וכיון דקתני שם בברייתא מעוברת חבירו ומנ"ח כחדא הרי כשם דמעוברת אסורה אפי' בגרושה ה"ה במניקת דבשלמא לשאר פוסקים דס"ל למסקנא הדרי לגמרי מטעמא דדיחסא רק משום סתם מעוברת למניקת קיימא, איכא למימר שהדין נשתנה ממילא ממאי דקס"ד מעיקרא וכמו שהקשה הפ"י שם באמת על ראי' זו דר"ת אבל לרמב"ם אין לפקפק ולגמגם כלל בראי' זו:

והאי דקשי' לכל האחרונים בדעת הרמב"ם שהרי נראה להדיא מתוך הסוגיא דהדרי בהו לגמרי ועי' בכ"מ שתירץ שהיה לרמב"ם גירסא אחרת לפניו וס"ל דאין לדמות הזהירות שנזהר בבנו לבין היכא שנתעברה מחבירו ודלא כקו' הגמרא דידן לפי הגירסא שלפנינו ויש ליתן מקום לזה גם לגירסא שלפנינו שכבר דיקדקו האחרונים מלישנא דברייתא זו ביבמות דקתני לא ישא מניקת חבירו דמשמע כל זמן שמניקתו הוא שאסורה להנשא אבל כשנתנה למניקת או שגמלתו מותרת כמו דקתני הברייתא להדיא בפ' אע"פ דנתנה או שגמלתו מותרת ועי' בתוספ' בד"ה ואמר ר"נ דלמסקנא דהתם דפסקינן כר"מ בהיתה רדופה דהבחנה אסרו גם בגמלתו הטעם דחששו וגזרו אטו שמא תגמלנו ועדיין היא צריך להניק הרי דחששו שמא תביא את הולד לידי חשש סכנה כדי שתהא מותרת להנשא, ומשה"ט גם במעוברת גזרו משום דיחסא שלא יזהרו כ"כ בשמירת העובר בכדי שלא יצטרכו להתפרד ביניהם בימי הנקתו, אמנם כן למסקנא אבל ברייתא דיבמות דקא שקלא וטרו בי' דסברי דגמלתו מותר ול"ח לזה להכי מקשינן א"ה בבני נמי שהרי בכל הזהירות ושמירות הולד גופי' בלא בצע כסף לא חילקו ביניהם ומש"ה הדרי מטעם זה לגמרי אבל לדידן דפסקינן כר"י בברייתא דרדופה ומש"ה פסקינן דגמלתו אסורה

להנשא הרי דחיישינן שגם בלא מחיר תכניס את הולד לחשש סכנה משום דנפשה עדיפא לה שוב חוזר וניעור טעמא דדיחסא לאיתנו הראשון:

בסוגיא דטעם כעיקר

סימן א

בדין טכ"ע יש לברר כמה דברים עיין פסחים מ"ג ובמסכ' נזיר ל"ו ובחולין בסוגיא דזרוע בשלה ומתחילה נבאר דעת רש"י בפ' א"ע

א בסוף הסוגיא בפ' א"ע פרש"י דרבנן דפליגי עלי' דר"א בכותח משום דטכ"ע ל"ד, וזה כשלשים שנה הקשיתי דהרי איתא שם בריש הסוגיא ור"נ מ"ט ל"א כרב יהודא, א"ל דלמא ע"כ ל"ק ר"מ התם אלא נוקשא בעיני' אבל חד"ג עי"ת לא, והא ר"מ ס"ל נ"ט לפגם אסור ויליף ליה מגיעולי מדין, הרי בע"כ ס"ל דגע"מ לאו חידוש הוא וא"כ בכל חמץ שעי"ת עובר משום טכ"ע דמידי טעמא דרבנן דפטרו רק משום דסברו דגע"מ ח"ה כמו שפרש"י שם אח"כ שמעתי שכמה גדולים עמדו בזה, ועוד קשיא שהרי בע"כ צ"ל לדעת רש"י שגם לדידן דפסקינן טכ"ע ל"ד אבל בכזית בכא"פ לוקין עליו שהרי רבנן דפטרו בחומץ שעי"ת לית להו טכ"ע ואפ"ה אמרינן הנח לכותח דלית ביה כזית בכא"פ וכן מוכח נמי מדברי ר' יוחנן דאית ליה טעמא וממשו לוקין עליו דלדעת רש"י ס"ל טכ"ע ל"ד ואפ"ה בכזית בכא"פ לכ"ע חייב, ועדיין תיקשי לפרש"י דאלו עוברין בב"י אמאי פטרו רבנן מב"י שהרי בכל ד' מיני מדינה דקתני במתני' אית בהו השתא בתוך התערובות כזית בכא"פ רק בשעת אכילה ושתיה לית בהו כזית בכא"פ משום דבטלה דעתי', ודוחק לומר דהכל נגרר בתר אכילה דאיזהו שייכות לאיסור ב"י לענין אכילה, ויתר מזה ס"ל לרמ"ך דעובר בב"י אפי' דלית ביה כזית בכא"פ כיון דבתוך התערובות איכא כזית ונשמע דבכה"ג דאיכא השתא לפנינו בתוך התערו' כזבכא"פ גם הכ"מ שחולק על רמ"ך מודה בזה דעובר בב"י דמאי איכפת לן דבשעת אכילה לא תאכלו בכא"פ כיון דהשתא בתוך התערובת איכא כזבאכ"פ, ועוד קשיא לדעת רש"י דס"ל דלמאן דא"ל טכ"ע דאורייתא אזי חייב גם על כזית מן התערובות משום דהיתר נהפך לאיסור (עי' ר"ש מ"ד ע"ב בד"ה חייב בכזית מהן והא לאו משום דהיתר מצ"ל אלא משום דאיתעביד ליה כולי' איסור) וא"כ קשיא לר"א למה לי' רבויא דקרא גבי חמץ לד' מיני מדינה ת"ל משום טכ"ע לפרש"י דלא ס"ל כדעת הטור דלית בהו טעם גמור אלא קיוהא בעלמא ודלא כדעת רז"ה דנולד מתוך התערובת טעם שלישי ומצאתי בפר"ח בסי' תנ"ב שהקשה קושיא זו, גם קשיא גבי מקפה דאמאי לא אמרי' הואיל וזר וכו' משום טכ"ע וכן קשיא גם לאביי דס"ל כזית

בכא"פ ל"ד דמ"מ יתחייב משום טכ"ע וכן הקשו תוס' בנזיר ל"ו ע"ב וכזית ותירוצם ל"ש לדעת רש"י דס"ל דהיתר נהפך לאיסור:

ב ונראה לפענ"ד דבל"ז יש להבין עיקר הדברים דאמאי יתחייב בכא"פ למאן דלית לי' טכ"ע כיון דטעמיה כמאן דליתא והרי זה כמו מין במינו ואמאי לא ליבטול ברובא ונראה דטעמי' דמילתא דכמו דבמין במינו אם הוכר איסור ל"ש בי' ביטול ה"ה נמי במין בשא"מ ולא הוכר האיסור דכיון דבשעה שאוכל התערובות הרי מרגיש בכזית איסור בכא"פ בשעה שמגיע לחיך ומש"ה לא חייל עלי' תורת ביטול לענין אכילה כיון דבשעת אכילה ירגש בממשו וטעמא של איסור גופי' אבל בדאיכא ששים אזי הטעם של היתר מבטל את טעם האיסור לגמרי בכל מקום שהוא ואפי' במקום שהוא אינו מורגש כלל טעם האיסור מפני ששים כמוהו דהתירא, ועתה נחזה אנן במין במינו שנתבטל ברוב ואכל אחד מן התערובת עד שלא הוכר האיסור ואח"כ בא אחד שהיה לו טב"ע טובא באיסור שנפל אזי נראה דמי שאכל טרם שניכר ונודע דפטור והשני שאכלו חייב בכא"פ שהרי לו הוכר האיסור ול"ש גבי' תורת ביטול, (הגם לדעת משמרת הבית מובא בי"ד ה' ב' סי' אות ו' דהיכא דאיכא ע"א בעולם שמכיר האיסור נידון כקבוע וא"כ לגבי הראשון נמי ל"ש תורת ביטול זהו היכא שנודע בשעתו, אבל היכא דלא נודע כלל מזה בשעה שאכלו דאיכא אחד שמכיר את האיסור תו לית בי' משום קבוע למפרע שהרי אפי' בקבוע גמור סברו כ"ע דל"א קבוע למפרע עי' בי"ד סי' ק"י בש"ך ס"ק י"ד), ולפ"ז גבי חמץ שהנידון מסתעף על תרי רכשי חדא לגבי איסור אכילה דלית בי' תורת ביטול היכא דאית בי' כזית בכא"פ אפי' למאן דלית ליה טכ"ע משום דלענין אכילה נידון כאלו הוכר האיסור שהרי בשעה שיאכלנו ירגיש טעמו וממשו של האיסור עצמו אבל לענין איסור בל יראה לחוד אזי למאן דלית ליה טעם כעיקר אזי נידון כמו מין במינו דבטל ברוב היכא דלא הוכר האיסור וכמ"ש לעיל דכיון דטעמא כמאן דליתא אזלינן בתר רובא אפי' היכא דאיכא כזית בכא"פ אבל למאן דאית ליה טכ"ע עובר גם בב"י כיון שהגדיל כחו של המועט במרובה לשנות טעמו ולהמשיכו בתר המיעוט שוב אין בכחו של המרובה להחשיב את המיעוט כמאן דליתא ולבטלו ומש"ה היכא דאיתא בתוך התערובת כזית בכא"פ עובר גם בב"י למאן דאית ליה טכ"ע ועפ"ז מיושב על נכון קו' ראשונה ושני' דכל עיקר טעמיה דרש"י דפירש דרבנן דפליגי עלי' דר"א משום דסברו טכ"ע ל"ד הוא משום דק"ל דאמאי פטרי רבנן גם מב"י כיון דאיכא בתוך התערובות כזית בכא"פ אבל לענין אכילה ניחא גם אי קסברי דטכ"ע דאורייתא, כיון דבשעה שיבא לאכלו כדרך אכילתו לא יהי' כזית בכא"פ כדאיתא בסוגיא (ואע"ג דרש"י ס"ל דהיתר נהפך לאיסור מ"מ בעינן שיהיה

בתוך התערובות כדרך אכילתן כזית בכא"פ ואזי חייב גם על כזית מן התערובות וכמו שנתבאר לקמן דגם רש"י ס"ל בזה כדעת ר"ח כהן) ולענין ב"י הוא דמתרץ לי' דקסברי רבנן טכ"ע ל"ד וכיון שכן שפיר בטל ברובא כמו במין במינו דלענין ב"י נידון כאלו לא הוכר האיסור ומשה"ט אמרינן נמי לעיל לר"נ דלר' מאיר לית ליה חמץ עי"ת אע"ג דאית ליה טכ"ע דאורייתא היינו לענין אכילה כיון דליתא בתוך התערובות כדרך אכילתן כזית בכא"פ אזי גם למאן דאית ליה טכ"ע דאורייתא אינו עובר בלאו על אכילתן:

ג ולייישב שאר הקושי' שהקשינו מחוורתא דמילתא דגם לדעת רש"י דס"ל דהיתר נהפך לאיסור וחייב גם על כזית מן התערובת זהו כשנתערב מתחי' כזית בכא"פ וה"ט משום דלא עדיף מאלו הוכר האיסור ואכלו עם התערובות דאינו עובר כל כמה דליכא כזית בכא"פ וכמ"ש הרא"ש בפ' גה"נ דף צ"ט והיכא דאיכא כזית בכא"פ אזי עובר גם על כזית מהת"ע, וכן יש לדקדק קצת מלשונו הצח בחולין צ"ג ע"ב בד"ה לטכ"ע דמדקדק בלישנא שם דר"י לית ליה טכ"ע מדקאמר טעמיה ולא ממשו אל"ע ולא מדייק נמי מרישא מדקאמר טעמא וממשו וזהו בכזית בכא"פ ש"מ דלית ליה טכ"ע דאל"כ יתחייב נמי אפי' ביותר מכא"פ ומ"מ נפקותא רבה איכא גם בזה דלמאן דלית ליה טכ"ע בעינן שיאכל הפרס כולו ולמאן דאית ליה טכ"ע אזי כשנתערב מתחילה כזית בכא"פ אזי חייב גם על כזית לחוד מן התערו' גם היכא דליכא אלא טעמא לחוד כגון ענבים ששרה במים וכדומה דהיכא דמרגישין טעמא דכזית בכא"פ אזי חייב על כזית מהת"ע לחוד ולמאן דלית ליה טכ"ע אזי פטור לגמרי אפי' אכל את כולו ובזה יתיישבו ממילא כל קו' הנ"ל גם מאי שהקשינו לעיל לאביי גבי מקפה דאע"ג דאביי לית ליה דכזית בכא"פ רק דבעינן שיאכלנו בב"א ה"ה בתוך התערו' נמי בעינן שיהיה כזית בתוך שיעור אכילה בבת אחת ואז יתחייב גם על כזית לחוד מן התערובות דשיעור אכילה בב"א לאביי שוה לשיעור כזית בכא"פ לדידן וכשם דלדידן בעינן מיהת שיתערב מתחילה כזבכאכ"פ ואזי חייב גם על כזית מהת"ע לדעת הח"כ ה"ה לאביי דאע"ג דאית ליה טכ"ע דאורייתא מ"מ בעינן שיתערב מתחי' כזית בכדי שיעור אכילה בב"א ומש"ה גבי מקפה כיון דלית בהו כזית בכדי שיעור אכילה בב"א תו לא נוכל לחייבו משום טכ"ע:

ד ועוד נראה ליישב בא"א גבי מקפה לאביי דכל טעמי' דרבה בב"ח משום הואיל דזר לעב"כ ל"ש אלא אם אמרינן דהיתר מצטרף לאיסור וכיון דמהני גם ההיתר להצטרף לאיסור לענין זרות ה"נ מהני שיצטרף ההיתר את האיסור לענין טומאה שיחשב כאלו היה כביצה בהדי הדדי לפר"ת שם וכן אם נימא משום כזית בכא"פ נמי ניחא וכמו שכתבו תוס' בנזיר דף ל"ו ע"ב בד"ה אמר לי' כיון דאם מלקט את האיסור לחוד מתוך

התערובות לא נוכל לחייבו משום דהוי שלא כדרך אכילתו הרי דהית' מסייע ומביאו לידי חיוב משה"ט מהני נמי ההיתר שיצטרף את כל מה שבתוך הכלי לכביצה לענין טומאה אבל אם נימא משום טכ"ע ומשום דהיתר נהפך לאיסור תו לית ביה שום סברא לומר דהואיל דזר לוקה עליו בכזית משום זרות יצטרף נמי לענין טומאה דשאני ושאני דלענין איסורא כבר נהפך ההיתר לאיסור וכמאן דליתא להתירא כלל משא"כ לענין טומאה דל"ש כלל לומר שיהפכו חולין לתרומה משום טעמא דנבלע בהם ויקבלו טומאה מט"ו כמו תרומה ועי' בר"ש בפ"ב בט"י במשנה שם דכתב להדיא כן דל"ש טעם כעיקר לענין טומאה והגב"ע אם יתערב א' מח' שרצים בהדי שאר דלא מטמאין היעלה ע"ד לומר דמשום דלענין איסורא ל"ש ביה ביטול ה"ה לענין טומאה דמובן מעצמו דאין להם התקשרות והתערבות זה בזה דשאני איסורא דליתא למבטל כלל משום דכולהון אסורין ועומדין משא"כ לענין טומאה דאיתא למבטל הטמא המועט בתוך טהורין מרובין ובאופן זה יתיישב נמי קושיא זו לדעת ר"ת דס"ל ג"כ דהיתר נהפך לאיסור ולא ס"ל כדעת רח"כ כדמשמע להדיא מדברי האשר"י בפ' גה"נ ומשאר פוסקים גם הקו' מר"א דילף ליה גבי חמץ מרבוי' דכל ל"ק לר"ת דת"ל דעובר על כזית מן התערובת משום טכ"ע וה"ט דבעל הטורים שהמציא משום דבחמץ גבי ד' מיני מדינה לית בהו טעם גמור אלא קיוהא בעלמא:

ה גם יש להבין לדעת רש"י דס"ל דרבנן דפליגי עלי' דר"א משום דסברי טכ"ע ל"ד וגע"מ חידוש הוא ומשרת להיתר מצטרף לאיסור הוא דאתי כמו שפרש"י בסוף הסוגיא בפסחים ובחולין צ"ט ובסוגיא מבואר להיפך דטכ"ע יותר מסתבר מהיתר מצל"א שהרי הקשה בש"ס לר"ע והאי משרת להכי הוא דאתי הא מיבעיא ליה לכדתניא משרת ליתן טכ"ע וכו' וכן אח"ז הקשה ור"ע טכ"ע מנ"ל אלמא דטכ"ע יותר מסתבר מהמצ"ל וכ"כ דלא ידעינן דטכ"ע משאר דוכתי אזי הסברא פשוטה דמשרת לטכ"ע הוא דאתי' וכבר עמד בזה המהרש"א בספרו בפרק א"ע, ונראה לפענ"ד דלדעת רש"י דס"ל דלמאן דאית ליה טכ"ע אזי ההיתר נהפך לאיסור ואפי' בדנפישי וכמ"ש התוס' בנזיר יעו"ש, הרי נמצא חומרא ומילתא יתירתא משא"כ בהמצ"ל, דל"א אלא בשוין והא דהקו' בגמרא ור"ע טכ"ע מנ"ל משום דמדברי ר"ע עצמן מוכח דאית ליה טכ"ע דאורייתא שהרי נקט ותנא דנזיר ששרה פתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית דהיינו עם הפת שלא נשרה כמו דפרש"י שם להדיא ומדפסק ותנא ולא קא מפליג מידי שמעת מינה דאפי' היכא שהפת שנשרה ושלא נשרה נפישי על היין אפ"ה חייב והא תינח אם אמרת דאית ליה טכ"ע וכיון שהחלק הפת שנשרה עם היין מרובה על הפת שלא נשרה ומש"ה מצטרפינן נמי

את הפת שלא נשרה לכזית אבל אם אמרת דלית ליה טכ"ע הרי נפישי הפת על היין עצמו א"ו דא"ל טכ"ע ומדקתני נזיר ששרה פתו ביין ויש בו כדי וכו' משמע שהחלק הנשרה הוא העיקר והמותר שלא נשרה מצטרף נמי עמו משום דעתה נפישי החלק שנשרה עם היין על המיעוט שלא נשרה:

ו עיין רש"י בפ' האה"פ דף ס"ז ריש ע"ב בד"ה טעמו ולא ממשו וז"ל כגון חלב שנפל לקדירה או חלב שנפל נימוח שאין ממשו בעין, ועי' בתוס' שם בד"ה אמר ר"י דהא בב"ח לכ"ע טכ"ע דאורייתא כדאי' בחולין ק"ח ונראה לפענ"ד דכוונת רש"י בחלב שנפל לקדירה לדבר שאינו של בשר ולא של חלב כגון לדבר גוש של ירקות וכדומה, ואח"כ בישל הירקות בהדי בשר דהשתא למאן דאית ליה דטעם כעיקר ל"ד קיימינן ובב"ח דווקא בדרך בישול הוא דא"ר ואין בכה"ג דרך בישול שכל הרוצה לבשל שני מינים מבשלם כהווייתן וכתולדתן ולא ע"י קבלת טעם בדבר אחר ועוד נראה דכיון דחזינן דלקושטא מחלקינן בין בלוע שע"י אוכל לבלוע מן הכלי שהרי נ"ט בר נ"ט דהתירא מותר ודוקא היכא שטעם א' ע"י בליעה מן הכלי אבל ע"י אוכל לחוד אפי' ע"י כמה נותני טעם חייל עלי' שמא דאיסורא לבסוף כמו ע"י נותן טעם הראשון, ומעתה למאן דאית לי' דטכ"ע ל"ד א"כ שוב דמי נותן טעם הראשון כמו נ"ט בר נ"ט והו"ל למישרא מדאורייתא גם נותן טעם הראשון דהתירא בק"ו מנ"ט דאיסורא דהשתא בדאיסורי שכבר חייל עלי' שמא דאיסורא ואפ"ה נפקע ממנו היכא דליכא ממשו דאיסורא ומכ"ש בדהתירא ומהשתא נשמע ממילא דאע"ג דבב"ח אסרה רחמנא בנותן טעם דהתירא זהו בטעמא דאוכל גופה משא"כ בנ"ט מן הכלי דלמ"ד טכ"ע ל"ד הרי שוה טעם ראשון מן הכלי לבתר דינא דאורייתא כמו נ"ט בר נ"ט לדידן דשרי היכא שהבלוע מן הכלי ולפ"ז ה"פ דחלב שנפל לקדירה ונבלע ע"י הבישול בתוך הקדירה ואח"כ בישל בה בשר דלמ"ד טכ"ע ל"ד הוי לן למשרי אפי' בטעם ראשון מן האוכל אלא דגילה רחמנא ואסרה וע"כ לא שמעינן אלא מן אוכל עצמו אבל ע"י כלי הדר דינא להתירא מצד הסברא דנלמד מנ"ט בר נ"ט לדידן וכבר כתבנו מזה בדין נ"ט בר נ"ט ובזה יתיישב מה שהקשו האחרונים דהיכן מצינן למילף דטכ"ע מגע"מ דלמא משום בישול בשר בחלב דלכ"ע טכ"ע דאורייתא דזהו דוקא מן האוכל אבל לא מן הכלי כיון דהתירא בלע ואם נתבשל בו כבר בשר בחלב שוב דמי לשאר איסורין:

ז עיין באשר"י פ' גה"נ דף צ"ט שהשיג על רש"י דפוסק דטכ"ע ל"ד ופירש דחלב נימוח חשיב טעמו ולא ממשו והקשה ע"ז מעיסת אורז דאם יש בה טעם דגן אדם יוצא בה י"ח בפסח דהא אפי' כשיש בה כזית בכא"פ דמ"מ כיון דאין ממשות הדגן ניכר בעיסת

האורז חשיב כטעמא ולא ממשו דאף על גב שנתרבה העיסה דהא גם אחלב נימוח שנפל לתוך הרוטב נתרבה הרוטב יעו"ש ונלפענ"ד להקל קו' זו מדברי רבינו ושיעור הדבר כך הוא דכל שנפקע עיקר הלאו דכתיב בי' ע"י שינוי זו דאסורין ועומדין מיתור' דקר' כל כה"ג הוא דמקרי טעמא ולא ממשו כיון שעיקר הלאו דכתיבא בגופה כבר נפקע ממנו ע"י שינ' ש' ולהכי בחלב שנפל לתוך הרוטב ונימוח דע"י שנימוח כבר יצא מעיקר הלאו דכתיב גבי חלב כדאיתא בחולין ק"ך ע"א רק דהדר ונתרבה מדכתיב נפש דמשמע בכל שנהנה הנפש ממנו ונתמלא תאותו ולא משום ממשו דממשו כבר נפקע ע"י שנעשה המשקה רק משום טעמא לחוד כמו שפרש"י שם וז"ל רש"י לרבות את השותה מדכתיב ונכרתה הנפש נפש משמע כל דבר המיישב דעתו של אדם ואפי' שותה כמו אם יש את נפשכם שהוא לשון תאוה וקורת רוח שהנפש נהנה ממנו עכ"ל אבל גבי עיסה דלא נפקע ממנה שמא הראשון שכן דרכן לגלגלן ולעשותן עיסה כאשר עשה אזי גם לדעת רש"י מיקרי טעמן וממשן ועתה ממילא גם בכותח אע"ג שנמחה הפת בתוכו כיון שעודנו קפוי לא יצא מכלל אוכל ודינו כטעמו וממשו והא דאיצטרך רש"י לפרש בשכר המדי דלית בי' כזבכא"פ בדרך שתיה אע"ג דגבי שכר דרמו בי' מ"ש בודאי לא הוי אלא טעמא ולא ממשו גם לפמ"ש כיון דנשתנו למשקה ונראה דמשום דמשמע דלר"א צריכין לרבויא דכל לכל הנך ד' מיני מדינה דקתני במתניתן וכן מדאמרי' לר"מ ע"כ לא קאמר ר"מ התם אלא נוקשא בעיני' אבל ע"י תערובת לא ומשמע דלית לי' אלא נוקשא אבל ע"י תערובות לית לי' בכל הנך ד' מיני מדינה ור"מ אית לי' טכ"ע דלדידי' ג"מ לא הוי חידוש וא"כ אפי' בטעמו ול"מ אית לי' כל היכא דאיכא בתוך התערובות כזית בכא"פ בדרך אכילתו ומשה פירש דלית בי' בדרך שתייתו כזית בכא"פ:

ח נמצא לפ"ז לדעת רש"י ולפירושו כל היכא דאיכא כזבכא"פ ונתערב בשאינו מינו אזי כל היכא דאיכא טעמא וממשו ואכל את הפרס כולו לוקין עליו לכ"ע והיכא דאכל כזית מהת"ע או פחות אזי לכ"ע אסור מה"ת וכמו שמשמע מפרש"י בחצי זית דתרבא חולין צ"ח ע"א בד"ה לא תזלזל וכו' עי"ש ולא משום דעיקרו מדאו' כעין שצריכין לפרש לדעת רמב"ם ומקצת מפוסקים דסברי דחצי שיעור שע"י תערובות אינו אסור אלא מדרבנן וכמו שהקשה הר"ש בפ"ב דט"י משנה ג' ולדעתם צ"ל כעין דאמרי' בחולין קי"א כחלא עלוי' בשרא שרי מ"ט ח"ש דרבנן כע"ב אסור דם דאו' אע"ג דדם שבישלו דרבנן משום דעיקרו מדאו'] והיכא דאיכא טעמא ולא ממשו דהיינו חלב שנפל בתוך הרוטב ונמחה שנעשה משקה אפי' בכא"פ ואכל כולו אין לוקין עליו ומותר מה"ת ומדרבנן אסור אפי' בכ"ש מהת"ע וכן היכא שנבלע בתוך החתיכה ג"כ מיקרי טעמא ולמ"מ אבל היכא דנפל

לרוטב עבה ולא נמחה כעין משקה ה"ז דומה לכותח הבבלי דמיקרי כטעמו וממשו לכל חלוקת הנ"ל, אמנם כ"ז למ"ד טכ"ע ל"ד וכ"פ רש"י ורמב"ם לדינא אבל למ"ד טכ"ע דאו' אזי בין כשנתערב ממשו של איסור כזית בכא"פ או אפי' טעמא לחוד ויש בכא"פ טעם כזית אזי אפי' כשאכל רק כזית מן התערובות חייב מדאו' לפרש"י ולדעת רחכ"ה כן הוא לדינא אבל כשלא נתערב כזית בכא"פ בין בטעמא וממשו ובין בטעמא ולמ"מ אזי אסור מה"ת למ"ד טכ"ע דאו' בין כשאכלו כולו ובין שאכל מקצתו ואפי' בכ"ש ומדעת רש"י נראה דאין לחלק בין טעם שלישי שנולד מתוך התערובות או בין טעם קייוהא לטעם גמור ולדעת ר"ת אפי' בטעם לחוד ולית בי' כבכא"פ חייב מה"ת אפי' בכזית מהת"ע ולדידי' צריכין לחלק בין טעם קייוהא לטעם גמור דבטעם קייוהא לחוד בעינן דוקא כזית בכא"פ וכשאכל הפרס כולו חייב מה"ת ומשמע דחייב כרת וקרבן ובכ"ש אסור מה"ת, איברא נראה דהא דלא מחלקי' בין טעם קייוהא לדעת רש"י [שהרי פירש דרבנן דפליגי עלי' דר"א בכותח משום דטכ"ע ל"ד אע"ג דלית בי' אלא טעם קייוהא כמבואר בטור סי' תמ"ב ודוחק לומר דפליגי במציאות] זהו בטעמו וממשו דוקא אבל בטעמו ולא ממשו גם לדעת רש"י וכה"פ צריכין לחלק בין קייוהא לטעם גמור שהרי בריש פ' א"ע מ"ב גבי המתמד ונתן מים במידה פליגי בזה ר"י ורבנן ופסקי' כרבנן דפטרו ופליגי בטעם קיוהא יעו"ש נמצא דרש"י מיקל הן בטעמו וממשו דבעינן שיתערב מתחילתו כבכא"פ ואזי חייב אפי' על כזית מהת"ע והן בטעמא ולמ"מ נמי וכ"ז למאן דאית לי' טכ"ע דאו', אבל לדינא אינו חייב אלא בטעמא וממשו ובכא"פ ואכל את כל הפרס ולר"ת מחמירין בכל חלוקת אלו רק בטעם וממשו בטעם קיוהא דלדעת רש"י תלי' ג"כ בטכ"ע ולמ"ד טכ"ע דאו' אזי כשנתערב מתחילה כזית בכא"פ כדרך אכילתן חייב אפי' על כזית מן התערובת ולר"ת אינו חייב אלא כשאכל את כולו ולדעת רז"ה ורמב"ן לעולם אינו עובר מה"ת אלא בכבכא"פ ואכל את כל הפרס, איברא דעת רז"ה בטעמא ולמ"מ אין לוקין עליו משום דאין עמה"ד והקשה עליו הר"ש דהא לאביי דס"ל דבכה"ת אמרי' היתר מצ"ל לוקין עליו בכה"ת כדאמרי' להדי' גבי מקפה הואיל וזר לוקה עליו בכזית אלמא דילפי' מנזיר בק"ו אפי' לחייבו מלקות ונראה דדעת רז"ה דס"ל בזה כדעת המגיד בפ"ב ה"א מהמ"א דהיכא דכבר נאסר בעשה מה"ת אזי ילפי' את הלאו בק"ו וס"ל לרז"ה דטעם הדבר דהיכ' דמיפרך הק"ו לגמרי עמה"ד והא דאין עמה"ד היכא דלא מיפרך הקו' ואמרי' דדי כחו של הק"ו לאסרו מה"ת ומשה"ט בהיתר מצ"ל כיון דאכלו בב"א הרי אסור מה"ת משום ח"ש ומיפרך ק"ו לגמרי משא"כ בטכ"ע:

והנה לדעת הרז"ה ורמב"ן ותוס' בשם הר"ר פרץ בפ' השאה"פ דף ס"ז בד"ה ואידך וכו' שם בהשגתו על רבינו יקר קיימי בחדא שיטה דגם למ"ד טכ"ע דאו' מ"מ אין ההיתר נהפך לאיסור רק דחייב גם על טעמא ולא ממשו כלל כגון בנזיר ששרה ענבים כזית במים בשיעור רביעית ויש בו טעם זית בתוך התערובת ושתה את כל המים והטעם מורגש כמו בעין ממש הוא דחייב על כזית טעם המעורב ורמב"ן פוסק לדינא דטכ"ע ל"ד כמובא בתה"א בשמו ורז"ה ומוהר"פ פסקו דטכ"ע דאו', והנה רבינו חיים כהן ור"ת כפי שהאיר לנו רבינו האשר"י בדבריהם עי"ש בפ' גה"נ נראה דלדידהו גם ההיתר נהפך לאיסור לחייב גם על כזית מהת"ע רק דרח"כ סבר דאינו חייב על התערובת של היתר מפני נתינות טעם דאיסורא רק באופן דאפשר שיתחייב על תערובת זה אפי' בלא נתינות טעם כלל רק שהוכר האיסור ואזי כשנתערב באופן זה הוא שגם ההיתר נתהפך לאיסור ולכן בעינן שיהי' כזית בכא"פ בתוך התערובת אבל ר"ת מחמיר יותר וס"ל דהיכא דנותן טעם בתוך התערוב' אזי נידון כל התערובות ונגרר בתר האיסור שנפל כאילו לא נפל ונתערב כלל ולכן כשנתערב כזית בתוך היתר פחות מששים ונ"ט ואפי' בטעמא לחוד כגון כזית ענבים ששרה במים מרובים בפחות מס' אזי גם ההיתר כולו נהפך לאיסור וחייב על כזית מהת"ע אבל כשנתערב פחות מכזית אזי דין התערובת כולו כדין האיסור עצמו עד שלא נתערב:

ט איברא נראה דלדעת כה"פ בטעמא ולא ממשו אינו חייב כרת וקרבן שהרי משנה שלימ' בזבחים דף ל"ה ע"א דאינו חייב על הרוטב משום פיגול ונותר וטמא ומשמע אע"ג דאיכא כזית בכא"פ שהרי מילתא פסיקא נקט ותנא [וכי הרוטב לעולם יותר מששה חלקים או חמשה פעמים לדעת רמב"ם מן הבשר פיגול שנתבשל בתוכו] ודע דלדעת הרמב"ם בפט"ו מהמ"א ורח"כ דפירשו טעמו וממשו היינו היכא דאיכא כזית בכא"פ אפי' כשנימוח וכן משמע מדעת רמב"ן במ"ד בפ' א"ע וטעמא ולמ"מ בפחות מכן נמצא מוכח דאפי' בטעמא וממשו פטור מכרת שהרי יוצא המוהל מן הבשר לתוך המים ונמחה גם השומן מן הבשר ואפ"ה פטור מכרת וקרבן וכמ"ש הרשב"א בסוגיא דזרוע בשילה בד"ה לא נצרכה אלא לר"י דמוהל הבשר לתוך המים ברוטב רכה מיקרי מין בשא"מ ובכה"ג הוא דאמרי' גבי רוטב סלק את מינו כמ"ש וא"מ רעו"מ חולין ק' ע"ב ובזה מתורץ קו' המגיד בפ"א מה' חמץ ה"ו גבי כותח דפטרו מכרת וא"ל דפיגול שאני דפטור מפני שותה שהרי גם התם כתיבי נפש ולחלק בין ממשו קיים לנמחה אין לו שום יסוד לפרושם וכמ"ש:

י עיין נזיר דף ל"ו ע"ב בד"ה שתי קופות וז"ל בתה"ד וא"ת א"כ מה אנו צריכין שאני אומר ת"ל דאף כי נפלה תרומה לתוך חולין בטלה מיד ברוב וי"ל דהשתא ס"ד תרומה בזה"ז דאו' וכו' והוא תמוה דמאי ק"ל דלולא ספיקא דשאני אומר אזי גם בתרומה דרבנן לא בטל אלא בק"א כדאיתא להדי' בכ"ד, ונראה ליישב עפ"י דברי הש"ך בי"ד ר"ס קי"א דלא אמרי' שאני אומר אלא היכא דלא נתערבו טרם שנפלו לתוך התערובות אבל היכא דנסתפק לנו טרם שנפלו איזהו מהם ש"ת ואיזה ש"ח ונאסרו שניהם ואיקבע איסורא תו לא תלינן אח"כ כשנפל א' מהם לתרומה וא' לתוך חולין ושניהם אסורין לזרים והקשה הפר"ח עליו דבהדי' תנן התם בפ"ז דתרומות בסיפא דשאני אומר דקתני אינו ידוע איזהו של תרומה וכו' נפלה אחת מהן לתוך החולין אינה מדמעתן נפלה שני למק"א א"מ הרי דאפי' היכא דאיקבע טרם שנפל תולין להקל ועי' בח"ד שתירץ על נכון דאדרבה ממשנה זו מוכח כדברי הש"ך מדקתני אינה מדמעתן ולא קתני שאני אומר כמו דתני ברישא א"ו דה"פ שאין לזה דין דמוע דצריכין לבטלו במאה אלא דבטיל ברובא והיינו משום דאיקבע איסורא אבל מ"מ נפקע מדין דמוע וביטול בק"א דלא תיקנו רבנן אלא בודאי ולא בספיקא יעו"ש והוא נכון אלא דאכתי צריכין לבאר דא"כ קשי' לריש לקיש דס"ל ביבמות דאפי' ברישא דקתני שאני אומר אפ"ה בעינן רבויה דהתירא וא"כ מ"ש רישא דקתני ש"א ומ"ש סיפא דקתני א"מ לכן נראה דמבואר בש"ך י"ד סי' ק"י היכא דאתחזק איסורא ל"א סדר"ב לקולא ועי' בח"ד שם דזהו דוקא כעין אב הטומאה מדרבנן אבל בולד הטומאה מדרבנן כיון שהוא רק חומרא דרבנן אפי' היכא דאיתחזק תולין להקל ולפ"ז לר"ל דס"ל דאפי' בלא. איתחזק איסורא בעינן רבוי' דהתירא אפי' בתרומה דרבנן לכן בסיפא דאיתחזק בעינן לכה"פ ששים כמו בכל איסורין בלח בלח כי היכא דנדמויה לולד הטומאה דאפי' באיתחזק תלינן להקל רק דאינו מדמעתן ול"ב ק"א ולר"י דבתרומה דרבנן ל"ב רובא ברישא ובסיפא היכא דאיתחזק די ברובא דהשתא הוי כמו תרי דרבנן ודמי לר"י לולד הטומאה נקוט מיהת בידך דלכ"ע איכא נפקותא בין רישא לסיפא ולישנא דמתניתן מוכיח על זה ולפ"ז הכי קא קשי' לתוס' הנ"ל כיון דלר' יוחנן קיימינן השתא א"כ מ"ש רישא דקתני ש"א ומש"ס דהא כיון דאיכא רובא אפי' אתחזק ונתערבו טרם שנפלו נמי לישתרי ומלישנא דמתניתן מוכח להיפך, ובעיקר דבריהם שכתבו בנזיר דאיירי במין במינו ובפסחים כתבו להיפך דאיירי במין בשא"מ בד"ה איתבי' היינו דשם אזדו לשיטתם שכתבו בד"ה אלא דלאביי ניחא בכותח דפליגי רבנן וכן בקופות ומדוכות עי"ש בסה"ד משום דבאיסור מועט אין ההיתר מצטרף לאיסור לרבנן אפי' גבי כותח ובתבלין דאית בהו טעם ומש"ה מוקמינן גבי קופות ג"כ דאיירי

בשא"מ ואפ"ה אמרי' שם שפיר בשלמא לדידי וכו' דנפשי חולין דאע"ג דשייך בי' משום טכ"ע ל"א היתר מצ"ל בנפישי אבל בנזיר שם בא"ד פירשו דהיכי דשייך בי' משום טכ"ע אמרי' המצ"ל אפי' בדנפישי ומש"ה הוכרחו לומר דהאי דקופות איירי במין במינו גם צריך ביאור קצת מאי שהקשו בחולין צ"ח ע"ב בד"ה אמר רבא בסה"ד וז"ל וא"ת אם טכ"ע דאו' מ"פ גבי שתי קופות וכו' ואי אמרת כזית בכא"פ דאו' אמאי אמרי' שאני אומר והשתא כי נמי אמרי' כזבכא"פ ל"ד תיקשה לי' כיון דטכ"ע דאו' וי"ל דהתם איירי במין במינו וכו' ויש להבין דאכתי תיקשה ממדוכות שהקשו קודם לזה דהתם בודאי במין בשא"מ ונותן טעם וצ"ל דגם המקשין ידע ידע דתרומת תבלין דרבנן רק אם אמרי' דכזית בכא"פ דאו' הוי לן למיגזר אטו תרומה דאו' כמו בעיגול בעיגולין דאינו עולה אפי' בדרבנן משום דגזרינן אטו דאו' וקס"ד דלענין שאני אומר ג"כ נימא כן וכקו' תוס' יבמות פ"א ע"א בד"ה ואין כו' אבל אם נימא דכזית בכא"פ ל"ד ואינו עובר אלא כשאוכל כזית בב"א ניחא דכיון דליתא בתערובת שיעור כזית כשיעור המחזיק בבית הבליעה כאחת ואין לוקין עליו מש"ה תלינן בספיקא לקולא גבי תרומת תבלין דרבנן כיון שגם בדאו' לא מתחייב מלקות בכה"ג ומתרץ לי' דהנח לת"ת דרבנן דבכה"ג דלא איתחזק איסורא לא גזרינן וכתירוצו דתוס' שם הנ"ל יעו"ש וז"פ:

יא עיין בכרו"פ בסי' צ"ב שהקשה קו' עצומה לדעת ר"ת דאמרי' טכ"ע אפי' כשנתערב יותר מכא"פ והיתר נהפך לאיסור וחייב על כזית מן ההיתר ממאי שהקשה הש"ס בחולין דף ק"ח על מאי דאמרי' התם גדי אסרה תורה ולא חלב ומי אמר רב הכי והאמר רב האוכל חצי זית בשר וחצי זית חלב לוקה על אכילתו וא"ל על בשולו ומוקמינן לה התם בבא מיורה גדולה שמתחילה הי' כזית מזה וכזית מזה והשתא אע"ג דחלב לא נאסר מן הבשר עד שלא נבלע מן החלב דגדי א"ת ול"ח אבל השתא דנאסר הבשר אוסר נמי את החלב משום דח"ע נ"נ והיתר עצמו נהפך לאיסור משום טכ"ע מדאו' ונראה לפענ"ד עפ"י המבואר בירושלמי בפ"ז דכלאים גבי המסכך גפנו ע"ג תבואתו ש"ח דאין אדם אוסר דשא"ש דבעי למימר דגפנים שלו נאסרו אמר לו ר"א האוסר אינו נאסר ושאינו אוסר נאסר עי' בר"ש שם משנה ה' פירושו ואע"ג דר"י פליג שם על ר"א היינו משום שהתם הק"ו נבנה על מאי דקס"ד ועל המסקנא בהדי הדדי אבל הכא לכ"ע אית לן למימר ק"ו זה לענין שחלב לא נעשה גוף האיסור שהרי מן הבשר לא נאסרה החלב רק משום דנאסר הבשר מן החלב והשתא מן האוסר עצמו אינו נאסר ומשום החלב שאינו אוסר החלב יאסור השתא ויהפוך לעצמות איסור ואע"ג דלענין נעשה נבילה אמרי' הכי אפי' למאי דס"ל השתא גדי אסרה תורה ול"ח וכמ"ש תוס' בד"ה גדי היינו משום טעמו וממשו של

בשר וכמו שכתב הרשב"א צ"ח בד"ה אלא אמר רבא שחלב שנבלע בבשר מיקרי טעמו וממשו ועוד אם נימא על חצי זית בשר וחצי זית חלב לוקין הרי בע"כ צ"ל דמשום טעמו לחוד נהפך גם הממשות של חלב לאיסור וזה בלתי אפשרי למאי דקס"ד השתא ודוקא למאי דנבלע בחתיכה ש"ב הוא דנעשה נבילה משום טעמו וממשו ש"ב אבל להצטרפו לכזית אי אפשר לומר רק דמשום טעמא דבשר לחוד נהפך הממשות של חלב לגוף איסור והשתא קיימינן דגדי א"ת ול"ח הרי דמשום טעמא לחוד לא נהפך לאיסור ולפ"ז ניחא כפשטא ואינו צריכין עוד לדברי ירושלמי הנ"ל תוכן הדברים דבשלמא לענין שתעשה נבילה ותאסר החלב גם את החלב שביורה היינו משום שהחלב הנבלע בחתיכה אית בו טעמו וממשו של בשר וכשיוצא מן החתיכה נפלט ג"כ עם שמנונית של בשר וכמ"ש הרשב"א וכדמשמע מתוס' ד"ה גדי וכו' ובד"ה שנפל אבל לענין שיתהפך החלב לעצמות האיסור אין מן הסברא כלל לומר דממשו של זה יהפוך ממשו של זה רק משום טעמא שקיבל מאידך נמשך אחריו ונתהפך הממש בתר הטעם ומשה"ט הוא דס"ל לר"ת בכל איסורין דעלמא שחייב על כזית מן ההיתר אע"פ שאין בו ממשו של איסור אבל לענין בשר בחלב למאי דקס"ד השתא דגדי א"ת ול"ח תו אי אפשר לומר שיהפוך החלב לא משום טעם הבשר ולא משום ממשא וכדכתיבנא, שהרי משום ממשא של בשר לא אפשר שיהפך ממשא של חלב ומשום טעמא דבשר לחוד לא נאסרה החלב:

יב עיין חולין צ"ח אטו אנן לקולא גמרינן לחומרא גמרינן ולכאורה קשיא דהא לקמן ק"ח גבי בב"ח אמרינן להיפוך דמשום קולא דאית בי' דכבוש שרי תו לא נוכל לגמור אפי' לחומרא דטכ"ע ועי' מס"ס דף ך"ז בתה"ד אין לך בו א"ח, ונראה דלק"מ דגבי בב"ח אי תימא דטכ"ע דאורייתא בכל התורה אזי תגדיל חידושו דבב"ח שנאחז החבל בת"ר דגבי בישול אסור משום טכ"ע דזהו כלל גדול גם בכל שאר איסורין ובכבוש דאית ביה ג"כ טעמא דאיסורו כמו בבישול שרי' רחמנא וכן הסברא מחייבת דתימא להיפך דלאו משום טכ"ע הוא דאסרה רחמנא גבי בישול אלא משום כיון דאסרה רחמנא לבשל (בדרך בישול והיינו בכדי שיתן טעם וכפרש"י שם) הרי הוא בכלל ל"ת כל תועבה וכדאמר ר"א לקמן קי"ד ע"ב משא"כ הכא גבי זרוע בשלה דגם אם תימא דבטל בפחות מס' מ"מ החידוש במקומו דשרי' רחמנא לבטל לכתחילה:

יג איברא עיקר הדברים צ"ב דהאיך נוכל ללמוד מז"ב דבעינן ס' או מאה הכי משום שהי' כך נוכל ללמוד דבפחות מכן אוסר וגם קו' תוס' דשאני בז"ב דהוי מין במינו ומ"ש דאסמכתא בע"ה צריכין להבין דאי' איפה מקום לאסמכתא זו לערב מין בשא"מ, ונראה להמתיק הדברים ע"פ דברי ט"ז בי"ד סי' קמ"ז ס"ק א' ובא"ח סי' תקפ"ח דכל

דבר המפורש בתורה להתירא שוב לא יוכלו חכמים לאסרו מש"ה גבי מילה בשבת לא גזרו משום שמא יעברנו ד"א ברה"ר ולפ"ד אתי שפיר והוא דבמתניתין נקט בכ"ד בנ"ט אבל שיעורא דששים ומאה בכל איסורין לא קתני בהדיא ונחתו בזה בתלמודא לידע מידת חכמים בזה בכיון היכא דליתא לקפילא, דאם באנו לשער בכל פרט ופרט יתרבו השיעורין ותתן שיעורין ביד כל א"ו א' דכמה מינים שאינם נ"ט בפחות מששים ואיכא מינים מועטים שנותנים טעם ביותר מששים ולכן ירדו לחקור בזה אם נגזור גם במינים מרובים אטו מועטים דמיעוטא ונשער בכל המינים בשוה לחומרא ולהוכיח זה במישור נטה קו וכיתד בל תמוט שלא החמירו ביותר מששים שהרי כבר נלמוד מכמה משנות מפורשות שחכמים החמירו במינו כמו כשנגדו בשא"מ וכן קתני להדי' במשנה זו בזמן שמכירו בנ"ט דהיינו כמו כשנגדו בשא"מ וכיון שהתורה התירה בפירוש בז"ב בששים שוב בלתי אפשר לחכמים להגדיל שיעורו ביתר מזה וכדכתיבנא בשם הט"ז וגם שכן ממילא מוכח דגם בשא"מ די בששים דאלת"ה הרי בע"כ צ"ל דלא גזרו אטו אינו מינו מדוע לא הספיקו ברובא כעיקר דינא דאורייתא ועיין, והא דקאמר אטו אנן לקולא גמרינן וכו' היינו במין במינו כיון דמדאורייתא ברובא בטל רק דממילא מוכח גם לשאינו מינו:

יד בתד"ה אלא א"ר מה שהקשו על רש"י דפירש דקדשים אסור בכ"ש ונלפענ"ד להקל קושיתם דכמו דאיתא לקמן גבי בב"ח אי חידוש הוא אע"ג דליכא נ"ט נמי הכא נמי גבי קדשים אם נימא דטכ"ע ל"ד בכה"ת רק גבי קדשים מש"ה אוסר אפי' בכ"ש אבל אם נימא דטכ"ע דאורייתא בכה"ת א"כ גבי קדשים נמי דכתיב כל אשר יגע בבשרה היינו בנ"ט כמו בכה"ת ובזה מתורצים כל הקו' דהא שהוכיחו שגם בקדשים לא נאסר בכ"ש היינו למ"ד טכ"ע דאורייתא וגם שאר הקו' מובן מעצמו איברא למאי דכתיבנא באות י"ב יש לפקפק בזה כמובן מעצמו אולם נראה דהאי דאמרינן אי חידוש הוא אפי' כי לא נ"ט נמי אין מן ההכרח לפרש שהוא כדי להקטין החידוש, דבל"ז אתיא שפיר דמהיכא תיתי שתגביל הדבר בדבר שאינו תחומו וגבולו דאיסורין דכיון דטכ"ע ל"ד ולא איכפת לן כלל בטעמא, לכן בב"ח דאסרה רחמנא בבישול אפי' כי לא נ"ט נמי, וכמ"ש הרשב"א חולין צ"ח גבי דם הפר ודה"ש בד"ה וליגמר מיני' וכו' וז"ל וא"ת ש"ה משום דליכא ס' אבל היכא דאיכא ס' בטל דגמרינן מזב"ש ותירץ כיון דמדאורייתא חד בתרי בטל וגלי רחמנא בדם הפר דל"ב אע"ג דדם הפר מרובה וכו' יעו"ש:

טו שמעתי כד הווינא טליא קו' בשם הרב הגדול המובהק מוה' ליב פ"ב זצ"ל בהא דמספ"ל בעכברא בשיכרא בטעמי' דרב אי משום דקסבר נט"ל אסור או דאשבוחי

משבח עי' בפ' האה"פ ס"ח דהא כיון דס"ל לרב דמין במינו במשהו שוב ליכא למימר דס"ל דנט"ל אסור דמידי טעמי' דאוסר בנט"ל משום דיליף מגיעולי מדין ולמאן דס"ל דמב"מ במשהו אי אפשר למילף משם דאע"ג שהכלי אינו ב"י צריכין להגעילו דלמא יבשלו בתוכו במינו שנאסר וכל היכא דדינו במשהו אוסר אפי' בנ"ט לפגם לדעת מקצת פוסקים מובא בתוס' שם ואמרתי לתרץ ע"פ דברי תו' פסחים מ"ד בד"ה אלא שהקשה הר"י היכי יליף ר"ע טכ"ע בנזיר מגע"מ דקיל מכל איסורין שבתורה ותירצו דהרבה כלים היו במדין דניכרין שאין משתמשין בהם אלא יין ואסורין לנזיר ע"כ, וגבי נזיר ל"ש משום מב"מ דת"ל דנאסרו משום בישול דעכשיו, ובזה מסולק נמי מה שהקשו דלמא משום בישול בב"ח הצריכו להגעילן דבב"ח לכ"ע טכ"ע דאו' ועוד יש לתרץ קו' הראשונה עפ"י דברי ח"ר חולין צ"ח בד"ה אמר אביי דלא אמרינן לר"י דמב"מ ל"ב אלא בממשו כמו בדם הפר ודה"ש, אבל לא בטעם לחוד וכן מוכח להדיא שם מדבריו עד שהוצרך לחדש שם גבי זב"ש משום הרוטב ומוהל היוצא מן הזרוע יעו"ש, וגבי פליטת כלים לא נחשב אלא לטעמא ולא ממשו:

שו"ת בדבר עגונה

סימן א

שאלה אשה אחת שמה שרה בת יהודא המכונה ליב מקאסטנטין נתגרשה מבעלה יהודא ליב בן חיים הכהן בגט על תנאי מפורש על מנת אם לא תשיג ממני אגרת במשך שלשה שנים מהיום דלמטה עם סך ששים זהו' על הוצאות עדי בואך אלי תהי' בו מגורשת ממני ומעכשיו ותהא מותרת לכל אדם אכן אם תגיע לידך אגרת במשך שלשה שנים מהיום שתבא למקום תחנותי וגם אשלח לידך סך ששים זהו' על הוצאות והאגרת עם הסך ששים זהו' נמסר לידך ע"י הרב מקאסטנטין או ע"י מנהיגי העיר לא יהי' גט ע"כ דברי התנאי וזה לשון המעשה מהרב ומורי הוראה דק"ק לובלין:

פתשגן כתב הדת ניתן להכתב ולהמסיר ביד האשה שרה בת יהודא המכונה ליב מקאסטנטין להודיע וכו' איך שקבלה מבעלה יהודא ליב בן חיים הכהן גט על תנאי מפורש ע"מ אם לא תשיג ממני אגרת במשך ג' שנים מהיום דלמטה עם סך ששים זהו' על הוצאות עדי בואך אלי תהי' בו מגורשת ממני ומעכשיו ותהא מותרת לכל אדם אכן אם תגיע לידך אגרת במשך ג' שנים מהיום שתבא למקום תחנותי וגם אשלח לידך ששים זהו' על הוצאות והאגרת עם הסך ששים זהו' נמסר לידך ע"י הרב מקאסטנטין או ע"י מנהיגי העיר לא יהי' גט אך לזה אני נותן לך נאמנות עלי לומר שלא נתקיים שליחות האגרת והסך ששים זהו' ולא הגיע לידך וכ"ז נעשה כו' בפני אדמו"ר הרב הגאון הגדול

מ"ו דוב בעריש אשכנזי החונה פה נ"י היום יום ו' עש"ק ששה ועשרים לחודש אב תר"ה לפ"ק הבא עה"ח בפקודת אדמו"ר הג' נ"י:

הק' בנימין יוסף רב דק"ק גלוסק ומו"ץ דק"ק לובלין, נאום אפרים סופר סת"ם מלובלין, ונאום יעקב שמש דהרב מלובלין:

וביום ג' פ' בראשית תר"ח כתב המגרש לאמו אגרת ובתוך האגרת הזכיר גם את אשתו בזה"ל, עס ווינדערט מיך זייער אויף דיר דאס איך האב שוין צווייא בריב גשריבען אין איך ווייס גאהר ניכט וואס דאס קאן זיין דיא קאנסט מיר גלויבען דאס איך האב גרויס צער דער דורך וואס איך האב קיין נאכריכט פון דיר וויא אוך פון זוגתי מרת שרה תחי' דאס דיא טרעבעוואניע איז גקומן דאס מיינע פראה וועט קומען אין איך האב בריף געשריבען וועגין דיא זאכע אין איך הער גאר נישט עס זענין שוין צווייא ווייבער גקומען צו זייהרע מאנין איינע פון ווילנא אין איינע פון לאסק ובתוך זה הפסיק בשארי ענינים אח"כ כתב עוד:

מיינע פראה זאל נישט דענקין דאס איך בין איהר פאלטש זיא קאן מיר זייער גלייבען דאס עס איז אלס וואהר וואס איך שרייב איהר, מיין גאנץ ניישארינג איז נור דאס זיא זאל קומען דאס איך זאל נישט ברויכען צו עסין קיין טרפות, אזוי וויא דיא אנדרע מיט ווייבער וואס זענין דא מיט אונץ ועוד האריך בדברי פיוסים וריצוים שאמו תרצה את אשתו מלהראות כי נכון לפניה מאוד לבא למקום תחנותו וגם לאשתו כתב כנהוג דברי חיבה ומאוד תזכור אהבתו וגם אשר ייצר לו מאוד מבלעדה ובזכרו גם את הילד שלו שלא ראה אותו והנכון לפניה הכל כמקדם רק למהר להחיש בואה למקומו. וזה לשון האגרת להרב דק"ק קאסטאנטין

שיעשה לי טובה וגמילות חסד ואל תהי קלה בעיניכם כי לא דבר קטן הוא, איך איבער שיקע זוגתי תי' צוואנציג גילדען אזוי ווי זיא האט מיר גשריבען אין דעם בריף וואס זיא האט מיר גשריבען אין איך האב ערהאלטין דען בריף בשבוע העברה איך העט איהר גוועזין מעהר גשיקט נאר ווייל אויף דער פאסט האט מען גוואלט פיהל פאסט געלט ע"כ האב איך נישט גקענט מעהר שיקען ווי צוואנציג גילדין אין דיא צוואנציג גילדין זענן דאס דער תנאי פון גט איז בטל אין זיא וועט מיר שרייבין בריף וועל איך איהר באלד דאס איבריגע שיקען פון דיא צעהן טאהלער ווארום איך ויל האלטין דעם תנאי אזוי וויא מיר האבין אויס גנומין אצל הרב דק"ק לובלין אין זיא זאל זעהין באלד תשובה צו שרייבין אין זיא זאלל זעהן אויך צו האלטין דעם תנאי ווארוס דער איזט שוין מעהר

קיין גט נישט, איך העט איהר גווועזין פריער גשיקט געלט אין איין בריף נאר ווייל עס איזט מיר דיזען ווינטער איין אום גליק צו גקומען:

וזה לשון האגרת שכתב אח"ז לזוגתו בתוך האגרת מהרב דשם לפה, איך בין דיר מודיע דאס איך האב פון דיר ריכטיג איין בריף ערהאלטין מיט גרויסע פרייד אין וואס דיא טוסט אן מיר נאך דענקין ליבע פראה עס זאל בייא דיר נישט קיין אנדרע דענקין זיין אין זאלסט קומען אזוי ווא מיר האבן דאס צו זאמען גרעט דיא קענסט מיר גלויבן דאס עס איז זייער פרייליך גווארן אין מיין הארץ וויא דיא האסט מיר דען בריף גשריבען ליבע פראה וואס דיא האסט מיר גשריבן דאס דיא ווילסט איין קומען בייא דעם פערשט גאליצי, וכו'

והנה הרב במכתבו כתב שבעת ביאת האגרת להאשה הנ"ל באתה ואמרה שחפצה מאוד בקיום התנאי ובביטול הגט ורצונה ליסע לבעלה למקום תחנותו והי' עצה עבורה שתהי' מותרת לבעלה הכהן ובקשה לכתוב לבעלה שישלח עוד סך ארבעים זהו' לתשלום קיום התנאי וכתב לו הרב דשם כן ולא הי' שוב שום ידיעה ממנו והרב דיבר על לב אחיו הדרים פה שיתנו במתנה לאחיהם סך ארבעים זהו' וה"כ לו אך מחמת שהי' עניים נתעכב הדבר עד יום הששי כ"ו לחודש אב תר"ח והמעשה ב"ד **(ב"ד כוונתו הרב ומורי הוראה לענין איסור והיתר)** נכתב ג"כ באותו יום רק האשה טוענת שהגט נמסר לידה כ"ה מנחם אב תר"ה רק המעשה ב"ד נכתב יום כ"ו זהו תורף השאלה בקצרה הנצרך לדינא:

גם זאת לדעת כי בעת ביאת השאלה מהרב דק"ק קאסטאנטין לפה שלחתי להסופר אם יש ת"י עדיין הגט לענין אם נכתב כדברי האשה ולא נמצא הגט כי כבר נאבד ממנו אך השמש שלי שמו ר' יאקיל אשר רשם כל הגיטין שניתן מאת האנשי חיל כי כן צויתי עליו הביא לפני מזכרת שלו ונכתב שהגט ניתן כ"ד לחודש ואח"כ נרשם שאר גיטין משאר עיירות שניתן כ"ה לחודש והלכו מזה ביום כ"ו לחודש וכן נמצא אצל העד השני ונראים הדברים אמיתות רק שהדיין טעה שכתב מעשה ב"ד אחר שהלכו האנשי חיל ביום ו' כ"ו לחודש וכתב שם נוסח התנאי שאמר בעת נתינת הגט שנמשך הזמן מהיום שלשה שנים ר"ל מזמן נתינת הגט וחתם אח"כ יום שכתב המעשה ב"ד אך קשה לסמוך על עדותן מחמת שאינם זוכרים ומבואר בכתובות (דף ך') ת"ר כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עלי' לאחר כמה שנים ר"ה אמר והוא שזוכרה מעצמו ר"י אמר אף שאינו זוכרה מעצמו וכתבו התוס' דפי' דאינו זוכרה מעצמו אבל ע"י שטר זוכר אבל היכא דאינו זוכר אף ע"י שטר בודאי אינו יכול להעיד דמפיהם ולא מפי כתבם וא"כ בנ"ד דבודאי אינם יכולים לזכור אף ע"י הכתב יום המכוון ודאי לא הוי עדות הגם כי הדברים

נראים לפי הענין ודאי אמת מ"מ לפי ראות עינינו נראה כי המעשה ב"ד נכתב ב' ימים אחר הגט אף שאין מבואר כן מעשה ב"ד ולקמן נדבר מזה:

והנה עוד יש לחקור בדבר דאף אם לא נאמין לדברי העדים ונתפוס המעשה ב"ד בפשטא דהמעשה הי' ביום כ"ו לחודש אב יש להסתפק אם יום זה מיחשב לשנה שעבר ונמצא שנתקיים התנאי במשך ג' שנים או דיום זה כבר נחשב לשנה הרביעית, והנה בכ"מ לענין שנים דבבן ובת יום זה נחשב לשנה שני' (ועי' בח"מ סי' ל"ה ובמ"ל ה' אישות פ"ב) יעו"ש היטב אכן לענין נדרים הובא בש"ע יו"ד (סי' ר"ך) דמונה מעל"ע. והנה נראה דלענין גיטין דינו בנדרים דמונה מעל"ע וא"כ לפ"ז צריך לידע אם מעשה הגט נעשה קודם שעה שנתקיים התנאי או אח"כ והנה באמת גם גבי נדרים לא ברירא לי הך דינא אף דפסק כן בש"ע בפשיטות והוא מדברי הרמב"ם ועי' בזה בתשו' הגאון מוהע"א (סי' קי"ב) שהאריך בזה והנה מצאתי אחר כך בתשובת פנים מאירות (ח"ב סי' קע"ד) שכתב לענין גיטין דהוי ספיקא דדינא בכה"ג בנידון העגונא שמה שרה בת יהודא ליב מקאסטאנטין שנתגרשה מבעלה יהודה ליב הכהן בלובלין, וכבר יצא ה"ה הרב הגאון הגדול החריף והבקי מוה' דוב בעריש נ"י החונה בק"ק לובלין בכחו דהתירא בפלפולים עצומים בכמה סוגיות בש"ס ולגודל ענוותנותו לא רצה לסמוך על עצמו לבד והפצירו בי כמה מופלגים בתורה לחוות דעתי בזה כי הוא מצוה רבה וצורך גדול כאשר נראה בעליל מן השאלה, ואחרתי עד כה יען כי דברי הרב הגאון המובהק מלובלין יסבו בלכתן על הרב בעה"ט, ודמיתי שאשיג לידי את ספרו ואשים עיונו בדברי קדשו עצמו, ולאשר חקרתי ודרשתי בכל גלילותינו ועודנו לא זכיתי להשיגו ולשבוע עיוני מדברי קדשו, והאשה העלובה אצה עלי ודמעתה על לחי', לכן לא אתמהמה עוד, ובפרט כי בעיקרא דהתירא אין אנו צריכין לכלל זה כאשר נבאר בעזרת הש"י ובפרט שכבר סגרו עלינו השער בזה, כמה רבוותא קדמאי מובא דבריהם בספר מכתב מאלי' בשער ז' בדיני ביטול הגט סי' כ"ה, וז"ל שם אמנם מה נעשה שמהרשד"ם תפס במושלם שהראב"ד מדעת הרב בעה"ט הוא ולמד מדבריו שראה גדולים אחרים מסכימים בדעת זו, ומסיק שם מהרשד"ם בסוף התשובה שמי שיקל כנגדם בזמן הזה באיסור א"א לא חס על כבוד קונו וראוי הוא שלא בא לעולם עכ"ל מהרשד"ם, לכן לא נשאתי ידי לשאת ולתת בזה זיז כל שהוא ונתפוס לגמרי כדעתו וננקוט בקצרה רק בעיקרי מוסדות האמרים השייכים לשאלה זו לבדנה.

והנה כבלי העיגון של העלובה הזאת האחת פרושה רשתה מני האגרת אשר העריך בעלה ביום ג' פרשת בראשית תר"ח וכאשר בא השאלה הזאת מן הרב דקוסטאנטין לפני

הרב הגאון מלובלין לאשר נתקיים התנאי ביום אחרון ולפי דברי' כבר עברו ב' ימים לאחר כלות זמן התנאי ואז כאשר בא השאלה זו לפני הרב הגאון הנ"ל ירד לדקדק בכל קוץ וקוץ, וראה וכיון שיש לחוש בזה לדעת בעה"ט שיכול לבטל הגט טרם שנתקיים התנאי, והשנית מני קיום התנאי אשר נתקיים ע"י אחי הבעל אשר זיכו ע"י הרב להמתגרשת והנה בדבר האגרת של בעל הנ"ל אם נרד לדקדק במכתבו נראה בדמות שלשה פנים שונים מהיפוך להיפוך שמתחיל בדבריו וז"ל דיא צוואנציג זענן דאס דער תנאי פון גט אין בטל, וכיון שמבטל לתנאי אזי נתגרשה לצמיתות בלא תנאי, ועי' בתשו' הרא"ש כלל מ"ו סי' ב' וז"ל מי שגירש אשתו על תנאי אם לא יבא עד זמן פלוני שיהא הגט גט ובתוך הזמן ביטל התנאי יראה לי שמותרת לינשא לאלתר ואינה צריכה להמתין עד שיגיע הזמן כי בביטול התנאי חל הגט למפרע משעת נתינה כאלו הגיע זמן התנאי ונתקיים וכו', (ומדברי רשב"א גיטין ד' ע"ד מבואר שאינה מגורשת אלא מכאן ולהבא וצריך שיאמר לה אז הא גיטך יעו"ש בד"ה [בדפוס] והיינו דקאמר ע"כ וכו' וז"ל שם אבל אם אמר לה ליהווי גיטך בלא תנאי ודאי הרי זה גט והא דתניא בתוספת' וכו' ההיא רשב"א היא וכו') ואח"כ האריך בלשונו שרוצה בקיום התנאי וביקש שגם היא תתרצה בתנאי ואח"כ סיים דבריו כאלו נתן טעם לדבריו הראשונים ואמר בזה"ל ווארום דער גט איזט שוין מעהר קיין גט נישט, ויצא לבטל הגט לגמרי, אולם כל הרואה במישור ישפוט בצדק שכל דבריו מתחילה ועד סוף עולים בקנה אחד וכולהון בדיבור אחד נאמרו לדעתי הדלה ולא בא רק לקיים התנאי למה שבא בתחילת דבריו ואמר כמבטל התנאי דהיינו שאין התנאי עוד במושלם ולבל יעלה ע"ד שצריך ליתן לה הששים זהו' בפ"א, וזהו שסיים לדעתו שהגט בטל, כיון שכבר נכנס והחל בקיום התנאי שוב לא יועיל הגט מהיום והלאה והרי זה כעובדא דאיתא בגטין ל"ד גבי האי דאמר חזו דאתאי דאמרי' התם אטו לבטולי גיטא בעי התם לקיומא תנאי קבעי והא לא איקיים תנאי, וכבר האריך בזה הגאון המובהק נ"י יעו"ש אלא דמספקא לי' שם דסברא זו נאמרו ונשנית רק לרבא אבל לדידן דפסקינן כאביי דג"ד בגיטא למ"ה אפשר דמהני ג"ד וגם אנכי נסתפקתי בזה זה כמה ונפקותא רבא לדינא בענינים אחרים דמהני ג"ד וכבר רמזתי בספרי אשר שלחתיהו לבית הדפוס זה יותר מרבע שנה והבאתי שמה כדמות ראי' לזה מדברי תוספ' שם ד"ה ואי משום וכו' וז"ל היינו לפי סברת אביי אבל רבא קאמר לעיל אטו לבטולי גיטא קבעי לקיומא תנאי קא בעי ולא פליג רבא הכא עכ"ל משמע קצת דלאביי ל"א סברא זו, אולם הדבר מבואר היטב בחידושי רשב"א גיטין בראיות מצקות ומוכרחות שגם לדידן אמרינן כתירוצא דרבא, עי' לעיל דף י"ח בהא דאמרי' דחיישינן שמא פייס ולפי' ר"ת

שם דחיישינן שמא פייס וביטל את הגט וז"ל הרשב"א ד"ה אמר ר"ש וכו' בתה"ד ומיהו אכתי ק"ל הא דתנן בפ' השולח (ל"ב א') ואם משהגיע גט לידה אינו יכול לבטל, ואמרי' עלה בגמרא פשיטא ל"צ דקא מהדר עלי' מעיקרא לבטולי, מהו דתימא תיגלי מילתא למפרע דבטולי בטלי' קמ"ל, ואמאי לא חיישינן דילמא בטלי כיון דרגלים לדבר דקא מהדר עלי' מעיקרא לבטולי ואמר דהתם משמע דבעל קא מערער ואמר דבטלי דאי לא מאי קא תיגלי מילתא למפרע דבטולי בטלי' דהא איהו אמר דלא בטלי' אנן אמרינן תיגלי מילתא דבטלי' אלא ודאי בשערער עסקינן ואפ"ה לא חיישינן ומנסבי' לה וכו' ומההוא דאמר חזו דאתאי ליכא לאקשוי דהתם הא איכא ידים מוכיחות דלא ביטלו דהא איהו לקיומי תנאי' בעי ולא לבטלי' גיטא בעי עכ"ל, וכן לקמן דף ע"ד בד"ה איצטליתא דוקא קאמר וז"ל היקשו בתוס' במאי עסקינן אי כגון שהוא רוצה לקבל הדמים ומחל לו האיצטלית תיפשוט בעיין דבסמוך דאמר לה מחולין לך דלרבנן לא מצי מחיל ולרשב"ג מצי מחיל, ואי בשאינו חפץ לקבל הדמים א"כ תיפשוט בעיין דנתינה בע"כ הוי נתינה דהא הכא לא פליגי רבנן אלא משום דאיצטלית דוקא קאמר הא לאו הכא נתינתו נתינה ורשב"ג אפי' בהכי פליג ומכשר אלמא לכ"ע היא נתינה ובתוס' העלו הדבר בקושיא ומסתברא דלא דמי דהכא מתכוון הוא בקבלת המעות לקיום תנאו והא לא איקיים לרבנן דאיצטלית דוקא קאמר ולרשב"ג הא איקיים דלאו דוקא קאמר אבל בעיין דמחולין לך הא לא מתכווני לקיומא תנאי אלא לבטולי' ומיבעא בעי אי מצי מחיל אתנאי' או לא והיינו דקאמר ע"כ לא קאמרי רבנן התם אלא דלא אחלי' גבי' כלומר ולקיים תנאה מיכוין ואנן סהדי דלא איקיים אבל הכא הא קאמר לה מחולין לך ובטלי' לתנאי דומה למה שאמרו בעובדא דאפסקי מברא ואמר חזו דאתאי וכו' אטו התם לבטולי גיטא קא מכוין לקיומא תנאי' קא מכוין והא לא איקיים עכ"ל רשב"א הצריך לענינינו, והשתא אם נימא דאביי ורבא פליגי במסקנא בסברא זו דלאביי אמרי' דאע"ג דחזינן דלקיומא תנאי' קא מכוין מ"מ איכא ממילא גילוי דעתי' שאינו רוצה בקיום הגט א"כ תיקשי לדידן קושי' הרשב"א הנ"ל גבי חזו דאתאי כיון דאיכא לפחות גילוי דעתיה שחפץ בביטול הגט ניחוש תו לביטול בפירוש דכל היכא דאיכא רגלים לדבר שנתפייס חיישינן לביטול בפירוש אלא בע"כ צריכין לומר דלמסקנא גם אביי מודה בסברא זו וכן בפ' מ"ש תפס הרשב"א במושלם לתירוצא דרבא וכסברתו משמע דלית מאן דפליג בזה למסקנא, ומעתה אין לבנות דיק מדקדוק לשונו דתו' הנ"ל נגד דברי רשב"א הנ"ל דאם אי א דחולק עליהם הי' מביא דבריהם כדרכו ובפרט שדברי רשב"א מוכרחים כמ"ש אלא ודאי שדברי תוס' הנ"ל קאי לס"ד מעיקרא דלאביי אית ביה משום ג"ד מיהת והא דאמרינן שם למאי ניחוש

לה וכו' ואי משום גילוי דעתא בגיטא פלוגתא דאביי ורבא כלומר דאפי' למאי דס"ד מעיקרא דאביי לית ליה סברא זו דלקיומי תנאה קא בעי אפ"ה לית לן למיחוש ולא מידי בהאי עובדא דהילכתא כאביי דגד"ב למ"ה וא"ל דאכתי אמאי לא חיישינן לשמא פייס וביטל בפירוש כקושי' רשב"א הנ"ל כיון דאיכא רגלים לדבר ע"י ג"ד דהשתא ז"א דהאי עובדא בארוס' איירי שהתנה אי לא נסיבנא, ובארוסה ל"ח לפיוס [כדאי' לעיל כ"ט ע"ב] אע"ג דאיכא רגלים לדבר ובעובדא דאפסקי' מברא ולמאי דס"ד מעיקרא הוי מצי למימר ולטעמיך ניחוש לפיוס וכ"מ בכ"ד דהוי מצי למימר ולטעמיך כידוע, דע דאכתי צריכין לבאר קצת דברי רשב"א שם דף י"ח הצריך לענינינו לחזק ליסוד זה בהכרח דגם אביי ס"ל במסקנא לסברא דרבא דאל"כ קשיא לאביי ולדידן מעובדא דחזו דאתאי, ולכאורה אכתי איכא למימר דלדידן לית לן סברא זו, וכשם דבע"כ צריכין לשנוי שנויא אחריתי בעובדא דגידל בר רעולאי דפתח ואמר הטוב ומיטב דע"ז אמר אביי דגד"ב למ"ה ואמאי ל"ח לשמא ביטל בפירוש דהתם ל"ש האי פרוקא, כן נמי שנינן בעובדא דאפסקי' מברא דז"א שהרי הרשב"א בעצמו הקשה שם מעיקרא מריש השולח וז"ל בתה"ד ומיהו אכתי קשי' לי' הא דתנן בפ' השולח ואם משהגיע גט לידה אינו יכול לבטל ואמרי' עלה בגמרא ל"צ דקא מהדר עלי' מעיקרא לבטולי' מהו דתימא תיגלי מילתא למפרע וכו' ואמאי ל"ח דלמא בטלי' כיון דרגלים לדבר דהא מהדר מעיקרא לבטולי וכו' וכן נמי עובדא דגידל בר רעולאי וכו' אמר אביי ברוך הטוה"מ ולא בטיל גיטא אמאי התם נמי ליחוש שמא כיון שנתפייס ביטל הגט בפירושם, ומיהו בהא איכא למימר דגידל גופי' מודה דלא בטלי' בפי' וכו' וכי אמרינן ליחוש שמא פייס שמא יבא הבעל ויערער לומר שפייס קאמרינן אבל אם לאו משום חשש ערעורו דבעל אנן ל"ח וכו' אבל כשהבעל לפנינו ומגלה דעתו שרוצה בביטולו ואינו מבטלו כעובדא דגידל ב"ר תו ל"ח לשמא ביטל מדשמעי ליה דאמר הכי ולא בטלי בפירוש וכו', ומההוא דאמר חזו דאתאי ליכא לאקשוי דהתם הא איכא ידים מוכיחות דלא ביטלו דהא איהו לקיומיה תנאי' בעי ולא לבטולי גיטא בעי וכו' וההוא נמי דאמר להו ר"י לסהדי אתיבא קירא באודנייכו לא קשי' ליה דר"י כרשב"ג ס"ל דאמר בטלו א מ כמ"ש במקומו בס"ד ומ"מ האי דריש השולח קניא דמשמע דבעל עצמו מערער דבטלי מעיקרא ואפה לא חיישינן ליה ושמא נאמר דהתם כיון דרהיט בתרא דשליח חזקה לא בטלי', דא"כ תרתי למה ליה לבטולי לי שלא בפני השליח והדר לאהדורי ולמירהט בתרי' לבטולי הא ודאי מדרהיט בתרי' דשליח ש"מ דמעיקרא לא בטלי' וצ"ע עכ"ל רשב"א, העתקתי בקצרה לשונו למען ירוץ הקורא בו דמרהיטת לשונו נראה דעיקר דבריו סובבים לחזק הקושי' מר"פ השולח ואח"כ מקשה מכמה סוגיות

ומתרץ לכל חדא בסברא אחריתי אבל בר"פ השולח ל"ש כל התירוצים הללו וא"כ כיון שכבר חידוש בגידל ב"ר דאע"ג דאיכא רגלים לדבר דניחא ליה בביטול הגט ל"ח לשמא כבר ביטלו בפירוש דא כ גם עתה היה לו לבטלו בפירוש תו מאי האי דקשי' ליה מחזו דאתאי דהתם נמי מי לא סגי לי' בהאי פירוקא גופי' אלא בע"כ צ"ל דשאני התם בעובדא דגידול כיון דגילה דעתו בפני השליח עצמו אם אית' דנתפייס ובטלי' בפירוש מי לא סגי לי' לבטלו גם עתה בפירוש בפני השליח אבל גבי חזו דאתאי שאמר כן לפני העומדים שם אכל הנהר ולא דיבר עם אשתו שפיר איכא למימר דהא דלא ביטלו בפירוש משום דלא ניחא לי' למשים עצמו כעוברריינא בפומבי כיון דלאחר תקנות ר"ג אסור לבטל שלא בפני האשה והשליח הגט ועי' קדושין דף י"ב ע"ב:

ב ומעתה כשנשקול כל הפרוקים וסברות שחידש רשב"א לחלק בזה כולהון לא שייכי גבי חזו דאתאי דגם תי' בתרא שחידש על האי דר"פ השולח משום דתרתי למה לי' לבטולי שלא בפני השליח ולמירהט בתרי' דהתם כיון דקא טרח בזה רק להשיג את השליח שפיר יש לומר דמסתמא לא בטלי' מעיקרא אבל גבי חזו דאתאי שפיר יש לחוש שמא בטלי' מעיקרא דירא לנפשו דאולי יקרה לו לפניו שלא יכול לבא לביתו בזמן שקבע בתנאו, והשתא שהוקרה לו בקל שיכול לבא לביתו מדוע יעצור צעדיהו מלשוב לביתו הגם שביטל כבר את הגט לגמרי ומאי איכפת לי' תו באמרו חזו דאתאי וכיון דלא חזינן ע"י טירחה דגופו להוכיח על ידו במישור שלא ביטל את הגט הוי לן למיחש לביטול רק משום דלקיומי תנאו קא בעי כתירוצא דרשב"א שם נשמע מזה ליסוד מוסד דגם לאביי ולדידן אי אפשר לזוז מסברא זו ונמצא דגם בעובדא דידן שנראה להדי' ממכתבו דבעי רק לקיומא תנאי' אין לחוש לביטל הגט וגם מדברי הרשב"א בפ' מ"ש שהבאתי לעיל הדבר מוכרע שגם שם דבריו כמעט מוכרחים ועי' באה"ע סי' קמ"ג ס"ק י' בב"ש מה שהאריך שם בקושיתו על הרא"ש ולדברי הרשב"א הנ"ל לק"מ ועי' סי' קמ"א בב"ש ס"ק צ"א דאין הבעל נאמן לומר שביטלו אפי' כשיש לו מיגו ועי' בב"מ ועדיין יש לדקדק דאכתי נימא דזהו גופי' הרי הוא כביטול בפנינו ודוחק לומר דדמי לג"ד לחוד ולמ"ש ניחא שגם אביי מודה לסברא זו דלקיומי תנאי הוא דקא בעי והכי נמי אינו רוצה רק לחזק הדברים שכבר עשה ולא בא לחדש דבר מעתה ומכ"ש התם כמובן:

ג ועוד נראה פשוט שגם לדברי בעה"ט דמגרש ע"ת מעכשיו יכול לחזור ולבטל הגט כ"ז שלא נתקיים התנאי והו כשביטלה בפניה אבל שלא בפני' אזי רמי' עלי' דבעל תקנתא דר"ג בר"פ השולח ואיסורא דרבנן רכיב עלי' לבטל שלא בפני' וגם כשביטלו שלא בפני' תלי' מילתא בפלוגתא דרבי ורשב"ג בביטל שלא בפני השליח וגם לדידן דפסקינן כרבי

דבטלו מבוטל בפני שנים מיהת הוא דסגי והוא כשביטל בפניהם זה בפני זה אבל זה שלא בפני זה לא מהני מידי אפי' להחמיר כמ"ש בתוס' שם בדף ל"ב בד"ה ור' נחמן וכן בדף ל"ג ע"א בד"ה ורבי יעו"ש ואע"ג דבר"פ בד"ה מהו דתימא מספ"ל בזה מ"מ למסקנא דמילתא מסתבר להו דביטל שלא בפני השליח ל"מ מידי אפי' להחמיר אלא כשביטל בפני שנים וזה בפני זה דוקא ומשום תקנות ממזרות ותק"ע יעו"ש וכן פסקינן להדי' בסי' קמ"א סעי' ט' ובב"ש ס"ק צ"ג והשתא לו יהיבנא לכולהו חומרא ונימא דלקושטא יש בכלל לשונו לשון ביטול הגט וגם יכול לבטל לכ"ע כ"ז שלא נתקיים התנאי כיון שלא ביטלו אלא במכתבו להרב דקוסטאנטין לחוד ולא צירוף לאחר בהדי' וגם הרב דשם לא הודיע לה מביטול הבעל מאומה לא מהני הביטל כלום גם לדידן דפסקינן ביטלו מבוטל כיון שלא ביטלו בפני שנים בהדי הדדי ולא עוד אלא אפי' כתב הבעל מכתבו לב"ד **(ב"ד כוונתו הרב ומורי הוראה לענין איסור והיתר)** והם לא הבינו מלשונו שיש בכללו לשון ביטול ואח"ז כשכלה זמן התנאי נודע להם שיש בהם משום לשון ביטול דלית לן למיחוש כלל לביטול זה שגם שנודע השתא שביטל הגט בזמן שיכול לבטל והטעם לפי שאין הדבר תלוי בביטול הבעל לחוד היכא שביטלו שלא בפני השליח והאשה רק דבעינן נמי שנודע הביטול לב"ד טרם חלות הגט שכל כמה דלא נודע להם אית בהו משום ממזרות ותק"ע לכ"ע, וכמבואר בתוס' שם והגע בעצמך היכא דשדר לה גיטא ע"י שליח וביטלו בפנינו שלא בפני השליח בלשון שלא הבינו אז ואחר שהגיע הגט לידה מני השליח נודע להם אמיתית כוונתו אז דכיון דלא נודע הביטול לפניהם בשעתו תו לא מהני ולא מידי אע"ג דאגלאי מילתא למפרע וה"ז דומה להא דאיתא שם דף ל"ד ע"א ברב יהודה דאמר להו לסהדי אותיבו קרא באוניכו וכתובו לי' ומאי אהני בזה הכי קצרה ידו דבעל לכתוב על הנייר שמבטלו ואע"ג שהמה לא ישימו עיניהם על זה בשעתי' מ"מ נימא אח"כ איגלאי מילתא למפרע א"ו כל היכא דלא נודע בשעתי' תו ל"מ מידי ה"ה נמי בנידון דידן כשביטל לפני ב"ת ולא הבינו דבורו בשעתי' דהיינו טרם כלות זמן התנאי שהרי לא ירד הרב ההוא לספק בזה כלל רק אחר זמן כביר משכלה זמן התנאי כשירדה לפני הרב הגאון דק"ק לובלין הוא שצלל במים אדירים וירד לדקדק בכל קוץ וקוץ נודע הדבר שיש לספק לכן גם אם נימא שאם נתברר הדבר שיש בלשונו ביטול גמור לא מהני מידי שהגם שמועיל ביטול או חזרה דבעל טרם כלות זמן התנאי מ"מ הכי יעלה על דעת שיעדיף עוד כחו של ביטול וחזרה ההיא מן הביטול וחזרה של שליח להולכה וכשם דהתם לא מהני לכ"ע כשביטלו שלא בפני ב"ת זה בפני זה או אפי' כשביטל בפניהם והם לא ירדו לדעת שיש בלשונו לשון ביטול עד שהגיע הגט לידה

דלא מהני אפי' קודם תקנות ר"ג כמ"ש בד"ה ור"נ דף ל"ב ע"ב יעו"ש ובמהרש"א מש"ש וטעמא דלתקנות ממזרות כה"ג בודאי חיישי' לכ"ע משום דמדינא אין לה לחוש לשמא ביטל וחזר מן השליחות ושרי' להנשא משהגיע הגט לידה מכ"ש בנ"ד כשנתן לה הגט מעכשיו ע"ת דלאחר כלות זמן התנאי שרי' להנשא ואין לה לחוש לחזרה וביטול שלא בפני' [רק דאנן חיישי' לשמא פייס בפני' ומה"ט מהני כשהאמינה וכיון דמדינא שרי' להינשא אזי גם אם חזר הבעל וביטל שלא בפני' כל כמה דלא ביטלו בב"ת ולא נודע הביטול בשעתי' פשיטא דל"מ משום דאית בהו חשש ממזרות ותק"ע אפי' לרבי וקודם תקנות ר"ג ועי' בתשו' ריב"ש סי' רל"ב שפוסק ג"כ דלא מהני ביטול וחזרה היכא דביטלו זה שלא בפני זה להלכה ברורה ופסוקה רק שהמציא שם דהיכא דביטלו מכאן ולהבא עד שלא נעשה מעשה שהוא משום מסירות מודעא דמהני משום ת"ע לחוד ותו אינן צריכין להיות זה בפני זה ומובא דבריו בהג"ה סי' קמ"א סעי' ס' מ"מ בנ"ד אין לספק בזה שהרי אמר בפירוש לשון להבא לאחר שנעשה מעשה ואמר בל"א [ווארום ארום דער גט איזט שוין מעהר קיין גט נישט ועוד שהרי אפי' אומר בלשון ביטול מעכשיו כל שכבר נעשה מעשה תו לית בי' משום מסירות מודעא רק משום חזרה שהרי אפי' כשמסרו לשליח שיוליך לה וחזר וביטלו אין בו משום מסירות מודעא רק משום חזרה ובעי דוקא שיבטלנו בפני שנים זה בפ"ז כי היכא דניהווי עלי' תורת ביטול בפני ב"ת וזולת זה אע"ג דשנים מעידים שביטלו בפני כ"א מהם אע"ג דעדות מיוחדת מהני בזה כמבואר שם ל"ג ע"ב הכי נמי מסתברא דקתני סיפא אמר לוה בפ"ע ולוה בפ"ע ולזה בפ"ע יכול לבטל זה שלא בפני זה. אא"ב בעדי הולכה שפיר אלא אי אמרת בעדי כתיבה מי מצטרפי הא אמר מר אין עדותן מצטרפין עד שיראו שניהם כאחת דילמא כריב"ק ס"ל הרי להדי' דכפי דפסקו כריב"ק בעדות ממון ה"ה בדבר שבערוה כה"ג] מ"מ ל"מ משום דבכה"ג אין עליהם תורת ב"ת ורק היכא שלא נעשה מעשה כלל דהיינו היכא שביטל השליח טרם שעשאו או שביטל שליחות של כתיבה וחתימה טרם שעשאן ויחדן לשליחות לכתיבה ולחתום הוא דמהני מצד מסירות מודעא ואזי די בדין ת"ע לחוד ומהני אפי' זה שלא בפני זה או אפי' כשכבר התחיל אפס קצהו מן המעשה וביטל את הגט עצמו לדעת הפוסקים היכא שביטלו בפירוש בטל ואינו חוזר ומגרש בו ותלי' בחלופי גרסאות בפ' השולח והאומר כמ"ש בתו' ופוסקים שם והדבר מובן מהסברא פשוטה דבדינו של בעה"ט אי אפשר לומר מצד מסירות מודעא כלל שכבר התחילו עצם הגרושין שנתן לה הגט מעכשיו וגם הגט עצמו אי אפשר לבטל מה"ט דלא אתי דיבור ומבטל מעשה שמידי טעמא שיכול לבטל הגט עצמו משום שכל כמה דלא נמסר לידה

דיבור ודיבור הוא מה תוס' שם בד"ה ורב ששת יעו"ש, אבל היכא שכבר נמסר בידה מעכשיו ע"ת דעיקר הגירושין כבר נעשו ע"י גט זה רק דעיקר דינו של בעה"ט הוא רק משום חזרה דבעל אתי עלי' וכל שהוא משום חזרה אוי גם קודם תקנות ר"ג ל"מ אלא כשביטלו בפני ב"ת ונודע בפניהם הביטול טרם שכלה זמן התנאי וכמ"ש, כן נראה לי ברור בעזה"י, ותדע שהרי אפי' כשנקרע הגט טרם שנתקיים התנאי מגורשת לגמרי אפי' לדעת בעה"ט (כאשר ראיתי דברי בעה"ט מועתקים בס' מכתב מאליהו בשער ז' בריש סי' כ"ה וראיתי שנוסחא מוטעת נזדמנה לפני הרב הגאון המובהק מלובלין ולא כתב שם בס' הנ"ל תי' לחומרא וז"ל בס' מ' מאלי' ואי פשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר ונתקרע הגט או שאבד הרי זו מגורשת כדאמרי' בע"מ שתתני לי מאתים זוז ואמרי' עלה והיא תתן אבל בממונא וכו' עכ"ל, ובעל המחבר שם הקשה אח"כ עליו וז"ל הן אמת כי לכאורה קשה לשיטתו דבגמרא פ' מי שאחזו דף ע"ד אמרי' גבי הרי זה גיטך ע"מ שתתני לי ר' זוז דלמ"ד כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי אע"פ שנקרע הגט או שנאבד מגורשת ונראין הדברים ק"ו אם בנקרע ונאבד שאין הגט בעולם מגורשת כ"ש כשהגט בעולם דלא מהני ביטול וכמ"ש בתשו' ר' יעקב שהביא הרב העיטור עצמו כנז"ל. אמנם הא ודאי לא קשי' ולא מידי דכשהבעל הוא מרוצה בקיום הגט ע"י קיום התנאי הרי היא מגורשת למפרע משעת הנתינה ואינו מעלה ומוריד אם הגט קיים באותו שעה או לא אבל כשהבעל מתחרט קודם קיום התנאי אין כח בקיום התנאי להעמיד הנתינה שנתן הגט שתהא מגורשת מההיא שעתא ואין כאן גירושין כלל עכ"ל) ואין לומר דבעובדא דידן לא שייך משום תק"מ ותק"ע שהרי טרם שכלה זמן התנאי אסורה להינשא, וגם כשהגיע זמן התנאי לא היה באפשרי להתירה מיד משום ספק של יום האחרון וטרם שיצאה מכלל ספק זה כבר נודע הדבר שיש בלשונו לשון ביטול דז"א חדא דאנו דנין רק על הביטול בשעתי' ועיקרו של הביטול הוא רק כשלא יתקיים התנאי ויהי' גט מצד התנאי מ"מ לא יועיל כלום משום הביטול, וכיון דבשעתו לא אהני מידי כיון דבעצמותו יש בו משום תק"מ שוב אין אנו דנין על ידי גילגול דברים שנתגלגל אח"כ ועי"ז נסתלק חששא דממזרות, מחמת דבר אחר, רק עלינו לדון על הביטול עצמו, וגדולה מזה מבואר בתוס' שם ל"ג ע"ב בד"ה ליבדור אבדורי וכו' וז"ל אבל לרשב"ג דאין יכול לבטל זה שלא בפ"ז אין בביטולו כלום אפי' מבטל כולם כל אחד בפ"ע אע"ג דהשתא ליכא למיחוש דילמא אזלי הנך דלא ידעי וכתבי ויהבי לה לא הוי ביטול עד שיבטל כולם זה בפ"ז עכ"ל הרי דאפי' היכא שע"י ביטול גופי' נסתלק לחששא מכ"ש כשנתגלגל הדבר ע"י דבר אחר לגמרי, ועוד דא כ גם בכל גיטין דעלמא היכא שביטלו בפני שנים זה שלא

בפ"ז ונודע לה בתוך צ' ימים של הבחנה, ולאחר שהגיע גט לידה ג"כ נימא הכי כיון דבל"ז אסורה להנשא כבר נסתלק מחששא דממזרות, א"ו דלעולם דנין על הביטול לחוד וכיון דבשעת קבלת הגט לא חל הביטול שוב לא חייל, ונכלל בסוג דתנן דמשהגיע הגט לידה אינו יכול לבטל, ומכש"כ בנ"ד כיון דלקושטא הותרה משום שאר ספיקא) שעל מדוכה זו אנו דנין על הביטול) וכיון שיש בביטול גופא משום תק"מ אין בביטולו כלום בשעתי' לכן אע"פ שנתגלגל אח"כ איזהו סיבה שנסתלק ע"י לפי המדומה לתקנתא זו אחר שהגיע הגט לידה ולדעת בעה"ט לאחר שכלה זמן התנאי שוב לית בי' מששא:

ד לכאורה יש לדון ולומר דלא לעולם איתא לתקנת' דתק"מ דאל"כ קשי' לריב"ש דס"ל דכשמבטל טרם שנעשה דבר אזי מהני משום תורת עדות לחוד ומהני אפי' זה שלא בפ"ז משום דנחתינן עלי' מתורת מסירות מודעא, וכן היכא שמבטל את הגט מכאן ולהבא דמהני משום מסירות מודעא דאכתי תיקשי דמ"מ איתא לתקנתא דתק"מ כמ"ש תוס' שם, ולו כדבריו כן הוא דלענין מסירות אינו צריכין לתורת ב"ת מ"מ לית ביה מששא משום תקנתא ועוד קשי' לי מהא דמקשינן בגמרא שם ל"ג ע"ב ואי ס"ד אידך נמי כרשב"ג ס"ל למה להו אטמורי לבדורי אבדורי דאכתי ניחוש בין כך וב"כ שמא יבטל את הגט עצמו, ואע"ג דס"ל כרשב"ג דביטלו א"מ, מידי טעמא דרשב"ג אלא משום מה כח ב"ת יפה ובזה הוא דפליגי רבי ורשב"ג וע"כ לא קמיפלגי אלא בתקנתא דר"ג דהיינו בביטול לפני ב"ת דמהני מיהת קודם תקנתא דר"ג. אבל כל כמה דאינו צריך לב"ת אזי פשיטא דכמו דמהני לרבי אפי' זה שלא בפני זה משום מ"מ דמהני משום עדות לחוד ה"ה נמי לרשב"ג שהרי כל כמה דלא ביטלו בפני שנים זה בפ"ז דלית לי' קלא גם לרבי לא מהני ואפ"ה מהני משום מסירות מודעא דלא בעינן תורת בי' תלתא כלל וא"כ לרש"ב נמי אמאי לא מהני כשביטל הגט עצמו משום מסירות מודעא ויש לדחות דלא עדיפי מ"מ מביטול לפני ב"ת, ומצאתי בס' א"מ שהקשה לקו' ראשונה וע"ש מה שתי' בזה ויתורץ ממילא גם קו' השני' ונמציא בזה ליסוד מוסד דלדעת תוס' לא מהני כשביטל זה שלא בפ"ו משום תק"מ ולדידהו אפי' כשביטל את הגט עצמו ג"כ ל"מ משום מ"מ דמ"מ לא מהני מידי דעודנו יש בו משום תקנת ממזרות להפקיע ביטול הבעל רק דריב"ש ס"ל כסברות הר"ן דמש"ה ל"מ כשביטל זה שלא בפ"ז משום דאין בכחו בדיבור גרוע דהשתא שלא בפני השליח ושלא בפני ב"ת לעקור דיבורו קמא דאלים טובא שעשאו שליח בפניו, ומשה"ט ס"ל לריב"ש דזהו כשרוצה לבטל דבורו הראשון אבל כשמבטל את הגט גופי' מכאן ולהבא שאין בזה משום עקירת דבורו קמא, לכן מהני אפי' שלא בפני השליח ואפי' היכא דלית בהו משום תורת ב"ת משום דס"ל דרבי לית לי' כלל תקנות

ממזרים היכא שכבר ביטלו יעו"ש ומעתה לפמ"ש לעיל דבעובדא דידן לית לן למיחוש כלל משום ביטול גופו של גט שכבר נקרע וליתא בעולם רק דבעה"ט ס"ל משום חזרה כל כמה דלא נתקיים התנאי [שהרי לפי נוסחא האמיתות המועתק בס' ממ"א שכתבנו לעיל גם בעה"ט גופי' מודה דמגורשת גמורה היא היכא שנקרע בנתיים ולא חזר בתוך הזמן) וכבר כתבנו שני טעמים מוכרחים לסלקה ממוראו של בעה"ט בעובדא דידן:

ה ועוד בה שלישי' לאפושי כחו דהתירא ע"פ דברי תוס' שם ל"ג ע"א בד"ה רבי סבר וכו' בפ' השלישי וז"ל א"נ אע"ג דביטלו בב"ת אמר רבי דמבוטל היינו משום דהתם ליכא למיחוש כולי האי לממזרת שאם יודע לשליח קודם הנתינה לא יתננה לה או לאשה קודם שתנשא לא תנשא אבל כאן אפי' כשידעו כולם וגם האשה שביטל הבעל מקצת מן העשרה פעמים יטעו ויהיו סבורים שאחרים לא נתבטלו ותנשא ע"י גיטה ולכך אם הי' סובר בטלה כולה היה מודה דאינו מבוטל ולפ"ז אתי שפיר וכו' עכ"ל יעו"ש ונראה מדבריהם שעיקר בעיניהם כסברא זו מהכרחיות פשטות הסוגיא, והשתא ניקום ונדון שהרי אפילו היכא שהדין פשוט לכל דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה נדחה ונסתלק הביטול משום דפעמים יטעו ויהיו סבורים שאחרים לא נתבטלו מכ"ש בנ"ד דלו יהיה דקושטא דמילתא באמיתות הדין לאמיתו הוא כדעת בעה"ט דיכול לבטל, כיון דמ"מ השתא מיהת שכל הפוסקים הבאים אחריו חלקו עליו בזה דמ"מ מיהת איכא למיטעי ולומר כדעת החולקים עליו דנסתלק הביטול לגמרי משום תק"מ איברא דיש לחלק דהתם בעדות שבטלה מקצתו לא מסקי אדעתייהו לשאיולי כלל על האחרים שלא ביטלו אבל היכא שביטל להדי' לפני בי תרי בתוך משך זמן התנאי דמ"מ הוה להו לספוקי ולשאול בבי רב, נשמע מזה מיהת בנ"ד דמפשטות מכתב הבעל להרב לא נשמע כלל לשון ביטול דלו יהיבנא לכולהו טעותי' ונימא דלקושטא יש בלשונו לשון ביטול ונימא ג"כ דעיקר הדין רק כדעת בעה"ט מ"מ נדחה ונסתלק ביטול זה שביטלו שלא בפני האשה כיון דלפעמים לא מסקי אדעתייהו לשאול כלל אחרי לשון עלגים כמוהו להבין ולספק כלל בזה, וכל היכא דאיכא למיחוש דלמא לפעמים לא דייקי כולי האי ולא יתורו אחרי בי תלתא לשאול ע"ז נתבטל הביטול לגמרי ומלבד זה עי' בתשובת הר"ן סי' מ"ד דמדמה ביטול ע"י כתב של הבעל לגט שנכתב ע"י ציווי הבעל בכתב ועי' סי' ק"כ סעיף ה' ובמכתב מאליהו בדיני ביטול הגט בסוף סי' ד' וע"פ כל הלין טעמא האירו עינינו בנידון דידן וסרה ממסילה אשר נלכו בה, המסוה הגדולה הנוראה והעצומה מבעה"ט וסייעתו ועתה נסורה נא ונראה אחרי המראה הגדולה שנתקיים התנאי ביום האחרון, אמנם לדברי המתגרשת ולדברי העדים בלובלין ע"י מזכרת שלהם כן הדברים,

ומבוא' בתשו' הרב הגאון דשם דאע"ג שאין בעדותן ממש ע"פ דת תוה"ק מ"מ ניכר הדבר לאמיתן שכדברי' כן הוא, לכן כמעט הדבר חובה עלינו לתור בכל יכולתינו אחר דת תוה"ק להוציאה חפשי ממקלות חובלים אשר נתכבלה ע"י ולקיים מאמר הכתוב מחצתי ואני ארפא:

ו ועתה נסורה נא וננקוט שנתקיים התנאי ביום האחרון, וגם נימא שהוא ספיקא דאורייתא כדברי פמ"א בתשו' ח"ב סי' קע"ד וכדברי מרן הגאון החסיד מוהע"א זצ"ל סי' ק"ג וביותר מבואר בטור סי' קמ"ג בשם הרמ"ה כהן וז"ל ואפי' לא נתנה לו אלא בסוף שלשים יום ע"ש בתשו', והנה עיקר הספק הוא בלשון בני אדם אם הוא מעל"ע או רק עד יום אחרון ולכאורה נראה דמדינא אין לנו לספק בגט ע"ת אם בעינן מעל"ע או לא, וטעמא דידי שהרי אמרי' בנדרים דף ס"א באומר קונם יין עד לפני הפסח דתלי' במחית אינש נפשי' לספיקא ולמ"ד דלא מחית לספיקא לא נכלל בלשונו רק הודאי ולא במאי דמספקא לן ועי' נדרים י"ט ע"ב א"ר גבי כרי קסבר כל שספיקו חמור מודאי לא מעייל נפשי דאולי גבי נזיר ודאי מגלח ומבי' קרבן ונאכל על ספיקו לא מצי מגלח ועי' בתשו' מהריב"ל ח"ב סי' פ"ז שגם תירוצא דרבא קאי להלכה גם למסקנא ולפ"ז גבי גיטין ג"כ הרי ספיקו חמור מודאי שכל עניני זכיות שיש לו באשתו תו לית לי' בה משום ספק והוא חייב במזונותי' כל כמה דאגידא גבי' ואפי' כשנתגרשה מספק כמבואר גיטין ע"ד ב"מ י"ב והי' מן הדין לומר דלא מחית נפשי' לספיקא ואין בדעתו רק על הודאי אולם בתשו' פמ"א פוסק להדי' שגם בגט ע"ת בעי' מעל"ע מספק, איברא הדין אתו מתרי טעמים חדא שהרי איירי התם באומר לה אם לא באתי מהיום י"ב חודש או שנה ובא בסוף שנה באותו יום שעמד בו ופסק שם דיש לדון בכל חומרות הספיקות לכל ענינים דכיון שהותנה על עצמו ובידו לקיים ולבטל מאי איכפת לי' אם מחית לספיקא או לא שהרי גם אם מחית לספיקא הרי עודנו הדבר בידו לבל יבא לספיקא והדבר מובן וא"צ להאריך בזה ועוד דיש מקום לומר דאפי' היכא דלא תלוי התנאי בדידי' ניחא לי' גם בספיקא שהרי היא אגידה גבי' ואסורא לעלמא ועי"ז תהיה זקוקה לו שתחזור ותנשא לו ומעתה בנ"ד שהותנה אשר אם במשך ג' שנים תשיג הסך מיד הרב נ"י וכו' ואפשר שהוא ישלח במשך שיכול להגיע לידה בזמן הודאי וע"י התרשלות או ע"י איזה סיבה לא יגיע לידה רק בזמן הספק ומעתה כיון שדבר זה לאו בדידי' תלי' מילתא וגם א"א שתחזור ותנשא לו שהרי אסורה לו שכהן הוא וכיון דליתא בעובדא דידן להנך תרי טעמא הדרי' לכללא דכל היכא דספקו חמור מודאי לא מחית אינש נפשי' לספיקא כן נראה לפענ"ד שיש מקום לסברא זו להקל בנידון דידן שגם בל"ז איכא כמה ספיקא ובפרט שכתב

הגאון בסוף תשובתו אשר העריך בזה דלקושטא דמילתא נראין הדברים מכמה ראיות ואומדנות שנתגרשה שני ימים טרם שנכתב המעשה ב"ת והנה בעיקרא דמילתא דאמרי' דכ"מ שאמרו חכמים מגורשת וא"מ חייב במזונתי' אי אפשר לומר משום דפשע שהרי מכללו דאמר דכ"מ שאמרו] נלמד דאפי' כשגירשה ע"י שליח ונולד הספק ע"י השליח או אפי' במידי דלא הוי לי' לאסוקי אדעתי' כלל חייב במזונותי' ועי' כתובות צ"ו ע"ב בד"ה וכדרבי זירא דאמר בעלה חייב במזונתי' בחייו וכו' משום דמעכבת בשבילו להנשא אבל לאחר מיתה דדילמא גרושין הוו ואין לה מזונות דמספיקא לא מפקינן ממונא עכ"ל ועי' באה"ע בב"י ובש"ע סי' צ"ג סעיף ב' ולכאורה נראה דעיקר חיובו משום שיכול לגרשה בגרושין גמורין ולא תהי' אגידה גבי' וכל כמה שאינו מגרשה לגמרי חייב במזונתי' שהרי הדבר בידו לבד וא"כ אפשר לומר כשלא פשע מתחילה וגם אח"כ אינו יכול לגרשה פטור מחיובו אבל מסתימות הפוסקים לא משמע כן ועוד דא"כ לאחר מיתה נמי כיון שהי' יכול לגרשה בחייו ועי' במרדכי ר"פ ב"נ דבהגיע זמן ולא נשאה וחלה ביום שלאחריו דחייב במזונותי' לעולם אע"פ שבלתי אפשרי לו אח"כ שישאנה והטעם כיון שלא נשאה בזמנו טרם שחלה תו לא נפקע חיובו וכ"פ בש"ע סי' נ"ו ס"ג באה"ע וא"כ בספק גרושין נמי כיון שכבר נתחייב בחייו ונידונה כאילו לא נתגרשה א"כ לאחר מיתה נמי לכן נראה דאפי' היכא שלא פשע הבעל מתחילה ועד סוף ואפי' היכא שאינו יכול עוד לגרשה מחדש חייב במזונתי' משום חיובי דבעל בשעת נשואין וכ"כ דאגידה גבי' במקצת לא נפקע מחיובו הראשון אבל כשמת דחיובא דמזונות אלמנה הוא משום שם אחר תו אי אפשר להכניסם בחיוב זה מספק:

ץ

ז **בנידון** הזיכוי של אחי הבעל ליד הרב מקוסטאנטין כבר האריך בזה הרב הגאון מלובלין נ"י בידו הגדולה כל צרכו ולא הותיר לנו שריד במאי שנוגע להתירא דעגונה הזאת רק באיזהו אמרים כאשר נבאר ומ"ש להקל בנידון זה דכיון שלא נתקיים התנאי רק ביום האחרון שהיא ספק מגורשת ואסורה לבעלה הכהן ולית לי' שום זכי' בגוה כבר נסתלקה הנתינה שנתן בעד הבעל לגמרי כיון דל"ש בי' משום זכי' דברים נכונים הם וראוי לסמוך עליהם וש"י מד"נ גם מ"ש להקל משום ס"ס חדא דילמא באותו היום כבר נשלם משך התנאי ועוד מפני הזיכוי שע"י אחרים ורפה מזה משום חוקת א"א ואי משום שכבר נתגרשה והספק בתנאי וכדברי תשו' הרשב"א סי' תתקע"ב מובא בב"י סי' כ"ט דש"ה שהתנאי ודאי והספק על קיום התנאי כמו שנסתפק בזה הבעל מש"ל בה"ט פט"ו וזה כמה הבאתי ראי' מוכרחת לזה מדברי רשב"א עצמו שכתב בחדושיו

גיטין ע"ד ע"ב למסקנא דמספקא לן בנתינה בע"כ אזי בקדושין וגרושין אזלי' לחומרא ובקרקע קיימי בחזקת הנותן דקרקע בחזקת ב"ע והרי בתשו' כתב להיפך דכיון שבודאי יצתה מרשותו קיימי בחזקת הבעל א"ו דש"ה בנתינה בע"כ שהרי ספיקא דדינא דמי לתו"ת כמו שכתב המ"ל בעצמו שם וכשם דנתינה מעיקרא היתה בבירור כן נמי התנאי נתברר לפנינו רק דמספ"ל בקיום התנאי ולכן אמרי' דבחזקת בעלים עומדת אולם מטעם אחר אפשר לדון ולומר דנסתלקה לחזקת א"א כיון שספק הראשון אם נתקיים התנאי בזמנו או לאחר הזמן והיא אומרת ברי לי שנתקיים לאחר הזמן טובא ודמי לשנים אומרי' נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה דמשום דיוקא דידה נסתלקה חוקת א"א כמ"ש תוס' שם ועי' ב"ב ל"ב בד"ה אנן וכו' וז"ל וי"ל הואיל ומכחישים זא"ז איכא חומרא אם תעמוד תחת בעלה בטענות ברי שלה ויש לדחות דמ"מ בעיקר הספק ליתא לדיוקא דאנן מספ"ל לדינא אם נשלם הזמן בלילה או דבעינן מעל"ע ובזה ל"ש דיוקא דידה רק שבאה משם אחר שנתגרשה שני ימים קודם הזמן שנכתב במעב"ת אבל מ"מ אפשר לומר כיון דדיוקא דידה הוא מעין הספק דאיתא קמן לנידון זה דעיקרו הוא אם נתקיים בזמנו אם לא וספיקא דדינא שוה לספיקא דתו"ת כמו שמסיק המ"ל שם בשם גדולי האחרונים:

ח ועתה נחקורה נא בגוף הזיכוי אשר הי' שלא מדעת הבעל רק משום דברי ריצוי באגרת שכתב בפ' בראשית לאמו נימא אנן דמסתמא ניחא לי' בזיכוי זו ודמי לדברי רבינו האשר"י בארצוי' ארצי קמי' וכן עלה במחשבה לפני כשראיתי השאלה הזאת ומצאתי בתשו' הגאון נ"י שהאריך בזה ולפענ"ד נראה אחרי העיון דלו נסכים במושלם דבמקום ג"ד לחוד מהני זיכוי שלא מדעתו זהו בדבר המופרד בפני עצמו אבל במקום קיום תנאי לזמן בודאי לא נתקיים התנאי באופן זה ונימא דהוי נתינה ונתבטל הגט וטעמא דידי דהנה נרדה נא בנידון דידן שהותנה המגרש שאם לא יתן לה סך ידוע במשך שלשה שנים תהי' מגורשת מעכשיו ונתן לה בעלה בסוף שלשה שנים כאשר הותנה מתחילה רק שהיתנה עוד שבתוך משך שנה יהי' עוד הברירה בידו שבאם ירצה שתתגרש ממנו אזי נתינה זו שנתן לה לא יהי' לקיום התנאי רק לשם מתנה ובאם יפול המקרה לפניו שטוב לו שלא תתגרש אזי יהי נתינה זו לקיום התנאי והיא לא רצתה לקבלם באופן זה אזי נראה דמצד הדין הרי היא מגורשת גמורה דאע"ג דאם נתן לה בסתם לשם קיום התנאי והיא לא רצתה ולא קיבלם דאינה מגורשת כלל ואין זה בכלל נתינה בע"כ דמספקא לן לדינא דהתם דוקא כשהיתנה הוא שכנגדו יתן לו אזי יש מקום לומר שדעתו לא הי' על הנתינה לחודא כי אם כשירצה לקבלם וכן כל היכא שאין הדבר נגמר על ידו לחודא וצריך לזה גם דעת שכנגדו אזי אף כשהותנה הוא על עצמו ונתן בע"כ של חבירו תלי

ג"כ בספיקא דנתינה בע"כ ולכן כשקידש אשה ואמר ע"מ שאתן לך ונתן לה בע"כ הרי הוא רק ספק מקודשת כמבואר ברשב"א ור"ן שם אבל היכא שהענין נגמר על ידו לחוד כגון בג"נ והיתנה על עצמו הן כשהיתנה שבאם יתן לא תתגרש או להיפוך אזי אמרי' שלא היתנה רק על הנתינה לחוד ולא איכפת לי' בקבלתה אם תקבלם מדעתה או אפי' שלא תרצה לקבלם ולא קיבלתם כלל ודבר זה נלמד להדי' מדברי ר"ן בפ"ג דשבועות בד"ה אלא מתנה לעשיר כשנותן שדה לחבירו והותנה כשאתן כו"כ לא יהי' נתינה לך ונתן בע"כ דאידך דנתבטלה המתנה למפרע כיון שהיתנה על עצמו ואע"ג דבקדושין כשהיתנה על עצמו אינה מקודשת אלא מספיקא משום דתלי' גם בדעתה ואינו יכול לקדשה בע"כ לכן גם התנאי תלי' גם בקבלתה משא"כ במתנה שתלי' רק בנותן ואינו יכול להתקיים רק ע"י דעת הנותן] ואע"ג דהיכא שהיתנה ואמר ע"מ שאתן לך תהי' מגורשת והשתא דאיכא חדר"ג שאינו יכול לגרש בע"כ אין לומר דהשתא דמי לקדושין דתלי' בספיקא כיון דמ"מ בדיעבד נגמרו הגרושין על ידו לחוד ועי' ויש לספק בזה קצת כיון דאינו רשאי לכתחילה ואיסורא אקרקפתא גם מעיקרא הכי היתנה ודמי להא דכתב מהריב"ל ח' א' סי' פ' וז"ל אבל יש בידי טענה אחרת דלית נגר ובר נגר דלשדי בי' נרגא והוא מאחר שנשבעו זל"ז שלא לחזור בהם הו"ל כאלו פירש שרוצה לקנות בכסף שקיבל ובקנין וקני אע"פ שלא כתבו את השטר, ועי' במ"ל בפ"א מה"מ, וכן בנ"ד אע"ג שעפ"י עיקר הדין אינה מחויבת לנוד אתו במדינות רחוקות ממקום למקום כמבואר באה"ע סי' ע"ה סעי' א' בהג"ה ובח"מ וב"ש שם ס"ק ט' ומבואר ביותר בסי' קנ"ד סעי' ט' והתנה אתה שבאם יתן לא תהיה מגורש' ונתן לה בע"כ אפ"ה אינו מגורשת משום דכיון שהתנה על עצמו מסתמא לא היה בדעתו לתלות רק בנתינה שלו לחוד ולא היתלה התנאי רק בדעתו לחוד.

ט וביותר נראה שגם בקידושין בכה"ג אם קידשה ע"ת שאם יתן לה כו"כ לא תהי' מקודשת ובאם לא יתן לה תהיה מקודשת ונתן לה בע"כ דאינה מקודשת כיון שהתנה על עצמו מסתמא לא התנה אלא על נתינתו לחוד אע"ג דבקידושין תלוי בדעת שניהם היינו במקום שע"י תתקדש לו לכגון שהתנה שבאם יתן לה תהיה מקודשת לכן תליא בספיקא דנתינה בע"כ) וכיון שאינו נקנית לו בעל כרחה תו אי אפשר לומר שהתנה רק על דעתו לבד ותהיה מקודשת בע"כ אבל היכא שהתנה שבאם יתן לה כו"כ לא תהי' מקודשת דלענין זה שלא תתקדש הלא נתלה בדעתו לחוד ושפיר איכא למימר שעל נתינתו לבד הוא שהתנה ואע"ג דבעלמא נתינה בע"כ ל"ש נתינה הכא שאני כיון שהתנה על עצמו בביטול הקידושין והביטול תלוי גם בדעתו לחוד ותדע שהרי במתנה

מבואר בר"ן דהוי נתינה וחזרה המתנה להנותן אע"ג דבקיום המתנת צריכין ג"כ דעת המקבל כיון שהביטול תלוי גם בדעת הנותן לחוד לשמע ממילא דה"ה בקידושין כה"ג אינה מקודשת:

י נהדרין לדקמייתא דבנ"ד שאם נתן לה המגרש בעצמו בע"כ דאינה מגורשת, אמנם כן כשנתן לה בהחלט לקיום התנאי אבל כשנתן לה בכלות זמן התנאי באופן שיבור לעצמו במשך זמן מה לאחר כלות זמן הראשון והיא אינה רוצה לקבלם אזי נראה מצד הסבר' פשוטה דמגורשת שהרי היא כבר זכתה בגיטה כשלא יתן בתוך משך ומן הראשון שהתנה עמה ומה לי אם לא נתן כלל או כשנתן ולא בירור נתינתו במשך זמן התנאי סוף סוף כבר זכתה בגיטא שלא תהיה אגידה גבי' מספיקא רק כל ימי משך התנאי שהתנה בשעה שנתן הגט לידה, ועתה שרוצה לעגנה עוד שתהיה אגודה גבי' עוד מספיקא במשך זמן מה לאחר כלות ומן הראשון הרי זה דומה כאלו בא להתנה אתה תנאי אחר דלכל הפוסקים לא מהני מידי (עי' בפ' מש"א דף ע"ו ובאה"ע סי' קמ"ג זולת לדעת העיטור יכול להתנות תנאי אחר משום חזרה דס"ל דכ"ז שלא נתקיים התנאי יכול לבטל הגט כמ"ש בעה"ט בעצמו שחולק שם ע"ד רש"י וכה"פ ומפרש שם דאיירי לאחר שמסר לה הגט, ונראה דאפ"ל דבנידון דידן גם הבעה"ט מודה דדוקא היכא שהתנה להדיא תנאי אחרינא, אבל הכא דדעתו לקיומי תנאו הראשון וקסבר שבזה הוא דמקיים תנאו ודמי לחזו דאתאי וכמ"ש למעלה באות א' וב' דתירוצא דרבא קאי גם למסקנא), אמנם היכא שנתן לה באופן זה והיא נתרצית לזה וקיבלה מדעתה אזי דמי להתנה עמה ע"מ שתתן לו מאתים ואח"כ התנה שתתן לו שלש מאות ונתרצה דאינה מגורשת לדעת רמב"ן ורשב"א דמדעתה יכול לבטל תנאי הראשון ולכן אף שקיימה אח"כ תנאי הראשון אינה מגורשת עד שתתקיים תנאי השני כיון שכבר נתרצית בביטול התנאי:

יא ומעתה במסילה הזאת נעלה הלאה עוד פסיעה אחת, היכא דידעינן בבירור שהיטעה אותה וכסברה שהתנאי הראשון הי' כשנתן לה הגט על משך ארבעה שנים שבאם לא יתן לה כו"כ תהיה מגורשת ובא המגרש בתוך שלשה שנים ונתן לה באופן הנ"ל שיבורר לעצמו אשר יטב לפניו עד סוף ארבעה שנים ונתרצית וקיבלה משום דכסברה שגם בל"ז צריכה להמתין עד משך זמן הלז, ואח"כ נודע הדבר שלא התנה בראשונה אלא עד שלשה שנים אזי נראה ג"כ דמגורשת משום תנאי הראשון ואינה צריכה להמתין עד כלות זמן השני שהרי אין בריבוי שלה כלום שהרי לא נתרצית אלא משום דכסברה שכן התנה בראשונה ומדי טעמא דריצוי שלה מהני אלא משום דנתרצית בביטול התנאי טרם שנתקיים אבל הכא הרי מעולם לא נתרצה בביטולו התנאי:

יב ועתה טרם שנרד לצרף וללבן בנ"ד דשאילנא קמן נברר עוד מילתא זעירא והוא שגם דלדעת הרא"ש בפ' האיש מקדש דהיכא שגילה דעתו ואמר אחד לשדך לו אשה פלונית והלך וקידשה לו דמקודשת, ומינה נסתיים דבכל מקום דאיכא ג"ד מהני אם לא בדבר של חובה לגמרי כמו בגירושין כדאיתא בירושלמי בר"פ האומר, שאין מן הסברא לומר דהיכא דאיכא ג"ד שרוצה בדבר זה אזי נדון הדבר כאלו הי' זכות גמור דזכין לו שלא בפניו כיון דסוף סוף הרי חזינן קמן שבדבר ההוא מעורב בו זכות וחובה האיך נחליט ונימא דמשום שגילה דעתו שחפץ בזה שדבר ההוא הוא זכות גמורה לפניו, הכי לא יחפוץ אדם גם בדברים אשר ישתרגו יחד מידי דזכות וחובה, והנה בקנין אשות בכללו יש בהם זכות וחובה (עי' ב"ב מ"ח בתד"ה אילימא דג"נ חשיבי כמו מכר שנפטר ע"י משכו"ע) רק דהכי אמרינן דכל כמה דלא גילה דעתו לא מהני מעשה חבירו כלום אפי' שנתרצה כששמע אם לא בדבר שהוא זכות גמור ואין בהם תערובת חובה כלום, אבל כשגילה דעתו אזי מהני מה שעשה חבירו כשנתרצה הוא אח"כ לא משום דאמרינן דבודאי יתרבה, דמה"ת נחליט לומר שיתרצה כיון שיש בדבר ההוא גם כן צד חובה אלא משום דמאי איכפת ליה כיון שהבררה בידו לקרב או לרחק, ורק לענין זה הוא דמהני ג"ד, שיעמוד הדבר בספק עד שיתרצה ולכן בכל כה"ג דבעצמותו מעורב בהם זכות וחובה מביא המחבר בשם י"א בסי' לה באה"ע סעיף ד', אבל בעירובי חצירות למי שצריך לו הרי לפניו זכות גמור בלא תערובות חובה, לכן פסק בא"ח סי' שס"ח כדברי הרא"ש בפ' החלון דמהני כשנתן מעה לחנוני וזיכה לו ע"י אחר שלא מדעתו, וכן מפורש שם בדברי הרא"ש משום דכל כמה דלא גילה מעיקרא אימר דילמא בר מבוי אחריתי הוא ואינו צריך לעירוב זה, אבל היכא שגילה דעתו שצריך לעירוב זה שוב אין בזה משום דבר חובה כלל (ואף ע"פ כן ס"ל לתוס' דמ"מ חיישינן לדילמא חזר בו אח"כ דדוקא היכא שעשה מעשה או שאמר בפירוש כגון בשליח להולכה, ובדייתיקי קשורה ע"י הוא דל"ח לחזרה אבל במקום ג"ד לחול חיישינן לשינוי דעתא ושוב נפל לפנינו איזה ענין שא"צ לעירוב זה) אבל בקידושיך דבעצמותו יש בו צד זכות וחובה ופליגי בזה הרא"ש והר"ן לדעת הרי"ף שם לכן סתם המחבר בזה לספיקא דדינא ובסי' ל"ז סעיף י"א בקטנ' ונערה שנתקדשו שלא לדעת אביהם אע"פ שכבר נשתדכו מדעת אביהם א"מ הוא מטעמא אחרינא משום דלא ניחא ליה שיהו ממונא שזיכה לו רחמנא ביד אחרים וכעין שכ' אחרוני' שם יעו"ש בח"מ וב"ש וכן נראה מדברי מחנה אפרים בסימן ו' מה' זכי' שמפרש דברי רמב"ם בפ' ל' מה' מכירה ע"ש ומביא שם ג"כ דעת הרא"ש הנ"ל ש"מ שגם התם הבררה ביד המקדש אח"כ אף שגילה דעתו לפניו שישדך לו מ"מ לא נכנס לכלל סוג שליחות ואף אם ת"ל

דהתם מקודש' לגמרי ואפי' רוצה אח"כ דהתם נעשה כאילו עשאו שליח דכיון שהחיוב עליו לישא אשה לכן כיון שגילה בדעתו שרוצה באשה פלונית נעשה כאילו עשאו שליח בפירוש כמו שמשמע מפשטות דברי ש"ע כו' עי"ש ואגב דעסיקנא בהא ענינא אודיע לכל המשים לבו לעיין שם בדברי מ"א שדבריו תמוהים למאוד שיצא לידון שכל דברים שאמדו חכמים לזכות אפי' כשאמר אח"כ אינו רוצה לא מהימנינן לי' ודנין אותו כאילו כבר זכה בו וחזר אח"כ ודיקדק כן מדברי ר"ן בפ' הא"מ דכתב בהאי דחייישי' שמא נתרצה האב משום שהדבר ההוא כזכות לפניו ואעפ"כ אם לא נתרצה לא משום שאינו זכות גמור דמשמע דבדבר שהוא זכות גמור מהני אפי' לא נתרצה וחזר והניף ידו הגדולה והביא ראי' מסוטה כ"ה מהאי דשלשה מקנאין למי שהלך בעלה למדה"י משום דזכין לו שלא בפניו והיקשו שם בגמרא דאי אמרת בעל שמחל ע"ק ק"מ עבדינן מילתא דאתי בעל מחיל לי' ואיכא זילותא דבי דינא והיקשו שם דגם אי אמרת דאינו יכול למחול ע"ק זהו כשקינוי לה בעצמו אבל ע"י תלתא שהוא רק משום מידי דזכות דזכין לאדם של"ב הרי יכול לומר אח"כ דלא ניחא לי' יעו"ש ודבריו תמוהים ונעלם מעין קדשו דברי כל הפוסקים בסוגי' דקדושין דף כ"ג דגם בשיחרור שהוא זכות גמור בלא תערובות חובה לרבנן, ואעפ"כ אינו משוחרר בשטר ע"י אחרים **(בזמן הזה אין דין עבד כנעני ושחרור נוהג)** רק מסתמא אבל כשאינו רוצה אח"כ ל"מ מידי וביותר מבואר הדבר ברשב"א שם שכן הסכימו כל גדולי הראשונים ה"ה הרי"ף והרמב"ן וכל בעלי תוס' רק הרשב"א כתוב שם ואי לא דמסתפינא אמינא דהכא אפי' בע"כ נמי ומתנות ממון שאני דלאו זכות גמור הוא וכו' דכתיב שונא מ"י אבל ג"ש דזכות גמור הוא וכו' זכין לו מ"מ ואפי' עומד וצווח בטלי' דעתו אצל כל אדם ואע"פ שבלקט שו"פ דזכות גמור הוא וכו' שאין זכין בע"כ כדאמרי' הגדילו יכולין למחות הכא שאני דאלו איתי לעבד כאן היו לי' לקבולי' בע"כ כי ליתא נמי מזכין לי' בע"כ משא"כ באשה דאע"ג דמגרשה בע"כ ע"י אחרים לא משום דאין חבין לאדם אלא בפניו אבל הכא דזכות הוא לו ועוד דיוצא בע"כ זנין לו בע"כ וכו' עכ"ל הרי אע"ג דזכה לו בסתמא והדר אמר שאינו רוצה דומי' דקטן אעפ"כ לא מהני מידי אפי' בדבר שהוא זכות גמור רק בשיחרור הוא דעלה על דעתו לחלוק עליהם משום שיכול לשחררו בע"כ אבל במידי דלא מצי למיעבד בע"כ אפי' בדבר שהוא זכות גמור ל"מ אפי' כשזיכה לו אחרים בסתמא וכששמע אינו רוצה ומאי שהביא מקינוי שבעלה חבוש בבית האסורין וכן מדברי רמב"ם שפסק שם דכשבא בעלה אסורה לו נראה לפרש דהא דמיבעי' לי' בבעל שמחל ע"ק אם אמרי' דא"מ בע"כ צריכין לומר דלאחר שקינוי לה ונסתרה הוי כרגלים לדבר שזנתה ומשה"ט נאסרה עליו דכיון שעברה

על התראה ונסתרה אתו מסתמא זינתה ולהכי לא מהני מחילתו ומעתה גם כששלשה מקנין לה כיון דכבר נתברר ע"י אומדנות ורגלים לדבר שזינתה שוב ל"מ מחילתו רק משום דאי לאו דאמדו חכמים דמסתמא ניחא לי' וזכות הוא לו מה להם להכניס א"ע בזה להתראת' אותה כדי שיתבררו הרגלים ואומדנית לפנינו וכון שכבר הכניסו א"ע בזה משום דאמדו חכמים דזכות הוא לו והיתרו בה ולכן כשעברה על התראתם ונסתרה כבר נתבררו הדברים שאסורה משום רגל"ד מצד הדין ושוב אין בידו למחול וגם מה שדיקדק מר"ן הנ"ל אין דבריו מוכרחים דה"פ דאם לא נתרצה בפירוש כגון שמת קודם ששמע ל"מ משום דלא הוי זכות גמור:

יג ומעתה בנ"ד באיש כזה שידוע שטוב לפניו בכמה ענינים להיות לבדו ואע"ג שכתב במכתבו לאמו בפ' בראשית ר"ח לפ"ק שתדבר על לב אשתו שתסע למקומו מ"מ ל"ד לגמרי לדברי הרא"ש הנ"ל במי שגילה לפני אחד שרוצה באשה פלונית ודיבר אתו שישדכנה לו והלך וקידשה לו דמקודשת דהתם שאני כיון שמוטל עליו לישא אשה שוב אפ"ל ולומר דזכות הוא לו ונעשה כשלוחו ואפי' אמר אח"כ שאינו רוצה בה אפשר דמקודשת אבל בנ"ד שאני, וגם אם נימא דבשגם שנראה בעליל שינוי ברצונו שהרי כתב לו הרב אח"כ ולא השיב מאומה וגם מאז ועד עתה לא הי' להם שום ידיעה ממנו אעפ"כ לא נתבטל הג"ד שגילה בראשונה משום טעמא דמ"מ זכות הוא לו כיון שעודנה קשורה ברצונו אם לקרב אם לרחק דלו דנינקוט כל הני חומרא מ"מ הרי לא נתקיים התנאי שהרי לא היתנה מעיקרא אלא שתתעגן ותיתב עד שלשה שנים ולא שתתעגן עוד ותיתב מספיקא עד שנדע גמר רצונו והרי זה דומה כאילו היתנה עתה תנאי אחר וכמ"ש לעיל באות ט' י' ואי משום שנתרצה היא וקיבלה הרי כסבורה היא דלקיומי תנאו הראשון הוא דקבעי שהרי הרב אמר לה כן שעי"ז הוא קיום תנאי ממש ומאין לה לידע שעדיין קשורה ברצון הבעל ונסתבכה עוד מחדש בזמן בלתי מוגבל וכמ"ש לעי' באות א' וגם לדעת בעה"ט שגם לאחר נתינה יכול להתנות תנאי אחר אפי' בע"כ של המתגרשת זהו בבעל עצמו ומשום ביטול הגט וחזרה הוא דאתי' עלה אבל ע"י אחרים כמו בנ"ד אי אפשר לדון משום ביטול וחזרה שלא מדעת הבעל ועוד שכבר כתבנו דהיכא דלקיומי תנאו הוא דקא בעי גם בעה"ט מודה ומכל הלין טעמא נראה לפענ"ד ברור דאתתא דא שרי' להנשא לכל ישראל ובלבד שיסכים אתנו אחד מגדולי' רבני' המפורסמי' וצור יצילנו משגיאות ויורינו מתורתו נפלאות:

יד גם באתי לגלות לפני המעיין בדבר אשר הצגתי לעי' באות י"ב דגילוי דעתא בקדושין ובפרט בנ"ד שאיננו נידון כזכות גמור רק כיון דגילוי דעתו שוב אמרי' דמסתמא ניחא

לי' שהרי מה איכפת לי' במעשהו שעודנו הדבר קשורה ברצונו אם לקרב אם לרחק ולכן משה"ט הוא דנידון כזכות גמור שאין לך זכות גדול מזה שע"י מעשהו כבר נקשרה וכבולה בעבותות רצונו לבד והיא קשורה והוא חפשי ומשה"ט נתבטלה הזיכוי לגמרי בנידון דידן שאינו מן הדין לקשרה עוד בכבלי העיגון בזמן בלתי מוגבל יתירה מזמן שהיתנה בראשונה שהרי כבר זכתה בגיטה בראשונה כשתתעגן ותיתיב עד הזמן שקבע אז ומובן מתכונת הדברים דאם אמרת דהוי כזכות גמור לפנינו אזי מסתמא יתרצה, ושוב לא תתעגן עוד ואזי יתקיים הזיכוי אשר זיכוי לו שלא מדעתו, אמנם בכל אלה בשגם שמסתבר מילתא לומר כן לא אומר קבלו דעתי רק כיון שכל זה הוא רק לאלומי מילתא ולאפושי כחו דהתירא ועוד שהרי יתירה מזה מצינו בנ"מ, שאפי' במידי דזכות גמור נקטינן רק לספיקא לעומת חבירו עי"ש בסי' קצ"ה ס"ק א' שמיישב דעת המחבר בסי' ק"ך סעי' ד', יעו"ש, הרי דכל כמה שלא גילה הזוכה אם חפץ בזיכוי ההוא נקטינן רק לספיקא ול"א דמסתמא יתרצה בדברים שנפשו של אדם מחמדתן:

טז עוד נשכח פרט אחד ממאי דכתיבנא למעלה עד אות ויו ונקיטנא למילתא שעיקור הביטול לא חייל אלא בשעה שהגיע הכתב ליד מי שכתבו אליו ואמינא דאולי יש מקום לחלוק ולומר שהביטול הוא בשעה שציווה לאחר לכתוב בעדו לאיש ידוע או איפשר לומר אפילו כשכתבו בעצמו ג"כ חייל בשעה שכתבו דכתיבה כדיבור דמי ונפקותא רבה לדינא אם ציווה לאחד בפני שנים שיכתוב לאיש ידוע דאם נימא שהביטול חייל בשעה שמינהו לכתוב בעדן כבר הי' הביטול כדין ועוד דאפילו כשאיש שהגיע הביטול אליו לא הבין כלל את לשונו ודעתו שרוצה לבטלו מ"מ כבר נגמר הביטול בשעה ההוא שציווהו לכתוב שהם הבינו את גמר דעתו אולם לקושטא דמילתא כן הדברים שהביטול לא חייל אלא בשעה שגומר השליחות וכן משמע פשטא דמתני' בריש השולח דקתני או ששלח אחריו שליח וקתני בסיפא אם משהגיע הגט לידה אינו יכול לבטל דקאי גם על בבא זו ששלח אחריו שליח ולא אמרינן שהביטול כבר חייל בשעה שמינהו לשליח וכן מבואר להדי' בהספר מכתב מאליהו בדיני ביטול הגט בשער זיין בסוף סי' ג' וז"ל ויש לי מקום ספק היכא דשלח שליח לבטולי גיטא ולא הספיק שליח להגיע בשליח או באשה עד שכבר הגיע הגט לידה אם נאמר דמשעה שאמר בעל לשליח לבטולי גיטא מההוא שעתא כבר הוא מבוטל ומה שהשליח אומר לשליח או לאשה אינו אלא גילוי מילתא בעלמא ונמצא שגט זה נתבטל בשעה שעדיין לא הגיע הגט לידה וביטול מעלי' הוא או דילמא כיון שהבעל לא ביטלה איהו גופי' אלא שתלה הדבר בשליח שהוא יבטלנו מפיו לשליח או לאשה כל שלא הגיע בשליח או באשה וביטא בשפתי' הביטול עדיין

אין ביטול בעולם וכל שלא הספיק לבטל עד הגיע הגט לידה שוב לא מהני והנה אמת כי מהנראה ברור הוא זה הצד האחרון דדנין השליח כדין הבעל עצמו וכי היכא דבבעל גופי' כל שלא הספיק להוציא בשפתיו אין כאן ביטול כן ג"כ בשליח דכי תנן אם משהגיע גט לידה וכו' אתרווייהו קאי אבעל ואשליח הנזכרים קודם עכ"ל עד כאן השבותי במה שנוגע רק להתירו של העלובה אשר נתעגנה עד כה על מגן שכבר כתב הגאון דלובלין נ"י שנראה מכמה אומדנות הנוכחין שכדברי' כן הוא שכבר נתגרשה שני ימים קודם שנכתב לה המעשה דבי תלתא לראי' ובשעת קיום התנאי כבר עברו שנים ימים מזמן התנאי וגם מחשש ביטול של הבעל כבר בררנו לעי' שאין לחוש כלל בנידון זה:

סימן ב

א עתה נבוא לבאר בכל ענינים הנוגעים והמסתעפי' מזה ומתחילה נפרש דברי העיטור התמוהים לכל מעיין ודברי העיטור הכי איתנהו בדיני התנאים דף כ"ב וז"ל ולעולם בין באם בין בע"מ בעינן תנאי כפול אלא בע"מ כשיתקיים התנאי יתקיים המעשה וכ"מ בתשו' הרב ר' יעקב מי שנתן גט ע"ת ליד האשה ואומר לה מעכשיו אם לא באתי מכאן עד י"ב חודש אינו יכול לבטלו דהא ע"מ מכח מעכשיו קאתי ותנן ע"מ שתתני לי ר' זוז ה"ז מגורשת ואסיקנא התם אם נתקרע הגט קודם גמר התנאי א"צ גט אחר ואין משגיחין עליו וכ"ש אם ביטלו וההוא עובדא דמותיב אביי לרבא דההוא דאמר אי לא אתינא עד תלתין יומא אתא ואמר חזו דאתאי ואמר לא שמי' מתי' ופריק רבא התם לבטולי מכוין משמע דמצי לבטולי בפירוש הכא מוקים לה בדלית לי' מעכשיו או שנתנו ביד שליח וצריכא עיונא דאיכא למימר דע"מ ומעכשיו לא מהני אלא בנתקיים אבל קודם גמר התנאי מצי לבטולי ויכול לחזור בו כדפי' לעי' במאמר ה"ג דף ח' כתב וז"ל גרסי' התם שני שטרות הן זכו בשדה זו לפלוני לכתחי' וכתבו לו את השטר חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה **(כל הדברים הנאמרים כאן המה רק לברר עניני גיטין אבל מה שנוגע לנוף עניני שטר הכל הולך כפי חוקי המדינה)** ע"מ שתכתבו לו את השטר חוזר בין בשטר בין בשדה וקשי' להו לרבוותא והא קיי"ל כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי ואמאי חוזר ומסתברא דלא אמרי' כאומר מעכשיו דמי אלא בגיטין וקדושין ופי' כל האומר ע"מ כאלו אמר מעכשיו דמי ותהא מגורשת ע"מ שיתקיים התנאי וכשנתקיים התנאי איגלאי מילתא דמההוא שעתא אגרשה לה ואי פשטה ידה וקיבלה קדושין מאחר ונתקרע הגט או שאבד הרי זו מגורשת כדאמרי' בע"מ שתתני לי מאתים זוז ואמרי' עלה והיא תתן משא"כ בממונא ואפי' בגיטין וקדושין אי אמר לה ע"מ שתתני לי ר' זוז יכול לומר איני רוצה ואינה מגורשת מדגרסי' התם אמר רבא מתקנתא של הלל נשמע אמר

לאשתו ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי ר' זוז ונתנה לו מדעתו מגורשת בע"כ אינה מגורשת דאע"ג דקיי"ל כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי דוקא כשיתקיים התנאי מדעתו והא דאמרי' בקדושין התקדשי לי במנה ונתן לה דינר ה"ז מקודשת וישלים מ"ט כיון דאמר לה מנה ויהיב לה דינר כמ"ד לה מעכשיו דמיו ומקודשת ואינה יכולה לחזור בה אבל בעל התנאי יכול לחזור בו כ"ז שלא נשלם ה"נ יכול לחזור בו ולומר איני רוצה שתכתבו לו השטר והא דגרסינן התם אזל בפני שנים ה"ז גיטך ע"מ שתשמשי את אבא ג' שנים וחזר ואמר לה בפני שנים ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי ר' זוז ואוקים לה רש"י בשלא נתן לה מתחילה הגט לסברא דילן אפי' נתן לה הגט חוזר כ"ז שלא השלים התנאי כו' תשו' ולרב אלפס כשהגיע הגט לידה אינו יכול לבטל הגט שנתן לה ע"ת בע"מ ומעכשיו עכ"ל הרב העיטור המועתק בס' מכתב מאלי', והנה דבריו מרפסין איגרא כמבואר לכל מעיין וסותר דברי עצמו איזהו פעמים, שהתחיל בריש דבריו דלא אמרינן כאומר מעכשיו דמי אלא בגיטין וקידושין ולבתר הכי מסיים דאפי' בגיטין וקידושין יכול בעל התנאי לחזור בו כל זמן שלא נשלם ועוד צריך להבין באיזה ענין מפליג בין גיטין וקידושין לדשב"מ, ועוד דמשמע מרהיטת דבריו דלענין חזרה ל"א דע"מ דמי למעכשיו ומשמע דהיכא דאמר בפירוש מעכשיו גם בעל התנאי גופי' א"י לחזור בו, ולקמן בדיני תנאי כתב להדיא דאפי' כשאמר בפי' מעכשיו יכול ג"כ לחזור בו קודם שנתקיים התנאי, וגם צ"ל שגם אם ת"ל שיש איזהו נפקותא בין גיטין וקדושין לדשב"מ, מאיזהו סברא נחלק בינייהו, ונלפענ"ד ליישב דברי קדשו ונקדים לזה דברי רמב"ם בפ"ח מה"ג ה"א וז"ל המגרש על תנאי אם נתקיים התנאי ה"ז מגורשת ואם לא נתקיים התנאי אינה מגורשת וכו' ושם נתבאר שהמגרש על תנאי כשיתקיים התנאי תהי' מגורשת בשעה שיתקיים, לא בשעת נתינת הגט לידה לפיכך יש לבעל לבטל הגט או להוסיף על תנאו וכו' כל זמן שלא נתקיים התנאי הראשון אע"פ שהגיע גט לידה ואם מת הבעל או אבד הגט או נשרף קודם שיתקיים התנאי אינה מגורשת, ולכתחילה לא תנשא עד שיתקיים התנאי, ואם נשאת לא תצא אלא אם כן לא נשאר בידה לקיימו שהרי בטל התנאי ושם נתבאר שאם אמר לה הרי את מגורשת מעכשיו או מהיום על תנאי כך וכך וכו' כשיתקיים התנאי תהיה מגורשת משעת נתינת הגט לידה לפיכך אינו יכול לבטל הגט ולא להוסיף על תנאו משהגיע גט לידה ואם אבד או נשרף אפי' מת הבעל קודם שיתקיים התנאי ה"ז מקיימת התנאי אחר מותו וכבר נחגרשה משעת נתינת הגט לידה ויש לה להנשא אע"פ שעדיין לא נתקיים התנאי וכו' עכ"ל ובסיגנון זה כתב שם בפ"ט מה"ג ה"ה וז"ל ומה בין המגרש על תנאי לזה שקבע זמן לגירושין או תלאן במעשה שהמגרש ע"ת יש שם גירושין

ואינן גומרין עד שיתקיים התנאי לפיכך כשיתקיים התנאי נתגרשה אם הי' הגט קיים אע"פ שאינו ברשותה ואינה צריכה לחזור וליטלו או להיותו ברשותה אחר שנתקיים התנאי שהרי הגיע לידה תחילה בתורת גירושין ואם נשאת קודם שיתקיים התנאי ל"ת כמו שביארנו אבל התולה גירושין בזמן או במעשה לא הגיע גט לידה בתורת גירושין אלא בתורת פקדון עד הזמן שקבע או עד שתעשה המעשה לפיכך כשהגיע הזמן צריכה להיות הגט ברשותה וכו', ואם נשאת קודם שיגיע הזמן וכו' תצא והוולד ממזר שעדיין היא אשת איש גמורה ואין כאן שם גירושין עכ"ל, ועי' באה"ע סי' קמ"ג סק"ב דפסקינן כן ולפ"ז נראה ממילא דגם כשהיתנה בתנאי דאם ולא התנה בע"מ ומעכשיו, שבאם היה הגט או שטר קידושין לבסוף כשנתקיים התנאי ברשות הבעל דמהני אע"פ שאין השטר ברשותה שהרי איתא בכ"ד דרה"ר ורשות המקנה שוין וכשם דמהני כשהשטר קידושין או הגט מונחים לבסוף כשנתקיים התנאי ברה"ר אע"פ שלא חזרה ונטלה משם, ה"ה נמי כשהיה ברשות הבעל דמ"ש, שרק כשתולה בזמן או במעשה דדמי לאחר הוא דבעינן שיהי' מונח בצדי רה"ר דוקא אבל כשהתנה באם כל שהגט קיים לבסוף מהני אפי' ברה"ר וברשות שאינה שלה:

ויש להבין דלפ"ז קשי' מהאי דמקשינן בגיטין דף ע"ה דקתני ה"ז גיטך והנייר שלי אינה מגורשת ע"מ שתחזיר לי את הנייר מגורשת מ"ש רישא ומש"ס דקא ס"ד ע"מ לאו כאומר מעכשיו הוא [יעו"ש ברש"י ובתוס' ד"ה אלא] ולדעת הרמב"ם הנ"ל קשיא דלא גרע מהיכא שהתנה בפי' באם דמהני אפי' כשהגט אינו ברשותה ואפי' כשנקרע או כשנשרף אח"כ ולא חזרה ונטלה משם כלל בשעת קיום התנאי מגורשת וכן קשי' ממסקנא לתירוצא דרב אשי שם דכל האומר ע"מ כאומר מע"ד, שהרי לשיטת הרמב"ם הנ"ל צריכין לומר בתירוצא דרב אדא בא"ה כמו שפירש רש"י שם דכל שהתנאי והמעשה בד"א אע"פ שאינו סותר המעשה אפ"ה תנאו בטל שהרי לדעתו גם בתנאי דאם, אינו סותר המעשה דמה בכך שמחזירה את הגט לידו כיון דלדעתו אזלינן רק בתר התחלת הקנין וכל שקיבלתה מתחילה לידה שוב לא איכפת לן במאי שאיננו ברשותה לבסוף וא"כ צריכין לומר דרב אשי מחולק בזה על רב אדא בא"ה וכן פוסק הרמב"ם בפ"ו מה"א דלא קפדינן על תנאי ומעשה בד"א ועי' בלח"מ שם ה"א, ולפ"ז לא נודע לאיזהו דבר חידש לן רב אשי בתירוצו דע"מ כאומר מע"ד ומאי נפקותא איכא בענין זה בזה לא לפרוקי מידי ולא לאלומי מילתא ונראה שהרי מוכח להדיא מצוף לשונו דס"ל דתנאי דאם מתחילין הגירושין מהיום ואינן נגמרים עד שיתקיים התנאי וכמו דס"ל לר"י בקידושין בפ' האומר דף ס' במעכשיו ולאחר ל' יום דשיורי שיריה וכ"נ

להדיא מפ"ט ה"ג ה"ה שהבאתי לעיל שכתב שהמגרש ע"ת יש שם גירושין אינן גומרין עד וכו' וכן פירשו על האחרונים בעיקר כוונתו עיין פ"י גיטין בפ' מש"א ובת"ג, ויש להתבונן דאיו ואיפו המקור אשר דלה דלה רבינו חידוש עצום כזה, דתנאי דאם דמי כמו מעכשיו לר"י שהרי התם גופיה פוסק דלא כר"י לדעת רה"פ, עי' ר"ן ורשב"א שם, ונראה דמכללות הסוגי' זו נשמע מקור נובע ליסוד מוסד הלזה, ומקדם נביטה נא ונסורה ונראה בהנך תלתא בבא שהציג רבינו לפנינו והוא דכשתולה הדבר בזמן או במעשה דאזי בעינן שיהיה הדבר ההוא בסופו באגם או בצידי ר"ה, וכשהתנה באם, אזי אפי' כשהוא ברה"ר מהני אבל לא כשנקרע הגט או שמת הבעל טרם שנתקיים התנאי אינה מגורשת, ובע"מ ובמהיום ומעכשיו אזי אפי' כשנקרע הגט או שמת הבעל כבר בשעת קיום התנאי מגורשת נשמע מדבריו דס"ל שגם בתנאי דאם לא בעינן שיהיה הדבר הנקנה במקום הראוי לקנין, ויתירה מדות תנאי דאם לרמב"ם מן מעכשיו ולאחר ל' יום לדעת תוס', עי' יבמות צ"ג שהרי לדעת הרמב"ם מהני אפילו כשהדבר הנקנה אז ברה"ר, אלמא דס"ל דהתחלת הקנין הוא העיקר ומקנה את דבר הנקנה להקנות גם בסופה אפילו כשעומד במקום שאינו ראוי לקנין אבל היכא שכלה לגמרי בשעת גמר הקנין כגון שנשרף השטר קידושין או הגט בשעת הגמר לא מהני מידי מובן מזה דלכל הפחות בעינן שיהיה השטר בשעת גמר הקנין במקום שראוי להקנותו לאידך ע"י קנין אגב או איזהו קנין שיהי', ועי' ב"ב דף ע"ז אמר ר"ה ג"ש הן תרי הא דאמרן אידך וכו' ועיי"ש בתוס' ד"ה נקנה ובאשר"י שם, אלמא דלכ"ע נקנה מיהת השטר למי שנכתב עליו בקנין אגב (ועי' בר"פ הזורק אמר להו וכו' ותיזיל איהי ותיחוד ותפתח ובפרש"י שם שקנתה הגט בקנין אג"ק ובר"ן שם) וכיון דאית בי' צד הקנאה מהני נמי התחלת הקנין שקנתה מתחילה בשעה שקיבלתה בידה לקנות לה גם בשעת גמרו כאלו הקנה לה אז בקנין אחר ולכן אפי' כשהגט או השטר קידושין מונחים בשעת קיום התנאי ברה"ר או אפילו ברשות המקנה נמי מהני, אולם כשאיננו בעולם כלל דלית ביה צד הקנאה בשעתו תו ל"מ ולא מידי גם התחלת הקנין כיון דליתא בעולם שיחול עליו צד הקנאה ההוא ומובן מזה ממילא דמכ"ש היכא שהלכה והיקנה את גיטה או את שטר הקידושין לבעל טרם שנתקיים התנאי דתו לא מהני מידי במאי שהשטר הוא בעולם, דהאיך נימא עוד שיועיל התחלת הקנין שתקנה את השטר לבסופו כשעת גמר הקנין, כיון שכבר נתרוקן כל צד קניה שבו, שכבר הקנהו לאידך טרם שנגמר הקנין ההוא, ולפ"ז ל"ק מידי מסוגיא הנ"ל כיון שהתנה ע"מ שתחזיר לי הרי היא צריכה להקנות לו כמו במתנה עמ"ל כמ"ש רש"י בד"ה רבי היא שם ע"ה ע"ב וכיון דקס"ד דע"מ לכמע"ד, ונמצא שבשעת גמר הקנין שלה כבר חזרה והקנתה

לבעל את כל צד זכות וקני' שזכתה בתחילה, וגם תירוצו דרב אשי ניחא דאתי לאשמעינן דלו יהי' שהתנה בכל דיני תנאין כהלכתן אפ"ה מגורשת כיון דע"מ כאומר מע"ד, נמצא שכבר נגמר הקנין למפרע, וכשם דמהני בע"מ אפי' כשנשרף הגט קודם שנתקיים התנאי ה"ה נמי כשחזרה והקנהו לבעל כיון שכבר נסתיים בתחילתה וקנתה לגמרי את גיטה מיד בשעת נתינה לידה:

ב ומסוגיא זו הערה רבינו מקור נובע שגם בתנאי דאם קנתה בתחילה וגמר הקנין יכול לחול אפי' כשהגט הוא ברה"ר או ברשות הבעל בשעת קיום התנאי ורק הכא שנשרף לגמרי א"ל כשחזרה והיקנה לבעל טרם קיום התנאי הוא דאינה מגורשת דאל"כ לאביי ורבא דתירצו דמשום דלא התנה בדיני תנאים והתנאי בטל הוא דמגורשת, דהשתא לגופי' לא איצטרך לשמעינן דהא כבר תנא להו בקידושין וב"מ דבעינן תנאי כפול ותנאי קודם למעשה ולא איכפת לן מידי במאי שהתנה כיון שהתנאי בטל ועיקרו לא קתני אלא משום דיוקא לאשמעינן דהיכא שהתנה בדיני תנאי דאינה מגורשת ליתני ולנקוט לרבותא דאפילו כשהתנה ע"מ שתפקיד אצלי את הנייר נמי תלי' בקיום וביטול התנאי דהיכא שהתנאי בטל הוא דמגורשת אבל היכא שהתנה בדיני תנאים כהלכתן אזי אינה מגורשת כיון דלס"ד ע"מ לאו כמעכשיו הרי בשעה שיחול קנינה ליתא לגיטה בידה א"ו ה"ט דלא קתני נמי בכה"ג דאז נתגרשה אפי' כשנתקיים התנאי משום דכל היכא דאיתא לגיטה בעולם נגמר קנינה על ידי התחלות הקנין שקנתה מתחילה וזהו ראי' ברורה לדברי רמב"ם הנ"ל וגם לתירוצו דרב אדא ב"א מוכח כן לדעת תוס' דס"ל דהטעם משום שהתנאי סותר המעשה הו"ל לאשמעינן דאפי' כשהיתנה הבעל ע"מ שתפקיד אצלי הגט תנאו בטל משום שסותר המעשה דבשעה שנגמרו הגירושין הרי הגט ברשות הבעל א"ו דבכה"ג אינו סותר המעשה כלל ואפי' בתנאי דאם משום שמתחילין מיד ושוב נגמרו ממילא אפי' כשהגט מונח אז ברשות הבעל:

ג אולם לדעת רש"י דמפרש לי' דעיקר תלוי משום שהתנאי והמעשה הוא בדבר אחד ומבואר בלח"מ הנ"ל דרמב"ם ס"ל כפרש"י וא"כ עדיין קשה דהו"ל למיתני כשהיתנה ע"מ שתפקיד אצלי, ויש לומר כיון דר"א ב"א ס"ל דכל שהתנאי ומעשה בדבר אחד בטל התנאי אע"פ שאינו סותר המעשה אזי נשמע ממילא דהיכא שהתנאי בד"א והמעשה בדבר אחר רק שסותר המעשה שהתנאי קיים והמעשה בטל, ובזה לא פליג ראב"א על כל אמוראי דהתם ומשכחת לי' בכמה גוונא כמו שנבאר לקמן [בסי' ג' אות ח'], וא"ל דלדעת רש"י ואשר"י בפ' י"נ כיון שהתנאי בטל כשהוא רק בד"א אפי' כשאינו סותר המעשה א"כ נימא דמכ"ש היכא שסותר המעשה אפי' היכא שהתנאי הוא בדא"ח, ז"א

דא"כ מנ"ל כלל דתליא בדבר אחד או בדבר אחר דדילמא טעמי' דראב"א הוא רק משום שסותר המעשה) ומעתה אשמעינן רבותא דאע"ג דאיכא תרי מילי בתנאי זה שהתנה ע"מ שתחזיר לי הנייר חדא במאי שסותר המעשה דאז הוה לן למימר שהמעש' בטל ועוד שהמעשה והתנאי בדבר אחד דאפ"ה המעשה קיים והתנאי בטל אבל כשהתנה ע"מ שתפקיד שגם לס"ד דע"מ לאו כמע"ד לא נשמע רבותא זו, איברא כן הדברים כד נימא כדעת הרמב"ם אבל אם נימא כהחולקין עליו שגם בתנאי דאם כלאחר דמי וצריך שיהיה הגט ברשותה בשעת קיום התנאי, וא"כ כשהיתנה באם תפקיד הרי ג"כ סותר המעשה: **ד ומעתה** נהירנא לעיני המעיין לפרש כוונת הרב בעה"ט הנ"ל ומתחילה נפרש בקצרה תוכן כוונתו בכללות ואח"כ נפרש בכל קוץ וקוץ בפרטות, והוא דבעה"ט ס"ל כדעת הרמב"ם הנ"ל שגם בתנאי דאם כבר התחילו הגירושין ונגמרו בשעת קיום התנאי ולכן מהני אפי' כשהניחה את הגט טרם קיום התנאי ברה"ר או ברשות הבעל ומעתה גם כשהחזיק בקרקע בתנאי דאם אע"ג שכבר כלתה החזקה כמ"ש תוס' ביבמות (צ"ג) מ"מ כיון שכבר החל קנינו וגם עתה בשעת הגמר ישנו לשדה שיכול להקנות לו אז אזי נגמר ממילא התחלת קנינו שחל מיד וכמ"ש לעיל דדוקא היכא שנשרף הגט או שחזרה והיקנתה לבעל הוא דלא מהני משום שכבר נתבטל כל ההתחלה שנעשה מתחי' שהרי חזרה והיקנה לבעלה את כל זכות שהיה לה או היכא שנשרף דליתא תו בעולם שיחול הקנין שנעשה מתחי' עליו אבל בחזקה דאית' לדבר הנקנה דמי לאלו היקנה לו עתה מחדש בשעת קיום התנאי וגם אם חזר הזוכה והיקנה לאחר טרם שנתקיים התנאי אזי פשיטא דלדעת רמב"ם הנ"ל אינו נידון כדבר שלב"ל כיון שכבר התחיל לקנותו מתחי' ותדע שהרי מפורש בדבריו דאם נשאת לא תצא ממשמעות דבריו שיש להשני בה צד קנין אישות אע"ג שנתקדשה בנשאת לו טרם שנתקיים התנאי וכן משמע להדיא בס' פ"ח מה"ג ה' ך"ד וז"ל מי שנתגרשה ע"ת וקידשה אחר וכו' ומשמע אפי' תנאי דאם ועוד כיון דלדעת הרמב"ם כאשר פירשו כל האחרוני' דדמי לשיורא דמעכשיו ולאחר ל' יום לר' יוחנן. וכי יעלה על הדעת דלר' יוחנן כשנתגרשה מעכשיו ולאחר ל' יום שאם נתקדשה בתוך ל"י דאינה מקודשת (ואפי' לדעת הפוסקים דסברי דמחוסר זמן כמחוסר מעשה דמי) עי' בכורות מ"ט בפודה בתוך שלשים יום ועי' במ"ל בפ"ו מה"ג ה"ג יעו"ש: **ה ולפ"ז** הכי שייטא תכונת כוונתו כמטרה לתרץ לעומת קושיתם שהקשו מזכו בשדה זו לפלוני ע"מ שתכתבי לו את השטר דחוזר בכ"ש ובכ"ש מהא דקיי"ל כל האומר ע"מ כאמע"ד, ולזה פרש רשתו שבכל נפקותא דאית' בש"ס להדיא בין ר"ה ור"י אם נימא דע"מ דמי לאם או דדמי למעכשיו לא שייכא התם שהרי בגיטין אמרינן דא"ב כשנקרע

הגט וזה ל"ש התם כיון דע"כ איירי התם בשטר ראי' והקנין בחזקה לבד מדאמרינן ברישא דחוזר בשטר ואינו חוזר בשדה וכיון שכן ליכא נפקותא בסיפא בנקרע השטר דבין אם נימא דע"מ דמי למעכשיו או דדמי לאם כיון שהשטר הוא רק לקיומי התנאי ואי משום דחזקה גופה דמי לנקרע השטר ז"א כיון דאיתי' לשדה בעולם אע"ג שכבר כלתה חזקה הראשונה מ"מ נמשך הגמר ממילא ודמי להיכא שהניחה את הגט לרה"ר טרם שנתקיים התנאי דמגורשת אפי' למ"ד דע"מ לאו כמע"ד, (וכ"מ קצת מדאמרינן שם דא"ב רק בנקרע) וגם מדלא אמרינן א"ב אם הבעל יכול לחזור בו טרם שנתקיים התנאי ש"מ שגם בתנאי דמעכשיו יכול לחזור בו טרם שנגמרה המעשה עד כלה, ולפ"ז ירד רבינו להתם הקושיא לבלתי ישאר עוד שריד ממנו שהם היקשו מהא דקיימ"ל דאומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי, וע"ז ירה אבן פנתו, שהכא ליכא נפקותא דאיתא בש"ס לבין מעכשיו לאם. ומה שמחלק בין ממון לגיטין וקידושין לא יצא לדון על הכלל דהיינו לכ"ד שב"מ רק שבא לחלק לבין שבין הנושאים דהיינו ממקום שירדו להקשות קושיתם לבין הנושא דאיתא בדוכתי' שנאמר בו דע"מ כמעכשיו דמי אבל בשטר מתנה וכדומה היכא דקנה בשטרא אזי גם זה דמי לגיטין וקידושין רק בגיטין ושטר קידושין לעולם שטרי הקנאה המה לכן א"ב ונפקותא רבה בנקרע ונאבד (וכעין דאמרינן בגיטין דף י' ע"ב אב"א תני חוץ מבגיטי נשים), ומשום דעדיין יש מקום להתווכח ולומר דפירושו דע"מ כאומר מעכשיו דמי כלומר כאלו נתגרשה לגמרי מעכשיו דהיינו שזולת קיום התנאי אין שום דבר חוצץ ומפריד לבין נתגרשה מעכשיו לגמרי ובין זו שנתגרשה ע"ת ונמצא דנוכל לומר דאתי' להורות לן בזה שתו אינו יכול לחזור בו גם טרם שנתקיים התנאי לזה נטה קו ופירש מתחילה דלא נחתו לזה כלל רק שבא לאפוקי דלא הוית כאילו נתגרשה בתנאי דאם,, רק כאלו נתגרשה מעכשיו ע"ת ושגם כשנתגרשה במעכשיו ע"ת יכול לחזור בו טרם שנתברר לפנינו גמר המעשה בכללו, ולתוספת ביאור נפרש דבריו בפרטות בקצרה, וז"ל ומסתברא דל"א כאומר מעכ"ד אלא בגיטין וקידושין כלומר דנפקותא דאיתא בדוכתי' ליתא אלא בגיטין וקידושין שהשטרי גופי' שטרי הקנאה הם ואיכא נפקותא בנקרע או שנאבד משא"כ בזכו ע"מ שתכתבו לו אה"ש, וסוף מעשה תחילת מחשבה, שמסיים דלענין חזרה ליכא נפקותא לבין מעכשיו לתנאי דאם, לכן ירד לפרש דפירושו דע"מ כאומר מעכשיו אל תדמה דזולת התנאי הרי היא כאלו נתגרשה לגמרי וכמ"ש לעיל וז"ל, ואי פשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר ונתקרע הגט וכו' זה קאי על תחילת דבריו דמאי דמפורש בש"ס בדוכתי' הנפקותא בין ע"מ לאם וכוונת דבריו דפשטה ידה ונקרע הגט אח"כ עטופים בהדי הדדי והוא וי"ו דונתקרע הגט הוא

וי"ו העיטוף ובא להורות נפקותא מבוררת במאי דנתקרע הגט לענין קדושי השני, אבל בפשטה ונתקדשה לחוד ליכא נפקותא שהרי גם בתנאי דאם מהני לדעת הרמב"ם כמ"ש להדיא שגם בתנאי דאם אם נשאת לא תצא וע"ז מסיים אבל בממונא דליתא לנפקותא דאיתא התם לענין נתקרע כלומר בממונא שירדו להקשות דהיינו בזכו ע"מ שתכתבו לו אה"ש לא תימא דאכתי איכא נפקותא לענין חזרה דז"א דאפי' בגיטין וקידושין גופי' יכול לחזור בעל התנאי כ"ז שלא נגמרה בכללו, ומה שהביא ראי' מנתינה בע"כ גם בזה עמדו עליו דמאי ענין זה לענין חזרה דהתם מפני שלא נתקיים הוא אבל כשנתקיים התנאי אח"כ מנ"ל דיכול בעל התנאי לחזור בו:

ו ועוד היקשה הרשב"א שם בפ' מש"א דף ע"ו וז"ל והרב בעה"ט ז"ל פירשה אפי' בשנתן לה בפני שנים הראשונים וא"ה יכול לבטל תנאו ולהתנות עלי' תנאי אחר עד שיתקיים התנאי דלא אמרו כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו אלא דלכשיתקיים התנאי איגלי מילתא דמההוא שעת' איגרשה לה וכו' אבל ביני ביני יכול הוא לומר איני רוצה בתנאי זה מדגרסי' לעיל אמר רבא מתקנתו של הלל נשמע אמר לאשתו ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים ונתנה מדעת' מגורשת בע"כ אינה מגורשת אלמא אע"ג דהתנה עלי' בע"מ יכול הוא לומר איני רוצה בתנאי זה ומסתברא דלא כוותיה דבע"מ ודאי אינו יכול לחזור בו כדכתבינן לעיל, ורא"ת מדרבא אדרב' איפכ' שמעית מינה דאם איתא דיכול הוא לחזור בו לבטל תנאו למה לי' למילף מתקנתו של הלל ומשום דנתינה בע"כ לא שמה נתינה דהא אף כשת"ל דבעלמא שמה נתינה הכא אינה מגורשת דכל שאינו רוצה בקיום תנאו בטולי מבטל לי' אלא ודאי ש"מ אי לאו דנתינ' בע"כ לא שמה נתינ' וכל המתנה ע"מ שתתן לי כך לדעתי קאמר הא נמי הויא מגורשת ואע"פ שאינה רוצה בקיום תנאו וזהו ביטולו עכ"ל, וע"פ דברינו הנ"ל כוונתו בזהו הראי' נמשך למה שכתב למעלה דפירושו דע"מ כאומר מעכשיו דמי שנאמר בכמה דוכתי אין הכוונה דדמי כאלו נתגרשה מעכשיו לגמרי ושוב לא אגידה גבי' רק דצריכה לקיים התנאי והשתא תו אינו יכול לחזור בו גם קודם שנתקיים התנאי וגם תהיה מותרת להנשא מיד כיון שבידה לקיים התנאי שהרי כדתימא לפרש כן הלא עיקרו דמילתא לא באו אלא לזה דהוי כאלו נתגרשה מעכשיו ומותרת להנשא דכל עיקרו של גירושין הוא לשם כך להתירה לעלמא ואף אם תמצא לומר דכל שמחוסר מעשה ואולי לא תשיג ידה ליתן כפי התנאי לא מיקרי דבר שבידה, (עי' ברמב"ם בפ"ח מה"ג הא דפוסק דמותרת להנשא לכתחי' דכל שבידה לקיים התנאי מותרת להנשא ועי' במ"מ שם שחולקים עליו משני טעמים חדא דמחוסר מעות לא הוי כדבר שבידו ועוד דאולי לא ירצה הבעל לקבל, ונראין הדברים דרמב"ם לטעמי' דס"ל

דלדידן עיקר הדבר לדינא דנתינה בע"כ ש"נ רק דמדרבנן מחמרינן לפסול הגט ועי' בר"ן שם בפ' מש"א שמפרש כן לדעת הרמב"ם לכן לנגד חששא דרבנן לחוד סמכינן דמסתמא יתרצה לקבל וכאשר היה דעתו מתחי' לא נשתנה גם עתה וכמ"ש הב"ש בסי' קמ"ג היכא שהשלישה את המעות גבי ע"מ שתתני לי ר' זוז שחולק על הרשב"א שם ושאר פוסקים החולקים על רמב"ם ס"ל דהוי ספיקא דדינא לכן אסורה להנשא מספק דאולי לא יתרצה הבעל לקבלם, דנגד חששא דאורייתא קלישא לחזקה זו לסמוך להקל) מ"מ כשתשלש המעות אצל נאמן ואע"ג דלא מהני מתורת זיכוי וכדעת הרשב"א בתשוב' מובא בב"י סי' ע"ג ובב"ש שם מ"מ כבר יצאה מחששא דמחוסר מעשה ולפ"ז יהיה מוכח ממילא דלא כדעתו ושהבעל אינו יכול לחזור בו דאל"כ אמאי מותרת להנשא, ולעומת המשגה הזה אזדי ראייתו דא"א לומר כן דהכוונה בע"מ כאומר מעכשיו דמי יטה קו משקלו לענין שמותרת להנשא שהרי ללישנא קמא דרבא דס"ל דנתי' בע"כ לא הוי נתינה והגט מדאורייתא אזי לכ"ע אסורה להנשא היכא דיש לחוש לביטול הגט מדאורייתא והרי רבא בעצמו ס"ל דאומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי גבי אתרוג ע"מ שתחזרהו לי כמ"ש תוס' שם דף ע"ה בד"ה אלא אמר רבא ואיך אפשר לומר לדידי' דפירושו דכמעכשיו דמי יהי' דהוי כאלו נתגרשה לגמרי ומותרת להנשא ולא אגידה גבי' רק בקיום התנאי והיכא שנדע שתתקיים התנאי כגון שהשלישה אצל נאמן תהיה מותרת להנשא א"ו דפירוש דמעכשיו דמי עיקרו כמו שפירש בתחילת דבריו דהוי כאלו נתגרשה מעכשיו ע"ת כך וכך ולאפוקי דלא דמי לאם והנפקותא רק לענין נקרע הגט או שנאבד והיא קיבלה קידושין מאחרים טרם שנתקיים התנאי, ולפ"ז עודנו נותר וניתן מקום לסברתו דטרם שנתברר הדבר לגמרי יכול לחזור, כנלפענ"ד בכוונת דברי בעה"ט בדרך פשוט ונכון בעזה"י:

ז אמנם כן הדברים כאשר העתקנו דברי בעה"ט הנ"ל מספר מכתב מאלי', וראיתי מעתיק בקצת שינוי רק במלה אחת ונתהפך הענין לגמרי וזהו במאמר ג' גרסי' התם שני שטרות הן וכו' ומסתברא דלא אמרינן כאומר מעכשיו דמי אלא בגיטין וקדושין ופי' כל האומר ע"מ וכו' ואי פשטה ידה וקיבלה קדושין מאחר ונתקרע הגט או שאבד הרי זו מגורשת לחומרא כדאמרינן בע"מ שתתני לי מאתים זוז ואמרינן עלה והיא תתן אבל בממונא אפי' תתקיים התנאי לא אמרי' איגלאי מילתא וכו' הכל כדלעי' רק שהוסיף בו מלה זו לחומרא דמשמע דגם בגיטין אינה מגורשת לגמרי רק לחומרא עד שיהי' הגט קיים בשעת קיום התנאי וכוונתו לפי נוסחא זו דדוקא בגו"ק דאית בי' צד חומרא וקולא אבל בקרקע אזלינן בתר חזקת מ"ק וכן ראיתי כתוב בתשו' הגאון המובהק מוהד"ב דק' לובלין אמנם דברי

קדשו תמוהין לכל מעיין שמביא בעצמו מהא דאמרי' והיא תתן והרי התם מבואר להדי' דנתגרשה לגמרי ומותרת לעלמא דאמרי' א"ב שנתקרע הגט או שאבד ר"ה אמר והיא תתן אינה צריכה הימנה גט שני, וכן תמה שם בתשובתו באריכות ולישב דברי קדשו שלא יהי' תמוהין כל כך לגירסא זו נראה דלפי מה דכתבתי לעי' בסי' א' א"א שהבאתי שמה שהרשב"א והרא"ש פליגי בנתגרשה ע"ת וביטל הבעל התנאי דרשב"א ס"ל דאפי' בתנאי דע"מ ומעכשיו צריך שיאמר לה מחדש הא גיטך בלא תנאי והרא"ש בתשו' כלל מ"ו סי' ב' ס"ל דאפי' כשנתגרשה בתנאי דאם וביטל התנאי דנתגרשה למפרע וכשנתבונן נראין הדברים דפליגי בהא דאתי דיבור ומבטל דיבור דרשב"א ס"ל דלעולם לא מצינן שיועיל בדיבור או אפי' מעשה למפרע רק מכאן ולהבא דוק ותשכח [רק בדבר שעומד לכך כגון בישל"מ ובתורם של"מ ובקיבלה קדושין ונתרצה האב אח"כ דזהו משום טעמא אחרינא כמובן] וכיון שנתגרשה אז מעכשיו ע"ת וביטל השתא התנאי דלא אתי דיבורא דהשתא ועקר לגמרי לדיבורי קמא רק שמבטלו מכאן ולהבא אבל מ"מ נתבטלו הגרושין שבתחילה כיון שגירשה אז ע"ת ולא נתקיים התנאי ולכן גם מעתה והלאה לא תוכל להתגרש עד שיאמר לה הא גיטך כמו בכל גרושין דעלמא דאינה מגורשת עד שיאמר הא גיטך דדיבורא קמא כבר נסתלק לגמרי ע"י התנאי שהיתנה ולא נתקיים ומהיכא תוכל להתגרש מעתה אם לא ע"י גרושין מחדש דהיינו ע"י אמירה זו לדידן דפסקי' כרבי ורבינו אשרי ס"ל דאתי דיבורא דהשתא בביטול התנאי ועקר לדיבורא קמא למפרע ולכן אפי' כשנתגרשה בתנאי דאם ומבטל השתא לתנאי דאם שהיתנה אז נתגרשה למפרע דתנאי מילתא אחריתי ונידון המעשה והתנאי לא נתלכדו יחד וכל אחד נידון לעצמו לכן כשמבטל התנאי השתא הרי עקר לדיבורא דתנאי לגמרי למפרע וממילא נידון המעשה לעצמו וכאילו קידשה בסתמא דהוי כמעכשיו [וכמו שהאריך שם הרא"ש בתשו' בטעמא דמילתא דלולא דילפינן מתנאי ב"ג וב"ר אזי מצד הסברא לא אתי' דיבורא דתנאי ומבטל המעשה ונראה שגם דבפשטא לא מצינן שיעקור ע"י דיבורא דהשתא את דיבורא קמא למפרע איברא בסוטה ד"ה גבי בעל שמחל על קינויו דמיבעי לן התם יעו"ש ברש"י בד"ה שמחל ע"ק וז"ל והשתא ס"ד דקבעי בין שמחל קודם סתירה בין שמחל לאח"ס וכו' אבל היכא דאיכא קינוי וסתירה ורצה למחול מהו מי עקר קינוי ושריא לי' או לאו עכ"ל הרי מצינן דיכול לעקור לגמרי למפרע וכאילו לא הי' קינוי מעולם דאין לומר שגם התם אינו עוקר אלא מכאן ולהבא דהא תינח כשמחל קודם שנסתרה דדמי השתא כאילו נסתרה בלא קינוי כלל אבל לאחר סתירה מאי איכא למימר אי לאו דמבטל לקינוי שקינא לה למפרע ואע"ג דמסקינן שם דלאחר קינוי וסתירה אינו יכול למחול על קינויו

זהו מטעמא אחרינא כיון דעיקרא דמילתא משום רגלים לדבר הוא דהיכא דחזינן שלא השגיחה על קפידא דבעל והתראתו ונסתרה מסתמא זינתה וכיון דלא ידעה מעיקרא כשנסתרה שהבעל ימחול לה אכתי איכא רגל"ד לפנינו, ולדעת הרשב"א צריכין לדחוקין נפשין באיבעי' דהתם כמובן וכשנשים לבינו לעיין היטב במישרים נמצא לפנינו דיעה שלישית בזה דבתנאי דאם וביטל התנאי אינה מגורשת למפרע רק בתנאי דע"מ וביטל התנאי הוא דנתגרשה למפרע כאשר ויתבאר להלן ולפ"ז יש לומר דבעל העיטור ס"ל כדיעה זו ולפ"ז ה"פ בגמרא דאמרי' א"ב שנקרע הגט או שאבד לר"ה אינה צריכה הימנה גט שני שהרי אפשר לבעל לגרשה בלא גט שני מפני שיכול לבטל התנאי לגמרי ועקר לי' לדבורא קמא למפרע [וכדעת הרא"ש הנ"ל] והרי הוא כאילו נתגרשה בלא תנאי אבל לר"י דס"ל דע"מ דמי לאם אזי א"א שתתגרש רק ע"י ג"ש שגם אם יבטל התנאי מ"מ לא נתגרשה בשעת נתינה רק בשעת קיום התנאי [וס"ל לבעה"ט בזה כסברת הר"ן כאשר יתבאר לקמן] אבל לר"ה הרי אפשר לבעל לקבל הימנה כאשר היתנה ולא בתורת קיום התנאי רק בתורת ביטול התנאי ותו לא איכפת לן במאי שנקרע הגט כיון דעקר לי' לתנאי למפרע הרי כבר נתגרשה בשעה שנתן הגט לידה בלא תנאי דדוקא היכא דלא ביטל התנאי הוא דלא מהני כשנקרע הגט בשעת קיום התנאי דס"ל לבעה"ט שגם בתנאי דע"מ ומעכשיו צריך שיהי' הגט קיים דדמי למעכשיו ולאחר ל"י דשיורי שייר וס"ל דה"ה בכל תנאי דעלמא דיני הכי:

ח מה דכתיבנא דבעה"ט ס"ל כדעת הרא"ש דאתי דיבורא דהשתא ועקר לי' לדיבורא קמא למפרע כן נראה להדי' דהרי יתר מזה הורה לן שגם את הגט יכול לבטל אפי' כשיתקיים התנאי וע"כ צ"ל שמבטל לי' לנתינה קמייתא למפרע דאע"ג דלא אתי' דיבור ומבטל מעשה סבירא לי' דכל שלא נגמרה המעשה מפני שעודנה אגידא בתנאי דמי לדיבור וכשם דיכול לבטל את התנאי למפרע יכול לבטל את הגט למפרע וכאילו לא אמר לה הא גיטך בשעת נתינה מעולם אבל לבטל את הגט מכאן ולהבא דחיקא טובא כמובן:

ט והנה במאי דס"ל להרא"ש שגם בתנאי דאם כשמבטל את התנאי מגורשת למפרע נראה מדברי ר"ן בפ' מש"א גבי ה"ז גיטך והנייר שלי דאי אפשר לומר כן שמביא שם דעת הפוסקים דבמעכשיו וע"מ א"צ לדיני תנאים ואסברי לראב"ד דטעמא דמילתא דדוקא באם שעוקר את המעשה בשני הצדדים הן בקיום התנאי והן בביטול הוא דצריך לדיני תנאים דומיא דתנאי דב"ג וב"ר אבל בע"מ שאינו מבטל את המעשה רק כשלא קיים התנאי אינו צריך לדיני תנאים שאין אנו צריכין ללמדו מתנאי דב"ג וב"ר שגם מצד הסברא יכול להתנות כיון שאינו מבטל את המעשה לגמרי ור"ן שם פליג עלייהו

ואסברי' לי' להיפך דהשתא בתנאי דאם שאינו מבטל המעשה שחייל מהשתא צריכין לדיני תנאים מכש"כ בע"מ ומעכשיו שע"י התנאי עוקר המעשה שחל מעכשיו מכש"כ דצריכין לדיני תנאים דמצד הסברא אמרי' דלא אתי דיבור וממ"ע יעו"ש זהו תמצית דבריהם ועדיין צריכין להבין במאי קמפלגי ומאי טעמייהו דראב"ד אוחז בסבך גם בצד הקיום ור"ן לוכד ברשתו רק בצד הביטול, ונראה לפרש דראב"ד ס"ל כיון שע"י התנאי שהיתנה באם נתבטל המעשה הסתמי מעכשיו עד לאחר זמן שהרי אילו לא היתנה הי' גם הסתם נידון כמעכשיו ועתה שנדחה ע"י התנאי עד לאח"ז גם זהו מתורת תנאי הוא ולכן אי לאו דילפי' מב"ג וב"ר לא ידעינן כאלה מצד הסברא אבל בע"מ דלא אתי' התנאי אלא לבטל את המעשה בצד אחד גם מצד הסברא נודע שיכול להטיל תנאי כזה ור"ן דפליג עלי' בסברא זו ס"ל שכל הנמשך רק בצד אחד הוא דנידון משום תורת תנאי אבל דבר הנמשך משני הצדדים אין בו משום תורת תנאי כלל ולא נכנס כלל בסוג תנאי ודינו כקובע זמן וכמו לאחר ל' יום ולאחר שתצא חמה מנרתקה, שלא נכנס כלל בסוג דיני תנאים וא"צ לדיני תנאים ולהכי בתנאי דאם כיון שלא חיילי המעשה מעכשיו בשני הצדדים הן בצד הקיום והן בצד ביטול אין זה מתורת תנאי כלל רק כאילו קבע זמנו שלא תחול מיד רק לאח"כ ורק מה שהיתנה שבאם לא יתקיים התנאי יתבטל המעשה לגמרי ובקיום התנאי יתקיים המעשה אז, הוא שיש בו משום תורת תנאי ועל יסוד זה הוא שחור ולמד דהשתא בתנאי דאם שאינו מבטל המעשה של עכשיו צריך לדיני תנאים מכש"כ בע"או שמבטל המעשה בתורת תנאי שכבר חיילי מעכשיו דצריך לדיני תנאים דותו אי אפשר להסתבך עוד לדעתו משום סברות הראב"ד שהרי גם יש באם משא"כ בע"מ שהרי נתבטלה המעשה לגמרי בשני הצדדים דאדרבא היא הנותנת כיון שהביטול הוא בשני הצדדים כבר יצא גרם הביטול מתורת תנאי ונכנס בסוג דקובע זמן כמבואר ברמב"ם בפ"ט מה"ג ה"א ד' שגם התולה במעשה דינו כתולה בזמן וא"ב למשפטי התנאים כלל ולפ"ז מסתברא מילתא דלדעת הר"ן דהאי נתבטלה המעשה הסתמי ע"י תנאי דאם לאו משום תורת תנאי הוא אלא דלענין זה דמי לתולה בזמן או במעשה הרי גם כשביטל אח"כ את התנאי שוב אי אפשר שיחול המעשה למפרע דביטול לא מהני אלא כל שהוא משום תנאי דאתי דיבור ומבטל דיבור אבל כל שירדו בו משום התולה בזמן או במעשה לית בי' משום ביטול הכי יעלה ע"ד שבאם יקדש או יגרש ויאמר שיחול לאחר זמן ידוע וירצה אח"כ לבטל הזמן ושיחול למפרע משעת נתינה וכגון שנקרע הגט או שטר הקדושין הכי יש שום ממשות בביטול זה כיון דמתחילה נעשה המעשה על זמן ההוא שקבעו ביניהם רק שיכול לקדשה או לגרשה מהיום והלאה אבל לא למפרע דדומה

לקידשה היום ואומר שתחול מאתמול וזהו שכתבנו לעי' דלדעת ר"ן א"א לומר שיועיל ביטול התנאי באם שיחול למפרע כ"ז כתבנו כדי ליישב דעת העיטור גם לנוסחא הזאת אבל בעיקרא דמילתא נראין כגירסות ממסס הנ"ל:

סימן ג

בדין תנאי ומעשח בד"א,

א בתחילה נבאר באיזהו מקומות בדברי רבותינו אשר נראין כתמוהים ואח"כ נבאר בדברי הפוסקים ומחלקותיהן בדברי רבותינו הראשונים והאחרונים כפי ענ"ד עי' דף ק' גיטין בתד"ה ע"מ שתחזיר לי את הנייר מגורשת וז"ל בפרק מש"א קבעי מ"ש רישא ומ"ש סיפא ומפרש לשון אחד משום דסיפא הוי תנאי ומעשה בדבר אחד והוי תנאי בטל ומעשה קיים וכו' ואין גט יכול לחול עד שיחזירהו ואז א"א להתגרש בו שאין הגט בירה הלכך אע"פ שלא החזירתו מגורשת ורבא דקאמר בפ"ק דקדושין הילך אתרוג זה במתנה ע"מ שתחזירהו לי החזירו יצא וכו' לא סבר כההוא לישנא אלא רבא לטעמי' דמפרש בפרק מי שאחזו משום דהוי מעשה קודם לתנאי וכו' עכ"ל והשער סגור ומסוגר בכוונת דבריהם דמאן דלית לי' דרב אדא ב"א קסבר דכל היכא שהתנאי סותר למעשה המעשה בטל וקשי' לרבא ממ"נ דאית לי' כר"א ב"א א"כ החזירו אמאי יצא ובע"כ צ"ל דאית לי' דע"מ כמעכשיו דמי וא"כ מנ"ל דרבא לית לי' דרב אדא דיש לומר דבתנאי דאם מודה דהתנאי בטל ובאתרוג שאני שהתנאי בע"מ וא"ל דכוונתם דבזה גופי' הוא דפליג דרבא אית לי' דע"מ כמע"ד ורב אדא לית לי' כמו שפירשו קצת מאחרונים חדא דנראה בעליל שאין זה כוונת דבריהם שהרי לא הזכירו מתחילה מזה רק בסה"ד הביאו תירוצו דרב אשי התם מפני דאומר ע"מ כמע"ד, ועוד שהרי שביאו כראי' לדבריהם דרבא לית לי' דרב אדא מדושני מדמשני התם שנוי' אחריתי שהרי התם צריכין לומר דמשני אליבא דרבנן ומ"ש בס' ת"ג וכן מובא בשעה"מ בפ' ו' מה"א דהא דמשני משום דמעשה קודם לתנאי הוא מפני דמשמע לי' דמגורשת אפי' כשלא קיימה התנאי ולא החזירה דמ"מ מנ"ל לתוס' בבירור דטעמא דרבא הוא רק מפני זה עד שנתחזק להם כיסוד מוסד להביא ראיתם משם דס"ל דע"מ כמע"ד דאכתי מהתם לא מוכח דאיכא למימר דמוקים לברייתא אליבא דרבנן ועוד שהרי עיקרא דמילתא מה שהביאו כאן תירוצא דרב אדא אע"ג דאיכא התם שנויא טובא לתרץ קו' זו הוא רק משום שרצו להוכיח מרבא דס"ל גבי אתרוג החזירו לא יצא דלית לי' דרב אדא בזה ואי אמרת דפליג עלי' רק משום דס"ל ע"מ כמע"ד ורב אדא בע"כ לית לי' דא"כ אינו סותר את המעשה דכל זה מוכח גם מכל שנויא דהתם לר"ח ולאביי דאי אמרת כמע"ד ל"ק כלל מרישא לסיפא וא"ל שגם להם נראה משמעות

הברייתא דמגורשת אע"פ שלא החזירה שהרי אמרי' שם טעמי' דלא כפלי' לתנאי הא כפלי' א"מ וכן איתא התם בתירוצא דרבא גופי' ומשמע דס"ל דאי אקדים תנאי למעשה אינה מגורשת כלל אפי' כשקיימו לתנאי ועי' בשעה"מ בפ"ו מה"א ד' ל"ד שמביא בשם גדולי מחברים שהתלבטו בזה הרבה ודחקו עצמם טובא והניחו בצ"ע ומה שפירש שם בעהמ"ח עצמו לא מובן כלל כוונתו זולת כפירושו של בעל ת"ג, ולפענ"ד נראה לפרש כוונת דבריהם בס"ד לאשורם ומתחילה נפרש בדרך כלל בעיקר כוונתם ואחר כך נבאר כל פרט ופרט בראיות ברורות, עי' דף ע"ד ע"ב בתד"ה אדמפלגי ותורף דבריהם שם בתירוץ הראשון שגם לרב יהודא דאית לי' דע"מ לאו כמעכ"ד מ"מ עד שיתן הוי ספק גט דמספקא לי' באומר ע"מ אי כמעכ"ד מדמינן לי' התם למהיום ולאח"מ לרבנן דקסברי גט וא"ג יעו"ש ונמצא דלכ"ע מיהת ספיקא הוי ולפ"ז לכולהו אמוראי דהתם גבי ע"מ שתחזיר לי את הנייר דפליגי על ר"א ב"א וקסברי דהיכי שהתנאי סותר את המעש' המעשה בטל היינו דאינו מגורשת בודאי אבל מ"מ אסורה ליבם לאחר מיתת המגרש ואע"ג דמדינא מוקמינן על חזקת אשת איש כאשר נבאר לקמן מ"מ גבי איסור ערוה לא סמכינן אחזקה להקל (עי' ב"ש סי' מ"ז) ועי' יבמות ל"א למסקנא דהתם ועי' ברשב"א ור"ן גבי נתינה בע"כ להפוסקים דקסברי דלמסקנא הוי סד"ד אזי בקידושין וגירושין אזלינן לחומרא, וגבי קרקע אמרינן קבב"ע, ובמטלטלין מוקמינן בחזקת המקבל וה"ה בנידון דידן כיון דמספקא לן בע"מ אם כמעכשיו דמי הרי המעשה קיים כשמקיים את התנאי ואי לאו כמעכשיו דמי נתבטלה המעשה ומשה"ט גבי אתרוג ס"ל לרבא החזירו יצא כיון שמקיים את התנאי בסוף הרי היה שלו מתחילה כיון דמדינא מוקמינן ליה בחזקתו תו לא מפלגינן בין שהוא שלו מחמת ודאי או מחמת ספק (ודמי לתשו' ר"ן סי' נ"א בנשבע שלא יהיה במקום ידוע ביום ידוע דפליגי רש"י והגאונים אם נשמע שמחויב לצאת קודם או אם סגי שיצא בתחילת היום דלענין שבועה אזלינן להחמיר ולענין התרה היה נראה מצד הסברא דג"כ אזלינן ולא חיילי התרה עד שיחול האיסור בודאי אמנם לדעת רוה"פ דס"ל דספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה חיילי התרה בזמן ההוא דכיון שחיילי השבועה מספיקא כבר חיילא לכ"ד וחייל' נמי התרה לכל השבועה אפי' לעת שאסור בודאי דמה לנו אם חיילי מספיקא או מחמת ודאי יוע"ש) וכיון שדין ממון שבו ודינא דלצאת י"ח באתרוג זה צמודים וקשורים זה בזה דדין ממון שבו הוא המסבב אם לצאת ידי חובתו אם לא דאם הוא שלו מדאורייי' מצד דין ממון שבו שוב אי אפשר לומר שלא יצא י"ח מטעם ספיקא דאולי לא מיקרי לכם כיון דמצד קנין שבו כבר נפסק הדין שהוא כשלו לכ"ד אזי פשיטא דיוצא ג"כ י"ח שהרי המסובב יסוב בתר המסבב

(ועי' לקמן באות שאח"ז) אבל אם נימא דרבא ס"ל כרב אדא קשי' להיפך אמאי אם החזירו לא יצא כיון דמספקא ליה אם כמע"ד אזי התנאי קיים ואי לאו כמעכשיו דמי אזי התנאי בטל וכיון דמצד קנין שבו אינו צריך להחזירו מספיקא אזי ממילא יוצא י"ח מודאי ומקרי לכם דלעולם נידון המסובב בתר המסבב וכמ"ש, אבל גבי גט כשהתנה ע"מ שתחזיר לי את הנייר כיון דמספקא לן אי כמעכ"ד אי לא מ"מ אינה מגורשת לגמרי כיון דמצד עיקר הדין אזלינן בתר חזקת אשת איש דמעיקרא (וכמו שיתבאר להלן) ואף אם תמצא לומר דחזקת חיוב לצאת ידי חובתו גבי אתרוג דמי לחזקת אשת איש דגבי גט וא"כ גבי גט נמי נימא כיון דמטעם ספיקא קנתה את הנייר והרי תלה את הגירושין בזה א"כ תתגרש ממילא מודאי, דז"א דלא דמי כלל מכמה טעמא חדא דגבי אתרוג אי אפשר להפריד בין הקנין והמצוה כלל שאפי' אם התנה הנותן לו שיהיה כשלו לכ"ד רק אם תחזיר לי את האתרוג תצא ידי חובתך ואם לא תחזיר לא תצא ידי חובתך אבל האתרוג יהיה שלך לחלוטין הכי יש בתנאי זה מקום ממשא דנימא שסותר המעשה והמעש' בטל דכיון שקנאו איך יכול להתנות על של חבירו אבל גבי גט אם היתנה על אישות לבד ולא על הנייר דבין כך וב"כ תקנה את הגט רק שלא תהיה מותרת לשוק אם לא תחזיר לו את הנייר דמ"מ סותר בתנאו לענין זה את מעש' הגירושין לכן כשם שהוא יכול להפריד בין קנין אישות לקנינו דגט עצמו אזי אמרינן שגם עתה שהיתנה על קנינו של הגט עצמו והשתא דמספ"ל אם כאומר מעכ"ד אם לא וקנתה לגיטא מספיקא מ"מ לא נתגרשה בודאי ואסורה מספיקא דקם דינא להפריד ביניהם וכל חדא וחדא קיימא בדוכתי' ואע"ג דקנתה לגיטא מספיקא מ"מ לא נתגרשה כיון דאפשר מיהת שיתפרדו ולא יתלכדו יחד משא"כ גבי אתרוג דלעולם התלכדו יחד הקנין והמצוה שזהו המצוה עצמו שיהיה נוטל בידו את ד' המינים שלו וכיון דאי אפשר שיתפרדו ע"י הנותן עצמו כן נמי בלתי אפשרי שיפריד הדין ביניהם [ואע"ג דאפשר לנותן לו להתנות שיהי' האתרוג שלך לכ"ד למכור וליתן במתנה ולאכול ולהחליף ובלבד שלא תצא בו י"ח דדמי למה שאת נו"נ לפיך זהו מטעם אחר דלענין זה לא נתן לו כלל ועודנו אינו שלו לדבר זה והיכא שהתנה ע"מ שלא תצא בו י"ח פשיטא דאינו יוצא י"ח שהרי כשעובר ע"ת חזרה לבעלים אבל לומר שיהי' כשלו לכ"ד ואפ"ה לא יצא י"ח משום שהתנאי סותר את מעשה המצוה זהו מן הנמנע ולא מסתבר כלל דכיון שהוא שלו לכ"ד וגם לצאת בו שוב לא נסתרה המצוה במה שמחזירו שגם אם תימא דע"מ לאו כמעכ"ד כיון דמצד הקנין שבו כבר נעשה כשלו מספיקא):

ועוד נראה לחלק בין שני הנושאים דהיכא דמספקא לן אם ע"מ כאומר מעכ"ד ונמצא שאין התנאי מבטל את המעשה או דע"מ לאו כמעכשיו דמי וביטל את המעשה בשגם דאנן פסקינן דקנה מספיקא ונעשה כאלו היה כודאי שלו מ"מ אי אפשר להחליט הדבר ולומר דקנאו בודאי מן הנותן שהרי עודנו מספקא לן בדעת הנותן גופי' רק דאמרינן דמשום הפקעתי' דתורה הוא דזכה בגוה כיון דנפסק הדין בבירור דמספיקא קנאו ודמי למוצא אתרוג במקום שאין לו בעלים כלל דזכה בו ומיקרי לכם לצאת ידי חובתו והתינח לגבי אתרוג וכדומה לו אבל גבי גט כל כמה דלא זכתה בי' מכח נתינות הבעל עצמו אינה מגורשת וכיון דמספקא לן בדעת הבעל אע"ג דזכתה בגט מתורת הפקעתי' דרחמנא מ"מ אינה מגורשת ועי', ובזה ניחא נמי מה ששינו תוס' את טעמם ממה שפירשו בעצמם בפ' מש"א דף ע"ה בד"ה אלא אמר רבא וכו' שפירשו שם דטעמי' דרבא גבי אתרוג משום דס"ל דע"מ כמעכ"ד דלקמן אזדו לתירוצם השני בדף ע"ד בד"ה אדמפלגי וכו' דמאן דס"ל דלאו כמעכ"ד הוא משום ודאי וכאן פירשו דבריהם לתירוץ קמא שכתבו שם שהוא רק משום ספק וכמ"ש:

ב ולפי שדבר זה הוא כלל גדול נאריך קצת בזה לבאר היטב מקור הדברים ושרשם כל היכא דזכה בו מספיקא נעשה כודאי שלו, אמנם כן היכא שבא לידו מדעת בעלים בתורת קנין כמו באתרוג בדינא דרבא שנתן לו ע"מ להחזיר דמספקא לן אם כאומר מעכשיו וקנאו לגמרי רק שצריך להקנותו לבעלים בחזרה כמ"ש הרא"ש והפוסקים במס' סוכה כדי לקיים התנאי אבל היכא שבא לידו מעצמו שלא מדעת הבעלים ואיכא ספיקא דדינא אם קנאו אם לאו כגון שהיקנה לו את האתרוג בק"ס ע"מ להחזיר ואח"כ בא לידו שלא מדעת הבעלים אזי נראה דאינו יוצא י"ח לכל הפוסקי' דהנה מקור הדברים מהא דאמרינן בריש מציעא דף ו' ע"ב גבי ספיקות נכנסים לדיר להתעשר דאי אמרינן ת"כ אממ"י ניחא שהרי הוא כשלו בודאי כיון דזכו בו מספיקא אלא אי אמרינן ת"כ אממ"י נמצא זה פוטר את עצמו בממונו של כהן נמצא לדעת תוס' ואשר"י וש"פ דפסקו בספק בכור דת"כ ממ"י ולא מהני מידי מה שהוא עכשיו תח"י אלא כשהיה שלו מעיקרא קודם שנולד הספק וכן כשבא לידו מדעת בעלים דאזי לכ"ע מהני אפי' בטענות שמא כמבואר בס' ת"כ בסי' נ"ז להדיא לכן לדידהו בודאי יוצא בו י"ח כיון שהוא עתה תח"י מדעת בעלים וכשיבא אח"כ ליד הנותן שלא מדעת המקבל לא מהני מידי מש"ה יצא בו המקבל ומיקרי לכם כיון דא"א שיתבטל זכות אשר יזכה בו מדינא ודמי להא דספיקות נכנסו להתעשר למאן דאית ליה דת"כ ממ"י אבל לדעת רמב"ם אפשר לומר דאכתי אינו יוצא י"ח ולא מיקרי לכם לגמרי משום דאכתי איכא לנותן זכי' בגוה היכא דבא לידו,

(ועי' בכ"מ בפ"ב מהלכות בכורות ה' ו' דס"ל כדעת הרמב"ם דס"ל למסקנא דאע"ג דת"כ אממ"י דכל כמה דלא מטי לידי' הרי הוא כשל ישראל לגמרי ולדידי' אפשר שגם לדעת רמב"ם יוצא י"ח, אמנם לדעת רשב"א בתשו' סי' שי"א דמחלק בין ספק בכור שנולד הספק בשעת לידה דלא איתחזק בהו הישראל יותר מן הכהן אבל בספק פדיון פטר חמור דאיתחזק בהו הישראל מתחילה גם לרמב"ם ממ"י ומש"ה נכנסו לדיר להתעשר וא"כ בסד"ד דאין ממ"י לרמב"ם משום דסד"ד אלים מספיקא דמקר' וא"כ גם לדעת הרמב"ם לא נדו ממסקנא ממשקל זה דכל היכא דאפשר שיזכה בהן אידך שוב לא נדון כשלו ולא מיקרי לכם אע"פ שישנו ברשותו ועדיין לא זכה בהן חבירו וכדאיתא התם דאם אמרת אממ"י אין נכנסות להתעשר משום דנמצא פוטר את עצמו בממונו של כהן והיכא שהיקנה לו את אתרוג בק"ס על תנאי דע"מ ולמאן דמספ"ל אי דמי למעכשיו אזי אינו יוצא י"ח כשבא ליד המקבל שלא מדעת הנותן שהרי לדעת תוס' וסייעתיהו פשיטא דלא יצא שהרי מחויב להחזירו מיד ולדעת הרמב"ם כפי פירושו דרשב"א הנ"ל ג"כ איי"ח אמנם לדעת הכ"מ אפ"ל דיצא] ונ"מ בכל זה לדינא היכא דמספ"ל אם אמר אם תחזירהו או ע"מ שתחזירהו דלדעת תוס' יוצא י"ח ומקרי לכם דכל היכא דמטי לידי' מדעת בעלים הרי הוא כשלו לגמרי [ולא תיקשה לן מתוס' ב"מ דף ק' בד"ה ולחזי וכו' וז"ל בתה"ד אבל אם הי' טוען שמא סברא הוא שלא תועיל חזקתו מספק וכו' דהתם שאני שבא מעצמו לרשותו אבל היכא שבא לידו מדעת בעלים מהני אפי' בטענת שמא כמ"ש בס' ת"כ בסי' הנ"ל שמחלק כן בדרך כלל] ויוצא בהן י"ח משום דאי אפשר שיתבטל זכותו גם כשיבא מאליו לרשותא דאידך לדעתם דפסקו דבכל סד"ד ממ"י וא"ל כיון דמכל מקום הרי סופה להחזיר לבעלים וכל שסופה להחזיר בחזקת הנותן הוא כמ"ש תוס' ב"ב ס"א ע"ב בד"ה ארעתא יעו"ש היטב דז"א דזהו אם גם בגוף הקנין עומד מתחילה לחזור לבעלים אבל במתנה ע"מ להחזיר דקנאו בקנין גמור רק שמצד התנאי הוא דצריך להחזיר ולהקנות לו ותנאי מילתא אחריתי וכמ"ש הפוסקים לתרץ מהא דכל מתנה שאם הקדשה א"מ א"מ יעו"ש:

ג עוד פרט אחד ניתן לבאר במאי דכתבנו לעי' בסי' א' אות ז' דהיכא דמספקא לן הן ע"י סד"ד או ע"י הכחשת תו"ת אם נתן לו את האתרוג על תנאי אם לא דאזי אף שעדיין הוא ברשות נותן יוצא בו המקבל בלא קיום התנאי דדמי לדברי רשב"א בתשו' בעובדא דכר' וסד"ד דמי לתו"ת כמובא במ"ל בפ' ט"ו מה"ט בשם גדולי אחרונים והיכא דמספ"ל בקיום התנאי דמספקא לי' למ"ל שם אם דמי לזה אם לא ועי' מ"ש לעי' דזה דמי לבר שטי' דאזלי' בתר חז"ב והוכחנו כן מדברי רשב"א בנתינה בע"כ והטעם כשם דהמתנה

בודאי כן נמי הי' התנאי בודאי ואזי לא יצא י"ח באתרוג וכדומה אם בא לידו שלא מדעת הבעלים אמנם יש לספק היכא דמספקא לן אם היתנה בת"כ או בשאר דיני תנאים או אם היתנה באם או בע"מ לדעת רה"פ דלא פסקו כר"א ב"א ונמצא דאם היתנה באם המעשה בטל וכשהיתנה בע"מ לדידן דפסקי' כאומר מעכ"ד אזי המעשה קיים ויוצא ידי חובתו אם דמי לתשובת רשב"א הנ"ל ונימא כיון שמעשה ודאי והספק בתנאי הרי הוא כשנים אומרים על תנאי הי' ושנים אומרים לא הי' על תנאי א"ד כיון דמ"מ הי' התנאי ג"כ בודאי רק דמספ"ל אם הותנה כדין אם לא ודמי לדברי רשב"א בחדושיו בגיטין בנתינה בע"כ והנה מצד הסברא החיצונה נראה דיותר דומה לדברי תשו' רשב"א הנ"ל דמאי נ"מ בין היכא שמכחישים ואומרים שלא הי' על תנאי כלל או שאומרים שלא הותנה בדיני תנאים ונפקותא רבה גבי ארבע מינים כמובן אמנם נראה להוכיח בראי' ברורה דזה דמי לדברי רשב"א בחדושיו ונידון כדינא דבר שטי' דאמרי' בקדושין מ"ש גבי ההוא גברא וכו' אדעתא למיסק לארץ ישראל אמר רבא הוי דברים שבלב וא"ד ובעי ר' יוסף למיפשטי מדתנן המקדש את האשה ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת וכו' דמקודשת ואמר לי' אביי שאני התם דלחומרא כלומר אבל התם כיון דמספ"ל אם דברים שבלב הו"ד אמרי' קבב"ע וכן מבואר שם במהרש"א על מה דפרש"י שם דאיירי בקרקע יעו"ש וכן מבואר להדי' בהג"א בכתובות צ"ז גבי זבין ולא איצטריכו לי' זוזי בשם ס' החכמה ובשם פר"ח דדוקא בקרקע וכו' והטעם משום דאיירי התם כשגילה בדעתו בשעתו רק דמספ"ל אם מהני ג"ד או דצריך לתנאי גמור וכן בקדושין לס"ד דמספ"ל בדברים שבלב היכא שגילה דעתו קודם לכן ואפ"ה נידון כעובדא דבר שטי' ובע"כ צריכין לומר דלא דמי לתשו' רשב"א הנ"ל משום דמ"מ היתנה לפנינו רק דמספ"ל אם תנאי כזה מהני אם לא חזר הנידון ודמי לב"ש וכדברי הרשב"א בחדושיו ועי':

ד ועל יתמה הקורא שהצגנו כה את הנפקותא לענין שלו ולמה דבעינן לכם דוקא ולא לענין גיטין וקדושין דלדעתי נראה דבגיטין או בקדושין ושנים אומרים שהיו ע"ת ושנים אחרים מכחישים לא אמרי' שכבר יצאה מחזקת אשת איש וכן בקדושין להיפך שכבר יצאה מחז"פ, ונדמה לתשו' רשב"א בעובדא דכרם דכל המעיין שם בדבריו ישפוט בצדק שעיקר מגמת דבריו שמה נאמרו ונשנו רק לחלק עובדא דהתם שכבר ישנו בחזקתו מעובדא דבר שטיא ומחלק כיון דב"כ וב"כ הרי ירד ברשות וכל היכא דמוחזק ברשות הבעלים מהני אפי' בקרקע אבל בגרושין דל"ש משום מוחזק רק משום חזקה דמעיקרא שנתחזקה וכיון דלשנים שאומרים שנתגרשה ע"ת עודנה קשורה במקצת בצד אישות שנתחזקה מעיקרא אזי מדינא דאו' אזלי' בתר חזקה דמעיקרא גם לדעת רשב"א

וכן בקדושין להיפך שעודנה לא יצאתה מחז"פ לגמרי [ועי' ר"ן בפ' האומר בקדושין בנתקדשה ע"ת בקו"ע והמקדש אומר בבריא שקיים התנאי והיא א"י אם דמי לא"י א"פ צ"ל דל"ד לתו"ת דמוקמינן על חזא"א דמעיקרא דהתם כיון דמ"מ יצאתה במקצת מחזקה דמעיקרא שוב אמרי' בו"ש ב"ע]:

ה וראי' למ"ש מדברי רשב"א עצמו בחדושיו ס"פ מש"א וכן האשרי שתמהו שם על דברי הרמב"ם דפוסק שם לקולא בתרי לישנא דפליגו התם אם חיישינן לשמא פייס במעכשיו אם לא באתי והיקשו דהא סד"א הוא והשתא מה התם שנתגרשה לפנינו ע"ת ונתקיים התנאי לפנינו חיישי' לביטול מדאו' מספיקא ול"א הרי גרושה לפנינו ומכ"ש כשמספקא לן ע"י תו"ת או ע"י סד"ד דל"א שכבר יצאתה מחזק' ראשונה דא"א והרי גרושה לפנינו ואפי' לדעת המ"מ שם בה"ג דס"ל דהוי רק סדר"ב גם מדבריו ראי' למ"ש שעיקר כוונתו שם משום דקסבר דדבר זה לא נכנס בכלל סוג הספק וכעין דמצינן בכ"ד [עי' ר"ן בסוגיא דשליש דהיכא דשוויתי' לשליח לקבלה וראינו הגט ביד השליח דמחזקינן לה לודאי מגורשת ול"ח לשמא עשאו הבעל רק לשליח להולכה יעו"ש] רק מחומרא דרבנן הוא דחיישו לזה ומש"ה אזלינן בספיקא להקל האמנם דברי הרשב"א והרא"ש צ"ע שהחליטו דהוי סד"א והרי מבואר בדברי רשב"א עצמו לעיל בפ"ב י"ח ע"ב יעו"ש דכל עיקר חשש זה הוא רק משום דחיישינן לעירעורו דבעל וכ"כ תוס' שם בד"ה שמא פייס שהוא רק משום חשש לעז בעלמא וכל היכא דל"ח בעצמותו רק משום חשש עירעור פשיטא דמדרבנן בעלמא הוא ואע"ג דא"ל דמ"מ כשיבא ויערעור שוב יהי' כספיקא דאו' וכמו דס"ל לרמב"ם גבי בפני נכתב דמתחילה ל"ח אלא משום עירעור וכשיטעון הבעל אזי צריך קיום מדאו' דמ"מ השתא ליתא אלא משום חששא דרבנן וכיון דמספ"ל בתרי לישנא כמאן פסקי' הוי לי' כסדר"ב כדמשמע בכ"ד:

ו במאי דכתבנו לעיל באות ב' דכל היכא שבא ליד מדעת בעלים ונעשה שלו מספיקא דאזי נידון כודאי שלו ויוצא בו י"ח ומיקרי לכם ומקורו מריש מציעא דספיקות נכנסים לדיר להתעשר ולכאורה יש לשדות בו נרגא שהרי מצינן גם להיפך ב"ב פ"א גבי קונה שני אילנות בארץ ישראל דמביא בכורים וא"ק משום דמספ"ל אם קק"ר אם לא הרי דאע"ג דמספיקא ל"ק ואפ"ה לענין בכורים אמרינן לחומרא וזה שנים כבירים שעמדתי בזה וכ"כ מזה בכמה ענינים ומצאתי בחמ"ש שעמד בזה בסי' א' יעו"ש ותמצית דברי בזה שאם הנידון שדנין עליו עתה לענין איסורין הוא באותו דבר עצמו המתווכח לענין זכות וחובה שוב אי אפשר שיתהפך הדבר כחומר חותם לשני הנושאים לכן בספק פדיון פטר חמור כיון דמספיקא נשאר השה ביד הבעלים בחזקת שהוא שלו לגמרי שגם אם

יבוא ליד כהן צריך להחזירו לבעלים לכן נידון גם כן כשלו לכ"ד ונכנס לדיר להתעשר אבל התם גבי ביכורים שהרי עתה מביא הפירות שהם שלו בודאי ואיננו דבר המתווכח עצמו שתלוי בספיקא רק שהמסיבה מתהפך בהם מצד דבר אחר אם קנה קרקע אם לא שכן קשרם רחמנא בהדי הדדי לכן צריך להביא מספיקא דשמא קני קרקע, דספיקא דאו' לחומרא ואע"ג דמספיקא עומדת בודאי בחזקת בעלים הראשונים כיון דעתה יסוב פני נידון על הפירות ולא על הקרקע ועיין:

ז שם דף ע"ה בתד"ה לאפוקי וכו' וז"ל וא"ת בשלמא ת"כ וכו' אבל שלא יהא מתנה עמ"ש בתורה ואפש' לקיימו עי"ש היכי ילפינן מהתם דילמ' בלא"ה נמי מועיל תנאי אלא דהכי הוה מעשה וי"ל משום דכל התנאי הכתובים דמייתי בקדושין הוו בענין זה ש"מ דבעינן ממש כה"ג וכו' עכ"ל ועי' במהרש"ל ומהרש"א שעמדו בזה מדוע לא היקשו גם על תנאי ומעשה בדבר אחר ועי' במהרש"א שתירץ משום דלמסקנא פסקינן דכל האומר ע"מ כאומר מעכ"ד ושוב אין התנאי סותר את המעשה יעו"ש ודברי קדשו נראין כתמוהין, דאכתי משכחת לי' בתנאי דאם ואף את"ל דניחא לי' גם בתנאי דאם דלו יהיה כן ויהיה מאיזה טעם שיהיה דא"כ שוב לא הוצרך לומר משום דפסקינן דע"מ כמעכשיו דמי כיון שגם באם ניחא לי', ונראה דבל"ז יש להבין שהרי אכתי לא מיתרצי כ"כ דאע"ג שכל התנאי' דמייתי בקידושין הוה בענין זה מ"מ נוכל לומר כקושיתם דמעשה כך היה ועוד דבעיקר קו' כבר תירצו בכתובות ביתר שאת מצד הסברא יעו"ש משום דמסברא החיצונה אין דיבור מבטל מעשה רק דילפינן מתנאי ב"ג וב"ר ולכן כל תנאי דגרוע באפס קצהו מהתם מהדרינן לסברא הפשוטה שאין כח בדיבור לבטל מעשה וכן בתנאי דאפשר לקיים ע"ש המציאו שם באיזהו סברא לחלק בין מעשה דאפשר לקיים יעו"ש לכן נראה דודאי בתנאי דאם שהתנאי מבטל המעשה בשני הצדדים שגם בצד הקיום מבטלו מיהת שלא יחול מעכשיו רק מבשעת קיום התנאי (עי' ר"ן בפ' מש"א מ"ש בשם הראב"ד) לכן גם באיזהו סברא כל דהו שנוכל לחלקו מתנאי ב"ג וב"ר שוב אין בתנאי כלום והתנאי בטל והמעשה קיים אבל בתנאי דמעכשיו שאינו מבטל המעשה בצד הקיום רק בצד הביטול אכתי קשיא להו הכא דמנ"ל שסברא זו מוכרחת כל כך גם להקל באיסור ערוה החמורה ולומר דתנאי בטל ומעשה קיים לגמרי ולכה"פ הוי לן להחמיר מספיקא וע"ז תירצו כיון שכל התנאים דמצינן בכל התורה לא נאמרו באופן זה ש"מ שהסברא מוכרחת ולפ"ז עיקר קושיתם כאן רק בתנאי דמעכשיו או בע"מ למסקנא מש"ה לא הקשו על תנאי בד"א ומעשה בד"א דממ"נ דבתנאי דאם לא קשיא להו מידי גם על מתנה על מש"ב ותנאי דאפשר לקיים ע"ש דכיון שמבטל המעשה בכל צד די לסברא

כל דהוא לדחות התנאי לגמרי ובתנאי דע"מ ומעכשיו לית בהו כלל משום תנאי ומעשה בד"א כיון שאינו סותר המעשה והא דהוצרך מהרש"א לומר משום דפסקינן דע"מ כמעכ"ד משמע דלמאן דאית לי' דלאו כמעכ"ד הוי מקשינן גם מתנאי בד"א ומעשה בד"א יש לומר דכוונתו בזה לתירוצם קמא לעיל ע"ד בד"ה אדמפלגי דגם למ"ד דע"מ לאו כמעכ"ד דמ"מ מספקא לי' מיהת ודמי למהיום ולאח"מ דהוי גט ואינו גט, ולפ"ז לדידי' היכא שהתנה בתנאי דע"מ בדבר שסותר המעשה ג"כ מגורשת וא"מ אפי' כשלא קיימ' התנאי דדילמא כמעכ"ד וכשתקיים התנאי מגורשת למפרע אבל כשאינה מקיימי אינה מגורשת או דילמא ע"מ לאו כמעכ"ד והרי התנאי סותר המעשה והתנאי בטל והמעשה קיים אפי' כשאינה מקיימ' התנאי כלל (ונמשך מזה עוד דהיכא דמספ"ל ע"י עדים בהכחשה אם היתנה בתנאי דע"מ או שגירשה בלא תנאי דאזי פסקינן דנתגרשה לגמרי ע"י ס"ס (היכא דאומרת ברי לי דאשה דייקא ומנסבא מרעא לחזקת אשת איש) ושפיר יכולין להקשות כיון דמ"מ אם התנה בע"מ הרי חיילי המעשה מיהת מעכשיו מספיקא ושוב אין הדיבור מבטל את המעשה רק בצד הביטול דבצד הקיום הרי חיילי מיהת מספיקא (ודמי לתשובת הר"ן שהבאתי לעיל), וכל זמן שאינו עוקר המעש' בשני הצדדים שוב אין סיפוק בסברא כל דהו לבטל את התנאי לכן לרב יהודה דס"ל בע"מ דספיקא הוא הוי להו להקשות גם ע"ת ומעשה בד"א לזה הוצרך לומר דעיקר קושיתם קאי לדינא דפסקינן כר"ה דע"מ כמעכ"ד:

ח עיין בראש"ש בפ' מש"א דפסק שגם בע"מ ומעכשיו צריכין לכל דיני תנאים ושיהיה התנאי בד"א והמעשה בד"א וצריכין לומר דס"ל כפרש"י בדברי ר' אדא ב"א, וכן ס"ל להדיא בפ' י"נ גבי דברי רבא באתרוג זה נתון לך במתנה ע"מ שתח"ל וכו' דרבא לא ס"ל כרב אדא ולדעת תוס' ל"ש בע"מ דינו דר"א כיון שאין התנאי סותר את המעשה, ועי' בב"ש בסי' ל"ח ס"ק ז' שהקשה ע"ז מכמה הלכות פסוקות דאמרינן בקידושין כשקידשה בכסף ע"מ להחזיר דאינה מקודשת שלא יאמרו אשה יאמרו אשה נקנית בחליפין ולדעתם הרי התנאי בטל וא"צ להחזיר כלום ועוד ממאי דפסקו הטור והרא"ש עצמם גבי גט שנתן לה ע"מ שתחזרהו לי דתתקיים התנאי ותתגרש ולדעתם התנאי בטל וכן בא"ח סי' תרנ"ח שפסק דאם החזירו יצא ואם לה"ח לא יצא הא הוי הכל בד"א ועוד יש להבין דלפירושם בדברי ר' אדא א"כ בע"כ צריכין לומר דרב אשי דמוקי לי' כרבי דכל האומר ע"מ כמעכ"ד פליג על רב אדא וס"ל דגם כשהתנאי והמעשה בד"א תנאו קיים והוי להו לפסוק כרב אשי דבתראי הוא ומרא דשמעתי' והטור פוסק בסי' ל"ח כשמקדש אותה עם הדינר ומתנה ע"מ שהדינר שלי הוי תנאי ומעשה בד"א ומקודשת אפי' לא נתקיים

התנאי וכן הרא"ש בפ' מש"א פוסק להדי' שגם בע"מ ומעכשיו בעינן שיהי' התנאי בד"א והמעשה בד"א, וליישב כל זה נראה לפענ"ד דלדידהו דסברי דבעינן שיהי' התנאי בדבר אחר אבל כשהתנאי הוא במעשה עצמו התנאי בטל היינו כשהתנאי הוא במעשה עצמו שעשה לפנינו בפועל אבל כשהתנה בדבר הנמשך והמסתעף מן המעשה ולא במעשה עצמו שעשה בפועל אזי דינו ככל תנאים דעלמא ותנאו קיים וכשנתקיים התנאי נתקיים המעשה ולכן כשנותן לה הגט או כסף קידושין או כשקידשה בשטר ואמר לה ה"ז גיטך וכסף קידושין ע"מ שתחזירהו לי אזי התנאי בטל שהרי התנה על הנתינה עצמו ואם לא תחזור ותקנהו לו אזי בטלה הנתינה לגמרי ולא קנתה מידי לכן כל כה"ג דינו כתנאי ומעשה בד"א אבל כשהתנה רק על הגירושין בע"מ שתחזירהו לי תהיה מגורשת ובאם לא תחזירהו לי לא תהיה מותרת לכ"א אבל הגט והכסף קידושין יהיו קנוים בידה לשם מתנה ולא בתורת קידושין וגירושין אזי גם לרב אדא תנאו קיים שאין זה כלל בסוג דבר אחר שהרי המעשה הוא הגט והכסף שנתן לה והתנאי שהתנה הוא על האישות ודינו כאלו התנה בדאח"ר לגמרי ובכגון זה שלא התנה רק על הנמשך מני המעשה אזי לכ"ע תנאו קיים כן נראה ברור, (וכדמות ראי' לזה מר"פ המגרש דבחוץ פליגי ובע"מ מודו ואיכא דס"ל שגם בע"מ פליגי ופסקינן התם לרה"פ דבע"מ מגורשת כשהתנה על זמן קבוע ובלא זמן קבוע אינה מגורשת משום דאגידה גבי ולא נשמע שם דנימא שהתנאי בטל לגמרי משום תנאי ומעשה בד"א שהרי היתנה בעיקר התירא אלמא כיון שלא התנה בעיקר המעשה דהיינו בנתינת הגט הרי זה כאלו התנה בד"א לגמרי), ומעתה לפ"ז גם רב אשי אינו חולק על עיקר דינו דרב אדא ומוקי לבריית' כשהתנה על האישות ולא על הגט עצמו והגט יהיה קנוי בידה ב"כ וב"כ, רק שבאם לא תחזיר לו את הגט לא תהיה מגורשת ונמצא שהתנאי הוא בדבר אחר ולא במעשה עצמו רק שעדיין התנאי סותר למעשה והיה מן הדין להיות המעשה בטל וכמו דסברי כולהו אמוראי התם וכן ר"א בר אהבה לפירושם מודה בזה דהיכא שהתנאי סותר למעשה אבל עיקר התנאי הוא בדבר אחר דאזי המעשה בטל ומשה"ט מוקי לי' רב אשי כרבי דע"מ כמע"ד ואזי שוב אינו סותר למעשה וגם התנאי הוא בדבר אחר לכן כשתתקיים התנאי ה"ז מגורשת [וזהו שרמזנו לעיל בסי' ב' א"ג דמש"ל לתנאי שיסתור המעשה והתנאי הוא בד"א] ולפ"ז ל"ק קו' הב"ש הנ"ל מסי' קמ"ג דפוסק הטור והרא"ש דצריכה לקיים התנאי ותתגרש דהיינו כתירוצו דרב אשי וגם רב אדא מודה בזה כיון שלא התנה על נתינות הגט עצמו רק על התירא דידה וכן בסי' ך"ט דפסקינן דבע"מ להחזיר א"מ ול"א שהתנאי בטל איירי נמי בכה"ג שהתנה על הקידושין ולא על הכסף עצמו ואע"ג דרבא דהוא מרא דההיא דינא

בפ"ק דקידושין איירי כשהתנה על הכסף עצמו היינו דרבא אזיל לטעמי' דפליג על רב אדא ב"א אבל מ"מ גם לדעת הרא"ש והטור מש"ל להאי דינא כהתנה על הקידושין עצמן ולא על הכסף:

ט ומה שהקשה הב"ש מאתרוג, ברם דהתם ליכא למימר שנתן לו את האתרוג בין כך ובין כך רק שהתנה על המצוה דאיך אפשר להתנות על של חבירו וכמ"ש לעיל כיון שכבר נתן לו לכל דבר שוב יוצא בו ממילא ונראה דבודאי בעיקר דינא דרבא דנקט לי' בשנתן לו האתרוג ע"מ שתחזירהו לי, וכיון שנתן לו רק את האתרוג לחוד והתנה עליו אזי פשיטא דלרב אדא התנאי בטל משום דהתנאי והמעשה בד"א ורבא לטעמי' דפליג עליו בזה אבל היכא שנתן לו ד' מינים יחד והתנה ע"מ שתחזירם לי דהשתא אם נימא שהתנה על כל חדא וחדא שבאם תחזיר לי את הלולב אזי הלולב נתון בידך וכן על כל מין ומין בפ"ע הרי התנאי בטל בכללו לדעת הרא"ש והטור משום תנאי ומעשה בד"א לכן לכן מן צד האומדנא הוא דאמרינן דהתנאי קאי ממין על שאינו מינו שבאם יחזיר לי הדסים יהיה הלולב שלו, ומלולב להדסים כי היכא דתתקיים התנאי ולא יפסיד לכולם בכללם ועי' בטור שם דשינה מלישנא דגמרא בזה וז"ל אין אדם יוצא בלולבו של חבירו אא"כ יתננו לו במתנה גמורה דדרשינן ולקחתם לכם וכו' אבל אם נתנו לו במתנה עמ"ל לו אח"כ הוי מתנה ובלבד שיתננו וכו' ע"מ להחזיר לו במתנה וכו' וצריך שיחזרנו לו אח"כ לקיים תנאו אבל אם לא החזירהו אח"כ הרי לא קיים תנאו ונמצאת המתנה בטילה למפרע ולא יצא עכ"ל, ואפ"ל דהיינו משום דבלולב אע"ג דיוצא בו גם כשלא אגדו עם שאר המינים מ"מ חובה עליו לאגדו לכתחי' כמ"ש הטור בסי' תרנ"א ומסתמא נתן לו הלולב אגוד עם שאר המינים ושפיר משכחת ליה לתנאו ממין על שאינו מינו ולבסוף צריך להחזיר את כולם דאל"כ הרי חסר לי' מין אחד:

י עי' בשעה"מ בפ"ו מה"א שהאריך לתמוה על הרמ"א בהג"ה בסי' ל"ב שמביא שם בשם ר"ן דקידשה בשטר ע"מ שהנייר שלי דאינה מקודשת, דהא תינח אם אמרינן בכיוצא בזה דע"מ שיורא הוי אבל אם אמרינן דע"מ תנאי הוא ה"ז דומה למתנה ע"מ להחזיר והרי אנן פסקינן בי"ד סי' ס"א סעיף כ"ט בכהן שמכר פרה לישראל וא"ל פרה זו אני מוכר לך חוץ ממתנותיה דצריך ליתן המתנות למוכר אבל אם אמר לו ע"מ שהמתנות שלי אינו תנאי והמקח קיים, ויכול ליתנם לכל כהן שירצה הרי להדיא דפסקינן דע"מ תנאי הוא והוי כמתנה ע"מ שכתב בתורה וא"כ תתקדש בשטרא דמי נמי להתנה ע"מ שתחזיר לי את הנייר בגט דמגורשת ע"י קיום התנאי והניח קו' זו בתמוה ולפענ"ד נראה דדברי רבינו משה נכונים דמבואר ברא"ש בסוכה בפ' לו"ע דמתנה עמ"ל הוי קנין גמור

הגוף והפירות רק משום קיום התנאי צריך להחזיר ולהקנות לו בק"ג וכל שלא חזר והקנהו לו לא קיים התנאי אבל כשנתן לחבירו לזמן אזי לא מיקרי אלא קנין פירות לחוד ולא מיקרי שלו וא"י י"ח בד' מינים וה"ה בגט ושטר קידושין נמי לא מהני עד שיקנה לה את גוף הנייר וכן פרש"י להדי' שם בגיטין דף ע"ה ע"ב בתירוצא דרב אשי בד"ה כאומר מעכ"ד וז"ל ואשתכח דבשעת גירושין נקיטה לגט ולאח"ז היא מחזרת ומתנה עמ"ל שמה מתנה עכ"ל הרי דגם בגט בעינן דומיא דעמ"ל ומש"ה היכא שהתנה ואמר לה ה"ז גיטך ע"מ שהנייר שלי וכן בשטר קידושין בע"כ צריכין לומר דעיקר כוונתו היה שנותן לה קנין הפירות דהיינו לצורך כל התשמישים ע"מ שהגוף הנייר יהיה שלי ובאם לא תהיה גוף הנייר שלי אזי לא הקנה לה גם קנין הפירות והתשמישים שבהם ודמי למקדש ע"מ שאין לך עלי שאר כסות דבאם יהיה לה עליו ש"כ אינה מקדשה כלל) ולכן כיון שלא הקנה לה מתחילה לגוף הנייר ל"מ מידי אבל במתנה ע"מ שתחזיר לי הנייר דהכוונה שתחזיר ותקנהו אבל בתחילה הקנה לה לגמרי הוא דמהני דדמי למתנה עמ"ל אבל גבי מתנות כיון דהתנה בדרך תנאי נגד למאי דהזהיר רחמנא שלא יהיה כמסייע בבית הגרנות תנאו בטל:

יא עיין בב"ש סי' ל"ח ס"ק ז' בסה"ד וז"ל ואם אמר אם תחזיר לי הנייר אזי התנאי סותר למעשה והוי התנאי ומעשה בד"א ותנאו בטל לשיטות הני פוסקים (דפסקו כר"א ב"א) אז היא מקודשת בודאי אבל לשיטת שה"פ והרמב"ם תנאו קיים כי לא ס"ל תנאי ומעשה בד"א וכו' ואם מקדש אותה בכסף וכו' ואם אמר הרי את מקודשת אם תחזיר לי הכסף קדושין אזי לתוס' והרא"ש התנאי והמעשה הכל בד"א ותנאי בטל והקדושין קיימים ולהרמב"ם התנאי קיים והוי מתנה עמ"ל והקדושין בטילים עכ"ל ודברי קדשו תמוהין לפענ"ד שהרי מדסיים דבריו דגבי קדושי כסף לדעת הרמב"ם הוי כמתנה עמ"ל ש"מ דמאי דכתב מתחילה דבקדושי שטר התנאי קיים לדעת הרמב"ם היינו דמקודשת ע"י קיום התנאי דדוקא בקדושי כסף כיון דתנאו קיים ה"ז דמי לחליפין כמו בכל מתנה עמ"ל וז"א דבין בקדושי שטר ובין בקדושי כסף אינה מקודשת לדעת רמב"ם מצד הדין ולא משום גזירה דחליפין לחוד דכיון דלית לי' לתנאי ומעשה בד"א הרי התנאי סותר את המעשה והמעשה בטל וכ"מ שם להדי' בכל הסוגיא שהקשה מ"ש רישא ומש"ס ולכל התירוצים שם לבד וצ"ע:

סימן ד

א עיין ברמב"ם בפ"ו מה"א ה"ג ד' וז"ל כיצד האומר לאשה אם תתני לי ר' זוז הרי את מקודשת לי בדינר זה וכו' ואחר שהיתנה תנאי זה נתן לה הדינר הרי התנאי קיים וכו'

אבל אם אמר לה הרי את מקודשת לי בדינר זה ונתן הדינר בידה והשלים התנאי ואמר אם תתני לי וכו' תהי' מקודשת ואם לא תתני לי לא תהי' מקודשת הרי התנאי בטל מפני שהקדים המעשה ונתן בידה ואח"כ היתנה ואע"פ שהכל בתכ"ד הרי זו מקודשת מיד ואינה צריכה ליתן לו כלום עכ"ל ועי' בלח"מ שם שהקשה עליו בתרתי חדא ממה שהקשה רבא לאביי שם דף ע"ה טעמא דלא כפלי' לתנאי וכו' מכדי כל תנאי מהיכא גמרי' להו וכו' מה התם תנאו קודם למעשה לאפוקי הכא דמעשה קודם לתנאי וע"ק מה שהקשו שם גבי אתקין שמואל בגיטא דש"מ אם לא מתי לא יהא גט וכו' ולימא לא יהא גט אם לא מתי בעינן תנאי קודם למעשה והא לפי' רבינו כ"ז שאינו נותנו לה תנאי קודם למעשה מיקרי וכבר הקשה הר"ן בפ' האומר קו' השני' ולפענ"ד נראה לתרץ עפ"י דברי ר"ן בפ' מש"א שם שחידש דלר"מ דאית לי' בקדושין דכפילה דקרא מיותר דבל"ז נמי ידעינן דבארץ כנען ינחלו נחלתם אלא דאתא להורות לן דבכל תנאים בעינן ת"כ דוקא ולא על ת"כ בלחוד הוא דאתי אלא גם לכל דיני התנאים כולהון נלמוד ג"כ מיתורא דכפילה שכל שאינו דומה לתנאי ב"ג וב"ר התנאי בטל אבל לרחב"ג דאית לי' התם דצריך הדבר לאומרו וכו' וכיון דלא מייתרא קרא שוב אין למידין לכל דיני תנאים מתנאי דב"ג וב"ר רק במאי דמסתבר טפי יעו"ש וצ"ל דגם לר"מ לא ילפינן משם במאי דלא מסתבר כלל דא"כ נימא דאין תנאי תנאים נהוגין אלא בקרקע דוקא כמ"ש תוס' בפ' המדיר אלא דר"מ דמייתרא קרא ילפינן לכל דמסתבר בסברא כ"ד אבל לדידן דלא מייתרי לא ילפינן אלא במאי דמסתבר טובא בסברא הוכרחית וממקור זה נובע מחלוקת הפוסקים בקצת דיני תנאים דיש מרבוותא סוברים שגם זה מסתבר טובא ויש חולקים בזה דסברי דזה לא מסתבר כל כך כמו אחרינא ומשה"ט ס"ל לרמב"ם דדוקא כשעשה המעשה קדושין ואח"כ השלים תנאו הוא דמסתבר טובא דשוב לא אתא דיבורו דתנאי לבטל המעשה אבל כל שהיתנה טרם שעשה בפועל רק שבדיבורו הקדים המעשה לתנאי לא מסתבר כ"כ לבטל המעשה בשביל שהקדים בדיבורו לבד המעשה לתנאי אמנם התינח לרבנן דלא מייתרי קרא אבל לר"מ דמייתרי קרא ילפינן גם בזה מתנאי דב"ג וב"ר והנה בתקנתא דשמואל שהתקין בגט ש"מ לצאת ידי כולם הוא שהתקין וחשש ג"כ למורים טועין שיטעו בהלכה ויפסקו גם בזה כר"מ דמפיק לי' מיתורא דקרא וילפינן גם למאי דמסתבר בכ"ד וכן קושי' רבא לאביי אזדי ג"כ לר"מ לפי דלא נשמע בהדי' למי שיסבור דבעינן ת"כ אלא לר"מ ולר' מאיר בעינן ג"כ שיקדים התנאי למעשה אפי' בדיבורו לבד רק שהפוסקים הוא שחילקו ביניהם למאי דמסתבר ולמאי דלא מסתבר ורמב"ם בעוצם בינתו הכריע ביניהם דלת"כ ועוד ג' דיני תנאים הן המה המסתברים וגם

חילק בתנאי קלמ"ע דדוקא היכא שעשה המעשה בפועל הוא דמסתבר לבטל התנאי וש"פ חולקים עליו גם בתנאי כפול וכן בקצת שאר דיני תנאים]:

ב ועפ"י מוסדות האלו מיושב ומוצל דברי מאור ענינו רש"י מפי אריות הצועקים עליו ממעונתם בכמה קו' חמורות א' במאי שפירש שם דבתנאי קודם למעשה מודים רבנן לר"מ ובמציעא צ"ד איתא להיפך אימא סיפא כל תנאי שיש בו מעשה בתחילתו תנאו בטל מאן שמעת לי' דאית לי' האי סברא ר"מ דתניא וכו' אמר משום ר"מ תנאי קודם למעשה תנאו קיים וכו' עי' גיטין ע"ה בתד"ה לאפוקי וכן במאי דפרש"י שם במאי דמתרץ שם ש"ה דמעיקרא לש"נ וכבר הקשו עליהם בתוס' כתובות דף נ"ו בד"ה הרי זו מקודשת יעו"ש בסה"ד וז"ל ואינו נראה דהא כל תנאי לר"מ תנאי קודם למעשה הוא ונראה לפענ"ד דעיקר כוונת רש"י בזה אזדי למאי שפרש"י שם במתניתין בד"ה כל תנאי שיש בו מעשה בתחילתו וכו' כגון הרי מעשה זה שלך אם תעשה דבר פלוני דל"ד לתנאי ב"ג וב"ר וכו' אם תעשה לי הדבר אשובה ארעה צאנך היינו תנאי ששואל ממנו קודם למעשה שעליו לעשות עכ"ל ונראה דלא לדוגמא נקטי להנהו תרי מילי אלא משום דכל הש"ו ישוב עלי ציר הלזה דלס"ד קסברי דאית שני ענינים וסוגים במילין דתנאי האחד והוא העיקר שעליהם יסבו בהלכותיהן כל דיני תנאים בכללם והוא בדבר דאית בו מעשה ותלה חלות המעשה בדבר שיש בו דבר והפוכו והברירה בידו אם לקיים המעשה בקיום התנאי או שלא לקיים התנאי ויתבטל המעשה והשנית בדבר שהוא משמות המצטרפין כגון גבי יעקב אבינו ולבן, דתרווייהו מקושרים בגדרי החיוב שנתקשרו יחד שהוא יעמוד על עבודתו ומשמרתו והוא ישלים משכורתו רק שהיתנה זה בלישנא דתנאי והיינו דנקטי רש"י בסה"ד אם תתן לי את הדבר הזה אשובה ארעה וכו' דהיינו אע"ג דלקושטא אינו דומה לכל תנאים דעלמא וכמ"ש מ"מ לס"ד דלא ידע לחלק בזה דש"ה דמעיקרא לא ש"נ קסבר שגם זה כל שהיתנה בלשון תנאי כבר נכלל גם זה בכל הלכותיהן כמו בתנאי ממש ולהכי קסבר דהיכא שהיתנה בזה שלא כהלכותיהן כגון שהיתנה עמש"ב או במעשה קודם לתנאי התנאי בטל והמעשה קיים דאע"ג שגם התנאי הוא דבר המחויב והוא גם כן מעשה מצד אחד כמו הדבר שעשה למעשה מצד שכנגדו מ"מ כל שעשאו בדבורו למעשה והצד שכנגדו לתנאי אזי נידון הדבר שעשאו לתנאי כמו כל תנאים דעלמא לכל הלכותיהן אמנם גם לס"ד דקסברי שגם בזה בעינן שלא יתנה עמש"ב וה"ה לשאר דיני תנאים זהו דוקא לר"מ דס"ל דמייתרי לקראי בכפילות התנאי ולהורות אתי לכל הלכותיהן דכל דלא דמי לגמרי לתנאי ב"ג וב"ר התנאי בטל אפי' במילתא דלא מסתבר כל כך אבל לרבנן דלא מייתרי לקראי תו אין למידין מתנאי ב"ג

וב"ר אלא בדברים דמסתברי אזי גם לס"ד מיהת פשיטא לי' דלרבנן לא מסתברי מילתא אלא בדבר שיש בו מעשה והתנאי הוא רק בגדר דיבור בעלמא שהרי עודנו הברירה בידו אם לקיים התנאי או לא אזי אין כח בדיבורו לבטל המעשה אלא כשהם במושלם כתנאי ב"ג וב"ר וכמ"ש תוס' בכתו' דף נ"ו הנ"ל אבל כל ששניהם בגדר המחויב רק שעשה בדבורו את גדר האחד למעשה והשני לתנאי לא מסתבר כל כך שיכנוס בגדרי תנאים דעלמא לכל הלכותיהן ושיהי' התנאי בטל כל שאינו דומה לתנאי דב"ג וב"ר ובכגון תנאי זה הוא דאמרי' מאן שמעת לי' דאית לי' האי סברא ר"מ דכיון דיליף מיתורא דקרא יש לומר דאתי' לאגלוי' לן דאפי' בכה"ג בעינן לכל דיני תנאים וכסברות ר"ן בפ' מש"א הנ"ל והאי דכתב רש"י דאפי' רבנן מודו בתנאי קודם למעשה היינו בדבר שהוא תנאי גמור כגון בה"ז גיטך ע"מ שתחזיר לי אה"נ, איברא גם לר"מ כן הוא למאי דקס"ד אבל למאי דמשני במסקנא ש"ה דמעיקרא לא ש"נ כל כה"ג ששניהם בגדר החיוב לא נכנס כלל בגדרי התנאי וזהו שכתב רש"י שם ולא שיעבד נפשי' לירד בת"ש אלא למקצת ולמה שירד ירד כלומר שהתנאי אינו בגדר דבר והפוכו ומעשה ודיבור אבל המקדש את האשה וכי אמר לה ה"א מקודשת לי איקדשי לה וכו' כלומר שע"י דיבור זה נגמר המעשה אח"כ וכי אמר לה ע"מ וכו' הרי הוא בגדר דיבור לבד מפני שיש בו דבר והפוכו שבאם לא תתרצה אלא בשכו"ע אזי לא תהי' מקודשת ולכן כל שאינו דומה לתנאי ב"ג התנאי בטל דלא אתי דיבור ומבטל מעשה:

ג יש לעי' במאי דאמרי' בכ"ד דהיכא דאגידא גבי' אינה מגורשת ולכן בהיתנה ע"מ שלא תשתי יין כל ימי חייכי אין זה כריתות ואמאי לא אמרי' דדיני כדין מתנה עמש"כ בתורה דהתנאי בטל ואמרתי בזה כלל נמרץ דדוקא בדבר שהתנאי בעצמותו הוא נגד מש"כ שהרי אפי' אם לא התקשר תנאי זה במעשה ולא נתן לה שאר כסות הרי עובר על דברי תורה ולכן כל שתלאו במעשה התנאי בטל אבל בע"מ שלא תשתי יין וכדומה לזה שאין הדבר בעצמותו נגד התורה רק דתורה הקפידה לכל לתלותו בגרושין ולכן כשתלאו בגרושין המעשה בטל והא דאיתא בחולין קל"ד גבי מתנות כהונה דבע"מ שהמתנות שלו דינו כמתנה עמשכ"ב עיי"ש בתד"ה חוץ בתירוצם השני ש"ה שגם הדבר בעצמותו הוא ג"כ נגד התורה דמידי דהוי ככהן המסייע בבה"ג:

סימן ה

א עיין רמב"ם בפ"ו מה"א ה' י"ז כל האומר מעכשיו לא יצטרך לכפול תנאו ולא להקדים התנאי למעשה וכו' כיצד האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שתתני לי מאתים זוז

ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מ"ז וכו' הרי תנאו קיים וכו' והקשו עליו הראשונים מדאתקין שמואל בגיטא דש"מ לכפול התנאי והתם בע"כ איירי דאמר מעכשיו דאין גט לאח"מ: **ב דברי** רמב"ם בפ"ט מה"ג ה' ך' וז"ל חולה שרצ' לגרש אשתו ע"ת כשימות כדי שלא תפול לפני יבם ואם עמד לא תהי' מגורשת ולא רצה לגרשה מעכשיו כדי שלא תטרף דעתו וכו' אומר לה כשנותן הגט אם לא מתי לא יהי' גט ואם מתי יהי' גט וכו' כדי שתהי' תנאי כפול והן קודם ללאו וכו' ואם מת תהי' מגורשת כשימות והוא שהגיע הגט לידה קודם מיתה עכ"ל וגם שם הערי כו למעניתם על דברי קדשו יע"ש במ"מ ובלח"מ:

ג הסוגיא גופה תמוה [גיטין ע"ב] אלמא אם מתי כלאחר מיתה דמי והדר תני מהיום אם מתי מעכשיו א"מ אלמא א"מ לאו כלאחר מיתה דמי דמאי קו' דלמה יגרע תנאי דאם מתי משאר תנאי דהיכא דההתנה באם לא חיילי המעשה אלא בשעת קיום התנאי ובמעכשיו חייל למפרע ומה שתירץ הלח"מ שם דחוק מאוד וגם תירוצו דאביי שם אינו מובן כלל דאם מתי של"מ משמע כמעכשיו ומשמע כלאחר מיתה דלכאורה נראה מכל דוכתי דאם ל"ד כלל לאחת משתים הללו, ונראה ליישב כל הנ"ל בצדק ובמישור ע"פ דברי ר"ן בפ"ג ממס' שבועות וז"ל על האי דשבועה שלא אוכל זו אם אוכל זו דאמרי' שתיהן במזיד אכלי' לתנאי והדר אכלי' לאיסורא מתחייב מלקות **(דיני מלקות אין נוהגין בזמן הזה)** אכלי' לאיסורא והדר אכלי' לתנאי פלוגתא דר' יוחנן ור"ל ע"ש בגמרא וז"ל ותמהני אכלי' לאיסורא והדר אכלי' לתנאי' היכא איכא איסורא כלל דהא משמע דכל מי שאוסר עצמו בדבר פלוני אם יעשה כך אין האיסור מתחיל אלא לאחר שיעשה אותו דבר אבל קודם לכן אין איסור חל עליו כלל אפי' נתקיים התנאי אח"כ וראי' לדבר מדאמרי' בפ' בתרא דנדרים היכי שמת אילימא דאמרה קונם פירות עולם עלי אם ארחץ למה לי הפרה לא תרחץ ולא ליתסרו פירות עולם עליה ומאי קשי' דהא מ"מ הרי היא אסורה באכילת פירות מעתה וכדר"י דאמר בפ"ב דנדרים קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר אל ישן היום וכו' וה"נ לא תאכל היום שמא תרחץ למחר ונמצאת עוברת על אכילת פירות למפרע א"ו כל האומר דבר פלוני עלי אם אעשה כך אינו אוסר על עצמו כלום אלא מזמן שיעבור על התנאי ואילך וכך פירשוה שם והיינו נמי דתנן בגיטין בפ' מי שאחזו דף ע"ח הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש ומת בתוך יב"ח אינו גט דאלמא כל מי שתולה דבר באם אין משמעותו שיחול הדבר אלא לאחר שיתקיים התנאי וכו' וכיון שכן זה שנשבע שלא אוכל זו אם אוכל זה אינו במשמע שיהא אסור בו אא"כ יאכל התנאי ראשון אבל אכל איסור ראשון ואח"כ התנאי אפי' שתיהן במזיד לא עשה איסור כלל וכו' ונ"ל דכי אמרי' הכי דאכילת איסור קודם לתנאי שרי ה"מ בדבר הנמשך קודם

התנאי ואחר התנאי כגון ההוא דנדרים דאמרי' דלא כיוונה לאסור אלא פירות שתאכל לאחר שתרחץ לפי שאפי' היה דעתה שתהא מותרת בפירות קודם רחיצה מ"מ עדיין יש מקום לנדרה לחול שתהא אסורה בפירות אחר שתרחץ אבל זה שלא נשבע אלא על דבר אחד אם תאמר שלא נאסר אלא לאחר שיתקיים תנאו נמצא אפשר שיתקיים תנאו ולא יחול נדרו כלל דהיינו אם נאכל איסור ראשון הלכך אמדינן לי' לדעתי' ששבועתו היתה שכל זמן שיתקיים תנאו ואפי' בסוף יחול נדרו וגבי גט מפני שכל מי שמגרש בקושי מגרש אמדי' לי' לדעתי' דלא רצה שיחול הגט עד שיתקיים תנאו עכ"ל ודברי קדשו עודנו צריכין לבאר תוכן כוונתו שהרי כללא כייל דכל שאפשר שיתבטל המעשה גם כשיתקיים התנאי אזי אמרינן שגם תנאי דאם כמעכשיו דמי ובכמה דוכתי משמע מכל הפוסקים להיפך דאפי' היכא שהתנאי סותר המעשה לגמרי אזי לכולהו אמוראי דפליגי אדרב אדא בר אהבה המעשה בטל ול"א דנתכוין למעכשיו, ואפי' במידי דל"ש משום דכל המגרש בקושי מגרש כגון באתרוג וכדומה כמבואר בתוס' ובאשר"י וש"פ ועוד דלדברי הר"ן אם קידש אשה בשטר על תנאי דאם ונקרע השטר טרם שנתקיים התנאי דמבואר בכל הפוסקים דאינה מקודשת, עי' תוס' ע"ד בד"ה א"ב ועי' רמב"ם בפ"ח מה"ג ופ"ט והוא מילתא דפשיטא ושגורא בפומא דכולהו רבוותא, ולדברי ר"ן אמאי ל"א דנתכוון למעכשיו שהרי כל היכא דאפשר שיתבטל המעשה גם כשיתקיים התנאי אפי' ע"י אונס אמדינן לדעתו דירד למעכשיו ודחק לומר שהר"ן חולק בזה על כה"פ ועוד דא"כ לדידהו הדרי קו' הר"ן לדוכתי' מאכלי' לאיסורא והדר אכלי' לתנאי, ועוד יש לדקדק בדבריו דקושי' זו היה לו להקשות מריש פרקין דתנן זה גיטך אם מתי וכו' לא אמר כלום ול"א דדעתו למעכשיו אפי' היכא שיתבטל המעשה בבירור לכן נראה בעיקר פשטות כוונתו דבודאי יש מן הסברא לומר דכל היכא שהתנה באם מסתמא לא נתכוון למעכשיו כי היכא דלמיהוי מילתא בידו לחזור בו כפי המקרה שיפול לפניו ולא רצה להחליט המעשה בהחלטית רק דעיקר קו' הר"ן מגיטין הוא רק על משנה זו דאם לא באתי דחזינן דקא שקלו וטרו בי' טובא בריש כתובות להוכיח מזה דאין אונס בגיטין ומסקי שם שאין להוכיח מידי ולכן קשי' לי' אמאי דכיון דנשמע מהאי דשבועות דכל היכא דאפשר שיתבטל המעשה לגמרי אזי גם בתנאי דאם ירד למעכשיו א"כ גם בתנאי דאם לא באתי נמי נימא הכי ואי משום שרצה לקשור המעשה בדעתו דהא גם בתנאי זה כבר נתקשרה בדעתו לבד שהרי בידו תליא מילתא, מאי אמרת דלמא יקרהו אסון ולא יכול לבוא דהא תינח אם אמרת דאין אונס בגיטין אבל אם אמרינן דיש אונס מא"ל, וע"ז תירץ ר"ן דכל המגרש בקושי מגרש לא ירד כלל למעכשיו (וא"ל שירא מפני אונס

דשכיח חדא שהרי אמרינן גם להיפך דגבי אונסי דשכיחי מדהוי ליה לאתנויי ולא אתני וכו', ועוד שהרי מילתא פסיקא קתני ואפי' היכא שהתנה על אונסי דשכיחי) ומעתה מובן מעצמו דעד כאן לא צריכנא לבוא לתירוצו של ר"ן אלא בגיטין לחוד דתלי' מילתא רק בדידיה לחודא וגם התנאי שהתנה הוא גם כן דבדידיה תליא מילתא אבל בכל מילין ושאר עניינים דתליא בדעת שניהם ואפי' במתנה תליא ג"כ בדעת הזוכה, וכיון דתליא מילתא בשניהם תו אי אפשר לומר דנתכוין למעכשיו שהרי יש מקום לומר להיפך משום דלא רצה להחליט המעשה לגמרי, ומאי אמרת הרי התנאי ג"כ בידו תליא דהרי גוף המעשה גם באידך תליא ואידך לא נתרצה רק בתנאי דאם כדי שיהיה עדיין בידו לחזור בו כיון שהתנאי לאו בדידי' תליא, ולפ"ז ליכא נפקותא ולא מידי בכל מילין דתנאי בקו' הר"ן ותירוצו הנ"ל דכל עיקר קו' הר"ן סובב והולך רק בגט אשה דרק בדידיה לבד תלי' מילתא [וראי' מגיטין ט' דתני בש"ד שוה ג"נ לש"ע, ואמאי ל"ק עוד זאת באם לא באתי ומת דודאי גם בשחרור בקושי משחרר וליתא בקידושין

ב ומסתברא מילתא דמש"ה לא הקשה הר"ן מר"פ מאם מתי, דהתם לא יספיק לנו תירוצו משום שכל המגרש בקושי מגרש דזהו היכא דנוכל לומר דאולי עודנו דעתו קשורה באשתו ורוצה בה אבל באם מתי דכל עיקרו איננו מגרשה רק מפני אהבתה וכדי שלא תפול קמי' יבם ומשה"ט אמרינן דמסתמא ניחא לי' בגירושין וכדאמרינן בריש כתובות גבי א"א בגיטין יעו"ש, ואע"ג דאכתי איכא למימר דמ"מ לא ניחא לי' דתתגרש מעכשיו דנפשיה עדיפא ליה דז"א דלא מיבעי' לדעת תוס' שם דף ע"ג ע"ב בד"ה אמר רבה דאפי' כשאומר מעכשיו אם מתי דעתו רק על סמוך למיתה וא"כ לסברת הר"ן הנ"ל דכל היכא דאפשר שיתבטל המעשה לגמרי אפי' בקיום התנאי אזי אמרינן דמסתמא דעתו למעכשיו כי היכא דתתקיים המעשה, ואפי' לדעת רש"י ורמב"ם דסברי דהיכא דאמר בפירוש מעכשיו אם מתי אזי נתגרשה משעת נתינה היינו כשאמר בפירוש מעכשיו או ע"מ דמשום אומדנא לא נוכל להפסיל אפס דבר מדבורו אבל כשאומר אם מתי לבד דכל עיקרו לא ירדנו רק משום אומדנא דלא תתבטל המעשה לגמרי, ומש"ה עלינו לחפש ולמצוא דרך סלולה כי היכי דתתקיים המעשה, וכיון דלא אפשר למצוא מילתא דניחא לי' רק במעת שאני בעולם דהיינו שעה אחת סמוך למיתה אזי מסתמא נתכוון לזה דכיון דניחא לי' דלא תפול קמי' יבם ויתקיים המעשה וניחא ליה באשתו כל ימי חייו הרי אי אפשר לבצע הדבר רק בזה האופן, והא דתנן דבאומר אם מתי וכדומה דאינה מגורשת הוא משום טעמא אחרינא וכדאיתא התם דכל האומר א"מ כלאחר דמו ודמי לתולה

הדבר בזמן וכקובע זמן דמי דשוב יצא מגדרי תנאים לגמרי וכמ"ש הרמב"ם בפ"ט מה"ג ה' א' ב' ובכה"פ דכל התולה דבר בזמן או במעשה א"צ לדיני תנאים כלל:

ג ולפ"ז ניחא קו' הגמרא אלמא אם מתי כלא"ד שהרי נשמע מסוגי' דשבועות באכלי' לאיסורא והדר אכל"ת דכל היכא דאפשר שיתבטל המעשה לגמרי אמרינן דמסתמא נתכוין למעכשיו, גם בתנאי דאם ובפרט דהיכא שיתבטל המעשה בבירור שהרי תנן להדיא בעירובין באומר אם בא חכם למזרח עירובי למזרח דאי אפשר שתתקיים המעשה בשעה שנתקיים התנאי ואמרינן דמסתמא דעתיה על בה"ש וא"כ ה"נ כשאומר אם מתי דאף שהתנה בתנאי דאם נימא דמסתמא דעתי' על שעה אחת סמוך למיתה כי היכי דלא תפול קמי' יבם ותתקיים המעשה, ואי משום דבקושי מגרש לא שייך הכא כיון דכ"ז שראוי לקיימה עודנו לא גירשה וכמ"ש א"ו דעיקר טעמי' דמתני' משום דלא נכנס כלל בסוגי התנאים דדמי לאומר לאחר מיתה, ומש"ה קא קשי' לי' מסיפא, זהו חדא דקים ליה להמקשן ליסוד מוסד דאם מתי כלאחר דמי, ול"ד לשאר תנאי דאם שהוא בגדר תנאי, ומש"ה אמרינן דכל דאפשר שיתבטל המעשה לגמרי ירד לתורת מעכשיו כיון דתנאי מילתא אחריתי אינו בדין שיתבטל המעשה גם כשיתקיים התנאי וכיון דבמעכשיו יתקיים המעשה בשלימות אמרינן דדעתו למעכשיו, אבל בלאחר דלא חיילי המעשה כלל רק בזמן שקבע, או דתלי' ליה במעשה, אין לנו אלא דבורו בלבד בפרט שגם אם נימא דכיון למעכשיו לא יתקיים המעשה לגמרי ולא תפטור בלא חליצה) ועוד שהרי קתני במתניתן תלת גוונא באומר ה"ז גיטך אם מתי וזה גיטך מחולי זה [ועי' בפרש"י דאיירי באומר רק ז"ג מחולי זה דמשמעו מחולי זה ואילך וז"ג לאח"מ ובכולהו כייל להו בחדא וקתני לא אמר כלום ומדכייל להו בח"מ שמעית מנהו דכשם דבאינך אינו צריך לכפול דבורו שגם בזה גיטך מחולי זה דמי לאומר בהדי' לאחר וכמו באומר לכשתצא חמה מנרתקה או לכשאמות ה"ה נמי באם מתי דאפי' היכא דלא כפלי' לתנאו אינה מגורשת לגמרי ול"א דתנאי בטל, א"ו דגם אם מתי כלאחר דמי דא"צ לדיני תנאים כלל ולא נכנס בכלל סוגי תנאים ומשני אביי דאם מתי שתי לשונות משמע משמע כמעכשיו דהיינו היכא דכיון לתנאי אזי אמרי' דמסתמא דעתו למעכשיו כלומר כאילו אמר מעת שאני בעולם אם אמות ומשמע כלאחר מיתה ולא ירד כלל לסוגי התנאים:

ד וטעמא דמילתא דנשתנה אם מתי מכל תנאי דאם דעלמא דאמרי' גבי' דלא נחית כלל לסוגי התנאי ואמרי' דנכנס בכלל לאחר דלא מיבעיא בבריא המגרש ואמר בשעת נתינה אם מתי דכיון דליתא בדבר והפוכו ככל תנאים דעלמא שהרי בודאי ימות אזי מסתברא מילתא דעיקר דעתו רק לקביעות זמן בעלמא, וכלאחר דמי [אלא אפי' בשכ"מ ואמר זה

גיטך אם מתי מחולי זה דאיתא בדבר והפוכו דכיון דכל לישנא באפי נפשי' לחוד משמע כלאחר שהרי גם באומר ז"ג מחולי זה משמעו מחולי זה ואילך דהיינו כאומר בפי' לאחר וגם אם מתי לחוד משמעו כלאחר היכא נימא השתא דאמר לתרווייהו בהדי הדדי שיהי' חוזר וניעור מסוג זה לגמרי ויצא לסוג מחודש כן צריכין לדחוקין נפשין ליישב לישנא של רבותינו הראשונים בספריהם דמשמע שגם באומר ז"ג אם מתי מח"ז אף דאפי' בדלא כפלי' לתנאו הגט בטל] ועי' ברמב"ם בפ"ט מה"ג ה' י"ב וז"ל בריא שהיתנה שיהי' זה גט אם מתי או חולה שהיתנה שיהי' זה גט אם מתי מחולה זה לא אמר כלום שמשמעות אם מתי לאח"מ ומשמע מעתה לפיכך אם אמר אם מתי ה"ז כאומר לאחר מותי ואין גט לאח"מ עכ"ל הרי להדי' שפירש לרישא דמתניתן בבריא שגירש ולכן מן הסברא שיצא מכלל גדרי תנאים כיון דליתא בדבר והפוכו ונחית לקובע זמן:

ה ולפ"ז נתיישבו על נכון דברי רמב"ם הנ"ל דבמעכשיו יו אינו צריך לדיני תנאים והא דאתקין שמואל בגט שכ"מ איירי בדלא אמר מעכשיו וטעמי' דמילתא דכמו דאמרי' באכלי' לאיסורא והדא אכלי' לתנאי דמסתמא דעתו למעכשיו כי היכא דלא יתבטל המעשה כשיאכל לאיסורו תחילה מכ"ש באם מתי שיתבטל המעשה לגמרי אזי בודאי כיון לשעה אחת סמוך למיתה וכמ"ש לעי' וע"כ לא אמרי' דאם מתי דמי כאומר לאחר היינו בדלא כפלי' לתנאי אבל בדכפלי' לתנאו דחזינן דירד לגדרי תנאים דעלמא שוב נדמה נמי גם בזה דמתרצינן דבורי' כי היכא דיתקיים המעשה ולא תפול קמי' יבם ואמרי' דנתכוון למעת שאני בעולם וגם דברי הרמב"ם בפ"ט מה"ג ה' ך' עולים בצדק ובמישרים כמובן מעצמו:

ה בהא דכתיבנא לעיל באות ב' דבמגרש את אשתו בעודנו חי הוא דאמרי' דכל המגרש בקושי מגרש אבל במעת שאני בעולם דכיון דלא גירשה אלא משעה הסמוך למיתה ואילך אזי אמרי' דמסתמא ניחא לי' כי היכא דלא תפול קמי' יבם ולדידי' לא איכפת לי' תו בשעה זו, והנה ראי' מוכרחת לזה מהא דאיתא שם דף ע"ב ע"ב גבי גיטו כמתנתו דלר"ה הוא דצריך לשנוי' דאיירי בהולך על משענתו אבל לדידן דפסקי' כרבה ורבא אזי גם כשהבריא לגמרי ואח"כ נפל למשכב ומת מאותו חולי שהחליא בראשונה מגורשת וכמ"ש בתד"ה אמר ר"ה וכן פסק הרמב"ם בפ"ט מה"ג ה' י"ח ולא אמרי' דלא נתכוין רק כשימות אז בחולי הראשון וקשה דלקמן בס"פ גבי הי' הולך מיהודא לגליל אמרי' להיפך ואמרי' דלא נתכוין אלא על נסיעה הראשונה וכל שלא שהה אז כפי תנאו אע"ג ששהה אח"כ אינה מגורשת, ולדברינו הנ"ל ניחא משום דלקמן דגירשה משום איבה ולכן אמרי' דכל המגרש בקושי מגרש ומסתמא מחפשינן כל תצטדקאי דמצינן כי היכא

דלבטל גיטו ואמרי' דלא נתכוין אלא על נסיעה הראשונה אבל במהיום אם מתי מחולי זה דעיקרו רק משום דלא תפול קמי' יבם לכן חתרינן בכל תצטדקאי כי היכא דלמהוי גיטא מעלי' ומש"ה אע"ג שהבריא וחלה אח"כ באותו חולי דמגורשת דמסתמ' ניח' לי' כל אימת שימות באותו חולי דתתגרש אמנם כ"ז כמשמעות מפשטות דברי תוס' ורמב"ם הנ"ל דאם היתנה מעכשיו אם מתי מחולי זה והבריא לגמרי כשנפל אח"כ למשכב חולי הראשון ומת דלדידן דפסקי' כרבה ורבא מגורשת ואינה צריכה חליצה אזי בע"כ צריכין לחלק מהאי דהלך מיהודה לגליל כדכתיבנא אבל מדברי רשב"א ור"ן משמע להדי' דאפי' לדידן אינה מגורשת אלא כשעדיין לא הבריא לגמרי רק שהלך בשוק בלא משענת:

ו יש לעי' בגירש ע"מ שתצא חמה מנרתקה ומתה עד שלא זרחה השמש אם נתגרשה אם לא, וכן בכל כיוצא בזה, ולכאורה נראה מתוס' יומא ד' י"ג ע"א בתו' בד"ה כי חזי דכשגירשה ע"מ שאכנס לבה"כ ומתה היא דתו לא מהני אם קיים התנאי אחרי מיתתה וא"מ וה"ה בנידון הנ"ל נמי אפ"ל כן, ועי' במל"ד ב"ב גבי מעשה דסבתא בד"ה אמר הכותב ותמה ע"ע וכו' ועוד למה וכו' ול"מ תנאי במעכשיו וכו' ואפי' לענין גיטין מגורשת משעת נתינה לגמרי ואע"פ שמת הוא או שמתה היא עכ"ל, ונראה שחולק על תוס' הנ"ל אכן עי' גיטין ת"ר ימים שבנתים וכו' וכן לרבנן לדעת הרי"ף והפוסקים נתגרשה למפרע ואינו יומ"ט לה אפ"ה שנתקיים התנאי אחרי מותה, וקשי' לתי' הנ"ל וצ"ל שכל תנאי שנתקיים בע"כ אזי נתברר הדבר שנתגרשה תיכף משעת נתינה משא"כ בתנאי שבידו לקיים או לבטל ה"ז כאלו נתגרשה עכשיו לענין זה ולכן כל שמתה קודם שקיים הבעל את התנאי א"מ ולפ"ז אפ"ל שגם הרמב"ן מודה לתו' בתנאי דקו"ע רק בתנאי דשוא"ת ובפרט בתנאי דהתם דאסור לראשון להבריח מה"ב הוא דס"ל דזכתה למפרע אפי' כשמתה ועי' ועי' בח"ר שם שמחלק בין שכ"מ לברי, דבשכ"מ שגירש ואמר מהיום אם מתי, דאפי' כשמתה היא קודם שמת המגרש נתגרשה למפרע, אבל בברי דאם מתי לעולם משמע והוא כשמת בחייה, והטעם דבשכ"מ איתא בתורת תנאי בדבר והפוכו בלא"ה, ואמרינן פירוש לפירושו דכוונתו שאם לא יעמוד מחליו תהיה מגורשת ממנו ובאם לא ימות כלומר שיבריא מחליו לא תהיה מגורשת ולכן כל שמת מחליו אע"פ שמתה היא קודם שימות המגרש אזי נתגרשה למפרע וכדמוכח מסוגיא הלז אבל בברי כיון דליכא למיתלי המיתה בשום דבר הרי התנאי בע"כ תנאי דלעולם הוא וכל אימת שימות תתגרש למפרע, ותו ליתא בתורת תנאי דהיינו בדבר והפוכו רק אם נימא דאם מתי בחייה קאמר ואנן הוא דמוסיפין ואמרינן פירוש לפירושו, דבע"כ לזה כיון בתנאי כיון שהתנה בתורת תנאי [וה"ט דאמרי' לעיל דף ע"ב לא אמר לה מהיום כמ"ד

לאח"מ דמי דכיון דצריכין להוסיף ולומר פירוש לפירושו בתנאו לכן שבקינן לגמרי ואמרי' דכוונתו לקבוע זמן בעלמא ולא נתכוון כלל לתנאי רק כשאמר מהיום דבע"כ צריכין לומר דנתכוון לתנאי הוא דמוסיפין ואומרין פירוש לפירושו] וזהו דמסיים שם ברשב"א דומה לע"מ שתצא חמה שסוף התנאי להתקיים והוא מתנה בכך, כלומר דכמו דהתם אנן הוא דמוסיפין ומעמידין בכוונתו שכיון לתנאי שתזרח השמש בחייה כי היכי דלמיהוי בתורת תנאי ול"א דנתכוין לאחר כיון דאמר ע"מ בהדי' דה"ה בבריא שגירש, ועי' בת"ג סי' קמ"ג סעי' ב':

סימן ו

עיין בדברי ר"ן ס"פ מש"א גבי מתני' אם לא באתי מכאן ועד יב"ח, ולפי שדברי קדשו סובבין והולכין ע"פ דבריו בפ"ג דשבועות וכאשר ירדנו לעיל בעומק כוונתו בסי' ה' אות א"ב, לכן הצגתי כה דברי קדשו וז"ל

ותמהני הך מתני' יתירתא היא וכו' ונ"ל דסד"א נהי דאם מתי כלאחר מיתה משמע ה"מ היכא דתלה במיתה דכיון דלא מגרש לה אלא כי היכא דלא תפול קמי יבם אף הוא אינו רוצה שיחול גיטה אלא לאח"מ דסבור הוא שיש גט לאח"מ אבל הכא דתלה באם לא באתי סד"א דמעכשיו משמע קמ"ל א"נ סד"א התם וכו' דלמא אינו רוצה בגירושיה כלל דידוע הוא שאין גט לאח"מ וכו' אבל הכא וכו' לגירושיה קא מכוין הלכך סד"א אם לא באתי גרידא מעכשיו משמע קמ"ל עכ"ל ונדפס בגליון בשם הקטן יוסף בעל מגיה וז"ל יש לי בזה מקום עיון לפי דברי הר"ן מאי מקשה הגמ' ריש כתובות ע"ב אין גט לאח"מ הא תני ליה רישא הרי זה גיטך לאח"מ ל"א כלום ע"כ ועי"ש מאי פריך הלא איצטריך למיתני כיון דשני ושני בין הכא להתם כמבואר בדברי הר"ן ודוק עכ"ל, ונראין דדברי הר"ן נכונים ולק"מ שהרי נראה שם בריש כתובות דלא צריכין להצריך בין רישא לסיפא אלא כדאמרינן דיש אונס בגיטין דתו ליכא למימר דסיפא אתי לאשמועינן לדיוקא דתידק מינה דדוקא מת הוא דאינו גט אבל חלה ה"ז גט ולמאן דס"ל דיש אב"ג דה"ה לחלה אזי צריכין לשנוי' שם דהיא גופא קמ"ל דאין גט לאח"מ עי"ש בפרש"י וז"ל כלומר האי דתנא מת לאו לדיוקא לה תני' למידק הא חלה הרי זה גט אלא לאשמעינן היא גופה דא"ג לאח"מ, ואפי' בלא תנאי כגון האומר לאשתו ה"ז גיטך לאחר מותי אינו גט לפוטרו מן היבם עכ"ל, הרי להדיא דלמ"ד דאין אונס בגיטין עיקר דינא דמתניתין רק משום דיוקא ותו ל"ק כלל מרישא רק למאי דס"ל דיש אונס וצריכין לשנוי דהיא גופה קמ"ל דאין גט לאח"מ והיינו כשמגרשה בלא תנאי דאילו כשגירשה בתנאי אחריתי ת"ל משום אונסא והדרי קושיא לדוכתי' דהוי לאשמעינן לרבותא דאפי' בחלה דהוי אונס מועט

כמ"ש בתוס' בד"ה מת וכו' וכיון שכן דעיקר דינא דמתני' לאשמעינן אתי כשגירשה ע"ת דאם מתי או כשאמר להדי' לאח"מ אתי' תו ל"ש כלל תירוצא דר"ן הנ"ל במאי דמצריך להו דכל עיקרן הוא דמצריך בין תנאי דאם לא באתי לבין תנאי דאם מתי, והרי השתא נקטינן דגופא דסיפ' הוא רק לאשמועינן כשגירשה ע"ת דאם מתי אתי', והאי דחידש הר"ן בצירוכתא דידי' הוא למסקנא דבמעכשיו אם לא באתי ומת מגורשת משום טעמא דניחא ליה דלא תפול קמ"י וכיון שכן גם ברישא כשהתנה באם לא באתי ומת דאינה מגורשת בע"כ הוא רק משום דאין גט לאח"מ דאילו משום אונסא לא נפקא תנאו משום דניחא לי' דלא תפול קמי יבם וכיון שכן קשי' שזה כבר נשמע מרישא דקתני זה גיטך א"מ וע"ז תירץ הר"מ שפיר בצירוכתא דמינה ובה ולא צריכין לדחוקין דלאפוקי מרבותינו הוא דקתני לה ורק למאי דס"ד מעיקרא דאם יש אונס בגיטין ואפי' כשמת מיקרי אונס יתיר' מחלה דעדיין לא אסיק אדעתין מסברא דניחא לי' כמ"ש תו' שם וצ"ל דכל עיקר דינא דסיפא הוא רק כשגירשה ע"ת דאם מתי הוא דאתי' דבתנאי דלא באתי ת"ל דמשום אונס לחודא אינה מגורשת ותו ל"ש תירוצא דר"ן אזי צ"ל דלאפוקי מרבותי' הוא דנקט ליה וגם עיקר קושיתו של בעל המגיה הנ"ל תמוה דהאיך אפשר לומר סברתו וצירוכתא שחידש הר"ן למאי דס"ד השתא דאכתי לא ידע מסברא דניחא ליה וכו' וא"כ גם במעכשיו גופא אינה מגורשת משום אונסא כאשר הקשה לקמן מסיפא גופא והרי כל עיקר סברתו וצריכותא דר"ן הוא רק דיותר יש למיטעי בתנאי דאם לא באתי דדעתו היה למעכשיו מתנאי דאם מתי א"ו דכל עיקר סברתו של הר"ן הוא רק למסקנא.

ב אולם יש מקום לומר דהא דמשני ודילמא לעולם אימא לך חלה נמי אינו גט והיא גופא קמ"ל דא"ג לאח"מ היינו בתנאי דאם לא באתי ומי עיקר טעמא משום זה וכגון שהתנה בפירוש שאפי' אם לא יבא ע"י אונס יהי' גט וכמ"ש בשיטה שם בשם מוהר"י קורקס ותו ל"ש עיקר תירוצו הנ"ל, דעדיין הו"ל לש"ס לתרץ כתירוצו של הר"ן כמובן איברא גם זה לק"מ דכל עיקר תירוצו של הר"ן סובב רק ע"פ סברתו בפ"ג דשבועות דכל היכא דאיפשר שיתבטל המעשה גם כשיתקיים התנאי אזי ודאי גם תנאי דאם כמעכשיו דמי כי היכי דיתקיים המעשה בקיום התנאי כמ"ש שם באכלי' לאיסורא והדר אכל"ת, והקשה שם מהאי מתני' דאם לא באתי ומתרץ לי' משום דכל המגרש בקושי מגרש ומשה"ט הוא דמצריך להו דה"א דדוקא ברישא דלא רצה לגרשה משום דבר רק כי היכי דלא תפול קמ"י, לכן לא ניחא לי' שיחול גיטה אלא לאח"מ, ואיהו הוא דטעה בזה, אבל באם לא באתי כיון דרצה לגרשה ע"ת זה לכן כיון דאפשר שיתבטל המעשה גם בקיום התנאי אזי סד"א דגם תנאי דאם כמעכשיו דמי כי היכי דתתקיים המעשה בקיום התנאי שהרי לית

לן ראי' מבוררת דטעי בזה כמו ברישׁ' דאם מתי דמסתבר לומר דאיהו הוא דטעי בזה כיון שכל מגמתו היה רק דלא תפול קמי' יבם ומש"ה אמרינן דאם מתי כאומר לאח"מ או משום דגם ברישׁ' לא טעי ורק לפיוסא בעלמא הוא דאיכווין כי היכי דאיהי תטעי ותסבר דלא תפול קמ"י אבל איהו לא איכווין רק לאחר וכמ"ש מזה בסי' ה' אות ב' [וע"פ סברות הר"ן בגיטין יותר מוטעם דהיינו דמשום ה"ט אמרינן דלא נתכוון רק לאחר] אבל באם לא באתי כיון דמ"מ רצה לגרשה קס"ד דאם כמעכשיו דמי כי היכי דלא יתבטל המעשה קמ"ל דש"ה משום דכל המגרש בק"מ, ועי' לעיל אא"ב דכל עיקר קושי' הר"ן באם ל"ב לא קאי רק למאן דס"ל דיש אונס בגיטין, או דהו"ל להוכיח ממתני' דאין אב"ג שהרי למאן דקסבר דאין אב"ג לק"מ דיותר מסתבר לומר דלא נתכוין למעכשיו כי היכי דעודנו היה בידו לחזור בו ואי משום שהרי גם עתה בידו שיבא בתוך הזמן ויתבטל הגט ממילא דילמא ירא לנפשו דאולי יקרהו אסון בדרך או איזהו אונס' דנפשי' ולא יכול לבא בתוך הזמן ולהכי אתני בתנאי דאם כי היכי שיהיה בידו לחזור בו כשיקרהו איזה אונס אבל למאן דס"ל דיש אב"ג תו לא נתירא מפני זה שהרי ע"י אונס גם בתנאי דמעכשיו נמי אינה מגורשת, איברא הא תינח כשלא התנה על אונסין אבל כשהתנה בפירוש גם על אונסין תו ליכא למימר כתירוצו דר"ן דקס"ד דגבי אם ל"ב רצה לגרשה מעכשיו דהשתא אמרינן להיפוך דלא רצה לגרשה מעכשיו כי היכי שיהיה בידו לחזור כשיקרהו איזה אונס ולא יהיה בידו לקיים התנאי שיתבטל הגט מעצמו [וא"ל שגם לתי' דר"ן עדיין קשי' לדידן דפסקינן דאין אב"ג שכבר נשמע מרישא שהרי לדידן ליתא לתירוצא דר"ן שכבר כתבנו דלמ"ד אאב"ג ל"ק כלל מרישא דלדידן עיקר דינא דמתני' רק משום דיוקא הוא דקתני לה לאשמעינן דבחלה ה"ז גט, וזה ברור ופשוט:

סימן ז

בדין נתינה בע"כ בגיטין וקידושין

עיין אה"ע סי' קמ"ג בב"ש ס"ק י' דאפי' למאן דס"ל דהוי נתינה היינו כשנתנה ליד הבעל או בפניו אבל כשנתנה לב"ת דמהימנא ל"מ מידי ומביא הרשב"א ראיה לזה מבתי ע"ח שהתקין הלל ליתנו ללישכה ש"מ דבעלמא לא הוי נתינה ומביא שם בשם תשו' הש"ך שפסק דהוי נתינה, וכן הוכיח שם מדברי הרא"ש גבי איצטלית יעו"ש וכתב ע"ש וז"ל ובאמת ראיה של הרשב"א לכאורה תמוה דהביא ראיה מתקנתו של הלל וכו' דשם גילה דעתו דלא ניחא ליה שאני אבל אם א"י דעתו י"ל דהוי נתינה, וכן השיג שם על מהרש"ל ומהרי"ט דסברי דכל כמה דלא נתן לו אותו הדבר עצמו כמו שהתנה אזי אפי' בקידושין דל"ש לצעורי, אפ"ה לכ"ע לא הוי נתינה בע"כ דאידך ומשיג עליהם מדברי

רא"ש דהיכא דקיבל דמי איצטלית ברצונו גם לרבנן הוי נתינה ול"פ אלא בע"כ ואמרי' שם דרבה דס"ל גבי אתי מיטרא הא לא איצטריך דאתי כרבנן דאיצטלית והתם שאני משום דלצעורי ק"מ הרי להדי' דאפי' בע"כ ולא נתן לו רק ש"כ אפ"ה הוי נתינה כל היכא דלא שייך משום לצעורי', ע"כ תמצית דבריו, ולפענ"ד נראה ליישב התמוה על הרשב"א שגם הרשב"א מודה לדבריו דכל כמה דלא גילה דעתו דלא ניחא ליה אמרינן מסתמא לא משוי אינש נפשי' מהדרנא, וסמכינן ע"ז אפי' באיסור ערוה החמור' שהרי קודם תקנתו של ר"ג שיכול לבטל שלא בפני השליח ואפ"ה מסתמא ל"ח לזה, וכן לר"ה דאית ליה דגיטו כמתנתו בגט שכ"מ ול"ח לחזרה וכן בדייתקי קשורה ע"י וכה"ג מצינן בכמה ענינים בכ"מ דנידון בזה כחזקה אלימת', אמנם כן הדברים כל כמה שלא יסוב פני הנידון לדבר שיש בו משום זכי' והקנאה אבל היכא דנוגע לענין כזה אזי לא מהני כל זה, ולא מצינן למיזכי ולהקנות לו מידי רק היכא שהוא זכות מבורר בעצמותו הוא דזכין לו שלא בפניו וראיה שהרי שנינו בעירובין דף פ"א במתניתין נותן אדם ובתוספת ד"ה לא זכו וכו' דאפי' כשכבר נתן לו מעות בעד הככר לעירוב וזכו לו את הככר ע"י אחר לערובי חצירות ל"מ, אלמא דאע"ג שאסור לו לחזור בו וקיימי במש"פ אפי' הכי ל"מ כיון שהדבר בעצמותו ליתי בי' זכות מבורר ואפי' לדעת הרא"ש שחולק על תוס' בזה וכן פסקינן בא"ח סי' שס"ט היינו משום דס"ל כיון שכבר נתן מעות וגילה בדעתו שרוצה וצריך לערב עמהם וכל מי שצריך לעירוב נידון ממילא כזכות גמור [ועי' לעיל בסי' א' אות י"ב] ולפי"ז בנידון זה כשנתנה ליד ב"ת לקיום התנאי שלא מדעתו אע"ג דמסתמא ניחא לי' דליקום בהימנותא מ"מ כל כמה שאין הזכות מבורר מכל צד ליתי בי' משום תורת זכי' וכל זה פשיטא לי' לרשב"א מצד הסברא בלא ראי' רק דיש מקום לומר דב"ת שאני דאלימ' מילתא דב"ת וידם כידו דמי וכמו דמצינן ב"ק אנן ידי עניים אנן, וה"א דה"ה לכל מילי וכשנשבע לפרוע לחבירו בזמן ידוע והמלוה ליתא בעיר בזמנו דכשיתן לידי ב"ת דקביעי דמי כאילו נתנו לידו ממש דאילו משום תורת זכי' לחוד כיון שעדיין מחויב באחריות לא הוי פרעון גמור והוא לא נשבע אלא שיפרענו ויפטור ולא שיתן ויפרע ויחזור ויפרע אלא דה"א דכשנותן ליד ב"ת שאני דחשיבי ידן כידו ממש וכעין דאיתא ב"ק ק"ד דמיפטר מאחריות ומיחשב השבה ע"ז כתב הרשב"א דהתם משום תה"ש הוא ומביא ראי' שפיר מתקנתו של הילל דתיקן ללשכה ש"מ דבעלמא ל"ה נתינה והתם בתקנתו של הילל אילו איתא קמן מחייבינן לי' לקבלם מיד המוכר אפי' בע"כ השתא דליתא קמן וגילה בדעתו דלא ניחא לי' נמי נימא דידן כידו א"ו דגם בב"ת ל"א דידן כידו והשתא לק"מ דנימא דכ"ז דוקא היכא דלא ניחא לי' דלענין יד אין לחלק רק

משום תורת זכי' הוא שיש מקום לחלק אולם מילתא דפשיטא לי' לרשב"א דכל היכא דליכא זכות מבורר בעצמותו לית בי' משום תורת זכי' וכדמוכח מכ"ד:

ב אמנם לפ"ז יצא לנו דין מחודש דהיכ' שגירשה ע"מ שתתן לו סך ידוע בלא זמן קבוע והמגרש ליתא בעיר והיא רוצה לקיים תנאה ולהנשא דיש מקום לומר שגם לרשב"א מהני כשנתנה ליד ב"ת ומותרת להנשא שהרי כשיב' המגרש יתנו לידו ותתגרש למפרע דאע"ג דלא זכה בהן ע"י וכמ"ש מ"מ כיון דמסתמא ניחא לי' ולא יחזור ממה שהיתנה מתחלה ויתקיים התנאי לבסוף מותרת להנשא מיד ואל תתמה ע"ז שהרי יותר מזה מבואר ברמב"ם בפ"ח מה"ג שמתירה להנשא מיד כיון שבידה לקיים התנאי והחולקים עליו עיקר דבריהם משום דאין זה בידה כ"כ דאולי לא תשיג ידה אבל כשהשלשה אפשר דלכ"ע מותרת להנשא דמוקמינן על חזקה קמייתא דמסתמ' ירצה לקבלם ולא יתן כתף סוררת ורק כשהיתנה עז"מ ידוע והשלשה ביום האחרון הוא דל"מ כיון שעדיין לא נתקיים התנאי מפני דליתא בתורת זכי' ואע"ג כשיבא המגרש יקבלם הרי כבר עבר זמן התנאי:

ג גם במה שחולק על מהרי"ט ומהרש"ל מדברי הרא"ש כבר כתבנו בסי' א' א"א והבאתי שם דברי רשב"א דפלוגתא דרשב"ג ורבנן בקיום תנאי הוא דפליגי והמגרש אינו רוצה לוותר או לגרוע מן התנאי והרא"ש איירי להדי' כשמוחל על גוף האצטלית וז"פ וכ"מ בכל האחרונים שכ"כ, וכד דייקת נשמע כל זה מצחצוח לישנא דמתניתן דנקטי ברישא בע"מ שתתן לי ר"ז ה"ז מגורשת ותתן והדר קתני בע"מ וכו' מכאן ועד שלשים יום ה"ז מגורשת ותתן לו ומ"ש ברישא דקתני ותתן סתמא ובמציעותא ותתן לו וגם עיקרא מילתא יתירה הן ברישא והן במצי' ומילתא דפשיטא הוא והדר נקט בסיפא גבי אצטי' ותתן לו ולמ"ש רהיטא על כוונה נמרצת וטובא קמ"ל דהיכא דלא קבע זמן לקיום התנאי אז מהני אפי' היכא שלא נתנה לידו ממש רק כשהשלשה בידי ב"ד נמי מהני ומותרת להנשא מיד אבל כשקבע זמן לקיום התנאי אזי אינה מגורשת ואסורה להנשא רק כשנתנו לידו ממש ומש"ה קתני אם נתנה לו הזמ"ג דכל כמה דלא מטי לידו עדיין לא זכה בהם וגבי אצטי' אע"ג דלא קבע זמן כל כמה דלא נתקיים התנאי ממש כמו שהיתנה אסורה להנשא דשוב חיישנן דדילמ' לא ירצה לקבלם כל היכא דנתנה רק דמי שיווי מחיר התנאי אזי לכ"ע נתינה בע"כ לא הוי נתינה כדברי מהרש"ל ומהרי"ט מובא בב"ש בסי' ך"ז וגם ליכא למימר דמסתמא ירצה בקיום התנאי כמו ברישא כיון דלא נתקיים התנאי כמו שהיתנה וכיון דלרשב"ג דלית לי' דלצעורי ק"מ גבי איצטי' ואפ"ה ס"ל דנתינה בע"כ לה"נ אפי' ללישנא בתרא דרבא דאלת"ה אמאי צריכה לתת לידו דוקא וברישא קתני דכל

היכא דלא קבע זמן מספיק לה כשהשלשה ביד ב"ת אלא שמעת מינה כדעת מהרש"ל ומהרי"ט דבמחיר ושיווי התנאי אפי' בקדושין דל"ש משום לצעורי' לכ"ע נתינה בע"כ לא הוי נתינה:

ד וראיתי בס' ב"מ שכתב שם ע"ד ב"ש הנ"ל וז"ל עי' ב"ש שמשיג על תשו' רשב"א הנ"ל דש"ה בבתי ערי חומה דגילה דעתו דלנ"ל וכו' וזה לפענ"ד א"א דהא זה נאמר בסוגי' אפי' ללישנא בתרא דנבע"כ שמ"נ מ"מ קאמר דכי איצטריך לי' להילל לתקוני שלא בפניו ואם בע"כ חשוב נתינה כמו ברצון ואפ"ה ליד ב"ת שלא בפניו לא הוי נתינה עד שהוצרך לתקנה ומ"ש אם גילה דעתו דלנ"ל ומ"ש מן הסתם ומה בכך דלא ניחא לי' דהא ג"כ בע"כ בפניו הוי נתינה א"ו כדדן הרשב"א דכל שלא בפניו מדהוא עדיין בחיוב אונסין משום דאין חבין לאדם של"מ ל"ח נתינה ואפי' מן הסתם ובל"ז כל ענין תמוה איך יתירו אותה להנשא ולמחר יבא ויאמר לא ניחא לי' עכ"ל ולי נראה דמשום הא לא ארי' שהרי הרשב"א בעצמו בהשיגו שם על תוס' שהביא שתמהו ללישנא קמא שהוכיח רבא דנתינה בע"כ לשמ"נ מתקנתו דהילל דהאיך קס"ד לדמות נתינה שלא בפניו לנתינה בפניו של"מ ותירצו דס"ל לרבא דאי תימא דבפניו הוי נתינה אפי' של"מ אזי גם שלא בפניו ג"כ הוי נתינה דמ"ש וע"ז תמה הרשב"א דהרי בגט אשה שיכול לגרשה של"מ ואפ"ה שלא בפני' א"י לגרשה ע"י אחר וה"ה נמי בתקנתו דהילל יעו"ש ולפ"ז לא נסתרו דברי ב"ש בקושיתו על הרשב"א דמשה"ט ל"מ ע"י אחרים מידי דהוי כמו גיטי נשים ואע"ג דבג"נ גם גילוי דעתה דניחא לה ל"מ מ"מ היינו מט"א משום דהוי חובה גמורה לאשה משא"כ לגבי הבעל אפ"ל דמהני גם בסתמ' גם מה שתמה דאיך נוכל להתירה להנשא דילמא כשיבא לא ירצה לקבלם ולמ"ש לעיל שכן מצינן כ"פ דסמכינן על חזקה קמייתא דמסתמ' לא ישים נפש' מהדרנא ואע"פ דיש לחלק דשאני בכל הראיות שהבאתי לעיל דדמי לשמא מת ולשמא קידש משא"כ היכא שעודנו יכול לחזור ויהי' האיסור למפרע דדמי לשמא ימות מ"מ כבר הוכחנו מדברי הרמב"ם שמתירה להנשא אפי' כשעדיין לא השלשה ומינה נשמע להחולקים עליו בזה שיש מקום להתירה כשהשלשה גם מ"ש בטעמא דרשב"א כיון שעודנו ברשותו לענין אונסין ל"ח נתינה לא אדע מנ"ל סבר' זו שהרי אנן פסקי' דדבר הגל"מ לכמ"ד ואי משום שהשיב הרשב"א שם במי שנשבע לפרוע לחבירו ליום נועד והגיע הזמן והמלוה אינו בעיר וז"ל הדבר ברור שהוא פטור לגמרי עד שיבא המלוה ויטול את שלו וליתן אותם ביד אשתו ובניו א"צ, שהרי אפי' נתנם בידם אינו נפטר בכך ואין זה פרעון גמור ואע"פ שאם נתנם בידן א"י לחזור בו מ"מ פרעון גמור לא הוי שהרי הוא חייב באחריותן כדתנן בספ"ק

דגיטין י"ד וכו' עכ"ל כוונתו דמש"ה א"צ ליתנם לידם שהרי לא נשבע רק שיפרע לו ביום פלוני ולא מיקרי פרעון רק היכא שיצא לגמרי מאחריותו וזה דאפי' כשנתנם בידם אינו נפטר מחיובו אין זה פרעון גמור ועל נתינה כזה לא נשבע מתחילה:

ה ובעיקר קו' הרשב"א שהקשה על תוס' דסברי דכל היכא שגם בפניו מהני אפי' של"מ אזי הסברא נותנת דגם שלב"פ הוי נתינה מעלייתא והיקשה הרשב"א דגטי נשים יוכיחו דמהני של"מ ואפ"ה אין הבעל מגרשה עי"א שלא בפני' וא"י לעשות שליח לקבלה ואמינא זה כמה לתרץ דבריהם דיש לחלק מגט אשה דמ"מ בעינן שיגיע הגט לידה או לרשותה במקום שתוכל לקנותו [ועי' עירובין דף צ"ב ע"ב אשה בקטנה וגט בגדולה אינה מתגרשת בפרש"י וז"ל דגדולה לאו בתר קטנה אזלא וגט לא קני לאשה דנימא נשד' אשה בתר גט דאשה לא בעי למיקני גיטא עכ"ל אבל מ"מ בעינן שיהי' הגט ברשותה דכל אימת דבעית למיקני לגיטא תוכל לקנותו אזי מתפרשת אפ"ה דלא בעית לקנותו] אבל בנתינה בע"כ דאי תימא דהוי נתינה בפניו דאזי אפי' כשנתנה לר"ה בפניו דלא קני לי' אפ"ה הוי נתינה ולכן גם שלא בפניו ג"כ הוי נתינה דאע"ג דאין חבין לאדם אלא בפני' זהו במידי דבעי למקני ולזכות אבל היכא דאפי' דלא קני לי' מהני והוי נתינה תו אין לחלק בין בפני' לשלא בפניו לטעמי' דרבא ורשב"א שחולק עליהם ומדמה לי' לגט אשה אפשר דס"ל דהא דאמרינן דנתינה בע"כ הו"נ זהו דוקא כשקיבלם שלא מרצונו אבל היכא דלא קיבלם כלל לכ"ע לא הו"נ ועי' בב"י שם שמביא כן כשם מהר"י בר"ב וכיון שכן שפיר דמי לגט אשה:

ו עיין קידושין ס' ע"ב בתד"ה אבל, שהקשו וז"ל וא"ת מאי מקשה לרב יהודא דילמא דכ"ע ס"ל לי ואפל"י ובהא פליגי בין ת"ק לרשב"ג דת"ק סבר כרב יהודא דאמר לכשתתן ולא הוי גט ורשב"ג סבר כר"ה ומש"ה קאמר דנותנת ליורשים שהגט חל עליו למפרע עכ"ל, ולפענ"ד נראה לתרץ ע"פ דברי ריטבא שם דמפרש בדברי רשב"ג דקאמר או לאחד מן הקרובים דכיון דלית ליה אחים ואינה זקוקה ליבם למה תתן ומאי תועיל בנתינה זו, ותירץ דאכתי איכא נפקותא כשזינתה או שפשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר לאחר שנתגרשה, ולפ"ז יש להבין דמדוע נקמי הברייתא לדברי ת"ק רק לגבי יבם ובדברי רשב"ג נקטי לתרי ותלת מילי והו"ל למינקט סתמא בדברי ת"ק נתנה מגורשת לא נתנה א"מ, כמו דאי' בכ"ד, ועוד שיכלול בזה גם לאיסור כהונה שהרי איירי כשכבר נתנה בחייו וגם לכל נפקותא דאיירי בי' רשב"ג, וצ"ל דבכיון נקטי ליה בזה לרבותא לת"ק וכן בדברי רשב"ג דאי קתני בסתמא נתנה מגורשת וכו' הו"א דדוקא במקום דליכא יבם הוא דלא מהני במאי שנתנה לשארו יורשים אבל במקום יבם דיבם במקום בעל קאי לכ"ד

כמ דאי' להדי' כתובות פ"א ע"ב בתד"ה ר"מ לענין מטד"י דיבם במ"ב קאי הו"א שגם לענין זה הוי כאלו נתנה לידו, ובדברי רשב"ג נקט לרבותא דלמ"ב במקום יבם דמהני אלא אפי' לשאר יורשים נמי והא תינח לקושטא דפליגי בלי וללי אבל אם נימא דכ"ע סברי דלי ואפל"י הדרי ק"ל דהו"ל למינקט בסתמא לת"ק דיכלול טפי לכמה ענינים:

ז עיין בירושלמי פ' מי שאחזו הל' ה' אמר רשב"ג מעשה בצידון שאמר א' לאשתו ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי איצטליתי ואבדה איצטליתו אמרו חכמים תתן לו את דמיה ובגמרא שם אמר רב יודן כשאבדה באונס אנן קיימין עשו אותה כמתנה שומר חנם להיות פטור מן השבועה אמר ר' יוסה וכא אתינן מיתני ש"ח להיות פטור מן השבועה אלא כשאבדה בפשיעה אנן קיימין דמים עשו אותה כאיצטלית רבנין אמרו אחת זו ואחת זו משום תנאי גיטין עכ"ל, (ופירש הפנ"מ בד"ה בשאבדה וז"ל הא דקתני אם אבדה איצטליתו תתן לו את דמי' בשנאבדה באונס עסקינן דקס"ד דמים לאו כאיצטלית הן ואם בפשיעה אבדה חייבת להעמיד לו איצטלית אחרת והלכך מוקי לה באונס דמדינא פטורה אלא דהכא משום דבעי' לקיומי לתנאי' ותתן לו את דמיה והא דלא מחייבינן לה שבועה שלא פשעה משום דעשו אותה כהא דתנינן בס"פ השוכר אה"פ מתנה ש"ח להיות פטור מן השבועה וה"נ כאלו התנה עמו מתחילה שתפטור מן השבועה דתקנת חכמים הוא גבי אשה, וכא אתינן וכו' בתמי' וכי מה שייך הכא לומר דנפטרת משבועה משום דכמתנה הוי הרי דמים משלמת היא לו אלא וכו', ומדינא חייבת לשלם וקסבר רשב"ג דמים עשו אותה כאיצטלית ואם נותנת דמיה פטורה עכ"ל, ופירושו לא מחוור כמובן חדא מפני מאי נתחייבה גם בפשיעה הלא גם מתחילה הדבר תלוי בדידה אם לקיים התנאי או לבטל גם מ"ש דחייבת להעמיד לו איצטלית אחרת דבר זה לא נשמע ולא נראה כמבואר גם לפירושו בקו' ר' יוסה אמאי ניידי ממה דאוקמי מתחילה כיון דקו' זו לא קאי על עיקר תירוצו דר' יודן רק על טעמי' דידי' ונ"ל דה"פ דירושלמי אזיל לשיטתו לקמן בסוף ה' ו' דרשב"ג ורבנן דפליגי במת הבן ה"ט דרבנן סברי אונסא כמאן דלא עבד ורשב"ג סבר כמאן דעבד והרי הוא כאלו נתקיים התנאי וז"ל אשכחת אמר דר' יוחנן וכו' ל"ס כרשב"ג ר"ל ורנב"י סברי כרשב"ג חתכה דדה כמי שעכבה נחתך דדה כמי שלא עכבה פי' ומגורשת לרשב"ג דטעמ' דידי' משום דאונסא כמאן דעבד אע"ג שנאנסה בגופא הרי זה כאלו נתקיים התנאי ולפי דפשיטא לי' לר' יודן מעיקרא דדמים לאו במקום איצטלית קאי לכן חקר למצוא מסלול נכונה בעיקר פלוגתא דרשב"ג ורבנן והמציא בזה מעיקר דיקדוק לשון המשנה דנקטי ע"מ שתתן לי איצטלתי דמשמע שהתנה מתחילה על איצטליתא דידי' דאע"ג שגם בל"ז מחויבת להחזיר לו את שלו

רק לאלומי מילתא תלי הדבר בתורת תנאי, וכן מדקתני ואבדה איצטלתו משמע להדי' שהיה שלו מעיקרא ומשה"ט מוקים ליה לפלוגתייהו דאיירי כשנאבד באונס וכיון שלא התנה מעיקרא שתתן לו משלה כלום ורשב"ג לטעמי' דס"ל כמאן דעבד והרי נתקיים התנאי ולרבנן דסברי כמאן דל"ע ולא נתקיים התנאי א"מ, אבל לכ"ע דמים לאו במקום איצטלית הן והא דצריכה ליתן הדמים לרשב"ג היינו כי היכי דלא תשבע ש"ש שנאנסה דתק"ח הי' בזה ועשו אותה כמתנה ש"ח וכו' איברא לר' יוסה דחיקא לי' טובא דא"כ לרשב"ג תפטור ותתגרש גם כשלא תתן לו דמי האיצטלית כיון דעיקר מילתא דמתניתין רק בגירושין קאי ומשמע דא"מ כשלא תתן לו את הדמים וזהו דקשי' לי' וכא אתינן מיתני ש"ח וכו' הלא דבר זה אין כאן מקומו וכבר קתני לי' במיצעא ומה ענינו כאן ומש"ה הוא דמסיק דפליגי אם דמים במקום איצטלית הן אם לא ומיירי כשאבדה בפשיעה דאי באונס אזי מגורשת לרשב"ג דס"ל דאונסא כמאן דעבד אפי' כשלא תתן לו כלום וז"ב לפענ"ד ועי' ר"ן פ' האומר גבי ע"מ שאראך ב"כ באם קידשה ע"ת ואמר עשיתי וקיימתי והיא אינה יודעת דלדעת הרמב"ן נאמן ור"ן שם חולק בזה ומדברי ר' יודן הנ"ל מוכח להדי' כדעת רמב"ן דלדעת ר"ן הלא כיון דליכא עדים שנאבד באונס אע"ג דנאמנת לפטור א"ע מ"מ א"נ לומר שנתקיים התנאי ותתגרש:

ח עיין באה"ע בב"י סי' קמ"ג דמביא בשם רבו הריב"ר דס"ל דעיקר פלוגת' בנתינה בע"כ גבי גרושין וכדומה היינו היכ' שאמרה דרצונה לקיים לתנאי ומוכנת היא לכך והוא אינו רוצה ועדיין לא נתנה לרשותו אבל כשהגיע לרשותו אפי' שאינו רוצה בכך אזי לכ"ע הוי נתינה ומגורשת ומביא כדמות ראי' לדברי' מדברי תוס' גביבתי ע"ח וחכם המשיג כתב עליו ודברים הללו קשה לשומעם ומשיג על ראייתו ואח"כ מביא בעצמו ראי' לדברי' מקו' התוס' מעובדא דשומשמי וכתב הב"י שם ואיני יורד לסוף דעתו שמתחילה כתב דדברים הללו קשה לשמעם ואח"כ דיקדק מדברי תוס' שכתבו כדבריו יעו"ש, ולפענ"ד נראה דעיקר ושורש פלוגתייהו נראה בעליל דלדעת הריב"ר הני תרי לישנא דגמרא בנתינה בע"כ דמאן דס"ל דהוי נתינה ס"ל בתנאי דמי לפרעון לכן אפי' כשלא קיבלם לרשותו רק שאמרה שרצתה בקיום התנאי וזרקה לו בפניו אפי' ברה"ר הוי נתינה כמו בפרעון ומאן דס"ל דלא הוי נתינה משום דל"ד לפרעון כמבואר בפוסקים ובתוס' אבל כשנתנה לרשותו אפי' בע"כ לכ"ע הו"נ דלא גרע מגירושין דכתיב ונתן בידה ומגורשת כשהגיע לרשותה וה"ה נמי בקיום התנאי והב"י הבין בחכם המשיג דפליג על הריב"ר בתרתי וס"ל דתרתי לישנא פליגי בזה אם דמי לגט אם לא אבל לפרעון לכ"ע לא דמי ולכן הקשה עליו שסותר ד"ע ולדעתי הקלושה נראה דדעת חכם המשיג הוא דבתרתי פליגי דלמאן

דס"ל דהוי נתינה מדמה לי' אפי' לפרעון ומאן דס"ל דלא הוי נתינה קסבר דאפי' לגט ל"ד ופלוגתייהו קאי בכל גוונא הן כשלא הגיעו לרשותו והן כשהגיעו לרשותו ותו לק"מ כמובן, ולולא שאיני כדאי להכריע בין שני הרים גדולים נראין עיקר כדברי חכם הנ"ל שכן משמע להדי' מדברי רש"י ערכין ריש דף ל"ב וז"ל בע"כ שהטילתם בביתו כי ה"ג דתיקון הילל במתניתן הרי דאיירי כשהגיע לרשותו וכן נראה להדי' מקו' תוס' שם וכן בגיטין דלישנא קמא דס"ל דלה"נ למה הי' צריך להטמין ואם איתא דכשהגיע לרשותו לכ"ע הוי נתינה לק"מ שירא לנפשו שמא יזרקם לרשותו וכמו דאמרינן בכ"ד דבגירושין מיקרי כדבר שבידו מטעם זה ועוד מדברי רשב"א שהקשה שם בחדושיו מונתן בידה דכתיב בגירושין אלמא דהוי נתינה ומתרץ לי' שם הרי להדי' שגם כשהגיעו לרשותו פליגי איברא דלמאן דס"ל דה"נ אפי' כשלא הגיעו לרשותו נמי שהרי הקשו גם מפרעון ומעובדא דשומשמי:

ט עיין בירושלמי פ' האומר בקידושין ה"ג ר"מ אומר כל תנאי וכו' גמ' תמן תנינן (עירובין פ"ג ה"ה) מתנה אדם על עירובו כיני מתניתא מתנה אדם על עירוביו א"ר אלעזר מאן תנא אם באו ואם לא באו ר' מאיר היידין ר"מ חברייא אמרין ר"מ דקידושין דתני האומר לאשה ה"א מקודשת ע"מ שירדו גשמים ירדו גשמים מקודשת ואם לאו א"מ ר"מ אומר בין ירדו ובין לא ירדו מקודשת עד שיכפול תנייו הכל מודין שאם אמר לאחר שירדו גשמים ירדו גשמים מקודשת ואם לאו א"מ ר' יוסי אמר ר"מ דעירובין היא דתנינן תמן אם ספק ר"מ ור"י אומרים ה"ז חמר גמל א"ר יוסי לא אמר ר"מ אלא לחומרין א"ר מנא ויאות בעירובו אינו קונה שלא זכה בו את עירובו כבני עירו שנתן דעתו לעקור את רגליו מבני עירו והכא לראשון אינה מקודשת שלא ירדו גשמים ולשני א"מ שלא כפל את תניי' רבי חגי' בעא קומי ר' יוסה והן אם לא כי לא אחד הוא א"ל שנייא היא שהיתה הארץ לפניהן והוא מבקש להוציאה מידם וכו' אמר ר"א בשם ר"י סדר סימפון כך הוא אנא פלן בר פלן מקדש ליך אנת פלנית בר פלוני ע"מ ליתן ליך מיקמת פלוני ומיכנסיניך ליום פלן ואין אתא ולא כנסתיך לא יהוי לי עליך כלום ויאמר ע"מ שלא לכפול תנייו אילו לא כפל תנייו מי עקר קדושין א"ר יוסי בי ר' בון בכל אתר אית לר"מ ממשמע לאו את שומע הין והכא לית לי' אמר ר' מתניה חומר הוא בעריות עכ"ל הירושלמי ויש להבין דמאי להם לחפש ולתור אחרי ר"א דס"ל דבעינן ת"כ כיון דמפורש במקומו במתניתן רמ"א כ"ת שאינו כתנאי ב"ג וב"ר וכו' גם יש לדקדק דלאיזהו ענין מגיהה הכא מתניתין דעירובין שאין כאן מקומו וכבר מפרשו להו שם בפ"ג דעירובין כן יעו"ש לכן נראה לפרש דודאי פשיטא לי' דר"מ ס"ל דבעינן כפל אמנם כן היכא דתנאי בא לבטל את המעשה איברא

היכא דתנאי בא לקיים המעשה וזולת התנאי לית בי' מששא עודנו לא נשמע ממתניתין איברא הדבר מבואר ברבותינו הראשונים שגם לדעת הגאונים דבמעכשיו וע"מ לא בעינן ת"כ היינו לרבנן ולדידן להלכה אבל ר"מ ס"ל דלעולם לא אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן ולכן גם במעכשיו שאין התנאי בא לבטל המעשה בצד הקיום אפ"ה בעינן ת"כ לר"מ וכ"מ פשטא דסוגיא בקידושין ס"א [בשלמא לר"מ היינו דכתיב אם תטיב שאת אז תנקי מאלתי] ועל מטרת כוונה זו הקדים לן טרם שהקשה ר' אלעזר שם מאן תנא, דבע"כ צריכין להגיה במתניתין וליתני מתנה על עירוביו דהיינו לאחר שהניח שני העירובין למזרח ולמערב התנה על שניהם יחד והכפיל לתנאו דאם לא לכאן ולא לכאן הריני כבני עירי כדמשמע להדי' מפשטא דמתני' וכיון שכן הוא שפיר הוא דק"ל לר"א מאן תנא אם באו ואם לא באו ולמה לי' לכפול תנאו כיון שאין התנאי בא לבטל את המעשה שהרי אם נימא שהתנאי בטל והמעשה קיים נמצא שהניח ב' עירובין כאחד למזרח ולמערב וכי מידי מששא אית בהו הרי עוד גרועי הוא דגרעי לי' מאילו לא הניח כלל נגד תחום ביתו וכיון שאין התנאי בא לבטל המעשה אמאי לא נימא מכלל הן אתה שומע ללאו, ומתרץ לי' דר"מ ס"ל דלעולם לא אמרינן מכלל הן וכו' ומביא ראי' לזה מברייתא דקתני ליה שגם בע"מ בעינן ת"כ אע"פ שגם בע"מ אינו מבטל את המעשה בצד הקיום שבו, וס"ל לירושלמי מעיקרא לסברא פשוטה שכל שאינו מבטל את המעשה בכל צד רק בצד ביטול התנאי לחוד תו לית בי' משום ביטול המעשה וכמו דקסברי הגאונים והפוסקים לדעת רבנן [ודוחק לומר דבסברא זו עצמו פליגי ר"מ ורבנן דר"מ ס"ל דמ"מ יש בו משום ביטול המעשה כשלא יתקיים התנאי] א"ו דר"מ ס"ל מטעמא אחרינא משום דאפי' בדברים דלית בי' משום ביטול מעשה כלל לא אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן, ורק רב חגי הוא דפליג וס"ל דאם כלאחר הוא לגירסות רבותינו הראשונים בגיטין שם] וס"ל שכל עיקר דיני תנאים הוא רק בע"מ ומעכשיו אבל שאר אמוראי פליגי עלי' בזה וכ"מ ממאי דקשי' להו התם בסימפון ויאמר ע"מ שלא לכפול תנאו והיינו כמו דס"ל מעיקרא ולא כרב חגי, ומשני לי מי עקר קידושין היינו דר"מ לטעמי' דס"ל דאפי' היכא שאינו בא לבטל את המעשה אפ"ה לא אמרינן מכלל הן וכו':

י שייך למ"ש לעיל בדיני ת"כ עי' ירושלמי פ"ג דעירובין ה' ד' נתגלגל חוץ לתחום ונפל עליו גל או נשרף או תרומה ונטמאת מבע"י אינו עירוב וכו' אם ספק ר"מ ור"י אומר' ה"ז חמר גמל וכו' גמרא לא אמרו וכו' מהו ליתן לו אלפיים אמה מעירובו לביתו רבא ב"מ אמר נותנין לו ר' שמואל בר ר"י אומר אין נותנין ר' שמי אמר קומי ר"י מה פליגין ברבי מאיר, ברם ברבי יהודא כל עמא מודין שנותנין לו, ול"ד חו"ג דר"מ לחו"ג דר"י, חו"ג

דר"מ בעירובו אינו שלא זכה לו עירובו לעקור את רגליו מבני עירו, חמר וגמל דר"י שנתן דעתו לעקור רגליו מבני עירו עכ"ל והוא תמוה דמי הכריחם לחלק בין ר"מ לר"י בזה, וראיתי בק"ע שדחק עצמו בזה ופי' דהכא איירי שבני עירו עירבו לצד אחר ומש"ה אסור באלפיים שבין ביתו לעירובו משום דנגרר בתר עירוב של בני העיר וזה תלי בפלוגתייהו דלקמן בפרק מי שהוציאוהו גבי מי שיצא לילך בעיר שמערבין בה, ודבריו תמוהים לכל המעיין שם שבכל הפירושים שם לא נמצא דבר כזה שיגרור היחיד שלא מדעתו אחרי עירוב של בני העיר שיפסיד תחום ביתו, ולפענ"ד נראה דאפשר להעמיס בכוונת הירושלמי הנ"ל דכיון דבשעה שהניח עירובו אזי כבר הסכים ברצונו לעקור תחום ביתו כיון דתרווייהו בהדי הדדי בלתי אפשרי והוי כאילו היתנה כן בפירוש וע"י העירוב שהניח נתקיימה מחשבתו ונעקר מתחום ביתו, ולכן כל שלא נודע לו עד שחשיכה שנשרף עירובו ועודנו סבוך בעירובו, כיון שלא נודע לו אם מבע"י אם משחשיכה נשרף לכן כל היכא שעודנו נסתפק לו בעירובו אמרינן דמ"מ להאי מילתא מיהת אהני לו עירובו שנסתלק מתחום ביתו ומש"ה ס"ל לר' שמואל בר"י דאפי' אלפיים שבין עירובו לתח"ב אין נותנין לו, איברא הניחא לר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן לכן לדידי' נגרע כחו של הממ"נ, ואמרינן דלו יהי' שנשרף מבע"י כיון דכל כמה דלא נודע לו בירור הדברים ועודנו נסתבך בספיקא דעירובו נסתלק כבר מתחום ביתו ול"א כיון שלא הניח עירובו רק באופן שיקנה לו לצד עירובו והלאה, וכיון דהשתא אינו רשאי ישאר בתח"ב דר"מ לטעמי' דלית לי' דמכלל דבר ישמע הפוכו, אבל לר"י דאית לי' מכלל הן אש"ל, לכ"ע יש לו אלפיים שבין עירובו לתח"ב, [ואע"ג דבאיסורין אית ליה לר"מ מכלל הן אתה שומע לאו זהו דוקא בא"ח כמו שכ' תוספות שם בסוף פרק שה"ע ולטעמיה דר"ן שם בנדרים דכיון דאית ביה משום איסור חפצא לא נכלל בגדרי שאר איסורין נשמע ממילא דמכ"ש גבי עירובין] ואע"ג דכל היכא דאיכא אומדנא דמוכח גם ר"מ מודה דהוי כאלו כפל לתנאו דמ"מ במתני' כיון שאינו עומד לכך והוא מילתא דלא שכיחא כלל שישרף עירובו תו ל"ש בי' משום אומדנא דמוכח וכמ"ש תוס' יבמות ס"ה ד"ה אי איהי שתקה וכו' לתירוצא דר"י שם וז"ל ואר"י דל"ד דקילקול דבנים אין רפואה מועלת כ"כ, ולכך בשעה שגירשה לא היתה בת בנים דל"ש שתתרפא ולגמרי מגרש לה אבל קלקול דוסת שכיח להתרפאות ולא גמר ומגרש דיאמר אילו הייתי יודע שסם מועיל לה לא הייתי מגרש עכ"ל, אבל כשנשרף עירובו מבעוד יום אע"ג דלא נודע לו אלא משחשיכה, כיון דנודע לו בבירור שנסתלק מעירובו למפרע הרי זה דומה כאלו לא הניח כלל, ולא נעקר למפרע מתחום ביתו, משא"כ כשעודנו בספיקא, ולא אתינן אלא מכח ממ"נ להתירו

באלפים שבין תח"ב לעירובו דכל כמה דלא נעקר קנין עירובו לגמרי שוב אי אפשר לדון ולהתירו משום תח"ב, כיון דר"מ לית לי' דמכללו נשמע הפוכו:

יא בדברי הרמב"ם בפרק ט' מהלכות גירושין שפוסק בנתגרשה על תנאי דאם עברה ונשאת קודם שנתקיים התנאי דלא תצא, והארכתי בזה לעיל בדברי קדשו, ונשמט לעיל שהבאתי ראיה ברורה ופשוטה לדברי קדשו מגיטין ע"ד ע"א דפליגי ר"ה ורב יהודה בעל מנת שתתן לי ר' זוז דר"ה ס"ל והיא תתן ור"י אומר לכשתתן, מאי בינייהו איכא בינייהו שנתקרע הגט או שאבד וכו', ומעיקרא מאי קא שאל דהרי זה דומה ממש למבקש לדעת דמאי לבין פנוי' לאשת איש שהרי ממש לכל הדברים שבין אשת איש לפנוי' איתא נמי לבין ר"י לר"ה דלר"י הרי היא עודנו אשת איש גמורה עד שיתקיים התנאי ונידונה כאשת איש לכל דבר ובעלה זוכה במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה וכן החיובים שבבעל נגד אשתו לכל דבר, ולר"ה נידונית כפנויה לכל דבר, [ועי' תוספות שם בד"ה אדמפלגי לתירוצם הראשון ניחא, אבל לתירוצם השני קשה הדבר שישאול על ענין כזה ולמצוא נפקותא בינייהו בדבר שנודע לכל, לכן נראה דמכאן נסתעף המקור לדינו דרמב"ם הנ"ל, שגם בתנאי דאם מתחיל מיד אלא שלא נגמר עד שנתקיים התנאי וכיון שכן גם לר' יהודא דס"ל דע"מ לאו כמעכשיו מ"מ לא גרע מתנאי דאם לדידן דמ"מ מתחילין הגרושין מיד ושוב א"א לדונה כאשת איש גמורה ונפלו כל הנפקותות שבין א"א לפנוי' שגם לר"י אינו זוכה בזכיות שזוכה הבעל באשתו, וכן להיפך וגם א"י להפר נדרים כיון שכבר התחילו הגרושין במקצת ואין לומר דמ"מ עדיין קשי' גבי קדושין דפליגי ג"כ ר"ה ור"י ומקשינן ג"כ מ"ב והרי התם איכא כל הנפקותת להיפך דלר"ה הרי היא כאשת איש גמורה לכ"ד ולר"י נידונית כפנו' לכ"ד דאע"ג דכבר התחילו הקדושין במקצת מ"מ אי אפשר לדונה כא"א כיון דהתם בקדושין לחוד קא מיפלגי כבר נפלו רובן בבירא דבקדושין לחוד עודנו לא זכה בגוה לכל הזכיות שזוכה הבעל באשתו וכן להיפך רק כשנישאת וכן לענין הפרת נדרי' דמסתמא בגדולה איירי [ואפי' בנערה דאבי' ובעלה מפירין נדרי' יש לדון בזה לדעת רשב"א מובא בר"ן דף ס"ז ע"א דכל מידי דהפרה, היכא דקלישא לי' בשעתי' ולא הי' ראוי' להצטרף מיד וכיון דלא חזי' לי' בההיא שעתי' שוב לא חיילי למפרע עי"ש גבי הפר אחד מהן וקיים אחד וחזר המקיים ונשאל על הקמתו] וכן לענין אם נידונית בנתיים כא"א לא פסיקא מילתא שגם לר"ה הוי מיהת התראת ספק וכבוד חתני מוה' ישראל יעקב סג"ל הביא ראי' נכונה לדברי רמב"ם הנ"ל מגיטין דף ע"ו במתני' שם ה"ז גיטך אם לא באתי מכאן ועד יב"ח ומת בתוך יב"ח אינו גט וכו' אם לא באתי מכאן ועד יב"ח כתבו ותנו גט לאשתי וכו' כתבו לאחר יב"ח ונתנו לאחר יב"ח ומת

אם הגט קודם למיתה ה"ז גט ואם מיתה קדמה לגט אינו גט ואם אינו ידוע זו שאמרו מגורשת ואינה מגורשת ודיקדק חתני הנ"ל במתני' מדוע לא נקט ברישא הדין דאם אינו ידוע אם מת תוך יב"ח או לאחר יב"ח דמגומ"ג ומתוך לישנא דמתני' משמע דברישא ליתא לדין זה ותירץ עפ"י מה שהקשתי לעיל בתשו' תק"ע סי' א' אות ט' דלמה יהי' ספק דישקול דהא דמי למקוה שנמדד ונמצא חסר דפסקינן כרבנן דאפי' ברה"ר טמאות ודאי משום תר"ל והכא נמי כיון דאשה זו בחז"ה ליבם היתה נוקמינה אחזקתה וחזקת חי כבר איתרע דהרי מת לפניך ותרצתי שם לפי דברי ריב"ש דתרי חזקה עדיף כמו רובא א"כ הרי נגד חזקה שלימה של היתר ליבם איכא שני חזקות שנתרעו חזקת חי וחזקת א"א שהרי אם תחליט שכבר מת טרם שניתן הגט לידה כדי להעמידה בחז"ה ליבם הרי אתה מוציאה גם מחזקת א"א טרם שניתן הגט לידה עי"ש ומעתה יתורץ דברישא ליתא לדין זה דנידון הדבר כודאי כמו בתר"ל ומוקמינן אותה על חז"ה ליבם כנ"ל מאי אמרת הרי אתה מוציאה מחזקת א"א הרי אם תאמר שמת לאחר יב"ח וחל הגט עודנו יצאה מחזקת א"א תיכף משעת נתינת הגט, דהא לדברי רמב"ם גם בתנאי דאם מתחיל הגט מיד ושוב א"א לדונה כא"א גמורה מוטב שנימא שמת בתוך יב"ח ועד אותו זמן היתה א"א גמורה וכיון שחזקת א"א עוד מסייע לחז"ה ליבם ומותאמים יחד עוד עדיף יותר מתר"ל ונידון כוודאי:

תשובה בעזה"י יום ג' י"ט אלול תרי"ד פה ק"ק קוטנא, לכבוד ידידי הרב החריף והבקי ש"ב מהו' חיים אוירבאך רב דק"ק גראבאווי שלום וכ"ט סלה וד' יפקדהו בדבר ישועה ורחמים ביום הכסא כי יבא עלינו לטובה

מכתבו קבלתי ביום ועש"ק העבר לעת ערב ונשכח הדבר מלבי עד היום נזכרתי כי דבריו נחוצים להלכה ולמעשה, והנה שאלתו בתינוק שנולד מהול קצת, והמוהל לא חתך רק קצת והפריעה הי' כדת בגילוי העטרה, והביא יד"נ את דברי הט"ז בס"ס רס"ד, שצריך למהולו שנית, כיון שעתה נמשך הערלה עד שלא נתגלה רוב העטרה, ובעל ש"א חולק עליו ורצה יד"נ לפרש גם בדעת הט"ז דזהו כשנדבקה הערלה בעטרה , אבל בנידון זה שלא נדבקה רק שהערלה נופל על העטרה, ועי"ז נתכסה העטרה, וכשמחזיר העור לצד הגוף אזי נתגלה העטרה כדת, וכיון שהפריעה לא נשחתה ע"י המשכת הערלה גם הט' מודה, שא"ב למהולו שנית אפי' כשלא נימול כראוי, בשעת חיתוך בגילוי רוב העטרה, ודיקדק כן מלשון הט"ז שכתב וז"ל פשיטא לי שאח"כ אם נמשך העור שצריך לחתוך אותו כיון שלא נימול בשום פעם כראוי עכ"ל ות"ל דאפי' לא נמשך נמי, כיון שלא נימול כראוי, א"ו שאין משגיחים על החיתוך בדיעבד רק על הפריעה, ויפה

דיקדק, אולם עודנו גם לפי תרוצו אינו מדוקדק מה שסיים כיון שלא נימול כראוי כיון דאין משגיחין על החיתוך והפריעה היתה כדין וכאשר הרגיש מעלתו בעצמו בזה, לכן נראה לפענ"ד דבעובדא דידן לכ"ע צריך למוהלו שנית, כיון שחתך רק מקצת העור ולא חתך מן העור נגד רוב החוט המקיף ואין זה נוגע לדברי הט"ז והש"א שחולק עליו, ודברי הט"ז סובבים על קוטב מאי דמספ"ל שם בנולד מהול ואח"כ נמשך בכיסוי רוב העטרה אם נימא דזהו נכלל בכלל שלא נימול מעולם כראוי דאזי מצרכינן שיתגלה רו"ה בקישוי, א"ד דהתורה לא חייבנו רק בערלה דמשעת לידה, וע"ז כתב דפש"ל במי שנולד מהול קצת, כוונת דבריו שנתגלה מיעוט הקיפה שהע"ט ע"פ מיעוט חוט המקיף ברוב גובהה או בכל גובהה וחתך המוהל אח"כ עד שהשלים לרוב הקיפה ולולא הצטרפות המיעוט שנולד חתוך במקצת הקיפה, עודנו לא הי' החיתוך בעצמותו ברוב העטרה, ואח"כ נמשך בכיסוי רו"ה, בזה פש"ל דצריך למהולו שנית דלמ"ב לצד הראשון דאמרינן דכאן אין שייך לומר שכבר הי' נימול כראוי כיון שלא הי' לו ערלה וכו', מכ"ש בזה דלולא ההצטרפות במאי שנולד מהול קצת, הרי לא נימול בפועל כראוי, הגם שלא הי' לו אז לחתוך יותר מ"מ לא עדיף מנולד מהול לגמרי וגם את"ל כצד השני שכתב לפטרו מפני שהתורה לא חייבנו רק בערלה שבתולדה, זהו כשנולד מהול ברו"ה, משא"כ בזה, שנולד ערל בחיפוי העור ערלה ברוב העטרה, ושם ערל עליו לכ"ד, לכן בנידון דידן דמסתמא מאי שנולד מהול במקצת, היינו במיעוט גובהה, ולא הגיע עד חוט המקיף כלל, ולא נמהל בשעתו כראוי עפ"י הדין אזי גם בעל ש"א מודה דצריך למהולו שנית ובזה ל"ש ראייתו שם כמובן כיון שלא נימול גם בשעת עשי' ובעיקר קושיתו על דברי הט"ז מיבמות ע"א דל"ל לדחוקי כ"ה ולא מוקמי לי' בכה"ג דנראה מפשטא דסוגיא שם דמהדר לאשכוחי באופן שהערלה נתהווה בין העשי' לאכילה, ומשה"ט מוקים לי' ר"פ כגון דכאיב לי' עיני לינוקא ואיתפח לי' בל"ב, רק באקומתא ראשונה הוא דדחיק לאוקמי כשנתמלאו לזיין בל"ב, ומעתה אם נימא דאיירי בכה"ג כגון כשנולד מהול והטיף ממנו ד"ב ג"כ צ"ל שנתמלאו לו זיין לאחר שהטיף ממנו ד"ב, או שחתך מקצת הערלה במאי דמספ"ל לי' לט"ז, שהרי עי"ז נחלש התינוק וצריך להמתין זיין מיום הבראותו וכיון שגם באופן זה צ"ל שהקילקול לא נתחדש בין העש' לאכילה, לכן עדיפי לי' לאוקמי בפשטא כשלא נימול כלל וחלצתו חמה ונתמלאו לזיין בין העש"ל, ואגב אורחי קמ"ל נמי דבעינן מעל"ע:

דברי יד"נ וש"ב הד"ש בלונ"ח הק' משה יהודה ליב בן הרבני מו"ה בנימין זללה"ה:

בדין נטל"פ

סימן א

בדין נ"ט לפגם

הנה השגתי שאלה אחת בנידון נט"ל מתלמידי חביבי כנפשי הרב החריף והבקי הירא והתמים במעשיו מו"ה שמואל זיינוול נ"י בן יד"נ הרבני המופלא מוה' יעקב זאב נ"י מווארשוי בדבר דשכיח טובא התם דנוטלין מים חמין מן א"י בכלים שהן ב"י, וישראל עושה מהן משקה טייא וכה תשובתי הנה יד"נ שמחתי כעל כל הון ושלל רב אשר ראיתי שכביר מצא ידך לפלפל לדינא ע"פ מוסדות דברי רבותינו הראשונים והאחרונים בעיון רב ובמתון ובשכל צח וישר ובבקיאות במקומות מפוזרות, והנה יצאת מתחי' בכחו דהתירא ונתת טעם לדבריך ע"פ דברי העט"ז מובא בש"ך י"ד סי' קי"ד ס"ק י"א דשמנונית במים נט"ל והפר"ח מסכים אתו ומתרץ לקו' הש"ך שם והבאת ראי' לעט"ז מדברי הרא"ש פ' א"מ ה' ל"ד שכתב ומחמין של א"י אינו ראי' דא"ל דש"ה דנ"ט לפגם אפי' הוא בעין, עוד נטית קו דגם לדברי הש"ך החולק על העט"ז הנ"ל וסבר דשומן במים נ"ט לשבח מ"מ בטעה שנעשה אח"כ בודאי פוגם ותלית הדבר במחלוקת שבין סה"ת וסמ"ק בסי' צ"ד דלדעת הש"ך דבמים נ"ט לשבח הרי המים נעשו נבילה, ואע"פ שאין האיסור עצמו יכול לאסור מ"מ בנ"ט לפגם דמשהו מיהו איכא שהרי בפסח אוסר גם נט"ל, והיינו טעמא דסה"ת בהוחמו בו במים בכלי תוך מעל"ע דאם בשלו בתוך מעל"ע משעת חימום נאסר התבשיל, אע"ג שאיסור עצמו נפגם מ"מ המים נ"נ וה"ט משום דל"ש בזה לומר אין הנאסר יכול לאסור וכו', אמנם הסמ"ק חולק בזה וס"ל שגם בכה"ג אין הנאסר יכול לאסור וכו' והנה בש"ע פסקינן כסה"ת רק במקום הפסד עי' בס"ס ק"ג, והקשית מסי' קל"ד סי"ב דאם היין שבתבלין הוי לפגם בתבשיל אפי' ס' א"צ הרי דפוסק כסברת הסמ"ק הנ"ל שגם בנט"ל אמרינן דאין הנאסר יכול לאסור ותרצת לחלק בין אדא"ו לאיסור דרבנן, לכן לדעת הש"ך בנ"ד דהוי איסור דאורייתא אסור לעשות מחמין אלו המשקה טייא זהו תורף דברים לדינא, ומה שפלפלת במועצות ודעת אעתיקם עתה בקיצור, הנה הש"ך הקשה על העט"ז בסי' קי"ד ס"ק י"א מתוס' חולין ק' ע"ב שהקשו לדעת החולקים על ר"א וסברו דאמרינן חענ"נ בש"א האיך הגעילו יורה גדולה בשלמא לר"א ניחא שהגעילו ב"פ, שהרי לא נאסרו המים אלא לפ"ע, אלמא ששמנונית דאיסורא נ"ט לשבח במים, ופר"ח תירץ קושיתו דעט"ז לא כתב אלא במים לשתותו הוא דנט"ל אבל לבישול הוא נ"ט לשבח, והקשו תלמידיי הרבנים השנונים ה"ה מו"ה ישראל נ"י ואחיך מו"ה שמרי' נ"י ה"ה תלמידי חבירך כיון שהמים מותרים

לשתותו תו איך אפשר לומר דנעשו נבילה ויפה הקשו, ותירצת בהשכל דפר"ח אזיל לשיטתי' דס"ל בפוגם ואח"כ השביח דאסור מיד עד שלא השביחו ומש"ה הקשו תוספת שפיר ביורה גדולה כיון שבסופו בא לידי בישול מה שנבלע ביורה הרי כבר נאסרו כדין פגום ואח"כ השביח, והקשית על עט"ז דמתיר מים חמין משום שהשומן נט"ל דמ"מ הרוטב נ"נ ונבלעו בקדירה ויחזרו ויאסרו המים שבישלו בו אח"כ ותירצת משום דמב"מ מדאורייתא ברובא בטל וגם נ"נ בש"א מדרבנן לכן ל"ח לספיקא כמו בנשפך הרוטב במ"ב ומזה הקשית על תוס' הנ"ל שהקשו מיורה גדולה שהרי המים ראשונים בשנים דינם כמב"מ (וכוונת בזה לדעת הפליתי בסי' צ"ב ובספרו יע"ד שהאריך בזה יעו"ש) גם הנפת ידך על דברי הפלתי שהקש' על הש"ך בסי' צ"ד שחולק על הב"י שפירש דברי סה"ת דמש"ה בעינן מעל"ע משעת חימום המים משום דחענ"נ, והש"ך פירש דגם לדעת החולקים ניחא משום דהוי כנ"ט בר נ"ט דאיסורא, והקשה בפלתי דא"כ הרי לא נבלע אלא לפי ערך שאין המד"מ אלא לפ"ח וכשחזר ובישל בתוכו הרי כבר נתבטל האיסור בששים במאי שבתוך הקדירה וכמ"ש תוספת לדעת ר"א ביורה גדולה ותירצת דסה"ת וטור דאיירי בכ"ח כמ"ש הפלתי שם בס"ק ט' ואינו יוצא מידי דפיו ומש"ה אמרינן דמה שיצאו ונפלטו בתוך המים וחזרו ונבלעו בתוך הקדירה משביח גם את החלק שנשאר בתוך הקדירה ושוב ליכא ס' בבישול כיון שלא נפלטו בפ"ר כל מה שבתוכו אבל בתוס' דאיירי בכלי מתכות שנפלט כל הבלוע בפ"ר ולא נאסרה אלא לפ"ע ומשה"ט ניחא להו לר"א דבפעם שני בודאי איכא ס' גם תרצת על תמיהת הפלתי שתמה על הסמ"ק דס"ל דחשבינן מעל"ע מבשול הראשון דה"א כ"ז שהבלוע בתוך המים הרי נ"ט לשבח וכשיחזרו ויבלעו בכלי ויבשלו בתוכו בתוך מעל"ע מהבליעה יהי' נ"ט לפגם, ותרצת שאין הפגם בא בב"א וכמו דאמרינן קדירה ב"י נמי א"א דלא פ"פ ומש"ה כשחזר ונבלע בתוכו ונגמר הפגם להתירא תו לא יכול לאסור ע"כ תמצית דבריך הנחמדים, והנה לגודל אהבתי וששוני בדבריך הנעימים אשתעשע בכל פו"פ וטרם כל אשיב לדינא בנ"ד ואח"כ ממה שנוגע לדינא, ואחרי כל זאת בשעשוע הפלפול והסברא עי' בי"ד בסי' קכ"ב סעי' ו' בהג"ה דמים חמין שהוחמו בכלי של א"י וסתם כלי אינו ב"י דאם הוחמו ללוש בהן פת אסור ללוש באותן מים דדבר זה נקרא לכתחי' הואיל ועדיין לא התחיל הנאתו שלא הוחמו לשתי' אבל דבר שנעשה בשבילו ולא בשביל ד"א אע"פ וכו' קונה ממנו לכתחי' מותר דמאחר דכבר נעשה מיקרי דיעבד עכ"ל הג"ה, והנה מצד הסברא נראה דזהו דוקא בדבר דהיכא שהי' בעיני' הי' נ"ט לשבח רק מחמת שע"י הבליעה בכלי ונפלט כשאינו ב"י הוא דבעינן שהתחיל הנאתו, אבל בדבר דפוגם גם בבעין דקילא הרבה מאב"י אזי

גם בדבר שלא התחיל הנאתו עדיין מותר, תדע שהרי בסי' ק"ג בדין נ"ט לפגם ל"מ חילוק זה ועי' בתוס' דף ל"ח ע"ב בד"ה אי ובדף ס"ז ע"ב בד"ה ואידך ע"ש שכתבו כ"פ לחלק בין פגם דאב"י להיכא דפוגם גם כשהוא בעין ועוד כדמות ראי' לחילוק זה דבדבר שהוא פוגם גם כשהוא בעין לא מיקרי לכתחי' אפי' בדבר שלא נגמרה הנאתו עדיין שהרי מבואר ברה"פ דהא דהתירו שמן ודבש משום דנט"ל גם כשהוא בעין, והרי שמן ודבש שרוב תשמישן ע"י תערובת תבשילין ומשקין ולא נגמרה הנאתן עדיין ואפ"ה שרי לכתחילה (וא"ל דדוקא מים ללוש הוא דלא התחיל הנאתו משום שנשתנו לגמרי, שהרי מכפל לשונו של הג"ה בסיפא ונקט אבל דבר שנעשה בשבילו ולא בשביל ד"א נשמע דדוקא היכא שנעשה רק בשביל דבר זה לבד וגם אין מן הסברא לומר דדוקא במים שהפסידן מועט ולא בש"ד, דמ"ש כיון שעדיין לא קנאם מידו, ועי' בפ' א"מ בתוס' ל"ח בד"ה אי וכו' שכתבו דבשמן נ"ט לשבח כשהוא בעין ואפ"ה מותר לכתחי') וצ"ל דשאני שמן דאית ביה הנאה גם כשהוא בעין ומש"ה מותר ממילא גם ע"י תערובות או דל"ל דינו דש"ד בהג"ה הנ"ל) א"ו דצריכין לחלק בין דבר שאינו פוגם כשהוא בעין לדבר שפוגם גם כשהוא בעין דאז מותר לכתחילה כשנפל בתערובות אפי' בדבר שלא התחיל הנאתו, ולפ"ז נשמע מהג"ה זו דלא כעט"ז דבמים לא הוי נט"ל כשהוא בעין ואף את"ל דאין לחלק בזה בין פוגם בעין לאב"י דבתרווייהו אסור לכתחילה לקנותן מ"מ נשמע ממילא דאסור לכתחילה לקנותן לעשות מהן טייא כיון דעדיין לא התחיל הנאתן שהרי ל"ד למים לשתי' שהתיר בהג"ה שהרי נשתנה אח"כ טעמו וריחו ולפ"ז אפי' בכלי שאב"י נמי אסור לכתחילה ליטול מים חמין מא"י כדי לעשות מהם משקה רק לשתותן כמו שהן מותר:

ב ועתה נבאר אם כבר קנאם ועשה מהן טייא אם מותר לשתותן נראה כיון שכבר הוכחנו מהג"ה דלא כעט"ז והשומן נ"ט לשבח במים ואע"פ שאח"כ הוא לפגם בטייא הרי דינו מפורש בגמרא ופוסקים בהשביח ולבסוף פגום דאסור, וא"ל דש"ה דעומד מתחילה לכך רק לעשות מהן טייא לבסוף ונידון ע"ש סופו שהרי בחסירה מלח וית"מ וחס"ת וי"ת ל"א הכי ואזלינן בתר השתא ואפי' לקולא ול"א שהרי עומדות ליתן בתוכן מלח ותבלין אלא נידון בתר השתא אפי' לקולא ומכ"ש בהשביח ולב"פ דאמרינן הכא לחומרא וגם מן הזרות לומר דש"ה בנ"ד שנשתנו לגמרי אח"כ במראיתו וטעמו וריחו דאטו בתבלין לא איירי גם בכה"ג, ובהשביח ולבסוף פגום אסור לכ"ע ואינו תלוי כלל בחענ"נ:

ג ועתה נבאר בדינו של הפר"ח החולק על ש"ך בסי' ק"ג בפגום ולבסוף השביח דאסור גם טרם שהשביח היכא שהשבח אתי ממילא ול"ד לחסירה מלח וח"ת שאינה עתידה

להשביח אלא ע"י מעשה) ובזה נסתלק מה שרצית לתרץ דברי פר"ח בסי' קי"ד) אע"ג שעומדת לכך, ועי' בפי' המשניות להרמב"ם דפגום מעיקרא היינו פגום ולבסה"ש ונשמע מזה שהשביח ולבס"פ יותר מסתבר לאסור מפגום ולבסה"ש שהרי בהשביח ולבס"פ ד"ה אסור ובפגום מעיקרא מחלוקת דהכוונה לפהמ"ש פולבסה"ש ועיי"ש בלח"מ בפי"א מהמ"א ה' ך"ח שמביא ראי' לדברי רמב"ם דבפגום ולבסה"ש ג"כ אסור לדידן ממאי דאיתא שם בסוגיא גבי שאור של תרומה שאני עיסה דראוי לחמוע בה עיסות אחרות הרי אע"ג דפגום השתא כיון דלבסוף ישביח נשמע מזה דלח"מ ג"כ ס"ל כדעת הפר"ח שהרי התם גם השתא אסור אע"ג דעדיין לא השביח ול"ק לדעתו מחסירה מלח דאמרינן השתא מיהו פגמה, אע"ג דהכא ג"כ ע"י מעשה ישביח אח"כ דש"ה שהשבח יהיה ע"י מעשה ממין אחר שלא ממין הקדירה והתערובת שדנין עלי' השתא משא"כ גבי עיסה שהשבח יהי' מאותו המין עצמו וכזה לא נקרא מחוסר מעשה ודמי מלהשביח ממילא אלא דעדיין תקשה מיתירה מלח ויתירה תבלין דאמרינן ג"כ שם דהשתא מיהא הא פגמה אע"ג שהשבח שישביח אח"כ יהי' ג"כ מאותו מין שבקדירה אם יוסיפו עליו ממין הקדירה ואפ"ה מותר השתא, איברא ג"ז לק"מ דש"ה שהפגם הוא מחמת האיסור עצמו אלא שמיעוט המלח והתבלין היו מתקנין את פגימתו וכמו שפירש"י להדיא גבי ח"מ וח"ת בדף ס"ז ע"א בד"ה נט"ל שאמרו ותדע שהרי אם הפגם רק מהתירא בודאי לא הוי בכלל נ"ט לפגם שהרי איסור עצמו נ"ט לשבח רק מתערובות דהתירא שבו הוא דנפגם ועי' בדף ס"ט בתוס' בסה"ד גבי עכברא בשיכרא וכיון שכן שאני גבי תבלין ומלח שסוף סוף לא ישביח האיסור עצמו גם לכשיוסיפו עלי' ממין הקדירה רק דמיעט המלח והתבלין המה יחליקו ויפשיטו את טעם הפגום דאיסורא וכל כה"ג דמי למעשה אחריתי משא"כ גבי שאור דתרומה שהפגם הוא רק ממיעוט העיסה וריבוי השאור ולאח"כ כשיתוסף על העיסה אזי השאור עצמו ישביח (וכן מוכרחים לחלק בל"ז דאל"כ קשיא בגוף הסוגיא כמובן דמ"ש גבי שאור דאסור ומ"ש יתירה מלח) לכן כל כה"ג לא מיקרי מחוסר מעשה כיון שפגם בעצמו ישביח ע"י ריבוי אותו המין עצמו, ומזה נשמע דין מחודש ופשוט דמלח או תבלין דאיסורא או שנאסרו מחמת שנעשו כחתיכה דאיסורא ע"י בליעות איסור ונפלו בתוך התבשיל ויש בו ס' לעיקר הבליעה ונגד המלח והתבלין אין בו ס', אמנם שנפגם התבשיל ע"י ריבוי המלח והתבלין, דבכה"ג לכ"ע אסור גם השתא דזה דמי לשאור דאוסר השתא מפני שראוי לחמוע בו ע"א, וה"נ אם יוסיפו על מין שבקדירה עוד ישביחו:

ד איברא לדעת הש"ך וסייעתו דסברי דפגום ואח"כ השביח מותר טרם שהשביח אע"ג שהשבח ישביח אח"כ ממילא וקשי' לדידי משאור דתרומה שהשבח מאותו מין ע"י תוספת העיסה לא עדיף משבח דממילא ואפ"ה מותר עד שלא השביח ומ"ש גבי עיסה דאסורה גם השתא וצ"ל דהתם מסברא אחריתי הוא דלא מצינן בעלמא שמיעוט דהתירא יגרום ההיתר ומריבוי דהתירא יתגלגל אח"כ ותאסר ואדרבא בכל איסורין הוא להיפוך דמריבוי דהתירא יתגלגל ויסתעף להתיר האיסור וממיעוטא דהתירא יתחזק האיסור וכן מכח האוסר יהיה ג"כ להיפך דמריבוי דאיסורא יתגלגל הדבר להתירא לכן השוו מדותיהן ואסרו גם השתא שנתרבה האיסור ונתמעט ההיתר וז"ב ונכון:

ה אלא דהא קשיא לדעת הפר"ח ולח"מ הנ"ל מסוגיא שם דף ס"ח נפק דק ואשכח שהוכיחו שם בסוף השו"ט דהשביח ולבסוף פגום ד"ה אסור ת"ש שאור ש"ת והא הכא דפגום מעיקרא ופליגי וכ"ת ה"נ כדר"ז ת"ש מסיפא וכו' וכ"ת ה"נ כדשני ליה עולא לר' חגא כשהשביח ולבסו"פ ומי פליגי וכו' עיי"ש היטב ולדעת הלח"מ ופר"ח קשי' קושיא עצומה שהרי כבר הוכחנו דהשביח ולבסוף פ' חמור מפגום ולבסה"ש וכן כתבו הפר"ח ולח"מ בעצמם, ולדבריהם עדיין איכא למימר דפליגי גם בהשביח ולבסוף פגום וגם ר"ש ס"ל סברא שחיד' ר"ז דשאני עיסה דראוי לחמוע כע"א רק דס"ל דפגום ולבסו' השביח מותר וסברא זו דראוי לחמוע לא עדיף מפגום ולבסוף השביח לדעתם וכיון דפליג ר"ש לעולא בהשביח ולבסו' פגום מכ"ש דמתיר בפולב"ס השביח ובנפל ש"ת תחילה הוא דמודה ר"ש משום דמשביח מתחילה וגם בסוף שהרי ראוי לחמוע בו כע"א אבל בהשביח ולבסוף יעמוד בפגם גם כן מותר לר"ש וכדסבירא לי' לעולא וצ"ע טובא, אבל לדעת הש"ך ניחא כדכתיבנא לעיל באות ד' דראוי לחמוע הוא מחמת סברא אחריתי והרי בע"כ צ"ל דר"ש לית ליה כלל סברא זו, דא"כ בנפל של חולין תחילה אמאי מתיר ר"ש אבל לדידהו דעיקר הסברא דראוי לחמוע הוא מחמת פגום ולבסוף השביח קשיא טובא, אמנם אחר עיון נראה לתרץ קצת קו' חמורה זו מגדולי הדור זה דור דורות אשר בית ישראל נשען עליהם, והוא דמתחילה נבאר בעיקר הדבר דפגום מתחילה ובהשביח ולבס"פ לכ"ע אסור שהרי גם בפגום מתחי' היה הטעם בעודנו מחובר לחתיכה לשבח, רק בתערובות הלז נתהוה לפגם ואפ"ה מותר דאזלינן בתר השתא, וא"כ בהשביח ולבסוף פגום נמי ניזל בתר השתא וכיון דהשתא פגו' אמאי אסור, ובשלמא למאן דס"ל דגם בשאר איסורין אמרינן חענ"נ ניחא אבל למאן דחולק צריכין להבין דמ"ש מפגום מעיקרא ונבילה שא"ר , ועי' בתוס' שהקשו מעין קושי' זו בד"ה אבל וכו' דף ס"ח ע"א ותירוצם אינו מובן כל הצורך למאן דאית ליה דאפשר לסחטו מותר

והוא פלוגתא דאמוראי בפ' כ"ה והכא משמע דכולהו תנאי מודים בהשביח ולבס"פ וכן בפגום ולבסוף השביח דאסור לדעת הפר"ח ולח"מ הנ"ל אפי' בשעה שהוא פגום אמאי לא אזלינן בתר השתא כמו בחסירה מלח ותירוצם משום שמחוסר מעשה צריכין להבין מצד הסברא, ונראה לפרש ולהסביר קצת טעמי' דמילתא שהרי למאן דמתיר בפגום מעיקרא אפילו בפוגם קצת ג"כ מתיר וכ"פ לדינא, וצריך לחלק מנ"ט בר נ"ט דאיסורא דאוסר אע"פ שהוא רק טעמא קלישתא משום כיון שנקרא עליו שמא דאיסורא שוב לא נפקע) משא"כ בנ"ט בר נ"ט דהתירא דלא חייל עלי' שמא דאיסורא, ואע"פ שיש לחלק דאע"ג שהוא טעם קלישתא מ"מ לא נכנס לכלל טעם פגום, אין מן הצורך לכנוס בפרצה דחוקה דיש לומר ולהשיב ברווחא דבשלמא בנ"ט בר נ"ט דאיסורא שגם לאחר שנבלע הטעם בכלי מ"מ עודנו אין הטעם הנבלע עומד לפגום התבשיל שהרי כל מה שיבשל בו אח"כ עודנו לא נקלש טעמו שהרי זה דומה לקדירה שבשל בו בשר דלא יבשל בו חלב מפני שאוסר בשעת פליטה וה"נ ה"ט בנ"ט דאיסורא שאסר מיד את התבשיל שבשל בתוכו רק כשנתחלף אח"כ מאותו התבשיל לכלי או לאוכל הוא דנקלש טעמו ושוב אי אפשר לומר שהטעם משעה שנפרד לכלי הרי עומד לכך שיוקלש טעמו משא"כ בכלי שאב"י דתיכף לאחר מעל"ע הרי כל טעם הבלוע בכלי עומד לכך לפגום את האוכל שיבשל בתוכו אבל בנ"ט בר נ"ט שאם יאכל את התבשיל הראשון הרי הטעם מושבח ואינו עומד לכך להחליף ולהמיר עוד טעם התבשיל בכלי אחריתי או באוכל אחר אבל בפגום מעיקרא דמתחילת הווייתו הרי עומד בטבעו שטעמו יפגום את אוכל זה ואיננו עומד שיתלכדו ויתערבו מינים הללו בהדי הדדי מפני דטעמו של זה פוגם את זה והוי כאלו לא נקרא כלל שמא דאיסורא על טעם של זה בהדי זה שהרי בטבעו עלול לפגום את אוכל זה, והתינח בפוגם מתחי' ועד סוף אבל בהשביח ולבס"פ שנקרא שמא דאיסורא גם על טעם זה בהדי אוכל זה שהרי יכול לאכלו טרם שיפגום וכיון שכבר נקרא שמא דאיסורא שוב נאסר גם כשנפגום כמו בנ"ט בר נ"ט דאיסורא וכן בפגום ולבסוף ישביח ממילא נאסר גם בשעה שפגום שהרי נקרא עלי' שמא דאיסורא גם בהדי אוכל זה כשימתין עד שיושבח, ומשה"ט כשאינו עומד להשביח מעצמו רק ע"י תיקון של תערובות אחרות כמו בחסירה מלח דכיון דבהדי אוכל זה לחוד עומד לפגום מתחילתו דמי שפיר כאלו לא חייל עלי' שמא דאיסורא בהדי אוכל זה ולהכי מותר טרם שהושבח, אמנם כל זה ניחא לדינא אבל ר"ש דס"ל לדעתו דעולא דאפי' בהשביח ולבסוף פגום ס"ל לר"ש דמותר אלמא דקסבר דלעולם אזלינן רק בתר השתא אפילו היכא שכבר נקרא עליו שמא דאיסורא ואפ"ל דלדעתו דעולא ס"ל לר"ש דנ"ט בר נ"ט דאיסורא ג"כ

מותר (ועי' באשר"י בפ' כ"ש אות ז' דמשמע שגם נ"ט בר נ"ט דאיסורא לדידן אינו אסור אלא מדרבנן וז"ל דהתם ראוי לגזור שאם יבשל בכלי ב"י התבשיל אסור מה"ת וכו' אבל הכא אם יחזור ויבלע מעט מן הנפלט דבר מועט הוא ונ"ט בנ"ט הוא עכ"ל והתם איירי לאח"ז איסורו א"ו דצריכין לדחוק ולחלק לר"ש בין זל"ז וכמ"ש לעיל) וכיון שכן שוב אין מן הסברא לחלק בין השביח ולבסוף פגום שיעמוד בפגמו או שיושבח גם אח"כ כיון שבא לאכלו בשעת הפגם ולר"ש אזלינן רק בתר השתא אע"פ שכבר נקרא עליו שמא דאיסורא ודייקינן שפיר דר"ש מודה בהשביח ולבסוף פגום רק בפגום ולבסוף השביח הוא דמתיר ומש"ט הוא דמודה בנפל ש"ת תחילה ומתיר בנפל של חולין תחילה ועי' שם דבקל יש לחלק בין השביח ולבסוף פגום שכבר נקרא עליו שמא דאיסורא לפגום ולבסוף ישביח כיון שבא לאכלו טרם שנקבע עלי' שם דאיסורא:

ו עתה נבאר דברי הפר"ח בסי' קי"ד שמתרץ קו' הש"ך מיורה גדולה ומחלק דדוקא במים לשתי' הוא דפגום משא"כ במים לבישול עיינתי בעט"ז דמשמע להדיא כדבריו אמנם דבריו תמוהין דאיך אפ"ל שיעשו המים כחתיכה דאיסורא כיון שמותרים בשתי' וכמ"ש נראה דה"פ דדוקא במיחם מים לשתי' דבעי מים צלולים ואינו רוצה כלל בפליטת הבליעה שבתוך הכלי ואפשר להחם עד שלא יפלוט כלל כגון טרם שיתבשל כ"צ רק כמעט עד שיס"ב אבל היכא שרוצה בפליטת הכלי יהי' מאיזה טעם שיהי' דכיון שרוצה בפליטה כבר נקבע שם רוטב עלי' ושוב אסור אפי' בשתי', הגב"ע מי שיתן שומן של איסור לתוך יורה של מים ואח"כ ירצה לשתוי' היעלה ע"ד שמותר לשתותו מפני ששומן פוגם במים לשתות ואפי' כשהי' דעתו מתחילה כשנתן השומן לתוכו לשתותו אח"כ ג"כ אסור לשתותו דהוי כתרתי דסתרי אהדדי דכיון שנתן השומן לתוכו הרי איקבע שמא דרוטב עלי המים וממילא דאסור גם לשתותו וזהו שכתב הפר"ח דבמים לבישול בודאי נ"ט לשבח דכיון דלא בעי למים צלולים ומכ"ש היכא דבעי לבשל המים בהדי שומן דאיסורא ותו ל"ק כלל מגע"מ שהיקשו תוס' דהתם כיון דרוצה לבשל עד שיפלט הבלועה שבתוכו שהרי ניחא לי' בפליטת השומן ושוב ממילא נקבע עליהן שמא דרוטב ואסורים גם בשתי' וזהו אמיתית כוונתו ומ"ש מחמד לבבי בכוונת דבריו וכמ"ש לעיל בשמך אף לפ"ר יפה דברת אבל לקושטא לא נראה כן שהרי דעתו מתחילה להגעילו ב"פ וא"כ מים הראשונים אינם עומדים לכך שיבשל אתם תבשיל שהרי עומדין לשפיכה בסתמא ומותרים ג"כ בשתי' וכן המים שנים לא אפשר לומר שיעשו נבילה שגם הן עומדין לשפכן חוצה ומותרים ג"כ בשתי' רק מה שנבלע ביורה בפעם שנית הבליעה הזאת עומדת שיתבשל עמם שאר תבשילין כשיפלטו בתוך התבשיל ואז לא

אפ"ל שיעשו נבילה משומנינית דאיסורא דכבר ליתא לשמנונית דאיסורא שכבר נתבטל בששים בעודן ביורה עד שלא נבלע ביורה גם יש לפלפל בזה דבל"ז הרי יכול לחזור ולגעול פעם שלישית ויהי' כדין נ"ט בר נ"ט דהתירא מפני דטרם שהגיעו לתבשיל דבר אחר הרי שמא דהתירא עלי' וא"ל דקושיא קאי לרב דס"ל חענ"נ וס"ל דנ"ט בר נ"ט אסור מ"מ עדיין יש לומר דיגעלנו עוד בפעם רביעית ובשלשה נ"ט מותר גם לרב כדמשמע מפוסקים וזהו לפילפולא בעלמא להשתעשע אתך:

ז **בנידון** הפלוגתא בין סה"ת והסמ"ק נראה דסה"ת ס"ל שמה שנפלט וחזר ונבלע לא נפגם בסוף מעל"ע מבישול ראשון כיון שכבר פלטה הבליעה בתוך מעל"ע ושוב לא חזר ונפגם עד אחר מעל"ע משעה שהוחם בתוכו וסמ"ק ס"ל דכיון שהי' הבלועה בתוך הכלי בתחילתו וגם בסוף מעל"ע חזר ונבלע בתוכו כבר נפגם אבל בזה מודים דהיכא דעיקר האיסור עצמו נפגם אע"פ שהמים נ"נ כיון שאין עיקר האיסור יכול לאסור ותדע שהרי הב"י ס"ל דכל הבא מבב"ח כבב"ח דנינן לי' ולכ"ע חענ"נ ואעפ"כ כתב בס"ס ק"ג בחבורו על הטור שסמ"ק חולק גם בב"ח אע"פ שמים נ"נ כיון שעיקר האיסור כבר נפגם לדעתו וגם סה"ת איננו חולק על סברא זו שגם בכה"ג אמרינן שאין האיסור יכול לאסור וכו' רק דס"ל כיון שכבר נפלט שוב לא נפגם רק לאחר מעל"ע משעת חימום כמו דמשמע מסברא הפשוטה דכיון שכבר פלטה תוך מעל"ע תו לא חשבינן רק משעת חימום ואילך ומנ"ל לבדות מחלוקת חדשה וכיון דמסמ"ק מוכח להדיא דאף בכה"ג אמרינן דאין הנאסר יכול לאסור וכו' שהרי גם כשכבר בישול בו בב"ח דלכ"ע חענ"נ לדעת הב"י ואפ"ה ס"ל דמונין רק מבישול ראשון בע"כ צ"ל דסבירא לי' הכי מנ"ל שסה"ת חולק עליו בזה וראיתי בספר ח"ד בסי' צ"ד ס"ק י"א שמביא בשם הב"י הטעם דחענ"נ וז"ל ואף דהאיסור נפגם וקיימ"ל דאין הנאסר יכול לאסור וכו' צריך לומר דאיסור פגום הוי כמשהו וכל היכא דאיכא משהו איסור עם הנאסר בעינן ס' כנגד כל הנאסר עכ"ל ודבריו תמוהין דמאי ק"ל דהא לסמ"ק דס"ל שהאיסור נפגם הלא סבר דאינו אוסר ולמאן דאוסר ס"ל דאינו נפגם וגם מה שתירץ דאיסור פגום הוי כמשהו ליתא דבע"כ צ"ל דגרע ממשהו דאנן לא פסקינן כדיעה זו דפגום דינו כמשהו שהרי הסמ"ק מתיר אפי' בב"ח ואח"כ הוחמו בה מים אע"ג דב"י ורמ"א סברו דכל הבא מבב"ח דינו כבב"ח והא דבפסח פסקינן דנט"ל ג"כ אסור היינו משום דגם בנט"ל בעינן ביטל ברוב כדעת רשב"א ובחמץ בפסח ל"מ ביטל וכ"כ הפ"מ בר"ס ק"ג ולפ"ז לק"מ גם מה שהקשה בסי' ק"ג בס"ק י' מסי' קל"ד סעיף י"ב גבי תבלין דכל היכא שהאיסור עצמו פוגם תו אין הנאסר יכול לאסור גם הס"ת מודה לזה וכדכתיבנא ונראה דלדינא פסקינן בש"ע כסה"ת דבליעה שנפלטה שוב

אינו נפגם רק אחר מעל"ע רק בלינת לילה כולה הוא דמצטרפינן גם דעת הסמ"ק אפי' כשבישל בהן כבר בב"ח משום שגם לדעת הב"י והג"ה דכל הבא מבב"ח דינו כבב"ח הוא רק מדרבנן אבל כשבישל ביום לעת ערב בשר ואח"כ עברה לילה שלימה ובישל בתוכו חלב ולאחר מעל"ע מבישול בשר בישל בתוכו ירקות בזה לא סמכינן על לינת לילה כיון דבשעה שבישול חלב בתוכו נעשה נבילה מדאו' ול"מ לינת לילה אלא דלא נחשוב משעת חימום המים אבל לבישול חלב ל"מ ובעינן מעל"ע מבישול חלב ומה שכתב בהג"ה וכן אם עברה לילה בין בישול בשר לחלב אע"ג דאח"כ הוחמו המים מיד נמי דינא הכי היינו דלא עברה לילה מחלב למים אפ"ה ל"ב מעל"ע משעת חימום אבל משעה שבישל חלב בעינן מעל"ע וז"פ וכ"מ בפ"מ בעיקר הדין דבבישול חלב לאחר בשר אזי בודאי לדינא בעינן מעל"ע מבישול אחרון:

ח ולמ"ש תו ל"ק מה שהקשית על עט"ז דמ"מ ניחוש לרוטב שנבלע בכלי דכ"ע מודים היכא דאיסור עצמו שוב אין הנאסר יכול לאסור גם מה שתרצת משום מב"מ ותו ל"ח לספיקא חדא למ"ש הפלתי בסי' צ"ב שמביא ראי' לדברי רמ"א בסי' צ"ח דאזלינן בתר שמא מקו' תוס' גבי יורות גדולות יעו"ש א"כ דינו כמין בשא"מ ועוד שאין זה בכלל ובסוג ספיקא דלעולם חיישינן לכל התשמישין ובפרט בתשמיש המצוי גם מ"ש לתרץ קו' הפלתי על הש"ך בסי' צ"ד שכתב דדינו דסה"ת אזדי ליה אפי' לפוסקים דלית להו חענ"נ משום דהוי נ"ט בר נ"ט דאיסורא, ומתרץ בזה קו' מע"מ על הרא"ש בע"ג וע"ז כ' הפלתי דמסתימות דברי הרא"ש משמע דבעינן כנגד כולו, ולמ"ש ל"ב אלא לפ"ע אבל בעיקר הדבר גם לדעת הש"ך ל"ק שהרי בפעם שני איכא ס' כמ"ש התוס' לדעת ר"א, דהתם איירי כשמילא הכלי ע"פ כל גדותי' אבל כשימש בו רק עד החצי והכלי חמה בכולי' דאזי חיישינן לפליטת כולה לחומרא, ומ"ש דגם הבליעה הנותרה בכלי נשבח ע"י מה שבלעה מחדש ז"א דא"כ גם כשהוחם בה מים בין בשר לחלב נמי נחשוב משעה שהוחם בתוכו ובזה גם סה"ת מודה כמו שמביא הטור להדיא בשמו, ומ"ש לתרץ קושי' הפלתי על הסמ"ק דס"ל דחשבינן משעת בישול הראשון שהרי כ"ז שהוא בעינא לא נפגם ועתה שחזרו ונבלעו יהדרו למנין הראשון וכתבת משום שאין הפגימה בא בב"א וכמו דאמרינן כלי ב"י נמי א"א דלפ"פ זה נכון רק עדיין יש לפקפק קצת דמסתימות דבריו נראה דל"ב רק מעל"ע מבשול ראשון ואכתי ינוכה כל משך הזמן של שעת חימום עצמו דבתחילתו התחיל הפליטה והבליעה לא היה אלא בסופו וי"ל, גם נראה קצת דאנן ל"פ דכלי ב"י פ"פ שהרי אנן פסקינן דפגם פורתא ג"כ מותר וגע"מ לאו חידושא הוא ועי' בע"ג ס"ז ע"ב בד"ה ואידך דלתירוצם הראשון מוכח להדיא דאנן דפסקינן כר"ש

ופסקינן דכלי שאב"י מותר בע"כ צ"ל דפסקינן דכלי ב"י לא פגמה כלל רק לתירוצם השני ניחא מ"ש.

ט יש להקשות לדעת ריק"ר דס"ל דכ"ש למכות לר"ש דוקא בבעין אבל לא עי"ת מקו' הגמרא נזיר ר"ש ל"ח ור"ש דלית ליה צירוף מכל אשר יעשה מאי דריש ביה דאכתי איצטריך לאיסורי נזיר ובזאח"ז וכגון ע"י תערובות דהיתרא, ומשרת אתי' להיתר מצ"ל בב"א עי"ת וכמו דאמרינן התם לרבנן ודוחק לומר דקרא מכל אשר יעשה משמע בבעיני' דוקא, גם צ"ע דבפשטא נראה דגם לר"ש דס"ל דכ"ש למכות וס"ל טכ"ע מ"מ אינו חייב על כ"ש אלא כגון בנזיר ששרה פתו ביין דיין עצמו נראה ומורגש בתוך הפת אבל בטעם לחוד כגון ששרה ענבים פחותים מכזית בתוך המים שאין בהם רק טעם לחוד בזה לא מצינו דחייב בכ"ש שהרי במס' מכות דף י"ז פליגי לר"ש אפי' בקמח ואפי' למאן דמחייב אפי' בקמח זהו כשהוא בעין או שנרגש בתוך התערובות את האיסור בעין אבל בטעם לחוד לכ"ע לא מחייבינן לי' בכ"ש בתוך התערובת רק לשיטת ר"ת דס"ל דהיתר נהפך לאיסור ונידון גם ההיתר כמו האיסור עצמו עד שלא נתערב כאשר כתבנו בדין טכ"ע בסוף אות ח', ולדידי' יש לחייב לר"ש אפי' בטעם לחוד בתוך התערובת כיון דהיתר נהפך לאיסור הרי איכא ממשו ומחייבינן לי' אפי' בכ"ש אבל אנן השתא לדעת הר"פ קיימינן דלא מחייבינן לרבנן אלא כשאכל את כל הפרס וא"כ עדיין תקשה על הוכחת תוס' שם דר"ש לא דרש משרת להיתר מצטרף לאיסור דס"ל דכש"ל ואפי' בשרה פתו במים כאשר הוכיח הר"פ מדברי רבנן לר"ש והרי עדיין צריכין להיתר מצ"ל כגון בענבים פחותים מכזית ששרה במים דליכא ממשא כלל לדעת הר"פ עצמו דס"ל דהיתר לא נהפך לאיסור ואינו חייב לרבנן רק כשאכל את הפרס כולו כמ"ש התוס' שם להדיא וצע"ק ובעיקר דברי רבינו יקר ומה שהקשו עליו האחרונים מריש פ"ג דשבועות תרצתי תירוץ נכון על זה ותמצאנו בדין איסו' כולל בסי' א' אות ז' עיי"ש אמנם קו' הראשונה נראה ליישב ברווחא דאי אפשר לומר דאיסורי נזיר דמצטרפין בזא"ז היכא דליתא בעינא ומש"ה אפי' לר"ש לא מחייבינן ליה רק משום צירוף לדעת ר"י דל"א כש"ל אלא בבעיני' משום דכל איסורי נזיר היינו יין וחרצנים וזג וגבי חרצנים וזג לא משכחת לי' ע"י תערובת שמשקה הנעשה מהם מותרים מן התורה דאינו נ"ט גמור אלא טעם קיוהא דפירא בעלמא כדאיתא להדיא בר"פ א"ע דף מ"ב ע"ב גבי המתמד ונתן מים במידה ומצא כדי מידתו וכו' ובמסקנא שם הא בדרווקא הא בדפורצני, ועיי"ש בפרש"י דפורצני שנותנין מים על החרצנים והוא מחמיץ ומרתיח לאח"ז כיין התוסס והיינו תמד ולית ביה אלא קיוהא דפירא, ועוד נראה דאפי' כשכתש את החרצנים עד אשר דק ונותנין בתוך ד"א נמי פטור מה"ת מידי דהוי

כהמחוהו וגמעו דלא מחייבינן עלי' בחלב וחמץ אלא משום דכתיב ביה נפש כדאיתא בחולין דף ק"ך, ונזיר ל"מ למילף מהם דנזיר קל מכל איסורין שבתורה כדאיתא להדיא בסוגיא דטכ"ע, וכיון שכן תו למש"ל בחרצנים וזג עי"ת דאם נותנין לתוך ד"א כשהן בעין הרי ניכרין ועומדין ואינן דינן כתערובות ואי כששוחקין ונותנן לתוך האוכל מ"מ לא נפקע מהם תורת משקה כיון שהן עצמן שחוקין גם בתוך האוכל והראי' שהרי לרבנן דבעינן במשקה גבי נזיר רביעית ובאוכל מודים דחייב בכזית כדאיתא שם להדיא בדף ל"ח ע"ב ואפ"ה לדידהו גם בששרה פתו ביין בעינן רביעית (וכמ"ש שם ממתניתין גופה דדוקא לר"ע די בכזית וכ"פ הרמב"ם שם להדיא בפ"ה מהנ"ז דבשרה פתו ביין בעינן רביעית דוקא הרי להדיא דמשום זה לא יצאו מתורת משקה וכיון דגבי חרצנים פטור כשנעשו כעין משקה דלא כתיב בי' נפש גם כשנבלעו בתוך אוכל ג"כ פטור עלייהו משום דבכ"מ שהן שם משקה עליהן.

עיין בר"ן בפ' השאה"פ שמביא דברי רשב"א בנותן טל"פ והגדיל מידתו של היתר דמותר דאי משום ממשו דאורייתא ברובא בטיל ואי משום טעמא אין כאן נ"ט כיון שהוא פוגם, והוא ז"ל משיג עליו דכי אמרינן דפגם כ"ש סגי היינו כשפוסל יותר בקלקול טעמו ממה שמשביח בגודל מידתו אבל אם משביח יותר כשאכלו בגודל מידתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו אסור עד שיפסל מלאכול לאדם כנבילה ועדיין צריך ביאור ומיתוק שהרי כל חדא באפי נפשי' שריא ומאין יבוא איסור מהרכבתן שהרי בכ"מ דבטל ברוב לא איכפת לן כלל במאי שנהנה בהגדיל מידתו וגם נט"ל לחודא שרי בכ"מ שהרי גם עתה לא נהנה בטעמו מידי רק בגודל מידתו וא"כ הרי במאי שנהנה לא אסרה רחמנא ובמאי דאסרה רחמנא לא נהנה ולא מידי שהרי זולת הטעם גם בשאינו מינו הוי דינא שיתבטל ברוב אע"ג דנהנה ממידתו טובא ורק מפני הטעם הוא דלא בטל וכיון שאינו נהנה מן הטעם עצמו ולא ניחא לי' בטעמי' הדר הוי לי' למיבטל ברובא אע"פ שנהנה מגודל מידתו, ונראה לבאר ע"פ המבואר באשר"י בפ' גה"נ ה' דמש"ה הוא דאמרינן באיסורין דחוזר וניעור דכיון שהטעם נרגש עתה הוי כאלו הוכר האיסור דאזי גוף האיסור לא בטל ומעתה הרי בע"כ צ"ל דבנ"ט לפגם אע"פ שעודנו ראוי לאכילת אדם רק שפוגם קצת טעם התערובת אפ"ה בטל גוף החתיכה ול"א דמ"מ הרי הוכר האיסור ע"י טעם פגום ולא יתבטל גופה עד שיפסול מאכילת, הרי דע"י טעם פגום דלא ניחא לי' בטעמו ולא בתערובתו בתוך התירא דטפי היה ניחא לי' שלא תתערב כלל כי היכא דלא נפגום רובא דהתירא ולהכי אין שם הוכר איסור עליו דשם הוכר לא נקרא ע"י טעם אלא במאי דאסרה רחמנא או דנ"ל ולהכי כשנהנה בהגדיל מידתו יותר ממה שמפסיד בטעם פגום

שבו הדר דינא להוכר האיסור שהרי הוא בעצמו ומי שיודע לו שהגדיל מידתו ניחא להו טפי בשכרו מהפסד טעמי' ורשב"א ס"ל דכיון דלכ"ע שלא יתודע להם את כל המקרה ההוא שהאיסור הוא שהגדיל מידתו רק שיאכלנה כמו שהיא הרי להם לא הוכר האיסור דע"י טעם פגום לא נקרא בשם הוכר האיסור רק לכל מי שיתודע לו המקרה ואודותיו הוא דנ"ל והוכר האיסור כגון זה לא נכנס בדין הוכר האיסור רק אם יוכר בעצמו בלא סיבה ומקרה הקדומה:

בסוגיא דרבוצה

סימן א

בסוגיא דרבוצה שייך ליו"ד סימן ד' בדין האוסר דבר שא"ש

א עיין בהר"ן ס"פ השוחט ד"ה גרסינן בגמרא וכו' וז"ל ומיהו איכא מ"ד דבאכילה אסורה ואפילו לשוחט בהמות חבירו לשם הרים ונתכוון לרפואה וכיוצא בה אסורה באכילה שכל שיש בו סרך לע"ג מיתסרי באכילה וליכא למימר לענין איסור אכילה אין אדם אוסר דבר שא"ש דהכא לאו איהו אוסר לה אלא דלא שרי לה והוי ליה כאלו לא נשחטה אלא שמתה מאלי' עכ"ל, והוא דעת הרא"ה בב"ה סוף שער א', ועי' במשמרת הבית שם שהקשה ע"ז וז"ל דאם איתא מאי קא מקשי ליה ר"נ לר"ה משוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ג חייב שלש חטאות ואי אמרת כיון ששחט בו סימן א' אסרה אש"ר לא לחייב מחתך בעפר הוא, ולדידיה מי ניחא דהא איהו נמי סבר דאין שחיטתו של זה אלא כנחירה ואש"ח לא לחייב דהא אמרינן אשר ישחט ולא הנוחר ומאי קא הדרינן ומותבינן מינה לר"נ ור"ע ור"י מדאוקימנא בחטאת העוף דבהדדי קא אתי הא בבהמה לא, ואי אמרת אין אדם אוסר דשא"ש אפי' בחטאת בהמה נמי ומאי קושי' אי בבהמה הא לא הוי' שחיטה אלא נחירה ופטור מש"ח לפי דברי כותב זה עכ"ל, ועי' בט"ז סי' ד' בי"ד ס"ק ד' שב"ח הקשה עליהם דא"כ מאי קושי' בש"ס משנים אוחזין בסכין על ר"ן שהרי התם לא נאסר אלא באכילה ונלפענ"ד לתרץ דבריהם וטרם נחפשה לדעת אי' ואיפוא המקור לזה אשר נבעו מצפונם לחדש כאלה ונראה דעיקר יסודם מדברי תוס' יבמות פ"ג ור"ש כלאים פ' זיין שהבאתי לעיל שהקשו מבב"ח וכלאי בגדים הכי יעלה על דעת דנימא בזה אין אוסר שא"ש ותירצו דדוקא בדבר התלוי במחשבה הוא דאינו אוסר, והנה הרא"ה ור"ן התבוננו בזה והמתיקו הדברים והוא דכל דתלי' במעשה לבד ל"ש לומר דאינו אוסר שא"ש שהרי לא גרע מנפלה מאלי' ונתערבה, אבל במידי דתלי' במחשבה הגם שהוצרך להצטרפות המעשה כיון דאם נעשה מאלי' לא שייך איסור זה רק בהצטרפות המחשבה לו יהיה כאלו נעשה ממילא והוא עומד מרחוק ונתכוון על של אחרים לע"ג דאזי פשיטא דאינו

אוסר דבר שא"ש ע"י מחשבתו לבד וכיון שא"א לסלק המעשה לגמרי רק דנדון ונסב פני הדבר כאלו נעשה ממילא לכן בזביחה דבעינן דוקא כח גברא וכשנפל הסכין ונזבחה מאליה אסורה באכילה לכן כששחטה לע"ג אע"ג דלא נאסרה בהנאה מפני שנידון כאלו נעשה מאליו לכן מטעם זה אסור באכילה:

ב וממוצא הדברים האלו במסילה זאת נלכה הלאה ונימא דהא תינח היכא שכוונה האוסרת נלכד ונצמד למול המעשה אשר שתהו למטרת הכוונה והמחשבה והמעשה נתלכדו יחד אמנם אם נימא דאסרה בכוונה לבד ונמצא דתו לא מצטרכינן להצטרף המעשה אל מול המחשבה לעצמותו של האיסור שהרי הבעלים עצמם יכולין לאסור במחשב' לבדה ומעתה לגבי אחרים דליתא למחשבתם כלל בשל אחרים ולית ביה מששא וכאלו לא נהייתה למחשבה זו מעולם תחשבנה אזי גם הרא"ה ור"ן מודים דמותרת באכילה שהרי לא נתלכדה המעשה בחיצי המחשבה ונידון המחשבה כמשפטה והמעשה כמשפטה, ואזי מסלקינן המחשבה לגמרי והמעשה נשארה במכנתה ובתוקפה, וכמשפט כל הזביחות דמתירין באכילה, ועי' לעיל דף ל"ב ע"ב דמוקמינן לת"ק ור"א דתרווייהו סברי דבעלים מפגלין כר"י ב"ח וס"ל דילפינן חוץ מפנים, וע"ש דף ל"ט דבזה פסקינן גם להלכה דילפינן חוץ מפנים שהרי פסקינן שם כר"י דמחשבין מעבודה לעבודה והשוחט לזרוק דמה לע"ג אסורה בהנאה, ומעתה הרי לדברי רב"ח דס"ל שהבעלים מפגלין אפי' שאינן עוסקין בדבר של עבוד' כלל, ולכן גם בחוץ אוסרה במחשבה לבד ולכן בשל אחרים אינו יכול לאסור דמחשבתו כלא נחשבה כלפי חפצא דבעלים ולדידי' ל"ק תו קו' תוס' ור"ש מבב"ח וכלאי בגדים שהרי שם נאסר ע"י מעשה משא"כ בשוחט בהמות חבירו לע"ג דעיקר האיסור לא נתפס בעצמות המעשה דידי' שהרי לריב"ח דס"ל שהבעלים מפגלין ונימא ג"כ דילפינן חוץ מפנים ולכן בשל אחרים דלא מהני מחשבתו מידי הסברא מחייבת דלא נאסרה כלל ומותרת באכילה דמידי טעמא דרא"ה דאוסר באכילה אלא מפני דמוכרחים לתירוצו דתוס' הנ"ל והא תינח לדידן דפסקינן שאין הבעלים מפגלין אבל לריב"ח דס"ל שהבעלים מפגלין תו לא קשי' קושי' תוס' כלל ואין אנו נכנסים כלל לתירוצם אזי לכ"ע מותרת גם באכילה.

ג עוד נשיחה בזה ונרווח שמעתא דידן דלכאורה קשי' למאן דס"ל דאפי' במעשה אינו אוסר דבר שא"ש אמאי לא ילפינן חוץ מפנים והרי הכהנים מפגלין אפי' בדבר שאין להם שום צד זכות ואפי' בעולין [וגם בחטאת דאית להם חלק בבשר הרי איתא בכ"ד דכהנים משולחן גבוה קא זכו] דבין אם נימא דשלוחא דידן או דרחמנא נינהו סוף סוף אינן שלהם ואמינ' לתרץ הדברי' ע"פ דברי ר"ן נדרי' ל"ו ע"א וז"ל תנן הכהנים שפיגלו

במקדש וכו' אא"ב שלוחי דרחמנא נינהו היינו שפיגולן פיגול דרחמנא שוינהו שלוחי לכל מילי אלא אי אמרת שלוחי דידן נינהו אמאי פיגולן פיגול שוגג הוא דקשה לי' דבשלמא במזיד נהי דשלוחי דידן נינהו פיגולן פיגול דכיון שמפגל במזיד אינו עושה שליחותו אלא אדעתי' דנפשי' קעביד וקי"ל בפ"ב דחולין דאדם אוסר דשא"ש על ידי מעש' אבל בשוגג אי שלוחי דידן נינהו אמאי פיגולן פיגול דהא כיון דשוגג הוא לאו אדעתי' דנפשי' קעביד שמתכוין הוא לעשות שליחותו ולימא שליח שויתך לתקוני ולא לעותי ודחי שאני גבי פיגול דאמר קרא וכו' הילכך וכו' עכ"ל:

ד וצריכין לומר בכוונתו שגם תחילת דבריו כרוכים וקשורים במאי דסיים שגם אם נימא דשלוחי דרחמנא נינהו פיגולן פיגול משום דקי"ל דאוסר דשא"ש על ידי מעשה דבל"ז מאי אהני לן במאי דרחמנא שוינהו שליח לכל מילי מ"מ לא עדיפי ידי הכהנים מבעלים עצמן דחשיבי לגבי קדשים שכבר הקדשו כידי אחרים שהרי מקשינן משוחט בשבת בחוץ לע"ג לר"ן דס"ל דאינו אוסר שא"ש ולולא הטעם כיון דקני לי' לכפרה וכו' גם למסקנא אינו אוסר לר' נחמן וגבי כהנים ל"ש זה ופשוט דלא מהני טעמא דר"ן משום דרחמנא שוינהו שליח לכ"מ אלא לסלק טעמא דלתקוני שדרתיך ולפ"ז בין אם נימא דשלוחי ד"נ או דרחמנא בין בשוגג בבמ"ז דפיגולן פיגול, קשי' לר"ן ולר"ע ולר"י ובע"כ צ"ל שהוא רק מיתורא דקרא דלא יחשב וכתרוצא דש"ס שם וקשי' לדידהו דא"כ בחוץ נמי אמאי אינו אוסר ע"י מעשה דכיון דגלי רחמנא גבי פיגול א"כ בחוץ נמי שהרי ילפינן חוץ מפנים וכר"י דהתם פסקי' דמחשבין מעבודה לעבודה ודוחק לומר דכולהו אמוראי שבקי לר"י וסברי כר"ל ועוד דגם לר"ל יש לומר דדוקא מעבודה לעבודה הוא דלא מסתברא לי' כלל לילף מפנים ודי בזה אם אוסרו במעשה זו ששלטו בו מחשבתו הרעה ולא שתשלוט ותתפשט גם בע"מ בשחטו ע"מ לזרוק דמו לע"ג אבל לענין זה אם יכול לאסור בשל אחרים עי"מ שהוא רק כמו גילוי מילתא בעלמא וכיון דמצינן כן גבי פיגול נימא ג"כ בעלמא וכמו דמצינן בכולו תלמודא דמקשינן ונילף מיני' זולת בדבר חידוש דנראה בעליל שהוא נגד הסברא לגמרי הוא דלא ילפינן [ועי' בר"ן בפ' אותו וא"ב בהא דמספקא לן לר"י אם חוששין לזרע אב הוא משום דמספ"ל אם גבי או"ב חידושא הוא אם לא] ומשה"ט נמי גבי שוגג דפיגולן פיגול אפי' אם שד"נ משום גזה"כ הוא דאתינן עלי' ל"ש לומר דנילוף מיני' מיהת לגבי קדשים דל"א במילי אחרינא לתקוני שדרתיך וכו' משום שהוא בעצמותו נגד הסברא.

ה לכן מוכרחים לומר דלס"ד דהיינו ללישנא קמא דס"ל לר"נ דאינו אוסר אפי' ע"י מעשה רבה ה"ט דלא ילפי מפיגול משום דס"ל כריב"ח דבעלים מפגלין וכיון דדינו דפיגול אפי'

בדבור לבד לכן גם גבי כהנים אין למעשה ההוא שעובד שום הצטרפות לדיבור ההוא רק דרחמנא חייבו בהכי כשדיבר כן בשעת עבודה ולא משום שעשה המעשה אל מיטרת הדיבור ההוא דפיגולן דכהנים בפלס מאזני פיגולן דבעלים ישקל וכשם דבעלים מפגלין בלא מעש' כן הכהנים אינן צריכין להצטרפות המעשה כלל ומעתה תו לק"מ דנילף חוץ מפנים כיון שגם בפנים חידוש הוא שתתפשט דיבורא דכהנים בדבר שאינו שלהן וכשם דלא ילפי' מיני' שיתקיים השליחות אפי' בדבר שעיוות השליח כן ה"ה נמי לענין זה:

ו וכשנרד לדעת בהא דפליגי הפוסקי' אם פסקינ' כר"ה או כר"נ עיקר נפקותא למסקנא דפסקי' כלישנא בתרא דישראל אינו אוסר משום לצעורי ובא"י הרי יכול לאסור לכ"ע צ"ל רק במעשה זוטא והיכא דל"ש לצעורי דלר"נ ור"ע א"י לאסור שהרי גם לחכמים דאוסרין הוא דוקא במעשה רבה וכמ"ש רש"י שם, ולכן לדעת הרא"ה דס"ל דהילכתא כר"ן ואם שחט בהמות חבירו רק את סימן השני לע"ג ובגונא דל"ש לצעורי כמובן באופן זה הוא דחידש הרא"ה דאע"ג דמותרת בהנאה מ"מ באכילה אסורה שהרי בעלמא אסר אפי' במעשה זוטא כקו' תוס' יבמות הנ"ל וצ"ל בכוונת תירוצם שם דנחשב כאילו נעשה ממילא ומשה"ט עצמו נאסר באכילה וכמ"ש באות א' שהרי למסקנא דפסקינן דבמעשה רבה אוסר היכא דל"ש לצעורי יכול לאסור תו לא הוצרכנו לומר דס"ל כריב"ח שבעלים מפגלין ותדע שהרי אנן פסקי' דלא כריב"ח ואפ"ה ס"ל דפסקי' כר"נ וכל"ב] אלא כרבנן דפסקי' כוותי' ושפיר ילפינן מפיגול דגבי פיגול רחמנא אחשבי' לכל ד' עבודת ונחשב לכל עבודה ועבודה בפ"ע למעשה רבה עי' ביצה ך"ז ע"ב רש"י בד"ה חלה שנטמאת וכשם דגבי פיגול נאסר ע"י מ"ר ה"ה נמי בחוץ היכא דל"ש לצעורי נאסר ג"כ במ"ר אבל ללישנא קמא דס"ל לר"נ דאפי' במ"ר אינו אוסר והדרי קושי' לדוכתי' דנילף מפיגול ובע"כ צ"ל דס"ל כריב"ח וחדושא הוא גבי פיגול גופא וכיון שכן תו ל"ק קו' תוס' יבמות ואין אנו אחראין לכנוס בתירוצים וחלוקים שכתבו לדברי ריב"ח שהרי ילפינן חוץ מפנים וכשם דבפנים נאסר בדיבור לבד בלא הצטרפות המעשה כן נמי בחוץ ומש"ה הסברא מחייבת דבשל אחרים לא נתפסה כלל מחשבה ודיבורא דידי' וכמ"ש לעיל בסוף אות ב' ומש"ה שפיר הקשה בש"ס ללישנא קמא משוחט בחוץ ומשנים אוחזין בסכין ועיין היטב היוצא לנו מזה לדינא דהיכא דשייך לומר דלצעורי קא מכוין אזי גם לדעת הרא"ה ור"ן מותר באכילה והיכי דל"ש לצעורי בגוונא דאיתא בסוגיא או גבי קדשים דל"ש משום לצעורי אזי במ"ר נאסר אפי' בהנאה ובמעשה זוטא כגון בבהמה ולא שחט רק את הסימן השני לע"ג אזי לדעת הפוסקים כר"ן וכר"ע והוא דעת הרמב"ם ורז"ה לא

נאסר כלל ואפי' באכילה מותרת ולדעת הרא"ה דפוסק ג"כ כר"נ ללישנא בתרא נאסרה מיהת באכילה:

ז עיין בי"ד סוף סי' ב' בט"ז שמיישב קו' הב"ח שם וכללות דבריו דלא נאסר משום תקרובת אלא בדבר שעושה נבילה ובלא"ה אפי' כל דהו לא מיקרי ודבריו תמוהין כאשר השיג עליו בעל נה"ך שהוא נגד הסוגיא במקומו שהרי הקשה בגמרא משוחט בשבת לר"ה ומוקי לה בחצי קנה פגום ולט"ז אפי' כששוחט כל הקנה אתי' שפיר ומכל הסוגי' משמע דאפי' בכ"ד של הקנה נמי נאסר לר"ה דס"ל דאוסר במעשה כ"ד ונראה לפענ"ד לתרץ דהנה נראה בעליל שגם לר"ה דאוסר במעשה כ"ד אינה נאסרת עם המעשה בשעה שעשה המעשה ההיא רק לאחר שעשה המעשה כ"ד אזי נאסרה לאחר מעשה מיד דאלת"ה עדיין תיקשי משוחט בשבת דאמאי חייב חטאת משום שוחט בחוץ שהרי אוסרה בשעה שמשלים בשחיטות הקנה וכן ממאי דמתרצי התם באומר בגמר זביחה ה"ע מוכחי מילתא דלא נאסרה אלא לאחר כלות המעשה מידי' וגם דאפי' בשלו נמי בע"כ צריכין לומר דלא נאסרה משום תקרובת אלא ע"י מעשה ולאחר כלות המעשה כמו בשל אחרים שהרי הקשה שם לר"ה א"ה מ"א חטאת אפי' זבח נמי ללשון השני ברש"י דבזבח הוא ממון בעלים וכריה"ג דקדשים קלים מב"ה והשתא אי תימא דבשלו אוסר עם המעשה בהדי הדדי מק"ל שהרי בשלו פטור מש"ח אפי' באומר בגמר זביחה ולפ"ז כל עיקר חדושו של הט"ז הוא דלא נאסר משום תקרובת אלא בדבר שעשה נבילה ואפי' בשלו נמי וכל כמה דלא נעשה נבילה במעשה זו אין בו משום תקרובת אבל כל דבר הנידון משום מעשה גם הט"ז מודה שגם במעשה כ"ד ואפי' בדבר שאינו עושה נבילה נידון במעשה ואפי' במעשה כל דהו ומש"ה הוא דמתרצינן לר"ה בחצי קנה פגום דווקא דאזי המעשה והתקרובת בהדי הדדי הוא דקא אתי' לי' ולכן לא נאסרה רק בכלות המעשה כ"ד ומש"ה חייב חטאת גם על שב"ח אבל אם שחט את הקנה כולו דאז בתחילת הזביחה עשה המעשה כ"ד ואזי אח"כ כשמשלים לרובא אזי אוסרה עם גמר הזביחה בהדי הדדי שהרי אז נעשתה נבילה וניטל חיותה ואזי גמר זביחה ותו נידון כמחתך בעפר ופטור משום שב"ח והוא נכון וברור בכוונת הט"ז וכן למאי דס"ד מעיקרא דסימן א' דוקא ובחטאת עוף עסקינן בע"כ צ"ל דאינו נאסר אלא לאחר כלות המעשה כמובן:

ח עיין תוס' ד"ה לא הוי חטאת ובמהרש"א שם ושמא י"ל דהא דנקט חטאת וכו' וז"ל וליכא לאקשוי' לפ"ז להאי לישנא נמי וכו' יעו"ש ונראה למתחילים בעיון הישר שקושיותיו עודנו לא נתכו ולא נפתרו בתירוצו שהרי גם לר"נ דס"ל שגם בגמר מעשה אינו אוסר מ"מ יש מקום לומר דנקט חטאת לרבותא כי היכי דלא נימא דגבי חטאת

חשיב כשלו, ובשלו הלא גם ר"ן מודה דאוסר אפי' במעשה זוטא אע"ג דבשל אחרים אינו אוסר אפי' במ"ר, אמנם מפשטות לשונו משמע דבשלמא לר"ה נקט חטאת לאשמעינן רבותא כי היכי דלא נטעה ולומר דחשיב כשלו וגם נשמע מזה קושטא דדינא דלא נאסר בתחילת מעשה רק בגמר מעשה דוקא הוא דנאסר ומש"ה נקטי' בכה"ג וכרוך ותני בהדי שחיטות חוץ כי היכי דנשמע מזה שאינו נאסר בתחילת זביחה ומש"ה חייב על ש"ח כיון דהוה עלה תורת שחיטה עד גמירא אמנם עדיין נוכל לומר דנאסרה לאחר גמר זביחה תיכף בכלות המעשה וכן הוא לקושטא לר"פ אליבא דר"ה דדוקא במ"ר הוא דאוסר אבל לר"נ אכתי לא נשמע אלא לסלק טעותא דלא נימא דחשיב כשלו אלא של אחרים אבל בשל אחרים גופא לא נשמע מזה קושטא דדינא דאפי' בגמר מעשה אינו אוסרה שהרי מחיובא דש"ח לא נשמע רק שלא נאסרה בתחילת זביחה ואכתי איכא למימר דלאחר גמר זביחה נאסרה והוי לי' לתנא למינקט ולמיתני אח"כ והאוכלו חייב ארבעים משום ש"ח ולא משום ע"ג כי היכי דנגמור ונדע הדין בשלימות א"ו דתנא לא אתי לאשמעינן מידי בדין דבר שאינו שלו אלא גופי' דשלשה חיובי חטאת יצדקו יחד הוא דנקט ואזיל וא"כ מ"א חטאת לאשמעינן זבח סתם דבשלמא לר"פ אליבא דר"ה הוא דכייל להו לכולהו מילתא באיסור שאינו שלו בהדי שחיטה חוץ דקתני דמינה נשמע לסלק טעותא ונשמע ממילא דדוקא בתחילתו הוא דאינו אוסר ולאחר ג"ז הוא נאסר מדכייל להו בשחוטי חוץ, אבל לר"נ דאפי' בגמר זביחה אינו נאסר תו אאי"ל דנקט לי' לאשמעינן באיסור שא"ש מידי שהרי אכתי לא נשמע דאפילו בגמר מעשה אינו אוסר ותו דחיקא למימר דנקט חטאת רק למילתא קטיע:

באופן אחר נראה ליישב קושיות מהרש"א הנ"ל דבריש שמעתין פרש"י דר"ה תרתי אתי לאשמעינן חדא דיצא מכלל ב"ח בתחי' זביחה וגם דאפי' שא"ש נאסר במעשה כל דהו, מכללו נשמע דלולא דברי ה"א דאפי' בשלו אינו נאסר להדיוט עד ג"ז, וכשנבקש לידע אם ר"נ ור"ע ור"י מודים מיהת בזה לר"ה דבשלו יצא מכלל ב"ח בכ"ד, אזי לדעת ר"ח דר"נ מודה בגמר מעשה דאוסר, מזה נשמע ממילא דבשלו אוסר בתחילת זביחה שהרי רק על תחילת זביחה הוא דקאמר ר"נ דאינו אוסר דבר שא"ש מכלל דבשלו אוסר בכ"ד כר"ה אמנם לדעת רש"י דלר"נ אפי' בגמר מעשה אינו אוסר דשא"ש אכתי לא נשמע דבשלו אוסר בכ"ד ואמינא כסברא חיצונה דלא יצאה מכלל ב"ח רק בגמר זביחה ומשה"ט תו אי אפשר לומר לר"נ דנקט חטאת לרבותא כי היכי דלא נימא דבדידי' דמי', שגם בדבר שהוא שלו אינו נאסר רק בג"ז, איברא במסקנם אמרינן שגם ר"נ מודה מיהת

בזה לר"ה ומש"ה דוקא בחטאת עוף ובחצי קנה פגום ויש להעמיס כוונה זו בדברי תירוצו דמהרש"א הנ"ל יעו"ש היטב בהתכת דבריו ואין להאריך:

ט לכאורה יש להקשות דמאי קושי' משוחט בחוץ לע"ג לר"ה דהרי נוכל לומר דאיירי בשוחט להר ולכל צבא השמים דדינו כמחובר דחייב חטאת ולא נאסר משום תקרובת, וי"ל דא"כ הדרי' קו' תו' לדוכתי' בד"ה חייב דא"כ ליתני גם יוה"כ וצ"ל כתירוצם דאתי לאשמעינן דחייב בשבת משום שמוציאו מידי אמה"ח ואי אמרת דאינו נאסר כלום פשיטא דחייב שהרי מוציאו מידי טומאת נבילה ואין להקשות לר"ן דס"ל דאפי' במ"ר אינו אוסר דשא"ש הדרי קו' תוס' לדוכתי' שהרי למסקנא מודה ר"נ ור"ע ור"י בחטאת דכיון דקני' לי' לכפרה כדידי' דמי ולמאי דס"ד מעיקרא ה"ה דהוה ליה להקשות קושי' זו אלא דעדיפי ליה להקשות במאי דקיימי בי' וקמהדרי עד כה וכמ"ש תוס' ב"ב דף י"ח ע"ב בסד"ה ואי לא, אחרי כותבי בא לידי ס' כו"פ ומצאתי קו' ראשונה ותירוץ הנ"ל וגם קו' השני':

י ראיתי בס' מק"ח בסי' תמ"ח שהקשה לדעת ר"ן נדרים דף מ"ו ע"ב דבחצר השותפים שיש בו כ"ח ואסרו ע"ח דכ"ז שלא חלקו אסור ולאחר שחלקו מותר וכ"פ הרמב"ם וכו' וז"ל ונ"ל כטעמו דאע"ג דקיימ"ל בדאורייתא א"ב אפ"ה אנן סהדי שע"מ כן נשתתפו שלא יכול אחד מהם לאוסרו ע"ח בענין שתהא נאסרת עליו לאחר חלוקה דא"ה אסר עלי' נכסי דידי' ואינו בדין עכ"ל הר"ן, והקשה דא"כ מאי משני הכא בדאית ליה שותפות אכתי יחלקו ויהי חלקו של חבירו מותר לאחר חלוקה כסברת הר"ן הנ"ל, ונ"ל דלק"מ דסברות ר"ן הנ"ל ל"ש אלא גבי קונם וכדומה וה"ט שהרי עיקר סברות הר"ן מרפסין איגרא דלו יהיה כן בשותפים שנשתתפו והתנו כן בפירוש מאיזה טעם יתבטל מה שאסרו אח"כ דלו ישקל בפלס מאזני תנאים דעלמא הכי אין בידו לעבור על התנאי ויתבטל המעשה ועי' בתוס' ור"ן בפ' המגרש גבי ע"מ שלא תנשאי לפלוני דוק ותשכח, וצ"ל דעיקר הדברים נסתעפו מהא דאית' בנדרים ך"ג גבי נדרי עצמו הרוצה שלא יתקיים נדרו של עצמו יאמר כל נדר וכו' ובלבד שלא יהי' זכור בשעת הנדר למסקנא שם ומשה"ט בשותפים נמי דאנן סהדי שע"מ כן נשתתפו ודמי לדברים שבלב כל אדם והוי כאלו התנו בפירוש לבטל את נדרו שידור את חבירו מנכסי עצמו, והרי בנידון זה אנן סהדי דאינו זוכר בשעה שנדר מן הביטול כלל שהרי לקושטא כן הוא שלא ביטלו בפירוש ומשה"ט בטל נדרו לאחר שחלקו אבל בשאר איסורין דל"ש כן מאי אהני לן דאנן סהדי דלו היתנו נמי בפירוש לא מהני מידי:

יא ועיין בתשובת הגאון הקדוש מו"ה עקיבא אייגר זצוק"ל בסימן קס"ה שהעמיק והרחיב בסוגיא זו ותמצא נחת בכמה דברים נכוחים ולא השאיר לפנינו רק כנוקף שנים ושלשה זיתים בראש אמיר, ומקדם נביטה ונראה ליישב התמיהות, אשר התפלא והדה ידו החזקה עליהם וז"ל בתה"ד ואולם נראה דאדרבה מסוגי' מוכח כשיטת רש"י הנ"ל דנתקלקלה בשחיטה שאני לעיל דף ק"ט היינו דוקא נתנבלה דסופו לאו שחיטה היא) מהא דאמרי' ואר"פ אי לאו דאמר ר"ה בהמת חבירו וכו' מהד"ת חטאת כיון דקני לי' לכפרה כדידי' דמי, ולכאורה תמוה לי דאם היה הקושי' מכח דחטאת כדידי' דמיא איך תלי הקושיא על ר"ה הא מה דאמר ר"ה דאוסר בדידי' הוי החידוש רק דאף דבע"ח נעבד לא נאסר להדיוט, דמ"מ במעשה נאסר אבל לגבוה הא פשיטא דאפי' בלא נעשה כלל מעשה דבמשתחוה לבהמתו נאסרה לגבוה, וא"כ בלאו ר"ה ג"כ קשה מכי שחט סימן אחד נאסר מטעם נעבד לגבוה עכ"פ ואינו מתקבל בפנים ולא לחייב משום שחוטי חוץ וזה תמיה' רבת' לכאורה, מזה נראה כשיטת רש"י הנ"ל, וא"כ אילו היה נאסר רק לגבוה ליכא קושי' דמ"מ חייב על סימן א' כיון דשם שחיטה עלה ולא נתקלקלה חייב משום התחלת שחיטה ורק לר"ה דנאסר להדיוט ג"כ, בזה הקושיא דסופו לאו שחיטה כלל והוי כמחתך בעפר עכ"ל, והנה בפשיטות יש לתמוה מדוע שינה רש"י טעמו ושיטתו הכא מדלעיל דפרש"י דדוקא נתקלק' בשחיטה עצמו הוא דנעקרה השחיטה למפרע אפי' למ"ד ישנו לשחיטה מתוע"ס ומשה"ט לא נטמא העוסק בתחילת שחיטה גבי פ"א אבל אם נפסלה בסוף שחיטה בפסול אחר אזי נטמא העוסק בו בתחילת שחיטה והכא בסוגי' זו פרש"י איזהו פעמים דכל דנפסלה בקודש נעקרה ג"כ השחיטה למפרע לענין שחוטי חוץ, עי' רש"י בסד"ה מחתך בעפר ובסד"ה ועולא מעשה כ"ד קאמר, גם בדברי תוס' עצמם יש שינוי לכאורה דבב"ק ע"א ע"ב בד"ה א"ה בתה"ד וז"ל וכיון דנאסרה בשחיטה פורתא תו לא חזי' לפתח אה"מ אלמא דהא דנקטי בגמרא מחתך בעפר הוא לדוגמא בעלמא ועיקר הדבר משום דאינו ראוי לפתח אה"מ, והא תינח גבי שחוטי חוץ, אבל בחולין שנשחטו בעזרה דל"ש טעם זה שהרי אפי' בחי' ובע"מ אסרו רחמנא עי' קידושין נ"ז, תו לית בי' גם משום מחתך בעפר אפי' כשנאסרה בהנאה ולקמן דף ע"ב בד"ה דאי ישנה וכו' וז"ל ממאי דחייב רחמנא אחולין בעזרה ואשחוטי חוץ לא מצי למיפרך אי ישנו לשחיטה מתוע"ס מכי שחטה פורתא אסרה ואידך מחתך עב"ה וכו' עכ"ל הרי דהקשו גם על חולין בעזרה משום מחתך בעפר, וגם בסה"ד שם חזרו ונקטו וז"ל כיון דבסוף שחיטה הוי כמחתך ע"ב לכן נלפע"ד להמציא בזה דרך סלולה ונכונה, והוא דעיקר פלוגתייהו דרש"י ור"ת גבי פ"א וחזרו ונשנו בב"ק ע"ב ע"א בד"ה

כי קא מחייב, את דברי ר"ת ודעתו יעו"ש, אבל גבי ש"ח שפה אחת ודברים אחדים לכל הפוסקים דלא נעקר חיובא דידי' אשר נתחייב בסימן א' מתחילה על ש"ח, משום דנפסלה בסוף ע"י דבר שאינו ראוי לפתח אה"מ דמשום פיסול זה לבד לא נעקר חיובא למפרע שהרי בזבחים קי"ד מצרכינן קרא יתירא להוקדשה ואח"כ נפסלה משום מוקצה ונעבד דלא נשמע מקרא דאל פתאוה"מ ל"ה רק כשנפסלה ואח"כ הקדישה לכן מיתור' אחריתי הוא דמרבינן גם כשהקדשה ואח"כ נפסלה אמנם כל זה הוא כשנפסלה קודם שהתחיל לשחוט דאזי לא התחיל כלל חיובא דשחיטה דחוץ מיד שהרי לא היתה ראוי' לפאה"מ הוא דנתרבה שלא יתחייב בדבר שאינו ראוי לפאה"מ אבל לא שידחה חיובא שחל עליו כבר בתחילת שחיטה משום שאינו ראוי לפאה"מ בסופו ואיך נוכל ללמוד לאפקועי חיובא דידיה ממאי דנתרבה דלא מתחיל חיובא מתחילה ואינו דומה כלל לפרה אדומה דנסתלקה מטומאה שנטמא בתחילת שחיטה משום דנפסל במלאכה בסופו דשאני התם שהרי לא מצינן טומאה משום עסקו בשחיטה רק גבי פרה אדומה לחוד וכיון דנפסלה בסופו משום הכשירא דפ"א תו לא עדיפי משחיטה דעלמא, דל"ש ביה שום טומאה כלל מסברא חיצונה, אבל גבי שחוטי חוץ, שגם כשאינו ראויה לפאה"מ בתחילת שחיטה, לא ידעינן אלא מרבויא דקרא, אבל לאפקועי חיובא דלא נתרבה מנ"ל לפטרו וכמ"ש לעיל וכדאיתא סברא כזו בכ"ד לכן כשלא נפסלה בסוף שחיטה אלא משום שאינו ראוי' לפאה"מ אזי לכל הפוסקים חייב חטאת משום ש"ח לדידן דפסקי' ישנו לשחיטה מתוע"ס אולם כששחט לע"ג בחוץ אע"ג דלא נאסרה אלא לאחר שעשה בו מעשה והוא כבר נתחייב משום ש"ח בתחילת זביחה אפ"ה פטור לכ"ע משום ש"ח כדאיתא בסוגי' זו דפריך לר"ה משב"ח לע"ג והוא מטעמא אחרינא דכיון דנאסרה בהנאה ונפקע שמא דבעלים ראשונים ממנו כדאית' להדי' בב"ק דאמרי' גבי' דלאו דמרי' קא טבח הרי דנפקע עי"ז שמא דבעלים לכן כשם שנפקע שמא דבעלים בחולין ה"ה נמי דנפקע שמא דהקדש ממנו דמ"ש כיון דלר"ה אוסר בשל אחרים ע"י מעשה ופקע רשותא דבעלים ה"ה והוא הטעם בעצמו גבי הקדש דנסתלקה רשותא דהקדש משעה שחל עלה שמא דא"ה וכיון דנסתלק רשותא דהקדש בסופו הרי שלא נגמרה השחיטה כלל בשל הקדש תו א"א לחייבו משום תחילתו על ששחט קדשים בחוץ כיון דלא נשאר שמא דהקדש עד סופו וטרם שנגמרה הזביחה כבר יצא מרשות הקדש לגמרי [וגם אין בו משום מעילה שקדשים שמתו יצאו מידי מעילה מה"ת וכ"כ דלא נשחטה בפנים כאילו מיקטל קטלה כדאיתא במעילה דף ב' ע"ב בתד"ה ורבה [וזהו שרימז לנו רש"י בהמתקת לשונו הקדוש בד"ה ועולא וז"ל מכי שחט בה פורתא פקע

שם קדשים מינה דוק ותשכח שאין לזוז ממה שכתבנו בעזרת הי"ת ולא דמי לפ"א דס"ל לרש"י לעי' ד"ט דאע"ג דנפסלה במלאכה בסוף השחיטה דש"ה דמ"מ לא יצאה מרשות הקדש עי"ז וככחה אז כן עתה לכה"ד רק דיצאה מהכשירה להזאת אדם וכלים ובסברא זו הוא דפליגי רש"י ור"ת דר"ת ס"ל כיון דכל עניני טומאה גבי עוסקי בפרה חידוש הוא ע"כ לא אשמעינן רחמנא אלא כשנשארת בהכשירה וכל חוקי תורתי' מתחילה ועד סוף ורש"י חולק בסברא זו דכל כמה דלא יצא מרשות הקדש לכל דבר אזי גם לענין טומאה נשארת בחוקי פרה ולא פקעה הטומאה שנטמא בתחילת זביחה ומ"ש תוס' ב"ק כיון דנאסרה בתחילה תו לא חזי לפאה"מ הכוונה כיון שנעקר שמא דהקדש לגמרי ולישנא קייטא נקט וכדמורגלא בי' בלישנא דגמרא ומה שהקשו שם בחולין שנב"ע הוא נמי על סוג הלז דכיון דנאסרה בהנאה ונעתק שמא דהקדש ממנה מכ"ש שלא יחול עליו תו שמא דהקדש במאי ששחטו בפנים ואמאי חייבו רחמנא משום חב"ע דמידי טעמא אלא מפני שהחל רשותא דקודש ע"ג חולין שלא הוקדשו והרי כיון שנאסרה בהנאה תו לא חיילי רשותא דהקדש עליו ובזה יתיישבו על נכון כל קושיות הנ"ל דקושיות הש"ס לא קאי אלא ר"ה דס"ל דנאסרה בהנאה דכשם דאמרי' בי' דלאו דמרי' קא טבח ה"ה דנשמע ממילא דיצא מרשות הקדש אבל במה דנפסלה להקרבה לחוד לא נפקע חיובו שנתחייב מתחילה וזה נכון וישר למעיין בצדק) ובזה יתיישב לן ממילא גם קו' ראשונה שהקשה שם בתחילה על רש"י דס"ל גבי פ"א דוקא כשנתקלקלה בשחיטה א"כ מה קושיא לר"ה משב"ח דמחתך בעפר שהרי גם בע"ג מיקרי זביחה גבי או"ב וכמ"ש תוס' ב"ג ולדברינו ניחא דהכא בש"ח גם רש"י מודה כיון דנפקע שמא דהקדושא ממנה בסופה אזי הסברא נותנת דאין לחייבו משום שב"ח:

יב ועי"ש מה שתירץ הגאון הקדוש הנ"ל לדעת רש"י דס"ל לעיל דוקא בנתקלקל בשחיטה עצמו הוא דפקעה השחיטה למפרע הא דמקשי בש"ח מ"ח בב"ה אע"ג דגם בע"ג מיקרי זביחה ה"ט משום דאמרי' בפסחים דתיקון להוציאו מידי אמ"ה ואליבא דר"י בשבת קו צריך להיות התיקון מיד וכיון דמפרכסת אסורה לא תיקן מיד אלא בע"כ צ"ל דאתי' כר"ש דמחייב בצריך לכלבו ואצל"א ולא צריך להיות התיקון מיד וכיון דאתי' כר"ש מקשינן דמחתך בב"ה דר"ש לטעמי' דס"ל כל העומד לשרוף כש"ד או משום דס"ל שחיטה שא"ר לש"ש הנה תירוצו נכון לשיטה בפ"ע אבל שיטת רש"י עדיין לא נתיישב שהרי רש"י ס"ל בשבת קו דלר' יודא הוא דלא מחייב בחו"מ אלא בצל"כ ואצל"א ולר"ש חייב בחו"מ אפי' כשלא תיקן כלום ונמצא דאתי' כר' יודא לדעת רש"י [ואין להקשות לדעת רש"י מאי מקשינן בפסחים מאי תיקון דילמא אתי' כר"ש דז"א דא"כ מהדרי קו'

תוס' לדוכתי' הכי מנינא אתי לאשמעינן וצ"ל כתירוצם דאשמעינן אע"פ שלא תיקון אלא להוציא מאמ"ח, ש"מ דאתי' כר"י דלר"ש פשיטא דחייב אפי' כשלא תיקון כלום] אבל עיקר תירוצו שגבה ממני דא"כ דקו' הש"ס קאי לר"ש ולדידי הוא דהוי כמחתך בעפר מה מתרצינן דאיירי באומר בגמר זה"ע דהא לר"ש גם בכה"ג הוי שחיטה שא"ר שהרי בב"ק דף ע"א מאן חכמים ר"ש וגם התם איירי למסקנא בגמר זביחה דלר"ש כ"כ דלא הותרה באכילה אפי' לאחר גמר זביחה אין שחיטה עלה לב"ד ע"ש מה שהקשה על תוס' ב"ק וז"ל ויעוין ב"ק ע"א בתוס' בד"ה בשלמא הך סוגיא אתי כמ"ד אדם אוסר דשא"ש וכו' אבל באמת דברי תוס' שם תמוהין דהא כתבו שם דמיירי דנתן רשות לשלוחו לשחטו לע"ג ולגבי הבעלים הא ה"ג קנינהו בגמרי שחיטה דהוי ש"מ ומש"ה נאסר בגמר שחיטה מטעם תקרובת ע"ג והארכתי בזה במ"א עכ"ל ולא אדע מה ק"ל כיון דלא קנהו אלא לאחר גמר מעשה דקודם ג"מ לא הוי שינוי לקנותו בכך כמ"ש תוס' שם ותו לא עשה מעשה כדי לאסרו ואנן בעינן שיהי' שלו עד שלא עשה מעשה האוסרו וראי' מפורשת מתוס' בסוגיא זו שחלקו על רש"י דס"ל דרבוצה דוקא אלא אפי' היכא שהגביה ושחטה מ"מ לא נאסרה אע"ג דמתה וקנינה בש"מ כיון דלא קנינהו טרם שעשה מעשה האוסרו ומסתמא כיון לזה במאי שסיים ובמ"א הארכתי בזה:

יג עיין ב"ק ע"ב ע"ב בתד"ה דאי ס"ד וכו' ומתוך כך היה נראה לדקדק דתקרובת אסור בהנא' מדאו' וכו' ומיהו י"ל דאפי' לא אסרה בהנאה אלא מדרבנן חשיב ליה שפיר לאו דידיה כיון דאסרו חכמים בכל הנאות דאפי' קידש בו א"מ כדתנן בתוספתא המקדש וכו' בעורות לבובים וכו' אע"פ שקידש בדמיהן א"מ וכו' יעו"ש מסקנת דבריהם דמספ"ל בזה, וק"ל שהרי איתי' להדיא במס' ע"ג דף נ"א ע"ב אם אינו למקומות וכו' תניהו ענין לכלים ופרש"י דאיירי במשמושין ותוס' שם נ"ב ריש ע"ב בד"ה כיון חלקו ע"ז ופירשו שם דאיירי בכלים של תקרובות והרי מפורש בקרא דאסורין בהנאה דכתיב אבד תאבדון, ועוד דמיבעי' להו בתקרובת של אוכלין כיון דאיסורי' לא בטיל כדה"ג וכו' טומאה נמי לא בטיל א"ד איסור דאורייתא ל"ב טומאה דרבנן בטיל, ומדלא מיבעי' להו לענין הנאה ש"מ דאסור בהנא' מדאוריי' ועוד דבחולין דף קי"ו כתבו להדיא דאסור בהנאה מדאוריית' שהרי הקשו התם בד"ה חדא, דהוי מצ"ל תקרובת ע"ג יוכיח וז"ל וכ"ת מה לתקרובת שכן מטמא הא דמטמא היינו מדרבנן ומצאתי אח"כ בשעה"מ בפ"ב מה"א שעמד על דבריהם בקו' השנית הנ"ל, לכן נראה דהא דמספ"ל הכא בתקרובת היינו דוקא בדבר שא"ש, ומקור הספק בנוי' על דבריהם בע"ג נ"ב ע"ב בד"ה ברוך וכו' וז"ל והא דמייתי מההיא קרא לקמן למילתא דעולא דמיירי אף להדיוט כדמוכח בחולין פ"ב

הכי מייתי מדאסר לגבוה במעשה זוטא שלא נשתנה הכלי א"כ במעשה רבה יש לאסור אף להדיוט עכ"ל כיון דבמעשה זוטא לא נאסר אלא מדרבנן לגבוה כדמשמע מפשטות הסוגיא דהתם וביותר מפרש"י שם) שהרי ילפי' מיני' לכלים ששימשו בב"ח דקנסינן בהו לאוסרן לגבוה ונשמע מזה דגם במ' בג' להדיוט ג"כ אינן אסורין אלא מדרבנן אלא משום דאכתי יש מקום לומר דבמעשה בגופו נאסר להדיוט מדאורייתא לעולא ולר"ה והכי אודי ליה למודי דעולא דלולא דבמעשה בגופה אוסר בדבר שא"ש מדאורייתא מנ"ל לרבנן להחמיר במעשה זוטא לגבוה בדבר שא"ש כיון דליתא כוותי' בדאוריי' ומשה"ט הוא דמספ"ל בב"ק בזה בתקרובת אם אסור בהנאה ולמודי דעולא אזדי בהדרגה וכדכתיבנא בפן השני א"ד למודי דעולא ור"ה אזדי כפשוטה וכשם דבמעשה זוטא לא נאסרו לגבוה רק מדרבנן ה"ה דבמעשה בגופה לא נאסרו להדיוט רק מדרבנן דדי לבא מן הדין לה"כ וכיון דהכא איירי בזובח שאינו שלו ואליבא דר"ה דאוסר גם להדיוט ע"י מעשה בגופו ואפ"ה אמרינן גבי' דלאו דמרי' קא טבח לכן כתבו מעיקר' להוכיח מזה דאליב' דר"ה דאוסר בדבר שא"ש עי"מ שהוא מדאו' דאי מדרבנן לא עדיף מחב"ע וכתבו אח"כ דמ"מ ליכא ראיה מוכרחת מפלוני דש"ה כיון דאסורה מיהת באכילה מדאו' כאשר הוכיחו לקמן לכן אע"ג דאיסור הנאה מדרבנן חשיב' כדאו' לכ"ד כמו בחמץ דאו' ושיעור' דרבנן כיון שיש לו עיקר מה"ת וכן מסביר בשע"מ פ"א מה' חומ"צ ה' א' סבר' זו והביאו לזה ראייתם מתוספת' ועיקר הדברים לפמ"ש הוא מדקתני התם לאחר שחישב כל הפרטים ובכל דבר שחל עליו איסור ע"ג כלום אע"פ שמכרן וקידש בדמיהן א"מ, דמשמע דאתי לאתויה דאפי' דבר שלא חל עליו מדאו' אפ"ה א"מ והשת' אם קאי על דבר שא"ש הרי משמע להדי' דלא נאסר מדאו' ואפ"ה א"מ ואת"ל דקאי על שאר ע"ג בגוונא דלא נאסרה בהנאה מדאו' הרי ממילא נשמע דיש מקום לומר כן גם בדבר שא"ש דלא נאסר מדאו' ואפ"ה א"מ כן נ"ל לדחוקי נפשין כדי ליישב דברי רבותינו וכן ל"ק ממאי דפריך משחוטי חוץ דאי אמרת דלא נאסר בהנאה אלא מדרבנן ל"ש לומר בי' מחתך בעפר הוא וכמו דאמרינן דאפי' לר"ש דס"ל ששא"ר לש"ש זהו דוקא כשא"ר מדאו' דיש לומר ג"כ כתירוצו דתוס' הנ"ל דכיון דאסור באכילה מדאו' ויש לו עיקר מה"ת עשאוהו כדאו' ממש שהרי אפי' במקום דעוקר דבר מה"ת בקו"ע כגון בקידושין עשאוהו כדאו' וזהו כוונת רשב"א קידושין נ"ח שהקשה קו' הלז ומבי' תירוצו דתוס' ב"ק הנ"ל ומה שכתבו בסה"ד לענין היקשא דמת ג"כ צ"ל דקאי רק על דבר שא"ש ונאסר עי"מ דאי תימ' שגם זה בכלל הקישא דמת יאסר ג"כ בהנאה ואי לא לישתרי לגמרי וכו' ועי' חולין ד' י"ג ע"ב בד"ה תקרובות דפשיטא להו דאפי' לרבנן דפליגי על ריב"ב לענין טומאה אבל

בהנאה אסור מדאו' וכמ"ש דבשלו פש"ל רק בשל אחרים הוא דמספ"ל וכ"כ בע"ג ל"ב ע"ב בד"ה והיוצא ע"ש:

סימן ב

עיין היטב בע"ג דף נ"ד ע"א ובדף נ"ב ע"ב במה שנחלקו רש"י ותוס' בסוגי' זו ובר"ן שם ובזו יתיישבו דברי הרמב"ם התמוהים על נכון:

א עיין ברמב"ם פ"ד מהא"מ בת"ה ה' וז"ל אבל המוקצה אם היא שלו והוקצה קודם שיקדיש נפסל, היקצה של חבירו או שהיקצה שלו אחר שהקדיש ה"ז מותר שאין אדם מקצה דבר שאינו שלו (הלכה ו') הנעבד בין שעבד שלו בין של חבירו בין באונס בין ברצון בין בזדון בין בשגגה בין לפני הקדש בין לאחר הקדש הרי זה אסור וירעה עד שיפול בו מום וכו' עכ"ל ודברי הרמב"ם תמוהין חדא שכבר הכריח הלח"מ בפ"ד מהש"ג שפוסק לדינא דכיון דקניה לי' לכפרה כדידי' דמי' שהעתיק שם דאינו חייב על ש"ח רק בחצי קנה פגום או באומר בגמר זביחה והרי מבואר בכמה מקומות בספרו דפוסק כר"נ ור"ע דאינו אוסר דבר שא"ש [ואע"ג דגבי קדשים שלו ל"ש משום לצעורי' מ"מ אינו יכול אלא במעשה רבה ולא בתחילת זביחה] א"ו דס"ל משום דקניה לכפרה כדידי' דמיא וא"כ אמאי פוסק גבי מוקצה דאינו אוסר לאחר שהקדשו (והא ל"ק כיון דפוסק שם ב"ה דגם במקצה שלו בעינן ע"י מעשה ואמאי אינו יכול לאסור לאחר שהקדשו דמ"מ לא עדיף ממעשה זוטא) ב' מה שפוסק בנעבד דאוסר לגבוה ומבואר בש"ס להיפך בזבחים קי"ד ובע"ג דף נ"ד ועי' בלח"מ מה שתמה גם על תירוצו של ב"י דמקורו נובע מדברי תוספת' דכיון דמבואר בש"ס להיפך איך נסמוך על התוספ', ועוד יש לתמוה על דברי רמב"ם בהלכות כלאים דפוסק במסכך גפנו ע"ג תבואתו ש"ח כר"י דאינו יכול לאסור את של חבירו ושלו נאסר, ואמאי כיון דשלו נאסר תו לא גרע מאית לי' שותפות בגוה, ובזה ס"ל כרש"י דגם ללישנא בתר' דפסקינן כוותי' דבדאית ליה שותפות ל"ש לצע"מ (ואפי' לדעת תוס' דפירשו דגם בשותפות לא נאסר של חבירו רק משום מערב, דהא תינח ללישנא קמא דאינו יכול לאסור ש"ח אפי' במ"ר לכן גם בשותפות אינו נאסר רק משום מערב אבל לל"ב דרק משום לצעורי הוא דאינו אוסר אזי פשיטא לדעת רש"י ורמב"ם דסברו דבשותפות ל"ש לצעורי' אזי בודאי אפי' היכא דלא נתערב חלקו בחלק חבירו נאסר גם של חבירו דס"ס תו לא שייך דלצעורי' הוא דעביד) וזהו פשיטא דמסכך בכלאים ל"ג ממנ"ס דחשיב מ"ר ולא עוד דאפי' לדעת ר"ח דחשיב למעשה זוטא מידי טעמ' אלא משום דהוי היזק שא"נ כמ"ש הרא"ש בחולין ורשב"א במשה"ב אבל בכלאים דהוי היזק הניכר כמ"ש תוס' ב"ב אזי לכ"ע חשיב כמ"ר, ונראה לברר וללבן כ"ז ובשפה

ברורה יחדיו יכוננו, ונקדים לזה דברי ר"ן בע"ג דף נ"ד וז"ל וסובר הרמב"ן ז"ל דכל כי האי גוונא (בבהמות ישראל) כצ"ל בביטולי בעלמא סגי להו דאע"ג דע"ג של עו"ג שבאה ליד ישראל אין לו ביטול הכא יש לו ביטול כיון שע"ג זו שלא מדעת בעלי' נאסרה מפני מעשה שנעשה בה כי היכי דמהני ההוא מעשה שתהא נאסרת כאלו היתה של ע"ג הכ' נמי הוי כשלו לענין ביטול הלכך קודם שלקח' ישראל מן העו"ג בביטול בעלמ' סגי לי' והזקיקו לומר כן מדאמרי' בגמ' אר"י א"ר ישראל שזקף לבינה וכו' ובא העו"ג והשתחו' לה אסורה כלומר משום דשליחותי' דישראל קעביד ואמרי' עלה מנא לן דאסורה א"ר אלעזר כתחילתה של עו"ג דאמר רחמנא וכו' מכדי ירושה היתה להם מאבותיה' ואין אדם אוסר דבר שא"ש אלא וכו' גלי' דעתייהו דניחא להו בע"ג והא"י שליחותא דידהו עבד ומקשו עלה ומאי ראי' דילמא ע"י מעשה אסרום דהא אמרי' דאדם אוסר דשא"ש ע"י מעשה ותי' הרמב"ן ז"ל דאפ"ה הוי סגי בביטול וכמו שכתבתי ועקר קושי' ליתא דאפשר דר"י סבר דא"א אוסר וכו' ואף דינו של הרמב"ן ז"ל נראה לי כן אלא אף בזו אין לה בטילה עולמית דכיון דמכלים דאחז מוכחין דאף להדיוט אסורין מדאמרי' גנוזים ול"א דליפרקינהו ולפקינהו לחולין וכמו שכתב רש"י ז"ל ע"כ אית לן למימר דאבני מזבח וכו' מש"ה גנזום ולא שיבטלום משום דלא סגי להו בביטול דהשתא לית לן מאי דשנינן לעיל בגמ' דכיון דמעיקרא אשתמשו בהו לגבוה לאו אורח ארעא לאישתמישו בהו להדיוט דאם איתא דס"ל הכי היכי מוכחין מכלים דאחז דעשה בו מעשה מתסר אפי' להדיוט דילמא מהאי טעמא הוא א"ו כדאמרן וכ' עכ"ל ודברי קדשו עודנו צריכין ביאור קצת שהרי גם לדעת הר"ן דלא מהני ביטול זהו דוקא בשל ישראל עצמו אבל בשל כנענים פשיטא דלכ"ע הוי מהני ביטול וא"כ אכתי קשי' באבני מזבח כיון שכבר חיללו ונעשה שלהם כמו שפרש"י שם אמאי לא ביטלום דע"כ לא פליגי ר"ן והרמב"ן אלא בשל ישראל דלדעת רמב"ן אמרי' דכשם דנאסרו ע"י מעשה אזי נחשב ע"י מעשה ההיא כשלו ור"ן חולק ע"ז דמ"מ כיון דלא קנאו לגמרי ועודנו לא יצאו מרשות בעלים הראשונים מש"ה ל"מ ביטול אבל באבני מזבח שכבר קונהו לגמרי קודם שאסרום אזי הדין פשוט מצד הסברא דלית מאן דפליג דמהני ביטול והר"ן מביא עיקר ראיתו משם דלא מהני ביטול לכן נראה עיקר שהר"ן חולק בזה ע"ד תוס' דלדעתם שני המאמרים דהיינו לעיל שהביאו ראי' מכלים דאחז לכלים ששימשו בב"ח וסוגי' זו שהביאו ראי' לדברי ר"ה דאוסר עי"מ מכלים דאחז אזי לדעת התוס' נראה בעליל שהשליבו שני המאמרים יחד ואזדו אליבא דחד לכן חידשו דהא דמוכיחים לקמן דנאסרו אף להדי' אזדו בהדרגה דאם במעשה זוטא שלא בגופו נאסר לגבוה אזי במעשה בגופו אפי' בכ"ש נאסרו אפי'

להדיוט, אבל הר"ן ורש"י יש להם שיטה אחרת בזה לגמרי דסוגיא דלעיל דמביא ראי' מכלים דאחז לכלים ששימשו בב"ח אזלא אליבא דר"נ ור"ע ור"י ואליבא דר"י ב"ב דסבר דאינו אוסר דבשא"ש אבל לגבוה מיהת נאסרו והא דלא פריקנוהו וישמשו בהם להדיוט משום דלאו א"ע הוא אבל סוגיא דלקמן אזדו לי' אליבא דר"ה ועולא ולדידהו כלים דאחז נאסרו מדינא אפי' להדיוט וכן בניסך לבהמה יין בין קרני', נאסרה להדיוט לר"ה שהרי בזה מביא דעת רמב"ן ודעתו אם מהני ביטול בכה"ג] שהרי ראב"ה מביא ראי' לתירוצו מכלים דאחז ואם אמרת דבכלים דאחז הוי מ"ר יותר מנ"ל יב"ק אכתי מנא לי' דנ"ל יב"ק נאסרה כלל אפי' לגבוה [שהרי לדעת ר"ן קיימינן דלא ניחא לי' בסברת תוס' דלימודא דר"ה ועולא אזדי בהדרגה] א"ו דשניהם שוין וכשם דכלים דאחז נאסרו להדיוט ה"ה בנ"ל יב"ק, וכיון דהוכיח מכלים דאחזי שבקינן לגמרי לשנוי דר"פ דלעיל ובזה יתורץ לדעתם אמאי לא משני בזבחים קי"ד גבי נעבד דאיירי בעשה בה מעשה וכתירוצו דר' אדא בא"ה הכא משום דא"כ הרי נאסרה אפי' להדיוט, ופשיטא דפטור משום ש"ר דכיון דנאסרה להדיוט מחתך בעפר הוא וכמו שהקשו להדיא בחולין מ' ע"ב ולזה לא צריך קרא לרבויא אולם לדעת תוס' דסברי דלא נאסר אלא לגבוה קשה קצת וי"ל דלדעתם גם לגבוה לא נאסרה אלא מדרבנן כמ"ש תוס' להדי' ואיך אפ"ל דרבויא דקרא אתי' למידי דרבנן, ועיין בלח"מ שהקשה כן ולק"מ]:

ב איברא קשי' לדעת ר"ן דחולק על רמב"ן ומתרץ עיקר קו' רמב"ן דרב יודא ס"ל דאין אדם אוסר דשא"ש דאפי' ע"י מעשה שהרי למסקנא בחולין דגם ר"נ ור"ע ור"י סברו דאוסר ע"י מעשה כרבנן דפליגי על ריב"ב היכא דל"ש לצעורי קמ"כ ודוחק לומר דרב יודא ס"ל כריב"ב שהרי אנן פסקי' כחכמים דהתם דהיכא דל"ש משום לצעורי' דאוסר שא"ש ופסקי' כרב יודא גבי ישראל שזקף לבינה ועיקר הוכחתו מתחילתו שלעו"ג הוא דמייתי לי' והדרי קו' רמב"ן לדוכתא לדידן לדינא:

ג עוד קשי' דבסוגי' דרבוצה איתא לימא כתנאי ומביא שם פלוגתייהו דחכמים וריב"ב בברייתא ומשני שם דר"ה כתנאי ור"נ ככ"ע ויותר הו"ל להקשות ממשנה שלימה פ"ז דכלאים, דפליגי רבנן ור"י ור"ש להדיא ואפי' היכא דל"ש משום לצעורי' שהרי גפנו נאסר אפי' לר"י ור"ש כדאיתא להדי' בירושלמי שם אליבא דר"י ור"פ כמבואר ברמב"ם שם וכיון דגפנו נאסר תו לית בי' משום לצעורי' לדעת רש"י ורמב"ם ואין לומר דש"ה דחשיבא כמו בדאית לי' שותפות בגוה ומש"ה סברו רבנן דיכול לאסור דז"א דמידי טעמא בשותפות או משום דדמי למערב לתוס' או משום דיש לו זכי' בגוה והכא לא

שייכא דזכי' ל"ש אלא בדבר דאי אפשר להפריד חלקו מחלק חבירו משא"כ הכא שהרי פסקי' דשלו נאסר ולא ש"ח הרי דמצינן להפריד בינייהו:

ד גם קשי' לדעת ר"ן הנ"ל דלמה לי' לר"א ב"א לשנוי' תירוצא דידי' אליבא דר"ה ועולא דוקא דכיון דלשיטת הר"ן גם לר"נ ור"ע ור"י נאסר מיהת לגבוה כמו בכלים דאחז והרי הכא לא הוצרך לשנוי' אלא לגבוה לחוד ובשלמא לשיטת תוס' ל"ק דלקושטא קאי שנוי' דר"א ב"א לכ"ע שהרי בנ"ל יב"ק לא נאסר אלא לגבוה והא דלא פרקינהו לצורך הדיוט משום דלאו אורח ארעא כדאיתא לעיל דלדעתם שני הסוגיות משולבת כאחד רק דאגב גררא ולאלומי מילתא מייתי לי' דר"ה ועולא יליף מזה דגם להדיוט נאסרה ע"י מעשה בגופה משום דיליף מכלים דאחז בהדרגה אכן עיקר תירוצו דר"א ב"א קאי לכ"ע:

ה לכן נראה לשדד ולהיישר כל העמקים הללו בדבר פשוט ומסתבר דלהכי מוקמי לי' לברייתא אליבא דר"ה ועולא דוקא דכיון דקתני איזהו נעבד כל שעובדין אותו וכו' בין באונס ובין ברצון משמע דבחדא מחתי מחתינן לי' וכשם דברצון נאסר גם להדיוט ע"י מעשה זו כן בשל אחרים דהיינו באונס דקתני ומש"ה הוא דדחיקא לי' לר"א ב"א ומוקמי לי' רק אליבא דר"ה ועולא דס"ל דבין בשלו ובין בש"ח אוסר בב"ח אפי' להדיוט עי"מ כזו אבל אליבא דר"נ ור"ע דניהו דחולקים על ר"ה ועולא הרי לא מצינן רק משום דאינו יכול לאסור שא"ש אבל משום בע"ח ל"מ דפליג עליהם וכיון שכן הרי בשלו אוסר אפי' להדיוט וכיון דקתני בברייתא בין באונס ובין ברצון דהיינו בין שלו ובין שא"ח, חדא טכסיסא אית להו ומשה"ט הוא דמוקי לי' כר"ה וכעולא וכד דייקת תמצא דלכל הפוסקים כן הוא דשלו ושא"ח שוים היכא דנ"ל יב"ק שלדעת תוס' בין בשלו ובין שא"ח אינו נאסר רק לגבוה לחוד דמעשה כזו שאינו בגופו ל"מ בבע"ח אפי' בשלו לאסרו להדיוט אפי' לר"ה ולדעת ר"ן אפי' בשל אחרים נאסר אפי' להדיוט לר"ה ונמצא דנפקותא רבה לדינא דלדעת תוס' אפי' בבהמה שלו אינה נאסרת להדיוט ע"י מעשה כזו שלא בגופו ולדעת ר"ן אפי' לר"נ ור"ע מ"מ בשלו מיהת נאסר אפי' להדיוט]:

ו ולפ"ז נראה לדעת ר"ן ורש"י דכל הש"ו לא קאי הכא רק אליבא דר"ה ועולא דסברי דאפי' עי"מ שעשאו על גופו מ"מ נאסר אפי' להדיוט ואפי' בשל חבירו קא חשיב לי' למעשה וכגון בנ"ל יב"ק וכן בדדמי לי' כגון במסכך גפנו ע"ג תש"ח דלא נעשה מעשה רק על ש"ח אבל לא עשה מעשה בש"ח ממש אפ"ה אסרו להדיוט דלדידהו לא שאני להו בין מעשה למעשה שהרי אפי' כששפך על קרניה חשיבא לדידהו כמעשה גמורה אע"ג שלא עשה כלום בגופה ור"א בא"ה הוא שחידש כן בפירושי דעולא אמר ר"י דעשה בה מעשה אסרה דהיינו שנ"ל יב"ק ואז אסורה אפי' להדיוט לדעת רש"י ור"ן אליבא דר"ה ועולא

וכשתשקול בפלס מאזני' מישור תמצא שגם במסכך גפנו ע"ג תש"ח לא עשה כלום בשל חבירו שהרי לא נשתנה טעמו וריחו רק דיוקי מהדדי שהרי אפי' כשהעביר עציץ נקוב ע"ג גפנו נאסר משום כלאים כדאיתא שם מ"ח, ומשה"ט ר"ה לטעמי' דלדידי' גם כזה בכלל מעשה יחשב אמר להדי' ביבמות פ"ג ע"ב דאין הלכה כר"י ומשה"ט נמי לדעת הפוסקים דפסקו כר"נ ור"ע ור"י פסקו דהלכה כר"י בכלאים ואע"ג דר"נ מודה במקום דל"ש לצעורי' זהו כשעושה מ"ר בגופו אבל לא במאי שעשה על גופו ולדידהו כלים דאחז לא נאסרו מדינא רק לגבוה ומשום דלאו אורח ארעא הוא דלא פרקינהו לחולין וכסוגיא דלעיל וכן דעת הרמב"ם דפוסק כר"נ ור"ע ומש"ה פוסק ג"כ בכלאים כר"י:

ז והנה לפ"ר יש להקשות לכאורה דמ"ט דר"י ור"ש בכלאים דהא בדאית לי' שותפות לכ"ע אוסר שא"ש וה"נ חדא בחברתי' מישיך שייכא ובשלמא לדעת תו' דסברו דשותפות אינו אלא משום מערב ניחא אבל לפי הנראה מדעת שאר פוסקים שהוא מצד שיש לאיסור זה צד חלות וכמ"ש בסי' א' קשיא, אמנם לפמ"ש לעיל קצת מזה ניחא [ועיין בבד"ה לרא"ה שמצאתי קו' זו] וזהו דדוקא כשחדא בחברתי' מישיך שייכא הוא דסברי דנאסר גם ש"ח [וכעין דמצינו בכה"ג בכמה דוכתי וכבר הארכתי בזה בסוגי' דאין אחע"א ועי' בריש ב"מ ובאחרונים סי' ק"ה ולדבריהם בשוחט בהמת חבירו לע"ג ויש לו חלק רק בעור מ"מ נאסר גם ש"ח אפי' לר"נ שהרי אם לא יאסור ש"ח גם שלו לא נאסר וכן להיפך לדעת הפוסקים גם בזה נאסר ש"ח מצד הדין אפי' לר"נ משא"כ לדעת תוס' דסברו משום מערב שהרי בזה ליתי בי' משום מערב [ועיין בכו"פ סי' ד' בי"ד שמביא דמשמעות דברי רמב"ם נראה דאית לי' שותפות לאו משום מערב הוא] אמנם כ"ז כשחדא בחברתי מיהת מיישך שייכא אבל גבי כלאים לר' יוחנן דפסקינן כוותי' שוב לא קשור וצרור חלקו בשל חבירו שהרי אפשר לאסור את שלו ולהתיר ש"ח וכמו דס"ל לר"י בירושלמי שם ומובא בר"ש ולפ"ז נשמע ממילא לר' אלעזר שם דיליף בק"ו שם שוב אי אפשר להפריד בין שלו ובין ש"ח ודמי לדאית לי' שותפות לדעת הפוסקים החולקים על תוס' ולר' אלעזר בע"כ צ"ל לר' יוסי ור"ש דסברי בכלאים דלא מצי לאסור שא"ש דקסברי דשותפות ל"מ אלא משום מערב וכדעת תוס' לקושטא:

ח ולפום הוצעות דברים הללו ניחא ג"כ קושי' הנ"ל דלא הקשו בחולין ונימא כתנאי ממשנה דכלאים שהרי מדברי ר"י ור"ש לית לן ראי' מבוררת דלית לי' דר"ה ועולא שהרי ר"ה איירי במעשה בגופו משא"כ בכלאים וכן לר"נ ל"ק מחכמים דהתם דסברו בכלאים דאוסר ש"ח אפי' במעשה שלא בגופו משום דמצי למימר כר"א בירושלמי דאי אפשר לדידי' לאסור שלו ולהיתר ש"ח וכיון דחדא בחבירו מישיך שייכא דמו לאית לי' שותפות

ור' יוסי ור"ש סברו שגם בשותפות אינו אוסר רק משום מערב וכו' משא"כ הכא דמתירין את שניהם ועי', ולפ"ז אפשר ליישב דברי ר"ן הנ"ל באות ב' דכיון דקרא דאשריהם ת"ב מוקמינן בגמרא דף מ"ה גם על השרשים שבארץ ולא משכחת לן במעשה בגופו אלא על גופן וכמו בשפך לה יב"ק גבי בהמה וכעין זה אפשר לאשכוחי גם על השרשים שבארץ ועי' בפ' כ"ה דף מ"ח דאפילו בגידעו ופיסלו לא נאסר עיקר האילן ושפיר מתרץ לן הר"ן דרב יודא ס"ל כר"ן וכר"ע דלדידהו ל"ח מעשה זו כלל לאוסרו להדיוט וכסוגיא דלעיל דע"י מעשה כזו לא נאסר רק לגבוה:

ט ומעתה נראה בעליל דלדעת רש"י ור"ן א"א לאוקמי תירוצא דר' אדא ב"א אליבא דר"נ ור"ע אלא אליבא דר"ה ועולא דכיון דשלו נאסר אפי' להדיוט שהרי ר"נ גופי' לא מצינן שיחלוק בזה שהרי כל חיילו דר"נ רק משום שאינו אוסר דשא"ש וכיון דקתני בברייתא דאונס ורצון שוים שוב ל"מ לתרוצא כר"א ב"א אלא כתירוצא דרמב"ח לעיל, אמנם ברייתא ראשונה דקתני נעבד שלו אסור וש"ח מותר מצינן לאוקמי אליבא דר"ל אפי' להדיוט וכגון שנ"ל יב"ק דשלו נאסר להדיוט וש"ח מותר להדיוט אבל לגבוה נאסרה כמו בכלים דאחז:

י ולפ"ז אשכחן פיתרא היטב לדברי פסקי הרמב"ם בדין נעבד דס"ל כדעת ר"ן הנ"ל, וכיון דתניא בתוספת' דנעבד נאסרה לגבוה גם בשל אחרים ומשמע אפי' בלא מעשה כלל רק בהשתחואה לחוד' הרי יש ליתן מקום לזה גם להלכה לדידן דפסקינן כר"נ וכר"ע, וסוגי' דידן בע"כ אזדי רק אליב' דר"ה וכמ"ש, אבל אליב' דר"נ לא חשיב' מעשה כלל מה דעביד על גופו ואפ"ה מצינן דנאסר מיהת לגבוה גבי כלים דאחז, ש"מ דלגבוה נאסר אפי' בלא מעשה כלל רק דכלים דנאסרו משום תקרובת א"א אלא כשכבר השתמשו בהם אכן משום זה לא נכנסו לגדר מעשה כלל להיות להם עילוי זו לאסור גם בשל אחרים משום מעשה קלישתא כזו שלא נעשו בגופן כלום אבל בנעבד כדרך עבודתן בשלו בהשתחויה כן נמי ב"א ובריית' ראשונה דקתני שלו אסור ושח"מ, איירי בנ"ל יב"ק ולהדיוט וכמ"ש לעיל, והא דמקשינן בזבחים על נעבד לגבוה דאינו אוסר דשא"ש הקושי' קאי לר"ה ועולא דלדידהו אפי' בשלא בגופו חשיבא מעשה אפי' להדיוט, א"כ תו לא מצינן למילף מכלים דאחז דנעב' נאסר לגבוה אפי' בלא מעשה כלל ונקטינן מילתא כפשט' דאפי' לגבוה לא נאסר של אחרים רק עי"מ ולדידהו הוא דמקשי דלאחר שהקדשו אינו אוסר דבר שא"ש וליכא לאוקמי דאיירי קרא כגון דעבי' מעשה דא"כ נאסרה אפי' להדיוט ופשיטא דפטור דמחתך בעפר הוא וכמש"כ לעי' גם לא תיקשי דלדברינו הלא מיהת בבהמה שלו נאסרת אפי' להדיוט בנ"ל יב"ק ומדוע לא העתיקו הרמב"ם בהלכות, דכיון

דהביא דברי רב דימי אר"י דחפר בה בורות שו"מ אסרה אע"ג דלא עשה מעשה בגוף הקרקע הנשאר רק שסילק עפרה ממנה, ועי' בי"ד סי' קמ"ה סעיף ז' ובסימן שס"ד ס"ק ב' נשמע ממילא דה"ה בבע"ח שנ"ל יב"ק נאסר גם להדיוט:

יא ובזה מיושב ג"כ קושית מרן הגאון הקדוש מוהע"א זצוק"ל שהיקשה בתשוב' סי' קס"ה על תוס' ב"ק דף ע"א בד"ה בשלמא וכו' וז"ל הך סוגי' אתי' כמ"ד בהשוחט דף מ' דאדם אוסר דשא"ש בעשה בה מעשה והקשה דאמרינן התם מאן חכמים ר"ש דאמר שחיטה שא"ר לש"ש ור"ש ס"ל במסכך גפנו דאינו יכול לאסור דשא"ש, ולמ"ש לעי' באות ח' ניחא דאע"ג דבכלאים אינו נאסר היינו משום דלא עשה מעשה בגופן ודמי לשפך לה יב"ק, משא"כ בשוחט שעשה מעשה בגופה

יב וגם בדין מוקצה ניחא דאע"ג דפוסק בה"ש כתירוצ' דר"ן דכיון דקני' לכפרה כדידי' דמי', מ"מ כיון דלכל שאר מילין ועניינים בכה"ת אמרינן דהקדש כבר יצא מרשותו לכ"ד ואפי' בקדשי מזבח דקני' לי' לכפרה, לכן מסתבר לי' דקני' לכפרה לא מהני רק דבזה גם ר"נ ור"ע ור"י מודים דאוסר ע"י מעשה בגופו, דהיינו במעשה הכרחיי לצורך הנעבד או לצורך דבר שרצה לאוסרה, ואם בתקרובת אוסרה, אזי בעינן שיעשה מעשה כדרך תקרובת בזובח וקיטור וניסוך לע"ג, ואם בנעבד אזי גם כששפך לה יין ב"ק מהני לר"ה ומיקרי מעשה, אבל ע"י מעשה אחרת שאינו הכרחי לאותו דבר שאוסרה בו פשיטא דל"מ הכי יעלה ע"ד בבהמה שרצה והוא אחזה בע"כ והשתחוה לה דגם זה יחשוב למעשה, ובפירוש אית' להדי' דכגון זה לא נחשב למאומה, דבריש הסוגי' דף נ"ד ה"ד לאו כגון דאנס בהמת חבירו והשתחוה לה, והאי דאנס בע"כ צ"ל בכה"ג שאחזה בע"כ ואפ"ה ל"מ מעשה דל"ל דאנס כגון שגזלה, דהרי לדעת רש"י בסוגי' דרבוצה דהיכא שהגביהה הרי היא כשלו, ומאי קא ק"ל שם דהא דקתני ש"ח מותר מיירי בלא הגביה וגם לא אחזה בידים, א"ו דכיון דאין המעשה ההכרחי לצורך העבודה ההיא לא מיקרי מעשה, ובלא מעשה ס"ל דאינו יכול לאסור היכא דקניא לכפרה) וכיון דבמוקצה איננו מן ההכרחיי למעשה ההיא לצורך הקצאתו רק משום דאין הקדש לע"ג הוא דבעינן שיעשה כ"ד ואין כח במעשה דהזמנה בעלמא לאסור דשא"ש:

יג עיין במס' ע"ג דף מ"ה בד"ה אלההם וכו' והאריכו שם בזה אי מיקרי ע"ג או לא, וכן בחולין דף מ' בד"ה הא, וצ"ל דעיקר נפקותא הוא לענין ציפוי הר דאין מיקרי ע"ג אזי ציפוי אסורה אע"פ שהציפוי לא הי' נעבד, וכיון שהעלו דלא מיקרי ע"ג מש"ה החליטו לקמן בד"ה ת"ק וכו' דהא דאמרי' דהציפוי הראכ"ה מיירי בציפוי הנעבד וז"פ, איברא עיקר דברי' שם בד"ה ת"ק מרפסין איגרא וז"ל וא"ת אמאי מייתי ת"ק קרא דלא תחמוד

לאסור ציפוי וכו' וי"ל דהכי קא מייתי דכי היכי דנוי אסורה מטעם תלוש ואע"ג דאיכא בהו חדא לטיבותא דאינו נעבד ה"נ מיתסרי ציפוי הר שהיו נעבדים אע"ג דאיכא חדא לטיבות' שהיו נעבדים מחוברים עכ"ל, ולא יכולתי לכלכל דבריהם במשפט ולהשוות הערכים הללו בחדא לטיבותא אהדדי, דנוי לתלוש התורה אסרה בפירוש אע"פ שלא נעבד מעולם, ומאי חדא לטיבותא שייך במאי דרחמנא אסרה ואדרבה היא הנותנת משום דבטל הנוי לעיקרו ומש"ה א"ר אבל בציפוי הר אע"פ שנעבד מ"מ י"ל דבטל להר עצמו דמותר אע"פ שנעבד דרחמנא שרי' וחזרתי על כל הצדדין ולא עלה בידי לתרץ דבריהם בפשטות על נכון, ולאחר העיון נראה דמקדם צריכין להבין בפשטא דקראי כסדרן דכתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש לא תחמוד כסף וזהב עליהם, לכאורה קשי' שהרי איתא שם דף נ"ג ע"ב דאשריהם תשרפון באש הוא רק משום הנך דבהדי עגל ודמי לישראל שזקף לבינה ומשה"ט צריכין שריפה ולא מהני ביטול משום דהוי ע"ג של ישראל והא תינח באשרות אבל גבי פסילים של הכנענים דנעשים בתלוש אף את"ל דנעשים מדבר מחובר שהיה לישראל ירושה מאבותיהם הלא כבר קנינהו בשינוי ואמאי לא מהני ביטול בעלמא וכמו דאמרי' שם אי משום הנך דמעיקרא בביטולי בעלמא ס"ל, ונראה דהתורה הורה לנו עיקר דינא דע"ג דצריכה שריפה אם לא ביטלה ואי לאו דכתיבי לא הוי ידעינן ואע"ג דכתיב אבד תאבדון לא ידעינן דין ביעורה כיצד וכיון דכבר כתיב כאן דין ביעורה בשריפה הדר דייקינן גבי אשירה דאמאי אמרה רחמנ' שריפה ולא סגי בביטול דעיקר דינו כבר ידעינן, ולהכי דייקינן שם מזה דין מחודש דישראל שזקף לבינה וכו' ומשום הנך בהדי עגל הוא דצריכין שריפה אבל גבי פסולים באמת מהני ביטול קודם שזכו בהם, איברא שגם אם לא זכו בהם בפועל רק שיתרצו לזכות בהם הרי הוא כאלו זכו בהם שהרי כל היכא דאית' ברשותייהו קיימי שכבר כל ארץ ישראל ירושה הוא להם מאבותיהם וכל הצבורין בתוכו קנוהו בכיבוש מלחמה וקיימי בחצרם דידהו אם יתרצו לזכות בהם ונתנה רחמנא עצה טובה והזהיר אותנו דלא תחמוד כסף וזה"ע ולקחת לך הכוונה דל"ת ע"ד לקחתם לך שתתרצה לזכות בהם פן תנקש בו שעי"ז פרשת מצודה לעצמך שהרי שוב לא מהני ביטול כיון שכבר זכית בו ונעשה הנוי שעלי' ש"י וזהו שכ' פן תנקש בו שתעלה ע"ד כשם דמהני ביטול לפסילים גופן כן נמי לציפוי שלהן, ברם הדברים דלקושטא כן הוא אם לא חימדת לכסו"ז שעליהם ולא נתכוונת לזכות בהם אבל עתה כבר זכית בכסף וזהב שעליהם ושוב למ"ס ביטול גבי כסף וזהב אע"ג ששרפו את הפסילים כדינם מפני שלא נחשבו בעיניך לבטל טרם שזכית בהם רק בציפוי כסו"ז

היה בכוונתך לזכות בהם ע"ד לבטלם אמנם כבר נלכדת ברשתך אשר הרעות בכוונתך הבלתי רצוי':

יד ואגב גרר נפרש בהאי ענינא דברי תוס' התמוהין בר"ה י"ג ע"א בד"ה קצירכם וכו' ומ"מ דייק התם שפיר משום אשירות שמדורות ראשונים עכ"ל ותמוה דמאי ק"ל דאע"ג דיש לו במה שזרע מ"מ בביטולי בעלמא סגי להו כמו דאית' שם להדי' ואי משום הנך דמעיקרא וכו' וגם תירוצם אינו מובן שהרי עיקר הוכחה שם קיימי מאותן אשירו' שנעבדו לאחר שניתן לא"א דהוו של ישראל ומדפלחו לעגל גלי אדעתייהו דניח"ל, וכבר עמד עליהם בפר"ד והגיה בדבר ומ"מ דחי התם שפיר משום אשירות שמד"ר, ועיקר קושיתם על קושי' הש"ס דאין א"א דשא"ש ואמאי הא יש לו במש"ז ומשום הנך א"ר דישרפו וע"ז תירצו דבל"ז דחי שפיר משום אשירות שמד"ר ולקושטא גם בזה לא יעלה ארוכה דגם בזה מהני ביטול, ולפענ"ד נראה דנוסחא דידן עיקר, ומקדם נלקטה נא תרי כללא מהתם חדא דכל אשירות שנעבדו טרם שניתן לא"א ונאסרו כבר, לא נתנם הקב"ה לאברהם אבינו, וגם הוא לא נתכוון לזכות בהם דבאיסורא לא נ"ל דליקני דאלת"ה נפלה בבירא עיקר הוכחה דר"א שם לישראל שזקף לבינה דמהני ג"ד אע"ג דלא פלח להו ומשום הנך דבהדי עגל ודמכאן ואילך משום מאן מוכח דילמא להיפך דהא דכתב רחמנא אשריהם ת"ב משום הנך שנעבדו טרם שניתן לאברהם אז היתה שלהם ואח"כ כשניתנו לאברהם כבר נעשו של ישראל ושוב למ"ב, א"ו כדאמרן ועוד נראה משם דגם כשפלחו לעגל ולא חששו אז לע"ג כלל אפ"ה ל"א שיזכו אז באותן אשירות שנעבדו טרם שניתן לא"א והטעם דכל דלא זכה המורישם גם היורש לא אפשר לזכות בהם שהיורש איננו זוכה רק במה שזכה המוריש דאלת"ה עדיין קשה דמנ"ל דג"ד מהני לעיקר העבודה של אחרים בשלו דדילמא משום דפלחו לעגל גלו אדעתיהו דנ"ל לזכות באותן אשירות טרם שניתנה א"י לא"א ולא מהני ג"ד אלא לזכות במה שכבר נעבד אבל מ"מ לא מוכח שיועיל ג"ד לעיקר האיסור במאי שעתיד לעבוד ולאסור ועי' היטב שם דף מ"ה וגם במסקנא דר"א דף מ"ח דאילן שנטעו ולבסוף עבדו לא נאסרו אלא השריגים והענפים שנתוספו אח"כ משנעבדו וקרא דאשריהם ת"ב משמע דגם עיקרן נאסר מיירי בשנטעו מתחילה לכך וקרא דאשריהם תגדעון הוא דמיירי בנולב"ע ועיי"ש בתוס' ד"ה והכא דף מ"ה ע"ב דאפי' בנטע יחור ולב"ע לא נאסר עיקר האילן ולפ"ז שפיר הקשו מעיקר הוכחתו של ר"א שם לישראל שזקף לבינה דהא בשגם נימא הכי דמהני ג"ד וגם ביטול ל"מ משום דהוי ש"י זהו דוקא כשעבד העו"ג לאותו של ישראל אבל לא כשעבד לשל עצמו דאע"ג דאוו לאלקות הרבה כשפלחו לעגל מ"מ שוב מהני ביטול כדין ע"ג של עו"ג וכיון דעיקר הדין

דאשירה הוא כשנטעו מתחילה לכך, והרי יש לו במה שזרע והוא של הכנענים ועדיין תיסגי בביטול אע"ג כשנטעו הכנענים בשעה שפלחו ישראל לעגל מ"מ קשי' דאמאי הצריך הכתוב שריפה לאשירות ההם וע"ז תירוצו שפיר דניהו דיש לו במה שזרע זהו כשזרע משלו אבל אם לקח יחור מאילנות שירושה הי' להם מאבותיהם ונטעו בקרקע של ישראל דשוב אין להם שום חלק וזכות בגוף האילן שנתעבה ונסתעף אח"כ רק שכר פעולה לחוד ומשה"ט הוא דלא מהני ביטול לאשירות שנטעו מיחור של אילנות שכבר זכה בהם א"א דהיינו שלא נעבדו טרם שניתן' לא"א אבל האילנות שנטעו בשעה שפלחו לעגל מיחור של אילנות במה שנתוספו לאחר שנעבדו טרם שניתן לא"א ולקחו היחור ממה שניתוסף ונטעו הכנענים לאחר שפ"ל בזה לא הצריך הכתוב שריפה כיון דאברהם לא זכה בהם אזי גם היורשים אחריהם לא יוכלו לזכות בהם אפי' בשעה שפ"ל וכמש"ל ובזה כיון דיחור שלהם הוא הרי יש לו במה שזרע ושוב מהני ביטול בעלמא רק דמ"מ הצריך הכתוב שריפה לכולם משום דמאן מוכח ושיעור דבריהם כך הוא דמ"מ מוכח שפיר משום אשיר' שמד"ר דהיינו שלקח יחור מאילנות שמד"ר שכבר זכ' בהם א"א או אפי' מאשירות שכבר נעבדו טרם שניתנה לא"א רק משום דאולי לקח היחור מעיקרו של אילן ולא ממאי שנתוסף לאחר שעבדוהו וכיון דעיקר האילן אינו נאסר כשנטעו ולב"ע הרי כבר זכה א"א בעיקר האילן וכיון דיחור הוא משל ישראל ונטעו בקרקע של ישראל שוב אין לו בגוף האילן כלום רק שכר פעולה לחוד ומש"ה הוא דציוה הכתוב לשרפו דכיון דכולו ש"י ונטעו היחור ההוא בשעה שפלחו לעגל שוב לא מהני ביטול כדין ישראל שזקף לבינה:

תושלבע

השמטות

השמטה שייך לדין קידש בא"ה בסי' ז' אחר אות ב' בסופו

ועיין במ"ל בפ"ז מה' ע"ג ה"ט, ומשה"ט הוא דהשיג רמב"ן על חכמי צרפתים גבי א"ה שתופסין דמיהן, דאם ת"ל דמוכר א"ה בהקפה דמיו מותרין א"כ מצינו דמים לא"ה שהרי גלי קרא שהן דמי א"ה לתפוס דמיו, ה"ה גם במוכר א"ה בהקפה אע"ג דאם ת"ל שאין תופסין דמיהן מ"מ יאסרו למוכר עצמו, דאלת"ה מצינו דמים לא"ה כיון דגלי קרא שהן דמיהן א"ו דנאסרו לעצמו, אבל בשאר א"ה ניחא, אמנם ר"ן ס"ל כדעת תוס' בחולין דכל שימטי' לידו ע"י איסורא לאו ממונא הוא וההוא דב"ק שאני כמו שכ' בתוס' שם משום דע"י כך יתווך עמו, וצ"ל דקושי' הרמב"ן על חכמי צרפתים קאי בא"ה שתופסין דמיהן

ושנעשה אח"כ דמעיקרא הי' שלו, לכן גם עתה עודנו לא יצא מרשותו לגמרי כמבואר בתוס' ריש פסחים דף ו' ד"ה התם וכמו שכתבנו בסי' הקדום:

השמטה לסוגיא דכל דמקדש בסי' א אחר אות ג',

עיין גיטין דף מ' ההוא עבדא כו' אמר אידך השתא שמעי בי רבנן כו' כן יעשה לו כו' וכתב לי' גיטא כו' ועי' בתוס' ד"ה וכתב שפירשו על שם אפטרופס ואע"ג דבעלמא אינו רשאי הכא כיון דעשה שלא כהוגן עשהו בו משום אסמכתא דקרא והרי הוא כשלו לענין זה, זהו תמצית דברי התוס' שם עי"ש ויש להבין כיון שגם בתקנה זו צריכין לבוא לכלל אסמכתא דקרא למה הוצרכו כלל תקנה זו נאמר כן מיד שלא יהנו מעשיו כלל דמשום אסמכתא דקראי חשוב כאינו שלו לגמרי הגם לדעת תוס' שם ד"ה אותו כו' דבמפקיר ליתא בתקנה זו הוא משום דמותר בשפחה אבל זה כיון שנשתחרר חציו אסור בשפחה מפני צד חירות אזי לכ"ע איתא בתקנה זו ומשום אסמכתא דקרא ונלפענ"ד לתרץ דבלא זה קשי' כיון דלמשנה אחרונה אינו ברשותו כלל לא לשום דבר כמבואר בחגיגה דף ד' א"כ על מה חל המעשה שנתנו לבנו כיון שאין לו בו אלא קנין איסור לבד והרי הוא ממש כדברי אמימר שם בלשון ראשון איסורא הוא דאיכא גבי כו', ומצאתי קו' זו בתוס' שם מ"ב בד"ה יום של רבו, ונראה על פי סברת תוס' שם בחגיגה ד"ה לא נצרכה דמידי טעמא הוא משום דאיתא בתקנתא זו וכיון שסופו לכנוס בסוג תקנה זו כדי לקיים מצות פ"ו מש"ה אין עליו מעיקרא אלא איסורא בלבד הוא דאיכא גבי' אבל לענין שלשים של עבד כיון דמת ולא נכנס בסוג תקנה זו הרי הוא שלו לכל דבר הכא נמי כיון דנתנו לבנו ולא ירדו חכמים לתקנתם כדי לקיים מצות פ"ו הרי כבר חיילי המתנה דהא חדא בחברתי' מיישך שייכי וא"ל כיון דאיכא תקנתא בעולם ע"י אפטרופס לבתר שהמציא ר"פ שם שוב תו לא נצטרך לכך כיון דסוף סוף שתחרר, ואין בהקנאתו לבנו קטן כלום וא"כ הדר יפקדו לנותן עצמו לשחררו כדי לקיים מצות פ"ו כמבואר במתניתין בח"ע וחב"ח דז"א כיון שגם ע"י תקנתא שהמציאו ע"י אפוטרופס מ"מ כבר יצא הנותן מכלל תקנה זו וכל כמה שלא נכנס האדון עצמו בכלל התקנה הרי הוא שלו למפרע כמו שמבואר בתוס' חגיגה הנ"ל, ומשה"ט מתנתו מתנה ושוב לא קשי' מה שהקשתי לעיל שהרי אם יתגלגל הדבר מכח תקנת חכמים מאסמכתא דקרא א"כ אין מתנתו מתנה הרי הדר דינו שעומד לפקוד עליו לשחררו כדי לקיים מצות פ"ו וכל כמה שעומד לכך שוב נפקע קנין ממון שבו לגמרי כמו שכתבו תוס' שם לענין ראיי' ושוב א"א לירד בו משום תורת הפקר כיון בל"ז נפקע כל קנינו משום תקנתא דמצות פ"ו דתו לית אתר פנוי על מה לחול, והוי כתרתי דסתרו אהדדי כיון דחדא בחברתי' מיישך שייכי ועיין אבל עדיין תקשה

כיון שגם ע"י אפטרופס צריכין לבוא לכלל תורת תקנה משום אסמכתא דקרא יתקנו כן למפרע שיהי' כאינו שלו לגמרי טרם ששיחררו האידך, כמו בקידושי כסף ונתן גט וביטלו דאמרינן דכל שעתיד להיות כן ממילא המעות אינו שלו למפרע לענין הקידושין ה"נ נימא דכל שעתיד להשתחרר חציו ולהקנותו לקטן שאינו בסיג תקנת חכמים כדי לקיים מצות פרו ורבו יהי' כאינו שלו למפרע זהו מה שרציתי לבאר ורמזתי מזה באות ג' דא"א כלל לומר שיהי' כאינו שלו למפרע, רק בקידושין העיקר משום דקידש על דעת חכמים כדפרשנו לעיל ע"ש היטב אבל בענינים אחרים דלא שייך טעם זה לא נוכל לומר כן:

בדינים מחודשים דף ב ע"ב אות ט מה שהבאתי מהרב הגאון החונה דק"ק ליסא מקורו ממ"א סי' רב ס"ק ה:

מה שהקשיתי שם מעלי וורדים יש ליישב כמובן:

שם ע"ג אות יא מה שהיקשתי על מ"א יש ליישב דגם בעומד בתפילה צריכין לטעמא דעומד בפני' וכו' דלא יספיק אפי' כששהה שיעור ד אמות כמבואר בסי' צב סעי' ט או כדי השתחואה עי' שבועות י"ו:

בדיני כותח הבבלי דף ח סוף אות א אין לחלק לדידן בזה ואע"ג דשיאור דאיירי בי' ר"מ אין ראוי לחמוע בו ע"א מ"מ כשם דגבי שאור ל"ח מצד שא"ר לאכילה כיון שיש בו צד הראוי לחמוע בו ה"נ בשיאור ל"ח למאי שא"ר לאכילה כיון שיש בו צד שיהא ראוי לאכילה אם תשהה עוד עד שתחמיץ אבל מ"מ יש קצת עדיפות בשאור שראוי כמו שהוא ועי' שם דף מ"ג בפי' רש"י בד"ה שיאור וכו' ולהחמיץ ע"א כמו שאור נמי לא חזו וכו' לפי ששאור ראוי כמו שהוא ויש להקשות שם לפירש"י דלר"מ דס"ל דנבילה שאר"ל נמי עובר עליו תו אין אנו צריכין לומר גבי שאור מפני שראוי לחמוע בו ע"א כיון שלא נפסל מאכילת כלב וצ"ל דרש"י פי' כן אליבא דעולא ואליבא דר"נ דסברי כוותי' וכמ"ש בפנים אבל שאר חמץ נוקשה כגון זומן ש"צ ועמילן ש"ט ותכ"נ בע"כ צ"ל דראוין לחמוע ע"א דאלת"ה לא יקשה המ"א מפת שעיפשה דאיתא להדיא בר"ן דראוי לחמוע:

שם דף ט ע"א שורה ד מרבינן מקצתו אפי' בלא צירוף כשיטת הר"י בע"ג וגם לא חולקים על ר' יקר קשי' דמ"מ לולא ריבוי השני לא ידעינן אלא ע"י תערובות וכמ"ש:

שם שורה יח וא"כ שפיר קשה נשמט כיון דדריש כל גבי נזיר לס"ד דלא מפלגינן בין כל לבין וכל ומשום דדחיק להו לומר דמשמרת קא דריש דא"כ הדרא קו"ל דאשמעינן גם גבי שאור בת' כקו' לקמן בסה"ד.

בדיני הואיל דף י"ג אות טו שורה יג מש"ה מיבעי' לי' תוכן כוונתי דגבי מסוכנת אי אפשר לומר איגלאי מילתא למפרע שתצא נפשה טרם גמר שחיטה כיון שתלוי במקרים המתחדשים וכמ"ש הנ"י בר"פ החולץ גבי חליצת מעוברת:

בדיני מתוך דף כ ע"ד אות כא שורה נג או משום דאיפשר מאתמול דא"כ בזה לחודא חלוקא דין חרדל מבישרא אגומרי וזהו כגירסת רש"י משום דהתם לא איפשר ועוד שהרי לדעת הרי"ף ליכא כיבוי באו"נ כלל ואמאי התיר בגריפת תנור שלנו שהוי כיבוי גמורה בכאן מתחיל ומלבד זה וכו':

בדיני הכשר סוכה סי' א אות ו שורה ב הנוגע לדאורייתא אזי נחתך הדבר בתר דינא דרבנן לבד:

בדיני הכשר ד מינים ה"ט דף כז ע"א סי' ג אות ה בד"ה ועיין בנ"י אין לו שייכות כאן ומשום שנשמט דיבור שלמעלה אין לו שום התקשרות וביאור וביותר שייך לעיל בסי' ב לאחר אות ד והמבין יציץ מבין החרכים משום דק"ל דא"כ בכ"ד דהי' מוציאין מיד הנתבע מדאורייתא רק מדרבנן הוי מהמנינן לנתבע וא"כ קשי' קו' הנ"י שהרי אם הי' תופס התובע של"ב הי' מהני תפיסתו וא"כ שוב אא"ל מעיקרא דמשום הב"ד הוא דהוי אתינן עלי' לזאת נחת לחלק בין היכא שנתבע למפרע כגון כשבא בעלה וכו':

שם עב סימן ד אות א שורה ז מבואר ברש"י ב"ק קיח ע"א:

שם שורה ח לתורת אסמכתא דקראי כמו שהארכתי לעיל בדיני הכשר סוכה סי' אות ג:

בדף לא ע"א שורה מ"ח ואמאי הרי לא נתכוון לקנותו וא"ל דחצירו קונה לו של"מ דדווקא הכא שלא נודע לו אם הוא בחצירו ומשום זה הוא דלא כיוון לקנותו אבל היכא דידע ולא נתכוון מאיזהו סיבה שיהי' לא מהני מידי וכ"מ ב"ב דף נד ע"א בתד"ה וז"ל ואין להקשות דאע"ג דאין דעתו וכו' וכ"מ במ"א סי' רמ"ו ס"ק יוד גבי שביתות בהמתו דל"מ כשמקנה לו של"ב ואמאי לא נימא דחצירו קונה לו של"מ א"ו כדאמרן והא ל"ק ת"ל דבדעת אח"מ מהני גם כשלא נתכוון עפ"י דברי קה"ח בסי' רעה ס"ק ד:

יורה דעה

דף מ ה"ב סי' ד אות ב י"ח לתורת עדים וע"ל בתק"ע ה"ג סי' באות יד שהבאתי שם לחזק סברא זו מדברי מ"מ פ"ו מה' איסורי ביאה:

שם עד סוף אות ג מה שהקשיתי על הרשב"א נראה דסברתו דעיקר היסוד שהוא מצב האמנותו בעינן שיהי' יסודו חזק בכל צד ולכן בעינן שיפסיד לעצמו גם לפי טעותו ולא די במאי שהפסיד לעצמו בלקושטא משא"כ במאי שניגרר אח"כ להפסיד לחבירו דעיקרו אם מפסידו ברב או במעט לפום קושטא.

דף מד ה"ב סי' ז' אות ד שורה כז ולא נטמא מספק ואיכא למימר דכיון דודאי נגע בהם שוב אין להם חזקה:

דף סא ע"א סי' א אות ט שורה ג' כמש"פ בספר אורחות חיים מובא ביו"ד בב"י סי' קלג:

דף סו ע"ב אות ה שורה לג ולא כשנולדה ביו"ט דווקא ונמצא רישא וסיפא מיוסדים על שני סעיפים רחוקים זה מזה דרישא מיירי מאיסור טריפה וסיפא משום מוקצה שם שורה נא לגדל ביצים סברי כר"ש דלית לי' מוקצה:

דף עג ע"א אות י שורה כד כדתריצנא לעיל והוא בחלק יו"ד ה"ב סי' ח אות ד וכוונתי בזה וכו':

דף עז ע"א אות ח שורה יט ממלת תקרובות עד שאב"ה שייך לשורה ג:

שם שורה כג עבירה וכו' צ"ל תקרובות שאסור באכילה מדברי קבלה ונעבדה בה עבירה אינו דין שאב"ה וא"ל מה לערלה שכן לא הי' לו שה"כ כ"כ יוכיח וכו':

שם שורה כה בד"ה אלא צ"ל וא"ל מה להנך שכן גידולי קרקע דהא יינות שמנים וסלתות נמי גידולי קרקע הן ואיכא למימר דמ"ש זבח:

שם שורה כז לא מצאתי ישוב נכון בפשטות נשמט וא"ל דמהו להנך שהוא בל"ת ולוקין עליהם בזמן הסנהדרין דז"א כיון דאסור גם בתקרובות מדאורייתא שוב נכלל בכלל דל"ת כ"ת דע"כ ל"ב שיאכל התועבה עצמו לפירש"י שם בחולין דף קטו או לפי' התוס' שם משום דניכר ועומד אלא לרבי דיליף גם גוף האיסור דבב"ח מל"ת כ"ת וא"כ איכא למימר מעשה שבת וחוסם פי פרה וד"ב יוכיח אבל לאיסי ב"י דיליף גוף האיסור מאנשי קודש וכו' הרי לוקה על אכילתו בזה"ס משום ל"ת כ"ת וכן בחולין ש"ב דאיסורו מפורש שוב לוקין על אכילתו מל"ת כ"ת ובזה מיושב קו' המ"ל בספ"ה מה' יס"ה שהיקשה על תוס' פסחים דד ע"ב בד"ה הכל מודים שהיקשה שם דלימא הכל מודים בחולין שנב"ע ותמה המ"ל דהא בח"ש נב"ע ליכא לאו אלא עשה דלאו הבא מכ"ע ולדברינו ניחא כיון דידעינן לאיסורא שוב נכלל ונתרבה מל"ת כ"ת לחזקי' דס"ל ח"ש נב"ע דאורייתא ובחשנב"ע לק"מ דנליף מק"ו מערלה וכ"כ וכמו שהקשיתי בחמץ בפסח ובתקרובות משום דאיכא למיפרך מה להנך שכן גידולי קרקע וכמ"ש לעיל:

בדיני נידה דף פ הלכה יא סי' ב אות א שורה ו וכבר המתקתי זה לעיל יו"ד ה"ב סי' י אות ו שם תמצא תוכן כוונתי מבואר היטב:

בדיני איסורי מזבח דף מג ע"ב שורה יד שאינו עומד להתייאש שהרי נקט ולא הגזול דסתם גז' לא הוי יאוש בעלים

שם שורה כ' דאמרינן איגלאי מ"ל אבל לעולא דס"ל אפי' כשנתייאשו הבעלים ואח"כ הקדישו אינו מכפרת משום דס"ל כאוקימתא דר"ז דש"ר ואח"ל יאוש ל"ה וכמ"ש באות א ומשום הכי הוי מצה"ב אי משום דלא מיקרי קרבנו והוא דקשי' לי' דכרת מ"ע:

שם עג ד"ה בנידון מתחלת תשובה להרב משאדיק ותשובת הרא"ש המובא בתחלת התשובה בכלל ז סי' א:

בדיני בכור אדם דף פה ע"ג שורה נה דאזלינן בתר רובא ועי' תוספות חולין דף יא ד"ה אתיא דלהכי לא שני התם דאיכא וכו':

דף פז ע"ב אות י מה שתירצתי דברי הרמב"ם בפ"ד מהלכות אישות תירץ בני האברך וכו' באופן אחר עפ"י דברי הר"ן נדרים דף כט בסוגי' דבר פדא בקידושין לזמן כגון בהאומר לאשה היום את אשתי ולמחר אי את אשתי דלא הוי קידושין משום דקנין לזמן הוי רק קנין דמים וקנין דמים באשה לא אשכחן ולכאורה קשה מהשולח דף מג בחצי' שפחה וחציה ב"ח שנתקדשה לראובן ונשתחררה וחזרה ונתקדשה לשמעון דפליגא שם אליבי' דר"נ אי גמרו קידושי ראשון אי פקעי קידושי ראשון ולפי דברי ר"ן למ"ד פקעי בשחרור אפי' קודם שיחרור לא יחולו הקידושין דכל כח הקידושין היא רק עודנה קודם השיחרור אולם פלוגתיהו הוא בחצי' שפחה וקי"ל דלא כר"י בן ברוקא דלא היו כופין את הרב לשחררה משום דהיא לא נצטווה על פרי' ורבי' א"כ הקידושין חלין שפיר קודם השחרור ולא הוי קידושי לזמן דאימור לא ישחררנה ומסתמא לא ישחררנה שלא יעבור על מ"ע דלעולם בהם וכו' אולם בחציו עבד דכו' את רבו א"כ הוי רק קידושין לזמן אף קודם שיחרור דבכל שעה ושעה עומד לכך שיכפיהו לשחררו וממילא למ"ד פקעי אחר השיחרור אף קודם השחרור אינם חלין ועפ"ז דברי הרמב"ם נכונים דבחציו עבד פסק דהוי ספק קידושין אף דלא שייר בקנינו מ"מ כיון דלהלכה פסק הרמב"ם הוי ספק קידושין בחצי' שפחה ואח"כ נשתחרור דהוי ספק אי גמרו אי פקעי עיין במ"מ פד מהלכות אישות הלכה יו שפי' כן בדברי הרמב"ם א"כ ממילא בחציה עבד אף קודם שיחרור הוי ספק משום דהוי קידושין לזמן דבכל שעה ושעה עומד לכך להוציאהו חפשי מרבו ומה לי אם מקדשה בפי' רק לזמן או שמפני הדין לא יחולו רק לזמן וגדולה מזה מצינו בתוס' חגיגה דף ד ע"א ד"ה לא נצרכה דלמשנה אחרונה שכו' את רבו בחצי' עבד חייב בראי' משום דאין לו אלא אדון אחד כיון דעומד לכוף כמאן דשיחרר דמי אבל בחציה שפחה הוי ודאי קידושין משום דלא שייר בקניינו וקידושין לזמן לא הוי דאין עומד לכך לשחררה משום דהיא לא נצטוית על פרי' ורבי' והאדון בעצמו ודאי לא נשחררה משום מ"ע לכן קודם שיחרור הוי ודאי קידושין:

אה"ע דף צא ע"ג תשובה בתק"ע נשמטו הגב"ע ה"ה כה' מנחם מענדיל בר"י מק"ק שרעגצק העיד בשם בשנת ת"ר לפ"ק איך שראה שכה' מאטיל מנאווידוואהר נטבע בנהר נארוע ואמר בזה הלשון איך האב גיזעהין ער איז גיפאללען אין וואסער אריין אין איך האב גיזעהין וויא דעם ר' מאטיל זוונע פיס האבין פון דעם וואסער ארויס גישטעקט נאר מיר האבין שאהן עם ניכט גיקענט מציל זיין דער נאך האב איך גיזעהין וויא ר' מאטיל האט זיך גיווארפין אין וואסער לערך שלשה קלאפטער דאך זיין פערשוין האב איך גיזעהין אין וואסער זיך וואר פין אין דער הייך ובנאווידוואהר העיד כה' וחבי' בשנת ת"ר לפני הרב דשם איך האב גיזעהין איין יהודי וויא ער איז גישטאנין אויף דעם עק גאללער אין האט זיך איין גיבויגין האט עהם דער שטריק איין וואך גיגעבין אין וואסער אריין מיט דעם קאפף אראפף אין ער איז באלד ארונטער אונטער דעם וואסער אונטער דעם גאלער אין איך בין גישטאנין בייא דעם וואסער לערך א' או ב' שעה האט מען איהם שאהן מעהר ניכט גיזעהין וכה' חנוך העניך העיד בשם בשנת תר"ה וויא איך האב גיהערט אז דער הרר מאטיל איז אראפף גיפאללין פון גאללער אין דיא נארווע בין איך באלד באותו רגע גילאפין צו דיא נארווע וויא איך בין הין גיקאממען האבין מיר איזה אנשים ערציוהלט בזה"ל אז ער איז אראפף גיפאללין פון גאללער האט ער זיך גיראטאוויט אין איז עטליכע מאהל ארויף גיקומען אין איז אפף גישווימען אביסעל נטנטער צו דעם לאנד אין פון דארט איז ער אראפף אין איז שאהן ניכט מעהר ארויף גיקומען וכה' מענדיל הנ"ל מק"ק שרענבק העיד ג"כ בנאווידוואהר בשנת תר"ה בזה"ל איך האב גיזעהין וויא ר' מאטיל איז אריין גיפאלין לנהר נארווע אין איז ארונטער אינטער דעם גאללער דער נאך איז ער ארויס גיקומען פון הינטער דעם גאלער האב איך עהם גיזעהין מאטערין זיך אין ער האט זיך גיווארפין ער האט זיך גיוואלט ראטעווין אין איך האב גיזעהין וויא דאס וואסער האט עהם געשטיקט כדרך הנטבעים ער האט גיארביט מיט דעם האלז אין דאס וואס איך האב עהם גיזעהין וואר פין אין ראטעווין האט געדירט לערך חצי שעה אין דער נאך איז ער אראפף גיפאלין אין וואסער האב איך עהם מעהר ניט גיזעהין:

בחידושיו ר"פ ג' דשבועות דף קל"ב ע"א אות ו' שורה ה' לוקין עליו הכוונה במעשה זוטא דר"י ס"ל דאפי' לרבנן הוי מעשה עי' ריש כריתות דף ג ע"ב גבי כפיפת קומתו דר"י ס"ל דהוי מעשה אפי' לרבנן ור"ל פליג עלי' התם:

בדף קסז ע"ד עד שורה קח כח המקחלת בנידון העגונה הם הספיקות בנידון זה מהרב הג' מלובלין: